

GÜLŞEHRÎ'NİN MANTIKU'T-TAYR'I
(İNCELEME-METİN-BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜK)

Eda TUNCER

(Doktora Tezi)

Eskişehir, 2021

**GÜLŞEHRÎ'NİN MANTIKU'T-TAYR'I
(İNCELEME-METİN-BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL
SÖZLÜK)**

Eda TUNCER

**T.C.
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü**

**Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
DOKTORA TEZİ**

Eskişehir, 2021

T.C.
ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTİSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Eda TUNCER tarafından hazırlanan Gülşehrî'nin Mantıku't-Tayr'ı (İnceleme-Metin-Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük) başlıklı bu çalışma (Savunma Sınavı Tarihi) tarihinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan .....

Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı

Üye .....

Prof. Dr. Ahmet KARTAL

(Danışman)

Üye .....

Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı

Üye .....

Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı

Üye .....

Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı

ONAY

(İmza)

(Akademik Unvanı, Adı-Soyadı)

Enstitü Müdürü

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Eda TUNCER

ÖZET
GÜLŞEHRÎ'NİN MANTIKU'T-TAYR'I
(İNCELEME-METİN-BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜK)

EDA TUNCER

Doktora-2021

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ahmet KARTAL

Ferîdüddîn Attâr'ın *Mantıku't-tayr* mesnevisinin Anadolu sahasındaki ilk manzum çevirisi 13. yüzyılın ikinci yarısı ile 14. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Gülşehrî tarafından yapılmıştır. Mesnevi, Kemal Yavuz tarafından 2007 yılında *Gülşehrî'nin Mantıku't-Tayr'ı (Gülşen-nâme) -Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma-* adıyla iki cilt hâlinde yayımlanmıştır. Çalışmamızda Kemal Yavuz'un eserin altı nüshasına dayanarak hazırladığı -e kitap metni esas alınarak transkripsiyonu yapılmış, mesnevinin bağlamlı dizin ve işlevsel sözlüğü oluşturulmuştur. 4438 beyitten oluşan mesnevide 45.121 sözcük kullanılmış; her birinin mânâsı, metnin bağlamı içerisinde kazandığı anlamı ile birlikte verilmiştir. Mesnevinin sözcük kadrosu incelenmiş; sözcük türleri, kalıp ifadeler, Arapça ibâreler, atasözleri, deyimler, duâ ifadeleri, âyetler, hâdisler ve kelâm-ı kibârlar tespit edilmiştir.

Tez üç ana bölüm ve bir ekten oluşmaktadır. Birinci bölümde Gülşehrî'nin hayatı ve eserlerine değinilmiştir. İkinci bölümde *Mantıku't-tayr* mesnevisinin incelemesine yer verilmiştir. Bu bölüm kapsamında hikayelerinin geniş özeti yapılarak mesnevinin motif yapısı irdelenmiştir. Bunların yanı sıra İslamiyet öncesi unsurlara yer verilmiş, mesnevide kullanılan metaforlar belirlenmiş ve mesnevideki metaforik anlatımın tahlili yapılmıştır. Tezin son bölümü ise mesnevinin dil ve üslup incelemesini içermektedir. Bu bölümde mesnevinin kelime kadrosu ve kelime grupları incelenmiş; bunların eserdeki kullanım şekilleri dil ve üslup özellikleri yönünden ele alınmış ve mesnevide geçen edebî sanatlara yer verilmiştir. Tezin ek kısmı ise bağlamlı dizin ve işlevsel sözlükten oluşmaktadır. Çalışmanın bağlamlı dizin bölümünde eserdeki sözcükler, alfabetik madde başları altında toplanarak sözcüğün kullanım sıklığı mesnevinin hangi bölümünde ve mısraında yer aldıysa bunların kaydı tutulmuştur. İşlevsel sözlük aşamasında ise bağlama göre değişen mânâlar tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mesnevi, Mantıku't-tayr, Gülşehrî, Bağlamlı Dizin, İşlevsel Sözlük.

ABSTRACT

GÜLŞEHRÎ'S MANTIKU'T-TAYR

(THESIS TEXT- CONTEXT-CONCORDANCE AND FUNCTIONAL DİCTIONARY)

TUNCER, EDA

Ph. D.-2021

Department of Turkish Language and Literature

Supervisor: Prof. Dr. Ahmet KARTAL

The first poetical translation of Ferîdüddîn Attâr's *Mantiku't-tayr* mathnawi in the Anatolian field was made by Gülşehrî, who lived in the second half of the 13th century and the first half of the 14th century. The mathnawi was published in two volumes by Kemal Yavuz in 2007 under the name *Gülşehrî's Mantiku't-Tayr (Gülşen-nâme) -Text and Contemporary Turkish Translation*. In our study, a translation was made based on the e-book text prepared by Kemal Yavuz based on six copies of the work, and a contextual index and functional dictionary of the mathnawi were created. In the masnavi, which consists of 4438 couplets, 45.121 words are used; the meaning of each is given together with the meaning it acquires in the context of the text. The vocabulary of the mathnawi has been examined; word types, formulaic expressions, Arabic phrases, proverbs, idioms, prayer expressions, verses, hadiths and aphorisms were determined.

The thesis consists of three main chapters and an appendix. In the first part, Gülşehrî's life and works are mentioned. In the second part, the analysis of *Mantiku't-tayr* mathnawi is given. Within the scope of this section, the motif structure of the mathnawi was examined by making a broad summary of their stories. In addition to these, pre-Islamic elements were included, the metaphors used in the mathnawi were determined and the analysis of the metaphorical expression in the mathnawi was made. The last part of the thesis includes language and style analysis of mathnawi. The last part of the thesis includes language and style analysis of mathnawi. In this section, the vocabulary and word groups of the mathnawi are examined; the way they are used in the work is discussed in terms of language and stylistic features, and the literary arts in the mathnawi are included. In the contextual index part of the study, the words in the work were collected under the headings of alphabetical articles, and the frequency of use of the word was recorded in which part and line of the mathnawi. In the functional dictionary stage, meanings changing according to the context were determined.

Key Words: Mathnawi, Mantiku't-tayr, Gülşehrî, Concordance, Functional Dictionary.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR.....	xiii
ÖN SÖZ.....	xv
TEŞEKKÜR.....	xvi
GİRİŞ.....	1
1. Tezin Sahası ve Konusu.....	1
2. Tezin Amacı.....	1
3. Tezin Önemi.....	2
4. Tezde Takip Edilen Yol ve Yöntemler.....	3
5. Kapsam ve Sınırlılıklar.....	4
1. BÖLÜM.....	6
GÜLŞEHRÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ.....	6
1. HAYATI.....	6
2. ESERLERİ.....	7
2.1.Felek-nâme.....	8
2.2. Kerâmât-ı Ahî Evran.....	8
2.3. Kudûrî Tercümesi.....	8
2.4. Mantıku't-tayr (Gülşen-nâme).....	9
2.5. Arûz-ı Gülşehrî (Arûz Risâlesi).....	10
2.6. Şiirleri.....	10
2. BÖLÜM	12
MANTIKU'T-TAYR MESNEVİSİNİN İNCELENMESİ.....	12
1. MESNEVİNİN BÖLÜM ÖZETLERİ.....	12
2. MANTIKU'T-TAYR'IN ANLAM KATMANLARININ ÇÖZÜMLENMESİ.....	46
2.1. Tasavvuf ve Sembol.....	46
2.1.1. Tasavvufta Kuş Sembolü.....	47
2.1.2. Tasavvufta Kuş Dili.....	48
2.1.3. Mantıku't-tayr'da Kuş Sembolü.....	50

2.1.4. Mesnevide Adı Geçen Kuşlar.....	51
2.1.4.1. Bülbül.....	52
2.1.4.2. Tûtî (Papağan).....	53
2.1.4.3. Tâvus.....	54
2.1.4.4. Hümâ.....	55
2.1.4.5. Bât (Kaz).....	56
2.1.4.6. Şâhbâz (Şahin).....	57
2.1.4.7. Kebk (Keklik).....	58
2.1.4.8. Bûm (Baykuş).....	59
3. MESNEVİDEKİ METAFORİK ANLATIMIN TAHLİLİ.....	60
3.1. Metafor ve Metaforun Amacı.....	60
3.2. Mesnevideki Metaforların Analizi.....	61
3.2.1. Hüdhd Metaforu.....	61
3.2.2. Sefer/Yolculuk Metaforu.....	66
3.2.2.1. Vuslat Yolu.....	68
3.2.3. Yedi Vadi Metaforu.....	69
3.2.3.1. Talep Vadisi.....	71
3.2.3.2. Aşk Vadisi.....	71
3.2.3.3. Marifet Vadisi.....	72
3.2.3.4. Tevhîd Vadisi.....	74
3.2.3.5. İstiğnâ Vadisi.....	74
3.2.3.6. Bî-hôdlık/Hayret Vadisi.....	75
3.2.3.7. Fenâ Vadisi.....	76
3.2.4. Kafdağı Metaforu.....	77
3.2.5. Simurg/Otuz Kuş Metaforu.....	80
4. MESNEVİNİN MOTİF YAPISI.....	86
4.1. Motifler.....	86
4.1.1. Rüya Motifi.....	87
4.1.1.1. Şeyh Abdurrezzak'ın Rüyası.....	88
4.1.1.2. Müridin Rüyası.....	88
4.1.1.3. Hristiyan Kızın Rüyası.....	89
4.1.2. Âşık Olma/Gönül Verme Motifi.....	90
4.1.2.1. Zaman Geçtikçe Âşık Olma.....	90
4.1.2.1.1. Erkeğin Aşkı.....	90
4.1.2.1.2. Mecnûn'un Aşkı.....	91
4.1.2.2. İlk Görüşte Âşık Olma/Gönül Verme.....	91
4.1.2.3. Yabancıya Âşık Olma/Gönül Verme.....	92

4.1.3. Dönüşüm/Don Değişirme Motifi	92
4.1.4. Yardımcı Motifler.....	94
4.1.4.1. Dinî-Yardımcı Kahraman Motifi	94
4.1.4.1.1.Hızır Motifi	94
4.1.4.1.1.1. I. Hızır Motifi.....	95
4.1.4.1.1.1.1. Hızır Aleyhisselam.....	95
4.1.4.1.1.2. II. Hızır Motifi	96
4.1.4.1.1.2.1. Süvâri.....	96
4.1.5. Yeniden Dirilme Motifi.....	97
4.1.6. Formülistik Sayılar/Sayı Motifi.....	98
4.1.6.1. Bir Sayısı.....	99
4.1.6.2. İki Sayısı.....	100
4.1.6.3. Üç Sayısı	101
4.1.6.4. Dört Sayısı.....	102
4.1.6.5. Beş Sayısı	103
4.1.6.6. Altı Sayısı.....	104
4.1.6.7. Yedi Sayısı	104
4.1.6.8. Dokuz Sayısı	107
4.1.6.9. Kırk Sayısı.....	108
4.1.7. Ölüm ve Yas Tutma Motifi	109
4.1.8. Olağanüstü Motifler	110
4.1.8.1. Dağ Motifi	110
4.1.8.1.1.Kafdağı Motifi	111
4.1.8.2. Kerâmet Motifi.....	111
4.1.9. Kılık Değişirme Motifi.....	112
4.1.10. İmtihan Motifi	112
4.1.10.1. Sabır İmtihanı	113
4.1.11. Dua Motifi	114
4.1.12. Sefer/Yolculuk Motifi	115
5. MESNEVİDEKİ İSLAMİYET ÖNCESİ UNSURLAR	115
5.1. Put.....	116
5.2. Put.....	116
5.3. Putperest-Putperestlik.....	117
5.4. Hübel.....	118
5.5. Menât, Uzzâ, Lât.....	118
5.6. Nârunûr.....	119
5.7. Zend-Avestâ.....	119

5.8. Hûrî.....	120
3. BÖLÜM.....	121
MESNEVINİN DİL VE ÜSLUP İNCELEMESİ.....	121
1. Mantıku't-tayr Mesnevisinde Sözcük Türleri.....	121
1.1. İsimler.....	121
1.2. Zamirler.....	122
1.3. Sıfatlar.....	123
1.4. Fiiller.....	124
1.5. Zarflar.....	126
1.6. Edatlar.....	127
1.7. Bağlaçlar.....	133
1.8. Ünlemler.....	140
2. Yinelemeler ve Söz Tekrarları	142
3. Âyetler	146
4. Hâdisler	149
5. Dua İfadeleri.....	150
6. Atasözleri.....	150
7. Deyimler.....	152
8. İkilemeler.....	159
9. Kelâm-ı Kibâr.....	161
10. Arapça İbâreler.....	161
11. Edebî Sanatlar	162
11.1. Teşbih.....	163
11.2. İsti'âre.....	165
11.2.1. Açık İsti'âre.....	165
11.2.2. Kapalı isti'âre	167
11.3. Mecâz-ı Mürsel.....	168
11.4. Kinâye.....	169
11.5. Tezât.....	170
11.6. Mübâlağa.....	171
11.7. Tenâsüp.....	171
11.8. Telmih.....	173
11.9. Cinâs.....	174
11.10. İstifhâm.....	175
11.11. Hüsn-i Talil.....	176
11.12. İştikâk.....	176

11.13. Leff ü Neşr.....	178
11.14. İktibâs.....	178
11.15. İrsâl-i Mesel.....	179
12. Kelime Sayısı Bilgisi.....	179
13. Vezin Bilgisi.....	184
14. Kelime Grupları Bilgisi.....	184
15. Kalıp İfadeler.....	195
SONUÇ.....	239
KAYNAKÇA.....	243
EKLER.....	260
BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜK.....	261
1. Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük Kullanımı.....	261
2. Mantıku't-tayr Mesnevisine İmlâ Önerileri.....	265
GÜLŞEHRÎ'NİN MANTIKU'T-TAYR'I	
(BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜK).....	271

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1: Mantıku't-tayr Mesnevisinde İsimler.....	121
Çizelge 2: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Zamirler.....	122
Çizelge 3: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Sıfatlar.....	123
Çizelge 4: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Fiiller.....	124
Çizelge 5: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Zarflar.....	126
Çizelge 6: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Edatlar.....	128
Çizelge 7: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Bağlaçlar.....	134
Çizelge 8: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Ünlemler.....	141
Çizelge 9: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Yinelemeler.....	143
Çizelge 10: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Âyetler.....	147
Çizelge 11: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Hâdisler.....	149
Çizelge 12: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Dua İfadeleri.....	150
Çizelge 13: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Atasözleri.....	151
Çizelge 14: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Deyimler.....	153
Çizelge 15: Mantıku't-tayr Mesnevisinde İkilemeler.....	159
Çizelge 16: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Kelâm-ı Kibâr.....	161
Çizelge 17: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Arapça İbâreler.....	162
Çizelge 18: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Kelime Sayısı.....	179
Çizelge 19: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Kelime Grupları.....	185
Çizelge 20: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Kelime Grupları Sayısı.....	195
Çizelge 21: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Kalıp İfadeler.....	195
Çizelge 22: Mantıku't-tayr Mesnevisine İmlâ Önerisi.....	266

KISALTMALAR

Ar.	: Arapça
a.s.	: Aleyhisselâm
B	: Beyit
b.	: Baskı
Bkz. bkz.	: Bakınız
C	: Cilt
c.c.	: Celle Celâlühü
Çev.	: Çeviren
d.	: Doğumu
Far.	: Farsça
FMS	: Fars Mitoloji Sözlüğü
Fr.	: Fransızca
Haz.	: Hazırlayan
İbr.	: İbranice
İFAV	: İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
İng.	: İngilizce
Ktp.	: Kütüphanesi
Lat.	: Latince
m.	: Mısra
MÖ	: Milattan Önce
mec.	: Mecaz anlamı
mes.	: Mesnevi bölümleri
No.	: Numara
ö.	: Ölümü
S	: Sayı
s.a.v.	: Sallallâhu Aleyhi ve Sellem

ss.	: Sayfa Sayısı
T.	: Türkçe
tas.	: Tasavvufi Anlam
TDAY	: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türk Diyanet Vakfı
TEBDİZ	: Tarih ve Edebiyat Metinleri Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü
Terc.	: Tercüme Eden
TS	: Tarama Sözlüğü
TTS	: Tasavvuf Terimleri Sözlüğü
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
vr.	: Varak
vs.	: Ve saire
yay.	: Yayın(lar)ı, yayınevi

ÖN SÖZ

Bir milletin kültür tarihinin şekillenmesinde edebî eserlerin rolünün büyüklüğü yadsınamaz. XIII. yüzyılın sonlarından XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar devam eden klasik Türk edebiyatına mensup şâirler, şahsî özelliklerinin yanı sıra dönemlerine ait çeşitli unsurları, yazdıkları edebî eserlere yansıtmışlardır. Yüzyıllar boyunca kültür birikimi meydana getirmiş olan bu edebî eserlerin lâyıkıyla anlaşılabilmesi döneminde olduğu kadar günümüz toplumu için de çok önemlidir. Zira bu anlaşılabilirlik için bilimsel metotlara göre yapılacak olan incelemelere gereksinim vardır. Söz konusu olan bu tarz incelemelerin araştırmacılara yön göstermesi kaçınılmaz olacaktır.

Klasik Türk edebiyatı döneminde verilmiş olan eserler, Osmanlı kültürünün izlerini taşıyan, kültür tarihimize ışık tutan kaynakların başında gelmektedir. Kültür tarihimize bu denli ışık tutan kaynakların incelenmesi gerek okuyucular gerek araştırmacılar için özel bir çalışma alanı teşkil etmektedir. Klasik Türk edebiyatı tarihi içindeki sanatçının ve eserin gerçek yeri ise ancak ilmî ve objektif bir inceleme neticesinde ortaya çıkmaktadır.

Şâirlerin her takvim yaprağı dizileri misali, kendi hayallerini ve fikirlerini de aynı intizamla işledikleri eserlerin anlaşılıp anlamlandırılması ancak derinlerde yatan gizli özün ve üstü örtülü anlamların gün ışığına çıkarılmasıyla mümkün olabilir. Bilhassa bu edebî metinler mercek altına alındıklarında, kimi zaman da tasavvufî anlam katmanlarını bünyesinde barındıran çok katmanlı yapıtlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tasavvufî anlam katmanlarının içerdiği manevî bilgilere ulaşmak, ancak eserin kimyasını oluşturan metaforik üslûbun anlaşılmasından ileri gelmektedir. Dolayısıyla eserlerin bağlamlı dizini ve işlevsel sözlüklerin ortaya konulması bu minvaldeki eserlere başka bir pencereden bakılmayı sağlamakla birlikte eserlerin bağlamlı dizinini ve işlevsel sözlüğünü ortaya koymak, aynı zamanda eserlerin anlam alanlarını ve tahlile dayalı çalışmaları belirlemede önem taşıyacaktır. Zira bir eser, ancak şairin söz varlığı çerçevesinde detaylı incelendiğinde şairin üslûbuna ve dönemine dair pek çok çıkarımlarda bulunulabilmesine imkân vermektedir. Böylece eserlerin sözlük ve dizinlerinin oluşturulmasıyla tozlu raflarda unutulmuş çalışmaları şimdiye kadar ele alınmış şekillerinden farklı kategorize ederek yeniden değerlendirmek, Türk Dili ve Edebiyatı çalışmalarının önünü açmaya ve Türk diline yeni bir bakış açısı kazandırmaya da katkı sağlayacaktır.

TEŞEKKÜR

Her ne kadar tez savunmasına “*vuslat yine güzel fasl-ı bahâre kaldıysa*” da şairin de söylediği gibi “*şeb-i yeldâyı müneccimle müvakkıt ne bilir, (tezi yazana) sor kim geceler kaç saat...*”

Nasıl ki sizi siz yapan sadece siz olmadığınız gibi bu tezi de tez yapan şüphesiz sadece ben değildim. Evvelâ teşekkürlerin en yücresi O’nun ilminden nasiplenmeyi ve bu erince ulaştırmayı bana reva gören Allah’a olacaktır.

Mantıku’t-tayr mesnevisinin resmini ortaya çıkaran bu yapboz oyununda, sadece bir puzzle parçasının eksikliği, yapbozu tamamlamaya yeterli olmayacağı gibi, hayatımda çok önemli yere sahip olan kıymetli isimlerin bir tanesinin bile eksikliği, yapbozun tekâmülüne şüphesiz izin vermeyecekti. Bana ve teze sağlamış oldukları büyük katkılarından dolayı,

*Prof. Dr. Ahmet KARTAL’a,
Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK’a,
Prof. Dr. Muhsin MACİT’e,
Prof. Dr. Mehmet KANAR’a,
Prof. Dr. Kürşat ÖNCÜL’e,
Doç. Dr. Melike GÖKCAN’a,
Dr. Öğr. Üyesi Sibel KOCAER’e,
Dr. Öğr. Üyesi Halit BİLTEKİN’e,
Dr. Öğr. Üyesi Tuba Onat ÇAKIROĞLU’na,
Öğr. Gör. Ali ATALAY’a,
Gökhan-Seda-Gökse ÇAYLAK’a,
Emrah EKİZ’e,
Serhat ERTUĞRUL’a,
Mürvet TEYMUR’a,
Şamil MUTLU’ya,
Ahmet YİĞİTTEPE’ye
Gülçin BARMANBAY’a,
Gürkan ve Sevil ÖNER’e,*

***“Cânımı cânân eger isterse minnet cânıma
Cân nedir kim onu kurbân etmeyem cânânıma”***

Beytini sonuna kadar yaşatan, var olduğum andan geçen şu zamana kadar “canan”ının “can”ından daha değerli olduğunu gösteren Nuriye YÜCEL’e,

***“Tevekkül bâd-bânın kıl güşâde fülk-i ihlâsa
Eser bahr-i emelde bir müsâ'id rüzgâr elbet”***

Beytini gerek duaları gerekse tevekkülü ile iyi kötü her anımda, yanımda hissettiğim Abdülkerim ve Emine YÜCEL’e,

***"Sözde darbü'l-mesel îrâdına söz yok ammâ
Söz odur âleme senden kala bir darb-ı mesel"***

Beytinde ifade edildiği gibi küçüklüğümden bu yana söylediği her bir sözün nezdimde atasözü değerinde olan Sema TUNCER'e,

***"Erişir menzil-i maksûduna âheste giden
Tîz-refîâr olanın pâyine dâmen dolaşır"***

Beytine istinaden yolun uzunluğuna değil hedefe kilitlendiğim takdirde "menzil-i maksûda" erişebileceğimi mütemadiyen hatırlatan Ali TUNCER'e,

***"Her kimin yokdur cihanda bir münâsib hem-demi
Hem günü zâyi' geçer hem rûzgârı hem demi"***

Beytini baştan sona hissettiren, eski Türk edebiyatına gönül vermiş hem-demlerim Ayşe Nur KILIÇ ve Duygu KERTİ'ye,

***"Kanâat kûşesin cây eyleyenler ağniyâdandır
Gınâ-i kalbe mâlik olmak elhak kimyâdandır"***

Beytini bütünüyle gösteren, ilminin zenginliği kadar gönül zenginliğine de nail olan saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi Abdullah ÇELİK'e,

Tezin daha nitelikli olması adına geciktirdiğim savunma mazeretime, "***Seni sîgaya çeken bir Molla Kasım gelir.***" mısra-ı berceste edasıyla çalışmanın son demlerdeki patinajına taze kan olan Dr. Merve DEMİRBAŞ'a,

Lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimim boyunca Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü adı altında görev yapan ve yapmaya devam eden, bilgime bilgi, fikrime fikir, tecrübeme tecrübe katan kıymetli öğretim üyelerine ve araştırma görevlilerine,

Tez yazma sürecimde ellerinden geldikçe iş yükümü sırtlanan Avrasya Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü değerli öğretim üyesi hocalarına,

Sözlük bölümünün ortaya çıkmasına vesile olan Tarih ve Edebiyat Metinleri Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü (TEBDİZ) Projesi ekibine, doktora süresince maddî destek sağlayan Kredi Yurtlar Kurumu (KYK)'na, ESOGÜ 2015-936 numaralı proje ile teze katkı sağlayan Bilimsel Araştırma Projesi (BAP)'ne,

Son olarak -gerek akademik gerek kültürel ve insanî olgunlaşmamda -kendilerinden tek bir harf bile öğrenebildiğim her kim varsa ***-yâr olan, ağyâr olan, dildâr olan, serdâr olan-*** herkese teşekkürü bir borç bilirim.

GÜLŞEHRÎ'NİN MANTIKU'T-TAYR'I
(İNCELEME-METİN-BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜK)

GİRİŞ¹

1. Tezin Sahası ve Konusu

Selçukluların sonu ile Osmanlı döneminin başlarında yazılan eser, dil bakımından Eski Anadolu Türkçesi döneminin ve Eski Anadolu Türkçesinin karakteristik özelliklerinin ilk örneklerini temsil etmektedir. Tez, 14. yüzyıl Türk edebiyatının kurucu şairlerinden olan Gülşehrî'nin *Mantıku't-tayr* mesnevisinin iç ve dış yapı özellikleri açısından incelenmesinin yanı sıra metnin bağlamsal dizini ve işlevsel sözlüğünü içermektedir.

2. Tezin Amacı

Tezin asıl gayesi Gülşehrî'nin *Mantıku't-tayr* mesnevisinin bağlamlı dizinini oluşturup fonksiyonel sözlüğünü hazırlamak ve bu eser hakkında yapılan çalışmaları bir ileri seviyeye taşımaktır. Bunun sağlanabilmesi için mevcut çalışmaları tekrar etmekten ziyade edebî metinlerin anlam ayrıntılarında yer alan -gizli kalmış, aydınlanmamış yahut hiç temas edilmemiş- unsurları ortaya koymak bir diğer hedefimiz olmuştur.

Bağlamlı dizin ve işlevsel sözlüğün hazırlanmasıyla şâirin ferdî üslûbu ortaya konacak ve onun söz varlığının oluşturulmasına imkân verilecek, bu anlamda üslûp çalışmalarına yeni bir bakış açısı sağlanacaktır. Tezin aynı zamanda tarihsel sözlük çalışmalarına da paralel olarak bir katkı sağlaması hedeflenmektedir. Selçukluların sonu ile Osmanlı döneminin başlarında yazılan *Mantıku't-tayr* mesnevisi Eski Anadolu Türkçesinin ilk örneklerini temsil ettiği için Türk edebiyatının Anadolu'daki ilk verimlerinden olduğu kabul edilir. Öte yandan 14. yüzyıl Osmanlı kültürü ile ilgili olarak tespit edilecek unsurlar, mesnevinin muhtevasında yer alan folklorik malzemeler ve sosyal yaşama dair veriler ve dönemin diline ait öğelerin ortaya çıkarılması folklorik/sosyal bir katkı sağlanması hedeflenmektedir.

---

¹ Giriş başlığı altında yer alan teorik bilgiler şu kaynaklardan istifade edilmiştir:

1) Şentürk, A. Atilla ve Kartal, Ahmet (2010). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yay., İstanbul, ss. 153.
2) Yavuz, Kemal (2007). *Gülşehrî'nin Mantıku't-Tayr'ı (Gülşen-nâme) -Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma-*, Cilt I-II, Kırşehir Valiliği Kültür Yay., No:12, Ankara, ss. XI-XIV.

İşlevsel sözlük çalışmaları, sözcüklerin kullanıldıkları bağlama göre kazandıkları anlamın tespitine imkân vermektedir. Dolayısıyla Gülşehrî'nin günlük dilde kullanmış olduğu malzeme (deyimler, atasözleri, argo, kalıplaşmış ifadeler, alıntılar, terkipler vb.) ile ilgili öğeleri nasıl işlediği ve bunları hangi bağlamlarda kullandığı, varsa tasavvufî karşılıklarının ortaya konulması şiir şerhi çalışmalarına da bir katkı sunmasını sağlayacaktır.

3. Tezin Önemi

Türk dilinin Anadolu'da kaleme alınmış başlıca eserlerden biri olan *Mantıku't-tayr* mesnevisi, ünlü mutasavvıf Ferîdüddîn Attâr'ın aynı isimdeki eserinin çevirisi mahiyetindedir. Gülşehrî kendisinin de ifade ettiği gibi Attâr'dan aynen çeviri yapmamış, mesnevînin bazı bölümlerini çıkarmış, olmayan bazı bölümleri de metne eklemiştir. Şair eserinde geçen hikayeleri *Mesnevî-i Ma'nevî*, *Kelile ve Dimne*, *Gülistan* ve *Lema'ât*'tan alarak esere telif özelliği kazandırmıştır.

Mantıku't-tayr'ın doğru anlaşılması, kullanılan terim ve metaforların hangi anlamları taşıdığına, aynı zamanda şâirin şiir dünyasına etki eden ve üslûbunu oluşturan özelliklerin bilinmesine bağlıdır. Bu nedenle mecazî üslûbun incelenmesiyle, asırlar öncesi yazılmış bir eser olan *Mantıku't-tayr*'ın bu çağda da anlaşılabilirliği sağlanarak geçmiş ile günümüz arasında anlam intikâline katkı sağlanacağı düşünülmektedir. Gülşehrî'nin tercüme-telif sûretinde hazırlamış olduğu mesnevi dinî-tasavvufî, ahlâkî ve insanî değerler bakımından da oldukça zengin ve faydalı bir eserdir. *Mantıku't-tayr*, Anadolu'da Türkçenin ilk dönemlerindeki ifade gücünü ve zenginliğini göstermesi açısından ayrı bir değere sahiptir. Mesnevîde yer alan eğitim değerleri ve dilin kullanımı Türkçe eğitim açısından da dikkat çekicidir. Gülşehrî, büyük bir Türkçe sevgisi ve dil bilincine sahip olan ve nevi şahsına münhasır bir kişidir; bu sevgi ve bilincin ürünü *Mantıku't-tayr* mesnevisinde tezâhür etmiştir. Gülşehrî, mutasavvıf kişiliği ile birlikte eğitimci bir kişiliğe de sahiptir. Mutasavvıfların kaleminden hâsıl olan eserler de içinde bulunduğu topluma ve daha sonraki nesillere yön veren, onlara yol gösteren birer hikmet kaynağıdır. Geçmişte ve günümüzde toplumları derinden etkileyen dinî ve felsefi akımı bünyesinde barındıran tasavvuf, şüphesiz edebî eserlere de sirayet etmiştir. Tasavvufî bir eserin anlaşılıp anlamlandırılması ancak derinlerde yatan gizli özün ve üstü örtülü anlamların gün ışığına çıkarılmasıyla mümkün olabilir. Tasavvufî ve edebî metinler mercek altına alındıkları zaman, matruşka misali farklı açılımları bünyesinde barındıran çok katmanlı yapıtlar olarak değer kazanırlar. Yapıtın içerdiği manevî bilgilere ulaşmak,

ekseriyetle eserin kimyasını oluşturan metaforik üslûbun anlaşılmasından ileri gelmektedir.

Tez kapsamında mesnevi sözlüğünün oluşturulması bu minvaldeki eserlere başka bir pencereden bakmasını sağlayacak ve tozlu raflarda unutulmuş çalışmaları şimdiye kadar ele alınış şekillerinden farklı kategorize ederek yeniden değerlendirilmesi, Türk Dili ve Edebiyatı çalışmalarının önünü açmaya daha çok katkı sağlayacaktır. Aynı zamanda eserin bağlamlı dizinini ve işlevsel sözlüğünü ortaya koymak, mesnevinin tahlisel çalışmasını belirlemede önem taşır. Zira bir eser ancak şairin söz varlığı çerçevesinde detaylı irdelendiğinde şairin üslûbu ve dönemine ait çıkarımlarda bulunulabilir. Dolayısıyla mesnevinin bağlamlı dizinini ve işlevsel sözlüğünün ortaya koyulması ile sözcüğün kullanımlarının anlam alanlarını belirlemede işlev üstlenip üstlenemeyeceği sorusuna yanıt bulmaktadır.

4. Tezde Takip Edilen Yol ve Yöntemler

Gülşehrî'nin *Mantıku't-tayr* mesnevisinin bağlamlı dizini ve işlevsel sözlüğü oluşturulurken şu yol ve yöntemler kullanılmıştır:

Klasik Türk şiirinde üslup çalışmalarının bilimsel bir temele dayandırılması ve somut verilerin ışığında yapılabilmesi için Gülşehrî'nin *Mantıku't-tayr* mesnevisinin söz varlığını sıklıklarıyla ortaya çıkarmak; ortaya konan bu söz varlığı eş zamanlı bir yöntemle anlamlandırmak, şairin söz varlığının sahip olduğu önemi göstermek ve bağlamlı dizin temelinde işlevsel bir sözlük haline getirmek esas olacağından öncelikle Gülşehrî'nin hayatı, eserleri, edebî kişiliği ve *Mantıku't-tayr* mesnevisi ile ilgili bu zamana kadar yapılmış çalışmalar derlenip tasnif edilmiştir. Mesnevi ile ilgili yazılmış makaleler, kitaplar elde edilmiş ve bu çalışmaların eseri değerlendirme noktasındaki durumları araştırılmıştır. Çalışma yapılırken kullanılacak kaynaklar, konu hakkında daha önceden yayımlanmış akademik çalışmalar (tez, kitap, makale, bildiri) ile araştırmalarımızda bize yardımcı olacak tezkireler, edebiyat tarihleri, ansiklopediler ve biyografik eserler belirlenmiştir. Ayrıca bağlamsal dizin ve işlevsel sözlük olarak nitelenen bölümde, sözcüklerin kullanıldıkları bağlama göre kazandıkları anlamın tespiti yapılırken temel başvuru kaynaklarımızdan olan sözlüklere mümkün mertebe erişilmeye çalışılmıştır.

Kemal Yavuz'un eserin altı nüshasına² dayanarak hazırladığı [-e kitap metni](#) esas alınmış ve metnin transkripsiyonu yapılmıştır. *Mantıku't Tayr* mesnevisinin bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük oluşturma aşamasında metnin transkripsiyonu yapılırken yanlış okunduğunu düşündüğümüz kelimeler ve buna bağlı olarak sehven verilen anlamlar tespit edilmiştir. Mesneviye sağlıklı bir şekilde anlam verebilmek adına Agâh Sırrı Levend'in 1957'de Ankara'da basılmış olan "*Gülşehrî Mantıku't-tayr Tıpkıbasım*"ından tekrar kontrol edilerek fark edilen eksiklikler, sehven verilen okuma hataları düzeltilmeye çalışılmıştır. Mevcut eser, bağlamlı dizin -Batı'daki adı ile 'concordance'- programına aktarılmıştır. "Concordance" programı olarak [TEBDİZ](#) yazılımı kullanılmıştır. Prof. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak'ın öncülüğünde başlatılan [TEBDİZ projesi](#), "Türk Edebiyatı Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü"nün kısaltılmış ismidir. Yazılımın işlevselliği sayesinde mesnevideki her bir kelime/kelime grubu sisteme kaydedilmiş, metnin bağlamına göre anlamı verilmiştir. Anlamlandırma işlemi sona erdiğinde TEBDİZ sisteminden tüm verilerin dökümü elde edilmiş ve mesnevi iç (motif yapısı, semboller, metaforik anlatımı vd.) ve dış (mesnevi bölümleri, dil ve üslup, edebi sanat vd.) yapı özellikleri bakımından incelenmiştir.

5. Kapsam ve Sınırlılıklar

Tezin kapsam ve sınırlarını belirlemedeki en önemli faktör, Gülşehrî'nin *Mantıku't-tayr* mesnevisi ile ilgili daha önce ele alınmamış konuların tespiti olmuştur. Nitekim geçmişten günümüze kadar Gülşehrî ve *Mantıku't-tayr* üzerine yapılan çalışma, inceleme ve araştırmaların sayısı çok fazla olsa da var olan çalışmaların önemli bir kısmı daha çok eserin benzer muhtevadaki eserlerle mukayesesi veya birlikte incelenmesi şeklindedir. Şâirin/eserin söz varlığını inceleyen ve mesnevinin sözlük mahiyetinde bir çalışması yapılmamıştır.

Tez, Gülşehrî'nin *Mantıku't-tayr* mesnevisinin bağlamlı dizin ve işlevsel sözlüğü ile eserin tahlilini kapsamaktadır. Dolayısıyla gerek mesnevinin Türkçe manzum ve mensur çevirileri³ gerekse eserin kendisinden önce ve sonra yazılan *Mantıku't-tayr*

---

²1) İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi nu.236.

²2) İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi nu.1360.

³3) Türk Dil Kurumu Kitaplığı Nu. A/120.

⁴4) Türk Dil Kurumu Kitaplığı Nu. B/6.

⁵5) Agâh Sırrı Levend TDK Yayınları, sayı: 166, Ankara.

⁶6) Süleymaniye Kütüphanesi Fatih, Nu. 2557'deki nüshalardır.

³ 1) Ali Şir Nevâ'i, Lisânü't-Tayr (Canpolat, 1995),

2) Za'îfi Pîr Mehmed, Gülşen-i Sîmurg (Dilçin, Toska; Kuran Nedret, 1996),

metinleriyle karşılaştırılması tezin dışında tutulmuştur. Zira bu minvaldeki bir mukayeseli çalışma başlı başına ayrı bir tezin konusudur ve bu sebeple tez, kapsamını ve amacını aşmaktadır. Aynı şekilde bağlamsal dizin ve işlevsel sözlük ile ilgili teorik bilgiler⁴ ve bahsi geçen konudaki çalışmalar, literatürde defaatle tekrar edildiğinden tekrar edilen bilgileri yinelememek adına tez kapsamının dışında yer almıştır. Ancak literatürde yer alan çalışmalardan yararlandığı için söz konusu çalışmaların künye bilgisi kaynaklar kısmında verilmiştir.

-
- 3) Ârifî Mehmed, Ravzatü't-Tevhîd (Gündüz, 2006),
  - 4) İbrahim Gülşeni, Simurgnâme (Konur, 2000),
  - 5) Kadızâde Şeyh Mehmed, İnşirâhu's-sadr (TDK Ktp., Fotokopi, nr. 38; Sak, 2010)
  - 6) Şemseddin Sivasî, Gülşenâbâd (Aksoy, 1990),
  - 7) Fedâî Dede, Mantıku'l-Esrâr (Millî Ktp., Yazmalar, nr. A. 3341; Levend, 1984; Şimşek, 1993)
  - 8) Derviş Şemseddin, Deh Murg (Aksoy, 1998),
  - 9) Abdülbaki Gölpınarlı (Çev.), Mantık Al-Tayr I-II, Ankara 1944.)

⁴ Bu konu hakkında ayrıntılı bilgiler için şu çalışmalara bakılabilir:

Çevrimiçi: Şenödeyici, Özer (2017). "Üslûp Araştırmaları Açısından Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük Çalışmaları: Nâilî Örneği" <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/277185> /03.04.2021.

Şenödeyici, Özer. (2011). *Naili Divanı Sözlüğü (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Öztürk, Furkan (2008). "İşlevsel Sözlük ve Osmanlı Şiirinde Bağlam", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/1 Winter. ss: 326-334.

Öztürk, Furkan. (2007). *Baki Divanı Sözlüğü (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.

Tuncer, Eda (2016). *Sükkerî Divanı Sözlüğü (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük)*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir.

Barale, Michele Aina (1988). *Concordance To Samuel Beckett's Trilleogy: Molloy, Malone Dies, and The Unnamable*, Garland Pub.

Bartlett, A. M John (1990). *A Complete Concordance or Verbal Index to Words, Phrases and Passages in the Dramatic Works of Shakespeare with a Supplementary Concordance to the Poems*, St. Martin's Press, Newyork.

1. BÖLÜM

GÜLŞEHRÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ⁵

1. HAYATI

Mevcut bilgilere göre 13. yüzyılın ikinci yarısı ile 14. yüzyılın başlarında yaşamış, mutasavvıf bir şair olan Gülşehrî hakkında kaynaklarda bilgiler çok sınırlı olmakla birlikte isminden tezkirelerde, biyografik ve biyo-bibliyografik eserlerde söz edilmemiştir. Yaşamı hakkında elde edilen bilgiler ekseriyetle eserlerinden hareketle elde edilmişlerdir.

Köksal'ın (2016), tespitlerine göre Gülşehrî'yi bizlere ilk tanıtan Mehmed Fuad Köprülü'dür. Köprülü de Gülşehrî'nin sanatı hakkındaki düşünceleri, edebiyat tarihçileri ve bibliyograflar tarafından fark edilmemesi kendisinin tezkirelerde bile yer almayışına akıl erdiremeyişini *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* kitabında şu sözleri ile dile getirmiştir:

“Sultân Veled'in Yûnus Emre ile muasır ilk muakkıbı 'Attâr'ın Mantıku't-tayr'ını -muhtelif menba'lardan ve bunlar arasında bilhâssa Mesnevî'den aldığı hikâyeler ve ayrıca zamânına ait birçok hasb-i hâller ve şikâyetlerle- tevsî' eden Şeyh Gülşehrî'dir ki oldukça şahsî bir mahiyet verdiği bu büyük eserinde cidden iyi bir nâzım ve çok kıymetli bir san'atkâr olduğunu göstermiştir. Hâlbuki eserinde hâlâ bugün bile lezzetle okunabilecek derecede hakikî bir kıymet-i edebiyeye mâlik parçalar pek çoktur. O devre nazaran temiz bir lisâna, zengin bir muhayyileye, hulâsa büyük bir san'atkâr rûhuna mâlik olan bu şâirin eseri, meselâ tertîb i'tibârıyla Mesnevî'ye çok fâik olduğu gibi dâhilî kıymet-i bedî'iyyesi i'tibârıyla da zamânındaki eserlerden çok mümtâzdir.”

Şeyhoğlu'nun *Kenzü'l-küberâ'sı*, Ahmedî'nin *Dîvân'ı* ve *İskender-nâme'si*, Hatiboğlu'nun *Letâ'if-nâme'si*, Kemâl Ümmî'nin ve ilk nazire mecmualarından

---

⁵ Bu konu başlığı altında yer alan teorik bilgiler şu kaynaklardan istifade edilmiştir:

- 1) Levend, Ağâh Sırrı (1957). *Gülşehrî Mantıku't-Tayr Tıpkıbasım*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, ss. 5-32.
- 2) Özkan, Mustafa (1996). “Gülşehrî”, *İslam Ansiklopedisi*, 14. Cilt, İstanbul, ss. 250-252.
- 3) Yavuz, Kemal (2007). *Gülşehrî'nin Mantıku't-Tayr'ı (Gülşen-nâme) -Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma-*, Cilt I-II, Kırşehir Valiliği Kültür Yay., No:12, Ankara, ss. XVII-XL.
- 4) Şentürk, A. Atilla ve Kartal, Ahmet (2010). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yay., İstanbul, ss. 153.
- 5) Çevrimiçi: Köksal, M. Fatih (2013). "Gülşehrî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/gulsehri%20/> /17.02.2021.
- 6) Köksal, M. Fatih (2016). “Gülşehrî Hakkında Notlar”, *Turkic Language And Literature Surveys*, C:1, S:1 Haziran 2016, ss. 10-36.

Ömer b. Mezîd'in *Mecmû'atü'n-nezâ'ir*'i ile Eğridirli Hâcî Kemâl'in *Câmi'u'n-nezâ'ir*'indeki şiirlerinde yer alması, şairin kendi dönemi dışında başka yüzyıllarda da tanındığını, birçok şairden ilgi ve lütuf gördüğünün destekleyicisi durumundadır. Gülşehrî'nin 717/1317'de yazdığı *Mantıku't-tayr* eserinde ise Kırşehir'de zaviye sahibi ve müridinin çok olduğu, tüm şehir halkı tarafından bilinip evinde her gece sema yapılan, saygıyla eli öpülüp başına konulan meşhur bir şeyh olduğu ifade edilmiştir.

Gülşehrî'nin asıl isminin Ahmed mi yoksa Süleyman mı olduğu konusu defaatle tartışılmıştır. Başta Fuat Köprülü olmak üzere kimi bilim adamları ve araştırmacılar *Mantıku't-tayr*'ın hâlihâzırda Arkeoloji Müzesi'nde bulunan Süleymaniye Kütüphanesi Halis Efendi nüshasının başlığında yer alan "eş-Şeyh Ahmedü'l-Gülşehrî" ibâresine dayanarak şairin asıl adının Ahmed olduğunu ileri sürmüşlerse de *Mantıku't-tayr* nâşirleri Agâh Sırrı Levend (1957) ve Kemal Yavuz (2007), *Mantıku't-tayr*'da geçen bazı beyitlere istinaden Gülşehrî'nin gerçek isminin Süleyman olduğunu iddia etmişlerdir. Ancak Mehmet Fatih Köksal'ın (2016) "Gülşehrî Hakkında Notlar" isimli çalışması, konu ile ilgili yapılmış güncel bir çalışma hüviyetinde olup biz de Köksal'ın yapmış olduğu tespit ve değerlendirmelerin doğru ve yerinde olduğu kanaatindeyiz. En azından yeni bir bilgiye ulaşılan kadar Gülşehrî'nin gerçek isminin Ahmed olduğunu kabullenmek durumundayız.

Gülşehrî'nin ölüm tarihi tam olarak net olmamakla birlikte sadece *Mantıku't-tayr*'ın sonunda geçen "Şükr ol bir Tanrı'ya kim bu kelâm / Ömrümüzden ilerü oldı tamâm" beytine dayanılarak eserin yazıldığı tarihte (717/1317) müellifin ileri bir yaşta olduğu anlaşılmaktadır. Gülşehrî, bu tarihten sonra kuvvetle muhtemel ömrünün son yirmi yılını geçirdiğini söylediği Kırşehir'de vefat etmiş olmalıdır. Bugün Kırşehir'de Ahmed-i Gülşehrî ismi verilen parkta adına yaptırılmış olan küçük bir türbenin varlığından kaynaklarda söz edilse de şairin gerçek mezarının nerede olduğu bilinmemektedir.

2. ESERLERİ

Çalışmamızın bu bölümünde Gülşehrî'ye kesin bir şekilde ait olan ve kayıtlara geçen eserlerinin yanı sıra ona isnad edilen eserlere de ilmî kaynaklardan hareketle değinilmiştir. Şairin daha önce münazaa meselesi hâline gelmiş eserleri hakkında yapılan fikir ve tespitler değerlendirilmiş; sehven aktarılan bilgiler düzeltilmeye çalışılmış, konunun netliğe kavuşturulma gayesine gidilmiştir.

2.1. Felek-nâme

Felek-nâme, Gülşehrî'nin 701/1301 yılında İlhanlı hükümdarı Gazan Han'a sunulmak üzere Farsça olarak kaleme aldığı ilk eseridir. Mesnevi tarzında ve aruzun *fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbıyla kaleme alınan eserin elde bulunan tek nüshası Ankara İl Halk Kütüphanesi'nde 817 numarada kayıtlıdır. Muhteva yönüyle tasavvufî, didaktik ve ahlâkî bir hüviyete sahip olan mesnevinin temel kaynakları Kur'ân-ı Kerim, astronomi ilmi ve *Mesnevî-i Ma'nevî*'dir. Gülşehrî *Felek-nâme*'yi her ne kadar tasavvufî bir sûrette yazmış olsa da diğer sufilerin aksine eserinde "akl"ı ön planda tutmuştur.

Gülşehrî, *Felek-nâme*'de insanoğlunun bu dünyaya nereden geldiğini ve nereye gitmekte olduğu sorularının cevaplarını Kur'ânda aramış ve konu ile ilgili olarak Kur'ândaki pek çok âyete telmihte bulunmuştur. Takriben 4600 beyit tutarındaki mesnevi, 1982 yılında Sadettin Kocatürk tarafından doçentlik tezi olarak hazırlanmış; Farsça metni, Türkçe tercümesiyle birlikte *Gülşehrî ve Feleknâme* adıyla yayımlanmıştır.

2.2. Kerâmât-ı Ahî Evran

167 beyitlik bir eser olup mesnevi tarzında Türkçe yazılmıştır. Eserin isminden de anlaşılacağı üzere mesnevide Ahî Evran'ın kerâmetleri hakkında bilgiler yer almaktadır. Velî Ahî Evran'ın menâkıbnâmesi hüviyetindeki bu eseri ilim dünyasına ilk defa Alman Türkolog Franz Taeschner duyurmuş ve eseri *Ein Mesnevî Gülscheris auf Achi Evran* ismiyle neşretmiştir (Hamburg 1930). Mesnevinin son ilmî neşri ise 2009 yılında Ahmet Kartal tarafından yapılmıştır. Bu eserin Gülşehrî'ye ait olmadığına dair Agâh Sırrı Levend, Kemal Yavuz gibi birçok araştırmacı farklı yorumlarda bulunmuştur. Ancak M. Fatih Köksal 2016 yılında "Gülşehrî Hakkında Notlar" isimli makalesinde eserin Gülşehrî'ye aidiyeti hakkındaki şüpheleri gerekli izahat, tespit ve değerlendirmeleriyle izale etmiş ve konuya ilişkin son noktayı koymuştur. (Köksal, 2016). Biz de bu konuda, Köksal'ın fikir ve tespitlerinin doğru ve yerinde olduğu kanaatindeyiz.

2.3. Kudûrî Tercümesi

428/1037 tarihinde ölen Kudûrî el-Bağdâdî'nin kaleme almış olduğu *el-Muhtasar* adlı Arapça eserinin, Gülşehrî tarafından yapılmış manzum bir tercümesi niteliğindedir. Her ne kadar bu eserin varlığını Gülşehrî, *Mantıku't-tayr* mesnevisinde dile getirmiş olsa da *Kudûrî Tercümesi*'nin herhangi bir nüshası bugüne kadar elimize ulaşmamıştır.

❖ *Degme 'ilme 'aql yitüren bizüz*
Kim Kudûrî nazma getüren bizüz

✧*Degme 'ilmüñ sırrını çün söyledük*
Degmesinden bir risâle eyledük (B/ 4417-4418)

Agâh Sırrı Levend (1957) ve Kemal Yavuz (2007) *Gülşehrî'nin Kudûrî Tercümesi*'ni manzum olarak Türkçeye çevirdiğini belirtse de yukarıdaki beyitlerden hareketle *Kudûrî Tercümesi*'nin hangi dilde yazıldığı hakkında fikir yürütmek mümkün değildir. Nitekim M. Fatih Köksal (2013), "Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü" projesinin "Gülşehrî" maddesinde söz konusu eser ile ilgili görüşlerini, "...bu eserin hangi dilde yazıldığı da bilinmemektedir." şeklinde dile getirmiştir.

2.4. Mantıku't-tayr (Gülşen-nâme)

Çalışmamızın giriş bölümünde yazılmış olan tez ile ilgili başlıklarda detaylı bir şekilde bahsettiğimiz ve tezde ayrıntılı bir şekilde incelemeye çalıştığımız mesneviye, bu bölümde tekrara düşmemek adına genel olarak değinilecektir.

Tezimizin ana metnini ve muhtevasını oluşturan *Mantıku't-tayr* mesnevisi 717/1317 yılında Gülşehrî tarafından kaleme alınmıştır. Mesnevi, Gülşehrî'nin en meşhur eserinin olmasının yanı sıra gerek Türk Edebiyatı için gerek Anadolu'da Türkçenin ilk dönemlerindeki ifade gücünü ve zenginliğini göstermesi yönüyle önemli bir konuma sahiptir. Zira Gülşehrî eserini, Türk dilinin ve Türkçenin gücünü göstermek, onun Farsçadan daha üstün ve nitelikli bir dil olduğunu ortaya koymak amacıyla ele almıştır. Gülşehrî'nin tercüme-telif sûretinde hazırlamış olduğu mesnevi dinî-tasavvufî, ahlâkî ve insanî değerler bakımından da oldukça zengin ve faydalı bir eserdir.

Müellif, *Mantıku't-tayr*'ı ile aynı adı taşıyan Ferîdüddîn Attâr'ın eserini esas alarak vahdet-i vücûd inancını işlemiştir. Gülşehrî kendisinin de ifade ettiği gibi Attâr'dan aynen çeviri yapmamış, mesnevinin bazı bölümlerini çıkarmış, olmayan bazı bölümleri de metne eklemiştir. Şair eserinde geçen hikâyeleri *Mesnevî-i Ma'nevî*, *Kelile ve Dimne*, *Gülistan* ve *Lema'ât*'tan alarak esere telif özelliği kazandırmıştır.

Aruzun *fâilâtün fâilâtün fâilâtün* kalıbıyla yazılan mesnevinin beyit sayısı nüshalara göre farklılık göstermektedir. Kemal Yavuz mesnevinin altı nüshasına dayanarak hazırladığı *Gülşehrî'nin Mantıku't-Tayr'ı (Gülşen-nâme) -Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma-* isimli iki ciltlik çalışmasında *Mantıku't-tayr* mesnevisinin 4438 beyitten oluştuğunu tespit etmiştir.

Yukarıda geçen bilgilerin yanı sıra eserin diğer bir isminin *Gülşen-nâme* olduğunu Gülşehrî'nin mesnevisinde zikrettiği şu beyitten anlıyoruz.

✧ *Biz bu Gülşen-nâme'de kim eyledük
Dükeli 'ilm iştulâhın söyledük (B/4432)*

Tez, kitap, makale, bildiri başta olmak üzere *Mantıku't-tayr* üzerine yapılmış ve hâlihazırda olduğu üzere yapılmaya devam edilen pek çok çalışma mevcuttur. Bu da mesnevinin incelenecek anlam sahasının ve katmalarının çok geniş olduğunu göstermektedir. Sözü edilen çalışmaları kaynaklar bölümünde genişçe yer verdiğimiz için bu bölümde yeniden zikretmeyi uygun görmedik.

2.5. Arûz-ı Gülşehrî (Arûz Risâlesi)

Gülşehrî'nin Farsça olarak kaleme aldığı eser, 16 varaklık küçük bir risâledir. Çeşitli aruz kalıplarının terkip ve teşkili hakkındaki bilgilerden bahsedilen ve bu kalıplarla ilgili örneklere yer verilen risâle, Kilisli Rifat Bilge tarafından bulunmuş ve onunla ilim âlemine tanıtılmıştır. Eserin bilinen tek yazma nüshası Millet Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Ali Emîrî, Farsça Yazmalar No. 517'de bulunan *Mecma'ü'r-resâil* içerisinde vr. 46b-61b arasındadır).

2.6. Şiirleri

Gülşehrî'nin yukarıda zikredilen eserlerinden başka kaside, gazel ve beyit şeklinde müstakil olarak kaleme aldığı bazı şiirlerine de rastlanmaktadır. Bunlardan *Kerâmât-ı Ahî Evran* nüshasında yer alan iki gazeli Franz Taeschner tarafından yayımlanmıştır. Diğer manzumelerinden biri Ömer bin Mezîd'in *Mecmû'atü'n-nezâ'ir*'de, üçü Eğridirli Hacı Kemal'in *Câmiu'n-nezâir*'inde, bir beyti Şeyhoğlu Sadreddin Mustafa'nın *Kenzü'l-küberâ* ve *Mehekkü'l-ulemâ*'sında ve Süleymaniye Kütüphanesi'nde mevcut olan bir yazmada da bir adet şiiri bulunmaktadır. Ayrıca aşağıda yer alan dokuz beyitlik bir gazel ise TDK kitaplığında No. A-120'de yer alan *Mantıku't-tayr* nüshasında mevcut olup Gülşehrî'ye aittir.

*“Bugün bize geçiben virmedi nigâr selâm
Kim idevüz 'aleyke's-selâmı ve'l-ikrâm*

*Kıyâm idem diridüm komadı 'âkıl eydür
Edeb degül kim idesin bu serv öñinde kıyâm*

*Zihî semen ki bunuñ gibi (bir) gülistânda
Verimedi vü ne bir serv-kad (ü) sîm-endâm*

*Kim işidürse adın 'ışkını tutar nâçâr
Kim anı görürise mihrini gider nâkâm*

*Bizüm karârumuzı ol hâd eyle iletdi
Ki kalmadı dahi bir zerre bizde hiç ârâm*

*Bize halâl u harâmı ne sorar (u) kim olur
Ya anuñile halâl siz andan ire harâm*

*Dükeli puhtelerüñ cânları köyünmişdür
Bu od içinde iy bîçâre sen ki kalañu hâm*

*Dahi ne söylesün (ü) değme fenni Gülşehrî
Çün irdi defter ucına hikâyet ola tamâm*

*Kaçan bizümile hem-nâm (ü) hem-nişîn ola şol
Ki 'ışk içinde degüldür melâmet bize gumâm" (Levend, 1957: 31)*

2. BÖLÜM

MANTIKU'T-TAYR MESNEVİSİNİN İNCELENMESİ

1. MESNEVİNİN BÖLÜM ÖZETLERİ

1. Bölüm: Yüce yaratıcının ismiyle başlanan Besmele bölümünde şair, O'nun kudretiyle kâinatı belli bir sistem ve düzen içinde yarattığını dile getirir. İnsanların Hak yolundan ayrılmamasının ikazını yaparak Peygamber Efendimize bağlanmamızı öğütler. Kişinin kendi yurdunu, aslını unutmaması gerektiği, bu aslın esasında cennete kavuşmak olduğu ifade edilmiştir. Bu nedenle tüm kuşlar Hüdhüd'ün rehberliğinde Kafdağı'na Simurg'a ulaşmak adına pek çok çaba sarf edeceklerdir. Bir benzetmeden yola çıkan Gülşehrî, kaleme almış olduğu mesnevide akli Hüdhüd, yaratılışı kuşlar, Simurg ile de Allah'ı temsil etme yoluna gitmiştir.

2. Bölüm: Simurg hikâyesinin girişi olan bu bölümde, Çin şehri üzerinden geçen Simurg'un yüz binlerce nakışla bezenmiş bir kanadının, Çin'e düştüğü anlatılmaktadır. Bunun üzerine halk o kuşu bir kanattan ibaret zannederler. Müslümanlar, kuşun bütününe sorgularken kâfirler ise süslenmiş kanat parçasını görürler. Bu nedenle Gülşehrî okuyucuyu, gölge ile aslı, zâhir ile bâtını, kanat ile kuşu ayırt etmeye davet eder. Dolayısıyla 'gölge'yi, 'zâhir'i, 'kanat'ı bırakıp 'asıl' olanın, 'bâtın'ın ve hakiki 'kuş'un yani "Simurg"un peşine düşmemizi ister. Bunun için de kişinin kendi nefsinin terk etmedikçe Allah'a yakın olamayacağını ifade eder.

3. Bölüm: Bu bölümde tüm kuşlar bir araya toplanıp ülkelerinin padişahsız olduğundan yakınırırlar. Nasıl ki aysız bir gökyüzü düşünülemez ise padişahsız bir memleketin de tahayyül edilemeyeceği, aksi takdirde ülkelerinin yıkılıp yok olacağını dile getirirler. Bu yüzden bütün kuşlar kendilerine hatırı sayılır yüce bir padişah arama yollarına girerler. Ancak bu yolculukta kendilerine rehber olacak, onlara kılavuzluk edecek birini seçmek isterler. Meşakkatli bu yolun başına onu en iyi bilen Hüdhüd geçecektir.

4. Bölüm: Bu fasılda Hüdhüd'ün ortaya çıkıp kendisinin bu yolculukta kuşlara rehber olmaya lâyık olduğunun nedenlerini sıralamaktadır. Onun tarikat ülkesine önder, hakikat yoluna rehber olması, âlemi baştan sona gezmesi, Süleyman peygamberle birlikte pek çok yolculukta bulunması ve ona sırdaş olması, kendisi olmadan hiçbir kuşun Simurg'a ulaşamayacağını dile getirir. Ardından bütün kuşların padişahı olan Simurg'un

Kafdağı'nın ardında bulunduğunu, Hüdhüd ile yoldaşlık edildiği takdirde menzile ulaşacaklarını söyler.

5. Bölüm (1. Hikâye): Hz. Muhammed Mustafa'nın hikâyesinin ele alındığı bölümdür. Evvelâ onun kâinatın övüncü, dünya ve ahiretin padişahı, peygamberler ve velilerin önderi konumunda olduğu beyan edilerek hikâyeye başlanır.

Peygamber Efendimizin genç bir delikanlı olduğu zamanlarda kâfirler her yeri kuşatmış, put yapıp onlara tapanlarla dolu bir millet, perişan bir şekilde varlığını sürdürmekteydi. Muhammed Mustafa ortaya çıkınca, bütün putları kırıp her nerede puthâne bulunuyorsa onları yıkacağını, kâfirlerin ülkesine akın edeceğini, puta tapanların başını kesip onları putların başına asacağını, kendine itaat etmeyenlerin hepsini kılıçtan geçireceğini söyler. Peygamberin kim olduğuna akıl erdiremeyen halk, onu deli sanar ve onun söylediklerine gülüp geçerler. Peygamberin sözlerinde kararlı bir tutum sergilediğini gören halk huzuruna gelerek Tanrı'larının gözleri önünde dururken onun gizli saklı, görünmeyen Tanrı'sına kimsenin inanmayacağını, canından olmak istemiyorsa ağzını padişahın yanında açmaması gerektiğini dile getirirler. Resûl-i Ekrem halkın söylediklerini işitince onlara kendisinin yanında padişahın esamesinin bile okunmayacağını belirtir. Dünyada Allah'tan başka kim varsa hepsinin kendisine boyun eğeceğini, kendisinin padişaha emrettiği işi görmez ise padişahı da halkı da yaşatmayacağını sözlerine ekler. Bu sözleri duyan kâfirlerin içine büyük bir korku düşer. Ancak o diyarda milletine son derece bağlı bir bey vardır. Gözü pek olan bu beyin adı Safvan'dır. Tüm Mekke halkı toplanıp bu beyin huzuruna gelirler. O kişinin putları yıktığını, halka tehdit savurduğunu birer birer anlatırlar. Olanları duyan bey öfkesini kontrol edemez. Safvan kılıcını kuşanıp atına biner ve o kişi ile ona tabi olanları öldürmek için yola düşer. Mekke halkı ile birlikte Mustafa'nın bulunduğu mezar başına gelirler. Safvan, Mustafa'yı uzaktan görünce ah eder ve Safvan'ın yüreğine bir kor düşer. Onun Süleyman Peygamber'e halkın ise karıncaya benzediklerini görünce Safvan'ın gönül gözü açılır ve ne yapması gerektiğini anlar. Ebu Leheb Safvan'ın bu hâlini görünce şaşkına döner. O kişinin büyücü olduğunu ve senin gibi pek çok kimseyi yoldan çıkardığını söyler. Safvan, Ebu Leheb'in kalp gözünün açılmadığını karanlıktan aydınlığı ayıramadığını anlar. Bunun üzerine ona, gözünün varlığını bildiğini fakat her tarafın karanlık olduğunu, güneşin doğup etrafı aydınlatınca kalp gözünün açıldığını dile getirir. Ardından Safvan attan inip Mustafa'nın tarafına gider. Mekke halkının yüreğine bir kor düşer. Safvan'a şikâyet ettiklerine pişman olurlar. Safvan Muhammed'in yanına varıp ayağına kapanır. Ondandır. Mustafa;

Safvan'a, evine gidip kendisine gönülden iman getirmesini ve Müslümanlık savaşında memleketinin düzeninden kendisinin sorumlu olduğunu söyler. Olanlar karşısında şaşkınlık içinde olan halk, başlarını yerden yere vururlar.

İman ateşi Safvan'da yandığı için O, peygamberi görüp Muhammed'e yürekten bağlanır. Ebu Leheb'in ise gönlünde saflık olmadığından peygamber ona hiç görünmemiştir.

6. Bölüm: Bu bölümde Hüdhüd'ün kılavuzluk etme sorumluluğunu alacak en doğru kişi olduğu dile getirilir. Süleyman'a elçi olan bu kuşun dışında seçilebilecek herhangi birinin Simurg'a ulaşmada başarısız olduğu ifade edilir. Kuşlar Hüdhüd ile gittiği takdirde yüzlerce dağı bir günde geçip pek çok denizi bir yudumda içebilecektir. Hüdhüd, bu yolda kocaman ejderhaların, birçok yılanların, aşılması gereken çöller ile türlü sıkıntıların varlığından söz eder. Kuşlar Hüdhüd'ün sözlerini duyunca büyük bir şevk ile kendilerinden geçip padişahlarının yanına varmak isterler. Hep birlikte Hüdhüd'ün etrafında toplanan kuşlar padişahlarına kavuşmak için mücadelede bulunacaklarını söyleyip yol hazırlıklarını yapmaya koyulurlar, lakin yolun vermiş olduğu korku ve güçlük sebebiyle her bir kuş birer mazeret öne sürerler.

7. Bölüm: Bu fasılda mazeretini öne süren Bülbül kendinden geçmiş bir vaziyette ortaya çıkan ilk kuştur. Bülbül, kendi mekanının gül bahçesi, bağ ve bostandan ibaret olduğunu, sadece gülü kendine yâr eylediğini dillendirir. Her sabah gül için şakıdığını, geceleri ise onun vasıflarını tekrarladığını söyler. Bu yüzden de bülbülün Simurg ile işi olmadığını, varı yoğu gül ve gülistan olduğunu ifade eder.

8. Bölüm: Hüdhüd'ün bülbüle cevap verdiği bölümdür. Hüdhüd; bülbüle, şekle aldanmamasını, gülün ömrünün kısa oluşunu, mânâyı sûrete tercih etmemesi gerektiğini söyler. Gülün, zaman karşısında ilelebet ayakta kalamayacağını bugün açıp yarın solacağını sözlerine ekler. Buna örnek olarak da bir erkek ile bir kadının hikâyesini aktarır.

9. Bölüm (2. Hikâye): Bu bölümde bir erkek ile kadının hikâyesi anlatılır. Günün birinde genç bir adam bir kadını çok severdi. Erkek ile kadının evlerinin arasından koca bir nehir geçirdi. Erkek, kadının aşkından öyle bir hâl almıştı ki yüzme bilmediği hâlde kendini nehre atıp karşıya geçer, sevdiği ile vakit geçirdikten sonra nihayetinde tekrar nehre atlar ve evine giderdi. Yine bir gün erkek, sevdiğinin yanında otururken onun gözünde siyah

bir nokta görür. İçine bir sıkıntı düşer ve maşuğuna bugün gözünde gördüğü siyah noktanın dün olmadığını söyler.

Bunun üzerine kadın, erkeğe bir daha nehre dalıp ömrünü heba etmemesini ister. Erkek ise Şatt'ı on yıldır geçtiğini Dicle'yi bir yudumda içtiğini her gün suya daldığını bildiği halde neden artık nehre girmemesi gerektiğini sevdiğine sorar. Kadın, yüzündeki siyah noktanın on yıldır gözünde bulunduğunu ancak bana olan aşkının yüceliği gözümdekini görmeyi engellediğini söyler. Oysa şimdi aşkın sona erdi ve gözümdeki siyah noktayı yeni görebildin. Bu yüzdendir ki aşkın bittiği yerde yüzme bilmeyene Şatt'a düşmek çok tehlikelidir diye ekler. Bu hikmeti anlamayan genç nehre atlar ve oracıkta boğulur. Hikâye burada sona erer ve Gülşehrî gerçek aşka dair Şeyh San'an kıssasını ele alır.

10. Bölüm (3. Hikâye): Şeyh Abdurrezzak olarak da bilinen Şeyh San'an hikâyesinin anlatıldığı bölümdür. San'an şehrinde kendini Hakk'a adayan gönlü yüce bir kimse yaşarmış. Yüzlerce müridi ve seveni olan bu şeyhin adı Abdurrezzak imiş. İlim ve keramet sahibi ulu şeyh elli kere hacca gitmiş ve sınırsız sayıda ibadet edip oruç tutmuştur. Bu denli itikat sahibi olan şeyh, bir gece rüyasında Kâbe'den Anadolu'ya geldiğini putun önünde secde edip ona Tanrı diye taptığını görür. Büyük bir sıkıntı içine düşen şeyh bu rüyanın yorumunu öğrenmek adına müritleriyle birlikte Anadolu tarafına doğru yola koyulurlar. Rum diyarında gezilmedik yer bırakmayan şeyh ve müritleri sonunda nefes kesici bir mekâna varırlar. Burada Rum hükümdarının kızı yaşar ve güzelliği dillere destan olan bu kızın yanında güneş ve ay sönük kalır. Onu görenler kendilerinden geçip dinlerinden bile dönerler. Hâl böyle iken kızın peçesini açmasıyla şeyhin gönlünü kıza kaptırması bir olur. Böylece şeyh, imanını küfre değişip papaz kuşağını beline bağlar. Şeyhin halini görenler şaşkına dönerler. Her ne kadar yakınları şeyhe nasihat verdiyse de şeyhin akli başına gelmez. Üstelik şeyh o gün sabaha kadar kızın bulunduğu yerin karşısında bekler. Sonunda kendini kaybeden şeyh, İslam'ı terk ederek Hristiyan olur. Şeyh, kızın olur da kendisiyle hasbihâl etme düşüncesi içinde tüm gece orada bekler. O gece öğrenciler de şeyhin derdini anlamak için kendisinin yanı başında otururlar.

11. Bölüm (3. Hikâye): Bir önceki bölümün devamı niteliğindedir. Yeni bir başlık altında açılan bu fasıl, öğrencilerin şeyhe soru sormaları ve şeyhin onlara cevap vermesini konu edinir. İçlerinden biri şeyhe, boy abdesti alıp tövbe etmesini söyler. Ötekisi, şeyhin bu durumdan pişmanlık duyup duymadığını merak eder. Şeyh, bu zamana kadar Müslüman

olduğu için pişmanlık duyduğunu belirtir. Hangi kimse şeyhe ne soru sorduysa istenilen cevabı şeyten bulamadı. Şeyhin aklının başından gitmiş olduğunu görünce ona nasihat etmekten de vazgeçerler. O gece ile birlikte tam bir ay boyunca kızın kapısında bekleyen şeyh, aşkının kederinden zayıf düşer; ancak sevgilisi ona hiç iltifatta bulunmaz.

12. Bölüm (3. Hikâye): Bir önceki bölümün devamı niteliğindedir. Yeni bir başlık altında açılan bu fasıl, kızın kendini göstermesi ile şeyhin ona âşık olması ve karşılıklı soru-cevaptan oluşmaktadır. Nihayetinde kız, her şeyden haberdar bir şekilde bir ay boyunca kapısında bekleyen şeyhin yanına gelir. Burada, kâfir kapısında, kalmasının takva sahibi biri için doğru olmadığını, kendisini seven kişinin papaz, sevmeyenin ise Müslüman olduğunu söyler. Şeyh, kıza olan aşkının gerçek ve bâkî oluşundan bahseder. Kendisi dışında artık kimse ile görüşmediğini, uğruna canını feda etmeye hazır olduğunu ifade eder. Kız, bunları duyunca öfkesine hâkim olamaz. Şeyhe öfkeli bir şekilde yaşına başına bakmadan kendisiyle bir gelecek kurmayı planlamaması gerektiğini söyler. Ömrünün son demlerini yaşarken aşkı değil ölümü düşünmesini sözlerine ekler. Karşılıklı geçen uzunca konuşmalardan sonra kız, şeyhin güvenilirliğini ispatlaması adına şeyhten imanından vazgeçmesini, putlara tapıp Kur’ân’ı yakması ile şarap içmesini ister. Şarap içme dışında diğerlerini yapamayacağını söyleyen şeyh, kızın nezdinde kadehi eline alıp bir güzel içer. Kız bu kez de şeyhin Hristiyan olmasını ancak bu şartla kendisiyle birlikte olabileceğini söyler. Şarabın vermiş olduğu sarhoşlukla kendisinden geçen şeyh ne din tanır ne de iman. Allah’tan da çekinmeyen hoca Hristiyan oluverir. Kötülüklerin başı sayılan şarap yüzünden her günahı işleyen şeyh, sevgiliye bir an önce kavuşmak ister. Ancak sevgili yine bin bir mazeret ile şeyhin karşısına çıkar. Şeyhin başlık parası verecek gücünün olmadığını, bu fakir haliyle aşkın peşinden koşmaması gerektiğini ve memleketine dönmesini ister. Bunun üzerine şeyh, kıza kendisi için dininden ve imanından vazgeçtiğini kendisi olmadan bir başına hiçbir yere gidemeyeceğini belirtir. Sevgili, şeyhin dürüst ve güvenilir olduğuna kanaat getirince, ondan başlık parası karşılığında bir yıl domuz çobanlığı yapmasını ister. Ancak bu şekilde şeyhle beraber bir hayat süreceği vaadini verir. Şeyh her emri uygulamaya hazırdır ve bir yıl boyunca domuz çobanlığını yapmaya başlar. Nihayetinde olan biteni duyan halk, şeyhin hakkında dedikodular yapmaya başlarlar. Şeyhin öğrencileri ise dünyada ayıplanmamayı tercih ettiklerinden onunla irtibatı keserler.

13. Bölüm (3. Hikâye): Bir önceki bölümün devamı niteliğindedir. Yeni bir başlık altında açılan bu kısımda, şeyh yakınlarının şeyhin bulunduğu yerden ayrılıp Kâbe tarafına yol almaları konu edinmektedir. Öğrencilerden biri şeyhe, artık yanında kalamayacaklarını, kendisini bu şekilde görmekten üzüntü duyduklarını, Kâbe'ye gidip Allah'a duada bulunacaklarını söyler. Şeyh, onlara istedikleri yere gitmekte özgür olduklarını, kendisinin dermansız derde düştüğünü, halinden Eflatun'un bile anlamayacağını söyler. Olur da birileri kendisini ayıplarsa onlara, aşk derdine düşenlerin kendisinden farksız olmadığını belirtir ve arkasına bakmadan domuzlarını gütmeye devam eder. Dostları bu durum karşısında ağlayarak Kâbe'nin bulunduğu tarafa yönelirler. Geriye döndüklerinde halkın kınamasından korktukları için her biri inzivaya çekilir.

14. Bölüm (3. Hikâye): Bir önceki bölümün devamı niteliğinde olup yeni bir başlık altında açılan bu bölümde olaylar sırasında aralarında bulunamayan bir müridin şeyhin durumunu sorması üzerine kurulmuştur. Şeyhin Rum diyarına geldiği vakitlerde orada bulunmayan kıdem sahibi, yüce bir zât vardır. Bu kişi şeyhin öğrencisi olup görmüş geçirmiş, sadakat sahibi biridir. Arkadaşlarına hocasının durumunu soran öğrenci, olup biten her ne varsa onlardan öğrendiğinde öfkesine hâkim olamayıp arkadaşlarına sitem dolu sözler söyler. Şeyhi yalnız bırakmamaları gerektiğini, onunla birlikte Hristiyan olup bellerine zünnarı bağlamalarının icap ettiğini ifade eder. Arkadaşları, şeyhe bunları söylediklerini ancak yalnız kalmak istediğinde ısrarcı olduğunu dile getirirler. O kişi, el açıp yalvararak hocanızı Allah'tan dilemeniz gerektiğini lakin Allah yolundan ayrılmamızın kabul edilemez bir durum olduğunu dile getirir. Bunun üzerine hocanın tüm arkadaşları ansızın sessizliğe bürünürler.

15. Bölüm (3. Hikâye): Bir önceki bölümün devamı niteliğindedir. Yeni bir başlık altında açılan bu fasılda, mürit ile arkadaşlarının Rum diyarına gelmeleri anlatılmaktadır. Anadolu tarafına gelerek hocalarının tekrardan eski haline dönmesi için Allah'a yakarıшта bulunurlar. Bir mağarada kırk gün boyunca çile çıkarıp Tanrı'ya dua ederler. Nihayet dertlerinin dermanı verilir ve duaları geri çevrilmez. O gece mürit, rüyasında Hz. Muhammed'i görür. Hz. Muhammed, kendisine yaptığın iyilikler ve ettiğin dualar neticesinde Tanrı'nın hocanızı affettiğini söyler. Uykudan uyanan mürit kendisine bahşedilen bu bilgiyi arkadaşlarıyla paylaşarak şeyhin yanına varmak üzere yola koyulur. Şeyhin yanına vardıklarında hocalarının beline kuşandığı zünnarını kestiğini, kâfirlik çanını kırdığını, Hristiyanlığı bırakıp tekrardan Müslüman olduğunu görürler. Allah'ın

rahmetine, Peygamber Efendimizin şefaatine nail olan şeyh Kurân, fıkıh, tefsir gibi unuttuğu bütün ilmî dersleri tekrardan hatırlar. Zıyan olan ömrü için matem tutup gözyaşı döker. Şeyhin keder gözyaşlarını gören yakınları, huzuruna gelip ona tesellide bulunurlar. Pişmanlık suyu ile alınan boy abdesti şeyhin bütün günahlarını silip süpürür. Hocalarının eski haline döndüğünü görünce şeyhi oradan alıp geldikleri yere götürmek üzere yola koyulurlar. O gece Hristiyan kızı, rüyasında bir güneş görür. Güneş ona, şeyhin gittiğini, kendisinin de arkasından gitmesini ve onun dinine girmesini, böylece İslamiyet sayesinde dinin kemâle ereceğini ve şeyhin ahirette de helali olacağını söyler.

16. Bölüm (3. Hikâye): Bir önceki bölümün devamı niteliğindedir. Yeni bir başlık altında açılan bu kısımda, Hristiyan kızın, şeyhi takip etmesi ve imana gelmesi anlatılmaktadır. Şeyhi rüyasında gören kız, uykudan gözyaşlarını dökerek uyanır. Perişan vaziyette olan kız deli divane bir âşığa dönmüştür. Şeyhe çektirdiği eziyetlerin karşılığını fazlasıyla bulan kız, maşûk iken âşık olur ve şeyhin peşine düşmeye başlar. İz ve yol bilmeden, dağ bayır demeden perişan halde gezer durur. O vakit, Allah şeyhin rüyasına kızın halini zuhreder. Kızın pişmanlığını göstererek tekrar geriye dönüp onu aramasını şeyhten talep eder. Kendinden geçermişçesine uykusundan uyanan şeyh apar topar yola koyulur. Onu gören yakınları telaşla şeyhin arkasına düşerler. Hepsi birden şeyhe, yeniden Hristiyan olup kendilerini halka rezil mi edeceklerini sorar. Şeyh ise bunlara rüyasında gördüklerini anlatınca hepsi birlikte şeyhin yanında giderler. Karşıdan feryat figan ederek gelen kız şeyhin ayaklarına kapanır ve kendisine defalarca eziyet ettiğini ancak bu kötülöklere karşılık ondan daima iyilik gördüğünü söyler. Küfrü bırakıp iman yolunu seçtiğini ve bunu ona öğretmesini ister. Rüyasında kendisinin şeyhe helal edildiğini sözlerine ekler. Şeyh, kızın suçunu bağışladığını ancak kendisini eş olarak almak için ne gücünün ne de ömrünün yetebileceğini söyler. Kız ise, ahirette ona eş olmak ve dünyada başkalarına yâr olmamak için kendisinin yanında canını alması adına şeyhten dua etmesini ister. Secdeye kapanıp iman eden kız oracıkta ölüverir. Kızın kavmi ise bu olaydaki hikmeti anlayınca Müslüman olurlar.

17. Bölüm: Bu fasılda papağanın mazeretini öne sürmesi anlatılmaktadır. Papağan meydana çıkarak, onun sözünün tatlılığından, elbisesinin yeşilliğinden, Isfahan, Hicaz, Rehâvî gibi pek çok makamda söyleyebildiğinden bahseder. Kendisini Hızır Peygambere benzeten papağan onun gibi ölümsüzlük suyundan içip sonsuza kadar yaşamak ister.

Dolayısıyla daha fazla yaşamak varken bu yola girip erkenden ölmek istemediğini, Simurg'un Kafdağı'nda uçuşması ve kendisinin de ab-ı hayatı içmesi gerektiğini söyler.

18. Bölüm: Bu fasılda Hüdhüd papağana hikmet dolu sözlerle cevap verir. Hüdhüd, papağanın sözlerinde mânâya dair bir ibâre bulunmadığını onun insanları taklitten öteye geçemediğini belirtir. Ardından papağanın ölümsüzlük suyunu içse bile fani olan bu dünyada er ya da geç ölümün tecelli edeceğini ve mutlak gerçek olan Allah'ın zâtı ile beraber olması gerektiğini ifade eder. Bu olaya misal olarak Gülşehrî Hızır ile bir velinin hikâyesini anlatmaya koyulur.

19. Bölüm (4. Hikâye): Bu kısımda Hızır Aleyhisselam ile bir velinin hikâyesi yer almaktadır. Günün birinde Hz. Hızır yolda giderken Hak yoluna ermiş birine rastlar. Hızır peygamber bu zâta selam verdikten sonra ona, kendisiyle yoldaş olup hasbihâl edebileceğini söyler. O kişi, Hızır'ın mahşer gününe kadar yaşamak ve dünyada ebediyen hayatta kalmak adına karanlıklar ülkesine düşüp ölümsüzlük suyundan içmeyi seçtiğini, kendisinin ise canını Allah'a teslim edip ölümü, dünya hayatına tercih ettiğini belirtir. Bu yüzden de onun dünyada Hızır ismiyle şöret bulurken kendisinin Peygamber yolunu tuttuğunu, şu an ölüm kapısına gelse vakit kaybetmeden ruhunu teslim edeceğini ve Hakk'ın zâtı ile birlikte olacağını lakin ölmeyi hiçbir vakit talep etmeyen kişinin Hızır bile olsa onun yoldaşı olamayacağını dile getirir.

20. Bölüm: Bu bölümde tavus kuşunun Hüdhüd'e bahanesini ileri sürmesi işlenmiştir. Tavus kuşu ortaya çıkarak bir zamanlar cennetin kapıcısı ve hizmetçisi olduğunu ancak şeytanın oyunu ile cennetten çıkarıldığını, tekrardan cennete girmenin zorluğundan bahseder. Tavusun cennete ermesinin kendisi için kâfi geldiği bu yüzden Simurg'a ilgisinin olmadığını söyleyerek mazeretini belirtir.

21. Bölüm: Hüdhüd'ün, tavus kuşuna cevap verdiği bölümdür. Hüdhüd, tavusa cennetin gerçek sahibine ulaşmadan cennete kavuşmanın anlamsız olduğunu belirtir. Ayrıca Allah'ın huzuruna yaklaşmadıktan sonra cehennemden cennetten yeğ olduğunu, oturacak nice ev bulunurken asıl gayenin evin sahibine ulaşip onu görmesi gerektiğini ifade eder.

22. Bölüm (5. Hikâye): Bu fasılda cennetin kapıcısı olan Rıdvan'dan habersiz bir şekilde cennete giren kimselerin hikâyesi ele alınmaktadır. Bir gün Rıdvan cennette dolaşırken

kendisine âşinâ olmayan bir grup görür. Cennetin Kevser, Tesnim, Hamr, Süt, Su ve Selsebil ırmaklarından nasiplenen bu kişiler Rıdvan'ın dikkatini çeker. Cennetin kapıcısı olmasına rağmen cennete girerken bu topluluğu göremeyen Rıdvan, bunlara hangi kapıdan girdiklerini sorar. Bunlar, cennete girerken kapı görmediklerini bu yüzden herhangi bir kapıdan girmediklerini belirtirler. Öyleyse kapıcı Rıdvan'ın öncülüğünde girdiniz dediğinde, bunlar herhangi bir kimseye rastlamadıklarını söylerler. Rıdvan, Azrail canınızı almaya geldiğinde şehadet getirip getirmediğini sorduğunda, onlar Azrail'in canlarını almadığını dile getirirler. Rıdvan, yine sorgu meleklerinin sorularına yanıt mı verdiklerini sorunca karşılığında ne Münkir ve Nekir melekleriyle ne de herhangi bir soruyla karşılaşmadıklarının yanıtını ışitir. Bunun gibi onlarca soru yönelten Rıdvan, beklediği cevabı alamayınca dünyada ne yaptıkları ile buraya zahmetsiz gelişerinin sebebini sorar. Bunlar, orada iken herkese iyilikte bulduklarını, kötülüklerden ise uzak durduklarını söyler. Rıdvan bu kez de dünyadaki peygamberlerinin kim olduğunu ve nasıl bir amel işleyip de doğruca cennete girdiklerini sorar. Onlar, Muhammet Mustafa'nın ümmetleri olduklarını, peygamberin neyi nasıl emrettiyse kendilerinin de o şekilde davrandıklarını, hiç kimsenin onların sözlerine itibar etmediğini, herkesin onları hor ve hâkir gördüğünü, buna rağmen yine de iyilik etmekten vazgeçmediklerini, başkalarının dedikodusunu yapmadıklarını, bir kere bile yalan söylemediklerini belirtirler. Ardından Hak yolundan hiç şaşmadıklarını bunun içindir ki Allah'ın onları herkesten farklı kıldığını ve cennet ile müjdelediğini sözlerine ekler. Böylece cennet bekçisi olan Rıdvan, bunların Allah'ın sevdiği seçilmiş kullar olduğunun sırrına erer.

23. Bölüm: Bu bölümde Hüma kuşunun, Hüdühüd'e bahanesini ileri sürmesi konu edinmektedir. Böbürlenerek ortaya çıkan Hüma kuşu tüm padişahlara kendisinin ferman kıldığını, onun gölgesine nail olan kimsenin sultan, olmayanın ise perişan olduğunu ifade eder. Kayser, Keykavus, Cem ve Hüsrev gibi padişahların bile kendisinin sayesinde mevkilerini elde ettiklerini dile getirir. Bu yüzden padişahlık isteyen biri için Simurg'a kulluk etmenin boşa harcanacak bir vakit olduğunu öne sürer.

24. Bölüm: Hüdühüd'ün, Hüma kuşuna cevap verdiği bölümdür. Hüdühüd, öncelikle Hüma kuşuna kibirlenip de kendisini övmemesi gerektiğini ardından bütün padişahların Simurg'a kul köle olurken Hüma kuşuna sultanlık edilmesinin akla ve mantığa sığmayacağını söyler. Hüdühüd, Hüma kuşuna padişah olma sevdası ile yanarken

kulluğundan vazgeçmemesinin ikazını vererek Kafdağı'na varınca ancak gerçek hükümdarın kim olduğunu görebileceğini söyler.

25. Bölüm (6. Hikâye): Gülşehrî, bu bölümde hasta bir padişah ile masum bir çocuğun hikâyesini ele almaktadır. Zamanın birinde derdine derman bulamayan hasta bir padişah vardır. Hastalığın şiddeti çok büyük olduğundan hiçbir doktor padişahın ilacını veremez. Nihayetinde doktorlar, padişaha hastalığın tek ilacı olarak çocuk safrasının zarûri olduğunu söyler. Şehirde uygun nitelikte bulunan çocuk, anne ve babasından altın akçe karşılığında satın alınır. Ancak çocuk anne ve babasından kopmak istemez. Anne ve babası çocuğu kendilerinden güçlükle uzaklaştırmak isteyince çocuk onlardan umudu keser. O sırada çocuğun akıbetinin ne olacağı konusunda kadı, ülke padişahın iyi olması, çocuğun canından çok daha önemli olduğunun fetvasını verir. Böylece çocuğun ödünün alınması için, onu celladın eline bırakırlar. Çocuk, tam o sırada yukarıya doğru bakıp güler. Bu durum karşısında şaşırان padişah, çocuğa ağlanacak hâline gülmesinin sebebini sorar. Oğlan, anne ve babasının çocuğunu koruyup kollayacak ilk kişi olması gerekirken kendisini paraya tercih edip gözden çıkardıklarını, kadı'nın, ölümünü caiz gördüğünü, adalet timsali padişahın da suçsuz bir çocuğun boynunu vurması için ferman verdiğini söyler. Dolayısıyla Allah'ın inayeti ve rahmeti için yüzünü göğe çevirerek masum birinin öldürülmesi hükmüne gülüp geçtiğini belirtir. Eğer suçsuz bir kişinin haksız yere öldürülmesinin herhangi bir vebali yoksa, o vakit canını padişaha feda ettiğini söyler. Padişah çocuğun dediklerini duyunca ona hak verir. Ahirette cehennem ateşinde ömür boyu yanma pahasına masum bir çocuğun ölümüne göz yumduğunu görerek kendisini ayıplar. Böylece padişah çocuğun canını bağışlar ve onu himayesine alır. Allah da padişaha hastalığın dermanını ihsan eyler.

26. Bölüm: Bu bölümde kazın Hüdhüd'e mazeretini bildirmesi işlenmiştir. Kaz sudan çıkıp kuşların arasına gelir ve kendisi için suyun öneminden bahseder. Su olmadan yaşayamayacağını, çok titiz ve temiz tabiatlı olduğunu, sofulukta kuşların liderleri konumunda bulunduğu ve günde yüz binden fazla boy abdesti aldığını dile getirir. Bu sebeple Simurg'a gelemeyeceğini aksi hâlde susuzluktan hayatını idame ettiremeyeceğini belirtir.

27. Bölüm (7. Hikâye): Bu fasılda Gülşehrî tavuk ile kaz yavrularının hikâyesini aktarmaktadır. Günün birinde biri, tavuğun altına beş altı adet kaz yumurtası koyar.

Tavuk, yumurtadan çıkan yavruları doğal olarak kendi civcivleri zanneder. Civcivlerine gözü gibi bakan tavuk onları herkesten koruyup kollar ve onlar için canını vermeye her daim hazırdır. Bir gün tavuk, yavrularıyla birlikte çimenlikte dolaşip onlara şarkı söylerken deniz kıyısına gelirler. Suyu gören kaz yavruları tabiatları gereği hemen suyun içine girerler. Deniz kenarında kalan tavuk, yavruların suyun içinde ustaca yüzdüklerini görünce şaşırır ve onlara yüzmeyi kimden öğrendiklerini sorar. Yavrular, yüzmeyi herhangi bir kimseden öğrenmediklerini bu yeteneğin kendilerinde doğuştan var olduğunu, denizi gördüklerinde ise bizâtihi ortaya çıktığını söylerler. Tavuğun kendileriyle denize girmediğini gören dolayısıyla yüzme bilmediğine kanaat getiren yavrular, onun anneleri olmadığını anlarlar ve tavuğa, kendilerinin tavuğun yumurtasından çıkmadıklarını ve başka bir annenin yavruları olduklarını dile getirir.

28. Bölüm: Hüdhd'ün kaz'a cevap verdiği bölümdür. Hüdhd, kaz'a zühtlük ile övünmemesini, suya bel bağlamaması gerektiğini su üstündekilerin kuru birer çöpten ibaret olduğu için asıl dipteki inciye ulaşmasını tembihler. Aksi hâlde hırs ve şehvet ateşi ile menzile varamayacağını ifade eder.

29. Bölüm: Şahin'in Hüdhd'e mazeretinin öne sürdüğü bölümdür. Şahin ortaya gelerek kendi avını kendisinin avladığını, başkalarının avladığını yemediği gibi hiç kimseye de avını getirmesi için minnette bulunmadığını söyler. Kendisini Rüstem'e benzeterek bütün kuşlardan üstün tutar. Dara, Nuşirevan, Keykavus gibi padişahlarla sürekli iç içe bulunduğunu bu yüzden kendisinin Kafdağı ve Simurg ile işi olmadığını ifade eder.

30. Bölüm (8. Hikâye): Rüstem ile pehlivan hikâyesinin aktarıldığı bölümdür. Gece vakti bir kaleye doğru dolaşmaya çıkan Rüstem, atın eyerinin arkasına irice çivileri bağlamış olan bir adamla karşılaşır. Adam Rüstem'e yaklaşip ona selam verince Rüstem adamın yiğit biri olduğunu anlar; fakat adam Rüstem'i tanımaz. Rüstem, adama gece vakti alelacele nereye gittiğini sorunca adam, kalede birbirinden kıymetli elli tane at olduğunu ve onları almaya gittiğini, dilerse kendisinin de gelebileceğini söyler. Rüstem, kaleye çıkmanın zorluğundan bahsederek oraya nasıl çıkacaklarını sorar. Adam, yanındaki koca çivileri kaleye çakarak burçtan yukarı çıkabileceklerini söyler. Rüstem ile birlikte kalenin önüne gelen adam çivileri çıkarip Rüstem'e verir. Ondandır çivileri çakmasını ister. Rüstem'in çivileri taşta çakamadığını gören adam onları bir hışımla alarak hepsini tek tek kendi eliyle kaleye saplar. Adamın gücü karşısında ne yapacağını bilemeyen Rüstem

kendisinin sadece isimden ibaret olduğunun farkına varır. O arada çivileri çakıp yukarıya tırmanan adam atları alarak kalenin ucuna gelir ve Rüstem'e atları tutmasını söyler. Eline atın birini alarak Rüstem'e atar. Rüstem atı tutamayınca at oracıkta ölür. Adam sinirlenerek aşağı iner ve Rüstem ile yer değişir. Rüstem yukarı çıkarak kalan tüm atları aşağı atar. Bütün atları yakalayıp kenara bırakan adam Rüstem'in aşağı inmesini ister. Adam, güç bela aşağı inen Rüstem'e, bir an önce buradan ayrılmamız gerektiğini aksi hâlde Rüstem'in baskını ile karşı karşıya kalabileceklerini söyler. Rüstem'i daha önce görüp görmediğini ve ondan neden bu kadar korktuğunu, kendisine herhangi bir kötülükte bulunup bulunmadığını adama sorar. Adam, kahramanlığı ve gücü ile dünyaya nam salmış birinden kim korkmaz ki der ve atları hızlı bir şekilde sürer.

Yolda gürzünü çıkaran Rüstem adama vurur. Adam bunu oyun zanneder ve oralı olmaz. Rüstem tekrar tekrar vurunca adam elinin tersi ile Rüstem'e bir kere vurur. Rüstem'in adamın kuvvetine dayanamayıp attan yere düşmesiyle adamın kahkaha atarak oyunun galibinin kendisi olduğunu söylemesi bir olur. Kendisinin Rüstem olduğunu anlaması takdirde elinden kurtulamayacağını düşünen ve onu alt etmek isteyen Rüstem adama ufak bir işini halledip arkasından geleceğini söyler. Adam elini çabuk tutmasını, Rüstem'in her an karşılıklarına çıkacağını bu durumda geriye dönüp ona yardım edemeyeceğini belirtir. Rüstem, aralarındaki mesafeyi açtıktan sonra bir dağın ardından sesini duyurur. Yiğitlik yönünden Rüstem'den üstün olan adam Rüstem'in sesini duymaz korkusundan atları bırakarak ortadan kayboluverir. Rüstem, her ne kadar erlikte adamdan aşağı olsa da o dünyada şan ve şöhretin gücün önüne geçtiğini ve işlerin daima isimle yürüdüğünün farkına varır.

31. Bölüm: Hüdhüd'ün Şahin'e cevap verdiği bölümdür. Sırtını padişaha dayayıp kibirlenmemesi gerektiğini, yeri gelir padişahların bir dilenciden bile aşağı konumda olabileceğini belirtir. Sadece Simurg'un padişahlık simgesine layık olduğunu, şahinin makam ve mevkiye sahip olduğu için zâtını yüce, başkalarını ise hor görmesinin yersizliğine değinir. Hüdhüd, şahinin Simurg'a av olmasının bile kendisi için bir şeref kaynağı olacağını sözlerine ekledikten sonra ölmeden önce ölmenin gerekliliğine ve imanlı olma hususuna değinir. Şahin zihniyetli kimseler için de papağan ile hoca hikâyesine kulak verilmesini ister.

32. Bölüm (9. Hikâye): “Hocanın Papağanı” isimli hikâyenin işlendiği bölümdür. Bir hocanın tatlı dilli bir papağanı vardır. Hoca papağanı canı gibi sever onunla her sırrını

paylaşırdı. Ne papağan hocasız ne de hoca papağansız bir an yaşayabilirdi. Gel zaman git zaman hocanın işi bir gün Hindistan'a düşer. Gitmeden önce ev halkına ve papağanına isteklerini sorar ve herkese oradan birer hediye getireceğini söyler. Papağan, hocaya Hindistan'da kendi gibi papağan arkadaşlarını bulup onlara selam götürmesini, ancak selamının dışında arkadaşlarını kafesin içinde tek başına bırakıp kendilerinin özgürce uçtuklarını, bu yüzden onlara çok dargın olduğunu söyleyerek karşılığında verecekleri cevabı da ona iletmesini ister.

Hindistan'a doğru yola çıkan hoca birçok yerler görüp geçer ve papağanlarla dolu bir ağaca rastlar. Hoca, papağanların yanına yaklaşarak onlara kendi papağanından selam getirdiğini, onun kafeste hoşça vakit geçirmesine rağmen sizler gibi olmak istediğini ve onu hiç arayıp sormadığımızı bunun için size içerlediğini söyler. Bu sözleri duyan papağanların hepsi birden yere düşüp ölü taklidi yaparlar. Hoca, papağanların can verdiklerini görünce çok üzülür. Kaş yapayım derken göz çıkardığını bu kadar papağanın ölümüne sebep olduğunu düşünür. Hoca, perişan bir halde dere tepe aşarak memleketinin yolunu tutar. Evine gelen hoca herkesin hediyesini verince papağan da kendi hediyesini ona sorar. Hoca, papağanına sözlerinin ne kadar tesirli oluşundan bahseder. Papağanlara selamını iletir iletmez hepsi birden uğrunda can verdiklerini, senin yolunda canlarını feda edenler için bir müddet yas tutma vaktine izin verdiğini söyler. Papağan bunları duyunca kendinden geçercesine kafeste can verir. Papağanı ölü bir vaziyette gören hoca saçını sakalını yolar, yüzünü tırmalar. Feryat figan içinde ağlayıp gözyaşı döker. Hoca onu dizine koyup okşamak için kafesi açar. Dışarı çıkan papağan kanatlanıp çatıya konar. Ana vatanına gitmek için yola düşeceğini söyleyen papağan hocasıyla vedalaşır. Kendisine bir sorusu olduğunu ve onu cevaplandırmasını isteyen hoca papağanına, Hindistan'daki papağanların ona ne söylediklerini ve bunun kafesten kurtulmasına nasıl fayda sağladığını sorar. Papağan, arkadaşlarının ölü taklidi yaptıklarını, sağ olduğum sürece kafesin içinde kalacağımı ancak öldüğüm takdirde dışarıya atılıp özgür olacağımın farkındalığını gösterdiğini belirtir. Bu sözleri işiten hoca, kendi benliğinden vazgeçerek ölmeden önce ölmek gerektiğinin sırrına vakıf olur.

33. Bölüm: Bu fasılda keklik ortaya çıkarak Hüdhüd'e mazeretini ileri sürer. Kendi meşgalesinin cevherler olduğunu, maden ocaklarından başka bir yerlerde gezip dolaşmadığını, hiç kimsenin hesap kitap işlerinde keklik gibi ustalaşmadığını, kendi rızası dahilinde bütün alemi cevherlerle kuşatacağını ifade eder. Bu sebeple maden ocaklarında

gezip cevher çıkarmakla meşgul olan birisinin Simurg'a varmasının onun için bir anlam ifade etmeyeceğini belirtir.

34. Bölüm: Hüdhüd'ün cevher sevdasına kapılmış olan keклиğe cevap verdiği bölümdür. Cevherin taştan ibaret olduğunu hakiki cevherin ise kendi nefsimizde bulunduğunu söyleyerek Süleyman peygamberin mülküne değinir. Kendi mal varlığının yüzüğündeki bir taş parçasından başka bir şey olmadığını gören Peygamber bile vereceği hesaptan korktuğu için sepet örmeyi tercih etmiştir. Bunun içindir ki kişinin kendi içinde cevher olmadıktan sonra ocaklardan çıkan madenin insana bir faydasının dokunulmayacağını belirtir.

35. Bölüm: Bu bölümde baykuş meydana çıkarak Hüdhüd'e bahanesini ileri sürer. Baykuş hazineye kavuşma ümidi içerisinde viranelerde konakladığını, mekanının viranlık yerler olduğunu, bunca zamandır sıkıntı ve zahmet çektiğini, harabelerde eline define geçirmek istediğini söyler. Viranelere ait olduğunu dile getiren baykuş, hazinelerden vazgeçip Kafdağı'na gitmesinin kendisi için uygun olmadığını belirtir.

36. Bölüm: Hüdhüd'ün baykuşa yanıt verdiği bölümdür. Baykuş'a hazinenin ebedi olmadığını, fani olacak mal ve mülkün yerine baki kalacak şeylere gönül bağlamasını, gerçek servete kavuşanların iman sahibi kimseler olduklarını söyler. Kişinin ölmeden önce elindeki malı dilediğince dağıtıp paylaşması gerektiğini, kazanılan malın yenmemesi durumunda heba olacağını, insanı imandan çıkaran şeyin altın olduğunu dile getirir.

37. Bölüm: Bu bölümde geriye kalan kuşlar sudan sebepler bularak Hüdhüd'e bahanelerini ileri sürerler. Ancak sözün daha fazla uzamamasını isteyen Gülşehrî her bir kuşun mazeretini ayrı ayrı dile getirmez. Hüdhüd'ün verdiği cevaplardan da anlaşıldığı üzere kuşların yaptığı hatalar, sundukları bahaneler âşikârdır.

38. Bölüm: Bu kısımda, kuşlar Hüdhüd'e Simurg'un huzuruna ulaşip ulaşamayacaklarını, meşakkatli olan bu yolculukta ihtiyaçlarını nasıl karşılayacaklarını, padişahlarıyla aralarında nasıl bir bağlılık bulunduğu ile ilgili birtakım sorular yöneltirler. Simurg ile aralarındaki sevgi bağının bu yolculuğunun çilesine değip değmeyeceğini öğrenmek isterler.

39. Bölüm: Bu fasılda Hüdhüd kuşların yönelttiği sorulara yanıt vererek kendi kılavuzluğunu kanıtlar. Halis niyetle yola çıkan bir işte Allah'ın inayetiyle menzile varılacağını, gerçek aşğın sevgilisine ulaşmada hiçbir engel tanımayacağı gibi onun yolunda canını bile feda etmesi gerektiğini dile getirir. Hüdhüd Simurg'un gölgesinin bütün dünyayı kuşattığını. Ve tüm kuşların onun birer yansıması olduğunu bu sebeple ona bağlılığımızın tam olması gerektiğini söyleyince tüm kuşlar Simurg'a olan aşklarından yollara düşerler. Ardından kuşlar, kendilerine rehberlik edecek birini isterler ve aralarında kura çekmeye karar verirler. Çekilen isim Hüdhüd'e düşünce Hüdhüd'ün kılavuzluğu tescillenmiş olur. Böylece tüm kuşlar dünyaya dair her ne var ise bir tarafa bırakarak Hüdhüd'ün önderliğinde yol alırlar. Kendilerini birdenbire bir vadinin önlerinde bulan kuşlar feryat figan içinde bağırşırlar. Vadinin uzaklığının yanı sıra ıssızlığı da kuşların içine korku düşürür. Vadinin başında durarak Hüdhüd'e korkularını dile getirirler. Hüdhüd'ten kendilerine iltifat edip öğütte bulunmasını, Allah ve peygamberden bahsetmesini, ayetlerin izahını yapmasını isterler. Böylece sıkıntılarının ortadan kalkarak tekrardan yola koyulabileceklerini dile getirirler. Hüdhüd büyük bir zevkle minbere çıkıp onlara öğütte bulunurken aralarından biri Hüdhüd'e bu yolculukta kendilerine rehberlik etmesinin hikmetini sorar.

40. Bölüm: Hüdhüd'ün onlara rehberlik etmesinin hikmetini soran kuşa cevap verdiği bölümdür. Hüdhüd padişahın yüzünü bizzat gördüğünü ev ona hizmette bulunduğunu, kendisi dışında başka birinin Simurg'u gördüğünde onu tanıyamayacağı gibi yanlış bir kişiyi padişah zannetmelerinin de olasılığından bahseder. Süleyman peygamber ile birlikte pek çok seferde bulunması ve ona hizmet etmesinden mütevellit kendisine bunların bahsedildiğini dile getiren Hüdhüd, aynı zamanda gönül gözünün kapalı olan birinin Simurg'u hiçbir zaman fark edemeyeceğini ifade eder. Ardından Hüdhüd, padişahın mahzeninde bulunmayıp bu memlekette olan birkaç değerli cevherleri onun huzuruna götürmek için yola düştüğünü söyler.

41. Bölüm: Bu fasılda, soru soran kuş padişahın hangi cevherlere değer verdiğini merak eder ve Hüdhüd'e bunlar hakkında kendilerine bilgi vermesini ister.

42. Bölüm: Bu bölümde Hüdhüd, yokluk ve nedret cevherinin, acizlik malının, zenlik kumaşı ile kendinden geçip yok olma incisinin yüceliğinden bahseder.

43. Bölüm: Başka bir kuşun Hüdhdüd'e soru sorduğu kısımdır. Kendisinin hasta ve güçsüz olduğunu bu halde ateşlerle çevrili dağları nasıl geçebileceğini sorar. Sağlıklı ve zinde olan birinin istediği zaman yolculuk edeceğini ancak hasta ve aciz bir kimsenin yolda karşısına çıkan engelleri aşmasının mümkün olamayacağını ifade eder.

44. Bölüm: Hüdhdüd'ün hasta olduğunu dile getiren kuşa cevap verdiği fasıldır. Hüdhdüd, hastalığından elem duyan kuşa diriliğinin bile kendisine fazla geldiğini, fani olacak bedeninden medet ummak yerine baki kalacak "can"a kıymet vermesi gerektiğini, er ya da geç sıhhatli olanların da Hakk'ın rahmetine kavuştuğunu dile getirir. Ebediyete kavuşmak ve sonsuza dek padişahın huzurunda yaşamak için ölmeden önce ölmenin gerekliliğine dikkat çeker.

45. Bölüm: Bir diğer kuşun Hüdhdüd'e aşk oyunu ve sevgili ile ilgili soru sorduğu bölümdür. Kendisinin servi boylu, gümüş yanaklı, güneş yüzlü, misk kokulu bir sevgiliye gönül verdiğini, bal ve yağdan daha tatlı olan ağzı ile yüzünü zahidin bile görmesi durumunda küfre düşeceğini söyler. Sevgiliye binlerce zincir ile bağlanan birinin onun suretini görmeden bir an bile yaşayamayacağını, kendisi için ibadetin sevgiliye hizmet olduğunu belirterek Kafdağı'na gelemeyeceğinin sinyalini verir.

46. Bölüm: Hüdhdüd'ün aşk ve sevgili ile ilgili soru soran kuşa cevap verdiği fasıldır. Şu an göze güzel görünen sevgilinin zaman geçtikçe güzelliğinden eser kalmayacağını, sureti mânâdan, zahiri batından ayırt etmesini, şehveti bir yana bırakarak sadece gerçek sevgilinin peşine düşmesi gerektiğini söyleyen Hüdhdüd buna misal olarak Leylâ ve Mecnûn kıssasını aktarır.

47. Bölüm (10. Hikâye): Bu bölümde gerçek bir aşk hikâyesi olan Leylâ ve Mecnûn anlatılmaktadır. Günün birinde Leyla, aşk derdinden nasıl bir halde olduğunu görmek için Mecnûn'u aramaya çıkar. Mecnûn'u çölün ortasında yere kapanmış bir vaziyette gören Leylâ Mecnûn'un yanına yaklaşarak ona selam verir. Mecnûn, Leylâ'nın adını dilinden düşürmemesine rağmen lütfedip de yüzünü onun tarafına çevirmez. Leyla, Mecnûn'un aşk ateşinden ne hallere düştüğünü, durumunu merak ettiğini ve halini hatırını sormak istediğinden kendisinin yanına geldiğini söyler. Mecnûn, Leylâ'yı tanımadığı gibi onun halini hatırını sormasına da bir anlam veremez. Leylâ'ya onu tanımadığını, tanımadığı

birinin de kendi durumundan haberdar olmasının kendisi için bir anlam ifade etmediğini bu yüzden yanından gitmesini ve kendisini yalnız bırakmasını belirtir. Leylâ, varlığının Mecnûn tarafından tanınmadığını görünce yüreğine kor düşer ve Mecnun'a, dilinden düşürmediği Leylâ'sının kendisi olduğunu, Mecnûn'un Leylâ'sını görür görmez tanımadığı için onun gerçek âşık olmadığını söyler. Mecnûn, Leylâ olduğunu iddia eden kişiye asıl Leylâ'nın kendi içinde var olduğunu, gönlündeki Leylâ'nın bir an bile kendisinden ayrı düşmediğini, bu sebeple iki tane Leylâ'nın varlığından söz edilemeyeceğini belirtir. Âşıklık yolunda ikilikten söz edilemeyeceğini, günün birinde yok olacak sûret yerine içinde ebediyen yaşayacak bir Leylâ'nın varlığını istediğini, Mevlâ'ya varmak için kendisine vasıta kılınan Leylâ'yı da bir kenara bıraktığını sözlerine ekler. Mecnûn'un kendisini artık tanımadığını ve ona lütufta bulunmadığını gören Leylâ, onu çölde bir başına bırakıp gider. Leylâ'nın gidişine aldırmandan defaatle Leylâ diyen Mecnûn surete aldanmayıp Leylâ'sından Mevlâ'sına ulaşır.

48. Bölüm: Bir başka kuşun Hüdhüd'e zıtlıklar hakkında soru sorduğu fasıldır. Dişilik ve erkeklik yönünden açıkça belli olmayan bir hâl içerisinde bulunduğunu, bazen cömert bazen cimri, kimi zaman Müslüman kimi zaman kâfir görünümde olduğunu, vefa gösterdiği gibi cefakâr da olabildiğini, bu zıtlıklar içerisinde Simurg'u görmeye lâayık olup olmadığını Hüdhüd'e sorup öğrenmek ister.

49. Bölüm: Bu bölüm Hüdhüd'ün tezatlıklar içerisinde olan kuşa verdiği cevabı içermektedir. Simurg'un huzurunda ikiliğin, riyakarlığın makbul görülemeyeceği gibi erkeklik ve dişiliği, küfür ile iman bir bünyede taşıyanın sözüne itimat edilemeyeceğini belirtir. Bu gibi kimselerin sözlerinde sebat etmediklerini vefa ve sadakatten yoksun olduklarını dolayısıyla köpektan bile daha aşağı bir statüde yer aldıklarını ifade eder. İyiliğe karşılık kötülükte bulunmamasını buna örnek olarak papağan ve karga hikâyesindeki gibi davranmaması gerektiğinin ikazını verir.

50. Bölüm (11. Hikâye): Bu kısımda papağan ve karganın hikâyesi anlatılmaktadır. Adamın biri, bir kafesin içerisinde papağan ile karga beslemekteydi. Gıdası şeker olan papağan sofrasını ne zaman sermeye kalksa karga şekerin üstüne dışkısını bırakırdı. Papağan, hoş bir sada ile Nevruz, Hicaz, Rast gibi makamlarda şarkılar terennüm etmeye başlayınca karga kavga edercesine bağırıp çağırır beyhude sözler söylerdi. Bu duruma üzülen papağan, karganın çirkin sesi ile görüntüsünden kendisine sırdaş olmamasından,

başkalarını hor görüp kendini üstün tutmasından durmadan yakınırdı. Onun saygısız, bencil ve değer bilmeyen biri olduğunu düşünen papağan kafesten kaçıp gitmek isterdi. Buna mukabil karga da papağan hakkında olur olmaz konuşur, onun sesinden şikâyet ederdi. Hiçbir makamı düzgün okuyamadığı gibi sesini de güzel zannetmesinden dem vururdu. Papağanın yanından ayrılıp onu kendi cahilliğiyle bırakmak isterdi. Papağan için karga neyse karga için de papağan oydu. Herkes kendini üstün görüp kendi ile övünürdü. Burada sona eren hikâyenin ardından Gülşehrî can ile tenin, âlim ile cahilin farkına değinerek birlikte yaşayacak kişilerin uyum içerisinde olması gerektiğini belirtir.

51. Bölüm: Bu bölümde başka bir kuşun Hüdhüd'e tahkik ve taklit hakkında düşüncelerini sorması anlatılmaktadır. İslam dininin emirlerine bağlı olduğunu, kendisini Hak yoluna adadığını, Allah'a ve gönderdiği peygamberlere inandığı gibi onların yolundan bir an olsun ayrılmadığını zekât, oruç ve hac ibadetlerini yerine getirdiğini yalan ve riyadan uzak durduğunu ifade ederek bunların değerinin ne ölçüde olduğunu öğrenmek ister.

52. Bölüm: Hüdhüd'ün tahkik ve taklit konusunda düşüncelerini soran kuşa cevap verdiği bölümdür. Hüdhüd inancı sağlam ve dosdoğru olan kişinin ahirette mükafatını göreceğini, kişinin kendi itikadında taklitten uzak durması gerektiğini söyler. Yaradana olan inancı delillerle sağlamlaştıran birinin taklitler karşısında galip geleceğini ve onu doğru yoldan ayıramayacaklarını ifade eder. Hüdhüd ölümlü birinin ölümsüz bir varlığı yaratamayacağı gibi yaratılanların da yaradana var edebilmesinin mümkün olmadığını belirterek tüm kâinatın yaratıcısı olan Allah'ın ezelden var olup ebediyete kadar da baki kalacağına vurgusunu yapar.

53. Bölüm (12. Hikâye): Bu fasılda gözleri doğuştan görmeyen bir adamın hikâyesi anlatılmaktadır. Hiçbir rengin şeklini ve görüntüsünü bilmeyen kendisine tarif edilse de anlamayan anadan doğma iki gözü kör bir adam vardır. Bu adam sarı, kırmızı, yeşil, mavi, siyah ve beyaz renklerinin görüntüsünü gönlünde farklı farklı tahayyül edip düşünürdü. Nihayetinde işinde usta bir doktor körün yaşadığı şehre gelerek onun karanlık dünyasını aydınlatmak ister. Ardından köre ilaç verip onu tedavi edeceği iç içe girmiş yedi ev yapar. Bu evlerin sadece sonuncusu rengarenk işlemlerle kaplı ve aydınlıktır. Doktor her bir evde bir hafta boyunca körü tedavi eder. Sıra yedinci eve geldiğinde adamın gözü açılır ve çeşit çeşit renkleri görür. Sonra doktora dönerek padişahlara yakışan bu güzelliklerin

neler olduğunu sorar. Doktor daha önce bahsedilen renkleri kendisine birer birer gösterir. Dışarıdaki renklerin düşündüklerinden çok farklı olduğunu gören adam yeşil rengini böyle tasavvur etmediği gibi kırmızıyı da bu şekilde bilmediğini, siyah ve beyaz renginin tahayyül ettikleri ile hiçbir ilgisinin olmadığını söyler. Doktor da insanların hayalindeki ile gerçeklerin birbirlerinden çok farklı olduğunu belirtir. Gülşehrî ilk evin dünya hayatını yedinci evin ise karanlıkların aydınlığa kavuşacağı ahiret hayatını temsil ettiğini ifade eder.

54. Bölüm: Başka bir kuşun Hüdhdüd'e ilim ile ilgili soru sorduğu bölümdür. Matematik, fizik kimya, geometri, astronomi gibi akla gelebilecek bütün ilimleri bildiğini, kendisinin aşına olmadığı hiçbir bilimin bulunmadığını ifade ederek bu ilmi yetisinin kıymetinin olup olmadığını öğrenmek ister.

55. Bölüm: Hüdhdüd'ün ilim ile ilgili soru soran kuşa verdiği cevap bölümüdür. Hüdhdüd, âlimin cahile olan faikiyetine ilim ile ulaştığını, cehaletin bilimle yok edilebileceğini, ilmi, bir hırs aracı olarak görenin acziyetini, bilgiyi icraata dökmeyen kişinin vukûfiyetini ziyan ettiğini belirtir. Buna misal olarak nahiv hocası ile gemicinin hikâyesini aktarır.

56. Bölüm (13. Hikâye): Nahiv âlimi ile gemici hikâyesinin anlatıldığı bölümdür. Günün birinde bir dil bilgini gemiye biner. Karşısında oturan gemiciye dil bilgisi bilip bilmediğini, sûrelerdeki hareketleri uygulayıp uygulamadığını sorar. Gemicici bunlar hakkında malumat sahibi olmadığını belirtir. Bunun üzerine nahiv âlimi ömrünün yarısının ziyan olduğunu söyler. Gemicici bu duruma üzülse de istifini bozmaz. O sırada gemi birdenbire girdaba düşer ve gemici âlime yüzme bilip bilmediğini sorar. Hoca bütün ilimleri bilmesine rağmen yüzme bilmediğini ifade eder. Buna mukabil gemici hocaya bütün ömrünün heder olduğunu söyler.

57. Bölüm: Başka bir kuşun Hüdhdüd'e adalet hakkında soru sorduğu fasıldır. Kendi ülkesinde adil davrandığını adaletten hiçbir zaman ayrılmadığını, kurt ile kuzunun bile barış içerisinde yaşadığını, bu adaletli ve insafli davranışının padişah katında bir değerinin olup olmadığını öğrenmek ister.

58. Bölüm: Hüdhdüd'ün adalet hakkında soru soran kuşa cevap verdiği bölümdür. Adaletin dinin ve mülkün temeli olduğunu, adaletsiz yönetilen ülkenin ayakta

kalamayacağını, haksızlık edip zulmeden kimselerin cezasını da adaletle verilmesi gerektiğinin izahını yapar.

59. Bölüm (14. Hikâye): Bu fasıl kurdun sahibini yemesi üzerine kurulan bir hikâyeyi aktarır. Bir kimse, bir vakit gönül hoşluğuyla kurt beslemeye heveslenir. Kurdun önüne her gün etleri bırakır, kurt da sahibine sevgisini gösterir. Adam bir gün yiyecek bulamayınca kurdun midesi kazınır ve beklemeye tahammül edemeyen kurt sahibini yer. Böylece Hüdhüd, zalimlerle arkadaşlık edilmemesi gerektiğinin ikazını yaparak buna benzer bir başka hikâye aktarır.

60. Bölüm (15. Hikâye): Tilkinin hayvanlara ferman okumasının anlatıldığı bölümdür. Günün birinde dağda yaşayan tavşanların hepsi padişahın köpeklerinden rahatsız olduklarını dile getirmek için tilkinin huzuruna gelirler. Köpeklerin tavşanların peşini bırakması adına padişahın ferman vermesini, padişahın yanına ulaşmak için de tilkinin kendilerine rehberlik etmesini isterler. Tilki, tavşanların bu isteğini kabul eder ve hep birlikte padişahın kapısına varmak üzere yola düşerler. Padişahın eşliğine vardıklarında kapıya bırakılmış mektup bulurlar. Padişahın, dertlerinden haberdar olduğu bu yüzden kendilerine ferman hazırladığını düşünüp mutlu olurlar. Fermanı alarak kendi mekanlarına dönerler. Tilki fermanı okumak üzere bir taşın üstüne çıkar. O sırada köpeklere bakan kişi bunları dağda görür ve köpekleri peşlerine salar. Hayvanların hepsi dört bir yana kaçarırken tavşanın biri elinde fermanla kaçan tilkiyi görür. Ona kaçmasının gereksiz olduğunu, elindeki fermanı onlara okuduğumuz takdirde padişahın buyruğu karşısında bizlere zarar veremeyeceklerini ifade eder. Tilki ise tavşana canın herhangi bir değerinin olmadığı yerde fermanın esamesinin bile okunamayacağını, ferman ile birlikte yem olmak istemiyorsan kaçıp hayatını kurtarması gerektiğini söyler.

61. Bölüm: Başka bir kuşun gıybet ile ilgili soru sorduğu bölümdür. Hüdhüd'e kendisinin durmadan yalan söylediğini, fitne ve fesatlık içinde söz taşıdığını, insanların arkasından yalan yanlış konuşup onlara iftira ettiğini belirterek bu davranışlarının karşısında nasıl bir ceza ile karşılaşacağını sorar.

62. Bölüm: Hüdhüd'ün gıybet hakkında soru soran kuşa cevap verdiği kısımdır. Hüdhüd, gıybet eden kişilerin ahirette yüzlerinin kapkara kesileceğini, yalan söyleyenlerin de

dillerini kesip öldürmek gerektiğini ifade eder. Bu duruma misal olarak halife ile vezirlerinin kıssasını aktarır.

63. Bölüm (16. Hikâye): Bu fasılda halife ile vezirlerinin hikâyesi anlatılmaktadır. Bir padişahın Süleyman peygamberin veziri gibi işbilir ve nazar sahibi olan bir veziri vardır. Padişahın huzurunda pek çok ilim ehli kimseler toplanmış padişaha bildikleri konularda tecrübelerini ve ilimlerini aktarırlar. Gittikçe koyulaşan sohbet nihayetinde bir kişinin üstünlüğünü göstermek için yalana başvurup başvurulmayacağına gelir. Vezir bu durumun imkân dahilinde olduğunu kanıtlamak üzere padişahın izin ister ve onun yanından ayrılır. Gün ağarınca kılık kıyafetini değiştiren vezir koynunda sakladığı değerli taşlarla süslenmiş tacı kalabalıkların arasına atıverir. Ardından halka bağırarak meleğin bir taç bıraktığını söyler. Tacın önüne gelen insanların her biri meleği gördüklerini ayrıca onun görüntüsü, kanadı, elbisesi hakkında malumat sahibi olduklarını söylerler. Halkın, tacı kimin koyduğunu kendisine sormadıkları gibi her birinin meleğin vasıfları hakkında söz söyleyebildiklerini belirtir. Bu olay padişahın hoşuna gider ve olanları dinlemeye devam eder. O sırada halk davullar eşliğindeki tekbir nidalarıyla padişahın huzuruna gelirler. Ellerindeki tacı padişaha göstererek bir meleğin getirip aramıza bıraktığını söylerler. Padişah onlara meleği görüp görmediklerini sorunca her biri onu gördüklerini ve meleğin niteliklerini söyleyebileceklerini ifade eder. Biri kanadının rengini, diğeri atının özelliklerini bir diğeri tacı getirme sebebinin ne olduğunu teker teker anlatır. Padişah istifini bozmadan halkı güzelce dinler ve onların bu olaya şahit ettiklerinden dolayı şanslı olduklarını dile getirir. Padişah halka izzet ve ikramlarda bulunarak onların gönüllerini hoş tutar. Ardından halk padişaha hizmet ederek onun tapusundan ayrılır. Padişah vezire dönerek baştan başa yalana dayalı olayın şüphe götürmez bir gerçeğe dönüştüğünü, işin sırrını saklamaları gerektiğini aksi hâlde kendilerini kimseye inandıramayacaklarını söyler. Nihayetinde işin aslı bir şekilde ortaya çıkar. Daha önce meleğin tacı bıraktığını ve onun özelliklerini sıralayanlar gerçekler ortaya çıkınca söylediklerini inkâr ederler. Olayın yalan olduğu anlaşılınca meleği görmediklerini böyle bir durumun yaşanmadığını ifade ederek yalanın üstünü yalanla kapatmaya çalışırlar.

64. Bölüm: Bir diğerkuşun Hühüd'e ârif kişi ile ilgili sorular yönelttiği fasıldır. Ârifin nerede yaşadığını, ne yiyip içtiğini, nasıl davrandığını, dünya görüşünün ne olduğunu merak edip Hühüd'ten öğrenmek ister.

65. Bölüm: Ârif kişinin kim olduğu ile ilgili soru soran kuşa Hüdhdüd'ün cevap verdiği bölümdür. Ârif, herkesin yardımına koşan, kimsenin dedikodusunu etmeyen Allah'a sürekli şükür ve senada bulunan, verdiği sözde duran, dünyaya değer vermediği gibi Allah'tan gayri kimseyi tanımayan biridir. Ayrıca Hüdhdüd arif bir kimsenin varlıkların sırrına vakıf olup sezgilerinin kuvvetli olduğunu, zamanı yakalamak yerine zamanın bu kişilere ayak uydurduklarını bu yüzden de ibnü'l-vakt olduklarını ifade eder. Bu sırra misal olarak süvari birinin insanın karnından yılan çıkardığı kıssayı aktarır.

66. Bölüm (17. Hikâye): Bu bölümde uyurken ağzına yılan giren adamın atlı biri tarafından karnından yılanı çıkarması anlatılmaktadır. Bir ilkbahar gününde adamın biri ağacın altında ağzı açık vaziyette uyumaktadır. Oradan geçmekte olan atlı bu kişinin ağzına yılanın girdiğini görür. Adamın yanına giderek ona sopa ile vurur. Çürük elmalardan hemen yemesini aksi hâlde onu kılıçtan geçireceğini söyler. Neye uğradığını şaşırın adam korkusundan elmalardan doyana kadar yer ve atlıya dönerek yediklerinin kendisine bir faydasının olup olmadığını, eziyet ederek eline ne geçeceğini sorar. Ardından atlıya pek çok sitemde bulunup ona sayıp söver. Atlı, adamın söylediklerine aldırmandan kafasına vurup arkasından kovalar. Kaçarken ansızın ayağı takılır ve yediklerini çıkarmaya başlar. Adam kustuklarının arasında yılanı görünce olanların aslını anlar ve hemen atlının ayaklarına kapanır. Kendisine zulüm ve eziyet ederken aslında lütuf ve ihsanda bulunduğunu, elmaları korkmadan yiyebilmem için yılanın karnında olduğu gerçeğini gizlediğini, bu yüzden de hastalığının dermanına ulaştırdığını söyler.

67. Bölüm: Başka bir kuşun Hüdhdüd'e şeyhlik ile ilgili soru sorduğu fasıldır. Şeyhin vazifesinin neler olduğunu, müridlerinin sayısının bir ehemmiyetinin olup olmadığını, şeyhlikte hırka giymenin yahut sema eylemenin önemini Hüdhdüd'den öğrenmek ister.

68. Bölüm: Şeyhliğin tanınması ile ilgili soru soran kuşa Hüdhdüd'ün cevap verdiği bölümdür. Şeyhin Allah'tan başka hiçbir varlığa gönül bağlamayan, ilmi ile öğrencilerine ışık tutan, âlemleri güneş gibi devreden ve tüm cihanın hocalığını yapan biri olduğunu söyler. Hüdhdüd asıl hocaların Attar, Senâyi, Mevlânâ gibi bütün dünyaya adını altın harflerle yazdırmış kişiler olup şimdi ise âlemlerin şeyhinin kuşların dilini kendisine öğreten Gülşehrî'nin olduğunu ifade eder.

69. Bölüm (18. Hikâye): Bu fasılda altı erenin kitaplarıyla Gülşehrî'nin hikâyesi anlatılmaktadır. Gülşehrî kendi tekkesinde birkaç müridine öğüt verdiği sıralarda cihan dağının yüce bahçelerine çıkar. Bahçenin ortasında bir çeşme, çeşmenin etrafında ise kendinden geçmiş vaziyette olan altı ere rastlar. Selam verdikten sonra yanlarına oturan Gülşehrî'ye o altı erden biri kim olduğunu sorar. Gülşehrî, kendi şehrinde ulu bir şeyh olduğunu, pek çok öğrencisinin bulunduğunu, tekkesinde her gece ayinler yapıldığını söyler. Soru soran kişi kendini bu şekilde tanıtan Gülşehrî'ye yaptıklarının herhangi bir öneminin olmadığını, dünyada bir ad ile kitap yazmadığı sürece her insan gibi unutulup gidileceğini ifade eder. Ardından kendisinin Gülistan-name'yi yazan Sa'dî, diğerlerinin ise Senâyi, Mevlânâ, Nizâmî, Attâr ve Sultân Veled olduklarını her birinin birbirinden değerli kitaplar yazdıklarını belirterek eserlerin isimlerini zikreder. Gülşehrî'ye de kendi ilmiyle bir kitap yazdığı takdirde aralarına katılabileceğini aksi hâlde adı sanı belli olmayan kişinin dünyadan unutulup silineceğini söyler. Gülşehrî keder ve sıkıntı içinde yanlarından ayrılır. Yolda giderken bir veliyle karşılaşır. Veli kendisine üzüntüsünü sorunca Gülşehrî tüm olan biteni veliye anlatır. Veli ona "Gülşehrî" mahlası ile Felek-name adında bir kitap yazabileceğini ve böylece âlemi tutanların yedincisi olabileceğini söyler. Gülşehrî, mahlasıyla Feleknâme kitabını tamamlayınca altı erin yanına varır. Altı erene selam verdikten sonra onların kim olduklarını sorar. Herkes kendini teker teker tanıtarak eserlerini övünce Gülşehrî de kendisini takdim ederek kitabından bahseder. Altı er daha önce duyulmamış olan Gülşehrî ve Feleknâme isimleri üzerine düşünmeye başlar. Sonunda bu iki ad ile daire ehililerin yedincisi olmayı hakkettiğini söylerler. Ardından Gülşehrî şan ve şöhretin sadece dünyada övünmek ve itibar kazanmak için olduğunu ifade ederek öteki dünyada ise Allah'a ibadet etmenin geçerliliği üzerinde durur.

70. Bölüm: Bir diğer kuşun Hüdhdüd'e fütüvvet ve ahiler ile ilgili sorular sorduğu bölümdür. Fütüvvet kavramının ne olduğunu, fütüvvetin sofru kurmak dışında bir şartı olup olmadığını, ahilik yoluna girmek isteyenlerin hangi özelliklere sahip olması gerektiğini Hüdhdüd'den öğrenmek ister.

71. Bölüm: Hüdhdüd'ün ahilik teşkilatı ile ilgili soru soran kuşa cevap verdiği fasıldır. Hüdhdüd ahilerin alnı, sofrası ve kapısı açık; dili, gözü ve belinin kapalı olması gerektiğini, bu özelliklere sahip kişilerin ahilik yoluna girmeye layık olduklarını söyler. Fütüvvet yolunda bulunanların İslam'ın şartlarını yerine getirerek dinin yasakladığı işlerden kaçınmaları gerektiğini vurgular.

72. Bölüm (19. Hikâye): Bu bölümde Büşr ile Yemliha'nın hikâyesi anlatılmaktadır. Hemyan şehrinde iyi kalpli, yardımsever ve kanaat sahibi biri olan Büşr adında yiğit bir adam vardır. Bir gün sokakta yürürken karşısından bir kadının geldiğini görür ve peçesinin rüzgârdan açılmasıyla onun yüzünü gören Büşr, kadına sevdalanır. Ancak Büşr öyle bir karaktere sahiptir ki gönlüne düşen bu aşkına rağmen onun peşinden gitmenin doğru olmadığına karar verip aşkının verdiği ıstırabı kalbinde yaşamaya razı olur. Şehre gitmekten vazgeçen Büşr, Kudüs'e gider ve aşkının acısını hafifletmesi için Beytülmakdis'te Allah'a dua eder. Dönüş yoluna geçeceği sırada kendisine Filozof Yemliha diyen bilginle tanışır ve ona yoldaş olur. Yolculukta Yemliha ve Büşr karşılaştıkları olaylar ve manzaralar karşısında konuşmaya başlar. Filozof, Büşr'e yağmurun yağması, gök gürültüsü, gökkuşağı ve yıldızlarla ilgili sorular sorar. Büşr ise Yemliha'nın sorduğu sorulara mukabil aynı cevabı verir. Doğa olaylarının oluşumunu Tanrı'nın hükmüne bağlar ve O'ndan bir başkasının bunları bilemeyeceğini söyler. Ancak birçok alanda derin bilgiye vâkıf olan Yemliha, tüm bu olayların açıklamasını bilimsel olarak yapar ve her açıklamasının ardından Büşr'ü küçümser. Yol boyunca kendisinin bin yıl sonrasından bile haberdar olduğunu, bilmediği hiçbir ilmin olmadığını tekrarlar durur. Büşr'e, bunları bilmiyor olmasından dolayı kendisi gibi bir âlimle yolculuk yapmayı hakketmediğini söyler.

Yolculuk bu şekilde devam ederken uzakta içi su dolu bir küp görürler. Yemliha küpün içine girip yıkanmak ister. Büşr ise ihtiyaç sahipleri için yapılmış olan temiz suyu kirletmemesini, şehre varınca yıkanması gerektiğini söyler. Büşr'ün uyarılarına aldırmayan Yemliha, kendisinin yanından uzaklaşmasını ister ve suya girer. Yemliha'nın sudan çıkmadığını gören Büşr küpün yanına gider ve onun cansız bedenini suda görür. Ardından Yemliha'nın cansız bedenini sudan çıkarıp gömer. Büşr, Yemliha'nın memleketine gidip eşyalarını ailesine teslim etmeyi kendisine görev edinir. Şehre varan Büşr Yemliha'nın evini bulur ve kapıyı çalar. Kapıyı Yemliha'nın yüzü peçeli karısı açar. Büşr, başından geçenleri hanımına anlatır. Kadın, Yemliha'nın öldüğünü duyunca üzülür ancak kocasının bilgisi çok ama aklı kıt biri olduğunu, kendisini sürekli dövdüğünü ve küçümsediğini söyler. Hayatın devam ettiğini, artık kendi önüne bakmasının doğru olacağını, ölenle ölünmemesi gerektiğini düşünen kadın Büşr'e de kendisiyle evlenmeyi teklif eder. Bu teklife şaşırarak Büşr, ne zamandır gönlünde biri olduğunu, onu her yerde aradığını ancak izine hiç rastlayamadığını bu yüzden kendisiyle evlenebileceğini söyler. Bunun üzerine kadın Büşr'e altı yüz altın vererek şehirde bir tüccarın yanında kalmasını,

zaman geçip ortalık yatışınca da anne ve babasından kendisini istemesini söyler. Altınları alıp şehre varan Büşr hem büyük bir tüccara ortak hem de ortağının güvenine mazhar olur. Büşr'ü kendi oğlu gibi gören tüccar, mal varlığının hepsini Büşr'e bırakır ve ondan kendisine yakışacak bir düğün yapmasını ister. Bir taraftan da sevdiği kadını aramakta olan Büşr sevdiğinin izine rastlayamayınca gönlünü Yemliha'nın karısına bağlar. Şehre varınca da düğün hazırlıklarına başlar. Düğün gecesi hanımı ile baş başa kalan Büşr kadının duvağını açar. Duvağı açılan kadının aylardır aradığı sevdiği olduğunu gören Büşr, kendinden geçip yere yığılır. Kendine geldiğinde ise kadın da Büşr'e karşı derin duygular beslediğini, içindeki sevgiyi kimseye söyleyemediğini, bu sabrın sayesinde Allah'ın kendilerini birbirine bağışladığını söyler.

73. Bölüm: Bir başka kuşun Hüdhüd'e cömertlikle ilgili sorular sorduğu fasıldır. Kendisinin eli açık olduğunu mal ve mülkünü ihtiyaç sahiplerine çekinmeden bağışlayabileceğini, gerekirse canını feda etmekten geri durmayacağını, bu cömertliğinin padişah nezdinde bir değerinin olup olmadığını Hüdhüd'den öğrenmek ister.

74. Bölüm: Hüdhüd'ün cömertlikle ilgili soru soran kuşa cevap verdiği bölümdür. Cömert ve el açıklığı kişiyi cennete taşırken cimri kimselerin ibadetlerine rağmen cehenneme gideceklerini, cömert kimselerin maksatlarına çabucak ulaşırken kendi menfaatlerini düşünen cimrilerin ise şehvet ateşini yaktıklarını ifade eder.

75. Bölüm (20. Hikâye): Bu fasılda Tanrı aşkından aklını yitirmiş bir kimse ile inci satan bir tellalın hikâyesi anlatılmaktadır. Ahir zamanda Bağdat'ta inci ticareti ile uğraşan bir tellal bulunmaktadır. Gel zaman git zaman incinin kıymeti pahallanır ve müşterilerin tepkisi çoğalmaya başlar. Oradan geçmekte olan meczubun biri incinin değerine karşılık olarak 'hiç' vereceğini ve tellalden kendisine inciyi hiçe satmasını talep eder. Tellal, değeri yüz bin altından fazla olan inciyi hiçe satmasını isteyen kişinin delirmiş olduğunu düşünür ve karşısındakine aklını kaçırdığını söyler. Bu alışverişten umduğunu bulamayan meczup vecde gelerek gerçek değeri hiç olan bir nesnenin tekrar hiçe satılacağını söyler. Ardından Gülşehrî inciyi hiçe bulmanın kolay ancak onu satın alabilecek 'hiç'in kişide mevcut olmadığını belirtir.

76. Bölüm: Bir başka kuşun Hüdhüd'e günahların affı ile ilgili soru sorduğu kısımdır. Zerre kadar ibadet yapmadığını, kendi günahlarının ise dağları aştığını bu yüzden

Simurg'un karşısına çıkmaya cesaret edemediğini dile getirir. Günah işleyenlerin ise Allah'ın ihsan ve ikramlarına nail olup olamayacağını Hüdhd'nden öğrenmek ister.

77. Bölüm: Hüdhd'ün günahların bağışlanması ile ilgili soru soran kuşa cevap verdiği bölümdür. Hüdhd kişinin günahı ne kadar çok olursa olsun tövbe kapısının daima açık olduğunu, Allah'ın rahmeti karşısında işlenen günah miktarının herhangi bir öneminin olmadığını, bunun içindir ki Allah'ın rahmetinden ümit kesmememiz gerektiğini belirtir.

78. Bölüm: Bu bölümde Hz. Muhammed'in, ümmetinin günahlarını saklaması için Allah'a yakarışı konu edinmektedir. Günün birinde Muhammet Mustafa, ümmetinin günahlarını saklaması, kendisi dışında bir başkasının günahlarını öğrenip de onları ayıplamaması için Allah'a yalvarır. Onların suç ve kusurlarını sadece kendi bilip onlara şefaate etmek ister. Cenâbıhak, Resul Ekrem'e ümmetinin günahlarını bildiği takdirde onlardan öğrenip uzaklaşacağını, ümmetine şefaatte bile bulunmak istemeyeceğini söyler. Bu yüzdendir ki Hz. Muhammed'in de onların günahlarından haberdar olmamasını ister. Kullarına kendisinden başka sonsuz rahmette bulunup onları bağışlayacak herhangi bir kimse olmadığını söyler.

79. Bölüm: Bir diğer kuşun Hüdhd'e nefis ile ilgili soru sorduğu bölümdür. Nefsin isteklerine hiçbir şekilde karşı gelmeyen, nefsin esiri olan ve şehvet ateşine kapılan birinin Simurg'un nezdinde bir değerinin olup olmadığını Hüdhd'nden öğrenmek ister.

80. Bölüm: Hüdhd'ün nefis ile ilgili soru soran kuşa cevap verdiği fasıldır. Şehvete kapılıp gidenlerin hayvanlarla eşit sayıldığını, nefesine uyanların ilim ve akıldan uzaklaştığını, nefsin istekleri doğrultusunda hareket edenlerin ise Hak yolundan ayrı düştüklerini ifade eder. Buna misal olarak tekkedeki terazi sahibi bir şeyhin kıssasını anlatır.

81. Bölüm (21. Hikâye): Bu bölümde tekkedeki terazi sahibi bir şeyhin hikâyesi anlatılmaktadır. Bir zamanlar tekkesinde oturan eğriyi doğruyu ayırıp Hakk'ı bilen bir şeyh vardır. Şeyhin dükkânın her bir tarafında teraziler asılı durmaktadır. Dükkânın önünden geçen biri şeyhin yanına gelerek dükkâna terazileri asmasının sebebini sorar. Şeyh onlarla can ve bedeni tarttığını söyleyince o kişi de kendi bedeninin değerini öğrenmek ister. Tartıyı getirip o kişinin bedenini tartan şeyh, vücudunun beş kuruş

etmediğini, hayvanların etine değer biçilirken insan etinin herhangi bir değerinin olmadığını söyler. Adam bu kez de canın değerini öğrenmek isteyince şeyh, adama canın sermayesinden getirmesini; ancak bu şekilde canı tartabileceğini söyler. Adam, Allah'ın birliğini kabul ettiğini, peygamberlere inandığını, İslamiyet'e gönülden bağlı olduğunu, namaz, oruç, zekât ve hac ibadetlerini yerine getirdiğini, cennet, cehennem ve mahşer gününe inandığını söyleyince şeyh, dünyada bunları tartabilecek bir terazinin bulunmadığını, tenin herhangi bir değeri yok iken cana paha biçilemeyeceğini belirtir.

82. Bölüm: Başka bir kuşun hiddet ve öfke hakkında Hüdhd'ü'e soru sorduğu bölümdür. Kendisinde dur durak bilmeyen kızgınlık ve öfke hâkim olduğunu, bu durumun kendisini başkalarıyla arkadaşlık kurmasından alıkoyduğunu ifade eder.

83. Bölüm: Hüdhd'ün kızgınlık ve öfke hakkında soru soran kuşa ustalıkla cevap verdiği fasıldır. Öfke ateşine kapılmamayı, kibir ve kin duygusundan uzak durmayı, kendilerine kötülük edene bile iyilik ile karşılık vermelerini, kalp kırmak yerine gönül almayı amaçlamalarını tembihler.

84. Bölüm (22. Hikâye): Bu bölümde Hz. Âdem ile Allah'ın rahmetinden mahrum olan şeytanın karşılıklı konuşmaları anlatılmaktadır. Hz. Âdem cennetten kovulup dünyaya gönderildikten sonra Cenâbıhakk'ın rahmetine nail olur. Tövbesi kabul edilen Âdem bir gün yolda yürürken lanetlenmiş şeytanla karşılaşır. Eline geçen fırsatı kaçırmak istemeyen şeytan Âdem'e sataşmaya başlar. Âdem'in cennetten kovulmasına gönlüne yüzlerce sıkıntı vererek cennetteki yerini cehenneme çevirmesine sebep olduğunu, yoldan çıkardığı kişiye secde etmenin mümkün olmadığını, bilakis Âdem'in kendi önünde diz çökmesi gerektiğini dile getirir. Âdem'in; Allah'ın menettiği yiyeceği kendisinin sözüne itimat ederek yediğini, bu yüzden fikren bile olsa ona ram olduğunu belirtir. Kendisinin mahşere dek âdemoğullarına rahat vermeyeceğini, onların cennete girmelerine engel, insanoğlunun her türlü günahı işlemesine yardımcı olacağını söyler.

85. Bölüm (22. Hikâye): Bir önceki hikâyenin devamı niteliğinde olup Hz. Âdem'in şeytanın söylediklerine karşılık verdiği bölümdür. Âdem şeytanın oyunu ile değil kâinatın yaratılış gereği dünyaya geldiğini bu yüzden iblisin kendisine karşı herhangi bir üstünlüğünün olmadığını ifade eder. Onun yemin etmesi üzerine kendisinin günah işlediğini, tövbe ve pişmanlık sayesinde günahının bağışlandığını, ancak şeytanın sadece

günah işlemek ile kalmayıp kendisinin bizzat günah olduğunu dile getirir. Hz. Âdem Allah'ın huzuruna varıp zâtını temâşâ ederken şeytan ise Tanrı'nın nezdinden bir işaret bile göremediğini dolayısıyla Cenâbıhakk'ın lütuf ve rahmeti sayesinde kendisinin iman edenleri yoldan çıkaramayacağını belirtir.

86. Bölüm: Bir başka kuşun Hüdüh'd'e vefa ile ilgili soru sorduğu bölümdür. Vefa sahibi olduğunu, söylediği sözün arkasında durduğunu, kendisine yapılan iyilikleri unutmadığı gibi iyilik yapan kimselere de asla nankörlük etmediğini, cefa edenlere bile vefa gösterdiğini söyler. Bunların padişahın yanında bir kıymeti olup olmadığını Hüdüh'den öğrenmek ister.

87. Bölüm: Vefa ile ilgili soru soran kuşa Hüdüh'ün cevap verdiği bölümdür. Köpeklerin dostluğunu vefasız bir kimsenin dostluğundan üstün gören Hüdüh, kişinin ekmek yediği kapıyı unutmamasını, yediği her nimetin şükrünü yapmasını, riyakârlığı bırakıp sadakati benimsemesi gerektiğini söyler.

88. Bölüm (23. Hikâye): Bu bölümde Ayaz ile Sultan Mahmut'un hikâyesi anlatılmaktadır. Günlerden bir gün Sultan Mahmut'un çok sevdiği veziri, Ayaz, hastalanır ve birkaç gün saraya uğrayamaz. Ayaz'ın hasretine dayanamayan padişah, saray görevlisinden birini yanına çağırır. Kendisinden Ayaz'ın yanına gidip ona hâlini hatırını sormasını, veziri olmadan padişahın da hastalandığını, gözlerinin feri söndüğünü Ayaz'a iletmesini ister. Ancak hizmetlisine yolda giderken bir an bile oyalanmamasını, geç kaldığı takdirde acımadan kendisini öldürebileceğini söyler. Padişahın sözlerini duyan görevli alelacele kapıdan çıkarak Ayaz'ın yolunu tutar. Ayaz'ın huzuruna vardığında ise padişahı veziri ile birlikte muhabbet ederken bulur. Padişahın kendisinden önce Ayaz'ın yanına vardığını gören hizmetli, korkusundan ağlamaya başlar. Yolda hiçbir şekilde oyalanmadığını, kendisinin önünde kimsenin bulunmadığını, daha kısa sürede ulaşabilmenin imkân dahilinde olmadığını belirterek Sultan'a nasıl kendisinden önce gelebildiğini şaşkınlık içerisinde sorar. Padişah ise kendi ile veziri arasında kalpten kalbe uzanan bir aşıklar yolu bulunduğunu, başka bir kimsenin girip de kullanamadığı bu yolun ancak sevgisinde vefa gösterenlere gözüktüğünü söyler.

89. Bölüm: Bir başka kuşun Hüdüh'e hırsızlık, sihir ve büyü hakkında soru sorduğu kısımdır. Kendisinin sihir ve büyüye başvurup insanları yoldan çıkardığını, yankesicilik

ve hırsızlıkta mahir olduğunu, ömrünü günah işlemekle geçirdiğini, belirtir. Ahirette bunların cezası ile kendi durumunun akıbetini Hüdhd' den öğrenmek ister.

90. Bölüm: Hüdhd'ün sihir ve büyü hakkında soru soran kuşa cevap verdiği bölümdür. Sihir ve büyü yapan, insanları kandıran, onlara zulmeden kimselerin öteki dünyada günahlarının vebalini göreceğini söyler. Hüdhd, halkın malını gasbedenin, doğru yoldan ayrılanın, başkalarını da kötü yola düşürenin mahşer gününde hiç kimsenin yüzüne bakamayacağını da sözlerine ekler.

91. Bölüm (24. Hikâye): Bu bölümde aslan ile tavşanın hikâyesi anlatılmaktadır. Ormanların kralı aslan, günlük avını tahsil edebilmek için her gün avlanır; tüm hayvanların kanını içmeye teşebbüs eder, nitekim eline geçirdiklerini midesine indirir. Bu eziyetten kurtulmak isteyen hayvanlar, aslan ile anlaşma yapmak için onun huzuruna gelirler. Hayvanlar, her gün aslanın kendilerini yeme korkusuyla yaşamak istemediklerini, bunun yerine günlük avını aslanın önüne getireceklerini söyler. Aslan anlaşmayı kabul eder ve günde bir ava razı olur. Hayvanlar gün içinde özgür bir şekilde dolaşır akşam vakti ise aralarında kura çekerler. Kurada çıkan hayvan aslana yem olmaya gider. Gel zaman git zaman kura tavşana çıkar. Tavşan, aslana yem olmamak için kendince kurtuluş yolları arar. Oyalana oyalana, feryat eder vaziyette aslanın huzuruna gelir. Yola gözlerini dikmiş bir şekilde avını bekleyen aslan geç kaldığı için tavşana kükrer. Tavşan, geç kalmasının sebebi olarak yolda gelirken başka bir aslanın önlerini kestiğini öne sürer. Bunların dışında aslanın ormanların gerçek kralın kendisi olduğuna dair naralar attığını, semiz arkadaşını ele geçirdiğini ve bir kuyunun başında onu yemekle meşgul olduğunu söyler. Tavşanın söylediklerini duyan aslan çılgına döner ve onunla birlikte kuyuya girer. Tavşan ihtiyatlı bir şekilde aslanın arkasından gider ve ona kuyunun yerini gösterir. O sırada kuyuya gitmekten korktuğunu bunun için aslandan kendisini kucağına almasını talep eder. Bir an önce kuyuya gitmek isteyen aslan hırsına yenik düşer ve tavşanın oyununa gelir. Tavşanı kucağına aldığı gibi kuyuya yönelir. Rakibini ele geçirmek için kuyuya baktığında aslanın bir tavşanın yakasına yapıştığını görür. Düşmanını yenme ve avını yakalama hırsına bürünen aslan tavşanı bırakır ve su dolu derin olan kuyu atlar. Aslan kuyuya düşünce oracıkta boğulur, tavşan ise sağ salim kurtulur. Tavşan hopleya zıplaya arkadaşlarının yanına döner. Yakınları tavşandan ümitlerini kesmişken karşıdan onun dans ederek geldiğini görürler. Tavşanın aslanın elinden nasıl kurtulduğunu akıl erdiremeyen yakınları önünde diz çökerek kendisinden

çare ararlar. Tavşan, aslanı bilgisi ile alt ettiğini, bundan böyle sadece kendisinin değil, herkesin huzur içinde yaşayabileceğini söyler. Hayvanlar ise tavşana sonsuz şükranlarını sunar.

92. Bölüm: Bir başka kuşun Hüdühüd'e soru sorduğu bölümdür. Tek düşüncesi mal, mülk, makam, mevki olan birinin yurdunu, evini, eşini ve çocuklarını bırakıp Kafdağı'na nasıl gidebileceğini Hüdühüd'den öğrenmek ister.

93. Bölüm: Hüdühüd'ün soru soran kuşa cevap verdiği fasıldır. Hüdühüd, dünya malı yerine gerçek ve kalıcı olan ölüme değer vermeyi, mal, mülk, makam ve mevkiye gönül bağlayanların ölüm zamanı gelip çattığında dünyevî varlıkları yanlarında götürmeyeceklerini bu sebeple dünyada bulunan fani padişahlara değil sonsuz âlemdeki Sultan'a gönül vererek ona ulaşmayı tembihler.

94. Bölüm (25. Hikâye): Bu bölümde Hindistan'da yaşayan kaknüsün hayat hikâyesi konu almaktadır. Kaknüs, Hindistan'da yaşayan, uzun bir gagası ve bu gagasının üzerinde bulunan sayısız deliklerden çeşit çeşit hoş sadalar çıkarabilen, sesiyle herkesi kendine mest eden bir kuştur. Kaknüs, yaşamının son demlerine gelince ormanlardan topladığı odunları üst üste yığar ve bu yığının üstüne çıkarak feryat figan içinde ötmeye başlar. Kaknüsün yanık sesini duyan diğer hayvanlar onun başına üşüşerek bu duruma ağlarlar. Kaknüs, bir yandan kendi matemini tutup diğer yandan iniltisine devam ederken gagasındaki deliklerden çıkan alev odun yığınınına düşer. Odunlardaki ateş çoğalarak yükselir ve nihayetinde kaknüs odunlarla birlikte küle döner. Bir yıl sonra bu küllerden kaknüsün yavrusu doğar. O da aynı şekilde bin yıl yaşam sürer ve ölüm zamanı geldiğinde acıklı ötüşleriyle âlemi yasa boğar.

95. Bölüm: Bir diğer kuşun Hüdühüd'e "hikmet" hakkında soru sorduğu bölümdür. Ruhlar yaratılmadan önce bütün canların tek bir varlık içinde olup olmadığını, iman eden kimselerin kafir, kafirlerin ise ansızın nasıl Müslüman olabildiğini, canın kendi kendine vücut bulamayıp başka bir cevherle mi meydana geldiğini yoksa cevherin bizzat kendisi mi olduğunu Hüdühüd'den öğrenmek ister.

96. Bölüm: Hüdühüd'ün hikmet hakkında soru soran kuşa, bilgelikle cevap verdiği bölümdür. Hüdühüd, herkesten ve her şeyden üstün canların varlığından söz ettiği gibi

şeytandan da sefil konumda olan canların bulunduğunu söyler. Bununla beraber canın cevher olmasından mütevellit sonsuza değin yaşarken, arazın kendi kendine vücut bulamayıp başka bir varlığa muhtaç olması, tabiatındaki faniliğin göstergesi olduğu belirtir. Ardından canların üstünlük özelliklerine göre sırasıyla Hz. Muhammed, peygamberler, resûller, nebîler, velîler, ârifler, zâhitler, âbitler ve müminler olmak üzere dokuza ayırır.

97. Bölüm: Enbiya ve evliya makamının anlatıldığı bölümdür. Bir önceki bölümde olduğu gibi bu bölümde de dokuzuncu gökten birinci göğe kadar ruhların üstünlük özelliklerine göre kimlerin bulunduğu sırasıyla zikredilir. Kişinin yaptığı ibadetleriyle övünmemesi yahut gösteriş için ibadet etmemesi gerektiği belirtilir. Kul ne kadar ibadet ederse etsin Allah'ın rahmeti ve inayeti olmadıkça onun cennete girmesinin imkânsızlığından bahsedilir.

98. Bölüm (26. Hikâye): Bu bölümde Bayezid-i Bestami hazretlerinin hikâyesi yer almaktadır. Bir gün Bayezid-i Bestami Cenâbıhak'tan bir ses işitir. Cenâbıhak, Bayezid'in isyankâr hâlini halka ifşa ettiği takdirde insanların onu riyakâr ve günahkâr bileceklerini, bu durumda Bayezid'in hangi yola başvuracağını kendisinden öğrenmek ister. Buna mukabil Bayezid de Allah'ın zâtı hakkında halka beyanda bulunacağını, böylece hiçbir kulun yaradana ibadet etmeye yanaşmayacağını söyler. Bunun üzerine Yüce Allah, kendi zâtında herhangi bir noksanlığı bulunmadığı halde insanlara ne söyleyeceğini sorar. Bayezid de onlara Allah'ın rahmetinden, cömertliğinden ve affediciliğinden bahsedeceğini, cehennem azabı, sırat köprüsü ve hesap günü onları korkutamayacağı gibi hiçbir kulun Allah'ın rahmetinden de ümidini kesmeyeceğini böylece kulların Allah'tan ibadet etmeyi esirgeyeceklerini söyler.

99. Bölüm: Bir diğer kuşun Hüdhdüd'e şeriat, tarikat ve hakikat hükümleri ile ilgili soru sorduğu fasıldır. İslamiyet'in hükümlerini, şeriat, tarikat ve hakikat yolunun esaslarını ve bunların birbirleriyle olan ilişkilerini Hüdhdüd'den öğrenmek ister.

100. Bölüm: Hüdhdüd'ün İslamiyet'in hükümleri hakkında soru soran kuşa cevap verdiği bölümdür. Şeritın tarikattan bağımsız olmasına rağmen tarikatın şeriatsız düşünülmemeyeceğini, hakikatin ise şeriat ve tarikatsız mümkün olamayacağını ifade eder. Hüdhdüd peygamberlerin şeriatla gönderildiğini, Hz. Muhammet'in önderliğinde

Müslümanlığın son gelen en üstün şeriat olduğunu, şerîatte sen ve ben ayrımı varken tarikatte böyle bir ayrımın bulunmadığını, hakikatte ise sen ve ben kavramlarının yer almadığını sözlerine ekler.

101. Bölüm: Fasıl adı altında açılan bölümdür. Bu bölümde tüm insanlara konulan dört esastan bahsedilir. Bunlar gemide bulunan, yüzen, boğulan ve diri iken batmaya yüz tutan kimselerdir. İslamiyet'in hükümlerini bilen ve onları yerine getiren gemide bulunanlardır. Onlar ibadetlerini eder, İslam'ın emirlerine uyarlar. Denizden inciler çıkaranlara ise yüzücü adı verilmiştir. Arifler bunların dünyadaki timsali olup aynı zamanda peygamberlerin muinidir. Bir diğeri denize düşüp boğulan kimselerdir. Denize düşüp ölen bu kimseler kendilerinden bihaber olup fenâya ulaşmışlardır. Sonuncusu ise aslı astarı olmayan bidat ve hurafelere inanarak dine yeni âdetler getiren aynı zamanda Müslümanları da yolundan ayırmak isteyenlerdir. Yanına yaklaşp kendisine yapışanı girdap gibi içine çekerek kişinin boğulmasına neden olur.

102. Bölüm (27. Hikâye): Bu bölümde yol ile ilgili soru soran şeyhin hikâyesi anlatılmaktadır. Şehrin uzağında oturan bir köyde ilim ve irfan sahibi bir hoca yaşar. Hoca her sabah köyden şehre gelir, işlerini halledip akşam da köyün yolunu tutar. Hoca, köy halkına köyden şehre gelirken şehrin yolunu, şehirden köye yönelirken de köyün yolunu sorar. Hoca elli yıl boyunca şehrin ve köyün yolunu sormadan yola hiç düşmezdi. Bu durumu gören halk, her gün yürüdüğü yolu bildiği hâlde niçin şehrin ve köyün yolunu sürekli sorduğunu, elli yıldır geçtiği yolu bilmeyenin Hak yolunu nasıl bilebileceğini hocaya sorar. Hoca, şehrin ve köyün yolunu bildiğini ancak yolu soran kimsenin her şeyden haberdar olduğu için Hak yoluna ulaşmada da içinde herhangi bir şüpheyi barındırmadığını ifade eder. Sadece kendi bilgisine güvenerek yola düşenlerin önlerine çıkacak binlerce yolun içinde kaybolacağını bu yüzden kimsenin bilmediği yolu takip etmenin kişiyi hüsrana sürükleyeceğini sözlerine ekler.

103. Bölüm: Bir diğerkuşun Hüdhd'e yolun uzaklığı ile ilgili soru sorduğu bölümdür. Yolun kaç fersah olduğunu, menzilin olup olmadığını, sonunun gelip gelmeyeceğini Hüdhd'den öğrenmek isterler.

104. Bölüm: Hüdhd'ün yol hakkında soru soran kuşa cevap verdiği bölümdür. Daha önce bir başkasının menzile ulaşmadığı için yolun sonu hakkında malumat sahibi

olmadığını ancak kendisinin bildiği kadarıyla bu yolda sonu belirsiz yedi vadi bulunduğunu söyler. “İstek, aşk, marifet, tevhît, istiğnâ, hayret ve fakr u fenâ”dan oluşan bu yedi vadinin sonunda hayır ve şerrin birbirinden ayırt edilemeyeceğini dile getirir. Hüdhüd, aynı zamanda benliğinden vazgeçmeyen kişinin padişahı görmeye nail olamayacağını, menzile ulaşmak isteyen kendi benliğinden vazgeçmesi gerektiğini vurgular.

105. Bölüm (28. Hikâye): Bu fasılda mum ile pervanelerin hikâyesi anlatılmaktadır. Bir gece vakti kelebeklere, kendisine itibar edilen güvenilir birinden muma dair bir haber gelir. Gündüzleri karanlık, geceleri ise ıslıl ıslıl ıslıdayan sevgilinizin güneş ve aydan daha parlak olduğunu ve türlü türlü vasıflarından bahseder. Bunları işiten pervaneler bir araya gelerek sevgililerinden dosdoğru ve güvenilir haberleri almak isterler. Aralarından biri onu tanıdığını, istenilen havadisi kendisinin getirebileceğini söyleyip mumun yanına varır. O pervane, arkadaşlarına haber götürebilmek ve sevgiliden bir işaret alabilmek için kendini mumun alevine atar. Bir kanadı ile ayağı yanık bir şekilde pervanelerinin yanına varır. Onlara, kendisinden başka bir kimsenin sevgilinin daha yakınına ulaşamadığı gibi onun vasıflarını da bu denli anlatamadığını söyleyerek kişinin sevgiliyi uzaktan seyretmesi gerektiğini aksi takdirde hâlinin nice olacağını belirtir. Sevgilinin bir alameti olarak da yanmış kanadı ile ayağını gösterir. Arkadaşları da bu nişandan bir kaniya varamadıklarını, sevgiliye kibirle yaklaşıldığı için belki de kendisinden bir işaret bulamadığını, kendi benliğinden vazgeçip canını feda etmediği için sevgiliden bir nişan getiremediğini söyler. Aralarından bir başka kelebek öne çıkarak bir zamanlar sevgilinin kapısında gecelerce beklediğini, ona hizmette bulunduğunu, bu yüzden gerçek ve doğru haberi kendisinin getirebileceğini söyleyerek mumun huzuruna gider. Mumun yanına varan kelebek, kendini mumun alevine atarak büsbütün yanar. Baştan başa muma dönen kelebek, arkadaşlarına haber götüremez. Mumun alevinden hiçbir zaman mahrum kalmayan kelebek, sadece sevgiliyi isterim diye mum kesildikten sonra artık geri dönemez.

106. Bölüm: Fasil adı altında anılan bölümdür. “Mum ve Pervaneler” hikâyesine istinaden kişinin yabani bir dağ armudu olduğunu, nefis aşılması yapılabilmesi için bahçıvanın gözü önünde bulunması gerektiğinden bahsedilir. Nefis terbiyesi yapılmış olan ağacın meyvesi tatlı olacağından meyvesini herkesin yiyebileceğini, aksi takdirde nefis aşılması yapılmamış ağacın meyvesinin acı olduğunu, onu yiyenlerin ağzına alır

almaz tükürmek isteyecekleri gibi böyle bir ağacı ateşe atmaktan başka çarelerinin olmadığını izahı edilir. Nefis terbiyesi ve aşılması yolunda çaba harcayanlara Gülşehrî'nin bahçıvan olacağı söylenir. Böylece bu yolun sonunda kişi, Kafdağı'na vararak gerçek padişah olan Simurg'a ulaşacaktır.

107. Bölüm: Bu bölümde kuşların Hüdhüd'ün önderliğinde, Simurg'u arayışları konu edilmiştir. Bin yıl süren bu yolculukta kuşların türlü türlü şikâyetleri ortaya çıkar. Kimi gül bahçesini özlerken kimi ay yüzlüsünün yolunu gözler. Birini dağda kurt kapar, diğeri pınar başına yar olur. Bazı kuşlar hastalanır, bazıları Hakk'ın rahmetine kavuşur ve nihayetinde menzile otuz kuş varır. Bu otuz kuş Kafdağı'na varıncaya kadar ateş dağlarını aşar, zehir sulardan içer, kan denizlerinde yüzer ve ejderhalarla savaşırlar. Binlerce keder ve sıkıntıyı bir kenara bırakıp refah ve aydınlık içinde padişahın eşiğine varırlar. Simurg'u görmek için yüce bir çardağın içinden geçerler. Bu otuz kuş kendilerinden tecrit olunup Simurg'u gördüklerinde onun kendilerinden ibaret olduğunu idrak ederler. Farsçada “si murg” kelimesi otuz kuş anlamına gelir. İşte Simurg bu otuz kuşun tezâhürüdür. Kendilerinden başka herhangi bir âlâmet göremeyen bu otuz kuş geri döndüklerinde, benliklerini dışarıda bıraktıkları için artık Simurg'un kendisine bürünmüşlerdir.

108. Bölüm: Fasil adı altında açılan bu bölümde Gülşehrî kişinin aslına kavuşması cennete kavuşması ile eşdeğer olduğunu, özüne kavuşmayanın her yerini keder ve sıkıntı kapladığını, akıbetinin ise cehennem olacağını belirtir. Akabinde can ve tenin farkını mekân kavramı üzerinden ortaya koyar. Allah'ın mekândan münezzehe olduğunu dolayısıyla insanın ruhtan ibaret olduğu için yerlerinin mekânsızlık yanı olması gerektiğini dile getirir.

109. Bölüm: Gülşehrî bu fasıl bölümünde bir önceki fasıl bölümünde ifade ettiği vücut ve can kavramlarını tekrar ele alır. Okuyucuya, teni beslemenin beyhude bir uğraş olduğu, asıl gayenin beden yerine ruha yatırım yapması gerektiği izâh edilir. Gülşehrî, Mevlânâ ve kendisi gibi adından söz ettirenlerin ancak dünyada kalıcı olduğunu dile getirir. Bunun için de kulun benlik iddiasından sıyrılıp mânâ âlemine ulaşması gerektiğini, buna erişenlerin adının dillerde dolaşacağını belirtir.

110. Bölüm: Fasil adı altında açılan bu kısımda Gülşehrî kişinin gerçekte mekânsız oluşunu asıl yurdunu unuttuğunu, bu sebeple yolunu şaşırıldığını belirtir. Şair yokluk

içinde bulunan gönüllere seslenerek onun Allah'ın bulunmadığı yerlerde dolaştığını ve Hak'tan gelen işaretlerden bihaber olduğunu ifade eder. Şehvetin akli yenmesi durumunda kişinin iblis mertebesinde daha aşağı bir konumda bulunacağına dikkat çeker ve Hz. Muhammed'in yolunu bırakmamız hususunda okuyucuya öğüt verir.

111. Bölüm: *Mantıku't-tayr* mesnevisinin son bölümüdür. Eserin bitiş tarihini, hangi dilde yazıldığını, Attar'ın mesnevisinden farklı yönünü ortaya koyar. *Mantıku't-tayr* dışında yazmış olduğu diğer eserlerinden söz eder. Hiç kimsenin bu eserden daha üstün bir kitap yazmadığını ve bu mesnevinin mahşer gününe dek hükmünü süreceğini dile getirir. Gülşehrî ölmeden önce eserini sona erdirmeye nasip eden Allah'a şükranlarını sunar ve kendisine Fatıha okuyan kişiye Allah'tan rahmet diler. Böylece eser nihayete erer.

2. MANTIKU'T-TAYR'IN ANLAM KATMANLARININ ÇÖZÜMLENMESİ

2.1. Tasavvuf ve Sembol

İnsanoğlu, çoğu zaman birtakım sebeplerden dolayı “doğrudan ifade” etme yolunu seçmek yerine “dolaylı anlatım”ı tercih etmiştir. Bu sebeplerden bir tanesi ve belki de en önemlisi kişinin doğrudan anlatım neticesinde doğacak olan kısıtlama ve tehlikelerden kaçınmak istemesidir. Söz konusu durumun anlatımda sembollerin kullanılmasına kaynaklık ettiğini söylemek mümkündür.

“Sembol, bir hakikatin yerine geçen duyusal ve hayalî bir nesne veya mevcut olmayan bir şeyi hayal edebilmek için kullandığımız doğrudan tecrübe edilebilen herhangi bir şeydir” (Uluç, 2007: 40). Bilindiği üzere tasavvufun en önemli özelliklerinden biri, gizliliğin esas alınmasıdır. Tasavvuf ehli olan mutasavvıflar, yaratılışa dair gizemi, varlık ve yokluk ile ilgili kadim bilgileri ve buna benzer anlaşılması güç mevzuları semboller ile ifade etme yoluna gitmişlerdir. Gerek divan şairleri gerek tasavvuf erbâbı da mecazlarla örtülü, çok katmanlı bir dil ile oluşturdukları eserlerinde, anlatılmak istenen herhangi bir mefhûmu alenen vermek yerine çağrışım yapan sembollerle izah etmeyi tercih etmişlerdir. Nitekim Nicholson da sûfilerin, gizli tutmak istedikleri sırları saklaması, inandığı şeylerin açık bir ifadesinin hürriyetlerini tehlikeye düşürme ihtimali, tasavvufî tecrübeyi yorumlamak için başka çıkar yol bulamadıkları için sembolik üslubu benimsediklerini dile getirir (Nicholson, 1978: 88).

Her şair/yazar yazdığı bir eseri daha fazla okuyucuya duyurmayı ve kendisinin daha fazla anlaşılmasını ister ve bekler. Ancak şair/yazar, eseri okuyan her okuyucunun

idrak düzeyinin aynı olmadığını bilir. Tasavvuf şairleri de iç âlemi kaleme alırken muhatabının anlayış düzeyine inmek ve derindeki mânâyı zâhir âlemin nesneleriyle dile getirmek durumunda olduğundan, bu tecrübî ifadenin mahiyetinin güç olması ve metafizik yani ilâhi dille öğrendiği bilgileri beşerî bir dille aktarabilme zorunluluğu, tasavvuf şairlerinin sembolik anlatımı benimsemelerine sebebiyet vermiştir (Hucvirî, 1996: 115).

Mutasavvıf ve mütefekkir bir şair olan Gülşehrî de *Mantıku't-tayr* mesnevisini kaleme alırken eserinde sembolik bir anlatımı benimsemiştir. Mesnevide “hakikat yolunun yolcuları” ile çıkılan bir “vahdet-i vücût yolculuğu” ele alınmıştır. Şair, bu denli derin bir tasavvuf konusunu belli bir tasavvuf birikimine sahip olmayan okuyucunun algısına bırakmayı hem esere hem muhataba yazık olacağını bildiğinden az bilinen ya da lâıykıyla anlaşılamayan bir konuyu daha çok bilinen bir şey üzerinden anlatma yolunu seçmiştir. Söz konusu daha çok bilinen bir şey her eserde farklı olabileceği gibi *Mantıku't-tayr* mesnevisinde bu sembol “kuşlar” üzerinden verilmiştir.

2.1.1. Tasavvufta Kuş Sembolü

Arapçada “tayr”, Farsçada “murg/mürg” (Devellioğlu, 2010: 799, 1216) anlamlarına gelen kuş, tasavvuf terminolojisinde kafesteki hâliyle bedendeki ruha benzer. Tasavvufî bir sülûk veya tabîî bir ölüm neticesinde ruh, bedeni kayıtlardan ve bağlardan kurtularak yüce âlemlere doğru kanat açıp, uçar gider (Cebecioğlu, 2011: 446).

Kimi zaman âşığın gönlü, kimi zaman âşığın bütün varlığı olarak tasavvur edilen kuşlar, varlık âlemi içerisinde madde ve ruh yönü itibarıyla insanı en iyi sembolize edenlerin başında gelmektedir. Hem çeşitli sınıflarının olması hem de uçabilme niteliklerinden dolayı insanı ve insanın hasletlerini en iyi anlatan göstergelerden biri olmuştur. Kuşların özellikle belli bir yere bağlı olması ve bir diğer yönlerinin uçabilme yetenekleriyle alakalı olarak maddeden uzaklaşabilmeleri hem divan hem de tasavvufî şairlere derin ilhamlar vermiştir. “Göklere yükselmek, ötelere keşfetmek, metafizik sıçramayı yapmak manevî bir hâlet olup, bunun ifadesi şüphesiz mantıksal bir kurguyu gerektirmektedir. Bu da yere mahkûm olan insan için yegâne yolun, kuşlar gibi uçmak algısından geçtiği anlayışını geliştirmiştir” (Yıldırım, 2015: 235). Zira insanın da bir yönü sıradan canlılar gibi belli bir yere bağlı iken diğer yönü ebediyete uzandığı, bilinmeyeni keşfetmek istediği ruhî tarafıdır.

Varlık ve yokluk mefhûmunun anlaşılmasında sembolleri en güzel bir şekilde kullanan mutasavvıf ve mütefekkirlerin başında gelen İbn Arabî (ö. 638/1240),

“yeryüzüne bitişik olup kuşlar gibi yukarılara yükselememesinden dolayı insanın beden yönünün tabiatını ‘kayalar’la sembolize etmiştir” (Uluç, 2002: 99). Aynı minvalde İran’ın meşhur mutasavvıflarından Şeyh Sa’dî (ö. 691/1292), kurguladığı bir hikâyede insanda bir arada bulunan nefis ve ruhu beden kafesine konulmuş karga ve papağan sembolleri ile somutlaştırmıştır. Keza Mevlânâ hem *Mesnevi* hem de *Divân-ı Kebir* eserlerinde kuşları sembol olarak kullanmıştır. Bunlara ek olarak tasavvufun soyut ve manevî hâllerini ifade etmek için yararlandığı kuş sembollerinden meydana getirilmiş eserlerin başını “kuşların dili” anlamına gelen *Mantıku’t-tayr* oluşturmaktadır. Eserde Hüdühüd’ün rehberliğinde kuşların padişahını bulmak için Kafdağı’na yapılan tasavvufî bir yolculuğun kurgusu işlenmiştir.

2.1.2. Tasavvufta Kuş Dili

Kadim dönemlerden bu yana peygamberlerin kuşların dilini bildikleri hatta bu bildiklerinin de ötesinde onlarla “kuş dili” ile iletişime geçtiklerine dair inanışlar bulunmaktadır. Aslında bu inanışın temelini Kur’ân-ı Kerim’de mevcut olan Neml Sûresine dayandırmak mümkündür. Kur’ân’da Hz. Dâvud ve Hz. Süleyman (a.s.) peygamberin kuşların dilini bildiği, “Ve Süleyman (a.s.), Dâvud (a.s.)'a varis olup dedi ki "Ey insanlar! Kuş dili bize öğretili. Bize her şeyden (nasip) verildi. Muhakkak ki bu, apaçık bir lütuftur.” (Neml 27/16) meâlindeki âyette bildirilmiştir. Âyetin devamında ise Süleyman peygamberin kuşlarla ve bilhassa Hüdühüd ile konuştuğuna yer verilir.

“(Süleyman) bir sefer esnasında ordularıyla karınca vadisine gelir ve kuşları gözden geçirirken Hüdühüd’ün orada olmadığını görür. Hüdühüd’ün orada olmayışının sebebini sorar. Çok geçmeden Hüdühüd gelerek Hz. Süleyman’a onun bilmediği Saba ülkesinden haber getirdiğini, bu ülkeyi bir kadının yönettiğini söyler ve onların dinî inançları hakkında bilgi verir. Bunun üzerine Hz. Süleyman Hüdühüd’e bir mektup vererek Saba’ya götürmesini ve oradaki yöneticilerin nasıl bir karar alacaklarını öğrenmesini ister.” (Neml 27/17-28)

Kur’ân’da peygamberlerin kuşlarla iletişim kurduğuna dair bilgilerin olması, bazı İslâm âlimleri ve müfessirlerince *Mantıku’t-tayr* (kuş dili)’ın Hz. Süleyman’a verilmiş ilâhi bir mucize ve derin mânâları içeren bir sembol olarak yorumlanmıştır. Bu konu ile ilgili olarak Elmalı Hamdi Yazır, şunları ifade etmektedir:

“... Konuşma denilen kavramda en önemli taraf, bir mana ifade etmesi olduğundan, manasız olan sözler bir yana atılıp delaletin konulmuş olması kaydından vazgeçilir de, gerek konuluş itibarıyla, gerek aklî ve gerek doğal herhangi bir işaretle bir mana ifade edebilen sesler düşünülürse

konuşmanın insana has olmayan bir anlamı elde edilmiş olur ki, işte *mantıku't-tayr* kuş dilinde de düşünülecek mana budur. Bu sebepten kuşun çeşitli duyguları arasındaki münasebetleri idare eden özel duygu ve kabiliyeti, kuş dili ve duygularını ortaya koymak için çıkardığı sesler de kuş dili demek olur. ... Hz. Süleyman'ın mucizesinde daha derin bir mana anlaşılması gerekmez mi? diye bir soru hatıra gelir. Bundan dolayı, adı geçen peygambere mucize olarak kuşlar, ileride geleceği üzere Hüdüh'ün söylediği gibi gerçekten tam bir söz söylediler, demişlerdir. Çünkü Hz. Peygamber'e ağaçlar, taşlar söylemişti; fakat bu manaya göre de Süleyman (a.s)'a kuş dili değil, kuşa insan dili bildirilmiş olur. Halbuki “Bize kuş dili öğretildi.” buyurulmuştur. Bu sebepten önemli olan husus, kuşun söylemesinden çok, Süleyman (a.s)'ın anlamasında ve anlayışının derinliğindedir. Hem de Kur'an'ın ifadesine göre bu anlayış, sadece kuşun dilinde, lügatında değil mantığındadır. O yalnız kuşların sesleri veya hareketleri ile ifade ettikleri hislerini anlamakla kalmıyor, o hisleri idare eden ana mantığı, işin gizli ilâhi sırlarını da biliyordu. Böylece onların şakımlarındaki yüce Allah'ı tesbih ve tazimlerini anladığı gibi onları idaresi altına alarak kendine has teşkilatıyla ordusunda hizmette de kullanıyordu.” (Şahin, 2017: 378-379)

Ayrıca tasavvuf edebiyatında, mutasavvıf şairlerin ortak dili ifade etmesi bakımından, “mantıku't-tayr” da denilen kuş dilini bilmek, konuşmak ve anlamak; hakiki mânâyı gizlemek adına sıradışı sembollerin kullanıldığı şathiye türünde yazılmış tasavvufi şiirlerdeki dile de kuş dili denilmiştir. Tasavvufi şiirleri “kuş dili” olarak nitelendiren bazı sûfi şairler de yine kendi âlemlerinde kanat çırpın kişilerin idrak edebileceği “kuş dili” diye adlandırılan bir tür dil geliştirmişlerdir (Kurnaz; Tatçı, 2001: 33).

Pek çok mutasavvıf şair gibi Gülşehrî de bu minvalde kuş dilini eserinde kullanmış, kullanmakla kalmayıp mesnevisine kuş dili anlamına gelen *Mantıku't-tayr* adını vermiştir. Zâhiri (görünen) âleme ait varlıklardan, nesnelere, hayvanlardan bahsederek bâtinî (görünmeyen, gizli) âlemin ilâhi sır ve hakikatlerine “kuş dili” vasıtasıyla ustalıkla değinmiştir.

Bu dilin “Hüdüh”, “Süleyman”, “mantıku't tayr”, “kuş dili” gibi müşterek kelime ve kavramları da doğası gereği eserinde yer almıştır.

✧ *Kim Süleymân'a selâm eylesin*
Mantıku't-tayr'ı tamâm eylesin (B/1917)

✧ *Mantıku't-tayr'ı ki Aştâr eyledi*
Pârisiçe kuş dilini söyledi (B/4408)

Bu gibi kavramların tasavvufî şiirlerde yer almasının temelinde “Neml Sûresi”nin bahsi geçen ayetlerinin bulunduğu âşikârdır.

Söz konusu edilen bu dilin sıradan bir insanın anlayamayacağı hususu, pek çok mutasavvıf şairin şiirlerinde vurgulanmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:

“Şeriat tarikat yoldur varana / Hakikat marifet ondan içeri / Süleyman kuş dilin bilir dediler / Süleyman var Süleyman’dan içeri”. (Yunus Emre); “...Mantıku’t-tayr özge bir dildir Süleyman fehm ider.” (Nehcî); “Bu sözleri sanma her insan anlar, kuş dilidir bunu Süleyman anlar /Bu sırrı müphemî ârifan anlar, çünkü cahillerden pinhan eyledik.” (Edip Harâbî); “...Rumûz-ı aşk lîkin kuş dilidir kimse fehm etmez”. (Lâedri) (Köksal 2005: 47).

Gülşehrî de mesnevisinde sarf ettiği sözleri, sıradan bilgisiz kimselerin anlayamayacağını, *Mantıku’t-tayr*’ın dilini yalnızca Süleyman’ın anlayabileceğini, şu beyitte dile getirmiştir.

❖ *Sözi kaçan degme nâdân añlaya*
Mantıku’t-tayr’ı Süleymân añlaya (B/4425)

2.1.3. Mantıku’t-tayr’da Kuş Sembolü

Mantıku’t-tayr mesnevisinde kuş sembolünü kullanarak sembolik bir dilin ilk örneklerini veren Ferîdüddîn Attâr’dan sonra pek çok mutasavvıf şair gibi Gülşehrî de aynı isimli telif-tercüme sûretindeki eserinde, zâhirî âleme ait varlıklardan, nesnelere, hayvanlardan bahsederek bâtinî âlemin ilâhî sır ve hakikatlerini kuşlar vasıtasıyla ve kuş dili sembolüyle ustalıkla işlemiştir. Eserin neredeyse başından sonuna kadar işlenen bu zengin sembolik dil sayesinde, “hakikat yolunun yolcuları” kuş sembolüyle temsil edilmiştir.

Gülşehrî, insan-ı kâmil yolculuğuna çıkan bu “hakikat yolunun yolcuları”nın yolculuk bitişinde gelen mükafatı elde edebilmesi için bu yolcuların terk etmesi gereken birtakım kötü mizaçları ve “hırs, kibir, aşırı tutku ve istekler” gibi türlü türlü nefisleri farklı metaforlarla dile getirmiştir. Eserde her bir insan karakteri için kuş sembolünü kullanan Gülşehrî, bu kuşlar ile nefis-i emmârenin bir bir özelliklerini ortaya koymuştur. Nitekim beyitte de kuşların bu “temsilî”ni “yaratılış, huy, mizaç” anlamlarına gelen “hulk” kelimesi ile denk tutmuştur.

❖ *Hüdhüd ü kuşlar u şimurğ mişâl*
’Akl u hulğ u Tañrı’ya kıldı meşel (B/16)

Mesnevîde birçok kuş değişik nedenlerle padişaha yani “hakikat”e ulaşmayı istememelerini, madde âlemine ait bahaneleri ile dile getirmişlerdir. Eserde bu madde âlemine ait bahaneleri dile getiren ve yolun zorluklarını işittiklerinde birtakım mazeretler öne süren kuşlardan aslında kendi benliklerinden geçemeyen ve nefisleri dünya ile hem-hâl olmuş insanları anlatmak için istifade edilmiştir.

2.1.4. Mesnevîde Adı Geçen Kuşlar

Eserin başlarında, bütün kuşların bir araya toplanıp ülkelerinin padişahsız olduğundan yakındıkları ve bu yüzden kendilerine hatırı sayılır yüce bir padişah arama yollarına gittikleri anlatılır. Ancak bu yolculukta kendilerine rehber olacak, onlara kılavuzluk edecek birini seçmek isterler. Meşakkatli bu yolun başına onu en iyi bilen Hüdühü geçer. Zira kendisinin ülkesine önder, hakikat yoluna rehber olması, âlemi baştan sona gezmesi, Süleyman peygamberle birlikte pek çok yolculukta bulunması ve ona sırdaş olması, kendisi olmadan hiçbir kuşun Simurg’a ulaşamayacağı dile getirilir. Ardından bütün kuşların padişahı olan Simurg’un Kafdağı’nın ardında bulunduğunu, Hüdühü ile yoldaşlık edildiği takdirde menzile ulaşacakları söylenir. Süleyman’a elçi olan bu kuşun dışında seçilebilecek herhangi birinin Simurg’a ulaşmada başarısız olduğu ifade edilirken kuşların Hüdühü ile gittiği takdirde yüzlerce dağı bir günde geçip pek çok denizi bir yudumda içebileceği belirtilir. Hüdühü, bu yolda kocaman ejderhaların, birçok yılanların, aşılması gereken çöller ile türlü sıkıntıların varlığından söz eder. Kuşlar Hüdühü’nün sözlerini duyunca büyük bir şevk ile kendilerinden geçip padişahlarının yanına varmak isterler. Hep birlikte Hüdühü’nün etrafında toplanan kuşlar padişahlarına kavuşmak için mücadelede bulunacaklarını söyleyip yol hazırlıklarını yapmaya koyulurlar, lakin yolun vermiş olduğu korku ve güçlük sebebiyle her bir kuş birer mazeret öne sürerler.

“Mantıku’t-tayr’da Kuş Sembölü” başlığında da ifade edilmeye çalışılan bu kuşların isimleri mesnevîde “bülbul, tûtî, tâvus, hümâ, bât, şâhbâz, kebk, bûm” zikredilmiştir. Bahse konu olan kuşların bahanelerine tek tek yanıt veren Hüdühü, kuşların ilgili mazeretine istinaden hemen hemen en az bir tane metaforik hikâyeler anlatmıştır. “Özetleri” başlığında anlatılmış olan hikâyelere bu bölüm altında yeniden değinilme gereği duyulmamış, eserde adı geçen kuşların nitelikleri, zaafı ve dile getirdikleri mazeretleri ifade edilmiştir. Bunların yanı sıra sözü edilen kuşların bu vasıfları ve zaaflarından hareketle aslında mesnevîde adı geçen kuşların günümüzde yaşayan insanın hangi yaratılış özelliğini temsil ettiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2.1.4.1. Bülbül

Hüdhüd'n padişahı arama davetine karşılık mazeretini ne süren ilk kuş Bülbül olarak karşımıza çıkmaktadır. Kendinden geçmiş bir vaziyette ortaya çıkan bülbül, kendi mekanının gl bahçesi, bağ ve bostandan ibaret olduğunu, sadece gl kendine yr eylediğini dillendirir. Her sabah gl için şakıdığını, geceleri ise onun vasıflarını tekrarladığını söyler. Bu yüzden de bülbülün Simurg ile işi olmadığını, varı yoğu gl ve gülistan olduğunu ifade eder.

✧ *Geldi bülbül ortaya hayrn u mest*
Vlih  medhş u sergerdn u mest (B/263)

✧ *Geldi gl vaktı girü kim bülbülün*
Bğ ola yiri v bstnlar gln (B/272)

✧ *şormaya şimurg hergiz blbli*
Bülbüle ol yig ki seve bir gli (B/275)

Hüdhüd ise bülbüle, şekle aldanmamasını, gln ömrünün kısa oluşunu, mny srete tercih etmemesi gerektiğini söyler. Gln, zaman karşısında ilelebet ayakta kalamayacağını bugün açıp yarın ise solacağını belirtir.

✧ *Hüdhüd eydür srete kapılan er*
Ma 'naya kanda ire iy b-başar (B/276)

✧ *Niçeme kim gl ola şhib-ceml*
şsnine bir haftada irer zevl (B/277)

✧ *Niçe şret hir iy şret-perest*
şreti n'ider olan ma 'nide mest (B/282)

✧ *şreti eylemegil ma 'niye bt*
Gl bugün toğdı v yarın öldi dut (B/287)

Bülbül mesnevide madd şeylere takılıp kalan, dünya malına bel bağlayan "hakikat"i yani yüce Mevl'y aramaktan yüz çevirmiş, aşırı isteklerde boğulmuş insanın sembolüdür.

2.1.4.2. Tûtî (Papağan)

Bülbülden sonra özrünü dile getiren kuş papağandır. Papağan meydana çıkarak, kendi sözünün tatlığundan, elbisesinin yeşilliğinden, Isfahan, Hicaz, Rehâvî gibi pek çok makamda söyleyebildiğinden bahseder. Kendisini Hızır Peygamber'e benzeten papağan, onun gibi ölümsüzlük suyundan içip sonsuza kadar yaşamak ister. Dolayısıyla daha fazla yaşamak varken bu yola girip erkenden ölmek istemediğini, Simurg'un Kafdağı'nda uçmasını, kendisinin de ab-ı hayatı içip ebedî olmak istediğini söyler.

✧ *Geldi tûtî ortaya şeker şaça*
Sözlerinden dürlür ü gevher şaça (B/756)

✧ *Çünkü Hızır oldum baña uçmak gerek*
Varuban Āb-ı hayāt içmek gerek (B/759)

✧ *Āb-ı hayvān istemedin bes n'ide*
Hızır kim bākî kala bu dünyede (B/760)

✧ *Kūh-ı Kāf'a girü şimurğ uçsa yig*
Tûtîye Āb-ı hayātı içse yig (B/777)

Hüdhüd'ün papağana cevabı ise hikmet dolu sözlerle olur. Hüdhüd, papağanın sözlerinde mânâya dair bir ibâre bulunmadığını onun insanları taklitten öteye geçemediğini belirtir. Ardından papağanın ölümsüzlük suyunu içse bile fani olan bu dünyada er ya da geç ölümün tecelli edeceğini ve mutlak gerçek olan Allah'ın zâtı ile beraber olması gerektiğini belirtir.

✧ *Tûtînüñ hōd dāsītānı çok-durur*
İlla hiç lafzında ma'nî yok-durur (B/781)

✧ *Bî-vefā erden vefā istemegil*
Fānî 'ālemden bekā istemegil (B/787)

✧ *Āb-ı hayvān isteme dirliğ-üçün*
Aşluña kavışgör birliğ-üçün (B/788)

✧ *Bu muḳayyed zātuñi terk idegör*
Dahı muḳlak zāt-ıla var hōş otur (B/792)

Tûtî mesnevide, ölümlle yüzleşmekten çok korkan, dünya nimetlerine meyleden ve kendisini ölümsüz zanneden insanın sembolüdür.

2.1.4.3. Tâvus

Tavus kuşunun Hüdhüd'e bahanesi ise bir zamanlar cennetin kapıcısı ve hizmetçisi olduğunu ancak şeytanın oyunu ile cennetten çıkarıldığını, tekrardan cennete girmek istemesi üzerinedir. Tavusun cennete ermesinin kendisi için kâfi geldiği bu yüzden Simurg'a ilgisinin olmadığını söyleyerek mazeretini belirtir.

✧ *Geldi tâvus ortaya yüz nâz-ıla*
Girdi söze izzet ü i'zâz-ıla (B/817)

✧ *Bir zamân uçmağ kapuçısı-y-idum*
Uçmağñ bir key tapuçısı-y-idum (B/819)

✧ *Tâvus agı nite şîmurğî dutar*
Tâvusa uçmağa irdügi yiter (B/824)

✧ *Her ne yoldan eyler-ise ülfeti*
Tâvusñ şîmurğa yokdur nisbeti (B/825)

Hüdhüd'ün, tavus kuşuna cevaben cennetin gerçek sahibine ulaşmadan, cennete kavuşmanın anlamsız olduğunu söyler. Aynı zamanda Allah'ın huzuruna yaklaşmadıktan sonra cehennemden cennetten yeğ olduğunu, oturacak nice ev bulunurken asıl gayenin evin sahibine ulaşip onu görmesi gerektiğini belirtir.

✧ *Hüdhüd eydür eyle dut kim gidesin*
Cennete şultânsuz anda n'idesin (B/828)

✧ *Pâdişâhı istegil sen görmege*
Yoğsa ev çok bulasın oturmağa (B/829)

✧ *Konuğa hoşdur sarây-ı zer-nigâr*
Biz ev issin isterüz iy nâm-dâr (B/831)

✧ *Olmayıcağ Hağ civârında mukîm*
Yığ ola tamu bil uçmağdan delim (B/834)

Yunus'un "Cennet Cennet didükleri/ Bir ev ile bir kaç Hûrî/ İsteyene virgil anı/ Bana seni gerek seni" (Kurnaz, 2009: 149) dörtlüğünde kastedilmek istenen mânâda olduğu üzere tavus da mesnevide Allah'ın rızasını göz ardı ederek cennete kavuşmayı isteyen, Allah ile arasına giren engelleri ortadan kaldıramamış tipik bir insanın sembolüdür.

2.1.4.4. Hümâ

Hüma kuşu, Hüdhd'ü'e bahanesini ileri sürerken böbürlenerek ortaya çıkar ve tüm padişahlara kendisinin ferman kıldığını, onun gölgesine nail olan kimsenin sultan, olmayanın ise perişan olduğunu ifade eder. Kayser, Keykavus, Cem ve Hüsrev gibi padişahların bile kendisinin sayesinde mevkilerini elde ettiklerini dile getirir. Bu yüzden padişahlık isteyen biri için Simurg'a kulluk etmenin boşa harcanacak bir vakit olduğunu öne sürer.

✧ *Kibr ile ara yire geldi hümâ*
Çamu kuşlar pâdişâhlığın uma (B/923)

✧ *Kim benüm sâyemde er şulţân olur*
İrmeyen sâyeme sergerdân olur (B/924)

✧ *Çayser ü fağfür u Keykāvüs ü Cem*
Urmadılar dünyada bensüz çadem (B/928)

✧ *Bir gedâyı şeh kılam çün bakavam*
Bakmaduğum pâdişâhı yıkavam (B/932)

✧ *Anda kul olunca şimurğa Hümâ*
Bunda ol yigrek ki şulţanlık uma (B/935)

Hüdhd'ün, hüma kuşuna cevabı, öncelikle hümanın kibirlenip de kendisini övmemesi gerektiğini ardından bütün padişahların Simurg'a kul köle olurken hüma kuşuna sultanlık edilmesinin akla ve mantığa sığmayacağı şeklinde olur. Ardından Hüdhd, hüma kuşuna padişah olma sevdası ile yanarken kulluğundan vazgeçmemesinin ikazını verir ve Kafdağı'na varınca ancak gerçek hükümdarın kim olduğunu görebileceğini söyler.

✧ *Hüdhdü eydür çarra olmağıl aña*
Kim Hümâ dirler bu dünyâda saña (B/938)

✧ *Anda kim şimurg şultānlık kıla*
Ķāmu şultānlar gerek kim kul ola (B/940)

✧ *Şāh olam diyüp esāsuñ yıķmağıl*
Ķullıǵuñdan dahı bārı çıķmağıl (B/944)

✧ *Kūh-ı Ķāf eyvānına çün varasın*
Anda şultān kim idügin göresin (B/949)

Hüma kuşu, eserde kendini yaratıcıdan daha üstün gören, aşırı gururlu ve kibirli insanın sembolüdür.

2.1.4.5. Bât (Kaz)

Kazın mazereti ise sudur ve kendisi için suyun öneminden bahseder. Su olmadan yaşayamayacağını, çok titiz ve temiz tabiatlı olduğunu, sofulukta kuşların liderleri konumunda bulunduğu ve günde yüz binden fazla boy abdesti aldığını dile getirir. Bu sebeple Simurg'a gelemeyeceğini aksi hâlde susuzluktan hayatını idâme ettiremeyeceğini belirtir.

✧ *Geldi kaz ortalarına key arı*
Kim hemişe şu içindedür yiri (B/1017)

✧ *Kim benüm arılığum peydā-durur*
Ķuslgāhum dünyada deryā-durur (B/1018)

✧ *Biz şusuz bir lahza şabr idemezüz*
Anuñ-ıçun bir yaña gidemezüz (B/1020)

✧ *Ķuşlaruñ ben zāhidiyem dünyada*
Şuyı zāhidler çok işe ilede (B/1021)

Hüdhüd, kaz'a cevaben zühtlük ile övünmemesini, suya bel bağlamaması gerektiğini su üstündekilerin kuru birer çöpten ibaret olduğu için asıl dipteki inciye ulaşmasını tembihler. Aksi hâlde hırs ve şehvet ateşi ile menzile varamayacağını ifade eder.

✧ *Hüdhüd eydür zühd-ile ögünmegil*
Hırş atına bunça üküş binmegil (B/1100)

✧ *Deñizüñ dibinde gevher pāk ola*
Deñiz üstinde yüzen hāşāk ola (B/1106)

✧*Sen bu kamu hırs-ıla irmeyesin
Menzile vü bu yola girmeyesin (B/1105)*

✧*Diler-iseñ kim bu yola gidesin
Şehvet ü hırsı meger terk idesin (B/1116)*

Kaz mesnevîde, dünya hayatına düşkün olan, hırs ve şehvet ateşi ile yanan inancı olup da imanı olmayan ve sofî diye geçinen insanların sembolüdür.

2.1.4.6. Şâhbâz (Şahin)

Şahinin öne sürdüğü mazeretinde, kendi avını kendisinin avladığı, başkalarının avladığını yemediği gibi hiç kimseye de avını getirmesi için minnette bulunmaması yer alır. Kendisini Rüstem'e benzeterek bütün kuşlardan üstün tutar.

✧*Geldi şâhbâz ortaya şultân gibi
Dökdi yüz biñ gevheri bir kân gibi (B/1120)*

✧*Anda kim her şâha şultân diyeler
Yüz kişi ben avladuğum yiyeler(B/1125)*

✧*Kamu kuşlaruñ güzini ben olam
Pâdişâhlar hem-nişini ben olam (B/1127)*

✧*Kuşlar'ıñ ben Rüstem'iyem dünyada
Rüstem avın avlamadan bes n'ide (B/1137)*

Hüdhüd ise ona sırtını padişaha dayayıp kibirlenmemesi gerektiğini, yeri gelir padişahların bir dilenciden bile aşağı konumda olabileceğini söyler. Sadece Simurg'un padişahlık simgesine lâyıklığını vurgularken şahinin makam ve mevkiye sahip olduğu için zâtını yüce, başkalarını ise hor görmesinin yersizliğini belirtir. Aynı zamanda şahinin Simurg'a av olmasının bile kendisi için bir şeref kaynağı olacağını sözlerine ekler.

✧*Hüdhiid eydür kendüzüñi görmegil
Zulm-ıla mazlûm boynın urmağil (B/1296)*

✧*Pâdişâhlık iy birâder câvidân
Dünyada şîmurğa yaraşur hemân (B/1298)*

✧ *Anda kim şimurğuñ işi dād ola*
Ƙamu şultānlar gerek kim Ƙul ola (B/1308)

✧ *Kimse zulmuñdan senüñ imin degül*
ƘalƘ azarlayan kişi mü`min degül (B/1310)

✧ *Göñlüñ āvāzı saña nāsāz ola*
Seni şimurğ avlar-ısa az ola (B/1318)

Şahin mesnevîde, gözünü makam hırsı bürümüş olan ve başkalarını kendinden değersiz gören insanı sembolize etmektedir.

2.1.4.7. Kebk (Keklik)

Kekliğin bahanesi ise mücevherlerdir. Onun meşgalesinin cevherler olduğunu, maden ocaklarından başka bir yerlerde gezip dolaşmadığını, hiç kimsenin hesap kitap işlerinde keklik gibi ustalaşmadığını, kendi rızası dahilinde bütün âlemi cevherlerle kuşatacağını söyler. Bu sebeple maden ocaklarında gezip cevher çıkarmakla meşgul olan birisinin Simurg'a varmasının onun için bir anlam ifade etmeyeceğini belirtir.

✧ *Geldi keklik kim yabandan gelürem*
Ƙağlar astındağı kāndan gelürem (B/1431)

✧ *Dükeli `ālemde bir şāhib-Ƙıyās*
Olmaya benüm gibi cevher-şinās (B/1433)

✧ *Kānlar üstinde gün uzun gezerem*
Dem-be-dem gevher hisābın yazaram (B/1434)

✧ *Bunça kān üstinde kim keklik öter*
Bir güher bulur-ısa aña yeter (B/1438)

✧ *Keklige ol yig ki cevherler dire*
Yoğsa keklik Ƙanda şimurğa ire (B/1439)

Hüdhüd'ün cevher sevdasına kapılmış olan kekliğe cevabı ise cevherin taştan ibaret olduğunu hakiki cevherin ise kendi nefsimizde bulunduğunu söyleyerek kişinin kendi içinde cevher olmadıktan sonra ocaklardan çıkan madenin insana bir faydasının dokunulmayacağını belirtir.

❖ *Hüdhüd eydür bunça nām u bunça neng*
Kim güher bigi olasın cümle reng (B/1446)

❖ *Çün güher bir taş-durur hergiz kişi*
Gevheri var-ısa tapmaya taşı (B/1448)

❖ *Çün senüñ nefsiñde yok-durur güher*
Kamu taşları güher dut ser-be-ser (B/1449)

❖ *Çün teninde olmaya şahsuñ güher*
Tagdağı gevher gelüp aña n'ider (B/1462)

Keklik mesnevîde, fânî dünyada mal, mülk, para biriktirme hırsına düşmüş ve bu biriktirme telaşının ebedî dünyada bir faydasının olmadığını idrak edememiş insanın sembolüdür.

2.1.4.8. Bûm (Baykuş)

Baykuşun bahanesi hazinelerdir. Hazineye kavuşma ümidi içerisinde viranelerde konakladığını, mekanının viranlık yerler olduğunu, bunca zamandır sıkıntı ve zahmet çektiğini, harabelerde eline define geçirmek istediğini söyler. Viranelere ait olduğunu dile getiren baykuş, hazinelerden vazgeçip Kafdağı'na gitmesinin kendisi için uygun olmadığını belirtir.

❖ *Geldi baykuş dahı bir virāneden*
Kim füsünü añladuğ efsāneden (B/1464)

❖ *Genc işkı beni kımaz kim gidem*
Yoğsa bir virānede şor kim n'idem (B/1467)

❖ *İrmeye şimurğa baykuş renc-ile*
Baykuşa ol yig dürişe genc-ile (B/1470)

❖ *Genc-ile virāneyi terk itmeyem*
Genci koyup Kūh-ı Kāf'a gitmeyem (B/1472)

Hüdhüd ise ona hazinenin ebedî olmadığını, fânî olacak mal ve mülkün yerine bâkî kalacak şeylere gönül bağlamasını, gerçek servete kavuşanların iman sahibi kimseler olduklarını söyler. Kişinin ölmeye önce elindeki malı dilediğince dağıtıp

paylaşması gerektiğini, kazanılan malın yenmemesi durumunda heba olacağını, insanı imandan çıkararak şeyin altın ve altın benzeri maddî varlıklar olduğunu sözlerine ekler.

❖ *Hüdhüd eydür gence sen aldanmağıl
Genci saña bâki kıala şanmağıl (B/1478)*

❖ *Seni dînden çıkararak ol zer-durur
Kim zeri büt eyleyen Āzer-durur (B/1480)*

❖ *Terk it ol mâlı ki fânî olısar
Bağla ol hâle ki bâkî kıalısar (B/1481)*

❖ *Her kim ol cem ' eyledi bir ni 'meti
Ölice kı gônlinde kıala kıasreti (B/1483)*

Baykuş mesnevîde, fânî dünyanın nimetlerini, ebedî hayatın nimetlerine tercih eden insanın sembolü olmuştur.

3. MESNEVİDEKİ METAFORİK ANLATIMIN TAHLİLİ

3.1. Metafor ve Metaforun Amacı

Metafor, bir şeyi ona benzer niteliklere sahip başka bir şey ile benzetme edatı (gibi) kullanmaksızın kastedileni tanımlamak, anlatıma üslup güzelliği katmak için kullanılan sözcük(ler) olarak tanımlanır. Bir konuyu başka bir tarzda ifade etme anlamına gelen metaforun kullanım amacı, ifadeye bir üslup güzelliği vermek, anlaşılmasında güçlük çekilen konuları biraz daha anlaşılır kılmaktır.

Metafor, pek çok din ve kültürlerde soyut kavramların ifade aracı olarak kullanılmakla birlikte felsefe ve tasavvufta ve daha ziyade edebiyatta bir sanat biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Metafor, soyut bir kavramı ya da fikri somut örneklerle açıklayan görsel bir imajın tercümesidir. Buradaki amaç, bu tarz fikirlerin anlaşılabilirliğini daha fazla kimselere ulaştırmaktır. Bu sayede, şiirsel yapının içindeki derin bir söylemin zenginleşmesi ve derinsel yapıdaki anlamın çoğalmasını sağlamaktır. Metaforlar şiirin özünü inşa ettikleri için bunların fark edilip anlamlandırılmasında bilgi ve akıldan ziyade sezgi önemli bir yer tutmaktadır. Zira metafor görünenin aksine görünmeyen bir hakikati kapsamaktadır. Klasik Türk edebiyatının neredeyse tüm eserlerinde metaforlar yoluyla soyut kavramlar somutlaştırılarak anlam derinleştirilmiş,

bu sayede pek çok değişik üslûplar teşekkül edebilmiştir. (Uçan Eke, 2019: 238-250; Darıcı, 2014: 17-18).

3.2. Mesnevideki Metaforların Analizi

Mantıku't-tayr mesnevisi hem tasavvufi hem de alegorik bir eser olmasından ötürü Gülşehrî eserdeki karmaşık, çözümleri güç hakikatleri dolaylı yollardan aktarmıştır. Kâinatın özünü ve yaratılış amacını keşfetmek sûretiyle oluşturulan eserde şair, bu keşfi idrak noktasında birer vasıta olan sembollerin hiçbirini rastgele oluşturmamış ve keyfi olarak tercih etmemiştir. Sembolik dili kullanan mutasavvıf şair, hakikatlerin izahını verirken gündelik hayatta karşımıza çıkan eşya, bitki, hayvan gibi unsurları bir ifade aracına dönüştürmüştür. Bunu yapmasındaki sebeplerden biri -ki bu durum aynı zamanda tasavvufi metinlerdeki metafor kullanımının sebeplerinden biri- kişinin anlaşılması güç, komplike bilgilerle ezilmesine mahal vermeden, anlatımın seviyesini kademe kademe yükseltmektir. Dolayısıyla söz konusu eserde hakikatler âşikâr bir şekilde verilmemiş, metorik üslup vasıtasıyla hakikatleri, okuyucunun algısına ve bilinç eşiğı düzeyine göre teşekkül etmiştir.

Gülşehrî mesnevideki hakikat bilgisinin aktarımında, geniş bir metafor yöntemi oluşturmuş ve hayvan, bitki, eşya, dağ, deniz, vadi pek çok canlı-cansız varlıklar geniş bir metafor sistemi ile “vahdet-i vücût, tekâmül, seyr ü sülûk, mürit, mürşit gibi tasavvufun temel mefhumlarına işaret eden kavramlar olarak karşımıza çıkarmıştır. Mesnevide geçen bu metaforlar genel itibarıyla tasnif edilmiş ve yukarıda geçen izahata istinaden bilgi, akıl ve sezginin doğrultusunda naçizâne çözümlenmeye çalışılmıştır.

3.2.1. Hüdhd Metaforu

Hüdhd, hemen bütün dillerde çıkardığı sese (T. ibibik, büdbödek; Ar. hüdhd; Far. pûpe, pûpû; İng. hoop poo; Fr. huppe; İbr. dûkifat; Lat. upupa, epops) veya başında bulunan sorguç şeklindeki renkli tüylere (T. çavuş kuşu, taraklı, turakçın, ibik, ibikli; Far. şâne-ser) göre adlandırılan “coraciiformes” takımının “upupidae” familyasının tek üyesi olan ve taraklı tepeliğıyle tanınan bir kuşun türüdür. Yuvasını genellikle ağaç kovuklarına, duvar deliklerine ve kaya oyuklarına yapan hüdhdün kanatları ve kuyruğı siyah beyaz alacalı, diğer kısımları pembeye çalan açık kahverengi, tepeliğinin uçları ise siyahtır (Harman, Kurnaz, 1998: 461).

Doğu edebiyatında adına sık sık rastladığımız hüdhd kuşu, Kur’ân-ı Kerim’de de karşımıza çıkmaktadır. Hz. Süleyman ile orduya katılması, peygambere kılavuzluk

etmesi, haberci kimliği gibi vasıflarına rastladığımız hüdhüd kuşu hakkında âyetlerde geçen bilgileri şöyle özetlemek mümkündür:

“Bir sefer esnasında ordularıyla karınca vadisine gelen Hz. Süleyman kuşlara bakar ve hüdhüdün orada olmadığını görür. Orada olmayışının sebebini sorarak şayet mazereti varsa bunu ispat etmesini, yoksa canını yakacağını veya kafasını koparacağını belirtir. Çok geçmeden hüdhüd gelerek Hz. Süleyman’a onun bilmediği Saba ülkesinden haber getirdiğini, bu ülkeyi bir kadının yönettiğini söyler ve onların dinî inançları hakkında bilgi verir. Bunun üzerine Hz. Süleyman hüdhüde bir mektup vererek Saba’ya götürmesini ve oradaki yöneticilerin nasıl bir karar alacaklarını öğrenmesini ister. Mektubunu okuyan Saba melikesi Belkis, çevresindekilerle istişare ettikten sonra Hz. Süleyman’a bazı hediyeler göndermeye karar verir.” (Neml 27/16-35)

Hz. Süleyman kıssalarına takdis edilen hüdhüd kuşu, yukarıda sözü edilen bilgilerin yanı sıra Doğu-İslâm literatüründe kendisine izâfe edilen birçok özelliğiyle zikredilmektedir. Hüdhüdün Süleyman Peygamber tarafından yerin altındaki düşman askerlerinin yerini belirlemede vazifelendirildiği bilinmektedir. Nitekim Arapçada “herkesin göremediği şeyleri görebilen kimseler için ‘absar min hüdhüd’ tâbiri” kullanılmaktadır. Aslında “hüd hüd” diye ötmesi de gizli şeyleri göstermek için “orada orada” demesinden ibaret olduğu ifade edilir (Harman, Kurnaz, 1998: 462).

Çalışmamızın konusunu oluşturan *Mantıku't-tayr* mesnevisinde hüdhüd, en sade hâliyle “akl”ın timsali olarak karşımıza çıkmaktadır. Başka bir ifâdeyle vahdet-i vücûd anlayışının konu edildiği mesnevîde, kuşlar “hakikat yolunun yolcuları” iken Hüdhüd de bu yolun yolcularını doğru yola iletmeye çabalayan bir “mürşid” olarak okuyucuya sunulmuştur.

❖ *Hüdhüd ü kuşlar u şîmurğ mişâl*
‘Akl u hulk u Tañrı’ya kıldı meşel (B/16)

Hikâyede bütün kuşlar, bir araya toplanıp ülkelerinin padişahsız olduğundan yakınır ve kendilerine hatırı sayılır yüce bir padişah arama yollarına girerler. Ancak bu yolculukta kendilerine rehber olacak, onlara kılavuzluk edecek birini seçmek isterler. Meşakkatli bu yolun başına onu en iyi bilen kendilerine rehber olacak Hüdhüd geçecektir.

❖ *Kuşlara hüdhüd meger rehber ola*
Kim bu kuşlar yoriyalar ol yola (B/14)

Hüdhüd, bu yolculukta kuşlara rehber olmaya lâayık olduğunun nedenlerini dile getirirken aslında “mürşid”in vasıflarını sıraladığını görmekteyiz. Bu vasıflara geçmeden önce tasavvufî bir terim olan “mürşid” mefhûmu hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.

Arapçada “doğru yolu gösteren, kılavuz” anlamına gelen mürşid, tasavvufta “sırat-ı müstakimi gösteren, dalâletten önce hak yola ileten kimse” olarak tanımlanmıştır (Devellioğlu, 2010: 860; Uludağ, 1995: 388).

Mürşid, Allah ile talip arasında bir aracı görev üstlenir ve kendisini şahsi olarak önemli bir konumda görmez, sadece görevinin sorumluluğunu yerine getirme gayesi içerisindedir. Tasavvufta “mürşidin ismi yoktur” ibâresi de bu görüşü desteklemektedir. Mürşid, tâlimler vasıtasıyla değil bizzat kendi kimliği yoluyla iş görür. Müridin kat edeceği yolu mürşid daha önce deneyimlemiştir. O, meşakkatli yolun bütün karanlık ve hileli taraflarını bilen her şeyiyle bir öğretmen görünümündedir. Hakk’a varmaya çalışan kişinin aracısız olarak kendi içine yapacağı bu yolculukta sâlik zorlu tecrübeleri deneyimleyerek seyr ü sülûkünde bir mertebe daha atlar. Ancak bu mistik tecrübe için manevî bir rehber şarttır. Aksi hâlde talibin, bu güçlüklerle dolu yolda rehbersiz yürümesi imkansızdır. Nitekim tasavvufta da “mürşid mutlak ihtiyaçtır” denmesinin sebebi muhtemelen bundan ileri gelmektedir (Gürses, 2007: 89-90; Uçan Eke, 2017: 219-220).

Mantıku’t-tayr mesnevisinde de bu mutlak ihtiyacı Hüdhüd üstlenmiştir. Manevî rehber olan Hüdhüd, meydana çıkarak kendisinin kılavuzluk etme sorumluluğunu alacak en doğru kişi olduğunu belirtir. Zira tarikat ülkesine önder, hakikat yoluna rehber, âlemi baştan sona gezmesi, Süleyman peygamberle birlikte pek çok yolculukta bulunması ve ona sırdaş olmasını dayanak gösterir.

❖ *Geldi hüdhüd ara yire bı-ıecâc*
Hullesi egninde vü başında tâc

❖ *Kim tarikat iline server benem*
Hem hakikat yoluna rehber benem

❖ *‘Alemler başdan başa gezdüm kamu*
Hâturuma nakşını yazdum kamu

❖ *Çok Süleymân-ıla eyledüm sefer*
Yok-durur ben görmedüğüm bahır u ber

✧ *Her ne hâle dir-iseñ hâzır benem*
Kim Süleymân-ıla şâhib-sır benem

✧ *Ol erenler kım bu sırrı bildiler*
Yollarında beni rehber kıldılar (B/55-60)

Hüdhüd'ün kılavuzluğu olmasaydı kuşların Simurg'a erişemeyeceği dile getirilir. Birçok kuşun onun kılavuzluğuna rağmen yollarda telef olduğunu, onlara yoldaşlık eden Hüdhüd olmasaydı menzile hiçbir kuşun ulaşamayacakları belirtilir.

✧ *Menziliñe irürem her bir kuşu*
Bensüz iremeye şımurğa kişi

✧ *Pādişāhı añlamışam n'ideyim*
Yaluñuz bu yola nite gideyim

✧ *Benüm-ile gelür-iseñüz bile*
Gidebilevüz dükelümüz yola

✧ *Benden ayrılmaz-ısañuz bir zamān*
İresiz ol pādişāha bı-gümān (B/61-64)

Tasavvuf yolunun zorlu bir yol olduğu bilinen bir gerçektir. Böylesine zorlu olan bu yolun hiç bilmeyen için daha güç hâle geleceği âşikârdır. Zira “Hakk'a giden yolda rehberlerden çok rezenler/yol kesenler vardır.” (Uludağ, 2010: https://www.zuhurdergisi.com/mursid-i-kmilin-vasiflari_d47.html). Dolayısıyla “bâtınî bir sefer”e meyleden müridin, yolu her anlamda bilen birine gereksinim duyması kaçınılmaz olacaktır. Müridin içsel yolculuğu zor bir zihinsel ve ruhsal yolculuktur; bundan dolayıdır ki her düşünme ve arınma eyleminde hataya düşme tehlikesi vardır. O yüzden mürid bu yolculukta kendisine bir rehber ister. O yolu bilen, daha önce bu yaşantıdan geçmiş birisi olması gerekir. Nitekim davranışsal ve zihinsel yani kalbî değişim için talep edene durumunu hatırlatacak ve yola koyulan kişiye talimatlarla değil deneyimlerle yol gösterecektir (Sayar, 2004: 29).

✧ *Hüdhüd eydür ben anı görmüşvenin*
Tapusunda bir zamān durmuş-vanın (B/1570)

❖ *Ben Süleymān-ıla çok olmuşvanın
Yıllar anuñ hidmetin kılmışvanın (B/1591)*

Mesnevîde de kuşlar birçok mazeret öne sürerek bu zorlu yoldan vazgeçmek isterler. İşte o noktada “mürşid-i kâmil” metaforu olarak işlenen Hüdühüd’ün gerçek vasfı ortaya çıkar. Hüdühüd, bir yandan kuşların sorularına yanıtlar vermeye çalışırken diğer yandan onların bahanelerine çözümler arar. Yolun inceliklerini bilen mürşid, müridlerini delaletten hidayete sevk eder. Kendisi ile Hak yoluna girmek isteyenlere Tanrı’nın hidâyetinin ereceğini dile getirerek aslında iman ve inanç sahibi olduğunu ortaya koymuş olur.

❖ *Ne bu yola varmağı terk idelüm
Ne bu menzile yaluñuz gidelüm*

❖ *Yoldaş oluñuz binüm-ile bile
Kim yaluñuz gidemezüz bu yola*

❖ *Her kim ol benüm-ile hem-rāh ola
Maḥrem-i ol şāh u ol dergāh ola*

❖ *Her kime kim pişvālîk ben idem
Anı ol şāh ḥazretiñe ile dem*

❖ *Çün her iş ‘ālemde ola Tañrılı
Kendüzüñden kimseñe görme alu*

❖ *Çün hidâyet Tañrı’dan irdi ere
Bî-şek ol er her işi hōş başara (B/71-76)*

Hüdühüd, mesnevîde başında hakikat tacını taşıyan ilim sahibi bilge bir kuş olarak gösterilmiştir. Bu bilgelik, mürşidin daha evvel bu deneyimi yaşayarak tecrübe etme bilgeliği ile hâsıl olmuştur. Nitekim tasavvuf da nazarî değil, tatbikî ve tecrübî bir ilim olduğundan bu yaşayarak bilme hâlini Arapçada “arefe” fiiliyle ifade etmek yerinde olacaktır. Bir başka ifadeyle marifet, amelî ve tatbikî bir bilgi olduğundan bu bilgi kalp yoluyla elde edilmektedir. Marifet ilham, arif ise ilhama mazhar olan sūfî demektir (Kuşeyri, 1981: 488). Bu minvalde mesnevîde de kura sonucunun Hüdühüd’e isabet etmesi ve kuşların Hüdühüd’ü rehber olarak seçmeleri de tesadüfî değildir.

❖ *İlla hem bir kur'a dağı uralum*
Kime düşer kur'amuz bir görelüm

❖ *Kur'ayı çün kim bırağdılar revān*
Kur'aları hüdhüde düşdi hemān

❖ *Çün belürdi hüdhüdüñ serverligi*
Ol yola vü kuşlara rehberligi

❖ *Hüdhüdüñ başına bir tāk urdılar*
Kuşlaruñ rahtını tārāc itdiler (B/1538-1541)

Yukarıda izah edilenlere ek olarak Nagehan Uçan Eke, “Gülşehrî'nin Mantiku't-tayr'ında Hüdhüd Metaforu” isimli çalışmasında tasavvufta bir mürşid-i kâmilde bulunması gereken “iyimserlik, diğerkâmlık, cömertlik, takdir ve gurur okşama, irade ve azim, cesaret, şefkat ve sevgi” gibi vasıfların Hüdhüd'deki tezâhürüne de değinmiştir (Uçan Eke: 2017). Genel itibarıyla Gülşehrî'nin eserinde “akl”ın timsali olarak işlediği Hüdhüd', mürşid-i kâmilin vasıflarını taşıyan “manevi bir rehber” metaforu olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.2.2. Sefer/Yolculuk Metaforu

Tasavvufî istilahta önemli bir yere sahip olan “yol”, tarikat sözcüğünün Türkçe meâlidir (Uludağ, 1995: 579). Yolculuk anlamında Arapça bir kelime olan sefer de tasavvuf ideasının önemli sembollerindendir. İçinde bulunduğumuz dünya yaşamı, insanın ölümüne dek süren bir yol olup, bu yolun güzergahı da Allah'a doğru yapılması gereken bir yolculuktur. Nitekim Cürçânî (ö. 816/1413) de seferi Allah'a doğru yapılan yolculuk şeklinde tanımlamıştır (Cürçânî, 1997: 134). Seferi bir gönül yolculuğu şeklinde tarif eden İbn Arabî (ö. 638/1240), ayrıca mânâda zuhûr eden bir amel olarak görür (İbn Arabî, 2006: 229). Sefer, genel itibarıyla maddi ve manevî olmak üzere ikiye ayrılır. Maddi sefer, sözlükte yolculuk yapmak için bir yerden çıkmak, menzile ulaşmak adına yola koyulmak ve savaşa gidiş gibi anlamlara gelmektedir (Devellioğlu, 2010: 1084). Eserdeki yolculuk metaforunun membasını oluşturan manevî sefer ise seyr ü sülûk şeklinde adlandırılır. Kaşânî (ö. 736/1335), sülûk terimini, “Allah teâla'nın cemâlinin tecellisi için kalp evini ağıyardan temizlemek” şeklinde izah eder. Sülûk, gafletten ilme, kötü ahlâktan güzel ahlâka, kendi varlığından Hakk'ın varlığına yol alıştır (Eraydın, 2004: 318). Sözü edilen manevî yolculukta yol gösteren bir kılavuza gereksinim vardır

ve bu kılavuza intisaptan sonra sülûk eylemi başlamaktadır. Bu eylemin, terk etmeyi öğretmek, sıkıntılar içinde bir mütemadiyen gidiş hâlinde olmak ve nihayetinde vuslata ulaştırıcı özellikleri vardır (Kuşeyrî, 1981: 466).

Tasavvufî eserlerde soyut anlatımların somut unsurlarla işlendiği sefer mefhûmunun en güzel örneklerinden birini tezimizin konusunu oluşturan *Mantıku't-tayr* mesnevisindeki yolculuk hikâyesinde müşahede etmekteyiz. Mesnevîdeki yolculuğun ana gâyesini oluşturan vuslat yolu, eserin temasına ve vahdet-i vücûd fikrine uygun bir şekilde oluşturulmuştur. Bu minvalde eserde, ‘yol, yol ehli, yol eri, yola girmek, yolda olmak, yolu bilmek’ gibi sefere dair kavramlar eserin başından sonuna kadar dikkat çekmektedir.

Eserin başlarında yer alan “âlemi kudreti ile ortaya çıkarıp Âdemi de kendi nurundan yarattı” ve “insan isen O’ndan ayrı olma, doğru yoldaysan da bu yoldan ayrılma” beyitleri girilecek yolun ilk sinyallerini vermektedir.

✧ *Kudretinden çün düzetdi ‘âlemi*
Kendü nûrından yaratdı Âdem'i (B/3)

✧ *Âdem-iseñ andan ayru olmağıl*
Şağ-ısañ yoluñda şayru olmağıl (B/4)

Ancak Simurg’a ulaşmak sanıldığı kadar kolay değildir, bu yolda “padişahlarına erişmek için kuşların yüzlerce gayret göstermeleri gerekmektedir.”

✧ *Kuşlara yüz dürlü dürişmek gerek*
Pâdişâhlarıña irişmek gerek (B/13)

“Kılavuz Hüdhüd olursa kuşlar bu yolda yürüyeceklerdir.”, zira “öndersiz bu yola çıkılmayacaktır.”

✧ *Kuşlara hüdhüd meger rehber ola*
Kim bu kuşlar yoriyalar ol yola (B/14)

Kastedilen bu yol meşakkatli ve uzun olduğu için yolun bu sembolizmi “kocaman ejderhaların, aşılması gereken çöller” ile “zehirli acı sulardan içmek birçok yılanları öldürüp geçmek gibi” ile türlü sıkıntıların varlığından söz edilir.

✧ *Ejdehālar vardur ol yolda 'azīm*
Beryeler çoğ u beyābānlar delim

✧ *Ağudan acı şular içmek gerek*
Çok ilānlar öldürüp geçmek gerek (B/252-253)

“O yolda inancı ve samimiyeti doğru bir şekilde sağlamak ve hiçbir şekilde onun yolundan ayrılmamak gerekmektedir, çünkü yol belâsız ve tehlikesiz değildir. Bilakis bu yol çok uzak ve varılacak yerin izi belli değildir, denizin derinliği çok olduğu gibi kıyısı da belirsizdir.” Nitekim bu yolun tasviri de hadiste şu şekilde yer alır: “Gemiye yenile, zira deniz derindir. Erzağını tedarik et, zira sefer uzundur. Yükünü hafiflet, çünkü geçit sarp ve güçtür. Amellerini ihlasla yap, çünkü amelleri tartan Allah (c.c.) görüyor” (Darıcı, 2014: 39).

✧ *İ'tikādı eylemeñ ol yolda süst*
Kim kılasız nisbeti aña dürüst (B/1530)

✧ *Niçeme kim yol belāsuz olmaya*
Yol eri hergiz yolundan kalmaya (B/1531)

✧ *Yol 'azīm ırağ u menzil bî-nişān*
Key deriñ deryā vü sâhil bî-nişān (B/1548)

Vahdet-i vücût fikrinin işlendiği eserde, bu düşüncenin ortaya çıkması için katedilmesi gereken yol herkesin harcı değildir. Tasavvuf kaynaklarında meşakkatli ve bir o kadar da zor bir süreç şeklinde tanımlanan sefer eserde de herkesin hakikaten niyet edip cesaret edebileceği bir durum değildir. Dolayısıyla eserdeki yolun gerçek özünün ortaya konması, tekâmül sürecinin de ne kadar zor elde edilebileceği hususu defaatle belirtilmiştir.

3.2.2.1. Vuslat Yolu

Tasavvufta, çekilen yol ne kadar zahmetliyse yolun sonu o kadar selâmetlidir. Zirâ yolcu, vuslat yolunun sonundaki o muhteşem güzelliğe erişmeye nâil olur. Mesnevide de bu yolculuğun sonu vahdettir, birliktir. Çünkü, “bütün kuşların sûreti o gölgeden ortaya çıkmış ve yine o gölgede vücût bulmuşlardır.”

✧ *Kamu kuşlar şûreti ol sâyeden*
Hâşıl oldı vü hem ol sermâyeden (B/1529)

Kuşlar, “yokluk yoluyla barıştıkları için, tekrar kendilerine ulaştılar.”, kuşların bu uğurda sarf ettikleri en önemli çabalardan biri “maddî varlıktan arınıp manevî varlığa yani mutlak varlığa yönelmeleri idi.” Böylece “kendi varlıkları başka varlıklara bağlı iken, artık kendileri var oldular.”

✧Çün fenā yolu-y-ıla barışduñuz
Girü kendüzüñüze irişdüñüz (B/4306)

✧Çün mukayyed varlığı terk itdüñüz
Lācerem muṭlaḳ vücūda gitdüñüz (B/4307)

✧Vācibün bi'l-ğayr-ıdı istedüñüz
Vācibün bi'z-zāt oldı aduñuz (B/4308)

Nasıl ki “ay güneşe kavuştuğunda ay oluyorsa, kul da kendi benliğini bir kenara bırakınca padişah olmaktadır” ve bu vuslat yolcuğunun sonunda asıl istenilen şey, kulun benlik iddiasından sıyrılıp mânâ âlemine ulaşması, Allah’a erişmek için O’ndan gayri her şeyi terk ederek bütün bağlardan kurtulması gerektiğidir. İşte o zaman, “siz biz, siz ve biz de siz olur; siz aradan çekilip gidince büsbütün biz kesilir.” (Yavuz, 2007: 639).

✧Ay güneşe iriçegin māh olur
Kendüzini ḳul ḳoyıcaḳ şāh olur (B/4309)

✧Şimdi kim siz biz, siz ü biz hem sizüz
Siz aradan gitdüñüz ḳamu bizüz (B/4310)

3.2.3. Yedi Vadi Metaforu

Yedi rakamının fonksiyonu ile ilgili olarak “formülistik sayılar/sayı motifi” bölümünde açıklamalar daha genel bir çerçevede yapılmıştır. Sözü edilen bölümde belirtilen özellikler dışında bu sayı ile ilgili daha husûsî olarak şunları söylemek mümkündür: Yedi rakamının önemi, kuvvetle muhtemel Kur’an-ı Kerim’de geçen "Yedi çift" (Hicr/87), "Yedi kapı" (Hicr/44), "Yedi gün" (Bakara/196), "Yedi kıtlık yılı" (Yûsuf/43) "Yedi sene" (Yûsuf/47), "Yedi zayıf inek, yedi şişman inek" (Yûsuf/ 46) gibi ayetlere dayanmaktadır. Kur’an-ı Kerim’de yedi sayısı, 20 yerde 24 kere zikredilmiştir (Cebecioglu, 2011: 711).

Tasavvuf literatüründe geniş bir yere sahip olan yedi sayısı, vahdete ulaşma yolundaki nefsin mertebelerinde de karşımıza çıkmaktadır. Bunlar, “nefs-i emmare, nefsi levvame, nefsi mülhimme, nefsi mutmainne, nefsi radiyye, nefsi mardiyye ve nefsi safiye (kamile)” olmak üzere yedi tanedir (Kılıç, 2012: 28). Belirtilen bir başka tasavvufi yoruma göre insanın; “kalp, ruh, sır, hafi, ahfa, nefis ve cesed” olmak üzere kendine has yedi özelliği vardır (Kâşânî, 2004: 475). Aynı zamanda, “hayat, ilim, irâde, kudret, kelâm, cömertlik ve adalet” tasavvufun yedi temel hakikati olarak belirtilir (2004: 220).

Tasavvuf anlayışına göre insanoğlunun, dünya hayatının maddî yanılığısından, ebedî hayatın ilâhî hakikatine giden yolculukta yedi merhale vardır. Sülûk edenin asıl gayesine ulaşması için yedi aşamanın her birini sırayla geçmesi gerekmektedir. Bazı sûfiler bunları yedi vadi şeklinde tarif ederken bazıları da yedi makam olarak adlandırmışlardır. Bunlar yetkinlik merdiveninin, “talep”ten “fenâ”ya doğru çıkan basamaklarıdır. Nitekim sâlik, kendi benliğinden kurtulmadıkça ve hakikat yolundaki yedi engeli aşmadıkça, tevhit okyanusunun vuslat şarabını hiçbir zaman içemeyecektir (Darıcı, 2014: 104).

Bilindiği üzere, mesnevîdeki kuşlar her insanda doğuştan bulunan yaratılış özelliği şeklinde tarif edilebilirken padişahları olan Simurg da hakikati yani Hakk’ı sembolize etmektedir. Sûfi yolunun makamları kabul edilen bu yedi vadinin ise maddî vadi olmadığı âşikârdır. Zira kuşların bu yolculuğu maddî sefer olmadığı gibi karşılarna çıkan engeller de maddî bir engel olmayacaktır. Dolayısıyla bu yolculuk “zâhiri bir sefer” değil, “bâtınî bir sefer” olup aşılmayı beklenen vadiler de birer manevî vadilerdir.

“Bu yoldaki uçsuz bucaksız menzili uzak ve yolu belirsiz olan yedi vadi” aslında bizzat “sâlik”in “seyr-i sülûk”ta aştığı nefsin mertebeleridir.

❖ *Yidi vâdj var bu yolda bî-kerân*
Menzili irak u yolu bî-nişân (B/4145)

Attar’ın eserinde istiğnâ vadisi, tevhit vadisinden önce yer alırken Gülşehrî’nin mesnevîsinde bu yedi vadinin sırası, “istek, aşk, ma’rifet, tevhit, istiğnâ, hayret ve fakr u fenâ” şeklinde sıralanmıştır.

❖ *Ma’rifet vâdisine andan irer*
Pes varur tevhit vâdisin sürer (B/4147)

❖ *Çün kim istingâ yöresinden gider*
Küllî hayret vâdisine ‘azm ider (B/4148)

Bu durum, “sâlik”in nefis mertebelerini aşma mücâdelesinde, menzile ulaşmak için çıktığı basamaklardaki sıçrayışlarının farklı olabileceği gibi bu basamaklar arasındaki geçişin “sâlik”in benliğinden ne ölçüde geçtiği ile izâh edilebilir. Neticede insan nefis taşıyan bir varlık olduğundan bilinç eşiğinin ve farkındalığın sıçrayışı olabileceği gibi bu hâlin zaman zaman düşüşüne de tanıklık edebileceğimizin bir göstergesi şeklinde yorumlanabilir.

3.2.3.1. Talep Vadisi

“İstek, heves, aday olmak” anlamlarına gelen talep, tasavvufta "matlûbu bulmak ve murâda nâil olmak için onu araştırma” şeklinde tanımlanırken tâlip ise “Hakk’ı sevgiyle değil ibâdet yoluyla arayan” olarak tarif edilmiştir. (Uludağ, 1995: 509). “Tâlib, mürîd, sâlik, sâir, tâir, vâsıl ve kutup” şeklinde yedi kademe olarak tasnif edilen bir tasavvuf hiyerarşisinin ilk basamağını, tâlip oluşturmaktadır (Pârsâ, 1988: 409). Gülşehrî de aynı minvalde, birinci vadinin adına talep vadisi koymuştur.

Söz konusu bu talep vadisine tâlip olana mürit demek yanlış olmayacaktır. Zira, hâl sâhibi bir mürşîdin rehberliğinde katedilen ve mânevî terbiye ve ma’rifet tahsili yoluna girmeden önce onlara karşı bir sempati duyan “tâlib” durumundaki kimselerin, sevgilerindeki samimiyet, isteklerindeki sadâkât ve kararlılık, irâde ve alâkalarından sıyrılmadaki bağılıkları ve şeyhleri tarafından istihare ile tespit edildikten sonra, uygun görülenlerin intisaplarının kabul edilmesinin neticesinde zikir telkini yapılarak mürşît elinde sülûka giren dervişe mürit denilmektedir (Darıcı, 2014: 109). Tasavvufî kaynaklarda ise mürit, ibadetlerle hem-hâl olduğu için nefisini dünya nimetlerinden ve güzelliklerden kendini alıkoyan kişi olarak tarif edilmektedir. Nitekim müridin serveti; kimden, nereden, nasıl ve ne şekilde gelirse gelsin ezâ ve cefâya tahammül etmek, bunları gönül hoşluğuyla karşılamak, râzı oluş hâli ile kabûle geçmek ve fakr u zarûrete sabretmekten müteşekkildir (Kâşânî, 2004: 499; Kuşeyrî, 1981: 598).

Bu minvalde “ilk olarak talep vadisini aşan kişi, aşk vadisine kuş gibi uçacaktır”.

❖Çün taleb vâdisin er ilkin geçer

İşk vâdisinde kuş gibi uçar (B/4146)

3.2.3.2. Aşk Vadisi

Talep vadisini geçen mürîd, aşk vadisi ile karşılaşır. Tasavvuf anlayışında çok kutsî bir yere sahip olan aşk, aynı zamanda kâinatın yaratılış amacıdır. “Şüphesiz Muhammed, nebîlerin sonuncusu, âlemlerin rabbinin sevgilisi, kâinatın zübdesi,

harekâtın gâyesidir. Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım.”⁶ kelâmı da bu görüşü desteklemektedir. Cenâbıhak aşkın kul için bir erdem olduğu konusuna tanıklık etmiş ve kuluna muhabbet eylediğini, “O kulunu sever” şeklinde buyurmuştur. Aynı şekilde kul da “Hakk teâlayı sever” diye vafedilmiştir (Kuşeyrî, 1981: 598).

Aşk, cennet ve cehennemden çok daha öte bir sermâyedir. Bu yüzden gerçek âşığın aşkında cennet ve cehennem fenâya gark olmuştur. Aşk vadisinin vasıtası ezâ ve cefâdır. Sözü edilen cefâyâ maruz kalmadan bu yolculuk hiçbir zaman nihâyete ermeyecektir. Bundan dolayıdır ki hakiki âşığın maşûktan gayrı bir düşüncesi ve sığınağı yoktur. Zira gerçek âşık, nâr-ı aşk ile tutuşmadıkça maşûğa erişemeyecektir.⁷ Âşık için acı, bir tekâmül aracıdır. Aşk denilen olgu, insanın kalbini erittiği gibi insanı bir o kadar da savunmasız ve zayıf bir hâle dönüştürür, bu sebeple kendisine seslenene bile cevap vermeye mecâli kalmaz. Geriye sadece gözlerinde yakarış bulunan bir hâl kalır (1981: 503). Aşkın bu hâlinde, âşık istek ve arzularını terk ettiği için bu gibi durumlar karşısında hoşnutluk ya da kızgınlık gibi duygulardan da arınmıştır, çünkü tam da o noktada âşıkta râzı oluş hâli vukû bulmuştur. Ancak yaşanan bu hâlet-i rûhiyeler mürîdin istencini düşürmüştür. Mürît, başına gelebilecek en güç durumda bile, söz konusu hâlin Allah’ın hikmet ve rahmetine mukavemet eden iradesinden kaynaklandığının farkındalığını yaşar. Böylece arzuladığı her şeyde Allah’tan râzı olma makamına yerleşir (Kâşânî, 2004: 268). Mürîdin bu râzı olma ve muhabbet makamı, aşk vadisinden geçmesi ile mümkün olur.

❖Çün taleb vâdisin er ilkin geçer
İşk vâdisinde kuş gibi uçar (B/4146)

3.2.3.3. Marifet Vadisi

“Bilgi, tecrübî, amelî bilgi, tanımak ve âşinâlık” anlamlarına gelen ma’rifet kelimesi, tasavvufta “sûfîlerin rûhânî halleri yaşayarak, mânevî ve ilâhî hakîkatleri tadarak (iç tecrübe ile ve vasıtasız olarak) elde ettikleri bilgi, irfân” şeklinde tarif edilir (Uludağ, 1995: 347). Sözü edilen bilgi, ilmî bilgiden farklıdır. İlmî bilgi ile marifet bilgisi eşit gibi gözükmesine karşın aralarında nüans vardır: İlmin zıddı cehl iken, ma’rifetin

⁶ فلا جرم كان محمد صلى الله عليه وسلم خاتم النبيين وحبیب رب العالمين وزبدة الكائنات وغاية الحركات ، لولاك لما خلقت الأفلاك ، “ “أول الفكر آخر العمل Tefsîr-i Nisâbûrî: Bu tasavvuf tefsirinde birkaç yerde bu hadisi şerif geçmektedir. Bunlardan birisi Bakara/127. âyeti kerimenin tefsiridir. Hadisi şerif olduğu rivayet edilen bu kelâm için ayrıntılı olarak bkz: <https://kundun55.com/levlake-levlake-hadis-i-kudsisi/> /05.04.2021 ve Ali Yıldırım’ın “Sen Olmasaydın Felekleri Yaratmazdım Hadis-i Kudsîsinin Klasik Şiire Yansımaları” isimli makalesi, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/532083> /05.04.2021.

⁷ Sözü edilen aşk hâlinin ayrıntılı izâhı için 105. Bölüm’deki “mum ve pervânelerin” hikâyesine bkz.

zıddı inkârdır. İlim kesbî iken, ma'rifet vebîdir. Başka bir ifadeyle ilim sonradan kazanılırken ma'rifet Allah vergisi olup doğuştan bahşedilmiştir (Cebecioğlu, 2011: 412).

Cüneyd-i Bağdadî'nin (ö. 297/909) “marifet, sana ve Hakk'a ait şeyleri bilmendir” sözüyle kastettiği şey, kulun kendi hakikatini kavramasını, kulun kendi hakkında lehine ve aleyhine ait şeyleri bilmesidir (Kâşânî, 2004: 526). Aynı minvalde Kuşeyrî (ö. 465/1072) de “sâlik”in evvelâ Allah'ı, onun sıfat, isim ve fiillerini tanıdıktan sonra ibâdetlerde bulunarak ve çile çekerek nefsinin arındırması neticesinde O'na yaklaştığını, böylece Allah da kendisini “sâlik”e tarîf ettiğini belirterek ma'rifetin bundan ibâret olduğunun izâhını verir. Zâtından ve çevresinden arındığı ve onlara yabancılaştığı ölçüde Cenâbıhak ile tanışmaya nâil olan sâlik, O'nu tanımanın gerçekten imkânsız olduğunu anladığı vakit, hâkiki ve en kusursuz ma'rifete ermeye hak kazanmış olur. Nitekim Hz. Ebu Bekir'in “marifet, sâlikin onun hakkında marifet sahibi olmaktan aciz olduğunu idrak etmesidir” sözü bu durumu desteklemektedir. Zunnûn Mısırî de bu mevzû ile ilgili olarak görüşlerini, “Allah'ı onun kendisini bana tanıtmaya yoluyla tanıdım; yani o ma'rifet verdiği için ma'rifete sahip oldum” şeklinde belirtmiştir. Dolayısıyla ma'rifetin sonu hayret ve dehşet olduğu için Allah'ı en iyi tanıyan O'nda en çok hayrete düşendir (Uludağ, 1995: 348).

Hazreti peygamber (s.a.v.)'in “nefsini bilen Rabb'ini bilir” hâdisiyle işâret ettiği ma'rifet, bilinme isteğine bağlı olarak, Rabb'i bilmeye nefsi bilmeyi eş tutan gerçek ma'rifettir (Kâşânî, 2004: 526). İbn Arabî (ö. 638/1240) de buna benzer şekilde, Hakk'ı belirsizlik mertebesinde bilmeye yönelik olan boşa harcanmış çabayı terk etmemiz gerektiği ve kendi nefsimizin derinliklerine inerek O'nu, bu husûsî sûretindeki tezâhürü gibi idrak etmemizin gerekliliğinden bahseder (İzutsu, 1998: 67).

Böylece mürît, ma'rifet yoluyla elde ettiği bilgi neticesinde kendi nefsinin tanıyarak Allah'ı da tanımaya nâil olacaktır ve ma'rifet vadisinde kendi içine dönüp içindeki zıtlık ve çelişkileri birleştirerek tevhit vadisinin, yani birlik vadisinin izini sürecektir.

❖*Ma'rifet vâdisine andan irer*
Pes varur tevhit vâdisin sürer (B/4147)

3.2.3.4. Tevhîd Vadisi⁸

Arapçada “birleşmek” anlamına gelen tevhîd, mutasavvıflarca, Allah’ın zâtını, aklen tasavvur ve zihnen tahayyül edilen her şeyden soyutlamak şeklinde tarif edilmiştir. Tasavvufta tevhîd, “Hakk’ın Hak için tevhîdi”, “Hakk’ın halk için tevhîdi” ve “halkın Hakk’ı tevhîdi” olmak üzere üç türdür. Birincisi, Allah’ın bir ve emsalsiz olduğunu kendisinin tanıklık etmesi; ikincisi, Allah’ın bir ve emsalsiz olduğunu kullara bildirmesi; üçüncüsü ise kulların Allah’ın bir ve eşsiz olduğunu dile getirmeleri şeklinde açıklanabilir (Cebecioğlu, 2011: 659; Uludağ, 1995: 533). Ünlü mutasavvıf Cüneyd-i Bağdadî (ö. 297/909) de tevhidi “Allah ezeliyetinde tekdir, O’nunla birlikte bir ikincisi yoktur, O’nun fiilini vücuda getiren başka bir şey mevcut değildir, diyebilmen ve ikrar etmendir” şeklinde izah etmiştir (Kuşeyrî, 1981: 100). Bu tanım ve tariflerden hareketle tevhîd ile ilgili olarak Allah’ın mevcûdiyetinin kaynağı zâtıdır, herhangi bir niceliğin kendisinde bulunması imkân dahilinde değildir. Sonsuz ve sınırsız yaratımlarının varlığı bizâtihidir ve bu yaratımlardaki hakikatler birbirinden farklı değildir (Kâşânî, 2004: 167).

Bu vadi Allah’ı bir görme, onu bir bilme hâli olduğu için sâlik de sadece “bir”i görür ve yalnızca “bir”i bilir. Nitekim “bir” sayısının bütün sayıları bünyesinde toplayışı⁹, “sâlik”in de aslında o “bir”in içinde var olduğunun göstergesidir. Ancak bu var oluş Allah’tan başkası değildir. O’ndan gayrı bir varlık ne görülür ne de bilinir. Tevhîdin sırrına vasıl olan “bir”den başkasını unutmakla birlikte “bir”in içinde gark olur ve fenâya karışır. Evvel ile âhîr; ezel ile ebed; zâhir ile bâtın da bu yörede birleşir ve “bir” olur. İşte o zaman “sâlik”, birlik göğüne yükseldiği kesret merdivenini yıkar ve “sâlik”in âlemde gördüğü “bir”den başkası değildir.

*✧Ma’rifet vâdisine andan irer
Pes varur tevhîd vâdîsin sürer (B/4147)*

3.2.3.5. İstiğnâ Vadisi

Arapça bir kelime olan “istiğnâ”, “gınâ” kökünden türeyerek ihtiyaçsızlık “aza kanaat etme, tokgözlülük, zenginlik” anlamlarına gelmektedir. Tasavvufta ise “sâlik”in Allah’ın kendisine kâfi olduğuna inanarak ondan bir başkasına ihtiyaç duymaması ve tenezzül etmemesi şeklinde tarif edilmiştir (Devellioğlu, 2010: 524; Uludağ, 1995: 277).

⁸ Bu vadiye örnek bir hikâye için *Mesnevi Bölüm Özetleri* başlığının 47. Bölüm’üne bkz.

⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: *Mesnevinin Motif Yapısı, Formülistik Sayılar/Sayı Motifi-Bir Sayısı*.

Bu istiğnâ vadisine erişen “sâlik”in içinde artık ilâhî rüzgârların esintisi hüküm sürer. Allah’tan başka minnet edeceği ya da herhangi bir şeye ihtiyacı kalmaz. Bahsedilen bu ihtiyaçsızlık vadisinde mürit aslında öyle bir zenginlik içindedir ki bu müstağnilik muhtaç olma hâlinin bir neticesidir. Başka bir ifadeyle müridin “Allah’a muhtaç olması, Allah ile istiğnâ hâlini sağlar.” (Kuşeyrî, 1981: 442) Amr b. Osman Mekki’ye (ö. 297/910), “zenginliğin bütün şartlarını bir araya getiren zenginlik hangisidir?” diye sorduklarında şu şekilde karşılık vermiştir: “Zenginlikten de istiğnâdır. Çünkü insan zenginlikle müstağni olunca, istiğnâsı sebebiyle ona muhtaç olur. Kişi zenginlikle değil de Allah ile müstağni olduğu zaman ise zenginlikten de zenginlik dışındaki şeylerden de müstağni olur” Aslında ihtiyaçsızlık hâli, Allah ahlâkı ile ahlâklanmanın bir yansımasıdır. Bunun içindir ki Allah (c.c.) Samed’dir; yani her şey O’na muhtaçtır, O ise hiçbir şeye muhtaç değildir ve O “Müstağni-i Mutlak”tır. Dolayısıyla “sâlik”in ebedî ve asıl sermâyesi hayatını hep gönül tokluğu ve yetinme duygusu içinde sürdürmesi ve sadece Allah’a muhtaç olduğunu bilmesidir. Allah ile istiğnâ güzel ancak Allah’tan istiğnâ hâli çirkindir, küfürdür, şirkidir. Allah ile istiğnâ hâli, Kur’ânda "Allah'a tevekkül et! Zira O vekil olarak kuluna yeter!.." şeklinde yer almıştır (Cebecioğlu, 2011: 322; Darıcı, 2014: 116).

Böylece “istiğnâ vadisi”ni hakkını vererek geçebilen sâlik, “hayret vadisi”ne yönelir.

✧ *Çün kim istingâ yöresinden gider
Küllî hayret vâdisine ’azm ider (B/4148)*

3.2.3.6. Bî-hôdhk/Hayret Vadisi

“Şaşmak, şaşırma” anlamına gelen hayret, tasavvufta kalbe gelen bir tecellî sebebiyle “sâlik”in düşünemez ve muhâkeme edemez bir duruma gelmesi şeklinde tarif edilmiştir. Hayrete düşme hâli, delilde veya medlûlde olmak üzere iki türlüdür. Allah’ın mevcûdiyetini kanıtlayan bir delilde hayrete düşülmesi, zındıklık ve münâfıklıktır. Medlûlde, diğer bir ifadeyle Allah’ın tecellî seyrine delille varılma hâlindeki hayrete düşüşlük, siddîklık olarak tanımlanmıştır (Uludağ, 1995: 231).

Âriflerin bazıları hayreti sırasıyla; kavuşma, iftikâr ve tekrar hayretin izlediği kanaatindedirler. Bu da demek oluyor ki hayrete düşme hâlini, “sâlik”in Allah’ın rahmetine güvenerek bir beklenti içinde olması takip ederken ardından arzulanan vuslat gelmektedir. Bundan sonra sûfi Allah’a olan ihtiyacı nedeniyle yeniden hayrete düşer. Çünkü Rabbi, Ganîdir, Samed (her şey O'na muhtaç, O hiçbir şeye muhtaç değil)dir. Kul

ise noksanlı ve muhtaç bir vaziyettedir. Allah'a kavuşma isteği devam ettiği sürece daha önce düştüğü hayrete tekrar düşer. Ârif, bu durum karşısında, hayret ve kavuşma ile sürekli bir iftikâr (muhtaçlılık) hâlinindedir ve ârifin üzerinde hüznler zuhûr etmektedir. Allah'a kavuşma yakınlığı arttıkça, bu yakınlıktaki uzaklığı da artar. Hayret, Allah'ın kudretine, hikmetine, sıfatlarına karşı duyulan aşırı bir arzudur ve bu arzuyu duymayanların hayret duygusunu tatmaları mümkün değildir (Cebecioğlu, 2011: 259).

Hayret hâlindeki “sâlik” ile ilgili olarak Vâsîtî (ö. 320/932), “hayret, hayreti terkten doğan sükûndan daha değerlidir” derken Zunnûn Mısrî (ö. 245/859) de “Allah Teala hakkında marifeti en çok olan kimse O’nda en çok hayret eden kimsedir” tanımlamasını yapar (Kuşeyrî, 1981: 491). Hayret makamında rastlanan manzara karşısında “sâlik” şaşkınlıktan şaşkınlığa düşerken aslında bundan şaşırılmamayı ve yorulmamayı deneyimler.

Neticede bu tarif ve tanımlamalardan yola çıkarsak “sülûk eri” sözü edilen tüm bu sahnelere hayret vadisinde tanık olması, kendinden geçtiğinin bir göstergesidir. Zira Gülşehrî’nin, “büsbütün hayret vadisine yönelir ve bî-hôdluğun vadisine erişir” demesi bu hayret vadisini “bî-hôdluk” vadisi olarak da adlandırdığını ve bu kelimeyi, şüphesiz bilinçli bir şekilde tercih ettiğini göstermektedir. Nitekim “kendinden geçmiş, aklın başından gitmesi” gibi anlamlara gelen bî-hôd kelimesi tasavvufta “beşerî sıfatların mahvolduğu ve silindiği hâl, tams (siliklik) makamı” şeklinde tarif edilmiştir (Devellioğlu, 2010: 115; Uludağ, 1995: 100-101).

❖Çün kim istingâ yöresinden gider
Küllî hayret vâdisine ‘azm ider (B/4148)

❖Çün irer bî-hôdluğuñ vâdisine
İrişür faqr u fenâ yazısına (B/4149)

3.2.3.7. Fenâ Vadisi

“Yok olma, yokluk, geçip gitme” mânâlarına gelen fenâ, “bekâ” kelimesinin zıddı olup tasavvufta, maddi varlıktan sıyrılıp hakka ulaşma” şeklinde tarif edilmiştir (Devellioğlu, 2010: 293). Ünlü mutasavvıf İbn Arabî (ö. 638/1240), “fenâ”yı, “kulun fiilini görmemesi hâli” şeklinde tanımlarken “fenâ”nın kulu Allah'a ulaştırdığı, bu durumda kulun, bütün nefsî arzularını terk ettiğini ve kendini Allah'ın irâdesine teslim ettiğini belirtir. Kul, bu mertebede insan olarak taşıdığı sıfatları ve huyları terk eder ve fenâyâ ererek olgunlaşır fakat bu giden kötü sıfatların ve ahlâkın yerini, Allah'ta

mükemmel olarak bulunan ilâhî sıfatlar veya ilâhî huylar alır (Uludağ, 1995: 188; Cebecioğlu, 2011: 208).

Fenâ hâli, kulun benliğinin kaybolması ile, tevhidin gerçekleşmesi demektir. Bu hâl, tevhidin en yüksek mertebesidir. Kul, Allah'ı tefekkür ederken o denli boğulur ki, benlik bilincini de kaybeder hâle gelir. Fenâ halindeki kulun niyetleri, davranışları, ahlâkî planda da düzelme gösterir. Tefekkür planında görülen bu durum kulun fiillerine de yansır. Nitekim fenâ, kula yansıyan bu fiillerde kulun Allah ile kaim olduğunu idrak etmesi neticesinde kendini görmekten fâni olma hâlidir (Cebecioğlu, 2011: 208).

Gülşehrî beyitte fenâ vadisine erişirken evvelâ “fakr u fenâ” vadisi şeklinde belirtmiştir. Dolayısıyla “fakr” mefhûmunu “fenâ” bağlamında ele alan Gülşehrî, bu kelime seçimini de şüphesiz bilinçli bir şekilde tercih etmiştir. Zira yoksulluk, ihtiyaçlılık anlamına gelen “fakr” kelimesi de tasavvufta, “sâlik”in hiçbir şeye sahip olmadığına şûurunda olması ve her şeyin gerçek sahibinin Allah olduğunu idrâk etmesi şeklinde tarif edilmiştir. Fenâ makamı gibi fakr da şerefli bir makamdır. Nitekim Hak'ta fâni olan kimse, hakîkî fakra ulaşmış kişi olarak nitelendirilir. Bu mertebeye ulaşmış kimseler, ne kadar mal varlığı olursa olsun hiçbirine hiçbir koşulda gönül bağlamaz ve itimat etmezler. Çünkü bu mertebeye mâlik olmuş kişiler malın kölesi değillerdir bilakis mal onların kölesi vaziyetindedir. İşte bu minvâlde en varlıklı insanlardan addedilen Hz. Süleyman, o kadar mal ve mülküne karşın “fakr”ın gerçek sahiplerinden biri olma özelliğini taşımaktadır. (Uludağ, 1995: 184; Cebecioğlu, 2011: 206).

Sonuç olarak Gülşehrî de fenâ vadisine erişen kişinin, yukarıda izah edilmeye çalışılan idrâkte oldukları için orada hayır da şerrin de anlaşılmaz olduğunu belirtir. Gerçek o ki fenâ hasıl olunca makamların tümü de birden yok olur (Hucvirî, 1996: 139).

❖Çün irer bi-hödlüğüñ vâdisine
İrişür fakr u fenâ yazısına (B/4149)

❖Çün fenâ vâdisine irişür er
Dahı ne hayr añlanur aña ne şer (B/4150)

3.2.4. Kafdağı Metaforu

Kaynaklarda Kafdağı isminin Kur'ân-ı Kerim'in ellinci sûresi olan “Kâf” sûresinden alındığına yer verilmektedir. Kâf, Kur'ân-ı Kerim'in mukatta'a harflerindedir. Bilindiği üzere Kur'ân-ı Kerim'de 29 sûrenin başında yer alan ve bazı yerlerde tek, bazı yerlerde de terkip şeklinde bulunan harflere hurûf-ı mukatta'a denir.

Kimi âlimler de Kur'ân'ın sırlarının onun ruhuna şifrelendiğini ve bu şifrelerin anahtarlarının da mukatta'a harfleri olduğunu dile getirirken şayet bu harfler olmasaydı Kur'ân'dan binlerce sır çıkaran müfessir ve mutasavvıfların içindeki hazinenin kapısını açamayacağını ve Kur'ân'a ait sırlara vâkıf olamayacağını belirtirler. “Kâf” sıradan bir harf olmamakla birlikte Allah'ın kudret sıfatının ilk harfidir. (Aktaş, 2013: 24; Darıcı, 2014: 45). Tasavvuf ehlilerince Kur'ân-ı Kerim'e işaret olan “Kâf”, Allah'ın bütün esmâlarının tezâhür ettiği ve bu mazhariyeti bilen ve bildiren insan-ı kâmil olarak görülmektedir (Cebecioğlu, 2011: 337). İbn Arabî (ö. 638/1240), ise “Kâf” ile ilgili olarak şunları belirtir: “Şahadet ve ceberut âleminde dir. Unsuru su ve ateştir. İnsan ve anka ondan var olur. Haller ona aittir. Hareketi karışıktır. Ünsiyet verir, çifttir. Alâmeti ortaktır, kendisine ait harfler “elif” ve “fe”dir. Farklı mertebelere göre (zat, sıfat ve fiil isimleri) Kaf harfine ait isimler ise başında yalın harflerinden birisinin bulunduğu isimlerdir. Sırlar ehline göre zât ve sıfatlar Kâf harfine aittir.” (İbn Arabî, 2006: 185) “Kâf” harfinin sırrı ise vahdet simgesine işaret eden başındaki noktadır (2000: 136).

Rivayete göre Kafdağı, dağların anası olarak kabul edilmektedir ve dünyanın her tarafını çevrelemiş zümrüt yeşili bir dağ olup gökkubbenin üzerinde durduğu, göğe rengini veren, silsilelerin bağlı olduğu esas dağ şeklinde yorumlanmıştır. Aynı zamanda Kafdağı'nın kökleri yerin derinliklerinde iken yüksek bölümünün okyanus derinliklerinde olduğuna, Güneş ışınları üzerine aksettiğinden dolayı yeşil görüldüğüne ve hakikatte beyaz olan gökyüzüne mavi rengini bu dağın verdiğine inanılmıştır. Mitolojik bir kuş olan Anka'nın da söz konusu dağın üzerinde yuva kurduğu rivayet edilmiştir (Kerti, 2021: 75).

Söz konusu dağ ile ilgili olarak İbn Arabî (ö. 638/1240), “Kâf her şeyi kuşatan, ilâhî arştan meydana gelen Muhammedî kalbe işaret etmektedir. Rabbin perdesi olduğu için kalp makamına ulaşanlar onu bilebilir ve o makama erenler bu dağı görebilir” diyerek Kâf'ı Hakk'ın perdesi olarak nitelendirmekte ve kalp mertebesine ulaşanların onu görebileceğini belirtmektedir. İsmail Hakkı Bursevî ise (ö. 1137/1725), “Bütün yeryüzü pınarları Kafdağı'ndan çıkar. Her iyi ve kötü, ondan içer; onu niyet ve ameline uygun olarak bulur.” sözüyle “Kâf”ı Hz. Muhammed'in nuru olarak görmektedir. Zira bütün yeryüzü kaynağının tezâhür ettiği, bu nurun feyzinden tüm ümmetinin yaratıldığı, isminin yüceliği sayesinde bileştirici ve himâye edici niteliğe sahip olması herkesin Resûl'ü niyet ve ameline lâıyk görmesini sağlamaktadır (Darıcı, 2014: 46; Gül, 2020: 527-528).

Çok geniş bir anlam alanına sahip olan “Kafdağı”na, gerek efsanevî anlatılarda gerek tasavvufî metinlerde de sıklıkla rastlanmaktadır. Bu metafor birçok metinde

sembolik ya da alegorik bir yolculuğun sonunda erişilen bir mükafat olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim *Mantiku't-tayr* mesnevisinin genel muhtevasını, bir hedefe ulaşmak için yapılan yolculuk oluşturmaktadır. Sözü edilen bu hedef, adına “Kafdağı” denilen o dağın ardında gizlidir. Buna paralel olarak Kâf sûresinde yer alan “Allah Teâlâ arzın peşinden onu kuşatan bir deniz, onun arkasından da bir dağ yaratmıştır ki ona Kaf denir. Gökyüzü onun üzerine sarkmaktadır.” şeklindeki bir rivayetten hareketle bu sûreyi “Kafdağı” ile ilişkilendirenler de olmuştur (Demirci, 2001: 144).

❖*Kim diler-ise ki şîmurğa ire*
Kûh-ı Kâf'a vara vü anı göre (B/15)

❖*Kim bizüm bir şâhumuz var bî-hilâf*
Ol tağ ardında ki dirler Kûh-ı Kâf (B/67)

Kafdağı'nın ardına yapılan bu yolculukta, sefere düşenler envaiçeşit meşakkatler ile burun buruna gelirler. Bunlar arasında ateşten dağlarını aşmak, zehir sularından içmek, kan denizlerinde yüzmek ve ejderhalarla savaşmak gibi “çile”yi sembolize eden figürler yer almaktadır. Bu figürlerin her biri padişahları olan Simurg'a varmada önemli bir rol üstlenmektedir. Tasavvufî ve irfânî şiir geleneğinde Simurg (Anka kuşu) ile Kafdağı birlikte anılagelmiştir. Kafdağı, dünyayı çevreleyen ve aşılması güç bir dağın adını sembolize etmesinden mütevellit, divan şiirinde ahireti simgelemektedir. Nasıl ki Simurg dünyayı aşarak Kafdağı'na ulaşmış ise ruh da dünyayı aşarak ahirete ulaşması gerekmektedir. Simurg ve Kafdağı ile anlatılmak istenen aslında beden ile ruhun ilişkisidir. Bunlara ek olarak Hasan Aktaş, “İrfani Şiirimizde Kaf ve Anka Kuşu” isimli yazısında şunları dile getirir:

“Anka ile ruhu, Kafdağı ile ahireti okumalıyız. Divan şiirinde ruh Anka ile tarif edilmeye ve somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Ahiretin ulaşılamazlığı da Kafdağı ile zihinlerde tecessüm ettirilmeye çalışılmıştır. Ruh, Allah'ın hikmeti; ahiret de himmetidir. Himmeti, hikmet anlarız ve tefsir ederiz. İnsanlar hikmeti ruhtan tahsil ederler. Bu durumda Anka da ahiretin mazmunu ve müşerrihidir. Anka kuşunun ölümsüzlüğü de ruhun ölümsüzlüğüyle alakalıdır.”

(Aktaş, 2013: 23-24).

Yukarıda izah edildiği üzere Simurg, ruhu; Kafdağı, ahireti temsil ederken önlerine çıkan engeller ise kişinin aşması gereken nefisleridir. Nitekim Hz. Mevlâna *Mesnevî*'sinde “Putların anası bir put olan nefsinizdir; çünkü put yilandır; nefis putuysa

ejderhadır.” şeklinde belirtir (Gölpınarlı, 1989: 208). Bundan dolayı nefsin terbiyesi ve tekâmülü için ruhun acı çekmeye gereksinimi vardır. Tasavvufi bir terimle ifade etmek gerekirse kişinin yoğrulması için “çile çekme”si gerekmektedir. İşte bu minvalde Kafdağı, kişinin kendi nefsini bilmek için çekilen çile yolculuğundaki son durağı anlatmaktadır. Bu durağa varmak için karşılaşılan birtakım engeller ve onlara üstün gelebilen sefer ehli, aslında kişinin nefsi ile yüzleştiği ve kendi iç dünyasındaki karanlıklarıyla savaştığı insanın simgesidir.

Beyitlerde bahsolunan otuz kuşun “Kafdağı”na ulaştıklarında istediklerini görebilmeleri için bu yolculukta kendi özlerine dönerek nefsini bilmenin esası anlatılmaktadır. Kişinin yaratanını bilmesi, kendi nefsini tanımaktan geçmektedir. İbn Arabî (ö. 638/1240), de bu görüşe paralel olarak Allah’ı tanımanın yegâne yolunun kendi nefsimizi bilmekten geçtiğini ifâde eder ve bu fikri “Nefsini bilen Rabb’ini bilir” hadîs-i şerif ile desteklemektedir. Dolayısıyla “manevî bir sefer”e çıkan kuşlar, nefislerini tanıyıp idrak ettiklerinde gayelerine ulaşmak istedikleri ve padişahları Simurg ile temsil edilen “Rabb’leri”ni de bileceklerdir (Darıcı, 2014: 49).

*✧Ol ki yolda degme bir murğa ire
Kūh-ı Kaf içinde şimurğa ire (B/4242)*

*✧Ol otuz kuş kūh-ı Kāf’a iriçek
İşbu istedüklerini görîçek (B/4289)*

*✧Şunça kuşdan kim bu yola girdiler
Bir otuz kuş kūh-ı Kāf’a irdiler (B/4316)*

Görüldüğü üzere Kafdağı metaforu, yolculuğun nihai olarak ulaşılmaması gereken bir makam, bir durak, bir mükâfat yahut hiçliğe ulaşacakları manevî bir ayna şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

3.2.5. Simurg/Otuz Kuş Metaforu

Farsça asıllı bir kelime olan “Simurg”, otuz mânâsına gelen “si” ile kuş mânâsına gelen “murg/mürg”, kelimesinden meydana gelmiştir (Devellioğlu, 2010: 799, 1109). Arapların “Anka”, İranlıların “Simurg”, Türklerin “Zümrüdüanka” diye isimlendirdikleri bu efsanevi kuşun Kafdağı’nın ardında yaşadığına inanılmıştır. Rivayete göre her kuştan bir nitelik veya bir alâmet bulunduğundan “Simurg”, otuz farklı rengi olmasından dolayı Farsçada otuz renkli mânâsına gelen “Sîreng” adıyla da anılmıştır. Rengin yeşil olduğu

öne sürülmesinden ötürü “Zümrüdüanka” da denilmiştir. Ancak bu “Zümrüdüanka” isminin “simurg u ankâ”dan geldiği de rivayet edilmiştir (Uludağ, 1991: 200). Söz konusu kuşun mitolojilere göre isimlendirmesi daha farklı bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Yunan mitolojisinde “Phonix”, Hintlerde “Garuda”, Türk mitolojisinde ise bu gibi kuşların genel itibarıyla Alp Kara Kuş (çift başlı kartal) ve tuğrul adlarını aldıkları görülmektedir (Duymaz, 1998: 93; Erdem, 1991: 198). Yüzü insana benzeyen anka, ismi olup cismi olmayan büyük bir kuştur. İnsan ve hayvanlardan ele geçirdiği her şeyi parçalaması, dünyayı çevrelediğine inanılan “Kaf”ın onun mekânı şeklindeki telâkkisi, kaynaklarda yer almıştır. Kaf ise Doğu inancına göre İran’daki Elburz Dağı’dır (Onay, 2000: 90).

Simurg metaforu gerek Doğu kültüründe gerek tasavvufta efsanevi özellikleri, değişik adları ve farklı mânâları ile geniş bir kullanım alanına sahiptir. Kimi tasavvufî görüşler temsilî yoluyla Simurg ile anlatılmıştır. Pek çok şair ve mutasavvıflar onu mecaz ve mazmunlara konu olarak teşbih ve temsil unsuru şeklinde de kullanmışlardır. Bu mefhûmun ekseriyetle tasavvufta yerini alması, Attâr’ın *Mantıku’t-tayr* isimli eseriyle olmuştur. Attâr’a göre bu kuş birlik-çokluk (vahdet-kesret) gibi birbirine iki zıt kavramı ifade etmektedir. Nitekim otuz kuş anlamına gelen Simurg çokluğu simgeler. Ancak bir varlığın birden daha fazla olması vehmî ve hayalî şeklinde düşünmeye sebebiyet verir. Anka diğer bir adıyla Simurg da zaten gerçekte adı olup kendisi yoktur (Uludağ, 1991: 200).

İbn Arabî, ankayı bir toz yığını ve zerrecikler olarak tasavvur eder ve bunu “Anka Allah’ın, içinde âlemin bedenini (ecsâd-ı âlem) açtığı hebâdan (toz) ibarettir” şeklinde dile getirir (Uludağ, 201). Aynı zamanda âlemin maddi varlığına hebâ, heyûlâ ve anka gibi adlandırmalar yapan İbn Arabî, bu varlığın tıpkı anka kuşu gibi isminin var cisminin ise mevcut olmadığını ifade eder. Bir başka söylemler ile âlem, ankâ gibi bir görülür bir kaybolur; bazen var bazen yoktur; kimi zaman da ne var ne de yoktur (Uludağ, 1995: 50).

Gülşehrî’nin *Mantıku’t-tayr* mesnevisinde de Simurg, ismi defaatle anılan ancak görüntüsüne rastlanmayan metafizik bir varlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda sûfî şair Simurg metaforu ile yüce yaratıcıyı -Allah’ı- simgelemiştir.

❖ *Hüdhüd ü kuşlar u şimurğ mişâl*
’Akl u hulğ u Tañrı’ya kıldı meşel (B/16)

Mantıku't-tayr mesnevisinin özünü muhteva eden bu beyitte, Hüdhüd aklın timsali iken kuşlar yaratılış özelliğimizin bir parçası olan veya tuzakların girdabından çıkmamıza engel olan sîretleri, huyları ve nefs-i emmârelerin işaretçisidir. Simurg ise bu işaretçilerden arınmaya nail olan kimselerin menzil-i maksûda eriştiğinde karşılaşacakları yahut karşılayacakları padişah sûretindeki yüce yaratıcı olarak karşımıza çıkar.

Mesnevinin girişinde Çin şehri üzerinden geçen Simurg'un yüz binlerce nakışla bezenmiş bir kanadının, Çin'e düştüğünün anlatılmasıyla başlanan Simurg hikâyesinde, Gülşehrî okuyucudan gölge ile aslı, zâhir ile bâtını, kanat ile kuşu ayırt etmeyi bekler. Dolayısıyla 'gölge'yi, 'zâhir'i, 'kanat'ı bırakıp 'asıl' olanın, 'bâtın'ın ve hakiki 'kuş'un yani "Simurg'un peşine düşmemizi ister ve zaman zaman Gülşehrî bu durumu beyitlerde yineler.

✧ *Bir gice Çin şehri üstinden meger
Nāgehān şimurğ geçdi cilveger (B/18)*

✧ *Bir kanadı düşdi Çin'e key ulu
Şad hezārān dürlü naqş anda tolu (B/19)*

✧ *Ol kanat naqşına çün inandılar
Ol kuşu ol bir kanadı şandılar (B/21)*

✧ *Niçe bu Gülşehrî her murğı bula
Murğı terk itsün ki şimurğı bula (B/39)*

✧ *Cānuñuz ister-ise aña varuñ
Koñ bu murğı vü şimurğa irüñ (B/1525)*

Aslında eserin başından sonuna dek, Simurg'un tek bir varlığı yani Allah'ı ifade ettiğine dair ipucu bilgiler beyitlerde yer almaktadır. Bu bilgileri, bazen Allah'ın sıfatlarına işaret eden ibâreler ile bazen de yaratıcının, yarattığı tüm mahlûkat üzerindeki "zuhûru, taayyünü, tecellîsi, sâyesi" gibi kelimeler üzerinden beyitlere yansıttığını görmekteyiz.

Âlemin Hakk'ın gölgesi olduğu anlayışı "vahdet-i vücût" anlayışı ile ortaya çıkmıştır. İbn Arabî'ye göre gölgenin esas kaynağı Hakk'tır ve Allah'ın gölgesi konumundaki âlem, nihâi şekle bürünmüştür (İzutsu, 1998: 137).

✧ *Adı şimurğ u cemâli bî-kerân*
Ķudreti peydâ vü zâtı bî-nişân (B/68)

✧ *Düşdi şimurğuñ cihâna sâyesi*
‘Âlemüñ ol sâyedür sermâyesi (B/1527)

Simurg mesnevide, Hüdhdüd’ün kılavuzluğunda kuşların yedi vadiyi aştıktan sonra hedeflerine erişecekleri padişah, yani Allah olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşılan bu yedi vadinin sayı itibarıyla yedi olması tesadüfî değildir. Formülistik bir sayı kabul edilen “yedi” sayısı, Tanrı ile dünyayı birleştiren bir sembol olarak kaynaklarda yer alır.¹⁰ Manevî üç sayısı¹¹ ile maddî dördün¹² birleşiminden oluşan bu sayı, en mükemmel hayat yolunu temsil eder. Bu sayıyı tamamlayan birey ise, mükemmel hayat yolunu bulmuş demektir. Çünkü “bilgeliğin sütunları” olarak addedilen yedi sayısı, “dört elementi kuşatan ve duygusal güçlere karşılık gelen maddî dörtlemeyle (hava=zekâ, ateş=istenç, su=duygular, toprak=ahlâk) birlikte yaratıcı unsurların üçlüğünü (aktif zekâ, pasif bilinçaltı ve iş birliğinin düzenleyici gücü) kapsamaktadır (Schimmel, 2000: 140).

Yedi vadiyi aşan kuşlar binlerce keder ve sıkıntıyı bir kenara bırakıp refah ve aydınlık içinde Kafdağı’nın ardına vararak gerçek padişah olan Simurg’un eşiğine varırlar. Ancak Hüdhdüd’ün önderliğinde başlayan bu seyr ü sülûk yolculuğunun sonunda kuşların kimisini dağda kurt kapar, kimi pınar başına yâr olur, bazı kuşlar hastalanır, bazıları Hakk’ın rahmetine kavuşur ve nihayetinde menzile otuz kuş varır.

✧ *Kimisi şayru olur kimi ölür*
Anda varınca bir otuz kuş kalur (B/4288)

Bu otuz kuş Kafdağı’na varıncaya kadar ateş dağlarını aşar, zehir sülardan içer, kan denizlerinde yüzer ve ejderhalarla mücadele ederler. Simurg’u görmek için yüce bir çardağın içinden geçen bu otuz kuş kendilerinden tecrit olunup Simurg’u gördüklerinde onun kendilerinden ibaret olduğunu idrak ederler.

✧ *Ol otuz kuş küh-ı Kâf’a iriçek*
İşbu istedüklerini göricek (B/4289)

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için çalışmanın *Motifler* bölümünün *Yedi Sayısı* başlığına bkz.

¹¹ Ayrıntılı bilgi için çalışmanın *Motifler* bölümünün *Üç Sayısı* başlığına bkz.

¹² Ayrıntılı bilgi için çalışmanın *Motifler* bölümünün *Dört Sayısı* başlığına bkz.

❖ *Çün dilediler içerü girmege*
İstedükleri yüzini görmege (B/4297)

❖ *Kendülerin taşra kodular tamām*
Girdiler Sîmürğ'ı göre ve's-selām (B/4298)

Nihayetinde hikâyenin sırrını kelimelerin büyüğü çözer; Farsçada “si murg” kelimesi otuz kuş anlamına gelir. İşte Simurg bu otuz kuşun tezâhürüdür. Kendilerinden başka herhangi bir âlâmet göremeyen bu otuz kuş geri döndüklerinde, benliklerini dışarıda bıraktıkları için artık Simurg'un kendisine bürünmüşlerdir.

❖ *Anı göricek ki ne Sîmürğ-ımuş*
Gördiler girü ki bu si murg-ımuş (B/4299)

❖ *Ol otuz kuş kim adı sî murg-ıdı*
Girü göricek hemân sîmurg-ıdı (B/4301)

❖ *Gayra hergiz bakmaya sîmurg hiç*
İrmeye sîmurgâ cüz si murg hiç (B/4305)

“Mutlak hakikat”i ve söz konusu “hakikat”e erişmeye çalışan seyr ü sülûkun yolcularını Sî murg/Otuz Kuş metaforu ile anlatılan mesnevîde, “hakikat yolunun yolcuları” vasfında olan müridlerdir. Müridlerin ulaşmaya çalıştığı “mutlak hakikat” yani Simurg, kendilerinden başka bir şey değildir. Başka bir ifadeyle hakiki yolculuk kişinin; aslına, özüne yaptığı yolculuktan başka bir şeyin olmadığıdır. Yokluk yoluyla barışan sâlik, tekrar kendine vardığını görür. Dünyaya kayıtlı olan tüm maddî varlıkları terk eden mürid, artık kuşkusuz “mutlak varlık”a ulaşmıştır. Nitekim başka bir varlıkla var iken (vâcibün bi'l-gayr) şimdi kendileri var olmuştur (vâcibün bi'z-zât).

❖ *Çün fenâ yolu-y-ıla barışduñuz*
Girü kendüzüñüze irişdüñüz (B/4306)

❖ *Çün muqayyed varlığı terk itdüñüz*
Lâcerem mutlak vücûda gitdüñüz (B/4307)

❖ *Vâcibün bi'l-gayr-ıdı istedüñüz*
Vâcibün bi'z-zât oldı aduñuz (B/4308)

Gülşehrî bu durumu ayın kendini güneşe teslim etmesine benzetir. Nasıl ki ayın kendi varlığını ortaya koyabilmesi için güneşe teslim olması gerekiyorsa kul da kendi benliğinden vazgeçince padişah konumundadır. “Şimdi siz biz; siz ve biz de siz olduk; siz ortadan çekilip gidince büsbütün biz kesildik.” (Yavuz, 2007: 639).

❖ *Ay güneşe iriçegin mâh olur*
Kendüzini kul koyıcağ şâh olur (B/4309)

❖ *Şimdi kim siz biz, siz ü biz hem sizüz*
Siz aradan gitdünüz kamu bizüz (B/4310)

Mesnevîde, “mutlak birliğe” -yani Simurg’a erişmeye çalışan “sâlik”in serüveni, aslında insanın yeryüzündeki yaşam yolculuğundan başka bir şey değildir. Hazreti peygamber (s.a.v.)’in “nefsini bilen Rabb’ini bilir” hâdisiyle işaret ettiği üzere kişinin Allah’ı aramak amacıyla kendi özüne dönmesi ve nefsinin bilmesiyle Rabb’ini bilmesi, Hakk’ın tecellî ettiği her nesnede Allah’ı görebilme hâdisesi Simurg metaforuyla işlenmiştir. Eserde ilmek ilmek işlenen bu Simurg metaforu, Hakk’a değil ancak O’nun tecellîsine bir gösterge olabilir. Soyut bir kavramı ya da fikri somut örneklerle açıklayan ve görsel bir imajın tercümesi olan metaforlar, algılanılabilen ve görünür kılınılabileni açıkladığı için eşi emsali bulunmayan ve her türlü sembolden münezze olan “mutlak varlık”ın yalnızca Hakk’ın kendisine değil O’nun bir yansımasına işaret edebilir. Zira “Gözler O’nu idrak edemez, hâlbuki O gözleri idrak eder. O en ince şeyleri bilir ve her şeyden haberdardır” (En’am 6/103) âyeti kerimesinde zikredildiği üzere O’nu hiçbir göz idrak edemezken Allah’ın her şeyi idrâk gücü; kâinatta var olan her bir eşyanın Cenâbıhakk’ın cemâlinin ve kudretinin sadece bir yansıması olabileceği hususunun destekleyici bir niteliğidir. Bu hakikati, Simurg’un huzuruna varan (ve aslında Simurg’dan başkası olmayan) otuz kuş, kendilerinin bizzat Simurg olduğunu gördükleri vakit idrâk ederler.

Gülşehrî bahse konu olan bu hakikati, klasik Türk şiirinde sıklıkla işlenen “güneş-zerre” ilişkisine benzetmiştir. Bilindiği üzere zerreler havada direkt olarak görünmezler; ancak ışık huzmesi hâlinde belirginleşir ve her zerre güneşte zâhir olur. Bu mekanizmasal silsilede tüm kesret âlemi “mutlak varlık”ın nûru ile tezâhür hâle gelmektedir. Başka bir ifade ile zerrenin ortaya çıkmasını sağlayan da onu kaybedip yok eden de güneştir. Kâinattaki tüm zerrelerin “ilâhi vahdet ışınları” arasında fenâyâ karışması, kesret

katreciklerinin vahdet denizinde yok olması gibi tüm zerrelere de güneşte kaybolduktan sonra “mutlak gerçeklik”in sonsuz sayıdaki tecellileri ile yeniden hayat bulurlar.

❖ *‘Ālemūñ erenleri şimurğ olur*
Yuvasında her bir er bir murğ olur (B/2545)

❖ *Dünyada güneş-durur şimurğ adı*
Zerredür her yuvada bir murğ adı (B/2547)

“Güneş-zerre” ikilisindeki bu varoluş, tasavvuftaki “vahdet-kesret” mefhûmu ile paralellik göstermektedir. Allâh’ın esmâsı dış dünyada pek çok kez tezâhür etmesine rağmen, kuldaki tezâhürü biriciktir. “Zira Allah, Ademi kendi sûretinde yaratmıştır”¹³ (Yıldırım, 2003: 132; Çiftci, 2014: 1) hâdis-i şerifi bu hususa örnek teşkil etmektedir.

Netice olarak “La tudrikuhu’l-ebzar / Gözler O’nu göremez.” (En’am/103) ve “Leyse ke mislihi şey’un / O’nun benzeri gibi bir şey yoktur.” (Şûrâ/11) ayetlerinden hareketle Simurg’un Allah’ın zâtına değil ancak ve ancak gerek esma gerek sıfatları münasebetleri ile Allah’a temsil edilebileceğini söylemek mümkündür. Nitekim *Mantiku’t-tayr*’in özü itibarıyla “hakikat yolunun yolcuları” olan kuşlardan artakalan otuz kuş Simurg’a ulaştıysa da aslında kırk kuş da olsa yüz kuş da olsa -sayısı farketmeksizin- hepsinin Simurg’daki tezâhürü aynı olacaktır.

❖ *Kamu ger çil murğ eger şî murğ-ıdı*
Girü bu şî murğ ol şimurğ-ıdı (B/4311)

4. MESNEVİNİN MOTİF YAPISI

4.1. Motifler

Motif, hikâyeleştirmenin en küçük unsuru şeklinde izah edilmiştir (Artun, 2006: 138). Motif kavramı üzerine yapılan araştırmaların en kapsamlısı Stith Thompson’a aittir. Thompson motif, masalın gelenek içerisinde devamlılık yeteneğine sahip en küçük parçası olmasının yanı sıra, çarpıcı ve sıra dışı yönüyle dikkat çeken bir unsuru, şeklinde izah eder. (Duymaz, 2001: 145). Metin Özarıslan ise motif kavramını, anlatılarda devamlılığı sağlayan kalıplaşmış yinelemeler şeklinde belirtir. Motifin işlevini de

¹³ <https://hadisler.org/3471-nolu-hadis> /15.05.2021. “فَإِنَّ اللَّهَ خَلَقَ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ”

anlatılara tematik bütünlüğü sağlamaya çalışan destek birimler olarak belirler (Özarlan, 2006: 88).

Mantıku't-tayr, kompozisyonu itibarıyla “*kırk vezir hikâyeleri, binbir gece masalları*”nı andıran bir yapı özelliği sergiler. Yukarıda özeti verilen mesnevinin ve hikâyede geçen olayların belli bir tertibe ve kalıba uyulduğu görülmektedir. Her ne kadar çift kahramanlı mesnevilerden gerek yapısı gerek konusu yönünden ayrılrsa da Batı’da *romans* adı verilen ve Türk halk hikâyelerinde de benzerine rastlanan bu kalıbın ve ona eşlik eden kimi motiflerin, çift kahramanlı mesneviler ile ortak olduğu görülmektedir (Ünver, 1986: 451-454).

Mesnevide yer alan söz konusu motiflerin sayısı geniş bir yer kaplaması hasebiyle tüm motiflere yer vermenin tezin kapsamını ve amacını aşacağı kanaatindeyiz. Zira eserde geçen sadece dinî motifler bile başlı başına bir çalışma konusudur. Bu sebeple motiflerin tanımı kapsamında, eserde çarpıcı ve sıra dışı bulduğumuz motif örneklerine yer vermiş bulunmaktayız.

Mantıku't-tayr mesnevisinde yer alan motifler, Stith Thompson’ın *The Motif Index of Folk Literature* (Halk Edebiyatı Motif İndeksi) çalışmasında geçen kodları ile birlikte tespit edilebildiği ölçüde belirtilmeye çalışılmıştır.

4.1.1. Rüya¹⁴ Motifi

“Âşık Edebiyatı geleneği içinde sade kişilikten sanatçı kişiliğe geçişte önemli role ve işleve sahip karmaşık rüya motifi, Orta Asya Türk kültüründe yer alan şamanlığa giriş törenlerinin İslâmiyet ve Osmanlı kültürü altında sembolleşerek “Kültür Örneği Rüya Motifi”ne dönüşmesiyle ortaya çıkmıştır.” (Günay, 2005: 139).

Türk dünyası aşıklık ve destancılık geleneklerinde yaygın olan rüya motifinin özü, aşık veya destancı olacak kişiye aşıklığın veya destancılığın rüyada öğretilmesi temeline dayanır (Ergun, 1997: 125). Bu konuda Doğan Kaya şunları ifade eder: “Âşık edebiyatındaki rüya motifi kompleks bir yapıya sahiptir. Şöyle ki, rüyasında bir güzele âşık olmakla beraber, âşıklığın vecibelerini de yine rüyasında öğrenir. Böylece sade kişilikten san’atçı kişiliğe geçer.” (Kaya, 1994: 62) Gelenek içerisinde rüya vesilesiyle âşıklığa geçiş oldukça yaygındır (Artun, 2011: 66).

---

¹⁴ “Rüya; Arapça “re’y: görme, görüş” mastarından türemiş bir kelimedir. Sözlükte “düş”, “uyku sırasında görülen şey” gibi anlamlara gelir. Genel olarak rüya; insanın, uyku sırasında zihninde canlanan hayallerdir. Eskiler rüyayı ikiye ayırdılar: Birincisi rü’yâ-yıkâzibe (gerçekleşmeyen, yalancı rüya); ikincisi ise rü’yâ-yısâdıka (gerçekleşen, doğruluğuna inanılan rüya).” (Ayrıntılı rüya motifi için bkz: (Kuzubaş, “İkellere Ait Anlatılarda Rüya Motifi”, <https://www.altayli.net/ikellere-ait-anlatilarda-ruya-motifi.html> /07.04.2021)

Mesnevilerde de sıklıkla kullanılan motiflerden biri olan “rüya motifi” (Levend 1967: 87) ekseriyetle, düşte görülen sevgiliye karşı duyulacak aşkın hazırlayıcılığında rol almakla birlikte, Hz. Yûsuf’un rüya tabirciliğine telmihte bulunularak da kullanılır. Nitekim *Mantıku’t-tayr* mesnevisinde de kullanılan bu motif, halk hikâyelerindeki rüyada görüp “âşık olma” motifiyle benzer özellikler taşımaktadır.

Bu minvalde mesnevide karşımıza çıkan rüya motifleri şu şekildedir:

4.1.1.1. Şeyh Abdurrezzak’ın Rüyası

Şeyh Abdurrezzak olarak da bilinen Şeyh San’an hikâyesinin anlatıldığı bölümde¹⁵, San’an şehrinde kendini Hakk’a adayan gönlü yüce bir şeyhin yüzlerce müridi ve seveni vardır. İlim ve keramet sahibi ulu şeyh, bir gece rüyasında Kâbe’den Anadolu’ya geldiğini putun önünde secde edip ona Tanrı diye taptığını görür.

✧ *Şol kerâmât-ıla ol şeyh-i ‘azîz*
Çılmış-iken küfri îmândan temiz

✧ *Olmış-iken göñli ‘ilm-ile tolu*
Bir gice düşinde görür ol ulu

✧ *Kim Harem’den Rûm milkine gelür*
İleyinde bir bütüñ secde kıtur

✧ *Eyle düşde büt katında yir öper*
Kim şanasın Tañrı diyüben tapar (B/331-334)

Büyük bir sıkıntı içine düşen şeyh bu rüyanın yorumunu öğrenmek adına müritleriyle birlikte Anadolu tarafına doğru yola koyulurlar. Rum diyarında gezilmedik yer bırakmayan şeyh ve müritleri sonunda bir mekâna varırlar. Burada Rum hükümdarının kızı yaşar ve güzelliği dillere destan olan kıza, şeyh gönlünü kaptırır ve imanını küfre değiştirir, papaz kuşağını beline bağlar.

4.1.1.2. Müridin Rüyası

Başka fasıl altında açılmasına rağmen aslında Şeyh San’an hikâyesinin devamıdır.¹⁶ Yukarıda anlatılanlardan hareketle şeyhin durumunu duyan mürit ile arkadaşları Rum diyarına gelerek hocalarının tekrardan eski haline dönmesi için Allah’a yakarıшта bulunurlar ve o gece mürit, rüyasında Hz. Muhammed’i görür. Hz. Muhammed,

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevi Bölüm Özetleri* başlığının 10. Bölüm’üne bkz.

¹⁶ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevi Bölüm Özetleri* başlığının 15. Bölüm’üne bkz.

kendisine yaptığı iyilikler ve ettiği dualar neticesinde Tanrı'nın hocanızı affettiğini söyler.

❖ *Düşde görür Muştafâ'yı kim gelür
Yüzünüñ 'aksi gözünüñ nūrın alır (B/642)*

❖ *Ol mürîd ayağına düşer anuñ
Kim cihāndan gitmesün sāyeñ senüñ (B/644)*

❖ *Şeyhümüz gümrāh olmışdur yolın
Göster aña kim bile sağdan şolın (B/645)*

❖ *Himmetüñ kendü işini işledi
Tañrı şeyhe suçını bağışladı (B/649)*

4.1.1.3. Hristiyan Kızın Rüyası

O gece Hristiyan kızı, rüyasında bir güneş görür. Güneş ona, şeyhin gittiğini, kendisinin de arkasından gitmesini ve onun dinine girmesini, böylece İslamiyet sayesinde dinin kemâle ereceğini ve şeyhin ahirette de helali olacağını söyler.

❖ *Ol gice tersā kıızı düşde görür
Bir güneşi kim kenārına girür*

❖ *Söyler aña ol güneş kim rağbet it
Şeyh gitdi sen dahı ardınca git*

❖ *Mezhebin dut dīnine inan anuñ
Kim ola rüşen kamu cānuñ tenüñ*

❖ *Ol senüñ dīnüñe girdi bî-mecāz
Sen haqıkat dīnden olma bî-niyāz*

❖ *Yoldan eyletdüñ gir anuñ yolına
Yoldaş ol çünkim yola geldi yine*

❖ *Dünyada dīnüñ kemālüñ olısar
Āhiretde ol helālüñ olısar (B/685-690)*

Mesnevîde görülen üç tür rüya motifi de Stith Thompson'un çalışmasındaki *J157. Wisdom knowledge from dream (Rüyadan gelen bilgi)* başlığı altında toplamak mümkündür.

4.1.2. Âşık Olma/Gönül Verme Motifi

Âşık olma/gönül verme motifini *Mantuku't-tayr* mesnevisi kapsamında tasnif ettiğimizde üç farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar: Zaman geçtikçe âşık olma, "ilk görüşte/görür görmez âşık olma" ve "yabancıya gönül verme" şeklindedir. "Yabancıya gönül verme" motifi hikâyede, bir rüya neticesinde gerçekleştiğinden bu motifi, âşık olma biçimlerinden "rüyada görerek âşık olma" şeklinde de ele alabiliriz.¹⁷ Bu bağlamda aşağıda örnekleri sıralanmış olan "erkeğin ve Mecnûn'un gönül verme motifi mesnevî bağlamında; zaman geçtikçe, birlikte vakit geçirdikçe sevgiliye gönül verilmiş motifin içerisinde değerlendirilmiştir.

4.1.2.1. Zaman Geçtikçe Âşık Olma

Bu başlık altında yer alan motif örnekleri Stith Thompson'un çalışmasındaki *T10. Falling in love (Âşık olma)* başlığı ile paralellik göstermektedir.

4.1.2.1.1. Erkeğin Aşkı

Dâstân-ı Merd ü Zen başlığı altında açılan fasılda¹⁸ bir erkek ile kadının hikâyesi anlatılır. Genç bir adam bir kadına âşık olur. Erkek, kadına gönlünü öyle bir kaptırmıştı ki yüzme bilmediği halde kendisi ile sevdiğinin evlerinin arasındaki geçen koca nehre kendini atarak karşıya geçer, sevdiği ile vakit geçirdikten sonra nihayetinde tekrar nehre atlar ve evine dönerdi.

❖ *'Avratuñ 'ışkı eri almış-ıdı*
Gerçi Şatt'dan bu yaña kalmış-ıdı

❖ *Ol hevāya gönli çün uçar-ıdı*
Şatt'a düşüp ol yaña geçer-ıdı (B/292-293)

¹⁷ Söz konusu tasnif için bkz: Aykanat, Timuçin (2012). "Geleneksel Anlatı Formları Olarak Mesnevîler ve Klâsik Aşk Mesnevîlerinin Motif Yapısı" *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/4, Fall 2012, Ankara. ss. 889-890.

¹⁸ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevî Bölüm Özetleri* başlığının 9. Bölüm'üne bkz.

4.1.2.1.2. Mecnûn'un Aşkı

Leylâ ile Mecnûn hikayesinin anlatıldığı bölümde¹⁹ âşık olma/gönül verme motifi karşımıza çıkmaktadır. Günün birinde Leylâ, aşk derdinden nasıl bir hâlde olduğunu görmek için Mecnûn'u aramaya çıkar.

❖ *Vardı Leyli Mecnûn'ı görmeklige*
İşk elinden hâlini şormaqlığa (B/1696)

❖ *Toprağa urmuş yüzün şûr eylesür*
Leyli'nün zikrin dilinde söylenür (B/1698)

❖ *Leyli nakşın gönline yazmış tamâm*
Şüretinden gâfil olmuş ve's-selâm (B/1699)

4.1.2.2. İlk Görüşte Âşık Olma/Gönül Verme

Gerek hikâyelerde gerek mesnevilerde karşımıza çıkan bir diğer âşık olma biçimi de yıldırım aşkı niteliğindeki “ilk görüşte âşık” olmadır. Birbirlerini daha önceden tanımayan iki genç, tesadüfî karşılaşma neticesinde birbirlerine “ilk görüşte âşık” olurlar.

İlk görüşte âşık olma motifi, Büşr ile Yemlihâ hikâyesinin anlatıldığı bölümde²⁰, Büşr adında bir gencin bir gün sokakta yürürken karşısından bir kadının geldiğini görmesiyle filizlenir. Kadının peçesinin rüzgârdan açılmasıyla birlikte, Büşr ilk görüşte kadına sevdalanır.

❖ *Bir gün işi 'azmini kılar-idi*
Yolda bir 'avrat meger gelir-idi

❖ *Yıl yüzünden çārın açdı añsuzın*
Büşr gördi 'avratuñ nāgeh yüzün

❖ *Çünkü düşdi gözi 'avrat gözine*
Âşık oldu Büşr 'avrat yüzine (B/2737-2739)

Bu başlık altında yer alan motif örnekleri Stith Thompson'un çalışmasındaki *T0. Love (Âşık olma)* başlığı ile paralellik göstermektedir.

¹⁹ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevi Bölüm Özetleri* başlığının 47. Bölüm'üne bkz.

²⁰ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevi Bölüm Özetleri* başlığının 72. Bölüm'üne bkz.

4.1.2.3. Yabancıya Âşık Olma/Gönül Verme

Şeyh Abdurrezzak hikâyesinin anlatıldığı bölümde, şeyhin Hristiyan kıza gönlünü kaptırması anlatılır.²¹ Her ne kadar yakınları şeyhe nasihat verdiyse de şeyhin akli başına gelmez. Şeyhin halini görenler ise şaşkına dönerler. Böylece şeyh, imanını küfre değişir, nihayetinde kendini kaybeden şeyh, İslam'ı terk eder ve Hristiyan olur.

❖ *Çün açar bürka ' ki şeyh anı göre*
Eydesin kim şeyhi oda yandura (B/365)

❖ *Şeyh gönlin virür aña cān-ıla*
Satun alur küfrini imān-ıla (B/366)

❖ *Âşık öğüt virmegi ne biliser*
Âşıka öğüt ne assı kılısar (B/376)

❖ *Şeyh çün gönlin virür dildārına*
Vālih ü hayrān kalur dīdārına (B/377)

❖ *Şeyh çün kim 'āşık u rüsvā olur*
Terk ider İslām'ı vü Tersā olur (B/379)

4.1.3. Dönüşüm/Don Değiştirme Motifi

Bu motif, canlıdan cansıza veya bunun tersi şeklinde tezâhür etmektedir. İnsanın bilinçaltından ve yaratım gücünden ortaya koyduğu isteklerin belirtisidir ve ferdîleşme istikâmetindeki bir şahsiyetin/varlığın kimliğidir (Ocak, 2012: 206). Aslında buradaki yaratım gücü ile kastedilen varlığın tekâmül sürecidir. Dolayısıyla bu süreç şahsiyetin lehinedir. Zira kendisini birey olmaktan, yeniden doğmaktan meneden durumlardan arınmaktadır (Özdemir, 2017: 317).

Bilindiği üzere *Mantıku't-tayr* mesnevisinde insanın mizacı, kuşlar üzerinden verilmiştir. Yukarıdaki açıklamalara istinaden ve belli metaforlarla²² zenginleştirilen bu motife, Hindistan'da yaşayan kaknüsün hayat hikâyesini²³ ele alırken rastlamaktayız. Kaknüs, Hindistan'da yaşayan, uzun bir gagası ve bu gagasının üzerinde bulunan sayısız deliklerden çeşit çeşit hoş sadalar çıkarabilen, sesiyle herkesi kendine mest eden bir kuştur.

²¹ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevi Bölüm Özetleri* başlığının 10. Bölüm'üne bkz.

²² Ayrıntılı bilgi için *Metaforlar* bölümüne bkz.

²³ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevi Bölüm Özetleri* başlığının 94. Bölüm'üne bkz.

❖ *Ƙaknüs adlu bir ulu Ƙuş dilsitān*
Vardur anuñ mevzi 'i Hindūsitān

❖ *Burnu uzun u delükleri üküş*
Burnu üstindedür üni ança hōş (B/3814-3815)

Dünyada bin yıl ömrü olan kaknüs kuşu, yaşamının son demlerine gelince ormanlardan topladığı odunları üst üste yığar ve bu yığının üstüne çıkararak feryat figan içinde ötmeye başlar.

❖ *Dünyada biñ yıl anuñ 'ömri olur*
'Ömri dükendükde gör kim ne Ƙılır

❖ *Bişelerden çok odunlar dirşürür*
Biri biri üstine düpdüz urur

❖ *Odunu dirşürüben düni günü*
Bir depe gibi yığar ol odunu

❖ *Üstine çıkar dağı yüz sāz-ıla*
Zārılar Ƙılır lañif āvāz-ıla (B/3825-3827)

Kaknüsün gagasındaki deliklerden çıkan alev odunların üstüne düşer. Odunlardaki ateş çoğalarak yükselir ve sonunda kaknüs odunlarla birlikte küle döner. Üzerinden bir yıl geçtikten sonra bu küllerden kaknüsün yavrusu doğar ve aynı şekilde o da bin yıl yaşam sürer.

❖ *Bir yalıñ burnu delüğinden çıkar*
Düşer odına vü odını yakar

❖ *Parlayup odun yanar u Ƙuş bile*
Ƙuş u odun od olurlar hōş bile

❖ *Ƙaknüs ol oduñ içinde kül olur*
Gör ki Tañrı kudreti neler Ƙılır

❖ *Bir yıl üstine geçicek bir dağı*
Çıkar ol külden anuñ yavriçağı

✧ *Girü bir kaçnüs olur anuñ gibi*
Dirilür biñ yıl dağı cānuñ gibi (B/3835-3839)

Bu motif, Stith Thompson'un çalışmasındaki *D. Büyü (Magic) 'in D0. D699 Transformation general (Dönüşüm genel)* başlığı ile ilişkilendirilebilir.

4.1.4. Yardımcı Motifler

Mantıku't-tayr mesnevisinde yardımcı motifler, "dinî-yardımcı kahraman motifi" adı altında tasnif edilen Hızır Aleyhisselam ile süvâridir. Süvârinin hikâyedeki rolü itibarıyla Hızır motifinin altında değerlendirmek gerektiği kanaatindeyiz. Zira "süvâri" kılığındaki şahsiyet aslında Hızır Aleyhisselam sûretine bürünmüştür.

4.1.4.1. Dinî-Yardımcı Kahraman Motifi

4.1.4.1.1. Hızır Motifi

Türk halk kültürünün önemli bir yere sahip olan Hızır motifi, destanlarda destan kahramanına yol gösterip yardım etmesiyle bilinir. Hızır inancı hâlihâzırda halk arasında Hızır efsaneleri olarak anlatılıp varlığını ve yaygınlığını korumaya devam etmektedir. Halk inanışlarında Hz. Hızır, çok geniş bir yere sahip olmakla birlikte sözlü halk edebiyatında da zor durumda kalanlara yardım ettiğine ve ölümsüz olduğuna inanılan ruhânî bir varlıktır (Köksel, 2012: 81-82).

Söz konusu motif kapsamında "Kur'an-ı Kerim'de Kehf suresinde Hz. Musa ile yolculuk yapan ve kendisine Allah tarafından rahmet bahşedilen bir kuldan bahsedilir: "Derken kullarımızdan bir kul buldular ki, ona kendi indimizden bir rahmet vermiştik. Ve ona nezdimizden bir ilim öğretmiştik " (Kehf/65). Nitekim Âşık Paşa da Garib-nâme mesnevisinin sekizinci bölümündeki dördüncü kıssasında Hz. Hızır'ın kerâmetinin ve derecelerini anlatırken bu zâtın niteliklerini dile getirmiştir. Bu niteliklerden bazıları şu şekilde sıralanabilir:

- i. O bütün milletler içinde bilinip kabul edilir; yaptıklarına da kimse engel olamaz.
- ii. İnsanlar onu görür; sonra da herkese faydası dokunur.
- iii. Bazen o ak sakallı ve ak saçlı, yeşil elbiseli ve boz atlı (dır).
- iv. Hem peygamber, hem velidir ve o, Tanrı'nın kudret elidir.
- v. Allahu taâla onu dünyaya iyilik yapmak için gönderdi. Hatta yeryüzü ile gökyüzünü ona gezinti yeri yaptı.
- vi. Bu işlerin sahibi kimdir dersanız, o boz atlı Hızır'dır.

- vii. Tanrı ona ilâhî ilmi de verdi; bunu bize ayetleri ile bildirdi.
- viii. Karada bunalanlara ve o sıkıntı gününde kalanlara yardıma koştuğu gibi, denizde boğulacak olan sayısız canlıya da, Allah'ın emri ile yetişip imdat eder.
- ix. Bazen zindandaki tutsakları, ayaklarındaki zincirleri kopararak çıkarır, bazen azgın ve yoldan çıkanları yola getirir, yolunu kaybedenleri de evine ulaştırır.
- x. Bu vergi, bu lütuf ondan başka kimseye verilmemiştir, böyle işleri yapan başka bir yiğit de yoktur.
- xi. O zata Allah tarafından verilen bu vergi ile onun baktığı bir kimse, hemen aşağılardan yükseklere çıkıp değer kazanır.” (Yavuz, 2000: 73-103).

4.1.4.1.1.1. I. Hızır Motifi

4.1.4.1.1.1.1. Hızır Aleyhisselam

Mesnevîde pek çok kez karşımıza çıkan hızır motiflerinden biri Hz. Hızır aleyhisselam ile onunla arkadaş olmak istemeyen bir velinin hikâyesinin²⁴ anlatıldığı fasılda yer almaktadır. Hikâye Hz. Hızır yolda giderken Hak yoluna ermiş birine rastlamasıyla başlar.

❖ *Hızır bir yolda şataşdı bir ere*
Kim gider bir yolda ol er bir şara

❖ *Gördi kim ol er erenlerden-durur*
Bildi kim Hakk'a irenlerden-durur (B/795-796)

O kişi, Hızır'ın mahşer gününe kadar yaşamak ve dünyada ebediyen hayatta kalmak adına karanlıklar ülkesine düşüp ölümsüzlük suyundan içmeyi seçtiğini, kendisinin ise canını Allah'a teslim edip ölümü, dünya hayatına tercih ettiğini belirtir.

❖ *Dünya görmek terkini kılmayasın*
Haşır gününe degin ölmeyesin

❖ *Ben dilerem kim aña cānum virem*
Dirliğümi ölümüme degşürem

❖ *Dünyaya hiç istemezem kim bakam*
Ömr bünyādın dilerem kim yıkam (B/803-805)

²⁴ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevî Bölüm Özetleri* başlığının 19. Bölüm'üne bkz.

Bu yüzden de onun dünyada Hızır ismiyle şöhret bulurken kendisinin Peygamber yolunu tuttuğunu, şu an ölüm kapısına gelse vakit kaybetmeden ruhunu teslim edeceğini ve Hakk'ın zâtı ile birlikte olacağını lakin ölmeyi hiçbir vakit talep etmeyen kişinin Hızır bile olsa onun yoldaşı olamayacağını dile getirir.

❖ *Bulsa-y-ıdum işbu dem öle-y-idüm*
Andan ayru ben niçün ola-y-ıdum (B/806)

❖ *Çün dilemezsin ki hergiz ölesin*
Sen kaçan benim harifüm olasın (B/808)

❖ *Hızır-ısañ sen dünyada iy nāmdār*
Ben Muhammed yolın itdüm ihtiyār (B/809)

❖ *Var Muhammed ümmetinde ādemî*
Kim anuñ Hızır olımaya hem-demi (B/810)

4.1.4.1.1.2. II. Hızır Motifi

Yukarıda Hz. Hızır'ın nitelikleri sıralanırken bu zâta ait olan vasıflardan biri de “boz atlı” şeklinde zuhûr etmiştir. Mesnevîde de bu kimlik süvâri görünümünde karşımıza çıkan diğer bir Hızır motifimizi oluşturmuştur. Hikâyenin²⁵ ana teması uyurken ağzına yılan giren adamın atlı biri tarafından karnından yılanı çıkarması üzerine kuruludur.

4.1.4.1.1.2.1. Süvâri

Adamın biri ağacın altında ağzı açık vaziyette uyurken o yerden geçmekte olan bir süvâri bu kişinin ağzına yılanın girdiğini görür ve adamın yanına giderek ona sopa ile vurur.

❖ *Geçer-iken bir süvârî bişeden*
Degme bir yaña baka endişeden (B/2441)

❖ *Gördi bir ağaç dibinde kim bir er*
Ağzı açuk yatmış uyur bî-haber (B/2443)

❖ *Girüdurur boğazına bir yılan*
Bu varınça karnına iner revân (B/2444)

²⁵ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevî Bölüm Özetleri* başlığının 66. Bölüm'üne bkz.

✧ *Atlu anı uykudan tiz uyarur*
Bir çomağ-ıla anı birkaç urur (B/2445)

Hikâye, süvârinin o kişiden çürük elmaları hemen yemesini aksi hâlde onu kılıçtan geçireceğini söyleyerek devam eder. Adam korkusundan elmalardan doyana kadar yer ve akabinde atlıya pek çok sitemde bulunur. Atlı, adamın söylediklerine aldırılmaz ve kafasına vurmaya devam ederek arkasından kovalar. Adam kaçarken ayağı takılır ve yediklerini ağzından çıkarır. Adam kustuklarının arasında yılanı görünce olanların aslımları ve hemen atlının ayaklarına kapanır. Kendisine zulüm ve eziyet ederken aslında lütuf ve ihsanda bulunduğunu bu yüzden o kişinin ancak Allah'ın kulların yardımına koşmasını istediği Hızır peygamber olabileceğini ifade eder.

✧ *Ben seni düşmân şanur-ıdum baña*
Dōst-ımışsın kim fedâ cānum saña (B/2478)

✧ *Degme erde kaçan ola bu hüner*
Hızr peygamber saña dirler meger (B/2480)

Bu motif, Stith Thompson'un çalışmasındaki *V. Religion (Din)*'in *V200-V299. Sacred persons (Kutsal, dini kişiler)* başlığı ile ilişkilendirilebilir.

4.1.5. Yeniden Dirilme Motifi

Mehmet Aça (2002), ölüp dirilme motifini, şamanlık ve sanatkârlığa (ozanlık, cıvıllık, âşıklık, akınlık vs.) geçiş törenlerinin temelini oluşturan, sembolik ölüp dirilme ya da öldürülüp diriltirme vasıtasıyla ruhla bedenın yenilenmesi ve ruhun kemâle erdirilmesi, bireyi toplumdaki diğer kimselerden ayıran bazı önemli niteliklerin kazanılması çerçevesinde, ele alınması gerektiğini ifade eder. Ayrıca ölüp dirilmenin yenilenmeyi, canlılığı, kimi durumlarda tanrısallığı kazanmayı, tasavvufî bir yorumla *ölmeden önce ölmeyi* ve bu yolla kâmil insan olmanın izahını verir. Söz konusu sembolik ölüp dirilmeyle, kahramanlara geçmiş hayatın izleri tamamıyla unutturulmakta, tanrısallık bir misyon üstlenmekte ve ölüp dirilmeye maruz kalmış ya da bırakılmış kahramanlar, safiyâne bir şekilde misyonlarını yerine getirmeye başlamaktadır (Aça, 2002: 81-82).

Mesnevîde bu motife misal olan papağan, hocanın sözlerini işitince kendinden geçer ve kafeste can verir. Papağanı ölü bir vaziyette gören hoca kafesi açar ve onu dizine koyar. Dışarı çıkan papağan dirilir ve kanatlanıp çatıya konar. Nitekim *Dâstân-ı Tûtî-i*

Hâce hikayesindeki²⁶ papağan örneğinde olduğu gibi, ölüp dirilme motifi, yeniden doğduğun zaman kemâle ermeyi sembolize eder ve bu minvalde Gülşehrî de kişinin diri olduğu sürece hapiste (dünyada) kaldığını, ancak ölünce edebî hayat bulacağı diğer bir deyişle “ölmeden önce ölme”nin özünü bu motif üzerinden vermektedir.

✧Çünkü tūti bu sözi tımarladı
Ol kafasda düşdi cān ısmarladı (B/1388)

✧H̄v̄ōca gördi tūtı olü yatur
Tūtından ol kafas tolu yatur (B/1389)

✧Tūtı'yi çıkardı dizinde kodi
Kim meger sākin ola bir dem odı (B/1402)

✧Tūtı uçdı küngüreye kondı hōş
Küngüreden h̄v̄ōca dapa döndi hōş (B/1403)

Bu motif, Stith Thompson'un çalışmasındaki *E. The Dead (Ölüm) 'in E0-E199. Resuscitation (Dirilme)* başlığı ile paralellik göstermektedir.

4.1.6. Formülistik Sayılar/Sayı Motifi

Gündelik yaşamda adından bahsettiren sayıların belli bir değerleri olduğu şüphesizdir. “Üçler, beşler, yediler ve kırklar” şeklinde kulağa gelen tabirler bu hususu örneklemektedir. Özel bir karşılığı ya da müelliflerce kasten bir değere işaret etmesinden mütevellit anlatılarda yer verilen sayılar da mevcuttur. Söz konusu sayılar, belli bir birikim sonucunda çeşitli anlamlarda kullanılmışlardır. Bu anlam değişimi, dilin düşünce mekanizmasını genişleterek sayı sembolizmin doğuşuna temel oluşturmuştur. Dolayısıyla yalnız matematik sembolleri olmakla kalmamış ruhsal yaşantımızın dünyasına da sirayet etmiştir. İç dünyamıza yansıyan sembollerin aktarılmasında, - mitolojik dönemlerden günümüze kadar- efsaneler, mitler, folklorik öyküler, masallar ve sanat eserlerin rolü önemli bir yere sahip olmuştur. Zira halk arasında “bir” “üç”, “dört”, “beş”, yedi”, “dokuz”, “kırk” gibi kimi sayılara özel mânâlar atfedildiği ve bu sayıların kutsal sayıldıkları halk edebiyatı ürünlerinde (masal, hikâye, deyim, atasözü, efsane vb.) âşikâr bir şekilde görülmektedir (Bozkurt, 2012: 718).

²⁶ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevi Bölüm Özetleri* başlığının 32. *Bölüm*'üne bkz.

Mesnevinin tasavvufî bir eser olmasından dolayı eserde formülistik sayılar bir hayli kullanılmıştır. Sözü edilen motif başlığı altında “bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, dokuz, kırk” sayılarının mesnevideki görünümelerini ele aldık. Ele aldığımız bu sayıların katları (yedi bin, doksan dokuz vb.) mesnevideki bağlam itibarıyla her ne kadar kutsî bir değere sahipse de ayrı bir başlık altında incelemeye tabi tutulmak yerine kat’ı olan sayının içinde -gerekli ise- açıklamalar yapılmıştır.

Bu motif, Stith Thompson’un çalışmasında *Z71. Formulistic number (Formülistik sayılar)* başlığı ile adlandırılmıştır.

4.1.6.1. Bir Sayısı

Bir sayısı “tek ve mutlak”ı temsil etmektedir. Bütün sayıları bünyesinde toplayan, “öz”ün sayısı olarak değerlendirilen, başlangıcı ve yaratılışı da sembolize eden bir sayısı aynı zamanda tanrısal bir normdur. Tek ve ilk olması kendinden başka herhangi bir sayıya bölünememesi, yaratıcılık işlevinin olması gibi pek çok özelliği bulunur. İslam’da bir ve tek varlık olan Allah’tır. Arap abecesinin ilk harfi olan “elif”in ebced değerindeki karşılığı “bir”dir. Dolayısıyla tek ve bir olan Allah’ı temsil etmektedir (Küçük, 2013: 96).

“Bir” sayısı üreme sembolüdür ve üretkenliğe de konu edilmiştir. Baba figürünün hâkim olduğu ataerkil toplumlarında üreme simgesi *fallus* da “bir” sayısı ile sembolize edilmektedir. “Vahdet-i Vücûd” inancı, “Ahadiyyet”in bir diğer tercümesidir ve “Ahad”, İslam felsefesinde Allah’ın bir oluşudur ve Allah’ın varlığının inkâr edilmediği gibi “bir”in de varlığının kabul edilmesiyle eşdeğer görülmüştür. “Bir”in başlangıcı yoktur ancak onun dışındaki sayıların hem sonu hem de bir başlangıcı vardır. Bu durum tevhit inancı ile de özdeşleştirilmiştir. Nitekim “bir” sayısının dinsel bir ifadesi Allah’ın birliğine ve varlığına inanmaktır (Küçük, 2013: 97; Gündüz 1998: 26).

Gülşehrî, mesnevide sadece formülistik olarak “bir” sayısını değil bir sayısına benzer mânâya gelen “evvel, ilk, tek, vahdet, birlik” gibi kelimeleri de sıklıkla kullanmıştır.

✧ *Her kim evvel söyledi Allāh dedi*
Sözünü ilkinde Bismillāh dedi (B/1334)

✧ *Her kim aldı ‘ilm u Kur‘ān’uñ dadın*
Evvel añdı Tañrı ‘nuñ a ‘zam adın (B/3618)

Simurg'un yüz binlerce nakışla bezenmiş bir kanadının, Çin'e düştüğü sırada Müslümanlar'ın kuşun bütününe sorgularken kafirlerin kuşu süslenmiş bir kanat parçası olarak görmeleri "vahdet/kesret ve birlik/çokluk" kavramlarına güzel bir örnek teşkil etmektedir.

✧ *Mü'min ol kuş **birliği**ne inanur
Kāfir ol kuşu kanat nakşın şanur (B/29)*

✧ *Āb-ı hayvān isteme dirliğ-üçün
Aşluña kavışığör **birliğ**-üçün (B/788)*

"Bir" sayısının ekseriyetle Allah'ın tekliği, birliği, mutlakiyeti temsil ettiği beyitler de mevcuttur. Benzer şekilde kesretin karşıtı olarak da karşımıza çıkmaktadır.

✧ *Halk çokdur ol yaluñuz **bir**-durur
Biri çok şanan kişi kāfir-durur (B/1904)*

✧ *Şükr ol **bir** Tanrı'ya kim bu kelām
Ömrümüzden ilerü oldı tamām (B/4438)*

Bu motif, Stith Thompson'un çalışmasında Z71.0.2. *Formulistic numbers: a number plus one (Formülistik sayılar: Birin katı sayılar)* başlığı ile adlandırılmıştır.

4.1.6.2. İki Sayısı

"İki" sayısı evrendeki düalizmi ifade ettiği gibi karşıtlık ve değişikliğin de sembolüdür. "İki" sayısının temelinde zıtlık vardır. Bu sebeple çatışmaları ve çekişmeleri de yansıtır. Başka bir ifadeyle zıtlığın rakamı olarak görülen "iki" sayısı iki ilke arasındaki çatışmaları ve çekişmeleri yansıtır. Evrendeki bu düalitenin oluşmasının altında yatan ana etken, tek bir varlık olan Dünya ve Güneş'in, zamanla erkeğin üremesini ataerkil toplumlarca öne çıkartılmasından ileri gelmektedir. Bundan dolayıdır ki tek olan varlıkların alternatifleri düalizmin bir sonucu olarak tezâhür etmiş ve dünya/öteki dünya (ahiret), güneş/ay, kadın/erkek, doğru/yanlış, beyaz/siyah, gece/gündüz, günah/sevap, iyi/kötü gibi karşıtlıklar/ikilikler ortaya çıkmıştır (Ersoy, 2000:19-20; Küçük, 2013: 97).

Beyitte de bunlara örnek oluşturacak dost/düşman ikiliği mevcuttur. "Her düşmanı dost sanmayasın zira bu güzergâhın iki yol kesicisi vardır." şeklinde yorumlanabilir.

✧*Şanmayasın dōst her bir düşmeni*
*Kim bu yoluñ ol **ikidür** rehzeni (B/1117)*

Evrende “her şey zıddı ile kaimdir”, her nesnenin/olayın/durumun bir karşılığı vardır, bu karşılık kimi zaman beden-ruh (cismânî-rûhânî/görülen-hissedilen/ vb.) biçiminde de tezâhür etmektedir (Ersoy, 2000: 19).

Leylâ ve Mecnûn hikâyesinden²⁷ alıntılanan beyitlerde Mecnûn da ‘madde’den sıyrılıp mânâyâ yönelir, içindeki ikiliğe son verir. Zâhirdeki Leylâ’yı yok eder ve bâtındaki Leylâ’yı ister. Âşıklık yolunda ikilikten söz edilemeyeceği için günün birinde fâni olacak sûret yerine içinde ebediyen yaşayacak bir Leylâ’nın varlığını ister, Mevlâ’ya varmak için kendisine vasıta kılınan Leylâ’yı da bir kenara bırakır.

✧*Eydür-iseñ sen ki ol Leyli göre*
*Göñlüm içre **ikki** oldı yār maña (B/1725)*

✧*Bu yakıñe katmaz-ısañ sen şeki*
*Nite Mecnûn bir ola Leyli **iki** (B/1730)*

✧*Mecnun eger yüz olur-ısa revā*
*Leyli **iki** olduğı yavlağ hatā (B/1731)*

4.1.6.3. Üç Sayısı

“Üç” sayısı tanrısal gücü, bütünlüğü ve aracılığı da içinde barındıran toplumsal bir iletişimi sembolize eder. “Üç” bünyesinde ilk, orta ve son aşamalarının yanı sıra “bir” ve “iki”nin niteliklerini barındırması hasebiyle iletişimi ve yaşama katılma arzusunu temsil eder. Tarihî süreç içerisinde bir rakam olarak kullanıldığı gibi aynı zamanda Tanrı, insan ve evrendeki düzenin de timsali olmuştur. Bu durum Taoizm’de belirtildiği üzere “bir” sayısı Tanrı/Gök iken “iki” Yer/Toprak’ı oluşturmuştur. Bunların birleşiminden de Yer ve Gök birliği hâsıl olmuştur. İlk “gerçek sayı” olarak kabul görülen “üç” sayısı, “başı, ortası ve sonu” bulunan kapsayıcı bir sentez şeklinde izah edilmiştir. Bu minvalde, üçleme motifinin içerisinde “dünya-kabir-ahret, baba-anne-çocuk, doğum-yaşam-ölüm, beden-zihin-ruh” kavramları bir bütünlük oluşturacak şekliyle sembolize edilmiştir (Schimmel, 2000: 69; Ersoy, 2000:19-22).

²⁷ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevi Bölüm Özetleri* başlığının 47. Bölüm’üne bkz.

“Üç” sayısının kutsallığını, “Allah'ın hakkı üçtür” sözü, Kur'an'ın veya ekmeğin üç defa öpülmesi, yalan yere yemin edildiğinde üç günlük oruç tutulması bizatihi göstermektedir. Hristiyanlıkta Baba-Oğul-Kutsal Ruh; Bektaşilikte telkin-libas-ahadiyet; Alevilikte Allah-Muhammet-Ali, İslâm'daki Recep-Şaban-Ramazan gibi birçok üçlemeler, noksanlığı tamamlama, bir bütünlük oluşturma noktasında “üç” motifi ile ilişkilendirilmektedir (Küçük, 2013: 99; Gökalp, 1963: 107).

Bu minvalde *Mantıku't-tayr* mesnevisinden seçtiğimiz “üç” sayısı ile ilgili beyit örnekleri aşağıda sıralanmıştır.

Rüstem ve pehlivan hikâyesinde²⁸ Rüstem'in pehlivana “üç” kez vurması,

❖ *Kaḫkaḫa-y-ıla güler kim sen beni*
Üç kez urduñ ben götürdüm oyunu (B/1208)

Fütüvvet yoluna girmek isteyen kimsenin açık ve kapalı bulunması gereken “üç” nesnenin²⁹ varlığı,

❖ *Anda üç nesne gerek açuk ola*
Üç dahı baḡlu gerekdür bu yola (B/2682)

Kişinin kendi şahsında yiğit bir er olması için mekânsız olan “üç” şeyin³⁰ bulunması bu motif kapsamında değerlendirilebilir.

❖ *Zāt içinde isterise er hem ān*
Bî-mekān üç nesne bula cāvidān (B/4323)

Bu motif, Stith Thompson'un çalışmasında *Z71.1. Formulistic number: three (Formülistik sayı: üç)* başlığı ile adlandırılmıştır.

4.1.6.4. Dört Sayısı

Dört sayısı; hak, adalet ve dünyayı simgelerken eşitlik, denge, sağlamlık ve mükemmelliği temsil eder. “Dört duvar arasında kalmak”, “dört köşe olmak”, “dört gözle beklemek”, “dört elle sarılmak”, “dört dönmek” gibi deyimler bu fikri doğrulamaktadır. Dört sayısı, eski dilde anâsır-ı erbaa olarak anılan “ateş-hava-toprak-su”dan oluşan “dört unsur”u kapsamaktadır. Aynı zamanda dört temel yön olan “doğu-batı-kuzey-güney” ile

²⁸ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevi Bölüm Özetleri* başlığının 30. Bölüm'üne bkz.

²⁹ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevi Bölüm Özetleri* başlığının 71. Bölüm'üne bkz.

³⁰ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevi Bölüm Özetleri* başlığının 108. Bölüm'üne bkz.

ilişkilendirilmiş ve “dört bir taraf, dünyanın dört bucağı, yedi iklim dört bucak” deyimleri ile özdeşleşmiş olup dört yön ve mevsim gibi konularda da kullanılmıştır (Küçük, 2013: 100, Altunay, <http://www.hermetics.org/Sayilar.html> /05.03.2021).

✧ *Mü'min ol kaz yavrısı gibi yüzer*
Deñizüñ dört yanını şeytân gezer (B/1093)

Japonların geleneksel ve millî dini olarak bilinen “Şintoizm”in esasları, “Hinduizm”deki sosyal tabakalaşmanın bir normu sayılan kast sisteminin sayısı, Hristiyanlıkta haç ile İncil’in sayıları, İslam’daki dört büyük melek (Cebrail, Mikâil, İsrâfil ve Azrail), dört halife (Hz Ebubekir, Hz. Ömer, Hz Hasan, Hazreti Ali), dört kitabın (Zebûr, Tevrat, İncil, Kur’ân-ı Kerim), dört mezhep (Hanbelî, Hanefî, Malikî, Şafî), Haram Ayları (Zilkâde, Zilhicce, Muharrem, Recep) bu motifle ilişkilidir (Küçük vd. 2010: 102, 366, Altunay, <http://www.hermetics.org/Sayilar.html> /05.03.2021).

Dört motifi ile ilgili bu açıklamalara benzer şekilde beyitte halka konulan “dört esas”tan bahsedilmiştir.³¹

✧ *Kamu halka dörd esäs eylediler*
Dördinüñ dahı yolın söylediler (B/4030)

Bu motif, Stith Thompson’un çalışmasında *Z71.2. Formulistic number: four* (*Formülistik sayı: dört*) başlığı ile adlandırılmıştır.

4.1.6.5. Beş Sayısı

“Beş” sayısı Türk destanların motif yapısında pek fazla yer almamakla birlikte içinde bulunduğumuz dünyayı ve insanı sembolize etmektedir. İnsanın elinde ve ayaklarında mevcut olan beşer parmak (baş, işaret, orta, yüzük, serçe), beş duyumuz (görme, işitme, koklama, tat alma dokunma), Fatma Ana’nın eli, beş vakit namaz, İslam’ın beş şartı, yaşamın sembolü olarak kabul edilen beş köşeli yıldız bu motif ile ilişkilendirilir (Küçük, 2013: 101).

✧ *Yüz biñ aqça bir kuluma virürem*
Biş namâz andan güç-ile görürem (B/3148)

✧ *Sen şerî’atda iki yüzden zekât*
Viresin biş aqça bulmağa necât (B/4004)

³¹ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevi Bölüm Özetleri* başlığının 101. Bölüm’üne bkz.

Bu motif, Stith Thompson'un çalışmasında *Z71.3. Formulistic number: five* (*Formülistik sayı: beş*) başlığı ile adlandırılmıştır.

4.1.6.6. Altı Sayısı

Denge ve uyumu ifade eden “altı” sayısı mükemmel bir sayı olarak düşünülmüştür. Zira sayının bölenlerinin toplamı (1,2,3) kendisine eşit olmakla birlikte çarpımları da (1x2x3) yine altı sayısını vermektedir. Aynı zamanda “gerçek sayı” olarak kabul edilen “üç” sayısının kendisiyle toplamında (3+3) yine “altı” sayısı elde edilir. Kâinatın altı günde yaratılması, bu sayının mükemmel olma vasfı ile ilişkilendirilir. Eski çağlardan bu yana kullanıldığı var sayılan Magen David (Davut Yıldızı)³² olarak da bilinen Hz. Süleyman'ın Mührü iç içe geçmiş iki eşkenar üçgenden oluşur ve altı köşelidir. (Salt, 2010: 34-35; Altunay, <http://www.hermetics.org/Sayilar.html> /05.03.2021).

Yukarıda izah edilen “altı” sayısının sembolize edilmesine, beyite bahsolunan fütüvvet yolunun üçü açık üçü bağlı olmak üzere (3+3) altı şartının³³ bulunması misal verilebilir.

✧ *Altı şartı var fütüvvet yolunuñ*
Üçü açık üçü bağludur anuñ (B/2963)

“Altı” sayısının, denge ve uyumu sağlayan niteliği, kitapları ile âlemi tutan altı kişiye³⁴ nispet edildiği söylenebilir.

✧ *Altı er altı kitâb-ıla bile*
‘Âlemi dutduk mu ‘ayyen ad-ıla (B/2581)

Bu motif, Stith Thompson'un çalışmasında *Z71.4. Formulistic number: six* (*Formülistik sayı: altı*) başlığı ile adlandırılmıştır.

4.1.6.7. Yedi Sayısı

En yaygın motiflerden biri olan “yedi” sayısı, Tanrı ile dünyayı birleştiren ve İslam, Yahudi, Hristiyan kutsal kitabında da karşımıza çıkan bir semboldür. “Bilgeliğin sütunları” olarak da addedilen yedi sayısı, “dört elementi kuşatan ve duygusal güçlere

³² Ayrıntılı bilgi için bkz: Menemencioğlu, Kemal “Sayıların Erdemi”, <http://www.hermetics.org/rakam.html> /08.03.2021.

³³ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevi Bölüm Özetleri* başlığının 72. *Bölüm*'üne bkz.

³⁴ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevi Bölüm Özetleri* başlığının 69. *Bölüm*'üne bkz.

karşılık gelen maddî dörtlemeye (hava=zekâ, ateş=istenç, su=duygular, toprak=ahlâk) birlikte yaratıcı unsurların üçlüğünü (aktif zekâ, pasif bilinçaltı ve iş birliğinin düzenleyici gücü) kapsamaktadır (Schimmel, 2000: 140). Yukarıda izah edilen dört unsura, üç ile temsil edilen göğün eklenmesi neticesinde bir bütünlük sağlanmış ve bu tamamlanmışlığın sembolü de “yedi” (4+3) sayısı ile olmuştur. Yedi dallı Hayat Ağacı, yedi kez tavaf edilen Ka’be, Şeytan’ın üçer kez yedi taşla taşlanması, yedi ayetten oluşan Fatiha Suresi, yedi minaresi bulunan Mekke camisi, İslam’daki yedi mertebe, Yedi Uyurlar, Safa ile Merve arasının yedi defa sa’y edilmesi, cuma namazının yedi farzı gibi kutsiyetler bu motif kapsamında değerlendirilebilmektedir. Sosyal ve kültürel unsurlar ya da gündelik bilgilerde de karşımıza çıkan “yedi” sayısına ilişkin örneklere, Topkapı Sarayı’nın yedi kapısı, yedi nota, yediveren güller, gökkuşağının yedi rengi, yedi takımyıldızı, yedi temel renk, dünyanın yedi harikası gösterilebilir (Küçük, 2013: 103).

“Güneş, Ay, Merkür, Mars, Venüs, Jüpiter ve Satürn”den oluşan yedi gezegen (Schimmel 2000: 142-144) inancı da “yedi” sayısı ile ilişkili sembolizmin temelini oluşturur. Zira dünyanın sabit olması neticesinde bütün gezegenlerin kendisinin etrafında döndüğü görüşüne sebep olmuştur. Aynı zamanda haftanın yedi günü (Pazartesi, Salı, Çarşamba, Perşembe, Cuma, Cumartesi Pazar) sırasıyla bu yedi gezegen (Ay, Mars, Merkür, Jüpiter, Venüs, Satürn, Güneş) ve o güne ait mevcut konu, durum ya da olay (duygu, mücadele, iletişim, şans, güzellik, disiplin, kimlik) ile sembolize edilmiştir. Ezoterik öğretilerde her gezegenin bir gök katında olduğu düşüncesinden kaynaklanan “göğün/yerin yedi katı” tabirleri kullanılmaya başlanmıştır (Menemencioğlu, <http://www.hermetics.org/rakam.html/08.03.2021>). Bu düşünceye ek olarak yedi kat yer, yedi kat gök tabiri ile ilgili ibâreler Kur’an’da da alenen belirtilmiştir (Nebe/12, Bakara/29, Fussilet/12, Talak/12).

Beyitte, “göğün altında âşikâr olan, “anâsır-ı erbaa”yı ve “mevâlid-i selâse”yi içinde barındıran yere cehennem denildiği ve yedi cehennemin bu yedi asılda gizli olduğu” ifade edilmektedir.

✧ *Ol ki dūzahdur gök altında ‘ayān*
Od u yil ü şu vü toprakdur hemān

✧ *Hem cemād u nāmı vü hayvān-durur*
Yidi tamu bu yidi erkān-durur (B/3918-3919)

Gözleri doğuştan kör olan bir adamın gözleri, işinde usta bir doktorun uyguladığı tedavi sonunda açılır. Doktor yedi ev yapar, her evde³⁵ körü tedavi eder ve yedinci eve ulaştığında körün gözleri açılır.

✧ *Vardı ol göz açıcı göz açmağa*
Yidi ev yaptı göze ot saçmağa (B/1948)

✧ *Degme evde yidi gün otın saçar*
Andan ol taşra yidinçiye gider (B/1954)

✧ *Gözsüz ol yidinçi evde çün durur*
Gözi açılmış olur bakar görür (B/1955)

Altı erenin (Sa'dî, Senâyî, Mevlânâ, Nizâmî, Attâr, Sultân Veled) kitaplarıyla birlikte anıldığı hikâyede³⁶, Gülşehrî Felek-nâme eseriyle daire ehliilerin yedincisi olmayı hak eder.

✧ *Bir Felek-nâme dahı eyle kitâb*
Var sen ol yidinçileri bî-hicâb (B/2627)

✧ *Bu iki ad-ıla ger kılsam taleb*
Olibilem mi yidinçiñüz 'aceb (B/2645)

✧ *Dek biregü bellü gelsün nâmdâr*
Yohsa ol olsun yidinçi nâme-dâr (B/2661)

Menzil-i maksûd'a varmak için uçsuz bucaksız, izi belirsiz bu yolda yedi vadi (istek, aşk, marifet, tevhit, istiğnâ, hayret, fakr u fenâ) bulunmaktadır.³⁷

✧ *Yidi vâdî var bu yolda bî-kerân*
Menzili irak u yolu bî-nişân (B/4145)

Bu motif, Stith Thompson'un çalışmasında Z71.5. *Formülistik sayı: yedi* (*Formulistic number: seven*) başlığı ile adlandırılmıştır.

³⁵ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevi Bölüm Özetleri* başlığının 53. *Bölüm*'üne bkz.

³⁶ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevi Bölüm Özetleri* başlığının 69. *Bölüm*'üne bkz.

³⁷ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevi Bölüm Özetleri* başlığının 104. *Bölüm*'üne ve *Yedi Vadi Metaforu* başlığına bkz.

4.1.6.8. Dokuz Sayısı

Türk destanlarında ve mitolojisinde sıklıkla kullanılan motiflerden bir diğeri de “dokuz” sayısıdır. En büyük tek haneli sayı niteliğinde olan “dokuz” sayısı tamamlamayı veya bitişi ifade ettiği gibi yeniden doğuşu ve yeni bir başlangıcı da temsil etmektedir. Dolayısıyla “dokuz” sayısı bir devrenin sonlanması ve bu sayede yeni bir evreye geçişin de sembolüdür. Mason semboliklerinde fizikî yeşerme, zindelik “dokuz” ile simgelenirken bir insanın doğumundaki sürenin dokuz ay olması da bu minvalde değerlendirilebilir (Ersoy, 2000: 35-36). Aynı zamanda “mükemmel”liğe yakın kabul gören bu sayı, “acı ve keder”le denk düştüğü tasavvur edilerek “acı çekme” ile ilişkili olduğu söylenmiştir (Schimmel 2000: 177).

Türk kültüründe, bilhassa Oğuz Kağan Destanı'nda önemli bir yere sahip olan “dokuz” sayısı en çok kullanılan sayılardan biri olmuştur. Oğuz Kağan, ordusu ile zaferle dönülen seferlerden dokuz bin koyun ile dokuz yüz at kestirmiş, derisinden doksan dokuz havuz yaptırmış ve dokuzuna rakı, doksanına kıymız doldurtmuştur (Ögel, 1993: 207). Yaratılış Destanı'nda, Tanrı dokuz dallı bir ağaç ve her dalın altında bir insan yaratmıştır. Manas Destanı'nda Manas'ın cesedinin dokuz gün bekletilmesi, Şaman toplumların âyinlerinde dokuz kat göğe çıkılması, Tanrı Ülgen'in dokuz kızı ve dokuz oğlunun varlığı, Allah'ın doksan dokuz ismi, Hz, Musa'ya verilen dokuz mucize, bu motifle ilişkilendirilir (Küçük, 2013: 104-105).

Eski Türk inanışlarında göğün dokuz kat olduğuna inanılmış ve buna göre dünya, yedi gezegen ve sabit yıldızların bulunduğu kat ile birlikte felek, dokuz kattan oluşmuştur. Bir başka ifadeyle arş ve kürsînin kuşatıcı kat sayılmasından dolayı yedi yıldız kat (yedi gezegen), gök ile birlikte göğün dokuz kattan oluştuğuna inanılmıştır (Menemencioglu, <http://www.hermetics.org/rakam.html /08.03.2021>).

Mesnevîde sıklıkla kullanılan dokuz felek/dokuz gök tabirleri, bu minvalde değerlendirilebilir.

✧ *Bir yüce eyvân ki bu **doğkuz** felek
İşgidür kapusunuñ kultu lek (B/4295)*

✧ *Gök **tokuzdur** yidisinde seyr ider
Yidi seyyâre de burcına gider (B/2830)*

Gülşehrî, canların üstünlük özelliklerine göre dokuz sınıfa ayırmıştır. Bunlar: Hz. Muhammed, peygamberler, resûller, nebîler, veliler, ârifler, zâhitler, âbitler ve müminlerdir.

✧Şol **toğuz** kavmuñ ki şaydum cānların
Kıldılar pāk ü dürüst imānların (B/3902)

Bu motif, Stith Thompson'un çalışmasında Z71.6. *Formulistic number: nine* (*Formülistik sayı: dokuz*) başlığı ile adlandırılmıştır.

4.1.6.9. Kırk Sayısı

“Büyük sayılar içinde en büyüleyici” olmasının yanı sıra “hazırlama ve tamamlama” sayısı olarak da kabul gören “kırk” (Schimmel 2000: 265) sayısı, Türk destanlarında ve mitolojisinde önemli bir yer tutan, ona kutsal bir vasıf kazandırdıkları Türk kültüründe de sıklıkla konu edilen sayıların başında yer almıştır. “Kırkı çıkması, kırklık dağıtılması, kırk yemeği, kırk basması” gibi halk inanışlarında veya kimi uygulamalarda bu motifin örneklerine rastlamak mümkündür. Kırk sayısı, dört sayısı ile ilgili niteliklerin on kat artırılarak elde edilmesi neticesinde oluşur. Bu nedenle olgunluk, sağlamlık, mükemmellik, güç ve kuvvetin sembolü olmuştur. “Kırk gün kırk gece, kırk haramiler, kırk vezir, kırk hadis, kırk katır kırk satır” gibi ibâreler Türk kültür ve geleneğinde kendine yer edinmiştir. Oğuz Kağan'ın kırk günde yürüyüp kırk günde konuşması, Kafdağı'nı kırk günde dolaşması, toy ve eğlence günlerinde kırk masa hazırlatması bu motif çerçevesinde değerlendirilmiştir (Pala, 2002: 466-467; Ögel, 1993: 155-539).

“Hazırlama”, “sınama”, “bekleme” ve “ceza” gibi durumların tatbik edilmesinde temel rakamın “kırk” olduğu karşımıza çıkmaktadır. İslam'da da namaz alışkanlığının kırk günde kazanılması, Hz. İsa'nın kırk gün vaaz vermesi ve kırk gün boyunca niyet etmesi, öldükten kırk gün sonra dirilmesi bu uygulamaları pekiştirmektedir. Hz. Musa'nın kırk gün dağda kalması, Hz. Süleyman ve Davut'un kırk yıl saltanat sürmesi, Hz. Muhammed'e ilk vahyin kırk yaşında gelmesi ve ona ilk bağlananların sayısının kırk olması bir diğer örneklerdendir (Durbilmez, 2008: 222-223; Küçük vd. 2010: 76).

Şeyh Abdurrezzak hikâyesinden³⁸ alıntılanan beyit, “kırk” sayısının “hazırlama”, “sınama”, “bekleme” ve “ceza” gibi durumların tatbik edildiğine örnek gösterilebilir.

³⁸ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevi Bölüm Özetleri* başlığının 15. Bölüm'üne bkz.

Şeyhin eski hâline dönmesi için bir mağarada kırk gün boyunca çile çıkarıp Tanrı'ya dua ettikleri bu motif ile ilişkilidir.

❖ *Kırk gün anda dün ü gün oturdılar
Ellerini Hazrete götürdiler (B/636)*

❖ *Toprağa göz yaşlarını kardılar
Bir mağarada çile çıkardılar (B/638)*

Bu motif, Stith Thompson'un çalışmasında Z71.12. *Formulistic number: forty* (*Formülistik sayı: kırk*) başlığı ile adlandırılmıştır.

4.1.7. Ölüm ve Yas Tutma Motifi

Bu motife, ekseriyetle bir insanın ölümünün ardından tutulan matemi şekliyle rastlanmaktadır. Ancak mesnevi, konusu yönüyle insan yaratılışını hayvanlar üzerinden vermesi üzerine kurulu olduğundan nitekim bu motifte insan yerine bir papağının ölümüne ve onun taziyesinin tutulmasına şahitlik ederiz.³⁹

❖ *Tūtlar çünkim selāmuñ aldılar
Hasretüñden cümle düşüp öldiler (B/1384)*

❖ *Bir iki gün saña az ötmek gerek
Bunlaruñ ta ziyyesin dutmağ gerek (B/1387)*

Benzer şekilde kaknüsün hikâyesinde ölüm ve yas motifine rastlamaktayız. Kaknüsün ölümü ile birlikte bütün kuşlar etrafına toplanarak kuşun yasını tutar fakat bu motifin emsallerinden farklı olarak bir başkası için tutulan matem yerine ölen kimse kendisi için yas tutmaktadır. Hikâyenin konusu⁴⁰ gereği kaknüs kuşu kendi öleceği zamanı bildiğinden günü geldiğinde kendi yasını tutması dikkat çekici bir durumdur.

❖ *Ol kadar feryād u zāriye düşer
Kim dükeli kuşlar üstine üşer (B/3829)*

❖ *Zāri kıludurur-iken nāgehān
Eyler-iken nāle vü şūr u fiğān (B/3833)*

³⁹ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevi Bölüm Özetleri* başlığının 32. Bölüm'üne bkz.

⁴⁰ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevi Bölüm Özetleri* başlığının 94. Bölüm'üne bkz.

✧ *Kendüziniñ yasını dutar-iken*
Degme sâz u söz-ile öter-iken (B/3834)

Bu motif, Stith Thompson'un çalışmasında *E. The Dead (Ölüm)* başlığı ile benzerlik göstermektedir.

4.1.8. Olağanüstü Motifler

Olağanüstülük, sıra dışı bir varlık, olay ve durumlarla ilgili olarak kullanılan bir sözcüktür. Başka bir söylemle olağanüstülük, bilinenin aksine gizemli, daha önce görülmemiş unsurlardan oluşur. Bir eserde olağanüstü durumların varlığı, o eserin genel itibarıyla, dînî, alegorik ya da fantastik (masalsı) bir görünüme hâsıl olduğu ya da en azından anılan durumlardan emâreler taşıdığını akla getirmelidir (Aykanat: 2012: 900).

Mantıku't-tayr mesnevisi alegorik bir eser olması yönüyle pek çok olağanüstü unsuru bünyesinde taşımaktadır. Bu olağanüstü unsurlardan seçtiğimiz motifler Kafdağı ve kerâmet motifleridir.

Bu motif, Stith Thompson'un çalışmasında *F. Marvels (Olağanüstülük)* başlığı ile adlandırılmıştır.

4.1.8.1. Dağ Motifi

Türk mitolojisinde son derece önemli bir yere sahip olan bu motif, yükseklikleri bakımından Tanrı'ya en yakın yerler olarak addedilmektedir. Ataların ruhlarının toplandığı kutsal mekanlar oldukları düşünülmüş ve onların da bir ruha sahip olabileceğine inanılmıştır. Bu nedenle dağlara atfedilen kutsiyet zamanla onların etrafında gerçekleştirilen ritüellerin doğmasına ve kütleleşmelerine kaynaklık etmiştir. Özellikle Türk mitolojisinde yaratılış mitlerinde bu motife sıklıkla rastlamak mümkündür. "Bu mitlere göre bazı dağlar belirli kabilelerin kökeni veya yaratıcısı tözü sayılırlar. Böylece belli bir kabilenin kökeni yine belirli bir dağa bağlanmış olur." (Çobanoğlu, 2001:53).

Dağ, pek çok dinlerde kutsal mekân anlayışına paralel bir şekilde ulûhiyyetle irtibata geçildiğine inanılan ilâhî tecelliyetin yerleri olarak saygı görmüştür. Kutsal dağ kültürüne neredeyse bütün toplumlarda rastlamak mümkündür. Bu dağların bazıları olağanüstü unsurları bünyesinde barındıran niteliklere sahiptirler. İslâm kültüründe

Kafdağı adıyla bilinen bu motife edebiyat, tarih, tefsir, tasavvuf gibi literatürlerde genişçe yer verilmiştir⁴¹ (Demirci, 2001: 145).

4.1.8.1.1. Kafdağı Motifi⁴²

Padişahları olan Simurg'a ulaşmak için Kafdağı'nın ardına varmaları ve onu görmeleri gerekmektedir.

❖ *Kim diler-ise ki şimurğa ire*
Kūh-ı Kāf'a vara vü anı göre (B/15)

❖ *Kim bizüm bir şāhumuz var bî-ḥilāf*
Ol tağ ardında ki dirler Kūh-ı Kāf (B/67)

Bu motif, Stith Thompson'un çalışmasında *E750. Extraordinary mountains and other land features (Sıra dışı dağ ve diğer bölgenin özellikleri)* başlığı ile paralellik gösterilmektedir.

4.1.8.2. Kerâmet Motifi

Kerâmet motifi, pek çok menkıbelerde halk hekimliği unsurları ile birlikte ele alınmıştır. İlkel zamanda yaşayan insanların çaresiz kaldığı konulardan biri de hastalıkları tedavi etme meselesidir. Zir kasıtlı imkanların sebebiyle hastalıkları tedavi etme meselesi o zamanlar için bir hayli zorlayıcı olmuştur. Bu nedenle hastalık konusunda çaresiz kalan insanlar; dervişlerin, pirlerin mucizevî hekimlik uygulamalarının tesirinde kalmışlardır. Dolayısıyla bu iyileştirme motifleri de insanüstü bir mahiyette karşımıza çıkmaktadır (Savaş, 2019: 835).

Bu minvalde kerâmet motifi, gözleri doğuştan kör bir adamın hikâyesinde⁴³ yukarıda izah edilen halk hekimliği unsurları kapsamında karşımıza çıkmaktadır. İşi ehli bir doktor köre ilaç verir ve onu tedavi etmek için iç içe girmiş yedi ev yapar. Doktor her evde yedi gün boyunca köre tedavi uygular. Sıra yedinci eve geldiğinde körün gözü açılır.

❖ *Erdi bir kenḥāl-ı ḥāzık otı çok*
Gördi gözsüzi kim iki gözi yok (B/1937)

⁴¹ Ayrıntılı bilgi için "Kafdağı Metaforu" bölümüne bkz.

⁴² Ayrıntılı bilgi için "Kafdağı Metaforu" bölümüne bkz.

⁴³ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevi Bölüm Özetleri* başlığının 53. Bölüm'üne bkz.

✧ *Eydür iy gözsüz gözüñ gel açayım*
Oduñ üstine şovuk şu saçayım (B/1938)

✧ *Vardı ol göz açıcı göz açmağa*
Yidi ev yapdı göze ot saçmağa (B/1948)

✧ *Gözsüz ol yidinçi evde çün durur*
Gözi açılmış olur bakar görür (B/1955)

Bu motif, Stith Thompson'un çalışmasında *F900. Extraordinary occurrences. (Olağanüstü olaylar)* başlığı ile paralellik gösterilmektedir.

4.1.9. Kılık Değişirme Motifi

Mesnevîde geçen bir diğer motifimiz, bir amaca ulaşmak sûretiyle başvuru kılık değiştirme motifidir. Bu motif, bir vezirin tebdil-i kıyâfeti neticesinde şeklini şemâlini değiştirip halkın arasına karıştığı *Dâstân-ı Halîfe ve Vezîrân Mesel-Âverden-i Hüdhüd* hikâyesinde⁴⁴ karşımıza çıkmaktadır.

✧ *Ol vezîr ol gice geydi bir keçe*
Börk urındı kim çıka şekli heçe (B/2257)

✧ *Şüretin bozdu vü şeklin gizledi*
Bulid içinde güneşi gizledi (B/2258)

✧ *Tañla bāzār yirine irdi dürüst*
Halkuñ enbühında yire sundı çüst (B/2260)

✧ *Tâci kodı vü çağırdı kim duruñ*
Bir ferişte kodı tâci götürüñ (B/2261)

Bu motif, Stith Thompson'un çalışmasında *K1810. Deception by disguise (Kılık değiştirerek aldatma)* başlığı ile paralellik gösterilmektedir.

4.1.10. İmtihan Motifi

İmtihan motifini, genellikle kahramanların sevgilisine kavuşmak amacıyla yaptığı mücadelelerde, kahramanın karşısına çıkan handikaplar çerçevesinde değerlendirmek mümkündür. Hikâyelerde kompleks bir yapıya sahip olan imtihan motifleri, anlatımda iç

⁴⁴ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevî Bölüm Özetleri* başlığının 63. Bölüm'üne bkz.

içe geçmiş, birbirini müteakip, halkalar hâlinde gelişen ve hikâyenin kurgusunda mühim bir epizota bağlı olarak ilerlemektedir. Bu motifi, hikâyenin sonucunu etkileyen en önemli unsur olmasının yanı sıra anlatımda sürükleyici ve bitirici bir vasfı bulunmaktadır (Aslan, 2001: 14).

Bu motif, Stith Thompson'un çalışmasında *H. Tests (İmtihanlar)* başlığı şeklinde adlandırılmıştır.

4.1.10.1. Sabır İmtihani

Büşr-nâme-i Hôca Gülşehri başlığı altında yer alan hikâyede⁴⁵ bu motif türüne rastlamaktayız. Büşr isminde biri sokakta yürürken karşısından bir kadının geldiğini görür ve rüzgârdan peçesinin açılmasıyla Büşr, kadına sevdalanır.

✧ *Bir gün işi 'azmini kılar-idi*
Yolda bir 'avrat meger gelür-idi

✧ *Yıl yüzünden çârın açdı aînsuzın*
Büşr gördi 'avratuñ nâgeh yüzün

✧ *Çünkü düşdi gözi 'avrat gözine*
'Aşık oldı Büşr 'avrat yüzine (B/2737-2739)

Ancak Büşr'ün karakteri, aşkının peşinden gitmesini engeller ve Büşr, aşkını kalbinde yaşamaya kendisini razı eder. Şehre gitmekten vazgeçerek Kudüs'e gider ve aşk derdinin hafiflemesi için Beytülmağdis'te Cenabıhakk'a dua eder.

✧ *Döndi kim Beytü'l-mağdis şehrine*
Vara vü şabr ide 'ışkuñ kahrına (B/2763)

✧ *Döndi girü şehrine varmaqlığa*
'İşkına şabr eyleyüp durmaqlığa (B/2765)

Dönüş yolunda Yemliha adında biri ile tanışır ve Büşr'e yoldaş olur. Yolculuk esnasında Yemliha küpün içine girip yıkanmak isterken boğulur. Bunu gören Büşr onu gömdükten sonra Yemliha'nın memleketine gidip eşyalarını ailesine teslim etmek ister. Şehre varan Büşr Yemliha'nın kapısını çalar. Kapıyı yüzü peçeli bir kadın açar ve Büşr, başından geçenleri hanımına anlatır. Kadın, Yemliha'nın öldüğünü duyunca üzülür ancak

⁴⁵ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevi Bölüm Özetleri* başlığının 72. Bölüm'üne bkz.

hayatın devam ettiğini düşünür. Büşr'e de kendisiyle evlenmeyi teklif eder. Bu teklife şaşırın Büşr, ne zamandır gönlünde biri olduğunu, onu her yerde aradığını ancak izine hiç rastlayamadığını söyler. Nihayetinde düğün hazırlıklarına başlanır. Düğün gecesi hanımı ile baş başa kalan Büşr kadının duvağını açar ve kadının aylardır aradığı sevdiği olduğunu görür. Büşr yere düşüp bayılır ve kendine geldiğinde kadın da Büşr'e karşı derin duygular beslediğini, içindeki sevgiyi kimseye söyleyemediğini, bu sabrın sayesinde Allah'ın kendilerini birbirine bağışladığını söyler.

❖ *Sırlarımı Tañrı'ya söyler-idüm*
Oturup 'ışkuña şabr eyler-idüm (B/2985)

❖ *Varmağa çün meylüm olmadı saña*
Tañrı verdi 'ākıbet seni baña (B/2986)

Bu motif, Stith Thompson'un çalışmasında *H1553. Tests of patience (Sabır imtihanı)* başlığı şeklinde adlandırılmıştır.

4.1.11. Dua Motifi

Mesnevîde yer alan bir başka motifimiz "dua motifi"dir. "Dua kelimesi, "çağırma, seslenmek, istemek; yardım talep etmek" mânâsındaki da'vet ve da'va kelimeleri gibi mastar olup, "küçükten büyüğe, aşağıdan yukarıya vaki olan talep ve niyaz" anlamında isim olarak da kullanılır. Ayrıca Allah'a sunulacak talepleri sözlü veya yazılı olarak dile getiren metinlere de dua denilir. İslam literatüründe ise Allah'ın yüceliği karşısında kulun aczini itiraf etmesini, sevgi ve tazim duyguları içinde lütuf ve yardımını dilemesini ifade eder." (Cilâcı, 1994: 529)

Şeyh Abdurrezzak hikayesinin⁴⁶ devamında yer alan bu motif, sözü edilen şeyhin Hristiyan bir kıza âşık olması sonucu dinden çıkması, şeyhin bir öğrencisinin arkadaşlarıyla birlikte ellerini açıp yukarıya kaldırması ve Allah'a yalvararak hocalarını Cenabıhakk'tan dilemesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

❖ *Mu 'tekif bir gūşede oturalum*
Ellerümüz gök dapa götürelüm

❖ *Dilümüzi 'özr-ile bileyelüm*
Şeyhümüzi Tañrı'dan dileyelüm (B/632-633)

⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevî Bölüm Özetleri* başlığının 14. Bölüm'üne bkz.

Diğer bir dua motifi ise Büşr ve Yemliha'nın anlatıldığı *Büşr-nâme-i Hôca Gülşehri* başlığı altında yer alan hikâyede karşımıza çıkmaktadır.⁴⁷ Büşr aşk derdinin hafiflemesi için Kudüs şehrine gelir ve Allah'a yönelerek envaiçeşit ibadetleri eda eyler.

*Varayın Beytü'l-mağdis'den yaña
Göreyim ne ilerü gelür baña*

*Döndi kim Beytü'l-mağdis şehrine
Vara vü şabr ide 'işkuñ kahrına*

*Vardı Kuds'e vü Halil'e şevk-ıla
Kıldı tã'at degme yirde zevk-ıla (B/2762-2764)*

Bu motif, Stith Thompson'un çalışmasında *V50. Prayer (Namaz-dua)* başlığı ile paralellik göstermektedir.

4.1.12. Sefer/Yolculuk Motifi

Bu motif, metaforlar bölümünde detaylı bir şekilde ele alındığı için metaforlar bölümünün “sefer/yolculuk metaforu” başlığına bakılabilir.

5. MESNEVİDEKİ İSLAMİYET ÖNCESİ UNSURLAR

Türkler, tarih boyunca pek çok farklı dinin veya inanç sisteminin etkisi altında kalmıştır. Nitekim Budizm ve Maniheizm gibi yabancı dinlerin yayılması ile birlikte Türkler de nüfuzundan bir şey kaybetmeden varlığını sürdürmeye devam etmiştir. İslamiyet'i kabul edene kadar geçenki sürede bazı Türk boylarının gerek coğrafi gerek sosyal yapı gibi diğer toplumlarla girilen temaslara bağlı olarak din, imân veya inanış kavramlarının etkisi altında kaldıkları söylemek mümkündür. Mesnevideki İslamiyet öncesi unsurlara geçmeden önce Erman Artun'un (2007) “Türklerde İslamiyet Öncesi İnanç Sistemleri-Öğreteler-Dinler” adlı makalesinden hareketle, *Mantiku't-tayr* mesnevisinde de İslamiyet öncesi eski Türk inanç ve inanışlarından olup İslâm'ın kabulünden sonra da günümüzde kullanılmaya devam eden pek çok unsura rastlamaktayız.

Mesnevide geçen “zünnâr, çelipâ (haç), fal, sihir, tılsım, kehanet, formülistik sayılar (3, 5, 7, 40 vb.), uçmak (cennet), tamu (cehennem), tenasüh inancı, yağma

⁴⁷ Ayrıntılı bilgi için *İmtihan Motifi* başlığına bkz.

geleneği, mezar, deyr (kilise), Kafdağı, hüdhd, anka, ağıt yakma, matem tutma, Tanrı'ya dua etme, oruç gibi unsurların İslamiyet öncesi eski Türk inanç ve inanışlarından olup İslâm'ın kabulünden sonra da günümüze sirayet ettiğini söylemek mümkündür.

Bu konuya kısaca değindikten sonra mesnevide dikkat çeken İslamiyet öncesi unsurları da şu şekilde sıralayabiliriz:

5.1. Put

Kelimenin aslı Buddha ismine dayanan Farsça but kelimesi, "bilinçli ve canlı olduğuna inanılan sûret veya heykel, tamamen veya kısmen bir dinî yapı içinde kurumlaşmış ibadet konusu haline getirilmiş maddî obje, Allah'tan başka ilâh edinilen nesne" şeklinde tanımlanmış ve Türkçeye put şeklinde geçmiştir (Güç, 2007: 364).

İslâm öncesi dönemde Kâbe'nin içinde ve çevresinde Araplar'a ait 360 kadar put mevcut idi. Aynı zamanda Mekke'de her ailenin evinde bir put bulunuyordu. Araplar'a göre Kâbe'deki putların en büyüğü ve en bilineni kırmızı akikten yapılmış insan sûretindeki Hübel putu idi. Kâbe'nin içinde ve etrafında bulunan putların tamamı Mekke'nin fethi sırasında Resûl-i Ekrem'in emriyle yıkılmış ve Kâbe'nin dışına çıkarılarak ortadan kaldırılmıştır (Güç, 2007: 365).

Mantıku't-tayr mesnevisinde putlar ile ilgili olarak *Dâstân-ı Muhammed Mustafa 'Aleyhi's-Selâtu Ve's-Selâm*'ın anlatıldığı bölümde⁴⁸ putların tamamını kırıp demircilere satmak gerektiği şeklinde zikredilmiştir.

✧*Bu kamu bütleri uşatmak gerek
İltüben demürçiye satmak gerek (B/85)*

5.2. Puthâne

Put ve hâne kelimelerinden meydana gelen puthâne, putların bulunduğu tapınağa verilen isimdir (Uludağ, 1995: 107).

Câhiliye döneminde yaşayan putperestler; güneş, ay, yıldız gibi pek çok gök cisimlerine inanır ve gerçek yaratıcı olan Allah'ı bırakarak putlara ibadet ederlerdi. Putperestlerin bu ve buna benzer ibadetleri ise puthânelerde dua ve secde etmek, adak adamak, kurban kesmek, Kâbe'yi tavaf etmekten ibaretti (Çağrıcı, 2001: 11).

⁴⁸ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevi Bölüm Özetleri* başlığının 5. Bölüm'üne bkz.

Mekke’de putperestliğin ortaya çıkmasıyla birlikte birçok müşrik, Kâbe’nin etrafına çok sayıda put dikerek burayı puthâneye çevirdikleri ve ayrıca zaman içerisinde tavafı üryan bir şekilde yapmaya başladıkları rivayet edilir (Ünal, 2001: 16).

Mantıku’t-tayr mesnevisinde puthâne *Dâstân-ı Muhammed Mustafa ‘Aleyhi’s-Selâtu Ve’s-Selâm*’ın anlatıldığı bölümde⁴⁹ zikredilmiştir. Beyitte, din iddiasında bulunan kâfirlerin yurduna akın salınacağı ve her nerede puthâne var ise onların yıkılacağından bahsedilmektedir.

❖ *Müdde ‘iler mülkine akın salırsaruz*
Çanda kim büthâne var yıķırsaruz (B/86)

5.3. Putperest-Putperestlik

Çok tanrılı dinlerde tanrısal varlıkları sembolize eden putperestlik, çeşitli figür ve sûretlere tapınmayı ifade eder. Putperestlik İslâmî kaynaklarda çoğunlukla Hz. Nûh devriyle başlatılmıştır. Putperestlik, Hûd, Âd ve Semûd kavimleri zamanında da geleneğini sürdürmüştür. Ancak puta tapınma geleneğinin en yaygın olduğu zamanlar Hz. İbrâhîm dönemine tekâbül etmektedir. Zira kaynaklarda İbrâhîm Peygamber’in babası Âzer’in, puta taptığı ve geçimini put yapıp satarak kazandığı yer almaktadır. Oğlu İbrâhîm babasını, “Sen putları ilâh mı ediniyorsun? Şüphesiz ben seni de kavmini de apaçık bir sapıklık içinde görüyorum” (el-En‘âm 6/74); “Babacığım! İşitmeyen, görmeyen ve sana hiçbir faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun?” (Meryem 19/42-44) diyerek uyarılmış ve putlara tapmanın doğru olmadığını vurgulayarak kavmini Hak dinine davet etmiş; lakin olumlu bir sonuç almamıştır (Güç, 2007: 365-366).

Mantıku’t-tayr mesnevisinde putperest ile ilgili olarak *Dâstân-ı Muhammed Mustafa ‘Aleyhi’s-Selâtu Ve’s-Selâm*’ın anlatıldığı bölümde⁵⁰ putperest’in başını keserek putun başına asmak gerektiği şeklinde zikredilmiştir.

❖ *Büt-perestüñ başını kesmek gerek*
Kendü bütün boynına asmak gerek (B/87)

⁴⁹ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevi Bölüm Özetleri* başlığının 5. Bölüm’üne bkz.

⁵⁰ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevi Bölüm Özetleri* başlığının 5. Bölüm’üne bkz.

5.4. Hübel

İslâmiyetten önce müşrikler tarafından Kâbe’de bulundurulmuş putların en büyüğüne verilen isimdir. Kırmızı akik taşından yapılmış olan Hübel, insan sûretinde tasvir edilmiştir. Kaynaklarda sağ kolu kırık olarak geçen bu put, Kureyş’e nakledilerek puta altın bir kol takılmıştır. Mekke’ye nereden ve kimin tarafından getirildiği tartışmalı olan Hübel putu, Batı kaynaklarında ay tanrısının sembolü olarak zikredilmiştir. Hübel ismi, Hicr’de bulunan Nabatî kitâbelerinde Zûşarâ ve Manutu (Menât) putu ile birlikte anılmaktadır. Başlarda Kuzey Arabistan tanrılarında olduğu ve Mekke’ye dışarıdan geldiği söylenen Hübel putunun, Mekke’nin fethi sırasında diğer putlarla beraber kırılarak yok edildiği rivayet edilmiştir (Harman, 1998: 444-445).

Mesnevide bu put Menât, Uzzâ ve Lât putu ile birlikte ismen anılmıştır.

✧ *Ne Hübel kurtulur andan ne Menât*
Kim azarlamaz ne ‘Uzzâ vü ne Lât (B/122)

5.5. Menât, Uzzâ, Lât

İslâm öncesinde bulunan putlardan biridir. Lât ve Uzzâ putu ile birlikte anılan Menât, Kur’ân-ı Kerim’de Necm Sûresi’nde “Gördünüz değil mi (âciz durumdaki) Lât’ı, Uzzâ’yı ve üçüncüsü olan diğerini, Menât’ı.” şeklinde geçmektedir (Necm/19-20).

Metin And’ın *Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitologyası*, çalışmasında bu üç put ile ilgili olarak şu ifadeler yer almaktadır:

“... bu addaki put-tanrı üçlüğü kızlar adını taşıyordu. Tapınım yeri üç akasya ağacından birinin içindeymiş. Ona sunulan kurban kanları da bunun hemen yanında bulunan bir mağaraya akarmış. Özellikle Kureyşlilerin anaerki düzenin bir gereği olarak taptıkları bu üçlü puta *Allah’ın Kızları* denilirmiş. Bir kaynağa göre bunun bulunduğu yer Mekke’den Tâif’e giden yol üstündeki Nahle Vâdisi’nde bulunuyormuş. Ancak bunların yerleri değişik kaynaklara göre değişik yerlerde verilmektedir. Bunlardan Lât beyaz, nakışlı bir taşı, kapalı bir yapı içindeydi; Uzzâ, Mekke ile Tâif arasında Nahle’de bulunan bir ağaçtı. Bunun bir örtüsü de vardı. Menât ise Mekke ile Medine arasında Müşellel denilen yerde bulunan bir kaya heykeldi. Kimine göre bunların üçü de Kâ’be içinde bulunuyordu. Üç putun adı da kadın adıydı, yukarıda belirtildiği gibi Araplar bunların *Allah’ın Kızları* olduğuna inanırlardı.” (And, 2018: 36)

Menât tapınağının kaynaklarda Mekke fethinin ardından çevredeki putları yıkmak için çeşitli birliklerin gönderilmesi ile Hz. Muhammed’in görevlendirdiği Sa’d b. Zeyd el-Eşhelî tarafından ortadan kaldırıldığı ifade edilmiştir (Fehd, 2004: 121-122).

Uzzâ kùltùnùn ortadan kaldırılması ile ilgili olarak İslâmi kaynaklarda farklı rivayetler mevcut mevcuttur. Bu rivayetlerden biri, Mekke'nin fethi sırasında Hz. Muhammed'in görevlendirdiği Hâlid b. Velîd'in, Nahle'ye giderek birtakım uğraşlardan sonra Uzzâ putuna son verdiği üzerinedir (Yavuz, 2012: 268-269).

Kaynaklarda sunak olarak geçen Lât, diğer putlar gibi Hz. Peygamber'in emriyle yıkılmıştır. O sırada başlarına bir felâket gelmesinden korkan Sakîfliler, Lât sunağının yıkım işini korku içinde seyretmişlerdir. Mugîre b. Şu'be'nin görevlendirildiği yıkım işi sona erince Resûl'ün emriyle orada bulunan altın ve değerli taşlardan oluşan hazine Ebû Süfyân'a verilmiştir (Fehd, 2012: 107-108).

Mantiku't-tayr mesnevisinde sözü edilen putlar, *Dâstân-ı Muhammed Mustafa 'Aleyhi's-Selâtu Ve's-Selâm*'in anlatıldığı bölümde⁵¹ ismen zikredilmiştir.

✧ *Ne Hübel kırtılur andan ne Menât*
✧ *Kim azarlamaz ne 'Uzzâ vü ne Lât (B/122)*

5.6. Nârunûr

Mesnevide geçen bir diğer putun adı Nârunûr'dur. Beytin Kemal Yavuz tarafından yapılan çevirisi dışında, Nârunûr putuna başka bir kaynakta rastlayamadık. Yavuz'un yapmış olduğu çeviri ise şu şekildedir: "O putlarımızı yererek incitti; hatta Narunur putu bile onun dilinden kurtulamayıp ağladı." (Yavuz, 2007: 21).

✧ *Putlarımızuñ yüregın tağladı*
✧ *Nârunûr anuñ elinden ağladı (B/123)*

5.7. Zend-Avestâ

Kemal Yavuz'un çevirisine göre bir diğer putun adı Zendusta'dır. Beytin çevirisi şu şekilde yapılmıştır: "Onun ateşi Zendusta putunu da yaktı ve bize; sizin milletiniz büsbütün haktan ayrılıp sapıtı dedi." (Yavuz, 2007: 21). Ancak kaynaklarda Zendusta putu ile ilgili bir bilgiye rastlamadığımız gibi Zendusta kelimesine de denk gelmedik. Kelimenin aslı Zend Avestâ olup sehven Zendusta şeklinde okunmuştur.

✧ *Zendavestâ'yı köyindürdi odi*
✧ *Milletüñüz kamu bātıldur didi (B/124)*

---

⁵¹ Ayrıntılı bilgi için *Mesnevi Bölüm Özetleri* başlığının 5. Bölüm'üne bkz.

Milattan önce 7. yüzyılda yaşadığı varsayılan Zerdüş'tün öğretilerini içeren kutsal metne Zend-Avesta denmektedir. Zend, Avesta'nın Pehleviceye yapılmış bir çevirisi ve yorumudur. Temel, esas, açıklayıcı bilgi, bilgelik, anlamına gelen Avesta ise Zerdüştlüğün ana kitabıdır. Kelime anlamı olarak Zend-Avesta'nın tam karşılığı "Avesta'nın yorumlanması" demektir (And, 2018: 390; Yıldırım, 2017: 814; https://www.dunyadinleri.com/tr-TR/dunya-dinleri/kutsal-kitabi-avesta/oku_zerdust-dininin-kutsal-kitabi-avesta-zend-avesta; <http://byvm.kapadokya.edu.tr/1.-ZEND-AVESTA-ZERDUST>). Sözü edilen konu ile ilgili olarak *İslam Ansiklopedisi*'nde şu bilgilere yer verilmiştir: Mecûsî rahiplerince kaleme alınan ve Avesta'nın yorumu olan metinler, genel olarak Zend diye adlandırılmaktadır ve ekseriyetle Sâsânîler'in son yüzyıldaki teolojik görüşleri yansıtmaktadır (Gündüz, 2003: 281).

5.8. Hûrî

Mantıku't-tayr mesnevisinde zikredilen bir diğer İslâm öncesi unsur hûrîdir. Aslında bu unsur İslâm dininde farklı şekilde tezâhür etmiş olsa da Zerdüştlük'teki hûrî tasvirinden nispeten ayrılır. Zira İslâm'daki hûri telakkisinde göz güzelliği esas olurken Zerdüş inancındaki hûrî, gerçek bir varlık olmayıp iyi amelleri ağır basan kişinin bilincinin canlandığı bir hayal ürünü şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Topaloğlu, 1998: 387).

Bu minvalde beyitte geçen hûrî, cennette yaşadığı tasavvur edilen güzelin üzerine elbise dikildiği bir tasvirin içinde yer almıştır.

✧ *Eski bizden hûriye ton eylemiş
Bir keçeden aya pılven eylemiş (B/749)*

3. BÖLÜM

MESNEVİNİN DİL VE ÜSLUP İNCELEMESİ

1. Mantıku't-tayr Mesnevisinde Sözcük Türleri

Gülşehrî'nin *Mantıku't-tayr* mesnevisindeki sözcük türlerini incelediğimizde “isim”, “zamir”, “sıfat”, “fiil”, “zarf”, “edat”, “bağlaç”, “ünlem” olmak üzere sekiz sözcük türüne de sıklıkla rastlamaktayız. Çalışmamız bir dil çalışması olmadığından mesnevîde geçen sözcük türleri genel itibarıyla ele alınmaya çalışılmış ve varsa sözcük türlerin göze çarpan farklı kullanımlarına değinilmiştir.

1.1. İsimler

Mesnevîdeki isimleri incelediğimizde *basit türemiş birleşik* olmak üzere ismin üç farklı yapısına ait örneklerin yer aldığına tanıklık etmekteyiz. *Mantıku't-tayr* mesnevisinde Arapçaya göre Türkçe ve Farsça kelimeler sayıca fazladır ve en fazla yapıca “basit” isimler kullanılmıştır. Eserde basit ve türemiş isimlere nazaran birleşik isimler daha az kullanılmıştır. Sözü edilen bu isimlerin farklı yapılarına ait seçtiğimiz örnekler ve bulunduğu beyitler aşağıdaki çizelgede gösterilmiştir.

Çizelge 1: Mantıku't-tayr Mesnevisinde İsimler

Mantıku't-tayr Mesnevisindeki İsimler		
İsim	İsmin Yapısı	Bulunduğu Beyit Örneği
dam	basit	Ben gice çün degme bir dama çıkam Çok evi kim issi başına yıkam (B/3585)
el	basit	Ayruğ ağzıyla ağu yutmak gerek Ayruğ eliyle ilan dutmak gerek (B/3671)
ok	basit	Her okı bir yaydan atanlar bizüz Her metâ'ı hîçe şatanlar bizüz (B/3070)
ölüm	türemiş	Kimse yok kim vâ'ız ögüdin dutar Yoğsa konşu ölümü vâ'ız yiter (B/1929)
tatlu	türemiş	Ol ağacuñ kim yemişi tatludur Sen ağacuñ kim yemişi yatlıdur (B/4237)
tütün	türemiş	Tütüninden yüregini tağlayu Ol kâfas ağzını açdı ağlayu (B/1401)

gökyüzi	birleşik	Gökyüzi pür şu 'le vü pür nür-ıdı Bağ içi pür hülle vü pür hür (B/3626)
gözyaşı	birleşik	Toprağa göz yaşlarını kırdılar Bir mağarada çile çıkardılar (B/638)
yiryüzi	birleşik	Dāniş ehli bahşē girmişler-idi Yiryüzinden göge irmişler-idi (B/2238)

1.2. Zamirler

Mesnevîde bulunan zamirleri incelediğimizde, zamirin her türünü Gülşehrî'nin beyitlerde kullandığını müşahede etmekteyiz. Bu zamir türlerinden en çok kullanım alanına sahip olan ve mesnevîde 516 kez zikredilen ben kelimesi ile "kişi zamiri"dir. Mesnevîdeki zamirler, en çok Türkçe kelimeler ile teşekkül olunmuştur. Bahse konu olan bu zamirlerin farklı türlerine ait örnekler ve bulunduğu beyitler aşağıdaki çizelgede gösterilmiştir.

Çizelge 2: Mantıku't-tayr Mesnevîsinde Zamirler

Mantıku't-tayr Mesnevîsindeki Zamirler		
Zamir	Türü	Bulunduğu Beyit Örnekleri
ben	kişi zamiri	Her ne hāle dir-iseñ hāzır benem Kim Süleymān-ıla şāhib-sır benem (B/59)
sen	kişi zamiri	Çünkü sen kâbil degülsin rahmete Lācerem maḥşūş olduñ la 'nete (B/3426)
anlar	kişi zamiri	Ṭūṭı eydür anlaruñ öldükleri Cānların baña fedā kıldukları (B/1408)
kendü	dönüşlülük zamiri	Himmetüñ kendü işini işledi Tañrı şeyḥe suçını bağışladı (B/649)
bu	işaret zamiri	Ne azum kaldı vü dahı ne çoğum Bu-y-ıdı kamu benüm varum yoğum (B/1394)
işbu	işaret zamiri	Şol-durur 'Atṭār işbudur Veled Kim didiler dāsitanlar bī-'aded (B/2580)

ol	işaret zamiri	Gösterüñ bir gög kīm ol māhsuz-durur Bizüm ilümüz niçün şāhsuz-durur (B/47)
şol	işaret zamiri	Şoldur aķ şoldur kıızıl şoldur yeşil Şunu gök añla ve şunu şaru bil (B/1960)
biri	belirsizlik zamiri	Biri puta tapdı ma' būdum didi Biri hāça halk-ı maķsūdum didi (B/24)
cümlesi	belirsizlik zamiri	Ol selāmı tūtler çün aldılar Cümlesi yire düşüben öldiler (B/1372)
herkes	belirsizlik zamiri	Anda kim herkes kıla bir yol taleb Saña āhı oķımaķ yavlaķ 'aceb (B/2996)
kim	soru zamiri	Mūnisüm öldi kime söyleyeyim Daķı bir mūnis kimi eyleyeyim (B/1398)
ķanģısı	soru zamiri	Şeyh eydür ķanģısını dartayım Evvel ü bey' ü şirāda artayım (B/3207)
ne	soru zamiri	Eyle dut gözsüz çerāģın yandura Işıģında baķuban neyi göre (B/198)

1.3. Sıfatlar

Mesnevîde bulunan sıfatları incelediğimizde sıfatın hemen hemen her türünü Gülşehrî'nin beyitlerde kullandığını müşahede etmekteyiz. Ekseriyetle Türkçe kelimelerle kurulu tamlamaların tercih edildiği sıfatlar iki kelimedenden teşekkül etmişlerse de nadir de olsa üç kelime ile oluşturulmuş sıfatlar da mesnevîde karşımıza çıkmaktadır. Bahse konu olan bu sıfatların farklı türlerine ait örnekler ve bulunduğu beyitler aşağıdaki çizelgede gösterilmiştir.

Çizelge 3: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Sıfatlar

Mantıku't-tayr Mesnevisindeki Sıfatlar		
Sıfat	Türü	Bulunduğu Beyit Örnekleri
ķırķ gün	asıl sayı sıfatı	ķırķ gün anda dün ü gün oturdılar Ellerini Hāzrete götürdiler (B/636)
yüz biñ kanat	asıl sayı sıfatı	Ol kuşuñ yüz biñ kanadı var-durur Bir kanat naķşıñ tapan kāfir-durur (B/27)

beşinçi ev	sıra sayı sıfatı	Ol beşinçi ev yigitlik yoludur Ol kim altınçı kocalık hâlidür (B/1982)
yidinçi gökde	sıra sayı sıfatı	Hem yidinçi gökde buldılar rüsül Cenneti vü çaldılar anda dühül (B/3907)
buçuğ ferseng yol	kesir sayı sıfatı	Var-ıdı şardan buçuğ ferseng yol Bir köy ü bir şeyh anda 'ilmi bol (B/4082)
yarı 'ömr	kesir sayı sıfatı	Eydür armadum ben ol müşkilde rāy Naħvı eydür yarı 'ömrüñ yoğa say (B/2082)
bu sözi	işaret sıfatı	Çün ben işitdüm bulardan bu sözi Hem görindi baña ol sözüñ yüzi (B/2611)
şol kopupuz	işaret sıfatı	İy Süleymān şol kopupuzñ kılını Bur kim öğrenlüm bu kuşlar dilini (B/4428)
ne yıldız	soru sıfatı	Bu ne yıldızdur anı tañlar mısın Yā evi kaŋı-durur añlar mısın (B/2834)
kaŋı kapu	soru sıfatı	Eydür iş bunlar 'aceb çün irdiler Uçmağa kaŋı kapudan girdiler (B/856)
degme cevr	belirsizlik sıfatı	Şeyh eydür hōd şuçuñ bağışlayam Degme cevrüñe yüz eylük işleyem (B/725)
dükeli dert	belirsizlik sıfatı	Ay u günden rüşenırağ cān ola Kim dükeli derde ol dermān ola (B/3871)
kaŋu halk	belirsizlik sıfatı	Çor-ısañ kim ol bu sözleri diye Az zamānda kaŋu halk aña uya (B/128)

1.4. Fiiller

Mantıku't-tayr mesnevisinde kullanılan fiilleri incelediğimizde, *basit*, *türemiş*, *birleşik* fiil olmak üzere fiilin üç yapısına uygun düşen pek çok örnek fiillerin kullanıldığına müşahade etmekteyiz. Sözü edilen fiilin yapısına ait tüm fiilleri sıralamak yerine seçtiğimiz fiil örneklerinin çizelgede verilmesi uygun görülmüştür. Artakalan fiil örnekleri ise çalışmanın sözlük bölümünde beyit örnekleri ile birlikte ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Çizelge 4: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Fiiller⁵²

Mantıku't-tayr Mesnevisindeki Fiiller		
Fiilin Yapısı	Fiil Örnekleri	
Basit	at-	gör-
	bil-	ol-
	bul-	san-
	di-	sev-
	dol-	söyle-
	dut-	vir-
	gel-	yık-
	git-	yi-
Türemiş	ayrıl-	diril-
	bağla-	katlan-
	başla-	korkıt-
	benze-	söylen-
Birleşik	ayru kal-	gösterime-
	başarıma-	inanur ol-
	bildürivir-	kaçagör
	cefa eyle-	virime-
	dartabil-	yyüdur-
	esir ol-	yügürügel-

Bunların dışında mesnevîde dikkatimizi çeken bir başka husus, Gülşehrî'nin fiili kullanma tercihleri üzerine olmuştur. Daha önce örneklerine az rastladığımız ya da hiç karşılaşmadığımız orijinal fiil kullanımlarına rastlanmaktadır. Konu ile ilgili olarak “ata atlan- (*ata binmek*), becid dut- (*acele etmek*), ‘ahdi bağla- (*vâdetmek, söz vermek.*), bağıl ur- (*cimri olmak*), bil dep- (*bel bellemek; bel denilen araçla toprağı işlemek*), çevresine çevrin- (*etrafında dönmek.*), cevruñ dart- (*eziyet çekmek.*), kılıç dart- (*kılıcını çekmek.*), sefer düş- (*yolculuğa çıkmak.*), ümîd dut- (*ümit etmek*), el şun- (*el uzatmak.*), öğüde gir- (*nasihata, öğüde başlamak*), izlerin azıt- (*iz azıtmak: yolunu kaybetmek.*), kov kov- (*arkadan çekiştirmek, gammazlık etmek*), kur‘a ur- (*kura çekmek; ad çekmek.*), lezzetin duy- (*lezzet duymak.*), tevbeler şı- (*tövbe bozma.*), ün dart- (*ses çıkarmak, bağırma.*), berki ur- (*sağlam, kuvvetli vurma, sağlamlaştırmak*), oda ur- (*ateşe vermek, yakmak.*), kılıca ur- (*kılıca vurma*), yalan ur- (*yalan söylemek*), yire sun- (*yere koy-; ortaya bırak-*

⁵² Mantıku't-tayr mesnevisinde yer alan fiillerin anlamı ve bulunduğu beyitler için çalışmanın *Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük* bölümündeki ilgili madde başlarına bkz.

), kayu yi- (*kaygulanmak, endişe duymak*), yoldan eylet- (*yolundan çevirmek, yoldan çıkarmak*), yolu sür- (*yolu takip etmek*), nefsu ut- (*nefsi yenmek*), merhem ur- (*merhem sürmek*)” gibi örnekleri sıralamak mümkündür.

1.5. Zarflar

Mantıku't-tayr mesnevisinde kullanılan zarfları incelediğimizde *durum, yer-yön, miktar/azlık-çokluk, zaman, soru* olmak üzere zarfın bütün türlerine örnek olacak pek çok belirtecin kullanıldığına tanıklık etmekteyiz. Mesnevide en çok soru zarfı kullanılmakla birlikte bu türdeki zarflar “niçe ve nite” kelimeleri ile oluşturulmuştur. Bunların yanı sıra zarfların Türkçeden ziyade Farsça ve Arapça kökenli kelimelerin çoğunlukta olduğu dikkat çekmektedir. Sözü edilen zarf türlerine ait bütün zarfları sıralamak yerine her zarf türünden seçtiğimiz örneklerin çizelgede verilmesi uygun görülmüştür. Artakalan zarf örnekleri ise çalışmanın sözlük bölümünde beyit örnekleri ile birlikte ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Çizelge 5: *Mantıku't-tayr* Mesnevisinde Zarflar

Mantıku't-tayr Mesnevisindeki Zarflar		
Zarf	Zarfın Türü	Bulunduğu Beyit Örnekleri
rüşen	durum	Yoħsa çün ben nükteyi rüşen diyem Sen ne kişisin ki saña sen diyem (B/4364)
ħayrān u mest	durum	Geldi bülbül ortaya ħayrān u mest Vālih ü medhūş u sergerdān u mest (B/263)
bī-ğaraz	durum	Bir bize aňladıvirgil bī-ğaraz Kim bu cān cevher midı veya ‘araz (B/3864)
içerü	yer-yön	Var-ısa destür içerü gireyim Raħtını tapuñuza degüreyim (B/2914)
aşğa	yer-yön	Bir daħı atar anı daħı dutar Aşğa kor birbirisine çatar (B/1184)
berü	yer-yön	Eydür er degül misin getir berü ‘Avrat-ısañ gelme zinhār ilerü (B/1160)
az	miktar/azlık-çokluk	Bir iki gün saña az ötmek gerek Bunlaruñ ta‘ziyyesin dutmağ gerek (B/1387)

birez	miktar/azlık-çokluk	Bir dağı urur ko oynı dur girü Sür birez yolu iltelüm ilerü (B/1205)
yavlağ	miktar/azlık-çokluk	Eydür ol cāzū degül ben bilürem Hālını yavlađ teferrüc kılıram (B/160)
hergiz	zaman	Eytdi hıç unıtmadığuz biz sizi Gerçi siz añmadadıñuz hergiz bizi (B/1370)
imdi	zaman	Rüstem'e eydür in imdi gidelüm Çünki alduğ atları pes n'idelüm (B/1187)
zinhār	zaman	Hüdhüd eydür hışma zinhār uymadığıl Zahm ururlar-ısa dağı dınmağıl (B/3299)
kaçan	soru	Şimdi uyırsın kaçan uyanasın Öldüğüñden uykıudan uyanasın (B/1999)
niçe	soru	Eydür iy miskîn delü olduñ meger Hıçe niçe satalar hergiz güher (B/3049)
nite	soru	Sen yalıñuz kamu 'ālem dīnini Nite bātıł kılasıñ 'ađluñkanı (B/4350)

1.6. Edatlar

Tek başına bir anlam ifade etmeyen edatlar, isim ve isim soylu sözcük gruplarından sonra gelerek sözcüklerle sadece anlamca aralarında bir bağ bulunmasının yanı sıra gramer açıdan da bir birliktelik kurulan, eklendikleri sözcükler ile tümcenin diğer sözcükleri arasında türlü anlam münasebetleri olan görevli sözlerdir (2009: 1052).

Gülşehrî'nin söz varlığını oluşturan dil malzemelerinden biri de edatlardır. "Gibi için, kadar, -a karşı, diye, bigi, -a göre, dek, değin, çün, bile, ile, be-, mi, değil, sıfat, -cileyin/çileyin, misl, misal, ez-, meger, yalunuz, illa" mesnevide sıklıkla kullanılan ek ve kelimelerden oluşan edatlardır. "Gibi, için, kadar, -a karşı, diye, dek, değin, bile, misl, meger, illâ" gibi kelimelerden oluşan bu edatlar mesnevide birden fazla anlama gelerek kelimeler arasında çeşitli anlam ilişkileri kurmuşlardır. Bunların haricinde eserde tek bir anlama gelerek kullanılan edatlar da mevcuttur. Söz konusu olan bu edatlar ile birlikte birden fazla anlam ilişkisi kuran diğer edatların bağlama kattığı anlamı/görevi ve bulunduğu beyit örnekleri aşağıdaki çizelgede sunulmuştur.

Çizelge 6: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Edatlar

Mantıku't-tayr Mesnevisindeki Edatlar		
Edat	Edatın Bağlama Kattığı Anlamı/Görevi	Bulunduğu Beyit Örnekleri
gibi	“benzerlik”	Rengi la' l ü dişleri lü' lü gibi Hâli Türkistân'da bir hindü gibi (B/364)
		Ol biri eydür ki düzağ yoldadır Olmağıl düzağ gibi nefis-ile pür (B/413)
		Tütiler gibi şekerler yiyelüm 'Adl içinde bir hikâyet diyelüm (B/955)
		Zâlim olma degme bir şultân gibi 'Âdil ol Dârâ vü Nüşirvân gibi (B/1011)
		Mü' min ol kaz yavrısı gibi yüzer Deñizüñ dört yanını şeytân gezer (B/1093)
	“tahmin, kadar”	Şeyh katına gelür bir ay gibi Altun inçüye banılmış bay gibi (B/452)
	“yaklaşık, kadar”	Geçerem yüz biñ deñiz gibi göli Kim etegüme anuñ degmez öli (B/1023)
“sanki”	Bu hüner her ta' nadan hâlî gibi Tâ men ol dâra birün eli gibi (B/3404)	
için	“uğruna”	Ögüdüm dut kimseneye buşmağıl Bir gül içün biñ dikene düşmegil (B/279)
		Bir kişi pâdişâh içün öldüğü Yig ki şultân bunça zağmet gördüğü (B/971)
		Başımı yavrılar içün terk idem Kimse dutaram dir-ise ben n'idem (B/1045)
		Sevme ol yâri kim soñra gidiser Giden içün kaygu yiyen n'idiser (B/1632)
	“görelilik”	Tüti-y- içün karğa dağı dem-be-dem Eydür-idi kıanda olsa bîş-ü-kem (B/1828)

	“sebeþ, -den dolayý”	Vezn- içün lafzũn gidermiþ þarfini Artuþ eksük söylemiþ söz þarfını (B/750)
		Her ne þekli kim gönülde baęladum Görmedüüm içün aný aęladum (B/1966)
		Et yimeyüp kãni ‘ olayım direm Anuñ uçun günde bir süñük yirem (B/933)
		Þādılıęı menzilini ğam dutar Hayfa geþmiþ ‘ömr- içün mâtem dutar (B/671)
	“amaç”	Āb-ı hayvān isteme dirlig- üçün Aşluña kavıþıęör birlig- üçün (B/788)
kadar	“miktar, ölçü; çok”	Hüdhüd eydür ğāfil olmak hōþ degül Bu ķadar bī-hāşıl olmak hōþ degül (B/1512)
		Seni benden ne ķadar yig gördiler Kim beni ķapularından sürdiler (B/3350)
		Ança luþfuñı kılam halka ‘ayān Ol ķadar fażluñdan eyleyem beyān (B/3944)
		N’oldı bir atı tez aya dutmağa Şol ķadar ‘ālemde erlik itmege (B/1175)
	“miktar, ölçü; az”	Dīn erine az ķadar dünyā gerek Mecnun’a elbetde bir Leylā gerek (B/1722)
-a karşı	“yönelme, doğru”	Ana diler-ise cānın şakına Yavrıya gelen aña ķarşı döne (B/1044)
	"doğru”	Kim ola her gün benüm işüm namāz Bī-niyāza ķarşu eyleyem niyāz (B/420)
diye	“sebeþ”	Ŧoķlıęında muķbil işüm var diye Ķarnı açuķduķda daħı issin yiye (B/2135)
	“amaç”	Anamuz yavrısını ne ustaya Virdi kim yüzmege ögrenüñ diye (B/1070)
bigi	“gibi, benzerlik”	Hüdhüd eydür bunça nām u bunça neng Kim güher bigi olasın cümle reng (B/1235)

-a göre	“uygunluk”	Kim nişânına göre dürişevüz Ola kim ol şâhîde irişevüz (B/1446)
dek	“yalnız, yeter ki”	Şuçsuz öldürmekde yoğ-ısa günâh Ben öleyim dek sağ olsun pâdişâh (B/991)
		Kimse baña iltifât itmese yig Dek gözümde şüreti gitmese yig (B/1662)
		Biz kılavuz pâdişâhuñ hizmetin Dek götürsün üstümüzden miñnetin (B/3678)
	“yalnız, sadece”	Dek Harem içinde ol şâhib-zamân Elli yıl şeyh olmuş-ıdı bî-gümân (B/323)
		Zîra dünyâda bilinmez kişiler Zerre gibi dek güneşde ışıklar (B/1859)
“gibi”	Ol öğüdün dahı terkîn urdılar Hîre vü hõr u hacîl dek durdılar (B/443)	
değın	“kadar, dek”	Sen Muhammed yolını dutğıl kim ol Eylemişdür Hakk'a değın toğru yol (B/4117)
		Yolda hiç eğlenmedi yolu sürer Çüst Ayas'uhn katına değın irer (B/3527)
		Zâd u rûzumuz bizüm şuda-durur Kim deñiz gögsümüze değın gelür (B/1019)
çün	“-e rağmen karşıtlık”	Bu evün çün bir yolu var bî-ta ‘ab Kağı yoldan gelmiş olasız ‘aceb (B/3538)
		Çün cihânda Rüstem-i destân didün Daha ne kaldı ili koyup gidün (B/1196)
	“bile”	Çün Süleymân hüdhüde kıldı ‘itâb Kim kıla taşnîf bundan yig kitâb (B/1452)
	“için, sebep”	Yohsa ben tâcı koyan çün görmedüm Ol ferîşteyi vü vaşfin virmedüm (B/2277)
		Düşmanum çün bellü kişi olmadı Eyle dut kim dünyaya hõd gelmedi (B/1861)
“-dığı gibi, benzerlik”	Ğaybetün çün kazanında kaynaram Halkı bir loğma gibi hõş çeynerem (B/2215)	

		<p>Çün Felek-nāme düzetdük şāhvār Pārisiçe taht u tāt u zer-nigār (B/4410)</p>
	“-den sonra”	<p>Çün selāmumuñ cevābın virdiler Girü ‘irfān ‘ālemine girdiler (B/2568)</p>
		<p>Çün bu sırrı aşl kavmi bildiler Yitmiş ev kamu Müsülmān oldılar (B/744)</p>
bile	“ile, birliktelik”	<p>Nākaralar çalınur kavvāl-ıla Deff ü nāy u berbaṭ u şeštā bile (B/2284)</p>
		<p>Şeyḫ eydür gevdeñi dartdum hele Baş ayak qarın bağırsuğı bile (B/3211)</p>
ile	“beraber, birlikte”	<p>Yār-ıla yüz dürlü ‘ayş ider-idi Girü Şaṭṭ’a düşüben gider-idi (B/295)</p>
		<p>Yola kāmusu bile ‘azm itdiler Çün birez yir hüdhüd ile gitdiler (B/1543)</p>
	“alet”	<p>Güç-ile bunuñ-ıla çün çıkmadum Gürz ile atdan aşığa yıkmadum (B/1220)</p>
		<p>Dizi üstinden elini kaldura Bir tapança-y-ıla beni öldüre (B/1218)</p>
	“vasıta”	<p>‘Işk-ıla her kim aña Tañrı adın Ter sözüümüñ bile datlu dadın (B/1679)</p>
		<p>Ne du‘ā-y-ıla ki dili bilürüz Tañrı’nuñ luṭfi şıfātın dilerüz (B/3878)</p>
		<p>Ad-ıla işler-imiş kişi işi Bir pula degmez-imiş adsuz kişi (B/1260)</p>
	“sebeb”	<p>Git katumdan kim delü olmayasın Tırma kim kayḡu-y-ıla tolmayasın (B/1716)</p>
		<p>‘Adl-ıla dutdı Ferīdün ‘ālemi Zulm-ıla Ḍahhāk öldürdi Cem’i (B/2128)</p>
	be-	“-den başka”
mi	“zaman”	<p>İ’tikād aşşı kıla mi kişiye Kim anuñ ılduzı anda ışıya (B/1888)</p>

	“soru”	atluluk gibi cihānda dad mı var Dünyada Gülşehri gibi ad mı var (B/2651)
	“onaylatma”	Ben degül miyem semī’ ü yā basīr Yā ḥakīm ü yā ‘ālīm ü yā ḥabīr (B/3939) Ben degül miyem cihānı yaradan Benden artuğ kimse var mı dōriden (B/3940)
değil	“olumsuzluk”	Bir deñiz kim sāhili peydā degül urfa yol kim menzili peydā degül (B/4159) Rence çün senüñ tenüñ rāzı degül Pes nite eydür aña kim gel sen öl (B/1001)
	“olumluluk”	Lafzı bilür va’izem i’lāl-ıla Lafzı bilmez degülem i’ māl-ıla (B/2028)
sıfat	“gibi”	Şehvete māyil degül ḥayvān şıfat ‘Ağla uyar kim ola Sübhān şıfat (B/2359)
- cileyin/çileyin	“gibi”	Kimsene bençileyin zār olmasun Kimse bu derde giriftār olmasun (B/400) Ben dağı sencileyin hem bir günāh Eyledüm illā bilür ol Pādişāh (B/3436)
misl	“gibi, benzer”	Bir-durur Şāni’ kim anuñ mişli yoğ Ol yaratduğı cihānda şun’ı çoğ (B/1902)
misal	“gibi”	Hüdhüd ü kuşlar u sīmurđ mişal ‘Ağl u ḥulđ u Tañrı’ya kıldı meşel (B/16)
ez-	“-den dolayı”	Ādemīye iriçegin bir ḥaţar Altunına miss karışur ez-ķader (B/3448) Ten misin tenlölere uya-y-ıduñ Ez-ķader ten lezzetin duya-y-ıduñ (B/4332)
meger	“sadece, bir tek”	Rehber olmağa meger hüdhüd gele Kim yolu Gülşehrī’den yigrek bile (B/54) Gün şanı kim gice pāyāna ire Kim meger bu derd dermāna ire (B/397)
	“sanki, herhālde”	Güneşüñ yüzi cihānda fāş ola Anı görmeyen meger ḥuffaş ola (B/1588)

		Eydür iy miskîn delü olduñ meger Hîçe niçe satarlar hergiz güher (B/3049)
yalunuz	“yalnız, sadece”	Āyine çün kim tamām olmuş ola Bir şafāsı yaluñuz kalmış ola (B/1177)
		Ben yaluñuz kim bir iklîme irem Bir güneş gibi ol iklîme girem (B/4351)
illa	“-den/-dan başka”	Ol biri eydür ki İblîsi yiñen Olmaya illā bu telbîsi yiñen (B/423)
	“ancak, sadece”	Ben dahı sencileyin hem bir günāh Eyledüm illā bilür ol Pādişāh (B/3436)

1.7. Bağlaçlar

Sözcükleri, sözcük gruplarını, tümceleri, bazen de paragrafları şeklen ve manen birbirine bağlayan ve yükledikleri işlevler ile bağlandıkları sözler arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran biçimbirimlerdir (Korkmaz, 2009: 1092).

Mantıku't-tayr mesnevisinin söz varlığını oluşturan dil malzemelerinden biri diğeri de bağlaçlardır. Eserde geçen “ile, yâ, yâ...yâ, yâ...ü...yâ ,yâ...vü...yâ, yâ...yâhûd, yâhûd, bile, çün, çün ki, çün kim, çü, ne...ne, hem...hem, hûd, dahı, dahı...dahı, dakı, -de, u/ü, ü hem, u/ü yâ, kim, ki, illa, meger, meger kim, ve, velî, veyâ, vü, vü yâ, zîrâ, zîrâ ki, zîrâ kim, zîrâ çün kim, geh...geh, ger, gerçi, yohsa, bârî, belki, nite, nite ki, nitekim, niçe kim, niçeme, niçeme kim, san kim” bağlaçları bu dil malzemelerinden birini oluşturmaktadır.

Gülşehrî, “ile, yâ...yâ, yâ...ü...yâ, yâ...vü...yâ, yâ...yâhûd, yâhûd, çün ki, ne...ne, hem...hem, hûd, dahı...dahı, dakı, -de, u/ü, ü hem, u/ü yâ, illa, ve, velî, veyâ, vü, vü yâ, zîrâ, zîrâ ki, zîrâ kim, zîrâ çün kim, geh...geh, ger, gerçi, bârî, belki, nite, nite ki, nitekim, niçe kim, niçeme, niçeme kim, san kim” bağlaçlarını tek bir anlama gelecek şekilde kullandığı gibi birden fazla anlama gelen bağlaçları da sıklıkla kullandığına tanıklık etmekteyiz. Sözü edilen bu bağlaçların bağlama kattığı anlamları ve bulunduğu beyit örnekleri aşağıdaki çizelgede sunulmuştur.

Çizelge 7: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Bağlaçlar

Mantıku't-tayr Mesnevisindeki Bağlaçlar		
Bağlaç	Bağlacın Bağlama Kattığı Anlam	Bulduğu Beyit Örnekleri
ile	“ve”	Şeyh ile siz yâr olmışmıssañuz Erlig-ile yola gelmişmisseñüz (B/606)
		Büşr ile Yemlihâ girdiler yola Büşr'e eydür Yemlihâ girü güle (B/2852)
		Pâdişâhlık bende çün bî-bâk ola Kullarum Cemşîd ile Dağhâk ola (B/1241)
yâ	“veya, veyahut”	Baht kıanı kim baña bîdâr ola Yâ anuñ ‘ışkında baña yâr ola (B/279)
		El kıanı kim toprağı başa şaçam Yâ ayak kıanı ki bu yoldan geçem (B/393)
		Göreyin bu pehlevânı kim n’ider Niçe durur yâ nite koyup gider (B/1224)
	“artık, bundan böyle”	Kim meger bu derde dermân irişe Yâ yola âğâz pâyân irişe (B/1559)
	“işte”	Er kim âsârı cihânda kalmadı Yâ kitâbı birle şöret bulmadı (B/2615)
		Geh gemide gâh deñizde ola Ârif işi dünyada yâ ne ola (B/4037)
	“o hâlde, öyle ise”	Adı bu da ‘vîlere hâkîm ola Kim bu şeyh olmaz-ısa yâ kim ola (B/2549)
Cehl-ile şeyh olmağa yaraya mı Yâ demür darağ şağal daraya mı (B/2510)		
“-da, de”	Hîç deñizde yüzmek öğrendüñ midî Yâ şuya düşesüñi şanduñ mıdı (B/2087)	
yâ...yâ	“ya...ya da”	Yâ hâkîmüñ kıavlın öğren zînhâr Yâ kerîmüñ fi ‘lin eyle ihtiyâr (B/3031)

		Ol maḥallāda anı yā it yiye Yā çetük yiye vü ḥōş doydum diye (B/3799)
		Çün benüm ‘ışkum degüldür serserī Yā başum kes yā elüm dut iy perī (B/461)
yâ...ü...yâ	“ya...veya”	Biri sözi fi ‘l ü harf u ism idi Birinüñ yā cevher ü yā cism idi (B/2246)
yâ...vü...yâ	“ya... ya da”	Virdügi yā onda vü yā beşdedür Kim ra‘iyyet kâmusı bu işdedür (B/4035)
yâ...yâhûd	“ya...yahut”	Ṭağda şü yā ola yâhûd olmaya İlla hergiz Dicle şusuz kalmaya (B/4116)
yâhûd	“veya”	Eydür anı dartası mîzân kanı Yâhûd ol ağırlağa batman kanı (B/3259)
		Şeyḥ eydür cānuñ eyüligine Ne gümân yâhûd ne beñzer cān tene (B/3225)
bile	“de, da, dahi”	Kalanınuñ cānları alüdadur Zîra cismiyle bile pālüdadur (B/3903)
	“üstelik”	Yoğ-ıdı şek hergiz öginde bile Kim kıızıl aq rengi ayruksı ola (B/1936)
		Nā-tüvānam nite gideyim yola Kuvvetüm yoq niçe varayım bile (B/1611)
çün	“çünkü, nedeniyle”	Ol kanat naqşına çün inandılar Ol kuşu ol bir kanadı şandılar (B/21)
		‘İşk çün gitdi Şaṭṭ’a düşmek ‘azîm Yüzemeyene ḥaṭardur iy ḥakîm (B/306)
	“mademki”	Çün anı bilmez nite kılur taleb Leyli dir Leylî’ye bakmaz iy ‘aceb (B/1754)
		Çün kişi rāḥatda hem-dem yār ola Renc vaktında niçün ağıyār ola (B/611)
	“ama, fakat”	Ayru düşdi pādişāhdan bir zamān Çün sever-idi anı şāh-ı cihān (B/3512)
		Çün benüm yügürdüğümi bilesin Sen bu eve uçagelmiş olasın (B/3535)

	“ki, zaten”	Reşkümüz yoğ bülbül ü destānlara Çün ırakdan bağaruz bōstānlara (B/1676)
		‘Ömrümüñ niçeligin çün bilesin Sen katumda dünki bir tıfl olasin (B/3332)
	“böylece”	Çün belürdi hühdüdün serverligi Ol yola vü kuşlara rehberligi (B/1540)
		Çün halife kapusına irdiler Kapusından tapusına girdiler (B/2289)
çün ki	“çünkü, şundan dolayı”	Biliş adsuz çün ki sizden yād-durur Hem bu iki ad dađı hūb ad-durur (B/2642)
çün kim	“mademki”	Tañrı adın çün kim añduñ iy ‘azīz Hem Nebī’nüñ na‘tını kılduñ temīz (B/2552)
	“çünkü”	Çün kim ölesüñ güne inanasın Dirliği Gülşehri’den öğrenesin (B/1643)
		Dizi üstinden elini kaldura Bir tapança-y-ıla beni öldüre (B/1218)
	“böylece”	İşbu bir hōş dāsītāni añlañuz Remzini çün kim bilesiz tañlañuz (B/2235)
		Çün kim ol üç yoluñ ehlin bilevüz Hem yoluñ şa‘bın u sehlin bilevüz (B/3967)
“öyle ki”	Çün kim ol kaçdı bir eydüñ n’ideyim İstemeye kankı yaña gideyim (B/1266)	
çü	“ve”	Sen kamu missin çü altun sende yok Ben kamu altun ki hiç mis bende yok (B/3450)
	“çünkü, bundan dolayı”	Gencine miftāh çü Bismillāh ola Genci açan ādemī āgāh ola (B/1)
ne...ne	“ne...ne de”	Ne baş ol yoldan şığar u ne ayak Bize yakın ol yol u saña ırak (B/3541)
hem...hem	“hem hem de”	Hem uşul-i dīn-ile ma‘mūr-ıdum Hem uşul-i fikh-ıla meşhūr-ıdum (B/2022)
hōd	“-da, -de”	Güneş anuñ pertevinden tolına Ay hōd anuñ gibi kıanda bulına (B/355)

dahı	“-da, -de”	Sen dahı böyle baña ‘āk olmağıl Çüftüm ol Meryem gibi tāk olmağıl (B/545)
		Kim Resül eydür tevekkül kıl dahı Deve dizin bağlamağı bil dahı (B/3675)
	“ve”	Halk mālını kim iltür bir görüñ Kesüñ elini dahı boynın uruñ (B/3608)
	“ama, fakat”	Kim Resül eydür tevekkül kıl dahı Deve dizin bağlamağı bil dahı B/(3675)
dahı...dahı	“hem...hem; -da, -de”	Kendüzini ben aña key bildürem Sizi dahı anı dahı öldürem (B/112)
dakı	“dahi, -da, de”	Hvōca eydür tuzum etmegüm haķı Otur ol küngürede bir dem dakı (B/1405)
-de	“de”	Gök tokuzdur yidisinde seyr ider Yidi seyyāre de burcına gider (B/2830)
u/ü	“ve”	Hem şalāt u şavmı bī-ħad var-ıdı ‘İlmi çok u şāhib-i esrār-ıdı (B/327)
ü hem	“ve hem de”	Dartar-ısam kıymeti artuķ gele Dükeli ‘ālemden ü hem yig gele (B/3229)
u/ü yâ	“veya”	Birisi eydür ferişte ine mi Gökden ü yâ yire hergiz kona mı (B/2330)
kim	“bundan dolayı”	Da‘vi Mevlānā Celālüddīn kıla Kim anı dükelçügi ‘ālim bile (B/4356)
	“ki”	Gördi bir ağaç dibinde kim bir er Ağzı açuķ yatmış uyur bī-ħaber (B/2443)
		Dünyaya hiç istemez kim baķam ‘Ömr bünyādın dilerem kim yıķam (B/805)
“böylece”	Gel bize şultāndan alğıl bir mişāl Kim şaça şu yüzine āb-ı zülāl (B/2155)	
ki	“ki”	Bir avuķ sirkeyi yüz yük şekkere Şaç ki sirke maħv ola şekker tura (B/4223)
	“çünkü”	Her kim ol erlikde dūn-himmet-durur Er dime aña ki bir ‘avrat-durur (B/1787)

	“eğer, şayet”	‘Avrata doğru sözi devlet-durur Er ki yalan söyledi ‘avrat-durur (B/2224)
illa	“ama, fakat”	Halk hoşıdı vü yâ mâhı sever İlla Gülşehrî kim ol şâhı sever (B/4028)
		Yüzmek öğrenmek bu iş çatı-durur İlla bizde bu hüner zâtî-durur (B/1069)
meger	“meğer, aslında”	Şeyh ile Tañrı arasında meger Bir küdüret var-ıdı key mu‘teber (B/647)
	“eğer, şayet”	Kim meger ersüz-ise anı ala Yemlihâ’nuñ hâatunın dağı bile (B/2970)
meger kim	“meğerki, gerçek o ki”	Ten degül cân kim şeker dadın bile Cân meger kim şekkerüñ adın bile (B/4335)
	“belki de, herhâlde”	Kendüzin yalıñına urdı revân Kim meger kim ala andan bir nişân (B/4190)
		Kimse benden gelmedi hüd ilerü Sen meger kim uçuban geldüñ berü (B/3534)
ve	“ve”	Şoldur aq şoldur kızıl şoldur yeşil Şunu gök aña ve şunu şaru bil (B/1960)
velî	“ancak, fakat”	Sen kim eyledüñ girü mülkin duraq Çapusındasın velî andan ıraç (B/3464)
veyâ	“veya, ya da”	Bir bize añladıvirgil bî-ğaraz Kim bu cân cevher midi veya ‘araz (B/3864)
vü	“ve”	Şimdi ay indi vü çıkdı âfitâb Küfr ü ‘isyân gitdi vü geldi şavâb (B/652)
vü yâ	“veyâ”	Tağda kim peydâ vü yâ pinhân ola Degme taş dibinde yüz biñ kân ola (B/1442)
zîrâ	“çünkü”	Ay dutılır nürünü virmez olur Zîra ol dem güneşi görmez olur (B/2848)
zîrâ ki	“çünkü, onun için ki”	Begler ortasında size şulţanı Gösterem zîrâ ki bilürem anı (B/1572)
zîrâ kim	“çünkü”	Zîra kim Allâh mekândandur berî Sen dağı hem bî-mekânsın iy perî (B/4337)

zîrâ çün kim	“çünkü, böylece”	Zîra çün kim mülki görem ser-be-ser Mâlikinden ilerü bilem haber (B/3460)
geh...geh	“bazen...bazen”	Niçeme kim geh güneş ü geh ayuz Ol Ğanî katında bir yoksul bayuz (B/1475)
ger	“eğer, şayet”	Ger begümüz işidürse sözüni Doprağundan çıkarısar tozuñı (B/105)
gerçi	“gerçi, aslında”	‘Avratuñ ‘ışkı eri almış-ıdı Gerçi Şattı ’dan bu yaña kalmış-ıdı (B/292)
yohsa	“yoksa, aksi hâlde”	Şem ‘i gözleri görenler yandurur Yohsa gözsüz yanarı söyündürür (B/197)
	“ya da”	Kimi eydür oğlan ussuñ yoğ mıdur Yohsa diri yöridüğüñ çok mıdur (B/93)
bârî	“bari, hiç olmazsa”	Çün bilimedüñ cihân dutmağa yol Bârî var şehrüñde bir şeyhçuğaz ol (B/2608)
		Çün seni gün gibi bilmedi kişi Bârî bir ılduz gibi birez ışı (B/4361)
belki	“belki de”	Şanma kim sen bini gümrâh eyledüñ Belki her bir yolda ağâh eyledüñ (B/3459)
nite	“nitekim, ne var ki”	Eyle san kim Mekke’yi kayd idesin ‘Ālemüñ halkın nite şayd idesin (B/98)
nite ki	“nasıl ki”	Her tağüñ nite ki bir arslanı var Cānavarlaruñ dağı bir cānı var (B/3654)
nitekim	“nitekim, nasıl ki”	Nitekim sen şayruya dermān gerek Āhîr ol oğlana dağı cān gerek (B/996)
niçe kim	“ne zaman ki”	Niçe kim bu şekkerüñ toğmın eker Şekkerüñ ol üstine sergîn döker (B/1807)
niçeme	“her ne kadar”	Hüdhüd eydür niçeme ‘ayyār-ısañ Cāzılığda dağı key tarrār-ısañ (B/3592)
niçeme kim	“her ne kadar ki”	Niçeme kim sende yazuk çok-durur Tevbe çapusu dağı açuk-durur (B/3095)
san kim	“sanki, farz edelim ki”	Eyle san kim Mekke’yi kayd idesin ‘Ālemüñ halkın nite şayd idesin (B/98)

1.8. Ünlemler

“Konuşucunun duygusal bir tepkisini dile getiren, korku, sevinç, şaşkınlık, acıma anlatan, çağrı, buyruk, yasaklama vb. belirten ve tek başına tümce oluşturabilen sözcük.” (Vardar, 2002: 206) olarak tanımlanan ünlemler, Gülşehrî'nin söz varlığını oluşturan bir diğer dil ögesidir.

Mantıku't-tayr mesnevisindeki ünlemler metin bağlamında incelendiğinde bağlama göre metne kattığı anlamların beyitte yer alan diğer dil öğelerinden de yararlanarak hisleri ve sezgileri ifade ettiği ve çeşitli işlevlere sahip olduğu görülmüştür. Eserde, “takdir, uyarı, seslenme, feryat, kabullenme, acıma, sitem, dua, yemin, gösterme, öfke, şaşkınlık, sakınma” gibi çeşitli işlevlere sahip olan ünlemler, beytin ifade gücüne güç katarak anlamın belirginleşmesine de önemli bir katkı sağlamıştır. Beyitte geçen bir ünlemin bağlama kattığı duygu ile aynı ünlemin başka bir beyte kattığı duygu farklı olabilmektedir. Dolayısıyla bir ünlemin her beyit için aynı işleve sahip olamayacağını söylemek mümkündür. Örneğin “yâ” ünlemi bir beyite “sitem” duygusu katarken başka beyitlerde “seslenme ve öfke” duygusu olarak da kullanılmaktadır. Ünlemlerin, sözü edilen duygu durumlarının beyte katacağı anlamı tespit etmek münferit olarak bir beyit ile sınırlı kalmamaktadır. Beyit dışına çıkılarak bazen bölüm bazen ise mesnevi bağlamında değerlendirmek, ünlemin beyte kattığı hissi sağlıklı bir şekilde tespit etmenin temel formülü olacaktır.

Ünlemler mesnevinin söz varlığını oluşturan dil malzemelerinden biri olmakla birlikte aynı zamanda metnin dinamizmi açısından önemli bir yere sahiptir. Farsça ünlemlerin çoğunlukta olduğu ünlemlerin yanı sıra mesnevide Arapça ve Türkçe ünlemlerin de kullanıldığına müşahede etmekteyiz. Bu minvalde *Mantıku't-tayr* mesnevisinde bulunan ünlemlerin bağlama kattığı duygu/işlev ile bulunduğu beyit örneklerinden teşekkül olan çizelge aşağıda tertip edilmiştir.

Çizelge 8: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Ünlemler

Mantıku't-tayr Mesnevisindeki Ünlemler		
Ünlem	Ünlemin Bağlama Kattığı Duygu/İşlev	Bulunduğu Beyit Örnekleri
âferin	“takdir, övgü”	Âferin bir Tañrı'nuñ ihsânına Raḥmet-i Haḫ Muştafa'nuñ cânına (B/1294)
âh	“inleme, feryat”	Nâgeh ıraḫdan añı ol beg görür Âh ider atun başın çeker durur (B/146)
aman	“uyarı, ikaz”	Degme fi'lün yokdur içinde amân Muştafa kavlına inanğıl hemân (B/5)
ey	“seslenme”	Eydür ey dellâl kim pür mâyesin Bu dükânda şâhib-i sermâyesin (B/3043)
hâşâ	“kabullenmeme”	Aldı mîhı eyle geçürdi taşa Kim yağa mîh eyle batmaya hâşâ (B/1161)
hây	“seslenme”	Rüstem eydür hây delü misin nite Kimse kal'adan tez aya at duta (B/1176)
hayf	“esef, acıma”	Bu sözi ben olur-ısam şerḫ iden Ḥayf eger sen olur-ısañ işiden (B/1841)
hele	“seslenme, haydi”	Aldı bir top gibi bir atı ele Atdı Rüstem'den yaña kim dut hele (B/1172)
hey	“seslenme”	Ol kişi kal'adan iner kaçıyu Rüstem'e hey er degül misin diyü (B/1174)
	“sitem”	Ol kişi kal'adan iner kaçıyu Rüstem'e hey er degül misin diyü (B/1174)
i	“ey, seslenme”	Kim i yavrılar bu yüzmeḫ sâzını Kimden öğrendüñüz eydüñ râzını (B/1055)
i vallâh	“dua, yemin”	Kim, i vallâh anda kim siz olasız Hem bunuñ gibi kerâmet bulasız (B/2304)
işde	“işte, gösterme”	İşde anı kuyuda yiyüdurur Senün-içün kimdür ol diyüdurur (B/3720)

iy	“seslenme”	Ussuñı başuña dirşür iy yetim Kadı sözler çıkar ağızından ‘azim (B/94)
sakin	“uyarma”	Girü kendü kendüye eydür şakin Olmaya kim ölümün geldi yakın (B/2747)
uş	“işte, gösterme”	Her terazü kanda ise kanda var Cân u ten mizânları uş bende var (B/3204)
vallâh	“yemin, dua”	Rüstem-idügüm aña çün bildürem Vallâh atam Zâl-ısa kim öldürem (B/1253)
yâ	“sitem”	Altun aqçañ mı yavu vardı ‘aceb Yâ nedür bu kayguya âhir sebep (B/2621)
	“seslenme”	Yâ seni çün böyle biz görmeyevüz Gidevüz kim bunda biz durmayavuz (B/570)
	“öfke”	Yâ şahih eylemek-içün bir teni Öldürürsin bî-günâh bir oğlanı (B/994)
zihî	“şaşkınlık”	Zihî müdbir âdemî vü nâbekâr Kim oğurlıqdan getüre iftihâr (B/3967)
zinhâr	“sakınma, uyarma”	Varma zinhâr ol kişinün katına Kim düziser seni kendü yatına (B/4056)

2. Yinelemeler ve Söz Tekrarları

Klasik Türk şiirinde sözcük ve sözcük gruplarının yinelemesine dayalı anlatım tekniklerinden biri olan yinelemeler, şiirde bir ahenk unsuru oluşturmaktadır (Macit, 2005: 12). Okuyucuyu zinde tutmak, onun dikkatini çekmek, sıkılmasına mahal vermemek mesnevi gibi uzun soluklu bir şiirde çok da kolay olmamaktadır. Bu nedenle şairler kelimelerin sihrine başvurmuşlardır. Yinelemeler ise bu sihirlerin sadece bir tanesidir.

Söz konusu yinelemeler, *Mantuku't-tayr* mesnevisinde ekseriyetle bir kelime ya da kelime grubu şeklinde karşımıza çıkarken nadir de olsa tekrar eden bu yinelemenin bir mısra veya beyit şeklinde de kullanıldığına tanıklık etmekteyiz. Bahse konu olan bu yinelemeler tespit edilerek aşağıda bir çizelge şeklinde sunulmuştur.

Çizelge 9: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Yinelemeler

Mantıku't-tayr Mesnevisindeki Yinelemeler	
Tekrar Eden Kelime/Kelime Grubu/Mısra/Beyit	
Gāh/Geh	Kimi/Kimisi Kimi Bir/Kimisi Bir
Gāh Müsülmān gāh kāfir oluram Geh günāh u geh 'ibādet kıduram (B/1766)	Kimi şayru oldı vü qaldı girü Kimisi varımadı key ilerü (B/4267)
Geh baḥīl ü geh kerīm olur canum Geh saḳīm ü geh saḥīḥ olur tenüm (B/1767)	Kimisi bir ḥırmene pā-best olur Kimisi şehvet meyinden mest olur (B/4268)
Geh vefādār oluram geh bı-vefā Geh küdürütlü oluram geh şafā (B/1768)	Kimi oğrı vü kimi ḥūnı olur N'itse ider kendü yolından qalur (B/4269)
Geh Hicāz'uñ perdesin sāz eyleye Büselik'de nağme āğāz eyleye (B/3821)	Kimisi bir 'işreti gördi laṭīf İndi vü serdīhine oldı ḥarīf (B/4270)
Geh Rehāvı perdesin āğāz ide Geh 'Irāq'uñ perdesini sāz ide (B/3822)	Kimisi bir ḥaşmet ü manşıb dutar Kimisi tācir olur tavar şatar (B/4271)
Geh Dügāh u Çārkārha irişe Geh Hüseyñi perdesinde dürişe (B/3823)	Kimi sultān u kimi derviş olur Kimi bığāne vü kimi ḥvış olur (B/4272)
Gāh Zırefgende sāzını kıla Rāst Geh Hışāruñ perdesini kıla rāst (B/3824)	Kimisi bir şaḥne oldı bir şara Kimi bir kādı ki şarı başara (B/4273)
Gāh şeyḥ ü gāh ruhbān oluram Geh keşş ü geh danışmān oluram (B/1777)	Kimi bir beg ü kimi bir kul olur Kimi 'āmil kimisi ma'zül olur (B/4274)
Gāh bir 'āmı oluram cām-ıla Gāh bir 'ārif oluram nām-ıla (B/1780)	Kimisi bir şeyḥ olur kim geleler Ḥalk u ol şeyḥüñ mürıdı olalar (B/4275)
Gāh 'ābid gāh evbāş oluram Gāh karı gāh qallāş oluram (B/1781)	Kimisi iltür ahı olup girü Terbiyeler-ile işin ilerü (B/4276)

<p>Mümkün ol kim gāh ola gāh olmaya Gāh kıala ‘ālemdede vü gāh kıalmaya (B/1907)</p> <p>Nesneyi ol dāyım olan yarada Gāh olan gāh olmayan ne dōride (B/1908)</p> <p>Gāh olan gāh olmayanı aradan Girü ol dāyım olandur yaradan (B/1909)</p>	<p>Kimi ben bir kıocayam dir oturur Kimi ben bir yigidem dir terk urur (B/4277)</p> <p>Kimi bāy u kimisi yoıhsul gezer Kimi başın kimi ayağın düzer (B/4278)</p> <p>Kimi bir bezzāz u bir baqqāl olur Biri muqrı vü biri kıavvāl olur (B/4279)</p> <p>Kimisi bir kıöyde bir ‘avrat sever Kimisi bir şārda bir oğlan kıovar (B/4280)</p>
Biri	Eydür/Eydür Az
<p>Biri şākird ü biri üstād olur Biri Şırın ü biri Ferhād olur (B/4281)</p> <p>Biri dānişmend olur ‘ilmi ‘azım Biri bir ‘āmı olur cehli delim (B/4282)</p> <p>Biri Mūsā vü biri Kārūn olur Biri Leyli vü biri Mecnūn olur (B/4283)</p> <p>Zühd-ile biri münācāta gider Fısq-ıla biri kıarābāta gider (B/4284)</p> <p>Biri kıallāc u biri kıammāl olur Biri ‘İsā vü biri Deccāl olur (B/4285)</p> <p>Biri māl u milketine inanur Milket ü māl-ıla kıurtılam şanur (B/4286)</p>	<p>Eydür az ‘ilmüm dahı var iy ‘azız Eydür ansuz olmaya anda temiz (B/3247)</p> <p>Eydür az kıilm ilerü hem getürem Eydür aña kıanda batman yitürem (B/3248)</p> <p>Eydür az şıdka irürdüm kıimmeti Eydür anuñ kıamudan yig kııymeti (B/3249)</p> <p>Eydür az kıımdār var bende kerem Eydür ol yeg kıamudan iy muıteşem (B/3250)</p> <p>Eydür az ‘ışk odı cānum yandurur Eydür ansuz ādemı kıayvān-durur (B/3251)</p> <p>Eydür eyüdür benüm kıılkum ‘azım Eydür ol yegdür kıamusından delim (B/3252)</p>

Birisi/Birisi Bir	Cān Ola
<p>Birisi bir çeşmesār üstine hōş İndi vü oturdı vü oldı hamūş (B/4263)</p> <p>Birisi bir māh-rūyı gözledi Yolını kōdı vü anı izledi (B/4264)</p> <p>Birini bir tağ başında kurd yidi Birisi ben girü dönerem didi (B/4265)</p> <p>Birisi bir murğzāra indi hōş Birisi bir hūb ağaca kōndı hōş (B/4266)</p>	<p>Cān ola yüz biñ melekden ulurağ Cān ola bir dıv devden alurak (B/3866)</p> <p>Cān ola kim yüz güherden yig ola Cān ola kim bir rimād u rıg ola (B/3867)</p> <p>Cān ola kim katına bir dem iren Eyle diñlene kim uçmağa giren (B/3869)</p> <p>Cān ola kim şöhetinden ādemı Elli biñ zaħma şaya bir merhemi (B/3870)</p>
<p>Sen yaluñuz kamu ‘ālem dīnini Nite bāṭıl kīlasıñ ‘aqluñ kani</p>	<p>Ay u günden rüşenırağ cān ola Kim dükeli derde ol dermān ola (B/3871)</p>
<p>Sen yaluñuz kamu ‘ālem dīnini Nite bāṭıl kīlasıñ ‘aqluñ kani (B/101)</p> <p>Sen yaluñuz kamu ‘ālem dīnini Nite bāṭıl kīlasıñ ‘aqluñ kani (B/138)</p>	<p>Cān ola kim kīr u katrandan ‘azım Tīre vü tārīkter ola delim (B/3872)</p>
<p>Fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilāt</p>	<p>Cehl zaħm u ‘ilm aña merhem-durur</p>
<p>Fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilāt Zulmet oldı cehl ‘ilm āb-ı hayāt (B/241)</p> <p>Fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilāt Cehl zulmetdür ‘ilm āb-ı hayāt (B/1430)</p>	<p>Dokkuzıncı künbed-i a ‘zam-durur Cehl zaħm u ‘ilm aña merhem-durur (B/2832)</p> <p>Kālibed iblīs ü cān ādem-durur Cehl zaħm u ‘ilm aña merhem-durur (B/3279)</p>
<p>Fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilāt Cehl zulmetdür ‘ilm āb-ı hayāt (B/2508)</p>	<p>Bu hikāyet böyle şırın böyle ter</p> <p>Bu hikāyet böyle şırın böyle ter Hüserev ü Şırın sözi ola meger (B/1677)</p> <p>Bu hikāyet böyle şırın böyle ter Leyli vü Mecnūn sözi oldı meger (B/1678)</p>

3. Âyetler

Kur'ân'da sûreleri oluşturan kelime veya cümlelerin her birine verilen isim olarak karşımıza çıkan âyetler, klasik şiirde daha ziyade dinî ve tasavvufî eserlerde kullanılmışlardır. Yararlandıkları en önemli İslâmî kaynaklardan olan âyetler; aynen, meâlen veya kısmî bir şekilde şiirlerde iktibas edilmişlerdir (Aydın, 2019: 246-247).

Mesnevîde âyet kelimesi Kur'ân sûrelerini oluşturan kelime veya cümlelerin yanı sıra âyetin müstakil anlamı olan “âlâmet, nişân, işaret” anlamlarına gelecek şekliyle de kullanılmıştır. Nitekim Gülşehrî'nin temel gayelerinden biri olan insanlara doğru yolu gösterme, onların Hak yolundan ayrılmamalarını sağlama adına bu gayesini eserinde belli aralıklarla kullandığı “âyet” sözcüğü ile dile getirmiştir. Zira kendi yolunun peygamber yolu olduğunu Kur'ân'a ve onun sözlerine sıkı sıkıya bağlı bulunduğunu, Allah'ın ve peygamberlerin kelâmalarını dile getirdiğini, söyleyeceklerinin âyetlerle örtüştüğünü ve bir nevi bu âyetlerin izâhını yaptığını, tefsirini belirttiğini mesnevînin çeşitli yerlerinde ifade etmiştir.

❖Çün Muhammed milletidür kişümüz
Âyet ü aḥbâr-ıladur işümüz (B/1428)

❖Niçe kim mescidde meclis eylerem
Tañrı vü peygâamberinden söylerem (B/2029)

❖Benden işit her sözüñ takrîrini
Kim kılam her âyetüñ tefsîrini (B/2033)

❖Çünkü âyetden ḥadîs iḥrâc idem
Fıkh ilmin anda istiḥrâc idem (B/2035)

❖Niçe def ü nâ-y-ıla iñleyelüm
Âyet ü aḥbâr ünün diñleyelüm (B/2722)

Mantıku't-tayr mesnevîsinde mükerrer şekilde kullanılan âyetlerle birlikte toplam 36 adet âyet tespit edilmiştir. Ancak yinelenen âyetler çalışmanın sözlük bölümündeki madde başlarında ve ona ait metinde bulunan yerleri referans edilerek zikredilmiştir. Yinelenen âyetler dışında, eserde yer alan farklı 24 âyet buldukları sûrelerle birlikte aşağıdaki çizelgede gösterilmiştir.

Çizelge 10: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Âyetler⁵³

deve kaçan geçe fi-semmi'l- hiyâṭ	"Deve (veya urgan) iğne deliğinden geçmedikçe cennete giremezler." (A'râf/40)
düşe od fi-ḳulûbi'l-mücrimîn	"Suçluların kalplerine ateş düşer." (Hicr/12, Şuara/200)
eflem tekünü ta'kilün	"Hâla akıl erdiremiyor musunuz?" (Yasin/62)
el-bâḳıyâtu's-sâlihât	"Baki olan salih ameller" (Meryem/76)
en-nefse bi'n-nefsi	"Cana can" (Mâide 5/45)
fevḳa külli zî-ilmin 'alîm	"Bütün ilim sahiplerinin üstünde daha iyi bilen vardır." (Yûsuf/76)
hiṭâb-ı üscüdû	"Secde edin" emri. (A'râf/11, Bakara/34, İsrâ/61)
illa fihâ ni'me ecrü'l-'âmilîn	"(Böyle) amel edenlerin mükâfatları ne güzel!" (Ali İmran/136, Ankebut/58)
innâ ileyhi râci'ün	"Allah'tan geldik ve yine O'na döneceğiz." (Bakara/156)
inne'd-dîne 'indallah	"Muhakkak ki Allah katında din İslam'dır." (Ali İmran/19)
irişe cezâ'ü'l-muḥsinîn	"İyilik yapanlar mükâfatına ulaşır." (Zümer/34, Maide/85)
kânitâtün tâ'ibâtin 'âbidât	"İtaat eden, tevbe eden, ibadet eden." (Tahrim/5)
ḳardaşumuzuñ etini yimedük	"Birbirinizin gizli şeylerini araştırmayın ve birbirinizi arkadan çekiştirmeyin. Ölü kardeşinizin etini yemekten hoşlanırsınız mı?" (Hucurât/12)
kulillâh sümme zerhüm	"Allah de sonra onları bırak." (En'âm/91)
külli şey'in ḫâliḳ illâ vechehu	"O'nun zâtından başka her şey fânidir, yok olacaktır." (Kasas/88)
lâ-taḳnetü mi'r-raḫmete	"Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin." (Zümer/ 53)
lâ-taḳrebâ	"Yaklaşmayın." (Bakara/35)
nahnü ḳasemnâ	"Biz kısımlara ayırdık." (Zuhruf/32)
rabbi heblî mülken	"Ey Rabbim! Bana, bir mülk (hükümlerlik) bahset!" (Sad/35)
sâyiğüne'r-râki'üne's-sâcidün	"Oruç tutanlar, rükû edenler, secde edenler." (Tevbe/112)
vallâhu ḫayru'r-râziḳîn	"Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır.âşık (Cum'a/11)
vehüm yestebşirün	"Ve onlar birbirlerini müjdelerler." (Tevbe/124)
vellezîne câhedü finâ	"Bizim uğrumuzda cihad edenler." (Ankebût 29/69)
yusirrüne 'ale'l-ḫinâsi'l-'azîm	"Büyük günahlar işlemekte ısrar ediyorlardı." (Vâkı'a/46)

⁵³ Âyetlerin meâllerinde kaynakçada belirtilen Elmalı Hamdi Yazır'ın Kur'ân-ı Kerim meâli ile Kemal Yavuz'un 2007 yılında hazırladığı *Gülşehri'nin Mantıku't-Tayr'ı (Gülşen-nâme) -Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma* çalışmasının iki cildin de yararlanılmıştır. *Mantıku't-tayr* mesnevisinde yer alan âyetlerin bulunduğu beyitler için çalışmanın *Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük* bölümündeki ilgili madde başlarına bkz.

Gülşehrî eserde “kardaşumuzuñ etini yimedük” ibâresini defaatle ancak farklı kelimelerle meâlen iktibas etmiştir. Dedikodu yapmak, birbirini çekiştirmek bağlamında kullanılan bu ibâre “*Birbirinizin gizli şeylerini araştırmayın ve birbirinizi arkadan çekiştirmeyin. Ölü kardeşinizin etini yemekten hoşlanır mısınız?*” (Hucurât/12)” âyetinden iktibâstır. Mesnevinin gerek tasavvufî-dinî gerek didaktik bir eser olması yönü, Gülşehrî’nin okuyucunun kötü hasletlerden uzak durmasını istemesi ile bire bir örtüşmektedir. Bu kötü hasletlerin başında dedikodu ve gıybet etmek gelmektedir. Gıybet ve dedikodu müellifin en çok üzerinde durduğu ve okuyucudan kaçınmasını istediği konulardan biri olmuştur. Nitekim Gülşehrî de mesnevide sıklıkla sözü edilen mevzuyu okuyucuya bu iktibâs çerçevesinde hatırlatmaktadır.

Mesnevide bu iktibâsın kullanıldığı beyitteki varyantlar aşağıda örnek gösterilmiştir.

✧ *Kendüziñi çün kişi komağ gerek*

Halk etin bunça niye yimek gerek (B/41)

✧ *Kimsenenüñ gaybetini dimedük*

Kardaşumuzuñ etini yimedük (B/906)

✧ *Her kime kim yār u yā kardaş direm*

Ƙamudan anuñ etin yavlağ yirem (B/1771)

✧ *Gaybet-ile ne etini yiyeyim*

Bilmedügüm kişiyne ne diyeyim (B/1862)

✧ *Niçe mü’mindür ‘acab gıybet diyen*

Ƙardaşınuñ dirile etin yiyen (B/2206)

✧ *Kendü etmegin yiyüben kaynayan*

Gün uzun ayruğlar etin çeyneyen (B/2207)

✧ *Bir ahj göster kim ol gaybet dimez*

Halk etini bal u yağ gibi yimez (B/2692)

✧ *Kimse aña bir katı söz dimedin*

Ƙomaya anuñ etini yimedim (B/3291)

4. Hâdisler

Yeni, orijinal, söz, haber gibi mânâlara gelen hadis, tasavvufî ıstılahta Peygamber Efendimizin söz, fiil ve onaylarından ibaret olan sünnetinin sözle ifade edilmiş şeklidir (Bağcı, 2009:16-17). Peygamber Efendimizin söz ve fiillerini tanımlayan hadisler, *Mantku't-tayr* mesnevisinde aynen, kısmen ve manen zikredilmiştir. Âyetler gibi hâdisler de aynen, meâlen veya kısmî bir şekilde şiiirlerde iktibas edilerek İslâmî kaynaklardan yararlanmışlardır.

Gülşehrî hadis diye bilinen peygamber sözlerini beyan ettiği gibi bunlardan kutsî hadis olanlarına da vâkıf olduğunu nitekim eserinde de söz konusu hadislere yer verdiğini ifade etmiştir.

❖ *Çün ehâdisiün beyânın kıluram
Ol ki Rabbânî-durur hem bilürem (B/2034)*

Eserde mükerrer şekilde zikredilen hâdisler toplamda 8 adet şeklinde tespit edilmiştir. Yinelenen âyetler çalışmanın sözlük bölümündeki madde başlarında ve ona ait metinde bulunan yerde referans edilerek belirtildiği için yinelenen hâdis dışında, *Mantku't-tayr* mesnevisinde yer alan farklı 7 hâdis ve anlamı aşağıdaki çizelgede gösterilmiştir.

Çizelge 11: Mantku't-tayr Mesnevisinde Hâdisler⁵⁴

bir gönül sıyan ka'be'yi yüz kez yıkar	"Bir gönül kıran Kabe'yi yüz kez yıkar."
dükelin ümmü'l-ḥabāyis	"(İçki) tüm kötülüklerin anasıdır."
el-aşlu lâ-yuḥşî	"Asıl değişmez, her şey aslına çeker."
en-nāsu niyām	"İnsanlar uykudadır, (öldükleri zaman uyanırlar)."
ilerürek öl ölümden	"Ölümden evvel ölmek, (ölmeden önce ölünüz)."
ölümden ilerü ölmedi	"Ölümden evvel ölmek, (ölmeden önce ölünüz)."
tevekkül kııl deve dizin bağlamağı bil	"Tevekkül et (ancak) devenin dizinini bağlamayı bil".

⁵⁴ *Mantku't-tayr* mesnevisinde yer alan hâdislerin bulunduğu beyitler için çalışmanın *Bağlamalı Dizin ve İşlevsel Sözlük* bölümündeki ilgili madde başlarına bkz.

5. Dua İfadeleri

Mantıku't-tayr mesnevisinde geçen dua ifadeleri Türkçe ve Arapça kelimelerle oluşturulmuştur. Arapça kelimelerle oluşturulan ancak Türkçe cümle yapısı özelliği gösteren dua ifadeleri de mevcuttur. Sözü edilen dua ifadelerin sayısı 6 adet olup aşağıdaki çizelgede tertip edilmiştir. Eserde geçen farklı dua sayısı 6 adet tespit edilmiş olsa da aynı dua ifadesinin zaman zaman eserde yinelenildiğini söylemek mümkündür.

Çizelge 12: *Mantıku't-tayr* Mesnevisinde Dua İfadeleri⁵⁵

hāşa	“(Allah) göstermesin, (Allah) korusun.”
hāşa li’llāh	“Allah göstermesin!”
size çok yaş virsün	“(Allah) uzun ömürler versin.”
tañrı rahmet eylesün	“Allah rahmet bağışlasın.”
tañrı rahmet kılsun	“Allah rahmet eylesin.”
tañrı yaş virsün	“Allah uzun ömürler versin.”

6. Atasözleri

Ulusun ortak düşünce, davranış ve tutumunu belirten atasözleri, toplumun yüzyıllar boyunca geçirdikleri denemelerden ve bunlara dayanan düşüncelerden doğmuşlardır. Kısa, özlü ve klişeleşmiş sözlerden oluşan atasözleri, belli bir kalıp içinde belli sözcüklerle ortaya konmuştur. Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* çalışmasında atasözlerinde geçen sözcüklerin yerlerinin değiştirilmesi ya da aynı anlama gelen bir başka sözcüğün atasözüne eklenmesi durumunda atasözünün anlamı değişmese bile o sözün atasözü olarak anılamayacağını belirtir (Aksoy, 1998: 15-16).

Herhangi bir dönemde yazılmış edebî eserde, o döneme ait dilin kullanıldığı sözcükler yer alır. Nitekim 14. yüzyılda yazılan *Mantıku't-tayr* mesnevisi için de aynı durumun söz konusu olması tabidir. Dolayısıyla Aksoy’un yukarıdaki atasözleri ile ilgili yapmış olduğu değerlendirmeyi, eski dönemde yazılmış edebî bir eserdeki atasözlerini tespit etmek için göz önünde bulundurduğumuzda, o döneme ait dilin değişiminden mütevellit mesnevideki atasözlerinin sayısını tespit etmek ne kadar doğru olurdu? Bunun

⁵⁵ *Mantıku't-tayr* mesnevisinde yer alan dua ifadelerin bulunduğu beyitler için çalışmanın *Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük* bölümündeki ilgili madde başlarına bkz.

içindir ki eserde geçen ve ancak günümüz dilindeki karşılığı atasözlerine tekâbül edenler, bu minvalde değerlendirilerek aşağıdaki çizelgede sunulmuştur.

Çizelge 13: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Atasözleri

İfade Edilen Atasözü	Atasözünün Bulunduğu Beyit(ler)	Günümüz Dilindeki Karşılığı
altun altunlıkda mağbūn ola	<i>Yazmaya Şu üstine naĥsı kişi Şuya tekye uranuñ yildür işi (B/1108)</i>	<i>“Altın yere dūŐmeyle deęer kaybetmez, (altın yere dūŐmekle pul olmaz).”</i>
ayruęa kıyu kıazan kendü dūŐer	<i>Mekri bir gün ŐaĥŐuñ üstine üŐer Ayruęa kıyu kıazan kendü dūŐer (B/3452) Her kim ol kıyu kaza bir kıardaŐa 'Ákıbet ol kıuyuya kendü dūŐe (B/3453) Őorma kim kıyu kıazan kendü ola Girü hem bir kıyu içinde öle (B/3454)</i>	<i>“El için kıyu kıazan, evvela kendi dūŐer.”</i>
ķapudan rişvet giriçek öyke bacadan ķıķar	<i>Ķapudan rişvet giriçek gül gibi Öyke bacadan ķıķar bülbül gibi (B/2198)</i>	<i>“Rüşvet kapıdan girince insaf bacadan ķıķar.”</i>
yazmaya Şu üstine naĥsı kişi Şuya tekye uranuñ yildür işi	<i>Yazmaya Şu üstine naĥsı kişi Şuya tekye uranuñ yildür işi (B/1108)</i>	<i>“Su üstüne yazı yazılmaz.”</i>
ķonŐılar düni gözüñe gün gelür	<i>ĶonŐılar düni gözüñe gün gelür Ayruęuñ yası saña düğün gelür (B/3846)</i>	<i>“KomŐunun tavuğu komŐuya kaz görünür.”</i>
ayruęuñ yası saña düğün gelür	<i>ĶonŐılar düni gözüñe gün gelür Ayruęuñ yası saña düğün gelür (B/3846)</i>	<i>“El elin eŐeęini türkü çağırarak arar.”</i>
dilemez-iseñ ki dola ev dütüñ oduñ üstine daĥı urma odun	<i>Dilemez-iseñ ki dola ev dütüñ Oduñ üstine daĥı urma odun (B/3305)</i>	<i>“Ne ekersen onu biçersen”</i>

7. Deyimler

Genel kural niteliğinde bir söz olmayan deyimler, bir kavramı, bir olayı, bir durumu belirtmek için bulunan özel bir anlatım kalıbıdır. Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* çalışmasında atasözünde olduğu gibi deyimlerde de geçen sözcüklerin yerlerinin değiştirilmesi ya da aynı anlama gelen bir başka sözcüğün deyime eklenmesi durumunda deyim anlamı değişmese bile o sözün deyim olarak anılamayacağını belirtir (Aksoy, 1998: 38-40). Bilindiği üzere herhangi bir dönemde yazılmış edebî eserde, o döneme ait dilin kullanıldığı sözcükler yer alır. Nitekim 14. yüzyılda yazılan *Mantku't-tayr* mesnevisi için de aynı durumun söz konusu olması tabiidir. Dolayısıyla Aksoy'un yukarıdaki deyimler ile ilgili yapmış olduğu değerlendirmeyi, eski dönemde yazılmış edebî bir eserdeki deyimleri tespit etmek için göz önünde bulundurduğumuzda, o döneme ait dilin değişiminden mütevellit mesnevideki deyimlerin sayısını tespit etmek ne kadar doğru olur? Ancak malum üzere deyim tanımıyla yola çıkarak bir kavramı, bir olayı, bir durumu belirtmek için kullanılan anlatım kalıpları ile söz konusu hususa tekâbül eden deyimler, bu minvalde değerlendirilmiş ve eserdeki deyimlerin tespitine gidilmiştir. Buna göre yinelenen deyimlerle birlikte eserde toplam 421 tane deyim tespit edilmiş olup aşağıdaki çizelgede sıralanmıştır.

Tertip edilen deyimlerden mesnevide dikkatimizi çeken bir başka husus, Gülşehri'nin deyimleri kullanma zenginliği ve bu zenginliği oluşturan deyimlerin kullanım tercihleri üzerine olmuştur. Eserde daha önce örneklerine az rastladığımız ya da hiç karşılaşmadığımız orijinal deyim kullanımlarına rastlanmaktadır. Konu ile ilgili olarak “aylak al- (*aylak iletmek, boşa geçirmek, heder etmek*), başını oyna- (*bir amaca varmak için ölümü göze almayı, biri uğruna kendini feda etmek*), başum hōş degül (*iyi geçinememek, uyumlu olmamak; bir şeyden hoşlanmamak*), bir pula deg- (*beş para etmemek, çok kıymetsiz olmak*), boynını dokı- (*boynunu kesmek; başını vurmak*), cāna gel- (*gücünü toplamak, canlanmak*), çöpe şayma- (*çöp kadar değeri olmamak*), duru düşe- (*düşe kalka, güçlük çekmek*), dünki bir tıfl ol- (*dünkü çocuk olmak, acemi, toy olmak*), el şun- (*el uzatmak, el sürmek, dokunmak*), ğam dut- (*gam, keder kaplamak*), ğidāyı ye- (*bildiğini söylemek, övünmek*), gönül ferāh düş- (*yüreği ferahlatmak*), gözüm gibi (*bal gibi (de) bağlamında, kuşkusuz, istediğin gibi*), haqqūndan çık- (*hakkından gelmek; zor bir işi başarı ile sona erdirmek*), hayāl bağla- (*hayal etmek; zihinde tasarlamak, canlandırmak*), hicvin okı- (*yeremek, kötölemek*), kavlın şı- (*sözünden dönmek*), lāf ur- (*böbürlenmek, yüksekten atmak, övünmek*), lezzet sür- (*safa sürmek, zevk*

almak, hoşlanmak, haz almak), loğması degül (*hiç yeri yokken, lüzumsuz yere*), ödi şıdmağa var- (*ödü patlamak*), tafaddul işle- (*faziletlilik iddiasında bulunmak; yüce bir iş yaptığını düşünmek*), tākātı tāk ol- (*takati kesilmek, dayanacak gücü kalmamak*), tereye deg- (*tereye değmez; önemi olmamak*), yil kov- (*boş gezmek ve gereksiz işler peşinde dolaşmak*), ‘ahdi bekle- (*sözünde durmak*)” deyim örneklerini vermek mümkündür.

Çizelge 14: Mantıku’t-tayr Mesnevisinde Deyimler⁵⁶

Ad koy-: İsim vermek.	Baş vir-: Bir amaç uğruna ölmek; baş vermek.
Ādem ol-: İyi, şahsiyet sahibi, ideal bir insan olmak.	Başı terk it-: Can feda etmek, kendinden vazgeçmek.
Ağıza düş-: Dile düşmek, dillenmek.	Başın taşdan taşa ur-: Çok pişman olmak, kafasını taştan taşa vurmak.
Ağzuñ aç-: Ağız açmak, konuşmak, söz söylemek.	Başını oyna-: (Bir yola) baş koymak deyiimiyle aynı anlamda olup bir amaca varmak için ölümü göze almayı, biri uğruna kendini feda etmeyi ifade etmektedir.
Āh it-: İç çekmek, figan etmek.	Başum hōş degül: İyi geçinememek, uyumlu olmamak; bir şeyden hoşlanmamak.
Alnı açuk: Alnı açık olmak, utanıp sıkılacak bir şeyi olmamak.	Başum kes-: Başını kesmek, öldürmek.
Alu gör-: Küçük görmek, aşağı görmek.	Beşāret vir-: Müjde vermek.
And iç-: Yemin etmek.	Bilmeze ur-: Bilmez görünmek, bilmezlikten gelmek.
Aradan git-: Aradan çekilmek.	Biñde biri: Binde biri, çok azı.
Ardına düş-: Bir kimseyi takip etmek, peşinden veya yolundan gitmek, arkasına düşmek.	Bir ol-: Bir olmak, beraber olmak.
Ayağına düş-: Ayağına kapanmak, yalvarmak.	Bir pula deg-: Beş para etmemek, çok kıymetsiz olmak.
Aylak al-: Aylak iletmek, boşa geçirmek, heder etmek.	Boynı ur-: Boynunu vurmak, öldürmek.
Ayru düş-: Uzak kalmak, bir araya gelememek, görüşmemek.	Boynını doqı-: Boynunu kesmek; başını vurmak.
Ayruğa kuyu kızan kendü düş-: Başkası için hazırladığı tuzağa kendisi düşerek zarara uğramak.	Buçuq pul deg-: Beş para etmemek.
Bahā bil-: Kıymetini bilmek.	Can al-: Can almak, öldürmek.
Bahā vir-: Kıymet, değer vermek.	Cān bağışla-: Can vermek, can bağışlamak.
Bahāne kııl-: Sebep olarak göstermek, vesile kılmak.	Cān fidī kııl-: Canını feda etmek, ölmek.
Bahşe gir-: Bahse girmek, iddiada bulmak.	Cān ışmarla-: Can vermek, teslim-i ruh etmek, ölmek.
Bākī kıal-: Dâimi, kalıcı olmak.	
Baş çek-: Baş kaldırmak, buyruk dinlememek, isyan etmek.	
Baş ol-: Önde gelmek, lider olmak.	

⁵⁶ *Mantıku’t-tayr* mesnevisinde yer alan deyimlerin bulunduğu beyitler için çalışmanın *Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük* bölümündeki ilgili madde başlarına bkz.

Cân köyündür-: Can yakmak, üzme, acı çektirmek.
Cân köyün-: İçi yanmak.
Cân virür: Can vermek, teslim-i ruh etmek, ölmek.
Cân yaq-: Eziyet etmek; üzme, acı çektirmek, can yakmak.
Câna gel-: Gücünü toplamak, canlanmak.
Cânı al-: Öldürmek, canını almak.
Cânı kaşdını kıl-: Canına kastetmek, birini öldürmeye niyetlenmek.
Cânı terk it-: Canı terk etmek, her şeyden vazgeçmek
Cânı yan-: Üzölmek, canı yanmak.
Cânına od düş-: Yüreğine ateş (od) düşmek, yüreği yanmak.
Cânını bağışla-: Canı bağışlamak, can vermek, hayat vermek.
Cânların fedâ kıl-: Canlarını feda etmek.
Cânuña kaşd eyle-: Öldürmeyi istemek, öldürmeye niyet etmek.
Cânuña kaşd kıl-: Birini öldürmeye hazırlanmak.
Cânunı kırtar-: Canını kurtarmak, ölmekten tehlikeli bir durumdan sağ kurtulabilmek.
Çile çıkar-: Sıkıntılı bir durumun sona ermesini beklemek.
Çöpe sayma-: Çöp kadar değeri olmamak.
Defterinde temiz eyle-: Defterden silmek; yok saymak, unutmak.
Delü ol-: Delirmek.
Derde dermân iriş-: Derde derman bulmak, derde çare bulmak.
Derde dermânlik kıl-: Derde deva olmak.
Derdün devâsın vir-: Her derde deva olmak.
Derisin yüz-: Derisini yüzmek.
Devrân sür-: Hüküm sürmek, varlığı sürüp gitmek.
Dili dut-: Sonunu düşünerek gelişigüzel konuşmaktan sakınmak, ölçülü konuşmak, rast gele konuşmamak.

Dilini yiyüyaz-: Dilini yutmak.
Dinden çıkar-: Dinden (imandan) çıkmak. İncancını terk etmek, kafir olmak.
Diş bile-: Çok istek duymak, hırsla dolmak.
Duru düşe-: Düşe kalka, güçlük çekmek.
Dünki bir tıfl ol-: Dünkü çocuk olmak, acemi, toy olmak.
Düşmân ol-: Kin beslemeye başlamak.
Düşmanlık kıl-: Düşman olmak, düşmanlık etmek; karşısında durmak.
Egri baq-: Kötü düşünce ile bakmak.
El dut-: Yardım etmek.
El götür-: Dua etmek, Allah'a niyazda bulunmak amacıyla ellerini açmak.
El şun-: El uzatmak, el sürmek, dokunmak.
Elden kı-: Bırakmak, vazgeçmek.
Ele gir-: Ele geçirmek, yakalamak.
Elümden gel-: Yapabilmek, becermek, gücü dahilinde olmak.
Etegin elden kı-: Eteğinden ayrılmamak, peşini bırakmamak.
Etmegüm tuzum haqı: "Tuz ekmek hakkı, birinin ekmek yedirip iyilik ettiği kimse üzerindeki hakkı.
Fiğân it-: Feryat etmek, inlemek.
Gâfil ol-: Gafil avlanmak; gaflette olmak, boş bulunmak, hakikati görememek.
Ġam bul-: Kederli olmak; dert bulmak.
Ġam dut-: Ġam, keder kaplamak.
Ġam ye-: Dertlenmek, kederlenmek, tasalanmak.
Ġarra ol-: Gururlanmak, kibirlenmek.
Ġıdâyı ye-: Bildiğini söylemek, övünmek.
Gile it-: Yakınmak, şikâyet etmek.
Girde kıl-: Yuvarlak olmak; eğri büğrü, ileri geri konuşmak bağlamında.

Girü kal-: Geride kalmak, arkada kalmak.
Göñli hoş ol-: Sevinmek, mutlu olmak.
Göñli köyün-: İçi yanmak, acı çekmek.
Göñline yaz-: Kalbine kazımak.
Göñlini yak-: Yüreğini yakmak.
Göñlü düş-: Aşık olmak.
Göñül al-: Gönlünü çelmek/kapmak.
Göñül bağla-: Gönül bağlamak, aşık olmak.
Göñül ferāh düş-: Yüreği ferahlamak.
Göñül tağla-: Gönlünü dağlamak, yüreğini yakmak.
Göñül vir-: Gönül vermek, aşık olmak, sevdalanmak.
Göñül yık-: Gönül kırmak.
Gözden bırak-: Gözden düşürmek.
Göze getir-: Göz önüne getirmek; dikkate almak.
Gözi açıl-: Gözü iyileşmek, görür olmak. Eskiden bilip anlaşılmayan birçok şeyin öğrenilip işine gelenle gelmeyi ayırt eder duruma gelmek.
Gözi gözine düş-: Göz göze gelmek.
Gözine gir-: Gözüne girmek; sevgi ve ilgisini kazanmak.
Gözini çıkar-: Gözünü oymak.
Gözleri kanın dolar: Gözleri kan çanağına dönmek; gözleri kıpkırmızı olmak.
Gözlerinden kan ak-: Çok ağlamaktan gözlerin kızarması.
Gözü dik-: Bir şeyi ele geçirmek isteğine kapılmak, göz koymak
Gözüm gibi: Bal gibi (de) bağlamında, kuşkusuz, istediğin gibi.
Gözün nūrını al-: Gözü kamaşmak.
Gözünü aç-: Etrafına basiretle bak, gafletten uyan, uyanık ol.
Gulğula düş-: Kuru gürültüye boğulmak.

Gün gibi peydā: Gün gibi açık, âşikâr, ortada.
Gün gibi zāhir: Gün gibi zāhir
Güneh eyle-: Günah işlemek, günaha girmek.
Ḥvör u kiçi gör-: Değersiz ve küçük görmek.
Ḥaddan geç-: Sınırı aşmak.
Hakkuñdan çık-: Hakkından gelmek; zor bir işi başarı ile sona erdirmek.
Ḥarām ol-: Bir şeyden gereği gibi yararlanamamak; zehir olmak, çekilmez olmak.
Ḥarām ye-: Haram yemek, hakkı olmayan bir şey yapmak.
Ḥasret kal-: Hasret kalmak.
Ḥātır kal-: Gücenmek, kırılmak.
Ḥayāl bağla-: Hayal etmek; zihinde tasarlamak, canlandırmak.
Ḥayrān kal-: Şaşırıp kalmak.
Herze söyle-: Boş konuşmak
Heybet cānına düş-: İçine korku düşmek.
Hicvin okı-: Yermek, kötölemek.
Hıçe çık-: Boşa çıkarmak.
Hıçe say-: Hiç önemsememek, yok saymak.
Ḥisāb sor-: Bir konuda açıklama ve savunma istemek, sorguya çekmek.
Ḥisāb vir-: Hesap vermek; yapılan işin sorumluluğunu yüklenmek.
Ḥisāba gel-: Hesaba alın(a)mamak.
Ḥisāba getir-: Kıymet vermek, (üzerine) değer biçmek, kıymetlendirmek.
Ḥükmü revān eyle-: Hükmü geçmek, etkili olmak.
İmān getir-: Yürekten inanmak, iman etmek. Hak dini kabul etmek.
İraç düş-: Uzak kalmak, uzaklaşmak.
İblise uy-: Şeytana uymak, doğru yoldan ayrılarak hoş olmayan, kötü bir iş yapmak.
İş dut-: İş yapmak, bir işe başlamak.

İşe gel-: İşe gelmek, yararlı, gerekli olmak; kendi yararına uygun olmak.
İşi bit-: Bir işi sonuca ulaştırmak, halletmek.
İşi bit-: İş görmek; bir sonuç elde etmek.
Çadem ur-: Ayak basmak.
Çadîd ol-: Bir deri bir kemik olmak, iskelete dönmek.
Çadrini bil-: Değerini anlamak; kıymetini bilmek.
Çan ağla-: Büyük bir üzüntü içinde bulunmak.
Çana gir-: Birini öldürmek veya ölümüne sebep olmak.
Çana gir-: Birinin öldürülmesine sebep olmak veya öldürtmek.
Çanlarına gir-: Birini öldürmek veya ölümüne sebep olmak.
Çavlın şı-: Sözüden dönmek.
Çayda düş-: Endişeye düşmek.
Kemînsâz ol-: Pusu kurmak.
Kendüzin bil-: Nerede nasıl davranacağını, ne yaptığını bilmek, kendini bilmek.
Kendüzini begen-: Kendini beğenmek; kendini üstün görmek.
Kendüzin 'arza kıldı: Kendini göstermek.
Kendüzüñ terk it-: Kendi varlığını terk etmek; benliğinden vazgeçmek.
Çıymatın bil-: Kıymetini anlamak, değerini bilmek.
Çıymeti bil-: (Bir şeyin) önemini, değerini bilmek.
Çov kovla-: Arkadan çekiştirmek, gammazlık etmek.
Çoynında yılan besle-: İyilik yaptığı bir yakınından kötülük, ihanet görmek.
Çoyup git-: Bırakıp gitmek, terk etmek
Çulağını bur-: Kulağını çekmek, azarlamak, ceza vermek.
Çuş gibi uç-: Kuş gibi uçmak. Çok kısa sürede geçmek.

Çuyu çaza çuyuya kendü düş-: Kazdığı çuyuya kendisi düşmek, başkası için hazırladığı tuzağa kendisi düşerek zarara uğramak.
Lâf ur-: Bôbürlenmek, yüksekten atmak, övünmek.
Laçab ur-: Ad vermek, anmak.
Lâyık gör-: Uygun bulmak, münasip görmek, araştırmak.
Lezzet sür-: Safa sürmek, zevk almak, hoşlanmak, haz almak.
Loçması degül: Hiç yeri yokken, lüzumsuz yere.
Maçbûl ol-: Beğenilmek, kabul edilmek.
Mâtem tut-: Yas tutmak.
Mecnûn eyle-: Deli-divane eylemek, delirtmek.
Meftûn ol-: Tutkun olmak.
Muvâfık düş-: Uygun düşmek.
Na 'ra ur-: Haykırmak, bağırarak; nara atmak.
Oda yaç-: Ateşe vermek, ateşte yakmak.
Oda yan-: Tutuşmak, ateşler içinde yanmak.
Oynayacak ol-: Oyuncak olmak.
Oynıcaç ol-: Önem verilecek değerde olmayan, kolay iş olmak.
Ödi şıdmağa var-: Ödü patlamak.
Ödüm şıd-: Ödü patlamak.
Öğine dir-: Aklına getirmek.
Öğine düş-: Aklına düşmek, düşüncesinde yer almak; hatırlamak, anımsamak.
Öğümde dut-: Akılda tutmak.
Öğümi dirşür-: Akılı toplamak, (aklını başına toplamak bağlamında).
Özi köyin-: İçi yanmak; çok üzülmek.
Pendin dut-: Öğüdüne kulak vermek, dinlemek.
Perdesin yırt-: Bilinmemesi gereken şeyleri yeri değilken açığa vurmak, hayasızlık, arsızlık yapmak.
Perîşân ol-: Dağılmak, altüst olmak.

Peyrevi ol-: Arkasından, izinden gitmek.
Rağbet it-: Rağbet etmek, ilgi göstermek.
Rāhata ir-: Rahata ulaşmak, huzura kavuşmak.
Rengi şol-: Rengi solmak; tazeliğini, diriliğini, parlaklığını yitirmek.
Revānın şād it-: Ruh huzur bulmak.
Revnağa gel-: Parlaklık, güzellik ve tazelik kazanmak, aydınlanmak.
Şābit dur-: Sabır göstermek, sebat etmek.
Şaçını yol-: Saçını yolmak, üzüntüden dövünmek.
Sirke yüzünden aq-: Yüzünden sirke akması, kişinin suratından hoşnut olmadığı anlaşılma, asık yüzlü olmak.
Sözünü geçür-: Söz geçirmek, birisine istediğini yaptırmak.
Şu üstüne nakış yaz-: Etkisi olmayan ya da kısa sürede etkisi geçecek olan sözler söylemek.
Şifā bul-: Şifa, derman bulmak.
Şöhret bul-: Tanınmak, meşhur olmak, nam salmak.
Tafaḍḍul işle-: Faziletlilik iddiasında bulunmak; yüce bir iş yaptığını düşünmek.
Tākatı tāk ol-: Takati kesilmek, dayanacak gücü kalmamak.
Taḥa ḳal-: Şaşırp kalmak, hayrete düşmek.
Tapu ḳıl-: Boyun eğmek; hürmet etmek.
Tekye ur-: Dayanmak, yaslanmak.
Tenge gel-: Dara gelmek, daralmak; sıkıntıya uğramak.
Tereye deg-: Tereye değmez; önemi olmamak.
Tereye dut-: Tereyle bile bir tutmamak. (Değersizlik bağlamında)
Toz ḳondur-: Toz kondurmak, kirletmek.

Uşşı başa dir-: Aklını başına toplamak, kendimize gelmek.
Ussı başa gel-: Akli başa gelmek, şuurun geri gelmesi.
Ussı git-: Akli gitmek, kendisinden geçmek, şaşkınlık içinde kalmak.
Ussuñ başuñdan ilet-: Aklını başından almak; çok şaşırtmak.
Ümīdi götür-: Ümidi kesmek.
Ümīdi kes-: Olmasını ummaktan vazgeçmek, artık olmayacağını kabul etmek, ümidini kesmek.
Ümīdi üz-: Olmasını ummaktan vazgeçmek, artık olmayacağını kabul etmek, ümidini kesmek.
Üstine ditre-: Üzerine titremek, bir şeye veya kimseye sevgi, özen göstermek.
Yabana at-: Önem vermemek, önemsiz görmek.
Yāda gel-: Hatırlamak, aklına gelmek, anımsamak; aklına düşmek.
Yādigār ḳal-: Hatıra kalmak.
Yaluñuz ḳo-: Tek bırakmak.
Yazuğa gir-: Günaha girmek.
Yazuğı boynuma: Günahı boynuma.
Yazuḳ işle-: Günah işlemek.
Yer öp-: Bir büyüğün önünde eğilmek.
Yıl ḳov-: Boş gezmek ve gereksiz işler peşinde dolaşmak.
Yile git-: Heder olmak, boşa gitmek.
Yili es-: Hükümü sürmek.
Yir dut-: Yer tutmak, yer edinmek.
Yire basmak: Yere geçirmek, yerle bir etmek; alt etmek.
Yirine getir-: Yirine getirmek, gerekeni yapmak.
Yiyesinden kesil-: Yemeden (içmeden) kesilmek bağlamında bir deyim.
Yoğa say-: Hiç saymak, yok saymak; değer vermemek.
Yol bil-: Yol yordam bilmek.
Yol bul-: Ulaşmak, erişmek.
Yol ur-: Yol kesmek.

Yol vir-: Yol vermek, izin vermek, müsaade etmek.
Yola gel-: Yola gelmek; ıslah olmak, düzelmek.
Yoldan azdur-: Yoldan çıkartmak.
Yoldan azıt-: Yoldan çıkarmak, yolunu şaşırtmak.
Yoldan eylet-: Yolundan çevirmek, yoldan çıkarmak.
Yoldan ilet-: Yoldan çıkarmak.
Yolu göster-: Kılavuzluk etmek, yönlendirmek.
Yüregi tağla-: Acıyla ve özlemle içi yanmak, acıyla kıvrınmak.
Yüregi yak-: İnsanın içini sızlatmak, insana çok acı vermek.
Yüregü yan-: Yüregi yanmak, çok acı çekmek.
Yüz burt-: Yüzünü buruşturmak, memnuniyetsiz olmak.
Yüz göster-: Yüz göstermek, ortaya çıkmak, kendini göstermek.
Yüzi döndür- Yüz çevirmek.
Yüzi kara: Yüzü kara, utanacak bir durumu olan (kimse).
Yüzine bak-: Yüzüne bakmamak, değer vermemek.
Yüzine ur-: Yüzüne vurmak, işlediği bir suçu ya da kabahati birinin açıkça yüzüne söyleyip onun utanmasına yol açmak.
Yüzlerini yire sür-: Yere yüz sürmek, ayağına kapanmak, hürmetinden ayağına eğilip yüzünü sürmek.

Yüzüm yok: Bir şey istemeye veya yapmaya cesareti olmamak, utanmak.
Yüzüñ döndür-: Yüz çevirmek, gösterilen ilgiyi kesmek.
Zevāl er-: Son bulmak, yok olmak.
Zindāna düş-: Zindana düşmek, hapsedilmek.
‘Aciz kal-: Çaresiz duruma düşmek.
‘Adū ol-: Düşman olmak, karşı olmak.
‘Ahd bağla-: Bir şeyi yapmak için kendi kendine söz vermek.
‘Ahdı bekle-: Sözünde durmak.
‘Akl git-: Akıllı gitmek: Şaşırmak, düşünemez hale gelmek.
‘Akl yitür-: Akıl erdirmek. Nasıl olduğunu ya da olabileceğini akıl yoluyla çözmek.
‘Aklı git-: Aklı kaybetmek.
‘Aklı ir-: Aklı ermek, anlar hale gelmek, idrak etmek.
‘Ömr sür-: İyi ve rahat yaşamak, ömür sürmek.

8. İkilemeler

Vecihe Hatiboğlu, *Türk Dilinde İkileme* adlı çalışmasında ikilemeyi, “anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılması” olarak tanımlamıştır (Hatiboğlu, 1981: 9). Bu tanımdan hareketle *Mantıku't-tayr* mesnevisinde ikilemeler tertip edilirken Türkçe, Farsça ve Arapça sözcüklerin art arda söylendiği müteradif, benzer ve zıt anlamlı ikilemelerin yanı sıra Arapça ve Farsça gibi kalıplaşmış kelime gruplarının varlığı ile oluşturulan ikilemelerin mevcut olma hususu göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca “u-ü/vu-vü” bağlacıyla birlikte ele alınan aynı, benzer veya zıt anlamlı ikilemeler, sözü edilen bağlaçlarla pekiştirme niteliğine sahip olmasından mütevellit ikilemeler başlığı altında yer almıştır. Zira Doğan Aksan’ın da söylediği üzere “her kavramın değeri, ancak kapladığı yerle ve öteki kavramlarla bağıntısına göre belli olmaktadır.” (Aksan, 1971: 254)

Mesnevide Arapça ve Farsça kelimelere Farsça -be-, eki getirilerek oluşturulan ikileme örneklerine (ser-be-ser, re’sen-be-re’s) nadiren de olsa rastlamaktayız. Neticede eserde, sözü edilen ikilemelerin nitelikleri arasında Arapça, Farsça, Türkçe ile birlikte kurulmuş veya en az ikisi ile birlikte oluşturulmuş ikilemeler başta olmak üzere 173 ikileme tespit edilmiştir. Bahse konu olan tüm ikilemeler aşağıda sıralanmıştır.

Çizelge 15: Mantıku't-tayr Mesnevisinde İkilemeler⁵⁷

ad u söz ü sâz	bâğ u şahrâ	bî-pâ vü ser
adını vü şüreti	baħr u ber	bî-seyr ü sükün
ala vü şata	berg ü bār	bî-şübhet ü
arķun arķun	bey´ ü şirâ	şeyn
arpa arpa	bî-dil ü mecrūh	bî-‘ayb u riyâ
atam anam	bî-hevīc ü bî-	bīh ü bün
ay u günden	metā´	bir bir
ay u güneş	bî-hırş u hevā	bir iki
āyet ü aħbār	bî-kām u kās̄t	biri biri
az üküş	bî-mekr ü bî-	bīş ü kem
bâğ u bostān	telbīs	būsītān u bâğ
bâğ u gülzār	bî-nām u nişān	cāh u mansīb

⁵⁷ *Mantıku't-tayr* mesnevisinde yer alan ikilemelerin anlamı ve bulunduğu beyitler için çalışmanın *Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük* bölümündeki ilgili madde başlarına bkz.

cān u cihān
cān u ten
cennāt u hurrem
cennet ü düzaḥ
cennet ü hūrī
cevr ü cefañ
cins ü faşlı
cism ü cān
cism ü ser
daḥı daḥı
def ü nāy
dem-be-dem
dest ü bāzū
dest ü pāy
dīn ü imān
dīv u gūl
dīv ü ded
dün ü gün
dürr ü güher
eb ü ümmüñ
egriyi vü toḡru
eke vü biçe
emn ü emān
emr ü nehyi
enbiyā vü evliyā
ğaybet ü bühtān
gerek gerek
gice vü gündüz
guşsa vü endīşe
güneş ü ay
güneş ü ayuz
ḥadd ü pāyān
ḥadd ü resmin
ḥāşāk ü ḥār
ḥaşm u ḡažab
ḥaşmet ü manşib
ḥavf u ḥatar
ḥayr u ihsān
ḥayr u şer
ḥayrān u mest
hevā vü hırş u ḥıḳd
ḥisset ü ḥızlān
ḥör u ḥacıl

ḥüb u ḥōş
ḥurrem ü
ḥandān u ḥōş
islām u imān
ḳadr u cāh
ḳāl u ḥāl
ḳavl ü fi‘l
kem ü biş
kezzāb u kāfir
kibr ü kīn ü
ḥışm
kimi kimi
ḳurd u ḳuzḡun
māl u milket
māl u mülk
manşib u cāh
ma‘şūḳ u yār
mekr ü fen
mekr ü ḥiyel
mekr ü sihr
mekr ü telbīs
mihr ü vefā
milket ü māl
mülk ü māl
naḳş u nigār
nāle vü feryād u zārī
nām u neng
nām u nişān
nāmūs u ‘ār
nāz u kibr
nāz u niyāz
nefs ü issini
nesl ü ḳavm
nevḥā vü zārī
nihān u aşıḳār
nūr u zulmet
od u yil ü şu vü toprak
re’sen-be-re’s
pāre pāre
pīç ü pīç
raḥt u baḥt
riyā vü zerk
şaḡın şolın
şāni‘ ü maşnū‘
şavt u sāza
şa‘bın u sehlin
ser-be-ser

şıḳ u iḥlāş u kerem
sihr ü nārencāt
sūd u ziyān
şāh u şultān
şār u köy
şārda vü köyde
şehd ü şeker
şehre vü il
şehvet ü buḥl u ḥased
şehvet ü hırısı
şekl ü fikr
şekl ü şüret
şerḥ ü bast
şīrīn ü rengīn
tārīḳ ü rüßen
tav‘ u tapu
ten ü cān
turş u telḥ u şūr u şīrīn
uçā uçā
uḥt u ibn
ulu kiçi
uru uru
yeyesi vü geyesü
yir ü göḡ
yir yir
yirden ü gökden
zād u rüz
zāhid ü perhīzkār
zāhid ü ‘ābid
zār u ḥayrān
zār u sergerdān
zerḳ ü riyā
zıkr ü ḥayr
zişt ü yavlaḳ
zühd ü taḳvā
‘acz u ‘ayb
‘ahd ü vefā
‘aḳl u cān u ten
‘aḳl u rāy
‘aḳl u ‘ilm ü ḥilm
‘ālim ü cāhil

‘āşık u ma‘şūk u ‘ışk
‘āşık u ma‘şūk
‘āşık u rüsvā
‘ayş u ‘işret

‘illet ü ma‘lül
‘ilm ü hikmet
‘ilm ü ‘aql u cān
‘ilm ü ‘amel

‘izz ü cāh
‘izzet ü iqbāl ü baḥşāyiş
‘izzet ü i‘zāz

9. Kelâm-ı Kibâr

Büyüklerin sözleri anlamına gelen “kelâm-ı kibâr”, insanları doğru yola sevk etmek maksadıyla söylenmiş hikmetli ve kıymetli sözlerdir. Zaman zaman Dîvân şairleri ifade ettikleri bir fikri uzun uzadıya anlatmak yerine kısa ve öz bir şekilde ortaya koymayı tercih ederler. Bunu ortaya koyarken yaşam yolculuğunda belli bir ilim, irfan ve tecrübeden hâsıl olan “kelâm-ı kibâr”dan yararlanırlar. Belli bir çıkış noktası ve söyleyeni olan bu hikmetli sözler, kimi zaman da atasözleri gibi topluma mal olmuştur. Bu minvalde mesnevide iki adet kelâm-ı kibâr tespit edilmiştir.

Çizelge 16: Mantıku’t-tayr Mesnevisinde Kelâm-ı Kibâr⁵⁸

bir gönül yıkmağ ka‘be’yi yıkmağdan artuğdur	<i>“Bir gönül kırmak, Ka‘be’yi yıkmaktan daha (kötüdür)”</i>
ḥasūd hergiz lâ-yesūd (el- hasūd lâ- yesūd)	<i>“Haset eden kimse hiçbir zaman mutlu olmaz.”</i>

10. Arapça İbâreler

Dinî ve tasavvufî bir nasihat içermesi hasebiyle mesnevide İslamî ilimlerin dili olan Arapçadan âyet ve hadis dışında da birçok ibâre bulunmaktadır. Bu ibârelerin *Mantıku’t-tayr* mesnevisindeki sayısı 17’dir. Sözü edilen bu Arapça ibâreler aşağıdaki çizelgede mânâları⁵⁹ ile gösterilmiştir.

⁵⁸ *Mantıku’t-tayr* mesnevisinde yer alan kelâm-ı kibârın bulunduğu beyitler için çalışmanın *Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük* bölümündeki ilgili madde başlarına bkz.

⁵⁹ Arapça ibârelerin mânâları verilirken Kemal Yavuz’un 2007 yılında hazırladığı *Gülşehri’nin Mantıku’t-Tayr’ı (Gülşen-nâme) -Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma* çalışmasının iki cildin de yararlanılmıştır.

Çizelge 17: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Arapça İbâreler⁶⁰

fî-şalâtin dâyimün	<i>“Namazda devamlı olanlar.”</i>
hâkezâ isma‘ ve kul	<i>“Böyle dinle ve söyle.”</i>
çultu lek	<i>“Senin için söyledim.”</i>
küllî ‘ayşin nahnu fîhi nestehî bel sebîlin fî-na ‘îmin teştahî	<i>“Hayatta her türlü nimetin sonuna varırsın; ama cennetle arzuladığın her şey için bir yol vardır.”</i>
lâ-nüsellim	<i>“Selam vermeme...”</i>
li-ma‘ allâhi şenün ve istirâh	<i>“(Onun da), Allah'la birlikte özel bir durumu ve huzur duyulacak bir anı vardır.”</i>
mâlenâ min vechi işlâhî'l-fesâd fi-umuri'l-fâsidâti ve i‘timâd:	<i>“Bozuk işlerde, fitnenin ve fesadın islahı için elimizde ne bir imkân, ne bir çare, ne de bir dayanak var.”</i>
mâsivallâh	<i>“Allah'tan başka her şey...”</i>
men-mâte fât	<i>“Ölen yitti, kaybetti.”</i>
min-allâhi ila'llâh	<i>“Allah'tan yine Allah'a, Allah'tan Allah'a.”</i>
min-rabbî'l-‘ibâd	<i>“Kullarını terbiye eden Allah'tan...”</i>
mine'l-‘ilmi ile'l-‘ayn	<i>“İlme'l-yakînden ayne'l-yakîne, bilgiden göz ile görür derecede görerek müşahede ederek bilmeye.”</i>
nahnu min-huldin ve min nârin berî	<i>“Biz ebedilikten (cennetten) de ateşten de uzak ve beriyiz.”</i>
tevekkeltü ‘alellâh	<i>“İşimi Allah'a bıraktım.”</i>
vallahu a‘lem bi's-şavâb	<i>“Doğruyu, en iyi bilen Allah'tır.”</i>
ve ileyhi yerci‘ü'l-me‘âb	<i>“Ve böylece ona dönerler.”</i>
‘ammâ yekûlu'z-zâlimün	<i>“Zalimlerin söylediklerinden...”</i>

11. Edebî Sanatlar

Edebiyat, güzel sanatların bir dalı olarak karşımıza çıkmakla birlikte roman, hikâye, şiir gibi edebî türlerde farklı yöntemlere başvurulduğu gözlemlenir. Şiirde, sözün sınırlarını inşa etme noktasında nazım şekilleri belirleyici faktör iken, muhtevanın çerçevesini oluşturma hususunda nazım türleri etkili olmuştur. İşte bu

⁶⁰ Mantıku't-tayr mesnevisinde yer alan Arapça ibârelerin bulunduğu beyitler için çalışmanın *Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük* bölümündeki ilgili madde başlarına bkz.

noktada edebî sanatlar; şairlerin maharetlerini sergilediği, en çok tercih ettiği veya başvurduğu müzeyyen ziynetlere benzetilebilir. Söz konusu ziynetlerle gerek şekle gerek mânâyâ zarafet, güzellik ve bir değer katan şairler, “söz”ü altın gibi ustalıklı işler. Bundan dolayıdır ki edebî sanatlar, edebiyatımızın her döneminde kullanılmış olsa da en güzel hünerleri sergileme kaygısında olan Klasik Türk edebiyatı şairlerince ekseriyetle tercih edilmiştir. Sözü nasıl daha güzel ve etkili söyleyebilmenin gayesinde olan bu şairler, ne şiir ne de nesir türlerinde edebî sanat kullanma tasarrufuna girişmişlerdir. Nitekim şekil güzelliğinin ön planda tutulduğu bir dönemden bahsediliyorsa edebî sanat kullanımının çokluğu da pek tabii olacaktır.

Klasik Türk şiirinde beyitleri anlama, anlamlandırma ve beyitlerin hakkını vererek yorumlayabilmenin yolu, edebî sanatları layıkıyla anlamaktan geçer. Zira fikirlerin, isteklerin ifadesi noktasında, en temel vasıtanın dil olduğu âşikârdır. Edebî sanatları oluşturan malzemelerin içinde şüphesiz dil de mevcuttur. Dilin estetik kurallara uygun bir şekilde kullanılması, ifadeyi zenginleştireceği gibi okuyucuya da haz verecektir. Dolayısıyla edebî sanatlar, bir beyti veya şiiri anlama hususunda bir rehber görevi üstlenecektir (Macit ve Soldan, 2011: 61).

Edebî sanatların en yetkin bir biçimde sergilendiği ifade tarzı, klasik şiirin ifade tarzı olmasından mütevellit hemen hemen her şair, klasik şiirin kalıplaşmış ve dönemi itibarıyla bir o kadar da özgün teşbihlerini kullanmıştır (Kaya, 2016: 3).

Gülşehrî'nin de eserinde edebî sanatların dolgun bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Özellikle teşbih, kinâye, isti'âre, iştikâk, mecâz, tenâsüp sanatları gibi hem mânâyâ hem de lafza dayalı sanatlar eserde sıklıkla yer almıştır. Ancak bu tez, müstakil olarak edebî sanatlar tezi olmadığından bütün sanatları ele almak yerine, tarafımızca orijinal bulunan beyitler örnek gösterilmiştir.

11.1. Teşbih

Sözün kuvvetini artırmak onu daha etkili söylemek adına çeşitli münasebet bulunan iki kavramdan zayıf durumda olanı kendisinden nitelikçe daha güçlü olana benzetmektir (Dilçin, 2016: 405).

Teşbih mesnevîde en çok karşımıza çıkan sanatlardandır. Kimi zaman aynı beyit içerisinde bile birden fazla teşbih kullanımı sıkça rastlanan bir durumdur. Kimi zaman da farklı beyitlerde aynı benzetmenin tekrarını görmek mümkündür.

Birinci mısradaki “zulm kurd”ı tamlamasında geçen zulüm acımasızlığından, gaddarlığından kimi zaman yırtıcı olabilen bir kurt gibi düşünülmüş ve kurda benzetilmiştir.

✧ *Qurda beñzer zulum kurdı besleme*
Emrini dutma vü hükmin esleme (B/2134)

Beyitte ilkbaharın bahçeleri nasıl donattığı tasvir edilirken değerli bir taş olan lal, renginden kaynaklı olarak kırmızı renkli meyvelere, dallar da inci bir yaprağa teşbih edilmiştir.

✧ *Ol zamān bu būsitānda nevbahār*
Şāhı dūr berg eyledi vü la'li bār (B/4395)

Aşağıdaki beyitler farklı olsa da aynı teşbihin yapıldığını görmek mümkündür. Gülşehrî sakınılması gereken hususların başında gördüğü cehaleti, bilgisizliği karanlığa; ilmi ise ölümsüzlük suyuna benzetmiştir.

✧ *Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilāt*
Zulmet oldı cehl 'ilm āb-ı hayāt (B/241)

✧ *Fa' ilātün fa' ilātün fa' ilāt*
Cehl zulmetdür 'ilim āb-ı hayāt (B/1430)

“Gice zengisi” tamlamasında, gece zencisi bir insana benzetilmiştir, gecenin bitmesi ve gündüzün başlaması ile bu zencinin (gecenin) kaybolması şeklinde anlatılmıştır. Kezâ “irte/gündüz rûmî”si ifadesinde de benzer durum söz konusudur. Sabahın vermiş olduğu aydınlık, “sabah güzeli”ne teşbih edilmiştir.

✧ *Çünkü gice zengisi oldı nihān*
Girü gündüz rūmisi oldı 'ayān (B/2851)

✧ *İrte rūmîsi yüzini gizledi*
Gice zengisi izini izledi (B/2169)

Yukarıdaki beyte benzer bir teşbih kullanımına aşağıdaki beyitte rastlamak mümkündür. Malum üzere karga yaratılışından ötürü siyah bir görünüme sahiptir.

Karganın bu vasfı “dün gurâb”ı tamlamasıyla geceye benzetilmiştir. Dolayısıyla gece bir karga gibi tasavvur edilmiştir.

İkinci mısrada sözü edilen “gün hümâ”sı tamlamasında da benzer bir kullanım mevcuttur. Hüma kuşu kaynaklarda “devlet kuşu” olarak anılır ve onun şans, talih getirdiği rivayet edilir. Hüma kuşu bu hüviyeti sebebi ile aydınlığa, gündüze teşbih edilmiştir.

✧ *Dün gurâbı kanadın açdı yine*
Gün hümâsı yuvadan uçdı yine (B/2167)

Aynı beyit içerisinde birden fazla teşbih kullanımına rastladığımız diğer bir örnek aşağıdaki beyitin iki mısrasında da mevcuttur. “*Dâstân-ı Şeyh ‘Abdurrezzâk*” isimli hikâyede şeyh gönlünü Hristiyan kızına kaptırır. Sevgilinin tasvir edildiği beyitte yaz, sevgilinin yüzü karşısında sonbahara benzer. Saçları gece gibi siyah, yanağı ise gündüz gibi aydınlıktır.

✧ *Yaz anuñ yüzi katında güz gibi*
Zülfi gice ‘arızı gündüz gibi (B/357)

11.2. İsti’âre

Teşbihin temel öğelerinden olan müşebbeh (benzeyen) ile müşebbehün-bih (kendisine benzetilen)ten birinin söylemesi ile yapılıdır (Dilçin, 2016: 412).

Kartal (2017), isti’ârenin oluşabilmesi için üç şartı öne sürer:

1. Bir kelimenin/sözün gerçek anlamını anlamamıza engel durum demek olan kârîne-i mâni’ a/mani karine”nin varlığı.
2. Müşebbehün-bih ile müşebbeh arasında var olan benzerlik alakası.
3. Bir kelimenin/sözün başka bir kelimenin/sözün yerine kullanılması ya da bir kelimenin/sözün başka anlamda kullanılması.” (Kartal, 2017: 145)

En çok tercih edilen isti’âre çeşitleri ise açık ve kapalı isti’âredir.

11.2.1. Açık İsti’âre

Teşbihin temel öğelerinden olan “müşebbehün-bih”in ifade ettiği anlam “müşebbeh”e ödünç verilir. Dolayısıyla müşebbeh söylenmez, sadece “müşebbehün-bih”in kullanılması ile yapılıdır (Kartal, 2010: 149).

Açık isti'âre mesnevideki hikayelerde ekseriyetle âşığı ve sevgiliyi işaret etmek maksadıyla kullanıldığına tanıklık etmekteyiz. Dil-rübâ, gönül hırsızı, gönül çalan mânâsına gelmektedir. Dil-dâr ise gönül tutan demektir. Gönül çalma ve tutma gibi vasıfların, klasik Türk edebiyatının şiir dünyasında sevgiliye atfedildiği bilinmektedir. Dolayısıyla açık isti'ârenin tanımını gereği sevgiliye ait vasıflar dil-rübâ ve dil-dâr kelimesine ödünç verilmiştir.

❖ *‘Âşık ol degül ki sevdi yârını*
Gördüginçe dil-rübâ dil-dârını (B/312)

❖ *Şeyh çün göñlin virür dildârına*
Vâlih ü hayrân kalur dîdârına (B/377)

Aşağıda geçen “pîr-i garîb” terkiibini de yukarıdaki beyitte benzer şekilde ele alınan, “dil-rübâ” ve dil-dâr” kelimelerine ödünç verilen sevgilinin vasıfları yönüyle ele alabiliriz. Tek fark buradaki “pîr-i garîb” sevgilinin değil âşığın yerine kullanılmıştır ve “zavallı ihtiyar” mânâsına gelmektedir. Zavallı, garip, perişan gibi nitelikler klasik Türk edebiyatının şiir dünyasında âşığın sıfatları olup, seven kişiye atfedilir. Nitekim beyitte de benzeyen (âşık), kendisine benzetilenin (pîr-i garîb) kastettiği anlamı ödünç alarak hıfzolmuştur.

❖ *Ol umıda kim şora anı habîb*
Kaldı ol gün anda ol pîr-i garîb (B/380)

Hoca ile papağan hikâyesinden alınmış olan bu beyitte zindân kelimesi kafese benzetilmiştir. Malum üzere zindan da kafes gibi kapalı parmaklıklar ardında bulunması hasebiyle bir kafes gibi düşünülmüştür. Kendisine benzetilenin ifade ettiği anlam benzeyene ödünç verilmiş, benzeyen hıfzedilmiştir.

❖ *Eydesin ‘ahd ü vefâyı n'itdüñüz*
Kim bu zindânda bizi unıtduñuz (B/1351)

Açık isti'âre sanatına seçtiğimiz bir diğer örnek aşağıdaki beyitte geçen, “aslanlar” ibâresi ile oluşturulmuştur. Aslan bilindiği üzere ihtişamlı, heybetli ve kuvvetlidir. Aslan lafzı, bu meziyetlere sahip kimselerin yerine kullanılan övgü

niteliğindedir. Aslanın ifade ettiği anlam, aslana benzer hasletlere sahip kimselere ödünç verilmiştir.

✧ *Zıra bu ilde kim aslanlar azar
Degme köyde yüz seniñ gibi gezer (B/1869)*

11.2.2. Kapalı isti'âre

“Müşebbeh”in “müşebbehün-bih”in yerine geçtiği isti'âre türüdür. “Müşebbehün-bih”e ait bir özellik “müşebbeh”e yüklenmektedir. Bu durumda “müşebbeh” “müşebbehün-bih”in yerini alır (Kartal, 2017: 150).

Mesnevîde geçen kapalı isti'âre örneklerinde “müşebbehün-bih”in daha ziyade insan veya insana ait bir nitelik olduğunu görmekteyiz. Sayıca çok olan bu sanata dair seçtiğimiz örnekleri şu şekilde sıralayabiliriz.

Beyittin ilk mısrasında bağ, bahçe ders veren bir insan gibi düşünülmüştür. Kendisine benzetilen insan vasıflarını bağa ödünç vermiştir. Diğer bir deyişle “müşebbehün-bih” yerini “müşebbeh”e bırakmıştır.

✧ *Bâğ uçmağdan sebak iltür-idi
Serv tûbj vü reyâhîñ hûr-idi (B/4396)*

Kapalı isti'âreye örnek teşkil eden bir diğer seçtiğimiz beyit, “iki kaşı yay gibi ok atan (okçu)” üzerine kurulmuştur. Okçuya ait bu nitelik kaşa yerine bırakmıştır. Kendisine benzetilen okçunun vasfını ona benzeyen kaş, ödünç almıştır.

✧ *Bir kız üstinde oturur ay gibi
İki kaşı ok atar bir yay gibi (B/353)*

Aşağıdaki beyitte “tilkinin bir taş üzerine çıkıp ferman okumaya çalışması”nu konu etmektedir. Tilkinin bu vasfı emir buyuran bir kimseye yahut padişaha benzetilmiştir. Kendisine benzetilen bu kişi, niteliğini tilkiye ödünç vermiştir.

✧ *Çıkdı dilkü bir taş üstine devân
Kim hoş ol fermânı okıya revân (B/2179)*

11.3. Mecâz-ı Mürsel

Bir sözcüğün benzetme amacı güdülmeden başka bir sözcük yerine kullanılma sanatıdır. Saraç (2010), mecâz-ı mürselin gerçekleşmesini üç şarta bağlar:

- “a) Kelimenin gerçek anlamı dışındaki bir anlam kastedilmeli,
- b) Gerçek anlam ile mecazî anlam arasında benzerlik dışında bir ilgi bulunmalı,
- c) Gerçek anlamın anlaşılmasına bir engel (karîne-i mânia) bulunmalıdır.” (Saraç, 2010: 110)

Mecâz-ı mürselde “bütün-parça, mahal, sebep-sonuç, genel anlam-özel anlam, mazhariyet, âlet olma, öncelik-sonralık” ilişkisi/ilgisi hakiki anlamdan mecazî anlama geçişi sağlayan münasebetlerin başında sıralanmaktadır (2010: 110-111).

Beytin bağlamından hareketle “gözsüz” kelimesi, gerçek anlamı dışında basireti kapalı olan kişiler mânâsına gelecek bir şekilde mecazî kullanılmıştır.

✧ *Çün güneş toğdı görindi dür baña*
Sen ki gözsüzsün görünmedi saña (B/187)

Fiziksel olarak yedirip içirmek anlamına gelen “besle-” fiili beytin bağlamından hareketle gerçek anlamı dışında bir kullanıma sahiptir. Birinci dizede, “ebedî olma vasfı canını beslemekten geçtiğini” ifade eden Gülşehrî’nin fizikî bir beslenmeden bahsetmediği şüphe götürmez bir gerçektir. Zira müellifin kastettiği anlam fizikî değil ruhsal beslenmedir. Ruhsal olarak beslemek ise maddeden kurtulmak, maneviyatını güçlendirmek, ruhuna yatırım yapmak, onu daha etkili hâle getirmek ve geliştirmeye çalışmaktır.

✧ *Cānuñi besle ki bākî kalısar*
Qālība tapma ki fāñi olısar (B/3280)

Aşağıdaki beyit fütüvvet yoluna girmek isteyenlerde bulunması gereken kıstasların bağlamında kaleme alınmıştır. Bu kıstasların bazıları, ikinci dizede sözlerin tatlılığı ile yemeğin yağlı olmasından ileri gelmektedir. Yağlı kelimesinden kastedilmek istenen anlam, bolluk ve cömertliktir.

✧ *Dili gaybetden anuñ bağılu gerek*
Sözi şırın ü aşı yağlı gerek (B/2686)

Mecâz-ı mürsel sanatına bir diğer örnek yüz kelimesi üzerinden yapılmıştır. İkinci mısırda “sözlerimin yüzünü göresin” ibâresinden anlatılmak istenen, sözlerin gerçek anlamıdır. Diğer bir deyişle “yüz” kelimesi sözlük anlamı dışında ve benzetme ilgisi kurulmadan “anlam” sözcüğü yerine kullanılmıştır.

✧ *Yemlihâ eydür ço bunlar sözini*
Kim göresin sözlerümüñ yüzini (B/2803)

11.4. Kinâye

Bir kelime ya da ibâreyi benzetme amacı gütmeyen ve bir ipucuna mahal vermeden mecaz anlamında kullanmaktır. Bu kullanımda mecazlı anlamının yanı sıra sözün hakiki mânâsı da kastedilmiş olabilir. Bir başka ifadeyle kinâye, gerçek anlamı mecaz anlamından yararlanarak izah etmektir (Dilçin, 2016: 416).

Mesnevîde kinâye sanatı daha ziyade deyimlerin kullanımını olarak karşımıza çıkmaktadır. Sayıca fazla olan kinâye sanatına ait seçtiğimiz örneklerin birkaçını şu şekilde sıralayabiliriz:

✧ *Yārınuñ çün rengi soldı ‘ākıbet*
‘Aşıkı andan kesildi ‘ākıbet (B/313)

Rengi sol- Rengi solmak || Tazeliliğini, diriliğini, parlaklığını yitirmek.

✧ *Şādık oluñ yoluñuzdan dönmeñüz*
Degme şāha kargā gibi konmañuz (B/4160)

Yoluñuzdan dön- Yoldan dönmek || Amaçtan vazgeçmek.

✧ *Ok gelür-ise yüzüñ döndürmegil*
Yārüñ etegine toz kondurmağıl (B/1758)

Yüzüñ döndür- Yüz çevirmek || Gösterilen ilgiyi kesmek.

✧ *Yoḥsa çün er dünyada adsuz ola*
Ṭuzı kaçan gele çün datsuz ola (B/2591)

Adsuz ol- Adsız olmak || Tanınmamak

✧ *‘Ömrümüñ niçeligin çün bilesin*
Sen katumda dünkü bir tıfl olasın (B/3332)

Dünki bir tufl ol-: *Dümkü çocuk olmak || Acemi, toy olmak.*

✧ *Ol mürid ayağına düşer anuñ*
Kim cihāndan gitmesün sāyeñ senüñ (B/644)

Ayağına düş-: *Ayağına düşmek; ayağına/ayakların kapanmak || Çok yalvarmak.*

11.5. Tezât

Tezât çoğu kaynaklarda birbirine zıt kavramların bir arada kullanılması şeklinde tanımlanmıştır. “Sen gülüyorsun ben ağlıyorum, kötülüğe iyilik ile karşılık vermeliyiz.” örneklerinde tezât sanatı yapılmış oluyor mu, tarzındaki soruları gündeme taşımıştır. Zıt kavramların bir arada kullanılmış olması orada tezât sanatını mümkün kılar mı? Dolayısıyla tezât ile tezât sanatının birbirinden farklı olması yapılan tanımların tezât sanatını tam olarak içermediğini göstermektedir (Kartal, 2017: 135).

Kartal (2017: 135), coşku ve duyguya dayalı tezat sanatının ortaya çıkabilmesi hususunu üç maddede toplamıştır.

1. Şâir/sanatkâr bir objeye/kavrama iki zıt yönden bakar.
2. Bu bakış açısından biri mecâzî, diğeri ise hakikî mânâdadır.
3. Bu iki zıt kavram aynı noktada/objede birleşir.”

Mesnevideki tezât sanatını bu minvalde inceleyecek olursak aşağıda geçen beyit örneklerini vermek mümkündür.

Âşık, sevgilisinin tatlı dilinden acı sözler sarf etmemesini ister. Tatlı (dil) ve acı (söz) olan iki zıt kavram aynı noktada (sevgilinin ağzı) birleşerek tezât sanatını ortaya çıkarmıştır.

✧ *Baña çok nâz u tekübbür eyleme*
Datlu dilden acı sözler söyleme (B/462)

Aşağıdaki beytin ikinci mısraında “Allah’ın nezdinde hiçbir şeyi olmayan zengin”den bahsedilmektedir. Yoksul (fakir) ve bay (zengin) olan iki zıt kavram aynı noktada (Gani/Allah) birleşmiştir. Bu ifadedeki zenginlik, sadece maddi unsurlardan hâsıl olan zenginlik değil maneviyat gücünden mütevellit mecâzî zenginliktir.

✧ *Niçeme kim geh güneş ü geh ayuz*
Ol Ğani katında bir yoğsul bayuz (B/1475)

11.6. Mübâlağa

Sözün etkisini kuvvetlendirmek maksadıyla bir durumu olamayacağı bir biçimde anlatmak ya da olduğundan çok veya az göstermektir (Dilçin, 2016: 447).

Mesnevide padişahları olan Simurg'un özellikleri anlatılırken “yüz bin kanatı mevcut”tur ifadesinde mübâlağa yapılmıştır.

✧ *Ol kuşuñ yüz biñ kanadı var-durur*
Bir kanat nağşıñ tapan kâfir-durur (B/27)

Metinde padişahlarına ulaşmak maksadıyla aşılacak birtakım görev ve sorumluluklar için bu sanata başvurulmuştur. “Yüz(lerce) dağı bir günde geçip yüz(lerce) denizi bir yudum su zannederek içmek” mübâlağa sanatına örnek oluşturmuştur.

✧ *Yüz tağı bir günde ol yolda geçe*
Yüz deñizi cür'a sanıban içe (B/249)

Bir kuşun Hüdhüd'e aşk ve sevgili hakkında soru sorduğu bölümde geçen beyitler mübâlağa sanatına örnek oluşturur. Sevgilinin bir saç teli âşığı yüzlerce tedbire gark edip elli bin zincire bağlamıştır. Akabinde her bir gözü yay tutup kirpikleri kalkana bin(lerce) ok atmıştır.

✧ *Bir kılından beni yüz tedbjir-ile*
Bağlamışdur elli biñ zencir-ile (B/1648)

✧ *Gözleri her birisi bir yay dutar*
Kirpügi her kalkana biñ oğ atar (B/1651)

11.7. Tenâsüp

Sözcükler arasında karşıtlık ilgisi bulunmamak kaydıyla birbirleri ile ilgili en az iki sözcük, terim ve deyim aynı dize ya da beyit içinde kullanma sanatıdır (Dilçin, 2016: 431). Şiirin anlam ve bütünlük oluşturma gayesinde önemli rol üstlenen tenâsüp sanatı Klasik şiirde de en çok başvurulan sanatlardan biri olmuştur. Tenâsübün birbirleri ile ilintili kelimelerin kavram sahasını genişletme, bahsi geçmeyen öğeleri

anımsatma, müellifin ruhsal durumunu saptama, ana fikri ve üslubu belirleme noktasında rolleri bulunmaktadır (Saraç, 2010: 160).

Mesnevi tenâsüp sanatı yönüyle de zengindir. Birbirleriyle ilişkili ve uyumlu olan ancak farklı düşünce veya konulardan derlediğimiz beyit örnekleri aşağıda sıralanmıştır.

Esmâ-i hüsnâ ile ilgili kelimeleri bünyesinde toplayan beyitler tenâsüp sanatına güzel bir örnek teşkil etmektedir.

✧ *Ol Kerîm ü Ferd ü Kıddûs ü Kadîm
Ol Hakîm ü Hayy u Kayyûm u 'Alîm (B/2)*

✧ *İy Ğafûr u iy Halîm ü iy 'Alîm
İy Şekûr u iy Kerîm ü iy Rahîm (B/3158)*

✧ *Ben degül miyem Semî' ü yâ Basîr
Yâ Hakîm ü yâ 'Alîm ü yâ Habîr (B/3939)*

Yazı ve yazı yazma ile ilintili kelimeler bir araya gelerek tenâsüp sanatını oluşturmuştur.

✧ *Ben ruķûmı yazar-ısam deftere
Dercini kıla 'Utârid yüz pare (B/2025)*

Rukûm: Rakamlar; harfler.

Utârid: Merkür gezegeni, iletişim gezeni olup feleğin kâtibi olarak anılır, kâtip ve yazarların piri sayılır.

Derc: Yazılmış kâğıt tomarı.

Bağ, bahçe, ağaç, cennet ile ilişkili sözcükler bir beyitte toplanmıştır.

✧ *Bâğ uçmağdan sebak iltür-idi
Serv tûbj vü reyâhîn hür-idi (B/4396)*

Serv: Selvi ağacı, uzun boylu ve koyu yeşil yapraklı ağaç.

Tûbî: Tuba ağacı; kökü yukarıda ve yaprakları aşağıda olan tuba ağacının dallarının bütün cenneti gölgelediğine ve değişik meyveler verdiğine inanılır.

Reyâhîn: Fesleğenler, güzel bir aroması olan reyhan ağacı.

Uçmak: Cennet.

Hûr: Cennet kızı, hûrî

Gök, gökyüzü, gök cisimleri ile ilintili kelimeler bir araya gelerek beyit bütünlüğü açısından uygunluk sağlanmıştır.

✧*Gökleri çün bahş idem aşhâb-ıla*
Yüz raşad bağlayam uşurlâb-ıla (B/2026)

Raşad: *Bir gök cismini alet yardımıyla gözlem(leme), gözetleme.*

Uşurlâb: *Yıldızların uzaklıklarını ölçmeye ve gezegen konumlarını belirlemeye yarayan âlet.*

11.8. Telmih

Sözlük anlamı “parıl parıl parlatmak” mânâsına gelen telmih, Kazvînî’nin *Telhisu'l-miftah* isimli meşhur belâgat kitabında “bir kıssa veya şiire onu zikretmeden işaret edilmesi” şeklinde tarif edilmiştir. Bu tanımdan yola çıkılacak olursa telmih sanatında herkesçe bilinen bir hadisenin alenen zikredilmemesi hususu esastır. Zira ünlü bir olayın, kıssanın veya atasözünün alenen zikredilmesi durumunda belirsizlik ortadan kalkar ve “bir kıssa veya şiire onu zikretmeden işaret edilmesi” tanımına uygun düşmez. Şayet meşhur kıssalara telmih yapılırken Mecnun, Leyla; Ferhat, Şirin gibi isimlerin zikredilmesi ise telmihin zayıflığını gösterir (Kartal, 2017: 138-139).

Bu minvalde mesnevideki telmih örnek bakacak olursak ayın ikiye yarılması hadisesi Hz. Peygamber’in mucizelerinden biri olarak anılır. “Şakku’l-kamer adıyla da bilinen bu olay, İnşikâku’l-kamer tabiri ile Kur’an-ı Kerîm’de kıyametin yaklaştığını bildiren âyette de geçmektedir (el-Kamer 54/1)” (Çelebi, 2000: 343-344). Beytin ilk dizesinde “ay’ı ikiye yaran büyücü” ibâresinde bu hadiseye telmihte bulunulduğunu göstermektedir.

✧*Eyle cādū kim ayı iki yarar*
Avçîña taş avuçuklarıñ dürer (B/125)

“Hadis ve siyer kaynaklarında anlatılan kaynaklara göre Hz. Muhammed ile Hz. Ebû Bekir Sevr mağarasında bulunurken Mekkeli müşriklerin mağaraya eğilip bakmalarını engellemek için bir örümceğin mağaranın girişini ağ örerek kapattığı rivayet edilir (Demircan, 2009: 5-6).” Beytin ikinci dizesinde belirtilen “örümceğin eve perde yapması” bu hâdiseye işaret edildiğini göstermektedir.

❖ *Aña karşı söyledi hoş sūsmār*
'Ankebūt oldu evinde perde-dār (B/129)

Âşık bir kimsenin niteliklerinin sıralandığı beyitlerde Hallâc-ı Mansûr'un idam edilmesine telmihte bulunulmuştur. Darağacına asılarak öldürülen Mansûr, Allah aşkı ile yanan hakiki bir âşığın timsalidir. Gülşehrî birinci beyitte “gerçek âşığın dünyadan el ayak çekerek gönlünü sevgilisinin zülfüne astığı ve uğrunda canını verdiği kişi” olduğu dile getirilir. Akabinde “bütün âlemden kesilen ve beşerî güzeli terk edip ilâhi cemâle erişebilen”in âşık unvanına nail olabileceğini izah eder. Dolayısıyla bu vasıflara sahip âşık, Hallâc-ı Mansûr'dan başkasına işaret edemez. Zira darağacı ipine benzetilen sevgilinin zülüfleri iken; âşığın canı, gönlü veya kendisi hakiki âşık olan Mansûr'a işaret eder (Kurnaz, 1993: 482-483).

❖ *'Âşık ol-durur ki 'âlemden kese*
Gönlünü vü yâri zülfinde aş

❖ *Ķamu 'âlemden kesüp yâra ire*
Terk ide yâri vü Cebbâr'a ire (B/315-316)

11.9. Cinâs

“Manzum veya düzyazı bir metinde anlamları farklı lafızlar arasındaki yazılış ve söyleyiş benzerliğidir.” (Saraç, 2010: 245) Dilçin (2016) ise cinası “söylenişleri ve yazılışları bir anlamları ayrı iki sözcüğün bir arada kullanılması” olarak tanımlar ve buna tecnis de denildiğini belirtir (Dilçin, 2016: 467).

Mesnevide daha ziyade hem yazılışları hem de anlamları aynı sözcükler bir arada kullanılmıştır. Ancak tanımlara istinaden metnimizde geçen örnekler az da olsa şu şekilde sıralanabilir:

❖ *İşi yokdur şimdi kâl u hâl-ıla*
'Işkı oynar şimdi zülf ü hâl-ıla (B/601)

1. *Mısra: Hâl: Hâl, durum, davranış.*
2. *Mısra: Hâl: Ben, vücuttaki siyah leke.*

❖ *Eyle dut kim 'ışk saña yâr ola*
Kâfir-ile nite mü'min yâr ola (B/507)

1. **Mısra:** *Yār ola: Yār, yardımcı olmak.*
2. **Mısra:** *Yār ola: Dost olmak.*

✧ *Ol otuz kuş kim adı sî murğ-ıdı*
Girü görîçek hemân şîmurğ-ıdı (B/4301)

1. **Mısra:** *Si murğ:* *Farsçada otuz kuş anlamına gelir.*
2. **Mısra:** *Şîmurğ:* *Efsanevî bir kuş türü.*

✧ *Bağlayıcağ şeyh zünnârı bile*
Bağlamak gerek-idi kamu bile (B/607)

1. **Mısra:** *Bile:* *Bel, sırt çevresi.*
2. **Mısra:** *Bile:* *Birlikte.*

11.10. İstifhâm

Belâgat kitaplarında bu başlık altında bir sanat bulunmamaktadır. Recâizâde Mahmut Ekrem'in *Ta'lîm-i Edebiyat* eseri ile edebiyatımıza dahil edilmiştir. Dolayısıyla şiir veya düz yazı metinlerinde bir olayın, ya da bir durumun bilindiği hâlde nükteden kaynaklı olarak bilinmiyormuşçasına ifade edilmesi olarak tarif edilen tecâhül-i ârif sanatıyla birlikte anılmıştır. Bir şeyi öğrenmek amacıyla yanıt beklemek ve bundan mütevellit muhataba soru sormak istifham sanatının kapsamında değildir. İstifhamda his ve hayal ön planda olduğu için, bir ifadeyi güzelleştirmek ona incelik ve içtenlik katmak dikkati çekmek gibi nedenlere bağlı olarak bir düşüncenin muhatap tarafından onaylanmasını sağlamak adına soru sorulmaz. Bu nedenle istifhâmı tecâhül-i ârif sanatından müstakil olarak değerlendirmek yerine onu üslûp özelliği olarak değerlendirmek yerinde olacaktır (Saraç, 2010: 227).

Bu minvalde mesnevîde geçen örnekleri şu şekilde sıralayabiliriz.

✧ *Eyle dut kim 'ışk saña yār ola*
Kāfir-ile nite mü'min yār ola (B/507)

✧ *Tenlü cānlu biñ kanat bir murğ olur*
Bir kanat nağşı nite şîmurğ olur (B/32)

✧ *Sen yaluñuz kamu 'ālem dînini*
Nite bâfîl kılasîñ 'aqluñ kanı (B/101)

❖ *Her yalanı nite gerçek sanavuz*
Muṣṭafā'nuñ kavline inanavuz (B/234)

11.11. Hüsn-i Talil

Arapça bir kelime olan hüsn “güzel” anlamına gelir. Talil ise “bir neden gösterme” demektir. Bir bütün olarak tanımlamak gerekirse “sebeup göstermenin güzelliği” yerinde bir söylem olacaktır. Cem Dilçin, hüsn-i talilin tanımında, herhangi bir gerçek olayın meydana gelmesini hayali bir nedene bağlarken öne sürülen nedenin kesin bir yargıya dayanması gerektiğini ifade eder (Dilçin, 2016: 443).

Beyitte gülün yaratılışı gereği gonca hâinden sıyrılıp açılışını, hüsn-i talil sanatından yararlanarak izah etmiştir. Çimenlikte bülbülün ötüşü, gülün sevincinden gömleğinin yırtılmasına ve bu sayede açılmasına güzel bir neden olarak gösterilmiştir.

❖ *Çün çemende bülbül ün darta-ıdı*
Gül tarabdan gönleğın yırtar-ıdı (B/4399)

11.12. İştikâk

Aynı köke ait kelimelerin müştaklarının bir ibâre içinde kullanılmasına denir. İştikâk sanatı ise müştakların (aynı kökten türemiş kelimeler) bir mısra veya cümle içerisinde kullanılmasıyla ortaya çıkmaktadır (Saraç, 2010: 254).

Mesnevide sıklıkla karşımıza çıkan iştikâk sanatına ait bazı örnekleri şu şekilde sıralamak mümkündür.

❖ *Bir meşel eydem eger añlar-ısañ*
Ol mişâli işidüp tañlar-ısañ (B/4081)

Meşel: Örnek, benzer.
Mişâl: Örnek, masal, düş

❖ *‘Aşıkun ma ‘şük-ıla birlik-durur*
İkilik bu yolda kâfirlik-durur(B/1733)

‘Aşık: Seven kişi.
Ma ‘şük: Sevilen kişi.

❖ *Dil kanı kim söyleyem ahvâlumi*
Añladam yârânlaruma hâlumi (B/402)

Ahḩvāl: Durumlar, oluşlar.

Hāl: Durum, hal.

❖ **Şāni** ‘ü **maşnū** ‘ bir nesne kaçan
Ola iy ‘aklı hevāsından seçen (B/1901)

Şāni ‘: Yaradan (Allah).

Maşnū ‘: Yaratılan.

Kimi zaman aynı beyit içerisinde bile birden fazla iştikâk sanatı kullanımı sıklıkla rastlanan bir durumdur. Bu kullanıma benzer beyit örneklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

❖ **Halk-ıçun** unutmâğıl **Hallāk’uñı**
Rızkuñı yi añadur **Rezzāk’uñı** (B/4376)

Halk: Yaratma, yaratılma.

Hallāk: Yaratıcı, yaradan (Allah).

Rızk: Rızık, azık.

Rezzāk: Rızıklandırıcı (Allah).

❖ **İlmi** çün iledürem **ma ‘lūmına**
Lāzımı irürürem **melzūmına** (B/2014)

İlm: Bilme, biliş.

Ma ‘lūm: Bilinen.

Lāzım: Gerekli, gereklilik.

Melzūm: Gerekli kılınmış.

❖ **İlletüñ** añladuram **ma ‘lūlını**
Fā ‘ilüñ gösterürem **mef ‘ülünü** (B/2015)

İllet: Hastalık, sakatlık.

Ma ‘lūl: Hastalıklı.

Fā ‘il: Yapan, işleyen; özne.

Mef ‘ül: Yapılmış, işlenmiş; nesne.

11.13. Leff ü Neşr

“Genellikle bir beyit içinde, birinci dizede en az iki şeyi söyleyip ikinci dizede bunlarla ilgili benzerlik ve karşılıkları vermektir.” (Dilçin, 2016: 437) Mürettep (düzenli, sıralı) ve müşevveş (düzenli olmayan) leff ü neşr olmak üzere iki ayrılır. Söylenilen kelimelere karşılık gelen hükümler aynı sırayı takip ediyorsa buna düzenli, etmiyorsa düzensiz leff ü neşr denilmiştir (Saraç, 2010: 179).

Mantıku't-tayr, mesnevisinde mürettep ve müşevveş leff ü neşr örnekleri sayıca çok olmamakla birlikte kullanımına yer yer rastlamaktayız.

Mürettep (düzenli, sıralı) leff ü neşre aşağıdaki beyiti örnek gösterebiliriz. Birinci dizede sıralanan “hüdhüd, kuş ve simurg” karşılık gelen “akl, hulk ve Tanrı” kavramları olmuştur. Bir nevi *Mantıku't-tayr* mesnevisinin özünü muhteva eden beyit, leff ü neşr sanatı ile verilmiştir. Hüdhüd’ün rehberliği ile başlayan yolculukta nitekim Hüdhüd aklın timsali olmuştur. Kuşlar ise yaratılış özelliğimizin bir parçası olan ya da tuzakların girdabından çıkmamıza engel olan sîretleri, huyları ve nefsi emmârelerin işaretçisidir. Simurg ise bu işaretçilerden arınmaya nail olan kimselerin menzili maksûda eriştiğinde karşılaşılabilecekleri yahut karşılayacakları padişah sûretindeki yüce yaratıcıdır.

❖ *Hüdhüd ü kuşlar u şimurg mişâl*
‘Akl u hulk u Tanrı’ya kıldı meşel (B/16)

Yukarıda söz konusu edilen menzile ulaşmak o kadar kolay olmayacaktır. “O kapıdan girebilmek için kimi zaman gizli, kimi zaman belli binlerce perdeyi” müşevveş (düzenli olmayan) leff ü neşr sanatı ile ortaya konulmuştur. Nihân, gizli belirsiz demektir, bu belirsizliği karşılayan kavram ikinci dizede zulmet yani karanlık olarak verilmiştir. Kezâ belirli, açık, bilinen anlamlarına gelen âşikâr kelimesine karşılık gelen nûr kavramı olmuştur. Nûr kelimesi de bilindiği üzere ışık ve aydınlık anlamlarına karşılık gelmektedir.

❖ *Ol kapıda kim nihân u âşikâr*
Nûr u zulmetden hezârân perde var (B/250)

11.14. İktibâs

Dilçin, iktibâsı “söze anlamı pekiştirmek amacıyla ayet-i kerime veya hadis-i şerifin ya da bunlardan bazı parçalar almak” olarak tanımlar (2016: 465).

İktibâs sanatına örnek verilecek ayetlerin tamamı, çalışmanın ayetler başlığında ayrıntılı olarak yer aldığından tekrara düşmemek adına bu sanata ilgili bölümde bir örnek vermeyi uygun buluyoruz.

✧ *Dükeli dînlere bî-şek şâh ola*
Dîn kim inne'd-dîne 'indallâh ola (B/3995)

"Muhakkak ki Allah katında din İslam'dır." (Ali İmran/19)

11.15. İrsâl-i Mesel

Söylenen bir düşünceye delil göstermek veya o fikri inandırmak amacıyla atasözü yahut onun gibi hikmetli bir ifadeyi söze katmaktır (Dilçin, 2016: 464).

İrsâl-i mesel sanatı ile ilgili örnekler de çalışmanın “atasözleri” başlığı adı altında müstakil olarak yer aldığından iktibas sanatında olduğu gibi bu bölümde bir örnek vermeyi uygun buluyoruz.

✧ *Mekri bir gün şahşuñ üstine üşer*
Ayruğa kuyu kıazan kendü düşer

✧ *Her kim ol kuyu kaza bir kıardaşa*
'Âkıbet ol kuyuya kendü düşe (B/3452-3453)

Ayruğa kuyu kıazan kendü düşer, ol kuyu kaza, ol kuyuya kendü düşe: “El için kuyu kıazan evvelâ kendi düşer (kıazma kuyuyu kendin düşersin): Başkasını tuzağa düşürmeye çalışsan kıimse bu tuzağa ondan önce kendisi düşer” (Aksoy, 1988: 263).

12. Kelime Sayısı Bilgisi

TEBDİZ verilerine göre eserde bulunan kelime sayısı aşağıdaki çizelgede gösterilmiştir.

Çizelge 18: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Kelime Sayısı

Eser Adı	Tipi	Eser Sıra Numarası	Eserde Bulunan Kelime Sayısı
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	1	172

Mantıku't-Tayr	Mesnevi	2	266
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	3	108
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	4	232
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	5	1583
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	6	220
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	7	134
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	8	136
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	9	297
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	10	931
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	11	487
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	12	1220
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	13	628
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	14	401
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	15	590
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	16	674
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	17	224
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	18	160
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	19	220
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	20	100
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	21	110
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	22	947
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	23	148
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	24	162
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	25	635

Mantıku't-Tayr	Mesnevi	26	155
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	27	645
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	28	202
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	29	215
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	30	1546
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	31	230
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	32	942
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	33	148
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	34	191
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	35	142
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	36	183
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	37	50
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	38	116
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	39	578
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	40	301
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	41	40
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	42	40
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	43	111
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	44	234
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	45	209
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	46	147
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	47	855
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	48	194
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	49	181

Mantıku't-Tayr	Mesnevi	50	676
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	51	164
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	52	310
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	53	859
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	54	409
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	55	251
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	56	312
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	57	175
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	58	122
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	59	93
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	60	544
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	61	155
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	62	103
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	63	1214
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	64	70
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	65	701
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	66	785
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	67	59
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	68	400
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	69	1272
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	70	53
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	71	402
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	72	2910
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	73	138

Mantıku't-Tayr	Mesnevi	74	148
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	75	494
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	76	233
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	77	484
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	78	121
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	79	171
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	80	984
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	81	978
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	82	106
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	83	190
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	84	778
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	85	917
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	86	133
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	87	123
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	88	613
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	89	209
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	90	264
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	91	1482
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	92	115
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	93	304
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	94	380
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	95	163
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	96	400
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	97	235

Mantıku't-Tayr	Mesnevi	98	371
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	99	104
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	100	539
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	101	457
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	102	609
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	103	55
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	104	290
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	105	621
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	106	96
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	107	790
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	108	212
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	109	266
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	110	282
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	111	448
Mevcut Kelime Sayısı	Mesnevi	1-111	45121

13. Vezin Bilgisi

Gülşehrî tarafından 14. yüzyılda ele alınan *Mantıku't-tayr* adlı eserde, 111 bölüm bulunmaktadır. Bu eserde toplamda 1 vezin kullanılmıştır. Söz konusu vezin, *Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün* vezni olup %100 oran ile bölüm bazında 111 kez kullanılmıştır.

14. Kelime Grupları Bilgisi

Mesnevîde geçen deyim, atasözü, argo, kalıp ifade, dua ifadesi, âyet, hadis ve kelâm-ı kibar kullanımının sayısı çizelgede gösterildiği gibidir.

Çizelge 19: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Kelime Grupları

Mesnevideki Kelime Grupları				
Eser Adı	Tipi	Eser Sıra Numarası	Grup Tipi	Sayısı
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	1	Kalıp ifade	15
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	2	Deyim	2
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	2	Kalıp İfade	31
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	3	Deyim	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	3	Kalıp İfade	15
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	4	Kalıp İfade	26
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	5	Ayet	9
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	5	Deyim	19
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	5	Dua İfadesi	2
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	5	Kalıp İfade	236
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	6	Deyim	2
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	6	Kalıp İfade	48
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	7	Deyim	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	7	Kalıp İfade	22
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	8	Deyim	3
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	8	Kalıp İfade	28
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	9	Deyim	2
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	9	Kalıp İfade	54
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	10	Deyim	8
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	10	Kalıp İfade	187
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	11	Deyim	3
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	11	Kalıp İfade	111

Mantıku't-Tayr	Mesnevi	12	Deyim	16
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	12	Kalıp İfade	252
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	12	Argo	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	13	Deyim	5
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	13	Kalıp İfade	107
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	14	Kalıp İfade	61
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	14	Deyim	3
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	15	Deyim	8
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	15	Kalıp İfade	102
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	16	Deyim	7
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	16	Dua İfadesi	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	16	Kalıp İfade	140
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	17	Kalıp İfade	40
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	18	Ayet	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	18	Kalıp İfade	31
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	19	Deyim	2
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	19	Hadis	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	19	Kalıp İfade	49
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	20	Deyim	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	20	Kalıp İfade	16
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	21	Deyim	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	21	Kalıp İfade	19
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	22	Atasözü	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	22	Ayet	2

Mantıku't-Tayr	Mesnevi	22	Deyim	12
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	22	Kalıp İfade	140
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	23	Kalıp İfade	27
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	23	Deyim	4
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	24	Kalıp İfade	35
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	25	Ayet	2
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	25	Deyim	3
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	25	Kalıp İfade	72
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	26	Deyim	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	26	Kalıp İfade	18
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	27	Deyim	3
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	27	Hadis	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	27	Kalıp İfade	81
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	28	Kalıp İfade	33
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	29	Deyim	2
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	29	Kalıp İfade	25
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	30	Kalıp İfade	166
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	30	Deyim	6
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	30	Kalıp İfade	164
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	31	Deyim	3
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	31	Hadis	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	31	Kalıp İfade	35
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	32	Kalıp İfade	152
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	32	Deyim	12

Mantıku't-Tayr	Mesnevi	32	Hadis	2
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	32	Kalıp İfade	151
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	33	Kalıp İfade	17
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	34	Ayet	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	34	Kalıp İfade	21
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	35	Deyim	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	35	Kalıp İfade	18
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	36	Deyim	2
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	36	Kalıp İfade	31
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	37	Kalıp İfade	10
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	38	Kalıp İfade	16
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	39	Deyim	2
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	39	Kalıp İfade	94
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	40	Kalıp İfade	35
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	41	Kalıp İfade	5
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	42	Kalıp İfade	7
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	43	Deyim	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	43	Kalıp İfade	16
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	44	Deyim	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	44	Hadis	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	44	Kalıp İfade	31
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	45	Deyim	16
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	45	Kalıp İfade	42
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	46	Deyim	5

Mantıku't-Tayr	Mesnevi	46	Kalıp İfade	35
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	47	Deyim	33
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	47	Kalıp İfade	133
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	48	Deyim	7
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	48	Kalıp İfade	52
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	49	Deyim	4
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	49	Kalıp İfade	35
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	50	Deyim	19
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	50	Kalıp İfade	98
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	50	Kelam-1 Kibar	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	51	Deyim	4
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	51	Kalıp İfade	33
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	52	Deyim	3
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	52	Kalıp İfade	41
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	53	Deyim	13
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	53	Kalıp İfade	129
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	54	Deyim	4
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	54	Kalıp İfade	81
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	55	Deyim	5
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	55	Kalıp İfade	45
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	56	Deyim	7
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	56	Kalıp İfade	40
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	57	Atasözü	2
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	57	Deyim	1

Mantıku't-Tayr	Mesnevi	57	Hadis	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	57	Kalıp İfade	24
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	58	Deyim	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	58	Kalıp İfade	17
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	59	Deyim	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	59	Kalıp İfade	13
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	60	Atasözü	2
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	60	Deyim	5
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	60	Kalıp İfade	76
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	61	Ayet	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	61	Kalıp İfade	38
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	62	Deyim	4
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	62	Kalıp İfade	26
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	63	Deyim	3
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	63	Kalıp İfade	183
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	64	Kalıp İfade	6
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	65	Deyim	12
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	65	Kalıp İfade	152
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	66	Deyim	16
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	66	Kalıp İfade	121
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	67	Deyim	2
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	67	Kalıp İfade	11
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	68	Deyim	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	68	Kalıp İfade	82

Mantıku't-Tayr	Mesnevi	69	Deyim	5
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	69	Kalıp İfade	226
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	70	Deyim	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	70	Kalıp İfade	8
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	71	Deyim	7
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	71	Kalıp İfade	59
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	72	Deyim	20
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	72	Atasözü	2
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	72	Dua İfadesi	2
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	72	Kalıp İfade	487
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	73	Deyim	3
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	73	Kalıp İfade	21
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	74	Deyim	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	74	Kalıp İfade	22
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	75	Deyim	6
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	75	Kalıp İfade	84
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	76	Ayet	2
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	76	Deyim	5
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	76	Kalıp İfade	31
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	77	Deyim	4
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	77	Kalıp İfade	88
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	78	Kalıp İfade	29
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	79	Deyim	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	79	Kalıp İfade	41

Mantıku't-Tayr	Mesnevi	80	Deyim	4
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	80	Kalıp İfade	124
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	82	Deyim	2
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	82	Kalıp İfade	12
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	83	Deyim	2
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	83	Kalıp İfade	31
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	83	Kelam-1 Kibar	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	84	Ayet	3
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	84	Deyim	10
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	84	Kalıp İfade	147
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	85	Deyim	9
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	85	Kalıp İfade	176
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	86	Deyim	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	86	Kalıp İfade	28
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	87	Kalıp İfade	14
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	88	Deyim	5
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	88	Kalıp İfade	79
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	89	Kalıp İfade	24
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	90	Kalıp İfade	55
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	91	Ayet	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	91	Deyim	12
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	91	Dua İfadesi	2
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	91	Hadis	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	91	Kalıp İfade	214

Mantıku't-Tayr	Mesnevi	92	Deyim	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	92	Kalıp İfade	19
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	93	Kalıp İfade	45
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	94	Kalıp İfade	59
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	95	Kalıp İfade	23
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	96	Deyim	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	96	Kalıp İfade	52
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	97	Deyim	3
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	97	Kalıp İfade	42
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	98	Ayet	2
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	98	Deyim	2
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	98	Kalıp İfade	64
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	99	Deyim	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	99	Kalıp İfade	18
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	100	Ayet	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	100	Deyim	3
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	100	Kalıp İfade	91
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	101	Ayet	5
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	101	Deyim	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	101	Kalıp İfade	71
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	102	Deyim	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	102	Kalıp İfade	134
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	103	Kalıp İfade	12
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	104	Deyim	2

Mantıku't-Tayr	Mesnevi	104	Kalıp İfade	65
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	105	Deyim	2
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	105	Kalıp İfade	90
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	106	Kalıp İfade	17
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	107	Ayet	2
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	107	Deyim	5
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	107	Dua İfadesi	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	107	Kalıp İfade	158
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	108	Ayet	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	108	Deyim	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	108	Kalıp İfade	32
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	109	Deyim	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	109	Kalıp İfade	45
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	110	Deyim	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	110	Kalıp İfade	54
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	111	Ayet	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	111	Deyim	2
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	111	Dua İfadesi	1
Mantıku't-Tayr	Mesnevi	111	Kalıp İfade	82
Toplam	Mesnevi	1-111	Kelime Grubu Sayısı	7270

Buna göre mesnevîde geçen toplam argo, deyim, atasözü, kalıp ifade, dua ifadesi, âyet, hâdis, kelâm-ı kibâr kullanımının sayısı şu şekildedir:

Çizelge 20: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Kelime Grupları Sayısı

Kelime Grupları	Mesnevideki Toplam Sayısı
Kalıp İfade	7270
Deyim	421
Dua İfadesi	9
Âyet	36
Hâdis	8
Atasözü	7
Kelâm-ı Kibâr	2
Argo	1
Kelime Sayısı	45.121

15. Kalıp İfadeler

Mantıku't-tayr mesnevisinde kalıp ifadeler tertip edilirken göz önünde bulundurduğumuz yegâne husus, kalıp ifadenin bir bütün olarak anlamlandırılıp anlamlandırılmadığı hususudur. Bir diğer ifadeyle iki ya da daha fazla kelime birbirinden parçalandığı takdirde, verilmek istenen kalıp ifadenin mânâsını tam olarak karşılamıyorsa -yanlış ya da eksik veriyorsa- bu ibâreler bir bütün olarak anlamlandırılmış ve kalıp ifade başlığı altında tertip edilmiştir. Dolayısıyla bu kalıp ifadelerin arasında Arapça, Farsça, Türkçe başta olmak üzere sadece bu dillerden biri ile -münferit- kurulan terkiplerin yanı sıra, söz konusu dillerden en az ikisi ile birlikte yapılan tamlamalar, “et-, eyle- ol-, kıl- vb.” ek-fiil ile yapılan birleşik fiiller, ikilemeler, müteradif kelimelerin kullanımı için başvuru bağlaçlar başta olmak üzere 7270 kalıp ifade tespit edilmiştir. Bahse konu olan bütün kalıp ifadeler⁶¹ aşağıda sıralanmıştır.

Çizelge 21: Mantıku't-tayr Mesnevisinde Kalıp İfadeler

āb-ı ḥayāt	çeşmesinde	āb-ı ḥayvān	āb-ı zülāl
āb-ı ḥayātī	n	ḥayvān	ābādān
içse	āb-ı	şuyını	kıla
āb-ı	ḥayvān	āb-ı	ābādan
ḥayvān	içine atmış	ḥayvāndan	kıılır
āb-ı		āb-ı	ābādān ola
ḥayvān		ḥayvānı	

⁶¹ *Mantıku't-tayr* mesnevisinde yer alan kalıp ifadelerin anlamı ve bulunduğu beyitler için çalışmanın *Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük* bölümündeki ilgili madde başlarına bkz.

ābid olan kişi	adı ‘ālemde qala	ağzuma yüz taş dıldılar	altı kitābı altı şartı altı yüz
acı ola	adın yaza	āh eyledi	altınçı gökde
acı sözler	adını vü şūretini	āh ide	altun ağaç
acı şular	ādīne dūninūñ	āhı olasın	altun ağçañ
açar ağzını	hūvōcası	ahī olup	altun gibi
açar būrqa	ādīne	ahī olur	altun ola
açar-ısa gōñli gōzini	gūndür	ahılar kulu	alu ola
açarsız kapu	adsuz kişi	āhīr zamān	alū olmuş- ıdı
açdı kapu	adsuz kişiyē	āhīret bāzārına	alu olur- ısa
açmaduñu z başīret gōzini	adsuz ola	āhīret gūnine	ālūde ola
açuk durur	adum benüm	āk ūzümūñ	alular qala
açuk ola	āferin kıldı	akın	alup gider
açuk olıçaq	ağ ola	ağsaq olasın	alup gıtdiler
ad eyleyem	ağ u	ala nişān	aluraq degül
ad qodı	kızılıñ	ala peyām	āmīn dirler
ad koyan	āgāh eyledi	ala vü şata	aña gelen
ad oldı	āgāh eyledūñ	ālātı ola	aña qarşu
ad u söz ü	āgāz ide	aldı dadın	aña ki
sāz	āgāz	aldı ele	aña kim
ad u söz-ile	idelüm	aldı elinden	and içdiler
ad ur	āgāz iden	aldı gördi	anda ki
ad urdılar	āgāz idicek	aldı hayātını	anda kim
adar	āgāz idūñ	aldı qoynına	anda olur- ıdı
armağan	ağırırāq ola	aldı aldum	andan aña
ādem	ağu ağacı- durur	yatın	andan
asmağa	ağu gibi	algıl mişāl	artuğı
ādem degül	ağu içdi	allāh dedi	andan
ādem etin	ağu yutmak	alması	artuq
ādem oğlanların a	ağyār ola	cānumuzı	añdan berü
ādem olmadı	ağyār olasın	almazlar	andan ilerü
ādem ü iblis	ağyār olmuşam	hiçe	andan ilerürek
ādemī şeklinde	ağyār olur	almış başına	andan
adı çıkmaya	ağyār olur	altı aydur	soñra
	ağzın açar	altı er	andan yig
	ağzın açdı	altı er- durur	andın yaña
	ağzına girmek- durur	altı hāşiyet	anı dañı
	ağzını açdı	altı hāşiyet	anı görıçek

anı ki
añladuğ
kim
añladum
kendü
işümi
kendüzüm
anuñ bigi
anuñ canı
anuñ
cānına
anuñ eli
anuñ gibi
anuñ
göñline
anuñ işi
anuñ uçun
anuñ
yüzini
ara yirde
ara yire
ara yire
geldi
aradan
gider
aradan
gitdi
aradan
gıtdüñüz
ārām
irmedi
ārām u
qarāruñ
olmadı
ārāyış bula
ardına
düşerler
ardınca git
ardınca
gider
arı ola
arı olur
arqun
arqun
armağı
gider
arpa arpa
artuğ gele
artuğ ola

artuğ
olsar
aru tonı
arusuz
olçağın
ārzusı
cāmından
āşaf-ı vaqt
u
süleymān-ı
zamān
āsı olan
aşla ire
aslan gibi
aşluña
irmez-iseñ
aşluña
qavışur-
ısañ
aşşı qıla
assı qılısar
assı
kılmadı
aşşı kılmaz
āstāne açdı
aş ola
aşağa
getüreler
aşağa
oturana
āşık degül
āşık-ı
şürıde
at üstine
binür
ata atlana
ata gibi
atam
anamdan
āvāzı çıka
ay aydın
ay dutıldı
ay dutılır
ay gibi
ay gün gibi
ay indi
ay nurı
ay ola
ay u
günden

ay u güneş
ay yüzi
ayağ
altından
ayağı
altında
ayağın
durmuş-ıdı
ayağına vü
eline
ayağum
üstine
durmuşam
aydın u
ulu
āyet ü
ahbār
ayı
barmağı-
ıla yarar
ayı iki
yarar
āyine ola
ayru ola
ayru olasin
ayruğ
ağzıyla
ayruğ itse
ayruğ
kimse
ayruğ
kimsene
ayruğsı ola
ayu gibi
ayuñ nürın
az qadar
az mikdār
az olsar
az üküş
az yiyen
kişi
az yiyenüñ
āzād eyledi
āzād idem
āzād ola
āzād olsar
āzād olur
āzād u
tehī-dest
olsa

āzād u uz
azdurursın
yoluñı
bāb
eylemişem
bacadan
inmek
bād-ı
nevrüzī
bādbān
ağacın
bāde içüp
bāğ ola
bāğ u
bostān
bāğ u
böstānda
bāğ u
bostānlar
bāğ u
böstānlard
a
bāğ u
gülrārı
bāğ u
şahrāda
bāğ-ıla
böstān-ıdı
bağdād
şehrinde
bağdād
şehrinden
bağışlasun
canum
bağladı
zünñārı
biline
bağladı
zünñārını
bağladuğu
m 'ahdi
bağladum
kendüzüm
e
bağladum
zünñār
bağlamak
bile
bağlayam
kendüme

bağlayıcağ zünârı	bağma	bâtil eyleye	benüm
bile	ğarām	bâtil kıla	gönlüm
bağruñ baş olur	bal u yağ gibi	bâtil kılasıñ	çinde
bahā	bala kıatar	bâtil kıılır	benüm
getüriser	baña bağ	bay ola	gönlümdek i
bahā	baña dağı	bāz u tihū	benüm ile
getürmeye	baña ne	bāzār	beñzer mi
bahā	baş-ı	çinde	ber
virilmedi	zamān	bāzār	‘aliyyün- ‘ayn-durur
bahā virüp	baş açuğ	yirine irdi	berbatuñ
bahāne	baş içinde	bāziyāne	kılın
buldılar	baş kıor	kılayım	berg eyledi
bahār	baş kıor	becid dutdı	berg ü bār
irmiş-idi	yire	bed-nām	berğürdār
bahār-ı	baş u cānı	olur	ola
tāze	terk	bedr ola	berk eyledi
bahāsın	kılmışlar- ıdı	beg ola	berk
biliser	baş yire	beg olıcağ	eyleye
bahāsın	ğodı	behiştı	berü
virmiş olasın	başā	yüzlü yār	gelmiş-idi
bahāsını	iletmeye	behrām-ı	beşāret
bile	başāra işi	gūr	virđi
bağıl urdı	başāmağā	beğā	beşinçi
bağr u ber	işi	bulmağda n	gökde
bağş içinde	başdan	bellü ad-ıla	beyān
bağş idem	başā	bellü kişi	eylediler
bağş ider- idüm	başı gözi	bellü miydi	beyān
bağş	başın	bellürek	eylemege
itdiler	alduğça	degül	beyān
bağar kim	başın	belürmez	eylemegil
bağar	çeker	yola	beyān
yüzine	başın	ben dağı	eyleyiser
bāğı kıala	başın	ben ki	beyān oldı
bāğı	kesiçek	ben neyem	beyānın
ğalasın	başına tāc	kim	eyleye
bāğı	urđılar	ben olam	beyānın
ğalışar	başına ura	ben,	kıluram
bāğı kıalur	başına	benem	bey‘ ü
bāğı ol	yığam	bend ile	şirāda
bāğı olğıl	başından	bend ura	bezm
bāğı olsun	aşar	benden	bostānında
bāğı	başından	artuğ	bī-bāk ola
‘ālemde	aşdı	benden	bī-bār
bağğāl	başlayalu	şoran kişi	olıcağ
olur	m söze	beni alur	bī-başar
	başuña	benüm gibi	olan kişi
	yığılsun	benüm	bī-dermān
		gibiyi	olur

bī-dil ü
mecrūh

bī-edeblik
eylemeye

bī-edeblik
iderem

bī-hāşıl
olmağ

bī-hevīc ü
bī-metā´

bī-hırş u
hevā

bī-
hōdlıgūñ
vādisine

bī-hūde
sözler

bī-ihlās ola

bī-ihlās ola

bī-ımkān
ola

bī-kām u
kāst

bī-mekr ü
bī-telbīs
ola

bī-miğdār
ola

bī-nām u
nişān

bī-pā vü
ser

bī-seyr ü
sükūn

bī-şulţān
ola

bī-şübhet ü
şeyn

bī-vefālıq
kılmazam

bī-zūr
eyleye

bī-zūr ola

bī-´ayb u
riyā

bī-´ışğ ola

bī-´ıyş u
menī

bīdār ola

bīdār olur

bīdār-ı
cihān

bid´at
deñizinde

bīh ü bün

bīhūde
sözler

bil deper

bil ki

bil kim

bildi kim

bildügi yolu

bile gider

bile şağdan
şolın

biledük

dişümüzi

bilem

haber

bilini

zūnnār-ıla

bağladılar

bilir misin

bilış

eyledüm

bilış misin

billerini

bağladılar

bilmedi

vebāl

bilmedügi

sözleri

bilmedük

ola

bilmeginde

olalar

bilmez idi

bilmez kim

bilmez

midüñ

bilmiş

olasın

bilüme

zūnnārı

bağlayubil

em

bilümüze

kuşadalum

bilür misin

bilür olur-
ısa

bilür-iseñ
kıymetüñ

biñ altun

biñ bir

biñ cezā

buldı

biñ dikene

biñ ferseng

yol

biñ kızıl

biñ yıl

biñ yılda

biñde biri

olur-ısa

biñde birin

biñde

birisi

binmiş

atına

bir ad-ıla

bir āh

bir āh-ıla

bir aqça

bir arada

bir av

bir avuç

sirkeyi

bir ay

bir ay

tamām

bir ayruğ

kişi

bir bağ u

bir bağça

bir bir

bir bölük

bir büt

bir cāmı

bir cür´a

bir çok

bir çün

veyā bir

çend-ile

bir dağı

bir dāne

bir dāsītān

bir degül

bir delü

bir dem

bir demde

bir demi

bir

deminden

bir derde

oğradı

bir deriñ

şu

kıyusını

bir dürlü

bir er

bir er ü bir

´avratuñ

bir ere

bir eri

bir evvel

bir ferseng

idi

bir gedā

bir

gedānuñ

bir gice

bir gör

bir

görelüm

bir

göreyim

bir görüñ

bir güşede

oturalum

bir

güşeden

bir gül

bir gül gibi

bir güli

bir gün

bir günde

bir günki

bir haftada

bir

haftadan

bir hayr

işe

bir hikāyet

bir hōş

bir hōş

hulğ-ıla

bir hōş

yire

bir hūb
ağaca
bir ırak
yirde
bir iki
bir iki gün
bir iki yıl
bir ilde
bir ile-
durur
bir iş
bir iş düşdi
bir işde
bir işi
bir kaç
bir kaç
loğma yir
bir kaçıyla
bir kadeh
bir kadem
urur-ısañ
bir
қанadıdur
bir қатı söz
bir
қазанда
bir key
bir kez
bir kezde
bir kezden
bir қız
bir kişi
bir kişiden
bir қонақ
bir көпри
bir көşede
bir көşede
oturasın
bir köy
bir köyde
bir құл ol
bir лаҳза
bir loğma
etmek
bir loğma
gibi
bir meşel
bir mest er
bir midi
bir midür

bir
müsülmān
bir nağme
bir nāme
bir nazar
қılmış-
durur
bir
nazarda
oldı ‘āşığı
bir nefes
bir nefesde
bir nefeslik
bir niçesi
bir niyāz
eyleyelüm
bir oğlan
bir oқи
bir ola
bir olan
bir olmışuz
bir olur
bir olur
mısın
bir öyn
bir
pādişāh
bir perīdür
bir pul
bir pula
alup
bir pula
dīnin şata
bir pūr
güher
deryā-
durur
bir sā‘atda
bir seher
bir sevdā
bir soқum
etmegi
bir söz
bir söz işit
bir söz işit
gör
bir söz-ile
bir sözi
yüz
eyleyüp

bir süvārī
bir şahş
bir şārda
bir şeyh
bir şikār
bir tañrı
haқı
bir тарıқı
bir taş-ıla
bir tıfl
olmağıl
bir ulu
bir ulu ere
bir ulu şeh
bir ulu
seyh
bir ulu
yirden
bir velī
bir yaña
bir yavuz
iş işler-ise
bir yavuz
sözde
işitmedi
bir yıl
bir yılan
bir yirde
bir yire
bir yire
üşen
bir yol
üstinde
bir yola
bir yolda
bir yoldan
bir yolu
bir
yolumuz
bir zamān
bir
zamānda
bir
zamāndan
bir
zamāndan
soñra
bir zerre
bir ‘avrat
bir ‘avratı

biri biri
biri iki
görmeye
biri sözi
biri vü biri
birin biñ
eyledi
birlik
idesin
birlik қıla
biş aқça
biş altı
biş namāz
biş söz on
söz söyleye
bīş ü kem
bişr-ile
yemliha
destānın
bitsün dili
bitürür
imiş
biz dağı
biz dağı
biz ki
bīzār ola
bīzār
olasın
bizden
artuқ
bize dağı
bizi dağı
bizüm gibi
boğazuma
degin geldi
boynın
urgıl
boynın
uruñ
boynın
uzattı
boynından
asıлмақ
boynını
ura-ıduñ
boynuma
urıcaқ
boynuñda
қалmışdur
bön kişi

bön	bu kıza	bulduñ	burqa ^c
kişilerüñ	bu ki	halâş	altından
börk	bu kim-	buld	büsitân u
urındı	durur	içinde	bâğ
böyle ola	bu meşel	bulduñ	bühtân
böyle uz	bu ne	gözi	qıluram
bū alī sīnā	sözdür	bulmadı	bülbül gibi
bū alī sīnā	bu rüz	halâş	bülbül ü
bu arada	bu sır	bulnur mı	destân-ıdı
bu aradan	bu sırrı	bülkâsım u	bülbül ü
bu belâdan	bu sözi	qur'ân	destânlara
bu beyân	bu sözleri	bulmadı	bünyâd
bu	bu yaña	nişân	ura
beyānuñ	bu	bulmadı	büsr-i
bu cādūyı	yañadan	vefâ	miskîndür
bu cihân	bu	bulmadum	büt
bu cihân	yanından	temîz	eyleyen
bu dem	bu yir	bulmağa	büt tapan
bu derd	bu yol	necât	büt-perest
bu derde	bu yola	bulmaz-ısa	olan
bu düni	bu yolda	bahâ	büt-perest
bu	bu yolu	bulur	oldı
dünyâda	bu yoluñ	qabül	büt-perest
bu	bücehl'üñ	bulur uşul	olmaz-
dünyede	gözi	bulurlar	ıdum
bu gice	buğday	temîz	büt-perest
bu gicenüñ	veyâ un	bulut gibi	olsañ
bu gül	buğzı-ıla	buña	büt-perest
bu güli	dolmağıl	beñzer	olup
bu güne	buğâr u	buña	câh u
bu hâl	toz u	beñzer	manşib
bu hâle	dütün	bunça kez	câh-ı
bu hâletde	bula haber	bunça	menzilet
bu hâleti	bula kemâl	müddet	câhil qaldı
bu hâli	bula mı	bunça yıl	câhil qalur
bu ilde	bula-ıduñ	bunça	câhil ola
bu iş	zafer	yıldan	câhiller
bu iş için	bulalar	soñra	sözin
bu işde	rahmeti	bunça	câm
bu işdedür	bulasın	yıldur	içelüm
bu işden	dirliği	bundan	câmın
bu işe	bulayıduq	aña	dutar
bu işi	mağal	bundan	cân
bu qadar	buldı fenâ	artuq	'âlemin
bu	buldı	bunlar ile	cân alıçı
qadardur	mağal	bunuñ gibi	cân
bu qamu	buldılar	bunuñ	bahâsın
bu qapuda	haq'ı	şeklinde	cân bigi
bu qavlı	buldum	burar	cân gıdâsı
	temîz	qılımı	cân gıdâsın

cān gibi
cān
ışmarladı
cān
ışmarlaya
m
cān iledem
cān
koyalum
cān
kurtara
cān
maḥalli
cān metā'ı
cān
metā'ın
cān
metā'ınuñ
cān naḫdı
cān olсар
cān u
cihān
cān u ten
cān u ten-
durur
cān u tene
cān u
tenüñ
cān
virdiler
cān vire
cān-ıla ten
cāna
gelmişler-
idi
cānbāz
oluram
cāndan
istedi
cānı terk
itdüm
cānı
terkini
urur-ıdı
cānı vü
cānuñ
metā'ın
cānın
şaḫına

cānın terk
ider
cānını
kurtarmış
am
cānını şād
eyledi
cānını şād
iderüz
cānlarınıñ
terkīn
urdılar
cānsuz teni
cānum içi
cānumı
kurbān
kılam
cānuñ
terkini
kılımaduñ
cāyiz degül
cāzū degül
cāzulıḫ
kılan
cāzulıḫ
taḫtına
cebbār'a
ire
cedvel
kılam
cedy ü
delvi
cefā
eyleyesin
cefālar
eyledüm
cehd ide
cehd ide-
idüm
cehd
idelüm
cehd idem
cehd
iderem
cehd ile
olmaz
cehdin
kılır
cellād ola

cemālin
gördüñüz
cemālin
görmüşüz
cem' eyledi
cem'
eylegil
cem'
eyleyen
cem'
içinde
cem' idem
cem' ider
cem'-ile
kamu
cennāt u
hurremdü
r
cennāt-ı
firdevs-i
berīn
cennet ü
düzaḫdan
cennet ü
hūrī
cerr itmek
cevāb
işıtdiler
cevāb virdi
cevābın
virdiler
cevābın
virdüñüz
cevābın
virimeyesi
n
cevābını
vire
cevāhir-riz
idi
cevlān
kılır
cevr ü
cefāñ
cezāsın
virmedi
cihān
dutmaḡa
cihān
ḫalkına

cihān
içinde
cihān şeyḫi
ola
cihān
üstine
cihāngir
olan
cihāngir
olan er
cihānı
dutasın
cihānı
dutdılar
cihānı
dutısar
cihānuñ
defteri
cilve
kıldum
cins ü
faşlını
cism
lezzetlerin
cism ü
cānın
cism ü
cānumı
cism ü ser
cüş
eyleyeyim
cüş ide
cüş idüp
cülāb içeri-
di
cünüb
olmaz-ısa
cür'a gibi
çala nāy-ı
nefir
çaldılar
dühül
çäre
kılāsın
çāresin
kılır-idi
çarḫ uru
çarḫ
uruban

çārşenbih
gicesin
çemen
içinde
çerāğın
yandura
çerāğum
söyinür
çeşme-i
hayvān-
durur
çevresine
çevrine
çıka heçe
çıkār
ağzuñdan
çıkardı
karnından
çıkardı
şakalın
çıkdı
āfitāb
çıkdı bir
ün
çıkdı göge
çıkdı kav-
s-i kuzah
çıkduğ
devān
çıkđum
cihānuñ
tağına
çırāğın
yandurur
çil murğ
çile
çıkardılar
çīn
bütlerini
çīn şehri
çirkīn ola
çoban
kılam
çok
gördiler
çok itdi
çok kez
çok kişi
çok kişiler
çok mıdı

çok mıdur
çok olan
çok olısar
çok olsun
çok olur
çok
yiyenüñ
çok
zamāndur
çomağ
direr gibi
çöplikler
arasında
çöpürdek
söylemiş
çörçöp
olur
çüftüm ol
çün ki
çün kim
dād
eylemedi
dād ola
dād u yig
ola
dadını
virem
dāğ ola
dāğ urasıñ
dāğ
urmağıl
dahı
çoğırağ
dahı çok
dahı dahı
dahı soñra
dānā kişi
danışmān
oluram
dāniş ehli
dānişmend
olur
dapa
döndürür
dārā vü
nūşirvān-
ıla
darb-ı uşul
dartavuz
cevrüñ

dartdı kılıç
dāsītān-ı
şeyh-i
san ‘an’dur
dāsītānı
eyledi
dāsītānı
eylemiş
dāsītānı
söyleyen
dāstān-ı
hilet
daşra
çıkardı
datlu
dilden
datlu sözi
datlu
sözler
datlu
sözler dir-
idi
datsuz ola
davī kıla
dāyim ola
dāyim olan
dāyim
olandur
dāyire ehli
olam
dāyire
erenleri
dāyire
serverleri
dāyire
şeyhi
da ‘vā
kılanlar
da ‘vā kılar
da ‘vāsuz
olmaz
da ‘vet
eyleyendür
da ‘vet
kılmazuz
da ‘vet
kılar
da ‘vet
kılaruz

da ‘vet-i
ām
eylediler
da ‘vet-i
hāş
eylediler
da ‘vī
‘aşıklık
kıla
da ‘vī kıla
da ‘vī
kılam
da ‘vī
kılanlarda
da ‘vī
kılısar
da ‘vī
kılarım
da ‘vī-yi bī-
ma ‘nī
kılar
da ‘vīye
düşüp
deccāl olur
def ü nāy-
ıla
deff ü nāy
u berbağ u
şeştā
def
idüben
degme bir
degme bir
yaña
degme kez
degme kişi
degme
sözde
degme
yaña
degme
yirde
degme ‘ām
degmeñüz
bir
degmesi
bir
degmesin
bir

degmeye bir	depesin dögeler	deyyān sırrına	diri ala
degül misin	derc idesin	didı kim	diri alısar
degül miyem	derde	didüğüñ işi	diri ola
degül sāzkār	dermān	dil-firīb ü	diri
degül sā'atı	irişe	hōş olur	olduğumça
degül süst	derdüme	dildār ola	diri
degül-isem	luş eyle	dilde	olmağdan
delü	dermān	söylenüdur	dirlige ire-
degüldür	derdüñe	uñ	idüñ
görici	dermān	diledügin	dirligin
dehr-i	dilegil	eyleye	buldı
mekkār	derdüñe	diler idük	dirliğini
dehrī gibi	yoğdur	dilgīr ola	bulmadı
dekāyık	devā	dilin kesüñ	dirliğümi
'ilmine	deri	dilinde	bulayım
delīl oldı	yüzmege	söylenür	dirlik bula
delīm	derisine	dilini	dirlik
söyleme	düşer	söyler-idi	bulısar
delü	dermān	dilkü gibi	dışın biler-
eylemişdür	bula	dilüñ	idi
delü ıldı	dermān	bilegil	dīv esāsın
delü midür	dermāna	dilüñ	dīv ola
delü misin	irdi	tuzıdur	dīv olan
delü	dermāna	dime kim	dīv u gül
olmayasın	irer	dimek olur	dīv ü
delü olmuş-	dervīş olur	dīn başına	dedden
ıdı	dest ü	dīn	dīv ü
delüye	bāzūsın	deñizinden	deddür
ururlar-ıdı	dest ü pāy	dīn	dīv-i racīm
demür	destān	deñizinüñ	dīvān-ı
afas	idem	dīn erine	mezālim
deñiz	destān	dīn esāsınuñ	urdılar
dibinden	söyleñüz	dīn içinde	dizi
deñiz içine	destür-ı	dīn ile	üstinden
deñiz	şāh	dīn ile	dizinde
mağvı	deşt ü küh	dünyā	odı
deñiz	u şahrā	dīn ü	dizinde
olduñ-ısa	devā virdi	dünyāyı	yaturur
deñiz-ile	deve gibi	dīn ü	doğğuz
gemi	devlet	imānı	felek
deñize	bulur	dīn yolında	doğuzını
düşüp	devletümü	dīn yolından	gök
deñize	z yüz dutdı	dīni duyar	dōst ıla
girem	devrānını	dīnüñe	dögen
	ider-iken	girdi	kişiyे
	deyr içinde	dir iken	dökdi
		diri al	ağzından
			dökdi
			sözler

dökersin
kanın
döndi girü
döndüñ
girü
döne girü
dördinçi
gökde
dört yanını
döşeye
seccâdesin
şu üstine
dur git
dur
namāza
durayım
bir
gideyim
duruban
oturasın
düş biler-
idük
dut kim
duta ilte
duta ümîd
dutalum
kim
dutar ahı
dutar
orucu
dutdı işi
dutdı
‘âlemi
dutdılar
karār
dutdum işi
dutdum
oruç
dutıldı ay
dutmaz
orıcı
dūzah
eyleyen
dūzah gibi
du ‘ā kıł
du ‘ā
kıлмақ
du ‘ā kıluñ
dükān
eylemegil

dükān
quram
dükānın
qurmadı
dükkān
qura
dün gurābı
dün ü gün
düni
günden
bilmeye
dünya
deñizlerin
üñ
gevherleri
dünyā ehli
dünya
görmek
dünya işin
dünya işin
dutan er
dünyā
terkini ura
dünyā
zāhidlerini
dünyāsuz
ola
dünyayı
terk
eyleyen
dür dökdi
dür-
feşānlıq
idelüm
dürler ü
gevher
dürlü reng
ü naqş-ıla
dür ü
gevher
dür ü
gevher
toħmını
dür ü
güher
dür-r-i hāş-
ıla
dür-r-i
meknün

dür-r-i
şāhvār
dürüd
eyleyiçek
dürüst
eylemişem
dürüst oldı
düstür ola
düşde
gördügin
düşde
görür
düşdi
heybet
cānına
düşdi
ortaya
düşdi
sāyesi
düşdi
zincīrine
düşdi
zindāna
düşdüm
qayda
düşdüm
yire
düşe cūşa
düşe duru
düşenbe
dünini
düşenbih
günini
düşer
ortasına
düşerem
şuya
düşü gördi
düşecek
sefer
düşinde
görür
düşmanlıq
qıla
düşmiş
şuya
düşvārını
āsān kılır
düzer işleri

düzerler
idi
eb ü
ümmüñ
ebleh olma
ebleh-
perest oldı
ebşirü yā
qavm qad
cā’el-beşir
ebū tālīb’e
ebu’l-vaqt
oldılar
egri
işlerüñ
egri işüñ
egri
oқыıanlar
egri ola
egri
şatmaya
egri sözlü
ādemī
egri toğru
egri yol
egri
yollara
egri
yollarda
egriyi vü
toğruyı
ehl-i cāh
ola
ehl-i dād
ehl-i derün
ehl-i dīd
ehl-i dil
ehl-i fiṭnat
u rāyuñ
ehl-i imān
olısar
ehl-i niyāz
ehl-i temiz
ehl-i ‘ilm
ü şāhib-
cāh-ıdı
ehl-ile nā-
ehl
ejdehā olsa
eke vü biç

eksük ola	elüni	etini	eyle vefâ
eksük	götüresin	yimedini	eyle yâr
olmaya	emn ü	etmek	eyledi
eksüklük	emân	üstinde	beyân
çılır	emr ü	ev	eyledi çâk
el	nehyi	başanları	eyledi
götüricak	emr-i	ev	hiṭâb
el şunmak	ma' rûfi	basmağa	eyledi
el virmez-	emrini	ev bucağı	hurûc
ise	dutma	ev içinde	eyledi kazâ
el virür-ise	enbiyâ vü	ev issin	eyledi
el-ḥamd	evliyâyı	ev issini	melâmet
ider	encâm	evbâş	eyledi naḫl
elden	irmedi	olmaya	eyledi
köma	endişem	evbâş	pârisiçe
elden kıoya	ola	oluram	eyledi su'âl
elden	ene yi	evini	eyledi
kıoyamaya	er kışi	yıkam	ṭaleb
elḥamd	er ola kim	evler	eyledi
okıyup	er olmaya	eylendi	yavuz
elin öpen	erenler	evler ola	eylediler
kışi	sözi	evrân gibi	bî-karâr
elinde	erlik içinde	evvel gök	eylediler
dutar	erlik idesin	ey dellâl	kıyâm
elinde	erlik	ey perîşan-	eylediler
söyledür	itmege	ḥâl ü bî-	reh-
elinden	ermişdür	sâmân	nümün
çıkar	ḥabar	göñül	eyledük
elini	esâs	eydelüm	ḥarîf
kıaldura	eylediler	âzâd	eyledüm
eller öper	esâsuñ	eydür ki	göñlümde
ellerin	yıkmağıl	eydür kim	eyledüm
eline	esed burcı	eydürler	ḥisâb
urınur	eşer eyler-	yalvaru	eyledüm
elli biñ	idi	eyle celî	sefer
elli biñ	eser	eyle dut	eyledüñ
ferseng ola	kılmaz	eyle dut	durak
elli biñ	esîr oldum	kim	eyledüñ
ferseng	eski bizden	eyle ihtiyâr	ziyân
olur	eş ola	eyle ki	eyledür
elli biñ kez	eşkâl	eyle kim	revân
elli yıl	eylerem	eyle kitâb	eylegil
elli yılda	et pâresin	eyle	temiz
elli yıldur	et	müstağrak	eylegil yâr
elli yıllık	eyiyenden	eyle nişâr	eyleme yâr
elli 'âlim	etin	eyle ola	eylemegil
elüm dut	çeyneyen	eyle	büt
elümi	etin kıanın	revḥânî-	eylemeñ
öperler	etin yeye	şıfat	süst
	etin yirem	eyle temiz	

eylemeye
āzürde

eylemeye
beyān

eylemez
temiz

eylemez-
ise ‘ayān

eylemiş
nişār

eylemişem
ğuş

eylemişüz
ihtiyār

eylensün
ülü

eyler ārzū
eyler du ‘ā

eyler
hükbanlık

eyler
mağām

eyler
müstakīm

eyler refīk
eyler taleb

eyler vefā
eyler-iken

eyler-iken
hisāb

eyler-ise
cefā

eyler-ise
ülfeti

eylerem
edā

eylerem
vefā

eylersin
kışāş

eylersin
temiz

eylersiz
taleb

eylese
ihtirām

eyleye
berkini

eyleye
karār

eyleye
melek

eyleyem
beyān

eyleyem
niyāz

eyleyem
tār-mār

eyleyisere
m vefā

eyleyüp
temiz

eylük ide
eylük iden

eylük
idene

eylük it
eylük

eylük
kılasm

eymenür
ola

eyü idi
eyü

eyü niyyetlüler
eyü olam

eyü söz
eyvān ola

eyvān olur
faqr u fenā

yazısına
fānī olısar

fānī olmağ
fānī

‘ālemden
fāriğ ol

fāriğ oldu
farğ

eylemez
farğ eyleye

farğ ide
farğ ola

farğ olur
farğumuz

kılmaya
farzın

getürdüm
yirine

fāsıq kılasm
fāsıq
olmağa

fāsıq
olmağ

fāsıq olur
fāsıq

oluram
faş ola

faş olan
faş olmaya

faş u nihān
fāyide

degmeye
fazl oldu

fazl u
bezlüm

fā ‘ilātün
fā ‘ilātün

fā ‘ilāt
fedā

cānum
fedā olsun

fedā olsuñ
canum

fehmi
olmaz-ıdı

fenā bula
fenā oldu

fenā
vādisine

fenā yolu-
ıla

fenāya
varısar

ferāğāt
bulayım

ferāyız
‘ilmini

ferhād
olur

ferīdün
gibi

fermān
kılasm

fermān
kılur

fermān
olmadı

fermān
viricegin

fermān
virürse

fersüde ola
feryād

ireyim
fetvī viridi

feylesōf
yemlihā

feyz olur
fikh ilmin

fısq u
fücūr-ıla

fī-şalātın
dāyimün

fidā olsun
fiğān ider-

iseñ
fikir itdiler

fikret
kılalar

fikret
kılasm

fikret
kılasm

fikret
kılmaduñ

fikret
kıluram

fikret
kıluram

fikret
kıluruz

fikrin
kılmasun

fikrini
kılur-ısañ

firdevs
uçmağın

fitvi viridi
fütüvvet

yolım
fütüvvet

yolınuñ
fütüvvet-

dār ola
ğaddār

olmaya
ğāfil degül

ğāfil olam
ğāfil olmağ

ğāfil olmañ

ğāfil
olmayam
ğāfil ü
nādān ola
gāh gāh
gāh geh
gāh ü gāh
gāh vü gāh
ğālib idi
ğam bula
ğam dutar
ğam-hvār
ola
ğarīb ü dil-
figār
ğarķ
eylemez
ğarķ
eyleye
ğarķ ider
ğarķ ola
ğarķ
olanda
ğark oldı
ğarķ oldur
ğarķ
olmış-
durur
ğarķ olur
ğarķa
eylemiş
ğarrā
eylemiş
ğarra olma
ğarra
olmağıl
ğavğā
kılalar
ğavğā
kılmağıl
ğavğā olur
ğavvāş ola
ğavvāş
olduğı
ğayb rızķı
ğaybet
dimez
ğaybet
eylemek

ğaybet
iden
kişiden
ğaybet
iden
kişinüñ
ğaybet
idenüñ
ğaybet ü
bühtān-
durur
ğaybetini
itmeye
ğaybetini
söyleme
ğayret
odından
geç otur
geçdi
cilveger
geçdi
gönlin
tağlayu
geçdiler
ilerü
geçdiler
sözden
geh gāh
geh geh
geh ü geh
gel berü
geldi
duzmuñ
dadı
geldi girü
geldi ilerü
geldi
ortaya
geldi şafā
geldiler
ortaya
geldügin
gördiler
gele
tapusına
gelen kişi
geliçek
ilerü
gelle gibi
sürevem

gelmedi
hāşıla
gelmiş idi
gelmiş
olasız
gelüp girü
gelür ilerü
gelür yola
gelür-iseñ
yola
gelür-
iseñüz bile
gelürler
girü
gelürler
ilerü
genc
olmaya
gerçi kim
gerdege
girür
gerek
gerek
gerek ki
gerek kim
gerek
olıcağ
gerek olsa
getür
sözde
getürdi
özr
getüre
göze
getüre
iftihār
getüresin
berü
getürürsin
dile
geveden
gitdi cānı
gevher
eyleye
gevher gibi
gevher ola
gevher
şaçā
gezen
kişiler

gezer idi
ğıdāyı yir
iken
gibi
olmağıl
gice gibi
gice oldı
gice
pāyāna ire
gice
pāyāna
irer
gice vü
gündüz
gice zengīsi
gice zengisi
oldı nihān
giceye
degin
giç irmeye
gide mi
gidelüm
ka'be'ye
gidem
dünyadan
gider olur-
ısa
giderler
yola
gidermedü
ñ gözün
gidesin
göklere
giley
itmesevüz
gir öğüde
girdāba
düşdi
girdi
hırķaya
girdi söze
girdi yola
girdiler
yola
girdük
revān
girdük
yola
girdüm
yola

gire
koynına
gire mi
gire oynına
gire yola
gireyim
yola
giriftār
olmasun
giriftār
olmışam
giriftār
olmuşuz
giriserüz
yola
girmekde
vü
çıkmağda
girmeye
yola
girmez
iseñ yola
girmiş
dadum
girmiş ola
girü dön
girü
dönerem
girü
döniçek
girü
geldiler
girü gele
girü
gelimedi
girü
gelmedi
girü
gelmez
girü
gelüben
girü gelir
girü
getürür
girü
qalasın
girü
qalayın
girü qalır

girü qalır-
ıdı
girü qoy
girüdurur
boğazına
girüki
dünin
girür yola
gitdi
şabrum
gitmedüñ
yola
gitmek
gerek
gizlü yol
göge çıqdı
göge
irmişler-
ıdı
göge uçar-
ısa
gök altı
gök bahrı
gök dapa
gök
gürledi
gök
yüzinde
gök yüzine
gökden
inmişdür
gömlü ola
gönlegin
yırtar-ıdı
gönli
içinde
gönli
içindeki
gönli
içinden
gönline
düşdi
ferāh
gönline
yazmış
gönlini
bekler
gönlini
götürmiş-
ıdı

gönlini
tağlayu
gönlini
yaqa
göñlüm
aldı
göñlüm
içinde
göñlüm
içinden
göñlüm
içre
göñlüm
yağmaya
göñlümdek
i gibi
göñlüme
düşdi
göñlümi
götüre-
idüm
göñlümi
götüricek
göñlümün
içinde
göñlün
içinde
göñülde
bağladum
göñülde
sökdiler
göñülde
ururam
göñüller
tağladum
gör ki
gör kim
gördi ki
gördi kim
gördi
yüzin
gördiler
kim
gördügi
gibi
gördün
zebün
gördün-ise
nür

göremedü
ñ nürını
gören
kişiler
görgil uz
görme alu
görme alu
görmedüg
üm için
görmeye
düşinde
görmez
olur
göster ki
göstermez
toğru yol
gösterür
toğru yol
gösterür
toğru yol
götüre
aradan
göz açıcı
göz
açmağa
göz
yaşlarını
gözden
bırağ
gözi
açılmış
olur
gözi yaşı
gözi yaşın
gözi yaşın
şacıar
gözi yok
kim
gözün açar
gözün qasın
gözünü
çıqaram
gözünüñ
yaşın
gözleri
qanın
dolar
gözlerinde
n qan
ağıtmış

gözlerinde
n kanlu
yaşı
şaçdılar
gözlerinde
n yaş akar
gözlerinde
n yaş
yirine kan
iner
gözlerüm
gördi
gözüm aç
gözüm gibi
gözümünden
gitmese
gözümü
açsa-ıduñ
gözün
açayım
gözün
nürin alur
gözün
yaşım
gül-ı
beyābān
gül-ı
beyābāna
ğula uya
ğulgula
düşdi
gür içinde
gūra girdi
gūra
qodılar
gurgin u
kiyü vü
tüs-ıdı
gürüş kıla
ğusl eyle
ğusl eyleye
ğusl ider
ğusl
ideyim
ğusl kıldı
ğuşsa
vaqtında
ğuşsa vü
endişe

ğuşşalar
geldi
ğuşşalu
oldılar
ğuşşasın
yiye
gücüm
qalmadı
güç ile
güçler
eylersin
güçleri
gitdi
güden kişi
güher-
feşānlık
idelüm
gül açıla
gül açılmış
idi
gül gibi
gül ħarīfi
gül ile
reyħān ola
gül
şarından
gül vaqtı
gül
yüzinden
gül-i
ħandān
gülnār oldu
gülşehrī
adı
gülşehrī
adın
gülşehrī
gibi
ad mı var
gümrāh
eyledün
gümrāh
kıлмаға
gümrāh
olmışdur
yolın
gün aydın
gün
doğıcaq
gün gibi

gün gibi
peydā-
durur
gün
hümāsi
gün uzun
günāh
eyledüm
günde bir
gündüz
gibi
gündüz
rümisi
gündüz
şāhidi
güneş gibi
güneş gibi
ışya
güneş gibi
olur
güneş
toğdı
güneş ü
aydan
güneş ü
ayuz
güneşün
yüzi
güreş
dutar
güz gibi
haber
bilimedün
ħVış olur
ħVōca ol
ħVōnm
açar
haber
getür
haber
getüre
haber
getüreyim
haber
işidürler
haber
kıldum
haber vire
haber
virmek

haber
virür
haberler
virdiler
ħac kılmış-
ıdı
ħacc
itmişem
ħacet
olmaz
ħacil kaldı
ħadd ü
pāyānı
ħadd ü
resmin
ħaddan
geçecek
ħağ bilür
ħağ
ħazretinde
ħağ
qapusında
ħağ
qapusında
n
ħağ
qatında
ħağ
qazāsında
n
ħağ
şükrini
diyiserem
ħağ ta 'ālā
ħağ
ta 'ālānuñ
ħağ te 'ālā
ħağ
te 'ālāya
ħağ yolına
ħağ
yolında
ħağ-perest
olmağa
ħağ'ı
görmüş-idi
ħāqānlık
kıla
ħağāyık
'ilmine

ḥaḳdur
olısar
hākezā
isma ve
ḳul
ḥaḳīḳat
olmaya
ḥākim
ḳılmadı
ḥākim ola
ḥākim olur
ḥaḳīm-i
rūzgār
ḥaḳḳ'a
irenlerden-
durur
ḥaḳḳ'a
ḳodum
ḥaḳḳ'a
yalvardı
ḥaḳḳa vü
nā-ḥaḳḳa
ḥaḳḳı var
ḥāl
eylediler
ḥāl isteye
ḥāl ḳıla
ḥāl ḳılam
ḥāl ḳılır
ḥāl ola
ḥal olmaz
ḥalāl al
ḥalāl
eylenürem
ḥalāl
olmaya
ḥalālum
degül
ḥāle iren
er
ḥālını
bildüm
ḥālī olmañ
ḥālını
şormaḳlıḡa
ḥālīş olmış
ḥalḳ
arasında
ḥalḳ etini
yimez

ḥalḳ evi
ḥalḳ içinde
ḥalḳ u
birisin
ḥalḳ-ı
maḳsüdum
ḥalḳa
āşikār
eyler isem
ḥalḳuñ
arasında
ḥall eyledi
ḥall eylegil
ḥall
eylerem
ḥall idelüm
ḥall ider-
idüm
ḥall
ḳılmaya
ḥall ola
ḥalvā gibi
ḥalva
yapınca
ḥalvet ü
hengāme
ḥām olur
ḥamle ider
ḥamle
ḳılıçaḡın
ḥammāl
olur
ḥamr
ırmaḡı
ḥamr iç
ḥamr içene
ḥamr içer
ḥamrı
içdüm
ḥamrı
içecek
ḥān-u-mān
u mülk ü
māl
ḥançer ü
tīḡ u teber
ḥār ola
ḥar-geh
ḳurmaduḳ

ḥarāb
içinde
ḥarābātī
ḳıla
ḥarām
odında
yanmaya
ḥarām
olmadı
ḥarāma
baḳmaduñ
ḥarāmİLü
yoluñ
ḥarc eyle
ḥarc idesin
ḥarc
itmeyesin
ḥarçeng
burcını
ḥarīfüm
olasın
ḥark-ı
ādet
ḥāş
eyleyem
ḥās ola
ḥāş olduḡı
ḥāş olduñ
ḥāşekī
ḳıldı
ḥāşekisi
olur
ḥāşıl ḳıla
ḥāşıl ḳılam
ḥāşıl ḳılan
ḥāşıl
ḳılmaduñ
ḥāşıl ḳılır
ḥāşıl ola
ḥāşıl oldı
ḥāşıla
gelmeyiser
ḥasta ḳıldı
ḥasta
ḳılursın
ḥāşa kim
ḥāşāk ola
ḥāşāk ü
ḥār

ḥaşm u
ḡazab
ḥaşmet ü
manşıb
ḥaşr
güninde
ḥaşr
günine
ḥaşr
günine
degin
ḥaşra
degin
ḥaḫā
ḳıldum
ḥātem-i
tāyyī
ḥātim ü
kisrī
ḥatm itdi
ḥatm oldı
ḥatmı ola
ḥaḫḫ-ı bī-
pergār
havāda
uçaram
ḥavāle
eyledüñ
ḥavāle
ḳılalar
ḥavf
evinden
ḥavf u
ḥaḫar
ḥayf ola
ḥayf ola
kim
ḥayr iden
ḥayr
itmege
ḥayr u
iḥsān
ḥayr u şer
ḥayr yoḳ
ḥayrān
ḳala
ḥayrān
ḳalasıñ
ḥayrān
ḳaldılar

ḥayrān
ḳalır
ḥayrān
ḳaluram
ḥayrān
ḳalurlar
ḥayrān ola
ḥayrān u
mest
ḥayrān u
vālih
kaldılar
ḥayret
vādisine
ḥayvān ola
ḥayvān
olandan
ḥayvān
şifat
ḥayz olur
ḥazer
ḳılmaz
ḥāzır göre
ḥāzır
görelüm
ḥāzır
ḳomuş
ḥāzır olup
ḥazzın
bula
ḥelāl
eylemişüz
hem bir
hem hem
hem-dem
degül
hem-dem ü
hem-rāz
idüm
hem-dem
yār ola
hem-dil ü
hem-dem
hem-nişīn
olmaḳ
hem-rāh
ola
hem-reng-i
āb u ḳıl ola

hemdemi
olur-ıdı
hemīşe
olısar
hemyān
şarında
hemyān
şarından
oluram
hemyān
şehrine
hemyān
şehrinedurur
hendese
‘ilminde
her bir
her bir
bābını
her bir er
her bir
işde
her bir işi
her bir
sözi
her bir
sözüñ
her bir
yoluñ
her biregü
her biri
her birin
her
birinüñ
her birisi
her
birisinden
her
birisine
her
birümüz
her
birümüze
her
dāsītānı
her dem
her derde
dermān
ḳılam

her derde
dermān
ḳıldılar
her derdüñ
her feni
her fenüñ
her gice
her güli
her gün
her iş
‘ālemde
ola tañrılı
her işe
her işi
her ki
her kim
her kime
her kime
kim
her kimi
her kimüñ
her kimüñ
kim
her işi
her ḳul
her ne
her ne hāle
her ne kim
her nefes
her neyi
her niçe
kim vaḳta
irdi
her resm ü
ḥaddi
her seḫer
her sözde
her sözi
her sözüñ
her şahş
her türlü
her vakt
her vaḳtı
her yaña
her yirde
her yiri
her yola
her yolda
her zamān

her ‘ilmi
hergiz ola
mı
hevā vü
hırş u
ḫıḳd-ıla
dolam
hevīc eyle
hezārān
biñ
ḫıdmetüñi
ḳılmazam
hırḳa
geyen işi
ḫışm idüp
ḫışm odı
ḫışm odın
ḫışm odın
ḫışt olur
ḫızr keştī
şıduḡın
ḫızr oldum
ḫızr
peygāMBER
ḫızr u
mūşā
ḫızr-ı
‘ālem
olmuş u
ilyās-ı dehr
ḫıcr
odından
ḫıç bilür
mısın
ḫıç ide
ḫıç kesdür
ḫıç
kimesne
ḫıç ola
ḫıç ola mı
ḫıçe çıkar
ḫıçe gide
ḫıçe gider
ḫıçe şatan
ḫıçe
şatanlar
ḫıçe
şatılanlara

hıçe
virmek
hıçe virür
hıçe virür-
ise
hidāyet
irdi
hidmetin
kılmaduñu
z
hidmetin
kılmışvanı
n
hıle vü
telbıs ola
hılet itme
hılet ü
telbıs ider
hılm ile
hilmüñ
şuyı
hindü gibi
hınk-i
rüstem
hısāba
gelmedi
hısāba
getüren
hısābın
yazaram
hıset ü
hızlān
hiřāb olur
hızmet
ider
hızmet
kıluban
hızmetin
kılmışvanı
n
höd-bın
ola
höd-bın
olmaya
hön-ı
ışkıyla
hör u bı-
ızzet kıılır
hör u hacıl

horşid ü
māh
horşidi vü
yā māhı
hōř āvāz-
ıla
hōř baht
hōř degül
hōř dutar
hōř geçdi
hōř geçer
hōř
geçürüñ
hōř
geçürür
hōř gele
hōř gelür
hōř gelür-
idi
hōř
gördiler
hōř
görürem
hōř ola
hōř söz
hōř temāřā
kıldı
hüb eyle
hüb
eyledüm
hüb ola
mıydı
hüb u hōř
huffāř ola
hük-bānlık
kııl
hünı olur
hür ola
hurd ola-
ıdı
hurd u
hām olur
hurrem ü
handān u
hōř
hürsend
ola
hurüş
eyleyeyim

husrev ü
haķan-ıla
husrev ü
şırın
husrev ü
şırın sözi
ola
hüşe vü
cevzā
hüccet ü
bürhān
hüccet ü
bürhān-ıla
hüccesine
varmağınd
an ilerü
hükme ide
hükmin
esleme
hükme
e ola
hünermen
d olmaduñ
hürmet
kııla
hürmet
kııluram
hürmet
kııluruz
hüsn
içinde
ılduz gibi
ılı şuya
ıraķ
düşüben
ıraķ gitmiş
oluram
ıraķdan
baķa
irakdan
baķaruz
irmaķ gibi
i vallah
i yār
iblis eyledi
iblis ola
iblis olan
iblis-i la ĩn
iç donın

içem
hamrı
içerü
girdüm
içerü
gireyim
içerü
girmege
içgil
cāmuñı
içi ĩlm ile
tolu
içinde
ķopar
içine
girmedük
içine
girmişem
içümde ola
idi pāydār
idrār olur
ihrāc idem
ihsān ide
ihsān
istemeñ
ihsān
işleye
ihsān
kıılam
ihsān u
hayr u dād
idem
iřtimāle
irmeye
iřtirām
eylemeye
iřtiřār
itdüm
iřtiyārı
kıılmadı
iki ad
iki ad-ıla
iki böle
iki böleyim
iki
dillünüñ
iki
dillüyem
iki gözi
yok

iki gözini
iki gözsüz
doğmuş-ıdı
iki gözün
iki hâle
iki kapulu
ola
iki kaşı
iki kez
iki şah
iki ten
iki yanında
iki yoldan
iki yüz
iki yüzden
iki yüzlü
ikimiz
dahı
ikinci
gökde
ikiñüz dahı
ikisi
arasına
ikisi bir
ola
ikisini dahı
ikrām ide
ikrām ider
ikrām u
luḫ eyler-
idi
iḫrār
eyleye
ikrār
itdiler
iḫtidā
kılmaḫ
iḫtizāsın
kıldılar
il içinde
ilāh-ı
ekbere
ilan gibi
ilede ḫaber
iledem
destān
ilerü
geldüm
ilerü geleni

ilerü
geleyin
ilerü gelür
ilerü gelür-
ise
ilerü
getürür
ilerü gider
iletdüm
ilerü
iletmiş
devān
ileyin
alayın
ileyini alur
ili dapa
illā ki
ilte diline
ilte ḫaḫḫ'a
yol
iltifāt
eyleye
iltifāt
itmese
iltifāt
itmez-idi
iltifātın
kılmazam
īmān
evinde
īmān getir
īmān
getürür
īmān gibi
īmān
iledem
īmān
istemeñ
īmān nūrı
īmān vire
īmān virür
īmāndan
çıkar
imin degül
imin
olmaḫıl
imkān ola
imlā kılam

imtiḫān
kılmaḫ-
ıçun
inana mı
inanur ola
inçü saçdı
indi
minberden
ine mi
iner yire
iner-ise
gökden
inkār
itdiler
inmedükd
ür gökden
inşāf
cāmın
inşāfa
durdılar
insān ola
inşā kılam
in'ām ider
irdi bir
hāle ki
irdi ḫatına
irdi
tañrı'ya
irdi ziyān
irdüm
ḫatına
ire cānāna
ire mi
ire nüzül
ire
tañrı'ya
ireler
menzile
irer ḫatına
iresin
üklere
irişmişem
taḫḫıḫına
irmeyesin
menzile
irmiş ola
irşād
eyleyendür
irşād ide
irte oldı

irte
olıcaḫaz
irte olsun
irte rümīsi
irtesiyle
gicesi
irteye
degin
irürdi
rāḫata
irüre
maḫşūduñ
a
iṣār itdiler
iṣbāt
eylegil
islām u
īmāna
istaḫım
hāzā
şıratum
müstaḫım
istidlāl
idem
istiḫrāc
idem
isti'māl
idem
iş eyler-ise
iş gele
iş işlemege
iş
kılmadum
işbu araya
işbu dem
işbu işi
işbu sā'at
işe gelür
iş
başaram
iş biter
iş bitüre
iş güci
iş itmez-
ise
iş kılmaḫ
işiden kişi
işidür
sözleri

işini
bitürür-
iken
işitdi sözün
işitdünüz
şür ünini
işitmiş
olasın
işkinek
bulur-ıdı
işlerin
gördi
işleye işi
işret ider
işüm
bitürür
işümüzi
görelüm
it başını
it derisin
itdi ihtiyār
itdüm
ihtiyār
itlik itmek
ittifaq
eyler
iy āzāde-
dil
iy baña
yoldaş olan
iy bī-başar
iy bī-ħaber
iy
bilmeyenle
r bilgesi
iy biñ
yıldan
ilerü bilen
iy birāder
iy būcehl
iy
cānavarlar
uñ şahı
iy canum
iy cihānı
merk-ile
dudum
diyen ħalk
etini zulm-

ila her gün
yiyen
iy dānā-yı
rāz
iy dā'im
đalāletde
olan
iy delü
iy denī
iy dīlkü
iy dīn ulusu
iy dirīgā
iy ebleh
iy ehl-i dil
iy emīn
iy emīrū'l-
mü'minīn
iy fulān
iy ġafūr
iy ġanī
iy gedā
iy gözsüz
iy ħvōca
iy ħakīm
iy ħalīm
iy ħarīf
iy ħızlān
iy ħızr-ı
rūzigār
iy ħiç kes
iy ħoca
iy
ħudāvend-
i cihān
iy imām
iy ħardaş
iy kerīm
iy
koyanlar
kendüzin
iy mecnūn
iy miskīn
iy
muħamme
d ümmeti
iy
muħteşem
iy muħtedā

iy
müsülmānl
ar
iy müşteri
iy nā-
bekār
iy nām-ver
iy nāmdār
iy nāmver
iy nigār
iy nigār-ı
seng-dil
iy pāk-bāz
iy pārisā
iy perī
iy pīr-i
ħaķīr
iy pīr-i
kōhün
iy raħīm
iy refīķ
iy safvān
iy şāhib-
nazar
iy şanem
iy ser-firāz
iy sultān-ı
'ālem
iy sultāna
bir şayeste
ķul
iy
süleymān
iy şeh
iy şeh-i
serv-i
revān
iy şekūr
iy şeyħ
iy şeyħ-i
cihān
iy şeyħ-i
kibār
iy tañrı
tapusunda
ħaş
iy ulu
iy ulu kişi
iy ulum
iy üstād

iy veh
iy yār-ı
şafā
iy yār-ı
şikerf
iy yigit
iy 'ālī
imām
iy 'alīm
iy 'amū
iy 'azīz
izİN
izlemege
izini izledi
izlerin
azıtdılar
izlü yol
i' tibār
itmez-idi
i' tibārı ola
i' tirāzı
olmaya
i' zāz
itmedün
ķabil
degülsin
ķabil ola
ķabul
eyledüm
ķabül
eylegil
ķabül
itdüm
ķabz ide
canum
ķaçan ola
ķadem
ehli-ise
ķadh
eylemek
ķadh
itmeye
ķadr bula
ķadr u
cāh-ıçun
ķadr u
ķıymet
bulmadı

qadr u	qallāş	qapılan er	qatına
qıymet	oluram	qapularınd	geldiler
urmaya	qalmaz	an sürdiler	qatına
qadr ura	yādigār	kār	gelmedi
qadr uran	qalmış	qılmadı	qatına
qadr	hām	qara olur	giderüz
urmağa	qalmış ola	qara şa´r	qavl u
qadr	qalmış	geydi	fi´liyle
urmaya	taña	qara üzüm	qavl ü fi´li
qadra	qalup taña	qarañu	qavl ü
irdüñüz	qalurlar	gice	fi´lüñ
qadri olur	hacil	qarār	qavm
qadri yoq	qalursın	eylediler	içinde
qadrin	girü	qarār	qavs u hüd
bilmedüm	qamu bile	eylelüm	qavs-i
qadrüñi bil	qamu	qararaq	quzah
kāfir ol	cem´-ile	oldı yüzi	qavvāl
kāfir ola	qamu	qararı	olur
kāfir olan	varum	qalmadı	qayd
kāfir	yoğum	qardaşını	idesin
olandan	qamu	ñ etin	qayd
kāfir oldı	´alem	yiyeñ	olısaruz
kāfir	qamu	qarğa gibi	qayğu
olmaq	´alemede	qarı olur	yiyeñ
kāfir	qamu	qarnı	qayğulard
oluram	´alemden	açuqduqda	an āzād
kāfir ü	kamu	qarnına	olasın
´adil	´alemdür	iner	qayğumuz
kāh kāhi	qamu ´ilm	qarnuma	olmadı
qahqaha-	qan bahā	girdi	qaz gibi
ıla güler	qan	qarnuñ	qaz yavrısı
qahr	deñizleri	içinde	qaz
içinde	kān gibi	qarşu dura	yumurdası
qaxdı	kān ola	qarşu gele	n
qapu	qan țolar	qarşu	ka´be
qāl u hāl-	qan-ıla ete	gelmeye	şehrinden
ıla	qan-ıla	qarşu	kehhāl-ı
qala mı	țoldı	vardılar	hāziq
qala	qanadın	kārün olur	kejdüm ola
pāyidār	açdı	qaşd	kelebekler-
qalan kişi	qanda kim	eylemedük	ile şem´üñ
qaldı haqır	qanda olsa	qaşd	kelebeklik
qaldı hōr u	qanğı bir	eyleye	şüretin
zār	qanğı	qaşd ide	keleci
qaldı taña	birini	qaşd idem	qılmaya
qaldılar	qanın	qaşd	kem qıla
yolda	içesin	itmez-idi	kem ola
qaldururla	kāni´	qaşdum	kem
r țolumı	olayım	qılmasun	olmadı
	qanqı biri	qatı sözler	kem ü biş

kemāle
irmeye
kemter
kulum
kemter
kuluñ ola
kemter ola
kemzenlik
kılır
kendü
başuma
kendü
bilmeye
kendü
cinsinden
kendü dağı
kalmadı
kendü gibi
kendü
işine
kendü
işüme
kendü
işüñe
kendü
kendü
kendü
kendüye
kendü ola
kendü sözi
kendü
yolında
kendü
yolından
kendü
yolumda
kendüden
öl
kendüden
yavu-vara
kendülerd
en sanalar
kendülerin
taşra
qodılar
kendülerin
terk itdiler
kendünüñ
terkîn ura

kendüzi-ile
ola
kendüzin
görmeg ile
kendüzin
halka urur
kendüzin
terk ide
kendüzin
terk
itmeyinçe
kendüziñi
qomaq
kendüziñi
qomayınca
kendüzini
qoyıcaq
kendüzüm
den beni
almış-
durur
kendüzüñ
aradan
gider
kendüzüñ
terk it
kendüzüñd
en geçesin
kerāmāt
olmaya
kerāmet
ehline
kerem
ehli-ise
kerim olur
kesüñ elini
kethuda
olsa
kevşer
şuyın
key katı
key ter
key üküş
kezzāb ola
kezzāb u
kāfir
qıl hamrı
nüş
qıl hāşıl
qıl qabül

qıl sākılıq
qıla
āhengini
qıla besic
qıla beyān
qıla gıriv
qıla hurüş
qıla ihlāş-
ıla
qıla meyl
qıla şāhib-
qadem
qıla taleb
qıla taşnif
qıla temiz
qıla yüz
pare
qıla ‘adem
qılalar
sengsār
qılalar
tārumār
qılam
tefsirini
qılam
‘ayān
qılan kişi
qılan taleb
qılasın
qılasız
dürüst
qılavuz
hidmetin
qıldı āvara
qıldı āzāde
qıldı cahim
qıldı
ihtirām
qıldı
ihtiyār
qıldı qabül
qıldı nişān
qıldı şah
qıldı tapu
qıldı tā‘at
qıldı ‘ayān
qıldı ‘itāb
qıldılar
hāşıl

qıldılar
pāk ü
dürüst
qılduğūñ-
ıçun taleb
qıldıq
nişār
qıldum
cefā
qıldum
hisāb
qıldum
ihtiyār
qıldum
qabül
qıldum
maqām
qıldum
penāh
qıldum
tamām
qılduñ
günāh
qılduñ
temiz
qılduñ-ısa
temiz
qılğıl
ihtiyār
qılğıl taleb
qılğıl temiz
qılıcın
darta
qılıç
dutmağa
qılmadı
şur
qılma ‘itāb
qılmadı
basic
qılmadı
qabül
qılmadı
temiz
qılmadın
eksük
qılmaduñ
taleb
qılmak
tapu

kılmak	kılmuram	kiçi yoldan	köcalık
tapusın	cefā	kiçi	hālidür
kılmañuz	kılursın	yollardan	ködular
hacil	hazer	kim anı	yüz yire
kılmaya	kılursın	kim bile	komayınça
eşer	şaleb	kim bilür	sen seni
kılmaya	kılursın	kim	köna mı
şarār	ta'rifin	kim eger	köpuzinuñ
kılmaya	şırk dokuz	kim idi	kılin
şā'at	şırk gün	kim idügin	köpuzuñ
kılmaya	şışın u	kim kim	kılmı
temiz	yazın	kim meger	köy yire
kılmayalar	şiyāmet	kim ne	köror iken
temiz	devrine	şöyler-ise	köv
kılmayısar	degin	kim ola	kövlaram
şaleb	şıymatlu	kim olur	köyup
kılmaz	olmışdur	kim var-	gider
kabül	şıymet	ısa	köyup
kılmaz-	bulur	kimde kim	gideyim
ıseñ temiz	şıymetin	kime kim	köyup
kılmış	bilimedi	kime olur-	gitudüğüñü
şahr	şıymetin	ısa	z
kılmış-	bilür-ise	kimi kim	kölgesi
durur cefā	şıymetin	kimi kimi	düşer
kılmış-iken	şılısar	kimi ü	kör ola
küfri	şıymetini	kimi	kör olalar
imāndan	şilmeye	kimi ü	köy dapa
temiz	şız almağa	kimisi	köy defteri
şılısam	şızıl altun	kimi vü	köy yoln
şaleb	kibr	kimi	köy yolna
şılısunlar	eylemeye	kimiyā	köy yolnı
günāh	kibr eyleyü	şılımadı	köye gider-
şılıuñ	kibr ider-	kimse yok	idi
şabül	idi	kim	köye
şılıur fiğān	kibr ile	kın olmaya	gideridi
şılıur mısın	kibr itdi	kın şarına	köyindürdi
şılıur	kibr ü	kır u	canum
namāz	şışm-ıla	şatrardan	şuds ilinde
şılıur	kibr ü kın	kirpüğüñi	küh-ı kaf
şüret-	ü şışm-ıla	yummağıl	küh-ı şāf'a
perest	kibr ü	kitāb	küh-ı
şılıur	menī	eylediler	şāf'uñ
tedbiri	kibr ü	kitāb	şul
şılıur temiz	'ucbu	eylemedi	eylemem
şılıur 'adli	kibr-ile	kitāb-ıla	şul gibi
şılıur 'ayān	yörimeye	adum	şul gibi ola
şılıur-ısa	kiçi kişi	kitābınuñ	şul ola
ta'rifini	olur-ısañ	adı	şul
şılıur-ıseñ	kiçi yol	şo beni	olımadum
beyān	kiçi yola	şo gitsün	şul olınca

kul olsa
kul olur
kullık ide
kultu lek
kumrı vü
bülbul gibi
kür eyler-
iseñ
kür ola
kur'a
uralum
qurbân
kıla
kurd olma
kurd u
kuzgun
kurd-ıla
koyun
qurı
hurmanuñ
qurşığına
düşdi
quru eve
kur'a
bırağurlar
-ıdı
kuşduğı
içinde
kuş dilinde
kuş diline
kuş dilini
kuş qanadı
kuş
qanadın
kuş mişâli
kuşlar
dilin
kuşlar
dilini
kuşluğ oldu
kutlu olsun
qıvvet
duta
qıvvet
idüp
qıvvetüm
yoğ
qıyu
içinde

qıyu
qazan
qıyu olur
qıyunuñ
ağızı
küdüretlü
oluram
küfr mihın
küfr ü
imân
küfr ü
imândan
küfr ü
'isyân
külli 'ayşın
nahnu fihi
nestehî bel
sebilin fi-
na'imin
teştehî
künbed-i
a'zam-
durur
künyet
urdılar
küp içinde
küpden
çıka
küpinden
süzeler
lâ-mekân
şehrine
lâf ura
lâyık degül
lâyık ola
lâzım
olmaya
lâzım u
melzüm-
ıdı
la'net ider
leylâ'suz
ola
leyli leylî
leyli vü
leyli diyü
leyli vü
mecnün

leyli vü
mecnün
olur
leyli vü
mecnün
sözi oldı
leyli'nün
zikrin
lezzet sür
lezzet vire
lezzetin
duya-ıduñ
lî nüsellim
lipâçe
geymiş
loğması
degül
luğf eylegil
luğf ilinden
luğf işlegil
luğf işleye
luğf
işleyem
luğf kıll
luğf kılsuñ
luğfa
irürmege
luğfi işledi
lü'lü gibi
lü'lü'-yi
lâlâ-durur
mağbün
ide
mağbün
iden
mağbün
ola
mâh olur
mağalle
erisin
mağalle
itleriyle
mağalle
şeyhini
mağalle
şeyhlerinü
ñ
mağdüm-ı
şultân

mağfel
içinde
mağfil
içinde
mağrem
olasın
mağrem ü
yârum
mağrem-i
ol şâh u ol
dergâh ola
mağremi
olsa-ıduñ
mağremi
vü münisi
mağşüş
olduñ
mağşüş u
ma'kül-ıdı
mağşer
günini
mağv ola
mağv
olıcak
mağv
olıçağın
mağv
olmağ
mağv olur
mağâmât
eyledi
mağbül ola
mağrün
ola
mağşüda
ir
mağşüda
irer
mağşüdın
bula
mağşüdına
irişe
mağşüm
ola
mâl ola
mâl u hân-
u-
mânumuz
dan

māl u milketine	meclis eylerem	menzile irmiş- durur	meydān olur
māl u mülküñ	mecrūh ola mezcūb oldı	menziline iresin	meydāna gele
māl viren	meded bulmayısa r	men' iden merd ola merd-i kār	meydāna gir
mālenā min vechi işlāhi'l- fesād fi- umuri'l- fāsīdāti ve i' timād	meded kılmaz-ıdı	merdüm- āzār olmaya	meydāna ire
mālī mülki	medh eyleme	merhem urasuñā	meyl eyledi
mālī olmaya	medh itmeye	merhem urmağıl	meyl eyleme
mālikī mülkinden	meger kim mekke qavmı	merhem viresin	meyl itmedi
māni' olmadı	mekke qavmında n	mersūmın vire	meylüm olmadı
māni' olmaya	mekr ide	meryem gibi	mezhebin dut
manşıbu cāhı	mekr odıyla	meşel oldu	me'mūr ola
mār olur	mekr ü fenūñ	meskenet yolu	mi ola
mār-ıla	mekr ü hiyel	mesnevī eyledi	mi ya mı
māhī	mekr ü hiyel kıla- ıduñ	mest kılmış	mihmān kıla
māt ola	mekr ü sihr-ile	mest oldu	miḥnet eyleyem
māyil degül	mekr ü telbīs	mest olmaz- ıdum	mihr evinden
māyil qalur	mekr ü irürem	mest olur	mihr ü vefā
ma'āf eylediler	melāl irişe	mest ü rüsvä olalum	milket ü māl-ıla
ma'būda irer	melāmet eyledüm	meşgöl ola	min-allāhi ila'llāh
ma'lüm eyledi	melāmet kılmasun	meşhūr oldı	mine'l- 'ilmi ile'l- 'ayn
ma'lüm ola	memleket bāğında	mevc ü deryāda	mīrgānlık dutan
ma'lüm olur	men-māte fāt	mevla'ya irmişvenin	mişāl eyleyelüm
ma'ni oqın atmağa	menber ur	mevlānā celālüddīn	mişli yok
ma'rifet vādisine	menzil kıldılar	mevlānā celālüddīn- durur	muḥakkık ol
ma'şūku yār	menzile irmiş	mey dürdi	muḥamme d
ma'zül olur		mey içen	milletidür muḥamme d ümmeti muḥamme d

ümmetinde	muşāfā girmişem	mülk ü mālın	müşk ü ‘anber
muhammed yolun	muştafā dīnin	mülk-i lāhūtī ola	koğusun
muhammed yolunu	muştafā yolunu	mülki içinden	müşkil ola
muhanneş güherem	muştafā-yı mü’temen	mümkün degüldür	müşkil oldı
muhibbī oldılar	muştafā’n uñ kavline	mümkün olmaya	müştağ geçer
muhtāc ider	muṭī’ olur	münācāt eyledi	müzdi vire mi
muhtāc ola	muṭlağ vücūda	münācātī ola	müzeyyen eylemesem
muhtaşar gördi	muṭlağ zāt-ıla	münāfık olmağıl	mü’min degül
muqayyed varlığı terk itdüñüz	muṭṭali’ kılma	münkād ide	mü’min kılan
muḳri oldılar	muvāfık mı	münkir olalar	mü’min ol
mum eyledi	muztar eyleye	münkir olasın	mü’min olan
mum gibi	mu’cizāt ehli	münkir oldı	mü’min ü kāfir olan
mum gibi erimezem	mu’id olan	mürāyā ‘ilmini	n’idisersin kim
mum oldı	mu’teber dutan	mürāyī olmaya	n’itse ider
müm olıncağ	mu’tekid ol	mürebbi’ olmaya	n’olur ki
mum olup	mu’tekid olur-ısañ	mürīdi olalar	nā-ehl ola
münis eyleyeyim	mübeddel kılmağı	müstecāb olur du’āsı	nā-merd ola
münis ü ğam-hVör-durur	mücāvir oldılar	müsülmān ola	nā-murād olmağı
münis ü maḳrem	müdbir er ola	müsülmān oldılar	nā-sāz ola
muntazır olğıl	müdde’ī oldı	müsülmān olısar	nādān olandan
mür eyledi	müfevviz kıl	müsülmān olmadı	nādān sözüñ
mür eyleye	müfid olan	müsülmān olmaya	nahnu min-ḫuldin ve min nārin berī
mür ola	mülevveş kıldığıñ	müsülmān olmuşam	naḫvi gibi olmağıl
muraşsa’ kılmuşuz	mülk ü esbābı	müsülmān olmağı	nağb urmuşam
muraşsa’ oldı	mülk ü māl	müsülmān olmağı	nağş u nigār
murdār olur	mülk ü māl	müsülmān olmağı	nağş-ı dīvāra
murdarırağ ola	mülk ü māl	müsülmān olmağı	nāle vü feryād u zārī
murğ olur	mülk ü māl	müsülmān olmağı	kıldılar

nāle vü
zārī kılam
nālišler
kıılır
nām u
neng
nām u
nişānı
olmaya
nām u
nişānuñ
namāz kııla
namaz
kıılıcı
namāzın
kııldılar
nāmūs u
‘ār
nār ağacı
naşīhat
virdiler
nāsūtī ola
nāz eyler-
idi
nāz ide
nāz idelüm
nāz u kibri
nāz u
niyāzı
nāz u
tekebbür
eyleme
nazar
kıılmaz
nazma
getüren
nazma irür
nāzük
endāmı
na‘ra
urayın
na‘ra urur
na‘tını
kıılduñ
ne assı
olısar
ne beñzer
ne bile
ne bile kim
ne bilesin

ne biliser
ne bilür
ne cefā
kim kııldı
ne dadı
var ne duzı
ne dadı
vardur ne
duzı ola
ne didiler
ne dir
ne dir-ise
ne dir-iseñ
ne direm
ne dise
ne diye
ne diyeler
ne diyeyim
ne durur
ne dürlü
ne gümān
ne günāh
itdüm
ne ħāl oldı
ne iş
ne işe
ne işe gele
ne işüm
ne işüñ var
ne kadar
ne kadar
kim
ne kadri
ola
ne kıalışar
ne kııla
ne kıılayım
ne kııldığın
ne kıılısar
ne ki
ne kim
ne
kişilersiz
ne kişisin
ne kişisin
ki
ne mikdār
ne ne
ne ne ne

ne ola
ne olasını
ne olduğın
ne olısar
ne olur
ne olur ne
olmaz
ne söyler
ne
vaqıtdur
ne var
ne varım
ne varımı
ne vire
ne viresin
ne zībā
ne ziyānuñ
olısar
ne ‘amel
kıılıp
ne ‘ilm ola
kim
neberd
eylemişem
necīs
otlamağa
nedür kim
nefs
bendine
esirem
nefs dīvin
nefs için
nefs ü
issini
nefsine
uyan kişi
nefsine
uymadı
nefsüñ
ağacın
nehy-i
münkeri
neler
kııldığın
nem varım
neng ola
neng olur
nergis gözi
nergis ü
reyhān

nergisüñ
gözi
nesi var
nesi varı
nesl ü
kıavmüñde
n
nesne
bilmez
nevbahār
oldı
nevĥā vü
zārī kıılı
nevĥa vü
zārī kıılır
nevrüz u
ĥicāz
nev‘-i cins
ü faşl
neyüz kim
niçe bir
niçe
ferseng ola
niçe ki
niçe kim
niçe kişi
niçe ola
niçe virür
niçeme
kim
nīg baĥt
nihān u
āşikār
nisbet
ider-idi
nisbetüñ
ola
nīst
eyvānında
nişān
alımadı
nişān vir
nişānın
getüre
nişānın
virdi
nişānın
vire
nişānın
virelüm

nişânın
virmedi
nişânın
virmege
nişânım
görelər
nite ki
nite ola
nite olısar
ni me
ecrü'l-
âmilîn
nūr alur
nūr indi
nūr u
zülmetden
nüş ide
nüş idüp
nüş olur
od bıraķdı
od gibi
od içinde
od içinde
yanısar
od saçar
od saçısar
od
tağlarını
od u yil ü
şu vü
topraķdur
od uricaķ
oda
girüben
reyhân
direr
oda urursa
oda yaķ
oda yaķa
oda yaķar
oda
yaķmış
oda
yaķsam
oda yandı
oda
yandum
oda
yandura

oda
yandurdı
oda
yandurma
ķ
oddan oldu
oddan tolu
odumuñ
üstine şu
şaçsa-ıduñ
odun gibi
oduñ
üstine
oduñ
üstine
şovuķ şu
şaçayım
oğlan
öldürdügi
işi
oğlan-ıla
avrat-
durur
oķ atar
oķı
efsünlarıñ
ı
oķımı atup
oķırlar
dāsitân
oķıyan
kişinüñ
ol arada
ol aradan
ol beg
ol biri
ol
birisinüñ
ol cihâmı
ol daħı
ol
degüldür
ol dem
ol demde
ol deñizde
ol derde
ol dīvüñ
ol er
ol ere
ol erüñ

ol gice
ol
guşşadan
ol gün
ol günü
ol hâleti
ol ikidür
ol işde
ol işe
ol işi
ol işlerde
ol ķadar
ol ķapuda
ol ķapudan
ol ķapuyı
ol kız
ol kıza
ol kızi
ol kızuñ
ol ki
ol kim
ol kişi
ol kişi kim
ol kişidin
ol kişinüñ
ol kişiye
ol kişiyi
ol manzar
ol manzarı
ol mey
ol mürîd
ol mürîde
ol mürîdüñ
ol
nazardan
ol nigâr
ol ortada
ol perî
ol şanem
ol sâ'at ki
ol
sebebden
ol servi
ol sūda
ol süvârî
ol şâh
ol şaħş
ol şeyħ
ol şeyħi

ol ulu
ol üç
ol yaña
ol yaña-ıdı
ol
yanından
ol yâri
ol
yidinçileri
ol yir
ol yirde
ol yire irdi
kim
ol yola
ol yolda
ol yolu
ol yolın
ol yüzden
ol zamân
ol
zamânda
ol 'azîz
ol-durur ki
ol-durur
kim
ola acı
ola altun
ola bahâ
ola bî-cân
u raħt
ola dadum
ola devân
ola eyü
ola fâsid
ola güç
ola hacc u
hicâz
ola hâleti
ola hâm
ola harâb
ola helâl
ola hem-
şoħbeti
ola kim
ola maħv
ola mı
ola muħâl
ola
müsülmân

ola naqş u
zevāl
ola namāz
ola rāh-zen
ola rāzī
ola re'sen-
be-re's
ola rūšen
ola şāhib-
cemāl
ola
şarrāfumu
z
ola sebab
ola tamām
ola uz
ola yig
ola zār
ola 'ayān
ola-ıdı
ḥarām
olalar refiḳ
olan mest
olanlara
mest
olasın
beyān
olasın eyü
olasın fenā
olasın ḥelāl
olasın
imām
olasın reng
olavuz
maḥv
oldı bī-
gümān
oldı dil-
pezīr
oldı eyü
oldı fānī
oldı ḥamūş
oldı ḥarīf
oldı ḳadīd
oldı melûl
oldı ölü
oldı perde-
dār
oldı
peyrevi

oldı reh-
nümün
oldı şad
hezār
oldı şafā
oldı
tamām
oldı temīz
oldı
yoldaşı
oldı za'if
oldı 'adem
oldı 'ayān
oldılar
'adem
oldum bay
oldum bile
oldum
düşmeni
oldum
ḥacil
oldum
mest
oldum
müşterī
oldum
ta'am
oldum
tebāh
olduñ bī-
ḳarār
olduñ delü
olduñ-ısa
merdikār
oldur ki
oldur kim
olğıl melûl
olubilem mi
olubilem mi
olcağın
ğubār
olmaya
hem-demi
olısar
revān
olısar rüzī
olısar
'adem
olısarsın
ğazā

olma bī-
niyāz
olma teng-
dil
olmadı
ḥarīf
olmadı
mest
olmadı
rehberi
olmadı tehī
olmadı
temīz
olmadı
vişāl
olmadı yār
olmadı
'ayān
olmadum
belā
olmadum
süst
olmağa
lāyıḳ
olmağa
'aşıḳ
olmağıl
melûl
olmağıl
pür
olmağıl
yār
olmağın
ahī
olmaḳlıḳ
muḳīm
olmaya
bahā
olmaya bī-
ümmīd ü
bīm
olmaya
bile
olmaya
cevher-
şinās
olmaya
dadı
olmaya
güher

olmaya
ḥasūd
olmaya
mağremi
olmaya pīç
olmaya
tañlayan
olmaya
ḥarīḳ
olmaya
temīz
olmaya
tercümān
olmaya uz
olmaya
yakın
olmaya
'ayān
olmayalar
nā-ümīd
olmayalar
uz
olmayam
delü
olmayam
ḥarīf
olmayıcaḳ
mukīm
olmuş süst
olmuş-iken
şehriyār
olmuş-iken
ḫolu
olmuş-iken
'alem
olmuşdur
eyü
olmuşdur
melûl
olmuşsın
benüm
olmuşsın
'ayn-ı
günāh
olsun
nāme-dār
olur açuḳ
olur eyü
olur ğanī
olur girān

olur hall
olur qabul
olur kul
gibi
olur semā^ç
olur-ıdı
melul
olur-ısa
dahı
olur-ısa
kafir
olur-ısañ
ışiden
on aqça-
ıçun
on aqçaya
on altı kez
on iki 'ilmi
on yıl oldı
on yıldur
ortasına
degin
ortaya
geldi
ortaya gele
ortaya
getürünüz
orucın
duta
oruç duta
oruç ola
oruç olur
ot kökini
ot saçmağa
otın saçar
otın viresin
otuz biñ
otuz kuş
oyın
utamadı
oyını
utdılar
oyın ide
oyın utam
oynayu
güle
oyını utasın
oyını utısar
öger iseñ

ögüdine
girür-iseñ
ögüdüm
dut
ögüt vire
ögüt
virmegi
öldüren ü
öleni
ölen kişi
ölesini
şanmaz
mısın
ölmiş kişi
ölü dirildi
ölü gibi
dura
ölü misin
ölü yatur
ölüm
içinde
ölümden
soñra
ölümden
soñra
ölümüñde
n soñra
hayāt
öñ gele
pā-best
olur
pādişāh eli
ola
pādişāh
katında
pādişāh
maħmūd
pādişāh
olınçaq
pādişāh
olur-ısa
pādişāh-ı
nāmdār
pāk ola
pāmāl ola
parçın
urdu
pāre pāre
eylemiş

pāsbān-ı
bārgāh-ı
emr-i kul
pāsvān
olur
pāyān irişe
pāyāna
irürürler
pāyānı ola
pāyānsuz
yoluñ
pāyimāl-i
şehvet ü
mest u
gurūr
pehlevān
olmaduñuz
pehlevān-ı
cümle-i
'ālem-
durur
pejmürde
kılmadı
pençsenbih
güni
penhān
duta
penhān
kıla
perhiz ider
perhiz
itmeye
perhiz ola
perişān
oldılar
perişān
olıcaq
perişānlık
kılar
pervāz
eyledi
peşenbe
gicesi
peşenbih
gün
peşimān
kıldılar
peşimān
oldı

peşimān
olmışam
peydā
degül
peydā
eyleyem
peydā kıla
peydā
kılam
peydā vü
nihān
peyvend
eyleñüz
piç ide
piç ü piç
pılun
eylemiş
pinhān ola
pinhān
olmaduq
pinhān u
faş
pır olmuş
pır olur
pır-i
āsiyāb
pır-i ğarīb
pır-i haref
pır-i ka'be
pır-i tarīq
pişvālīk
idem
piyāde
eyledüm
puhte
olmaduñ
put
tapduğın
puta tapdı
putlar
tapan
pür güher
pür
māyesin
pür mekr
ü pür
telbīs ola
pür nūr
eyledi
pür nūr-ıdı

püşt eyleye
râhat
isterem
rahm ide
rahm kıl
rahmet
eyledi
rahmet
irişe
rahmet
kıla
rahmet
kılam
rahmet ola
rahmet ü
bahşâyışuñ
ı
rahmet-i
hâk
raht u
bahtı
râyegân
itdük
râzi degül
râzi vü
rızkumı
ra'd olur
redd ü
qabûlı
reh-
nümün ola
rehber eyle
rehber
kıldılar
rehber
kıluñ
rehber ola
rehber
olan
rehber
olduğın
rehber
olduğın
rehber
olmağa
rehber
olmaqlık
rehberüm
oldı
rehrev ola

renc ü
şayru kıldı
renc
vaqtında
reng ü bû-
durur
reng-âmiz
ola
rengin ola
rengüñ
şolmaya
resm ura
resm ü
âyinüñ
resmin
urur
resül olan
revâ ola
revân oldı
revânın
şâd idem
revnaqa
geldi
rîg ola
risâle
eyledük
rişvet okın
ata
rişvet
virmedi
riyâ vü
zerk ider
riyâyî
olmaya
ruhbân
olsar
ruhbân
oluram
rüm ili
rüm ili
bütlerini
rüm ilinde
rüm
ilinden
rüm iline
rüm ilini
rüm
milkinge
rüm
şultânınıñ

rüşen midi
rüşen
olabilür-
ise
rüşen oldı
rüşen
olmaz
rüy-ı
zemîn
rüz-ı
kıyâmetdü
r
rüstem ola
rüstem-i
dâstân
rüstem-i
destân
rüstem-i
destândan
rüsivâ
kıлмаğıl
rüsivâ
olalum
rüsivâ olur
şabr
eylemeye
şabr eyler-
idüm
şabr
eyleyüp
şabr ide
şabr idem
şabr
idemzem
şabr
idemzüz
şabr
idevüz
şabr
itmege
qalımadı
şabrı
dütğil
şabrı gitti
şabruñ
olmaya
şaça şu
yüzine
şacın örer-
idüm

şacın şıqa
şacunñ
kıluña
şad hezâr
şad
hezârân
şâdıq oluñ
şâdıq olur
şâfi ola
şag
ayasına
şag
elüñüzde
şag gibi
şag işüñi
yiñdi şoluñ
şag kişi
şag kişiler
şag ola
şag olğıl
şag olsun
şagın şolın
şagışa gele
şagışa
gelmedüñü
z
şâhib-dil
ola
şâhib-i
esrâr-ıdı
şâhib-i
sermâyesin
şâhib-taht
u mâlik-
tâc ola
sañıñ olur
şakalın
yolar
şakalını
darayu
sâki ol
sâkin ol
sâkin ola
sâkin
olmağıl
şalât u
şavmı
san kim
saña dağı
saña dağı

saña ne
şanan kişi
şanasın
kim
şāni ü
maşnū
şanma kim
sarāy issi
sarāy-ı
zer-nigār
şatın
almaz
şatın alup
şatun ala
şatun
alalar
şatun
aldum
şatun
alduñ
şatun alup
satun alur
şavm u
şalāt
erkānını
şavmı
dutaram
şavt u sāza
şavurduğ
yile
şayd eyledi
şayd idesin
şayd
itmege
şayd oldı
şayduñ
oldum
şaykal
bula
şayru ola
şayru oldı
şayru
oldılar
şayru
olduğda
şayru
olmuş
şayru olur
sāz eyledi
sāz ide

sāz iden
sāz iduñ
sāzın düze
şa bın u
sehlin
sebağ
iltür-idi
sebze
ortasında
secde eyle
hağğ'a
secde
eyleyem
secde kıl
secde
kılam
secde
kılduñ
secde
kılmaduğ
m-ıçun
secde
kılmadum
secde
kılmayam
secde kılar
sefer kılam
sefer kıldı
sehāvet
itmegi
sehl ola
sehmü'l-
ğayb-ı
rahmānī
sehmü'l-
ğayb-ı
şeytānī
sekizinçi
gök
sekizinçi
ola
sekizinçilig
e olam
sekkizinçi
gökde
selām alur
selām
olsun
selām viridi

selām
virdüm
selām
virür
selāmatlığ
a irdi
selāmı
aldılar
selāmı
virmesem
selāmın
aldı
selāmuñ
aldılar
selsebilüñ
çeşmesi
semā uran
semm içe
sen dağı
sen ki
sen kim
sen olam
senden
artuğ
senden
ayru
senden ötri
senden
seni
alınmadı
senden
yaña
seni dağı
seni gör
sensüz
olam
senüñ bigi
senüñ
da vīñi
senüñ gibi
senüñ
gibileri
senüñ
gibiyi
senüñ
ileyüñde
senüñ işüñ
senüñ
kavlüñ-ile

senüñ
re'yüñ ile
senüñ
yoluñ
senüñ
ışkuñ
ser ü selbet
ser virüñ
ser virürüz
ser-efrāza
uram
ser-gerdān
ola
ser-mest
olsa
serçe gibi
sergerdān
kalurlar
sergerdān
ola
sergerdān
olur
sergeşte vü
şürīde-dil
server
kılıñ
server olan
server
olduğ
servi ağacı
serzeniş
eyler-ise
seşenbih
düñinüñ
seşenbih
güñi
şevāb
işlemedüm
sevmeyen
kişi
şevr ü
mizān
seyl gibi
seyr ider
seyr ider-
idi
seyr
kılmığı

şıdık u
ihlâş u
kerem
şığır eti
şihhat
buldı
şihhat
bulur
şırâtı
geçdüñüz
şırâtı
geçmege
si murğ
sī murğ-ıdı
si murğ-
ımış
sihr odına
sihr ü
nārencāt
sihr ü
nārencāt-
ıla
sihrin ide
sīmurğ
olur
sīne
gösterür-
idi
sīne ura
sīne uralar
siyāset
sürmege
siz dağı
siz ü biz
sizüñ ile
sizüñ ile
bile
şofra bağı
şohbet
eylemeye
şohbet
kılalum
şor kim
şorar olur-
isa
şorarsın
hālümü
şormağa
geldüm

şormak
gerek
söger iseñ
söylemezsi
n yalan
söyler aña
hōş dil-ile
sūsmār
söz diler-
iseñ
söz diyen
söz
eydürsin
söz şarfını
söz söze
olmadı
sözde
getürem
söze
girdüm
söze
komadılar
sözi
tīmarladı
sözi vü
fikrini
sözün
eslemeye
sözün
işitmegil
sözlerini
güş eyledi
sözsüz
adsuz
sözün
sırrım
sözün yüzi
su
almağdan
şu
ırmağına
şu içinde
şu
içindedür
şu saçar
şu üstine
su virmege
şu yolını
şu-ıla od

şu-ıla
toprak
şubha
degin
şuçını
bağısladı
şuçun
bağıslaya
m
sūd ola vü
ziyān
sūd u
ziyān
sūd u
ziyāndan
şuda
yüzebile
şular
içdiler
şultān gibi
şultān kıla
şultān ola
şultān olur
şultān-ı bī-
dād
olmağıl
şultān-ı
şehi
şultānlık
bula
şultānlık
ide
şultānlık
kıla
şundı
sāğarı
şür ünün
işidüp
şüretin
bozdı
şüretinüñ
fikrini
şusuz
kalmaya
şuya düşer
şuya
girmeklige
şuya girür
şuya
taldurasın

şuyın içen
şuyın içüp
şuyu gölün
süz-ile sāz
idicek
su'āl
eylediler
su'āl
kıldılar
su'āli
itdiler
su'āli şordı
sūbhān
şıfat
sūd
ırmağını
süleymānlı
k kıla
süleymānlı
k kılar
sünnet-ile
farzı
sünnetin
kıldım
sūñük
yiyen
sürdi
kapudan
süre yol
sürme
uram
süst er ola
süst
eylemişem
süst olur-
ıdı
şād eyledi
şād ol
şād ola
şād olam
şād olasın
şād oldılar
şād olısar
şād
olmağıl
şād olmaya
şād olur
şādi vü
ğam

şādmān
oldı
şāh ola
şāh olam
şāh olur
şāh u
şulţān
şāh-ı cihān
şāh-ı dehr
ü şöhre-i
devrān
şāh-ı pāyir
şāhid-bāz
olur
şaḥne oldı
şaḥne vü
kāḏī
şākird-i
sütür
şār defteri
şār ehli
şār ḥalkı
şār issi
şār u köy
şeyḥin
şār
uluların
şār yolın
şār yolna
şār yolını
şāra geldi
şāra
gelesin
şāra gelür-
idi
şāra irer-
idi
şārāb-ı
ergüvānı
şārda vü
köyde
şarṭ-ı tarīk
şaşı gibi
şaʿbān ayı
şeb-çırāğ
ola
şefāʿat
eyledi
şefāʿat
eyledük

şefāʿat
kılalım
şefkatlu
ola
şeh
katında
şeh kılam
şehādet
getürür
şehd ü
şeker
şehd ü
şeker gibi
şehd ü
şeker
ḥvōnını
şehd ü
şekerdür
şehd ü
şekker
şehd ü
şekkeri
şehr eri
şehr içinde
şehr içine
gireyim
şehr şeyḥi
şehr
uluları
şehr
ulularında
n
şehr-i
kayserʿi
şehre
düşüp
şehre vara
şehre vü
ile
şehvet
meyinden
şehvet
odına
şehvet ü
buḥl u
ḥased
şehvet ü
hırsı
şeker
dadın

şeker gibi
şeker
sözler
şeker
yimege
şekker gibi
şekker ola
şekker-ile
baluñ
şekkerüñ
adın
şekl ü
fikrini
şekl ü
şüret
şemʿi
yandurur
şenbe
dünini
şerḥ eyle
şerḥ eyledi
şerḥ
eyledük
şerḥ
eyledüm
şerḥ
eyledüñ
şerḥ eyleye
şerḥ
eyleyelüm
şerḥ
eyleyem
şerḥ iden
şerḥ
iderem
şerḥ
ideyim
şerḥ itdiler
şerḥ itdüm
şerḥ ü baş
kılmağ
şerḥ ü
başın
eyledi
şerḥ ü
başın
eylegil
şerḥe
düşdiler

şerḥin
eyledi
şerḥin
eyledük
şerḥin
eyleyiserüz
şerḥini
kılur-ısañ
şerīʿat
yolını
şermsār
oldı
şerʿ ehli
şerʿ ḥükmi
şerʿ
hükmin
şerʿ
hükminde
n
şerʿ
mi yāri-ıla
şerʿ
şehrinde
şevḳ
odından
şeydā olur
şeyḥ gibi
şeyḥ ola
şeyḥ olan
şeyḥ
olinçağ
şeyḥ
olmağa
şeyḥ
olmaya
şeyḥ
olmaz-ısa
şeyḥ olmuş-
ıdı
şeyḥ
olmuşam
şeyḥ olur
şeyḥ-i
imām
şeyḥ-i
şadr-ı
rūzigār
şeyḥ-i ʿaziz
şeyḥçuğaz
ol

şeyhlik it
şeyn-i
günāh
şifā
bulmaç-
ıçun
şikār
eyler-idi
şimdi kim
şimdiden
girü
şimdiye
degin
şirīn ü
rengīn
şol kadar
şol ki
şol kim
şöyle ki
şöyle kim
şür
eylenür
şür-engīz
ola
şūra
düşdiler
şükr idüp
şükr ol
şükr ü
minnet
şükr ü
minnet
tañrı'ya
şükrin
dimedüm
şükrin kıla
şükrini
kılmaz-ısa
tā hōd
tā ki
tācı uruldı
tācir
olalum
tācir olur
tafağdul
işlerüz
tağ armud
tağ başına
irdi

tağ
başında
tağ gibi
tağda
taşda
tağlar
arasına
taħammül
kılmağa
taħkik ola
taħşil
eyledüm
taħsīn
eyleyü
tahta
binüp
tahta
remliyle
tahtdan
yıka
tağ olmağıl
takāzā
kılalar
taķrīr
eyledi
taķrīrini
eyle
taķtī'
eyleyem
taķtī' -i her
vezn-i
ğazel
eyler-idi
tağleb
vādisin
tağlib idi
tamām
eyler-idi
tamām
eyleyesin
tamām
oldı
tamām
olmağūñ
tamām
olmış
tamu
odından
tamu
yolında

tamu
yolından
tañrı adın
tañrı adın
añsaruz
tañrı adını
añalum
tañrı bir-
durur
tañrı
birligin
bilür
tañrı
dīdārın
göre
tañrı eli
tañrı
emrin
tañrı
emrinden
tañrı
emrine
tañrı haķı
tañrı
haķkıyçun
tañrı
hükmi
tañrı
hükminde
n
tañrı qahrı
tañrı
resūlna
tañrı
sarāyına
tañrı sözün
tañrı vü
peygāber
e
tañrı vü
peygāber
inden
tañrı yolın
tañrı
yolında
tañrı
zikrin
tañrı'dan
artuğa

tañrı'dan
artuğ
tañrı'dan
geleler
tañrı'dan
ümmīdüm
üzi
üzmedük
tañrı'ña
bağ
tañrı'nuñ
emrine
tañrı'nuñ
hükmi-ile
tañrı'nuñ
hükminde
n
tañrı'nuñ
işine hüküm
eyler-idi
tañrı'nuñ
luftı
tañrılığa
da'vī kılar
tañrılık
eyledügin
tanuqlık
virdügi
tapança
urur-ısa
taparsın
büte
tapu
kılmağda
tapuma
gele
tapuña
geldüm
tārāc ider
tārāc
itdiler
tarh
ideyim
tağrik ü
rüşen
tarikat
gölını
tağrikat
yolına gire

ṭāriḳter	ta' aṣṣub	ten kumaṣı	terk itdüm
ola	ḳılır-ıdı	ten	canı
ṭarrār ola	ṭā' at ḳıla	ḳumaṣın	terk
tarṣı'	tā' at	ten metā' ı	itdüñüz
eyleyem	ḳılmaya	ten	terk
tārūmār	ṭā' atın ḳıla	metā' ını	itmegil
eyler-idi	ṭā' atlar	ten ü cān	terk
taṣarruf	evin	ten-perest	itmeye
ḳılmağa	ṭā' atūñ	olınca	terk
taṣarruflar	ṣem' ini	tenge	itmeyelüm
ḳıla	ta' ayyün	gelmişdür	terk
taṣdıḳ ola	ḳıldılar	ter dāmen-	itmeyem
taṣnıf	ta' lıl	durur	terk itsüñ
eyledüm	eyledüm	ter söz	terk
taṣnıf	ta' lım ider	terāzū-dār	olmaya
itmeye	ta' na	ṣeyḫüñ	terk urur
taṣ ola	urmaya	terbiyet	terkin
taṣ	ta' nalar	ḳılma	ḳılam
parasını	ura	tereye	terḳīñ
deve eyler	ta' rıf eyle	degmez	ḳıluñ
taṣ üstine	ta' rıf	tereye	terḳīñ
taṣdur iki	eyledüm	dutmaz-ıdı	urasın
yüzlüñüñ	teberrā	terk eyle	terḳīñ
yüzi göni	ḳılalar	terk eyledi	urdılar
taṣra ata	teberrā	terk eyleye	terḳīñ
taṣra	ḳılasın	terk	urmadum
atalar	teferrüc	eyleyelüm	terḳīñ
taṣra	itdiler	terk	urur
düşdükte	teferrüc	eyleyesin	terḳīñ
taṣra ḳalır	ḳıluram	terk	ururam
tatlu ola	tefsır	eyleyevüz	terkini ḳıla
tatlu söz	eyledi	terk	terkini
ṭatluluk	tefsır ü	eyleyüp	ḳılmayasın
gibi	ḳur'ān-ı	terk ide	terkini
ṭavāf	mübīn	terk idegör	urmuş-
eylediler	tekrār	terk ideler	ıdum
ṭavṣan gibi	eylerem	terk	terkini
ṭavuḳ gibi	tekye	idelüm	urmuş-idi
ṭavuḳ u	uranuñ	terk	terküm
ḳaz	telbīs olan	idelüm	urdılar
tav' u	temāṣā	terk idem	tersā
tapudan	eylegil	terk iden	eyledi
ṭayy-ı	temāṣā	terk ider	tersā
mekān	eyleyü	terk	eyleyem
taṣarru'	temāṣā	iderler	tersā ḳıla
ḳıldılar	idesin	terk idesin	tersā
tāze olsun	temīz	terk	ḳılmağıl
ta' arrüfler	itmedi	ideyim	tersā ḳızı
ḳıla	ten bahāısı	terk idüp	tersā
	ten ğidāısı	terk it	ḳızına

tersā	toğru	u..hem	uru uru
olalum	yolda	uça uça	urur-ıdı
tersā	toğru yolu	uçagelmış	kılıca
olduğın	toğmın	olasın	ussı yoğ-
tersā	eker	uçmağ ola	durur
olmaduñuz	toğ iken	uçmağa	ussına
tersā olur	toğuz	gire	gelmez
tersi	ķavmuñ	uçmağa	uşul-i dīn-
ķılmaz	ton eylemiş	giren	ile
tertīb	ton içinde	uçmağa	uşul-i fikh-
itdiler	toñuz	girmege	ıla
teslīm ider	güder	uçmağa	uş böyle
teśnīm	toprağ-ıla	girmez	uşbu dem
ħavzından	odı	uçmağ ehli	utanmaz
tevbe	toprağa	uçmağ	mısın
ķapusu	göme	ķapuçısı-	uyanur
açuç-	toprağa	ıdum	uykudan
durur	urmuş	uçmağ	uykudan
tevbe ķıl	yüzin	yolında	uyanasın
tevbe	toprağı	uht u ibn	uykudan
ķılasın	altun ide	ulu beg	uyandı
tevbe ķıldı	toprağı	ulu eyleye	uykudan
tevbe odı	başa	ulu kiçi	uyanur
ile	saçam	ulu kiçi	uymış
tevbe şuyı	toprağdan	ulu kiçi	ıdum
tevbeler	oldı	olđıl	uyuz
şıyam	töne git	ulu kişidür	iççügeze
tevbeye	tuĭba ağacı	ulu	ü...yā
gele	tuĭfeyl ola	kişiyem	üç günde
tevekkül	tur işüñe	ulu ola	bir çörek
eylerüz	git	ulu şāha	üç kez
tevekkül	tuĭrfa yol	ulu şehre	üç nesne
tañrı'ya ķıl	tuĭrş u telĭ	ulu	üç yol
tevĭd	u şür u	şehriyār	üç yoluñ
vādīsın	şirīn	ulu yol	üç yüz
tuĭfl ħālını	tuĭtı-ıla	ulu yolda	altmış gün
tuĭfl ola	ķarđa	ulu yoldan	üçinçi
tīmār ider	tuĭti gibi	ulu yoluñ	gökde
tiz gel	tuĭz etmegi	ulü'l-elbāb	ümmet
tiz itmeye	tuĭz	ola	olan
toğru gele	etmegin	ura	ün darta-
toğru idi	tuĭzı gele	berkini	ıdı
toğru kişi	tuĭzınuñ	ura terkini	ün virdi
toğru söze	dadıdur	urdı başını	üstād olur
toğru sözi	türk	yire	üstad-ı dīv
toğru sözlü	dilinçe	urdı oda	üstine
kişi	u...u	urımaduñ	geldi
toğru	u...u...u	lāf	üstine
sözün	u...vü	urmuşdur	gelür
toğru yol	u...yā	laķab	üstine uşer

va'ızlık
iden

vācib ola
vācibün
bi'l-ğayr-
ıdı

vācibün
bi'z-zāt

vaftüz
itdiler

vākıf degül
vaqtı oldu

vālih ü
ğayrān

vālih ü
ğayrān
çalur

vālih ü
ğayrān
çalurlar

vālih ü
ğayrān ola

vālih ü
ğayrān
olur

vālih ü
ğayrān u
mest olup

vālih ü zār
oldılar

vallāhu
a'lem bi's-
şavāb

var degül

var işüñe

var ki

var mı

var mıdı

var mıdur

var ola-ıdı

var yoluña

vara ilerü

vara mı

varan kişi

vardı

katına

vardı yile

varımadı

ilerü

varlığıyla
yoqlığı
yeksān-
durur

varur
gözleri

varur
mıyam

varursın
yola

varuruz
menzile

vaşf ider-
ıdı

vaşfın
virür

vaşl olur-
ısa

vaşluña
irmek

vāye vü
vāyistilā

va'z id

ve ileyhi
yerci'ü'l-
me'āb

vefā
bulmadu
m

vefā eyler

vefā
eyleyesin

vefā ide

vefādār
oluram

vellezīne
cāhedü

fīnā

verdi seni
baña

vermedi
cevāb

verziş
eyleye

vezīr
olmuş-
durur

vezīr-i
kārdān

vezīr-ile
ğalife

vezīri
olavuz

vir ħabar

vīrān kıla

vīrān kılur

vīrān

kıluram

vīrān ola

viridi

cānını

ħağ'a

viridi cevāb

viridi selām

viridi söze

reng

virdüginüñ

birine on

bulsar

virdüm

selām

virdüm

zekātın

vire ala

vire cevāb

vire dād

vire ħaber

viren

rāyigān

viribirüz

selām

virimeye

nişān

virmeñ

elden

virmeye

elden

virmeye

ħaber

virmeye

nişān

virmeye

rızā

virmeye

selām

virmez

olur

virür nūr

virür-ise
selām

vişāl
eylemişüz

visālünü
bulam

vü ü

vü yā

yā rab

yā

resülallāh

yā ü yā

yā ü yā ü

yā

yā vü yā

yā yā

yā yāhūd

yād eyledi

yād

eylemedi

yād idem

yād iderüz

yād mısın

yād oldu

yağmā

eyledi

yağma

kılam

yağmur

olur

yağın geldi

yağın

gelür

yağın ola

yalan

eyleyelüm

yalan iş

yalan işi

yalan

kılurlar

yalan ola

yalan oldu

yalan

olinçak

yalan olur

yalan

söyledi

yalan

söylemedü

k

yalan
söylemedi
m
yalan
söylemeye
yalan
söyler-ise
yalan
söylerem
yalan
söyleyesü
mi
yalan söz
yalan ura
yalın ayak
yalın ayak
baş açuq
yalın olur
yaluñuz
kalıp
yār
eylerem
yār
idiserüz
yār ola
yār olasın
yār ölçil
yār olmağı
yār
olmışmissa
ñuz
yār olur
yār-i çüst
yāra ire
yaradan
olur-ısa
yarağın
eylediler
yarağın
kılıcaq
yaraq it
yarar mı
yarasa gibi
yaraya mı
yārı bula
yāri
göresin
yārı
kıldılar

yarın
olmadı
yarısın
kazandığı
nuñ
yarsı
gicenün
yaş
eyleyem
yasını
dutmışlar-
ıdı
yaşlu gözin
yavlaq az
yavlaq çok
yavlaq eyü
yavlaq hüb
yavu kırup
yavu kırup
yavu var
yavu vardı
yavu
vardum
yavu varur
yavuz
işden
yavuz ola
yavuz
olur-ısa
yavuzluq
kıлмаğıl
yay gibi
yazar-ısam
deftere
yazdı
berātını
yazlu şuret
yazuğ
işleyen
yazuğa
girelüm
yazuğı
boynuma
yazuq
işlemedi
yazuq
kırup
yazuq
kıruplar
yeksān ola

yel gibi
yemlihä
halkına
yemlihä'nu
ñ hātunın
yer
yüzinden
yeyesi vü
geyesün
yidi biñ yıl
yidi gün
yidi
günden
yidi iqlimi
yidi kez
yidi
seyyāre
yidi tamu
yidi vādī
yidi yüz on
yidi yıl
yidi
'iklīmün
yidinçi
gökde
yidinçi
olur-ısañ
yig eyledi
yig gele
yig
gördiler
yig görür
yig ola
yig olan
yig olmaya
yigil içgil
yigitlik
itmek
yigitlik
yoludur
yigrek ola
yiksān ola
yil kova
yile gide
yili ese
yimeg-ile
uykudur
yimek
içmek

yimek
içmekleri
vü
lezzetleri
yimeyeler
qayı
yimiş
ağaçları
yine kim
yir gittiler
yir gözi
yir öper
yir ü gög
yir ü gögi
yir üstine
yir yir
yir yüzün
dudı
yirden
göge
yirden ü
gökden
yire bakup
yire
başmağıl
yire
basmaq
yire
düşüben
yire
gömekoğıl
yire
irmedin
yire sundı
yire yağar
yiri gögi
yiri olur
yirinde
qalır
yirine
getüreler
yirine
getürmeye
siz
yirsin qayı
yitmiş iki
millet-ile
yiye vü içe
yiyem yā
yimeyem

yiyesüni
geyesüni
yoğ-ıdı
kim
yoğ-ıdı şek
yoğa şay
yoğ mıdur
yoğsul
olur-ısa
yoğsul-ıla
bayuñ
yoğ ki
yoğ mı
yoğ mıdı
yoğ mıdur
yok ola
yoğ olur
yoğaru
oturana
yol
bulmağa
yol ehli
yol ehli
olduğuñda
yol eri
yol erin
yol havfı
vü
hevlinden
yol ola
yol olmaya
yol şorıcı
yol şorup
yol üstine
yol varmış
yol yörimiş
olmayam
yol 'azmin
kılmaduñ
yol 'azmini
kıldı
yol 'azmini
kıldılar
yola
gelmişmiss
eñüz
yola
gidemezem
yola
gidevüz

yola girdi
yola
girdiler
yola
giremeye
yola
giresin
yola
girmeyesin
yola girür
yola itmek
yola süren
yola
varmağa
yola 'azm
itdiler
yolda dura
yolda
durdılar
yolda
qalmaya
yolda ola
yolda olsa
yoldan
çıkaran
yoldan
eyletdüñ
yoldan
gidem
yoldan
ilede
yoldan
ileden
yoldan
iledüblem
yoldan
iltinçe
yoldan
qaçalar
yoldan
qala
yoldaş
bulam
yoldaş ol
yoldaş
oldılar
yoldaş
olmağa
yoldaş
oluñuz

yolı bilmez
yolı bilüp
yolı
bilürsin
yolı
düzdüm
yolı şoran
yolı sürer
yolından
qala
yolından
qalmaya
yoluñ işüñ
yoluñ
yarsında
yoluñı
bilmedüñ
yoluñuzda
n
dönmeñüz
yonılır mı
yöresine
üşdiler
yöresine
üşerler
yügrük
itleri
yumdı
gözin
yunan
ilidür
yüregi qan
tola
yüregüñ
içinde
yuvadan
uçdı
yüz ança
yüz belā-
ıla
yüz biñ
yüz biñ
dürlü
yüz biñ er
yüz bin
kez
yüz biñ
kızıl
yüz biñ
kızıla

yüz çekiç
yüz deñizi
yüz dil-ile
yüz
döndürür
yüz dürlü
yüz dutam
yüz er
yüz evi
yüz eylük
yüz eylük
işleyem
yüz göge
dudum
yüz
günehden
yüz hisāb
yüz iblīs
yüz kelām
yüz kez
yüz kişi
yüz
kişinüñ
yüz kuş
yüz men
yüz nāz-ıla
yüz sözi
yüz tağı
yüz urdılar
yire
yüz yıl
yüz yıldan
ilerü
yüz yıldı
yüz yol
olur
yüz yük
şekerde
yüz yük
şekkere
yüz 'illet
ile
yüzebilme
yen kişi
yüzerler
idi
yüzi nūrlu
olmaya
yüziçilik
bilmez

yüziçilik
kılır
yüzün gör
yüzün
görmek
diler
yüzün urdı
yüzine
bağsam
yüzine
karşu
yüzünü
bürüyü
yüzünü
gördüğün
yüzünü
görmege
yüzmegün
sazını
yüzmek
sazını
yüzük
kaşından
yüzümü
burtarayı
m
yüzümüz
döndürme
yelüm
yüzümüzü
görmege
yüzüne
karşu
zād olur
zād u
rūzumuz
zāhid olur-
ısa
zāhid
oluram
zāhid ü
perhīzkār
zāhid ü
‘ābid olur
zahm ola
zahm
urmağa
zahm
ururlar-ısa

zahmet
gördüğü
zālim olan
kişiden
zālim olma
zālim-i bī-
dād-ısañ
zār ağladı
zār
olmasun
zār u dil-
figār
zār u
hayrān
zār u
sergerdān
zār u
sergerdān
olur
zārī kıla
zārī
kıldılar
zārī kılar
zāriler
kılar
zātī ola
zehr içe
zehr-i kātīl
zehri
virürler-
ise
zekāt
viresin
zenlik
kumaşı
zerk ü riyā
zerre gibi
zevk eyler
zevka
düşer
zevki
olmaya
zevki
yoğdur
zibā
söyledüm
zıkr
eylenüdur
uñ

zıkr
eylenürken
zıkr
eyleyem
zıkr ü
hayrın
zıkr-i
hayrın
zīrā çün
kim
zīrā ki
zīra kim
zişt olur
zişt ü
yavlağ
ziyān
eylemegil
ziyān kıldı
ziyān
kılmadı
zulm
yolundan
zulm
zıkrin
zulmet oldu
zulmete
düşdüñ
zūr eyledi
zūr eyler-
iseñ
zühd
bünyādın
yıkar
zühd ü
taqvāsı
zülf ü hāl-
ıla
zünnār
eyleye
zünnārı
bağladı
bile
zünnārın
biline
bağlaya
‘ışk odı
‘āciz degül
‘āciz
kıldılar

‘āciz
kalmaya
‘acz u
‘aybum
‘adāvet
kılmazuz
‘ādil ol
‘ādil ola
‘adl eyledi
‘adl ü dād
idem
‘adli kılar
‘afv ide
‘ahd ü
vefāyı
‘āğ ola
‘āğ olmağa
‘āğ olmağıl
‘āğıl degül
‘āğıl kişi
‘akl evini
‘ağl naqşın
‘ağl u cān
‘ağl u cān
u ten
‘ağl u cāna
‘ağl u rāy
‘ağl u ‘ilm
ü ħilm-ile
‘ağla kaşd
‘ağla uyar
‘ağla
uymaz
‘aksini
gördi
‘ālem eri
‘ālem şeyhi
‘ālemden
kese
‘āleme
dolar
‘ālemi
duta
‘ālemi
dudtı
‘ālemi
dudtuğ
‘ālemi
kılam tehī
‘ālemi uta

‘ālemi yaqdı	‘aşayı ejdehā eyler	‘azm idersin	‘ibādet kıluram
‘ālemüñ erenleri	‘āşık degül	‘azm itmedi	‘illet ü ma‘lül-ıdı
‘ālemüñ halkın	‘āşık ol	‘azm itmedüg- idüñ	‘ilm eri
‘ālemüñ şeyhini	‘āşık ola	‘azm itmedüm	‘ilm ile
‘aleyk eyler-idi	‘āşık ola- ıduñ	‘azm itmedüñ	‘ilm okını atmadın
‘ālī sirişt	‘āşık olan	‘azm itmedüñ	‘ilm u kır‘ān‘uñ
‘ālim olan	‘āşık oldu	‘azm-i hindüstān	‘ilm ü hikmet
‘ālim olınçaq	‘āşık oldılar	‘azm-i hindüstān	‘ilm ü hikmetdür
‘ālim olmayan kişi	‘āşık olmaduguz	‘azmin kılur	‘ilm ü ‘aql u cān-ıla
‘ālim ü cāhil	‘āşık olmayan kişinüñ	‘azmini kılur	‘ilm ü ‘amel
‘amel işler- idüñ	‘āşık olup	‘azmini kılmış olasın	‘ilm-i dünyā
‘āmī olur	‘āşık olur	‘azmini kılur-idi	‘ilm-i ma‘ānī vü beyān
‘āmī oluram	‘āşık u ma‘şūk u	‘ışk elinden	‘irfān ‘ālemine
‘āmil ola	‘ışka	‘ışk evine	‘irfān ‘ālemine girdiler
‘ammā yekūlu'z- zālimün	‘āşık u ma‘şūkı	‘ışk içinde	‘iştān kılur
‘anber şaça	‘āşık u rüsvā olur	‘ışk içinden	‘işret eyle
‘ankebüt oldı evinde perdedār	‘atţār u şenār‘ye	‘ışk odın	‘işret kılalum
‘ār ola	‘avrat gibi	‘ışk odında yana	‘işve vü tedbīr-ile
‘ār olmağı	‘ayān eylemege	‘ışk odından	‘iţāb eyler- idi
‘ārif kılan	‘ayān eyleyiser	‘ışk odından	‘izz ü cāh
‘ārif oluram	‘ayb ola	‘ışk odından	‘izzet bulur
‘arş u hātem	‘aybını görmez	‘ışk odından	‘izzet ü ikbāl ü bahşāyış
‘arşa irer	‘ayn-ı derd-ile	‘ışk odından	‘izzet ü i‘zāz-ıla
‘arż ideler	‘ayn-ı münāfıklıg -ıdı	‘ışk odından	‘ömr boynın urmağıl
‘arża eyle	‘ayş ider- idi	‘ışk odından	‘ömr bünyādın
‘arża eyledük	‘ayş u	‘ışk odından	
‘arża eylenür-ise	‘işret eyleñüz	‘ışk odından	
‘arża kıl	‘ayyār olur	‘ışk odından	
‘arża kıla	‘az ola	‘ışk odından	
‘arża kıldı	‘azm ider	‘ışk odından	

'ömr
sürmege

'ömri
geçürevüz

'ömr eyleye

'özüñ dile

'ulvī
yolında

'unvāna
irdi

SONUÇ

Tezimizde XIV. asrın önemli şairlerinden biri olan Gülşehrî'nin *Mantıku't-tayr* mesnevisinin bağlamlı dizini ve işlevsel sözlüğü çalışılmıştır. Çalışmamız, bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük ile bunun sonucunda elde edilen verilerin tahlili olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır.

Söz konusu çalışmada Kemal Yavuz'un 2007 yılında iki cilt hâlinde yayımlanmış olan *Gülşehrî'nin Mantıku't-Tayr'ı (Gülşen-nâme) -Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma-* adlı çalışması esas alınmıştır. Öncelikle mesnevinin transkripsiyonu yapılmış, bu işlem yapılırken bahse konu olan çalışmada yanlış okunduğunu düşündüğümüz kelimeler ve buna bağlı olarak sehven verilen anlamlar tespit edilmiştir. Mesneviye sağlıklı bir şekilde anlam verebilmek adına fark edilen eksiklikler, sehven okunan kelimeler Agâh Sırrı Levend'in *Gülşehrî Mantıku't-tayr Tıpkıbasım*'ından kontrol edilerek düzeltilmeye çalışılmış ve sözü edilen eksiklerin bağlama göre anlamının ne olabileceği konusunda imlâ önerisi çizelgesi oluşturulmuştur. Böylece mesnevinin transkripsiyonlu metnini oluşturma sürecinde karşılaştığımız kırkı aşkın yazım ve okuma hatası tarafımızdan tespit edilip bir yazım önerisi tablosuyla gösterilmiştir. Bunların yanı sıra okuyucuya kolaylık sağlamak amacıyla kılavuz mahiyetinde bir "Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük Kullanımı" hazırlanmış ve alfabetik olarak sıralanmış mesnevinin sözlüğü ile birlikte tezin sonundaki EKLER bölümünde paylaşılmıştır. Bu minvalde bağlamsal dizin ve işlevsel sözlük çalışmalarından farklı olarak mesnevi sözlüğü hazırlanırken eserdeki sözcükler, alfabetik madde başları altında toplanmış, sözcüğün kullanım sıklığı mesnevinin hangi bölümünde ve mısraında yer alıyorsa bunların kaydı tutulmuştur. Ardından sözcüklerin metnin bağlamı içerisinde kazandığı anlamı ile birlikte verilmiş; anlamı verilmiş olan kelimelerin aynı anlama gelenleri, tek bir kelimenin başlığı altında toplanmıştır. Anlamı verilen bir kelimenin beyitte geçen örneklerinin sayısı kaç tane olursa olsun örnek sayısı bire indirilmiştir. Ancak kullanıcı erişimine açık olan TEBDİZ platformunda tüm beyit örnekleri mevcut olmakla birlikte bu işlem sayesinde sözlük, okunur hâle getirilerek daha ilmî bir çalışma ortaya konulmuştur.

Üç ana bölümden oluşan tezin birinci bölümünde Gülşehrî'nin hayatı, eserleri, edebî kişiliği ve *Mantıku't-tayr* mesnevisi ile ilgili yapılmış çalışmalar derlenerek bu zamana kadar Gülşehrî ve eserleri hakkında kaynaklarda yer alan eksik veya sehven yazılmış bilgiler bilimsel çalışmaların ışığında yeniden ele alınmış; eksikler giderilmeye, sehven yazılanlar ise

düzeltilmeye çalışılmıştır. Bu veriler neticesinde Gülşehrî'nin asıl isminin Ahmed olduğunu söylemek mümkün olduğu hâlde *Kudûrî Tercümesi*'nin hangi dilde yazıldığı hakkında fikir yürütmenin mümkün olmadığını söylemek yerinde olacaktır.

Mantıku't-tayr mesnevisinin incelemesine yer verilen ikinci bölümde *Mantıku't-tayr*'ın anlam katmanları çözümlenmiş, mesnevideki metaforik anlatımın tahlili yapılmıştır. Ortaya konan veriler neticesinde Gülşehrî; mürşidi “Hüdhüd”; Tanrı ve hakikatı “Simurg”; sûfi yolunun makamlarını “Yedi Vadi” gibi metaforlar ile anlatmaya çalışmıştır. Bahse konu olan bu metaforik anlatım, Gülşehrî'nin *Mantıku't-tayr*'daki hakikat bilgisini izah etmede kullandığı dilin en önemli unsurlarından birini oluşturmuştur. Aynı zamanda mesnevide her bir kelimenin anlam katmanlarının bir araya getirilmesi, eseri daha anlaşılır kılmıştır.

Mutasavvıf ve mütefekkir bir şair olan Gülşehrî, *Mantıku't-tayr* mesnevisini kaleme alırken eserinde sembolik bir anlatımı benimsemiştir. Mesnevide bu sembol “kuşlar” üzerinden verilmiştir. Gülşehrî, insan-ı kâmil yolculuğuna çıkan bu “hakikat yolunun yolcuları”nın yolculuk bitişinde gelen mükafatı elde edebilmesi için bu yolcuların terk etmesi gereken birtakım kötü mizaçları ve “hırs, kibir, aşırı tutku ve istekler” gibi türlü türlü nefisleri farklı metaforlarla dile getirmiştir. Eserde her bir insan karakteri için kuş sembolünü kullanan Gülşehrî, bu kuşlar ile aslında nefs-i emmârenin özelliklerini ortaya koymuştur. Böylece mesnevide adı geçen kuşların vasıfları ve zaaflarından hareketle günümüzde yaşayan insanın hangi yaratılış özelliğini temsil ettiğini şu şekilde sıralamak mümkündür:

Bülbül mesnevide maddî şeylere takılıp kalan, dünya malına bel bağlayan “hakikat”i yani yüce Mevlâ'yı aramaktan yüz çevirmiş, aşırı isteklerde boğulmuş insanın,

Tuti, ölümle yüzleşmekten çok korkan, dünya nimetlerine meyleden ve kendisini ölümsüz zanneden insanın,

Tavus, Allah'ın rızasını göz ardı ederek cennete kavuşmayı isteyen, Allah ile arasına giren engelleri ortadan kaldıramamış bir insanın,

Hüma, kendini yaratıcıdan daha üstün gören, aşırı gururlu ve kibirli insanın,

Kaz, dünya hayatına düşkün olan, hırs ve şehvet ateşi ile yanan, inancı olup da imanı olmayan ve sofı diye geçinen insanların,

Şahin, gözünü makam hırsı bürümüş olan ve başkalarını kendinden değersiz gören insanı sembolize etmektedir.

Keklik fânî dünyada mal, mülk, para biriktirme hırsına düşmüş ve bu biriktirme telaşının ebedî dünyada bir faydasının olmadığını idrak edememiş insanın,

Baykuş ise mesnevîde fânî dünyanın nimetlerini, ebedî hayatın nimetlerine tercih eden insanın sembolü olmuştur.

Mesnevinin motif yapısının irdelendiği kısımda “formülistik sayılar/sayı motifi”nin en çok kullanıldığını söylemek mümkündür. Formülistik sayılarla ilgili izah edilen bilgilerden ve verilerden hareketle sözü edilen sayıların bundan yedi yüzyıl öncesinde kaleme alınmış olan *Mantıku't-tayr* mesnevisinde yer almasının yanı sıra günlük yaşantımızda da bu sayıların kullanımlarına tanıklık etmekteyiz. Dolayısıyla yalnız matematik sembolleri olmakla kalmayıp ruhsal yaşantımızın dünyasına sirayet eden ve toplum tarafından tesadüfi veya bilinçli bir şekilde kutsiyet atfedilen bu sayılar; edebî metinlerde anlatımı güçlendirmek, anlatıma farklılık ve renk katmak, mevcut olanı olduğundan fazla göstermek, sosyal veya dinî bir inancı hatırlatmak amacıyla kullanılmıştır. Bahse konu olan bu motifi, mesnevîdeki kullanım alanı olarak “zaman geçtikçe âşık olma, “ilk görüşte/görür görmez âşık olma” ve “yabancıya gönül verme” olarak üç farklı şekilde karşımıza çıkan “âşık olma/gönül verme motifi” takip etmiştir. Bunların yanı sıra Stith Thompson’ın *The Motif Indeks of Folk Literature* (Halk Edebiyatı Motif İndeksi) çalışmasına göre tespit edilen motifler neticesinde, “formülistik sayılardan iki sayısı”, “kendi inancı dışından birine gönül verme” ve “hayvan için yas tutma” motiflerinin, söz konusu çalışmadaki katalog numaralarına ait bir karşılığın rastlanmamıştır.

Mesnevinin motif yapısının ardından *Mantıku't-tayr*’daki İslamiyet öncesi unsurlara değinilmiştir. Put, puthâne, putperestlik ile ilgili İslamiyet öncesi kavramların eserde sıklıkla kullanılmasının yanı sıra çelipâ (haç), fal, sihir, tılsım, kehanet, uçmak (cennet), tamu (cehennem), tenasüh inancı, yağma geleneği, mezar, deyr (kilise), ağıt yakma, matem tutma, Tanrı’ya dua etme, oruç gibi İslamiyet öncesi eski Türk inanç ve inanışlarından olup İslâm’ın kabulünden sonra da günümüze sirayet eden birçok mefhûmun eserde yer aldığına tanıklık edilmiştir.

Tezin son bölümü ise mesnevinin dil ve üslup incelemesini içermektedir. Bu bölümde edebî sanatlara yer verilmekle birlikte mesnevinin sözcük kadrosu incelenmiş; kalıp ifadeler, Arapça ibâreler, atasözleri, deyimler, ikilemeler, yinelemeler, duâ ifadeleri, âyetler, hâdisler ve kelâm-ı kibârlar tespit edilmiştir. Bu bağlamda 4438 beyitten oluşan mesnevîde 45.121 sözcük kullanılmıştır. Tespitlerimize göre bu sözcüklerin 7270’i kalıp ifade iken 421 tanesi deyimlerden oluşmuştur. Eserde 173 ikileme, 36 âyet, 17 Arapça ibâre, 9 dua ifâdesi, 8 adet de hâdis kullanılmıştır. Bu veriler neticesinde dikkatimizi çeken husus, Gülşehrî’nin deyimleri kullanma zenginliği ve bu zenginliği oluşturan deyimlerin kullanım tercihleri üzerine olmuştur.

Nitekim mesnevide “aylak al-, başını oyna-, çöpe sayma-, gönül ferâh düş-, lezzet sür-, lokması degül, tafaddul işle-, tâkatı tâk ol-, tereye deg-, yil kov-“ gibi daha önce örneklerine az rastladığımız pek çok deyim kullanımlarına tanıklık edilmiştir. Yine aynı bölümde mesnevideki sözcük türleri (isim, zamir, sıfat, fiil, zarf, edat, bağlaç, ünlem) ve kelime grupları incelenirken bunların eserdeki kullanım şekilleri dil ve üslup özellikleri yönünden ele alınmıştır. Bu çerçevede mesnevide dikkatimizi çeken bir başka husus, Gülşehrî'nin fiili kullanma tercihleri üzerine olmuştur. Daha önce örneklerine az rastladığımız ya da hiç karşılaşmadığımız "ata atlan-, becid dut-, çevresine çevrin-, kılıç dart-, ümîd dut-, izlerin azıt-, kov kov-, kur'a ur-, lezzetin duy-, tevbeler sı-, yire sun-, nefsü ut-“ gibi birçok fiil kullanımlarını sıralamak mümkündür.

Mesnevinin söz varlığını oluşturan dil malzemelerinden biri de bağlaçlardır. Gülşehrî'nin, “ile, yâ...yâ, çün ki, ne...ne, hem...hem, hûd, u/ü, illâ, ve, velî, veyâ, zîrâ çün kim, geh...geh, ger, gerçi, bârî, belki, nite, nitekim, niçe kim, niçeme, san kim” gibi bağlaçları tek bir anlama gelecek şekilde kullanırken “ki, bile, çün, dahı, kim, meger, yohsa” gibi birden fazla anlama gelen bağlaçları da sıklıkla kullandığına tanıklık edilmiştir. Eserde yer alan edebî sanatlara baktığımızda Gülşehrî'nin en çok teşbih, kinâye, isti'âre, iştikâk, mecâz, tenâsüp gibi hem mânâyâ hem de lafza dayalı sanatlara başvurduğu görülmüştür. Dolayısıyla şairin mesnevide tercih etmiş olduğu bu sanatlar, beyti okuyucuya doğru bir şekilde aktarmada ve okuyucunun şiiri idrak etme hususunda, ifadeyi zenginleştiren en önemli dil malzemelerinden biri olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Sonuç itibarıyla Gülşehrî'nin *Mantıku't-tayr* mesnevisinin bağlamlı dizin ve işlevsel sözlüğünün hazırlandığı bu çalışma, şairin üslubu ve sanatı hakkında bilgi vermesinin yanı sıra ortaya koyduğu veriler ve bağlamsal anlamlar ile 14. yy. Türk edebiyatı çalışmalarına bir katkı sağlayacak, mesnevinin günümüzde anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Aynı zamanda eser, Türkçenin Anadolu sahasında edebî dil olarak gelişim sürecinin başında yer alan önemli bir yapıt olmasından dolayı Gülşehrî'nin şiir dilini oluşturan dil unsurları saptanmış; elde edilen verilerin tasnifine yönelik üslûp incelemesine yer verilerek şairin ferdî üslubu ortaya konulmuştur. Bu bağlamda tezimizin, mukayeseli dil ve üslup çalışmalarına da fayda sağlayacağını temenni etmekteyiz.

Bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük çalışmalarıyla da klasik Türk şiiri üzerinde yapılabilecek daha birçok çalışma, söz konusu sahaya veri sağlamakla birlikte tanıklı ve tarihsel nice sözlüklerin oluşturulmasına referans sağlamasını ümit etmekteyiz.

KAYNAKÇA

Acar, Kenan (1994). “Muhtelif Kaynakların Işığında Şair Gülşehrî’ye Bir Bakış”, *Türk Kültürü* ss. 424-433.

Aça, Mehmet (2002). “Şamanlığa Geçişteki Ölüp Dirilme Ritüelinden Türk Destanlarındaki Ölüp Dirilmeye” *Milli Folklor*, Volume 7, ss. 75-85.

Açıl, Berat (2013). *Klasik Türk Edebiyatında Alegori*, Küre Yay., İstanbul.

Ahmed Âsım (1268). *Okyânüsü’l-Basît fi-Tercemeti’l-Kâmûsi’l-Muhît*, 3 C., İstanbul.

_____ (2000). *Burhân-ı Katı*, (Haz. Mürsel Öztürk-Derya Örs), TDK Yay., Ankara.

Ahmed Cevdet (1972). *Kıyas-ı Enbiya ve Tevarih-i Hülefa* (Haz. Mahir İz), C: I/I, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul.

Ahmet Vefik Paşa (2000). *Lehçe-i Osmânî* (Haz. Recep Toparlı), TDK Yay., Ankara.

Ahterî, Mustafa bin Şemseddin (1310/1892). *Ahterî-i Kebîr*, 2 C., İstanbul.

Akalın, B. Uyar (2001). *Za’ifi, Gülşen-i Si-Murg: İnceleme-tenkitli metin*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara.

_____ (2005). “The Poets Who Wrote and Translated Mantıku’t-Tayr in Turkish Literature”. *International Journal of Central Asian Studies* 10 (1) ss. 167-179.

Akalın, L. Sami (1993). *Türk Folklorunda Kuşlar*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.

_____ (1996). *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Varlık Yay. İstanbul.

_____ (2000). “Türkçesiz Türkçe ve Kuş Dili”, *Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi*, S. 162, Haziran, ss. 22-23.

Aksan, Doğan (1971). “Kelimebilimi ve Anlambilimi Ölçülerinden Yararlanarak Bir Yazı Dilinin Eksikliği Saptama Yolları I: Kavram Alanı–Kelime Ailesi İlişkileri ve Türk Yazı Dilinin Eskiliği Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, C:19 , ss. 253-262.

_____ (1998). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. C: I, TDK Yay., Ankara.

_____ (1999). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Ender Yay., Ankara.

_____ (2000). *Türkçenin Sözcükbilimiyle İlgili Gözlemler, Saptamalar*], Engin Yay., Ankara.

_____ (2006). *Anlambilim [Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi]*, Engin Yay., 4.b., Ankara.

Aksoy, Ömer Asım (1998). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1-2*, İnkılap Kitabevi, İstanbul.

Aksoy, Hasan (1980). *Şemseddin Sivasî (Hayatı, Eserleri) ve Mevlidi (Tenkitli Basım)*, İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü, (Basılmamış Öğretim Üyeliği Tezi), İstanbul.

Aksoy, Hasan (1990). *Şemseddin Sivasî-Gülşen-âbâd*, İslâm Medeniyeti Vakfı Yay.,3, İstanbul.

Aksoyak, İ. Hakkı (1995). “Divan Şiirinde Okçuluk Terimleri”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. I, ss. 81-94.

_____ (2018). “XVII. Yüzyıl Şâirlerinden Vardarlı Fazlî'nin Mahzenü'l-Esrâr (Dâfi'ü'l-Hüzn) Mesnevisi”, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, C: 2 S. 2, ss. 78-137.

Akyalçın, Necmi (2007). *Türkçe İkilemeler Sözlüğü Tanıklı*, Anı Yay., Ankara.

Aktaş, Hasan (2013). “İrfani Şiirimizde Kaf ve Anka Mazmunu”, *Diyanet Aylık Dergi*, S. 272, ss. 22-24.

Aktaş, Şerif (1998). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yayt., Ankara.

Alan, Gülbadi (1999). “Gülşehrî'nin Hayatı ve Eserleri”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (8): 123-30, Ankara, C.1, Sayı: 2, ss. 33-37.

Alptekin, A. Berat (1999). *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*, Akçağ Yay., Ankara.

And, Metin (2018). *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, Yapı Kredi Yay., 6. b., İstanbul.

Araslı, Hamit (1968). “Gülşehrî ve Genceli Nizâmî”. *XI. Türk Dil Kurultayı'nda Okunan Bilimsel Bildiriler*. 8/10: 29-33.

Arpaguş, Safi (2005). “Tasavvufta ‘Mantıku't-Tayr’, Mevlana'da Hz. Süleyman ve Kuşdili Tasavvuru”, *M.Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi* 29, ss. 121-135.

Artun, Erman (2006). *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri*, Kitabevi Yay., İstanbul.

_____ (2011). *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*, Karahan Kitabevi, Adana.

Aslan, Ensar (2001). “Halk Hikâyelerinde İmtihan Motifi Kompleksi”, *Milli Folklor Uluslararası Halk Bilimi Dergisi*, Ankara, S. 51, ss. 5-15.

Ateşli, Nilgün (2010). *Gülşehrî'nin Mantıku't-Tayr'ı ile Ali Şir Nevayî'nin Lisanü't-Tayr'ının Şekil ve Muhteva Özellikleri Açısından Karşılaştırılması*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne.

Aydın, Gamze (2019). *Bosnalı Sâbit Dîvânî'nin Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Aydın, Sayılı (1968). “Gülşehrî'nin Leylek ile Bülbülün Hikayesi Adlı Manzumesi”. *Necati Lugal Armağanı*. Ankara. 537-554.

Aykanat, Timuçin (2012). “Geleneksel Anlatı Formları Olarak Mesnevîler ve Klâsik Aşk Mesnevîlerinin Motif Yapısı” *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/4, Fall 2012, Ankara. ss. 883-906.

Bağcı, Musa (2009). *Hadis Tarihi H. İlk Üç Asır*, Ankara Okulu Yay., Ankara.

Banarlı, N. Sami (1983). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. C: II, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul.

Barale, Michele Aina (1988). *Concordance To Samuel Beckett's Trilleogy: Molloy, Malone Dies, and The Unnamable*, Garland Pub.

Bartlett, A. M John (1990). *A Complete Concordance or Verbal Index to Words, Phrases and Passages in the Dramatic Works of Shakespeare with a Supplementary Concordance to the Poems*, St. Martin's Press, Newyork.

Batıslam, Dilek (2002). “Divan Şiirinin Mitolojik Kuşları: Hümâ, Anka ve Simurg”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*. S:7, ss. 185-208.

Baykal, B. Sıtkı (1974). *Tarih Terimleri Sözlüğü*. TDK Yay., Ankara.

Bilmen, Ömer Nasuhi. (1984). *Kur'an-ı Kerîm'in Türkçe Meâl-i Âlisi ve Tefsiri*, C.4, Bilmen Yayınevi, İstanbul.

Biltekin, Halit (2003). *Şeyhî Dîvânı (İnceleme-Tenkitleli Metin-Dizin)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara.

Bolay, S. Hayri (1987). *Felsefi Terimler Sözlüğü*, Akçağ Yay. Ankara.

Bozkurt, Kenan; Bozkurt, Hacer (2012). “Sayıların Gizemli Dünyası: Kültür ve Edebiyatta Sayı Sembolizmi” *Journal of Life Sciences*, Volume 1, ss. 717-728.

Bursalı Mehmed Tahir (1333). *Osmanlı Müellifleri*, C: 2. İstanbul.

Bülbül, Tuncay (2016). “14. Yüzyıl Şairi Gülşehrî'nin Adı, Memleketi ve Türbesi İli İlgili Düşünceler”, (Yayımlanmamış Bildiri) *II. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu*, 2-3-4 Mayıs, Nevşehir Üniversitesi, Nevşehir.

Canım, Rıdvan (2014). *Divan Edebiyatında Türler*, Grafiker Yay., Ankara.

Canpolat, Mustafa (1995). *Ali Şir Nevâî, Lisânü't-Tayr*, TDK Yay., Ankara.

Cebecioğlu, Ethem (2011). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Açağ Yay., İstanbul.

Ceylan, Ömür (2000). *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, Kitabevi Yay. İstanbul.

_____ (2005). *Böyle Buyurdu Sûfî*, Kapı Yay., İstanbul.

_____ (2015). *Kuşlar Divanı (Osmanlı Şiir Kuşları)*, Kapı Yayınları, İstanbul.

Cilâcı, Osman (1994). “Dua”, *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 9, s. 529-530.

Cunbur, Müjgân (1952). *Gülşehrî ve Mantıku't-Tayr'ı*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara.

_____ (1959). “Yunus Emre ve Gülşehrî”. *Türk Yurdu* 49 (9): ss. 5-6.

_____ (1963). “Gülşehrî ve Kaygusuz Abdal'ın Şiirlerini Kapsayan XV. Yüzyıldan Kalma Bir Mecmua”. *X. Türk Dil Kurultayı 'nda Okunan Bilimsel Bildiriler*, Ankara. ss. 23-30.

_____ (1981). “14. Yüzyıl Başlarında Edebiyatımızda Ahilik”, *Millî Kültür*,

_____ (1983). “Mevlânâ'nın İlk Mütercimi Gülşehrî”. *Yirmi Altı Bilim Adamının Mevlânâ Üzerine Araştırmaları Bildirileri*. Konya. 31-35.

_____ (2004). “Gülşehrî”. *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*. C: 4. Ankara. 251-253.

Cürçânî, Seyyid Şerîf (1997). *Tarîfât: Arapça-Türkçe Terimler Sözlüğü*, (Çev. Arif Erkan), Bahar Yay., İstanbul.

Çağbayır, Yaşar (2007). *Ötüken Türkçe Sözlük*, C: I-V, Ötüken Neşriyat, 1.b., İstanbul.

Çakın, Mehmet Burak (2014). *Gülşehrî'nin Mantıku't-Tayr'ında Eğitim Değerleri ve Türkçe İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Malatya.

Çelebioğlu, Âmil (1999). *Türk Edebiyatında Mesnevi (XV. Yüzyıla Kadar)*, Kitabevi Yay., İstanbul.

Çevrimiçi: “‘Levlake Levlake...’ Hadis-i Kudsisi” <https://kundun55.com/levlake-levlake-hadis-i-kudsisi/> 05.04.2021.

Çevrimiçi: “1. Zend-Avesta:Zerdüş” <http://byvm.kapadokya.edu.tr/1.-ZEND-AVESTA-ZERDUST/> 24.05.2021.

Çevrimiçi: “Kur’ân-ı Kerim ve Meâlî”, <https://kuran.diyanet.gov.tr/> 10.03.2020.

Çevrimiçi: “Küllerinden Yeniden Doğan Simurg ve Rüstem’in Hikayesi” <https://terakki.wordpress.com/2015/09/26/kullerinden-yeniden-dogan-simurg-ve-rustemin-hikayesi/> 25.03.2021.

Çevrimiçi: “Tanıklı Türkçe Sözlük: "Tarih ve Edebiyat Metinleri Bağlamlı Dizin ve İşlevsel" Sözlüğü” <http://www.tebdiz.com> /23.02.2020.

Çevrimiçi: “Zerdüşt Dininin Kutsal Kitabı Avesta (Zend-Avesta)”
https://www.dunyadinleri.com/tr-TR/dunya-dinleri/kutsal-kitabi-avesta/oku_zerdust-dininin-kutsal-kitabi-avesta-zend-avesta /24.05.2021.

Çevrimiçi: Aksoyak, İsmail Hakkı, “TEBDİZ Hakkında”
<http://www.tebdiz.com/index.php?sayfa=hakkimizda> /23.02.2020.

Çevrimiçi: Altunay, Erhan “Sayıların Sembolizmi”, <http://www.hermetics.org/Sayilar.html> /05.03.2021.

Çevrimiçi: Amîd, H. *Ferheng-i Fârisî-i Amîd*, www.vajehyab.com /05.01.2021.

Çevrimiçi: Artun, Erman (2007). “Türklerde İslamiyet Öncesi İnanç Sistemleri-Öğretiler-Dinler”
http://www.turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/erman_artun_inanc_sistemleri.pdf /25.05.2020.

Çevrimiçi: Dihhodâ, A. E. *Lugatnâme-i Dihhodâ*. www.vajehyab.com /07.03.2021.

Çevrimiçi: Ebu Hureyre, “Allah’ın Sıfatları Bölümü”, <https://hadisler.org/3471-nolu-hadis> /15.05.2021.

Çevrimiçi: Hürriyet. “İsfahan Tebriz ve Şiraz Hangi Ülkede Yer Alan Şehirlerdir”,
<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/isfahan-tebriz-ve-siraz-hangi-ulkede-yer-alan-sehirlerdir-41041160> /05.03.2021

Çevrimiçi: Kılıç, Filiz (2020). *Âşık Çelebi Meşâ’irü’ş-Şu’arâ*, <https://ekitap.ktb.gov.tr> /29.11.2020.

Çevrimiçi: *Kişî Adları Sözlüğü*, <http://www.tdk.gov.tr/> 10.02.2021.

Çevrimiçi: Köksal, M. Fatih (2013). "Gülşehrî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*,
<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/gulsehri> /17.02.2021.

Çevrimiçi: *Kubbealtı Lugatı*, <http://lugatim.com/> 20.10.2020.

Çevrimiçi: Kuzubaş, Muhammet (2017). “İkellere Ait Anlatılarda Rüya Motifi”,
<https://www.altayli.net/ikellere-ait-anlatilarda-ruya-motifi.html> /07.04.2021.

Çevrimiçi: Menemencioğlu, Kemal (2017). “Sayıların Erdemi”,
<http://www.hermetics.org/rakam.html> /08.03.2021.

Çevrimiçi: Şenödeyici, Özer (2017). “Üslûp Araştırmaları Açısından Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük Çalışmaları: Nâilî Örneği” <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/277185> /03.04.2021.

Çevrimiçi: *TDK Güncel Türkçe Sözlük*, <http://www.tdk.gov.tr/> /12.02.2020.

Çevrimiçi: *TDV İslam Ansiklopedisi*; Çağrıcı, Mustafa (2001). “İslâm-İbadet-Ahlâk ve Tasavvuf” <https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/23/C23015855.pdf> /25.03.2021.

Çevrimiçi: *TDV İslam Ansiklopedisi*; Çelebi, İlyas (2000). “İnşikâku'l-Kamer” <https://islamansiklopedisi.org.tr/insikakul-kamer%20/> /05.03.2021.

Çevrimiçi: *TDV İslam Ansiklopedisi*; Demircan, Adnan (2009). “Sevr Mağarası” <https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/37/C37012092.pdf> /15.04.2020.

Çevrimiçi: *TDV İslam Ansiklopedisi*; Demirci, Kürşat (2001). “Kafdağı” <https://islamansiklopedisi.org.tr/kafdagi> /11.01.2020.

Çevrimiçi: *TDV İslam Ansiklopedisi*; Fehd, Tefvik (2004). “Lât” <https://islamansiklopedisi.org.tr/lat> /21.04.2021.

Çevrimiçi: *TDV İslam Ansiklopedisi*; Fehd, Tefvik (2004). “Menât” <https://islamansiklopedisi.org.tr/menat--put> /20.04.2021.

Çevrimiçi: *TDV İslam Ansiklopedisi*; Güç, Ahmet (2007). “Put” <https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/34/C34011208.pdf> /23.05.2021.

Çevrimiçi: *TDV İslam Ansiklopedisi*; Güç, Ahmet (2007). “Putperestlik” <https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/34/C34011209.pdf> /23.05.2021.

Çevrimiçi: *TDV İslam Ansiklopedisi*; Gündüz, Şinasi (2003). “Mecûsilik” <https://islamansiklopedisi.org.tr/menat--put> /20.04.2021.

Çevrimiçi: *TDV İslam Ansiklopedisi*; Harman, Ömer Faruk (1998). “Hübel” <https://islamansiklopedisi.org.tr/hubel> /20.04.2021.

Çevrimiçi: *TDV İslam Ansiklopedisi*; Harman, Ömer Faruk; Kurnaz, Cemal (1998). “Hüdhüd” <https://islamansiklopedisi.org.tr/hudhud%20/> /18.03.2020.

Çevrimiçi: *TDV İslam Ansiklopedisi*; Kurnaz, Cemal (1993). “Dâr” <https://islamansiklopedisi.org.tr/dar--edebiyat%20/> /16.03.2020.

Çevrimiçi: *TDV İslam Ansiklopedisi*; Pala, İskender (2002). “Kırk” <https://islamansiklopedisi.org.tr/kirk> /10.02.2021 /16.04.2021.

Çevrimiçi: *TDV İslam Ansiklopedisi*; Topaloğlu, Bekir (1998). “Hûri” <https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/18/C18006130.pdf> /25.03.2021.

Çevrimiçi: *TDV İslam Ansiklopedisi*; Uludağ, Süleyman (1991). “Anka-Tasavvuf” <https://islamansiklopedisi.org.tr/anka#2-tasavvuf> /10.05.2021.

Çevrimiçi: TDV *İslam Ansiklopedisi*; Ünal, Sadettin (2001). “Kâbe” <https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/24/C24023298.pdf> /23.05.2021.

Çevrimiçi: TDV *İslam Ansiklopedisi*; Yavuz, Şevket (2012). “Uzzâ” <https://islamansiklopedisi.org.tr/uzza/20.01.2021>.

Çevrimiçi: Thompson, Stith (1955-1958), “Motif-Index of Folk Literature”, www.ruthenia.ru/folklore/thompson, 03.08.2021.

Çevrimiçi: Uludağ, Süleyman (2010). “Mürşid-i Kâmil’in Vasıfları” https://www.zuhurdergisi.com/mursid-i-kmilin-vasiflari_d47.html /10.05.2021.

Çevrimiçi: Yıldırım, Ali (2018). “Sen Olmasaydın Felekleri Yaratmazdım Hadis-i Kudsîsinin Klasik Şiire Yansımaları” <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/532083/05.04.2021>.

Çiftci, Şaban (2014). “Allah Âdem’i Kendi Sûretinde Yaratmıştır Hadisinin Tahric ve Değerlendirmesi”, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Mart/2014, Yıl: 1, S. 1, ss. 1-20.

Çobanoğlu, Özkul (2001). *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., 1. Cilt. Ankara.

Darıcı, Zeynep (2014). *Feridüddin-i Attar'ın Mantıku't-Tayr İsimli Eserinde Metaforik Üslub*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

Devellioğlu, Ferit (2010). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, 26.b., Ankara.

Dikmen, Mehmet (2013). *Peygamberler Tarihi*, 58. b., Cihan Yay. İstanbul.

Dilçin, Cem (1968). *Za'ifi, Gülşen-i Si-murg (Mantıku't-Tayr Tercümesi), İnceleme-Metin*, (Basılmamış Lisans Tezi), Ankara.

_____ (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara.

_____ (1993). “Mantıku't-Tayr'ın Manzum Çevirileri Üzerine Bir Karşılaştırma” Ankara Üniversitesi *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, ss. 35-52.

_____ (2016). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yay., Ankara.

Dilçin, Dehri (2000). *Edebiyatımızda Atasözleri*, TDK Yay., Ankara.

Dizdaroğlu, Hikmet (1958). “Gülşehri Mantıku't-tayr”. *Türk Dili* 8 (88): ss. 225-227.

Durbilmez, Bayram (2008). “Nahçıvan Türk Halk İnanışlarında Mitolojik Sayılar”, *Turkish Studies*, Volume 3/6, 212-225.

Duymaz, Ali (2001). *Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.

Eraydın, Selçuk (2004). *Tasavvuf ve Tarikatlar*, İFAV, İstanbul.

Eren, Hasan (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara.

Ergun, Metin (1997). “Manasçılarda Rüya Motifi”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (4) ss. 125-132.

Ersoy, Necmeddin (2000). *Semboller ve Yorumları*, Dönence Yay., İstanbul.

Fedaî Dede, *Mantıku'l-Esrar*, Millî Kütüphane yazmaları, No. A. 3341.

Feridüddin Attâr (2006). *Mantıku't-Tayr*, (Çev. Mustafa Çiçekler), Kaknüs Yay., İstanbul.

_____ (2006). *Mantık al-Tayr* (Çev. Abdülbâki Gölpınarlı), Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul.

_____ (2013). (Haz. Mehmet Çelik), *Merhaba Hüdhüd*, Semerkand Yay., İstanbul.

_____ Muhammed b. İbrahim Nişâbüri, *Mantıku't-tayr*, Yz A 6600, Millî Kütüphane.

_____ (1989). *Mesnevî ve Şerhi*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.

_____ (2004). *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İnkılap Kitabevi, İstanbul.

Göçer, Zehra (2006). “Franz Taeschner ve Ahilik Üzerine Çalışmaları”, *II. Ahi Evran- ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu*, (13 Ekim 2006) Bildiriler, Kırşehir, s.127-147.

Gökalp, Ziya (1963). *Türk Tôresi*, Akın Yay., İstanbul.

Gölpınarlı, Abdülbaki (1944). *Ferideddin-i Attar, Mantık Al-Tayr*, Maarif Matbaası, İstanbul.

Gözütok, Ahmet (2009). *Eski Anadolu Türkçesinde Anlamca Kaynaşmış (Deyimleşmiş) Birleşik Fiiller*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne.

Gül, Ahmet (2020). “Dağın Öteki Yüzü: Sûfî Tefsirde Dağ Metaforu”, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 11, S. 25 ss. 512-532.

Gülen, Fatma Nur (2016). *Kuşları Konu Alan Alegorik Mesnevilerde Metinlerarasılık*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul.

Gülşehrî, Destân-ı Tûtî ve Hacc, Mehmed Bursevî, Yz A 3668/2, Millî Kütüphane.

Günay, Umay (2005). *Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*, Akçağ Yay., Ankara.

Gündüz, Kezban (2006). *Ravzatü't-Tevhîd Adlı Mesnevînin İncelenmesi ve Tenkidli Metni*,

Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Konya.

Gündüz, Şinasi (1998). *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yay., Konya.

Gürses, İbrahim (2007). “Jung’cu Arketip Teorisi Bağlamında Tasavvufî Öykülerin Değerlendirilmesi: Sîmurg Örneği”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 16, S. 1, ss. 77-96.

Güvenen, Ebru (2017). *Mantıku't-Tayr'ın Dil Bilgisel Özellikleri ve Dizini*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Kayseri.

Hacıeminoğlu, Necmettin (1992). *Türk Dilinde Edatlar*, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul.

Hatiboğlu, Vecihe (1981). *Türk Dilinde İkileme*, TDK Yay., Ankara.

Hucvirî, (1996). *Kesfu'l-Mahcub, (Hakikat Bilgisi)*, (Haz. Süleyman Uludağ), Dergâh Yay., İstanbul.

Hüseyin Kâzım Kadri (1943). *Türk Lûgati*. C: III. Maarif Matbaası, İstanbul.

Hüseyin Remzî, (1305/1808). *Lugat-ı Remzî*, 2 C., İstanbul.

İbn Arabî (2006). *Fütûhât-ı Mekkiyye*, (Terc. Ekrem Demirli), Litera Yayıncılık, İstanbul.

İbrahim Cûdî (2006). *Lûgat-i Cûdî*, (Haz. İsmail Parlatır vd.), TDK Yay., Ankara.

İnce, Muhammet (2000). *Şem'i'nin Mantıku't-Tayr Şerhi: İnceleme-Metin*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

İzutsu, Toshihiko (1998). *İbn Arabî'nin Fusûs'undaki Anahtar Kavramlar*, (Çev. Ahmed Yüksel Özemre), Kaknüs Yay., İstanbul.

Kanar, Mehmet (2008). *Farsça-Türkçe Sözlük*, Say Yay., İstanbul.

_____ (2011). *Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü*, Say Yay., İstanbul.

Kaplan, Mahmut (2003). *Deh-Murg-ı Şemsî*, Celal Bayar Üniversitesi Yüksek Öğrenim Vakfı Yay., Manisa.

_____ (2012). *Arapça Türkçe Sözlük*, Say Yay., İstanbul.

Karadüz, Sıddık (2000). *Derviş Şemsî'nin Deh Murg'unun Karşılaştırmalı Metni ve Benzeri Eserlerle Genel Bir Mukayesesi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum.

Karapanlı Gürcan (2009). *Risaletu'n-nushiyye, Mantıku't-tayr ve Garib-name Mesnevilerinin Tasavvuf Açısından İncelenmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul.

Kartal, Ahmet (2004). "Attar'ın Mantıku't-Tayr'ı ile Gülşehrî'nin Mantıku't-Tayr'ının Mukayesesi", *I. Kırşehir Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu*, Kırşehir, ss. 299-315.

_____ (2005). "Gülşehrî'nin Mantıku't-Tayr'ında Yer Alan Fütüvvetle İlgili Bir Manzumesi". *I. Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, Kırşehir-12-13 Ekim 2004*. C: 2. Ankara. 585-595.

_____ (2009). "Kerâmât-ı Ahi Evran Mesnevisi Üzerine Notlar", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* (2): 223-242.

_____ (2013). *Doğu'nun Uzun Hikâyesi*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul.

_____ (2017). *Baykara Meclislerinden Çırağan Eğlencelerine Lâlezâr Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerine Araştırmalar*, Doğu Kütüphanesi Yay., İstanbul.

Kâşânî, Abdürrezzak (2004). *Tasavvuf Sözlüğü* (Çev. Ekrem Demirli), İz Yay., İstanbul.

Kaya, Bülent (2016). *Bâkî Divanı'nda Edebî Sanatlar*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara.

Kaya, Doğan (1994). *Sivas'ta Âşıklık Geleneği ve Âşık Ruhsatî*, Cumhuriyet Üniversitesi Yay., Sivas.

Kerti, Duygu (2021). *İbrâhîm Bin Bâlî'nin Hikmet-Nâme'sindeki Coğrafi Unsurlar Üzerine Mitolojik, Efsanevi ve Tarihî Açından Bir İnceleme*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

Kocakaplan, İsa (1992). *Açıklamalı Edebî Sanatlar*, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul.

Kocatürk, Saadettin (1982). *Gülşehrî ve Felek-Nâme*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara.

Kocatürk, V. Mahir (1964). *Türk Edebiyatı Tarihi – Başlangıçtan Bugüne Kadar Türk Edebiyatının Tarihi, Tahlili ve Tenkidi*, Edebiyat Yayınevi, Ankara.

Konur, Himmet (2000). *İbrahim Gülşenî: Hayatı, Eserleri, Tarikatı*, İnsan Yay., İstanbul.

Korkmaz, Zeynep (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara.

Köksal, M. Fatih (2005). "Eski Şiirimizin Kuş Dilli Şairleri", *Türk Edebiyatı*, S.375, Ocak 2005, İstanbul, ss. 45-48.

_____ (2006). *Ahi Evran ve Ahilik*, Kırşehir Valiliği Yay., Kırşehir.

_____ (2012). *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*, Kesit Yay., İstanbul.

_____ (2016). "Gülşehrî Hakkında Notlar", *Turkic Language And Literature Surveys*

C:1, S:1-Haziran 2016, ss. 10-36.

Köksel, Behiye (2012). “Dede Korkut Kitabı'nda Dinî-Mitolojik Yardımcı Kahraman Motifi” *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 161, ss. 73-88.

Köprülü, M. Fuad (2006). *Divan Edebiyatı Antolojisi* (Haz. Ahmet Mermer), Akçağ Yayınları, Ankara.

Köprülüzâde Mehmed Fuad (1918). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Matbaa-i Âmire, İstanbul.

Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meâli, (2009). (Terc. Elmalılı M.Hamdi Yazır) Kervan, Ankara.

Kurnaz, Cemâl (2009). “Bana Seni Gerek Seni”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.39, ss.147-160.

Kurnaz, Cemâl ve Mustafa Tatçı (2001). “Türk Tasavvuf Edebiyatında Sembolik Anlatım veya Kuş Dili”, *Türk Yurdu* C: 21, S. 167, Temmuz, Ankara, ss. 29-33.

Kuru, Selim S. (2011). “Destânı Mesnevîde Anlatmak: Gülşehrî, Âşık Paşa ve Mes'ûd'un Eserleri Hakkında Gözlemler”. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VI, Mesnevî: Hikâyenin Şiiri*. (Haz. H. Aynur, M. Çakır, H. Koncu, S. S. Kuru, A. E. Özyıldırım), İstanbul: Turkuaz Yay., ss. 195-216.

Kuşeyrî (1981). *Tasavvuf İlimine Dair Kuşeyri Risalesi*, (Haz. Süleyman Uludağ), Dergâh Yay., İstanbul.

Kuşoğlu, Mehmet Zeki (2006). *Türk Okçuluğu ve Sultan Mahmut'un Ok Günlüğü*, Ötüken Yay., İstanbul.

Kut, Günay (2017). *Şah Edebiyatı: Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları III*, (Haz: Fatma Büyükkarcı, Arzu Atik), Simurg Yayıncılık, İstanbul.

Kutlar, Fatma Sabiha (2000). “Mesnevi Nazım Şekline Genel Bir Bakış ve Türk Edebiyatında Mesnevi Araştırmalarıyla İlgili Bir Kaynakça Denemesi”, *Türkbilig*, ss. 102-157.

Kutluk, İbrahim (2014). *Kınalı-zâde Hasan Çelebi, Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.

Küçük, Abdurrahman; Tümer, Günay; Küçük, Mehmet Alparslan (2010), *Dinler Tarihi*, Berikan Yayınevi, Ankara.

Küçük, Mehmet Alparslan (2013). “Türk Destanlarında “Sayı” Motifinin Dinî Yansımaları”, *Gazi Türkiyat*, Güz 2013/13: ss. 91-109.

Küleççi, Numan (1999). *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, Akçağ Yay., Ankara.

Levend, Agâh Sırrı (1957). *Gülşehrî Mantıku't-Tayr Tıpkıbasım*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara.

- _____ (1967). “Divan Edebiyatında Hikâye”, *TDAY-Belleten*, Ankara, ss. 71-117.
- _____ (1980). *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, Enderun Yay., İstanbul.
- _____ (1984). *Türk Edebiyat Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yay., C: I, Ankara.
- Macit, Muhsin (2005), *Divan Şiirinde Ahenk Unsurları*, Kapı Yay., İstanbul.
- _____ ve Soldan, Uğur (2011). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri El Kitabı*, Grafiker Yay., Ankara.
- Mehmed Salâhî (1329/1911). *Kâmûs-ı Osmânî*, C: I-II. Mahmud Bey Matbaası, İstanbul.
- Mehmed Süreyya (1996). *Sicill-i Osmânî* (Çev. Seyit Ali Kahraman), C: 1-5. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Mehmet Esat Efendi (1999). *Lehçetü'l-Lugat* (Haz. A. Kırkkılıç), TDK Yay., Ankara.
- Meninski, F. Mesgnien (2000). *Thesaurus Linuarum Orientalium Turcicae- Arabicae- Persicae, Lexicon Turcico-Arabico-Persicum*, (6 Cilt), (Haz. M. Ölmez), Simurg Yay., İstanbul.
- Merhan, Aziz (2003). *Die 'Vogelgespräche' Gülşehris und die Anfänge der türkischen Literatur*, Georg-August-Universität, Gottingen: Pontus Verlag.
- _____ (2004). “Ahi Evran ve Şair Gülşehrî”. *Ahilik Araştırmaları Dergisi* 1 (1): ss. 93-103.
- Mîr Ali Şîr Nevaî (2015). *Lisanü't-tayr*, (Çev. Nodirbek Kosimov), Semerkand Yay., İstanbul:
- Muallim Nâcî (2009). *Lûgat-i Nâcî* (Haz. Ahmet Kartal), TDK Yay., Ankara.
- Muhammed Cevad Meşkûr (1968). *Şeyh Feridü'd-dîn Attâr-ı Nişaburî, Mantuku't- Tayr*, 3. b., Tahran.
- Mutçalı, Serdar (1995). *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yay., İstanbul.
- Naskali, Emine Gürsoy; Şeker Ayşe (2017). *Kuş Dili: Dilde, Edebiyatta ve Sanatta Kuşlar*, Dergâh Yay., İstanbul.
- Nicholson, Reynold A. (1978). *İslam Sufileri (The Mystics of Islam)*, (Terc: Mehmet Dağ, Kemal Işık vd.), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- Ocak, Ahmet Yaşar (2012). *Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*, İletişim Yay., İstanbul.
- Oğuz, Nazmiye ve İlhan, Enes (2014). “Geleneğin Yeniden Üretilmesi Bağlamında Attar,

Gülşehrî ve Alî Şir Nevâî'nin Mesnevilerinde Şeyh-i San'ân Kıssası”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 35, ss. 168-192.

Onan, Necmettin Halil (1993). *İzahlı Divan Şiiri Antolojisi*, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul.

Onay, Ahmet Talât (2000). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Akçağ Yay., Ankara.

Ögel, Bahaeddin (1993). *Türk Mitolojisi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Özarslan, Metin (2006). *Ferhat ile Şirin Mukayeseli Bir Araştırma*, Doğu Kütüphanesi Yay., İstanbul.

Özdemir, Cafer (2017). “Anadolu Sahası Türk Masallarında Arkaik ve Dinsel Bir Motif Olarak Değişim ve Dönüşüm” *Presented at the 9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi*, Ordu, ss. 315-325.

Özkan, Mustafa (1996). “Gülşehrî”, *İslam Ansiklopedisi*, 14. Cilt, İstanbul, ss. 250-252.

Öztuna, Yılmaz (1990). *Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi I-II*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.

Öztürk, Furkan (2007). *Baki Divanı Sözlüğü (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara.

_____ (2008). “İşlevsel Sözlük ve Osmanlı Şiirinde Bağlam”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/1 Winter, ss. 326-334.

Pakalın, Zeki Mehmed (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.

Pala, İskender (1995). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara.

Parlatır, İsmail, Nevzat Gözaydın vd. (1998). *Türkçe Sözlük 1-2*, TDK Yay., Ankara.

Pârsâ, Hâce Muhammed (1988). *Tevhîde Giriş (Faslü'l-Hitab Tercümesi)*, (Terc. Ali Hüsrevoğlu), Erkam Yay., İstanbul.

Redhouse, Sir James (1983). *Türkçe- İngilizce Redhouse Sözlüğü*, (Haz. U. Bahadır Alkım vd.) 16. b., Sev Matbaacılık, İstanbul.

Sak, Vesile Albayrak (2009). *Kadioğlu Şeyh Mehmed ve İnşirahu's-Sadr Mesnevisi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Konya.

_____ (2012). “Eski Türk Edebiyatında Tercüme Geleneği ve Bu Gelenekte Mantıku't-Tayr Tercümeleleri”, *Turkish Studies* 7, ss. 655-669.

Salt, Alparslan (2010). *Semboller*, Ruh ve Madde Yay., İstanbul.

Saraç, M. A. Yekta (2007). *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, 3F Yayınevi, İstanbul.

_____ (2010). *Klasik Edebiyat Bilgisi Belagat*, Gökkube Yay., İstanbul.

Savaş, Hasan (2019). “Bazı Menakıbnamelerde Keramet Motifi Olarak Karşılaşılan Halk Hekimliği Uygulamaları” *Toroslardan Tanrı Dağlarına Türk Halk Biliminin Ulu Çınarı Prof. Dr. Ali Berat Alptekin Armağanı*, (Editörler: Prof. Dr. Esmâ Şimşek-Prof. Dr. Hatice İçel- Doç. Dr. Selçuk Peker-Dr. Öğr. Üyesi Atiye Nazlı), Konya, ss. 835-842.

Sayar, Kemal (2004). *Sufi Psikolojisi*, İnsan Yay., İstanbul.

Schimmel, Annemarie (2000). *Sayıların Gizemi*, Kabalcı Yay., İstanbul.

Selçuk, Bahir (2013). “Divan Şiirinde Ritmik Bir Unsur: Atıf Terkipleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.24, Elâzığ.

Seyfeli, Mahmut (2005). “Ahi Evran-ı Velî ile İlgili Kırşehir’de Anlatılan Efsane ve Menkabeler”, *G.Ü. I. Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu* (12-13 Ekim 2004, Kırşehir), (Haz. M. Fatih Köksal), Ankara: G.Ü. Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yay., (2), 801-820.

Shepherd, Vanessa Margaret (1979). *The Turkish Mystical Poet Gülşehri with Particular Reference to His Mantiq al-tayr*. Cambridge.

Sıddıkiyân M. Mirâbidinî E. (1392). *Ferheng-i Vâje-nümâ-yı Hâfiz [A Concordance to the Poems of Hâfiz]*, Tahran.

Somuncu, Melike (2020). “Ünlem ve Ünlemlere İşlevsel Yaklaşım Garibnâme Örneği”, *Dil Araştırmaları*, Bahar 2020/26 ss. 65-82.

Soyer, Ferhat (2015). *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi E.H.1512 numarada bulunan Mantıku’t-Tayr nüshası minyatürlerinin teknik çözümlemesi ve sembolik anlatımları*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Güzel Sanatlar (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

Steingass, F. Joseph (2005). *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, 5.b., Çağrı Yay., İstanbul.

Stern, Frances (1990). *A Concordance to Proust*, Barnes / Noble Books, Lanham. Sucu, Nurgül (2006). "Eski Türk Edebiyatında Tercüme Geleneği" *Selçuk Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.19, (Bahar) Konya, ss. 127-130.

Şahin, Erdal (2017). *Kuş Dili (Dilde, Edebiyatta ve Sanatta Kuşlar)*, (Haz. Emine Gürsoy Naskali, Ayşe Şeker) Dergâh Yay., İstanbul, ss.274-401.

Şahin, Faruk (2012). *Vakıf Şehri Kırşehir*, Kırşehir Belediyesi Yayını, Kırşehir.

Şapolyo, Enver Behnan (1967). *Kırşehir Büyükleri*, San Matbaası, Ankara.

Şemseddin, Derviş (1998). *Kuşların Münazarası Deh Murg*, (Nşr. Hasan Aksoy) İstanbul.

Şemseddin Sami (1889). *Kâmûsu'l-Â'lâm*, Mihran Matbaası. İstanbul.

_____ (2005). *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yay., İstanbul.

Şenödeyici, Özer (2011). *Naili Divanı Sözlüğü (Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Şentürk, Ahmet Atilla (1999). *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, Yapı Kredi Yay., İstanbul.

_____ (2015). *Osmanlı Şiiri Kılavuzu C: I*, Osmanlı Edebiyat Araştırmaları Merkezi Yay., İstanbul.

_____ (2017). *Osmanlı Şiiri Kılavuzu C: II*, Osmanlı Edebiyat Araştırmaları Merkezi Yay., İstanbul.

_____ ve Kartal, Ahmet (2010). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, 4.b., Dergâh Yay., İstanbul.

Şimşek, Tacettin (1993). *Fedayi Dede, Mantık-ı Esrâr: Tenkidli Metin-İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Şükün, Ziya (1996). *Farsça-Türkçe Lûgat / Gencine-i Güftar Ferhengi Ziya 1-2-3*, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., 2. b., İstanbul.

Taeschner, Franz (1930). *Ein Mesnevi Gulschehris Auf Achi Evran*, Hamburg.

_____ (1932). *Das Futuvvetkapital in Gulşehris Altosmanischer Bearbeitung von Attârs Mantiq ut-tayr*. Berlin.

_____ (1951). *Gülşehri's Mesnevi auf Achi Evren der Heiligen von Kırscsheir und Patron der türkischen Zünfte*. Weisbaden.

_____ (1953). "Zwei gazels von Gülşehri". *Fuad Köprülü Armağanı*. İstanbul, ss. 479-485.

_____ (1955). "Gülşehri". *EI2* II. 1138.

_____ (1962). "Des Altrumtürkischen Dichters Gülşehri Werk Mantıku't- Tayr und seine Vorlage, das gleichnamige Werk des persischen Dichters Fariduddin Attâr". *Nemeth Armağanı*. Ankara, ss. 359-371.

Tâhirü'l-Mevlevî (1994). *Edebiyat Lügati*, Enderun Kitabevi, İstanbul.

Tanyeri, M. Ali (1999). *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Tarım, Cevat Hakkı (1948). *Tarihte Kırşehri-Gülşehri ve Babailer-Ahiler-Bektaşiler*, 3.b., Yeniçağ Matbaası, İstanbul.

Tatcı, Mustafa ve Çeltik, Halil (1995). *Türk Edebiyatında Tasavvufî Rüya Tabirnameleri*, Akçağ Yay., Ankara.

Temel, Arzu (2010). *Gülşehri'nin Mantıku't-Tayr Tercümesinde Kelime Grupları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri.

Tietze, Andreas (2002). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*, C: I-II Simurg Yay., İstanbul.

Timurtaş, Faruk Kadri (1994). *Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl Gramer-Metin-Sözlük*, İstanbul.

Tokmak, Naci (2001). *Telaffuzlu Türkçe Farsça Ortak Deyimler Sözlüğü*, Simurg Yay., İstanbul.

Toska, Zehra-Burçoğlu Kuran Nedret (1996). "Ferideddin-i Attar"ın Mantıku't-Tayr'ının 14.16.17.20. yüzyıllarda yapılmış Türkçe Yeniden Yazımları" *Türklük Bilgisi Araştırmaları*, Abdülbaki Gölpınarlı Hatıra Sayısı II. Harvard University, ss. 252-262.

Toven, Mehmet Bahaettin (2004). *Yeni Türkçe Lügat*, (Haz. Abdülkadir Hayber), TDK Yay., 1.b., Ankara.

Tökel, Dursun Ali (2000). *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar / Şahıslar Mitolojisi*, 1.b., Akçağ Yay., Ankara.

Tuncer, Eda (2016). *Sükkerî Divanı Sözlüğü (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük)*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir.

Turan, Muhittin (2015). *Şem'î Şerh-i Mantıku't-Tayr*, Kesit Yay., İstanbul.

Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe Sözlük*, Ankara.

Uçan Eke, Nagehan (2017). *Kuş Dili (Dilde, Edebiyatta ve Sanatta Kuşlar)*, (Haz. Emine Gürsoy Naskali, Ayşe Şeker) Dergâh Yay., İstanbul, ss.214-234.

_____ (2019). "Edebiyatın Metaforik Gücü", *Söylem Filoloji Dergisi*, ss. 238-253.

Uluç, Tahir (2002). *İbn Arabî Anısına-Makaleler*, İnsan Yay., İstanbul.

_____ (2007). *İbn Arabî'de Sembolizm*, İnsan Yay., İstanbul.

Uludağ, Süleyman (1995). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yay., İstanbul

Ünver, İsmail (1986). "Mesnevi", *Türk Dili Dergisi*, *Türk Şiiri Özel Sayısı II: Divan Şiiri* (Temmuz-Eylül 1986), ss. 415-417, ss. 430-563.

Vardar, Berke (2002). *Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual Yay., İstanbul.

Yavuz, Kemal (2000). *Âşık Paşa Garib-nâme (Tıpkıbasım, Karşılaştırmalı Metin ve Aktarma)*

II/1, Türk Dil Kurumu Yay., İstanbul.

_____ (2004). “Çeşitli Yönleri ile Mantıku't-tayr ve Garib-nâme Mesnevileri”. *İÜEF Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* (31), ss. 345-356.

_____ (2005). “Gülşehrî'nin Ahi Bişr Hikâyesi”. *I. Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, Kırşehir-12-13 Ekim 2004*. C: 2. (Haz. M. Fatih Köksal), Ankara, ss. 999-1010.

_____ (2007). *Gülşehrî'nin Mantıku't-Tayr'ı (Gülşen-nâme)-Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma-, Cilt I-II*, Kırşehir Valiliği Kültür Yay., No:12, Ankara.

_____ (2016). *Aşk ve Gül-Gülşennâme*, Semerkand, Yay., İstanbul.

Yıldırım, Ali (2003). “Zıtlık Kavramı ve Divan Şiirinde Zerre-Güneş Sembolizmi”, *Bilig*, Bahar/2003, Elazığ, S. 25, ss. 125-138.

_____ (2015). “Mevlânâ'nın Eserlerinde Kuş Sembolizmi”, *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, Elazığ, S.6, ss. 235-247.

Yıldırım, Nimet (2012). *İran Mitolojisi*, Pinhan Yayıncılık, İstanbul.

_____ (2017). *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, Kabalıcı Yayıncılık, İstanbul.

Yılmaz, İbrahim (2013). *Gülşehrî'nin Mantıku't-tayr ve Nevâyî'nin Lisânü't-tayr Mesnevileri Üzerine Karşılaştırmalı Dil ve Üslûp İncelemesi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

Yılmaz, Mehmet (1992). *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler [Ansiklopedik Sözlük]*, Enderun Kitabevi, İstanbul.

_____ (2013). *Kültürümüzde Âyet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)*, Kesit Yay., İstanbul.

Zavotçu, Gencay (2006). *Divan Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü*, 1.b., Aydın Kitabevi, Ankara.

EKLER

BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜK

1. Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük Kullanımı

► 4438 beytin kelimeleri sisteme girilerek oluşturulan sözlük Latin alfabesine göre sıralanmıştır.

► Anlamı açıklanacak olan ilgili kelimeler madde başlığı altında siyah renkte ve altı çizili olarak vurgulanmıştır. Anlamı verilen kelimelere ait beyit örnekleri bir adet ile sınırlandırılmıştır. Beytin içinde geçen ilgili kelime dikkati çekmek adına koyu renkle gösterilmiştir.

► Kelimenin kök veya gövdesi verildikten sonra örnek beytin yanına, kelimeye getirilen ekler [ ] sembolü içerisinde gösterilmiştir.

vir: *Vermek || Değişmek.*

❖ *Dīnini **virmiş-durur** Tersālīga*
‘Aklı degşürmiş-durur rüsvālīga

(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 33*). [*virmiş-durur, -miş, --dur, -ur*]

► Mesnevi sisteme tüm beyitler halinde yüklenmemiştir. Onun yerine mesnevi ara başlıklardan bölünerek sisteme girilmiştir. Bu sebeple beyit numarası yerine, beytin bulunduğu mesnevideki bölüm ve mısra sayısı beytin altına eklenmiştir. Mesnevideki bölüm sayısı “Mes.” mısra sayısı ise “m.” kısaltması ile gösterilmiştir.

yalan: *Doğru olmayan, gerçeğe uymayan söz, yalan.*

❖ *Her ne millet var-ısa **yalan-durur***
Dīn benüm-durur ki cāvidān-durur

(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 13*). [*yalan-durur, --dur, -ur*]

(*Mes. 5: m. 194; Mes. 5: m. 313; Mes. 61: m. 17; Mes. 61: m. 13; Mes. 62: m. 19; Mes. 63: m. 3; Mes. 63: m. 42; Mes. 63: m. 48; Mes. 63: m. 50; Mes. 63: m. 155; Mes. 63: m. 45; Mes. 63: m. 188; Mes. 63: m. 190; Mes. 63: m. 204; Mes. 63: m. 212; Mes. 63: m. 183; Mes. 63: m. 186; Mes. 63: m. 241; Mes. 63: m. 91; Mes. 63: m. 52; Mes. 72: m. 70; Mes. 72: m. 555; Mes. 85: m. 4; Mes. 90: m. 51*)

► Sözcüklerin bağlamına göre anlamı verilmiş, anlamı verilmiş olan kelimelerin aynı anlama gelenleri, tek bir kelimenin başlığı altında toplanmıştır. Anlamı verilen bir kelimenin beyitte geçen örneklerinin sayısı kaç tane olursa olsun örnek sayısı bire indirilmiştir. Örneğin, “asl” kelimesi esas, başlangıç; asıl, gerçek; soy, menşe; öz, kendi, hakikat; kök, temel gibi hem gerçek anlamı hem de kelimenin beyit içindeki bağlama göre kazanmış olduğu mecaz anlamları tespit edilerek tasnif edilmiştir.

asl: *Esas, başlangıç || Öz.*

*Cennet, er aşlına kavuşmak-durur
Dūzah aşlından ırak düşmek-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra
22). [aşlına, -ın, -a]*

*(Mes. 1: m. 23; Mes. 27: m. 127;
Mes. 27: m. 126; Mes. 27: m. 69;
Mes. 27: m. 47; Mes. 27: m. 67;
Mes. 27: m. 71; Mes. 96: m. 18;
Mes. 100: m. 30; Mes. 1: m. 15)*

asl: *Asıl, gerçek.*

*Çün bu sırrı aşl kavmi bildiler
Yitmiş ev kamu Müsülmân oldılar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
107). [aşl,]*

asl: *Öz, kendi; gerçek, hakikat.*

*Şamu nev'ün bildi cins ü faşlını
İlla dahı aňlamadı aşlını
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra
60). [aşlını, -ın, -ı]*

(Mes. 56: m. 62)

asl: *Asıl, kök, temel.*

asl: *Soy; öz, menşe, asıl.*

*Āb-ı hayvān isteme dirliğ-üçün
Aşluña kavışığör birliğ-üçün
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra
22). [aşluña, -uñ, -a]*

*Cevherinden hâliş olmuş cān gerek
Küfri aşlından komış imān gerek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra
44). [aşlından, -ın, -dan]*

Verilmeyen beyitlerin tamamı mesnevide yer aldığı bölümü ve geçtiği mısra sayısı kısaltılarak gösterilmiştir. Kullanıcı erişimine açık olan TEBDİZ platformunda tüm beyit örnekleri mevcut olmakla birlikte “ben, sen, o, bu, şu, onlar” gibi herkesçe bilinen kelimelerin yüzlerce beyit örneğini sıralamak tez için çok da sağlıklı görülmemektedir. Aksi halde tezin sayfa sayısı üç binin üzerine çıkmaktadır. Bu işlem sayesinde hem sayfa israfından kaçınılmış hem de sözlük okunur hâle getirilerek daha ilmî bir çalışma ortaya konulmuştur.

❖ **bellü:** Belli, âşikâr, apaçık.

1. Şimdiye degin anuñçun dünyada
Bir işi **bellü** degüldür kim n'ide
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 240). [bellü,]
2. Eydür anı görmedüm-ise ne var
Kendü adından âhir **bellüdür** er
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 108). [bellüdür, -dür]
3. Ol sūda kim Rüstem ata atlana
Bellüdür kim gürzine kim katlana
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 112). [bellüdür, -dür]
4. Bilinür kişimise öge-y-idüm
Müdde 'üm **bellümise** söge-y-i-düm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 290). [bellümise, -m, -ise]
5. Dünyada yüz biñ senüñ gibi ola
Bellüdür kim kaçı şağışa gele
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra 18). [bellüdür, -dür]
6. Çün ne **bellü** er ne **bellü** 'avratam
Kendü başuma bir ağır miñnetem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 11). [bellü,]
7. Çün ne **bellü** er ne **bellü** 'avratam
Kendü başuma bir ağır miñnetem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 11). [bellü,]
8. Çün iki yüzlü vü iki dillüyem
Bî-vefâlıkla cihānda **bellüyem**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 18). [bellüyem, -y, -em]
9. Kamu kavm içinde 'ārif var mıdur
Yoħsa bir **bellü** mu 'ayyen er midür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 64, Mısra 6). [bellü,]
10. **Bellü midür** ilde yā pinhān mıdur
Yā bir ulu şeyh ü danışman mıdur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 64, Mısra 9). [bellü,]

11. Bir şaruñ yā bir köyüñ şeyhi ola
Bellüdür kim ilde şarda ne kıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 16). [bellüdür, -dür]
12. Dek biregü **bellü** gelsün nāmdār
Yoħsa ol olsun yidinçi nāme-dār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 219). [bellü,]
13. Āb-ı hayvān adı sözdür dünyada
Sözsüz adsuz **bellüdür** kim er n'ide
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 102). [bellüdür, -dür]
14. Kim bu küp bunda ne gömülü-
durur
Bilmez-iseñ baña ħod **bellü-durur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 312). [bellü-durur, --dur, -ur]
15. Yoħsa yolda yüz kişi bile gider
Bellüdür kim her birisi ne güder
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 140). [bellüdür, -dür]
16. Kibr-ile irdüñ meger kim sen aña
Kim nişānı degmedi **bellü** saña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 72). [bellü,]

❖ **bellü:** Belli, âşikâr, apaçık.

Şimdiye degin anuñçun dünyada
Bir işi **bellü** degüldür kim n'ide
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 240). [bellü,]

(Mes. 30: m. 108; Mes. 30: m. 112;
Mes. 30: m. 290; Mes. 44: m. 18;
Mes. 48: m. 11; Mes. 48: m. 18;
Mes. 64: m. 6; Mes. 64: m. 9; Mes.
68: m. 16; Mes. 69: m. 219; Mes.
69: m. 102; Mes. 72: m. 312; Mes.
72: m. 140; Mes. 105: m. 72)

► Sözlüğün kelimenin kökeni türü ve yapısını belirlemek gibi bir amacı olmadığından kelimenin bu vasıflarını içeren kısaltmaları gösterme yoluna gidilmemiştir. Bağlamlı sözlüğün amacına yönelik olarak beytin bağlama göre kazandığı temel anlamı birinci sırada yer alırken kimi zaman, || işaretiyle yan ve mecaz anlamlar gösterilmiştir. Tasavvufî anlam mevcut ise [tas.] taksiri ile belirtilmiştir.

ut: Ütmek / utmak. Oyunda kazanmak || Yenmek (nefsi yenme bağlamında kullanılmış).

✧ Bu oyunda nefsi ben **utayım**
Işkımı gönlüm içinde dutayım

(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 83). [utayım, -ayım]

kuş dilinde: Kuş dili. || Tasavvufî hakikatlerin dile getirilişi. [tas.] Vahdet sırrının anlatıldığı mânâ dili.

✧ **Kuş dilinde** öyle burar kılını
Kim Süleymân anlayamaz dilini

(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 115). [kuş dilinde, -nde]

► Sözlük oluşturulurken yararlanılan sözlük ve kaynaklar (birincil, ikincil) kaynakçada gösterilmiştir. Mesnevinin söz varlığı oluşturulurken tarafımızca anlam kazandırılmamış kelimelerde ya da âyet, hâdis, dua, Arapça ibâreler gibi alıntılamalarda, gerekli izahatlar parantez ( ) içerisinde kaynak gösterilme yoluna gidilmiştir.

güstâşb: Goştasb adıyla da anılan Keyani hükümdarlarından Lohrasp'ın oğludur. Zerdüşt onun döneminde ortaya çıkıp dinini yaymıştır. (FMS :337).

✧ Çün Ferîdün mülkin almağa kıyam
Gürz-ile **Güstâşb** kalkanın şıyam

(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 202). [güstâşb]

teşne: Hançer, kılıç (Steingass, 1998: 303).

✧ Haşm-ıla çün kim kılıcını biler
Teşne-y-ile kendüzin urmak diler

(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra 10). [teşne-y-ile, --y, --ile]

► Tamlamalar, deyimler, atasözleri, ikilemeler, birleşik fiiller, âyet, hâdis Arapça ibâreler, kalıplaşmış ifadeler, bağlaçlarla kurulan kelime grupları bir bütün halinde anlamlandırılmıştır.

► Madde başında geçen sözcüğün, izahatı verilirken kimi açıklamalardan sonra (bkz.) kısaltması yer almaktadır. Bu kullanım metin içinde daha önce ayrıntılı bilgi verilmiş olan önceki madde başına işaret etmektedir.

fikh: Fıkıh ilmi (bkz. fıkıh ilmi).

✧ *Ḳamu 'ilm içinde fikret kıduram*

Fıkh-ıla tefsîri yavlaḳ bilürem

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 120*). [*fıkh-ıla, -ıla*]

fikh ilmin: Fıkıh ilmi: İslâmiyet'in içtimâî, medenî, hukûkî, siyâsî bütün amelî hükümlerini şer'î delilleriyle birlikte açıklayan ilim.

✧ *Çünkü âyetden hadîs ihrâc idem*

Fikh ilmin anda istihrâc idem

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 60*). [*fikh ilmin, -n*]

2. Mantıku't-tayr Mesnevisine İmlâ Önerileri

Mantıku't-tayr mesnevisinin bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük oluşturma aşamasında metnin transkripsiyonu yapılırken yanlış okunduğunu düşündüğümüz kelimeler ve buna bağlı olarak sehven verilen anlamlar tespit edilmiştir. Mesneviye sağlıklı bir şekilde anlam verebilmek adına fark edilen eksiklikler, sehven okunan kelimeler Agâh Sırrı Levend'in "*Gülşehrî Mantıku't-tayr Tıpkıbasım*"ından kontrol edilerek düzeltilmeye çalışılmıştır. Sözü edilen eksiklerin bağlama göre anlamının ne olabileceği hususu aşağıdaki çizelgede sunulmuştur.

Çizelge 22: Mantıku't-tayr Mesnevisine İmlâ Önerisi

Mesnevinin Beyit Numarası	Sehven Yazılmış Kelime/Kelime Grubu	Kelime/Kelime Grubunun Kullanıldığı Beyit	Kelime/Kelime Grubunun Değişikliği Yapılmış İmlâ	Kelime/Kelime Grubunun Bağlama Göre Anlamı
B/124	zendüstâ'yı	Zendavestâ'yı köyindürdi odı Milletüñüz kamu bāıldur didi	zendavestâ'yı	zerdüştlerin kutsal kitapları
B/129	sevsumār	Aña karşı söyledi hoş sūsmār o 'Ankebūt oldı evinde perde-dār	sūsmār	kertenkele
B/749	pīlven	Eski bizden hūriye ton eylemiş Bir keçeden aya pīlūn eylemiş	pīlūn	bir çeşit kıyafet
B/1823	azğından	Nesne yapmaya ki girü yıkmaya Bir gün ağzından eyü söz çıkmaya	ağzından	ağız
B/1878	ergiyi	Eydürem kimse nite egri ola Egriyi vü toğruyı Tañrı bile	egri	yalan, yanlış
B/1910	mu'takid	Naķle 'aķlı eylegil her sözde yār Mu'tekid bürhān-ıla ol zīnhār	mu'tekid	inançlı, inanan kimse
B/1964	azraķı	Ezraķı ayruķsıraķ şanur-ıdum	ezraķı	mavi (renk)

		‘Üdiya ayruksı inanur-ıdum		
B/2004	azğından	Eyle datlu dökdi ağzından sözi Kim dilini yiyüyazdı kendüzi	ağzından	ağız
B/2013	mürâyā	Çün merâyā ‘ilmini şerh iderem Cüst ilāhiden hılāfa giderem	merâyā	optik ilmi
B/2039	nārencāt-ıla	Yoḥsa nārencāt-ıla çün tañlaram Sīmiyā vü kīmiyāyı añlaram	nārencāt-ıla	tılsımlar, büyüler
B/2105	şikref	Fıḫ fıḫha naḥva naḥvı şarfa şarf Aşla қауушақдур iy yār-ı şigerf	şigerf	nadir bulunan, faziletli
B/2193	azğına	Bize fermān şimdi yügürmek-durur Yoḥsa anlar ağzına girmek- durur	ağzına	ağız
B/2222	hümüşlġı	‘Avrata hāmüşlġı bir feyz olur Er kişi ġaybet diyicek ḥayz olur	hāmüşlġı	sessizlik
B/2241	a‘tāḫ	Biri eydür sünnet ü farz u mübāḥ Böyle vü i‘tāḫ u ta‘līḫ u nikāḥ	i‘tāḫ	boşama, bırakma

B/2262	cüst	Cümle ol hengāma tağıldı girü Tācı görüp geldiler çüst ilerü	çüst	hemen, derhâl
B/2674	āmruzkār	Biz perestāruz Ġanī perverdigār Biz günehkāruz Ġafūr āmürz- gār	āmürz-gār	bağışlayan, affeden
B/2825	ıduz	Bu kamu ılduz ki 'ilmi öğdedür Hıç bilir misin ki kağı gökdedür	ılduz	yıldız
B/2839	şerv, ile	Şevr ü Mızān Zühre'ye evler ola Hem 'Uṫārid Hūşe vü Cevzā ola	Şevr ola	boğa burcu
B/2916	tābe-hāne	Büşr girdi gördi ev ni'met tolu Tābh-hāne 'ālī vü şoffa ulu	tābh-hāne	mutfak
B/2999	füvvet-nāme'yi	Sen Fütüvvet- nāme'yi bilür- iseñ Okıyuban şerhini kıılır-ısañ	fütüvvet- nāme'yi	Gülşehrî'nin bir eseri
B/3030	çırādur	Yidügün bir gün ki çinādur saña Virdügün anda hazinedür saña	çinādur	kuş yemi
B/3106	bī-höd	Luṫfı Hakk'ın bī-hadd u kendü kerim Raḫmeti cāvīd ihsanı kadīm	bī-hadd	sınırsız, sonsuz

B/3428	hīletūñ	Her neyi kim hīletūñ vīrān kıla Tevbe anı girü ābādān kıla	hīletün	hile, aldatma
B/3606	dellelü'l-muhtār	‘Avrat ola kim düze gözin kaçın Dutmaya er dellelü'l- muhtāl işin	dellelü'l-muhtāl	kibirli, işveli bir kadın tipi
B/3624	fâyiri	Sebze ortasında aқан şu-y-ıdı Çeşmelerūñ kayırı inçü-y-ıdı	kayırı	kum ve çakıl taşları
B/3662	tevekkeltü ‘ale’l-Allāh	Çün tevekkeltü ‘ alellāh diyessin İşlemedin kendü rızkūñ yiyessin	tevekkeltü ‘alellāh	işi Allah’a bırakma
B/3697	azgın	Țavşan urdı başını ol dem yire Ağzın açdı kim cevābını vire	ağzın	ağız
B/3867	rimād u rīg	Cān ola kim yüz güherden yig ola Cān ola kim bir remād u rīg ola	remād u rīg	kül ve kum
B/4250	nūmūsı	İlla nāmūsı komadı her birin Kim bir ayruq kişi añlaya sırın	nāmūsı	utanma duygusu, edep

Mesnevinin Beyit Numarası	Anlamı Sehven Verilmiş Kelime/Kelime Grubu	Sehven Yazılan Anlam	Bağlama Göre Kontrol Edilmiş Anlam	Kelime/Kelime Grubunun Kullanıldığı Beyit
B/178	Bu'l-ḥakem	Ebu Leheb	Ebu Cehil'in lakabı	Bu'l-ḥakem Safvān'a eydür iy ulu Bir söz işit gör ne direm ben delü
B/2013	merāyā	rüya ilmi	optik ilmi	Çün merāyā 'ilmini şerh iderem Cüst ilāhiden ḥilāfa giderem
B/2416	buçuk	dörtte biri (çeyreği)	yarısı	Bes buçuk 'arif cihānda yoğ-ımuş Şimdi bu da 'vā kılanlar çoğ-ımuş
B/3175	ter-dāmen	temiz, edepli	günahkâr, iffetsiz	Ten refiki yolda ter dāmen -durur 'Aql dōstı nefsine düşmen-durur
B/3560	puhteler	pişmemişler	pişmiş, olgun (insan)	Pes baña ol 'ışk ola-y-ıdı ḥarām Kala-y-ıdum puhteler içinde ḥām
B/3803	develpā	ayaklar altında	uzun ayaklı, mec. çok ısrar eden	Şol develpā kim ere mihnet-durur Kışşada oğlan-ıla 'avrat- durur

GÜLŞEHRİ'NİN MANTIKU'T-TAYR'I
(BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜK)

-A-

(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 12*). [aña, -ña]

(*Mes. 63: m. 149; Mes. 63: m. 144; Mes. 63: m. 134*)

a: O, işaret zamiri (mum yerine).

Vardum **anı** kuçmağa nûrı benüm
Kınadımı yaqdı qarardı tenüm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 47*). [anı, -nı]

(*Mes. 105: m. 49*)

a: "O" teklik üçüncü şahıs zamiri.

‘Ârife çün ol makâmât eyledi
Anda bu sözi bu ilde söyledi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 128*). [anda, -nda]

a: O, kişi zamiri (Hz. Muhammed yerine).

Her kim **anuñ** şer‘ine mahrem degül
Dîv ad ur aña kim ol âdem degül
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 171*). [anuñ, -nuñ]

âb: Su (Güneş'in ışıkları bağlamında).

Çün güneş **âb** üstine âzer şaça
Çıkdı minâ gülşene gevher şaça
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 57*). [âb,]

a: Onu.

Kim ziyâde çünki sâbit durasın
Hem bir ihlâşa **anı** irüresin
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 166*). [anı, -nı]

(*Mes. 105: m. 49; Mes. 53: m. 128; Mes. 53: m. 146; Mes. 53: m. 150; Mes. 63: m. 214*)

âb: Su.

Aña kim virdi baña bir şerbet **âb**
Bulur-ısam içerem yüz kez cülâb
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra 13*). [âb,]

a: O; Allah.

‘Âlim ol yig kim girü ‘âmil ola
Dîn **anuñ** yigrek ki şâhib-dil ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 20*). [anuñ, -nuñ]

(*Mes. 85: m. 141; Mes. 85: m. 142*)

‘abâ: Genellikle yünden yapılan ve ayaklara kadar uzanan hırka.

Mâlî mülki garrâ eylemiş añı
Büleheb eydür ‘**abâ-durur** tonı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 114*). [‘abâ-durur, --dur, -ur]

a: "O" işaret zamiri.

Müşterî iner-ise gökden henüz
Aña añlanmaya yirde bu rumüz

âbādān: Bayındır, mâmur; şen.

Ol zamân kim ol felek gerdân-ıdı
‘Adl-ıla âfâk **âbādān-ıdı**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 6*). [âbādān-ıdı, --ıdı]

(*Mes. 62: m. 20; Mes. 63: m. 46*)

âbādān kıl-: Bayındır kılmak, imar etmek.

Zulm bunça milketi vîrân kıla
Kim girü 'adl anı **âbādān kıla**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra 8*). [*âbādān kıla, -a*]

(*Mes. 15: m. 46*)

âbādān kıla: *Mamur, şen olmak.*

Her neyi kim hiletün vîrân kıla
Tevbe anı girü **âbādān kıla**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 68*). [*âbādān kıla, -a*]

âbādān ola: *Bayındır hâle getirmek, inşa etmek.*

Zulm-ıla milket kamu vîrân ola
'Adl-ıla vîrânlar **âbādān ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra 18*). [*âbādān ola, -a*]

'abdu'r-rezzāk: *Abdurrezzak (Özel isim, Şeyh San'an diye anılagelmiştir.).*

'Abdu'r-rezzāk idi ol ulu adı
Kim bilişdürür-idi Hakk'a yadı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 7*). [*'abdu'r-rezzāk,*]

âb-ı hayât: *İçeni ölümsüzlüğe ulaştıran ve nerede olduğu bilinmeyen bir kaynağın suyu.*

Çünkü Hızır oldum baña uçmak gerek
Varuban **Âb-ı hayât** içmek gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 8*). [*âb-ı hayât,*]

(*Mes. 66: m. 156; Mes. 32: m. 194; Mes. 5: m. 328*)

âb-ı hayâtı içse: *Ölümsüzlük suyunu içmek.*

Küh-ı Kâf'a girü sîmurğ uçaş yig
Tütiye **Âb-ı hayâtı içse** yig
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 44*). [*âb-ı hayâtı içse, -se*]

âb-ı hayvân: *İçeni ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan hayat suyu.*

Âb-ı hayvân adı sözdür dünyada
Sözsüz adsuz bellüdüdür kim er n'ide
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 101*). [*âb-ı hayvân,*]

(*Mes. 17: m. 9; Mes. 18: m. 21; Mes. 69: m. 206; Mes. 17: m. 22*)

âb-ı hayvân çeşmesinden: *Ölümsüzlük suyunun aktığı çeşme.*

Zulmete düşdüñ nere kim geçesin
Âb-ı hayvân çeşmesinden içesin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra 16*). [*âb-ı hayvân çeşmesinden, -den*]

âb-ı hayvân içine atmış: *Ölümsüzlük suyuna atmak.*

Beni öldürmege iletmiş devân
Âb-ı hayvân içine atmış revân
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 72*). [*âb-ı hayvân içine atmış, -miş*]

âb-ı hayvân şuyını: *Ölümsüzlük suyu.*

Dünyâda yüz yıl eger uçar-iseñ
Âb-ı hayvân şuyını içer-isen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 26*). [*âb-ı hayvân şuyını, -nı*]

âb-ı zülâl: *Berrak, saf, tatlı su.*

Gel bize sultândan alğıl bir mişâl
Kim şaça şu yüzine **âb-ı zülâl**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 18*). [*âb-ı zülâl,*]

'âbid: *İbadet eden, Allah'a kulluk eden.*

Dağlı andan soñra 'âbid cânını
Mu'teber dutan bilür bürhânını
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 71*). [*'âbid,*]

(*Mes. 98: m. 72; Mes. 48: m. 33*)

âbid olan kişi: *İbadet eden kişi.*

Ābid olan kişi ma' bŭda irer
Kāřid olan şaşş maķřŭda irer
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
3). [*ābid olan kişi,]*

(*Mes. 72: m. 37*)

ac: *Açmak.*

Bunça kuyudan ki daşra kaçmışam
Bunça dŭkkānlar ki şarda **açmışam**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra*
30). [*açmışam, -mış, -am]*

(*Mes. 1: m. 3; Mes. 91: m. 103*)

ac: *Açmak(kanat bağlamında).*

Çŭn cihān űstine sĭmurg űcdi hōř
'Āleme kanatlarımı **açdı** hōř
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
30). [*açdı, -dı]*

ac: *Göstermek.*

Dŭnyāyı baņa uyanlar **açısar**
Yoşsa ayruği kılıçdan geçiser
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
21). [*açısar, -ısar]*

ac: *Aç, tokun karşıtı.*

Bir gŭn ayruķdan ğıdā bulımadı
Kurd **aç**, şabr itmege kalmadı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 59, Mısra*
8). [*aç,,]*

(*Mes. 60: m. 102; Mes. 91: m. 153*)

ac: *Fethetmek, girmek.*

Degme řār çŭn bizden iltŭr nāmesin
Bu şarı sen **aç** yağı dut çamusın
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
146). [*aç,]*

ac: *Açmak, kaldırmak (yüz örtüsü*
bağlamında).

Āhı Bŭřr eydŭr ki bir yoldan çarı
Yil **açar** gökçek yŭzŭnden iy perĭ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
520). [*açar, -ar]*

ac: *Açmak, kaldırmak.*

Muřtafā'nuñ himmetinde bu kitāb
Açdı her ma' nĭ yŭzinden yŭz hiçāb
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra*
84). [*açdı, -dı]*

ac gözüñi: *"Etrafına basiretle bak, gaşletten*
uyan, uyanık ol" manalarına gelen uyarı sözü.

Aç Sŭleymān gözüñi kim göresin
řāhidŭñ bir đĭv ű terkĭn urasın
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra*
15). [*aç gözüñi,]*

'acab: *Hayret verici, şaşırtıcı.*

'Avrata eydŭr **'acab** gördŭm buęŭn
Bir kōnak gözüñde kim yoğ-ıdı dŭn
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra*
19). [*'acab,]*

(*Mes. 27: m. 53; Mes. 27: m. 54; Mes.*
82: m. 2)

'acab: *Merak, řŭphe ve tereddŭt bildiren soru*
zarfi; acaba?

Çŭn buña řultāndan ola gŭç **'acab**
Kim ola def' ine 'ālemdede sebeb
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
91). [*'acab,]*

(*Mes. 44: m. 16; Mes. 47: m. 102;*
Mes. 25: m. 32; Mes. 38: m. 5; Mes.
107: m. 24; Mes. 15: m. 102; Mes. 61:
m. 3)

açar ağzını: *Ağzını açmak || Konuşmaya*
başlamak.

Andan **açar ağzını** şekker gibi
şaçar ağzından sözi gevherr gibi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
401). [*açar ağzını,]*

açar bŭrka': *Peçe açmak.*

Çün **açar bürka** ' ki şeyh anı göre
Eydesin kim şeyhi oda yandura
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
93). [*açar bürka* ,]

(*Mes. 22: m. 40; Mes. 60: m. 102;*
Mes. 91: m. 153)

'aceb: Öyle bir.

açar-isa göñli gözini: *Kalp gözünü açmak.*
Manevî temizliğin ve olgunluğun insana
verdiği uyanıklık, gördüğü şeyin gerçeğine
varmak.

Şeyh dînine **'aceb** şâdıķ olur
Nāgehān ma'şūk-iken 'āşık olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
15). [*'aceb,*]

Her kim **açar-isa göñli gözini**
Fark ide ol bürka'ından yüzini
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra*
29). [*açar-isa göñli gözini,*]

'aceb: *Acaba?*

açarsız kapu: *Kapı açmak; yol göstermek.*

Çün Muhammed'den **açarsız** siz
kapu
Bize vâcibdür size kılmak tapu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
161). [*açarsız kapu,*]

Eydür ol oğlan delü midür **'aceb**
Delü degül usludur dir Büleheb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
109). [*'aceb,*]

(*Mes. 5: m. 309; Mes. 13: m. 53; Mes.*
16: m. 18; Mes. 48: m. 35; Mes. 53:
m. 38; Mes. 66: m. 75; Mes. 69: m.
139; Mes. 69: m. 159; Mes. 69: m.
188; Mes. 70: m. 9; Mes. 72: m. 271;
Mes. 76: m. 15; Mes. 84: m. 120; Mes.
84: m. 122; Mes. 85: m. 97; Mes. 88:
m. 58; Mes. 95: m. 25; Mes. 1: m. 16;
Mes. 5: m. 147)

'acâyib: *Hayret verici, şaşırtıcı.*

Şeyh ü yārānlar kamu ol hāsete
Ağladılar ol **'acâyib** hālete
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
98). [*'acâyib,*]

'aceb: *Acayip, tuhaf, şaşırtıcı.*

açdı kapu: *Kapıyı açmak.*

Açdı kapu Būşr aña virdi selām
Çün selāmın aldı ol 'avrat tamām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
385). [*açdı kapu,*]

Şol degül-ise **'acebdür** kim gezer
Üşde sinlerde vü aḥvālin düzer
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
141). [*'acebdür, -dür*]

(*Mes. 16: m. 13; Mes. 25: m. 47; Mes.*
47: m. 84; Mes. 47: m. 152; Mes. 72:
m. 554; Mes. 94: m. 57; Mes. 95: m.
19; Mes. 102: m. 38)

açdum gözüm: *Gözünü açmak. || Uyanık*
olmak.

Eydür aından berü kim **açdum gözüm**
Añladum kendü işümi kendüzüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
151). [*açdum gözüm,*]

'aceb: *Acaba || Hiç.*

Ol Kerīm'ün ḥāzretinde bu kerem
Ḳadr bula mı **'aceb** iy muḥteşem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra*
4). [*'aceb,*]

(*Mes. 75: m. 14; Mes. 85: m. 126)*

'aceb: *Nasıl.*

Eydür iş bunlar **'aceb** çün irdiler
Uçmağa kaḅı kapudan girdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
35). [*'aceb,*]

acı: *Tatlı olmayan, acı.*

Kendüzi bir aḅu ağacı-durur
Yimişi bal-ısa kim **acı-durur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra*
20). [*acı-durur, --dur, -ur*]

(Mes. 96: m. 45; Mes. 106: m. 3)

acı ola: *Acı olmak, acılaşmak.*

Niçeme kim bāğ u gülzārı ola
Yine ol **acı** yimiş bārı **ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 48*). [*acı ola, -a*]

acı sözler: *Gönül inciten, kırıcı sözler.*

Baņa çok nāz u tekebbür eyleme
Datlu dilden **acı sözler** söyleme
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 24*). [*acı sözler, -ler*]

acı şular: *Acı, acılı su.*

Āğudan **acı şular** içmek gerek
Çok ilānlar öldürüp geçmek gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 23*). [*acı şular, -lar*]

āciz: *Zavallı, güçsüz, aciz.*

Ol ki yüz korku-y-ıla yazuķ kılur
Kendüzin bir **āciz** ü **āsī** bilür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 62*). [*āciz,]*

āciz degül: *Aciz, güçsüz değil.*

Cevhere hergiz fenā cāyiz degül
Kim beķā bulmaķdan ol **āciz degül**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 38*). [*āciz degül,]*

āciz kal-: *Çaresiz duruma düşmek.*

Ol tanuķlar soñra çünkim bildiler
Kim yalan-ıdı vü **āciz kaldılar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 190*). [*āciz kaldılar, -dı, -lar*]

(Mes. 106: m. 17)

‘acz u ‘aybum: *Zayıflık ve kusur.*

‘Acz u ‘aybum var mıdur kim
çaķasın
Halka vü bir naķş baņa daķasın

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 27*). [*‘acz u ‘aybum, -um*]

açıcak: *Açınca. (gözünü).*

Döşegi içinde çün yumdı gözün
Açıcak uçmaķda buldı kendüzin,
(*Mesnevi 22, Mısra 94*). [*açıcak,]*

açıl: *Açılmak; çiçeklenmek.*

Her seher kim gül çemende **açıla**
Kamudan ilkin baņa karşı gele
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra 7*). [*açıla, -a*]

açıl: *Gitmek, kaybolmak (toz bağlamında).*

Toz **açıl**sun kim göre yolu bilen
Kim eşeklü mi ya atlu mı gelen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 161*). [*açıl*sun, -sun]

açıl: *Açılmak, çiçeklenmek || Mesnevinin ortaya çıkması.*

Yidi yüz on yidi yıl olmuş-ıdı
Hicrete kim bu gül **açılmış-ıdı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 18*). [*açılmış-ıdı, -mış, --ı, -dı*]

açıldı gözi: *Gözü iyileşmek, görür olmak || Eskiden bilip anlaşılmayan birçok şeyin öğrenilip işine gelenle gelmeyeniy ayırt eder duruma gelmek.*

Ol hākīm-ile bilün ol gözüsüzü
Añlañuz kim niçe **açıldı gözi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 64*). [*açıldı gözi,]*

açlık: *Aç olma durumu, açlık.*

Ol beni **açlıklara** da‘vet kılur
Kendü gibi hōr u bī-‘izzet kılur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 69*). [*açlıklara, -lar, -a*]

açmaduñuz basiret gözünü: *Kalp gözünü açmak. Manevî temizliğin ve olgunluğun*

insana verdiği uyanıklık, gördüğü şeyin gerçeğine varmak.

Açmaduñuz siz basiret gözünü
Anuñ-ıçun göremezsiz yüzünü
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra
25). [açmaduñuz basiret gözünü,]

açuk: Açık.

Gördi bir ağaç dibinde kim bir er
Ağzı **açuk** yatmış uyur bî-haber
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
26). [açuk,]

(Mes. 25: m. 47; Mes. 71: m. 7; Mes.
72: m. 488; Mes. 72: m. 490)

açuk durur: Açık durmak.

Hağ ta'ālānuñ mekānı yoğ-durur
Lā-mekānda kapusı **açuk durur**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra
12). [açuk durur, -ur]

açuk ol-: Açık bir şekilde olmak, açıkça bulunmak.

Anda üç nesne gerek **açuk ola**
Üç dahı bağılu gerekdür bu yola
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra
3). [açuk ola, -a]

(Mes. 71: m. 9)

ad: İsim, nam; şöhret.

Ol kuşa tap sen ki yüz biñ kanadı
Var-durur her yirde biñ bir **adı**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra
26). [adı, -ı]

(Mes. 14: m. 34; Mes. 29: m. 31; Mes.
30: m. 231; Mes. 30: m. 296; Mes. 30:
m. 232; Mes. 30: m. 264; Mes. 30: m.
276; Mes. 30: m. 304; Mes. 30: m.
108; Mes. 30: m. 251; Mes. 30: m.
147; Mes. 30: m. 274; Mes. 30: m. 45;
Mes. 30: m. 234; Mes. 30: m. 248;
Mes. 30: m. 282; Mes. 30: m. 283;
Mes. 30: m. 302; Mes. 32: m. 192;
Mes. 50: m. 132; Mes. 52: m. 62; Mes.
66: m. 154; Mes. 66: m. 147; Mes. 69:
m. 143; Mes. 69: m. 237; Mes. 69: m.

6; Mes. 69: m. 60; Mes. 69: m. 117;
Mes. 69: m. 142; Mes. 69: m. 214;
Mes. 69: m. 233; Mes. 69: m. 238;
Mes. 69: m. 101; Mes. 69: m. 177;
Mes. 69: m. 236; Mes. 69: m. 173;
Mes. 69: m. 43; Mes. 69: m. 204; Mes.
69: m. 5; Mes. 69: m. 13; Mes. 69: m.
130; Mes. 69: m. 147; Mes. 69: m.
165; Mes. 69: m. 192; Mes. 69: m. 94;
Mes. 74: m. 19; Mes. 74: m. 20; Mes.
93: m. 58; Mes. 94: m. 74; Mes. 109:
m. 51)

ad: İsim, ad.

Adı sımürg u cemāli bî-kerān
Kudreti peydā vü zātı bî-nišan
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra
27). [adı, -ı]

(Mes. 5: m. 81; Mes. 12: m. 157; Mes.
12: m. 158; Mes. 29: m. 33; Mes. 30:
m. 227; Mes. 31: m. 37; Mes. 39: m.
26; Mes. 53: m. 2; Mes. 55: m. 37;
Mes. 68: m. 67; Mes. 68: m. 68; Mes.
68: m. 71; Mes. 68: m. 53; Mes. 69:
m. 201; Mes. 69: m. 228; Mes. 69: m.
182; Mes. 69: m. 198; Mes. 69: m.
185; Mes. 69: m. 70; Mes. 69: m. 77;
Mes. 69: m. 235; Mes. 69: m. 179;
Mes. 69: m. 196; Mes. 69: m. 227;
Mes. 69: m. 223; Mes. 69: m. 181;
Mes. 69: m. 11; Mes. 69: m. 184; Mes.
72: m. 26; Mes. 72: m. 556; Mes. 72:
m. 206; Mes. 72: m. 112; Mes. 72: m.
117; Mes. 72: m. 115; Mes. 72: m. 99;
Mes. 91: m. 2; Mes. 94: m. 3; Mes.
101: m. 49; Mes. 107: m. 117; Mes.
109: m. 25; Mes. 107: m. 132; Mes.
72: m. 116)

ad: İsim, şöhret; mahlas.

Bir kızıl addur cihānda gül gibi
Söz diyen ol **ad-ıla** bülbül gibi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
186). [ad-ıla, --ıla]

(Mes. 69: m. 189)

ad eyleyem: Ad vermek, isim koymak.

Beni ço kim kuş dilini söyleyem
Kim Süleymān'a yüz er **ad eyleyem**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra
54). [ad eyleyem, -y, -em]

ad kodu: Ad vermek, isim koymak.

Çün Nebî kendüye miskînem didi
Kağı cāhil saña miskîn **ad kodu**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 108*). [*ad kodu, -dı*]

ad koyan: İsim veren (kişi).

Meskenet yolu 'azîm ulu-durur
Saña miskîn **ad koyan** delü-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 106*). [*ad koyan,]*

(*Mes. 72: m. 542*)

ad oldu: Nam kazanmak, değeri olmak.

Ol arada kim virile söz dadı
Nâdire **ad oldu** Gülşehrî adı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 242*). [*ad oldu, -dı*]

ad u söz ü sâz: Şan, şöhret, söz ve saz.

Ad u söz ü sâz dünyâda olur
Âhiretde key 'amel kıymet bulur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 231*). [*ad u söz ü sâz,]*

ad u söz-ile: Şan şöhret ve söz(ler)i.

İşbu altı er cihâni dtdılar
Ad u söz-ile oynı utdılar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 54*). [*ad u söz-ile, --ile*]

ad ur-: Ad koymak, adlandırmak.

Her kim anuñ şer'ine mahrem degül
Dîv **ad ur** aña kim ol âdem degül
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 172*). [*ad ur,]*

(*Mes. 72: m. 223; Mes. 88: m. 108*)

'adâlet: Hak ve hukuka uyma, herkesin hakkını gözetme; hakkaniyet.

Birisi eydür **'adâletdür** işüm
Memleketde 'adl-ıla hõşdur başum

(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 1*). [*'adâletdür, -dür*]

adam: Kişi, insan.

Ten bahâsuzdur terâzû uş durur
Cân **adamda** et koyunda hõş-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 58*). [*adamda, -da*]

adar armağan: Armağan etmek, bağışlamak.

Degme bir kıla **adar** bir **armağan**
Degme bir qaravaşa hem bir nişân
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 25*). [*adar armağan,]*

'adâvet kılmazuz: Düşmanlık göstermek.

Kimse-y-ile biz **'adâvet kılmazuz**
Düşmanumuz kimdügini bilmezüz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 113*). [*'adâvet kılmazuz, -maz, -uz*]

'adem: Yokluk.

Ol qarañu ev **'ademdür** bî-gümân
Ol ikinci ev ata şulbı hemân
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 119*). [*'ademdür, -dür*]

âdem: Kişi, insan.

Ben bunuñ şeklinde **âdem** görmedüm
Buña beñzer âdemîye irmedüm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 153*). [*âdem,]*

(*Mes. 1: m. 8; Mes. 50: m. 104; Mes. 63: m. 232; Mes. 72: m. 44; Mes. 81: m. 181; Mes. 81: m. 56; Mes. 83: m. 24; Mes. 87: m. 10; Mes. 91: m. 32; Mes. 94: m. 63; Mes. 102: m. 47; Mes. 110: m. 49*)

âdem: İnsan, insanoğlu.

Emr ü nehyi 'âlemüñ pîrâyesi
Qavl ü fi'lüñ **âdemüñ** sermâyesi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 26*). [*âdemüñ, -üñ*]

(Mes. 81: m. 51)

âdem: Hz. Adem Peygamber.

Âdem uçmağdan çıkıcağ 'âleme
Kim hâlifalık verildi Âdem'e
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
9). [âdem,]

(Mes. 84: m. 10; Mes. 84: m. 16; Mes.
85: m. 1; Mes. 85: m. 162)

âdem: Hz. Adem, ilk insan, ilk peygamber.

Çünkü kemlik oldu toprak mahremi
Lâcerem toprağdan oldu âdemi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra
32). [âdemi, -i]

(Mes. 1: m. 7)

âdem asmağa: Adam asmak; insan öldürmek.

Şahdan korğar kişi ev basmağa
Yohsa her gün ister âdem asmağa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
124). [âdem asmağa, -a]

âdem degül: Adam/insan değil.

Nefsine uyan kişi âdem degül
'İlm ü 'aql u cân-ıla hem-dem degül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra
11). [âdem degül,]

(Mes. 85: m. 172)

âdem etin: İnsan eti.

Şıgır eti işe gelür dünyada
Âdem etin kimsene alup n'ide
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra
54). [âdem etin,]

âdem oğlanlarına: İnsan, insanoğlu.

Dek saña yaluñuz olmadum belâ
Âdem oğlanlarına kamu bile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
60). [âdem oğlanlarına, -na]

âdem ol-: İyi, şahsiyet sahibi, ideal bir insan olmak.

Müdde 'î-y-iseñ ne mahrem olasın
Uyma iblîse kim âdem olasın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
164). [âdem olasın, -asın]

(Mes. 79: m. 8)

âdem ü iblîs: İnsan ve şeytan.

Anda kim bu 'ilm-ile bu fen-durur
Âdem ü iblîs cân u ten-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
128). [âdem ü iblîs,]

(Mes. 85: m. 169)

âdemî: İnsan, kişi || Ademoğlu, insanlar.

Kendüziñi kımayınca âdemî
Olmaya ol pâdişâhuñ mağremi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra
45). [âdemî,]

(Mes. 1: m. 3; Mes. 5: m. 256; Mes. 5: m. 154; Mes. 5: m. 256; Mes. 5: m. 154; Mes. 11: m. 6; Mes. 16: m. 105; Mes. 16: m. 106; Mes. 17: m. 26; Mes. 18: m. 10; Mes. 19: m. 31; Mes. 22: m. 14; Mes. 23: m. 23; Mes. 29: m. 39; Mes. 32: m. 17; Mes. 32: m. 65; Mes. 34: m. 32; Mes. 36: m. 33; Mes. 47: m. 163; Mes. 47: m. 164; Mes. 49: m. 16; Mes. 49: m. 16; Mes. 49: m. 31; Mes. 52: m. 2; Mes. 55: m. 7; Mes. 63: m. 223; Mes. 63: m. 240; Mes. 63: m. 228; Mes. 71: m. 52; Mes. 72: m. 42; Mes. 78: m. 69; Mes. 80: m. 7; Mes. 81: m. 126; Mes. 81: m. 34; Mes. 82: m. 21; Mes. 82: m. 16; Mes. 83: m. 5; Mes. 83: m. 15; Mes. 84: m. 95; Mes. 85: m. 165; Mes. 85: m. 166; Mes. 85: m. 107; Mes. 91: m. 20; Mes. 93: m. 3; Mes. 96: m. 11; Mes. 98: m. 18; Mes. 100: m. 50; Mes. 102: m. 61; Mes. 100: m. 50; Mes. 102: m. 61; Mes. 102: m. 62; Mes. 104: m. 49; Mes. 110: m. 32; Mes. 110: m. 53; Mes. 110: m. 22; Mes. 110: m. 25; Mes. 110: m. 48)

âdemî: Adam, er kişi.

Ādemī bī-mekr ü bī-telbīs ola
Kibr ü ĩşm-ıla kişī İblīs ola
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra
37). [ādemī,]

ādemī: İnsan, kişi.

Her biri bir ādemī kim yüz perī
Olmağa lāyık bularuñ çākeri
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
17). [ādemī,]

(Mes. 66: m. 126; Mes. 87: m. 13;
Mes. 90: m. 15; Mes. 96: m. 2)

ādemī: Bir insan, bir kişi.

Ne günāh itdüm senüñ ĩaķķuñda ben
Ādemī bunça yavuz ola ki sen
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
58). [ādemī,]

ādemī şeklinde: İnsan kılığında.

Kalanı pür mekr ü pür telbīs ola
Ādemī şeklinde bir iblīs ola
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra
28). [ādemī şeklinde,]

ādemī-zād: İnsanoğlu.

Kardaşuñdan mihrüñi götürmegil
Ādemī-zād-ıla hiç oturmağil
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
238). [ādemī-zād-ıla, --ıla]

(Mes. 110: m. 24)

adı: İsim, san.

‘Abdu'r-rezzāk idi ol ulu adı
Kim bilişdürür-idi ĩaķķ’a yadı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
7). [adı,]

adı: İsim, ad.

Tañrı adı sözüñüzi añladur
ĩalka vü ma ‘nilerini tañladur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
1). [adı,]

adı ‘ālemde kıala: Adı dünyada anılmak; ismi kalıcı olmak.

Nāmdār-ise cihān şeyħi ola
ĩaşra degin adı ‘ālemde kıala
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra
10). [adı ‘ālemde kıala, -a]

adı çıkmaya: İsmi duyulmamak.

Ol ne kuvvetdür kim iller yıkmaya
Şimdiye degin hiç adı çıkmaya
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
246). [adı çıkmaya, -ma, -ya]

ad-ıla: Ad ile, nam ile.

Ad-ıla Gülşehrī şulţānlık kıla
İlla kendü nefisine ‘ādil ola
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra
27). [ad-ıla,]

(Mes. 29: m. 38; Mes. 29: m. 39; Mes.
30: m. 235; Mes. 30: m. 237; Mes. 30:
m. 261; Mes. 30: m. 265; Mes. 30: m.
274)

adın: Adını, ismini.

Eytidi şāhinşeh kim olur iy gedā
Kimse baña ayruķ adın ilede
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
180). [adın,]

adın: İsim, sıfat.

Ne ki ol şaĥşuñ baĥil urdı adın
Anuñ-ıçun zekātuñ bilmez dadın
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
291). [adın,]

adın yaza: Nam vermek, şöhret bulmak; adlandırmak.

Biz cihān erenlerindenüz bize
Bilmeyen bir şehri adı yaza
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
150). [adın yaza, -a]

adını vü şüretini: İsmi ve şekli.

Gözüm aç kim degme rengün
sorayım
Adını vü şüretini göreyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 52*). [*adını vü şüretini, -ni*]

‘ādil: *Adalet edici, adaletli.*

Tañrı ‘**ādildür** sever ‘ādilleri
Hāl kıtur tevfiq-ıla müşkilleri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 1*). [*‘ādildür, -dür*]

(*Mes. 25: m. 3; Mes. 58: m. 11; Mes. 60: m. 5 Mes. 60: m. 1*)

‘ādil: *Adaletli kimseler.*

Tañrı ‘ādildür sever ‘ādilleri
Hāl kıtur tevfiq-ıla müşkilleri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 1*). [*‘ādilleri, -ler, -i*]

(*Mes. 81: m. 178*)

‘ādil ol-: *Adaletli olmak.*

Zālim olma degme bir şultān gibi
‘**Ādil ol** Dārā vü Nüşirvān gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 118*). [*‘ādil ol,]*

(*Mes. 65: m. 59; Mes. 24: m. 28*)

‘ādiller: *Adaletli kimseler.*

Tañrı ‘ādildür kıtur ‘adli tamām
Cenneti ‘**ādillere** eyler maqām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 4*). [*‘ādillere, -e*]

(*Mes. 25: m. 1*)

‘ādillig: *Ādillik, ādil davranma durumu.*

Zulm-ıla ‘**ādilligüm** çün ayrışa
Kurd-ıla mülkümde koyun barışa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 5*). [*‘ādilligüm, -um*]

‘ādine dūninūñ hVocası: *Cuma gününün hocası.*

Güneşüñdür bu peşembe gicesi
Eydür **‘ādine dūninūñ hVocası**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 198*). [*‘ādine dūninūñ hVocası, -inūñ, -*]

‘ādine gündür: *Cuma günü.*

Müşterī'nüñdür bu pençşenbih günü
Zührenūñ **‘ādine gündür** iy denī
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 274*). [*‘ādine gündür, -dür*]

‘adl: *Adalet, hakkaniyet, doğruluk.*

Bu meşel ol şāh ‘**adlin** söyledi
Kim ol oğlaçug-ılan ‘adl eyledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra 29*). [*‘adlin, -in*]

(*Mes. 25: m. 6; Mes. 25: m. 55; Mes. 31: m. 44; Mes. 32: m. 6; Mes. 57: m. 33; Mes. 57: m. 2; Mes. 57: m. 4; Mes. 57: m. 25; Mes. 57: m. 35; Mes. 57: m. 29; Mes. 57: m. 17; Mes. 58: m. 1; Mes. 58: m. 8; Mes. 58: m. 3; Mes. 58: m. 9; Mes. 58: m. 15; Mes. 58: m. 18; Mes. 58: m. 13; Mes. 60: m. 3; Mes. 60: m. 112; Mes. 60: m. 8; Mes. 81: m. 178; Mes. 81: m. 137*)

‘adl eyledi: *Adaletli davranmak.*

Bu meşel ol şāh ‘adlin söyledi
Kim ol oğlaçug-ılan ‘**adl eyledi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra 30*). [*‘adl eyledi, -di*]

‘adl ü dād idem: *Adaletli davranmak.*

Çün Ferīdün gibi ‘**adl ü dād idem**
Hātīm ü Kistrī revānın şād idem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 31*). [*‘adl ü dād idem, -em*]

adla: *Ad koymak, adlandırmak.*

Bunça dürlü hāşiyet kim şadladuğ
Degmesin bir künyet-ile **adladuğ**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 120). [adladuk, -duk]

adl-içun: Adaleti için.

‘Adl-ıladur şer‘ bünyâdı kavî
‘Adl-içun öger kişi Keyhüsrev‘i
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra 14). [‘adl-içun,]

adli kıılır: Adaleti tercih etmek.

Zâlimün zînhâr bakma yüzine
‘Adli Gülşehrî kıılır kendüzine
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 59, Mısra 20). [‘adli kıılır, -i-ur]

adlu: İsimli, şöretli.

Siz bu **adlu** pehlevân olmaduñuz
Anuñ-içun şağışa gelmeduñuz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 21). [adlu,]

(Mes. 69: m. 173; Mes. 69: m. 148;
Mes. 69: m. 105; Mes. 69: m. 173;
Mes. 69: m. 148; Mes. 69: m. 105;
Mes. 111: m. 65)

adsuz kişi: Adı sanı olmayan, tanınmayan kimse.

Ad-ıla işler-imiş kişi işi
Bir pula degmez-imiş **adsuz kişi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 238). [adsuz kişi,]

(Mes. 30: m. 266; Mes. 18: m. 24)

adsuz ola: Adsız olmak || Tanınmamak.

Yohsa çün er dünyada **adsuz ola**
Tuzı kaçan gele çün datsuz ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 79). [adsuz ola, -a]

adü: Düşman.

Tütü karğaya ‘adüdur dir-idi
Karğa tütüya delüdur dir-idi idi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 87). [‘adüdur, -dur]

adum benüm: Benim adım.

Eydür **adum** Büşr-i miskindür
benüm
Şimdi Hemyân şehrine-durur yönüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 101). [adum benüm,]

âfâk: Ufuklar. || Her taraf, bütün çevre.

Ol zamân kim ol felek gerdân-ıdı
‘Adl-ıla **âfâk** âbâdân-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 6). [âfâk,]

âferide: Yaratılmış, mahlûk, yaratık.

Vakt bunları mübeddel kılmadı
Sırların hiç **âferide** bilmedi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 112). [âferide,]

âferin: Takdir ve övgü sözü.

Âferin bir Tañrı'nuñ ihsânına
Rağmet-i Hağ Muştafâ'nuñ cânına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 305). [âferin,]

âferin kııldı: Aferin diyerek tebrik etmek.

Cânavarlar **âferin kııldı** aña
Kim hüner ‘âlemde hatm oldu saña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 297). [âferin kııldı, -dı]

âferiniş: (Farsça: âferin / âfirîn (yaratmak fülü) âferiniş) 1. Yaratılış, hilkat.

Anda Tañrı tâ‘ atı zâfî ola
Âferiniş anuñ âlâtı ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 32). [âferiniş,]

âfet: Bela; musibet.

İrdi tağdîr **âfeti** tedbîrine
Düşdi bir tersâ-beçe zincîrine
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 13). [âfeti, -i]

afrāsiyāb: *Efrasiyab: Şehname'de adı geçen Turan'ın en büyük hükümdarı. Büyük İskender'den önce yaşayıp bütün İran'ı Pişdadiyan sülalesinden kurtardı, orada senelerce saltanat sürdü. Yıllarca süren İran ve Turan savaşları Şehname'nin önemli bir kısmını oluşturur.*

Bu ile gelür-ise **Afrāsiyāb**
Yüreği kan tola vü bağıri kebāb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 193*). [*afrāsiyāb,]*

'afv: *Af, suçunu bağışlama, bağışlamak.*

'Afvuñi 'āsilere şerh eyleyem
Raḥmet ü baḥşāyışuñi söyleyem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 31*). [*'afvuñi, -uñ, -ı]*

'afv ide: *Affetmek, bağışlamak.*

Anda herkes 'arza kıla kārbar
'**Afv ide** Gülşehri cürmin Girdigār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra 28*). [*'afv ide, -e]*

ağ: *Yükselmek.*

Bu buḥār u toz u düttün kim **ağar**
Yoḡaru yağmur olur yire yağar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 157*). [*ağar, -ar]*

ağ: *Yükselmek, çıkmak.*

Cāzulıḡ taḥtına çün kim **ağaram**
Ayı gökden indürüben şağaram
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 33*). [*ağaram, -ar, -am]*

ağ: *Ak, beyaz.*

Gözsüz eydür benüm **ağum** kızılum
Kim ögümde dutar-ıdum iy ulum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 81*). [*ağum, -um]*

(*Mes. 53: m. 96*)

ağ: *Tuzak.*

Ṭāvus **ağı** nite sīmurḡı dutar
Ṭāvusa uçmağa irdügi yiter
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 20, Mısra 15*). [*ağı, -ı]*

ağ: *Beyaz; doğru, dürüst; güzel.*

Eydür āḫir işüñüz çün şağ-ıdı
Nāmeñüz şağ elüñüzde **ağıdı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 82*). [*ağıdı, -ıdı]*

ağ ola: *Ak olmak. || Aydın, ferah olmak.*

Ne ki merhem şanduñ anda dāğ ola
Ne ki kara gördüñ anda **ağ ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 130*). [*ağ ola, -a]*

ağ u kızılıñ: *Ak ve kırmızı (renk).*

Senüñ **ağ u kızılıñ** eyvādadur
Bilmezem kim benüm ağum
kandadır (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 95*). [*ağ u kızılıñ, -uñ]*

ağac: *Ağaç. Meyve verebilen, gövdesi odun veya kereste olmaya elverişli bulunan ve uzun yıllar yaşayabilen bitki.*

Yüzlerinüñ pertevi 'arşa irer
Her biri bir **ağaç** almasın direr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 16*). [*ağaç,]*

(*Mes. 32: m. 59; Mes. 66: m. 25; Mes. 96: m. 45; Mes. 96: m. 57; Mes. 100: m. 14; Mes. 106: m. 16; Mes. 106: m. 4; Mes. 106: m. 4; Mes. 106: m. 1; Mes. 106: m. 9; Mes. 106: m. 10*)

āgāh: *Haberdār, vâkıf.*

Yavlaḡ ehl-i 'ilm ü şāḫib-cāh-ıdı
Degme işden dünyāda **āgāh-ıdı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 4*). [*āgāh-ıdı, --ı, -dı]*

(*Mes. 88: m. 88*)

āgāh eyle-: *Haberdar etmek.*

Uyıkudan uyandı vü āh eyledi
Ol mürīde cem‘i **āgāh eyledi**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra
48). [āgāh eyledi, -di]

(Mes. 85: m. 130)

āgāh ola: Haberdar olmak, bilmek, farkında
olmak.

Genciñe miftāh çü Bismillāh ola
Genci açan ādemij **āgāh ola**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra
3). [āgāh ola,]

āgāz: Başlangıç, başlama.

Kim meger bu derde dermān irişe
Yā yola **āgāz** pāyān irişe
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
96). [āgāz,]

(Mes. 79: m. 6)

āgāz ide: Başlamak. (Özellikle söze ve musikiye
başlamak).

Çünkü Nevrūz u Hicāz **āgāz ide**
Rāst şavtın Büselikde sāz ide
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra
15). [āgāz ide, -e]

(Mes. 1: m. 35; Mes. 94: m. 18; Mes.
94: m. 19 Mes. 50: m. 19)

āgāz idelüm: Başlamak.

Bir hikāyet andan **āgāz idelüm**
Dünyāda anuñ-ıla nāz idelüm
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra
5). [āgāz idelüm, -elüm]

āgāz iden: Başlayan (Gülşehri).

Şād ol iy her dāsītānı sāz iden
Dükedüben bir daħı **āgāz iden**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
170). [āgāz iden,]

āgāz idüñ: Başlamak.

Söze bismillāh-ıla **āgāz idüñ**
Dāsītānı hikmet-ile sāz idüñ
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra
1). [āgāz idüñ, -üñ]

āgeh: Haberi olan, haberli, haberdar.

Degme işden dünyada **āgeh** midür
Bir gedā mı yā bir ulu şeh midür
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 64, Mısra
11). [āgeh,]

āgeh: Uyanık, bilgili.

Āhılıkdan āhı Büşr **āgeh-durur**
Saña āhı ad koyan ebleh-durur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
541). [āgeh-durur, --dur, -ur]

(Mes. 102: m. 47)

ağır: Tahammül edilmez, çekilmez, şiddetli,
çetin, güç.

Çün ne bellü er ne bellü ‘avratam
Kendü başuma bir **ağır** miñnetem
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra
12). [ağır,]

ağır: Ağır, büyük.

Yolda bir aslan çıkageldi ulu
Ussına gelmez bir **ağır** key delü
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
170). [ağır,]

ağırınca: Ağırhıçınca.

Cān metā‘ı çün bahāsi çoğ-ımiş
Ağırınca dartası taş yoğ-ımiş
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra
160). [ağırınca,]

ağırırak ola: Daha ağır olmak.

Dartar-ısam anı eyleyüp temiz
Ağırırak ola tağdan iy ‘aziz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra
136). [ağırırak ola, -a]

ağırلاغ: Ağırılık.

Eydür anı dartaşı mîzân kanı
Yâhüd ol **ağırğa** batman kanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 142*). [*ağırğa, -a*]

ağırlıg: Ağırlık, ağır olma durumu.

Eydür ol kaŋğı terâzûya şığa
Yâ ol **ağırlıg** batman kim yıgı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 134*). [*ağırlıg, -a*]

ağız: Söz söyleyen || Dil.

Degme **ağız** bilmeye sözüñ yatın
Cevheriler bile gevher kıymatın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 323*). [*ağız,]*

ağla: Gözyaşı dökmek; sızlanmak, yakınmak.

Putlarımızuñ yüregın tağladı
Nârunür anuñ elinden **ağladı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 92*). [*ağladı, -dı*]

(*Mes. 16: m. 98; Mes. 72: m. 349 Mes. 94: m. 69*)

ağla-: Ağlamak, gözyaşı dökmek; üzölmek.

Biz ki bülböl yüregını tağlaruz
Güllerüñ tîz öldüğüne **ağlaruz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 16*). [*ağlaruz, -r, -uz*]

(*Mes. 13: m. 48; Mes. 15: m. 14; Mes. 47: m. 4; Mes. 53: m. 92; Mes. 53: m. 25; Mes. 72: m. 426; Mes. 94: m. 40; Mes. 25: m. 48; Mes. 25: m. 61; Mes. 25: m. 45*)

ağlayu: Ağlayarak.

Tütüninden yüregını tağlayu
Ol kâfas ağzını açdı **ağlayu**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 136*). [*ağlayu,]*

(*Mes. 69: m. 131; Mes. 75: m. 29*)

ağı: Zehir.

Kimse şeker şanup **ağı** yimeye
Yâ güneş aydın degöldür dimeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 229*). [*ağı,]*

(*Mes. 26: m. 23; Mes. 43: m. 16; Mes. 65: m. 51; Mes. 83: m. 19*)

ağı: Zehir, zehirli.

Āğudan acı şular içmek gerek
Çok ilânlar öldürüp geçmek gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 23*). [*āğudan, -dan*]

ağı: Zehir; acı.

Çün sözüñ bî-tu' m reng ü bû-durur
Ne şeker kim yir-iseñ **ağı-durur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 12*). [*ağı-durur, --durur*]

(*Mes. 96: m. 58*)

ağı ağacı-durur: Zehir ağacı; zakkum.

Kendüzi bir **ağı ağacı-durur**
Yimişi bal-ısa kim acı-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra 19*). [*ağı ağacı-durur, --dur, -ur*]

ağı gibi: Zehir gibi.

Bunça biñ od tağlarını geçdiler
Ağı gibi bunça şular içdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 96*). [*ağı gibi,]*

ağı içdi: Zehir içmek.

Yıllar **ağı içdi** bir şâhib-nazar
Kim biz uş şimdi yirüz şehd ü şeker
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 103*). [*ağı içdi, -di*]

ağı yutmak: Zehir yemek.

Ayruḡ aḡzıyla **aḡu yutmak** gerek
Ayruḡ eliyle ilan dutmaḡ gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 107*). [*aḡu yutmak,]*

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 20*). [*aḡzı, -ı]*

aḡyār: *Düşman.*

Yırde var kişi ki gök esrārını
Eyle añladı ki yār **aḡyārını**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 14*). [*aḡyārını, -in, -ı]*

Ayruḡ **aḡzıyla** aḡu yutmak gerek
Ayruḡ eliyle ilan dutmaḡ gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 107*). [*aḡzıyla, -i, -yla]*

aḡyār ol-: *Yabancı olmak.*

Yavlaḡ **aḡyār ola** yāri aldayan
Yoḡsa er olmaya eri aldayan
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 79*). [*aḡyār ola, -a]*

aḡzın aç-: *Aḡzını açmak, konuşmaya başlamak.*

(*Mes. 11: m. 58; Mes. 14: m. 38; Mes. 69: m. 112; Mes. 13: m. 16*)

Kim bir oḡlan Mekke'de **aḡzın açar**
Söz yirine üstümüze od saçar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 87*). [*aḡzın açar, -ar]*

(*Mes. 91: m. 160*)

aḡyār olur: *Yabancı olmak || Rakip olmak.*

Ḳamu 'ālem çün aña **aḡyār olur**
Ol maḡalle itleriyle yār olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 83*). [*aḡyār olur, -ur]*

aḡzına girmek-durur: *Aḡzına girmek || Yem olmak.*

Bize fermān şimdi yügürmek-durur
Yoḡsa anlar **aḡzına girmek-durur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 94*). [*aḡzına girmek-durur, --dur, -ur]*

aḡz: *Aḡız.*

Aḡzı tolu şeker ü tonı yeşil
Şaru ayaḡı vü minḡarı kızıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 3*). [*aḡzı, -ı]*

aḡzında: *Başlangıç, giriş.*

Yoluñ iraklığını çün bildiler
Vādinüñ **aḡzında** menzil kıldılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 80*). [*aḡzında,]*

(*Mes. 50: m. 44; Mes. 62: m. 4; Mes. 66: m. 26; Mes. 72: m. 307; Mes. 72: m. 339; Mes. 82: m. 17; Mes. 111: m. 12*)

aḡzını açdı: *Aḡzını açmak (Kafesin).*

Tütüninden yüregini taḡlayu
Ol ḡafas **aḡzını açdı** aḡlayu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 136*). [*aḡzını açdı, -dı]*

aḡz: *Aḡız; dil.*

Andan açar aḡzını şeker gibi
Şaçar **aḡzından** sözi gevher gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 402*). [*aḡzından, -in, -dan]*

aḡzuma yüz taş dıkdılar: *Aḡza yüz taş tıkmak (konuşturmasına izin vermemek bağlamında).*

Bunlar anı ança görmüş çıkdılar
Kim benüm **aḡzuma yüz taş dıkdılar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 86*). [*aḡzuma yüz taş dıkdılar,]*

aḡz: *Aḡız; dudak.*

Datluraḡdur bal-ıla yağdan delīm
Göksi çerb ü **aḡzı** şirīndür 'azīm

ağzuñ açma: Ağız açmak, konuşmak, söz söylemek.

Dilüni dut başcuğazuñ yitmesüñ
Ağzuñ açma pādişāh işitmesüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 52*). [*ağzuñ açma,]*

āh: Ah, feryat.

Her çırağı kim gice gök yandurur
Şeyh anı bir **āh-ıla** söyündürür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 132*). [*āh-ıla, --ıla]*

āh: Feryat; beddua.

Olmadı hîç anuñ-ıçun **āhumuz**
Kim yog-ıdı halk içinde kāhumuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 117*). [*āhumuz, -umuz]*

(*Mes. 78: m. 52*)

āh eyledi: Ah etmek.

Uykudan uyandı vü **āh eyledi**
Ol mürıde cem 'i āgāh eyledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 47*). [*āh eyledi, -di]*

āh id-: Feryat etmek.

Āh ide ol şahş tevbeye gele
Kim yüz İblīs ol 'ūda hayrān kıala
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 111*). [*āh ide, -e]*

(*Mes. 5: m. 138*)

āh itdi: İç çekmek, figan etmek.

Bī-dil **āh itdi** vü geçdi ağlayu
Göñlini ol ğabn odından tağlayu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 29*). [*āh itdi, -di]*

ahbār: Haberler || Hadis.

Çün Muḥammed milletidür kīşümüz
Āyet ü **ahbār-ıladur** işümüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 190*). [*ahbār-ıladur, --ıla, -dur]*

(*Mes. 102: m. 86*)

'ahd: Yemin, ant, söz verme.

Ol şanem gördi ki şeyh erdür dürüst
Kavli muhkemdür degül **'ahdinde**
süst (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 198*). [*'ahdinde, -in, -de]*

(*Mes. 12: m. 186; Mes. 13: m. 2; Mes. 49: m. 33; Mes. 87: m. 2*)

'ahd bağlayup: Bir şeyi yapmak için kendi kendine söz vermek.

Günde yüz kez **'ahd bağlayup** şıram
Kamu dürlü kişiler-ile birem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 21*). [*'ahd bağlayup, -y, -up]*

'ahd ü vefāyı: Yemin ve vefa.

Eydesin **'ahd ü vefāyı** n'itdünüz
Kim bu zindānda bizi unıtduñuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 35*). [*'ahd ü vefāyı, -yı]*

'ahdi bekleye: Sözünde durmak.

'Ahdi bekleye vü kavlin şımaya
Nāzbāz u kibr-ile yörımeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 97*). [*'ahdi bekleye, -ye]*

āheng: Güzel ve uyumlu ses.

Zühre işıdıçekin **āhengini**
Sır-ıdı anuñ üninden çengini
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 19*). [*āhengini, -in, -i]*

āheng: Uygun, münasip, yakışır.

Çün ḥarām olmadı **āhengüm** saña
Ḥaḳ ḥalāllığı seni virdi baña

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 527). [āhengüm, -üm]

āhi: Kardeş, din kardeşi.

Bunça **āhılar** riyāyī bulna
Terbiye anda hūdāyī bulna
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 153). [āhılar, -lar]

āhi: Ahiliğe, ahilik ocağına mensup olan kimse.

Biri şorar kim fütüvvet ne-durur
Bu **ahilerüñ** işi nite-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 70, Mısra 2). [ahilerüñ, -ler, -üñ]

(Mes. 71: m. 23; Mes. 71: m. 33; Mes. 71: m. 55; Mes. 71: m. 59; Mes. 71: m. 61; Mes. 71: m. 71; Mes. 71: m. 73; Mes. 71: m. 31; Mes. 71: m. 54; Mes. 71: m. 39; Mes. 71: m. 67; Mes. 71: m. 63; Mes. 72: m. 496; Mes. 72: m. 519; Mes. 72: m. 541; Mes. 72: m. 542; Mes. 72: m. 548; Mes. 72: m. 554; Mes. 110: m. 42)

āhi ol-: Ahiliğe, ahilik ocağına mensup olmak, ahi olmak.

Sen ne kişisin kim **āhi** olasın
Yā **ahılar kulu** dahı olasın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 557). [āhi olasın, -asın]

(Mes. 107: m. 67; Mes. 110: m. 39)

ahılar kulu: Ahilerin kulu.

Sen ne kişisin kim āhi olasın
Yā **ahılar kulu** dahı olasın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 558). [ahılar kulu,]

ahilîg: Ahilik.

Biribiri perdesin yırtan ‘aceb
Kıla mı hergiz **ahilîgî** taleb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 70, Mısra 10). [ahilîgî, -ı]

ahilîk: Ahilik.

Biri birin dilememek var mıdır
Yā **ahilîk** ceng ü şūr u şer midür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 70, Mısra 8). [ahilîk,]

(Mes. 71: m. 74; Mes. 72: m. 564; Mes. 72: m. 543) Mes. 72: m. 556; Mes. 72: m. 561; Mes. 72: m. 541)

āhir: Öteki dünya, ahiret.

Eydür **āhir** tartıluban geldüñüz
Hem terāzūda vü cennet bulduñuz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 71). [āhir,]

(Mes. 22: m. 75; Mes. 22: m. 81; Mes. 22: m. 99)

āhir: Sonra.

Eydür **āhir** sen söz eydürsin eyü
Neye sözsüzler gibi yirsin kayu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 145). [āhir,]

(Mes. 69: m. 159; Mes. 91: m. 104)

āhir: Ebediyen, sonsuza dek.

Od gibi her gün düşerem ben şuya
Şimdi girme didüğüñ **āhir** neye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 26). [āhir,]

(Mes. 22: m. 55; Mes. 25: m. 88; Mes. 25: m. 94; Mes. 30: m. 268; Mes. 47: m. 79; Mes. 90: m. 47)

āhir: Nihayet, son.

Çün senüñ ‘ışkuñ irişdi **āhire**
Lā-cerem gözümdeği aķı göre
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 33). [āhire, -e]

(Mes. 22: m. 87)

āhir: Son anda; sonunda.

Eydür **ahir** bu selâmı virmesem
Yigreg-idi kanlarına girmesem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
83). [*ahir,]*

ahir: *Sonunda, nihayetinde.*

Niçe şüret **ahir** iy şüret-perest
Şüreti n'ider olan ma'nide mest
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra*
13). [*ahir,]*

(*Mes. 22: m. 47; Mes. 22: m. 51; Mes.*
22: m. 59; Mes. 22: m. 63; Mes. 22:
m. 67; Mes. 30: m. 108; Mes. 32: m.
167; Mes. 32: m. 168; Mes. 34: m. 3;
Mes. 63: m. 123; Mes. 63: m. 157;
Mes. 66: m. 138; Mes. 69: m. 129;
Mes. 69: m. 136; Mes. 69: m. 172;
Mes. 85: m. 69; Mes. 85: m. 128)

ahir: *Öyleyse, netice itibarıyla.*

Altun akçañ mı yavu vardı 'aceb
Yâ nedür bu kayguya **ahir** sebep
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
140). [*ahir,]*

ahir: *Artık.*

Eytil **ahir** sen bize gelmeyeli
Hâlümüz niteligin bilmeyeli
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra*
11). [*ahir,]*

ahir zamân: *Son zamanlar, son dönem.*

Bu meger **ahir zamân** fi'li ola
Kim ana bilmedügin yavri bile
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
55). [*ahir zamân,]*

ahiret: *İnsanın öldükten sonra dirilip sonsuza*
dek kalacağı ve Tanrı'ya hesap vereceği yer,
öbür dünya.

Ol cihānuñ fahrı vü halkuñ yigi
Ahiret şultāni vü dünyā begi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
4). [*ahiret,]*

(*Mes. 5: m. 320; Mes. 15: m. 120;*
Mes. 16: m. 84; Mes. 16: m. 88; Mes.

16: m. 80; Mes. 22: m. 6; Mes. 22: m.
143; Mes. 28: m. 26; Mes. 34: m. 19;
Mes. 53: m. 127; Mes. 53: m. 126;
Mes. 62: m. 3; Mes. 69: m. 232; Mes.
72: m. 431; Mes. 73: m. 28; Mes. 81:
m. 167; Mes. 90: m. 27)

ahiret bazarına: *Ahiret pazarı.*

Ahiret bazarına çün gelesin
Ne iletdüñ-ise anda bulasın
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
171). [*ahiret bazarına, -na]*

ahiret günine: *Ahiret günü. Dinî inanışa göre,*
insanın öldükten sonra dirilip sonsuza dek
kalacağı ve Tanrı'ya hesap vereceği yer, öbür
dünya.

Anı kim mahşerden eymenür ola
Ahiret günine inanur ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra*
50). [*ahiret günine, -ne]*

ahlāk: *Hulk, huy, tabiat.*

Çün 'araz ayruğ-ıla bākī-durur
Fāni olmağ anuñ **ahlāki-durur**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra*
42). [*ahlāki-durur, -i, --dur, -ur]*

ahlıg: *Ahilik.*

Kimseneyi şımadan kavmı oña
Ahlıgı yirden irürdi göge
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
480). [*ahlıgı, -i]*

ahmed: *Hazreti Muhammed Mustafa (sav)*
isimlerinden biri. || Gülşehri'nin asıl ismi,
Ahmed-i Gülşehri.

Ahmed-ile revnağa geldi cihān
Ayrugından bir kelisā var nişān
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra*
41). [*ahmed-ile, --ile]*

ahşām: *Akşam.*

Böyle giç irmeye **ahşāma** seher
Bu gice rüz-ı kıyāmetdür meger
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
137). [*ahşāma, -a]*

ahvāl: Durumlar, vaziyetler, haller.

Şol degül-ise ‘acebdür kim gezer
Üşde sinlerde vü **ahvālin** düzer
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 142*). [*ahvālin, -in*]

(*Mes. 10: m. 110; Mes. 14: m. 7; Mes. 14: m. 24; Mes. 30: m. 79; Mes. 32: m. 23; Mes. 47: m. 63; Mes. 47: m. 53; Mes. 50: m. 99; Mes. 47: m. 53; Mes. 54: m. 27; Mes. 56: m. 27; Mes. 63: m. 74; Mes. 63: m. 212; Mes. 65: m. 106; Mes. 66: m. 142; Mes. 74: m. 29; Mes. 85: m. 170; Mes. 91: m. 270; Mes. 101: m. 25*)

ahvāl: "Hâl, durum, vaziyet" kelimelerini karşılayan çokluk bildiren kelime. || İçler acısı durumlar bağlamında.

Dil kâmi kim söyleyem **ahvālümü**
Añladam yārānlaruma hālümü
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 167*). [*ahvālümü, -üm, -i*]

ahvāl: Durum, hâl || Vaka.

Bu meşel kim ‘ışk mülk ü māludur
Hızr-ıla ol bir velī **ahvāldur**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 34*). [*ahvāldur, -ı, -dur*]

ahvāl: Husus.

Birisi eydür ki şer‘ **ahvālını**
Şerh eyle vü tarikat hālını
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 99, Mısra 1*). [*ahvālını, -in, -ı*]

ak: Beyaz.

Çara üzüm kapuda Hindü gibi
Ak üzümüñ dānesi lü’ lü gibi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 99, Mısra 1*). [*ak*]

(*Mes. 53: m. 29; Mes. 53: m. 32; Mes. 53: m. 75; Mes. 53: m. 79; Mes. 53: m. 101; Mes. 53: m. 83; Mes. 53: m. 85;*

Mes. 53: m. 101; Mes. 91: m. 147; Mes. 105: m. 58; Mes. 105: m. 21)

ak: Beyaz leke, ak.

Hem gezer-idüñ Şaṭṭ’ı durmaz-ıduñ
Hem gözümdeki **akı** görmez-idüñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 32*). [*akı, -ı*]

(*Mes. 9: m. 34*)

ak: Beyaz || Temiz.

Ben hemān yolda vü sen yoldan ırak
Defterüñ senüñ çara vü benüm **ak**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 136*). [*ak,]*

ak: Akmak.

Sebze ortasında **akan** şu-y-ıdı
Çeşmelerüñ kayırı inçü-y-ıdı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 13*). [*akan, -an*]

(*Mes. 91: m. 9; Mes. 91: m. 103*)

ak: Asi, inatçı.

Hâtırında kimseden kîn olmaya
‘**Ak** u bî-sāmān u hōd-bîn olmaya
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 96*). [*ak,]*

ak ol-: Asi olmak.

‘**Ak ola** kamular-ıla bir olan
Kāfir ola mü’min ü kāfir olan
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 7*). [*ak ola, -a*]

(*Mes. 107: m. 38; Mes. 12: m. 189*)

ak üzümüñ: Ak üzüm, beyaz üzüm.

Çara üzüm kapuda Hindü gibi
Ak üzümüñ dānesi lü’ lü gibi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 40*). [*ak üzümüñ, -üñ*]

‘akabe: Tehlikeli, sarp ve zor geçit.

Fitneler haylî yöreme üşiser
Yoluma düşvâr ‘akabe düşiser
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
36). [‘akabe,]

‘akba: Güçlük, zorluk.

Fitne yüzini yire basmak gerek
‘Akba düşdi yoluma kesmek gerek
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
40). [‘akba,]

‘akbe: Zor geçit. || Güçlük, zorluk.

Girmeye bir er bu yola pîç ü pîç
Kim yolında düşmeye bu ‘akbe hiç
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
42). [‘akbe,]

(Mes. 10: m. 43; Mes. 10: m. 45)

akça: Küçük gümüş para, akçe.

Altun akça çok gerek iy bî-haber
Kılmaya ‘ışk altun akçasuz eşer
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
177). [akça,]

(Mes. 12: m. 179; Mes. 12: m. 178;
Mes. 25: m. 21; Mes. 78: m. 77; Mes.
83: m. 17; Mes. 96: m. 56; Mes. 107:
m. 89)

‘akıbet: Nihayet, sonunda.

Yârınıñ çün rengi şoldı ‘akıbet
‘Aşıkı andan kesildi ‘akıbet
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra
49). [‘akıbet,]

(Mes. 9: m. 50; Mes. 10: m. 47; Mes.
10: m. 62; Mes. 11: m. 87; Mes. 12:
m. 223; Mes. 15: m. 21; Mes. 15: m.
22; Mes. 15: m. 108; Mes. 18: m. 27;
Mes. 19: m. 35; Mes. 19: m. 36; Mes.
44: m. 33; Mes. 44: m. 34; Mes. 63:
m. 205; Mes. 65: m. 38; Mes. 71: m.
20; Mes. 71: m. 51; Mes. 72: m. 370;
Mes. 72: m. 568; Mes. 85: m. 41; Mes.
93: m. 47; Mes. 101: m. 6; Mes. 111:

m. 85; Mes. 111: m. 86; Mes. 72: m.
534))

‘akıbet: Sonunda.

Her kim ol kıyu kaza bir kardaşa
‘Akıbet ol kuyuya kendü düşe
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
118). [‘akıbet,]

akıd: Akıtmak.

Yügürü var yüğü gel yel gibi
Yoğsa kanuñ akıduram seyl gibi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra
32). [akıduram, -ur, -am]

‘akıl: Akıllı, akli başında olan kimse.

Anı kim ‘ışk eyledi ben bî-dile
Kağı delü eylemişdür ‘akile
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
164). [‘akile, -e]

(Mes. 47: m. 62; Mes. 53: m. 141;
Mes. 84: m. 54; Mes. 85: m. 29; Mes.
85: m. 53)

‘akıl degül: Akıllı değil.

Düşmeninden şakınan gâfil degül
Seyle karşı yöriyen ‘akıl degül
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra
106). [‘akıl degül,]

‘akıl kişi: Akıllı insan.

Küh-ı Kāf’a gitmeye ‘akıl kişi
Hüdhüde ma‘lüm ola şahbâz işi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra
41). [‘akıl kişi,]

(Mes. 30: m. 307; Mes. 5: m. 309)

akın salısaruz: Hücum etmek, saldırmak.

Müdde‘iler mülkine akın salısaruz
Kağanda kim büthâne var yıķısaruz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
17). [akın salısaruz, -ısar, -uz]

‘akl: Akıl || Yol gösterici (Hüdhüd kuşu).

Hüdhüd ü kuşlar u şimurg mişâl
‘**Akl** u hülk u Tañrı'ya kıldı meşel
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra 33*). [‘akl,]

‘akl: Akıl, mantık çerçevesi ile birlikte.

‘Işk evine ‘**akl-ıla** girmez kişi
Sevdüğünün ‘aybını görmez kişi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 45*). [‘akl-ıla, --ıla]

‘akl: Akıl; düşünme, anlama ve kavrama gücü.

Sen yaluñuz kamu ‘âlem dînini
Nite bâtıl kılasıñ ‘**akluñ** kamu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 48*). [‘akluñ, -uñ]

(*Mes. 5: m. 122; Mes. 10: m. 145; Mes. 10: m. 171; Mes. 11: m. 70; Mes. 12: m. 168; Mes. 12: m. 25; Mes. 12: m. 53; Mes. 13: m. 34; Mes. 35: m. 5; Mes. 52: m. 26; Mes. 52: m. 43; Mes. 53: m. 142; Mes. 53: m. 118; Mes. 60: m. 114; Mes. 72: m. 438; Mes. 80: m. 6; Mes. 80: m. 28; Mes. 80: m. 21; Mes. 80: m. 25; Mes. 83: m. 11; Mes. 93: m. 14; Mes. 101: m. 87; Mes. 110: m. 49; Mes. 110: m. 51; Mes. 12: m. 122; Mes. 25: m. 63*)

‘akl: Akıl, mantık.

Nesne kendü şanı ‘i nite ola
Yā bu söz ‘**akla** kaçan toğru gele
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 24*). [‘akla, -a]

(*Mes. 63: m. 231; Mes. 72: m. 12; Mes. 84: m. 41*)

‘akl evini: Akıl evi; beyin.

Ƙuvvetüm yok çün haƘuñdan
çıkmağā
Şehvet-ile ‘**akl evini** yıkmağā
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 78*). [‘akl evini, -ni]

‘akl nakşın: Akıl güzelliği.

Biri eydür nefşüme çok uyaram
‘**Akl nakşın** dîm yüzinden yuyaram
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra 2*). [‘akl nakşın, -ın]

‘akl u cān: Akıl ve can.

‘Akl u cān dağı mekānsuzdur, duruñ
Bunları Tañrı sarāyına sürüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 13*). [‘akl u cān,]

(*Mes. 108: m. 26*)

‘akl u cān u ten: Akıl can ve beden.

Ol ki ‘**akl u cān u ten** resmin urur
Her birinüñ kısmetin ol hōd virür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 91*). [‘akl u cān u ten,]

‘akl u ‘ilm ü hilm-ile: Akıl, ilim ve yumuşak huyluluk.

‘**Akl u ‘ilm ü hilm-ile** urışmağıl
Kibr ü kīn ü hışm-ıla barışmağıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra 3*). [‘akl u ‘ilm ü hilm-ile, --ile]

‘akl u rāy: Akıl ve fikir.

‘İlm gerek tende vüyā ‘**akl u rāy**
Yoğsa n’ide cism ü ser yā dest ü pāy
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 67*). [‘akl u rāy,]

‘akl vitüren: Akıl erdirmek. Nasıl olduğunu ya da olabileceğini akıl yoluyla çözmek.

Degme ‘ilme ‘**akl vitüren** bizüz
Kim Ƙudūrī nazma getüren bizüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 45*). [‘akl vitüren,]

‘akla kaşd: Akla zarar vermek, akli bir kenara bırakmak || Akli kullanmamak.

‘**Akla kaşd** u şehvete meyl eyleme
Kimsenenüñ gaybetini söyleme
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
539). [*‘akla kaşd,]*

(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
24). [*‘aksi,]*

‘**akla uy-**: *Mantığa uymak; akla göre*
davranmak.

Şehvete mâylil degül hayvân sıfat
‘**Akla uyar** kim ola Sübhân sıfat
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
4). [*‘akla uyar, -ar]*

(*Mes. 79: m. 11*)

‘**aklı gider**: *Aklını kaybetmek.*

‘Āşık ol-durur ki cānın terk ider
Sevdüğünü göricek ‘**aklı gider**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
14). [*‘aklı gider, -er]*

‘**aklı ir-**: *Aklı ermek, anlar hale gelmek, idrak*
etmek.

Benüm ögüdüme girmez n'ideyim
‘**Aklı** çün ol söze **irmez** n'ideyim
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
60). [*‘aklı irmez, -mez]*

(*Mes. 72: m. 436*)

‘**akreb**: *Akrep burcu.*

Cedy ü Delvi evler eylendi Zuhal
Burc ola Merrîhe ‘**Akreb** hem Hamel
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
238). [*‘akreb,]*

‘**aksak olasin**: *Topal olmak, topallamak.*

Kim sen ol yolda bir **aksak olasin**
Niçeme kim yügürüben gelesin
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra*
97). [*aksak olasin, -asin]*

‘**aksi**: *Akis, yansıma, görüntü.*

Düşde görür Muştafâ'yı kim gelür
Yüzünüñ ‘**aksi** gözünüñ nürin alur

‘**aksi**: *Tersine.*

Yeşil ot şaru kıvıllı gül ‘**aksi** hōş
Çün urur buluda uş böyle kim uş
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
183). [*‘aksi,]*

‘**aksini gördi**: *Yansımasını görmek.*

‘**Aksini gördi** şuda aslan gibi
Koltuğında tutduğı tavşan gibi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
245). [*‘aksini gördi, -di]*

aktar: *Yere sermek, devirmek, altını üstüne*
getirmek.

Niçeme kim himmeti şâh az görür
Tağları himmet dereye **aktarur**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
62). [*aktarur, -ur]*

aktarıl: *Devrilmek, alt üst olmak.*

Sen benüm oyunum nite götürmedüñ
Aktarılduñ atda berk oturmadañ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
136). [*aktarılduñ, -duñ]*

al: *Büyülemek, etkilemek.*

‘Avratuñ ‘ışkı eri **almış-ıdı**
Gerçi Şatt' dan bu yaña kalmış-ıdı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra*
7). [*almış-ıdı, -mı, --ı, -dı]*

al: *Almak, elde etmek.*

Toğru **ala** toğru şata mâlını
Mâl-ıçun virmeye elden hâlını
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
85). [*ala, -a]*

(*Mes. 75: m. 16; Mes. 80: m. 30; Mes.*
91: m. 130; Mes. 105: m. 65; Mes. 78:
m. 74)

al: Satın almak.

Nesneyi yüz biñ kızıla n'idelüm
Hiçe naqda vir **alalum** gidelüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra
22). [alalum, -alum]

(Mes. 75: m. 86; Mes. 75: m. 4; Mes.
81: m. 49; Mes. 81: m. 88; Mes. 81:
m. 21; Mes. 81: m. 148; Mes. 81: m.
47; Mes. 81: m. 54; Mes. 90: m. 12;
Mes. 100: m. 9; Mes. 100: m. 10; Mes.
41: m. 7)

al: Almak, tutmak.

Bir yay **alam** ma ma'ni oqın atmağa
Bir dükân kıram cevâhir şatmağa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
15). [alam, -am]

(Mes. 91: m. 240)

al: Satın almak, getirmek.

Eydür imdi ditremegüm gidertün
Kaça kim gerek-ise **aluñ** virüñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
260). [aluñ, -uñ]

al: Hile, aldatma.

Nâgeh uçmaqdan beni bir hâl-ıla
Sürdürür İblis yüz biñ **âl-ıla**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 20, Mısra
8). [âl-ıla, --ıla]

al: Almak; yok etmek.

Eydür âhir cân alıcı cânuñuz
Alıcağ getürdüñüz imânuñuz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
52). [alıcağ, -ıcağ]

al: Almak, bulmak, hâsil etmek.

Ata anadan vefâ bulmadum
Kağıdan inşâfumu **alımadum**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
68). [alımadum, -ıma, -dum]

al: Üstünlük sağlamak, galebe etmek.

Kaz delim lâf ura kim benem arı
İlla Gülşehrî **alurdı** gevheri
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra
40). [alurdı, -ur, -dı]

al: Almak, kapmak.

Gel varalum kıamusını **alalum**
Gelelüm yüz dürlü işret kılalum
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
17). [alalum, -alum]

al: Almak, eline almak.

Aldı mîhı eyle geçürdi taşa
Kim yağa mîh eyle batmaya hâşâ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
39). [aldı, -dı]

(Mes. 72: m. 463)

al: Almak, ele geçirmek.

Vardı ol elli atı **aldı** girü
Atlar-ıla kıraña geldi girü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
59). [aldı, -dı]

(Mes. 30: m. 191; Mes. 30: m. 130;
Mes. 91: m. 215; Mes. 91: m. 211;
Mes. 91: m. 201; Mes. 91: m. 202)

al: Almak.

Degme kez 'Attâr kim Rüm'a gele
Şekkeri benüm dükânımdan **ala**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra
40). [ala, -a]

(Mes. 30: m. 99; Mes. 30: m. 121;
Mes. 30: m. 92; Mes. 30: m. 11; Mes.
41: m. 5; Mes. 72: m. 199; Mes. 72:
m. 280; Mes. 72: m. 203; Mes. 72: m.
424; Mes. 72: m. 523; Mes. 75: m. 50;
Mes. 75: m. 70; Mes. 81: m. 40; Mes.
81: m. 52; Mes. 84: m. 67)

al: Almak, fethetmek.

Çün Nerīmān bu ile gelimedi
Sām bu ili gelüben **almadı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
218). [*alınadı, -ıma, -dı*]

al: Almak, kazanmak, edinmek.

Erlig-ile ol atı hāşıl kıılır
Ad-ıla bu kamu adları **alur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
274). [*alur, -ur*]

al: Almak, tutmak.

Sen meger kim üstine çün gelesin
Beni kendü koltuğuña **alasin**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
234). [*alasin, -asin*]

al: Elde etmek; anlamak, kavramak.

Eytdiler biz bu nişāndan **almazuz**
Tireden rüşen nişānın bulmazuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra*
61). [*almazuz, -maz, -uz*]

al: Seçmek; tercih etmek.

Kime olur-ısa kemzenlik kıılır
Yıglığı virür aluluğı **alur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
74). [*alur, -ur*]

al: Almak || Duyumak.

Dürr ü gevher kıymetin bilimedi
Müşk ü 'anber kıokusun **almadı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
8). [*alınadı, -ıma, -dı*]

al: Almak || Yararılmak.

Şol yañadın **aldı** 'avrat varlığı
Şolda kaçan bula kimse sağlığı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
67). [*aldı, -dı*]

al: Yer tutmak, yer almak.

Güneşe eyvān Esed burcı olur
Ay dağı Hārçeng burcını **alur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
242). [*alur, -ur*]

al: Evlenme maksadıyla eş almak.

Kim meger ersüz-ise anı **ala**
Yemlihā'nuñ hātunın dağı bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
501). [*ala, -a*]

(*Mes. 72: m. 474; Mes. 72: m. 452;*
Mes. 72: m. 507; Mes. 72: m. 458)

al: ...elinden almak, ele geçirmek.

Şārda bir mekr ü hiyel kıla-y-ıduñ
Hān-u-mānın kişinüñ **ala-y-ıduñ**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
552). [*ala-y-ıduñ, -a, --y, --ı, -duñ*]

ala: Ulaşmak, almak.

Her birisi çün bir iklimi **ala**
Gülşarı'nuñ issi Gülşehrī ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
123). [*ala,]*

ala nişān: Haber, işaret almak.

Kendüzin yalñına urdı revān
Kim meger kim **ala** andan bir **nişān**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra*
42). [*ala nişān,]*

ala peyām: Haber almak.

Kim baña virür-ise bir hōş selām
Yüz biñ ança **ala** benden hōş **peyām**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra*
18). [*ala peyām,]*

ala vü şata: Almak ve satmak.

Tā'atın kıla vü orucın duta
Yiye vü içe vü **ala vü şata**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra*
10). [*ala vü şata,]*

alan: Alan kişi.

Hem olur 'avratda dağı çok eyü
Yok halâlini **alanlara** kayu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
78). [*alanlara, -lara, -*]

(*Mes. 75: m. 19; Mes. 75: m. 82; Mes.*
75: m. 20)

alasin canın: *Can almak; öldürmek.*

Niçe dökersin bu miskînler kanın
Alasin bu cânâvarlaruñ **canın**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
72). [*alasin canın,]*

âlât: *Vasıtalar; âletler, araçlar. || Sebep.*

Döriden vâcib-durur zâti-y-ıla
Döriyen mümkündür **âlâti-y-ıla**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra*
34). [*âlâti-y-ıla, -ı, --y, --ıla]*

âlâti ola: *Aletleri, vasıtaları olmak.*

Anda Tañrı tâ'atı zâti ola
Âferiniş anuñ **âlâti ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
32). [*âlâti ola, -a]*

alda: *Kandırmak, aldatmak.*

Hüdhüd eydür niçe şüretler seni
Aldaya vü bu küdüretler seni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra*
2). [*aldaya, -ya]*

(*Mes. 52: m. 11; Mes. 85: m. 138;*
Mes. 85: m. 45; Mes. 85: m. 26; Mes.
90: m. 18; Mes. 91: m. 239; Mes. 90:
m. 52; Mes. 20: m. 21)

aldan-: *Aldanmak, kanmak.*

Hüdhüd eydür gence sen **aldanmağıl**
Genci saña bâki kıla şanmağıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra*
1). [*aldanmağıl, -ma, -ğıl]*

(*Mes. 36: m. 23; Mes. 40: m. 34; Mes.*
72: m. 69; Mes. 80: m. 1; Mes. 85: m.
29; Mes. 85: m. 32; Mes. 85: m. 46;
Mes. 90: m. 17; Mes. 91: m. 306; Mes.
102: m. 69; Mes. 21: m. 12)

aldan-: *Kanmak, avunmak, güvenmek.*

İ'tikâdum var diyü **aldanmağıl**
Degme bir dîvi Süleymân şanmağıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra*
53). [*aldanmağıl, -ma, -ğıl]*

aldanma: *Kanmak, inanmak.*

Bir kınaduñ naqşına **aldanmağıl**
Ol kıuşı ol bir kınadı şanmağıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
27). [*aldanmağıl, -ğıl]*

aldayan: *Aldatan, kandıran kimseler.*

Yavlağ ağıyar ola yâri **aldayan**
Yoğsa er olmaya eri **aldayan**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
79). [*aldayan,]*

(*Mes. 85: m. 80; Mes. 85: m. 46)*

aldayıcı: *Aldatıcı, yanıltıcı; sözünde durmama*
ve yalan söyleme.

Dîvi bir halk **aldayıcı** şanmazuz
Âdemîñ şıdkına inanmazuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
227). [*aldayıcı,]*

aldı dadın: *Tat almak.*

Her kim **aldı** 'ilm u Kıur'an'ıñ **dadın**
Evvel añdı Tañrı'nuñ a'zam adın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
1). [*aldı dadın,]*

aldı ele: *Tutmak, eline almak.*

Aldı ol ma'sûk bir câmi **ele**
Şıñdı şeyhe sağarı dir iç hele
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
91). [*aldı ele,]*

(*Mes. 30: m. 61)*

aldı elinden: *Elinden almak.*

Eyle **aldı** yâr **elinden** sāğarı
İçdi kim yir-idi şehd ü şekkeri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 95*). [*aldı elinden,]*

aldı gördi: *Alıp bakmak.*

Aldı gördi kim niçedür tonını
Ton içinde gördi şarlu altını
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 427*). [*aldı gördi,]*

aldı hayātını: *Hayatını almak; yaşamına son vermek.*

Aldı mevt anuñ **hayātını** dağı
Yazdı çarlı anuñ berātını dağı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 103*). [*aldı hayātını,]*

aldı koyınna: *Koynuna almak.*

Bir muraşşa' taci **aldı koyınna**
Kim muvāfıq düşdi ol şāz oynına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 57*). [*aldı koyınna,]*

alduğı: *Aldığı (canını).*

Cān alıçı **alduğı** cān olısar
Öliçek ayruğ ne dirlik bulısar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 181*). [*alduğı,]*

aldum yatın: *Hüner, beceri kazanmak.*

Eyle **aldum** gaybetüñ sözde **yatın**
Kim diderem etmek üstinde etin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 19*). [*aldum yatın,]*

'ālem: *Kâinat, dünyâ || Dünyadaki herkes ve her şey.*

'**Ālem** anuñ bir қanadıdır görüñ
Қanadın görenden ol quşı şoruñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 21*). [*'ālem,]*

(*Mes. 1: m. 6*)

'ālem: *Kainat, evren, dünya.*

'**Ālemi** başdan başa gezdüm kamu
Hāturuma naқşıñı yazdum kamu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 5*). [*'ālemi, -i]*

(*Mes. 4: m. 45; Mes. 8: m. 25; Mes. 15: m. 97; Mes. 15: m. 25; Mes. 25: m. 92; Mes. 29: m. 40; Mes. 30: m. 282; Mes. 30: m. 259; Mes. 30: m. 283; Mes. 30: m. 304; Mes. 32: m. 7; Mes. 33: m. 5; Mes. 33: m. 28; Mes. 34: m. 21; Mes. 39: m. 30; Mes. 39: m. 32; Mes. 50: m. 131; Mes. 52: m. 38; Mes. 52: m. 49; Mes. 57: m. 9; Mes. 58: m. 9; Mes. 63: m. 91; Mes. 63: m. 143; Mes. 65: m. 38; Mes. 68: m. 4; Mes. 68: m. 52; Mes. 69: m. 104; Mes. 69: m. 222; Mes. 69: m. 73; Mes. 69: m. 76; Mes. 72: m. 134; Mes. 72: m. 497; Mes. 81: m. 82; Mes. 83: m. 36; Mes. 84: m. 137; Mes. 84: m. 9; Mes. 84: m. 15; Mes. 85: m. 34; Mes. 85: m. 14; Mes. 85: m. 43; Mes. 85: m. 39; Mes. 91: m. 213; Mes. 91: m. 298; Mes. 98: m. 9; Mes. 100: m. 47; Mes. 109: m. 33; Mes. 110: m. 13; Mes. 110: m. 31*)

'ālem: *Dünya, âlem, herkes.*

Кamu '**ālem** bildügi yolu koma
Kimsene bilmedüğini yol dime
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 75*). [*'ālem,]*

'ālem: *Dünya || İnsanlar arasında.*

Kim benüm '**ālemde** kimsem yoқ-
durur
Kimsenem sensin ki cevruñ çok-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 65*). [*'ālemde, -de]*

(*Mes. 30: m. 68*)

'ālem: *Dünya, dünya kadar çok manasında.*

Anda kim her zaһm yüz
merhemçedür
'**Ālimüñ** yazuğı bir '**ālemçedür**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 48*). [*'ālemçedür, -çe, -dür]*

‘ālem: *Dünya || Öteki tarafta, ahirette.*

Bu tefāhür dünyada bulur kabūl
Yoḥsa ol ‘ālemde bu kamu degül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
230). [‘ālemde, -de]

‘ālem eri: *Ālemin erbabı.*

Bu iki ad-ıla bir ‘ālem eri
Olubilem mi diye bir dem arı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
193). [‘ālem eri,]

‘ālem şeyhi: *Cihan şeyhi.*

Şehr şeyhi dün u yā dehrī-durur
Şimdi ‘ālem şeyhi Gülşehrī-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra*
70). [‘ālem şeyhi,]

‘ālemden gider: *Dünyadan gitmek || Ölmek.*

Bir kuş ölümün bilüben gör n'ider
Niçe aşüb-ıla ‘ālemden gider.
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra*
60). [‘ālemden gider, -er]

‘ālemden kese: *Dünyadan kesilmek.*

‘Āşık ol-durur ki ‘ālemden kese
Gönlini vü yāri zülfinde aşı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra*
53). [‘ālemden kese,]

‘āleme dolar: *Dünyaya dolmak || Kaplamak.*

Her biri elinde bir mühür dutar
‘Āleme dolar Gülşehrī satar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
326). [‘āleme dolar, -ar]

‘ālemī: *Dünya halkı || insanlar.*

‘Ālemiler işidüben ne diye
Yā bizi kim ādemilerden saya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
255). [‘ālemiler, -ler]

‘ālemi dut-: *Dünyayı tutmak; cihāna yayılmak.*

Sen aña dirler kim ol bir ad-ıla
‘Ālemi duta vü biñ üstād-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra*
50). [‘ālemi duta, -a]

(*Mes. 111: m. 66*)

‘ālemi dutduk: *Dünyayı tutmak; yayılmak.*

Altı er altı kitāb-ıla bile
‘Ālemi dutduk mu ‘ayyen ad-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
60). [‘ālemi dutduk, -duk]

‘ālemi kılam tehī: *Dünyayı boşaltmak.*

Ne seni koyam ne ol şāhiñşehi
İkiñüzden ‘ālemi kılam tehī
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
182). [‘ālemi kılam tehī,]

‘ālemi uta: *Dünyayı ele geçirmek.*

Hırşı yavlaḳ ‘ilm-ile kuvvet duta
‘Ālemi bir söz-ile ‘ālim uta
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra*
26). [‘ālemi uta, -a]

‘ālemi yakdı: *Ālemi, dünyayı yakmak.*

İt vefā eyler senüñ kanı vefāñ
‘Ālemi yakdı senüñ cevr ü cefāñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra*
36). [‘ālemi yakdı, -dı]

‘ālemüñ erenleri: *Cihan ermişleri.*

‘Ālemüñ erenleri sīmurḡ olur
Yuvasında her bir er bir murḡ olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra*
63). [‘ālemüñ erenleri,]

‘ālemüñ halkın: *Dünya halkı.*

Eyle san kim Mekke’yi kayd idesin
‘Ālemüñ halkın nite şayd idesin

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 42). [‘ālemüñ halkın, -ın]

‘ālemüñ şeyhini: Cihan şeyhi.

‘Ālemüñ şeyhini sen görme alu
Her maħalle şeyhini şanma ulu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 57). [‘ālemüñ şeyhini, -ni]

ālet: Alet || Sebep, vesile.

Sen gülersin bu ‘aceb hālet-durur
Kim bu işe ağlamak ālet-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 48). [ālet-durur, --dur, -ur]

(Mes. 47: m. 57)

ālet: Atın kayış, koşum takımı (bir üst mısraya istinaden).

Birisi eydür ki boz-ıdı atı
Kızıl altun cümle anuñ āleti
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 134). [āleti, -i]

ālet: Ālet, araç, makine.

Ola bu ‘ilmüñ bu fende āleti
Ol terāzü-dār şeyhüñ hāleti
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra 31). [āleti, -i]

ālet: Ālet, araç.

Sen çün irmedüñ henüz ol hālete
Kaçan iresin ol işde ālete
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 116). [ālete, -e]

‘aleyk: Senin üzerine olsun. (Aleykümselam bağlamında).

Çün selāminuñ ‘aleykini alur
Hınk-i Rüstem raħşına yakın gelür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 11). [‘aleykini, -in, -i]

‘aleyk eyler-ıdı: Senin üzerine olsun. (Aleykümselam bağlamında). || Selam almak.

Bir güher şatar-ıdı biñ nāz-ıla
Kim ‘aleyk eyler-ıdı yüz şāz-ıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 4). [‘aleyk eyler-ıdı, -r, --i, -di]

alğıl misāl: Ferman almak.

Gel bize sultāndan alğıl bir mişāl
Kim şaça şu yüzine āb-ı zülāl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 17). [alğıl mişāl,]

alınan: Alınan (şey).

Şevk-ıla eydür ki hıçe alman
Girü hıçe şatılır-ıdı hemān
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 31). [alınan,]

‘ālī: Yüce, ulu, yüksek.

Ka ‘be’de var-ıdı şeyhüñ bir mürīd
Ka mudan ‘ālī vü şıdķı key mezīd
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 2). [‘ālī,]

(Mes. 34: m. 14; Mes. 72: m. 394; Mes. 75: m. 52; Mes. 91: m. 75; Mes. 96: m. 29)

‘ālī sirişt: Yüce yaratılışlı.

Sekizinçi gök ulü’-‘azme behişt
Oldı yavlaķ hūb u key ‘ālī sirişt
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 4). [‘ālī sirişt,]

‘ālīm: Çok bilen, bilgisi ezeli ve ebedi olan (Allah).

Ben degül miyem semī ‘ ü yā basīr
Yā hākīm ü yā ‘ālīm ü yā hābīr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 24). [‘ālīm,]

(Mes. 1: m. 5)

‘ālīm: İlim sahibi olan, bilgin kimse.

Söz hurūfın artuķ eksük kılmadı
‘Ālīm añladı vü cāhil bilmedi

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 126). [‘ālim,]

(Mes. 28: m. 23; Mes. 50: m. 97; Mes. 50: m. 98; Mes. 53: m. 138; Mes. 55: m. 19; Mes. 55: m. 26; Mes. 55: m. 5; Mes. 55: m. 17; Mes. 55: m. 48; Mes. 68: m. 13; Mes. 85: m. 58; Mes. 102: m. 118; Mes. 102: m. 119; Mes. 109: m. 32)

‘ālim olan: İlim sahibi kimse.

‘**Ālim olan** Tañrı sözün söyleye
Yā nebī aḥbārını şerḥ eyleye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 85). [‘ālim olan,]

‘ālim olunçak: Bilgili olmak.

‘**Ālim olunçak** ki ḥalk aña uyar
Nesne cerr itmek tarīḳın çün duyar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 43). [‘ālim olunçak, -ınçak]

‘ālim olmayan kişi: Bilgisiz kimse.

‘**Ālim olmayan kişi** cāhil-durur
Cāhil-ile söylemek müşkil-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 3). [‘ālim olmayan kişi,]

‘ālim ü cāhil: Bilgili ve bilgisiz.

Hüdhüd eydür ‘ilm eri sulṭān ola
‘**Ālim ü cāhil** kaçan yeksān ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 2). [‘ālim ü cāhil,]

allāh: Her şeyin yaratıcısı olan tek ve mutlak varlık, Tanrı, Hudâ.

Başlayalum söze bismillāh-ıla
Bir niyāz eyleyelüm **Allāh-ıla**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 2). [allāh-ıla, --ıla]

(Mes. 108: m. 37; Mes. 108: m. 18;
Mes. 108: m. 36; Mes. 108: m. 36;
Mes. 110: m. 17)

allāh dedi: Ya Allah demek || Allah'a şükretmek. Bir işe başlarken güç kazanmak için söylenen bir söz.

Her kim evvel söyledi **Allāh dedi**
Sözünün ilkinde Bismillāh dedi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 1). [allāh dedi,]

alma: Almak, elde etmek.

İlla seni **almağa** kuvvet ḳanı
‘Ömr sürmege bile müddet ḳanı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 71). [almağa, -ğa]

alma: Elma.

Yüzlerinün pertevi ‘arşa irer
Her biri bir ağaç **almasın** direr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 16). [almasın, -sın]

(Mes. 66: m. 24; Mes. 66: m. 32; Mes. 66: m. 35; Mes. 66: m. 41; Mes. 66: m. 31; Mes. 91: m. 29)

alma: Nasiplenmek, elde etmek.

Bıkr öleyim ḳo ḫayātum ḳalmasun
Senden artuḳ beni kimse **almasun**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 90). [almasun, -sun]

(Mes. 16: m. 83)

almadı cānumuzı: Can almak, öldürmek.

Bunlar eydür cān alıçı **almadı**
Cānumuzı vü ḳatına gelmedi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 54). [almadı cānumuzı, -umuz, -ı]

almağa: Almak.

Altun aḳça anlara bildürmege
Almağa ol oḳlanı öldürmege
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 22). [almağa,]

almağa: Almak, elde etmek.

Çün Ferîdün mülkin **almağa** kıyam
Gürz-ile Güstâşb kalkanın şıyam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
201). [*almağa,]*

almağa: *Almak için.*

Hîçe mümkindür güher hûd bulmağa
İlla bizüm hîçümüz yok **almağa**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra*
92). [*almağa,]*

almazlar hîçe: *Önemsememek, boş vermek.*

Anda kim zenlik kumaşı key geçe
Yoḥsa hûdbînligi **almazlar hîçe**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 42, Mısra*
6). [*almazlar hîçe,]*

almış başına: *Başına takmak, yerleştirmek.*

Muhtesib ol tâcı **almış başına**
Cümle taḥsîn eyleyü naḳkâşına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
113). [*almış başına,]*

aln: *Alın.*

Ḳapusu vü **alnı** vü sofrâ bağı
Ol üç açuḳdur budur sözüñ sağı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
489). [*alnı, -ı]*

alnı açuḳ: *Alnı açık olma. Utanıp sıkılacak
bir şeyi olmama.*

Alnı açuḳ gerek evvel kişiye
Kim güneş gibi cihânda ışıya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra*
5). [*alnı açuḳ,]*

alt: *Alt, alt tarafı.*

Bir kişi ḳodı biş altı ḥurdasın
Ṭavuş **altına** vü ḳaz yumurdasın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
8). [*altına, -in, -a]*

(*Mes. 72: m. 453; Mes. 89: m. 18*)

altı: *Altı sayısı.*

Ev birbirinüñ içinde duruḳ
Altısından evvel ev ḳarañıruḳ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
58). [*altısından, -sın, -dan]*

(*Mes. 69: m. 25; Mes. 69: m. 59;*
Mes. 69: m. 73; Mes. 81: m. 111)

altı: *Altı (er).*

Birisi eydür ol **altıdan** baña
Ne kişisin ilde kim dirler saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
35). [*altıdan, -dan]*

altı: *Altı (kişi).*

İşbu biz **altı** ki pinhân olmaduḳ
Dünyada yidincimüzi bulmaduḳ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
115). [*altı,]*

(*Mes. 69: m. 207*)

altı: *Altı (özellik).*

Baḳlulardan biri ilersügidür
Kim ol **altıdan** ḳamudan yigidür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra*
16). [*altıdan, -dan]*

altı aydur: *Altı aylık zaman dilimi.*

Altı aydur kim sen olmışsın benüm
Şârda isterem seni ben iy cânım
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
525). [*altı aydur, -dur]*

altı er: *Altı yiğit kişi.*

İşbu **altı er** cihâmi dıtdılar
Ad u söz-ile oyımı utdılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
53). [*altı er,]*

(*Mes. 69: m. 59; Mes. 69: m. 105;*
Mes. 69: m. 141; Mes. 69: m. 211;
Mes. 96: m. 158; Mes. 69: m. 213)

altı hâşivet: *Altı özellik.*

Kimde kim yokdur bu **altı hāşiyet**
Renci kamu yile gide 'ākıbet
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra*
19). [*altı hāşiyet,]*

(*Mes. 72: m. 495*)

altı hāşiyet: *Altı özellik.*

Kimde kim bu **altı hāşiyet** ola
Yavlağ ol er lāyık ola bu yola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra*
17). [*altı hāşiyet,]*

altı kitābı: *Altı kitap. (Mesnevinin bu*
bölümünde dile getirilmiştir).

Bunların **altı kitābı** var 'ayān
Bu Felek-nāme yidinçidür hemān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
215). [*altı kitābı, -ı]*

altı şartı: *Altı şart, altı kıstas.*

Altı şartı var fütüvvet yolunuñ
Üçi açuğ üçü bağludur anuñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
487). [*altı şartı, -ı]*

altı yüz: *Altı yüz (600).*

'Avrat eydür **altı yüz** altun götür
Şārda bir bezzāz katında var otur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
459). [*altı yüz,]*

(*Mes. 72: m. 463*)

altıncı: *Altıncı (Beşten sonra gelen sayı*
bağlamında).

Ol beşinci ev yigitlik yohdur
Ol kim **altıncı** kocalığ hālidür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
124). [*altıncı,]*

altıncı gökde: *Altıncı gök. (Cennetin*
katmanları bağlamında).

Enbiyā **altıncı gökde** buldılar
Cenneti vü anda menzil kıldılar

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra*
7). [*altıncı gökde, -de]*

altında: *Alt, altında.*

Tağ anuñ **altında** hürd ola-y-ıdı
Buña bir zerre belürse ne-y-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
145). [*altında,]*

(*Mes. 97: m. 27*)

altında: *Etkisinde olma, maruz kalma (kılıç*
bağlamında).

Kılıç **altında** ten ü cān ne olur
İtler arasında fermān ne olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
107). [*altında,]*

altından: *Alt, altında.*

Rüstem **altından** ol atun şavılır
At dokınur yire hürd u hām olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
63). [*altından,]*

altun: *Altın, altın renginde.*

Yine bir **altun** kanatlu kuş irer
Dāneleri dam üstinden direr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
77). [*altun,]*

altun: *Altın, kıymetli bir maden.*

Kimseye yalvarmaz **altun** kim beni
Sevüñüz illā gören sever anı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
231). [*altun,]*

(*Mes. 5: m. 302; Mes. 10: m. 90; Mes.*
12: m. 4; Mes. 12: m. 177; Mes. 12:
m. 178; Mes. 12: m. 179; Mes. 25: m.
23; Mes. 25: m. 21; Mes. 25: m. 52;
Mes. 30: m. 277; Mes. 30: m. 280;
Mes. 30: m. 281; Mes. 35: m. 28; Mes.
36: m. 19; Mes. 52: m. 49; Mes. 68:
m. 25; Mes. 72: m. 459; Mes. 72: m.
367; Mes. 72: m. 428; Mes. 72: m.
523; Mes. 75: m. 47; Mes. 85: m. 110;
Mes. 85: m. 111; Mes. 85: m. 112;
Mes. 85: m. 113; Mes. 85: m. 108;

Mes. 91: m. 44; Mes. 96: m. 55; Mes.
100: m. 9; Mes. 102: m. 101; Mes.
107: m. 89)

altun ağaç: *Altın(dan) ağaç.*

Altun ağaç yimişi gevher bigi
Maḥfilüñ şāhı vü meclisler begi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra*
9). [*altun ağaç,]*

altun akçañ: *Altın akçe.*

Altun akçañ mı yavu vardı 'aceb
Yā nedür bu kayğuya āḥir sebeb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
139). [*altun akçañ, -ñ]*

altun gibi: *Altın gibi.*

Cān metā'ı şatıla **altun gibi**
Ten kumaşı köyine odun gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
173). [*altun gibi,]*

altun ola: *Altın olmak.*

Altun altunlıkda mağbün ola mı
Kaynamağ-ıla mis **altun ola** mı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
114). [*altun ola, -a]*

altunluk: *Altınlık, altın madeninın çıkarıldığı
yer; maden, altın ocağı.*

Altun **altunlıkda** mağbün ola mı
Kaynamağ-ıla mis altun ola mı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
113). [*altunlıkda, -da]*

altunsuz: *Hazinesiz. (Bağlama göre).*

Çünkü **altunsuz** kişi yüz gam bula
Altun-ıla gam yir-ise yig ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra*
27). [*altunsuz,]*

alü: *Aşağı, âciz.*

Döndi yārānlara eydür ol ulu
Kimi i 'avratdan bu yolda siz **alü**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra*
26). [*alü,]*

(*Mes. 22: m. 140; Mes. 22: m. 141;*
Mes. 30: m. 106; Mes. 32: m. 167;
Mes. 49: m. 34; Mes. 50: m. 74; Mes.
67: m. 8; Mes. 68: m. 22; Mes. 80: m.
20; Mes. 83: m. 24; Mes. 96: m. 77;
Mes. 100: m. 25; Mes. 100: m. 48)

alu göre: *Küçük görmek, aşağı görmek.*

Ƙamu ḥalkı kendüden **alu göre**
Kendüden yigden yoḡaru otura
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
39). [*alu göre, -e]*

alü olmuş-ıdı: *Aciz olmak.*

Şeyḥ ayakla ḥöd delü olmuş-ıdı
'Aklı nefsinde **alü olmuş-ıdı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
122). [*alü olmuş-ıdı, -mış, --ı, -dı]*

(*Mes. 94: m. 64; Mes. 68: m. 30; Mes.*
68: m. 20; Mes. 12: m. 122; Mes. 30:
m. 270)

aluban: *Alıp, alarak.*

Şeyḥi çün andan **aluban** gitdiler
Muḡlaruñ deyri dapa ilettiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
89). [*aluban,]*

ālūde ola: *Bulanmak, kirlenmek.*

Ne arıdan göñli fersüde ola
Ne aruḡuzlıḡdan **ālūde ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
104). [*ālūde ola,]*

alular Ƙala: *Aşağı kalmak, aciz olmak.*

Erlik içinde revā Ƙaçan ola
'Avrata 'avratdan **alular Ƙala**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
62). [*alular Ƙala, -a]*

(*Mes. 72: m. 64)*

alup gider: Alıp gitmek.

Göreyin gelüben ol baña nider
Buni katumdan nite **alup gider**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
198). [*alup gider, -er*]

alup gıtdiler: Alıp götürmek.

Her ne sa'y-ıla kim anda itdiler
Ol aradan şeyhi **alup gıtdiler**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
106). [*alup gıtdiler,]*

alur: (Güzelliğini) almak.

Andan **alur** hey'etin kavı-i kuzah
Kim işitdiyse bu kavlı kıldı şah
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
185). [*alur,]*

alurak: Daha aşağı, daha aciz.

Cân ola yüz biñ melekden ulurak
Cân ola bir dîv devden **alurak**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra*
4). [*alurak,]*

alurak degül: Aşağı kalır yanı yok, aşağı
değil. (isim, ün bağlamında).

Bu iki ad gerçi bellürek degül
Sizüñ aduñuzdan **alurak degül**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
184). [*alurak degül,]*

ām: Herkese âit, umûma mahsus.

Ana yavlağ **ām** yavru hâş-ıdı
Deñizüñ içinde bir ğavvâş-ıdı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
39). [*ām,]*

ām: "Hâs"ın zıddı, bayağı, sıradan; halk,
umum.

İşk içinde ilerü key hām-ıduñ
Şimdi hâş olduñ ilerü **ām-ıduñ**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
136). [*ām-ıduñ, --ı, -duñ*]

(*Mes. 50: m. 105; Mes. 50: m. 106;*
Mes. 72: m. 188)

ām: Sıradan.

Ām admuñ olmaya hergiz dadı
Hâş ad ister-ise Gülşehrî adı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
227). [*ām,]*

a mā: Kör || *Mec. olguları sezme ve kavrama*
yetisi, dikkati olmayan, bakar kör.

Size eyvân u bize şultân gerek
A mā loğma 'ārife Lokmân gerek
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra*
22). [*a mā,]*

amān: Uyarı, ikaz.

Degme fi'lüñ yokdur içinde **amān**
Muştafâ kavlına inanğıl hemān
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra*
10). [*amān,]*

amel: Āmel, iş; uygulama.

Bunlar eydür bizde belli bir **amel**
Yoğ-ıdı kim bulayıduğ bir mağal
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
125). [*amel,]*

amel: Bir maksatla yapılan iş, eylem, fiil.

İlm-ile çün olmaya bile **amel**
Ol hāmāla ta'nalar ura cemel
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra*
21). [*amel,]*

(*Mes. 56: m. 50; Mes. 71: m. 30; Mes.*
85: m. 57)

amel: İş, eylem; üretim, yapım.

Kān **amellerin** kamu ben dutaram
Cevherîlere güher ben şataram
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra*
11). [*amellerin, -ler, -in*]

amel: İş, güç.

Birisi taqtı '-i her vezn-i ğazel
Eyler-idi 'ilm-ile anda 'amel
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
36). ['amel,]

'amel: İş, eylem || (güzel) âmeler, hayır.

Ad u söz ü sâz dünyâda olur
Âhıretde key 'amel kıymet bulur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
232). ['amel,]

(Mes. 97: m. 35; Mes. 98: m. 64)

'amel işler-idüñ: Davranış sergilemek,
yapmak.

Eydür âhır ne 'amel işler-idüñ
Dünyâda vü ne söze başlar-ıduñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
99). ['amel işler-idüñ, -r, --i, -düñ]

'âmi: Seçkin olmayan, umûma hitap edecek
seviyede olan, sıradan.

İy niçe 'âmi kim anda hâs ola
İy niçe 'âlim ki bî-ihlâs ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
137). ['âmî,]

'âmi: Umum, genel, halk.

Qanda kim bir 'örfe ben meşğül-ıraq
'Ârif anda 'âmiden ma'zul-ıraq
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
58). ['âmiden, -den]

'âmi: Avamca, ileri gelenlerden olmayan,
basit kimseler.

'Âmilerüñ şöhbeti dilgîr ola
Ehl-ile nâ-ehl kaçan bir ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra
15). ['âmilerüñ, -ler, -üñ]

'âmi: Sıradan.

İlla gelen 'âmi adıyla gelür
Anuñ-içün kendüzin yavu kıılır
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
223). ['âmî,]

'âmi olur: Cahil olmak.

Biri dânişmend olur 'ilmi 'azîm
Biri bir 'âmi olur cehli delîm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
80). ['âmi olur, -ur]

'âmi oluram: Avam olmak, havas karşıtı
olmak.

Gâh bir 'âmi oluram câm-ıla
Gâh bir 'ârif oluram nâm-ıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra
31). ['âmi oluram, -ur, -am]

'âmil: Vergi tahsiline memur kimse,
mütesellim, mütevellî.

Kimi bir beg ü kimi bir kul olur
Kimi 'âmil kimisi ma'zül olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
64). ['âmil,]

'âmil ola: İcra etmek, çalışmak.

'Âlim ol yig kim girü 'âmil ola
Dîn anuñ yigrek ki şâhib-dil ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra
19). ['âmil ola, -a]

'âmin dirler: "Öyle olsun, Allah kabul etsin"
anlamlarında, duaların arasında ve sonunda
kullanılan bir söz.

Şeyh çün eyler du 'â kim kız öle
Qamu yârânlar 'âmin dirler bile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
92). ['âmin dirler, -r, -ler]

'ammâ yekûlu'z-zâlimûn: Zalimlerin
söylediklerinden. (Çakın, 2014: 411).

Kim durıdan âsümâni bî-sütün
Pâk ola 'ammâ yekûlu'z-zâlimûn
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra
198). ['ammâ yekûlu'z-zâlimûn,]

'amr: Arapça'da bir konuda insan ismi
kullanılması gerektiğinde kullanılan isim
çiftinden biri. Bizdeki Ali ile Veli gibi.

Zeyd ü Bekr ü 'Amr çok var
dünyada
Bellü ad-ıla gerek er dünyada
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
225). ['amr,]

āmürz-gār: Affeden, bağışlayan.

Biz perestāruz Ğanī perverdigār
Biz günehkāruz Ğafūr **āmürz-gār**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
246). [āmürz-gār,]

(Mes. 78: m. 102)

añ-: Adını söylemek, zikretmek.

Her kim aldı 'ilm u Qur'an'ın dadın
Evvel **añdı** Tañrı'nuñ a'zam adın
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
2). [añdı, -dı]

(Mes. 53: m. 1; Mes. 69: m. 1; Mes.
94: m. 1; Mes. 47: m. 1)

an: Hatırlamak, anmak.

Bu ne sözdür kim didün iy nā-bekār
Dirliği ko ölümü **añ** zīnhār
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
48). [añ,]

(Mes. 22: m. 91; Mes. 63: m. 144;
Mes. 91: m. 68)

an: O (Allah, yaratıcı).

Ādem-iseñ **andan** ayru olmağıl
Şağ-ısañ yoluñda şayru olmağıl
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra
8). [andan, -dan]

an: Zaman, an.

Çün zarūret **anı** muztar eyleye
Günde ya biş söz ya on söz söyleye
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
27). [anı, -ı]

aña: Ona.

Kendüzini ben **aña** key bildürem
Sizi dağı anı dağı öldürem
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
69). [aña,]

(Mes. 5: m. 102; Mes. 5: m. 126; Mes.
5: m. 159; Mes. 5: m. 188; Mes. 5: m.
265; Mes. 5: m. 288; Mes. 10: m. 2;
Mes. 10: m. 44; Mes. 10: m. 95; Mes.
11: m. 69; Mes. 11: m. 70; Mes. 11:
m. 83; Mes. 11: m. 88; Mes. 12: m.
212; Mes. 14: m. 43; Mes. 14: m. 61;
Mes. 14: m. 66; Mes. 15: m. 31; Mes.
15: m. 111; Mes. 16: m. 66; Mes. 18:
m. 1; Mes. 19: m. 19; Mes. 22: m. 149;
Mes. 24: m. 1; Mes. 25: m. 13; Mes.
25: m. 98; Mes. 27: m. 114; Mes. 30:
m. 7; Mes. 30: m. 223; Mes. 32: m. 80;
Mes. 32: m. 88; Mes. 32: m. 93; Mes.
33: m. 16; Mes. 34: m. 34; Mes. 38: m.
16; Mes. 39: m. 8; Mes. 39: m. 27; Mes.
39: m. 38; Mes. 39: m. 99; Mes. 40:
m. 64; Mes. 44: m. 15; Mes. 47: m. 51;
Mes. 47: m. 91; Mes. 48: m. 16; Mes.
48: m. 20; Mes. 49: m. 10; Mes. 49:
m. 26; Mes. 50: m. 67; Mes. 50: m. 92;
Mes. 53: m. 24; Mes. 55: m. 45; Mes.
56: m. 20; Mes. 60: m. 87; Mes. 60:
m. 88; Mes. 63: m. 44; Mes. 65: m. 17;
Mes. 65: m. 36; Mes. 65: m. 51; Mes.
65: m. 53; Mes. 65: m. 54; Mes. 65:
m. 55; Mes. 65: m. 71; Mes. 65: m. 76;
Mes. 66: m. 109; Mes. 69: m. 37; Mes.
71: m. 34; Mes. 71: m. 65; Mes. 72:
m. 42; Mes. 72: m. 44; Mes. 72: m. 46;
Mes. 72: m. 95; Mes. 72: m. 226; Mes.
72: m. 385; Mes. 72: m. 570; Mes. 75:
m. 43; Mes. 78: m. 48; Mes. 78: m. 8;
Mes. 81: m. 79; Mes. 81: m. 103; Mes.
81: m. 114; Mes. 81: m. 120; Mes. 81:
m. 147; Mes. 81: m. 151; Mes. 82: m.
7; Mes. 84: m. 26; Mes. 85: m. 172;
Mes. 86: m. 13; Mes. 86: m. 20; Mes.
87: m. 14; Mes. 87: m. 26; Mes. 88:
m. 113; Mes. 88: m. 114; Mes. 91: m.
177; Mes. 91: m. 177; Mes. 91: m.
203; Mes. 95: m. 104; Mes. 100: m.
21; Mes. 100: m. 23; Mes. 101: m. 85;
Mes. 105: m. 34; Mes. 105: m. 71;
Mes. 105: m. 115; Mes. 109: m. 27;
Mes. 109: m. 49; Mes. 110: m. 43;
Mes. 111: m. 22; Mes. 111: m. 72)

aña: Anne.

Ata **ana** çün kim altun gördiler
Oğlanı öldürmeg-içün virdiler
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
23). [ana,]

(Mes. 25: m. 28; Mes. 25: m. 51; Mes. 25: m. 29; Mes. 25: m. 67; Mes. 25: m. 49; Mes. 25: m. 20; Mes. 25: m. 25; Mes. 27: m. 23; Mes. 27: m. 39; Mes. 27: m. 42; Mes. 27: m. 56; Mes. 27: m. 80; Mes. 27: m. 84; Mes. 27: m. 87; Mes. 27: m. 85; Mes. 27: m. 92; Mes. 27: m. 75; Mes. 27: m. 82; Mes. 27: m. 91; Mes. 27: m. 78; Mes. 27: m. 57; Mes. 27: m. 59; Mes. 53: m. 21; Mes. 53: m. 121)

aña: *Ona (putlara).*

Kendü bütlerüme feryâd ireyim
Aña uyanları kamu kırayım
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 130). [aña,]

aña: *Ona, (padişaha).*

Cehd idelüm kim aña irişevüz
Pâdişahumuz-ıla görışevüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 35). [aña,]

aña: *Ona (güneşe).*

Ay kim aña bilmedi bir gün vebâl
Gün kim aña irmedi hergiz zevâl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 76). [aña,]

aña: *Ona || Allah.*

Şeyh eydür ol bütün yüzün baña
Gösterüñ kim secde eyleyem aña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 32). [aña,]

(Mes. 47: m. 162; Mes. 81: m. 85; Mes. 81: m. 93; Mes. 81: m. 94; Mes. 85: m. 60; Mes. 85: m. 146; Mes. 101: m. 20)

aña: *Ona (Şeyh yerine).*

Şeyhümüz gümrâh olmuşdur yolın
Göster aña kim bile şağdan şolın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 30). [aña,]

aña: *Ona. (Anne).*

Ana diler-ise cânın şaķına
Yavriya gelen aña karşı döne
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 24). [aña,]

aña: *Anne. (Tavuk).*

Ana çün korķar şuya girmeklige
Şu içinde bir nefes durmaķlıģa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 51). [ana,]

aña: *Anne(lik).*

Biz daħı seni ana şanur-ıduķ
Anamuzlıģuña inanur-ıduķ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 88). [anamuzlıģuña, -muz, -lıģ, -uñ, -a]

aña: *Ona, onun.*

Kâlibed iblis ü cân âdem-durur
Cehl zaħm u 'ilm aña merhem-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 182). [aña,]

aña: *O, ona || Karga.*

Hayf ola kim aña cüllâb içürem
'Ömrümi bir câhil-ile geçürem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 79). [aña,]

(Mes. 50: m. 82)

aña: *Ona (zalime).*

Zâlimüñ bir gün ki cânın alalar
Zulmına aña havâle kıllalar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra 26). [aña,]

aña: *O, ona || Kurt.*

Bu aña etleri yidürür-idi
Kendünüñ şükrini didürür-idi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 59, Mısra 5). [aña,]

aña: *Ona (padişah).*

Kim **aña** çün tahta binüp oturur
Tañrı'dan tâcı ferişte getürür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 175*). [*aña,]*

aña: *Ona (Musibetname'ye).*

Çün Muşibet-nâme 'Attâr irüre
Mantıku't-tayr'ı **aña** yâr irüre
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 66*). [*aña,]*

aña: *Bunlara, onlara.*

Her birinüñ bir kitâbı nâmı var
Var u **aña** lâyıq adı şâhvâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 70*). [*aña,]*

(*Mes. 109: m. 38*)

aña: *Ona || Satıcı.*

Viresiye almazam ben gevheri
Nağda hiçe oldum **aña** müşterî
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 18*). [*aña,]*

aña: *Ona (Simurg).*

Bir sevâb işlemedüm lâyıq **aña**
Olmağa yaraya mı 'âşık **aña**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 76, Mısra 3*). [*aña,]*

(*Mes. 76: m. 4; Mes. 104: m. 52*)

aña: *Ona (Ayaz'a).*

İlla tüz ir katına giçlenmegil
İşbu didüklerümi **aña** digil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 26*). [*aña,]*

aña: *Ona (tavşana).*

Yolda eglendi ki yüzi akıdı
Aslan **aña** ivdi yavlağ kaçıdı

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 148*). [*aña,]*

(*Mes. 91: m. 151; Mes. 91: m. 297*)

aña: *Ona, o kimseye.*

Çün fenâ vâdisine irişür er
Dahı ne hayr añlanur **aña** ne şer
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 16*). [*aña,]*

aña: *Ona, onun için.*

Kime kimi şorduk **aña** didiler
Yol min-allâhi ila'llâh didiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 29*). [*aña,]*

aña: *Ona (mum yerine).*

Kimse benden yakınırak varmadı
Aña vü bunça nişânın virmedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 52*). [*aña,]*

aña: *Ona || Hazreti Muhammed'(sav)e.*

Muştafâ'dur âdemî vü her kim ol
Aña uydı vü kalanı dīv u gül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 54*). [*aña,]*

aña: *Ona (Feleknâme eseri).*

Türk dilinçe dahı Tâziden lañif
Mantıku't-tayr'ı eyledük **aña** harif
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 34*). [*aña,]*

aña gelen: *Ona gelen şey (ölüm kastedilmiş).*

Aña gelen baña hem bir gün gele
Her ki toğdı 'ākıbet nāçār öle
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 369*). [*aña gelen,]*

aña karşı: *Ona karşı.*

Aña karşı yüzümü burtarayım
Bu belâdan kendüzüm kırtarayım
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 143*). [*aña karşı,]*

(*Mes. 5: m. 103*)

aña ki: *Ona ki, o kimseye ki.*

Ol kişi kim ayrığı şultân kıla
Hem deger **aña ki** şultânlık bula
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra 8*). [*aña ki,]*

aña kim: *Ona ki, o kimseye ki.*

Bes halife ol vezîri imtiyhân
Kılmağ-ıçun eydür **aña kim** yalan
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 48*). [*aña kim,]*

añadur-: *Devamlı olarak anmak, zikretmek.*

Halk-ıçun unutmağıl Hallâk' uñı
Rızkuñı yi **añadur** Rezzâk' uñı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 20*). [*añadur,]*

anbâr: *Ambar; genellikle tahıl saklanan yer.*

Yirde dihkân ez-ıqader renc iledür
Tarladan **anbârına** genc iledür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 24*). [*anbârına, -in, -a]*

'anber: *Amber kokulu, misk kokulu.*

'**Anber-ile** saçın ördi sünbülün
Gönlegin atlasdan eyledi gülün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 123*). [*'anber-ile, --ile]*

'anber saç: *Anber/güzel koku saçılmak/yayılmak.*

Bâd-ı nevrüzî güle '**anber saç**
Ebr âzârı yire gevher saç
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 35*). [*'anber saç, -a]*

'anber-biz: *Güzel koku eleyen.*

Yil çemen içinde '**anber-biz-idi**
Bulıduñ gözi cevâhir-riz idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 5*). [*'anber-biz-idi, --i, -di]*

'anberin: *Amber kokulu; güzel kokulu.*

Ol ki yüz göstermez-idi gözlere
'**Anberin** saçı bulaşur tozlara
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 24*). [*'anberin,]*

ança: *Öyle.*

Ança üşerler görenler yöreden
Kim yavu varur vezîr ol aradan
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 71*). [*ança,]*

(*Mes. 63: m. 85*)

ança: *Ama, fakat.*

Secde kılmadıgum-ıçun ben saña
Ança dağı düşmân olma sen baña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 24*). [*ança,]*

ança: *O kadar, öyle.*

Ança yazuk çok bula benden şoran
Kim yazukdan bilmeye beni gören
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 76, Mısra 7*). [*ança,]*

(*Mes. 81: m. 145*)

ança: *O kadar, o kadar çok.*

Ança rahmet ol hazâyinde ola
Kim bize vü kamuya rahmet kıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 113*). [*ança,]*

(*Mes. 66: m. 41; Mes. 78: m. 46; Mes. 85: m. 167; Mes. 86: m. 18; Mes. 94: m. 6*)

ança: *Öyle, öylece.*

Ol kâfâsda **ança** şekker yir-idi
Kim şekerden datlu sözler dir-idi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 15*). [*ança,]*

ança: Öyle ki.

Ança şayrular şağaldı 'ākıbet
Ança şağ kişiler öldi 'ākıbet
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra 33*). [*ança,]*

(*Mes. 44: m. 34*)

ança: Çok, pek çok.

Çok kerâmetler cihânda rīv-idi
Ança Āşaf adlu kim bir dīv-idi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 62*). [*ança,]*

(*Mes. 60: m. 15; Mes. 66: m. 33; Mes. 81: m. 137; Mes. 89: m. 23; Mes. 89: m. 24; Mes. 89: m. 25; Mes. 89: m. 26; Mes. 89: m. 27; Mes. 89: m. 28; Mes. 98: m. 39; Mes. 110: m. 29; Mes. 110: m. 41*)

ança: Ancak, sadece, yalnız.

Ança lutfuñı kılam halka 'ayân
Ol kadar fazluñdan eyleyem beyân
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 33*). [*ança,]*

(*Mes. 78: m. 46; Mes. 98: m. 35*)

ança: Öyle, o kadar; çok.

Bîşede yimiş ağaçları üküş
Alma yavlağ çok u dadı **ança** hōş
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 24*). [*ança,]*

(*Mes. 66: m. 32*)

and: Yemin, ant.

Ben senüñ **anduñ-ıla** oldum tebâh
Sen senüñ re'yüñ ile kılduñ günâh
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 87*). [*anduñ-ıla, -uñ, --ıla]*

(*Mes. 85: m. 86*)

and iç-: Yemin etmek.

Ķamusı **and içdiler** kim bir şikâr
Pâdişâhuñ günde bizde haqqı var
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 127*). [*and içdiler, -di, -ler]*

(*Mes. 74: m. 8; Mes. 73: m. 10*)

anda: Onda.

Kim nihâdın görür-ise üstüvâr
Niçe hûk **anda** bula vü niçe mâr
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 214*). [*anda,]*

(*Mes. 50: m. 65; Mes. 71: m. 3; Mes. 71: m. 10; Mes. 74: m. 20; Mes. 80: m. 29; Mes. 80: m. 30; Mes. 86: m. 23; Mes. 108: m. 30*)

anda: O anda, o sırada.

Bugün iren irte dağı iriser
Bunda gören **anda** dağı göriser
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 36*). [*anda,]*

anda: Orada.

Ol gün **anda** hüdhüdi toyladılar
Yollarınuñ yarağın eylediler
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 39*). [*anda,]*

(*Mes. 10: m. 119; Mes. 10: m. 124; Mes. 14: m. 6; Mes. 14: m. 12; Mes. 14: m. 19; Mes. 15: m. 11; Mes. 15: m. 105; Mes. 19: m. 39; Mes. 23: m. 25; Mes. 24: m. 24; Mes. 29: m. 33; Mes. 30: m. 296; Mes. 31: m. 28; Mes. 32: m. 147; Mes. 40: m. 10; Mes. 41: m. 3; Mes. 42: m. 3; Mes. 47: m. 149; Mes. 49: m. 1; Mes. 68: m. 48; Mes. 69: m. 48; Mes. 71: m. 41; Mes. 72: m. 547; Mes. 72: m. 547; Mes. 72: m. 553; Mes. 73: m. 23; Mes. 74: m. 16; Mes. 81: m. 118; Mes. 81: m. 194; Mes. 84: m. 52; Mes. 84: m. 58; Mes. 84: m. 142; Mes. 85: m. 110; Mes. 85: m. 153; Mes. 90: m. 9; Mes. 90: m. 21; Mes. 91: m. 196; Mes. 91: m. 209; Mes. 91: m. 277; Mes. 91: m. 282*)

Mes. 93: m. 28; Mes. 107: m. 3; Mes. 107: m. 29; Mes. 110: m. 7; Mes. 110: m. 15; Mes. 54: m. 38; Mes. 69: m. 68; Mes. 51: m. 36)

anda: Onda (simurg).

Bir kanadı düşdi Çin'e key ulu
Şad hezārān dürlü naqş **anda** tolu
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 4). [anda,]

anda: Orada, o anda.

Anda kim it göñlini bekler kişi
Halk azarlamak-durur itler işi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra 25). [anda,]

anda: Oraya, o tarafa.

Şeyh ü yārānlar çün **anda** geldiler
Nāgehān ol manzārı hōş gördiler
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 67). [anda,]

(Mes. 13: m. 54)

anda: Orada (Cennet).

Hüdhüd eydür eyle dut kim gidesin
Cennete şulṭānsuz **anda** n'idesin
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra 2). [anda,]

(Mes. 84: m. 84; Mes. 97: m. 6; Mes. 97: m. 8; Mes. 97: m. 12)

anda: Orada; yanında.

‘Āşıkı ma‘şūḳ-ıla seyrānda bil
Kanda kim yār-ısa bizi **anda** bil
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra 10). [anda,]

(Mes. 22: m. 25)

anda: Orada (denizde).

Ol şuya kim bu yüziçilik kıılır
Giriçek İblis **anda** boğılır

(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 118). [anda,]

anda: Orada (ahirette).

Hüdhüd eydür i‘tikād aşşı kııla
Ādemīye **anda** vü ecrin bile
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 2). [anda,]

(Mes. 53: m. 129; Mes. 53: m. 130; Mes. 53: m. 132; Mes. 53: m. 134; Mes. 53: m. 135; Mes. 53: m. 136; Mes. 53: m. 137; Mes. 53: m. 140; Mes. 53: m. 142; Mes. 53: m. 144; Mes. 53: m. 146; Mes. 53: m. 148; Mes. 53: m. 150; Mes. 53: m. 152; Mes. 53: m. 154; Mes. 55: m. 6; Mes. 60: m. 7; Mes. 61: m. 8; Mes. 61: m. 29; Mes. 61: m. 30; Mes. 62: m. 7; Mes. 77: m. 27; Mes. 89: m. 43; Mes. 89: m. 44; Mes. 93: m. 45; Mes. 93: m. 46; Mes. 93: m. 56)

anda: Oraya.

Biri gördi bir sarāy-ı zer-nigār
Uçar-iken **anda** indi şāhvār
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 40). [anda,]

anda: Orada, o yerde.

‘İlmün **anda** i‘tibārı ola mı
Cevheri kimse ‘arazdan bile mi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 85). [anda,]

anda: Onda, oraya.

Bir gün **anda** kim hitāb olur şavāb
Bāyezīd'e Tañrı eyledi hitāb
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 1). [anda,]

anda: Orada (cennet yerine).

Meclis uçmak **anda** ol hūrī-durur
Bezmi gögdür ay anuñ nūrī-durur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 27). [anda,]

anda: *O anda, hemen.*

Çünkü âyetden hadîs ihrâc idem
Fıkh ilmin **anda** istihrâc idem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 60*). [*anda,]*

anda: *Orada, o yerde. Kelimeyle "ahiret, öteki dünya" kastedilmiştir.*

Âhiret bâzârına çün gelesin
Ne iletdüñ-ise **anda** bulasın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 172*). [*anda,]*

(*Mes. 81: m. 177; Mes. 81: m. 178; Mes. 93: m. 9; Mes. 98: m. 70; Mes. 98: m. 71*)

anda: *Onda (gazel).*

Birisi taqî '-i her vezn-i gâzel
Eyler-idi 'ilm-ile **anda** 'amel
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 36*). [*anda,]*

anda: *Onda (ârif kimsede).*

Anda Tañrı tâ 'atı zâtı ola
Âferîniş anuñ âlâtı ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 31*). [*anda,]*

anda: *Onda, orada (kitap).*

Kim sen **anda** 'ilmüñi harc idesin
Degme yirde aduñı derc idesin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 93*). [*anda,]*

anda: *Orada. Dünya kastedilmiştir.*

Senüñ işüñ aldamağ-ısa ne var
Aldayanlar aldanur **anda** i yâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 46*). [*anda,]*

anda: *Onda (aslan).*

Aslan ol usdan kim **anda** yoğ-ıdı
Tavşan ussı çok kez andan çoğ-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 237*). [*anda,]*

anda: *Orada || Önceden, ezelden.*

Yoğsa tenden ilerü eyü yavuz
Bellü miydi **anda** bu egri ol uz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra 4*). [*anda,]*

(*Mes. 95: m. 7; Mes. 95: m. 13; Mes. 95: m. 15*)

anda: *Orada || Hakikat yolu.*

Ne haqîkatda ayak şıgar ne baş
Ne göz işe gelir **anda** vü ne kaç
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 72*). [*anda,]*

anda: *Orada; köyde.*

Var-ıdı şârdan buçuğ ferseng yol
Bir köy ü bir şeyh **anda** 'ilmi bol
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 14*). [*anda,]*

anda: *Oraya || Kaf Dağı.*

Kimisi şayru olur kimi ölür
Anda varınça bir otuz kuş kalur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 92*). [*anda,]*

anda ki: *Onun için.*

Ben henüz **anda ki** bir luğf işleyem
Bunlaruñ yazukların bağışlayam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 37*). [*anda ki,]*

anda kim: *Orada ki.*

Anda kim bir çöpe şaymazlar canı
Kim-durur varup okıyan fermanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 85*). [*anda kim,]*

(Mes. 61: m. 27; Mes. 63: m. 147)

anda kim: Ondaki.

Anda kim her zaḥm yüz
merhemçedür
‘Ālimūñ yazuḡı bir ‘ālemçedür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra
47). [anda kim,]

(Mes. 84: m. 127)

anda kim: Onun için.

Anda kim yalan kılurlar hıdmeti
Biz daḡı gerçek Muḥammed ümmeti
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
107). [anda kim,]

(Mes. 23: m. 5; Mes. 25: m. 85; Mes.
29: m. 11; Mes. 30: m. 213)

anda kim: Orada ki.

Anda kim sîmurḡ şulṭānlık kıla
Kamu şulṭānlar gerek kim kul ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra
5). [anda kim,]

(Mes. 24: m. 15; Mes. 31: m. 25; Mes.
31: m. 27; Mes. 31: m. 33; Mes. 31:
m. 37; Mes. 32: m. 47; Mes. 33: m. 19;
Mes. 39: m. 19; Mes. 42: m. 5)

anda olur-ıdı: Orada, yanında olmak.

Meger ol manzar Rūm şulṭānınuñ
Ki kıZı anda olur-ıdı anuñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
66). [anda olur-ıdı, -ur, --ıdı]

andan: Ondan.

Ne Hübel kırtılır andan ne Menāt
Kim azarlamaz ne ‘Uzzā vü ne Lāt
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
89). [andan,]

(Mes. 5: m. 105; Mes. 8: m. 6; Mes. 9:
m. 50; Mes. 11: m. 68; Mes. 19: m. 24;
Mes. 20: m. 10; Mes. 25: m. 19; Mes.
25: m. 58; Mes. 30: m. 53; Mes. 30:

m. 103; Mes. 30: m. 106; Mes. 30: m.
177; Mes. 32: m. 89; Mes. 50: m. 90;
Mes. 53: m. 108; Mes. 72: m. 185;
Mes. 84: m. 123; Mes. 88: m. 94; Mes.
91: m. 192; Mes. 96: m. 63; Mes. 101:
m. 53)

andan: Bu nedenle, ondan dolayı.

Çün dürüst oldı hisābuñuz tamām
Andan oldı yirüñüz dārü’s-selām
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
78). [andan,]

(Mes. 50: m. 64; Mes. 65: m. 104;
Mes. 91: m. 242; Mes. 101: m. 24)

andan: Ondan (Padişah/simurg kastedilmiş.).

Ol bize yavlaḡ yakın u faZlı bol
Biz ıraḡ andan hezārān sālē yol
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra
32). [andan,]

andan: Oradan.

Rüstem andan yüz belā-y-ıla iner
Kāl’a üstinden yir üstine konar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
93). [andan,]

(Mes. 43: m. 18)

andan: O sebeple, o yüzden.

Eydür āḡır çün hisābı virdüñüz
Uçmaḡa andan gelüben girdüñüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
76). [andan,]

andan: Ondan sonra (boyundan asılma).

Zālimi boynından ilkin aşalar
Andan ellerin dibinden keseler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra
20). [andan,]

andan: Sonra, ondan sonra.

Namaz evvel ol kılıandan yigrenür
Andan ol namaz kılıcı osanur

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 290*). [andan,]

(*Mes. 12: m. 87; Mes. 12: m. 89; Mes. 53: m. 66; Mes. 53: m. 68; Mes. 66: m. 38; Mes. 72: m. 401; Mes. 78: m. 6; Mes. 81: m. 3; Mes. 81: m. 5; Mes. 84: m. 41; Mes. 84: m. 130; Mes. 91: m. 3; Mes. 91: m. 202; Mes. 96: m. 65; Mes. 96: m. 69; Mes. 104: m. 9; Mes. 105: m. 54*)

andan: *Ondan (vezir).*

1. Çün halîfe tapusına çüst irer
Çün halîfe **andan** ahvâlî tuyar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 74*). [andan,]

andan: *Ondan (melek yerine).*

Niçe kim gök gerdişinden durmadı
Kimse **andan** yig ferişte görmedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 128*). [andan,]

andan: *Ondan (acemi yerine).*

Bâri sen Gülşehri zikrinden işit
Mübtediden kaç kim **andan** yigdür it
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 236*). [andan,]

andan: *Ondan (Gülşehri yerine).*

Burar-ısa berbatuñ biraz kılın
Hüdhüd **andan** ögrene kuşlar dilin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 74*). [andan,]

andan: *O (Allah'tan).*

Hüdhüd eydür hiç ümidün kesmegil
Andan u top haqqı yire başmağil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra 2*). [andan,]

(*Mes. 85: m. 140*)

andan: *Ondan (Kul, abd).*

Yüz biñ aqça bir kulumu virürem
Biş namâz **andan** güç-ile görürem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 78*). [andan,]

andan: *Ondan, o kişiden.*

Ol kişi kim farkumuz kılımaya
Beni **andan** bakıban bilimeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 76*). [andan,]

andan: *Ondan (aslan).*

Aslan ol usdan kim anda yoğ-ıdı
Tavşan ussı çok kez **andan** çoğ-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 238*). [andan,]

andan: *Ondan || Kakniüs.*

Müsiqi taşñif iden âvâzını
Andan öğrenür her bir sâzını
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 12*). [andan,]

andan: *Ondan sonra || Hz. Muhammed.*

Andan az aşağıarak i' zâz-ıla
Cân ulü'l-'azmüñ-durur yüz nâz-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 61*). [andan,]

andan: *Oradan; köyden.*

Şâr yolını köylüden şorar-ıdı
Tañlaçak **andan** şara irer-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 24*). [andan,]

andan: *Ondan (mum yerine).*

Kendüzin yalñına urdı revân
Kim meger kim ala **andan** bir nişân
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 42*). [andan,]

andan añâ: *Ondan ona (Bir üsteki mısra bağlamında; nâm-aşk).*

Nāmi 'ışka iriçegin neng olur
Andan aña elli biñ ferseng olur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 26*). [*andan aña,]*

andan artuğu: *Ondan başka (keder, gam).*

Aşluña irmez-iseñ ğamdur kamu
Andan artuğu cehennemdür kamu
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 4*). [*andan artuğu,]*

andan artuk: *Ondan başka.*

Andan artuk kim bıçağ-ıla meger
Yırta-y-ıdum karnımı ben bî-ħaber
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 85*). [*andan artuk,]*

añdan berü: *Ondan beriye.*

Beni **andan berü** kim sürdi daķı
Kapusından gitmedüm Tañrı ħaķı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 145*). [*andan berü,]*

añdan berü: *Ondan beri, o zamandan bu yana.*

Eydür **añdan berü** kim açdum
gözüm
Añladum kendü işümi kendüzüm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 151*). [*añdan berü,]*

andan ilerü: *Ondan önce.*

Tizirek maķşüdına ħüb irişe
Andan ilerü kim aşup irişe
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra 4*). [*andan ilerü,]*

andan ilerürek: *Ondan önce.*

Virmeye **andan ilerürek** selām
Aña bir yolda şataşan ve's-selām
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 75*). [*andan ilerürek,]*

andan soñra: *Ondan sonra.*

Daķı **andan soñra** 'ābid cānını
Mu'teber dutan bilür bürħānını
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 71*). [*andan soñra,]*

(*Mes. 69: m. 96*)

andan yig: *Ondan daha güzel, daha iyi.*

Ol kim **andan yig** ķişi söz dimedi
Kısmetinden taşra nesne yimedi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 7*). [*andan yig,]*

andin yaña: *Onun tarafına.*

Yoħsa ben **andin yaña** varmaz-ısam
Tapusunda ħul gibi durmaz-ısam
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 261*). [*andin yaña,]*

anı: *Ona.*

Her ne şekli kim gönülde bağladum
Görmedüğüm için **anı** ağladum
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 92*). [*anı,]*

(*Mes. 66: m. 30*)

anı: *O, onu.*

Her ne kim senden yıkılmaķlık ħopar
Tevbe bir demde **anı** girü yapar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 130*). [*anı,]*

(*Mes. 44: m. 26; Mes. 47: m. 148*)

anı: *Onu (Simurg'u).*

Kim diler-ise ki şimurğa ire
Küh-ı Kāf'a vara vü **anı** göre
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra 31*). [*anı,]*

anı: *Onu (sözü).*

Çün işitdiler münāfıķlar **añı**
Her birinüñ gevdeden gitdi cānı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 73*). [*añı,]*

anı: Onu (ilmi).

Dünyâda ne 'ilm ola kim ben **anı**
Bilmedüm illâ bunuñ 'ilmi kanı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
167). [anı,]

anı: Onu (inciği).

İRte çün oldı girü buldum **anı**
Kör ola her kim 'ayıblaya beni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
227). [anı,]

anı: Onu (eri).

Eydür er kim nefis odından geçmeye
Mekr ide kim İblis **anı** itmeye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra
36). [anı,]

anı: Onu (oğlanı).

Pâdişah çün **anı** âzâd eyledi
Gönlini ol guşşadan şâd eyledi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
109). [anı,]

anı: Onu (gül).

Bir zamânda kim gül açılmış idi
Bülbül **anı** görmege gelmiş idi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra
6). [anı,]

anı: Onu (atı).

Ol kişi bir top gibi dutdı **anı**
Kodı arkuncağ yire ol tevseni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
83). [anı,]

(Mes. 30: m. 85; Mes. 30: m. 87)

anı: Onu. Üçüncü teklik şahıs zamirinin
yükleme hali.

Her kime kim pişvâlık ben idem
Anı ol şâh hazretiñe iledem

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra
40). [anı,]

(Mes. 5: m. 27; Mes. 5: m. 70; Mes. 5: m. 113; Mes. 5: m. 125; Mes. 5: m. 128; Mes. 5: m. 137; Mes. 5: m. 143; Mes. 5: m. 177; Mes. 5: m. 232; Mes. 5: m. 243; Mes. 7: m. 15; Mes. 9: m. 2; Mes. 10: m. 75; Mes. 10: m. 93; Mes. 10: m. 123; Mes. 10: m. 132; Mes. 12: m. 2; Mes. 12: m. 34; Mes. 12: m. 163; Mes. 12: m. 209; Mes. 13: m. 22; Mes. 13: m. 24; Mes. 13: m. 32; Mes. 13: m. 36; Mes. 14: m. 16; Mes. 16: m. 30; Mes. 16: m. 59; Mes. 16: m. 60; Mes. 16: m. 94; Mes. 16: m. 102; Mes. 22: m. 91; Mes. 22: m. 132; Mes. 25: m. 89; Mes. 25: m. 95; Mes. 25: m. 101; Mes. 27: m. 17; Mes. 30: m. 101; Mes. 30: m. 107; Mes. 30: m. 120; Mes. 30: m. 121; Mes. 30: m. 210; Mes. 30: m. 234; Mes. 30: m. 242; Mes. 30: m. 298; Mes. 30: m. 300; Mes. 32: m. 54; Mes. 32: m. 146; Mes. 34: m. 28; Mes. 37: m. 4; Mes. 40: m. 1; Mes. 40: m. 3; Mes. 40: m. 6; Mes. 40: m. 38; Mes. 40: m. 47; Mes. 40: m. 51; Mes. 41: m. 7; Mes. 45: m. 39; Mes. 45: m. 4; Mes. 45: m. 28; Mes. 45: m. 32; Mes. 46: m. 14; Mes. 47: m. 12; Mes. 47: m. 92; Mes. 47: m. 118; Mes. 47: m. 161; Mes. 50: m. 94; Mes. 50: m. 111; Mes. 63: m. 99; Mes. 63: m. 180; Mes. 65: m. 34; Mes. 65: m. 41; Mes. 65: m. 84; Mes. 66: m. 63; Mes. 68: m. 25; Mes. 72: m. 194; Mes. 72: m. 229; Mes. 72: m. 232; Mes. 72: m. 234; Mes. 72: m. 272; Mes. 72: m. 451; Mes. 72: m. 452; Mes. 72: m. 454; Mes. 72: m. 457; Mes. 72: m. 501; Mes. 72: m. 505; Mes. 72: m. 507; Mes. 74: m. 26; Mes. 75: m. 34; Mes. 81: m. 64; Mes. 81: m. 104; Mes. 81: m. 109; Mes. 81: m. 113; Mes. 81: m. 135; Mes. 81: m. 141; Mes. 81: m. 143; Mes. 81: m. 155; Mes. 84: m. 25; Mes. 85: m. 9; Mes. 85: m. 68; Mes. 85: m. 106; Mes. 91: m. 204; Mes. 91: m. 205; Mes. 91: m. 232; Mes. 91: m. 235; Mes. 91: m. 285; Mes. 91: m. 287; Mes. 91: m. 300; Mes. 93: m. 33; Mes. 93: m. 36; Mes. 96: m. 46; Mes. 96: m. 50; Mes. 97: m. 20; Mes. 100: m. 75; Mes. 101: m. 92; Mes. 102: m. 109; Mes. 102: m. 110; Mes. 102: m. 112; Mes. 102: m. 114; Mes. 105: m. 34; Mes. 105: m. 69; Mes. 105: m. 77; Mes. 107: m. 44; Mes. 109: m. 23; Mes. 109: m. 32; Mes. 109: m. 36)

anı: Onu || Leyla'yı.

Anı evvel gördüğü gibi şanur
Gönlü içindeki nakşa inanur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 43*). [anı,]

(*Mes. 47: m. 77; Mes. 47: m. 151*)

anı: Onu (kargayı).

Ben şeker yimege okıram **anı**
Ol necîs otlamağa iltür beni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 35*). [anı,]

anı: O, işaret zamiri || Düşmanı.

Düşmanum kim idügin bilimezin
Dünyada ben hüd **anı** var dimezin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 118*). [anı,]

anı: Onu, onları.

Anı kim mahşerden eymentür ola
Âhiret günine inanur ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 49*). [anı,]

anı: Onu || Ülke, memleket.

Zulm bunça milketi vîrân kıla
Kim girü 'adl **anı** âbādân kıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra 8*). [anı,]

anı: Onu (fermanı).

Eyle dut fermân dilerler kişiden
Kimdür **anı** okıyan ya işiden
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 90*). [anı,]

anı: Onu (tacı).

Halkuñ arasında bırağdum **anı**
Kim ferîşteh geldi vü kodı bunı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 77*). [anı,]

anı: Onu (melek).

Bunlar **anı** ança görmüş çıkdılar
Kim benüm ağzuma yüz taş dıkdılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 85*). [anı,]

(*Mes. 63: m. 88; Mes. 63: m. 95; Mes. 63: m. 130; Mes. 63: m. 136; Mes. 63: m. 216*)

anı: Onu (yalanı).

Bir yalanı şınayuban sürdiler
Halk **anı** hüd girçege irürdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 184*). [anı,]

(*Mes. 61: m. 14*)

anı: Onu (eri).

Atlu **anı** uykudan tîz uyarur
Bir çomağ-ıla **anı** birkaç urur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 29*). [anı,]

anı: Onu (karnı).

Ol karında kim ilan yatdı niçün
Deşni-y-ile deşmedüñ **anı** bugün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 78*). [anı,]

anı: Onu (ilmi).

Olmaya bir 'ilm kim **anı** bilmeye
Kimsene 'âlemde **anı** bulmaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 3*). [anı,]

anı: Onu (şeyhi).

Olmaya bir 'ilm kim **anı** bilmeye
Kimsene 'âlemde **anı** bulmaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 4*). [anı,]

anı: Onu (musibet, kaza).

İnmedükdür ol kaçā gökden dağı
Kim **anı** ben añlayam Tañrı hağı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 298*). [*anı,]*

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 6*). [*anı,]*

(*Mes. 88: m. 10; Mes. 88: m. 77; Mes. 88: m. 80; Mes. 88: m. 92; Mes. 88: m. 93*)

anı: *Onu (Yemliha'yı).*

Çekdi küpden daşra çıkardı **anı**
Toprağa göme kodı cānsuz teni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 351*). [*anı,]*

(*Mes. 72: m. 423*)

anı: *Onu (çok yiyeni).*

Çok yimekten çok ola fāsıd mizāc
Ne devā **anı** düze vü ne 'ilāc
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 86*). [*anı,]*

anı: *Onu (ümmet).*

Ben bileyim ümmetün yazuğını
Kim girü bağışlayısaram **anı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 22*). [*anı,]*

(*Mes. 78: m. 40*)

anı: *Onu (rızkı).*

Ol ki ben yüz cehd iderem diyiser
Kısmeti ne-y-ise **anı** yiyiser
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 94*). [*anı,]*

(*Mes. 91: m. 102*)

anı: *Onu (Allah).*

Eydür ol bu dünyadan artuğ-durur
Anı alası bahāmuz yoğ-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 88*). [*anı,]*

(*Mes. 81: m. 89; Mes. 81: m. 97; Mes. 81: m. 98 Mes. 105: m. 121*)

anı: *Onu (Av hayvanı).*

Qur'a kime düşse ol varur-ıdı
Aslan **anı** yiyüp oturur-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 140*). [*anı,]*

anı: *Onu (günahı).*

Kim senüñ şerrüñden işledüm **anı**
Kim sen anduña inandurduñ beni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 85*). [*anı,]*

anı: *Onu (giysi).*

Arusuz olıçağın aru tonı
Arı ola çün yuduñ girü **anı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 100*). [*anı,]*

anı: *Onu (Ayaz'ı).*

Ayru düşdi pādişāhdan bir zamān
Çün sever-idi **anı** şāh-ı cihān

anı: *Onu (tavşanı).*

Ben **anı** tapuña getürür-iken
Pādişāh işini bitürür-iken
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 167*). [*anı,]*

anı: *Onu || Mantıku't-tayr.*

Anı Türkī şüretinde biz dağı
Söyledük bülbül gibi Tañrı hağı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 29*). [*anı,]*

anı dahı: *Onu dahi, onu da, onu bile.*

Kendüzin andan kaçan fark eyleye
Yapışup **anı dahı** garğ eyleye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 54*). [*anı dahı,]*

anı görücek: Onu görünce. (Simurg'u).

Anı görücek ki ne Sımürg-ımiş
Gördiler girü ki bu si murğ-ımiş
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
113). [anı görücek, -içek]

anı ki: Onu ki.

Eydür uşbu dem katuña geleler
Eydeler **anı ki** toğru bileler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
102). [anı ki,]

'ankebüt: Örümcek.

Aña karşı söyledi hoş sūsmār
'**Ankebüt** oldu evinde perde-dār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
104). ['ankebüt,]

'ankebüt oldu evinde perdedār: Örümceğin
eve perde çekmesi. Hicret zamanı
Peygamberimiz ve Hz. Ebubekir mağarada
saklanırken, Allah'ın emriyle mağaranın
kapısında bir ağaç bitmiş ve onları örtmüş,
yine Allah emredip örümcek ağını örmüş ve
onları gizlemiş.

'**Ankebüt oldu evinde perdedār**
Söyler aña hoş dil-ile sūsmār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
35). ['ankebüt oldu evinde perdedār,
]

añla: Kavramak, idrak etmek.

Söz hurūfin artuğ eksük kılmadı
'Ālim **añladı** vü cāhil bilmedi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
126). [añladı, -dı]

(Mes. 52: m. 17; Mes. 54: m. 63; Mes.
72: m. 161)

añla: Tam manasıyla sezip kavramak, bilmek.

Bu sözi **añlar** u bu sırrı bilür
Ol cemā'at hāline hayrān kalur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
153). [añlar, -r]

añla: Zannetmek || Düşünmek.

Kim bu cādüyı görücek **añladuñ**
Kişinüñ put tapduğunu tañladuñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
205). [añladuñ, -du, -ñ]

añla: Anlamak, kavramak, sezmek.

Hem-nişinler çün görürler hālini
Her biri **añlar** anuñ aḥvālini
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
110). [añlar, -r]

(Mes. 94: m. 61)

añla: Anlamak, akıl erdirmek.

Eyle renci şa'b-ıdı derdi 'azīm
Kim 'ilācın **añlamaz-ıdı** ḥakīm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
10). [añlamaz-ıdı, -maz, --ıdı]

añla: Anlamak, tanımak, bilmek.

Şimdi görmeyen cemālin gündüzün
Gice kanda **añlaya** anuñ yüzün
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra
22). [añlaya, -ya]

(Mes. 40: m. 40; Mes. 63: m. 233;
Mes. 47: m. 67; Mes. 40: m. 39)

añla: Anlamak, bilmek.

Pādişāhı **añlamışam** n'ideyim
Yaluñuz bu yola nite gideyim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra
15). [añlamışam, -mış, -am]

(Mes. 26: m. 15; Mes. 30: m. 298;
Mes. 30: m. 291; Mes. 35: m. 2; Mes.
52: m. 56; Mes. 53: m. 80; Mes. 54:
m. 53; Mes. 54: m. 28; Mes. 54: m. 68;
Mes. 55: m. 37; Mes. 56: m. 47; Mes.
72: m. 315; Mes. 88: m. 65; Mes. 105:
m. 70; Mes. 40: m. 42)

añla: Anlamak, fark etmek, farkına varmak.

Ben bunu göricek **añladum** kim ol
Kimseye göstermez illâ toğru yol
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
237). [*añladum, -du, -m*]

(*Mes. 40: m. 52; Mes. 56: m. 21;*
Mes. 72: m. 230; Mes. 72: m. 182;
Mes. 81: m. 77; Mes. 81: m. 91; Mes.
96: m. 54; Mes. 110: m. 17; Mes.
111: m. 74; Mes. 81: m. 83; Mes. 37:
m. 10; Mes. 27: m. 37)

añla: Anlamak, idrak etmek.

Ol ĥakım-ile bilüñ ol göz-süzi
Añlañuz kim niçe açıldı gözi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra*
64). [*añlañuz, -ñuz*]

(*Mes. 54: m. 4; Mes. 56: m. 60; Mes.*
66: m. 11; Mes. 66: m. 129; Mes. 60:
m. 116; Mes. 63: m. 9; Mes. 66: m.
132; Mes. 102: m. 122; Mes. 102: m.
11)

añla: Anlaşılmak, fark edilmek.

Dünya varlığı göz-ile **añlanur**
Göz-süz işi yidilüben tañlanur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
43). [*añlanur, -n, -ur*]

(*Mes. 69: m. 30; Mes. 104: m. 16;*
Mes. 105: m. 116)

añla: Sezip kavramak, akıl erdirmek.

Hikmeti vü hey'eti vü mantığı
Añladum yavlağ u bildüm taĥķīki
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
12). [*añladum, -du, -m*]

añla: Anlayabilmek.

Kim hünermend-ise beni **añlaya**
Yoĥsa cāhiller bu sözi tañlaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
77). [*añlaya, -ya*]

(*Mes. 99: m. 10; Mes. 107: m. 16;*
Mes. 111: m. 61; Mes. 111: m. 62)

añla: Anlamak, kavramak.

Degme kişi bir taşıkı tañladı
‘Ārifî Gülşehri yavlağ **añladı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
130). [*añladı, -dı*]

añla: Anlamak, sezmek.

İnmedükdür ol każā gökden daĥı
Kim anı ben **añlayam** Tañrı ĥaķı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
298). [*añlayam, -y, -am*]

añla: Bir şeyin ne demek olduğunu, neye
işaret ettiğini kavramak.

Añlamaya ĥikmetin degme ĥakım
Zira fevķa külli zī-‘ilmin ‘alim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra*
63). [*añlamaya, -ma, -ya*]

añlad: Anlatmak, söylemek.

Dil kañı kim söyleyem aĥvālümü
Añladam yārānlaruma ĥālümü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
168). [*añladam, -am*]

(*Mes. 22: m. 1; Mes. 25: m. 76; Mes.*
54: m. 19; Mes. 72: m. 338)

añlad: Anlatmak.

Cāhilüñ sözi kişiye tañlada
Cāhile kişi niçe söz **añlada**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
220). [*añlada, -a*]

añladıvir: Anlatmak, anlatıvermek.

Bir bize **añladıvirgil** bī-ğaraz
Kim bu cāñ cevher midı veya ‘araz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra*
27). [*añladıvirgil, -gil*]

añladuķ kim: Anladık ki, fark ettik ki.

Añladuķ kim sen degülsin anamız
Ayrıķ anadan degüpdür dānemüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
91). [*añladuķ kim,]*

(Mes. 78: m. 45)

añladum kendü işümi kendüzüm: Ne yapılmaması gerektiğini anlamak.

Eydür añdan berü kim açdum gözüüm
Añladum kendü işümi kendüzüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 152). [*añladum kendü işümi kendüzüm,*]

añlama: Kavramamak, anlamamak, idrak edememek.

Añlamaduğdur ki bu Rüstem-durur
Pehlevân-ı cümle-i 'âlem-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 19). [*añlamaduğdur, -duğ, -dur*]

añlamaz: Anlamak, fark etmek, farkına varmak.

Söze şöyle şokşururam yalanı
Kim kişi girçekden **añlamaz** anı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 14). [*añlamaz,*]

añlan: Anlaşılmak.

Müşterî iner-ise gökden henüz
Aña **añlanmaya** yirde bu rumüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 12). [*añlanmaya, -ma, -ya*]

anlar: Üçüncü çokluk şahıs zamiri, onlar.

Bakmaz **anlara** vü hışm idüp gider
Tağlara varur u toñuzlar güder
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 45). [*anlara, -a*]

(Mes. 30: m. 208; Mes. 32: m. 53;
Mes. 32: m. 149; Mes. 53: m. 77; Mes.
60: m. 67; Mes. 69: m. 131; Mes. 72:
m. 535; Mes. 91: m. 258; Mes. 100: m.
105; Mes. 108: m. 6)

anlar: Üçüncü çokluk şahıs zamiri, onlar (ümmet kastedilmiş).

Yaluñuz yazuğların ben bileyim
Andan **anlara** şefâ'at kılayım
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 6). [*anlara, -a*]

anlar: Onlar (köpekler).

Bize fermân şimdi yügürmek-durur
Yohsa **anlar** ağzına girmek-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 94). [*anlar,*]

anlar: Onlar (altı er).

'İzzet-ile **anlara** virdüm selâm
Eylediler çamüsü baña kıyâm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 27). [*anlara, -a*]

anlara: Onlar (anne ve baba).

Altun akça **anlara** bildürmege
Almağa ol oğlanı öldürmege
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 21). [*anlara,*]

añlat: Anlatmak, izah etmek.

Şartı var mı sofradan artuğ dağı
Bize bir bātıldan **añlatğıl** hağı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 70, Mısra 6). [*añlatğıl, -ğıl*]

añlayan: Anlayan bilen (kişi).

Ol benem kim kendüzini **añlayan**
Kim niğâbından yüzünü **añlayan**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 17). [*añlayan,*]

(Mes. 40: m. 18; Mes. 40: m. 55; Mes.
40: m. 28)

añma: Hatırlamak, akla getirmek.

Eytdi hîç unıtmaduğuz biz sizi
Gerçi siz **añmaduñuz** hergiz bizi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 74). [*añmaduñuz, -du, -ñuz*]

añma: Hatırlamak, söz etmek.

Tañrı adın **añmadan** söylemegil
Sözünü ansuz beyân eylemegil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
1). [*añmadan, -dan*]

anne: Anne. (*Burada anne, tavuktur*).

Dām içinde zevki yokdur dānenüñ
Yavırdan artuğ nesi var **annenüñ**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
14). [*annenüñ, -nüñ*]

añra: Kükremek.

Aslan eydür **añrayubanın** aña
Kim ne vaqıtdur ki gelürsin baña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
151). [*añrayubanın, -y, -uban, -ın*]

ansuz: Onsuz.

Ölmek **ansuz** diri olmağdan delim
Yig-durur yüz 'illet ile iy hakim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra*
25). [*ansuz,]*

(*Mes. 19: m. 34; Mes. 19: m. 35; Mes.*
32: m. 170; Mes. 81: m. 118; Mes. 81:
m. 126; Mes. 101: m. 86; Mes. 105: m.
25)

ansuz: Ansızın, birdenbire.

Kaçar-iken nāgeh etegin başar
Sürçer **añsuzda** vü yidügin kuşar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
66). [*añsuzda, -da*]

ansuz: Padişah, hükümdar || Allah.

Çün bizüm maqşüdümüz şulñan-durur
Cennet **ansuz** bize bir zindān-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
148). [*ansuz,]*

ansuz: O'nsuz. Allah olmadan.

Tañrı adın añmadan söylemegil
Sözünü **ansuz** beyân eylemegil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
2). [*ansuz,]*

ansuz: Onsuz (*Papağan*).

Hıvōcadan ol bir dem ayrılmaz-ıdı
Hıvōca **ansuz** bir nefes olmaz-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
22). [*ansuz,]*

añsuzın: Ansızın, birdenbire.

Añsuzın bir derde oğradı 'aceb
Eyledi ol derde dermānın taleb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
13). [*añsuzın,]*

(*Mes. 27: m. 100; Mes. 30: m. 179;*
Mes. 60: m. 74; Mes. 60: m. 74; Mes.
72: m. 37; Mes. 92: m. 17)

anuñ: Onun (*Simurg'un yani yüce yaradan*
kastediliyor).

'Ālem **anuñ** bir kanadıdır görüñ
Kanatın görenden ol kuşu şoruñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
21). [*anuñ,]*

(*Mes. 2: m. 31*)

anuñ: Onun (*Simurg kastediliyor*).

Bir kanatdan olmağıl biñ naqşa yār
Kim **anuñ** yüz biñ kanadı dağı var
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
40). [*anuñ,]*

(*Mes. 2: m. 38; Mes. 38: m. 6*)

anuñ: Onun. (*Şeyh'in*).

Hem-nişinler çün görürler hālını
Her biri añlar **anuñ** aqvālını
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
110). [*anuñ,]*

(*Mes. 10: m. 110; Mes. 68: m. 14*)

anuñ: Onun (*oğlanın*).

Çün bağışlar husrev **anuñ** cānını
Viribir Haq derdinüñ dermānını

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 107). [anuñ,]

anuñ: Onun (Papağan).

Dün ü gün **anuñ-ıla** hem-rāz-ıdı
Hem-nişin ü hem-dem ü hem-sāz-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 13). [anuñ-ıla, --ıla]

anuñ: Onun. / O. Üçüncü tekil şahıs zamiri.

Kim Müselmân-ısa ol kuşu sora
Kâfir **anuñ** kanadı nakşın göre
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 18). [anuñ,]

(Mes. 2: m. 35; Mes. 3: m. 19; Mes. 5: m. 92; Mes. 5: m. 127; Mes. 5: m. 158; Mes. 5: m. 209; Mes. 5: m. 211; Mes. 5: m. 212; Mes. 6: m. 29; Mes. 6: m. 38; Mes. 7: m. 9; Mes. 7: m. 16; Mes. 10: m. 66; Mes. 10: m. 73; Mes. 10: m. 77; Mes. 10: m. 79; Mes. 10: m. 148; Mes. 13: m. 29; Mes. 14: m. 56; Mes. 14: m. 59; Mes. 15: m. 27; Mes. 15: m. 113; Mes. 15: m. 117; Mes. 16: m. 103; Mes. 16: m. 104; Mes. 18: m. 31; Mes. 19: m. 32; Mes. 21: m. 18; Mes. 26: m. 14; Mes. 27: m. 94; Mes. 30: m. 122; Mes. 30: m. 145; Mes. 30: m. 150; Mes. 32: m. 20; Mes. 32: m. 87; Mes. 38: m. 12; Mes. 39: m. 72; Mes. 40: m. 22; Mes. 40: m. 31; Mes. 40: m. 44; Mes. 45: m. 21; Mes. 47: m. 48; Mes. 47: m. 85; Mes. 48: m. 14; Mes. 50: m. 2; Mes. 50: m. 61; Mes. 50: m. 62; Mes. 51: m. 36; Mes. 52: m. 13; Mes. 59: m. 2; Mes. 61: m. 7; Mes. 63: m. 34; Mes. 65: m. 139; Mes. 66: m. 15; Mes. 66: m. 59; Mes. 66: m. 84; Mes. 71: m. 11; Mes. 72: m. 80; Mes. 72: m. 236; Mes. 72: m. 376; Mes. 72: m. 440; Mes. 72: m. 488; Mes. 74: m. 10; Mes. 80: m. 14; Mes. 80: m. 22; Mes. 81: m. 116; Mes. 81: m. 122; Mes. 82: m. 8; Mes. 88: m. 118; Mes. 91: m. 209; Mes. 91: m. 217; Mes. 91: m. 261; Mes. 94: m. 4; Mes. 94: m. 25; Mes. 94: m. 40; Mes. 96: m. 42; Mes. 100: m. 29; Mes. 101: m. 30; Mes. 101: m. 33; Mes. 101: m. 51; Mes. 101: m. 89; Mes. 105: m. 28; Mes. 105: m. 54; Mes. 105: m. 79; Mes. 105: m. 118; Mes. 107: m. 152; Mes. 109: m. 23; Mes. 110: m. 46; Mes. 111: m. 74)

anuñ: Onun (sevgilinin).

Tā'at **anuñ** tapusu gelür baña
Ka'be **anuñ** kapusu gelür baña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 17). [anuñ,]

(Mes. 45: m. 18; Mes. 45: m. 27; Mes. 47: m. 47)

anuñ: Onun (Allah kastedilerek).

Bir-durur Şāni' kim **anuñ** mişli yok
Ol yaratduğı cihānda şun'ı çok
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 27). [anuñ,]

(Mes. 81: m. 100; Mes. 84: m. 151; Mes. 84: m. 152)

anuñ: Onun (fermanın).

Eydür iy ebleh ne vaktıdur **anuñ**
Kim sen eydürsin ki göster fermanın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 83). [anuñ,]

anuñ: Onun, üçüncü tekil kişi zamirinin ilgi hāl eki almış şekli. (padişah kastedilerek).

Key hālifedür kim **anuñ** bī-gümān
Tañrı təcini viribir her zamān
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 177). [anuñ,]

anuñ: Onun (Yemliha'nın).

Eytdiler vardur **anuñ** bir 'avratı
Key setire 'avrat u çok ni'meti
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 377). [anuñ,]

anuñ: Onun (Ayaz'ın).

Katlanımadı **anuñ** hicrānına
Okıdı bir hādimi eyvānına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 7). [anuñ,]

(Mes. 88: m. 105; Mes. 88: m. 106;

anuñ: *Onun (Kaknüs).*

Bir yıl üstine geçicek bir dağı
Çıkar ol külden **anuñ** yavriçağı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 52*). [*anuñ,]*

anuñ: *Onun (pervane yerine).*

Bir kanadıyla bir ayağı tamām
Kaḫara köynidi **anuñ** ve's-selām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 44*). [*anuñ,]*

anuñ bigi: *Onun gibi.*

Ne ki yidi vü yiyiser yig-durur
İt **anuñ bigi** kişiden yig-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 87, Mısra 6*). [*anuñ bigi,]*

anuñ canı: *Onun canı (Yemliha'nın).*

Vireyim bu ton-ıla bu altunı
Kaḫmına kim şād ola **anuñ canı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 368*). [*anuñ canı,]*

anuñ cānına: *Onun canı (Yemliha'nın).*

Ḥaḫḫ'a ḫodum anı nesi varı uş
Algıl **anuñ cānına** ḫarc eyle ḫoş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 424*). [*anuñ cānına, -na]*

(*Mes. 72: m. 424; Mes. 72: m. 432*)

anuñ eli: *Onun eli.*

Degme bir işde ki aḫvāli ola
Anuñ eli pādīşāh eli ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 26*). [*anuñ eli,]*

anuñ gibi: *Onun gibi.*

Şūrete ḫalan kişi 'āşık degül
'Işḫ **anuñ gibi** ere lāyık degül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 144*). [*anuñ gibi,]*

(*Mes. 94: m. 53; Mes. 88: m. 112;
Mes. 6: m. 33; Mes. 10: m. 74; Mes.
45: m. 26; Mes. 39: m. 75*)

anuñ gibi: *Onun gibi || Karga.*

Ḥayf ola benüm gibi dānā kişi
Kem ola **anuñ gibi** nādān işi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 52*). [*anuñ gibi,]*

anuñ göñline: *Onun gönlü.*

Pādīşāhuñ ḫāsekisi ol olur
Ḥaḫ'dan **anuñ göñline** yüz yol olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 136*). [*anuñ göñline, -ne]*

anuñ işi: *Onun işi.*

Şer' ḫükminden birin şıyan kişi
Ola mı hergiz ḫarīḫ **anuñ işi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 99, Mısra 16*). [*anuñ işi,]*

anuñ uçun: *Onun için.*

Et yimeyüp kāni' olayım direm
Anuñ uçun günde bir süñük yirem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra 22*). [*anuñ uçun,]*

(*Mes. 81: m. 59β*)

anuñ yüzini: *Onun yüzü.*

Varayım **anuñ yüzini** göreyim
Size bir gerçek ḫaber getüreyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 81*). [*anuñ yüzini,]*

anuñçun: *Bu yüzden, bundan dolayı.*

Kim ḫuyuda anı saña gösterem
Saña sığınmak **anuñçun** isterem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 236*). [*anuñçun,]*

anuñ-ıçun: *Onun için.*

Ne ki ol şahşuñ bañıl urdı adın
Anuñ-ıçun zekātuñ bilmez dadın
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
292). [*anuñ-ıçun,]*

(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
170). [*'ār,]*

(*Mes. 11: m. 54*)

(*Mes. 5: m. 294; Mes. 18: m. 4; Mes.*
22: m. 117; Mes. 26: m. 8; Mes. 35:
m. 3; Mes. 39: m. 22; Mes. 40: m. 26;
Mes. 44: m. 11; Mes. 47: m. 72; Mes.
47: m. 138; Mes. 50: m. 48; Mes. 50:
m. 126; Mes. 69: m. 224; Mes. 72: m.
113; Mes. 72: m. 138; Mes. 72: m.
250; Mes. 72: m. 575; Mes. 85: m. 94;
Mes. 105: m. 74; Mes. 105: m. 120;
Mes. 106: m. 3; Mes. 30: m. 239)

'ār ol-: *Utañ duymak, utanmak.*

Cāndan istedi ki key bızār ola
İstemedi kim arada **'ār ola**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
18). [*'ār ola, -a]*

(*Mes. 12: m. 227*)

anuñ-ıla: *Onun ile, onunla birlikte.*

Her kimi kim kıldı sımurğ ihtiyār
Olmadı **anuñ-ıla** cüz baht yār
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra*
12). [*anuñ-ıla,]*

(*Mes. 65: m. 37; Mes. 81: m. 6; Mes.*
85: m. 55; Mes. 88: m. 96; Mes. 91:
m. 208; Mes. 104: m. 46)

ara: *İçinde, arasında.*

Bāğ **arasındaki** bōstāndur yüzi
Şanasın kim bir gülistāndur yüzi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra*
11). [*arasındaki, -sın, -da, -ki]*

(*Mes. 52: m. 41*)

ar: *Utanmak, çekinmek.*

İstemekden oturup **armayalum**
Pīşvāsuz hem yola varmayalum
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra*
15). [*armayalum, -ma, -y, -alum]*

ara: *Bulunulan ortam(dan), içlerinden.*

Birümüzi **aradan** server kıluñ
Pādişāh istemege rehber kıluñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra*
17). [*aradan, -dan]*

ara: *Arasına, ortasına.*

ar: *Yorulmak. (Düşünce bağlamında).*

Eydür **armadum** ben ol müşkilde rāy
Nañvı eydür yarı 'ömrüñ yoğa say
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra*
15). [*armadum, -ma, -du, -m]*

Hālkuñ **arasında** birağdum anı
Kim ferişteh geldi vü qodı bunı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
77). [*arasında, -sın, -da]*

ara: *Araya, arasına.*

ar: *Yorulmak, yorgun düşmek.*

Bir nefes hiç **aruban** eglenmedüm
Yā biraz oturuban diñlenmedüm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra*
45). [*aruban, -uban]*

Pes bu ümmet hükmine birikmedüñ
Sen Muħammed hem **araya**
sığmaduñ (*Mantiku't-Tayr, Mesnevi*
78, Mısra 94). [*araya, -ya]*

ara yirde: *Orada; toplum arasında.*

'ār: *Utanma duygusu, hicap.*

Gitdi 'aqlum gitdi şabrum gitdi yār
Qaldı 'ışk u qaldı neng ü qaldı **'ār**

Ol kişi kim etmeginden yig ola
İşi **ara yirde** dād u yig ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra*
22). [*ara yirde,]*

ara virde: *Ortada.*

Her biri kim **ara virde** söyleye
Kendüzine anı bir 'özü eyleye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 37, Mısra 3*). [*ara virde,]*

ara virde: *Arada.*

Nisbetümüz **ara virde** var-ısa
Anuñ-ıla vü bize ol yār-ısa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 38, Mısra 11*). [*ara virde,]*

ara vire: *Araya, ortaya.*

Geldi hühdüd **ara vire** bī-ılecāc
Hüllesi egninde vü başında tāc
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 1*). [*ara vire,]*

ara vire geldi: *Ortaya gelmek.*

Kibr ile **ara vire geldi** hümā
Kamu kuşlar pādīşāhlıgım uma
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra 1*). [*ara vire geldi, -di]*

arada: *Ortada.*

Cāndan istedi ki key bīzār ola
İstemedi kim **arada** 'ār ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 18*). [*arada,]*

arada: *Aramızda.*

Kim bize iy **arada** server olan
Yolda her birümüze rehber olan
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 109*). [*arada,]*

arada: *Orada, o yerde.*

Degmesi eydür benem hōd **arada**
Benden artuğ kimse yoğdur yörede
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 107*). [*arada,]*

(*Mes. 91: m. 28; Mes. 91: m. 42*)

arada: *Arada; iki şeyin arasında.*

Mecnun'uñ istediği Mevlī-y-idi
Dek **arada** vāsīta Leylī-y-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 156*). [*arada,]*

aradan: *Oradan.*

İlla ben bildüğümü şerh ideyim
Bilmediğim **aradan** tarh ideyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 4*). [*aradan,]*

aradan: *İçlerinden, aralarından.*

Bir kelebek **aradan** eydür beni
Viribiñ aña ki bilürem anı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 33*). [*aradan,]*

aradan: *Aradan (çekilmek).*

Çün muğayyed var ola mağv **aradan**
Kala muğlak var kim oldur yaradan
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 141*). [*aradan,]*

aradan gide: *Aradan çekilmek.*

Şanma kim iblīs **aradan gide**
Hey neler idem saña ben dünyede
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 71*). [*aradan gide, -e]*

aradan gider: *Bulunduğu yeri terk etmek; ortadan kaybolmak.*

Gün doğıcağ gice **aradan gider**
Varuñ eydüñ göreyim baña n'ider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 71*). [*aradan gider, -er]*

aradan gitdi: *Ortadan kaybolmak, yok olmak.*

Ol küdüret şol kadar ihdād-ıla
Aradan gitdi vü az bīdād-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 36*). [*aradan gitdi, -di]*

aradan gitdünü: Ortadan kaybolmak, yok olmak.

Şimdi kim siz biz, siz ü biz hem sizüz
Siz **aradan gitdünü** kamu bizüz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 136). [aradan gitdünü, -dünü]

arak: Raki.

Niçeme kim küfri dinden fark olur
İlla hacletden **araktan** garç olur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 80). [arakdan, -dan]

arām: Durma, dinlenme, rahat, huzur.

Yok-durur hiç dünyada **arāmumuz**
Lā-mekāndur dāne-y-ile dāmumuz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 35). [arāmumuz, -umuz]

arām irmedi: Durup dinlenmek.

Bir nefes nefsüme **arām irmedi**
Hırşum āgāzına encām irmedi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra 5). [arām irmedi, -me, -di]

arām u qarāruñ olmadı: Durmak ve istikrarlı olmak.

Zār-ıla bir rüzigāruñ olmadı
Bir dem **arām u qarāruñ olmadı**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 12). [arām u qarāruñ olmadı, -ma, -dı]

aramuzda: Kişilerin birbirleri ile ilgili yakınlıkları, dostluk, samimiyet. İki kişi arasındaki ilişki, ilgi, alaka.

Pādişāh eydür bizüm bir gizlü yol
Aramuzda var degül kim izlü yol
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 60). [aramuzda,]

arasında: İçinde, arasında.

Kim beni kāfirler **arasında** öğ
Milletüñ terk eyle vü bütlere sög

(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 235). [arasında,]

(Mes. 40: m. 55; Mes. 60: m. 108)

arasında: Arasında.

Şeyh ile Tañrı **arasında** meger
Bir küdüret var-ıdı key mu'teber
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 33). [arasında,]

arasında: İçinde.

Çün görürler şeyhi zār u dil-figār
Şādi vü gam **arasında** bī-qarār
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 84). [arasında,]

arāviş bula: Düzen bulmak; huzur bulmak.

Mülk inşāfumdan **arāviş bula**
Halk ihsānumdan āsāviş bula
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 27). [arāviş bula, -a]

arāz: Varlığı başkasına muhtaç olan.

Şekl ü şüret kim **arāzdur** kalmaya
Cāvidān bākī vü cüz cān ölmeye
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 35). [arāzdur, -dur]

arāz: Devamlılığı ve kalıcılığı olmayan, kendi başına bir varlığı bulunmayan ve var olmak için dayanacak bir cevhere muhtaç olan şey.

İlmüñ anda i'tibāri ola mı
Cevheri kimse **arāzdan** bile mi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 86). [arāzdan, -dan]

(Mes. 95: m. 28; Mes. 96: m. 41; Mes. 96: m. 30; Mes. 109: m. 6)

ard: Arka.

Oyn ide el **ard-ıla** bir kez kaçır
Rüstem'i atdan yir üstüne yıkar
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 131). [ard-ıla, --ıla]

(Mes. 30: m. 178; Mes. 30: m. 225)

ardına düşer: Bir kimseyi takip etmek, peşinden veya yolundan gitmek, arkasına düşmek.

Atlu **ardına düşer** anı kovar
Ol dağı kurtılmağa yavlağ iver
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 63). [ardına düşer, -er]

ardına düşerler: Arkasından gitmek, peşine düşmek.

Şeyhün **ardına düşerler** kâmusı
Hem yöresine üşerler kâmusı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 37). [ardına düşerler, -er, -ler]

ardınça: Bir kimsenin arkasından, peşinden.

Hırşuñ **ardınça** yüzersin sen şuda
Kim nehengi seni bilmeyüp yuda
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 9). [ardınça,]

(Mes. 72: m. 49; Mes. 72: m. 53; Mes. 72: m. 80; Mes. 72: m. 430)

ardınça gider: Arkasından gitmek, takip etmek.

Fikretüm çün şöret **ardınça gider**
Nefs beni [bir] deve gibi yider
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra 9). [ardınça gider, -er]

ardınca git: Arkasından gitmek, takip etmek.

Söyler aña ol güneş kim rağbet it
Şeyh gitdi sen dağı **ardınca git**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 112). [ardınca git,]

ardında: Art, arka, arkasında.

Kim bizüm bir şāhumuz var bī-hilāf
Ol tağ **ardında** ki dirler Kūh-ı Kāf
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 26). [ardında,]

arı: Temiz, mukaddes, münezzeh.

Geldi kaç ortalarına key **arı**
Kim hemîşe şu içindedür yiri
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra 1). [arı,]

(Mes. 27: m. 103; Mes. 28: m. 39)

arı: Güzelce, iyice.

Muğri çün dikdi durugeldi beri
Bir su `âli şordı vâ` izden **arı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 108). [arı,]

(Mes. 72: m. 327)

arı: Temiz, saf, mukaddes || Gerçek, hakiki.

Bu iki ad-ıla bir `âlem eri
Olıblem mi diye bir dem **arı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 194). [arı,]

arı: Saf, temiz.

Büşr eydür küp şuyına talduğuñ
Arı şuyı sen mülevveş kılduğuñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 330). [arı,]

(Mes. 72: m. 327; Mes. 96: m. 55)

arı: Güzelce, iyice; tertemiz.

Enbiyâ yüzici gibi dürleri
Din deñizinden çıkardılar **arı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 90). [arı,]

arı ola: Temizlenmek.

Arusuz olıçağın aru tonı
Arı ola çün yuduñ girü anı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 100). [arı ola, -a]

arı olur: Temizlenmek.

Yigid er kocalıcağ karı olur
Arısuz ton yuyıcağ **arı olur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra*
6). [*arı olur, -ur*]

arid: Yıkamak, temizlemek, arındırmak.

Mü' mini imānda yār idiserüz
Ka' be'yi bütlerden **aridisaruz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
24). [*aridisaruz, -i, -sar, -uz*]

arılığ: Temizlik, arılık.

Ben bu zühd ü **arılığ-ıla** kaçan
Olmayam müzdi yazuğından seçen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra*
19). [*arılığ-ıla, --ıla*]

(*Mes. 26: m. 3*)

arın: Temizlenmek.

Yine bir kaynamağ-ıla **arınur**
Mis köyinür altun anda görünür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
109). [*arınur, -ur*]

arısuz: Temiz olmama, kirli.

Şād-isañ olmayasın kayğu-y-ıla
Arısuz-isañ yunasın şu-y-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra*
6). [*arısuz-isañ, --isañ*]

(*Mes. 77: m. 6*)

arısuzlar: Temiz olmayan, kirli olan(lar).

Kim cünüb olmaz-ısa güşl n'ider
Arısuzlar şuda her gün güşl ider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra*
12). [*arısuzlar,]*

arıt: Temizlemek, arıtmak.

Çün **arıtmaduñ** mürüvvet gölini
Sen ne bilesin fütüvvet yolını
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
545). [*arıtmaduñ, -ma, -du, -ñ*]

(*Mes. 81: m. 92*)

‘arız: Yanak, sevgilinin yanağı.

Yaz anuñ yüzi katında güz gibi
Zülfi giçe **‘arızı** gündüz gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
78). [*‘arızı, -i*]

‘arız: Yanak.

Qaddi serv ü **‘arızı** sımīn-durur
Yüzi hūrşīd ü haṭı müşkīn-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra*
5). [*‘arızı, -i*]

‘arızı: Sonradan çıkan, gelip geçici.

Bende çün kim **‘arızdūr** ol günāh
Ben daḥı bu tevbeye kıldum penāh
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
91). [*‘arızdūr, -dūr*]

‘arif: Ârif, bilge kişi.

Geh gemide gāh deñizde ola
‘Arif işi dünyada yā ne ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra*
18). [*‘arif,]*

‘arif: İrfan sahipleri.

Size eyvān u bize şultān gerek
A' mā loğma **‘arife** Loğmān gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra*
22). [*‘arife, -e*]

‘arif: Bilen, bilgi sahibi, âlim, bilgin.

Biri şorar kim bu **‘arif** kim-durur
Kim dükeli fitneden sālīm-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 64, Mısra*
1). [*‘arif,]*

(*Mes. 64: m. 5; Mes. 64: m. 8; Mes.*
65: m. 1; Mes. 65: m. 115; Mes. 65:
m. 117; Mes. 65: m. 123; Mes. 65: m.
117; Mes. 65: m. 123; Mes. 65: m.
131; Mes. 65: m. 121; Mes. 65: m.
127; Mes. 65: m. 130; Mes. 65: m.
107; Mes. 84: m. 58; Mes. 85: m. 59;
Mes. 96: m. 67; Mes. 97: m. 11; Mes.
101: m. 63)

‘arif kılan: İlim sahibi yapmak.

Kāfiri mü’min kılan anlar-durur
Mü’mini ‘**arif kılan** bunlar-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 106*). [‘arif kılan, -an]

‘arif oluram: İrfan sahibi olmak, gönül ehli olmak.

Gāh bir ‘āmī oluram cām-ıla
Gāh bir ‘**arif oluram** nām-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 32*). [‘arif oluram, -ur, -am]

aristo: Yunan filozofu, akıl, hikmet ve doğrunun sembolü.

İştılāhumuz **Aristo** dilidür
Biz hākīmlerüz bu Yunan ilidür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 185*). [aristo,]

arkamdağı: Arkamdaki (vücut, beden bağlamında).

Küp şuyından gısl ideyim key arı
Kim gide **arkamdağı** kirler varı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 328*). [arkamdağı,]

arkar: Boynuzundan bıçak yapılan dişi dağ keçisi.

Rüstem-i dāstān çıkardı gürzini
Güç-ile bir **arkara** urdı anı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 120*). [arkara, -a]

arkun arkun: Yavaş yavaş, ağır ağır, hafif hafif, giderek.

Ṭavşan aslandan girü kalur-ıdı
Arkun arkun korkudan gelür-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 228*). [arkun arkun,]

arkun arkun: Yavaş yavaş.

Hān-u-mān u mülk ü māl anda düze
Arkun arkun mihrini bundan üze
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 10*). [arkun arkun,]

arkuncak: Yavaşça, hafifçe.

Ol kişi bir top gibi dutdı anı
Kodı **arkuncak** yire ol tevseni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 84*). [arkuncak,]

armağan: Armağan, hediye.

Görgil anlaruñ cevābını saña
Ne dir anı **armağan** getür baña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 54*). [armağan,]

(*Mes. 32: m. 95; Mes. 32: m. 96; Mes. 32: m. 27*)

armağı gider: Yorgunluğu atmak.

Büşr bir kaç lokma yir el-ḥamd ider
Dinlenür bir lahza **armağı gider**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 400*). [armağı gider, -er]

arpa arpa: Ufak ufak, ince ince.

Tahta remliyle cihāni bī-ḥicāb
Arpa arpa eyledüm yüz kez ḥisāb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 26*). [arpa arpa,]

(*Mes. 72: m. 413*)

‘arş u hâtem: Arş ve hâtem.

‘Arş u hâtem cenneti vü kalanı
İşbu kavmuñdur ki şerḥ itdüm anı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 19*). [‘arş u hâtem,]

‘arşa irer: Arşa yükselmek, göğe ulaşmak.

Yüzlerinin pertevi ‘**arşa irer**
Her biri bir ağaç almasın direr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 15*). [‘arşa irer,]

arşlan: *Arşlan.*

Her 7aęuñ nite ki bir **arşlanı** var
Cānavarlaruñ dağı bir cānı var
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 73*). [*arşlanı, -ı*]

art-: *Artmak, fazlalaşmak.*

Atlu bakmaz hıç anuñ sögmegine
Hışımı **artar** depesin dögmegine
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 60*). [*artar, -ar*]

art: *Fazlalaşmak, çoğalmak.*

Bir menıyi kodılar şāhib-fenā
Yüz men **arturdu** dağı ol bir menā
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 50*). [*arturdu, -ur, -dı*]

(*Mes. 36: m. 28; Mes. 71: m. 34; Mes. 74: m. 11; Mes. 86: m. 25; Mes. 101: m. 57*)

art: *Asmak.*

Ol kişi eydür bu dükkānda bir **art**
İşbu cism ü cānumı mızānda dart
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 35*). [*art,]*

(*Mes. 81: m. 27; Mes. 81: m. 33*)

art: *Yüklemek, koymak; asmak.*

Şeyh eydür kağısını dartayım
Evvel ü bey' ü şirāda **artayım**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 38*). [*artayım, -ayım*]

art: *Fazlalaşmak, çoğalmak; artmak, kār etmek.*

Dünyāda eksilme her bir işde **art**
Ben terāzū eyledüm gel anda dart
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 193*). [*art,]*

artuğ: *Başka.*

Gözümü dıkdüm ki gönlüm yağmaya
Şāh yüzinden **artuğına** bakmaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 6*). [*artuğına, -in, -a*]

artuğ: *Fazla, çok.*

Halk sözi **artuğı** yalan-durur
Muştafā'nuñ kavli ābādān-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra 19*). [*artuğı, -ı*]

(*Mes. 63: m. 187*)

artuk: *Bundan başka.*

Vezn-içün lafzuñ gidermiş harfini
Artuk eksük söylemiş söz şarfını
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 120*). [*artuk,]*

artuk: *Artık, bundan böyle.*

Söz hurūfin **artuk** eksük kılmadı
'Ālim añladı vü cāhil bilmedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 125*). [*artuk,]*

(*Mes. 47: m. 131*)

artuk: *Başka.*

Söz-durur cānuñ çırağın ışıdan
Sözden **artuk** ne kalısar kişiden
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 4*). [*artuk,]*

(*Mes. 27: m. 14; Mes. 30: m. 296; Mes. 65: m. 84; Mes. 65: m. 10; Mes. 70: m. 5; Mes. 84: m. 138; Mes. 85: m. 59; Mes. 88: m. 72; Mes. 109: m. 18; Mes. 111: m. 60*)

artuk: *Daha çok, daha fazla.*

Bir adıyla devleti yokdur bunuñ
Yoħsa 7ağdan güci **artukdur** bunuñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 148*). [*artukdur, -dur*]

(*Mes. 50: m. 86; Mes. 75: m. 58; Mes. 81: m. 87; Mes. 87: m. 12*)

artuk: ...den fazla, ... den daha çok.

Günde yüz biñ ğuşlı **artuĸ** eylerem
Yüz biñ azdur ben daĸı çok iderem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra 11*). [*artuĸ,]*

(*Mes. 75: m. 25*)

artuk gele: Fazla gelmek.

Dartar-ısam kıymeti **artuĸ gele**
Dükeli 'âlemden ü hem yig gele
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 81*). [*artuĸ gele, -e]*

(*Mes. 81: m. 105*)

artuk ola: Fazla olmak.

Hâĸ katında dartılacak iy hâĸim
Artuĸ ola yirden ü gökden delim
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 166*). [*artuĸ ola, -a]*

artuk ola: ...den fazla olmak.

Yüz hâzîne gevherüm **artuĸ ola**
Yüz direm ben illa daĸı çok ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 9*). [*artuĸ ola, -a]*

artuk olısar: Fazla olmak.

Niçeme kim yazuĸuñ çok olısar
Raĸmetinden kaçan **artuĸ olısar**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra 16*). [*artuĸ olısar, -ısar]*

artur: Çoĸaltmak, artırmak.

Mülk ü mâlin **arturan** bir taş-ıdı
Ol taşı şorar-ısañ bir kaç-ıdı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 11*). [*arturan, -an]*

artur: Fazlalaştırmak; yükseltmek || Övmek.

Mu 'tekid bir uluyı **arturmaĸa**
Yalan ura mı aña ĸadr urmaĸa

(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 43*). [*arturmaĸa, -maĸ, -a]*

artur: Çoĸaltmak, daha etkili duruma getirmek.

Ol kim üç baĸlı-durur evvel dili
Gözi baĸlu daĸı **arturur** yolu
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 492*). [*arturur, -ur]*

aru tonı: Temiz giysi.

Arusuz olıçaĸın **aru tonı**
Arı ola çün yuduñ girü anı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 99*). [*aru tonı, -ı]*

aruĸ: Zayıf.

Ol semizi ben **aruĸa** virdiler
Tapuña getürmege gönderdiler
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 163*). [*aruĸa, -a]*

aruk: Zayıf.

Kim **aruk** tavşan yiyince ol ulu
Bir semiz yaĸluyı eylesün ülü
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 165*). [*aruk,]*

'**arüs:** Gelin.

Şimdiden girü saña gam hõş degül
Bu '**arüsilerde** mâtem hõş degül
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 92*). [*'arüsilerde, -i, -ler, -de]*

aruşuz: Kirlik, temiz olmama durumu.

Ne arıdan göñli fersüde ola
Ne **aruşuzlıĸdan** âlüde ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 104*). [*aruşuzlıĸdan, -lıĸ, -dan]*

arusuz olıçaĸın: Kirilenmek.

Arusuz olıçaĸın aru tonı
Arı ola çün yuduñ girü anı

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 99). [arusuz olıçağın, -ıçağın]

'arz ideler: Sunmak.

Çün ölüm gele vü ma'nî deñizin
Cāna eyle **'arz ideler** añsuzın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 100). ['arz ideler, -ler]

'arza eyle: Sunmak, takdim etmek.

Şeyh eydür yüzünüñ mihrābını
'Arza eyle baña her bir bābını
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 26). ['arza eyle,]

'arza eyledük: Sunmak.

Ne begi koyam ne sizi dir bize
İy beg uş biz **'arza eyledük** size
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 100). ['arza eyledük, -dük]

'arza eylenür-ise: Sunmak, takdim etmek.

'Arza eylenür-ise cevherlerüm
Şeb-çırāğ ola kamu gevherlerüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 21). ['arza eylenür-ise, -n, -ür, --ise]

'arza kıl: Sunmak, takdim etmek || Göstermek.

Birisi eydür ki bir dem sākin ol
'Arza kıl imānı girü mü'min ol
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 64). ['arza kıl,]

'arza kıl-: Sunmak, takdim etmek.

Derdüme luţf eyle dermān **'arza kıl**
Küfri kodum baña imān **'arza kıl**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 63). ['arza kıl,]

(Mes. 16: m. 64; Mes. 41: m. 2; Mes. 77: m. 27; Mes. 5: m. 58)

'arza kıldı kendüzin: Kendini göstermek.

Çün işitdi Ādem İblīs'ün sözün
Kağıdı vü **'arza kıldı kendüzin**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 2). ['arza kıldı kendüzin,]

ārzü: İstek.

Kuş kanadı çün kafasda sağ ola
Ārzüsü būsitān u bāğ ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 18). [ārzüsü, -sı]

ārzüsü cāmından: İstek şarabı.

Ārzüsü cāmından olanlara mest
Görmedüm bunuñ gibi şehvet-perest
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra 15). [ārzüsü cāmından,]

as: İdam etmek, asmak.

Boğazından müdde'ileri **aşuñ**
Ġaybet iden kişinüñ dilin kesüñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra 13). [aşuñ, -uñ]

as: Asmak.

Büşr'e bir āstāne açdı şāhvār
Aşdı on kändil içinde zer-nigār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 478). [aşdı, -dı]

(Mes. 81: m. 22; Mes. 81: m. 24; Mes. 81: m. 13; Mes. 90: m. 13)

as: Asmak, bir yere tutturmak. || Bir kimseyi boğazına ip geçirip ayaklarını yerden keserek sallandırmak suretiyle öldürmek, idam etmek.

Zālimi boynından ilkin **aşalar**
Andan ellerin dibinden keseler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra 19). [aşalar, -a, -lar]

as: Asmak, öldürmek.

Elüme girseñ seni **aşa-y-ıdum**
Bulsa-y-ıdum dilüni kese-y-ıdum
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 29). [aş-a-y-ıdum, -a, --y, --ı, -du, -m]

āṣa: *Asmak, bir yere tutturmak.*

‘Āṣıḳ ol-durur ki ‘ālemden kese
Gönlünü vü yāri zülfinde **aṣa**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra*
54). [*aṣa, -a*]

‘aṣā: *Uzun baston, değnek. || Dayanak.*

Olmaya her yolda iy yār-ı şafā
Pīṣvāsı görmezün illā ‘aṣā
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
108). [*‘aṣā,]*

āṣaf: *Hız. Süleyman'ın veziri.*

Vaṣf ider-idi Süleymān'ı ‘aṣīm
Yig-idi **Āṣaf'dan** ol tütüm delīm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
128). [*āṣaf'dan, -'dan*]

āṣaf: *Vezir, sadrazam.*

Çoḳ kerāmetler cihānda rīv-idi
Ança **Āṣaf** adlu kim bir dīv-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra*
62). [*āṣaf,]*

āṣaf-ı vakt u süleymān-ı zamān: *Hız.*
Süleyman devrinin Āṣaf'ı.

Tapusunda bir vezīr-i kārđān
Āṣaf-ı vakt u Süleymān-ı zamān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
14). [*āṣaf-ı vakt u süleymān-ı zamān,*
]

āsān: *Kolay, zahmetsiz.*

Çün ben **āsān** gösterem müşkilleri
Delüden bilmeyesin ‘aḳılları
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra*
53). [*āsān,]*

āsār: *Eser, eserler.*

Er kim **āsārı** cihānda ḳalmadı
Yā kitābı birle şöhret bulmadı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
123). [*āsārı, -ı*]

āsār: *İzler.*

Eydür imdi tız yōri kim görmeye
Rüstem **āsārumuza** hıç irmeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
140). [*āsārumuza, -umuz, -a*]

‘aṣāyı ejdehā eyler: *Asayı büyük
yılana/ejderhaya dönüştürmek. (Hz. Musa'nın
mucizelerinden biri).*

Kim **‘aṣāyı ejdehā eyler** biri
Taş parasını deve eyler biri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra*
31). [*‘aṣāyı ejdehā eyler, -r*]

āsāviş: *Rahatlık, huzur.*

Mülk inşāfumdan ārāyiş bula
Halk ihsānumdan **āsāviş** bula
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra*
28). [*āsāviş,]*

‘ases-başı: *Gece bekçisinin başı.*

Kendüzünü āhılıḳda iy ‘azız
Bir **‘ases-başı** bilesin bī-temiz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
562). [*‘ases-başı,]*

āṣhāb: *Dost.*

Gökleri çün baḥş idem **aṣhāb-ıla**
Yüz raşad bağlayam uşurlāb-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
41). [*aṣhāb-ıla, --ıla*]

āṣhāb: *Peygamberimizi görmek ve sohbetine
ermek şerefine sahip kimseler.*

Muṣtafā eydür aña kim iy pāk-bāz
Cümle **aṣhāb** ortasında ser-firāz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
32). [*aṣhāb,]*

āṣhāb: *Bir büyük zat ile sohbet ve mesleğine
mutabaat edenler || Dostlar.*

Ol gice **aṣhābı** ḳamu cem ‘-ile
Gönlün isteyü oturdılar bile

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 173). [aşhâbi, -i]

(Mes. 14: m. 73; Mes. 14: m. 74;
Mes. 16: m. 36)

‘âsi: Allah'ın emirlerine uymayan, günahkâr (kimse).

Kime kim gerek-ise rahmet kılam
Kime gerekmez-ise ‘âsi bilem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 84). [‘âsî,]

‘âsi: Başkaldırıcı, asi, isyankâr.

Sen hakîkat bil ki yüz ‘âlem günâh
Maıv ola çün kim kıla ‘âsi bir âh
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 98). [‘âsi,]

(Mes. 78: m. 62; Mes. 78: m. 44; Mes.
78: m. 50; Mes. 98: m. 8)

‘âsi: Günahkar.

Diler-istem ‘âsiyi hâş eyleyem
Dilemezsem düğünü yaş eyleyem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 87). [‘âsiyi, -yi]

‘âsi: Başkaldıran, itaatsiz, serkeş, isyankâr; günahkâr.

‘Afvuñı ‘âsilere şerh eyleyem
Rahmet ü bahşâyıñıñı söyleyem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 31). [‘âsilere, -ler, -e]

‘âsi olan: Başkaldıran, isyan eden (kişi).

Şeyh yâri emrine fermân kılar
Yârine ‘âsi olan ‘işyân kılar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 206). [‘âsi olan,]

‘âsil: Asılmak, asılı olmak.

Âhiretde çün terâzû aşıla
Degmesi bir dürlü naıd-ıla gele
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 167). [aşıla, -a]

(Mes. 81: m. 18)

‘âsl: Esas, başlangıç || Öz.

Cennet, er aşılna kavuşmak-durur
Düzaıh aşlından ırak düşmek-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra 22). [aşlına, -ın, -a]

‘âsl: Asıl, gerçek.

Çün bu sırrı aşı kavmi bildiler
Yitmiş ev kamu Müsülmân oldılar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 107). [aşl,]

(Mes. 56: m. 62)

‘âsl: Soy; öz, menşe, asıl.

‘Âb-ı hayvân isteme dirliğ-üçün
Aşıluña kavışığör birliğ-üçün
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 22). [aşluña, -uñ, -a]

(Mes. 1: m. 23; Mes. 27: m. 127; Mes.
27: m. 126; Mes. 27: m. 69; Mes. 27:
m. 47; Mes. 27: m. 67; Mes. 27: m. 71;
Mes. 96: m. 18; Mes. 100: m. 30; Mes.
1: m. 15)

‘âsl: Öz, kendi; gerçek, hakikat.

Çamu nev' uñ bildi cins ü faşlını
İlla daıı añlamadı aşılnı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 60). [aşlını, -ın, -ı]

‘âsl: Asıl, kök, temel.

Cevherinden hâliş olmuş cân gerek
Küfri aşılnan komış imân gerek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 44). [aşlından, -ın, -dan]

‘aşla ire: Aslına, özüne kavuşmak.

Birisi gemidedür kim şer'-ile
Aşıla ire ‘âkıbet ol fer'-ile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 6). [aşla ire, -e]

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 3). [aşluña irmez-iseñ, -mez-iseñ]

aslan: Aslan.

Ƙocadan yigitlik itmek hōş degül
Aslan-ıla itlik itmek hōş degül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 58). [aslan-ıla, --ıla]

(Mes. 25: m. 127; Mes. 60: m. 55;
Mes. 90: m. 50; Mes. 90: m. 52; Mes.
91: m. 49; Mes. 91: m. 56; Mes. 91:
m. 97; Mes. 91: m. 123; Mes. 91: m.
131; Mes. 91: m. 140; Mes. 91: m.
148; Mes. 91: m. 151; Mes. 91: m.
169; Mes. 91: m. 211; Mes. 91: m.
221; Mes. 91: m. 237; Mes. 91: m.
243; Mes. 91: m. 244; Mes. 91: m.
251; Mes. 91: m. 272; Mes. 91: m.
282; Mes. 91: m. 284; Mes. 91: m.
252; Mes. 91: m. 142; Mes. 91: m.
294; Mes. 91: m. 145; Mes. 91: m.
227; Mes. 91: m. 47; Mes. 91: m. 53)

aslan: Yiğitlik, cesâret, sağlamlık, kuvvet gibi
bu hayvana has meziyetlere sâhip kimseler için
kullanılan övgü sözü; aslan.

Zîra bu ilde kim **aslanlar** azar
Degme köyde yüz senüñ gibi gezer
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 135). [aslanlar, -lar]

aslan gibi: Aslan gibi.

Hırşa çün **aslan gibi** inanasın
İşveler tavşanına aldanasın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 305). [aslan gibi,]

(Mes. 91: m. 245; Mes. 12: m. 61;
Mes. 12: m. 167; Mes. 30: m. 179)

aslu: Asılı, asılmış.

Biregü şorar ki bu ne hū-durur
Bu terâzûlar neye **aşlu-durur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 20). [aşlu-durur, --dur, -ur]

aşluña irmez-iseñ: Özüne kavuşmak.

Aşluña irmez-iseñ ğamdur kamu
Andan artuğı cehennemdür kamu

aşluña kavışur-isañ: Aslına kavuşmak.

Aşluña kavışur-isañ iresin
Hulde vü hūr u kuşūrı göresin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 1). [aşluña kavışur-isañ, -ur, --isa, -ñ]

asmak: Asmak, geçirmek, dolamak.

Büt-perestüñ başını kesmek gerek
Kendü bütün boynına **asmak** gerek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 20). [asmak,]

assı: Fayda, yarar; kâr.

Eydür imdi bu hacâletden size
Ne ziyân u yâ ne **aşşı** var bize
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 76). [aşşı,]

(Mes. 72: m. 468; Mes. 75: m. 36;
Mes. 75: m. 40; Mes. 80: m. 30; Mes.
90: m. 35)

aşşı kıla: Yarar sağlamak.

Hüdhüd eydür i' tikâd **aşşı kıla**
Âdemîye anda vü ecrin bile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 1). [aşşı kıla, -a]

aşşı kıla: Yarar sağlamak.

İ' tikâd **aşşı kıla** mı kişiye
Kim anuñ ılduzı anda işıya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 35). [aşşı kıla, -a]

assı kılsar: Fayda vermek, yarar sağlamak.

‘Aşık öğüt virmegi ne biliser
‘Aşıka öğüt ne **assı kılsar**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 116). [assı kılsar,]

assı kılmadı: *Fayda vermek, yarar sağlamak.*

Düşdi heybet her birinün cānına
Hüccet **assı kılmadı** bürhānına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 78*). [*assı kılmadı, -ma, -dı*]

assı kılmaz: *Fayda sağlamaz, faydası olmaz.*

Küfrümi gidermedi imān benüm
Aşşı kılmaz derdüme dermān benüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 8*). [*aşşı kılmaz, -maz*]

astāne: *Kapı, eşik.*

Ne edeb kim var ol yolda ola
Dükelin **astānede** hāşıl kıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 40*). [*astānede, -de*]

astāne açdı: *Ev açmak, ev kurmak.*

Büşr'e bir **astāne açdı** şāhvār
Aşdı on kändil içinde zer-nigār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 477*). [*astāne açdı, -dı*]

astındağı: *Alt, aşağı.*

Geldi keklik kim yabandan gelürem
Tağlar **astındağı** kandan gelürem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 2*). [*astındağı,]*

āsumān: *Gökyüzü.*

İl içinde eyledür hükümüm revān
Kim kıla emrüm zemīni **āsumān**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 12*). [*āsumān,]*

(*Mes. 81: m. 197*)

aş: *Yemek, aş.*

Biri eydür **aş** gibi kim yir-idüm
Ben bu aḥvāli yalandur dir-idüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 211*). [*aş,]*

(*Mes. 71: m. 12; Mes. 72: m. 547; Mes. 74: m. 7*)

as: *Aşmak, geçmek.*

Tizirek maḫşūdına hūb irişe
Andan ilerü kim **aşup** irişe
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra 4*). [*aşup, -up*]

aş ola: *Yemek, rızık olmak. || Yarar sağlamak.*

Kimseye ol memleket ne **aş ola**
Kim anı hāşıl kılan bir taş ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 27*). [*aş ola, -a*]

aşağa: *Aşağıya, aşağıya doğru.*

Çigni-y-ile kuvvet idüp key katı
Atdı kal'adan **aşağa** bir atı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 82*). [*aşağa,]*

(*Mes. 30: m. 158*)

aşağa: *Aşağı.*

Yokarı **aşağa** oturdum dime
Bize bir hörgüçi götürdüm dime
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 11*). [*aşağa,]*

aşağa: *Aşağıya.*

Bir daḥı atar anı daḥı dutar
Aşağa kor birbirisine çatar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 86*). [*aşağa,]*

aşağa getüreler: *Aşağı, öne eğmek.*

Çün budaguñ **aşağa getüreler**
Yemişüñ yiyüp girü tüküreler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 106, Mısra 13*). [*aşağa getüreler,]*

aşağa oturana: *Aşağıda oturan kimseler (alt kesimler bağlamında).*

Yokarı oturana hürmet kıla
Aşağa oturana hıdmet kıla

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 44). [aşağa oturana,]

aşağarak: Daha aşağı.

Andan az **aşağarak** i 'zāz-ıla
Cān ulü'l- 'azmüñ-durur yüz nāz-ıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 61). [aşağarak,]

(Mes. 96: m. 69; Mes. 96: m. 63)

âşık: Aşık, seven kişi.

Ol cemāle kim zevāl iriše fīz
'**Āşıkā** andan melāl iriše fīz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 6). ['âşıkā, -a]

(Mes. 9: m. 47; Mes. 9: m. 53; Mes. 9: m. 50; Mes. 10: m. 115; Mes. 10: m. 130; Mes. 10: m. 116; Mes. 11: m. 71; Mes. 16: m. 32; Mes. 21: m. 9; Mes. 32: m. 87; Mes. 32: m. 105; Mes. 39: m. 11; Mes. 39: m. 9; Mes. 39: m. 7; Mes. 47: m. 145; Mes. 47: m. 34; Mes. 72: m. 448; Mes. 88: m. 91; Mes. 88: m. 22)

âşık: Sevgili'ye gönül bağı ile bağlanmış kimse(ler), 'âşık(lar).

'**Āşık ol-durur** ki cānın terk ider
Sevdüğünü göricek 'aklı gider
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 13). ['âşık,]

(Mes. 47: m. 109)

âşık degül: Aşık değil.

Şürete kalan kişi '**âşık degül**
'Işk anuñ gibi ere lâyıķ degül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 143). ['âşık degül,]

âşık degül: Aşık değil.

Kul kim ol sultānına **âşık degül**
Pādişāhı görmege lâyıķ degül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 5). [âşık degül,]

âşık ol-: Aşık olmak, sevdalanmak, sevgiliye gönülden bağlanmak.

Ol yakın yoldan irişdüķ bir yola
'**Āşık ol** kim yöriyesin ol yola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 68). ['âşık ol,]

(Mes. 47: m. 23; Mes. 11: m. 50; Mes. 16: m. 16; Mes. 72: m. 522; Mes. 16: m. 16; Mes. 72: m. 40; Mes. 6: m. 29; Mes. 47: m. 137; Mes. 47: m. 91)

âşık olan: Aşık olan, sevdalanan (kimse).

'**Āşık olan** dünyāda bed-nām olur
Kim eyü ad ister-ise hām olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 33). ['âşık olan,]

âşık olmayan kişinüñ: Aşık olmayan kimse.

'**Āşık olmayan kişinüñ** cānı yok
Küfri üķüş illa hiç ĩmānı yok
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 5). ['âşık olmayan kişinüñ, -nüñ]

âşık u ma 'şük u 'ışka: Aşık, sevgili ve aşk.

'**Āşık u ma 'şük u 'ışka** bir diñüz
Üç diyen kişilere kāfir diñüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 81). ['âşık u ma 'şük u 'ışka, -a]

âşık u ma 'şükü: Aşık ve maşuk (sevgili).

İlla biz bir şemmesin söyleyelüm
'**Āşık u ma 'şükü** şerh eyleyelüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 30). ['âşık u ma 'şükü, -ı]

âşık u rüsvā olur: Kendinden geçmiş ve rezil olmuş.

Şeyh çün kim '**âşık u rüsvā olur**
Terk ider İslām'ı vü Tersā olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 121). ['âşık u rüsvā olur, -ur]

âşikār: Apaçık, besbelli.

Biri eydür inmedin iy nāmdār
Dağı yire, gördüm anı **âşikār**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 136*). [*âşikār,]*

âşık-ı şürîde: *Divane âşık.*

Bî-dil ü âşüfte vü rüsvā olur
Âşık-ı şürîde vü şeydā olur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 10*). [*âşık-ı şürîde,]*

aşla: *Ağaç aşlamak.*

Aşlamak gerek ki olasın eyü
Olmaz-ısan dağı baña ne kayu
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 106, Mısra 11*). [*aşlamak, -mak]*

(*Mes. 106: m. 7*)

aşlan: *Aşılanmak || Terbiye edilmek.*

Her ki **aşlanmağda** ‘âciz kalmaya
Bâğbân Gülşehri'den yig olmaya
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 106, Mısra 17*). [*aşlanmağda, -mağ, -da]*

âşüb: *Kavga, kargaşalık, gürültü.*

Bir kuş ölümün bilüben gör n'ider
Niçe **âşüb-ıla** ‘âlemden gider
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 60*). [*âşüb-ıla, --ıla]*

âşüftalık: *Aşk yüzünden perişan olma, çılgın gibi âşık ve meftun olma.*

Böyle kim **âşüftalıkdur** âletüñ
‘Işk içinde nite geçer hâletüñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 57*). [*âşüftalıkdur, -dur]*

âşüfte: *Sevgiden kendinden geçmiş, perişan durumda olan. || Âşık.*

‘Âşık u **âşüfte** vü hayrân-durur
Bî-dil ü mecrüh sergerdân-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 71*). [*âşüfte,]*

âşüfte: *Dağılmış, perişan.*

Bî-dil ü **âşüfte** vü rüsvā olur
Âşık-ı şürîde vü şeydā olur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 9*). [*âşüfte,]*

(*Mes. 79: m. 14*)

âşüfte-cân: *Dağılmış, perişan bir beden.*

Şeyh eydür iy şeh-i serv-i revân
Karşuña şürîde-dil **âşüfte-cân**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 184*). [*âşüfte-cân,]*

at: *Atmak, fırlatmak.*

Bir dağı **atar** anı dağı dutar
Aşağa qor birbirisine çatar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 85*). [*atar, -ar]*

(*Mes. 30: m. 87*)

at: *Binek hayvanı, at.*

Ditreyü Safvân iner **atdan** yire
‘Azm ider kim Muştafâ dapa vara
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 249*). [*atdan, -dan]*

(*Mes. 5: m. 138; Mes. 28: m. 2; Mes. 30: m. 6; Mes. 30: m. 16; Mes. 30: m. 64; Mes. 30: m. 73; Mes. 30: m. 136; Mes. 30: m. 132; Mes. 30: m. 158; Mes. 30: m. 226; Mes. 30: m. 59; Mes. 30: m. 61; Mes. 30: m. 67; Mes. 30: m. 75; Mes. 30: m. 82; Mes. 30: m. 89; Mes. 30: m. 126; Mes. 30: m. 273; Mes. 30: m. 60; Mes. 30: m. 24; Mes. 30: m. 31; Mes. 30: m. 92; Mes. 30: m. 99; Mes. 30: m. 117; Mes. 30: m. 121; Mes. 30: m. 124; Mes. 30: m. 130; Mes. 30: m. 167; Mes. 30: m. 181; Mes. 30: m. 220; Mes. 30: m. 230; Mes. 30: m. 271; Mes. 30: m. 63; Mes. 63: m. 133; Mes. 72: m. 75; Mes. 92: m. 20; Mes. 93: m. 5*)

at: *Atmak.*

Rüstem eydür hây delü misin nite
Kimse kal'adan tez aya **at** duta
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
70). [*at,]*

(*Mes. 30: m. 77; Mes. 30: m. 78; Mes.*
30: m. 62; Mes. 30: m. 82; Mes. 30:
m. 75)

at üstine binür: *At üstüne binmek.*

Ellerin ol beg eline urınur
Mesned üstinden **at üstine binür**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
124). [*at üstine binür, -ür]*

'atā: *İhsan, hediye, lütuf.*

Bir naazar hem ol baña kılmış-durur
Ol nazardan bu **'atā** gelmiş-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra*
46). [*'atā,]*

(*Mes. 75: m. 51; Mes. 78: m. 79)*

ata: *Baba.*

Ata ana çün kim altun gördiler
Oğlanı öldürmeg-içün virdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
23). [*ata,]*

(*Mes. 25: m. 27; Mes. 25: m. 29; Mes.*
25: m. 49; Mes. 25: m. 51; Mes. 25:
m. 67; Mes. 25: m. 20; Mes. 25: m. 25;
Mes. 53: m. 120; Mes. 65: m. 80; Mes.
72: m. 471)

ata atlana: *Ata binmek.*

Ol sūda kim Rüstem **ata atlana**
Bellüdür kim gürzine kim katlana
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
111). [*ata atlana,]*

ata gibi: *Baba gibi.*

Kendüzine hāşekī kıldı anı
Ata gibi oğşadı ol oğlanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
106). [*ata gibi,]*

atam: *Baba.*

Rüstem-idügüm aña çün bildürem
Vallah **atam** Zāl-ısa kim öldürem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
224). [*atam,]*

atam anamdan: *Babam (ve) annem || Aile.*

Bir zamāndan soñra dilüñ bilegil
Atam anamdan beni hōş dilegil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
462). [*atam anamdan, -dan]*

atan: *Fırlatan, bırakan, gönderen (kimse).*

Her okı bir yaydan **atanlar** bizüz
Her metā'ı hıçe şatanlar bizüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra*
65). [*atanlar, -lar]*

at-ıla: *At üzerinde.*

Muqriler tekbir ü tehlilāt-ıla
Tāc ileyinde gelürler **at-ıla**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
110). [*at-ıla,]*

atla: *Es geçmek, görmezden gelmek.*

1. Hıçe virür-ise sen **atlama** hıç
Baña şatğıl kim bahāsın ala hıç
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra*
15). [*atlama, -ma]*

atlas: *İpekten sık dokunmuş, yüzü parlak,
dâima düz renkli, üstünde motif bulunmayan,
sertçe, tüysüz, makbul bir kumaş çeşidi.*

Adı Safvān milletin bekleyiçi
Tāzi biniçi vü **atlas** geyiçi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
82). [*aqlas,]*

(*Mes. 11: m. 82; Mes. 16: m. 124;*
Mes. 40: m. 12; Mes. 72: m. 384)

atlu: *Ata binmiş olan (kimse), süvari.*

Toz açılısun kim göre yolu bilen
Kim eşeklü mi ya **atlu** mı gelen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 162*). [*atlu,]*

(*Mes. 66: m. 29; Mes. 66: m. 59; Mes. 66: m. 63; Mes. 66: m. 68; Mes. 66: m. 43*)

'attâr': Ferîdüddin Attâr. Horasan'nın en önemli dört şehriden biri olan Nişabur'da 1136 yılında doğmuş 1221 yılında vefat etmiş ünlü bir İranlı şair ve mutasavvıftır. Hekim ve eczacı olmasından dolayı Attâr (aktar) olarak anılır.

Böyle şerh ü baş kılmağ her feni
Mantıku't-tayr'ında **'Attâr'uñ** kanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 82*). [*'attâr'uñ, -uñ]*

(*Mes. 17: m. 17; Mes. 17: m. 39; Mes. 54: m. 84; Mes. 68: m. 40; Mes. 69: m. 57; Mes. 69: m. 65; Mes. 69: m. 167; Mes. 111: m. 27; Mes. 111: m. 40; Mes. 111: m. 69*)

'attâr u senâi': Feridüddin Attar ve Hakim Senâi.

Şeyh **'Attâr u Senâi'**ye digil
Sözlerin şehd ü şeker gibi yigil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 37*). [*'attâr u senâi'*ye, *-i'*]

av: *T. is. Karada vurulan kuş, hayvan gibi şikâr, denizde tutulan balık, ele geçen şey, ganimet.*

Gel baña göster ki aldı **avumu**
Kim işitmedi cihânda çavumu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 215*). [*avumu, -um, -i]*

av: *Av, av hayvanı.*

Aslan **avı** dilküler işi degül
Her felek burcuñ yüzi taşu degül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 127*). [*avı, -i]*

(*Mes. 29: m. 36; Mes. 29: m. 7; Mes. 72: m. 321; Mes. 72: m. 318; Mes. 91:*

m. 120; Mes. 91: m. 134; Mes. 91: m. 211)

āvāz: *Yüksek ses; şarkı.*

Ben şeker yirem kim uçam sâz-ıla
Perdelerde söyleyem **āvāz-ıla**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 12*). [*āvāz-ıla, --ıla]*

āvāz: *Ses, seda.*

Kim benüm **āvāzumu** penhân kıla
Yâ benüm ile bu meydâna gele
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 285*). [*āvāzumu, -um, -i]*

(*Mes. 31: m. 45; Mes. 39: m. 100; Mes. 50: m. 31; Mes. 50: m. 34; Mes. 50: m. 61; Mes. 50: m. 25; Mes. 66: m. 6; Mes. 94: m. 8; Mes. 94: m. 32; Mes. 94: m. 11; Mes. 94: m. 15*)

āvāzi çıka: *Sesi çıkmak. (Tacıñ hükmetme gücü bağlamında).*

Çün benüm tâcumuñ **āvāzi çıka**
Niçe pâdişâhları tahtdan yıka
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 61*). [*āvāzi çıka, -a]*

avç: *El ayasıyla parmaklar arasındaki boşluk, avuç.*

Eyle cādū kim ayı iki yarar
Avçıña taş avuçuklarıñ dürer
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 96*). [*avçıña, -ıñ, -a]*

(*Mes. 17: m. 16; Mes. 66: m. 20*)

avcı: *Avcı.*

Avçılar gömdi küpi bu arada
Kim bu avlar kim gezerler burada
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 317*). [*avçılar, -lar]*

avla: *Avlamak, ele geçirmek.*

Kuşlar'ın ben Rüstem'iyem dünyada
Rüstem avın **avlamadan** bes n'ide
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 36*). [*avlamadan, -madan*]

(*Mes. 31: m. 46; Mes. 61: m. 23; Mes. 91: m. 98*)

avladuğ: *Yakaladığı, ele geçirdiği (avı).*

Anda kim her şāha şultān diyeler
Yüz kişi ben **avladuğum** yiyeler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 12*). [*avladuğum, -um*]

avladuğın: *Yakaladığı, ele geçirdiği (avı).*

Kimsenün **avladuğın** hōd yimezem
Siz getirün ben yiyeyim dimezem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 9*). [*avladuğın,]*

'avrāt: *Kadın.*

1. Şatt'dan ol yaña-y-ıdı **'avrāt** evi
Sāhatı ser-sebz ü bünyādı kavī
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 3*). [*'avrāt,]*

(*Mes. 9: m. 15; Mes. 9: m. 21; Mes. 9: m. 19; Mes. 9: m. 7; Mes. 9: m. 17; Mes. 30: m. 38; Mes. 39: m. 14; Mes. 62: m. 5; Mes. 62: m. 9; Mes. 72: m. 36; Mes. 72: m. 39; Mes. 72: m. 40; Mes. 72: m. 45; Mes. 72: m. 53; Mes. 72: m. 59; Mes. 72: m. 60; Mes. 72: m. 65; Mes. 72: m. 67; Mes. 72: m. 79; Mes. 72: m. 383; Mes. 72: m. 511; Mes. 72: m. 516; Mes. 72: m. 529; Mes. 72: m. 62; Mes. 72: m. 64; Mes. 72: m. 75; Mes. 72: m. 77; Mes. 72: m. 62; Mes. 72: m. 64; Mes. 72: m. 518; Mes. 72: m. 66; Mes. 72: m. 38; Mes. 72: m. 69; Mes. 85: m. 81; Mes. 90: m. 29; Mes. 93: m. 40*)

'avrāt: *Kadın. Bu kelime cümlede olumsuzluğu çağrıştırmak için kullanılmış ve cümleye "negatif" anlam katmıştır.*

Birisi eydür key muħanneş güherem
Tañrı yolında ne **'avrat** ne erem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 2*). [*'avrat,]*

(*Mes. 48: m. 11; Mes. 49: m. 10; Mes. 62: m. 10*)

'avrāt: *Kadın, eş.*

Döndi yārānlara eydür ol ulu
Kimi i **'avratdan** bu yolda siz alū
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 26*). [*'avratdan, -dan*]

(*Mes. 72: m. 378; Mes. 72: m. 386; Mes. 72: m. 391; Mes. 72: m. 395; Mes. 72: m. 398; Mes. 72: m. 425; Mes. 72: m. 453; Mes. 72: m. 459; Mes. 72: m. 474; Mes. 72: m. 377; Mes. 72: m. 510; Mes. 79: m. 17; Mes. 80: m. 18; Mes. 92: m. 5*)

'avrat gibi: *Karı gibi.*

Çün erenler gaybetini avlaram
Gündüzün **'avrat gibi** kov kovlaram
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 24*). [*'avrat gibi,]*

(*Mes. 62: m. 12*)

avucuk: *Avuçlar.*

Eyle cādū kim ayı iki yarar
Avçına taş **avucuklarıñ** dürer
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 96*). [*avucuklarıñ, -lar, -ıñ*]

ay: *Güneşten aldığı ışığı yeryüzüne yansıtan ve dünyamızın tek uydusu olan gök cismi, kamer, mah.*

Birisi güneşe tapdı vü sözi
Aya hatm itdi vü biri ılduzı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 12*). [*aya, -a*]

(*Mes. 10: m. 74; Mes. 10: m. 75; Mes. 21: m. 5; Mes. 45: m. 28; Mes. 72: m. 242; Mes. 72: m. 253; Mes. 72: m. 277; Mes. 89: m. 34; Mes. 105: m. 28; Mes. 107: m. 133*)

ay: *Ay. || Sevgili. (Sevgiliyi aya benzetme bağlamında).*

Eski bizden hūriye ʔon eylemiş
Bir keçeden **aya** pīlūn eylemiş
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 118*). [*aya, -a*]

(*Mes. 16: m. 121; Mes. 72: m. 44*)

ay aydın: *Ay ışığı, mehtap.*

Gice oldı irdiler bir menzile
Hōş **ay aydın** u oturdılar bile
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 190*). [*ay aydın,]*

ay dutıldı: *Ay tutulması.*

Ay dutıldı Yemlihā Büşr'e şorar
Kim neden dutıldı ay iy bī-ḥaber
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 245*). [*ay dutıldı, -dı*]

(*Mes. 72: m. 257*)

ay gibi: *Ay gibi, aya benzer şekilde.*

Burka^ʕ altından oturmış **ay gibi**
Kırpūgi oqlar u kaşı yay gibi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 513*). [*ay gibi,]*

(*Mes. 10: m. 69*)

ay gün gibi: *Ay (ve) güneş gibi.*

Bir lipāçe geymiş azrak don gibi
Altuna banılmış ol **ay gün gibi**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 90*). [*ay gün gibi,]*

ay indi: *Ayın çekilip kaybolması.*

Şimdi **ay indi** vü çıkdı āfitāb
Küfr ü 'isyān gıtdı vü geldi şavāb
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 43*). [*ay indi,]*

ay nurı: *Ay ışığı.*

Kendüzinden çün degüldür **ay nurı**
Aydıñı kamu güneşdendür varı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 251*). [*ay nurı,]*

ay ola: *Ay (gibi parlak) olmak.*

Bunda ılduz anda **ay ola** tamām
Bunda yoḥsul anda bay ola tamām
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 45*). [*ay ola, -a*]

ay u günden: *Ay ve güneş.*

Ay u günden rüşenırak cān ola
Kim dükeli derde ol dermān ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 13*). [*ay u günden, -den*]

ay u günden: *Ay: Yılın ayrıldığı on iki bölümden her biri. Gün: Dünyânın kendi yörüngesi etrafında bir defa dönmesinden ibâret 24 saatlik zaman parçası.*

Kimde kim yoğ-ısa ol 'ārif degül
Ay u günden zerrece vākıf degül
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 124*). [*ay u günden, -den*]

ay u güneş: *Ay ve güneş.*

Niçe kim baqđum göge pinhān u fāş
Görmedüm anuñ gibi **ay u güneş**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 26*). [*ay u güneş,]*

ay yüzi: *Ayın yüzü.*

Büşr eydür Tañrı qahrı çün gelür
Gice gibi **ay yüzi** kara olur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 248*). [*ay yüzi,]*

aya: *Avuç içi, el.*

N'oldı bir atı tez **aya** dutmağa
Şol kadar 'ālemde erlik itmege
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 67*). [*aya,]*

(*Mes. 30: m. 70; Mes. 30: m. 74; Mes. 30: m. 76; Mes. 30: m. 41*)

ayağ: *Ayak || Alt.*

Ölü başına şu **ayağın** ura
Diri deñizden kaçan cān kırtara
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra
45). [ayağın, -in]

ayağ: İnsan uzvu olan ayak.

Ağzı tolu şekker ü tonı yeşil
Şaru **ayağı** vü minkāri kızıl
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra
4). [ayağı, -i]

(Mes. 78: m. 49; Mes. 81: m. 49; Mes.
81: m. 51; Mes. 83: m. 18; Mes. 91:
m. 132; Mes. 105: m. 59; Mes. 107: m.
72)

ayağ altından: Ayağın altı.

Çorqudan ol atları sürer-iken
Ayağ altından yiri dürer-iken
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
118). [ayağ altından,]

ayağı altında: Ayağının altında.

Başını **ayağı altında** kodı
Saña vü dīnūñe inandum didi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
271). [ayağı altında, -n, -da]

ayağın durmuş-ıdı: Ayakta durmak.

Kim hālīfe bir gün oturmuş-ıdı
Şāh u sultān **ayağın durmuş-ıdı**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
12). [ayağın durmuş-ıdı, -muş, --ı, -dı
]

ayağına düşer: Ayağına kapanmak,
yalvarmak.

Çuşduğı içinde görür bir ilan
Ayağına düşer atlunuñ revān
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
68). [ayağına düşer, -er]

ayağına düşer: Çok yalvarmak; ayağına (veya
ayaklarına) kapanmak.

Ol mürīd **ayağına düşer** anuñ
Kim cihāndan gitmesün sāyeñ senūñ

(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra
27). [ayağına düşer,]

ayağına düşer: Ayağına kapanmak,
yalvarmak.

Hām-iken çün 'ışk odından ol bişer
Yalvarur şeyhūñ **ayağına düşer**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
54). [ayağına düşer,]

ayağına vü eline: Ayak ve el.

Ayağına vü eline bend ura
Kendüzine bendi key hürsend ola
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra
23). [ayağına vü eline,]

ayağum üstüne durmuşam: Ayağın üzerine
basmak. || Ayağa kalkmak.

Çuşluk oldı karnum aç oturmuşam
Ayağum üstüne yüz kez durmuşam
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
154). [ayağum üstüne durmuşam, -
miş, -am]

ayak: Kadeh || Şarap.

Şeyh **ayakla** hōd delü olmuş-ıdı
'Aklı nefsinden alū olmuş-ıdı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
121). [ayakla, -la]

ayak: Ayak || Aşağı seviye.

Sen ne lāyıkısın baña yoldaşlığa
Hiç **ayak** da 'vī kıla mı başlığa
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
136). [ayak,]

ayak: İnsan uzvu olan ayak.

El kanı kim toprağı başa saçam
Yā **ayak** kanı ki bu yoldan geçem
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
150). [ayak,]

(Mes. 56: m. 33; Mes. 81: m. 46; Mes.
88: m. 63; Mes. 100: m. 71; Mes. 100:
m. 70; Mes. 105: m. 43; Mes. 105: m.
53; Mes. 110: m. 30)

‘ayān: Görünür, belli, âşikâr.

Tañrı viribidügi tâcı ‘ayān
Gördüñüz gözünüz-ile bî-gümān
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
151). [‘ayān,]

(Mes. 66: m. 135; Mes. 69: m. 211;
Mes. 69: m. 215; Mes. 72: m. 235;
Mes. 72: m. 132; Mes. 108: m. 23)

‘ayān: Apaçık, ayan beyan, âşikâr.

Ƙamu rengüñ şüretin gördüm ‘ayān
Göñlüm içinde benüm rengüm hemān
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
99). [‘ayān,]

(Mes. 54: m. 69; Mes. 97: m. 27; Mes.
111: m. 78)

a‘yān: Görünüş, görüntü.

Ten ki hem cevher-durur bâkî kala
Kendü a‘yānında vü dāyim ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra
34). [a‘yānında, -ın, -da]

‘ayān eylemege: Açıklamak, ortaya koymak.

Her maƘālâtı beyān eylemege
Degme bir sırrı ‘ayān eylemege
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
174). [‘ayān eylemege, -me, -ge]

‘ayān eyleyiser: Açıklamak, ortaya koymak,
âşikâr etmek.

Degme dil bir söz beyān eyleyiser
‘İşkı Gülşehrî ‘ayān eyleyiser
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
168). [‘ayān eyleyiser, -y, -iser]

‘ayār: Altının, gümüşün ve başka kıymetli
mâdenlerin karışma derecesi.

Cānumuz cevher-durur ‘ālî ‘ayār
Kim ‘arazlarda beƘā yok pāyidār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra
29). [‘ayār,]

‘ayār: Altının, gümüşün ve başka kıymetli
mâdenlerin karışma derecesi. || Ölçü.

Her kim altunam dir-ise kınañuz
Ol miheklerde ‘ayārın şınañuz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra
102). [‘ayārın, -ın]

(Mes. 102: m. 103)

ayas: Özel isim Ayaz. Gazneli Mahmut'un
kölesi.

Sayru oldu bir iki gün hāş Ayas
Şeh Ƙatına gelmedi ol haƘ-şinās
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra
3). [ayaz,]

(Mes. 88: m. 66; Mes. 88: m. 9; Mes.
88: m. 36; Mes. 88: m. 37)

ayāz: Gazneli Mahmud'un kölesi.

Pādişāh Maħmūd olıƘaƘ dünyada
Hāş Ayaz aña vefā yavlaƘ ide
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 87, Mısra
26). [ayaz,]

‘ayb: Noksan, kusur, eksiklik.

Gözi hem baƘlu gerek kim görmeye
Kimsenüñ ‘aybına ta‘na urmaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra
14). [‘aybına, -ı, -n, -a]

(Mes. 81: m. 70)

‘ayb: Utanılacak şey, kusur, hata.

Kimsenüñ ‘aybına hergiz gülmeye
Ƙayğusına kimsenüñ şād olmaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
61). [‘aybına, -ın, -a]

‘ayb ola: Ayıp olmak.

‘Ayb ola kim zāhid ü perhīzkār
Eyleye kāfir Ƙapusında Ƙarār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
9). [‘ayb ola,]

‘aybını görmez: Kusurunu görmek.

‘Işık evine ‘ağıl-ıla girmez kişi
Sevdüğünün ‘aybını görmez kişi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra
46). [‘aybını görmez, -mez]

aydın: Aydın, parlak.

Kimse şekker şanup ağı yimeye
Yā güneş aydın degüldür dimeye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
230). [aydın,]

aydın: Işık.

Kendüzinden çün degüldür ay nuru
Aydıñı kamu güneşdendür varı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
252). [aydıñı, -ı]

aydın u ulu: Aydınlık ve büyük.

Ol evi kim yavlağ aydın u ulu
Kamu dürlü reng ü nağş-ıla tolu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
71). [aydın u ulu,]

ayduñ: Aydın(lık).

Evlerün yidinçisi taşra olur
Aydıñ u kızıl yeşil nağşı tolur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
60). [ayduñ,]

āyet: 1. Kur’ân-ı Kerim’deki sûreleri meydana
getiren kelime veya cümlelerden her biri. 2.
Kimsenin inkâr edemeyeceği alâmet, işâret,
nişan.

Çün Muhammed milletidür kişümüz
Āyet ü aḥbâr-ıladur işümüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
190). [āyet,]

āyet: Kur'anın müstakil mana ifade eden her
cümlesi. || İz, işâret.

Dükeli sözüñ bize taḳrîrini
Eyle vü her āyetüñ tefsîrini

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
94). [āyetüñ, -üñ]

āyet: Kur’ân-ı Kerim’deki sûreleri meydana
getiren kelime veya cümlelerden her biri, āyet.

Bir kaç āyet sâz-ıla oḳıdılar
Zühre çengin başına doḳıdılar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
105). [āyet,]

(Mes. 54: m. 59; Mes. 54: m. 56; Mes.
91: m. 96)

āyet ü aḥbâr: Ayet ve hadisler.

Niçe def ü nây-ıla inleyelüm
Āyet ü aḥbâr ünin dinleyelüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
6). [āyet ü aḥbâr,]

ayı barmağı-y-ıla yarar: Ay’ı işaret parmağı
ile ikiye ayırmak. (Hz. Muhammed’in
mucizelerinden biri).

Biri ayı barmağı-y-ıla yarar
Biri oda girüben reyḥân direr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
33). [ayı barmağı-y-ıla yarar, -ar]

ayı iki yarar: Ayı iki parçaya ayırmak. Şakk-ı
kamer hadisesine telmih vardır.

Eyle cādū kim ayı iki yarar
Avçına taş avuçukların durer
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
95). [ayı iki yarar,]

‘ayıbla: Kinamak, hor görmek.

İRte çün oldı girü buldum anı
Kör ola her kim ‘ayıblaya beni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
228). [‘ayıblaya, -y, -a]

ayığ: Akli başında, kendinde ve bilinçli iken.

Ayığ-iken büt-perest olmaz-ıdum
Bâde içüp ben ki mest olmaz-ıdum
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
129). [ayığ-iken, --iken]

ayırma: Ayırmak, uzaklaştırmak.

Tañrı bizi yurdumuzdan ırmasun
Bir nefes şudan bizi **ayırmason**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra*
28). [*ayırmason, -sun*]

āyīn: Görenek, âdet.

Senüñ-içün dīnümüzi qoyalum
Dükeli **āyīnümüzi** qoyalum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra*
50). [*āyīnümüzi, -ümüz, -i*]

āyīn: Âdet, töre, usul.

Eytdiler şeyhe ki iy dīn ulusu
Resm üstādi **āyīn** ulusu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
90). [*āyīn,]*

(*Mes. 63: m. 6*)

āyīn: Âdet, usul, kanun.

Ol Muhammed'dür ki yigrek dīn qodı
Hüb esās u dil-firib **āyīn** qodı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra*
42). [*āyīn,]*

āyīnā: Ayna.

Āyīnāyı jengi yimeden düriş
Şaykal-ıla bir şafāsına iriş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra*
7). [*āyīnāy, -yı*]

āyīne: Ayna.

Āyīne çün kim tamām olmuş ola
Bir şafāsı yaluñuz qalmış ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra*
43). [*āyīne,]*

āyīne ola: Ayna (gibi) olmak.

Āhı katında bir **āyīne ola**
Şeyhi katında hemān şaykal bula
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra*
31). [*āyīne ola, -a*]

aylak: Bedava, ücretsiz.

Çün bağışlar pādīşāh **aylak** 'atā
Hıçe virmek hōd ola 'ālī bahā
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra*
51). [*aylak,]*

(*Mes. 75: m. 81*)

aylak almaduñ: Aylak iletmek deyiminin anlamı ile aynı doğrultuda kullanılmıştır. Boşa geçirmek, heder etmek. [*tas.*] Dünyada uykuda olmak.

Ölmedi kimse ki sen şād olmaduñ
Dünya geçdi vü sen **aylak almaduñ**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra*
72). [*aylak almaduñ, -ma, -du, -ñ*]

'ayn-ı derd-ile: Dert kaynağı.

Ol ne dārūdur ki **'ayn-ı derd-ile**
Kim öle bir şaḥş ol dermān bula
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
113). [*'ayn-ı derd-ile, --ile*]

'ayn-ı münāfıqlıg-ıdı: Kâfirin kendisi.

Şanmañuz kim yâr muvāfıqlıg-ıdı
Kim bu iş **'ayn-ı münāfıqlıg-ıdı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra*
42). [*'ayn-ı münāfıqlıg-ıdı, -lıg, --ıdı*
]

ayrıl: Ayrılmak, uzaklaşmak, ayrı düşmek.

Benden **ayrılmaz-ısañuz** bir zamān
İresiz ol pādīşāha bī-gümān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra*
19). [*ayrılmaz-ısañuz, -maz, --ısa, -*
ñuz]

(*Mes. 18: m. 16; Mes. 31: m. 35; Mes.*
32: m. 45; Mes. 32: m. 21; Mes. 40:
m. 53; Mes. 45: m. 36; Mes. 50: m. 84;
Mes. 109: m. 45)

ayrıl: Ayrılmak, terk etmek.

Şaḥşı İblīs ilte gümrāh kıлмаğa
Şaḥş İmāndan vara **ayrılmağa**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
108). [*ayrılmağa, -ma, -ğa*]

ayrıl: Bitmek, sona ermek.

Niçe kim bāzārumuz **ayrılmadı**
Bir içim şuya bahā virilmedi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra
61). [ayrılmadı, -ma, -dı]

ayrıla: Ayrılsın.

Yohsa biz kıl kim şāhından **ayrıla**
Ayrığ anuñ ilde ne kādri ola
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra
37). [ayrıla,]

ayrıs: Birbirinden farklı olmak, ayrılmak.

Zulm-ıla 'ādilligüm çün **ayrısa**
Kurd-ıla mülkümde koyun barışa
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra
5). [ayrısa, -a]

ayru: Ayrı, uzak.

Bulsa-y-ıdum işbu dem öle-y-idüm
Andan **ayru** ben niçün ola-y-ıdum
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra
24). [ayru,]

(Mes. 25: m. 8; Mes. 43: m. 2; Mes.
88: m. 94; Mes. 88: m. 17; Mes. 88:
m. 15; Mes. 91: m. 31; Mes. 91: m. 27;
Mes. 91: m. 33)

ayru: Başka.

Hōca iltür ol gice Büşr'i eve
Ayru bir ev düzedür Büşr'e ive
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
470). [ayru,]

ayru: Apayrı, farklı, başka.

'İşk yolu kāmudan **ayru-durur**
Görmege ma'şūkı ol toğru varur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra
69). [ayru-durur, --dur, -ur]

ayru düşdi: Uzak kalmak, bir araya
gelememek, görüşmemek.

Ayru düşdi pādīşāhdan bir zamān
Çün sever-idi anı şāh-ı cihān
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra
5). [ayru düşdi, -di]

ayru ol-: Ayrı olmak, ayrı kalmak.

Ayrığ ol yüzden kim ol şayru ola
'Aşıkından bir nefes **ayru ola**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra
22). [ayru ola, -a]

(Mes. 18: m. 18; Mes. 1: m. 8)

ayruğ: Başkası.

Eydür-idi dīn baña hāşıl-durur
Yohsa **ayruğ** kamu bātil-durur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
10). [ayruğ, -ı]

(Mes. 22: m. 132; Mes. 23: m. 7; Mes.
72: m. 74; Mes. 85: m. 8; Mes. 96: m.
41)

ayruğ: Başkaları, diğerleri.

Dünyāyı baña uyanlar açısar
Yohsa **ayruğ** kılıçdan geçiser
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
22). [ayruğ, -ı]

(Mes. 5: m. 187; Mes. 59: m. 13; Mes.
74: m. 6; Mes. 65: m. 66; Mes. 85: m.
103; Mes. 19: m. 42; Mes. 25: m. 100;
Mes. 101: m. 38; Mes. 31: m. 23; Mes.
94: m. 68; Mes. 105: m. 95; Mes. 16:
m. 83)

ayruğ ağzıyla: Başkalarının ağzı ile,
başkalarının dilinden.

Kendüzün çün kim ere bilmek gerek
Ayruğ ağzıyla du'ā kılmak gerek
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
64). [ayruğ ağzıyla,]

ayruğa kuvu kazan kendü düşer: Kazdığı
kuyuya kendisi düşmek deyimi: Başkası için
hazırladığı tuzağa kendisi düşerek zarara
uğramak.

Mekri bir gün şahşuñ üstine üşer
Ayrığa kıyu kızan kendü düşer
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 116*). [*ayırağa kıyu kızan kendü düşer,]*

ayruk: *Başkası.*

Kendü etmegin yiyüben kıynayan
Gün uzun **ayruklar** etin çeyneyen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 6*). [*ayruklar, -lar]*

ayruk: *Artık, bundan sonra.*

'Avrat eydür Şattı'a **ayruk** girmegil
Geçmege vü 'ömr boynın urmağıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 21*). [*ayruk,]*

(*Mes. 12: m. 128; Mes. 32: m. 182; Mes. 47: m. 70; Mes. 63: m. 96; Mes. 72: m. 301*)

ayruk: *Başka, gayri.*

Yohsa biz kıul kim şahından ayrıla
Ayruk anuñ ilde ne kıadri ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 38*). [*ayruk,]*

(*Mes. 16: m. 86; Mes. 23: m. 17; Mes. 27: m. 92; Mes. 29: m. 32; Mes. 29: m. 38; Mes. 32: m. 174; Mes. 53: m. 101; Mes. 56: m. 54; Mes. 59: m. 15; Mes. 59: m. 7; Mes. 68: m. 55; Mes. 69: m. 121; Mes. 84: m. 150; Mes. 91: m. 178; Mes. 91: m. 180; Mes. 109: m. 20*)

ayruk: *Uzak.*

Uçmağa iriçegin **ayruk** baña
Hacet olmaz iktidā kıılmaq saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 20, Mısra 13*). [*ayruk,]*

ayruk: *Başka, diğer.*

Dünyada sen renci kılgıl ihtiyār
Rāhatı **ayruklara** eyle nişār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 116*). [*ayruklara, -lar, -a]*

(*Mes. 32: m. 126; Mes. 34: m. 29; Mes. 66: m. 153; Mes. 68: m. 34*)

ayruk: *Başka(ları).*

İt başını tekneye yastamağıl
Yohsa **ayruk** etmegin istemegil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 100*). [*ayruk,]*

(*Mes. 72: m. 154; Mes. 91: m. 107; Mes. 91: m. 108*)

ayruk: *Artık, bir daha.*

Degme odda mum gibi erimezem
Bağladuğum 'ahdi **ayruk** şımazam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra 12*). [*ayruk,]*

(*Mes. 105: m. 110*)

ayruk: *Ayrı, uzak.*

Ayruk ol yüzden kim ol şayru ola
'Aşıkından bir nefes ayrı ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 21*). [*ayruk,]*

ayruk itse: *Uzaklaştırmak.*

Ayruk itse bu güci şultān anı
Def' idüben kırtara-y-ıdı beni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 89*). [*ayruk itse, -se]*

ayruk kimse: *Başkası, başka biri.*

Yohsa **ayruk kimse** nesne dimedi
Şehdi koyup zehr-i kıatil yimedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 209*). [*ayruk kimse,]*

ayruk kimsene: *Başkası, başka biri.*

Yohsa **ayruk kimsene** ne biliser
Yā nite bilmegi da'vī kıılısar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 215*). [*ayruk kimsene, -ne]*

ayruklar: Başkaları.

Zîra ol **ayruklar-ıla** uludur
Yaluñuzla kiçi vü key aludur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra
21). [ayruklar-ıla, --ıla]

ayruksı: Başka; apayrı.

Tur işüñe git қо bizi iy refik
Luţf kıl **ayruksı** istegil tarik
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
52). [ayruksı,]

(Mes. 53: m. 88; Mes. 53: m. 87)

ayruksı: Başka(ları).

Bulmadum **ayruksı** adıyla temiz
İşbuyam ben kim işitdün iy 'aziz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
43). [ayruksı,]

ayruksı ol-: Başka türlü, farklı farklı olmak.

Her ne kim işidesin ya şorasın
Andan **ayruksı ola** çün göresin
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
108). [ayruksı ola, -a]

(Mes. 53: m. 32)

'ayş ider-idi: Eğlenmek, zevk ü safa etmek.

Yâr-ıla yüz dürlü **'ayş ider-idi**
Girü Şatt'a düşüben gider-idi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra
13). ['ayş ider-idi, -er, --i, -di]

'ayş u 'işret eyleñüz: Zevk ve sefa sürmek,
eğlenmek.

Yazılarda **'ayş u 'işret eyleñüz**
Degmeñüz bir dürlü destân söyleñüz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
41). ['ayş u 'işret eyleñüz, -ñüz]

ayu gibi: Ayı gibi.

Hışm-ıla bir **ayu gibi** delüsin
Ne ademsin kim bir itden alusin
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra
23). [ayu gibi,]

ayuß nürin: Ay ışığı.

Çün güneşden nür alur ay iy hakim
Güneş **ayuß nürin** eyler müstakim
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
254). [ayuß nürin,]

ayva: Sulu, sarı maruf meyve. Ayva.

Ayvalar almalara söyler-idi
Nâr nârence 'itâb eyler-idi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
29). [ayvalar, -lar]

'ayvâr: Hilekâr, dolandırıcı.

Birisi eydür ki **'ayvâram** 'azim
Câzulig-ıla vü tarrâram 'azim
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra
1). ['ayvâram, -am]

(Mes. 90: m. 28; Mes. 90: m. 1)

'ayvâr olur: Hilekar, düzenbaz olmak;
çapkın, serseri olmak.

Zâhid olur-ısa bir **'ayvâr olur**
Mür bundan yig dir-iken mâr olur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra
35). ['ayvâr olur, -ur]

az: Az, çok'un karşısı.

Zîrâ çün kim mülk bî-sultân ola
Az zamânda memleket vîrân ola
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra
14). [az,]

(Mes. 6: m. 4; Mes. 12: m. 180; Mes.
15: m. 36; Mes. 26: m. 12; Mes. 30:
m. 293; Mes. 32: m. 121; Mes. 34: m.
23; Mes. 52: m. 4; Mes. 63: m. 46;
Mes. 72: m. 438; Mes. 81: m. 169)

az: Az, azlık.

Ne kışın u ne yazın görmek gerek
Güllerüñ 'ömri **azın** şormak gerek
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra*
12). [*azın, -in*]

az: *Hırs.*

Şeyh eydür bunda nām u neng yok
İy 'aziz ü fahr u āz u 'ār çok
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
54). [*āz,]*

az: *Az, azıcık.*

Bir iki gün saña **az** ötmek gerek
Bunlaruñ ta 'ziyyesin dutmak gerek
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
107). [*az,]*

(*Mes. 65: m. 55; Mes. 69: m. 110;*
Mes. 76: m. 9; Mes. 81: m. 117; Mes.
81: m. 119; Mes. 81: m. 121; Mes. 81:
m. 125; Mes. 91: m. 61; Mes. 96: m.
61; Mes. 105: m. 115)

az: *Ayrı düşmek, ayrılmak.*

Senden ol günden ki ben **azmışvanın**
Hâturuma nakşuñı yazmışvanın
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
119). [*azmışvanın, -muş, -van, -in*]

az: *Azmaq, yoldan çıkmak.*

Zıra bu ilde kim aslanlar **azar**
Degme köyde yüz senüñ gibi gezer
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
135). [*azar, -ar*]

az kadar: *Azıcık, birazcık.*

Din erine **az kadar** dünyā gerek
Mecnun'a elbetde bir Leylā gerek
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
87). [*az kadar,]*

(*Mes. 66: m. 117; Mes. 30: m. 257*)

az mikdār: *Az miktarda, azıcık.*

Eydür **az mikdār** var bende kerem
Eydür ol yeg kāmudan iy muhteşem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
123). [*az mikdār,]*

'az ola: *Yüce, değerli olmak.*

Gönlüñ āvāzı saña nā-sāz ola
Seni sîmurğ avlar-ısa **'az ola**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra*
46). [*'az ola, -a*]

az olısar: *Az bulunmak, çok sayıda olmamak.*

Niçe kim **az olısar** va 'z işiden
Çok olısar şarda va 'ızlık iden
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
9). [*az olısar, -ısar*]

az üküş: *Az (veya) çok.*

Az üküş hergiz yalan söylemeye
Tañrı'nuñ halkına kibr eylemeye
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
87). [*az üküş,]*

az yiyen kişi: *Az yiyen insan.*

Az yiyen kişi kaçan şayru ola
Çok yimekten günde yüz kişi öle
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
77). [*az yiyen kişi,]*

az yiyenüñ: *Az yiyen insan.*

Az yiyenüñ Cebrā'ıl olur canı
Çok yiyenüñ zinde pıl olur teni
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
83). [*az yiyenüñ, -üñ*]

az zamānda: *Kısa bir sürede.*

Çor-ısañ kim ol bu sözleri diye
Az zamānda kamu halk aña uya
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
102). [*az zamānda, -da*]

a'zā: *Uzuv.*

Sen şınıksın olmuş a 'zāñ cümle süst
Kimseyi istemeyesin ten-dürüst
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
75). [a 'zāñ, -ñ]

(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra
22). [āzād olısar, -ısar]

(Mes. 93: m. 43; Mes. 63: m. 98;
Mes. 102: m. 61)

'azāb: Dünyada işlenen suç ve kabahate
karşılık olarak ahirette çekilecek ceza, eziyet,
sıkıntı.

Ṭā'at-ıla virür-isem ben 'atā
Bes bular yüz biñ 'azābadur sezā
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
80). ['azābadur, -a, -dur]

(Mes. 98: m. 44)

azaçuk: Az, azıcık.

Ne azaçuk nesne var bunda ne bol
Varı dağı oldurursın fāriğ ol
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
143). [azaçuk,]

āzād: Serbest bırakılmış, kurtulmuş, hür.

Ergavān dil-şād u süsen şādkām
Servi āzād u güle bülbül gulām
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
22). [āzād,]

(Mes. 81: m. 10)

āzād eyledi: Serbest bırakmak.

Pādişah çün anı āzād eyledi
Göñlini ol guşşadan şād eyledi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
109). [āzād eyledi, -di]

āzād idem: Kurtarmak.

Raḥmetüñi eyle ḥalka yād idem
Kim kamusun kayğudan āzād idem
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra
38). [āzād idem, -em]

āzād ol-: Hür, serbest kalmak. Kurtulmak.

Yār-ıla Gülşehri çün şād olısar
Cennet ü düzaḥdan āzād olısar

āzād u tehī-dest olsa: Hür ve özgür olmak.

Ger mey içen şarda ser-mest olsa yig
Servi āzād u tehī-dest olsa yig
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra
22). [āzād u tehī-dest olsa, -sa]

āzād u uz: Özgür ve iyi(ce).

Biñ yıl uçdılar dağı āzād u uz
Yoluñ evvel menzili-y-idi henüz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
31). [āzād u uz,]

a 'zam: Büyük, ulu, yüce.

Her kim aldı 'ilm u Qur'ān'uñ dadın
Evvel añdı Tañrı'nuñ a 'zam adın
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
2). [a 'zam,]

āzār: İncinme, kırılma.

Bād-ı nevrūzī güle 'anber şaça
Ebr āzārı yire gevher şaça
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
36). [āzārı, -ı]

azarla: Kırıcı ve sert söz söylemek, paylamak,
tekdir etmek.

Ne Hübel kırtılır andan ne Menāt
Kim azarlamaz ne 'Uzzā vü ne Lāt
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
90). [azarlamaz, -maz]

(Mes. 83: m. 26)

azarlayan: Söven, kötü söz söyleyen (kişi).

Kimse zulmuñdan senüñ imin degül
Ḥalk āzarlayan kişi mü' min degül
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra
30). [azarlayan,]

azdurasın yoldan: *Yoldan çıkartmak.*

İster-idüñ kim beni **azdurasın**
Yoldan u degme yaña gezdüresin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
134). [*azdurasın yoldan,*]

azdurursın yoluñı: *Yolunu şaşırmaq.*

Lā-mekānlusun unutduñ ilüñi
Kim mekānda **azdurursın yoluñı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra*
10). [*azdurursın yoluñı,*]

āzer: *Ateş.*

Çün güneş āb üstine **āzer** saça
Çıkdı mīnā gülşene gevher saça
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
57). [*āzer,*]

āzer: *Hız. İbrahim'in babası (Put yapıp*
satardı).

Seni dīnden çıkararı ol zer-durur
Kim zeri büt eyleyen **Āzer-durur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra*
6). [*āzer-durur, --dur, -ur*]

azı: *Sapıtmak, yoldan çıkmak.*

Gördi Mecnūn'ı yatur bir yazıda
Bir yazı kim biñ yol erin **azıda**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
38). [*azıda, -da*]

(*Mes. 93: m. 38*)

azīm: *Büyük, ulu.*

Ussuñı başuña dirşür iy yetim
Kātı sözler çıkar ağzuñdan **azīm**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
34). [*azīm,*]

(*Mes. 89: m. 2; Mes. 6: m. 21; Mes. 9:*
m. 35; Mes. 10: m. 20; Mes. 13: m. 21;
Mes. 15: m. 53; Mes. 16: m. 111; Mes.
25: m. 9; Mes. 32: m. 127; Mes. 61:
m. 11; Mes. 72: m. 105; Mes. 82: m.
2; Mes. 89: m. 1; Mes. 89: m. 13; Mes.
89: m. 14; Mes. 107: m. 79)

azīm: *Yola çıkma, bir yere doğru yönelme.*

Ol bir er bir 'avratı sever-idi
Anı görmege **azīm** iver-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra*
2). [*azīm,*]

azīm: *Çok, fazla.*

Birisi eydür ki yārānlar **azīm**
Şayru oldılar bu işden ü şakīm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
55). [*azīm,*]

(*Mes. 15: m. 67; Mes. 32: m. 81; Mes.*
34: m. 19; Mes. 39: m. 73; Mes. 45:
m. 20; Mes. 81: m. 101; Mes. 81: m.
127; Mes. 83: m. 33; Mes. 86: m. 1;
Mes. 96: m. 15; Mes. 96: m. 21; Mes.
111: m. 14; Mes. 47: m. 97)

azīm: *Gayet, çok, oldukça.*

Biregü bir kurdı hōş besler-idi
Kurd anuñ hükmin **azīm** esler-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 59, Mısra*
2). [*azīm,*]

aziz: *Saygın yüce kimse.*

Şeyh eydür bunda nām u neng yok
İy **aziz** ü fahr u āz u 'ār çok
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
54). [*aziz,*]

aziz: *Yüce, kıymetli, değerli, mukaddes,*
muazzez.

Mü' minüñdür dalı soñra cān **aziz**
Kalanında bulmaya kimse temiz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra*
73). [*aziz,*]

azim: *Azim, gayret; karar.*

Rüstem eydür kaçarı iy nāmdār
'**Azmüne** layık bulunur mı şikār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
14). [*azmüne, -üñ, -e*]

(*Mes. 93: m. 48*)

(Mes. 102: m. 19; Mes. 72: m. 35)

'azm id-: Yola koyulmak.

Çün kim istingâ yöresinden gider
Küllü hayret vâdisine **'azm ider**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra
12). [*'azm ider, -er*]

(Mes. 5: m. 250; Mes. 102: m. 34)

'azm it-: Yola koyulmak, yola düşmek,
yönelmek.

Şâr yolına şormadın **'azm itmedi**
Köy yolına şormadın hem gitmedi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra
31). [*'azm itmedi, -me, -di*]

(Mes. 88: m. 104; Mes. 102: m. 52;
Mes. 93: m. 2)

'azm-i hindüstân kılor: Hindistan'a doğru
yönelmek.

Çünkü bâzırgânlık ahvâlin bilür
Hıvoca bir gün **'azm-i Hindüstân
kılor** (Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32,
Mısra 24). [*'azm-i hindüstân kılor, -
ur*]

'azmin kılor: Yönelmek || Gitmek.

Bir ere yolda şataşdı kim gelür
Varmağa bir kal' anuñ **'azmin kılor**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
4). [*'azmin kılor,]*

'azmini ider-idi: Yola çıkmak.

Girü çün köy **'azmini ider-idi**
Köy yolın şorup köye gideridi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra
21). [*'azmini ider-idi, -er, --i, -di*]

(Mes. 102: m. 21)

'azmini kııl-: Yola yönelmek, yola çıkmak.

1. Tañrı yolın nite bilmiş olasın
Yâ nite **'azmini kılmış olasın**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra
42). [*'azmini kılmış olasın, -asın*]

azmış: Azmış, yolunu şaşırılmış (kimse).

1. Degme ulu bir yol üstinde tura
Kim bir **azmışa** yolını göstere
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
102). [*azmışa, -a*]

azrak: Daha az, azca || Nadir.

1. Bir lipâçe geymiş **azrak** don gibi
Altuna banılmış ol ay gün gibi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
89). [*azrak,]*

azuk: Gereken yiyecek ve içecek şeyler,
nevale, azık.

1. Ben saña **azuk** virem dur git girü
'İşkî koğil şabrı dutğil ilerü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
181). [*azuk,]*

(Mes. 99: m. 3)

-B-

bâb eylemişem: Bölüm(ler) meydana
getirmek.

Bunça **bâb eylemişem** bunda ki hîç
Kılmadı 'Attâr ol fende basîc
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra
39). [*bâb eylemişem, -miş, -em*]

baba: Baba.

Oğlum eydür **baba** yola gitmegil
Böyle bir kezden bizi terk itmegil
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 92, Mısra
7). [*baba,]*

bâc: Haraç, vergi || Yük.

Kim kuluñuz adı Gülşehrî-durur
Hem şeker **bâc**ı degül behrî-durur

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 178). [bāci, -ı]

baça: Baca. Binâlarda, deniz taşıtlarında, soba, kazan ve ocaklarda yanan maddelerden çıkan duman, gaz ve kokuların dışarıya atılmasını sağlayan, ocağın üstünden yukarıya doğru uzanan kısım.

Şu yolını açmayınca akmaya
Tañrı āhîr **bacadan** bırakmaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 104). [bacadan, -dan]

bacadan inmek: Bacadan inmek.

Ol eve kim benüm endişem ola
Bacadan inmek benüm pîşem ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 16). [bacadan inmek,]

bādbān: Yelken.

Bir gice kim **bādbān** kırmış-ıdı
Nañvınuñ katında oturmuş-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 7). [bādbān,]

(Mes. 100: m. 78)

bādbān ağacın: Yelken direği.

Gemiçi gemiyi düzedür-ıdı
Bādbān ağacın uzadur-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 4). [bādbān ağacın,]

bāde: Şarap, içki, mey.

Bāde çün kim zühd bünyādın yıkar
Hānekāhdan şüfiler esrük çıkar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 9). [bāde,]

(Mes. 95: m. 26)

bāde içüp: Şarap içmek.

Ayığ-iken büt-perest olmaz-ıdum
Bāde içüp ben ki mest olmaz-ıdum

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 130). [bāde içüp, -üp]

bād-ı nevrüzi: Yeni günün yeli; bahar rüzgârı.

Bād-ı nevrüzi güle ‘anber şaça
Ebr āzârı yire gevher şaça
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 35). [bād-ı nevrüzi,]

bāğ: Bahçe, yeşillik, ağaçlık ve çiçeklik yer, bostan.

Gökyüzi pür şu‘le vü pür nūr-ıdı
Bāğ içi pür hulle vü pür hūr-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 18). [bāğ,]

bāğ: Bağlamak.

Çamu konuk eve **bağlar** hissini
Ol bizüz kim isterüz ev issini
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 23). [bağlar, -la, -r]

bāğ: Bağ, bahçe.

Er evi Şatt’dan bu yaña zer-nigār
Şahnı **bāğ** u sakfı dañı lālezār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 6). [bāğ,]

(Mes. 10: m. 57; Mes. 21: m. 19; Mes. 32: m. 58; Mes. 60: m. 11; Mes. 69: m. 22; Mes. 69: m. 23; Mes. 88: m. 2; Mes. 91: m. 5; Mes. 95: m. 8; Mes. 111: m. 3; Mes. 111: m. 8)

bāğ: Yeşillik, çiçekli, ağaçlı yer.

Bāğ arasındaki bōstāndur yüzi
Şanasın kim bir gülistāndur yüzi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 11). [bāğ,]

bağ: Bağ, beraberlik, ilişki.

Bağum-ıla varlığımı n’ideyim
Hān-u-mānı kime koyup gideyim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 92, Mısra 9). [bağum-ıla, -um, --ıla]

bāğ ola: Bağ haline gelmek, bahçe olmak.

Geldi gül vaqtı girü kim bülbülün
Bāğ ola yiri vü bōstānlar gülün
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra*
20). [*bāğ ola, -a*]

bāğ u bostān: Bağ ve bahçe.

Bāğ u bostān bākī 'ālemde bula
Yoḥsa bunda gül ḥarīfi ḥār ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra*
11). [*bāğ u bostān,]*

(*Mes. 7: m. 4; Mes. 93: m. 27; Mes.*
32: m. 37)

bāğ u gülzārı: Bağ ve gül bahçesi.

Niçeme kim **bāğ u gülzārı** ola
Yine ol acı yimiş bārı ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra*
47). [*bāğ u gülzārı, -ı*]

bāğ u şahrāda: Bahçe ve çöl.

Senün-ile **bāğ u şahrāda** ḥōşuz
Anuñ-ıla mevc ü deryāda ḥōşuz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
93). [*bāğ u şahrāda, -da*]

bāğbān: Bağcı, bahçıvan.

Ḥārı kesün **bāğbāna** dınmañuz
Güllere zīnhār yavuzlık şanmañuz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
169). [*bāğbāna, -a*]

(*Mes. 85: m. 22; Mes. 106: m. 5;*
Mes. 106: m. 18)

bağdād şehrinde: Bağdat şehri.

Var-ıdı **Bağdād şehrinde** meger
Bir ulu dellāl key şāyeste er
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra*
1). [*bağdād şehrinde, -in, -de*]

(*Mes. 44: m. 29*)

bāğ-ıla bōstān-ıdı: Bağ ve bahçe.

Ḳamu 'ālem **bāğ-ıla bōstān-ıdı**
Gül ḥarīfi bülbül ü destān-ıdı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
7). [*bāğ-ıla bōstān-ıdı, --ıdı*]

bağış: Vermek, ihsan etmek, bahşetmek.

Ol dirilsün diyü bu ḥalk işleye
Ḥalkı soñra Ḥaḳ aña **bağışlaya**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
36). [*bağışlaya, -la, -ya*]

(*Mes. 75: m. 94; Mes. 106: m. 8*)

bağışla-: Affetmek, bağışlamak.

Büşr eydür eylese ayruḳ saña
Dınmayam **bağışlağul** suçum baña
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
302). [*bağışlağul, -ğul*]

(*Mes. 78: m. 100; Mes. 78: m. 40;*
Mes. 77: m. 12; Mes. 78: m. 38; Mes.
78: m. 85; Mes. 78: m. 22; Mes. 15:
m. 54)

bağışla: Vermek, ihsan etmek, bahşetmek.

Kim size bu menzilet **bağışladı**
Ḥaḳ te 'ālā vü bu luḫfi işledi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
101). [*bağışladı, -dı*]

(*Mes. 63: m. 76; Mes. 66: m. 153;*
Mes. 73: m. 7; Mes. 75: m. 80; Mes.
75: m. 77)

bağışla: Bağışlamak.

'Adl şultān işidür kim işleye
Ben ḡarībün cānını **bağışlaya**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
56). [*bağışlaya, -ya*]

bağışla: Karşılıksız vermek, ihsan etmek.

Çün **bağışlar** pādīşah aylak 'atā
Hiçe virmek ḥōd ola 'ālī bahā

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 51). [bağışlar, -r]

bağışlar cānını: Canını bağışlamak.

Çün **bağışlar** husrev anuñ cānını
Viribir Hāk derdinüñ dermānını
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 107). [bağışlar cānını, -ın, -ı]

bağışlasun canum: Canı bağışlamak, can vermek || Hayat vermek.

Şimdi kim gördüm yüzini dek benüm
Luṭf kılsuñ ol **bağışlasun canum**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 246). [bağışlasun canum,]

bağla-: Bağlamak, dolamak.

Zāri-y-ıla çağırup çok ağladı
Kuşağımı koltuğına **bağladı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 350). [bağladı, -dı]

bağla: Bağlamak, sarmak.

Şeyh eydür kim beni Hāk tağladı
Bu od-ıla vü bu bende **bağladı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 40). [bağladı, -dı]

(Mes. 92: m. 14)

bağla: Bağlamak; kapamak; engellemek.

Terk it ol mālı ki fānī olısar
Bağla ol hāle ki bākī kalısar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra 8). [bağla,]

bağla: Bağlamak, düğümlemek.

Mihlar eylenmiş demürden key ulu
Bağlamış at terküsine ol delü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 6). [bağlamış, -miş]

(Mes. 45: m. 10; Mes. 93: m. 21; Mes. 107: m. 22)

bağla: Birini bir şeye, ilgi duymasını sağlamak. (Aşk bağlamında).

Datlu sözler gönli 'ışka **bağladur**
İşidenlerüñ gözini ağladur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 3). [bağladur, -dur]

bağla: Bağlamak, hasretmek (inanç bağlamında).

Uymadum bāṭın-ıla her dehriye
İ'tikādı **bağladum** Gülşehrī'ye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 34). [bağladum, -du, -m]

bağla: İki şey arasında alaka ve irtibatı ortaya koymak; ilişkilendirmek.

Gökleri çün baḥş idem aşhāb-ıla
Yüz raşad **bağlayam** usturlāb-ıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 42). [bağlayam, -y, -am]

(Mes. 63: m. 40; Mes. 53: m. 30; Mes. 53: m. 26)

bağla: Bağlamak, bağlılığını sağlamak.

Hilet itme degme bir dehrī gibi
Sıdka **bağla** gönli Gülşehrī gibi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 304). [bağla,]

bağladı zünnārı biline: Beline zünnar (papazların bellerine bağladıkları kuşak) kuşağını bağlamak.

Niçe vardı Ka 'be'den Rüm iline
Bağladı zünnārı anda **biline**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 12). [bağladı zünnārı biline,]

bağladı zünnārını: Kuşağını bağlamak.

Şeyhe çün kıldı 'ayān dīdārını
Bir kılından **bağladı zünnārını**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 100). [bağladı zünnārını, -ın, -ı]

bağladuğum 'ahdi: Vâdetmek, söz vermek.

Degme odda mum gibi erimezem
Bağladuğum 'ahdi ayruğ şımazam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra 12*). [*bağladuğum 'ahdi, -duğ, -um*]

bağladum kendüzüme: *Kendime bağlamak, kendime seçmek (ad bağlamında).*

Ben bu Gülşehrî adın çün **bağladum Kendüzüme** vü gönüller tağladum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 154*). [*bağladum kendüzüme, -me*]

bağladum zünnâr: *Zünnar kuşağını bağlamak.*

Hamrı içdüm büt-perest oldı adum
Bağladum zünnâr u mest oldı adum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 158*). [*bağladum zünnâr,*]

bağlamak bile: *Bele bağlamak.*

Bağlayıcağ şeyh zünnârı bile
Bağlamak gerek-idi kamu **bile**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 30*). [*bağlamak bile,*]

bağlan: *Bağlanmak || Tutunmak, âşık olmak.*

Anı sevmegil ki soñra öliser
Aña **bağlanğıl** ki bākī kalısar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 162*). [*bağlanğıl, -ğıl*]

bağlan: *Yüklenmek, üstüne bırakmak. (yalan bağlamında).*

Kimsenüñ odsuz teni tağlana mı
Yâ kişiye bir yalan **bağlana** mı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 42*). [*bağlana, -a*]

bağlar hayâl: *Hayal etmek; zihinde tasarlamak, canlandırmak.*

Bildüğini işlemek **bağlar hayâl**
Bilmedüğün işlemek ola muhâl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 9*). [*bağlar hayâl,*]

bağlayam kendüme: *Kendime bağlamak, kendime seçmek (ad bağlamında).*

Ben bir ad bulmazam kim **bağlayam Kendüme** vü halk gönlin tağlayam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 144*). [*bağlayam kendüme, -m, -e*]

bağlayıcağ zünnârı bile: *Beline zünnar (papazların bellerine bağladıkları kuşak) kuşağını bağlamak.*

Bağlayıcağ şeyh zünnârı bile
Bağlamak gerek-idi kamu **bile**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 29*). [*bağlayıcağ zünnârı bile,*]

bağlı: *Bağlı olmak.*

Ol kim üç **bağlı-durur** evvel dili
Gözi bağlu dağı arturur yolu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 491*). [*bağlı-durur, --dur, -ur*]

bağlu: *Bağlı, kapalı.*

Ol kim üç bağlı-durur evvel dili
Gözi **bağlu** dağı arturur yolu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 492*). [*bağlu,*]

(*Mes. 72: m. 493; Mes. 72: m. 488*)

bağlu: *Bağlı, bağlanmış durumda.*

Eydür iy veh oda yandum n'ideyim
Bağlu boynum bunda kaçça gideyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 136*). [*bağlu,*]

(*Mes. 71: m. 4; Mes. 93: m. 28*)

bağlu: *Bağlamak.*

Dili gaybetden anuñ **bağlu** gerek
Sözi şîrîn ü aşı yağlu gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 11*). [*bağlu,*]

bağlu: *Bağlamak, kapamak.*

Gözi hem **bağlu** gerek kim görmeye
Kimsenüñ 'aybına ta'na urmaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 13*). [*bağlu,]*

bağlu: Bağlı olan.

Bağlulardan biri ilersügidür
Kim ol altıdan kamudan yigidür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 15*). [*bağlulardan, -lar, -dan]*

bağr: Bağır, kalp, gönül.

Bu ile gelür-ise Afrāsiyāb
Yüreği kan tola vü **bağrı** kebāb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 194*). [*bağrı, -ı]*

bağrın yakar: Çok üzme.

Burnınuñ degme delüğinden çıkar
Bir hōş ün kim 'ālemüñ **bağrın yakar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 36*). [*bağrın yakar, -ar]*

bağruñ baş olur: Yüreği yaralanmak.

Gevher āhir boyalı bir taş olur
Bir taş için neye **bağruñ baş olur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 4*). [*bağruñ baş olur, -ur]*

bağursaq: Bağırsak.

Koyunuñ karın **bağursaqı** yine
Ādemüñ kimse göriçek yigrene
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 55*). [*bağursaqı, -ı]*

bağursuğ: Bağırsak.

Şeyh eydür gevdeñi dartdum hele
Baş ayak karın **bağursuğı** bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 46*). [*bağursuğı, -ı]*

bahā: Kıymet, değer, bedel.

Çok cevāhir var bu ilde rāyegān
Kim **bahāsi** olur ol ilde girān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 60*). [*bahāsi, -sı]*

(*Mes. 75: m. 57; Mes. 81: m. 103; Mes. 81: m. 159*)

bahā: Kıymet, değer.

Doğru sözüñ kıymatı nite-durur
Egri işlerüñ **bahāsi** ne-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 10*). [*bahāsi, -sı]*

(*Mes. 75: m. 63; Mes. 75: m. 16; Mes. 81: m. 147; Mes. 81: m. 57*)

bahā: Bedel, karşılık.

Eydür ol bu dünyadan artuğ-durur
Anı alası **bahāmuz** yoğ-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 88*). [*bahāmuz, -muz]*

bahā getir-: Değer biçmek.

Eydür aña kim **bahā getiriser**
Yā aña batman kaçan yitüriser
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 93*). [*bahā getiriser, -iser]*

(*Mes. 81: m. 187*)

bahā virilmedi: Değer biçmek.

Niçe kim bāzārumuz ayrılmadı
Bir içim şuya **bahā virilmedi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 62*). [*bahā virilmedi, -il, -me, -di]*

bahā virüp: Kıymet; değer vermek.

Her kumāşı bizden iltürler beleş
Kim **bahā virüp** alur bizden kumāş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 70*). [*bahā virüp, -üp]*

bahā virür: Kıymet, değer vermek || Bir alışverişte karşılık vermek, alınan şeyin değerine karşılık vermek.

Nesneye alan **bahā virür** dime
Hiçe naḳda alanı elden ḳoma
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 19*). [*bahā virür, -ür*]

bahāne buldılar: Bir işi yapmak veya yapmamak için sözde sebep göstermek.

Ḳuşlarıñ ḳalanı daḫı geldiler
Ortaya vü bir **bahāne buldılar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 37, Mısra 2*). [*bahāne buldılar, -dı, -lar*]

bahāne kıl: Sebep olarak göstermek, vesile kılmak.

Ādemī 'ışkın **bahāne kıl** tene
'İşk irürür ādemī yaradana
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 163*). [*bahāne kıl,]*

bahār irmiş-idi: Baharın gelmesi.

Bir zamānda kim **bahār irmiş-idi**
Lāle avcına güli dirmiş-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 19*). [*bahār irmiş-idi, -miş, --i, -di*]

bahār-ı tāze: İlkbahar.

Bir bahār-ı ı tāze görmedi rezān
Kim anı pejmürde kılmadı ḫazān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 9*). [*bahār-ı tāze,]*

bahāsın biliser: Değerini bilmek.

Ol metā' uñ kıymetin kim kılısar
Yā anuñ dartup **bahāsın biliser**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 116*). [*bahāsın biliser, -iser*]

bahāsın virmiş olasin: Değerini vermiş olmak.

Sen ki bizden hiçe dilersin güher
Çok **bahāsın virmiş olasin** meger
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 76*). [*bahāsın virmiş olasin, -asın*]

bahāsını bile: Kıymetini bilmek.

Key terāzū rāst Gülşehrī kıla
Kim ḳamu naḳduñ **bahāsını bile**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 190*). [*bahāsını bile, -e*]

bahıl: Cimri, pinti.

Çün **bahıl** ol māla yavlaḳ aldanur
Lā-cerem ol māl elinde eglenür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra 23*). [*bahıl,]*

(*Mes. 36: m. 15; Mes. 48: m. 5; Mes. 74: m. 26*)

bahıl urdı: Cimri olmak.

Ne ki ol şahsuñ **bahıl urdı** adın
Anuñ-ıçun zekātuñ bilmez dadın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 291*). [*bahıl urdı, -dı*]

bahr: Deniz.

Mü' mīn ol deñize kim sīne ura
Zehre yoḳ kim İblīs ol **bahra** gire
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 120*). [*bahra, -a*]

bahr u ber: Kara ve deniz || Bütün varlık âlemi; kâinat.

Çok Süleymān-ıla eyledüm sefer
Yoḳ-durur ben görmedüğü **bahr u ber**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 8*). [*bahr u ber,]*

bahr u ber: Deniz ve kara.

Ḫvōca bu ilden çün ol ile sefer
Kıldı geçdi bunca **bahr u** bunca **ber**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 56*). [*bahr u ber,]*

bahs: Üzerinde konuşulan, tartışılan konu, mevzu, mesele.

Degme sözde **bahs** çün oldı tamām
Lā nüsellim gitdi vü geldi selām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 37*). [*bahs,]*

bahs içinde: Konuşmada, söz içinde.

Naḥvı Gülşehrî bilür yavlaḳ hîç
Bahs içinde kavmı kılmaz girde hîç
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 52*). [*bahs içinde,]*

bahs idem: Söz etmek, konuşmak.

Gökleri çün **bahs idem** aşhâb-ıla
Yüz raşad bağlayam usturlâb-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 41*). [*bahs idem, -em]*

bahs ider-idüm: Konuşmak.

Nergis ü reyḥân direr-idüm delîm
Bülbül-ile **bahs ider-idüm** 'azîm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 14*). [*bahs ider-idüm, -er, --i, -dü, -mer, --i, -düm]*

bahs itdiler: Bir konu üzerinde konuşmak; söz konusu etmek.

Çün beyân oldı ne kim **bahs itdiler**
Geçdiler ol sözden ü ḥōş yatdılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 261*). [*bahs itdiler, -di, -ler]*

bahse girmişler-idi: Bahse girmek, iddiada bulumak.

Dâniş ehli **bahse girmişler-idi**
Yiryüzinden göge irmişler-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 15*). [*bahse girmişler-idi, -miş, -ler, -i, -di]*

bahşiş: Armağan, hediye, ihsan, atıye.

Faẓl u bezlüm çok-durur u ben kerîm
Bahşişüm cāvîd ü iḥsānum qadîm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 82*). [*bahşişüm, -üm]*

baht: Şans, talih.

Her kimi kim kıldı sîmurğ ihtiyâr
Olmadı anuñ-ıla cüz **baht** yâr

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 12*). [*baht,]*

(*Mes. 10: m. 147*)

bahtlu: Talihli, şanslı.

Bahtlularsız ki aña nâgâh irdünüz
Ol feriştenüñ cemâlin gördünüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 149*). [*bahtlularsız, -lar, -sız]*

ba'îd: Uzak, irak. (gönül rahatlığı, dirlik).

Kim sa'îd-ise ezeldendür sa'îd
Kim degül-ise ezeldendür **ba'îd**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 20*). [*ba'îd,]*

bak: Bak-: Bakma, bakmak eylemi.

Bakdı ol maḥfil içinde qadıya
Kim 'acab bu da'vâya ol ne diye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 31*). [*bakdı, -dı]*

(*Mes. 25: m. 41; Mes. 53: m. 70; Mes. 66: m. 22; Mes. 71: m. 37; Mes. 82: m. 12; Mes. 86: m. 8; Mes. 88: m. 76; Mes. 91: m. 243; Mes. 98: m. 65; Mes. 98: m. 12; Mes. 98: m. 59; Mes. 107: m. 7; Mes. 107: m. 125*)

bak: İtibar etmek.

Dünyaya hîç istemezem kim **baḳam**
'Ömr bünyâdın dilerem kim yıḳam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra 21*). [*baḳam, -am]*

(*Mes. 23: m. 19*)

bak: Bakmak, seyretmek.

Niçe kim **baḳdum** göge pinhân u fâş
Görmedüm anuñ gibi ay u güneş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 25*). [*baḳdum, -du, -m]*

(*Mes. 105: m. 66; Mes. 9: m. 38; Mes. 91: m. 10*)

bak: Aldanma, dikkat etme.

Naqşa **bakma** gör qanat nenûn-durur
Ol kuşa ir kîm qanat anuñ-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
37). [*bakma, -ma*]

bak: Bak! Gör!.

Degme dîküñ ileyine bir çanak
Qoma görgil kim ne var içinde **bak**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra*
48). [*bak,]*

bak: Bakmak, (gözleri bir şey üzerine çevirmek).

Gözümü dikdüm ki gönlüm yaqmaya
Şâh yüzünden artuğına **bakmaya**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra*
6). [*bakmaya, -ma, -ya*]

(*Mes. 47: m. 51*)

bak: Bakmak, görmek.

Çün anı bilmez nite kıılır taleb
Leyli dir Leylî'ye **bakmaz** iy 'aceb
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
152). [*bakmaz, -maz*]

bak: Bakmak, dikkate almak, önemsemek.

Ol ki şimdi kaşd kıldı cānuña
Qanda **bakısar** senüñ fermānuña
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
92). [*bakısar, -ısar*]

bak: Aldırış etmek, ciddiye almak.

Atlu **bakmaz** hîç anuñ sögmegine
Hışmı artar depesin dögmegine
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
59). [*bakmaz, -maz*]

bak: Bakmak || Gözlemlemek.

Yoldaş oldılar giderler hōş yola
Büşr **bakar** kırğıla kim ne kııla
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
98). [*bakar, -ar*]

bak: Nazar etmek, bakmak, gözleri bir şey üzerine çevirmek.

Bakdı delîm çıkmadı küpden işi
Qorquban üstine geldi yoldaşı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
345). [*bakdı, -dı*]

bakar kim: Bakar ki.

Büşr **bakar kim** girü küpden çıqa
Şaçalını darayu saçın şıqa
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
343). [*bakar kim,]*

bakar yüzine: Yüzüne bakmak.

Bir gün ol 'avrât katında oturur
Nāgehān **bakar yüzine** vü görür
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra*
16). [*bakar yüzine,]*

bakıcaq: Bakarken.

Bakıcaq endāmına kim şoralar
Süñük içinde iligin göreler
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra*
29). [*bakıcaq,]*

bakî: Ebedî, sonsuz.

Qamular fānî vü oldılar 'adem
Ol **Şenā'î bakî** vü 'Attār hem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra*
40). [*bakî,]*

(*Mes. 69: m. 214; Mes. 69: m. 205;*
Mes. 96: m. 36; Mes. 96: m. 41)

bakî 'âlemde: Sonsuz âlem || Ahiret yurdu, cennet.

Bâğ u bostān **bakî 'âlemde** bula
Yoḥsa bunda gül harîfi hār ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra*
11). [*bakî 'âlemde, -de*]

bakî kal-: Dâimi, kalıcı olmak.

Ten ki hem cevher-durur **bakî kıala**
Kendü a'yânında vü dāyim ola

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 33). [bāki kıala, -a]

(Mes. 17: m. 10; Mes. 36: m. 2; Mes. 18: m. 17; Mes. 81: m. 183; Mes. 96: m. 31; Mes. 47: m. 162; Mes. 36: m. 8; Mes. 17: m. 22)

bāki ol-: Ebedi, sonsuz olmak.

İşbu yoldan gel bize sen sāki ol
Dünyada bu adlar-ıla **bāki ol**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 204). [bāki ol,]

(Mes. 91: m. 300; Mes. 18: m. 31;
Mes. 63: m. 120)

bakkāl olur: Bakkal olmak.

Kimi bir bezzāz u bir **baqqāl olur**
Biri muqrī vü biri kavvāl olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 73). [baqqāl olur, -ur]

bakkāl-vār: Bakkalda olan gibi.

Degme bir yanında şeyhūn üstüvār
Bir terāzū aşılı bir **baqqāl-vār**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 18). [baqqāl-vār,]

bakma: İtibar etmek.

Bir gedāyı şeh kılam çün bakavam
Bakmaduğum pādīşāhı yıkavam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra 20). [bakmaduğum, -duğum]

bakma harām: Harama bakma! || Günah işleme!.

Bir hālāl al kendüzüne bī-melām
'Avratına kimsenūn **bakma harām**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra 18). [bakma harām,]

bakma yüzine: Yüzüne bakmamak, değer vermemek.

Zālimūn zīnhār **bağma yüzine**
'Adli Gülşehrī kıılır kendüzine
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 59, Mısra 19). [bağma yüzine,]

bakmaz: Yüz çevirmek, bakmamak.

Bakmaz anlara vü hışm idüp gider
Tağlara varur u toñuzlar güder
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 45). [bakmaz,]

bakuban: Bakıp.

Eyle dut gözsüz çerāğın yandura
Işığında **bağuban** neyi göre
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 242). [bağuban,]

(Mes. 66: m. 12)

bal: Bal, arının yaptığı tatlı madde.

Datlurakdur **bal-ıla** yağdan delīm
Göksi çerb ü ağzı şirindür 'azīm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 19). [bal-ıla, --ıla]

bal: Bal; tatlı.

Kendüzi bir ağı ağacı-durur
Yimişi **bal-ısa** kim acı-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra 20). [bal-ısa, --ısa]

bal u yağ gibi: Bal ve yağ gibi.

Bir ahī göster kim ol gaybet dimez
Halk etini **bal u yağ gibi** yemez
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 24). [bal u yağ gibi,]

bala kıatar: Bala kıatmak.

Birisi hamr ırmağı cāmın dutar
Biri süd ırmağını **bala kıatar**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 22). [bala kıatar,]

balta: Odun yarmaya, ağaç kesmeye ve

yontmaya yarayan, ağaç saplı, demirden
kesici âlet, nacak.

Kim ilan gibi ininden çün çıkar
Balça-y-ıla yapduğı burcı yıkar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra*
4). [*balça-y-ıla, --y, --ıla*]

baña: Birinci teklik şahıs zamirinin yönelme
eki almış hali, bana.

Eydür-idi dîn **baña** hâşıl-durur
Yoğsa ayruğı kamu bâtil-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
9). [*baña,]*

(*Mes. 5: m. 21; Mes. 5: m. 63; Mes. 5:*
m. 63; Mes. 5: m. 72; Mes. 5: m. 125;
Mes. 5: m. 219; Mes. 5: m. 234; Mes.
7: m. 8; Mes. 8: m. 22; Mes. 10: m.
49; Mes. 10: m. 147; Mes. 10: m. 148;
Mes. 10: m. 155; Mes. 10: m. 156;
Mes. 10: m. 26; Mes. 11: m. 31; Mes.
12: m. 19; Mes. 12: m. 23; Mes. 12:
m. 76; Mes. 12: m. 176; Mes. 12: m.
189; Mes. 12: m. 192; Mes. 12: m.
200; Mes. 13: m. 20; Mes. 16: m. 64;
Mes. 16: m. 80; Mes. 16: m. 85; Mes.
17: m. 7; Mes. 17: m. 19; Mes. 19: m.
34; Mes. 20: m. 13; Mes. 26: m. 16;
Mes. 26: m. 16; Mes. 26: m. 23; Mes.
26: m. 23; Mes. 26: m. 24; Mes. 27:
m. 62; Mes. 29: m. 13; Mes. 29: m. 23;
Mes. 29: m. 24; Mes. 29: m. 34; Mes.
30: m. 174; Mes. 32: m. 54; Mes. 32:
m. 64; Mes. 32: m. 96; Mes. 32: m.
119; Mes. 32: m. 120; Mes. 32: m.
147; Mes. 32: m. 157; Mes. 32: m.
170; Mes. 40: m. 45; Mes. 43: m. 7;
Mes. 44: m. 16; Mes. 45: m. 17; Mes.
45: m. 18; Mes. 45: m. 37; Mes. 47:
m. 100; Mes. 47: m. 122; Mes. 47: m.
124; Mes. 48: m. 35; Mes. 51: m. 3;
Mes. 53: m. 45; Mes. 53: m. 46; Mes.
61: m. 30; Mes. 63: m. 51; Mes. 63:
m. 76; Mes. 72: m. 82)

baña: Birinci teklik şahıs zamirinin yönelme
eki almış hali, bana. (Allah'a).

Tañrı'dan artuğ ne kim var dünyede
Kamu gerek kim **baña** kullıq ide
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
66). [*baña,]*

(*Mes. 98: m. 28*)

baña: Birinci teklik şahıs zamirinin yönelme
eki almış hali, bana (Hz. Muhammed'in
yerine).

Muştafâ eydür var ilüñde otur
Göñlüñ içinde **baña** imân getür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
274). [*baña,]*

baña bak: Bana bak!.

Sen dağı her yirde sâkin olmağıl
Baña baq u bir dem imîn olmağıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra*
126). [*baña baq,]*

baña daqı: Bana da.

Şeyh falân dirler-idi **baña daqı**
Nitekim şeyh dirler uş saña daqı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
7). [*baña daqı,]*

baña ne: Beni ilgilendirmiyor.

Aşlamak gerek ki olasin eyü
Olmaz-ısan dağı **baña ne** kayu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 106, Mısra*
12). [*baña ne,]*

banıl-: Batırmak, bulaşmak.

Bir lipâçe geymiş azrak don gibi
Altuna **banılmış** ol ay gün gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
90). [*banılmış, -miş]*

(*Mes. 12: m. 4*)

bâr: Meyve.

Niçeme kim bâğ u gülzârı ola
Yine ol acı yemiş **bârı** ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra*
48). [*bârı, -i]*

(*Mes. 96: m. 48*)

bardah: Su vb. şeyleri içmek için kullanılan,
genellikle camdan yapılan kap, bardak.

Çakıyıcak **bardağı** küpe urur
Söge oturduçça kükreyü durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra*
5). [*bardağı, -ı*]

bardak: *Su vb. şeyleri içmek için kullanılan, genellikle camdan yapılan kap, bardak.*

Kimse **bardağdan** bize su virmege
Yigrenürdi yüzümüzi görmege
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
115). [*bardağdan, -dan*]

barış: *Barışmak, anlaşmak, uzlaşmak.*

Çün Ferāmihr-ile Ferhād irişe
Rüstem anlaruñ-ıla hōş **barışa**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
208). [*barışa, -a*]

(*Mes. 47: m. 19; Mes. 57: m. 6; Mes.*
72: m. 285; Mes. 81: m. 140; Mes. 81:
m. 138; Mes. 83: m. 4; Mes. 107: m.
127)

barış: *Kaynaşmak, hoşlaşmak.*

Bir yolumuz var bizüm irişmege
Yāre vü anuñ-ıla **barışmağa**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra*
96). [*barışmağa, -mağ, -a*]

barış-: *Barıştırmak; uzlaştırmak.*

‘Ālemi çün ‘ilm-ile karışduram
Od-ıla şuyı bile **barışduram**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra*
10). [*barışduram, -am*]

(*Mes. 18: m. 13*)

bārī: *Bari, hiç olmazsa.*

Şāh olam diyüp esāsuñ yıkmağıl
Kullıguñdan dağı **bārī** çıkmağıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra*
14). [*bārī,]*

(*Mes. 30: m. 47; Mes. 30: m. 159;*
Mes. 63: m. 235; Mes. 69: m. 114;
Mes. 84: m. 78; Mes. 109: m. 30; Mes.
109: m. 40; Mes. 109: m. 42)

başacak: *Basamak.*

Çıktı Rüstem ki bu aḥvālī duya
Ol **başacaklara** başup kal‘aya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
80). [*başacaklara, -lar, -a*]

başic: *Besiç: hazırlık || Tartı, terazi, baskül.*

Eydür anı darta-y-ıdum illa hīç
Yok-durur bende aña lāyık **başic**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
114). [*başic,]*

başir: *Gören, görüp anlayan. Kalp gözüyle gören, basiret sahibi. Her şeyi görüp bilen Allah.*

Ben degül miyem semī‘ ü yā **başir**
Yā ḥakīm ü yā ‘ālīm ü yā ḥabīr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra*
23). [*başir,]*

bast-ı zamān: *Zamanın genişlemesi.*

Her zamān tayy-ı mekān olur aña
Her nefes **bast-ı zamān** olur aña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra*
114). [*bast-ı zamān,]*

başup: *Basıp, basarak.*

Çıktı Rüstem ki bu aḥvālī duya
Ol başacaklara **başup** kal‘aya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
80). [*başup,]*

baş: *Kişinin kendi şahsı, zâtı.*

Ol kim ire günde bir ḥvōn aşına
And içe cömerd erenler **başına**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra*
8). [*başına, -ı, -n, -a*]

(*Mes. 89: m. 19*)

baş: *Baş. || Kişinin kendisi.*

Birisi eydür ‘adāletdür işüm
Memleketde ‘adl-ıla hōşdur **başum**

(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra
2). [başum, -um]

baş: Bir işin başı.

Bunça dārū var ki şūr-engīz ola
Kamu dermānlar başı perhīz ola
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
82). [başı, -ı]

baş: Baş, kafa.

Başumuzu kılıça yastayalum
Leşkere bir pādişāh isteyelüm
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra
11). [başumuzu, -umuz, -ı]

(Mes. 4: m. 2; Mes. 5: m. 51; Mes. 5:
m. 189; Mes. 5: m. 271; Mes. 5: m. 19;
Mes. 15: m. 55; Mes. 27: m. 25; Mes.
30: m. 190; Mes. 31: m. 10; Mes. 38:
m. 13; Mes. 60: m. 80; Mes. 81: m. 46;
Mes. 81: m. 51; Mes. 88: m. 63; Mes.
89: m. 12; Mes. 89: m. 18; Mes. 91:
m. 217; Mes. 100: m. 65; Mes. 100: m.
69; Mes. 100: m. 70; Mes. 100: m. 71;
Mes. 60: m. 39)

baş: Kafa ser. || Can.

Şeyh çün ma'şūqını esrük görür
Zühd ü dīn ü baş u cān terkīn urur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
108). [baş,]

baş: Baş; kendi başına.

İştifā donı geyildi daşına
İctibā tācı uruldu başına
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
14). [başına, -ın, -a]

(Mes. 84: m. 77)

baş: Üzeri, üst.

Bir kaç āyet sāz-ıla oқıdılar
Zühre çengin başına doқıdılar
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
106). [başına, -ın, -a]

baş: Baş.

Kimi ayağın düzer kimi başın
Ben severem 'āsinūñ gözi yaşın
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
49). [başın, -ın]

(Mes. 81: m. 49; Mes. 107: m. 72)

baş: Baş, kafa || Üzeri.

Ölü başına şu ayağın ura
Diri deñizden kaçan cān kırtara
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra
45). [başına, -ın, -a]

baş: (Üzerine) basmak.

Kaçar-iken nāgeh etegin başar
Sürçer añsuzda vü yidügin kuşar
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
65). [başar, -ar]

baş: Baş, ilk; lider, öncü olma durumu.

Sen ne lāyıkın baña yoldaşlığa
Hiç ayak da'vī kıla mı başlığa
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
136). [başlığa, -lığ, -a]

baş açuk: Başı açık.

Yalın ayak baş açuk girür yola
Kim 'aceb şeyhi girü kında bula
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
17). [baş açuk,]

baş çekdi: Baş kaldırmak, buyruk
dinlememek, isyan etmek.

Od ki baş çekdi vü kibr itdi 'azīm
Oddan oldi lācerem dīv-i racīm
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra
33). [baş çekdi, -di]

baş içinde: Başta.

Degme baş içinde bir sevdā durur
Kimse bilmez kim haқıkat ne-durur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
109). [baş içinde,]

baş kor: Baş eġmek.

Çok kişi **baş kor** baña i'zâz-ıla
Çoklar elümi öperler nâz-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 45*). [*baş kor,]*

baş kor yire: Yere baş koymak || Secde etmek.

Çünkü **baş kor yire** vü eller öper
Buzaguyı Tañrı diyüben tapar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 229*). [*baş kor yire,]*

baş olmağa: Önde gelmek, lider olmak.

Bu yılan kıomaz beni **baş olmağa**
Âdemiler-ile yoldaş olmağa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra 15*). [*baş olmağa, -ma, -ğa]*

baş u cānı terk kılmışlar-ıdı: Canından vazgeçmek.

Cānavarlar cāna gelmişler-idi
Baş u cānı terk kılmışlar-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 52*). [*baş u cānı terk kılmışlar-ıdı, -mı, -lar, --ı, -dı]*

baş vire: Bir amaç uğruna ölmek; baş vermek.

Kimseden hergiz yüzün döndürmeye
Baş vire vü şahşı utandırmaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 94*). [*baş vire, -e]*

baş vire kodı: Yere başını koymak (hürmet etmek, saygı göstermek bağlamında).

Muhtesib **baş vire kodı** kim senüñ
Bāki olsun cāvidān cān u tenüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 119*). [*baş vire kodı, -dı]*

baş iletmeye: Sonuna kadar götürmek, sonuca ulaştırmak.

Toġru kişi hergiz egri şatmaya
'Ahdini böyle **baş iletmeye**

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 186*). [*baş iletmeye,]*

başar: Başarmak, bir işi muvaffakiyetle ifa etmek.

Çün hidāyet Tañrı'dan irdi ere
Bî-şek ol er her işi hōş **başara**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 44*). [*başara, -a]*

(*Mes. 34: m. 30; Mes. 91: m. 291; Mes. 100: m. 2; Mes. 101: m. 34; Mes. 102: m. 3; Mes. 107: m. 62*)

başara işi: İş başarmak, bir işi muvaffakiyetle ifa etmek.

Kim Süleymān'a resül olan kişi
Başara kuşlar-ıçun her bir işi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 10*). [*başara işi,]*

başarmağa işi: İş başarmak, bir işi muvaffakiyetle ifa etmek.

Ben var-iken kim ola ayruk kişi
Kim **başarmağa** yaraya bu işi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra 18*). [*başarmağa işi,]*

başdan başa: Başından sonuna kadar, bir uçtan bir uca. || Tamamen, bütünüyle.

'Ālemi **başdan başa** gezdüm kamu
Ĥāturuma naķşını yazdum kamu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 5*). [*başdan başa,]*

(*Mes. 100: m. 46; Mes. 34: m. 21*)

başı gözi: Önü sonu || Elle tutulur bir tarafı.

Başı gözi yok-durur hıç işinüñ
Zerreçe kıdrini bilmez kişinüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 75*). [*başı gözi,]*

başın aldukça: Kimseye danışmadan, haber vermeden ve gideceği yeri söylemeden ortadan kaybolmak. || Tek başına kalmak.

Başın alduqça ölüdür sâz-ıla
Dirilür başın keşiçek kâz-ıla
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra
19). [başın alduqça, -duq, -ça]

başın çeker: Başını çekmek, (atın) başını tutmak.

Nāgeh ırakdan añı ol beg görür
Âh ider atuñ **başın çeker** durur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
138). [başın çeker,]

başın kaşımaya: Başını kaşımak.

Şāh huzūrında **başın kaşımaya**
Dişleri gülmekte hiç ışımaya
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra
43). [başın kaşımaya, -ma, -ya]

başın keşiçek: Başını kesmek.

Başın alduqça ölüdür sâz-ıla
Dirilür **başın keşiçek** kâz-ıla
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra
20). [başın keşiçek,]

başın urur taşdan taşa: Başını taştan taşa vurmak: Çok pişman olmak, kafasını taştan taşa vurmak.

Ƙamusı hayrān Ƙalurlar bu işe
Her biri **başın urur taşdan taşa**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
284). [başın urur taşdan taşa, -ur]

başına tãc urdılar: Başına taç takmak.

Hüdhüdüñ **başına bir tãc urdılar**
Ƙuşlaruñ rahtını tãrãc itdiler
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
59). [başına tãc urdılar, -dı, -lar]

başına ura: Başına koymak, giymek.

Viribidi kim hãlîfe **başına**
Ura meşgûl ola kendü işine
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
142). [başına ura, -a]

başına yıkam: Başına yıkmak.

Ben gice çün degme bir dama çıķam
Çok evi kim issi **başına yıkam**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra
32). [başına yıkam, -am]

başından aş-: Boyunu geçmek, kendisini aşmak.

Ƙomayu görürem ol şuya düşer
Küp Ƙuyu olur şu **başından aşar**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
420). [başından aşar, -ar]

(Mes. 72: m. 340; Mes. 13: m. 29)

başını oynamağa: (Bir yola) baş koymak deyimiyle aynı anlamda olup bir amaca varmak için ölümü göze almayı, biri uğruna kendini feda etmeyi ifade etmektedir.

Ol yola bir reh-rev ü reh-ber gerek
Başını oynamağa key er gerek
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
10). [başını oynamağa,]

başla: Bir işi yapmak üzere harekete geçmek, bir işe girişmek.

Yiñi **başlamış-ıdı** dañı söze
Düşmedüg-idi henüz key ağıza
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
25). [başlamış-ıdı, -mış, --ı, -dı]

(Mes. 9: m. 51; Mes. 11: m. 24; Mes.
12: m. 204; Mes. 12: m. 204; Mes. 20:
m. 11; Mes. 22: m. 100; Mes. 49: m.
27; Mes. 53: m. 15; Mes. 81: m. 1;
Mes. 89: m. 41; Mes. 98: m. 61)

başlavalum söze: Söze başlamak, konuşmaya başlamak, bir konuya girmek.

Başlavalum söze bismillâh-ıla
Bir niyâz eyleyelüm Allâh-ıla
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
1). [başlavalum söze,]

başum kes: Başını kesmek, öldürmek.

Çün benüm 'ışķum degüldür serseri
Yâ **başum kes** yâ elüm dut iy perî
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
22). [başum kes,]

başıña yıkılsun: Başına devrilmek.

(Mes. 5: m. 48; Mes. 5: m. 122; Mes. 110: m. 34)

Niçe şeyhlik güşşasın yiye canuñ
Başıña yıkılsun ol zavyeñ senüñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
84). [başıña yıkılsun, -sun]

bâtın-ıla: Batın ile; hakikat ilmi ile.

Uymadum **bâtın-ıla** her dehriye
İ'tikâdı bağladum Gülşehrî'ye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra
33). [bâtın-ıla,]

bat: Bulanmak, dolmak, batmak.

Şehri kamu şādılık dutmuş-ıdı
Bir benefşe kayguya **batmış-ıdı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
26). [batmış-ıdı, -mış, --ı, -dı]

batma: Saplanmak.

Aldı mîhî eyle geçürdi taşā
Kim yağā mîh eyle **batmaya** hāşā
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
40). [batmaya, -ya]

bâtil: Hak ve hakikat olmayan şey, boş şey,
yalan, yanlış.

Kimse yok kim bizi andan sormaduk
Millele **bâtil** diyeni görmedük
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
106). [bâtil,]

batman: İki ile sekiz okka arasında değişen bir
ağırlık ölçüsü. || Tartı, terazi.

Eydür at n'olur ki biñ **batman** daşı
Atar-ısañ dutmağa vardur kişi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
77). [batman,]

(Mes. 5: m. 10; Mes. 5: m. 94; Mes.
25: m. 76; Mes. 52: m. 8; Mes. 55: m.
28; Mes. 63: m. 167; Mes. 85: m. 4)

bâtil: Doğru ve sahih olmayan, gerçeğe ilgisi
bulunmayan (şey).

Şartı var mı şofradan artuk dağı
Bize bir **bâtil**dan anlatıl hâkı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 70, Mısra
6). [bâtil

(Mes. 81: m. 79; Mes. 81: m. 90; Mes.
81: m. 94; Mes. 81: m. 98; Mes. 81:
m. 120; Mes. 81: m. 134; Mes. 81: m.
142; Mes. 81: m. 144; Mes. 81: m.
156; Mes. 81: m. 99; Mes. 81: m. 44;
Mes. 81: m. 40)

(Mes. 72: m. 48)

bâtil eyleye: Boşa çıkarmak; hükümsüz,
hakikatsiz olmak.

Diler-ise hâkı **bâtil eyleye**
İster-ise bâtili hâk söyleye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra
27). [bâtil eyleye, -ye]

bay: Zengin, varlıklı.

Şeyh katına gelür bir ay gibi
Altun inçüye banılmış **bay** gibi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
4). [bay,]

(Mes. 16: m. 122; Mes. 35: m. 24;
Mes. 72: m. 43; Mes. 107: m. 71)

bâtil kıl-: Boşa çıkarmak, hakikatsiz olmak.

İlmi çün kim mekr-içün hâşıl kıla
Hile-y-ile hâkları **bâtil kıla**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra
44). [bâtil kıla, -a]

bay ola: Zengin olmak.

Bunda ılduz anda ay ola tamām
Bunda yoħsul anda **bay ola** tamām
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra
46). [bay ola, -a]

bâyezid: Bâyezid-î Bistâmî ya da Tayfur Ebü
Yezid el-Büstâmî (Farsça), (d.804, Bistam - ö.
874 - 877/878), Fars İslam alimi ve Filozof.

Öldi yüz biñ şeyh oldı bir kadîd
Hiç cihândan gitmedi ol **Bayezîd**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra*
36). [*bayezîd,]*

(*Mes. 68: m. 33; Mes. 97: m. 46; Mes.*
98: m. 15; Mes. 98: m. 29; Mes. 98:
m. 2; Mes. 98: m. 21)

baykuş: *Başında, kulak yerinde iki sorgucu bulunan, yırtıcı gece kuşlarının genel adı; baykuş.*

Geldi **baykuş** dağı bir virāneden
Kim füsünü aıladıķ efsāneden
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra*
1). [*baykuş,]*

(*Mes. 35: m. 13; Mes. 35: m. 14; Mes.*
36: m. 32)

baykuş: *Başında, kulak yerinde iki sorgucu bulunan, yırtıcı gece kuşlarının genel adı; baykuş || Mal düşkünü olan insanlar.*

Baykuşu çün key haķır oķıyalar
Genci üstinde faķır oķıyalar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra*
21). [*baykuşu, -ı]*

bāz u tihū: *Doğan ve Çil denen kuş.*

Çün benüm ‘adlüm eline geçeler
Bāz u tihū bir havāda uçalar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra*
30). [*bāz u tihū,]*

bāzār: *Çarşı, pazar.*

Kim gel ol **bāzāra** kim sultān dutar
Her ne kim alur-ısañ hıçe şatar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra*
45). [*bāzāra, -a]*

(*Mes. 100: m. 11)*

bāzār: *Alışveriş.*

Yār-ıla **bāzārumuz** mihr ü vefā
Dünyada peyğamberümüz Muştafa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
105). [*bāzārumuz, -umuz]*

(*Mes. 75: m. 53; Mes. 75: m. 61)*

bāzār: *Pazar, meydan.*

Dünyayı ol yig ki terk eyleyevüz
Āhıret **bāzārını** söyleyevüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
6). [*bāzārını, -in, -ı]*

bāzār içinde: *Pazarda, çarşıda.*

Çıkdı ol **bāzār içinde** key katı
Gevherüñ yüz biñ kızıla kıymeti
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra*
5). [*bāzār içinde,]*

bāzār yirine irdi: *Pazar yerine ulaşmak.*

Tañla **bāzār yirine irdi** dürist
Ĥalkuñ enbühında yire sundı çüst
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
59). [*bāzār yirine irdi, -di]*

ba‘zı: *Bazı kişiler.*

Yoħsa **ba‘zı** tıre midı iy ‘azız
Kim teninde olmadı hergiz temız
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra*
9). [*ba‘zı,]*

bāzırgānlık: *Tüccarlık.*

Çünkü **bāzırgānlık** aħvālın bilür
Ĥıvoca bir gün ‘azm-i Hindüstān kılor
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
23). [*bāzırgānlık,]*

bāziyāne kılayım: *Oyun oynamak, eğlenmek.*

Ben girü bir **bāziyāne kılayım**
Ol taķāzādan ferāğāt bulayım
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
169). [*bāziyāne kılayım, -ayım]*

becid: *Sürekli olarak.*

Yol yörimekte **becid** dürişdiler
‘Āķıbet bir manzara irişdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
61). [*becid,]*

(Mes. 24: m. 7; Mes. 65: m. 15)

becid: Gerçekten, cidden.

Büleheb çün gördi kim Safvân aña
Şayd oldı vü **becid** kaldı taña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 160*). [*becid,]*

(Mes. 9: m. 30; Mes. 50: m. 129; Mes. 65: m. 22)

becid dutdı: Acele etmek.

Çün **becid dutdı** perîşân oldılar
Kamu şâr halkı katına geldiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 29*). [*becid dutdı, -dı]*

be-cüz: -den başka, -nın dışında.

Hîç dest-âvîzümüz halvetine
Yok **be-cüz** lâ-taknetü mi'r-raḥmete
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra 22*). [*be-cüz,]*

bed-ahter: Talihi kötü, bedbaht || Şeytan.

Çün işitdi ol **bed-ahter** bu sözi
Kısmetinden karararak oldı yüzi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 159*). [*bed-ahter,]*

bedbaht: Kötü bahtlı, talihsiz.

Her kim ol **bedbaht** ola bî-cân u raḥt
Kimseneyi dilemeye nîg baht
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 77*). [*bedbaht,]*

bedîd: Görünür, açık, meydanda.

Qalmadı bir merd-i kâr u ehl-i dîd
'Ömrümüñ pâyânına hergiz **bedîd**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 36*). [*bedîd,]*

bed-nâm olur: Kötü şöhretli olma.

'Aşık olan dünyâda **bed-nâm olur**
Kim eyü ad ister-ise ḥâm olur

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 33*). [*bed-nâm olur, -ur]*

bedr ola: Dolunay olmak.

Çün günüm tağ başına irdi benüm
Sen hilâl-ıla ne **bedr ola** cānum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 74*). [*bedr ola, -a]*

bed-şîret: Kötü karakterli.

Mu 'cib ü **bed-şîret** ü ḥöd-bîn-durur
Anuñ-ıçun yidügi sergîn-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 47*). [*bed-şîret,]*

beg: Bey, efendi. (sözcüğe yücelik anlamı da katar.).

Ol cihānuñ faḥrı vü ḥalkuñ yigi
Âḥiret şultāni vü dünyā **begi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 4*). [*begi, -i]*

beg: Bey, hükümdar.

Zîra kim nâgâh göresiz bir **begi**
Atlas içinde vü tâzî bindügi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 11*). [*begi, -i]*

(Mes. 40: m. 13; Mes. 40: m. 5; Mes. 40: m. 14; Mes. 53: m. 135; Mes. 60: m. 48; Mes. 91: m. 58; Mes. 105: m. 10)

beg: Bey.

Var-ıdı bir **beg** beriyyede kim ol
Milletine nisbet ider-idi bol
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 75*). [*beg,]*

(Mes. 5: m. 84; Mes. 5: m. 100; Mes. 5: m. 107; Mes. 5: m. 123; Mes. 5: m. 132; Mes. 5: m. 137; Mes. 5: m. 99; Mes. 5: m. 63; Mes. 5: m. 67; Mes. 107: m. 63)

beg ola: Hükümdar, komutan olmak.

Ḳavl ü fi'li yig olan yigrek ola
Kim dükeli leşkere ol **beg ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra*
56). [*beg ola, -a*]

beg olıçak: *Bey, efendi olmak.*

Beg olıçak oda yaçar 'âlemi
Öldürür zulmıyla yüz biñ âdemi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra*
31). [*beg olıçak, -ıçak*]

beğâyet: *Son derece.*

Nerkisüñ gözi **beğâyet** pür humâr
Ḳavun altun kim zümürüddür hıyâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
43). [*beğâyet,]*

begen: *İyi veya güzel bulmak || Onaylamak,
kabul etmek.*

Elli yıldur kim taparsın sen büte
Şimdi bütleri **begenmezsın** nite
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
208). [*begenmezsın, -mez, -sın*]

begen: *Beğenmek; kabul etmek.*

Var kişi bu dünyada yol bulmağa
Kim **begenmez** Hızır'ı yoldaş olmağa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra*
38). [*begenmez, -mez*]

begen: *Beğenmek, hoşuna gitmek.*

Öpdi ol oğlanuñ iki gözini
Ḳıldı âzâde **begendi** sözini
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
104). [*begendi, -di*]

(*Mes. 34: m. 16; Mes. 84: m. 43; Mes.*
85: m. 137)

begen: *Beğenmek, kabul etmek, tasvip etmek.*

Azı kaçan **begeneler** çoklular
Müzde kanda ireler yazuklular
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 76, Mısra*
9). [*begeneler, -eler*]

beglig: *Beylik, efendilik.*

Her birinüñ **begligi** bir şâr-ıçun
Raḫmetüm benüm yazuklular-ıçun
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra*
57). [*begligi, -i*]

begüm: *Bey, efendi.*

Ger **begümüz** işidürse sözüñi
Doprağıñdan çıkarısar tozuñi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
55). [*begümüz, -üz*]

behem: *Topluca; hep bir yerde, beraber.*

Bu bulutlar kim **behem** peyvestedür
Her birisi bir buḫâra bestedür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
159). [*behem,]*

behişt: *Cennet.*

Biri eydür degme zişti isteyen
Olmaya hergiz **behişti** isteyen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
10). [*behişti, -i*]

(*Mes. 22: m. 46; Mes. 22: m. 68; Mes.*
84: m. 42; Mes. 97: m. 3)

behiştî yüzlü yâr: *Cennet yüzlü sevgili.*

Şeyḫ eydür çün **behiştî yüzlü yâr**
Bizüm oldı cennet oldı rüzigâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
11). [*behiştî yüzlü yâr,]*

behmen: *Behmen. (Behmen, İran
hükümdarlarından İsfendiyâr'ın oğlu Erdşîr'in
lakabıdır.).*

Güstem kılınmadı bu ilde şür
Güra girdi **Behmen** ü Behrâm-ı Gür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
204). [*behmen,]*

behrâm-ı gür: *Sasaniyan sülalesinden,
Yezdgird'in oğlu olan ve Behram-ı Gur adıyla
anılan padişah.*

Güstem kılınmadı bu ilde şür
Güra girdi Behmen ü **Behrâm-ı Gür**

(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 204). [behrām-ı gür,]

behrī: Nasiplenme, kismetlenme.

Kim kuluñuz adı Gülşehrī-durur
Hem şeker bācı degül **behrī-durur**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 178). [behrī-durur, --dur, -ur]

bekā: Ebedilik, devamlılık.

Bī-vefā erden vefā istemegil
Fāni 'ālemden **bekā** istemegil
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 20). [bekā,]

(Mes. 58: m. 3; Mes. 58: m. 4; Mes. 96: m. 30; Mes. 96: m. 39; Mes. 101: m. 86)

bekā: Ebedilik, devamlılık || Ömür.

Tavşan eydür size çok olsun **bekā**
Virdi aslan cānını anda Hāḡ'a
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 281). [bekā,]

bekā bulmaḡdan: Ölümsüzlüğe erişmek, ebedi olmak.

Cevhere hergiz fenā cāyiz degül
Kim **bekā bulmaḡdan** ol 'āciz degül
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 38). [bekā bulmaḡdan, -maḡ, -dan]

bekle: Beklemek.

Emr-i ma'rūfi vü nehy-i münkeri
Bekledüm şöyle ki bir kân gevheri
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 10). [bekledüm, -dü, -m]

(Mes. 51: m. 11)

bekle: İntizar eden, muhafız || koruyucu.

Adı Safvān milletin **bekleyiçi**
Tāzi biniçi vü atlas geyiçi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 81). [bekleyiçi, -y, -içi]

bekle: Beklemek || Durmak. (Sözünde durmak bağlamında).

'Ahduñı cün **beklemezsın** cāvidān
Bes bir itden aluraḡsın bī-gümān
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 33). [beklemezsın, -mez, -sın]

bekr: Arapça'da bir konuda insan ismi kullanılması gerektiğinde kullanılan isim çiftinden biri. Bizdeki Ali ile Veli gibi.

Zeyd ü **Bekr** ü 'Amr çok var
dünyada
Bellü ad-ıla gerek er dünyada
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 225). [bekr,]

belā: Kötülük, felaket, musibet.

Yoḡsa bizüm nisbetümüz yoḡ-ısa
Aña vü yoluñ **belāsi** çoḡ-ısa
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 38, Mısra 16). [belāsi, -sı]

(Mes. 39: m. 39; Mes. 78: m. 86; Mes. 91: m. 144)

beleş: Bedava.

Her kumāşı bizden iltürler **beleş**
Kim bahā virüp alur bizden kumāş
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 69). [beleş,]

beli: Evet, doğrusu.

Kim **beli** biz kāmumuz durur-ıduḡ
Ol ferişte geldügin görür-ıduḡ
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 65). [beli,]

belki: Belki (de).

Şanma kim sen bini gümrāh eyledüñ
Belki her bir yolda āḡāh eyledüñ
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 130). [belki,]

belli: Belli, aşikar, apaçık.

Bunlar eydür bizde **belli** bir ‘amel
Yoğ-ıdı kim bulayıduğ bir maḥal
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
125*). [*belli,]*

bellü: *Bilinmedik bir yanı olmayan, bilinen,
tanınan (kişi).*

Bellülerüñ azlarını çoğa şay
Bilmedüğüñ kişileri yoğa şay
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
293*). [*bellülerüñ, -ler, -üñ]*

bellü: *Belli, aşık, apaçık.*

Şimdiye degin anuñçun dünyada
Bir işi **bellü** degüldür kim n’ide
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
240*). [*bellü,]*

(*Mes. 30: m. 108; Mes. 30: m. 112;
Mes. 30: m. 290; Mes. 44: m. 18; Mes.
48: m. 11; Mes. 48: m. 18; Mes. 64:
m. 6; Mes. 64: m. 9; Mes. 68: m. 16;
Mes. 69: m. 219; Mes. 69: m. 102;
Mes. 72: m. 312; Mes. 72: m. 140;
Mes. 105: m. 72*)

bellü ad-ıla: *Belirli bir isim.*

Zeyd ü Bekr ü ‘Amr çok var dünyada
Bellü ad-ıla gerek er dünyada
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
226*). [*bellü ad-ıla, --ıla]*

bellü kişi: *Belli bir kişi; belirli birisi.*

Düşmanum çün **bellü kişi** olmadı
Eyle dut kim dünyaya hōd gelmedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra
119*). [*bellü kişi,]*

bellü miydi: *Belli mi?.*

Yoḥsa tenden ilerü eyü yavuz
Bellü miydi anda bu egrı ol uz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra
4*). [*bellü miydi, -ydi]*

bellürek degül: *Belli, bilinmiş değil.*

Bu iki ad gerçi **bellürek degül**
Sizüñ aduñuzdan alurak degül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
183*). [*bellürek degül,]*

belür-: *Belirmek, görünmek.*

Yola ne menzil **belürdi** ne nişān
Çıkdı her kuş yüreginden yüz figān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
27*). [*belürdi, -di]*

(*Mes. 30: m. 146*)

belür: *Belirmek, ortaya çıkmak.*

Çün ḥaḳıḳatda **belüre** pāygāh
Biz olavuz maḥv u kala pādişāh
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
59*). [*belüre, -e]*

belür: *Bir şeyin varlığı iyice görünmek, açık
bir durum almak, belirmek.*

Çün **belürdi** hūdhūdūñ serverligi
Ol yola vü kuşlara rehberligi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
57*). [*belürdi, -di]*

belür: *Belirgin olmak, ortada olmak.*

Çün **belüre** pādişāhlıkda yolum
Yig ola andan benüm kemter kulum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
191*). [*belüre, -e]*

(*Mes. 93: m. 57*)

belürd: *Belirtmek, göstermek.*

Biri gök altı cihānuñ defteri
Kim **belürdür** kamu ‘ālemde eri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra
52*). [*belürdür, -ür]*

belürmez yola: *Belirsiz yol.*

Hadd ü pāyānı **belürmez yola** er
Ḳomaya hergiz kadem bī-pā vü ser
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
13*). [*belürmez yola,]*

ben: Birinci teklik şahıs zamiri, ben (Hüdhüd kastedilmiştir.).

Çok Süleymân-ıla eyledüm sefer
Yok-durur **ben** görmedüğüm baħr u
ber (Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4,
Mısra 8). [ben,]

(Mes. 4: m. 39; Mes. 4: m. 19; Mes. 4:
m. 3; Mes. 4: m. 4; Mes. 4: m. 9; Mes.
4: m. 10; Mes. 4: m. 12; Mes. 4: m.
14; Mes. 4: m. 17)

ben: Ben(im).

Begünüz benüm sözüüm dutmaz-ısa
Ben buyurduğum işi itmez-ise
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
68). [ben,]

ben: Ben, birinci tekil şahıs zamiri (Bu'l-
hakem yerine).

Bu'l-ħakem Safvân'a eydür iy ulu
Bir söz işit gör ne direm **ben** delü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
202). [ben,]

ben: Ben; Allah.

Niçe kim yazuk kılurlar **ben** Ğanî
Görerem girü bağışlaram anı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
39). [ben,]

(Mes. 78: m. 19; Mes. 78: m. 21; Mes.
78: m. 58; Mes. 78: m. 70; Mes. 98:
m. 23; Mes. 98: m. 25)

ben: Birinci teklik şahıs zamiri. (Papağan
yerine.).

Ben şeker yirem kim uçam sâz-ıla
Perdelerde söyleyem âvâz-ıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra
11). [ben,]

(Mes. 50: m. 29)

ben: Birinci teklik şahıs zamiri (Rüstem'in
yerine).

Ad-ıla çün ben bu rızkı yiyeyüm
Kim yig-idi güçde **benden** diyeyüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
236). [benden, -den]

ben: Ben, kendim.

Cânı sev kim **ben** didüğün ol-durur
Kıo teni kim ölüm anı soldurur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra
25). [ben,]

(Mes. 60: m. 87)

ben: Ben, birinci tekil kişi şahıs zamiri.

Kendüzini **ben** aña key bildürem
Sizi daħı anı daħı öldürem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
69). [ben,]

(Mes. 5: m. 153; Mes. 5: m. 156; Mes.
5: m. 158; Mes. 5: m. 165; Mes. 5: m.
167; Mes. 5: m. 171; Mes. 5: m. 177;
Mes. 5: m. 211; Mes. 5: m. 225; Mes.
5: m. 237; Mes. 5: m. 243; Mes. 5: m.
261; Mes. 5: m. 265; Mes. 5: m. 228;
Mes. 5: m. 231; Mes. 5: m. 233; Mes.
5: m. 235; Mes. 5: m. 266; Mes. 5: m.
61; Mes. 7: m. 9; Mes. 9: m. 25; Mes.
9: m. 30; Mes. 10: m. 37; Mes. 11: m.
39; Mes. 11: m. 65; Mes. 12: m. 29;
Mes. 12: m. 120; Mes. 12: m. 163;
Mes. 12: m. 181; Mes. 12: m. 13; Mes.
12: m. 17; Mes. 12: m. 18; Mes. 12:
m. 64; Mes. 12: m. 21; Mes. 12: m. 40;
Mes. 12: m. 65; Mes. 12: m. 170; Mes.
13: m. 15; Mes. 13: m. 22; Mes. 13:
m. 27; Mes. 13: m. 8; Mes. 13: m. 26;
Mes. 13: m. 42; Mes. 13: m. 23; Mes.
16: m. 56; Mes. 16: m. 59; Mes. 16:
m. 61; Mes. 16: m. 59; Mes. 16: m. 79;
Mes. 16: m. 90; Mes. 16: m. 73; Mes.
16: m. 81; Mes. 17: m. 35; Mes. 17:
m. 40; Mes. 19: m. 19; Mes. 19: m. 24;
Mes. 19: m. 30; Mes. 19: m. 28; Mes.
22: m. 37; Mes. 23: m. 5; Mes. 23: m.
6; Mes. 23: m. 13; Mes. 23: m. 15;
Mes. 23: m. 17; Mes. 23: m. 14; Mes.
23: m. 12; Mes. 23: m. 3; Mes. 25: m.
56; Mes. 25: m. 70; Mes. 25: m. 78;
Mes. 25: m. 52; Mes. 25: m. 58; Mes.
25: m. 69; Mes. 25: m. 90; Mes. 25:
m. 57; Mes. 25: m. 59; Mes. 26: m. 9;
Mes. 26: m. 12; Mes. 26: m. 19; Mes.
26: m. 3; Mes. 26: m. 15; Mes. 27: m.
26; Mes. 27: m. 127; Mes. 27: m. 21;

Mes. 27: m. 128; Mes. 27: m. 11; Mes. 28: m. 39; Mes. 29: m. 10; Mes. 29: m. 12; Mes. 29: m. 14; Mes. 29: m. 15; Mes. 29: m. 16; Mes. 29: m. 19; Mes. 29: m. 35; Mes. 29: m. 18; Mes. 29: m. 3; Mes. 30: m. 51; Mes. 30: m. 75; Mes. 30: m. 134; Mes. 30: m. 151; Mes. 30: m. 169; Mes. 30: m. 173; Mes. 30: m. 191; Mes. 30: m. 210; Mes. 30: m. 235; Mes. 30: m. 279; Mes. 30: m. 297; Mes. 30: m. 300; Mes. 30: m. 301; Mes. 30: m. 199; Mes. 30: m. 46; Mes. 30: m. 162; Mes. 30: m. 247; Mes. 30: m. 183; Mes. 30: m. 184; Mes. 30: m. 195; Mes. 30: m. 47; Mes. 30: m. 133; Mes. 30: m. 154; Mes. 30: m. 156; Mes. 30: m. 225; Mes. 30: m. 233; Mes. 30: m. 45; Mes. 30: m. 135; Mes. 30: m. 283; Mes. 30: m. 285; Mes. 32: m. 99; Mes. 32: m. 123; Mes. 32: m. 132; Mes. 32: m. 164; Mes. 32: m. 168; Mes. 32: m. 162; Mes. 32: m. 104; Mes. 32: m. 131; Mes. 32: m. 184; Mes. 32: m. 63; Mes. 32: m. 71; Mes. 32: m. 122; Mes. 32: m. 124; Mes. 32: m. 153; Mes. 33: m. 10; Mes. 33: m. 11; Mes. 33: m. 12; Mes. 33: m. 19; Mes. 33: m. 3; Mes. 33: m. 4; Mes. 35: m. 7; Mes. 37: m. 6; Mes. 40: m. 1; Mes. 40: m. 43; Mes. 40: m. 17; Mes. 43: m. 1; Mes. 43: m. 5; Mes. 43: m. 19; Mes. 45: m. 35; Mes. 45: m. 39; Mes. 45: m. 9; Mes. 45: m. 42; Mes. 45: m. 1; Mes. 45: m. 7; Mes. 45: m. 8; Mes. 47: m. 67; Mes. 47: m. 119; Mes. 47: m. 135; Mes. 47: m. 82; Mes. 47: m. 89; Mes. 47: m. 115; Mes. 47: m. 55; Mes. 47: m. 60; Mes. 47: m. 66; Mes. 47: m. 68; Mes. 47: m. 73; Mes. 47: m. 74; Mes. 47: m. 82; Mes. 47: m. 83; Mes. 47: m. 89; Mes. 47: m. 101; Mes. 47: m. 111; Mes. 47: m. 117; Mes. 48: m. 9; Mes. 50: m. 35; Mes. 50: m. 67; Mes. 50: m. 118; Mes. 50: m. 72; Mes. 50: m. 82; Mes. 50: m. 84; Mes. 50: m. 107; Mes. 50: m. 36; Mes. 50: m. 69; Mes. 50: m. 59; Mes. 50: m. 63; Mes. 51: m. 5; Mes. 53: m. 145; Mes. 53: m. 149; Mes. 53: m. 19; Mes. 53: m. 53; Mes. 53: m. 81; Mes. 53: m. 96; Mes. 53: m. 100; Mes. 53: m. 101; Mes. 54: m. 39; Mes. 54: m. 74; Mes. 54: m. 13; Mes. 54: m. 2; Mes. 54: m. 55; Mes. 54: m. 62; Mes. 54: m. 8; Mes. 54: m. 35; Mes. 54: m. 36; Mes. 54: m. 76; Mes. 54: m. 77; Mes. 56: m. 15; Mes. 56: m. 29; Mes. 57: m. 7; Mes. 57: m. 29; Mes. 60: m. 87; Mes. 61: m. 11; Mes. 61: m. 26; Mes. 61: m. 29; Mes.

63: m. 76; Mes. 63: m. 83; Mes. 63: m. 89; Mes. 63: m. 93; Mes. 63: m. 137; Mes. 63: m. 191; Mes. 63: m. 193; Mes. 63: m. 205; Mes. 63: m. 212; Mes. 63: m. 196; Mes. 63: m. 82; Mes. 63: m. 96; Mes. 63: m. 86; Mes. 63: m. 163; Mes. 66: m. 50; Mes. 66: m. 69; Mes. 66: m. 74; Mes. 66: m. 82; Mes. 66: m. 95; Mes. 66: m. 47; Mes. 66: m. 48; Mes. 66: m. 49; Mes. 66: m. 51; Mes. 66: m. 57; Mes. 66: m. 86; Mes. 66: m. 89; Mes. 66: m. 95; Mes. 66: m. 97; Mes. 66: m. 32; Mes. 66: m. 55; Mes. 66: m. 71; Mes. 66: m. 82; Mes. 66: m. 93; Mes. 66: m. 28; Mes. 69: m. 30; Mes. 69: m. 35; Mes. 69: m. 45; Mes. 69: m. 47; Mes. 69: m. 120; Mes. 69: m. 135; Mes. 69: m. 171; Mes. 69: m. 210; Mes. 69: m. 31; Mes. 69: m. 41; Mes. 69: m. 44; Mes. 69: m. 71; Mes. 69: m. 119; Mes. 69: m. 143; Mes. 69: m. 153; Mes. 69: m. 221; Mes. 69: m. 71; Mes. 69: m. 163; Mes. 69: m. 167; Mes. 69: m. 169; Mes. 69: m. 213; Mes. 69: m. 214; Mes. 69: m. 12; Mes. 69: m. 50; Mes. 69: m. 39; Mes. 69: m. 161; Mes. 72: m. 52; Mes. 72: m. 86; Mes. 72: m. 118; Mes. 72: m. 135; Mes. 72: m. 144; Mes. 72: m. 290; Mes. 72: m. 302; Mes. 72: m. 312; Mes. 72: m. 324; Mes. 72: m. 369; Mes. 72: m. 409; Mes. 72: m. 417; Mes. 72: m. 434; Mes. 72: m. 528; Mes. 72: m. 83; Mes. 72: m. 115; Mes. 72: m. 134; Mes. 72: m. 137; Mes. 72: m. 145; Mes. 72: m. 205; Mes. 72: m. 232; Mes. 72: m. 243; Mes. 72: m. 295; Mes. 72: m. 298; Mes. 72: m. 303; Mes. 72: m. 325; Mes. 72: m. 412; Mes. 72: m. 421; Mes. 72: m. 439; Mes. 72: m. 458; Mes. 72: m. 472; Mes. 72: m. 521; Mes. 72: m. 526; Mes. 72: m. 388; Mes. 72: m. 471; Mes. 72: m. 51; Mes. 72: m. 148; Mes. 72: m. 166; Mes. 72: m. 418; Mes. 72: m. 433; Mes. 72: m. 443; Mes. 72: m. 458; Mes. 72: m. 462; Mes. 72: m. 530; Mes. 72: m. 79; Mes. 72: m. 403; Mes. 72: m. 409; Mes. 72: m. 435; Mes. 72: m. 476; Mes. 73: m. 17; Mes. 73: m. 1; Mes. 75: m. 16; Mes. 75: m. 17; Mes. 76: m. 14; Mes. 76: m. 11; Mes. 76: m. 12; Mes. 76: m. 18; Mes. 76: m. 5; Mes. 78: m. 3; Mes. 78: m. 5; Mes. 78: m. 11; Mes. 78: m. 17; Mes. 78: m. 37; Mes. 78: m. 46; Mes. 78: m. 50; Mes. 78: m. 55; Mes. 78: m. 68; Mes. 78: m. 79; Mes. 78: m. 81; Mes. 78: m. 8; Mes. 79: m. 3; Mes. 79:

m. 7; Mes. 79: m. 10; Mes. 81: m. 65; Mes. 81: m. 83; Mes. 81: m. 89; Mes. 81: m. 143; Mes. 81: m. 147; Mes. 81: m. 194; Mes. 81: m. 32; Mes. 81: m. 114; Mes. 81: m. 123; Mes. 81: m. 78; Mes. 81: m. 127; Mes. 81: m. 139; Mes. 81: m. 145; Mes. 82: m. 1; Mes. 82: m. 15; Mes. 84: m. 85; Mes. 84: m. 122; Mes. 84: m. 24; Mes. 84: m. 28; Mes. 84: m. 61; Mes. 84: m. 87; Mes. 84: m. 93; Mes. 84: m. 97; Mes. 84: m. 98; Mes. 84: m. 101; Mes. 84: m. 117; Mes. 84: m. 119; Mes. 84: m. 123; Mes. 84: m. 131; Mes. 84: m. 143; Mes. 84: m. 23; Mes. 84: m. 25; Mes. 84: m. 31; Mes. 84: m. 40; Mes. 84: m. 53; Mes. 84: m. 57; Mes. 84: m. 62; Mes. 84: m. 67; Mes. 84: m. 72; Mes. 84: m. 79; Mes. 84: m. 92; Mes. 84: m. 64; Mes. 84: m. 69; Mes. 84: m. 80; Mes. 84: m. 19; Mes. 84: m. 120; Mes. 84: m. 129; Mes. 84: m. 135; Mes. 84: m. 140; Mes. 84: m. 145; Mes. 84: m. 20; Mes. 84: m. 43; Mes. 84: m. 64; Mes. 84: m. 66; Mes. 84: m. 121; Mes. 84: m. 27; Mes. 84: m. 45; Mes. 85: m. 17; Mes. 85: m. 89; Mes. 85: m. 13; Mes. 85: m. 21; Mes. 85: m. 43; Mes. 85: m. 87; Mes. 85: m. 103; Mes. 85: m. 112; Mes. 85: m. 135; Mes. 85: m. 144; Mes. 85: m. 91; Mes. 85: m. 86; Mes. 85: m. 133; Mes. 85: m. 136; Mes. 86: m. 13; Mes. 86: m. 15; Mes. 86: m. 17; Mes. 86: m. 19; Mes. 86: m. 18; Mes. 86: m. 21; Mes. 86: m. 7; Mes. 86: m. 15; Mes. 88: m. 14; Mes. 88: m. 101; Mes. 88: m. 42; Mes. 88: m. 47; Mes. 88: m. 53; Mes. 88: m. 106; Mes. 88: m. 48; Mes. 88: m. 49; Mes. 88: m. 55; Mes. 88: m. 80; Mes. 88: m. 92; Mes. 88: m. 99; Mes. 88: m. 77; Mes. 88: m. 93; Mes. 88: m. 14; Mes. 88: m. 76; Mes. 88: m. 78; Mes. 88: m. 94; Mes. 88: m. 51; Mes. 89: m. 7; Mes. 89: m. 25; Mes. 89: m. 31; Mes. 89: m. 38; Mes. 89: m. 15; Mes. 89: m. 16; Mes. 89: m. 43; Mes. 91: m. 99; Mes. 91: m. 99; Mes. 91: m. 152; Mes. 91: m. 180; Mes. 91: m. 197; Mes. 91: m. 215; Mes. 91: m. 993; Mes. 91: m. 97; Mes. 91: m. 105; Mes. 91: m. 111; Mes. 91: m. 193; Mes. 91: m. 199; Mes. 91: m. 207; Mes. 91: m. 285; Mes. 91: m. 289; Mes. 91: m. 291; Mes. 91: m. 202; Mes. 91: m. 234; Mes. 91: m. 100; Mes. 91: m. 192; Mes. 92: m. 21; Mes. 92: m. 22; Mes. 98: m. 11; Mes. 98: m. 22; Mes. 98: m. 58; Mes. 98: m. 15; Mes. 98: m. 21; Mes. 98: m. 56; Mes.

98: m. 57; Mes. 100: m. 57; Mes. 100: m. 58; Mes. 100: m. 63; Mes. 102: m. 50; Mes. 102: m. 49; Mes. 102: m. 60; Mes. 104: m. 3; Mes. 105: m. 55; Mes. 105: m. 77; Mes. 105: m. 99; Mes. 105: m. 51; Mes. 105: m. 33; Mes. 105: m. 57; Mes. 105: m. 78; Mes. 105: m. 47; Mes. 107: m. 46; Mes. 107: m. 69; Mes. 107: m. 70; Mes. 109: m. 29; Mes. 109: m. 21; Mes. 109: m. 47; Mes. 111: m. 11; Mes. 111: m. 16; Mes. 111: m. 15; Mes. 111: m. 53)

ben: Birinci teklik şahıs zamiri (şair yerine).

Ben bu Türkî defterin çün dürmeyem
Pârisîçesi-y-ile degşürmeyem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 35*). [ben,]

ben: Ben (tavşan).

Ol semizi **ben** aruğa virdiler
Tapuña getürmeğe gönderdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 163*). [ben,]

(Mes. 91: m. 167)

ben, benem: "Ben, bu kişi benim".

Anda kim er toğru sözi segridür
Ben, benem dağı dir-isem egridür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 28*). [ben, benem,]

ben dağı: Ben de.

Cilve kıldum **ben dağı** bir gül gibi
Söze girdüm kumrı vü bülbül gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 175*). [ben dağı,]

(Mes. 72: m. 529; Mes. 84: m. 109;
Mes. 85: m. 83; Mes. 85: m. 92; Mes.
98: m. 16; Mes. 32: m. 17)

ben ki: Ben ki.

Ben ki İklidıs'de yavlağ mâhirem
Kim tabî'yle o tıbda kâdirem

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 23). [ben ki,]

(Mes. 69: m. 189; Mes. 84: m. 73; Mes. 85: m. 141; Mes. 12: m. 130; Mes. 30: m. 287; Mes. 17: m. 33; Mes. 30: m. 295; Mes. 32: m. 183; Mes. 34: m. 25)

ben neyem kim: Ben kimim/neyim ki?.

Ben neyem kim kimsene beni şora
Yā bu hāletde gelüp beni göre
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 73). [ben neyem kim,]

ben olam: Ben olmak, kendi olmak.

Sen şerī'atda sen ü ben **ben olam**
Sen tarīkatda ben ü ben sen olam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 57). [ben olam, -am]

bençe: Bana göre, benim düşüncemce.

Bençe ol mümkün degüldür kim öte
Aña şol kim benden örgendi yite
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 81). [bençe,]

(Mes. 72: m. 125)

bençileyin: Benim gibi.

Kimsene **bençileyin** zār olmasun
Kimse bu derde giriftār olmasun
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 163). [bençileyin,]

(Mes. 72: m. 126)

bend: Bağ, engel.

Bendüñi şeşmez-iseñ çün çekeler
Bend-ile pehlüñi bile sökeler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 54). [bend-ile, --ile]

bend: Bağ, ip || Engel.

Şeyh eydür kim beni Hāk tağladı
Bu od-ıla vü bu **bende** bağladı

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 40). [bende, -e]

(Mes. 93: m. 16; Mes. 93: m. 26)

bend: Bağ, engel, zincir.

Bu kamu **bendi** nite şeşebilem
Kim sizüñ ile bile eşebilem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 92, Mısra 15). [bendi, -i]

(Mes. 93: m. 6; Mes. 93: m. 13; Mes. 93: m. 15; Mes. 93: m. 24)

bend: Bağ, düğüm.

Dağl hergiz bite mi ekilmedin
Bendüñi sen şeşegör çekilmedin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 52). [bendüñi, -üñ, -i]

(Mes. 93: m. 53)

bend: Bağ.

Gitmegüñ vaqtında ölmek **bend-ile**
Key degül bir çün veyā bir çend-ile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 49). [bend-ile, --ile]

bend ile: Bağ ile (nefis bağı).

Nefs bendine esīrem n'ideyim
Bend ile sīmurğa nite gideyim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra 22). [bend ile,]

bend ura: Bağlamak.

Ayağına vü eline **bend ura**
Kendüzine bendi key hürsend ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 23). [bend ura, -a]

bende: Bendedir, bende bulunmaktadır.

Sordı Yemlihā evin kim kãdadur
Kim anuñ birkaç silāhı **bendedür**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 376). [bendedür, -dür]

benden: Benim sayemde.

Benden oldu ister-iseñ hōd ‘ayān
Dünyada ‘ilm-i ma‘ānī vü beyān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 69*). [*benden,]*

benden: Benim tarafımdan.

Ança yazuk çok bula **benden** soran
Kim yazukdan bilmeye beni gören
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 76, Mısra 7*). [*benden,]*

benden artuk: Benden başka.

Degmesi eydür benem hōd arada
Benden artuk kimse yokdur yörede
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 108*). [*benden artuk,]*

(*Mes. 91: m. 187; Mes. 98: m. 26;
Mes. 32: m. 154; Mes. 33: m. 26*)

benden soran kişi: Benden öğrenen kişi.

Reml-ile dünyada ne olasını
Bilürem **benden soran kişi** kanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 130*). [*benden soran kişi,]*

bendi: Bağ, engel, zincir.

Çaldı çöplikler arasında haķır
Her maħallāda vü **bendiyle** esīr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 32*). [*bendiyle, -yle]*

benefşe: Menekşe çiçeği; zor şartlara karşı dayanıklı olması gibi özellikleri olan çiçek.

‘Adlüm-ile şādmān oldu cihān
Bir **benefşe** kaygulu çaldı hemān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 18*). [*benefşe,]*

(*Mes. 91: m. 26*)

benek: Ben gibi nokta.

Bir **benek** konak gözinde ‘avratuñ
Er düşer ortasına yüz miħnetüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 17*). [*benek,]*

benem: Birinci teklik şahıs zamiri (papağının yerine).

Dir **benem** kim söylerem şekker gibi
Sebz-püşam Hızr peygamber gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 5*). [*benem,]*

beni: Birinci teklik şahıs zamiri (tavus kuşu yerine).

Nāgeh uçmağdan **beni** bir hāl-ıla
Sürdürür İblīs yüz biñ āl-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 20, Mısra 7*). [*beni,]*

beni alur: Beni almak || Düşünceye boğmak, düşünmek.

Māl ü mülküñ guşşası **beni alur**
Kim gidiçek kamu yirinde çalır
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 92, Mısra 11*). [*beni alur, -ur]*

bensüz: Bensiz, ben olmadan (Hüdhüd).

Yoħsa siz varur-ısañuz yaluñuz
Bensüz anda işüñüz olmaya uz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 10*). [*bensüz,]*

benüm: Benim (sözüm).

Begüñüz **benüm** sözüm dutmaz-ısa
Ben buyurduğum işi itmez-ise
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 67*). [*benüm,]*

benüm: Birinci teklik şahıs zamiri. (Bülbül yerine).

Kim **benüm** işüm gülistānda biter
Nevbahār u bāğ u bōstānda biter
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra 3*). [*benüm,]*

benüm: *Ben, birinci tekil kişi şahıs zamiri.*

Kim **benüm** katumda şultān kim olur
Pādişāh katında pāsvān kim olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 59*). [*benüm,]*

(*Mes. 5: m. 169; Mes. 5: m. 179; Mes. 5: m. 245; Mes. 5: m. 263; Mes. 5: m. 14; Mes. 9: m. 28; Mes. 10: m. 143; Mes. 11: m. 27; Mes. 11: m. 42; Mes. 12: m. 133; Mes. 69: m. 164*)

benüm gibi: *Benim gibi, bana benzeyen.*

Ne sefer kim şimdiden girü kılam
Bir **benüm gibi** baña yoldaş bulam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 324*). [*benüm gibi,]*

(*Mes. 32: m. 32; Mes. 33: m. 6; Mes. 91: m. 286*)

benüm gibi: *Benim gibi.*

Hayf ola **benüm gibi** dānā kişi
Kem ola anuñ gibi nādān işi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 51*). [*benüm gibi,]*

(*Mes. 72: m. 196; Mes. 72: m. 218; Mes. 72: m. 260*)

benüm gönlüm içinde: *Gönlümde, kalbimde.*

Kim **benüm gönlüm içinde** şimdi var
Bir daħı Leylī baña ma 'şūk u yār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 99*). [*benüm gönlüm içinde,]*

benüm gönlümdeki: *Kalbimdeki, içimdeki.*

Kim eger ol şüretüñ bir gün yite
Bu **benüm gönlümdeki** baña yite
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 122*). [*benüm gönlümdeki,]*

benüm ile: *Benimle, benimle birlikte.*

Eydür iy şeh tañlaçak girdüm yola
Benüm ile bir semiz tavşan bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 162*). [*benüm ile,]*

(*Mes. 30: m. 286; Mes. 4: m. 35; Mes. 4: m. 37; Mes. 6: m. 13; Mes. 50: m. 56; Mes. 72: m. 456; Mes. 91: m. 200; Mes. 9: m. 214*)

benven: *Benim.*

Benvenin şimdi ki mīrganlık dutan
Benden artuğ kimse yok cevher şatan
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 25*). [*benvenin, -in]*

beñze: *Benzemek.*

Degme kişi adını bu deftere
Yazamaz kim **beñzeyeye** degme ere
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 54*). [*beñzeyeye, -ye]*

(*Mes. 47: m. 130; Mes. 85: m. 146*)

beñze: *Andırmak.*

Şol kıla **beñzer** ki ol her gün dura
Tapuda vü kendüden yavu-vara
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 41*). [*beñzer, -r]*

(*Mes. 53: m. 83; Mes. 53: m. 84; Mes. 74: m. 29*)

beñze-: *Benzemek; benzer.*

Qurda **beñzer** zulm kırdı besleme
Emrini dutma vü hükmin esleme
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra 21*). [*beñzer, -r]*

beñzed-: *Benzetmek.*

Niçe kim **beñzedürem** kalup taña
Hiç bu gönlümdeki beñzemez saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 129*). [*beñzedürem, -(ü)r, -(e)m]*

(*Mes. 53: m. 103*)

beñzer: Benzemek.

Eytdiler oldur nite bildün anı
Kim şorarsın dōsta **beñzer** düşmeni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 144*). [*beñzer,]*

(*Mes. 20: m. 22; Mes. 33: m. 20*)

beñzer: Benzeyen.

Hāşa binüm yavrılarum kim kişi
Görmedi bunlara **beñzer** bir kuşu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 20*). [*beñzer,]*

beñzer mi: Benzer mi?.

Kim ögünde bigi kılasın taleb
Kim bu taşrağıya **beñzer mi** 'aceb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 38*). [*beñzer mi,]*

beñzet: Benzetmek.

Şimdi Gülşehrî geyürdi bu aya
Lefgerî tonlar ki **beñzetdi** baya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 122*). [*beñzetdi, -di]*

beñzeyü: Benzeyip.

Rüstem'em diyü hürüş eyleyeyim
Deñize **beñzeyü** cüş eyleyeyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 164*). [*beñzeyü,]*

ber 'aliyyün-'ayn-durur: Baş ve göz üstünde
|| *Yüce bir konumda.*

Şeyh Mevlânâ Celälüddîn-durur
Kim cihānda **ber 'aliyyün-'ayn-**
durur (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 42*). [*ber 'aliyyün-'ayn-durur, --dur, -ur]*

berāyine: İhtiyacı karşılama. (*Yavuz, 2007: 225*).

Bir ulu şāha ire mi bir gedāy
Hergiz ola mı **berāyine** bir ay
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 38, Mısra 10*). [*berāyine,]*

berbatuñ kılın: Kopuzun teli.

Burar-ısa berbatuñ biraz **kılın**
Hüdhüd andan ögrene kuşlar dīlin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 73*). [*berbatuñ kılın, -ar, --ısa]*

berg: Yaprak.

Çün ma'ādinden nebāta irişe
Kim biraz **berg** ü sebāta irişe
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 48*). [*berg,]*

berg eyledi: Yaprak olmak.

Ol zamān bu būsitānda nevbahār
Şāhı dür **berg eyledi** vü la'li bār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 2*). [*berg eyledi, -di]*

berg ü bār: Yaprak ve meyve.

Gülsitān hāndān u şahrā lālezār
Bāğ ser-sebz ü çemen pür **berg ü bār**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 8*). [*berg ü bār,]*

bergeşte-dil: Gönlü perişan, perişan gönül.

Geldi bir sergeşte vü şūrīde-dil
Yalın ayak baş açuğ **bergeşte-dil**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 10*). [*bergeşte-dil,]*

berhürdār ola: Mesut olmak, muradına ermek.

Ne kıla kim er fütüvvet-dār ola
N'eyleye ol yolda **berhürdār ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 70, Mısra 4*). [*berhürdār ola, -a]*

beri: Bu taraf, bu yana.

Mukri çün dikdi durugeldi **beri**
Bir su 'âli şordı vâ 'ızden arı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
107). [*beri,]*

beri: Münezzeh, uzak.

Zîra kim Allâh mekândandır **berî**
Sen daħı hem bî-mekânsın iy perî
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra*
37). [*berî,]*

beriyve: Çöl, susuz sahra, çok kurak yer.

Var-ıdı bir beg **beriyvede** kim ol
Milletine nisbet ider-idi bol
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
75). [*beriyvede, -de]*

berk: Sağlam.

Sen benüm oynum nite götürmedün
Ağtarıldıñ atda **berk** oturmadañ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
136). [*berk,]*

berk eyledi: Sağlamlaştırmak,
kuvvetlendirmek. (Öteki dünya bağlamında).

Ol daħı bulduğını terk eyledi
Âhîretde kendüye **berk eyledi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra*
28). [*berk eyledi, -di]*

berk eyleye: Bağlamak.

Çün kişi kendüzinün terk eyleye
Ayruğın kendüye ne **berk eyleye**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra*
6). [*berk eyleye, -ye]*

berü: Bu taraf, beriye.

Enbiyâ cānidur andan **berürek**
Evliyānuñ cāni daħı girürek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra*
65). [*berürek, -rek]*

(*Mes. 1: m. 20*)

berü: Buraya, bu tarafa.

Eydür er degül misin getür **berü**
'Avrat-ısañ gelme zinhâr ilerü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
37). [*berü,]*

(*Mes. 81: m. 40; Mes. 88: m. 50; Mes.*
91: m. 172)

berü gelmiş-idi: Beri gelmek.

Tavşan ol dem kim **berü gelmiş-idi**
Cānavârlar yazıda kalmış-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
259). [*berü gelmiş-idi, -miş, --i, -di]*

berve: Berye; berriyeye, çöl.

Ejdehâlar vardur ol yolda 'azîm
Beryeler çok u beyâbânlar delîm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra*
22). [*beryeler, -ler]*

berzah: Ölümle başlayıp yeniden diriltilmeye
kadar sürececek olan ara dönem, dünya ile âhîret
arasındaki âlem ve kabir hayatı.

Ermedin 'âdil revânı **berzaħa**
Zâlimün cāni karışdı düzaħa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
5). [*berzaħa, -a]*

berzîn: Şehname'de asi ruhlu, iyi kılıç
kullanmakta ün almış olarak tanıtılan efsanevi
kahramandır.

Ben Siyâvuş'dan ili aldum direm
Bîjen ü **Berzîn'i** öldürdüm direm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
192). [*berzîn'i, -i]*

bes: Kafi, yeter, yetişir.

Rüstem eydür ne çıkalum kal'aya
Çıkmayınca varduğumuz **bes** neye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
22). [*bes,]*

bes: Artık, bundan sonra.

Çünkü sen bu işde kem sermâyesin
Bes bize ana degülsin dâyesin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 80*). [bes,]

(*Mes. 81: m. 161; Mes. 99: m. 4*)

bes: Doğrusu, hakikatte.

Sen sanursın dünyâda iy hiç kes
Kim bu iş ol şeyhe irişdidi **bes**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 218*). [bes,]

(*Mes. 17: m. 9; Mes. 22: m. 88; Mes. 29: m. 36; Mes. 30: m. 231; Mes. 49: m. 34; Mes. 78: m. 80; Mes. 81: m. 185; Mes. 84: m. 31*)

bes: Öyle ise.

Bu-y-ısa kızıl **bes** ol kızıl kanı
Bu yeşil-ise pes ol yeşil kanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 97*). [bes,]

bes: Hasılı, velhasıl.

Bes hakikat bir deñizdür bî-kerân
Şer' keşti vü tarikat bādbān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 77*). [bes,]

bes: Sonra, ondan sonra.

Bes halife ol vezîri imtiḥān
Kılmağ-ıçun eydür aña kim yalan
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 47*). [bes,]

bes: Hasılı, öyle olunca.

Bes birez iren nişān alımadı
Küllü iren ḥōd girü gelimedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 103*). [bes,]

bes: Artık, şimdi.

Bes bucuğ 'ārif cihānda yoğ-ı mış
Şimdi bu da 'vā kılanlar çoğ-ı mış

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 117*). [bes,]

bes: Peki, öyleyse.

Ġarḳ-ısañ **bes** bu kamu ğavġā nedür
Ölüde bu dükeli sevdā nedür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 69*). [bes,]

besle-: Mecazen geliştirmek; daha etkili, iyi hale getirmek.

Cānuñı **besle** ki bākī kalısar
Ġālība tapma ki fānī olısar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 183*). [besle,]

besle: Büyütmek, yetiştirmek, yedirip içirmek.

Bunça **besledüm** teni bir göreyim
Ġadrini vü şatmağa bir vireyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 41*). [besledüm, -dü, -m]

besle: Beslemek.

Biregü bir ḳurdı ḥōş **besler-idi**
Ḳurd anuñ ḥükmin 'azim esler-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 59, Mısra 1*). [besler-idi, -r, --i, -di]

besle: Büyütmek, yetiştirmek, bakmak.

Ḳurda beñzer zulm ḳurdı **besleme**
Emrini dutma vü ḥükmin esleme
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra 21*). [besleme, -me]

besleyen: Besleyen, barındıran, sahip olan (kişi).

Bir gönülde küfr ü imān **besleyen**
Derd-ile bir yirde dermān **besleyen**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 3*). [besleyen,]

(*Mes. 49: m. 4*)

besleveni: Besleyen (kişiyi).

Kendüzini **besleyeni** hoş yidi
Fāriğ oldı vü zihī toydum didi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 59, Mısra 9*). [*besleyeni,]*

beste: *Bağlı.*

Bu bulutlar kim behem peyvestedür
Her birisi bir buhāra **bestedür**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 160*). [*bestedür, -dür]*

beş on yıldan: *Beş on sene.*

Bu **beş on yıldan** ilerürek 'aceb
Kanda-y-ıduñ ol yiri kılğıl taleb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra 16*). [*beş on yıldan, -dan]*

beşāret virdi: *Müjde vermek.*

Çok **beşāret virdi** vü girdi yola
Tapusunda kamu yārānlar bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 49*). [*beşāret virdi, -di]*

beşde: *Beşte (bir).*

Virdügi yā onda vü yā **beşdedür**
Kim ra'ıyyet kāmusu bu işdedür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 13*). [*beşdedür, -dür]*

beşinçi: *Beşinci.*

Ol **beşinçi** ev yigitlik yoludur
Ol kim altınçı kocalık hālidür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 123*). [*beşinçi,]*

beşinçi gökde: *Beşinci gök. (Cennetin katmanları bağlamında).*

Evliyā **beşinçi gökde** gireler
Cennete vü hūrileri göreler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 9*). [*beşinçi gökde, -de]*

bey': *Satış, alışveriş.*

Şirket ü **bey'** ü mübāh u zer' olur
Bunlaruñ hükmin düzeden şer' olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 3*). [*bey',]*

bey' ü şirāda: *Alım satım, alış-veriş.*

Şeyh eydür kağsısını dartayım
Evvel ü **bey' ü şirāda** artayım
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 38*). [*bey' ü şirāda,]*

beyābān: *Sahra, çöl.*

Ejdehālar vardur ol yolda 'azīm
Beryeler çok u **beyābānlar** delīm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 22*). [*beyābānlar, -lar]*

beyān evle-: *Bildirmek, açıklamak; anlatmak.*

Ne ki baña Tañrı'dan söylediler
Yā Resül'ından **beyān eylediler**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 4*). [*beyān eylediler, -di, -ler]*

(*Mes. 85: m. 173; Mes. 27: m. 2; Mes. 47: m. 167*)

beyān oldı: *Açıklanmak, ifade edilmek.*

Çün **beyān oldı** ne kim baħş itdiler
Geçdiler ol sözden ü hoş yatdılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 261*). [*beyān oldı, -dı]*

beyānın evleye: *Açıklamak, anlatmak, söylemek.*

Dillü kimse yok daħı kim söyleye
Degme bir sözin **beyānın evleye**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 8*). [*beyānın evleye, -ye]*

beyānın kıluram: *Anlatmak.*

Çün ehādisūñ **beyānın kıluram**
Ol ki Rabbānī-durur hem bilürem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 57*). [*beyānın kıluram, -ur, -am]*

beyle: *Böyle.*

Kim ne kişidür bu atları süren
İli **beyle** ürküdüp yolın uran
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 182*). [*beyle,]*

bevn: *Aranızda (hayvanlar).*

Taınlacak **bevnüñüze** siz götürüñ
Günde bir avı tapuma götürüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 133*). [*bevnüñüze, -üñüz, -e]*

bevtü'l-mağdis: *Bevt-i Mağdis, Mescid-i Aksa'nın Kuran-ı Kerim'deki adıdır. Kudüs'te bulunan bir mescit olup eskiden peygamberlerin inşa ettikleri kudsî bir mabettir.*

Döndi kim **Bevtü'l-mağdis** şehrine
Vara vü şabr ide 'ışkuñ kahrına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 87*). [*bevtü'l-mağdis,]*

(*Mes. 72: m. 85*)

beze: *Süslemek.*

Bunça tonlar-ıla **bezedüm** teni
Vaqtıdur kim şatam urğıl batmanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 43*). [*bezedüm, -dü, -m]*

bezli: *Esirgemeksizin verme, bol bol verme; cömertçe harcama.*

Fāsıķı çün **bezli** ilte cennete
Buğl-ıla zāhid cehennemde yite
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra 23*). [*bezli, -i]*

bezm: *Meclis, ortam.*

Tūs bu tağlar yolın kaçan geçe
Sām bu **bezmüñ** içinde semm içe
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 24*). [*bezmüñ, -üñ]*

(*Mes. 105: m. 28*)

bezm bostānında: *Eğlence meclisinin bahçesi.*

Gevdesi gümüş-durur köyner ucı
Bezm bostānında bir nār ağacı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 12*). [*bezm bostānında,]*

bezzāz: *Bezci, kumaş satan kimse, manifaturacı.*

'Avrat eydür altı yüz altun götür
Şārda bir **bezzāz** katında var otur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 460*). [*bezzāz,]*

(*Mes. 72: m. 465; Mes. 107: m. 73*)

bıçağ: *Bıçak.*

Andan artuğ kim **bıçağ-ıla** meger
Yırta-y-ıdum karnımı ben bî-haber
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 85*). [*bıçağ-ıla, -ıla]*

bırağ: *Bırakmak, koymak.*

Düzmeyinçe kendü dīnin oynuma
Nite kimse el **bırağa** boynuma
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 118*). [*bırağa, -a]*

(*Mes. 28: m. 28; Mes. 84: m. 15*)

birak: *Bırakmak.*

Ulu kişi olğil işlerden ırak
Yeyesi vü geyesüñ halka **birak**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 8*). [*birak,]*

birak: *Atmak, koymak.*

Hem çelipāsın **birakmış** yabana
Kesedurur şeyh zūnnārın yana
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 61*). [*birakmış, -mış]*

birak: *Atmak, salmak; bırakmak.*

Qur'ayı çün kim **bırağdılar** revān
Qur'alari hüdhüde düşdi hemān
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 55*). [*bırağdılar, -di, -lar*]

(*Mes. 91: m. 104*)

bırak: *Bırakmak, koymak.*

Halkuñ arasında **bırağdum** anı
Kim ferişteh geldi vü qodı bunı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 77*). [*bırağdum, -du, -m*]

bırak: *Atmak, bırakmak.*

Kendüzüñi şimdi bir ine **bırağ**
Dağı ol fermānuñı var oda yak
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 95*). [*bırağ,]*

(*Mes. 91: m. 296*)

bī-‘aded: *Sayırsız, pek çok.*

Şol-durur ‘Attār işbudur Veled
Kim didiler dāsītānlar **bī-‘aded**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 58*). [*bī-‘aded,]*

bī-‘ademī: *İnsansız, insanoğlu olmadan.*

Ben müzeyyen eylemesem ‘ālemi
Hüb ola mıydı cihān **bī-‘ademī**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 44*). [*bī-‘ademī,]*

bī-amān: *İnsafsız, merhametsiz.*

Çün ahī cāhil ola vü **bī-amān**
Terbiye hem cehl örgene hemān
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 59*). [*bī-amān,]*

bī-‘anā: *Zahmetsiz, meşakkatsiz.*

Bī-su‘āl u bī-cevāb u bī-hisāb
Bī-ķitāb u **bī-‘anā** vü bī-it‘āb
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 96*). [*bī-‘anā,]*

bī-‘ayb u riyā: *Kusursuz olma ve ikiyüzlü olmama.*

İy niçe gevher ki **bī-‘ayb u riyā**
Rāyegān bağışladuğ Gülşehri'ye
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 79*). [*bī-‘ayb u riyā,]*

bī-bahā: *Paha biçilemeyecek kadar değerli.*

Eydür aña kanda bulalar bahā
Kim şatun alalar anı **bī-bahā**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 104*). [*bī-bahā,]*

bī-bāk ola: *Korkusuz olmak.*

Pādişāhlık bende çün **bī-bāk ola**
Kullarum Cemşīd ile Dāhḥāk ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 199*). [*bī-bāk ola, -a*]

bī-bār olıcağ: *Yüksüz, dertsiz olmak. || Boşalmak, bir şeyin içinin boşalması.*

Şāḥ-ı pāyir soñra **bī-bār olıcağ**
Müsterāhuñ gendi artar dolıcağ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra 27*). [*bī-bār olıcağ, -ıcağ*]

bī-başar olan kişi: *Basiretsiz, görüş gücü zayıf olan kişi.*

Bī-başar olan kişi gözsüz-durur
İki yüzlü ādemī yüzsz-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 15*). [*bī-başar olan kişi,]*

bī-cān: *Cansız, ruhsuz.*

Ey perişan-hāl ü bī-sāmān gönül
Bī-ķifāyet ḥātır u **bī-cān** gönül
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 2*). [*bī-cān,]*

bī-çāralık: *Zavallılık, acizlik.*

Çün degül **bī-çāralıkda** sā‘atı
Tereye degmez katumda tāt‘atı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 65*). [*bī-çāralıkda, -da*]

bī-çāre: Çaresiz, zavallı.

Sen ki biz **bī-çārelerden** ayırsın
Şayru bizüz şanma kim sen şayrusın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 17*). [*bī-çārelerden, -ler, -den*]

bī-cevāb: Cevapsız, yanısız.

Bī-su'āl u **bī-cevāb** u bī-hisāb
Bī-ķitāb u bī-'anā vü bī-it'āb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 95*). [*bī-cevāb,]*

bī-dād: Keyifsiz, mutsuz (kuşlar bağlamında).

Çıkdı hüdhüd minbertün üstine şād
Kim vire **bī-dād**lara va'zıyla dād
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 98*). [*bī-dād*lara, -lar, -a]

bīdād: Zulüm, işkence.

Ol küdüret şol kadar ihdād-ıla
Aradan gıtdi vü az **bīdād-ıla**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 36*). [*bīdād-ıla, --ıla*]

bī-dağal: Hilesiz.

Anda çün hāşıl kıla 'ilm ü 'amel
Gele şeyhün tapusına **bī-dağal**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 42*). [*bī-dağal,]*

bīdār ola: Açık olmak (talihin açık olması bağlamında).

Baht kanı kim baña **bīdār ola**
Yā anuñ 'ışkında baña yār ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 147*). [*bīdār ola,]*

bīdār olur: Uyanık olmak.

Şubha degin ol gice **bīdār olur**
Ol maħalle itleriyle yār olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 133*). [*bīdār olur, -ur*]

bīdār-ı cihān: Dünya uyanıklığı || Kalp gözü (ile).

Çün bu düşü gördi **bīdār-ı cihān**
Eydür iyvāh ussuma irdi ziyān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 33*). [*bīdār-ı cihān,]*

bid'at: Dinin aslından olmayıp sonradan ilave edilen ya da eksiltilen şeyler.

Bid'ata hīç iltifāt eylemedüm
Kaşd-ıla hergiz yalan söylemedüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 31*). [*bid'ata, -a*]

(*Mes. 101: m. 57*)

bid'at deñizinde: Dine sonradan eklenen âdetler deryası.

Şeyh olınçak kim riyā vü zerk ider
Halkı **bid'at deñizinde** garķ ider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 38*). [*bid'at deñizinde,]*

bī-dermān: Dermansız, çaresiz.

Gözsüzün kim derdi **bī-dermān-**
durur İrtesiyle gicesi yiksān-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 223*). [*bī-dermān-durur, --dur, -ur*]

bī-dermān olur: Çaresiz olmak.

Hem-nişinler kāmusuı hayrān kalur
Dükelinün derdi **bī-dermān olur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 226*). [*bī-dermān olur, -ur*]

bī-dil: Aşık.

Bī-dil āh itdi vü geçdi ağlayu
Gönlini ol ğabn odından tağlayu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 29*). [*bī-dil,]*

bī-dil: Kalpsiz, gönülsüz. || Aşık.

Sen bu elden bunlar ile n'ideyim
Bī-dil ü bī-yār kaçça gideyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 194*). [*bī-dil,]*

(*Mes. 12: m. 163; Mes. 16: m. 9*)

bī-dil ü mecrūh: *Kalpsiz ve yaralı || Aşık.*

‘Aşık ü aşıfte vü hayrān-durur
Bī-dil ü mecrūh sergerdān-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 72*). [*bī-dil ü mecrūh,]*

bī-edeblik eylemeye: *Edepsizlik etmek.*

Şeh katında kimseye söylemeye
Bī-edeblik tapuda **eylemeye**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 48*). [*bī-edeblik eylemeye, -me, -ye]*

bī-edeblik iderem: *Edepsizlik etmek.*

Büşr eydür **bī-edeblik iderem**
Kim bu yolda senüñ-ile giderem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 141*). [*bī-edeblik iderem, -er, -em]*

bī-endāze: *Ölçüsüz || Çok fazla.*

Şeyh gördi meclisi kim tazedür
Mizbānuñ hüsnü **bī-endāzedür**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 94*). [*bī-endāzedür, -dür]*

bī-fütür: *Kedersiz, tasasız, mutlu,.*

Sen anuñ yüzinde gördüñ-ise nür
Fİtnesini sanduñ-ısa **bī-fütür**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 210*). [*bī-fütür,]*

bīgāne: *Kayıtsız, umursamaz.*

Bunça yıldan soñra bir fāzıl imām
Büt-perest oldu zihī **bīgāne** dām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 154*). [*bīgāne,]*

(*Mes. 25: m. 30*)

bīgāne: *Yabancı.*

Kimi sultān u kimi dervīş olur
Kimi **bīgāne** vü kimi hıvīş olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 60*). [*bīgāne,]*

bī-ğaraz: *Art niyet olmadan, garazsız.*

Tañrı'çun başla neye başlar-ısañ
Bī-ğaraz işle neyi işler-ıseñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 28*). [*bī-ğaraz,]*

bī-ğaraz: *Tarafsız, doğru bir şekilde.*

Bir bize añladıvirgil **bī-ğaraz**
Kim bu cān cevher midı veya ‘araz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra 27*). [*bī-ğaraz,]*

bī-genc: *Hazinesiz.*

Genc-ile endīşe vü **bī-genc** ğam
Genc-ile yig ğuşsa vü endīşe hem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra 25*). [*bī-genc,]*

bī-gerd: *Arınmış olmak. Arınmak.*

Kim Müsülmānlık yolu **bī-gerd-iken**
Dīn içinde cümle şāhib-derd-iken
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 3*). [*bī-gerd-iken, --iken]*

bigi: *Gibi, benzer.*

Altun ağaç yimişi gevher **bigi**
Maħfilüñ şāhı vü meclisler begi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 9*). [*bigi,]*

bigi: *Gibi.*

Hüdhüd eydür bunça nām u bunça
neng Kim güher **bigi** olasın cümle
reng (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 2*). [*bigi,]*

(*Mes. 53: m. 37*)

bī-gümān: Şüphesiz, kuşkusuz.

Benden ayrılmaz-isañuz bir zamān
İresiz ol pādişāha **bī-gümān**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra*
20). [*bī-gümān,]*

(*Mes. 9: m. 44; Mes. 10: m. 10; Mes.*
49: m. 34; Mes. 53: m. 29; Mes. 53:
m. 119; Mes. 56: m. 17; Mes. 63: m.
152; Mes. 63: m. 177; Mes. 63: m.
186; Mes. 72: m. 51; Mes. 72: m. 236;
Mes. 100: m. 53; Mes. 105: m. 3)

bī-günāh: Suçsuz, günahsız, masum.

Yā şahīḥ eylemek-içün bir teni
Öldürürsin **bī-günāh** bir oğlanı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
84). [*bī-günāh,]*

(*Mes. 25: m. 102*)

bīh ü bün: Meziyet ve üstünlük.

Birisi eydür ki iy pīr-i köhün
Tevbe kıl yokdur bu işde **bīh ü bün**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
20). [*bīh ü bün,]*

bī-haber: Habersiz.

Biribiri hāletinden **bī-haber**
Kargā sergīn yir-idi tūfī şeker
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
5). [*bī-haber,]*

bī-haber: Habersiz; kendinden geçmiş bir
şekilde.

Gördi bir ağaç dibinde kim bir er
Ağzı açuḡ yatmış uyur **bī-haber**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
26). [*bī-haber,]*

(*Mes. 66: m. 86*)

bī-hadd: Sınırsız, sonsuz, çok.

Hem şalāt u şavmı **bī-hadd** var-ıdı
İlmi çoḡ u şāhib-i esrār-ıdı

(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
17). [*bī-hadd,]*

bī-hadd: Sınırsız, pek çok.

Keşfi **bī-hadd** u kerāmāti delīm
Zühdi çok u hem maḡāmāti ‘azīm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
19). [*bī-hadd,]*

(*Mes. 69: m. 247; Mes. 77: m. 25*)

bī-hakikat: Hakikatsiz.

Bī-hakikat bunlar işden kalmaya
İlla bunlarsuz hakikat olmaya
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra*
17). [*bī-hakikat,]*

bī-halel: Aralıksız, eksiksiz.

Durmadı imān evinde **bī-halel**
Her teni kim olmadı ‘ilm ü ‘amel
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra*
33). [*bī-halel,]*

bī-halel: Kusursuz, noksansız.

Oldı şenbe ḡudā-vendi Zuḡal
Güneşüñ yekşenbe oldı **bī-halel**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
276). [*bī-halel,]*

bī-hāşıl olmak: Faydasız olmak.

Hüdhüd eydür ḡāfil olmak ḡoş degül
Bu kadar **bī-hāşıl olmak** ḡoş degül
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
2). [*bī-hāşıl olmak,]*

bī-hevīc ü bī-metā’: İhtiyaç ve mal
bulunmama.

Bī-hevīc ü bī-metā’ iy nāmdār
Kim terāzū zavyede aşduḡı var
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
23). [*bī-hevīc ü bī-metā’,]*

bī-hicāb: Açık bir şekilde.

Çün ferâyiz 'ilmini kıldum hisâb
Bildüm uht u ibn sehmin **bî-hicâb**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
72). [bî-hicâb,]

bî-hicâb: Perdesiz, örtüsüz, açık bir şekilde.

Tahta remliyle cihâmı **bî-hicâb**
Arpa arpa eyledüm yüz kez hisâb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
25). [bî-hicâb,]

bî-hicâb: Çekinmeden, utanmadan.

Bir Felek-nâme dahı eyle kitâb
Var sen ol yidinçileri **bî-hicâb**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
152). [bî-hicâb,]

(Mes. 72: m. 413)

bî-hilâf: Şüphesiz.

Kim bizüm bir şâhumuz var **bî-hilâf**
Ol tağ ardında ki dirler Kûh-ı Kâf
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra
25). [bî-hilâf,]

bî-hırş u hevâ: Hırs ve arzulardan yoksun
olma.

İşbu biz altıya **bî-hırş u hevâ**
Sen yidinçi olur-ısañ key revâ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
207). [bî-hırş u hevâ,]

bî-hisâb: Hesapsız.

Bî-su'âl u bî-cevâb u **bî-hisâb**
Bî-kitâb u bî-'anâ vü bî-it'âb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
95). [bî-hisâb,]

bî-höd: Kendinden geçmiş, kendini kaybetmiş.

Uykudan şeyh öyle **bî-höd** uyanur
Kim gören ol şeyhi bir şeydâ sanur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
33). [bî-höd,]

(Mes. 91: m. 268)

bî-hödlüğüñ vâdisine: Kendinden geçme
vadisî. (Sözü edilen yedi vadiden altıncısı).

Çün irer **bî-hödlüğüñ vâdisine**
İrişür faqr u fenâ yazısına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra
13). [bî-hödlüğüñ vâdisine,]

bîhüde sözler: Boş, gereksiz, faydasız söz.

Bilmedin saña cefâlar eyledüm
Hem delim **bîhüde sözler** söyledüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
58). [bîhüde sözler,]

(Mes. 69: m. 128)

bî-hünerlik: Hünersizlik.

Ol kişi eydür tenüñ çün kadri yok
Bî-hünerlikde vü yavlağ 'aybı çok
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra
70). [bî-hünerlikde, -de]

bî-ihlâs ola: Samimiyetsiz olmak.

İy niçe 'âmî kim anda hâs ola
İy niçe 'âlim ki **bî-ihlâs ola**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
138). [bî-ihlâs ola, -a]

bî-ihlâs ola: İhlâssız olmak, halis olmamak.

Kândan arı çıkan altun hâs ola
Miss karıklı akça **bî-ihlâş ola**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra
56). [bî-ihlâş ola, -a]

bî-ihtiyâr: İstemsizce.

Kim kıllalar bunları **bî-ihtiyâr**
Ol aradan degme yaña tărümâr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra
69). [bî-ihtiyâr,]

bî-'illet: Sıkıntısız, sorunsuz.

'Âlimüñ uyğusu **bî-'illet-durur**
Câhilüñ zühdi kamu zillet-durur

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 23). [bī- 'illet-durur, --durur]

(Mes. 55: m. 17)

bī-ımkān ola: Kudret dahilinde olmamak, olanaksız olmak.

Her kim ol bī-ıqadr u bī-ımkān ola
Dirliğ-ile ölümi yeksān ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra 7). [bī-ımkān ola,]

bī-ışk ola: Aşksız olmak.

'Işk-ıla kāfir yola yigrek gele
Ol Müsülmān'dan kim ol bī-ışk ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 82). [bī-ışk ola,]

bī-ıtāb: Sıkıntısız, zahmetsiz.

Hōř selām virdüm bulara bī-ıtāb
Kim haşadan ānlana baña řavāb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 29). [bī-ıtāb,]

(Mes. 22: m. 96)

bī-ıyş u menī: Nefsi ve benliği bir kenara bırakmak.

Nıyyeti hūb eyle bī-ıyř u menī
Kim irüre niyyetüñe Hāq seni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 571). [bī-ıyş u menī,]

bījen: Bizen ve Bicen olarak da bilinen Bijen, Gīv'in oğlu, Guderz'in torunu, Rüstem'in kız kardeşinin oğlu ve Keyhusrev döneminin ünlü kahramanlarındanır. (FMS :171.)

Ben Siyāvuř'dan ili aldum direm
Bījen ü Berzīn'i öldürdüm direm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 192). [bījen,]

(Mes. 39: m. 17)

bī-kadr: Değersiz, itibarsız.

Kendüzüñ bu yolda key bī-kadr bil
Gerek-ise öl gerek-ise diril
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra 5). [bī-kadr,]

(Mes. 44: m. 7)

bī-kām u kāst: Eksiksiz bir şekilde ve tam olarak.

Bu her altı hāřiyet bī-kām u kāst
Āhı Būřr'üñ var-ıdı nefsinde rāst
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 495). [bī-kām u kāst,]

bī-karār: Kararsız.

Diler-ise vü dilemez-ise zār
Her biri ortaya geldi bī-karār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 20). [bī-karār,]

bī-karār: Kararsız; huzursuz.

Cün görürler şeyhi zār u dil-fięār
řādi vü gam arasında bī-karār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 84). [bī-karār,]

bī-kayęu: Kaygısız, dertsiz, tasasız.

Hālkı şağ u kavmı bī-kayęu-durur
Nergisüñ gözi meger şayru-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 13). [bī-kayęu-durur, --dur, -ur]

bī-kayu: Dertsiz, tasasız.

Dağı andan aşağarağ cān eyü
Zāhidüñdür řādumān u bī-kayu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 70). [bī-kayu,]

bī-kerān: Sonsuz; sınırsız.

Adı sīmurę u cemāli bī-kerān
Kudreti peydā vü zāti bī-niřān
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 27). [bī-kerān,]

(Mes. 100: m. 77; Mes. 104: m. 5)

bī-kifāyet: Yetersiz, kifayetsiz.

Ey perīšan-hāl ü bī-sāmān gönül
Bī-kifāyet hātır u bī-cān gönül
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra
2). [bī-kifāyet,]

bī-kīn: Kinsiz, nefret duymayan.

Birisi eydür vefādāram 'azīm
Hātırım **bī-kīne** vü kalbüm selīm
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra
2). [bī-kīne, -e]

bī-kitāb: Kitapsız; yazgısız.

Bī-su'āl u bī-cevāb u bī-hisāb
Bī-kitāb u bī-'anā vü bī-it'āb
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
96). [bī-kitāb,]

bīkr: El değmemiş, dokunulmamış; temiz.

Bīkr öleyim қо hayātüm kalmasun
Senden artuқ beni kimse almasun
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
89). [bīkr,]

bil: Bir şey hakkında bilgisi, mālūmātı olmak,
o şeyi öğrenmiş bulunmak.

Ben ki her şahş iltifātın kılmazam
Kim idügin müdde'üm hōd
bilmezem (Mantiku't-Tayr, Mesnevi
30, Mısra 288). [bilmezem, -mez, -em
]

(Mes. 32: m. 50; Mes. 50: m. 117;
Mes. 50: m. 105; Mes. 50: m. 124;
Mes. 54: m. 46; Mes. 54: m. 10; Mes.
54: m. 58; Mes. 55: m. 51; Mes. 56:
m. 59; Mes. 63: m. 102; Mes. 63: m.
162; Mes. 65: m. 40; Mes. 69: m. 240;
Mes. 71: m. 57; Mes. 71: m. 62; Mes.
72: m. 483; Mes. 72: m. 94; Mes. 72:
m. 122; Mes. 72: m. 232; Mes. 72: m.
300; Mes. 72: m. 562; Mes. 72: m.
134; Mes. 72: m. 312; Mes. 72: m.
151; Mes. 72: m. 559; Mes. 76: m. 8;
Mes. 78: m. 19; Mes. 78: m. 95; Mes.
78: m. 5; Mes. 78: m. 11; Mes. 78: m.
21; Mes. 78: m. 31; Mes. 78: m. 9;
Mes. 78: m. 23; Mes. 78: m. 47; Mes.

85: m. 84; Mes. 88: m. 51; Mes. 88:
m. 76; Mes. 88: m. 12; Mes. 91: m.
208; Mes. 96: m. 27; Mes. 98: m. 53;
Mes. 100: m. 20; Mes. 102: m. 35;
Mes. 102: m. 39; Mes. 102: m. 97;
Mes. 102: m. 37; Mes. 108: m. 33;
Mes. 108: m. 34; Mes. 109: m. 23;
Mes. 109: m. 25; Mes. 110: m. 16)

bil: Farkında, bilincinde olmak.

Olmayıcaқ Hāқ civārında mukīm
Yīg ola tamu **bil** uçmaқdan delīm
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra
14). [bil,]

(Mes. 72: m. 549; Mes. 102: m. 112)

bil: ... olarak görmek, farz etmek.

Ol ki yüz kōrqu-y-ıla yazuқ kıılır
Kendüzin bir 'āciz ü 'āsī **bilür**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
62). [bilür, -ür]

bil: Bilmek; bilmedi.

Çün hāқīkat anı hākīm kılmadı
Öldüren ü öleni hōd **bilmedi**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
76). [bilmedi, -me, -di]

bil: Anlamak, tanımak.

Birisi köy defteri şār defteri
Kim **bilürüz** şārda vü köyde eri
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra
50). [bilürüz, -ür, -üz]

bil: İdrak etmek, kavramak, öğrenmek.

Ol erenler kim bu sırrı **bildiler**
Yollarında beni rehber kıldılar
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra
11). [bildiler, -di, -ler]

bil: Anlamak, fark etmek.

Mekke'nün çün yakınına geldiler
Mekke yakın-ıduğıını **bildiler**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
134). [bildiler, -di, -ler]

(Mes. 81: m. 186; Mes. 30: m. 222;
Mes. 39: m. 79)

bil: Bildiğin şeyi.

Câzu yüzi böyle nûrlu olmaya
Câzular bu **bildüğünü** bilmeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
176). [*bildüğünü, -düg, -in, -i*]

bil: Bilmemek, öğrenmemek.

Şimdiye degin nite **bilmez-idüñ**
Bu sözi vü fikrini kılmaz-ıduñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
203). [*bilmez-idüñ, -mez, --i, -dü, -ñ*]

bil: Bilmek || Kabul etmek, farz etmek.

Çün bir ay ol kapuda hayrân kalur
Şeyh anı sevdiğini ol kız **bilür**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
2). [*bilür, -ür*]

bil: Bilmek, düşünmek.

‘Āşıkı ma‘şûk-ıla seyrânda **bil**
Kanda kim yâr-ısa bizi anda **bil**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra*
9). [*bil,]*

(Mes. 21: m. 10; Mes. 23: m. 30)

bil: Bilmek, anlamak.

Buñı ırakdan nite **bildüñ** ‘aceb
Kim kılırsın böyle ta‘rifin taleb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
147). [*bildüñ, -düñ*]

(Mes. 5: m. 292; Mes. 5: m. 36; Mes.
6: m. 1; Mes. 22: m. 153; Mes. 27: m.
56; Mes. 30: m. 162; Mes. 32: m. 171;
Mes. 32: m. 154; Mes. 32: m. 23; Mes.
47: m. 2; Mes. 47: m. 71; Mes. 47: m.
34; Mes. 50: m. 61; Mes. 50: m. 114;
Mes. 51: m. 16; Mes. 54: m. 76; Mes.
54: m. 86; Mes. 66: m. 55; Mes. 66:
m. 15; Mes. 69: m. 50; Mes. 72: m.
154; Mes. 72: m. 172; Mes. 72: m.
193; Mes. 72: m. 194; Mes. 72: m.
213; Mes. 72: m. 232; Mes. 72: m.
234; Mes. 72: m. 270; Mes. 72: m.
272; Mes. 72: m. 176; Mes. 72: m.

195; Mes. 72: m. 127; Mes. 72: m.
130; Mes. 72: m. 128; Mes. 88: m. 72;
Mes. 88: m. 112; Mes. 90: m. 42; Mes.
91: m. 95; Mes. 92: m. 6; Mes. 96: m.
72; Mes. 101: m. 50; Mes. 102: m. 66;
Mes. 105: m. 118)

bil: Bir şey hakkında bilgisi, mâlûmâtı olmak,
bilebilmek.

Eytdiler oldur nite **bildüñ** anı
Kim şorarsın dōsta beñzer düşmeni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
143). [*bildüñ, -düñ*]

(Mes. 5: m. 176; Mes. 5 m. 165; Mes.
39: m. 26; Mes. 47: m. 54; Mes. 47:
m. 63; Mes. 84: m. 29; Mes. 84: m. 29;
Mes. 47: m. 63)

bil: ... olarak görmek, kabul etmek, farz etmek.

Kendüzüñ bu yolda key bî-ğadr **bil**
Gerek-ise öl gerek-ise diril
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra*
5). [*bil,]*

(Mes. 53: m. 122)

bil: Bilmek, tanımak.

Şimdiden girü dağı ne kılısar
Yâ anı hōd dünyada kim **biliser**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
242). [*biliser, -iser*]

(Mes. 30: m. 300; Mes. 30: m. 47;
Mes. 40: m. 3; Mes. 40: m. 15; Mes.
40: m. 41; Mes. 40: m. 6; Mes. 44: m.
32; Mes. 44: m. 12; Mes. 47: m. 92;
Mes. 47: m. 77; Mes. 47: m. 147; Mes.
47: m. 151; Mes. 47: m. 84; Mes. 47:
m. 7; Mes. 50: m. 130; Mes. 50: m.
132; Mes. 50: m. 137; Mes. 52: m. 10;
Mes. 65: m. 84; Mes. 69: m. 12; Mes.
98: m. 8; Mes. 105: m. 78; Mes. 109:
m. 46; Mes. 109: m. 37; Mes. 66: m.
141; Mes. 40: m. 16; Mes. 47: m. 82;
Mes. 40: m. 24)

bil: Bilmek, görmek.

Çün seni gün gibi **bilmedi** kişi
Bâri bir ılduz gibi birez ışı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra*
41). [*bilmedi, -me, -di*]

(Mes. 52: m. 63; Mes. 105: m. 66;
Mes. 87: m. 3)

bil: Tanımak, hatırlamak.

Çün benem Leylî vü beni **bilmedüñ**
Sen bu fenni hîç hâşıl kılmaduñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
89). [bilmedüñ, -me, -dü, -ñ]

bil: Anlamak, farkına varmak, kavramak.

İşidüñ iy kavm bî-noğşân **bilüñ**
Hâzır olup yol yarağımı kılıñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra
23). [bilüñ, -üñ]

(Mes. 6 m. 27; Mes. 10: m. 115; Mes.
10: m. 16; Mes. 12: m. 137; Mes. 14:
m. 24; Mes. 16: m. 100; Mes. 16: m.
107; Mes. 52: m. 26; Mes. 54: m. 12;
Mes. 54: m. 43; Mes. 65: m. 112; Mes.
66: m. 79; Mes. 84: m. 87; Mes. 84:
m. 54; Mes. 91: m. 226; Mes. 101: m.
82; Mes. 104: m. 26; Mes. 94: m. 56)

bil: Anlamak, idrak etmek || Kıymetini bilmek.

Kimsenüñ hergiz selâmin almaya
Niçe kim eylük kılasın **bilmeye**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra
46). [bilmeye, -me, -ye]

bil: Bilmek; görmek (karşılık bağlamında).

Hüdhüd eydür i 'tikâd aşşı kıla
Âdemîye anda vü ecrin **bile**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra
2). [bile, -e]

bil: Bilmek, idrak etmek, kavramak.

Sen cevâbın virimeyesin anuñ
Zîra bürhân-ıla **bilmedi** canuñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra
14). [bilmedi, -me, -di]

bil: Bilebilmek || Verilecek karar hususunda
net bir fikre sahip olmak.

Çün ferâyiz 'ilmini kıldum hisâb
Bildüm uht u ibn sehmin bî-hicâb

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
72). [bildüm, -dü, -m]

bil: Bilmek, duymak.

Her kimüñ itden gilesi var gelüñ
Dilkü fermân okıyısardur **bilüñ**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra
64). [bilüñ, -üñ]

bil: İdrak etmek, kavramak; bilmek,
öğrenmek.

İşbu bir hōş dâsitâni añlañuz
Remzini çün kim **bilesiz** tañlañuz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
10). [bilesiz, -e, -siz]

bil: Bilmek, öğrenmek.

Çamu kuşlar bir yire dirildiler
Mülki şultânsuz-ıduğñ **bildiler**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra
2). [bildiler, -di, -ler]

(Mes. 19: m. 10; Mes. 56: m. 57; Mes.
99: m. 5; Mes. 99: m. 6; Mes. 78: m.
18; Mes. 78: m. 7; Mes. 53: m. 80)

bil: Haberi olmak, haberdar olmak; bilmek.

Halk-ıla hergiz kelecı kılmaya
Şârda ne olur ne olmaz **bilmeye**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
26). [bilmeye, -me, -ye]

bil: ...olarak görmek, bilmek.

Ol erüñ gök çevresine çevrine
Anı hâkim **bile** kendü devrine
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
34). [bile, -e]

(Mes. 98: m. 72)

bil: Bir iş yapmaya muktedir olmak, bilmek.

Kızbe sözinde dilin **bilemeye**
Nesne hergiz kimseden dilemeye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
77). [bilemeye, -eme, -ye]

bil: Bulmak.

Çün **bilimedüñ** cihân dutmağa yol
Bâri var şehründe bir şeyhçuğaz ol
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 113*). [*bilimedüñ, -ime, -dü, -ñ*]

bil: Bilinmek, ortaya çıkmak; kabul etmek.

Çünkü şenbe dünini Merrih ala
Girüki dünin 'Utarid hüd **bile**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 200*). [*bile, -e*]

bil: Bilmek, tanımak, kabul etmek.

Kim meger ersüz-ise anı ala
Yemlihâ'nuñ hâtunun dağı **bile**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 502*). [*bile, -e*]

(*Mes. 109: m. 32*)

bil: Kabul etmek, görmek, bilmek.

Kime kim gerek-ise rahmet kılam
Kime gerekmez-ise 'âsi **bilem**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 84*). [*bilem, -em*]

(*Mes. 78: m. 90*)

bil-: Öğrenmek, anlamak.

Biz dağı iş niteligin **bilelüm**
İlla bunlaruñ-ıla bir olalum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 159*). [*bilelüm, -e, -lüm*]

bil-: Bilgi sahibi olmak, bilmek.

Senüñ ağ u kızılıñ eyvândadır
Bilmezem kim benüm ağum
kandadır (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 96*). [*bilmezem, -mez, -em*]

(*Mes. 55: m. 36; Mes. 68: m. 3; Mes. 72: m. 537; Mes. 72: m. 120; Mes. 84: m. 143; Mes. 102: m. 58; Mes. 102: m. 43; Mes. 105: m. 34*)

bil-: Anlamak, farkına varmak, kavramak.

Tañrı birdür döst birdür şöyle **bil**
İki diyenler-durur hõr u hacil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 141*). [*bil,]*

(*Mes. 50: m. 125; Mes. 53: m. 23; Mes. 63: m. 189; Mes. 107: m. 7*)

bil deper: Bel bellemek; bel denilen araçla toprağı işlemek.

Giceye degin bir ırğat **bil deper**
Gice bir aqça alup yüz yer öper
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 73*). [*bil deper, -er*]

bil ki: Bil ki.

Bil ki bu işden ki ben başarmışam
Kamuñuzuñ cänını kırtarmışam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 291*). [*bil ki,]*

bil ki: Bil ki, anla ki.

Sen haqikat **bil ki** yüz 'âlem günâh
Mağv ola çün kim kıla 'âsi bir âh
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 97*). [*bil ki,]*

bil kim: Bil ki.

Kimse benüm müşkilümi bilmeye
Bil kim Eflâtün anı hall kılmaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 24*). [*bil kim,]*

bildi: Anlamak, farkına varmak, kavramak.

Çün utandüğün bulardan **bildiler**
Kamu yârânlar katına geldiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 85*). [*bildiler, -ler*]

(*Mes. 15: m. 107*)

bildi kim: Bildi ki, anladı ki.

Bildi kim bizden meded bulmayısar
Hâli anuñ hâşıla gelmeyiser
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra
55). [bildi kim,]

(Mes. 19: m. 4)

bildügi yolu: Bildiği yol.

Ƙamu 'âlem **bildügi yolu** Ƙoma
Kimsene bilmedüginini yol dime
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra
75). [bildügi yolu,]

bildügüm: Bildiğim(şey)i.

Bildügümi şakinam her dehriden
Bilmedügümi şoram Gülşehri'den
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
79). [bildügümi, -i]

(Mes. 104: m. 3)

bildügün: Bildiğin(şey)i.

Bilüp işlemedügün lā-şey-durur
Bildügüni işler-iseñ key-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra
24). [bildügüni, -i]

(Mes. 55: m. 36; Mes. 55: m. 9; Mes.
91: m. 293; Mes. 50: m. 106)

bildür: Bildirmek, habardar etmek.

Kendüzini ben aña key **bildürem**
Sizi dañı anı dañı öldürem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
69). [bildürem, -em]

(Mes. 30: m. 223; Mes. 33: m. 27;
Mes. 100: m. 6)

bildür: Bildirmek.

Kim baña ümmet olan yazuğını
Kimseye **bildürmegil** hîç iy Ğanî
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
4). [bildürmegil, -me, -gil]

(Mes. 78: m. 12)

bildür: Bildirmek, göstermek.

Kendüzini kimse nite **bildüre**
Buña kim bir şapla-y-ıla öldüre
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
49). [bildüre, -e]

(Mes. 107: m. 139)

bildür: Söylemek, haber vermek.

Altun akça anlara **bildürmege**
Almağa ol oğlanı öldürmege
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
21). [bildürmege, -me, -ge]

bildür: Bildirmek, göstermek; yapmak,
işlemek (ceza bağlamında).

'Adl-ıla her resm ü haddi **bildürün**
Zālimi bulur-ısañuz öldürün
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra
15). [bildürün, -ün]

bildür: Anlatmak, söylemek.

Mübtedî kimdür bize **bildürivir**
Kim nite işi vü yâ dili ne dir
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 99, Mısra
17). [bildürivir, -ivir]

bile: Dahi, de.

Ƙamu Ƙuşlar geldiler bir mañfile
Ƙamusmuñ dükelı nağdı **bile**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra
6). [bile,]

(Mes. 4: m. 35; Mes. 5: m. 214; Mes.
11: m. 29; Mes. 15: m. 50; Mes. 89:
m. 10)

bile: Bağlama edatı, ile, birlikte, beraber.

Nākaralar çalınur Ƙavvāl-ıla
Deff ü nây u berbağ u şeştā **bile**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
108). [bile,]

(Mes. 81: m. 46)

bile: *Bilir.*

Rehber olmağa meger hüdhüd gele
Kim yolu Gülşehrî'den yigrek **bile**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra*
24). [*bile,]*

bile: *Bile, dahi.*

İlla seni almağa kuvvet kanı
'Ömr sürmege **bile** müddet kanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
72). [*bile,]*

(*Mes. 27: m. 90; Mes. 60: m. 55*)

bile: *Birlikte, beraber.*

Mekke kavmı girdiler hurrem yola
Leşkeriyle beg dahı gelür **bile**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
132). [*bile,]*

(*Mes. 5: m. 307; Mes. 5: m. 308; Mes.*
6: m. 20; Mes. 10: m. 54; Mes. 10: m.
174; Mes. 12: m. 202; Mes. 16: m. 56;
Mes. 16: m. 92; Mes. 16: m. 99; Mes.
18: m. 4; Mes. 19: m. 9; Mes. 39: m.
63; Mes. 43: m. 20; Mes. 44: m. 27;
Mes. 45: m. 35; Mes. 57: m. 10; Mes.
60: m. 38; Mes. 60: m. 47; Mes. 60:
m. 48; Mes. 60: m. 98; Mes. 72: m.
190; Mes. 81: m. 140; Mes. 88: m. 61;
Mes. 88: m. 71; Mes. 88: m. 89; Mes.
89: m. 90; Mes. 91: m. 162; Mes. 91:
m. 221; Mes. 93: m. 16; Mes. 93: m.
54; Mes. 94: m. 47; Mes. 94: m. 48;
Mes. 105: m. 36; Mes. 107: m. 23)

bile: *Bilecek, bilsin!*

Elli yıllık tâ'atım vardı yile
'İşk u küfrüm neye ire kim **bile**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
160). [*bile,]*

bile: *Keskin duruma getirmek; bilemek.*

Dilümüzi 'özü ile **bileyevüz**
Şeyhümüzi Tañrı'dan dileyevüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra*
13). [*bileyevüz, -y, -evüz]*

bile: *Bilemek || Güçlendirmek.*

'Özr-ile dilünüzi **bileyıcağ**
Şeyhünüzi Tañrı'dan dileyıcağ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra*
67). [*bileyıcağ, -y, -ıcağ]*

(*Mes. 15: m. 5; Mes. 18: m. 9; Mes.*
20: m. 3; Mes. 25: m. 119)

bile: *De bağlacı; ayrıca, üstelik.*

Nâ-tüvânâm nite gideyim yola
Kuvvetüm yok niçe varayım **bile**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 43, Mısra*
4). [*bile,]*

(*Mes. 72: m. 360; Mes. 53: m. 31*)

bile: *Bile, dahi, de/da.*

Qalanınıñ cānları alüdadur
Zira cismiyle **bile** pālüdadur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra*
78). [*bile,]*

bile: *Bilemek || Keskinleştirmek.*

Haşm-ıla çün kim kılıcını **biler**
Teşne-y-ile kendüzin urmağ diler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra*
9). [*biler, -r]*

bile gider: *Birlikte gitmek.*

Yoğsa yolda yüz kişi **bile gider**
Bellüdür kim her birisi ne güder
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
139). [*bile gider, -er]*

bile kıymatın: *Kıymetini anlamak, değerini bilmek.*

Degme ağız bilmeye sözüñ yatın
Cevheriler bile gevher kıymatın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
324). [*bile kıymatın, -m]*

bile sağdan solın: *Sağını solunu bilmek; doğruyu yanlış ayırt etmek.*

Şeyhümüz gümrâh olmuşdur yolın
Göster aña kim **bile şağdan şolın**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
30). [*bile şağdan şolın,]*

bī-lecāc: *İhtilafsız, inat etmeden.*

Geldi hüdhüd ara yire **bī-lecāc**
Hüllesi egninde vü başında tāc
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra*
1). [*bī-lecāc,]*

bile'd: *Birlikte, beraber eylemek.*

Yirsüzi yirsüz katına iledüñ
Yirlüyi yirlü yanında **bile'düñ**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra*
16). [*bile'düñ, -üñ]*

biledük dişümüzi: *Çok istek duymak,
iştahlanmak.*

Çün biledük şekkere dişümüzi
Tañrı bile ne ola işümüzi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
49). [*biledük dişümüzi, -ümüz, -i]*

bileg: *Bilek; güç, kuvvet.*

Kim benüm şultān **bilegidür** yirüm
Her ne kim göñlüm dilegidür yirüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra*
3). [*bilegidür, -i, -dür]*

bileg: *Bilek: Elle kolun, ayakla bacağın
birleştiği bölüm.*

Kāh Süleymān'ın kolına konaram
Kāhi İskender **bilegin** binerem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra*
28). [*bilegin, -in]*

bilem haber: *Haberdar, bilgisi olmak.*

Zıra çün kim mülki görem ser-be-ser
Mālikinden ilerü **bilem haber**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
132). [*bilem haber,]*

bilen: *Bilen kişi.*

Toz açılson kim göre yolu **bilen**
Kim eşeklü mi ya atlu mı gelen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
161). [*bilen,]*

(*Mes. 66: m. 15; Mes. 85: m. 4*)

bī-lezzet: *Tatsız, lezzetsiz.*

Fi'li zişt ü yavlağ āvāzi yavuz
Lehçesi **bī-lezzet** ü sāzi yavuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
32). [*bī-lezzet,]*

bilicek: *Bilince.*

Niçe kim bunlara eytlük şanasın
Bilicek yazuqların utanasın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra*
34). [*bilicek,]*

bilin: *Anlaşılmak, gerçeğine erişilmek, idrak
edilmek.*

Zıra dünyāda **bilinmez** kişiler
Zerre gibi dek güneşde ışılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
115). [*bilinmez, -mez]*

bilin: *Tanınmak, duyulmak, bilinmek.*

Bilinür kişimise öge-y-idüm
Müdde'üm bellümise söge-y-i-düm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
289). [*bilinür, -ür]*

(*Mes. 53: m. 164; Mes. 69: m. 126;
Mes. 94: m. 75*)

bilin: *Bilinmek.*

Yalan olınçak gören bulunmadı
Kim tanuqlıq virdüğü **bilinmedi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
220). [*bilinmedi, -me, -di]*

biline: *Bilinsin.*

Tañrı adın her kim ilte diline
Bu hikāyet aña yavlağ **biline**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
2). [*biline,]*

bilinen: *Bilinen (şeyi).*

Biz cihānda **bilineni** bilürüz
Anuñ-ıçun şārlu terķin kıluruz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 125*). [*bilineni, -i*]

bilini zünnār-ıla bağladılar: *Beline zünnar (papazların bellerine bağladıkları kuşak) kuşağını bağlamak.*

Küfr odıyla gönlini tağladılar
Bilini zünnār-ıla bağladılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 142*). [*bilini zünnār-ıla bağladılar, -dı, -lar*]

bilir misin: *Bil(ebil)ir misin?.*

Bu kamu ılduz ki 'ilmi öğdedür
Hiç **bilir misin** ki kağı gökdedür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 212*). [*bilir misin,]*

bilis: *Tanışıklık, tanışmak, birbiriyle tanışmış bulunma.*

'Abdu'r-rezzāk idi ol ulu adı
Kim **bilişdürür-idi** Haķķ'a yadı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 8*). [*bilişdürür-idi, -dür*]

bilis: *Bildik, tanıdık, dost, aşına.*

Biliş-iseñ añlamazam ben seni
Yād-ısañ hōd neye şorarsın beni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 67*). [*biliş-iseñ, --iseñ*]

(*Mes. 59: m. 12; Mes. 101: m. 50; Mes. 65: m. 68; Mes. 69: m. 181*)

bilis eyledüm: *Tanımak, bilmek.*

Bu göküñ ben **biliş eyledüm** yadıñ
Sen dağı şimdi işidürsün adıñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 205*). [*biliş eyledüm, -dü, -m*]

bilis misin: *Tanıdık mısın?.*

Yād mısın **biliş misin** bilimezem
Anuñ-ıçun hıdmetüñi kılmaşam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 71*). [*biliş misin,]*

billah: *Allah için.*

Billah ol giden cihāndan er midi
Kim ben anı bilmedüm kim var mıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 299*). [*billah,]*

billerini bağladılar: *Bel bağlamak || Kendisine yardımcı olacağına inanıp bir kimse ya da bir şeye güvenmek.*

Billerini bağladılar cümle çüst
Her biri yol 'azmini kıldı dürüst
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 47*). [*billerini bağladılar, -dı, -lar*]

bilme: *Bilmemek, bilgi sahibi olmamak, tanımamak.*

Añlamaduğum eri ne ögeyim
Bilmedüğüm kişiye ne sögeyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 292*). [*bilmedüğüm, -düg, -üm*]

(*Mes. 30: m. 294; Mes. 55: m. 38; Mes. 72: m. 281; Mes. 72: m. 283; Mes. 72: m. 412*)

bilme: *Anlamamak, yaptığını bilmemek.*

Bilmedüm geldüm seni şayd itmege
Şayduñ oldum kuvvetüm yok
ğitmege (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 269*). [*bilmedüm, -dü, -m*]

(*Mes. 72: m. 290*)

bilme: *Kavramak, anlamak.*

Degme ağız **bilmeye** sözüñ yatın
Cevheriler bile gevher kıymatın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 323*). [*bilmeye, -y, -e*]

bilme: *Bilmemek; haberdar olmamak.*

Dünyāda ne 'ilm ola kim ben anı
Bilmedüm illā bunuñ 'ilmi kañı

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 168). [bilmedüm, -düm]

(Mes. 13: m. 4)

bilme: Bilmemek || Anlamamak.

Kimse benüm müşkilümi **bilmeye**
Bil kim Eflâtün anı hâll kılmaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 23). [bilmeye, -y, -e]

(Mes. 72: m. 126)

bilme: Bilmek, fark etmek.

Bilmedin saña cefâlar eyledüm
Hem delîm bîhüde sözler söyledüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 57). [bilmedin, -din]

bilme: Anlayamamak, anlam verememek.

Söz hurûfin artuğ eksük kılmadı
'Âlim añladı vü câhil **bilmedi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 126). [bilmedi, -di]

(Mes. 27: m. 56; Mes. 71: m. 55)

bilme: Haberdar olmamak, bilmemek.

Hırşuñ ardınça yüzersin sen şuda
Kim nehengi seni **bilmeyüp** yuda
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 10). [bilmeyüp, -yüp]

bilme: Bilmemek, nasıl olacağına akıl erdirememek.

Sen bu fende nite fikret kılmadıñ
Bir küp içinde ölesüñ **bilmedüñ**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 356). [bilmedüñ, -düñ]

bilmedi vebâl: Stıknıtı görmek.

Ay kim añı bilmedi bir gün vebâl
Gün kim aña irmedi hergiz zevâl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 75). [bilmedi vebâl,]

bilmedüg: Bilmemek, bilgi sahibi olmamak, tanımamak.

Gaybet-ile ne etini yiyeyim
Bilmedügüm kişiye ne diyeyim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 122). [bilmedügüm, -üm]

bilmedüg: Bilmediğim, bilgi sahibi olmadığım (ilim).

Şimdi kim her 'ilmi añladum tamām
Kalmadı **bilmedügüm** fen ve's-selām
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 54). [bilmedügüm, -üm]

(Mes. 104: m. 4)

bilmedüg: Bilmediği (şey).

Kamu 'âlem bildügi yolu koma
Kimsene **bilmedüğünü** yol dime
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 76). [bilmedüğünü, -in, -i]

bilmedügi sözleri: Bilmediği sözleri.

Tañrı'nun işine hüküm eyler-idi
Bilmedügi sözleri söyler-idi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 408). [bilmedügi sözleri,]

bilmedüğün: Bilmediği (şey).

Bildüğünü işlemek bağlar hayâl
Bilmedüğün işlemek ola muhâl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 10). [bilmedüğün,]

bilmedüğümü: Bilmediği (şey).

Bildüğümü şakınam her dehriden
Bilmedüğümü şoram Gülşehri'den
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 80). [bilmedüğümü,]

bilmedüğün: Bilmemek, bilgi sahibi olmamak, tanımamak.

Kişi gerek kim bilüben ögesin
Bilmedüğün kişiye ne sögesin

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 256). [bilmedüğüñ,]

bilmedüğüñ: Bilmediğin, bilgi sahibi olmadığı (kimse).

Çok Süleymân şandüğüñ bir mür ola
Bilmedüğüñe irâdet kūr ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 60). [bilmedüğüñe, -e]

bilmedük ola: Bilmemek, haberdar olmamak.

Çün ahî **bilmedük ola** bu yolu
Terbiye kanda biliser iy ulu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 61). [bilmedük ola, -a]

bilmege: Bilmek, anlamak.

Aşmış-ıdı **bilmege** her naqdi cüst
İki mizân iki yanında dürist
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 13). [bilmege, -e]

bilmeğinde olalar: Farkında olmak, anlamak, bilmek.

Kim çün anuñ **bilmeğinde olalar**
Ol yavuzlukda yüz eylük bulalar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 139). [bilmeğinde olalar, -a, -lar-in, -de]

bilmek: Bilmek.

Yoğsa ayruq kimsene ne biliser
Yâ nite **bilmeği** da vî kılsar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 216). [bilmeği, -i]

bilmeğe: Bilmemek.

Kim yılan var karnuñ içinde senüñ
Çâresin **bilmeğe-y-idüm** hîç anuñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 84). [bilmeğe-y-idüm, --y, --i, -dü, -m]

bilmeğe: Bilmesin.

Sen dilersin kim kimesne **bilmeğe**
Ümmetüñ yazuklarına gülmeye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 15). [bilmeğe,]

bilmeğen: Bilmeyen, haberdar olmayan.

Bâzaruñ kâdıları bunlar-durur
Bilmeğen bunları mağbünlar-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 12). [bilmeğen,]

bilmeğen: Bilmeyen, tanımayan.

Biz cihân erenlerindenüz bize
Bilmeğen bir şehri eri adın yaza
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 150). [bilmeğen,]

bilmeğen: Bilmeyen kimse; cahil.

‘Âlimüñ uyqusı bî-‘illet-durur
Bilmeğenüñ tâ‘atı zillet-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 18). [bilmeğenüñ, -üñ]

(Mes. 66: m. 16)

bilmez: İdrak etmemek, kavramamak.

Câzuluğ-ıla elinde söyledür
Bilmezüz kim def i çâresi nedür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 98). [bilmezüz, -üz]

(Mes. 10: m. 162)

bilmez: Bilmemek, bir şey hakkında bilgisi, mâlûmâtı olmamak.

Bunlar eydür mağşeri biz **bilmezüz**
Bunda şür ünün işidüp gelmezüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 65). [bilmezüz, -üz]

(Mes. 27: m. 63; Mes. 30: m. 252)

bilmez idi: Farkında olmak, tanımak.

Cânuñuz hîç tenden ayrılmaz-ıdı
İlla ol kim idügin **bilmez idi**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 54). [bilmez idi,]

bilmez ki: Bilmez ki, bilmiyor ki.

Muhtesib meyhānede rindi bilür
Şūfiyi **bilmez ki** şahid-bāz olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 8). [bilmez ki,]

bilmez kim: Bilmez ki.

Degme baş içinde bir sevdā durur
Kimse **bilmez kim** hakikat ne-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 110). [bilmez kim,]

bilmez midüñ: Bilmez misin?.

Pādişāhlar heybetin **bilmez midüñ**
Gürlemegümden hāzer kılmaz midüñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 157). [bilmez midüñ, -dü, -ñ]

bilmeze urur: Bilmez görünmek, bilmezlikten gelmek.

Kendüzin **bilmeze urur** ol nigār
Şeyhe eydür neden olduñ bī-karār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 5). [bilmeze urur,]

bilmezem: Bilmiyorum.

N'ideyim ne kılayım n'itsem olur
Bilmezem hiç kaçarı gitsem olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 134). [bilmezem,]

bilmezem: Bilmem ki.

Bilmezem sen nā-kese ne diyeyim
Şimdi mi geldüñ ki seni yiyeyim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 155). [bilmezem,]

bilmiş olasin: Bilmek, bilebilmek, öğrenmek.

Tañrı yolın nite **bilmiş olasin**
Yā nite 'azmini kılmış olasin

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 41). [bilmiş olasin, -asin]

bilüben: Bilip, bilerek; anlayıp, anlayarak.

Kişi gerek kim **bilüben** ögesin
Bilmedüğüñ kişiye ne sögesin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 255). [bilüben,]

bilüme zünnarı bağlayubilem: Beline zünnar (papazların bellerine bağladıkları kuşak) kuşağını bağlamak.

Eydür ol tesbîh terkin çün kılam
Bilüme zünnarı bağlayubilem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 8). [bilüme zünnarı bağlayubilem, -em]

bilümüze kuşadalum: Bele sarmak.

Bilümüze yarlığı **kuşadalum**
Dutmayanüñ başını uşadalum
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 79). [bilümüze kuşadalum, -alum]

bilüp: Bilip, bilgi sahibi olup.

Bilüp işlemedüğüñ lā-şey-durur
Bildüğüñi işler-iseñ key-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 23). [bilüp,]

bilür misin: Bilir misin?.

Ref ü naşb u cer nedür **bilür misin**
Fātiḥā i rābını kılar misin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 13). [bilür misin,]

(Mes. 72: m. 268)

bilür olur-ısa: Fark etmek, anlamak.

Bilür olur-ısa kim ben Rüstem'em
Kendüzinden erlik içinde kemem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 151). [bilür olur-ısa,]

bilür-iseñ kıymetüñ: Değeri bilmek.

Bī-mekānsın **bilür-iseñ kıymetüñ**
Tañrı'dan artuğa yoqdur nisbetüñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra*
7). [*bilür-iseñ kıymetüñ,]*

bī-mecāz: Doğrusu, gerçekte, şüphesiz.

Ol senüñ dīnüne girdi **bī-mecāz**
Sen haqıqat dīnden olma bī-niyāz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
115). [*bī-mecāz,]*

bī-mekān: Mekānsız; mekânı olmayan,
kendisine bir mekân tayin edilemeyen;
mekāndan münezzehtir.

Zāt içinde isterise er hemān ān
Bī-mekān üç nesne bula cāvidān
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra*
10). [*bī-mekān,]*

bī-mekān: Mekānsız; mekânı olmayan,
kendisine bir mekân tayin edilemeyen. ||
Yersiz yurtsuz.

Bī-mekānsın bilür-iseñ kıymetüñ
Tañrı'dan artuğa yoqdur nisbetüñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra*
7). [*bī-mekānsın, -sın]*

(*Mes. 108: m. 38*)

bī-mekr ü bī-telbīs ola: Hilesiz ve güvenilir
olmak.

Ādemī **bī-mekr ü bī-telbīs ola**
Kibr ü hışm-ıla kişi İblīs ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra*
37). [*bī-mekr ü bī-telbīs ola, -a]*

bī-melām: Rezil, rüsva olmadan.

Bir hālāl al kendüzüne **bī-melām**
'Avratına kimsenüñ bakma hārām
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra*
17). [*bī-melām,]*

bī-mihekk: Ayarsız, ölçüsüz.

Bī-mihekk zinhār altun almağıl
Ölçüsüz buğday veyā un almağıl
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra*
9). [*bī-mihekk,]*

bī-mikdār ola: Değeri olmayan, değersiz
kimseler olmak.

Āhıretde her ki **bī-mikdār ola**
Dünyada 'ayyār u yā tarrār ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra*
27). [*bī-mikdār ola, -a]*

bī-muhābā: Çekinmeden, sakinmadan,
korkmadan.

Bī-muhābā dehr-i mekkār ādemī
Bī-vefā dünyā vü ğaddār ādemī
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
105). [*bī-muhābā,]*

bī-muhālif: ... e karşı gelinmeden, uygun bir
şekilde.

Kimse mülki **bī-muhālif** şanmasun
Kim münāfık dünyada diñlenmesün
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 87, Mısra*
19). [*bī-muhālif,]*

bin: Binmek, konmak; oturmak.

Kāh Süleymān' uñ kolına konaram
Kāhi İskender bilegin **binerem**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra*
28). [*binerem, -er, -em]*

biñ: Binmek.

Bindi Rüstem hoş giderler söyleyü
Dek bize şataşmaya Rüstem diyü
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
141). [*bindi, -di]*

(*Mes. 40: m. 12; Mes. 89: m. 36*)

biñ: Binlerce; pek çok.

Tenlü cānlu **biñ** kanat bir murğ olur
Bir kanat naqışı nite simurğ olur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
29). [*biñ,]*

(Mes. 2: m. 39; Mes. 22: m. 4; Mes. 30: m. 77; Mes. 45: m. 16; Mes. 47: m. 38; Mes. 85: m. 101; Mes. 109: m. 50)

biñ: Bin sayısı || Binlerce, pek çok.

Bir güher şatar-ıdı **biñ** nāz-ıla
Kim 'aleyk eyler-idi yüz şāz-ıla
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 3). [biñ,]

(Mes. 107: m. 95; Mes. 107: m. 102;
Mes. 71: m. 71)

biñ: Bin, çok fazla.

Er halāla eylese **biñ** iħtirām
Sen yimezsın gün uzun illā ħarām
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 69). [biñ,]

biñ: Bin (yıl).

Biñ daħı uçdukları bī-neng idi
İlla yoldan daħı bir ferseng idi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 33). [biñ,]

biñ altun: Bin altın.

Raħtını dirşürdi tonları-y-ıla
Kīsesinde gördi **biñ altun** bile
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 360). [biñ altun,]

biñ bir: Bin bir, binlerce, pek çok anlamında.

Ol kuşa tap sen ki yüz biñ kanadı
Var-durur her yirde **biñ bir** adı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 26). [biñ bir,]

biñ cezā buldı: Pek çok cezaya maruz kalmak.

Ne cefā kim şeyhe ol kıldı girü
Birisine **biñ cezā buldı** girü
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 12). [biñ cezā buldı, -dı]

biñ dikene: Bin, pek çok diken || Rakip, düşman.

Ögüdüm dut kimseneye buşmağıl
Bir gül için **biñ dikene** düşmegil
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 8). [biñ dikene, -e]

biñ ferseng yol: Bin fersahlık mesafe. Fersah yaklaşık 5 kilometrelik bir uzaklık ölçüsüdür.

Çünkü gördüm yavlağ ırağ-ıdı ol
Şandugumdan bunça **biñ ferseng yol**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 94). [biñ ferseng yol,]

biñ kızıl: Bin altın.

Biñ kızıl bu şatuda iy pārisā
Olmaya bir günüki 'ömrüne bahā
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 67). [biñ kızıl,]

biñ yıl: Bin yıl, çok uzun zaman.

Kalmadı bir kuş kim anda uçmadı
Biñ yıl uçdılar u bir dem geçmedi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 30). [biñ yıl,]

(Mes. 94: m. 25; Mes. 107: m. 3; Mes. 94: m. 54; Mes. 94: m. 55)

biñ yılda: Bin yıl içerisinde.

Diler-isem dünyada da 'vī kılam
Kim daħı **biñ yılda** n'olsın bilem
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 300). [biñ yılda,]

binā: Bina, yapı.

Yā **bināyı** sözde ħikmetde kıoya
Yā meşāyihdan işitdiğin diye
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 87). [bināyı, -yı]

bī-nām u nişān: İsimsiz, adı sanı duyulmamış.

İlde **bī-nām u nişān** gezer-iken
Şārda birkaç ırardaşı düzer-iken
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 19*). [*bī-nām u nişān,]*

biñde biri olur-ısa: *Binde bir olmak || Çok az olmak.*

Biñde biri olur-ısa hvişümüz
Bizüm ol bir ile-durur işümüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 151*). [*biñde biri olur-ısa, -ur, --ısa]*

biñde birin: *Binde biri, çok azı.*

Çün ahī bu didüğümi bilmedi
Şorar-ısañ **biñde birin** kılmadı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 56*). [*biñde birin,]*

biñde birin: *Binde biri || Çok azı.*

İlm-ile bir hīlet ü telbīs ider
Kim anuñ **biñde birin** iblīs ider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 46*). [*biñde birin,]*

biñde birisi: *Binde biri, çok azı.*

Zeyrekün **biñde birisi** sağ ola
Bön kişilerün yiri uçmağ ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 19*). [*biñde birisi, -si]*

(*Mes. 102: m. 74*)

bindür: *Bir kimseyi bir şeyin üzerine çıkartmak, bindirmek.*

Kim çıkavuz atları indürevüz
Kimi diler-ısevüz **bindürevüz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 32*). [*bindürevüz, -evüz]*

bī-neng: *Utanmaz.*

Biñ dağı uçdukları **bī-neng** idi
İlla yoldan dağı bir ferseng idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 33*). [*bī-neng,]*

bini: *Beni.*

Şanma kim sen **bini** gümrāh eyledün
Belki her bir yolda āgāh eyledün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 129*). [*bini,]*

biniçi: *Ata binmede mahir adam.*

Adı Safvān milletin bekleyiçi
Tāzi **biniçi** vü atlas geyiçi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 82*). [*biniçi,]*

bī-nihāyet: *Sınırsız, sonsuz.*

Ez-ıader vardur tenünde hōd temiz
İlla hırsuñ **bī-nihāyet** iy ‘aziz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 20*). [*bī-nihāyet,]*

bī-nişān: *Belirsiz.*

Adı sīmurğ u cemāli bī-kerān
Kudreti peydā vü zātı **bī-nişān**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 28*). [*bī-nişān,]*

(*Mes. 39: m. 73; Mes. 39: m. 74; Mes. 104: m. 6; Mes. 105: m. 4*)

bī-niyāz: *Hiçbir şeye ihtiyacı olmayan. (Allah).*

Kim ola her gün benüm işüm namāz
Bī-niyāza karşı eyleyem niyāz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 28*). [*bī-niyāza, -a]*

(*Mes. 78: m. 68*)

binme: *Binmek.*

Hüdhüd eydür zühd-ile ögünmegil
Hırs atına bunça üküş **binmegil**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 2*). [*binmegil, -gil]*

binmiş atına: *Ata binmiş şekilde.*

Geldiler hurrem halife katına
Kimi yayan kimi **binmiş atına**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
106). [*binmiş atına,]*

bī-nokşān: Eksiksiz, tam.

İşidüñ iy kavm **bī-nokşān** bilüñ
Hâzır olup yol yarağını kılıñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra*
23). [*bī-nokşān,]*

binüm: Ben, tekil birinci kişi.

Hâşa **binüm** yavrılarum kim kişi
Görmedi bunlara beñzer bir kuş
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
19). [*binüm,]*

bī-pā vü ser: Baş ve ayak (Baştan ve ayaktan
geçmek).

Hadd ü pâyāni belürmez yola er
Kömaya hergiz kadem **bī-pā vü ser**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
14). [*bī-pā vü ser,]*

[bir]: Tıpkı.

Fikretüm çün şöret ardınca gider
Nefs beni **[bir]** deve gibi yider
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra*
10). [*[bir],]*

bir: Bir kez.

Kılıcın dardır anı kim **bir** baña
Gösterüñ kim dadını virem aña
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
125). [*bir,]*

bir: Bir, bir tane.

Birisi eydür ki **bir** şahid benim
Gönlüm aldı vü köyindürdi canum
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra*
1). [*bir,]*

(*Mes. 47: m. 88; Mes. 47: m. 171;*
Mes. 69: m. 23; Mes. 69: m. 27; Mes.
95: m. 8; Mes. 102: m. 16)

bir: Öyle bir.

Büşr **bir** 'ālemde kim **bir** hāl-ıla
Bunça zevk eyler maḥall u māl-ıla
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
497). [*bir,]*

(*Mes. 104: m. 33; Mes. 107: m. 105)*

bir: Bir defa.

Yine **bir** kaynamağ-ıla arınur
Mis köyünür altun anda görünür
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
109). [*bir,]*

bir: Herhangi bir.

Kapuçı benim buları görmedüm
Bir çapudan bunlara yol virmedüm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
38). [*bir,]*

(*Mes. 25: m. 117; Mes. 30: m. 243;*
Mes. 49: m. 3)

bir: Aynı, benzer.

Münisüm öldi kime söyleyeyim
Daḥı **bir** münis kimi eyleyeyim
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
130). [*bir,]*

(*Mes. 88: m. 79)*

bir: Bir, sayı sıfatı.

Bir kanadı düşdi Çin'e key ulu
Şad hezārān dürlü naqş anda tolu
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
3). [*bir,]*

(*Mes. 25: m. 6; Mes. 25: m. 84; Mes.*
31: m. 12; Mes. 105: m. 43)

bir: Bir, tek.

Bu yakine katmaz-ısañ sen şeki
Nite Mecnün **bir** ola Leylî iki
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
104). [*bir,]*

(Mes. 88: m. 81)

bir: Bir kere, bir defa.

Raḥmetüñ çok yine **bir** luḥ işlegil
Yazuğın Gülşehri'nüñ bağışlağıl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
99). [bir,]

bir: Bir kişi, birisi.

Kim meger **bir** anadan **bir** nām-dār
İki gözsüz doğmış-ıdı dil-figār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
21). [bir,]

(Mes. 53: m. 33)

bir: Bir tek.

Yaluñuz **bir** şârda şeyḥ olmaya ol
Yidi 'iklîmüñ erine süre yol
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra
11). [bir,]

(Mes. 71: m. 63)

bir: Belgisiz zamir.

Biri puta tapdı ma'būdum didi
Biri ḥāça ḥalk-ı maḥsūdum didi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra
13). [biri, -i]

(Mes. 2: m. 14; Mes. 2: m. 12)

bir: Bir kişi, biri.

Birümüzi aradan server kıluñ
Pādişāh istemege rehber kıluñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra
17). [birümüzi, -ümüz, -i]

bir: Bir kez, hele bir.

Kim-durur rāhbārlığa lāyık görüñ
Leşker içinde kığırdup **bir** şoruñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra
22). [bir,]

(Mes. 27: m. 22; Mes. 30: m. 281;
Mes. 95: m. 27)

bir: Bir tanesi.

Sen Kerim'ün ança **birin** söyleyem
Sen Raḥim in 'āmını zıkr eyleyem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra
35). [birin, -in]

(Mes. 99: m. 15)

bir: Bir, bir tane.

Quşlaruñ kalanı dahı geldiler
Ortaya vü **bir** bahāne buldılar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 37, Mısra
2). [bir,]

bir: Bir, belgisiz sıfat.

Ol quşuñ yüz biñ kanadı var-durur
Bir kanat naqşuñ ṭapan kāfir-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra
20). [bir,]

(Mes. 2: m. 28; Mes. 2: m. 29; Mes. 2:
m. 30; Mes. 2: m. 39; Mes. 2: m. 41;
Mes. 2: m. 49; Mes. 2: m. 50; Mes. 3:
m. 3; Mes. 3: m. 5; Mes. 3: m. 7; Mes.
3: m. 8; Mes. 3: m. 9; Mes. 3: m. 12;
Mes. 4: m. 25; Mes. 5: m. 43; Mes. 5:
m. 44; Mes. 5: m. 49; Mes. 5: m. 79;
Mes. 5: m. 135; Mes. 5: m. 150; Mes.
5: m. 182; Mes. 5: m. 311; Mes. 5: m.
325; Mes. 6: m. 42; Mes. 8: m. 9; Mes.
9: m. 17; Mes. 10: m. 132; Mes. 10:
m. 30; Mes. 10: m. 51; Mes. 10: m. 62;
Mes. 10: m. 64; Mes. 10: m. 70; Mes.
10: m. 89; Mes. 10: m. 92; Mes. 10:
m. 100; Mes. 11: m. 2; Mes. 11: m. 67;
Mes. 11: m. 77; Mes. 12: m. 26; Mes.
12: m. 33; Mes. 12: m. 37; Mes. 12:
m. 61; Mes. 12: m. 140; Mes. 12: m.
153; Mes. 12: m. 209; Mes. 13: m. 1;
Mes. 14: m. 1; Mes. 14: m. 14; Mes.
15: m. 16; Mes. 15: m. 34; Mes. 15:
m. 52; Mes. 15: m. 110; Mes. 16: m.
6; Mes. 16: m. 34; Mes. 16: m. 118;
Mes. 17: m. 18; Mes. 19: m. 1; Mes.
19: m. 2; Mes. 20: m. 7; Mes. 22: m.
11; Mes. 22: m. 16; Mes. 22: m. 17;
Mes. 22: m. 125; Mes. 22: m. 126;
Mes. 22: m. 148; Mes. 23: m. 19; Mes.
23: m. 24; Mes. 24: m. 10; Mes. 24:
m. 12; Mes. 24: m. 16; Mes. 24: m. 17;
Mes. 25: m. 7; Mes. 25: m. 18; Mes.

25: m. 35; Mes. 25: m. 86; Mes. 25: m. 102; Mes. 25: m. 123; Mes. 26: m. 15; Mes. 26: m. 23; Mes. 27: m. 20; Mes. 27: m. 33; Mes. 27: m. 40; Mes. 27: m. 82; Mes. 27: m. 109; Mes. 29: m. 2; Mes. 30: m. 4; Mes. 30: m. 16; Mes. 30: m. 50; Mes. 30: m. 54; Mes. 30: m. 58; Mes. 30: m. 61; Mes. 30: m. 83; Mes. 30: m. 115; Mes. 30: m. 120; Mes. 30: m. 143; Mes. 30: m. 147; Mes. 30: m. 149; Mes. 30: m. 154; Mes. 30: m. 159; Mes. 30: m. 169; Mes. 30: m. 178; Mes. 30: m. 196; Mes. 30: m. 238; Mes. 30: m. 262; Mes. 30: m. 282; Mes. 31: m. 4; Mes. 31: m. 16; Mes. 31: m. 22; Mes. 31: m. 28; Mes. 31: m. 31; Mes. 31: m. 34; Mes. 31: m. 37; Mes. 31: m. 42; Mes. 31: m. 44; Mes. 32: m. 9; Mes. 32: m. 10; Mes. 32: m. 25; Mes. 32: m. 46; Mes. 32: m. 59; Mes. 32: m. 63; Mes. 32: m. 68; Mes. 32: m. 76; Mes. 32: m. 85; Mes. 32: m. 123; Mes. 33: m. 16; Mes. 33: m. 27; Mes. 34: m. 3; Mes. 34: m. 4; Mes. 34: m. 5; Mes. 34: m. 10; Mes. 34: m. 11; Mes. 34: m. 12; Mes. 34: m. 14; Mes. 34: m. 28; Mes. 35: m. 1; Mes. 35: m. 8; Mes. 35: m. 9; Mes. 35: m. 20; Mes. 35: m. 24; Mes. 36: m. 11; Mes. 37: m. 4; Mes. 38: m. 1; Mes. 38: m. 7; Mes. 38: m. 8; Mes. 38: m. 9; Mes. 38: m. 23; Mes. 39: m. 23; Mes. 39: m. 24; Mes. 39: m. 59; Mes. 39: m. 71; Mes. 39: m. 108; Mes. 40: m. 11; Mes. 40: m. 14; Mes. 40: m. 34; Mes. 44: m. 4; Mes. 44: m. 21; Mes. 44: m. 30; Mes. 45: m. 12; Mes. 45: m. 15; Mes. 45: m. 24; Mes. 46: m. 5; Mes. 46: m. 11; Mes. 46: m. 16; Mes. 46: m. 21; Mes. 47: m. 37; Mes. 47: m. 38; Mes. 47: m. 65; Mes. 47: m. 108; Mes. 47: m. 166; Mes. 48: m. 12; Mes. 48: m. 29; Mes. 48: m. 30; Mes. 48: m. 31; Mes. 48: m. 32; Mes. 49: m. 10; Mes. 49: m. 21; Mes. 49: m. 34; Mes. 50: m. 4; Mes. 50: m. 66; Mes. 50: m. 80; Mes. 50: m. 91; Mes. 50: m. 92; Mes. 50: m. 94; Mes. 50: m. 134; Mes. 52: m. 59; Mes. 52: m. 62; Mes. 53: m. 21; Mes. 54: m. 2; Mes. 55: m. 30; Mes. 55: m. 42; Mes. 55: m. 48; Mes. 56: m. 23; Mes. 59: m. 1; Mes. 60: m. 11; Mes. 60: m. 59; Mes. 60: m. 60; Mes. 60: m. 74; Mes. 61: m. 25; Mes. 62: m. 5; Mes. 63: m. 9; Mes. 63: m. 13; Mes. 63: m. 40; Mes. 63: m. 57; Mes. 63: m. 62; Mes. 63: m. 84; Mes. 63: m. 121; Mes. 65: m. 64; Mes. 66: m. 102; Mes. 66: m. 103; Mes. 66: m. 133; Mes. 66: m.

150; Mes. 68: m. 35; Mes. 68: m. 59; Mes. 69: m. 9; Mes. 69: m. 16; Mes. 69: m. 22; Mes. 69: m. 75; Mes. 69: m. 87; Mes. 69: m. 95; Mes. 69: m. 193; Mes. 72: m. 29; Mes. 72: m. 36; Mes. 72: m. 59; Mes. 72: m. 93; Mes. 72: m. 150; Mes. 72: m. 160; Mes. 72: m. 173; Mes. 72: m. 189; Mes. 72: m. 294; Mes. 72: m. 305; Mes. 72: m. 306; Mes. 72: m. 332; Mes. 72: m. 377; Mes. 72: m. 415; Mes. 72: m. 437; Mes. 72: m. 460; Mes. 72: m. 466; Mes. 72: m. 470; Mes. 72: m. 477; Mes. 72: m. 486; Mes. 72: m. 497; Mes. 72: m. 551; Mes. 72: m. 553; Mes. 73: m. 6; Mes. 73: m. 19; Mes. 74: m. 25; Mes. 75: m. 9; Mes. 75: m. 43; Mes. 78: m. 37; Mes. 78: m. 62; Mes. 78: m. 77; Mes. 81: m. 11; Mes. 81: m. 18; Mes. 81: m. 78; Mes. 81: m. 161; Mes. 82: m. 19; Mes. 83: m. 23; Mes. 83: m. 24; Mes. 83: m. 28; Mes. 83: m. 35; Mes. 84: m. 4; Mes. 84: m. 32; Mes. 84: m. 35; Mes. 84: m. 50; Mes. 84: m. 57; Mes. 84: m. 70; Mes. 84: m. 85; Mes. 84: m. 86; Mes. 84: m. 103; Mes. 84: m. 124; Mes. 85: m. 62; Mes. 85: m. 81; Mes. 85: m. 83; Mes. 85: m. 107; Mes. 85: m. 120; Mes. 85: m. 122; Mes. 86: m. 24; Mes. 88: m. 97; Mes. 89: m. 10; Mes. 91: m. 9; Mes. 91: m. 59; Mes. 91: m. 73; Mes. 91: m. 204; Mes. 91: m. 296; Mes. 94: m. 13; Mes. 94: m. 45; Mes. 96: m. 12; Mes. 96: m. 45; Mes. 98: m. 72; Mes. 105: m. 30; Mes. 105: m. 82; Mes. 107: m. 39; Mes. 107: m. 41; Mes. 107: m. 43; Mes. 107: m. 45; Mes. 107: m. 47; Mes. 107: m. 51; Mes. 107: m. 55; Mes. 107: m. 57; Mes. 107: m. 61; Mes. 107: m. 62; Mes. 107: m. 63; Mes. 107: m. 65; Mes. 107: m. 69; Mes. 107: m. 70; Mes. 107: m. 73; Mes. 108: m. 35; Mes. 109: m. 4; Mes. 110: m. 6)

bir: *Bir; herhangi bir.*

Kimseneyi **bir** garaždan ögmegil
Girü aña **bir** garaždan sögmegil
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 25*). [*bir,*]

(*Mes. 49: m. 26; Mes. 52: m. 25; Mes. 53: m. 62; Mes. 63: m. 42; Mes. 73: m. 2; Mes. 81: m. 158; Mes. 87: m. 9; Mes. 87: m. 10; Mes. 88: m. 8; Mes. 98: m. 28; Mes. 107: m. 80; Mes. 107:*

m. 149; Mes. 109: m. 5; Mes. 109: m. 42; Mes. 111: m. 77)

bir: Bir tek, tek bir.

Bir kılından beni yüz tedbîr-ile
Bağlamışdır elli biñ zencîr-ile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 9). [bir,]

(Mes. 47: m. 124; Mes. 75: m. 65;
Mes. 88: m. 67)

bir: Bir kez, bir defa bile.

Kimsenüñ mālına kaçd eyledük
'Ömrümüzde **bir** yalan söylemedük
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 134). [bir,]

(Mes. 65: m. 7; Mes. 69: m. 137)

bir: Aynı, eşit.

Çün benüm añladuğum bir sır-durur
Deñiz-ile yazı baña **bir-durur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra 16). [bir-durur, --durur]

bir: Hele bir.

Rüstem eydür turayım **bir** varayım
Nite çıkar kal'aya **bir** göreyim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 25). [bir,]

(Mes. 30: m. 249; Mes. 39: m. 91;
Mes. 70: m. 6; Mes. 81: m. 42)

bir: Bir kez.

Rüstem eydür turayım **bir** varayım
Nite çıkar kal'aya **bir** göreyim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 26). [bir,]

(Mes. 30: m. 244)

bir: Sadece, yalnızca.

Her gün işümüz bizüm gül-gül-durur
Sevdüğümüz dünyada **bir** gül-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra 12). [bir,]

(Mes. 30: m. 162; Mes. 57: m. 18;
Mes. 63: m. 227; Mes. 91: m. 26; Mes. 97: m. 44; Mes. 107: m. 92; Mes. 107: m. 148)

bir: Tek, emsali olmayan, eşsiz.

Āferin **bir** Tañrı'nuñ ihsânına
Raḥmet-i Ḥaḳ Muştafâ'nuñ cânına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 305). [bir,]

bir: Bir sayısı (Bir tane bağlamında); belgisiz sıfat.

Eydesin maşnū'a **bir** şâni' gerek
Zira her mecmū'a **bir** câmi' gerek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 19). [bir,]

(Mes. 69: m. 91)

bir: Yalnız bir, tek.

Degme kılıç dünyada **bir** kınadur
Ādemîñ gevhəri nefindedür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 31). [bir,]

bir: Aynı.

Pişvâlığünü işbât eylegil
Bize **bir** Gülşehri gibi söylegil
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 116). [bir,]

bir: Bir, tek, bir tane bile.

Anda kim **bir** çöpe şaymazlar canı
Kim-durur varup okıyan fermanı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 85). [bir,]

bir: Bir, sayı sıfatı // herhangi bir.

Ḥaḫ ḥarāmı hıç aña yidürmeye
Bir yaramaz söz aña didürmeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 54*). [bir,]

(*Mes. 66: m. 25; Mes. 66: m. 30; Mes. 68: m. 3; Mes. 68: m. 32; Mes. 76: m. 5; Mes. 77: m. 19; Mes. 80: m. 13*)

bir: "Bir" sayı sıfatı.

Bir kanaduñ naḫşıña aldanmağıl
Ol kuşu ol bir kanadı şanmağıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 27*). [bir,]

(*Mes. 1: m. 24; Mes. 2: m. 8; Mes. 5: m. 75; Mes. 5: m. 87; Mes. 5: m. 117; Mes. 5: m. 118; Mes. 5: m. 225; Mes. 13: m. 21; Mes. 19: m. 42; Mes. 25: m. 14; Mes. 25: m. 83; Mes. 30: m. 67; Mes. 30: m. 82; Mes. 30: m. 150; Mes. 32: m. 146; Mes. 39: m. 49; Mes. 52: m. 20; Mes. 52: m. 30; Mes. 52: m. 47; Mes. 57: m. 3; Mes. 57: m. 4; Mes. 63: m. 143; Mes. 63: m. 183; Mes. 65: m. 106; Mes. 66: m. 148; Mes. 68: m. 15; Mes. 68: m. 61; Mes. 68: m. 64; Mes. 68: m. 66; Mes. 68: m. 68; Mes. 69: m. 3; Mes. 69: m. 69; Mes. 69: m. 95; Mes. 69: m. 114; Mes. 69: m. 151; Mes. 69: m. 175; Mes. 69: m. 185; Mes. 71: m. 44; Mes. 71: m. 52; Mes. 74: m. 2; Mes. 75: m. 3; Mes. 78: m. 73; Mes. 81: m. 152; Mes. 86: m. 13*)

bir: Bir tane.

Gözsüzi ḫarañu ive givirür
Bir mum ileyinde ḥoş yanadurur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 64*). [bir,]

(*Mes. 59: m. 18; Mes. 60: m. 17; Mes. 60: m. 65; Mes. 63: m. 53; Mes. 66: m. 67; Mes. 66: m. 151; Mes. 69: m. 143; Mes. 71: m. 23; Mes. 72: m. 15; Mes. 72: m. 16; Mes. 72: m. 143; Mes. 72: m. 324; Mes. 72: m. 354; Mes. 72: m. 356; Mes. 72: m. 383; Mes. 73: m. 5; Mes. 78: m. 52; Mes. 78: m. 57; Mes. 87: m. 21; Mes. 88: m. 59; Mes. 88: m. 84; Mes. 91: m. 47; Mes. 91: m. 138; Mes. 91: m. 149; Mes. 91: m. 162; Mes. 91: m. 166; Mes. 91: m. 169; Mes. 91: m. 244; Mes. 95: m. 8; Mes. 100: m. 37*)

bir: Aynı, benzer; farksız, eş; eşi bulunmayan, tek olan (Allah için).

Girü ol **bir** Ḥaḫ bu işi bitüre
Sen ḥarāmıyı bu yoldan götüre
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 155*). [bir,]

bir: Bir kez, bir defa.

Diler-ise kim **bir** ihsân işleye
Ḳamu ḥalkuñ yazuğın bağışlaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra 11*). [bir,]

bir: Bir ve tek olan, benzersiz.

Taḫrı **birdür** döst **birdür** şöyle bil
İki diyenler-durur ḥör u ḫacıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 141*). [birdür, -dür]

(*Mes. 47: m. 141*)

bir: Biri, birisi.

Birsi eydür key muḫanneş güherem
Taḫrı yolında ne 'avrat ne erem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 1*). [birsi, --(i), -si]

bir: Bir, ufak bir.

İlla biz **bir** şemmesin söyleyelüm
'Aşık u ma'sūḫı şerḫ eyleyelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 29*). [bir,]

bir: Bir, bir başka.

Kim benüm gönlüm içinde şimdi var
Bir daḫı Leylî baña ma'sūḫ u yār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 100*). [bir,]

(*Mes. 105: m. 77*)

bir: Bir, bir tane, tek.

Çün benüm içümde **bir** Leylî ola
Taşrağı Leylî ne işüme gele
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
111). [bir,]

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
113). [bir,]

bir: Birlikte, beraber (olma).

Günde yüz kez 'ahd bağlayup şıram
Kamu dürlü kişiler-ile **birem**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra
22). [birem, -em]

Degme bir 'ilmi ki ta 'rîf eyledüm
Bir risâle anda taşnîf eyledüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
38). [bir,]

(Mes. 68: m. 18)

bir: Aynı.

Şer' hükmin bekledüm **bir** cân gibi
Derdümi terk itmedüm dermân gibi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra
11). [bir,]

bir: Bir tek.

Kamu dürlü 'ilm ü hikmet bende var
İlla **bir** yüzmek kim ol fen sende var
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra
30). [bir,]

bir: Eşi benzeri bulunmayan, tek (Allah için).

Bir-durur Şâni' kim anuñ mişli yok
Ol yaratduğı cihânda şun'ı çok
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra
27). [bir-durur, --dur, -ur]

bir: "Öyle, çok, pek" gibi anlamları
karşılaman sîfat.

Yolda **bir** aslan çıkageldi ulu
Ussına gelmez **bir** ağır key delü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
170). [bir,]

(Mes. 52: m. 31)

bir: Bir, bir sayısı.

Halk çokdur ol yaluñuz bir-durur
Biri çok şanan kişi kâfir-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra
32). [biri, -i]

bir: Hiçbir.

Biñ ahî terk itdi başın bu yola
Gelmedi **bir** terbiye hüd hâşıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra
72). [bir,]

(Mes. 72: m. 66)

bir: Tıpkı, aynı.

Âhı katında **bir** âyîne ola
Şeyhi katında hemân şaykal bula
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra
31). [bir,]

bir: Herhangi bir, belgisiz sîfat.

Dîn yolında çün terâzû aşalar
Bir eli on aqça-y-ıçun keseler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra
14). [bir,]

(Mes. 80: m. 4; Mes. 94: m. 30; Mes.
96: m. 4; Mes. 101: m. 46; Mes. 110:
m. 35)

bir: Başka bir, diğer.

Her yola **bir** yol dağı oldı 'adü
Kamu yolda eylük olmışdur eyü

bir: Birlikte, beraber; aynı.

Çün benüm 'adlüm eline geçeler
Bâz u tihû **bir** havâda uçalar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra
30). [bir,]

bir: Bir, sayı sîfatı; herhangi bir.

Kendüzüñi şimdi **bir** ine bırak
Dağı ol fermānuñı var oda yak
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 95*). [bir,]

(*Mes. 63: m. 43; Mes. 64: m. 6; Mes. 65 m. 48; Mes. 73: m. 17; Mes. 76: m. 3; Mes. 80: m. 17; Mes. 81: m. 18; Mes. 84: m. 49; Mes. 85: m. 117; Mes. 87: m. 8; Mes. 87: m. 15; Mes. 105: m. 74; Mes. 109: m. 21*)

bir: Sanki, âdeta bir...

Kendüzüñi âhılıkda iy 'azîz
Bir 'ases-başı bilesin bî-temîz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 562*). [bir,]

(*Mes. 51: m. 10*)

bir: Bir, bir tane, sayı sıfatı.

Bir kanadıyla bir ayağı tamām
Kapakara köynidi anuñ ve's-selām
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 43*). [bir,]

bir: Aynı, âdeta.

Cân ola kim yüz güherden yig ola
Cân ola kim **bir** remād u rîg ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 6*). [bir,]

bir: Bir kişi bile || Hiç.

İlerü **bir** görmeyen hōd yoğ-ıdı
Şārda vü gören kişiler çoğ-ıdı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 217*). [bir,]

bir: Biricik.

Āyināyı jengi yimeden düriş
Şaykal-ıla **bir** şafāsına iriş
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra 8*). [bir,]

bir: Bir bir, tek tek.

Ol kişi eydür bu dükkānda **bir** art
İşbu cism ü cānuñı mîzānda dart
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 35*). [bir,]

(*Mes. 111: m. 48*)

bir: Bir, belgisiz sıfat || Öyle bir; aşırı, çok fazla.

Biri eydür bende **bir** haşm u gāzab
Var-durur yavlağ 'azîm ü key 'acab
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra 1*). [bir,]

bir: Öyle bir; çok kötü.

Bir ilan kim od urıcağ yakmağa
Kimse kırkar şüretine bakmağa
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra 11*). [bir,]

bir: Hepsi, birden, hepsi birden.

Çanda kim **bir** zerre cehlümden gele
Elli 'ālim anda **bir** cāhil ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 52*). [bir,]

bir: Bir tane(cik).

Her tağūñ nite ki **bir** arslanı var
Cānavarlarıñ dağı **bir** cānı var
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 74*). [bir,]

bir: Bir tek, bir tane bile.

Eyle çaçam halka kim çalup taña
Çılmaya **bir** âdemî tā'at saña
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 18*). [bir,]

(*Mes. 105: m. 42; Mes. 107: m. 29*)

bir: Âdeta bir.

Bes haqīkat **bir** deñizdür bî-kerān
Şer' keştî vü tarīkat bādbān
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 77*). [bir,]

(Mes. 104: m. 22; Mes. 105: m. 12;
Mes. 106: m. 1; Mes. 108: m. 5; Mes.
109: m. 22; Mes. 110: m. 28; Mes.
110: m. 45)

bir: Aynı, eşit.

Çünkü sultān-ıla sâhib sır-durur
Deñiz-ile gemi aña **bir-durur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra
20). [bir-durur, --dur, -ur]

bir: Bir tane.

Bunda **bir** Rüstem gerek ki Zāl ola
Bir Nerīmān kim yüzi pāmāl ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra
19). [bir,]

(Mes. 104: m. 20; Mes. 105: m. 7;
Mes. 105: m. 33; Mes. 105: m. 46;
Mes. 105: m. 53; Mes. 105: m. 69;
Mes. 107: m. 9; Mes. 107: m. 103;
Mes. 111: m. 21)

bir: Değişik, başka.

Her biri **bir** hisset-ile şāhına
Çün yakın geldi şehūñ dergāhına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
99). [bir,]

bir: Âdeta.

Halk senden cümle münkir olalar
Seni **bir** zerrāk u 'āsī bileler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra
8). [bir,]

(Mes. 110: m. 5)

bir: Bir kez bile || Hiç.

Zār-ıla **bir** rüzigāruñ olmadı
Bir dem ārām u kararūñ olmadı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra
11). [bir,]

bir: Eşi benzeri olmayan, tek. (Allah).

Şükr ol **bir** Tanrı'ya kim bu kelām
'Ömrümüzden ilerü oldı tamām
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra
87). [bir,]

bir ad-ıla: Bir ad, şöhret.

Sen aña dirler kim ol **bir ad-ıla**
'Ālemi duta vü biñ üstād-ıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra
49). [bir ad-ıla, --ıla]

bir āh: Feryat.

Sen haqīkat bil ki yüz 'ālem günāh
Maḥv ola çün kim kıla 'āsī **bir āh**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra
98). [bir āh,]

(Mes. 11: m. 16)

bir akça: Bir akçe.

Giceye degin bir ırğat bil deper
Gice **bir akça** alup yüz yer öper
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
74). [bir akça,]

bir arada: Beraber, birlikte.

Böyle kim her yiri biz göriserüz
Bir arada biz kaçan durısaruz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
38). [bir arada,]

(Mes. 15: m. 51)

bir av: Bir av (hayvan).

Aslan eydür **bir av** işüm bitürür
Eksügümi geregümi yitürür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
123). [bir av,]

(Mes. 91: m. 136)

bir 'avrat: Bir kadın.

Niçeme kim severem **bir 'avratı**
'Āşıkam anuñ cemāline қatı

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 447*). [*bir 'avrat -ı,]*

(*Mes. 9: m. 1; Mes. 107: m. 75*)

bir avuç sirkeyi: *Bir avuç sirke.*

Bir avuç sirkeyi yüz yük şekkere
Şaç ki sirke mahv ola şekker tura
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 107*). [*bir avuç sirkeyi, -yi]*

bir ay: *Bir ay.*

Çün **bir ay** ol kapuda hayrân kalur
Şeyh anı sevdiğini ol kız bilür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 1*). [*bir ay,]*

(*Mes. 12: m. 3*)

bir ay: *Bir ay (gibi güzel).*

Bir ulu şāha ire mi bir gedāy
Hergiz ola mı berāyine **bir ay**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 38, Mısra 10*). [*bir ay,]*

bir ay tamām: *Tam bir ay.*

Çapusunda ol kızuñ **bir ay tamām**
Mu 'tekif oturdu ol şeyh-i imām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 85*). [*bir ay tamām,]*

bir ayruk kişi: *Başka bir kişi.*

Ol kelebekden ki mūm oldı meger
Girü **bir ayruk kişi** vire haber
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 102*). [*bir ayruk kişi,]*

(*Mes. 107: m. 16*)

bir bāğ u bir bağça: *Bağ ve bahçe.*

Birisi altun-ıla aqça sever
Kimisi **bir bāğ u bir bağça** sever
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 90*). [*bir bāğ u bir bağça,]*

bir bir: *Tek tek, birer birer.*

Hāşıl oldur kim atı yola eşe
Bendi **bir bir** kendü boynından şeşe
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 6*). [*bir bir,]*

(*Mes. 101: m. 79; Mes. 1: m. 20; Mes. 1: m. 21; Mes. 9: m. 58; Mes. 91: m. 293; Mes. 91: m. 270*)

bir bölük: *Bir grup.*

Bir ağaç üstinde gördi nāgehān
Bir bölük tūṭi okırlar dāsītān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 60*). [*bir bölük,]*

bir büt: *Bir put (güzel).*

Bir büt imānını yağmā eyledi
Şaçı küfri anı Tersā eyledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 35*). [*bir büt,]*

bir cāmı: *Bir kadeh.*

Aldı ol ma 'şūḳ **bir cāmı** ele
Sundı şeyhe sāğarı dir iç hele
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 91*). [*bir cāmı, -ı]*

bir çok: *Pek çok, bir sürü.*

Çanda kim **bir çok** tūṭi göresin
Çün selāmum bunlara degüresin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 33*). [*bir çok,]*

bir cün vevā bir çend-ile: *Bir veya birkaç.*

Gitmegün vaktında ölmek bend-ile
Key degül **bir cün vevā bir çend-ile**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 50*). [*bir cün vevā bir çend-ile, --ile]*

bir cür'a: *Bir yudum.*

Eydür on yıldur ki Şatt'ı geçerem
Dicle'yi **bir cür'a** gibi içerem

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra
24). [bir cür'a,]

bir dağı: *Bir daha.*

Bir yıl üstine geçicek **bir dağı**
Çıkar ol külden anuñ yavrıçağı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra
51). [bir dağı,]

bir dağı: *Bir daha, yeniden, tekrar.*

Şād ol iy her dāsītānı sāz iden
Dükedüben **bir dağı** āğāz iden
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
170). [bir dağı,]

(Mes. 30: m. 85; Mes. 30: m. 87; Mes.
30: m. 125)

bir dağı: *Bir de, bir kez.*

İlla hem **bir** kur'a **dağı** uralum
Kime düşer kur'amuz bir görelüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
53). [bir dağı,]

bir dağı: *Bir kez daha.*

Bir dağı urur ko oynı dur girü
Sür birez yolu iltelüm ilerü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
127). [bir dağı,]

bir dāne: *Bir tane; yegāne.*

Anda kim **bir dāne** şekker nām-ıdı
Yöresinde şad hezārān dām-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
47). [bir dāne,]

bir dāsītān: *Bir hikaye.*

Eydelüm **bir dāsītān** kim cānumuz
Tāze olsun dünyada imānumuz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
145). [bir dāsītān,]

(Mes. 66: m. 17; Mes. 88: m. 1)

bir degül: *Aynı değil.*

Hüdhüd eydür kamu cānlar **bir degül**
Mü'min olan ādemī kāfir degül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra
1). [bir degül,]

bir delü: *Bir deli, delinin biri.*

Biri eydür hüdhüde kim iy ulu
Şorar olur-ısa senden **bir delü**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 103, Mısra
2). [bir delü,]

bir dem: *Bir an.*

Nefs **bir dem** baña fermān olmadı
Kāfir oldı vü Müsülmān olmadı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra
3). [bir dem,]

(Mes. 84: m. 19; Mes. 84: m. 126;
Mes. 88: m. 94; Mes. 96: m. 9; Mes.
16: m. 94; Mes. 32: m. 144; Mes. 45:
m. 4; Mes. 32: m. 138; Mes. 63: m.
224; Mes. 32: m. 21; Mes. 110: m. 8)

bir dem: *Bir an || Kısa bir süre.*

Kalmadı bir kuş kim anda uçmadı
Bîñ yıl uçdılar u **bir dem** geçmedi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
30). [bir dem,]

bir dem: *Bir an || Hemen.*

Birisi eydür ki **bir dem** sākin ol
'Arza kıl imānı girü mü'min ol
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra
63). [bir dem,]

(Mes. 61: m. 16; Mes. 27: m. 30; Mes.
69: m. 194)

bir dem: *Bir an olsun.*

Ben sizüñ-ile bile gelimezem
Sevdüğümden **bir dem** ayrılımazam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra
36). [bir dem,]

(Mes. 110: m. 12)

bir deminden: *Bir nefes.*

Renc-ile kalan kişi kuvvetde süst
Olur-ıdı **bir deminden** ten-dürüst
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 24*). [*bir deminden, -in, -den*]

bir derde oğradı: *Bir sıkıntı, üzüntü, ıstıraba yakalanmak.*

Añsuzın **bir derde oğradı** 'aceb
Eyledi ol derde dermānın taleb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 13*). [*bir derde oğradı, -dı*]

bir deriñ şu kuyusını: *Derin bir su kuyusu.*

Kendüzinden çok yalan söz kuzlamış
Bir deriñ şu kuyusını gözlemiş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 224*). [*bir deriñ şu kuyusını, -nı*]

bir dürlü: *Bir çeşit, bir başka.*

Müşteriler yöresine üşdiler
Her biri **bir dürlü** şerhe düşdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 8*). [*bir dürlü,]*

(*Mes. 81: m. 168*)

bir dürlü: *Çeşitli.*

Halka çün **bir dürlü** bühtān kıluram
Yüz evi bir demde vīrān kıluram
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 15*). [*bir dürlü,]*

bir dürlü: *Çeşitli, değişik şekillerde.*

Ɔamu 'ālem yöresine üşdiler
Her biri **bir dürlü** vaz'a düşdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 80*). [*bir dürlü,]*

bir dürlü: *Bir türlü, hiçbir şekilde.*

Gāh münkir geh muhibdür ādemī
Yoğ-durur **bir dürlü** hergiz bir demi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 224*). [*bir dürlü,]*

bir dürlü: *Bir çeşit.*

Eylediler ol kanatdan bī-Ɔarār
Her biri **bir dürlü** nağşı ihtiyār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 10*). [*bir dürlü,]*

(*Mes. 43: m. 11*)

bir dürlü: *Bir çeşit, bir başka.*

Bir Ɔarāb içinde gördüm bunça renc
Kim meger hāşıl kılam **bir dürlü**
genc (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra 10*). [*bir dürlü,]*

bir er: *Bir kişi.*

Gördi bir ağaç dibinde kim **bir er**
Ağzı açuğ yatmış uyur bī-Ɔaber
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 25*). [*bir er,]*

(*Mes. 10: m. 41; Mes. 19: m. 1; Mes. 30: m. 3; Mes. 85: m. 82*)

bir er: *Bir erkek.*

Ol **bir er** bir 'avratı sever-idi
Anı görmege 'azīm i-ver-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 1*). [*bir er,]*

bir er ü bir 'avratuñ: *Bir erkek ve bir kadın.*

Bu meşel kim 'ālemüñ bōstānıdır
Bir er ü bir 'avratuñ destānıdır
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 26*). [*bir er ü bir 'avratuñ, -uñ*]

bir evvel: *Önce bir; ilk önce.*

Ol kız eydür bir kıl evvel Ɔamrı nūş
Eyle kim cānuñ kıla yüz biñ Ɔurūş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 85*). [*bir evvel,]*

bir ferseng idi: *Bir fersahlık yol olmak. || Yolun kısa sürmesi.*

Biñ dahı uçdukları bî-neng idi
İlla yoldan dahı **bir ferseng idi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 34*). [*bir ferseng idi, -di*]

bir gedā: *Bir dilenci.*

Degme işden dünyada āgeh midür
Bir gedā mı yā bir ulu şeh midür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 64, Mısra 12*). [*bir gedā,]*

(*Mes. 5: m. 254*)

bir gice: *Bir gece.*

Bir gice kim bādbān kırmış-ıdı
Naḥvınuñ katında oturmuş-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 7*). [*bir gice,]*

(*Mes. 105: m. 5; Mes. 2: m. 1; Mes. 10: m. 28; Mes. 30: m. 1*)

bir gönül yıkmak ka 'be'yi yıkmaktan

artukdur: *Bir kalp kırmak Kabe'yi yıkmaktan daha kötüdür anlamına gelen özdeyiş.*

Bir gönül yıkmak kim ol çokdur
bize
Ka 'be'yi yıkmaktan artukdur bize
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra 22*). [*bir gönül yıkmak ka 'be'yi yıkmaktan artukdur,]*

bir gör-: *Bir gör, bak.*

Taḥrı kavlı şunça gücün var senün
Ne kaçarsın **bir gör** āḥir düşmenün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 268*). [*bir gör,]*

(*Mes. 90: m. 33*)

bir görelüm: *Bir bakalım.*

İlla hem bir kur'a dahı uralum
Kime düşer kur'amuz **bir görelüm**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 54*). [*bir görelüm,]*

bir görevim: *Bir bakayım.*

Bunça besledüm teni **bir görevim**
Ḳadrini vü şatmağa bir vireyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 41*). [*bir görevim,]*

(*Mes. 81: m. 71*)

bir gül: *Bir gül || Sevgili, güzel.*

Ögüdüm dut kimseneye buşmağıl
Bir gül için biñ dikene düşmegil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 8*). [*bir gül,]*

bir gül: *Bir gül.*

Serv eger olmaduñ-ısa **bir gül** ol
Şāhlığı saña ḳoduḳ dek bir ḳul ol
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra 21*). [*bir gül,]*

(*Mes. 7: m. 18; Mes. 7: m. 26*)

bir gül gibi: *Bir gül gibi.*

Nevbahārı görmeden bülbül gibi
Öldürürsün sen bizi **bir gül gibi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 32*). [*bir gül gibi,]*

bir gün: *Bir zaman, bir gün.*

Bir gün ol yolda ki isteyen bulur
‘Aşıḳuñ ḥālini ma‘şūḳı bilür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 33*). [*bir gün,]*

(*Mes. 47: m. 121; Mes. 58: m. 25; Mes. 1: m. 20; Mes. 63: m. 11; Mes. 78: m. 1; Mes. 84: m. 15; Mes. 98: m. 1; Mes. 59: m. 57; Mes. 47: m. 121; Mes. 58: m. 25; Mes. 72: m. 35; Mes. 91: m. 141; Mes. 15: m. 20; Mes. 9: m. 15; Mes. 32: m. 24*)

bir gün: *Günün birinde.*

Yidüğüñ **bir gün** ki çinādur saña
Virdüğüñ anda ḥazinedür saña

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra 15). [bir gün,]

(Mes. 72: m. 369)

bir gün: Bir gün olsun.

Kim seni bir kaygusuz göremezem
Saña **bir gün** şadumân iremezem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 138). [bir gün,]

(Mes. 102: m. 49; Mes. 10: m. 75)

bir gün: Tek bir gün bile, yalnızca bir kez bile.

Nesne yapmaya ki girü yıkmaya
Bir gün ağzından eyü söz çıkmaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 44). [bir gün,]

(Mes. 102: m. 30)

bir gün: Bir gün (olsun).

Çok baña sögdi kim ol **bir gün**
benüm
Bir yavuz sözde işitmedi ünüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 409). [bir gün,]

bir gün: Bir gün, ileride, mutlaka.

Her ne kısmet kim saña maḫsüm ola
'Ākıbet **bir gün** saña ma'lüm ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 568). [bir gün,]

(Mes. 85: m. 115)

bir gün: Bir gün.

Ben ki cüz **bir gün** cihâna gelmedüm
Addan artuḫ anda nesne bulmadum
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 295). [bir gün,]

bir günde: Bir gün içinde.

Yüz tağı **bir günde** ol yolda geçe
Yüz deñizi cür'a sanıban içe

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 15). [bir günde,]

bir günki: Bir günlük.

Ne vire bir pâdişâh iy pârisâ
Kim ola **bir günki** 'ömrine bahâ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 56). [bir günki,]

(Mes. 75: m. 68; Mes. 97: m. 42)

bir güşede oturalum: Uzlete çekilmek, hiçbir şeye karışmadan yaşamak.

Mu 'tekif **bir güşede oturalum**
Ellerümüz gök dapa götürelüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 3). [bir güşede oturalum, -alum-de]

bir güşeden: Bir köşe.

Nāgehân **bir güşeden** çıkdı bir ün
Kim hacıl kaldı ol ünden erğanun
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 121). [bir güşeden, -den]

bir haftada: Bir hafta, yedi gün. || Kısa bir sürede.

Yavu var **bir haftada** kim dünyada
Kalmasun nâm u nişânuñ iy gedâ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 97). [bir haftada,]

(Mes. 8: m. 4)

bir haftadan: Bir hafta, yedi gün.

Hâḫ dahı **bir haftadan** soñra devâ
Virdi ol rence ki oldı key şafâ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 111). [bir haftadan, -dan]

bir hayr işe: Hayırlı bir iş.

Dünyada **bir hayr işe** başlamadum
Tañrı'ya lâyıḫ bir iş işlemedüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 41). [bir hayr işe, -e]

bir hikāyet: *Bir hikaye.*

Ṭūṭi gibi şehd ü şekker yiyelüm
‘İşk içinden **bir hikāyet** diyelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 32*). [*bir hikāyet,]*

(*Mes. 60: m. 10; Mes. 72: m. 21 Mes. 81: m. 5; Mes. 102: m. 1*)

bir hōş: *İyice, güzelce.*

Kim baña virür-ise **bir hōş** selām
Yüz biñ ança ala benden hōş peyām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra 17*). [*bir hōş,]*

bir hōş hulḳ-ıla: *Güzel bir ahlakla.*

Çün mürīdi ‘ilm-ile irşād ide
Halkı **bir hōş hulḳ-ıla** münkād ide
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 8*). [*bir hōş hulḳ-ıla, --ıla]*

bir hōş ün: *Güzel bir ses.*

Burnınuñ degme delüğinden çıkar
Bir hōş ün kim ‘ālemüñ bağrın yaqar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 36*). [*bir hōş ün,]*

bir hōş yire: *Güzel, hoş bir yere.*

Bu sözi **bir hōş yire** cem‘ eylegil
Bir faḳīre tapusunda söylegil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 293*). [*bir hōş yire,]*

bir hūb ağaca: *Bir güzel ağaç.*

Birisi bir murğzāra indi hōş
Birisi **bir hūb ağaca** kondı hōş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 48*). [*bir hūb ağaca, -a]*

bir içim şuya: *Bir yudum su.*

Niçe kim bāzārumuz ayrılmadı
Bir içim şuya bahā virilmedi

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 62*). [*bir içim şuya, -ya]*

bir iki: *Bir iki; birkaç (damla bağlamında).*

Bir iki gözün yaşını şıkaşın
Çünkü vā‘iz meclisinden çıkasın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 13*). [*bir iki,]*

bir iki: *Bir iki, birkaç.*

Bir iki hōş nükte söyleyiserüz
Bu beyānuñ şerhin eyleyiserüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 3*). [*bir iki,]*

(*Mes. 40: m. 62*)

bir iki gün: *Bir iki gün. Kısa bir zaman dilimini ifade etmek için kullanılır.*

Sayru oldı **bir iki gün** hās Ayas
Şeh katına gelmedi ol haḳ-şinās
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 3*). [*bir iki gün,]*

(*Mes. 88: m. 15; Mes. 72: m. 73; Mes. 32: m. 107*)

bir iki gün: *(Şöyle) bir kaç gün; bir iki gün.*

Bir iki gün bile şöhet kılalum
Degme sözüñ hadd ü resmin bilelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra 9*). [*bir iki gün,]*

bir iki yıl: *Bir iki sene.*

Yoḥsa var bir şarda bir şeyḥçugaz ol
Bir iki yıl diril andan soñra öl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 96*). [*bir iki yıl,]*

(*Mes. 17: m. 24*)

bir ilde: *Bir memlekette.*

Çün melikligi takāzā kılalalar
İki şāh **bir ilde** gavgā kılalalar

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 190). [bir ilde,]

bir ile-durur: Allah ile.

Biñde biri olur-ısa hıvışümüz
Bizüm ol **bir ile-durur** işümüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 152). [bir ile-durur, --dur, -ur]

bir irak yirde: Uzak bir yer.

Büşr varur **bir irak yirde** durur
Yemlihä yalıñ olur küpe girür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 335). [bir irak yirde, -de]

bir iş: Herhangi bir iş.

Dünyada bir hayr işe başlamadum
Tañrı'ya lāyık **bir iş** işlemedüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 42). [bir iş,]

(Mes. 47: m. 61; Mes. 85: m. 148;
Mes. 72: m. 71; Mes. 30: m. 240)

bir iş düşdi: Bir işi yapması gerekmek bağlamında.

Baña **bir iş düşdi** gelün gidelüm
Rüm'a vü bu müşkili häll idelüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 49). [bir iş düşdi, -di]

bir işi: Bir işi, gücü.

Degme nev'ün dünyada var **bir işi**
Ädemiden yavuzıraq yok kişi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 239). [bir işi,]

bir kaç: Biraz, birkaç.

Bir kaç äyet säz-ıla okıdılar
Zühre çengin başına dokıdılar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 105). [bir kaç,]

bir kaç lokma yir: Birkaç lokma yemek.

Büşr **bir kaç lokma yir** el-ḥamd ider
Diñlenür bir laḫza armağı gider
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 399). [bir kaç lokma yir, -r]

bir kaçıyla: Bazı(sı), bazı kimselerle.

Kendü şehrimde bir ercügez-idüm
Bir kaçıyla hem-dem ü hem-rāz
idüm (Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 10). [bir kaçıyla, -yla]

bir kadeh: Bir kadeh, bir kase.

Degmesi ol çeşmeden çün kandılar
Bir kadeh geç geldi baña şundılar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 210). [bir kadeh,]

bir kadem urur-isañ: Bir ayak basmak.

'İşk çün gitdi Şatt'a girür-iseñ
Boğılasın **bir kadem urur-isañ**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 40). [bir kadem urur-isañ, -ur, --ısa, -ñ]

bir kanadur: Bir üst beyitte söylenen yüz bin kanattan sadece bir tanesi bağlamında.

'Älem anuñ **bir kanadur** görüñ
Kınadın görenden ol kuşı şoruñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 21). [bir kanadur, -ı, -dur]

bir katı söz: Kötü bir söz.

Kimse aña **bir katı söz** dimedin
Kıomaya anuñ etini yimedim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra 7). [bir katı söz,]

bir kazanda: Bir kazan, bir kap.

Ten daḫı cān-ıla irişdi bile
Bir kazanda ikisi bişdi bile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 90). [bir kazanda, -da]

bir key: İyi, iyice.

Sana **bir key** bāgbān bulmağ gerek
Tapusunda bir zamān olmağ gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 106, Mısra*
5). [*bir key,]*

(*Mes. 39: m. 87; Mes. 44: m. 43*)

bir key: *Sağlam, iyi.*

Bir zamān uçmağ kapuçısı-y-ıdum
Uçmağ uñ **bir key** tapuçısı-y-ıdum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 20, Mısra*
6). [*bir key,]*

bir kez: *Bir defa, bir kez.*

Şer' içinde gösterür senüñ yoluñ
Degme bir on aqçaya **bir kez** aluñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra*
12). [*bir kez,]*

(*Mes. 30: m. 131; Mes. 30: m. 225;*
Mes. 57: m. 22; Mes. 66: m. 55)

bir kezde: *Bir anda; birlikte, beraber.*

Kamusı **bir kezde** hüdhüdden su'āl
Kıldılar kim hāl ola ol turfa hāl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 38, Mısra*
3). [*bir kezde,]*

bir kezden: *Bir defada, bir anda.*

Oğlum eydür baba yola gitmegil
Böyle **bir kezden** bizi terk itmegil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 92, Mısra*
8). [*bir kezden,]*

bir kişi: *Bir kişi.*

Söz buña irdi ki hergiz **bir kişi**
Bağlaya mı şahşa bir yalan işi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
39). [*bir kişi,]*

(*Mes. 50: m. 3; Mes. 66: m. 52; Mes.*
66: m. 129; Mes. 63: m. 207; Mes. 88:
m. 74; Mes. 16: m. 115; Mes. 25: m.
37; Mes. 27: m. 7; Mes. 39: m. 41;
Mes. 39: m. 69; Mes. 105: m. 6)

bir kız: *Bir kız.*

Bir kız üstinde oturur ay gibi
İki kaşı oğ atar bir yay gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
69). [*bir kız,]*

(*Mes. 16: m. 110*)

bir konak: *Bir konak.*

'Avrata eydür 'acab gördüm bugün
Bir konak gözüñde kim yoğ-ıdı dün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra*
20). [*bir konak,]*

bir köpri: *Bir(er) köpri.*

Degme su üstinde **bir köpri** olur
Kim su almağdan bireğü kurtılır
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
105). [*bir köpri,]*

bir köşede: *Bir köşe.*

Halk udından izlerin azıtdılar
Degmesi **bir köşede** yir dıtdılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra*
52). [*bir köşede, -de]*

(*Mes. 27: m. 7; Mes. 14: m. 65*)

bir köşede oturasın: *Köşeye çekilip oturmak.*

İlla sen **bir köşede oturasın**
İşlemekden elüñi götüresin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra*
11). [*bir köşede oturasın,]*

bir köy: *Bir köy.*

Var-ıdı şardan bucuğ ferseng yol
Bir köy ü bir şeyh anda 'ilmi bol
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra*
14). [*bir köy,]*

(*Mes. 107: m. 75; Mes. 107: m. 35*)

bir kul ol: *Bir kul olmak.*

Sen deñiz olmaduñ-ısa bir göl ol
Şahlığı saña kuduğ dek **bir kıl ol**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra*
18). [*bir kıl ol,]*

(*Mes. 24: m. 22*)

bir kuş: *Bir kuş || Kaknüs.*

Bir kuş ölümün bilüben gör n'ider
Niçe aşüb-ıla 'âlemden gider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra*
59). [*bir kuş,]*

(*Mes. 94: m. 64*)

bir lahza: *Bir an.*

Fıkr-ile **bir lahza** 'illiyîndesin
Fikret-ile bir zamân siccîndesin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra*
3). [*bir lahza,]*

(*Mes. 26: m. 7*)

bir lahza: *Bir an; bir an olsun.*

Büşr bir kaç loğma yir el-ğamd ider
Diñlenür **bir lahza** armağı gider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
400). [*bir lahza,]*

(*Mes. 78: m. 41*)

bir loğma etmek: *Bir loğma(cık) etmek.*

Kimseden **bir loğma etmek**
yimedüm
Kim otuz biñ yirde şükrin dimedüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra*
9). [*bir loğma etmek,]*

bir loğma gibi: *Bir loğma gibi.*

Ğaybetüñ çün kazanında kaynaram
Halkı **bir loğma gibi** hoş çeynerem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra*
22). [*bir loğma gibi,]*

bir mesel: *Bir örnek, hikâye.*

Bir mesel eydem eger añlar-ısañ
Ol mişâli işidüp tañlar-ısañ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra*
11). [*bir mesel,]*

bir mest er: *Kendinden geçen bir yiğit.*

Ol baña şoran ki **bir mest er** idi
Ne hüner dir-iseñ anda var-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
47). [*bir mest er,]*

bir midî: *Bir midir, tek midir?.*

Cân ezelde var mıdı yâ yok mıdı
Çamu cânlar **bir midî** yâ çok mıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra*
6). [*bir midî, -di]*

bir midür: *Aynı mıdır, benzer midir?.*

Biri şordı kim bu cânlar **bir midür**
Cism-ile bu mü'min ol kâfir midür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra*
1). [*bir midür, -dür]*

bir müsülmân: *Bir Müslüman.*

Bir Müsülmân kâfir oldı bir zamân
Kim ola bir kız Müsülmân nâgehân
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
109). [*bir müsülmân,]*

bir nağme: *Bir nağme, ezgi.*

Nâdire **bir nağme** âğâz idicek
Perdelerde süz-ile sâz idicek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
19). [*bir nağme,]*

bir nâme: *Bir kağıt.*

Çapuda **bir nâme** dürlü buldılar
Girü kendü yirlerine geldiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
49). [*bir nâme,]*

bir nazar kılmuş-durur: *Bir kere (olsun)*
bakmak.

Bir nazar hem ol baña **kılmış-durur**
Ol nazardan bu 'atâ gelmiş-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 45*). [*bir nazar kılmış-durur, -miş, --dur, -ur*]

bir nazarda oldu 'aşığı: İlk görüşte âşık olmak.

Bir nazarda eyle oldu 'aşığı
Kim temîz itmedi bâtıldan hâkı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 47*). [*bir nazarda oldu 'aşığı,]*

bir nefes: *Bir an.*

Bir nefes bir zâhid oluram kerîm
Bir zamân bir fâsık oluram le'im
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 29*). [*bir nefes,]*

(*Mes. 72: m. 64; Mes. 72: m. 133 Mes. 79: m. 5 Mes. 88: m. 22; Mes. 88: m. 45; Mes. 101: m. 52; Mes. 12: m. 169; Mes. 26: m. 28; Mes. 27: m. 52; Mes. 32: m. 22; Mes. 32: m. 52; Mes. 32: m. 161; Mes. 45: m. 22; Mes. 84: m. 102; Mes. 30: m. 272*)

bir nefes: *Bir nefes, bir soluk.*

Bir nefes 'ömrün bahâsı çok-durur
Kâdri kamu dünyâdan artuğ-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 57*). [*bir nefes,]*

(*Mes. 107: m. 36*)

bir niçesi: *Birçoğu.*

Halk seni ulu kişi şanalar
Zerkuña **bir niçesi** inanalar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 14*). [*bir niçesi,]*

bir niyâz eylevelüm: *Yalvarmak, yakarıştâ bulunmak.*

Başlayalum söze bismillâh-ıla
Bir niyâz eylevelüm Allâh-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 2*). [*bir niyâz eylevelüm, -y, -elüm*]

bir oğlan: *Bir çocuk.*

Kimisi bir köyde bir 'avrat sever
Kimisi bir şârda **bir oğlan** kovar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 76*). [*bir oğlan,]*

bir okı: *Bir ok.*

Ol mürîdüñ kim figânı irişür
Bir okı bir gün nişâna irişür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 20*). [*bir okı, -ı*]

bir ola: *Bir olur mu; benzer mi || Benzemez.*

'Âmilerün şöhbeti dilgîr ola
Ehl-ile nâ-ehl kaçan **bir ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 16*). [*bir ola,]*

bir ol-: *Bir olmak, beraber olmak.*

Kim ene Hû-y-ıla kaçan **bir ola**
Sen ene yi gidericek Hû çala
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 125*). [*bir ola, -a*]

(*Mes. 63: m. 160; Mes. 65: m. 102*)

bir ol-: *Eşit olmak, aynı olmak.*

Hâlvet ü hengâme aña **bir ola**
Deyr içinde Ka'be maşşûdın bula
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 71*). [*bir ola, -a*]

(*Mes. 66: m. 16; Mes. 88: m. 86; Mes. 12: m. 150*)

bir olan: *Beraber olan, birlikte olan (kişi).*

'Âk ola kamular-ıla **bir olan**
Kâfir ola mü'min ü kâfir olan
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 7*). [*bir olan,]*

bir olur mısın: *Bir olmak, birlikte olmak.*

Ko bu şehdi bir nefes şekker yigil
Benüm-ile **bir olur mısın** digil

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 170*). [*bir olur musın,]*

bir öyn: *Bir öğün(lük).*

Ol ki **bir öyn** etmege muhtâc ola
Nite şâhib-taht u mâlik-tâc ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 49*). [*bir öyn,]*

bir pâdişâh: *Bir hükümdar, sultan.*

Ne vire **bir pâdişâh** iy pârisâ
Kim ola bir günki 'ömrine bahâ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 55*). [*bir pâdişâh,]*

bir perîdür: *Bir peri (yüzlü sevgili).*

Şâdıllıkda çok perîşânlık kılur
Bir perîdür kim Süleymânlık kılur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 34*). [*bir perîdür, -dür]*

bir pul: *Bir pul, akçe.*

Baňa **bir pul** hayr iden beni duta
İlte vü neye diler-ise şata
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra 15*). [*bir pul,]*

bir pula alup: *Bir sikke karşılığında almak; parayla satın almak.*

Bir pula degmeye hîç ol dünyada
Kimse anı **bir pula alup** n'ide
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 64*). [*bir pula alup, -up]*

bir pula degmeye: *Beş para etmez, çok kıymetsiz.*

Bir pula degmeye hîç ol dünyada
Kimse anı bir pula alup n'ide
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 63*). [*bir pula degmeye, -ye]*

bir pula dînin şata: *Dinini değersiz bir şey uğruna satmak.*

Kimse aňa rişvet oğın çün ata
Elli biñ kez **bir pula dînin şata**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 46*). [*bir pula dînin şata,]*

bir pür güher deryâ-durur: *İncilerle dolu bir deniz.*

Rahmeti **bir pür güher deryâ-durur**
Lüccesi pür lü'lü'-yi lâlâ-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra 29*). [*bir pür güher deryâ-durur, --dur, -ur]*

bir sâ'atda: *Bir saat.*

Ne ki şeytân dünyâda vîrân kılur
Tevbe **bir sâ'atda** âbâdan kılur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 46*). [*bir sâ'atda, -da]*

(*Mes. 28: m. 8*)

bir şahş: *Bir kişi.*

Ol ne dârûdur ki 'ayn-ı derd-ile
Kim öle **bir şahş** ol dermân bula
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 114*). [*bir şahş,]*

bir şârda: *Şehirde.*

Kimisi bir köyde bir 'avrat sever
Kimisi **bir şârda** bir oğlan kıvar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 76*). [*bir şârda, -da]*

bir seher: *Bir sabah.*

Bir karı işledüğünü **bir seher**
Eylemez yüz hançer ü tîg u teber
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 59*). [*bir seher,]*

bir sevdâ: *Bir sevda.*

Degme baş içinde **bir sevdâ** durur
Kimse bilmez kim haqîkat ne-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 109*). [*bir sevdâ,]*

bir şeyh: *Bir şeyh.*

Var-ıdı şârdan buçuq ferseng yol
Bir köy ü **bir şeyh** anda 'ilmi bol
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 14*). [*bir şeyh,]*

bir şikâr: *Bir av (hayvanı).*

Çamusı and içdiler kim **bir şikâr**
Pâdişâhuñ günde bizde haqqı var
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 127*). [*bir şikâr,]*

bir sokum etmegi: *Bir lokma ekmek.*

İki pulı yok cihânda sayası
Bir sokum etmegi yokdur yiyesi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 116*). [*bir sokum etmegi, -i]*

bir söz: *Tek bir söz, bir kelime.*

Yoħsa sen **bir söz** kıılır-iseñ beyân
Girü anı sen işidesin hemân
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 35*). [*bir söz,]*

(*Mes. 47: m. 167; Mes. 55: m. 26*)

bir söz: *Bir laf.*

Çün görür Rıdvân ki bunlaruñ dili
Bir söz eydür ki hal olmaz müşkili
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 86*). [*bir söz,]*

bir söz işit: *Bir laf dinle.*

Çocalardan **bir söz işit** iy yigit
Çaybet iden kişiden yigrekdür it
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 25*). [*bir söz işit,]*

bir söz işit gör: *Bir laf dinle bak.*

Bu'l-ħakem Safvân'a eydür iy ulu
Bir söz işit gör ne direm ben delü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 202*). [*bir söz işit gör,]*

bir sözi yüz eyleyüp: *Bir sözü yüz (söz) yapmak (Biri bin yapmak, abartmak bağlamında).*

Bir sözi yüz eyleyüp kıılma 'itâb
Yüz sözi bir ħoş söz eyler bu kitâb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra 27*). [*bir sözi yüz eyleyüp, -yüp]*

bir sözi yüz eyleyüp: *Bir sözü yüz (söz) yapmak (Biri bin yapmak, abartmak bağlamında).*

Bir sözi yüz eyleyüp kıılma 'itâb
Yüz sözi bir ħoş söz eyler bu kitâb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra 27*). [*bir sözi yüz eyleyüp, -yüp]*

bir sözi yüz eyleyüp: *Bir sözü yüz (söz) yapmak (Biri bin yapmak, abartmak bağlamında).*

Bir sözi yüz eyleyüp kıılma 'itâb
Yüz sözi bir ħoş söz eyler bu kitâb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra 27*). [*bir sözi yüz eyleyüp, -yüp]*

bir süvârî: *Bir atlı.*

Geçer-iken **bir süvârî** bişeden
Degme bir yaña bağa endişeden
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 21*). [*bir süvârî,]*

bir tañrı haķı: *Allah haķı, Allah haķı için. Bir yemin sözü.*

Kim zinâdan ğaybet eylemek daķı
Ulurakdur erde **bir Tañrı haķı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 22*). [*bir tañrı haķı,]*

bir tarıķı: *Bir yol.*

Degme kişi **bir tarıķı** tañladı
'Ârifî Gülşehri yavlaķ añladı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 129*). [*bir tarıķı, -ı]*

bir taş-ıla: *Bir taş (parçası).*

Gözlerinden kan akıtmış yaş-ıla
Hem şımış nâkûsını **bir taş-ıla**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
60). [*bir taş-ıla, --ıla*]

bir tıfl olmağıl: Çocuk olmak.

Oğlan-ıçun girü **bir tıfl olmağıl**
'Avrat-ıçun erligüñden kalmağıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra*
39). [*bir tıfl olmağıl, -ma, -ğıl*]

bir ulu: Yüce, ulu bir zat.

Var-ıdı Hemyân şarında **bir ulu**
Adı Büşr ü içi 'ilm ile tolu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
25). [*bir ulu,]*

(*Mes. 75: m. 2; Mes. 10: m. 5; Mes.*
27: m. 10)

bir ulu: Yüce, ulu bir (şeyh).

Eytdüm aña **bir ulu** şeyh olmışam
Şehre kim ol şehre küllî dolmışam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
37). [*bir ulu,]*

bir ulu: Büyük, yüce

Kağnüs adlu **bir ulu** kuş dilsitân
Vardur anuñ mevzi 'i Hindüsitân
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra*
3). [*bir ulu,]*

bir ulu ere: Yüce bir zât.

Şükr ü minnet ol İlâh-ı ekbere
Kim beni irürdi **bir ulu ere**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
148). [*bir ulu ere, -e*]

bir ulu şeh: Yüce bir padişah.

Degme işden dünyada āgeh midür
Bir gedā mı yā **bir ulu şeh** midür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 64, Mısra*
12). [*bir ulu şeh,]*

bir ulu şeyh: Yüce bir şeyh.

Bellü midür ilde yā pinhān midür
Yā **bir ulu şeyh** ü danışman midür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 64, Mısra*
10). [*bir ulu şeyh,]*

bir ulu yirden: Yüce bir yer.

Toprağı başuma saçmağdan kaçam
Yoğsa bārī **bir ulu yirden** seçem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra*
78). [*bir ulu yirden, -den*]

bir veli: Bir evliya.

Bir veli bir yolda şataşdı baña
Şordı kim āhir ne hāl oldı saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
135). [*bir veli,]*

(*Mes. 18: m. 34*)

bir yaña: Bir taraftan.

'Avratum **bir yaña** nālîşler kıılır
Oğlanum simurgı hōd kıanda bilür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 92, Mısra*
5). [*bir yaña,]*

bir yaña: Bir taraf, bir yön.

Biz şusuz bir lağza şabr idemezüz
Anuñ-ıçun **bir yaña** gidemezüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra*
8). [*bir yaña,]*

bir yavuz iş işler-ise: Kötü bir iş yapmak.

Bir yavuz iş işler-ise ol kişi
Maşlahatdan taşra olmaya işi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
137). [*bir yavuz iş işler-ise, -r, --ise*]

bir yavuz sözde işitmedi: Kötü bir söz
duymak.

Çok baña söğdi kim ol bir gün benim
Bir yavuz sözde işitmedi ünüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*

410). [bir yavuz sözde işitmedi, -me, -di]

bir yıl: Bir yıl kadar süre, zaman.

Eydür imdi kalunuma iy imām
Hük-bānlık kıl baña **bir yıl** tamām
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 200). [bir yıl,]

(Mes. 94: m. 51; Mes. 12: m. 208)

bir yılan: Bir yılan.

Girüdurur boğazına **bir yılan**
Bu varınça karnına iner revān
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 27). [bir yılan,]

bir yirde: Bir yerde/köşede.

Dutdı yüz biñ dürlü 'ālemde işi
Dutımadı seni **bir yirde** kişi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 14). [bir yirde,]

(Mes. 85: m. 33)

bir yirde: Bir arada.

Bir gönülde küfr ü imān besleyen
Derd-ile **bir yirde** dermān besleyen
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 4). [bir yirde, -de]

bir yire: Bir araya/yere.

Cānavarlar **bir yire** dirildiler
Kamüsü aslan katına geldiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 55). [bir yire,]

bir yire: Bir yere.

Kamu kuşlar **bir yire** dirildiler
Mülki şulṫānsuz-ıduğñ bildiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra 1). [bir yire,]

bir yire: Bir yere, herhangi bir yer.

Mekke kavmı kamüsü dirildiler
Bir yire ol beg katına geldiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 84). [bir yire, -e]

bir yire üşen: Bir yerde toplanan (kimseler).

Şöhrete adum meded kılmaz-ıdı
Bir yire üşen beni bilmez-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 12). [bir yire üşen,]

bir yol üstinde: Yol üzerinde.

Degme ulu **bir yol üstinde** tura
Kim bir azmışa yolını göstere
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 101). [bir yol üstinde,]

bir yola: Bir yolda.

Degme kişi **bir yola** der-mānedür
Kim bilür kim maşlahatlar kãdadur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 111). [bir yola, -a]

bir yolda: Yol üstünde, yolda.

Virmeye andan ilerürek selām
Aña **bir yolda** şataşan ve's-selām
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 76). [bir yolda,]

(Mes. 69: m. 135; Mes. 84: m. 16)

bir yoldan: Yol üstünde, yolda.

Āhı Büşr eydür ki **bir yoldan** çarı
Yıl açar gökçek yüzünden iy perī
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 519). [bir yoldan, -dan]

bir yolu: Tek yol.

Bu evüñ cün **bir yolu** var bī-ta'ab
Kağı yoldan gelmiş olasız 'aceb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 57). [bir yolu, -ı]

bir volumuz: Bir yol.

Bir yolumuz var bizüm irişmege
Yäre vü anuñ-ıla barışmağa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 95*). [*bir yolumuz, -umuz*]

bir zamān: *Belli bir süre.*

Sana bir key bāgbān bulmağ gerek
Tapusunda **bir zamān** olmağ gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 106, Mısra 6*). [*bir zamān,]*

bir zamān: *Bir süreliğine.*

Bu kabūla her kim ol maqbūl ola
Ol şafāya **bir zamān** meşgūl ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 46*). [*bir zamān,]*

(*Mes. 88: m. 5*)

bir zamān: *Bir zaman, bir süre, bir müddet.*

İlerürek öl ölümünden **bir zamān**
Diri çal Gülşehri gibi cāvidān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra 43*). [*bir zamān,]*

bir zamān: *Bir an, bazen.*

Bir nefes bir zāhid oluram kerīm
Bir zamān bir fāsıq oluram le'īm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 30*). [*bir zamān,]*

bir zamān: *Bir süre sonra.*

Fıkr-ile bir lahza 'illiyyīndesin
Fikret-ile **bir zamān** siccīndesin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 4*). [*bir zamān,]*

bir zamān: *Bir zaman.*

Var tevekkūl Tañrı'ya kıl **bir zamān**
Ol kapudan rızkuñ istegil hemān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 87*). [*bir zamān,]*

(*Mes. 16: m. 109*)

bir zamān: *Bir an (bile) || Asla.*

Benden ayrılmaz-ısañuz **bir zamān**
İresiz ol pādışāha bī-gümān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 19*). [*bir zamān,]*

bir zamān: *Eskiden, geçmişte.*

Bir zamān uçmağ kapuçısı-y-ıdum
Uçmağūñ bir key tapuçısı-y-ıdum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 20, Mısra 5*). [*bir zamān,]*

bir zamān: *Bir an.*

İlerürek öl ölümünden **bir zamān**
Kim öliçek dirilesin cāvidān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 175*). [*bir zamān,]*

bir zamān: *Bir süreliğine.*

Bir zamān bunda qarār eyleyelüm
Degmemüz hālümüzi söyleyelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 85*). [*bir zamān,]*

(*Mes. 40: m. 2; Mes. 72: m. 515*)

bir zamānda: *Bir zamanlar, eskiden.*

Bir zamānda kim hālāyık şād-ıdı
Guşşadan hātırları āzād-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 9*). [*bir zamānda, -da*]

(*Mes. 66: m. 19*)

bir zamānda: *Bir dönem, bir zaman.*

Bir zamānda kim külef bitmiş-ıdı
Bülbül anuñ vaşfın iştmiş-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 1*). [*bir zamānda, -da*]

bir zamānda: *Eskiden, geçmişte.*

Bir zamānda kim gül açılmış ıdı
Bülbül anı görmege gelmiş ıdı

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 5). [bir zamānda, -da]

bir zamāndan: Bir süre sonra.

Bir zamāndan gördiler yıldızları
Yer yüzünden göge çıktı sözleri
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 207). [bir zamāndan, -dan]

(Mes.72: m. 173)

bir zamāndan sonra: Bir süre sonra.

Bir zamāndan sonra dilün bilegil
Atam anamdan beni hoş dilegil
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 461). [bir zamāndan sonra,]

bir zerre: Ufacık, küçücük bir (şey).

Çanda kim **bir zerre** cehlümden gele
Elli 'ālim anda bir cāhil ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 51). [bir zerre,]

bir zerre: Çok az, bir an.

Kılmadın **bir zerre** eksük tapudan
Senden ötri sürdi beni kapudan
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 63). [bir zerre,]

bir zerre: Birazcık, çok az.

Küfrini **bir zerre** çün peydā kıla
Şad hezārān mü' mini tersā kıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 87). [bir zerre,]

(Mes. 30: m. 146)

bir zerre: "Zerre kadar" deyiminin karşılığı olarak hiç mi hiç anlamında kullanılmıştır.

'İlm-i dünyā hiç dād eylemedi
Ka'be'den **bir zerre** yād eylemedi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 148). [bir zerre,]

(Mes. 44: m. 9)

biraz: Biraz, azıcık.

Burar-ısa berbatuñ **biraz** kıln
Hüdhüd andan öğrene kuşlar dilin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 73). [biraz,]

(Mes. 72: m. 325; Mes. 88: m. 46)

biraz: Az, azıcık.

Yoḥsa yolda eglenür olur-ısañ
Yā **biraz** geç varuban gelür-ıseñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 28). [biraz,]

biraz: Biraz, az da olsa.

Çün ma'ādinden nebāta irişe
Kim **biraz** berg ü şebāta irişe
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 48). [biraz,]

birbiri: Birbiri.

Çün bulıtlar **birbirine** sürtişür
Ra'd olur sen bu sebakları bişür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 169). [birbirine, -ne]

birbiri: Birbirine.

Bir daḥı atar anı daḥı dutar
Aşağa kor **birbirisine** çatar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 86). [birbirisine, -sin, -e]

birçük: Bürçük: saç || Örtülü.

Yüz daşı **birçük** bizüz şārda 'ayān
Çalanı hālüñdür ortada hemān
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 135). [birçük,]

birgü: Birisi, bir kimse.

Bir kuş ol vādī içinde uçmaduk
Biregü anuñ yolından geçmedük
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 72). [biregü,]

(Mes. 59: m. 1; Mes. 66: m. 106; Mes. 69: m. 219; Mes. 81: m. 19; Mes. 102: m. 35)

birez: *Birazcık.*

Kim şifâ bulmak-ıçun **birez** tenüñ
Od içinde yanısar yıllar cânüñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 81*). [*birez,]*

(Mes. 30: m. 128; Mes. 30: m. 177;
Mes. 30: m. 258; Mes. 31: m. 15; Mes.
39: m. 64; Mes. 55: m. 30; Mes. 66:
m. 35; Mes. 92: m. 334; Mes. 72: m.
405)

birez: *Biraz (olsun).*

Zulm yolından **birez** ayrılmaduñ
Yüz kuş ölmeyince sen dirilmedüñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 35*). [*birez,]*

(Mes. 50: m. 133; Mes. 105: m. 103;
Mes. 109: m. 42)

biri: *Biri, bir kimse.*

Birisi güneşe tapdı vü sözi
Aya hatm itdi vü biri ılduzı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 11*). [*birisi, -si]*

(Mes. 11: m. 9; Mes. 22: m. 22; Mes.
22: m. 23; Mes. 31: m. 40; Mes. 40:
m. 55; Mes. 43: m. 1; Mes. 45: m. 1;
Mes. 63: m. 19; Mes. 63: m. 21; Mes.
63: m. 23; Mes. 63: m. 24; Mes. 63:
m. 26; Mes. 63: m. 27; Mes. 63: m. 28;
Mes. 63: m. 33; Mes. 63: m. 34; Mes.
63: m. 68; Mes. 63: m. 70; Mes. 63:
m. 82; Mes. 63: m. 125; Mes. 63: m.
129; Mes. 63: m. 131; Mes. 63: m.
132; Mes. 63: m. 135; Mes. 63: m.
137; Mes. 63: m. 191; Mes. 63: m.
193; Mes. 63: m. 195; Mes. 63: m.
197; Mes. 63: m. 201; Mes. 63: m.
211; Mes. 63: m. 32; Mes. 63: m. 17;
Mes. 63: m. 25; Mes. 63: m. 29; Mes.
63: m. 35; Mes. 63: m. 69; Mes. 63:
m. 133; Mes. 63: m. 199; Mes. 68: m.
51; Mes. 68: m. 49; Mes. 69: m. 163;
Mes. 69: m. 35; Mes. 69: m. 161; Mes.
69: m. 165; Mes. 69: m. 167; Mes. 69:

m. 169; Mes. 69: m. 171; Mes. 70: m.
7; Mes. 71: m. 15; Mes. 78: m. 55;
Mes. 96: m. 7; Mes. 100: m. 31; Mes.
100: m. 32; Mes. 100: m. 33; Mes.
100: m. 34; Mes. 100: m. 38; Mes.
101: m. 31; Mes. 101: m. 15; Mes.
104: m. 26; Mes. 104: m. 18; Mes.
104: m. 28; Mes. 107: m. 74; Mes.
107: m. 83; Mes. 107: m. 84; Mes.
107: m. 87; Mes. 107: m. 41)

biri: *Herhangi bir kimse.*

Cehd idem kim kamu tamuya vara
Komayam kim **biri** uçmağa gire
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 116*). [*biri,]*

(Mes. 93: m. 36)

biri: *Bir tanesi (kuşlardan).*

Biri eydür i'tikādum var düriüst
Haq yolında degülem dінде süst
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 1*). [*biri,]*

(Mes. 54: m. 1; Mes. 57: m. 1; Mes.
61: m. 1; Mes. 64: m. 1; Mes. 67: m.
1; Mes. 70: m. 1; Mes. 73 m. 1; Mes.
76: m. 1; Mes. 79: m. 1; Mes. 82: m.
1; Mes. 86: m. 1; Mes. 89: m. 1; Mes.
92: m. 1; Mes. 95: m. 1; Mes. 99: m.
1; Mes. 103: m. 1; Mes. 107: m. 39;
Mes. 107: m. 46; Mes. 107: m. 47;
Mes. 107: m. 48)

biri: *Birini; hiçbirini.*

Bularuñ bir lahza terkîn urmadum
Birisini dergehümden sürmedüm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 42*). [*birisini, -sin, -i]*

biri biri: *Biri...biri...*

Biri dānişmend olur 'ilmi 'azīm
Biri bir 'āmī olur cehli delīm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 80*). [*biri biri,]*

(Mes. 107: m. 82)

biri biri: *Birbiri.*

Bişelerden çok odunlar dirşürür
Biri biri üstine düpdüz urur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 28*). [*biri biri,]*

biri iki görme: *Bir sayısını iki görmek (şaşı görmek bağlamında).*

Dünyaya bir kadr u kıymet urmaya
Şaşı gibi **biri iki görme**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 8*). [*biri iki görme, -me, -ye]*

biri sözi: *Birinin sözü.*

Biri sözi fi' l ü harf u ism idi
Biriniñ yâ cevher ü yâ cism idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 31*). [*biri sözi,]*

biri ü biri: *Biri...ve birisi.*

Biri şakird **ü** biri üstâd olur
Biri Şirîn ü biri Ferhâd olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 77*). [*biri ü biri,]*

(*Mes. 107: m. 78; Mes. 107: m. 85*)

biri vü biri: *Biri...ve birisi.*

Biri Mūsā **vü** biri Kārūn olur
Biri Leylî vü biri Mecnūn olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 81*). [*biri vü biri,]*

(*Mes. 107: m. 86*)

biribiri: *Birbiri, birbirlerinden.*

Biribiri hâletinden bî-haber
Çargâ sergîn yir-idi tûfî şeker
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 5*). [*biribiri,]*

(*Mes. 30: m. 55; Mes. 99: m. 7*)

biribiri: *Birbirleri.*

Ev **biribirinüñ** içinde durak
Altısından evvel ev karşıarak
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 57*). [*biribirinüñ, -nüñ]*

(*Mes. 70: m. 19; Mes. 71: m. 67;*
Mes. 71: m. 69)

biribirine: *Birbirleriyle.*

Çırk dokuz atı dükelçügin dutar
Çamusını **biribirine** çatar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 90*). [*biribirine,]*

biribirümüz: *Birbirimiz, birlikte.*

Yöreden nâ-mahremi koruyalum
Biribirümüz-ile yorıyalum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra 12*). [*biribirümüz-ile, --ile]*

(*Mes. 88: m. 62; Mes. 88: m. 85; Mes. 98: m. 60*)

birik: *Bir araya gelmek, toplanmak, birlikte olmak.*

Pes bu ümmet hükmine **birikmedüñ**
Sen Muḥammed hem araya sığmaduñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 93*). [*birikmedüñ, -me, -düñ]*

birin: *Bir, birini; birisini.*

Biri **birin** dilememek var mıdur
Yâ ahîlk ceng ü şür u şer midür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 70, Mısra 7*). [*birin,]*

birin biñ eyledi: *Biri bin yapmak; azı çok eylemek.*

Çün mey-ile yâr şeyḫi toyladı
İşkinüñ ol mey **birin biñ eyledi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 102*). [*birin biñ eyledi, -di]*

birini: *Bir, birini; birisini.*

Birini bir tağ başında kurd yidi
Birisi ben girü dönerem didi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 45*). [*birini,]*

birisi: *Bir tanesi (Ashabın).*

Birisi eydür ki iy şeyh-i kibār
Vesveseñ gitmege bir gısl eyle var
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 1*). [*birisi,]*

birisi: *Birisi, bir tanesi.*

Birisi gūsāle tapdı iy 'azīz
Kılmadı kâfirliği dīnden temīz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 15*). [*birisi,]*

(*Mes. 5: m. 190; Mes. 11: m. 55 Mes. 11: m. 63; Mes. 11: m. 17; Mes. 11: m. 19; Mes. 11: m. 29; Mes. 16: m. 12; Mes. 22: m. 21; Mes. 43: m. 10; Mes. 53: m. 90; Mes. 96: m. 8; Mes. 101: m. 5; Mes. 101: m. 49; Mes. 107: m. 43; Mes. 107: m. 89*)

birisi: *Bir tanesi (terazilerden).*

Birisi-y-ile daħı dartam teni
Ten metā'ını daħı getürkanı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 29*). [*birisi-y-ile, --y, --ile]*

(*Mes. 81: m. 27*)

birisine: *Bir tanesi, birisi.*

Ol birisinün harīfi anda hūr
Bu **birisine** şarāb olmış tahūr
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 26*). [*birisine,]*

bī-riyā: *Yalansız, dürüst, samimi.*

Çün melekden daħı geçe **bī-riyā**
Aħı tapusından ire Tañrı'ya
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 53*). [*bī-riyā,]*

(*Mes. 100: m. 98; Mes. 110: m. 50*)

birkaç: *"Birkaç" Belgisiz sıfat.*

Sordı Yemlihā evin kim kãdadur
Kim anuñ **birkaç** silāhı bendedür
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 376*). [*birkaç,]*

birkaç: *Birkaç kez.*

Atlu anı uyğudan tüz uyarur
Bir çomağ-ıla anı **birkaç** urur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 30*). [*birkaç,]*

birkaç: *Birkaç, az sayıda.*

İlde bī-nām u nişān gezer-iken
Şārda **birkaç** kardaşı düzer-iken
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 20*). [*birkaç,]*

birkaç: *Birkaç tane.*

Benden ol yirde ki **birkaç** rīv üşe
Bir ferişteh üstine yüz div üşe
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 69*). [*birkaç,]*

(*Mes. 100: m. 99*)

birle: *İle edati.*

Guşsa vaktında bular şād oldılar
Şādılığda kaygu **birle** töldılar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 110*). [*birle,]*

(*Mes. 69: m. 124*)

birliğ: *Bir ve tek olma || Vahdet-i vücud.*

Mü'min ol kuş **birliğine** inanur
Kâfir ol kuşu kanat naqşın şanur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 23*). [*birliğine, -iñ, -e]*

birliğ: *Birlik, teklik; beraberlik.*

Āb-ı hayvān isteme dirliğ-üçün
Aşluña kavışgör **birliğ-üçün**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 22). [birliġ-üçün, --üçün]

birliġ: Bir ve tek olma.

İki görme didiler bu **birliġi**
Kendüden öl kim bulasın dirliġi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 155). [birliġi, -i]

birlik: Bir ve tek olma.

'Āşıkuñ ma 'şük-ıla **birlik-durur**
İkilik bu yolda kâfirlik-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 109). [birlik-durur, --dur, -ur]

birlik idesin: Bir olmak, birlik, beraberlik içinde olmak.

İkilig-ile ne **birlik idesin**
Çün muhanneşsin ne erlik idesin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 13). [birlik idesin, -e, -sin]

birlik kıla: Bir olmak.

Kul kaçan sultān-ıla **birlik kıla**
Kulı köydür kim kamu sultān kıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 105). [birlik kıla, -a]

birsin: Eşsiz.

Virdi **birsin** Rüstem'e kim burca ur
İşbu mihlari vü taşlara geçür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 33). [birsin,]

birün: Dışarı.

Bu hüner her ta'nadan hālī gibi
Tā men ol dāra **birün** eli gibi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 20). [birün,]

biş: Pişmek.

Ten daħı cān-ıla irişdi bile
Bir kızanda ikisi **bişdi** bile

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 90). [bişdi, -di]

(Mes. 105: m. 84)

biş: Beş.

Ben tarikatda virem **bişden** yidi
Ol esāsı gösteren şöyle didi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 63). [bişden, -den]

biş: Pişmek, olgunlaşmak.

Hām-iken çün 'ışk odından ol **bişer**
Yalvarur şeyhün ayağına düşer
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 53). [bişer, -er]

biş: Halletmek, tamamlamak || Öğrenmek (ders bağlamında).

Çün bulutlar birbirine sürtişür
Ra'd olur sen bu sebakları **bişür**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 170). [bişür, -ür]

biş akça: Beş akçe.

Sen şerī'atda iki yüzden zekāt
Viresin **biş akça** bulmaġa necāt
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 62). [biş akça,]

biş altı: Beş, altı.

Bir kişi kodi **biş altı** hurdasın
Tavuġ altına vü kız yumurdasın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 7). [biş altı,]

biş namāz: Beş vakitlik (sabah, öğle, ikindi, akşam, yatsı) namaz ibadeti.

Yüz biñ akça bir kulumaya virürem
Biş namāz andan güç-ile görürem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 78). [biş namāz,]

biş söz on söz söyleye: Beş on söz söylemek (daha fazla değil; azıcık kastedilmiştir).

Çün zarûret anı muztar eyleye
Günde ya **biş söz ya on söz söyleye**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
28). [*biş söz on söz söyleye, -ye*]

biş ü kem: *Az veya çok.*

Kimse bize serzeniş eyler-ise
Hakkumuzda **biş ü kem** söyler-ise
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra*
38). [*biş ü kem,*]

bî-sāmān: *Varlıksız, sermayesiz.*

Hâtırında kimseden kîn olmaya
'Āķ u **bî-sāmān** u hōd-bîn olmaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
96). [*bî-sāmān,*]

bîşe: *Orman.*

Bîşede yimiş ağaçları üküş
Alma yavlaķ çok u dadı ança hōş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
23). [*bîşede, -de*]

(*Mes. 66: m. 21; Mes. 66: m. 40; Mes.*
94: m. 27)

bî-şek: *Kuşkusuz.*

Çün hidāyet Taîrî'dan irdi ere
Bî-şek ol er her işi hōş başara
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra*
44). [*bî-şek,*]

(*Mes. 100: m. 43)*

bî-şer': *Dini hükümleri bilmeden.*

Er tārīķat yolına **bî-şer'** hīç
Gire mi kim olmaya ol işde pīç
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 99, Mısra*
11). [*bî-şer',*]

(*Mes. 100: m. 16)*

bî-seyr ü sükün: *Sessiz sedasız; usulca.*

İlte bir bir hālķı **bî-seyr ü sükün**
Dünyadan innā ileyhi rāci'ün

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra*
79). [*bî-seyr ü sükün,*]

bisle: *Beslemek || Sulamak.*

Bir ağaç kim acıdur cüllāb-ıla
Bisler-iseñ anı vü güllāb-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra*
46). [*bisler-iseñ, -r, --ise, -ñ*]

bismillāh: *"Allah'ın adıyla" manasında*
"Bismillāhirrahmānirrahim" sözünün
kısaltılmış şekli.

Her kim evvel söyledi Allāh dedi
Sözünñ ilkinde **Bismillāh** dedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
2). [*bismillāh,*]

(*Mes. 1: m. 2; Mes. 72: m. 1; Mes. 84:*
m. 1; Mes. 105: m. 1)

bişr-ile yemliha destānı: *Bişr ve*
Yemliha'nın hikayesi.

Hikmet-ile hırş boynını doķı
Bişr-ile Yemliha destānı oķı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra*
78). [*bişr-ile yemliha destānı,*]

bî-su'āl: *Sorgusuz, sualsiz.*

Bî-su'āl u bî-cevāb u bî-hisāb
Bî-ķitāb u bî-'anā vü bî-it'āb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
95). [*bî-su'āl,*]

bî-şübhet ü şeyn: *Kuşku ve kusurdan irak.*

Biz yola **bî-şübhet ü şeyn** irmişüz
Kim mine'l-'ilmi ile'l-'ayn irmişüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra*
31). [*bî-şübhet ü şeyn,*]

bî-şudā': *Başı ağrımayan || Dertsiz, huzurlu.*

Eyle ulu kişiyem ben **bî-şudā'**
Kim evümde her gice olur semā'
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
41). [*bî-şudā',*]

bîş-ü-kem: Çok veya az || Aşağı yukarı.

Ṭüti-y-içün karga daḥı dem-be-dem
Eydür-idi kanda olsa **bîş-ü-kem**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
54). [*bîş-ü-kem,]*

bî-sultân ola: Sultansız, padişahsız olmak.

Zîrâ çün kim mülk **bî-şultân ola**
Az zamânda memleket vîrân ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra*
13). [*bî-şultân ola,]*

bî-sütün: Direksiz.

Kim durıdan âsümânı **bî-sütün**
Pâk ola 'ammâ yekûlu'z-zâlimün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
197). [*bî-sütün,]*

bit-: Büyümek, yetişmek, ortaya çıkmak.

'Adl-ıla da'vî kılam u güç yete
Kim toḥumsuz daḥl yerlerde **bite**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra*
26). [*bite, -e]*

bit-: Bitmek, sona ermek.

Adumuz çün yidi iklimi dutar
Bir şar-ıla işümüz nite **biter**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
148). [*biter, -er]*

bit: Sona ermek, tamamlanmak.

Naḥvı deñizde elüñ kaçan duta
Maḥv olıçağın meger işüñ **bite**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra*
52). [*bite, -e]*

bit: Büyümek, yetişmek, ortaya çıkmak.

Kim benüm işüm gülistânda **biter**
Nevbahâr u bâğ u böstânda **biter**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra*
4). [*biter, -er]*

(*Mes. 60: m. 12; Mes. 66: m. 5; Mes.*
91: m. 11; Mes. 93: m. 51; Mes. 106:
m. 2)

bit: Belirmek, hasıl olmak.

Çün bunuñ korkusı öginde **biter**
Atları yirinde kor yirler yiter
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
229). [*biter, -er]*

bit: Ortaya çıkmak.

Bir zamânda kim külef **bitmiş-idi**
Bülbül anuñ vaşfın işitmiş-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
1). [*bitmiş-idi, -miş, --i, -di]*

bî-ta'ab: Zahmetsiz, zorluk çekmeden.

Bu evüñ çün bir yolu var **bî-ta'ab**
Kağrı yoldan gelmiş olasız 'aceb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra*
57). [*bî-ta'ab,]*

bî-tarîkat: Tarikat (yolu) olmadan.

Bî-tarîkat şer'e olalar refîk
İlla bî-şer' olmaya hergiz tarîk
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra*
15). [*bî-tarîkat,]*

bite işi: İş görmek; bir sonuç elde etmek.

Maḥv-ıla kırtıla deñizden kişi
Yohsa naḥv-ıla kaçan **bite işi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra*
38). [*bite işi,]*

bî-temîz: İyiyi kötüyü birbirinden ayırma

Kendüzünüñ aḥlîkda iy 'azîz
Bir 'ases-başı bilesin **bî-temîz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
562). [*bî-temîz,]*

bî-temîz: Kötü, fena; pis.

Ten-perest olunca böyle **bî-temîz**
Büt-perest olsañ delîm yig iy 'azîz

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra 9). [bī-temiz,]

bitir: Büyümek, yetişmek, ortaya çıkmak.

Kim benüm işüm gülistānda **bitir**
Nevbahār u bāğ u bōstānda **bitir**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra 3). [biter,]

bī-terāzū: Terazisiz; ölçüsüz.

Bī-terāzū sen dükān eylemegil
Māye vü söz ü ziyān eylemegil
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 191). [bī-terāzū,]

(Mes. 100: m. 7)

bitsün dili: Konuşmaya başlamak, dili açılmak, dillenmek.

Eyle ter söyleyelim bu sünbülü
Kim okıyan kişinün **bitsün dili**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 20). [bitsün dili,]

bī-tu'm: Azıksız, azığı olmayan.

Çün sözüñ **bī-tu'm** reng ü bū-durur
Ne şeker kim yir-iseñ ağu-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 11). [bī-tu'm,]

bitür: Tamamlamak, sonuçlandırmak, bitirmek.

Diğil ol ilden saña getüreyim
Ne kim işün var-ısa **bitüreyim**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 30). [bitüreyim, -eyim]

(Mes. 51: m. 8; Mes. 90: m. 21)

bitür: Bitirmek; yetiştirmek, büyütmek.

Ol çemende kim **bitürdük** lāleyi
Rāyegān itdük dükeli kāleyi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 73). [bitürdük, -dük]

bitür: Bitirmek, yapmak.

Kim-durur rızqum baña getüresi
Yā benüm işlerümi **bitüresi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 100). [bitüresi, -esi]

(Mes. 91: m. 125; Mes. 91: m. 105;
Mes. 101: m. 29)

bitürür imiş: Tamamlamak, sonuçlandırmak.

Ad-ıla **bitürür imiş** er işi
Yok hisābına-y-ımiş adsuz kişi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 265). [bitürür imiş, -ür , -i, -miş]

bī-vefā: Vefasız || Dönek, sadakatsiz (dünya/felek için).

Bī-muḥābā dehr-i mekkār ādemī
Bī-vefā dünyā vü ğaddār ādemī
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 106). [bī-vefā,]

bī-vefā: Vefasız, sadakatsiz.

Bī-vefā erden vefā istemegil
Fāni 'ālemden bekā istemegil
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 19). [bī-vefā,]

(Mes. 48: m. 7; Mes. 65: m. 91; Mes. 87: m. 16; Mes. 48: m. 7; Mes. 65: m. 91; Mes. 87: m. 16; Mes. 87: m. 23; Mes. 87: m. 1; Mes. 16: m. 100)

bī-vefālīk: Vefâsızlık, sözünde durmama, döneklik.

Çün iki yüzlü vü iki dillüyem
Bī-vefālīkla cihānda bellüyem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 18). [bī-vefālīkla, -la]

bī-vefālīk kılmazam: Vefâsızlık etmek.

Ḥalk-ıla ben cüz şafālīk kılmazam
Kimse-y-ile **bī-vefālīk kılmazam**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra 22). [bī-vefālīk kılmazam, -maz, -am]

bī-yār: Yarsız, sevgilisiz.

Sen bu elden bunlar ile n'ideyim
Bī-dil ü **bī-yār** kaçça gideyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 194*). [*bī-yār,]*

biz: Birinci çokluk şahıs zamiri, biz (Kuşlar).

Ol **bize** yavlağ yakın u fazlı bol
Biz ırağ andan hezārān sāle yol
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 31*). [*bize, -e]*

(*Mes. 6: m. 37; Mes. 39: m. 114; Mes. 39: m. 116; Mes. 39: m. 89*)

biz: Birinci çokluk şahıs zamiri, biz. (Kazlar).

Biz şusuz bir lahza şabr idemezüz
Anuñ-ıçun bir yaña gidemezüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra 7*). [*biz,]*

biz: Birinci çoğul şahıs zamiri, biz.

Gösterüñ bir göğ kīm ol māhsuz-
durur
Bizüm ilümüz niçün şāhsuz-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra 10*). [*bizüm, -üm]*

(*Mes. 4: m. 32; Mes. 4: m. 25; Mes. 5: m. 35; Mes. 5: m. 37; Mes. 5: m. 100; ; Mes. 5: m. 193; Mes. 5: m. 183; Mes. 5: m. 99; Mes. 5: m. 280; Mes. 5: m. 105; Mes. 12: m. 51; Mes. 13: m. 3; Mes. 13: m. 9; Mes. 13: m. 10; Mes. 13: m. 37; Mes. 14: m. 43; Mes. 14: m. 44; Mes. 14: m. 55; Mes. 14: m. 57; Mes. 15: m. 41; Mes. 15: m. 44; Mes. 16: m. 44; Mes. 16: m. 31; Mes. 17: m. 24; Mes. 17: m. 32; Mes. 20: m. 21; Mes. 21: m. 8; Mes. 21: m. 15; Mes. 21: m. 21; Mes. 21: m. 10; Mes. 22: m. 3; Mes. 22: m. 45; Mes. 22: m. 49; Mes. 22: m. 57; Mes. 22: m. 61; Mes. 22: m. 65; Mes. 22: m. 69; Mes. 22: m. 73; Mes. 22: m. 83; Mes. 22: m. 108; Mes. 22: m. 141; Mes. 22: m. 145; Mes. 22: m. 125; Mes. 22: m. 79; Mes. 22: m. 121; Mes. 22: m. 140; Mes. 22: m. 97; Mes. 22: m. 110; Mes. 22: m. 115; Mes. 22: m. 146; Mes. 22:*

m. 148; Mes. 22: m. 162; Mes. 22: m. 109; Mes. 22: m. 111; Mes. 22: m. 119; Mes. 22: m. 120; Mes. 22: m. 144; Mes. 22: m. 147; Mes. 24: m. 26; Mes. 26: m. 27; Mes. 26: m. 28; Mes. 26: m. 5; Mes. 27: m. 63; Mes. 27: m. 64; Mes. 27: m. 87; Mes. 27: m. 72; Mes. 27: m. 74; Mes. 27: m. 77; Mes. 27: m. 68; Mes. 27: m. 80; Mes. 27: m. 82; Mes. 27: m. 83; Mes. 27: m. 85; Mes. 27: m. 69; Mes. 27: m. 89; Mes. 28: m. 21; Mes. 28: m. 22; Mes. 30: m. 100; Mes. 30: m. 114; Mes. 30: m. 115; Mes. 30: m. 142; Mes. 30: m. 130; Mes. 31: m. 43; Mes. 31: m. 12; Mes. 32: m. 43; Mes. 32: m. 73; Mes. 32: m. 186; Mes. 32: m. 187; Mes. 32: m. 76; Mes. 32: m. 36; Mes. 32: m. 74; Mes. 32: m. 51; Mes. 32: m. 75; Mes. 36: m. 31; Mes. 38: m. 5; Mes. 38: m. 12; Mes. 38: m. 23; Mes. 38: m. 15; Mes. 39: m. 49; Mes. 39: m. 83; Mes. 39: m. 84; Mes. 39: m. 93; Mes. 39: m. 109; Mes. 39: m. 113; Mes. 40: m. 49; Mes. 41: m. 2; Mes. 44: m. 27; Mes. 47: m. 29; Mes. 47: m. 116; Mes. 50: m. 113; Mes. 50: m. 125; Mes. 50: m. 137; Mes. 50: m. 111; Mes. 50: m. 110; Mes. 50: m. 109; Mes. 51: m. 19; Mes. 51: m. 17; Mes. 53: m. 1; Mes. 53: m. 3; Mes. 53: m. 141; Mes. 57: m. 35; Mes. 60: m. 17; Mes. 60: m. 21; Mes. 60: m. 25; Mes. 60: m. 32; Mes. 60: m. 51; Mes. 60: m. 56; Mes. 60: m. 93; Mes. 60: m. 109; Mes. 60: m. 26; Mes. 60: m. 54; Mes. 60: m. 81; Mes. 63: m. 65; Mes. 63: m. 192; Mes. 65: m. 115; Mes. 66: m. 1; Mes. 66: m. 104; Mes. 66: m. 143; Mes. 66: m. 149; Mes. 66: m. 152; Mes. 66: m. 145; Mes. 66: m. 13; Mes. 66: m. 134; Mes. 66: m. 149; Mes. 66: m. 154; Mes. 66: m. 129; Mes. 66: m. 132; Mes. 66: m. 142; Mes. 66: m. 135; Mes. 66: m. 137; Mes. 66: m. 138; Mes. 67: m. 10; Mes. 69: m. 115; Mes. 69: m. 207; Mes. 69: m. 245; Mes. 69: m. 246; Mes. 69: m. 239; Mes. 69: m. 239; Mes. 69: m. 88; Mes. 69: m. 203; Mes. 69: m. 209; Mes. 70: m. 6; Mes. 72: m. 415; Mes. 72: m. 116; Mes. 72: m. 392; Mes. 75: m. 77; Mes. 75: m. 81; Mes. 75: m. 49; Mes. 75: m. 69; Mes. 75: m. 70; Mes. 75: m. 75; Mes. 75: m. 86; Mes. 75: m. 90; Mes. 75: m. 92; Mes. 75: m. 65; Mes. 75: m. 66; Mes. 78: m. 48; Mes. 81: m. 161; Mes. 83: m. 21; Mes. 83: m. 22; Mes. 85: m. 25; Mes. 85: m. 38; Mes. 85: m. 27; Mes. 85: m. 33; Mes. 85: m. 26; Mes. 85:

85: m. 152; Mes. 85: m. 24; Mes. 87: m. 21; Mes. 88: m. 17; Mes. 88: m. 61; Mes. 88: m. 83; Mes. 88: m. 72; Mes. 88: m. 11; Mes. 88: m. 19; Mes. 88: m. 20; Mes. 88: m. 64; Mes. 88: m. 59; Mes. 88: m. 95; Mes. 88: m. 18; Mes. 90: m. 25; Mes. 91: m. 121; Mes. 91: m. 177; Mes. 91: m. 65; Mes. 91: m. 278; Mes. 91: m. 279; Mes. 91: m. 280; Mes. 91: m. 283; Mes. 91: m. 299; Mes. 91: m. 274; Mes. 92: m. 8; Mes. 95: m. 27; Mes. 98: m. 64; Mes. 98: m. 67; Mes. 98: m. 66; Mes. 98: m. 65; Mes. 99: m. 17; Mes. 100: m. 60; Mes. 102: m. 2; Mes. 104: m. 31; Mes. 105: m. 61; Mes. 105: m. 31; Mes. 111: m. 75; Mes. 111: m. 45; Mes. 111: m. 46; Mes. 5: m. 256)

biz: Birinci çokluk şahıs zamiri, biz. (tavşanlar yerine).

Kim bu sultān itleri ança **bizi**
Dutdılar kim an-ıla oldı yazı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 15). [bizi, -i]

(Mes. 60: m. 19; Mes. 91: m. 171)

biz: Biz, (Allah).

Biz yaratduğ biz bilevüz ulları
Kim girü bizden yaadur yolları
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 95). [biz,]

(Mes. 78: m. 95; Mes. 78: m. 96)

biz: Biz (kullar).

Biz perişān-hāl ü sen perverdigār
Biz günehlüler ü sen āmurz-gār
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 101). [biz,]

(Mes. 78: m. 102; Mes. 98: m. 63)

biz: Biz || Hayvanlar.

amusı and içdiler kim bir ikār
Pādiāhu günde **bizde** aı var
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 128). [bizde, -de]

(Mes. 91: m. 130)

biz: Birinci çokluk şahıs zamiri, biz. || Sımurg.

Şimdi kim siz **biz**, siz ü biz hem
sizüz
Siz aradan gitdünüz amu bizüz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 135). [biz,,]

(Mes. 107: m. 136)

biz daı: Biz de.

Biz daı i niteligin bilelüm
İlla bunlaru-ıla bir olalum
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 159). [biz daı,]

(Mes. 39: m. 112; Mes. 63: m. 169; Mes. 41: m. 4)

biz daı: Biz de.

Anı Tümkı üretinde **biz daı**
Söyledük bülbül gibi Tarı aı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 29). [biz daı,]

biz ki: Biz ki.

Biz ki bülbül yüregini talaruz
Güllerü tiz öldüğüne ağlaruz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 15). [biz ki,]

bizār ola: Rahatsız olmak, bıkmak, bezmek.

Cāndan istedi ki key **bizār ola**
İstemedi kim arada 'ār ola
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 17). [bizār ola, -a]

bizār olasım: Rahatsız olmak, bıkmak, bezmek.

Ümmetüden eyle **bizār olasım**
Kim yazularına ayrān alasım
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 25). [bizār olasım, -asım]

bizden: Biz; bizim tarafımızdan.

Kim Ayas'ı işbu sâ'at görevar
Şayru olmuş **bizden** anı soravar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 10*). [*bizden,]*

bizden artuk: Bizden başka.

Şanma kim şârda kişiler çok-durur
Bizden artuk şârda kimse yok-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 140*). [*bizden artuk,]*

bize: "Biz" zamirinin yönelme eki almış şekli (âşıklar yerine).

Degme kişi şarda bir manşıb dutar
Bize Gülşehrî didükleri yiter
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 172*). [*bize,]*

bize: "Biz" zamirinin yönelme eki almış şekli.

Yola varmağa ne bunça ivelüm
Bize bir gül gösterün kim sevelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra 18*). [*bize,]*

(*Mes. 10: m. 51; Mes. 11: m. 57; Mes. 11: m. 62; Mes. 14: m. 76; Mes. 16: m. 114; Mes. 75: m. 94*)

bize: Birinci çokluk şahıs zamiri (Kuşlar).

Kim **bize** bir pâdişâh-ı nâmdâr
Gerek-idi vü bir ulu şehriyâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra 7*). [*bize,]*

bize: Bize, (insanlara, kullara).

Bize uçmak viriser Tañrı diyü
Yimeyeler tamu odından kayu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 47*). [*bize,]*

bize dahı: Bize de.

Bize dahı eydüñ anı alalum
Sençileyin kamu tâcir olalum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 41, Mısra 7*). [*bize dahı,]*

(*Mes. 91: m. 276*)

bî-zür eyleye: Güçsüz kalmak.

Zâl'ı bu zilzâl **bî-zür eyleye**
Rüstem'i bu mâra bir mür eyleye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 21*). [*bî-zür eyleye,]*

bî-zür ola: Güçsüz olmak.

Şîr bu peygülda **bî-zür ola**
Mâr bunda gelür-ise mür ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 215*). [*bî-zür ola, -a]*

bizüm: Bizim.

Şeyh eydür çün behiştî yüzlü yâr
Bizüm oldı cennet oldı rüzigâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 12*). [*bizüm,]*

(*Mes. 93: m. 2*)

bizüm: Biz. || Aşıklar (Bülbül).

Her gün işümüz **bizüm** gülğul-durur
Sevdüğümüz dünyada bir gül-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra 11*). [*bizüm,]*

bizüm gibi: Bizim gibi.

Kimse **bizüm gibi** müflis görmedi
Kim elümüz hiçe dahı irmedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 87*). [*bizüm gibi,]*

boğaz: Vücutta boyun bölgesinde bulunan organ, boğaz.

Boğazından müdde'ileri aşuñ
Ğaybet iden kişinüñ dilin kesüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra 13*). [*boğazından, -in, -dan]*

(Mes. 66: m. 75)

boğazuma degin geldi: Boğazıma kadar gelmek.

Ança almalar çürüğinden yidi
Kim **boğazuma degin geldi** didi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 42*). [*boğazuma degin geldi, -di*]

boğul: Boğulmak.

‘Işık çün gitdi Şaṭṭ’a girür-iseñ
Boğulasın bir kadem urur-ısañ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 40*). [*boğulasın, -a, -sın*]

(Mes. 9: m. 44; Mes. 27: m. 118; Mes. 91: m. 249)

boğuz: Boğaz.

Ol **boğuz** kim loğmayı tārāc ider
Ṭab’ını dārūlara muḥtāc ider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 79*). [*boğuz,]*

bol: Çok, çok(ça).

Ğuşşalar geldi baña **bol** ilerü
Gelmedi bunuñ gibi yol ilerü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 43, Mısra 7*). [*bol,]*

(Mes. 105: m. 92)

bol: Çok, fazla.

Ol bize yavlağ yakın u fazlı **bol**
Biz ırağ andan hezārān sāle yol
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 31*). [*bol,]*

(Mes. 5: m. 76; Mes. 72: m. 438; Mes. 102: m. 14; Mes. 107: m. 143)

bōstān: Bahçe. || Yer.

Bu meşel kīm ‘ālemüñ **bōstāndur**
Muştafā oğlanlığı destānidur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 45*). [*bōstānidur, -i, -dur*]

(Mes. 7: m. 20; Mes. 8: m. 25; Mes. 26: m. 31; Mes. 29: m. 43; Mes. 39: m. 23)

bōstān: Bahçe || Cennet.

Bāğ arasındaki **bōstāndur** yüzi
Şanasın kim bir gülistāndur yüzi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 11*). [*bōstāndur, -dur*]

(Mes. 72: m. 431)

bōstān: Çiçek ve ağaç yetiştirilen yer, bahçe.

Reşkümüz yok bülbül ü destānlara
Çün ırakdan bağaruz **bōstānlara**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra 24*). [*bōstānlara, -lar, -a*]

(Mes. 72: m. 13; Mes. 93: m. 29; Mes. 101: m. 93; Mes. 60: m. 114)

boyalu: Boyalı, renkli.

Gevher āhir **boyalu** bir taş olur
Bir taş için neye bağruñ baş olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 3*). [*boyalu,]*

boyn: Gövdenin başla omuz arasında kalan bölgesi, boyun.

Büt-perestüñ başını kesmek gerek
Kendü bütün **boynına** asmağ gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 20*). [*boynına, -ın, -a*]

(Mes. 10: m. 136; Mes. 12: m. 110; Mes. 12: m. 118; Mes. 14: m. 54; Mes. 30: m. 189; Mes. 58: m. 19; Mes. 93: m. 6; Mes. 30: m. 16)

boynın ur-: Boynunu vurmak || Öldürmek.

Yüzebilmeyen kişi nite gire
Şaṭṭ’a vü kendüzinüñ **boynın ura**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 42*). [*boynın ura, -a*]

(Mes. 77: m. 18; Mes. 31: m. 2; Mes. 90: m. 34)

boynun uzattı: *Boynunu uzatmak.*

Oğlan ol dem gök dapa bağıdı girü
Güldi vü **boynun uzattı** ilerü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 42*). [*boynun uzattı, -tı*]

boynundan asılmak: *Boynundan asmak || Öldürmek.*

Anda kim her bir işi kılmak gerek
Oğrıya **boynundan asılmak** gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 10*). [*boynundan asılmak,]*

boynunu dokı: *Boynunu kesmek; başını vurmak.*

Hikmet-ile hırş **boynunu dokı**
Bişr-ile Yemliha destânın okı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 77*). [*boynunu dokı, -ı*]

boynunu ura-y-ıduñ: *Boynunu vurmak, öldürmek.*

Bilse-y-ıduñ yurtı kim şora-y-ıduñ
Yüz kişinüñ **boynunu ura-y-ıduñ**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 550*). [*boynunu ura-y-ıduñ, -a, --y, --ı, -du, -ñ-a, --y, --ı, -duñ*]

boynuma urıcağ: *Boyna takmak.*

Ben ki **boynuma urıcağ** kibr ü menî
Oldum evvel Hâk ta 'âlâ düşmeni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 73*). [*boynuma urıcağ, -ıcağ*]

boynumu ura: *Başını kesmek, canını almak.*

Çünkü benüm **boynumu** ol şâh **ura**
Kim-durur kim beni andan kırtara
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 57*). [*boynumu ura, -a*]

boynuñda kalmışdur: *(Vebâli) boynunda kalmak. İşlediği suçun sorumluluğunu üstlenmek, taşımak.*

Çamu aşşından kim eyledüñ ziyân
Maşleme **boynuñda kalmışdur**
hemân (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 36*). [*boynuñda kalmışdur, -mı, -dur*]

boyun: *Gövdenin başla omuz arasında kalan bölgesi, boyun.*

Bendi çün çekilmege düzüliser
Bend-ile **boynuñ** bile üzüliser
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 16*). [*boynuñ, -uñ*]

boz: *Boz renk; beyaz, açık kurşuni, kır.*

Birisi eydür ki **boz-ıdı** atı
Kızıl altun cümle anuñ âleti
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 133*). [*boz-ıdı, --ı, -dı*]

bön kişi: *Budala, ahmak, saf kişi(ler).*

Bön kişi zeyreklere çok aldana
Zeyrek ol aldamağı key iş şana
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 17*). [*bön kişi,]*

(*Mes. 90: m. 20*)

börk: *Şapka, baş giyimi.*

İster-isem kim kişiye kaçd idem
Börki altından başını iledem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 18*). [*börki, -i*]

börk urındı: *Başlık takmak.*

Ol vezîr ol gice geydi bir keçe
Börk urındı kim çıka şekli heçe
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 54*). [*börk urındı, -dı*]

böyle: *Böyle, bu şekilde.*

Buñı irakdan nite bildüñ 'aceb
Kim kılırsın **böyle** ta 'rîfin taleb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 148*). [*böyle,]*

(Mes. 5: m. 175; Mes. 10: m. 137; Mes. 10: m. 140; Mes. 12: m. 36; Mes. 12: m. 186; Mes. 12: m. 186; Mes. 12: m. 189; Mes. 13: m. 9; Mes. 14: m. 73; Mes. 16: m. 129; Mes. 47: m. 57; Mes. 53: m. 86; Mes. 54: m. 81; Mes. 54: m. 83; Mes. 63: m. 22; Mes. 63: m. 81; Mes. 69: m. 52; Mes. 69: m. 243; Mes. 72: m. 184; Mes. 72: m. 204; Mes. 80: m. 9; Mes. 81: m. 59; Mes. 84: m. 92; Mes. 85: m. 18; Mes. 85: m. 37; Mes. 92: m. 8; Mes. 101: m. 88)

böyle: Bu şekilde; bu derece.

Kimse **böyle** tatlı söz söylemedi
Kimse bundan yig kitab eylemedi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 37). [böyle,]

böyle: Öyle...ki.

Bu mesel **böyle** şeker-eşân u ter
Dâsitân-ı Şeyh-i San'an'dur meger
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 59). [böyle,]

böyle: Böyle, bu tarzda.

Böyle ter dîbâce vü datlı şeker
Husrev ü Şîrîn sözi ola meger
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 37). [böyle,]

(Mes. 72: m. 536)

böyle: Bu derece, böylesi.

Böyle gökçek yavrılar kim bende var
İy Müsülmânlar bir eydüñ kanda var
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 21). [böyle,]

böyle: Böyle, bu şekilde yapmak.

Dimek olur sen dahı **böyleylegil**
Kurtılasın kendüzüñ şöyleylegil
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 151). [böyleylegil, -yle, -gil]

böyle: Böyle, bu şekilde. (Anlatıldığı gibi).

Bu hikâyet **böyle** şîrîn **böyle** ter
Husrev ü Şîrîn sözi ola meger
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra 25). [böyle,]

(Mes. 88: m. 53; Mes. 46: m. 25; Mes. 46: m. 27)

böyle ola: Bunun gibi olmak, buna benzer olmak.

Şaru kızıl şüreti **böyle ola**
Dir-idi vü gök yeşil eyle ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 27). [böyle ola, -a]

böyle uz: Böylece, bu şekilde.

Sen tenüñ üstine dîttersin henüz
Cânı kaçan terk idesin **böyle uz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 2). [böyle uz,]

bu: Bu, işaret sıfatı.

Niçe **bu** Gülşehrî her murğı bula
Murğı terk itsüñ ki sîmurğı bula
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 43). [bu,]

(Mes. 1: m. 16; Mes. 1: m. 29; Mes. 3: m. 19; Mes. 4: m. 11; Mes. 4: m. 16; Mes. 4: m. 33; Mes. 4: m. 34; Mes. 4: m. 36; Mes. 4: m. 45; Mes. 5: m. 15; Mes. 5: m. 45; Mes. 5: m. 101; Mes. 5: m. 107; Mes. 5: m. 119; Mes. 5: m. 150; Mes. 5: m. 204; Mes. 5: m. 233; Mes. 5: m. 276; Mes. 5: m. 315; Mes. 5: m. 319; Mes. 6: m. 2; Mes. 8: m. 25; Mes. 9: m. 27; Mes. 10: m. 2; Mes. 10: m. 33; Mes. 10: m. 37; Mes. 10: m. 41; Mes. 10: m. 42; Mes. 10: m. 50; Mes. 10: m. 52; Mes. 10: m. 150; Mes. 10: m. 151; Mes. 11: m. 18; Mes. 11: m. 34; Mes. 11: m. 40; Mes. 12: m. 7; Mes. 12: m. 11; Mes. 12: m. 12; Mes. 12: m. 43; Mes. 12: m. 161; Mes. 12: m. 169; Mes. 12: m. 193; Mes. 14: m. 75; Mes. 15: m. 77; Mes. 15: m. 92; Mes. 16: m. 115; Mes. 16: m. 121; Mes. 18: m. 29; Mes. 22: m. 101; Mes. 22: m. 102; Mes. 22: m. 123; Mes. 22: m. 153; Mes. 23: m. 18; Mes. 23: m. 24; Mes. 25: m. 16; Mes. 25: m. 17;

Mes. 25: m. 32; Mes. 25: m. 47; Mes. 25: m. 70; Mes. 25: m. 75; Mes. 25: m. 76; Mes. 25: m. 89; Mes. 25: m. 93; Mes. 26: m. 19; Mes. 26: m. 31; Mes. 27: m. 45; Mes. 27: m. 67; Mes. 27: m. 68; Mes. 27: m. 69; Mes. 27: m. 71; Mes. 27: m. 72; Mes. 27: m. 74; Mes. 27: m. 83; Mes. 27: m. 85; Mes. 27: m. 117; Mes. 28: m. 31; Mes. 28: m. 32; Mes. 29: m. 43; Mes. 30: m. 10; Mes. 30: m. 19; Mes. 30: m. 79; Mes. 30: m. 97; Mes. 30: m. 138; Mes. 30: m. 165; Mes. 30: m. 181; Mes. 30: m. 183; Mes. 30: m. 186; Mes. 30: m. 187; Mes. 30: m. 193; Mes. 30: m. 203; Mes. 30: m. 215; Mes. 30: m. 217; Mes. 30: m. 218; Mes. 30: m. 231; Mes. 30: m. 235; Mes. 30: m. 274; Mes. 30: m. 278; Mes. 30: m. 286; Mes. 31: m. 17; Mes. 32: m. 51; Mes. 32: m. 55; Mes. 32: m. 83; Mes. 32: m. 109; Mes. 32: m. 153; Mes. 32: m. 154; Mes. 32: m. 155; Mes. 32: m. 164; Mes. 32: m. 168; Mes. 32: m. 171; Mes. 32: m. 186; Mes. 32: m. 36; Mes. 32: m. 43; Mes. 32: m. 44; Mes. 33: m. 4; Mes. 34: m. 23; Mes. 34: m. 25; Mes. 34: m. 29; Mes. 34: m. 30; Mes. 39: m. 21; Mes. 39: m. 28; Mes. 39: m. 41; Mes. 39: m. 52; Mes. 39: m. 83; Mes. 39: m. 95; Mes. 40: m. 46; Mes. 40: m. 56; Mes. 40: m. 58; Mes. 40: m. 59; Mes. 41: m. 1; Mes. 42: m. 4; Mes. 43: m. 12; Mes. 43: m. 17; Mes. 43: m. 19; Mes. 46: m. 2; Mes. 46: m. 25; Mes. 46: m. 27; Mes. 47: m. 65; Mes. 47: m. 74; Mes. 47: m. 90; Mes. 47: m. 98; Mes. 47: m. 103; Mes. 47: m. 110; Mes. 47: m. 130; Mes. 48: m. 9; Mes. 50: m. 11; Mes. 50: m. 23; Mes. 50: m. 29; Mes. 50: m. 49; Mes. 50: m. 55; Mes. 50: m. 77; Mes. 50: m. 135; Mes. 52: m. 21; Mes. 52: m. 24; Mes. 53: m. 38; Mes. 53: m. 41; Mes. 53: m. 54; Mes. 53: m. 73; Mes. 53: m. 74; Mes. 53: m. 77; Mes. 53: m. 83; Mes. 53: m. 84; Mes. 53: m. 90; Mes. 53: m. 101; Mes. 53: m. 102; Mes. 54: m. 64; Mes. 55: m. 12; Mes. 56: m. 19; Mes. 56: m. 47; Mes. 56: m. 48; Mes. 56: m. 49; Mes. 56: m. 50; Mes. 60: m. 10; Mes. 60: m. 15; Mes. 60: m. 34; Mes. 62: m. 21; Mes. 63: m. 25; Mes. 63: m. 26; Mes. 63: m. 27; Mes. 63: m. 28; Mes. 63: m. 83; Mes. 63: m. 95; Mes. 63: m. 97; Mes. 63: m. 139; Mes. 63: m. 171; Mes. 63: m. 179; Mes. 63: m. 212; Mes. 64: m. 1; Mes. 65: m. 35; Mes. 65: m. 74; Mes. 65: m. 118; Mes. 66: m. 5; Mes. 66:

m. 9; Mes. 66: m. 10; Mes. 66: m. 11; Mes. 66: m. 79; Mes. 66: m. 81; Mes. 66: m. 99; Mes. 66: m. 127; Mes. 66: m. 143; Mes. 66: m. 146; Mes. 66: m. 154; Mes. 67: m. 10; Mes. 68: m. 53; Mes. 68: m. 71; Mes. 68: m. 75; Mes. 69: m. 156; Mes. 69: m. 182; Mes. 69: m. 183; Mes. 69: m. 187; Mes. 69: m. 189; Mes. 69: m. 193; Mes. 69: m. 197; Mes. 69: m. 204; Mes. 69: m. 216; Mes. 69: m. 229; Mes. 69: m. 234; Mes. 69: m. 17; Mes. 69: m. 18; Mes. 69: m. 50; Mes. 69: m. 140; Mes. 69: m. 153; Mes. 70: m. 2; Mes. 71: m. 17; Mes. 71: m. 19; Mes. 71: m. 45; Mes. 71: m. 63; Mes. 72: m. 19; Mes. 72: m. 21; Mes. 72: m. 83; Mes. 72: m. 142; Mes. 72: m. 149; Mes. 72: m. 155; Mes. 72: m. 157; Mes. 72: m. 159; Mes. 72: m. 161; Mes. 72: m. 162; Mes. 72: m. 21; Mes. 72: m. 149; Mes. 72: m. 155; Mes. 72: m. 157; Mes. 72: m. 159; Mes. 72: m. 161; Mes. 72: m. 162; Mes. 72: m. 164; Mes. 72: m. 170; Mes. 72: m. 177; Mes. 72: m. 180; Mes. 72: m. 197; Mes. 72: m. 177; Mes. 72: m. 197; Mes. 72: m. 205; Mes. 72: m. 211; Mes. 72: m. 214; Mes. 72: m. 229; Mes. 72: m. 271; Mes. 72: m. 273; Mes. 72: m. 278; Mes. 72: m. 311; Mes. 72: m. 316; Mes. 72: m. 318; Mes. 72: m. 326; Mes. 72: m. 355; Mes. 72: m. 367; Mes. 72: m. 439; Mes. 72: m. 495; Mes. 72: m. 523; Mes. 72: m. 564; Mes. 72: m. 566; Mes. 73: m. 3; Mes. 73: m. 25; Mes. 74: m. 30; Mes. 75: m. 12; Mes. 75: m. 13; Mes. 75: m. 35; Mes. 75: m. 41; Mes. 75: m. 67; Mes. 76: m. 15; Mes. 77: m. 9; Mes. 77: m. 31; Mes. 78: m. 93; Mes. 79: m. 8; Mes. 80: m. 31; Mes. 81: m. 19; Mes. 81: m. 20; Mes. 81: m. 33; Mes. 81: m. 35; Mes. 81: m. 65; Mes. 81: m. 87; Mes. 81: m. 153; Mes. 81: m. 155; Mes. 81: m. 162; Mes. 81: m. 185; Mes. 82: m. 15; Mes. 83: m. 28; Mes. 84: m. 3; Mes. 84: m. 31; Mes. 84: m. 45; Mes. 84: m. 67; Mes. 84: m. 93; Mes. 84: m. 114; Mes. 84: m. 127; Mes. 84: m. 150; Mes. 85: m. 92; Mes. 85: m. 155; Mes. 85: m. 156; Mes. 85: m. 159; Mes. 85: m. 178; Mes. 85: m. 19; Mes. 88: m. 15; Mes. 88: m. 52; Mes. 88: m. 54; Mes. 88: m. 57; Mes. 89: m. 5; Mes. 91: m. 45; Mes. 91: m. 68; Mes. 91: m. 71; Mes. 91: m. 72; Mes. 91: m. 117; Mes. 91: m. 144; Mes. 91: m. 175; Mes. 91: m. 188; Mes. 91: m.

214; Mes. 91: m. 258; Mes. 91: m. 289; Mes. 91: m. 299; Mes. 91: m. 15; Mes. 93: m. 59; Mes. 95: m. 1; Mes. 95: m. 2; Mes. 95: m. 14; Mes. 95: m. 25; Mes. 95: m. 26; Mes. 95: m. 28; Mes. 97: m. 30; Mes. 97: m. 40; Mes. 98: m. 11; Mes. 98: m. 67; Mes. 99: m. 3; Mes. 100: m. 96; Mes. 101: m. 64; Mes. 101: m. 69; Mes. 100: m. 93; Mes. 103: m. 4; Mes. 103: m. 6; Mes. 103: m. 9; Mes. 104: m. 21; Mes. 104: m. 21; Mes. 104: m. 22; Mes. 104: m. 23; Mes. 104: m. 24; Mes. 104: m. 26; Mes. 104: m. 41; Mes. 104: m. 42; Mes. 104: m. 53; Mes. 105: m. 35; Mes. 105: m. 61; Mes. 105: m. 120; Mes. 107: m. 11; Mes. 107: m. 105; Mes. 107: m. 114; Mes. 107: m. 107; Mes. 107: m. 147; Mes. 107: m. 151; Mes. 111: m. 1; Mes. 111: m. 1; Mes. 111: m. 11; Mes. 111: m. 35; Mes. 111: m. 68; Mes. 111: m. 75; Mes. 111: m. 78; Mes. 111: m. 83; Mes. 111: m. 87)

bu: "Bu" işaret zamiri.

İlla **bu** ol Tañrı'dan söyler kim ol
Gösterür peygâberine togru yol
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 173). [bu,]

(Mes. 5: m. 173; Mes. 5: m. 176; Mes. 6: m. 4; Mes. 6: m. 8; Mes. 22: m. 26; Mes. 27: m. 55; Mes. 30: m. 46; Mes. 30: m. 162; Mes. 30: m. 219; Mes. 30: m. 43; Mes. 32: m. 122; Mes. 47: m. 122; Mes. 50: m. 90; Mes. 50: m. 92; Mes. 50: m. 94; Mes. 50: m. 91; Mes. 50: m. 93; Mes. 50: m. 89; Mes. 50: m. 78; Mes. 53: m. 98; Mes. 60: m. 68; Mes. 60: m. 38; Mes. 60: m. 71; Mes. 60: m. 69; Mes. 66: m. 28; Mes. 69: m. 234; Mes. 71: m. 55; Mes. 71: m. 65; Mes. 72: m. 416; Mes. 72: m. 511; Mes. 72: m. 235; Mes. 78: m. 67; Mes. 81: m. 78; Mes. 95: m. 4)

bu: Bu kişi. (Sahibi).

Bu aña etleri yidürür-idi
Kendünün şükrini didürür-idi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 59, Mısra 5). [bu,]

bu: Bu şeye, bu duruma.

Söz **buña** irdi ki hergiz bir kişi
Bağlaya mı şahşa bir yalan işi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 39). [buña, -ña]

bu: "Bu" işaret zamiri. (tacı).

Halkuñ arasında bırağdum anı
Kim ferişteh geldi vü qodı **bunı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 78). [bunı, -nı]

bu: Bu, işaret sıfatı (Gülşehrî).

Adı **bu** da vîlere hâkîm ola
Kim **bu** şeyh olmaz-ısa yâ kim ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 72). [bu,]

bü alî sînâ: İbn-i Sina. İbn-i Sina (980-1037)
daha çok felsefe ve tıp alanlarında tanınan bir bilim adamıdır.

Bu beyân kim hüş 'ibârâtındadır
Bü Alî Sînâ işârâtındadır
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 126). [bü alî sînâ,]

(Mes. 72: m. 124)

bu arada: Buraya.

Avçılar gömdi küpi **bu arada**
Kim bu avlar kim gezerler burada
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 317). [bu arada,]

bu aradan: Buradan.

Yemlihâ eydür delîm söyleme dur
Bu aradan birez ol yaña otur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 334). [bu aradan,]

bu belâdan: Bu eziyet, sıkıntı.

Yâ beni bir kezde öldür bileyim
Bu belâdan cân virüp kırtılayım
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 56). [bu belâdan, -dan]

bu beyân: *Bu söz, ifade.*

Bu beyân kim h̄oş ‘ibārâtındadır
Bū Alī Sīnā işārâtındadır
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 125*). [*bu beyân,]*

(*Mes. 66: m. 4*)

bu cādūyı: *Bu büyücü.*

Kim **bu cādūyı** göricek añladuñ
Kişinüñ put tapduğıni tañladuñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 205*). [*bu cādūyı, -y, -ı]*

bu cihān: *Bu dünya.*

Bizde oldu **bu cihān** fahrı tamām
Ol cihāni Tañrı bile ve's-selām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 239*). [*bu cihān,]*

(*Mes. 5: m. 191*)

bu dem: *Şimdi.*

Pādişāh eydür neye güldüñ **bu dem**
Kim vücūduñ olısar küllī ‘adem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 43*). [*bu dem,]*

bu derd: *Bu sıkıntı.*

Gün kanı kim gice pāyāna ire
Kim meger **bu derd** dermāna ire
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 158*). [*bu derd,]*

(*Mes. 10: m. 164*)

bu düni: *Bu gece.*

Büşr eydür Tañrı bile **bu düni**
Kim nenüñdür yoħsa kim bile anı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 193*). [*bu düni, -i]*

bu dünyāda: *Bu dünyada.*

Hüdhüd eydür ğarra olmağıl aña
Kim Hümā dirler **bu dünyāda** saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 2*). [*bu dünyāda, -da]*

(*Mes. 18: m. 17 Mes. 19: m. 37 Mes. 24: m. 2*)

bu dünyede: *Bu dünya. (Fani dünya hayatı bağlamında).*

Āb-ı hayvān istemedin bes n'ide
Hızr kim bākī ğala **bu dünyede**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 10*). [*bu dünyede, -de]*

bu gice: *Bu gece.*

Büşr'e eydür Yemlihā kim iy hoca
Ķanğı ılduz gicesidür **bu gice**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 192*). [*bu gice,]*

(*Mes. 10: m. 138; Mes. 10: m. 142; Mes. 11: m. 4; Mes. 10: m. 139*)

bu gül: *Bu gül || Mantıku't-tayr.*

Yidi yüz on yidi yıl olmış-ıdı
Hicrete kim **bu gül** açılmış-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 18*). [*bu gül,]*

(*Mes. 111: m. 57*)

bu güne: *Bugün.*

İkisi şükrāne kim ol baş için
Bu güne ğala vü terk olmaya dün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 66*). [*bu güne, -e]*

bu hāl: *Bu durum.*

Sen getürmegil meniyyet kim **bu hāl**
Aña düşdi vü saña ola muħāl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 211*). [*bu hāl,]*

(*Mes. 88: m. 107; Mes. 13: m. 40*)

bu hâletde: *Bu durum, bu vaziyet içinde.*

Ağlamak gerek ki **bu hâletde** cân
Olısar endâmuñ içinden revân
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
45). [*bu hâletde,]*

bu hâleti: *Bu vaziyeti.*

Hem-nişînler gördiler **bu hâleti**
Hâsret-ile ağladılar key katı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra*
47). [*bu hâleti, -i]*

bu ilde: *Bu ülkede.*

‘Ârife çün ol maķâmât eyledi
Anda bu sözi **bu ilde** söyledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
128). [*bu ilde, -de]*

bu iş: *Bu iş, bu durum.*

Nite baña bula-y-ıduñ sen zafer
Höd **bu iş** böyle gerek-idi meger
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
18). [*bu iş,]*

(*Mes. 14: m. 42; Mes. 27: m. 73*)

bu iş: *Bu iş. (Yüzme).*

Bizde **bu iş** kim şuda añlanuruz
Anamuzdan hâşıl oldı sanuruz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
77). [*bu iş,]*

bu iş için: *Bu iş için (ârif olma).*

Fikreti ‘ulvî yolında yöriye
Dünyada ol **bu iş için** döriye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
30). [*bu iş için,]*

bu işde: *Bu işe, bu duruma.*

‘İlm kanı kim **bu işde** şabr idem
Girü koyup kendü işüme gidem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
153). [*bu işde, -de]*

bu işde: *Bu iş(ler)de.*

Birisi eydür ki iy pîr-i köhün
Tevbe kıl yokdur **bu işde** bîh ü bün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
20). [*bu işde,]*

(*Mes. 101: m. 14; Mes. 90: m. 41*)

bu işde: *Bu iş. (Yüzme).*

Çünkü sen **bu işde** kem sermâyesin
Bes bize ana degülsin dâyesin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
79). [*bu işde, -de]*

bu işden: *Bu iş, bu durum.*

Bil ki **bu işden** ki ben başarmışam
Kamuñuzuñ cânını kırtarmışam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
291). [*bu işden, -den]*

bu işden: *Bu işten (dolayı).*

Birisi eydür ki yârânlar ‘azîm
Şayru oldılar **bu işden** ü şakîm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
56). [*bu işden, -den]*

bu işe: *Bu duruma.*

Kamusı hayrân kalurlar **bu işe**
Her biri başın urur taşdan taşta
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
283). [*bu işe,]*

(*Mes. 25: m. 48*)

bu işi: *Bu işi.*

Biri eydür kamusun şol bir kişi
Yoldan iletirdi vü düzdi **bu işi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
208). [*bu işi,]*

(*Mes. 63: m. 234; Mes. 12: m. 218*)

bu işi: *Bu iş. (Günde bir av getirme işi).*

İlla siz **bu işi** bitürmeyesiz
Kavlüñüz yirine getürmeyesiz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 125*). [*bu işi, -i*]

bu işi: *Bu iş (yüzme işi).*

Yavrılar eydür bunu biz bilmezüz
Bu işi biz öğrenüben kılmazuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 64*). [*bu işi, -i*]

bu kadar: *Bu kadar, -çok fazla anlamında-*

Hüdhüd eydür gâfil olmak hōş degül
Bu kadar bî-hāşıl olmak hōş degül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 2*). [*bu kadar,]*

bu kadardur: *Bu kadar(cık).*

Bu dükânda degül-isem ben delü
Ten bahâsı **bu kadardur** iy ulu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 66*). [*bu kadardur, -dur*]

bu kamu: *Tamamen; her şey.*

Bu tefâhür dünyada bulur kabül
Yoħsa ol 'âlemde **bu kamu** degül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 230*). [*bu kamu,]*

bu kamu: *Bütün, her şey.*

Ėusl kıldı şeyh ü girdi hırkaya
İy 'acab **bu kamu** Ėayr u Şer neye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 102*). [*bu kamu,]*

bu kamu: *Tamamen.*

Çünkü tūĖi **bu kamu** sâz eyledi
Hōş ilinden yaña pervâz eyledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 165*). [*bu kamu,]*

bu kapuda: *Bu kapı. (Sevgilinin huzuru).*

Yâ zamân-ıla visâlüñi bulam
Yâ firâkuñdan **bu kapuda** ölem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 68*). [*bu kapuda, -da*]

bu kavlı: *Bu söz.*

Andan alur hey'etin kavı-i kuzah
Kim işitdiyse **bu kavlı** kıldı Şah
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 186*). [*bu kavlı, -ı*]

bu ki: *Bu ki.*

Bu ki bizden kamu oynı utısar
Mu'cizât-ıla cihâmı dutısar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 183*). [*bu ki,]*

(*Mes. 25: m. 35*)

bu kim-durur: *Bu kimdir?.*

Bu-y-ısa Leylî beni hōd uş görür
Sen-ıseñ Leylî 'acab **bu kim-durur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 102*). [*bu kim-durur, --dur, -ur*]

bu kıza: *Bu kız.*

Gürınuñ üstine nür indı 'azım
Kim **bu kıza** rahmet eyledi Kerım
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 112*). [*bu kıza, -a*]

bu mesel: *Bu hikaye, söylence.*

Bu mesel böyle Şeker-efşân u ter
Dâsitân-ı Şeyh-i San'an'dur meger
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 59*). [*bu mesel,]*

(*Mes. 18: m. 33; Mes. 24: m. 29*)

bu ne sözdür: *Bu nasıl laf!.*

Bu ne sözdür kim didüñ iy nâ-bekâr
Dırlığı Ėo ölümi añ zînhâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 47*). [*bu ne sözdür, -dür*]

bu rüz: *Bu gün. (küfre girişme günü).*

Çün qadem sen küfre urmaduñ henüz
Kaçan olısar saña rüzī **bu rüz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 116*). [*bu rüz,]*

bu sır: *Bu sır.*

Ol ere çün olmadı **bu sır** 'ayān
Şaṭṭ'a düşdi vü boğıldı bī-gümān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 43*). [*bu sır,]*

(*Mes. 63: m. 162; Mes. 65: m. 143; Mes. 16: m. 107*)

bu söz: *Bu söz.*

Kim hünermend-ise beni añlaya
Yoḥsa cāhiller **bu sözi** tañlaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 78*). [*bu sözi, -i]*

(*Mes. 65: m. 128; Mes. 69: m. 119; Mes. 72: m. 243; Mes. 72: m. 293; Mes. 72: m. 295; Mes. 81: m. 78; Mes. 22: m. 153; Mes. 66: m. 131*)

bu yaña: *Bu tarafa.*

Eydür imdi anı görenler kanı
Tacı **bu yaña** getürenler kanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 100*). [*bu yaña,]*

(*Mes. 9: m. 5; Mes. 9: m. 8; Mes. 63: m. 103*)

bu yanından: *Bu taraftan.*

Ol yanından 'ālemüñ girdük revān
Bu yanından dünyanuñ çıqduq
devān (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 40*). [*bu yanından,]*

bu yir: *Bu yer.*

Ne yirüñdür bu maḥalle durmağa
Ne maḳāmuñdur **bu yir** oturmağa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 8*). [*bu yir,]*

bu yol: *Bu yol, bu uğur || Bu amaç.*

Kim **bu yol** yoḥsul-ıla bayuñ degül
Cüz bu ehl-i fiṭnat u rāyuñ degül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 7*). [*bu yol,]*

(*Mes. 104: m. 17; Mes. 104: m. 27; Mes. 5: m. 317; Mes. 6: m. 6; Mes. 17: m. 21; Mes. 28: m. 33; Mes. 14: m. 26; Mes. 28: m. 36*)

bu yol: *Bu yol || Ahilik yolu.*

Anda üç nesne gerek açuq ola
Üç daḥı bağılu gerekdür **bu yola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 4*). [*bu yola, -a]*

(*Mes. 71: m. 18; Mes. 71: m. 71; Mes. 71: m. 61*)

bu yola: *Bu yola.*

Sen qadem **bu yola** ur iy nām-dār
Kim göresin Ka'be vü büt şad hezār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 221*). [*bu yol -a,]*

(*Mes. 24: m. 25; Mes. 104: m. 51; Mes. 103: m. 5*)

bu yolda: *Bu yolda || Bu uğurda.*

Yidi vādī var **bu yolda** bī-kerān
Menzili ıraḳ u yolu bī-nişān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 5*). [*bu yolda,]*

(*Mes. 104: m. 25; Mes. 104: m. 1; Mes. 13: m. 39; Mes. 43: m. 9; Mes. 44: m. 5*)

bücehl'üñ gözi: *Ebu Cehl'in gözü.*

Çün görür Safvān ki **Bücehl'üñ gözi**
Görimez kim bile dünden gündüzi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 213*). [*bücehl'üñ gözi, -i]*

bucuk: *Yarım.*

Var-ıdı şardan **buçuk** ferseng yol
Bir köy ü bir şeyh anda 'ilmi bol
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 13*). [*buçuk,]*

(*Mes. 102: m. 29; Mes. 65: m. 117*)

buçuk pul degmez-idi: Beş para etmemek.

Ol kadar eskimiş-idi tonumuz
Kim **buçuk pul degmez-idi** onumuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 114*). [*buçuk pul degmez-idi, -mez, --i, -di]*

budağ: Fidan, dal.

Servi ağacı **budağında** oturmuş
Perde her bir gül yüzünden götürmüş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 39*). [*budağında, -in, -da]*

(*Mes. 106: m. 13*)

budur: Böyledir.

Kapısı vü alını vü sofrası bağı
Ol üç açuktur **budur** sözün sağı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 490*). [*budur,]*

buğday veyā un: Buğday veya un || Tahıl.

Bī-mihekk zinhār altun almağıl
Ölçüsüz **buğday veyā un** almağıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 10*). [*buğday veyā un,]*

bugün: Bugün.

'Avrata eydür 'acab gördüm **bugün**
Bir konak gözüñde kim yoğ-ıdı dün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 19*). [*bugün,]*

(*Mes. 40: m. 35; Mes. 63: m. 51; Mes. 63: m. 76; Mes. 66: m. 78*)

bugün: Bugün, şimdi.

Şüreti eylemegil ma 'nıye büt
Gül **bugün** toğdı vü yarın öldi dut

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 24*). [*bugün,]*

(*Mes. 91: m. 78; Mes. 91: m. 173*)

buğzi-y-ıla dolmağıl: Kin ve nefretle dolmak.

Qurd u kızğın **buğzi-y-ıla dolmağıl**
Ādemī şerrinden ĩmin olmağıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 21*). [*buğzi-y-ıla dolmağıl,]*

buhār: Buhar, buğu.

Bu bulutlar kim behem peyvestedür
Her birisi bir **buhāra** bestedür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 160*). [*buhāra, -a]*

buhār u toz u düttün: Buhar, toz ve duman.

Bu **buhār u toz u düttün** kim ağar
Yoğaru yağmur olur yire yağar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 157*). [*buhār u toz u düttün,]*

buhl: Hasislik, cimrilik, nekeslik.

Biri eydür kim şehāvet bende çok
Dāru isterler-ise bir **buhl** yoğ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra 2*). [*buhl,]*

(*Mes. 74: m. 24*)

bühtān kıuram: İftira etmek, yalan söylemek.

Halka çün bir dürlü **bühtān kıuram**
Yüz evi bir demde vīrān kıuram
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 15*). [*bühtān kıuram, -ur, -am]*

bul: Ermek, ulaşmak.

Eydür āhır tartıluban geldüñüz
Hem terāzūda vü cennet **bulduñuz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 72*). [*bulduñuz, -du, -ñuz]*

(*Mes. 57: m. 28; Mes. 47: m. 135*)

bul: Elde etmek, ulaşmak.

Güç ile **bulduk** senüñ dermānuñı
Küfre değşürme girü imānuñı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
45). [bulduk, -duk]

(Mes. 25: m. 19; Mes. 39: m. 25; Mes.
55: m. 30; Mes. 69: m. 222; Mes. 72:
m. 68; Mes. 81: m. 103; Mes. 85: m.
177; Mes. 85: m. 178; Mes. 105: m.
122)

bul: Görmek, denk gelmek.

Bu şıfātlu isteyü çün geldiler
Şārda bir eskiçi oğlın **buldılar**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
18). [buldılar, -dı, -lar]

bul: ...olduğuna tanık olmak, ...olduğunu
görmek.

Biri eydür şükr ü minnet Tañrı'ya
Kim kimesne **bulmadı** bende riyā
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
196). [bulmadı, -ma, -dı]

bul: Elde etmek, kavuşmak, bulmak.

Bir kıanada niçe hayrān kıalasıñ
Kıuşı iste kim kıanat çok **bulasıñ**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra
42). [bulasıñ, -a, -sıñ]

(Mes. 101: m. 62)

bul: Bulsun.

Niçe bu Güleşhrī her muręı **bula**
Muręı terk itsüñ ki sımuręı **bula**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra
43). [bula, -a]

(Mes. 2: m. 44)

bul: Edinmek.

Kim Resül eydür ki her yola refik
Buluñuz kim sehl ola size tarik
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra
22). [buluñuz, -uñ, -uz]

bul: Kaybettiğini bulmak.

İRte çün oldı girü **buldum** anı
Kör ola her kim 'ayıblaya beni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
227). [buldum, -du, -m]

bul: Bulmak, karşılaşmak, görmek.

Kim nihādın görür-ise üstüvār
Niçe hūk anda **bula** vü niçe mār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
214). [bula, -a]

(Mes. 76: m. 7; Mes. 93: m. 11)

bul: Aramak; kavuşmak.

Dünyāda kıo ileyüñde öleyim
Āhıretde girü seni **bulayım**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
88). [bulayım, -ayım]

bul: Bulmak, aramak.

Pādişāhı istegil sen görmeğe
Yoħsa ev çok **bulasın** oturmağa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra
4). [bulasın, -asın]

(Mes. 32: m. 184; Mes. 96: m. 74)

bul: Bulmak, elde etmek.

Kıanęı kıapudan girüben geldüñüz
Uçmağa vü ni' metini **bulduñuz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
44). [bulduñuz, -du, -ñuz]

(Mes. 32: m. 46; Mes. 47: m. 33; Mes.
16: m. 6; Mes. 16: m. 5)

bul: Bulmak, görmek, rastlamak.

Ben ki cüz bir gün cihāna gelmedüm
Addan artuķ anda nesne **bulmadum**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
296). [bulmadum, -ma, -dum]

bul: Bulmak, sahip olmak.

Biz dilerüz kim vezîri olavuz
‘Adl-ıla bir cāh u manşib **bulavuz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra*
44). [*bulavuz, -avuz*]

(*Mes. 75: m. 89*)

bul: *Var olmak, mevcut olmak.*

‘Akl kanda **bulna** divānede
Genc olmaya meger vîrānede
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra*
5). [*bulna, -in, -a*]

bul: *Arayarak temin etmek; ermek, ulaşmak.*

Ṭā‘at-ıla kimse anı **bulmaya**
Kimsene şeytānça tā‘at kılmaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra*
47). [*bulmaya, -ma, -ya*]

bul: *Bulmak, görmek, elde etmek.*

Şeyh eydür aña batman **bulmadum**
Dartıvırmege vü kadrin bilmedüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
79). [*bulmadum, -ma, -du, -m*]

bul: *Bulmak, ulaşmak, kavuşmak.*

Olmayıncağ Leyli içümde benüm
Her dem anı kanda **bulam** iy canum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
118). [*bulam, -am*]

(*Mes. 92: m. 18*)

bul: *Bulmak; ele geçirmek, tutmak.*

Elüme girseñ seni aşı-y-ıdum
Bulsa-y-ıdum dilüni kese-y-idüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra*
30). [*bulsa-y-ıdum, -sa, --y, --ı, -du, -m*]

bul: *Bulmak, ele geçirmek.*

Cāhili ‘ālim gözi yok kim göre
‘Ālimi cāhil **bulursa** öldüre
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
98). [*bulursa, -ur, -sa*]

bul: *Görmek (karşılık bulmak bağlamında).*

Eylük ide ögüdümüz işiden
Hiç yavuzluk **bulmaya** eylük iden
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
6). [*bulmaya, -ma, -ya*]

bul: *Bulmak, yakalamak, ele geçirmek.*

‘Adl-ıla her resm ü haddi bildürün
Zālimi **bulur-ısañuz** öldürün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra*
16). [*bulur-ısañuz, -ur, --ısa, -ñuz*]

bul: *Temin etmek, ulaşmak.*

Bir gün ayruktan gıdā **bulmadı**
Kurd aç, şabr itmege kalmadı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 59, Mısra*
7). [*bulmadı, -ıma, -dı*]

bul: *Bulmak, görmek.*

Çün ümîdin kesdi ata anadan
Kim yadırağ **buldı** yüz bîgāneden
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
30). [*buldı, -dı*]

(*Mes. 60: m. 49; Mes. 111: m. 78;*
Mes. 107: m. 116)

bul: *Erişmek, ulaşmak.*

Kim, i vallah anda kim siz olasız
Hem bunuñ gibi kerāmet **bulasız**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
148). [*bulasız, -asız*]

(*Mes. 33: m. 16; Mes. 68: m. 4; Mes.*
69: m. 116; Mes. 96: m. 24; Mes. 68:
m. 28)

bul: *Mevcut olmak, bulunmak.*

Kim çün anuñ bilmeginde olalar
Ol yavuzlukda yüz eylük **bulalar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
140). [*bulalar, -a, -lar*]

bul: *Elde etmek, bulmak.*

Ben bir ad **bulmazam** kim bağlayam
Kendüme vü halk göñlin tağlayam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 143*). [*bulmazam, -maz, -am*]

(*Mes. 81: m. 147*)

bul: *Bulmak, rast gelmek.*

Büşr eydür kanda **buluram** anı
Sen beni alğıl ki aldum ben seni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 457*). [*buluram, -ur, -am*]

bul: *Elde etmek, almak, bulmak.*

Hİçe mümkündür güher hōd **bulmağa**
İlla bizüm hīçümüz yok almağa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 91*). [*bulmağa, -mağ, -a*]

bul: *Bulmak, karşılaşmak.*

Āhiret bāzārına çün gelesin
Ne iletdün-ise anda **bulasın**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 172*). [*bulasın, -asın*]

(*Mes. 81: m. 179*)

bul: *Bulmak.*

Döşegi içinde çün yumdı gözin
Açıcağ uçmağda **buldı** kendüzün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 94*). [*buldı, -dı*]

(*Mes. 39: m. 50; Mes. 72: m. 146; Mes. 72: m. 451; Mes. 72: m. 21; Mes. 81: m. 106; Mes. 81: m. 50; Mes. 86: m. 14*)

bul: *...sahip olmak, ulaşmak.*

Fāsıq-iken bunçalar zühdi **bulur**
Zāhid-iken bunçalar fāsıq olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra 21*). [*bulur, -ur*]

bul: *Bulmak, karşılığını görmek.*

Zāhidüñ üçinçi gökde olısar
Cenneti vü kılduğın **bulısar**

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 14*). [*bulısar, -ısar*]

bul: *Anlamak, bilmek, idrāk etmek.*

Eytdiler biz bu nişāndan almazuz
Tireden rüşen nişānın **bulmazuz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 62*). [*bulmazuz, -maz, -uz*]

bul: *Bulmak, bulabilmek.*

Sirke çün yüz yük şekerde mağv ola
Kimse ayruğ sirkeyi kanda **bula**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 110*). [*bula, -a*]

(*Mes. 108: m. 10*)

bul: *Arayarak temin etmek, bulmak.*

Sana bir key bāğbān **bulmağ** gerek
Tapusunda bir zamān olmağ gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 106, Mısra 5*). [*bulmağ, -mağ*]

bul-: *Ermek, ulaşmak.*

Hem yidinçi gökde **buldılar** rüsül
Cenneti vü çaldılar anda dühül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 5*). [*buldılar, -dı, -lar*]

(*Mes. 97: m. 7*)

bula: *Bulmak, karşılaşmak, görmek.*

Yalın ayak baş açuğ girür yola
Kim 'aceb şeyhi girü kanda **bula**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 18*). [*bula,]*

bula haber: *Haber almak.*

Kendüzün terk ide Gülşehrī meger
Kim bula ol istediğinden **haber**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 124*). [*bula haber,]*

bula kemāl: *Kemāle ermek; olgunlaşmak.*

Ölüm içinde ola naqş u zevâl
Dirliğ-ile âdemî **bula kemâl**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra*
26). [*bula kemâl,]*

bula mı: *Bulur mu?*

Cehd-ile yavuzluk eylük ola mı
Yavuz er hergiz eyülik **bula mı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra*
18). [*bula mı,]*

bulalar rahmeti: *Rahmete kavuşmak,*
esirgenmek.

‘Ārifüñ dördinçi gökde cenneti
Varıçağ anda **bulalar rahmeti**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra*
12). [*bulalar rahmeti, -i]*

bulan: *Elde eden kimseler || Ulaşan insanlar.*

Güneşe irişene kul ola ay
Şāhı **bulana** tufeyl ola sarāy
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra*
6). [*bulana, -a]*

bular: *Bunlar.*

Çün görür Safvān ki bunlar kör-imiş
Bu Süleymān'dur **bular** bir mūr-imiş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
150). [*bular,]*

(*Mes. 13: m. 43; Mes. 15: m. 85; Mes.*
15: m. 17; Mes. 16: m. 49; Mes. 22:
m. 37; Mes. 22: m. 18; Mes. 27: m. 16;
Mes. 32: m. 106; Mes. 69: m. 29; Mes.
107: m. 8)

bular: *Bunlar, bu kişiler.*

Bir şar ulularına bunlar güler
‘Ālemüñ uluları olur **bular**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
76). [*bular,]*

(*Mes. 15: m. 85; Mes. 69: m. 173;*
Mes. 69: m. 119; Mes. 69: m. 173;
Mes. 69: m. 119; Mes. 78: m. 7; Mes.
78: m. 35; Mes. 78: m. 80; Mes. 78:
m. 17; Mes. 78: m. 23; Mes. 78: m. 31;
Mes. 78: m. 41)

bular: *Bunlar (süfiler).*

Her niçe kim vaktı irdi şüfiler
Vakt-ıla bir oldılar ol dem **bular**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
102). [*bular,]*

(*Mes. 65: m. 109)*

bular: *Bunlar (avcılar).*

Oğ-ıla ol avı ururlar **bular**
Her ki cāhil kaldı şağalın yolar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
321). [*bular,]*

bular: *Bunlar (otuz kuş).*

Çün **bular** kendülerin terk itdiler
Girü kendüler katına gitdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
119). [*bular,]*

bulara: *Bunlara.*

Şeyh çün sözlerini güş eyledi
Düşde gördüğün **bulara** söyledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
48). [*bulara,]*

bularuñ: *Bunların.*

Hüriler hayrān **bularuñ** yüzine
Çarh vālih bunlaruñ ılduzına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
29). [*bularuñ,]*

bulas: *Bulaşmak, karışmak.*

Ol ki yüz göstermez-idi gözlere
‘Anberin saçı **bulasur** tozlara
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
24). [*bulasur, -ur]*

bulas: *Girişmek, meşgul olmaya başlamak.*

Şatın alup şatmağa çün **bulasur**
Assısın ol hōca-y-ıla üleşür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
467). [*bulasur, -ur]*

bulaş: Geçmek, sirayet etmek.

Güneşün yüzi **bulaşmaya** ise
Altun altuna karşı mis mise
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 301*). [*bulaşmaya, -ma, -ya*]

bulasın dirligi: Hayata kavuşmak || Ebediyete ulaşmak.

İki görme didiler bu birliği
Kendüden öl kim **bulasın dirligi**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 156*). [*bulasın dirligi, -i*]

bulayıduk maḥal: Fırsat bulmak, imkanı olmak.

Bunlar eydür bizde belli bir 'amel
Yoğ-ıdı kim **bulayıduk** bir **maḥal**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 126*). [*bulayıduk maḥal,]*

bula-y-ıduñ zafer: Zafer bulmak; üstün, galip gelmek.

Nite baña **bula-y-ıduñ sen zafer**
Höd bu iş böyle gerek-idi meger
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 17*). [*bula-y-ıduñ zafer,]*

buldı fenā: Yokluğa ulaşmak. (Kulun benliğinin Allah'ın varlığında yok olması durumu bağlamında).

Çünkü meczüb oldı vü **buldı fenā**
Kalmadı sençileyin cān u tene
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 39*). [*buldı fenā,]*

buldı maḥal: Yer bulmak.

Ad-ıla da 'vī kılanlarda meḡel
Oldı bu destān u **buldı bu maḥal**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 234*). [*buldı maḥal,]*

buldılar ḥak'ı: Allah'ı bulmak, manevi anlamda Allah'a ulaşmak.

Kendülerden dīn komadılar daḡı
Enbiyā dininde **buldılar Ḥak'ı**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 102*). [*buldılar ḥak'ı,]*

bulduḡı: Bulduḡunu, elde ettiḡini (dünya nimetleri bağlamında).

Ol daḡı **bulduḡını** terk eyledi
Āḡiretde kendüye berk eyledi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra 27*). [*bulduḡını, -nı*]

buldum temiz: Farklı olmak, ayrı kılmak.

Ben ki bu adlar-ıla **buldum temiz**
Dāyire ehli olam mı iy 'aziz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 189*). [*buldum temiz,]*

bulduñ ḥalās: Kurtulmak.

Eytdiler iy Tañrı tapusunda ḡās
Aslan elinden nite **bulduñ ḡalās**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 272*). [*bulduñ ḡalās,]*

büleheb: Hz. Muhammed'in amcası. Hz. Muhammed yakınlarını çağırıp onları İslām'a davet ettiḡi zaman ona riayet etmeyen ve eline bir taş alıp ona atmak için teşebbüs eden kimse. İslām dinine olan düşmanlığı ile ünlüdür.

Eydür ol oḡlan delü midür 'aceb
Delü degül usludur dir **Büleheb**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 110*). [*büleheb,]*

(*Mes. 5: m. 114; Mes. 5: m. 159; Mes. 5: m. 159; Mes. 5: m. 163*)

bu'l-fezāvil: Faziletlerin babası || Erdem sahibi.

Çün ne darb anda görürem ne uşül
Bu'l-fezāvil mi ola ol bir fodül
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 66*). [*bu'l-fezāvil,]*

bu'l-ḡakem: Mekke'nin eski liderlerinden biridir. Zamanının saygı duyulan âlimi olup İslam Dinine ters düşen bir zattır. Asıl adı Amr.

b. Hişam olan bu kişi Müslümanlarca Ebû Cehil olarak anılgelmiştir.

Bu'l-ḥakem Safvân'a eydür iy ulu
Bir söz işit gör ne direm ben delü
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 201*). [*bu'l-ḥakem,]*

(*Mes. 5: m. 287*)

bulhd içinde: *Bulut içinde, bulut arasında.*

Şüretin bozdı vü şeklin gizledi
Bulhd içinde güneşi gizledi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 56*). [*bulhd içinde,]*

bulduñ gözi: *Buludun gözü.*

Yil çemen içinde 'anber-bîz-idi
Bulduñ gözi cevâhir-rîz idi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 6*). [*bulduñ gözi,]*

bulmadı ḥalâs: *Kurtulmak, azat olmak.*

Degme 'âm adlu **bulmadı ḥalâş**
'Âlemi Gülşehri adı dutdı ḥâş
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 65*). [*bulmadı ḥalâş,]*

bulın: *Bulunmak, var olmak.*

Güneş anuñ pertevinden tolna
Ay ḥöd anuñ gibi kında **bulına**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 74*). [*bulına, -a]*

(*Mes. 72: m. 13; Mes. 36: m. 29; Mes. 56: m. 49; Mes. 63: m. 219*)

bulın: *Bulmak, ele geçirmek.*

Virdiler oğlanı cellâd eline
Kim iki böle vü ödi **bulına**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 40*). [*bulına, -a]*

bulın: *Tedarik ve temin edilmek, ele geçirilmek.*

Bunça altun ma' deni **bulınmadı**
Bu demür kânı yavukılınmadı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 277*). [*bulınmadı, -ma, -dı]*

bulın: *Görölmek, bulunmak.*

Bunça âhîlar riyâyî **bulına**
Terbiye anda ḥudâyî **bulına**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 153*). [*bulına, -a]*

(*Mes. 72: m. 13; Mes. 53: m. 154*)

bulınur mı: *Bulunur mu, var mı?.*

Rüstem eydür kaçaru iy nâmdâr
'Azmuñe lâyıḳ **bulınur mı** şikâr
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 14*). [*bulınur mı,]*

bulısar: *Yolunu bulmak.*

Gözlü ne kim gice yavıḳulsar
Girü ırte olıcağaz **bulısar**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 222*). [*bulısar,]*

bulısar: *Bulmak, karşılığını görmek.*

Ḥaşr güninde ki ḥâḳdur olısar
Her biri işledüğünü **bulısar**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 10*). [*bulısar,]*

bulıt: *Bulut.*

Çün **bulıtlar** birbirine sürtişür
Ra'd olur sen bu sebaḳları bişür
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 169*). [*bulıtlar, -lar]*

bulkâsım: *Hız. Muhammed || Kasım adlı bir oğlu olduğı için Ebu'l Kasım adıyla anılmaktadır.*

Çün kim imân nûrı Safvân'da olur
Lâ-cerem **Bulkâsım'ı** görüp yanur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 286*). [*bulkâsım'ı, -ı]*

bülkâsım u kur'an: Hz. Muhammed ve Kur'an-ı Kerim.

Anda kim **Bülkâsım u Kur'an** ola
Hızır u Mûşâ vâlih ü hayrân ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra
39). [bülkâsım u kur'an,]

bulmadı nişân: İşaret, iz bulmamak.

Niçe kim çok istedi fâş u nihân
Sevdüğinden **bulmadı** hergiz **nişân**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
504). [bulmadı nişân,]

bulmadı vefâ: Vefa görmek, iyi muamele görmek, ilgi ve sevgi görmek.

Çok ere kılmış-durur 'avrat cefâ
'Avratından **bulmadı** bir er **vefâ**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
66). [bulmadı vefâ,]

(Mes. 72: m. 76)

bulmadum temiz: Ayrıcalık görmek.

Bulmadum ayrıksı adıyla **temiz**
İşbuyam ben kim işitdün iy 'aziz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
43). [bulmadum temiz,]

bulmağa necât: Kurtulmak, kurtuluşa ermek.

Sen şerî'atda iki yüzden zekât
Viyesin biş akça **bulmağa necât**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
62). [bulmağa necât,]

bulmağ-ıçun: Bulmak için.

Bu ki bir iklîm isi-durur devâ
Bulmağ-ıçun ol ölür-ise revâ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
36). [bulmağ-ıçun,]

bulmaz-ısa bahâ: Değer görmek.

Bulmaz-ısa dağı anda cân **bahâ**
Seni görmek bize yiter kan bahâ

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
277). [bulmaz-ısa bahâ,]

bulsa: Fırsat bulmak.

Bulsa-y-ıdum işbu dem öle-y-idüm
Andan ayru ben niçün ola-y-ıdum
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra
23). [bulsa-y-ıdum, --y, --ı, -dum]

bulud: Bulut.

Yeşil ot şaru kızıl gül 'aksi hüş
Çün urur **buluda** uş böyle kim uş
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
184). [buluda, -a]

(Mes. 105: m. 66)

bulur kabül: Onaylanmak, makbul görülmek.

Bu tefâhür dünyada **bulur kabül**
Yoğsa ol 'âlemde bu kamu degül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
229). [bulur kabül,]

bulur uşul: Yol yöntem bulmak.

'İlm bismillâh-ıla **bulur uşul**
Tevbe istiğfâr-ıla olur kabül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
1). [bulur uşul,]

bulurlar temiz: Temiz kabul etmek ||
Seçilmek, ayırt etmek.

Defter ikidür cihânda iy 'aziz
Kim erenler anda **bulurlar temiz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra
48). [bulurlar temiz,]

bulut: Bulut.

Gider-iken ol tuman bu nür-ıla
Çıkdı bir ulu **bulut** yağmur-ıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
150). [bulut,]

(Mes. 72: m. 152; Mes. 72: m. 159;
Mes. 98: m. 14)

bulut gibi: Bulut gibi.

Gök dapa **bulut gibi** çün gürleyem
Şeb-külâhın 'İsî'nün öğürlayam
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 21*). [*bulut gibi,]*

bulutlayın: Bulut gibi.

Her biri **bulutlayın** gürler-idi
Günde bir kur'a birağurlar-ıdı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 137*). [*bulutlayın,]*

buña: Buna, bunun için.

Kendüzini kimse nite bildüre
Buña kim bir şapla-y-ıla öldüre
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 50*). [*buña,]*

buña: Buna.

Çün **buña** şultândan ola güç 'acab
Kim ola def'ine 'âlemde sebep
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 91*). [*buña,]*

(*Mes. 71: m. 65*)

buña: Bu, işaret zamiri.

Ol **buña** eydür ne oynarsın yöri
Rüstem-i destândan atları koru
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 123*). [*buña,]*

buña: Buna, buraya.

Ol biri kevsger şuyın **buña** şaçar
Bu varur teşnîm havzından içer
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 19*). [*buña,]*

(*Mes. 72: m. 13; Mes. 30: m. 146*)

buña: Bu konuya, bu duruma.

Yiyelüm, cām içelüm cān kıoyalum
Bir meşel **buña** münāsib diyelüm

(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 59, Mısra 18*). [*buña,]*

buña: Buna || Ona.

Enbiyānuñ yigregidür Muştafā
Hüccet ü bürhān **buña** eyler vefā
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 52*). [*buña,]*

buña beñzer: Buna benzer.

Ben bunuñ şeklinde âdem görmedüm
Buña beñzer âdemîye irmedüm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 154*). [*buña beñzer,]*

buña beñzer: Bunun gibi.

Rüstem eydür zîhi kim er bu-y-ımiş
Buña beñzer er girü kendü-y-ımiş
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 44*). [*buña beñzer,]*

bunça: Bu kadar çok.

Kim sen andan **bunça** kılırsın hâzer
Zahmı dokınmış-durur saña meger
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 103*). [*bunça,]*

(*Mes. 53: m. 31; Mes. 53: m. 133; Mes. 7: m. 17; Mes. 25: m. 38; Mes. 32: m. 86; Mes. 44: m. 1; Mes. 81: m. 43; Mes. 17: m. 23; Mes. 55: m. 29; Mes. 72: m. 498; Mes. 91: m. 81; Mes. 111: m. 39; Mes. 54: m. 31*)

bunça: Birçok, pek çok.

Bunça kıocalar dirildi genc-ile
Bunça yigitler kim öldi renc-ile
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra 37*). [*bunça,]*

(*Mes. 53: m. 147; Mes. 53: m. 153; Mes. 53: m. 155; Mes. 53: m. 141; Mes. 58: m. 7; Mes. 68: m. 45; Mes. 84: m. 99; Mes. 89: m. 29; Mes. 89: m. 30; Mes. 102: m. 105; Mes. 102: m. 106*)

bunça: *Bu kadar çok, böylesi.*

Bir yetİme **bunça** yüz biñ pādişāh
Kaçan uya vü hezārān biñ sipāh
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 49*). [*bunça,]*

(*Mes. 30: m. 277; Mes. 108: m. 29; Mes. 50: m. 67; Mes. 107: m. 95*)

bunça: *Bu denli, bu kadar.*

Bunça kocalar dirildi genc-ile
Bunça yigitler kim öldi renc-ile
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra 38*). [*bunça,]*

(*Mes. 48: m. 20; Mes. 65: m. 119; Mes. 66: m. 58; Mes. 91: m. 33; Mes. 28: m. 2*)

bunça: *Bu kadar, böylesi.*

Kendüziñi çün kişi komağ gerek
Halk etin **bunça** niye yimek gerek
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 48*). [*bunça,]*

(*Mes. 2: m. 48; Mes. 5: m. 178; Mes. 17: m. 14; Mes. 32: m. 56; Mes. 34: m. 1; Mes. 35: m. 9; Mes. 40: m. 64*)

bunça: *Nice zamandan beri.*

Bunça kān üstinde kim keklik öter
Bir güher bulur-ısa aña yeter
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 15*). [*bunça,]*

(*Mes. 81: m. 41*)

bunça: *Pek çok, çok fazla.*

Çünkü gördüm yavlağ ırağ-ıdı ol
Şandüğumdan **bunça** biñ ferseng yol
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 94*). [*bunça,]*

(*Mes. 84: m. 102; Mes. 107: m. 96*)

bunça: *Pek çok (kimse).*

Bunçalar kendüzin uçmaqlık sana
Anda tamuda teni oda yana
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 143*). [*bunçalar, -lar]*

(*Mes. 53: m. 145; Mes. 94: m. 75; Mes. 95: m. 21; Mes. 95: m. 22; Mes. 95: m. 23; Mes. 95: m. 24*)

bunça: *Böyle, bu kadar.*

Bunça begenmemeg-ile sen beni
Gör niçe çıkardum uçmağdan seni
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 43*). [*bunça,]*

(*Mes. 105: m. 52; Mes. 91: m. 46*)

bunça kez: *Birçok kez.*

Bunça kez dünyāyı deryā görmişem
Yine deşt ü küh u şahrā görmişem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 33*). [*bunça kez,]*

bunça müddet: *Nice zamandan beri, bu kadar zamandır.*

Görür ol 'avrat ki bu sevmiş-idi
Bunça müddet 'ışkıñı kovmuş-ıdı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 512*). [*bunça müddet,]*

bunça yıl: *Uzun zamandan beri, yıllardır.*

Bunça yıl kāfir olan soñra 'aceb
Nite eyler dñ ü imāni taleb
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra 19*). [*bunça yıl,]*

bunça yıldan soñra: *Nice yıldır, uzun yıllardan sonra.*

Bunça yıldan soñra bir fāzil imām
Büt-perest oldı zihī bigāne dām
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 153*). [*bunça yıldan soñra,]*

bunça yıldur: *Uzun zamandan beri, yıllardır.*

Bunça yıldur kim bu şārda dururuz
Degme bir derdüñ devāsın virürüz

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 127*). [bunça yıldur, -dur]

(*Mes. 78: m. 35*)

bunda: *Buraya.*

Kağı yoldan bunlar irmiş olalar
İy 'aceb **bunda** vü girmiş olalar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 40*). [bunda,]

(*Mes. 22: m. 66; Mes. 22: m. 88; Mes. 30: m. 216; Mes. 22: m. 50; Mes. 22: m. 66; Mes. 22: m. 88; Mes. 30: m. 216; Mes. 85: m. 15*)

bunda: *Bu konuda.*

Bunda bir Rüstem gerek ki Zāl ola
Bir Nerīmān kim yūzi pāmāl ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 19*). [bunda,]

bunda: *Burada (dünya hayatında).*

Bunçaları **bunda** ulu şorasın
Anda kāmudan kiçirek göresin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 131*). [bunda,]

(*Mes. 53: m. 133; Mes. 93: m. 12; Mes. 93: m. 13; Mes. 93: m. 45; Mes. 93: m. 46; Mes. 95: m. 46; Mes. 95: m. 16*)

bunda: *Bu işaret zamirinin bulunma hal eki almış şekli, burada.*

Ten kumaşı çün hisāba gelmedi
Bunda hem bir kadr u kıymet
bulmadı (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 158*). [bunda,]

(*Mes. 10: m. 45; Mes. 10: m. 136; Mes. 11: m. 53; Mes. 13: m. 7; Mes. 13: m. 10; Mes. 23: m. 26; Mes. 30: m. 188; Mes. 39: m. 85; Mes. 39: m. 87; Mes. 40: m. 36; Mes. 40: m. 62; Mes. 72: m. 156; Mes. 72: m. 311; Mes. 93: m. 4; Mes. 110: m. 15; Mes. 10: m. 43; Mes. 107: m. 143*)

bunda: *Burada, bu yerde. (Denizde).*

Naḥvı **bunda** maḥviler hıçe şaya
Maḥv-ısañ kayırmadın düşgıl şuya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 41*). [bunda,]

bunda: *Bunda || Bu mesnevide.*

Bunça bāb eylemişem **bunda** ki hıç
Kılmadı 'Atṭār ol fende basīc
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 39*). [bunda,]

bunda: *Bunda, burada. (mesnevide).*

Kuş mişāli **bunda** 'Atṭār'uñ-durur
Kalanını eyleyen yāruñ-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 69*). [bunda,]

bundağı: *Buradaki (dünya hayatı).*

Bundağı ulu riyādan töludur
Ulu ol-durur kim anda uludur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 139*). [bundağı,]

(*Mes. 93: m. 55; Mes. 98: m. 69*)

bundan: *Buradan.*

Hüdhüd eydür anda yoklık gevheri
Yok-durur **bundan** ilet iy cevheri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 42, Mısra 2*). [bundan,]

(*Mes. 42: m. 4*)

bundan: *Buradan (dünyadan).*

Hān-u-mān u mülk ü māl anda düze
Arkun arkun mihrini **bundan** üze
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 10*). [bundan,]

bundan: *Bundan (ölümsüzlük suyu).*

İşbu çeşme çeşme-i hayvān-durur
Bundan içen 'ömri cāvīdān-durur

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 100*). [*bundan,]*

bundan: *Bundan (zahit).*

Zāhid olur-ısa bir ‘ayyār olur
Mūr **bundan** yig dir-iken mār olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 36*). [*bundan,]*

bundan: *Bundan.*

Kimse böyle tatlu söz söylemedi
Kimse **bundan** yig kitāb eylemedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 38*). [*bundan,]*

(*Mes. 111: m. 50; Mes. 111: m. 52*)

bundan aña: *Buradan oraya (mesafe bağlamında).*

Dimek işlemek katında neng ola
Bundan aña elli biñ ferseng ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 32*). [*bundan aña,]*

bundan artuk: *Bundan sonra.*

Gidüñüz işüñüze iy ehl-i dil
Bundan artuk beni kılmañuz hacil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 26*). [*bundan artuk,]*

buñı: *Bunu.*

Buñı irakdan nite bildüñ ‘aceb
Kim kılursın böyle ta‘rifin taleb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 147*). [*buñı,]*

(*Mes. 5: m. 155; Mes. 5: m. 237; Mes. 13: m. 43; Mes. 27: m. 63; Mes. 71: m. 57*)

buñı: *Bunu; eşini, arkadaşını.*

Göreyin gelüben ol baña nider
Buñı katımdan nite alup gider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 198*). [*bunı,]*

bunlar: *Bunlar.*

Çün Resül işitdi **bunlaruñ** sözün
Cilve-y-ile ‘arza kıldı kendüzün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 57*). [*bunlaruñ, -uñ]*

(*Mes. 13: m. 54; Mes. 22: m. 34; Mes. 22: m. 35; Mes. 22: m. 39; Mes. 22: m. 45; Mes. 22: m. 49; Mes. 22: m. 53; Mes. 22: m. 57; Mes. 22: m. 61; Mes. 22: m. 65; Mes. 22: m. 69; Mes. 22: m. 73; Mes. 22: m. 79; Mes. 22: m. 83; Mes. 22: m. 89; Mes. 22: m. 125; Mes. 22: m. 151; Mes. 22: m. 38; Mes. 22: m. 30; Mes. 22: m. 31; Mes. 22: m. 85; Mes. 27: m. 20; Mes. 27: m. 38; Mes. 32: m. 87; Mes. 32: m. 99; Mes. 32: m. 108; Mes. 37: m. 9; Mes. 39: m. 18; Mes. 91: m. 267; Mes. 100: m. 4; Mes. 100: m. 12; Mes. 108: m. 14*)

bunlar: *Bunlar (Safvanlılar).*

Çün görür Safvān ki **bunlar** kör-imiş
Bu Süleymān'dur bular bir mūr-imiş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 149*). [*bunlar,]*

bunlar: *Bunlar. || Papağanlar.*

Çanda kim bir çok tütü göresin
Çün selāmum **bunlara** degüresin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 34*). [*bunlara, -a]*

bunlar: *Bunlar, bu kişiler, işaret zamiri.*

Bunlar anı ança görmüş çıkdılar
Kim benüm ağzuma yüz taş dıkdılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 85*). [*bunlar,]*

(*Mes. 63: m. 88; Mes. 65: m. 113; Mes. 65: m. 111; Mes. 69: m. 75; Mes. 69: m. 211; Mes. 69: m. 108; Mes. 69: m. 111; Mes. 69: m. 107; Mes. 69: m. 215; Mes. 72: m. 224; Mes. 78: m. 33; Mes. 78: m. 10; Mes. 78: m. 46; Mes. 78: m. 9; Mes. 78: m. 38; Mes. 84: m. 97; Mes. 84: m. 97; Mes. 84: m. 17; Mes. 84: m. 112; Mes. 100: m. 17*)

bunlar: *Bunlar, işaret zamiri.*

Yazlu bu eyvāndağı anlar-durur
Ne kim işitdūñ-ise **bunlar-durur**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 78*). [*bunlar-durur, --dur, -ur*]

(*Mes. 100: m. 18; Mes. 69: m. 106; Mes. 100: m. 11; Mes. 100: m. 106*)

bunlar: *Bunlar (halk).*

Biz dahı iş niteligin bilelüm
İlla **bunlaruñ-ıla** bir olalum
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 160*). [*bunlaruñ-ıla, -uñ, --ıla*]

bunlar: *Bu kişiler (cahiller).*

Yemlihā eydür ço **bunlar** sözini
Kim göresin sözlerümüñ yüzini
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 167*). [*bunlar,]*

bunlar: *Bunlar (kelebekler).*

Çün mum oldu nite **bunlara** vara
Girü kendüden haber kendü vire
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 89*). [*bunlara, -a*]

(*Mes. 105: m. 92; Mes. 105: m. 93*)

bunlar ile: *Bunlarla birlikte.*

Sen bu elden **bunlar ile** n'ideyim
Bī-dil ü bī-yār kaçça gideyim
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 193*). [*bunlar ile,]*

bunları: *Bunlar (Cemaat).*

Gördi Rıdvān **bunları** kim her biri
Ādemīdür taşradan gelmiş çeri
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 13*). [*bunları,]*

bunuñ: *Bunun.*

Dünyāda ne 'ilm ola kim ben anı
Bilmedüm illā **bunuñ** 'ilmi kaçını
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 168*). [*bunuñ,]*

(*Mes. 30: m. 227; Mes. 30: m. 229; Mes. 30: m. 157; Mes. 71: m. 58*)

bunuñ: *Bu, işaret zamiri.*

Bir adıyla devleti yokdur **bunuñ**
Yohsa tağdan gücü artuğdur **bunuñ**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 147*). [*bunuñ,]*

(*Mes. 30: m. 148*)

bunuñ gibi: *Bunun gibi, böylesi.*

Baña **bunuñ gibi** hāl-ıla 'aceb
Kılmağa yarar mı simurğı taleb
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 35*). [*bunuñ gibi,]*

(*Mes. 63: m. 148; Mes. 79: m. 16; Mes. 81: m. 25; Mes. 32: m. 125; Mes. 43: m. 8; Mes. 30: m. 51*)

bunuñ gibi: *Bunun gibi, buna benzer.*

Akı hem **bunuñ gibi** şanmaz-ıdum
Karıya hem böyle inanmaz-ıdum
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 85*). [*bunuñ gibi,]*

(*Mes. 13: m. 39*)

bunuñ şeklinde: *Bunun gibi.*

Ben **bunuñ şeklinde** ādem
görmedüm
Buña beñzer ādemīye irmedüm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 153*). [*bunuñ şeklinde,]*

bur: *Bir şeyi kendi etrafında döndürmek, çevirmek, kıvırmak, bükmek (Saz bağlamında ayar yapmak).*

Burar-isa berbatuñ biraz kılın
Hüdhüd andan öğrene kuşlar dilin
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 73*). [*burar-isa, -ar, --isa*]

bur: *Bir şeyi kendi etrafında döndürmek, çevirmek, kıvırmak, bükmek.*

İy Süleymān şol kopuzuñ kılını
Bur kim öğrenlüm bu kuşlar dilini
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 68*). [*bur,]*

burada: *Bu yerde.*

Avçılar gömdi küpi bu arada
Kim bu avlar kim gezerler **burada**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 318*). [*burada,]*

burar kılını: *Saz çalmak.*

Kuş dilinde öyle **burar kılını**
Kim Süleymān añlayımaz dilini
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 115*). [*burar kılını,]*

burc: *Gökte Zodyak üzerinde bulunan on iki takım yıldızına verilen ad.*

Aslan avı dilküler işi degül
Her felek **burcuñ** yüzi taşu degül
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 128*). [*burcuñ, -uñ]*

burc: *Kale, hisar, sur.*

Eydür işbu miñları geçürevüz
Burca çıkup atları göçürevüz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 24*). [*burca, -a]*

(*Mes. 30: m. 33; Mes. 30: m. 27; Mes. 30: m. 42; Mes. 89: m. 24*)

burc: *Burç, hareketsiz yıldızlar kümesi.*

Cedy ü Delvi evler eylendi Zuhal
Burc ola Merrîhe ' Akreb hem Hamel
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 238*). [*burc,]*

(*Mes. 72: m. 24; Mes. 72: m. 222*)

burc: *Kale, hisar, sur || Yapı.*

Kim ilan gibi ininden çün çıkar
Balta-y-ıla yapduğı **burcu** yıkar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra*

4).

[*burcu, -ı]*

burn: *Burun.*

Burnı uzun u delükleri üküş
Burnı üstindedür üni ança hōş
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 5*). [*burnı, -ı]*

(*Mes. 94: m. 6; Mes. 94: m. 45; Mes. 94: m. 35*)

burtar: *Bükme, buruşturmak.*

Ayruğı oddan niçe kırtarısar
Yā aña uymayana **burtarısar**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 188*). [*burtarısar, -ısar]*

burüc: *Burçlar. (Herhangi bir şekil gösterilen ve kendisine özel bir ad verilen hareketsiz yıldızlar kümesi).*

Biri eydür bu ufül u ol hurüc
Biri eydür bu nücum u ol **burüc**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 28*). [*burüc,]*

bus: *Kızmak, öfkelenmek.*

Ögüdüm dut kimseneye **buşmağıl**
Bir gül için biñ dikene düşmegil
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 7*). [*buşmağıl, -ma, -ğıl]*

büselik: *Klasik Türk müziği makamlarından biri.*

Çünkü Nevruz u Hicaz ağaz ide
Rast şavtın **Büselikte** saz ide
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 16*). [*büselikte, -de]*

(*Mes. 94: m. 18*)

büsitān: *Çiçek ve gül kokularının çok olduğu yer, bahçe.*

Kim cināndan ben cihāna irişem
Būsitāndan bāğbāna irişem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 22*). [*būsitāndan, -dan*]

(*Mes. 88: m. 2; Mes. 105: m. 68; Mes. 106: m. 2; Mes. 111: m. 1*)

būsitān u bāğ: *Bağ ve bahçe.*

Ꞑuş ꞑanadı çün ꞑafasda sağ ola
Ârzūsı **būsitān u bāğ** ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 18*). [*būsitān u bāğ,]*

bu-y-ısa: *Bu ise.*

Bu-y-ısa Leylī beni hōd uş görür
Sen-iseñ Leylī ‘acab bu kim-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 101*). [*bu-y-ısa,]*

(*Mes. 53: m. 97; Mes. 65: m. 115*)

buyruğ: *Buyruk, emir, hüküm.*

Degme işde isteme emn ü emān
Muştafā **buyruğımı** dutğil hemān
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 196*). [*buyruğımı, -in, -ı*]

buyur: *Emretmek, söylemek.*

Begüñüz benüm sözüüm dutmaz-ısa
Ben **buyurduğum** işi itmez-ise
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 68*). [*buyurduğum, -duğ, -um*]

(*Mes. 12: m. 204*)

buz: *Katı haldeki su, buz.*

Hüdhüd eydür toñma bunça **buz** gibi
Gice ꞑaçan olısar gündüz gibi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra 1*). [*buz,]*

buzāğ: *Buzağı.*

Çünkü baş ꞑor yire vü eller öper
Buzāğuyı Tañrı diyüben tapar

(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 230*). [*buzāğuyı, -y, -ı*]

bühtān: *İftira.*

Artuğı halkuñ sözi **bühtān-durur**
Kim ne söylerler-ise yalan-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 187*). [*bühtān-durur, --dur, -ur*]

(*Mes. 72: m. 556; Mes. 85: m. 73*)

bülbül: *Güzel sesli maruf kuş, bülbül.*

Geldi **bülbül** ortaya hayrān u mest
Vālih ü medhūş u sergerdān u mest
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra 1*). [*bülbül,]*

(*Mes. 7: m. 21; Mes. 7: m. 24; Mes. 7: m. 26; Mes. 7: m. 25; Mes. 7: m. 19; Mes. 8: m. 15; Mes. 22: m. 166; Mes. 27: m. 6; Mes. 39: m. 99; Mes. 50: m. 2; Mes. 66: m. 6; Mes. 91: m. 38; Mes. 91: m. 15; Mes. 91: m. 10; Mes. 105: m. 68; Mes. 111: m. 9; Mes. 111: m. 14*)

bülbül gibi: *Bülbüle benzer, bülbül gibi.*

İki yüzlü degül-iseñ gül gibi
Yüz dil-ile söyleme **bülbül gibi**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 20*). [*bülbül gibi,]*

(*Mes. 72: m. 13; Mes. 104: m. 18; Mes. 107: m. 35; Mes. 111: m. 30; Mes. 17: m. 31; Mes. 10: m. 58*)

bülbül gibi: *Bülbül gibi || Aheste aheste, usulca.*

Ꞑapudan rişvet giriçek gül gibi
Öyke bacadan çıkar **bülbül gibi**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 104*). [*bülbül gibi,]*

bülbül gibi: *Bülbül gibi (şakar, konuşur).*

Bir kızıl addur cihānda gül gibi
Söz diyen ol ad-ıla **bülbül gibi**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 186*). [*bülbül gibi,]*

bülbül ü destân-ıdır: *Bülbül ve teganni.*

Çamu 'âlem bâğ-ıla bōstân-ıdır
Gül harîfî **bülbül ü destân-ıdır**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
8). [*bülbül ü destân-ıdır, --ıdır*]

(*Mes. 93: m. 30; Mes. 46: m. 23*)

bünyâd: *Esas, temel.*

'Adl-ıladur şer' **bünyâdı** kavî
'Adl-ıçun öger kişi Keyhüsrev'i
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra*
13). [*bünyâdı, -ı*]

bünyâd: *Temel, yapı.*

Şaṭṭ' dan ol yaña-y-ıdır 'avrât evi
Sâhâtı ser-sebz ü **bünyâdı** kavî
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra*
4). [*bünyâdı, -ı*]

(*Mes. 28: m. 38*)

bünyâd ura: *Temel atmak.*

Her kim ol şu üstine **bünyâd ura**
Gör kim ol bünyâdı ne muhkem dura
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra*
37). [*bünyâd ura, -a*]

bürgü: *Başa örtülen örtü.*

Hem başından yire **bürgüsin** komış
Hem toñuzları salıvirdüm dimiş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
55). [*bürgüsin, -sin*]

bürhân: *Delil, ispat.*

Düşdi heybet her birinüñ cânına
Hüccet assı kılmadı **bürhânına**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
78). [*bürhânına, -ın, -a*]

(*Mes. 52: m. 5; Mes. 52: m. 14; Mes.*
52: m. 17; Mes. 52: m. 44; Mes. 54:
m. 44; Mes. 96: m. 72)

bürka': *Kadınların yüzlerini gizlemek için kullandıkları örtü, peçe, nikap.*

Yoḥsa her kim **bürka'ın** yüzi sana
Bir kıızıl yeşil göriçek aldana
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra*
33). [*bürka'ın, -ın*]

(*Mes. 40: m. 30; Mes. 72: m. 510;*
Mes. 72: m. 453)

bürka' altından: *Peçe altından.*

Bürka' altından oturmuş ay gibi
Kırpügi oklar u kaşı yay gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
513). [*bürka' altından,]*

büşr: *Bişr (özel isim).*

Var-ıdır Hemyân şarında bir ulu
Adı **Büşr** ü içi 'ilm ile tolu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
26). [*büşr,]*

(*Mes. 72: m. 38; Mes. 72: m. 40; Mes.*
72: m. 45; Mes. 72: m. 46; Mes. 72:
m. 95; Mes. 72: m. 98; Mes. 72: m.
109; Mes. 72: m. 141; Mes. 72: m.
153; Mes. 72: m. 165; Mes. 72: m.
177; Mes. 72: m. 193; Mes. 72: m.
213; Mes. 72: m. 231; Mes. 72: m.
247; Mes. 72: m. 265; Mes. 72: m.
269; Mes. 72: m. 285; Mes. 72: m.
301; Mes. 72: m. 313; Mes. 72: m.
329; Mes. 72: m. 335; Mes. 72: m.
343; Mes. 72: m. 380; Mes. 72: m.
382; Mes. 72: m. 385; Mes. 72: m.
387; Mes. 72: m. 393; Mes. 72: m.
397; Mes. 72: m. 399; Mes. 72: m.
445; Mes. 72: m. 457; Mes. 72: m.
463; Mes. 72: m. 497; Mes. 72: m.
519; Mes. 72: m. 541; Mes. 72: m.
163; Mes. 72: m. 175; Mes. 72: m.
191; Mes. 72: m. 228; Mes. 72: m.
245; Mes. 72: m. 266; Mes. 72: m.
310; Mes. 72: m. 470; Mes. 72: m.
477; Mes. 72: m. 469; Mes. 72: m.
496; Mes. 72: m. 209; Mes. 72: m.
429; Mes. 72: m. 99)

büşr-i miskindür: *Miskin Bişr.*

Eydür adum **Büşr-i miskîndür**
benüm
Şimdi Hemyân şehrine-durur yönüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
101). [*büşr-i miskîndür, -dür*]

büt: *Putlar, tapınılan varlıklar.*

Büt nedür kim kimse Taîrî'yi kıya
Vara bir cânsuz büte niçe uya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
181). [*büt,]*

(*Mes. 5: m. 185; Mes. 5: m. 200; Mes.*
5: m. 182; Mes. 5: m. 199; Mes. 5: m.
20; Mes. 5: m. 24; Mes. 5: m. 236;
Mes. 5: m. 15; Mes. 5: m. 208; Mes.
5: m. 129; Mes. 10: m. 31; Mes. 11:
m. 62; Mes. 12: m. 222; Mes. 10: m.
30; Mes. 12: m. 73)

büt eyleyen: *Put yapmak.*

Seni dâinden çıkararı ol zer-durur
Kim zeri **büt eyleyen** Âzer-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra*
6). [*büt eyleyen, -yen*]

büt tapan: *Puta tapan (kimse).*

Çok kişiler 'aqla nâ-mahrem-durur
Zîra **büt tapan** dahı âdem-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
232). [*büt tapan,]*

büthâne: *Puthane || Müslümanlığa ters düşen*
mekan.

Müdde'iler mülkine aqın salısaruz
Kanda kim **büthâne** var yıqısaruz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
18). [*büthâne,]*

büt-perest: *Puta tapan kimse || Allah'ın*
dininden çıkmış ve "suret-i Rahmani"
bağlamında, Hak yoldan sapmış kimse.

Büt-perestüñ başını kesmek gerek
Kendü bütün boynına asmağ gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
19). [*büt-perestüñ, -üñ*]

büt-perest olan: *Puta tapan (kişi).*

Rüm ilinde **büt-perest olan** girü
Haq-perest olmağa geldi ilerü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
99). [*büt-perest olan,]*

büt-perest ol-: *Puta tapan olmak.*

Bunça yıldan soñra bir fâzıl imâm
Büt-perest oldı zihî bigâne dâm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
154). [*büt-perest oldı, -dı*]

(*Mes. 12: m. 157; Mes. 80: m. 10*)

büt-perest olmaz-ıdum: *Puta tapmak ||*
Dinden çıkmak.

Ayığ-iken **büt-perest olmaz-ıdum**
Bâde içüp ben ki mest olmaz-ıdum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
129). [*büt-perest olmaz-ıdum,]*

(*Mes. 45: m. 24*)

bütüñ: *Bütün, tüm.*

Şeyh eydür ol **bütüñ** yüzün baña
Gösterüñ kim secde eyleyem aña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
31). [*bütüñ,]*

bütüñ: *Tamamen.*

Çün ümîdi var ki gire kıyınına
Ol **bütüñ** el şunmak ister boynına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
110). [*bütüñ,]*

büyüt: *Büyütmek || Abartmak (söz).*

Eydür işüñi girü kıy var eyit
Kıçî sözleri dahı anda **büyüt**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
196). [*büyüt,]*

-C-

Çünkü h amr içer d ukeli ma v olur
K ll  y adından gider **c hil  alur**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
100). [*c hil  alur, -ur*]

c d : *Sihirbaz, büyücü.*

Eyle **c d ** kim ayı iki yarar
Av ı na ta  avu ukları  dürer
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
95). [*c d ,]*

c h u mansıb: *Makam ve mevki.*

Biz dilerüz kim vez ri olavuz
'Adl-ıla bir **c h u mansıb** bulavuz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra*
44). [*c h u mansıb,]*

c h-ı menzilet: *Makam mertebesi.*

Niçe **c h-ı menzilet** isteyesin
Ba u u  eh  ignine yastayasın
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra*
9). [*c h-ı menzilet,]*

c hil: *Bilgisiz, cahil.*

S z h r fin artu  eksik kılmadı
' lim a ladı v  **c hil** bilmedi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
126). [*c hil,]*

(*Mes. 5: m. 20; Mes. 28: m. 24; Mes.*
50: m. 98; Mes. 50: m. 80; Mes. 50:
m. 97; Mes. 50: m. 78; Mes. 55: m. 3;
Mes. 55: m. 4; Mes. 55: m. 6; Mes. 72:
m. 108; Mes. 72: m. 220; Mes. 72: m.
271; Mes. 72: m. 219; Mes. 96: m. 53;
Mes. 102: m. 91; Mes. 102: m. 93;
Mes. 102: m. 117; Mes. 102: m. 89;
Mes. 102: m. 121)

c hil kaldı: *Cahil olmak, bilgisiz kalmak.*

O -ıla ol avı ururlar bular
Her ki **c hil  aldı**  akalın yolar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
322). [*c hil  aldı, -dı*]

c hil kalur: *Cahil olmak, bilgisiz kalmak.*

c hil ola: *Cahil olmak.*

 anda kim bir zerre cehl mden gele
Elli ' lim anda bir **c hil ola**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra*
52). [*c hil ola, -a*]

(*Mes. 71: m. 59*)

c hiller sözin: *Cahil kimselerin lafi.*

Yemlih  eydür bu **c hiller sözin**
Söyleme bunda v  sözler duzsuzun
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
155). [*c hiller sözin,]*

c m: *Kadeh.*

  se yigdür zehr-i k til **c m-ıla**
 ekkeri halva yapınca ' m-ıla
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
187). [*c m-ıla, -ıla*]

c m: *Kadeh. ||  arap.*

Şeyh mest   y r h z r elde **c m**
Puhte  abr eylemeye ill  ki h m
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
125). [*c m,]*

(*Mes. 12: m. 103; Mes. 48: m. 31*)

c m içelüm: * arap içmek.*

Yiyelüm, **c m içelüm** c n  oyalum
Bir meşel bu a m n sib diyelüm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 59, Mısra*
17). [*c m içelüm, -e, -l m*]

c mın dutar: *Kadeh tutmak.*

Birisi h amr ırma ı **c mın dutar**
Biri s d ırma ını bala çatar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
21). [*c mın dutar, -ar*]

cāmi: Derleyen , toplayan.

Eydesin maşnū‘a bir şāni‘ gerek
Zīra her mecmū‘a bir **cāmi**‘ gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra*
20). [*cāmi*‘,]

cān: Beden, vücut.

Kim şifā bulmağ-ıçun birez tenüñ
Od içinde yanısar yıllar **cānuñ**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
82). [*cānuñ, -uñ*]

(*Mes. 69: m. 40*)

cān: Aşığın canı.

Kendüzümden ol beni almış-durur
‘Işkı odı **cānuma** tolmış-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
450). [*cānuma, -um, -a*]

cān: Beden, vücut || *Ruh, hayat.*

Ol zamānda kim Resül oğlan-ıdı
Kamu ‘ālem kālīb u ol **cān-ıdı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
8). [*cān-ıdı, --ı, -dı*]

cān: Can, ruh, gönül || *Sevgili.*

Şeyh eydür ‘ākıbet yārānlara
Kim fedā olsun tenüm siz **cānlara**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
48). [*cānlara, -lar, -a*]

cān: Yürek, kalp. || *Ruh.*

Şeyh göñlin virür aña **cān-ıla**
Satun alur küfrini imān-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
95). [*cān-ıla, --ıla*]

(*Mes. 46: m. 9; Mes. 12: m. 35*)

cān: Can, ruh || *Gönül.*

‘Işk odından **cānumı** çün tağladuñ
Göñlümi şaçuñ kılına bağladuñ

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
31). [*cānumı, -um, -ı*]

(*Mes. 47: m. 45; Mes. 12: m. 86; Mes.*
14: m. 9; Mes. 15: m. 114; Mes. 22:
m. 51; Mes. 27: m. 105; Mes. 27: m.
95; Mes. 27: m. 3; Mes. 32: m. 18;
Mes. 32: m. 90; Mes. 32: m. 28; Mes.
39: m. 27; Mes. 48: m. 5; Mes. 50: m.
99; Mes. 52: m. 14; Mes. 65: m. 145;
Mes. 88: m. 87)

cān: Beden, vücut; gönül, yürek; varlık.

Er adıyla dünyada diri yürür
Yoğsa ayruğ er hemān **cānın** sürür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra*
32). [*cānın, -ın*]

cān: Can, ruh.

Ağlamağ gerek ki bu hāletde **cān**
Olısar endāmuñ içinden revān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
45). [*cān,]*

(*Mes. 25: m. 56; Mes. 27: m. 101;*
Mes. 27: m. 115; Mes. 27: m. 97; Mes.
27: m. 100; Mes. 30: m. 15; Mes. 30:
m. 306; Mes. 31: m. 8; Mes. 32: m. 85;
Mes. 39: m. 9; Mes. 47: m. 5; Mes. 50:
m. 102; Mes. 50: m. 104; Mes. 50: m.
64; Mes. 60: m. 6; Mes. 65: m. 13;
Mes. 69: m. 134; Mes. 69: m. 83; Mes.
81: m. 176; Mes. 81: m. 181; Mes. 81:
m. 125; Mes. 81: m. 60; Mes. 81: m.
73; Mes. 81: m. 183; Mes. 84: m. 130;
Mes. 84: m. 132; Mes. 88: m. 99; Mes.
88: m. 87; Mes. 90: m. 3; Mes. 90: m.
6; Mes. 94: m. 54; Mes. 95: m. 5; Mes.
95: m. 12; Mes. 95: m. 16; Mes. 95:
m. 28; Mes. 95: m. 26; Mes. 95: m. 11;
Mes. 95: m. 1; Mes. 95: m. 6; Mes. 95:
m. 7; Mes. 95: m. 15; Mes. 96: m. 43;
Mes. 96: m. 62; Mes. 96: m. 69; Mes.
96: m. 73; Mes. 96: m. 3; Mes. 96: m.
4; Mes. 96: m. 5; Mes. 96: m. 6; Mes.
96: m. 9; Mes. 96: m. 11; Mes. 96: m.
13; Mes. 96: m. 15; Mes. 96: m. 23;
Mes. 96: m. 25; Mes. 96: m. 31; Mes.
96: m. 36; Mes. 96: m. 59; Mes. 96:
m. 66; Mes. 96: m. 79; Mes. 96: m. 80;
Mes. 96: m. 59; Mes. 96: m. 65; Mes.
96: m. 71; Mes. 96: m. 67; Mes. 96:
m. 1; Mes. 96: m. 64; Mes. 96: m. 77;
Mes. 96: m. 75; Mes. 96: m. 60; Mes.

96: m. 17; Mes. 97: m. 29; Mes. 97: m. 31; Mes. 97: m. 32; Mes. 108: m. 33; Mes. 108: m. 34; Mes. 108: m. 21; Mes. 108: m. 22; Mes. 108: m. 30; Mes. 109: m. 2; Mes. 109: m. 10; Mes. 1: m. 18; Mes. 10: m. 171; Mes. 40: m. 53; Mes. 5: m. 180; Mes. 75: m. 63; Mes. 80: m. 14; Mes. 81: m. 58; Mes. 81: m. 74; Mes. 81: m. 146; Mes. 81: m. 71; Mes. 81: m. 99; Mes. 76: m. 6; Mes. 80: m. 22; Mes. 91: m. 4; Mes. 80: m. 22; Mes. 91: m. 74; Mes. 91: m. 83)

cān: Can, varlık.

Bulmaz-ısa daḥı anda **cān** bahā
Seni görmek bize yiter ƙan bahā
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 277*). [*cān*,]

cān: İnsanın kendi varlığı, can || *Asl-i hayat*.

Anda kim bir çöpe şaymazlar **canı**
Kim-durur varup okıyan fermanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 85*). [*canı*, -ı]

(*Mes. 12: m. 108; Mes. 91: m. 279; Mes. 39: m. 44; Mes. 26: m. 24; Mes. 43: m. 14; Mes. 25: m. 88; Mes. 44: m. 25; Mes. 53: m. 117; Mes. 75: m. 59; Mes. 40: m. 529; Mes. 25: m. 60; Mes. 32: m. 77*)

cān: Kişi, kimse.

Çün selām virdüm ben ol erenlere
Kim fidā olsun tenüm siz **cānlara**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 32*). [*cānlara*, -lar, -a]

(*Mes. 12: m. 62*)

cān: Kişinin kendisi.

Ʀoĝru işden ne haber virür **canuñ**
Yoĝsa egri çok işuñ vardur senüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 37*). [*canuñ*, -uñ]

cān 'âlemin: Ruh âlemi.

Cān ten ahvâlinde olmuşdur melûl
Ten daḥı **cān 'âlemin** kılmaz kabûl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 100*). [*cān 'âlemin*, -n]

cān alıcı: Öldüren, yok eden; Azrail.

Eydür âḥir **cān alıcı** cānuñuz
Alıcaĝ getürdüñüz imānuñuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 51*). [*cān alıcı*,]

(*Mes. 22: m. 53; Mes. 32: m. 181*)

cān baĝıslaya-y-ıduĝ: Can vermek, can baĝıslamak.

Dimezüz kim nān baĝıslaya-y-ıduĝ
Nān diyene **cān baĝıslaya-y-ıduĝ**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra 8*). [*cān baĝıslaya-y-ıduĝ*, -ya, --y, --ı, -duĝ]

cān bahāsın: Candan daha değerli.

Kim şirāda ten bahā getürmeye
Cān bahāsın kimse ḥöd yitürmeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 188*). [*cān bahāsın*, -n]

cān bigi: Canı(m) gibi.

Kamusına ben inandum **cān bigi**
Küfri hergiz şanmadum imān gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 5*). [*cān bigi*,]

cān gibi: Can(ım) gibi.

Şer' hükmin bekledüm bir **cān gibi**
Derdümi terk itmedüm dermān gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 11*). [*cān gibi*,]

cān ĝidāsı: Can ĝidası, canın manevi nimeti.

Cān ĝidāsı ma'rifetdür iy 'aziz
Ma'rifetden mekri eylegil temiz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 39*). [*cān ĝidāsı*,]

(*Mes. 108: m. 42; Mes. 108: m. 43*)

cān iledem: *Can kurtarmak, uzaklaştırmak.*

Ben kaçan bu ğuşşadan **cān iledem**
Cānı terk itdüm ki imān iledem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 37*). [*cān iledem, -em*]

cān ısmarla-: *Can vermek, teslim-i ruh etmek, ölmek.*

Çünkü tūtī bu sözi tımarladı
Ol kafaşda düşdi **cān ısmarladı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 110*). [*cān ısmarladı, -di*]

(*Mes. 43: m. 22*)

cān koyalum: *Canı (bir kenara) bırakmak.*

Yiyelüm, cām içelüm **cān koyalum**
Bir meşel buña münāsib diyelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 59, Mısra 17*). [*cān koyalum, -alum*]

cān kırtara: *Can(in)ı kurtarmak.*

Ölü başına şu ayağın ura
Diri denizden kaçan **cān kırtara**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 46*). [*cān kırtara, -a*]

cān mahalli: *Canın yeri, canın mekanı.*

Cān mahalli gökte 'illiyin-durur
Ten maqāmı dünyada siccin-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra 23*). [*cān mahalli,]*

cān metā'ı: *Ömür sermayesi.*

Cān metā'ı şatıla altun gibi
Ten kumaşı köyine odun gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 173*). [*cān metā'ı,]*

(*Mes. 81: m. 159 Mes. 80: m. 30 Mes. 81: m. 169*)

cān nakdı: *Can sermayesi; en kıymetli olan şey.*

İşbu **cān nakdı** ki şerhin eyledük
Vaşfını ter sözler-ile söyledük
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 163*). [*cān nakdı,]*

cān olısar: *Can olmak.*

Cān alıcı aldığı **cān olısar**
Öliçek ayruğ ne dirlik bulısar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 181*). [*cān olısar, -ısar*]

cān u cihān: *1. Can ve dünya. 2. Bütün her şey.*

Aña az iren virimeye nişān
Eyle kim añlana ol **cān u cihān**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 116*). [*cān u cihān,]*

cān u ten: *Can ve beden.*

Her terāzū kanda ise kanda var
Cān u ten mizānları uş bende var
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 32*). [*cān u ten,]*

(*Mes. 84: m. 128 Mes. 101: m. 40 Mes. 78: m. 72 Mes. 56: m. 12; Mes. 76: m. 6; Mes. 63: m. 120*)

cān vir-: *Can vermek, ölmek.*

Yüz biñ er bu yolda **cān virdi** henüz
Bilmedi biri ki nedür bu rumüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 25*). [*cān virdi, -di*]

(*Mes. 74: m. 26; Mes. 5: m. 191; Mes. 39: m. 11; Mes. 32: m. 88; Mes. 43: m. 9; Mes. 66: m. 56; Mes. 16: m. 96*)

cān virdiler: *Can vermek, can bağışlamak.*

Anda kim her derde dermān kıldılar
Her yaradılmışa bir **cān virdiler**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 86*). [*cān virdiler, -di, -ler*]

cāna gelmişler-idi: *Gücünü toplamak, canlanmak.*

Cānavarlar **cāna gelmişler-idi**
Baş u cāni terk kılmışlar-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 51*). [*cāna gelmişler-idi, -miş, -ler, --i, -di*]

cānavar: Yırtıcı, vahşî hayvan.

Şaydgāhiydı bir aslanuñ meger
Ol şaha kıl tağda her bir **cānavar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 48*). [*cānavar,]*

(*Mes. 91: m. 51; Mes. 91: m. 55; Mes. 91: m. 117; Mes. 91: m. 135; Mes. 91: m. 260; Mes. 91: m. 297; Mes. 91: m. 72; Mes. 91: m. 74; Mes. 94: m. 39*)

cānbāz oluram: Canıyla oynayan; akrobat ||
Kurnaz olmak.

Her gice cāna keminsāz oluram
Kim kapuñda böyle **cānbāz oluram**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 36*). [*cānbāz oluram, -ur, -am*]

cāndan istedi: Gönülden ve candan istemek.

Cāndan istedi ki key bīzār ola
İstemedi kim arada ‘ār ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 17*). [*cāndan istedi, -di*]

cāni kaşdıni kılmış-ıdum: Canına kastetmek,
birini öldürmeye niyetlenmek.

Ben anı öldürmege gelmiş-ıdüm
Küllü **cāni kaşdıni kılmış-ıdum**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 244*). [*cāni kaşdıni kılmış-ıdum,]*

cāni terk itdüm: Canı terk etmek || Her şeyden
vazgeçmek.

Ben kaçan bu guşşadan cān iledem
Cāni terk itdüm ki imān iledem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 38*). [*cāni terk itdüm, -dü, -m-düm*]

cāni terkini urur-ıdı: Her şeyden, kendinden
vazgeçmek.

Her kim anuñ yüzini görür-idi
Kendü **cāni terkini urur-ıdı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 80*). [*cāni terkini urur-ıdı, -ur, --ıdı*]

cāni vü cānuñ metā'in: Can ve canın
sermayesi.

Şeyh eydür birisiyle artaram
Cāni vü cānuñ metā'in dartaram
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 28*). [*cāni vü cānuñ metā'in,]*

cān-ıla ten: Can ve ten || Ruh ve beden.

Cān-ıla ten düzmeği müşkil ola
Cān kaçan hem-reng-i āb u gil ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 101*). [*cān-ıla ten,]*

(*Mes. 81: m. 186*)

cānın alalar: Öldürmek, canını almak.

Zālimuñ bir gün ki **cānın alalar**
Zulmına aña havāle kılalalar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra 25*). [*cānın alalar, -a, -lar*]

cānın şakına: Canını sakınmak, esirgemek.

Ana diler-ise **cānın şakına**
Yavriya gelen aña karşı döne
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 23*). [*cānın şakına,]*

cānın terk ider: Canından vazgeçmek.

‘Aşık ol-durur ki **cānın terk ider**
Sevdüğünü göricek ‘aklı gider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 13*). [*cānın terk ider, -er*]

cānına od düşer: Yüreğine ateş (od) düşmek
|| Yüreği yanmak.

Mekke kavmı **cānına çün od düşer**
Kamusu Safvān'ıñ üstine üşer
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 251*). [*cānına od düşer, -er*]

cānını kurtarmışam: *Canını, hayatını kurtarmak.*

Bil ki bu işden ki ben başarmışam
Kamuñuzuñ **cānını kurtarmışam**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 292*). [*cānını kurtarmışam, -miş, -am*]

cānını şād eyledi: *Ölen kişinin ruhunun huzur, neşe bulmasını temenni etmek; memnun etmek. Ruhunu şād olmak.*

Tañrı'nuñ kudretlerin yād eyledi
Muşafā'nuñ **cānını şād eyledi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 128*). [*cānını şād eyledi, -di*]

cānını şād iderüz: *Ruhunu hoş etmek.*

Tañrı zikrin şıdk-ıla yād iderüz
Muşafā'nuñ **cānını şād iderüz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 134*). [*cānını şād iderüz,]*

cānlar: *Can || gönül, kalp.*

Cem' -ile inşāfa durdılar kamu
Cānların şükrāne virdiler kamu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 88*). [*cānların, -ın*]

cānların fedā kıldukları: *Canlarını feda etmek.*

Ṭūṭı eydür anlarıñ öldükleri
Cānların baña **fedā kıldukları**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 150*). [*cānların fedā kıldukları, -duk, -lar, -ı*]

cānların fidī kıldukların: *Canını feda etmek || Ölmek.*

Hvöca gördi ṭūṭılar öldüklerin
Cānların aña **fidī kıldukların**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 80*). [*cānların fidī kıldukların, -duk, -lar, -ın*]

cānlarınıñ terkīn urdılar: *Canlarını bir kenara bırakmak || Kendilerinden vazgeçmek.*

Hüdhüdün kuşlar sözün çok gördiler
Cānlarınıñ külli terkīn urdılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 26*). [*cānlarınıñ terkīn urdılar, -dı, -lar*]

cānlu: *Diri; ruh.*

Tenlü **cānlu** biñ kanat bir murğ olur
Bir kanat naqşı nite sīmurğ olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 29*). [*cānlu,]*

cānlu: *Canlı, yaşayan.*

Bir kişi peydā degül ol ilde hīç
Cānludan kimse görünmez yolda hīç
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 70*). [*cānludan, -dan*]

(*Mes. 39: m. 67*)

cānsuz: *Cansız, hareketsiz. || ölü.*

Büt nedür kim kimse Tañrı'yı kıya
Vara bir **cānsuz** büte niçe uya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 182*). [*cānsuz,]*

(*Mes. 69: m. 52*)

cānsuz: *Cansız, hareketsiz, durgun || güçsüz.*

Bu ne **cānsuz** kişidür ile gelen
İl içinde atları yola süren
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 219*). [*cānsuz,]*

cānsuz teni: *Cansız bedeni.*

Çekdi küpden daşra çıkardı anı
Toprağa göme kodı **cānsuz teni**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 352*). [*cānsuz teni,]*

canum: *Can, ruh || yürek.*

Yok-durur hergiz gümānum kim
benüm Qalmayısar gevdem içinde
canum (Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5,
Mısra 264). [canum,]

(Mes. 10: m. 144)

canum: Canım benim.

Çün günüm tağ başına irdi benüm
Sen hilāl-ıla ne bedr ola **cānum**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
74). [cānum,]

cānum içi: Kalbim, gönlüm.

Gitdüm anlarıñ katından ağlayu
Cānum içi gayret odından tolu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
132). [cānum içi,]

cānum virem: Can vermek; ölmek.

Ben dilerem kim aña **cānum virem**
Dirliğümi ölümüne deşşürem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra
19). [cānum virem,]

cānumı kurbān kılam: Canımı kurban etmek.

Şorma kim ben saña ne ihsān kılam
Cānumı ister-iseñ **kurbān kılam**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
30). [cānumı kurbān kılam, -am]

(Mes. 12: m. 84)

cānumı virevem: Can vermek, can
bağışlamak; ...uğrunda canından geçmek,
kendini feda etmek.

Qanda kim bir müstahakka irevem
Cānumı ger diler-ise **virevem**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra
20). [cānumı virevem, -e, -vem]

cānuñ terkinı kılmađuñ: Canından
vazgeçmek.

Kendü **cānuñ terkinı kılmađuñ**
Anuñ-ıçun bir haber bilimedüñ

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra
73). [cānuñ terkinı kılmađuñ,]

cānuña kasd eyleme: Öldürmeyi istemek,
öldürmeye niyet etmek.

Kimsene söylemedügin söyleme
Kendü kendü **cānuña kasd eyleme**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
54). [cānuña kasd eyleme, -me]

cāvid: Daimî, ebedî.

Rahmeti bî-hadd u ihsānı delim
Mülketi **cāvid** ü fermānı kadim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
248). [cāvid,]

(Mes. 77: m. 26; Mes. 78: m. 82)

cāvidān: Ebedî, kalıcı, daimî, bâkî.

Her ne millet var-ısa yalan-durur
Din benüm-durur ki **cāvidān-durur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
14). [cāvidān-durur, --dur, -ur]

(Mes. 10: m. 45; Mes. 19: m. 44; Mes.
31: m. 5; Mes. 32: m. 176; Mes. 44:
m. 44; Mes. 49: m. 33; Mes. 63: m.
120; Mes. 69: m. 24; Mes. 69: m. 192;
Mes. 69: m. 100; Mes. 96: m. 36; Mes.
108: m. 10)

cāviz degül: Uygun değil.

Cevhere hergiz fenā **cāviz degül**
Kim beka bulmağdan ol 'aciz degül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra
37). [cāviz degül,]

cāzılık: Büyücülük.

Hüdhüd eydür niçeme 'ayyār-ısañ
Cāzılığda dañı key tarrār-ısañ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra
2). [cāzılığda, -da]

cāzu: Sihirbaz, büyücü.

Cāzu yüzi böyle nürü olmaya
Cāzular bu bildüginı bilmeye

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 175*). [*câzu,]*

(*Mes. 5: m. 97; Mes. 89: m. 2; Mes. 5: m. 171; Mes. 5: m. 176; Mes. 90: m. 22*)

câzû degül: *Büyücü değil.*

Eydür ol **câzû degül** ben bilürem
Hâlini yavlağ teferrüc kıduram
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 165*). [*câzû degül,]*

câzûlık kılan: *Büyücülük yapmak.*

Câzûlık kılan kişi kezzâb ola
Mu 'cizât ehli ulû'l-elbâb ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 23*). [*câzûlık kılan, -an]*

câzûlık tahtına: *Büyücülük tahtı.*

Câzûlık tahtına çün kim ağaram
Ayı gökden indürüben şağaram
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 33*). [*câzûlık tahtına, -na]*

cebbâr'a ire: *Mutlak sevgiliye, Allah'a ulaşmak.*

Ƙamu 'âlemden kesüp yâra ire
Terk ide yâri vü **Cebbâr'a ire**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 56*). [*cebbâr'a ire,]*

cebrâ'îl: *Hız. Cebrail; vahiy meleği.*

Az yiyenüñ **Cebra'îl** olur canı
Çok yiyenüñ zinde pîl olur teni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 83*). [*cebrâ'îl,]*

cedvel kılam: *Cetvele koymak.*

Göklerüñ pergâlini **cedvel kılam**
Kim nücümüñ müşkilini hâl kılam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 21*). [*cedvel kılam,]*

cedy ü delvi: *Oğlak ve Kova (burcu).*

Cedy ü Delvi evler eylendi Zuhal
Burc ola Merrîhe 'Akreb hem Hamel
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 237*). [*cedy ü delvi,]*

cefâ: *Eziyet, azap.*

Ben delîm itdüm saña kıldum cefâ
Ol **cefâya** sen kerîm eyle vefâ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 62*). [*cefâya, -ya]*

cefâ evleyesin: *Eziyet etmek.*

Niçe sen bize **cefâ evleyesin**
Vaqtı oldu kim vefâ evleyesin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 65*). [*cefâ evleyesin, -y, -esin]*

cefâlar eyledüm: *Zulmetmek, eziyet etmek.*

Bilmedin saña **cefâlar eyledüm**
Hem delîm bîhüde sözler söyledüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 57*). [*cefâlar eyledüm, -düm]*

cehd: *Çalışıp çabalama, büyük gayret sarfetme, uğraşma.*

Cehd-ile yavuzluk eylük ola mı
Yavuz er hergiz eyülük bula mı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra 17*). [*cehd-ile, --ile]*

cehd id-: *Çabalama, gayret etmek.*

Ol er eydür sen hezârân **cehd ide**
Dirligüñ çok olmağ-ıçun dünyede
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra 13*). [*cehd ide, -e]*

(*Mes. 6: m. 35; Mes. 84: m. 115; Mes. 5: m. 191; Mes. 91: m. 93; Mes. 43: m. 11*)

cehd ile olmaz: *Çalışarak olmaz.*

Hem gerek tevfiğ min-rabbi'l-'ibâd
Yaluñuz **cehd ile olmaz** bu cihâd

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 566). [cehd ile olmaz,]

cehdin kıılır: Uğraşmak, çaba sarfetmek.

Qurd, qarnı toymağı **cehdin kıılır**
Yoħsa yadı ya bilişi ne bilür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 59, Mısra 11). [cehdin kıılır, -ur]

cehennem: Günahkârların öldükten sonra âhirette azap görecekleri, cezâlarını çekecekleri yer, tamu, düzah.

‘Ālimün cennât u hurremdür yiri
Câhilün anda **cehennemdür** yiri
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 6). [cehennemdür, -dür]

(Mes. 74: m. 24; Mes. 108: m. 4)

cehl: Bilgisizlik, cahillik.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilât
Zulmet oldı **cehl** ‘ilm âb-ı hayât
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 328). [cehl,]

(Mes. 32: m. 194; Mes. 56: m. 54;
Mes. 66: m. 156; Mes. 67: m. 3; Mes.
71: m. 60; Mes. 72: m. 226; Mes. 72:
m. 210; Mes. 81: m. 182; Mes. 84: m.
51; Mes. 107: m. 80)

celâlüddîn: 1207-1273 yılları arasında yaşayan büyük mutasavvıf Mevlana Celâleddin Rûmî.

Görmedük bir kişi ki ölüp yitmedi
Ol **Celâlüddîn** cihândan gitmedi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 44). [celâlüddîn,]

cellâd: Ölüm cezasına çarptırılanları öldürmekle görevli olan kimse.

Virdiler oğlanı **cellâd** eline
Kim iki böle vü ödi bulına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 39). [cellâd,]

(Mes. 31: m. 40; Mes. 31: m. 41;
Mes. 85: m. 150)

cellâd ola: Can alıcı olmak; cellat olmak.

Anda kim sîmurğun işi dâd ola
Toğan ol ortada bir **cellâd ola**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 34). [cellâd ola,]

cem: İran hükümdar sülalelerinden Pişdadiyan'a mensup olup uzun yıllar ülkesini esenlik içerisinde yönetir. Azerbaycan'a gelince güneşin doğuşuna yakın yüksek bir yere tahtını kurdurur ve güneşin doğuşu ile tahtı ve üzeri mücevherlerle süslü kaftanı parlamaya başlayınca kendisine Cemşid denilir. İdris peygamberin şeratine göre amel eden Cemşid, sonraları saltanatına güvenerek tanrılık iddiasında bulunur ve bu yüzden halkı kendisinden yüz çevirir. Dahhak, kendisinden sonra tahta geçer. Şarabın mucididir. Ayrıca meşhur bir kasesinin olduğu ve o kase ile dünyanın çeşitli yerlerini seyredildiği söylenir.

Qaysır ü Fağfūr u Keykāvüs ü **Cem**
Urmadılar dünyâda bensüz qâdem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra 11). [cem,]

(Mes. 30: m. 184; Mes. 58: m. 10)

cem‘: Topluluk, cemiyet.

Şeyh ü yârânlar dükeli **cem‘-ile**
Geldiler Rûm iline kamu bile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 53). [cem‘-ile, --ile]

cem‘ eyle-: Toplamak, biriktirmek.

Her kim ol **cem‘ eyledi** bir ni‘meti
Öliceğ gönlinde qala ħasreti
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra 11). [cem‘ eyledi, -di]

(Mes. 72: m. 293; Mes. 5: m. 320)

cem‘ içinde: Topluluk içinde, toplum arasında.

Her kimi kim **cem‘ içinde** ögerem
Girü aña bunça dürlü sögerem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 19). [cem‘ içinde,]

cem' id-: Toplamak, bir araya getirmek.

Anda kim ben **cem' idem** cevherleri
Deñize beñzer yığam gevherleri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 19*). [*cem' idem,]*

(*Mes. 36: m. 3*)

cemā'at: Cemaat, topluluk.

Bu sözi añlar u bu sırrı bilür
Ol **cemā'at** hāline hayrān qalür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 154*). [*cemā'at,]*

(*Mes. 22: m. 11*)

cemād: Cansız varlıklar.

Hem **cemād** u nāmı vü hayvān-durur
Yidi tamu bu yidi erkān-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 29*). [*cemād,]*

cemāl: Güzellik, ihsan, lütuf.

Adı sımurg' u **cemāli** bī-kerān
Kudreti peydā vü zātı bī-niṣān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 27*). [*cemāli, -i]*

cemāl: Yüz güzelliği, güzellik.

Ol **cemāle** kim zevāl iriṣe tiz
'Āṣıka andan melāl iriṣe tiz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 5*). [*cemāle, -e]*

(*Mes. 10: m. 72; Mes. 47: m. 48; Mes. 72: m. 448; Mes. 88: m. 23*)

cemāl: Güzel yüz.

Şimdi görmeyen **cemālin** gündüzün
Gice kanda añlaya anuñ yüzün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 21*). [*cemālin, -in]*

cemālin gör-: Güzelliğini, güzel yüzünü görmek.

Biz erenler himmetinden ermişüz
Şāhumuza vü **cemālin görmişüz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 50*). [*cemālin görmüşüz, -miş, -üz]*

(*Mes. 63: m. 150*)

cemel: Deve.

'İlm-ile çün olmaya bile 'amel
Ol hamāla ta'nalar ura **cemel**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 22*). [*cemel,]*

cem'i: Topluluk, cemiyet.

Uyğudan uyandı vü āh eyledi
Ol mürīde **cem'i** āgāh eyledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 48*). [*cem'i,]*

cem'-ile kamu: Hepsi birlikte.

Cem'-ile inṣāfa durdılar **kamu**
Cānların şükranē virdiler kamu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 87*). [*cem'-ile kamu,]*

cem'iyet: Cemaat, topluluk.

Üstümüzde Hakk'ı hāzır görelüm
Muṣtafā **cem'iyetine** irelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 4*). [*cem'iyetine, -in, -e]*

cem'iyet: Cemaat, topluluk || Birlik.

Mübtedi'leruñ sözin işitmegil
Muṣtafā **cem'iyetinden** gitmegil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 76*). [*cem'iyetinden, -in, -den]*

cemşid: Şarabı bulmasıyla meşhur İran'ın efsanevi dördüncü şahı.

Pādişāhlık bende çün bī-bāk ola
Kullarum **Cemşid** ile Daḥḥāk ola

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 200). [cemşid,]

cennāt: Cennetler.

Zāhid ol-durur ki dünyā terkini
Kıla vü **cennāta** ura berkini
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 30). [cennāta, -a]

cennāt u hurremdür: Cennet ve mutluluk.

‘Ālimūn **cennāt u hurremdür** yiri
Cāhilūn anda cehennemdür yiri
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 5). [cennāt u hurremdür, -dür]

cennāt-ı firdevs-i berīn: Yüce Firdevs cenneti.

Ḥōş-durur **cennāt-ı Firdevs-i berīn**
İlla fihā ni‘me ecrü’l-‘āmilīn
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 303). [cennāt-ı firdevs-i berīn,]

cennet: Dinî inanışlara göre imanlı, dünyada iyi işler yapmış kimselerin öldükten sonra sonsuz bir mutluluğa kavuşacakları yer.

Şeyḫ eydür çün behiştü yüzlü yār
Bizüm oldı **cennet** oldı rüzigār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 12). [cennet,]

(Mes. 15: m. 68; Mes. 21: m. 2; Mes. 22: m. 72; Mes. 22: m. 148; Mes. 22: m. 149; Mes. 22: m. 164; Mes. 22: m. 145; Mes. 22: m. 144; Mes. 25: m. 4; Mes. 74: m. 23; Mes. 81: m. 179; Mes. 84: m. 22; Mes. 85: m. 13; Mes. 97: m. 16; Mes. 97: m. 10; Mes. 97: m. 31; Mes. 97: m. 1; Mes. 97: m. 6; Mes. 97: m. 8; Mes. 97: m. 11; Mes. 97: m. 14; Mes. 97: m. 17; Mes. 97: m. 19; Mes. 98: m. 41; Mes. 105: m. 23; Mes. 1: m. 22)

cennet ü düzahdan: Cennet ve cehennem.

Yār-ıla Gülşehri çün şād olısar
Cennet ü düzahdan āzād olısar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 22). [cennet ü düzahdan, -dan]

cennet ü hūrī: Cennet ve huri.

Çün sizüñ dīdāra meylüñüz-durur
Cennet ü hūrī tufeylüñüz-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 158). [cennet ü hūrī,]

cer: Çekmek || Esre işareti.

Biri ref' ü naşb u **cerden** söyledi
Biri anuñ şerḫ ü başın eyledi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 33). [cerden, -den]

cerr: Esre işareti.

Naḫv-ıla i‘rābı yavlaḫ kıluram
Ref' ü naşb u **cerr** ü cezmi bilürem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 10). [cerr,]

(Mes. 56: m. 13)

cerr itmek: Para toplamak için dolaşmak, dilenmek.

‘Ālim olınçaḫ ki ḫalḫ aña uyar
Nesne **cerr itmek** ḫarīḫın çün duyar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 44). [cerr itmek, -mek]

cevāb: Yanıt, karşılık.

Bunlar eydür kimsene bizden ḫisāb
Şormadı vü ne su‘āl u ne **cevāb**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 80). [cevāb,]

(Mes. 32: m. 53)

cevāb işitdiler: Cevap duymak.

Değmesi çün bir su‘ālī itdiler
Girü andan key **cevāb işitdiler**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 68). [cevāb işitdiler, -di, -ler]

(Mes. 38: m. 2)

cevāb virdi: Yanıt vermek, cevaplamak.

Hüdhüd anda her birisine **cevāb**
Virdi hoş vallahu a'lem bi's-şavāb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
4). [*cevāb virdi,]*

Mes.

96:m.43)

cevābın vir-: Yanıt/karşılık vermek.

Çün selāmumuñ **cevābın virdiler**
Girü 'irfān 'ālemine girdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
33). [*cevābın virdiler, -di, -ler]*

(Mes. 22: m. 60; Mes. 52: m. 13;
Mes. 91: m. 160)

cevāhir: Cevherler; "cevher" in cem'idir.

Çok **cevāhir** var bu ilde rāyegān
Kim bahāsı olur ol ilde girān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra*
59). [*cevāhir,]*

(Mes. 72: m. 16)

cevāhir-riz idi: İncileri dökme.

Yil çemen içinde 'anber-biz-idi
Bulduñ gözi **cevāhir-riz idi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra*
6). [*cevāhir-riz idi,]*

cevher: Var olan bir şeyin özü, esâsı,
varlığındaki maya, gevher.

Çün beķası kendüzi-y-ile ola
Cevherüñ hergiz fenā kanda bula
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra*
40). [*cevherüñ, -üñ]*

cevher: Mücevher, cevher.

Benvenin şimdi ki mīrganlık dutan
Benden artuķ kimse yok **cevher** şatan
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra*
26). [*cevher,]*

(Mes. 33: m. 17; Mes. 33: m. 4; Mes.
33: m. 19; Mes. 33: m. 21; Mes. 40:
m. 62; Mes. 40: m. 64; Mes. 41: m. 4;
Mes. 41: m. 1; Mes. 66: m. 10; Mes.
95: m. 28; Mes. 96: m. 32; Mes. 96:
m. 29; Mes. 96: m. 33; Mes. 96: m. 37;

cevher: Cevher. || Öz, gerçek.

'İlmüñ anda i'tibarı ola mı
Cevheri kimse 'arazdan bile mi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
86). [*cevheri, -i]*

cevher: Öz, maya; asıl.

Biri sözi fi'l ü ħarf u ism idi
Birinüñ yā **cevher** ü yā cism idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
32). [*cevher,]*

(Mes. 109: m. 6)

cevheriler: Cevherden anlayan ve onu alıp
satan kimse.

Degme ağız bilmeye sözüñ yatın
Cevheriler bile gevher kıymatın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
324). [*cevheriler,]*

(Mes. 33: m. 12; Mes. 42: m. 2)

cevlān kıılır: Dolaşmak, gezinmek.

Lā-mekānda fikr-ile **cevlān kıılır**
Dükeli düşvārımı āsān kıılır
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
5). [*cevlān kıılır, -ur]*

cevr: Eziyet, zulüm, cefa.

Kim benüm 'ālemde kimsem yok-
durur
Kimsenem sensin ki **cevrüñ** çok-
durur (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12,*
Mısra 66). [*cevrüñ, -üñ]*

(Mes. 16: m. 70; Mes. 91: m. 53)

cevr ü cefāñ: İncitici söz veya davranışlar;
eziyet ve zulüm.

İt vefā eyler senüñ kanı vefāñ
'Ālemi yaķdı senüñ **cevr ü cefāñ**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 36). [cevr ü cefâñ, -ñ]

cevşen: Zırhlı giysi.

Gürz-ile kılıç gerek **cevşenlere**
Pîşvâ dilkü yiter tavşanlara
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 27). [cevşenlere, -ler, -e]

cezâ: Suç işleyen bir kimseye suçunun derecesine göre verilen acı karşılık; hüküm.

Benüm işüm anda nite olısar
Yâ **cezâ** anda baña ne olısar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 30). [cezâ,]

cezâsın virmed: Ceza vermek.

Büt çün oddan kendüzin kırtarmadı
Tokuyanlaruñ **cezâsın virmed**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 186). [cezâsın virmed, -me, -di]

cezmi: Arapçada kelime sonundaki harfi sâkin okumak için kullanılan hareke.

Naḥv-ıla i' râbı yavlaḳ kılruram
Ref' ü naşb u cerr ü **cezmi** bilürem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 10). [cezmi, -i]

ciger: Ciğer (Akciğer, karaciğer).

Ben yiyiceḳ ḳaz yüreginden **ciger**
Ḳarga ilte sizi simurğa meger
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 19). [ciger,]

cihâd: Savaş, mücadele.

Hem gerek tevfiḳ min-rabbi'l-'ibâd
Yaluñuz ceḥd ile olmaz bu **cihâd**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 566). [cihâd,]

cihân: Dünya || Dünya hayatı.

Kim **cihânda** ayruḡı çün almayam
Âhiretde senden ayru ḳalmayam

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 83). [cihânda, -da]

(Mes. 16: m. 100; Mes. 111: m. 59)

cihân: Dünya, kâinat, âlem.

İki pulı yok **cihânda** sayısı
Bir soḳum etmegi yoḳdur yiyesi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 115). [cihânda, -da]

(Mes. 5: m. 3; Mes. 6: m. 1; Mes. 9: m. 52; Mes. 15: m. 28; Mes. 19: m. 41; Mes. 22: m. 139; Mes. 25: m. 74; Mes. 25: m. 73; Mes. 29: m. 43; Mes. 30: m. 295; Mes. 30: m. 109; Mes. 30: m. 195; Mes. 30: m. 264; Mes. 30: m. 299; Mes. 35: m. 4; Mes. 39: m. 31; Mes. 40: m. 37; Mes. 47: m. 95; Mes. 48: m. 18; Mes. 50: m. 127; Mes. 50: m. 127; Mes. 50: m. 125; Mes. 52: m. 28; Mes. 52: m. 61; Mes. 54: m. 25; Mes. 54: m. 17; Mes. 57: m. 20; Mes. 63: m. 139; Mes. 65: m. 64; Mes. 65: m. 117; Mes. 66: m. 149; Mes. 68: m. 31; Mes. 68: m. 42; Mes. 68: m. 47; Mes. 68: m. 36; Mes. 68: m. 44; Mes. 69: m. 237; Mes. 69: m. 92; Mes. 69: m. 123; Mes. 69: m. 185; Mes. 69: m. 191; Mes. 69: m. 199; Mes. 69: m. 238; Mes. 71: m. 6; Mes. 74: m. 2; Mes. 84: m. 4; Mes. 85: m. 44; Mes. 85: m. 21; Mes. 86: m. 24; Mes. 87: m. 15; Mes. 91: m. 216; Mes. 92: m. 2; Mes. 98: m. 25; Mes. 98: m. 67; Mes. 100: m. 46; Mes. 100: m. 92; Mes. 109: m. 34)

cihân dutmağa: Cihani tutmak.

Çün bilimedüñ **cihân dutmağa** yol
Bâri var şehrüñde bir şeyḫçuḡaz ol
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 113). [cihân dutmağa, -mağ, -a]

cihân halkına: Dünya halkı; herkes.

Muḳtedâlıkda **cihân halkına** hem
Olmuş-iken kamu 'âlemde 'âlem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 21). [cihân halkına, -n, -a]

cihân içinde: Dünyada, bu dünyada.

Çün urımaduñ **cihân içinde** lâf
Çaldırağıl bâri şehründe güzâf
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 39*). [*cihân içinde,]*

cihân şeyhi ola: *Cihan şeyhi olmak.*

Nâmdâr-ise **cihân şeyhi ola**
Haşra degin adı 'âlemde kıla
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 9*). [*cihân şeyhi ola, -a]*

cihân üstine: *Dünya üstünde.*

Çün **cihân üstine** sîmurğ uçdı hōş
'Âleme kanatlarını açdı hōş
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 29*). [*cihân üstine,]*

cihân-gîr: *Cihâni, dünyâyı zapteden.*

Bir şaruñ kavmında bir mîr olduğın
İşid erenler **cihân-gîr** olduğın
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 4*). [*cihân-gîr,]*

cihângîr olan: *Dünyâyı tutan (kimse).*

İşida bu gökde yavlağ ılduzı
Ol **cihângîr olan** erenler sözi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 76*). [*cihângîr olan,]*

cihângîr olan er: *Dünyâyı tutan kimse(ler).*

Kim **cihângîr olan er** ayruğ-durur
Yoğsa her şârda erenler çoğ-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 121*). [*cihângîr olan er,]*

cihâni dut-: *Cihâni tutmak: Her tarafa yayılmak, dünyâyı tutmak.*

İster-iseñ kim **cihâni dutasın**
Şehr ulularından oynı utasın
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 89*). [*cihâni dutasın, -asın]*

(*Mes. 69: m. 53*)

cihâni dutsar: *Dünyâyı elinde bulundurmak, âlemi zapt etmek.*

Bu ki bizden kamu oynı utısar
Mu'cizât-ıla **cihâni dutsar**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 184*). [*cihâni dutsar, -ısar]*

cihânuñ defteri: *Cihan defteri.*

Biri gök altı **cihânuñ defteri**
Kim belürdür kamu 'âlemde eri
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 51*). [*cihânuñ defteri,]*

cilve: *Görünme, tecelli.*

Çün Resül işitdi bunlaruñ sözin
Cilve-y-ile 'arza kıldı kendüzün
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 58*). [*cilve-y-ile, --y, --ile]*

cilve kıldum: *Hoş ve latîf bir şekilde görünmek, ortaya çıkmak; dikkat çekici şekilde hareket etmek.*

Cilve kıldum ben dağı bir gül gibi
Söze girdüm kumrı vü bülbül gibi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 175*). [*cilve kıldum, -du, -m]*

cinân: *Cennetler.*

Kim **cinândan** ben cihâna irişem
Büsitândan bağbâna irişem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 21*). [*cinândan, -dan]*

cins: *Tür, çeşit.*

Cânumuz kim **cinsi** fazlından gelür
Rüşen ü tārık aşlından gelür
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 17*). [*cinsi, -i]*

cins ü faşlını: *(Kelimelerin) türü ve bağlantısı.*

Kamu nev' üñ bildi **cins ü faşlını**
İlla dağı anlamadı aşlını
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 59*). [*cins ü faşlını, -in, -ı]*

cism: *Cisim, vücut.*

Biri şordı kim bu cānlar bir midür
Cism-ile bu mü'min ol kāfir midür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra 2*). [*cism-ile, --ile*]

(*Mes. 108: m. 35; Mes. 108: m. 29*)

cism: *Beden, vücut.*

Cism dīv ü 'işve telbisi-durur
Cāndur ādem kim ten iblisi-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 103*). [*cism,]*

(*Mes. 80: m. 22; Mes. 80: m. 14;*
Mes. 81: m. 39; Mes. 96: m. 78)

cism: *Cisim, madde.*

Biri sözi fi'l ü harf u ism idi
Birinüñ yā cevher ü yā **cism** idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 32*). [*cism,]*

(*Mes. 71: m. 49*)

cism lezzetlerin: *Maddi güzellikler.*

'Aqla uymaz kim işi ola eyü
Cism lezzetlerin eyler ārzü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra 12*). [*cism lezzetlerin, -in*]

cism ü cān: *Beden ve ruh.*

Bu terāzūlar-ıla kim artaram
Ādemīnūñ **cism ü cānın** dartaram
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 34*). [*cism ü cānın, -ın*]

(*Mes. 81: m. 36*)

cism ü ser: *Vücut ve baş.*

'İlm gerek tende vüyā 'aql u rāy
Yoḥsa n'ide **cism ü ser** yā dest ü pāy
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 68*). [*cism ü ser,]*

civār: *Yakın, yakın çevre.*

Olmayıcaḡ Ḥaḡ **civārında** mukīm
Yiḡ ola tamu bil uçmaḡdan delīm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra 13*). [*civārında, -m, -da*]

cömerd: *Para ve malını esirgemededen veren, eli açık kimse; cömert.*

Altunı **cömerd** iledür ilerü
İlla terk ider dükeline girü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra 19*). [*cömerd,]*

(*Mes. 74: m. 8*)

cüş eyleyevim: *Coşup taşmak.*

Rüstem'em diyü ḥurūş eyleyeyim
Deñize beñzeyü **cüş eyleyeyim**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 164*). [*cüş eyleyeyim, -y, -eyim*]

cüş id-: *Coşmak.*

Nefs düzaḡdur kaçan kim **cüş ide**
Deñizi bir cür'a gibi nüş ide
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra 3*). [*cüş ide, -e*]

(*Mes. 43: m. 15*)

cüş idüp: *Coşmak.*

Çok deñizler **cüş idüp** geçmek gerek
Çok aḡular nüş idüp içmek gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 43, Mısra 15*). [*cüş idüp, -üp*]

cühül: *Cahil.*

Ḥaḡ ta'ālā dimedi dīve fuzül
Ādemīye dir zulūmyla **cühül**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 48*). [*cühül,]*

cülāb: *Gül suyu, gül şerbeti.*

Aña kim virdi baña bir şerbet āb
Bulur-ısam içerem yüz kez **cülāb**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra*
14). [*cülāb,]*

(*Mes. 63: m. 63*)

cülāb içer-idi: *Gülāb, gül suyu içmek.*

Şu gerek olsa **cülāb içer-idi**
Söyledüğinden şeker şaçar-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
11). [*cülāb içer-idi, -er, --i, -di]*

Kim Müsülmānlık yolu bī-gerd-iken
Dīn içinde **cümle** şāhib-derd-iken
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
4). [*cümle,]*

(*Mes. 50: m. 37*)

cüllāb: *Gül suyu, gül şerbeti.*

Ḳuluñuz ol ḳuşa **cüllāb** içürür
Bir kafasda 'ömrini hōş geçürür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
67). [*cüllāb,]*

(*Mes. 50: m. 79; Mes. 96: m. 45*)

Muştafā eydür aña kim iy pāk-bāz
Cümle aşāb ortasında ser-firāz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
32). [*cümle,]*

(*Mes. 75: m. 71*)

cümle: *Bütünüyle, tamamen.*

Birisi eydür ki boz-ıdı atı
Ḳızıl altun **cümle** anuñ āleti
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
134). [*cümle,]*

(*Mes. 72: m. 537; Mes. 98: m. 7; Mes.*
105: m. 29)

cümle: *Tamamen, büsbütün.*

Hüdhüd eydür bunça nām u bunça
neng
Kim güher bigi olasın **cümle** reng
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra*
2). [*cümle,]*

(*Mes. 85: m. 75*)

cümle: *Herkes.*

Billerini bağladılar **cümle** çüst
Her biri yol 'azmini ḳıldı dürüst
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
47). [*cümle,]*

cümle: *Hepsi, bütün.*

Ṭūṭılar çünkim selāmuñ aldılar
Ḳasretüñden **cümle** düşüp öldiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
102). [*cümle,]*

cümle: *Tamamı, hepsi.*

Nāle vü zārī vü şūra düşdiler
Cümle hüdhüd yöresine üşdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra*
32). [*cümle,]*

cümle: *Hep, sürekli.*

Muhtesib ol tācı almış başına
Cümle taḥsīn eyleyü naḳḳāşına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
114). [*cümle,]*

cümleçügi: *Tümü.*

Bizden ol işlerde kim şorduñ-ıdı
Ḳonşılar **cümleçügi** hoşnûd-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
122). [*cümleçügi,]*

cümlesi: *Hepsi.*

Ol selāmı ṭūṭiler çün aldılar
Cümlesi yire düşüben öldiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
78). [*cümlesi,]*

cünüb olmaz-ısa: Kirli, pis olmak.

Kim **cünüb olmaz-ısa** ğuslı n'ider
Arısuzlar şuda her gün ğusl ider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 11*). [*cünüb olmaz-ısa, -maz, --ısa*]

cür'a: Bir damla, bir yudum.

Yüz tağı bir günde ol yolda geçe
Yüz deñizi **cür'a** sanıban içe
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 16*). [*cür'a,*]

cür'a gibi: Bir damla su gibi.

Nefs düzağdur kaçan kim cüş ide
Deñizi bir **cür'a gibi** nüş ide
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra 4*). [*cür'a gibi,*]

cürm: Suç, günah.

Anda herkes 'arza kıla kərbār
'Afv ide Gülşehri **cürmin** Girdigār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra 28*). [*cürmin, -in*]

cüst: Muntazam, mükemmel, düzgün.

Bir ahıya irmedük bu çavda **cüst**
Kim okıdı kulhuvallāhi dürüst
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 63*). [*cüst,*]

cüst: Arama, araştırma.

Çün merāyā 'ilmini şerh iderem
Cüst ilāhiden hılāfa giderem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 16*). [*cüst,*]

cüz: Başka, -den başka. || Yalnız.

Kim bu yol yoğsul-ıla bayuñ degül
Cüz bu ehl-i fiñnat u rāyuñ degül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 8*). [*cüz,*]

(*Mes. 12: m. 34; Mes. 30: m. 295; Mes. 107: m. 126*)

cüz: Ufak, küçük (de olsa).

Her kimi kim kıldı sımurğ ihtiyār
Olmadı anuñ-ıla **cüz** baht yār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 12*). [*cüz,*]

cüz: Pek az, çok az.

Çoca yalan kaçan olur iy fulān
İlla sen kim söylemezsin **cüz** yalan
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 12*). [*cüz,*]

cüz: Azıcık.

Ol birez ili dutar-ısa revā
Yoğsa **cüz** sımurğa değmez bir hevā
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 134*). [*cüz,*]

(*Mes. 10: m. 46; Mes. 86: m. 21; Mes. 96: m. 36; Mes. 100: m. 82; Mes. 108: m. 42*)

-Ç-

Her biri bir âdemî kim yüz perî
Olmağa lâyiğ bularuñ **çakeri**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 18*). [*çakeri, -i*]

çağır: Çağırmaq, seslenmek.

Ol tavuğ gibi yörede kim girü
Çağıra ol mü'mine kim gel berü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 124*). [*çağıra, -a*]

(*Mes. 27: m. 44*)

çağır: Çağırmaq, bağırmak.

Söyler-idi kendüzi yâri-y-ıla
Çağrup eydür-idi zârı-y-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 116*). [*çağrup, -up*]

(*Mes. 50: m. 22; Mes. 72: m. 349;*
Mes. 63: m. 61)

çâh: Kuyu.

Dimeyem kim cism-ile bir **çâha** git
Nisbetüñ Allâh'adur Allâh'a git
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 35*). [*çâha, -a*]

çak: İyice anlatmak, bildirmek, tanıtmak, işfa etmek.

Bâyezîd eydür İlâhâ sen beni
Çaçar-ısañ ben dağı **çaşam** seni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 16*). [*çaşam, -am*]

(*Mes. 98: m. 17; Mes. 98: m. 16; Mes. 98: m. 5; Mes. 98: m. 22; Mes. 98: m. 27; Mes. 98: m. 56; Mes. 98: m. 11; Mes. 98: m. 60; Mes. 98: m. 58*)

çak: Aksettirmek, işfa ettirmek, bildirmek.

Ben görüben birin oda yakmazam
Ümmetüñi saña dağı **çaşmazam**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 56*). [*çaşmazam, -maz, -am*]

çaker: Kul, köle.

çal: Çalmak.

Çâh Sipâhanda kıla âhengini
Geh Rehâvîde **çala** hōş çengini
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 18*). [*çala, -a*]

çal: Ses çıkarmak, ses vermek || Söylemek.

Çün urımaduñ cihân içinde lâf
Çaldırağıl bâri şehrüñde güzâf
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 40*). [*çaldırağıl, -dır, -a, -ğıl*]

çala nây-ı nefîr: Feryat neyi çalmak.

Çün felek nâsa **çala nây-ı nefîr**
Ebşîrû yâ kavm kad câ'el-beşîr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 167*). [*çala nây-ı nefîr,]*

çalab: Allah.

Girü şeyhe gösterür düşde **Çalab**
Kim girü dön ol kıızı kılğıl taleb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 27*). [*çalab,]*

(*Mes. 85: m. 9; Mes. 25: m. 120*)

çaldılar dühül: Davul çalmak.

Hem yidinçi gökde buldılar rüsül
Cenneti vü **çaldılar** anda **dühül**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 6*). [*çaldılar dühül,]*

çalın: Çalınmak (bir müzik aleti bağlamında).

Nâkaralar **çalınur** kavvâl-ıla
Deff ü nây u berbağ u şeştâ bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 107*). [*çalınur, -ur*]

çanak: Toprak kap, topraktan yemek kabı, çanak.

Degme dīkūñ ileyine bir **çanak**
Koma görgil kim ne var içinde bak
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra
47). [çanak,]

çār: Baş örtüsü, çarşaf, tül bent.

Çün gice müşkin **çār** örtüdü başa
Gıtdi gündüz şahidi yüzün yaşa
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra
39). [çār,]

(Mes. 72: m. 519; Mes. 72: m. 37)

çāre: Deva, çözüm, çıkar yol.

Cazulıg-ıla elinde söyledür
Bilmezüz kim def'i **çāresi** nedür
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
98). [çāresi, -si]

(Mes. 66: m. 84)

çāre kılasın: Çare aramak, çare bulmak.

Sen ne **çāre kılasın** kendüzüñe
Çün bulut karşı dura ılduzuña
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra
13). [çāre kılasın, -asın]

çāresin kıtur-idi: Çare bulmak, derman aramak.

Ṭavşan aslandan yaña gelür-idi
Kendüzinüñ **çāresin kıtur-idi**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
146). [çāresin kıtur-idi, -ur, --i, -di]

çarh: Felek, gökyüzü.

Gice çün dür dökdi dībā üstine
Çarh inçü şaçdı mīnā üstine
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
126). [çarh,]

(Mes. 30: m. 1)

çarh: Gökyüzü, felek, alem, dünya.

Hüriler hayrān bularuñ yüzine
Çarh vālih bunlaruñ ilduzına
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
30). [çarh,]

çarh: Baht, talih, felek.

Aldı mevt anuñ hayātını dañı
Yazdı **çarh** anuñ berātını dañı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
104). [çarh,]

çarh ur-: Dönmek, daireler çizmek || Dans etmek.

Ṭavşan oynayu çıkageldi girü
Degme yaña sekriyüben **çarh uru**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
266). [çarh uru, -u]

(Mes. 91: m. 255)

çārkārha: Çargāh: Türk müziğinde do perdesinin adı ve bu perdede karar kılan makam.

Geh Dügāh u **Çārkārha** irişe
Geh Hüseyni perdesinde dürişe
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra
21). [çārkārha,]

çārşenbih: Çarşamba.

Çün se şenbih günü Merrīh'üñ ola
Hem 'Uṭārid günü **çārşenbih** ala
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
280). [çārşenbih,]

çārşenbih gicesin: Çarşamba gecesini.

Çārşenbih gicesin aldı Zuḫal
Müşkil uş böyle olur uşbunda ḫall
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
203). [çārşenbih gicesin,]

çat: Birbirine bağlamak, tutturmak.

Bir daħı atar anı daħı dutar
Aşğa qor birbirisine **çatar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 86*). [*çatar, -ar*]

(*Mes. 30: m. 90*)

çav: Şöhret, ün.

Girü kendüm dutaram kendü avum
Şöyle kim işitmiş olasın **çavum**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 8*). [*çavum, -um*]

(*Mes. 71: m. 63; Mes. 91: m. 216*)

çavuş: Bekçi, gözcü.

Tācuñ ileyinçe hāfizlar okır
İlerü geleni **çavuşlar** dokır
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 112*). [*çavuşlar, -lar*]

çehre: Yüz, surat.

Ol ki Deyyān sırrına dānā-y-ıdı
Çehresinde gün gibi peydā-y-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra 6*). [*çehresinde, -sin, -de*]

(*Mes. 21: m. 16*)

çek-: (Bir şeyi bulunduğu yerden) Kendine doğru getirmek, kendine yaklaştırmak.

Çekdi küpden daşra çıkardı anı
Toprağa göme qodı cānsuz teni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 351*). [*çekdi, -di*]

çek: Çekmek.

Bendüñi şeşmez-iseñ çün **çekeler**
Bend-ile pehlüñi bile sökeler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 53*). [*çekeler, -eler*]

çek: Çekmek, dahil etmek.

Aşlumuz **çekdi** bizi bu oyuna
Kim semender odda kaçan köyüne
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 69*). [*çekdi, -di*]

çek: Çekmek || Götürmek.

İ'tikāduñi kişi egemeye
Seni haqdan bātıla **çekemeye**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 8*). [*çekemeye, -eme, -y, -e*]

çekil: Çekilmek.

Bendi çün **çekilmege** düzüliser
Bend-ile boynuñ bile üzüliser
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 15*). [*çekilmege, -meg, -e*]

çekil: Geri çekilmek.

Daħl hergiz bite mi ekilmedin
Bendüñi sen şeşegör **çekilmedin**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 52*). [*çekilmedin, -medin*]

çelipā: Haç, put.

Hem **çelipāsın** bırakmış yabana
Kesedurur şeyh zünnārın yana
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 61*). [*çelipāsın, -sın*]

çemen: Bahçe, çimen.

Her külef kim bu **çemende** bitmedi
Bülbül āvāzın henüz işitmedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 5*). [*çemende, -de*]

(*Mes. 75: m. 73; Mes. 91: m. 7; Mes. 91: m. 8; Mes. 111: m. 8; Mes. 111: m. 9*)

çemen: Çimenlik || bahçe.

Her şeher kim gül **çemende** açıla
Qamudan ilkin baña karşı gele
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra 7*). [*çemende, -de*]

(*Mes. 26: m. 31; Mes. 27: m. 27; Mes. 32: m. 52; Mes. 91: m. 9; Mes. 101: m. 93*)

cemen içinde: Çimenlikte.

Yıl **cemen içinde** 'anber-bîz-idi
Bulıduñ gözi cevâhir-rîz idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra*
5). [*çemen içinde,]*

ceng: Savaş.

Biri birin dilememek var mıdur
Yâ ahîlîk **ceng** ü şûr u şer midür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 70, Mısra*
8). [*ceng,]*

ceng: Yay şeklinde eğri, Türk musikisinde
kullanılmış bir âlet.

Çün Rehāvî'den 'Irak'a yüz dutam
Zühre'nüñ **çengini** avc-ıla utam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra*
16). [*çengini, -in, -i]*

(*Mes. 32: m. 20; Mes. 39: m. 106;*
Mes. 50: m. 18)

çerâğ: Mum, kandil.

Kim meger nevrüz faşında ki bâğ
Her yaña yandurur-ıdı yüz **çerâğ**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
6). [*çerâğ,]*

çerâğın yandura: Ateşi, mumu yakmak.

Eyle dut gözsüz **çerâğın yandura**
Işığında bakuban neyi göre
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
241). [*çerâğın yandura, -dur, -a]*

çerâğum söyünür: Işığı sönmek || Gözlerinin
feri sönmek.

Eyle oldum kim **çerâğum söyünür**
Beni gören baña özi köyinür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra*
13). [*çerâğum söyünür,]*

çerb: Besili, semiz (Büyük, dolgun göğüs
bağlamında).

Datlurakdur bal-ıla yağdan delîm
Göksi **çerb** ü ağzı şîrîndür 'azîm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra*
20). [*çerb,]*

çeri: Asker, ordu.

Gördi Rıdvân bunları kim her biri
Âdemîdür taşradan gelmiş **çeri**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
14). [*çeri,]*

çeşme: Çeşme.

Bâğuñ ortasında bir **çeşme** revân
Kim şuyın içen diriler cāvîdân
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
23). [*çeşme,]*

(*Mes. 69: m. 25; Mes. 69: m. 99; Mes.*
69: m. 209; Mes. 91: m. 14)

çeşme-i hayvân-durur: Hayat çeşmesi,
âbihayat, içeni ölümsüzlüğe ulaştırdığına
inanılan suyun kaynağı.

İşbu çeşme **çeşme-i hayvân-durur**
Bundan içen 'ömri cāvîdân-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
99). [*çeşme-i hayvân-durur, --dur, -*
ur]

çeşmesâr: Çeşmesi çok olan yer, pınar başı.

Birisi bir **çeşmesâr** üstine hōş
İndi vü oturdı vü oldı hamüş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
41). [*çeşmesâr,]*

çetük: Kedi.

Ol mağallâda anı yâ it yiye
Yâ **çetük** yiye vü hōş doydum diye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra*
34). [*çetük,]*

çevre: Etraf, çevre.

Çevresinde oturup hōş söyleyü
Büşr'e eydür Yemlihâ kibr eyleyü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
309). [*çevresinde, -sin, -de]*

cevresine çevrine: Etrafında dönmek.

Ol erüñ gök **cevresine çevrine**
Anı hâkim bile kendü devrine
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 33*). [*cevresine çevrine,]*

cevne: Çiğnemek.

Gaybetüñ çün kazanında kaynaram
Halkı bir loğma gibi hōş **çeynerem**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 22*). [*çeynerem, -r, -em]*

çık: Görünmek.

Gördi yārānlarını kim **çıkdılar**
Dīn-ile şeytān tılısmın yaqdılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 65*). [*çıkdılar, -dı, -lar]*

çık: Çıkmak, yükselmek.

Rüstem eydür turayım bir varayım
Nite **çıkar** kal'aya bir göreyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 26*). [*çıkar, -ar]*

(*Mes. 30: m. 57; Mes. 30: m. 24; Mes. 60: m. 58; Mes. 107: m. 28*)

çık: Duyulmak.

Ötiçek kim māt olur yüz erğanün
Degme delükden **çıkar** yüz dürlü ün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 10*). [*çıkar, -ar]*

(*Mes. 94: m. 35*)

çık: Belirmek, görünmek.

Gider-iken ol tuman bu nūr-ıla
Çıkdı bir ulu bulut yağmur-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 150*). [*çıkdı, -dı]*

(*Mes. 72: m. 227*)

çık: Doğmak, meydana çıkmak, türemek.

Yavrılar **çıkdıkdı** tavuk sevinür
Yavrıları kendü yavrısın şanur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 9*). [*çıkdıkdı, -duğ, -da]*

çık: Çıkmak (*Kale bağlamında*).

Rüstem eydür ne **çıkalum** kal'aya
Çıkmayınca varduğumuz bes neye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 21*). [*çıkalum, -alum]*

(*Mes. 30: m. 22*)

çık: Çıkmak; ulaşmak.

Rüstem eydür mīh taşa kaçan geçe
İşüñ işbu-y-ısa pes **çıkdıkdı** hīçe
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 36*). [*çıkdıkdı, -duğ]*

çık: Çıkmak.

Kim **çıkavuz** atları indürevüz
Kimi diler-isevüz bindürevüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 31*). [*çıkavuz, -avuz]*

(*Mes. 94: m. 45; Mes. 30: m. 75; Mes. 30: m. 79; Mes. 89: m. 31; Mes. 89: m. 23*)

çık: Karşı koymak.

Güç-ile bunuñ-ıla çün **çıkmadum**
Gürz ile atdan aşığa yıkmadum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 157*). [*çıkmadum, -ma, -dum]*

çık: Dışarı çıkmak.

Sen ki kırkarsın ki evden **çıkasın**
Haşm evin gürz-ile nite yıkasın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 15*). [*çıkasın, -asın]*

(*Mes. 39: m. 14; Mes. 93: m. 35; Mes. 93: m. 29*)

çık: Görünmek, ortaya çıkmak.

Çıkıcağ güymeyiserem ben saña
Yaluñuz kalıp kaçımağıl baña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 173*). [*çıkıcağ, -ıcağ*]

çık: Duyulmak, başlamak.

Vādinüñ ucu görindi nāgehān
Çıkdı her kuş yüreginden yüz fiğān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 66*). [*çıkdı, -dı*]

çık: Çıkmak. (Basmak).

Çıkdı hühdüd minberüñ üstine şād
Kim vire bī-dādırlara va'ızıyla dād
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 97*). [*çıkdı, -dı*]

çık: Dışarı çıkmak || Ayrılmak.

Bāde çün kim zühd bünyādın yıkar
Hānekāhdan şüfiler esrük **çıkar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 10*). [*çıkar, -ar*]

çık: Çıkmak, dökülmek (söz bağlamında).

Nesne yapmaya ki girü yıkmaya
Bir gün ağzından eyü söz **çıkma**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 44*). [*çıkma, -ma, -ya*]

çık: Çıkmak, çıkıp gitmek.

Bir iki gözün yaşını şıkasın
Çünkü vā'iz meclisinden **çıkasın**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 14*). [*çıkasın, -asın*]

çık: (taş üzerine) çıkmak.

Çıkdı dilkü bir taş üstine devān
Kim hoş ol fermānı okıya revān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 65*). [*çıkdı, -dı*]

çık: (Ortaya) çıkan.

Kāndan arı **çıkan** altun hāş ola
Miss karıklı akça bī-ihlās ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 55*). [*çıkan, -an*]

çık: Ortaya çıkmak.

Bunlar anı ança görmüş **çıkdılar**
Kim benüm ağzuma yüz taş dıkdılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 85*). [*çıkdılar, -dı, -lar*]

(*Mes. 94: m. 52; Mes. 63: m. 216*)

çık: Anlamına gelmek, anlaşılmak.

Egriler toğru işi nite yıkar
Tācumı Tañrı viribimiş **çıkar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 166*). [*çıkar, -ar*]

çık: ... den dışarı çıkmak.

Bakdı delīm **çıkmadı** küpden işi
Korkuban üstine geldi yoldaşı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 345*). [*çıkmadı, -ma, -dı*]

çık: Dışarı çıkmak, görünmek.

Çıkdı bir 'avrat yüzini büriyü
Yirde atlas kunduzını süriyü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 383*). [*çıkdı, -dı*]

çık: Çıkmak, yükselmek (değer bağlamında).

Çıkdı ol bāzār içinde key katı
Gevherüñ yüz biñ kızıla kıymeti
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 5*). [*çıkdı, -dı*]

çık: (Bulunduğu yerden) Dışarıya varmak.

Kim ilan gibi ininden çün **çıkar**
Balta-y-ıla yapduğı burcı yıkar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra 3*). [*çıkar, -ar*]

çık: Çıkmak; dolaşmak.

Ben kim evvel cenneti kıldum
maḳām
Şoñra **çıkdum** ‘ālemi kıldum tamām
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
14). [*çıkdum, -du, -m*]

çık: Çıkmak, ayrılmak.

Şer‘ ehli ḥöd gemiden **çıkmaya**
Deñize düşüp tılısın yıkmaya
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra*
83). [*çıkmaya, -ma, -ya*]

çika: Çıkmak, kurtulmak.

Eyle dut kim bizüm ili yaḳasın
Pādişāhlar-ıla nite **çıkasın**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
40). [*çıkasın, -sın*]

çika hece: Yok olmak (*Kılık kıyafeti değişerek*
tanınmaması bağlamında).

Ol vezir ol gice geydi bir keçe
Börk urındı kim **çıka** şekli **hece**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
54). [*çıka hece,]*

çıkagel: Çıkagelmek.

Yolda bir aslan **çıkageldi** ulu
Ussına gelmez bir ağır key delü
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
169). [*çıkageldi, -di*]

çıkagel: Beklenmeyen bir anda gelmek.

Ṭavşan oynayu **çıkageldi** girü
Degme yaña sekriyüben çarḥ uru
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
265). [*çıkageldi, -di*]

çıkan: Çıkmak, (*İçerden dışarı çıkmak*
bağlamında).

Gerek uçmağdan **çıkan** key dürişe
Tā meger kim girü andan irişe
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 20, Mısra*
9). [*çıkan,]*

çıkart: Çıkartmak.

Rüstem-i dāstān **çıardı** gürzini
Güç-ile bir arḳara urdı anı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
119). [*çıardı, -dı*]

çıkart: Açığa çıkarmak, ortaya çıkarmak.

Ger begümüz işidürse sözüñi
Dopraęuñdan **çıkarısar** tozuñı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
56). [*çıkarısar, -ısar*]

çıkart: Çıkarmak (*elbiseyi*).

Ḳara kemhāyı **çıkarur** rüzigār
Kim kızıl atlas geye gevher-nişār
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
81). [*çıkarur, -ur*]

çıkart: Bulunduğu yerden dışarıya çıkarmak.

Düşdi bir zindāna göñlüm iy nigār
Kim **çıkarmaya** anı cüz Girdigār
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
34). [*çıkarmaya, -ma, -ya*]

çıkart: İçinden dışarı koymak, çıkartmak.

Tütü'yu **çıardı** dizinde ḳodı
Kim meger sākin ola bir dem odı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
137). [*çıardı, -dı*]

çıkart: Çıkarmak, uzaklaştırmak, kovmak,
sürmek.

Bunça begenmemeg-ile sen beni
Gör niçe **çıkdum** uçmağdan seni
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra*
44). [*çıkdum, -du, -m*]

çıkart: Çıkarmak; almak.

Almaz-ısam ben bu kīni vü güci
Nesl ü ḳavmüñden **çıkarım** şoñucu
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra*
68). [*çıkarım, -am*]

çıkart: Çıkarmak.

Kişinüñ çün kim oğurlığa varam
İç donın dağı başından **çıkar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra*
12). [*çıkar*, -am]

(*Mes. 100: m. 86; Mes. 100: m. 90;*
Mes. 101: m. 16)

çıkar ağzuñdan: Ağzından dökülmek,
söylemiş bulunmak.

Ussuñı başuña dirşür iy yetim
Çatı sözler **çıkar ağzuñdan** 'azim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
34). [*çıkar ağzuñdan*,]

çıkarı karnından: Karnından, midesinden
çıkarmak.

Ol süvārī kıla bu sırrı beyān
Kim **çıkarı** kişi **karnından** ilan
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
144). [*çıkarı karnından*,]

çıkarı şakalın: Sakalını yolmak.

Şaçını yoldı **çıkarı şakalın**
Yüzün urdı çiyneki kendü elin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
113). [*çıkarı şakalın*,]

çıkdı āfitāb: Güneşin ortaya çıkması.

Şimdi ay indi vü **çıkdı āfitāb**
Küfr ü 'isyān gitti vü geldi şavāb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
43). [*çıkdı āfitāb*,]

çıkdı bir ün: Bir ses duyulmak.

Nāgehān bir güşeden **çıkdı bir ün**
Kim hacil kaldı ol ünden ergānun
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
121). [*çıkdı bir ün*,]

çıkdı göge: Gökyüzüne çıkmak, yükselmek.

Urdı oda şeyhi nāgeh ol perī
Şöyle kim **çıkdı göge** hākisteri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
104). [*çıkdı göge*,]

çıkdı kavs-i kuzah: Gökkuşağı çıkmak.

Bir zamāndan **çıkdı** bir **kavs-i kuzah**
Yemlihā'nuñ gönline düşdi ferāh
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
173). [*çıkdı kavs-i kuzah*,]

çıkdı devān: Koşarak çıkmak.

Ol yanından 'ālemüñ girdük revān
Bu yanından dünyānuñ **çıkdı devān**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85,*
Mısra 40). [*çıkdı devān*,]

çıkdı cihānuñ tağına: Cihan dağına
çıkma.

Nāgehān **çıkdı cihānuñ tağına**
Girdüm ol tağūñ bir ulu bāğına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
21). [*çıkdı cihānuñ tağına*,]

çıkıçak: Çıkınca, çıktığında.

Köşede oturuçak ulu ola
Köşesinden **çıkıçak** alu ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra*
20). [*çıkıçak*,]

(*Mes. 84: m. 9; Mes. 101: m. 8*)

çıkma: Kurtulmak.

Düşdüm ol kayda ki **çıkmağı** muhāl
Yapdum ol seddi ki yıkmāğı muhāl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
165). [*çıkmağı*, -ğı]

çıkma: Ayrılmak.

Şāh olam diyüp esāsuñ yıkmāğıl
Çullıguñdan dağı bārī **çıkmağıl**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra*
14). [*çıkmağıl*, -ğıl]

(*Mes. 101: m. 1*)

çıkmayan: (dışarı) çıkmayan kimse.

Yohsa evden **çıkmayan** vâkıf midür
Halk-ıla oturmayan 'arîf midür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 64, Mısra*
7). [*çıkmayan,]*

çırâğ: *Kandil, çerağ.*

Her **çırâğı** kim gice gök yandurur
Şeyh anı bir âh-ıla söyündürür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
131). [*çırâğı, -ı]*

(*Mes. 16: m. 21; Mes. 27: m. 3*)

çırâğın yandurur: *Kandili yakmak ||*
Aydınlatmak.

Nûri gönülümün **çırâğın yandurur**
Beni anuñ yolu dapa döndürür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
157). [*çırâğın yandurur, -dur, -ur]*

çi: (*Fa.*) *Ne.*

'Işk odın ol kim şeker gibi yidi
Çi yigit 'ışka vü çi koca didi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
70). [*çi,]*

(*Mes. 12: m. 70*)

çigni: *Çiğın, omuz.*

Çigni-y-ile kuvvet idüp key katı
Atdı kal'adan aşğa bir atı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
81). [*çigni-y-ile, --y, --ile]*

(*Mes. 31: m. 10*)

çil murğ: *Kırk kuş.*

Ꞑamu ger **çil murğ** eger sî murğ-ıdı
Girü bu sî murğ ol sîmurğ-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
137). [*çil murğ,]*

çile çıkardılar: *Allah Teâlâ'nın rızâsını ve*
yakınlığını kazanmak maksadı ile maddî ve
dünyevî kaygıları bir kenara koyup, mânevî ve
dînî hayâtı yoğun bir şekilde yaşayarak rûhen
arınmak için sâlikin kapalı, dar ve karanlık bir

mekânda/hücrede kırk gün süreyle kendisini
ibâdete vermesine Erbain/çile çıkarmak (çille-
hişesten) veya halvete girmek denir. (TTS).

Toprağa göz yaşlarını kârdılar
Bir mağarada **çile çıkardılar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
16). [*çile çıkardılar, -dı, -lar]*

çille: *Çile, eziyet, dert.*

Çün tamâm oldı bularuñ **çillesi**
İrdi İblisün ucına hilesi.
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
17). [*çillesi, -si]*

çin': *Çin ülkesi.*

Bir kanadı düşdi **Çin'e** key ulu
Şad hezârân dürlü nağş anda tolu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
3). [*çin'e, -e]*

çin bütlerini: *Çin'in güzelleri.*

Rûm ilinde bir mubaşşır isterem
Kim aña **Çin bütlerini** gösterem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra*
22). [*çin bütlerini,]*

(*Mes. 111: m. 24*)

çin şehri: *Çin şehri.*

Bir gice **Çin şehri** üstinden meger
Nâgehân sîmurğ geçdi cilveger
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
1). [*çin şehri,]*

çinâ: *Kuş yemi.*

Yidügün bir gün ki **çinâdur** saña
Virdügün anda hazinedür saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra*
15). [*çirâdur, -dur]*

çirkin: *Fena, kötü.*

Şekli nağs u şüreti Hindü gibi
Çirkin âvâzı dağı kendü gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
34). [*çirkin,]*

cirkîn ola: *Güzel karıştı, çirkin olmak.*

Gökçeğün niçeme kim rengin ola
Rengi gidiçek girü **cirkîn ola**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra*
4). [*çirkîn ola, -a*]

ciyne: *Ezmek, ayaklar altına almak.*

Şaçını yoldı çıkardı şaşalın
Yüzün urdı **ciynedi** kendü elin
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
114). [*ciynedi, -di*]

çoban kılam: *Çoban yapmak.*

Hükm-ile bir derde yüz dermân
'Adl-ıla bir kurdı bir **çoban kılam**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra*
4). [*çoban kılam, -am*]

çobançılık: *Çobançılık.*

İlla çok **çobançılık** var dünyada
Kim bile kim degmesi bize n'ide
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
31). [*çobançılık,]*

çoğ: *Çok, fazla.*

Yoğsul-ısañ altun akçan yoğ-ısa
Mâl u mülküñ az u fakruñ **çoğ-ısa**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
180). [*çoğ-ısa, --ısa*]

(*Mes. 22: m. 139; Mes. 30: m. 293;*
Mes. 32: m. 121; Mes. 38: m. 16; Mes.
40: m. 62; Mes. 63: m. 218; Mes. 65:
m. 118; Mes. 81: m. 159; Mes. 91: m.
238)

çoğı: *Çoğu, ekseri.*

Ol vezir eydür **çoğı** yalan-durur
Sözlerüñ azı vü âbâdan-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
45). [*çoğı,]*

çok: *Daha fazla.*

Bir kâna niçe hayrân kâlasıñ
Kuşı iste kim kânat **çok** bulasıñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
42). [*çok,]*

çok: *Çok, birçok.*

Çok Süleymân-ıla eyledüm sefer
Yok-durur ben görmedüğüm baħr u
ber (*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 4,*
Mısra 7). [*çok,]*

(*Mes. 21: m. 4; Mes. 25: m. 11; Mes.*
32: m. 92; Mes. 37: m. 6; Mes. 43: m.
15; Mes. 43: m. 16; Mes. 46: m. 5;
Mes. 52: m. 59; Mes. 89: m. 32; Mes.
12: m. 16)

çok: *Çok, pek çok.*

Eydür iy Safvân çün siħrin ide
Çok senüñ gibiği yoldan ilede
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
162). [*çok,]*

(*Mes. 6: m. 22; Mes. 6: m. 24; Mes. 6:*
m. 4; Mes. 10: m. 11; Mes. 10: m. 18;
Mes. 10: m. 20; Mes. 10: m. 113; Mes.
11: m. 45; Mes. 11: m. 54; Mes. 12:
m. 23; Mes. 12: m. 176; Mes. 12: m.
177; Mes. 12: m. 216; Mes. 12: m. 39;
Mes. 13: m. 40; Mes. 14: m. 43; Mes.
15: m. 9; Mes. 15: m. 49; Mes. 15: m.
77; Mes. 19: m. 14; Mes. 24: m. 7;
Mes. 26: m. 10; Mes. 27: m. 37; Mes.
29: m. 37; Mes. 40: m. 39; Mes. 40:
m. 43; Mes. 40: m. 51; Mes. 40: m. 59;
Mes. 42: m. 4; Mes. 45: m. 33; Mes.
52: m. 28; Mes. 52: m. 32; Mes. 52:
m. 61; Mes. 52: m. 4; Mes. 52: m. 31;
Mes. 53: m. 33; Mes. 53: m. 61; Mes.
53: m. 76; Mes. 53: m. 106; Mes. 53:
m. 89; Mes. 53: m. 12; Mes. 54: m. 1;
Mes. 55: m. 35; Mes. 60: m. 31; Mes.
60: m. 113; Mes. 61: m. 11; Mes. 63:
m. 146; Mes. 63: m. 233; Mes. 65: m.
11; Mes. 65: m. 56; Mes. 66: m. 139;
Mes. 68: m. 66; Mes. 68: m. 56; Mes.
69: m. 39; Mes. 69: m. 82; Mes. 69:
m. 127; Mes. 69: m. 225; Mes. 69: m.
110; Mes. 69: m. 122; Mes. 71: m. 8;
Mes. 72: m. 65; Mes. 72: m. 77; Mes.
72: m. 94; Mes. 72: m. 349; Mes. 72:
m. 378; Mes. 72: m. 426; Mes. 73: m.
1; Mes. 73: m. 26; Mes. 75: m. 76;
Mes. 75: m. 57; Mes. 76: m. 6; Mes.
76: m. 7; Mes. 76: m. 12; Mes. 76: m.

13; Mes. 76: m. 1; Mes. 77: m. 3; Mes. 78: m. 99; Mes. 78: m. 81; Mes. 79: m. 1; Mes. 80: m. 30; Mes. 81: m. 70; Mes. 81: m. 112; Mes. 81: m. 169; Mes. 83: m. 21; Mes. 90: m. 17; Mes. 90: m. 38; Mes. 91: m. 78; Mes. 91: m. 85; Mes. 91: m. 150; Mes. 91: m. 223; Mes. 92: m. 2; Mes. 93: m. 43; Mes. 98: m. 62; Mes. 102: m. 10; Mes. 108: m. 18; Mes. 111: m. 42)

çok: Çok, çok defa.

Çok riyâzette geçürdüm giceler
Görmedi bu gice gibi kıocalar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 141*). [*çok,]*

(*Mes. 53: m. 47; Mes. 72: m. 409; Mes. 72: m. 503*)

çok: Çok, ...den ziyade.

‘İşk bu elden çok itdi vü ide
Ka‘be‘den **çok** şahşı deyre ilede
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 162*). [*çok,]*

çok: Bir çok kez, "yüzlerce... binlerce...".

Çün muşâfâ girmişem Şurhâb-ıla
Çok neberd eylemişem Sührâb-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 198*). [*çok,]*

çok: Çok kişiler.

Çok kişi baş kıor baña i‘zâz-ıla
Çoklar elümi öperler nâz-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 46*). [*çoklar, -lar]*

çok gördiler: Çok görmek, yadırgamak.

Hühdüdün kuşlar sözün **çok gördiler**
Cânlarınuñ külli terkîn urdılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 25*). [*çok gördiler, -di, -ler]*

çok itdi: Kötü, fena yapmak.

‘İşk bu elden **çok itdi** vü ide
Ka‘be‘den çok şahşı deyre ilede
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 161*). [*çok itdi, -di]*

çok kez: Çoğu kez.

Aslan ol usdan kim anda yoğ-ıdı
Tavşan ussı **çok kez** andan çoğ-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 238*). [*çok kez,]*

çok kişi: Pek çok kişi.

Çok kişi yiri münâcâtı ola
‘İşk anı rindî harâbâtı kııla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 11*). [*çok kişi,]*

(*Mes. 53: m. 165; Mes. 69: m. 45; Mes. 111: m. 73; Mes. 63: m. 231*)

çok mı: Çok mu? Fazla mı?

Cân ezelde var mıdı yâ yoğ mıdı
Kamu cânlar bir midı yâ **çok mıdı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra 6*). [*çok mıdı, -dı]*

(*Mes. 5: m. 32*)

çok olan: Fazla olan.

Yâ mürîdi **çok olan** ulu mıdur
Kim mürîdi yoğ-ısa alu mıdur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 67, Mısra 7*). [*çok olan,]*

çok ol-: Çok olmak, fazla olmak.

Niçe kim az olısar va‘z işiden
Çok olısar şarda va‘ızlık iden
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 10*). [*çok olısar, -ısar]*

(*Mes. 77: m. 15; Mes. 91: m. 281; Mes. 10: m. 97*)

çok yivenün: Çok yemek yiyen kişi.

Az yiyenüñ Cebrâ'îl olur canı
Çok yiyenüñ zinde pîl olur teni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 84*). [*çok yiyenüñ, -üñ*]

Sen delü **çomağ direr gibi** hemân
Dirşürürsin çok mürîdler iy fulân
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 81*). [*çomağ direr gibi, -er*]

çok zamāndur: *Epey zamandır.*

çöp: *Çöp.*

Çok zamāndur kim senüñ gibi kişi
Dutmaduk-durur benüm gibi kuşu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 259*). [*çok zamāndur, -dur*]

Anda kim bir **çöpe** saymazlar canı
Kim-durur varup okıyan fermanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 85*). [*çöpe, -e*]

çok-dur: *Çoktur, fazladır.*

çöp: *Çer çöp; saman, ot vesaire parçacığı, süprüntü.*

Kim benüm 'ālemd e kimsem yok-
durur
Kimsenem sensin ki cevruñ **çok-
durur** (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 66*). [*çok-durur, -ur*]

Degme şarda yüz senüñ gibi gezer
Kim deñiz üstinde **çöp** gibi yüzer
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra 20*). [*çöp,]*

çok-durur: *Çoktur, fazladır.*

çöplükler arasında: *Çöplükler içinde.*

Tūtinüñ hōd dāsitanı **çok-durur**
İlla hiç lafzında ma' nī yok-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 7*). [*çok-durur,]*

Çaldı **çöplükler arasında** haķır
Her maħallāda vü bendiyle esir
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 31*). [*çöplükler arasında,]*

çokırak: *Daha fazla.*

çöpürdek sövlemiş: *Çetrefilli söylemek.*

Ol gidere hem girü bu zahmeti
Kim yazukdan **çokırakdur** rahmeti
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra 10*). [*çokırakdur, -dur*]

Bir kişi bu dāsitanı eylemiş
İlla lafzın key **çöpürdek sövlemiş**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 116*). [*çöpürdek sövlemiş,]*

çoklu: *Fazla, bol şeye sahip (kimse).*

çörçöp olur: *Çer çöp olmak, toz olmak.*

Azı kaçan begeneler **çoklular**
Müzde kanda ireler yazuklular
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 76, Mısra 9*). [*çoklular, -lar*]

Yüziçidür gevher isteyü gezen
Çörçöp olur deñiz üstinde yüzen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 16*). [*çörçöp olur,]*

çomağ: *Çomak, değnek.*

çü: *Çünkü, bundan dolayı.*

Atlu anı uykuğan tiz uyarur
Bir **çomağ-ıla** anı birkaç urur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 30*). [*çomağ-ıla, --ıla*]

Gencine miftāh **çü** Bismillāh ola
Genci açan ādemî āgāh ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra 2*). [*çü,]*

çomağ direr gibi: *Çalı toprak gibi.*

çü: *"Ve bağlacı" gibi kullanılmıştır.*

Sen kamu missin **çü** altun sende yok
Ben kamu altun ki hiç mis bende yok
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 111*). [*çü,]*

çüft: Çift, eş.

Çüfti yokdur yaluñuz bir kuş-durur
Yavlağ üni dil-firib ü hōş-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 13*). [*çüfti, -i]*

çüftüm ol: Çift olmak, eş olmak.

Sen dahı böyle baña 'āk olmağıl
Çüftüm ol Meryem gibi tāk olmağıl
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 190*). [*çüftüm ol,]*

çün: Nasıl ki.

Çün Müsülmānlık yolu kuvvet duta
Bu oyunda kāfiri mü'min uta
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 275*). [*çün,]*

(*Mes. 12: m. 31; Mes. 27: m. 101; Mes. 39: m. 111*)

çün: Çünkü, nedeniyle.

Ol kanat nakşına **çün** inandılar
Ol kuşu ol bir kanadı şandılar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 7*). [*çün,]*

(*Mes. 4: m. 43; Mes. 5: m. 149; Mes. 5: m. 213; Mes. 5: m. 248; Mes. 9: m. 29; Mes. 9: m. 33; Mes. 9: m. 35; Mes. 9: m. 43; Mes. 10: m. 55; Mes. 11: m. 41; Mes. 11: m. 57; Mes. 12: m. 53; Mes. 16: m. 73; Mes. 16: m. 77; Mes. 16: m. 83; Mes. 16: m. 91; Mes. 22: m. 81; Mes. 25: m. 125; Mes. 26: m. 15; Mes. 27: m. 51; Mes. 27: m. 99; Mes. 34: m. 5; Mes. 36: m. 9; Mes. 48: m. 17; Mes. 49 m. 14; Mes. 54: m. 63; Mes. 63: m. 175; Mes. 63: m. 226; Mes. 72: m. 107; Mes. 72: m. 251; Mes. 84: m. 121; Mes. 101: m. 27*)

çün: "Amacıyla, maksadıyla" anlamlarında edat.

Varmağa **çün** meylüm olmadı saña
Tañrı verdi 'ākıbet seni baña
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 533*). [*çün,]*

çün: Mademki.

Kendüziñi **çün** kişi komağ gerek
Halk etin bunça niye yimeğ gerek
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 47*). [*çün,]*

(*Mes. 12: m. 17; Mes. 12: m. 115; Mes. 12: m. 134; Mes. 14: m. 37; Mes. 22: m. 35; Mes. 24: m. 9; Mes. 25: m. 97; Mes. 30: m. 199; Mes. 47: m. 83; Mes. 47: m. 151; Mes. 72: m. 111*)

çün: -e rağmen.

Çün cihānda Rüstem-i destān didüñ
Daha ne kaldı ili koyup gidüñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 109*). [*çün,]*

(*Mes. 31: m. 22; Mes. 88: m. 57*)

çün: Ne vakit ki; -ında/inde; -ınca/-ince.

Halk **çün** kim ol kanadı gördiler
Dinlerinüñ külli terkın urdılar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 5*). [*çün,]*

(*Mes. 4: m. 41; Mes. 5: m. 57; Mes. 5: m. 61; Mes. 5: m. 73; Mes. 5: m. 133; Mes. 5: m. 159; Mes. 5: m. 163; Mes. 5: m. 227; Mes. 5: m. 251; Mes. 9: m. 9; Mes. 9: m. 39; Mes. 9: m. 49; Mes. 10: m. 33; Mes. 10: m. 45; Mes. 10: m. 67; Mes. 10: m. 87; Mes. 10: m. 93; Mes. 10: m. 109; Mes. 11: m. 67; Mes. 11: m. 75; Mes. 12: m. 15; Mes. 12: m. 21; Mes. 12: m. 89; Mes. 12: m. 105; Mes. 12: m. 107; Mes. 12: m. 109; Mes. 12: m. 167; Mes. 12: m. 209; Mes. 12: m. 215; Mes. 12: m. 223; Mes. 14: m. 23; Mes. 14: m. 31; Mes. 14: m. 51; Mes. 14: m. 53; Mes. 14: m. 73; Mes. 15: m. 17; Mes. 15: m. 83; Mes. 15: m. 95; Mes. 15: m. 107; Mes. 15: m. 108; Mes. 16: m. 1; Mes. 16: m. 47; Mes. 16: m. 49; Mes. 16: m. 53; Mes. 18: m. 11; Mes. 19: m. 7; Mes. 19: m. 27; Mes. 22: m. 33; Mes. 22: m. 55; Mes. 22: m. 67; Mes. 22: m. 75; Mes. 22: m. 77; Mes. 22: m. 85; Mes.*

22: m. 93; Mes. 22: m. 147; Mes. 22: m. 151; Mes. 22: m. 167; Mes. 22: m. 151; Mes. 22: m. 167; Mes. 24: m. 11; Mes. 25: m. 19; Mes. 25: m. 29; Mes. 25: m. 71; Mes. 25: m. 79; Mes. 25: m. 91; Mes. 25: m. 107; Mes. 25: m. 109; Mes. 27: m. 41; Mes. 27: m. 43; Mes. 27: m. 67; Mes. 27: m. 95; Mes. 27: m. 127; Mes. 30: m. 56; Mes. 30: m. 155; Mes. 30: m. 157; Mes. 30: m. 177; Mes. 30: m. 207; Mes. 30: m. 223; Mes. 30: m. 227; Mes. 30: m. 229; Mes. 30: m. 235; Mes. 30: m. 248; Mes. 31: m. 13; Mes. 32: m. 34; Mes. 32: m. 49; Mes. 32: m. 55; Mes. 32: m. 58; Mes. 32: m. 77; Mes. 32: m. 103; Mes. 30: m. 159; Mes. 30: m. 169; Mes. 32: m. 189; Mes. 34: m. 7; Mes. 34: m. 13; Mes. 34: m. 33; Mes. 35: m. 11; Mes. 30: m. 21; Mes. 35: m. 21; Mes. 36: m. 23; Mes. 36: m. 25; Mes. 38: m. 1; Mes. 39: m. 29; Mes. 39: m. 43; Mes. 39: m. 64; Mes. 39: m. 79; Mes. 39: m. 81; Mes. 39: m. 57; Mes. 44: m. 9; Mes. 47: m. 1; Mes. 47: m. 52; Mes. 47: m. 77; Mes. 47: m. 111; Mes. 49: m. 12; Mes. 52: m. 17; Mes. 53: m. 69; Mes. 53: m. 108; Mes. 55: m. 21; Mes. 55: m. 45; Mes. 56: m. 55; Mes. 57: m. 5; Mes. 57: m. 29; Mes. 60: m. 3; Mes. 60: m. 39; Mes. 60: m. 57; Mes. 61: m. 15; Mes. 63: m. 37; Mes. 63: m. 74; Mes. 63: m. 153; Mes. 65: m. 27; Mes. 65: m. 133; Mes. 66: m. 145; Mes. 66: m. 147; Mes. 68: m. 59; Mes. 69: m. 31; Mes. 69: m. 49; Mes. 69: m. 77; Mes. 69: m. 79; Mes. 69: m. 80; Mes. 69: m. 109; Mes. 69: m. 113; Mes. 69: m. 119; Mes. 69: m. 130; Mes. 69: m. 191; Mes. 71: m. 47; Mes. 71: m. 53; Mes. 71: m. 55; Mes. 71: m. 59; Mes. 71: m. 61; Mes. 71: m. 65; Mes. 71: m. 67; Mes. 71: m. 69; Mes. 71: m. 75; Mes. 71: m. 79; Mes. 72: m. 169; Mes. 72: m. 184; Mes. 72: m. 279; Mes. 72: m. 467; Mes. 72: m. 545; Mes. 74: m. 5; Mes. 74: m. 9; Mes. 75: m. 51; Mes. 78: m. 65; Mes. 81: m. 7; Mes. 81: m. 139; Mes. 81: m. 159; Mes. 81: m. 167; Mes. 81: m. 171; Mes. 82: m. 3; Mes. 84: m. 27; Mes. 84: m. 53; Mes. 84: m. 55; Mes. 85: m. 1; Mes. 85: m. 49; Mes. 85: m. 61; Mes. 85: m. 103; Mes. 85: m. 103; Mes. 85: m. 175; Mes. 88: m. 87; Mes. 88: m. 115; Mes. 89: m. 21; Mes. 89: m. 35; Mes. 90: m. 3; Mes. 90: m. 13; Mes. 91: m. 89; Mes. 91: m. 117; Mes. 91: m. 135; Mes. 91: m. 185; Mes. 91: m. 225; Mes. 91: m. 233; Mes. 91: m.

239; Mes. 91: m. 243; Mes. 91: m. 247; Mes. 91: m. 251; Mes. 91: m. 267; Mes. 91: m. 305; Mes. 92: m. 17; Mes. 92: m. 19; Mes. 93: m. 19; Mes. 93: m. 21; Mes. 93: m. 25; Mes. 93: m. 35; Mes. 93: m. 53; Mes. 94: m. 15; Mes. 96: m. 39; Mes. 96: m. 41; Mes. 97: m. 21; Mes. 98: m. 14; Mes. 98: m. 53; Mes. 98: m. 65; Mes. 100: m. 67; Mes. 100: m. 75; Mes. 101: m. 45; Mes. 102: m. 3; Mes. 102: m. 21; Mes. 103: m. 9; Mes. 104: m. 15; Mes. 105: m. 14; Mes. 105: m. 89; Mes. 105: m. 93; Mes. 105: m. 109; Mes. 106: m. 15; Mes. 107: m. 109; Mes. 107: m. 119; Mes. 107: m. 127; Mes. 107: m. 141; Mes. 108: m. 23; Mes. 109: m. 17; Mes. 109: m. 25; Mes. 109: m. 41; Mes. 110: m. 33; Mes. 110: m. 39; Mes. 110: m. 49; Mes. 111: m. 43; Mes. 111: m. 57)

çün: Çünkü, -dığı için.

Çün becid dutdı perîşân oldılar
Kamu şâr halkı katına geldiler
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
29). [çün,]

(Mes. 5: m. 161; Mes. 5: m. 185; Mes.
5: m. 287; Mes. 72: m. 429)

çün: Olduğunda.

Çün seni sîmürğ kılmaya kabül
Kaçan ire gönülüne mihri nüzül
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra
17). [çün,]

(Mes. 10: m. 99)

çün: Bu sebeple; bu nedenle.

Pâdişâh var-ıduğın **çün** bildiler
Kamusı hayrân u vâlih kaldılar
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra
27). [çün,]

(Mes. 10: m. 117; Mes. 10: m. 125;
Mes. 11: m. 83; Mes. 12: m. 1; Mes.
12: m. 101; Mes. 12: m. 123; Mes. 12:
m. 137; Mes. 12: m. 143; Mes. 13: m.
9; Mes. 15: m. 85; Mes. 16: m. 29;
Mes. 16: m. 31; Mes. 18: m. 27; Mes.
22: m. 3; Mes. 22: m. 149; Mes. 22:
m. 161; Mes. 29: m. 23; Mes. 48: m.

11; Mes. 49: m. 33; Mes. 50: m. 65;
Mes. 63: m. 89; Mes. 69: m. 126; Mes.
93: m. 47; Mes. 111: m. 15)

çün: *Ki bağlacı.*

Çün güneş toğdı görindi dür baña
Sen ki gözsüzsün görünmedi saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
219*). [*çün,*]

(*Mes. 5: m. 307; Mes. 11: m. 7; Mes.
17: m. 13; Mes. 17: m. 15; Mes. 23:
m. 19; Mes. 24: m. 23; Mes. 25: m. 17;
Mes. 25: m. 73; Mes. 33: m. 27; Mes.
44: m. 39; Mes. 56: m. 43; Mes. 65:
m. 139; Mes. 69: m. 63; Mes. 69: m.
65*)

çün: *...den sonra.*

Çün bu sırrı aşl kavmi bildiler
Yitmiş ev kamu Müsülmân oldılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
107*). [*çün,*]

(*Mes. 69: m. 33; Mes. 71: m. 41; Mes.
72: m. 518; Mes. 104: m. 7; Mes. 104:
m. 13*)

çün: *Çünkü; bile.*

Çün Nerimân bu ile gelimedi
Sâm bu ili gelüben alımadı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
217*). [*çün,*]

(*Mes. 60: m. 87; Mes. 111: m. 49*)

çün: *Böylece.*

Çün belürdi hühdüdün serverligi
Ol yola vü kuşlara rehberligi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
57*). [*çün,*]

(*Mes. 41: m. 3; Mes. 47: m. 147; Mes.
53: m. 1; Mes. 63: m. 73; Mes. 63: m.
117; Mes. 69: m. 153; Mes. 69: m.
173; Mes. 72: m. 253; Mes. 72: m.
431; Mes. 75: m. 34; Mes. 107: m.
100; Mes. 107: m. 129; Mes. 107: m.
129; Mes. 110: m. 44*)

çün: *Ama, fakat.*

Uça her bir murğ u hem bir murğ-ıla
Uçmaya sîmurğ **çün** sîmurğ-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra
62*). [*çün,*]

(*Mes. 88: m. 6; Mes. 88: m. 51; Mes.
93: m. 17*)

çün: *Ne zaman ki.*

Gökleri **çün** bahş idem aşhâb-ıla
Yüz raşad bağlayam usturlâb-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
41*). [*çün,*]

çün: *-ınca, -ince.*

Çün yalan oldı dükeli görmedük
Çıkdılar anı vü vaşfin virmedük
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
215*). [*çün,*]

(*Mes. 69: m. 157; Mes. 72: m. 82;
Mes. 72: m. 247; Mes. 72: m. 261;
Mes. 72: m. 287; Mes. 72: m. 337;
Mes. 72: m. 357; Mes. 72: m. 386;
Mes. 72: m. 505; Mes. 75: m. 39; Mes.
81: m. 1; Mes. 81: m. 157; Mes. 84:
m. 117; Mes. 85: m. 159; Mes. 91: m.
53; Mes. 91: m. 110; Mes. 91: m. 201;
Mes. 91: m. 203; Mes. 91: m. 249;
Mes. 93: m. 29; Mes. 102: m. 63; Mes.
105: m. 85; Mes. 107: m. 1; Mes. 107:
m. 5*)

çün: *"İçin" anlamındadır, sebep ilgisi
kurmuştur.*

Çün naşibümüz sitemdür n'idelüm
Haşm **çün** girü hakemdür n'idelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
72*). [*çün,*]

(*Mes. 40: m. 7; Mes. 50: m. 119; Mes.
63: m. 93; Mes. 65: m. 127; Mes. 66:
m. 141; Mes. 91: m. 189; Mes. 93: m.
15; Mes. 102: m. 45; Mes. 102: m. 97*)

çün: *Ki, zaten.*

Reşkümüz yok bülbül ü destānlara
Çün irakdan bakaruz bōstānlara
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra 24*). [çün,]

(*Mes. 50: m. 60; Mes. 50: m. 129; Mes. 57: m. 31; Mes. 84: m. 29*)

çün: -dığı hâlde.

Çün benem Leylî vü beni bilmedüñ
Sen bu fenni hîç hâşıl kılmaduñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 89*). [çün,]

(*Mes. 54: m. 15; Mes. 102: m. 33; Mes. 108: m. 25; Mes. 109: m. 47*)

çün: Sonra.

Kim bu tūfî **çün** olur-ıdı melül
Ögine düşmez-ıdı darb-ı uşül
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 23*). [çün,]

(*Mes. 50: m. 27; Mes. 100: m. 59*)

çün: Nasıl ki; -dığı gibi.

Şārlunuñ **çün** ğuşşasında olmazuz
Şārda kimse var mı yok mı bilmezüz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 123*). [çün,]

(*Mes. 54: m. 13*)

çün: Gibi, -e benzer.

Yohsa nārencāt-ıla **çün** tañlaram
Sîmiyā vü kîmiyâyı añlaram
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 67*). [çün,]

çün: -den dolayı.

Çün eyü dirildüğünü bildiler
Şehr uluları muhibbî oldılar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 483*). [çün,]

(*Mes. 72: m. 483; Mes. 85: m. 59; Mes. 109: m. 39*)

çün: "Gibi" anlamında kullanılmış edat.

Şeyh eydür **çün** behiştî yüzlü yār
Bizüm oldı cennet oldı rüzigār
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 11*). [çün,]

(*Mes. 1: m. 6; Mes. 11: m. 79; Mes. 15: m. 77; Mes. 15: m. 78; Mes. 22: m. 59; Mes. 22: m. 157; Mes. 25: m. 65; Mes. 25: m. 123; Mes. 27: m. 89; Mes. 30: m. 11; Mes. 30: m. 197; Mes. 30: m. 201; Mes. 30: m. 205; Mes. 32: m. 129; Mes. 32: m. 51; Mes. 53: m. 49; Mes. 54: m. 17; Mes. 54: m. 49; Mes. 54: m. 51; Mes. 54: m. 57; Mes. 54: m. 71; Mes. 57: m. 9; Mes. 61: m. 21; Mes. 61: m. 23; Mes. 68: m. 5; Mes. 68: m. 7; Mes. 69: m. 61; Mes. 69: m. 209; Mes. 72: m. 121; Mes. 72: m. 281; Mes. 72: m. 527; Mes. 73: m. 11; Mes. 74: m. 23; Mes. 79: m. 9; Mes. 81: m. 69; Mes. 82: m. 9; Mes. 83: m. 29; Mes. 84: m. 101; Mes. 84: m. 123; Mes. 85: m. 31; Mes. 88: m. 117; Mes. 89: m. 3; Mes. 89: m. 31; Mes. 91: m. 19; Mes. 91: m. 49; Mes. 91: m. 191; Mes. 91: m. 293; Mes. 97: m. 33; Mes. 97: m. 35; Mes. 98: m. 45; Mes. 101: m. 29; Mes. 101: m. 37; Mes. 102: m. 39; Mes. 103: m. 7; Mes. 104: m. 41; Mes. 105: m. 87; Mes. 106: m. 13; Mes. 109: m. 45; Mes. 111: m. 9; Mes. 111: m. 31; Mes. 111: m. 35; Mes. 111: m. 47*)

çün ki: Çünkü, nedeniyle.

Yön belürür **çün ki** sayısuz kulum
Ad-ıla Gülşehri'ye yokdur ölüm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 57*). [çün ki,]

çün ki: -ınca/ince, -dığında/diğinde.

Çün ki māni' olmaya kim hey deye
Ehremenler ādemîleri yeye
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 49*). [çün ki,]

çün ki: Çünkü; dığı gibi.

Müstedillem **çün ki** isti' māl idem
Mālikī mülkinden istidlāl idem

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 29). [çün ki,]

(Mes. 33: m. 30; Mes. 108: m. 21; Mes. 35: m. 27)

çün ki: Çünkü, şundan dolayı, şu sebeple.

çünki: Sanki; gibi.

Biliş adsuz **çün ki** sizden yād-durur
Hem bu iki ad daḥı ḥüb ad-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 181). [çün ki,]

Çünkü Zırefgend ü Nevrüz u 'Irāk
Vaşla yitdiler ki uş erdi firāk
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 103). [çünkü,]

çünki: Mademki.

çünki: -den dolayı, sebep anlamı katmıştır.

Çünkü öldüm uş ilüme giderem
Şekkeri ben bu kafasda n'iderem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 163). [çünkü,]

Çünkü āyetden ḥadīs iḥrāc idem
Fıkh ilmin anda istiḥrāc idem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 59). [çünkü,]

çünki: Çünkü, zira.

çünki: -dığı zaman, -dığında, -ınca/-ince.

Ḳoca hergiz inana mı güçine
Çünkü 'ömri irmiş ola uçına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 76). [çünkü,]

Ḳamu ḥālin **çünkü** tertib itdiler
Gūra ḳodılar anı vü gitdiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 101). [çünkü,]

(Mes. 17: m. 7; Mes. 25: m. 57; Mes. 27: m. 79; Mes. 30: m. 92; Mes. 32: m. 23; Mes. 32: m. 109; Mes. 63: m. 229)

(Mes. 32: m. 165; Mes. 50: m. 15; Mes. 51: m. 29; Mes. 53: m. 11; Mes. 53: m. 14; Mes. 53: m. 93; Mes. 65: m. 50; Mes. 68: m. 24; Mes. 69: m. 195; Mes. 72: m. 39; Mes. 72: m. 199; Mes. 72: m. 263; Mes. 83: m. 31; Mes. 107: m. 104; Mes. 107: m. 115)

çünki: Çünkü, şu sebeptir ki.

çünki: -dığından, -dığı için.

Çünkü nāgeh gözlerüm gördi buni
Eyle san kim oda yandurdu beni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 155). [çünkü,]

Çünkü dünyā terkini 'ākil ura
Ölümünü dem-be-dem ḥāzır göre
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 53). [çünkü,]

(Mes. 12: m. 99)

(Mes. 85: m. 63; Mes. 101: m. 19)

çünki: Ne vakit ki.

çünki: Şundan dolayı, şu sebepten ki.

Cism nāmından geçüp ḥayvān ola
Çünkü ḥayvāndan geçe insān ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 50). [çünkü,]

Kim ziyāde **çünkü** şābit durasın
Hem bir iḥlāşa anı irüresin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 165). [çünkü,]

çünki: Çünkü, -dığı için.

çünki: ...dığı gibi.

Çünkü ben oldum demür kânında bay
Gizlü altun kânlarını yoğa şay
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 279). [çünkü,]

Çünki mantıktan mecesteğe düşem
Bü Alî Sînâ 'ulûmından hoşam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
123). [*çünkü,]*

(*Mes. 101: m. 39*)

çün kim: -ınca/ince, -dığında/diğinde.

Âhîret kasrına **çün kim** varasın
Ne ki gönlüñdedür anı göresin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
127). [*çün kim,]*

(*Mes. 71: m. 43; Mes. 85: m. 57; Mes.*
88: m. 73; Mes. 89: m. 11; Mes. 89:
m. 33; Mes. 104: m. 11; Mes. 5: m.
107; Mes. 55: m. 43; Mes. 12: m. 43;
Mes. 39: m. 55)

çün kim: Çünkü, öyle ki.

Bâde **çün kim** zühd bünyâdın yıkar
Hânekâhdan şüfiler esrük çıkar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
9). [*çün kim,]*

çün kim: Böylece.

İşbu bir hoş dâsitâmı añañuz
Remzini **çün kim** bilesiz tañañuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
10). [*çün kim,]*

(*Mes. 99: m. 5*)

çün kim: Mademki.

Tañrı adın **çün kim** añañuz iy 'azîz
Hem Nebî'nüñ na'tını kılduñ temîz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
1). [*çün kim,]*

çün kim: ...dığı için, dığından.

Bende **çün kim** 'arîzîdür ol günâh
Ben dañı bu tevbeğe kıldum penâh
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
91). [*çün kim,]*

(*Mes. 105: m. 114*)

çün kim: Dığı gibi.

Kişiyi **çün kim** bu fende gürleyem
Gözlerinden sürmesin oğurlayam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra*
5). [*çün kim,]*

(*Mes. 91: m. 63*)

çün kim: Öyle ki.

Çün kim imân nûrı Safvân'da olur
Lâ-cerem Bulkâsım'ı görüp yanur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
285). [*çün kim,]*

(*Mes. 53: m. 15; Mes. 10: m. 121;*
Mes. 30: m. 249; Mes. 25: m. 33)

çün kim: Çünkü, nedeniyle.

Sen haqîkat bil ki yüz 'âlem günâh
Mañv ola **çün kim** kıla 'âsi bir âh
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
98). [*çün kim,]*

çün kim: Çünkü.

'Âlemi **çün kim** benüm adum duta
Müdde 'inüñ kuvveti kaçan yite
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
283). [*çün kim,]*

(*Mes. 44: m. 45; Mes. 16: m. 85; Mes.*
15: m. 118; Mes. 85: m. 51)

çün kim: -dığı için, nedeniyle; -ınca, -ince.

Tûtılar **çün kim** selâmuñ aldılar
Hasretüñden cümle düşüp öldiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
101). [*çünkim,]*

çün kim: -ınca, -ince.

Ol tanuklar soñra **çün kim** bildiler
Kim yalan-ıdı vü 'âciz kaldılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
189). [*çünkim,]*

çürüg: Çürümüş, çürük.

Ança almalar **çürüğinden** yidi
Kim boğazuma degin geldi didi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 41*). [*çürüğinden, -in, -den*]

(*Mes. 66: m. 31*)

cüst: Hemen, çabuk.

Bir deñizüñ kırañına irdiler
Yavrılar **çüst** ol deñize girdiler
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 34*). [*çüst,]*

(*Mes. 39: m. 47; Mes. 63: m. 64; Mes. 63: m. 73; Mes. 63: m. 89; Mes. 81: m. 13; Mes. 88: m. 36; Mes. 63: m. 60*)

-D-

dad: Sızlanma, şikayet.

Çok tazarru' kıldılar feryād-ıla
Kim kaçan rahmet irişe **dād-ıla**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 10*). [*dād-ıla, --ıla*]

dad: Tat, lezzet.

Ne ki ol şahşuñ bañıl urdı adın
Anuñ-ıçun zekātuñ bilmez **dadım**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 292*). [*dadım, -in*]

(*Mes. 55: m. 38; Mes. 66: m. 24; Mes. 69: m. 199; Mes. 69: m. 241; Mes. 69: m. 6; Mes. 72: m. 100*)

dad: Lütuf, ihsan.

Rüstem eydür bes bu erlik ad-ımış
Er adı dilüñ içinde **dād-ımış**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 232*). [*dād-ımış, --ımış*]

dad: Tat, lezzet; zevk.

‘Işk-ıla her kim aña Tañrı adın
Ter sözüümüñ bile datlu **dadım**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 2*). [*dadım, -in*]

(*Mes. 69: m. 199; Mes. 69: m. 150; Mes. 69: m. 174*)

dād eylemedi: Adaletle, iyilikle muamele etmek.

‘İlm-i dünyā hīç **dād eylemedi**
Ka ‘be’den bir zerre yād eylemedi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 147*). [*dād eylemedi,]*

dād ola: Adaletli olmak.

Çok ta ‘alluğdan kişi āzād ola
Yolu dīn ü rehnümāsı **dād ola**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 44*). [*dād ola, -a*]

(*Mes. 31: m. 25; Mes. 31: m. 33*)

dād u yig ola: Adaletli ve iyi olmak.

Ol kişi kim etmeginden yig ola
İşi ara yirde **dād u yig ola**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra 22*). [*dād u yig ola, -a*]

dadımı virem: Adalet ihsan etmek.

Kılıcın darter anı kim bir baña
Gösterüñ kim **dadımı virem** aña
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 126*). [*dadımı virem,]*

dağ: Dağ.

Kūh-ı Kāf’uñ kuşına kanda yitem
Beni koñ kim **dağda** keklıklar dutam
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 18*). [*dağda, -da*]

dāğ ola: Yara haline gelmek.

Ne ki merhem şanduñ anda **dāğ ola**
Ne ki qara gördüñ anda ağ ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 129*). [*dāğ ola, -a*]

dāğ urasın: Dağlamak, yaralamak, yakmak.

Zaḥm ola kim aña merhem viresin
Zaḥm ola kim üstine **dāğ urasın**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 110*). [*dāğ urasın, -asın*]

(*Mes. 66: m. 111*)

dāğ urmağıl: Dağlamak, yaralamak, yakmak.

Dāğ urasıñ zaḥma merhem urmağıl
Merhem urasuña hem **dāğ urmağıl**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 112*). [*dāğ urmağıl, -ma, -ğıl*]

daha: Daha, başka.

Çün cihānda Rüstem-i destān didüñ
Daha ne qaldı ili qoyup gidüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 110*). [*daha,]*

dahhāk: İnan'da yaşamış, omzunda iki yılan olan ve bu yılanları etkisiz hale getirebilmek için her gün iki çocuk beynini bu yılanlara yediren zalim ve gaddar hükümdar.

Pādişāhlık bende çün bī-bāk ola
Kullarum Cemşid ile **Ḍahhāk** ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 200*). [*Ḍahhāk,]*

(*Mes. 58: m. 10*)

dahı: De, bir de.

Mekke qavmı girdiler ḥurrem yola
Leşkeriyle beg **dahı** gelür bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 132*). [*dahı,]*

(*Mes. 12: m. 189*)

dahı: Daha.

Biri eydür inmedin iy nāmdār
Dahı yire, gördüm anı aşikār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 136*). [*dahı,]*

(*Mes. 69: m. 5; Mes. 72: m. 206; Mes. 72: m. 297; Mes. 77: m. 4; Mes. 85: m. 102; Mes. 94: m. 54; Mes. 101: m. 68; Mes. 105: m. 8; Mes. 111: m. 33*)

dahı: Artık.

Çün **dahı** şimdi giriserüz yola
Sen **dahı** şimdi varursın menzile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 103, Mısra 7*). [*dahı,]*

(*Mes. 104: m. 45*)

dahı: Daha, henüz.

Qamu nev'ün bildi cins ü faşlını
İlla **dahı** añlamadı aşlını
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 60*). [*dahı,]*

(*Mes. 63: m. 87; Mes. 107: m. 31*)

dahı: Hem, de/da.

Yiñi başlamış-ıdı **dahı** söze
Düşmedüg-ıdı henüz key ağıza
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 25*). [*dahı,]*

dahı: Bir de.

Hāşa li'llāh kim **dahı** Safvān büte
Dapa yā büt ḥükmini hergiz duta
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 199*). [*dahı,]*

dahı: Daha, başka.

Şeyḥ eydür ol kıza kim iy nigār
Ne ki didüñ işledüm **dahı** ne var
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 156*). [*dahı,]*

dahı: Hem, ayrıca.

Yār eger olur-ısa kāfir **dahı**
Yār olğıl yāra vü yalvar **dahı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra
36). [dahı,]

dahı: *Ve de, ve sonra.*

Geldügi yola girür **dahı** gider
Gör kim ol aşhābı herbiri n'ider
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
35). [dahı,]

dahı: *"Da, de" bağlacı.*

Bir k̄anattan olmağıl biñ nakşa yār
Kim anuñ yüz biñ k̄anadı **dahı** var
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra
40). [dahı,]

(Mes. 5: m. 247; Mes. 9: m. 6; Mes.
11: m. 73; Mes. 11: m. 80; Mes. 12:
m. 84; Mes. 12: m. 132; Mes. 12: m.
138; Mes. 12: m. 146; Mes. 13: m. 42;
Mes. 14: m. 35; Mes. 16: m. 103; Mes.
16: m. 104; Mes. 22: m. 62; Mes. 22:
m. 108; Mes. 22: m. 130; Mes. 22: m.
132; Mes. 22: m. 166; Mes. 24: m. 14;
Mes. 25: m. 33; Mes. 25: m. 53; Mes.
25: m. 54; Mes. 25: m. 88; Mes. 25:
m. 100; Mes. 25: m. 111; Mes. 27: m.
68; Mes. 27: m. 87; Mes. 27: m. 106;
Mes. 30: m. 85; Mes. 30: m. 87; Mes.
30: m. 100; Mes. 30: m. 228; Mes. 32:
m. 121; Mes. 30: m. 151; Mes. 32: m.
178; Mes. 35: m. 1; Mes. 37: m. 1;
Mes. 40: m. 8; Mes. 40: m. 35; Mes.
40: m. 36; Mes. 40: m. 64; Mes. 43:
m. 1; Mes. 44: m. 10; Mes. 45: m. 32;
Mes. 47: m. 100; Mes. 47: m. 127;
Mes. 48: m. 28; Mes. 50: m. 34; Mes.
50: m. 53; Mes. 50: m. 71; Mes. 50:
m. 72; Mes. 50: m. 72; Mes. 50: m.
100; Mes. 53: m. 24; Mes. 53: m. 113;
Mes. 53: m. 122; Mes. 57: m. 36; Mes.
58: m. 24; Mes. 61: m. 28; Mes. 62:
m. 16; Mes. 63: m. 116; Mes. 63: m.
232; Mes. 68: m. 13; Mes. 69: m. 155;
Mes. 69: m. 182; Mes. 69: m. 221;
Mes. 71: m. 4; Mes. 71: m. 7; Mes. 71:
m. 9; Mes. 71: m. 53; Mes. 71: m. 74;
Mes. 72: m. 77; Mes. 72: m. 126; Mes.
72: m. 137; Mes. 72: m. 242; Mes. 72:
m. 300; Mes. 72: m. 392; Mes. 72: m.
492; Mes. 72: m. 493; Mes. 72: m.
502; Mes. 72: m. 558; Mes. 72: m.
564; Mes. 75: m. 40; Mes. 75: m. 84;
Mes. 75: m. 86; Mes. 75: m. 88; Mes.

81: m. 29; Mes. 81: m. 30; Mes. 81:
m. 76; Mes. 81: m. 83; Mes. 81: m.
108; Mes. 81: m. 162; Mes. 83: m. 2;
Mes. 83: m. 14; Mes. 84: m. 6; Mes.
84: m. 24; Mes. 84: m. 46; Mes. 85:
m. 32; Mes. 86: m. 6; Mes. 88: m. 89;
Mes. 88: m. 103; Mes. 89: m. 12; Mes.
90: m. 2; Mes. 90: m. 43; Mes. 91: m.
74; Mes. 91: m. 116; Mes. 91: m. 186;
Mes. 91: m. 196; Mes. 91: m. 277;
Mes. 92: m. 21; Mes. 93: m. 4; Mes.
94: m. 31; Mes. 94: m. 76; Mes. 96:
m. 22; Mes. 96: m. 50; Mes. 96: m. 52;
Mes. 96: m. 58; Mes. 96: m. 63; Mes.
96: m. 66; Mes. 96: m. 69; Mes. 96:
m. 71; Mes. 101: m. 4; Mes. 101: m.
30; Mes. 102: m. 35; Mes. 102: m. 44;
Mes. 102: m. 114; Mes. 102: m. 116;
Mes. 105: m. 77; Mes. 105: m. 111;
Mes. 106: m. 12; Mes. 107: m. 33;
Mes. 107: m. 34; Mes. 107: m. 144;
Mes. 108: m. 13)

dahı: *Bundan sonra.*

Bu muḳayyed z̄ātuñı terk idegör
Dahı muḳlaḳ z̄āt-ıla var h̄oş otur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra
30). [dahı,]

(Mes. 72: m. 145; Mes. 60: m. 22)

dahı: *Bundan sonra, artık. (Üst üste aynı
anlama gelecek şekilde kullanılarak
pekiştirilmiştir).*

Şimdiden girür **dahı** ne kılsar
Yā anı h̄öd dünyada kim biliser
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
241). [dahı,]

dahı: *Ve de.*

Münisüm öldi kime söyleyeyim
Dahı bir münis kimi eyleyeyim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
130). [dahı,]

dahı: *Ve bağlacı gibi kullanılmıştır.*

Halk mālını kim iltür bir görüñ
Kesüñ elini **dahı** boynın uruñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra
34). [dahı,]

dahı: *Bir daha.*

Qırğıl eydür ğarra olma sözüne
Dahı miskın dimegil kendüzüne
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 104*). [*dahı,]*

dahı: *Artık, sonrasında.*

Kendüzüni şimdi bir ine bırak
Dahı ol fermānuñı var oda yak
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 96*). [*dahı,]*

(*Mes. 104: m. 16*)

dahı: *Ayrıca, bir de, ilaveten.*

Bir menīyi qodılar şāhib-fenā
Yüz men arturdı **dahı** ol bir menā
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 50*). [*dahı,]*

(*Mes. 81: m. 62; Mes. 81: m. 117; Mes. 84: m. 7; Mes. 85: m. 55; Mes. 111: m. 24; Mes. 69: m. 151*)

dahı: *Sonra.*

Kelebek ben mūmı isterem diye
Mūm olıncaq **dahı** neyi isteye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 100*). [*dahı,]*

dahı: *Ancak, fakat.*

Kim Resūl eydür tevekkül kıl **dahı**
Deve dizin bağlamağı bil **dahı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 115*). [*dahı,]*

dahı çoğırak: *Daha çok.*

Girü kendü işüne başlayasın
Dahı çoğırak yazuq işleyesin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 16*). [*dahı çoğırak,]*

dahı çok: *Daha çok.*

Günde yüz biñ ğuslı artuq eylerem
Yüz biñ azdur ben **dahı çok** iderem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra 12*). [*dahı çok,]*

(*Mes. 33: m. 10*)

dahı dahı: *Hem...hem (de/da) bağlacı ile aynı görevi taşımaktadır.*

Kendüzini ben aña key bildürem
Sizi **dahı** anı **dahı** öldürem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 70*). [*dahı dahı,]*

dahı soñra: *Daha sonra.*

Mü' minüñdür **dahı soñra** cān 'azīz
Qalanında bulmaya kimse temīz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 73*). [*dahı soñra,]*

dahl: *Dahl; tahıl, ekin.*

'Adl-ıla da'vī kılam u güç yete
Kim tohumsuz **dahl** yerlerde bite
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 26*). [*dahl,]*

(*Mes. 93: m. 51*)

dā'imā: *Her zaman, sürekli.*

Dā'imā bize bu meyden sāķī ol
Anı öldürdüñ-ise sen bāķi ol
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 299*). [*dā'imā,]*

dak: *Takmak, iliştiirmek. (Kusur bağlamında).*

'Acz u 'aybum var mıdur kim
çaķasın
Halka vü bir naķş baña **daķasın**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 28*). [*daķasın, -asın]*

daki: *Dahi, de/da.*

Hvōca eydür tuzum etmegüm haķı
Otur ol küñgürede bir dem **daķı**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 144). [dağı,]

(Mes. 60: m. 19; Mes. 70: m. 5; Mes. 71: m. 21; Mes. 84: m. 145; Mes. 91: m. 183; Mes. 100: m. 101)

dağı: Bundan sonra, artık.

Büşr eydür eylese Tañrı haķı
Kendüzüme dimeyem miskîn **dağı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 110). [dağı,]

dal: Ağaç dalı, dal.

Anuñ-içün yimişüñ acı-durur
Kim **daluñ** tağ armud ağacı-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 106, Mısra 4). [daluñ, -uñ]

dam: Tuzak, ağ.

Bunça yıldan soñra bir fâzıl imâm
Büt-perest oldu zihi bîgâne **dām**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 154). [dām,]

(Mes. 32: m. 48; Mes. 84: m. 117;
Mes. 85: m. 36)

dam: Hayvan yiyeceğinin saklandığı yer, ambar.

Yine bir altun kanatlu kuş irer
Daneleri **dam** üstinden direr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 78). [dam,]

(Mes. 27: m. 13)

dam: Bir binânın dış etkilerden korunması için yapılan en üstündeki örtü kısmı, çatı.

Ben gice çün degme bir **dama** çıkam
Çok evi kim issi başına yıkam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 31). [dama, -a]

dam: Dam, çatı || Ev.

İster-iseñ cümle **dāmuñ** dānesi
Olmaya iki gözüñ şükrānesi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 71). [dāmuñ, -uñ]

dānā: Vâkıf (bilme bağlamında).

Ol ki Deyyān sırrına **dānā-y-ıdı**
Çehresinde gün gibi peydā-y-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra 5). [dānā-y-ıdı, --y, --ıdı]

dānā: Alim, bilgin, bilgili.

Yoħsa ol kim dāyim ü **dānā-durur**
Añlayana gün gibi peydā-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 27). [dānā-durur, --dur, -ur]

(Mes. 66: m. 79; Mes. 69: m. 56; Mes. 72: m. 172; Mes. 72: m. 218)

dānā: Bilmişler (olumsuz anlamda kullanılmıştır).

Yemlihä eydür eyü-durur yoma
Sen bu **dānālar** sözün elden қоma
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 180). [dānālar, -lar]

dānā kişi: Bilen, bilgin kimse.

Hayf ola benüm gibi **dānā kişi**
Kem ola anuñ gibi nādān işi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 51). [dānā kişi,]

dāne: Kuş yemi.

Niçe kim oğlan ataya anaya
Kuş niçe yapışur-ısa **dāneye**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 26). [dāneye, -ye]

dāne: Tane || yem.

Yine bir altun kanatlu kuş irer
Dāneleri dam üstinden direr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 78). [dāneleri, -ler, -i]

dāne: *Yem, tane; buğday.*

Dām içinde zevki yokdur **dānenüñ**
Yavrıdan artuğ nesi var annenüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 13*). [*dānenüñ, -nüñ*]

dāne: *Tane.*

Şeh çün andan buldı şıhhat **dānesin**
Okıdı atası-y-ıla anasın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 19*). [*dānesin, -sin*]

(*Mes. 75: m. 71; Mes. 78: m. 92; Mes. 84: m. 117; Mes. 91: m. 40*)

dāne: *Tane, tohum.*

Añladuğ kim sen degülsin anamız
Ayrığ anadan degüpdür **dānemüz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 92*). [*dānemüz, -müz*]

dāne: *Avda tuzak için kullanılan yem.*

Yok-durur hıç dünyada ārāmumuz
Lā-mekāndur **dāne-y-ile** dāmumuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 36*). [*dāne-y-ile, --y, --ile*]

danış: *Bir konu hakkında birine fikir sormak, baş vurup görüşünü almak, tavsiyesini öğrenmek, istişâre etmek.*

Bunda bir key **danışuban** gidelüm
Kim niçe yöriyelüm ü n'idelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 87*). [*danışuban, -uban*]

danışik: *Olmayan bir durumu varmış gibi göstermek veya olduğundan başka anlatmak için önceden yapılan anlaşma.*

Dilkü eydür re'yüñüz yavlağ eyü
Yok-durur bu **danışikda** hıç kayu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 30*). [*danışikda, -da*]

danışman: *Bilgin, âlim, ilim sahibi.*

Bellü midür ilde yā pinhān midür
Yā bir ulu şeyh ü **danışman** midür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 64, Mısra 10*). [*danışman,]*

danışmān oluram: *Bilgin, âlim olmak.*

Gāh şeyh ü gāh ruhbān oluram
Geh keşiş ü geh **danışmān oluram**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 26*). [*danışmān oluram, -ur, -am*]

dāniş ehli: *Bilgi sahipleri, âlim kimseler.*

Dāniş ehli bahşe girmişler-idi
Yiryüzinden göge irmişler-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 15*). [*dāniş ehli,]*

dānişmend olur: *Bilgin, âlim olmak.*

Biri **dānişmend olur** 'ilmi 'azīm
Biri bir 'āmī olur cehli delīm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 79*). [*dānişmend olur, -ur*]

dañla: *Hayrete düşürmek, şaşırtmak.*

İrmedüğüm eri ben hōd **dañladum**
İlla taşnifinden anı añladum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 297*). [*dañladum, -dum*]

dapa: *Tapmak.*

Hāşa li'llāh kim dağı Safvān büte
Dapa yā büt hükmini hergiz duta
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 200*). [*dapa,]*

dapa: *(Doğru), yönünde.*

Ditreyü Safvān iner atdan yire
'Azm ider kim Muştafā **dapa** vara
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 250*). [*dapa,]*

(*Mes. 12: m. 90; Mes. 13: m. 11; Mes. 13: m. 44; Mes. 32: m. 140; Mes. 47: m. 108; Mes. 85: m. 126; Mes. 89: m. 21; Mes. 93: m. 35*)

dapa döndürür: ...e doğru tarafa çevirmek.

Nürü gönülümün çırāğın yandırur
Beni anuñ yolu **dapa döndürür**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 158*). [*dapa döndürür, -ür*]

dār: Yer, diyar.

Bu hüner her ta' nadan hālī gibi
Tā men ol **dāra** birün eli gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 20*). [*dāra, -a*]

dārā: Şehnâme'de adı Keyâniyân sülalesinin son hükümdarı olarak geçen efsanevi kahraman. Art arda yaptığı üç savaşın sonunda İskender'e yenilerek Kirman'a kaçmış, hizmetkârları tarafından düzenlenen bir suikastla öldürülmüştür. Mecazen "padişah" karşılığında kullanılır. İhtişam ve iktidarıyla şiihlere konu olmuştur.

Zālim olma degme bir şultān gibi
'Ādil ol **Dārā** vü Nūşirvān gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 118*). [*dārā,]*

(*Mes. 30: m. 187*)

dārā: Taramak.

Cehl-ile şeyh olmağa yaraya mı
Yā demür darağ şağal **daraya** mı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 67, Mısra 4*). [*daraya, -ya*]

dārā vü nūşirvān-ıla: Dara ve Nuşirevan (Adaletleriyle tanınan İran padişahları).

Geh yöriyem Hüsrev ü Hākan-ıla
Geh gezem **Dārā vü Nūşirvān-ıla**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 26*). [*dārā vü nūşirvān-ıla, --ıla*]

darak: Tarak.

Cehl-ile şeyh olmağa yaraya mı
Yā demür **darak** şağal daraya mı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 67, Mısra 4*). [*darak,]*

darb: Vuruş, vurma. (Çalgı çalma bağlamında).

Çün ne **darb** anda görürem ne uşul
Bu'l-fezāyil mi ola ol bir fodül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 65*). [*darb,]*

darb: Kuvvet, kudret (uzlaşma, karşılıklı benimseme, bildirme anlamında kullanılmıştır).

Sen daħı kendüzüne beni qabül
Eylegil kim **darb-ıla** hoşdur uşul
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 444*). [*darb-ıla, --ıla*]

darb-ı uşul: Tempo vuruşları.

Kim bu tūfi çün olur-ıdı melül
Ögine düşmez-idi **darb-ı uşul**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 24*). [*darb-ı uşul,]*

dart: Tartmak.

Ol kişi eydür bu dükkānda bir art
İşbu cism ü cānumı mīzānda **dart**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 36*). [*dart,]*

(*Mes. 81: m. 39; Mes. 81: m. 71; Mes. 81: m. 194; Mes. 81: m. 113; Mes. 81: m. 109; Mes. 81: m. 29; Mes. 81: m. 155; Mes. 81: m. 81; Mes. 81: m. 89; Mes. 81: m. 97; Mes. 81: m. 135; Mes. 81: m. 143; Mes. 81: m. 28; Mes. 81: m. 34; Mes. 81: m. 141; Mes. 81: m. 160; Mes. 81: m. 37; Mes. 81: m. 45; Mes. 81: m. 148; Mes. 81: m. 76; Mes. 81: m. 80; Mes. 81: m. 116; Mes. 86: m. 26; Mes. 100: m. 13; Mes. 81: m. 165*)

dartavuz cevriñ: Eziyet çekmek.

Niçe **dartavuz** senüñ **cevriñ** niçe
Ol günü añgil ki bu devlet geç
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 67*). [*dartavuz cevriñ, -üñ*]

dartdı kılıç: Kılıcını çekmek.

Dartdı kılıç ol süvārī tüz yigil
Andan elhamd okıyup doydum digil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 37*). [*dartdı kılıç,]*

dartıluþ: *Tartılıp, tartılarak.*

Bunlar eydür biz terāzū görmedük
Dartıluþ uçmaþ içine girmedük
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 74*). [*dartıluþ,]*

dārū: *İlaç.*

Bunça **dārū** var ki şūr-engīz ola
Kamu dermānlar başı perhīz ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 81*). [*dārū,]*

(*Mes. 91: m. 80*)

dārū: *İlaç, deva.*

Ol ne **dārūdur** ki ‘ayn-ı derd-ile
Kim öle bir şahş ol dermān bula
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 113*). [*dārūdur, -dur]*

(*Mes. 84: m. 45*)

dārū: *Darı: tahlıl || Mal, mülk.*

Biri eydür kim seḥāvet bende çok
Dārū isterler-ise bir buḥl yok
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra 2*). [*dārū,]*

dārū's-selām: *Selamet evi, cennet.*

Çün dürüst oldı ḥisābuñuz tamām
Andan oldı yirüñüz **dārū's-selām**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 78*). [*dārū's-selām,]*

dāsītān: *Destan, hikaye.*

Tütinüñ ḥöd **dāsītānı** çok-durur
İlla ḥiç lafzında ma‘nī yok-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 7*). [*dāsītānı, -ı]*

(*Mes. 27: m. 131; Mes. 69: m. 58; Mes. 77: m. 31; Mes. 5: m. 2*)

dāsītān: *Destan. || Hikāye, kıssa.*

İşbu bir ḥōş **dāsītānı** añlañuz
Remzini çün kim bilesiz tañlañuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 9*). [*dāsītānı, -ı]*

(*Mes. 105: m. 2*)

dāsītānı eyle-: *Destan etmek, anlatmak, hikayelendirmek.*

Andan işbu **dāsītānı eyledi**
Virdi söze reng ü şīrīn söyledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 3*). [*dāsītānı eyledi, -di]*

(*Mes. 16: m. 115*)

dāsītān-ı şeyh-i san ‘an’dur: *Şeyh Abdürrezzak Hikayesi. (Diğer adıyla Şeyh San'an'dur).*

Bu meşel böyle şeker-efşān u ter
Dāsītān-ı Şeyh-i San ‘an’dur meger
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 60*). [*dāsītān-ı şeyh-i san ‘an’dur, -’dur]*

dāsītānı söyleyen: *Destanlaştırmak, anlatmak.*

Dünyada bu **dāsītānı söyleyen**
Āḥiret esbābını cem‘ eyleyen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 319*). [*dāsītānı söyleyen, -y, -en]*

dāstān-ı hilet: *Hile yapma, oyun kurma.*

Bāri bir **dāstān-ı hilet** kılayım
Girü qalayın ileyin alayın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 159*). [*dāstān-ı hilet,]*

daş: *Taş.*

Eydür at n’olur ki biñ batman **daşı**
Atar-ısañ dutmağa vardur kişi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 77*). [*daşı, -ı]*

(Mes. 30: m. 42)

daş: Dış, dıştan.

Yüz **daşı** bircük bizüz şarda ‘ayān
Kalamı hālūndür ortada hemān
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
135). [daşı, -i]

daşı: Dış; beden, vücut.

İştifā domı geyildi **daşına**
İctibā tācı uruldu başına
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
13). [daşına, -na]

daşra: Dışarı.

Eydür āhır **daşra** mahşer günini
Görübēn işitdūñüz şür ünini
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
63). [daşra,]

(Mes. 84: m. 140; Mes. 89: m. 29)

daşra: Dışında, haricinde, başka.

Bunda senūñ kavlūñ-ile gelmedüm
Zīra haqdan **daşra** hīç iş kılmadum
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
16). [daşra,]

daşra çıkardı: Dışarı çıkarmak.

Çekdi küpden **daşra çıkardı** anı
Toprağa göme qodı cānsuz teni
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
351). [daşra çıkardı, -dı]

datlu: Tatlı.

Böyle ter dībāce vü **datlu** şeker
Husrev ü Şīrīn sözi ola meger
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra
37). [datlu,]

(Mes. 101: m. 89)

datlu: Tatlı, güzel.

Böyle rengīn böyle **datlu** böyle ter
Husrev ü Şīrīn sözi oldı meger
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
129). [datlu,]

(Mes. 45: m. 19; Mes. 106: m. 8)

datlu: Tatlı, güzel (söz).

‘Işk-ıla her kim aña Tañrı adın
Ter sözüñüzüñ bile **datlu** dadın
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
2). [datlu,]

datlu dilden: Tatlı, güzel dil.

Baña çok nāz u tekebbür eyleme
Datlu dilden acı sözler söyleme
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
24). [datlu dilden, -den]

datlu söz: Hoş, tatlı, güzel sözler.

Eyle **datlu** dökdi ağzından **sözi**
Kim dilini yiyüyazdı kendüzi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
167). [datlu sözi, -i]

(Mes. 47: m. 3)

datlu sözler dir-idi: Tatlı sözler söylemek.

Ol kafasda ança şeker yir-idi
Kim şekerden **datlu sözler dir-idi**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
16). [datlu sözler dir-idi, -r, --idi]

datsuz ola: Tadı, lezzeti olmamak.

Yoḥsa çün er dünyada adsuz ola
Tuzı kaçan gele çün **datsuz ola**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
80). [datsuz ola, -a]

da‘vā: Dava, mesele; iddia.

Bağdı ol mahfil içinde kādıya
Kim ‘acab bu **da‘vāya** ol ne diye
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
32). [da‘vāya, -ya]

da'vā: Dava, iddia (aşıklık bağlamında).

Bunça kişi da'vi 'āşıklık kıla
Anda kamu da'vası yalan ola
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
148). [da'vası, -sı]

da'vā: İddia.

Çün yavu vardum ben ol ortada çüst
Tapuña geldüm kim ol da'vā dürüst
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
90). [da'vā,]

da'vā kılanlar: İddiada bulunmak, iddia etmek. (Ariflik iddiası).

Bes buçuq 'ārif cihānda yoğ-ımiş
Şimdi bu da'vā kılanlar çoğ-ımiş
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
118). [da'vā kılanlar, -an, -lar]

da'vā kılar: İddiada bulunmak, iddia etmek.

Rüstem-i destān gibi da'vā kılar
Güci yok Gülşehri'nüñ adı olur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
275). [da'vā kılar, -ur]

da'vāsuz olmaz: Anlaşmazlık içine düşmek; mücadele içerisinde ve tartışmalı olmak.

Sen cihān serverlerin kılğıl temiz
Yoğsa şār da'vāsuz olmaz iy 'aziz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra
128). [da'vāsuz olmaz, -maz]

da'vet eylevendür: (Bir dine) uyulması için çağırarak.

Dīne da'vet eylevendür enbiyā
Dīnde irşād eylevendür evliyā
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
103). [da'vet eylevendür, -y, -en, -dür]

da'vet kıl-: Çağırarak, çağırda bulunmak, davet etmek.

Anuñ-ıçun sini da'vet kılmazuz
Kim ne kişisin seni hōd bilmezüz

(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra
11). [da'vet kılmazuz, -maz, -uz]

(Mes. 50: m. 69; Mes. 5: m. 191; Mes.
18: m. 21)

da'vet-i ām eylediler: Herkesi davet etmek.

Da'vet-i ām enbiyā eylediler
Kim bu halkı dīn ile toyladılar
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
95). [da'vet-i ām eylediler, -di, -ler]

da'vet-i hāş eylediler: Özel (bir şekilde) davet etmek.

Enbiyā dükkānlarında evliyā
Da'vet-i hāş eylediler bī-riyā
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
98). [da'vet-i hāş eylediler, -di, -ler]

da'vi: Dava, mesele; iddia.

Da'viyi kādī keser kādī dağı
Fitvi virdi qanuma rāzi dağı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
53). [da'viyi, -yi]

(Mes. 68: m. 71; Mes. 109: m. 23;
Mes. 109: m. 28; Mes. 109: m. 30;
Mes. 109: m. 38)

da'vi: İddia, mücadele (nefis, benlik mücadelesi bağlamında).

Yüzemez-iseñ şuda çün ölesin
Da'vıların kamu kırtılasın
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra
44). [da'vıların, -lar, -uñ, -dan]

da'vi 'āşıklık kıla: Aşıklık davasında bulunmak.

Bunça kişi da'vi 'āşıklık kıla
Anda kamu da'vası yalan ola
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
147). [da'vi 'āşıklık kıla, -a]

da'vı kıl-: İddiada bulunmak.

Sen ne lāyıkısın baña yoldaşlığa
Hiç ayak **da'vī kıla** mı başlığa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 136*). [*da'vī kıla, -a*]

(*Mes. 109: m. 31; Mes. 24: m. 20;*
Mes. 91: m. 200; Mes. 72: m. 299;
Mes. 69: m. 233; Mes. 72: m. 216;
Mes. 72: m. 128)

da'vī kılam: İş, güç yapmak; uğraşmak.

'Adl-ıla **da'vī kılam** u güç yete
Kim tohumuz dahl yerlerde bite
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 25*). [*da'vī kılam, -am*]

da'vīye düşüp: İddiada bulunmak.

Bu yañadan kamu şār halkı üşüp
Tācuñ üstine vü **da'vīye düşüp**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 104*). [*da'vīye düşüp, -üp*]

da'vī-yi bī-ma'nī kılar: Anlamsız bir iddia olmak.

Ādemī tañrılığa da'vī kılar
İlla key **da'vī-yi bī-ma'nī kılar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 96*). [*da'vī-yi bī-ma'nī kılar, -ur*]

dāve: Dadi, bakıcı.

Çünkü sen bu işde kem sermayesin
Bes bize ana degülsin **dāyesin**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 80*). [*dāyesin, -sin*]

dāyim: Devamlı, sürekli.

Yoħsa ol kim **dāyim** ü dānā-durur
Añlayana gün gibi peydā-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 27*). [*dāyim,]*

(*Mes. 100: m. 24*)

dāyim ola: Devamlı, sürekli, kalıcı olmak.

Ten ki hem cevher-durur bākī kıla
Kendü a'yānında vü **dāyim ola**

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 34*). [*dāyim ola, -a*]

dāyim olan: Devamlı, ebedi olan.

Nesneyi ol **dāyim olan** yarada
Gāh olan gāh olmayan ne dōride
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 39*). [*dāyim olan,]*

(*Mes. 52: m. 42*)

dāyimā: Sürekli, her zaman.

Ādemiler sözleridür didügi
Dāyimā şehd ü şekerdür yidügi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 66*). [*dāyimā,]*

(*Mes. 52: m. 36*)

dāyire ehli olam: (Ālemi) dolaşanların öncüsü olmak.

Ben ki bu adlar-ıla buldum temiz
Dāyire ehli olam mı iy 'aziz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 190*). [*dāyire ehli olam, -am*]

dāyire erenleri: (Ālemi) dolaşan evliya.

Dāyire erenleri ayrığ-durur
Yoħsa şārda köyde hōd er çoğ-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 55*). [*dāyire erenleri,]*

dāyire serverleri: (Ālemi) dolaşanların reisi.

Bir şār uluları diyeler size
Dāyire serverleri dirler bize
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 88*). [*dāyire serverleri, -ler, -i*]

(*Mes. 69: m. 106*)

dāyire şeyhi: (Ālemleri) dolaşan şeyh.

Dāyire şeyhi güneş gibi olur
Şār u köy şeyhin şoran yüz biñ bulur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 27*). [*dāyire şeyhi,]*

de: Demek, söylemek.

Her kim evvel söyledi Allāh **dedi**
Sözinüñ ilkinde Bismillāh **dedi**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
2). [*dedi, -di*]

(*Mes. 82: m. 14; Mes. 100: m. 49*)

de: "De" bağlacı.

Gök tokuzdur yidisinde seyr ider
Yidi seyyāre **de** burcına gider
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
222). [*de,]*

deccāl olur: Dinî inanışlara göre kıyamete
yakın bir zamanda ortaya çıkacak olan yalancı
ve kötü yaradılışlı kimse olmak; yalancı,
sahtekar kimse olmak.

Biri hāllāc u biri hāmmāl olur
Biri 'İsā vü biri **Deccāl olur**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
86). [*deccāl olur, -ur*]

def: Uzaklaştırma, bertaraf etme.

Çün buña şultāndan ola güç 'acab
Kim ola **def'ine** 'ālemde sebeb
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
92). [*def'ine, -in, -e*]

def' idüben: Ortadan kaldırmak, yok etmek,
gidermek.

Ayruḡ itse bu güci şultān anı
Def' idüben kırtara-y-ıdı beni
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
90). [*def' idüben, -üben*]

def ü nāy-ıla: Tef ve ney.

Niçe **def ü nāy-ıla** inleyelüm
Āyet ü aḡbār ünin diñleyelüm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
5). [*def ü nāy-ıla, --ıla*]

deff ü nāy u berbat u şeştā: Def, ney, kopuz
ve tambur.

Nākaralar çalınur kavvāl-ıla
Deff ü nāy u berbat u şeştā bile
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
108). [*deff ü nāy u berbat u şeştā,]*

def'i: Ortadan kaldırma, kurtulma.

Cāzuluḡ-ıla elinde söyledür
Bilmezüz kim **def'i** çāresi nedür
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
98). [*def'i,]*

defter: Yapıştırılarak veya dikilerek kitap
biçimine sokulmuş kâğıt destesi; defter.

Anda ki her ada taḡsîn diyeler
Baña ol **defterde** şāhin diyeler
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra*
34). [*defterde, -de*]

(*Mes. 57: m. 22*)

defter: Kayıt altında, toplamda.

Yoḡsa degme şārda bunça şeyḡ ola
Kaḡkısı **defterde** saḡışa gele
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra*
46). [*defterde, -de*]

defter: Defter.

Defter ikidür cihānda iy 'aziz
Kim erenler anda bulurlar temiz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra*
47). [*defter,]*

(*Mes. 68: m. 53*)

defter: Defter || Amel defteri.

Ben hemān yolda vü sen yoldan ırak
Defterüñ senüñ kara vü benüm aḡ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
136). [*defterüñ, -üñ*]

defter: Defter || Konu, mevzu.

Ben bu Türkî **defterin** çün
dürmeyem
Pārisiçesi-y-ile degşürmeyem

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 35). [defterin, -in]

defterinde eyleyiçeğin temiz: Defterden silmek; yok saymak, unutmak.

Defterinde eyleyiçeğin temiz
Kalanına hōd ne mikdār iy 'aziz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 75). [defterinde eyleyiçeğin temiz,]

deg: Ulaşmak, erişmek.

Anda kim sīmurğī şulţānlar öge
Bir Hümā'ya kanda şulţānlık **dege**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra 16). [dege, -e]

(Mes. 50: m. 134; Mes. 105: m. 72)

deg-: Değeri olmamak.

Ma 'nide söyle ki irerüz aña
Yoḥsa da 'vī dünyada **degmez** saña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 28). [degmez, -mez]

deger: Layık, şayan.

Ol kişi kim ayruğı şulţān kıla
Hem **deger** aña ki şulţānlık bula
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra 8). [deger,]

degin: Dek, kadar.

Ben şeker qarışdurur-ısam güle
Mısr'a **degin** Rüm ili şekker tola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 36). [degin,]

(Mes. 26: m. 6; Mes. 85: m. 42; Mes. 88: m. 36; Mes. 102: m. 84)

degir: Ulaştırmak, getirmek.

Var-ısa destür içerü gireyim
Raḥtını tapuñuza **degüreyim**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 390). [degüreyim, -eyim]

degme: Tesadüfi; sıradan.

Degme fi 'lūñ yoḥdur içinde amān
Muştafā kavlına inanğil hemān
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra 10). [degme,]

degme: Sıradan, basit.

Degme ağız bilmeye sözüñ yatın
Cevheriler bile gevher kıymatın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 323). [degme,]

(Mes. 11: m. 9; Mes. 25: m. 117; Mes. 68: m. 54)

degme: Rastgele, tesadüfi.

Gezdiler her bāğ içinde gül gibi
Degme şardan geçdiler bülbül gibi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 58). [degme,]

degme: Rastgele, herhangi biri.

Her birisi ol işi yorar-ıdı
Şeyḥ gönlin **degmesi** şorar-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 176). [degmesi, -si]

degme: Her, her bir, herhangi bir.

Yavlaḥ ehl-i 'ilm ü şāhib-cāh-ıdı
Degme işden dünyāda āğāh-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 4). [degme,]

(Mes. 15: m. 77; Mes. 16: m. 70; Mes. 33: m. 27; Mes. 34: m. 31; Mes. 36: m. 29; Mes. 39: m. 86; Mes. 44: m. 19; Mes. 50: m. 136; Mes. 52: m. 47; Mes. 52: m. 50; Mes. 53: m. 26; Mes. 53: m. 47; Mes. 53: m. 51; Mes. 53: m. 67; Mes. 63: m. 239; Mes. 64: m. 11; Mes. 65: m. 9; Mes. 64: m. 11; Mes. 65: m. 9; Mes. 65: m. 131; Mes. 66: m. 92; Mes. 66: m. 99; Mes. 66: m. 105; Mes. 66: m. 145; Mes. 68: m. 45; Mes. 69: m. 68; Mes. 72: m. 24; Mes. 81: m. 195; Mes. 94: m. 10; Mes. 94: m. 35; Mes. 94: m. 44; Mes. 100: m. 19; Mes. 107: m. 12)

degme: *Üstün, değerli.*

Degme dürr-içün güherden eyleyem
Mantıku't-tayr'ı şekerden eyleyem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 41*). [*degme, --içün*]

(*Mes. 19: m. 10; Mes. 38: m. 24*)

degme: *Sıradan, herhangi bir.*

Tağda kim peydā vü yā pinhān ola
Degme taş dibinde yüz biñ kān ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 24*). [*degme,]*

degme: *Her.*

İ' tikhādum var diyü aldanmağıl
Degme bir dīvi Süleymān şanmağıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 54*). [*degme,]*

(*Mes. 53: m. 109; Mes. 68: m. 65; Mes. 86: m. 11; Mes. 88: m. 91; Mes. 102: m. 65; Mes. 104: m. 36; Mes. 111: m. 45; Mes. 111: m. 47; Mes. 111: m. 63*)

degme: *Herhangi bir, rastgele.*

Degme ulu bir yol üstinde tura
Kim bir azmışa yolını göstere
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 101*). [*degme,]*

degme: *Herhangi bir, her bir, sıradan.*

Degme dil bir söz beyān eyleyiser
'İşkī Gülşehrī 'ayān eyleyiser
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 167*). [*degme,]*

degme: *Başka, başka bir.*

Gelüñüz bu şehri biz terk idelüm
Ma'ni-y-ile **degme** şāra gidelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 144*). [*degme,]*

degme: *Olur olmaz, rastgele, sıradan.*

Sözi kaçan **degme** nādān añlaya
Mantıku't-tayr'ı Süleymān añlaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 61*). [*degme,]*

degme 'ām: *Halk kesimi.*

Degme 'ām adlu bulımadı hālās
'Ālemi Gülşehrī adı dutdı hāş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 65*). [*degme 'ām,]*

degme bir: *Herhangi bir.*

Hilet itme **degme bir** dehrī gibi
Şıdka bağla göñli Gülşehrī gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 303*). [*degme bir,]*

(*Mes. 102: m. 69; Mes. 102: m. 93; Mes. 102: m. 94; Mes. 32: m. 26; Mes. 32: m. 25*)

degme bir: *Hangi bir.*

Degme bir 'ilmi ki ta'rif eyledüm
Bir risāle anda taşnif eyledüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 37*). [*degme bir,]*

degme bir: *Her bir.*

Böyle kılmak **degme bir** 'ilmi temiz
Görmeye düşünde 'Attār iy 'aziz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 83*). [*degme bir,]*

(*Mes. 63: m. 3; Mes. 81: m. 17; Mes. 84: m. 8; Mes. 85: m. 174; Mes. 89: m. 31; Mes. 90: m. 12; Mes. 101: m. 25*)

degme bir: *Herhangi bir || Seçkin.*

Degme bir hōş dāsītān kim eylerüz
Sözi Gülşehrī diliyle söylerüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 131*). [*degme bir,]*

(Mes. 106: m. 19)

degme bir derdüñ devāsın virürüz: Her derde deva olmak deyimi bağlamında.

Bunça yıldur kim bu şārda dururuz
Degme bir derdüñ devāsın virürüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 128). [degme bir derdüñ devāsın virürüz, -ür, -üz]

degme bir yaña: Herhangi bir tarafa.

Geçer-iken bir süvārī bīşeden
Degme bir yaña bağa endīşeden
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 22). [degme bir yaña,]

(Mes. 22: m. 12)

degme kez: Herhangi bir defa.

Degme kez 'Attār kim Rüm'a gele
Bir dükāndan şekkeri şatun ala
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 17). [degme kez,]

(Mes. 17: m. 39)

degme kişi: Herhangi biri.

Degme kişi şarda bir manşıb dutar
Bize Gülşehrī didükleri yiter
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 171). [degme kişi,]

(Mes. 47: m. 28; Mes. 53: m. 111)

degme kişi: Her kişi.

Degme kişi bir tarıķı tañladı
'Ārifī Gülşehrī yavlaķ añladı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 129). [degme kişi,]

(Mes. 66: m. 151; Mes. 68: m. 53;
Mes. 71: m. 73; Mes. 107: m. 11)

degme kişi: Her kişi; herkes.

Degme kişi olmağın şārda ahī
Oynıcaķ oldu bu āhīlık dağı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 563). [degme kişi,]

degme sözde: Her bir söz.

Degme sözde baħş çün oldu tamām
Lā nüsellim gitdi vü geldi selām
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 37). [degme sözde, -de]

degme yaña: Her bir yana.

Kim kılalalar bunları bī-iħtiyār
Ol aradan **degme yaña** tārümār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 70). [degme yaña,]

(Mes. 85: m. 134)

degme yaña: Her bir yana, dört tarafa.

Ṭavşan oynayu çıkageldi girü
Degme yaña sekriyüben çarḥ uru
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 266). [degme yaña,]

(Mes. 102: m. 59)

degme yirde: Her yerde.

Kim sen anda 'ilmüñi ĥarc idesin
Degme yirde aduñı derc idesin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 94). [degme yirde,]

(Mes. 72: m. 90)

degmeñüz bir: Herhangi bir.

Yazılarda 'ayş u 'işret eyleñüz
Degmeñüz bir dürlü destān söyleñüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 42). [degmeñüz bir,]

degmesi: Her biri.

Degmesi çün bir su'ālī itdiler
Girü andan key cevāb işitdiler

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 67). [degmesi,]

(Mes. 13: m. 52; Mes. 38: m. 1; Mes. 50: m. 95; Mes. 50: m. 107; Mes. 60: m. 32; Mes. 69: m. 174; Mes. 69: m. 209; Mes. 81: m. 168; Mes. 104: m. 44; Mes. 111: m. 48; Mes. 37: m. 7)

degmesin bir: Her bir (özelliği).

Bunça dürlü hâşiyet kim şadladuğ
Degmesin bir künyet-ile adladuğ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 120). [degmesin bir,]

degmeye bir: Herhangi bir.

Degmeye bir armağan kıldı nişân
Tûti eydür kanı baña armağan
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 95). [degmeye bir,]

degmez: Değmek, ulaşmak.

Geçerem yüz biñ deñiz gibi göli
Kim etegüme anuñ **degmez** öli
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra 14). [degmez,]

degmez: Değmek, karşılık gelmek, kıymeti olmak.

Ad-ıla işler-imiş kişi işi
Bir pula **degmez-imiş** adsuz kişi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 238). [degmez-imiş, --imiş]

degşür: Değişmek.

‘İşk yindi ‘aqlum-ıla cānumı
Küfre **degşürdi** kamu imānumı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 172). [degşürdi, -di]

degşür: Değişmek, değiştirmek.

Dīnini virmiş-durur Tersālīga
‘Aklı **degşürmiş-durur** rüsvālīga
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 34). [degşürmiş-durur, -miş, --dur, -ur]

(Mes. 15: m. 63; Mes. 16: m. 46; Mes. 19: m. 20; Mes. 111: m. 36)

degül: Değil, sadece .... değil.

Biz **degülüz** yaluñuz putlar tapan
Kamu ‘ālemdür putuñ naqşın öpen
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 37). [degülüz, -üz]

(Mes. 71: m. 8)

degül: Değil, olamaz.

Çünkü sen bu işde kem sermāyesin
Bes bize ana **degülsin** dāyesin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 80). [degülsin, -sin]

(Mes. 27: m. 91)

degül: Değil, olumsuzluk edati.

Eydür ol oğlan delü midür ‘aceb
Delü **degül** usludur dir Büleheb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 110). [degül,]

(Mes. 5: m. 141; Mes. 5: m. 230; Mes. 6: m. 7; Mes. 6: m. 8; Mes. 9: m. 47; Mes. 12: m. 59; Mes. 12: m. 21; Mes. 25: m. 127; Mes. 25: m. 128; Mes. 28: m. 5; Mes. 30: m. 263; Mes. 30: m. 264; Mes. 30: m. 72; Mes. 30: m. 240; Mes. 46: m. 13; Mes. 49: m. 19; Mes. 51: m. 2; Mes. 53: m. 104; Mes. 54: m. 46; Mes. 69: m. 178; Mes. 69: m. 5; Mes. 72: m. 331; Mes. 72: m. 251; Mes. 85: m. 74; Mes. 85: m. 171; Mes. 88: m. 23; Mes. 88: m. 24; Mes. 88: m. 60; Mes. 93: m. 50; Mes. 95: m. 12; Mes. 96: m. 2; Mes. 96: m. 20; Mes. 102: m. 111; Mes. 108: m. 33; Mes. 108: m. 19)

degül: Değil, yoktu.

Düşicek Rüm iline şeyhe sefer
Ol mürīd anda **degül-idi** meger
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 6). [degül-idi, --i, -di]

degül: Değil(dir).

Dîn anuñ vardur ki dünyäsüz ola
Mecnun ol **degül** ki Leylâ'suz ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
86). [*degül,]*

(*Mes. 50: m. 29; Mes. 50: m. 30; Mes.*
50: m. 55; Mes. 50: m. 56; Mes. 52:
m. 12; Mes. 63: m. 179; Mes. 65: m.
100; Mes. 65: m. 123)

degül: Yok || Boşuna.

Bu tefâhür dünyada bulur kabûl
Yoħsa ol 'âlemde bu kamu **degül**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
230). [*degül,]*

degül: ...e göre değil.

Her biri bildi baķıçak yolına
Kim **degül** ol yay bularuñ ħolına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
8). [*degül,]*

degül misin: Değil misin?

Eydür er **degül misin** getir berü
'Avrat-ısañ gelme zinhâr ilerü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
37). [*degül misin,]*

(*Mes. 30: m. 66)*

degül miyem: Değil mi? Onaylatma
anlamındadır.

Ben **degül miyem** semî' ü yâ basîr
Yâ ħakîm ü yâ 'âlim ü yâ ħabîr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra*
23). [*degül miyem, -y, -em]*

(*Mes. 98: m. 25)*

degül sâ'atı: Zamanı yok, zamansız || Her
daim, daima.

Çün **degül** bî-çaralıkda sâ'atı
Tereye degmez ħatumda tã'atı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra*
65). [*degül sâ'atı,]*

degül sâzkâr: Uygun değil.

Şeyħ eydür ħamrı kıldum ihtiyâr
İlla üçü baña **degül sâzkâr**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
76). [*degül sâzkâr,]*

degül süst: Zayıf değil.

Ol şanem gördi ki şeyħ erdür dürüst
Ķavli muħkemdür **degül** 'ahdinde
süst (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12,*
Mısra 198). [*degül süst,]*

degüldür görici: Görücü değil.

Oruc ol şahşı **degüldür görici**
Anuñ-ıçun dutmaz ol şahş orıcı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
293). [*degüldür görici,]*

degül-isem delü: Deli değil; akıllı.

Bu dükânda **degül-isem** ben delü
Ten bahâsı bu ħadardur iy ulu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
65). [*degül-isem delü,]*

degüp: Gelmek.

Añladuħ kim sen degülsin anamız
Ayruħ anadan **degüpdür** dânemüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
92). [*degüpdür, -dür]*

degür: Göndermek.

Bildi benüm geldüħüm ħatuñuza
Kim selâmın **degürem** tapuñuza
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
72). [*degürem, -em]*

(*Mes. 32: m. 34)*

degür: Getirmek.

'Avrat eydür ev sizüñdür girüñüz
Siz daħı raħtı bize **degürüñüz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
392). [*degürüñüz, -üñüz]*

dehr: Dünya.

Dehr şādîsi dükeli ğam-durur
Dünya şāhı bir gedāydan kem-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 3*). [*dehr,]*

dehri: Dünyanın sonsuzluğuna inanıp ahireti inkar eden.

Uymadum bātın-ıla her **dehriye**
İ'tikādı bağladum Gülşehrî'ye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 33*). [*dehriye, -ye]*

(*Mes. 108: m. 41*)

dehri: Dünyanın sonsuzluğuna inanıp ahireti inkar eden; kafir.]

Bildüğümü şakinam her **dehriden**
Bilmedüğümü şoram Gülşehrî'den
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 79*). [*dehriden, -den]*

(*Mes. 68: m. 69; Mes. 83: m. 35; Mes. 110: m. 55*)

dehrî gibi: Dünyanın sonsuzluğuna inanıp ahireti inkar eden; kafir gibi.

Şun 'a şāni ' dimegil **dehrî gibi**
Hālîk' uñı aña Gülşehrî gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 55*). [*dehrî gibi,]*

(*Mes. 91: m. 303*)

dehr-i mekkār: Hilekār, aldatıcı dünya.

Bī-muḥābā **dehr-i mekkār** ādemī
Bī-vefā dünyā vü ğaddār ādemī
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 105*). [*dehr-i mekkār,]*

dek: Yalnız, yeter ki.

Sen deñiz olmaduñ-ısa bir göl ol
Şāhlığı saña çoduğ **dek** bir kul ol
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra 18*). [*dek,]*

(*Mes. 24: m. 22; Mes. 25: m. 78; Mes. 30: m. 142; Mes. 45: m. 38; Mes. 69: m. 219; Mes. 91: m. 122*)

dek: Gibi.

Ol öğüdün daḥı terkîn urdılar
Hîre vü hōr u ḥacîl **dek** durdılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 74*). [*dek,]*

dek: Yalnız.

Şimdi kim gördüm yüzini **dek** benüm
Luṭf kılsuñ ol bağışlasun canum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 245*). [*dek,]*

(*Mes. 30: m. 47; Mes. 50: m. 116; Mes. 63: m. 161*)

dek: Kadar, dek. || Yalnız.

Dek Harem içinde ol şāhib-zamān
Elli yıl şeyḥ olmuş-ıdı bî-gümān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 9*). [*dek,]*

dek: Ancak, yalnız.

Dek benüm dünyāda adum var-ımiş
Yoḥsa bu benden delîm yig er-imiş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 45*). [*dek,]*

(*Mes. 47: m. 156; Mes. 84: m. 59*)

dekāyık 'ilmine: İncelikler ilmi.

İḥtişār itdüm **dekāyık 'ilmine**
Kim meger irem ḥakāyık 'ilmine
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 65*). [*dekāyık 'ilmine, -ne]*

del: Delmek, delip geçmek.

Yüzemez-iken şuyı **diler-idi**
Yāri oğrına dişin biler-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 11*). [*diler-idi, -er, --i, -di]*

delāl: Naz, işve, cilve.

Ol kamu kibr ü **delāl** u gunc u nāz
Gıtdı vü qaldı kıza mūnis niyāz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 19*). [*delāl,]*

delil: *Delil; belge.*

Çün vücūduñ bilem istihsānını
Her **delilūñ** getürem bürhānını
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 44*). [*delilūñ, -üñ]*

delil oldı: *Yol göstermek, rehber olmak.*

Ṭūṭılar ne didiler anda baña
Kim kafasda ol **delil oldı** saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 148*). [*delil oldı,]*

delim: *Her zaman.*

Ḳuvvet içinde **delim** benden geçer
N'ideyim çün adum işidüp kaçır
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 247*). [*delim,]*

(*Mes. 61: m. 12*)

delim: *Çok, fazla.*

Ejdchālar vardur ol yolda 'azīm
Beryeler çok u beyābānlar **delim**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 22*). [*delim,]*

(*Mes. 10: m. 19; Mes. 16: m. 58; Mes. 16: m. 61; Mes. 19: m. 25; Mes. 21: m. 14; Mes. 25: m. 52; Mes. 28: m. 39; Mes. 30: m. 46; Mes. 32: m. 128; Mes. 34: m. 20; Mes. 40: m. 57; Mes. 45: m. 19; Mes. 53: m. 101; Mes. 58: m. 5; Mes. 69: m. 247; Mes. 72: m. 345; Mes. 80: m. 10; Mes. 81: m. 102; Mes. 81: m. 105; Mes. 81: m. 128; Mes. 81: m. 166; Mes. 85: m. 145; Mes. 96: m. 16; Mes. 96: m. 22; Mes. 107: m. 80; Mes. 110: m. 52; Mes. 111: m. 13*)

delim söyleme: *Çok konuşma!.*

Yemlihā eydür **delim söyleme** dur
Bu aradan birez ol yaña otur

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 333*). [*delim söyleme,]*

dellāl: *Herhangi bir şeyi, olayı veya bir şeyin satılacağını halka duyurmak için çarşıda, pazarda yüksek sesle bağırarak kimse, çağırmaç.*

Beñzer ol şüridenüñ aḥvālına
Bu ḥadıṣ ü ol güher **dellālına**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra 30*). [*dellālına, -in, -a]*

(*Mes. 75: m. 2*)

dellētü'l-muhtāl: *Kibirli, işveli bir kadın tipi.*

'Avrat ola kim düze gözün kaçın
Dutmaya er **dellētü'l-muhtāl** için
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 30*). [*dellētü'l-muhtāl,]*

delü: *Deli.*

Bu'l-ḥakem Safvān'a eydür iy ulu
Bir söz işit gör ne direm ben **delü**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 202*). [*delü,]*

(*Mes. 30: m. 6; Mes. 50: m. 88; Mes. 72: m. 106*)

delü: *Deli, aklını yitirmiş kimse.*

Eydür ol oğlan delü midür 'aceb
Delü degül usludur dir Būleheb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 110*). [*delü,]*

(*Mes. 30: m. 69; Mes. 47: m. 62; Mes. 83: m. 23; Mes. 84: m. 54*)

delü: *Aklını yitirmiş(çe), deli gibi. (Yapılan bir işin çokluğunu ifade etmek için kullanılmıştır).*

Sen **delü** çomak direr gibi hemān
Dirşürürsin çok mürüder iy fulān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 81*). [*delü,]*

delü: *Coşkun, azgın.*

Yolda bir aslan çıkageldi ulu
Ussına gelmez bir ağır key **delü**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
170). [*delü,]*

delü eylemişdür: *Deli etmek, çılgına çevirmek.*

Anı kim 'ışk eyledi ben bî-dile
Kağı **delü eylemişdür** 'ākile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
164). [*delü eylemişdür, -miş, -dür]*

delü kıldı: *Delirtmek.*

Top senüñ hālün **delü kıldı** beni
'İşk elinden nite şorayım seni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
55). [*delü kıldı, -dı]*

delü midür: *Deli, divane midir?.*

Eydür ol oğlan **delü midür** 'aceb
Delü degül usludur dir Büleheb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
109). [*delü midür, -dür]*

delü misin: *Deli misin?.*

Eydür iy āzāde-dil **delü misin**
Böyle cānsuz dünyada ölü misin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
51). [*delü misin,]*

delü olduñ: *Delirmek.*

Eydür iy miskîn **delü olduñ** meger
Hiçe niçe satarlar hergiz güher
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra*
23). [*delü olduñ, -duñ]*

delü olmayasın: *Delirmek.*

Git katumdan kim **delü olmayasın**
Tırma kim kayğu-y-ıla tölmayasın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
75). [*delü olmayasın, -ma, -y, -asın]*

delü olmuş-ıdı: *Delirmek.*

Şeyh ayakla hōd **delü olmuş-ıdı**
'Aklı nefsinden alū olmuş-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
121). [*delü olmuş-ıdı, -miş, --ı, -dı]*

delüg: *Delik.*

Burnınuñ degme **delüğinden** çıkar
Bir hōş ün kim 'ālemün bağrın yaqar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra*
35). [*delüğinden, -in, -den]*

(*Mes. 94: m. 45*)

delük: *Delik.*

Ötiçek kim māt olur yüz erganün
Degme **delükden** çıkar yüz dürlü ün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra*
10). [*delükden, -den]*

(*Mes. 94: m. 5*)

delülük: *Delilik, çılgınlık.*

Delülük öğredevüz biz Mecnün'a
Hikmeti söyleyevüz Eflāṭün'a
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
187). [*delülük,]*

delüye ururlar-ıdı: *Bilirken bilmezden gelmek.*

Halk anı **delüye ururlar-ıdı**
Sözini gülüp geçürürler-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
27). [*delüye ururlar-ıdı, -ur, -lar, --ı, -dı]*

dem: *An, zaman.*

Dem bu demdür vaqtümi hōş
görürem
Mülküm içinde şahāne yörürem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
175). [*dem,]*

(*Mes. 91: m. 45; Mes. 91: m. 175*)

dem: *Nefes.*

'Ömr cün geçdi vü 'aqluñ yok-durur
Serd **demsin** sözlerün sovuq-durur

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 54*). [*demsin, -sin*]

(*Mes. 30: m. 279; Mes. 30: m. 5; Mes. 67: m. 4*)

dem-be-dem: *Her zaman, daima, her an.*

Zehr içe er kim şeker sözler diye
Tıfl ola kim **dem-be-dem** şeker
yiye (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 6*). [*dem-be-dem,]*

(*Mes. 72: m. 434*)

dem-be-dem: *Daima, durmadan.*

Kânlar üstinde gün uzun gezerem
Dem-be-dem gevher hisâbın
yazaram (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 8*). [*dem-be-dem,]*

dem-be-dem: *Ara sıra, zaman zaman.*

Tüti-y-içün karşı dağı **dem-be-dem**
Eydür-idi kanda olsa biş-ü-kem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 53*). [*dem-be-dem,]*

(*Mes. 85: m. 54*)

dem-sâz: *Dost, sırdaş.*

İy dirîgâ mahrem ü yârum kıanı
Münis ü **dem-sâz** u dildârum kıanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 118*). [*dem-sâz,]*

(*Mes. 91: m. 16*)

dem-sâz: *Yakın arkadaş || Sırdaş.*

Kim benim bu karşı **dem-sâzum**
degül Hem-dem ü hem-cins ü hem-
râzum degül (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 29*). [*dem-sâzum, -um*]

demür: *Demir.*

Bunça altın ma'deni bulunmadı
Bu **demür** kâni yavukılınmadı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 278*). [*demür,]*

demür kafas: *Demir kafes.*

Baňa her nâ-ehl her bir hîç-kes
Hayf ola kim eyleye **demür kafas**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 20*). [*demür kafas,]*

demürçi: *Demir satan, demir eşya yapan veya onaran kimse, demirci.*

Biz **demürçi** dokıduğın şanuruz
Tañrı diyü yalana inanuruz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 193*). [*demürçi,]*

(*Mes. 5: m. 16*)

deñiz: *Deniz.*

Sen **deñiz** olmadıñ-ısa bir göl ol
Şahlığı saňa koduk dek bir kül ol
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra 17*). [*deñiz,]*

(*Mes. 26: m. 6; Mes. 26: m. 13; Mes. 26: m. 16; Mes. 26: m. 30; Mes. 26: m. 18; Mes. 27: m. 37; Mes. 27: m. 41; Mes. 27: m. 43; Mes. 27: m. 44; Mes. 27: m. 53; Mes. 27: m. 98; Mes. 27: m. 34; Mes. 27: m. 49; Mes. 27: m. 66; Mes. 27: m. 89; Mes. 27: m. 96; Mes. 27: m. 101; Mes. 27: m. 119; Mes. 27: m. 57; Mes. 27: m. 95; Mes. 27: m. 99; Mes. 27: m. 33; Mes. 27: m. 36; Mes. 27: m. 40; Mes. 27: m. 42; Mes. 27: m. 54; Mes. 27: m. 60; Mes. 27: m. 90; Mes. 27: m. 116; Mes. 27: m. 122; Mes. 27: m. 14; Mes. 28: m. 16; Mes. 28: m. 13; Mes. 28: m. 164; Mes. 43: m. 15; Mes. 44: m. 20; Mes. 44: m. 22; Mes. 56: m. 28; Mes. 56: m. 2; Mes. 56: m. 25; Mes. 56: m. 39; Mes. 56: m. 51; Mes. 56: m. 37; Mes. 56: m. 46; Mes. 80: m. 4; Mes. 85: m. 101; Mes. 85: m. 145; Mes. 85: m. 147; Mes. 88: m. 91; Mes. 100: m. 79; Mes. 100: m. 77; Mes. 101: m. 17; Mes. 101: m. 64; Mes. 104: m. 33*)

deñiz: *Deniz || çok geniş, uçsuz bucaksız.*

Anda kim ben cem' idem cevherleri
Deñize beñzer yığam gevherleri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 20*). [*deñize, -e*]

deñiz dibinden: *Denizin dibi.*

Gevheri **deñiz dibinden** yüzici
Çıkara vü dükkânını düzici
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 85*). [*deñiz dibinden,]*

deñiz içine: *Denizin içine.*

Biri ol-durur ki garq olmuş-durur
Deñiz içine düşüp ölmüş-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 32*). [*deñiz içine,]*

deñiz mahvı: *Denizin üstesinden gelebilen kişi. (Denizin güç bir durumu karşısında üstesinden gelebilme yüzme bağlamında).*

Gemiçiye şorma kim naḥvı mısın
Gemiye şor kim **deñiz mahvı** mısın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 36*). [*deñiz mahvı,]*

deñiz olduñ-ısa: *Deniz olmak, deniz haline gelmek (Bilgi genişliği bağlamında).*

Deñiz olduñ-ısa ğavġā kıлмаġıl
Gemide ol naḥvi gibi olmaġıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 49*). [*deñiz olduñ-ısa, -du, -ñ, --ısa*]

deñize düşüp: *Denize düşmek.*

Şer' ehli ḥōd gemiden çıkmaya
Deñize düşüp tılısmın yıkmaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 84*). [*deñize düşüp, -üp*]

deñize girem: *Denize girmek, denizin içine dalmak.*

Ḥaḳ yolına şormadın nite varam
Yā gemisüz **deñize** niçe **girem**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 54*). [*deñize girem, -em*]

deñiz-ile gemi: *Deniz ve gemi.*

Çünkü sultān-ıla sāḥib sır-durur
Deñiz-ile gemi aña bir-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 20*). [*deñiz-ile gemi,]*

dep: *Tepmek, vürmek.*

Yoḥsa ança **depere** seni uram
Kim ileyümde seni ölü görem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 33*). [*depere, -er, -e*]

depe: *Tepe.*

Ayasını mīḥ **depesine** urur
Mīḥı burcuñ daşlarına geçürür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 41*). [*depesine, -sin, -e*]

(*Mes. 94: m. 30*)

depe: *Tepe, baş.*

Atlu bakmaz hīç anuñ sömgeline
Ḥışmı artar **depesin** dömgeline
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 60*). [*depesin, -si, -n*]

depesin döğeler: *Kafasına vürmek.*

Biribirin çün ahīlar öğeler
Müdde'ileruñ **depesin döğeler**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 68*). [*depesin döğeler, -e, -ler*]

der: *Demek, söylemek.*

Az kadar künyetlü ermişse-y-idi
Yā birez ḥōş baḥt **dermişse-y-idi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 258*). [*dermişse-y-idi, -miş, -se, --y, --idi*]

derc: *Yazılmış kağıt tomarı.*

Ben ruḳümü yazar-ısam deftere
Dercini kıla 'Utārid yüz pare

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 40). [dercini, -in, -i]

derc idesin: Söz etmek, bahsetmek, yazmak.

Kim sen anda 'ilmüni harc idesin
Degme yirde aduñi **derc idesin**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 94). [derc idesin, -esin]

derd: Dert, bela.

Gözsüzüñ kim **derdi** bî-dermân-
durur
İrtesiyle gicesi yiksân-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 223). [derdi, -i]

(Mes. 96: m. 14)

derd: Dert, keder, sıkıntı.

İRte çün ol gice pâyâna irer
Şeyh **derdi** dañı dermâna irer
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 80). [derdi, -i]

(Mes. 10: m. 105; Mes. 12: m. 226;
Mes. 13: m. 4; Mes. 15: m. 39; Mes.
25: m. 9; Mes. 49: m. 4; Mes. 51: m.
12; Mes. 57: m. 3; Mes. 78: m. 47;
Mes. 84: m. 45; Mes. 109: m. 15; Mes.
111: m. 85; Mes. 25: m. 108; Mes. 15:
m. 21)

derd: Sıkıntı, keder || Aşk derdi.

Küfrümi gidermedi imân benüm
Aşşı kılmaz **derdüme** dermân benüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 8). [derdüme, -üm, -e]

derd ehline: Dertliler, dert sahipleri.

Bäyezîd eydür senüñ ihsânüñi
Eydem ü **derd ehline** dermânüñi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 30). [derd ehline, -ne]

derde dermân irişe: Derde derman bulmak,
derde çare bulmak.

Kim meger bu **derde dermân irişe**
Yâ yola âgâz pâyân irişe
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 95). [derde dermân irişe, -e]

derdine devâsın kıllalar: Derde deva olmak.

İlla dānālar bu 'ilmi bileler
Derdine lāyık **devâsın kıllalar**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 80). [derdine devâsın kıllalar, -a, -lar]

derdüme lutf eyle dermân: Derdine derman
ihsan etmek.

Derdüme lutf eyle dermân 'arza kıll
Küfri qodum baña imân 'arza kıll
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 63). [derdüme lutf eyle dermân,]

derdüne dermân dilegil: Derdine derman
istemek.

Dilüni Gülşehrî gibi bilegil
Derdüne dermân Çalap'dan **dilegil**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 120). [derdüne dermân dilegil, -gil]

derdüne dermânlık kıla: Derde deva olmak.

Çuş diline çün Süleymânlık kıla
Derdüne Gülşehrî **dermânlık kıla**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 76). [derdüne dermânlık kıla, -a]

derdüne yokdur devâ: Derdine derman
bulamamak.

Senüñ-ile **derdüne yokdur devâ**
Ol kıla çün kim sen olasın fenâ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 113). [derdüne yokdur devâ,]

dere: Dere, küçük akarsu.

İrdiler ü gördiler bir arada
Şeyhi kim toñuz güder bir **derede**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 52). [derede, -de]

(Mes. 15: m. 70; Mes. 91: m. 62)

dergāh: *Makam, mevki.*

‘Āşık oldılar anuñ **dergāhına**
Her kıl istedi kim ire şāhına
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra*
29). [*dergāhına, -ın, -a*]

dergāh: *Huzur, makam, eşik.*

Çün dınamazuz cihānuñ şāhına
Yüz cihān yaradanuñ **dergāhına**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
74). [*dergāhına, -ın, -a*]

(*Mes. 107: m. 100*)

dergāh: *Allah'ın huzuru, makamı.*

Ādemiden ne kadar tā‘at gele
Kim benüm **dergāhuma** lāyık ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra*
70). [*dergāhuma, -um, -a*]

dergeh: *Kapı, eşik, huzur, makam.*

Bularuñ bir laħza terkīn urmadum
Birisini **dergehümden** sürmedüm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra*
42). [*dergehümden, -üm, -den*]

derhāl: *Hemen, derhāl, o anda.*

Kendüzini yiyeceğin dirilür
Kendüzin yimeyiçek **derhāl** ölü
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra*
16). [*derhāl,]*

deri: *Deri, ten || Vücüt.*

Ādemiler **derisin** yırtar dişüñ
Herze söylemek-durur her gün işüñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra*
31). [*derisin, -sin*]

deri yüzmege: *Deri yüzmek.*

Pençemi çün **deri yüzmege** düzem
İkiñüzüñ daħı **derisin yüzem**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
185). [*deri yüzmege, -me, -ge*]

deriñ: *Derin.*

Yol ‘azīm ırağ u menzil bī-nişān
Key **deriñ** deryā vü sāhıl bī-nişān
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
74). [*deriñ,]*

(*Mes. 91: m. 242*)

deriñ: *Dibi yüzeyinden veya ağzından uzak olan, derin.*

Yemlihā'yı gördi ol küpde ölü
Küp **derin** kuyunuñ ağzı şu tolu
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
348). [*derin,]*

derisin yüzem: *Derisini yüzerek, işkence ederek öldürmek.*

Pençemi çün deri yüzmege düzem
İkiñüzüñ daħı **derisin yüzem**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
186). [*derisin yüzem, -em*]

derisin yüzeyim: *Derisini yüzmek.*

Tūs-ısa boynın dibinden yüzeyim
Key-ise başı **derisin yüzeyim**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
190). [*derisin yüzeyim, -eyim*]

derisine düşer: *Derisini soymak, derisini yüzmek bağlamında (Hiçbir şey bırakmamacasına soymak).*

Ança müfsidler yol üstine üşer
Kim ahī halkuñ **derisine düşer**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra*
42). [*derisine düşer, -er*]

derisini yüzeyim: *Derisini soyup işkence ederek öldürmek.*

Başın anuñ gevdesinden yüzeyim
Pençem-ile **derisini yüzeyim**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
218). [*derisini yüzeyim, -eyim*]

dermān: *Şifa, devā, ilaç.*

Gün kanı kim gice pâyāna ire
Kim meger bu derd **dermāna** ire
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
158). [dermāna, -a]

(Mes. 10: m. 105; Mes. 13: m. 4; Mes.
16: m. 14; Mes. 16: m. 45; Mes. 25:
m. 87; Mes. 25: m. 108; Mes. 49: m.
4; Mes. 51: m. 12; Mes. 57: m. 3; Mes.
91: m. 82; Mes. 98: m. 30)

dermān: Sıkıntı, keder || Aşk derdi.

Küfrümü gidermedi imān benüm
Aşşı kılmaz derdüme **dermān** benüm
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra
8). [dermān,]

dermān bula: Derman, çare bulmak.

Ol ne dārūdur ki 'ayn-ı derd-ile
Kim öle bir şahş ol **dermān bula**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
114). [dermān bula, -a]

dermān kıluruz: İlaç vermek, tedavi etmek,
çare olmak.

Her kimüñ kim derdi varın bilürüz
Biz Hākīm'üz aña **dermān kıluruz**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
48). [dermān kıluruz, -ur, -uz]

dermān ola: Çare olmak.

Ay u günden rüşenirağ cān ola
Kim dükeli derde ol **dermān ola**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra
14). [dermān ola, -a]

dermāna irdi: Deva bulmak, çareye
kavuşmak.

Derdümüz **dermāna irdi** 'ākıbet
Nāmeler 'unvāna irdi 'ākıbet
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra
85). [dermāna irdi, -di]

dermāna irer: Kurtuluşa kavuşmak.

İRte çün ol gice pâyāna irer
Şeyh derdi dağı **dermāna irer**

(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra
80). [dermāna irer, -er]

der-mānde: Aciz, çaresiz, güçsüz.

Degme kişi bir yola **der-mānedür**
Kim bilür kim maşlahatlar kãdadur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
111). [der-mānedür, -dür]

dervāvistilā: Boş şeyler, beyhūde amaçlar,
oyunlar.

Qalanı bir vāye vü vāyistilā
Qaldılar yolda vü **dervāyistilā**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
150). [dervāyistilā,]

derviş olur: Dilenci olmak.

Kimi sultān u kimi **derviş olur**
Kimi bīgāne vü kimi hūvīş olur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
59). [derviş olur, -ur]

deryā: Deniz.

Hükmümüz pür güher ü **deryā-durur**
Her birinüñ kısmeti dāne-durur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
91). [deryā-durur, --dur, -ur]

(Mes. 84: m. 33)

deryā: Deniz. || Geniş.

Var-ıdı San'an şarında bir ulu
Göñli **deryā** vü içi dürler tolu
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
6). [deryā,]

(Mes. 39: m. 74)

deryā: Derya, deniz; büyük su kütlesi.

Kim benüm arılığum peydā-durur
Güslgāhum dünyada **deryā-durur**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra
4). [deryā-durur, --durur]

dest ü bāzūsın: *El ve pazu || Güç, kuvvet.*

Sür yöriyelüm ki nāgāh irmeye
Dest ü bāzūsın bize göstermeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 114*). [*dest ü bāzūsın, -sın*]

dest ü pāy: *El ve ayak.*

‘İlm gerek tende vüyā ‘aql u rāy
Yohsa n’ide cism ü ser yā **dest ü pāy**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 68*). [*dest ü pāy,]*

destān: *Hikaye, söylence.*

Bu megel kim ‘ālemüñ bōstānidur
Bir er ü bir ‘avratuñ **destānidur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 26*). [*destānidur, -i, -dur*]

(*Mes. 26: m. 32; Mes. 29: m. 44; Mes. 60: m. 113; Mes. 94: m. 2*)

destān: *Hikaye.*

Bu megel kīm ‘ālemüñ bōstānidur
Muştafā oğlanlığı **destānidur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 46*). [*destānidur, -i, -dur*]

(*Mes. 69: m. 234; Mes. 72: m. 14; Mes. 84: m. 48; Mes. 90: m. 5; Mes. 91: m. 16; Mes. 101: m. 94*)

destān idem: *Destan, hikaye anlatmak.*

Kim karañu dünde çün **destān idem**
Hālını zengi yüzünden iledem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 3*). [*destān idem, -em*]

destān söyleñüz: *Destan anlatmak.*

Yazılarda ‘ayş u ‘işret eyleñüz
Degmeñüz bir dürlü **destān söyleñüz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 42*). [*destān söyleñüz, -ñüz*]

dest-āvız: *Ufak hediye.*

HİÇ **dest-āvızümüz** halvetine
Yok be-cüz lā-taknetü mi'r-rahmete
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra 21*). [*dest-āvızümüz, -ümüz*]

destür: *İzin, müsaade.*

Var-ısa **destür** içerü gireyim
Rahtımı tapuñuza degüreyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 389*). [*destür,]*

destür-ı şāh: *Padişahın izni.*

Niçeme kim olalar me' mür-ı şāh
HİÇ cellād ola mı **destür-ı şāh**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 150*). [*destür-ı şāh,]*

deş: *Yarmak, yarıp açmak.*

Ol qarında kim ilan yatdı niçün
Deşni-y-ile **deşmedüñ** anı bugün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 78*). [*deşmedüñ, -me, -düñ*]

deşne: *Hançer.*

Ol qarında kim ilan yatdı niçün
Deşni-y-iledeşmedüñ anı bugün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 78*). [*deşni-y-ile, --y, --ile*]

deş ü küh u şahrā: *Çöl, dağ ve sahra.*

Bunça kez dünyāyı deryā görmişem
Yine **deş ü küh u şahrā** görmişem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 34*). [*deş ü küh u şahrā,]*

dev: *Şeytan.*

Cān ola yüz biñ melekden ulurak
Cān ola bir dīv **devden** alurak
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 4*). [*devden, -den*]

devā: *Tedbir, çare, derman.*

Çok hâkîmler şâh dirşürmiş-idi
Her birisinden **devâ** şormiş-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 12*). [*devâ,]*

(*Mes. 25: m. 35*)

devâ: *Derman.*

Şimdi şeyhün derdine irdi **devâ**
Ol küdüret gitdi vü geldi şafâ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 39*). [*devâ,]*

(*Mes. 15: m. 21*)

devâ: *İlaç.*

Çok yimekten çok ola fâsid mizâc
Ne **devâ** anı düze vü ne 'ilâc
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 86*). [*devâ,]*

devâ virdi: *Derman vermek.*

Hâk dağı bir haftadan soñra **devâ**
Virdi ol rence ki oldı key şafâ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 112*). [*devâ virdi,]*

devân: *Koşan, hızlı yürüyen.*

Bir cemâ'at uçmak içinde revân
Gezer-iken degme bir yaña **devân**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 12*). [*devân,]*

devân: *Koşarak.*

Çıkdı dilkü bir taş üstine **devân**
Kim hoş ol fermânı okıya revân
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 65*). [*devân,]*

deve: *Maruf hayvan, deve.*

Devemüzi her birümüz yidelüm
Gelüñüz kim yine Rüm'a gidelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 1*). [*devemüzi, -müz, -i]*

deve geçdi diye fi-semm'il-hiyât: *Deve (veya urgan) iğne deliğinden geçmedikçe cennete giremezler. (7/ A'râf-40).*

Ne terâzû korkıda vü ne şirât
Deve geçdi diye fi-semm'il-hiyât
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 52*). [*deve geçdi diye fi-semm'il-hiyât,]*

deve gibi: *Deve gibi.*

Fikretüm çün şöret ardınca gider
Nefs beni [bir] **deve gibi** yider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra 10*). [*deve gibi,]*

(*Mes. 12: m. 209*)

deve kaçan geçe fi-semmi'l-hiyât: *Deve (veya urgan) iğne deliğinden geçmedikçe cennete giremezler. (7/ A'râf-40).*

Çün aña irdük ne cennet ne şirât
Deve kaçan geçe fi-semmi'l-hiyât
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 150*). [*deve kaçan geçe fi-semmi'l-hiyât,]*

develpâ: *Uzun ayaklı. // Mec. çok ısrar eden.*

Şol **develpâ** kim ere mihnet-durur
Kışşada oğlan-ıla 'avrat-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 41*). [*develpâ,]*

devlet: *Devlet, makam.*

Bir adıyla **devleti** yokdur bunun
Yohsa tağdan gücü artuğdur bunun
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 147*). [*devleti, -i]*

devlet: *Devlet, saltanat.*

İlla erde ad-ıla **devlet** gerek
Şöfiye hem bir ser ü selbet gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 261*). [*devlet,]*

(*Mes. 58: m. 2*)

devlet: Mutluluk, talih, uğur.

‘Avrata toğru sözi **devlet-durur**
Er ki yalan söyledi ‘avrat-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra*
9). [*devlet-durur, --dur, -ur*]

devlet: Baht, talih, şans.

Devleti yok kişilerden kaçagör
Muķbil er pīrāmeninden geçegör
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 87, Mısra*
17). [*devleti, -i*]

devlet: Talih, haşmet, makam.

Niçe dartavuz senüñ cevrüñ niçe
Ol günü aňıl ki bu **devlet** geçe
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
68). [*devlet,]*

devlet bulur: Talih, makam, mutluluk, şan bulmak.

Puhteler dirlig-ile **devlet bulur**
Hām olur ol kim yigitlikde ölür
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra*
29). [*devlet bulur, -ur*]

devletlü: Kutlu, talihli, bahtı iyi.

Eyü diyen kişiler ögüt vire
Eyü **devletlüler** ögüde gire
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
8). [*devletlüler, -ler*]

devletümüz yüz dutdı: Talihin, bahtın açılması.

Devletümüz girü **yüz dutdı** bize
Aslan öldi Tañrı yaş virsün size
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
283). [*devletümüz yüz dutdı, -dı*]

devr: Zaman, devr, çağ.

Kimse ol şārda ki **devri** durmadı
Muştafa'dan yig dükānın ķırmadı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra*
107). [*devri, -i*]

devr: Dönüş || Devir, zaman.

Ol erüñ gök çevresine çevrine
Anı hākim bile kendü **devrine**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
34). [*devrine, -in, -e*]

devrān: Zaman, devir.

‘Āķıbet **devrānı** seyr-ile felek
Eyleye ol ādemīyi bir melek
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra*
51). [*devrānı, -ı*]

devrānın süre: Hüküm sürmek, varlığı sürüp gitmek.

Kim kıyāmet devrine degin dura
Dünyada vü kendü **devrānın süre**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra*
20). [*devrānın süre,]*

devrānını ider-iken: Devran etmek; dönmek, dolaşmak.

Kim felek **devrānını ider-iken**
Degme ılduz burcına gider-iken
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
23). [*devrānını ider-iken, -er, --iken*]

deyr: Kilise, manastır.

Şeyh eydür Ka ‘be’yi ķo **deyr** uş
Ol büt-ile şimdi bize **deyr** hōş
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
61). [*deyr,]*

(*Mes. 11: m. 62; Mes. 12: m. 139;*
Mes. 12: m. 162; Mes. 12: m. 90;
Mes. 13: m. 20)

deyr içinde: Kilisede.

Hālvet ü hengāme aña bir ola
Deyr içinde Ka ‘be maķşūdın bula
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
72). [*deyr içinde,]*

deyyān: Herkesin hesabını ve hakkını en iyi bilen ve veren. Allah.

Girü geldi kamu şeyhün yādına
İrdi **Deyyān** dīninün feryādına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
76). [*deyyān,]*

(*Mes. 22: m. 146*)

deyyān sırrına: *Allah'ın sırrı.*

Ol ki **Deyyān sırrına** dānā-y-ıdı
Çehresinde gün gibi peydā-y-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra*
5). [*deyyān sırrına, -na]*

dıka: *Tıkamak, doldurmak.*

Her kimün kim şekker ağzına **dıkar**
Karşısına sirke yüzinden açar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra*
17). [*dıkar, -r]*

dınma: *Ses çıkarmak, söz söylemek.*

İt kim olur kim hezār aslan bile
Dınmayalar bize bu fermān-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
56). [*dınmayalar, -y, -a, -lar]*

dınma: *Kulak asmamak || Önemsememek,
umursamamak.*

Hüdhüd eydür hışma zinhār uymağıl
Zahm ururlar-ısa dağı **dınmağıl**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra*
2). [*dınmağıl, -ğıl]*

dın: *Söylenmek, ifade edilmek.*

Dek duralum kimse fikrin kılmasun
Dınmayalum halk bu sırrı bilmesün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
162). [*dınmayalum, -ma, -y, -alum]*

(*Mes. 60: m. 28; Mes. 72: m. 302;
Mes. 100: m. 80*)

dın: *Ses çıkarmak, söz söylemek.*

Çün **dınamazuz** cihānuñ şāhına
Yüz cihān yaradanuñ dergāhına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
73). [*dınamazuz, -amaz, -uz]*

(*Mes. 47: m. 169*)

dın: *Kulak asmamak || Önemsememek,
umursamamak.*

Nesnesin oğurlar-ısañ **dınmaya**
Halk arasında becid öginmeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
21). [*dınmaya, -ma, -ya]*

(*Mes. 65: m. 80*)

di-: *Demek, söylemek.*

Tüti kargaya 'adüdur **dir-idi**
Karga tütiya delüdur **dir-idi** idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
87). [*dir-idi, -r, -idi]*

(*Mes. 50: m. 88; Mes. 50: m. 91; Mes.*
50: m. 92; Mes. 53: m. 24; Mes. 53:
m. 145; Mes. 66: m. 100; Mes. 66: m.
50; Mes. 72: m. 250; Mes. 72: m. 117;
Mes. 76: m. 11; Mes. 109: m. 47; Mes.
109: m. 48; Mes. 60: m. 10; Mes. 2:
m. 13; Mes. 2: m. 14; Mes. 5: m. 94;
Mes. 5: m. 190; Mes. 5: m. 272; Mes.
5: m. 99; Mes. 12: m. 70; Mes. 12: m.
47; Mes. 12: m. 156; Mes. 12: m. 170;
Mes. 15: m. 56; Mes. 22: m. 135; Mes.
22: m. 120; Mes. 22: m. 141; Mes. 23:
m. 21; Mes. 24: m. 2; Mes. 24: m. 13;
Mes. 25: m. 32; Mes. 25: m. 6; Mes.
27: m. 86; Mes. 27: m. 16; Mes. 27:
m. 26; Mes. 27: m. 30; Mes. 29: m. 13;
Mes. 29: m. 33; Mes. 29: m. 34; Mes.
30: m. 109; Mes. 30: m. 236; Mes. 30:
m. 142; Mes. 31: m. 11; Mes. 31: m.
12; Mes. 32: m. 155; Mes. 32: m. 85;
Mes. 34: m. 15; Mes. 37: m. 6; Mes.
39: m. 12; Mes. 45: m. 13; Mes. 45:
m. 14; Mes. 47: m. 172; Mes. 47: m.
46; Mes. 47: m. 152; Mes. 48: m. 13;
Mes. 49: m. 10; Mes. 50: m. 118; Mes.
50: m. 111; Mes. 50: m. 67; Mes. 50:
m. 68; Mes. 52: m. 55; Mes. 52: m. 12;
Mes. 53: m. 2; Mes. 53: m. 28; Mes.
53: m. 149; Mes. 53: m. 12; Mes. 58:
m. 23; Mes. 59: m. 10; Mes. 61: m. 18;
Mes. 61: m. 26; Mes. 61: m. 28; Mes.
62: m. 6; Mes. 63: m. 25; Mes. 63: m.
26; Mes. 63: m. 83; Mes. 63: m. 205;
Mes. 63: m. 164; Mes. 63: m. 209;
Mes. 63: m. 191; Mes. 63: m. 18; Mes.
63: m. 203; Mes. 63: m. 204; Mes. 63:
m. 212; Mes. 65: m. 100; Mes. 65: m.
9; Mes. 65: m. 10; Mes. 65: m. 47;
Mes. 65: m. 46; Mes. 66: m. 42; Mes.
66: m. 38; Mes. 66: m. 36; Mes. 66:

m. 138; Mes. 66: m. 82; Mes. 66: m. 90; Mes. 66: m. 2; Mes. 68: m. 37; Mes. 68: m. 33; Mes. 69: m. 59; Mes. 69: m. 107; Mes. 69: m. 163; Mes. 69: m. 169; Mes. 69: m. 18; Mes. 69: m. 48; Mes. 69: m. 7; Mes. 69: m. 194; Mes. 71: m. 36; Mes. 72: m. 7; Mes. 72: m. 104; Mes. 72: m. 34; Mes. 72: m. 71; Mes. 72: m. 44; Mes. 72: m. 548; Mes. 73: m. 7; Mes. 74: m. 10; Mes. 78: m. 28; Mes. 78: m. 28; Mes. 81: m. 169; Mes. 82: m. 7; Mes. 84: m. 37; Mes. 84: m. 149; Mes. 84: m. 85; Mes. 85: m. 96; Mes. 85: m. 25; Mes. 87: m. 12; Mes. 88: m. 26; Mes. 88: m. 81; Mes. 88: m. 82; Mes. 89: m. 39; Mes. 91: m. 101; Mes. 91: m. 213; Mes. 91: m. 257; Mes. 91: m. 93; Mes. 91: m. 206; Mes. 93: m. 34; Mes. 97: m. 46; Mes. 98: m. 22; Mes. 99: m. 10; Mes. 99: m. 18; Mes. 100: m. 64; Mes. 102: m. 101; Mes. 102: m. 88; Mes. 104: m. 41; Mes. 104: m. 29; Mes. 104: m. 30; Mes. 105: m. 60; Mes. 107: m. 46; Mes. 107: m. 69; Mes. 107: m. 70; Mes. 108: m. 44; Mes. 108: m. 35; Mes. 109: m. 46; Mes. 109: m. 30; Mes. 110: m. 40; Mes. 110: m. 36; Mes. 110: m. 47; Mes. 110: m. 48; Mes. 66: m. 47)

di: Demek, adlandırmak.

Büşr eydür eylese Tañrı haķı
Kendüzüme **dimeyem** miskîn daķı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 110). [dimeyem, -me, -yem]

di: Söylemek, anlatmak.

Tūti gibi şehd ü şekker yiyelüm
'İşk içinden bir hikāyet **diyelüm**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 32). [diyelüm, -ye, -lüm]

(Mes. 59: m. 18)

di: Söyleme!.

Yüzi hūb u tal' atı pür nūr-ıdı
Ādemī **dime** aña kim hūr-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 42). [dime, -me]

di: Düşünmek, zannetmek.

Nesneye alan bahā virür **dime**
Hiçe naķda alanı elden ķoma
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 19). [dime, -me]

di: Düşünmek.

Āhır ol mü' min yola senün-ile
Eyü olam **diyüben** gelür yola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 70). [diyüben, -y, -üben]

di: Demek, söylemek; rivayet edilmek.

Kim bizüm bir şāhumuz var bī-hilāf
Ol tağ ardında ki **dirler** Kūh-ı Kāf
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 26). [dirler, -r, -ler]

di: Demek, söylemek; || Diye düşünmek.

Mālī yoğa **dimezem** kim er degül
Adı yok kişi cihānda var degül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 263). [dimezem, -mez, -em]

di: Ad vermek; söylemek.

Pādişāhlar anda kim hōn yiyeler
Saña anda bir harāmī **diyeler**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 28). [diyeler, -ye, -ler]

(Mes. 69: m. 8)

di: Konuşmak, bir şeyler söylemek.

Dimek işlemek katında neng ola
Bundan aña elli biñ ferseng ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 31). [dimek, -mek]

di: Demek, söylemek || Konuşmak.

Halk etin müdbir er ola kim yeye
Gün uzun 'avrat gibi gaybet **diye**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra 12). [diye, -ye]

di: Diye.

Ol dirilsün **diyü** bu halk işleye
Halkı soñra Hâk aña bağışlaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 35*). [*diyü, -yü*]

di: Demek, söylemek || ... diye adlandırmak,
... diye vasıflandırmak.

Çanda kim otura bir ehl-i temiz
Bize şâr issi **diyeler** iy 'aziz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 134*). [*diyeler, -ye, -ler*]

(*Mes. 69: m. 36; Mes. 69: m. 88; Mes. 69: m. 171; Mes. 69: m. 87; Mes. 72: m. 107; Mes. 72: m. 118; Mes. 109: m. 49; Mes. 109: m. 29*)

di: Saymak, kabul etmek.

Çamu 'âlem bildüğü yolu kıma
Kimsene bilmedüğünü yol **dime**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 76*). [*dime, -me*]

dib: Dip; en alt, en derin yer.

Deñizün **dibinde** gevher pâk ola
Deñiz üstinde yüzen hâşâk ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 13*). [*dibinde, -in, -de*]

(*Mes. 33: m. 24*)

dib: Bir şeyin alt kısmı, dip.

İkkisi burcuñ **dibine** irdiler
Kal'anuñ yüksekliğini gördiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 27*). [*dibine, -in, -e*]

dib: Dip.

Tüs-ısa boynın **dibinden** üzeyim
Key-ıse başı derisin yüzeyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 189*). [*dibinden, -in, -den*]

(*Mes. 44: m. 22*)

dib: Bir şeyin alt kısmı; dibi. (El bağlamında bilek).

Zâlimi boynından ilkin aşalar
Andan ellerin **dibinden** keseler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra 20*). [*dibinden, -in, -den*]

dib: Altında (ağacın).

Gördi bir ağaç **dibinde** kim bir er
Ağzı açuk yatmış uyur bî-ğaber
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 25*). [*dibinde, -in, -de*]

dibâ: Renkli dokuma motiflerle süslü lüks bir çeşit ipek kumaş.

Gice çün dür dökdi **dibâ** üstine
Çarh inçü şaçdı mîñâ üstine
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 125*). [*dibâ,]*

(*Mes. 63: m. 70*)

dibâce: Önsöz, giriş, başlangıç.

Böyle ter **dibâce** vü datlu şeker
Hüsrev ü Şîrîn sözi ola meger
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 37*). [*dibâce,]*

dibinde: Bir şeyin alt kısmı, dibi.

Uçmak ehli bunlaruñ pey-revleri
Tüba ağacı **dibinde** evleri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 32*). [*dibinde,]*

dicle: Dicle nehri.

Eydür on yıldur ki Şatı'ı geçerem
Dicle'yi bir cür'a gibi içerem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 24*). [*dicle'yi, -'yi*]

(*Mes. 102: m. 80*)

did: Dilmek; bir şeyi çok küçük parçalara ayırmak. (İnsan eti bağlamında).

Eyle aldum gaybetün sözde yatın
Kim **diderem** etmek üstinde etin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 20*). [*diderem, -er, -em*]

didār: *Yüz, çehre, güzel yüz.*

Şeyh çün gönlin virür dildārına
Vālîh ü hayrân kalur **didārına**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 118*). [*didārına, -ın, -a*]

(*Mes. 10: m. 99; Mes. 40: m. 20; Mes. 40: m. 19; Mes. 40: m. 24; Mes. 40: m. 31*)

didār: *Cenâb-ı Hakk'ın müminlere vadettiği görünüşü, tecellisi.*

N'iderüz biz cenneti gülzâr-ıla
Bize Deyyân'ı gerek **didâr-ıla**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 146*). [*didâr-ıla, --ıla*]

(*Mes. 22: m. 157*)

didî kim: *Dedi ki.*

Rızkuñ ol vire ki Kur'ân'da yakîn
Didî kim vallâhu hayru'r-râziqîn
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 122*). [*didî kim,]*

didüg: *Söylediği.*

Hvöca sensin tûfî cânuñdur senüñ
Ol kafas **didügümüz** dahı tenüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 178*). [*didügümüz, -ümüz*]

(*Mes. 32: m. 65; Mes. 32: m. 62; Mes. 84: m. 38; Mes. 63: m. 7; Mes. 71: m. 55; Mes. 9: m. 26; Mes. 44: m. 25; Mes. 47: m. 115*)

didügün işi: *Söylediğın işi.*

Bir işi işle dir-iseñ taşlaya
İşleme **didügün işi** işleye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 72*). [*didügün işi,]*

didüklerümi: *Dediklerimi, söylediklerimi.*

İlla tız ir katına giçlenmegil
İşbu **didüklerümi** aña digil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 26*). [*didüklerümi,]*

didür: *Söylemek, dedirtmek.*

Bu aña etleri yidürür-idi
Kendünün şükriñi **didürür-idi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 59, Mısra 6*). [*didürür-idi, -ür, --i, -di*]

(*Mes. 65: m. 54*)

digil: *Söyle.*

Digil ol ilden saña getüreyim
Ne kim işüñ var-ısa bitüreyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 29*). [*digil,]*

dihkân: *Çiftçi.*

Yirde **dihkân** ez-ķader renc iledür
Tarladan anbârına genc iledür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 23*). [*dihkân,]*

dik: *Nasbetmek, dikilmek; durmak.*

Muķri çün **dikdi** durugeldi beri
Bir su'âli şordı vâ' izden arı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 107*). [*dikdi, -di*]

dik: *Horoz.*

Ķatı ot gerek ki düşe cüşa **dik**
Yüz hümâ simurğa ķul olsa yik
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra 3*). [*dik,]*

(*Mes. 52: m. 47; Mes. 72: m. 547*)

diken: *Diken.*

Dikeni köyündürün kim gül ķala
Gül dahı gider-ise bülbül ķala

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 165). [dikenî, -i]

(Mes. 1: m. 14; Mes. 105: m. 65)

dil: Dil, lisan. Konuşma dili.

Yañıla kuşlar **dilin** yüz nâz-ıla
Bundan örgene vü yüz biñ sâz-ıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 51). [dilin, -in]

dil: Gönül, kalp, yürek.

Çün görür Rıdvân ki bunlaruñ **dili**
Bir söz eydür ki hal olmaz müşkili
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 85). [dili, -i]

(Mes. 30: m. 232)

dil: Lisan, üslup.

Çün mürîd aşhâba söyler böyle **dil**
Dükeli aşhâbı kalurlar hacîl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 73). [dil,]

(Mes. 27: m. 132)

dil: Söz, ifade etme, söyleme.

Mübtedî kimdür bize bildürivir
Kim nite işi vü yâ **dili** ne dir
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 99, Mısra 18). [dili, -i]

dil: Dil, lisan.

İştîlâhumuz Aristo **dilidür**
Biz hakîmlerüz bu Yunan ilidür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 185). [dilidür, -i, -dür]

dil: Konuşma organı; dil.

Dil kanı kim söyleyem ahvâlümü
Añladam yârânlaruma hâlümü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 167). [dil,]

(Mes. 69: m. 88; Mes. 20: m. 3; Mes. 49: m. 18; Mes. 49: m. 30; Mes. 72: m. 491; Mes. 81: m. 8; Mes. 96: m. 27)

dil: Gönül || Dil.

Birisi eydür ki **dilüñi** bile
Secde eyle Haqq'a vü 'özüñ dile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 29). [dilüñi, -üñ, -i]

(Mes. 13: m. 13)

dil: Dil || Gönül, kalp.

'Özr-ile **dilüñüzi** bileyicak
Şeyhüñüzi Tañrı'dan dileyicak
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 67). [dilüñüzi, -üñüz, -i]

(Mes. 15: m. 5; Mes. 18: m. 9; Mes. 25: m. 119; Mes. 71: m. 11)

dil: Dil || Söz söyleme, ifade etme.

Çok kişi üzdi çopuzıñuñ kılın
Söylemedi kimse Gülşehrî **dilin**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 166). [dilin, -in]

(Mes. 65: m. 77)

dil: Dil; konuşma yetisi.

Değme **dil** bir söz beyân eyleyiser
'İşkî Gülşehrî 'ayân eyleyiser
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 167). [dil,]

dil: Dil, üslup, konuşma tarzı.

Hüdhüd eydür anda iki yolluluk
Olmaya maqbül yüz biñ **dillülük**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 2). [dillülük, -lü, -lik]

dil: Dil. || (Denizin dilinden anlama bağlamında).

Nağv-ıla añlamayasın bu **dili**
Mağv-ıla hall idesin bu müşkili

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 47). [dili, -i]

dil: Lisan, dil; söyleyiş.

Çuş dilinde öyle burar kılımı
Kim Süleymān añlayımaz **dilini**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 116). [dilini, -in, -i]

dil-dār: Güzel || sevgili.

‘Āşık ol degül ki sevdi yārımı
Gördüğinçe dil-rübā **dil-dārımı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 48). [dil-dārımı, -ın, -ı]

(Mes. 10: m. 117; Mes. 32: m. 118)

dildār: Gönül alan sevgili.

Zıkrı her gün yārınıñ sözi-durur
Kıblesi **dildārınıñ** yüzi-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 120). [dildārınıñ, -ı, -nuñ]

dildār ola: Gönül alan sevgili olmak.

Yār kanı kim baña ğam-hvār ola
Döst kanı kim baña **dildār ola**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 156). [dildār ola,]

dilde söylenüdüruñ: Zikretmek, dilden düşürmemek.

Tañrı adın **dilde söylenüdüruñ**
Ġāfil olmañ zıkr eylenüdüruñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 1). [dilde söylenüdüruñ, -üdüruñ, -uñ]

dile: Dilemek, istemek, arzulamak.

Vaşluña irmek **dilerem** iy şanem
Tap vücüdüm oldı hicründe ‘adem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 173). [dilerem, -r, -em]

(Mes. 1: m. 30; Mes. 13: m. 17; Mes. 13: m. 14; Mes. 14: m. 68; Mes. 15: m. 6; Mes. 19: m. 27; Mes. 19: m. 19; Mes. 20: m. 4; Mes. 25: m. 93; Mes.

27: m. 23; Mes. 28: m. 33; Mes. 30: m. 100; Mes. 43: m. 13; Mes. 55: m. 27; Mes. 57: m. 7; Mes. 65: m. 114; Mes. 72: m. 299; Mes. 72: m. 537; Mes. 73: m. 20; Mes. 77: m. 11; Mes. 77: m. 17; Mes. 78: m. 88; Mes. 78: m. 85; Mes. 78: m. 87; Mes. 78: m. 89; Mes. 78: m. 90; Mes. 78: m. 17; Mes. 79: m. 17; Mes. 80: m. 21; Mes. 82: m. 10; Mes. 83: m. 13; Mes. 86: m. 16; Mes. 101: m. 61; Mes. 104: m. 51; Mes. 105: m. 91; Mes. 107: m. 109; Mes. 107: m. 19 Mes. 14: m. 58; Mes. 70: m. 7; Mes. 22: m. 109; Mes. 77: m. 13; Mes. 84: m. 139; Mes. 107: m. 19; Mes. 9: m. 52; Mes. 22: m. 129; Mes. 19: m. 22)

dile: İstemek, talep etmek.

Kim çıkavuz atları indürevüz
Kimi **diler-isevüz** bindürevüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 32). [diler-isevüz, -r, --ise, -vüz]

(Mes. 31: m. 43; Mes. 65: m. 78; Mes. 75: m. 49; Mes. 75: m. 75; Mes. 78: m. 86; Mes. 85: m. 78; Mes. 96: m. 28)

dile: Erkeğin, kızı kendine istemesi durumu. Evlenme dileğinde bulunmak.

Bir zamāndan soñra dilüñ bilegil
Atam anamdan beni hōş **dilegil**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 462). [dilegil, -gil]

dile-: İstemek, talep etmek.

Eyle dut fermān **dilerler** kişiden
Kimdür anı okıyan ya işiden
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 89). [dilerler, -r, -ler]

(Mes. 78: m. 15)

diledügin eyleye: İstedigini yapmak.

Cümle kendüye gereken söyleye
Kamu kendü **diledügin eyleye**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 38). [diledügin eyleye, -ye]

dileg: *Dilek, istek, temenni.*

Kim benüm şultān bilegidür yirüm
Her ne kim gönlüm **dilegidür** yirüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 4*). [*dilegidür, -i, -dür*]

dileyen: *Dileyen, isteyen kimse.*

Dileyene olıcağ zer virürüz
Olmayıcağ sâyile ser virürüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra 15*). [*dileyene, -e*]

(*Mes. 75: m. 26*)

dil-figâr: *Gönlü yaralı || Âşık.*

Şeyh kaldı ol kapuda hõr u zâr
'Âşık u pîr ü garîb ü **dil-figâr**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 130*). [*dil-figâr,]*

dil-figâr: *Gönlü yaralı.*

Kim meger bir anadan bir nām-dâr
İki gözsüz doğmış-ıdı **dil-figâr**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 22*). [*dil-figâr,]*

dil-firîb: *Gönül cezbeden, gönül alan.*

Eytdüm altı er kitâb eylediler
Dil-firîb ol ad-ıla söylediler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 142*). [*dil-firîb,]*

(*Mes. 94: m. 14; Mes. 100: m. 42*)

dil-firîb ü hõş olur: *Gönül cezbedici ve güzel olmak.*

Ġayb rızķı **dil-firîb ü hõş olur**
Zehri virürler-ise kim nûş olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 9*). [*dil-firîb ü hõş olur, -ur*]

dilgîr ola: *Kalbe sıkıntı vermek.*

'Âmilerüñ şöbete **dilgîr ola**
Ehl-ile nâ-ehl kaçan bir ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 15*). [*dilgîr ola, -a*]

dilin kesüñ: *Dilini kesmek.*

Boğazından müdde'ileri aşuñ
Ġaybet iden kişinüñ **dilin kesüñ**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra 14*). [*dilin kesüñ, -üñ*]

dilinde söylenür: *Sürekli söylemek, zikretmek.
|| Ağzından düşürmemek.*

Toprağa urmuş yüzün şür eylenür
Leyli'nüñ zikrin **dilinde söylenür**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 40*). [*dilinde söylenür, -ür*]

dilini söyler-idi: *Dilini konuşmak (aynı dili konuşmak ve anlamak bağlamında).*

Âdemîler **dilini söyler-idi**
Sözleri cāna eser eyler-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 17*). [*dilini söyler-idi, -r, --idi*]

dilini yiyüyazdı: *Dilini yutmak.*

Eyle datlu dökdi ağzından sözi
Kim **dilini yiyüyazdı** kendüzi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 168*). [*dilini yiyüyazdı, -yü, -yaz, -dı*]

dilkü: *Tilki.*

Aslan avı **dilküler** işi degül
Her felek burcuñ yüzi taşı degül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 127*). [*dilküler, -ler*]

(*Mes. 60: m. 14; Mes. 60: m. 28; Mes. 60: m. 29; Mes. 60: m. 64; Mes. 60: m. 65; Mes. 60: m. 73; Mes. 60: m. 47; Mes. 60: m. 35; Mes. 60: m. 74*)

dilkü gibi: *Tilki gibi.*

'Işķ çün aslan gibi ğurruş kıla
Dilkü gibi heybetinden 'aql öle

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 168). [dilkü gibi,]

dillü: Becerikli, iyi, kolay ve inandırıcı söz söyleyen; dilli.

Dillü kimse yok dağı kim söyleye
Degme bir sözün beyânın eyleye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 7). [dillü,]

dil-rübâ: Gönül alan.

‘Āşık ol degül ki sevdi yârını
Gördüginçe **dil-rübâ** dil-dârını
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 48). [dil-rübâ,]

dil-şâd: Gönülü hoş, mutlu, sevinmiş.

Ergavân **dil-şâd** u süsen şâdkâm
Servi âzâd u güle bülbül gulâm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 21). [dil-şâd,]

dil-sitân: Gönül alan; güzel.

Ögüne düşdi meger ol **dil-sitân**
Pîle yâd oldı girü Hindüsitân
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 41). [dil-sitân,]

(Mes. 94: m. 3)

dilün bilegil: Dilini tutmak, susmak, konuşmamak.

Bir zamândan şöira **dilün bilegil**
Atam anamdan beni hûş dilegil
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 461). [dilün bilegil, -gil]

dilün tuzıdur: Dilin lezzeti.

Bu hikâyet kim bu **dilün tuzıdur**
Ol vezîr-ile hâlîfe sözüdür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra 21). [dilün tuzıdur, -dur-ün]

dilüni dut: Dilini tutmak: Sonunu düşünerek

gelişigüzel konuşmaktan sakınmak, ölçülü konuşmak, rast gele konuşmamak.

Dilüni dut başcuğazuñ yitmesün
Ağzuñ açma pâdişâh işitmesün
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 51). [dilüni dut,]

dime: Söyleme, düşünme.

Yaluñuz komayalum bunda seni
Soñra sen terk itdünüz **dime** beni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 8). [dime,]

dime: Söylemek.

Kañcaru varsam yig ola **dimegil**
Muştafa etegin elden komağil
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 305). [dimegil, -gil]

dime: Demesin!.

Kimse şekker şanup ağı yimeye
Yâ güneş aydın degüldür **dimeye**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 230). [dimeye, -y, -e]

dime kim: Deme ki, hiç söyleme.

Dime kim fermânuma ne diyeler
Seni fermân-ıla bile yiyeler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 97). [dime kim,]

dimek olur: .... demek gibidir, öyle anlaşılısın (ki).

Dimek olur sen dağı böyleylegil
Kurtulasın kendüzün şöyleylegil
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 151). [dimek olur, -ur]

dimez: Dememek || istememek.

Kimsenün avladuğın hûd yimezem
Siz getirün ben yiyeyim **dimezem**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 10). [dimezem, -em]

dīn: İnsanların yaratıcı olarak kabul ettikleri üstün güce olan imanlarını, ona yapacakları ibâdetlerin bütünü ve bu imâna göre davranışlarının nasıl olması gerektiğini düzenleyen inanış yolu.

Birisi gūsâle tapdı iy ‘azîz
Kılmadı kâfırlığı **dīnden** temîz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 16*). [*dīnden, -den*]

dīn: Din || İslam.

Her ne millet var-ısa yalan-durur
Dīn benüm-durur ki cāvidān-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 14*). [*dīn,]*

(*Mes. 5: m. 278; Mes. 12: m. 97; Mes. 15: m. 63; Mes. 93: m. 44; Mes. 100: m. 104; Mes. 100: m. 43*)

dīn: Din, inanç, inanma.

Halk çün kim ol kanadı gördiler
Dīnlerinüñ külli terkīn urdılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 6*). [*dīnlerinüñ, -ler, -i, -nüñ*]

(*Mes. 5: m. 296; Mes. 5: m. 47; Mes. 5: m. 121; Mes. 5: m. 85; Mes. 10: m. 4; Mes. 12: m. 108; Mes. 12: m. 117; Mes. 12: m. 145; Mes. 12: m. 165; Mes. 13: m. 29; Mes. 13: m. 30; Mes. 13: m. 33; Mes. 14: m. 49; Mes. 15: m. 66; Mes. 15: m. 79; Mes. 15: m. 116; Mes. 15: m. 113; Mes. 15: m. 76; Mes. 15: m. 119; Mes. 16: m. 15; Mes. 16: m. 31; Mes. 47: m. 85; Mes. 49: m. 6; Mes. 51: m. 2; Mes. 55: m. 20; Mes. 58: m. 2; Mes. 63: m. 5; Mes. 66: m. 43; Mes. 83: m. 7; Mes. 90: m. 48; Mes. 96: m. 57; Mes. 100: m. 101; Mes. 100: m. 25; Mes. 100: m. 26; Mes. 100: m. 94*)

dīn: Din.

Esriyüp **dīn** şem‘ini söyündürem
Muşhaf‘ı dahı oda köyündürem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 131*). [*dīn,]*

dīn: Bir milletin itikatça umumen tuttuğu yol, İslam dini.

Eydür-idi **dīn** baña hâşıl-durur
Yoḥsa ayruḡı kamu bātıl-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 9*). [*dīn,]*

(*Mes. 5: m. 272; Mes. 79: m. 2; Mes. 100: m. 41; Mes. 100: m. 44; Mes. 100: m. 103; Mes. 100: m. 54; Mes. 100: m. 102*)

dīn başına: Dinin başı.

Küfr mīḥın **dīn başına** doḡıma
Ejdehaları evüñe oḡıma
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra 9*). [*dīn başına,]*

dīn deñizinden: Din denizi.

Enbiyâ yüzici gibi dürleri
Dīn deñizinden çıkardılar arı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 90*). [*dīn deñizinden, -den*]

dīn deñizinüñ: Din denizi.

Dīn deñizinüñ içinde cān yüzer
Deñizüñ şeytān kırañında gezer
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 115*). [*dīn deñizinüñ, -i, -nüñ*]

dīn erine: Dindar (kimse).

Dīn erine az kadar dünyâ gerek
Mecnun‘a elbetde bir Leylâ gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 87*). [*dīn erine, -ne*]

dīn esāsınuñ: Dinin temeli.

Diri ġarḡ oldur ki bid‘at artura
Dīn esāsınuñ ḥilāfın resm ura
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 58*). [*dīn esāsınuñ, -nuñ*]

dīn içinde: Dinde, inançta.

Atluya eydür senüñ dīnüñ kanı
Dīn içinde resm ü āyinüñ kanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 44*). [*dīn içinde,]*

dīn ile: *Dinle beraber.*

Da'vet-i ām enbiyā eylediler
Kim bu halkı **dīn ile** toyladılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 96*). [*dīn ile,]*

dīn ile dünyā: *Din ve dünyā.*

Ehl-i dil dünyā-y-ıla barışmaya
Dīn ile dünyā bile karışmaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 14*). [*dīn ile dünyā,]*

(*Mes. 12: m. 188*)

dīn ü imānı: *Din ve iman.*

Bunça yıl kāfir olan soñra 'aceb
Nite eyler **dīn ü imānı** taleb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra 20*). [*dīn ü imānı, -ı]*

(*Mes. 10: m. 106*)

dīn yolında: *Din yolu, dīn uğru.*

Dīn yolında çün terāzū aşalar
Bir eli on aqça-y-ıçun keseler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 13*). [*dīn yolında,]*

dīn yolundan: *Din yolu.*

Gemide dükkān kıra vü dür şata
Dīn yolundan taşları taşra ata
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 88*). [*dīn yolundan, -dan]*

dīnden çıkarın: *Dinden (imandan) çıkmak.
İnancını terk etmek, kafir olmak.*

Seni **dīnden çıkarın** ol zer-durur
Kim zeri büt eyleyen Āzer-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra 5*). [*dīnden çıkarın, -an]*

dīne: *Denemek, gözlemlemek.*

Enbiyāya zehrūñ olmaya senüñ
Kim **dīnesin** yā geçe mekr ü fenüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 48*). [*dīnesin, -sin]*

dīni duyar: *Dine, inanca kulak vermek. ||
İnanmak.*

Mü' min-iken bunçalar küfre uyar
Kāfir-iken bunçalar **dīni duyar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra 24*). [*dīni duyar, -ar]*

dīnle: *Dinlemek, kulak vermek.*

Çünkü va'iz pendini **dīnleyesin**
Yazuğum çokdur diyüp inleyesin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 11*). [*dīnleyesin, -y, -esin]*

(*Mes. 72: m. 6*)

dīnlen: *Dinlenmek, sözüne kulak verilmek.*

Kimse mülki bī-muñālif şanmasun
Kim münāfık dünyada **dīnlenmesün**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 87, Mısra 20*). [*dīnlenmesün, -me, -sün]*

dīnlen: *Dinlenmek, soluklanmak.*

Büşr bir kaç loğma yir el-ħamd ider
Dīnlenür bir laħza armağı gider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 400*). [*dīnlenür, -ür]*

(*Mes. 88: m. 46*)

dīnlen: *Dinlenmek, durmak.*

Cān ola kim kıatına bir dem iren
Eyle **dīnlene** kim uçmağa giren
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 10*). [*dīnlene, -e]*

dīnüne girdi: *Dinine geçmek.*

Ol senüñ **dinüñe girdi** bî-mecâz
Sen hâkîkat dînden olma bî-niyâz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 115*). [*dîniüñe girdi,]*

(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 412*). [*dir iken, -r, -iken]*

dir-: *Toplamak.*

Her biri birkaç mürîdi **dirdiler**
Tañrı vü peygâmbere irürdiler
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 99*). [*dirdiler, -di, -ler]*

(*Mes. 101: m. 61; Mes. 101: m. 62; Mes. 105: m. 63; Mes. 22: m. 16; Mes. 33: m. 17; Mes. 46: m. 21; Mes. 66: m. 10; Mes. 66: m. 20; Mes. 72: m. 359; Mes. 99: m. 3; Mes. 101: m. 64; Mes. 111: m. 13; Mes. 11: m. 78*)

dir: *Demek, söylemek || emretmek.*

Her ne hâle **dir-iseñ** hâzır benem
Kim Süleymân-ıla şâhib-sır benem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 9*). [*dir-iseñ, --iseñ, -]*

diri: *Canlı, zinde.*

Kimi eydür oğlan ussuñ yoğ mıdur
Yoğsa **diri** yöridüğüñ çok mıdur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 32*). [*diri,]*

(*Mes. 29: m. 31; Mes. 32: m. 161*)

diri: *Diri, sağ, canlı.*

Ölü başına şu ayağın ura
Diri deñizden kaçan cân kırtara
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 46*). [*diri,]*

(*Mes. 61: m. 4; Mes. 72: m. 364; Mes. 84: m. 131; Mes. 93: m. 18; Mes. 101: m. 49; Mes. 101: m. 57; Mes. 101: m. 71*)

dir: *Demek, söylemek.*

Eydür ol oğlan delü midür 'aceb
Delü degül usludur **dir** Büleheb
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 110*). [*dir,]*

(*Mes. 5: m. 80; Mes. 110: m. 13; Mes. 12: m. 92; Mes. 13: m. 43; Mes. 17: m. 5; Mes. 18: m. 2; Mes. 30: m. 191; Mes. 30: m. 192; Mes. 30: m. 191; Mes. 33: m. 10*)

diri kal: *Yaşamak, canlı olmak, ölmek.*

'İlmi ta'rif eyle te'lifüñ-ile
Diri kal 'âlemde taşnifüñ-ile
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 104*). [*diri kal,]*

diri kal: *Yaşamak, canlı olmak.*

İlerürek öl ölümden bir zamân
Diri kal Gülşehri gibi câvidân
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra 44*). [*diri kal,]*

(*Mes. 19: m. 35*)

dir: *Toplamak, biriktirmek.*

Ben ki bu mâlı **direrem** gün uzun
Korqudan zembîl örerem dün ü gün
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 25*). [*direrem, -er, -em]*

(*Mes. 96: m. 26*)

diri kalsar: *Yaşamak, canlı olmak.*

Ad-ıla **diri kalsar** âdemî
Kim duta Gülşehri gibi 'âlemi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 39*). [*diri kalsar, -ısar]*

dir iken: *Söylemek.*

Loğması degül gıdâyı yir iken
Ne ola ben bilmedüğüñ **dir iken**

diri ola: *Hayata kavuşmak || Ebediyete ulaşmak.*

Kendü geñiyle ölen dirlik bula
Geñsüz ölenler kaçan **diri ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
180). [*diri ola,]*

diri olduğumça: *Canlı kalmak, hayatta
olmak, yaşamak.*

Diri olduğumça ben inanmağıl
Benden imin yöriyeven şanmağıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra*
79). [*diri olduğumça, -duğ, -um, -ça*
]

diri olmakdan: *Yaşamak, hayatta olmak.*

Ölmek ansuz **diri olmağdan** delim
Yig-durur yüz 'illet ile iy hakim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra*
25). [*diri olmağdan, -dan]*

diril: *Canlanmak, hayat bulmak.*

Şeyh tersā olduğın çün bildiler
Kamu tersālar dağı **dirildiler**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
138). [*dirildiler, -di, -ler]*

(*Mes. 94: m. 55; Mes. 31: m. 36; Mes.*
32: m. 157; Mes. 32: m. 176; Mes. 44:
m. 6; Mes. 44: m. 37)

diril: *Toplanmak, bir araya gelmek.*

Kamu kuşlar bir yire **dirildiler**
Mülki şultānsuz-ıduğın bildiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra*
1). [*dirildiler, -di, -ler]*

(*Mes. 5: m. 83*)

diril: *Yaşamak, ömür sürmek.*

Ol **dirilsün** diyü bu halk işleye
Halkı sonra Hak aña bağışlaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
35). [*dirilsün, -sün]*

(*Mes. 69: m. 96; Mes. 69: m. 24; Mes.*
72: m. 483)

diril: *Yaşamak, hayatta kalmak; canlanmak.*

Neye bunça dünyāda tiz ölelüm
Bir iki yıl ço bizi **dirilelüm**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra*
24). [*dirilelüm, -elüm]*

diril: *Dirilmek, canlanmak.*

Kendüzini yiyiçeğin **dirilür**
Kendüzin yimeyiçek derhāl ölür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra*
15). [*dirilür, -ür]*

(*Mes. 94: m. 54; Mes. 105: m. 20*)

diril-: *Toplanmak.*

Tagda taşanlar kamu **dirildiler**
Dükeli dalkü katına geldiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
13). [*dirildiler, -di, -ler]*

(*Mes. 60: m. 59; Mes. 91: m. 55; Mes.*
94: m. 39; Mes. 98: m. 10)

dirilmek: *Yaşamak, hayatta kalmak;
canlanmak.*

Dünya dirliği gerek-ise saña
Ansuz olmağ yig **dirilmekdin** baña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra*
34). [*dirilmekdin, -din]*

dirilig: *Hayat, yaşam; sağlık.*

Ölüm içinde ola nağs u zevāl
Dirilig-ile ādemī bula kemāl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra*
26). [*dirilig-ile, --ile]*

(*Mes. 18: m. 21; Mes. 19: m. 36; Mes.*
32: m. 171; Mes. 44: m. 8; Mes. 44:
m. 36; Mes. 19: m. 14; Mes. 17: m. 29)

dirilig: *Hayat, yaşam.*

Bu ne sözdür kim didün iy nā-bekār
Diriligi ço ölümü añ zīnhār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
48). [*diriligi, -i]*

(Mes. 18: m. 28; Mes. 19: m. 33; Mes. 19: m. 20; Mes. 32: m. 170; Mes. 93: m. 60)

dirliğe ire-y-idüñ: Canlanmak, dirilmek. || Ebediyete kavuşmak.

Şoñra bir key **dirliğe ire-y-idüñ**
Hâzretinde Cāvidān dura-y-ıduñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra 43). [dirliğe ire-y-idüñ, -e, --y, --idüñ]

dirliğin buldı: Canlanmak || Hayata kavuşmak.

Ol çün öldi **dirliğin buldı** tamām
Baña ansuz dirliğüm oldı harām
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 169). [dirliğin buldı, -dı]

dirliğini bul-: Hayata kavuşmak || Ebediyete ulaşmak.

Her kim ölümden ilerü ölmedi
Ölüp ayruğ **dirliğini bulmadı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 174). [dirliğini bulmadı, -ma, -dı]

(Mes. 32: m. 172)

dirlik: Hayat, yaşam.

Her kim ol dīv olmadın merdüm-
durur
Dirlik adsuz kişiye ölüm-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 24). [dirlik,]

(Mes. 44: m. 10)

dirlik bul-: Hayata kavuşmak || Ebediyete ulaşmak.

Kendü geñiyle ölen **dirlik bula**
Geñsüz ölenler kaçan diri ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 179). [dirlik bula, -a]

(Mes. 32: m. 182)

dirşür: Toplamak, bir araya getirmek.

Çok hākīmler şāh **dirşürmiş-idi**
Her birisinden devā şormuş-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 11). [dirşürmiş-idi, -miş, --idi]

(Mes. 94: m. 29; Mes. 94: m. 27)

dirşür-: Toplamak, biriktirmek.

Sen delü çomak direr gibi hemān
Dirşürürsin çok mürīdler iy fulān
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 82). [dirşürürsin, -ür, -sin]

diş: Üst ve alt çene kemikleri üzerinde karşılıklı sıralanmış olan ve ağza alınan şeyleri koparıp çiğnemeye yarayan sert, beyazımtrak parçalardan her biri, diş.

Rengi la' l ü **dişleri** lü' lü gibi
Hāli Türkistān'da bir hindü gibi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 91). [dişleri, -ler, -i]

(Mes. 49: m. 31; Mes. 59: m. 4; Mes. 91: m. 184; Mes. 101: m. 44)

dişin biler-idi: Çok istek duymak, hırsla dolmak.

Yüzemez-iken şuyı diler-idi
Yāri oğrına **dişin biler-idi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 12). [dişin biler-idi, -er, --id, -i]

ditre: Titremek.

Eydür imdi **ditremegüm** giderün
Kañça kim gerek-ise aluñ virüñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 259). [ditremegüm, -meg, -üm]

(Mes. 5: m. 249; Mes. 5: m. 267)

dīv: Şeytan, dev.

Ol biri eydür ki **dīv** urdı yoluñ
Kim kamu sağ işüñi yiñdi şoluñ

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 47*). [dīv,]

(*Mes. 46: m. 16; Mes. 50: m. 103; Mes. 52: m. 62; Mes. 63: m. 227; Mes. 83: m. 5; Mes. 84: m. 70; Mes. 85: m. 172; Mes. 96: m. 4; Mes. 110: m. 47*)

dīv: Dev || Şeytan.

Hür-ısañ hür ola uçmağda işüñ
Dīv-ıseñ dīv ola odda yoldaşuñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 298*). [dīv-ıseñ, --ise, -ñ]

(*Mes. 81: m. 180*)

dīv: Dev, korkulan (kimse); şeytan.

Her kim ol **dīv** olmadın merdüm-
durur
Dirlik adsuz kişiye ölüm-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 23*). [dīv,]

dīv esāsın: Şeytanın yolu.

Dīv esāsın dünyada dehrī dutar
Muştafā yolını Gülşehrī dutar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 55*). [dīv esāsın, -ın]

dīv ola: Dev, şeytan olmak.

Kim kıla ihlāş-ıla yarı bula
Anı kim ben kıldum esbi **dīv ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 210*). [dīv ola, -a]

(*Mes. 5: m. 298*)

dīv olan: Şeytan olan.

Ādemī hayvān olandan yig-durur
Dīv olan nādān olandan yig-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 8*). [dīv olan,]

dīv ü dedden: Şeytan ve yabani hayvan.

Şehveti 'aqlın yinçek iy hakīm
Kemter ola **dīv ü dedden** ol delīm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 52*). [dīv ü dedden, -den]

(*Mes. 80: m. 8*)

dīv u gül: Dev ve gulyabani || Şeytan ve iblis.

Muştafā'dur ādemī vü her kim ol
Aña uydı vü qalanı **dīv u gül**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 54*). [dīv u gül,]

dīvān: Divan şairlerinin, şiirlerini
kafiyelerine göre alfabe sırası ile içine alan
mecmua, kitap.

Saña bir **dīvān** gerek iy nāmdār
Kim qala senden cihānda yādigār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 91*). [dīvān,]

dīvān: Kitap || Mesnevi.

Ol kişi kim dürri 'ummāndan bula
On iki 'ilmi bu **dīvāndan** bula
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 178*). [dīvāndan, -dan]

dīvāne: Deli, mecnun; aklını yitirmiş.

'Aql qanda bulına **dīvānede**
Genc olmaya meger vīrānede
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra 5*). [dīvānede, -de]

(*Mes. 36: m. 31*)

dīvān-ı mezālim kurdılar: Haksızlıklar
mahkemesi, şikayet kurumu oluşturmak.

Tekye ol fermānlarına urdılar
İlde **dīvān-ı mezālim kurdılar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 62*). [dīvān-ı mezālim kurdılar, -dı, -
lar]

dīvār: Duvar.

Yazlı **dīvārında** nakşı yakşı çok
Olmaya bir reng kim ol evde yok
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 61*). [*dīvārında, -in, -da*]

dīvi: Dev || Şeytan.

İ'tikādum var diyü aldanmağıl
Degme bir **dīvi** Süleymān şanmağıl
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 54*). [*dīvi,]*

dīv-i racīm: Kovulmuş, taşlanmış, lanetlenmiş
dev || Şeytan. (Allahü teâlânın rahmetinden
kovulmuş uzaklaştırılmış manasında şeytanın
Kur'an-ı kerîmde bildirilen sıfatı.).

Od ki baş çekdi vü kibr itdi 'azîm
Oddan oldı lâcerem **dīv-i racīm**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra 34*). [*dīv-i racīm,]*

diye: Demek, söylemek.

Çor-isañ kim ol bu sözleri **diye**
Az zamānda kamu halk aña uya
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 101*). [*diye,]*

(*Mes. 10: m. 84; Mes. 18: m. 5; Mes. 29: m. 11; Mes. 91: m. 89*)

diye: Demek, söylemek || düşünmek.

Kimsenüñ hiç ihtiyarı yok-durur
Kim **diye** bu az u yā ol çok-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 4*). [*diye,]*

diye: Amacıyla, sebepten dolayı.

Anamuz yavrısını ne ustaya
Virdi kim yüzmege öğrenüñ **diye**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 76*). [*diye,]*

diye: Diye.

Sen eger varmaz olur-isañ aña
Ol 'acab kim gelmedi **diye** baña
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra 16*). [*diye,]*

diye: Diyerek.

Kelebek ben mümü isterem **diye**
Müm olıncağ dahı neyi isteye
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 99*). [*diye,]*

diyen: Diyen, söyleyen (kişi).

Kimse yok kim bizi andan sormaduk
Millele bātil **diyeni** görmedük
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 106*). [*diyeni, -i*]

(*Mes. 47: m. 142; Mes. 61: m. 3; Mes. 63: m. 242; Mes. 88: m. 82*)

diyen: İsteyen (kimse).

Dimezüz kim nān bağışlaya-y-ıduğ
Nān **diyene** cān bağışlaya-y-ıduğ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra 8*). [*diyene, -e*]

diyen: Diyen, söyleyen; düşünen (kimse).

Eyü **diyen** kişiler öğüt vire
Eyü devletlüler öğüde gire
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 7*). [*diyen,]*

diyü: Diyerek, deyip.

Biz demürçi dokıduğın şanuruz
Tañrı **diyü** yalana inanuruz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 194*). [*diyü,]*

(*Mes. 5: m. 268; Mes. 30: m. 66; Mes. 30: m. 163; Mes. 44: m. 28; Mes. 47: m. 125; Mes. 52: m. 53; Mes. 60: m. 22; Mes. 98: m. 47; Mes. 105: m. 63*)

diyüben: Diyerek, deyip.

Ne pulı hergiz gümüşe katarlar
Ne gümüşi pul **diyüben** satarlar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 300*). [*diyüben,]*

(*Mes. 10: m. 32; Mes. 63: m. 230*)

dizi üstinden: Diz üstü.

Dizi üstinden elini kaldıra
Bir tapança-y-ıla beni öldüre
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 153*). [*dizi üstinden,]*

dizil: Sıralanmak.

Yitmiş iki millet-ile **dizile**
Kamu dürlü kavm yolını bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 39*). [*dizile, -e]*

dizinde kodı: Dizine koymak.

Tütü'yü çıkardı **dizinde kodı**
Kim meger sâkin ola bir dem odı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 137*). [*dizinde kodı, -dı]*

dizinde yaturur: Dizinde yatırmak.

Şeyh ileyinde şehâdet getirür
Şeyh anı bir dem **dizinde yaturur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 94*). [*dizinde yaturur, -ur]*

dokı: Dokuma işi.

Biz demürçi **dokıduğun** şanuruz
Tañrı diyü yalana inanuruz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 193*). [*dokıduğun, -duğ, -ın]*

dokı: Vurmak, dövmek.

Bir kaç âyet sâz-ıla okıdılar
Zühre çengin başına **dokıdılar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 106*). [*dokıdılar, -dı, -lar]*

(*Mes. 63: m. 112*)

dokı: Vurmak, çakmak.

Küfr miñin dîn başına **dokıma**
Ejdehâları evüñe okıma
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra 9*). [*dokıma, -ma]*

dokın: Dokunmak.

Rüstem altından ol atıñ şavılır
At **dokınur** yire hürd u hâam olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 64*). [*dokınur, -ur]*

dokın: Dokunmak, işlemek.

Kim sen andan bunça kılursın hâzer
Zahmı **dokınmış-durur** saña meger
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 104*). [*dokınmış-durur, -mış, --durur]*

dokkuz felek: Dokuz felek, göğün dokuz katı.

Bir yüce eyvân ki bu **dokkuz felek**
İşigidür kapusınıñ kultu lek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 105*). [*dokkuz felek,]*

dokkuzınçı: Dokuzuncu.

Dokkuzınçı künbed-i a'zam-durur
Cehl zahm u 'ilm aña merhem-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 225*). [*dokkuzınçı,]*

dokuzınçı gök: Dokuzuncu gök. (Cennetin katmanları bağlamında).

Dokuzınçı gök Muhammed cenneti
Oldı kim Rıdvân ola hem-şohbeti
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 1*). [*dokuzınçı gök,]*

dol: Dolmak, taşmak.

Şâh-ı pâyir soñra bî-bâr olıcak
Müsterâhuñ gendi artar **dolıcak**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra 28*). [*dolıcak, -ıcağ]*

dol: Doldurmak.

Eytdüm aña bir ulu şeyh olmışam
Şehre kim ol şehre küllî **dolmuşam**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 38*). [*dolmuşam, -mış, -am]*

dola: Dolmak.

Dilemez-iseñ ki **dola** ev düttün
Oduñ üstine dañı urma odun
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra 13*). [*dola,]*

dola: Dolamak.

Tā metā 'ı **dolaya** pıçe kişi
Çün şatun ala anı hıçe kişi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 33*). [*dolaya, -ya]*

(*Mes. 81: m. 96*)

dolası degül: Dolmamış.

Ölüden yir qarnı **dolası degül**
Ad-ıla Gülşehri ölesi degül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 73*). [*dolası degül,]*

dolu: Dolu, dolmuş.

Küp gömülmüş yire vü ağızı ulu
Ortasına degin ol küp şu **dolu**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 308*). [*dolu,]*

don: Elbise.

İştıfā **donı** geyildi daşına
İctibā tācı uruldu başına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 13*). [*donı, -ı]*

don: Elbise, gecelik.

Bir lipāçe geymiş azrak **don** gibi
Altuna banılmış ol ay gün gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 89*). [*don,]*

doprağ: Toprak.

Ger begümüz işidürse sözüñi
Doprağũndan çıkarısar tozuñı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 56*). [*doprağũndan, -uñ, -dan]*

döst: Sevilen kimse; sevgili.

Yār qanı kim baña gam-hvār ola
Döst qanı kim baña dildār ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 156*). [*döst,]*

(*Mes. 47: m. 49*)

döst: Sevilen, güvenilen, yakın arkadaş, gönüldaş, iyi anlaşılan kimse, düşman karşıtı.

Eytdiler oldur nite bildüñ anı
Kim şorarsın **dösta** beñzer düşmeni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 144*). [*dösta, -a]*

döst: Dost || Sevgili.

Döstü eydür şimdi yārumsın benüm
Küfre çün girdüñ fedā olsuñ canum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 133*). [*döstü, -ı]*

döst: Dost, güvenilir arkadaş.

Şanmayasın **döst** her bir düşmeni
Kim bu yoluñ ol ikidür rehzeni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 35*). [*döst,]*

(*Mes. 66: m. 96*)

döst: Sevgili || Allah.

Tañrı birdür **döst** birdür şöyle bil
İki diyenler-durur hōr u hacil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 141*). [*döst,]*

döst: Dost, arkadaş.

Ten refiki yolda ter dāmen-durur
'Aql **döstü** nefsine düşmen-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra 6*). [*döstü, -ı]*

(*Mes. 80: m. 2; Mes. 86: m. 6*)

döst kıla: Dost edinmek.

Üñ qanı kim nāle vü zārī kılam
Kendüzüme **döst** ol yāri **kıla**

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 160*). [*döst kıla, -a*]

doy: *Doymak.*

Dartdı kılıç ol süvārī tiz yigil
Andan elhamd okıyup **doydum** digil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 38*). [*doydum, -du, -m*]

(*Mes. 93: m. 34*)

dög: *Dövmek, ezmek.*

Kim bizi **dögsedi** yüz gam yir-idük
Hağ bizi dögen elinde dir-idük
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 119*). [*dögsedi, -se, -di*]

dög: *Dövmek.*

Atlu bakmaz hıç anuñ sögmegine
Hışmı artar depesin **dögmegine**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 60*). [*dögmegine, -meg, -in, -e*]

(*Mes. 72: m. 418*)

dög: *Dövmek, vurmak.*

Ata ol oğlançuğın **döger-idi**
Ana ol oğlançuğa söger-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 27*). [*döger-idi, -er, --idi*]

(*Mes. 72: m. 433*)

dögen: *Dövme işlemini yapan kişi, döven.*

Kim bizi dögsedi yüz gam yir-idük
Hağ bizi **dögen** elinde dir-idük
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 120*). [*dögen,]*

dögen kişiye: *Dövme işlemini yapan kişi.*

Yüz çekiç her bir başına yidi
Birisi **dögen kişiye** ne didi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 190*). [*dögen kişiye, -ye*]

dök-: *Saçmak, serpmek.*

Nefsine uymadı Gülşehrī meger
Kim gülistān üstine **dökdi** şeker
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra 24*). [*dökdi, -di*]

(*Mes. 84: m. 117*)

dök: *Dökmek, saçmak.*

Na'ra urdı mest düşdi ortaya
Şürişiyile **dökdi** tağı dereye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 70*). [*dökdi, -di*]

(*Mes. 111: m. 79; Mes. 29: m. 2; Mes. 50: m. 12; Mes. 66: m. 10*)

dök: *Dağıtmak, saçmak.*

Dünya mihrini gönülden sökdiler
Mülk ü esbābı dükelin **dökdiler**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 62*). [*dökdiler, -di, -ler*]

dök: *Saçmak, dökmek, yaymak, açmak. (Sofra bağlamında).*

Şehd ü şeker hıvönını key **dökmişüz**
Dür ü gevher tohmını çok ekmişüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 41*). [*dökmişüz, -miş, -üz*]

dökdi ağzından: *Ağzından dökülmek (güzel sözler bağlamında).*

Eyle datlu **dökdi ağzından** sözi
Kim dilini yiyüyazdı kendüzi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 167*). [*dökdi ağzından, -ndan*]

dökdi sözler: *Sözler sarfetmek.*

Gör ne dürlü **dökdi sözler** kendüzi
Kim muraşsa' oldı Gülşehrī sözi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 321*). [*dökdi sözler,]*

dökersin kanın: *Kan dökmek; öldürmek.*

Niçe **dökersin** bu miskînler **kanın**
Alasın bu cânâvarlaruñ canın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
71). [*dökersin kanın, -ın*]

dökmiş: Saçmak, ortaya çıkarmak.

Şubh-dem bir yazuda kim nevbahâr
Dökmiş-idi yire dürr-i şâhvâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra*
4). [*dökmiş-idi, --i, -di*]

dölpi: Dulp, tulp: Boyunca, yığınca.

Bir mücerred yigid-idi pāk-bāz
Gün uzun oruç dün **dölpi** namāz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
30). [*dölpi,]*

dön: Dönmek.

Kendüzin evvel ziyāna ileden
Şoñra **dönüp** ayruğı mağbūn iden
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
8). [*dönüp, -üp*]

(*Mes. 91: m. 172*)

dön: Dönüşmek, dönmek.

Derde irdi şeyh dermāni kamu
Küfre **döndi** dīn ü imāni kamu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
106). [*döndi, -di*]

dön: Dönmek, yönelmek, bakmak.

Döndi yārānlara eydür ol ulu
Kimi i 'avratdan bu yolda siz alū
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra*
25). [*döndi, -di*]

(*Mes. 32: m. 140*)

dön: Dönmek, değişmek; sarsılmak.

İ'tikāduñ **döne** vü qalmaya uz
Zīra imānda muqallidsin henüz

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra*
15). [*döne, -e*]

dön: Dönmek, dolaşmak, düşünmek ||
Yönelmek.

Döndi kim ol 'avrat ardınça vara
Kendü kim yāhut evi qanda şora
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
53). [*döndi, -di*]

dön: Geri dönmek.

Döneyim kendü işüme gideyim
Çün hālāl olmaya baña n'ideyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
81). [*döneyim, -eyim*]

dön-: Yönelmek.

Döndi kim Beytü'l-mağdis şehrine
Vara vü şabr ide 'ışkuñ qahrına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
87). [*döndi, -di*]

dönder: Döndürmek, geri getirmek (zaman
bağlamında).

Vaqtı **dönderimediler** hāl-ıla
Düzdiler her vaqtı bir aḥvāl-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
105). [*dönderimediler, -ime, -di, -ler*
]

dönder: Döndürmek, çevirmek.

Vaqtı bunlar hāl-ıla **dönderdiler**
Niçe dilerler-ise gönderdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
113). [*dönderdiler, -di, -ler*]

döndi girü: Tekrar geri dönmek, geldiği yere
gitmek.

Döndi girü şehrine varmaqlığa
'İşkına şabr eyleyüp durmaqlığa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
91). [*döndi girü,]*

döndün girü: Geri dönmek.

Şeyhe eydürler dükeli yalvaru
Kim yolumuzdan neye **döndüñ giriü**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 40*). [*döndüñ giriü,]*

döne: Dönmek, çevrilmek.

Ana diler-ise cânın şaķına
Yavrıya gelen aña karşı **döne**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 24*). [*döne,]*

döne giriü: Geri dönmek.

Çorķaram kim yolda ölem n'ideyin
Döne yönüm **giriü** nite gideyin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 92, Mısra 4*). [*döne giriü,]*

dörd: Dört.

Pes kız eydür olduñ-ısa merdikâr
Dörd işi kılamak gereksin ihtiyâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 72*). [*dörd,]*

(*Mes. 101: m. 3*)

dörd: Dört (temel).

Çamu halka dörd esâs eylediler
Dördinüñ daħı yolın söylediler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 4*). [*dördinüñ, -i, -nüñ]*

dördinçi: Dördüncü.

Ana çarnımı üçinçi ev kıl
Tıfl hâlini daħı **dördinçi** bil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 122*). [*dördinçi,]*

dördinçi gökde: Dördüncü gök. (Cennetin katmanları bağlamında).

‘Ārifüñ **dördinçi gökde** cenneti
Varıçak anda bulalar rahmeti
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 11*). [*dördinçi gökde, -de]*

döri: Yaratmak.

Fikreti ‘ulvî yolında yöriye
Dünyada ol bu iş için **döriye**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 30*). [*döriye, -y, -e]*

dörid: Yaratmak.

Pâdişâh oldur ki şultân yarada
Ten **döride** halka vü cân yarada
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 8*). [*döride, -e]*

(*Mes. 61: m. 36; Mes. 52: m. 40*)

döriden: Yaratan, meydana getiren.

Döriden vâcib-durur zâti-y-ıla
Döriyen mümkündür âlâti-y-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 33*). [*döriden,]*

(*Mes. 63: m. 140; Mes. 98: m. 26*)

döriyen: Yaratılan.

Döriden vâcib-durur zâti-y-ıla
Döriyen mümkündür âlâti-y-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 34*). [*döriyen,]*

dört yanını: Dört tarafı; her yer.

Mü’ min ol çaz yavrısı gibi yüzer
Deñizüñ **dört yanını** şeytân gezer
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 122*). [*dört yanını, -in, -ı]*

döşe: Kurmak, yapmak; döşemek, donatmak.

Eydi bu tâcı cihâni yaradan
Yiri **döşeyen** felekler döriden
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 140*). [*döşeyen, -y, -en]*

döşeg: Yatak.

Döşegi içinde çün yumdı gözin
Açıçak uçmaçda buldı kendüzin

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 93). [döşegi, -i]

döşeye seccâdesin şu üstine: Seccadesini su üstüne sermek.

Zâhid ol-durur ki tapu üstine
Döşeye seccâdesin şu üstine
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra 22). [döşeye seccâdesin şu üstine,]

döz: Tahammül etmek.

Ƙaz kaçan sîmurğ-ıla **dözebile**
Ƙaza ol yig kim şuda yüzebile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra 25). [dözebile, -ebil, -e]

du'a: Allah'a yalvarma; niyaz.

Ne **du'a-y-ıla** ki dili bilürüz
Tañrı'nuñ luftı şıfâtın dilerüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 27). [du'a-y-ıla, --y, --ıla]

du'â kıl-: Dua etmek, duada bulunmak.

Ol kız eydür sen **du'â kıl** kim benüm
Ƙabz ide Tañrı ileyünde canum
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 81). [du'â kıl,]

(Mes. 91: m. 64 Mes. 102: m. 2)

dudağ: Dudak.

Âhiretde yüzi Ƙara Ƙopısar
Ağzınıñ **dudağını** od öpiser
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra 4). [dudağını, -ın, -ı]

dün: Aşağılık, soysuz.

Şehr şeyhi **dün** u yâ dehrî-durur
Şimdi 'âlem şeyhi Gülşehrî-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 69). [dün,]

(Mes. 83: m. 35)

dün-himmet: Aşağılık, nankör.

Her kim ol erlikde **dün-himmet-durur**

Er dime aña ki bir 'avrat-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 9). [dün-himmet-durur, --dur, -ur]

dur: Kalmak, beklemek.

Ben saña azuk virem **dur** git girü
'İşkî Ƙoğıl şabrı dutğil ilerü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 181). [dur,]

(Mes. 40: m. 2)

dur: Durmak, bulunmak, kalmak.

Bir dağı urur ko oynı **dur** girü
Sür birez yolu iltelüm ilerü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 127). [dur,]

(Mes. 30: m. 47; Mes. 44: m. 44; Mes. 45: m. 22; Mes. 53: m. 69; Mes. 55: m. 33; Mes. 63: m. 127; Mes. 66: m. 62; Mes. 66: m. 127; Mes. 72: m. 418; Mes. 85: m. 38; Mes. 111: m. 19; Mes. 111: m. 59)

dur: Mevcut olma, bulunma.

Degme baş içinde bir sevdâ **durur**
Kimse bilmez kim haƘıƘat ne-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 109). [durur, -ur]

dur: Beklemek, dikilmek.

Yoğsa ben andın yaña varmaz-ısam
Tapusunda Ƙul gibi **durmaz-ısam**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 262). [durmaz-ısam, -maz, --ı, -sa, -m]

dur: Kalmak (yanında beklemek).

Çün **durasın** Muştafâ-y-ıla bile
Fetħe varur-ısa varasın bile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 307). [durasın, -a, -sın]

dur: Durmak, beklemek, vaziyet almak.

Ol ögüdüñ dahı terkîn urdılar
Hıre vü hõr u hacıl dek **durdılar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
74). [*durdılar, -dı, -lar*]

dur: Durmak, beklemek, kalmak.

Ol kız eydür gercek içgil cāmuñı
Kāfir ol **dur** oda yak İslām'uñı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
80). [*dur,]*

dur: Var olmak, yaşamak. (Bina bağlamında).

Her kim ol şu üstine bünyād ura
Gör kim ol bünyādı ne muhkem **dura**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra*
38). [*dura, -a*]

dur: Olmak, durmak.

Rüstem eydür ne işüm var irmedin
Eydür imdi tizirek eş **durmadın**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
176). [*durmadın, -ma, -dın*]

dur: Durmak, -e karşı durmak.

Muṣtafā bir sinleye varmış-ıdı
İbretine sinlerüñ **durmış-ıdı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
136). [*durmış-ıdı, -mış, --ı, -dı*]

dur: Ayakta durmak, beklemek.

Kim belı biz kamumuz **durur-ıduğ**
Ol ferişte geldügin görür-ıduğ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
65). [*durur-ıduğ, -ur, --ı, -duğ*]

dur: Devam edip durmak.

Kağıyıcak bardağı küpe urur
Söge oturduğça kükreyü **durur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra*
6). [*durur, -ur*]

dur: Ayağa kalk!.

Kim **dur** işbu almanuñ çürüğini
Ança yi kim alma şanasın beni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
31). [*dur,]*

(*Mes. 69: m. 85; Mes. 72: m. 333;*
Mes. 85: m. 56)

dur: Ayağa kalkmak, beklemek, durmak.

Loğmasını şofrada niçe yiye
Niçe otura vü **dura** vü diye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra*
36). [*dura, -a*]

dur: Durmak, bulunmak.

Qalanına şābitāt ad urdılar
Sekkizinçi gökde bunlar **durdılar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
224). [*durdılar, -dı, -lar*]

dur: Durmak, olmak.

Hıç-ile sermāye çün **dura** esās
Assı dahı hıç ola re'sen-be-re's
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra*
39). [*dura, -a*]

dur: Kalkmak, ayağa kalkmak.

Tācı kōdı vü çağırđı kim **duruñ**
Bir ferişte kōdı tācı götürüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
61). [*duruñ, -uñ*]

(*Mes. 63: m. 173; Mes. 72: m. 325;*
Mes. 91: m. 268; Mes. 102: m. 107;
Mes. 108: m. 13)

dur: Varlığını sürdürmek, yaşamak.

Ben anı öldürmesem **dura-y-ıdı**
Yüz benüm gibiyi öldüre-y-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
285). [*dura-y-ıdı, -a, --y, --ıdı*]

dur: Devam etmek.

Kimse ol şārda ki devri **durmadı**
Muṣtafā'dan yig dükānın kurmadı

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 107). [durmadı, -ma, -dı]

dur-: Durmak, beklemek.

Hem geçer-idüñ Şatt'ı **durmaz-ıduñ**
Hem gözümdeki aklı görmez-idüñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 31). [durmaz-ıduñ, -maz, --ı, -duñ]

(Mes. 72: m. 335; Mes. 85: m. 42;
Mes. 101: m. 41; Mes. 13: m. 10;
Mes. 12: m. 7; Mes. 63: m. 88; Mes.
27: m. 52; Mes. 72: m. 92)

dur git: Kalk git!.

Şanma kim sen bunlara yār olasın
Dur git olmaya kim ağıyār olasın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 112). [dur git,]

dur namāza: Namaz için ayakta durmak.

Ol biri eydür ki iy dānā-yı rāz
Dur namāza başla ki irişe niyāz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 24). [dur namāza,]

durayım bir gideyim: Kalkıp bir gideyim.

Eytdüm āhir **durayım bir gideyim**
Çün ne adum var ne sözüüm n'ideyim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 129). [durayım bir gideyim,]

durıd: Kaim kılmak, ayakta tutmak.

Kim **durıdan** āsümānı bī-sütün
Pāk ola 'ammā yekūlu'z-zālimūn
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 197). [durıdan, -an]

durıdan: Kaim kılmak, ayakta tutmak.

Alurağ dīni götüre aradan
Yigirek dīni oldur **durıdan**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 26). [durıdan,]

durıt: Yer vermek, kaim kılmak.

Toprağ-ıla odı çün yaratdı Hāk
İkisini dünyāda **durıtdı** Hāk
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra 30). [durıtdı, -dı]

durmak: Durmak, bulunmak, kalmak.

Uçmağ-ıçun her yola varmak gerek
Uçmağa iriçegin **durmağ** gerek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 20, Mısra 20). [durmağ,]

durugel: Kıyam etmek, ayağa kalkmak.

Muğri çün dikdi **durugeldi** beri
Bir su'ālī şordı vā' izden arı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 107). [durugeldi, -di]

durur: -dır/-dur bildirme eki.

Zāhid ol **durur** ki tapu üstine
Bırağa seccādesin şu üstine
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 27). [durur,]

(Mes. 81: m. 57)

durur: Durmak, kalmak, beklemek.

Nāgeh irākdan añı ol beg görür
Āh ider atuñ başın çeker **durur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 138). [durur,]

(Mes. 30: m. 166)

düş biler-idük: Destek olmak.

Kendümüze her ne kim diler idük
Hākça dahı eyle **düş biler-idük**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 130). [düş biler-idük, -r-idük, -]

dut-: Uymak, itaat etmek.

Dīv esāsın dünyada dehrī **dutar**
Muştafā yolını Gülşehrī **dutar**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 55). [dutar, -ar]

(Mes. 110: m. 56)

dut: Elinde bulundurmak.

Ad-ıla diri kalısar âdemî
Kim **duta** Gülşehrî gibi ‘âlemi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra*
40). [duta, -a]

(Mes. 34: m. 21; Mes. 100: m. 94;
Mes. 107: m. 57)

dut: Tutmak, yerine getirmek.

Hâşa li’llâh kim daħı Safvân büte
Dapa yâ büt hükmini hergiz **duta**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
200). [duta, -a]

(Mes. 5: m. 67; Mes. 32: m. 108; Mes.
80: m. 27; Mes. 81: m. 196)

dut: Kabul etmek.

Çün senüñ nefsüñde yok-durur güher
Kamu taşları güher **dut** ser-be-ser
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra*
8). [dut,]

(Mes. 66: m. 146)

dut: Tut ki; varsaymak, farz etmek.

Şüreti eylemegil ma ‘nıye büt
Gül bugün toğdı vü yarın öldi **dut**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra*
24). [dut,]

dut: Tutmak, yakalamak, zaptetmek.

Hâriciler ili **dutmuş** şâh kanı
Mülk-i ‘inne’ d-dîne ‘inda’llâh kanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
11). [dutmuş, -mış]

(Mes. 20: m. 15; Mes. 29: m. 18; Mes.
29: m. 7; Mes. 30: m. 283; Mes. 30:
m. 260; Mes. 30: m. 211; Mes. 30: m.
213; Mes. 30: m. 85; Mes. 30: m. 89;
Mes. 30: m. 83; Mes. 30: m. 304; Mes.
30: m. 87; Mes. 44: m. 30; Mes. 60:
m. 16; Mes. 60: m. 22; Mes. 60: m. 19;

Mes. 60: m. 110; Mes. 91: m. 244;
Mes. 110: m. 14)

dut: Durdurmak, engellemek.

Ne dise eydür ölümünden **dut** anı
Kim ola şayruluğa rāzı teni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
95). [dut,]

(Mes. 27: m. 26)

dut: Kapmak, benimsemek.

Ol bize bu sâzı öğretmiş ola
Yavrı ana pîşesin **dutmuş** ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
84). [dutmuş, -muş]

dut: Tutmak.

Eyle **dut** gözsüz çerâğın yandura
Işığında baķuban neyi göre
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
241). [dut,]

(Mes. 30: m. 62; Mes. 30: m. 70; Mes.
30: m. 74; Mes. 30: m. 67; Mes. 30:
m. 78; Mes. 30: m. 76; Mes. 45: m. 15;
Mes. 50: m. 133; Mes. 59: m. 4; Mes.
63: m. 67; Mes. 78: m. 59; Mes. 91:
m. 108)

dut: Tutmak; durdurmak, engellemek.

Eydür iy miskîn senüñ gibi kişi
Dutmaya zîrâ degül-durur işi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
72). [dutmaya, -ma, -ya]

dut: İstilâ etmek, zaptetmek.

Bir vilâyet dünyada **dutamadı**
Müdde ‘iden bir oyun utamadı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
243). [dutamadı, -ama, -dı]

dut: Bakmak; (işî görmek bağlamında).

Kân ‘amellerin kamu ben **dutaram**
Cevherîlere güher ben şataram

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 11). [dutaram, -ar, -am]

dut: Tutmak, elinde bulundurmak.

Degme kişi şarda bir manşıb **dutar**
Bize Gülşehrî didükleri yiter
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 171). [dutar, -ar]

(Mes. 50: m. 3)

dut: Tutmak (öğüt).

Kimse yok kim vâ'iz öğüdin **dutar**
Yoğsa konşu ölümü vâ'iz yiter
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 17). [dutar, -ar]

dut: Ele geçirmek, kaplamak.

'Adl-ıla **dutdı** Ferîdün 'âlemi
Zulm-ıla Dâhhâk öldürdi Cem'i
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra 9). [dutdı, -dı]

(Mes. 66: m. 147)

dut: Tutmak, saklamak.

Bu oyunda nefsumi ben utayım
'İşkümü gönlüm içinde **dutayım**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 84). [dutayım, -ayım]

dut: Tutmak; rast gelmek, rastlamak.

Çok zamândur kim senüñ gibi kişi
Dutmaduk-durur benüm gibi kuşu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 260). [dutmaduk-durur, -ma, -duk, --dur, -ur]

dut: Elinde bulundurmak; sunmak.

Kim gel ol bāzāra kim sulţān **dutar**
Her ne kim alur-isañ hīçe şatar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 45). [dutar, -ar]

dut: Elinde bulundurmak, yer edinmek.

Andan işbu 'aql-ıla kaşduñ hemān
Kim behiştü **duta-y-ıduñ** cāvidān
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 42). [duta-y-ıduñ, -a, --y, --ı, -duñ]

dut: Tutmak, yerine getirmek, dinlemek, dikkate almak.

Sen dağı lā-taḳrebâ yı **dutmaduñ**
Tañrı'nuñ emrine i'zāz itmedüñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 89). [dutmaduñ, -ma, -duñ]

dut: Sabit kılmak, çevirmek.

Kim yönümi **dutup** anuñ yanına
İrdüm ol yoldan ben anuñ ḳatına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 105). [dutup, -up]

dut: Yapmak.

'Avrat ola kim düze gözin kaşın
Dutmaya er delletü'l-muhtāl işin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 30). [dutmaya, -ma, -ya]

dut: Yer kaplamak.

Ot yirine za'ferān bitmiş-idi
Ḳamu şahrāyı külef **dutmuş-ıdı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 12). [dutmüş-ıdı, -muş, --ı, -dı]

dut: Kaplamak, sarmak.

Şehri kamu şādılık **dutmuş-ıdı**
Bir benefşe ḳayğuya batmış-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 25). [dutmüş-ıdı, -muş, --ı, -dı]

dut: Tutmak, yönelmek.

Sen Muḫammed yolını **dutğıl** kim ol
Eylemişdür Ḥaḳḳ'a degin toğru yol
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 83). [dutğıl, -ğıl]

dut: Yer edinmek.

Yoğ-durur yirüñ kim anda yatasın
Kendüzüñ ol yirde bir dem **dutasın**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 8*). [*dutasın, -asın*]

dut: Ele geçirmek.

Pādişāh olınçağ ança el **dutar**
Kim dükeli halk ayağda yiter
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 29*). [*dutar, -ar*]

dut kim: Tut ki.

Eyle **dut kim** bizüm ili yaqasın
Pādişāhlar-ıla nite çıkasın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 39*). [*dut kim,]*

dut kim: Sıkı tut ki.

Eyle **dut kim** 'ışk saña yār ola
Kāfir-ile nite mü'min yār ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 113*). [*dut kim,]*

dut kim: Tut ki, farz edelim ki.

Eyle **dut kim** dünyāya hōd gelmedüñ
Pādişāhuñdan henüz ayrılmaduñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 15*). [*dut kim,]*

(*Mes. 21: m. 1; Mes. 43: m. 5*)

duta: Tutmak, zapdetmek.

Dirile seni kafasda **dutalar**
Öliçek nāçār taşra atalar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 157*). [*dutalar, -lar*]

duta ilte: Alıp götürmek.

Baňa bir pul hayr iden beni **duta**
İLte vü neye diler-ise şata
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra 16*). [*duta ilte, -e*]

duta ümüd: Ümit etmek.

Kim dükeli cennete **duta ümüd**
Olmayalar rahmetüñden nā-ümüd
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 41*). [*duta ümüd,]*

dutalum kim: Varsayalım ki, tut ki.

Dutalum kim hal kıla bu müşkili
Hakdan añlada saña bu bātlı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 75*). [*dutalum kim,]*

dutar ahı: Ahı tutmak.

Eytdiler iy cānavarlaruñ şahı
Begleri yavlağ **dutar** yoğsul **ahı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 58*). [*dutar ahı,]*

dutar orucu: Oruç tutmak.

Ol **dutar orucu** bu kılar namāz
Ben kāmunuñ tã'atından bī-niyāz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 67*). [*dutar orucu, -ı*]

dutdı 'ālemi: Dünyayı tutmak; yayılmak.

Hışmı iblīs eyledi yüz ādemī
Hilm ile Gülşehri **dutdı 'ālemi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra 22*). [*dutdı 'ālemi,]*

dutdı işi: İş yapmak (Bir işe başlamak, işi halletmek).

Dutdı yüz biñ dürlü 'ālemde **iş**
Dutmadı seni bir yirde kişi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 13*). [*dutdı işi,]*

dutdılar karar: Karar vermek.

Kamudan sīmurğa **dutdılar karar**
Her birinüñ 'ışkı oldı şad hezār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 45*). [*dutdılar karar,]*

dutdum işi: İş yapmak, işte çalışmak.

Dünyada yüz dürlü **dutdum** ben **işi**
Görmedüm senden yavuzrak bir kişi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 51*). [*dutdum işi,]*

dutdum oruç: Oruç ibadetini yerine getirmek.

Çünkü Şa‘bân ayı eyledi hürûc
Kamu endâmum-ıla **dutdum oruç**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 30*). [*dutdum oruç,]*

dutıldı ay: Ay tutulması (olayı).

Ay dutıldı Yemlihâ Büşr'e sorar
Kim neden **dutıldı ay** iy bî-haber
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 246*). [*dutıldı ay,]*

dutma: Duymak. (Utanç duymak bağlamında).

Sen meger kim **dutmaduñ** benden
melâl
Âhirette olasın baña helâl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 79*). [*dutmaduñ, -duñ]*

dutmağ-ıdı iş: İş yapmak, bir işe başlamak.

Ol mürîd eydür siz anuñ kapusın
Dutmağ-ıdı iş ü kılmak tapusın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 60*). [*dutmağ-ıdı iş,]*

dutmayan: Gereğini yapmayan, yerine getirmeyen (kişi).

Kim-durur fermānumuzı **dutmayan**
Pādişāhuñ hükmini işitmeyen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 23*). [*dutmayan,]*

(*Mes. 60: m. 80*)

dutmaz orıcı: Oruç tutmak.

Oruc ol şahşı degüldür görıcı
Anuñ-ıçun **dutmaz** ol şahş **orıcı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 294*). [*dutmaz orıcı, -ı]*

duy: İşitmek, bilmek; öğrenmek.

Mü' min eydür gerçi kim uymış idum
Saña illâ aşlumı **duymış-idum**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 126*). [*duymış-idum, -miş, --ı, -dum]*

duy: Duymak, işitmek.

Çıktı Rüstem ki bu ahvâlı **duya**
Ol başacaklara başup kal'aya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 79*). [*duya, -a]*

(*Mes. 30: m. 155*)

duy: Öğrenmek.

‘Ālim olınçak ki halk aña uyar
Nesne cerr itmek tarîkın çün **duyar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 44*). [*duyar, -ar]*

duyan: İşiten, duyan (kimse).

Kendüzüñ görme ki bu sırrı **duyan**
Olmaz illâ manşib u cāhı koyan
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 17*). [*duyan,]*

duz: Tuz.

Kırgıl eydür Büşr'e kim aduñ nedür
Niçe **duzuñ** var u yâ daduñ nedür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 100*). [*duzuñ, -uñ]*

dūzah: Cehennem.

Ol biri eydür ki **dūzah** yoldadır
Olmağıl **dūzah** gibi nefis-ile pür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 13*). [*dūzah,]*

(*Mes. 1: m. 23; Mes. 11: m. 14; Mes. 11: m. 15; Mes. 12: m. 195; Mes. 60: m. 6; Mes. 80: m. 3; Mes. 81: m. 180; Mes. 97: m. 27*)

dūzah eyleyen: *Cehenneme çevirmek, cehennem gibi yapmak.*

Yükledüp üstüne yüz biñ miñneti
Dūzah eyleyen saña ol cenneti
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 22*). [*dūzah eyleyen, -y, -en*]

dūzah gibi: *Cehennem gibi.*

Yüzi cennet yalını **dūzah gibi**
Gözlerinden yaş akar ırmağ gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 23*). [*dūzah gibi,]*

duzsuz: *Tuzsuz, tatsız (söz bağlamında).*

Yemlihā eydür bu cāhiller sözin
Söyleme bunda vü sözler **duzsuzın**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 156*). [*duzsuzın, -ın*]

dügāh: *Musikimizde saba makamı ile zengule dizisinden birkaç sesin birleşmesiyle meydana gelen ve düğah perdesinde karar kılan birleşik makam.*

Geh **Dügāh** u Çärkārha irişe
Geh Hüseyni perdesinde dürişe
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 21*). [*dügāh,]*

dügün: *Düğün.*

Kişiler viribiyüp aldı anı
Yidi gün oldu dün ü gün **dügüni**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 508*). [*dügüni, -i*]

(*Mes. 94: m. 68*)

dügün: *Evlenme veya sünnet dolayısıyla yapılan tören, eğlence || Coşku veren eğlendirici gösteri, şenlik.*

Diler-isem 'āsīyi hāş eyleyem
Dilemezsem **dügünü** yaş eyleyem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 88*). [*dügünü, -ü*]

dükān: *Dükkan.*

Ben ki Mısr'ıñ kārvanın urmuşam
Dünyāda şekker **dükānın** kırmışam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 34*). [*dükānın, -ın*]

(*Mes. 17: m. 40; Mes. 17: m. 40; Mes. 75: m. 12; Mes. 81: m. 162*)

dükān: *Dükkan, satış yapılan yer.*

Degme kez 'Attār kim Rüm'a gele
Bir **dükāndan** şekkeri şatun ala
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 18*). [*dükāndan, -dan*]

dükān: *Dükkan || Bulunduğu yer, tekke.*

Bu **dükānda** kendü rızqum yir-iken
Bu mürid ü ol muhibdür dir-iken
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 17*). [*dükānda, -da*]

(*Mes. 81: m. 65*)

dükān eylemegil: *Dükkan açmak.*

Bī-terāzū sen **dükān eylemegil**
Māye vü söz ü ziyān eylemegil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 191*). [*dükān eylemegil, -me, -gil*]

dükān kıram: *Dükkan açmak.*

Bir yay alam ma ma'ni oqın atmağa
Bir **dükān kıram** cevāhir şatmağa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 16*). [*dükān kıram, -am*]

dükānın kıramadı: *Dükkan kurmak.*

Kimse ol şārda ki devri durmadı
Muştafā'dan yig **dükānın kıramadı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 108*). [*dükānın kıramadı, -ma, -dı*]

dükānlar kırdılar: *Dükkan kurmak.*

Şer' şehrinde **dükānlar kırdılar**
Ev başanları cihāndan sürdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 91*). [*dükānlar kırdılar, -dı, -lar*]

düked: *Tüketmek, bitirmek.*

Şād ol iy her dāsītānī sāz iden
Dükedüben bir daḥı āğāz iden
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 170*). [*dükedüben, -üben*]

dükel: *Cümle, herkes.*

Benüm-ile gelür-iseñüz bile
Gidebilevüz **dükelümüz** yola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 18*). [*dükelümüz, -ümüz*]

dükelçügi: *Hepsi, tamamı.*

İttifāk eyler **dükelçügi** aña
Kim bir oğlan zehresi gerek saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 13*). [*dükelçügi,]*

dükelçügi: *Hepsi, tamamı. || Herkes.*

Da'vi Mevlānā Celālüddīn kıla
Kim anı **dükelçügi** 'ālim bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 32*). [*dükelçügi,]*

dükelçügin: *Hepsi, tamamı.*

Kırk doḡuz atı **dükelçügin** dutar
Kamusını birbirine çatar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 89*). [*dükelçügin,]*

dükeli: *Cümle, herkes.*

Ḳamu ḡuşlar geldiler bir maḡfile
Ḳamusınıñ **dükeli** naḡdı bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra 6*). [*dükeli,]*

(*Mes. 10: m. 12; Mes. 12: m. 99; Mes. 12: m. 106; Mes. 12: m. 226; Mes. 16: m. 50; Mes. 84: m. 113; Mes. 98: m. 41; Mes. 98: m. 46*)

dükeli: *Bütün, tüm.*

Ol kıılır tedbīri ḡamu işlere
Pādişāh oldur **dükeli** ḡuşlara
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 30*). [*dükeli,]*

(*Mes. 10: m. 53; Mes. 14: m. 8; Mes. 14: m. 74; Mes. 22: m. 137; Mes. 29: m. 21; Mes. 34: m. 9; Mes. 39: m. 93; Mes. 50: m. 10; Mes. 51: m. 19; Mes. 64: m. 2; Mes. 65: m. 6; Mes. 72: m. 52; Mes. 75: m. 74; Mes. 77: m. 14; Mes. 78: m. 52; Mes. 81: m. 82; Mes. 81: m. 154; Mes. 84: m. 105; Mes. 94: m. 34; Mes. 96: m. 14; Mes. 96: m. 60; Mes. 97: m. 36; Mes. 100: m. 43; Mes. 100: m. 56; Mes. 104: m. 41; Mes. 111: m. 76*)

dükeli: *Tamamen, tamamıyla.*

Senüñ-içün dīnümüzi ḡoyalum
Dükeli āyīnümüzi ḡoyalum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 50*). [*dükeli,]*

(*Mes. 31: m. 3; Mes. 81: m. 62; Mes. 105: m. 112*)

dükeli: *Hepsi, tamamı.*

Şeyḡe eydürler **dükeli** yalvaru
Kim yolumuzdan neye döndüñ girü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 39*). [*dükeli,]*

(*Mes. 22: m. 141; Mes. 36: m. 20; Mes. 51: m. 14; Mes. 60: m. 14; Mes. 60: m. 60; Mes. 110: m. 30*)

dükeli: *Hep, hepsi.*

Dükeli bile namāzın kıldılar
Bī-vefālīğın cihānuñ bildiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 99*). [*dükeli,]*

dükeli: *Bütün, cümle.*

Dükeli 'ālemde bir şāḡib-ḡıyās
Olmaya benüm gibi cevher-şinās
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 5*). [*dükeli,]*

dükeli: Hepsi, tümü.

Çün yalan oldı **dükeli** görmedük
Çıkdılar anı vü vaşfin virmedük
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 215*). [*dükeli,]*

(*Mes. 63: m. 221; Mes. 105: m. 30*)

dükelin: Tamamen, tamamıyla.

Ne bile kim yazla şarda kışladı
Dükelin ümmü'l-habâyis işledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 152*). [*dükelin,]*

(*Mes. 84: m. 107*)

dükelin: Tamamen.

Her ne kim senüñ-içün işlemişem
Dükelin vaşluñ-içün eylemişem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 172*). [*dükelin,]*

(*Mes. 20: m. 12; Mes. 39: m. 62; Mes. 71: m. 29; Mes. 71: m. 40*)

dükelü: Hep, sürekli.

Ğarķ-ısañ bes bu kamu ğavġā nedür
Ölüde bu **dükelü** sevda nedür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 70*). [*dükelü,]*

düken: Tükenmek, bitmek.

Dünyada biñ yıl anuñ 'ömri olur
'Ömri **dükendükde** gör kim ne kıılır
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 26*). [*dükendükde, -dük, -de]*

dükkān: Dükkan.

Tañla **dükkānçuġını** kırar-ıdı
İşler-ıdı vü işi sürer-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 31*). [*dükkānçuġını, -çuġ, -ın, -ı]*

(*Mes. 81: m. 25; Mes. 81: m. 35; Mes. 89: m. 30; Mes. 100: m. 86; Mes. 100: m. 97*)

dükkān kıra: Dükkan kırmak.

Gemide **dükkān kıra** vü dür şata
Din yolından taşları taşra ata
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 87*). [*dükkān kıra, -a]*

dün: Dün, önceki gün.

'Avrata eydür 'acab gördüm bugün
Bir konak gözünde kim yoġ-ıdı **dün**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 20*). [*dün,]*

(*Mes. 63: m. 75; Mes. 100: m. 66*)

dün: Bugünden bir önceki gün, dün.

İkiñüz dañı şikārumsız bugün
Kim yarın olmadı vü hōş geçdi **dün**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 174*). [*dün,]*

dün: Dün, önceki gün || gece.

Çün görür Safvān ki Būcehl'ün gözi
Görimez kim bile **dünden** gündüzi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 214*). [*dünden, -den]*

dün: Gece.

Bu gicenüñ yoġ mıdır yā Rab günü
Böyle uzun görmedüm hergiz **düni**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 140*). [*düni, -i]*

(*Mes. 72: m. 30; Mes. 94: m. 67*)

dün ğurābı: Gece kargası.

Dün ğurābı kınadın açdı yine
Gün hümāsı yuvadan uçdı yine
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 41*). [*dün ğurābı,]*

dün ü gün: Gece gündüz.

Kişiler viribiyüp aldı anı
Yidi gün oldı **dün ü gün** düğünü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 508*). [*dün ü gün,]*

dün ü gün: Gece gündüz; sürekli.

Dün ü gün yalvarmak aña kim
hakim
Hazretinde sağala-y-ıdı sakim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 61*). [*dün ü gün,]*

(*Mes. 15: m. 11; Mes. 32: m. 13; Mes. 24: m. 26*)

dünde: Gece.

Kim karañu **dünde** çün destan idem
Halini zengi yüzinden iledem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 3*). [*dünde,]*

düni günden bilmeye: Geceyi gündüzden ayırt etmek.

Hürrem ol kim, **düni günden bilmeye**
Yolda ola vü yolından kalmaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 39*). [*düni günden bilmeye, -den-me, -ye]*

düni günü: Gece gündüz.

Odunu dirşürüben **düni günü**
Bir depe gibi yığar ol odunu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 29*). [*düni günü,]*

dünki bir tıfl olasn: Dünkü çocuk olmak; acemi, toy olmak.

Ömrümüñ niçeligin çün bilesin
Sen katumda **dünki bir tıfl olasn**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 30*). [*dünki bir tıfl olasn, -asn]*

dünyâ: Dünya, cihan, âlem.

Ol cihānuñ fañrı vü halkuñ yigi
Âhiret şultāni vü **dünyâ** begi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 4*). [*dünyâ,]*

(*Mes. 5: m. 215; Mes. 5: m. 43; Mes. 5: m. 117; Mes. 5: m. 167; Mes. 5: m. 319; Mes. 5: m. 21; Mes. 7: m. 12; Mes. 12: m. 217; Mes. 13: m. 19; Mes. 14: m. 4; Mes. 15: m. 45; Mes. 15: m. 119; Mes. 16: m. 87; Mes. 17: m. 34; Mes. 18: m. 25; Mes. 18: m. 15; Mes. 19: m. 33; Mes. 19: m. 29; Mes. 22: m. 89; Mes. 22: m. 100; Mes. 22: m. 103; Mes. 22: m. 106; Mes. 22: m. 55; Mes. 22: m. 5; Mes. 23: m. 12; Mes. 23: m. 29; Mes. 24: m. 20; Mes. 25: m. 115; Mes. 26: m. 4; Mes. 26: m. 9; Mes. 28: m. 26; Mes. 29: m. 35; Mes. 29: m. 37; Mes. 30: m. 45; Mes. 30: m. 239; Mes. 30: m. 242; Mes. 30: m. 122; Mes. 31: m. 4; Mes. 31: m. 6; Mes. 31: m. 42; Mes. 32: m. 192; Mes. 34: m. 31; Mes. 44: m. 4; Mes. 44: m. 17; Mes. 49: m. 21; Mes. 50: m. 111; Mes. 50: m. 115; Mes. 50: m. 118; Mes. 50: m. 120; Mes. 53: m. 43; Mes. 54: m. 70; Mes. 60: m. 25; Mes. 60: m. 31; Mes. 63: m. 239; Mes. 63: m. 242; Mes. 64: m. 11; Mes. 65: m. 30; Mes. 65: m. 146; Mes. 68: m. 26; Mes. 68: m. 67; Mes. 69: m. 52; Mes. 69: m. 97; Mes. 69: m. 101; Mes. 69: m. 116; Mes. 69: m. 192; Mes. 69: m. 200; Mes. 69: m. 204; Mes. 69: m. 214; Mes. 69: m. 225; Mes. 69: m. 226; Mes. 69: m. 229; Mes. 69: m. 231; Mes. 72: m. 129; Mes. 72: m. 299; Mes. 72: m. 569; Mes. 80: m. 24; Mes. 81: m. 6; Mes. 81: m. 53; Mes. 81: m. 63; Mes. 81: m. 193; Mes. 81: m. 87; Mes. 83: m. 30; Mes. 84: m. 152; Mes. 84: m. 33; Mes. 85: m. 35; Mes. 85: m. 137; Mes. 85: m. 40; Mes. 87: m. 20; Mes. 87: m. 25; Mes. 88: m. 86; Mes. 90: m. 28; Mes. 91: m. 187; Mes. 94: m. 25; Mes. 94: m. 64; Mes. 100: m. 94; Mes. 101: m. 80; Mes. 110: m. 55; Mes. 111: m. 20)*

dünyâ: Dünya || Hayat, ömür.

İstemezler **dünyâda** 'âr olmağı
Terk iderler şeyh-ile yâr olmağı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 227*). [*dünyâda, -da]*

(*Mes. 66: m. 51; Mes. 69: m. 79; Mes. 89: m. 41*)

dünyâ: Dünya, felek.

Bî-muḥābâ dehr-i mekkâr âdemî
Bî-vefâ **dünyâ** vü ğaddâr âdemî
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
106). [dünyâ,]

dünyâ: Dünya, hayat, ömür.

Dükelinden biz alüyuz dir-idük
Dünyada vü ot kökünü yir-idük
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
142). [dünyada, -da]

dünyâ: Dünya (Dünya hayatı, maddi şeyler bağlamında).

Nesne baña **dünyada** kem olmadı
İlla bu it nefsum âdem olmadı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra
7). [dünyada, -da]

dünyâ: (Fani, geçici olan) dünya; dünya hayatı.

Neye bunça **dünyada** tîz ölelüm
Bir iki yıl ço bizi dirilelüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra
23). [dünyâda, -da]

(Mes. 18: m. 13; Mes. 19: m. 21; Mes.
22: m. 152; Mes. 28: m. 29; Mes. 29:
m. 31; Mes. 30: m. 243; Mes. 39: m.
61; Mes. 47: m. 87; Mes. 47: m. 61;
Mes. 47: m. 125; Mes. 65: m. 7; Mes.
72: m. 27; Mes. 91: m. 112; Mes. 101:
m. 18; Mes. 94: m. 72)

dünyâ: Dünya; mal, mülk, servet.

Bir nefes 'ömrün bahası çok-durur
Ḳadri kamu **dünyâdan** artuḳ-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra
58). [dünyâdan, -dan]

dünya deñizlerinin gevherleri: Dünya denizlerinin incileri. || Yüce şairler.

Altı sultân 'âlemün serverleri
Dünya deñizlerinin gevherleri
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
74). [dünya deñizlerinin gevherleri,]

dünyâ ehli: Dünyayı sevenler. (Geçici, fani şeylere gönül verenler bağlamında).

Dünyâ ehli dinine düşmen-durur
Terbiyet kılma ki ter-dâmen-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra
7). [dünyâ ehli,]

dünya görmek: Dünya hayatını yaşamak. (Fani âlemlerle uğraşmak bağlamında).

Dünya görmek terkini kılmayasın
Ḳaşr gününe degin ölmeyesin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra
17). [dünya görmek,]

dünya işin: Dünyaya ait işler.

Dünya işin 'ilm-ile tañlamışam
Ḳadd ü resmin her sözüñ añlamışam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
3). [dünya işin, -n]

dünya işin dutan er: Dünyaya ait işlere kapılan kimse.

Dünyayı terk eyleyen ulum-durur
Dünya işin dutan er ḳulum-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
134). [dünya işin dutan er,]

dünyâ terkini ura: Dünyadan elini eteğini çekmek.

Çünkü **dünyâ terkini** 'âkil ura
Ölümünü dem-be-dem ḥâzır göre
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
53). [dünyâ terkini ura, -a]

dünyâ zâhidlerini: (Fani, geçici olan) dünya hayatına önem veren dindar olup irfanı olmayan kaba sofular.

Dünyâ zâhidlerini çün görevem
İleyümçe gelle gibi sürevem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
55). [dünyâ zâhidlerini, -in, -i-ler, -in, -i]

dünyâda: Dünya, alem. || Asla, kat'iyen, kesinlikle.

Ma'nide söyle ki irerüz aña
Yoħsa da'vī **dünyada** degmez saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 28*). [*dünyada,]*

dünyāsuz ola: *Dünyasız olmak. || Elini ayağını dünya hayatından çekmek.*

Din anuñ vardur ki **dünyāsuz ola**
Mecnun ol degül ki Leylā'suz ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 85*). [*dünyāsuz ola,]*

dünyayı terk eyleyen: *Dünyadan ve dünyaya ait fani şeylerden elini eteğini çeken, vazgeçen kimse(ler).*

Dünyayı terk eyleyen ulum-durur
Dünya işin dutan er kulum-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 133*). [*dünyayı terk eyleyen, -y, -en]*

dünyā-y-ıçun: *Dünya için.*

'Uq̄bayı **dünyā-y-ıçun** terk itmeye
İkisin Mevlā-y-ıçun yoğa şaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 89*). [*dünyā-y-ıçun,]*

dünye: *Dünya, yeryüzü.*

Tañrı'dan artuq ne kim var **dünyede**
Kamu gerek kim baña kullıq ide
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 65*). [*dünyede, -de]*

dünye: *Dünya, dünya hayatı.*

Cāzular görmüşvenin ben **dünyede**
Kim tağı tağun katına ilede
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 171*). [*dünyede, -de]*

(*Mes. 19: m. 14; Mes. 84: m. 72*)

dünye: *Dünya, yeryüzü || Hayatta, hiçbir zaman.*

Suçları ussuñ başuñdan ilede
Ümmetüm var dimeyesin **dünyede**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 28*). [*dünyede, -de]*

dünyelig: *Dünyalık şeyler; mal, mülk, servet, para.*

Dünyadan gönlini götürmüş-idi
Dünyeligün terkini urmuş-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 28*). [*dünyeligün, -ün]*

düpdüz: *Dümdüz.*

Bişelerden çok odunlar dirşürür
Biri biri üstine düpdüz urur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 28*). [*düpdüz,]*

dür: *Toplamak.*

Kamusını tonına **dürdi** girü
Eşeginün üstine urdı girü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 361*). [*dürdi, -di]*

dür: *İnci.*

Eydür iy Bûcehl dünyâ karañu
Gice-y-idi ev bucağı **dür** tolu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 216*). [*dür,]*

(*Mes. 10: m. 6; Mes. 72: m. 18; Mes. 85: m. 177; Mes. 100: m. 87; Mes. 100: m. 89; Mes. 101: m. 16; Mes. 101: m. 21; Mes. 101: m. 64*)

dür: *İnci (Hz. Muhammed).*

Çün güneş toğdı görindi **dür** baña
Sen ki gözsüzsin görünmedi saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 219*). [*dür,]*

dür: *Toplamak, ortadan kaldırmak.*

Korğudan ol atları sürer-iken
Ayağ altından yiri **dürer-iken**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 118*). [*dürer-iken, -er, --iken]*

dür: İnci. Beyitte yaprak inciye benzetilmiştir.

Ol zamān bu būsitānda nevbahār
Şāhı **dür** berg eyledi vü la'li bār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra
2). [dür,]

dür: Bükme.

Ben bu Türkî defterin çün
dürmeyem
Pārisīçesi-y-ile degşürmeyem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra
35). [dürmeyem, -me, -y, -em]

dür dökdi: İnci dökmek -gözyaşı dökmek-

Gice çün **dür dökdi** dībā üstine
Çarh inçü şaçdı mīnā üstine
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
125). [dür dökdi, -di]

dürer: Toplamak, biriktirmek.

Eyle cādū kim ayı iki yarar
Avçıña taş avuçukların **dürer**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
96). [dürer,]

dür-feşānlık idelüm: İnciler saçmak.

İnçülerden **dür-feşānlık idelüm**
Dürlere güher-feşānlık idelüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
17). [dür-feşānlık idelüm, -elüm]

düriş: Uğraşıp gayret etmek, çalışıp
çabalamak.

Yol yörimekte becid **dürişdiler**
'Ākıbet bir manzara irişdiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
61). [dürişdiler, -di, -ler]

(Mes. 94: m. 22; Mes. 20: m. 9; Mes.
1: m. 26; Mes. 20: m. 9; Mes. 35: m.
20; Mes. 35: m. 14; Mes. 72: m. 569;
Mes. 77: m. 7; Mes. 81: m. 137; Mes.
105: m. 37)

düriş: Devamlı meşgul olmak (namaz
bağlamında).

Eydür İslām'a inanuram 'azīm
Hem namāz-ıla **dürişürem** delīm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra
102). [dürişürem, -ür, -em]

dürler ü gevher: İnci ve mücevher.

Geldi tūfī ortaya şeker şaç
Sözlerinden **dürler ü gevher** şaç
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra
2). [dürler ü gevher,]

dürlü: Türlü, çeşitli; birçok.

Günde yüz kez 'ahd bağlayup sıram
Kamu **dürlü** kişiler-ile birem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra
22). [dürlü,]

dürlü: Türlü, çeşit.

Bir kanadı düşdi Çin'e key ulu
Şad hezārān **dürlü** naqş anda tolu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra
4). [dürlü,]

(Mes. 17: m. 14; Mes. 32: m. 42; Mes.
35: m. 15; Mes. 48: m. 20; Mes. 56:
m. 29; Mes. 63: m. 172; Mes. 65: m.
40; Mes. 65: m. 119; Mes. 65: m. 122;
Mes. 110: m. 13; Mes. 110: m. 23)

dürlü: Dür(ü)lü, dürülmüş, katlanmış.

Çapuda bir nāme **dürlü** buldılar
Girü kendü yirlerine geldiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra
49). [dürlü,]

dürlü reng ü naqş-ıla: Çeşit çeşit renk ve
nakış(lar).

Ol evi kim yavlaq aydın u ulu
Kamu **dürlü reng ü naqş-ıla** tolu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
72). [dürlü reng ü naqş-ıla, --ıla]

dürr: İnci.

Degme **dürr-i için** güherden eyleyem
Mantıku't-Tayr'ı şekerden eyleyem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra
41). [dürr-i için, --i için]

(Mes. 41: m. 6; Mes. 44: m. 22; Mes.
63: m. 129; Mes. 72: m. 22; Mes. 75:
m. 93)

dürr ü gevher: İnci ve mücevher.

Dürr ü gevher kıymetin bilimedi
Müşk ü 'anber koğusun alımadı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
7). [dürr ü gevher,]

dürr ü gevher tohumı: İnci ve mücevher
tohumu.

Şehd ü şeker hıvônını key dökmüşüz
Dürr ü gevher tohumı çok ekmişüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra
42). [dürr ü gevher tohumı,]

dürr ü güher: İnci ve mücevher.

Gark çün virmeye kendüden haber
Ayrığa kaçan vire **dürr ü güher**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra
38). [dürr ü güher,]

(Mes. 111: m. 79)

dürri: İnci.

Mağv olmak **dürrinüñ** kadri olur
Kemlik incüsi eyü kıymet bulur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 42, Mısra
7). [dürrinüñ, -nüñ]

dürr-i hâş-ıla: Saf, gerçek inci.

'İşkî olan kişi **dürr-i hâş-ıla**
Şoğbet eylemeye cüz gavvâş-ıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
81). [dürr-i hâş-ıla, --ıla]

dürr-i meknün: Saklı inci.

Her misi 'âlemde altun şanmağıl
Degme taşı **dürr-i meknün** şanmağıl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra
50). [dürr-i meknün,]

dürr-i şāhvār: Padişaha layık iri taneli inci.

Ola deñizde delim hāşāk ü hār
Beñzemeye aña **dürr-i şāhvār**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
146). [dürr-i şāhvār,]

(Mes. 3: m. 4)

duruban oturasın: Durup oturmak ||
Takılmak.

Niçe bir et pāresin götüresin
Anlar-ıla **duruban oturasın**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra
6). [duruban oturasın,]

dürüd: Dua, övgü, şükür.

Andan ol Tañrı resülina selām
Viribiyelüm **dürüd-ıla** tamām
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra
4). [dürüd-ıla, --ıla]

dürüd eyleyiçek: Selam, dua eylemek.

Biz **dürüd eyleyiçek** her bir ere
Siz tahıyyāt irürün Peyğamber'e
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
3). [dürüd eyleyiçek, -y, -içek]

dürüst: Doğru, sahih, sağlam.

Biri eydür i'tikādum var **dürüst**
Hağ yolında degülem dñde süst
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra
1). [dürüst,]

(Mes. 81: m. 85)

dürüst: Doğru, dürüst (kişilik bağlamında).

Ol şanem gördi ki şeyh erdür **dürüst**
Kavli muhkemdür degül 'ahdinde
süst (Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12,
Mısra 197). [dürüst,]

dürüst: Sağlam, gerçek; noksansız.

Dükeline i'tikādumuz **dürüst**
Var-ıdı vü kendü haqqumuzda süst
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
137). [dürüst,]

dürüst: Düzgünce.

Billerini bağladılar cümle çüst
Her biri yol 'azmini kıldı **dürüst**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
48). [dürüst,]

dürüst: Doğruca, düpedüz (istikamet
bağlamında).

Tañla bāzār yirine irdi **dürüst**
Halkuñ enbühında yire sundı çüst
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
59). [dürüst,]

dürüst: Doğru, gerçek.

Çün yavu vardum ben ol ortada çüst
Tapuña geldüm kim ol da 'vā **dürüst**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
90). [dürüst,]

dürüst: Doğru, düzgün; hatasız.

Bir ahīya irmedük bu çavda cüst
Kim okıdı kulhuvallāhi **dürüst**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra
64). [dürüst,]

(Mes. 81: m. 14)

dürüst eylemişem: Sağlamlaştırmak.

İ'tikādumu **dürüst eylemişem**
Haqqa vü nā-haqqa süst eylemişem
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra
21). [dürüst eylemişem, -miş, -em]

dürüst oldı: Doğru, dürüst olmak.

Çün **dürüst oldı** hisābuñuz tamām
Andan oldı yirüñüz dārü's-selām
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
77). [dürüst oldı,]

düş: Uğramak, rast gelmek.

Düşicegez size bir müşkil 'azīm
Anı ben hāl ider-idüm iy hakīm
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra
21). [düşicegez, -iceg, -ez]

düş: Denk gelmek (nasip olmak, payına
düşmek bağlamında).

Qur'ayı çün kim bırağdılar revān
Qur'aları hüdhüde **düşdi** hemān
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
56). [düşdi, -di]

(Mes. 65: m. 119)

düş: Kuyuya düşmek.

Çün kuyuya **düşdi** şuda boğulur
Şağ esen tavşan kırañında kalur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
249). [düşdi, -di]

düş: Düşmek.

Bir kanadı **düşdi** Çin'e key ulu
Şad hezārān dürlü naqş anda tolu
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra
3). [düşdi, -di]

(Mes. 9: m. 44; Mes. 9: m. 10; Mes.
30: m. 30; Mes. 32: m. 102; Mes. 56:
m. 26; Mes. 32: m. 102; Mes. 56: m.
26; Mes. 94: m. 46)

düş: Rüya, düş.

Eyle **düşde** büt katında yir oper
Kim şanasın Tañrı diyüben tapar
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
31). [düşde, -de]

(Mes. 10: m. 52; Mes. 16: m. 27;
Mes. 16: m. 66)

düş: Rast gelmek, denk gelmek.

Fitneler haylî yöreme üşiser
Yoluma düşvâr 'aķabe **düşiser**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
36). [düşiser, -iser]

(Mes. 12: m. 212)

düş: Düşmek, geçmek.

Quruda tavuk gibi hōd gezerem
İlla deñize **düşişek** yüzerem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra
30). [düşişek, -işek]

düş: Düşmek, yıkılmak.

Çünkü tūfī bu sözi tımarladı
Ol kafasda **düşdi** cān ışmarladı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
110). [düşdi, -di]

düş: Peşine düşmek.

Çün yoluñ işkencisine **düşdiler**
Gürü hüdhüd yöresine üşdiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
81). [düşdiler, -di, -ler]

düş: Düşmek || Denk gelmek.

Qur'a bir gün tavşana **düşdi** tamām
Tavşan eydür aslana oldum ta'am
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
141). [düşdi, -di]

düş: Denk gelmek, düşmek, (yolunu) kesmek.

Fitne yüzini yire basmak gerek
'Aķba **düşdi** yoluma kesmek gerek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
40). [düşdi, -di]

düş: Rastlamak, karşılaşmak.

Girmeye bir er bu yola pīç ü pīç
Kim yolında **düşmeye** bu 'aķbe hīç
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
42). [düşmeye, -me, -ye]

düş: İsabet etmek.

Qur'a kime **düşse** ol varur-ıdı
Aslan anı yiyüp oturur-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
139). [düşse, -se]

düş: (Denize) girmek.

Naħvı bunda maħviler hīçe şaya
Maħv-ısañ kayırmadın **düşgil** şuya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra
42). [düşgil, -gil]

düş: (Durumunda) bulunmak, kalmak.

Ķamu 'ālem yöresine üşdiler
Her biri bir dürlü vaz'a **düşdiler**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
80). [düşdiler, -di, -ler]

düş: Üzerine düşmek (konunun), ilgilenmek,
uğraşmak.

Çünkü mantıkdan mecestīye **düşem**
Bū Alī Sīnā 'ulūmından hoşam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
123). [düşem, -em]

düş: Düşmek, yansımak (Gölge bağlamında).

İkisi arasına yir kölgesi
Düşicek iy bilmeyenler bilgesi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
256). [düşicek, -icek]

düş: Bir şeyin içine düşmek.

Küp kıyu ağzı olur şuya düşer
Düşdüğinden ol şu başından aşar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
340). [düşdüğinden, -düg, -in, -den]

(Mes. 72: m. 358; Mes. 72: m. 354;
Mes. 101: m. 32; Mes. 101: m. 83)

düşde gördüğün: Rüyada görmek.

Şeyh çün sözlerini güş eyledi
Düşde gördüğün bulara söyledi

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 48). [düşde gördüğün, -düg, -in]

düşde gördüğün: Rüyada gördüğü şeyi.

Şeyhe **düşde gördüğün** şerh eyledi
Ol güneş kim düşde aña söyledi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 65). [düşde gördüğün,]

düşde görür: Rüyada görmek.

Düşde görür Muştafa'yı kim gelür
Yüzünüñ 'aksi gözünüñ nürin alur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 23). [düşde görür, -ür]

düşde görür: Rüyada görmek.

Ol gece tersâ kıızı **düşde görür**
Bir güneşi kim kenârına girür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 109). [düşde görür, -ür]

düşdi gözi gözine: Göz göze gelmek.

Çünkü **düşdi gözi** 'avrat **gözine**
'Âşık oldı Büşr 'avrat yüzine
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 39). [düşdi gözi gözine,]

düşdi heybet cânına: İçine korku düşmek.

Düşdi heybet her birinüñ **cânına**
Hüccet assı kılmadı bürhânına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 77). [düşdi heybet cânına, -ın, -a]

düşdi ortaya: Meydana gelmek.

Na'ra urdı mest **düşdi ortaya**
Şürîşile dökdi tağı dereye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 69). [düşdi ortaya,]

düşdi sâyesi: Gölgesi düşmek.

Düşdi sîmurğun cihâna **sâyesi**
'Âlemün ol sâyedür sermâyesi

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 31). [düşdi sâyesi,]

düşdi zincirine: (Aşk) zincirine kapılmak.

İrdi taqdîr âfeti tedbîrine
Düşdi bir tersâ-beçe **zincirine**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 14). [düşdi zincirine,]

düşdi zindâna: Zindana düşmek,
hapsedilmek.

Düşdi bir **zindâna** gönülüm iy nigâr
Kim çıkarmaya anı cüz Girdigâr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 33). [düşdi zindâna, -a]

düşdüm kayda: Endişeye düşmek.

Düşdüm ol **kıyda** ki çıkmagı muhâl
Yapdum ol seddi ki yıkmağı muhâl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 165). [düşdüm kıyda,]

düşdüm yire: Yere düşmek.

Rüstem eydür kaşidın **düşdüm yire**
Kim bu oyunumuz saña lezzet yire
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 137). [düşdüm yire,]

düşe: Düşmek, kapılmak, yakalanmak.

Eydünüz bu yolda bunuñ gibi hâl
Çok **düşe** sen şanma bu hâli muhâl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 40). [düşe,]

düşe cûşa: Coşmak || Ötmek (horozun ötmesi bağlamında).

Çatı ot gerek ki **düşe cûşa** dîk
Yüz hümâ sîmurğa kıl olsa yık
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra 3). [düşe cûşa, -e]

düşe duru: Düşe kalka, güçlük çekerek.

Elli yıl köyden şara geldi girü
Gitdi şardan köy dapa **düşe duru**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 28). [düşe duru,]

düşe od fi-kulübi'l-mücrimîn: Suçluların kalplerine ateş düşer. (Hicr/12, Şuara/200).

Ol gün irişe cezâ'ü'l-muhsinîn
Kim **düşe od fi-kulübi'l-mücrimîn**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 78). [düşe od fi-kulübi'l-mücrimîn,]

düşenbe dünini: Pazartesi gecesi.

Müşterî'ye vir **düşenbe dünini**
Zühre seşenbih düninüñ hatunı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 201). [düşenbe dünini, -ni]

düşenbih günini: Haftanın ikinci günü, pazartesi günü.

Ay **düşenbih günini** kıldı kabül
Olmağıl bu ma'rifetden sen melül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 277). [düşenbih günini, -ni]

düşer ortasına: Arasına düşmek.

Bir benek konağ gözinde 'avratuñ
Er **düşer ortasına** yüz miñnetüñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 18). [düşer ortasına,]

düşerem şuya: Suyu düşmek.

Od gibi her gün **düşerem ben şuya**
Şimdi girme didüğüñ âhır neye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 25). [düşerem şuya,]

düşü gördi: (Anlatılan) rüyayı görmek.

Çün bu **düşü gördi** bîdâr-ı cihân
Eydür iyvâh ussuma irdi ziyân
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 33). [düşü gördi, -di]

düşecek sefer: Yolculuğa çıkmak.

Düşecek Rüm iline şeyhe sefer
Ol mürîd anda degül-idi meger
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 5). [düşecek sefer,]

düşinde görür: Riyasında görmek.

Olmuş-iken gönli 'ilm-ile tolu
Bir gice **düşinde görür** ol ulu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 28). [düşinde görür, -ür]

düşman: Hasım, düşman, rakip.

Tavşan eydür gel ki tapuñla varam
Düşmanuñı kendüzüñe gösterem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 220). [düşmanuñı, -uñ, -ı]

düşman: Hasım, düşman.

Düşmanum kim idüğün bilimezin
Dünyada ben höd anı var dimezin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 117). [düşmanum, -um]

(Mes. 50: m. 119; Mes. 50: m. 114;
Mes. 65: m. 38; Mes. 66: m. 95)

düşmân olma: Kin beslemeye başlamak.

Secde kılmadığum-içün ben saña
Ança dahı **düşmân olma** sen baña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 24). [düşmân olma, -ma]

düşmanlık kıla: Düşman olmak, düşmanlık etmek; karşısında durmak.

Anuñ-ıla her ki **düşmanlık kıla**
'Âkıbet 'âlemde düşmân kem ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 37). [düşmanlık kıla, -a]

düşme: Yakalanmak, uğramak.

Ögüdüm dut kimseneye buşmağıl
Bir gül için biñ dikene **düşmegil**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 8). [düşmegil, -gil]

düşmedüg-idi ağıza: *Dile düşmek, dillenenmek.*

Yiñi başlamış-ıdı dañı söze
Düşmedüg-idi henüz key **ağıza**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
26). [*düşmedüg-idi ağıza, -a*]

düşmek: *Düşmek, içine girmek.*

'Işk çün gitdi Şatt'a **düşmek** 'azîm
Yüzemeyene hañardur iy hañkîm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra*
35). [*düşmek,]*

düşmen: *Düşman, dost karşıtı. Birinin kötülüğünü isteyen, ondan nefret eden, ona zarar vermeye çalışan kimse.*

Eytdiler oldur nite bildün anı
Kim şorarsın dōsta beñzer **düşmeni**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
144). [*düşmeni, -i*]

(*Mes. 28: m. 35; Mes. 30: m. 268;*
Mes. 50: m. 109; Mes. 60: m. 105;
Mes. 80: m. 6; Mes. 80: m. 2; Mes. 83:
m. 7; Mes. 86: m. 6; Mes. 91: m. 247)

düşmiş: *Kapılmak, uğramak.*

İlla yavlağ hālete **düşmiş** 'azîm
Kamu suçını bağışlamış Kerîm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
53). [*düşmiş,]*

düşmiş suya: *Suya düşmek.*

Çün görür kim düşmeni **düşmiş suya**
Tavşanı koyup kalur ol kıyuya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
247). [*düşmiş suya,]*

düstür ola: *Vezir olmak.*

Pādişāh katında yüz me'mūr ola
Biri cellād u biri **düstür ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra*
40). [*düstür ola,]*

düşüben: *Düşüp.*

Yār-ıla yüz dürlü 'ayş ider-idi
Girü Şatt'a **düşüben** gider-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra*
14). [*düşüben,]*

düşür: *Düşürmek.*

Ben bir inçü gice **düşürmiş-idüm**
Karañuda terkini urmuş-ıdum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
225). [*düşürmiş-idüm, -miş, --i, -dū, -*
m]

düşvār: *Güç, müşkül, zor.*

Fitneler haylî yöreme üşiser
Yoluma **düşvār** 'akabe düşiser
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
36). [*düşvār,]*

(*Mes. 84: m. 105; Mes. 84: m. 113)*

düşvārını āsān kılor: *Zor işi kolaylaştırmak.*

Lā-mekānda fikr-ile cevlan kılor
Dükeli **düşvārını āsān kılor**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
6). [*düşvārını āsān kılor, -ur*]

dütün: *Tütün; duman.*

Dilemez-iseñ ki dola ev **dütün**
Oduñ üstine dañı urma odun
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra*
13). [*dütün,]*

düz-: *Tanzim etmek, tertip etmek.*

Kamusını tamu yolında **düzem**
Bunlaruñ ümîdin uçmağdan üzem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra*
111). [*düzem, -em*]

düz: *Hazırlamak, dizmek.*

Hādisātuñ naqşını **düzdi** felek
Deferinden eyledi bir kezde çāk
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra*
21). [*düzdi, -di*]

(Mes. 72: m. 474; Mes. 107: m. 72)

düz: İşlemek.

Niçeme kim bir sevâbı **düzmedük**
Tañrı'dan ümmîdümüzi üzmedük
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra
19). [düzmedük, -me, -dük]

düz: Tertip etmek, düzenlemek, çekidüzen
vermek (vaziyet, hal bağlamında).

Şol degül-ise 'acebdür kim gezer
Üşde sinlerde vü ahvâlin **düzer**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
142). [düzer, -er]

düz: Uygun bir durumda olmak. || Anlaşmak,
uzlaşmak.

Cân-ıla ten **düzmeği** müşkil ola
Cân kaçan hem-reng-i âb u gil ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra
101). [düzmeği, -me, -gi]

düz: Dizilmek, sıralanmak.

'Âbide ikinci gökde **düzile**
Cennet ü müzdi yazuğdan süzile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra
15). [düzile, -il, -e]

düz: Tanzim etmek, tertip etmek.

Biri şu ırmağına girür yüzer
Selsebilün çeşmesi havzın **düzer**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
24). [düzer, -er]

(Mes. 63: m. 208; Mes. 65: m. 106;
Mes. 78: m. 49)

düz: Yapmak, tertip etmek, düzenlemek.

Virmeñ elden halk-ıçun dñnüñüzi
Düzün İslâm-ıla âyinüñüzi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
6). [düzün, -ün]

düz: Kurmak, dizmek, hazırlamak.

Zâr u hayrân gün uzun gezer-idüm
Şeyh gibi bir zâviye **düzer-idüm**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
16). [düzer-idüm, -er, --i, -dü, -m]

düz: Yapmak, işlemek, tertip ve tanzim etmek,
vücuda getirmek. || Öğüt, nasihat vermek
(kişinin olgunlaşmasına yardımcı olmak
bağlamında).

İlde bî-nâm u nişân gezer-iken
Şârda birkaç kardaşı **düzer-iken**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
20). [düzer-iken, -er, --iken]

düz: Kurmak, dizmek, hazırlamak. (evin
döşemesi bağlamında).

Höca iltür ol gice Büşr'i eve
Ayrı bir ev **düzedür** Büşr'e ive
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
470). [düzedür, -e, -dür]

düz: Süslemek, güzelleştirmek.

'Avrat ola kim **düze** gözün kaşın
Dutmaya er delletü'l-muhtâl işin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra
29). [düze, -e]

düz: Düzeltmek, iyileştirmek.

Çok yimekten çok ola fâsid mizâc
Ne devâ anı **düze** vü ne 'ilâc
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
86). [düze, -e]

düz: Hazırlamak.

Pençemi çün deri yüzmege **düzem**
İkiñüzün dahı derisin yüzem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
185). [düzem, -em]

(Mes. 93: m. 9; Mes. 94: m. 15; Mes.
109: m. 16)

düz: Kurmak, dizmek.

Gevheri deñiz dibinden yüzici
Çıkara vü dükkânını **düzici**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 86). [düzici, -ici]

düz: Uydurmak, ayarlamak, düzen vermek.

Varma zinhâr ol kişinüñ katına
Kim **düziser** seni kendü yatına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 56). [düziser, -iser]

düzed: Düzenlemek, tertip etmek, tanzim etmek.

Şirket ü bey´ ü mübâh u zer´ olur
Bunlaruñ hükmin **düzed**en şer´ olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 4). [düzed, -en]

düzed: Hazır hale getirmek.

Gemiçi gemiyi **düzedür-idi**
Bâdbân ağacın uzadur-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 3). [düzedür-idi, -ür, --i, -di]

düzer işleri: İşleri tanzim etmek.

Pes bilünüz iy cihānuñ kuşları
Kim girü ol şâh **düzer** bu işleri
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 2). [düzer işleri, -i]

düzerler idi: Yapmak.

Yüzmeğün sâzını **düzerler idi**
Deñizün içinde yüzerler idi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 35). [düzerler idi,]

düzet: Tanzim etmek, tertip etmek. || Yazmak.

Çün Felek-nâme **düzetdük** şâhvâr
Pârisiçe taht u tâc u zer-nigâr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 31). [düzetdük, -dük]

düzetdi: Tertip ve tanzim etmek. Meydana getirmek.

Çüretinden çün **düzetdi** 'âlemi
Kendü nürından yaratdı Âdem'i
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra 6). [düzetdi,]

düzme: Yapmak, işlemek, becermek. Tertip ve tanzim etmek. Vücuda getirmek || Yalandan uydurmak.

Düzmeğinçe kendü dînin oynuma
Nite kimse el bırağa boynuma
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 117). [düzmeğinçe, -y, -inçe]

düzül: Hazırlanmak.

Bendi çün çekilmeğe **düzüliser**
Bend-ile boynuñ bile üzüliser
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 15). [düzüliser, -iser]

-E-

eb ü ümmün: Baba ve anne.

Hâlımı bildüm **eb ü ümmün** girü
Ben hisâbımı iletdüm ilerü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 73). [eb ü ümmün, -ün]

ebleh: Akılsız, ahmak.

Âhılığdan âhı Büşr âgeh-durur
Saña âhı ad koyan **ebleh-durur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 542). [ebleh-durur, --dur, -ur]

ebleh olma: Aptal, ahmak olmak.

Şimdi halk ebleh-perest oldı kamu
Halk-ıçun sen **ebleh olma** iy 'amü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 96). [ebleh olma, -ma]

ebleh-perest oldı: Akılsız, budala kimselere tapmak.

Şimdi halk **ebleh-perest oldı** kamu
Halk-ıçun sen ebleh olma iy 'amū
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra
95). [ebleh-perest oldı, -dı]

ebr: Bulut.

Bād-ı nevrüzî güle 'anber şaça
Ebr āzārı yire gevher şaça
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
36). [ebr,]

ebsirü yâ kavm kad cā'el-beşir: "Ey millet!
Müjdeler olsun size bir müjdecî geldi" (Yavuz,
2007: 139).

Çün felek nāsa çala nāy-ı nefir
Ebsirü yâ kavm kad cā'el-beşir
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
168). [ebsirü yâ kavm kad cā'el-
beşir, -a]

ebū tālib'e: Hz. Muhammed'in amcası.

Biz **Ebū Tālib'e** hürmet kıyoruz
Yoħsa saña ne kılasın bilürüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
35). [ebū tālib'e, -e]

ebu'l-vaqt oldılar: Geçmiş ve gelecek
kaydıdan kurtulup kendisi için sadece içinde
bulunduğu zaman var olan ve o zamanın
gereklerini yerine getiren (kimse) olmak.

İlla 'ārifler **ebu'l-vaqt oldılar**
Zīra her vakt iktizāsın kıldılar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
107). [ebu'l-vaqt oldılar, -di, -lar]

ecel: Hayatın sonu, ölüm zamanı.

Cānuñı çün ilte gevdeñden **ecel**
Şıǵmaya ol ortada mekr ü hiyel
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra
3). [ecel,]

ecr: Ahirete ait mükafat, sevap.

Hüdhüd eydür i'tikād aşşı kıla
Ādemīye anda vü **ecrin** bile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra
2). [ecrin, -in]

edeb: İnsanın hatâya düşüp utanılacak şeyler
yapmasını önleyen, yerinde ve ölçülü
davranmasını sağlayan meleke, söz ve
davranışlardaki ölçülülük, her hususta haddini
bilip sınırı aşmama, terbiye, nezâket, zarâfet.

Çün **edebde** hutbeler imlâ kılam
İsm ü fi'l ü harf-ile inşâ kılam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
49). [edebde, -de]

(Mes. 71: m. 33; Mes. 71: m. 39)

eflātun: M.Ö. 430-348 yılları arasında
yaşamış, Aristo'nun hocası olan Yunanlı
filozof. Asıl adı Platon'dur. Edebiyatta akıl,
hikmet ve isabetli görüş timsali olarak kabul
edilir.

Delülik ögredevüz biz Mecnün'a
Hikmeti söyleyevüz **Eflātun'a**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
188). [eflātun'a, -a]

eflātun: Eflatun; Platon (akıl, bilgi timsali
olması sebebiyle).

Kimse benüm müşkilümi bilmeye
Bil kim **Eflātun** anı hall kılmaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra
24). [eflātun,]

eflem tekünü ta'kilün: Hâla akıl erdiremiyor
musunuz? (Yasin/62).

Olur-ısañ kim vehüm yestebşirün
Bilesin **eflem tekünü ta'kilün**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra
82). [eflem tekünü ta'kilün,]

efridin: Feridun; İran'da Pişdadi sülalesinin
altıncı hükümdarı.

Ben virem **Efridin'e** şultānlığı
İrürem Kisrī'ye Nüşirvānlığı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra
15). [efridin'e, -e]

efsâne: Efsane, hikâye.

Geldi baykuş dahı bir virāneden
Kim füsünü añladuğ **efsāneden**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra 2). [efsāneden, -den]

(Mes. 35: m. 4)

efsün: Sihir, büyü.

Anuñ-ıçun yirümüz vırānedür
Kim cihān **efsūnları** efsānedür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra 4). [efsūnları, -lar, -ı]

eg: Eğmek, bükmek || Bozmak.

İ' tikkāduñi kişi **egemeye**
Seni haqdan bātıla çekemeye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 7). [egemeye, -eme, -y, -e]

eger: Eğer, şayet.

Şeyh **eger** bu zülfe ikrār eyleye
Hırkasın bu zülfe zünnār eyleye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 11). [eger,]

(Mes. 14: m. 35; Mes. 18: m. 25; Mes. 24: m. 21; Mes. 31: m. 41; Mes. 32: m. 184; Mes. 44: m. 15; Mes. 47: m. 121; Mes. 50: m. 109; Mes. 66: m. 81; Mes. 72: m. 49; Mes. 72: m. 231; Mes. 72: m. 244; Mes. 72: m. 569; Mes. 78: m. 53; Mes. 88: m. 99; Mes. 100: m. 45; Mes. 102: m. 11)

eger: Olsa da, olsa bile.

Çamu ger çil murğ **eger** sī murğ-ıdı
Girü bu sī murğ ol sīmurğ-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 137). [eger,]

egil: Eğilmek.

Şusayalar geleler geçmeklige
Küp şuyından **egilüp** içmeklige
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 320). [egilüp, -üp]

eglen-: Oyalanmak, vakit geçirmek, beklemek.

Eydür iy sultān-ı 'ālem zīnhār
Yolda hiç **eglenmedüm** ben nābekār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 42). [eglenmedüm, -me, -dü, -m]

(Mes. 88: m. 45; Mes. 88: m. 35;
Mes. 36: m. 24; Mes. 91: m. 147;
Mes. 88: m. 27)

egninde: Boyundan bele kadar olan vücut bölümü, sırt, arka.

Geldi hüdhüd ara yire bī-lecāc
Hüllesi **egninde** vü başında tāc
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 2). [egninde,]

egri: Yalan, yanlış.

Anda kim er toğru sözi segridür
Ben, benem dahı dir-isem **egridür**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 28). [egridür, -dür]

egri: Eğri, kötü, düzgün olmayan (insan bağlamında).

Yoħsa tenden ilerü eyü yavuz
Bellü miydi anda bu **egri** ol uz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra 4). [egri,]

egri baka: Kötü düşünce ile bakmak.

Her kim ol bir oğlana **egri bağa**
Cismi anuñ cānını oda yağa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra 13). [egri bağa, -a]

egri işlerüñ: Kötü, yanlış işler.

Toğru sözün kıymatı nite-durur
Egri işlerüñ bahāsi ne-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 10). [egri işlerüñ, -üñ]

egri işüñ: Kötü, yanlış işler.

Toğru işden ne haber virür canuñ
Yoħsa **egri** çok **işüñ** vardır senüñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 38). [egri işüñ, -üñ]

egri okıyanlar: Yanlış okuyan kimse(ler).

Bize yavlağ toğru sözler elvirür
Yazuğa **egri okıyanlar** girür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 14*). [egri okıyanlar,]

egri ola: Eğri olmak.

Eydürem kimse nite **egri ola**
Egriyi vü toğruyu Tañrı bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 15*). [egri ola, -a]

egri şatmaya: Yanlış, yalan söylemek.

Toğru kişi hergiz **egri şatmaya**
'Ahdini böyle başa iletmeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 185*). [egri şatmaya, -ya]

egri sözlü ademî: Yalan söyleyen kimse(ler).

Toğru sözlü kişi anda merd ola
Egri sözlü ademî nâ-merd ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra 8*). [egri sözlü ademî,]

egri toğru: Yanlış (ile) doğru.

Bilen anuñ toğrusını hōd bilür
Bilmeyene **egri toğru** bir olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 16*). [egri toğru,]

egri yol: Eğri, yanlış yol.

Toğru yol İslām u imāna gider
Egri yol gül-ı beyābāna gider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 78*). [egri yol,]

(*Mes. 102: m. 7; Mes. 102: m. 10*)

egriler: Düzgün olmayan, eğri kişiler.

Egriler toğru işi nite yıkar
Tācumı Tañrı viribimiş çıkar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 165*). [egriler,]

egrilik: Eğrilik.

Egrilik her pişenüñ şolı-durur
Toğruluk Gülşehri'nüñ yolu-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 39*). [egrilik,]

ehādis: Hadisler, Hz. Peygamber'in sözleri.

Çün **ehādisüñ** beyānın kıluram
Ol ki Rabbānī-durur hem bilürem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 57*). [ehādisüñ, -üñ]

ehl: Hakikati gören, doğru yolda yürüyen.

Çün kim ol üç yoluñ **ehlin** bilevüz
Hem yoluñ şa'bın u sehlin bilevüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 99, Mısra 5*). [ehlin, -in]

ehl: Erbap.

Hiddet **ehli** ihtimāle irmeye
Tiz ölen kişi kemāle irmeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 27*). [ehli, -i]

(*Mes. 22: m. 31; Mes.44: m. 21*)

ehl: Ehil sahibi kimse.

Mālumuñ virdüm zekātın **ehline**
Müşkil işlerüñ yapışdum sehline
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 27*). [ehline, -in, -e]

ehl-i cāh ola: Yüksek mertebeye çıkmak, makam sahibi olmak.

Bundağı sultān ne **ehl-i cāh ola**
Pādişāh oldur ki anda şāh ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 55*). [ehl-i cāh ola, -a]

ehl-i dād: Adalet sahibi.

Kāfir ü 'ādil delim yig **ehl-i dād**
Kim Müsülmān ola vü zālim-nihād

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra 5*). [ehl-i dād,]

ehl-i derūn: *Gönül ehli.*

Ola Gülşehrī vü her **ehl-i derūn**
Hāzretüñde fī-şalātin dāyimūn
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 73*). [ehl-i derūn,]

ehl-i dīd: *Basiret sahipleri.*

Kalmadı bir merd-i kār u **ehl-i dīd**
'Ömrümüñ pāyānına hergiz bedīd
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 35*). [ehl-i dīd,]

ehl-i dil: *Gönül ehli; âşık.*

Eydür iy şeyh-i cihān u **ehl-i dil**
Senden el-ḥaḫ yavlaḫ oldum ben
ḥacil (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 55*). [ehl-i dil,]

ehl-i dil: *Âşıklar || Gönül adamları, ârifler.*

Ehl-i dil dünyā-y-ıla barışmaya
Dīn ile dünyā bile karışmaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 13*). [ehl-i dil,]

ehl-i fiṭnat u rāyuñ: *Fikir ve anlayış sahibi.*

Kim bu yol yoḫsul-ıla bayuñ degül
Cüz bu **ehl-i fiṭnat u rāyuñ** degül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 8*). [ehl-i fiṭnat u rāyuñ, -uñ]

ehl-i 'ilm ü şāhib-cāh-ıdı: *İlim sahibi ve rütbeli.*

Yavlaḫ **ehl-i 'ilm ü şāhib-cāh-ıdı**
Degme işden dünyāda āgāh-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 3*). [ehl-i 'ilm ü şāhib-cāh-ıdı, --ı, -dı]

ehl-i imān olısar: *İman ehli, iman sahibi olmak.*

Evvel ol beg kim Müsülmān olısar
Dīn içinde **ehl-i imān olısar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 278*). [ehl-i imān olısar, -ısar]

ehl-i niyāz: *Yakaranlar, dua edenler.*

Nite ola kim kıla **ehl-i niyāz**
İki kıble dapa hergiz bir namāz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 107*). [ehl-i niyāz,]

ehl-i temīz: *Temiz olan, salih kimselerden olan kişi.*

Ḳanda kim otura bir **ehl-i temīz**
Bize şār issi diyeler iy 'azīz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 133*). [ehl-i temīz,]

(*Mes. 11: m. 17*)

ehl-ile nā-ehl: *Ehil olan ve ehil olmayan (kimse).*

'Āmilerūñ şöḫbeti dilgīr ola
Ehl-ile nā-ehl kaçan bir ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 16*). [ehl-ile nā-ehl,]

ehremen: *Şeytanlar.*

Çün ki māni' olmaya kim hey deye
Ehremenler ādemileri yeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 50*). [ehremenler, -ler]

ejdehā: *Ejderha, büyük yılan.*

Ejdehālar vardur ol yolda 'azīm
Beryeler çok u beyābānlar delīm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 21*). [ejdehālar, -lar]

(*Mes. 13: m. 30; Mes. 43: m. 17; Mes. 46: m. 18; Mes. 83: m. 10; Mes. 88: m. 24; Mes. 98: m. 107*)

ejdehā olsa: *Ejderha, büyük yılan olmak.*

Oğrı evde kethuda olsa n'ide
Bir ilançuk **ejdehâ olsa** n'ide
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra
42). [ejdehâ olsa, -sa]

ejderhâ: Bin tane başı olan efsanevî, korkunç
ve pek büyük bir hayvan, büyük yılan.

Her savaş içinde ser-ğavğa-durur
Ne yılan dersin kim **ejderhâ-durur**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra
14). [ejderhâ-durur, --dur, -ur]

ek: Toprağa tohum atmak veya gömmek;
ekmek.

Görmedi bu sünbüli kim **ekmişüz**
Dirmedi bu cevheri kim dökmişüz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
9). [ekmişüz, -miş, -üz]

(Mes. 111: m. 42)

eke vü biç: Ekmek ve biçmek.

Eke vü biç vü mersümin vire
Lâzım olmaya ki sultânı göre
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra
11). [eke vü biç,]

ekil: Ekilmek, tohum olarak toprağa
gömülmek.

Dağl hergiz bite mi **ekilmedin**
Bendüni sen şeşegör çekilmedin
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra
51). [ekilmedin, -medin]

eksil: Eksilmek, azalmak.

Kâfile Bağdâd şehrinden öte
Seni bir zembil **eksildi** duta
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra
30). [eksildi, -di]

eksil: Eksik olma! Geri durma!

Dünyâda **eksilme** her bir işde art
Ben terâzû eyledüm gel anda dart
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra
193). [eksilme, -me]

eksüg: Eksik (olan).

Aslan eydür bir av işüm bitürür
Eksügümi geregümi yitürür
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
124). [eksügümi, -üm, -i]

eksük: Eksik, noksan.

Vezn-içün lafzuñ gidermiş harfini
Artuk **eksük** söylemiş söz şarfını
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
120). [eksük,]

(Mes. 16: m. 125)

eksük ola: Noksan, eksik olmak.

Ne Müsülmân ola ol ne ten-dürüst
Dîni **eksük ola** vü endâmı süst
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra
6). [eksük ola, -a]

eksük olmaya: Eksik olmamak, her zaman
var olmak, hep bulunmak.

Ma'ni şekli artuk **eksük olmaya**
Şüret-ile kim görürsin kılmaya
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
131). [eksük olmaya, -ma, -ya]

eksüklik kılar: Eksiklik yapmak.

Niçeme kim mü'min **eksüklik kılar**
Âhîr imân kendü haşmını bilür
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
127). [eksüklik kılar, -ur]

el: Güç, iktidar.

Ben bu **elden** seni halka çakıçak
Halk saña zellet göziyle bakıçak
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra
11). [elden, -den]

el: İnsanın bir uzvu, el.

Dîn yolında çün terâzû aşalar
Bir **eli** on aqça-y-içün keseler

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 14). [eli, -i]

el: Sebebiyle, nedeniyle; güç, kuvvet.

Putlarımızı yüreğin tağladı
Nârunür anuñ **elinden** ağladı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 92). [elinden, -in, -den]

el: El, avuç içi.

Şeyh **elinden** komadı cāmı girü
Zîra puhte yise yig hāmı girü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 103). [elinden, -in, -den]

el: El || Güç.

El kanı kim toprağı başa saçam
Yâ ayak kanı ki bu yoldan geçem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 149). [el,]

(Mes. 12: m. 118)

el: Sebepden dolayı.

Kul dañı Hağ'da şol **elden** mañv olur
Kim gidicek kul dükeli Hağ kalur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 111). [elden, -den]

el: Eller, avuçlar.

Kırk gün anda dün ü gün oturdılar
Ellerini Hañrete götürdiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 12). [ellerini, -ler, -in, -i]

el: Yüzünden, sebebiyle.

Sen bu **elden** bunlar ile n'ideyim
Bî-dil ü bî-yâr kaçça gideyim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 193). [elden, -den]

el: Diyar, memleket.

Çün benüm 'adlüm **eline** geçeler
Bâz u tîhü bir havâda uçalar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 29). [eline, -in, -e]

el: İnsanın uzvu anlamında "eller".

Zâlimi boynından ilkin aşalar
Andan **ellerin** dibinden keseler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra 20). [ellerin, -ler, -in]

el: Bedenin bir uzvu, el.

Virdiler oğlamı cellâd **eline**
Kim iki böle vü ödi bulına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 39). [eline, -ine]

(Mes. 30: m. 131; Mes. 30: m. 225;
Mes. 32: m. 114; Mes. 56: m. 33; Mes.
60: m. 73; Mes. 75: m. 88; Mes. 91:
m. 108)

el: El || Güç, kuvvet, kudret.

Vecd-ile çün Tanrı'ya olur velî
Olur işlerde **eli** Tañrı **eli**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 134). [eli, -i]

el: Yabancı.

Bu hüner her ta'nadan hālî gibi
Tâ men ol dâra birün **eli** gibi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 20). [eli, -i]

el: Elinden || Hakimiyet.

Eytdiler iy Tañrı tapusunda hâş
Aslan **elinden** nite bulduñ halâş
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 272). [elinden, -in, -den]

el: Ülke, il.

Pâdişâh olınçağ ança **el** dutar
Kim dükeli halk ayakda yiter
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 29). [el,]

el: İl, memleket.

‘Işık bu **elden** çok itdi vü ide
Ka‘be‘den çok şahşı deyre ilede
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 161*). [*elden, -den*]

el götür-: Dua etmek, Allah'a niyazda bulunmak amacıyla ellerini açmak.

Mu‘tekif bir köşede oturacak
Zârı-y-ıla **el aña götüricak**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 66*). [*el götüricak, -icak*]

(*Mes. 88: m. 40*)

el şunar-ısa: El uzatmak, el sürmek, dokunmak.

Ağu yir-ise aña şekker ola
Taşa **el şunar-ısa** gevher ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 52*). [*el şunar-ısa, -ar, --ısa*]

el şunmak: El uzatmak.

Çün ümîdi var ki gire koynına
Ol bütün **el şunmak** ister boynına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 110*). [*el şunmak,]*

el virmez-ise: Nasip olmak, mümkün olmak.

Yoğsa **el virmez-ise** hiç ol nigâr
Benüm-ile hoş geçürüñ rüzigâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 455*). [*el virmez-ise, -mez, --ise*]

el virür-ise: Nasip olmak, mümkün olmak.

‘Avrat eydür bürka‘ı altından ol
El virür-ise anı kılıñ kabûl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 454*). [*el virür-ise, -ür-, -ise*]

el-aşlu lâ-yuhşî: Asıl değişmez, her şey aslına çeker (*Yavuz, 2007: 161*).

Bu hüner bize ol anadan idi
Muştafâ **el-aşlu lâ-yuhşî** didi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 86*). [*el-aşlu lâ-yuhşî,]*

el-bâkıyātu's-sâlihât: Baki olan salih ameller. (*Meryem/76*).

Gönlüñ içinde ço gitsün fâsîdât
Kim kıla **el-bâkıyātu's-sâlihât**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 146*). [*el-bâkıyātu's-sâlihât,]*

elbet: Şüphesiz, muhakkak, mutlaka.

‘Âkıbet çün kim yola gitmek gerek
‘Azmi **elbetde** yola itmek gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 48*). [*elbetde, -de*]

(*Mes. 47: m. 88*)

elde: Elinde.

Şeyh mest ü yâr hâzır **elde** câm
Puhte şabr eylemeye illâ ki hâm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 125*). [*elde,]*

elden koma: Bırakmak, vazgeçmek.

Nesneye alan bahâ virür dime
Hiçe nağda alanı **elden koma**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 20*). [*elden koma, -ma*]

elden koma: Elden bırakma!.

Yemlihâ eydür eyü-durur yoma
Sen bu dâñalar sözün **elden koma**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 180*). [*elden koma, -ma*]

elden ko-: Elden bırakmak, terk etmek.

Kim ne ‘ilmi kim dilersin cümle bil
İlla toğrılığ **elden komağıl**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 538*). [*elden komağıl, -ma, -ğıl*]

(*Mes. 46: m. 19; Mes. 91: m. 274*)

el-hak: Hakikaten, doğrusu.

Eydür iy şeyh-i cihān u ehl-i dil
Senden **el-hak** yavlağ oldum ben
hacil (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16,*
Mısra 56). [*el-hak,*]

(*Mes. 69: m. 197*)

el-hamd ider: Allah'a hamd olsun demek,
şükretmek.

Büşr bir kaç loğma yir **el-hamd ider**
Diñlenür bir lahza armağı gider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
399). [*el-hamd ider, -er*]

elhamd okıyup: Allah'a hamd olsun demek,
şükretmek.

Dartdı kılıç ol süvārī tiz yigil
Andan **elhamd okıyup** doydum digil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
38). [*elhamd okıyup, -y, -up*]

elhamdülillāh: Bizi yaratan Allah'a hamd
olsun.

Korkudan ol almadan birez yidi
Şükr idüp **elhamdülillāh** diridi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
36). [*elhamdülillāh,*]

(*Mes. 65: m. 46*)

elin öpen kişi: El öpen kimse.

Halk **elin öpen kişi** midür velī
Bu hāfi hāli bize eyle celī
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 67, Mısra*
9). [*elin öpen kişi,*]

elinde: Elinde, avcunda.

Ulularuñ şahibi şultān ola
Tıfl **elinde** gül ile reyhān ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
160). [*elinde,*]

(*Mes. 30: m. 180; Mes. 36: m. 24;*
Mes. 22: m. 120)

elinde dutar: Elinde bulundurmak.

Her biri **elinde** bir mühür **dutar**
'Āleme dolar Gülşehrī satar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
325). [*elinde dutar, -ar*]

elinde söyledür: Elinde konuşurmak.
(Eylemin iyi yapılması bağlamında).

Cāzulıg-ıla **elinde söyledür**
Bilmezüz kim def'i çāresi nedür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
97). [*elinde söyledür, -dür*]

elinden çıkar: Üretilmek, vücuda getirilmek.

Hark-ı 'ādet anuñ **elinden çıkar**
'Unşur aslın mu'cizātıyla yıkar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra*
29). [*elinden çıkar, -ar*]

elini kaldura: Elini kaldırmak.

Dizi üstinden **elini kaldura**
Bir tapança-y-ıla beni öldüre
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
153). [*elini kaldura, -a*]

eller: Eller, avuçlar.

Ka'be dapa varavuz oturavuz
Ellerümüz Hāzret'e götürevüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra*
12). [*ellerümüz, -ümüz*]

eller öper: El öpmek.

Çünkü baş kor yire vü **eller öper**
Buzağuyı Tañrı diyüben tapar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
229). [*eller öper, -er*]

ellerin eline urınur: Ellerini birbirine
vurmak.

Ellerin ol beg **eline urınur**
Mesned üstinden at üstine binür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
123). [*ellerin eline urınur, -ur*]

ellerümüz: Eller, avuçlar.

Mu‘tekif bir güşede oturalum
Ellerümüz gök dapa götürelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 4*). [ellerümüz,]

elli: Elli sayısı.

Eydür işbu kal‘ada yüz cān gibi
Elli at var bir gül-i ḥandān gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 16*). [elli,]

(*Mes. 30: m. 59*)

elli: Elli (defa).

Ḥaḡ yolında **elli** ḥac kılmış-ıdı
Sünnet-ile farzı key bilmiş-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 15*). [elli,]

elli ‘ālim: Elli bilgin.

Ḳanda kim bir zerre cehlümden gele
Elli ‘ālim anda bir cāhil ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 52*). [elli ‘ālim,]

elli biñ: Elli bin.

Yönümi yüz ‘işve vü tedbīr-ile
Bağlamışdur **elli biñ** zincīr-ile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 92, Mısra 14*). [elli biñ,]

(*Mes. 96: m. 12; Mes. 45: m. 10*)

elli biñ ferseng ola: Elli bin fersah; çok uzun mesafe. Fersah yaklaşık 5 kilometrelik bir uzaklık ölçüsüdür.

Dimek işlemek ḳatında neng ola
Bundan aña **elli biñ ferseng ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 32*). [elli biñ ferseng ola, -a]

elli biñ ferseng olur: Elli bin fersah; çok uzun

mesafe. Fersah yaklaşık 5 kilometrelik bir uzaklık ölçüsüdür.

Nāmı ‘ışka iriçegin neng olur
Andan aña **elli biñ ferseng olur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 26*). [elli biñ ferseng olur, -ur]

elli biñ kez: Elli bin defa.

Kimse aña rişvet oḳın çün ata
Elli biñ kez bir pula dīnin şata
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 46*). [elli biñ kez,]

elli yıl: Elli sene.

Elli yıl köyden şara geldi girü
Gitdi şārdan köy dapa düşe duru
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 27*). [elli yıl,]

(*Mes. 10: m. 10; Mes. 102: m. 39; Mes. 102: m. 49; Mes. 5: m. 207*)

elli yıllık: Elli senelik.

Eyleyem bir fişḳ-ıla iy nāmdār
Elli yıllık zühd esāsın tār-mār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 104*). [elli yıllık,]

(*Mes. 88: m. 16; Mes. 97: m. 41; Mes. 12: m. 159*)

elüm dut: Elini tutmak.

Çün benüm ‘ışḳum degüldür serserī
Yā başum kes yā **elüm dut** iy perī
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 22*). [elüm dut,]

elümde: Elimde (sahip olma bağlamında).

Birisi eydür benem ‘Attār uş
Mantıku't-tayr‘um **elümde** ḥüb u ḥōş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 168*). [elümde,]

elüme girseñ: Ele geçirmek, yakalamak.

Elüme girseñ seni aşı-y-ıdum
Bulsa-y-ıdum dilüñi kese-y-ıdüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 29*). [*elüme girseñ, -se, -ñ*]

elümi öperler: *El öpmek.*

Çok kişi baş kor baña i' zâz-ıla
Çoklar **elümi öperler** nâz-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 46*). [*elümi öperler, -er, -ler*]

elüñ duta: *Yardım etmek.*

Naıvı deñizde **elüñ kaçan duta**
Maıv olıçağın meger işüñ bite
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 51*). [*elüñ duta, -a*]

elüñde: *El || Sahiplik.*

Çün mihek yokdur **elüñde** bilmege
Kalbı şâfiden taşarruf kıлмаğa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 97*). [*elüñde,*]

elüñi götüresin: *Elini çekmek. || Uzaklaşmak.*

İlla sen bir köşede oturasın
İşlemekden **elüñi götüresin**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 12*). [*elüñi götüresin, -esin*]

elvir: *Uygun düşmek.*

Bize yavlağ toğru sözler **elvirür**
Yazuğa egri okıyanlar girür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 13*). [*elvirür, -ür*]

emirgân: *Bey, padişah; reis.*

Çamu kânlaruñ **emirgâni** benem
Kim bu cevherlere erzâni benem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 3*). [*emirgâni, -ı*]

emn ü emân: *Huzur ve güven.*

Degme işde isteme **emn ü emân**
Muştafâ buyruğımı dutğıl hemân
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 195*). [*emn ü emân,*]

emr: *Emir, buyruk.*

Şeyh yâri **emrine** fermân kıılır
Yârine âsi olan 'işyân kıılır
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 205*). [*emrine, -in, -e*]

(*Mes. 12: m. 83; Mes. 51: m. 8; Mes. 57: m. 12; Mes. 81: m. 139*)

emr ü nehvi: *Emir ve yasak.*

Emr ü nehvi 'âlemüñ pîrâyesi
Çavl ü fi 'lüñ âdemüñ sermâyesi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 25*). [*emr ü nehvi, -i*]

emr-i ma' rûfi: *Aslı emr-i bi'l-ma'rûf olup "iyiliği emretmek" manasına gelen İslamın temel kurallarından biri. || Dinde yapılması gerekenler.*

Emr-i ma' rûfi vü nehvi-i münkeri
Bekledüm şöyle ki bir kân gevheri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 9*). [*emr-i ma' rûfi, -ı*]

emrini dutma: *Emrini, buyruğunu yerine getirmek.*

Çurda beñzer zulm çurdi besleme
Emrini dutma vü hükmin esleme
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra 22*). [*emrini dutma, -ma*]

enbiyâ: *Nebi'ler, peygamberler.*

Enbiyânuñ evliyânuñ serveri
İşid imdi kim nedür Peygâmberi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 5*). [*enbiyânuñ, -nuñ*]

(*Mes. 84: m. 47; Mes. 85: m. 47; Mes. 100: m. 89; Mes. 100: m. 95; Mes. 100: m. 97; Mes. 100: m. 89; Mes. 100: m. 102; Mes. 100: m. 103; Mes. 100: m. 51*)

enbiyā: *Müstakil şeriat sahibi olmayan peygamberler, valyaçlar.*

Enbiyā cānidur andan berürek
Evliyānuñ cānı dañı girürek
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 65*). [*enbiyā,]*

(*Mes. 97: m. 7*)

enbiyā vü evliyāyı: *Peygamberler ve veliler.*

Ādemilerden ki mihrin kovaram
Enbiyā vü evliyāyı severem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 26*). [*enbiyā vü evliyāyı, -yı]*

enbüh: *Kalabalık.*

Tañla bāzār yirine irdi dürtüst
Halkuñ **enbühında** yire sundı çüst
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 60*). [*enbühında, -ın, -da]*

encām irmedi: *Son bulmak, sona ermek, sonlanmak.*

Bir nefes nefsüme ārām irmedi
Hırşum āgāzına **encām irmedi**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra 6*). [*encām irmedi, -me, -di]*

endām: *Boy bos.*

Bağıçağ **endāmına** kim şoralar
Süñük içinde iligin göreler
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 29*). [*endāmına, -ın, -a]*

endām: *Beden, vücut.*

Ağlamak gerek ki bu hāletde cān
Olısar **endāmuñ** içinden revān
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 46*). [*endāmuñ, -uñ]*

(*Mes. 49: m. 6*)

endām: *Beden, vücut; boy, bos. || Güç, kudret.*

Çünkü Şa'bān ayı eyledi hürüc
Kamu **endāmum-ıla** dutdum oruç
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 30*). [*endāmum-ıla, -um, --ıla]*

endīse: *Fikir, hayal.*

Kim muvāfiğ mı benüm **endīseme**
Yonılır mı bu girihler pīşeme
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 53*). [*endīseme, -m, -e]*

endīse: *Düşünce, kaygı.*

Genc-ile **endīse** vü bī-genc ğam
Genc-ile yig ğuşsa vü **endīse** hem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra 25*). [*endīse,]*

endīse: *Düşünce.*

Tavşan ilerü gider aslan bile
Tavşan ol **endīşeden** kim ne kıla
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 222*). [*endīşeden, -den]*

endīse: *Düşünce, merak.*

Geçer-iken bir süvārī bīşeden
Degme bir yaña bağa **endīşeden**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 22*). [*endīşeden, -den]*

endīsem ola: *Düşünmeye başlamak, düşünmek.*

Ol eve kim benüm **endīsem ola**
Bacadan inmek benüm pīşem ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 15*). [*endīsem ola, -a]*

ene: *Ben, benlik, nefis.*

Kim **ene** Hū-y-ıla kaçan bir ola
Sen **ene** yi gidericek Hū ğala
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 125*). [*ene,]*

(*Mes. 105: m. 126*)

enkerü'l-aşvât: *Seslerin en çirkini.*

Perde bilmez anuñ âvâzı-durur
Enkerü'l-aşvât anuñ sâzı-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 62*). [*enkerü'l-aşvât,]*

en-nâsu niyâm: *"İnsanlar uykudadır. Öldükleri zaman uyanırlar." Hadis olduğu söylenen ifadeden iktibastır.*

Uyku eyle hōş gelür halka tamām
Kim cihān eydür ki **en-nâsu niyâm**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 20*). [*en-nâsu niyâm,]*

en-nefse bi'n-nefsi: *Cana can (Mâide Süresi 5/45.Ayet).*

Hüküm çün **en-nefse bi'n-nefsi** ola
hâş
Kimi öldürdüm ki eylersin kışâş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 65*). [*en-nefse bi'n-nefsi,]*

enver: *Parlak, aydınlık.*

Kim sizüñ bir şâhidüñüz var-durur
Güneş ü aydan dağı **enver-durur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 8*). [*enver-durur, --dur, -ur]*

er: *Ermek, ulaşmak.*

Az kadar künyetlü **ermişse-y-idi**
Yâ birez hōş baht dermişse-y-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 257*). [*ermişse-y-idi, -miş, -se, --y, --idi]*

(*Mes. 39: m. 104; Mes. 40: m. 49; Mes. 60: m. 5*)

er: *Gelmek.*

Erdi bir kehhâl-ı hâzık otı çok
Gördi gözsüzi kim iki gözi yok
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 33*). [*erdi, -di]*

er: *Erkek.*

Er evi Şaṭṭ'dan bu yaña zer-nigār
Şahnı bāğ u saḳfı dağı lālezār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 5*). [*er,]*

(*Mes. 9: m. 7; Mes. 49: m. 10; Mes. 62: m. 10; Mes. 72: m. 66*)

er: *Erkek; kişi.*

Ol şanem gördi ki şeyh **erdür** dürüst
Ḳavli muhkemdür degül 'ahdinde
süst (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 197*). [*erdür, -dür]*

er: *Kişi, kimse.*

Çün hidâyet Tañrı'dan irdi ere
Bî-şek ol **er** her işi hōş başara
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 44*). [*er,]*

(*Mes. 4: m. 43; Mes. 11: m. 35; Mes. 18: m. 5; Mes. 23: m. 3; Mes. 30: m. 10; Mes. 47: m. 144; Mes. 53: m. 3; Mes. 61: m. 27; Mes. 61: m. 2; Mes. 66: m. 99; Mes. 68: m. 56; Mes. 68: m. 54; Mes. 68: m. 52; Mes. 69: m. 102; Mes. 69: m. 226; Mes. 71: m. 2; Mes. 71: m. 22; Mes. 72: m. 65; Mes. 78: m. 60; Mes. 85: m. 74; Mes. 86: m. 24; Mes. 91: m. 188; Mes. 92: m. 2; Mes. 95: m. 18; Mes. 107: m. 13; Mes. 108: m. 43*)

er: *Yiğit || kişi.*

Er adıyla dünyada diri yörür
Yoḥsa ayruḳ er hemān cānın sürür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 31*). [*er,]*

(*Mes. 1: m. 22; Mes. 30: m. 108; Mes. 39: m. 13; Mes. 44: m. 35; Mes. 107: m. 12; Mes. 29: m. 32; Mes. 30: m. 106; Mes. 30: m. 261; Mes. 30: m. 297; Mes. 30: m. 291; Mes. 36: m. 13; Mes. 40: m. 40; Mes. 43: m. 9*)

er: *Yiğit, erkek.*

Bir benek konak gözinde 'avratuñ
Er düşer ortasına yüz miñnetüñ

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 18). [er,]

(Mes. 30: m. 37; Mes. 30: m. 43; Mes. 30: m. 44; Mes. 30: m. 66; Mes. 30: m. 232; Mes. 30: m. 263; Mes. 30: m. 265; Mes. 30: m. 46; Mes. 30: m. 51; Mes. 72: m. 75; Mes. 85: m. 81)

er: Yiğit, mert.

Billah ol giden cihāndan **er** midî
Kim ben anı bilmedüm kim var mıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 299). [er,]

(Mes. 75: m. 2; Mes. 85: m. 74; Mes. 90: m. 30; Mes. 91: m. 69; Mes. 91: m. 193; Mes. 93: m. 41; Mes. 102: m. 6; Mes. 107: m. 263; Mes. 107: m. 10; Mes. 108: m. 9)

er: Erbab.

Er ki māl isteye hāli olmaya
Hāl **eri** ol yig ki mālî olmaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra 14). [eri, -i]

er: Yiğit, kahraman.

Ƙamu kavm içinde ‘ārif var mıdur
Yoḥsa bir bellü mu‘ayyen **er** midür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 64, Mısra 6). [er,]

er: Yiğit, erkek. || Sözüünün eri.

Çün ne bellü **er** ne bellü ‘avratam
Kendü başuma bir ağır miḥnetem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 11). [er,]

(Mes. 48: m. 2)

er: Velî, ermiş.

Altı **er** ol çeşme yöresinde mest
Otururlar nîst eyvānında hest
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 25). [er,]

er: İnsan, kişi.

Birisi köy defteri şār defteri
Kim bilürüz şārda vü köyde **eri**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 50). [eri, -i]

(Mes. 68: m. 12; Mes. 69: m. 77; Mes. 69: m. 79; Mes. 69: m. 123; Mes. 70: m. 3; Mes. 71: m. 18; Mes. 72: m. 406; Mes. 77: m. 5; Mes. 80: m. 16; Mes. 85: m. 80; Mes. 87: m. 18; Mes. 87: m. 9; Mes. 90: m. 7; Mes. 90: m. 8; Mes. 91: m. 63; Mes. 99: m. 11; Mes. 99: m. 14; Mes. 102: m. 62; Mes. 104: m. 7; Mes. 104: m. 15)

er kişi: Erkek.

‘Avrata hāmüşlığı bir feyz olur
Er kişi gaybet diyicek ḥayz olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra 6). [er kişi,]

er ola kim: Yiğit, mert odur ki.

Er ola kim çün seni mihmān kıla
İleyünde kendüzin ḳurbān kıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra 11). [er ola kim,]

er olmaya: Yiğit, mert olmak.

Yavlaḳ aḡyār ola yāri aldayan
Yoḥsa **er olmaya** eri aldayan
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 80). [er olmaya, -ma, -ya]

ercügez: Küçük erkek çocuk (TS: 84).

Kendü şehrumde bir **ercügez-idüm**
Bir ḳaçıyla hem-dem ü hem-rāz idüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 9). [ercügez-idüm, --i, -düm]

eren: Ermiş, velî; kişi.

Gevheri şarrāf **erenler** şatsa yig
‘Ālemi Gülşehri adı dutsa yig
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 303). [erenler, -ler]

eren: *Ermış, veli.*

Ol **erenler** kim bu sırrı bildiler
Yollarında beni rehber kıldılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 11*). [*erenler, -ler*]

(*Mes. 90: m. 3; Mes. 61: m. 23; Mes. 66: m. 149; Mes. 68: m. 48; Mes. 69: m. 4; Mes. 69: m. 31; Mes. 63: m. 25; Mes. 19: m. 3; Mes. 61: m. 23; Mes. 66: m. 149; Mes. 68: m. 48; Mes. 69: m. 4; Mes. 69: m. 31; Mes. 73: m. 25; Mes. 74: m. 8; Mes. 88: m. 107; Mes. 109: m. 44; Mes. 22: m. 7; Mes. 40: m. 49*)

eren: *İnsan, kişi.*

Kim cihāngir olan er ayruḡ-durur
Yoḡsa her ŗarda **erenler** çoḡ-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 122*). [*erenler, -ler*]

erenler sözi: *Evlıya sözi.*

Işıda bu gökde yavlaḡ ılduzu
Ol cihāngir olan **erenler sözi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 76*). [*erenler sözi,]*

erġanun: *Org denen çalġı.*

Nāgehān bir güşeden çıḡdı bir ün
Kim hacil kaldı ol ünden **erġanun**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 122*). [*erġanun,]*

(*Mes. 94: m. 9*)

erġavān: *Erguvan çiçeġi.*

Kim meġer bir yazıda bāġ **erġavān**
Bitmiş-idi yöresinde za 'ferān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 11*). [*erġavān,]*

(*Mes. 91: m. 21*)

egriyi vü toġruyu: *Eġri ve doġru.*

Eydürem kimse nite egri ola
Egriyi vü toġruyu Tañrı bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 16*). [*egriyi vü toġruyu, -yı*]

erġuvān: *İki çenekliler sınıfının baklagiller familyasından, eflatun ile kırmızı arası morumsu pembe renkte, çok güzel çiçekler açan süs ağacı.*

Ben bu nesrīnün ŗaġın örer-idüm
Erguvānuñ ağzını ŗorar-idüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 12*). [*erġuvānuñ, -uñ*]

eri: *Tükenmek, bitmek.*

Kiçi kişi olur-ısañ iş-ile
Cānuñ **eriye** vü yüz teşvīŗ-ile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 10*). [*eriye, -ye*]

eri: *Erimek || Acı çekmek, tükenmek bitmek.*

Yıyesinden kesilüp yörür-iken
ġuşşadan cānum tenüm **erir-iken**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 134*). [*erir-iken, -r, --iken*]

eriyüġör: *Eriyip bitmek || Zayıf ve güçsüz düşmek.*

Yüregüm yandı vü köyindi canum
Mum gibi uŗ **eriyüġördi** tenüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 28*). [*eriyüġördi, -di*]

erkān: *Esaslar.*

Hem cemād u nāmı vü ḡayvān-durur
Yidi tamu bu yidi **erkān-durur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 30*). [*erkān-durur, -dur, -ur*]

erkān: *Yol, yöntem, usul, adap.*

Ben kamu bu hüccet ü bürhān-ıla
ġul henüz olımadum **erkān-ıla**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 94*). [*erkān-ıla, --ıla*]

erlig: Mertlik, yiğitlik.

Şeyh ile siz yâr olmuşmissañuz
Erlig-ile yola gelmişmissenüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 28*). [erlig-ile, --ile]

(*Mes. 30: m. 273; Mes. 30: m. 273;
Mes. 72: m. 442; Mes. 93: m. 40*)

erlik: Mertlik, yiğitlik.

Bilür olur-ısa kim ben Rüstem'em
Kendüzinden **erlik** içinde kemem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 152*). [erlik,]

(*Mes. 30: m. 231; Mes. 30: m. 233;
Mes. 49: m. 9; Mes. 72: m. 61; Mes.
72: m. 63*)

erlik içinde: Yiğitlikte, delikanlılıkta.

Erlık içinde ki bühtân var degül
Yoldan ileden eri hõd er degül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 73*). [erlik içinde,]

erlik idesin: Erkeklik, mertlik göstermek.

İkilig-ile ne birlik idesin
Çün muhannessin ne **erlik idesin**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 14*). [erlik idesin, -e, -sin]

erlik itmege: Yiğitlik, erkeklik göstermek.

N'oldı bir atı tez aya dutmağa
Şol kadar 'âlemde **erlik itmege**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 68*). [erlik itmege, -me, -ge]

ermişdür habar: Haber gelmek.

Zıra kim **ermişdür** iy şâhib-nazar
Şâha bizüm mihnetümüzden **habar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 54*). [ermişdür habar, -miş, -dür]

ersüz: Kocasız.

Kim meger **ersüz-ise** anı ala
Yemlihâ'nuñ hârunın dağı bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 501*). [ersüz-ise, --ise]

erzânî: Layık, uygun.

Çamu kânlaruñ emirğâni benem
Kim bu cevherlere **erzânî** benem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 4*). [erzânî,]

(*Mes. 88: m. 23; Mes. 88: m. 24*)

es: Esmek.

Cânlulardan hâli gördiler yolu
Ese-durur karşı istingâ yili
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 68*). [ese-durur, -e, --dur, -ur]

esâs: Temel, asıl, hakikat.

Eyleyem bir fışk-ıla iy nâmdâr
Elli yıllık zühed **esâsın** târ-mâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 104*). [esâsın, -ın]

esâs: Temel.

Ol Muhammed'dür ki yigrek dîn çodı
Hüb **esâs** u dil-fırîb âyin çodı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 42*). [esâs,]

esâs: Temel || Hakikat.

Bu **esâsi** eylediler reh-nümün
Sâyigüne'r-râki'üne's-sâcidün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 315*). [esâsi, -ı]

esâs: Esas, temel, sağlam.

Hıç-ile sermâye çün dura **esâs**
Assı dağı hıç ola re'sen-be-re's
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 39*). [esâs,]

esâs: Gerçek.

Ben ʔarıkatda virem bişden yidi
Ol **esâsı** gösteren şöyle didi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra*
64). [*esâsı, -ı*]

esâs eylediler: *Temel koymak, temele dayandırmak.*

Ƙamu halka dörd **esâs eylediler**
Dördinüñ dağı yolın söylediler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra*
3). [*esâs eylediler, -di, -ler*]

esâsuñ yıkmağıl: *Temelini yıkmak.*

Şâh olam diyüp **esâsuñ yıkmağıl**
Ƙullıguñdan dağı bārı çıkmagıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra*
13). [*esâsuñ yıkmağıl, -ğıl*]

esb: *At, beygir.*

Kim kıla ihlâş-ıla yârı bula
Anı kim ben kıldum **esbi** dīv ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
210). [*esbi, -i*]

esbâb: *Sebepler, vesileler.*

Dünyada bu dâsitâni söyleyen
Âhîret **esbâbını** cem' eyleyen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
320). [*esbâbını, -ın, -ı*]

esed burcı: *Arslan burcu.*

Güneşe eyvân **Esed burcı** olur
Ay dağı Harçeng burcını alır
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
241). [*esed burcı,]*

esen: *Sağ sâlim, afiyette, sıhhatte, selamette, sıhhatli, salim.*

Çün Ƙuyuya düşdi şuda boğılır
Sağ **esen** tavşan kırañında Ƙalır
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
250). [*esen,]*

eser eyler-idi: *Tesir etmek, iz bırakmak.*

Âdemiler dilini söyler-idi
Sözleri cāna **eser eyler-idi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
18). [*eser eyler-idi, -r, --idi*]

eser kılmaz: *Tesir etmek, etkilemek.*

Gördiler kim söz **eser kılmaz** aña
'Aklı kim gitdi girü gelmez aña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
69). [*eser kılmaz, -maz*]

esir: *Bağlı, tutsak.*

Ƙaldı çöplükler arasında ƘaƘır
Her maħallâda vü bendiyle **esir**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra*
32). [*esir,]*

esir oldum: *Müptela olmak. || Aşık olmak.*

Ol zamānda kim **esir oldum** saña
Dīn ü dünyâyı koyup geldüm saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
187). [*esir oldum, -dum*]

eski: *Çoktan beri var olan, üzerinden çok zaman geçmiş bulunan.*

Ol kadar **eskimiş-idi** tonumuz
Kim buçuğ pul degmez-idi onumuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
113). [*eskimiş-idi, -miş, --i, -di*]

eski bizden: *Eski bez; çaput, bez parçası.*

Eski bizden hürîye ton eylemiş
Bir keçeden aya pîlün eylemiş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
117). [*eski bizden, -den*]

eskiçi: *Her türlü eski eşya alım satımıyla uğraşan kimse, eskici.*

Bu şıfâtlü isteyü çün geldiler
Şârda bir **eskiçi** oğlın buldılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
18). [*eskiçi, -çi*]

esle: *Dinlemek.*

Biregü bir kurdı hōş besler-idi
Kurd anuñ hükmin 'azîm **esler-idi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 59, Mısra
2). [esler-idi, -r, --i, -di]

eslemeyen: Dinlemeyen, dikkate almayan
(kişi).

Kendüzümüzi bizüz **eslemeyen**
Yoħsa kimdür hükümümüz **eslemeyen**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra
81). [eslemeyen,]

(Mes. 60: m. 82)

esrār: Gizli olan, herkesçe bilinmeyen şeyler,
herkese açık olmayan gizlilikler, sırlar.

Kuşlar ol **esrārı** çün işitdiler
Cānların sîmurğa ĩşār itdiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
43). [esrārı, -ı]

(Mes. 55: m. 13; Mes. 69: m. 107;
Mes. 101: m. 89)

esri: Kendinden geçmek, sarhoş olmak.

Çün şarāb-ı ergüvāni içdi şeyh
Esriyüben dükelinden geçdi şeyh
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
106). [esriyüben, -y, -üben]

(Mes. 12: m. 123; Mes. 12: m. 131)

esrük: Sarhoş, kendinden geçmiş.

Şeyh çün ma'şūkını **esrük** görür
Zühd ü dīn ü baş u cān terkīn urur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
107). [esrük,]

(Mes. 12: m. 149; Mes. 47: m. 10;
Mes. 66: m. 120)

eş: Yâr, dost, arkadaş, hemhal.

Rüstem eydür ne işüm var irmedin
Eydür imdi tizirek **eş** durmadın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
176). [eş,]

eş: Hızlıca gitmek.

Bu kamu bendi nite şeşebilem
Kim sizüñ ile bile **eşebilem**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 92, Mısra
16). [eşebilem, -ebil, -em]

eş: Koşturmak, hızlı yürütmek.

Hāşıl oldur kim atı yola **eş**
Bendi bir bir kendü boynından şeş
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra
5). [eşe, -e]

eş ola: Eş olmak.

Söz diler-iseñ kim **eş ola** saña
On iki 'ilmi hev'ic eyle aña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra
71). [eş ola, -a]

eşeg: Eşek.

Kamusını tonına dürdi girü
Eşeginüñ üstine urdı girü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
362). [eşeginüñ, -i, -nüñ]

eşekli: Eşeğe binen.

Toz açılson kim göre yolu bilen
Kim **eşekli** mi ya atlu mı gelen
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
162). [eşekli,]

eşkal eylerem: Şekiller çizmek.

Ben Mecesti 'ilmini çün söylerem
Hendese 'ilminde **eşkal eylerem**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
14). [eşkal eylerem, -r, -em]

et: Temel besin, et.

Et yimeyüp kani' olayım direm
Anuñ uçun günde bir süñük yirem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra
21). [et,]

(Mes. 24: m. 9; Mes. 59: m. 5; Mes. 81: m. 58)

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 306). [etegin elden komağıl, -ğıl]

et: Et (İnsan eti bağlamında).

etek: Etek.

Eyle aldum gaybetüñ sözde yatın
Kim diderem etmek üstinde **etin**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 20). [etin, -in]

Kaçar-iken nāgeh **etegin** başar
Sürçer añsuzda vü yidügin kuşar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 65). [etegin, -in]

et: Et || Vücut, beden.

etin çeyneven: Çekiştirmek, dedikodu yapmak (bkz. Kardeşumuzuñ etini yimedük).

İlla yem gerek olıcağ **etüme**
Kim getüre kısmetümi katuma
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 113). [etüme, -üm, -e]

Kendü etmegin yiyüben kaynayan
Gün uzun ayruklar **etin çeyneven**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 6). [etin çeyneven, -yen]

et pāresin: Et parçası.

etin kanın: Et (ve) kan. || Beden, vücut.

Niçe bir **et pāresin** götüresin
Anlar-ıla duruban oturasın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 5). [et pāresin,]

Leyli'nüñ **etin kanın** sevmez-idi
Ol sebebden görmege ivmez-idi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 153). [etin kanın,]

et yiyenden: Et yiyen (kişi).

etin yeye: Çekiştirmek, dedikodu yapmak (bkz. Kardeşumuzuñ etini yimedük).

Et yiyenden pādişāhlık çün gide
Bir süñük yiyen ne şultānlık ide
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra 11). [et yiyenden, -den]

Halk **etin** müdbir er ola kim **yeye**
Gün uzun 'avrat gibi gaybet diye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra 11). [etin yeye, -ye]

eteg: Etek.

etin yi-: Çekiştirmek, dedikodu yapmak (bkz. Kardeşumuzuñ etini yimedük).

Ok gelür-ise yüzüñ döndürmegil
Yarüñ **etegine** toz kondurmağıl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 160). [etegine, -in, -e]

Kendüziñi çün kişi komağ gerek
Halk **etin** bunça niye **yimek** gerek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 48). [etin yimek, -in]

eteg: Kenar, köşe.

(Mes. 48: m. 14; Mes. 82: m. 8; Mes. 50: m. 121)

Geçerem yüz biñ deñiz gibi göli
Kim **etegüme** anuñ degmez öli
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra 14). [etegüme, -üm, -e]

etmeg: Ekmek, nimet bağlamında.

etegin elden komağıl: "Eteğinden ayrılmamak" deyiminin karşılığı olarak "peşini bırakmamak" anlamında kullanılmıştır.

Bir tonuñ yok dünyāda kim geyesin
Etmegüñ yok bir öyün kim yiyesin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 44). [etmegüñ, -üñ]

Kaçaru varsam yig ola dimegil
Muştafā **etegin elden komağıl**

(Mes. 5: m. 118; Mes. 12: m. 49;
Mes. 60: m. 100; Mes. 61: m. 5;
Mes. 73: m. 5; Mes. 74: m. 21; Mes.
74: m. 9)

etmek: *Ekmek.*

Çün ahî olur ki **etmek** yidüre
Halka kendü zîkr ü hayrın didüre
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra*
39). [*etmek,]*

etmek: *Ekmek, besin.*

Çün et **etmek** hışmınıñ oğlanısın
Bir süñüğe it gibi uzanasın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra*
9). [*etmek,]*

etmek üstinde: *Ekmek üstinde.*

Eyle aldum gaybetüñ sözde yatın
Kim diderem **etmek üstinde** etin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra*
20). [*etmek üstinde,]*

ev: *Ev, mekan.*

Yazlı dīvārında naqşı yaqşı çok
Olmaya bir reng kim ol **evde** yok
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
62). [*evde, -de]*

(Mes. 60: m. 48; Mes. 72: m. 50; Mes.
72: m. 54; Mes. 72: m. 230; Mes. 72:
m. 366; Mes. 72: m. 379; Mes. 72: m.
236; Mes. 72: m. 375; Mes. 83: m. 10;
Mes. 88: m. 57; Mes. 89: m. 32; Mes.
89: m. 25)

ev: *Ev, hane.*

Şaṭṭ' dan ol yaña-y-ıdı 'avrāt **evi**
Sāḥatı ser-sebz ü bünyādı kavī
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra*
3). [*evi, -i]*

(Mes. 9: m. 5; Mes. 16: m. 108; Mes.
21: m. 4; Mes. 39: m. 14; Mes. 39: m.
15; Mes. 39: m. 16; Mes. 46: m. 5;
Mes. 52: m. 52; Mes. 53: m. 56; Mes.
53: m. 57; Mes. 53: m. 58; Mes. 53:
m. 119; Mes. 53: m. 120; Mes. 53: m.

121; Mes. 53: m. 123; Mes. 53: m.
125; Mes. 53: m. 67; Mes. 53: m. 69;
Mes. 53: m. 74; Mes. 53: m. 90; Mes.
53: m. 66; Mes. 53: m. 71; Mes. 53:
m. 59; Mes. 55: m. 41; Mes. 64: m. 7;
Mes. 69: m. 42; Mes. 72: m. 470; Mes.
72: m. 391; Mes. 72: m. 393; Mes. 72:
m. 469; Mes. 79: m. 17; Mes. 83: m.
13; Mes. 85: m. 23; Mes. 85: m. 29;
Mes. 88: m. 52; Mes. 88: m. 54; Mes.
89: m. 15; Mes. 101: m. 2)

ev: *Ev, hane || Dünya.*

Konuğa hōşdur sarāy-ı zer-nigār
Biz **ev** issin isterüz iy nām-dār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra*
8). [*ev,]*

ev: *Barınma yeri, mekan; ev, hane.*

Uçmak ehli bunlaruñ pey-revleri
Tūba ağacı dibinde **evleri**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
32). [*evleri, -ler, -i]*

ev: *Ev, yaşanılan yer.*

Evden işbu araya geliçeğin
Hamle işbu deñize kılıçağın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
65). [*evden, -den]*

ev: *Ev, hane || Gönül.*

Ben **evümde** bulıçaq süsenleri
N'iderem yābandağı gülşenleri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
135). [*evümde, -üm, -de]*

ev başanları: *Evi basanlar; hırsızlar.*

Şer' şehrinde dükānlar kırdılar
Ev başanları cihāndan sürdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra*
92). [*ev başanları, -i]*

ev basmağa: *Evlere girmek, ev basmak.*

Şāhdan korqar kişi **ev basmağa**
Yoḥsa her gün ister ādem asmağa

(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 123*). [*ev basmağa, -a*]

ev bucağı: *Evin köşesi.*

Eydür iy Bûcehl dünyâ karañu
Gice-y-idi **ev bucağı** dür tolu
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 216*). [*ev bucağı, -i*]

ev içinde: *Evde.*

Çün ev issin **ev içinde** şanmaduğ
Nağş-ı dīvāra dañı aldanmaduğ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 31*). [*ev içinde,]*

ev issin: *Ev sahibi.*

Çün **ev issin** ev içinde şanmaduğ
Nağş-ı dīvāra dañı aldanmaduğ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 31*). [*ev issin, -n*]

ev issini: *Ev sahibi.*

Çamu konuğ eve bağlar hissini
Ol bizüz kim isterüz **ev issini**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 24*). [*ev issini, -ni*]

(*Mes. 85: m. 27*)

evbâş olmaya: *Ayaktakımı, rezil (kimseler) olmak.*

Halk içinde ol becid fâş olmaya
Olur-ısa dañı **evbâş olmaya**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 16*). [*evbâş olmaya, -ma, -ya*]

evbâş oluram: *Ayaktakımı, rezil (kimseler) olmak.*

Gâh ‘âbid gâh **evbâş oluram**
Gâh karı gâh qallâş oluram
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 33*). [*evbâş oluram, -ur, -am*]

evinde: *Evinde, hanesinde.*

Aña karşı söyledi hõş süsmâr
‘Ankebüt oldu **evinde** perde-dâr
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 104*). [*evinde,]*

evini yıkam: *Evlerini yıkmak.*

Girü bunlaruñ **evini** ben **yıkam**
Yine bunlaruñ haqından ben çıkam
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 97*). [*evini yıkam, -am*]

evler eylendi: *Ev, mekan olmak.*

Cedy ü Delvi **evler eylendi** Zuhal
Burc ola Merrîhe ‘Akrab hem Hamel
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 237*). [*evler eylendi, -n, -di*]

evler ola: *Ev sahipliği yapmak.*

Şevr ü Mîzân Zühre'ye **evler ola**
Hem ‘Uṭarid Hûşe vü Cevzâ ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 239*). [*evler ola, -a*]

evliyâ: *Allah dostları, veliler, erenler.*

Enbiyânuñ **evliyânuñ** serveri
İşid imdi kim nedür Peyğâmberi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 5*). [*evliyânuñ, -nuñ*]

(*Mes. 84: m. 48; Mes. 85: m. 50; Mes. 96: m. 67; Mes. 96: m. 66; Mes. 97: m. 9; Mes. 100: m. 97; Mes. 100: m. 94*)

evrân gibi: *Ejderha gibi.*

Na ‘ra urur añsuzın aslan gibi
Gürzi elinde tamām **evrân gibi**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 180*). [*evrân gibi,]*

evvel: *Önce.*

Namaz **evvel** ol kılandan yigrenür
Andan ol namaz kılıcı osanur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 289*). [*evvel,]*

evvel: Önceden.

Anı **evvel** gördüğü gibi şanur
Gönlü içindeki naqşa inanur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 43*). [evvel,]

(*Mes. 63: m. 213*)

evvel: Önce olan, önceki.

Ev birbirinin içinde durak
Altısından **evvel** ev karañırak
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 58*). [evvel,]

evvel: Birinci, ilk, başlangıç.

Biñ yıl uçdılar dañı âzād u uz
Yoluñ **evvel** menzili-y-idi henüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 32*). [evvel,]

evvel: Evvelâ, ilk olarak, önce.

Evvel ol beg kim Müsülmân olısar
Dîn içinde ehl-i îmân olısar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 277*). [evvel,]

(*Mes. 25: m. 49; Mes. 32: m. 1; Mes. 71: m. 5; Mes. 72: m. 491; Mes. 81: m. 38; Mes. 84: m. 37; Mes. 84: m. 74; Mes. 85: m. 7; Mes. 85: m. 13; Mes. 85: m. 158; Mes. 91: m. 2; Mes. 91: m. 287*)

evvel gök: Birinci gök. (Cennetin katmanları bağlamında).

Mü`minüñ **evvel gök** ola cenneti
Kim hakîm uş böyle söyler hikmeti
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 17*). [evvel gök,]

evvelin: Birinci, ilk, başlangıç.

Niçeme kim yükümi tîmârlayam
Evvelin menzilde cân işmarlayam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 43, Mısra 22*). [evvelin,]

ey dellâl: Ey tellâl!

Eydür **ey dellâl** kim pür mâyesin
Bu dükkânda şahib-i sermâyesin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 11*). [ey dellâl,]

ey perîşan-hâl ü bî-sâmân gönül: Ey darmadağınık ve huzursuz gönül!

Ey perîşan-hâl ü bî-sâmân gönül
Bî-kifâyet hâtır u bî-cân gönül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 1*). [ey perîşan-hâl ü bî-sâmân gönül,]

eyd: Anlatmak, söylemek.

Bir meşel **eydem** eger añlar-ısañ
Ol mişâli işidüp tañlar-ısañ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 11*). [eydem, -em]

eyd-: Söylemek, demek.

(*Mes. 32: m. 123; Mes. 41: m. 7; Mes. 50: m. 54; Mes. 53: m. 141; Mes. 63: m. 102; Mes. 65: m. 145; Mes. 72: m. 115; Mes. 8: m. 1; Mes. 49: m. 1; Mes. 50: m. 14; Mes. 50: m. 105; Mes. 50: m. 106; Mes. 50: m. 107; Mes. 51: m. 1; Mes. 51: m. 15; Mes. 52: m. 1; Mes. 53: m. 35; Mes. 53: m. 39; Mes. 53: m. 73; Mes. 53: m. 75; Mes. 53: m. 81; Mes. 53: m. 105; Mes. 55: m. 1; Mes. 56: m. 9; Mes. 56: m. 15; Mes. 56: m. 16; Mes. 56: m. 24; Mes. 56: m. 27; Mes. 56: m. 31; Mes. 57: m. 1; Mes. 58: m. 1; Mes. 60: m. 29; Mes. 60: m. 75; Mes. 60: m. 83; Mes. 60: m. 84; Mes. 62: m. 1; Mes. 63: m. 21; Mes. 63: m. 23; Mes. 63: m. 24; Mes. 63: m. 27; Mes. 63: m. 28; Mes. 63: m. 45; Mes. 63: m. 48; Mes. 63: m. 51; Mes. 63: m. 68; Mes. 63: m. 69; Mes. 63: m. 70; Mes. 63: m. 99; Mes. 63: m. 101; Mes. 63: m. 123; Mes. 63: m. 125; Mes. 63: m. 129; Mes. 63: m. 131; Mes. 63: m. 132; Mes. 63: m. 133; Mes. 63: m. 135; Mes. 63: m. 137; Mes. 63: m. 155; Mes. 63: m. 191; Mes. 63: m. 193; Mes. 63: m. 195; Mes. 63: m. 197; Mes. 63: m. 199; Mes. 63: m. 201; Mes. 63: m.*)

207; Mes. 63: m. 211; Mes. 65: m. 1; Mes. 66: m. 43; Mes. 68: m. 1; Mes. 69: m. 35; Mes. 69: m. 161; Mes. 69: m. 165; Mes. 69: m. 167; Mes. 69: m. 171; Mes. 72: m. 116; Mes. 72: m. 49; Mes. 72: m. 55; Mes. 72: m. 99; Mes. 72: m. 101; Mes. 72: m. 103; Mes. 72: m. 109; Mes. 72: m. 109; Mes. 72: m. 117; Mes. 72: m. 141; Mes. 72: m. 151; Mes. 72: m. 153; Mes. 72: m. 155; Mes. 72: m. 165; Mes. 72: m. 167; Mes. 72: m. 175; Mes. 72: m. 177; Mes. 72: m. 179; Mes. 72: m. 191; Mes. 72: m. 193; Mes. 72: m. 195; Mes. 72: m. 198; Mes. 72: m. 209; Mes. 72: m. 213; Mes. 72: m. 217; Mes. 72: m. 228; Mes. 72: m. 231; Mes. 72: m. 233; Mes. 72: m. 247; Mes. 72: m. 266; Mes. 72: m. 269; Mes. 72: m. 271; Mes. 72: m. 285; Mes. 72: m. 289; Mes. 72: m. 301; Mes. 72: m. 310; Mes. 72: m. 313; Mes. 72: m. 315; Mes. 72: m. 329; Mes. 72: m. 333; Mes. 72: m. 353; Mes. 72: m. 365; Mes. 72: m. 387; Mes. 72: m. 391; Mes. 72: m. 395; Mes. 72: m. 429; Mes. 72: m. 445; Mes. 72: m. 453; Mes. 72: m. 457; Mes. 72: m. 459; Mes. 72: m. 529; Mes. 72: m. 234; Mes. 73: m. 1; Mes. 74: m. 1; Mes. 75: m. 11; Mes. 75: m. 23; Mes. 75: m. 31; Mes. 76: m. 1; Mes. 77: m. 1; Mes. 78: m. 13; Mes. 79: m. 1; Mes. 80: m. 1; Mes. 81: m. 27; Mes. 81: m. 35; Mes. 81: m. 37; Mes. 81: m. 39; Mes. 81: m. 45; Mes. 81: m. 69; Mes. 81: m. 73; Mes. 81: m. 77; Mes. 81: m. 79; Mes. 81: m. 83; Mes. 81: m. 87; Mes. 81: m. 91; Mes. 81: m. 93; Mes. 81: m. 95; Mes. 81: m. 97; Mes. 81: m. 101; Mes. 81: m. 103; Mes. 81: m. 107; Mes. 81: m. 109; Mes. 81: m. 111; Mes. 81: m. 113; Mes. 81: m. 117; Mes. 81: m. 118; Mes. 81: m. 119; Mes. 81: m. 120; Mes. 81: m. 121; Mes. 81: m. 122; Mes. 81: m. 123; Mes. 81: m. 124; Mes. 81: m. 125; Mes. 81: m. 126; Mes. 81: m. 127; Mes. 81: m. 128; Mes. 81: m. 129; Mes. 81: m. 133; Mes. 81: m. 137; Mes. 81: m. 141; Mes. 81: m. 145; Mes. 81: m. 147; Mes. 81: m. 149; Mes. 81: m. 151; Mes. 81: m. 153; Mes. 81: m. 155; Mes. 82: m. 1; Mes. 83: m. 1; Mes. 84: m. 17; Mes. 85: m. 3; Mes. 86: m. 1; Mes. 87: m. 1; Mes. 88: m. 41; Mes. 88: m. 59; Mes. 89: m. 1; Mes. 90: m. 1; Mes. 91: m. 97; Mes. 91: m. 115; Mes. 91: m. 123; Mes. 91:

m. 131; Mes. 91: m. 142; Mes. 91: m. 151; Mes. 91: m. 161; Mes. 91: m. 195; Mes. 91: m. 219; Mes. 91: m. 115; Mes. 91: m. 229; Mes. 91: m. 231; Mes. 92: m. 1; Mes. 92: m. 7; Mes. 93: m. 1; Mes. 96: m. 1; Mes. 98: m. 30; Mes. 98: m. 15; Mes. 98: m. 21; Mes. 98: m. 29; Mes. 99: m. 1; Mes. 100: m. 1; Mes. 102: m. 43; Mes. 103: m. 1; Mes. 104: m. 1; Mes. 105: m. 33; Mes. 105: m. 77; Mes. 32: m. 35; Mes. 52: m. 19; Mes. 10: m. 94)

eyde: *Bana bak, beni dinle anlamında.*

Ol biri eydür kim işiden kişi
Eyde şol pîr işledi işbu işi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 52*). [eyde,]

eydelüm âzād: *Serbest bırakmak, kurtarmak.*

Eydelüm âzād erenler sözünü
Şekkere karşıduruban tuzunu
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 7*). [eydelüm âzād,]

eydüñ: *Söyleyin.*

Gün doğıcağ gice aradan gider
Varuñ **eydüñ** göreyim baña n'ider
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 72*). [eydüñ,]

(Mes. 27: m. 22; Mes. 27: m. 46; Mes. 30: m. 249; Mes. 13: m. 39)

eydür: *İyi.*

Eydür aından berü kim açdum gözüm
Añladum kendü işümü kendüzüm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 151*). [eydür,]

(Mes. 5: m. 9; Mes. 25: m. 95; Mes. 32: m. 83)

eydür: *Söylemek, demek.*

Kimi **eydür** oğlan ussuñ yohı mıdur
Yohsa diri yöridüğüñ çok mıdur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 31*). [eydür,]

(Mes. 5: m. 109; Mes. 5: m. 111; Mes. 5: m. 114; Mes. 5: m. 161; Mes. 5: m. 165; Mes. 5: m. 201; Mes. 5: m. 215; Mes. 5: m. 259; Mes. 5: m. 273; Mes. 5: m. 140; Mes. 9: m. 19; Mes. 9: m. 21; Mes. 9: m. 23; Mes. 10: m. 34; Mes. 10: m. 47; Mes. 10: m. 135; Mes. 11: m. 3; Mes. 11: m. 7; Mes. 11: m. 9; Mes. 11: m. 11; Mes. 11: m. 15; Mes. 11: m. 21; Mes. 11: m. 25; Mes. 11: m. 31; Mes. 11: m. 35; Mes. 11: m. 43; Mes. 11: m. 45; Mes. 11: m. 49; Mes. 11: m. 53; Mes. 11: m. 57; Mes. 11: m. 61; Mes. 11: m. 65; Mes. 12: m. 6; Mes. 12: m. 17; Mes. 12: m. 45; Mes. 12: m. 63; Mes. 12: m. 71; Mes. 12: m. 75; Mes. 12: m. 79; Mes. 12: m. 83; Mes. 12: m. 85; Mes. 12: m. 111; Mes. 12: m. 127; Mes. 12: m. 133; Mes. 12: m. 155; Mes. 12: m. 183; Mes. 12: m. 199; Mes. 12: m. 203; Mes. 13: m. 2; Mes. 13: m. 15; Mes. 13: m. 5; Mes. 14: m. 25; Mes. 14: m. 59; Mes. 14: m. 75; Mes. 15: m. 31; Mes. 16: m. 55; Mes. 16: m. 69; Mes. 16: m. 81; Mes. 18: m. 1; Mes. 18: m. 3; Mes. 19: m. 8; Mes. 19: m. 13; Mes. 21: m. 1; Mes. 22: m. 35; Mes. 22: m. 45; Mes. 22: m. 47; Mes. 22: m. 49; Mes. 22: m. 51; Mes. 22: m. 53; Mes. 22: m. 55; Mes. 22: m. 57; Mes. 22: m. 59; Mes. 22: m. 61; Mes. 22: m. 63; Mes. 22: m. 65; Mes. 22: m. 67; Mes. 22: m. 69; Mes. 22: m. 71; Mes. 22: m. 73; Mes. 22: m. 75; Mes. 22: m. 79; Mes. 22: m. 81; Mes. 22: m. 83; Mes. 22: m. 87; Mes. 22: m. 89; Mes. 22: m. 99; Mes. 22: m. 125; Mes. 22: m. 155; Mes. 24: m. 1; Mes. 25: m. 43; Mes. 25: m. 49; Mes. 27: m. 11; Mes. 27: m. 63; Mes. 27: m. 125; Mes. 28: m. 1; Mes. 30: m. 13; Mes. 30: m. 15; Mes. 30: m. 21; Mes. 30: m. 23; Mes. 30: m. 25; Mes. 30: m. 35; Mes. 30: m. 37; Mes. 30: m. 43; Mes. 30: m. 69; Mes. 30: m. 71; Mes. 30: m. 75; Mes. 30: m. 77; Mes. 30: m. 91; Mes. 30: m. 95; Mes. 30: m. 101; Mes. 30: m. 107; Mes. 30: m. 123; Mes. 30: m. 126; Mes. 30: m. 137; Mes. 30: m. 139; Mes. 30: m. 143; Mes. 30: m. 167; Mes. 30: m. 171; Mes. 30: m. 175; Mes. 30: m. 176; Mes. 30: m. 231; Mes. 31: m. 1; Mes. 31: m. 1; Mes. 32: m. 27; Mes. 32: m. 31; Mes. 32: m. 96; Mes. 32: m. 97; Mes. 32: m. 141; Mes. 32: m. 143; Mes. 32: m. 149; Mes. 32: m. 167; Mes. 32: m. 116; Mes. 34: m. 1; Mes. 36: m. 1; Mes. 37: m. 5; Mes. 39: m. 1; Mes. 40:

m. 1; Mes. 42: m. 1; Mes. 44: m. 1; Mes. 46: m. 1; Mes. 47: m. 53; Mes. 47: m. 59; Mes. 47: m. 79; Mes. 47: m. 97; Mes. 47: m. 93; Mes. 48: m. 1)

eydür: Söylemek. (Yalan bağlamında).

Ben yalan çok söylerem sözde 'azim
Her kem ü biş **eydürem** halka delim
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 12). [eydürem, -em]

eydür ki: Der ki.

Ol biri **eydür ki** düzağ yoldadır
Olmağıl düzağ gibi nefis-ile pür
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 13). [eydür ki,]

(Mes. 54: m. 1; Mes. 57: m. 20; Mes. 61: m. 1; Mes. 69: m. 149; Mes. 72: m. 519; Mes. 4: m. 21; Mes. 11: m. 1; Mes. 11: m. 5; Mes. 11: m. 9; Mes. 11: m. 23; Mes. 11: m. 33; Mes. 11: m. 37; Mes. 11: m. 47; Mes. 11: m. 55; Mes. 11: m. 63; Mes. 22: m. 86; Mes. 45: m. 1; Mes. 11: m. 59; Mes. 11: m. 29; Mes. 12: m. 175)

eydür kim: Der ki.

Hüdhüd **eydür kim** fütüvvet var-ısa
Yā tapu kılmakda şadık er-ise
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 1). [eydür kim,]

(Mes. 9: m. 27; Mes. 11: m. 17; Mes. 11: m. 39; Mes. 11: m. 51; Mes. 25: m. 98)

eydürler yalvaru: Yalvarmaya başlamak.

Şeyhe **eydürler** dükeli **yalvaru**
Kim yolumuzdan neye döndüñ girü
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 39). [eydürler yalvaru,]

eyegü: Kaburga kemiği.

Dāneyi çün dām içine ben dökem
Kuş kanadın **eyegüsinden** sökem
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 118). [eyegüsinden, -sin, -den]

evit-: Söylemek, demek.

Yemlihā eydür bilür-iseñ **eyit**
Kim nedür yağmur u yā nedür bulut
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
151). [eyit,]

(Mes. 91: m. 195; Mes. 66: m. 69;
Mes. 69: m. 51; Mes. 69: m. 145; Mes.
72: m. 249; Mes. 91: m. 281)

evle-: Öyle, o şekilde.

Kim ferişte böyle vü **eyle-y-idi**
Biri benden şormadı kim ne-y-idi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
81). [eyle-y-idi, -y, --i, -di]

evle: Eylemek, yapmak.

Bir kararı işledüğünü bir şehir
Eylemez yüz hançer ü tığ u teber
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
60). [eylemez, -mez]

evle: Öyle, o kadar.

Şeyh **eyle** vâlih ü hayrân olur
Kim yolunda zâr u sergerdân olur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
107). [eyle,]

(Mes. 12: m. 113; Mes. 15: m. 13;
Mes. 22: m. 130; Mes. 25: m. 9; Mes.
53: m. 167; Mes. 88: m. 79)

evle: Öyle.

Eyle dut kim bizüm ili yaqasın
Pâdişâhlar-ıla nite çıkasın
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
39). [eyle,]

(Mes. 5: m. 41; Mes. 5: m. 95; Mes.
5: m. 156)

evle: Etmek, eylemek, yapmak.

Her ne kim senüñ-içün işlemişem
Dükelin vaşluñ-ıçun **eylemişem**

(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
172). [eylemişem, -miş, -em]

(Mes. 14: m. 10; Mes. 16: m. 124;
Mes. 17: m. 20; Mes. 17: m. 41; Mes.
26: m. 11)

evle: Eylemek, yapmak, kılmak. Türkçe'nin ana yardımcı fiilidir. Yabancı kökenli sözcükleri Türkçe fiil hâline getirip, bu sözcüklerin çekimlenmelerini sağlar. (Burada yazmak bağlamında kullanılmıştır).

Birisi Sa' dî benem dir iy harîf
Kim Gülistân-nâme **eyledüm** laţîf
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
170). [eyledüm, -dû, -m]

(Mes. 111: m. 70)

evle: Yapmak, icra etmek.

Kendüyi eyleyene kimse söge
Vara kendü **eyledüğünü** öge
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
196). [eyledüğünü, -düg, -in, -i]

(Mes. 5: m. 195)

evle: Öyle, öyle bir.

Eyle dut gözsüz çerâğın yandura
Işığında bakuban neyi göre
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
241). [eyle,]

(Mes. 10: m. 31; Mes. 12: m. 95; Mes.
15: m. 71; Mes. 18: m. 15; Mes. 21:
m. 1; Mes. 27: m. 100; Mes. 30: m. 7;
Mes. 30: m. 40; Mes. 32: m. 183; Mes.
37: m. 9; Mes. 47: m. 45; Mes. 55: m.
14; Mes. 61: m. 19; Mes. 72: m. 19;
Mes. 72: m. 47; Mes. 72: m. 472; Mes.
72: m. 481; Mes. 78: m. 25; Mes. 78:
m. 29; Mes. 81: m. 149; Mes. 84: m.
101; Mes. 85: m. 104; Mes. 88: m. 13;
Mes. 88: m. 85; Mes. 96: m. 10; Mes.
98: m. 17; Mes. 98: m. 37; Mes. 98:
m. 40; Mes. 99: m. 10; Mes. 105: m.
55; Mes. 105: m. 116; Mes. 30: m. 39)

evle: Eylemek, yapmak || Söylemek, dile getirmek.

Degme dürr-içün güherden **eyleyem**
Mantıku't-Tayr'ı şekerden **eyleyem**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra
42). [eyleyem, -y, -em]

eyle: Öyle, o kadar çok.

Uyku **eyle** hōş gelür halka tamām
Kim cihān eydür ki en-nāsu niyām
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra
19). [eyle,]

(Mes. 69: m. 41)

eyle: Yapmak, etmek, ...haline getirmek.

Büşr eydür maşlahat kābinini
Eylesünler kim kabül itdüm seni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
446). [eylesünler, -sün, -ler]

(Mes. 81: m. 90; Mes. 81: m. 156;
Mes. 81: m. 144; Mes. 83: m. 28)

eyle: Yapmak, kurmak.

Dünyāda eksilme her bir işde art
Ben terāzū **eyledüm** gel anda dart
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra
194). [eyledüm, -dü, -m]

eyle: Etmek, eylemek, döndürmek.

Hōşlıg-ıla ağuyı kand **eyleñüz**
Size uran-ıla peyvend **eyleñüz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra
19). [eyleñüz, -ñüz]

eyle: Eylemek || Göstermek.

Sen Muḥammed yolını dutğıl kim ol
Eylemişdür Hakk'a degin toğru yol
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra
84). [eylemişdür, -miş, -dür]

eyle: Eylemek, ortaya koymak.

İşde PeygāMBER mihekler **eyledi**
Kālb-ıla şāfi şifātın söyledi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra
99). [eyledi, -di]

eyle: Meydana getirmek, ortaya koymak.

Hāk bilür cün bu güli kim **eyledük**
Nādire şīrīn ü key ter söyledük
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra
57). [eyledük, -dük]

(Mes. 111: m. 75)

eyle: Bir hāle getirmek, dönüştürmek, etmek,
eylemek (aşkın çektiirdikleri bağlamında).

Anı kim 'ışk **eyledi** ben bī-dile
Kāngı delü eylemişdür 'ākile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
163). [eyledi, -di]

eyle anl: Anlamak, bilmek.

Yirde var kişi ki gök esrārını
Eyle **añladı** ki yār ağyārını
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra
14). [añladı,]

eyle celī: Aydınlatmak, âşikâr etmek.

Halk elin öpen kişi midür velī
Bu hāfi hāli bize **eyle celī**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 67, Mısra
10). [eyle celī,]

eyle dut: Öyle farz et, bir düşün.

Eyle dut fermān dilerler kişiden
Kimdür anı okıyan ya işiden
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra
89). [eyle dut,]

eyle dut kim: Öyle farz et ki!.

Eyle dut kim bilesin aḥvālūmi
N'idisersin kim şorarsın ḥālūmi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
63). [eyle dut kim,]

(Mes. 50: m. 120; Mes. 63: m. 164;
Mes. 75: m. 89; Mes. 85: m. 29; Mes.
93: m. 1; Mes. 31: m. 32; Mes. 40: m.
23)

eyle ihtiyār: Seçmek, tercih etmek.

Yā hākīmūn kavlın öğren zīnhār
Yā kerīmūn fi 'lin **eyle ihtiyār**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra
18). [eyle ihtiyār,]

(Mes. 90: m. 46)

eyle ki: Öyle ki.

Görür-isem girü anı hem bilem
Hıdmetin **eyle ki** gerekdür kılam
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra
4). [eyle ki,]

eyle kim: Öyle ki.

Eyle kim ben yügürigirdüm yola
Hāşa kim kuş benden ilerü gele
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra
47). [eyle kim,]

(Mes. 105: m. 76; Mes. 5: m. 257;
Mes. 12: m. 86)

eyle kim: Öyle, o kadar... ki.

Eyle oldum şüretine karşı mest
Kim beni gören şanur şüret-perest
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra
42). [eyle kim,]

eyle kitāb: Kitap yazmak || Kitap haline
getirmek.

Bir Felek-nāme dahı **eyle kitāb**
Var sen ol yidinçileri bī-hicāb
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
151). [eyle kitāb,]

eyle müstağrak: ... içinde boğulmak/dalmak,
...e gark etmek (sevğilinin hayali bağlamında).

Eyle müstağrak hayāline anuñ
Kim nazar kılmaz cemāline anuñ
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
47). [eyle müstağrak,]

eyle nisār: Saçmak, dağıtmak.

Dünyada sen renci kılığıl ihtiyār
Rāhatı ayruklara **eyle nisār**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
116). [eyle nisār,]

eyle ola: Öyle, o şekilde olmak.

Şaru kızıl şüreti böyle ola
Dir-idi vü gök yeşil **eyle ola**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
28). [eyle ola, -a]

eyle revhānī-şifat: Gönül açıcı, güzel
görünüşlü olmak.

Küfr içinde **eyle revhānī-şifat**
Kim diye Rūhullah'a yüz ma'rifet
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
83). [eyle revhānī-şifat,]

eyle temiz: Temizlemek || Ayırt etmek.

Beni yire gömekoğıl iy 'aziz
Andan **eyle** cānuñı tenden **temiz**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
130). [eyle temiz,]

eyle vefā: Sevgi ve dostluk göstermek.

Ben delim itdüm saña kıldum cefā
Ol cefāya sen kerim **eyle vefā**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
62). [eyle vefā,]

eyle yār: Dost, arkadaş edinmek.

Bir vefādarı cihānda **eyle yār**
Bī-vefā-y-ıla oturma zīnhār
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 87, Mısra
15). [eyle yār,]

eyledi bevān: Beyan etmek, açıklamak,
anlatmak.

Her birinüñ hālını kıldı 'ayān
Degmesinüñ yolın **eyledi bevān**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra
44). [eyledi bevān,]

eyledi çāk: Yırtmak.

Hādisātuñ naqşını düzdi felek
Defterinden **eyledi** bir kezde **çāk**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra*
22). [*eyledi çāk,]*

eyledi hitāb: *Hitap etmek, seslenmek.*

Bir gün anda kim hitāb olur savāb
Bāyezīd'e Tañrı **eyledi hitāb**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra*
2). [*eyledi hitāb,]*

eyledi hurūc: *Ortaya çıkmak; gelmek.*

Çünkü Şa'bān ayı **eyledi hurūc**
Kamu endāmum-ıla dutdum oruç
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra*
29). [*eyledi hurūc,]*

eyledi kazā: *Kazaya bırakmak, kaza etmek.*

Hic kāfir virmeye hergiz rızā
Anı kim ol şeyhe **eyledi kazā**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra*
32). [*eyledi kazā,]*

eyledi melāmet: *Ayıplamak, kınamak.*

Şāh çün işitdi ol oğlanuñ sözün
Eyledi yavlaq **melāmet** kendüzün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
80). [*eyledi melāmet,]*

eyledi naql: *Anlatmak, hikāye etmek.*

Meclisinde hüdhdüñ ol gün ki 'aql
Eyledi her nükteyi iş böyle **naql**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra*
88). [*eyledi naql,]*

eyledi pārisiçe: *Farsça söylemek.*

Mantıku't-tayr'ı ki 'Attār **eyledi**
Pārisiçe kuş dilini söyledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra*
28). [*eyledi pārisiçe, -di]*

eyledi su'āl: *Soru sormak, sual etmek.*

Ol-durur bu dāsītānda kıl-u-kāl
Kim Muḥammed Ḥaḳ'dan **eyledi**
su'āl (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77,*
Mısra 32). [*eyledi su'āl,]*

eyledi taleb: *Talep etmek, istemek.*

Añsuzın bir derde oğradı 'aceb
Eyledi ol derde dermānın **taleb**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
14). [*eyledi taleb,]*

eyledi yavuz: *Fena yapmak.*

Ten mi **eyledi** eyü cānı **yavuz**
Yā ezelden mi yavuz cān degül uz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra*
11). [*eyledi yavuz,]*

eylediler bī-karār: *Kararsız duruma düşürmek.*

Eylediler ol kanatdan **bī-karār**
Her biri bir dürlü naqşı ihtiyār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
9). [*eylediler bī-karār,]*

eylediler kıyām: *Saygı göstermek için ayağa kalkmak.*

'İzzet-ile anlara virdüm selām
Eylediler kamusı baña **kıyām**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
28). [*eylediler kıyām,]*

eylediler reh-nümün: *Kılavuz, rehber yapmak.*

Bu eşası **eylediler reh-nümün**
Sāyiğüne'r-rāki'üne's-sācidün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
315). [*eylediler reh-nümün,]*

eyledük harif: *Arkadaş yapmak.*

Türk dilinçe daḥı Tāziden laṭif
Mantıku't-tayr'ı **eyledük** aña **harif**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra*
34). [*eyledük harif,]*

eyledüm gönümde: *Gönülde yer etmek.*

Degme rengün çok iştdüm zikrini
Eyledüm gönümde şekl ü fikrini
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 48*). [eyledüm gönümde, -dü, -m]

eyledüm hisâb: Hesap etmek, enine boyuna düşünmek.

Tahta remliyle cihânı bî-hicâb
Arpa arpa **eyledüm** yüz kez **hisâb**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 26*). [eyledüm hisâb,]

eyledüm sefer: Sefere çıkmak. Yola çıkmak.

Çok Süleymân-ıla **eyledüm sefer**
Yoğdurur ben görmedüğüm baır u
ber (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 7*). [eyledüm sefer,]

eyledüñ durak: Duracak yer edinmek, durak bilmek.

Sen kim **eyledüñ** girü mülkin **durak**
Çapusındasın velî andan irak
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 139*). [eyledüñ durak,]

eyledüñ ziyân: Zarar etmek.

Çamu aşşidan kim **eyledüñ ziyân**
Mazleme boynuñda qalmışdur hemân
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 35*). [eyledüñ ziyân,]

eyledür revân: (Hüküm) yürütmek, uygulamak.

İl içinde **eyledür** hükümüm **revân**
Kim kıla emrüm zemîni âsumân
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 11*). [eyledür revân,]

eylegil temîz: Ayırmak, ayırt etmek.

Cân ğidâsı ma'rifetdür iy 'azîz
Ma'rifetden mekri **eylegil temîz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 40*). [eylegil temîz,]

eylegil temîz: Ayırmak.

Sāye anuñ pertevîdür iy 'azîz
Sāyeden sen zātı **eylegil temîz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 36*). [eylegil temîz,]

eylegil temîz: Arındırmak, temiz hale getirmek.

Şehvetüñi 'ışk şanma iy 'azîz
Şüreti ma'niden **eylegil temîz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra 8*). [eylegil temîz,]

eylegil yâr: Arkadaş, dost yapmak.

Naçle 'aqlı **eylegil** her sözde **yâr**
Mu'tekîd bürhân-ıla ol zînhâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 43*). [eylegil yâr,]

eyleme yâr: Dost edinmek.

Ayruğı yidürmağ-ıçun zînhâr
Kendüzüñe kırdı hîç **eyleme yâr**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 59, Mısra 14*). [eyleme yâr,]

eylemegil büt: Put edinmek. || Tapmak.

Şüreti **eylemegil** ma'nîye **büt**
Gül bugün toğdı vü yarın öldi dut
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 23*). [eylemegil büt,]

eylemek: Etmek, eylemek, yapmak.

Yâ şahîh **eylemek-içün** bir teni
Öldürürsin bî-günâh bir oğlanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 83*). [eylemek-içün, --içün]

eylemeñ süst: Gevşek, zayıf, güçsüz olmak.

İ'tikâdı **eylemeñ** ol yolda **süst**
Kim kılasız nisbeti aña düst
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 37*). [eylemeñ süst,]

eylemeve âzürde: İncitmek.

Niçe kim hükümünde ola rüzigâr
Gülleri **eylemeye âzürde** hâr
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 16*). [eylemeye âzürde,]

eylemeye beyân: *Beyan eylemek, açıklamak, anlatmak.*

Eylemeye kimse bir fenden **beyân**
Kim bu Gülşen'den bulmaya 'ayân
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 77*). [eylemeye beyân,]

eylemez temîz: *Ayırt etmek, ayırmak.*

İkimüz eyle birüz kim iy 'azîz
Anı gören benden **eylemez temîz**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 80*). [eylemez temîz,]

eylemez-ise 'ayân: *Âşîkar etmek, göstermek.*

'İşkî kimse **eylemez-ise 'ayân**
Saña Gülşehrî kıla bir bir beyân
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 57*). [eylemez-ise 'ayân,]

eylemiş nişâr: *Dağıtmak, saçmak.*

Eydür iy sen baña Hızr-ı rüzigâr
Kahr içinde lufti **eylemiş nişâr**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 70*). [eylemiş nişâr,]

eylemişem gush: *Boy abdesti almak.*

Şeyh eydür yüregüm kanından uş
Eylemişem bu gece yüz **gush** hōş
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 4*). [eylemişem gush, -ı]

eylemişüz ihtiyâr: *Seçmek.*

İkimüz dañı maqâm iy nâm-dâr
Ol kapuyı **eylemişüz ihtiyâr**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 154*). [eylemişüz ihtiyâr,]

eylen: *Yapılmak, hazırlanmak.*

Mihlar **eylenmiş** demürden key ulu
Bağlamış at terküsine ol delü
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 5*). [eylenmiş, -miş]

eylensün ülü: *Pay etmek.*

Kim aruk tavşan yiyince ol ulu
Bir semiz yağluyı **eylensün ülü**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 166*). [eylensün ülü, -sün]

eyler: *Demek, buyurmak, söylemek.*

Degme bir hōş dāsītān kim **eylerüz**
Sözi Gülşehrî diliyle söylerüz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 131*). [eylerüz, -üz]

eyler ârzü: *Arzulamak, istemek.*

'Aqla uymaz kim işi ola eyü
Cism lezzetlerin **eyler ârzü**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra 12*). [eyler ârzü,]

eyler du 'ā: *Dua etmek, Allah'a yalvarmak, niyaz etmek.*

Şeyh çün **eyler du 'ā** kim kız öle
Kamu yārānlar āmīn dirler bile
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 91*). [eyler du 'ā,]

eyler hükbanlık: *Domuz çobanlığı yapmak.*

Pir-i Ka 'be Şeyh-i şadr-ı rüzigâr
Bir yıl **eyler hükbanlık** ihtiyâr
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 208*). [eyler hükbanlık,]

eyler maqâm: *Mekan yapmak, mevki tutmak.*

Tafrî 'ādildür kıılır 'adli tamām
Cenneti 'ādillere **eyler maqâm**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 4*). [eyler maqâm,]

eyler müstakim: *Dosdoğru kılmak || Sürekli vermek.*

Çün güneşden nūr alur ay iy hākīm
Güneş ayuñ nūrın **eyler müstakīm**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
254). [*eyler müstakīm,]*

eyler refik: Arkadaş, dost edinmek.

Kime hūr **eyler refik** u kim perī
Nahnu min-ḥuldin ve min nārin berī
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra*
23). [*eyler refik,]*

eyler taleb: Arzulamak, istemek.

Bunça yıl kāfir olan soñra ‘aceb
Nite **eyler dīn** ü imānı **ṭaleb**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra*
20). [*eyler ṭaleb,]*

eyler vefā: Sadakat ve sevgi göstermek; vefa
eylemek.

Enbiyānuñ yigregidür Muştafā
Ḥüccet ü bürhān buña **eyler vefā**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra*
52). [*eyler vefā,]*

eylerem edā: Yerine getirmek.

Eydür **eylerem zekātumı edā**
Şavmı daḥı dutaram iy muḳtedā
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
107). [*eylerem edā,]*

eylerem vefā: Vefa göstermek. || Sevgi ve
dostluk göstermek.

Her kime kim **eylerem** yüz biñ **vefā**
Girü aña kıduram yüz biñ **cefā**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra*
15). [*eylerem vefā,]*

eyler-iken hisāb: Hesap etmek, hesaplamak.

Arpa arpa yiri gögi bī-ḥicāb
Eyler-iken gice vü gündüz **hisāb**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
414). [*eyler-iken hisāb,]*

eyler-iken nāle vü şūr u fiğān: Feryat fiğan
etmek ve inlemek.

Zāri kıldurur-iken nāgehān
Eyler-iken nāle vü şūr u fiğān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra*
42). [*eyler-iken nāle vü şūr u fiğān,]*

eyler-ise cefā: Cefa, eziyet etmek.

Baña yār **eyler-ise** yüz kez **cefā**
Eyleyiserem aña yüz biñ **vefā**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra*
19). [*eyler-ise cefā,]*

eyler-ise ülfeti: Yakınlık, dostluk bağ kurmak.

Her ne yoldan **eyler-ise ülfeti**
Ṭāvusuñ sīmurğa yoḳdur nisbeti
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 20, Mısra*
17). [*eyler-ise ülfeti, -i]*

eylersin kısās: Bir suçluya başkasına yaptığı
kötülüğü aynı biçimde uygulamak, cana can,
dişe diş.

Hüküm çün en-nefse bi'n-nefsi ola ḥāş
Kimi öldürdüm ki **eylersin kısās**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
66). [*eylersin kısās,]*

eylersin taleb: Talep etmek, istemek.

Sen ki ‘ömrüñ yüz yıla irmez ‘aceb
Nice her gün ‘işret **eylersin taleb**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra*
58). [*eylersin taleb,]*

eylersin temiz: Ayırt etmek, seçmek.

Şayruyı çün sağdan **eylersin temiz**
Ölür-iseñ n'idisersin iy ‘aziz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra*
39). [*eylersin temiz,]*

eylersiz taleb: Talep etmek, istemek.

Eytdüm āḥir ne kişilersiz ‘aceb
İşbu mevzi ‘de ne **eylersiz taleb**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
160). [*eylersiz taleb,]*

eylese: Öyle ise.

Büşr eydür **eylese** Tañrı haķı
Kendüzüme dimeyem miskîn daķı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 109*). [*eylese,]*

(*Mes. 72: m. 301*)

eylese ihtirâm: *Saygı, hürmet göstermek.*

Er halâla **eylese** biñ **ihtirâm**
Sen yimezsın gün uzun illâ harâm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 69*). [*eylese ihtirâm,]*

eyleve berkini: *Bağlamak, sağlamlaştırmak.*

Ölmedin ura ta'alluķ terkini
Dirile **eyleve** ölmek **berkini**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 8*). [*eyleve berkini, -in, -i]*

eyleve karar: *Sabit durmak, bulunmak.*

'Ayb ola kim zâhid ü perhîzkâr
Eyleve kâfir çapusında **karâr**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 10*). [*eyleve karar,]*

eyleve melek: *Melek olmak (mertebesini yükseltme bağlamında).*

'Ākıbet devrânı seyr-ile felek
Eyleve ol âdemîyi bir **melek**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 52*). [*eyleve melek,]*

eylevem beyân: *Beyan eylemek, açıklamak, anlatmak.*

Ança luţfuñı kılam halka 'ayân
Ol kadar fażluñdan **eylevem beyân**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 34*). [*eylevem beyân,]*

(*Mes. 98: m. 40*)

eylevem niyâz: *Yalvarmak, yakarmak, dua etmek.*

Kim ola her gün benüm işüm namâz
Bî-niyâza karşı **eylevem niyâz**

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 28*). [*eylevem niyâz,]*

eylevem târ-mâr: *Darmadağın etmek, dağıtmak. || Perişan etmek.*

Eylevem bir fişķ-ıla iy nâmdâr
Elli yıllıķ zühd esâsın **târ-mâr**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 104*). [*eylevem târ-mâr,]*

eyleviserem vefâ: *Vefa, bağlılık, sadâkat göstermek.*

Baña yâr eyler-ise yüz kez cefâ
Eyleviserem aña yüz biñ **vefâ**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra 20*). [*eyleviserem vefâ,]*

eylevüp temîz: *Ayirt etmek.*

Dartar-ısam anı **eylevüp temîz**
Ağırırak ola tağdan iy 'azîz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 135*). [*eylevüp temîz,]*

eylüg: *İyilik.*

Eylük it yâra ki her yolda kişi
Eylüğinden yig bilinmeye işi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 164*). [*eylüğinden, -in, -den]*

(*Mes. 72: m. 482; Mes. 85: m. 71*)

eylük: *İyilik.*

Oğlan eydür evvel ata anadur
Kendü oğlına kim **eylük** sanadur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 50*). [*eylük,]*

(*Mes. 53: m. 114; Mes. 78: m. 33; Mes. 95: m. 17*)

eylük ide: *İyilik etmek, ihsanda bulunmak.*

Eylük ide öğüdümüz işiden
Hiç yavuzluķ bulmaya eylük iden
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 5*). [*eylük ide, -e]*

eylük iden: İyilik yapan, ihsanda bulunan (kişi).

Eylük ide öğüdümüz işiden
Hiç yavuzluk bulmaya **eylük iden**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 6). [eylük iden,

(Mes. 49: m. 37)

eylük it: İyilik etmek, menfaat gözetmeden bir yardımda bulunmak, başkası için iyi bir hareket yapmak.

Çün yoluñı bilmedüñ kim ne-y-imiş
Eylük it kim kamu yolda key-imiş
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 116). [eylük it,]

(Mes. 53: m. 163)

eylük kılasın: İyilik etmek.

Kimsenüñ hergiz selâmin almaya
Niçe kim **eylük kılasın** bilmeye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 46). [eylük kılasın, -a, -sın]

eymen: Çekinmek.

Ol kişi kim Rüstem andan **eymenür**
Rüstem'i ol dañı bir herif şanur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 53). [eymenür, -ür]

(Mes. 85: m. 166; Mes. 98: m. 43),

eymenür ola: Çekinir olmak, çekinmek.

Anı kim maşşerden **eymenür ola**
Âhîret günine inanur ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 49). [eymenür ola, -a]

eyt: Söylemek, demek.

Eytdiler oldur nite bildüñ anı
Kim şorarsın dōsta beñzer düşmeni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 143). [eytdiler, -di, -ler]

(Mes. 14: m. 8; Mes. 14: m. 43; Mes. 22: m. 41; Mes. 32: m. 73; Mes. 39: m. 49; Mes. 63: m. 139; Mes. 63: m. 197; Mes. 72: m. 377; Mes. 88: m. 11; Mes. 91: m. 179; Mes. 91: m. 57; Mes. 91: m. 271; Mes. 91: m. 177; Mes. 102: m. 33; Mes. 105: m. 35; Mes. 105: m. 61; Mes. 69: m. 37; Mes. 69: m. 129; Mes. 69: m. 141; Mes. 69: m. 147; Mes. 69: m. 159; Mes. 91: m. 193; Mes. 15: m. 89)

eyü: İyi, hoş.

'Âşık olan dünyāda bed-nām olur
Kim **eyü** ad ister-ise hām olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 34). [eyü,]

(Mes. 42: m. 8; Mes. 50: m. 42; Mes. 51: m. 19; Mes. 53: m. 8; Mes. 65: m. 65; Mes. 69: m. 145; Mes. 69: m. 197; Mes. 72: m. 404; Mes. 72: m. 483; Mes. 72: m. 179; Mes. 74: m. 19; Mes. 81: m. 127; Mes. 95: m. 3; Mes. 95: m. 11; Mes. 96: m. 69; Mes. 101: m. 7)

eyü: İyi, iyilik.

Eyü diyen kişiler öğüt vire
Eyü devletlüler öğüde gire
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 7). [eyü,]

eyü idi: İyiydi.

İlla yavlağ hulkumuz **eyü idi**
Hağ yolında kavlumuz toğru idi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 127). [eyü idi,]

eyü niyyetlüler: İyi niyetli kimseler.

Eyü niyyetlüler eylüge ire
Kim yavuz ise yavuzluklar göre
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 71). [eyü niyyetlüler,]

eyü olam: İyi olmak.

Âhîr ol mü' min yola senüñ-ile
Eyü olam diyüben gelür yola

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 70). [eyü olam, -am]

evü söz: Güzel, hoş söz(ler).

Nesne yapmaya ki girü yıkmaya
Bir gün ağzından **eyü söz** çıkmaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 44). [eyü söz,]

evülig: İyilik.

Şeyh eydür cânıñ **evüligine**
Ne gümân yâhüd ne beñzer cân tene
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 73). [evüligine, -i, -(n)e]

evülik: İyilik, güzellik.

Cehd-ile yavuzluk eylük ola mı
Yavuz er hergiz **evülik** bula mı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra 18). [evülik,]

evürek: Daha iyi.

Ben senüñ gibi haķıme irmedüm
Bir kişi senden **evürek** görmedüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 98). [evürek,]

evvân: Köşk, kemerli yüksek binâ, çardak.

Küh-ı Kâf **evvânına** çün varasın
Anda şultân kim idügin göresin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra 23). [evvânına, -ın, -a]

evvân: Saray.

Size **evvân** u bize şultân gerek
A 'mâ loķma 'ârife Loķmân gerek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra 21). [evvân,]

(Mes. 21: m. 19; Mes. 88: m. 8; Mes. 107: m. 103; Mes. 107: m. 104; Mes. 107: m. 105)

evvân: Tavan.

Senüñ ağ u kızılıñ **evvândadur**
Bilmezem kim benüm ağum
kândadur (Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 95). [evvândadur, -da, -dur]

evvân: Gök, gökyüzü.

Büşr eydür Tañrı bile kândadur
Bu kamu ilduz ki bu **evvândadur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 214). [evvândadur, -da, -dur]

evvân: Saray, köşk || Ev, konak.

Her müsâfir kim gelür **evvânuma**
Hâkim olur kamu hân-u-mânuma
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra 21). [evvânuma, -um, -a]

evvân ola: Köşk olmak.

Gör kim ol şarda ki ol **evvân ola**
Niçe senüñ gibi sergerdân ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra 13). [evvân ola,]

evvân olur: Yüce mekan olmak.

Güneşe **evvân** Esed burcı **olur**
Ay dağı Harçeng burcını alır
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 241). [evvân olur, -ur]

evvândağı: Yüce tavan.

Yazlu bu **evvândağı** anlar-durur
Ne kim işitdün-ise bunlar-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 77). [evvândağı,]

ezel: Başlangıcı olmayan geçmiş zaman, başlangıcı tasavvur edilemeyen zaman.

Ten mi eyledi eyü cânı yavuz
Yâ **ezelden** mi yavuz cân degül uz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra 12). [ezelden, -den]

(Mes. 96: m. 19; Mes. 96: m. 20)

ezel: Başlangıcı olmayan geçmiş zaman;
ruhlar âleminin başlangıcı.

Cân **ezelde** var mıdı yâ yok mıdı
Kamu cânlar bir midî yâ çok mıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra*
5). [ezelde, -de]

ez-kader: Kaderden dolayı.

Ez-kader vardur tenünde hûd temiz
İlla hırsuñ bî-nihâyet iy 'azîz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra*
19). [ez-kader,]

(*Mes. 57: m. 23; Mes. 66: m. 93; Mes.*
72: m. 387; Mes. 85: m. 108; Mes.
108: m. 28)

ezrak: Mavi renk.

Ezrakı ayruksırak şanur-ıdum
'Üdiya ayruksı inanur-ıdum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
87). [ezrakı, -ı]

-F-

fağfür: Eskiden Çin imparatorlarına verilen
unvan.

Kayser ü **Fağfür** u Keykāvüs ü Cem
Urmadılar dünyâda bensüz kadem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra*
11). [fağfür,]

(*Mes. 30: m. 211)*

fahr: Övünç, iftihar.

Ol cihānuñ **fahrı** vü halkuñ yigi
Âhîret şultānı vü dünyā begi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
3). [fahri, -ı]

fahr: Övünme, büyükleme.

Şeyh eydür bunda nām u neng yok
İy 'azîz ü **fahr** u āz u 'ār çok
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
54). [fahri,]

(*Mes. 69: m. 239)*

fahrı-y-ıçun: Övünmek için.

Ad cihān **fahrı-y-ıçun** işe gelür
Kim cihānda ad-ıla 'izzet bulur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
237). [fahri-y-ıçun,]

fā'il: Fā'il vezni.

'İlletüñ añladuram ma'lūlını
Fā'ilüñ gösterürem mef'ūlını
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
20). [fā'ilüñ, -üñ]

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāt: Fā'ilātün
Fā'ilātün Fā'ilün || *Mesnevinin vezni.*

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāt
Cehl zulmetdür 'ilim āb-ı hayāt
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
155). [fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāt,]

(*Mes. 5: m. 327; Mes. 32: m. 193)*

fakir: Yoksul, muhtaç.

Ol nigār eydür ki iy pîr-i hākîr
Baña çok kalın gerekdür sen **fakîr**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
176). [fakîr,]

(*Mes. 35: m. 22; Mes. 72: m. 294)*

fakr: Fakirlik, yoksulluk.

Yoğsul-ısañ altun aqçan yoğ-ısa
Māl u mülküñ az u **fakruñ** çoğ-ısa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
180). [fakruñ, -uñ]

fakr u fenā yazısına: Fakirlik ve yokluk vadisi.
(Sözü edilen yedi vadiden sonuncusu).

Çün irer bî-hödlüğüñ vâdisine
İrişür **faqr u fenâ yazısına**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra*
14). [*faqr u fenâ yazısına,]*

falân: *Falan, filan.*

Şeyh **falân** dirler-idi baña dağı
Nitekim şeyh dirler uş saña dağı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
7). [*falân,]*

fānī: *Gelip geçici, ölümlü.*

Ḳamular **fānī** vü oldılar ‘adem
Ol **Senāī** bākī vü ‘Attār hem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra*
39). [*fānī,]*

fānī ‘ālemden: *Ölümlü dünya.*

Bî-vefā erden vefā istemegil
Fānī ‘ālemden bekā istemegil
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra*
20). [*fānī ‘ālemden, -den]*

fānī ol-: *Yok olmak.*

Cānuñi besle ki bākī ḳalışar
Ḳālība tapma ki **fānī olısar**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
184). [*fānī olısar, -ısar]*

(*Mes. 96: m. 32; Mes. 96: m. 42;*
Mes. 56: m. 18)

fānī olısar: *Yok olmak; geçici olmak.*

Terk it ol mālī ki **fānī olısar**
Bağla ol ḫāle ki bākī ḳalışar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra*
7). [*fānī olısar,]*

fāriğ: *Gāile ve gürültüden uzak, rahat, āsüde.*

Ben varup ḫod **fāriğ** otura-y-ıdum
Dünyadan göñlümi götüre-y-ıdüm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
111). [*fāriğ,]*

fāriğ ol: *Vazgeçmek, el çekmek.*

Ne azaçuk nesne var bunda ne bol
Varı dağı oldurursın **fāriğ ol**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
144). [*fāriğ ol,]*

fāriğ oldı: *Bitirmek, tamamlamak.*

Kendüzini besleyeni ḫōş yidi
Fāriğ oldı vü zihī toydum didi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 59, Mısra*
10). [*fāriğ oldı, -dı]*

fāris: *Atlı, süvari, iyi ata binen. || Sevgili.*

‘İşka bir **fāris** gerek aslan gibi
Kim ire cānāna yüz biñ cān gibi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
61). [*fāris,]*

farḳ: *Fark, ayırım, başkalık.*

‘Avrat olsa yigdür er bir **farḳ-ıla**
Yoldan iltinçe bir eri zerḳ-ıla
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
81). [*farḳ-ıla, --ıla]*

farḳ eylemez: *Ayirt etmek, fark etmek.*

Degme deñiz ‘āşığı ḡarḳ eylemez
Anı benden kimsene **farḳ eylemez**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra*
92). [*farḳ eylemez, -mez]*

farḳ eyleve: *Fark etmek.*

Kendüzin andan kaçan **farḳ eyleve**
Yapışup anı dağı ḡarḳ eyleve
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra*
53). [*farḳ eyleve, -ye]*

farḳ ide: *Ayirt etmek, seçmek.*

Her kim açar-ısa göñli gözini
Farḳ ide ol bürḳa ‘ından yüzini
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra*
30). [*farḳ ide, -e]*

farḳ ola: *Seçilip ayirt edilmek.*

Eyü yavuzdan katında **farğ ola**
İlla gemiden çıkıçak ğarğ ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra
7). [farğ ola, -a]

farğ olur: Fark edilmek/ayrılmak, seçilmek.

Niçeme kim küfri dinden **farğ olur**
İlla hacletden 'arağdan ğarğ olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra
79). [farğ olur, -ur]

farğumuz kılımaya: Fark etmek, ayırt etmek.

Ol kişi kim **farğumuz kılımaya**
Beni andan bağıban bilimeye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra
75). [farğumuz kılımaya, -ıma, -ya]

farğ: Allah'ın, insanların yapmaları için şart
koştuğı dinî emir, şart ve gerekli olan şey.

Vâcib ü **farğ** u mubâh ü müstehab
Her biri benden kılar hükmin taleb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
61). [farğ,]

(Mes. 63: m. 21; Mes. 71: m. 28)

farğın getürdüm yirine: Farzı ifa etmek.
Allah'ın emirlerini yerine getirmek.

Tañrı'nuñ **farğın getürdüm yirine**
Sünnetin Payğamberüñ kıldum yine
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra
23). [farğın getürdüm yirine,]

fâsid: Bozuk, fena, fesat.

Mekke kavmindan sorar kim ol kişi
Kim siz eydürsiz ki **fâsiddür** işi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
140). [fâsiddür, -dür]

fâsidât: Bozgunculuk yapanlar, fesat
çıkarımlar.

Gönlün içinde ko gitsün **fâsidât**
Kim kıla el-bâkıyâtı's-sâlihât
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
145). [fâsidât,]

fâsık: Günahkar.

Fâsıķı cün bezli ilte cennete
Buğl-ıla zâhid cehennemde yite
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra
23). [fâsıķı, -ı]

(Mes. 78: m. 85; Mes. 78: m. 90; Mes.
95: m. 21)

fâsık kılam: Günahkâr eylemek.

Diler-isem zâhidi **fâsık kılam**
Diler-isem fâsıķı zâhid bilem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
89). [fâsıķ kılam, -am]

fâsık ol-: Allah'ın emirlerini tanımamak,
sapkın olmak, günah işlemek.

Hırķa kıomaz seni **fâsık olmağa**
Yoğsa gönlün fıskı ister kılamağa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
121). [fâsık olmağa, -ma, -ğa]

(Mes. 49: m. 11; Mes. 95: m. 22;
Mes. 48: m. 30)

faşl: Mevsim.

Kim meger nevrüz **faşlında** ki bağ
Her yaña yandurur-ıdı yüz çerâğ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
5). [faşlında, -ın, -da]

fâş ola: Meydana çıkmak, açığa vurmak.

Güneşün yüzi cihânda **fâş ola**
Anı görmeyen meger huffâş ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra
37). [fâş ola, -a]

fâş olan: Ortaya çıkan (kişi).

Büşre eydür iy baña yoldaş olan
Cehli yoldaşı katında **fâş olan**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
210). [fâş olan,]

fâş olmaya: Herkesçe bilinir olmak, âşikâr
olmak.

Halk içinde ol becid **fāş olmaya**
Olur-ısa daħı evbāş olmaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
15). [*fāş olmaya, -ma, -ya*]

fāş u nihān: Açık ve gizli (ipucu bağlamında).

Niçe kim çok istedi **fāş u nihān**
Sevdüğinden bulmadı hergiz nişān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
503). [*fāş u nihān,]*

fātiḥā: Fatiha suresi.

Ref ü naşb u cer nedür bilür misin
Fātiḥā i 'rābımı kıılır mısın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra*
14). [*fātiḥā,]*

(*Mes. 111: m. 90*)

fāyide degmeve: Fayda etmek, kazanç sağlamak.

Ol deñizde ğarḳ olanda **fāyide**
Degmeye kimseye dine māyide
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra*
80). [*fāyide degmeye, -me, -ye*]

fāzıl: Faziletli, fazilet sahibi, erdemli.

Bunça yıldan soñra bir **fāzıl** imām
Büt-perest oldı zihî bīġāne dām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
153). [*fāzıl,]*

(*Mes. 27: m. 110*)

fażl: İyilik, erdem, lütuf.

Ol bize yavlaḳ yaḳın u **fażl** bol
Biz ıraġ andan hezārān sāle yol
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra*
31). [*fażl, -ı*]

(*Mes. 97: m. 40; Mes. 97: m. 44;*
Mes. 98: m. 34; Mes. 96: m. 17)

fażl: Ālicenaplık ve cömertlik, iyilik, lütuf, kerem.

Bundaġı redd ü kabūlı n'idelüm
Fażluñı isteyü anda gidelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra*
70). [*fażluñı, -uñ, -ı*]

fażl oldı: Faziletli olmak.

Hāḳ ta 'ālā tevbesin kııldı kabūl
Fażl oldı vü fenā oldı fużül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra*
12). [*fażl oldı, -dı*]

fażl u bezlüm: Lütuf ve cömertlik.

Fażl u bezlüm çok-durur u ben
kerīm
Bahşişüm cāvīd ü ihsānum ḳadīm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra*
81). [*fażl u bezlüm, -üm*]

fażl: Fazilet, erdem.

Biri eydür nev 'i cins ü faşl uş
Biri eydür māl u 'ilm ü **fażl** uş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
24). [*fażl,]*

(*Mes. 65: m. 74*)

fedā cānum: Uğruna canını vermek.

Ben seni düşmān şanur-ıdum baña
Dōst-ı mışsın kim **fedā cānum** saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
96). [*fedā cānum,]*

fedā olsun: Değerli bir şeyden, bir varlıktan vazgeçmek.

Şeyḫ eydür 'ākıbet yārānlara
Kim **fedā olsun** tenüm siz cānlara
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
48). [*fedā olsun, -sun*]

fedā olsuñ canum: Uğruna canını vermek.

Dōstı eydür şimdı yārumsın benüm
Küfre çün girdüñ **fedā olsuñ canum**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
134). [*fedā olsuñ canum, -suñ*]

(Mes. 27: m. 12)

fehm olmaz-ıdı: Anlamak.

HİÇ rengüñ şeklini bilmez-ıdı
Dise daħı aña **fehm olmaz-ıdı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 24*). [fehm olmaz-ıdı, -maz, --ı, -dı]

felek: Gökyüzü, talih.

Ol zamān kim ol **felek** gerdān-ıdı
'Adl-ıla āfāk ābādān-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 5*). [felek,]

felek: Devamlı şikayet edilen kader, baht, talih
|| Dünya.

Eyle zārılığ-ıla zār ağladı
Kim **felekler** hātırını tağladı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 72*). [felekler, -ler]

felek: Dünya, gökyüzü; baht, talih.

Çün **felek** nāsa çala nāy-ı nefir
Ebşirü yā kavm kad cā'el-beşir
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 167*). [felek,]

felek: Felek, gökyüzü.

Aslan avı dilküler işi degül
Her **felek** burcuñ yüzi taşı degül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 128*). [felek,]

(Mes. 30: m. 8; Mes. 63: m. 140; Mes. 72: m. 23)

felek: Devamlı şikayet edilen kader || Dünya.

Hādisātuñ nağşını düzdi **felek**
Defterinden eyledi bir kezde çäk
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 21*). [felek,]

felek: Dünya, âlem, devran.

'Ākıbet devrānı seyr-ile **felek**
Eyleye ol ādemīyi bir melek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 51*). [felek,]

feleknāme: Gülşehrî'nin tasavvufî didaktik Farsça mesnevisi.

Sen bu işden tevbe kaçan kılasın
Var **Feleknāme** okı kim bileşin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 42*). [feleknāme,]

(Mes. 69: m. 151; Mes. 69: m. 155;
Mes. 69: m. 179; Mes. 69: m. 196;
Mes. 69: m. 201; Mes. 69: m. 216;
Mes. 111: m. 31)

fen: Hüner, mârifet, sanat.

Çamu dürlü 'ilm ü hikmet bende var
İlla bir yüzmek kim ol **fen** sende var
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 30*). [fen,]

(Mes. 89: m. 5)

fen: İlim; hüner.

Anda kim bu 'ilm-ile bu **fen-durur**
Ādem ü iblīs cān u ten-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 127*). [fen-durur, --dur, -ur]

(Mes. 101: m. 68)

fen: Fen, ilim.

Her **fenüñ** okı benüm kışüm-durur
Sıhr ü nārencāt hōd işüm-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 169*). [fenüñ, -üñ]

(Mes. 54: m. 2; Mes. 54: m. 54; Mes. 72: m. 355; Mes. 80: m. 31; Mes. 111: m. 40; Mes. 111: m. 77)

fenā: Yok olma, zeval bulma.

Cevhere hergiz **fenā** cāyız degül
Kim beķā bulmağdan ol 'āciz degül

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 37). [fenā,]

fenā bula: Ölüp gitmek, yok olmak.

Çün beķāsı kendüzi-y-ile ola
Cevherüñ hergiz **fenā** kanda **bula**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 40). [fenā bula, -a]

fenā oldı: Yok olmak.

Haķ ta 'ālā tevbesin kıldı kabül
Fażl oldı vü **fenā oldı** fużül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 12). [fenā oldı, -dı]

fenā vādīsine: Yokluk vadisi (Sözü edilen yedi vadiden sonuncusu).

Çün **fenā vādīsine** irişür er
Dahı ne ĥayr añlanur aña ne şer
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 15). [fenā vādīsine,]

fenā yolu-y-ıla: Fânî, geçici, sonu olan yol.

Çün **fenā yolu-y-ıla** barışduñuz
Girü kendüzüñüze irişdüñüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 127). [fenā yolu-y-ıla, --y, --ıla]

fenāya varısar: Yok olmak.

Yüziçi şuda el ayak urısar
Yüzmeyen 'ömri **fenāya varısar**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 34). [fenāya varısar, -ısar-ya]

fenn: Hüner, mârifet, sanat.

Çün benem Leylî vü beni bilmedüñ
Sen bu **fenni** hîç ĥāşıl kılmaduñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 90). [fenni, -i]

fer': Güç, kuvvet, nüfuz.

Birisi gemidedür kim şer' -ile
Aşla ire 'ākıbet ol **fer'** ile

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 6). [fer',]

fer': Parça.

Kiçi yol ulu yoluñ **fer' i-durur**
Ulu yol peygamberüñ şer' i-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 67). [fer' i-durur, -i, --dur, -ur]

ferāğāt bulayım: Hakkından vazgeçmek, el çekmek.

Ben girü bir bāziyâne kılayım
Ol taķāzādan **ferāğāt bulayım**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 170). [ferāğāt bulayım, -ayım]

ferāmihr: Feramez. (Eski İnan Dillerindeki "Feramur"un Değişikliğe Uğramış Şeklidir).

Çün **Ferāmihr-ile** Ferhād irişe
Rüstem anlaruñ-ıla ĥoş barışa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 207). [ferāmihr-ile, --ile]

ferāyız 'ilmini: Mirasçılardan her birine şer'an düşen hisselerle ilgili hüküm bilgisi.

Çün **ferāyız 'ilmini** kıldum ĥisāb
Bildüm uĥt u ibn sehmin bî-ĥicāb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 71). [ferāyız 'ilmini, -ni]

ferd: Tek, yalnız ve eşsiz olan Allah.

Ol Kerim ü **Ferd** ü Quddüs ü Qadım
Ol Hakım ü Hayy u Kayyüm u 'Alım
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra 4). [ferd,]

ferhād: Fars ve Osmanlı edebiyatlarının en ünlü aşk kahramanı, Hüsrev ile Şîrîn hikâyesinin baş kahramanlarından birisi.

Çün Ferāmihr-ile **Ferhād** irişe
Rüstem anlaruñ-ıla ĥoş barışa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 207). [ferhād,]

ferhād olur: Ferhat olmak. (meşhur mesnevi kahramanı).

Biri şākird ü biri üstād olur
Biri Şīrīn ü biri **Ferhād olur**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 78*). [ferhād olur, -ur]

ferīdūn: *Şehname'de yeryüzü padişahı olması, adaleti, doğruluğu, iyilikseverliği ile anılan Pers kralı.*

Çün **Ferīdūn** mülkin almağa kıyam
Gürz-ile Güstāşb kalkanın şıyam
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 201*). [ferīdūn,]

(*Mes. 58: m. 9*)

ferīdūn gibi: *Feridun gibi. Feridun: Şehname'de yeryüzü padişahı olması, adaleti, doğruluğu, iyilikseverliği ile anılan Pers kralı.*

Çün **Ferīdūn gibi** 'adl ü dād idem
Hātīm ü Kisrī revānın şād idem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 31*). [ferīdūn gibi,]

ferište: *Melek.*

Tācı kōdı vü çağırdı kim duruñ
Bir **ferište** kōdı tācı gōtürüñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 62*). [ferište,]

(*Mes. 63: m. 66; Mes. 63: m. 81; Mes. 63: m. 84; Mes. 63: m. 87; Mes. 63: m. 121; Mes. 63: m. 128; Mes. 63: m. 176; Mes. 63: m. 192; Mes. 63: m. 199; Mes. 63: m. 150; Mes. 63: m. 192; Mes. 63: m. 199; Mes. 63: m. 150; Mes. 63: m. 94; Mes. 63: m. 124; Mes. 84: m. 50*)

ferišteh: *Melek.*

Halkuñ arasında bırağdum anı
Kim **ferišteh** geldi vü kōdı bunı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 78*). [ferišteh,]

(*Mes. 84: m. 70*)

fermān: *Emir, buyruk, hakimiyet.*

Rahmeti bī-hadd u ihsānı delīm
Mülketi cāvid ü **fermānı** kādīm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 248*). [fermānı, -ı]

fermān: *Emir, buyruk.*

Giderüz biz Ka'beye **fermān** nedür
Bilmedük kim derdüñe dermān nedür
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 3*). [fermān,]

(*Mes. 60: m. 64; Mes. 60: m. 73; Mes. 60: m. 89; Mes. 60: m. 93; Mes. 60: m. 108; Mes. 60: m. 56; Mes. 60: m. 98; Mes. 60: m. 66; Mes. 60: m. 78; Mes. 60: m. 86; Mes. 60: m. 88; Mes. 60: m. 61; Mes. 60: m. 97; Mes. 60: m. 52; Mes. 60: m. 23; Mes. 60: m. 84; Mes. 60: m. 92; Mes. 60: m. 75; Mes. 60: m. 96*)

fermān kılam: *Emretmek.*

Şeyh eydür emrüne **fermān kılam**
Cānumı dağı saña kurbān kılam
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 83*). [fermān kılam, -am]

fermān kıl-: *Emretmek, buyurmak.*

Anda kim her derde dermān ben
kılam
Kāmu şultānlara **fermān** ben **kılam**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra 6*). [fermān kılam, -am]

(*Mes. 12: m. 205*)

fermān olmadı: *Uymak, tabi olmak.*

Nefs bir dem baña **fermān olmadı**
Kāfir oldı vü Müsülmān olmadı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra 3*). [fermān olmadı, -ma, -dı]

fermān viricegin: *Emir vermek.*

Pādişāh **fermān viricegin** bize
Dutmasun diyü dağı itler size
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 21*). [fermān viricegin, -iceg, -in]

fermān virürse: *Emretmek || İzin vermek.*

Kim Çalap **fermān virürse** tapuya
Günde bir av getürevüz kapuya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 119*). [*fermān virürse, -ür, -se*]

ferseng: *Fersah, yaklaşık 3 mil yani 5 kilometrelik uzaklık ölçüsü.*

Var-ıdı şardan buçuğ **ferseng** yol
Bir köy ü bir şeyh anda 'ilmi bol
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 13*). [*ferseng,*]

(*Mes. 102: m. 29*)

fersüde ola: *Kirlenmek, yıpranmak.*

Ne arıdan göñli **fersüde ola**
Ne aruuzlıkdan ālüde ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 103*). [*fersüde ola,*]

fertüt: *Kocamış, karımış, bunak, ihtiyar.*

La'l gülnār oldı vü yākūt gül
Tāze yavlağ bülbül ü **fertüt** gül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 38*). [*fertüt,*]

feryād: *Feryat, inilti, çığlık.*

Çok tazarru' kıldılar **feryād-ıla**
Kim kaçan rahmet iriše dād-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 9*). [*feryād-ıla, --ıla*]

(*Mes. 16: m. 52*)

feryād: *Feryat, figan.*

Girü geldi kamu şeyhüñ yādına
İrdi Deyyān dīninüñ **feryādına**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 76*). [*feryādına, -in, -a*]

feryād ireyim: *Feryat, figan etmek.*

Kendü bütlerüme **feryād ireyim**
Aña uyanları kamu kırayım
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 129*). [*feryād ireyim, -e, -yim*]

feryād u zārīye düşer: *Feryat ve figan içinde olmak.*

Ol kadar **feryād u zārīye düşer**
Kim dükeli kuşlar üstüne üşer
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 33*). [*feryād u zārīye düşer, -er*]

feth: *Fetih.*

Çün durasın Muştafā-y-ıla bile
Fethe varur-ısa varasın bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 308*). [*feth, -e*]

fetvī virdi: *Fetva vermek; bir şeyin yapılıp yapılmamasıyla ilgili dini hüküm vermek.*

Kādı dağı **fetvī virdi** kim duruñ
Oğlanı pādīşah-ıçun öldürüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 33*). [*fetvī virdi, -di*]

fevka külli zī-ilmīn 'alīm: *Bütün ilim sahiplerinin üstünde daha iyi bilen vardır. (Yusufl/76).*

Añlamaya hikmetin degme hakīm
Zira **fevka külli zī-ilmīn 'alīm**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 64*). [*fevka külli zī-ilmīn 'alīm,*]

feylesōf yemlihā: *Filozof Yemliha.*

Kırğıl eydür ne diyem adum saña
Feylesōf Yemlihā dirler baña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 118*). [*feylesōf yemlihā,*]

fevz olur: *Feyiz, bereket olmak.*

'Avrata hāmüşlığı bir **fevz olur**
Er kişi gaybet diyicek hayz olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra 5*). [*fevz olur, -ur*]

fikh: *Fıkıh ilmi (bkz. fıkıh ilmi).*

Ḳamu ‘ilm içinde fikret kılruram
Fıkh-ıla tefsîri yavlaḳ bilürem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 120*). [*fıkh-ıla, --ıla*]

(*Mes. 56: m. 61*)

fıkh ilmin: *Fıkıh ilmi: İslâmiyet'in içtimâî, medenî, hukûkî, siyâsî bütûn amelî hükümlerini şer'î delilleriyle birlikte açıklayan ilim.*

Çünkü âyetden hadîs ihrâc idem
Fıkh ilmin anda istihrâc idem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 60*). [*fıkh ilmin, -n*]

fısk: *Ar. Hak Teâlânın emrinden çıkmak, doğru yoldan sapmak.*

Hırḳa ḳomaz seni fâsık olmaḡa
Yoḫsa gönlüñ **fıskı** ister kıılmaḡa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 122*). [*fıskı, -ı*]

fısk: *Hak yoldan çıkıp her türlü günâhı işlemeyi huy hâline getirme, sefâhata dalma, fenâlık, ahlâksızlık.*

Eyleyem bir **fısk-ıla** iy nâmdâr
Elli yıllık zühd esâsın târ-mâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 103*). [*fısk-ıla, --ıla*]

(*Mes. 107: m. 84*)

fısk u fücür-ıla: *Allah'a isyan içinde olmak, günah işlemek.*

Ne ilikdürdüm-ise saña didüm
Ḳamusın **fısk u fücür-ıla** yidüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 40*). [*fısk u fücür-ıla, --ıla*]

fidâ olsun: *Feda olmak, uğruna canını vermek.*

Çün selâm virdüm ben ol erenlere
Kim **fidâ olsun** tenüm siz cânlara
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 32*). [*fidâ olsun, -sun*]

fidî cân kıldılar: *Canını feda etmek. || Ölmek.*

Çün selâmuña **fidî cân kıldılar**
Beni ol sözden peşimân kıldılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 103*). [*fidî cân kıldılar, -dı, -lar*]

fiğân: *Feryat, fiğan.*

Eyle zârî kıldılar kim yir ü göğ
Ol **fiğândan** ağladı vü ḳodı öğ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 14*). [*fiğândan, -dan*]

(*Mes. 15: m. 19; Mes. 39: m. 66; Mes. 107: m. 28*)

fiğân id-: *Feryat etmek, inlemek.*

Ol ḳadar gavḡâ **fiğân ider-idi**
Çaḡıruban herzeler söyler-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 21*). [*fiğân ider-idi, -er, --i, -di*]

(*Mes. 102: m. 79*)

fıkr: *Düşünce, fikir.*

Lâ-mekânda **fıkr-ile** cevlan kılrur
Dükeli düşvârımı âsân kılrur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 5*). [*fıkr-ile, --ile*]

(*Mes. 65: m. 12; Mes. 65: m. 14; Mes. 110: m. 3; Mes. 110: m. 15*)

fıkr itdiler: *Düşünmek.*

Çünkü Gülşehrî adın işitdiler
Hem Felek-nâme adın **fıkr itdiler**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 196*). [*fıkr itdiler, -dı, -ler*]

fikret: *Düşünce.*

Fikreti ‘ulvî yolında yöriye
Dünyada ol bu iş için dörüye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 29*). [*fikreti, -i*]

(*Mes. 79: m. 9; Mes. 85: m. 59; Mes. 110: m. 4*)

fikret kıl-: Fikir etmek, düşünmek.

Da'vi anuñdur kim anı bileler
Sözleri içinde **fikret kılalar**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra
24). [fikret kılalar, -alar]

(Mes. 72: m. 231; Mes. 72: m. 175;
Mes. 72: m. 355; Mes. 23: m. 29; Mes.
72: m. 119; Mes. 0: m. 131)

fikrin kılmasun: Fikrini beyan etmek.

Dek duralum kimse **fikrin kılmasun**
Dınmayalum halk bu sırrı bilmesün
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
161). [fikrin kılmasun, -ma, -sun]

fikrini kılur-ısañ: Düşünmek, fikir edinmek.

Sen bularuñ yazuğın bilür-iseñ
Şuçlarınuñ **fikrini kılur-ısañ**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
24). [fikrini kılur-ısañ, -ur, --ısañ]

fi'l: Fiil, eylem.

Çün edebde hutbeler imlâ kılam
İsm ü **fi'l** ü harf-ile inşâ kılam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
50). [fi'l,]

(Mes. 63: m. 31; Mes. 1: m. 10)

fi'l: İş, eylem, davranış.

Bu meger âhîr zamân **fi'li** ola
Kim ana bilmedügin yavrı bile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra
55). [fi'li, -i]

(Mes. 50: m. 31; Mes. 74: m. 18)

fi'l-hâl: Hemen, derhal.

Seni **fi'l-hâl** odda köyündüreler
Tâ'atuñ şem'ini söyündüreler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra
5). [fi'l-hâl,]

firāk: Ayrılık, hicran.

Yâ zamân-ıla visâlüñi bulam
Yâ **firākuñdan** bu kapuda ölem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
68). [firākuñdan, -uñ, -dan]

(Mes. 39: m. 104)

firdevs uçmağın: Firdevs cenneti. (Cennetin
sekiz kapısından biri.).

Kim dilümi 'özü-ile gönlüm biler
Tañrı'dan **firdevs uçmağın** diler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 20, Mısra
4). [firdevs uçmağın,]

fi-şalâtin dâyimün: Namazda devamlı
olanlar.

Ola Gülşehrî vü her ehl-i derün
Hazretüñde **fi-şalâtin dâyimün**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra
74). [fi-şalâtin dâyimün,]

fitne: Fitne fesat, bela.

Sen anuñ yüzinde gördüñ-ise nür
Fitnesini sanduñ-ısa bî-fütür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
210). [fitnesini, -sin, -i]

fitne: Fesat, karışıklık || Belâ, mihnet.

Fitne yüzini yire basmak gerek
'Ağba düşdü yoluma kesmek gerek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
39). [fitne,]

(Mes. 10: m. 35)

fitne: Karışıklık, fesat, kargaşalık.

Biri şorar kim bu 'ârif kim-durur
Kim dükeli **fitnedden** sâlim-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 64, Mısra
2). [fitnedden, -den]

(Mes. 85: m. 52)

fitne: Ara bozucu, kaşırtıcı, fitneci.

Bir gün ol **fitne** birağan 'āleme
Şataşur bir yolda nāgeh Ādem'e
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
15). [fitne,]

fitvi virdi: Fetva vermek; bir şeyin yapıp
yapılmamasıyla ilgili dini hüküm vermek.

Da' viyi kādī keser kādī dağı
Fitvi virdi kanuma rāzı dağı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
54). [fitvi virdi, -di]

fodül: Öyle olmadığı halde üstün biriymiş gibi
davranan, kibirli (kimse).

Çün ne darb anda görürem ne uşul
Bu'l-fezāyil mi ola ol bir **fodül**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra
66). [fodül,]

(Mes. 65: m. 74; Mes. 72: m. 437)

fulān: Falan kişi, kimse.

Naḥvı okımaduñ-ısa bī-gümān
Yarı 'ömrüñ fāni olmuş iy **fulān**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra
18). [fulān,]

(Mes. 56: m. 24)

fużül: Haddini bilmez, gereksiz, boş (Şeytan
için).

Ḥaḳ ta'ālā dımedi dıve **fużül**
Ādemıye dir zulümüyle cühül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra
47). [fużül,]

fużül: Fazlalıklar, lüzumsuz şeyler.

Ḥaḳ ta'ālā tevbesin kıldı kabül
Fażl oldı vü fenā oldı **fużül**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
12). [fużül,]

füsün: Büyü, sihir, tılsım.

Geldi baykuş dağı bir virāneden
Kim **füsün** aıldadıḳ efsāneden
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra
2). [füsün, -ı]

fütüvvet: Dinî ve mesleki birlik, esnaf teşkilatı,
ahilik; cömertlik.

Biri şorar kim **fütüvvet** ne-durur
Bu ahilerüñ işi nite-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 70, Mısra
1). [fütüvvet,]

(Mes. 71: m. 1)

fütüvvet yolını: Ahilik teşkilatı.

Çün artımaduñ mürüvvet gölini
Sen ne bilesin **fütüvvet yolını**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
546). [fütüvvet yolını, -nı]

(Mes. 72: m. 487)

fütüvvet-dār ola: İnsan-ı kâmil olma yolunda
ilerlemek, ahlaken olgunluğa ulaşmış kimseler
olmak.

Ne kıla kim er **fütüvvet-dār ola**
N'eyleye ol yolda berḥürdār ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 70, Mısra
3). [fütüvvet-dār ola, -a]

fütüvvet-nâme: Fütüvvet-nâme: Fütüvvet
inancı, kuram ve örgütleri üzerine yazılmış
kitap.

Sen **Fütüvvet-nâme**'yi bilür-iseñ
Oқыuban şerhini kılr-ısañ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
559). [fütüvvet-nâme'yi, -yi]

-G-

(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 42). [ğāfil olmuş, -mış]

ğabn: Karşılıklı alışverişlerde kandırma, aldatma, haksız kâr etme; ödenen bedelin malın değerinden çok fazla olması. II Aldatma, kandırma.

Bî-dil âh itdi vü geçdi ağlayu
Göñlini ol **ğabn** odından tağlayu
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 30). [ğabn,]

ğaddâr: Merhametsiz, zalim, cefakâr.

Bî-muḥābā dehr-i mekkār âdemî
Bî-vefâ dünyâ vü **ğaddâr** âdemî
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 106). [ğaddâr,]

ğaddâr olmaya: Zalim, acımasız olmak.

Bî-vefâ vü merdüm-âzâr olmaya
Ḥādî' u nemmâm u **ğaddâr olmaya**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 92). [ğaddâr olmaya, -ma, -ya]

ğāfil degül: Habersiz, gafil değil.

Düşmeninden şakınan **ğāfil degül**
Seyle karşı yöriyen 'ākil degül
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 105). [ğāfil degül,]

ğāfil ol-: Gaflet içinde olmak, habersiz bulunmak, boş bulunmak.

Tañrı hükminden meger **ğāfil olam**
Kim hevâ vü hırş u hıkd-ıla dolam
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 371). [ğāfil olam, -am]

(Mes. 39: m. 1; Mes. 63: m. 2; Mes. 72: m. 133)

ğāfil ol-: Gafil avlanmak; gaflette olmak, boş bulunmak, hakikati görememek.

Leyli nakşın göñline yazmış tamâm
Şüretinden **ğāfil olmuş** ve's-selâm

ğāfil ü nādān ola: Bilgisiz ve cahil olmak.

Yohsa yoḡaru oturmaḡ ne kıla
Şaḡşa çün bir **ğāfil ü nādān ola**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 22). [ğāfil ü nādān ola, -a]

ğaflet: Farkında olmama hali, bilinçsizlik.

Ol ilan nefsün uyur **ğafletde** sen
Ol süvārī Muştafâ-yı mü'temen
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 113). [ğafletde, -de]

(Mes. 94: m. 63)

ğafūr: “Çok mağfiret eden, çok şefkat gösteren, bağışlayan, yarlıgayan” anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah'ın en güzel isimlerinden)dir.

Biz perestâruz Ğanî perverdigâr
Biz günehkâruz **Ğafūr** âmürz-gâr
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 246). [ğafūr,]

ğāh: Bazen, kimi zaman.

Ğāh bir 'āmī oluram cām-ıla
Ğāh bir 'arīf oluram nām-ıla
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 31). [ğāh,]

(Mes. 48: m. 32; Mes. 50: m. 17)

ğāh ğāh: Bazen...bazen.

Ğāh 'ābid ğāh evbāş oluram
Ğāh karı ğāh ḡallāş oluram
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 33). [ğāh ğāh,]

(Mes. 48: m. 34; Mes. 49: m. 11; Mes. 5: m. 327; Mes. 52: m. 37; Mes. 52: m. 38; Mes. 52: m. 40; Mes. 52: m. 41; Mes. 48: m. 3)

ğāh ğeh: Bazen...bazen...

Gāh münkir **geh** muhibdür ademī
Yoq-durur bir dürlü hergiz bir demi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
223). [*gāh geh,]*

(*Mes. 94: m. 24; Mes. 110: m. 6*)

gāh ü gāh: *Geh...ve geh.... Bazen...ve bazen...*

Gāh şeyh **ü gāh** ruhbān oluram
Geh keşiş ü geh danışmān oluram
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra*
25). [*gāh ü gāh,]*

gāh vü gāh: *Kimi zaman... ve kimi zaman*
(*da*).

Gāh fikrūn bunda **vü gāh** anadur
Kimse bilmez gönlüni kim kãdadur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra*
15). [*gāh vü gāh,]*

gālib idi: *Üstün gelmek.*

İlla çün 'ışkuñ senün **gālib idi**
Beni görmege becid tãlib idi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra*
29). [*gālib idi,]*

gam: *Kaygı, tasa, keder.*

Şimdiden girü saña **gam** hōş degül
Bu 'arūsilerde mātem hōş degül
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
91). [*gam,]*

(*Mes. 31: m. 3; Mes. 35: m. 25; Mes.*
65: m. 103; Mes. 85: m. 9; Mes. 105:
m. 14; Mes. 108: m. 3)

gam bula: *Kederli olmak; dert bulmak.*

Çünkü altunsuz kişi yüz **gam bula**
Altun-ıla gam yir-ise yig ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra*
27). [*gam bula, -a]*

gam dutar: *Gam, keder kaplamak.*

Şādılığı menzilini **gam dutar**
Hayfa geçmiş 'ömr-içün mātem dutar

(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
81). [*gam dutar, -ar]*

gam yir-: *Dertlenmek, kederlenmek,*
tasalanmak.

Kim bizi dögsedi yüz **gam yir-idük**
Hãk bizi dögen elinde dir-idük
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
119). [*gam yir-idük, -r, --i, -dük]*

(*Mes. 35: m. 28*)

gam-hvār: *Dert ortağı.*

Senden ilerü meger kim var-ıdı
Bir anamuz kim bize **gam-hvār-ıdı**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
82). [*gam-hvār-ıdı, --ıdı]*

gam-hvār ola: *Dert ortağı olmak.*

Yār kanı kim baña **gam-hvār ola**
Döst kanı kim baña dildār ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
155). [*gam-hvār ola,]*

ganī: *Hiçbir şeye ve hiçbir kimseye muhtaç*
olmayan, kullarının bütün ihtiyacını karşılayan
mutlak zengin olan Allah.

Niçeme kim geh güneş ü geh ayuz
Ol **Ganī** kãtında bir yoqsul bayuz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra*
24). [*ganī,]*

(*Mes. 69: m. 245; Mes. 78: m. 39;*
Mes. 98: m. 22)

garaz: *Gaye, maksat, amaç.*

Kimseneyi bir **garazdan** ögmegil
Girü aña bir **garazdan** sögmegil
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra*
25). [*garazdan, -dan]*

(*Mes. 49: m. 26*)

garaz: *Amaç; arzu; düşünce.*

Sen yol ehli olduğunda bir **garaz**
Var-durur kim cevheredür ten 'araz

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 5). [ğaraž,]

ğarīb: Düşkün, zavallı, biçare || Aşık.

Şeyh kaldı ol kapuda hōr u zār
‘Aşık u pīr ü **ğarīb** ü dil-figār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 130). [ğarīb,]

ğarīb: Zavallı, biçare.

Pādişah beni günehsiz öldürür
Bu ta ‘accüb ben **ğarīb**i güldürür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 70). [ğarīb, -i]

(Mes. 25: m. 56)

ğarīb ü dil-figār: Kimsesiz ve gönlü yaralı || Aşık.

Bir mahallede **ğarīb ü dil-figār**
Kalmışam hayrān u sergerdān u zār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 37). [ğarīb ü dil-figār,]

ğark: Suya batmış, boğulmuş.

Ğark-ısañ bes bu kamu ğavğā nedür
Ölüde bu dükelü sevdā nedür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 69). [ğark-ısañ, --ısañ]

(Mes. 101: m. 71; Mes. 101: m. 35;
Mes. 101: m. 37)

ğark eyle-: Boğmak.

Degme deñiz ‘aşıkı **ğark eylemez**
Anı benden kimsene fark eylemez
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 91). [ğark eylemez, -mez]

(Mes. 101: m. 54)

ğark ider: Boğmak.

Şeyh olınçaq kim riyā vü zerk ider
Halkı bid‘at deñizinde **ğark ider**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 38). [ğark ider, -er]

ğark ol-: Boğulmak, batmak.

Eyü yavuzdan katında fark ola
İlla gemiden çıkıcaq **ğark ola**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 8). [ğark ola, -a]

(Mes. 100: m. 79; Mes. 101: m. 49;
Mes. 101: m. 57; Mes. 101: m. 31;
Mes. 15: m. 80)

ğarka eylemiş: Boğmak.

Ğamda anı **ğarka eylemiş** Çalāb
Pīr olmuş illa pīr-i āsiyāb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 9). [ğarka eylemiş, -miş]

ğarra: Gösterişli, güzel.

Hüdhüd eydür **ğarrasın** kendüzüne
Anuñ-ıçun sevinürsin sözüne
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 3). [ğarrasın, -sın]

(Mes. 97: m. 43)

ğarra: Gösterişli, etkileyici.

Şanma kim batmana kimse **ğarradur**
Küh-ı Kāf anuñ katında zerredür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 99). [ğarradur, -dur]

ğarrā eylemiş: Meşhur etmek, gösterişli kılmak.

Mālī mülki **ğarrā eylemiş** añı
Büleheb eydür ‘abā-durur tonı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 113). [ğarrā eylemiş, -miş]

ğarra olma: Gururlanmak, kibirlenmek.

Çün riyādan kılduñ ihlāşı temiz
Tā‘atuña **ğarra olma** iy ‘aziz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 34). [ğarra olma, -ma]

(Mes. 72: m. 103; Mes. 18: m. 1; Mes. 24: m. 1)

ğavğâ: Kavga; gürültü.

Ol kadar **ğavğâ** figân ider-idi
Çağıruban herzeler söyler-idi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 21). [ğavğâ,]

ğavğâ: Kavga, mücadele, uğraş.

Ol zamân kim bu kamu **ğavğâ** henüz
Olmadığ-ı cihânda bir rumûz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 3). [ğavğâ,]

(Mes. 101: m. 69)

ğavğâ kıl-: Kavga etmek.

Çün melikliği takâzâ kılalar
İki şâh bir ilde **ğavğâ kılalar**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 190). [ğavğâ kılalar, -a, -lar]

(Mes. 55: m. 49)

ğavğâ olur: Kavga çıkmak.

‘Âkıbet ol şeyh çün Tersâ olur
Halkuñ arasında söz **ğavğâ olur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 224). [ğavğâ olur, -ur]

ğavr: Öz, hakikat, esas.

Sözümüzüñ **ğavrına** çün irdi şeyh
Maşlahat gitmegümüzi gördi şeyh
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 51). [ğavrına, -in, -a]

ğavr: Öz, dip.

Eydür irişdüm haqîkat **ğavrına**
Dolayup gönli şehâdet tavrına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 95). [ğavrına, -in, -a]

ğavur: Müslüman olmayan dinsiz kimse; kâfir.

Niçe kişi ben Müstülmânam diye
Anı Hâk anda **ğavurlardan** saya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 150). [ğavurlardan, -lar, -dan]

ğavvâs: Dalgıç.

Ana yavlağ ‘âm yavrı hâş-ıdı
Deñizüñ içinde bir **ğavvâş-ıdı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 40). [ğavvâş-ıdı, --ıdı]

(Mes. 100: m. 82; Mes. 101: m. 15)

ğavvâş ol-: Dalgıç olmak.

Şağış ehli ilde bir **ğavvâş ola**
Kim deñiz dibine dürr-içün tala
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra 21). [ğavvâş ola,]

(Mes. 27: m. 60)

ğayb rızkı: Görünmeyen, manevî rızık.

Ğayb rızkı dil-firîb ü hõş olur
Zehri virürler-ise kim nûş olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 9). [ğayb rızkı,]

ğaybet: Gıybet, dedikodu, çekiştirme.

Kimsenenüñ **ğaybetini** dimedik
Kardeşümüzüñ etini yimedük
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 135). [ğaybetini, -in, -i]

(Mes. 50: m. 121; Mes. 61: m. 23;
Mes. 61: m. 19; Mes. 61: m. 21; Mes.
62: m. 6; Mes. 62: m. 12; Mes. 62: m.
2; Mes. 65: m. 24; Mes. 71: m. 11)

ğaybet dimez: Dedikodu yapmak, çekiştirmek, gıybet etmek.

Bir ahî göster kim ol **ğaybet dimez**
Halk etini bal u yağ gibi yimez

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 23). [ğaybet dimez, -mez]

ğaybet eylemek: *Ğıybet etmek, çekiştirmek, yermek.*

Kim zinādan **ğaybet eylemek** dağı
Ulurağdur erde bir Tañrı hağı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 21). [ğaybet eylemek, -mek]

ğaybet iden kişi: *Dedikodu eden, çekiştiren kimse.*

Ɔocalardan bir söz işit iy yigit
Ğaybet iden kişiden yigrekdür it
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 26). [ğaybet iden kişiden, -den]

(Mes. 62: m. 14)

ğaybet idenüñ: *Dedikodu eden, çekiştiren kimse.*

Ğaybet idenüñ kulağını buruñ
Kim yalan söyler-ise boynın uruñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra 17). [ğaybet idenüñ, -üñ]

ğaybet ü bühtān-durur: *Kötüleme ve iftira.*

Her ne kim söyler-isem yalan-durur
Ne dir-isem **ğaybet ü bühtān-durur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 18). [ğaybet ü bühtān-durur, --dur, -ur]

ğaybetini itmeye: *Bir kimsenin ayıbını arkasından söylemek veya aleyhine konuşmak, çekiştirmek.*

Kimsenenüñ **ğaybetini itmeye**
Kimsenüñ hem ğaybetin işitmeye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 23). [ğaybetini itmeye, -me, -ye]

ğaybetini söyleme: *Dedikodu etmek, arkasından konuşmak.*

‘Ağla kaçd u şehvete meyl eyleme
Kimsenenüñ **ğaybetini söyleme**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 540). [ğaybetini söyleme, -me]

ğāyet: *Uç, sınır.*

Her ki bildi kısmetinüñ **ğāyetin**
Oğıdı nahnü kasemnā āyetin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 95). [ğāyetin, -in]

ğavr: *Başkası, başka kimse.*

Ğarğ **ğayra** iltifāt eyleye mi
Yā ölen hıç kimseye söyleye mi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 35). [ğayra, -a]

(Mes. 107: m. 125)

ğayret odından: *Gayret ateşi.*

Gitdüm anlaruñ katından ağlayu
Cānum içi **ğayret odından** tolu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 132). [ğayret odından, -ndan]

ğazel: *Gazel, şiir.*

Tūtı ister ol kafasda sāz-ıla
Kim **ğazeller** eyde hōş āvāz-ıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 14). [ğazeller, -ler]

geç: *(Bir yerden) geçmek, (bir yere) uğramak.*

Gezdiler her bāğ içinde gül gibi
Degme şardan **geçdiler** bülbül gibi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 58). [geçdiler, -di, -ler]

(Mes. 10: m. 150)

geç: *Geçmek.*

Çün taleb vādisin er ilkin **geçer**
‘Işk vādisinde kuş gibi uçar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 7). [geçer, -er]

geç: *Yaşanmak, hissedilmek.*

Kalmadı bir kuş kim anda uçmadı
Biñ yıl uçdılar u bir dem **geçmedi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 30*). [*geçmedi, -me, -di*]

geç: Yok olmak, kalmamak.

Anda kim zenlik kumaşı key **geçe**
Yoħsa hōdbīnligi almazlar hīçe
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 42, Mısra 5*). [*geçe, -e*]

geç: Girmek.

‘Avrat eydür **geçüñüz** oturuñuz
Ne varını ortaya getirüñüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 395*). [*geçüñüz, -üñüz*]

geç: Vazgeçmek.

Çün şarāb-ı ergüvānı içdi şeyh
Esriyüben dükelerinden **geçdi** şeyh
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 106*). [*geçdi, -di*]

(*Mes. 32: m. 89*)

geç: Geçirmek, harcamak (ömür bağlamında).

Hayf ola kim aña cüllāb içürem
‘Ömrümi bir cāhil-ile **geçürem**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 80*). [*geçürem, -ür, -em*]

geç: Geride bırakmak, aşmak.

Hvōca bu ilden çün ol ile sefer
Kıldı **geçdi** bunca baħr u bunca ber
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 56*). [*geçdi, -di*]

geç: Delmek (Kılıcın vücuda girmesi).

Dünyāyı baħa uyanlar açısar
Yoħsa ayrığı kılıçdan **geçiser**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 22*). [*geçiser, -iser*]

geç: Geçmek (vaktin ilerlemesi bağlamında).

Gice her bir hāl-ıla hōd **geçiser**
Bilmezem kim irte ne od saçısar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 161*). [*geçiser, -iser*]

geç: Geçmek, ilerlemek. (ömrün akıp gitmesi bağlamında).

‘Ömr çün **geçdi** vü ‘aħluñ yoħ-durur
Serd demsin sözlerüñ sovuħ-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 53*). [*geçdi, -di*]

(*Mes. 89: m. 20*)

geç: Gitmek.

Zulmete düşdüñ nere kim **geçesin**
Āb-ı hayvān çeşmesinden içesin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra 15*). [*geçesin, -esin*]

geç: Vurmak, çakmak.

Rüstem eydür mīh taşa kaçan **geçe**
İşüñ işbu-y-ısa pes çıkdıħ hīçe
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 35*). [*geçe, -e*]

geç: Karşı tarafa intikal etmek; devrolmak.

Kuvvet içinde delim benden **geçer**
N’ideyim çün adum işidüp kaçar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 247*). [*geçer, -er*]

geç: Geçmek, uğramak.

Bir kuş ol vādī içinde uçmadıħ
Biregü anuñ yolından **geçmedük**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 72*). [*geçmedük, -me, -dük*]

(*Mes. 57: m. 29*)

geç: Aşmak, geçmek.

Yüz tağı bir günde ol yolda **geçe**
Yüz deñizi cür‘a sanıban içe
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 15*). [*geçe, -e*]

(Mes. 9: m. 31; Mes. 9: m. 23; Mes. 32: m. 92; Mes. 43: m. 6; Mes. 43: m. 18; Mes. 71: m. 50; Mes. 71: m. 53; Mes. 71: m. 49; Mes. 72: m. 397; Mes. 43: m. 15; Mes. 72: m. 319; Mes. 26: m. 18; Mes. 26: m. 13; Mes. 6: m. 24)

geç: Geçmek (Zaman bağlamında).

Böyle kim aşüftalıkdur âletün
‘Işk içinde nite **geçer** hâletün
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 58). [geçer, -er]

(Mes. 94: m. 72)

geç: Olmak, bulunmak.

‘Adl ol sultân katında **geçe** mi
Pâdişâh inşâf câmın içe mi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 33). [geçe, -e]

geç: Geçmek, geçip gitmek.

Yarsı **geçdi** gicenün uyku-y-ıla
Toldı gök bahrı girü incü-y-ile
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 43). [geçdi, -di]

(Mes. 75: m. 29; Mes. 91: m. 68; Mes. 100: m. 38; Mes. 104: m. 23; Mes. 107: m. 95)

geç: Aşıp ilerisine gitmek, geçmek.

Ola kim ‘âlemde yalanlar niçe
Söylene kim toğrıdan yavlağ **geçe**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 92). [geçe, -e]

geç: (Bir yerden) geçmek.

Geçer-iken bir süvârî bîşeden
Degme bir yaña bağa endîşeden
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 21). [geçer-iken, -er, --iken]

geç: Geçmek, görünmek.

Şârlular çün bilmediler hâlümüz
Kim nite **geçer** bizüm aḥvâlümüz

(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 142). [geçer, -er]

geç: Bir yerden başka bir yere gitmek, yürümek, geçmek.

Gün uzun her bir maḥalleden **geçer**
Sevdüğün şora gözi yaşın saçar
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 499). [geçer, -er]

geç: Geçerli olmak; etki yapmak, işlemek.

Enbiyâya zehrûn olmaya senün
Kim diñesin yâ **geçe** mekr ü fenün
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 48). [geçe, -e]

geç: Geçmek || Anılmak.

Gevher ögmekde **geçe** key lâfumuz
Çünkü Gülşehrî ola şarrâfumuz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 29). [geçe, -e]

geç otur: Geçip oturmak.

İlla nakdinden ne getürdün getür
Dartivireyim dahı **geç hös otur**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 76). [geç otur,]

geç var: Geç, geç kalma.

Yohsa yolda eglenür olur-isañ
Yâ biraz **geç** varuban gelür-iseñ
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 28). [geç,]

geçdi cilveger: Ortaya çıkmak, görünmek.

Bir gice Çîn şehri üstinden meger
Nâgehân simurğ **geçdi cilveger**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 2). [geçdi cilveger,]

geçdi gönlin tağlayu: Gönlinü yakıp geçmek.

Geçdi ‘avrat Büşr **gönlin tağlayu**
Büşr kaldı gönlin aña tağlayu

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 45). [geçdi göñlin tağlayu,]

geçdiler ilerü: İlerlemek.

Kodılar yüz yire zulmetden girü
Geçdiler nür-ıla biñ güç **ilerü**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 102). [geçdiler ilerü,]

geçdiler sözden: Konuşmayı bir kenarda bırakmak.

Çün beyân oldı ne kim baħs itdiler
Geçdiler ol **sözden** ü hōş yatdılar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 262). [geçdiler sözden,]

geçegör: Geçmek.

Devleti yok kişilerden kaçagör
Muķbil er pīrāmeninden **geçegör**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 87, Mısra 18). [geçegör,]

geçen: Geçip giden kimse.

Büşr eydür müzd-içün gömlü ola
Kim **geçen** şuyın içüp hazzın bula
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 314). [geçen,]

geçer: Geçmek, gitmek.

Ol hevāya göñli çün uçar-ıdı
Şatt'a düşüp ol yaña **geçer-idi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 10). [geçer-idi, --i, -di]

geçer: Geçmek (vaktin ilerlemesi bağlamında).

Ol karañu gice haylī çün **geçer**
Girü güneş şu yirine od saçar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 75). [geçer,]

geçer: Delip geçmek.

Çün bunuñ adını işidür kaçar
Korķısından karnı daħı kan **geçer**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 228). [geçer,]

geçme: Vazgeçme!.

Eydür imdi **geçmegil** tız gel girü
Olmaya kim Rüstem ola ilerü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 171). [geçmegil, -gil]

geçme: Vazgeçmek, uzaklaşmak.

Eydür er kim nefis odından **geçmeye**
Mekr ide kim İblīs anı itmeye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 35). [geçmeye, -ye]

geçmege: Geçmek için.

'Avrat eydür Şatt'a ayrıķ girmegil
Geçmege vü 'ömr boynın urmağil
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 22). [geçmege,]

geçmiş: Eski, geride kalmış, mazi.

Şādılığı menzilini ğam dutar
Hayfa **geçmiş** 'ömr-içün mātem dutar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 82). [geçmiş,]

geçür: Geçirmek.

Mīhları birbirinden yoķaru
Çün **geçürdi** küngüreye irürü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 56). [geçürdi, -di]

geçür: Geçirmek, harcamak (ömr bağlamında).

Çok günāh-ıla **geçürdüm** rüzigār
Ne kıla tā hōd baña perverdigār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 76, Mısra 13). [geçürdüm, -dü, -m]

geçür: Geçirmek, yaşamak.

Çok riyâzette **geçürdüm** giceler
Görmedi bu gice gibi kocalar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 141*). [*geçürdüm, -düm*]

geçür: Geçirmek, harcamak (vaktin ilerlemesi) bağlamında.

Rüzigârumı **geçürdi** intizâr
Vaşl olur-ısa hüş ola rüzigâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 41*). [*geçürdi, -di*]

geçür: Geçirmek, yaşa(t)mak.

Her ki şultânlığı itdi ihtiyâr
Kullıg-ıla ne **geçürsin** rüzigâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra 28*). [*geçürsin, -sin*]

geçür: Vurmak, çakmak.

Virdi birsin Rüstem'e kim burca ur
İşbu mihları vü taşlara **geçür**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 34*). [*geçür,]*

(*Mes. 30: m. 39; Mes. 30: m. 23; Mes. 30: m. 42*)

geçür: Geçirmek, kabul ettirmek.

Sen ki gerçekden **geçürdüñ** yalanı
Gör ki tavşan niçe aldar aslanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 51*). [*geçürdüñ, -dü, -ñ*]

geçüren: Vuran, saplayan (kişi).

Ben bunuñ gibi ere hîç irmedüm
Mihi taşa **geçüreni** görmedüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 52*). [*geçüreni, -i*]

gedâ: Kul, fakir, kimsesiz, dilenci.

Bir **gedâyı** şeh kılam çün bakavam
Bağmaduğum pâdişâhı yıkavam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra 19*). [*gedâyı, -yı*]

gedây: Dilenci.

Dehr şâdisi dükeli gam-durur
Dünya şâhı bir **gedâydan** kem-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 4*). [*gedâydan, -dan*]

gedây: Kul, köle.

Bir ulu şâha ire mi bir **gedây**
Hergiz ola mı berâyine bir ay
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 38, Mısra 9*). [*gedây,]*

geh: Bazen, bazen de.

Gâh Sipâhanda kıla âhengini
Geh Rehâvîde çala hüş çengini
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 18*). [*geh,]*

(*Mes. 94: m. 17*)

geh gâh: Bazen...bazen...

Geh gemide olur-ıdı **gâh** şuda
Gemiçinüñ işi oldur pes n'ide
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 5*). [*geh gâh,]*

(*Mes. 101: m. 17*)

geh geh: Bazen... bazen...

Gâh Müsülmân gâh kâfir oluram
Geh günâh u **geh** 'ibâdet kıloram
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 4*). [*geh geh,]*

(*Mes. 48: m. 5; Mes. 48: m. 6; Mes. 48: m. 7; Mes. 48: m. 8; Mes. 101: m. 28; Mes. 94: m. 22; Mes. 26: m. 18; Mes. 29: m. 26; Mes. 35: m. 23; Mes. 39: m. 102; Mes. 94: m. 20*)

geh ü geh: Geh...ve geh.... Bazen...ve bazen...

Gâh şeyh ü gâh ruhbân oluram
Geh keşîş ü **geh** danışmân oluram
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 26*). [*geh ü geh,]*

gei: Geç, daha sonra; arkadan.

Degmesi ol çeşmeden çün kâdılar
Bir kadeh **gej** geldi baña şundılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 210*). [gej.]

gel-: Gelmek.

Eydür uşbu dem katuña **geleler**
Eydeler anı ki toğru bileler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 101*). [geleler, -e, -ler]

(*Mes. 72: m. 382; Mes. 72: m. 464; Mes. 72: m. 319; Mes. 81: m. 171; Mes. 85: m. 61; Mes. 88: m. 98; Mes. 91: m. 233; Mes. 102: m. 44; Mes. 107: m. 65; Mes. 5: m. 269; Mes. 10: m. 67; Mes. 10: m. 29; Mes. 12: m. 3; Mes. 22: m. 14; Mes. 24: m. 25; Mes. 25: m. 17; Mes. 27: m. 65; Mes. 30: m. 17; Mes. 30: m. 186; Mes. 30: m. 18; Mes. 30: m. 217; Mes. 30: m. 221; Mes. 30: m. 295; Mes. 30: m. 3; Mes. 30: m. 129; Mes. 32: m. 71; Mes. 32: m. 183; Mes. 33: m. 1; Mes. 33: m. 2; Mes. 40: m. 58; Mes. 44: m. 16; Mes. 44: m. 27; Mes. 45: m. 35; Mes. 55: m. 40; Mes. 69: m. 117; Mes. 72: m. 369; Mes. 72: m. 247; Mes. 72: m. 465; Mes. 73: m. 21; Mes. 81: m. 1; Mes. 81: m. 168; Mes. 84: m. 147; Mes. 84: m. 31; Mes. 85: m. 15; Mes. 88: m. 31; Mes. 88: m. 50; Mes. 88: m. 28; Mes. 91: m. 156; Mes. 91: m. 199; Mes. 91: m. 172; Mes. 91: m. 149; Mes. 91: m. 145; Mes. 91: m. 228; Mes. 91: m. 152; Mes. 96: m. 79; Mes. 102: m. 36; Mes. 102: m. 45; Mes. 102: m. 15; Mes. 106: m. 2; Mes. 107: m. 123*)

gel-: Gelmek, ortaya çıkmak.

Degme sözde baḥş çün oldı tamām
Lā nüsellim gitdi vü **geldi** selām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 38*). [geldi, -di]

(*Mes. 5: m. 243; Mes. 7: m. 19; Mes. 8: m. 22; Mes. 15: m. 44; Mes. 26: m. 1; Mes. 33: m. 1; Mes. 35: m. 1; Mes. 63: m. 78; Mes. 63: m. 66; Mes. 69: m. 223*)

gel: Beri gelmek, yaklaşmak.

Vardı ol elli atı aldı girü
Atlar-ıla kıraña **geldi** girü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 60*). [geldi, -di]

(*Mes. 30: m. 38; Mes. 72: m. 36*)

gel: Gelmek, ulaşmak, varmak.

(*Mes. 84: m. 150; Mes. 88: m. 55; Mes. 3: m. 5; Mes. 5: m. 30; Mes. 5: m. 133; Mes. 10: m. 54; Mes. 12: m. 188; Mes. 15: m. 7; Mes. 32: m. 76; Mes. 60: m. 14; Mes. 60: m. 48; Mes. 60: m. 60; Mes. 63: m. 105; Mes. 63: m. 110; Mes. 88: m. 48; Mes. 91: m. 225; Mes. 69: m. 210; Mes. 12: m. 81*)

gel: Gelmek, buyurmak, şerefliendirmek.

Geldi hüdhüd ara yire bī-lecāc
Hullesi eginde vü başında tāc
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 1*). [geldi, -di]

gel: Gel, haydi.

Ol biri eydür ki yārānlar-ıla
Gel gidelüm Ka'be'ye çamu bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 60*). [gel,]

(*Mes. 30: m. 95; Mes. 75: m. 45; Mes. 81: m. 194*)

gel: Huzuruna çıkmak.

Cānavarlar bir yire dirildiler
Çamusı aslan katına **geldiler**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 56*). [geldiler, -di, -ler]

gel: Gelmek, izinden gitmek.

Mekke kavmı girdiler hürrem yola
Leşkeriyle beg daḥı **gelür** bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 132*). [gelür, -ür]

gel: *Gelmek, eşlik etmek.*

Yaluñuz nite gire kimse yola
Gelüñüz kim kãmumuz gitlüm bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 20*). [*gelüñüz, -üñüz*]

gel: *Gelmek, buluşmak, toplanmak.*

Baňa bir iş düşdi **gelüñ** gidelüm
Rüm'a vü bu müşkili hãll idelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 49*). [*gelüñ, -üñ*]

gel: *Gelmek, gelip çatmak.*

'İşk **geldi** 'aqlımı zür eyledi
Şîr-iken nãgãh bir mür eyledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 25*). [*geldi, -di*]

gel: *Gelmek, yaklaşmak.*

Var-ıdı ol ortada bir yâr-i çüst
Geldi şeyhe eydür iy 'ahdinde süst
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 2*). [*geldi, -di*]

(*Mes. 15: m. 23; Mes. 24: m. 26*)

gel: *Gelmek, görünmek.*

Vaşl **geldi** gitdi hicrân yirine
Küfr gitdi **geldi** imân yirine
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 93*). [*geldi, -di*]

(*Mes. 1: m. 20; Mes. 15: m. 94; Mes. 16: m. 51*)

gel: *Sıra gelmek.*

Rüm ilinde büt-perest olan girü
Hãk-perest olmağa **geldi** ilerü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 100*). [*geldi, -di*]

gel: *Gelmek, girmek.*

Kağrı kapudan girüben **geldüñüz**
Uçmağa vü ni 'metini bulduñuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 43*). [*geldüñüz, -düñ, -üz*]

gel: *Beri gel, haydi.*

Rence çün senüñ tenüñ rãzı degül
Pes nite eydür aňa kim **gel** sen öl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 98*). [*gel,]*

gel: *Ulaşmak, değmek.*

Zãd u rüzumuz bizüm şuda-durur
Kim deñiz gögsümüze degin **gelür**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra 6*). [*gelür, -ür*]

gel: *Değmek, ...e kadar ulaşmak.*

Ol deñiz kim mevci çok olur-ıdı
Buñlaruñ sinesine **gelür-idi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 38*). [*gelür-idi, -ür, --i, -di*]

gel: *Gelmek, çıkagelmek.*

Çün ölüm **gele** vü ma 'nî deñizin
Cãna eyle 'arz ideler añsuzın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 99*). [*gele, -e*]

gel: *Gelmek, uğramak.*

Degme kez 'Atfâr kim Rüm'a **gele**
Bir dükãndan şekkeri şatun ala
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 17*). [*gele, -e*]

(*Mes. 17: m. 39; Mes. 30: m. 193; Mes. 30: m. 216; Mes. 47: m. 70; Mes. 47: m. 159; Mes. 88: m. 4; Mes. 52: m. 51*)

gel: *Ulaşmak, kavuşmak.*

Bir nazâr hem ol baňa kılmış-durur
Ol nazardan bu 'atã **gelmiş-durur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 46*). [*gelmiş-durur, -miş, --dur, -ur*]

gel: *Gelmek, denk gelmek; görünmek.*

Çuşşalar geldi baña bol ilerü
Gelmedi bunun gibi yol ilerü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 43, Mısra 8*). [gelmedi, -me, -di]

gel: *Gelmek; yaklaşmak.*

Niçe kim şatdum kimesne almadı
Yigrenüben yöresine **gelmedi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 48*). [gelmedi, -me, -di]

gel: *Doğmak, dünyaya gelmek.*

Düşmanum çün bellü kişi olmadı
Eyle dut kim dünyaya hōd **gelmedi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 120*). [gelmedi, -me, -di]

gel: *Gibi gelmek, görünmek.*

Tā' at anuñ tapusı **gelür** baña
Ka'be anuñ çapusı **gelür** baña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 17*). [gelür, -ür]

(*Mes. 45: m. 18*)

gel: *Gel hele! Hadi gel!.*

Ben aña **gel** bunça lezzet sür direm
İşret eyle yimek içmek gör direm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 67*). [gel,]

(*Mes. 53: m. 35; Mes. 60: m. 17; Mes. 60: m. 75; Mes. 60: m. 78; Mes. 60: m. 109; Mes. 66: m. 143; Mes. 69: m. 203; Mes. 88: m. 19; Mes. 91: m. 215; Mes. 91: m. 219; Mes. 98: m. 60*)

gel: *... gibi gelmek, hissetmek.*

Konşılar düni gözüne gün gelür
Ayrıguñ yası saña düğün **gelür**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 67*). [gelür, -ür]

(*Mes. 94: m. 68*)

gel: *Gelmek, uğramak, buyurmak.*

Her kimün itden gilesi var **gelün**
Dilkü fermān okıyısardur bilün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 63*). [gelün, -ün]

(*Mes. 85: m. 52; Mes. 88: m. 11*)

gel: *Getirilmek, gönderilmek.*

Çamusından yig şerī' at soñ **gele**
Kim Müsülmānlık gibi key ön **gele**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 39*). [gele, -e]

gel: *Gelmek, bir araya toplanmak.*

Cümle ol hengāma tağıldı girü
Tācı görüp **geldiler** çüst ilerü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 64*). [geldiler, -di, -ler]

gel: *1. Ulaşmak 2. Doğmak, ortaya çıkmak (eser bağlamında).*

Çün İläh-nāme Senāyī'den **gele**
Meşnevī Mevlānā'nuñ şuñfi ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 61*). [gele, -e]

gel: *Gelmek, buyurmak, teşrif etmek.*

Dek biregü bellü **gelsün** nāmdār
Yoħsa ol olsun yidinçi nāme-dār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 219*). [gelsün, -sün]

gel: *Zamanı gelmek (ölümün).*

Girü kendü kendüye eydür şakın
Olmaya kim ölümün **geldi** yakın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 56*). [geldi, -di]

gel: *Bilmek, tanımak, anlamak.*

Çün tabī'iden riyāziye **gelem**
Hikmet ü tbb u nücümü key bilem

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 121). [gelem, -em]

(Mes. 96: m. 18; Mes. 96: m. 23)

gel: ... zamanı gelmek.

Gör ki Tañrı hükmi çün kula **gele**
Kul nite küp şuyına düşe öle
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 357). [gele, -e]

gel: Çıkagelmek.

Geldi bir sergeşte vü şürîde-dil
Yalın ayak baş açuk bergeşte-dil
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 9). [geldi, -di]

(Mes. 105: m. 45)

gel: Buyurmak (ibadet yapmak bağlamında).

Âdemîden ne kadar tâ'at **gele**
Kim benüm dergâhuma lâyıq ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 69). [gele, -e]

(Mes. 98: m. 64)

gel: Kaynaklanmak, ortaya çıkmak.

Çanda kim bir zerre cehlümden **gele**
Elli 'âlim anda bir câhil ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 51). [gele, -e]

gel: Gelmek, geçmek.

Eydür âhîr tartıluban **geldüñüz**
Hem terâzûda vü cennet bulduñuz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 71). [geldüñüz, -dü, -ñüz]

(Mes. 88: m. 49)

gel: Meydana gelmek, ileri gelmek, oluşmak.

Cânumuz kim cinsi fazlından **gelür**
Rüşen ü târik aşlından **gelür**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 17). [gelür, -ür]

gel berü: Yakına gel, yaklaş.

Ol tavuk gibi yörede kim girü
Çağıra ol mü'mine kim **gel berü**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 124). [gel berü,]

geldi duzunuñ dadı: Tadı tuzu, lezzeti yerine gelmek.

Çün er adı vü kitabınuñ adı
Rüşen oldı **geldi duzunuñ dadı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 78). [geldi duzunuñ dadı,]

geldi girü: Tekrar gelmek.

Kim 'aceb şeyhe ne geldi ilerü
Anda vü bunlar neye **geldi girü**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 54). [geldi girü,]

(Mes. 32: m. 94)

geldi ilerü: Önüne gelmek (başından neler geçti bağlamında).

Kim 'aceb şeyhe ne **geldi ilerü**
Anda vü bunlar neye geldi girü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 53). [geldi ilerü,]

geldi ortaya: Ortaya gelmek.

Geldi bülbül ortaya hayrân u mest
Vâlih ü medhüş u sergerdân u mest
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra 1). [geldi ortaya,]

(Mes. 17: m. 1; Mes. 20: m. 1; Mes. 29: m. 1)

geldi şafâ: Huzur ve mutluluk gelmek.

Şimdi şeyhüñ derdine irdi devâ
Ol küdüret gitdi vü **geldi şafâ**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 40). [geldi şafâ,]

geldi yādına: Hatırlamak, aklına gelmek, anımsamak; aklına düşmek.

Girü **geldi** kamu şeyhüñ yādına
İrdi Deyyān dīninüñ feryādına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 75*). [*geldi yādına,]*

geldi yola: Yola gelmek; islah olmak, düzelmek.

Çün peşimān oldı vü **geldi yola**
Şimdi anı istemeñ vācib ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 29*). [*geldi yola,]*

geldiler ortaya: Meydana gelmek, ortaya çıkmak.

Kuşlaruñ qalanı dağı **geldiler**
Ortaya vü bir bahāne buldılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 37, Mısra 2*). [*geldiler ortaya,]*

geldügi: Geldiği.

Geldügi yola girür dağı gider
Gör kim ol aşhābı herbiri n'ider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 35*). [*geldügi,]*

geldügin gördiler: Geldiğini görmek.

Bunlar anuñ **geldügin** çün **gördiler**
Kamu bī-ḥöd yirlerinden durdılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 267*). [*geldügin gördiler, -di, -ler]*

gele: Gelsin.

Mihr mihre ire kīn kīne **gele**
Küfr küfre vara dīn dīne **gele**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 295*). [*gele,]*

(*Mes. 5: m. 296*)

gele: Gelir.

Rehber olmağa meger hüdhüd **gele**
Kim yolu Gülşehrī'den yigrek bile

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra 23*). [*gele,]*

gele tapusına: Huzuruna gelmek.

Anda çün ḥāşıl kıla 'ilm ü 'amel
Gele şeyhüñ **tapusına** bī-dağal
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 42*). [*gele tapusına,]*

gelen: Gelen, uğrayan (bela).

Ana diler-ise cānın şaķına
Yavriya **gelen** aña karşı döne
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 24*). [*gelen,]*

gelen: Gelen (kimse).

Bu ne cānsuz kişidür ile **gelen**
İl içinde atları yola süren
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 219*). [*gelen,]*

(*Mes. 30: m. 302; Mes. 53: m. 162; Mes. 69: m. 223; Mes. 101: m. 72*)

gelen kişi: Gelen kimse.

Her namāzı Ka'be'de kılan kişi
Girü kendü şehrine **gelen kişi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 110*). [*gelen kişi,]*

gelecek ilerü: Yaklaşmak.

Toğrulıg-ıla **gelecek ilerü**
Ol yazuk didükleri sensin girü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 95*). [*gelecek ilerü,]*

gelle gibi sürevem: Sürü gibi sürmek.

Dünyā zāhidlerini çün görevem
İleyümçe **gelle gibi sürevem**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 56*). [*gelle gibi sürevem, -ev, -em]*

gelme: Gelmek, ortaya çıkmak.

Eyle dut kim dünyāya hōd **gelmedūñ**
Pādişāhuñdan henüz ayrılmaduñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra*
15). [*gelmedūñ, -dūñ*]

gelmedi elümden: *Yapabilmek, becermek, gücü dahilinde olmak.*

Gelmedi bir tā'at **elümden** benüm
Cānuma çok zahmet eyledi tenüm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 76, Mısra*
5). [*gelmedi elümden,]*

gelmedi hāşıla: *Ortaya çıkmak; sonuçlanmak.*

Biñ ahī terk itdi başın bu yola
Gelmedi bir terbiye hōd **hāşıla**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra*
72). [*gelmedi hāşıla,]*

gelmek: *Gelmek.*

Eydür āhīr işüñüz nite-y-idi
Bunda **gelmekden** sebep bes ne-y-idi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
88). [*gelmekden, -den*]

gelmez: *Gelmek.*

Bunlar eydür maḥşeri biz bilmezüz
Bunda şür ünin işidüp **gelmezüz**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
66). [*gelmezüz, -üz*]

gelmiş idi: *Gelmek, çıkagelmek.*

Bir zamānda kim gül açılmış idi
Bülbül anı görmege **gelmiş idi**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
6). [*gelmiş idi, -di*]

gelmiş olasız: *Gelmek, gelmiş olmak.*

Bu evüñ çün bir yolu var bī-ta'ab
Kağı yoldan **gelmiş olasız** 'aceb
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra*
58). [*gelmiş olasız, -asız*]

gelüben: *Gelip.*

Eydür āhīr çün hisābı virdüñüz
Uçmağa andan **gelüben** girdüñüz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
76). [*gelüben,]*

(*Mes. 30: m. 218; Mes. 91: m. 197*)

gelüñüz: *Gelmek, eşlik etmek.*

Devemüzi her birümüz yidelüm
Gelüñüz kim yine Rüm'a gidelüm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
2). [*gelüñüz,]*

gelüp: *Gelip, ortaya çıkıp.*

Çün teninde olmaya şahşuñ güher
Tağdağı gevher **gelüp** aña n'ider
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra*
34). [*gelüp,]*

gelüp: *Gelmek; çıkıp gelmek.*

Ben neyem kim kimsene beni şora
Yā bu hāletde **gelüp** beni göre
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
74). [*gelüp,]*

gelüp girü: *Geri gelmek.*

Çün yoluñ yarsında añsuzın ölem
Kavmumu kaçan **gelüp girü** bulam
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 92, Mısra*
18). [*gelüp girü,]*

gelür ilerü: *İlerlemek.*

Ka'be'den yaña gönildiler girü
Kim göreler kim ne **gelür ilerü**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra*
50). [*gelür ilerü,]*

gelür vola: *Yol almak, yola çıkmak.*

Āhīr ol mü' min yola senüñ-ile
Eyü olam diyüben **gelür vola**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
70). [*gelür vola,]*

gelür-iseñ vola: *Yola girmek; yol almak.*

Gelür-iseñ togruluğ-ıla yola
Her biri içinde yüz biñ hük ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 219*). [*gelür-iseñ yola,]*

(*Mes. 56: m. 24; Mes. 56: m. 31; Mes. 56: m. 6; Mes. 56: m. 9; Mes. 56: m. 35; Mes. 56: m. 19*)

gelür-iseñüz bile: *Birlikte gelmek.*

Benüm-ile **gelür-iseñüz bile**
Gidebilevüz dükelümüz yola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 17*). [*gelür-iseñüz bile,]*

gemide: *Gemideki.*

Deñiz olduñ-ısa gavgā kıлмаğıl
Gemide ol nañvi gibi olmağıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 50*). [*gemide,]*

(*Mes. 101: m. 5*)

gelürler girü: *Arkadan gelmek, takip etmek.*

Şahna vü kādī gelürler ilerü
Şārlu dañı kamu **gelürler girü**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 116*). [*gelürler girü,]*

gemisüz: *Gemi olmadan; vasıtasız.*

Geh velī gibi havāda uçaram
Geh deñizleri **gemisüz** geçerem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra 18*). [*gemisüz,]*

(*Mes. 102: m. 54*)

gelürler ilerü: *İlerlemek, önden gitmek.*

Şahna vü kādī **gelürler ilerü**
Şārlu dañı kamu gelürler girü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 115*). [*gelürler ilerü,]*

geñ: *İstemededen, rıza göstermeden.*

Kendü geñiyle ölen dirlik bula
Geñsüz ölenler kaçan diri ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 180*). [*geñsüz, -süz]*

gemi: *Su üstünde giden büyük taşıt, gemi.*

Gemi bir girdāba düşdi nāgehān
Gemiçi nañvīye eydür iy fülān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 23*). [*gemi,]*

geñ: *Geniş.*

Aslan eydür qabul eyledüm varuñ
Ayağūñuzı **geñüñüzce** sürüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 132*). [*geñüñüzce, -üñüz, -ce]*

(*Mes. 56: m. 5; Mes. 56: m. 1; Mes. 56: m. 36; Mes. 56: m. 3; Mes. 100: m. 87; Mes. 100: m. 83; Mes. 101: m. 17; Mes. 101: m. 65; Mes. 101: m. 1*)

genc: *Hazine.*

Genc 'ışkı beni kımaz kim gidem
Yoħsa bir vīrānede şor kim n'idem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra 7*). [*genc,]*

gemi: *Gemi || Salık.*

Eyü yavuzdan kıatında fark ola
İlla **gemiden** çıkıçaq garq ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 8*). [*gemiden, -den]*

(*Mes. 1: m. 3; Mes. 35: m. 10; Mes. 35: m. 14; Mes. 35: m. 17; Mes. 35: m. 20; Mes. 35: m. 25; Mes. 35: m. 26; Mes. 35: m. 16; Mes. 35: m. 18; Mes. 35: m. 22; Mes. 35: m. 12; Mes. 36: m. 1; Mes. 36: m. 2; Mes. 36: m. 3; Mes. 36: m. 4; Mes. 44: m. 37; Mes. 57: m. 24; Mes. 81: m. 178; Mes. 88: m. 24; Mes. 89: m. 26; Mes. 34: m. 19*)

gemiçi: *Gemi işleten veya gemilerde çalışan kimse.*

Gemiçi gemiyi düzedür-idi
Bādbān ağacın uzadur-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 3*). [*gemiçi,]*

genc olmaya: *Hazine olmak.*

‘Akl kanda bulına divānede
Genc olmaya meger vīrānede
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra*
6). [*genc olmaya, -ma, -ya*]

gencīne: *Hazine.*

Gencīne miftāh çü Bismillāh ola
Genci açan ādemī āgāh ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra*
2). [*gencīne,]*

gend: *Pis, fena koku.*

Şāh-ı pāyir soñra bī-bār olıcak
Müsterāhuñ **gendi** artar dolıcak
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra*
28). [*gendi, -i*]

geñez: *Kolay.*

Dükeli düşvār yoldan kaçalar
Bu **geñez** yollar içinde uçalar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra*
114). [*geñez,]*

geñ: *İstenildiği gibi, isteğe, arzuya göre.*

Kendü **geñiyle** ölen dirlik bula
Geñsüz ölenler kaçan diri ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
179). [*geñ-iyle,]*

(*Mes. 5: m. 265; Mes. 32: m. 160*)

ger: *Eğer, şayet.*

Ger begümüz işidürse sözüñi
Doprağūñdan çıkarısar tozuñi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
55). [*ger,]*

(*Mes. 32: m. 125; Mes. 36: m. 21 Mes.*
69: m. 187 Mes. 73: m. 20 Mes. 107:
m. 137)

ger: *Gerçi.*

Ger baña çün pādişāh hem-dem-
durur
Şeh huzūrında baña ne kem-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra*
23). [*ger,]*

ger: *-sa/se, şart edati.*

Keşke **ger** öldüreler-idi beni
Kim ölü görmeye-y-idüm ben seni
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
131). [*ger,]*

gerçek: *Doğru.*

Her yalanı nite **gerçek** sanavuz
Muştafā’nuñ kavline inanavuz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
313). [*gerçek,]*

(*Mes. 63: m. 4*)

gerçek: *Gerçek, hakiki.*

Ol kız eydür **gerçek** içgil cāmuñi
Kāfir ol dur oda yak İslām’uñi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
79). [*gerçek,]*

(*Mes. 22: m. 108; Mes. 63: m. 42;*
Mes. 63: m. 157; Mes. 85: m. 4; Mes.
91: m. 230; Mes. 105: m. 82)

gerçekden: *Gerçekten, cidden, hakikaten.*

Kemter iş-ile kim işledi vezīr
Yalan iş **gerçekden** oldu dil-pezīr
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
182). [*gerçekden,]*

(*Mes. 90: m. 51*)

gerçi: *Aslında, gerçi.*

Gerçi gözüm var-ıdı görmez-idüm
Karañudan ol yaña varmaz-ıdum
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
217). [*gerçi,]*

(*Mes. 9: m. 8; Mes. 69: m. 183*)

(Mes. 31: m. 20; Mes. 85: m. 18)

gerçi: Her ne kadar ... ise de.

Eytdi hîç unıtmaduğuz biz sizi
Gerçi siz aınmaduñuz hergiz bizi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
74). [gerçi,]

gerçi kim: Her ne kadar.

Mü' min eydür **gerçi kim** uymış ıdum
Saña illâ aşlumı duymış-ıdum
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra
125). [gerçi kim,]

gerdân: Dönen, dolaşan, dönmüş. (Gökyüzü;
talih bağlamında).

Ol zamân kim ol felek **gerdân-ıdı**
'Adl-ıla âfâk âbâdân-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
5). [gerdân-ıdı, --ı, -dı]

gerdege girür: Gerdeğe girmek. Gelinle
damadın düğün gecesi bir araya gelmesi.

Yidi gündend sonra **gerdege girür**
'Avratuñ burka' yüzünden götürür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
509). [gerdege girür, -ür]

gerdiş: Dönüş, dönme.

Niçe kim gök **gerdişinden** durmadı
Kimse andan yig ferişte görmedi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
127). [gerdişinden, -in, -den]

gerreg: Lazım gerekli (olan); ihtiyaç(lar).

Aslan eydür bir av işüm bitürür
Eksügümi **gerregümi** yitürür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
124). [gerregümi, -üm, -i]

gerek: Olmalı.

Kendü nefsidend kişi ölü **gerek**
Hikmet-ile sinesi tolu **gerek**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra
19). [gerek,]

gerek: Gerekli olmak.

Anda üç nesne gerek açuk ola
Üç dahı bağılı **gerekdür** bu yola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra
4). [gerekdür, -dür]

gerek: Lazım, gerekli.

Kendüziñi çün kişi kımak **gerek**
Halk etin bunça niye yimek **gerek**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra
47). [gerek,]

(Mes. 1: m. 21; Mes. 1: m. 26; Mes. 1:
m. 27; Mes. 2: m. 48; Mes. 3: m. 8;
Mes. 5: m. 15; Mes. 5: m. 16; Mes. 5:
m. 19; Mes. 5: m. 20; Mes. 5: m. 260;
Mes. 6: m. 23; Mes. 6: m. 24; Mes. 8:
m. 11; Mes. 10: m. 39; Mes. 10: m. 40;
Mes. 10: m. 51; Mes. 10: m. 52; Mes.
12: m. 61; Mes. 10: m. 177; Mes. 12:
m. 176; Mes. 12: m. 72; Mes. 14: m.
30; Mes. 17: m. 7; Mes. 17: m. 8; Mes.
20: m. 9; Mes. 20: m. 19; Mes. 20: m.
20; Mes. 21: m. 21; Mes. 21: m. 22;
Mes. 22: m. 146; Mes. 25: m. 14; Mes.
25: m. 87; Mes. 25: m. 88; Mes. 30:
m. 261; Mes. 30: m. 262; Mes. 32: m.
107; Mes. 32: m. 108; Mes. 40: m. 19;
Mes. 40: m. 20; Mes. 40: m. 40; Mes.
40: m. 4; Mes. 43: m. 15; Mes. 43: m.
16; Mes. 44: m. 6; Mes. 46: m. 21;
Mes. 46: m. 22; Mes. 47: m. 87; Mes.
47: m. 88; Mes. 49: m. 17; Mes. 49:
m. 18; Mes. 50: m. 77; Mes. 50: m. 78;
Mes. 52: m. 19; Mes. 52: m. 20; Mes.
53: m. 46; Mes. 54: m. 8; Mes. 60: m.
27; Mes. 69: m. 91; Mes. 69: m. 226;
Mes. 71: m. 3; Mes. 71: m. 5; Mes. 71:
m. 7; Mes. 71: m. 8; Mes. 71: m. 11;
Mes. 71: m. 12; Mes. 71: m. 13; Mes.
71: m. 29; Mes. 72: m. 143; Mes. 72:
m. 331; Mes. 72: m. 332; Mes. 72: m.
493; Mes. 72: m. 565; Mes. 78: m. 51;
Mes. 78: m. 83; Mes. 78: m. 84; Mes.
81: m. 67; Mes. 90: m. 9; Mes. 90: m.
10; Mes. 91: m. 63; Mes. 91: m. 64;
Mes. 91: m. 75; Mes. 91: m. 48; Mes.
91: m. 43; Mes. 96: m. 44; Mes. 101:
m. 63; Mes. 101: m. 64; Mes. 101: m.
66; Mes. 104: m. 19; Mes. 106: m. 5;
Mes. 106: m. 6; Mes. 106: m. 11; Mes.
107: m. 9; Mes. 107: m. 10; Mes. 5:
m. 66)

gerek: *Yeridir.*

Bes bize bir künce oturmağ **gerek**
Bu dükânı dağı götürmek **gerek**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 161*). [*gerek,]*

(*Mes. 81: m. 162*)

gerek: *Gerektiği gibi.*

Halka çün ben eyle kim **gerek** koyam
Bir nefesde bunça tevbeler şıyam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 101*). [*gerek,]*

gerek: *-malı, -meli.*

Er **gerek** kim toprağı altın ide
Er midür ol kim eri mağbün ide
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 7*). [*gerek,]*

gerek: *İcap etmek, gerekmek.*

Yoğsa her kim kendünüñ terkîn ura
Eyle kim **gerek** nişânın ol vire
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 76*). [*gerek,]*

(*Mes. 106: m. 16*)

gerek gerek: *Gerek... gerekse de... gibidir.*

Ayruğ ağzıyla ağı yutmak **gerek**
Ayruğ eliyle ilan dutmak **gerek**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 108*). [*gerek gerek,]*

gerek ki: *Gerekir.*

Çatı ot **gerek ki** düşe cūşa dîk
Yüz hümâ sîmurğa kıl olsa yık
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra 3*). [*gerek ki,]*

(*Mes. 25: m. 45*)

gerek kim: *Gerekir.*

Anda kim sîmurğ şultânlık kıla
Kamu şultânlar **gerek kim** kıl ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra 6*). [*gerek kim,]*

(*Mes. 30: m. 255; Mes. 31: m. 26*)

gerek kim: *Gerek ki.*

Mâlî yidürmek **gerek kim** hâl ola
Yoğsa yinmeyen saña ne mâl ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra 17*). [*gerek kim,]*

(*Mes. 47: m. 124; Mes. 44: m. 35*)

gerek olcak: *Lazım olmak.*

İlla yem **gerek olcak** etüme
Kim getüre kısmetümi katuma
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 113*). [*gerek olcak, -ıcağ]*

gerek olsa: *İcap etse.*

Şu **gerek olsa** cülâb içer-idi
Söyledüğünden şeker şaçar-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 11*). [*gerek olsa,]*

gerekin: *Gereken (şeyi).*

Cümle kendüye **gerekin** söyleye
Kamu kendü diledüğün eyleye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 37*). [*gerekin,]*

gerek-ise: *Lazım, gerekli.*

Şeyh eydür **gerek-ise** kıl kabül
Beni vü **gerek-ise** olğıl melül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 63*). [*gerek-ise,]*

(*Mes. 12: m. 64; Mes. 19: m. 33*)

gerekmez: *Gerek yok, lüzum yok.*

Tire gözsüzlükden oldı baña hâl
Göz gerek baña **gerekmez** mülk ü

māl (Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53,
Mısra 46). [gerekmez,]

gerekse: İcap ederse, gerekirse.

Büşr eydür Tañrı hükminden ırak
Olmaya beni **gerekse** oda yak
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
166). [gerekse,]

getür-: Getirmek, nakletmek.

Çün vücudun bilem istihsânını
Her delilün **getürem** bürhânını
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
44). [getürem, -em]

getür: Getirmek.

Eydür er degül misin **getür** berü
'Avrat-ısañ gelme zinhâr ilerü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
37). [getür,]

(Mes. 32: m. 29; Mes. 63: m. 138;
Mes. 63: m. 121; Mes. 63: m. 176;
Mes. 81: m. 30; Mes. 81: m. 75; Mes.
81: m. 119; Mes. 91: m. 210; Mes. 91:
m. 114; Mes. 91: m. 120; Mes. 91: m.
129; Mes. 91: m. 164; Mes. 91: m.
134; Mes. 91: m. 167)

getür: Getirmek, sunmak.

Kimsenün avladuğın hüd yimezem
Siz **getürün** ben yiyeyim dimezem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra
10). [getürün, -ün]

(Mes. 65: m. 55; Mes. 72: m. 398)

getür: Gelmesini sağlamak.

Kim-durur rızkum baña **getüresi**
Yâ benüm işlerümi bitüresi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
99). [getüresi, -esi]

getür: Getirmek, ulaştırmak.

Görgil anlarun cevâbını saña
Ne dir anı armağan **getür** baña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
54). [getür,]

getür sözde: İfade etmek, söze getirmek.

Ol velî eydür ki Gülşehrî adın
Var **getür sözde** vü vir sözüñ dadın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
150). [getür sözde,]

getürdi 'özü: Mazeret göstermek.

İlla yol havfı vü hevlinde girü
Her biri **getürdi** bir 'özü ilerü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra
42). [getürdi 'özü,]

getürdünüz imānuñuz: Yürekten inanmak,
iman etmek || Hak dini kabul etmek.

Eydür āhîr cān alıcı cānuñuz
Alıcağ **getürdünüz imānuñuz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
52). [getürdünüz imānuñuz,]

getüre göze: Göz önüne getirmek.

Hāşa şimdi taze Gülşehrî güli
Kim **getüre göze** servi sünbülü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra
14). [getüre göze,]

getüre iftiḥār: İftihar etmek, övünmek.

Zîhi müdbîr âdemî vü nâbekâr
Kim oğurlıqdan **getüre iftiḥār**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra
16). [getüre iftiḥār,]

getürenler: Getiren (kişiler).

Eydür imdi anı görenler kanı
Tâcı bu yaña **getürenler** kanı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
100). [getürenler,]

getüresin berü: Beri getir, yaklaştır.

Andan ol ikisini dağı girü
Getüresin ĥamrı içecek **berü**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
88). [*getüresin berü,]*

getürme: *Getirmek, ulaştırmak.*

Sen **getürmegil** meniyyet kim bu ĥâl
Aña düşdi vü saña ola muĥâl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
211). [*getürmegil, -gil]*

getürürsin dile: *Zikretmek; söylemek.*

Kendüzüni sen **getürürsin dile**
Yoĥsa senüñ gibileri kim bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra*
31). [*getürürsin dile,]*

gevde: *Gövde (ağacın).*

Gevdesi gümüş-durur köyner ucu
Bezm bostânında bir nâr ağacı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra*
11). [*gevdesi, -si]*

gevde: *Gövde || Beden.*

Yoğ-durur hergiz gümânum kim
benüm
Kalmayısar **gevdem** içinde canum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
264). [*gevdem, -m]*

(*Mes. 81: m. 45; Mes. 5: m. 180*)

gevde: *Gövde, beden, vücut.*

Yidügün **gevdeñde** şehvet artura
Virdügün seni kaźâdan kurtara
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra*
11). [*gevdeñde, -ñ, -de]*

(*Mes. 90: m. 3; Mes. 91: m. 217*)

geveden gitdi cânı: *Canı bedeninden
ayrılmak, ölmek.*

Çün işitdiler münâfıklar añı
Her birinün **geveden gitdi cânı**

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
74). [*geveden gitdi cânı,]*

gevher: *Cevher değerinde sözler, nazım.*

Degme ağız bilmeye sözüñ yatın
Cevheriler bile **gevher** kıymatın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
324). [*gevher,]*

(*Mes. 28: m. 40; Mes. 29: m. 2*)

gevher: *Mücevher, cevher.*

Deñizün dibinde **gevher** pāk ola
Deñiz üstünde yüzen ĥāřāk ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra*
13). [*gevher,]*

(*Mes. 28: m. 15; Mes. 30: m. 303;*
Mes. 33: m. 8; Mes. 33: m. 29; Mes.
33: m. 28; Mes. 33: m. 20; Mes. 33:
m. 22; Mes. 33: m. 9; Mes. 34: m. 3;
Mes. 34: m. 34; Mes. 34: m. 32; Mes.
41: m. 2; Mes. 42: m. 1; Mes. 51: m.
10; Mes. 75: m. 79; Mes. 75: m. 89;
Mes. 75: m. 14; Mes. 75: m. 6; Mes.
80: m. 15; Mes. 100: m. 85; Mes. 105:
m. 64)

gevher: *Mücevher, inci.*

Viresiye almazam ben **gevheri**
Nağda ĥiçe oldum aña müřterī
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra*
17). [*gevheri, -i]*

(*Mes. 75: m. 48; Mes. 75: m. 49; Mes.*
75: m. 81; Mes. 105: m. 9)

gevher eyleye: *Cevher, inci hâline getirmek.*

Tañrı'dan ĥükm-ile işleye işi
Mu'cizeyle **gevher eyleye** taşı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra*
28). [*gevher eyleye, -ye]*

gevher gibi: *İnci gibi.*

Andan açar ağızını şekker gibi
Şaçar ağızından sözi **gevher gibi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
402). [*gevher gibi,]*

gevher ola: Mücevher gibi (değerli) olmak.

Pâdişâha ‘adl çün rehber ola
Mülketinüñ toprağı **gevher ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
4). [*gevher ola, -a*]

(*Mes. 65: m. 52*)

gevher saç: İnciler saçmak.

Çün güneş âb üstine âzer saç
Çıkdı mînâ gülşene **gevher saç**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
58). [*gevher saç, -a*]

(*Mes. 91: m. 36*)

gevherî: Mücevher, cevher.

Çün güher bir taş-durur hergiz kişi
Gevherî var-ısa tapmaya taşı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra*
6). [*gevherî,]*

gevherî: Mücevher, cevher || Cevher
değerinde sözler, nazım.

Her birinüñ kısmeti rûzındadır
Gevherî Gülşehri'nüñ sözindedür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra*
36). [*gevherî,]*

gevher-nisâr: Mücevher saçan.

Qara kemhâyı çıkarur rûzigâr
Kim kızıl atlas geye **gevher-nisâr**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
82). [*gevher-nisâr,]*

gev: Giymek, giyinmek.

Bir tonuñ yok dünyâda kim **geyesin**
Etmegiñ yok bir öyün kim yiyessin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
43). [*geyesin, -esin*]

(*Mes. 11: m. 82; Mes. 63: m. 53; Mes.*
5: m. 82)

gey: Giyecek.

Bir tonı yok dünyâda kim **geyesi**
Etmegi yok bir öyün kim yiyesi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
117). [*geyesi, -esi*]

geydügi: Giydiği.

Birisi eydür zehî zîbâ-y-ıdı
Biri eydür **geydügi** dîbâ-y-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
70). [*geydügi,]*

gevil: Giyilmek.

İştîfâ donı **geyildi** daşına
İctibâ tâcı uruldu başına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra*
13). [*geyildi, -di*]

geyür: Giydirmek.

Şimdi Gülşehri **geyürdi** bu aya
Lefgerî tonlar ki beñzetdi baya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
121). [*geyürdi, -di*]

gez: Gezmek, dolaşmak.

‘Âlemi başdan başa **gezdüm** kamu
Hâturuma naqşını yazdum kamu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra*
5). [*gezdüm, -dü, -m*]

(*Mes. 10: m. 57; Mes. 25: m. 126;*
Mes. 26: m. 29; Mes. 27: m. 53; Mes.
27: m. 97; Mes. 27: m. 116; Mes. 27:
m. 122; Mes. 29: m. 26; Mes. 33: m.
14; Mes. 33: m. 7; Mes. 44: m. 19;
Mes. 50: m. 136; Mes. 69: m. 15; Mes.
72: m. 318; Mes. 79: m. 14; Mes. 85:
m. 148; Mes. 101: m. 59; Mes. 107: m.
71; Mes. 110: m. 18)

gezdür-: Dolaştırmak.

İster-idüñ kim beni azdurasın
Yoldan u degme yaña **gezdüresin**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
134). [*gezdüresin, -e, -sin*]

gezen: Gezen, dolaşan kimse.

Yüziçidür gevher isteyü **gezen**
Çörçöp olur deñiz üstinde yüzen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 15*). [*gezen,]*

gezen kişiler: *Gezen, dolaşan kimseler.*

Eytdi iy uçmakta **gezen kişiler**
Kim güneş gibi yüzünüz ışıklar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 41*). [*gezen kişiler,]*

gezer: *Gezmek, dolaşmak.*

Şol degül-ise 'acebdür kim **gezer**
Üşde sinlerde vü ahvâlin düzer
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 141*). [*gezer,]*

(*Mes. 16: m. 25; Mes. 16: m. 26; Mes. 22: m. 12; Mes. 69: m. 19; Mes. 30: m. 2*)

gibi: *-e benzer. Benzerlik bildirir.*

Bir lipâçe geymiş azrak don **gibi**
Altuna banılmış ol ay gün **gibi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 89*). [*gibi,]*

(*Mes. 10: m. 91; Mes. 10: m. 142; Mes. 11: m. 14; Mes. 12: m. 62; Mes. 17: m. 5; Mes. 17: m. 6; Mes. 24: m. 10; Mes. 25: m. 5; Mes. 25: m. 118; Mes. 26: m. 13; Mes. 26: m. 17; Mes. 27: m. 50; Mes. 27: m. 96; Mes. 27: m. 121; Mes. 30: m. 15; Mes. 30: m. 16; Mes. 30: m. 58; Mes. 30: m. 61; Mes. 30: m. 83; Mes. 30: m. 275; Mes. 44: m. 1; Mes. 44: m. 2; Mes. 44: m. 20; Mes. 69: m. 146; Mes. 69: m. 201; Mes. 69: m. 205; Mes. 80: m. 27; Mes. 81: m. 86; Mes. 94: m. 30; Mes. 94: m. 54; Mes. 100: m. 89*)

gibi: *Tahmin bildirmektir.*

Şeyh katına gelür bir ay **gibi**
Altun inçüye banılmış bay **gibi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 3*). [*gibi,]*

gibi: *Benzetme edati, gibi, misali.*

Eytdür on yıldur ki Şaṭṭ'ı geçerem
Dicle'yi bir cür'a **gibi** içerem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 24*). [*gibi,]*

(*Mes. 51: m. 12; Mes. 69: m. 148; Mes. 63: m. 211*)

gibi: *Sanki.*

Bu hüner her ta'nadan hâlî **gibi**
Tâ men ol dâra birün eli **gibi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 19*). [*gibi,]*

(*Mes. 85: m. 20*)

gibi: *"Sanki, öyle görünüyor" anlamlarında edat.*

Şeyh katına gelür bir ay **gibi**
Altun inçüye banılmış bay **gibi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 4*). [*gibi,]*

gibi olmağıl: *(eklendiği unsura) benzer olmak, ...gibi olmak.*

Eylük idene yavuzluk kılmağıl
Tüti-y-ıla qarğa **gibi olmağıl**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 38*). [*gibi olmağıl, -ma, -ğıl]*

giç irmeye: *Geç olmak. Normal zamanından sonra olmak.*

Böyle **giç irmeye** aḥşâma seher
Bu gice rüz-ı kıyâmetdür meger
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 137*). [*giç irmeye, -ye]*

gice: *Gece, geceleyin.*

Ben bir inçü **gice** düşürmiş-ıdüm
Karañuda terkini urmuş-ıdum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 225*). [*gice,]*

(*Mes. 10: m. 125; Mes. 10: m. 127; Mes. 10: m. 131; Mes. 10: m. 161; Mes. 40: m. 22; Mes. 44: m. 2; Mes. 53: m. 160; Mes. 55: m. 40; Mes. 60:*

m. 34; Mes. 60: m. 39; Mes. 72: m. 192; Mes. 73: m. 14; Mes. 78: m. 74; Mes. 89: m. 31; Mes. 102: m. 18; Mes. 102: m. 25; Mes. 105: m. 18; Mes. 105: m. 21; Mes. 105: m. 25)

gice: Gece || Karanlık.

Gün doğıcağ **gice** aradan gider
Varuñ eydüñ göreyim baña n'ider
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 71). [gice,]

(Mes. 5: m. 221; Mes. 10: m. 78; Mes. 5: m. 216)

gice: Gece, geceler boyunca.

Çok riyâzette geçürdüm **giceler**
Görmedi bu gice gibi kocalar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 141). [giceler, -ler]

(Mes. 105: m. 80)

gice gibi: Gece gibi (karanlık).

Büşr eydür Tañrı kahrı çün gelür
Gice gibi ay yüzi kara olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 248). [gice gibi,]

gice oldu: Gece olmak.

Gice oldu irdiler bir menzile
Höş ay aydın u oturdılar bile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 189). [gice oldu, -dı]

gice pâyâna ir-: Gecenin son bulması, karanlığın nihayete ermesi.

Gün kanı kim **gice pâyâna ire**
Kim meger bu derd dermâna ire
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 157). [gice pâyâna ire, -e]

(Mes. 11: m. 79)

gice vü gündüz: Gece ve gündüz.

Arpa arpa yiri gögi bî-hicâb
Eyler-iken **gice vü gündüz** hisâb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 414). [gice vü gündüz,]

gice zengîsi: Gece zencisi.

İrte rümîsi yüzini gizledi
Gice zengîsi izini izledi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 46). [gice zengîsi, -si]

gice zengîsi oldu nihân: "Gece zencisi saklandı." İfadede, gece zenci bir insana benzetilmiştir, gecenin bitmesi ve gündüzün başlaması ile bu zencinin nihân olması, kaybolması şeklinde anlatılmıştır.

Çünkü **gice zengîsi oldu nihân**
Girü gündüz rümîsi oldu 'ayân
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 263). [gice zengîsi oldu nihân,]

giceye degin: Geceye kadar.

Giceye degin karar eyleyelüm
Gice bu sırrı şâha söyleyelüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 33). [giceye degin,]

(Mes. 60: m. 37; Mes. 78: m. 73; Mes. 10: m. 119)

giçlen: Geç kalmak.

İlla tîz ir katına **giçlenmegil**
İşbu didüklerümi aña digil
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 25). [giçlenmegil, -me, -gil]

gid: Takip etmek, benimsemek.

Havf evinden çün recâya **gideler**
Dükeli, tâ' atların terk ideler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 45). [gideler, -e, -ler]

gid: Gitmek; geçmek.

Cânlarımız lâ-mekâna **gidiser**
Lâ-mekânlular mekânda n'idiser

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra 12). [gidiser, -iser]

gid: Bırakıp gitmek.

Eydür iy veh oda yandum n'ideyim
Bağlu boynum bunda kaçça **gideyim**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 136). [gideyim, -eyim]

(Mes. 12: m. 194; Mes. 30: m. 95;
Mes. 30: m. 125; Mes. 35: m. 7; Mes.
36: m. 4; Mes. 36: m. 31; Mes. 41: m.
3; Mes. 43: m. 3; Mes. 44: m. 35; Mes.
45: m. 23; Mes. 45: m. 24; Mes. 50:
m. 83; Mes. 53: m. 66; Mes. 53: m. 68;
Mes. 54: m. 6; Mes. 54: m. 16; Mes.
72: m. 523; Mes. 72: m. 430; Mes. 72:
m. 322; Mes. 72: m. 24; Mes. 72: m.
22; Mes. 79: m. 22; Mes. 85: m. 105;
Mes. 85: m. 157; Mes. 92: m. 24; Mes.
92: m. 4; Mes. 93: m. 26; Mes. 104:
m. 46; Mes. 104: m. 11)

gid: Gitmek, koyulmak.

İlm kanı kim bu işde şabr idem
Girü koyup kendü işüme **gidem**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 154). [gidem, -em]

gid: Yönelmek, gitmek.

Sevinü ili dapa Safvân **gider**
Görgil imdi ol münâfıklar n'ider
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 281). [gider, -er]

(Mes. 13: m. 3; Mes. 28: m. 33; Mes.
43: m. 12)

gid: Hadi git.

Gidüñüz işüñüze iy ehl-i dil
Bundan artuğ beni kılmañuz hacil
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 25). [gidüñüz, -üñüz]

gid: Gitmek, yol almak.

Benüm-ile gelür-iseñüz bile
Gidebilevüz dükelümüz yola

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 18). [gidebilevüz, -ebil, -evüz]

(Mes. 4: m. 34; Mes. 4: m. 36; Mes. 4:
m. 16; Mes. 9: m. 14; Mes. 10: m. 49;
Mes. 13: m. 18; Mes. 15: m. 2; Mes.
19: m. 2; Mes. 30: m. 7; Mes. 30: m.
250; Mes. 32: m. 163; Mes. 39: m. 87;
Mes. 63: m. 194; Mes. 66: m. 144;
Mes. 72: m. 81; Mes. 102: m. 18; Mes.
102: m. 80)

gid: Gitmek, ulaşmak. (Cennet bağlamında).

Hüdhüd eydür eyle dut kim **gidesin**
Cennete şulñansuz anda n'idesin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra 1). [gidesin, -esin]

gid: Gitmek, terk etmek, bırakmak.

Dikeni köyündürüñ kim gül kıla
Gül dahı **gider-ise** bülbül kıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 166). [gider-ise, -er, --ise]

gid: Bırakıp gitmek, uzaklaşmak.

Çünkü hamr içer dükeli mañv olur
Küllü yādından **gider** cāhil kalur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 100). [gider, -er]

(Mes. 13: m. 45; Mes. 13: m. 10; Mes.
13: m. 18; Mes. 16: m. 35; Mes. 25:
m. 126; Mes. 25: m. 93; Mes. 26: m.
8; Mes. 27: m. 31; Mes. 30: m. 91;
Mes. 30: m. 141; Mes. 30: m. 110;
Mes. 32: m. 142; Mes. 44: m. 23; Mes.
50: m. 27)

gid: Yok olmak, gitmek.

Gökçeğün niçeme kim rengin ola
Rengi **gidiçek** girü çirkın ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra 4). [gidiçek, -içek]

(Mes. 60: m. 20)

gid: Geçmek, girmek. (tekkeye).

Muhtesib olmaz-ısa kim hükm ide
Hānekāha şofiler esrük **gide**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
120). [*gide, -e*]

(*Mes. 65: m. 48*)

gid: Yol almak, yolculuk etmek.

Büşr eydür bī-edeblik iderem
Kim bu yolda senüñ-ile **giderem**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
142). [*giderem, -er, -em*]

Lokması degül **gıdāyı yir iken**
Ne ola ben bilmedüğüm dir iken
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
411). [*gıdāyı yir iken,]*

gid: Yok olmak, eser kalmamak.

Küp şuyından gısl ideyim key arı
Kim **gide** arķamdağı kirler varı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
328). [*gide, -e*]

gide: Gitmek, kaybolmak.

Et yiyenden pādīşāhlık çün **gide**
Bir sūñük yiyen ne sultāñlık ide
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra*
11). [*gide,]*

gid: Götürmek.

Ulu yol şahşı ulu şehre yider
Kiçi yol tağlar arasına **gider**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra*
72). [*gider, -er*]

gide mi: Gider mi, kaybolur mu? (günah
lekesi bağlamında).

Gide mi senden ‘aceb şeyn-i günāh
Kim sen olmışsın kamu ‘ayn-ı günāh
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
97). [*gide mi,]*

(*Mes. 102: m. 77; Mes. 102: m. 78*)

gidelüm ka ‘be’ye: Ka‘be’ye varmak, gitmek.

gid: Ölmek.

Ḳul daḥı Hāḳ‘da şol elden maḥv olur
Kim **gidicek** ḳul dükeli Hāḳ kalur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra*
112). [*gidicek, -icek*]

Ol biri eydür ki yārāñlar-ıla
Gel **gidelüm Ka ‘be’ye** kamu bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
60). [*gidelüm ka ‘be’ye,]*

gid: Yönelmek, meyletmek, rağbet etmek.

Zühd-ile biri münācāta **gider**
Fısq-ıla biri ḥarābāta **gider**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
83). [*gider, -er*]

gidem dünyadan: Dünyadan göç etmek ||
Ölmek.

Ben **gidem** ḥöd **dünyadan** ‘ömri süre
İlla gelen adum işidüp ṫura.
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
301). [*gidem dünyadan,]*

(*Mes. 27: m. 31; Mes. 107: m. 84;*
Mes. 110: m. 5; Mes. 110: m. 6)

giden: Giden kişi.

Şeyḥi koyup gıtdüğünüz sehl ola
Hāḳ ḳapısından **giden** nā-ehl ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra*
72). [*giden,]*

gıdā: Besin, yiyecek.

Bir gün ayruḳdan **gıdā** bulımadı
Ḳurd aç, şabr itmege ḳalımadı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 59, Mısra*
7). [*gıdā,]*

(*Mes. 30: m. 31; Mes. 30: m. 299;*
Mes. 44: m. 24)

giden: *Giden, yönelen.*

Eydür iy kendülerini terk iden
Şüreti koyup ma‘āniye **giden**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 156*). [*giden,]*

gider: *Karşılama.*

Eydür imdi ditremegüm **giderün**
Kaşa kim gerek-ise aluñ virün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 259*). [*giderün, -ün]*

gider: *Gidermek, yok etmek.*

Vezn-içün lafzuñ **gidermiş** harfini
Artuğ eksük söylemiş söz şarfını
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 119*). [*gidermiş, -miş]*

(*Mes. 45: m. 7; Mes. 77: m. 9; Mes. 105: m. 126*)

gider olur-ısa: *Gitmek, gidebilmek.*

Bunda ol ‘aķbe **gider olur-ısa**
Yol aña rüşen olabilür-ise
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 43*). [*gider olur-ısa,]*

gider-iken: *Giderken.*

Gider-iken ol tuman bu nür-ıla
Çıkdı bir ulu bulut yağmur-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 149*). [*gider-iken,]*

giderler yola: *Yol gitmek, yolda ilerlemek.*

Yoldaş oldılar **giderler hōş yola**
Büşr baķar kırğıla kim ne kıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 97*). [*giderler yola,]*

gidermedün gözüñ: *Gözünü üstünden ayırmamak.*

Hadd u resmin bilmedün her bir sözüñ

Tañrı emrinden **gidermedün gözüñ**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 284*). [*gidermedün gözüñ,]*

gidesin göklere: *Göklere çıkmak.*

‘Aķluña uy kim **gidesin göklere**
Kurd olma kim iresin üklere
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra 25*). [*gidesin göklere,]*

gidiçek: *Gidince.*

Māl ü mülküñ guşşası beni alur
Kim **gidiçek** kamu yirinde kalur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 92, Mısra 12*). [*gidiçek,]*

gile: *Yakınma, şikayet.*

Her kimün itden **gilesi** var gelün
Dilkü fermān okıyırsardur bilün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 63*). [*gilesi, -si]*

gile ider-idi: *Yakınmak, şikayet etmek.*

Tūti çün ol perdeden gider-idi
Kağadan yavlaķ **gile ider-idi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 28*). [*gile ider-idi, -er, --i, -di]*

giley itmesevüz: *Yakınmak, şikayet etmek.*

Eyle kim senden ziyāna vardı iş
Saña **giley itmesevüz** yig-imiş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 258*). [*giley itmesevüz, -me, -sevüz]*

gilmân: *Cennette hizmet gördüğüne inanılan delikanlılar.*

Ol biri güreş dutar **gilmân-ıla**
Ol biri işret ider vildān-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 27*). [*gilmân-ıla, --ıla]*

gilmân: *Cennette hizmet gördüğüne inanılan delikanlılar. Hür u gilmân: Cennetteki kız ve cennetteki erkek.*

Hür-ısañ cennetde **gılmān** bulasın
Dīv-ısañ düzahda ifrīt olasın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 179*). [*gılmān,]*

gir-: Girmek, yer tutmak.

Evliyā beşinçi gökde **gireler**
Cennete vü hürileri göreler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 9*). [*gireler, -e, -ler]*

gir-: Girmek, dışarıdan içeriye geçmek.

Büşr **girdi** gördi ev ni' met tolu
Tābh-ḥāne 'ālī vü şoffa ulu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 393*). [*girdi, -di]*

gir-: Girmek.

Büşr varur bir ırak yirde durur
Yemlihā yalıñ olur küpe **girür**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 336*). [*girür, -ür]*

(*Mes. 85: m. 28; Mes. 9: m. 41*)

gir: Girmek, dahil olmak.

Ben anuñ yüzinde nite görmedüm
Ne var anuñ milletine **girmedüm**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 212*). [*girmedüm, -me, -dü, -m]*

(*Mes. 15: m. 117; Mes. 69: m. 22*)

gir: Girişmek, teşebbüs etmek.

Dösti eydür şimdi yārumsın benüm
Küfre çün **girdüñ** fedā olsuñ canum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 134*). [*girdüñ, -düñ]*

gir: Yer tutmak.

Ol gice tersā kıızı düşde görür
Bir güneşi kim kenārına **girür**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 110*). [*girür, -ür]*

gir: Kabul etmek, benimsemek.

Hıç benüm ögüdüme **girmez-idi**
Ol ögüde 'aklı hıç irmez-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 435*). [*girmez-idi, -mez, --i, -di]*

gir: Girmek, içine girmek.

Biri şu ırmağına **girür** yüzer
Selsebülün çeşmesi havzın düzer
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 23*). [*girür, -ür]*

gir: Girmek, gelmek.

Od gibi her gün düşerem ben şuya
Şimdi **girme** didüğüñ āḥir neye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 26*). [*girme, -me]*

(*Mes. 9: m. 45; Mes. 9: m. 37; Mes. 9: m. 39; Mes. 22: m. 33; Mes. 43: m. 19; Mes. 63: m. 171; Mes. 89: m. 35; Mes. 102: m. 8; Mes. 109: m. 22*)

gir: Girmek, dışarıdan içeriye geçmek.

Eydür āḥir çün ḥisābı virdüñüz
Uçmağa andan gelüben **girdüñüz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 76*). [*girdüñüz, -dü, -ñüz]*

(*Mes. 22: m. 46; Mes. 22: m. 50; Mes. 22: m. 74; Mes. 22: m. 40; Mes. 72: m. 391*)

gir: Kabul etmek, benimsemek. (Öğüt bağlamında).

Benüm ögüdüme **girmez** n'ideyim
'Aklı çün ol söze irmez n'ideyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 59*). [*girmez, -mez]*

gir: Girişmek, katılmak, içinde yer almak.

Eyü diyen kişiler öğüt vire
Eyü devletlüler ögüde **gire**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 8*). [*gire, -e]*

gir: (Denize) Girmek.

Eydür ol aḥvāli hīç öğrenmedüm
Deñiz içine **giresüm** şanmadum
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra
28). [giresüm, -esüm]

gir: Geçmek, girmek.

Eydür iş bunlar ‘aceb çün irdiler
Uçmağa kaḅı kapudan **girdiler**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
36). [girdiler, -di, -ler]

(Mes. 27: m. 31; Mes. 27: m. 34; Mes.
27: m. 120; Mes. 27: m. 49; Mes. 27:
m. 118; Mes. 27: m. 89; Mes. 27: m.
96; Mes. 27: m. 118; Mes. 72: m. 416;
Mes. 107: m. 112)

gir: (Bütünü veya bir kısmı ile) sulu bir şeyin
içine batmak, dalmak; girmek.

Maşlahat degül şara varmak gerek
Şārda bir ılı suya **girmek** gerek
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
332). [girmek, -mek]

gir: ...içine girmek.

Ḳomaz-ısam **girmege** baña söger
Yapışur-ısam durur beni döger
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
417). [girmege, -meg, -e]

gir: ... hāle düşmek, bürünmek.

Ben senüñ kutlu yüzüñi görürem
‘Āşık olup işbu hāle **girürem**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
522). [girürem, -ür, -em]

gir öğüde: Nasihata, öğüde başlamak.

Sen ki şimdi pīşvāsın bizlere
Gir hoş **öğüde** vü zībā sözlere
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
90). [gir öğüde,]

girçeg: Gerçek.

Bir yalanı şınayuban sürdiler
Ḥalk anı ḥöd **girçege** irürdiler
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
184). [girçege, -e]

girçek: Gerçek; doğru.

Her kimüñ yalançılığ-ısa işi
Girçekine daḅı inanmaz kişi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra
16). [girçekine, -in, -e]

(Mes. 72: m. 234)

girçekden: Hakikaten, gerçekten.

Söze şöyle şokşururam yalanı
Kim kişi **girçekden** añlamaz anı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra
14). [girçekden,]

girdāba düşdi: Girdabın içine düşmek.

Gemi bir **girdāba düşdi** nāgehān
Gemiçi nahvīye eydür iy fülān
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra
23). [girdāba düşdi, -di]

girdi ḥırkaya: Hırkaya bürünmek.

Ḡusl kıldı şeyḅ ü **girdi ḥırkaya**
İy ‘acab bu kamu ḥayr u şer neye
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra
101). [girdi ḥırkaya,]

girdi söze: Konuşmaya dahil olmak.

Geldi tāvus ortaya yüz nāz-ıla
Girdi söze ‘izzet ü i‘zāz-ıla
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 20, Mısra
2). [girdi söze,]

girdi yola: Yola düşmek.

Girdi yola nevhā vü zārī kılı
Kim diri yoldaş nite oldu ölü
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
363). [girdi yola,]

(Mes. 104: m. 45; Mes. 15: m. 49)

girdigār: *Cenab-ı Hak; Allah.*

Düşdi bir zindāna gönlüm iy nigār
Kim çıkarmaya anı cüz **Girdigār**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
34). [*girdigār,]*

(*Mes. 77: m. 28*)

girdiler yola: *Yola çıkmak; yola düşmek.*

Büşr ile Yemlihā **girdiler yola**
Büşr'e eydür Yemlihā girü güle
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
265). [*girdiler yola,]*

(*Mes. 5: m. 131*)

girdük revān: *Yürüyerek geçmek.*

Ol yanından 'ālemūñ **girdük revān**
Bu yanından dünyanuñ çıkduğ devān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
39). [*girdük revān,]*

girdük yola: *Yola çıkmak; yola düşmek.*

Nisbetümüz var-ısa **girdük yola**
Yoğ-ısa toprağı şavurduğ yile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 38, Mısra*
21). [*girdük yola,]*

girdüm kana: *Birini öldürmek veya ölümüne sebep olmak.*

Rāhat isterem dir-iken bir cāna
Girdüm uşbu söz-ile bunça **kana**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
86). [*girdüm kana,]*

girdüm yola: *Yola koyulmak.*

Eydür iy şeh tañlaçak **girdüm yola**
Benüm ile bir semiz tavşan bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
161). [*girdüm yola,]*

gire koynına: *Koynuna almak, yakınlaşmak.*

Çün ümīdi var ki **gire koynına**
Ol bütün el şunmağ ister boynına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
109). [*gire koynına,]*

gire mi: *Girer mi?.*

Ka'be içine **gire mi** hīç mest
'İşka kaçan yār ola şehvet-perest
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
21). [*gire mi,]*

gire oynına: *Oyuna katılmak. || İş yapmak.*

Çün kadem urdı ki **gire oynına**
Gördi kim kayd olısaruz boynına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra*
53). [*gire oynına,]*

gire yola: *Yola çıkmak, yola düşmek.*

Yaluñuz nite **gire** kimse **yola**
Gelüñuz kim kamumuz gitlüm bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra*
19). [*gire yola,]*

gireyim yola: *Yola çıkmak; yola düşmek.*

Degme yaña şad hezārān yol ola
Şormadın nite **gireyim** ben **yola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra*
60). [*gireyim yola,]*

giriftār ol-: *Tutulmak, yakalanmak.*

Kimsene beñileyin zār olmasun
Kimse bu derde **giriftār olmasun**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
164). [*giriftār olmasun, -ma, -sun]*

(*Mes. 13: m. 15; Mes. 32: m. 43*)

giri: *Düğüm.*

Kim muvāfiğ mı benüm endişeme
Yonılır mı bu **giri**ler pışeme
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
54). [*giri*ler, -ler]

girişdüm gözine: Gözüne girmek; sevgi ve ilgisini kazanmak.

Eydür ol dīvūñ **girişdüm gözine**
Kim Süleymān 'āşık ola sözine
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 49*). [*girişdüm gözine,]*

giriserüz yola: Yola koyulmak, yola düşmek.

Çün daħı şimdi **giriserüz yola**
Sen daħı şimdi varursın menzile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 103, Mısra 7*). [*giriserüz yola,]*

girme: İçine girmemek.

'Avrat eydür Şaṭṭ'a ayrıuk **girmegil**
Geçmege vü 'ömr boynın urmağıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 21*). [*girmegil, -gil]*

girmekte vü çıkmakta: Girmekte ve çıkmakta.

Çün ola **girmekte vü çıkmakta** uz
Geh şaha püşt eyleye vü geh yavuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 27*). [*girmekte vü çıkmakta,]*

girmeye yola: Yola girmek.

Girmeye bir er bu **yola** pīç ü pīç
Kim yolında düşmeye bu 'akbe hīç
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 41*). [*girmeye yola,]*

girmeye-y-idüm kanlara: Birinin öldürülmesine sebep olmak veya öldürtmek.

Çāşki ben hergiz selāmuñ bunlara
Virüben **girmeye-y-idüm kanlara**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 100*). [*girmeye-y-idüm kanlara,]*

girmez iseñ yola: Yola çıkmak; yola düşmek.

Gelmez-iseñ sen bizüm-ile bile
Girmez iseñ şayruyam diyü **yola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra 28*). [*girmez iseñ yola, -mez , -iseñ]*

girmiş dadum: (Eserin) Lezzeti, tadı olmak.

Birisi eydür Nizāmī'dür adum
Maħzenü'l-esrār-ıla **girmiş dadum**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 166*). [*girmiş dadum,]*

girmiş ola: Girmek, girmiş olmak.

Yüz revende bu yola **girmiş ola**
Kim birisi menzile irmiş ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 27*). [*girmiş ola, -a]*

girü: Geri, arka.

Bir daħı urur ko oynı dur **girü**
Sür birez yolu iltelüm ilerü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 127*). [*girü,]*

girü: Geri; tekrar.

Gözlü ne kim gice yavıkuhsar
Girü ırte olıcağaz bulısar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 222*). [*girü,]*

(*Mes. 1: m. 21; Mes. 1: m. 34; Mes. 5: m. 227; Mes. 7: m. 19; Mes. 9: m. 14; Mes. 12: m. 87; Mes. 15: m. 64; Mes. 15: m. 75; Mes. 16: m. 27; Mes. 16: m. 43; Mes. 16: m. 46; Mes. 20: m. 10; Mes. 27: m. 123; Mes. 27: m. 130; Mes. 30: m. 59; Mes. 30: m. 60; Mes. 30: m. 125; Mes. 30: m. 169; Mes. 32: m. 91; Mes. 39: m. 82; Mes. 40: m. 3; Mes. 50: m. 43; Mes. 58: m. 8; Mes. 63: m. 63; Mes. 72: m. 343; Mes. 72: m. 517; Mes. 78: m. 40; Mes. 84: m. 148; Mes. 85: m. 100; Mes. 85: m. 120; Mes. 85: m. 155; Mes. 88: m. 110; Mes. 91: m. 283; Mes. 105: m. 90; Mes. 105: m. 98; Mes. 105: m. 102; Mes. 107: m. 120; Mes. 107: m. 138; Mes. 111: m. 79*)

girü: Artık; sadece.

Pes bilünüz iy cihānuñ kuşları
Kim **girü** ol şāh düzer bu işleri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 2*). [*girü,]*

(Mes. 6: m. 41; Mes. 11: m. 64)

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 373). [girü,]

girü: Artık.

Girü kendü işlerine başladı
Ne diler-ise cihānda işledi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 51). [girü,]

(Mes. 10: m. 154; Mes. 11: m. 76;
Mes. 12: m. 103; Mes. 15: m. 96; Mes.
15: m. 99; Mes. 16: m. 11; Mes. 16:
m. 18; Mes. 16: m. 42; Mes. 17: m. 43;
Mes. 25: m. 72; Mes. 69: m. 86; Mes.
109: m. 36)

girü: Sonra.

Degmesi çün bir su'āli itdiler
Girü andan key cevāb iştdiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 68). [girü,]

(Mes. 13: m. 49; Mes. 15: m. 7; Mes.
16: m. 12; Mes. 25: m. 41; Mes. 36:
m. 20; Mes. 38: m. 2; Mes. 54: m. 73;
Mes. 63: m. 226; Mes. 65: m. 58; Mes.
72: m. 55; Mes. 72: m. 361; Mes. 72:
m. 362; Mes. 78: m. 20; Mes. 78: m.
22; Mes. 84: m. 136; Mes. 91: m. 265;
Mes. 96: m. 66; Mes. 107: m. 101;
Mes. 107: m. 114)

girü: Artık, bundan böyle.

Şeyh elinden komadı cāmı **girü**
Zīra puhte yise yig hāmı **girü**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 104). [girü,]

(Mes. 12: m. 181; Mes. 91: m. 129)

girü: Yine || Sadece.

Dünyāda ko ileyüñde öleyim
Āhıretde **girü** seni bulayım
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 88). [girü,]

girü: Geri. Geriye, geri dönerek.

Vardı Hemyān şehrine yöni **girü**
Hücre sine varmağından ilerü

girü: Sadece.

Taāırı'nuñ kudretlerindendir meger
Girü baña yavrılar vire haber
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 62). [girü,]

(Mes. 29: m. 7; Mes. 85: m. 96; Mes.
85: m. 139)

girü: Ayrıca.

Rüstem eydür zīhi kim er bu-y-ımiş
Buña beñzer er **girü** kendü-y-ımiş
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 44). [girü,]

girü: Tekrar, yine.

Eydür imdi geçmegil tiz gel **girü**
Olmaya kim Rüstem ola ilerü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 171). [girü,]

(Mes. 55: m. 19; Mes. 60: m. 44; Mes.
66: m. 90; Mes. 66: m. 138; Mes. 72:
m. 266; Mes. 77: m. 9; Mes. 78: m. 96;
Mes. 81: m. 1; Mes. 85: m. 68; Mes.
88: m. 1; Mes. 102: m. 18; Mes. 102:
m. 26; Mes. 102: m. 27)

girü: Bir daha, tekrar.

Gāh olan gāh olmayanı aradan
Girü ol dāyim olandur yaradan
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 42). [girü,]

(Mes. 53: m. 15; Mes. 69: m. 34; Mes.
72: m. 264; Mes. 75: m. 32; Mes. 84:
m. 97; Mes. 93: m. 39; Mes. 94: m. 53;
Mes. 107: m. 67; Mes. 107: m. 128)

girü: Sonra, artık.

Gökçeğün niçeme kim rengin ola
Rengi gidicek **girü** çirkın ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra 4). [girü,]

(Mes. 63: m. 205)

girü: Geri.

Ol otuz kuş kim adı sî murğ-ıdı
Girü görüçek hemân sîmurğ-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
118). [girü,]

girü: Sonra, tekrar.

Her kime kim eylerem yüz biñ vefâ
Girü aña kılıram yüz biñ cefâ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra
16). [girü,]

(Mes. 48: m. 20; Mes. 49: m. 26; Mes.
85: m. 89; Mes. 102: m. 21; Mes. 105:
m. 45; Mes. 106: m. 14)

girü: Ashında, gerçekte.

Şanma kim benem anı göregelen
Ol-durur **girü** beni şoragelen
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra
78). [girü,]

girü dön: Geri dönmek.

Girü şeyhe gösterür düşde Çalab
Kim **girü dön** ol kıızı kılgıl taleb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
28). [girü dön,]

(Mes. 107: m. 46; Mes. 105: m. 36)

girü geldiler: Tekrar gelmek.

Çapuda bir nâme dürlü buldılar
Girü kendü yirlerine **geldiler**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra
50). [girü geldiler, -di, -ler]

girü gele: Geri gelmek.

Küllü ol olan **girü** kaçan **gele**
Kim kişi anuñ nişânını bile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra
117). [girü gele,]

girü gel-: (Artık) geri gelmez.

Bes birez iren nişân almadı
Küllü iren hüd **girü gelimedi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra
104). [girü gelimedi, -imedi]

(Mes. 11: m. 70)

girü gel-: Geri gelmek.

Hüdhüd eydür kimse bu yolda **girü**
Gelmedi kim eyde ne var ilerü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra
2). [girü gelmedi, -me, -di]

(Mes. 105: m. 40)

girü gelür: Ayrıldığı yere tekrar dönmek.

Ol yolın varubanın **girü gelür**
Ol yolu anuñ gibi kişi bilür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra
111). [girü gelür, -ür]

girü getirür: Geri gelmek.

Her biri bir şer' ilerü getirür
Ol geçer ü biri **girü getirür**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
38). [girü getirür, -ür]

girü kal-: Geri durmak.

Kiçi yollardan şâra çün gelesin
Ulu yolda nite **girü kalasın**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra
64). [girü kalasın, -asın]

(Mes. 30: m. 160; Mes. 30: m. 177;
Mes. 91: m. 227)

girü koy: Ardında bırakmak.

Eydür işüñi **girü koy** var eyit
Kiçi sözlere dağı anda büyüit
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
195). [girü koy,]

girüb: Girip.

Ten ki cān-ıla tavuḡ gibi gezer
Ol deñizde **girüben** kaçan yüzer
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
98). [*girüben, -en*]

(*Mes. 22: m. 43*)

girüdurur boğazına: *Boğazına girmek.*

Girüdurur boğazına bir yılan
Bu varınça karnına iner revān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
27). [*girüdurur boğazına,]*

girüki dünin: *Sonraki gece || Pazar gecesi*
(*bir üst mısraya göre Pazar gecesi olduğu*
anlaşılmakta).

Çünkü şenbe dünini Merriḡ ala
Girüki dünin 'Utarid ḡod bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
200). [*girüki dünin,]*

girür yola: *Yola düşmek.*

Hurrem ü ḡandān u ḡoş **girür yola**
Murḡzār içinde oynayu güle
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
253). [*girür yola,]*

(*Mes. 16: m. 17*)

git-: *Ayrılmak, uzaklaşmak.*

Gitdi Leylī Mecnūn'ı anda koyu
Ḳaldı Mecnūn Leyli vü Leylī diyü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
149). [*gitdi, -di*]

(*Mes. 105: m. 138; Mes. 105: m. 94*)

git: *Ölmek, dünyadan göçmek.*

Eydür āḡir dünyādan çün **girdüñüz**
Gür içinde ölüben çok yatduñuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
55). [*girdüñüz, -düñ, -üz*]

git: *Gitmek, varmak.*

Kūh-ı Kāf'a **gitmeye** 'ākil kişi
Hüdhüde ma'lüm ola şahbāz işi

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra*
41). [*gitmeye, -me, -ye*]

(*Mes. 35: m. 18; Mes. 98: m. 70*)

git: *Yol almak, yolculuk etmek.*

Yaluñuz nite gire kimse yola
Gelüñüz kim kāmumuz **gitlüm** bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra*
20). [*gitlüm, -lüm*]

(*Mes. 107: m. 36*)

git: *Ayrılmak, uzaklaşmak.*

Gitdi İblīs-i la'īn zārī-y-ıla
Ḳaldı Adem şer' mi'yārī-y-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
161). [*gitdi, -di*]

(*Mes. 88: m. 103; Mes. 101: m. 21;*
Mes. 101: m. 76)

git: *Bir yere doğru yönelmek.*

Ka'beden Rüm iline çün **girdiler**
Rüm ilini ḡoş teferrüc itdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
55). [*girdiler, -di, -ler*]

(*Mes. 102: m. 32*)

git: *Yürümek, yol almak.*

Çün bular ol ḡaleti iştdiler
Dükeli şeyḡ-ile bile **gittiler**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
50). [*gittiler, -ti, -ler*]

git: *Gitmek, bırakıp gitmek; uzaklaşmak.*

Gitdi 'aklum **gitdi** şabrum **gitdi** yār
Ḳaldı 'ışḡ u ḡaldı neng ü ḡaldı 'ār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
169). [*gitdi, -di*]

git: *Gitmek, kaybolmak (aklın başından gitmesi*
bağlamında).

Gördiler kim söz eser kılmaz aña
‘Aklı kim **gıtdi** girü gelmez aña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
70). [*gıtdi, -di*]

git: Sona ermek, kaybolmak.

Sen kocaldıñ ‘ışk işüñ degül senüñ
Tāzahıñ **gıtdi** vü şoldı tenüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
60). [*gıtdi, -di*]

git: Gitmek, çekip gitmek.

Şeyhi çün andan aluban **gıtdiler**
Muğlaruñ deyri dapa iletdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
89). [*gıtdiler, -di, -ler*]

git: Uzaklaşmak, yok olmak.

Şimdi ay indi vü çıkdı āfitāb
Küfr ü ‘isyān **gıtdi** vü geldi şavāb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
44). [*gıtdi, -di*]

(*Mes. 11: m. 2*)

git: Çıkmak, uzaklaşmak.

Hikmet ü Kur’ān tefsīr ü haber
Gıtmış-idi hātırından ser-be-ser
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
74). [*gıtmış-idi, -miş, --i, -di*]

git: Gitmek, kaybolmak.

‘Işk çün **gıtdi** Şatt’ a düşmek ‘azīm
Yüzemeyene hātırdur iy hākīm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra*
35). [*gıtdi, -di*]

(*Mes. 9: m. 39; Mes. 15: m. 93; Mes.*
15: m. 94; Mes. 16: m. 20; Mes. 60:
m. 40)

git: Gitmek, uzaklaşmak.

Ben saña azuğ virem dur **git** girü
‘Işkı koğıl şabrı dutğıl ilerü

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
181). [*git,]*

(*Mes. 15: m. 40; Mes. 15: m. 112;*
Mes. 16: m. 102; Mes. 32: m. 134;
Mes. 63: m. 153; Mes. 69: m. 131;
Mes. 14: m. 48)

git: Gitmek, bir yere doğru yönelmek.

Küh-ı Kāf’a **gıtmeye** ‘ākil kişi
Hüdhüde ma‘lüm ola şahbāz işi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
307). [*gıtmeye, -me, -ye*]

git: Geçmek, atlamak (*müzik makamı*
bağlamında).

Geh Sipāhan’dan Hicāz’a **gıtdiler**
Geh Rehāvīde ün-ile ötdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
101). [*gıtdiler, -di, -ler*]

git: Gitmek, ulaşmak.

Çün muqayyed varlığı terk itdüñüz
Lācerem muṭlağ vücūda **gıtdüñüz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
130). [*gıtdüñüz, -dü, -ñüz*]

git: Çek git, uzaklaş!.

Git katumdan kim delü olmayasın
Turma kim kaygu-y-ıla tolmayasın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
75). [*git,]*

(*Mes. 69: m. 85*)

git: Gitmek; varmak.

Şıdk-ıla on altı kez hācc itmişem
Ka’be şehrinden Minā’ya **gıtmışem**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra*
26). [*gıtmışem, -miş, -em*]

git: Yok olmak; bitmek, sona ermek.

Degme sözde baḡs çün oldı tamām
Lā nüsellim **gıtdi** vü geldi selām

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 38). [gitdi, -di]

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 94). [gitmegil, -me, -gil]

git: Silinmek, kaybolmak, yok olmak.

Öldi yüz biñ şeyh oldu bir kadîd
Hiç cihândan **gitmedi** ol Bayezîd
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 36). [gitmedi, -me, -di]

(Mes. 68: m. 44)

git: ...doğru yönelmek.

Dartar-ısam ben anı kim **gitmeye**
Yiri batman eyler-isem yitmeye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 89). [gitmeye, -me, -ye]

git: Gitmek, yok olmak.

Çün ben ayruğ u günâh ayruğ-ıdı
Eyle **gitdi** kim şanasım yoğ-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 104). [gitdi, -di]

git: Gitmek; yol almak.

Eytdiler hele bize bir rehberi
Buluñuz kim **gitmeyevüz** serseri
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 50). [gitmeyevüz, -me, -y, -evüz]

(Mes. 86: m. 3)

git: Gitmek.

Hacca şıdk-ıla meger kim **gitmedüm**
Kim harâbâti dahı terk itmedüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 27). [gitmedüm, -me, -dü, -m]

(Mes. 84: m. 146; Mes. 91: m. 136;
Mes. 93: m. 36; Mes. 102: m. 28; Mes.
102: m. 51; Mes. 107: m. 120; Mes.
108: m. 35; Mes. 108: m. 36)

git: (Peşinden) gitmek.

Degme bir câhil sözün işitmegil
Degme bir hõd-rev peyinçe **gitmegil**

gitdi 'aklum: Akli gitmek: Şaşırarak,
düşünemez hale gelmek.

Gitdi 'aklum gitdi şabrum gitdi yâr
Kaldı 'ışk u kaldı neng ü kaldı 'âr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 169). [gitdi 'aklum, -um]

gitdi şabrum: Sabrın bitmesi, tükenmesi ||
Dayanamamak.

Gitdi 'aklum **gitdi şabrum** gitdi yâr
Kaldı 'ışk u kaldı neng ü kaldı 'âr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 169). [gitdi şabrum, -um]

gitmedüñ yola: Güzergaha varmak için yola
çıkma/yol gitmek.

Hüdhüd eydür eyle dut kim
gitmedüñ
Yola vü bizüm-ile 'azm itmedüñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 2). [gitmedüñ yola,]

gitmeg: Yönelmek, gitmek.

Sözümüzüñ gavrina çün irdi şeyh
Maşlahat **gitmegümüzi** gördi şeyh
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 52). [gitmegümüzi, -ümüz, -i]

gitmeg: Gitmek, yapılan işi sürdürme, devam ettirme.

Gitmegüñ vaktında ölmek bend-ile
Key degül bir çün veyâ bir çend-ile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 49). [gitmegüñ, -üñ]

gitmege: Gitmeye.

Bilmedüm geldüm seni şayd itmege
Şayduñ oldum kuvvetüm yok
gitmege (Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5,
Mısra 270). [gitmege, -, -]

gitmek gerek: Gitmek gerekir.

‘Ākıbet çün kim yola **gitmek gerek**
‘Azmi elbetde yola itmek gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra*
47). [*gitmek gerek,]*

gitmesün: Yok olmasın.

Ol mürîd ayağına düşer anuñ
Kim cihāndan **gitmesün** sāyeñ senüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
28). [*gitmesün,]*

gīv: *Gīv; Firdevsi'nin Şehname'sinde Zaloğlu Rüstem'in damadı ve Bijen'in babası olarak geçer.*

Kerrenāy u kūs çün kıla gırīv
Māt ola Güderz ü mecrūh ola **Gīv**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
206). [*gīv,]*

(*Mes. 39: m. 17*)

givir: Koymak, yerleştirmek.

Gözsüzi qarañu ive **givirür**
Bir mum ileyinde hōş yanadurur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
63). [*givirür, -ür]*

gıybet: *Bir kimsenin arkasından aleyhinde bulunma, duyacağı zaman üzüleceği bir sözü arkasından söyleme, çekiştirme.*

Birisi eydür ki **gıybet** söylemek
Nite ola vü eri qadlı eylemek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra*
1). [*gıybet,]*

(*Mes. 61: m. 3*)

gizle: Gizlemek, saklamak.

İRte rümîsi yüzini **gizledi**
Gice zengîsi izini izledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
45). [*gizledi, -di]*

(*Mes. 63: m. 55; Mes. 63: m. 56*)

gizlen: Gizlenmek, saklanmak.

Gündüzün yarasa gibi **gizlenür**
Gice güneş gibi rüşen görünür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra*
17). [*gizlenür, -ür]*

gizlü: Görünmeyen, ifşa olmayan.

Bu görünür tañrıları kim kıya
Vara vü ol **gizlü** Tañrı'ya uya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
46). [*gizlü,]*

gizlü: Gizli.

Çünkü ben oldum demür kânında bay
Gizlü altun kânlarını yoğa şay
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
280). [*gizlü,]*

gizlü yol: Gizli yol.

Pâdişâh eydür bizüm bir **gizlü yol**
Aramuzda var degül kim izlü yol
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra*
59). [*gizlü yol,]*

göçür: Göçmesine sebep olmak; yer değiştirmek.

Eydür işbu mîhları geçürrevüz
Burca çıkup atları **göçürrevüz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
24). [*göçürrevüz, -evüz]*

gög: Gök, gökyüzü.

Gösterüñ bir **gög** kîm ol mâhsuz-
durur
Bizüm ilümüz niçün şahsuz-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra*
9). [*gög,]*

(*Mes. 44: m. 25; Mes. 97: m. 31; Mes.*
104: m. 53; Mes. 105: m. 28; Mes.
109: m. 52)

göge çıkdı: Gökyüzüne çıkmak, yükselmek.

Bir zamāndan gördiler yıldızları
Yer yüzünden **göge çıkdı** sözleri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
208). [*göge çıkdı, -dı]*

(Mes. 53: m. 80)

göge irmişler-idi: Göge çıkmak, yükselmek.

Dāniş ehli bahşе girmişler-idi
Yiryüzinden **göge irmişler-idi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
16). [göge irmişler-idi, -miş, -ler, --i,
-di]

göge uçar-ısa: Göge uçmak; gökyüzüne yükselmek.

Ol mihekde kem 'ayārısa görüñ
Göge uçar-ısa oğ-ıla uruñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra
104). [göge uçar-ısa, -ar, --ısa]

gögs: Göğüs.

Zād u rüzumuz bizüm şuda-durur
Kim deñiz **gögsümüze** degin gelür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra
6). [gögsümüze, -ümüz, -e]

gök: Gök, gökyüzü.

Her çırağı kim gice **gök** yandurur
Şeyh anı bir āh-ıla söyündürür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
131). [gök,]

(Mes. 1: m. 18; Mes. 10: m. 128; Mes.
54: m. 41; Mes. 54: m. 21; Mes. 55:
m. 13; Mes. 63: m. 127; Mes. 63: m.
200; Mes. 65: m. 33; Mes. 68: m. 75;
Mes. 72: m. 235; Mes. 72: m. 212;
Mes. 72: m. 205; Mes. 80: m. 23; Mes.
89: m. 34; Mes. 97: m. 27; Mes. 72:
m. 221; Mes. 84: m. 6; Mes. 89: m. 21)

gök: Gök, gökyüzü || yukarı.

Cānlarımız **gökden** indiler yire
Yirde kalan göklere kanda ire
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra
19). [göklere, -ler, -e]

gök: Mavi renk.

Şaru kızıl şüreti böyle ola
Dir-idi vü **gök** yeşil eyle ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
28). [gök,]

gök altı: Gök altı, göğün altı.

Biri **gök altı** cihānuñ defteri
Kim belürdür kamu 'ālemde eri
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra
51). [gök altı,]

gök bahrı: Gökyüzü denizi.

Yarsı geçdi gicenüñ uyğu-y-ıla
Toldı **gök bahrı** girü incü-y-ile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra
44). [gök bahrı,]

gök dapa: Gökyüzüne doğru.

Mu 'tekif bir güşede oturalum
Ellerümüz **gök dapa** götürelüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra
4). [gök dapa,]

(Mes. 25: m. 41)

gök gürledi: Gök gürllemek.

Nāgehān **gök gürledi** Büşr'e sorar
Kim bu gürllemek nedendür vir ḥabar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
163). [gök gürlledi, -di]

gökyüzinde: Gökyüzü.

Büşr eydür **gökyüzinde** bu nişān
Tañrı'nuñ hükminden olur her zamān
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
177). [gök yüzinde,]

gökyüzine: Gök, gökyüzü.

Yir gözi **gökyüzine** ḥayrān-ıdı
Gök daḥı seyrende ser-gerdān-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
5). [gök yüzine,]

gökceğ: Güzel, hoş, sevimli kimse (sevgiliye hitaben).

Gökçeğün niçeme kim rengin ola
Rengi gidiçek girü çirkın ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra 3*). [*gökçeğün, -üñ*]

(*Mes. 24: m. 17; Mes. 26: m. 13; Mes. 103: m. 6; Mes. 103: m. 9*)

gökçek: *Güzel, hoş.*

Ƙılduñ-ısa huldı hızlandan temiz
Var anuñ **gökçek** yüzün gör iy 'aziz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra 18*). [*gökçek,]*

(*Mes. 27: m. 21; Mes. 72: m. 520; Mes. 79: m. 18*)

gökçeklik: *Güzellik.*

Görmeduñ zāğı ki bir keklik ola
Ƙan-ıla ete ne **gökçeklik** ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra 12*). [*gökçeklik,]*

gökden inmişdür: *Gökten inmek; Allah tarafından gönderilmek.*

Yoħsa benüm tıcumı kim sen koduñ
Eyle dut kim **gökden inmişdür**
diduñ (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 164*). [*gökden inmişdür, -miş, -dür*]

göksı: *Göğüs.*

Datlurağdur bal-ıla yağdan delim
Göksı çerb ü ağzı şirindür 'azim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 20*). [*göksı,]*

gökyüzi: *Gökyüzü, sema.*

Gökyüzi pür şu'le vü pür nür-ıdı
Bağ içi pür hulle vü pür hür-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 17*). [*gökyüzi,]*

göl: *Göl.*

Çün arıtmaduñ mürüvvet **gölını**
Sen ne bilesin fütüvvet yolını
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 545*). [*gölını, -in, -i*]

göm-: *Gömmek.*

Avçılar **gömdi** küpi bu arada
Kim bu avlar kim gezerler burada
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 317*). [*gömdi, -di*]

gömlü: *Gömlü.*

İrerüz biz bir küpe **gömlü-durur**
Şu tolu bu turur ol küpe girür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 415*). [*gömlü-durur, --dur, -ur*]

gömlü ola: *Gömlü olmak.*

Büşr eydür müzd-içün **gömlü ola**
Kim geçen şuyın içüp hazzın bula
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 313*). [*gömlü ola, -a*]

gömül: *Gömülmek.*

Küp **gömülmüş** yire vü ağzı ulu
Ortasına degin ol küp şu dolu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 307*). [*gömülmüş, --miş*]

gömülü: *Gömülmüş olan.*

Kim bu küp bunda ne **gömülü-durur**
Bilmez-iseñ baña hod bellü-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 311*). [*gömülü-durur, --dur, -ur*]

gönder: *Göndermek.*

Vaktı bunlar hāl-ıla dönderdiler
Niçe dilerler-ise **gönderdiler**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 114*). [*gönderdiler, -di, -ler*]

(*Mes. 91: m. 164*)

gönder: *Göndermek, yollamak.*

Bizi **gönderdi** ki yaluñuz kıla
Ne diler-ise utanmadın kıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 57*). [*gönderdi, -di*]

(*Mes. 72: m. 381*)

göndür: Göndermek.

Bunu dir ü yüz bulardan döndürür
Toñuzını yazı dapa **göndürür**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 44*). [*göndürür, -ür*]

gönül: Yönelmek, yüzünü döndürmek.

Ka 'be'den yaña **gönildiler** girü
Kim göreler kim ne gelür ilerü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 49*). [*gönildiler, -di, -ler*]

gönl: Gönül, kalp, yürek.

Bulhakem **gönlünde** çün yokdur şafâ
Lâ-cerem görünmez aña Muştafa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 287*). [*gönlünde, -in, -de*]

(*Mes. 8: m. 18; Mes. 9: m. 9; Mes. 9: m. 54; Mes. 10: m. 6; Mes. 10: m. 27; Mes. 10: m. 174; Mes. 10: m. 176; Mes. 12: m. 141; Mes. 16: m. 3; Mes. 20: m. 3; Mes. 25: m. 110; Mes. 27: m. 103; Mes. 29: m. 4; Mes. 31: m. 45; Mes. 32: m. 82; Mes. 32: m. 89; Mes. 36: m. 12; Mes. 47: m. 3; Mes. 47: m. 130; Mes. 53: m. 128; Mes. 65: m. 73; Mes. 66: m. 122; Mes. 81: m. 96; Mes. 81: m. 78; Mes. 91: m. 304; Mes. 110: m. 33; Mes. 110: m. 5; Mes. 110: m. 18; Mes. 110: m. 16; Mes. 5: m. 157; Mes. 12: m. 33; Mes. 53: m. 41; Mes. 72: m. 58*)

gönleg: Gömlek, (gülün yaprakları bağlamında).

'Anber-ile saçın ördi sünbülün
Gönlegin atlasdan eyledi gülün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 124*). [*gönlegin, -in*]

gönleg: Gömlek.

Sorma kim ol kıanda vü biz kıandavuz
İki ten bir **gönlegün** içindevüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 84*). [*gönlegün, -ün*]

gönlegin yırtar-ıdı: Gömlek yırtmak.

Çün çemende bülbül ün darta-ıdı
Gül tarabdan **gönlegin yırtar-ıdı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 10*). [*gönlegin yırtar-ıdı,]*

gönlek: Gömlek.

İledem destân u mekr ü sihr-ile
Bir yalınçağ tenden on **gönlek** bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 10*). [*gönlek,]*

gönli hös olmaz: Sevinmek, mutlu olmak.

Öger iseñ **gönli hös olmaz** aña
Söger iseñ hâtırı kıalmaz saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 17*). [*gönli hös olmaz, -maz*]

gönli içinde: Gönülde, kalpte.

Gönli içinde becid ağlar-ıdı
Degme rengün şüretin bağlar-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 25*). [*gönli içinde,]*

(*Mes. 53: m. 30; Mes. 47: m. 44*)

gönli içinden: Gönül, yürek.

Çün uyanur uykudan kıız hüb u hös
Gönli içinden virür nür ol güneş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 2*). [*gönli içinden,]*

gönli virmişvenin: Gönül vermek, âşık olmak, sevdalanmak.

Gönli ilkin Leyla'ya **virmişvenin**
İlla soñra Mevla'ya irmişvenin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 139*). [*gönli virmişvenin, -i-miş, -ven, -in*]

gönlün bağla-: *Gönül bağlamak, âşık olmak.*

Sevdiği hicri çün anı tağladı
Yemlihâ halkına **gönlün bağladı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 506*). [*gönlün bağladı, -dı*]

(*Mes. 72: m. 46*)

gönlün tağlayam: *Gönlünü dağlamak, yüreğini yakmak.*

Ben bir ad bulmazam kim bağlayam
Kendüme vü halk **gönlün tağlayam**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 144*). [*gönlün tağlayam, -y, -am*]

gönlün virür: *Gönül vermek (bağlanmak).*

Şeyh **gönlün virür** aña cân-ıla
Satun alur küfrini imân-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 95*). [*gönlün virür,]*

(*Mes. 10: m. 117*)

gönlüne düşdi ferâh: *Yüreği ferahlamak.*

Bir zamândan çıkdı bir kavş-i kuzah
Yemlihâ'nuñ **gönlüne düşdi ferâh**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 174*). [*gönlüne düşdi ferâh,]*

gönlüne yazmış: *Kalbine kazımak. (Leyla'nın aşkı bağlamında).*

Leyli nakşın **gönlüne yazmış** tamâm
Şüretinden gâfil olmuş ve's-selâm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 41*). [*gönlüne yazmış,]*

gönlünü bekler: *Gönül yapmayı, gönlünü hoş tutmayı beklemek.*

Anda kim it **gönlünü bekler** kişi
Halk azarlamak-durur itler işi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra 25*). [*gönlünü bekler, -r*]

gönlünü götürmüş-idi: *Gönlünü uzaklaştırmak.*

Dünyadan **gönlünü götürmüş-idi**
Dünyeligüñ terkini urmuş-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 27*). [*gönlünü götürmüş-idi, -miş, --i, -di*]

gönlünü tağlayu: *Gönlünü dağlamak, yakmak.*

Bî-dil âh itdi vü geçdi ağlayu
Gönlünü ol ğabn odından **tağlayu**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 30*). [*gönlünü tağlayu, -yu*]

gönlünü yaka: *Yüreğini yakmak.*

Tevbe odı ile **gönlünü yaka**
Kim aña şeytân key ırakdan bağa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 113*). [*gönlünü yaka, -a*]

gönlüm aldı: *Kendine âşık etmek, gönül çalmak.*

Birisi eydür ki bir şahid benüm
Gönlüm aldı vü köyindürdi canum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 2*). [*gönlüm aldı, -dı*]

gönlüm içinde: *Gönlümde, kalbimde.*

Çamu rengüñ şüretin gördüm 'ayân
Gönlüm içinde benüm rengüm
hemân (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 100*). [*gönlüm içinde,]*

(*Mes. 72: m. 84; Mes. 10: m. 146*)

gönlüm içre: *Gönlümde, içimde.*

Eydür-iseñ sen ki ol Leylî göre
Gönlüm içre ikki oldu yâr maña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 94*). [*gönlüm içre,]*

gönlüm yahmaya: *Gönlü yakmak, yüreğe ıstırap çektirmek; aşırı derecede etkilemek, sarsmak.*

Gözümü dıkdüm ki **gönlüm yahmaya**
Şâh yüzünden artuğına bakmaya

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 5). [gönlüm yahmaya, -ma, -ya]

gönlümdeki gibi: Gönlümdeki gibi ||
Düşündüğüm gibi.

Niçe kim beñzedürem kılup kabül
Gördüğüm **gönlümdeki gibi** degül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 104). [gönlümdeki gibi,]

gönlüme düşdi: Gönle düşmek, âşık olmak.

İşbu od kim **gönlüme düşdi** benüm
Mum gibi yandı kamu cānum tenüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 143). [gönlüme düşdi, -di]

gönlümi alduñ: Gönلünü çelmek/kapmak.

Gönlümi alduñ gönül virgil baña
Raħm kıl kim Tañrı raħm ide saña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 19). [gönlümi alduñ, -duñ]

gönlümi bağladuñ: Gönül bağlamak (Mısrada gönüllerinin sevgilinin saçına takılı olması kastedilmiştir.).

‘İşk odından cānumı çün tağladuñ
Gönlümi saçuñ kılına **bağladuñ**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 32). [gönlümi bağladuñ, -duñ]

gönlümi götüre-y-idüm: Gönلümü çekmek ||
Uzak durmak, vazgeçmek.

Ben varup ĥod fāriğ otura-y-idüm
Dünyadan **gönlümi götüre-y-idüm**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 112). [gönlümi götüre-y-idüm, -e, --y, --i, -dü, -m]

gönlümi götüriçek: Gönلümü çekmek || Uzak durmak, vazgeçmek.

Aslan eydür ben varup oturiçak
Avlamakdan **gönlümi götüriçek**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 98). [gönlümi götüriçek, -içek]

gönlümün içinde: Gönül, yürek, kalp.

Gönlümün içinde rengüm çok-durur
İlla birisi bu evde yok-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 89). [gönlümün içinde,]

gönlün içinde: Kalbindeki.

Gönlün içinde ko gitsün fāsıdāt
Kim kıla el-bākıyātu's-sālīhāt
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 145). [gönlün içinde,]

gönlün içinde: İçtenlikle.

Muštafa eydür var ilünde otur
Gönlün içinde baña imān getür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 274). [gönlün içinde,]

gönlül: Gönül, kalp, yürek.

Bir **gönlülde** küfr ü imān besleyen
Derd-ile bir yirde dermān besleyen
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 3). [gönlülde, -de]

(Mes. 88: m. 58; Mes. 110: m. 2)

gönlül sıyan: Kalp kıran (kişi).

Bir **gönlül sıyan** kim imāndan çıkar
Eyle dut kim Ka`be'yi yüz kez yıkar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 31). [gönlül sıyan,]

gönlül virgil: Gönül vermek.

Gönlümi alduñ **gönlül virgil** baña
Raħm kıl kim Tañrı raħm ide saña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 19). [gönlül virgil, -gil]

gönlülde bağladum: Gönülde yer etmek.

Her ne şekli kim **gönlülde bağladum**
Görmedüğüm için anı ağladum
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 91). [gönlülde bağladum, -du, -m]

göñülden sökdiler: Gönlünden söküp atmak, çıkarmak.

Dünya mihrini **göñülden sökdiler**
Mülk ü esbâbı dükelin döktiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 61*). [*göñülden sökdiler, -di, -ler*]

göñülden ururam: Yürekten söylemek.

Ben henüz añı ırakdan görürem
Nisbetin bunça **göñülden ururam**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 178*). [*göñülden ururam, -am*]

göñüller tağladum: Gönlünü dağlamak, yüreğini yakmak.

Ben bu Gülşehrî adın çün bağladum
Kendüzüme vü **göñüller tağladum**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 154*). [*göñüller tağladum, -du, -m*]

gör-: Görmek.

Gözüm aç kim degme rengüñ
sorayım
Adını vü şüretini **göreylim**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 52*). [*göreylim, -eyim*]

(*Mes. 66: m. 9; Mes. 91: m. 278; Mes. 91: m. 279; Mes. 105: m. 81; Mes. 105: m. 25; Mes. 107: m. 140*)

gör-: Görmek, rast gelmek, şahit olmak.

Bu şar ehli nite **gördiler** anı
Kim söze kıomadılar ayrıķ beni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 95*). [*gördiler, -di, -ler*]

gör-: ...e rast gelmek.

Ārzusı cāmından olanlara mest
Görmedüm bunuñ gibi şehvet-perest
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra 16*). [*görmedüm, -me, -dü, -m*]

gör-: Gören (kimseler).

Yalan olınçak **gören** bulunmadı
Kim tanıklık virdügi bilinmedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 219*). [*gören, -en*]

gör-: Görmek, tanık olmak.

Eydür āhîr hîç kimesne **gördi** mi
Ol ferîşteyi vü vaşfin virdi mi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 123*). [*gördi, -di*]

gör-: İdrak etmek, düşünmek.

Naķşa bakma **gör** kanat nenüñ-durur
Ol kuşa ir kîm kanat anuñ-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 37*). [*gör,]*

gör-: ... olarak görmek.

Kendüzine zerreçe kadr urmaya
Bir yavuz kişi cihānda **görmeye**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 64*). [*görmeye, -me, -ye*]

gör-: Gör!, Bak!.

Gör ne dürlü dökdi sözler kendüzi
Kim muraşsa' oldu Gülşehrî sözi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 321*). [*gör,]*

(*Mes. 5: m. 282; Mes. 27: m. 30; Mes. 32: m. 69; Mes. 47: m. 93; Mes. 52: m. 48; Mes. 66: m. 93; Mes. 84: m. 44; Mes. 94: m. 59; Mes. 97: m. 46*)

gör-: Görmek, rast gelmek, şahit olmak.

Niçe kim gök gerdişinden durmadı
Kimse andan yig ferîşte **görmedi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 128*). [*görmedi, -me, -di*]

(*Mes. 66: m. 98; Mes. 69: m. 137; Mes. 75: m. 87; Mes. 87: m. 10*)

gör-: Görmek, anlamak.

Ma'ni şekli artuğ eksük olmaya
Şüret-ile kim **görürsin** kalmaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 132*). [*görürsin, -ür, -sin*]

(*Mes. 72: m. 168*)

gör: Görmek, çekmek.

Zâlim anda zulmünüñ rencin **göre**
'Âdil anda 'adl gencine ire
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 177*). [*göre, -e*]

gör: Görmek, rast gelmek.

Höş temâşâ kıldı şehr-i Kayser'i
Yörür-iken **gördiler** bir manzarı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 64*). [*gördiler, -di, -ler*]

(*Mes. 27: m. 20; Mes. 32: m. 33; Mes. 32: m. 32; Mes. 39: m. 75; Mes. 63: m. 202; Mes. 72: m. 306*)

gör: Gör bak! Gör hele!

Halk çün hizmet kıluban gitdiler
Gör vezir-ile halife n'itdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 154*). [*gör,]*

gör: Görmek, bilmek.

Her ne kim işidesin ya şorasın
Andan ayruksı ola çün **göresin**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 108*). [*göresin, -e, -sin*]

(*Mes. 65: m. 65; Mes. 72: m. 50; Mes. 85: m. 175*)

gör: Görmek; idrak etmek, düşünmek.

'Âlem anuñ bir kanadıdır **görün**
Kanın görenden ol kuşu şoruñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 21*). [*görün, -ün*]

gör: Görmek, düşünmek.

Haşm eger düşmen **görür-ise** bizi
Kim görünmez bize illâ kendüzi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 109*). [*görür-ise, -ür, --ise*]

gör: Görelim, bakalım.

Gün doğıcağ gice aradan gider
Varuñ eydüñ **göreym** baña n'ider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 72*). [*göreym, -eyim*]

(*Mes. 72: m. 86*)

gör: Görmek, fark etmek, anlamak.

Çün **görür** Safvân ki bunlar kör-imiş
Bu Süleymân'dur bular bir mür-imiş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 149*). [*görür, -ür*]

gör-: Görmek, bakmak.

Erdi bir kehhâl-ı hâzık otı çok
Gördi gözsüzi kim iki gözi yok
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 34*). [*gördi, -di*]

(*Mes. 66: m. 25; Mes. 69: m. 49; Mes. 72: m. 347; Mes. 72: m. 360; Mes. 72: m. 393; Mes. 72: m. 393; Mes. 72: m. 428; Mes. 72: m. 511; Mes. 85: m. 27; Mes. 88: m. 37; Mes. 91: m. 149; Mes. 91: m. 247; Mes. 91: m. 251; Mes. 5: m. 213; Mes. 10: m. 79; Mes. 12: m. 93; Mes. 13: m. 42; Mes. 13: m. 50; Mes. 21: m. 15; Mes. 22: m. 85; Mes. 22: m. 151; Mes. 24: m. 24; Mes. 27: m. 43; Mes. 30: m. 10; Mes. 30: m. 28; Mes. 30: m. 26; Mes. 30: m. 281; Mes. 40: m. 31; Mes. 47: m. 158; Mes. 53: m. 93; Mes. 53: m. 159; Mes. 63: m. 66; Mes. 84: m. 62; Mes. 85: m. 144; Mes. 91: m. 244; Mes. 91: m. 197; Mes. 91: m. 203; Mes. 102: m. 121; Mes. 105: m. 49*)

gör: Görmek, fark etmek.

Gerçi gözüm var-ıdı **görmez-idüm**
Karañudan ol yaña varmaz-ıdum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 217*). [*görmez-idüm, -mez, --i, -dü, -m*]

(Mes. 5: m. 137; Mes. 12: m. 213;
Mes. 15: m. 77; Mes. 15: m. 78; Mes.
53: m. 161; Mes. 45: m. 30; Mes. 5: m.
214)

gör: Görmek.

Halk çün kim ol kanadı **gördiler**
Dinlerinüñ külli terkîn urdılar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra
5). [gördiler, -di, -ler]

(Mes. 1: m. 31; Mes. 2: m. 18; Mes. 5:
m. 245; Mes. 5: m. 286; Mes. 5: m.
177; Mes. 9: m. 16; Mes. 10: m. 93;
Mes. 10: m. 109; Mes. 12: m. 222;
Mes. 12: m. 107; Mes. 15: m. 65; Mes.
15: m. 51; Mes. 22: m. 48; Mes. 25:
m. 23; Mes. 27: m. 57; Mes. 27: m. 95;
Mes. 30: m. 101; Mes. 31: m. 17; Mes.
31: m. 1; Mes. 32: m. 59; Mes. 32: m.
79; Mes. 32: m. 111; Mes. 32: m. 145;
Mes. 35: m. 9; Mes. 35: m. 12; Mes.
40: m. 51; Mes. 40: m. 26; Mes. 40:
m. 36; Mes. 40: m. 3; Mes. 45: m. 4;
Mes. 45: m. 21; Mes. 45: m. 28; Mes.
46: m. 11; Mes. 47: m. 74; Mes. 47:
m. 101; Mes. 50: m. 97; Mes. 53: m.
99; Mes. 53: m. 41; Mes. 53: m. 128;
Mes. 53: m. 70; Mes. 60: m. 114; Mes.
60: m. 67; Mes. 60: m. 74; Mes. 63:
m. 88; Mes. 63: m. 85; Mes. 63: m.
180; Mes. 63: m. 213; Mes. 65: m. 65;
Mes. 66: m. 34; Mes. 66: m. 129; Mes.
66: m. 67; Mes. 72: m. 207; Mes. 72:
m. 419; Mes. 72: m. 521; Mes. 78: m.
40; Mes. 78: m. 78; Mes. 84: m. 124;
Mes. 84: m. 55; Mes. 84: m. 20; Mes.
84: m. 33; Mes. 84: m. 34; Mes. 85:
m. 37; Mes. 88: m. 100; Mes. 88: m.
117; Mes. 88: m. 118; Mes. 90: m. 5;
Mes. 96: m. 51; Mes. 97: m. 10; Mes.
98: m. 9; Mes. 101: m. 12; Mes. 101:
m. 45; Mes. 102: m. 115; Mes. 102: m.
108; Mes. 103: m. 9; Mes. 107: m. 39;
Mes. 107: m. 55; Mes. 107: m. 103;
Mes. 107: m. 114; Mes. 107: m. 112;
Mes. 107: m. 124; Mes. 107: m. 94;
Mes. 108: m. 2)

gör: Görmek, karşılaşmak.

Niçe kişiye satışduñ şormaduñ
Gördügün şahşı muhâla urmaduñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
146). [gördügün, -düg, -ün]

(Mes. 5: m. 163; Mes. 8: m. 9; Mes. 9:
m. 19; Mes. 22: m. 59; Mes. 40: m. 11;
Mes. 81: m. 26)

gör: Görmek, görebilmek.

Kim 'acab sîmurgı biz **göre** miyüz
Yâ anuñ tapusına ire miyüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 38, Mısra
5). [göre, -e]

(Mes. 105: m. 64; Mes. 50: m. 65)

gör: Görmek, bakmak; anlamak.

Cânlulardan hâli **gördiler** yolu
Ese-durur karşı istingâ yili
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
67). [gördiler, -di, -ler]

gör: Görmek; bilmek, tanımak.

Zîra çün kim mülki **görem** ser-be-ser
Mâlikinden ilerü bilem haber
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
131). [görem, -em]

gör: Görmek || Farkına varmak.

Aç Süleymân gözüni kim **göresin**
Şâhidün bir div ü terkîn urasın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra
15). [göresin, -esin]

gör: Görmek, bulmak.

Eyü niyyetlüler eylüge ire
Kim yavuz ise yavuzlıklar **göre**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
72). [göre, -e]

(Mes. 85: m. 123; Mes. 91: m. 61)

gör: Görmek, rastlamak.

Gördi Mecnün'ı yatur bir yazıda
Bir yazı kim biñ yol erin azıda
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
37). [gördi, -di]

gör: Gör! Yaşa!.

Ben aña gel bunça lezzet sür direm
‘İşret eyle yimek içmek **gör** direm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra
68). [gör,]

gör: Görmek, tanık olmak.

Ben anuñ yüzinde nite **görmedüm**
Ne var anuñ milletine girmedüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
211). [görmedüm, -me, -dü, -m]

(Mes. 5: m. 171; Mes. 13: m. 47; Mes.
14: m. 52; Mes. 32: m. 132; Mes. 45:
m. 26; Mes. 53: m. 132; Mes. 53: m.
49; Mes. 63: m. 130; Mes. 63: m. 136;
Mes. 63: m. 152; Mes. 63: m. 215;
Mes. 63: m. 93; Mes. 63: m. 122; Mes.
66: m. 52; Mes. 72: m. 439; Mes. 101:
m. 16)

gör: Bilmek, anlamak.

Şer‘ içinde kanlusın şahş öldürür
Kor tarikatda vü Tañrı'dan **görür**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
74). [görür, -ür]

gör: Görmek, görülmek.

Anda kim her bir sevábı **göreler**
‘Adli ilkin pâdişâhdan şoralalar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra
7). [göreler, -e, -ler]

(Mes. 85: m. 49)

gör: Saymak, bilmek, görmek.

Ne kaçır ne kendüzin halka urur
Ne ki görür-ise Tañrı'dan **görür**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
20). [görür, -ür]

(Mes. 88: m. 93; Mes. 88: m. 94)

gör: Başına gelmek.

Ne kaçır ne kendüzin halka urur
Ne ki **görür-ise** Tañrı'dan görür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
20). [görür-ise, -ür, --ise]

gör: Fark etmek, idrak etmek.

Muştafâ ögüdine girür-iseñ
Ne ki göstermiş-durur **görür-iseñ**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
116). [görür-iseñ, -ür, --ise, -ñ]

(Mes. 9: m. 32)

gör: Görmek, bakmak, fark etmek.

Gözi hem bağlu gerek kim **görmeye**
Kimsenüñ ‘aybına ta‘na urmaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra
13). [görmeye, -me, -ye]

gör: Görmek. || Okumak.

Enbiyâ ihdâşuma hem ireler
Evliyâ destânlarımı **göreler**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
48). [göreler, -eler]

gör: Görmek; duymak, işitmek.

Cânavârlar bu sözi çün **gördiler**
Yüzlerini kamu yire sürdiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
117). [gördiler, -di, -ler]

gör: Görmek, fark etmek.

Anı kim şer‘a muvâfiğdur soruñ
Anı sehmü’l-ğayb-ı rahmânî **görüñ**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra
110). [görüñ, -üñ]

gör: Görmek, seyretmek.

Gice ağıdur gündüzün kara-durur
Kendü kendü ölümün **göre-durur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra
22). [göre-durur, -e, --dur, -ur]

gör ki: (Gel) gör ki.

Gör ki Tañrı hükmi çün kula gele
Kul nite küp suyına düşe öle
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
357). [gör ki,]

(Mes. 90: m. 52; Mes. 94: m. 50)

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 69). [gördiler kim,]

gör kim: Gör ki.

Geldüğü yola girür dağı gider
Gör kim ol aşhâbı herbiri n'ider
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 36). [gör kim,]

(Mes. 94: m. 26; Mes. 28: m. 38;
Mes. 30: m. 234; Mes. 44: m. 13;
Mes. 47: m. 126)

gördi ki: Gördü ki, anladı ki!

Leyli çün **gördi ki** Mecnûn bilmedi
Anı vü hiç iltifâtın kılmadı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 147). [gördi ki,]

(Mes. 47: m. 77)

gördi ki: Gördü ki, fark etti ki.

Ol şanem **gördi ki** şeyh erdür dürüst
Kavli muhkemdür degül 'ahdinde
süst (Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12,
Mısra 197). [gördi ki,]

gördi kim: Gördü ki, fark etti ki.

Büleheb çün **gördi kim** Safvân aña
Şayd oldı vü becid qaldı taña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 159). [gördi kim,]

(Mes. 14: m. 54; Mes. 19: m. 3; Mes.
34: m. 13)

gördi yüzün: Yüzünü görmek.

Yil yüzünden çarın açdı aınsuzın
Büşr **gördi** 'avratañ nāgeh **yüzün**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 38). [gördi yüzün,]

gördiler kim: Fark ettiler ki, anladılar ki.

Gördiler kim söz eser kılmaz aña
'Aklı kim gitdi girü gelmez aña

gördiler kim: Gördüler ki.

Gördiler kim ol kız ırakdan gelür
Nāle vü feryād u zāriler kıılır
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 51). [gördiler kim,]

gördüğü gibi: Gördüğü gibi.

Anı evvel **gördüğü gibi** şanur
Göñli içindeki nakşa inanur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 43). [gördüğü gibi,]

gördüğünce: Görmek, karşılaşmak.

'Aşık ol degül ki sevdi yārını
Gördüğünce dil-rübā dil-dārını
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 48). [gördüğünce,]

gördüğüm: Gördüğüm (renk).

Niçe kim beñzedürem kılop kabül
Gördüğüm göñlümdeki gibi degül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 104). [gördüğüm,]

gördükçe: Gördüğü zaman, her gördüğünde.

Yüzünü **gördükçe** hayrān kaluram
Bir dem anı görmez-isem ölürem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 3). [gördükçe,]

gördüñ: Görmek, tanık olmak.

Ne ki merhem şanduñ anda dāğ ola
Ne ki kara **gördüñ** anda ağ ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 130). [gördüñ,]

gördüñ zebün: Zayıf ve kuvvetsiz görmek.

Şeyh eydür çün beni **gördüñ zebün**
Okı efsünlaruñ beni qosun

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 17). [gördüñ zebün,]

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 143). [göremedüñ nürünü,]

gördüñ-ise nür: Işık görmek.

Sen anuñ yüzinde **gördüñ-ise nür**
Fitnesini sanduñ-ısa bî-fütür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 209). [gördüñ-ise nür,]

göre: Göre, uygun olarak.

Kim nişānına **göre** dürişevüz
Ola kim ol şāhide irişevüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 37). [göre,]

göre: Görün!.

Eyle dut gözsüz çerāğın yandura
Işığında bakuban neyi **göre**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 242). [göre,]

göre: Görün.

Çün senüñ 'ışkuñ irişdi āhire
Lā-cerem gözümdeği akı **göre**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 34). [göre,]

göre: Görmek, tanık olmak.

Hağ te'ālā zāruñuz **göre-y-idi**
Şeyhüñüzi size irüre-y-idi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 69). [göre-y-idi, --y, --idi]

göregelen: Görmeye gelen (kişi).

Şanma kim benem anı **göregelen**
Ol-durur girü beni şoragelen
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 77). [göregelen,]

göremedüñ nürünü: (Herhangi bir) ışık görmek.

Sen çapudan **göremedüñ nürünü**
Ben çatında görürem kendüzini

gören: Gören (kişi), görenler.

Uykudan şeyh öyle bî-höd uyanur
Kim **gören** ol şeyhi bir şeydā sanur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 34). [gören,]

(Mes. 14: m. 21; Mes. 45: m. 42; Mes. 2: m. 22; Mes. 5: m. 232; Mes. 6: m. 14; Mes. 40: m. 36; Mes. 76: m. 8; Mes. 88: m. 14; Mes. 88: m. 74; Mes. 88: m. 80; Mes. 5: m. 239; Mes. 63: m. 71; Mes. 63: m. 99)

gören kişiler: Görenler.

İlerü bir görmeyen höd yoğ-ıdı
Şārda vü **gören kişiler** çoğ-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 218). [gören kişiler,]

görevar: Görmek.

Kim Ayas'ı işbu sā'at **görevar**
Şayru olmuş bizden anı şoravar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 9). [görevar,]

görevin: Görünce.

Göreyin bu pehlevānı kim n'ider
Niçe durur yā nite koyup gider
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 165). [göreyin,]

görgil: Gör, bak!.

Görgil anlaruñ cevābını saña
Ne dir anı armağan getir baña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 53). [görgil,]

görgil uz: İyi, uygun, münasip bulmak.

Hızr keştî şıduğın şanma yavuz
Oğlan öldürdüği işi **görgil uz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 142). [görgil uz,]

göriçegez: Görünce, görür görmez.

Kim meger 'aşık aña ola-y-ıduñ
Hem anı **göriçegez** bile-y-ıduñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
92). [göriçegez,]

göriçek: Gördüğü zaman.

Kim bu cādüyı **göriçek** añladuñ
Kişinüñ put tapduğunu tañladuñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
205). [göriçek,]

(Mes. 5: m. 237; Mes. 40: m. 16; Mes.
40: m. 34; Mes. 96: m. 53; Mes. 107:
m. 118; Mes. 47: m. 14; Mes. 74: m.
26; Mes. 81: m. 56; Mes. 88: m. 39)

görin: -muş/-miş gibi gelmek.

Kim bu yol heybetlü **görinür** bize
Korkusı kuvvetlü **görinür** bize
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
83). [görinür, -ür]

(Mes. 39: m. 84)

görin: Görünmek.

Haşm eger düşmen görür-ise bizi
Kim **görinmez** bize illâ kendüzi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra
110). [görinmez, -mez]

(Mes. 103: m. 6; Mes. 105: m. 18)

görin: Görünmek || Ortaya çıkmak.

Çün güneş toğdı görindi dür baña
Sen ki gözsüzsün **görinmedi** saña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
220). [görinmedi, -me, -di]

(Mes. 5: m. 219; Mes. 39: m. 70)

görin: Görülür duruma gelmek, görülür
olmak, gözükmek.

Biri eydür dimedüm mi ben size
Kim ferişte ne **görinmedi** bize

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
192). [görinmedi, -me, -di]

(Mes. 39: m. 65)

görin: Gözükmek, kendini göstermek;
parlamak, ışıldamak.

Yine bir kaynamağ-ıla arınur
Mis köyinür altun anda **görinür**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
110). [görinür, -ür]

görin-: Belirmek, görünür olmak.

Çün ben işitdüm bulardan bu sözi
Hem **görindi** baña ol sözüñ yüzi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
120). [görindi, -di]

görinmez: Görünmemek.

Bulhakem gönlinde çün yokdur şafâ
Lâ-cerem **görinmez** aña Muştafa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
288). [görinmez,]

görinür: Gözle görülen; görünen.

Bu **görinür** tañrıları kim kıya
Vara vü ol gizlü Tañrı'ya uya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
45). [görinür,]

(Mes. 5: m. 119)

göriş: Görüşmek.

Kim biz ol yoldan bile irişürüz
Biribirümüz-ile **görişürüz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra
62). [görişürüz, -ür, -üz]

göriş: Görüşmek, buluşmak.

Cehd idelüm kim aña irişevüz
Pâdişâhumuz-ıla **görişevüz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra
36). [görişevüz, -evüz]

görme: Görmedik, duymadık, rastlamadık.

Kimse yok kim bizi andan sormadık
Millele bātıl diyeni **görmedük**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 106*). [*görmedük, -dük*]

(*Mes. 68: m. 43*)

görme: Görmediği, tanık olmadığı || gizli.

Bu görünür tañrıları kim koaya
Vara **görmedüğü** Tañrı'ya uya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 120*). [*görmedüğü, -düg, -i*]

görme: Görmek, fark etmek.

‘İşk-ıdı Şatt’ a girüp kayırmayan
Gözümüñ bakup konağın **görmeyen**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 38*). [*görmeyen, -y, -en*]

görme: Görmemek, karşılaşmamak.

Çok Süleymân-ıla eyledüm sefer
Yok-durur ben **görmedüğüm** bañr u
ber (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 8*). [*görmedüğüm, -düg, -üm*]

(*Mes. 5: m. 233; Mes. 5: m. 153 Mes. 10: m. 142; Mes. 10: m. 140; Mes. 13: m. 9; Mes. 30: m. 52; Mes. 30: m. 107; Mes. 30: m. 139; Mes. 32: m. 155*)

görme alu: Küçük görmek, aşağı görmek.

‘Älemüñ şeyhini sen **görme alu**
Her maħalle şeyhini şanma ulu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 57*). [*görme alu,]*

(*Mes. 4: m. 42*)

görmeden: Gör(e)meden.

Nevbaharı **görmeden** bülbül gibi
Öldürürsin sen bizi bir gül gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 31*). [*görmeden,]*

görmedin: Görmeden, bilmeden.

Dañı Gülşehrî degül-iken adum
Görmedin ol ad-ıla ilde dadum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 6*). [*görmedin,]*

(*Mes. 63: m. 168*)

görmedüğüm için: Görmediğim için.

Her ne şekli kim gönülde bağladum
Görmedüğüm için anı ağladum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 92*). [*görmedüğüm için,]*

görmedük: Görmedik, rastlamadık.

Bunlar eydür biz çapu ne **görmedük**
Çapu yolından behište girmedük
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 45*). [*görmedük,]*

(*Mes. 22: m. 49; Mes. 22: m. 57; Mes. 22: m. 62; Mes. 22: m. 70; Mes. 22: m. 73; Mes. 22: m. 98*)

görmedüm: Görmemek, karşılaşmamak.

Çapuçı benem buları **görmedüm**
Bir çapudan bunlara yol virmedüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 37*). [*görmedüm,]*

görmege: Görmek için.

Ol bir er bir ‘avratı sever-idi
Anı **görmege** ‘azım iver-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 2*). [*görmege,]*

(*Mes. 9: m. 30; Mes. 21: m. 3; Mes. 27: m. 6; Mes. 39: m. 6; Mes. 40: m. 19; Mes. 45: m. 31; Mes. 47: m. 154; Mes. 88: m. 70; Mes. 105: m. 39*)

görmek: Görmek.

Ne kışın u ne yazın **görmek** gerek
Güllerüñ ‘ömri azın şormak gerek

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 11). [görmek,]

(Mes. 91: m. 232)

görmeklig: Muayene etme durumu.
(Yoklamak, görmek, ne durumda olduğuna bakmak bağlamında).

Vardı Leylî Mecnun'ı **görmeklige**
'İşk elinden hâlini şormaklığı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 35). [görmeklige, -e]

görmeve düşinde: Rüyasında görmek.

Böyle kılmağ degme bir 'ilmi temîz
Görmeve düşinde 'Attâr iy 'azîz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 84). [görmeve düşinde,]

görmeyen: Görmeyen kimse.

Şimdi **görmeyen** cemâlin gündüzün
Gice kanda añlaya anuñ yüzün
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 21). [görmeyen,]

(Mes. 40: m. 38; Mes. 63: m. 217)

görmez: Görmeyen, kör (kişi).

Olmaya her yolda iy yâr-ı şafâ
Pişvâsı **görmezüñ** illâ 'aşâ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 108). [görmezüñ, -üñ]

görmez olur: Görmemek.

Ay dutılır nûrını virmez olur
Zîra ol dem güneşi **görmez olur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 258). [görmez olur, -ur]

görmis: Görmek, tanık olmak.

Hüdhüd eydür ben anı **görmisvenin**
Tapusunda bir zamân durmuş-vanın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 1). [görmisvenin, -venin]

görülen: Görüp, görünce.

Eydür âhîr daşra maşşer günini
Görülen işitdünüz şür ünini
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 64). [görülen,]

(Mes. 78: m. 55)

görün: Bakın! Görün!.

Kim kazâlar Tañrı'dan çün geleler
Kamu zeyrekler **görün** kör olalar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 288). [görün,]

(Mes. 85: m. 169; Mes. 102: m. 103)

görüüp: Görüp, görünce.

Eydür âhîr çün şırâtı geçdünüz
Tamuyı **görüüp** behişte kaçduñuz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 68). [görüüp,]

görüüp: Gördüğü vakit.

Cümle ol hengâma tağıldı girü
Tâcî **görüüp** geldiler çüst ilerü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 64). [görüüp,]

görüür: Görmek, fark etmek.

Çün **görüürler** şeyhi zâr u dil-figâr
Şâdî vü gam arasında bî-çarâr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 83). [görüürler, -ler]

göster: Göstermek.

Gösterün bir gög kîm ol mâhsuz-durur
Bizüm ilümüz niçün şâhsuz-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra 9). [gösterün, -ün]

(Mes. 7: m. 18; Mes. 15: m. 30; Mes. 16: m. 27; Mes. 21: m. 15; Mes. 30: m. 114; Mes. 30: m. 144; Mes. 40: m. 6; Mes. 40: m. 8; Mes. 54: m. 20; Mes. 60: m. 84; Mes. 60: m. 76; Mes. 60:

m. 78; Mes. 60: m. 88; Mes. 66: m. 116; Mes. 71: m. 23; Mes. 71: m. 33; Mes. 85: m. 27; Mes. 91: m. 215; Mes. 91: m. 220; Mes. 91: m. 235; Mes. 96: m. 50; Mes. 100: m. 64; Mes. 102: m. 114; Mes. 105: m. 60; Mes. 111: m. 22)

göster: Göstermek || sunmak.

Çılcın darta anı kim bir baña
Gösterüñ kim dadını virem aña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 126*). [*gösterüñ, -üñ*]

göster: Görünmek.

Çün ben aña **gösterimezem** beni
Niçe aña göstereyüm fermanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 87*). [*gösterimezem, -imez, -em*]

göster: Yansıtmak, göstermek.

Şeyh eydür ol bütün yüzün baña
Gösterüñ kim secde eyleyem aña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 32*). [*gösterüñ, -üñ*]

göster: Açmak, göstermek.

Eyle dut kim **göstere** ruhsârını
Perdesinden kim bile dîdarını
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 23*). [*göstere, -e*]

göster: Görülmesini sağlamak, yansıtmak.

Şâhidüñ ra' nâ degül nâ-höş-durur
Şehvet anı saña zîbâ **gösterür**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra 14*). [*gösterür, -ür*]

göster-: Göstermek.

Ol vezîr eydür bugün mühlet baña
İrte **gösterem** yalanları saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 52*). [*gösterem, -em*]

(*Mes. 84: m. 53; Mes. 90: m. 11*)

göster ki: Göster ki.

Şehd şusuz baña bir ağu-durur
Baña su **göster ki** cânım şu-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra 24*). [*göster ki,]*

gösteren: Gösteren (kişi).

Gösterene gönderüp kıldı tapu
Büşr geldi kapuya kaçdı kapu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 381*). [*gösterene, -e*]

(*Mes. 72: m. 380*)

göstermez toğru yol: Doğru yolu göstermemek.

Ben bunu göricek añladum kim ol
Kimseye **göstermez illâ toğru yol**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 238*). [*göstermez toğru yol,]*

gösterür toğru yol: Doğru yolu göstermek.

Kamu halk aña muñı olur kim ol
Gösterür ol halka dâyim **toğru yol**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 24*). [*gösterür toğru yol,]*

(*Mes. 5: m. 174*)

göt(ü)r: Götürmek, kaldırmak.

Şer' hükmi **götrile** mi kişiden
Eyle di kim añlaya hûb işiden
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 99, Mısra 9*). [*götrile, -il, -e*]

götür: Açmak, kaldırmak.

Ka'be dapa varavuz oturavuz
Ellerümüz Hâzret'e **götürevüz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 12*). [*götürevüz, -evüz*]

(*Mes. 5: m. 12; Mes. 15: m. 4; Mes. 72: m. 510*)

(Mes. 81: m. 162)

götür: Götürmek.

Servi ağacı budağında oturuñ
Perde her bir gül yüzinden **götürüñ**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
40). [götürüñ, -üñ]

(Mes. 63: m. 62; Mes. 91: m. 133;
Mes. 108: m. 5)

götür: Uzaklaştırmak, ortadan kaldırmak.

Kaħkaħa-y-ıla güler kim sen beni
Üç kez urduñ ben **götürdüm** oynı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
134). [götürdüm, -düm]

(Mes. 30: m. 135)

götür: Taşımak, götürmek.

Yokarı aşığa oturdum dime
Bize bir hörgüçi **götürdüm** dime
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra
12). [götürdüm, -düm]

(Mes. 72: m. 459)

götür: Koparmak, kesmek (aradaki ilişki
bağlamında).

Karadaşuñdan mihrüñi **götürmegil**
Âdemî-zâd-ıla hîç oturmağıl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
237). [götürmegil, -me, -gil]

götür: Uzaklaştırmak, kaldırmak.

Var yoluña varduğuş işi bitür
Miħnetüñ miskînler üstinden **götür**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
54). [götür,]

(Mes. 85: m. 156)

götür: Gidermek, ortadan kaldırmak.

Çün halâyıkdan **götürdüm** rencümü
Hem ümidüm var ki görem gencümü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra
11). [götürdüm, -düm]

götür: Kaldırmak, gidermek.

Biz kılavuz pâdişahuñ ħidmetin
Dek **götürsün** üstümüzden miħnetin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
122). [götürsün, -sün]

götüre aradan: Ortadan kaldırmak.

Aluraħ dîni **götüre aradan**
Yigirek dîni oldur durıdan
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
25). [götüre aradan,]

göz: Göz, görme organı.

Gerçi **gözüm** var-ıdı görmez-idüm
Karañudan ol yaña varmaz-ıdum
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
217). [gözüm, -üm]

(Mes. 9: m. 17; Mes. 9: m. 28; Mes. 9:
m. 32; Mes. 9: m. 38; Mes. 9: m. 20;
Mes. 45: m. 15; Mes. 47: m. 4; Mes.
53: m. 46; Mes. 53: m. 56; Mes. 63:
m. 152; Mes. 71: m. 13; Mes. 72: m.
492; Mes. 89: m. 6; Mes. 89: m. 8;
Mes. 100: m. 72)

göz: Göz(ler). || İnsan(lar).

Ol ki yüz göstermez-idi **gözlere**
'Anberin şacı bulaşur tozlara
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
23). [gözlere, -ler, -e]

göz: Göz (Kastedilen mana gözü).

Görmege dîdarını key uz gerek
İlla hem dîdâra lâyıķ **göz** gerek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra
20). [göz,]

göz: Göz; bakış.

Bir çemende kim zülâl aħar-ıdı
Bülbülün **gözi** güle bakar-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
10). [gözi, -i]

(Mes. 98: m. 12; Mes. 102: m. 108)

göz: Göz, bakış || Sana göre.

Konşılar düni **gözünü** gün gelür
Ayruğuñ yası saña düğün gelür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra
67). [gözünü, -üñ, -e]

göz açıcı: Göz açıcı || Göz doktoru.

Vardı ol **göz açıcı** göz açmağa
Yidi ev yaptı göze ot saçmağa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
55). [göz açıcı,]

göz açmağa: Göz açmak için (Tedavi etmek
bağlamında).

Vardı ol göz açıcı **göz açmağa**
Yidi ev yaptı göze ot saçmağa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
55). [göz açmağa,]

göz yaşlarını: Gözyaşı.

Toprağa **göz yaşlarını** kardılar
Bir mağarada çile çıkardılar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra
15). [göz yaşlarını, -ın, -ı]

gözden bırak: Gözden düşürmek.

Secde kıl bütlere vü Qur'an'ı yak
Hamr iç imānuñı **gözden bırak**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
74). [gözden bırak,]

göze getirmez-idi: Göz önüne getirmek;
dikkate almak.

Kimse bizi **göze getirmez-idi**
Sözümüze i'tibār itmez-idi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
111). [göze getirmez-idi, -mez, --i, -
di]

gözi açılmış olur: Gözü açılmış olmak (Kör
olan birinin görmeye başlaması bağlamında).

Gözsüz ol yidinçi evde çün durur
Gözi açılmış olur bakar görür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
70). [gözi açılmış olur, -ur]

gözi yaşı: Gözünün yaşı, gözyaşı.

Ŧamu kim her kâfiri köyündürür
'Asinüñ **gözi yaşı** söyündürür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
44). [gözi yaşı,]

(Mes. 78: m. 50; Mes. 78: m. 50)

gözi yaşın saçar: Gözyaşı dökmek, ağlamak.

Gün uzun her bir mahalleden geçer
Sevdügin şora **gözi yaşın saçar**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
500). [gözi yaşın saçar, -ar]

gözi yok kim: Gözü yok ki!.

Câhili 'âlim **gözi yok kim** göre
'Âlimi câhil bulursa öldüre
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra
97). [gözi yok kim,]

göz-ile: Göz ile; görme organı.

Şehvetüne sen laķab 'ışķ urmağıl
Sevdüğüñi ol **göz-ile** görmegil
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
158). [göz-ile,]

(Mes. 53: m. 43)

gözün açar: Gözünü açmak (Tedavi etmek
bağlamında).

Gözün açar yidi gün tımār ider
Andan ol evden ikinçiye gider
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
65). [gözün açar, -ar]

gözün kaşın: Göz ve kaş.

'Avrat ola kim düze **gözün kaşın**
Dutmaya er delletü'l-muhtâl işin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra
29). [gözün kaşın,]

gözini çıkaram: Gözünü oymak.

Çanad-ıla yüzere anı uram
Çaynağum-ıla **gözini çıkaram**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 18*). [*gözini çıkaram, -ar, -am*]

gözünü yaşın: Gözyaşı.

'Avrat işitdi kim ölmüş Yemlihâ
Ağladı çok **gözünü yaşın** şıka
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 426*). [*gözünü yaşın,]*

gözle: Gözlemek.

Kendüzinden çok yalan söz kuzlamış
Bir deriñ şu kuyusını **gözlemiş**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 224*). [*gözlemiş, -miş*]

(*Mes. 107: m. 43*)

gözleme: Gözetmek, bir duruma tüm dikkatini sevk etmek.

Şeyh istedi nazar **gözlemege**
Ol dem ü kendü izin izlemege
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 101*). [*gözlemege, -ge*]

gözler: Göz, gözler.

Çün kim ol beg işidür bu sözleri
Çakımağdan kan tolar hem **gözleri**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 108*). [*gözleri, -i*]

(*Mes. 5: m. 239*)

gözleri kanın dolar: Gözleri kan çanağına dönmek; gözleri kıpkırmızı olmak.

Aslan işitdi kim avın aldılar
Çakımağdan **gözleri kanın dolar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 212*). [*gözleri kanın dolar, -ar*]

gözlerinden kan akıtmış: Çok ağlamaktan gözlerin kızarması.

Gözlerinden kan akıtmış yaş-ıla
Hem şımış nâküsını bir taş-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 59*). [*gözlerinden kan akıtmış, -it, -miş*]

gözlerinden kanlu yaşı saçdılar:
Gözlerinden kanlı gözyaşı dökmek.

Çamu hem-şoğhatlığından kaçdılar
Gözlerinden kanlu yaşı saçdılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 230*). [*gözlerinden kanlu yaşı saçdılar, -dı, -lar*]

gözlerinden yaş akar: Gözlerinden yaşlar akmak.

Yüzi cennet yalıñı düzağ gibi
Gözlerinden yaş akar ırmağ gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 24*). [*gözlerinden yaş akar,]*

gözlerinden yaş yirine kan iner: Gözden gözyaşı yerine kan akmak.

Od içinde gönli mum gibi yanar
Gözlerinden yaş yirine kan iner
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 4*). [*gözlerinden yaş yirine kan iner,]*

gözlerüm gördi: Gözleri görmek.

Çünkü nâgeh **gözlerüm gördi** bunu
Eyle san kim oda yandurdu beni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 155*). [*gözlerüm gördi, -di*]

gözlü: Göz(ler)i olan.

Gözlü ne kim gice yavıkulısar
Girü ırte olcağaz bulısar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 221*). [*gözlü,]*

gözsüz: Gözsüz, kör.

Şem 'i gözleri görenler yandurur
Yoğsa **gözsüz** yanarı söyündürür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 240*). [*gözsüz,]*

(Mes. 5: m. 241; Mes. 5: m. 220; Mes. 5: m. 223; Mes. 49: m. 15; Mes. 52: m. 63; Mes. 53: m. 39; Mes. 53: m. 44; Mes. 53: m. 69; Mes. 53: m. 81; Mes. 53: m. 117; Mes. 53: m. 20; Mes. 53: m. 34; Mes. 53: m. 63)

gözsüzlük: Körlük.

Tire **gözsüzlükten** oldı baña hâl
Göz gerek baña gerekmez mülk ü
mâl (Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53,
Mısra 45). [gözsüzlükden, -den]

gözüm aç: Gözü açmak; görmeyen gözün
(kôr) görür hale gelmesi anlamında
kullanılmıştır.

Gözüm aç kim degme rengün
sorayım
Adını vü şüretini göreyim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
51). [gözüm aç,]

gözüm gibi: Bal gibi (de) bağlamında,
kuşkusuz, istediğin gibi.

Kâfir ol **gözüm gibi** kim kuçasın
Niçeme kim ben yigit sen kocasın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
119). [gözüm gibi,]

gözümdeği: Gözdeki.

Çün senün 'ışkuñ irişdi âhire
Lâ-cerem **gözümdeği** ağı göre
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra
34). [gözümdeği,]

gözümde gitmese: Gözünden uzaklaşmak,
göz önünde bulunmamak.

Kimse baña iltifât itmese yig
Dek **gözümde** şüreti **gitmese** yig
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra
38). [gözümde gitmese, -me, -se]

gözümü açsa-y-ıduñ: Gözü açmak (tedavi
etmek bağlamında).

Gözsüz eydür **gözümü açsa-y-ıduñ**
Odumuñ üstine şu saçsa-y-ıduñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra

39). [gözümü açsa-y-ıduñ, -sa, --y, --ı,
-du, -ñ]

gözümü dıkdüm: Bir şeyi ele geçirmek
isteğine kapılmak, göz koymak.

Gözümü dıkdüm ki gönülüm
yağmaya
Şâh yüzinden artuğına bakmaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra
5). [gözümü dıkdüm, -düm]

gözün açayım: Gözünü açmak (tedavi etmek
bağlamında).

Eydür iy gözsüz **gözün** gel **açayım**
Oduñ üstine şovuk şu saçayım
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
35). [gözün açayım, -ayım]

gözün nürin alur: Gözü kamaşmak.

Düşde görür Muştafâ'yı kim gelür
Yüzünüñ 'aksi **gözün nürin alur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra
24). [gözün nürin alur, -ur]

gözün yaşını: Gözyaşı.

Bir iki **gözün yaşını** şıkaşın
Çünkü vâ'iz meclisinden çıkasın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
13). [gözün yaşını, -nı]

gözünü aç: Dikkat etmek; uyanık olmak.

Gözünü aç kirpügünü yummağıl
Zâlim olan kişiden 'adl ummağıl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra
111). [gözünü aç,]

gül: Şeytan.

Şer'e kâbil ola kim maqbül-ısa
Mübtedi'lere uya kim **gül-ısa**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra
74). [gül-ısa, --ısa]

(Mes. 102: m. 8)

ğulğul: Bağrışıp çağrışma, şamata || Şarki söylemek.

Her gün işümüz bizüm **ğulğul-durur**
Sevdüğümüz dünyada bir gül-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra 11*). [*ğulğul-durur, --dur, -ur*]

ğulgula düşdi: Kuru gürlütiye boğulmak.

Ğulgula düşdi şāra kim duruñuz
Pādişāha kutlulayu varuñuz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 173*). [*ğulgula düşdi, -di*]

ğul-ı beyābān: Gulyabani.

Yolda yüz **ğul-ı beyābān** var-durur
Ğūla kaçan uya her kim er-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 5*). [*ğul-ı beyābān,]*

ğul-ı beyābāna: Çöl hortlağı, gulyabani || Şeytan.

Doğru yol İslām u imāna gider
Egri yol **ğul-ı beyābāna** gider
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 78*). [*ğul-ı beyābāna, -a*]

ğunc: Naz, şive, işve.

Ol kamu kibr ü delāl u **ğunc** u nāz
Gitdi vü qaldı kıza mūnis niyāz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 19*). [*ğunc,]*

gūr: Kabir, mezar.

Gürınuñ üstine nūr indi ‘azīm
Kim bu kıza rahmet eyledi Kerīm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 111*). [*gürınuñ, -ınuñ*]

gūr içinde: Mezarda, mezarın içinde.

Eydür āhır dünyādan çün gitdüñüz
Gūr içinde ölūben çok yatduñuz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 56*). [*gūr içinde,]*

gūra girdi: Mezara girmek. || Ölmek.

Güstehem kılmadı bu ilde şūr
Gūra girdi Behmen ü Behrām-ı Gür
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 204*). [*gūra girdi, -di*]

gūra kodılar: Mezara koymak.

Çamu hālın çünki tertīb itdiler
Gūra kodılar amı vü gitdiler
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 102*). [*gūra kodılar, -dı, -lar*]

gurgin: Milad'ın oğlu olup meşhur İranlı kahraman.

Anda kim Güştāsb u **Gurgin**'i dutam
Keykubād-ıla Keyūmers'i utam
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 213*). [*gurgin'i, -i*]

gurgin u kiyü vü tūs-ıdı: Gurgin, Kiyu ve Tus. (İran kahramanları).

Ol zamān kim şāh Keykāvūs-ıdı
Pehlevān **Gurgin u Kiyü vü Tūs-ıdı**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 30*). [*gurgin u kiyü vü tūs-ıdı, --ıdı*]

gurkin: Milad'ın oğlu olup meşhur İranlı kahraman.

Çanı Tūs u Bījen ü **Gurkin** ü Gīv
Kim olavuz bunlara Sām u Hıdīv
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 17*). [*gurkin,]*

gurruş kıla: Kükremek.

‘İşk çün aslan gibi **gurruş kıla**
Dilkü gibi heybetinden ‘aql öle
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 167*). [*gurruş kıla, -a*]

güsāle: Buzağı.

Birisi **güsāle** tapdı iy ‘azīz
Kılmadı kâfırlığı dīnden temīz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 15*). [*güsāle, -e*]

ğusl: *Gusül abdesti.*

Günde yüz biñ **ğusl** artuğ eylerem
Yüz biñ azdur ben dahı çok iderem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra 11*). [*ğusl, -i*]

ğusl: *Yıkanma, temizlenme.*

Kim cünüb olmaz-ısa **ğusl** n'ider
Arısuzlar şuda her gün ğusl ider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 11*). [*ğusl, -i*]

ğusl eyle: *Boy abdesti almak.*

Birisi eydür ki iy şeyh-i kibâr
Vesveseñ gitmege bir **ğusl eyle** var
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 2*). [*ğusl eyle,]*

(*Mes. 72: m. 337*)

ğusl id: *Gusletmek, yıkanmak, Vücudun her bölgesini iğne ucu kalmayacak derecede yıkamak.*

Küp şuyından **ğusl ideyim** key arı
Kim gide arkamdağı kirler varı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 327*). [*ğusl ideyim, -eyim*]

(*Mes. 28: m. 12*)

ğusl kıldı: *Yıkanmak, boy abdesti almak.*

Ğusl kıldı şeyh ü girdi hırkaya
İy 'acab bu kamu hayr u şer neye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 101*). [*ğusl kıldı, -dı*]

ğuslgâh: *Temizlenme yeri.*

Kim benüm arılığum peydâ-durur
Ğuslgâhum dünyada deryâ-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra 4*). [*ğuslgâhum, -um*]

ğussa: *Gam, keder, hüznün, tasa.*

Ben kaçan bu **ğuşşadan** cân iledem
Cânı terk itdüm ki imân iledem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 37*). [*ğuşşadan, -dan*]

(*Mes. 25: m. 110; Mes. 47: m. 23; Mes. 50: m. 123; Mes. 63: m. 98; Mes. 69: m. 134; Mes. 81: m. 10; Mes. 91: m. 27; Mes. 92: m. 11*)

ğuşşa vaktında: *Üzüntü anında.*

Ğuşşa vaktında bular şād oldılar
Şādılığda kayğu birle toldılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 109*). [*ğuşşa vaktında,]*

ğuşşa vü endişe: *Keder ve kaygı.*

Genc-ile endişe vü bî-genc gam
Genc-ile yig **ğuşşa vü endişe** hem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra 26*). [*ğuşşa vü endişe,]*

ğuşşalar geldi: *Sıkıntı basmak.*

Ğuşşalar geldi baña bol ilerü
Gelmedi bunuñ gibi yol ilerü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 43, Mısra 7*). [*ğuşşalar geldi, -di*]

(*Mes. 43: m. 7*)

ğuşşalu oldılar: *Kederli olmak.*

Şādılığda şād u gamda **ğuşşalu Oldılar** ol demde andan hişşelü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 104*). [*ğuşşalu oldılar, -dı, -lar*]

ğuşşasın yiye: *Dert çekmek, tasalanmak.*

Niçe şeyhlik **ğuşşasın yiye** canuñ
Başuña yıkılsun ol zavyeñ senüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 83*). [*ğuşşasın yiye, -ye*]

güç: *Sıkıntı, içinde bulunulan zor durum.*

Ayruğ itse bu **güci** şultân anı
Def' idüben kırtara-y-ıdı beni

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 89). [güci, -i]

güç: Güç, kuvvet.

Ƙoca hergiz inana mı **güçine**
Çünkü 'ömri irmiş ola uçına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 75). [güçine, -in, -e]

(Mes. 30: m. 157; Mes. 30: m. 236;
Mes. 30: m. 148; Mes. 30: m. 276;
Mes. 30: m. 88; Mes. 30: m. 259;
Mes. 30: m. 267; Mes. 57: m. 25;
Mes. 84: m. 67; Mes. 30: m. 120)

güç: Güç, kuvvet; zulüm, haksızlık, eziyet.

Zâlim işlediği **güçü** ne bilir
Ƙarnı aç mülhîd orucu ne bilir
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 101). [güçü, -i]

güç: Zor bela, güçlük.

Yüz biñ akça bir kuluma virürem
Biş namâz andan **güç-ile** görürem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 78). [güç-ile, --ile]

güç: Zorluk, sıkıntı.

Ƙodılar yüz yire zulmetden girü
Geçdiler nür-ıla biñ **güç** ilerü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 102). [güç,]

güç ile: Güçlkle, zorla.

Güç ile bulduğ senüñ dermānuñı
Küfre degşürme girü imānuñı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 45). [güç ile,]

güçler eylersin: Zorluk çıkarmak.

Şüretüñ yok çün taparsın şüreti
'Akl u cāna **güçler eylersin** Ƙatı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 26). [güçler eylersin,]

güçleri gitdi: Takati kesilmek, gücü bitmek.

Uça uça vālih ü zār oldılar
Güçleri gitdi vü hayrān Ƙaldılar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 26). [güçleri gitdi,]

gücüm kalmadı: Takati tükenmek, kuvveti kalmamak.

Ölür-isem dahı suçum Ƙalmadı
Çün Ƙılıç dutmağa **gücüm kalmadı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 248). [gücüm kalmadı, -ma, -dı]

güd: Otlamak, gütmek.

Ten tağından çün temāşā idesin
Çok toñuzlar yazularda **güdesin**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 216). [güdesin, -esin

(Mes. 13: m. 46; Mes. 14: m. 20; Mes. 15: m. 52; Mes. 27: m. 32)

güd: Gütmek, uğraşmak (iş bağlamında).

Her bireğü dünyada bir iş **güder**
Delüler Ƙatında 'ākiller n'ider
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 61). [güder, -er]

güd: Gütmek, uğraşmak (iş, amaç, fikir bağlamında).

Yohsa yolda yüz kişi bile gider
Bellüdü kim her birisi ne **güder**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 140). [güder, -er]

güden kişi: Peşinden güden (kişi).

Ādemīnūñ 'ilm ü hikmetdür işi
Dīv ü deddür şehvetin **güden kişi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra 8). [güden kişi,]

güderz: İran kahramanlarından biri olup Rüstem'in kayınpederidir.

Kerrenāy u kūs çün kıla gırıv
Māt ola **Güderz** ü mecrūh ola Gīv
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
206). [*güderz,]*

(*Mes. 25: m. 61; Mes. 25: m. 43; Mes.*
25: m. 47; Mes. 65: m. 61; Mes. 94:
m. 69)

güher: *Cevher, öz; yaradılış.*

Çün var-ıdı aşlumuzda bu hüner
Bize daħı hāşıl oldu bu **güher**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
68). [*güher,]*

(*Mes. 27 m. 71)*

güher: *Mücevher, inci.*

Degme dürr-içün **güherden** eyleyem
Mantıku't-tayr'ı şekerden eyleyem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra*
41). [*güherden, -den]*

(*Mes. 74: m. 30; Mes. 33: m. 12; Mes.*
33: m. 14; Mes. 33: m. 16; Mes. 34:
m. 2; Mes. 34: m. 5; Mes. 34: m. 7;
Mes. 34: m. 8; Mes. 75: m. 2; Mes. 75:
m. 3; Mes. 75: m. 13; Mes. 75: m. 24;
Mes. 75: m. 75; Mes. 75: m. 84; Mes.
75: m. 91; Mes. 96: m. 5; Mes. 101:
m. 62; Mes. 101: m. 67)

güher-feşānlık idelüm: *Mücevherler saçmak.*

İnçülerden dür-feşānlık idelüm
Dürlere **güher-feşānlık idelüm**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
18). [*güher-feşānlık idelüm, -elüm]*

gül: *Gül. || Sevgili.*

Hāri kesüñ bağbāna dınmañuz
Güllere zīnhār yavuzlık şanmañuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
170). [*güllere, -ler, -e]*

gül: *Gülmek.*

Oğlan ol dem gök dapa baқdı gırü
Güldi vü boynın uzattı ilerü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
42). [*güldi, -di]*

gül: *Gülerek.*

Halk anı delüye ururlar-ıdı
Sözini **gülp** geçürürler-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
28). [*gülp, -üp]*

gül: *Maruf çiçek, gül.*

Her seher kim **gül** çemende açıla
Kamudan ilkin baña karşı gele
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra*
7). [*gül,]*

(*Mes. 1: m. 14; Mes. 7: m. 24; Mes. 7:*
m. 12; Mes. 7: m. 13; Mes. 7: m. 20;
Mes. 8: m. 3; Mes. 8: m. 19; Mes. 8:
m. 24; Mes. 16: m. 124; Mes. 17: m.
35; Mes. 22: m. 165; Mes. 22: m. 166;
Mes. 32: m. 8; Mes. 46: m. 22; Mes.
50: m. 112; Mes. 57: m. 16; Mes. 60:
m. 9; Mes. 66: m. 9; Mes. 72: m. 183;
Mes. 84: m. 18; Mes. 88: m. 2; Mes.
91: m. 37; Mes. 91: m. 38; Mes. 91:
m. 35; Mes. 91: m. 10; Mes. 91: m. 22;
Mes. 91: m. 27; Mes. 105: m. 65; Mes.
105: m. 67; Mes. 111: m. 10; Mes. 8:
m. 16; Mes. 8: m. 12)

gül: *Alaylı bir şekilde gülmek.*

Bir şar ulularına bunlar **güler**
'Ālemūñ uluları olur bular
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
75). [*güler, -er]*

(*Mes. 78: m. 16; Mes. 72: m. 266)*

gül açıla: *Gülün açılması, çiçeklenmesi.*

Her seher kim niçe kim **gül açıla**
Saña karşı gelmeye baña gele
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra*
21). [*gül açıla, -a]*

gül açılmış idi: *Gülün açılması, çiçeklenmesi.*

Bir zamānda kim **gül açılmış idi**
Bülbül anı görmege gelmiş idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 5*). [*gül açılmış idi, -mı, - idi*]

gül gibi: *Gül gibi.*

İki yüzlü degül-iseñ **gül gibi**
Yüz dil-ile söyleme bülbül gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 19*). [*gül gibi,]*

(*Mes. 69: m. 175; Mes. 69: m. 185;*
Mes. 104: m. 17; Mes. 107: m. 36)

gül gibi: *Gül gibi || Hoşça, güzelce.*

Kapudan rişvet giriçek **gül gibi**
Öyke bacadan çıkar bülbül gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 103*). [*gül gibi,]*

(*Mes. 72: m. 485*)

gül gibi: *Gül gibi.*

Gezdiler her bāğ içinde **gül gibi**
Degme şardan geçdiler bülbül gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 57*). [*gül gibi,]*

gül harifi: *Gül yığını.*

Bāğ u bostān bākī 'ālemde bula
Yoħsa bunda **gül harifi** hār ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 12*). [*gül harifi, -i*]

gül ile reyhān ola: *Gül ve reyhan olmak.*

Ulularuñ şāhibi şultān ola
Tıfl elinde **gül ile reyhān ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 160*). [*gül ile reyhān ola, -a*]

gül şarından: *Gül şehri. (Kırşehir).*

Kendüzümi her ser-efrāza uram
Gül şarından odı Şirāz'a uram
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 26*). [*gül şarından, -ndan*]

gül vakti: *Gül vakti, ilkbahar mevsimi.*

Geldi **gül vakti** girü kim bülbülüñ
Bāğ ola yiri vü bōstānlar gülüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra 19*). [*gül vakti,]*

gül yüzinden: *Gül yüzü, yanağı.*

Servi ağacı budağında oturuñ
Perde her bir **gül yüzinden** götürüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 40*). [*gül yüzinden, -n, -den*]

güla uya: *Şeytana uymak.*

Yolda yüz gül-ı beyābān var-durur
Güla kaçan **uya** her kim er-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 6*). [*güla uya, -a*]

gülam: *Kul, köle.*

Ergavān dil-şād u süsen şādkām
Servi āzād u güle bülbül **gülam**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 22*). [*gülam,]*

güldür: *Gülmesine sebep olmak.*

N'ideyim aklı tene **güldürmedüm**
Kim ölürem kimseyi öldürmedüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 63*). [*güldürmedüm, -me, -düm*]

(*Mes. 25: m. 70*)

güldür: *Güldürmek || Alaylı bir şekilde gülmek.*

'İşkı beni bī-gümān öldüriser
Dükeli halkı baña **güldüriser**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 52*). [*güldüriser, -iser*]

(*Mes. 91: m. 287*)

gül-i handān: *Açılmış gül || Gülen gül.*

Eydür işbu kal'ada yüz cān gibi
Elli at var bir **gül-i handān** gibi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
16). [gül-i handān,]

gülistān: *Gül bahçesi.*

Kim benüm işüm **gülistānda** biter
Nevbahār u bāğ u bōstānda biter
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra*
3). [gülistānda, -da]

(*Mes. 29: m. 43; Mes. 32: m. 38;*
Mes. 45: m. 12; Mes. 79: m. 24)

gülistān-nāme: *13. asır Fars şairlerinden*
Sadi-i Şirazi'nin ahlaki ve didaktik mahiyetteki
eseri.

Birisi Sa'dī benem dir iy harīf
Kim **Gülistān-nāme** eyledüm laṭīf
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
170). [gülistān-nāme,]

(*Mes. 69: m. 72)*

güllāb: *Gül-ab: Gül suyu.*

Bir ağaç kim acidur cüllāb-ıla
Bisler-iseñ anı vü **güllāb-ıla**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra*
46). [güllāb-ıla, --ıla]

gülmek: *İnsanın mutlu olunca veya hoşuna*
giden bir şey olduğunda ağzıyla yaptığı
hareket.

Şāh huzūrında başın kaçımaya
Dişleri **gülmekde** hiç ışımaya
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra*
44). [gülmekde, -de]

gülnār oldı: *Nar çiçeği olmak.*

La'l **gülnār oldı** vü yāķūt gül
Tāze yavlaķ bülbül ü fertüt gül
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
37). [gülnār oldı, -dı]

gülsitān: *Bahçe, gül bahçesi.*

Çün kafas sına kuş uça nāz-ıla
Gülsitānlara vara pervāz-ıla
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra*
20). [gülsitānlara, -lar, -a]

(*Mes. 105: m. 67; Mes. 111: m. 7)*

gülsar: *Gülşehir (Kırşehir).*

Her birisi çün bir iklīmi ala
Gülsarı'nuñ issi Gülşehrī ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
124). [gülsarı'nuñ, -i, -nuñ]

(*Mes. 25: m. 125)*

gülsahrī: *14. yüzyıl Divan şairi. -Şairin*
mahlası.

Rehber olmağa meger hüdhüd gele
Kim yolu **Gülsahrī'den** yigrek bile
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra*
24). [gülsahrī'den, -den]

(*Mes. 34: m. 36; Mes. 36: m. 34; Mes.*
72: m. 576; Mes. 85: m. 176; Mes.
104: m. 48; Mes. 106: m. 18; Mes.
109: m. 43; Mes. 1: m. 34; Mes. 2: m.
43; Mes. 5: m. 322; Mes. 5: m. 326;
Mes. 7: m. 13; Mes. 9: m. 58; Mes. 16:
m. 121; Mes. 18: m. 28; Mes. 21: m.
20; Mes. 22: m. 163; Mes. 24: m. 27;
Mes. 25: m. 124; Mes. 25: m. 125;
Mes. 26: m. 31; Mes. 27: m. 132; Mes.
28: m. 40; Mes. 30: m. 304; Mes. 30:
m. 276; Mes. 32: m. 192; Mes. 33: m.
30; Mes. 44: m. 46; Mes. 45: m. 32;
Mes. 46: m. 22; Mes. 47: m. 168; Mes.
47: m. 172; Mes. 50: m. 132; Mes. 51:
m. 34; Mes. 53: m. 166; Mes. 54: m.
80; Mes. 55: m. 51; Mes. 56: m. 57;
Mes. 57: m. 35; Mes. 59: m. 20; Mes.
60: m. 113; Mes. 63: m. 235; Mes. 65:
m. 130; Mes. 66: m. 152; Mes. 66: m.
154; Mes. 68: m. 70; Mes. 69: m. 5;
Mes. 69: m. 177; Mes. 71: m. 76; Mes.
72: m. 536; Mes. 73: m. 25; Mes. 74:
m. 27; Mes. 75: m. 83; Mes. 75: m. 80;
Mes. 77: m. 28; Mes. 78: m. 100; Mes.
79: m. 23; Mes. 81: m. 189; Mes. 82:
m. 22; Mes. 83: m. 36; Mes. 87: m. 24;
Mes. 88: m. 117; Mes. 90: m. 140;
Mes. 93: m. 58; Mes. 94: m. 74; Mes.
96: m. 54; Mes. 96: m. 80; Mes. 97:
m. 21; Mes. 98: m. 73; Mes. 100: m.
110; Mes. 101: m. 90; Mes. 102: m.
122; Mes. 105: m. 123; Mes. 107: m.

152; Mes. 108: m. 42; Mes. 109: m. 51; Mes. 110: m. 56; Mes. 111: m. 79)

gölşehrî adı: *Gölşehrî mahlası, Gölşehrî ismi.*

‘Ām adınıñ olmaya hergiz dadı
Hāş ad ister-ise **Gölşehrî adı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 228*). [*gölşehrî adı,]*

(*Mes. 69: m. 242; Mes. 69: m. 149; Mes. 69: m. 153; Mes. 69: m. 195*)

gölşehrî adı: *Gölşehrî'nin ismi, şöhreti.*

Degme ‘ām adlu bulımadı halāş
‘Ālemi **Gölşehrî adı** dutdı hāş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 66*). [*gölşehrî adı,]*

gölşehrî gibi: *Gölşehrî gibi (Şairin mahlası).*

Şun ‘a şāni ‘ dimegil dehrî gibi
HālİK’uñı añla **Gölşehrî gibi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 56*). [*gölşehrî gibi,]*

(*Mes. 80: m. 28; Mes. 91: m. 304; Mes. 19: m. 44; Mes. 25: m. 119; Mes. 29: m. 40; Mes. 38: m. 23; Mes. 39: m. 116; Mes. 40: m. 42*)

gölşehrî gibi ad mı var: *Gölşehrî gibi mahlas bulunur mu?.*

Ṭatluluk gibi cihānda dad mı var
Dünyada **Gölşehrî gibi ad mı var**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 200*). [*gölşehrî gibi ad mı var,]*

gölşen: *Bahçe, gül bahçesi.*

Cānda ne **gölşenlerüñ** rengi kıala
Ne dañı küllhānlaruñ tengi kıala
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 105*). [*gölşenlerüñ, -ler, -üñ]*

(*Mes. 47: m. 136; Mes. 60: m. 58; Mes. 93: m. 35; Mes. 95: m. 8*)

gölşen: *Gül bahçesi || Gölşen özel isim. Mantıku't-tayr mesnevisi kastedilmektedir.*

Eylemeye kimse bir fenden beyān
Kim bu **Gölşen'den** bulımaya ‘ayān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 78*). [*gölşen'den, -den]*

gölşen-nāme: *Gölşen-nāme eseri || Mantıku't-tayr mesnevisi.*

Biz bu **Gölşen-nāme'de** kim eyledük
Dükeli ‘ilm ıstılahın söyledük
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 75*). [*gölşen-nāme'de, -de]*

gölzār: *Gül bahçesi; gül yüzlü sevgililer.*

N'iderüz biz cenneti **gölzār-ıla**
Bize Deyyān’ı gerek dīdār-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 145*). [*gölzār-ıla, --ıla]*

gümān: *Şüphesiz, kuşku.*

Yok-durur hergiz **gümānum** kim
benüm
Kalmayısar gevdem içinde canum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 263*). [*gümānum, -um]*

(*Mes. 102: m. 55; Mes. 105: m. 119*)

gümüş: *Gümüş.*

Ne pulı hergiz **gümüşe** kıatar
Ne gümüşi pul diyüben satarlar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 299*). [*gümüşe, -e]*

(*Mes. 5: m. 300; Mes. 105: m. 11*)

gümrah: *Yolunu şaşırılmış, doğru yoldan ayrılmış.*

Yine çün **gümrahlıguñı** göreler
Evliyā hāşā ki saña uyalar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 49*). [*gümrahlıguñı, -lığ, -uñ, -ı]*

(*Mes. 101: m. 59*)

gümrâh eyledüñ: Doğru yoldan saptırmak.

Şanma kim sen bini **gümrâh eyledüñ**
Belki her bir yolda āgâh eyledüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 129*). [*gümrâh eyledüñ, -diiñ*]

gümrâh kılmağa: Yolunu şaşkırtmak, doğru yoldan ayırmak.

Şaḥşı İblīs ilte **gümrâh kılmağa**
Şaḥş imāndan vara ayrılmağa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 107*). [*gümrâh kılmağa, -ma, -ğa*]

gümrâh olmışdur yolın: Yolunu şaşırmış olmak, doğru yoldan ayrılmış olmak.

Şeyhümüz **gümrâh olmışdur yolın**
Göster aña kim bile şağdan şolın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 29*). [*gümrâh olmışdur yolın, -miş, -dur*]

gümreh: Yolunu şaşırmış, doğru yoldan ayrılmış.

Yolı şoran ādemī āgeh-durur
Kendüzinden yöriyen **gümreh-durur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 48*). [*gümreh-durur, --dur, -ur*]

gün: Güneş.

Ay kim aña bilmedi bir gün vebâl
Gün kim aña irmedi hergiz zevâl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 76*). [*gün,]*

(*Mes. 69: m. 211*)

gün: Gün, zaman.

Herze sözler-ile dilini biler
Ādemīleri **gün** uzun yüpiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 10*). [*gün,]*

(*Mes. 32: m. 37; Mes. 34: m. 25; Mes. 69: m. 149; Mes. 44: m. 45; Mes. 47: m. 119; Mes. 72: m. 270; Mes. 72: m. 268*)

gün: Gündüz || Güneş.

Gün kamı kim gice pâyāna ire
Kim meger bu derd dermāna ire
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 157*). [*gün,]*

gün: Gündüz.

Bir mücerred yigid-idi pāk-bāz
Gün uzun oruç dün dölpi namāz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 30*). [*gün,]*

(*Mes. 94: m. 67; Mes. 10: m. 139*)

gün: 1) Gündüz, 2) Yirmi dört saatlik zaman dilimi.

Kānlar üstinde **gün** uzun gezerem
Dem-be-dem gevher hisābın yazaram
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 7*). [*gün,]*

(*Mes. 45: m. 14; Mes. 61: m. 6; Mes. 62: m. 12; Mes. 72: m. 499*)

gün: Gün.

Çün se şenbih **güni** Merrīh'üñ ola
Hem 'Uṭārid **güni** çarşenbih ala
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 280*). [*güni, -i*]

gün: Yirmi dört saatlik zaman dilimi || Bütün gün.

Zār u ḥayrān **gün** uzun gezer-idüm
Şeyḥ gibi bir zāviye düzer-idüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 15*). [*gün,]*

gün: Güneş || Hayat, ömür.

Çün **günüm** tağ başına irdi benüm
Sen hilāl-ıla ne bedr ola cānum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 73*). [*günüm, -üm*]

gün aydın: *Günaydın* || "Hayırdır, ne var, ne oluyor".

Çanda bir toğru söze meydān olur
Ben **gün aydın** dir-isem yalan olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 26*). [*gün aydın,]*

gün doğıcak: *Güneş doğunca, sabah olunca.*

Gün doğıcak gice aradan gider
Varuñ eydüñ göreyim baña n'ider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 71*). [*gün doğıcak,]*

gün gibi: *Güneş gibi.*

Çün seni **gün gibi** bilmedi kişi
Bāri bir ılduz gibi birez ışığı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 41*). [*gün gibi,]*

gün gibi peydā-durur: *Gün gibi aşikar; çok açık.*

Yoħsa ol kim dāyim ü dānā-durur
Añlayana **gün gibi peydā-durur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 28*). [*gün gibi peydā-durur, --dur, -ur]*

gün gibi peydā-y-ıdı: *Gün gibi açık || Aşikâr, ortada.*

Ol ki Deyyān sırrına dānā-y-ıdı
Çehresinde **gün gibi peydā-y-ıdı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra 6*). [*gün gibi peydā-y-ıdı, --y, --ıdı]*

gün gibi zāhir: *Gün gibi açık, meydanda.*

Şehr içinde **gün gibi zāhir** bizüz
Şol ki şār dirsın girü āħir bizüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 137*). [*gün gibi zāhir,]*

gün hümāsı: *Gündüzün hümāsı.*

Dün ğurābı kanadın açdı yene
Gün hümāsı yuvadan uçdı yene

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 42*). [*gün hümāsı,]*

gün uzun: *Bütün gün.*

Er ħalāla eylese biñ iħtirām
Sen yimezsın **gün uzun** illā ħarām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 70*). [*gün uzun,]*

(*Mes. 96: m. 52; Mes. 102: m. 116*)

günāh: *Günah; suç, kusur.*

Çün her işi Ĥak kazāsından şanam
Ne **günāhum** var benüm kim utanam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 42*). [*günāhum, -um]*

(*Mes. 15: m. 97; Mes. 25: m. 77; Mes. 48: m. 4; Mes. 52: m. 4; Mes. 76: m. 13; Mes. 76: m. 18; Mes. 76: m. 1; Mes. 78: m. 9; Mes. 85: m. 91; Mes. 85: m. 93; Mes. 85: m. 103; Mes. 85: m. 105; Mes. 85: m. 90*)

günāh eyledüm: *Günah işlemek.*

Ben daħı sencileyin hem bir **günāh**
Eyledüm illā bilür ol Padişāh
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 84*). [*günāh eyledüm, -dü, -m]*

günde: *Her gün.*

Günde yüz biñ ğuslı artuĝ eyleyem
Yüz biñ azdur ben daħı çok iderem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra 11*). [*günde,]*

(*Mes. 91: m. 138*)

günde: *Bir gün içinde.*

Çün zarüret anı muztar eyleye
Günde ya biş söz ya on söz söyleye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 28*). [*günde,]*

günde: *Bir gün içinde; her gün.*

Eydür işbu yavrırlaruma benüm
Günde yüz bin kez fedâ olsun cânüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 12*). [*günde,]*

(*Mes. 48: m. 21; Mes. 72: m. 433; Mes. 91: m. 78; Mes. 91: m. 128; Mes. 91: m. 136*)

günde bir: *Her gün bir defa.*

Kim Çalap fermân virürse tapuya
Günde bir av getürevüz kapuya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 120*). [*günde bir,]*

(*Mes. 91: m. 134; Mes. 74: m. 7; Mes. 23: m. 22*)

gündüz: *Gündüz, sabah || Aydınlık.*

Çün görür Safvân ki Bucehl'ün gözi
Görimez kim bile dünden **gündüzi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 214*). [*gündüzi, -i]*

(*Mes. 44: m. 2*)

gündüz: *Gündüz vakti.*

Şimdi görmeyen cemâlin **gündüzün**
Gice kanda añlaya anuñ yüzün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 21*). [*gündüzün, -in]*

(*Mes. 61: m. 24; Mes. 73: m. 13*)

gündüz gibi: *Gündüz gibi, aydınlık || Parlak.*

Yaz anuñ yüzi katında güz gibi
Zülfî gice 'arızî **gündüz gibi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 78*). [*gündüz gibi,]*

gündüz rümisi: *Gündüz güzeli (Rûm'da yaşayan insanlar beyaz ırktan ve güzel oldukları için çok zaman şiirlerde Habeş ve Zenci ile karşılaştırılmıştır. Bir üst mısra "gice zengisi" ile ilişkili olup tezat sanatına başvurulmuştur).*

Çünkü gice zengisi oldı nihân
Girü **gündüz rümisi** oldı 'ayân
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 264*). [*gündüz rümisi,]*

gündüz şahidi: *Gündüz güzeli.*

Çün gice müşkin çâr örtündi başa
Gitdi **gündüz şahidi** yüzün yaşa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 40*). [*gündüz şahidi,]*

gündüzün: *Gündüz vakti.*

Gündüzün yarasa gibi gizlenür
Gice güneş gibi rüşen görünür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 17*). [*gündüzün,]*

(*Mes. 105: m. 21*)

güneh eyledüñ: *Günah işlemek, günaha girmek.*

Bir yazuk ben işledüm dir hõr bana
Bir **güneh** sen **eyledüñ** lâyıķ saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 86*). [*güneh eyledüñ, -düñ]*

günehkâr: *Günah işlemiş kimse.*

Biz perestâruz Ğanî perverdigâr
Biz **günehkâruz** Ğafûr âmürz-gâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 246*). [*günehkâruz, -uz]*

günehlü: *Günah işleyen, günahkâr.*

Biz perişân-hâl ü sen perverdigâr
Biz **günehlüler** ü sen âmürz-gâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 102*). [*günehlüler, -ler]*

günehsiz: *Günahsız, günahı olmadan.*

Pâdişah beni **günehsiz** öldürür
Bu ta'accüb ben Ğarîbî güldürür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 69*). [*günehsiz,]*

güneş: *Güneş, güneş ışığı.*

Güneş anuñ pertevinden tolına
Ay hōd anuñ gibi qanda bulına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 73*). [güneş,]

(*Mes. 39: m. 25; Mes. 39: m. 24; Mes. 50: m. 116; Mes. 72: m. 152; Mes. 72: m. 258; Mes. 105: m. 66; Mes. 107: m. 140*)

güneş: Güneş; sevgili.

Şeyhe düşde gördüğün şerh eyledi
Ol **güneş** kim düşde aña söyledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 66*). [güneş,]

güneş: Güneş, gezegenlere ve yer yuvarlağına ışık ve ısı veren büyük gök cismi.

Birisi **güneşe** tapdı vü sözi
Aya hatm itdi vü biri ılduzı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 11*). [güneşe, -e]

(*Mes. 5: m. 230; Mes. 5: m. 301; Mes. 11: m. 76; Mes. 11: m. 111; Mes. 15: m. 110; Mes. 16: m. 2; Mes. 16: m. 22; Mes. 21: m. 5; Mes. 38: m. 7; Mes. 45: m. 27; Mes. 60: m. 57; Mes. 63: m. 56; Mes. 68: m. 67; Mes. 72: m. 254; Mes. 72: m. 241; Mes. 72: m. 276; Mes. 72: m. 197; Mes. 104: m. 53; Mes. 107: m. 133*)

güneş gibi: Güneş gibi.

Gündüzün yarasa gibi gizlenür
Gice **güneş gibi** rüşen görünür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 18*). [güneş gibi,]

(*Mes. 109: m. 22; Mes. 22: m. 42*)

güneş gibi ışıya: Güneş gibi parlamak.

Alnı açuq gerek evvel kişiye
Kim **güneş gibi** cihānda ışıya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 6*). [güneş gibi ışıya, -ya]

güneş gibi olur: Güneş gibi olmak.

Dāyire şeyhi **güneş gibi olur**
Şār u köy şeyhin şoran yüz biñ bulur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 27*). [güneş gibi olur, -ur]

güneş toğdı: Güneş doğmak. (İslamiyet).

Çün **güneş toğdı** görindi dür baña
Sen ki gözsüzsün görünmedi saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 219*). [güneş toğdı, -dı]

güneş ü aydan: Güneş ve ay.

Kim sizün bir şahidünüz var-durur
Güneş ü aydan dahı enver-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 8*). [güneş ü aydan, -dan]

güneş ü ayuz: Güneş ve ay.

Niçeme kim geh **güneş ü** geh **ayuz**
Ol Ğanī katında bir yoqsul bayuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra 23*). [güneş ü ayuz, -uz]

güneşden: Güneşten (Güneş ışığı sayesinde).

Çün **güneşden** nūr alur ay iy hakīm
Güneş ayuñ nürin eyler müstakīm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 253*). [güneşden,]

güneşün yüzi: Güneşin yüzü (Parlaklığı, ışığı bağlamında).

Güneşün yüzi cihānda faş ola
Anı görmeyen meger huffaş ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 37*). [güneşün yüzi,]

güreş dutar: Güreşmek, güreş tutmak.

Ol biri **güreş dutar** ğilmān-ıla
Ol biri işret ider vildān-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 27*). [güreş dutar, -ar]

gürle: Gürleme eylemi (gök gürlemesi).

Nāgehān gök gürlledi Büşr'e sorar
Kim bu **gürlemek** nedendür vir habar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 164*). [*gürlemek, -mek*]

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 202*). [*güstāşb,*]

(*Mes. 30: m. 213*)

gürle: *Bağırarak, azarlamak.*

Kişiye çün kim bu fende **gürleyem**
Gözlerinden sürmesin oğurlayam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 5*). [*gürleyem, -y, -em*]

(*Mes. 89: m. 21*)

güstehem: *Firdevsi'nin Şehname'sindeki kahramanlardan biri, Minuçihr'in torunu ve Nuser'ın oğludur.*

Güstehem kılımadı bu ilde şür
Gūra girdi Behmen ü Behrām-ı Gür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 203*). [*güstehem,*]

gürle: *Gürlemek.*

Pādişāhlar heybetin bilmez midüñ
Gürlemegümden hazer kılmaz
mıduñ (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 158*). [*gürlemegümden, -me, -güm, -den*]

(*Mes. 91: m. 137*)

güyme: *Dayanma, bekleme, sabretme.*

Çıkıcağ **güymeyiserem** ben saña
Yaluñuz kalıp kaçımağıl baña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 173*). [*güymeyiserem, -y, -iser, -em*]

gürlemeg: *Gürlemek; kalın ve gür ses çıkarmak.*

Eyle gider kim şabā yitmez aña
Gürlemeginden felek kalmış taña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 8*). [*gürlemeginden, -in, -den*]

gürz: *Ateşli silâhların icâdından önce savaş âleti olarak kullanılan, demir, tunç, bakır veya pirinçten ağır topuz, bozdoğan, şeşper.*

Güç-ile bunuñ-ıla çün çıkmadum
Gürz ile atdan aşığa yıkmadum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 158*). [*gürz,*]

(*Mes. 30: m. 202; Mes. 30: m. 180; Mes. 30: m. 112; Mes. 30: m. 119; Mes. 30: m. 144; Mes. 39: m. 16; Mes. 60: m. 27*)

güz gibi: *Sonbahar gibi.*

Yaz anuñ yüzi katında **güz gibi**
Zülfi gice ʾarızi gündüz gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 77*). [*güz gibi,*]

güzâf: *Boş söz, mânâsız lâf.*

Çün urımaduñ cihān içinde lâf
Çaldırağıl bāri şehrüñde **güzâf**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 40*). [*güzâf,*]

güzin: *Seçkin, soylu, seçilmiş.*

Çamu kuşlaruñ **güzini** ben olam
Pādişāhlar hem-nişini ben olam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 15*). [*güzini, -i*]

güstāşb: *Goştāşb adıyla da anılan Keyani hükümdarlarından Lohrasp'ın oğludur. Zerdüştonun döneminde ortaya çıkıp dinini yaymıştır. (FMS :337).*

Çün Feridün mülkin almağa kıyam
Gürz-ile **Güstāşb** kalkanın sıyam

-H-

hā: Ünlem bildiren bir söz.

İşi gücü kamu oda yaksam direm
Gün uzun **hā** yüzine baksam direm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 14*). [*hā,]*

habar: Haber.

Eytdüm er-iseñ otur kim ben varam
Ol şaha işbu **habarları** virem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 194*). [*habarları, -lar, -ı]*

haber: Naklolunan söz.

Bunlar anuñ 'aşığı-y-ıdı meger
Kim aña cān viribidiler **haber**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 88*). [*haber,]*

haber: Naklolunan söz; ilim vukuf.

Hikmet ü Kur'ān tefsīr ü **haber**
Gıtmiş-idi hātırından ser-be-ser
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 73*). [*haber,]*

haber bilimedüñ: Bilgisi, haberi olmak.

Kendü cānuñ terķini kılımaduñ
Anuñ-ıçun bir **haber bilimedüñ**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 74*). [*haber bilimedüñ, -ime, -dü, -ñ]*

haber getir: Haber vermek, ulaştırmak.

Eytdiler var kim bu iş senden gele
Girü dönicek **haber getir** bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 36*). [*haber getir,]*

(*Mes. 105: m. 32; Mes. 105: m. 82*)

haber işidürler: Haber almak.

Kelebekler bir gice mumdan **haber**
İşidürler bir kişiden mu'teber
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 6*). [*haber işidürler,]*

haber kıldum: Haberdar etmek, bilgi vermek.

Ben **haber kıldum** şahā ne olduğın
Şāh bilür anuñ-ıla ne kılduğın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 207*). [*haber kıldum, -du, -m]*

haber virmek: Haber vermek, haber ulaştırmak.

Kelebek mumdan **haber virmek** revā
Mum girü mumdan haber virmek
hātā (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 97*). [*haber virmek, -mek]*

(*Mes. 105: m. 98; Mes. 105: m. 90*)

haber virür: Bir şeyi bildirmek, bir şey hakkında bilgi vermek.

Toğru işden ne **haber virür** canuñ
Yoħsa egri çok işüñ vardur senüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 37*). [*haber virür, -ür]*

haberler virdiler: Haber ulaştırmak, bilgi vermek.

Bu yañadan ol tanuqlar girdiler
Şehre vü dürlü **haberler virdiler**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 172*). [*haberler virdiler, -di, -ler]*

habīb: Sevgili, mahbup.

Ol umıda kim şora anı **habīb**
Kaldı ol gün anda ol pīr-i ğarīb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 123*). [*habīb,]*

habīr: Her şeyden haberdar olan, her şeyi bilen (Allah).

Ben degül miyem semī' ü yā basīr
Yā hākīm ü yā 'ālīm ü yā **habīr**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 24). [ḥabîr,]

ḥâc kılmış-ıdı: Hac ibadetini yerine getirmek: Müslümanların yılın belirli günlerinde Kabe'yi ve etrafındaki kutsal mekanları ziyaret etmeleri.

Hâc yolında elli **ḥâc kılmış-ıdı**
Sünnet-ile farzı key bilmiş-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 15). [ḥâc kılmış-ıdı, -miş, --ı, -dı]

ḥacâlet: Mahcubiyet, utanma.

Eydür imdi bu **ḥacâletden** size
Ne ziyân u yâ ne aşşı var bize
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 75). [ḥacâletden, -den]

ḥacc: İslâm dininin beş şartından biri olan ve belirli şartlar dahilinde her Müslümanın ömründe en az bir defa Kurban Bayramı günlerinde belirli usüllere göre yapması gereken ibadet.

Hâcca sıdık-ıla meger kim gitmedüm
Kim ḥarâbâtu daḥı terk itmedüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 27). [ḥacca, -a]

(Mes. 73: m. 5)

ḥâcc itmişem: Hac ibadetini yerine getirmek.

Sıdık-ıla on altı kez **ḥâcc itmişem**
Ka'be şehrinde Minâ'ya gitmişem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 25). [ḥâcc itmişem, -miş, -em]

ḥâcet olmaz: Gerekmek, lazım olmak.

Uçmağa iriçegin ayruḳ baña
Ḥâcet olmaz iḳtidâ kılmak saña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 20, Mısra 14). [ḥâcet olmaz, -maz]

ḥacîl: Utanmış, mahçup.

Ol ögüdün daḥı terkîn urdılar
Ḥîre vü ḥôr u **ḥacîl** dek durdılar

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 74). [ḥacîl,]

ḥacîl kaldı: Utanmak, mahçup olmak, utançtan bir kimsenin yüzüne bakamayacak duruma gelmek.

Nâgehân bir güşeden çıkdı bir ün
Kim **ḥacîl kaldı** ol ünden erğanun
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 122). [ḥacîl kaldı, -dı]

ḥaclet: Utanma, utanç.

Ḥaclet-ile şermsâr oldı 'azîm
Ḥasret-ile cenneti kıldı cahîm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 67). [ḥaclet-ile, --ile]

(Mes. 15: m. 80)

ḥâc: İslâm dininin beş şartından biri olan ve belirli şartlar dahilinde her Müslümanın ömründe en az bir defa Kurban Bayramı günlerinde belirli usüllere göre yapması gereken ibadet.

Eydür altı **ḥac** piyâde eyledüm
Ma'rifetler ma'nevî çok söyledüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 111). [ḥac,]

ḥâc: Küfürde taptıkları şey, haç.

Biri puta tıpdı ma'bûdum didi
Biri **ḥâça** ḥalk-ı maḳsûdum didi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 14). [ḥâça, -a]

ḥadd: Sınır, şer'i ceza.

Hem kışaş u **ḥadd** u ta'lik u talâḳ
Şer' bildürdi vü imân u i'tâḳ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 5). [ḥadd,]

ḥadd ü pâyânı: Sınır ve son.

Ḥadd ü pâyânı belürmez yola er
Ḳomaya hergiz kadem bî-pâ vü ser
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 13). [ḥadd ü pâyânı, -ı]

hadd ü resmin: *Sınır ve usul.*

Dünya için 'ilm-ile tañlamışam
Hadd ü resmin her sözün añlamışam
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 4*). [*hadd ü resmin, -in*]

(*Mes. 72: m. 283; Mes. 107: m. 5; Mes. 19: m. 10*)

haddan geçicek: *Sınırı aşmak.*

Aşlanuñ çün cevri **haddan geçicek**
Şu yirine kanlarımı içicek
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 53*). [*haddan geçicek, -icek*]

hādi': *Hileci.*

Bī-vefā vü merdüm-āzār olmaya
Hādi' u nemmām u ğaddār olmaya
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 92*). [*hādi',]*

hādīm: *Hizmetkār.*

Yavlağ ol **hādīm** iver ol kapudan
Kim revān-ter yöriye yolda şudan
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 33*). [*hādīm,]*

(*Mes. 88: m. 39; Mes. 88: m. 8*)

hadīs: *Hazret-i Peygamberin kelām-ı şerīfi, hadis.*

Çünkü āyetden **hadīs** iħrāc idem
Fıkh ilmin anda istiħrāc idem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 59*). [*hadīs,]*

hadīs: *Söz || Kısra.*

Beñzer ol şūrīdenüñ aħvālına
Bu **hadīs** ü ol güher dellālına
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra 30*). [*hadīs,]*

hādīsāt: *Hadiseler, olaylar.*

Hādīsātuñ nağşını düzdi felek
Defterinden eyledi bir kezde çāk
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 21*). [*hādīsātuñ, -uñ*]

hāfız: *Kur'ân-ı Kerīm'i bütünüyle ezberlemiş olan ve ezberden okuyabilen kimse.*

Tācuñ ileyinçe **hāfızlar** okır
İlerü geleni çavuşlar doğır
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 111*). [*hāfızlar, -lar*]

hāfi: *Gizli, saklı.*

Halk elin öpen kişi midür velī
Bu **hāfi** hāli bize eyle celī
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 67, Mısra 10*). [*hāfi,]*

hak: *Hak, doğru.*

İ'tikāduñı kişi egemeye
Seni **hakdan** bātıla çekemeye
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 8*). [*hakdan, -dan*]

(*Mes. 55: m. 28; Mes. 55: m. 44; Mes. 63: m. 167; Mes. 70: m. 6; Mes. 72: m. 48; Mes. 81: m. 84; Mes. 81: m. 154; Mes. 85: m. 16; Mes. 110: m. 34*)

hak: *Allah, Cenābıhak.*

Şeyh eydür kim beni **Hak** tağladı
Bu od-ıla vü bu bende bağladı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 39*). [*hak,]*

(*Mes. 11: m. 38; Mes. 15: m. 95; Mes. 21: m. 13; Mes. 22: m. 120; Mes. 22: m. 144; Mes. 25: m. 60; Mes. 25: m. 108; Mes. 25: m. 111; Mes. 25: m. 76; Mes. 53: m. 150; Mes. 56: m. 53; Mes. 65: m. 36; Mes. 65: m. 53; Mes. 65: m. 84; Mes. 65: m. 10; Mes. 65: m. 136; Mes. 72: m. 528; Mes. 72: m. 572; Mes. 74: m. 27; Mes. 77: m. 32; Mes. 83: m. 29; Mes. 83: m. 30; Mes. 85: m. 155; Mes. 105: m. 112; Mes. 105: m. 111; Mes. 85: m. 59*)

hak: *Allah; doğru, hakikat.*

Çün Muḥammed yolını başarasız
Lācerem **ḥaḳ** menziline iresiz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra*
4). [*ḥaḳ,]*

ḥaḳ: *Doğru, hakikat, gerçek.*

Eydür iy dā'im dālāletde olan
Bātlı **ḥaḳ** yalanı gerçek bilen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
4). [*ḥaḳ,]*

ḥaḳ bilür: *Allah bilir ya... manasında*
kullanılan bir söz kalıbı.

Ḥaḳ bilür çün bu güli kim eyledük
Nādire şirîn ü key ter söyledük
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra*
57). [*ḥaḳ bilür,]*

ḥaḳ ḥazretinde: *Allah'ın huzuru.*

Muḫtafā bir gün münācāt eyledi
Sırrını **Ḥaḳ ḥazretinde** söyledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra*
2). [*ḥaḳ ḥazretinde, -de]*

ḥaḳ ḳapusında: *Allah'ın huzuru, O'nun nezdı.*

Girü ḳamu Rüm iline geldiler
Ḥaḳ ḳapusında mücāvır oldılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
8). [*ḥaḳ ḳapusında,]*

(*Mes. 14: m. 72*)

ḥaḳ ḳatında: *Allah katı, Allah indinde.*

Ḥaḳ ḳatında dartılıcaḳ iy ḥakīm
Artuḳ ola yirden ü gökden delīm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
165). [*ḥaḳ ḳatında,]*

ḥaḳ ḳazāsından: *Allah'ın takdiri.*

Çün her işi **Ḥaḳ ḳazāsından** şanam
Ne günāhum var benüm kim utanam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
41). [*ḥaḳ ḳazāsından,]*

ḥaḳ şükrini diyiserem: *Allah'a şükretmek.*

Ḳısmetüm sizden-durur yiyiserem
Çün yeyem **Ḥaḳ şükrini diyiserem**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
110). [*ḥaḳ şükrini diyiserem, -y, -*
iser, -em]

ḥaḳ ta'ālā: *Yüce Allah.*

Ḥaḳ ta'ālā eydür iy Şāh-ı rüsül
Pāsbān-ı bārgāh-ı emr-i ḳul
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra*
13). [*ḥaḳ ta'ālā,]*

(*Mes. 84: m. 11; Mes. 84: m. 74; Mes.*
84: m. 105; Mes. 97: m. 46; Mes. 110:
m. 47; Mes. 108: m. 11; Mes. 22: m.
102; Mes. 5: m. 1; Mes. 14: m. 69)

ḥaḳ yolı: *Allah'a ulaştırın yol, doğru yol.*

Biri eydür i'tikādum var düüst
Ḥaḳ yolında degülem dінде süst
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra*
2). [*ḥaḳ yolında, -n, -da]*

(*Mes. 10: m. 15; Mes. 22: m. 104;*
Mes. 22: m. 128; Mes. 102: m. 53)

ḥākān: *Hakan, Türk hükümdarlar için*
kullanılan unvandır.

Ḥusrev ü Fağfür u **Ḥākān'ı** dutam
Ḳayser ü Nüşirivān'dan oyn utam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
211). [*ḥākān'ı, -'ı]*

ḥākānlıḳ ḳıla: *Padişahlık yapmak.*

Kim ola Kisrā ki **ḥākānlıḳ ḳıla**
Dünyada şultānlığı da'vı ḳıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra*
19). [*ḥākānlıḳ ḳıla, -a]*

ḥaḳāyık 'ilmine: *Hakikat sırrı.*

İḫtişār itdüm dekāyık 'ilmine
Kim meger irem **ḥaḳāyık 'ilmine**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
66). [*ḥaḳāyık 'ilmine, -in, -e]*

hakdur olisar: Doğru, gerçek, adaletli olmak.

Haşr güninde ki **hakdur olisar**
Her biri işledüğünü bulısar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
9). [hakdur olisar,]

hakem: Hakem; karar verme yetkisi bulunan kimse.

Çün naşbümüz sitemdür n'idelüm
Haşm çün girü **hakemdür** n'idelüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
72). [hakemdür, -dür]

hâkezâ isma' ve kul: Böyle dinle ve söyle.

Dağı andan aşağırakdur rüsül
Cânları vü **hâkezâ isma' ve kul**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra
64). [hâkezâ isma' ve kul,]

hak'ı görmüş-idi: Allah'ı görmek. (gönül gözü bağlamında).

Zâvyesinde bir şîh oturmuş-ıdı
Ol nazardan kim **Hak'ı görmüş-idi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra
12). [hak'ı görmüş-idi, -miş, --i, -di]

hakından çıkam: Birini yenmek ya da hak ettiği sert işlemlerle cezalandırmak.

Girü bunların evini ben yıkam
Yine bunların **hakından** ben **çıkam**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
98). [hakından çıkam, -am]

hakikat: Doğru olan, asıl. Hakikat Sırrı.

Ol senün dînüne girdi bî-mecâz
Sen **hakikat** dînden olma bî-niyâz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra
116). [hakikat,]

(Mes. 81: m. 95)

hakikat: Doğruluk, gerçeklik.

Kim tarikat ilîne server benem
Hem **hakikat** yolına rehber benem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra
4). [hakikat,]

hakikat: Gerçek, işin iç yüzü.

Sen **hakikat** bil ki yüz 'âlem günâh
Mağv ola çün kim kıla 'âsi bir âh
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra
97). [hakikat,]

hakikat: Gerçekten, şahiden, hakikaten.

Biri eydür kim kanadı dürr-idi
Zira ol anı **hakikat** gördidi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
130). [hakikat,]

hakikat: Doğru olan, gerçekten.

Çün **hakikatdan** mecâzî añladum
Bu kamu nâz u niyâzî tãñladum
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
63). [hakikatdan, -dan]

hakikat: Gerçek olan, asıl olan.

Degme baş içinde bir sevdâ durur
Kimse bilmez kim **hakikat** ne-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
110). [hakikat,]

(Mes. 53: m. 105)

hakikat: Türk tasavvuf düşüncesindeki dört kapı kırk makam inancının dördüncü kapısıdır. İlâhî sırların müşahede edildiği kapıdır.

Kim bu iki yoldan azuk direvüz
Bes **hakikat** menziline irevüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 99, Mısra
4). [hakikat,]

(Mes. 100: m. 75 Mes. 100: m. 77)

hakikat: Hakikat (yolu).

Çün **hakikatda** belüre pâygâh
Biz olavuz mağv u kıla pâdişâh
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
59). [hakikatda, -da]

(Mes. 100: m. 67 Mes. 100: m. 71)

hakikat olmaya: Hakikat yoluna ermek.

Bî-**hakikat** bunlar işden kalmaya
İlla bunlarsuz **hakikat olmaya**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
18). [*hakikat olmaya, -ma, -ya*]

hakim: Hikmet sahibi, her şeyi çok iyi bilen
(Allah).

Ben degül miyem semî' ü yâ basîr
Yâ **hakim** ü yâ 'âlim ü yâ habîr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra
24). [*hakim,]*

(Mes. 1: m. 5)

hakim: Âlim, bilgin, her şeyi bilen; tabiatı
inceleyen; tabip, doktor.

Her kimüñ kim derdi varın bilürüz
Biz **Hakim'üz** aña dermân kıluruz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
48). [*hakim'üz, -'üz*]

hakim: Bilen kişi, bilge.

Yüz günehten tevbe kıldı bir **hakim**
Siz yusirrüne 'ale'l-hınsî'l-'azîm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
311). [*hakim,]*

(Mes. 14: m. 61)

hakim: Doktor, hekim.

Eyle renci şa'b-ıdı derdi 'azîm
Kim 'ilâcın añlamaz-ıdı **hakim**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
10). [*hakim,]*

(Mes. 25: m. 11; Mes. 53: m. 20; Mes.
53: m. 105)

hakim: Akıllı, derin düşünceli, hükümleri
sağlam, basiret ve sağ duyu sahibi kimse,
bilgin, filozof.

İştîlâhumuz Aristo dilidür
Biz **hakimlerüz** bu Yunan ilidür

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
186). [*hakimlerüz, -ler, -üz*]

(Mes. 97: m. 18)

hakim: Hikmet sahibi (kimse).

Ol **hakim-ile** bilün ol gözsüzi
Añlañuz kim niçe açıldı gözi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra
63). [*hakim-ile, --ile*]

(Mes. 74: m. 17; Mes. 111: m. 63)

hakim: Hükmeden, buyruğunu yürüten; bilge
kişi, hakim.

Ol erün gök çevresine çevrine
Anı **hakim** bile kendü devrine
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
34). [*hakim,]*

hakim: Bilge, âlim kimse; olağanüstü sırlara
vâkıf.

Ben senün gibi **hakime** irmedüm
Bir kişi senden eyürek görmedüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
97). [*hakime, -e*]

hakim kılmadı: Hakim olmak, buyruğu
yürütmek.

Çün **hakikat** anı **hakim kılmadı**
Öldüren ü öleni hüd bilmedi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
75). [*hakim kılmadı, -ma, -dı*]

hakim ola: Hükmetmek, egemen olmak;
sözünü geçirmek.

Adı bu da 'vîlere **hakim ola**
Kim bu şeyh olmaz-ısa yâ kim ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra
71). [*hakim ola, -a*]

hakim olur: Hükmetmek, egemen olmak.

Her müsâfir kim gelür eyvânuma
Hakim olur kamu hân-u-mânuma
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra
22). [*hakim olur, -ur*]

hakim-i ruzgār: Devrin bilgesi (doktor bağlamında söylenmiştir).

Cānuñ ol gözsüz-durur iy nāmdār
‘Aklun ol hāzık **hakim-i ruzgār**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 118). [hakim-i ruzgār,]

hakir: Değersiz, aşağı.

Baykuşu çün key **hakir** okıyalar
Genci üstinde fakir okıyalar
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra 21). [hakir,]

hakister: Kül, ateş külü.

Urdu oda şeyhi nāgeh ol perī
Şöyle kim çıkdı göge **hakisteri**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 104). [hakisteri, -i]

hak: Hak.

Hüdhüd eydür hiç ümidün kesmegil
Andan u top **hakki** yire başmağil
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra 2). [hakki, -ı]

hakk: Allah.

‘Abdu'r-rezzāk idi ol ulu adı
Kim bilişdürür-idi **Hakk'a** yadı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 8). [hakk'a, -'a]

(Mes. 14: m. 64; Mes. 72: m. 3; Mes. 77: m. 25; Mes. 96: m. 21; Mes. 102: m. 84)

hakk: Doğru, gerçek.

Diler-ise **hakki** bātil eyleye
İster-ise bātili hak söyleye
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 27). [hakki, -ı]

hakk: İle ilgili.

Ne günāh itdüm senün **hakkuñda**
ben

Ādemī bunça yavuz ola ki sen
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 57). [hakkuñda, -uñ, -da]

hakk'a irenlerden-durur: Allah'a ulaşan (kişi).

Gördi kim ol er erenlerden-durur
Bildi kim **Hakk'a irenlerden-durur**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra 4). [hakk'a irenlerden-durur, -ler, -den, --durur]

hakk'a kodum: Allah'a teslim etmek.

Hakk'a kodum anı nesi varı uş
Alğil anuñ cānına harc eyle hoş
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 423). [hakk'a kodum, -dum]

hakka vü nā-hakka: Doğru ve yanlış; haklı ve haksız.

İ'tikādumı dürüst eylemişem
Hakka vü nā-hakka süst eylemişem
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 22). [hakka vü nā-hakka, -a]

hakk'a yalvardı: Allah'a yakarıştta bulunmak.

Hakk'a yalvardı ki bu az milketi
Kimseye virme vü üküş zahmeti
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 23). [hakk'a yalvardı, -dı]

hakki: Pay, hisse.

Soħbetün **hakki** terk itmeyelüm
Yaluñuz seni koyup gitmeyelüm
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 47). [hakki, -ın, -ı]

(Mes. 91: m. 129; Mes. 91: m. 130)

hakki var: Payı, alacağı, hissesi olmak.

Çamusu and içdiler kim bir şikār
Pādişahuñ günde bizde **hakki var**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 128). [hakki var,]

hakk-ıçun: Allah için.

Bunça işi **Hakk-ıçun** işler kişi
Kim yüzine urılısar ol işi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
155). [hakk-ıçun,]

hakkında: Hakkında, için.

Ululara ihtirām eylemeye
Kimse **hakkında** eyü söylemeye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra
42). [hakkında,]

hakkumuzda: Hakkımızda, bizimle ilgili.

Kimse bize serzeniş eyler-ise
Hakkumuzda bîş ü kem söyler-ise
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra
38). [hakkumuzda,]

(Mes. 22: m. 138)

hak-perest olmağa: Doğruluktan ayrılmayan,
Allah'a iman eden.

Rüm ilinde büt-perest olan girü
Hak-perest olmağa geldi ilerü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra
100). [hak-perest olmağa, -ma, -ğa]

hak-şinās: Hakkı (Allah'ı) bilen; hak bilir.

Şayru oldı bir iki gün hāş Ayas
Şeh katına gelmedi ol **hak-şinās**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra
4). [hak-şinās,]

hakuñdan çıkağa: Hakkından gelmek; zor
bir işi başarı ile sona erdirmek.

Ƙuvvetüm yok çün **hakuñdan**
çıkağa
Şehvet-ile 'akl evini yıkağa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
77). [hakuñdan çıkağa, -ğa]

hāl: Ben, siyah nokta.

Rengi la'ı ü dişleri lü'lü gibi
Hālî Türkistān'da bir hindü gibi

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
92). [hālî, -i]

hāl: Hal, durum, suret.

Gice her bir **hāl-ıla** hōd geçiser
Bilmezem kim irte ne od saçısar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
161). [hāl-ıla, --ıla]

hāl: Hāl, durum; olay.

Nāgeh uçmağdan beni bir **hāl-ıla**
Sürdürür İblīs yüz biñ āl-ıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 20, Mısra
7). [hāl-ıla, --ıla]

(Mes. 22: m. 154; Mes. 94: m. 62;
Mes. 36: m. 8)

hāl: İnsanın iradesi ve çabası olmadan sırf
Allah'ın bir lütfu olmak üzere kalbe gelen
manalar.

Er ki māl isteye hālî olmaya
Hāl eri ol yig ki mālî olmaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra
14). [hāl,]

hāl: Hal, durum; güç takat.

Er ki māl isteye **hālî** olmaya
Hāl eri ol yig ki mālî olmaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra
13). [hālî, -i]

hāl: Kötü durum, sıkıntı, dert.

Bir zamān bunda karar eyleyelüm
Degmemüz **hālümüzi** söyleyelüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
86). [hālümüzi, -ümüz, -i]

hāl: Bir şeyin içinde bulunduğu şartların ve
nüeliklerin bütünü, durum, vaziyet.

Hem-nişinler çün görürler **hālîni**
Her biri añlar anuñ aħvālîni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
109). [hālîni, -in, -i]

(Mes. 10: m. 168; Mes. 13: m. 39; Mes. 14: m. 56; Mes. 14: m. 8; Mes. 14: m. 23; Mes. 36: m. 9; Mes. 38: m. 4; Mes. 39: m. 67; Mes. 47: m. 34; Mes. 47: m. 55; Mes. 47: m. 54; Mes. 48: m. 35; Mes. 51: m. 18; Mes. 53: m. 45; Mes. 65: m. 105; Mes. 65: m. 113; Mes. 65: m. 81; Mes. 65: m. 86; Mes. 65: m. 116; Mes. 66: m. 141; Mes. 66: m. 136; Mes. 67: m. 10; Mes. 72: m. 497; Mes. 72: m. 518; Mes. 72: m. 522; Mes. 72: m. 338; Mes. 85: m. 169; Mes. 88: m. 12; Mes. 91: m. 258; Mes. 91: m. 3; Mes. 98: m. 3; Mes. 99: m. 2; Mes. 104: m. 43; Mes. 107: m. 2; Mes. 5: m. 166)

hāl: Ben, vücuttaki siyah noktalar.

Kim karañu dün de çün destân idem
Hâlini zengi yüzinden ile dem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 4). [hâlini, -in, -i]

hāl eylediler: Hâle getirmek. Yapmak, etmek, bir durumda olmak.

Çamu kuşlar çün su'âl eylediler
Hâli kâl u kâl **hâl eylediler**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 2). [hâl eylediler, -di, -ler]

hāl isteve: İyilik, huzur ve keyif istemek.

Âdemîden 'ilm eri **hâl isteve**
Müdde'î Gülşehri'den mâl isteve
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra 33). [hâl isteve, -ye]

hâl kıla: Halletmek, çözüme kavuşturmak || Anlamak, bilmek.

Her kim ol on iki 'ilmi **hâl kıla**
İştîlâhumdan beni hōd ol bile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 75). [hâl kıla, -a]

hâl kıla-: Halletmek, çözüme kavuşturmak.

Göklerüñ pergâlini cedvel kılam
Kim nücümüñ müşkilini **hâl kılam**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 22). [hâl kılam, -am]

(Mes. 60: m. 2; Mes. 25: m. 75; Mes. 25: m. 2)

hāl ola: Harcamak.

Mâlî yidürmek gerek kim **hāl ola**
Yoħsa yinmeyen saña ne mâl ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra 17). [hâl ola,]

hāl olmaz: Hallolmak, çözümlenmek, sonuçlanmak.

Çün görür Rıdvân ki bunlaruñ dili
Bir söz eydür ki **hāl olmaz** müşkili
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 86). [hâl olmaz, -maz]

hâlâl: Haram olmayan, helâl olan.

Hem olur 'avratda daħı çok eyü
Yoħ **hâlâlmı** alanlara kayu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 78). [hâlâlmı, -ın, -ı]

(Mes. 91: m. 69)

hâlâl al: Helâl (bir eş) almak.

Bir **hâlâl al** kendüzüñe bî-melâm
'Avratına kimsenüñ bakma ħarâm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra 17). [hâlâl al,]

hâlâl eylenürem: Helal kılmak.

Seni kendüme **hâlâl eylenürem**
Erligüñi kavmuma söylenürem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 441). [hâlâl eylenürem, -nür, -em]

hâlâl olmaya: Dinin kurallarına aykırı olmamak, dinî bakımdan yasaklanmamış olmak, helal olmak.

Döneyim kendü işüme gideyim
Çün **hâlâl olmaya** baña n'ideyim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 82). [hâlâl olmaya, -ma, -ya]

hâlâllüg: Helâllik.

Çün harām olmadı āhengüm saña
Hak **halāllığı** seni virdi baña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
528). [*halāllığı, -ı*]

halālum degül: *Helalim değil.*

Çün **halālum degül** ol 'avrat benüm
Olmasun hiç anuñ ardınça yönüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
79). [*halālum degül,]*

halāyık: *İnsanlar.*

Çün **halāyıkdan** götürdüm rencümi
Hem ümüdüm var ki görem gencümi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra*
11). [*halāyıkdan, -dan*]

halāyık: *Yaratılmış canlılar, özellikle*
insanlar, mahlukat, halikâ'nın çoğulu.

Bir zamānda kim **halāyık** şād-ıdı
Guşşadan hātırları āzād-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
9). [*halāyık,]*

hāle iren er: *Hāle eren kişi. Seziş ve duyuşun*
ön planda olduğu yapıya bürünen kimse.

Yoḥsa **hāle iren er** adı n'ider
Adı қо kendüzüñ aradan gider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
235). [*hāle iren er,]*

hālet: *Hal, durum.*

İlla yavlaḳ **hālete** düşmiş 'azīm
Kamu suçını bağışlamış Kerīm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
53). [*hālete, -e*]

(*Mes. 47: m. 74; Mes. 47: m. 58; Mes.*
50: m. 5; Mes. 65: m. 122)

hālet: *Olay, durum.*

Şeyḫ ü yārānlar kamu ol ḥasrete
Aḡladılar ol 'acāyib **hālete**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
98). [*hālete, -e*]

(*Mes. 25: m. 47)*

hālet: *Durum, hāl, keyfiyet.*

Sen çün irmedüñ henüz ol **hālete**
Kaçan iresin ol işde ālete
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra*
115). [*hālete, -e*]

halı: *Halı.*

Halı üstinde geçer Büşr oturur
'Avrat ilerü yeyesi getürür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
397). [*halı,]*

hālık: *Halk eden, yaratan, yaratıcı (Allah).*

Hālık aña mu'cize teslīm ider
'İlmını Rūḫu'l-Ḳudüs ta'līm ider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra*
21). [*hālık,]*

(*Mes. 52: m. 56)*

hālını bildüm: *Durumunu anlamak.*

Hālını bildüm eb ü ümmüñ girü
Ben ḥisābını iletüdüm ilerü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
73). [*hālını bildüm, -dü, -m*]

hālī: *Uzak, ayrı.*

Bu hüner her ta'nadan **hālī** gibi
Tā men ol dāra birün elī gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
19). [*hālī,]*

hālī olmañ: *Uzak olmak || Ayrı olmak.*

Çün bizüm yirümüz oldı bu kafas
Siz çemenden **hālī olmañ** bir nefes
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
52). [*hālī olmañ, -mañ*]

halıfahlık: *Halifelik.*

Ādem uçmaḳdan çıkıcaḳ 'āleme
Kim **halıfahlık** verildi Ādem'e

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 10). [ḥalīfah,]

halīfe: Birinin yerine geçen kimse, vekil; || Sultan, padişah.

Kim **halīfe** bir gün oturmuş-ıdı
Şāh u sulṭān ayağın durmuş-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 11). [ḥalīfe,]

(Mes. 63: m. 47; Mes. 63: m. 73; Mes. 63: m. 74; Mes. 63: m. 97; Mes. 63: m. 105; Mes. 63: m. 117; Mes. 63: m. 141; Mes. 63: m. 143; Mes. 63: m. 145; Mes. 63: m. 177)

halīl: Dost, sevgili || Hz. İbrahim.

Vardı Kuds'e vü **Halīl'e** şevk-ıla
Kıldı tā'at degme yirde zevk-ıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 89). [ḥalīl'e, -'e]

hālin: Durum; halini || Güç, takat.

Kamu **hālin** çünkü tertīb itdiler
Gūra kodılar anı vü gitdiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 101). [hālin,]

hālını sormaklığa: Hālını, hatırını sormak.

Vardı Leylî Mecnun'ı görmeklige
'İşk elinden **hālını sormaklığa**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 36). [hālını sormaklığa, -lığ, -a]

hālîş olmuş: Saflaşmak, arınmak.

Cevherinden **hālîş olmuş** cān gerek
Küfri aşlından çomış imān gerek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 43). [hālîş olmuş, -muş]

halk: İnsanlar, ahali || Herkes.

Halk çün kim ol kanadı gördiler
Dinlerinüñ külli terkîn urdılar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 5). [halk,]

(Mes. 5: m. 102)

halk: Halk, insanlar.

Kendüziñi çün kişi komağ gerek
Halk etin bunça niye yimek gerek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 48). [halk,]

(Mes. 5: m. 27; Mes. 5: m. 192; Mes. 5: m. 198; Mes. 5: m. 3; Mes. 13: m. 51; Mes. 22: m. 139; Mes. 31: m. 30; Mes. 51: m. 17; Mes. 51: m. 19; Mes. 57: m. 28; Mes. 57: m. 19; Mes. 57: m. 13; Mes. 61: m. 12; Mes. 61: m. 15; Mes. 61: m. 22; Mes. 62: m. 11; Mes. 62: m. 19; Mes. 63: m. 153; Mes. 63: m. 162; Mes. 63: m. 184; Mes. 63: m. 227; Mes. 63: m. 60; Mes. 63: m. 77; Mes. 63: m. 187; Mes. 64: m. 8; Mes. 65: m. 35; Mes. 65: m. 25; Mes. 65: m. 36; Mes. 67: m. 9; Mes. 68: m. 8; Mes. 69: m. 144; Mes. 71: m. 38; Mes. 72: m. 482; Mes. 72: m. 52; Mes. 72: m. 476; Mes. 72: m. 481; Mes. 80: m. 19; Mes. 81: m. 138; Mes. 83: m. 26; Mes. 86: m. 21; Mes. 90: m. 33; Mes. 90: m. 31; Mes. 98: m. 7; Mes. 98: m. 12; Mes. 98: m. 11; Mes. 98: m. 17; Mes. 98: m. 28; Mes. 98: m. 33; Mes. 98: m. 37; Mes. 98: m. 39; Mes. 100: m. 23; Mes. 100: m. 109; Mes. 100: m. 24; Mes. 100: m. 96; Mes. 100: m. 48; Mes. 101: m. 3; Mes. 102: m. 95; Mes. 102: m. 115; Mes. 107: m. 66; Mes. 109: m. 13; Mes. 109: m. 8; Mes. 110: m. 30; Mes. 110: m. 43; Mes. 110: m. 40; Mes. 110: m. 38; Mes. 110: m. 42; Mes. 13: m. 6; Mes. 22: m. 130)

halk: Yaratılmışlar, insanlar.

Tañrı adı sözüümüzi añladur
Halka vü ma'nilerini tañladur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 2). [halka, -a]

(Mes. 77: m. 12; Mes. 84: m. 101)

halk: Yaratılmış olanlar.

Padişah oldur ki şulṭān yarada
Ten dörîde **halka** vü cān yarada
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 8). [halka, -a]

(Mes. 52: m. 31; Mes. 68: m. 2; Mes. 52: m. 30; Mes. 65: m. 88)

halk: Herkes.

Ƙamu **halkı** kendüden alu göre
Kendüden yigden yoƘaru otura
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 39). [halkı, -ı]

(Mes. 96: m. 51; Mes. 101: m. 79)

halk arasında: Halk arasında, halkın içinde.

Nesnesin oğurlar-ısañ dınmaya
Halk arasında becid öginmeye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 22). [halk arasında,]

(Mes. 65: m. 70)

halk etini yimez: İnsanları çekiştirmek, halkın dedikodusunu yapmak. (Ƙardaşumuzuñ etini yimedük).

Bir ahı göster kim ol gaybet dimez
Halk etini bal u yağ gibi yimez
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 24). [halk etini yimez, -z]

halk evi: Halkın hanesi, insanların ikamet ettiğı yer.

Halk evi yā bāğ u yā eyvān-durur
Şāhibi Gülşehri'nüñ şultān-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra 19). [halk evi,]

halk içinde: Ulu orta yerde, herkesin içinde.

Halk içinde ol becid fāş olmaya
Olur-ısa daħı evbāş olmaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 15). [halk içinde,]

(Mes. 11: m. 18)

halk içinde: İnsanlar arasında, halk arasında.

Halk içinde mest ü rüsvā olalum
Sençileyin Ƙamu Tersā olalum

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 45). [halk içinde,]

(Mes. 16: m. 44; Mes. 22: m. 118)

halk u birisin: Herhangi bir kimse || Hiç kimse.

Çün becid şar Ƙaygusında olmazuz
Şār tolu **halk u birisin** bilmezüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 130). [halk u birisin,]

halka āşikār eyler isem: Bir sırrı herkese duyurmak.

Kim senüñ hālünü **halka āşikār**
Eyler isem kim Ƙılalar sengsār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 4). [halka āşikār eyler isem, -r , -ise, -m]

halk-ı maksūdum: Kasdolunan kimse. || Tanrı.

Biri puta tapdı ma 'būdum didi
Biri hāça **halk-ı maksūdum** didi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 14). [halk-ı maksūdum, -um]

halk-ıçun: Halk için.

Virmeñ elden **halk-ıçun** dīnünüzi
Düzün İslām-ıla āyinünüzi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 5). [halk-ıçun,]

(Mes. 102: m. 96; Mes. 110: m. 19)

halkuñ arasında: İnsanlar arasında.

'ĀƘıbet ol şeyh çün Tersā olur
Halkuñ arasında söz gavgā olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 224). [halkuñ arasında,]

hall eyle-: Çözüm yolu bulmak, çözmek.

Hadd ü resmin her sözüñ çün söyledi
Ƙamusınuñ müşkilin **hall eyledi**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 6). [hall eyledi, -di]

(Mes. 7: m. 10)

hall eylegil: Halletmek || Okumak, bitirmek.

Mantıku't-tayr'ı dağı **hall eylegil**
Sözünü şirin ü rengin söylegil
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 43). [hall eylegil, -gil]

hall id-: Halletmek, bir sorunu çözmek.

Baňa bir iş düşdi gelün gidelüm
Rüm'a vü bu müşkili **hall idelüm**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 50). [hall idelüm, -elüm]

(Mes. 13: m. 22; Mes. 56: m. 48)

hall kılmaya: Çözmek, halletmek.

Kimse benim müşkilümi bilmeye
Bil kim Eflâtün anı **hall kılmaya**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 24). [hall kılmaya, -ma, -y, -a]

hall ola: Sonuca bağlanmak, çözülmek, çözümlenmek.

Çamüsü bir kezde hüdhüdden su'âl
Kıldılar kim **hall ola** ol tırfa hâl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 38, Mısra 4). [hall ola,]

hallâc: Pamuk atan kimse.

Biri **hallâc** u biri hâmmâl olur
Biri 'İsâ vü biri Deccâl olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 85). [hallâc,]

hallâk: Yaratma gücü sınırsız olan, devamlı olarak yaratan, Allah, Tanrı.

Halk-ıçun unutmagıl **Hallâk'uhnı**
Rızkuñı yi añadur Rezzâk'uhnı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 19). [hallâk'uhnı, -'uhnı, -ı]

halvâ gibi: Helva gibi.

Yalamı **halvâ gibi** vardur yiyen
Muştafâ'dur dünyada gerçek diyen
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 241). [halvâ gibi,]

halva yapınca: Helva yapmak.

İçse yigdür zehr-i kâtil cām-ıla
Şekkeri **halva yapınca** 'âm-ıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 188). [halva yapınca, -ınca]

halvet: Hususi, özel.

Hiç dest-âvîzümüz **halvetine**
Yok be-cüz lâ-tağnetü mi'r-raħmete
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra 21). [halvetine, -in, -e]

halvet ü hengâme: Yalnız ve kalabalık içinde olduğu vakitler.

Halvet ü hengâme aña bir ola
Deyr içinde Ka'be mağşüdın bula
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 71). [halvet ü hengâme,]

hâm: Olgunlaşmamış.

Şeyh mest ü yâr hâzır elde cām
Puhte şabr eylemeye illâ ki **hâm**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 126). [hâm,]

(Mes. 12: m. 104)

hâm: Tecrübe görmemiş, acemi.

'İşk içinde ilerü key **hâm-ıduñ**
Şimdi hâş olduñ ilerü 'âm-ıduñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 135). [hâm-ıduñ, --ı, -duñ]

hâm: Pişmemiş, olgunlaşmamış; çiğ.

Hâm-iken çün 'ışk odından ol bişer
Yalvarur şeyhüñ ayağına düşer

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 53). [hām-iken, --iken]

(Mes. 88: m. 102)

hām olur: Olgunlaşmamak.

‘Āşık olan dünyāda bed-nām olur
Kim eyü ad ister-ise **hām olur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 34). [hām olur,]

(Mes. 17: m. 30)

hamāl: Hamal, yük taşıyan kimse.

‘İlm-ile çün olmaya bile ‘amel
Ol **hamāla** ta ‘nalar ura cemel
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 22). [hamāla, -a]

hamel: Koç burcu.

Cedy ü Delvi evler eylendi Zuhal
Burc ola Merrīhe ‘Akreb hem **Hamel**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 238). [hamel,]

hamle ider: Hamle etmek, saldırmak.

Kılıçıyla **hamle ider** urmağa
Ol kaçan zīrā kim olmaz durmağa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 61). [hamle ider, -er]

hamle kılıçağın: Atılıp ilerlemek.

Evden işbu araya geliçeğin
Hamle işbu deñize **kılıçağın**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 66). [hamle kılıçağın, -ıçağ, -ın]

hammāl olur: Yük taşımak.

Biri hallāc u biri **hammāl olur**
Biri ‘İsā vü biri Deccāl olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 85). [hammāl olur, -ur]

hamr: İçki, şarap.

Şeyh eydür **hamrı** kıldum ihtiyār
İlla üçü baña degül sâzkār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 75). [hamrı, -ı]

hamr iç: İçki içmek.

Secde kıl bütlere vü Qur'an'ı yak
Hamr iç imānuñı gözden bırak
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 74). [hamr iç,]

(Mes. 12: m. 150; Mes. 12: m. 99)

hamr ırmağı: Şarap ırmağı. (Cennette var olduğu söylenen dört ırmaktan biri. Su ırmağı, süt ırmağı, şarap ırmağı, bal ırmağı.).

Birisi **hamr ırmağı** cāmın dutar
Biri süd ırmağını bala katar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 21). [hamr ırmağı,]

hamrı iç-: İçki içmek.

Hamrı içdüm büt-perest oldı adum
Bağladum zünnār u mest oldı adum
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 157). [hamrı içdüm, -düm]

(Mes. 12: m. 88)

hāmūs: Suskun olma hâli.

‘Avrata **hāmūşlığı** bir feyz olur
Er kişi gaybet diyicek hayz olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra 5). [hāmūşlığı, -lığı, -ı]

hān: Büyükşehirlere serbest mesleklerde çalışanların oda veya daire tutup çalıştıkları birkaç katlı yapı; han, yer.

Tañlacak Bezzāz **hānına** gelür
Bir ulu h̄vōca katında oturur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 465). [hānına, -ın, -a]

hançer ü tığ u teber: Hançer, kılıç ve balta.

Bir kararı işledüğünü bir şehir
Eylemez yüz **hançer ü tığ u teber**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
60). [*hançer ü tığ u teber,]*

handān: Güleç.

Gülsitān **handān** u şahrā lālezār
Bāğ ser-sebz ü çemen pür berg ü bār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra*
7). [*handān,]*

hānekāh: Tekke, dergāh.

Bāde çün kim zühd bünyādın yıkar
Hānekāhdan şūfiler esrük çıkar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
10). [*hānekāhdan, -dan]*

(*Mes. 66: m. 120*)

hānumān: Ev, bark.

Hānumāndan beni kıldı āvara
Kendü aq illā nişānları qara
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra*
57). [*hānumāndan, -dan]*

(*Mes. 72: m. 552; Mes. 73: m. 22*)

hān-u-mān: Ev, bark, aile.

Kimsenem yok ne varın saña yazam
‘Avrat alam saña **hān-u-mān** düzem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
474). [*hān-u-mān,]*

(*Mes. 92: m. 10*)

hān-u-mān u mülk ü māl: Ev, bark, mal ve
mülk. || *Servet, varlık.*

Hān-u-mān u mülk ü māl anda
düze
Arqun arqun mihrini bundan üze
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra*
9). [*hān-u-mān u mülk ü māl,]*

hār: Diken.

Hārı kesün bāğbāna dınmañuz
Güllere zīnhār yavuzlık şanmañuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
169). [*hārı, -ı]*

(*Mes. 57: m. 16*)

hār ola: Diken olmak.

Bāğ u bostān bākī ‘ālemde bula
Yoğsa bunda gül hārifi **hār ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra*
12). [*hār ola, -a]*

harāb: Harap olmuş, yıkılmış.

İstedügi şāhid ü şem‘ ü şarāb
Kim geze āşüfte vü mest ü **harāb**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra*
14). [*harāb,]*

harāb içinde: Harap içinde.

Bir **harāb içinde** gördüm bunça renc
Kim meger hāşıl kılam bir dürlü genc
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra*
9). [*harāb içinde,]*

harābat: Meyhaneler, içki içilen yerler.

Hācca şıdık-ıla meger kim gitmedüm
Kim **harābatı** dahı terk itmedüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra*
28). [*harābatı, -ı]*

(*Mes. 107: m. 84; Mes. 110: m. 6*)

harābatı kıla: Meyhane sakinleri, sarhoş(lar)
olmak || *Aşk sarhoşları olmak bağlamında.*

Çok kişi yiri münacātı ola
‘İşk anı rindī **harābatı kıla**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
12). [*harābatı kıla, -a]*

harām: Din kurallarına aykırı olan, dinî
bakımdan yasak olan, helal karşıtı; yasak.

Hāq **harāmı** hiç aña yidürmeye
Bir yaramaz söz aña didürmeye

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 53). [harāmi, -i]

harām odında yanmaya: Haram ateşinde yanmak.

Hem ilersüki dağı bağılu gerek
Kim **harām odında yanmaya** yürek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 494). [harām odında yanmaya, -ma, -ya]

harām olmadı: Dinen yasak olmak.

Çün **harām olmadı** āhengüm saña
Hağ ħalāllığı seni virdi baña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 527). [harām olmadı, -ma, -dı]

harāma bakmaduñ: Harama yaklaşmak.

Şimdiye degin **harāma bakmaduñ**
Gönlüni şehvet odına yakmaduñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 57). [harāma bakmaduñ, -ma, -duñ]

harāmī: Haydut, eşkıya.

Pādişāhlar anda kim hōn yiyeler
Saña anda bir **harāmī** diyeler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 28). [harāmī,]

(Mes. 85: m. 156; Mes. 102: m. 10)

harāmīlü yoluñ: Eşkıyalı, haydutlu yol.

Anda kim şāfi ola şuyu gölüñ
Zevkı olmaya **harāmīlü yoluñ**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 154). [harāmīlü yoluñ, -uñ]

harc eyle: Harcamak, dağıtmak, tüketmek.

Hağğ'a kōdum anı nesi varı uş
Alğıl anuñ cānına **harc eyle** hoş
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 424). [harc eyle,]

harc idesin: Karıştırmak, eklemek, katmak.

Kim sen anda 'ilmüni **harc idesin**
Degme yirde aduñı derc idesin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 93). [harc idesin, -esin]

harc itmeysin: Harcamak, tüketmek.

Mālī çün **harc itmeysin** ħāl-ıla
Saksılar yiksān ola ol māl-ıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra 9). [harc itmeysin, -y, -esin]

harçeng burcını: Yengeç burcu.

Güneşe eyvān Esed burcı olur
Ay dağı **Harçeng burcını** alur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 242). [harçeng burcını, -nı]

harem: Mekke'de Kabe ve yöresi.

Dek **Harem** içinde ol şāhib-zamān
Elli yıl şeyh olmış-ıdı bī-gümān
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 9). [harem,]

(Mes. 10: m. 29)

harf: Dildeki sesleri gösteren ve alfabeyi meydana getiren işaretlerden her biri.

Çün edebde ħutbeler imlā kılam
İsm ü fi'l ü **harf-ile** inşa kılam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 50). [harf-ile, --ile]

(Mes. 63: m. 31)

harf: Harf; hece.

Vezn-içün lafzuñ gidermiş **harfini**
Artuğ eksük söylemiş söz şarfını
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 119). [harfini, -in, -i]

har-geh kurmaduk: Otağ, çadır kurmak.

'Ākıbet her yirde **har-geh**
kurmaduk
Lā-mekān şehrine degin durmaduk
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 41). [har-geh kurmaduk, -ma, -duk]

hārici: Dışar(ı)dakiler (Dinin dışında olanlar kastedilmiş.).

Hāriciler ili dutmuş şāh kanı
Mülk-i 'inne'd-dīne 'inda'llāh kanı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 11). [hāriciler, -ler]

harif: Arkadaş, dost.

Ol birisinin **harifi** anda hūr
Bu birisine şarāb olmuş tākūr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 25). [harifi, -i]

(Mes. 32: m. 8)

harifüm olasin: Arkadaş, dost olmak.

Çün dilemezsin ki hergiz ölesin
Sen kaçan benüm **harifüm olasin**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra 28). [harifüm olasin, -asin]

hark-ı 'ādet: Alışılmışın dışında olan, olağanüstü hāl, kerāmet, mucize.

Hark-ı 'ādet anuñ elinden çıkar
'Unşur aslın mu 'cizātiyla yıkar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 29). [hark-ı 'ādet,]

hār-u-has: Diken, çer çöp, çalı çırpı.

Añı sevmeyen kişi nākes-durur
Serv anuñ katında **hār-u-has-durur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra 16). [hār-u-has-durur, --dur, -ur]

hār-u-hes: Çer çöp, çalı çırpı. || Değersiz.

Ol buña bir **hār-u-hesdür** dir-idi
Bu aña bir hīç kesdür dir-idi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 91). [hār-u-hesdür, -dür]

hās: Seçkin insanlar.

Hās eydür 'ām nesne bilmedi
'Ām eydür bildüğünü kılmadı

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 105). [hās,]

(Mes. 22: m. 151)

hās: Hususi, özel.

Hāşa şimdi taze Gülşehrī güli
Kim getüre göze servi sünbülü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra 13). [hāşa, -a]

(Mes. 27: m. 39; Mes. 27: m. 19)

hās: Özel, seçkin.

'Ām adınıñ olmaya hergiz dadı
Hās ad ister-ise Gülşehrī adı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 228). [hās,]

(Mes. 111: m. 66)

hās: İyi, seçilmiş, değerli, özel.

Pādişāh Maḥmūd olıçak dünyada
Hās Ayaz aña vefā yavlağ ide
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 87, Mısra 26). [hās,]

(Mes. 88: m. 3)

hās eyleyem: Özel kılmak, seçkin bir hāle getirmek.

Diler-isem 'āsīyi **hās eyleyem**
Dilemezsem düğünü yaş eyleyem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 87). [hās eyleyem, -y, -em]

hās ol-: Seçkin, saygın ve itibarlı olmak.

İy niçe 'āmī kim anda **hās ola**
İy niçe 'ālim ki bī-ihlās ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 137). [hās ola, -a]

(Mes. 96: m. 55; Mes. 27: m. 59;
Mes. 12: m. 136)

hāšekī kıldı: Osmanlı sarayında padişahın gözdesi olmak.

Kendüzine **hāšekī kıldı** anı
Ata gibi oğşadı ol oğlanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 105*). [*hāšekī kıldı, -dı*]

hāšekisi olur: Gözde biri olmak. (Allah'a yakın kul bağlamında).

Pādişāhuñ **hāšekisi** ol olur
Hāḡ'dan anuñ göñline yüz yol olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 135*). [*hāšekisi olur, -ur*]

hāşıl: Doğrusu, sözün kısası.

Hāşıl oldur kim atı yola eşe
Bendi bir bir kendü boynından şeşe
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 5*). [*hāşıl,]*

hāşıl: Kâr, kazanç.

Eydür-idi dîn baña **hāşıl-durur**
Yoḡsa ayruğı kamu bāḡıl-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 9*). [*hāşıl-durur, --dur, -ur*]

hāşıl kıla-: Hasıl etmek, elde etmek, sağlamak.

‘İlmi çün kim mekr-içün **hāşıl kıla**
Hīle-y-ile ḡakları bāḡıl kıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 43*). [*hāşıl kıla, -a*]

(*Mes. 56: m. 12; Mes. 47: m. 90*)

hāşıl kıla: Elde etmek, edinmek.

Ne edeb kim var ol yolda ola
Dükelin astānede **hāşıl kıla**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 40*). [*hāşıl kıla, -a*]

(*Mes. 71: m. 41*)

hāşıl kıla-: Hasıl etmek, ortaya çıkarmak.

Bir ḡarāb içinde gördüm bunça renc
Kim meger **hāşıl kılam** bir dürlü
genc (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra 10*). [*hāşıl kılam, -am*]

(*Mes. 30: m. 273*)

hāşıl kılan: Hasıl eden, ortaya çıkaran.

Kimseye ol memleket ne aş ola
Kim anı **hāşıl kılan** bir taş ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 28*). [*hāşıl kılan,]*

hāşıl ola: Elde edilmek, kazanılmak.

‘Adl-ıla mülke bekā **hāşıl ola**
Zulm-ıla mülke bekā müşkil ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra 3*). [*hāşıl ola, -a*]

hāşıl oldu: Ortaya çıkmak, peyda etmek, belirmek.

Çün var-ıdı aşlumuzda bu hüner
Bize daḡı **hāşıl oldu** bu güher
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 68*). [*hāşıl oldu,]*

hāşıl oldu: Meydana gelmek, elde etmek.

Bizde bu iş kim şuda añlanuruz
Anamuzdan **hāşıl oldu** sanuruz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 78*). [*hāşıl oldu, -dı*]

hāşıl oldu: Meydana gelmek, doğmak.

Ḳamu ḡuşlar şüreti ol sāyeden
Hāşıl oldu vü hem ol sermāyeden
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 36*). [*hāşıl oldu, -dı*]

hāşıla gelmeyiser: Ortaya çıkmak.

Bildi kim bizden meded bulmayısar
Hāli anuñ **hāşıla gelmeyiser**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 56*). [*hāşıla gelmeyiser, -y, -iser*]

hāşiyet: Nitelik, özellik, meziyet, keyfiyet.

Bunça dürlü **hāşiyet** kim şadladuğ
Degmesin bir künyet-ile adladuğ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 119*). [*hāşiyet,]*

haslet: Yaratılıştan gelen özellik, huy, tabiat.

Sen seni gör yoħsa çün rahmet gele
Her biri bir **hāşlet-ile** kırtıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 62*). [*hāşlet-ile, --ile]*

haşm: 1. Düşman. 2. Birine galebe etmeğ
çalışan, muhalif, muhasım.

Çün naşbümüz sitemdür n'idelüm
Haşm çün girü hakemdür n'idelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 72*). [*haşm,]*

haşm: Düşman.

Sen ki korğarsın ki evden çıkasın
Haşm evin gürz-ile nite yıkasın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 16*). [*haşm,]*

(*Mes. 50: m. 109; Mes. 85: m. 128*)

hasret: Hasret, özlem.

Hem-nişinler gördiler bu hāleti
Hasret-ile ağladılar key katı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 48*). [*hasret-ile, --ile]*

(*Mes. 15: m. 68; Mes. 32: m. 90; Mes. 32: m. 102; Mes. 94: m. 40*)

hasret: Üzüntü.

Şeyh ü yārānlar kamu ol **hasrete**
Ağladılar ol 'acāyib hālete
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 97*). [*hasrete, -e]*

hasta kıldı: Rahatsız etmek.

Gemiçiyi **hasta kıldı** bu hitāb
İlla ol dem vermedi aña cevāb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 19*). [*hasta kıldı, -dı]*

hasta kılursın: Hasta etmek.

Neye kaçup **hasta kılursın** teni
Gel varalum gösterelüm fermanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 77*). [*hasta kılursın, -ur, -sın]*

hasūd: Hasetçi, kıskanç.

Kimsenüñ hāline olmaya **hasūd**
Kim **hasūd** iy h̄vōca hergiz lā-yesūd
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 82*). [*hasūd,]*

hāşā: Saygısızlık ve özellikle dince kusur
sayılan bir şey söylenirken, "Bu mümkün değil,
Allah göstermesin, lafi bile edilmez, tövbe"
anlamında kullanılır.

Aldı mīhı eyle geçürdi taşa
Kim yağa mīh eyle batmaya **hāşā**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 40*). [*hāşā,]*

(*Mes. 85: m. 50*)

hāşā: Asla, hiçbir vakit; Allah korusun!.

Baħa çünkim olmadı senden vişāl
Hāşā kim ayruğ kişi ola helāl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 86*). [*hāşā,]*

hāşā kim: Asla, hiçbir vakit; Allah korusun!.

Eyle kim ben yügüriğirdüm yola
Hāşā kim kuş benden ilerü gele
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 48*). [*hāşā kim,]*

hāşā li'llāh: Allah göstermesin!.

Hāşā li'llāh kim daħı Safvān büte
Dapa yā büt hükmini hergiz duta
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 199*). [*hāşā li'llāh,]*

hāşāk ola: Çer çöp olmak.

Deñizüñ dibinde gevher pāk ola
Deñiz üstinde yüzen **hāşāk ola**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 14*). [*hāşāk ola, -a*]

hāşāk ü hār: Çöp, süprüntü ve diken.

Ola deñizde delīm **hāşāk ü hār**
Beñzemeye aña dürr-i şāhvār
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 145*). [*hāşāk ü hār,]*

haşm: Hışım, sertlik; öfke.

Yüz göge dutdum ki **haşmuñdan**
benüm
Kurtarıvire meger kim Haq cānum
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 59*). [*haşmuñdan, -uñ, -dan*]

(*Mes. 82: m. 9*)

haşm u ğazab: Öfke ve kızgınlık.

Biri eydür bende bir **haşm u ğazab**
Var-durur yavlaq 'azīm ü key 'acab
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra 1*). [*haşm u ğazab,]*

haşmet ü manşıb: İtibar ve mevkî

Kimisi bir **haşmet ü manşıb** dutar
Kimisi təcir olur tavar şatar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 57*). [*haşmet ü manşıb,]*

haşr güninde: Kıyamet gününde.

Haşr güninde ki haqdur olısar
Her biri işledüğünü bulısar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 9*). [*haşr güninde,]*

haşr günine: Ölülerin diriltilip bir araya toplandığı gün.

Eydür inandum hezārān şevk-ıla
Haşr günine vü yüz biñ zevk-ıla

(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 130*). [*haşr günine, -ne*]

haşr günine degin: Kıyamet gününe kadar.

Dünya görmek terkini kılmayasın
Haşr günine degin ölmeyesin
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra 18*). [*haşr günine degin,]*

haşra degin: Kıyamete kadar.

Nāmdār-ise cihān şeyhi ola
Haşra degin adı 'ālemde kıla
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 10*). [*haşra degin,]*

hat: Yanaktaki taze tüyler, ayva tüyleri.

Qaddi serv ü 'ārızı sīmīn-durur
Yüzi hurşid ü **hatı** müşkīn-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 6*). [*hatı, -ı*]

hatā: Hata, yanlış.

Kim **haţādan** her kim añladı şavāb
Her su'āle vire vaqtında cevāb
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 21*). [*haţādan, -dan*]

(*Mes. 69: m. 30; Mes. 105: m. 98; Mes. 37: m. 10; Mes. 47: m. 106*)

hatā kıldum: Hata yapmak, yanlışmak.

Vardı peygamber kıtına dıtreüy
Yā Resūlallāh **hatā kıldum** diyü
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 268*). [*hatā kıldum, -du, -m*]

hatar: Tehlike.

'Işk çün gitdi Şaţ'ā düşmek 'azīm
Yüzemeyene **haţardur** iy hakīm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 36*). [*haţardur, -dur*]

(*Mes. 85: m. 107*)

hâtem-i tâyyî: Arap kabileleri arasında tanınmış "Tayyi" kabilesine mensup ve cömertliği ile meşhur olan "İbnü Abdillâh Bin Sa'd" in lakabı.

Ben ki bir ihsân u hayr u dâd idem
Hâtem-i Tâyyî revânın şâd idem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra 18*). [*hâtem-i tâyyî,]*

hâtır: Gönül, kalp; akıl, zihin.

Hâtırında redd ü gönlinde kabûl
İkisi bir ola bu fażl ol fodûl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 73*). [*hâtırında, -ı, -n, -da]*

(*Mes. 65: m. 95*)

hâtır: Akıl; gönül.

Hikmet ü Kur'an tefsîr ü haber
Gitmiş-idi **hâtırından** ser-be-ser
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 74*). [*hâtırından, -ın, -dan]*

hâtır: Gönül.

Eyle zârılığ-ıla zâr ağladı
Kim felekler **hâtırını** tağladı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 72*). [*hâtırını, -ın, -ı]*

(*Mes. 81: m. 10; Mes. 86: m. 2; Mes. 91: m. 256; Mes. 105: m. 13; Mes. 110: m. 2*)

hâtırı kalmaz: Gücenmek, kırılmak.

Öger iseñ gönli hōş olmaz aña
Söger iseñ **hâtırı kalmaz** saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 18*). [*hâtırı kalmaz, -maz]*

hâtif: Sesi işitilip de kendisi görülmeyen; seslenici.

Nāgehān bir **hâtif** ün virdi aña
Kim ol ünden kaldı ol miskîn taña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 43*). [*hâtif,]*

hâtim ü kisrî: Hatem ve Kisra.

Çün Ferîdün gibi 'adl ü dâd idem
Hâtim ü Kisrî revânın şâd idem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 32*). [*hâtim ü kisrî,]*

hatm itdi: Tamamlamak, sonlandırmak, bitirmek.

Birisi güneşe tapdı vü sözi
Aya **hatm itdi** vü biri ılduzı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 12*). [*hatm itdi, -di]*

hatm oldı: Bitmek, sona ermek.

Cānavarlar āferin kıldı aña
Kim hüner 'ālemde **hatm oldı** saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 298*). [*hatm oldı, -dı]*

hatmı ola: Sonu, sonuncusu olmak.

Kim ola Gülşehri'den yig kim ola
Nāmdār erenlerüñ **hatmı ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 44*). [*hatmı ola,]*

hatmî: Hatmî denilen çiçek.

Nesteren **hatmîya** nâz eyler-idi
Yâsemem nesrîn-ile söyler-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 23*). [*hatmîya, -ya]*

hatt-ı bî-pegâr: Çalاکalem bir sınırın (çizilmesi).

Hatt-ı bî-pegâr kaçan dartıla
Yâ ağaç hergiz kesersüz kertile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 13*). [*hatt-ı bî-pegâr,]*

hatun: Kadın, hatun, eş.

Müşterî'ye vir düşenbe dünini
Zühre seşenbih düninüñ **hatunı**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 202). [ḥatunı, -ı]

ḥātur: Gönül, kalp; akıl, zihin.

‘Ālemi başdan başa gezdüm kamu
Ḥāturuma naḳşıñı yazdum kamu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 6). [ḥāturuma, -um, -a]

(Mes. 47: m. 120)

havā: Gökyüzü.

Çün benüm ‘adlüm eline geçeler
Bāz u tihū bir **havāda** uçalar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 30). [havāda, -da]

havāda uçaram: Havada uçmak.

Geh velī gibi **havāda uçaram**
Geh deñizleri gemisüz geçerem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra 17). [havāda uçaram, -aram]

havāle eyledüñ: Bırakmak, ismarlamak, göndermek.

Sañı ne şordum-ısa çün bilmedüñ
Tañrı emrine **havāle eyledüñ**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 282). [havāle eyledüñ, -dü, -ñ]

havāle kıllalar: Bir işi veya bir şeyi başka birine bırakmak, üstüne bırakmak; yüklemek.

Zālimüñ bir gün ki cānın alalar
Zulmına aña **havāle kıllalar**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra 26). [havāle kıllalar, -a, -lar]

havf evinden: Korku evi.

Ḥavf evinden çün recāya gideler
Dükeli, ṭā'atların terk ideler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 45). [havf evinden, -in, -den]

havf u hatar: Korku ve tehlike.

Gemiye oturdu bir naḥvī meger
Şandı kim deñizde yok **havf u ḥatar**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 2). [havf u ḥatar,]

ḥavz: Havuz.

Biri şu ırmağına girür yüzer
Selsebīlūñ çeşmesi **ḥavzın** düzer
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 24). [ḥavzın, -ın]

ḥāy: "Ey" manasında kullanılan hitap sözcüğü.

Rüstem eydür **ḥāy** delü misin nite
Kimse kal‘adan tez aya at duta
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 69). [ḥāy,]

ḥavāl: Hayal; düşünce.

Toğru ‘āşık istemez hergiz vişāl
Münisi hicrān u yāridur **ḥavāl**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 146). [ḥavāl,]

ḥavāl: Zihinde tasarlanan, canlandırılan ve gerçekleşmesi özlenen şey, düş, imge. || Sevgili'nin hayali.

Eyle müstağrak **ḥavāline** anuñ
Kim nazar kılmaz cemāline anuñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 47). [ḥavāline, -i, -ne]

havāt: Yaşam, ömür.

Bıkr öleyim қо **ḥavātum** kalmasun
Senden artuq beni kimse almasun
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 89). [ḥavātum, -um]

havf: Eyvah!, Yazık!.

Geçdi andan gönli yavlaq kaygulu
Cānı **havf** u ḥaşret ü oddan tolu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 90). [havf,]

(Mes. 72: m. 244)

hayf ola: Yazıklar olsun.

Çün bizüm tã'atumuza baqalar
Hayf ola kim bizi oda yaqalar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 66*). [*hayf ola, -a*]

hayf ola: Yazık olmak, ziyan olmak.

Hayf ola benüm gibi dãnã kişi
Kem ola anuñ gibi nãdãn işi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 51*). [*hayf ola, -a*]

(*Mes. 1: m. 15; Mes. 72: m. 548; Mes. 1: m. 14*)

hayf ola kim: Yazıklar olsun ki!.

Hayf ola kim aña cüllãb içürem
'Ömrümi bir cãhil-ile geçürem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 79*). [*hayf ola kim,]*

(*Mes. 17: m. 20*)

hayfa: Ne yazık ki!.

Şãdılıđı menzilini ğam dutar
Hayfa geçmiş 'ömr-içün mâtem
dutar (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 82*). [*hayfa,]*

haylî: Çoktan.

Ol qarañu gice **haylî** çün geçer
Girü güneş şu yirine od şaçar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 75*). [*haylî,]*

haylî: Çokça, epeyce.

Fitneler **haylî** yöreme üşiser
Yoluma düşvãr 'akabe düşiser
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 35*). [*haylî,]*

hayr: İyilik, fayda.

Her kimüñ kim **hayrı** vü zîr-destiyem
Düşmenüm-ise dağı kim dostiyam

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra 5*). [*hayrı, -i*]

hayr: Şer mukabili; hayır.

Çün fenã vãdisine irişür er
Dahı ne **hayr** añlanur aña ne şer
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 16*). [*hayr,]*

hayr iden: İyilik etmek, hayra girmek.

Baña bir pul **hayr iden** beni duta
İlte vü neye diler-ise şata
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra 15*). [*hayr iden, -en*]

hayr itmege: İyilik etmek.

On yayan hãccı virem bir etmege
Bir uyuz itçügeze **hayr itmege**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra 6*). [*hayr itmege, -meg, -e*]

hayr u ihsãn: İyilik ve lütuf.

Her kim ol tuz etmegi bilmez ise
Hayr u ihsãn şükriñi kılmaz-ısa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 87, Mısra 4*). [*hayr u ihsãn,]*

hayr u şer: İyilik ve kötülük.

Ğusl kıldı şeyh ü girdi hırkaya
İy 'acab bu kamu **hayr u şer** neye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 102*). [*hayr u şer,]*

hayr yok: Fayda gelmez, hayır olmaz.

Ten kumaşın koy kim anda **hayr yok**
Cãn metã'in al kim anda assı çok
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra 29*). [*hayr yok,]*

hayrãn: Çok beğenen, hayranlık duyan, tutkun.

Hüriler **hayrãn** bularuñ yüzine
Çarđ vãlih bunlaruñ ılduzına

(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 29). [ḥayrān,]

(Mes. 84: m. 5)

ḥayrān: Kendinden geçmiş, mest olan, şaşkın.

‘Āşık u āşüfte vü ḥayrān-durur
Bî-dil ü mecrūh sergerdān-durur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 71). [ḥayrān-durur, --dur, -ur]

ḥayrān: Şaşırmış, şaşkın.

Bir maḥallede ġarīb ü dil-figār
Kalmışam ḥayrān u sergerdān u zār
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 38). [ḥayrān,]

ḥayrān kal-: Şaşırp kalmak.

Āh ide ol şaḥş tevbeye gele
Kim yüz İblīs ol ‘ūda ḥayrān kıala
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 112). [ḥayrān kıala, -a]

(Mes. 78: m. 26; Mes. 48: m. 9; Mes. 5: m. 283)

ḥayrān kalasīn: Çok beğenmek, hayran olmak.

Bir kıanada niçe ḥayrān kıalasīn
Kuşı iste kim kıanat çok bulasīn
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 41). [ḥayrān kıalasīn,]

(Mes. 45: m. 3)

ḥayrān kıaldılar: Ne yapacağını bilemeden şaşkın bir şekilde kalakalmak.

Uça uça vālih ü zār oldılar
Güçleri gitdi vü ḥayrān kıaldılar
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 26). [ḥayrān kıaldılar, -di, -lar]

ḥayrān kıalur: Şaşkın bir şekilde beklemek. (ne yapacağını bilmeden).

Şu şaçar ussı girü başa gelür
‘Avratı ol hāle çün ḥayrān kıalur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 518). [ḥayrān kıalur, -ur]

(Mes. 12: m. 1; Mes. 12: m. 225; Mes. 22: m. 154)

ḥayrān ola: Çok beğenmek, hayran kalmak.

Güneş anuñ yüzine ḥayrān ola
Ay anı görürse ser-gerdān ola
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 27). [ḥayrān ola, -a]

ḥayrān u mest: Kendinden geçmiş ve sarhoş (bir şekilde).

Geldi bülbül ortaya ḥayrān u mest
Vālih ü medhūş u sergerdān u mest
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra 1). [ḥayrān u mest,]

ḥayrān u vālih kıaldılar: Şaşkın ve hayretler içinde kalmak.

Pādişāh var-ıduğın çün bildiler
Kıamusı ḥayrān u vālih kıaldılar
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 28). [ḥayrān u vālih kıaldılar, -di, -lar]

ḥayret vādisine: Hayret vadisi (Sözü edilen yedi vādiden beşincisi).

Çün kim istingā yöresinden gider
Küllü ḥayret vādisine ‘azm ider
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 12). [ḥayret vādisine,]

ḥayvān: Hayvan.

Varlığıyla yoklığı yeksān-durur
Çün bilinmedi ki ne ḥayvān-durur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 126). [ḥayvān-durur, --dur, -ur]

(Mes. 71: m. 50; Mes. 81: m. 126; Mes. 97: m. 29)

ḥayvān ola: Hayvan olmak.

Cism nâmından geçüp **hayvân ola**
Çünkü hayvândan geçe insân ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra*
49). [*hayvân ola, -a*]

hayvân olandan: *Hayvanlar.*

Âdemî **hayvân olandan** yig-durur
Dîv olan nâdân olandan yig-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra*
7). [*hayvân olandan, -dan*]

hayvân şıfat: *Hayvan gibi.*

Şehvete mâyil degül **hayvân şıfat**
'Aqla uyar kim ola Sübhân şıfat
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
3). [*hayvân şıfat,]*

hayy: *Bütün varlıkların hayat kaynağı, ebedî ve hakîkî hayat sâhibi" anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah'ın en güzel isimlerinden)dir.*

Ol Kerîm ü Ferd ü Kıddüs ü Kadîm
Ol Hâkîm ü **Hayy** u Kayyûm u 'Alîm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra*
5). [*hayy,]*

hayviz: *Mekan, mevkî.*

Çünkü cânsın **hayyizuñ** yokdur senüñ
Yiri hayyizsuz katındadır canuñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra*
21). [*hayyizuñ, -uñ*]

hayvizensuz: *Mekansız.*

Çünkü cânsın hayyizuñ yokdur senüñ
Yiri **hayyizensuz** katındadır canuñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra*
22). [*hayyizensuz,]*

hayz olur: *Kadınlara arız olan aybaşı âdeti gibi olmak.*

'Avrata hâmüşlüği bir feyz olur
Er kişi gaybet diyicek **hayz olur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra*
6). [*hayz olur, -ur*]

hazân: *Sonbahar.*

Bir bahâr-ı tâze görmedi rezân
Kim anı pejmürde kılmadı **hazân**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra*
10). [*hazân,]*

hazâyin: *Hazine.*

Ança rahmet ol **hazâyinde** ola
Kim bize vü kamuya rahmet kıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
113). [*hazâyinde, -de*]

hazer kılmaz: *Çekilmek.*

Pâdişâhlar heybetin bilmez midüñ
Gürlemegümden **hazer kılmaz**
midüñ (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91,*
Mısra 158). [*hazer kılmaz, -maz*]

hâzık: *İşinin ehli olan doktor.*

Cânuñ ol gözsüz-durur iy nâmdâr
'Aqluñ ol **hâzık** hâkîm-i rûzgâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
118). [*hâzık,]*

hâzır: *Her duruma karşı hazırlıklı, uygun vaziyette olmak.*

Her ne hâle dir-iseñ **hâzır** benem
Kim Süleymân-ıla şâhib-sır benem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra*
9). [*hâzır,]*

hâzır: *Hazır, mevcut.*

Şeyh mest ü yâr **hâzır** elde câm
Puhte şabr eylemeye illâ ki hâm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
125). [*hâzır,]*

hâzır göre: *Açıkça görmek, göz önünde bulmak.*

Çünkü dünyâ terkini 'âkil ura
Ölümini dem-be-dem **hâzır göre**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
54). [*hâzır göre, -e*]

hâzır görelüm: *Açıkça görmek, apaçık olarak bilmek.*

Üstümüzde Hakk'ı **hâzır görelüm**
Muştafâ cem'iyetine irlüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
3). [hâzır görelüm, -elüm]

hâzır komış: Hazırlamak, hazır bir şekilde bırakmak.

Sevinü kim uş bize sultānumuz
Yazmış u **hâzır komış** fermānumuz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra
52). [hâzır komış, -mış]

hâzır olup: Hazır olmak.

İşidüñ iy kavm bī-noqşān bilüñ
Hâzır olup yol yarağını kılıñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra
24). [hâzır olup,]

hazîne: Hazine.

Yidügüñ bir gün ki çinādur saña
Virdügüñ anda **hazinedür** saña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra
16). [hazinedür, -dür]

hazîne: Altın, gümüş, mücevher vb. değerli eşya yığını, büyük servet.

Yüz **hazîne** gevherüm artuğ ola
Yüz direm ben illa dağı çok ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra
9). [hazîne,]

hazret: Allah.

Hazrete vara-y-ıduñuz kamuñuz
Hakk'a yalvara-y-ıduñuz kamuñuz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra
63). [hazrete, -e]

(Mes. 15: m. 12)

hazret: Saygı ifadesi || Huzur, kat.

Her kime kim pişvâlık ben idem
Anı ol şâh **hazretiñe** ile dem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra
40). [hazretiñe, -iñ, -e]

hazret: Allah'ın katı, huzuru ; Allah.

Ka'be dapa varavuz oturavuz
Ellerümüz **Hazret'e** götürvüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra
12). [hazret'e, -'e]

(Mes. 78: m. 36)

hazret: Kat, huzur, nezd.

Dün ü gün yalvarmak aña kim hakīm
Hazretinde sağala-y-ıdı saķīm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra
62). [hazretinde, -in, -de]

(Mes. 44: m. 44; Mes. 73: m. 3; Mes.
98: m. 74; Mes. 105: m. 54)

hazz: Mutluluk, zevk.

Bunça lezzet kim süre cismüñ sentüñ
Yokdur anda zerrece **hazzı** canuñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra
30). [hazzı, -ı]

hazzın bula: Zevk almak, rahatlamak.

Büşr eydür müzd-içün gömlü ola
Kim geçen şuyın içüp **hazzın bula**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
314). [hazzın bula, -a]

helâl: Helal, haram olmayan.

Dünyâda dīnūñ kemālūñ olı sar
Âhiretde ol **helâlūñ** olı sar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra
120). [helâlūñ, -iñ]

helâl eylemişüz: Helal kılmak.

Kim seni şeyhe **helâl eylemişüz**
İkiñüz hicrin vişâl eylemişüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
67). [helâl eylemişüz, -miş, -iiz]

hele: Öncelikle.

Şeyh eydür gevdeñi dartdum **hele**
Baş ayak karın bağursuğı bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
45). [*hele,]*

hele: *Hele, hele bir.*

Aldı ol ma'şūk bir cāmı ele
Şundi şeyhe sāğarı dir iç **hele**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
92). [*hele,]*

hele: *Hele, haydi.*

Aldı bir top gibi bir atı ele
Atdı Rüstem'den yaña kim dut **hele**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
62). [*hele,]*

hele: *Hiç olmazsa, bari.*

Eytdiler **hele** bize bir rehberi
Buluñuz kim gitmeyevüz serseri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
49). [*hele,]*

hem: *Ayrıca, üstelik.*

İstemekden oturup armayalum
Pışvāsuz **hem** yola varmayalum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra*
16). [*hem,]*

(*Mes. 4: m. 4; Mes. 5: m. 108; Mes. 5:*
m. 317; Mes. 10: m. 17; Mes. 10: m.
20; Mes. 10: m. 21; Mes. 16: m. 38;
Mes. 16: m. 58; Mes. 22: m. 60; Mes.
22: m. 72; Mes. 23: m. 8; Mes. 30: m.
254; Mes. 30: m. 262; Mes. 35: m. 12;
Mes. 39: m. 36; Mes. 39: m. 53; Mes.
40: m. 3; Mes. 40: m. 16; Mes. 40: m.
20; Mes. 40: m. 45; Mes. 47: m. 92;
Mes. 47: m. 166; Mes. 52: m. 36; Mes.
53: m. 29; Mes. 63: m. 148; Mes. 65:
m. 24; Mes. 66: m. 49; Mes. 68: m. 61;
Mes. 69: m. 2; Mes. 69: m. 67; Mes.
69: m. 155; Mes. 69: m. 178; Mes. 69:
m. 179; Mes. 69: m. 196; Mes. 71: m.
7; Mes. 71: m. 8; Mes. 71: m. 60; Mes.
72: m. 77; Mes. 72: m. 238; Mes. 72:
m. 240; Mes. 72: m. 493; Mes. 72: m.
565; Mes. 77: m. 9; Mes. 78: m. 94;
Mes. 81: m. 92; Mes. 81: m. 102; Mes.
81: m. 119; Mes. 81: m. 132; Mes. 81:

m. 158; Mes. 84: m. 47; Mes. 85: m.
83; Mes. 85: m. 120; Mes. 89: m. 14;
Mes. 96: m. 33; Mes. 97: m. 29; Mes.
99: m. 6; Mes. 100: m. 5; Mes. 101:
m. 92; Mes. 107: m. 135; Mes. 108: m.
38)

hem: *Bir de, zaten, şurası da var ki.*

Genc-ile endişe vü bī-genc ğam
Genc-ile yig ğuşşa vü endişe **hem**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra*
26). [*hem,]*

hem: *-de/-da bağlacı.*

Çün ehādisūñ beyānım kıluram
Ol ki Rabbāñi-durur **hem** bilürem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
58). [*hem,]*

(*Mes. 65: m. 58; Mes. 66: m. 112;*
Mes. 68: m. 40; Mes. 68: m. 60; Mes.
69: m. 120; Mes. 71: m. 13; Mes. 72:
m. 280; Mes. 72: m. 369; Mes. 72: m.
578; Mes. 75: m. 42; Mes. 97: m. 5;
Mes. 98: m. 68; Mes. 101: m. 90; Mes.
102: m. 32)

hem: *Esasen, aslında.*

Biliş adsuz çün ki sizden yād-durur
Hem bu iki ad dañı hūb ad-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
182). [*hem,]*

hem: *Tıpkı.*

İlla **hem** bir tapuçı gerek saña
Kutlu olsun ol tapuçılık baña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
143). [*hem,]*

hem bir: *Hem de.*

Degme bir kula adar bir armağan
Degme bir qaravaşa **hem bir** nişān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
26). [*hem bir,]*

hem hem: *Hem.... hem bağlacı.*

Hem uşul-i dīn-ile ma‘mūr-ıdum
Hem uşul-i fikh-ıla meşhūr-ıdum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 34*). [*hem hem,]*

(*Mes. 53: m. 86; Mes. 9: m. 32; Mes. 15: m. 56; Mes. 15: m. 61*)

hemān: *Hemen, derhal.*

Az getirür-iseñ aña hōş gele
Çok virür-iseñ **hemān** şükrin kıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 56*). [*hemān,]*

(*Mes. 108: m. 9*)

hemān: *Gibi.*

Ol karañu ev ‘ademdür bī-gümān
Ol ikinci ev ata şulbı **hemān**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 120*). [*hemān,]*

hemān: *Fakat, ancak.*

Leyli vü Mecnūn tolu-durur cihān
Leylisüz Mecnūn olmasun **hemān**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 96*). [*hemān,]*

(*Mes. 53: m. 100*)

hemān: *Şimdi.*

Andan işbu ‘aql-ıla kaşduñ **hemān**
Kim behiştı duta-y-ıduñ cāvidān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 41*). [*hemān,]*

hemān: *Daima, her zaman.*

Er adıyla dünyada diri yürür
Yolhsa ayruğ er **hemān** cānın sürür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 32*). [*hemān,]*

(*Mes. 1: m. 11; Mes. 71: m. 32*)

hemān: *Sürekli, sadece.*

Var tevekkül Tañrı’ya kıl bir zamān
Ol kapudan rızkuñ istegil **hemān**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 88*). [*hemān,]*

hemān: *Artık.*

Bunlar altı er-durur günden ‘ayān
Şimdi yidinçileri benven **hemān**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 212*). [*hemān,]*

(*Mes. 69: m. 216; Mes. 85: m. 135; Mes. 107: m. 118*)

hemān: *Öylece, o şekilde.*

Yüz daşı bircük bizüz şārda ‘ayān
Kalanı hālūñdür ortada **hemān**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 136*). [*hemān,]*

(*Mes. 97: m. 28*)

hemān: *O anda.*

Ağlamak vaktında güldüğüm **hemān**
Uşbu-y-ıdı iy Hūdāvend-i cihān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 61*). [*hemān,]*

(*Mes. 39: m. 56*)

hemān: *Sadece, bir tek.*

‘Adlüm-ile şādmān oldı cihān
Bir benefşe kaygulu kaldı **hemān**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 18*). [*hemān,]*

hemān: *Ancak, sadece, yalnızca.*

Pādişāhlık iy birāder cāvidān
Dünyada sımurğa yaraşur **hemān**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 6*). [*hemān,]*

(*Mes. 71: m. 60; Mes. 81: m. 196; Mes. 109: m. 36*)

hemān: *Aynı şekilde.*

Sen delü çomak direr gibi **hemān**
Dirşürürsin çok müridler iy fulān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 81*). [*hemān,]*

(*Mes. 75: m. 32*)

hemān: *Bu yüzden.*

Ƙamu aşşidan kim eyledüñ ziyān
Mazleme boynuñda Ƙalmışdur
hemān (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 36*). [*hemān,]*

hem-cins: *Aynı cinsten olan.*

Kim benüm bu Ƙarga dem-sāzum
degül
Hem-dem ü **hem-cins** ü hem-rāzum
degül (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 30*). [*hem-cins,]*

hem-dem: *Dost, arkadaş.*

İrdi bir hāle ki **hem-dem** bulmadı
Yidi bir zaħmı ki merhem bulmadı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 5*). [*hem-dem,]*

(*Mes. 29: m. 23; Mes. 32: m. 14; Mes. 50: m. 30*)

hem-dem degül: *Arkadaş, dost değil.*

Nefsine uyan kişi ādem degül
İlm ü 'aql u cān-ıla **hem-dem degül**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra 12*). [*hem-dem degül,]*

hem-dem ü hem-rāz idüm: *Can ciğer dost ve yoldaş olmak.*

Kendü şehrumde bir ercügez-idüm
Bir kaçıyla **hemdem ü hemrāz idüm**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 10*). [*hem-dem ü hem-rāz idüm, -üm]*

hem-dem yār ola: *Arkadaş ve sevgili olmak.*

Çün kişi rāhatda **hem-dem yār ola**
Renc vaktında niçün ağıyār ola

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 37*). [*hem-dem yār ola,]*

hemdemi olur-ıdı: *Hem-dem olmak: Arkadaş olmak, arkadaşlık etmek.*

Ol hevā çün **hemdemi olur-ıdı**
Yazlu şüret ādemī olur-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 19*). [*hemdemi olur-ıdı, -ur, --ı, -dı]*

hem-dil ü hem-dem: *Aynı dili konuşan ve canciğer arkadaş.*

Kim bu yārüm münis ü mahrem
degül
Benüm-ile **hem-dil ü hem-dem**
degül (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 56*). [*hem-dil ü hem-dem,]*

hemİN: *Her zaman, daima.*

Büşr eydür Ƙul **hemİN** oruç ola
Gün ne ılduzuñ-durur Tañrı bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 269*). [*hemİN,]*

hemİşe: *Her zaman, daima.*

Geldi Ƙaz ortalarına key arı
Kim **hemİşe** şu içindedür yiri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra 2*). [*hemİşe,]*

(*Mes. 100: m. 69*)

hemİşe olısar: *Devamlı olmak, ebedi kalmak.*

Vācib oldur kim **hemİşe olısar**
Dāyimā var-ıdı vü hem Ƙalısar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 35*). [*hemİşe olısar, -ısar]*

hem-nişİN: *Can dostu, yakın arkadaş.*

Hem-nişİNler çün görürler hālini
Her biri añlar anuñ aħvālini
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 109*). [*hem-nişİNler, -ler]*

(Mes. 12: m. 225; Mes. 13: m. 47;
Mes. 29: m. 16; Mes. 32: m. 14)

hem-nişin olmak: Dost/yakın arkadaş olmak.

‘Ārif-ile **hem-nişin olmak** gerek
Bu deñizüñ dürlerin dirmek gerek
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra
63). [hem-nişin olmak,]

hemrāh: Yol arkadaşı, yoldaş.

Cānumuz çün cānına **hemrāh-ıdı**
Ol muhabbetden gönül āgāh-ıdı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra
87). [hemrāh-ıdı, --ı, -dı]

hem-rāh ola: Yol arkadaşı olmak, arkadaşlık
etmek.

Her kim ol benüm-ile **hem-rāh ola**
Maḥrem-i ol şāh u ol dergāh ola
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra
37). [hem-rāh ola,]

hem-rāz: Sırdaş, dost.

Dün ü gün anuñ-ıla **hem-rāz-ıdı**
Hem-nişin ü hem-dem ü hem-sāz-ıdı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
13). [hem-rāz-ıdı, --ı, -dı]

(Mes. 50: m. 30; Mes. 91: m. 15)

hem-reng-i āb u gil ola: Suyun ve toprağın
arkadaşı olmak.

Cān-ıla ten düzmeği müşkil ola
Cān kaçan **hem-reng-i āb u gil ola**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra
102). [hem-reng-i āb u gil ola, -a]

hem-sāz: Yakın arkadaş, sırdaş.

Dün ü gün anuñ-ıla hem-rāz-ıdı
Hem-nişin ü hem-dem ü **hem-sāz-ıdı**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
14). [hem-sāz-ıdı, --ı, -dı]

hem-şohbatlıgı: Sohbet arkadaşlığı.

Ḳamu **hem-şohbatlıgından** kaçdılar
Gözlerinden kanlu yaşı saçdılar
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
229). [hem-şohbatlıgından, -ın, -dan
]

hemyān şarında: Hemyan şehri (Hemedan).

Var-ıdı **Hemyān şarında** bir ulu
Adı Büşr ü içi ‘ilm ile tolu
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
25). [hemyān şarında, -n, -da]

hemyān şarından oluram: Hemyan
şehrinden olmak.

Ben daḥı **Hemyān şarından oluram**
Anuñ-ıçun saña hürmet kıuram
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
137). [hemyān şarından oluram, -ur,
-am]

hemyān şehrine: Hemyān şehri. (Hemedan).

Vardı **Hemyān şehrine** yöni girü
Hücesine varmağından ilerü
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
373). [hemyān şehrine,]

hemyān şehrine-durur: Hemyān şehri.
(Hemedan).

Eydür adum Büşr-i miskīndür benüm
Şimdi **Hemyān şehrine-durur**
yönüm (Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72,
Mısra 102). [hemyān şehrine-durur, -
ne, --dur, -ur]

hendese: Geometri.

Hendese şeklin tamāmet bilürem
İklidis ‘ilminde da‘vī kıuram
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
127). [hendese,]

hendese ‘ilminde: Geometri bilimi.

Ben Mecestī ‘ilmini çün söylerem
Hendese ‘ilminde eşkāl eylerem
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
14). [hendese ‘ilminde, -nde]

hengāma: Kalabalık.

Cümle ol **hengāma** tağıldı girü
Tācı görüp geldiler çüst ilerü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 63*). [*hengāma,]*

henüz: Halâ, daha.

Yiñi başlamış-ıdı dağı söze
Düşmedüg-idi **henüz** key ağıza
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 26*). [*henüz,]*

(*Mes. 72: m. 249; Mes. 109: m. 1*)

henüz: Henüz, daha.

Ben **henüz** añı ırakdan görürem
Nisbetin bunça gönülde ururam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 177*). [*henüz,]*

(*Mes. 12: m. 115; Mes. 52: m. 16;
Mes. 66: m. 6; Mes. 84: m. 3; Mes. 88:
m. 115; Mes. 90: m. 31; Mes. 107: m.
32*)

henüz: Henüz, hâlâ.

Eyle dut kim dünyāya hōd gelmedüñ
Pādişāhuñdan **henüz** ayrılmaduñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 16*). [*henüz,]*

(*Mes. 84: m. 94*)

henüz: Şimdi.

Dünyada sen bir müzebzebsin **henüz**
Küfr ü imāndan mürekkebsin **henüz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 21*). [*henüz,]*

(*Mes. 49: m. 22; Mes. 55: m. 11*)

henüz: Şimdi, şu an; yine.

Ben **henüz** anda ki bir lūf işleyem
Bunlaruñ yazukların bağışlayam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 37*). [*henüz,]*

henüz: Hâlâ, şimdiye kadar.

Yüz biñ er bu yolda cān virdi **henüz**
Bilmedi biri ki nedür bu rumüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 25*). [*henüz,]*

(*Mes. 94: m. 61*)

henüz: Hâlâ.

Añlamadı hergiz Allāh'dan rumüz
Māsivallāhda gezer gönülün **henüz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 18*). [*henüz,]*

hep: Herkes, hepsi.

Tañla bir yazıda **hep** dirildiler
Dükeli bir murğzāra geldiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 59*). [*hep,]*

her: Hangi.

Hîç ola **her** māye kim hîçe gide
Hîç ola ol nesne kim hîçe gide
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 27*). [*her,]*

her: Her bir.

Her yalanı nite gerçek sanavuz
Muştafā'nuñ kavline inanavuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 313*). [*her,]*

(*Mes. 10: m. 131; Mes. 17: m. 19;
Mes. 29: m. 11; Mes. 29: m. 33; Mes.
39: m. 20; Mes. 39: m. 94; Mes. 45:
m. 16; Mes. 54: m. 44; Mes. 101: m.
59; Mes. 101: m. 88; Mes. 107: m. 28*)

her: Her, bütün.

Çamu sözi ser-be-ser taḥkîk ola
Her taşavvur kim kıla taşdîk ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 4*). [*her,]*

(Mes. 39: m. 66; Mes. 55: m. 34;
Mes. 90: m. 39; Mes. 72: m. 547;
Mes. 81: m. 31; Mes. 52: m. 20)

her: Her, her zaman.

Kendüzümi **her** ser-efrāza uрам
Gül şarından odı Şirāz'a uрам
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra
25). [her,]

her: Tüm.

Niçe bu Gülşehrī **her** murğı bula
Murğı terk itsün ki sīmurğı bula
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra
43). [her,]

her: Her biri, herkes.

İRte çün oldı girü buldum anı
Kör ola **her** kim 'ayıblaya beni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
228). [her,]

her: Hep, bütün.

Gezdiler **her** bāğ içinde gül gibi
Degme şardan geçdiler bülbül gibi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
57). [her,]

her: Herhangi bir.

Her külef kim bu çemende bitmedi
Bülbül āvāzın henüz işitmedi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
5). [her,]

her: Bütün, tüm.

Kim Resül eydür ki **her** yola refik
Buluñuz kim sehl ola size tarik
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra
21). [her,]

(Mes. 5: m. 169; Mes. 25: m. 86; Mes.
50: m. 9; Mes. 54: m. 56; Mes. 54: m.
79; Mes. 55: m. 47; Mes. 68: m. 58;
Mes. 69: m. 122; Mes. 72: m. 495;
Mes. 73: m. 21; Mes. 75: m. 65; Mes.
75: m. 66; Mes. 75: m. 69; Mes. 82:

m. 13; Mes. 84: m. 106; Mes. 85: m.
19; Mes. 88: m. 109; Mes. 93: m. 32;
Mes. 12: m. 192)

her: Her.

Aslan avı dilküler işi degül
Her felek burcuñ yüzi taşu degül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
128). [her,]

(Mes. 51: m. 33; Mes. 52: m. 49; Mes.
56: m. 22; Mes. 68: m. 68; Mes. 78:
m. 43; Mes. 80: m. 27; Mes. 81: m. 13;
Mes. 91: m. 73; Mes. 111: m. 84)

her: "Her" belgisiz sıfat.

Bu-y-ısa 'arif ki biz şerh eyledük
Hālını **her** menziletde söyledük
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
116). [her,]

(Mes. 85: m. 173; Mes. 98: m. 73;
Mes. 108: m. 41)

her: Her an, sürekli, hep.

Ben yalan çok söylerem sözde 'azım
Her kem ü biş eydürem halka delim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra
12). [her,]

her: Her, her türlü.

Ādemī **her** renc-ile tōlmaya mı
Bunda kalıçak dahı ölmeye mi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra
3). [her,]

her bir: Her bir.

Biz dürüd eyleyiçek **her bir** ere
Siz tahıyyāt irürün Peygamber'e
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
3). [her bir,]

(Mes. 60: m. 7; Mes. 68: m. 61; Mes.
68: m. 66; Mes. 72: m. 499; Mes. 83:
m. 35; Mes. 84: m. 151; Mes. 85: m. 16;
130; Mes. 94: m. 12; Mes. 94: m. 16;
Mes. 98: m. 71; Mes. 100: m. 2; Mes.
6: m. 10; Mes. 10: m. 161; Mes. 28:
m. 35; Mes. 32: m. 40; Mes. 17: m. 19)

her bir: *Her bir, bütün.*

Şaydgāhıydı bir aslanuñ meger
Ol şaha kul tağda **her bir** cānavar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
48). [*her bir,]*

her bir: *Her bir || Tüm.*

Menziliñe irürem **her bir** kuşu
Bensüz iremeye sımurğa kişi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra*
13). [*her bir,]*

her bir: *Her bir, ayrı ayrı.*

Yüz çekiç **her bir** başına yidi
Birisı dögen kişiye ne didi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
189). [*her bir,]*

her bir bābını: *Her bir kapısı.*

Şeyh eydür yüzünüñ mihrābını
'Arza eyle baña **her bir bābını**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
26). [*her bir bābını, -m, -ı]*

her bir er: *Her bir kişi.*

'Ālemüñ erenleri sımurğ olur
Yuvasında **her bir er** bir murğ olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra*
64). [*her bir er,]*

her bir işde: *Her işte.*

Dünyāda eksilme **her bir işde** art
Ben terāzū eyledüm gel anda dart
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
193). [*her bir işde, -de]*

her bir işi: *Her vazifeyi/görevi.*

Tañrı emrin yirine getürürem
Emr-ile **her bir işi** bitürürem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra*
8). [*her bir işi,]*

(*Mes. 90: m. 9*)

her bir sözi: *Tüm sözü.*

'İlm-ile **her bir sözi** söyleyelüm
'Aql-ıla her 'ilmi şerh eyleyelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
11). [*her bir sözi,]*

her bir sözüñ: *Her bir laf.*

Hadd u resmin bilmedüñ **her bir**
sözüñ
Tañrı emrinden gidermedüñ gözüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
283). [*her bir sözüñ, -üñ]*

her bir yoluñ: *Tüm yol.*

Añlayup **her bir yoluñ** şağın şolın
İrişür Maħmūd Ayas'a ol yolın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra*
65). [*her bir yoluñ, -uñ]*

her biregü: *Her birisi.*

Her biregü dünyada bir iş güder
Delüler katında 'ākiller n'ider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
61). [*her biregü,]*

her biri: *Her biri.*

Her biri dilküyi yüz dürlü öge
İtlere kaқыu sekbāna söge
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
35). [*her biri,]*

(*Mes. 60: m. 72; Mes. 63: m. 80; Mes.*
63: m. 167; Mes. 75: m. 8; Mes. 85:
m. 148; Mes. 85: m. 62; Mes. 91: m.
137; Mes. 95: m. 8; Mes. 100: m. 37;
Mes. 100: m. 99; Mes. 107: m. 7; Mes.
107: m. 20; Mes. 107: m. 99)

her biri: *Her bir kişi.*

Vācib ü farz ü mubāh ü müsteħab
Her biri benden kılur hükmin taleb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
62). [*her biri,]*

her biri: *Her bir tanesi.*

Eylediler ol kanatdan bî-ķarār
Her biri bir dürlü naķşı ihtiyār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
10). [*her biri, -i*]

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
15). [*her birin,*]

her biri: *Her biri (münafıkların).*

Ķamusı hayrān ĳalurlar bu işe
Her biri başın urur taşdan taşa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
284). [*her biri,*]

Her birinün beĳliĳi bir şār-ıçun
Raĳmetüm benüm yazuĳlular-ıçun
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra*
57). [*her birinün, -nün*]

(*Mes. 78: m. 92; Mes. 91: m. 92; Mes.*
69: m. 69; Mes. 37: m. 5; Mes. 39: m.
46; Mes. 105: m. 119)

her biri: *Her bir tanesi (sözlerin).*

Her biri elinde bir mühür dutar
‘Āleme dolar Gülşehrî satar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
325). [*her biri,*]

her birinün: *Her biri; hepsi.*

Her birinün hālını ķıldı ‘ayān
Degmesinün yolın eyledi beyān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra*
43). [*her birinün,*]

her biri: *Her biri, ayrı ayrı (kuşlar).*

İlla yol ĳavfı vü hevlinden ĳirü
Her biri ĳetürdi bir ‘özü ilerü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra*
42). [*her biri,*]

her birinün: *Ayrı ayrı, her biri.*

Ķün işitdiler münafıķlar ańı
Her birinün ĳevdeden ĳitdi cānı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
74). [*her birinün, -nün*]

her biri: *Her biri.*

Hem-nişinler ĳün ĳörürler hālını
Her biri añlar anuń aĳvālını
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
110). [*her biri,*]

her birinün: *Her biri; hepsi.*

Her birinün ķısmeti rüzındadır
ĳevheri Gülşehrî'nün sözindedür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra*
35). [*her birinün, -i, -nün*]

(*Mes. 12: m. 220; Mes. 46: m. 21;*
Mes. 39: m. 48; Mes. 37: m. 3; Mes.
35: m. 20)

her birinün: *Her biri (kuşlardan).*

her biri: *Her bir ĳişi.*

ĳaşır ĳüninde ĳi ĳaĳdür olısar
Her biri işledüĳini bulısar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
10). [*her biri,*]

Düşdi heybet **her birinün** cānına
ĳüccet assı ķılmadı bürhānına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
77). [*her birinün, -nün*]

(*Mes. 22: m. 13; Mes. 22: m. 16; Mes.*
22: m. 17)

her birisi: *Her biri.*

Yohsa yolda yüz ĳişi bile gider
Bellüdü kim **her birisi** ne ĳüder
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
140). [*her birisi, -si*]

her birin: *Her birinin.*

İlla nāmūsı ķomadı **her birin**
ĳim bir ayrıuĳ ĳişi añlaya sırım

(Mes. 91: m. 263; Mes. 50: m. 96;
Mes. 72: m. 160; Mes. 25: m. 123;
Mes. 45: m. 15)

her birisi: Her biri, ayrı ayrı (ashabın).

Her birisi ol işi yorar-ıdı
Şeyh göñlin degmesi şorar-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
175). [her birisi,]

her birisinden: Her birisi, teker teker, hepsi.

Çok hâkîmler şâh dirşürmiş-idi
Her birisinden devâ şormuş-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
12). [her birisinden, -sin, -den]

her birisine: Her birine (kuşların).

Hüdhüd anda **her birisine** cevâb
Virdi hõş vallahu a'lem bi's-savâb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
3). [her birisine,]

her birümüz: Her birimiz; hepimiz.

Devemüzi **her birümüz** yidelüm
Gelüñüz kim yine Rüm'a gidelüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra
1). [her birümüz,]

(Mes. 22: m. 91; Mes. 38: m. 17; Mes.
39: m. 110)

her dâsitâni: Her hikâye.

Şâd ol iy **her dâsitâni** sâz iden
Dükedüben bir daḥı âgâz iden
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
169). [her dâsitâni, -i]

her dem: Her an.

Olmayıncaḡ Leyli içümde benüm
Her dem anı ḡanda bulam iy canum
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
118). [her dem,]

her derde dermân kıl-: Bütün derlere deva
olmak.

Anda kim **her derde dermân ben
kılâm**
Ḳamu şultânlarâ fermân ben kılâm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra
5). [her derde dermân kılâm, -am]

(Mes. 25: m. 85)

her derdüñ: Her sıkıntı, derde.

İlla sen **her derdüñ** otın viresin
Degme zaḡmuñ merhemini urasın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
91). [her derdüñ, -üñ]

her fen: Bütün ilimler.

Böyle şerḡ ü bast kılmaḡ **her feni**
Mantıku't-tayr'ında 'Attâr'uñ ḡanı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
81). [her feni, -i]

(Mes. 54: m. 5)

her gice: Her gece.

Eyle ulu kişiyem ben bî-şudâ'
Kim evümde **her gice** olur semâ'
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
42). [her gice,]

(Mes. 7: m. 6; Mes. 12: m. 35)

her güli: Bütün gül(leri).

Her güli kim kendüme yâr eylerem
Her gice vaşfını tekrâr eylerem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra
5). [her güli, -i]

her gün: Her gün, daima.

Şâhdan ḡorḡar kişi ev basmaḡa
Yoḡsa **her gün** ister âdem asmaḡa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
124). [her gün,]

(Mes. 101: m. 41; Mes. 79: m. 17;
Mes. 88: m. 119; Mes. 7: m. 11; Mes.
11: m. 27)

her gün: Her gün, her zaman.

Ādemiler derisin yırtar dişüñ
Herze söylemek-durur **her gün** işüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 32*). [*her gün,]*

(*Mes. 72: m. 524; Mes. 91: m. 49; Mes. 94: m. 58; Mes. 9: m. 25; Mes. 28: m. 12*)

her 'ilmi: *Bütün ilimleri.*

Şimdi kim **her 'ilmi** añladum tamām
Çalmadı bilmedüğü fen ve's-selām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 53*). [*her 'ilmi,]*

(*Mes. 72: m. 12*)

her iş 'âlemde ola tañrılı: *Her şey Allah'ın takdirindedir. ("İyilik de kötülük de hepsi Allah'tandır." (Nisa, 4/78) ayetine de bir gönderme yapılmıştır.*

Çün **her iş 'âlemde ola Tañrılı**
Kendüzüñden kimseñe görme alu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 41*). [*her iş 'âlemde ola tañrılı, -de]*

her işe: *(Yapılan) her iş; bütün çalışma.*

Her işe kim ulular başladılar
Dükelin uçmağ-ıçun işlediler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 20, Mısra 11*). [*her işe,]*

her işi: *(Yapılan) her iş.*

Anda kim Tañrı **her işi** bitürür
Câzular Müsî'ya imân getürür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 21*). [*her işi,]*

(*Mes. 4: m. 44; Mes. 11: m. 41*)

her ki: *Kim olursa olsun.*

Anuñ-ıla **her ki** düşmanlık kıla
'Ākıbet 'âlemde düşmân kem ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 37*). [*her ki,]*

her ki: *Kim olursa olsun, herkes.*

Aña gelen baña hem bir gün gele
Her ki toğdı 'ākıbet nāçār öle
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 370*). [*her ki,]*

her ki: *Her kim ki.*

Oğ-ıla ol avı ururlar bular
Her ki cāhil ħaldı şaħalın yolar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 322*). [*her ki,]*

(*Mes. 90: m. 27; Mes. 91: m. 95; Mes. 104: m. 37; Mes. 106: m. 17; Mes. 23: m. 27*)

her ki: *Her kim ki || Herkes.*

Her ki toğdı iy birāder öliser
Dünyada Gülşehrî adı ħalısar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 191*). [*her ki,]*

her kim: *Kim olursa olsun.*

Her kim ol erlikde dün-himmet-
durur
Er dime aña ki bir 'avrat-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 9*). [*her kim,]*

(*Mes. 107: m. 151; Mes. 19: m. 35; Mes. 27: m. 15; Mes. 28: m. 37; Mes. 32: m. 173; Mes. 36: m. 11; Mes. 40: m. 29; Mes. 40: m. 33; Mes. 44: m. 7; Mes. 30: m. 253; Mes. 85: m. 77; Mes. 10: m. 79; Mes. 2: m. 33; Mes. 4: m. 37; Mes. 85: m. 171; Mes. 85: m. 117; Mes. 91: m. 1; Mes. 47: m. 1; Mes. 71: m. 45; Mes. 80: m. 13; Mes. 102: m. 101; Mes. 87: m. 3*)

her kim: *Her kim, her kimse.*

Kim ħaħadan **her kim** añladı şavāb
Her su'āle vire vaktında cevāb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 21*). [*her kim,]*

her kim: *Hangi kimse ki.*

‘İşk odından **her kim** ol köyinmedi
Şehvetinüñ şu‘lesi söyünmedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 15*). [*her kim,]*

her kim: *Her kim ki.*

Her kim ol on iki ‘ilmi hâl kıla
İştılâhumdan beni hōd ol bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 75*). [*her kim,]*

(*Mes. 102: m. 6*)

her kim: *Kim olursa olsun, her kim ki.*

Hırsa **her kim** ‘ilm-ile meftün ola
Şem‘-ile gice oğurlığa gele
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 39*). [*her kim,]*

her kim: *Her kim.*

Yoħsa **her kim** kendünün terkın uıra
Eyle kim gerek nişānın ol vire
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 75*). [*her kim,]*

(*Mes. 110: m. 53*)

her kim: *Her kim, kimse.*

Tañrı adın **her kim** ilte diline
Bu hikāyet aña yavlağ biline
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 1*). [*her kim,]*

(*Mes. 18: m. 23; Mes. 32: m. 1*)

her kime: *Her kim; kim olursa olsun.*

Her kime kim yār u yā çardaş direm
Kamudan anuñ etin yavlağ yirem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 13*). [*her kime,]*

(*Mes. 48: m. 15*)

her kime: *Her kime.*

Biri eydür **her kime** irdüm-ise
Şehr içinde vü kimi gördüm-ise

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 201*). [*her kime,]*

her kime kim: *Her kime ki.*

Her kime kim pīşvālīk ben idem
Anı ol şāh hāzretiñe iledem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 39*). [*her kime kim,]*

her kimi: *Her kimi, her kim olursa olsun.*

Her kimi kim cem‘ içinde ögerem
Girü aña bunça dürlü sögerem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 19*). [*her kimi,]*

(*Mes. 6: m. 11*)

her kimüñ: *Herkes, her kimse.*

Her kimüñ kim şekker ağzına dıkar
Çarşusına sirke yüzünden açar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra 17*). [*her kimüñ, -üñ]*

her kimüñ: *Her kimin, her kim olursa olsun.*

Her kimüñ itden gilesi var gelüñ
Dilkü fermān okıyısardur bilüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 63*). [*her kimüñ,]*

(*Mes. 62: m. 15*)

her kimüñ: *Her kim.*

Her kimüñ anda vefāsı var-ısa
Yā cihānda bir vefādār er-ise
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra 23*). [*her kimüñ, -üñ]*

her kimüñ kim: *Her kimin ki.*

Her kimüñ kim i‘ tiğādı yoğ-durur
Tā‘atı az u günāhı çok-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 3*). [*her kimüñ kim,]*

(*Mes. 78: m. 47*)

her kimüñ kim: Her kim ki, kim olursa olsun.

Her kimüñ kim hayrı vü zîr-
destiyem
Düşmenüm-ise dağı kim dostiyam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra
5). [her kimüñ kim,]

her kişi: Herkes.

Degme şarda yüz kiççük yol ola
Ulu yol oldur ki **her kişi** bile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra
66). [her kişi,]

her kul: Her kul.

‘ Āşık oldılar anuñ dergāhına
Her kul istedi kim ire şāhına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra
30). [her kul,]

her ne: Her ne.

Her ne şekli kim gönülde bağladum
Görmedüğüm için anı ağladum
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
91). [her ne,]

(Mes. 72: m. 567; Mes. 15: m. 105)

her ne: Hangi.

Her ne millet var-ısa yalan-durur
Dīn benüm-durur ki cāvidān-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
13). [her ne,]

her ne: Her ne olursa olsun.

Her ne kim senüñ-içün işlemişem
Dükelin vaşluñ-içün eylemişem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
171). [her ne,]

her ne: Her ne, hangi.

Her ne yoldan eyler-ise ülfeti
Tāvusuñ sīmurğa yoқdur nisbeti

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 20, Mısra
17). [her ne,]

her ne hāle: Her ne durum (da olursa olsun).

Her ne hāle dir-iseñ hāzır benem
Kim Süleymān-ıla şāhib-sır benem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra
9). [her ne hāle, -e]

her ne kim: Her ne ki.

Kim gel ol bāzāra kim sultān dutar
Her ne kim alur-ısañ hīçe şatar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra
46). [her ne kim,]

(Mes. 61: m. 17; Mes. 53: m. 107)

her ne kim: Her ne kadar şey.

Kendümüze **her ne kim** diler idük
Halka dağı eyle düş biler-idük
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
129). [her ne kim,]

her ne kim: Her ne kim olursa olsun.

Her ne kim kendüye inanur-ıduқ
Ayrığa dağı anı şanur-ıduқ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
131). [her ne kim,]

(Mes. 27: m. 129; Mes. 29: m. 4)

her nefes: Her an.

Her zamān tayy-ı mekān olur aña
Her nefes baş-ı zamān olur aña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra
114). [her nefes,]

her neyi: Her ne, ne olursa olsun.

Her neyi kim hiletün vīrān kıla
Tevbe anı girü ābādān kıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
67). [her neyi, -yi]

her niçe kim vakta irdi: *Hangi zaman olursa olsun.*

Her niçe kim vakta irdi şüfiler
Vaqt-ıla bir oldılar ol dem bular
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 101*). [*her niçe kim vakta irdi,]*

her resm ü haddi: *Her davranış ve sınırı || Ceza.*

‘Adl-ıla **her resm ü haddi** bildürüñ
Zālimi bulur-ısañuz öldürüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra 15*). [*her resm ü haddi, -i]*

her seher: *Her seher vakti.*

Her seher kim gül çemende açıla
Kamudan ilkin baña karşı gele
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra 7*). [*her seher,]*

(*Mes. 8: m. 21*)

her söz: *Her söz.*

Naikle ‘aklı eylegil **her sözde** yār
Mu‘tekid bürhān-ıla ol zīnhār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 43*). [*her söz -de,]*

(*Mes. 69: m. 63; Mes. 54: m. 4; Mes. 107: m. 5*)

her şahş: *Herkes.*

Ben ki **her şahş** iltifātın kılmazam
Kim idügin müdde‘üm hōd bilmezem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 287*). [*her şahş,]*

her türlü: *Her türlü, her çeşit.*

Zātı-y-ıla vācib oldur iy ‘azīz
Kim virür **her türlü** halka bir temīz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 30*). [*her türlü,]*

her vakt: *Her zaman.*

İlla ‘ārifler ebu'l-vaqt oldılar
Zira **her vakt** iktizāsın kıldılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 108*). [*her vakt,]*

(*Mes. 65: m. 106*)

her yaña: *Her yana, her tarafa.*

Kim meger nevrüz faşlında ki bāğ
Her yaña yandurur-ıdı yüz çerāğ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 6*). [*her yaña,]*

her yir: *Her yer, her taraf.*

Ol kuşa tap sen ki yüz biñ kanadı
Var-durur **her yirde** biñ bir adı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 26*). [*her yirde, -de]*

(*Mes. 84: m. 125; Mes. 85: m. 41; Mes. 85: m. 37*)

her yol: *Her yol.*

Her yola bir yol dañı oldı ‘adū
Kamu yolda eylük olmışdur eyü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 113*). [*her yola, -a]*

(*Mes. 85: m. 157; Mes. 20: m. 19; Mes. 53: m. 163; Mes. 66: m. 107*)

her zamān: *Her zaman.*

Her zamān tayy-ı mekān olur aña
Her nefes baş-ı zamān olur aña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 113*). [*her zamān,]*

(*Mes. 63: m. 178*)

her zamān: *Daima, sürekli.*

Büşr eydür gök yüzinde bu nişān
Tañrı'nuñ hükminden olur **her zamān**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 178*). [*her zamān,]*

herbiri: *Her bir tanesi.*

Geldügi yola girür dağı gider
Gör kim ol aşhâbı **herbiri** n'ider
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 36*). [*herbiri,]*

hergiz: *Hiç, asla.*

Bu Muḥammed beni **hergiz** görmedi
Yañıluban baña rişvet virmedi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 233*). [*hergiz,]*

(*Mes. 5: m. 263; Mes. 10: m. 76; Mes. 32: m. 99; Mes. 39: m. 76; Mes. 47: m. 108; Mes. 69: m. 227; Mes. 72: m. 76; Mes. 75: m. 24; Mes. 93: m. 51; Mes. 96: m. 40; Mes. 98: m. 61; Mes. 99: m. 16; Mes. 100: m. 16; Mes. 101: m. 50; Mes. 108: m. 43*)

hergiz: *Ömrübillah.*

Ne pulı **hergiz** gümüşe katalar
Ne gümüşi pul diyüben satalar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 299*). [*hergiz,]*

hergiz: *Hiç?*

Ƙoca **hergiz** inana mı güçine
Çünkü 'ömri irmiş ola uçına
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 75*). [*hergiz,]*

(*Mes. 63: m. 39; Mes. 70: m. 10; Mes. 81: m. 152*)

hergiz: *Hiç, hiçbir zaman.*

Çün görür Safvân ki **hergiz** Büleheb
Ƙılmayısar Muştafâ dînin taleb
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 163*). [*hergiz,]*

(*Mes. 5: m. 200; Mes. 7: m. 25; Mes. 10: m. 140; Mes. 11: m. 10; Mes. 11: m. 22; Mes. 12: m. 185; Mes. 13: m. 31; Mes. 19: m. 27; Mes. 22: m. 70; Mes. 32: m. 74; Mes. 32: m. 162; Mes. 34: m. 5; Mes. 36: m. 25; Mes. 38: m. 7; Mes. 39: m. 40; Mes. 47: m. 145; Mes. 50: m. 45; Mes. 51: m. 6; Mes. 51: m. 32; Mes. 53: m. 31; Mes. 55: m. 38; Mes. 59: m. 16; Mes. 63: m. 200; Mes. 63: m. 224; Mes. 65: m. 25;*

Mes. 65: m. 61; Mes. 65: m. 78; Mes. 65: m. 82; Mes. 65: m. 87; Mes. 65: m. 93; Mes. 66: m. 47; Mes. 72: m. 504; Mes. 74: m. 10; Mes. 81: m. 26; Mes. 84: m. 36; Mes. 95: m. 10; Mes. 95: m. 18; Mes. 96: m. 37; Mes. 100: m. 14; Mes. 102: m. 82; Mes. 107: m. 14; Mes. 107: m. 125; Mes. 110: m. 17)

hergiz ola mı: *Ömrübillah ola mı? Hiç olur mu?*

Bir ulu şâha ire mi bir gedây
Herbiz ola mı berâyine bir ay
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 38, Mısra 10*). [*herbiz ola mı,]*

herif: *Sıradan biri; adam.*

Ol kişi kim Rüstem andan eymenür
Rüstem'i ol dağı bir **herif** şanur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 54*). [*herif,]*

herkes: *Herkes, insanların tümü.*

Anda kim **herkes** kıla bir yol taleb
Saña âhi okımağ yavlağ 'aceb
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 553*). [*herkes,]*

(*Mes. 77: m. 27*)

herze: *Abes, saçma, beyhude söz.*

Ädemiler derisin yırtar dişüñ
Herze söylemek-durur her gün işüñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 32*). [*herze,]*

(*Mes. 18: m. 9; Mes. 50: m. 71; Mes. 50: m. 22*)

hest: *Var, var olma.*

Altı er ol çeşme yöresinde mest
Otururlar nîst eyvânında **hest**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 26*). [*hest,]*

hevâ: *Arzu, aşk.*

Ol **hevāya** gönli çün uçar-ıdı
Şatt'a düşüp ol yaña geçer-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra*
9). [*hevāya, -y, -a*]

hevā: *Heves, ihtiras.*

Bu **hevā** Dārā yüregın tağladı
Bunda Keyhusrev niçe kan ağladı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
187). [*hevā,]*

hevā: *Aşk, heves.*

Bu **hevāya** biz giriftār olmışuz
Ol hevesden bu kafesde kalmışuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
43). [*hevāya, -ya*]

hevā: *Hava.*

Ol **hevā** çün hemdemi olur-ıdı
Yazlu şüret ādemī olur-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
19). [*hevā,]*

hevā: *Heves, istek.*

Ol birez ili dutar-ısa revā
Yoḥsa cüz sımurğa değmez bir **hevā**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
134). [*hevā,]*

(*Mes. 52: m. 26; Mes. 79: m. 20*)

hevā vü hırş u hıkd-ıla dolam: *Nefsin istekleri, açgözlülük ve kin duygusu ile dolu olmak.*

Tañrı hükminden meger gāfil olam
Kim **hevā vü hırş u hıkd-ıla dolam**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
372). [*hevā vü hırş u hıkd-ıla dolam,*
-am]

heves: *Heves, arzu, istek.*

Bu hevāya biz giriftār olmışuz
Ol **hevesden** bu kafesde kalmışuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
44). [*hevesden, -den*]

heves: *Arzu, meyil.*

Ol **heveslerden** kim içinde kopar
Tañrı yirine hevāsına tapar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra*
19). [*heveslerden, -ler, -den*]

hevīc eyle: *Açıklamak, izah eylemek.*

Söz diler-iseñ kim eş ola saña
On iki 'ilmi **hevīc eyle** aña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra*
72). [*hevīc eyle,]*

hey: *Ey...! Sitem, yakınma gibi duyguları ifade eden ünlem. Seslenme ünlemi.*

Ol kişi kal'adan iner kaқыu
Rüstem'e **hey** er degül misin diyü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
66). [*hey,]*

hey: *Nida, seslenme ünlemi.*

Sanma kim iblīs aradan gide
Hey neler idem saña ben dünyede
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra*
72). [*hey,]*

(*Mes. 100: m. 49*)

heybet: *Büyüklik, azamet.*

'Işık çün aslan gibi gurruş kıla
Dilkü gibi **heybetinden** 'aql öle
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
168). [*heybetinden, -in, -den*]

(*Mes. 91: m. 157; Mes. 101: m. 45*)

heybetlü: *Görünüşü korku uyandıran || Büyük, ulu, azametli.*

Kim bu yol **heybetlü** görünür bize
Korkusu kuvvetlü görünür bize
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
83). [*heybetlü,]*

hey'et: *Astronomi ilmi.*

Hikmeti vü **hey'eti** vü mantığı
Añladum yavlağ u bildüm taħkiki
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 11*). [*hey'eti, -i*]

hey'et: *Dış görünüş, şekil, suret.*

Andan alur **hey'etin** kavı-i kuzah
Kim işitdiyse bu kavlı kıldı şah
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 185*). [*hey'etin, -in*]

heyüla: *Nesne, varlık, madde. Bütün varlıkların veya yaratıkların özü olarak varsayılan nesne.*

Çün **heyüla** yok-durur sende 'ayān
Şüret-ile kaçan olası beyān
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 23*). [*heyüla,]*

hezār: *Bin, binlerce, pek çok.*

İt kim olur kim **hezār** aslan bile
Dınmayalar bize bu fermān-ıla
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 55*). [*hezār,]*

hezārān: *Binlerce, pek çok.*

Ol bize yavlağ yakın u fażlı bol
Biz ırağ andan **hezārān** sāle yol
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 32*). [*hezārān,]*

(*Mes. 6: m. 18; Mes. 81: m. 129*)

hezārān: *Pek çok, fazla.*

Ol er eydür sen **hezārān** cehd ide
Dirliğün çok olmağ-ıçun dünyede
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra 13*). [*hezārān,]*

hezārān biñ: *Binlerce, pek çok. (iki kelime de bin sayısı anlamına gelerek, anlamı pekiştirmek için kullanılmıştır.)*

Bir yetīme bunça yüz biñ pādīşāh
Kaçan uya vü **hezārān biñ** sipāh
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 50*). [*hezārān biñ,]*

hüdīv: *Hükümdar; vezir.*

Kañı Tūs u Bījen ü Gurkīn ü Gīv
Kim olavuz bunlara Sām u **Hüdīv**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 18*). [*hüdīv,]*

hüdmet: *Hizmet, görev, vazife.*

Anda kim yalan kılurlar **hüdmeti**
Biz daħı gerçek Muħammed ümmeti
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 107*). [*hüdmeti, -i*]

(*Mes. 40: m. 4*)

hırka: *Hırka.*

Şeyh eger bu zülfe ikrār eyleye
Hırkasın bu zülfe zünnār eyleye
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 12*). [*hırkasın, -sın*]

hırka: *Dervişlerin üstlerine giydikleri, biçimi ve rengi mensup oldukları tarıkata göre değişen, kollu, yakasız, pamuklu giyecek. || Dervişlik.*

Hırka komaz seni fāsık olmağa
Yohsa gönlün fıskı ister kıılmağa
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 121*). [*hırka,]*

hırka: *Dervişlerin üstlerine giydikleri, biçimi ve rengi mensup oldukları tarıkata göre değişen, kollu, yakasız, pamuklu giyecek, hırka.*

Hırkasın yandurdu vü dīnin kodı
Muşhaf'ın daħı köyindürdi odi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 145*). [*hırkasın, -sın*]

(*Mes. 68: m. 17*)

hırka geven kişi: *Hırka giyen kimse.*

Hırka geven kişi midür şeyh olan
Yā semā' uran mıdur yolu bilen
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 67, Mısra 5*). [*hırka geven kişi,]*

(Mes. 24: m. 9)

hirmān: Mahrumluk, mahrumiyet.

Dağı senüñ anuñ-ıla ne işüñ
Var dur iy hızlān yoluñ **hirmān** işüñ
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
56). [hirmān,]

hirmen: Harman.

Kimisi bir **hirmene** pā-best olur
Kimisi şehvet meyinden mest olur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
51). [hirmene, -e]

hırs: Aç gözlülük, şiddet ve tamahla bir şeyin
üzerine düşme.

Hikmet-ile **hırş** boynını dokı
Bişr-ile Yemliha destānını okı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra
77). [hırş,]

(Mes. 79: m. 6)

hırs: Bir şeyi lüzumundan ziyade talep, bir şeye
ziyade rağbet, hırs.

Hühdüd eydür zühd-ile ögünmegil
Hırş atına bunça üküş binmegil
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra
2). [hırş,]

(Mes. 28: m. 31; Mes. 28 m. 25; Mes.
28 m. 9; Mes. 28 m. 20; Mes. 55 m.
39; Mes. 55 m. 25)

hırs: Bir şeyi elde etmek için duyulan, önüne
geçilmez derecede kuvvetli istek.

Hırşa çün aslan gibi inanasın
İşveler tavşanına aldanasın
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
305). [hırşa, -a]

hısım: Hısım, akraba.

Yā senüñ ‘aşıklarauñ-ıdı olar
Yā yakın **hısımlaruñ-ıdı** bular
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
106). [hısımlaruñ-ıdı, -lar, -uñ, --ıdı]

hısm: Öfke, kızgınlık.

Hısm-ıla anuñ sözinden tolayım
Kılıç-ıla añı iki böleyim
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
127). [hısm-ıla, --ıla]

(Mes. 66: m. 60; Mes. 82: m. 21; Mes.
83: m. 23; Mes. 83: m. 1)

hısm idüp: Kızmak, öfkelenmek.

Bakmaz anlara vü **hısm idüp** gider
Tağlara varur u toñuzlar güder
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra
45). [hısm idüp, -üp]

hısm odı: Öfke âteşi.

‘Akl rahtın **hısm odı** köyindürür
Hısm odın hilmüñ şuyı söyindürür
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra
11). [hısm odı,]

(Mes. 83: m. 12; Mes. 15: m. 103)

hıst olur: Kerpiç, tuğla olmak.

Çok sarāy issi bir eve **hıst olur**
Ol ne zībādur ki soñra zıst olur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra
5). [hıst olur, -ur]

hıyār: Kabakgillerden, uzun, sürüngen, bir
yıllık otsu bir bitkinin iri, yeşil ürünü, salatalık.

Nerkisüñ gözi beğāyet pür **hıyār**
Çavun altun kim zümürüddür **hıyār**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
44). [hıyār,]

hızlan: Düşkünlük, sefalet.

Kıldıñ-ısa huldı **hızlandan** temiz
Var anuñ gökçek yüzün gör iy ‘aziz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra
17). [hızlandan, -dan]

hızr: Hızır Aleyhisselam. (Âb-ı hayat içtiği için

ölümsüzlüğe erdiğine, bereketi temsil ettiğine ve kul sıkıştığında imdadına yetiştiğine inanılan, bir görüşe göre peygamber, bir görüşe göre velî olan zat.).

Âb-ı hayvân istemedin bes n'ide
Hızır kim bākī kıla bu dünyede
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 10*). [*hızır,]*

(*Mes. 18: m. 34; Mes. 19: m. 1; Mes. 19: m. 8; Mes. 19: m. 32; Mes. 19: m. 29; Mes. 69: m. 205; Mes. 19: m. 38*)

hızır keştî şıduğın: *Hızır'ın gemiyi delmesi olayı. (el-Kehf 18/71).*

Hızır keştî şıduğın şanma yavuz
Oğlan öldürdüğü işi görgil uz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 141*). [*hızır keştî şıduğın, -duğın]*

hızır oldum: *Hızır olmak (ölümsüz olmak).*

Çünkü **Hızır oldum** baña uçmak gerek
Varuban Âb-ı hayât içmek gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 7*). [*hızır oldum, -dum]*

hızır peygamber: *Hızır Aleyhisselam peygamber. (Âb-ı hayat içtiği için ölümsüzlüğe erdiğine, bereketi temsil ettiğine ve kul sıkıştığında imdadına yetiştiğine inanılan, bir görüşe göre peygamber, bir görüşe göre velî olan zat.).*

Dir benem kim söylerem şekker gibi
Sebz-püşam **Hızır peygamber** gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 6*). [*hızır peygamber,]*

(*Mes. 66: m. 100*)

hızır u müşâ: *Hızır ve Hz. Musa.*

Anda kim Bülkâsım u Kur'an ola
Hızır u Müşâ vâlih ü hayrân ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra 40*). [*hızır u müşâ,]*

hızır-ı 'âlem olmuş u ilyâs-ı dehr: *Âlem'in Hızır'ı ve dünyanın İlyas'ı olmak.*

Hızır-ı 'âlem olmuş u İlyâs-ı dehr
Lufta irürmeğe kılmış baña kahr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 73*). [*hızır-ı 'âlem olmuş u ilyâs-ı dehr,]*

hicâb: *Perde, örtü.*

Muştafâ'nuñ himmetinde bu kitâb
Açdı her ma'nî yüzünden yüz **hicâb**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 84*). [*hicâb,]*

hicâz: *Klasik Türk müziğinde düğâh perdesinde karar kılan bir makam.*

Çün Sipâhân'dan **Hicâz'a** irişem
Bunça dürlü savt u sâza irişem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 13*). [*hicâz'a, -a]*

(*Mes. 39: m. 101; Mes. 94: m. 17*)

hicr: *Ayrı olma -Sevgilinin aşkıktan uzakta olması-*

Kim seni şeyhe helâl eylemişüz
İkiñüz **hicrin** vişâl eylemişüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 68*). [*hicrin, -in]*

hicr: *Ayrılık.*

Vaşluña irmek dilerem iy şanem
Tap vücüdüm oldı **hicründe** 'adem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 174*). [*hicründe, -üñ, -de]*

(*Mes. 72: m. 505*)

hicr odından: *Ayrılık ateşi.*

Çarh uruban sekriyüp oynar-ıdı
Hicr odından hâtırı köyner-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 256*). [*hicr odından, -ın, -dan]*

hicrân: *Ayrılık.*

Toğru 'âşık istemez hergiz vişâl
Münisi **hicrân** u yâridur hayâl

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 146). [hicrān,]

(Mes. 88: m. 7)

hicrān: Ayrılık, ayrı kalma.

Vaşl geldi gitdi **hicrān** yirine
Küfr gitdi geldi imān yirine
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 93). [hicrān,]

hicret: Hz. Muhammed'in altı yüz yirmi iki yılında Mekke'den Medine'ye göç etmesi.

Yidi yüz on yidi yıl olmuş-ıdı
Hicrete kim bu gül açılmış-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 18). [hicrete, -e]

hicvin okıdı: Yermek, kötülemek.

Ne kadar kim tūṭi kargayı şıdı
Karga tūṭi **hicvin** artuk **okıdı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 86). [hicvin okıdı, -dı]

hiç: Asla, hiçbir zaman.

Naḥvı Gülşehrī bilür yavlaḳ **hiç**
Baḥş içinde kavmı kılmaz girde **hiç**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 51). [hiç,]

(Mes. 65: m. 25; Mes. 55: m. 52; Mes. 59: m. 14; Mes. 63: m. 238; Mes. 66: m. 59; Mes. 68: m. 36; Mes. 72: m. 435; Mes. 77: m. 1; Mes. 99: m. 13; Mes. 10: m. 42; Mes. 12: m. 217; Mes. 13: m. 31; Mes. 16: m. 8; Mes. 19: m. 21; Mes. 22: m. 117; Mes. 22: m. 140; Mes. 30: m. 51; Mes. 30: m. 101; Mes. 30: m. 140; Mes. 32: m. 45; Mes. 32: m. 73; Mes. 32: m. 75; Mes. 32: m. 134; Mes. 39: m. 70; Mes. 40: m. 53; Mes. 47: m. 6; Mes. 47: m. 90; Mes. 47: m. 130; Mes. 47: m. 148; Mes. 50: m. 75; Mes. 51: m. 31; Mes. 53: m. 6; Mes. 53: m. 84; Mes. 60: m. 30; Mes. 63: m. 168; Mes. 66: m. 84; Mes. 72: m. 80; Mes. 72: m. 136; Mes. 72: m. 436; Mes. 72: m. 455; Mes. 75: m. 15; Mes. 75: m. 50; Mes. 77: m. 21; Mes. 78: m. 4; Mes. 81: m. 63; Mes. 81: m.

113; Mes. 85: m. 16; Mes. 85: m. 35; Mes. 85: m. 52; Mes. 85: m. 112; Mes. 85: m. 123; Mes. 88: m. 45; Mes. 99: m. 11; Mes. 101: m. 33; Mes. 101: m. 36; Mes. 101: m. 44; Mes. 102: m. 51; Mes. 105: m. 94; Mes. 107: m. 125; Mes. 107: m. 126; Mes. 109: m. 45; Mes. 111: m. 39; Mes. 39: m. 69; Mes. 65: m. 53; Mes. 65: m. 112)

hiç: Hiç, hiçbir şekilde.

Ben dilerem kim bularuñ yazuğın
Sen daḥı bilmeyesin **hiç** iy Emīn
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 18). [hiç,]

(Mes. 53: m. 23)

hiç: Soru cümlelerinde verilen hükmün kesinlikle söz konusu olamayacağını anlatır.

Ka'be içine gire mi **hiç** mest
'İşka kaçan yār ola şevvet-perest
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 21). [hiç,]

(Mes. 72: m. 212)

hiç: Hiç, bir kere bile.

Ol ne kuvvettür kim iller yıkmaya
Şimdiye degin **hiç** adı çıkmaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 246). [hiç,]

(Mes. 50: m. 93)

hiç: Hiç, herhangi bir.

Biribirinsüz ol üç yol ola mı
Yā ol üçden taşra **hiç** yol ola mı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 99, Mısra 8). [hiç,]

hiç: Hiç. (Zarf).

Ol ferişte daḥı yire irmedin
Bunlar anı gördiler **hiç** durmadın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 88). [hiç,]

(Mes. 88: m. 35; Mes. 6: m. 3)

hiç: Katiyen, asla.

‘İlm-i dünyā **hiç** dād eylemedi
Ka‘be’den bir zerre yād eylemedi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 147*). [*hiç,]*

(*Mes. 18: m. 8; Mes. 69: m. 49; Mes. 88: m. 42*)

hiç: Mümkün mü?

Hiç pâyānı ola mı bu yoluñ
Yā kenārı görine mi bu gölüñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 103, Mısra 5*). [*hiç,]*

hiç: Yokluk, hiçlik.

Hiçe şatılanlara Tañrı haķı
Yok bizüm almağa **hiçümüz** daħı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 86*). [*hiçümüz, -ümüz]*

hiç: Hiç; hiçbir.

Hiç rengüñ şüretin çün görmedüm
Şüretinüñ fikrini terk urmadum
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 49*). [*hiç,]*

hiç: Hiç, daha önce.

Hiç nahıv okıduğuñ var mı senüñ
Kim hüner hāşıl kıla cān u tenüñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 11*). [*hiç,]*

(*Mes. 56: m. 25; Mes. 56: m. 27*)

hiç: Hiç || Boş, değersiz, bedava.

Hiçe virür-ise sen atlama **hiç**
Baña şatğil kim bahāsın ala **hiç**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 16*). [*hiç,]*

(*Mes. 75: m. 38; Mes. 75: m. 39; Mes. 75: m. 18; Mes. 75: m. 20; Mes. 75: m. 22; Mes. 75: m. 24; Mes. 75: m. 26; Mes. 75: m. 31; Mes. 75: m. 32; Mes.*

75: m. 34; Mes. 75: m. 46; Mes. 75: m. 49; Mes. 75: m. 75; Mes. 75: m. 82; Mes. 75: m. 84; Mes. 75: m. 40)

hiç: Yok, az miktarda bile olmayan; hiç.

Yok-durur Gülşehri'nüñ **hiçi** meger
Kim hiçe daħı şatın almaz güher
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 83*). [*hiçi, -i]*

hiç: Yok, hiç.

Hiçe mümkündür güher hōd bulmağa
İlla bizüm hiçümüz yok almağa
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 91*). [*hiçe, -e]*

(*Mes. 75: m. 90; Mes. 75: m. 92*)

hiç bilür misin: Biliyor musun, hiç düşündün mü?

Hiç bilür misin ki n'itdün sen baña
Göresin kim ben neler idem saña
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 61*). [*hiç bilür misin,]*

hiç ide: Yok etmek.

Kim diler-ise kim ‘aqlın **hiç ide**
Cānı anuñ cism-iledür piç ide
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra 21*). [*hiç ide, -e]*

hiç kesdür: Hiç kimse || Bir hiç (değeri olmayan biri bağlamında).

Ol buña bir hār-u-hesdür dir-idi
Bu aña bir **hiç kesdür** dir-idi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 92*). [*hiç kesdür, -dür]*

hiç kimesne: Hiç kimse.

Eydür āħir **hiç kimesne** gördi mi
Ol ferişteyi vü vaşfin virdi mi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 123*). [*hiç kimesne,]*

hiç ola: Hiç olmak || Boş, değersiz olmak.

Hîç ola her mâye kim hîçe gide
Hîç ola ol nesne kim hîçe gide
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra
27). [hîç ola, -a]

(Mes. 75: m. 28)

hiç ola mı: Hiç olur mu? Olmaz.

Anı kim ben yoldan iledüblem
Hîç ola mı kim aña secde kılam
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
26). [hîç ola mı,]

(Mes. 85: m. 150)

hiçe: Yokluk, hiçlik.

Rüstem eydür mîh taşa kaçan geçe
İşüñ işbu-y-ısa pes çıkduğ **hiçe**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
36). [hiçe,]

(Mes. 75: m. 88; Mes. 75: m. 89)

hiçe çıka: Boşa çıkarmak.

Kim tekebbür çün 'amel kaşrın yıka
Dükeli tâ'atlarıñ **hiçe çıka**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra
36). [hiçe çıka, -a]

(Mes. 97: m. 38)

hiçe gide: Yok yerine sayılmak, yok gibi olmak.

Hîç ola her mâye kim **hiçe gide**
Hîç ola ol nesne kim **hiçe gide**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra
27). [hiçe gide, -e]

(Mes. 75: m. 28)

hiçe gider: Hiçe gitmek; boşa gitmek.

Şanma kim bāzārumuz **hiçe gider**
Şan'atumuz kāmusu **hiçe gider**

(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra
53). [hiçe gider, -er]

(Mes. 75: m. 54)

hiçe satan: Hiçe satan.

Rahmeti dürrin meger lutf işleye
Ol **hiçe satan** bize bağışlaya
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra
94). [hiçe satan,]

hiçe satanlar: Hiçe satan (kimse).

Her okı bir yaydan atanlar bizüz
Her metā'ı **hiçe satanlar** bizüz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra
66). [hiçe satanlar, -lar]

hiçe satılanlara: Hiçe satılan (şey).

Hiçe satılanlara Tañrı haķı
Yok bizüm almağa hiçümüz dahı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra
85). [hiçe satılanlara, -lar, -a]

hiçe say-: Hiç önemsememek, yok saymak.

Cān metā'ınuñ azın çok diyeler
Ten kumaşın kamu **hiçe sayalar**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra
170). [hiçe sayalar, -alar]

(Mes. 77: m. 14; Mes. 56: m. 41)

hiçe vir-: Bedava vermek, boşa vermek.

Bu güher issi kim ister müşteri
Hiçe virür mi 'aceb ol gevheri
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra
14). [hiçe virür, -ür]

(Mes. 75: m. 14; Mes. 75: m. 48; Mes.
75: m. 15; Mes. 75: m. 52)

hiç-kes: Hiç kimse.

Baña her nā-ehl her bir **hiç-kes**
Hayf ola kim eyleye demür kafas
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra
19). [hiç-kes,]

hidāyet irdi: Doğru yola sevk etmek; doğru yolu göstermek.

Çün **hidāyet** Tañr'dan **irdi** ere
Bî-şek ol er her işi hōş başara
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 43*). [*hidāyet irdi, -di*]

hiddet: Gazab, öfke.

Hiddet ehli ihtimāle irmeye
Tiz ölen kişi kemāle irmeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 27*). [*hiddet,]*

hidmet kıla: Hizmet etmek.

Yokarı oturana hürmet kıla
Aşağa oturana **hidmet kıla**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 44*). [*hidmet kıla, -a*]

hidmetin kıl-: Hizmetinde bulunmak, hizmet etmek.

Çamunuz Tersā niçün olmaduñuz
Şeyh-ile vü **hidmetin kılmaduñuz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 40*). [*hidmetin kılmaduñuz, -du, -ñuz*]

(*Mes. 40: m. 44*)

hidmetüni kılmazam: İşini görmek, hizmet etmek.

Yād mısın biliş misin bilimezem
Anuñ-ıçun **hidmetüni kılmazam**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 72*). [*hidmetüni kılmazam, -maz, -am*]

hikāyet: Hikaye.

Tütüler gibi şekerler yiyelüm
'Adl içinde bir **hikāyet** diyelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 6*). [*hikāyet,]*

(*Mes. 63: m. 97; Mes. 10: m. 2; Mes. 46: m. 25; Mes. 46: m. 27; Mes. 62: m. 21*)

hikāyet: Hikaye || Olmuş hadise, başa gelen olay, mesele, konu.

Mecnun eydür Leyli sen-iseñ 'azîm
Müşkil oldu bu **hikāyet** iy hākîm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 98*). [*hikāyet,]*

hikmet: Bir şeyin oluşundaki akıl erdirilemeyen sebep, gizli sebep.

Añlamaya **hikmetin** degme hākîm
Zira fevka külli zî-'ilmin 'alîm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 63*). [*hikmetin, -in*]

hikmet: Hakikat sırrı; bilgelik.

Hikmet ü Kur'an tefsîr ü haber
Gitmiş-idi hâtırından ser-be-ser
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 73*). [*hikmet,]*

(*Mes. 54: m. 11; Mes. 72: m. 122; Mes. 72: m. 172; Mes. 31: m. 20; Mes. 71: m. 77*)

hikmet: Bilgelik, hakikat.

Delülik öğredevüz biz Mecnün'a
Hikmeti söyleyevüz Eflâṭün'a
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 188*). [*hikmeti, -i*]

Mes. 72: m. 171; Mes. 97: m. 18; Mes. 102: m. 87; Mes. 105: m. 2; Mes. 111: m. 81)

hikmet: Sır, gizli sebep.

Sen eger bu **hikmeti** kosa-y-ıduñ
Beni uyarup baña dise-y-idüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 81*). [*hikmeti, -i*]

hilâf: Ters, zıt.

Diri gark oldur ki bid'at artura
Din esâsınıñ **hilâfın** resm ura
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 58*). [*hilâfın, -ın*]

hilâf: Aksine.

Çün merâyâ ‘ilmîni şerh iderem
Cüst ilâhîden **hilâfa** giderem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 16*). [*hilâfa, -a*]

hilâl: Hilal, yeni doğmuş ay. (zaman bağlamında; gençlik).

Çün günüm tağ başına irdi benüm
Sen **hilâl-ıla** ne bedr ola cânım
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 74*). [*hilâl-ıla, --ıla*]

hile: Hile, aldatma, tuzak.

Çün tamâm oldı bularuñ çillesi
İrdi İblîsüñ ucına **hilesi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 18*). [*hilesi, -si*]

(*Mes. 55: m. 44; Mes. 90: m. 5; Mes. 90: m. 50*)

hile vü telbîs ola: Düzenbaz ve ikiyüzlü olmak.

Sende ança **hile vü telbîs ola**
Kim sentüñ kemter kuluñ iblîs ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 167*). [*hile vü telbîs ola, -a*]

hiletün: Hileler.

Her neyi kim **hiletün** vîrân kıla
Tevbe anı girü âbâdân kıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 67*). [*hiletüñ,]*

hilet itme: Hile yapmak.

Hilet itme degme bir dehrî gibi
Şıdka bağla gönli Gülşehrî gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 303*). [*hilet itme, -me*]

hilet ü telbîs ider: Hile ve oyun yapmak.

‘İlm-ile bir **hilet ü telbîs ider**
Kim anuñ biñde birin iblîs ider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 45*). [*hilet ü telbîs ider, -er*]

hilm: Huy yumuşaklığı, yumuşak huyluluk, öfke ve hiddet gerektiren durumlarda kendini yenerek sâkin ve serinkanlı olma.

Eydür az **hilm** ilerü hem getürem
Eydür aña kanda batman yitürem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 119*). [*hilm,]*

(*Mes. 83: m. 16; Mes. 82: m. 22*)

hilmüñ suyu: Yumuşak huyluluk suyu.

‘Akl rahtın hışm odı köyindürür
Hışm odın **hilmüñ suyu** söyindürür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra 12*). [*hilmüñ suyu, -yu*]

himmet: Çalışma, gayret, emek.

Himmetüñ kendü işini işledi
Tañrı şeyhe suçını bağısladı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 37*). [*himmetüñ, -üñ*]

(*Mes. 39: m. 8*)

himmet: Lütuf, gayret, yardım.

Biz erenler **himmetinden** ermişüz
Şâhuma vü cemâlin görmüşüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 49*). [*himmetinden, -in, -den*]

himmet: Yardım, ihsan. || Mânen büyük kimselerin mânevî gücü, mânevî yardımı, lutfu.

Niçeme kim **himmeti** şâh az görür
Tağları himmet dereye aqtarur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 61*). [*himmeti, -i*]

himmet: Mânen büyük kimselerin, ermişlerin dilediklerini yerine getiren mânevî gücü, mânevî yardımı, lutfu.

Niçeme kim himmeti şâh az görür
Tağları **himmət** dereye aqtarur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
62). [*himmət,]*

(*Mes. 91: m. 75*)

himmət: *Yardım, ihsan.*

Muştafâ'nuñ **himmətinde** bu kitâb
Açdı her ma'nî yüzinden yüz hicâb
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra*
83). [*himmətinde, -in, -de]*

himmət: *Lütuf, kerem, yardım || Manevi*
yardım.

Eydür az sıdka irürdüm **himmeti**
Eydür anuñ kâmadan yig kıymeti
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
121). [*himmeti, -i]*

hindü gibi: *Hintli gibi. || Siyah.*

Şekli naḥs u şüreti **Hindü gibi**
Çirkin âvâzı daḥı kendü gibi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
33). [*hindü gibi,]*

(*Mes. 91: m. 39*)

hindü gibi: *Hintli gibi.*

Rengi la'l ü dişleri lü'lü gibi
Ḥâli Türkistân'da bir **hindü gibi**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
92). [*hindü gibi,]*

hindüsitân: *Hindistan.*

Ögüne düşdi meger ol dil-sitân
Pîle yâd oldı girü **Hindüsitân**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
42). [*hindüsitân,]*

(*Mes. 94: m. 4*)

hink-i rüstem: *Rüstem'in kır atı.*

Çün selâmınuñ 'aleykini alur
Hink-i Rüstem raḥşına yakın gelür

(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
12). [*hink-i rüstem,]*

hîre: *1) Donuk 2) Şaşkın.*

Ol ögüdün daḥı terkîn urdılar
Hîre vü ḥör u ḥacil dek durdılar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
74). [*hîre,]*

his: *Duygu.*

Kamu konuk eve bağlar **hissini**
Ol bizüz kim isterüz ev issini
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
23). [*hissini, -sin, -i]*

hisâb: *Bir şeyin hesabını verme, hesap günü;*
sorgu.

Çün dürist oldı **hisâbuñuz** tamâm
Andan oldı yirüñüz dârü's-selâm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
77). [*hisâbuñuz, -uñuz]*

hisâb: *Hesap; sayı.*

Ad-ıla bitürür imiş er işi
Yok **hisâbına-y-ımiş** adsuz kişi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
266). [*hisâbına-y-ımiş, -in, -a, --y, --*
ımiş]

hisâb: *Sorgu sual.*

Ne **hisâbuñdan** kimesne eymene
Ne 'azâbuñ var-ıduğına inana
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra*
43). [*hisâbuñdan, -uñ, -dan]*

hisâb: *Hesap (alacak verecek durumu*
bağlamında).

Ḥālını bildüm eb ü ümmün girü
Ben **hisâbını** iletdüm ilerü
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
74). [*hisâbını, -in, -ı]*

hisâb: *Hesap (günü).*

Uçmağa vu tamuya inanuram
Hem **hisābı** vü şıraṭı şanuram
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 132*). [*hisābı, -ı*]

hisāb sormadı: *Bir konuda açıklama ve savunma istemek, sorguya çekmek.*

Bunlar eydür kimsene bizden **hisāb Sormadı** vü ne su'āl u ne cevāb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 80*). [*hisāb sormadı,]*

hisāba gelmedi: *Hesaba alın(a)mamak.*

Ten kumaşı çün **hisāba gelmedi**
Bunda hem bir qadr u kıymet
bulmadı (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 157*). [*hisāba gelmedi,]*

hisāba getüren: *Kıymet vermek, (üzerine) değer biçmek || Kıymetlendirmek.*

Seni hōd kimdür **hisāba getüren**
Yā saña hōd dünyada bir qadr uran
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra 3*). [*hisāba getüren,]*

hisābı virdüñüz: *Hesap vermek; yapılan işin sorumluluğunu yüklenmek.*

Eydür āḫır çün **hisābı virdüñüz**
Uçmağa andan gelüben girdüñüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 75*). [*hisābı virdüñüz, -dü, -ñüz]*

hisābın yazaram: *Hesaplamak, ölçmek.*

Kānlar üstinde gün uzun gezerem
Dem-be-dem gevher **hisābın yazaram**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 8*). [*hisābın yazaram, -ar, -am]*

hişār: *Müsikîmizde beş buçuk asırlık bir birleşik makam.*

Gāh Zırefgende sâzını kıla Rāst
Geh **Hişāruñ** perdesini kıla rāst
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 24*). [*hişāruñ, -uñ]*

hişşelü: *Paylı, nasipli.*

Şādılıqda şād u gamda guşşalu
Oldılar ol demde andan **hişşelü**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 104*). [*hişşelü,]*

hişset: *Hisler, duygular.*

Her biri bir **hişset-ile** şāhına
Çün yakın geldi şehūñ dergāhına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 99*). [*hişset-ile, --ile]*

hişset ü hizlān: *Cimrilik ve sefalet.*

Cān kim ol qahrı şıfātından irer
Kendüzine **hişset ü hizlān** direr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 26*). [*hişset ü hizlān,]*

hiṭāb: *Söylenen söz, konuşma.*

Gemiçiyi hasta kıldı bu **hiṭāb**
İlla ol dem vermedi aña cevāb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 19*). [*hiṭāb,]*

hiṭāb olur: *Seslenmek, hitap gelmek.*

Bir gün anda kim **hiṭāb olur** şavāb
Bāyezīd'e Tañrı eyledi hiṭāb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 1*). [*hiṭāb olur, -ur]*

hiṭāb-ı üscüdü: *"Secde edin" (A'raf/11, Bakara/34, İsra/61) emri.*

Ben **hiṭāb-ı üscüdü yı** bilmedüm
Secde senüñ ileyüñde kılmadum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 87*). [*hiṭāb-ı üscüdü yı, -yı]*

hiżmet ider: *Hizmet etmek.*

Hiżmet ider kim sen ol tācı ki dün
Baña bağışlamış-ıduñ, ben bugün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 75*). [*hiżmet ider, -er]*

hizmet kıluban: Hizmet etmek.

Halk çün **hizmet kıluban** gitdiler
Gör vezîr-ile halîfe n'itdiler
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 153*). [*hizmet kıluban, -uban*]

hizmetin kılmışvanın: Hizmette bulunmak, hizmet etmek.

Yıllar anuñ **hizmetin kılmışvanın**
Tapusunda giceler olmışvanın
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 79*). [*hizmetin kılmışvanın,]*

hoca: Tüccar, ticaretle uğraşan.

Hoca iltür ol gice Büşr'i eve
Ayrı bir ev düzedür Büşr'e ive
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 469*). [*hoca,]*

(*Mes. 72: m. 468*)

hoca: Şeyh, hoca.

Köy yolını şârludan şorup gice
Girü köye gider-idi ol **hoca**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 26*). [*hoca,]*

höd: Kendi.

Her fenüñ oқи benüm kışüm-durur
Sihr ü nârencât **höd** işüm-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 170*). [*höd,]*

(*Mes. 16: m. 69; Mes. 18: m. 7; Mes. 30: m. 301; Mes. 47: m. 101; Mes. 92: m. 6*)

höd: Da/de bağlacı.

Yaқınına varur-ısam **höd** benüm
'İşk odında yana gevdemde canum
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 179*). [*höd,]*

(*Mes. 10: m. 74; Mes. 28: m. 19; Mes. 29: m. 9; Mes. 29: m. 37; Mes. 30: m. 288; Mes. 47: m. 27; Mes. 47: m. 68;*

Mes. 50: m. 118; Mes. 54: m. 28; Mes. 54: m. 69; Mes. 66: m. 132; Mes. 68: m. 56; Mes. 75: m. 82; Mes. 75: m. 91; Mes. 81: m. 188; Mes. 85: m. 33; Mes. 91: m. 111; Mes. 100: m. 83)

höd: Kişi, kimse.

Tañrılık eyledügin **höd** ölmeye
Halkı yaradan olur-ısa revâ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 197*). [*höd,]*

höd: Tamamen.

Gice her bir hâl-ıla **höd** geçiser
Bilmezem kim irte ne od saçısar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 161*). [*höd,]*

(*Mes. 32: m. 161*)

höd: Artık.

Şeyh ayakla **höd** delü olmış-ıdı
'Aklı nefsinden alü olmış-ıdı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 121*). [*höd,]*

(*Mes. 72: m. 535; Mes. 84: m. 76; Mes. 26: m. 29; Mes. 30: m. 242; Mes. 44: m. 12*)

höd: Bizzat, kendisi.

Bir yalanı şınayuban sürdiler
Halk anı **höd** girçege irürdiler
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 184*). [*höd,]*

(*Mes. 66: m. 15; Mes. 69: m. 218; Mes. 71: m. 57; Mes. 91: m. 92; Mes. 94: m. 75; Mes. 96: m. 49; Mes. 100: m. 76*)

höd: Dahi, bile.

Eyle dut kim dünyāya **höd** gelmedüñ
Padişāhuñdan henüz ayrılmaduñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 15*). [*höd,]*

(Mes. 71: m. 72)

höd: *Bizzat.*

Gülşarı'n Gülşehrî çün mülki yazar
Sen gid ol **höd** kendü milkinde gezer
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 126*). [*höd,]*

(*Mes. 30: m. 297; Mes. 44: m. 3; Mes. 44: m. 4*)

höd: *Bizzat, şahsen.*

Size bizüm kaygumuz hiç olmadı
Bir selâmuñuz bize **höd** gelmedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 76*). [*höd,]*

(*Mes. 50: m. 111; Mes. 72: m. 200; Mes. 72: m. 312; Mes. 75: m. 77; Mes. 88: m. 49; Mes. 102: m. 113*)

höd: *Sadece, yalnız.*

Degmesi eydür benem **höd** arada
Benden artuğ kimse yoğdur yörede
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 107*). [*höd,]*

höd: *Bizzat, kendi. || Bile, dahi.*

Düşmanum çün bellü kişi olmadı
Eyle dut kim dünyaya **höd** gelmedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 120*). [*höd,]*

höd: *Ancak, sadece.*

Her kim ol on iki 'ilmi hâl kıla
İştılâhumdan beni **höd** ol bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 76*). [*höd,]*

höd: *Şahsen || Yalnızca.*

Biri eydür ben idüm **höd** men' iden
Sizi koyup kendü işüme giden
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 193*). [*höd,]*

höd: *Bile, dahi.*

İlerü bir görmeyen **höd** yoğ-ıdı
Şārda vü gören kişiler çoğ-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 217*). [*höd,]*

(*Mes. 68: m. 26; Mes. 75: m. 41; Mes. 75: m. 52*)

höd: *Çünkü; zaten.*

Nite baña bula-y-ıduñ sen zafer
Höd bu iş böyle gerek-idi meger
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 18*). [*höd,]*

höd: *Zaten.*

Erlik içinde ki bühtān var degül
Yoldan ileden eri **höd** er degül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 74*). [*höd,]*

höd: *Kendi; artık.*

Bes birez iren nişān almadı
Küllü iren **höd** girü gelimedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 104*). [*höd,]*

höd-bîn: *Kendine düşünen, bencil.*

Mu'cib ü bed-şiret ü **höd-bîn-durur**
Anuñ-ıçun yidügi sergîn-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 47*). [*höd-bîn-durur, --dur, -ur]*

höd-bîn ola: *Bencil, kendini beğenmiş olmak.*

Ol kişidin yig kim ol **höd-bîn ola**
Kendüzin görmeg ile tã'at kıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 63*). [*höd-bîn ola,]*

höd-bîn olmaya: *Bencil olmak, kendini beğenmiş olmak.*

Hâtırında kimseden kîn olmaya
'Ağ u bî-sāmān u **höd-bîn olmaya**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 96). [hōd-bīn olmaya, -ma, -ya]

hōdbīnlig: Bencilik.

Anda kim zenlik kumaşı key geçe
Yoħsa **hōdbīnligi** almazlar hiçe
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 42, Mısra 6). [hōdbīnligi, -i]

hōd-rev: Kendinin peşinden giden, kendini takip eden || Kendini beğenmiş.

Degme bir cāhil sözün işitmegil
Degme bir **hōd-rev** peyinçe gitmegil
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 94). [hōd-rev,]

hōn: Yemek sofrası, yemek.

Pādişāhlar anda kim **hōn** yiyeler
Saña anda bir hārāmī diyeler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 27). [hōn,]

hōn-ı 'ışkıyla: Aşkın sofrası.

'Ālemi 'ilmiyle pūr nūr eyledi
Hōn-ı 'ışkıyla cihānı toyladı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 34). [hōn-ı 'ışkıyla, -ı, -yla]

hōr: Hakir, zelil.

Ol öğüdün dahı terkīn urdılar
Hīre vü **hōr** u hacīl dek durdılar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 74). [hōr,]

(Mes. 84: m. 85; Mes. 84: m. 106)

hōr u bī-'izzet kılor: Sefil ve değersiz olmak.

Ol beni açlıklara da'vet kılor
Kendü gibi **hōr u bī-'izzet kılor**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 70). [hōr u bī-'izzet kılor, -ur]

hōr u hacīl: Değersiz ve utanç verici.

Taırı birdür dōst birdür şöyle bil
İki diyenler-durur **hōr u hacīl**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 142). [hōr u hacīl,]

horasan: İran'ın doğusunda olan bölgenin adı.

Rūm ilinde sihr odına çün girem
Küpe binüben **Horasan'a** varam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 36). [horasan'a, -a]

horşid ü mäh: Güneş ve ay. (Gazneli Mahmut ve Ayaz).

Görür Ayas'uñ katında pādişāh
Hōş oturmuş şanasın **horşid ü mäh**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 38). [horşid ü mäh,]

horşidi vü yā mähı: Güneş veya ay.

Halk **horşidi vü yā mähı** sever
İlla Gülşehrī kim ol şāhı sever
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 109). [horşidi vü yā mähı, -ı]

hōs: Mutlu, mesut.

Büşr altı yüz kızılı aldı **hōş**
Kendüzinüñ hücreğine geldi **hōş**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 464). [hōş,]

hōs: Güzel, a'la, iyi.

Şeyh eydür Ka'be'yi қо deyr uş
Ol büt-ile şimdi bize deyr **hōş**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 62). [hōş,]

hōs: Güzel(ce), hakkıyla.

Şeyh eydür yüregüm kanından uş
Eylemişem bu gice yüz guslı **hōş**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 4). [hōş,]

(Mes. 78: m. 424)

hōş: Hoş, güzel.

Çün hidāyet Tañrı'dan irdi ere
Bî-şek ol er her işi **hōş** başara
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 44*). [*hōş,]*

(*Mes. 1: m. 35; Mes. 5: m. 103; Mes. 5: m. 303; Mes. 18: m. 30; Mes. 21: m. 7; Mes. 21: m. 131; Mes. 27: m. 93; Mes. 27: m. 94; Mes. 30: m. 141; Mes. 32: m. 37; Mes. 32: m. 38; Mes. 32: m. 57; Mes. 32: m. 69; Mes. 32: m. 69; Mes. 32: m. 97; Mes. 32: m. 166; Mes. 39: m. 29; Mes. 39: m. 30; Mes. 39: m. 90; Mes. 39: m. 99; Mes. 50: m. 18; Mes. 53: m. 64; Mes. 53: m. 125; Mes. 60: m. 66; Mes. 63: m. 9; Mes. 65: m. 125; Mes. 66: m. 3; Mes. 66: m. 24; Mes. 72: m. 43; Mes. 72: m. 190; Mes. 72: m. 124; Mes. 72: m. 444; Mes. 81: m. 58; Mes. 94: m. 6; Mes. 94: m. 14; Mes. 100: m. 70*)

hōş: Hoşça, güzelce.

Ka'beden Rūm iline çün gitdiler
Rūm ilini **hōş** teferrüç itdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 56*). [*hōş,]*

(*Mes. 10: m. 60; Mes. 30: m. 208; Mes. 32: m. 139; Mes. 32: m. 140; Mes. 59: m. 1; Mes. 59: m. 9; Mes. 61: m. 22; Mes. 69: m. 29; Mes. 69: m. 63; Mes. 72: m. 97; Mes. 72: m. 262; Mes. 72: m. 304; Mes. 72: m. 309; Mes. 72: m. 337; Mes. 72: m. 462; Mes. 72: m. 463; Mes. 81: m. 76; Mes. 81: m. 149; Mes. 86: m. 18; Mes. 88: m. 38; Mes. 93: m. 34; Mes. 105: m. 46; Mes. 105: m. 83; Mes. 105: m. 84; Mes. 107: m. 4; Mes. 107: m. 41; Mes. 107: m. 47; Mes. 107: m. 48*)

hōş: İyi, güzel, hoş; esenlikte olma.

Birisi eydür 'adāletdür işüm
Memleketde 'adl-ıla **hōşdur** başum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 2*). [*hōşdur, -dur]*

hōş: Hoş bir şekilde, güzellikler.

Yeşil ot şaru kızıl gül 'aksi **hōş**
Çün urur buluda uş böyle kim uş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 183*). [*hōş,]*

hōş āvāz-ıla: Güzel ses.

Tūtı ister ol kâfasda sâz-ıla
Kim gâzeller eyde **hōş āvāz-ıla**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 14*). [*hōş āvāz-ıla, --ıla]*

hōş baht: Güzel talih.

Az kadar künyetlü ermişse-y-idi
Yā birez **hōş baht** dermişse-y-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 258*). [*hōş baht,]*

hōş degül: Hoş değil.

Kocadan yigitlik itmek **hōş degül**
Aslan-ıla itlik itmek **hōş degül**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 57*). [*hōş degül,]*

(*Mes. 12: m. 58; Mes. 39: m. 2; Mes. 15: m. 91; Mes. 15: m. 92; Mes. 39: m. 1*)

hōş degül başum: İyi geçinememek, uyumlu olmamak; bir şeyden hoşlanmamak.

Kamu dürlü nev'-ile vardur işüm
Ādemī-zād-ıla **hōş degül başum**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 24*). [*hōş degül başum,]*

hōş dutar: İyi davranmak, ağırlamak.

Pes hālīfe bunlara ikrām ider
Hōş dutar yavlağ çok in 'ām ider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 146*). [*hōş dutar, -ar]*

hōş gecdi: Hoş bir şekilde geçmek.

İkiñüz dañı şikārumsız bugün
Kim yarın olmadı vü **hōş gecdi** dün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 174*). [*hōş gecdi, -di]*

hōş geçer: Hoş bir yaşam sürmek, güzel vakit geçirmek.

Çok mürîdüm vardır ol ilde benim
Şeyhliğ-ıla **hōş geçer** cânım tenüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 40*). [*hōş geçer, -er*]

hōş geçürün: Hoş bir biçimde geçirmek.
(*Ömür bağlamında*).

Yoħsa el virmez-ise hiç ol nigār
Benüm-ile **hōş geçürün** rüzigār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 456*). [*hōş geçürün, -ün*]

hōş geçürür: Hoş bir biçimde geçirmek.
(*Ömür bağlamında*).

Çuluñuz ol kuşa cüllāb içürür
Bir kafasda 'ömrini **hōş geçürür**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 68*). [*hōş geçürür, -ür*]

hōş gele: Hoş, güzel gelmek, hoşuna gitmek,
memnuniyet duymak.

Az getürür-iseñ aña **hōş gele**
Çok virür-iseñ hemān şükriñ kıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 55*). [*hōş gele, -e*]

hōş gelür: Tatlı, hoş gelmek.

Kendü sözi kendüzine **hōş gelür**
Yoħsa işiden kamu nefrīñ kılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 57*). [*hōş gelür, -ür*]

(*Mes. 57: m. 19; Mes. 108: m. 41;
Mes. 22: m. 110*)

hōş gördiler: Güzel(ce) görmek.

Şeyh ü yārānlar çün anda geldiler
Nāgehān ol manzarı **hōş gördiler**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 68*). [*hōş gördiler, -di, -ler*]

hōş görürem: Hoş vakit geçirmek, iyi yaşamak.

Dem bu demdür vahtümi **hōş görürem**
Mülküm içinde şahāne yörürem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 175*). [*hōş görürem, -ür, -em*]

hōş ola: Güzel, iyi olur.

Rüzigārumı geçürdi intizār
Vaşl olur-ısa **hōş ola** rüzigār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 42*). [*hōş ola,]*

hōş söz: Güzel, latif söz.

Bir sözi yüz eyleyüp kıлма 'itāb
Yüz sözi bir **hōş söz** eyler bu kitāb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra 28*). [*hōş söz,]*

hōş temāşā kıldı: Güzelce seyretmek.

Hōş temāşā kıldı şehri Kayser'i
Yörür-iken gördiler bir manzarı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 63*). [*hōş temāşā kıldı, -dı*]

hōşlġ: Hoşluk, güzellik.

Hōşlġ-ıla aġuyı kand eyleñüz
Size uran-ıla peyvend eyleñüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra 19*). [*hōşlġ-ıla, --ıla*]

hoşnûd: Hoşnut; bir kimseden veya bir
halden memnun durumda olan, râzi.

Bizden ol işlerde kim şorduñ-ıdı
Çonşılar cümleçüġi **hoşnûd-ıdı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 122*). [*hoşnûd-ıdı, --ı, -dı*]

hörgüç: Devenin sırtındaki tümsek, çıkıntı.

Yoħaru aşıġa oturdum dime
Bize bir **hörgüç** götürdüm dime
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 12*). [*hörgüç, -i*]

hü: Allah.

Kim ene Hū-y-ıla kaçan bir ola
Sen ene yi gidericek **Hū** kıala
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra*
126). [*hū,]*

(*Mes. 105: m. 125*)

hū: *Huy, alışkanlık, tabiat.*

Biregü şorar ki bu ne **hū-durur**
Bu terāzūlar neye aşılu-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
19). [*hū-durur, --dur, -ur]*

hūb: *Güzel, hoş.*

Bülbül ü kıumrı aña hōş sāz-ıla
Muķri oldılar u **hūb** āvāz-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
100). [*hūb,]*

(*Mes. 69: m. 67; Mes. 69: m. 182;*
Mes. 72: m. 41; Mes. 94: m. 7; Mes.
100: m. 42)

hūb: *Güzelce, iyi bir şekilde.*

Tizirek maķşūdına **hūb** irişe
Andan ilerü kim aşup irişe
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra*
3). [*hūb,]*

(*Mes. 99: m. 10*)

hūb eyle: *Güzel yapmak (niyeti güzel olmak bağlamında).*

Niyyeti **hūb eyle** bī-‘ıyş u menī
Kim irüre niyyetüñe Hāķ seni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
571). [*hūb eyle,]*

hūb eyledüm: *Güzel yapmak. (eseri güzel yazmak bağlamında).*

Hem Felek-nāme daķı **hūb eyledüm**
Bu iki ad-ıla zībā söyledüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
155). [*hūb eyledüm, -dü, -m]*

hūb ola mıydı: *Güzel olur mıydı?.*

Ben müzeyyen eylemesem ‘ālemi
Hūb ola mıydı cihān bī-ādemī
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
44). [*hūb ola mıydı, - mıydı]*

hūb u hōş: *Hoş ve güzel.*

Birisi eydür benem ‘Attār uş
Mantıķu’t-tayr’um elümde **hūb u hōş**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
168). [*hūb u hōş,]*

(*Mes. 16: m. 1*)

hubs: *Fenalık, kötülük.*

Hubs anda mı yapışur cānlara
Yā irer mi bunda cān su ‘bānlara
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra*
15). [*hubs,]*

hudā-vend: *Efendi, sahip.*

Oldı şenbe **hudā-vendi** Zuħal
Güneşüñ yekşenbe oldı bī-halel
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
275). [*hudā-vendi, -i]*

hudāyī: *Allah'a ait.*

Bunça āhīlar riyāyī bulma
Terbiye anda **hudāyī** bulma
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
154). [*hudāyī,]*

huffās: *Yarasa (gibi aydınlığı görmeyen).*

Naķşı-y-ıla bildürür naķķāşumuz
İlla görmez güneşi **huffāşumuz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
140). [*huffāşumuz, -umuz]*

huffāş ola: *Yarasa (gibi aydınlığı görmeyen) olmak.*

Güneşüñ yüzi cihānda fāş ola
Anı görmeyen meger **huffāş ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra*
38). [*huffāş ola, -a]*

hūk: *Domuz, hınzır.*

Kim nihādın görür-ise üstüvār
Niçe **hük** anda bula vü niçe mār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
214). [*hük,]*

(*Mes. 12: m. 220*)

hük-bānlık kıl: *Domuz çobanlığı yapmak.*

Eydür imdi qalunuma iy imām
Hük-bānlık kıl baña bir yıl tamām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
200). [*hük-bānlık kıl,]*

huld: *Cennet.*

Aşluña qavışur-isañ iresin
Hulde vü hür u kuşürü göresin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra*
2). [*hulde, -e]*

huld: *Sonsuz olma, ebedilik.*

Kılduñ-isa **huldi** hızlandıan temiz
Var anuñ gökçek yüzün gör iy 'aziz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra*
17). [*huldi, -ı]*

hulk: *Huy, tabiat, yaratılış.*

İlla yavlaq **hulkumuz** eyü idi
Haq yolında qavlumuz togru idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
127). [*hulkumuz, -umuz, -]*

(*Mes. 81: m. 149*)

hulk: *Ahlak.*

Halkı eyle **hulk-ıla** şayd eyledi
Kim kamu halk eylüğini söyledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
481). [*hulk-ıla, --ıla]*

(*Mes. 81: m. 127*)

hulk: *Huy, tabiat || (Bir üst mısırada
kastedilen kuşların farklı farklı yaratılışları
bağlamında).*

Hüdhüd ü kuşlar u şimurğ mişāl
'Aql u **hulk** u Tañrı'ya kıldı meşel
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra*
33). [*hulk,]*

hulk: *Huy, tabiat, yaratılış, ahlak.*

Hulkı zibā vü sözi tatlu ola
Bilişe vü yāda şefkatlu ola.
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
67). [*hulkı, -ı]*

hulle: *Cennette giyilecek elbise, cennet
elbisesi.*

Geldi hüdhüd ara yire bī-lecāc
Hullesi egninde vü başında tāc
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra*
2). [*hullesi, -si]*

hulle: *Belden aşığı ve belden yukarı olan iki
parçadan ibaret olan elbise.*

Gökyüzi pür şu'le vü pür nūr-ıdı
Bāğ içi pür **hulle** vü pür hūr-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
18). [*hulle,]*

humār: *Mahmur, baygın (göz).*

Nerkisüñ gözi beğāyet pür **humār**
Qavun altun kim zümürüddür hıyār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
43). [*humār,]*

hün-hvār: *Kan içen, kan dökücü, zalim.*

Hvōca eydür hōş kelāmuñ var-imiş
İlla key **hün-hvār** selāmuñ var-imiş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
98). [*hün-hvār,]*

hünī olur: *Kan dökücü, katil olmak.*

Kimi oğrı vü kimi **hünī olur**
N'itse ider kendü yolından qalur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
53). [*hünī olur, -ur]*

hür: *Cennet kızı, huri.*

Ol birisinin harfî anda **hür**
Bu birisine şarâb olmuş tahûr
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
25). [*hür,]*

(*Mes. 5: m. 297; Mes. 20: m. 21; Mes.*
72: m. 42; *Mes. 81: m. 179; Mes. 97:*
m. 23; *Mes. 108: m. 2; Mes. 111: m.*
4)

hür: *Güzel, dilber.*

Gökyüzi pür şu'le vü pür nûr-ıdı
Bâğ içi pür hülle vü pür **hür-ıdı**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
18). [*hür-ıdı, --ı, -dı]*

hür ola: *Hûri olmak.*

Hür-ısañ **hür ola** uçmağda işüñ
Dîv-ıseñ dîv ola odda yoldaşuñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
297). [*hür ola, -a]*

hurd ola-y-ıdı: *Parçalanmak, ufalmak.*

Tag anuñ altında **hurd ola-y-ıdı**
Buña bir zerre belürse ne-y-ıdı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
145). [*hurd ola-y-ıdı, -a, --y, --ıdı]*

hurd u hām olur: *Kıvrılıp bükülmek.*

Rüstem altından ol atun şavılır
At doqınur yire **hurd u hām olur**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
64). [*hurd u hām olur, -ur]*

hurda: *Hile hurda; şakadan.*

Bir kişi kodı biş altı **hurdasın**
Tavuğ altına vü kaz yumurdasın
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
7). [*hurdasın, -sın]*

hûri: *Cennet kızı; sevgili, güzel.*

Eski bizden **hûriye** ton eylemiş
Bir keçeden aya pîlün eylemiş
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
117). [*hûriye, -ye]*

(*Mes. 22: m. 29; Mes. 97: m. 10; Mes.*
105: m. 27)

hurrem: *Sevinçli, mutlu.*

Mekke kavmı girdiler **hurrem** yola
Leşkeriyle beg dahı gelür bile
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
131). [*hurrem,]*

(*Mes. 32: m. 38; Mes. 63: m. 105;*
Mes. 104: m. 39; Mes. 105: m. 13)

hurrem ü handân u hōş: *Neşeli, gülyüzlü ve mutlu.*

Hurrem ü handân u hōş girür yola
Murğzâr içinde oynayu güle
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
253). [*hurrem ü handân u hōş,]*

hürsend ola: *Kanaatkar olmak, kısmetine razı olmak, yetinmek.*

Ayağına vü eline bend ura
Kendüzine bendi key **hürsend ola**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra*
24). [*hürsend ola, -a]*

hurşid: *Güneş.*

Çün ben andan kesmezem ümîdümi
Kim görem bir şubh-dem **hurşidümi**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra*
124). [*hurşidümi, -üm, -i]*

hurşid: *Güneş (gibi parlak).*

Qaddi serv ü 'arızı sîmîn-durur
Yüzi **hurşid** ü haı müşkîn-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra*
6). [*hurşid,]*

hurüc: *Ortaya çıkma, görünür olma (yıldız bağlamında).*

Biri eydür bu ufül u ol **hurüc**
Biri eydür bu nücüm u ol bürüc
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
27). [*hurüc,]*

huruf: Harfler.

Söz **hurūfın** artuğ eksük kılmadı
‘Ālim añladı vü cāhil bilmedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 125*). [*hurūfın, -ın*]

hurüş eyleyeyim: Coşmak, gürllemek.

Rüstem'em diyü **hurüş eyleyeyim**
Deñize beñzeyü cüş eyleyeyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 163*). [*hurüş eyleyeyim, -y, -eyim*]

hüşe vü cevzâ: Başak ve İkizler (burcu).

Şevr ü Mîzân Zühre'ye evler ola
Hem ‘Uṭārid **Hüşe vü Cevzâ** ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 240*). [*hüşe vü cevzâ,]*

husrev ü haķan-ıla: İran ve Türk padişahı.

Geh yöriyem **Husrev ü Haķan-ıla**
Geh gezem Dārâ vü Nüşirvân-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 25*). [*husrev ü haķan-ıla, --ıla*]

husrev ü şîrîn: Çift kahramanlı aşk hikâyelerinden olup erkek kahramanı Husrev, kadın kahramanı Şirin'dir.

Böyle rengîn böyle datlu böyle ter
Husrev ü Şîrîn sözi oldı meger
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 130*). [*husrev ü şîrîn,]*

husrev ü şîrîn: Husrev ü Şirin mesnevisi.

Böyle ter dîbâce vü datlu şeker
Husrev ü Şîrîn sözi ola meger
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 38*). [*husrev ü şîrîn,]*

husrev ü şîrîn sözi ola: Husrev ve Şirin hikayesi olmak.

Bu hikâyet böyle şîrîn böyle ter
Husrev ü Şîrîn sözi ola meger

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra 26*). [*husrev ü şîrîn sözi ola, -a*]

hutbe: Cuma namazından önce ve bayram namazlarından sonra hatîbin minberde yaptığı dîni konuşma.

Çün edebde **hutbeler** imlâ kılam
İsm ü fi‘l ü harf-ile inşâ kılam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 49*). [*hutbeler, -ler*]

huzûr: Makam, kat.

Ger baña çün pâdişâh hem-dem-durur
Şeh **huzûrında** baña ne kem-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 24*). [*huzûrında, -ın, -da*]

huzûr: Huzur, yan, ön.

Şâh **huzûrında** başın kaçımaya
Dişleri gülmekte hiç ışımaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 43*). [*huzûrında, -ın, -da*]

hübel: Cahiliyet devrinde Kureyşlilerin en büyük putu.

Ne **Hübel** kırtılır andan ne Menât
Kim azarlamaz ne ‘Uzzâ vü ne Lât
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 89*). [*hübel,]*

hüccet: Delil, belge.

İlla çün bürhân-ıla añlayasın
Mantıķīnuñ **hüccetin** tañlayasın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 18*). [*hüccetin, -in*]

(*Mes. 39: m. 78; Mes. 52: m. 6; Mes. 52: m. 11*)

hüccet ü bürhân: Delil ve ispat.

Enbiyānuñ yigregidür Muştafâ
Hüccet ü bürhân buña eyler vefâ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 52*). [*hüccet ü bürhân,]*

(Mes. 84: m. 93)

hücre: Küçük ev, küçük oda.

Büşr altı yüz kızılı aldı hōş
Kendüzünü **hücesine** geldi hōş
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
464). [hücesine, -si, -n, -e]

hücesine varmağından ilerü: Evine
varmadan önce.

Vardı Hemyān şehrine yöni girü
Hücesine varmağından ilerü
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
374). [hücesine varmağından ilerü,
]

hüdhüd: Hüdhüd kuşu. Tas: mürşit.

Rehber olmağa meger **hüdhüd** gele
Kim yolu Gülşehrî'den yigrek bile
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra
23). [hüdhüd,]

(Mes. 6: m. 5; Mes. 1: m. 28; Mes. 1:
m. 32)

hüdhüd: Hüdhüd kuşu, Çavuş kuşu.

Geldi **hüdhüd** ara yire bī-lecāc
Hüllesi egninde vü başında tāc
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra
1). [hüdhüd,]

(Mes. 6: m. 25; Mes. 49: m. 1; Mes. 6:
m. 32; Mes. 6: m. 39; Mes. 8: m. 1;
Mes. 18: m. 1; Mes. 18: m. 3; Mes. 21:
m. 1; Mes. 24: m. 1; Mes. 28: m. 1;
Mes. 29: m. 42; Mes. 30: m. 308; Mes.
31: m. 1; Mes. 34: m. 1; Mes. 36: m.
1; Mes. 37: m. 9; Mes. 37: m. 8; Mes.
38: m. 2; Mes. 38: m. 3; Mes. 39: m.
1; Mes. 39: m. 51; Mes. 39: m. 64;
Mes. 39: m. 82; Mes. 39: m. 97; Mes.
39: m. 56; Mes. 39: m. 57; Mes. 39:
m. 59; Mes. 40: m. 1; Mes. 42: m. 1;
Mes. 44: m. 1; Mes. 52: m. 1; Mes. 55:
m. 1; Mes. 58: m. 1; Mes. 62: m. 1;
Mes. 65: m. 1; Mes. 68: m. 1; Mes. 68:
m. 74; Mes. 69: m. 244; Mes. 71: m.
1; Mes. 74: m. 1; Mes. 77: m. 1; Mes.
80: m. 1; Mes. 83: m. 1; Mes. 87: m.

1; Mes. 90: m. 1; Mes. 93: m. 1; Mes.
96: m. 1; Mes. 100: m. 1; Mes. 101:
m. 87; Mes. 103: m. 1; Mes. 104: m.
41; Mes. 107: m. 3; Mes. 107: m. 23;
Mes. 111: m. 49; Mes. 46: m. 1)

hüküm: Hüküm, karar (Allah'ın hükmü).

Taārı'dan **hüküm-ile** işleye işi
Mu'cizeyle gevher eyleye taşu
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
27). [hüküm-ile, -ile]

hüküm: Emir, karar; söz.

Biregü bir kırdı hōş besler-idi
Kurd anuñ **hükmin** 'azîm esler-idi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 59, Mısra
2). [hükmin, -in]

hüküm: Hüküm, emir, karar.

Hāşa li'llāh kim daħı Safvān büte
Dapa yā büt **hükmini** hergiz duta
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
200). [hükmini, -in, -i]

(Mes. 22: m. 50; Mes. 25: m. 65; Mes.
54: m. 62; Mes. 57: m. 3; Mes. 57: m.
11; Mes. 60: m. 24; Mes. 60: m. 82;
Mes. 78: m. 93; Mes. 78: m. 91; Mes.
84: m. 27; Mes. 100: m. 4)

hüküm ide: Yönetmek, idare etmek.

Muhtesib olmaz-ısa kim **hüküm ide**
Hānekāha şöfiler esrük gide
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
119). [hüküm ide, -e]

hüküm ide: Hüküm vermek.

Yoħsa seni kim biltür kim işide
Da vılaruñ vü aña **hüküm ide**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra
38). [hüküm ide, -e]

hükmin esleme: Hükmini, kararını
dinlemek.

Kırda beñzer zulm kırdı besleme
Emrini dutma vü **hükmin esleme**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra 22). [hükmin esleme, -me]

hükümde ola: Hükmünde, emrinde olmak.

Niçe kim **hükümde ola** rüzigār
Gülleri eylemeye āzürde hār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 15). [hükümde ola, -a]

hümā: Hüma, can kuşu, talih kuşu.

Hüdhüd eydür ğarra olmağıl aña
Kim **Hümā** dirler bu dünyāda saña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 2). [hümā,]

(Mes. 23: m. 1; Mes. 23: m. 25; Mes. 24: m. 2; Mes. 24: m. 4; Mes. 24: m. 16; Mes. 5: m. 112)

hüner: Bilgi, ilim; ustalık, maharet.

Degme erde kaçan ola bu **hüner**
Hızr peygāmer saña dirler meger
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 99). [hüner,]

(Mes. 69: m. 48; Mes. 85: m. 19; Mes. 91: m. 298; Mes. 27: m. 67; Mes. 27: m. 72; Mes. 27: m. 74; Mes. 27: m. 85; Mes. 56: m. 12; Mes. 69: m. 202)

hünermend: Hüner sahibi, hünerli, marifetli kimseler.

Kim **hünermend-ise** beni añlaya
Yoğsa cāhiller bu sözi tañlaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 77). [hünermend-ise, --ise]

hünermend olmaduñ: Hünerli, marifetli olmak.

Yemlihā eydür meger sen bilmeduñ
Kim benüm gibi **hünermend olmaduñ**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 196). [hünermend olmaduñ, -ma, -du, -ñ]

hürmet kıla-: Hürmet etmek, saymak, saygı göstermek.

Yoğaru oturana **hürmet kıla**
Aşağa oturana hüdmet kıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 43). [hürmet kıla, -a]

hüseyni: Türk müziğinin altı numaralı basit makamıdır; en eski makamlardandır.

Geh Dügāh u Çärkārha irişe
Geh **Hüseyni** perdesinde dürişe
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 22). [hüseyni,]

hüsn: Güzellik.

Niçeme kim gül ola şāhib-cemāl
Hüsnine bir haftada irer zevāl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 4). [hüsnine, -in, -e]

(Mes. 12: m. 94)

hüsn içinde: Güzeller içinde.

Hüsn içinde ol kadar şāhib-cemāl
Kim cemāle virür-idi ol kemāl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 71). [hüsn içinde,]

hüsrev: Hüsrev ü Şirin öyküsünün erkek kahramanı olan hükümdar, İran şahlarından birkaçı aynı adla anılırsa da içlerinde en meşhuru budur.

Hüsrev ü Fağfūr u Hākān'ı dutam
Kayser ü Nüşirivān'dan oyn utam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 211). [hüsrev,]

hüsrev: Padişah, hükümdar.

Çün bağışlar **hüsrev** anuñ cānını
Viribir Hāk derdinuñ dermānını
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 107). [hüsrev,]

(Mes. 101: m. 24)

hüsrev: Hüsrev; İran Şahı.

Ben virem şultānlığı Keyhüsrev'e
Benden ire pādīşāhlık **Hüsrev'e**

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra 14*). [*hüsrev'e, -'e*]

hVāce: *Hoca || Tüccar.*

Var-ıdı bir **hVācenüñ** bir tütüşü
Bir kafasda mahremi vü münisi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 9*). [*hVācenüñ, -nüñ*]

hVİş: *Akraba, tanıdık.*

Biñde biri olur-ısa **hVİşümüz**
Bizüm ol bir ile-durur işümüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 151*). [*hVİşümüz, -ümüz*]

hVİş olur: *Tanıdık, akraba olmak.*

Kimi sultān u kimi dervīş olur
Kimi bīgāne vü kimi **hVİş olur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 60*). [*hVİş olur, -ur*]

hVōca: *Hoca || Tüccar.*

HVōcadan ol bir dem ayrılmaz-ıdı
HVōca ansuz bir nefes olmaz-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 22*). [*hVōca,]*

(*Mes. 32: m. 24; Mes. 32: m. 55; Mes. 32: m. 61; Mes. 32: m. 79; Mes. 32: m. 97; Mes. 32: m. 111; Mes. 32: m. 140; Mes. 32: m. 143; Mes. 32: m. 167; Mes. 32: m. 177; Mes. 32: m. 21; Mes. 72: m. 466*)

hVōca: *Hoca, efendi.*

Pādişāh ol servi görmege iver
HVōca Gülşehrī dahı anı sever
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 32*). [*hVōca,]*

hVōca ol: *Hoca, âlim olmak.*

Çapuda oturur-ısañ kim gele
HVōca ol ev iki çapulu ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 52*). [*hVōca ol,]*

hVōn: *Sofra.*

Ol kim ire günde bir **hVōn** aşına
And içe cömerd erenler başına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra 7*). [*hVōn,]*

hVōnın açar: *Sofra açmak.*

Niçe kim tütüş şeker **hVōnın açar**
Çarğa şekker üstine sergīn şaçar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 7*). [*hVōnın açar, -ar-ın*]

hVōr u kiçi görmeñüz: *Değersiz ve küçük görmek.*

Hüdhüdi siz **hVōr u kiçi görmeñüz**
Rehber olduğın bu yola yirmeñüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 5*). [*hVōr u kiçi görmeñüz, -me, -ñüz*]

-I-

ılduz: *Yıldız; baht, talih.*

Hüriler hayrān bularuñ yüzine
Çarlı vālih bunlaruñ **ılduzına**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 30*). [*ılduzına, -ın, -a*]

ılduz: *Yıldız.*

Birisi güneşe tapdı vü sözi
Aya hatm itdi vü biri **ılduzı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 12*). [*ılduzı, -ı*]

(*Mes. 51: m. 36; Mes. 68: m. 75; Mes. 72: m. 24; Mes. 72: m. 192; Mes. 72: m. 211; Mes. 72: m. 214; Mes. 72: m. 268; Mes. 72: m. 235; Mes. 72: m. 270; Mes. 93: m. 45; Mes. 98: m. 14; Mes. 104: m. 53*)

ılduz gibi: *Yıldız gibi.*

Çün seni gün gibi bilmedi kişi
Bâri bir **ılduz gibi** birez ış
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra*
42). [*ılduz gibi,]*

ılı şuya: *Ilık su.*

Maşlahat degül şara varmak gerek
Şârda bir **ılı şuya** girmek gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
332). [*ılı şuya, -y, -a]*

îıra: *İnremek: çınlamak, ses vermek.*
(*TS,116*).

İñranımaz nağmelerümi benüm
Yavlağ andan tenge gelmişdür canum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
63). [*iñranımaz, -n, -ımaz]*

ıra: *Uzaklaşmak.*

Şayru olduğda ki cāndan **ırasın**
Sağlığın şükranesi ne viresin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra*
59). [*ırasın, -sın]*

ırağ: *Uzak.*

Ol bize yavlağ yakın u fazlı bol
Biz **ırağ** andan hezārān sālē yol
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra*
32). [*ırağ,]*

(*Mes. 39: m. 73; Mes. 53: m. 93*)

ırak: *Uzak.*

Gördiler kim ol kız **ıraqdan** gelür
Nāle vü feryād u zāriler kıılır
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
51). [*ıraqdan, -dan]*

(*Mes. 27: m. 57; Mes. 53: m. 102;*
Mes. 72: m. 165; Mes. 85: m. 135;
Mes. 85: m. 140; Mes. 88: m. 64; Mes.
91: m. 149; Mes. 104: m. 6; Mes. 105:
m. 49; Mes. 109: m. 7)

ırak: *Uzaktan.*

Nāgeh **ıraqdan** añı ol beg görür
Āh ider atun başın çeker durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
137). [*ıraqdan, -dan]*

(*Mes. 5: m. 147; Mes. 5: m. 177*)

ırak düş-*Uzak kalmak, uzaklaşmak.*

Ol haķīm eydür haķikatdan mecāz
Çok **ıraq düşmiş-durur** iy ser-firāz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
106). [*ıraq düşmiş-durur, -miş, --dur,*
-ur]

(*Mes. 1: m. 23; Mes. 27: m. 31*)

ırak gitmiş oluram: *Uzağa gitmiş olmak,*
uzaklaşmak.

Ben **ıraq gitmiş oluram** ol qalur
Size çok yaş virsün ol küpde ölür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
421). [*ıraq gitmiş oluram, -ur, -am]*

ırakdan baka: *Uzaktan bakmak, seyretmek.*

Tevbe odı ile göñlini yağa
Kim añā şeytān key **ıraqdan baka**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
114). [*ıraqdan baka, -a]*

(*Mes. 46: m. 24*)

ıraklıg: *Uzaklık.*

Yoluñ **ıraklıgını** çün bildiler
Vādinüñ ağızında menzil kııldılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
79). [*ıraklıgını, -ın, -ı]*

ırgat: *Belirli bir yevmiye ile çalışan işçi.*

Giceye degin bir **ırgat** bil deper
Gice bir aqça alup yüz yer öper
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra*
73). [*ırgat,]*

ırla: *Türkü, şarkı söylemek.*

Köy çemenlerinde yorurlar-ıdı
Yavrılarıyçun tavuğ **ırlar-ıdı**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 28). [ırlar-ıdı, -r, --ıdı]

(Mes. 101: m. 44; Mes. 68: m. 25; Mes. 109: m. 42; Mes. 22: m. 42; Mes. 68: m. 75; Mes. 27: m. 3)

ırmah gibi: Irmak gibi.

Yüzi cennet yalını düzağ gibi
Gözlerinden yaş akar **ırmah gibi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 24). [ırmah gibi,]

Eyle dut gözsüz çerâğın yandura
Işığında bakuban neyi göre
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 242). [ışığında, -ın, -da]

ırak: Türk müziğindeki makam adı.

Çün Rehāvî'den 'ıraq'a yüz dutam
Zühre'nün çengini avc-ıla utam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 15). [ıraq'a, -'a]

(Mes. 94: m. 20; Mes. 39: m. 103)

ısil: Işıldamak, parlamak || Görülmek.

Zıra dünyâda bilinmez kişiler
Zerre gibi dek güneşde **ışıl**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 116). [ışıl, -ar]

ıstıfâ: Seçkinlik, seçilmişlik.

İstıfâ donı geyildi daşına
İctibâ tâcı uruldu başına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 13). [ıstıfâ,]

ışk: Aşk, sevda, tutku.

'Avratuñ 'ışkı eri almış-ıdı
Gerçi Şatt'dan bu yaña kalmış-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 7). [ışkı, -ı]

ıstılâh: Herkesin anlamadığı özel anlamda kullanılan söz; terim.

İstılâhumuz Aristo dilidür
Biz hakimlerüz bu Yunan ilidür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 185). [ıstılâhumuz, -umuz]

(Mes. 12: m. 25; Mes. 9: m. 29; Mes. 10: m. 170; Mes. 10: m. 97; Mes. 10: m. 148; Mes. 12: m. 59; Mes. 12: m. 113; Mes. 12: m. 163; Mes. 12: m. 178; Mes. 12: m. 70; Mes. 12: m. 21; Mes. 12: m. 55; Mes. 14: m. 15; Mes. 18: m. 33; Mes. 35: m. 7; Mes. 39: m. 46; Mes. 46: m. 7; Mes. 47: m. 157; Mes. 47: m. 3; Mes. 47: m. 25; Mes. 47: m. 59; Mes. 47: m. 163; Mes. 72: m. 512; Mes. 72: m. 532; Mes. 88: m. 101; Mes. 7: m. 22; Mes. 9: m. 35; Mes. 9: m. 39; Mes. 9: m. 37; Mes. 9: m. 57; Mes. 10: m. 171; Mes. 12: m. 135; Mes. 12: m. 16; Mes. 12: m. 209; Mes. 12: m. 81; Mes. 12: m. 123; Mes. 12: m. 61; Mes. 12: m. 182; Mes. 14: m. 18; Mes. 16: m. 21; Mes. 47: m. 12; Mes. 47: m. 144; Mes. 47: m. 164; Mes. 47: m. 22; Mes. 47: m. 168; Mes. 72: m. 51; Mes. 72: m. 92; Mes. 72: m. 84; Mes. 12: m. 167; Mes. 12: m. 102)

ıstılâh: Bir ilim veya mesleğe âid kelime. Terim.

Biz bu Gülşen-nâme'de kim eyledük
Dükeli 'ilm **ıstılâhın** söyledük
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 76). [ıstılâhın, -ın]

(Mes. 54: m. 76)

ısı-: Işıldamak, parlamak.

İ'tikâd aşş kıla mı kişiye
Kim anuñ ılduzı anda **ışıya**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 36). [ışıya, -y, -a]

ışk elinden: Aşk yolu, aşk diyarı.

Top senüñ hâlün delü kıldı beni
'**ışk elinden** nite sorayım seni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 56). [ışk elinden,]

‘ışk elinden: *Aşk yüzünden.*

Vardı Leylî Mecnun’ı görmeklige
‘**İşk elinden** hâlini şormaqlığa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 36*). [‘ışk elinden,]

‘ışk evine: *Aşk evi. || Gönül.*

‘**İşk evine** ‘aql-ıla girmez kişi
Sevdüğünün ‘aybını görmez kişi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 45*). [‘ışk evine,]

‘ışk içinde: *Âşıklık hali içinde.*

Böyle kim âşüftalıkdur âletün
‘**İşk içinde** nite geçer hâletün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 58*). [‘ışk içinde,]

(*Mes. 47: m. 32*)

‘ışk odı: *Aşk ateşi.*

‘**İşk odın** ol kim şeker gibi yidi
Çi yigit ‘ışka vü çi koca didi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 69*). [‘ışk odın,]

(*Mes. 47: m. 15; Mes. 12: m. 31; Mes. 16: m. 53; Mes. 81: m. 125*)

‘ışk odında yana: *Aşk ateşinde yanmak.*

Yakınına varur-ısam hōd benüm
‘**İşk odında yana** gevdemde canum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 180*). [‘ışk odında yana, -a]

‘ışk u küfrüm: *Aşk ve küfür.*

Elli yıllık tã‘atum vardı yile
‘**İşk u küfrüm** neye ire kim bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 160*). [‘ışk u küfrüm, -üm]

‘ışk vâdisinde: *Aşk vadisi (Sözü edilen yedi vâdiden ikincisi).*

Çün taleb vâdisin er ilkin geçer
‘**İşk vâdisinde** kuş gibi uçar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 8*). [‘ışk vâdisinde, -de]

‘ışk yolu: *Aşk yolu.*

‘**İşk yolu** kamudan ayru-durur
Görmege ma‘şûkı ol toğru varur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 69*). [‘ışk yolu,]

‘ışkı odı: *Aşkının ateşi.*

Kendüzümden ol beni almış-durur
‘**İşk odı** cānuma tölmiş-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 450*). [‘ışkı odı,]

‘ışkı olan: *Âşık olan.*

‘**İşk olan** kişi dürr-i hâş-ıla
Soħbet eylemeye cüz ğavvâş-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 81*). [‘ışkı olan,]

‘ışk-ıla: *Aşkla, yürekten.*

‘**İşk-ıla** her kim aña Tañrı adın
Ter sözü müzün bile datlu dadın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 1*). [‘ışk-ıla,]

(*Mes. 47: m. 19*)

‘ışka iresin: *Aşka ulaşmak.*

Şehvetüni ko ki ‘**ışka iresin**
Kendüzün terk it ki yâri göresin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 17*). [‘ışka iresin, -e, -sin]

‘ışkuñ kahrına: *Aşkın derdi.*

Döndü kim Beytül-mağdis şehrine
Vara vü şabr ide ‘**ışkuñ kahrına**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 88*). [‘ışkuñ kahrına, -na]

‘ışkuñ şerhini kılmaya: *Aşkın izâhını anlatmak.*

Kimse 'işkuñ şerhini hōd kılmaya
Kıymetini degme kişi bilmeye
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
27). ['işkuñ şerhini kılmaya, -ma, -
ya-ni]

(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra
36). [iblīs,]

(Mes. 11: m. 33; Mes. 15: m. 18)

i

i: Ey.

Kim **i** yavrılar bu yüzmeğ sāzını
Kimden öğrendüñüz eydüñ rāzını
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra
45). [i,]

iblīs: Şeytan, insanları Allah yolundan
uzaklaştırmak için uğraşan, lanetlenmiş
mahluk.

Deyr içinde şeyhi vaftiz itdiler
Bir Müsülmāni bir **iblīs** itdiler
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
140). [iblīs,]

(Mes. 20: m. 8; Mes. 27: m. 107; Mes.
27: m. 112; Mes. 27: m. 118; Mes. 27:
m. 120; Mes. 50: m. 104; Mes. 81: m.
181; Mes. 84: m. 19; Mes. 84: m. 71;
Mes. 84: m. 37; Mes. 85: m. 166; Mes.
85: m. 168; Mes. 85: m. 1; Mes. 85:
m. 165; Mes. 110: m. 46; Mes. 77: m.
18)

i: "i-" ek-fülünin görülen geçmiş zaman
çekimi.

Biri sözi fi'l ü harf u ism **idi**
Birinüñ yā cevher ü yā cism **idi**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
31). [idi, -di]

(Mes. 63: m. 32; Mes. 63: m. 193;
Mes. 69: m. 47; Mes. 107: m. 33; Mes.
10: m. 7; Mes. 25: m. 7; Mes. 25: m.
8; Mes. 27: m. 85; Mes. 63: m. 131;
Mes. 63: m. 132)

iblīs eyledi: Şeytan yapmak; şeytana
döndürmek.

Hışmı **iblīs eyledi** yüz ādemī
Hilm ile Gülşehri dutdı 'ālemi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra
21). [iblīs eyledi, -di]

iblīs ol-: Şeytan olmak, şeytana dönüşmek.

Ādemī bī-mekr ü bī-telbīs ola
Kibr ü hışm-ıla kişi **İblīs ola**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra
38). [iblīs ola, -a]

(Mes. 110: m. 28; Mes. 84: m. 122)

'ibādet kıduram: İbadet etmek.

Gāh Müsülmān gāh kāfir oluram
Geh günāh u geh **'ibādet kıduram**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra
4). ['ibādet kıduram, -ur, -am]

'ibārāt: İbareler, cümleler.

Bu beyān kim hōş **'ibārātındadır**
Bü Alī Sīnā işārātındadır
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
125). ['ibārātındadır, -m, -da, -dur]

iblīs-i la'ın: Lanetlenmiş şeytan.

Gitdi **İblīs-i la'ın** zārī-y-ıla
Kaldı Ādem şer' mi'yārī-y-ıla
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
161). [iblīs-i la'ın,]

iblīs: Şeytan || Hilekâr.

Eydür er kim nefis odından geçmeye
Mekr ide kim **İblīs** anı itmeye

ibnü'l-vakt: Geçmiş ve gelecek kaydından
kurtulup kendisi için sadece içinde bulunduğu
zaman var olan ve o zamanın gereklerini yerine
getiren (kimse).

Şüfi **ibnü'l-vaqt** oldur iy refîk
İrte didügi degül şart-ı tarîk
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 99*). [*ibnü'l-vaqt,]*

ibret: *Ders alma, uyarılma.*

Muştafâ bir sinleye varmış-ıdı
İbretine sinlerüñ durmuş-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 136*). [*ibretine, -in, -e]*

ictibâ: *Seçilmiş, üstün.*

İştifâ donı geyildi daşına
İctibâ tâcı uruldu başına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 14*). [*ictibâ,*

ic: *Arasında, ortamında.*

Her savaş **içinde** ser-ğavğa-durur
Ne yılan dersin kim ejderhâ-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra 13*). [*içinde, -in, -de]*

(*Mes. 1: m. 14*)

ic: *İçmek, yudumlamak.*

Yüz tağı bir günde ol yolda geçe
Yüz deñizi cür'a sanıban **içe**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 16*). [*içe, -e]*

(*Mes. 9: m. 24; Mes. 12: m. 92; Mes. 12: m. 96; Mes. 12: m. 105; Mes. 18: m. 26; Mes. 19: m. 16; Mes. 22: m. 20; Mes. 32: m. 69; Mes. 50: m. 79; Mes. 57: m. 34; Mes. 72: m. 187; Mes. 86: m. 14; Mes. 91: m. 54; Mes. 64: m. 3*)

ic: *İçi || Gönül, kalp.*

Var-ıdı San'an şarında bir ulu
Gönli deryâ vü **içi** dürlere tolu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 6*). [*iç -i,]*

(*Mes. 94: m. 69; Mes. 47: m. 111; Mes. 47: m. 117*)

ic donın: *İç çamaşır.*

Kişinüñ çün kim oğurlığa varam
İç donın dahı başından çıkarım
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 12*). [*iç donın, -m]*

icem hamrı: *İçki içmek.*

Yüzüne karşı **icem hamrı** laţif
İlla ol üçüyle olmayam harîf
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 77*). [*icem hamrı, -i]*

içen: *İçenler, içen kişiler.*

Bu yola varan kişiler tiz ölü
Âb-ı hayvâni **içen** bâkî kalur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 22*). [*içen,]*

(*Mes. 69: m. 100*)

içerü gir-: *İçeri girmek.*

Yel gibi yügürügeldüm kapuya
Od gibi **içerü girdüm** tapuya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 44*). [*içerü girdüm, -dü, -m]*

(*Mes. 72: m. 389; Mes. 107: m. 109*)

içerügi: *İçerdeki || Kalpteki, gönüldeki.*

Şaşrağı Leyli olıcağın gubâr
İçerügi Leyli kıla pâyidâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 114*). [*içerügi,]*

içgil câmuñı: *İçki içmek.*

Ol kız eydür gerçek **içgil câmuñı**
Kâfir ol dur oda yak İslâm'ıñı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 79*). [*içgil câmuñı,]*

içi: *İç tarafı.*

Gökyüzi pür şu'le vü pür nür-ıdı
Bâğ **içi** pür hülle vü pür hür-ıdı

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 18). [içi,]

İçî 'ilm ile tolu: Gönlü ilimle dolu.

Var-ıdı Hemyân şarında bir ulu
Adı Büşr ü **İçî 'ilm ile tolu**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 26). [içi 'ilm ile tolu,]

İçinde: İçindeki.

Bakıçağ endāmına kim şoralar
Sünük **İçinde** iligin göreler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 30). [içinde,]

İçinde: Arasında, ortamında.

Kim-durur rāhbārılığa lāyık görüñ
Leşker **İçinde** kığırdup bir şoruñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra 22). [içinde,]

(Mes. 1: m. 14; Mes. 82: m. 13; Mes. 5: m. 278; Mes. 10: m. 4; Mes. 10: m. 9; Mes. 10: m. 57; Mes. 10: m. 83; Mes. 12: m. 112; Mes. 12: m. 139; Mes. 12: m. 220; Mes. 22: m. 11; Mes. 39: m. 71; Mes. 40: m. 12; Mes. 53: m. 57; Mes. 84: m. 114; Mes. 84: m. 144; Mes. 88: m. 102; Mes. 91: m. 176; Mes. 91: m. 254; Mes. 94: m. 49; Mes. 96: m. 58; Mes. 103: m. 3; Mes. 104: m. 24; Mes. 107: m. 97; Mes. 108: m. 9; Mes. 1: m. 10)

İçinde: İçinde.

Yok-durur hergiz gümānum kim
benüm
Kalmayısar gevdem **İçinde** canum
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 264). [içinde,]

(Mes. 22: m. 93; Mes. 27: m. 36; Mes. 27: m. 40; Mes. 27: m. 54; Mes. 27: m. 60; Mes. 27: m. 90; Mes. 27: m. 115; Mes. 72: m. 478; Mes. 88: m. 84; Mes. 106: m. 20)

İçinde: Üzerine, hususunda.

Tūtiler gibi şekerler yiyelüm
'Adl **İçinde** bir hikāyet diyelüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 6). [içinde,]

İçinde: Bir şeyin iç kısmı, içi.

Dām **İçinde** zevki yokdur dānenüñ
Yavırdan artuğ nesi var annenüñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 13). [içinde,]

İçinde: İçinde (Kalenin).

Çıkdı kal'a üstine şultān gibi
Yörüdi **İçinde** bir pāsvān gibi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 58). [içinde,]

İçinde: Arasında, -da/-de.

'İşk **İçinde** ilerü key hām-ıduñ
Şimdi hāş olduñ ilerü 'ām-ıduñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 135). [içinde,]

(Mes. 30: m. 152; Mes. 30: m. 220; Mes. 30: m. 232)

İçinde: -de/-da, hususunda.

Kuvvet **İçinde** delīm benden geçer
N'ideyim çün adum işidüp kaçır
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 247). [içinde,]

(Mes. 53: m. 142; Mes. 72: m. 61; Mes. 72: m. 63; Mes. 72: m. 119; Mes. 72: m. 125; Mes. 92: m. 21; Mes. 100: m. 69; Mes. 100: m. 73; Mes. 109: m. 24)

İçinde: İçinde (tabak, çanak bağlamında).

Degme diküñ ileyine bir çanak
Koma görgil kim ne var **İçinde** bak
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 48). [içinde,]

İçinde: İçinde, dahilinde.

Şer‘ **içinde** gösterür senüñ yoluñ
Degme bir on aqçaya bir kez aluñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 11*). [*içinde,]*

içinde kopar: *Bir şeyi yapmak için içten bir istek duymak.*

Ol heveslerden kim **içinde kopar**
Tañrı yirine hevāsına tapar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra 19*). [*içinde kopar, -ar]*

içinden: *İçerisinden. (Bedenin).*

Ağlamak gerek ki bu hāletde cān
Olısar endāmuñ **içinden** revān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 46*). [*içinden,]*

içine: *İçine (cennetin).*

Bunlar eydür biz terāzū görmedük
Dartilup uçmak **içine** girmedük
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 74*). [*içine,]*

içine: *İçine (vadi).*

Ben bu vādī **içine** girür-isem
Yā sizüñ-ile bile varur-ısam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 43, Mısra 19*). [*içine,]*

içine: *İçine (Kabe).*

Ka‘be **içine** gire mi hīç mest
‘Işka kaçan yār ola şehvet-perest
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 21*). [*içine,]*

içine: *İçine (deniz).*

Eydür ol aḥvāli hīç öğrenmedüm
Deñiz **içine** giresüm şanmadum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 28*). [*içine,]*

içine: *Arasına, içine.*

Dāneyi çün dām **içine** ben dökem
Kuş kanadın eyegüsinden sökem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 117*). [*içine,]*

içine girmedük: *İçine girmek.*

Bunlar eydür biz ölüm ne görmedük
Ölüben sinüñ **içine girmedük**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 58*). [*içine girmedük, -me, -dük]*

içine girmişem: *İçine girmek || Ele geçirmek.*

Ança evlere ki ben naqb urmuşam
Ança gencüñ kim **içine girmişem**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 26*). [*içine girmişem, -miş, -em]*

içmek: *Yudumlamak, içmek.*

Āğudan acı şular **içmek** gerek
Çok ilānlar öldürüp geçmek gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 23*). [*içmek,]*

(*Mes. 17: m. 8; Mes. 43: m. 16; Mes. 72: m. 320*)

içümde ola: *İçinde olmak, gönlünde bulunmak.*

Taşrağı yārüm vefā kaçan kıla
Yārüm ol-durur ki **içümde ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 134*). [*içümde ola, -a]*

için: *Uğruna.*

Öğüdüm dut kimseneye buşmağıl
Bir gül **için** biñ dikene düşmegil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 8*). [*için,]*

(*Mes. 25: m. 37; Mes. 27: m. 25; Mes. 34: m. 4; Mes. 44: m. 24; Mes. 100: m. 65*)

içür: *İçmesini sağlamak.*

Kuluñuz ol kuşa cüllāb **içürür**
Bir kafasda ‘ömrini ḥoş geçürür

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 67). [içürür, -ür]

id: Etmek, eylemek.

Günde yüz biñ ğuşlı artuk eylerem
Yüz biñ azdur ben daħı çok **iderem**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra 12). [iderem, -er, -em]

(Mes. 84: m. 62)

id: Bir işi yapmak.

İlm-ile bir hîlet ü telbīs **ider**
Kim anuñ biñde birin iblīs **ider**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 46). [ider, -er]

ide: Etmek, eylemek, yapmak. (Kötü, feci bağlamında).

İşk bu elden çok itdi vü **ide**
Ka'be'den çok şahsı deyre ilede
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 161). [ide,]

idi pâydar: Daim olmak || Bilinmek, tanınmak.

Şol Süleymân'a dükeli kâr-u-bâr
Bir yüzük kaçından **idi pâydar**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 10). [idi pâydar,]

idrâr olur: Sidiğe bulaşmak, pislenmek.

Her şeker kim tütüya **idrâr olur**
Dükeli sergîn ile murdâr olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 9). [idrâr olur, -ur]

idügin: Olduğunu.

Küh-ı Kâf eyvânına çün varasın
Anda şultân kim **idügin** göresin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra 24). [idügin,]

(Mes. 30: m. 288)

idüñ: Kılmak, etmek.

Siz ne kim diler-iseñüz **idüñüz**
Kaçaru gider-iseñüz gidüñüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 17). [idüñüz, -üz]

ifrit: Cinlerin çok zararlı ve çok korkunç kabul edileni.

Hür-ısañ cennetde ğılmân bulasın
Dīv-iseñ düzaħda **ifrit** olasın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 180). [ifrit,]

igren: İğrenmek.

Niçe kim ol bundan uşanur-ıdı
Bu yüz ança andan **igrenür-ıdı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 90). [igrenür-ıdı, -ür, --i, -di]

ihdād: Keskinleştirme.

Ol küdüret şol kadar **ihdād-ıla**
Aradan gitdi vü az bîdād-ıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 35). [ihdād-ıla, --ıla]

ihdās: Ortaya çıkarma, meydana getirme.

Enbiyā **ihdāsuma** hem ireler
Evliyā destānlarımı göreler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 47). [ihdāsuma, -um, -a]

ihlās: Gönülden gelen dostluk, samimiyet, doğruluk, bağlılık; riyasız ve yapmacıksız olma hali.

Çün görür Rıdvân ki bunlar hās-ı mış
Dünyada maħlaşları **ihlāş-ı mış**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 152). [ihlāş-ı mış, --ı, -mış]

(Mes. 97: m. 33; Mes. 47: m. 166)

ihrâc idem: Çıkarmak; meydana getirmek bağlamında.

Çünkü âyetden hadîs **ihrâc idem**
Fıkh ilmin anda istihrâc idem
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
59). [ihrâc idem, -em]

ihsân: İyilik, lütuf, bağış.

Âferin bir Tañrı'nuñ **ihsânına**
Raḥmet-i Haḫ Muştafâ'nuñ cânına
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
305). [ihsânına, -ın, -a]

(Mes. 57: m. 28; Mes. 69: m. 247;
Mes. 73: m. 23; Mes. 77: m. 26; Mes.
78: m. 82; Mes. 98: m. 58; Mes. 98:
m. 29)

ihsân: Bağışlanan şey, lütuf || Nimet, rızık.

Kaḅı bir **ihsânumuñ** yitüreler
Ṭâ'atını yirine getüreler
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
75). [ihsânumuñ, -um, -uñ]

ihsân ide: Bağışta bulunmak, lütfetmek. ||
(Fatiha suresini) Okumak bağlamında
kullanılmıştır.

Tañrı raḥmet eylesün ol kişiye
Fâtiḫa **ihsân ide** kâtibine
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra
90). [ihsân ide,]

ihsân işleve: Lütfetmek, bağışta bulunmak,
ihsan etmek.

Diler-ise kim bir **ihsân işleve**
Ḳamu ḫalkuñ yazuḅın bağışlaya
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra
11). [ihsân işleve, -ye]

ihsân istemeñ: Lütuf isteme, iyilik beklemek.

Şeyḫ eydür benden **ihsân istemeñ**
Kâfir olandan siz imân istemeñ
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra
65). [ihsân istemeñ, -meñ]

ihsân kılam: İhsan etmek, bağışlamak.

Şorma kim ben saña ne **ihsân kılam**
Cânımı ister-iseñ kurbân kılam

(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
29). [ihsân kılam, -am]

ihsân u ḫayr u dâd idem: Lütuf, iyilik ve
adalette bulunmak.

Ben ki bir **ihsân u ḫayr u dâd idem**
Ḫâtem-i Tâyyî revânın şâd idem
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra
17). [ihsân u ḫayr u dâd idem, -em]

ihtilâf: Aykırılık.

Neden olmuştur 'aceb bu **ihtilâf**
Cânda bu mey dürdü vü ol bâde şâf
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra
25). [ihtilâf,]

ihtimâle irmeye: Tahammül edememek.

Hiddet ehli **ihtimâle irmeye**
Ṭiz ölen kişi kemâle irmeye
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra
27). [ihtimâle irmeye,]

ihtirâm eylemeye: Saygı göstermek.

Ululara **ihtirâm eylemeye**
Kimse ḫakkında eyü söylemeye
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra
41). [ihtirâm eylemeye, -me, -ye]

ihtişâr itdüm: Bir metinden gereksiz
ayrıntıları çıkarmak.

İhtişâr itdüm dekâyık 'ilmine
Kim meger irem ḫakâyık 'ilmine
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
65). [ihtişâr itdüm, -dü, -m]

ihtiyâr: Seçilmiş, seçkin.

Eylediler ol kanatdan bî-ḫarâr
Her biri bir dürlü naḫşı **ihtiyâr**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra
10). [ihtiyâr,]

ihtiyâr: İstek.

Kimsenüñ ḫiç **ihtiyârı** yok-durur
Kim diye bu az u yâ ol çok-durur

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 3). [ihtiyârî, -î]

iẖtiyâr: Yaşlı, pir.

Pes kız eydür olduñ-ısa merdikâr
Dörd işi kılmak gereksin **iẖtiyâr**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 72). [iẖtiyâr,]

(Mes. 12: m. 208)

iẖtiyâr: İrade || istek.

İhtiyâr-ıla meger kim gelmedi
Rüstem'ün-idügin ili bilmedi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 221). [iẖtiyâr-ıla, --ıla]

iẖtiyârî kalmadı: Katlanma gücüne sahip olmamak, iradesi olmamak.

Şabrı gitdi vü qarârî kalmadı
Hiç işinde **iẖtiyârî kalmadı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 8). [iẖtiyârî kalmadı, -dı]

iken: İken.

Gider **iken** bir dağı urur girü
Eydür oynı ço sür atı ilerü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 125). [iken,]

iki: İki, iki tane.

Tañrı birdür döst birdür şöyle bil
İki diyenler-durur ẖör u hacil
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 142). [iki,]

(Mes. 81: m. 14; Mes. 32: m. 155)

iki: İki, sayı sıfatı.

İki pulı yok cihānda sayası
Bir soğum etmegi yokdur yiyesi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 115). [iki,]

iki: İki sayısı.

Bu yakine katmaz-ısañ sen şeki
Nite Mecnün bir ola Leyli **iki**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 104). [iki,]

(Mes. 91: m. 184; Mes. 47: m. 106;
Mes. 47: m. 108; Mes. 49: m. 1)

iki: İki (tür).

Defter **ikidür** cihānda iy 'aziz
Kim erenler anda bulurlar temiz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 47). [ikidür, -dür]

iki ad: İki isim.

Eytdiler el-ħağ bu **iki ad** eyü
Ad-durur kim yok-durur saña kayu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 197). [iki ad,]

(Mes. 69: m. 182; Mes. 69: m. 183;
Mes. 69: m. 156; Mes. 69: m. 187;
Mes. 69: m. 193)

iki böle: İki parçaya bölmek, ikiye ayırmak.

Virdiler oğlanı cellād eline
Kim **iki böle** vü ödi bulna
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 40). [iki böle,]

(Mes. 5: m. 128)

iki dillü: Hem doğruyu hem yanlış konuşan, iki yüzlü kimse.

Müdde'inün yayını yasmağ gerek
İki dillünün dilin kesmek gerek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 18). [iki dillünün, -nün]

(Mes. 48: m. 17)

iki gözi yok: İki gözü yok; kör.

Erdi bir keħħāl-ı ħāzık otı çok
Gördi gözsüzi kim **iki gözi yok**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 34). [iki gözi yok,]

iki gözini: İki gözünü; gözlerini.

Öpdi ol oğlanuñ **iki gözini**
Kıldı āzāde begendi sözünü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 103). [iki gözünü,]

iki gözsüz doğmuş-ıdı: İki gözü kör doğmak.

Kim meger bir anadan bir nām-dār
İki gözsüz doğmuş-ıdı dil-figār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 22). [iki gözsüz doğmuş-ıdı, -mı, --ı, -dı]

iki gözüñ: İki göz.

İster-iseñ cümle dāmuñ dānesi
Olmaya **iki gözüñ** şükranesi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 72). [iki gözüñ, -üñ]

iki hāle: İki durum (Bahsi geçen iki zıt durum).

Ben bu **iki hāle** hayrān qalmışam
Kendü yolumda perīşān olmuşam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 9). [iki hāle, -e]

iki kapulu ola: İki kapılı olmak.

Kapuda oturur-ısañ kim gele
Hıvōca ol ev **iki kapulu ola**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 52). [iki kapulu ola, -a]

iki kaşı: İki kaş.

Bir kız üstinde oturur ay gibi
İki kaşı oğ atar bir yay gibi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 70). [iki kaşı,]

iki kez: İki kere.

Kaç mürīdi var-ıdı dirisem uz
Var ola-y-ıdı **iki kez** iki yüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 14). [iki kez,]

iki şāh: İki padişah.

Çün melikligi takāzā kıllalar
İki şāh bir ilde gavgā kıllalar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 190). [iki şāh,]

iki ten: İki beden.

Şorma kim ol qanda vü biz qandavuz
İki ten bir gönlegüñ içindevüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 84). [iki ten,]

iki yanında: İki tarafında.

Aşmış-ıdı bilmege her naqdi cüst
İki mīzān **iki yanında** düürüst
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 14). [iki yanında,]

iki yoldan: İki yol (şeriat ve tarikat).

Kim bu **iki yoldan** azuq direvüz
Bes haqīkat menziline irevüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 99, Mısra 3). [iki yoldan, -dan]

iki yüz: İki yüz (sayı).

Kaç mürīdi var-ıdı dirisem uz
Var ola-y-ıdı iki kez **iki yüz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 14). [iki yüz,]

(Mes. 100: m. 61)

iki yüzlü: İki yüzlü. || Riyakar.

Çün **iki yüzlü** vü iki dillüem
Bī-vefālīqla cihānda bellüem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 17). [iki yüzlü,]

(Mes. 49: m. 16; Mes. 49: m. 19)

ikilig: Allah'ın mutlak ve sonsuz varlığının birliği karşısında ikinci bir müstakil varlık kabul etme ve bu durum arasında kalma.

İkilig-ile ne birlik idesin
Çün muhannessin ne erlik idesin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 13). [ikilig-ile, --ile]

ikilik: İkilik, kesret || Senlik-benlik davası.

‘Āşıkuñ ma ‘şük-ıla birlik-durur
İkilik bu yolda kâfirlik-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 110). [ikilik,]

ikimüz: İkimiz.

Kim olınçak üç yüz altmış gün yıla
İkimüz ‘ömri geçürevüz bile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 202). [ikimüz,]

ikimüz: İkimiz (Mahmut ve Ayaz).

İkimüz ol yoldan irişdük bile
Bizden artuğ ol tarıķı kim bile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 71). [ikimüz,]

(Mes. 88: m. 79; Mes. 88: m. 86; Mes. 88: m. 74)

ikimüz dahı: İkimiz de.

İkimüz dahı maķām iy nām-dār
Ol çapuyı eylemişüz ihtiyār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 153). [ikimüz dahı,]

ikinci: İkinci.

Gözin açar yidi gün fımār ider
Andan ol evden **ikinciye** gider
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 66). [ikinciye, -ye]

(Mes. 53: m. 120)

ikinci gökde: Üçüncü gök. (Cennetin katmanları bağlamında).

‘Ābide **ikinci gökde** düzile
Cennet ü müzdi yazuğdan süzile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 15). [ikinci gökde, -de]

ikiñüz: İkiniz.

Ne seni koyam ne ol şāhinşehi
İkiñüzden ‘ālemi kılam tehī
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 182). [ikiñüzden, -den]

(Mes. 16: m. 68; Mes. 91: m. 186)

ikiñüz dahı: İkiniz de (tavşan).

İkiñüz dahı şikārumsız bugün
Kim yarın olmadı vü hōş geçdi dün
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 173). [ikiñüz dahı,]

ikisi: İki tanesi.

İkisi şükkrāne kim ol baş için
Bu güne kala vü terk olmaya dün
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 65). [ikisi,]

ikisi: Her ikisi.

‘Uğbayı dünyā-y-ıçun terk itmeye
İkisin Mevlā-y-ıçun yoğa şaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 90). [ikisin, -n]

(Mes. 71: m. 66; Mes. 88: m. 90)

ikisi arasına: İkininin arası (güneş ve ay).

İkisi arasına yir kölgesi
Düşicek iy bilmeyenler bilgesi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 255). [ikisi arasına,]

ikisi bir ola: İkisi de bir, aynı şeydir.

Hâtırında redd ü gönünde kabûl
İkisi bir ola bu fazl ol fodül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 74*). [ikisi bir ola, -a]

ikisini: Her ikisi de. (Toprak ve ateş).

Toprağ-ıla odı çün yaratdı Hâk
İkisini dünyâda durıtdı Hâk
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra 30*). [ikisini,]

ikisini dahı: İkisini de.

Andan ol **ikisini dahı** girü
Getüresin hamrı içecek berü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 87*). [ikisini dahı,]

ikki: İki (sayı sıfatı).

Eydür-iseñ sen ki ol Leylî göre
Gönlüm içre **ikki** oldı yâr maña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 94*). [ikki,]

ikkisi: İkisi.

İkkisi burcuñ dibine irdiler
Kal'anuñ yüksekliğini gördiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 27*). [ikkisi,]

iklîdis: Öklit (normu); geometri, fizik, ışık bilgisi gibi konular bağlamında.

Ben ki **İklîdis'de** yavlağ mâhirem
Kim tabı'ıyle o tıbda kâdirem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 23*). [iklîdis'de, -'de]

(Mes. 72: m. 128)

iklîm: Ülke, memleket, diyar.

Bu ki bir **iklîm** isi-durur devâ
Bulmağ-ıçun ol ölür-ise revâ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 35*). [iklîm,]

(Mes. 25: m. 123; Mes. 109: m. 21;
Mes. 109: m. 22)

ikrām ide: İkrāmda bulunmak, hürmet göstermek.

Mü'mini imân kaçan koyup gide
Varasın bir kâfire **ikrām ide**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 122*). [ikrām ide, -e]

(Mes. 63: m. 145)

ikrām u lutf eyler-idi: Lütuf ve ikramda bulunmak.

Çün baña **ikrām u lutf eyler-idi**
Kim şekerden yig baña söyler-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 119*). [ikrām u lutf eyler-idi, -r, --idi]

ikrār: Söz verme, kabul, tasdik. || Güven.

Kamu halka var bizüm **ikrārumuz**
Kimsenüñ hâline yoğ inkārumuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 17*). [ikrārumuz, -umuz]

ikrār: Söz verme, sözünde durma.

Niçe şād olam kişi **ikrārına**
Çün irişürüz girü inkārına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 225*). [ikrārına, -ın, -a]

ikrār evleye: Tasdik etme, benimseme || Meyil gösterme.

Şeyh eger bu zülfe **ikrār evleye**
Hırkasın bu zülfe zünnâr evleye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 11*). [ikrār evleye, -ye]

ikrār itdiler: Söylemek, tasdik etmek.

Dükeli ilerü **ikrār itdiler**
Sonucu kamusı inkār itdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 221*). [ikrār itdiler, -di, -ler]

iktidā: *Uyma, tabi olma.*

Şer‘i koyan hîç rehber ola mı
İktidāya rehnümün er ola mı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 99, Mısra 14*). [*iktidāya, -ya*]

iktidā kılmak: *Uymak, tâbi olmak.*

Uçmağa iriçeğin ayruğ baña
Hâcet olmaz **iktidā kılmak** saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 20, Mısra 14*). [*iktidā kılmak, -mak*]

iktizâsın kıldılar: *Gerekeni yapmak, lazım olanı gerçekleştirmek.*

İlla ‘arifler ebu'l-vaqt oldılar
Zîra her vakt **iktizâsın kıldılar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 108*). [*iktizâsın kıldılar, -dı, -lar*]

il: *Ülke, memleket, diyar.*

Gösterün bir göğ kîm ol mâhsuz-
durur
Bizüm **ilümüz** niçün şâhsuz-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra 10*). [*ilümüz, -ümüz*]

(*Mes. 4: m. 3; Mes. 5: m. 11; Mes. 5: m. 39; Mes. 5: m. 273; Mes. 5: m. 280; Mes. 6: m. 38; Mes. 30: m. 183; Mes. 30: m. 220; Mes. 30: m. 203; Mes. 30: m. 254; Mes. 30: m. 186; Mes. 30: m. 193; Mes. 30: m. 217; Mes. 30: m. 219; Mes. 30: m. 110; Mes. 30: m. 182; Mes. 30: m. 191; Mes. 30: m. 218; Mes. 30: m. 222; Mes. 30: m. 245; Mes. 32: m. 29; Mes. 32: m. 55; Mes. 32: m. 31; Mes. 32: m. 166; Mes. 32: m. 163; Mes. 39: m. 69; Mes. 40: m. 59; Mes. 40: m. 60; Mes. 40: m. 58; Mes. 40: m. 39; Mes. 42: m. 4; Mes. 44: m. 21; Mes. 50: m. 135; Mes. 50: m. 133; Mes. 50: m. 137; Mes. 60: m. 62; Mes. 64: m. 9; Mes. 68: m. 16; Mes. 69: m. 6; Mes. 69: m. 19; Mes. 69: m. 36; Mes. 69: m. 39; Mes. 110: m. 9*)

il içinde: *Memlekette, ülkede, diyar içinde.*

İl içinde eyledür hüküm revân
Kim kıla emrüm zemîni âsumân
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 11*). [*il içinde,]*

ilâc: *Derman, ilaç, çare.*

Kim ol oğlan işbu şüretlü ola
Bu ‘ilâca key zarüretlü ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 16*). [*‘ilâca, -a*]

(*Mes. 25: m. 10; Mes. 91: m. 86*)

ilâhâ: *Ey Allah'ım.*

Bâyezîd eydür **ilâhâ** sen beni
Çakar-ısañ ben dañı çaşam seni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 15*). [*ilâhâ,]*

ilâhî: *Allah'tan gelen, Tanrısal.*

Çün merâyâ ‘ilmini şerh iderem
Cüst **ilâhîden** hilâfa giderem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 16*). [*ilâhîden, -den*]

ilâh-ı ekbere: *Yüce Allah.*

Şükr ü minnet ol **ilâh-ı ekbere**
Kim beni irürdi bir ulu ere
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 147*). [*ilâh-ı ekbere, -e*]

ilâh-nâme: *İlâhinâme, Senâyî'nin "Hâdikatü'l-hakika" adıyla da anılan tasavvufî bir mesnevisidir.*

Çün **ilâh-nâme** Senâyî'den gele
Meşnevî Mevlânâ'nun şuhfi ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 61*). [*ilâh-nâme,]*

(*Mes. 69: m. 162*)

i'lâl: *İlletli harflerin kolaylık için başka harfe değiştirilmesine denir.*

Lafzı bilür va‘izem **i'lâl-ıla**
Lafzı bilmez degülem i‘mâl-ıla

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 45). [i 'lâl-ıla, --ıla]

ilân: Yılan.

Âğudan acı şular içmek gerek
Çok **ilânlar** öldürüp geçmek gerek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 24). [ilânlar, -lar]

(Mes. 55: m. 42; Mes. 65: m. 144;
Mes. 66: m. 67; Mes. 66: m. 75; Mes.
66: m. 77; Mes. 66: m. 113; Mes. 82:
m. 11; Mes. 91: m. 108)

ilan gibi: Yılan gibi.

Kim **ilan gibi** ininden çün çıkar
Balta-y-ıla yapıdığı burcu yıkar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra 3). [ilan gibi,]

ile: "Beraber, birlikte" anlamlarında edat.

Güç-ile bunuñ-ıla çün çıkmadum
Gürz **ile** atdan aşığa yıkmadum
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 158). [ile,]

(Mes. 13: m. 13; Mes. 39: m. 64; Mes.
50: m. 10; Mes. 57: m. 23; Mes. 72:
m. 240; Mes. 101: m. 6)

ile: "Ve" anlamında bağlaç.

Şeyh **ile** siz yâr olmuşmissañuz
Erlig-ile yola gelmişseñüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 27). [ile,]

(Mes. 15: m. 33; Mes. 30: m. 200;
Mes. 72: m. 265)

ile: "İle" edati.

Bu kamu yazıklar **ile** iy 'aceb
Niçe kıla kimse simurğı taleb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 76, Mısra 15). [ile,]

iled: Ulaştırmak, bildirmek.

Her kime kim pîşvâlık ben idem
Anı ol şâh hâzretiñe **iledem**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 40). [iledem, -em]

iled: Ulaştırmak; yakınlaştırmak.

Geñüm-ile ben varur mıyam aña
Ol **iledür** beni kendüden yaña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 266). [iledür, -ür]

iled: Yönlendirmek, götürmek.

'Işk bu elden çok itdi vü ide
Ka 'be' den çok şahşı deyre **ilede**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 162). [ilede, -e]

iled: Götürmek.

Altını cömard **iledür** ilerü
İlla terk ider dükeline girü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra 19). [iledür, -ür]

(Mes. 89: m. 18; Mes. 108: m. 15;
Mes. 27: m. 18)

iled: Götürmek, ulaştırmak.

Kuşlarıñ ben zâhidiyem dünyada
Şuyı zâhidler çok işe **ilede**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra 10). [ilede, -e]

(Mes. 41: m. 4; Mes. 54: m. 17; Mes.
56: m. 54; Mes. 57: m. 24; Mes. 60:
m. 26; Mes. 85: m. 7; Mes. 5: m. 172)

iled: Götürmek || Çalmak.

Kim karañu dünde çün destân idem
Hâlini zengi yüzünden **iledem**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 4). [iledem, -em]

iled: Söylemek, bildirmek.

Eytdi şâhinşeh kim olur iy gedâ
Kimse baña ayruğ adın **ilede**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 180). [ilede, -e]

ilede haber: Haber götürmek.

Kelebeg-iken diler-idi kim ol
İlede mumdan **haber** bunlara bol
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 92). [ilede haber,]

iledem destân: Hikâyeler meydana getirmek.

İledem destân u mekr ü sihr-ile
Bir yalınçak tenden on gönlek bile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 9). [iledem destân,]

'ilel: Hastalık; dert.

Naḥv-ıla tenhâ bulunmaz bu **'ilel**
'İlm-ile yalûñuz olmaz bu 'amel
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 49). ['ilel,]

ilersüg: Uçkur.

Bağlulardan biri **ilersügidür**
Kim ol altıdan kamudan yigidür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 15). [ilersügidür, -i, -dür]

ilersük: Uçkur.

Hem **ilersüki** daḥı baḡlu gerek
Kim ḥarâm odında yanmaya yürek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 493). [ilersüki, -i]

ilerü: Öne, ileriye.

Oḡlan ol dem gök dapa baḡdı girü
Güldi vü boynın uzattı **ilerü**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 42). [ilerü,]

(Mes. 30: m. 38; Mes. 30: m. 126;
Mes. 30: m. 128; Mes. 63: m. 64)

ilerü: Çok, fazla.

Zıra çün kim mülki görem ser-be-ser
Mâlikinden **ilerü** bilem haber
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 132). [ilerü,]

(Mes. 111: m. 8)

ilerü: Öne doğru, ileriye doğru.

Eydür az ḥilm **ilerü** hem getürem
Eydür aña ḳanda batman yitürem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 119). [ilerü,]

ilerü: Önceden.

İlerü bir görmeyen ḥöd yoḡ-ıdı
Şârda vü gören kişiler çoḡ-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 217). [ilerü,]

(Mes. 63: m. 221)

ilerü: İleri, önce.

İlla yol ḥavfı vü hevlerinden girü
Her biri getürdi bir 'özü **ilerü**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 42). [ilerü,]

(Mes. 1: m. 16; Mes. 34: m. 7 Mes. 12:
m. 135; Mes. 12: m. 136; Mes. 12: m.
182; Mes. 15: m. 100; Mes. 27: m. 81;
Mes. 30: m. 172; Mes. 36: m. 19; Mes.
43: m. 8; Mes. 53: m. 76; Mes. 72: m.
398; Mes. 81: m. 2; Mes. 81: m. 39;
Mes. 84: m. 46; Mes. 88: m. 48; Mes.
88: m. 49; Mes. 88: m. 54; Mes. 95:
m. 3)

ilerü: İleri doğru.

Aslan eydür yöriseñne **ilerü**
Gerçek-iseñ neye ḳalursın girü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 229). [ilerü,]

(Mes. 88: m. 48; Mes. 107: m. 23;
Mes. 107: m. 68)

ilerü: İleride (orada).

Hüdhüd eydür kimse bu yolda girü
Gelmedi kim eyde ne var **ilerü**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra
2). [ilerü,]

ilerü geldüm: İlerlemek, yaklaşmak (adım
bağlamında).

Eytdiler yavlağ çok eytdük biz aña
Kim niçe **ilerü geldüm** biz saña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra
44). [ilerü geldüm, -düm]

ilerü gel-: İleri gelmek, yaklaşmak.

Tācuñ ileyinçe hāfızlar okır
İlerü geleni çavuşlar doğır
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
112). [ilerü geleni, -en, -i]

(Mes. 30: m. 161)

ilerü gelür: Önüne gelmek, meydana gelmek,
doğmak, sebep olmak (yaşadığı aşkın sonuçları
bağlamında).

Varayın Beytü'l-makdis'den yaña
Göreyim ne **ilerü gelür** baña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
86). [ilerü gelür, -ür]

ilerü gelür-ise: Önüne gelmek, önüne konmak
(yemek bağlamında).

Ne kim **ilerü gelür-ise** yiye
Yiyecek elhamdulillāhi diye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
45). [ilerü gelür-ise, -ür, --ise]

ilerü getürür: İleri gelmek; ortaya çıkmak.

Her biri bir şer' **ilerü getürür**
Ol geçer ü biri girü getürür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
37). [ilerü getürür, -ür]

ilerü gider: İleri gitmek, ilerlemek.

Ṭavşan **ilerü gider** aslan bile
Ṭavşan ol endişeden kim ne kıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
221). [ilerü gider, -er]

ilerürek öl ölümünden: "Ölümden evvel ölmek"
(Tas: "Ölmeden önce ölüntüz" hadisi
bağlamında. Dünya ve nimetlerine
aldanmayarak, esas hayata meyledip varlık ve
benlik iddiasına terkin vurmak).

İlerürek öl ölümünden bir zamān
Diri qal Gülşehri gibi cavidān
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra
43). [ilerürek öl ölümünden,]

(Mes. 32: m. 175)

ilet: Götürmek.

Biri eydür çamusın şol bir kişi
Yoldan **ilettdi** vü düzdi bu işi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
208). [ilettdi, -di]

ilet: Götürmek, ulaştırmak.

Şeyhi çün andan aluban gitdiler
Muğlaruñ deyri dapa **ilettdiler**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
90). [ilettdiler, -di, -ler]

(Mes. 42: m. 2; Mes. 42: m. 4)

ilet: Götürmek || Savurmak.

Dinüm **ilettdi** vü yakdı cānumı
Küfre irgürdi çamu imānumı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
165). [ilettdi, -di]

ilet: Göndermek.

Āhıret bāzārına çün gelesin
Ne **ilettdün-ise** anda bulasın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra
172). [ilettdün-ise, -dün, --ise]

ilettdüm ilerü: Önüne koymak.

Hālını bildüm eb ü ümmün girü
Ben hisābımı **ilettdüm ilerü**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
74). [ilettdüm ilerü,]

iletmiş devân: Hızlı davranmak.

Beni öldürmege **iletmiş devân**
Âb-ı hayvân içine atmış revân
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
71). [iletmiş devân,]

iley: Ön, karşı.

Kim Harem'den Rûm milkine gelür
İleyinde bir bütüñ secde kıılır
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
30). [ileyinde, -in, -de]

(Mes. 27: m. 29; Mes. 30: m. 30; Mes.
52: m. 47; Mes. 53: m. 64; Mes. 53:
m. 126; Mes. 63: m. 111; Mes. 63: m.
110; Mes. 66: m. 34; Mes. 73: m. 12;
Mes. 84: m. 56; Mes. 90: m. 49; Mes.
107: m. 108; Mes. 16: m. 93; Mes. 84:
m. 32; Mes. 16: m. 82; Mes. 16: m. 87)

ilevin al-: Yolunu kesmek, önüne çıkmak.

Bâri bir dâstân-ı hilet kılayım
Girü kıalayım **ilevin alayım**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
160). [ilevin alayım, -ayım]

(Mes. 30: m. 178)

ili dapa: Memleketine doğru.

Sevinü **ili dapa** Safvân gider
Görgil imdi ol münâfıklar n'ider
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
281). [ili dapa,]

ilig: İlik, kemiklerin iç boşluklarını dolduran ve
kan hücrelerinin yapımını sağlayan doku.

Bakıçağ endâmına kim şoralar
Süñük içinde **iligin** göreler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra
30). [iligin, -in]

ilikdür: Uğraşmak, ilişmek, elini sürmek.

Ne **ilikdördüm-ise** saña didüm
Kamusın fişk u fücür-ıla yidüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra
39). [ilikdördüm-ise, -dü, -m, --ise]

ilim: Bilim, bilgi.

Fa' ilâtün fa' ilâtün fa' ilât
Cehl zulmetdür **ilim** âb-ı hayât
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
194). [ilim,]

(Mes. 6: m. 156)

ilin: Dokunmak.

Kimsenüñ nesnesine **ilinmeye**
Atasın öldürür-iseñ dınmaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
79). [ilinmeye, -me, -ye]

ilk: Öncelikle.

Her seher kim gül çemende açıla
Kamudan **ilkin** baña karşı gele
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra
8). [ilkin, -in]

ilk: Evvel.

Her kim evvel söyledi Allâh dedi
Sözünüñ **ilkinde** Bismillâh dedi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
2). [ilkinde, -in, -de]

(Mes. 47: m. 139; Mes. 58: m. 19;
Mes. 60: m. 8; Mes. 104: m. 7; Mes.
88: m. 55)

illâ: Ancak, yalnız.

İlla bu ol Tañrı'dan söyler kim ol
Gösterür peygâmberine togru yol
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
173). [illa,]

(Mes. 9: m. 29; Mes. 12: m. 76; Mes.
12: m. 78; Mes. 15: m. 53; Mes. 16:
m. 71; Mes. 16: m. 116; Mes. 18: m.
8; Mes. 22: m. 127; Mes. 22: m. 140;
Mes. 24: m. 28; Mes. 26: m. 30; Mes.
27: m. 126; Mes. 28: m. 20; Mes. 29:
m. 38; Mes. 30: m. 298; Mes. 31: m.
18; Mes. 33: m. 10; Mes. 36: m. 20;
Mes. 39: m. 53; Mes. 40: m. 20; Mes.
40: m. 52; Mes. 40: m. 54; Mes. 40:
m. 56; Mes. 40: m. 52; Mes. 40: m. 54;
Mes. 40: m. 56; Mes. 43: m. 5; Mes.

47: m. 29; Mes. 47: m. 140; Mes. 50: m. 110; Mes. 52: m. 17; Mes. 53: m. 90; Mes. 55: m. 35; Mes. 55: m. 36; Mes. 55: m. 38; Mes. 56: m. 20; Mes. 56: m. 60; Mes. 60: m. 31; Mes. 63: m. 160; Mes. 66: m. 79; Mes. 66: m. 91; Mes. 66: m. 152; Mes. 68: m. 59; Mes. 69: m. 223; Mes. 72: m. 143; Mes. 72: m. 405; Mes. 72: m. 451; Mes. 72: m. 538; Mes. 75: m. 42; Mes. 75: m. 92; Mes. 79: m. 8; Mes. 81: m. 75; Mes. 81: m. 113; Mes. 84: m. 96; Mes. 85: m. 10; Mes. 85: m. 90; Mes. 85: m. 93; Mes. 85: m. 148; Mes. 91: m. 113; Mes. 91: m. 125; Mes. 91: m. 288; Mes. 100: m. 16; Mes. 100: m. 18; Mes. 102: m. 45; Mes. 102: m. 82; Mes. 104: m. 3; Mes. 105: m. 58; Mes. 107: m. 15; Mes. 105: m. 58; Mes. 107: m. 15; Mes. 107: m. 34; Mes. 107: m. 140; Mes. 109: m. 11)

illâ: Mutlaka.

Kimseye yalvarmaz altun kim beni
Sevüñüz **illâ** gören sever anı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 232*). [illa,]

(Mes. 5: m. 238; Mes. 30: m. 261;
Mes. 30: m. 302; Mes. 32: m. 70)

illâ: -den/ -dan başka.

İlla yol havfi vü hevlinden girü
Her biri getürdi bir 'özü ilerü
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 41*). [illa,]

(Mes. 11: m. 34; Mes. 56: m. 30; Mes.
78: m. 8)

illâ: Bilhassa.

Niçeme kim küfri dînden fark olur
İlla hacletden 'arağdan garğ olur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 80*). [illa,]

illâ: Oysa.

Dünyâda ne 'ilm ola kim ben anı
Bilmedüm **illâ** bunuñ 'ilmi kanı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 168*). [illa,]

(Mes. 27: m. 74; Mes. 32: m. 98)

illâ: Oysaki, yalnız.

Çaz delîm lâf ura kim benem arı
İlla Gülşehrî alurdu gevheri
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 40*). [illa,]

illâ: Sadece, yalnızca.

İlla 'ârifler ebu'l-vağt oldılar
Zîra her vakt iktizâsın kıldılar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 107*). [illa,]

(Mes. 85: m. 84)

illâ: Daima, her zaman, sürekli.

Olmaya her yolda iy yâr-ı şafâ
Pişvâsı görmezüñ **illâ** 'aşâ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 108*). [illa,]

illâ: Olmazsa, olmadan.

Hâğ kıla Gülşehrî'yi şâhib-çadem
Kim kerâmât olmaya **illâ** kerem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra 28*). [illa,]

illâ: Ancak, fakat.

Çoca yalan kaçan olur iy fulân
İlla sen kim söylemezsin çüz yalan
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 12*). [illa,]

(Mes. 91: m. 70; Mes. 100: m. 110;
Mes. 101: m. 8)

illâ: Ne olursa olsun.

İlla tîz ir çatına giçlenmegil
İşbu didüklerümi aña diğil
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 25*). [illa,]

illa fihâ ni'me ecrü'l-'âmilîn: (Böyle) amel

edenlerin mükâfatları ne güzel! (Ali İmran/136, Ankebut/58).

Höş-durur cennât-ı Firdevs-i berîn
İlla fihâ ni'me ecrü'l-âmilîn
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
304). [illa fihâ ni'me ecrü'l-âmilîn,]

illâ ki: Mutlaka.

Şeyh mest ü yâr hâzır elde cām
Puhte şabr eylemeye **illâ ki** hām
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
126). [illâ ki,]

'illet: Hastalık.

Bendi bunda şeşmez-iseñ iy 'azîz
Kılmaz-iseñ 'aklı **'illetden** temîz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra
14). ['illetden, -den]

'illet: Hastalık || İletli harfler.

Medresede bunça taşşîl eyledüm
'İllete yüz dürlü ta'lîl eyledüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
32). ['illete, -e]

(Mes. 54: m. 19)

'illet ü ma'lûl-ıdı: İletli, hastalıklı || İletli harfler bağlamında.

Biri sözi **'illet ü ma'lûl-ıdı**
Kim ne maşşûş u ne ma'kül-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
19). ['illet ü ma'lûl-ıdı, --ı, -dı]

'illiyîn: Sema ve cennetin en yüksek mahalli.

Cân maḥalli gökte **'illiyîn-durur**
Ten maḳâmı dünyada siccîn-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra
23). ['illiyîn-durur, --dur, -ur]

(Mes. 96: m. 7; Mes. 110: m. 3)

'ilm: Fen, ilim, bilgi.

(Mes. 5: m. 168; Mes. 23: m. 23; Mes.
23: m. 23; Mes. 56: m. 55; Mes. 5: m.
328; Mes. 10: m. 153; Mes. 10: m. 27;
Mes. 54: m. 3; Mes. 54: m. 17; Mes.
54: m. 37; Mes. 54: m. 83; Mes. 54: m.
1; Mes. 54: m. 85; Mes. 55: m. 21;
Mes. 55: m. 25; Mes. 55: m. 30; Mes.
55: m. 39; Mes. 55: m. 29; Mes. 55: m.
43; Mes. 56: m. 53; Mes. 56: m. 50;
Mes. 57: m. 9; Mes. 63: m. 24; Mes.
63: m. 36; Mes. 66: m. 79; Mes. 66: m.
94; Mes. 68: m. 3; Mes. 68: m. 7; Mes.
69: m. 103; Mes. 69: m. 93; Mes. 72:
m. 226; Mes. 72: m. 11; Mes. 72: m.
211; Mes. 72: m. 304; Mes. 72: m.
537; Mes. 72: m. 128; Mes. 72: m.
133; Mes. 54: m. 13; Mes. 100: m. 22;
Mes. 111: m. 76; Mes. 111: m. 45)

'ilm: Dünyevi bilgi.

Bir fodül-ıdı sentün катуnda ol
'Akli yavlaḳ az-ıdı vü **'ilmi** bol
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
438). ['ilmi, -i]

'ilm eri: İlim sahibi kişiler.

Hüdhüd eydür **'ilm eri** sultân ola
'Âlim ü câhil kaçan yeksân ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra
1). ['ilm eri,]

(Mes. 36: m. 33)

'ilm ile: İlimle, bilgiyle.

'İlm ile söyler-isem tañlayasın
Ne diyeyim saña kim añlayasın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
181). ['ilm ile,]

'ilm okını atmadın: İlim okunu atmak.

N'ide 'âlim **'ilm okını atmadın**
'İlmi yoḳ n'itsün kerâmet şatmadın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra
119). ['ilm okını atmadın, -ma, -dın]

'ilm ü 'akl u cân-ıla: İlim, akıl ve ruh.

Nefsine uyan kişi âdem degül
'İlm ü 'akl u cân-ıla hem-dem degül

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra 12). ['ilm ü 'aql u cān-ıla, --ıla]

'ilm ü 'amel: Öğrenme ve uygulama, ilim ve amel.

Durmadı imān evinde bī-ḥalel
Her teni kim olmadı 'ilm ü 'amel
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 34). ['ilm ü 'amel,]

(Mes. 72: m. 41)

'ilm ü hikmet: Bilim ve bilgelik.

Ḳamu dürlü 'ilm ü hikmet bende var
İlla bir yüzmek kim ol fen sende var
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 29). ['ilm ü hikmet,]

(Mes. 80: m. 7)

'ilm u kur'an'uñ: İlim ve Kur'an.

Her kim aldı 'ilm u Ḳur'an'uñ dadın
Evvel añdı Tañrı'nuñ a'zam adın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 1). ['ilm u kur'an'uñ, -'uñ]

'ilm-i dünyā: Kâinat ilmi.

'İlm-i dünyā hîç dād eylemedi
Ka'be'den bir zerre yād eylemedi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 147). ['ilm-i dünyā,]

'ilm-i ma'ānī vü beyān: Meani ve beyan ilmi.

Benden oldı ister-iseñ ḥöd 'ayān
Dünyada 'ilm-i ma'ānī vü beyān
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 70). ['ilm-i ma'ānī vü beyān,]

ilt: İletmek, ulaştırmak.

Degme şār çün bizden iltür nāmesin
Bu şarı sen aç yağı dut ḳamusın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 145). [iltür, -ür]

ilt: Yöneltmek, götürmek.

Ben şeker yimege okıram anı
Ol nec'is otlamağa iltür beni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 36). [iltür, -ür]

ilt: Götürmek.

Bu sözidi ben didüğüm kim tacı
Bir ferişte ḳodı kim iltēm üçü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 84). [iltēm, -em]

(Mes. 72: m. 469; Mes. 90: m. 33;
Mes. 90: m. 6; Mes. 5: m. 16)

ilt: Almak, götürmek.

Cānuñı çün ilte gevdeñden ecel
Şıgmaya ol ortada mekr ü ḥiyel
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 3). [ilte, -e]

(Mes. 91: m. 296; Mes. 101: m. 79;
Mes. 102: m. 9)

ilt: Göndermek.

Görür-ise hîle vü destānuñı
Sen ton iltürsin ol ilte cānuñı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 6). [ilte, -e]

ilte: Götürmek, ulaştırmak.

Sāyeden her kim yol ilte zātına
Lācerem ol yoldan ire ḳatına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 33). [ilte,]

(Mes. 27: m. 107; Mes. 29: m. 20;
Mes. 30: m. 128; Mes. 74: m. 23; Mes.
107: m. 67)

ilte: Ulaştırmak.

Ol meger Gülşehri adıdur kim ol
Yir yüzün dutdı kim ilte göge yol
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 52). [ilte,]

ilte diline: Diline yönelmek || Gönlüne götürmek.

Tañrı adın her kim **ilte diline**
Bu hikâyet aña yavlağ biline
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 1*). [*ilte diline, -in, -e*]

ilte hakk'a yol: Yolu Allah'a ulaşmak; Allah yolunda olmak.

Hüdhüd eydür şeyh ol-durur kim ol
Halkı terk ide vü **ilte Hakk'a yol**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 2*). [*ilte hakk'a yol, -'a*]

iltifât eyle-: Rağbet etmek, ilgilenmek.

Bid'ata hîç **iltifât eylemedüm**
Kaşd-ıla hergiz yalan söylemedüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 31*). [*iltifât eylemedüm, -me, -dü, -m*]

(*Mes. 101: m. 35*)

iltifât it-: Değer vermek, ilgi göstermek.

Kimse baña **iltifât itmese** yig
Dek gözümünden şüreti gitmese yig
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 37*). [*iltifât itmese, -me, -se*]

(*Mes. 50: m. 93*)

iltifâtın kılm-: Yüz vermek, teveccüh etmek; ilgi göstermek.

Leyli çün gördi ki Mecnün bilmedi
Anı vü hîç **iltifâtın kılmadı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 148*). [*iltifâtın kılmadı, -ma, -dı*]

(*Mes. 30: m. 287*)

i'mâl: Bir şeyi ortaya koyma, yapma.

Lafzı bilür va'izem i'lâl-ıla
Lafzı bilmez degülem **i'mâl-ıla**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 46*). [*i'mâl-ıla, --ıla*]

imâm: İmam, önder kişi.

Bunça yıldan soñra bir fâzıl **imâm**
Büt-perest oldı zihî bigâne dâm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 153*). [*imâm,]*

imân: Allah'a inanma, dîni inanç; kuvvetli inanç.

Şeyh gönlin virür aña cân-ıla
Satun alur küfrini **imân-ıla**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 96*). [*imân-ıla, --ıla*]

(*Mes. 10: m. 172; Mes. 12: m. 166; Mes. 12: m. 74; Mes. 13: m. 35; Mes. 14: m. 10; Mes. 15: m. 95; Mes. 15: m. 96; Mes. 16: m. 64; Mes. 16: m. 46; Mes. 27: m. 108; Mes. 36: m. 30; Mes. 45: m. 7; Mes. 47: m. 6; Mes. 59: m. 15; Mes. 65: m. 146; Mes. 85: m. 121; Mes. 85: m. 124; Mes. 85: m. 126; Mes. 85: m. 128; Mes. 85: m. 125; Mes. 96: m. 44; Mes. 96: m. 76; Mes. 5: m. 23; Mes. 11: m. 64; Mes. 52: m. 16; Mes. 84: m. 100; Mes. 100: m. 6*)

imân evinde: İnanç yeri || Gönül.

Durmadı **imân evinde** bî-halel
Her teni kim olmadı 'ilm ü 'amel
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 33*). [*imân evinde,]*

imân getir: Şehadet getirmek, iman etmek || Hak dini kabul etmek.

Muştafâ eydür var ilünde otur
Gönlüñ içinde baña **imân getir**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 274*). [*imân getir,]*

imân getirür: İman etmek, inanmak.

Anda kim Tañrı her işi bitürür
Câzular Müsîya **imân getirür**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 22*). [*imân getirür, -ür*]

imân gibi: İman gibi.

Çamusına ben inandum cân bigi
Küfri hergiz şanmadum **imān gibi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra
6). [imān gibi,]

imān iledem: İmana ulaşmak.

Ben kaçan bu guşşadan cân iledem
Cānı terk itdüm ki **imān iledem**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
38). [imān iledem, -em]

imān istemeñ: İnanmayı beklemek, kalben
itikati dilemek.

Şeyh eydür benden ihsān istemeñ
Kāfir olandan siz **imān istemeñ**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra
66). [imān istemeñ, -meñ]

imān nūrı: Nur-ı iman: kalpteki inancın
insandaki benzer duygularını aydınlatmasıdır.
İman nuru, ışıĝı.

Çün kim **imān nūrı** Safvān'da olur
Lā-cerem Bulkāsım'ı görüp yanur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
285). [imān nūrı,]

imān vire: (Allah'a) inandırmak, mümin
etmek.

'Āşık ol-durur ki yolda cân vire
Kāfir ol dirler ise **imān vire**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
12). [imān vire,]

imān virür: (Allah'a) inandırmak, mümin
etmek.

Tañrı Tersā kızına **imān virür**
Secde eyler Tañrı'ya vü cân virür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
95). [imān virür, -ür]

imāndan çıkar: (Dinden) imandan çıkmak.
İnancını yitirmek, dininden çıkmak.

Bir gönül şıyan kim **imāndan çıkar**
Eyle dut kim Ka'be'yi yüz kez yıkar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra
31). [imāndan çıkar,]

imdi: Şimdi.

Enbiyānuñ evliyānuñ serveri
İşid **imdi** kim nedür Peygāmberi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
6). [imdi,]

(Mes. 5: m. 259; Mes. 5: m. 282; Mes.
12: m. 128; Mes. 14: m. 75; Mes. 30:
m. 91; Mes. 30: m. 95; Mes. 30: m.
171; Mes. 30: m. 176; Mes. 63: m. 99;
Mes. 72: m. 289; Mes. 81: m. 8)

imdi: Şimdi, öyleyse.

Eydür **imdi** kalunuma iy imām
Hük-bānlık kııl baña bir yıl tamām
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
199). [imdi,]

(Mes. 30: m. 139; Mes. 72: m. 365)

imin: Emin, güvenli, huzurlu.

Diri olduğumça ben inanmaĝıl
Benden **imin** yöriyeven şanmaĝıl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
80). [imin,]

imin degül: Emin deĝil.

Kimse zulmuñdan senüñ **imin degül**
Halk azarlayan kişi mü' min degül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra
29). [imin degül,]

imin olmaĝıl: Emin ve güven içinde olmak.

Sen daħı her yirde sākin olmaĝıl
Baña baħ u bir dem **imin olmaĝıl**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
126). [imin olmaĝıl, -ma, -ĝıl]

(Mes. 110: m. 22; Mes. 13: m. 42)

imiş: Ek fülün duyulan geçmiş zaman çekimi.

İlla birez nāz u kibri var-ımiş
Kendüzin yavlaħ öĝüçi er **imiş**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
406). [imiş,]

imkân ola: *Mümkün olmak.*

Şer‘ eger olmaz-ısa **imkân ola**
Kim cihân başdan başa vîrân ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra*
45). [*imkân ola, -a*]

imlâ kılam: *Yazmak, yazdırmak (Burada okumak bağlamında).*

Çün edebde hutbeler **imlâ kılam**
İsm ü fi‘l ü harf-ile inşâ kılam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
49). [*imlâ kılam, -am*]

imtihân kılmağ-ıçun: *Denemek, sınamak için.*

Bes hâlîfe ol vezîri **imtihân**
Kılmağ-ıçun eydür aña kim yalan
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
48). [*imtihân kılmağ-ıçun,]*

in: *Yukarıdan aşağıya doğru gelmek || Gönderilmek.*

Cânlarımız gökden **indiler** yire
Yirde kalan göklere kanda ire
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra*
18). [*indiler, -di, -ler*]

in: *İnmek; yukarıdan aşağıya doğru gelmek.*

Rüstem'e eydür **in** imdi gidelüm
Çünkü aldık atları pes n'idelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
91). [*in,]*

(*Mes. 30: m. 65; Mes. 30: m. 93; Mes.*
107: m. 42)

in: *Mağara, kovuk.*

Kendüzünü şimdi bir **ine** bırak
Dağı ol fermānuñı var oda yaq
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
95). [*ine, -e*]

in: *(Yere) inmek.*

Biri eydür **inmedin** iy nāmdār
Dağı yire, gördüm anı aşikār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
135). [*inmedin, -medin*]

in: *Yukarıdan aşağıya doğru inmek (mideye).*

Ol boğazuñ kim ilan **indi** ‘aceb
Nite kılmaduñ kesilmegin taleb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
75). [*indi, -di*]

in: *Mağara (Yılanın bulunduğu yer kastedilmiş).*

Kim ilan gibi **ininden** çün çıkar
Balta-y-ıla yapduğı burcı yıkar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra*
3). [*ininden, -in, -den*]

in: *İnmek, konmak.*

Biri gördi bir sarāy-ı zer-nigār
Uçar-iken anda **indi** şāhvār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
40). [*indi, -di*]

(*Mes. 107: m. 47; Mes. 107: m. 56)*

in‘ām: *Nimet verme, iyilik etme.*

Sen Kerīm'üñ ança birin söyleyem
Sen Raḥīm **in‘āmını** zıkr eyleyem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra*
36). [*in‘āmını, -ı, -nı*]

in‘ām: *Lütuf, iyilik.*

Eydür **in‘āmum** bu kâmusında var
Kim dükeli haq-durur iy nām-dār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
153). [*in‘āmum, -um*]

in‘ām ider: *Herhangi bir şeyle nimetlendirmek, ihsan etmek.*

Pes hâlîfe bunlara ikrām ider
Höş dutar yavlaq çok **in‘ām ider**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
146). [*in‘ām ider, -er*]

inan: Bir şeyin doğruluğuna güvenmek, kanarak aldanmak; inanmak.

Ol begi siz pādīshāhı şanasız
Bir begūn şāhlığına **inanasız**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra
14). [inanasız, -a, -sız]

inan-: İnanmak, güvenmek.

Çün **inandı** tavşan aldadığına
Aldı ol tavşançuğı koltuğına
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
239). [inandı, -dı]

(Mes. 91: m. 305; Mes. 1: m. 11; Mes.
15: m. 113; Mes. 2: m. 7; Mes. 2: m.
23; Mes. 5: m. 314; Mes. 5: m. 272;
Mes. 5: m. 194; Mes. 18: m. 27; Mes.
22: m. 131; Mes. 27: m. 88; Mes. 44:
m. 45; Mes. 51: m. 5; Mes. 51: m. 13;
Mes. 52: m. 9; Mes. 62: m. 16; Mes.
63: m. 204; Mes. 63: m. 3; Mes. 63:
m. 228; Mes. 63: m. 185; Mes. 65: m.
42; Mes. 71: m. 66; Mes. 72: m. 70;
Mes. 81: m. 129; Mes. 81: m. 101;
Mes. 81: m. 131; Mes. 84: m. 39; Mes.
84: m. 79; Mes. 88: m. 73; Mes. 90:
m. 25; Mes. 98: m. 44; Mes. 107: m.
87; Mes. 109: m. 14; Mes. 16: m. 75)

inan: İnanmak, benimsemek.

Anı evvel gördüğü gibi şanur
Gönlü içindeki nakşa **inanur**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
44). [inanur, -ur]

inan: İnanmak, bir şeyin varlığını,
doğruluğunu kabul etmek.

Bunçaları bunda kiçi şanasın
Anda ululığına **inanasın**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
134). [inanasın, -asın]

(Mes. 53: m. 88; Mes. 53: m. 86)

inandur: İnanmasını sağlamak, inanmasına
sebeup olmak, ikna etmek.

Kim sentūn şerrūnden işledüm anı
Kim sen anduña **inandurduñ** beni

(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
86). [inandurduñ, -duñ]

inanur ola: İnanur olmak, inanmak.

Anı kim mahşerden eyemenür ola
Āhîret gününe **inanur ola**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra
50). [inanur ola, -a]

incir: Maruf meyve, incir.

Çürü hurmanuñ nifākı var-ıdı
Arada **incir** sādık yār-ıdı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
42). [incir,]

incü: İnci.

Ben bir **incü** gice düşürmiş-idüm
Karañuda terkini urmuş-idüm
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
225). [incü,]

(Mes. 12: m. 4; Mes. 42: m. 8; Mes.
60: m. 44; Mes. 72: m. 17; Mes. 91:
m. 14; Mes. 100: m. 93; Mes. 101: m.
22; Mes. 105: m. 63)

incü: İnci, cevher.

Kim diler-ise kim **incüler** dire
Yā güher bula vü lü'lü'ler dire
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra
61). [incüler, -ler]

incü saçdı: İnci saçmak.

Gice çün dür dökdi dībā üstine
Çarh **incü saçdı** mīnā üstine
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
126). [incü saçdı, -dı]

indi minberden: Minberden inmek.

İndi minberden dañı girdi yola
Tā hōd anuñ-ıla kim gidebile
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra
45). [indi minberden,]

indür: İndirmek.

Kim çıkavuz atları **indürevüz**
Kimi diler-isevüz bindürevüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 31*). [*indürevüz, -evüz*]

(*Mes. 89: m. 34*)

ine mi: İner mi, yere konur mu?.

Birisi eydür ferişte **ine mi**
Gökden ü yā yire hergiz kona mı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 199*). [*ine mi,]*

iner yire: Yere inmek, toprağa basmak.

Ditreyü Safvān **iner** atdan **yire**
'Azm ider kim Muştafā dapa vara
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 249*). [*iner yire,]*

iner-ise gökden: Gökten inmek.

Müşterī **iner-ise gökden** henüz
Aña añlanmaya yirde bu rumüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 11*). [*iner-ise gökden,]*

inkār: Reddetme, kabul etmeme.

Ƙamu halka var bizüm ikrārumuz
Kimsenüñ hāline yok **inkārumuz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 18*). [*inkārumuz, -umuz*]

(*Mes. 63: m. 226*)

inkār itdiler: Reddetmek, kabul etmemek.

Dükeli ilerü ikrār itdiler
Sonuçı Ƙamusı **inkār itdiler**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 222*). [*inkār itdiler, -di, -ler*]

iñle: İnlmek, yakınmak.

Çünkü va 'iz pendini diñleyesin
Yazuğum çokdur diyüp **iñleyesin**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 12*). [*iñleyesin, -y, -esin*]

iñle-: Acı, üzüntü belirten kesik sesler çıkarmak.

Niçe def ü nāy-ıla **iñleyelüm**
Āyet ü aħbār ünin diñleyelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 5*). [*iñleyelüm, -y, -elüm*]

inmedükdür gökden: Gökten inmeden.

İnmedükdür ol Ƙazā **gökden** daħı
Kim anı ben añlayam Tañrı haƘı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 297*). [*inmedükdür gökden,]*

innā ileyhi rāci' ün: "Allah'tan geldik ve yine O'na döneceğiz" (*Bakara/156*).

İlte bir bir halkı bī-seyr ü sükün
Dünyadan **innā ileyhi rāci' ün**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 80*). [*innā ileyhi rāci' ün,]*

'inne'd-dīne 'inda'llāh: "Muhakkak ki Allah katında din İslam'dır" (*Ali İmran/19*).

Hāriciler ili dutmuş şāh Ƙanı
Mülk-i **'inne'd-dīne 'inda'llāh** Ƙanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 12*). [*'inne'd-dīne 'inda'llāh,]*

(*Mes. 100: m. 44*)

inşāf: Acıma, merhamet duygusu; adalet.

Mülk **inşāfumdan** ārāyiş bula
Halk iħsānumdan āsāyiş bula
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 27*). [*inşāfumdan, -um, -dan*]

(*Mes. 63: m. 126; Mes. 81: m. 138*)

inşāf: Adalet, doğruluk.

Ata anadan vefā bulımadum
Ƙādıdan **inşāfumu** alımadum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 68*). [*inşāfumu, -um, -ı*]

inşāf cāmın: İnsaf kadehi.

‘Adl ol sultān katında geçe mi
Pādişāh **inşāf cāmın** içe mi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra
34). [inşāf cāmın,]

inşāfa durdılar: *İnsaf etmek, acımasız ve
haksız tutumdan vazgeçmek.*

Cem‘-ile **inşāfa durdılar** kamu
Cānların şükrāne virdiler kamu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra
87). [inşāfa durdılar, -di, -lar]

insān ola: *İnsan olmak.*

Cism nāmından geçüp hayvān ola
Çünkü hayvāndan geçe **insān ola**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra
50). [insān ola, -a]

inşā kılam: *Yazmak, kaleme almak.*

Çün edebde hutbeler imlā kılam
İsm ü fi‘l ü harf-ile **inşā kılam**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
50). [inşā kılam, -am]

intizār: *Bekleme, bekleyiş || Aşığın sevgiliye
duyduğu hasret.*

Rūzigārımı geçürdi **intizār**
Vaşl olur-ısa hōş ola rūzigār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
41). [intizār,]

ir-: *Ulaşmak, nail olmak.*

Kimse bizüm gibi müflis görmedi
Kim elümüz hiçe dağı **irmedi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra
88). [irmedi, -me, -di]

(Mes. 93: m. 30; Mes. 1: m. 19; Mes.
94: m. 57; Mes. 6: m. 30; Mes. 23: m.
14; Mes. 38: m. 20; Mes. 47: m. 164;
Mes. 69: m. 108; Mes. 72: m. 4; Mes.
81: m. 178; Mes. 84: m. 148; Mes. 85:
m. 71; Mes. 88: m. 116; Mes. 22: m.
149; Mes. 63: m. 73; Mes. 88: m. 36;
Mes. 104: m. 13; Mes. 99: m. 4; Mes.
105: m. 56; Mes. 106: m. 20; Mes.
107: m. 148)

ir-: *Ulaşmak, erişmek; kavuşmak.*

Çün halife kapısına **irdiler**
Kapusından tapusına girdiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
117). [irdiler, -di, -ler]

(Mes. 72: m. 189; Mes. 47: m. 106;
Mes. 15: m. 21; Mes. 1: m. 24; Mes.
12: m. 55; Mes. 12: m. 160; Mes. 5:
m. 295; Mes. 10: m. 158; Mes. 101: m.
85; Mes. 104: m. 52; Mes. 108: m. 1;
Mes. 2: m. 34; Mes. 4: m. 20; Mes. 8:
m. 2; Mes. 14: m. 51; Mes. 15: m. 18;
Mes. 15: m. 76; Mes. 22: m. 124; Mes.
22: m. 163; Mes. 23: m. 4; Mes. 27:
m. 33; Mes. 30: m. 27; Mes. 30: m.
113; Mes. 30: m. 102; Mes. 33: m. 18;
Mes. 38: m. 6; Mes. 39: m. 34; Mes.
39: m. 76; Mes. 40: m. 7; Mes. 40: m.
35; Mes. 40: m. 35; Mes. 54: m. 66;
Mes. 60: m. 110; Mes. 63: m. 149;
Mes. 71: m. 63; Mes. 72: m. 305; Mes.
72: m. 148; Mes. 72: m. 572; Mes. 76:
m. 10; Mes. 84: m. 47; Mes. 87: m. 21;
Mes. 88: m. 107; Mes. 88: m. 54; Mes.
88: m. 115; Mes. 88: m. 99; Mes. 91:
m. 257; Mes. 95: m. 14; Mes. 95: m.
16; Mes. 96: m. 9; Mes. 96: m. 25;
Mes. 102: m. 74; Mes. 102: m. 124;
Mes. 102: m. 4; Mes. 104: m. 9; Mes.
104: m. 18; Mes. 104: m. 31; Mes.
104: m. 32; Mes. 105: m. 55; Mes.
105: m. 115; Mes. 105: m. 54; Mes.
107: m. 104; Mes. 105: m. 55; Mes.
107: m. 12; Mes. 107: m. 93; Mes.
107: m. 126; Mes. 109: m. 27

ir: *Varmak, yetişmek.*

Naqşa bakma gör kanat nenün-durur
Ol kuşa **ir** kım kanat anuñ-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra
38). [ir,]

(Mes. 1: m. 30; Mes. 33: m. 13; Mes.
4: m. 14; Mes. 109: m. 21; Mes. 4: m.
13; Mes. 30: m. 272; Mes. 35: m. 13;
Mes. 38: m. 7; Mes. 38: m. 8; Mes. 38:
m. 9; Mes. 38: m. 18; Mes. 39: m. 8;
Mes. 39: m. 19; Mes. 39: m. 28; Mes.
88: m. 25

ir: *(Olumsuz bir duruma) uğramak.*

Derde **irdi** şeyh dermānı kamu
Küfre döndi dīm ü imānı kamu

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 105). [irdi, -di]

ir: Ermek, ulaşmak, varmak (belli bir konu, durum bağlamında).

Söz buña **irdi** ki hergiz bir kişi
Bağlaya mı şahşa bir yalan işi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 39). [irdi, -di]

ir: Olmak, var olmak.

Bu degül kim söz-ile **irmiş-durur**
Kamu şār halkı anı görmiş-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 179). [irmiş-durur, -miş, --dur, -ur]

ir: Rastlamak, denk gelmek.

Biri eydür her kime **irdüm-ise**
Şehr içinde vü kimi gördüm-ise
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 201). [irdüm-ise, -dü, -m, --ise]

(Mes. 66: m. 97)

ir: Kavuşmak, nail olmak (Eserin tamamlanması bağlamında).

Çün Muşibet-nāme 'Attār **irüre**
Mantıku't-tayr'ı aña yār **irüre**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 65). [irüre, -ür, -e]

(Mes. 69: m. 66)

ir: Rast gelmek, görmek, bulmak.

Kim seni bir kayğusuz göremezem
Saña bir gün şādumān **iremezem**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 138). [iremezem, -emez, -em]

ir: Eriştirmek, ulaştırmak. Beyitte kelime "söylemek, anlatmak" anlamındadır.

Kimseneyi şımadan kavımı oña
Åhlıgı yirden **irürdi** göge
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 480). [irürdi, -ür, -di]

ir: Olmak, var olmak, bulunmak.

Ol kim **ire** günde bir h̄vön aşına
And içe cömerd erenler başına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra 7). [ire, -e]

ir: Ulaştırmak. || (üzerine) salmak.

Çanda kim bir mekr ü telbīs **irürem**
Bir ferişteye yüz iblīs **irürem**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 50). [irürem, -ür, -em]

ir: Rastlamak, ulaşmak, isabet etmek.

Bir nifakı yok ere **iremedük**
Bir muvāfik ādemī göremedük
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 87, Mısra 9). [iremedük, -eme, -dük]

ir: Yaklaşmak, yetişmek.

Kibr-ile **irdün** meger kim sen aña
Kim nişānı degmedi bellü saña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 71). [irdün, -dü, -ñ]

ir: İsbet etmek, karşılaşmak.

Ol ki yolda degme bir murğa **ire**
Küh-ı Kaf içinde sīmurğa **ire**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 106, Mısra 19). [ire, -e]

i' rāb: Kelime ve fillerin sonunda bulunan harf veya hareketlerin değişmesi ve bu değişikliği ve sebeplerini öğreten ilim.

Naḥv-ıla **i' rābı** yavlaq kılıram
Ref ü naşb u cerr ü cezmi bilürem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 9). [i' rābı, -ı]

(Mes. 56: m. 57)

i' rāb: Arapçada yazının anlaşılmasını kolaylaştırmak için yapılan hareketlendirme.

Ref ü naşb u cer nedür bilür misin
Fātiḥā **i' rābını** kılır mısın

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 14). [i 'rābını, -in, -ı]

irādet: İstem, istek, dileme.

Çok Süleymān şandığıñ bir mūr ola
Bilmedüğüñe **irādet** kūr ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 60). [irādet,]

irdi bir hāle ki: Öyle bir halet içine düştü ki.

İrdi bir hāle ki hem-dem bulmadı
Yidi bir zaḥmı ki merhem bulmadı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 5). [irdi bir hāle ki,]

irdi katına: Bir kimsenin yanına varmak, huzuruna gitmek.

İrdi Rüstem **katına** viridi selām
Gördi Rüstem kim bu er-durur
tamām (Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 9). [irdi katına,]

irdi tañrı'ya: Allah'a ulaşmak.

Kim ahılıkdan ol **irdi Tañrı'ya**
Senüñ işüñ kāmusu zerḳ ü riyā
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 543). [irdi tañrı'ya,]

irdi ziyān: Zarar görmek; zarara uğramak.

Çün bu düşü gördi bīdār-ı cihān
Eydür iyvāh ussuma **irdi ziyān**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 34). [irdi ziyān,]

irdüm katına: Yanına, huzuruna varmak.

Ben ki yolu düzdüm anuñ yatına
Çapısından **irdüm** anuñ **katına**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 142). [irdüm katına,]

ire: Karşılaşmak, denk gelmek, rastlamak.

Çanda kim bir müstahakka **irevem**
Cānumı ger diler-ise virevem

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra 19). [irevem, -vem]

ire cānāna: Sevgiliye kavuşmak.

İşka bir fāris gerek aslan gibi
Kim **ire cānāna** yüz biñ cān gibi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 62). [ire cānāna,]

ire mi: Ulaşır mı, erişir mi?.

Yazuğ işleyen gevāba **ire mi**
Yā günāha Tañrı müzdi vire mi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 76, Mısra 17). [ire mi,]

ire nüzül: İnmek, ulaşmak. (Gönle ulaşmak bağlamında).

Çün seni sīmurğ kılmaya qabül
Çağan **ire** gönlüne mihri **nüzül**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 18). [ire nüzül,]

ire tañrı'ya: Allah'a ulaşmak.

Çün melekden dahı geçe bī-riyā
Āhı tapusından **ire Tañrı'ya**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 54). [ire tañrı'ya,]

ireler menzile: Gidilmek istenen yere ulaşmak || Amacına ulaşmak.

Hüdhüd ilerü uçar kuşlar bile
Kim 'acab çağan **ireler menzile**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 24). [ireler menzile,]

irer: Gelmek, gelip çatmak.

Yine bir altun qanatlu kuş **irer**
Dāneleri dam üstinden direr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 77). [irer,]

irer katına: Huzuruna varmak.

Nāgeh **irer** bir velīnūñ **katına**
Yā bir ulu fāzılıñ işbātına

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 109). [irer kıatına,]

irer zevāl: Son bulmak, yok olmak.

Niçeme kim gül ola şāhib-cemāl
Hüsine bir haftada **irer zevāl**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 4). [irer zevāl,]

iresin üklere: Şeytanlara kadar yolu olmak (Yavuz, 2007: 475).

‘Aklıña uy kim gidesin göklere
Kurd olma kim **iresin üklere**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra 26). [iresin üklere, -lere, -]

‘irfān ‘ālemine: Manevi ve ruhi tecrübeyle edinilen sezgisel bilgi ülkesi.

Degme ‘ārif zāhid ü ‘ābid olur
Şoñra **‘irfān ‘ālemine** yol bulur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 132). [‘irfān ‘ālemine,]

‘irfān ‘ālemine girdiler: Gönül ālemine dalmak.

Çün selāmumuñ cevābın virdiler
Girü **‘irfān ‘ālemine girdiler**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 34). [‘irfān ‘ālemine girdiler, -di, -ler]

irgür: Ulaştırmak, eriştirmek.

Dinüm iletdi vü yakdı cānumı
Küfre **irgürdi** kamu imānımı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 166). [irgürdi, -di]

(Mes. 94: m. 16)

iriçe: Ulaşmak, kavuşmak.

Uçmağa **iriçegin** ayruķ baña
Hācet olmaz iktidā kılmak saña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 20, Mısra 13). [iriçegin, -gin]

(Mes. 107: m. 133; Mes. 20: m. 20)

iriceg: Erişince, ulaşıncı.

Leşkerinden pādişāha çün irem
İricegin size daħı gösterem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 8). [iricegin, -in]

(Mes. 85: m. 107 Mes. 47: m. 25)

iriş-: Kavuşmak, ulaşmak

Çün Ferāmihir-ile Ferhād **irişe**
Rüstem anlaruñ-ıla hōş barışa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 207). [irişe, -e]

(Mes. 72: m. 570; Mes. 77: m. 8;
Mes. 88: m. 95; Mes. 89: m. 44; Mes. 6: m. 35)

iris: Ulaşmasını sağlamak.

Sen sanursın dünyāda iy hīç kes
Kim bu iş ol şeyhe **irişdidi** bes
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 218). [irişdidi, -di, -di]

iris: Erişmek, ulaşmak.

Çün senüñ ‘ışkuñ **irişdi** āhire
Lā-cerem gözümdeği aķı göre
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 33). [irişdi, -di]

(Mes. 1: m. 27; Mes. 10: m. 62; Mes. 12: m. 191; Mes. 17: m. 13; Mes. 17: m. 14; Mes. 20: m. 10; Mes. 22: m. 98; Mes. 35: m. 19; Mes. 35: m. 15; Mes. 35: m. 16; Mes. 72: m. 14; Mes. 11: m. 24; Mes. 71: m. 47; Mes. 71: m. 48; Mes. 74: m. 4; Mes. 81: m. 95; Mes. 81: m. 139; Mes. 85: m. 21; Mes. 85: m. 22; Mes. 88: m. 89; Mes. 88: m. 67; Mes. 88: m. 71; Mes. 88: m. 66; Mes. 88: m. 61; Mes. 94: m. 21; Mes. 104: m. 14; Mes. 104: m. 15; Mes. 105: m. 38; Mes. 107: m. 128; Mes. 21: m. 5)

iris: Erişmek; rastlamak.

Niçe şād olam kişi ikrārına
Çün **irişürüz** girü inkārına

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 226). [irişürüz, -ür, -üz]

iriş: Kavuşmak, getirmek.

Bülbülü böstāna **irişdürelüm**
Tütiyi destāna **irişdürelüm**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 13). [irişdürelüm, -dür, -elüm]

irişe cezā'ü'l-muhsinîn: “İyilik yapanlar mükâfatına ulaşır.” (Zümer/34, Maide/85).

Ol gün **irişe cezā'ü'l-muhsinîn**
Kim düşe od fi-kulûbi'l-mücrimîn
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 77). [irişe cezā'ü'l-muhsinîn,]

irişmişem tahkıkına: Bir şeyin hakikatine ulaşmak.

Her fenüñ **irişmişem tahkıkına**
Kim taşavvurdan gidem taşdıķına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 5). [irişmişem tahkıkına, -ın, -a]

irme: Erişmek, ulaşmak.

Her kim ansuz diri ķala ‘ākıbet
Dirliğe **irmeden** öle ‘ākıbet
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra 36). [irmeden, -den]

(Mes. 22: m. 61; Mes. 22: m. 69; Mes. 30: m. 297; Mes. 5: m. 154; Mes. 30: m. 175)

irmedi zevāl: Kaybolmak, yok olmak.

Ay kim añı bilmedi bir gün vebāl
Gün kim añı irmedi hergiz zevāl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 76). [irmedi zevāl,]

irmedüm: Ulaşmamak, kavuşmamak.

Ben bunuñ gibi ere hıç **irmedüm**
Mihı taşa geçüreni görmedüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 51). [irmedüm,]

irmeg: Ulaşmak, kavuşmak.

Sen birez yoķaru oturmağ-ıla
Yā bir ulu mansıba **irmeg-ile**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 16). [irmeg-ile, --ile]

irmeyesin menzile: Gidilmek istenen yere ulaşmak || Amacına ulaşmak.

Sen bu ķamu hırs-ıla **irmeyesin**
Menzile vü bu yola girmeyesin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 32). [irmeyesin menzile,]

irmiş ola: Ulaşmak, gelmek.

Birisi eydür Veled dirler baña
Mesnevi'm **irmiş ola** āhır saña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 172). [irmiş ola, -a]

(Mes. 16: m. 76)

irşād evleyendür: Doğru yolu göstermek, aydınlatmak, uyararak.

Dİne da‘vet eyleyendür enbiyā
DİNde **irşād eyleyendür** evliyā
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 104). [irşād eyleyendür, -yen, -dür]

irşād ide: Doğru yolu göstermek, uyararak.

Çün mürİdi ‘ilm-ile **irşād ide**
Halkı bir hōş hulk-ıla münķād ide
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 7). [irşād ide, -e]

irte: Ertesi gün, yarın.

Gice her bir hāl-ıla hōd geçiser
Bilmezem kim **irte** ne od saçısar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 162). [irte,]

(Mes. 63: m. 52; Mes. 11: m. 79; Mes. 40: m. 35)

irte: Ertelemek.

Süfi ibnü'l-vaķt oldur iy refiķ
İrte didügi degül şart-ı tarıķ

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 100). [irte,]

irte ol-: Sabah olmak.

İRte çün **oldı** girü buldum anı
Kör ola her kim 'ayıblaya beni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 227). [irte oldı, -dı]

(Mes. 5: m. 222; Mes. 53: m. 159)

irte rümîsi: Sabahın aydınlığı.

İRte rümîsi yüzini gizledi
Gice zengîsi izini izledi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 45). [irte rümîsi, -si]

irtesiyle gicesi: Gündüzü ile gecesini.

Gözsüzün kim derdi bî-dermân-durur
İrtesiyle gicesi yiksân-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 224). [irtesiyle gicesi, -si]

irteye degin: Sabaha kadar.

Gice ansuz nesneyi görmez kişi
İrteye degin köyinmekdür işi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 26). [irteye degin,]

irür-: Ulaştırmak.

Kim ziyâde çünki sâbit durasın
Hem bir ihlâşa anı **irüresin**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 166). [irüresin, -e, -sin]

(Mes. 63: m. 184; Mes. 100: m. 100;
Mes. 81: m. 121)

irür: Ulaşmak.

Dîne deşürmiş yine tersâlığı
'İzze **irürmiş** girü rüsvâlığı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 64). [irürmiş, -miş]

(Mes. 54: m. 18)

irür: Ulaştırmak, vermek.

Ben virem Efrîdin'e şulţânlığı
İRürem Kisrî'ye Nüşîrvânlığı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra 16). [irürem, -ür, -em]

irür: Kavuşturmak.

Hak te'âlâ zârûñuz göre-y-idi
Şeyhüñüzi size **irüre-y-idi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 70). [irüre-y-idi, -e, --y, --idi]

(Mes. 101: m. 22)

irürdi rāhata: Feraha kavuşturmak.

Ez-ķader renc-ile beni gör nite
'İlmün **irürdi** key üküş **rāhata**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 94). [irürdi rāhata,]

irüre maksüduña: Amacına ulaştırmak.

Sen müfevviş kıl işi ma'büduña
Ol **irüre** hem seni **maksüduña**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 578). [irüre maksüduña, -a]

irürü: İleri, yukarı; üst.

Mihları birbirinden yoķaru
Çün geçürdi küngüreye **irürü**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 56). [irürü,]

'isā: Hz. İsa peygamber.

Biri hāllāc u biri hāmmāl olur
Biri **'isā** vü biri Deccāl olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 86). ['isā,]

isār itdiler: Esirgemenen, kendinden çok başkalarının menfaatini düşünerek feda etmek.

Ķuşlar ol esrārı çün işitdiler
Cānların sîmurğa **isār itdiler**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 44). [İsâr itdiler, -di, -ler]

isbât: Kanıt, delil.

Nāgeh irer bir velînün katına
Yâ bir ulu fâzılun **isbâtına**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 110). [isbâtına, -in, -a]

(Mes. 89: m. 37)

isbât eylegil: Kanıtlamak, doğrulamak.

Pîşvâlığun **isbât eylegil**
Bize bir Gülşehri gibi söylegil
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 115). [isbât eylegil, -gil]

ise: İse, koşul edatı.

Kendüzin kor **ise** Gülşehrî ire
Cennete vü Tañrı dîdârin göre
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 163). [ise,]

(Mes. 39: m. 12; Mes. 85: m. 72; Mes. 1: m. 8; Mes. 81: m. 31; Mes. 87: m. 3; Mes. 101: m. 65)

isfendiyâr: Şeh-nâme'de adı geçen İrânlutarihî-efsanevî kahraman. Keyâniyân sülâlesinden Güştasb'ın oğludur. Rüstem ile birlikte Haft Hân adlı tehlikelerle dolu yolu geçen iki kişiden biri. Rüstem'le yaptığı savaşta ölmüştür. Klasik şiirde yiğitliği ve savaşları ile anılır.

Benem ol Rüstem cihânda nâmdâr
Kim bir okumdan öle **İsfendiyâr**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 196). [isfendiyâr,]

İsî: Hz. İsa.

Gök dapa bulut gibi çün gürleyem
Şeb-külâhın **İsî'nün** oğurlayam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 22). [İsî'nün, -'nün]

İskender: M.Ö. 356-323 arasında yaşayan, Yunanistan, İran, Anadolu, Suriye ve Hindistan'ı ele geçirmiş olan büyük kumandan, İskender.

Kâh Süleymân'ın kolına konaram
Kâhi **İskender** bileğin binerem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 28). [İskender,]

İslâm: İslam, İslam Dini, Müslümanlık.

Şeyh çün kim 'âşık u rüsvâ olur
Terk ider **İslâm'ı** vü Tersâ olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 122). [İslâm'ı, -'ı]

(Mes. 12: m. 80; Mes. 63: m. 6; Mes. 81: m. 101)

İslâm u İmâna: İslam ve iman.

Toğru yol **İslâm u İmâna** gider
Egri yol gül-ı beyâbâna gider
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 77). [İslâm u İmâna, -a]

İsm: İsim, ad.

Çün edebde hutbeler imlâ kılam
İsm ü fi'l ü harf-ile inşâ kılam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 50). [İsm,]

(Mes. 63: m. 31)

İssi: Sahip, malik.

Her birisi çün bir iklîmi ala
Gülşâr'nuñ **İssi** Gülşehrî ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 124). [İssi,]

(Mes. 58: m. 24; Mes. 59: m. 4; Mes. 75: m. 13; Mes. 89: m. 32; Mes. 21: m. 8)

İstakım hâzâ sıratum müstakîm: (İşte) bu "Sırâtu Mustakîm'dir (Allah'a ulaştıran yoldur)." (Âl-i İmran/51, Yasin/61).

Hikmet-ile söyle sözi iy hakîm
İstakım hâzâ sıratum müstakîm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 82). [İstakım hâzâ sıratum müstakîm,]

İste: İstek duymak, arzulamak.

Tütü **İster** ol kafasda sâz-ıla
Kim gazeller eyde hûş âvâz-ıla

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 13). [ister, -r]

(Mes. 21: m. 8; Mes. 14: m. 34)

iste-: İstemek, dilemek; beklemek.

İt başını tekneye yastamağıl
Yoħsa ayruħ etmegin **istemegil**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 100). [istemegil, -me, -gil]

(Mes. 75: m. 13; Mes. 18: m. 20;
Mes. 18: m. 19)

iste: Talep etmek, istemek.

Bir kıanada niħe ħayrān kıalasıñ
Kıuşı **iste** kim kıanat ħoħ bulasıñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 42). [iste,]

(Mes. 3: m. 18; Mes. 3: m. 12; Mes. 6: m. 30; Mes. 10: m. 101; Mes. 10: m. 85; Mes. 10: m. 174; Mes. 12: m. 52; Mes. 12: m. 110; Mes. 12: m. 30; Mes. 18: m. 21; Mes. 19: m. 21; Mes. 21: m. 3; Mes. 28: m. 4; Mes. 30: m. 250; Mes. 31: m. 9; Mes. 33: m. 14; Mes. 36: m. 13; Mes. 36: m. 34; Mes. 38: m. 14; Mes. 39: m. 25; Mes. 39: m. 27; Mes. 47: m. 155; Mes. 47: m. 145; Mes. 54: m. 69; Mes. 55: m. 28; Mes. 66: m. 122; Mes. 66: m. 124; Mes. 69: m. 228; Mes. 69: m. 89; Mes. 69: m. 205; Mes. 69: m. 217; Mes. 107: m. 110; Mes. 108: m. 9; Mes. 72: m. 503; Mes. 72: m. 524; Mes. 72: m. 526; Mes. 73: m. 2; Mes. 74: m. 25; Mes. 75: m. 71; Mes. 76: m. 12; Mes. 79: m. 13; Mes. 81: m. 195; Mes. 85: m. 76; Mes. 85: m. 133; Mes. 85: m. 24; Mes. 91: m. 88; Mes. 91: m. 236; Mes. 98: m. 70; Mes. 105: m. 99; Mes. 105: m. 100; Mes. 107: m. 131; Mes. 107: m. 18; Mes. 111: m. 21; Mes. 3: m. 15; Mes. 16: m. 30; Mes. 12: m. 227; Mes. 89: m. 17; Mes. 17: m. 9)

istedügin: İstediği (şey).

Kendüzin terk ide Güleşhrı meger
Kim bula ol **istedüginde** ħaber
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 124). [istedüginde, -den]

istedüklerini: İstedikleri şeyi (Kaf Dağına varmak ve Simurg'u görmek).

Ol otuz kıuş kıüh-ı Kāf'a iriħek
İşbu **istedüklerini** görıħek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 94). [istedüklerini,]

isteyen: İsteyen, talep eden kışı.

Biri eydür degme zıştı **isteyen**
Olmaya hergiz behıştı **isteyen**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 9). [isteyen,]

(Mes. 11: m. 10; Mes. 46: m. 19;
Mes. 46: m. 20; Mes. 47: m. 33; Mes. 100: m. 93)

istevü: İsteyerek, arayarak.

Bu şıfātlu **istevü** ħün geldiler
Şārda bir eskiħi oğlın buldılar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 17). [istevü,]

(Mes. 28: m. 15)

istidlāl idem: Delillere dayanarak bir ħükme varmak.

Müstedillem ħün ki isti' māl idem
MālİKİ mülkİnden **istidlāl idem**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 30). [istidlāl idem, -em]

istiğfār: Allah'tan günahlarının bağışlanmasını isteme, tövbe etme.

İlm bİsmİllāh-ıla bulur uşul
Tevbe **istiğfār-ıla** olur kıabül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 2). [istiğfār-ıla, --ıla]

istihrāc idem: Bir sonuç kııkarmak, kııkarımında bulunmak.

ħünki āyetden ħadıİ İhrāc idem
Fıkh İlmİn anda **istihrāc idem**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 60). [istihrāc idem, -em]

istihsān: *Güzel(ce), iyi bir şekilde.*

Çün vücūduñ bilem **istihsānını**
Her delilūñ getürem bürhānını
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
43). [*istihsānını, -m, -ı*]

istihsān: *Güzellik(ler).*

Terbiye şavm u şalāt erkānını
Vācibīnūñ farz u **istihsānını**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra*
28). [*istihsānını, -m, -ı*]

isti māl idem: *Kullanmak.*

Müstedillem çün ki **isti māl idem**
Mālikī mülkinden istidlāl idem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
29). [*isti māl idem, -em*]

istingā: *Kayıtsızlık, nazlanma, isteksizlik.*

Cānlulardan hāli gördiler yolu
Ese-durur karşı **istingā** yili
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
68). [*istingā,]*

istingā: *1) Nazlanma 2) Gönül doygunluğu, tokluk.*

Çün kim **istingā** yöresinden gider
Küllü hayret vādisine 'azm ider
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra*
11). [*istingā,]*

ışvān: *Karşı gelme, itaatsizlik etme, baş kaldırma.*

Çakar-ısañ sen beni **ışvān-ıla**
Ben seni çakısaram ihsān-ıla
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra*
57). [*ışvān-ıla, --ıla*]

ışvān kılor: *İşyan etmek, başkaldırmak.*

Şeyh yāri emrine fermān kılor
Yārine āsī olan **ışvān kılor**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
206). [*ışvān kılor, -ur*]

iş: *Yapılan şey, davranış, eylem.*

Mekke kavmindan sorar kim ol kişi
Kim siz eydürsiz ki fāsiddür **işi**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
140). [*işi, -i*]

(*Mes. 30: m. 237; Mes. 31: m. 25;*
Mes. 31: m. 33; Mes. 63: m. 185; Mes.
88: m. 116; Mes. 90: m. 30; Mes. 101:
m. 25)

iş: *Uğraş, meşguliyet.*

'İlm kıanı kim bu işde şabr idem
Girü koyup kendü **işüme** gidem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
154). [*işüme, -üm, -e*]

(*Mes. 11: m. 27; Mes. 30: m. 308;*
Mes. 30: m. 237; Mes. 100: m. 17;
Mes. 30: m. 36; Mes. 32: m. 126; Mes.
99: m. 18; Mes. 109: m. 9; Mes. 109:
m. 7)

iş: *İşte (böyle).*

Meclisinde hüdhüdüñ ol gün ki 'aql
Eyledi her nükteyi **iş** böyle naql
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra*
88). [*iş,]*

iş: *Yapılması gerekli olan şey.*

Ol gün ol **işi** tamām eyler-idi
Gice girü köy dapa gider-idi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra*
17). [*işi, -i*]

iş: *İşine, gücüne.*

Gidüñüz **işüñüze** iy ehl-i dil
Bundan artuğ beni kılmañuz hacil
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra*
25). [*işüñüze, -üñüz, -e*]

iş: *Hadise, olay; eylem iş, güç.*

Yavlağ ehl-i 'ilm ü şāhib-cāh-ıdı
Degme **işden** dünyāda āgāh-ıdı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra*
4). [*işden, -den*]

is: Yapılan şey, olay.

Eydür iş bunlar 'aceb çün irdiler
Uçmağa kağı kapudan girdiler
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
35). [iş,]

(Mes. 63: m. 165)

is: Vaziyet, iş; durum.

Kuşlaruñ ben zâhidiyem dünyada
Şuyı zâhidler çok işe ilede
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra
10). [işe, -e]

(Mes. 29: m. 42; Mes. 32: m. 50; Mes.
61: m. 7; Mes. 61: m. 29; Mes. 64: m.
11; Mes. 79: m. 11; Mes. 89: m. 43;
Mes. 105: m. 50)

is: İş, güç, uğraş.

Ol kılur tedbiri kamu işlere
Pâdişâh oldur dükeli kuşlara
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra
29). [işlere, -ler, -e]

(Mes. 5: m. 170; Mes. 5: m. 297; Mes.
7: m. 3; Mes. 7: m. 11; Mes. 12: m.
59; Mes. 14: m. 17; Mes. 28: m. 18;
Mes. 30: m. 72; Mes. 30: m. 265; Mes.
32: m. 190; Mes. 32: m. 30; Mes. 34:
m. 30; Mes. 39: m. 52; Mes. 40: m. 10;
Mes. 49: m. 32; Mes. 50: m. 75; Mes.
51: m. 28; Mes. 53: m. 44; Mes. 53:
m. 20; Mes. 53: m. 19; Mes. 56: m. 6;
Mes. 57: m. 1; Mes. 62: m. 15; Mes.
64: m. 4; Mes. 69: m. 107; Mes. 70:
m. 2; Mes. 72: m. 32; Mes. 72: m. 35;
Mes. 72: m. 544; Mes. 74: m. 22; Mes.
80: m. 7; Mes. 83: m. 26; Mes. 84: m.
105; Mes. 84: m. 45; Mes. 85: m. 152;
Mes. 91: m. 100; Mes. 91: m. 105;
Mes. 100: m. 2; Mes. 101: m. 18; Mes.
101: m. 29; Mes. 105: m. 26; Mes.
107: m. 68; Mes. 25: m. 127)

is: Eş, dost, arkadaş.

Hayf ola benüm gibi dānā kişi
Kem ola anuñ gibi nādān işi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra
52). [iş, -i]

(Mes. 58: m. 23; Mes. 72: m. 345;
Mes. 72: m. 404; Mes. 91: m. 201;
Mes. 91: m. 203; Mes. 91: m. 202)

is: Uğraş, maksat.

Küfr işi ayruğ sen imān şanmağıl
Zālimi hergiz Müsülmān şanmağıl
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 59, Mısra
15). [iş, -i]

is: İş, konu; sorun, mesele.

Adumuz çün yidi iklimi dutar
Bir şar-ıla işümüz nite biter
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
148). [işümüz, -ümüz]

is: İlgi, alaka.

Çamu dürlü nev'-ile vardur işüm
Ādemī-zād-ıla hōş degül başum
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra
23). [işüm, -üm]

is: İş || Marifet.

Bön kişi zeyreklere çok aldana
Zeyrek ol aldamağı key iş şana
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra
18). [iş,]

is: İş, eylem, amel.

Eyle kim senden ziyāna vardı iş
Saña giley itmesevüz yig-imiş
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
257). [iş,]

(Mes. 15: m. 37; Mes. 22: m. 81; Mes.
22: m. 87; Mes. 53: m. 155; Mes. 53:
m. 156; Mes. 53: m. 164; Mes. 56: m.
52; Mes. 63: m. 159; Mes. 63: m. 181;
Mes. 65: m. 138; Mes. 65: m. 134;
Mes. 72: m. 577; Mes. 81: m. 195;
Mes. 84: m. 106; Mes. 90: m. 32; Mes.
90: m. 37; Mes. 97: m. 40; Mes. 98:
m. 61)

is: Eş, arkadaş.

Eydür işüñi girü koy var eyit
Kiçi sözleri dağı anda büyü

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 195). [işüñi, -üñ, -i]

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 35). [iş gele, -e]

is: İş, mevki || Padişahlık.

Var mıdur dir ya 'ni 'ālemde kişi
Kim benüm-ile kıla ol bu işi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 214). [işi, -i]

Tañla iş işlemege gelür-idi
Şehre vü bir işkinek bulur-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 15). [iş işlemege, -meg, -e]

is: İş, güç || İlişki.

Kimse-y-ile yoçdur anuñ hîç işi
Zîra ne iş başara ölmüş kişi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 33). [işi, -i]

is kılmadum: İş yapmak, davranış veya harekette bulunmak.

Bunda senüñ kavlüñ-ile gelmedüm
Zîra hağdan daşra hîç iş kılmadum
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 16). [iş kılmadum, -ma, -du, -m]

is: İş, güç || Yolculuk.

Çünkü pâyâna irürürler işi
Kendülerden taşra bulmazlar kişi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 115). [işi, -i]

işārāt: İşaretler, izler.

Bu beyân kim hōş 'ibārātındadır
Bü Alî Sînâ işārātındadır
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 126). [işārātındadır, -ın, -da, -dur]

is: İş, duman izi || Karalık.

Güneşüñ yüzi bulaşmaya ise
Altun altuna karşısa mis mise
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 301). [ise, -e]

işbu: Bu, işaret sıfatı.

Ol biri eydür Müstülmānlık çanı
İşbu işlere peşimānlık çanı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 44). [işbu,]

is: Sahip, malik.

Bu ki bir iklīm isi-durur devā
Bulmağ-ıçun ol ölür-ise revā
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 35). [isi-durur, --dur, -ur]

(Mes. 22: m. 124; Mes. 25: m. 15; Mes. 27: m. 11; Mes. 27: m. 66; Mes. 30: m. 15; Mes. 30: m. 167; Mes. 30: m. 168; Mes. 43: m. 6; Mes. 44: m. 10; Mes. 63: m. 203; Mes. 63: m. 204; Mes. 69: m. 55; Mes. 69: m. 99; Mes. 69: m. 105; Mes. 69: m. 160; Mes. 69: m. 207; Mes. 72: m. 522; Mes. 81: m. 36; Mes. 81: m. 39; Mes. 88: m. 26; Mes. 88: m. 30; Mes. 91: m. 194; Mes. 94: m. 2; Mes. 108: m. 31)

iş eyler-ise: İş eylemek, meslek edinmek.

Hüdhüd eydür kim yalan söyler-ise
Gaybeti kendüye iş eyler-ise
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra 2). [iş eyler-ise, -r, --ise]

işbu: Bu, işte bu.

İşbu od kim gönlüme düşdi benüm
Mum gibi yandı kamu cānum tenüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 143). [işbu,]

iş gele: İşin üstesinden gelmek.

Eytdiler var kim bu iş senden gele
Girü dönçek haber getür bile

(Mes. 22: m. 97; Mes. 30: m. 23; Mes. 30: m. 34; Mes. 30: m. 36; Mes. 63:

m. 9; Mes. 63: m. 121; Mes. 66: m. 31;
Mes. 69: m. 53; Mes. 69: m. 115; Mes.
69: m. 203; Mes. 69: m. 57; Mes. 69:
m. 44; Mes. 81: m. 163; Mes. 84: m.
41; Mes. 91: m. 3; Mes. 97: m. 20;
Mes. 107: m. 94)

işbu araya: *Buraya.*

Evden **işbu araya** geliçegin
Hamle işbu deñize kılıçağın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
65). [*işbu araya,*]

işbu dem: *Şimdi, şu an.*

Bulsa-y-ıdum **işbu dem** öle-y-idüm
Andan ayru ben niçün ola-y-ıdum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra*
23). [*işbu dem,*]

işbu işi: *Bu işi.*

Ol biri eydür kim işiden kişi
Eyde şol pır işledi **işbu işi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
52). [*işbu işi,*]

işbu sâ'at: *Bu zaman; şimdi.*

Kim Ayas'ı **işbu sâ'at** görevar
Şayru olmuş bizden anı şoravar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra*
9). [*işbu sâ'at,*]

işbunca: *Bu denli, bu kadar.*

Kim kula anuñ gibi şultān ola
Kul niçün **işbunca** sergerdān ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra*
34). [*işbunca,*]

işbunda: *Buradan.*

İşbu kamsın ki şorarsın bize
Görmedük irişdük **işbunda** size
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
98). [*işbunda,*]

isde: *İşte.*

İşde şehriñ ol ucındadur evi
Göstereniñ Büşr oldı peyrevi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
379). [*işde,*]

(*Mes. 91: m. 205; Mes. 102: m. 99*)

işe gelür: *İşe gelmek, yararlı, gerekli olmak.*

Mağv **işe gelür** deñizde iy refik
Nağv-ıla kesmege yaramaz tarik
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra*
39). [*işe gelür, -ür*]

(*Mes. 81: m. 53; Mes. 100: m. 72;*
Mes. 69: m. 237)

işi başaram: *İşi başarmak, bir işi muvaffakiyetle ifa etmek.*

‘Ömr kani kim bu **işi başaram**
Kani kalın kim kız almağa virem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
151). [*işi başaram, -am*]

işi biter: *İşi bitmek, işi sonlandırmak.*

Ādemīnūñ ‘ilm-ile **işi biter**
Yoksa bu it nefse bir sūñuk yiter
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra*
23). [*işi biter, -er*]

işi bitür: *Bir işi sonuca ulaştırmak, halletmek.*

Var yoluña varduğūñ **işi bitür**
Miñnetūñ miskīnler üstinden götür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
53). [*işi bitür,*]

(*Mes. 85: m. 155*)

işi güci: *İşi gücü; meşguliyet.*

İşi güci kamu oda yaqsam direm
Gün uzun hā yüzine baqsam direm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra*
13). [*işi güci,*]

iş i itmez-ise: (Verilen) eylemi yerine getirmek.

Begünüz benüm sözüüm dutmaz-ısa
Ben buyurduğum **iş i itmez-ise**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
68). [iş i itmez-ise, -mez, --i, -se]

iş i kılmak: Bir iş i yapmak.

Pes kız eydür olduñ-ısa merdikâr
Dörd **iş i kılmak** gereksin ihtiyâr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
72). [iş i kılmak,]

iş id: İş itmek, duymak.

İş idüñ iy kavm bî-nokşân bilüñ
Hâzır olup yol yarağını kılıñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra
23). [iş idüñ, -üñ]

(Mes. 5: m. 6; Mes. 5: m. 77; Mes. 5:
m. 255; Mes. 5: m. 107; Mes. 5: m. 55;
Mes. 30: m. 248; Mes. 69: m. 4; Mes.
72: m. 162; Mes. 102: m. 12; Mes. 30:
m. 227; Mes. 32: m. 19; Mes. 53: m.
107; Mes. 66: m. 130; Mes. 72: m.
295; Mes. 78: m. 53; Mes. 109: m. 26;
Mes. 109: m. 37; Mes. 109: m. 36;
Mes. 111: m. 73; Mes. 30: m. 302)

iş iden: İş iten, duyan, dinleyen (kimseler).

Datlu sözler gönli 'ışka bağladur
İş idenlerüñ gözini ağladur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
4). [iş idenlerüñ, -ler, -üñ]

(Mes. 50: m. 58; Mes. 53: m. 5; Mes.
53: m. 9; Mes. 60: m. 90; Mes. 99: m.
10; Mes. 66: m. 131)

iş iden kişi: İş iten, duyan kişi.

Ol biri eydür kim **iş iden kişi**
Eyde şol pîr işledi işbu iş i
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra
51). [iş iden kişi,]

iş idür: Görev, vazife.

'Adl şultân **iş idür** kim işleye
Ben ğarībüñ cānını bağışlaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
55). [iş idür,]

iş idür sözleri: Konuşulanları duymak.

Çün kim ol kız **iş idür** bu **sözleri**
Şeyhi öldürmege varur gözleri
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
43). [iş idür sözleri,]

iş ig: Eşik, kapı.

Bir yüce eyvân ki bu dokkuz felek
İş igidür kapusunuñ kultu lek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
106). [iş igidür, -i, -dür]

iş inde: İç; içinde.

Şabrı gitdi vü qararı kalmadı
Hiç **iş inde** ihtiyârı kalmadı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
8). [iş inde,]

(Mes. 36: m. 25)

iş ini bitürür-iken: İş ini halletmek, iş ini görmek.

Ben anı tapuña getirür-iken
Pâdişah **iş ini bitürür-iken**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
168). [iş ini bitürür-iken, -ür, -ür, --
iken]

iş it: İş itmek, duymak.

Çün Resül **iş itdi** bunlaruñ sözin
Cilve-y-ile 'arza kıldı kendüzin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
57). [iş itdi, -di]

(Mes. 54: m. 5; Mes. 5: m. 73; Mes. 5:
m. 52; Mes. 14: m. 23; Mes. 16: m. 49;
Mes. 39: m. 43; Mes. 50: m. 2; Mes.
53: m. 47; Mes. 53: m. 78; Mes. 63:
m. 235; Mes. 63: m. 137; Mes. 65: m.
24; Mes. 66: m. 118; Mes. 66: m. 6;
Mes. 68: m. 14; Mes. 69: m. 195; Mes.
69: m. 119; Mes. 69: m. 44; Mes. 72:

m. 425; Mes. 72: m. 186; Mes. 72: m. 576; Mes. 81: m. 8; Mes. 85: m. 1; Mes. 85: m. 159; Mes. 91: m. 211; Mes. 91: m. 135; Mes. 91: m. 216; Mes. 102: m. 88; Mes. 102: m. 107; Mes. 102: m. 93; Mes. 72: m. 303; Mes. 72: m. 206)

işitdi sözin: Sözüni duymak.

Şāh çün **işitdi** ol oğlanuñ **sözin**
Eyledi yavlaq melāmet kendüzin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 79). [*işitdi sözin,]*

işitdünüz şür ünini: Sur sesini işitmek; Sur: Kıyamette, Hz. İsrâfil'in üfleyeceği boru.

Eydür āhır daşra maşşer günini
Görüben **işitdünüz şür ünini**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 64). [*işitdünüz şür ünini,]*

işitmeyen: İşitmeyen, duymayan (kimse).

Kim-durur fermānumuzı dutmayan
Pādişāhuñ hükmini **işitmeyen**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 24). [*işitmeyen,]*

işitmiş olasın: Duymak, işitmiş olmak.

Eydür ol kıızıl yeşil aq u şaru
Kim **işitmiş olasın** çoq ilerü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 76). [*işitmiş olasın, -a, -sın]*

(Mes. 29: m. 8)

işkenci: Eziyet, azap.

Çün yoluñ **işkencisine** düşdiler
Girü hüdhüd yöresine üşdiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 81). [*işkencisine, -si, -ne]*

işkinek bulur-ıdı: İş, uğraş bulmak.

Tañla iş işlemege gelür-ıdı
Şehre vü bir **işkinek bulur-ıdı**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 16). [*işkinek bulur-ıdı, -ur, --ı, -dı]*

işle: Çalışmak, işler durumunda olmak.

Tañla dükkānçuğımı kurar-ıdı
İşler-ıdı vü işi sürer-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 32). [*işler-ıdı, -r, --ı, -dı]*

(Mes. 65: m. 35; Mes. 30: m. 237)

işle: Yapmak, yerine getirmek.

Girü kendü işlerine başladı
Ne diler-ise cihānda **işledi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 52). [*işledi, -di]*

(Mes. 12: m. 156; Mes. 72: m. 71)

işle: Nüfuz etmek.

Ne bile kim yazla şarda kışladı
Dükelin ümmü'l-ḥabāyis **işledi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 152). [*işledi, -di]*

işle: Çalışmak, çaba harcamak.

Her işe kim ulular başladılar
Dükelin uçmağ-ıçun **işlediler**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 20, Mısra 12). [*işlediler, -di, -ler]*

işle: Yapmak, eylemek.

Ol biri eydür kim işiden kişi
Eyde şol pīr **işledi** işbu işi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 52). [*işledi, -di]*

(Mes. 12: m. 171; Mes. 12: m. 203;
Mes. 15: m. 37; Mes. 25: m. 55; Mes.
49: m. 28; Mes. 55: m. 9; Mes. 55: m.
10; Mes. 55: m. 24; Mes. 63: m. 181;
Mes. 72: m. 72; Mes. 78: m. 86; Mes.
85: m. 85; Mes. 89: m. 42; Mes. 109:
m. 18)

işle: Bir şey yapmak.

Dimek **işlemek** katında neng ola
Bundan aña elli biñ ferseng ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 31*). [*işlemek, -mek*]

(*Mes. 109: m. 12; Mes. 91: m. 59*)

işle: *Yapmak, uğraşmak.*

Çün tevekkeltü 'alellâh diyessin
İşlemedin kendü rızkuñ yiyessin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 90*). [*işlemedin, -me, -din*]

(*Mes. 91: m. 106; Mes. 53: m. 155*)

işledügi: *Yaptığı.*

Zâlim **işledügi** güci ne bilür
Karnı aç müllid orucu ne bilür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 101*). [*işledügi,]*

işledügin: *Yapılanlar (iyi veya kötü işler bağlamında).*

Haşr güninde ki haşdur olısar
Her biri **işledüğünü** bulısar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 10*). [*işledüğünü, -i*]

işleme: *Kullanmak, işler duruma getirmek.*

Bilüp **işlemedüğüñ** lâ-şey-durur
Bildüğüñi işler-iseñ key-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 23*). [*işlemedüğüñ, -düg, -iñ*]

işler: *İş, uğraş.*

Ayruk **işleri** bağısladuk size
Kim bu Gülşehrî adı yiter bize
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 153*). [*işleri, -i*]

(*Mes. 9: m. 51*)

işler: *Yapılanlar.*

Ol biri eydür Müsülmânlık kanı
İşbu **işlere** peşimânlık kanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 44*). [*işlere, -e*]

işlerin gördi: *İşlerini halletmek.*

Vardı şarda **işlerin gördi** girü
Geçdi çok yaşı vü geçdi çok kıru
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 91*). [*işlerin gördi,]*

işleve işi: *Eylemde bulunmak, faaliyet göstermek.*

Tañrı'dan hüküm-ile **işleve işi**
Mu 'cizeyle gevher eyleye taşu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 27*). [*işleve işi,]*

işret: *Eğlence meclisi.*

Kimisi bir **işreti** gördi lañif
İndi vü ser-dîhine oldu harîf
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 55*). [*işreti, -i*]

işret: *İçki âlemi.*

Ben dahı yüz zevkı yüz **işretleri**
Yimek içmekleri vü lezzetleri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 109*). [*işretleri, -ler, -i*]

işret eyle: *Yemek içmek; eğlenmek.*

Ben aña gel bunça lezzet sür direm
İşret eyle yimek içmek gör direm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 68*). [*işret eyle,]*

(*Mes. 94: m. 58*)

işret ider: *İşret etmek: Eğlenmek ve içki içmek.*

Ol biri güreş dutar gılmân-ıla
Ol biri **işret ider** vildân-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 28*). [*işret ider, -er*]

işret kılalum: *Zevk ve sefa sürmek, eğlenmek.*

Gel varalum kâmusını alalum
Gelelüm yüz dürlü 'işret kılalum
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
18). [işret kılalum, -alum]

işüm bitürür: İşimi görmek || İhtiyaçlarını
karşulamak.

Aslan eydür bir av işüm bitürür
Eksügümi geregümi yitürür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
123). [işüm bitürür, -ür, -ür]

işüme gel-: İşine gelmek, kendi yararına
uygun olmak.

Çün benüm içümde bir Leylî ola
Taşrağı Leylî ne işüme gele
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
112). [işüme gele, -e]

(Mes. 102: m. 57)

işümüzi görelüm: İş yapmak.

Her birümüz işümüzi görelüm
Nisbetümüz yoğa neye irelüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 38, Mısra
17). [işümüzi görelüm, -elüm]

işve: Naz, cilve, işve.

Cism dîv ü 'işve telbîsi-durur
Cândur âdem kim ten iblîsi-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra
103). [işve,]

(Mes. 91: m. 306; Mes. 72: m. 70)

işve vü tedbîr-ile: Cazibe ve önlem.

Yönümü yüz 'işve vü tedbîr-ile
Bağlamışdur elli biñ zincîr-ile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 92, Mısra
13). [işve vü tedbîr-ile, --ile]

it: Köpek.

Çün et etmek hışminuñ oğlanısın
Bir süñüğe it gibi uzanasın

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra
10). [it,]

(Mes. 49: m. 76; Mes. 49: m. 35; Mes.
49: m. 34; Mes. 60: m. 55; Mes. 60:
m. 63; Mes. 60: m. 19; Mes. 60: m. 22;
Mes. 60: m. 108; Mes. 60: m. 71; Mes.
60: m. 36; Mes. 60: m. 76; Mes. 60:
m. 15; Mes. 71: m. 26; Mes. 79: m. 8;
Mes. 63: m. 236; Mes. 71: m. 26; Mes.
79: m. 8; Mes. 80: m. 20; Mes. 83: m.
25; Mes. 83: m. 24; Mes. 83: m. 26;
Mes. 87: m. 6; Mes. 87: m. 8; Mes. 93:
m. 33)

it: Yapmak, eylemek.

Deyr içinde şeyhi vaftiz itdiler
Bir Müsülmânı bir iblîs itdiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
140). [itdiler, -di, -ler]

(Mes. 84: m. 72)

it: Etmek, eylemek, çabalamak.

Her ne sa'y-ıla kim anda itdiler
Ol aradan şeyhi alup gtdiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra
105). [itdiler, -di, -ler]

it: Etmek, kötülük yapmak.

Ben delîm itdüm saña kıldum cefâ
Ol cefâya sen kerîm eyle vefâ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
61). [itdüm, -düm]

it: Köpek || Değersiz.

Âdemînüñ 'ilm-ile işi biter
Yoksa bu it nefse bir süñük yiter
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra
24). [it,]

it başını: Köpeğin başı.

İt başını tekneye yastamağıl
Yohsa ayruğ etmegin istemegil
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra
99). [it başını,]

it derisin: Köpek derisi.

İt derisin biñ deñizde yuyıçak
Dağı murdarırak ola koyıçak
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 101*). [it derisin,]

itāb eyler-idi: Azarlamak, terslemek.

Ayvalar almalara söyler-idi
Nār nārence **itāb eyler-idi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 30*). [itāb eyler-idi, -r, --i, -di]

i'tāk: Azad etme, edilme.

Hem kışaş u hadd u ta'lik u talāk
Şer' bildürdi vü imān u **i'tāk**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 6*). [i'tāk,]

i'tāk: Azat etme, bırakma; boşama.

Biri eydür sünnet ü farz u mübāh
Böyle vü **i'tāk** u ta'lik u nikāh
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 22*). [a'tāk,]

itdi ihtiyār: Seçmek, tercih etmek.

Her ki şultānlığı **itdi ihtiyār**
Kullıg-ıla ne geçürsin rüziğār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra 27*). [itdi ihtiyār,]

itdüm ihtiyār: Seçmek, tercih etmek.

Hızır-ısañ sen dünyada iy nāmdār
Ben Muhammed yolın **itdüm ihtiyār**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra 30*). [itdüm ihtiyār,]

i'tibār itmez-idi: Rağbet etmek, önem vermek.

Kimse bizi göze getürmez-idi
Sözümüze **i'tibār itmez-idi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 112*). [i'tibār itmez-idi, -mez, --i, -di]

i'tibārı ola: Değeri, ehemmiyeti olmak
(İnsanların nazarında).

Evliyādan soñra 'ārif cānınuñ
i'tibārı ola vü sāmānuñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 68*). [i'tibārı ola, -a]

i'tibārı ola: Değeri, ehemmiyeti olmak
(İnsanların nazarında).

'İlmüñ anda **i'tibārı ola** mı
Cevheri kimse 'arazdan bile mi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 85*). [i'tibārı ola, -a]

i'tikād: İnanma, gönülden tasdik ederek
inanma, inanç.

Dükeline **i'tikādumuz** dürüst
Var-ıdı vü kendü haqqumuzda süst
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 137*). [i'tikādumuz, -umuz]

(*Mes. 39: m. 37; Mes. 51: m. 35; Mes. 51: m. 34; Mes. 51: m. 21; Mes. 51: m. 1; Mes. 52: m. 15; Mes. 52: m. 1; Mes. 52: m. 3; Mes. 52: m. 53; Mes. 52: m. 7; Mes. 81: m. 85*)

i'tirāzı olmaya: Karşı gelmek.

Kimse-y-ile **i'tirāzı olmaya**
Haq'dan artuq anı kimse bilmeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 83*). [i'tirāzı olmaya, -ma, -ya]

itlik itmek: İt gibi davranışta bulunmak.

Kocadan yigitlik itmek hoş degül
Aslan-ıla **itlik itmek** hoş degül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 58*). [itlik itmek,]

itme: Yönelmek, teşvik etmek.

Eydür er kim nefis odından geçmeye
Mekr ide kim İblīs anı **itmeye**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 36*). [itmeye, -ye]

itmeg: Ekmek.

Gündüzin sevdük sehāvet **itmegi**
Gice konuqsuz yimedük **itmegi**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra 14). [itmegi, -i]

itmeg: Ekmek (vermek).

Ad eyüsin şormağıl kim kãdadur
Kanda kim **itmeg-ise** ad andadur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra 20). [itmeg-ise, --ise]

ittifak eyler: İttifak etmek, birlik olmak.

İttifak eyler dükelçügi aña
Kim bir oğlan zehresi gerek saña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 13). [ittifak eyler, -r]

ittihad: Birlik.

İttihada çün kim inana şoran
İkimüzi bir kişi sana gören.
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 73). [ittihada, -a]

iv-: Acele etmek.

Atlu ardına düşer anı kovar
Ol dağı kurtılmağa yavlağ **iver**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 64). [iver, -er]

(Mes. 88: m. 33; Mes. 7: m. 17; Mes. 45: m. 31; Mes. 47: m. 154; Mes. 72: m. 470; Mes. 88: m. 53; Mes. 91: m. 148)

iv: Ev.

Gözsüzi karañu **ive** givirür
Bir mum ileyinde hoş yanadurur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 63). [ive, -e]

iver: Acele etmek, girişmek.

Ol bir er bir 'avratı sever-idi
Anı görmege 'azim **iver-idi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 2). [iver-idi, --i, -di]

iy: "Ey" seslenme edatı.

İşidüñ **iy** kavm bî-nokşan bilüñ
Hâzır olup yol yarağını kılıñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 23). [iy,]

(Mes. 5: m. 33; Mes. 5: m. 63; Mes. 5: m. 100; Mes. 6: m. 1; Mes. 8: m. 13; Mes. 11: m. 17; Mes. 11: m. 54; Mes. 12: m. 45; Mes. 12: m. 111; Mes. 12: m. 217; Mes. 13: m. 2; Mes. 15: m. 102; Mes. 22: m. 40; Mes. 22: m. 41; Mes. 22: m. 155; Mes. 39: m. 109; Mes. 42: m. 2; Mes. 47: m. 152; Mes. 52: m. 26; Mes. 53: m. 137; Mes. 53: m. 138; Mes. 53: m. 169; Mes. 56: m. 18; Mes. 56: m. 24; Mes. 75: m. 79; Mes. 76: m. 15; Mes. 84: m. 122)

iy 'alî imâm: Ey yüce lider!

Zıra kim 'âlemde yok-durur maqâm
Ol kapudan artuğ **iy 'alî imâm**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 138). [iy 'alî imâm,]

iy 'alim: Ey ilmi ezeli ve ebedi olan (Allah)!

İy Gâfûr u iy Halîm ü iy 'Alîm
İy Şekûr u iy Kerîm ü iy Raḥîm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 97). [iy 'alim,]

iy 'amû: Ey amca!

Gemiçi nahvıya eydür pes kamu
'Ömrün oldı şimdi fanî **iy 'amû**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 32). [iy 'amû,]

(Mes. 102: m. 96)

iy azâde-dil: Ey nefsin arzularından arınmış kimse!

Eydür **iy azâde-dil** delü misin
Böyle cânsuz dünyada ölü misin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 51). [iy azâde-dil,]

iy 'azîz: Ey saygın, muhterem!

Mü'min-iseñ küfri koğıl **iy 'azîz**
Mescidi kılğıl kilîsadan temîz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 23). [iy 'azîz,]

(Mes. 52: m. 29; Mes. 55: m. 29; Mes. 56: m. 9; Mes. 63: m. 198; Mes. 65: m. 1; Mes. 66: m. 134; Mes. 69: m. 1; Mes. 69: m. 163; Mes. 72: m. 561; Mes. 80: m. 10; Mes. 81: m. 40; Mes. 81: m. 97; Mes. 81: m. 117; Mes. 81: m. 136; Mes. 84: m. 76; Mes. 84: m. 129; Mes. 87: m. 22; Mes. 88: m. 79; Mes. 90: m. 47; Mes. 93: m. 13; Mes. 95: m. 9; Mes. 108: m. 39; Mes. 109: m. 19; Mes. 50: m. 128; Mes. 54: m. 84; Mes. 68: m. 47; Mes. 97: m. 34; Mes. 102: m. 49; Mes. 60: m. 44; Mes. 69: m. 190; Mes. 2: m. 15; Mes. 2: m. 35; Mes. 14: m. 21; Mes. 21: m. 18; Mes. 28: m. 20; Mes. 36: m. 30; Mes. 44: m. 40; Mes. 46: m. 7)

iy baña yoldaş olan: *Ey bana yoldaşlık eden kimse!*

Büşre eydür **iy baña yoldaş olan**
Cehli yoldaşı katında fâş olan
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 209). [iy baña yoldaş olan,]

iy bî-başar: *Ey sağgörsüz kimse!*

Hüdhüd eydür sürete kapılan er
Ma'naya kanda ire **iy bî-başar**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 2). [iy bî-başar,]

iy bî-haber: *Ey cahil!*

Ay dutıldı Yemlihâ Büşr'e sorar
Kim neden dutıldı ay **iy bî-haber**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 246). [iy bî-haber,]

(Mes. 12: m. 177)

iy bilmeyenler bilgesi: *Ey bilmeyenlerin âlîmi.*

İkisi arasına yir kölgesi
Düşecek **iy bilmeyenler bilgesi**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 256). [iy bilmeyenler bilgesi, -si]

iy biñ yıldan ilerü bilen: *Ey bin yıldan ilerisini bilen (kimse)!*

Eydür **iy biñ yıldan ilerü bilen**
Soñra bir küp şuyına düşüp ölen
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 353). [iy biñ yıldan ilerü bilen,]

iy birâder: *Ey kardeş.*

Pâdişâhlik **iy birâder** câvidân
Dünyada sîmürğa yaraşur hemân
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 5). [iy birâder,]

(Mes. 32: m. 191; Mes. 47: m. 128)

iy bûcehl: *Ey Ebu Cehil ! (Cehalet babası demek olan bu kelime, Hazret-i Resul-i Ekrem (a.s.) zamanında, mu'cizeleri ve çok delilleri ve Peygamber Aleyhissalâtu Vesselâm'ı gördüğü halde iman etmeyen din düşmanı puta tapan gururlu bir müşrikin lâkabıdır.*

Eydür **iy Bûcehl** dünyâ kârañu
Gice-y-idi ev bucağı dür tolu
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 215). [iy bûcehl,]

iy cānavarlaruñ şahı: *Ey hayvanların şahı!*

Eytdiler **iy cānavarlaruñ şahı**
Begleri yavlağ dutar yoğsul ahı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 57). [iy cānavarlaruñ şahı,]

iy canum: *Ey canım.*

Olmayıncağ Leyli içümde benüm
Her dem anı kanda bulam **iy canum**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 118). [iy canum,]

(Mes. 72: m. 526; Mes. 9: m. 27)

iy cihānı merk-ile dutdum diyen halk etini zulm-ıla her gün yiyen: *Ey dünyayı hile ile zapdederek halkın etini her gün eziyet ile yiyen kimse!*

İy cihānı merk-ile dutdum diyen Halk etini zulm-ıla her gün yiyen
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 302). [iy cihānı merk-ile dutdum diyen halk etini zulm-ıla her gün yiyen,]

iy dā'im dālāletde olan: *Ey daima sapkınlık içinde olan!*

Eydür **iy dā'im dālāletde olan**
Bātlı hāq yalanı gerçek bilen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 3*). [*iy dā'im dālāletde olan,*]

iy dānā-yı rāz: *Ey sırrı bilen || sırrın sahibi.*

Ol biri eydür ki **iy dānā-yı rāz**
Dur namāza başla ki iriše niyāz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 23*). [*iy dānā-yı rāz,*]

iy delü: *Ey deli!*

Anuñ-ıla bāki olgıl **iy delü**
Küllü şey'in hālīk illā vechehu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 31*). [*iy delü,*]

iy denī: *Ey alçak, zavallı!*

Müşterī'nüñdür bu pençsenbih günü
Zührenüñ ādīne gündür **iy denī**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 274*). [*iy denī,*]

iy denī: *Ey alçak; soysuz.*

Çün ben aşluma kavuşdum **iy denī**
Sen kaçan yoldan iledesin beni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 127*). [*iy denī,*]

iy dīlkü: *Ey tilki!*

Eydür **iy dīlkü** gel ol fermānuñı
Göster itlere vü kırtar cānunu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 75*). [*iy dīlkü,*]

iy dīn ulusu: *Ey din büyüğü!*

Eytdiler şeyhe ki **iy dīn ulusu**
Resm üstādı āyīn ulusu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 89*). [*iy dīn ulusu,*]

iy dirīgā: *Yazıklar olsun!*

İy dirīgā mahrem ü yārumkanı
Mūnis ü dem-sāz u dildārumkanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 117*). [*iy dirīgā,*]

iy ebleh: *Ey ahmak!*

Eydür **iy ebleh** ne vaktıdır anuñ
Kim sen eydürsin ki göster fermanuñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 83*). [*iy ebleh,*]

iy ehl-i dil: *Ey gönül ehli.*

Gidüñüz işüñüze **iy ehl-i dil**
Bundan artuq beni kılmañuz hācīl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 25*). [*iy ehl-i dil,*]

iy emīn: *Ey Emin! Emin: Güvenilir, inanılır, itimat edilir (kimse). Hz. Muhammed'in lakabıdır. Çünkü Hz. Muhammed yaşadığı dönemde toplum tarafından emin kişi olarak tavsif edilirdi.*

Ben dilerem kim bularuñ yazuğın
Sen daħı bilmeyesin hiç **iy Emīn**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 18*). [*iy emīn,*]

iy emīrū'l-mü'minīn: *Ey müminlerin emiri, ey halife!*

Biri eydür **iy emīrū'l-mü'minīn**
Rūşen inşāfuñ-ıla rüy-ı zemīn
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 125*). [*iy emīrū'l-mü'minīn,*]

iy fulān: *Ey filān kimse! || Ey şeyh!*

Sen delü çomak direr gibi hemān
Dirşürürsin çok mürīdler **iy fulān**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 82*). [*iy fulān,*]

iy fulān: *Ey filān kimse!*

Müşterī çıkdı ufuğdan zer-feşān
Büşr'e eydür Yemlihā kim **iy fulān**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 228). [iy fülân,]

(Mes. 85: m. 11)

iy gafür: Ey günahları affeden, mağfiret eden, acıyan (Allah)!

İy Gafür u iy Halim ü iy 'Alim
İy Şekür u iy Kerim ü iy Raḥim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 97). [iy gafür,]

iy ganî: Ey hiçbir şeye ve hiçbir kimseye muhtaç olmayan (Allah)!

Kim baña ümmet olan yazuğın
Kimseye bildürmegil hiç **iy Ganî**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 4). [iy ganî,]

(Mes. 78: m. 12)

iy gedâ: Ey dilenci!

Yavu var bir haftada kim dünyada
Kalmasun nâm u nişânuñ **iy gedâ**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 98). [iy gedâ,]

iy gedâ: Ey yoksul!

Eytdi şâhinşeh kim olur **iy gedâ**
Kimse baña ayruḡ adın ilede
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 179). [iy gedâ,]

iy gözsüz: Ey kör!

Eydür **iy gözsüz** gözüñ gel açayım
Oduñ üstine şovuk şu şaçayım
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 35). [iy gözsüz,]

iy hakîm: Ey bilge.

Çün güneşden nür alur ay **iy hakîm**
Güneş ayuñ nürin eyler müstakîm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 253). [iy hakîm,]

(Mes. 81: m. 165; Mes. 111: m. 81;
Mes. 9: m. 36; Mes. 13: m. 22; Mes.
19: m. 26; Mes. 47: m. 98)

iy hakîm: Ey hikmet sahibi kişi!

Şehveti 'aqlın yinicek **iy hakîm**
Kemter ola dîv ü dedden ol delim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 51). [iy hakîm,]

iy halîm: Ey tabiâtı yumuşak huylu olan (Allah)!

İy Gafür u **iy Halim** ü iy 'Alim
İy Şekür u iy Kerim ü iy Raḥim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 97). [iy halîm,]

iy harîf: Ey dost, arkadaş.

Birisi Sa' dî benem dir **iy harîf**
Kim Gülistân-nâme eyledüm laṭîf
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 169). [iy harîf,]

iy hiç kes: Ey zavallı (hiç kimse, değeri olmayan biri bağlamında).

Şâni' olmaz-ısa bu maşnū' a pes
Kendüye şâni' ola **iy hiç kes**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 22). [iy hiç kes,]

iy hızlân: Ey sefil (şeytan)!

Daḡı senüñ anuñ-ıla ne işüñ
Var dur **iy hızlân** yoluñ hırmân işüñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 56). [iy hızlân,]

iy hızr-ı rüzigâr: Ey devrin Hızır'ı.

Eydür **iy** sen baña **Hızr-ı rüzigâr**
Kaḡr içinde luṭfi eylemiş nişâr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 69). [iy hızr-ı rüzigâr,]

iy hudâvend-i cihân: Ey cihanın hükümdarı!

Ağlamak vaktında güldüğüm hemân
Uşbu-y-ıdı **iy Hudāvend-i cihân**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
62). [iy hudāvend-i cihân,]

iy hVōca: Ey efendi!.

Kimsenüñ hāline olmaya hasūd
Kim hasūd **iy hVōca** hergiz lā-yesūd
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
82). [iy hVōca,]

iy hVōca: Ey hoca!.

Eydür **iy hVōca** selām olsun saña
Giderem kendü maķāmumdan yaña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
141). [iy hVōca,]

(Mes. 72: m. 191; Mes. 53: m. 159)

iy imām: Ey imam!.

Eydür imdi kalunuma **iy imām**
Hük-bānlık kıl baña bir yıl tamām
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
199). [iy imām,]

(Mes. 19: m. 8)

iy kardaş: Ey kardeş.

Eydür **iy kardaş** sen işbu atları
Süredür yidürüp işbu otları
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
167). [iy kardaş,]

iy kerīm: Ey cömert olan yaratıcı (Allah)!

İy Ğafūr u iy Hālīm ü iy 'Alīm
İy Şekūr u **iy Kerīm** ü iy Raḥīm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
98). [iy kerīm,]

iy koyanlar kendüzin: Ey kendilerinden
vazgeçenler!.

Kim gelüñüz **iy koyanlar kendüzin**
Kim göresiz kendüzüñüzüñ yüzün
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
123). [iy koyanlar kendüzin,]

iy mecnün: Ey Mecnun!.

Eydür **iy Mecnün** senüñ aḥvālüñi
Bilmedüm şormağa geldüm hālüñi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
53). [iy mecnün,]

iy miskîn: Ey zavallı!.

Eydür **iy miskîn** delü olduñ meger
Hîçe niçe satalar hergiz güher
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra
23). [iy miskîn,]

(Mes. 30: m. 71)

iy muḥammed ümmeti: Ey Hz.

Muḥammed'in ümmeti || Müslümanlar.

Çün yazarlar **iy Muḥammed ümmeti**
Kulhuva'llāh'dan yoķaru Tebbet'i
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra
13). [iy muḥammed ümmeti, -i]

iy muḥteşem: Ey muḥteşem (kimse)!

Ol Kerīm'üñ ḥazretinde bu kerem
Kadr bula mı 'aceb **iy muḥteşem**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra
4). [iy muḥteşem,]

(Mes. 81: m. 124)

iy muktedā: Ey mürşid!.

Eydür eylerem zekātumu edā
Şavmı daḥı dutaram **iy muktedā**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra
108). [iy muktedā,]

iy müşteri: Ey müşteri!.

Sen dilersin hîçe bizden gevheri
Yoḥsa al u virme hiç **iy müşteri**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra
50). [iy müşteri,]

iy müsülmānlar: Ey Müslümanlar!.

Böyle gökçek yavrılar kim bende var
İy Müsülmānlar bir eydūñ kanda
var (*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 22*). [*iy müsülmānlar, -lar*]

iy nā-bekār: *Ey işe yaramaz, aylak.*

Bu ne sözdür kim didūñ **iy nā-bekār**
Dirliği ço ölümü añ zīnhār
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 47*). [*iy nā-bekār,]*

iy nām-dār: *Ey namli, meşhur, ünlü!*

Eydür in'āmum bu kamasında var
Kim dükeli haq-durur **iy nām-dār**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 154*). [*iy nām-dār,]*

(*Mes. 84: m. 153; Mes. 12: m. 221; Mes. 21: m. 8; Mes. 53: m. 117; Mes. 63: m. 135; Mes. 69: m. 91; Mes. 73: m. 10; Mes. 81: m. 23; Mes. 84: m. 103; Mes. 90: m. 45; Mes. 97: m. 43; Mes. 19: m. 29; Mes. 25: m. 100; Mes. 30: m. 13*)

iy nāmver: *Ey ünlü, şöhretli (kişi).*

Atda vü 'avratda vü kılıçda er
Bulmadı hergiz vefā **iy nāmver**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 76*). [*iy nāmver,]*

(*Mes. 81: m. 143*)

iy nigār: *Ey sevgili.*

Şeyh eydür ol kıza kim **iy nigār**
Ne ki didūñ işledüm dañı ne var
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 155*). [*iy nigār,]*

(*Mes. 12: m. 33*)

iy nigār-ı seng-dil: *Ey taş kalpli sevgili!.*

Şeyh eydür **iy nigār-ı seng-dil**
Şād ol imdi ayruq olma teng-dil
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 127*). [*iy nigār-ı seng-dil,]*

iy pāk-bāz: *Ey aziz!.*

Muştafā eydür aña kim **iy pāk-bāz**
Cümle aşhāb ortasında ser-firāz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 31*). [*iy pāk-bāz,]*

iy pārisā: *Ey dine bağı kimse!.*

Ne vire bir pādīşāh **iy pārisā**
Kim ola bir günki 'ömrine bahā
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 55*). [*iy pārisā,]*

(*Mes. 75: m. 67; Mes. 97: m. 41*)

iy perī: *Ey peri.*

Zīra kim Allāh mekāndandır berī
Sen dañı hem bī-mekānsın **iy perī**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 38*). [*iy perī,]*

iy perī: *Ey peri. || Ey sevgili.*

Çün benüm 'işqum degüldür serserī
Yā başum kes yā elüm dut **iy perī**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 22*). [*iy perī,]*

(*Mes. 12: m. 22; Mes. 72: m. 520*)

iy pīr-i hakīr: *Ey itibarsız pīr!.*

Ol nigār eydür ki **iy pīr-i hakīr**
Baña çok kalın gerekdür sen fakīr
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 175*). [*iy pīr-i hakīr,]*

iy pīr-i köhün: *Ey yullanmış pīr!.*

Birisi eydür ki **iy pīr-i köhün**
Tevbe kıl yokdur bu işde bīh ü bün
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 19*). [*iy pīr-i köhün,]*

iy rahīm: *Ey merhamet edip bağıslayan (Allah)!.*

İy Ğafūr u iy Hālīm ü iy 'Alīm
İy Şekūr u iy Kerīm ü iy **Rahīm**

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 98*). [*iy rahīm,]*

iy refik: *Ey yoldaş!*

Maḥv işe gelür deñizde **iy refik**
Naḥv-ıla kesmege yaramaz tarik
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 39*). [*iy refik,]*

(*Mes. 65: m. 99; Mes. 12: m. 51; Mes. 13: m. 27*)

iy safvān: *Ey Safvan!*

Eydür **iy Safvān** çün sihrin ide
Çok senūñ gibi yoldan ilede
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 161*). [*iy safvān,]*

iy şāh-ı rūsül: *Ey peygamberler sultanı! || Hz. Muhammed.*

Hak ta'ālā eydür **iy Şāh-ı rūsül**
Pāsbān-ı bārgāh-ı emr-i kul
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 13*). [*iy şāh-ı rūsül,]*

iy şāhib-nazar: *Ey görüş sahibi kimse!*

Zīra kim ermişdür **iy şāhib-nazar**
Şāha bizüm mihnetümüzden ḥabar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 53*). [*iy şāhib-nazar,]*

iy şanem: *Ey put gibi güzel olan sevgili!*

Vaşluña irmek dilerem **iy şanem**
Tap vücūdum oldı hicrūñde 'adem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 173*). [*iy şanem,]*

iy şeh: *Ey padişah! || Aslan.*

Eydür **iy şeh** tañlaçak girdüm yola
Benüm ile bir semiz tavşan bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 161*). [*iy şeh,]*

iy şeh-i serv-i revān: *Ey salına salına yürüyen servi boylu sevgili!*

Şeyḥ eydür **iy şeh-i serv-i revān**
Karşuña şūrīde-dil āşūfte-cān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 183*). [*iy şeh-i serv-i revān,]*

iy şekür: *Ey şükürleri kabul eden (Allah)!*

İy Ğafūr u iy Ḥalīm ü iy 'Alīm
İy Şekür u iy Kerīm ü iy Raḥīm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 98*). [*iy şekür,]*

iy ser-firāz: *Ey üstünlük taslayan (kişi).*

Ol ḥakīm eydür ḥakikatdan mecāz
Çok ırak düşmiş-durur **iy ser-firāz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 106*). [*iy ser-firāz,]*

iy şeyh: *Ey şeyh!*

Eydür **iy şeyh** ança zühdüm var
benüm
Kim olur kul gibi cānuma tenüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 145*). [*iy şeyh,]*

iy şeyh-i cihān: *Ey cihanın şeyhi!*

Eydür **iy şeyh-i cihān** u ehl-i dil
Senden el-ḥak yavlaç oldum ben
ḥacil (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 55*). [*iy şeyh-i cihān,]*

iy şeyh-i kibār: *Ey yüce Şeyh!*

Birisi eydür ki **iy şeyh-i kibār**
Vesveseñ gitmege bir gusl eyle var
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 1*). [*iy şeyh-i kibār,]*

iy süleymān: *Ey Süleyman!*

İy Süleymān şol kopuzuñ kılını
Bur kim öğrenlüm bu kuşlar dilini
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 67*). [*iy süleymān,]*

iy sultāna bir şāyeste kul: *Ey Allah'a layık bir kul.*

Eydür **iy sultāna bir şāyeste kul**
Memleket bāğında yavlağ tāze gül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 17*). [*iy sultāna bir şāyeste kul,]*

iy sultān-ı 'ālem: *Ey ālemin sultanı!*

Eydür **iy sultān-ı 'ālem** zīnhār
Yolda hīç eglenmedüm ben nābekār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 41*). [*iy sultān-ı 'ālem,]*

iy tañrı tapusunda hāş: *Ey Allah katında seçilmiş kişi!*

Eytdiler **iy Tañrı tapusunda hāş**
Aslan elinden nite bulduñ hālāş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 271*). [*iy tañrı tapusunda hāş,]*

iy ulu: *Ey yüce (kişi)!*

Bu dükānda degül-isem ben delü
Ten bahāsı bu kaçardur **iy ulu**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 66*). [*iy ulu,]*

(*Mes. 81: m. 71; Mes. 71: m. 62; Mes. 5: m. 201; Mes. 53: m. 82*)

iy ulu: *Ey yüce (Hüdhüd)!*

Biri eydür hüdhüde kim **iy ulu**
Şorar olur-ısa senden bir delü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 103, Mısra 1*). [*iy ulu,]*

iy ulu kişi: *Ey yüce kişi!*

Kim yalan söyler-ise anuñ işi
Nite ola anda **iy ulu kişi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 8*). [*iy ulu kişi,]*

iy üstād: *Ey usta tabib!*

Eydür **iy üstād** bu nağş u nigār
Ne-durur bu evde yazlu şāhvār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 73*). [*iy üstād,]*

iy veh: *Ah, vah, yazık.*

Eydür **iy veh** oda yandum n'ideyim
Bağlu boynum bunda kaçça gideyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 135*). [*iy veh,]*

iy yār-ı şafā: *Ey temiz yürekli dost!*

Olmaya her yolda **iy yār-ı şafā**
Pīşvāsı görmezüñ illā 'aşā
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 107*). [*iy yār-ı şafā,]*

iy yār-ı şigerf: *Ey nadir bulunan faziletli dost!*

Fıkh fıkhā nahva nahvı şarfa şarf
Aşla kaçuşmağdur **iy yār-ı şigerf**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 62*). [*iy yār-ı şigerf,]*

iy yigit: *Ey yiğit kimse!*

Çocalardan bir söz işit **iy yigit**
Çaybet iden kişiden yigrekdür it
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 25*). [*iy yigit,]*

(*Mes. 87: m. 7*)

iyvāh: *Eyvah, kötü bir haber veya olay karşısında duyulan üzüntüyü, korku, panik, pişmanlık, esef, hayıflanma gibi duyguları ifāde etmek için kullanılır, yazık.*

Çün bu düşü gördü bīdār-ı cihān
Eydür **iyvāh** ussuma irdi ziyān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 34*). [*iyvāh,]*

i'zāz: *Saygı, hürmet.*

Çok kişi baş çor baña **i'zāz-ıla**
Çoklar elümi öperler nāz-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 45*). [*i'zāz-ıla, --ıla]*

(Mes. 72: m. 95; Mes. 96: m. 61)

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 64). ['izze, -e]

i'zâz itmedüñ: *Hürmet etmek, saygı göstermek.*

Sen daħı lâ-taḳrebâ yı dutmaduñ
Tañrı'nuñ emrine **i'zâz itmedüñ**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 90). [i'zâz itmedüñ, -me, -düñ]

izin izlemege: *Takip etmek, izini sürmek.*

Şeyh istedi nazar gözlemege
Ol dem ü kendü **izin izlemege**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 102). [izin izlemege, -ge]

izini izledi: *Takip etmek, izi sıra gitmek.*

İRte rümîsi yüzini gizledi
Gice zengîsi **izini izledi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 46). [izini izledi, -di]

izle-: *İzlemek, izini takip etmek.*

Birisi bir mâh-rüyı gözledi
Yolını kodı vü anı **izledi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 44). [izledi, -di]

izlerin azıtdılar: *İz azıtmak: Yolunu kaybetmek. (TS).*

Halk udından **izlerin azıtdılar**
Degmesi bir köşede yir dıtdılar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 51). [izlerin azıtdılar, -di, -lar]

izlü yol: *İzi ve işaretli olan alâmetli yol.*

Pâdişâh eydür bizüm bir gizlü yol
Aramuzda var degül kim **izlü yol**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 60). [izlü yol,]

'izz: *Aziz olma, azizlik; yücelik, ululuk.*

Dİne degşürmiş yine tersâlığı
'**İzze** irürmiş girü rüsvâlığı

'izz ü câh: *Makam ve mevkî sahibi.*

Çün Süleymân gördi kim ol **'izz ü câh**
Oldı bir taşdan u 'âlî pâygâh
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 13). ['izz ü câh, -dı]

'izzet: *Hürmet, saygı.*

'**İzzet**-ile anlara virdüm selâm
Eylediler ḳamusı baña ḳıyâm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 27). ['izzet-ile, --ile]

'izzet bulur: *Değer ve hürmet görmek.*

Ad cihân faħrı-y-ıçun işe gelür
Kim cihânda ad-ıla **'izzet bulur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 238). ['izzet bulur, -ur]

'izzet ü iḳbâl ü bahşâyiş: *Yücelik, talih ve bağışlanma.*

Cân kim ol luḫfı şıfâtından gelür
'**İzzet ü iḳbâl ü bahşâyiş** bulur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 24). ['izzet ü iḳbâl ü bahşâyiş,]

'izzet ü i'zâz-ıla: *Şeref ve itibar.*

Geldi ḫâvus ortaya yüz nâz-ıla
Girdi söze **'izzet ü i'zâz-ıla**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 20, Mısra 2). ['izzet ü i'zâz-ıla, --ıla]

-J-

jeng: Pas.

Äyināyı **jengi** yimeden düriş
Şaykal-ıla bir şafāsına iriş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra 7*). [jengi, -i]

-K-

ka'be': Bütün müslümanların kiblesi ve ziyâret yeri olan Mekke şehrindeki mukaddes binâ, beytullah.

Mü`mini îmânda yâr idiserüz
Ka'be'yi bütlerden arıdsaruz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 24*). [ka'be'yi, -yi]

(*Mes. 10: m. 55; Mes. 11: m. 61; Mes. 12: m. 222; Mes. 12: m. 148; Mes. 12: m. 162; Mes. 13: m. 11; Mes. 13: m. 49; Mes. 13: m. 3; Mes. 14: m. 11; Mes. 14: m. 1; Mes. 45: m. 18; Mes. 47: m. 21; Mes. 65: m. 72; Mes. 88: m. 109*)

ka'be şehriden: Kâbe şehri; Mekke.

Şıdık-ıla on altı kez hâcc itmişem
Ka'be şehriden Minâ'ya gitmişem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 26*). [ka'be şehriden, -nden]

ka'be'yi yüz kez yıkar: Kabe'yi yüz kez yıkmak. (Birinci mısra ile ilişkili olarak gönül kırmanın Kabe'yi yıkmaktan daha kötü bir eylem olduğuna işaret edilmiştir).

Bir gönül şıyan kim îmândan çıkar
Eyle dut kim **Ka'be'yi yüz kez yıkar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 32*). [ka'be'yi yüz kez yıkar, -ar]

kâbil degülsin: Uygun, lâyük değil.

Çünkü sen **kâbil degülsin** rahmete
Lâcerem maşşüş olduñ la'nete
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 63*). [kâbil degülsin, -sin]

kâbil ola: Münasip, uygun olmak; mümkün olmak, kabul olmak.

Şer'e **kâbil ola** kim maqbül-ısa
Mübtedi'lere uya kim gül-ısa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 73*). [kâbil ola, -a]

kâbin: Evlenirken erkek tarafından kadına verilen nikâh bedeli, mehir.

Büşr eydür maşlahat **kâbinini**
Eylesünler kim qabül itdüm seni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 445*). [kâbinini, -in, -i]

kabül: Bir öneriyi uygun bulma, onaylama.

Çün seni simürğ kılmaya **qabül**
Qaçan ire gönlüne mihri nüzül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 17*). [qabül,]

kabül: Kabul etme, razı olma.

Hâtırında redd ü gönlünde **qabül**
İkisi bir ola bu fazl ol fodül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 73*). [qabül,]

(*Mes. 71: m. 45*)

kabül eyle-: Kabul etmek, razı olmak.

Sen dahı kendüzüne beni **qabül**
Eylegil kim çarb-ıla hoşdur uşul
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 444*). [qabül eylegil, -gil]

(*Mes. 91: m. 131*)

kabül itdüm: Kabul etmek, razı olmak.

Büşr eydür maşlahat kâbinini
Eylesünler kim **qabül itdüm** seni

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 446). [kabül itdüm, -dü, -m]

kabz ide canum: Ruhunu teslim etmek; ölmek.

Ol kız eydür sen du'ā kıl kim benüm
Qabz ide Tañrı ileyünde **canum**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 82). [kabz ide canum,]

kaç: Kaçmak, kurtulmak.

Bu kafas şinsa-y-ıdı uça-y-ıdum
Şoñbetinden karganuñ **kaça-y-ıdum**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 50). [kaça-y-ıdum, -a, --y, --ı, -du, -m]

(Mes. 50: m. 78; Mes. 60: m. 109;
Mes. 89: m. 29)

kaç: Kaçmak.

Çün bunuñ adını işidür **kaçar**
Korkısından karnı dañı kan geçer
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 227). [kaçar, -ar]

(Mes. 30: m. 248; Mes. 30: m. 268;
Mes. 30: m. 269; Mes. 30: m. 249;
Mes. 60: m. 72; Mes. 60: m. 77; Mes.
66: m. 65)

kaç: Kaç tane?.

Kaç mürıdı var-ıdı dirisem uz
Var ola-y-ıdı iki kez iki yüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 13). [kaç,]

kaç: Kaçmak || uzaklaşmak.

Qamu hem-şoñbatlığında **kaçdılar**
Gözlerinden kanlu yaşı saçdılar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 229). [kaçdılar, -dı, -lar]

(Mes. 22: m. 68; Mes. 63: m. 236)

kaç: Kaçmak, sakınmak.

Toprağı başuma saçmağdan **kaçam**
Yoñsa bārı bir ulu yirden seçem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 77). [kaçam, -am]

kaçagör: Kaçmak, sakınmak.

Devleti yok kişilerden **kaçagör**
Muğbil er pırameninden geçegör
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 87, Mısra 17). [kaçagör,]

kaçan: Ne zaman.

Ben **kaçan** bu guşşadan cān iledem
Cānı terk itdüm ki ĩmān iledem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 37). [kaçan,]

(Mes. 12: m. 116; Mes. 15: m. 10;
Mes. 47: m. 133; Mes. 53: m. 157;
Mes. 91: m. 257; Mes. 107: m. 24)

kaçan: Ne zaman ki, her ne zaman.

Bir yefime bunça yüz biñ pādışāh
Qaçan uya vü hezārān biñ sipāh
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 50). [kaçan,]

kaçan: O zaman, -dığı zaman.

Çün seni sımurğ kılmaya kabül
Qaçan ire gönlüne mihri nüzül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 18). [kaçan,]

kaçan: Ne zaman, nasıl?.

Sen **kaçan** 'ışkuma irersin **kaçan**
Uşlu-y-ısañ var saña kayır kefen
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 55). [kaçan,]

(Mes. 30: m. 156)

kaçan: Kaçan, uzaklaşan.

Sen **kaçan** 'ışkuma irersin **kaçan**
Uşlu-y-ısañ var saña kayır kefen
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 55). [kaçan,]

kaçan: Kaçan kişi.

Ben bu zühd ü arılığ-ıla kaçan
Olmayam müzdi yazuğundan seçen
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra
19). [kaçan,]

kaçan: Kaçan, giden.

Çün ben aşluma kavuşdum iy deni
Sen kaçan yoldan iledesin beni
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra
128). [kaçan,]

kaçan: Nasıl, ne suretle.

Ka'be içine gire mi hiç mest
'İşkâ kaçan yâr ola şehvet-perest
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
22). [kaçan,]

(Mes. 55: m. 2; Mes. 81: m. 94; Mes.
84: m. 84; Mes. 85: m. 121)

kaçan: Nasıl || Hiç (olur mu).

'İşk-ıla şehvet kaçan barışısar
Yâ şu-y-ıla od nite karışısar
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
19). [kaçan,]

(Mes. 50: m. 102; Mes. 55: m. 16;
Mes. 69: m. 80; Mes. 72: m. 61; Mes.
72: m. 63; Mes. 72: m. 68)

kaçan: Nasıl?.

Çün dilemezsın ki hergiz ölesin
Sen kaçan benüm harifüm olasın
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra
28). [kaçan,]

(Mes. 26: m. 25; Mes. 27: m. 70; Mes.
27: m. 72; Mes. 27: m. 98; Mes. 30:
m. 35; Mes. 30: m. 284; Mes. 32: m.
123; Mes. 32: m. 180; Mes. 34: m. 29;
Mes. 38: m. 8; Mes. 44: m. 2; Mes. 52:
m. 24; Mes. 56: m. 38; Mes. 56: m. 46;
Mes. 56: m. 51; Mes. 66: m. 89; Mes.
66: m. 99; Mes. 72: m. 145; Mes. 72:
m. 161; Mes. 72: m. 232; Mes. 72: m.
234; Mes. 76: m. 9; Mes. 77: m. 16;
Mes. 80: m. 3; Mes. 85: m. 11; Mes.
85: m. 38; Mes. 85: m. 105; Mes. 88:

m. 116; Mes. 90: m. 41; Mes. 91: m.
77; Mes. 92: m. 18; Mes. 93: m. 27;
Mes. 100: m. 13; Mes. 101: m. 38;
Mes. 101: m. 53; Mes. 102: m. 6; Mes.
104: m. 23; Mes. 105: m. 105; Mes.
105: m. 117; Mes. 105: m. 125; Mes.
108: m. 24; Mes. 109: m. 2; Mes. 111:
m. 61)

kaçan: Her ne zaman ki.

Kılıcıyla hamle ider urmağa
Ol kaçan zîrâ kim olmaz durmağa
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
62). [kaçan,]

kaçan: Dıği zaman.

Yoğsa ben bu sözi kaçan işidem
Kim kazâdan korğuban yoldan gidem
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
295). [kaçan,]

kaçan: ...incaya kadar.

Halka mâl üleşdüren kişi henüz
Korğudadur kim kaçan iş ola uz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra
32). [kaçan,]

kaçan ola: Nasıl olur, olur mu?.

Sâni' ü maşnû' bir nesne kaçan
Ola iy 'aklı hevâsından seçen
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra
26). [kaçan ola,]

(Mes. 104: m. 50)

kaçı: Ne kadarı, kaç kişi?.

Dünyada yüz biñ senüñ gibi ola
Bellüdü kim kaçı sağışa gele
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra
18). [kaçı,]

kaçıcağ: Kaçınca, kaçtığında.

Ol kaçıcağ Rüstem atları sürer
Bir nefesde kendü mülkine irer
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
271). [kaçıcağ,]

kaçur: Kaybetmek.

Ol deñizde yutdı şeyhi çün neheng
Korqudan sizi **kaçurdı** nām u neng
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra*
32). [*kaçurdı, -dı*]

kaçur: Kaçırmaq.

Ol kim erlikde yiñer-idi beni
Gör kim adum nite **kaçurdı** anı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
234). [*kaçurdı, -dı*]

kadd: Boy, endam.

Kaddi serv ü 'arızı sımın-durur
Yüzi hürşid ü hatı müşkîn-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra*
5). [*kaddi, -i*]

kadem: Ayak.

Hadd ü pâyâni belürmez yola er
Komaya hergiz **kadem** bî-pâ vü ser
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
14). [*kadem,]*

kadem ehli-y-ise: Uğur sahibi; bahtı uğurlu.

Hüdhüd eydür kim kerem ehli-y-ise
Yâ cihânda bir **kadem ehli-y-ise**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra*
2). [*kadem ehli-y-ise, --y, --ise*]

kadem ur: Ayak basmak.

Sen **kadem** bu yola **ur** iy nām-dār
Kim göresin Ka'be vü büt şad hezār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
221). [*kadem ur,]*

(*Mes. 14: m. 53; Mes. 12: m. 115*)

kader: Takdir edilen, alın yazısı.

Kim kazā ne od bırağdı cānına
Yâ **kader** ne eyledi imānına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra*
10). [*kader,]*

kadh eylemek: Ayıbını söyleyerek çekiştirme,
yerme, zemmetme.

Birisi eydür ki gıybet söylemek
Nite ola vü eri **kadh eylemek**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra*
2). [*kadh eylemek, -mek*]

kadh itmeye: Ayıbını söyleyerek çekiştirme,
yerme, zemmetme.

Virdügün-içün seni medh itmeye
Virmeyinçek hem girü **kadh itmeye**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
58). [*kadh itmeye, -me, -ye*]

kādī: Kadı, hakim.

Da ' viyi **kādī** keser kādī dağı
Fitvi virdi kanuma rāzi dağı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
53). [*kādī,]*

(*Mes. 25: m. 53; Mes. 25: m. 33; Mes.*
25: m. 68; Mes. 25: m. 31; Mes. 107:
m. 62; Mes. 100: m. 11)

kādılık: İslâm hukukuyla yönetilen devletlerde
halk arasında çıkan anlaşmazlıkları, her türlü
dâvâyı halletmek üzere devlet tarafından tâyin
edilen memurluk, kadılık.

Kādılıkda gönli çün mâyil kalur
Rişvet-ile haqları bātil kıılır
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra*
33). [*kādılıkda, -da*]

kadīm: Başlangıcı olmayan, Allah.

Ol Kerim ü Ferd ü Kıddüs ü **Kadīm**
Ol Hakīm ü Hayy u Kayyüm u 'Alīm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra*
4). [*kadīm,]*

kadīm: Eskiden beri var olan, ezeli.

Lufti Haqq'ın bî-hadd u kendü kerim
Raḥmeti cāvīd ihsāni **kadīm**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra*
26). [*kadīm,]*

(*Mes. 69: m. 248; Mes. 78: m. 82*)

kādir: Muktedir, gücü yeten.

Ben ki İklīdis'de yavlaḳ māhirem
Kim tabī' iyle o tıbdā **ḳādīrem**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
24). [*ḳādīrem, -em*]

ḳadr: Değer, itibar, haysiyet.

Çün senüñ bir zerre **ḳadrüñ** yoḳ-
durur
İşbu dirlik daḳı saña çoḳ-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra*
9). [*ḳadrüñ, -üñ*]

ḳadr: Değer, kıymet.

Bir nefes 'ömrüñ bahāsı çoḳ-durur
Ḳadri ḳamu dünyādan artuḳ-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra*
58). [*ḳadri, -i*]

(*Mes. 81: m. 106; Mes. 81: m. 42;*
Mes. 86: m. 25)

ḳadr bula: Değer bulmak, kıymet görmek.

Ol Kerīm'üñ ḫāzretinde bu kerem
Ḳadr bula mı 'aceb iy muḫteşem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra*
4). [*ḳadr bula, -a*]

ḳadr u cāh-ıçun: Makam ve rütbe için.

Yoḫsa çün nām u nişānı olmaya
Ḳadr u cāh-ıçun mürebbī olmaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra*
6). [*ḳadr u cāh-ıçun, --ıçun*]

ḳadr u kıymet bulmadı: Kadir kıymet
görmek || Değer görmemek.

Ten kumaşı çün ḫisāba gelmedi
Bunda hem bir **ḳadr u kıymet**
bulmadı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
158). [*ḳadr u kıymet bulmadı, -ma, -*
dı]

ḳadr u kıymet urmaya: Kıymet göstermek,
değer vermek.

Dünyaya bir **ḳadr u kıymet urmaya**
Şaşı gibi biri iki görmeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
7). [*ḳadr u kıymet urmaya, -ma, -ya*]

ḳadr ura: Kıymet göstermek, değer vermek.

Kimi kim göre eyü kişi göre
Kendüden ayruḡa yavlaḳ **ḳadr ura**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
66). [*ḳadr ura, -a*]

(*Mes. 44: m. 4; Mes. 63: m. 44; Mes.*
65: m. 63)

ḳadra irdüñüz: Belli bir itibara ulaşmak.

Ne 'amel ḳılıp bu **ḳadra irdüñüz**
Ḳanḳı şafdan işbu şadra irdüñüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
123). [*ḳadra irdüñüz, -dü, -ñüz*]

ḳadri olur: Değeri olmak.

Maḫv olmaḳ dürrinüñ **ḳadri olur**
Kemlik incüsi eyü kıymet bulur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 42, Mısra*
7). [*ḳadri olur,]*

ḳadri yoḳ: Kıymeti yok, değersiz.

Ol kişi eydür tenüñ çün **ḳadri yoḳ**
Bī-hünerlikde vü yavlaḳ 'aybı çoḳ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
69). [*ḳadri yoḳ,]*

ḳadrin bilmedüm: Değerini bilmek.

Şeyḫ eydür aña batman bulmadum
Dartıvirmege vü **ḳadrin bilmedüm**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
80). [*ḳadrin bilmedüm, -me, -dü, -m*]

ḳadrini bil-: Değerini anlamak; kıymetini
bilmek.

Gideyim kim kendü **ḳadrini bile**
Benden ayrıldıḡına zārī ḳıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
83). [*ḳadrini bile, -e*]

(*Mes. 50: m. 76*)

kadrüni bil: Değerini, kaymetini bilmek.

Maḥfel içinde becid çok söyleme
Ƙadrüni bil kendüni medḥ eyleme
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra
8). [Ƙadrüni bil,]

kafas: Kafes.

Çün bizüm yirümüz oldu bu **Ƙafas**
Siz çemenden ḥālī olmañ bir nefes
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
51). [Ƙafas,]

(Mes. 32: m. 112; Mes. 32: m. 136;
Mes. 32: m. 162; Mes. 32: m. 178;
Mes. 32: m. 10; Mes. 32: m. 15; Mes.
32: m. 68; Mes. 32: m. 110; Mes. 32:
m. 148; Mes. 32: m. 157; Mes. 32: m.
159; Mes. 32: m. 164; Mes. 32: m. 46;
Mes. 50: m. 49; Mes. 50: m. 4; Mes.
50: m. 13; Mes. 50: m. 77; Mes. 93:
m. 19; Mes. 93: m. 25; Mes. 93: m. 17;
Mes. 93: m. 21; Mes. 93: m. 37; Mes.
93: m. 29; Mes. 93: m. 35)

kafes: Kafes.

Bu hevāya biz giriftār olmışuz
Ol hevesden bu **Ƙafesde** Ƙalmışuz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
44). [Ƙafesde, -de]

kāfile: Kafile, kervan.

Ƙāfile Bağdād şehrinden öte
Seni bir zembil eksildi duta
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra
29). [Ƙāfile,]

kāfir: Allah'ın varlığını ve birliğini inkâr eden
kimse; Müslüman olmayan.

Çün Müsülmānlık yolu Ƙuvvet duta
Bu oyunda **Ƙāfiri** mü'min uta
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
276). [Ƙāfiri, -i]

kāfir: Müslüman olmayan || Sevgili.

Yüzi türk ü kendüzi **Ƙāfir** Ƙızı
Söyledügi Ƙamu Rühullāh sözi

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
81). [Ƙāfir,]

kāfir: Allah'ın varlığını inkâr eden,
inanmayan kişi.

Kim Müselmān-ısa ol kuşu sora
Ƙāfir anuñ Ƙanadı naƘşın göre
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra
18). [Ƙāfir,]

(Mes. 2: m. 24; Mes. 2: m. 20; Mes. 2:
m. 16; Mes. 5: m. 235; Mes. 12: m. 10;
Mes. 12: m. 81; Mes. 12: m. 119; Mes.
12: m. 114; Mes. 13: m. 31; Mes. 52:
m. 32; Mes. 78: m. 43; Mes. 85: m.
126; Mes. 85: m. 122; Mes. 88: m. 82;
Mes. 95: m. 2; Mes. 95: m. 24; Mes.
96: m. 2; Mes. 100: m. 105)

kāfir ol: Allah'ı ve dini inkar etmek, kafir
olmak.

Ol kız eydür gerçek içgil cāmuñı
Ƙāfir ol dur oda yaƘ İslām'uñı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
80). [Ƙāfir ol,]

(Mes. 39: m. 12; Mes. 49: m. 8; Mes.
48: m. 3; Mes. 79: m. 4; Mes. 16: m.
109; Mes. 15: m. 57)

kāfir olan: Allah'ın varlığını inkar eden,
inanmayan kişi.

Bunça yıl **Ƙāfir olan** soñra 'aceb
Nite eyler dīn ü imāni taleb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra
19). [Ƙāfir olan,]

(Mes. 11: m. 66)

kāfir ü 'ādil: Kafir ve adaletli.

Ƙāfir ü 'ādil delīm yiğ ehl-i dād
Kim Müsülmān ola vü zālīm-nihād
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra
5). [Ƙāfir ü 'ādil,]

kāfirlik: Allah'ın varlığını inkar etme
durumu.

‘Âşıkun ma ‘şük-ıla birlik-durur
İkilik bu yolda **kâfirlik-durur**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
110). [kâfirlik-durur, --dur, -ur]

kâh: Saman çöpü || Değeri olmamak
bağlamında.

Olmadı hîç anuñ-ıçun âhumuz
Kim yog-ıdı halk içinde **kâhumuz**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
118). [kâhumuz, -umuz]

kâh kâhi: Bazen... bazen de.

Kâh Süleymân'ın kolına konaram
Kâhi İskender bilegin binerem
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra
28). [kâh kâhi,]

kahkaha-y-ıla güler: Yüksek sesle, aşırı
gülmek.

Ḳahḳaha-y-ıla güler kim sen beni
Üç kez urduñ ben götürdüm oyını
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
133). [kahkaha-y-ıla güler, -er]

kahr: Allah'ın şiddetli ve azab verici
vasıflarının tecellisi.

Var şifâti luḳf-ıla Ḥaḳḳun 'azîm
Var şifâti **ḳahr-ıla** dahı delîm
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra
22). [ḳahr-ıla, --ıla]

(Mes. 96: m. 25)

kahr içinde: Üzüntü, sıkıntı anında.

Eydür iy sen baña Hızr-ı rûzigâr
Ḳahr içinde luḳfı eylemiş nişâr
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
70). [ḳahr içinde,]

kak: Vurmak, çakmak.

Oyn ide el ard-ıla bir kez **ḳaḳar**
Rüstem'i atdan yir üstüne yıkar
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
131). [ḳaḳar, -ar]

kak: Vurmak.

Ol el ardıyla beni bir kez **ḳaḳan**
Rüstem'i atdan yir üstüne yıkan
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
225). [ḳaḳan, -an]

kakdı kapu: Kapıya vurmak, kapıyı çalmak.

Gösterene gönderüp kıldı tapu
Büşr geldi ḳapuya **ḳaḳdı kapu**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
382). [ḳaḳdı kapu,]

kakı-: Kızmak, öfkelenmek.

Sen eger yazuḳların işidesin
Ḳaḳıyuban ümmeti terk idesin
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
54). [ḳaḳıyuban, -y, -uban]

(Mes. 85: m. 2; Mes. 91: m. 148; Mes.
60: m. 36; Mes. 16: m. 19; Mes. 82:
m. 5; Mes. 91: m. 212; Mes. 30: m.
174; Mes. 5: m. 108)

ḳakıyu: Kızarak, öfkelenerek.

Ol kişi ḳal'adan iner **ḳaḳıyu**
Rüstem'e hey er degül misin diyü
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
65). [ḳaḳıyu,]

ḳaknüs: Gûyâ Hind adalarında yaşayan,
kanatları nakışlı, gagası delikli mevḥûm bir
kuş. Yüzünde 360 deliği varmış. Yüksek dağ
başlarında rûzgâra karşı oturunca rûzgâr o
deliklere nüfûz eder, muhtelif sesler çıkarırmış.
Bu sesi işiten kuşlar yanına üşerlermiş,
onlardan bir kaçını yakalayıp yermiş. Bin sene
yaşarmış. Öleceği zaman birçok odun yığar,
üstüne oturur, latîf latîf öterken kendinden
geçermiş. O zaman kanatlarını birbirine
vurarak ateşler çıkarırmış. Bu ateşle odunlar
tutuşur, nihâyet kendi de yanarmış. Sonra
külünden bir yumurta ve içinden bir yavru
çıkarmış. Hükemâ mûsikîyi bu kuşun
burnundan çıkan seslerden almışlarmış.
(Burhan-ı Katı').

Bu meşelde kaldururlar kolumu
Ḳaḳnüsün dirligi-y-ile ölümü

(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 60). [kaḳnüsüñ, -üñ]

(Mes. 94: m. 3; Mes. 94: m. 49)

kaḳnüs olur: *Kaḳnüs olmak.*

Girü bir **kaḳnüs olur** anuñ gibi
Dirilür biñ yıl daḳı cānuñ gibi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 53). [kaḳnüs olur, -ur]

kal: *Elde bulunmak.*

Ma 'ni şekli artuḳ eksük olmaya
Şüret-ile kim görürsin **ḳalmaya**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 132). [ḳalmaya, -ma, -y, -a]

kal: *Kalmak.*

Cānda ne gülşenlerüñ rengi **ḳala**
Ne daḳı küllhānlaruñ tengi **ḳala**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 105). [ḳala, -a]

(Mes. 27: m. 106; Mes. 93: m. 28;
Mes. 107: m. 146; Mes. 107: m. 54)

kal: *Bir durumunda içinde olmak, bulunmak.*

Şekl ü şüret kim 'arazdur **ḳalmaya**
Cāvidān bāḳī vü cüz cān ölmeye
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 35). [ḳalmaya, -ma, -ya]

kal: *Geri kalmak.*

Bī-ḳaḳīḳat bunlar işden **ḳalmaya**
İlla bunlarsuz ḳaḳīḳat olmaya
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 17). [ḳalmaya, -ma, -ya]

(Mes. 101: m. 91)

kal: *Takılmak, önem vermek.*

Çünkü meczüb oldı vü buldı fenā
ḳalmadı sençileyin cān u tene
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 40). [ḳalmadı, -ma, -dı]

kal: *Bulunmak, geriye kalmak.*

Ölür-isem daḳı şuçum **ḳalmadı**
Çün kılıç dutmaḳa gücüm **ḳalmadı**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 247). [ḳalmadı, -ma, -dı]

(Mes. 32: m. 121; Mes. 69: m. 123;
Mes. 69: m. 98; Mes. 100: m. 60)

kal: *Kalmak, durmak.*

Ādemī her renc-ile tolmaya mı
Bunda **ḳalıçak** daḳı ölmeye mi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 4). [ḳalıçak, -ıçak]

kal: *Bir durumun içinde olmak, bulunmak.*

'Avratuñ 'ışkı eri almış-ıdı
Gerçi Şatt'dan bu yaña **ḳalmış-ıdı**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 8). [ḳalmış-ıdı, -mış, --ıdı, -ı]

kal: *Kalmak, beklemek.*

Ol umıda kim şora anı ḳabīb
ḳaldı ol gün anda ol pīr-i ḳarīb
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 124). [ḳaldı, -dı]

(Mes. 10: m. 119; Mes. 27: m. 102)

kal: *(Geriye) kalmak; geriye kalan şey.*

Gitdi 'aḳlum gitdi şabrum gitdi yār
ḳaldı 'ışḳ u ḳaldı neng ü ḳaldı 'ār
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 170). [ḳaldı, -dı]

(Mes. 10: m. 170; Mes. 10: m. 170;
Mes. 57: m. 18)

kal: *Kalmak, bulunmak.*

Ol ḳamu kibr ü delāl u ḳunc u nāz
Gitdi vü **ḳaldı** kıza mūnis niyāz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 20). [ḳaldı, -dı]

(Mes. 84: m. 35)

kal: (Geriye) kalmak.

Dikeni köyündürün kim gül **kala**
Gül dahı gider-ise bülbül **kala**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
165). [kala, -a]

(Mes. 22: m. 166; Mes. 22: m. 166;
Mes. 30: m. 110; Mes. 47: m. 128;
Mes. 105: m. 106; Mes. 105: m. 114;
Mes. 105: m. 126; Mes. 105: m. 112;
Mes. 107: m. 142; Mes. 107: m. 92;
Mes. 107: m. 29)

kal: Durmak, beklemek.

Çün deñiz yavrıların yiri olur
Ana deñizün kırañında **kalur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra
42). [kalur, -ur]

kal: Sabit durmak || Mahsur kalmak.

Bu hevāya biz giriftār olmuşuz
Ol hevesden bu kafesde **kalmuşuz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
44). [kalmuşuz, -muş, -uz]

kal: Ayrı kalmak.

Niçeme kim yol belāsuz olmaya
Yol eri hergiz yolından **kalmaya**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
40). [kalmaya, -ma, -ya]

kal: Kalmak || Ebediyen yaşamak (Fani
olmayan bağlamında).

N'iderem ol Leyli'yi kim öliser
Baña bir Leyli gerek kim **kalısar**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
124). [kalısar, -ısar]

(Mes. 52: m. 36)

kal: Bir yerde bulunmak, öylece durmak,
kalmak.

Gitdi Leyli Mecnün'ı anda koyu
Kaldı Mecnün Leyli vü Leyli diyü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
150). [kaldı, -dı]

kal: Varlığını sürdürmek.

Mümkün ol kim gāh ola gāh olmaya
Gāh **kala** 'ālemde vü gāh kalmaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra
38). [kala, -a]

kal: Kalmak, kalakalmak.

Geçdi 'avrat Büşr gönlin tağlayu
Büşr **kaldı** gönlin aña bağlayu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
46). [kaldı, -dı]

(Mes. 72: m. 421; Mes. 85: m. 162;
Mes. 85: m. 90; Mes. 88: m. 102; Mes.
91: m. 260; Mes. 91: m. 204; Mes. 91:
m. 248; Mes. 91: m. 250)

kal: Başka zamana bırakılmak, ertelenmek.

İkisi şükrāne kim ol baş için
Bu güne **kala** vü terk olmaya dün
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
66). [kala, -a]

kal: Tasavvufta "hāl" karşıtı. || Söz, lāf.

Kamu kuşlar çün su 'āl eylediler
Hāli **kāl** u kālī hāl eylediler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
2). [kāl,]

(Mes. 107: m. 2)

kal-: Kalmamak, varlığını sürdürmemek.

Mümkün ol kim gāh ola gāh olmaya
Gāh **kala** 'ālemde vü gāh **kalmaya**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra
38). [kalmaya, -ma, -y, -a]

kāl u hāl-ıla: Söz ve durum.

İşi yokdur şimdi **kāl u hāl-ıla**
'İşkî oynar şimdi zülf ü hāl-ıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra
17). [kāl u hāl-ıla, --ıla]

kala: Kalmak.

Çün **kala** ol 'ağbe bunda cāvidān
Cüz 'uqūbet olmaya yolda 'ayān
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
45). [*kala,]*

(*Mes. 14: m. 57*)

kal'a: *Kale.*

Çıkdı **kal'a** üstine şultān gibi
Yörüdi içinde bir pāsvān gibi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
57). [*kal'a,]*

(*Mes. 30: m. 15; Mes. 30: m. 82; Mes.*
30: m. 65; Mes. 30: m. 70; Mes. 30:
m. 4; Mes. 30: m. 28; Mes. 30: m. 80;
Mes. 30: m. 21; Mes. 30: m. 26; Mes.
30: m. 94; Mes. 89: m. 23)

kala hasreti: *Hasret kalmak.*

Her kim ol cem' eyledi bir ni'meti
Öliceğ gönlünde **kala hasreti**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra*
12). [*kala hasreti, -i]*

kala mı: *Kalır mı?.*

Çün cihānda sözlerüm ola devān
Dünyada adum **kala mı** cāvidān
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
192). [*kala mı,]*

kala pāyidār: *Ebediyen devam etmek ||*
Ölümsüz, kalıcı olmak.

Taşrağı Leylī olcağın ğubār
İçerüğü Leyli **kala pāyidār**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
114). [*kala pāyidār,]*

kala yādigār: *Hatıra kalmak.*

Saňa bir dīvān gerek iy nāmdār
Kim **kala** senden cihānda **yādigār**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
92). [*kala yādigār,]*

kalan: *Bir yerde kalan kimse(ler).*

Cānlarımız gökden indiler yire
Yirde **kalan** göklere kanda ire
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra*
19). [*kalan,]*

kalan: *Geriye kalan, diğerleri.*

Kalanına sābitāt ad urdılar
Sekkizinçi gökde bunlar durdılar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
223). [*kalanına, -in, -a]*

(*Mes. 84: m. 76 Mes. 85: m. 170; Mes.*
96: m. 77)

kalan: *Geride kalan kimseler.*

Kuşların **kalanı** dağı geldiler
Ortaya vü bir bahāne buldılar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 37, Mısra*
1). [*kalanı, -ı]*

(*Mes. 66: m. 136; Mes. 97: m. 19 Mes.*
107: m. 149; Mes. 110: m. 27; Mes.
110: m. 54; Mes. 110: m. 70)

kalan: *Kalan (kişi). Kalmak: bağlanmak,*
kapılmak, değer vermek, itibar göstermek.
(*TS,123*).

Sürete **kalan** kişi 'āşık degül
'İşk anuñ gibi ere lāyık degül
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
143). [*kalan,]*

kalan: *Geriye kalan, diğer.*

Mü' minüñdür dağı soñra cān 'azīz
Kalanında bulmaya kimse temiz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra*
74). [*kalanında, -in, -da]*

kalan: *Kalan, bulunan.*

Göge varan cān kavuşdı cennete
Yirde **kalan** cān şataşdı miñnete
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra*
32). [*kalan,]*

kalan kişi: *(geriye) kalan kişi.*

Renc-ile **kıalan kişi** kuvvetde süst
Olur-ıdı bir deminden ten-dürüst
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
23). [*kıalan kişi,]*

kalb: *Yürek, gönül.*

Birisi eydür vefādāram 'azīm
Ĥātırım bī-kīne vü **kalbüm** selīm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra*
2). [*kalbüm, -üm]*

kalb: *Sahte, taklit, hakiki olmayan.*

İşde Peygāamber mihekler eyledi
Kalb-ıla şāfi şıfātın söyledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra*
100). [*kalb-ıla, --ıla]*

(*Mes. 102: m. 98*)

kaldı girü: *Geride kalmak, arkada kalmak.*

Kimi şayru oldı vü **kıaldı girü**
Kimisi varımadı key ilerü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
49). [*kıaldı girü,]*

kaldı hakır: *Değersiz, hor görölmek.*

Kaldı çöplikler arasında **hakır**
Her maħallāda vü bendiyle esır
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra*
31). [*kıaldı hakır,]*

kaldı hōr u zār: *Hakir bir durumda inleyip
durmak.*

Şeyh **kıaldı** ol kapuda **hōr u zār**
'Aşık u pır ü ġarīb ü dil-figār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
129). [*kıaldı hōr u zār,]*

kaldı taña: *Şaşırp kalmak, hayrete düşmek.*

Nāgehān bir hātif ün virdi aña
Kim ol ünden **kıaldı** ol miskīn **taña**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra*
44). [*kıaldı taña,]*

(*Mes. 5: m. 160*)

kaldılar yolda: *Yolda kalmak.*

Ķalamı bir vāye vü vāyistilā
Ķaldılar yolda vü dervāyistilā
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
150). [*kıaldılar yolda,]*

kaldururlar kolumı: *Kolu kaldırmak.*

Bu meşelde **kıaldururlar kolumı**
Ķaķnüsün dirliġi-y-ile ölümi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra*
59). [*kıaldururlar kolumı,]*

kāle: *Kumaş.*

Ol çemende kim bitürdük lāleyi
Rāyegān itdük dükeli **kāleyi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra*
74). [*kāleyi, -yi]*

kālīb: *Kalıp, şekil. (Belirli bir biçim, tek
sûret).*

Ol zamānda kim Resül oġlan-ıdı
Ķamu 'ālem **kālīb** u ol cān-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
8). [*kālīb,]*

kālīb: *Beden, vücut.*

Cānuñı besle ki bākī kıalısar
Ķālība tapma ki fānī olısar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
184). [*kıālība, -a]*

kālīb: *Beden, vücut.*

Kālīb iblīs ü cān ādem-durur
Cehl zaħm u 'ilm aña merhem-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
181). [*kālīb,]*

kalın: *Gelin olacak kıza erkek tarafından
verilen para veya armağan. || Çeyiz, başlık.*

'Ömr kıanı kim bu işi başaram
Ķanı **kalın** kim kıza almaġa virem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
152). [*kalın,]*

(Mes. 12: m. 176)

kalışar: Kalacak.

Her ki çoğdı iy biräder öliser
Dünyada Gülşehrî adı **kalışar**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
192). [kalışar,]

kalkan: Ok, kılıç ve benzerinden korunmak
için savaşçıların kullandığı korunmalık.

Çün Ferîdün mülkin almağa kıyam
Gürz-ile Güstâşb **kalқанın** şıyam
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
202). [kalқанın, -ın]

(Mes. 45: m. 16)

kallâş: Kalleş, dubaracı, hileci.

Kîse-bürliyiyle **kallaşam** 'azîm
Hem kefen şoymağda nebbâşam
'azîm (Mantiku't-Tayr, Mesnevi 89,
Mısra 13). [kallaşam, -am]

kallâş oluram: Söztünde durmamak, kalleşlik
etmek.

Gâh 'âbid gâh evbâş oluram
Gâh karı gâh **kallaş oluram**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra
34). [kallaş oluram, -ur, -am]

kalma: Mahrum olmamak, geri kalmamak.

Oğlan-ıçun girü bir tıfl olmağıl
'Avrat-ıçun erligüñden **kalmağıl**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra
40). [kalmağıl, -ğıl]

kalma: Yok olmak, bulunmamak.

Yok-durur hergiz gümānum kim
benüm
Kalmayısar gevdem içinde canum
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
264). [kalmayısar, -y, -ısar]

kalma: Kalmak, bulunmak.

Kim cihānda ayruğı çün almayam
Āhıretde senden ayru **kalmayam**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
84). [kalmayam, -y, -am]

kalma: Var olmamak, yok olmak.

Bıkr öleyim ço hayātum **kalmasun**
Senden artuğ beni kimse almasun
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
89). [kalmasun, -sun]

kalma: Kalmamak; olmamak.

İ'tikâduñ döne vü **kalmaya** uz
Zîra îmānda muğallidsin henüz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra
15). [kalmaya, -y, -a]

(Mes. 102: m. 55)

kalma: Kalmamak; yok.

Şimdi kim her 'ilmi añladum tamām
Kalmağı bilmedüğüm fen ve's-selām
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
54). [kalmağı, -dı]

kalmağ yādigār: Hatıra kalmak, geriye
kalmak.

Kimsene durmaz cihānda pāyidār
Sözden artuğ nesne **kalmağ yādigār**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra
60). [kalmağ yādigār,]

kalmağ: ... şekilde kalakalmak.

Bir maħallede ġarîb ü dil-figār
Kalmağısam hayrān u sergerdān u zār
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
38). [kalmağısam, -am]

kalmağ hām: Olgunlaşmamış olmak.

Ol kız eydür şeyhe kim iy nā-tamām
Puħteler içinde **kalmağı** söyle **hām**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
112). [kalmağı hām,]

kalmış ola: ...geriye kalmış olmak.

Äyine çün kim tamâm olmuş ola
Bir şafâsı yaluñuz **ķalmış ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 44*). [*ķalmış ola, -a*]

kalmış taña: Şaşırıp kalmak, hayrete düşmek.

Eyle gider kim şabâ yitmez aña
Gürlemeginden felek **ķalmış taña**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 8*). [*ķalmış taña,]*

kalun: Sürü.

Eydür imdi **ķalunuma** iy imâm
Ĥük-bânlık kıl baña bir yıl tamâm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 199*). [*ķalunuma, -um, -a*]

kalup taña: Şaşırıp kalmak, hayrete düşmek.

Niçe kim beñzedürem **ķalup taña**
Hiç bu göñlümdeki beñzemez saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 129*). [*ķalup taña,]*

(*Mes. 98: m. 17*)

kalurlar hacil: Maħçup kalmak, çekinmek.

Çün mürîd aşhâba söyler böyle dil
Dükeli aşhâbı **ķalurlar hacil**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 74*). [*ķalurlar hacil,]*

kalursın girü: Geri kalmak.

Aslan eydür yöriseñne ilerü
Gerçek-iseñ neye **ķalursın girü**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 230*). [*ķalursın girü,]*

kamu: Tamamen.

‘Älemi başdan başa gezdüm **ķamu**
Ĥâturuma naķşını yazdum **ķamu**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 5*). [*ķamu,]*

(*Mes. 5: m. 10; Mes. 5: m. 94; Mes. 13: m. 5; Mes. 14: m. 46; Mes. 16: m. 108; Mes. 28: m. 24; Mes. 30: m. 29; Mes. 30: m. 30; Mes. 30: m. 260; Mes. 34: m. 21; Mes. 41: m. 8; Mes. 48: m. 22; Mes. 48: m. 14; Mes. 53: m. 72; Mes. 56: m. 44; Mes. 58: m. 17; Mes. 71: m. 20; Mes. 72: m. 252; Mes. 81: m. 170; Mes. 85: m. 98; Mes. 85: m. 111; Mes. 85: m. 112; Mes. 91: m. 25; Mes. 102: m. 95; Mes. 105: m. 106; Mes. 107: m. 136; Mes. 108: m. 3; Mes. 108: m. 4*)

kamu: Hepsini, tümünü.

Kim bu göñlümdekiyi göre-y-idüm
Nem varın **ķamu** saña vire-y-idüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 42*). [*ķamu,]*

kamu: Hepimiz.

Kim belî biz **ķamumuz** durur-ıduķ
Ol ferîşte geldügin görür-ıduķ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 65*). [*ķamumuz, -muz*]

kamu: Herkes, tümü.

Çün benüm **ķamusına** telbîs olan
İy ‘aceb kimdür baña iblîs olan
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 121*). [*ķamusına, -sın, -a*]

kamu: Tüm, bütün.

Ĥamu kuşlar bir yire dirildiler
Mülki şultânsuz-ıduğın bildiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra 1*). [*ķamu,]*

(*Mes. 1: m. 25; Mes. 3: m. 5; Mes. 4: m. 29; Mes. 5: m. 15; Mes. 5: m. 30; Mes. 5: m. 102; Mes. 5: m. 183; Mes. 7: m. 23; Mes. 10: m. 82; Mes. 10: m. 105; Mes. 10: m. 106; Mes. 10: m. 144; Mes. 10: m. 172; Mes. 11: m. 48; Mes. 11: m. 58; Mes. 12: m. 138; Mes. 12: m. 166; Mes. 13: m. 16; Mes. 13: m. 19; Mes. 14: m. 15; Mes. 15: m. 50; Mes. 15: m. 54; Mes. 15: m. 86; Mes. 15: m. 114; Mes. 16: m. 19; Mes. 16: m. 92; Mes. 16: m. 101; Mes. 22: m. 97; Mes. 23: m. 2; Mes. 23: m. 6; Mes.*)

24: m. 6; Mes. 28: m. 31; Mes. 29: m. 15; Mes. 30: m. 274; Mes. 31: m. 26; Mes. 31: m. 38; Mes. 32: m. 3; Mes. 32: m. 7; Mes. 33: m. 3; Mes. 33: m. 22; Mes. 34: m. 8; Mes. 39: m. 35; Mes. 47: m. 24; Mes. 47: m. 125; Mes. 50: m. 26; Mes. 50: m. 39; Mes. 51: m. 13; Mes. 51: m. 17; Mes. 51: m. 30; Mes. 53: m. 99; Mes. 53: m. 114; Mes. 53: m. 116; Mes. 53: m. 148; Mes. 54: m. 64; Mes. 56: m. 31; Mes. 56: m. 59; Mes. 60: m. 47; Mes. 63: m. 103; Mes. 63: m. 180; Mes. 63: m. 185; Mes. 63: m. 213; Mes. 64: m. 5; Mes. 65: m. 40; Mes. 68: m. 52; Mes. 72: m. 211; Mes. 72: m. 214; Mes. 72: m. 288; Mes. 72: m. 482; Mes. 72: m. 485; Mes. 73: m. 22; Mes. 75: m. 58; Mes. 76: m. 15; Mes. 77: m. 12; Mes. 81: m. 106; Mes. 81: m. 190; Mes. 84: m. 3; Mes. 84: m. 31; Mes. 84: m. 93; Mes. 84: m. 152; Mes. 85: m. 23; Mes. 89: m. 40; Mes. 90: m. 35; Mes. 91: m. 12; Mes. 91: m. 27; Mes. 91: m. 82; Mes. 92: m. 15; Mes. 95: m. 6; Mes. 96: m. 1; Mes. 96: m. 59; Mes. 97: m. 38; Mes. 100: m. 23; Mes. 101: m. 3; Mes. 101: m. 69; Mes. 102: m. 75; Mes. 107: m. 1)

kamu: *Bütün, herkes.*

Bağlayıcağ şeyh zünnârı bile
Bağlamak gerek-idi **ķamu** bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 30*). [*ķamu,]*

(*Mes. 16: m. 114; Mes. 22: m. 143*)

kamu: *Hepiniz.*

Bil ki bu işden ki ben başarmışam
ķamuñuzuñ cānını kırtarmışam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 292*). [*ķamuñuzuñ, -ñuz, -uñ]*

kamu: *Hep, sürekli.*

Kān 'amellerin **ķamu** ben dutaram
Cevherilere güher ben şataram
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 11*). [*ķamu,]*

(*Mes. 50: m. 38*)

kamu: *Her şey(i).*

İşi güci **ķamu** oda yaqsam direm
Gün uzun hā yüzine baqsam direm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 13*). [*ķamu,]*

kamu: *Herkes.*

Şeyh ü yārānlar dükeli cem' -ile
Geldiler Rüm iline **ķamu** bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 54*). [*ķamu,]*

(*Mes. 15: m. 88; Mes. 49: m. 7; Mes. 53: m. 132; Mes. 16: m. 97; Mes. 68: m. 39; Mes. 77: m. 13; Mes. 81: m. 150; Mes. 84: m. 119; Mes. 84: m. 108; Mes. 98: m. 38*)

kamu: *Her.*

ķamu dürlü 'ilm ü hikmet bende var
İlla bir yüzmek kim ol fen sende var
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 29*). [*ķamu,]*

(*Mes. 65: m. 122; Mes. 110: m. 23*)

kamu: *Hepsi.*

ķuşlar anuñ sāyesidür **ķamusı**
Mülkinüñ pirāyesidür **ķamusı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 32*). [*ķamusı, -sı]*

(*Mes. 4: m. 6; Mes. 5: m. 66; Mes. 5: m. 283; Mes. 10: m. 111; Mes. 39: m. 45; Mes. 12: m. 229; Mes. 15: m. 7; Mes. 15: m. 75; Mes. 30: m. 17; Mes. 50: m. 58; Mes. 51: m. 5; Mes. 56: m. 58; Mes. 60: m. 13; Mes. 63: m. 116; Mes. 63: m. 222; Mes. 63: m. 207; Mes. 65: m. 41; Mes. 71: m. 16; Mes. 72: m. 361; Mes. 78: m. 68; Mes. 81: m. 122; Mes. 81: m. 124; Mes. 81: m. 153; Mes. 81: m. 128; Mes. 84: m. 115; Mes. 84: m. 111; Mes. 91: m. 118; Mes. 91: m. 268; Mes. 92: m. 12; Mes. 94: m. 65; Mes. 100: m. 39; Mes. 107: m. 137*)

kamu: *Herkes, her şey.*

'Işķ yolu **ķamudan** ayru-durur
Görmege ma'şūķı ol tođru varur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 69*). [*ķamudan, -dan]*

(Mes. 12: m. 191)

kamu: *Bütin, tüm (hayvan).*

Cānavarlar bir yire dirildiler
Ḳamusı aslan ƙatına geldiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 56*). [*ḳamusı, -sı*]

(Mes. 91: m. 127; Mes. 91: m. 50)

kamu: *Hepsi(ni), tümü(nü).*

Kendü bütlerüme feryâd ireyim
Aña uyanları **ḳamu** ƙırayım
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 130*). [*ḳamu,]*

kamu 'âlem: *Bütin herkes, hepsi.*

Ḳamu 'âlem yöresine üşdiler
Her biri bir dürlü vaz'a düşdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 79*). [*ḳamu 'âlem,]*

kamu 'âlem: *Bütin dünya, herkes.*

Ol zamānda kim Resül oğlan-ıdı
Ḳamu 'âlem kâlib u ol cān-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 8*). [*ḳamu 'âlem,]*

(Mes. 5: m. 47; Mes. 5: m. 121; Mes. 11: m. 83; Mes. 10: m. 22; Mes. 9: m. 55; Mes. 5: m. 38)

kamu bile: *Tümüyle birlikte.*

Dek saña yaluñuz olmadum belā
Âdem oğlanlarına **ḳamu bile**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 60*). [*ḳamu bile,]*

kamu bile: *Hep beraber.*

Ol biri eydür ki yārānlar-ıla
Gel gidelüm Ka'be'ye **ḳamu bile**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 60*). [*ḳamu bile,]*

kamu cem '-ile: *Bütin hepsi.*

Ol gice aşhābı **ḳamu cem '-ile**
Göñlin isteyü oturdılar bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 173*). [*ḳamu cem '-ile, --ile*]

kamu 'ilm: *Bütin ilimler.*

Ḳamu 'ilm içinde fikret ƙıluram
Fıḳh-ıla tefsiri yavlaḳ bilürem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 119*). [*ḳamu 'ilm,]*

kamu varum yoğum: *Bütin varım yoğum ||
Tüm servet, her şey.*

Ne azum ƙaldı vü daḫı ne çoğum
Bu-y-ıdı **ḳamu** benüm **varum**
yoğum (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 122*). [*ḳamu varum yoğum,]*

kamudan: *Herkesten.*

Her seher kim gül çemende açıla
Ḳamudan ilkin baña ƙarşu gele
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra 8*). [*ḳamudan,]*

(Mes. 14: m. 2)

kamumuz: *Hepimiz.*

Yaluñuz nite gire kimse yola
Gelüñüz kim **ḳamumuz** gitlüm bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 20*). [*ḳamumuz,]*

kamunuz: *Hepiniz.*

Ḳamunuz Tersā niçün olmaduñuz
Şeyḫ-ile vü ḫidmetin ƙılmaduñuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 39*). [*ḳamunuz,]*

(Mes. 14: m. 63; Mes. 14: m. 64)

ḳamusı: *Herkes.*

Baña şeh yarı diyeler **ḳamusı**
Ben ƙazandığum yiyeler **ḳamusı**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 13). [kamusı,]

(Mes. 102: m. 73)

kamusı: Hepsi.

Çuşlar anuñ säyesidür **ķamusı**
Mülkinüñ pırāyesidür **ķamusı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 31). [kamusı,]

(Mes. 3: m. 6; Mes. 5: m. 83; Mes. 6: m. 28; Mes. 12: m. 225; Mes. 16: m. 37; Mes. 16: m. 38; Mes. 28: m. 8; Mes. 29: m. 14; Mes. 30: m. 90; Mes. 38: m. 3; Mes. 39: m. 63; Mes. 65: m. 42; Mes. 69: m. 28; Mes. 72: m. 132; Mes. 72: m. 544; Mes. 72: m. 555; Mes. 75: m. 54; Mes. 95: m. 7; Mes. 101: m. 14; Mes. 101: m. 30; Mes. 107: m. 6; Mes. 107: m. 37)

kamusı: Hepsi. (Mekke halkı).

Mekke ķavmı cānına çün od düşer
ķamusı Safvān'ıñ üstine üşer
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 252). [kamusı,]

kamusın: Tamamını, hepsini.

Ben anuñ yüzine ķarşu sōylerem
Müşkilümi **ķamusın** ĥall eylerem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra 10). [kamusın,]

(Mes. 66: m. 146)

kān: Maden.

Bunça altın ma'deni bulunmadı
Bu demür **kānı** yavukılınmadı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 278). [kānı, -ı]

(Mes. 30: m. 281; Mes. 30: m. 279;
Mes. 30: m. 280; Mes. 30: m. 281;
Mes. 96: m. 55)

kan: Maden ocağı.

Kān 'amellerin ķamu ben dutaram
Cevherilere güher ben şataram

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 11). [kān,]

(Mes. 33: m. 15; Mes. 33: m. 7; Mes. 33: m. 14; Mes. 33: m. 3; Mes. 51: m. 10; Mes. 33: m. 27)

kan: Vücuttaki hayati sıvı; kan.

Şeyĥ eydür yüregüm **ķanından** uş
Eylemişem bu gice yüz ġuslı ĥōş
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 3). [ķanından, -ın, -dan]

(Mes. 25: m. 54; Mes. 30: m. 228;
Mes. 66: m. 40; Mes. 88: m. 32; Mes. 88: m. 30; Mes. 91: m. 54)

kan: Kan, can.

Birisi-y-ile daĥı dartam teni
Ten metā'ını daĥı getir **ķanı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 30). [ķanı, -ı]

kan: Aldanmak, inanmak.

Saĥa 'āşık nefis için olmadıġuz
Anuñ-ıçun naķşuĥa **ķanmadıġuz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 138). [ķanmadıġuz, -ma, -duġ, -uz]

kan: Kana kana içmek, doymak.

Degmesi ol çeşmeden çün **ķandılar**
Bir ķadeĥ geġ geldi baĥa şundılar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 209). [ķandılar, -dı, -lar]

kan aġladı: Büyük bir üzüntü içinde bulunmak.

Bu hevā Dārā yüregın taġladı
Bunda Keyĥusrev niçe **ķan aġladı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 188). [ķan aġladı, -dı]

kan bahā: Kan parası; öldürme ve yaralamalarda suçlunun ödemek zorunda olduġu para veya mal, kefaret. (Dökülen kanın ederi bağlamında).

Bulmaz-ısa dağı anda cān bahā
Seni görmek bize yiter **kan bahā**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
278). [*kan bahā,]*

kan denizleri: *Kan deniz(ler)i.*

kan denizleri içinde yüzdiler
Ejdehālar-ıla yolda durdılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
97). [*kan denizleri,]*

kān gibi: *Maden ocağı gibi.*

Geldi şāhbāz ortaya şūltān gibi
Dökdi yüz biñ gevheri bir **kān gibi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra*
2). [*kān gibi,]*

kān ola: *Maden ocağı olmak.*

Ṭağda kim peydā vü yā pinhān ola
Degme taş dibinde yüz biñ **kān ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra*
24). [*kān ola,]*

kan tolar: *Kanla dolmak, kıpkırmızı olmak.*

Çün kim ol beg işidür bu sözleri
Kaķımaķdan **kan tolar** hem gözleri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
108). [*kan tolar, -ar]*

kanad: *Uçma organı, kanat.*

Bir **kanada** niçe hayrān kalasıñ
Kuşı iste kim kanat çok bulasıñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
41). [*kanada, -a]*

(*Mes. 2: m. 3; Mes. 2: m. 5; Mes. 2:*
m. 8; Mes. 2: m. 18; Mes. 2: m. 19;
Mes. 2: m. 25; Mes. 2: m. 28; Mes. 2:
m. 40; Mes. 2: m. 22; Mes. 2: m. 27;
Mes. 27: m. 17; Mes. 63: m. 68; Mes.
63: m. 129; Mes. 63: m. 131; Mes. 93:
m. 22; Mes. 105: m. 53; Mes. 105: m.
59; Mes. 105: m. 43; Mes. 105: m. 48)

kanadın açdı: *Kanat açmak.*

Dün gurābı **kanadın açdı** yine
Gün hümāsi yuvadan uçdı yine
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
41). [*kanadın açdı, -dı]*

kanat: *Uçma organı, kanat.*

Ol **kanat** nakşıña çün inandılar
Ol kuşı ol bir kanadı şandılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
7). [*kanat,]*

(*Mes. 2: m. 20; Mes. 2: m. 24; Mes. 2:*
m. 29; Mes. 2: m. 30; Mes. 2: m. 37;
Mes. 2: m. 38; Mes. 2: m. 42; Mes. 2:
m. 9; Mes. 2: m. 39; Mes. 11: m. 77;
Mes. 39: m. 70; Mes. 107: m. 22)

kança: *Ne kadar?.*

Eydür imdi ditremegüm giderüñ
Kança kim gerek-ise aluñ virüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
260). [*kança,]*

kança: *Nereye?.*

Eydür iy veh oda yandım n'ideyim
Bağlu boynum bunda **kança** gideyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
136). [*kança,]*

(*Mes. 12: m. 194; Mes. 91: m. 172;*
Mes. 93: m. 26)

kançaru: *Nereye, ne tarafa.*

Kançaru varsam yig ola dimegil
Muştafā etegin elden komagıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
305). [*kançaru,]*

(*Mes. 13: m. 18; Mes. 30: m. 13; Mes.*
32: m. 134; Mes. 91: m. 171)

kand: *Şeker.*

Ḥōşlıg-ıla ağuyı **kand** eyleñüz
Size uran-ıla peyvend eyleñüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra*
19). [*kand,]*

kanda: *Nasıl?*

Küh-ı Kāf'uñ kuşına **kanda** yitem
Beni çoñ kim dağda keklükler dutam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 17*). [*kanda,]*

(*Mes. 1: m. 19; Mes. 33: m. 18; Mes. 33: m. 15; Mes. 35: m. 5; Mes. 38: m. 20; Mes. 40: m. 22; Mes. 60: m. 92; Mes. 89: m. 44; Mes. 96: m. 32; Mes. 96: m. 40; Mes. 109: m. 26*)

kanda: *Ki orada.*

Her terāzū **kanda** ise **kanda** var
Cān u ten mīzānları uş bende var
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 31*). [*kanda,]*

kanda: *Neredeydin.*

Bu beş on yıldan ilerürek 'aceb
Kanda-y-ıduñ ol yiri kılğıl taleb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra 17*). [*kanda-y-ıduñ, --y, --id, -uñ]*

kanda: *Nerede, nasıl.*

Eydür uslu putlara **kanda** söge
Ol hümā yā kendüzin nite öge
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 111*). [*kanda,]*

(*Mes. 39: m. 20; Mes. 72: m. 457; Mes. 81: m. 109; Mes. 105: m. 110*)

kanda: *Nerede?*

Hüdhüd eydür sürete kapılan er
Ma'naya **kanda** ire iy bī-başar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 2*). [*kanda,]*

(*Mes. 10: m. 74; Mes. 16: m. 18; Mes. 24: m. 16; Mes. 27: m. 22; Mes. 33: m. 13; Mes. 43: m. 13; Mes. 47: m. 118; Mes. 53: m. 96; Mes. 53: m. 112; Mes. 69: m. 201; Mes. 71: m. 57; Mes. 71: m. 62; Mes. 72: m. 50; Mes. 72: m. 54; Mes. 72: m. 366; Mes. 72: m. 213; Mes. 72: m. 375; Mes. 74: m. 19; Mes. 76: m. 10; Mes. 81: m. 31; Mes.*

81: m. 103; Mes. 81: m. 120; Mes. 84: m. 141; Mes. 84: m. 144; Mes. 84: m. 143; Mes. 87: m. 13; Mes. 88: m. 13; Mes. 84: m. 13; Mes. 93: m. 28; Mes. 110: m. 16)

kanda: *Nerede, her ne zaman ve nerede olursa olsun.*

Kanda bir toğru söze meydān olur
Ben gün aydın dir-isem yalan olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 25*). [*kanda,]*

(*Mes. 73: m. 19; Mes. 74: m. 20*)

kanda: *Nereden, nasıl?*

'Avratum bir yaña nālišler kılur
Oğlanum sīmurğı hōd **kanda** bilür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 92, Mısra 6*). [*kanda,]*

kanda kim: *Her nerede ki.*

Müdde'iler mülkine aqın salısaruz
Kanda kim büthāne var yıkısaruz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 18*). [*kanda kim,]*

(*Mes. 84: m. 49; Mes. 84: m. 51; Mes. 84: m. 57*)

kanda kim: *Nerede ki.*

'Āşıkı ma'şūk-ıla seyrānda bil
Kanda kim yār-ısa bizi anda bil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra 10*). [*kanda kim,]*

(*Mes. 66: m. 133; Mes. 32: m. 33*)

kanda olsa: *Nerede olursa.*

Tüti-y-içün qarğa dañı dem-be-dem
Eydür-idi **kanda olsa** bış-ü-kem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 54*). [*kanda olsa,]*

kandan: *Nereden.*

Geldi keklik kim yabandan gelürem
Tağlar astındağı **ķandan** gelürem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra
2). [ķandan,]

ķandil: *Kandil, ķerağ, meşale.*

Büşr'e bir āstāne açdı şāhvār
Aşdı on **ķandil** içinde zer-nigār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
478). [ķandil,]

ķanğı: *Soru sıfatı, hangi.*

Anı kim 'ışķ eyledi ben bī-dile
ķanğı delü eylemişdür 'ākile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
164). [ķanğı,]

(Mes. 22: m. 36; Mes. 22: m. 39; Mes.
22: m. 43; Mes. 72: m. 108; Mes. 72:
m. 192; Mes. 72: m. 212; Mes. 72: m.
230; Mes. 81: m. 133; Mes. 88: m. 58)

ķanğı: *Soru zamiri, hangisini.*

Şeyh eydür **ķanğısını** dartayım
Evvel ü bey' ü şirāda artayım
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra
37). [ķanğısını, -sın, -ı]

ķanğı bir: *Hangi bir.*

ķanğı bir ihsānumuñ yitürelər
Tā' atını yirine getürelər
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
75). [ķanğı bir,]

(Mes. 63: m. 158)

ķanı: *Hani, nerede?.*

Hāriciler ili dutmuş şāh **ķanı**
Mülk-i 'inne'd-dīne 'inda'llāh **ķanı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
11). [ķanı,]

(Mes. 5: m. 12; Mes. 5: m. 48; Mes. 5:
m. 122; Mes. 5: m. 168; Mes. 10: m.
145; Mes. 10: m. 147; Mes. 10: m.
149; Mes. 10: m. 150; Mes. 10: m.
151; Mes. 10: m. 152; Mes. 10: m.
153; Mes. 10: m. 155; Mes. 10: m.

156; Mes. 10: m. 157; Mes. 10: m.
159; Mes. 10: m. 167; Mes. 11: m. 5;
Mes. 11: m. 43; Mes. 11: m. 44; Mes.
16: m. 71; Mes. 16: m. 72; Mes. 32:
m. 96; Mes. 32: m. 117; Mes. 32: m.
118; Mes. 39: m. 17; Mes. 47: m. 46;
Mes. 49: m. 35; Mes. 53: m. 97; Mes.
53: m. 98; Mes. 63: m. 99; Mes. 63:
m. 100; Mes. 63: m. 143; Mes. 66: m.
43; Mes. 66: m. 44; Mes. 72: m. 130;
Mes. 75: m. 90; Mes. 81: m. 98; Mes.
81: m. 141; Mes. 81: m. 142; Mes. 84:
m. 143; Mes. 91: m. 243; Mes. 101: m.
67)

ķanı: *Hani, nerede? || Yok.*

Böyle şerh ü başķ kılmağ her feni
Mantıku't-tayr'ında 'Attār'uñ **ķanı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
82). [ķanı,]

ķan-ıla ete: *Kan ve et.*

Görmedüñ zāğı ki bir keklik ola
ķan-ıla ete ne gökçeklik ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra
12). [ķan-ıla ete, -e]

ķan-ıla toldı: *"Kan ile dolup taşmak."*

Kim bu sultān itleri ança bizi
Dutdılar kim **ķan-ıla toldı** yazı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra
16). [ķan-ıla toldı, -dı]

ķanın içesin: *Kanını içmek || Canına kast
etmek.*

Yig-ise senden koyuban kaçasın
Alu olur-ısa **ķanın içesin**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
270). [ķanın içesin, -esin]

ķāni': *Kanaat edici, eden, hālınden hoşnut,
nasibine razı.*

Pādişāhuñ himmeti 'ālī gerek
ķāni'a üç günde yiter bir çörek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
76). [ķāni'a, -a]

ķāni' olayım: *Kanaat etmek, yetinmek.*

Et yimeyüp **kāni** ' **olayım** direm
Anuñ uçun günde bir süñük yirem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra 21*). [*kāni* ' *olayım, -ayım*]

kānitātün tā'ibātin 'ābidāt: "İtaat eden, tevbe eden, ibadet eden." (*Tahrir/5*).

Hem bu yola kıldılar hāşıl necāt
Kānitātün tā'ibātin 'ābidāt
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 318*). [*kānitātün tā'ibātin 'ābidāt, -in*]

kankı: *Hangi.*

Ne 'amel kıilup bu qadra irdüñüz
Ƙankı şafdan işbu şadra irdüñüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 124*). [*kankı,]*

(*Mes. 30: m. 250; Mes. 72: m. 268*)

kankı biri: *Hangi biri.*

Aşlumuzda yüziçi kim var-ıdı
Yā şu-y-ıla **Ƙankı biri** yār-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 48*). [*kankı biri,]*

kankısı: *Hangisi.*

Yoħsa degme şārda bunça şeyħ ola
Ƙankısı defterde sağışa gele
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 46*). [*kankısı,]*

Ƙanlarına girmesem: *Birini öldürmek veya ölümüne sebep olmak.*

Eydür āħir bu selāmi virmesem
Yigreg-ıdı **Ƙanlarına girmesem**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 84*). [*Ƙanlarına girmesem, -me, -se, -m*]

Ƙanlu: *Katil.*

Şer' içinde **Ƙanlusın** şahş öldürür
Ƙor tarikatda vü Tañrı'dan görür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 73*). [*Ƙanlusın, -sın*]

Ƙap: *Kapmak, ele geçirmek.*

Çün görür kim ol işüm aña uya
Ƙapar anı vü Ƙalır bir Ƙuyuya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 204*). [*Ƙapar, -ar*]

(*Mes. 93: m. 36*)

Ƙapılan er: *Etkisinde kalan, aldanan kişi.*

Hüdhüd eydür sürete **Ƙapılan er**
Ma'naya Ƙanda ire iy bī-başar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 1*). [*Ƙapılan er,]*

ƘapƘara: *KapƘara, simsiyah.*

Bir Ƙanadıyla bir ayağı tamām
ƘapƘara köynidi anuñ ve's-selām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 44*). [*ƘapƘara,]*

Ƙapu: *Kapı eşiği, huzur.*

Her gice cāna kemīnsāz oluram
Kim **Ƙapuñda** böyle cānbāz oluram
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 36*). [*Ƙapuñda, -ñ, -da*]

(*Mes. 12: m. 10; Mes. 14: m. 59; Mes. 52: m. 51; Mes. 60: m. 49; Mes. 63: m. 117; Mes. 63: m. 118; Mes. 84: m. 152; Mes. 84: m. 136; Mes. 84: m. 146; Mes. 84: m. 147; Mes. 85: m. 143; Mes. 88: m. 103; Mes. 88: m. 43; Mes. 89: m. 28; Mes. 91: m. 39; Mes. 91: m. 88; Mes. 91: m. 120; Mes. 107: m. 104; Mes. 107: m. 106; Mes. 108: m. 12*)

Ƙapu: *Kapı.*

Bunlar eydür biz Ƙapu ne görmedük
Ƙapu yolından behište girmedük
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 46*). [*Ƙapu,]*

(*Mes. 72: m. 489; Mes. 72: m. 382; Mes. 84: m. 150*)

Ƙapu: *Makam.*

Ol **kapuda** kim nihān u āşikār
Nūr u zulmetden hezārān perde var
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra*
17). [*kapuda, -da*]

kapu: *Kapı, yol, yer.*

Bunlar eydür biz **kapu** ne görmedük
Kapı yolından behište girmedük
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
45). [*kapu,]*

(*Mes. 22: m. 36; Mes. 22: m. 38; Mes.*
22: m. 43; Mes. 84: m. 150; Mes. 88:
m. 33)

kapu: (*Allah'ın*) *Makamı, huzuru, katı.*

Ben ki yolu düzdüm anuñ yatına
Kapusından irdüm anuñ katına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
142). [*kapusından, -sın, -dan*]

kapu: *Kapı || Eşik, huzur.*

Kapusında ol kızuñ bir ay tamām
Mu 'tekif oturdu ol şeyh-i imām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
85). [*kapusunda, -sın, -da*]

(*Mes. 45: m. 18)*

kapu: *Kapı (evin).*

Kapu dañı açuķ oliçaķ tamām
Olur ol üç açuķ anda ve's-selām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra*
9). [*kapu,]*

kapu: *Eşik, nezd, yan, huzur.*

Sen kim eyledüñ girü mülkin duruķ
Kapusundasın velī andan iruķ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
140). [*kapusundasın, -sın, -da, -sın*]

kapuçı: *Kapıcı.*

Bunlar eydür biz **kapuçı** görmedük
Bunda Rıdvān hükmi-y-ile girmedük
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
49). [*kapuçı,]*

kapuçı: *Kapıcı; cennetin kapıcısı (Rıdvān).*

Kapuçı benem buları görmedüm
Bir kapudan bunlara yol virmedüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
37). [*kapuçı,]*

(*Mes. 22: m. 47)*

kapudan rişvet giriçek öyke bacadan çıkar:
Rüşvet kapıdan girince insaf (iman) bacadan
çıkar (Onurunu rüşvet için feda eden kişiden
her kötülük beklenir).

Kapudan rişvet giriçek gül gibi
Öyke bacadan çıkar bülbül gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
104). [*kapudan rişvet giriçek öyke*
bacadan çıkar, -içek]

kapularından sürdiler: *Kapıdan kovmak.*

Seni benden ne kadar yig gördiler
Kim beni **kapularından sürdiler**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra*
66). [*kapularından sürdiler, -di, -ler*
]

kār kılmadı: *Fayda etmek.*

Çok naşihat virdiler **kār kılmadı**
Şeyhe vü ussı başına gelmedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
113). [*kār kılmadı, -ma, -dı*]

kara: *Siyah.*

Kara kemhāyı çıkarur rüzigār
Kim kızıl atlas geye gevher-nişār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
81). [*kara,]*

(*Mes. 22: m. 43; Mes. 53: m. 29; Mes.*
53: m. 86; Mes. 105: m. 58; Mes. 105:
m. 21)

kara: *Siyah, kara || Kötü, sıkıntı.*

Ne ki merhem şanduñ anda dağ ola
Ne ki **kara** gördüñ anda ağ ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
130). [*kara,]*

kara: *Siyah, kara || Kötü, sıkıntı, günahkâr.*

Ben hemân yolda vü sen yoldan ırak
Defterüñ senüñ **ķara** vü benüm ak
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 136*). [*ķara,]*

kara olur: *Kara, karanlık olmak.*

Büşr eydür Tañrı ķahrı çün gelür
Gice gibi ay yüzi **ķara olur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 248*). [*ķara olur, -ur]*

kara şa'r geydi: *Siyah baş örtüsü takmak.
(Şa'r: Poşu: Kenarları saçaklı ipek, pamuk,
yün ve benzerinden yapılmış bir tür baş
örtüsü).*

Gice **ķara şa'r geydi** şāhvār
Gökde kühlī parçın urdı zer-nigār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 127*). [*ķara şa'r geydi, -di]*

kara üzüm: *Kara üzüm, siyah üzüm.*

Ķara üzüm ĳapuda Hindū gibi
Aķ üzümüñ dānesi lū' lū gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 39*). [*ķara üzüm,]*

ķarañırak: *Karanlık.*

Ev birbirinüñ içinde durak
Altısından evvel ev **ķarañırak**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 58*). [*ķarañırak,]*

ķarañu: *Karanlık.*

Eydür iy Bucehl dünyā **ķarañu**
Gice-y-idi ev bucağı dūr tolu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 215*). [*ķarañu,]*

(*Mes. 5: m. 226 Mes. 53: m. 63 Mes. 53: m. 119 Mes. 53: m. 160 Mes. 89: m. 3*)

ķarañu: *Karanlık || Cahillik.*

Gerçi gözüm var-ıdı görmez-idüm
Ķarañudan ol yaña varmaz-idüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 218*). [*ķarañudan, -dan]*

ķarañu gice: *Karanlık gece.*

Ol **ķarañu gice** ĳaylī çün geçer
Girü güneş şu yirine od şaçar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 75*). [*ķarañu gice,]*

ķarar: *Kararmak, siyahlaşmak.*

Vardum anı ĳuçmağa nūrī benüm
Ķanadumı yakdı **ķarardı** tenüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 48*). [*ķarardı, -dı]*

ķarār eyle-: *Durmak.*

Giceye degin **ķarār eylediler**
Bunça tedbiri bile söylediler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 37*). [*ķarār eylediler, -di, -ler]*

(*Mes. 60: m. 33*)

ķarār eyleyelüm: *Sabit durmak; kalmak.*

Bir zamān bunda **ķarār eyleyelüm**
Degmemüz ĳālümüzi söyleyelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 85*). [*ķarār eyleyelüm, -y, -elüm]*

ķararak oldı yüzi: *Yüzü kapkara kesilmek.*

Çün işitdi ol bed-aħter bu sözi
Ķısmetinden **ķararak oldı yüzi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 160*). [*ķararak oldı yüzi,]*

ķarāri ĳalmadı: *Kararsız olmak, sabit olmamak.*

Şabrı gitdi vü **ķarāri ĳalmadı**
Hiç işinde ihtiyāri ĳalmadı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 7*). [*ķarāri ĳalmadı, -dı]*

ķaravaş: *Cariye, hizmetçi.*

Degme bir kula adar bir armağan
Degme bir **karavaşa** hem bir nişan
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 26*). [*karavaşa, -a*]

kārbār: İş, güç || *Amel.*

Anda herkes 'arza kıla **kārbār**
'Afv ide Gülşehri cürmin Girdigār
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra 27*). [*kārbār,]*

kardaş: Kardeş.

Her kime kim yār u yā **kardaş** direm
Kamudan anuñ etin yavlağ yirem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 13*). [*kardaş,]*

(*Mes. 63: m. 237 Mes. 69: m. 20*)

kardaş: Kardeş; dost.

Her kim ol kuyu kaza bir **kardaşa**
'Âkıbet ol kuyuya kendü düşe
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 117*). [*kardaşa, -a*]

kardaşınıñ etin yiyen: Kardeşinin etini yemek. (Birbirinizin gizli şeylerini araştırmayın ve birbirinizi arkadan çekirtmeyin. Ölü kardeşinizin etini yemekten hoşlanırsınız mı? Hucurât Suresi 49/-12) Bir üst beyitteki gıybet için söylenmiştir.

Niçe mü'mindür 'acab gıybet diyen
Kardaşınıñ dirile **etin yiyen**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 4*). [*kardaşınıñ etin yiyen,]*

kardaşumuzuñ etini yimedük: Kardeşinin etini yemek. (Birbirinizin gizli şeylerini araştırmayın ve birbirinizi arkadan çekirtmeyin. Ölü kardeşinizin etini yemekten hoşlanırsınız mı? Hucurât Suresi 49/-12) Bir üst beyitteki gıybet için söylenmiştir.

Kimsenenüñ gaybetini dimedük
Kardaşumuzuñ etini yimedük
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 136*). [*kardaşumuzuñ etini yimedük,]*

karga: Karga, kuş.

Ben yiyicek kaz yüreginden ciger
Karga ilte sizi simurğa meger
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 20*). [*karga,]*

(*Mes. 50: m. 6; Mes. 50: m. 8; Mes. 50: m. 25; Mes. 50: m. 29; Mes. 50: m. 53; Mes. 50: m. 86; Mes. 50: m. 88; Mes. 50: m. 4; Mes. 50: m. 28; Mes. 50: m. 50; Mes. 50: m. 87; Mes. 50: m. 85*)

karğa gibi: Karga gibi.

Sādık oluñ yoluñuzdan dönmeñüz
Degme şāha **karğa gibi** konmañuz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 36*). [*karğa gibi,]*

karı: Kadın. Bu kelime cümlede olumsuzluğu çağrıştırmak için kullanılmış ve cümleye "negatif" anlam katmıştır. (Dönek, hileci vb.).

Gāh 'ābid gāh evbāş oluram
Gāh **karı** gāh kallaş oluram
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 34*). [*karı,]*

karı: Karı, kadın.

Bir **karı** işledüğünü bir şehir
Eylemez yüz hançer ü tığ u teber
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 59*). [*karı,]*

karı olur: İhtiyar olmak; yaşlanmak.

Yigid er kocalıcağ **karı olur**
Arısuz ton yuyıcağ arı olur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra 5*). [*karı olur, -ur*]

karık: Karışık, karıştırılmış.

Kāndan arı çıkan altun hāş ola
Miss **karıklı** açça bī-ihlāş ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 56*). [*karıklı, -lu*]

karın: Batın, karın.

Ol **karında** kim ilan yatdı niçün
Deşni-y-ile deşmedüñ anı bugün

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 77). [kârında, -da]

(Mes. 81: m. 46)

kârın: Karın, mide; işkembe.

Koyunuñ **kârın** bağırsağı yine
Âdemüñ kimse göricek yigrene
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 55). [kârın,]

kârıs: Katılmak, karışmak.

Güneşüñ yüzi bulaşmaya ise
Altun altuna **kârısa** mis mise
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 302). [kârısa, -a]

(Mes. 60: m. 6; Mes. 85: m. 108)

kârıs: İki veya ikiden çok şey bir araya gelip birbirinin içinde dağılmak, birbirinin içine girmek, karışmak.

‘İşk-ıla şehvet kaçan barışısar
Yâ şu-y-ıla od nite **kârışısar**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 20). [kârışısar, -ısar]

(Mes. 57: m. 9)

kârışdur: Karıştırmak.

Ben şeker **kârışdurur-ısam** güle
Mısr'a değin Rüm ili şekker tola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 35). [kârışdurur-ısam, -ur, --ısa, -m]

(Mes. 22: m. 8)

kârışma: Bir araya gelmek, katılmak.

Ehl-i dil dünyâ-y-ıla barışmaya
Dîn ile dünyâ bile **kârışmaya**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 14). [kârışmaya, -ya]

karmak: Karıştırmak, katmak.

Toprağa göz yaşlarını **kârdılar**
Bir mağarada çile çıkardılar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 15). [kârdılar, -dı, -lar]

karn: İç, karın.

Çün bunuñ adını işidür kaçar
Korqısından **karnı** dahı kan geçer
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 228). [karnı, -ı]

(Mes. 94: m. 73; Mes. 53: m. 121)

karn: Karın, mide.

Kurd, **karnı** toymağı cehdin kılur
Yohsa yâdı ya bilişi ne bilür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 59, Mısra 11). [karnı, -ı]

(Mes. 60: m. 102; Mes. 66: m. 86;
Mes. 91: m. 153)

karnı açukdukda: Karnı acıktığı zaman.

Toqlığında muqbil işüm var diye
Karnı açukdukda dahı issin yiye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra 24). [karnı açukdukda,]

karnına iner: Karnına geçmek, inmek (yılan).

Girüdurur boğazına bir yılan
Bu varınça **karnına iner** revân
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 28). [karnına iner, -er]

karnuma girdi: Karnuma girmek, mideye inmek.

Yâ ödüm şıda-y-ıdı ol korquda
Kim yılan **karnuma girdi** uyquda
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 88). [karnuma girdi, -di]

karnuñ içinde: Karında, midede.

Kim yılan var **karnuñ içinde** senüñ
Çâresin bilmeye-y-idüm hiç anuñ

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 83). [karnuñ içinde,]

karsı: Karşı, doğru.

Ana diler-ise cânın şakına
Yavriya gelen aña **karşı** döne
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 24). [karşı,]

karsu: Karşı.

Cânlulardan hâli gördiler yolu
Ese-durur **karşu** istingâ yili
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 68). [karşu,]

karsu: Ön taraf, karşıtı.

Ol gün anda giceye degin kalur
Manzaruñ **karşusına** zârî kıılır
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 120). [karşusına, -sın, -a]

karsu: Karşısında.

Şeyh eydür iy şeh-i serv-i revân
Karşuña şürîde-dil âşüfte-cân
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 184). [karşuña, -ña]

(Mes. 45: m. 41; Mes. 82: m. 18)

karsu: Katında, nezdinde; için.

Kim ola her gün benüm işüm namâz
Bî-niyâza **karşu** eyleyem niyâz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 28). [karşu,]

karsu: Karşı, -e doğru.

Düşmeninden şakınan gâfil degül
Seyle **karşu** yöriyen 'âkil degül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 106). [karşu,]

karsu dura: Karşısında durmak.

Sen ne çäre kılasın kendüzüñe
Çün bulut **karşu dura** ılduzuña

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 14). [karşu dura, -a]

karşu gele: Karşısına çıkmak.

Her seher kim gül çemende açıla
Çamudan ilkin baña **karşu gele**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra 8). [karşu gele, -e]

karşu gelmeve: Karşı gelmek.

Her seher kim niçe kim gül açıla
Saña **karşu gelmeve** baña gele
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 22). [karşu gelmeve, -y, -e]

karşu vardılar: Karşılama, birini karşılamak amacıyla öne çıkmak.

Karşu vardılar yüz urdılar yire
Tavşanuñ aḥvâlini bir bir şora
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 269). [karşu vardılar, -dı, -lar]

kâr-u-bâr: İş güc, kazanç.

Şol Süleymân'a dükeli **kâr-u-bâr**
Bir yüzük kaçından idi pâydar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 9). [kâr-u-bâr,]

kârün olur: Musa Peygamber'in zamanında yaşamış, malının ve servetinin çokluğuyla ün salmış bir şahıs olmak.

Biri Mūsâ vü biri **Kârün olur**
Biri Leylî vü biri Mecnün olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 81). [kârün olur, -ur]

kârvân: Kervan.

Ben ki Mısr'uñ **kârvânın** urmuşam
Dünyâda şekker dükânın kurmuşam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 33). [kârvânın, -ın]

kaşd: Amaç, niyet.

Andan işbu 'aql-ıla **kaşduñ** hemān
Kim behiştî duta-y-ıduñ cāvidān
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
41). [kaşduñ, -uñ]

kaşd: Kasten, bile bile.

Bid'ata hîç iltifāt eylemedüm
Kaşd-ıla hergiz yalan söylemedüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra
32). [kaşd-ıla, --ıla]

kaşd eylemedük: Kast etmek, niyetlenmek.

Kimsenüñ mālına **kaşd eylemedük**
'Ömrümüzde bir yalan söylemedük
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
133). [kaşd eylemedük, -me, -dük]

kaşd eyleye: Kötü bir niyetle davranmak, kötü
amaçlar uğruna hareket etmek; saldırmak,
öldürmek.

Taş ola kim gevhere kaşd eyleye
Süst er ola kim ere **kaşd eyleye**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra
16). [kaşd eyleye, -ye]

kaşd eyleye: Kötü bir niyetle davranmak, kötü
amaçlar uğruna hareket etmek; kırmak, yerle
bir etmek.

Taş ola kim gevhere **kaşd eyleye**
Süst er ola kim ere kaşd eyleye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra
15). [kaşd eyleye, -ye]

kaşd ide: Bir şeyi yapmaya kast etmek, niyet
etmek.

Çün kafas sına kim ol kuş **kaşd ide**
Kim uça ol bend-ile kaçça gide
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra
25). [kaşd ide, -e]

kaşd idem: Bilerek bir işe girişmek,
niyetlenmek.

İster-isem kim kişiye **kaşd idem**
Börki altından başını iledem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra
17). [kaşd idem, -em]

kaşd idem: Kötülük etmek, kıymak, zarar
vermeyi istemek.

Bunça miñnet eyleyem cānlarına
Soñucı **kaşd idem** imānlarına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
100). [kaşd idem, -em]

kaşd itmez-idi: Yönelmek; saldırmak.

Top iken yimege **kaşd itmez-idi**
İssini vü diş-ile dutmaz-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 59, Mısra
3). [kaşd itmez-idi, -mez, --i, -di]

kaşd kıldı cānuña: Birini öldürmeye
hazırlanmak.

Ol ki şimdi **kaşd kıldı cānuña**
Kaşa bakısar senüñ fermānuña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra
91). [kaşd kıldı cānuña,]

kaşdum kılmasun: Bilerek bir işe girişmek,
niyetlenmek.

Dek durayım bāri beni bilmesün
Tā ki öldürmege **kaşdum kılmasun**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
48). [kaşdum kılmasun, -ma, -sun]

kāşid olan şahs: İstekli, niyet eden kişi.

Ābid olan kişi ma'būda irer
Kāşid olan şahş maķşūda irer
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
4). [kāşid,]

kaşıdın: İsteyerek, kasten.

Rüstem eydür **kaşıdın** düşdüm yire
Kim bu oynumuz saña lezzet vire
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
137). [kaşıdın,]

kāşki: Keşke.

Kāşki ben hergiz selāmuñ bunlara
Virüben girmeye-y-idüm kanlara
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
99). [kāşki,]

kasr: Saray, köşk.

Âhîret **kasrına** çün kim varasın
Ne ki gönlüñdedür anı göresin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 127*). [*kasrına, -in, -a*]

(*Mes. 97: m. 35*)

kas: (Yüzük üzerinde taş yerleştirmeye yarayan) oyuk.

Mülk ü mâlin arturan bir taş-ıdı
Ol taşı şorar-ısañ bir **kaş-ıdı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 12*). [*kaş-ıdı, --ıdı*]

kas: Gözlerin üzerinde kemerli birer çizgi oluşturan kısa kıllar.

Ne haqîkatda ayak şığar ne baş
Ne göz işe gelür anda vü ne **kaş**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 72*). [*kaş,]*

kas: Göz çukuru üzerinde bir yay gibi uzanan, üzeri kıllarla kaplı çıkıntı || Sevgilinin kaşları.

Burka´ altından oturmuş ay gibi
Kırpügi oklar u **kaşı** yay gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 514*). [*kaşı, -ı*]

kat: Huzur, makam.

Sâyeden her kim yol ilte zâtına
Lâcerem ol yoldan ire **katına**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 34*). [*katına, -in, -a*]

(*Mes. 5: m. 30; Mes. 5: m. 172; Mes. 5: m. 60; Mes. 5: m. 59; Mes. 7: m. 16; Mes. 10: m. 31; Mes. 12: m. 3; Mes. 5: m. 172; Mes. 12: m. 13; Mes. 32: m. 71; Mes. 47: m. 70; Mes. 47: m. 75; Mes. 63: m. 101; Mes. 69: m. 131; Mes. 71: m. 31; Mes. 88: m. 4; Mes. 91: m. 198*)

kat: Yer, makam.

Bir gün ol ´avrât **katında** oturur
Nâgehân bakar yüzine vü görür

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 15*). [*katında, -in, -da*]

kat: Yanında, nezdinde.

Büşre eydür iy baña yoldaş olan
Cehli yoldaşı **katında** fâş olan
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 210*). [*katında, -ı, -n, -da*]

kat: Katmak.

Uş şatun aldum varam şâha şatam
Aña dahı bunça cevherler **katam**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 64*). [*katam, -am*]

kat: Karıştırmak, dahil etmek.

Bu yakîne **katmaz-ısañ** sen şeki
Nite Mecnün bir ola Leylî iki
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 103*). [*katmaz-ısañ, -maz, --ısa, -ñ*]

(*Mes. 60: m. 9*)

kat: Yanında.

Bir fodül-ıdı senüñ **katuñda** ol
´Aklı yavlağ az-ıdı vü ´ilmi bol
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 437*). [*katuñda, -uñ, -da*]

(*Mes. 91: m. 46*)

kat: Huzur, yan, nezd.

Zâhid anuñ yüzini görür-ise
Yâ **katında** bir nefes durur-ısa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 22*). [*katında, -in, -da*]

(*Mes. 55: m. 31; Mes. 56: m. 8; Mes. 60: m. 14; Mes. 60: m. 48; Mes. 63: m. 105; Mes. 71: m. 32; Mes. 72: m. 460; Mes. 72: m. 466; Mes. 78: m. 66; Mes. 81: m. 100; Mes. 84: m. 30; Mes. 85: m. 52; Mes. 85: m. 144; Mes. 88: m. 25; Mes. 88: m. 36; Mes. 88: m. 106; Mes. 88: m. 37; Mes. 88: m. 56; Mes. 91: m. 56; Mes. 91: m. 114; Mes. 96: m. 9; Mes. 101: m. 55; Mes. 101: m. 7; Mes. 101: m. 52; Mes. 101: m. 72; Mes. 105: m. 45; Mes. 105: m. 32;*)

Mes. 107: m. 120; Mes. 108: m. 22;
Mes. 94: m. 39)

kat: Yer.

Yırsüzi yırsüz **katına** iledün
Yırlüyi yırlü yanında bile'dün
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra
15). [*katına, -in, -a*]

kata: Katmak, ilave etmek.

Ne pulı hergiz gümişe **katalar**
Ne gümişi pul diyüben satalar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
299). [*katalar, -lar*]

katı: Çok, pek.

Katı ot gerek ki düşe cüşa dık
Yüz hümā sımurğa kul olsa yik
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra
3). [*katı,]*

(Mes. 72: m. 448)

katı: Zor, çetin.

Yüzmek öğrenmek bu iş **katı-durur**
İlla bizde bu hüner zātī-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra
73). [*katı-durur, --durur*]

katı: Sert, haşin; zor.

Rüstem eydür ben çıkıp atsam atı
Sen tez aya dutmayasın key **katı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
76). [*katı,]*

(Mes. 30: m. 81)

katı: Çok, aşırı derecede.

Şüretün yok çün taparsın şüreti
'Aql u cāna güçler eylersin **katı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra
26). [*katı,]*

katı: Sağlam, güçlü.

Anda ihsānuñ seḥānuñ kıymatı
Ola mı yavlaḡ laṭīf ü key **katı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra
24). [*katı,]*

katı: Çok, şiddetli; kesin, apaçık.

İlla sende ol günāh zātī-durur
Anuñ-ıçun yazıḡuñ **katı-durur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
94). [*katı-durur, --dur, -ur*]

katı sözler: Ağır, sert söz. || Kötü sözler.

Ussuñı başuña dirşür iy yetim
Katı sözler çıkar aḡzuñdan 'azim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
34). [*katı sözler, -ler*]

katına: Huzur, makam.

Sāyesinün nisbeti var zātına
Sāye ol nisbetden irer **katına**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
34). [*katına,]*

katına gel-: Bir kimsenin yanına varmak,
huzuruna gitmek.

Mekke kavmı kamusı dirildiler
Bir yire ol beg **katına geldiler**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
84). [*katına geldiler, -di, -ler*]

(Mes. 15: m. 86; Mes. 22: m. 54)

katına giderüz: Bir kimsenin yanına gitmek,
huzuruna gitmek.

Bunlar eydür nāmeyi biz n'iderez
Nāmeler yazan **katına giderüz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
84). [*katına giderüz, -er, -üz*]

katında: Yanında, nezdinde.

Yaz anuñ yüzi **katında** güz gibi
Zülfi gice 'arızı gündüz gibi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
77). [*katında,]*

(Mes. 34: m. 19; Mes. 35: m. 24;
Mes. 47: m. 52; Mes. 47: m. 62; Mes.
57: m. 33)

kätib: Yazan, kitabet eden || Gülşehri.

Tañrı rahmet eylesün ol kişiye
Fātiha ihsân ide **kätibine**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra
90). [kätibine, -in, -e]

katlan: Tahammül etmek, dayanmak,
sabretmek.

Ol süda kim Rüstem ata atlana
Bellüdür kim gürzine kim **katlana**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
112). [katlana, -a]

(Mes. 30: m. 150; Mes. 88: m. 7)

kavî: Sağlam, dayanıklı.

Şatt'dan ol yaña-y-ıdı 'avrât evi
Sâhâtı ser-sebz ü bünyâdı **kavî**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra
4). [kavî,]

(Mes. 58: m. 13)

kavış: Kavuşmak.

Âb-ı hayvân isteme dirliğ-üçün
Aşluña **kavışgör** birlig-üçün
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra
22). [kavışgör, -igör]

kavl: Söz, kelâm.

Ol şanem gördi ki şeyh erdür dürüst
Qavli muhkemdür degül 'ahdinde
süst (Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12,
Mısra 198). [kavlî, -i]

(Mes. 1: m. 11; Mes. 22: m. 128; Mes.
51: m. 13; Mes. 62: m. 20; Mes. 71:
m. 66; Mes. 74: m. 17; Mes. 80: m. 27;
Mes. 84: m. 39; Mes. 91: m. 126)

kavl: Emir; söz.

Tañrı **kavlı** şunça gücün var senün
Ne kaçarsın bir gör âhir düşmenün

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
267). [kavlî, -ı]

kavl ü fi'li: Söz ve eylemi.

Qavl ü fi'li yig olan yigrek ola
Kim dükeli leşkere ol beg ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
55). [kavl ü fi'li, -i]

(Mes. 100: m. 54; Mes. 15: m. 26)

kavlin şımaya: Sözünden dönmek.

'Ahd bekleye vü **kavlin şımaya**
Nâzbâz u kibr-ile yörimeye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
97). [kavlin şımaya, -ma, -ya]

kavm: Millet, cemaat.

Halkı şağ u **kavmı** bî-kaygu-durur
Nergisün gözi meger şayru-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra
13). [kavmı, -ı]

(Mes. 65: m. 40; Mes. 72: m. 479;
Mes. 92: m. 18)

kavm: Topluluk, cemaat.

İşidün iy **kavm** bî-noqşân bilün
Hâzır olup yol yarağını kılun
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra
23). [kavm,]

(Mes. 5: m. 83; Mes. 16: m. 107; Mes.
55: m. 52; Mes. 69: m. 3; Mes. 72: m.
442; Mes. 97: m. 20)

kavm: Kavim, millet, topluluk (ailesi ve çoluk
çocuğu bağlamında kullanılmış).

Vireyim bu ton-ıla bu altını
Qavmına kim şād ola anuñ canı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
368). [kavmına, -m, -a]

kavm içinde: Milletler içerisinde.

Kamu **kavm içinde** 'arîf var mıdur
Yohsa bir bellü mu'ayyen er midür

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 64, Mısra 5). [kavm içinde,]

kavs u hüd: Yay ve Balık (burcu).

Müşterî ılduzı budur gökde 'āyān
Ḳavs u Ḥūd anuñ evidür bī-gümān
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 236). [kavs u hüd,]

kavs-i kuzah: Gökkuşağı.

Büşr'e eydür şimdi fikret kılasın
Ne durur **ḳavs-i ḳuzah** key bilesin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 176). [kavs-i ḳuzah,]

(Mes. 72: m. 185)

kavun: Maruf meyve, kavun.

Nerkisüñ gözi begāyet pür ḥumār
Ḳavun altun kim zümürüddür ḥıyār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 44). [kavun,]

kavus: Kavuşmak, ulaşmak.

Çün ben aşluma **ḳavuşdum** iy denī
Sen kaçan yoldan iledesin beni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 127). [ḳavuşdum, -dum]

(Mes. 72: m. 431; Mes. 97: m. 31;
Mes. 1: m. 22; Mes. 56: m. 62)

kavvāl: Üflemeli bir çalgı aleti, kaval.

Nāḳaralar çalınur **ḳavvāl-ıla**
Deff ü nāy u berbaṭ u şeştā bile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 107). [ḳavvāl-ıla, --ıla]

ḳavvāl olur: Çok konuşan olmak, gevezelik yapmak.

Kimi bir bezzāz u bir baḳḳāl olur
Biri muḳrī vü biri **ḳavvāl olur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 74). [ḳavvāl olur, -ur]

ḳayd idesin: Bağlamak.

Eyle san kim Mekke'yi **ḳayd idesin**
'Ālemüñ ḥalḳın nite şayd idesin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 41). [ḳayd idesin, -esin]

ḳayd olisaruz: Bağla(n)mak.

Çün ḳadem urdı ki gire oynına
Gördi kim **ḳayd olisaruz** boynına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 54). [ḳayd olisaruz, -isar, -uz]

ḳayḡu: Kaygı, tasa, keder.

Şād-ısañ olmayasın **ḳayḡu-y-ıla**
Arısuz-ısañ yunasın şu-y-ıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 5). [ḳayḡu-y-ıla, --y, --ıla]

(Mes. 31: m. 23; Mes. 47: m. 76; Mes. 31: m. 23; Mes. 47: m. 76; Mes. 50: m. 129; Mes. 65: m. 110; Mes. 65: m. 62; Mes. 69: m. 137; Mes. 69: m. 140; Mes. 81: m. 62; Mes. 91: m. 31; Mes. 91: m. 26; Mes. 98: m. 38; Mes. 105: m. 88)

ḳayḡu yiyen: Kaygı çekmek. Üzüntü, tasa duymak.

Sevme ol yāri kim soñra gidiser
Giden için **ḳayḡu yiyen** n'idiser
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra 24). [ḳayḡu yiyen, -yen]

ḳayḡulardan āzād olasin: Dertlerden kurtulmak.

'Āşık ol kim ḡuşşadan şād olasin
Ḳamu ḳayḡulardan āzād olasin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 24). [ḳayḡulardan āzād olasin, -a, -sın-ar, -dan]

ḳayḡulu: Kaygılı, tasalı.

Geçdi andan göñli yavlaḳ **ḳayḡulu**
Cānı ḥayf u ḥasret ü oddan tolu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 89). [ḳayḡulu,]

(Mes. 57: m. 18)

kaygumuz olmadı: Kaygılanmak, üzüntü duymak.

Size bizüm **kaygumuz hiç olmadı**
Bir selâmuñuz bize hõd gelmedi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 75). [kaygumuz olmadı, -ma, -dı]

kayır: Zarar vermeyen.

'İşk-ı Şatt' a girüp **kayırmayan**
Gözümüñ bakıp konağın görmeyen
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 37). [kayırmayan, -ma, -y, -an]

kayır: Gösterişli.

Sen kaçan 'ışkuma irersin kaçan
Uşlu-y-isañ var saña **kayır** kefen
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 56). [kayır,]

kayır: Korumak, gözetmek, himaye etmek.

Ol ne 'aşıkdur ki cāndan **kayıra**
Māye vü sūd u ziyāndan **kayıra**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 9). [kayıra, -a]

(Mes. 39: m. 10; Mes. 43: m. 14)

kayır: Kaygılanmak, çekinmek (TS: 131).

Naḥvı bunda maḥviler hiçe şaya
Maḥv-isañ **kayırmadın** düşgil şuya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 42). [kayırmadın, -ma, -dın]

kayır: Kalın kum, çakıl taşları

Kimse inçü diyü **kayır** dire mi
Yā kesek yüzinde gevher göre mi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 63). [kayır,]

(Mes. 91: m. 14)

kayna: Kaynamak.

Gaybetüñ cün kazanında **kaynaram**
Halkı bir loğma gibi hõş çeynerem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 21). [kaynaram, -r, -am]

(Mes. 85: m. 109; Mes. 85: m. 114)

kayna: Kaynamak, coşmak.

Kendü etmegin yiyüben **kaynayan**
Gün uzun ayruklar etin çeyneyen
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 5). [kaynayan, -y, -an]

kaynağ: Tırnak.

Qanad-ıla yüzere anı uram
Qaynağum-ıla gözini çıkaram
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 18). [kaynağum-ıla, -um, --ıla]

kayser: Eski Rum hükümdarlarının unvanı.

Qayser ü Fağfūr u Keykāvüs ü Cem
Urmadılar dünyāda bensüz qadem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra 11). [kayser,]

(Mes. 30: m. 212)

kayu: Kaygı, tasa, endişe.

Biz dükeli halkı şanuruz eyü
Yavuz olur-isa kendüye **kayu**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 20). [kayu,]

(Mes. 60: m. 30; Mes. 69: m. 198;
Mes. 72: m. 78; Mes. 95: m. 14; Mes.
106: m. 12)

kayyüm: "Kendi zātı ile kām olan, varlığında ve varlığının devāmında her şey kendisine muhtaç olduğu halde kendisinin hiçbir şeye ihtiyâcı olmayan, bütüñ mahlūkātı var kılıp varlığını devam ettiren" anlamında esmā-i hüsnādan (Allah'ın en güzel isimlerinden)dir.

Ol Kerīm ü Ferd ü Quddüs ü Qadīm
Ol Hākīm ü Hayy u **Qayyüm** u 'Alīm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra 5).
[kayyüm,]

kaz: Kaz; perde ayaklılardan, uzun, beyaz veya gri boyunlu, suda ve karada yaşayan, uçan, yabani veya evcil kuş.

Geldi **kaz** ortalarına key arı
Kim hemîşe şu içindedür yiri
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra 1). [kaz,]

(Mes. 26: m. 25; Mes. 26: m. 26 Mes. 28: m. 39; Mes. 29: m. 19)

kaz: Makas.

Başın alduqça ölüdür sâz-ıla
Dirilür başın kesiçek **kâz-ıla**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 20). [kâz-ıla, --ıla]

kaz gibi: Kaz gibi.

Cân çün ol deñize **kaz gibi** tala
Ten tavuq gibi kırañında qala
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 101). [kaz gibi,]

kaz yavrusı: Kaz yavrusu.

Cânumuz ma' nî deñizin çün görür
Deñize **kaz yavrusı** gibi girür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 96). [kaz yavrusı,]

(Mes. 27: m. 121)

kaz yumurdasın: Kaz yumurtası.

Bir kişi kodı biş altı hürdasın
Tavuq altına vü **kaz yumurdasın**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 8). [kaz yumurdasın, -sın]

kazâ: Allah'ın takdiri, kader; bela, musibet.

Kim **kazâ** ne od bırağdı cânına
Yâ kader ne eyledi imânına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 9). [kazâ,]

(Mes. 72: m. 297; Mes. 72: m. 296; Mes. 72: m. 287; Mes. 74: m. 12)

kazan: Çok miktarda yemek pişirmeye veya bir şey kaynatmaya yarayan büyük, derin kap, kazan.

Gaybetün çün **kazanında** kaynaram
Halkı bir loqma gibi hōş çeynerem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 21). [kazanında, -ın, -da]

kazan: Kazanmak.

Vellezîne câhedü finâ didi
Ne **kazandıysa** kişi anı yidi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 102). [kazandıysa, -dı, -ysa]

kazandıgı: Kazandıgı, ele geçirdiği (avı).

Baña şeh yarı diyeler kamusu
Ben **kazandıgum** yiyeler kamusu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 14). [kazandıgum, -um]

kebâb: Yanmış, kavrulmuş; acı ve keder ile dolu olan.

Bu ile gelür-ise Afrâsiyâb
Yüregi kan tola vü bağı **kebâb**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 194). [kebâb,]

keçe: Yapağı veya keçi kılının dokunmadan yalnızca dövülmesiyle elde edilen kaba kumaş.

Eski bizden hürriye ton eylemiş
Bir **keçeden** aya pîlün eylemiş
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 118). [keçeden, -den]

keçe: Yapağı veya keçi kılının dokunmadan yalnızca dövülmesiyle elde edilen kaba kumaş. || Giysi.

Ol vezîr ol gice geydi bir **keçe**
Börk urındı kim çıka şekli heçe
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 53). [keçe,]

kefen: Öliye sarılan bez, kefen.

Sen kaçan 'ışkuma irersin kaçan
Uşlu-y-ısañ var saña kayır **kefen**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
56). [*kefen,]*

(*Mes. 89: m. 14*)

kehhāl-ı hāzık: *Usta göz hekimi.*

Erdi bir **kehhāl-ı hāzık** otı çok
Gördi gözsüzi kim iki gözi yok
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
33). [*kehhāl-ı hāzık,]*

kejdüm ola: *Akrep olmak.*

Ol bahtlün kim ola mālına zār
Kendüsi **kejdüm ola** vü mālī mār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra*
16). [*kejdüm ola,]*

keklig: *Keklik: Tavukgillerden, eti için avlanan, tüyleri boz, ayakları ve gagası kırmızı, güvercin büyüklüğünde kuş.*

Keklige ol yig ki cevherler dire
Yoħsa keklik kanda simurğa ire
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra*
17). [*keklige, -e]*

(*Mes. 75: m. 8; Mes. 89: m. 8*)

keklik: *Keklik: Tavukgillerden, eti için avlanan, tüyleri boz, ayakları ve gagası kırmızı, güvercin büyüklüğünde kuş.*

Küh-ı Kāf'ün kuşına kanda yitem
Beni koñ kim dağda **keklıklar** dutam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra*
18). [*keklıklar, -ler]*

(*Mes. 33: m. 1; Mes. 33: m. 13; Mes.*
33: m. 18; Mes. 46: m. 11)

kelām: *Söz, burada eser kastedilmiş.*

Şükr ol bir Tanrı'ya kim bu **kelām**
'Ömrümüzden ilerü oldı tamām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra*
87). [*kelām,]*

kelām: *Söz, laf; söyleyiş.*

Hvōca eydür hōş **kelāmuñ** var-imiş
İlla key hūn-hvār selāmuñ var-imiş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
97). [*kelāmuñ, -uñ]*

kelebeg: *Kelebek.*

Kelebeg-iken diler-idi kim ol
İlede mumdan haber bunlara bol
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra*
91). [*kelebeg-iken, --iken]*

kelebek: *Kelebek.*

Bir **kelebek** aradan eydür beni
Viribiñ aña ki bilürem anı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra*
33). [*kelebek,]*

(*Mes. 105: m. 39; Mes. 105: m. 77;*
Mes. 105: m. 97; Mes. 105: m. 99;
Mes. 105: m. 121; Mes. 105: m. 101;
Mes. 105: m. 5; Mes. 105: m. 29; Mes.
105: m. 88)

kelebekler-ile şem'ün: *Kelebekler ile mum (şem ü pervane).*

Bu güneş kim bu gögün ıldızıdır
Kelebekler-ile şem'ün sūzıdır
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra*
54). [*kelebekler-ile şem'ün, -üñ]*

kelebeklik şüretin: *Kelebek görünüşü, kelebek olma biçimi.*

Kendüyi çün mūma ma'lüm eyledi
Kelebeklik şüretin mum eyledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra*
86). [*kelebeklik şüretin,]*

keleci kılmaya: *Laf yapmak, dedikodu yapmak.*

Halk-ıla hergiz **keleci kılmaya**
Şārda ne olur ne olmaz bilmeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
25). [*keleci kılmaya, -ma, -ya]*

kelisā: *Kilise.*

Ahmed-ile revnağa geldi cihān
Ayrığından bir **kelisā** var nişān
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra 42*). [*kelisā,]*

kem: *Değersiz, sıradan.*

Ger baña çün pādīşāh hem-dem-durur
Şeh huzūrında baña ne **kem-durur**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 24*). [*kem-durur, --durur]*

kem: *Kötü, değersiz. || Eksik, noksan.*

Ol mihekde **kem** 'ayārısa görüñ
Göge uçar-ısa ok-ıla uruñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 103*). [*kem,]*

kem: *Az, eksik.*

Çünkü sen bu işde **kem** sermāyesin
Bes bize ana degülsin dāyesin
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 79*). [*kem,]*

kem: *Eksik; kötü, değersiz.*

Bilür olır-ısa kim ben Rüstem'em
Kendüzinden erlik içinde **kemem**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 152*). [*kemem, -em]*

kem: *Değersiz, noksan.*

Dehr şādīsi dükeli ğam-durur
Dünya şāhı bir gedāydan **kem-durur**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 4*). [*kem-durur, --dur, -ur]*

kem kıla: *Kötü, fena hale getirmek.*

Kim anı öldürüp atları ala
Dünyadan anuñ vücūdın **kem kıla**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 122*). [*kem kıla, -a]*

kem ola: *Eksik olmak.*

Hayf ola benüm gibi dānā kişi
Kem ola anuñ gibi nādān işi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 52*). [*kem ola, -a]*

kem ola: *Değersiz olmak; perişan olmak.*

Anuñ-ıla her ki düşmanlık kıla
'Ākıbet 'ālemde düşmān **kem ola**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 38*). [*kem ola, -a]*

kem olmadı: *Az olmak, eksik olmak.*

Nesne baña dünyada **kem olmadı**
İlla bu it nefsum ādem olmadı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra 7*). [*kem olmadı, -ma, -dı]*

kem ü biş: *Az çok.*

Ben yalan çok söylerem sözde 'azım
Her **kem ü biş** eydürem halka delim
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 12*). [*kem ü biş,]*

kemāl: *Olgunluk, eksiksizlik || En yüksek değer, mükemmellik, noksansızlık.*

Hüsn içinde ol kadar şāhib-cemāl
Kim cemāle virür-idi ol **kemāl**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 72*). [*kemāl,]*

kemāl: *Olgunluk, mükemmellik.*

Dünyāda dīnūñ **kemālūñ** olısar
Āhıretde ol helālūñ olısar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 119*). [*kemālūñ, -üñ]*

kemāle irmeye: *Kemāle ermek, olgunlaşmak.*

Hiddet ehli ihtimāle irmeye
Tiz ölen kişi **kemāle irmeye**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 28*). [*kemāle irmeye, -me, -ye]*

kemhā: *Düz veya desenli dokunan makbul eski bir ipek kumaş çeşidi.*

Ƙara **kemhāyi** ıkarur rūzigār
Kim kıızıl atlas geye gevher-niřār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
81). [*kemhāyi,]*

şehveti 'aqlın yiñicek iy hākīm
Kemter ola dīv ü dedden ol delīm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra*
52). [*kemter ola, -a]*

kemīnsāz oluram: *Pusu kurmak.*

Her gice cāna **kemīnsāz oluram**
Kim kapuñda böyle cānbāz oluram
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
35). [*kemīnsāz oluram,]*

kemzenlik kıur: *Talihsizlik, şanssızlık*
vermek.

Kime olur-ısa **kemzenlik kıur**
Yıglıgi virür alulığı alur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
73). [*kemzenlik kıur, -ur]*

kemlig: *Kötülük, fenalık.*

Kendüzinden **kemligümi** çün duya
Ol beni öldürmedin kaçan kıoya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
155). [*kemligümi, -üm, -i]*

kenār: *Kıyı, köşe, yan.*

Ol gice tersā kıızı düşde görür
Bir güneşi kim **kenārına** girür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
110). [*kenārına, -ın, -a]*

kemlik: *Azlık, eksiklik || Yokluk.*

Maıv olmağ dürrinüñ kıadri olur
Kemlik incüsü eyü kıymet bulur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 42, Mısra*
8). [*kemlik,]*

kenār: *Kenar, kıyı.*

Hıç pāyānı ola mı bu yoluñ
Yā **kenārı** görine mi bu gölüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 103, Mısra*
6). [*kenārı, -ı]*

(*Mes. 83: m. 31*)

kemter: *Küçük.*

Kemter iş-ile kim işledi vezīr
Yalan iş gerçekden oldu dil-pezīr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
181). [*kemter,]*

kendü: *Kendinden.*

Çün her iş 'ālemde ola Tañrılı
Kendüzüñden kimseñe görme alu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra*
42). [*kendüzüñden, -züñ, -den]*

kemter kıulum: *Aciz kul.*

Çün belüre pādiřāhlııda yolum
Yıg ola andan benüm **kemter kıulum**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
192). [*kemter kıulum, -um]*

kendü: *Kendilik, benlik.*

Kendüzüñi kıo kim iresin aña
Kim müdām ansuz beķā yoķdur saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra*
85). [*kendüzüñi, -züñ, -ı]*

kemter kıuluñ ola: *Āciz bir kul olmak.*

Sende ança hıle vü telbīs ola
Kim senüñ **kemter kıuluñ** iblīs ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
168). [*kemter kıuluñ ola, -a]*

kendü: *Kendi, özü; nuru.*

Ęudretinden çün düzetdi 'ālemi
Kendü nūrından yaratdı Ādem'i
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra*
7). [*kendü,]*

kemter ola: *Değersiz, sıradan, hakir olmak;*
küçülmek.

kendü: *Kendi (dönüşlülük zamiri).*

Kendü dñnlerine yarı kıldılar
Nāle vü feryād u zārī kıldılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 85*). [*kendü, j*]

(*Mes. 32: m. 94*)

kendü: *Kendi, kendisi (dönüşlülük zamiri).*

Büt-perestüñ başını kesmek gerek
Kendü bütün boynına asmak gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 20*). [*kendü, j*]

(*Mes. 5: m. 129; Mes. 5: m. 196; Mes. 9: m. 51; Mes. 10: m. 80; Mes. 10: m. 102; Mes. 10: m. 154; Mes. 12: m. 46; Mes. 12: m. 117; Mes. 15: m. 37; Mes. 18: m. 18; Mes. 22: m. 138; Mes. 22: m. 129; Mes. 24: m. 28; Mes. 25: m. 50; Mes. 25: m. 126; Mes. 27: m. 10; Mes. 29: m. 7; Mes. 30: m. 108; Mes. 30: m. 272; Mes. 32: m. 62; Mes. 32: m. 114; Mes. 32: m. 142; Mes. 32: m. 179; Mes. 36: m. 4; Mes. 43: m. 14; Mes. 44: m. 35; Mes. 50: m. 38; Mes. 50: m. 83; Mes. 50: m. 37; Mes. 52: m. 22; Mes. 59: m. 20; Mes. 59: m. 9; Mes. 59: m. 14; Mes. 60: m. 50; Mes. 60: m. 81; Mes. 60: m. 95; Mes. 61: m. 5; Mes. 62: m. 2; Mes. 65: m. 34; Mes. 69: m. 9; Mes. 69: m. 17; Mes. 72: m. 50; Mes. 72: m. 54; Mes. 72: m. 112; Mes. 72: m. 441; Mes. 72: m. 107; Mes. 72: m. 443; Mes. 72: m. 561; Mes. 73: m. 28; Mes. 74: m. 6; Mes. 77: m. 25; Mes. 80: m. 2; Mes. 83: m. 6; Mes. 84: m. 140; Mes. 85: m. 128; Mes. 88: m. 110; Mes. 91: m. 90; Mes. 91: m. 234; Mes. 91: m. 223; Mes. 91: m. 220; Mes. 93: m. 6; Mes. 94: m. 56; Mes. 96: m. 34; Mes. 96: m. 26; Mes. 96: m. 13; Mes. 100: m. 8; Mes. 100: m. 101; Mes. 101: m. 56; Mes. 102: m. 108; Mes. 102: m. 48; Mes. 102: m. 89; Mes. 102: m. 46; Mes. 105: m. 73; Mes. 105: m. 90; Mes. 105: m. 96; Mes. 105: m. 85; Mes. 107: m. 120; Mes. 107: m. 116; Mes. 110: m. 40; Mes. 111: m. 20; Mes. 50: m. 110; Mes. 18: m. 3; Mes. 107: m. 128; Mes. 107: m. 124; Mes. 72: m. 104; Mes. 80: m. 17; Mes. 25: m. 99; Mes. 16: m. 43; Mes. 31: m. 1; Mes. 44: m. 31; Mes. 47: m. 126; Mes. 31: m. 17; Mes. 32: m. 152; Mes. 44: m. 5; Mes. 110: m. 8; Mes. 10: m. 160; Mes. 72: m. 110; Mes. 23: m. 30; Mes. 69: m. 127; Mes. 72: m. 326; Mes. 91:*

m. 290; Mes. 111: m. 25; Mes. 91: m. 144; Mes. 5: m. 58; Mes. 5: m. 112; Mes. 5: m. 185; Mes. 12: m. 5; Mes. 22: m. 94; Mes. 25: m. 80; Mes. 30: m. 155; Mes. 69: m. 224; Mes. 72: m. 406; Mes. 73: m. 12; Mes. 82: m. 10; Mes. 85: m. 7; Mes. 93: m. 38; Mes. 98: m. 72; Mes. 101: m. 53; Mes. 105: m. 41; Mes. 105: m. 16; Mes. 9: m. 42; Mes. 72: m. 464; Mes. 93: m. 24; Mes. 53: m. 168; Mes. 78: m. 60; Mes. 78: m. 62; Mes. 81: m. 15; Mes. 5: m. 321; Mes. 10: m. 81; Mes. 32: m. 115; Mes. 24: m. 8; Mes. 22: m. 163; Mes. 30: m. 152; Mes. 50: m. 57; Mes. 53: m. 143; Mes. 65: m. 63; Mes. 72: m. 43; Mes. 72: m. 251; Mes. 74: m. 5; Mes. 36: m. 16; Mes. 5: m. 195; Mes. 82: m. 19; Mes. 85: m. 144; Mes. 88: m. 118; Mes. 91: m. 146; Mes. 93: m. 21; Mes. 94: m. 43; Mes. 25: m. 105; Mes. 37: m. 4; Mes. 5: m. 69; Mes. 5: m. 78; Mes. 15: m. 78; Mes. 30: m. 49; Mes. 40: m. 17; Mes. 40: m. 41; Mes. 105: m. 15; Mes. 22: m. 155)

kendü: *Kendi, zati.*

Geñüm-ile ben varur mıyam aña
Ol iledür beni **kendüden** yaña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 266*). [*kendüden, -den j*]

(*Mes. 22: m. 131; Mes. 50: m. 39; Mes. 50: m. 40; Mes. 51: m. 20; Mes. 52: m. 23; Mes. 59: m. 6; Mes. 65: m. 66; Mes. 101: m. 37; Mes. 30: m. 44; Mes. 31: m. 19; Mes. 30: m. 88*)

kendü: *Kendi (tavşan).*

Her birisi yasda oturmuş-ıdı
Kendüden ümüdi götürmüş-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 264*). [*kendüden, -den j*]

kendü: *Kendi, kendisi || Mum, sevgili.*

Hñnümāndan beni kıldı āvara
Kendü aķ illā nişānları kara
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 58*). [*kendü, j*]

kendü başuma: *Kendi başına, bir başına.*

Çün ne bellü er ne bellü 'avratam
Kendü başuma bir ağır miñnetem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 12*). [*kendü başuma,]*

kendü bilmeye: *Kendini bilmek.*

Kim yol ehli menzilinden kalmaya
Şora hem anı ki **kendü bilmeye**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 92*). [*kendü bilmeye, -me, -ye]*

kendü cinsinden: *Kendi soyu, kendine benzeyen.*

Kendü cinsinden ne göre sende hîç
Kim kıla senden yaña imān besic
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 123*). [*kendü cinsinden,]*

kendü dahı kalmadı: *Kendinden de eser kalmadı. || Yok olmak.*

Mum olup çün **kendü dahı kalmadı**
Kelebekler kaygısında olmadı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 87*). [*kendü dahı kalmadı,]*

kendü gibi: *Kendi gibi, kendine benzer şekilde.*

Şekli naħs u şüreti Hindü gibi
Çirkin āvāzı dahı **kendü gibi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 34*). [*kendü gibi,]*

(*Mes. 50: m. 70; Mes. 51: m. 14; Mes. 102: m. 90*)

kendü işine: *Kendi işi.*

Viribidi kim hālīfe başına
Ura meşgöl ola **kendü işine**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 142*). [*kendü işine, -n, -e]*

kendü işüme: *Kendi işim.*

Biri eydür ben idüm hōd men' iden
Sizi koyup **kendü işüme** giden
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 194*). [*kendü işüme, -e]*

(*Mes. 72: m. 81*)

kendü işüñe: *Kendi işi.*

Girü **kendü işüñe** başlayasın
Dahı çoğırak yazuk işleyesin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 15*). [*kendü işüñe, -ñe]*

kendü kendü: *Kendi kendine.*

Gice aqdur gündüzün kara-durur
Kendü kendü ölümün göre-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 22*). [*kendü kendü,]*

(*Mes. 5: m. 54; Mes. 72: m. 55*)

kendü ola: *Kendi olmak, kendisi düşmek.*

Sorma kim kuyu kızan **kendü ola**
Girü hem bir kuyu içinde öle
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 119*). [*kendü ola, -a]*

kendü sözi: *Kendi sözü, söylediği.*

Kendü sözi kendüzine hōş gelür
Yoħsa işiden kamu nefrın kıılır
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 57*). [*kendü sözi,]*

kendü yolında: *Kendi yolu.*

Degmesi **kendü yolında** öginür
Her birisi kendüzini begenür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 95*). [*kendü yolında, -n, -da]*

kendü yolından: *Kendi yolu.*

Kimi oğrı vü kimi hünī olur
N'itse ider **kendü yolından** kalur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 54*). [*kendü yolından,]*

kendü yolunda: *Kendi yolunda/uğrumda.*

Ben bu iki hāle hayrān kalmışam
Kendü yolunda perīşān olmuşam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 10*). [*kendü yolunda,]*

kendüden öl: Kendinden geçmek.

İki görme didiler bu birliği
Kendüden öl kim bulasın dirligi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 156*). [*kendüden öl,]*

kendüden yavu-vara: Kendini kaybetmek, kendinden geçmek.

Şol kıla beñzer ki ol her gün dura
Tapuda vü **kendüden yavu-vara**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 42*). [*kendüden yavu-vara, -a]*

kendülerden sanalar: Kendilerinden sanmak; onlar gibi olduğunu farz etmek.

Ƙamu anı **kendülerden sanalar**
Ne dir-ise Ƙamusı inanalar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 41*). [*kendülerden sanalar, -alar]*

kendülerin taşra kodılar: Kendilerini dışarı bırakmak. || Benliklerinden vazgeçmek.

Kendülerin taşra kodılar tamām
Girdiler Sımürg'ı göre ve's-selām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 111*). [*kendülerin taşra kodılar, -di, -lar]*

kendülerin terk itdiler: Benliklerinden vazgeçmek, kendilerinden geçmek.

Çün bular **kendülerin terk itdiler**
Girü kendüler Ƙatına gitdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 119*). [*kendülerin terk itdiler, -di, -ler]*

kendüm: Kendim (Bülbül).

Her güli kim **kendüme** yār eylerem
Her gice vaşını tekrār eylerem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra 5*). [*kendüme, -e]*

kendünün terkîn ura: Kendinden vazgeçmek.

Yoħsa her kim **kendünün terkîn ura**
Eyle kim gerek nişanın ol vire
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 75*). [*kendünün terkîn ura,]*

kendüzi: Kendisi. (Cennet bekçisi, Rıdvān).

Eydür āħir Ƙapuçı Rıdvān sizi
Gördi vü yol virdi size **kendüzi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 48*). [*kendüzi,]*

kendüzin bilmek: Nerede nasıl davranacağını, ne yaptığını bilmek, kendini bilmek.

Kendüzin çün kim ere **bilmek** gerek
Ayrug ağzıyla du'ā kılamak gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 63*). [*kendüzin bilmek,]*

kendüzin görmeg ile: Kendini düşünmek, kendini herkesten üstün görmek.

Ol kişidin yig kim ol hōd-bīn ola
Kendüzin görmeg ile tā'at kıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 64*). [*kendüzin görmeg ile,]*

kendüzin halka urur: Kendini belli etmek.

Ne Ƙakır ne **kendüzin halka urur**
Ne ki görür-ise Tañrı'dan görür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 19*). [*kendüzin halka urur, -ur]*

kendüzin terk ide: Kendinden vazgeçmek.

Kendüzin terk ide Gülşehrī meger
Kim bula ol istedüğinden haber
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 123*). [*kendüzin terk ide, -e]*

kendüzin terk itmeyinçe: Kendi varlığını terk etmek; benliğinden vazgeçmek.

Kendüzin terk itmeyinçe ādemī
Ƙaçan ola pādīşahuñ maħremi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 49*). [*kendüzin terk itmeyinçe,]*

kendüzini begenür: Kendini beğenmek;
kendini üstün görmek.

Degmesi kendü yolında öginür
Her birisi **kendüzini begenür**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra
96). [kendüzini begenür, -ür]

kendüziñi ko-: Kendinden geçmek.

Kendüziñi çün kişi **koḡaḡ** gerek
Halk etin bunça niye yimek gerek
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra
47). [kendüziñi koḡaḡ,]

(Mes. 107: m. 134; Mes. 2: m. 45)

kendüzi-y-ile ola: Kendisinden olmak,
kendinden olmak.

Çün beḡası **kendüzi-y-ile ola**
Cevherüñ hergiz fenâ ḡanda bula
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra
39). [kendüzi-y-ile ola, -a]

kendüzümden beni almış-durur: Beni
benden almak || Kendinden geçmek.

Kendüzümden ol beni almış-durur
'Işkı odı cānuma ḡolmuş-durur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
449). [kendüzümden beni almış-
durur, -miş, --dur, -ur]

kendüzüñ aradan gider: Kendini aradan
çekmek.

Yoḡsa ḡāle iren er adı n'ider
Adı ḡo **kendüzüñ aradan gider**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
236). [kendüzüñ aradan gider,]

kendüzüñ terk it: Kendinden vazgeçmek ||
Neḡsani duygulardan elini eteḡini çekmek
baḡlamında.

Şehvetüñi ḡo ki 'ışḡa iresin
Kendüzüñ terk it ki yāri göresin
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
18). [kendüzüñ terk it,]

kendüzüñ terk it: Kendi varlığını terk etmek;
benliğinden vazgeçmek.

Diler-iseñ kim bu yolu varasın
Kendüzüñ terk it kim aña iresin
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra
52). [kendüzüñ terk it,]

kendüzüñden geçesin: Kendinden geçmek,
bayılmak.

Çün ḡafasda **kendüzüñden geçesin**
ḡaşra düşdüḡde geñüñçe uçasın
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
159). [kendüzüñden geçesin, -esin]

kerāmāt: Kerametler.

Şol **kerāmāt-ıla** ol şeyḡ-i 'aziz
ḡılmıḡ-iken küfri imāndan temiz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
25). [kerāmāt-ıla, --ıla]

(Mes. 10: m. 19; Mes. 91: m. 275;
Mes. 102: m. 117)

kerāmāt olmaya: Kerametlerin ortaya
çıkması.

Hak kıla Gülşehri'yi şāhib-ḡadem
Kim **kerāmāt olmaya** illā kerem
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra
28). [kerāmāt olmaya, -ma, -ya-ya]

kerāmet: Olaḡanüstü durum.

Kim, i vallah anda kim siz olasız
Hem bunuñ gibi **kerāmet** bulasız
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
148). [kerāmet,]

kerāmet: Bir ermişin, Allah'ın kendisine yakın
kullarına hutfettiḡi olaḡanüstü şeyler yapma
gücü ile ortaya koyduḡu, akıl sınırlarını aşan
tabiat üstü iş, hārikulāde hal. (Kubbealtı
Lügatı.)

Çok **kerāmetler** cihānda rīv-idi
Anḡa Āşaf adlu kim bir dīv-idi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra
61). [kerāmetler, -ler]

(Mes. 102: m. 120)

kerāmet ehline: Kerem sahibi, lütufkar kişi.

Biz **kerāmet ehline** inanuruz
Sāhiri kezzāb u kāfir şanuruz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra
25). [kerāmet ehline, -ne]

kerem: Cömertlik, lütuf, iyilik.

Ol Kerīm'ün hāzretinde bu **kerem**
Ḳadr bula mı 'aceb iy muhteşem
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra
3). [kerem,]

(Mes. 74: m. 28; Mes. 81: m. 123;
Mes. 98: m. 53)

kerem ehli-y-ise: Cömert ve yardımsever
sahibi.

Hüdhüd eydür kim **kerem ehli-y-ise**
Yā cihānda bir ḳadem ehli-y-ise
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra
1). [kerem ehli-y-ise, --y, --ise]

kerīm: "Vādini yerine getiren, çok verici, lütuf
ve ihsânı bol, kendisine sığınanı geri
çevirmeyen" anlamında esmâ-i hüsnâdan
(Allah'ın en güzel isimlerinden)dır,
cömert olan yaratıcı, Allah.

İlla yavlaḳ hālete düşmiş 'azīm
Ḳamu suçını bağışlamış **Kerīm**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra
54). [kerīm,]

(Mes. 16: m. 112; Mes. 73: m. 3; Mes.
78: m. 81; Mes. 1: m. 4; Mes. 97: m.
44; Mes. 98: m. 35)

kerīm: Kerem sahibi, cömert, soylu; yüce, ulu
kişi.

Ben delīm itdüm saña ḳıldum cefā
Ol cefāya sen **kerīm** eyle vefā
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
62). [kerīm,]

(Mes. 48: m. 29; Mes. 73: m. 25; Mes.
15: m. 41; Mes. 74: m. 25; Mes. 74:
m. 18; Mes. 74: m. 25)

kerīm olur: Cömert olmak.

Geh baḫl ü geh **kerīm olur** canum
Geh saḳīm ü geh saḫīḫ olur tenüm
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra
5). [kerīm olur, -ur]

kerrenây: Eskiden kullanılan bir çeşit nefesli
saz. (Kerrenây: Rivayete göre İsfendiyâr'ın
icad ettiği, sesiyle dünyayı velveleye veren
büyük boru.).

Kerrenây u kūs çün kıla grīv
Māt ola Güderz ü mecrūḫ ola Gīv
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
205). [kerrenây,]

kert: Kesmek.

Ḥaṭṭ-ı bī-pergār ḳaçan dartıla
Yā ağaç hergiz kesersüz **kertile**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
14). [kertile, -il, -e]

kes: Kesmek, koparmak.

Ḥārı **kesüñ** bāḡbāna dınmañuz
Güllere zīnhār yavuzlık şanmañuz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
169). [kesüñ, -üñ]

(Mes. 49: m. 30; Mes. 58: m. 20; Mes.
90: m. 14; Mes. 5: m. 19; Mes. 49: m.
18)

kes: Bitirmek, sona erdirmek.

Maḫv işe gelür deñizde iy refīḳ
Naḫv-ıla **kesmege** yaramaz tarīḳ
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra
40). [kesmege, -meg, -e]

kes: Kişi, kimse.

Sen sanursın dünyāda iy hīç **kes**
Kim bu iş ol şeyḫe irişdidi bes
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
217). [kes,]

kes: Bırakmak, vazgeçmek.

Ḳamu 'ālemden **kesüp** yāra ire
Terk ide yāri vü Cebbār'a ire

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 55). [kesüp, -üp]

kes: Katî neticeye bağlamak.

Da'viyi kâdî **keser** kâdî daħı
Fitvi virdi qanuma rāzı daħı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 53). [keser, -er]

kes: Kesmek || İlgi ve alakayı kesme.

Leyli'den daħı **kesicegin** tamām
Mevla kıla iy birāder ve's-selām
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 127). [kesicegin, -iceg, -in]

kes: Bırakmak, vazgeçmek; elini ayağını çekmek (dünya hayatı bağlamında).

Leyli Leyli diyü kamu dünyadan
Kendüzümü **kesdüm** uş gör kim
neden (Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 126). [kesdüm, -dü, -m]

kes: Uzaklaştırmak, engellemek.

Niçe kim anda anuñ yili ese
Nesne getürdüklerin senden **kese**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 210). [kese, -e]

kesedur: Kesmeye başlamak.

Hem çelipāsın bırakmış yabana
Kesedurur şeyh zünnārın yana
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 62). [kesedurur, -ur]

kesek: Kumsuz kuru çamur parçası.

Kimse inçü diyü kayır dire mi
Yā **kesek** yüzinde gevher göre mi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 64). [kesek,]

kese: Kesen, koparan.

Aqça virmeyen kişiye zer virüñ
Ayağūñuzı **kesene** ser virüñ

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra 18). [kesene, -e]

keser: Balta, keser.

Hatt-ı bī-pergār kaçan dartıla
Yā ağaç hergiz **kesersüz** kertile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 14). [kesersüz, -süz]

kesil: Kesmek, kesilmek.

Ol boğazuñ kim ilan indi 'aceb
Nite kılmaduñ **kesilmegin** taleb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 76). [kesilmegin, -meg, -in]

kesil: Ayrılmak, uzaklaşmak.

Yārınuñ çün rengi soldı 'āqıbet
'Āşıkı andan **kesildi** 'āqıbet
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 50). [kesildi, -di]

kesmek: Uzaklaştırmak.

Fitne yüzini yire basmak gerek
'Aqba düşdi yoluma **kesmek** gerek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 40). [kesmek,]

kesmezem ümidümi: Olmasını ummaktan vazgeçmek, artık olmayacağını kabul etmek, ümidini kesmek.

Çün ben andan **kesmezem ümidümi**
Kim görem bir şubh-dem hurşidümi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 123). [kesmezem ümidümi, -üm, -i]

kesüñ elini: Elini kesmek.

Halk mālını kim iltür bir görüñ
Kesüñ elini daħı boynın uruñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 34). [kesüñ elini,]

kesüp: Vazgeçmek.

Ꞑamudan **kesüp** irişeli saña
Hep yarānlar müdde'ī oldı baña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 191*). [*kesüp,]*

kesf: *Keramet.*

Keşfi bī-hadd u kerāmātı delīm
Zühdi çok u hem maķāmātı 'azīm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 19*). [*keşfi, -i]*

keşiş: *Papaz, rahip.*

Gāh şeyḥ ü gāh ruhbān oluram
Geh **keşiş** ü geh danıřmān oluram
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 26*). [*keşiş,]*

keşke: *"Keşke, mümkünü olsa da..." anlamında temenni edati.*

Keşke ger öldüreler-idi beni
Kim ölü görmeye-y-idüm ben seni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 131*). [*keşke,]*

keşti: *Gemi.*

Bes ḥaķıķat bir deñizdür bī-kerān
şer' **keşti** vü řarıkāt bādbān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 78*). [*keşti,]*

kethuda olsa: *Emir sahibi olmak.*

Oğrı evde **kethuda olsa** n'ide
Bir ilançuķ ejdehā olsa n'ide
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 41*). [*kethuda olsa, -sa]*

kevser şuyın: *Kevser suyu; cennetteki bir ırmak adı.*

Ol biri **kevser şuyın** buña şaçar
Bu varur teřnīm ḥavzından içer
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 19*). [*kevser şuyın,]*

key: *(f.i.) Büyük hükümdar, padişah, eski Acem şahlarından ikinci tabakada bulunanların adlarının başına getirilirdi.*

Kendüzini ben aña **key** bildürem
Sizi daḥı anı daḥı öldürem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 69*). [*key,]*

key: *Pek, çok.*

Değmesi çün bir su'āli itdiler
Girü andan **key** cevāb işitdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 68*). [*key,]*

(*Mes. 65: m. 12; Mes. 69: m. 232; Mes. 75: m. 82; Mes. 81: m. 189; Mes. 101: m. 22; Mes. 111: m. 41; Mes. 2: m. 3; Mes. 5: m. 26; Mes. 10: m. 12; Mes. 12: m. 98; Mes. 12: m. 135; Mes. 14: m. 2; Mes. 15: m. 34; Mes. 16: m. 116; Mes. 20: m. 9; Mes. 25: m. 16; Mes. 25: m. 112; Mes. 26: m. 1; Mes. 27: m. 114; Mes. 30: m. 5; Mes. 30: m. 76; Mes. 30: m. 81; Mes. 30: m. 88; Mes. 30: m. 106; Mes. 32: m. 64; Mes. 32: m. 98; Mes. 33: m. 29; Mes. 35: m. 21; Mes. 39: m. 74; Mes. 40: m. 19; Mes. 44: m. 5; Mes. 48: m. 1; Mes. 53: m. 2; Mes. 68: m. 22; Mes. 69: m. 56; Mes. 69: m. 72; Mes. 69: m. 208; Mes. 72: m. 43; Mes. 72: m. 122; Mes. 72: m. 327; Mes. 72: m. 378; Mes. 73: m. 24; Mes. 75: m. 2; Mes. 81: m. 106; Mes. 82: m. 2; Mes. 84: m. 46; Mes. 84: m. 96; Mes. 90: m. 2; Mes. 90: m. 18; Mes. 91: m. 170; Mes. 93: m. 24; Mes. 93: m. 50; Mes. 97: m. 4; Mes. 100: m. 40; Mes. 107: m. 50; Mes. 107: m. 17*)

key: *İyi, iyice, çok iyi şekilde, hakkıyla.*

Ḥaķ yolında elli ḥāc kılmış-ıdı
şünnet-ile farzı **key** bilmiş-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 16*). [*key,]*

key: *İran'da efsanevi Keyyaniler Hanedanının padişahlarına verilen unvan.*

Tūs-ısa boynın dibinden üzeyim
Key-ise başı derisin yüzeyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 190*). [*key-ise, --ise]*

key: *Ne zamana kadar?.*

Anda kim zenlik kumaşı **key** geçe
Yoħsa ĥödbînligi almazlar hîçe
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 42, Mısra*
5). [*key,]*

key: İyi.

Mümkināt aĥvālını **key** tañlaram
Mümteni‘den vâcibi ĥöd añlaram
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
27). [*key,]*

(*Mes. 55: m. 24; Mes. 66: m. 131;*
Mes. 72: m. 136; Mes. 81: m. 92; Mes.
105: m. 84)

key: Oldukça, gayet.

Birisi eydür Senāyī benvenin
Kim İläh-nāme‘de **key** rüşenvenin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
162). [*key,]*

key: Uygun, muvafık; iyi.

Çün yoluñı bilmedüñ kim ne-y-imiş
Eylük it kim kamu yolda **key-imiş**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
116). [*key-imiş, --imiş]*

key: (Öyle) iyi, muhteşem.

Key ĥalifedür kim anuñ bī-gümān
Tañrı tâcını viribir her zamān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
177). [*key,]*

(*Mes. 81: m. 78)*

key: Gayet iyi, pek iyi.

Bir kelebek daħı eydür ben anı
Key bilürem ol daħı bilür beni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra*
78). [*key,]*

key: Pek || Sağlam, dayanıklı, güçlü.

Ol yola bir reh-rev ü reh-ber gerek
Başını oynamağa **key** er gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
10). [*key,]*

key katı: Pek çok, çok fazla.

Çıkdı ol bāzār içinde **key katı**
Gevherüñ yüz biñ kızıla kıymeti
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra*
5). [*key katı,]*

(*Mes. 13: m. 48)*

key ter: Oldukça yeni || Orijinal.

Ĥağ bilür çün bu güli kim eyledük
Nādire şîrîn ü **key ter** söyledük
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra*
58). [*key ter,]*

key ükü: İyiye, ziyadesiyle, pek.

Ez-ķader renc-ile beni gör nite
‘İlmüñ irürdi **key ükü** rāĥata
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
94). [*key ükü,]*

keyhusrev: Keyhusrev. (*Keyhusrev: İnan*
Keyaniyan sülalesinin ilki olup Keykavus'un
torunu, Siyavuş'un oğludur.

Ben virem şultānlığı **Keyhusrev'e**
Benden ire pādīşāhlık Ĥüsrev'e
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra*
13). [*keyhusrev'e, -e]*

(*Mes. 30: m. 188; Mes. 58: m. 14)*

keykāvüs: Keyaniyan'ın II. padişahı olup
Keykubat'ın torunu ve halefidir. Key'lerin
ikinci padişahı.

Ĥayser ü Fağfür u **Keykāvüs** ü Cem
Urmadılar dünyāda bensüz ķadem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra*
11). [*keykāvüs,]*

(*Mes. 29: m. 29; Mes. 30: m. 185)*

keykubād: İnan'ın Pişdādiyān sülalesinden
sonra gelen şah sülalesi Keyāniyān'ın ilk
ĥükümdarıdır. Adaletiyle ün salmıştır (*Pala,*
1998: 239).

Anda kim Güştāsb u Gurgīn'i dutam
Keykubād-ıla Keyümers'i utam

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 214). [keykubād-ıla, --ıla]

keyümers: İran mitolojisine göre ilk insan ve ilk hükümdardır (FMS :471).

Anda kim Güştâsb u Gurgîn'i dutam
Keykubād-ıla **Keyümers'i** utam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 214). [keyümers'i, -i]

kezzâb ola: Pek yalancı olmak, çok yalan söylemek.

Câzullık kılan kişi **kezzâb ola**
Mu' cizât ehli ulü'l-elbâb ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 23). [kezzâb ola, -a]

kezzâb u kâfir: Pek yalancı ve kâfir.

Biz kerâmet ehline inanuruz
Sâhîri **kezzâb u kâfir** şanuruz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 26). [kezzâb u kâfir,]

kible: Namaz kılarken yönelinen kutsal yön; kible.

Nite ola kim kıla ehl-i niyâz
İki **kible** dapa hergiz bir namâz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 108). [kible,]

(Mes. 88: m. 120)

kığurd: Çağırarak, davet etmek, seslenmek, haykırmak.

Kim-durur râhbârlığa lâyıq görüñ
Leşker içinde **kığurdup** bir şoruñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra 22). [kığurdup, -up]

kıl: Saç teli.

Şeyhe çün kıldı 'ayân dîdârını
Bir **kılından** bağladı zünnârını
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 100). [kılından, -dan]

(Mes. 45: m. 9)

kıl: Yapmak, etmek, eylemek.

İşidüñ iy kavm bî-nokşân bilüñ
Hâzır olup yol yarağını **kılüñ**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 24). [kılüñ, -uñ]

(Mes. 16: m. 59; Mes. 16: m. 60; Mes. 27: m. 64; Mes. 30: m. 100; Mes. 30: m. 210; Mes. 40: m. 4; Mes. 47: m. 107; Mes. 57: m. 12; Mes. 66: m. 122; Mes. 81: m. 189; Mes. 86: m. 21; Mes. 89: m. 38; Mes. 89: m. 37; Mes. 90: m. 9; Mes. 91: m. 214; Mes. 94: m. 23; Mes. 94: m. 24; Mes. 97: m. 14; Mes. 83: m. 36; Mes. 5: m. 36; Mes. 14: m. 58; Mes. 32: m. 4)

kıl: Kabul etmek, bilmek. (düşünce bağlamında).

Şimdiye degin nite bilmez-idüñ
Bu sözi vü fikrini **kılmaz-ıduñ**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 204). [kılmaz-ıduñ, -maz, --ı, -du, -ñ]

(Mes. 53: m. 121)

kıl: Meydana getirmek, yapmak, oluşturmak.

Bâri bir dâstân-ı hîlet **kılayım**
Girü kılayın ileyin alayın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 159). [kılayım, -ayım]

kıl: Yapmak, etmek, eylemek, işlemek. Yardımcı fiil olarak kullanılır. || Bilmek.

Naḥv-ıla i' rābı yavlaḡ **kıluram**
Ref' ü naşv u cerr ü cezmi bilürem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 9). [kıluram, -ur, -am]

kıl: Yapmak, işlemek, kullanmak.

Çok köyindüñ illa puḡte olmaduñ
Bildüñ illâ bildüğüñi **kılmaduñ**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 36). [kılmaduñ, -ma, -du, -ñ]

kıl: Kılmak, dönüşmek.

Kibr her bir düñi bir dehrî **kılur**
Meskenet 'âlemde Gülşehrî **kılur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra 35). [kılur, -ur]

kıl: *Saz teli.*

Söyler-ise böyle kuşlar dilini
Hüdhüd üze kopuzunuñ **kılmı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
244). [*kılmı, -ın, -ı*]

(*Mes. 81: m. 7*)

kıl: *Yerine getirmek, yapmak.*

Terbiye hōd bunı kanda biliser
Yā bunuñ yüz biñde birin **kılsar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra*
58). [*kılsar, -isar*]

(*Mes. 71: m. 56; Mes. 50: m. 106*)

kıl hamrı nüş: *İçki içmek.*

Ol kız eydür bir **kıl** evvel **hamrı nüş**
Eyle kim cānuñ kıla yüz biñ hurüş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
85). [*kıl hamrı nüş,]*

kıl hāşıl: *Hasıl etmek, elde etmek. ||
Kazanmak.*

Ölümüñden soñra **kıl hāşıl** hayāt
Ol ölerden olma kim men-māte fāt
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra*
83). [*kıl hāşıl,]*

kıl kabül: *Kabul etmek, onaylamak, razı
olmak.*

Şeyh eydür gerek-ise **kıl kabül**
Beni vü gerek-ise olğil melül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
63). [*kıl kabül,]*

kıl sākılık: *Su vermek, su dağıtmak.
(Ölümsüzlük suyu bağlamında).*

Hızr gibi ister-iseñ bākılık
Āb-ı hayvāndan bize **kıl sākılık**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
206). [*kıl sākılık,]*

kıla: *Eylemek.*

Sen hāqıkat bil ki yüz 'ālem günāh
Maḥv ola çün kim **kıla** 'āsi bir āh
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
98). [*kıla,]*

kıla 'adem: *Yok etmek.*

Bir kişi bu menzile ura kadem
Kim vücūdını **kıla küllī 'adem**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
42). [*kıla 'adem,]*

kıla āhengini: *Ahenk etmek, ritim oluşturmak.*

Gāh Sipāhanda **kıla āhengini**
Geh Rehāvīde çala hōş çengini
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
17). [*kıla āhengini, -in, -i*]

kıla besic: *Hazırlık yapmak.*

Kendü cinsinden ne göre sende hiç
Kim **kıla** senden yaña imān **besic**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
124). [*kıla besic,]*

kıla beyān: *Açıklamak, anlatmak.*

'İşkî kimse eylemez-ise 'ayān
Saña Gülşehrî **kıla** bir bir **beyān**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra*
58). [*kıla beyān,]*

(*Mes. 65: m. 143*)

kıla giriv: *Feryat figan etmek.*

Kerrenāy u kūs çün **kıla giriv**
Māt ola Güderz ü mecrūh ola Gīv
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
205). [*kıla giriv,]*

kıla hurüş: *Coşmak, coşkunluk göstermek.*

Ol kız eydür bir kıl evvel hamrı nüş
Eyle kim cānuñ **kıla** yüz biñ **hurüş**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
86). [*kıla hurüş,]*

kıla ihlās-ıla: *Temiz sevgiyle yürekten
bağlanmak.*

Kim **kıla ihlâş-ıla** yarı bula
Anı kim ben kıldum esbi dīv ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 209*). [*kıla ihlâş-ıla,]*

kıla meyl: *Meyletmek, yönelmek.*

Hırkasına vü mürîdine tıfeyl
Ola vü bir ululığa **kıla meyl**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 18*). [*kıla meyl,]*

kıla şâhib-kadem: *Uğurlu, talihli olmak.*

Hak **kıla** Gülşehri'yi **şâhib-kadem**
Kim kerâmât olmaya illâ kerem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra 27*). [*kıla şâhib-kadem,]*

kıla taleb: *İstemek, talep etmek.*

Biribiri perdesin yırtan 'aceb
kıla mı hergiz ahîlîği **taleb**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 70, Mısra 10*). [*kıla taleb,]*

(*Mes. 72: m. 553; Mes. 76: m. 16*)

kıla taşnîf: *Tasnif etmek, kitap yazmak.*

Çün Süleymân hüdhüde kıldı 'itâb
Kim **kıla taşnîf** bundan yig kitâb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 50*). [*kıla taşnîf,]*

kıla temîz: *Ayırt etmek, seçmek.*

Eydür anı dardar-ısam iy 'azîz
Kanı batman kim **kıla** anı **temîz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 98*). [*kıla temîz,]*

kıla yüz pare: *Yüz parça etmek; parçalamak.*

Ben ruķümü yazar-ısam deftere
Dercini **kıla** 'Utârid **yüz pare**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 40*). [*kıla yüz pare,]*

kıllalar sengsâr: *Taşlamak, taşa tutmak.*

Kim senüñ hâlünü halka âşikâr
Eyler isem kim **kıllalar sengsâr**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 4*). [*kıllalar sengsâr,]*

kıllalar târumâr: *Darmadağın, perişan etmek.*

Kim kıllalar bunları bî-ihtiyâr
Ol aradan degme yaña **târumâr**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 70*). [*kıllalar târumâr,]*

kılam 'ayân: *Ortaya çıkarmak, görünür kılmak.*

Ança lıtfuñı **kılam** halka 'ayân
Ol kadar fazluñdan eyleyem beyân
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 33*). [*kılam 'ayân,]*

(*Mes. 98: m. 39*)

kılam tefsîrini: *Tefsir etmek, açıklamak, yorumlamak.*

Benden işit her sözüñ taķrîrini
Kim **kılam** her âyetüñ **tefsîrini**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 56*). [*kılam tefsîrini, -in, -i]*

kılan: *Kılan kişi, namazını eda eden.*

Namaz evvel ol **kılandan** yigrenür
Andan ol namaz kılcı osanur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 289*). [*kılandan, -dan]*

kılan kişi: *(Namaz) kılan kişi.*

Her namâzi Ka'be'de **kılan kişi**
Girü kendü şehrine gelen kişi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 109*). [*kılan kişi,]*

kılan taleb: *İsteyen, arzulayan (kişi).*

Nefs ü issini **kılan** kişi **taleb**
Ejdehâya şâhid urmuşdur laķab
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra 17*). [*kılan taleb,]*

kılasın taleb: *Ummak, beklemek.*

Kim ögünde bigi **kılasın taleb**
Kim bu taşrağıya beñzer mi ‘aceb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
37). [*kılasın taleb,]*

kılasız dürüst: *Doğru, düzgün yapmak; dürüst olmak.*

İ‘tikâdı eylemeñ ol yolda süst
Kim **kılasız** nisbeti aña **dürüst**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
38). [*kılasız dürüst,]*

kılavuz hidmetin: *Hizmet etmek.*

Biz **kılavuz** pâdişâhuñ **hidmetin**
Dek götürsün üstümüzden miñnetin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
121). [*kılavuz hidmetin, -in]*

kıldı āvara: *Başıboş bırakmak, perişan etmek.*

Hānümāndan beni **kıldı āvara**
Kendü aq illā nişānları kara
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra*
57). [*kıldı āvara,]*

kıldı ‘ayān: *Açıklamak, anlatmak.*

Her birinüñ hālını **kıldı ‘ayān**
Degmesinüñ yolın eyledi beyān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra*
43). [*kıldı ‘ayān,]*

kıldı ‘ayān: *Görünür kılmak, ortaya koymak.*

Şeyhe çün **kıldı ‘ayān** dīdārını
Bir kılından bağladı zünnārını
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
99). [*kıldı ‘ayān,]*

kıldı āzāde: *Serbest bırakmak.*

Öpdi ol oğlanuñ iki gözünü
Kıldı āzāde begendi sözünü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
104). [*kıldı āzāde,]*

kıldı cahīm: *Cehennem yapmak.*

Haclet-ile şermsār oldu ‘azīm
Haset-ile cenneti **kıldı cahīm**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
68). [*kıldı cahīm,]*

kıldı ihtirām: *Hürmet göstermek.*

Çün selām viridi vü **kıldı ihtirām**
Hıẓr eydür ol ere kim iy imām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra*
7). [*kıldı ihtirām,]*

kıldı ihtiyār: *Seçmek.*

Her kimi kim **kıldı** sımurg **ihtiyār**
Olmadı anuñ-ıla cüz baht yār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra*
11). [*kıldı ihtiyār,]*

kıldı ihtiyār: *Seçmek, tercih etmek.*

Olmış-iken şunça ulu şehriyār
Zenbīl örmegini **kıldı ihtiyār**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra*
18). [*kıldı ihtiyār,]*

kıldı ‘itāb: *Azarlamak.*

Çün Süleymān hüdhüde **kıldı ‘itāb**
Kim kıla taşnif bundan yig kitāb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra*
49). [*kıldı ‘itāb,]*

kıldı kabūl: *Kabul etmek, onaylamak.*

Ay dü şenbih gününü **kıldı kabūl**
Olmağıl bu ma‘rifetden sen melūl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
277). [*kıldı kabūl,]*

(*Mes. 84: m. 11; Mes. 84: m. 91*)

kıldı kabūl: *Kabul etmek, razı olmak.*

Çün şefā‘at eyledi Haq‘dan Resūl
Kim girü imān seni **kıldı kabūl**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
96). [*kıldı kabūl,]*

kıldı meşel: Örnek vermek.

Hüdhüd ü kuşlar u şimurg mişāl
‘Aql u hulk u Tañrı'ya **kıldı meşel**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra*
33). [*kıldı meşel,*]

kıldı nişān: İşaret etmek; göstermek.

Degmeye bir armağan **kıldı nişān**
Tūṭī eydür xanı baña armağan
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
95). [*kıldı nişān,*]

kıldı şah: Doğrulamak, onaylamak.

Andan alur hey'etin kavş-i kuzah
Kim işitdiyse bu kavlı **kıldı şah**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
186). [*kıldı şah,*]

kıldı tā'at: İbadet etmek.

Vardı Quds'e vü Halil'e şevk-ıla
Kıldı tā'at degme yirde zevk-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
90). [*kıldı tā'at,*]

kıldı tapu: Saygıda bulunmak (teşekkür etmek,
şükranlarını sunmak bağlamında
kullanılmıştır).

Gösterene gönderüp **kıldı tapu**
Büşr geldi kapuya kaçdı kapu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
381). [*kıldı tapu,*]

kıldılar hāşıl: Gerçekleştirmek.

Hem bu yola **kıldılar hāşıl** necāt
Kānitātün tā'ibātin 'ābidāt
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
317). [*kıldılar hāşıl,*]

kıldılar pāk ü dürüst: Temizlemek ve
saflaştırmak.

Şol toköz kavmuñ ki şaydum cānların
Kıldılar pāk ü dürüst imānların
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra*
76). [*kıldılar pāk ü dürüst,*]

kıldığuñ-ıçun taleb: Talep etmek, istemek.

Kıldığuñ-ıçun sen imānı **taled**
Vara mı kâfir dapa imān 'aceb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
125). [*kıldığuñ-ıçun taleb,*]

kılduk nişār: Saçmak, feda etmek.

Varını yāranlara **kılduk nişār**
Yoğına and içmedük iy nāmdār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra*
9). [*kılduk nişār,*]

kıldum cefā: Eziyet etmek, azap vermek.

Ben delim itdüm saña **kıldum cefā**
Ol cefāya sen kerim eyle vefā
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
61). [*kıldum cefā,*]

kıldum hisāb: Hesap etmek.

Cün ferāyız 'ilmini **kıldum hisāb**
Bildüm uht u ibn sehmin bī-hicāb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
71). [*kıldum hisāb,*]

kıldum ihtiyār: Seçmek; tercih etmek.

Şeyh eydür hamrı **kıldum ihtiyār**
İlla üçi baña degül sāzkār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
75). [*kıldum ihtiyār,*]

kıldum kabül: Kabul etmek.

Eydür añladum dañı ben kim Resul
Haq-durur yolında vü **kıldum kabül**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
84). [*kıldum kabül,*]

kıldum makām: Yer edinmek.

Ben kim evvel cenneti **kıldum makām**
Soñra çıkdum 'ālemi kıldum tamām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
13). [*kıldum makām,*]

kıldum penāh: Sığınmak.

Bende çün kim 'arızîdür ol günâh
Ben dağı bu tevbeye **kıldum penâh**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
92). [*kıldum penâh,]*

kıldum tamâm: *Tamamlamak.*

Ben kim evvel cenneti kıldum
mağâm
Şoñra çıkdum 'âlemi **kıldum tamâm**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
14). [*kıldum tamâm,]*

kılduñ günâh: *Günah işlemek.*

Ben senüñ anduñ-ıla oldum tebâh
Sen senüñ re'yüñ ile **kılduñ günâh**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
88). [*kılduñ günâh,]*

kılduñ temîz: *Ayırt etmek, ayırmak.*

Çün riyâdan **kılduñ ihlâşî temîz**
Tâ'atuña ğarra olma iy 'azîz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra*
33). [*kılduñ temîz,]*

(*Mes. 21: m. 17*)

kılğil ihtiyâr: *Seçmek; tercih etmek.*

Dünyada sen renci **kılğil ihtiyâr**
Râhatı ayruqlara eyle nişâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
115). [*kılğil ihtiyâr,]*

kılğil taleb: *İstemek.*

Girü şeyhe gösterür düşde Çalab
Kim girü dön ol kıızı **kılğil taleb**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
28). [*kılğil taleb,]*

(*Mes. 1: m. 17*)

kılğil temîz: *Ayırt etmek.*

Mü'min-iseñ küfri koğıl iy 'azîz
Mescidi **kılğil** kilisâdan **temîz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra*
24). [*kılğil temîz,]*

(*Mes. 50: m. 127*)

kılıç: *Kın içine konup bir kayışla bele takılan, çelikten yapılmış, eğri veya düz, uzun kesici silâh, kılıç.*

Başumuzu **kılıça** yastayalum
Leşkere bir pâdişâh isteyelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra*
11). [*kılıça, -a]*

(*Mes. 5: m. 128; Mes. 5: m. 22; Mes.*
34: m. 31; Mes. 60: m. 27; Mes. 60:
m. 107; Mes. 66: m. 61; Mes. 72: m.
75; Mes. 82: m. 9)

kılıç dutmağa: *Kılıç tutmak.*

Ölür-istem dağı suçum kalmadı
Çün **kılıç dutmağa** gücüm kalmadı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
248). [*kılıç dutmağa, -ma, -ğa]*

kılıcın dartar: *Kılıcını çekmek.*

Kılıcın dartar anı kim bir baña
Gösterüñ kim dadını virem aña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
125). [*kılıcın dartar,]*

kılmadı şür: *Kavga, gürültü, karışıklık çıkarmak.*

Güstemem **kılmadı** bu ilde **şür**
Güra girdi Behmen ü Behrâm-ı Gür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
203). [*kılmadı şür,]*

kılma: *Kılmak, yapmak; bırakmak.*

Söz hurûfin artuğ eksük **kılmadı**
'Âlim añladı vü câhil bilmedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
125). [*kılmadı, -dı]*

kılma: *Kılmak, yapmak.*

Çün seni sîmurg **kılmaya** kabül
Kaçan ire göñlüne mihrî nüzül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra*
17). [*kılmaya, -y, -a]*

kılma 'itâb: *Azarlamak, ayıplamak.*

Bir sözi yüz eyleyüp **kılma 'itâb**
Yüz sözi bir hōş söz eyler bu kitâb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra*
27). [*kılma 'itâb,]*

kılmadı basîc: *Hazırlık yapmak, hazırlanmak.*
(*Mesnevîde söz edilen bölümler hakkında.*)

Bunça bâb eylemişem bunda ki hîç
Ƙılmadı 'Attâr ol fende **basîc**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra*
40). [*kılmadı basîc,]*

kılmadı kabûl: *Kabul etmek, razı olmak.*

Söyledüğinden 'azîm oldı melûl
Ol selâmı göñli **kılmadı kabûl**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
82). [*kılmadı kabûl,]*

kılmadı temîz: *Ayırarak.*

Birisi gūsâle tapdı iy 'azîz
Ƙılmadı kâfırlığı dînden **temîz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
16). [*kılmadı temîz,]*

kılmadın eksük: *Eksik etmemek || Devamlı*
olmak.

Ƙılmadın bir zerre **eksük** tapudan
Senden ötri sürdi beni Ƙapudan
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra*
63). [*kılmadın eksük,]*

kılmaduñ taleb: *Talep etmek, istemek.*

Ol boğazuñ kim ilan indi 'aceb
Nite **kılmaduñ** kesilmegin **taleb**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
76). [*kılmaduñ taleb,]*

kılmağa taleb: *Talep etmek, arzulamak,*
istemek.

Baña bunuñ gibi hâl-ıla 'aceb
Ƙılmağa yarar mı sîmurğı **taleb**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra*
36). [*kılmağa taleb,]*

kılmak tapu: *Boyun eğmek; hürmet etmek.*

Çün Muḥammed'den açarsız siz Ƙapu
Bize vâcibdür size **kılmak tapu**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
162). [*kılmak tapu,]*

kılmak tapusın: *Hizmet etmek.*

Ol mürîd eydür siz anuñ Ƙapusın
Dutmağ-ıdı iş ü **kılmak tapusın**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra*
60). [*kılmak tapusın, -sın]*

kılmak temîz: *Ayirt etmek, seçmek; (ayrıntılı*
bir şekilde ortaya koymak bağlamında.)

Böyle **kılmağ** degme bir 'ilmi **temîz**
Görmeye düşünde 'Attâr iy 'azîz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
83). [*kılmağ temîz,]*

kılmañuz hacîl: *Utandırmak.*

Gidüñüz işüñüze iy ehl-i dil
Bundan artuğ beni **kılmañuz hacîl**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra*
26). [*kılmañuz hacîl,]*

kılmaya eser: *Tesir etmek, etkilemek.*

Altun aƘça çok gerek iy bî-ḥaber
Ƙılmaya 'ışk altun aƘçasuz **eşer**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
178). [*kılmaya eşer,]*

kılmaya karar: *Oturmak, yerleşmek. || Sabit*
durmak.

Şeyḥ eydür tevbe kim nāmūs u 'ār
Yöremüzde **kılmaya** hergiz **karâr**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
22). [*kılmaya karar,]*

kılmaya tâ'at: *İbadet etmek.*

Eyle çakam ḥalka kim Ƙalup taña
Ƙılmaya bir âdemî **tâ'at** saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra*
18). [*kılmaya tâ'at,]*

kılmaya temîz: *Ayirt etmek, seçmek.*

Şimdi gören şeyhümüzi iy 'azîz
Ƙılmaya yüz yılğı Tersâdan **temîz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra
22). [Ƙılmaya temîz,]

(Mes. 109: m. 20)

Ƙılmayısar taleb: Talep etmek, istemek.

Çün görür Safvân ki hergiz Büleheb
Ƙılmayısar Muştafâ dînin **taleb**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
164). [Ƙılmayısar taleb,]

Ƙılmaz girde: Yuvarlak olmak; eğri büğrü,
ileri geri konuşmak bağlamında.

Naıvı Gülşehrî bilür yavlaı hîç
Baış içinde kavmı **Ƙılmaz girde** hîç
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra
52). [Ƙılmaz girde,]

Ƙılmaz kabûl: Kabul etmek.

Cân ten ahvâlınden olmuşdur melûl
Ten daıı cân 'âlemin **Ƙılmaz kabûl**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra
100). [Ƙılmaz kabûl,]

Ƙılmaz-iseñ temîz: Ayırt etmek, seçmek.

Bendi bunda şeşmez-iseñ iy 'azîz
Ƙılmaz-iseñ 'aıklı 'illetden **temîz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra
14). [Ƙılmaz-iseñ temîz,]

Ƙılmış kahr: Öfkeli, hiddetli, kötü
davranmak; eziyet etmek.

Hızr-ı 'âlem olmuş u İlyâs-ı dehr
Luţfa irürmege **Ƙılmış** baña **kahr**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
74). [Ƙılmış kahr,]

Ƙılmış-durur cefâ: Üzmek, eziyet etmek, azap
vermek.

Çok ere **Ƙılmış-durur** 'avrat **cefâ**
'Avratından bulmadı bir er vefâ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
65). [Ƙılmış-durur cefâ,]

Ƙılmış-iken küfri imândan temîz: Küfri
imandan arındırmak || Dinsizi dinden ayırt
etmek.

Şol kerâmât-ıla ol şeyh-i 'azîz
Ƙılmış-iken küfri imândan temîz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
26). [Ƙılmış-iken küfri imândan temîz,
]

Ƙılsam taleb: İsteğe bulunmak, dilemek.

Bu iki ad-ıla ger **Ƙılsam taleb**
Olubilem mi yidinçinüz 'aceb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
187). [Ƙılsam taleb,]

Ƙılsunlar günâh: Günah işlemek.

Niçe gerek-ise **Ƙılsunlar günâh**
Dükelinüñ ücretin öder bir âh
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
51). [Ƙılsunlar günâh,]

Ƙıluñ kabûl: Kabul etmek, razı olmak.

'Avrat eydür bürka 'ı altından ol
El virür-ise anı **Ƙıluñ kabûl**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
454). [Ƙıluñ kabûl,]

Ƙıluş kabûl: Uygun görmek, kabul etmek.

Niçe kim beñzedürem **Ƙıluş kabûl**
Gördüğüm gönümdeki gibi degül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
103). [Ƙıluş kabûl,]

Ƙıluş 'adli: Adil olmak, adil davranmak.

Taıırı 'ädildür **Ƙıluş 'adli** tamâm
Cenneti 'ädillere eyler maıām
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
3). [Ƙıluş 'adli, -i]

Ƙıluş 'avân: Ortaya koymak, görünür kılmak.

Zıra yigligi Muıammed bî-gümân
Kavl u fi 'liyle **Ƙıluş dîni 'avân**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
54). [Ƙıluş 'avân,]

kıllur fıgān: Ağlayıp inlemek.

Na'ra urur ussı gıder bır zamān
'Avrat üstıne gelür **kıllur fıgān**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 516*). [*kıllur fıgān,]*

kıllur mısın: Yapar mısın?.

Ref' ü naşb u cer nedür bilür mısın
Fātiḥā i' rābını **kıllur mısın**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 14*). [*kıllur mısın,]*

kıllur namāz: Namaz kıllmak.

Ol dutar orucı bu **kıllur namāz**
Ben ıamunuñ tātından bī-niyāz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 67*). [*kıllur namāz,]*

kıllur şüret-perest: Dış görünüşü beğenen olmak || Dış görünüşe aldanmak.

Cānuñ olmadı meger ma'nide mest
Kim seni nefsuñ **kıllur şüret-perest**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra 10*). [*kıllur şüret-perest,]*

kıllur taleb: Talep etmek, istemek.

Çün anı bilmez nite **kıllur taleb**
Leyli dir Leylī'ye baımaz iy'aceb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 151*). [*kıllur taleb,]*

(*Mes. 54: m. 62*)

kıllur tedbiri: Önlem almak.

Ol **kıllur tedbiri** kamu işlere
Pādişāh oldur dükeli kuşlara
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 29*). [*kıllur tedbiri, -i]*

kıllur temiz: Ayırt etmek.

Gemiçiye naḥvı eydür iy'aziz
Naḥv-ıla lafzı **kıllur mısın temiz**

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 10*). [*kıllur temiz,]*

(*Mes. 65: m. 2; Mes. 90: m. 48*)

kılluram cefā: Eziyet, zulüm yapmak; sıkıntı, üzüntü vermek.

Her kime kim eylerem yüz biñ vefā
Girü aña **kılluram** yüz biñ **cefā**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 16*). [*kılluram cefā,]*

kıllur-ısa ta'rifini: Açıklamak, tanımlamak.

Kim **kıllur-ısa** luğat **ta'rifini**
Benden öğrenmek gerek taşrifini
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 7*). [*kıllur-ısa ta'rifini, -in, -i]*

kıllur-ıseñ beyān: Dile getirmek, söylemek.

Yoḥsa sen bir söz **kıllur-ıseñ beyān**
Girü anı sen işidesin hemān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 35*). [*kıllur-ıseñ beyān,]*

kıllursın hazer: Sakınmak, çekinmek.

Kim sen andan bunça **kıllursın hazer**
Zaḥmı doıınmış-durur saña meger
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 103*). [*kıllursın hazer,]*

kıllursın taleb: İstemek, dilemek; arzulamak.

Ma'nide çün beni **kıllursın taleb**
Şüretümi nite bilmezsin 'aceb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 83*). [*kıllursın taleb,]*

kıllursın ta'rifin: Etrafiyla anlatmak, açıklamak, etraflıca bildirmek.

Buñı ıraıdan nite bildüñ 'aceb
Kim **kıllursın** böyle **ta'rifin** taleb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 148*). [*kıllursın ta'rifin,]*

kına: Kınamak, ayıplamak.

Her kim altunam dir-ise **kınañuz**
Ol miheklerde ‘ayārın şınañuz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra*
101). [*kınañuz, -ñuz*]

kıpkızıl: *Kıpkırmızı.*

Vardı mumuñ yalıñına düşdi hōş
Kıpkızıl od oldı vü key bişdi hōş
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra*
84). [*kıpkızıl,]*

kır: *Kırmak, parçalamak.*

Kendü bütlerüme feryâd ireyim
Aña uyanları kamu **kırayım**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
130). [*kırayım, -ayım*]

kır: *Kir, leke, pislik.*

Küp şuyından gısl ideyim key arı
Kim gide arkamdağı **kirler** varı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
328). [*kirler, -ler*]

kır u katrandan: *Kir ve zift.*

Cân ola kim **kır u katrandan** ‘azîm
Tire vü tārīkter ola delîm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra*
15). [*kır u katrandan, -dan*]

kırañ: *Kenar, kıyı.*

Bir deñizüñ **kırañına** irdiler
Yavrılar çüst ol deñize girdiler
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
33). [*kırañına, -ın, -a*]

(*Mes. 27: m. 42; Mes. 27: m. 116;*
Mes. 27: m. 43; Mes. 30: m. 60; Mes.
91: m. 250; Mes. 103: m. 9)

kırañ: *Kenar, kıyı. (Deniz).*

Cân çün ol deñize kız gibi tala
Ten tavuq gibi **kırañında** qala
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
102). [*kırañında, -ın, -da*]

kırğıl: *Ak sakallı, kır saçlı (kimse).*

Kırğıl eydür Büşr’e kim aduñ nedür
Niçe duzuñ var u yā daduñ nedür
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
99). [*kırğıl,]*

(*Mes. 72: m. 103; Mes. 72: m. 117;*
Mes. 72: m. 93; Mes. 72: m. 98)

kırk dokuz: *Elliden bir önceki sayı, kırk dokuz.*

Kırk dokuz atı dükelçügin dutar
Kamusını birbirine çatar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
89). [*kırk dokuz,]*

kırk gün: *Kırk gün.*

Kırk gün anda dün ü gün oturdılar
Ellerini Hâzrete götürdiler
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
11). [*kırk gün,]*

kısa: *Eski hukukta öldürme ve yaralama suçlarını işleyen bir kimseyi bu filleri aynen kendisine uygulamak suretiyle cezalandırma, misilleme yapma.*

Hem **kısaş** u hadd u ta’lik u talāk
Şer’ bildürdi vü imān u i’tāk
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra*
5). [*kısaş,]*

kış: *Kış || Kötü zamanlar.*

Nite olısar benüm anda işüm
Yaza qanda irişe anda **kışum**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra*
44). [*kışum, -um*]

kışın u yazın: *Kış ve yaz mevsimi.*

Ne **kışın u** ne **yazın** görmek gerek
Güllerüñ ‘ömri azın şormaq gerek
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra*
11). [*kışın u yazın,]*

kışla: *Kışı geçirmek.*

Ne bile kim yazla şarda **kısladı**
Dükelin ümmü'l-ḥabāyis işledi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
151). [kısladı, -dı]

kısmet: Takdir edilmiş olan şey, nasip.

Ol ki 'aql u cān u ten resmin urur
Her birinün **kısmetin** ol ḥōd virür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
92). [kısmetin, -in]

(Mes. 34: m. 35; Mes. 72: m. 567;
Mes. 72: m. 8; Mes. 78: m. 92; Mes.
91: m. 94; Mes. 91: m. 95; Mes. 91:
m. 109; Mes. 91: m. 114)

kısmet: Kader, kısmet, nasip.

Çün işitdi ol bed-aḥter bu sözi
Kısmetinden karararak oldı yüzi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
160). [kısmetinden, -in, -den]

kıssa: Kısa hikâye, ibretli hikâye.

Şol develope kim ere mihnet-durur
Kıssada oğlan-ıla 'avrat-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra
42). [kıssada, -da]

kıy: Zarar vermek, öldürmek.

Sen velisin saña ol **kıyamaya**
Korkaruz elden bizi kıyamaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
273). [kıyamaya, -ama, -ya]

kıyam: Bir işe girişme, kalkışma, teşebbüs
etme.

Çün Feridün mülkin almağa **kıyam**
Gürz-ile Güstāşb kalınan kıyam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
201). [kıyam,]

kıyâmet devrine degin: Kıyamet kopuncaya
kadar.

Kim **kıyâmet devrine degin** dura
Dünyada vü kendü devrânın süre

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra
19). [kıyâmet devrine degin,]

kıymat: Kıymet, değer.

Toğru sözüñ **kıymatı** nite-durur
Egri işlerün bahâsı ne-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra
9). [kıymatı, -ı]

(Mes. 73: m. 23)

kıymatlı olmuşdur: Kıymetli, değerli olmak.

Böyle murdâr anuñ-uçundur tenün
Kim üküş **kıymatlı olmuşdur** cānuñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra
60). [kıymatlı olmuşdur, -muş, -dur]

kıymet: Değer, kıymet.

Bir taş-ırmış didi mülküm **kıymeti**
Ne taşı begendi vü ne mülketi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra
15). [kıymeti, -i]

(Mes. 69: m. 164; Mes. 72: m. 172;
Mes. 75: m. 6; Mes. 75: m. 25; Mes.
81: m. 72; Mes. 81: m. 81; Mes. 81:
m. 122; Mes. 81: m. 186)

kıymet bulur: Kadir kıymet görmek || değer
görmek.

Ad u söz ü sâz dünyâda olur
Âḥiretde key 'amel **kıymet bulur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
232). [kıymet bulur, -ur]

(Mes. 42: m. 8)

kıymetin bil-: Değerini bilmek.

Dürr ü gevher **kıymetin bilmedi**
Müşk ü 'anber koğusun alımadı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
7). [kıymetin bilmedi, -ime, -di]

(Mes. 41: m. 6)

kıymetin kılsar: Değerini bilmek.

Ol metā' uñ **kıymetin** kim **kılsar**
Yā anuñ dartup bahāsın biliser
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
115). [*kıymetin kılsar, -ısar*]

kıymetini bil-: (*Bir şeyin önemini, değerini bilmek.*)

Eydür anı **kıymetini biliser**
Kimse vüyā **kıymetini biliser**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
110). [*kıymetini biliser, -iser*]

(*Mes. 47: m. 28*)

kız: *Kız; güzel.*

Yüzi türk ü kendüzi kâfir **kızı**
Söyledügi kamu Rühullāh sözi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
81). [*kızı, -ı*]

(*Mes. 12: m. 149; Mes. 16: m. 1; Mes.*
16: m. 91; Mes. 16: m. 20)

kız: *Kız.*

Pes **kız** eydür olduñ-ısa merdikâr
Dörd işi kılmak gereksin ihtiyâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
71). [*kız,]*

kız almağa: *Kız almak; bir ailenin kızını gelin olarak kendi ailelerine katmak.*

‘Ömr kıanı kim bu işi başaram
Kıanı kâlin kim **kız almağa** virem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
152). [*kız almağa, -ga*]

kızı: *Kız evlat. (Rum sultanının).*

Meger ol manzar Rüm şulţânınuñ
Ki **kızı** anda olur-ıdı anuñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
66). [*kızı,]*

kızıl: *Kırmızı, kızıl.*

Çara kemhâyı çıkarur rüzigâr
Kim **kızıl** atlas geye gevher-nişâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
82). [*kızıl,]*

(*Mes. 17: m. 4; Mes. 40: m. 34; Mes.*
53: m. 27; Mes. 53: m. 32; Mes. 53:
m. 60; Mes. 53: m. 75; Mes. 53: m. 79;
Mes. 53: m. 97; Mes. 53: m. 102; Mes.
53: m. 83; Mes. 53: m. 81; Mes. 63:
m. 132; Mes. 72: m. 183; Mes. 91: m.
31)

kızıl: *Altın, para (kıymetinde).*

Bir **kızıl** addur cihānda gül gibi
Söz diyen ol ad-ıla bülbül gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
185). [*kızıl,]*

kızıl: *Altın.*

Büşr altı yüz **kızılı** aldı hōş
Kendüzünüñ hücre sine geldi hōş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
463). [*kızılı, -ı*]

kızıl altun: *Kızıl altın.*

Birisi eydür ki boz-ıdı atı
Kızıl altun cümle anuñ âleti
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
134). [*kızıl altun,]*

ki: *"Ki" bağlacı.*

Niçe bu Gülşehrî her murğı bula
Murğı terk itsüñ **ki** sîmurğı bula
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
44). [*ki,]*

(*Mes. 1: m. 20; Mes. 1: m. 30; Mes. 2:*
m. 25; Mes. 4: m. 26; Mes. 5: m. 14;
Mes. 5: m. 63; Mes. 5: m. 64; Mes. 5:
m. 140; Mes. 5: m. 149; Mes. 5: m.
163; Mes. 5: m. 213; Mes. 7: m. 21;
Mes. 7: m. 26; Mes. 9: m. 23; Mes. 9:
m. 47; Mes. 10: m. 38; Mes. 10: m. 66;
Mes. 10: m. 93; Mes. 10: m. 150; Mes.
10: m. 165; Mes. 10: m. 166; Mes. 11:
m. 24; Mes. 12: m. 66; Mes. 12: m.
109; Mes. 14: m. 53; Mes. 14: m. 57;
Mes. 15: m. 89; Mes. 16: m. 6; Mes.
16: m. 59; Mes. 16: m. 60; Mes. 16:
m. 122; Mes. 19: m. 27; Mes. 22: m.
5; Mes. 22: m. 9; Mes. 22: m. 33; Mes.
22: m. 85; Mes. 22: m. 97; Mes. 22:
m. 109; Mes. 22: m. 110; Mes. 22: m.
151; Mes. 23: m. 26; Mes. 24: m. 19;
Mes. 25: m. 38; Mes. 25: m. 59; Mes.

25: m. 66; Mes. 25: m. 112; Mes. 25: m. 113; Mes. 25: m. 121; Mes. 27: m. 97; Mes. 28: m. 25; Mes. 28: m. 27; Mes. 29: m. 5; Mes. 29: m. 33; Mes. 30: m. 19; Mes. 30: m. 79; Mes. 30: m. 113; Mes. 30: m. 186; Mes. 31: m. 17; Mes. 33: m. 17; Mes. 33: m. 25; Mes. 34: m. 23; Mes. 35: m. 16; Mes. 36: m. 7; Mes. 36: m. 8; Mes. 36: m. 13; Mes. 36: m. 14; Mes. 39: m. 9; Mes. 39: m. 15; Mes. 39: m. 15; Mes. 39: m. 104; Mes. 40: m. 62; Mes. 41: m. 1; Mes. 44: m. 13; Mes. 46: m. 11; Mes. 47: m. 17; Mes. 47: m. 18; Mes. 47: m. 33; Mes. 47: m. 60; Mes. 47: m. 85; Mes. 47: m. 86; Mes. 47: m. 119; Mes. 47: m. 161; Mes. 47: m. 162; Mes. 50: m. 43; Mes. 52: m. 45; Mes. 53: m. 138; Mes. 53: m. 163; Mes. 54: m. 2; Mes. 54: m. 37; Mes. 55: m. 13; Mes. 55: m. 20; Mes. 58: m. 25; Mes. 60: m. 84; Mes. 63: m. 133; Mes. 63: m. 149; Mes. 65: m. 115; Mes. 68: m. 43; Mes. 69: m. 47; Mes. 69: m. 56; Mes. 69: m. 71; Mes. 69: m. 115; Mes. 69: m. 126; Mes. 72: m. 212; Mes. 72: m. 337; Mes. 72: m. 439; Mes. 73: m. 17; Mes. 74: m. 15; Mes. 75: m. 31; Mes. 75: m. 59; Mes. 75: m. 79; Mes. 76: m. 11; Mes. 81: m. 19; Mes. 81: m. 77; Mes. 81: m. 163; Mes. 81: m. 183; Mes. 81: m. 184; Mes. 83: m. 8; Mes. 83: m. 13; Mes. 83: m. 33; Mes. 84: m. 61; Mes. 84: m. 69; Mes. 84: m. 139; Mes. 84: m. 149; Mes. 85: m. 50; Mes. 85: m. 73; Mes. 85: m. 112; Mes. 88: m. 29; Mes. 88: m. 39; Mes. 89: m. 1; Mes. 89: m. 25; Mes. 89: m. 29; Mes. 89: m. 30; Mes. 91: m. 68; Mes. 91: m. 81; Mes. 91: m. 147; Mes. 91: m. 149; Mes. 91: m. 152; Mes. 91: m. 156; Mes. 91: m. 215; Mes. 91: m. 219; Mes. 91: m. 289; Mes. 91: m. 291; Mes. 94: m. 71; Mes. 96: m. 27; Mes. 96: m. 33; Mes. 96: m. 75; Mes. 97: m. 20; Mes. 98: m. 56; Mes. 99: m. 1; Mes. 100: m. 41; Mes. 100: m. 107; Mes. 101: m. 12; Mes. 101: m. 25; Mes. 101: m. 41; Mes. 101: m. 57; Mes. 101: m. 66; Mes. 101: m. 87; Mes. 101: m. 92; Mes. 102: m. 21; Mes. 102: m. 92; Mes. 104: m. 19; Mes. 104: m. 26; Mes. 104: m. 38; Mes. 105: m. 34; Mes. 105: m. 101; Mes. 105: m. 108; Mes. 106: m. 11; Mes. 107: m. 17; Mes. 107: m. 62; Mes. 107: m. 105; Mes. 107: m. 113; Mes. 107: m. 114; Mes. 110: m. 25; Mes. 110: m. 39; Mes. 110: m. 43;

Mes. 111: m. 27; Mes. 111: m. 39; Mes. 111: m. 55; Mes. 111: m. 74; Mes. 55: m. 14; Mes. 63: m. 39; Mes. 63: m. 75; Mes. 66: m. 58; Mes. 72: m. 211; Mes. 72: m. 214; Mes. 72: m. 458; Mes. 72: m. 511; Mes. 88: m. 15; Mes. 91: m. 5; Mes. 46: m. 6)

ki: "Çünkü" anlamında bağlaç.

Her kim ol erlikde dūn-himmet-durur
Er dime aña **ki** bir 'avrat-durur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 10). [ki,]

ki: Ki bağlacı, "eğer, şayet" anlamındadır.

'Avrata doğru sözi devlet-durur
Er **ki** yalan söyledi 'avrat-durur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra 10). [ki,]

kibr: Büyüklük, kibirlenme.

Ol kamu **kibr** ü delāl u ğunc u nāz
Gitdi vü kaldı kıza mūnis niyāz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 19). [kibr,]

(Mes. 83: m. 35; Mes. 105: m. 71)

kibr eylemeye: Büyüklük göstermek, kendini üstün görmek.

Az üküş hergiz yalan söylemeye
Tañrı'nuñ halkına **kibr eylemeye**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 88). [kibr eylemeye, -me, -ye]

kibr eylevü: Büyüklük göstermek, kendini üstün görmek.

Çevresinde oturup hōş söyleyü
Büşr'e eydür Yemlihā **kibr eylevü**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 310). [kibr eylevü, -yü]

kibr ider-idi: Kibirlenmek, böbürlenmek.

Kibr ider-idi dükeli kuşlara
Sine gösterür-idi serkeşlere

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 21). [kibr ider-idi, -er, --i, -di]

kibr ile: Kibir, büyükleme, gurur ile.

Büşr eydür **kibr ile** barışmağıl
Tañrı'nuñ hükmi-y-ile urışmağıl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 285). [kibr ile,]

(Mes. 23: m. 1)

kibr itdi: Kendini başkalarından üstün görmek.

Od ki baş çekdi vü **kibr itdi** 'azım
Oddan oldı lācerem dīv-i racīm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra 33). [kibr itdi, -di]

kibr ü hısm-ıla: Büyükleme ve öfke.

Ādemī bī-mekr ü bī-telbīs ola
Kibr ü hısm-ıla kişi İblīs ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra 38). [kibr ü hısm-ıla, --ıla]

kibr ü kīn ü hısm-ıla: Kibir, kin ve öfke.

'Akl u 'ilm ü hilm-ile urışmağıl
Kibr ü kīn ü hısm-ıla barışmağıl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra 4). [kibr ü kīn ü hısm-ıla, --ıla]

kibr ü menī: Büyükleme ve benlik.

Ben ki boynuma urıcağ **kibr ü menī**
Oldum evvel Hāğ ta'ālā düşmeni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 73). [kibr ü menī,]

kibr ü 'ucbu: Kendini beğenme ve büyükleme.

Kibr ü 'ucbu terk idüp mağşūda ir
Bāyezīd'e Hāğ ta'ālā gör ne dir
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 45). [kibr ü 'ucbu, -u]

kibr-ile yörimeye: Kibirle yürümek, büyüklük taslamak.

'Ahd bekleye vü kavlın şımaya
Nāzbāz u **kibr-ile yörimeye**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 98). [kibr-ile yörimeye, -me, -ye]

kibriyā: Büyüklük, ululuk, azamet.

Kibriyāsından bir eyvān gördiler
Çünkü eyvān çapūsına irdiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 103). [kibriyāsından, -sın, -dan]

kiçi: Küçük.

Nite kimse kimse-y-içün söyleye
Kiçileri ulu yalan eyleye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 50). [kiçileri, -ler, -i]

(Mes. 72: m. 114; Mes. 91: m. 196)

kiçi: Küçük, sıradan (insanlar).

Bunçaları bunda **kiçi** şanasın
Anda ululuğına inanasın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 133). [kiçi,]

(Mes. 71: m. 70; Mes. 68: m. 22)

kiçi kişi olur-isañ: Küçük, sıradan insan olmak.

Kiçi kişi olur-isañ iş-ile
Cānuñ eriye vü yüz teşvīş-ile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 9). [kiçi kişi olur-isañ, -ur-isañ]

kiçi yol: Küçük yol.

Kiçi yol ulu yoluñ fer'i-durur
Ulu yol peygamberüñ şer'i-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 67). [kiçi yol,]

(Mes. 102: m. 72; Mes. 102: m. 69;
Mes. 102: m. 61; Mes. 102: m. 74;
Mes. 102: m. 63)

kiçiçük: Küçük, küçücük.

Degme şarda yüz **kiçiçük** yol ola
Ulu yol oldur ki her kişi bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 65*). [*kiçiçük,]*

kiçirek: Küçük.

Bunçaları bunda ulu şorasın
Anda şamudan **kiçirek** göresin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 132*). [*kiçirek,]*

kilīsā: Kilise, Hristiyan mabedi.

Mü`min-iseñ küfri koğıl iy `aziz
Mescidi kılğıl **kilīsādan** temiz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 24*). [*kilīsādan, -dan]*

kıl-u-kāl: Söz etmek, anlatmak.

Ol-durur bu dāsītānda **kıl-u-kāl**
Kim Muşammed Hāk'dan eyledi
su`āl (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra 31*). [*kıl-u-kāl,]*

kim: Kişi, birey, şahıs, insan.

Ad cihān faşrı-y-ıçun işe gelür
Kim cihānda ad-ıla `izzet bulur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 238*). [*kim,]*

(*Mes. 72: m. 537; Mes. 52: m. 62;
Mes. 53: m. 137; Mes. 53: m. 141*)

kim: Soru zamiri (hangi kimse).

Aşlumuzda yüziçi **kim** var-ıdı
Yā şu-y-ıla şankı biri yār-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 47*). [*kim,]*

(*Mes. 27: m. 46; Mes. 32: m. 129*)

kim: "Bu sebeple, bundan dolayı" anlamında kullanılan bağlaç.

Ma`nisinden eyle mest kılmış canı
Kim dimez kim şüreti naşşı şanı

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 46*). [*kim,]*

kim: Her kim.

Hāk çün **kim** ol şanadı gördiler
Dinlerinüñ külli terkīn urdılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 5*). [*kim,]*

(*Mes. 1: m. 30; Mes. 2: m. 17; Mes. 6: m. 9; Mes. 12: m. 213; Mes. 14: m. 34; Mes. 22: m. 119; Mes. 22: m. 121; Mes. 30: m. 209; Mes. 54: m. 7; Mes. 54: m. 77; Mes. 62: m. 1; Mes. 62: m. 18; Mes. 63: m. 188; Mes. 69: m. 117; Mes. 69: m. 217; Mes. 71: m. 17; Mes. 71: m. 19; Mes. 72: m. 186; Mes. 78: m. 84; Mes. 80: m. 21; Mes. 85: m. 72; Mes. 86: m. 13; Mes. 86: m. 17; Mes. 90: m. 48; Mes. 91: m. 31; Mes. 91: m. 139; Mes. 93: m. 28; Mes. 96: m. 19; Mes. 96: m. 20; Mes. 101: m. 61; Mes. 101: m. 74*)

kim: Ki, bundan dolayı.

Kim şarıkāt iline server benem
Hem şaşıkat yolına rehber benem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 3*). [*kim,]*

kim: Kimse.

Ka`be'den yaña gönildiler girü
Kim göreler **kim** ne gelür ilerü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 50*). [*kim,]*

(*Mes. 31: m. 31*)

kim: Kim, kimler?.

`Alemler işidüben ne diye
Yā bizi **kim** ādemilerden saya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 256*). [*kim,]*

kim: Nasıl, kim?.

Kimsenüñ hiç iştıyārı yok-durur
Kim diye bu az u yā ol çok-durur

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 4). [kim,]

(Mes. 91: m. 114; Mes. 93: m. 26)

kim: Soru zamiri, kim (ola ki).

Yohsa biz kul **kim** şahından ayrıla
Ayruq anuñ ilde ne kadri ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 37). [kim,]

kim: Hangi kişi, hangisi.

Kim yakīn ola size kim bī-gümān
Bī-nişāndan kimse virmeye nişān
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 3). [kim,]

kim: Kimi, bazıı.

Kime hūr eyler refiḳ u **kim** perī
Nahnu min-ḥuldin ve min nārin berī
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 23). [kim,]

(Mes. 97: m. 23; Mes. 97: m. 25)

kim: Ki, bile.

Bençe ol mümkün degüldür **kim** öte
Aña şol **kim** benden örgendi yite
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 81). [kim,]

(Mes. 50: m. 112; Mes. 53: m. 168;
Mes. 60: m. 116)

kim: Ki, çünkü.

Zātı-y-ıla vācib oldur iy 'azīz
Kim virür her türlü ḥalka bir temīz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 30). [kim,]

kim: Böylece.

Her fenüñ irişmişem taḥḳıkına
Kim taşavvurdan gidem taşdıḳına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 6). [kim,]

(Mes. 60: m. 18; Mes. 63: m. 96; Mes. 65: m. 139; Mes. 111: m. 22)

kim: "Ki" bağlacı.

Cism dīv ü 'işve telbisi-durur
Cāndur ādem **kim** ten iblisi-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 104). [kim,]

(Mes. 1: m. 29; Mes. 51: m. 36; Mes. 50: m. 110; Mes. 75: m. 11; Mes. 6: m. 17; Mes. 52: m. 57; Mes. 53: m. 62; Mes. 53: m. 71; Mes. 53: m. 21; Mes. 53: m. 32; Mes. 53: m. 37; Mes. 54: m. 24; Mes. 60: m. 11; Mes. 60: m. 15; Mes. 60: m. 26; Mes. 60: m. 51; Mes. 60: m. 66; Mes. 62: m. 21; Mes. 63: m. 11; Mes. 63: m. 18; Mes. 63: m. 20; Mes. 63: m. 29; Mes. 63: m. 54; Mes. 63: m. 58; Mes. 63: m. 61; Mes. 63: m. 65; Mes. 63: m. 72; Mes. 63: m. 75; Mes. 63: m. 78; Mes. 63: m. 81; Mes. 63: m. 83; Mes. 63: m. 86; Mes. 63: m. 91; Mes. 63: m. 119; Mes. 63: m. 141; Mes. 63: m. 144; Mes. 63: m. 155; Mes. 63: m. 163; Mes. 63: m. 175; Mes. 63: m. 179; Mes. 63: m. 181; Mes. 63: m. 190; Mes. 63: m. 196; Mes. 63: m. 211; Mes. 63: m. 234; Mes. 63: m. 236; Mes. 63: m. 147; Mes. 64: m. 1; Mes. 65: m. 2; Mes. 65: m. 4; Mes. 65: m. 48; Mes. 65: m. 125; Mes. 65: m. 144; Mes. 66: m. 2; Mes. 66: m. 5; Mes. 66: m. 9; Mes. 66: m. 10; Mes. 66: m. 19; Mes. 66: m. 25; Mes. 66: m. 31; Mes. 66: m. 34; Mes. 66: m. 42; Mes. 66: m. 48; Mes. 66: m. 50; Mes. 66: m. 75; Mes. 66: m. 77; Mes. 66: m. 83; Mes. 66: m. 85; Mes. 66: m. 88; Mes. 66: m. 90; Mes. 66: m. 96; Mes. 66: m. 104; Mes. 66: m. 106; Mes. 66: m. 109; Mes. 66: m. 110; Mes. 68: m. 34; Mes. 68: m. 54; Mes. 69: m. 38; Mes. 69: m. 44; Mes. 69: m. 97; Mes. 69: m. 102; Mes. 69: m. 105; Mes. 69: m. 121; Mes. 69: m. 162; Mes. 69: m. 202; Mes. 69: m. 214; Mes. 69: m. 217; Mes. 69: m. 241; Mes. 70: m. 3; Mes. 71: m. 8; Mes. 71: m. 17; Mes. 71: m. 19; Mes. 71: m. 39; Mes. 72: m. 10; Mes. 72: m. 23; Mes. 72: m. 42; Mes. 72: m. 44; Mes. 72: m. 50; Mes. 72: m. 73; Mes. 72: m. 87; Mes. 72: m. 140; Mes. 72: m. 157; Mes. 72: m. 159; Mes. 72: m. 182; Mes. 72: m. 184; Mes. 72: m. 191; Mes. 72: m. 228; Mes. 72: m.

259; Mes. 72: m. 261; Mes. 72: m. 272; Mes. 72: m. 296; Mes. 72: m. 300; Mes. 72: m. 323; Mes. 72: m. 328; Mes. 72: m. 375; Mes. 72: m. 447; Mes. 72: m. 491; Mes. 72: m. 525; Mes. 72: m. 567; Mes. 75: m. 28; Mes. 82: m. 17; Mes. 82: m. 20; Mes. 86: m. 6; Mes. 2: m. 38; Mes. 2: m. 40; Mes. 2: m. 42; Mes. 3: m. 3; Mes. 3: m. 9; Mes. 3: m. 19; Mes. 3: m. 24; Mes. 4: m. 10; Mes. 4: m. 11; Mes. 4: m. 21; Mes. 4: m. 22; Mes. 4: m. 25; Mes. 4: m. 36; Mes. 4: m. 45; Mes. 5: m. 7; Mes. 5: m. 43; Mes. 5: m. 44; Mes. 5: m. 59; Mes. 5: m. 66; Mes. 5: m. 75; Mes. 5: m. 87; Mes. 5: m. 90; Mes. 5: m. 95; Mes. 5: m. 98; Mes. 5: m. 101; Mes. 5: m. 117; Mes. 5: m. 118; Mes. 5: m. 125; Mes. 5: m. 126; Mes. 5: m. 139; Mes. 5: m. 140; Mes. 5: m. 144; Mes. 5: m. 148; Mes. 5: m. 151; Mes. 5: m. 172; Mes. 5: m. 173; Mes. 5: m. 199; Mes. 5: m. 205; Mes. 5: m. 207; Mes. 5: m. 214; Mes. 5: m. 223; Mes. 5: m. 228; Mes. 5: m. 231; Mes. 5: m. 235; Mes. 5: m. 237; Mes. 5: m. 245; Mes. 5: m. 250; Mes. 5: m. 253; Mes. 5: m. 260; Mes. 5: m. 263; Mes. 5: m. 277; Mes. 5: m. 310; Mes. 5: m. 322; Mes. 6: m. 2; Mes. 6: m. 7; Mes. 6: m. 11; Mes. 6: m. 20; Mes. 6: m. 30; Mes. 6: m. 35; Mes. 7: m. 3; Mes. 7: m. 5; Mes. 7: m. 7; Mes. 7: m. 18; Mes. 7: m. 19; Mes. 8: m. 3; Mes. 8: m. 5; Mes. 8: m. 21; Mes. 8: m. 25; Mes. 9: m. 20; Mes. 9: m. 28; Mes. 10: m. 152; Mes. 10: m. 153; Mes. 10: m. 155; Mes. 10: m. 156; Mes. 10: m. 157; Mes. 10: m. 158; Mes. 10: m. 159; Mes. 10: m. 162; Mes. 10: m. 167; Mes. 10: m. 3; Mes. 10: m. 8; Mes. 10: m. 12; Mes. 10: m. 29; Mes. 10: m. 32; Mes. 10: m. 42; Mes. 10: m. 48; Mes. 10: m. 72; Mes. 10: m. 75; Mes. 10: m. 76; Mes. 10: m. 84; Mes. 10: m. 85; Mes. 10: m. 94; Mes. 10: m. 108; Mes. 10: m. 123; Mes. 10: m. 131; Mes. 10: m. 143; Mes. 10: m. 145; Mes. 10: m. 147; Mes. 10: m. 149; Mes. 10: m. 151; Mes. 11: m. 21; Mes. 11: m. 27; Mes. 11: m. 32; Mes. 11: m. 35; Mes. 11: m. 36; Mes. 11: m. 42; Mes. 11: m. 46; Mes. 11: m. 48; Mes. 11: m. 50; Mes. 11: m. 70; Mes. 11: m. 82; Mes. 11: m. 88; Mes. 12: m. 9; Mes. 11: m. 14; Mes. 12: m. 20; Mes. 12: m. 29; Mes. 12: m. 34; Mes. 12: m. 36; Mes. 12: m. 47; Mes. 12: m. 62; Mes. 12: m. 65; Mes. 12: m. 82; Mes. 12: m. 93; Mes. 12: m. 96; Mes.

12: m. 111; Mes. 12: m. 119; Mes. 12: m. 120; Mes. 12: m. 155; Mes. 12: m. 171; Mes. 12: m. 187; Mes. 12: m. 195; Mes. 12: m. 196; Mes. 12: m. 201; Mes. 12: m. 211; Mes. 12: m. 222; Mes. 13: m. 50; Mes. 13: m. 53; Mes. 13: m. 4; Mes. 13: m. 10; Mes. 13: m. 28; Mes. 13: m. 32; Mes. 14: m. 9; Mes. 14: m. 19; Mes. 14: m. 41; Mes. 14: m. 42; Mes. 14: m. 44; Mes. 14: m. 61; Mes. 15: m. 2; Mes. 15: m. 10; Mes. 15: m. 13; Mes. 15: m. 19; Mes. 15: m. 23; Mes. 15: m. 28; Mes. 15: m. 30; Mes. 15: m. 31; Mes. 15: m. 42; Mes. 15: m. 52; Mes. 15: m. 65; Mes. 15: m. 72; Mes. 15: m. 78; Mes. 15: m. 79; Mes. 15: m. 96; Mes. 15: m. 105; Mes. 15: m. 110; Mes. 15: m. 111; Mes. 15: m. 114; Mes. 16: m. 18; Mes. 16: m. 28; Mes. 16: m. 34; Mes. 16: m. 40; Mes. 16: m. 66; Mes. 16: m. 67; Mes. 16: m. 81; Mes. 16: m. 83; Mes. 16: m. 86; Mes. 16: m. 91; Mes. 16: m. 110; Mes. 16: m. 112; Mes. 16: m. 114; Mes. 17: m. 5; Mes. 17: m. 10; Mes. 17: m. 11; Mes. 17: m. 17; Mes. 17: m. 39; Mes. 18: m. 2; Mes. 18: m. 5; Mes. 18: m. 6; Mes. 18: m. 12; Mes. 18: m. 33; Mes. 19: m. 2; Mes. 19: m. 8; Mes. 19: m. 15; Mes. 19: m. 19; Mes. 19: m. 21; Mes. 19: m. 22; Mes. 19: m. 32; Mes. 19: m. 39; Mes. 20: m. 3; Mes. 20: m. 11; Mes. 21: m. 15; Mes. 22: m. 13; Mes. 22: m. 17; Mes. 22: m. 42; Mes. 22: m. 101; Mes. 22: m. 114; Mes. 22: m. 118; Mes. 22: m. 165; Mes. 23: m. 3; Mes. 23: m. 7; Mes. 24: m. 2; Mes. 24: m. 24; Mes. 24: m. 30; Mes. 25: m. 93; Mes. 25: m. 114; Mes. 25: m. 7; Mes. 25: m. 10; Mes. 25: m. 14; Mes. 25: m. 15; Mes. 25: m. 30; Mes. 25: m. 33; Mes. 25: m. 40; Mes. 25: m. 44; Mes. 25: m. 48; Mes. 25: m. 50; Mes. 25: m. 55; Mes. 25: m. 64; Mes. 25: m. 81; Mes. 26: m. 2; Mes. 26: m. 3; Mes. 26: m. 6; Mes. 26: m. 14; Mes. 26: m. 26; Mes. 27: m. 5; Mes. 27: m. 19; Mes. 27: m. 21; Mes. 27: m. 37; Mes. 27: m. 45; Mes. 27: m. 49; Mes. 27: m. 56; Mes. 27: m. 70; Mes. 27: m. 76; Mes. 27: m. 77; Mes. 27: m. 82; Mes. 27: m. 112; Mes. 27: m. 114; Mes. 27: m. 117; Mes. 27: m. 119; Mes. 27: m. 120; Mes. 27: m. 123; Mes. 27: m. 124; Mes. 27: m. 131; Mes. 28: m. 10; Mes. 28: m. 11; Mes. 28: m. 33; Mes. 28: m. 36; Mes. 28: m. 39; Mes. 29: m. 3; Mes. 29: m. 18; Mes. 29: m. 29; Mes. 29: m. 43; Mes. 30: m. 1; Mes.

30: m. 3; Mes. 30: m. 7; Mes. 30: m. 10; Mes. 30: m. 31; Mes. 30: m. 33; Mes. 30: m. 40; Mes. 30: m. 43; Mes. 30: m. 50; Mes. 30: m. 53; Mes. 30: m. 62; Mes. 30: m. 73; Mes. 30: m. 74; Mes. 30: m. 97; Mes. 30: m. 98; Mes. 30: m. 103; Mes. 30: m. 111; Mes. 30: m. 112; Mes. 30: m. 121; Mes. 30: m. 133; Mes. 30: m. 138; Mes. 30: m. 139; Mes. 30: m. 151; Mes. 30: m. 172; Mes. 30: m. 196; Mes. 30: m. 210; Mes. 30: m. 224; Mes. 30: m. 240; Mes. 30: m. 245; Mes. 30: m. 251; Mes. 30: m. 252; Mes. 30: m. 263; Mes. 30: m. 282; Mes. 30: m. 288; Mes. 30: m. 300; Mes. 30: m. 43; Mes. 32: m. 4; Mes. 32: m. 5; Mes. 32: m. 16; Mes. 32: m. 36; Mes. 32: m. 45; Mes. 32: m. 63; Mes. 32: m. 64; Mes. 32: m. 72; Mes. 32: m. 88; Mes. 32: m. 120; Mes. 32: m. 123; Mes. 32: m. 132; Mes. 32: m. 138; Mes. 32: m. 148; Mes. 32: m. 156; Mes. 32: m. 176; Mes. 33: m. 1; Mes. 33: m. 4; Mes. 33: m. 15; Mes. 33: m. 23; Mes. 34: m. 2; Mes. 34: m. 28; Mes. 35: m. 2; Mes. 35: m. 4; Mes. 35: m. 7; Mes. 35: m. 10; Mes. 36: m. 10; Mes. 36: m. 15; Mes. 37: m. 3; Mes. 37: m. 10; Mes. 38: m. 4; Mes. 38: m. 5; Mes. 39: m. 5; Mes. 39: m. 18; Mes. 39: m. 38; Mes. 39: m. 42; Mes. 39: m. 50; Mes. 39: m. 83; Mes. 39: m. 88; Mes. 39: m. 95; Mes. 39: m. 98; Mes. 39: m. 109; Mes. 40: m. 17; Mes. 40: m. 18; Mes. 40: m. 40; Mes. 40: m. 60; Mes. 41: m. 3; Mes. 42: m. 4; Mes. 43: m. 1; Mes. 43: m. 10; Mes. 44: m. 12; Mes. 44: m. 16; Mes. 44: m. 18; Mes. 44: m. 20; Mes. 44: m. 22; Mes. 44: m. 23; Mes. 44: m. 25; Mes. 44: m. 26; Mes. 44: m. 38; Mes. 45: m. 29; Mes. 45: m. 34; Mes. 46: m. 10; Mes. 46: m. 15; Mes. 47: m. 48; Mes. 47: m. 57; Mes. 47: m. 75; Mes. 47: m. 76; Mes. 47: m. 80; Mes. 47: m. 107; Mes. 47: m. 121; Mes. 47: m. 123; Mes. 47: m. 132; Mes. 47: m. 165; Mes. 47: m. 23; Mes. 47: m. 38; Mes. 47: m. 46; Mes. 48: m. 13; Mes. 48: m. 15; Mes. 48: m. 19; Mes. 48: m. 28; Mes. 50: m. 1; Mes. 50: m. 9; Mes. 50: m. 14; Mes. 50: m. 23; Mes. 50: m. 29; Mes. 50: m. 55; Mes. 50: m. 83; Mes. 50: m. 85; Mes. 52: m. 27; Mes. 52: m. 46; Mes. 52: m. 48; Mes. 52: m. 64; Mes. 53: m. 76; Mes. 53: m. 82; Mes. 53: m. 91; Mes. 53: m. 96; Mes. 53: m. 116; Mes. 53: m. 126; Mes. 53: m. 156; Mes. 53: m. 159; Mes. 53: m. 160; Mes. 53: m.

61; Mes. 53: m. 162; Mes. 53: m. 34; Mes. 53: m. 38; Mes. 53: m. 41; Mes. 53: m. 51; Mes. 53: m. 53; Mes. 54: m. 22; Mes. 54: m. 35; Mes. 54: m. 56; Mes. 55: m. 19; Mes. 55: m. 34; Mes. 56: m. 2; Mes. 56: m. 7; Mes. 56: m. 12; Mes. 56: m. 21; Mes. 56: m. 30; Mes. 56: m. 35; Mes. 57: m. 12; Mes. 57: m. 20; Mes. 57: m. 26; Mes. 58: m. 6; Mes. 58: m. 8; Mes. 60: m. 7; Mes. 60: m. 16; Mes. 60: m. 19; Mes. 60: m. 32; Mes. 60: m. 55; Mes. 60: m. 69; Mes. 60: m. 84; Mes. 60: m. 109; Mes. 60: m. 110; Mes. 60: m. 114; Mes. 61: m. 14; Mes. 61: m. 20; Mes. 63: m. 82; Mes. 63: m. 84; Mes. 63: m. 90; Mes. 63: m. 92; Mes. 63: m. 129; Mes. 63: m. 173; Mes. 63: m. 177; Mes. 63: m. 192; Mes. 63: m. 206; Mes. 65: m. 119; Mes. 65: m. 145; Mes. 66: m. 32; Mes. 66: m. 127; Mes. 66: m. 142; Mes. 66: m. 154; Mes. 67: m. 1; Mes. 67: m. 8; Mes. 68: m. 3; Mes. 68: m. 16; Mes. 68: m. 25; Mes. 68: m. 29; Mes. 68: m. 42; Mes. 68: m. 48; Mes. 68: m. 50; Mes. 68: m. 52; Mes. 68: m. 72; Mes. 69: m. 14; Mes. 69: m. 24; Mes. 69: m. 30; Mes. 69: m. 32; Mes. 69: m. 42; Mes. 69: m. 49; Mes. 69: m. 58; Mes. 69: m. 72; Mes. 69: m. 89; Mes. 69: m. 92; Mes. 69: m. 93; Mes. 69: m. 112; Mes. 69: m. 123; Mes. 69: m. 128; Mes. 69: m. 136; Mes. 69: m. 137; Mes. 69: m. 143; Mes. 69: m. 170; Mes. 69: m. 177; Mes. 69: m. 180; Mes. 69: m. 198; Mes. 70: m. 1; Mes. 71: m. 6; Mes. 71: m. 13; Mes. 71: m. 16; Mes. 71: m. 21; Mes. 71: m. 23; Mes. 71: m. 30; Mes. 71: m. 48; Mes. 72: m. 20; Mes. 72: m. 48; Mes. 72: m. 53; Mes. 72: m. 56; Mes. 72: m. 98; Mes. 72: m. 99; Mes. 72: m. 114; Mes. 72: m. 115; Mes. 72: m. 134; Mes. 72: m. 142; Mes. 72: m. 148; Mes. 72: m. 152; Mes. 72: m. 164; Mes. 72: m. 168; Mes. 72: m. 194; Mes. 72: m. 196; Mes. 72: m. 246; Mes. 72: m. 267; Mes. 72: m. 287; Mes. 72: m. 298; Mes. 72: m. 311; Mes. 72: m. 314; Mes. 72: m. 315; Mes. 72: m. 316; Mes. 72: m. 318; Mes. 72: m. 364; Mes. 72: m. 368; Mes. 72: m. 372; Mes. 72: m. 376; Mes. 72: m. 403; Mes. 72: m. 409; Mes. 72: m. 425; Mes. 72: m. 427; Mes. 72: m. 444; Mes. 72: m. 446; Mes. 72: m. 471; Mes. 72: m. 482; Mes. 72: m. 494; Mes. 72: m. 497; Mes. 72: m. 501; Mes. 72: m. 537; Mes. 72: m.

543; Mes. 72: m. 547; Mes. 72: m. 548; Mes. 72: m. 549; Mes. 72: m. 553; Mes. 72: m. 557; Mes. 72: m. 572; Mes. 72: m. 576; Mes. 73: m. 1; Mes. 73: m. 7; Mes. 73: m. 19; Mes. 73: m. 21; Mes. 73: m. 25; Mes. 74: m. 1; Mes. 74: m. 19; Mes. 74: m. 25; Mes. 74: m. 26; Mes. 74: m. 28; Mes. 75: m. 4; Mes. 75: m. 13; Mes. 75: m. 16; Mes. 75: m. 27; Mes. 75: m. 35; Mes. 75: m. 44; Mes. 75: m. 45; Mes. 75: m. 47; Mes. 75: m. 53; Mes. 75: m. 56; Mes. 75: m. 64; Mes. 75: m. 73; Mes. 75: m. 81; Mes. 75: m. 88; Mes. 75: m. 90; Mes. 76: m. 8; Mes. 77: m. 10; Mes. 77: m. 11; Mes. 77: m. 17; Mes. 77: m. 32; Mes. 78: m. 3; Mes. 78: m. 15; Mes. 78: m. 17; Mes. 78: m. 20; Mes. 78: m. 22; Mes. 78: m. 26; Mes. 78: m. 30; Mes. 78: m. 35; Mes. 78: m. 43; Mes. 78: m. 59; Mes. 78: m. 60; Mes. 78: m. 63; Mes. 78: m. 70; Mes. 78: m. 72; Mes. 78: m. 96; Mes. 79: m. 11; Mes. 79: m. 14; Mes. 79: m. 19; Mes. 79: m. 24; Mes. 80: m. 3; Mes. 80: m. 15; Mes. 80: m. 16; Mes. 80: m. 21; Mes. 80: m. 25; Mes. 80: m. 26; Mes. 80: m. 29; Mes. 80: m. 30; Mes. 81: m. 8; Mes. 81: m. 9; Mes. 81: m. 12; Mes. 81: m. 22; Mes. 81: m. 24; Mes. 81: m. 33; Mes. 81: m. 44; Mes. 81: m. 60; Mes. 81: m. 62; Mes. 81: m. 83; Mes. 81: m. 89; Mes. 81: m. 98; Mes. 81: m. 194; Mes. 81: m. 134; Mes. 81: m. 139; Mes. 81: m. 146; Mes. 81: m. 150; Mes. 81: m. 154; Mes. 81: m. 187; Mes. 81: m. 190; Mes. 81: m. 197; Mes. 82: m. 3; Mes. 82: m. 9; Mes. 82: m. 11; Mes. 82: m. 14; Mes. 83: m. 21; Mes. 83: m. 24; Mes. 83: m. 25; Mes. 84: m. 3; Mes. 84: m. 10; Mes. 84: m. 19; Mes. 84: m. 20; Mes. 84: m. 25; Mes. 84: m. 26; Mes. 84: m. 37; Mes. 84: m. 42; Mes. 84: m. 45; Mes. 84: m. 62; Mes. 84: m. 66; Mes. 84: m. 81; Mes. 84: m. 101; Mes. 84: m. 115; Mes. 84: m. 116; Mes. 84: m. 124; Mes. 84: m. 142; Mes. 84: m. 147; Mes. 85: m. 12; Mes. 85: m. 13; Mes. 85: m. 21; Mes. 85: m. 24; Mes. 85: m. 37; Mes. 85: m. 48; Mes. 85: m. 67; Mes. 85: m. 85; Mes. 85: m. 86; Mes. 85: m. 98; Mes. 85: m. 104; Mes. 85: m. 119; Mes. 85: m. 124; Mes. 85: m. 133; Mes. 85: m. 138; Mes. 85: m. 153; Mes. 85: m. 164; Mes. 85: m. 168; Mes. 85: m. 172; Mes. 85: m. 177; Mes. 86: m. 10; Mes. 87: m. 14; Mes. 87: m. 20; Mes. 87: m. 24; Mes. 88: m. 9; Mes. 88: m.

13; Mes. 88: m. 16; Mes. 88: m. 21; Mes. 88: m. 34; Mes. 88: m. 53; Mes. 88: m. 54; Mes. 88: m. 56; Mes. 88: m. 60; Mes. 88: m. 61; Mes. 88: m. 68; Mes. 88: m. 75; Mes. 88: m. 79; Mes. 88: m. 83; Mes. 88: m. 86; Mes. 88: m. 97; Mes. 88: m. 105; Mes. 88: m. 107; Mes. 89: m. 3; Mes. 89: m. 15; Mes. 89: m. 17; Mes. 89: m. 26; Mes. 89: m. 32; Mes. 90: m. 7; Mes. 90: m. 9; Mes. 90: m. 16; Mes. 90: m. 21; Mes. 90: m. 32; Mes. 90: m. 35; Mes. 90: m. 42; Mes. 91: m. 9; Mes. 91: m. 34; Mes. 91: m. 44; Mes. 91: m. 45; Mes. 91: m. 66; Mes. 91: m. 79; Mes. 91: m. 115; Mes. 91: m. 119; Mes. 91: m. 127; Mes. 91: m. 152; Mes. 91: m. 160; Mes. 91: m. 165; Mes. 91: m. 171; Mes. 91: m. 174; Mes. 91: m. 178; Mes. 91: m. 193; Mes. 91: m. 203; Mes. 91: m. 211; Mes. 91: m. 216; Mes. 91: m. 222; Mes. 91: m. 235; Mes. 91: m. 237; Mes. 91: m. 243; Mes. 91: m. 247; Mes. 91: m. 258; Mes. 91: m. 259; Mes. 91: m. 298; Mes. 92: m. 2; Mes. 92: m. 3; Mes. 92: m. 12; Mes. 92: m. 16; Mes. 93: m. 25; Mes. 93: m. 41; Mes. 94: m. 9; Mes. 94: m. 34; Mes. 94: m. 36; Mes. 94: m. 37; Mes. 95: m. 1; Mes. 95: m. 10; Mes. 95: m. 28; Mes. 96: m. 5; Mes. 96: m. 6; Mes. 96: m. 7; Mes. 96: m. 9; Mes. 96: m. 10; Mes. 96: m. 11; Mes. 96: m. 14; Mes. 96: m. 15; Mes. 96: m. 17; Mes. 96: m. 23; Mes. 96: m. 25; Mes. 96: m. 30; Mes. 96: m. 35; Mes. 96: m. 38; Mes. 96: m. 45; Mes. 96: m. 57; Mes. 96: m. 60; Mes. 97: m. 2; Mes. 97: m. 18; Mes. 97: m. 35; Mes. 97: m. 38; Mes. 98: m. 1; Mes. 98: m. 3; Mes. 98: m. 4; Mes. 98: m. 17; Mes. 98: m. 21; Mes. 98: m. 22; Mes. 98: m. 27; Mes. 98: m. 38; Mes. 98: m. 41; Mes. 98: m. 49; Mes. 98: m. 53; Mes. 98: m. 66; Mes. 98: m. 71; Mes. 99: m. 3; Mes. 99: m. 10; Mes. 99: m. 12; Mes. 99: m. 18; Mes. 100: m. 20; Mes. 100: m. 23; Mes. 100: m. 31; Mes. 100: m. 40; Mes. 100: m. 44; Mes. 100: m. 46; Mes. 100: m. 49; Mes. 100: m. 56; Mes. 100: m. 65; Mes. 100: m. 96; Mes. 100: m. 110; Mes. 101: m. 5; Mes. 101: m. 14; Mes. 101: m. 21; Mes. 101: m. 50; Mes. 101: m. 56; Mes. 101: m. 60; Mes. 101: m. 61; Mes. 101: m. 73; Mes. 101: m. 78; Mes. 101: m. 81; Mes. 101: m. 84; Mes. 101: m. 85; Mes. 101: m. 86; Mes. 101: m. 91; Mes. 101: m. 93;

Mes. 102: m. 8; Mes. 102: m. 35; Mes. 102: m. 49; Mes. 102: m. 50; Mes. 102: m. 56; Mes. 102: m. 83; Mes. 102: m. 89; Mes. 102: m. 109; Mes. 103: m. 1; Mes. 103: m. 3; Mes. 103: m. 4; Mes. 104: m. 2; Mes. 104: m. 18; Mes. 104: m. 20; Mes. 104: m. 28; Mes. 104: m. 32; Mes. 104: m. 33; Mes. 104: m. 34; Mes. 104: m. 51; Mes. 104: m. 52; Mes. 104: m. 53; Mes. 105: m. 3; Mes. 105: m. 7; Mes. 105: m. 32; Mes. 105: m. 35; Mes. 105: m. 37; Mes. 105: m. 42; Mes. 105: m. 55; Mes. 105: m. 56; Mes. 105: m. 69; Mes. 105: m. 72; Mes. 105: m. 91; Mes. 105: m. 106; Mes. 105: m. 112; Mes. 105: m. 116; Mes. 105: m. 118; Mes. 105: m. 124; Mes. 105: m. 125; Mes. 106: m. 4; Mes. 106: m. 7; Mes. 106: m. 9; Mes. 106: m. 10; Mes. 107: m. 8; Mes. 107: m. 16; Mes. 107: m. 18; Mes. 107: m. 24; Mes. 107: m. 29; Mes. 107: m. 65; Mes. 107: m. 117; Mes. 107: m. 122; Mes. 107: m. 123; Mes. 107: m. 124; Mes. 107: m. 135; Mes. 107: m. 142; Mes. 107: m. 146; Mes. 107: m. 147; Mes. 107: m. 73; Mes. 108: m. 19; Mes. 108: m. 29; Mes. 108: m. 32; Mes. 108: m. 33; Mes. 108: m. 35; Mes. 108: m. 44; Mes. 109: m. 6; Mes. 109: m. 21; Mes. 109: m. 23; Mes. 109: m. 43; Mes. 109: m. 49; Mes. 109: m. 51; Mes. 109: m. 52; Mes. 110: m. 7; Mes. 110: m. 10; Mes. 110: m. 16; Mes. 110: m. 30; Mes. 110: m. 37; Mes. 110: m. 42; Mes. 110: m. 46; Mes. 111: m. 18; Mes. 111: m. 19; Mes. 111: m. 46; Mes. 111: m. 53; Mes. 111: m. 54; Mes. 111: m. 57; Mes. 111: m. 68; Mes. 111: m. 71; Mes. 111: m. 75; Mes. 111: m. 78; Mes. 111: m. 87)

kim: Her kim ki.

Kim yalan söyler-ise anuñ işi
Nite ola anda iy ulu kişi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 7). [kim,]

(Mes. 62: m. 11; Mes. 65: m. 82; Mes. 93: m. 47)

kim: Kim olabilir?.

Kendüzümüzi bizüz eslemeyen
Yoħsa **kimdür** ħükmümüz
eslemeyen (Mantiku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 82). [kimdür, -dür]

kim: Hangi kişi, her kim.

Ad eyüsin şormağıl **kim** kãdadur
Kanda **kim** itmeg-ise ad andadur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra 20). [kim,]

(Mes. 101: m. 51; Mes. 104: m. 46)

kim: Kimin, hangi kişinin.

Yalan olınçak gören bulunmadı
Kim tanuħlık virdügi bilinmedi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 220). [kim,]

kim: "Hangi kişi?" anlamında soru zamiri.

Kim bize bir pâdişâh-ı nãmdâr
Gerek-idi vü bir ulu şehriyâr
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra 7). [kim,]

(Mes. 5: m. 6; Mes. 5: m. 45; Mes. 5: m. 59; Mes. 5: m. 60; Mes. 5: m. 65; Mes. 5: m. 119; Mes. 5: m. 141; Mes. 6: m. 33; Mes. 7: m. 14; Mes. 12: m. 160; Mes. 12: m. 163; Mes. 12: m. 218; Mes. 19: m. 38; Mes. 23: m. 17; Mes. 23: m. 18; Mes. 25: m. 96; Mes. 25: m. 32; Mes. 25: m. 58; Mes. 25: m. 92; Mes. 27: m. 81; Mes. 29: m. 40; Mes. 30: m. 112; Mes. 30: m. 165; Mes. 30: m. 181; Mes. 30: m. 186; Mes. 30: m. 236; Mes. 30: m. 242; Mes. 30: m. 285; Mes. 32: m. 154; Mes. 35: m. 19; Mes. 39: m. 25; Mes. 39: m. 26; Mes. 40: m. 24; Mes. 44: m. 32; Mes. 44: m. 3; Mes. 47: m. 99; Mes. 52: m. 51; Mes. 53: m. 160; Mes. 60: m. 90; Mes. 63: m. 157; Mes. 64: m. 2; Mes. 64: m. 1; Mes. 66: m. 102; Mes. 66: m. 119; Mes. 69: m. 36; Mes. 71: m. 64; Mes. 71: m. 66; Mes. 72: m. 54; Mes. 72: m. 154; Mes. 72: m. 194; Mes. 72: m. 146; Mes. 75: m. 70; Mes. 81: m. 93; Mes. 81: m. 115; Mes. 84: m. 7; Mes. 84: m. 145; Mes. 84: m. 120; Mes. 84: m. 122; Mes. 85: m. 137; Mes. 85: m. 60; Mes. 88: m. 72; Mes. 90: m. 33; Mes. 91: m. 187; Mes.

91: m. 188; Mes. 91: m. 199; Mes. 91: m. 214; Mes. 91: m. 99; Mes. 91: m. 199; Mes. 91: m. 206; Mes. 92: m. 10; Mes. 99: m. 17; Mes. 104: m. 29; Mes. 105: m. 31; Mes. 105: m. 96; Mes. 109: m. 37; Mes. 111: m. 50; Mes. 60: m. 86; Mes. 60: m. 23)

kim: Hiç kimse.

Tizirek maşşudına h b irişe
Andan iler  **kim** aşup irişe
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra 4). [kim,]

kim: Bu y zden.

Yok-durur Gülşehri'n n h ci meger
Kim hiçe daħı Şatın almaz güher
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 84). [kim,]

kim: Ki bağlacı; zira,  nk , sebep ilgisi kurmuştur.

Da'vi Mevl n  Cel l ddin kıla
Kim anı d kel gi ' lim bile
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 32). [kim,]

kim: Kim, ne?.

Ma'nide baňa müsellim diyeler
Da'vide b r  saňa **kim** diyeler
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 30). [kim,]

kim anı: Ki onu.

Bir bah r-ı t ze görmedi rez n
Kim anı pejmürde kılmadı h z n
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 10). [kim anı,]

kim bile: Kim bilir.

İlla  ok  oban lık var dünyada
Kim bile kim degmesi bize n'ide
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 32). [kim bile,]

kim bil r kim: Kim bil(ebil)ir ki?.

Degme kişi bir yola der-m nded r
Kim bil r kim maşlahatlar k nadur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 112). [kim bil r kim,]

kim eger: Ki Şayet.

Bir ta'aŐub millete kıılır-ıdı
Kim eger  l dir-ise n ölür-ıdı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 80). [kim eger,]

kim idi: Kimdi?.

Dünyada peyg mber n z **kim idi**
H k yolında rehber n z **kim idi**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 103). [kim idi,]

(Mes. 22: m. 104)

kim idügin: Kim olduğunu.

D Őmanum **kim idügin** bilimezin
Dünyada ben h d anı var dimezin
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 117). [kim idügin,]

(Mes. 40: m. 54)

kim kim: Kimi...kimi...

H k **kim** koca v  **kim** yigit-durur
Ol ki nefsenden aludur it-durur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra 19). [kim kim,]

kim meger: Ki aslında, gerçekte.

Kim meger 'aŐık aňa ola-y-ıdu n
Hem anı g ricegez bile-y-ıd n
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 91). [kim meger,]

(Mes. 54: m. 66; Mes. 91: m. 5)

kim ne söyler-ise: Kim ne söylerse söylesin.

Degme bir yalan söze inanma uz
Kim ne söyler-ise gerçek sanma uz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 4). [kim ne söyler-ise, -r, --ise]

kim ola: *Kim olabilir, kimdir?.*

Adı bu da 'vîlere hâkîm ola
Kim bu şeyh olmaz-ısa yâ **kim ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra*
72). [*kim ola,]*

(*Mes. 109: m. 43*)

kim ola: *Her kim ola, kimdir?.*

Kim ola Kısra ki hâkânlık kıla
Dünyada şultânlığı da 'vî kıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra*
19). [*kim ola,]*

kim olur: *Küçümsemek anlamında kullanılan söz. Kim olur, ne haddine?*

İt **kim olur** kim hezâr aslan bile
Dınmayalar bize bu fermân-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
55). [*kim olur,]*

(*Mes. 91: m. 179*)

kim var-ısa: *Her kim varsa.*

İşiden bu sözleri key tañlaya
Şârda hüd **kim var-ısa** bizi añlaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
132). [*kim var-ısa,]*

kimde kim: *Her kimde ki.*

Kimde kim var-ısa ol 'ârif-durur
Kamu dürlü hâlete vâkıf-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
121). [*kimde kim,]*

(*Mes. 65: m. 123*)

kimdügin: *Kim olduğunu.*

Kimse-y-ile biz 'adâvet kılmazuz
Düşmanumuz **kimdügini** bilmezüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
114). [*kimdügini, -i]*

kim-durur: *Kimdir?.*

Kim-durur râhbârlığa lâyıq görüñ
Leşker içinde kığırdup bir şoruñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra*
21). [*kim-durur,]*

(*Mes. 25: m. 58*)

kime: *Kime, soru zamiri.*

İlla hem bir kur'a dağı uralum
Kime düşer kur'amuz bir görelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
54). [*kime,]*

kime kim: *Her kime ki.*

Kime kim gerek-ise rahmet kılam
Kime gerekmez-ise 'âsî bilem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra*
83). [*kime kim,]*

kime olur-ısa: *Her kim olursa.*

Kime olur-ısa kemzenlik kıılır
Yıgılgı vürür alulığı alur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
73). [*kime olur-ısa, -ur, --ısa]*

kimesne: *Kimse, hiç kimse.*

Biri eydür şükr ü minnet Tañrı'ya
Kim **kimesne** bulmadı bende riyâ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
196). [*kimesne,]*

(*Mes. 78: m. 51; Mes. 81: m. 47;*
Mes. 98: m. 43)

kimi: *Bazısı, kimi.*

Kimi şayru oldı vü kaldı girü
Kimisi varımadı key ilerü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
49). [*kimi,]*

(*Mes. 107: m. 62; Mes. 107: m. 64;*
Mes. 107: m. 69; Mes. 107: m. 70;
Mes. 107: m. 91; Mes. 107: m. 90;
Mes. 107: m. 51; Mes. 107: m. 52;
Mes. 107: m. 55; Mes. 107: m. 57;
Mes. 107: m. 58; Mes. 107: m. 61;
Mes. 107: m. 64; Mes. 107: m. 65;
Mes. 107: m. 67; Mes. 107: m. 75;

Mes. 107: m. 76; Mes. 107: m. 91;
Mes. 107: m. 50)

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
49). [kimi kimi,]

kimi: Hangi kişi?, Kim?.

(Mes. 107: m. 72)

Hüküm için en-nefse bi'n-nefsi ola hâş
Kimi öldürdüm ki eylersin kışâş
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
66). [kimi,]

(Mes. 32: m. 130)

kimi u kimi: Kimi...ve kimisi.

Kimi sulţân u **kimi** dervîş olur
Kimi bîgâne vü kimi hıvîş olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
59). [kimi u kimi,]

kimi: Bazı, kimi.

(Mes. 107: m. 63; Mes. 107: m. 71;
Mes. 107: m. 53; Mes. 107: m. 60)

Döndü yârânlar eydür ol ulu
Kimi i 'avratdan bu yolda siz alü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra
26). [kimi,]

kimini: Belgisiz zamir. Kimini, bazılarını.

kimi: Kimi, hangi kişiyi?.

Kim çıkavuz atları indürevüz
Kimi diler-isevüz bindürevüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
32). [kimi,]

Ol kişi eydür gel imdi gidelüm
Kimini sürlüm kimini yidelüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
96). [kimini,]

(Mes. 30: m. 96)

kimi: "Bazıları" anlamında belgisiz zamir.

Kimi eydür oğlan ussuñ yoğ mıdur
Yoğsa diri yöridüğüñ çok mıdur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
31). [kimi,]

kimiyâ: Bakır, kurşun vb. âdi mâdenleri iksir
denilen maddeyi ilâve ederek gümüş veya
altına dönüştürme ilmi.

(Mes. 63: m. 106)

Yoğsa nârencât-ıla çün tañlaram
Sîmiyâ vü **kimiyâyı** añlaram
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
68). [kimiyâyı, -yı]

kimi: Her kimi.

Biri eydür her kime irdüm-ise
Şehr içinde vü **kimi** gördüm-ise
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
202). [kimi,]

kimiyâ kılmadı: İksir yapmak, bakırdan altın
ve gümüş elde etmek.

'İlm için senden seni alımadı
Mislerüñi **kimiyâ kılmadı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra
56). [kimiyâ kılmadı, -ıma, -dı]

kimi kim: Her kimi.

Kimi kim göre eyü kişi göre
Kendüden ayruğa yavlağ qadr ura
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
65). [kimi kim,]

kimse: Her kim, kimse.

Başımı yavrılar için terk idem
Kimse dutaram dir-ise ben n'idem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra
26). [kimse,]

kimi kimi: Kimi...kimisi.

(Mes. 81: m. 56)

Kimi ayağın düzer **kimi** başın
Ben severem 'âsinüñ gözi yaşın

kimse: Herhangi bir kişi.

Nisbet-ile **kimse** kimseye vara
Nisbeti olmaz-ısa kıanda ire
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 38, Mısra 19*). [*kimse,]*

(*Mes. 38: m. 19; Mes. 63: m. 41; Mes. 81: m. 54; Mes. 84: m. 7*)

kimse: *Hiç kimse, herhangi biri.*

Bir kişi peydā degül ol ilde hiç
Cānludan **kimse** görünmez yolda hīç
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 70*). [*kimse,]*

(*Mes. 50: m. 124; Mes. 81: m. 21; Mes. 98: m. 26*)

kimse: *Her kim, kişi.*

İşidicek şöyle **kimse** sözünü
Urur-ıdı kılıca kendüzünü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 77*). [*kimse,]*

(*Mes. 13: m. 27; Mes. 13: m. 37; Mes. 55: m. 45*)

kimse: *İnsan, kişi.*

Büt nedür kim **kimse** Tañrı'yı kıoya
Vara bir cānsuz büte niçe uya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 181*). [*kimse,]*

(*Mes. 5: m. 195; Mes. 6: m. 19; Mes. 12: m. 118; Mes. 30: m. 49; Mes. 30: m. 70; Mes. 40: m. 47; Mes. 51: m. 15; Mes. 54: m. 86; Mes. 63: m. 49; Mes. 72: m. 68; Mes. 72: m. 272; Mes. 76: m. 16; Mes. 81: m. 64; Mes. 81: m. 99; Mes. 81: m. 110; Mes. 94: m. 70; Mes. 105: m. 95; Mes. 105: m. 110; Mes. 111: m. 77*)

kimse: *Kimse, hiç kimse.*

Çün her iş 'ālemde ola Tañrılı
Kendüzünden **kimseñe** görme alu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 42*). [*kimseñe, -ñe]*

(*Mes. 5: m. 229; Mes. 5: m. 231; Mes. 5: m. 238; Mes. 6: m. 3; Mes. 9: m. 57; Mes. 10: m. 164; Mes. 12: m. 65; Mes. 13: m. 23; Mes. 16: m. 90; Mes. 20: m. 21; Mes. 22: m. 111; Mes. 22:*

m. 115; Mes. 22: m. 133; Mes. 25: m. 64; Mes. 29: m. 9; Mes. 31: m. 29; Mes. 32: m. 93; Mes. 33: m. 26; Mes. 33: m. 24; Mes. 34: m. 27; Mes. 39: m. 75; Mes. 47: m. 27; Mes. 50: m. 42; Mes. 50: m. 108; Mes. 50: m. 113; Mes. 51: m. 18; Mes. 53: m. 110; Mes. 53: m. 166; Mes. 63: m. 128; Mes. 63: m. 161; Mes. 65: m. 84; Mes. 65: m. 83; Mes. 65: m. 78; Mes. 65: m. 93; Mes. 65: m. 95; Mes. 65: m. 24; Mes. 65: m. 61; Mes. 65: m. 62; Mes. 65: m. 79; Mes. 65: m. 81; Mes. 66: m. 140; Mes. 68: m. 14; Mes. 71: m. 14; Mes. 72: m. 125; Mes. 72: m. 575; Mes. 75: m. 87; Mes. 78: m. 7; Mes. 78: m. 9; Mes. 78: m. 4; Mes. 78: m. 12; Mes. 80: m. 18; Mes. 81: m. 25; Mes. 81: m. 188; Mes. 85: m. 76; Mes. 86: m. 22; Mes. 86: m. 9; Mes. 89: m. 37; Mes. 91: m. 180; Mes. 96: m. 49; Mes. 98: m. 55; Mes. 100: m. 107; Mes. 100: m. 80; Mes. 101: m. 33; Mes. 101: m. 36; Mes. 101: m. 47; Mes. 102: m. 107; Mes. 102: m. 113; Mes. 104: m. 1; Mes. 105: m. 4; Mes. 105: m. 63; Mes. 109: m. 25; Mes. 110: m. 16; Mes. 111: m. 37; Mes. 111: m. 38; Mes. 111: m. 44)

kimse: *Herhangi bir kişi, insan.*

Ben neyem kim **kimsene** beni şora
Yā bu hāletde gelüp beni göre
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 73*). [*kimsene, -ne]*

(*Mes. 50: m. 45; Mes. 82: m. 7; Mes. 82: m. 12; Mes. 94: m. 71*)

kimse: *Hiç kimse, belgisiz zamir.*

Kimse mülki bī-muḥālif şanmasun
Kim münāfık dünyada diñlenmesün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 87, Mısra 19*). [*kimse,]*

(*Mes. 105: m. 51; Mes. 45: m. 37; Mes. 88: m. 49; Mes. 96: m. 74*)

kimse yok kim: *Hiç kimse mevcut değil, kimse yok ki.*

Kimse yok kim vā'iz ögüdin dutar
Yoḥsa konşı ölümü vā'iz yiter
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 17*). [*kimse yok kim,]*

(Mes. 5: m. 105)

kimsene: *Kimse, hiç kimse.*

Ögüdüm dut **kimseneye** buşmağıl
Bir gül için biñ dikene düşmegil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 7*). [*kimseneye, -y, -e*]

(*Mes. 10: m. 163; Mes. 22: m. 79; Mes. 22: m. 135; Mes. 39: m. 76; Mes. 40: m. 48; Mes. 49: m. 25; Mes. 65: m. 23; Mes. 68: m. 4; Mes. 72: m. 540; Mes. 72: m. 479; Mes. 85: m. 78; Mes. 87: m. 11; Mes. 88: m. 92; Mes. 102: m. 58; Mes. 102: m. 56; Mes. 111: m. 59*)

kimsene: *Kimse(nin), hiç kimse(nin).*

Kimsene söylemedügin söyleme
Kendü kendü cānuña kâsd eyleme
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 53*). [*kimsene,]*

(*Mes. 102: m. 76*)

kimsenem: *Kimse, hiç kimse.*

Şanma kim yārānlarum çoğdur
benüm Senden artuğ **kimsenem**
yoğdur benüm (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 40*). [*kimsenem,]*

(*Mes. 72: m. 473*)

kimsenem: *Kimse(m).*

Kim benüm 'ālemde kimsem yoğ-
durur
Kimsenem sensin ki cevruñ çoğ-
durur (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 66*). [*kimsenem,]*

kimse-y-içün: *Birisi için.*

Nite kimse **kimse-y-içün** söyleye
Kiçileri ulu yalan eyleye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 49*). [*kimse-y-içün,]*

kîn: *Düşmanlık.*

Mihr mihre ire **kîn** kîne gele
Küfr küfre vara dîn dîne gele
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 295*). [*kîn,]*

(*Mes. 5: m. 295*)

kîn: *Kın, kılıf.*

Degme kılıç dünyada bir **kındadur**
Ādemīnūñ gevheri nefindedür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 31*). [*kındadur, -da, -dur*]

kîn: *Öc almayı amaçlayan gizli düşmanlık, garez, kuyruk acısı; intikam.*

Almaz-ısam ben bu **kîni** vü güci
Nesl ü kavmüñden çıkaram şöñuci
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 67*). [*kîni, -i*]

kîn olmaya: *Kin tutmak, gizli düşmanlık beslemek.*

Hâtırında kimseden **kîn olmaya**
'Āğ u bi-sāmān u hōd-bīn olmaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 95*). [*kîn olmaya, -ma, -ya*]

kîn şarına: *Kin şehri.*

Mihr evinden **kîn şarına** gitmezem
Kişinūñ tuz etmegin unutmazam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra 3*). [*kîn şarına,]*

kîrpüg: *Kırpık, göz kapağındaki kıllardan her biri.*

Gözleri her birisi bir yay dutar
Kîrpügi her kılğana biñ oğ atar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 16*). [*kîrpügi, -i*]

(*Mes. 72: m. 514*)

kîrpügüñi yummağul: *Kırpığını kapamak || Uyumak.*

Gözünü aç **kirpügünü yummağıl**
Zalim olan kişiden ‘adl ummağıl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra
111). [kirpügünü yummağıl, -ğıl-üñ, -i
]

kış: Ok kılıfı, okluk, sadak.

Her fenün okı benüm **kışüm-durur**
Sihr ü nârencât hōd işüm-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
169). [kışüm-durur, -üm, --dur, -ur]

kış: Din, mezhep.

Çün Muhammed milletidür **kışümüz**
Âyet ü aḥbâr-ıladur işümüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
189). [kışümüz, -ümüz]

kise: Kese, torba.

Raḥtını dirşürdi tonları-y-ıla
Kisesinde gördi biñ altun bile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
360). [kisesinde, -sin, -de]

kise-bür: Yankesici, hırsız.

Kise-bürligiyle ḳallāşam ‘azīm
Hem kefen soymaḳda nebbāşam
‘azīm (Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89,
Mısra 13). [kise-bürligiyle, -ligiyle]

kişi: İnsan, kişi || âşık.

‘İşk evine ‘aḳl-ıla girmez **kişi**
Sevdüğünün ‘aybını görmez **kişi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra
45). [kişi,]

(Mes. 9: m. 46)

kişi: İnsan, şahıs, kimse.

Kendüziñi çün **kişi** ḳomaḳ gerek
Ḥalk etin bunça niye yimeḳ gerek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra
47). [kişi,]

(Mes. 1: m. 15; Mes. 4: m. 14; Mes. 5:
m. 139; Mes. 5: m. 206; Mes. 5: m.
145; Mes. 6: m. 9; Mes. 6: m. 14; Mes.
14: m. 37; Mes. 16: m. 86; Mes. 17:
m. 21; Mes. 19: m. 37; Mes. 23: m. 17;
Mes. 27: m. 19; Mes. 27: m. 4; Mes.
28: m. 17; Mes. 29: m. 12; Mes. 30:
m. 71; Mes. 30: m. 73; Mes. 30: m. 74;
Mes. 30: m. 78; Mes. 30: m. 237; Mes.
30: m. 255; Mes. 30: m. 264; Mes. 30:
m. 105; Mes. 30: m. 181; Mes. 30: m.
219; Mes. 30: m. 294; Mes. 30: m.
289; Mes. 30: m. 256; Mes. 30: m.
292; Mes. 31: m. 19; Mes. 31: m. 30;
Mes. 34: m. 5; Mes. 35: m. 27; Mes.
40: m. 31; Mes. 40: m. 39; Mes. 44:
m. 12; Mes. 46: m. 17; Mes. 47: m.
143; Mes. 48: m. 22; Mes. 50: m. 115;
Mes. 50: m. 76; Mes. 50: m. 122; Mes.
51: m. 35; Mes. 53: m. 47; Mes. 53:
m. 155; Mes. 53: m. 163; Mes. 53: m.
7; Mes. 55: m. 13; Mes. 56: m. 37;
Mes. 58: m. 14; Mes. 60: m. 89; Mes.
61: m. 14; Mes. 62: m. 16; Mes. 63:
m. 225; Mes. 63: m. 240; Mes. 63: m.
42; Mes. 65: m. 64; Mes. 65: m. 65;
Mes. 65: m. 144; Mes. 66: m. 123;
Mes. 66: m. 139; Mes. 67: m. 1; Mes.
68: m. 26; Mes. 69: m. 108; Mes. 69:
m. 202; Mes. 71: m. 5; Mes. 72: m. 7;
Mes. 72: m. 217; Mes. 72: m. 220;
Mes. 72: m. 507; Mes. 72: m. 552;
Mes. 72: m. 219; Mes. 74: m. 5; Mes.
74: m. 13; Mes. 74: m. 9; Mes. 75: m.
33; Mes. 75: m. 34; Mes. 83: m. 25;
Mes. 83: m. 38; Mes. 83: m. 17; Mes.
85: m. 138; Mes. 83: m. 106; Mes. 86:
m. 4; Mes. 87: m. 6; Mes. 87: m. 17;
Mes. 87: m. 7; Mes. 88: m. 112; Mes.
88: m. 82; Mes. 89: m. 11; Mes. 89:
m. 5; Mes. 89: m. 17; Mes. 90: m. 23;
Mes. 90: m. 31; Mes. 91: m. 102; Mes.
93: m. 43; Mes. 94: m. 69; Mes. 95:
m. 13; Mes. 97: m. 39; Mes. 98: m. 19;
Mes. 98: m. 71; Mes. 99: m. 15; Mes.
99: m. 9; Mes. 100: m. 1; Mes. 100:
m. 81; Mes. 105: m. 25; Mes. 105: m.
49; Mes. 105: m. 118; Mes. 109: m.
41; Mes. 110: m. 14)

kişi: Kimse. || Hiç kimse, hiçbir kişi.

İ‘tikāduñı **kişi** egemeye
Seni ḥaḳdan bātıla çekemeye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra
7). [kişi,]

(Mes. 52: m. 7; Mes. 107: m. 116)

kişi: Bir kimse, biri.

Çok zamāndur kim senüñ gibi **kişi**
Dutmaduk-durur benüm gibi kuşu
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
259). [kişi,]

(Mes. 91: m. 213)

kişi: Biri || Aslan.

Eytdüm aña biz şehinşeh kılıvuz
Şanma kim ayruq **kişi** maqbülüz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
178). [kişi,]

kışkür: Kışkırtmak.

Tağda sekbān anları nāgāh görür
Yügrük itleri bulara **kışkürür**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra
68). [kışkürür, -ür]

kisrā: Hüsvreden muarreb veya galat olan bu isim Sa'saniler sülalesinden olan Eski İran padişahlarına ve bilhassa Nuşirevan'dan sonrakilere verilmiş olup, Rum imparatorlarına Kayser, Çin hükümdarlarına Fağfur ve Hakan denildiği gibi, bunlara da Kisra denilirdi.

Kim ola **Kisrā** ki hākānlık kıla
Dünyada şultānlığı da vī kıla
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra
19). [kisrā,]

(Mes. 30: m. 186)

kisrī: Kadim İran şahlarına verilen unvan.

Ben virem Efrīdin'e şultānlığı
İrürem **Kisrī'**ye Nüşirvānlığı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra
16). [kisrī'ye, -'ye]

kitāb: Yazılmış ve basılmış eser. || İlim irfan.

Yolda nāgeh oğradı bir kırğıla
Tahta remliyle **kitābı** çok bile
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
94). [kitābı, -ı]

kitāb: Herhangi bir konuda mensur veya manzum olarak yazılmış ve basılmış olan eser.

Her birinüñ bir **kitābı** nāmı var
Var u aña lāyık adı şāhvār
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
69). [kitābı, -ı]

(Mes. 69: m. 13; Mes. 69: m. 174;
Mes. 111: m. 50; Mes. 69: m. 117;
Mes. 69: m. 59; Mes. 69: m. 124; Mes.
69: m. 179; Mes. 69: m. 164)

kitāb: Kitap || Mesnevi. (Mantiku't-tayr).

Bir sözi yüz eyleyüp kıлма 'itāb
Yüz sözi bir hōş söz eyler bu **kitāb**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra
28). [kitāb,]

(Mes. 111: m. 83)

kitāb eylediler: Kitap yazmak || Kitap haline getirmek.

Eytdüm altı er **kitāb eylediler**
Dil-firīb ol ad-ıla söylediler
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
141). [kitāb eylediler, -di, -ler]

kitāb eylemedi: Kitap yazmak || Kitap haline getirmek.

Kimse böyle tatlu söz söylemedi
Kimse bundan yig **kitāb eylemedi**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra
38). [kitāb eylemedi, -me, -di]

kitāb-ıla adum: Kitap ve mahlas.

Çün **kitāb-ıla adum** oldı tamām
Vardum ol altı ere virdüm selām
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
157). [kitāb-ıla adum, -um]

kitābınun adı: Eserinin ismi.

Çün er adı vü **kitābınun adı**
Rüşen oldı geldi duzinun dadı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
77). [kitābınun adı,]

kizb: *Yalan, yalan söyleme.*

Kizbe sözinde dilin bilemeye
Nesne hergiz kimseden dilemeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
77). [*kizbe, -e*]

ko: *Bırakmak.*

Bu ne sözdür kim didüñ iy nâ-bekâr
Dirliği **ko** ölümü añ zînhâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
48). [*ko,]*

(*Mes. 12: m. 188; Mes. 16: m. 87;*
Mes. 24: m. 18; Mes. 24: m. 22; Mes.
35: m. 7; Mes. 82: m. 8; Mes. 84: m.
20; Mes. 84: m. 21; Mes. 102: m. 75;
Mes. 107: m. 44; Mes. 2: m. 49; Mes.
13: m. 7; Mes. 12: m. 103)

ko: *Bırakmak, izin vermek.*

İlla nâmûsı **komadı** her birin
Kim bir ayruğ kişi añlaya sırım
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
15). [*komadı, -ma, -dı*]

ko: *Bırakmak, vazgeçmek.*

Ben saña azuğ virem dur git girü
'İşkî **koğıl** şabrı dutğıl ilerü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
182). [*koğıl, -ğıl*]

(*Mes. 30: m. 127; Mes. 49: m. 23;*
Mes. 69: m. 236; Mes. 101: m. 85;
Mes. 107: m. 14)

ko: *Koymak, eğmek.*

Başını ayağı altında **kodı**
Saña vü dinüñe inandum didi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
271). [*kodı, -dı*]

ko: *Komak, rahat bırakmak.*

Şeyh eydür çün beni gördüñ zebün
Okı efsünlaruñı beni **kosun**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
18). [*kosun, -sun*]

ko: *(Peşini) bırakmak.*

Tur işüñe git **ko** bizi iy refik
Luğf kıl ayruksı istegil tarik
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
51). [*ko,]*

ko: *Bırakmak, terk etmek.*

Ko bu şehdi bir nefes şekker yigil
Benüm-ile bir olur mısın digil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
169). [*ko,]*

(*Mes. 12: m. 145; Mes. 15: m. 14;*
Mes. 16: m. 64; Mes. 30: m. 126; Mes.
36: m. 4; Mes. 44: m. 26; Mes. 47: m.
149; Mes. 68: m. 24; Mes. 89: m. 27;
Mes. 96: m. 44; Mes. 47: m. 17)

ko: *Bırak!.*

Bıkr öleyim **ko** hayâtum qalmasun
Senden artuğ beni kimse almasun
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
89). [*ko,]*

(*Mes. 17: m. 24; Mes. 111: m. 53)*

ko: *Koymak, bırakmak.*

Bir kişi **kodı** biş altı hürdasın
Tavuğ altına vü kaz yumurdasın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
7). [*kodı, -dı*]

(*Mes. 30: m. 84; Mes. 30: m. 88; Mes.*
63: m. 61; Mes. 63: m. 62; Mes. 63:
m. 78; Mes. 63: m. 84; Mes. 72: m.
352)

ko: *Bırakmak, salıvermek.*

Kendüzinden kemligümi çün duya
Ol beni öldürmedin kaçan **ko**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
156). [*ko, -ya*]

ko: *Bırak!, boş ver!.*

Bâyezîd'e şeyh dir-iseñ revâ
Yoğsa ayruğ şeyhi **ko** kim yil qova

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 34). [ko,]

(Mes. 11: m. 61; Mes. 72: m. 167)

ko: İzin vermek, müsaade etmek.

Ƙomaz-ısam girmege baña söger
Yapışur-ısam durur beni döger
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 417). [Ƙomaz-ısam, -maz, --ısa, -m]

ko: Koymak, bırakmak; izin vermek, müsaade etmek (TS, 143).

Cehd idem kim Ƙamu tamuya vara
Ƙomayam kim biri uçmağa gire
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 116). [Ƙomayam, -ma, -y, -am]

ko: (Bir tarafa) bırakmak.

Sen eger bu hikmeti **Ƙosa-y-ıduñ**
Beni uyarup baña dise-y-ıduñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 81). [Ƙosa-y-ıduñ, -sa, --y, --ı, -duñ]

ko: Koymak.

Hem başından yire bürgüsin **Ƙomiş**
Hem toñuzları salıvirdüm dimiş
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 55). [Ƙomiş, -miş]

(Mes. 63: m. 163; Mes. 84: m. 84;
Mes. 52: m. 48; Mes. 104: m. 42)

ko: Etkilemek, tesir etmek.

Halka çün ben eyle kim gerek **Ƙoyam**
Bir nefesde bunça tevbeler şıyam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 101). [Ƙoyam, -y, -am]

ko: Bırakmak; tesir etmek.

İt derisin biñ deñizde yuyıçak
Dağı murdarırak ola **Ƙoyıçak**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 102). [Ƙoyıçak, -y, -ıçak]

ko: Ortadan kaldırmak, bırakmak.

Ne seni **Ƙoyam** ne ol şahinşehi
İkiñüzden 'alemi Ƙılam tehî
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 181). [Ƙoyam, -y, -am]

ko: Bırakmak, salmak.

İşüm almağdan çün oturdu odı
İşümi aldı beni andan **Ƙodı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 202). [Ƙodı, -dı]

ko: (Ortaya) koymak.

Ol Muhammed'dür ki yigrek dîn **Ƙodı**
Hüb esäs u dil-fürb äyin **Ƙodı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 41). [Ƙodı, -dı]

(Mes. 100: m. 42)

ko: (Ortaya) koymak, göstermek.

Kendülerden dîn **Ƙomadılar** dağı
Enbiyâ dininde buldılar HâƘ'ı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 101). [Ƙomadılar, -ma, -dı, -lar]

ko: Düzenlemek.

Yâ binâyı sözde hikmetde **Ƙoya**
Yâ meşâyıñdan işitdün diye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 87). [Ƙoya, -y, -a]

ko-: Bırakmak, müsaade etmek.

HırƘa **Ƙomaz** seni fäsik olmağa
Yoğsa gönñlün fişƘı ister Ƙılmağa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 121). [Ƙomaz, -maz]

(Mes. 66: m. 125; Mes. 82: m. 15)

ko beni: Bırak beni!

Var işüñe vü **Ƙo beni** vağtuma
Tañrı'ña bağ gelme ayrığ Ƙatuma
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 69). [Ƙo beni,]

ko gitsün: *Bırak gitsin!.*

Gönlün içinde **ko gitsün** fâsidât
Kim kıala el-bâkıyâtu's-sâlihât
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 145*). [*ko gitsün, -sün*]

koca: *Büyük, ulu || pir, ihtiyar.*

Çok riyâzette geçürdüm giceler
Görmedi bu gice gibi **koçalar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 142*). [*koçalar, -lar*]

koca: *Yaşlı, ihtiyar.*

'İşk odın ol kim şeker gibi yidi
Çi yigit 'ışka vü çi **koça** didi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 70*). [*koça,]*

(*Mes. 12: m. 57; Mes. 12: m. 120;
Mes. 16: m. 75; Mes. 44: m. 37; Mes.
80: m. 19; Mes. 85: m. 11; Mes. 107:
m. 69*)

kocal: *Kocamak, ihtiyarlamak.*

Sen **koçaldun** 'ışk işün degül senün
Tâzalıgün gitdi vü şoldı tenün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 59*). [*koçaldun, -dun*]

(*Mes. 12: m. 46; Mes. 77: m. 5*)

kocalar: *Yaşlı, ihtiyar || Ulu kimseler.*

koçalardan bir söz işit iy yigit
Gaybet iden kişiden yigrekdür it
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 25*). [*koçalardan, -dan*]

kocalık hâlidür: *Yaşlılık hali.*

Ol beşinçi ev yigitlik yohdur
Ol kim altınçı **koçalık hâlidür**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 124*). [*koçalık hâlidür, -dür*]

kodılar yüz yire: *Yüz sürmek, yere kapanmak.*

koğılar yüz yire zulmetden girü
Geçdiler nür-ıla biñ güç ilerü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 101*). [*koğılar yüz yire,]*

koku: *Koku.*

Gül **koçusını** dikenden ala mı
Buluda bakup güneşi bile mi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 65*). [*koçusını, -sın, -ı*]

kol: *Kol, el.*

Her biri bildi bakıçağ yolına
Kim degül ol yay bularun **kolına**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 8*). [*kolına, -ın, -a*]

kol: *Vücutun bir uzvu, kol.*

Kâh Süleymân'un **kolına** konaram
Kâhi İskender bileğın binerem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 27*). [*kolına, -ın, -a*]

koltuğ: *Omuz başının altında kolun göğüs ile birleştiği yer.*

Zârı-y-ıla çağırup çok ağladı
Kuşağım **koltuğına** bağladı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 350*). [*koltuğına, -ı, -n, -a*]

(*Mes. 91: m. 240; Mes. 91: m. 234;
Mes. 91: m. 246; Mes. 63: m. 132*)

koma: *Fırsat vermemek, izin vermemek.*

komayu görürem ol şuya düşer
Küp kuyu olur şu başından aşar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 419*). [*komayu, -yu*]

komayınça sen seni: *Kendinden vazgeçmek, benliğini yok etmek.*

Şem‘ Hâk’dur kelebek sensin anı
Bulmayasın **komayınça sen seni**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra*
122). [*komayınça sen seni,]*

(*Mes. 9: m. 27*)

koñ: *Koymak, bırakmak.*

Rüstem andan yüz belâ-y-ıla iner
Kâl‘a üstinden yir üstine **konar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
94). [*konar, -ar]*

(*Mes. 39: m. 28*)

koñ: *Konmak (kuş vb.).*

Tütü uçdı küngüreye **konđı** hōş
Küngüreden h̄vōca dapa döndi h̄ōş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
139). [*konđı, -dı]*

(*Mes. 29: m. 27; Mes. 107: m. 48;*
Mes. 104: m. 36)

koñ: *Bırakmak.*

Küh-ı Kāf’uñ kuşına kanda yitem
Beni **koñ** kim dagda keklıklar dutam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra*
18). [*koñ,]*

kona mı: *Konar mı?.*

Birisi eydür ferişte ine mi
Gökden ü yâ yire hergiz **kona mı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
200). [*kona mı,]*

konağ: *Gözde oluşan ince bir tabaka.*

‘İşk-ı Şatt’ a girüp kayırmayan
Gözümün bakup **konağın** görmeyen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra*
38). [*konağın, -in]*

konak: *Gözde oluşan ince bir tabaka.*

Bir benek **konak** gözinde ‘avratuñ
Er düşer ortasına yüz miñnetün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra*
17). [*konak,]*

konşı: *Konu komşu.*

Bizden ol işlerde kim şorduñ-ıdı
konşılar cümleçügi hoşnûd-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
122). [*konşılar, -lar]*

(*Mes. 53: m. 18; Mes. 94: m. 67; Mes.*
94: m. 65)

konşu: *Komşu.*

Bu kafasdan yazıya uçmak gerek
konşulıgından bunuñ kaçmak gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
78). [*konşulıgından, -lıg, -in, -dan]*

konuğ: *Konuk, misafir.*

Konuğa hōşdur sarây-ı zer-nigâr
Biz ev issin isterüz iy nâm-dâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra*
7). [*konuğa, -a]*

konuk: *Misafir.*

Kamu **konuk** eve bağlar hissini
Ol bizüz kim isterüz ev issini
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
23). [*konuk,]*

konuksuz: *Konuk olmadan, misafirsiz.*

Gündüzün sevdük sehâvet itmegi
Gice **konuksuz** yimedük itmegi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra*
14). [*konuksuz,]*

kop: *Ortaya çıkmak, zuhur etmek.*

Āhîretde yüzi kâra **kopısar**
Ağzınuñ dudasını od öpiser
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra*
3). [*kopısar, -ısar]*

kop: *Ayrılmak.*

Her ne kim senden yıkılmaıklık
kopar

Tevbe bir demde anı girü yapar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 129*). [*kopar, -ar*]

kopuz: *Kopuz; ozanların çaldığı telli Türk sazi.*

Çün üzilmedi **kopuzdan** kılumuz
İşid imdi kim ne söyler dilümüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 7*). [*kopuzdan, -dan*]

(*Mes. 69: m. 244*)

kopuzunuñ kılın: *Sazın teli.*

Çok kişi üzdi **kopuzunuñ kılın**
Söylemedi kimse Gülşehrî dilin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 165*). [*kopuzunuñ kılın, -i, -nuñ*]

kopuzuñ kılını: *Kopuzun teli.*

İy Süleymân şol **kopuzuñ kılını**
Bur kim öğrenlüm bu kuşlar dilini
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 67*). [*kopuzuñ kılını,]*

kor: *Bırakmak, koymak.*

Bir dağı atar anı dağı dutar
Aşağa **kor** birbirisine çatar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 86*). [*kor,]*

(*Mes. 30: m. 230*)

kor: *Bırakmak.*

Kendüzin **kor** ise Gülşehrî ire
Cennete vü Tañrı dîdârin göre
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 163*). [*kor,]*

(*Mes. 100: m. 74*)

kor: *Bırakmak, koymak, yerleştirmek (Beyin koyduğu sözler bağlamında).*

Kor-ısañ kim ol bu sözleri diye
Az zamânda kamu halk aña uya

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 101*). [*kor-ısañ, --ısañ*]

kor yire: *Yere koymak, bırakmak.*

İşbu tâcı bir ferişte getürür
Kor yire şöyle ki şâr halkı görür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 122*). [*kor yire,]*

korı: *Korumak.*

Yoḥsa ben niçe ki diri yöriyem
Şanma kim cânunu tenden **korıyam**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 132*). [*korıyam, -y, -am*]

kork: *Ürkmek, korkmak, kaygılanmak.*

Ana çün **korçar** şuya girmeklige
Şu içinde bir nefes durmaqlığa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 51*). [*korçar, -ar*]

(*Mes. 30: m. 105; Mes. 30: m. 162; Mes. 39: m. 15; Mes. 82: m. 12; Mes. 91: m. 231; Mes. 92: m. 3; Mes. 91: m. 274; Mes. 66: m. 123; Mes. 72: m. 346; Mes. 72: m. 296; Mes. 57: m. 8; Mes. 92: m. 1*)

korkı: *Korku; korkudan.*

Çün bunuñ adını işidür kaçar
Korkısından karnı dağı kan geçer
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 228*). [*korkısından, -sın, -dan*]

korkıd: *Korkutmak.*

Ne terâzü **korkıda** vü ne şırât
Deve geçdi diye fi-semm'il-hiyât
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 51*). [*korkıda, -a*]

korku: *Korku, endişe.*

Ol deñizde yutdı şeyhi çün neheng
Korkudan sizi kaçurdı nâm u neng
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 32*). [*korkudan, -dan*]

(Mes. 30: m. 117; Mes. 30: m. 229;
Mes. 34: m. 26; Mes. 39: m. 84; Mes.
66: m. 87; Mes. 66: m. 35; Mes. 78:
m. 61; Mes. 90: m. 32; Mes. 91: m.
228)

korkusından: Korkusundan dolayı, korktuğu için.

Anañuz deñizi ırakdan görür
ƘorƘusından ödi şıdmağa varur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra
58). [ƘorƘusından,]

(Mes. 88: m. 40)

koru: Koruyup kollamak.

Yöreden nā-mahremi **Ƙoruyalum**
Biribirümüz-ile yorıyalum
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra
11). [Ƙoruyalum, -y, -alum]

(Mes. 30: m. 124; Mes. 22: m. 90)

koy: Kovmak, uzaklaştırmak.

Zāhid ol degül ki hırsını **Ƙovar**
Āhıret terk eyleyüp dünyā sever
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra
25). [Ƙovar, -ar]

(Mes. 66: m. 63; Mes. 72: m. 73; Mes.
110: m. 25)

koy: Kovalamak (aşk bağlamında).

Görür ol 'avrat ki bu sevmiş-idi
Bunça müddet 'ışkını **Ƙovmuş-ıdı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
512). [Ƙovmuş-ıdı, -muş, --ı, -dı]

koy: Kovalamak, koşturmak.

Hüdhüd eydür bī-vefāyı sevmegil
Yil-durur 'ahdi vü sen yil **Ƙovmağıl**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 87, Mısra
2). [Ƙovmağıl, -ma, -ğıl]

koy: Kovalamak, peşinden koşturmak.

Kimisi bir köyde bir 'avrat sever
Kimisi bir şarda bir oğlan **Ƙovar**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
76). [Ƙovar, -ar]

koy kovlaram: Arkadan çekiştirmek,
gammazlık etmek.

Çün erenler gaybetini avlaram
Gündüzün 'avrat gibi **Ƙoy kovlaram**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra
24). [Ƙoy kovlaram, -am]

koy: Bırakmak.

Genc-ile vīrāneyi terk itmeyem
Genci **Ƙoyup** Kūh-ı Ƙāf'a gıtmeyem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra
18). [Ƙoyup, -up]

(Mes. 80: m. 29; Mes. 91: m. 248)

koy: Bırakmak, terk etmek.

Biri eydür ben idüm hōd men ' iden
Sizi **Ƙoyup** kendü işüme giden
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
194). [Ƙoyup, -up]

(Mes. 102: m. 7; Mes. 102: m. 80;
Mes. 99: m. 13; Mes. 14: m. 50; Mes.
30: m. 110; Mes. 45: m. 39; Mes. 14:
m. 49)

koy: Yerleştirmek.

Bu görünür tañrıları kim **Ƙoya**
Vara vü ol gizlü Tañrı'ya uya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
45). [Ƙoya, -a]

(Mes. 5: m. 119)

koy: Bırakmak, vazgeçmek.

Ne begi **Ƙoyam** ne sizi dir bize
İy beg uş biz 'arza eyledük size
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
99). [Ƙoyam, -am]

koy: Yerine koymak (putun yerine).

Büt nedür kim kimse Tañrı'yı **Ƙoya**
Vara bir cānsuz büte niçe uya

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 181). [koya, -a]

koy: Koymak || Bırakmak.

Tamu yolından dükelin yoyısar
Kamusın uçmak yolında **koıysar**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 108). [koyısar, -ısar]

koy: Bırakmak, koymak.

Yoıhsa ben tacı **koıyan** çün görmedüm
Ol ferışteyi vü vaşfın virmedüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 93). [koıyan, -an]

koy-: Bırakmak, vazgeçmek.

Yoıhsa ayruı kimse nesne dimedi
Şehdi **koıyup** zehr-i kätıl yimedi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 210). [koyup, -up]

koıyan: Bırakan, terk eden (kimse).

Kendüzün görme ki bu sırrı duıyan
Olmaz illā maınsıb u cāhi **koıyan**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 18). [koıyan,]

koıyında yılan bislemeye: Koıyında yılan beslemek; iyilik yaptığı bir yakınından kötülük, ihanet görmek.

Ādemī dīvün sözin eslemeye
Kendü **koıyında yılan bislemeye**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra 6). [koıyında yılan bislemeye, -me, -ye]

koıyuban: Koyup, bırakıp.

Yig-ise senden **koıyuban** kaçasın
Alu olur-ısa kanın içesin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 269). [koıyuban,]

koıyun: Koyun.

Zulm-ıla 'ādillıgım çün ayrışa
Kurd-ıla mülkümde **koıyun** barışa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 6). [koıyun,]

(Mes. 81: m. 58; Mes. 81: m. 49; Mes. 81: m. 55)

koıyup: (Her şeyi) bir kenara bırakmak.

'İlm kanı kim bu işde şabr idem
Girü **koıyup** kendü işüme gidem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 154). [koıyup,]

koıyup: Bırakıp.

Soıhbetün haıkkını terk itmeyelüm
Yaluıuz seni **koıyup** gitmeyelüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 48). [koıyup,]

koıyup: Bırakıp, terk edip.

Eydür iy kendülerini terk iden
Şüreti **koıyup** ma'āniye giden
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 156). [koıyup,]

koıyup gide: Bırakıp gitmek, terk etmek.

Mü' mini ĩmān kaçan **koıyup gide**
Varasın bir kâfire ikrām ide
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 121). [koıyup gide, -e]

(Mes. 30: m. 166; Mes. 92: m. 10; Mes. 92: m. 20)

koıyup gıtdüğüñüz: Bırakıp gitmek.

Şeyhi **koıyup gıtdüğüñüz** sehl ola
Haıı kapusından giden nā-ehl ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 71). [koıyup gıtdüğüñüz, -düğü, -ñüz]

kölge: Gölge.

İkisi arasına yir **kölgesi**
Düşicek iy bilmeyenler bilgesi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 255). [kölgesi, -si]

(Mes. 86: m. 8)

kölgesi düşer: *Gölgesi düş(üver)mek.*

Nāgehān zıkr eylenürken döstına
Leylinüñ **kölgesi düşer** üstine
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 50*). [*kölgesi düşer, -er-si*]

kör: *Gözleri görmeyen, kör.*

Çün görür Safvān ki bunlar **kör-imiş**
Bu Süleymān'dur bular bir mür-imiş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 149*). [*kör-imiş, --i, -miş*]

kör ola: *Kör olsun!*

İRte çün oldı girü buldum anı
Kör ola her kim 'ayıblaya beni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 228*). [*kör ola,]*

kör olalar: *Görememek, kör olmak.*

Kim kazālar Tañrı'dan çün geleler
Kamu zeyrekler görüñ **kör olalar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 288*). [*kör olalar, -alar*]

köşe: *Köşe, kenar.*

Köşede oturiçağ ulu ola
Köşesinden çıkıçağ alu ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 19*). [*köşede, -de*]

köşe: *Köşe (kaldığı yer bağlamında).*

Köşede oturiçağ ulu ola
Köşesinden çıkıçağ alu ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 20*). [*köşesinden, -sin, -den*]

(Mes. 109: m. 17)

köy: *Yerleşim yeri, köy.*

Köylerümi çün severem n'ideyim
Atlarımı niçe koyup gideyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 92, Mısra 19*). [*köylerümi, -ler, -üm, -i*]

Mes. 68: m. 56; Mes. 102: m. 21; Mes. 102: m. 36; Mes. 102: m. 34; Mes. 102: m. 40; Mes. 50: m. 136; Mes. 27: m. 31; Mes. 68: m. 15; Mes. 102: m. 27; Mes. 27: m. 27)

köy-: *Yakmak.*

Ꞑul kaçan sultān-ıla birlik kıla
Ꞑulu **köydür** kim kamu sultān kıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 106*). [*köydür, -dür*]

köy dapa: *Köye doğru.*

Elli yıl köyden şara geldi girü
Gitdi şārdan **köy dapa** düşe duru
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 28*). [*köy dapa,]*

(Mes. 102: m. 18)

köy defteri: *Köy defteri.*

Birisi **köy defteri** şār defteri
Kim bilürüz şārda vü köyde eri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 49*). [*köy defteri,]*

köy yolın: *Köy yolu.*

Girü çün köy 'azmini ider-idi
Köy yolın şorup köye gideridi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 22*). [*köy yolın, -n*]

(Mes. 102: m. 32; Mes. 102: m. 51; Mes. 102: m. 25; Mes. 102: m. 43)

köye gideridi: *Köye gitmek.*

Girü çün köy 'azmini ider-idi
Köy yolın şorup **köye gideridi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 22*). [*köye gideridi, -er, -i, -di*]

(Mes. 102: m. 26)

köyin: *Yakmak, yanmak.*

Hırkasın yandurdu vü dînin qodı
Muşaf'ın dağı **köyindürdi** odı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 146*). [*köyindürdi, -dür, -di*]

(*Mes. 12: m. 132; Mes. 16: m. 22; Mes. 83: m. 11; Mes. 5: m. 93; Mes. 78: m. 43; Mes. 81: m. 174; Mes. 85: m. 110; Mes. 87: m. 22; Mes. 105: m. 14; Mes. 105: m. 26; Mes. 55: m. 35*)

köyin: *Yanmak || Aşk ateşi içinde kavrulmak.*

'İşk odından her kim ol **köyinmedi**
Şehvetinüñ şu'lesi söyünmedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 15*). [*köyinmedi, -me, -di*]

köyindi canum: *İçi yanmak.*

Yüregüm yandı vü **köyindi canum**
Mum gibi uş eriyüğürdi tenüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 27*). [*köyindi canum,]*

köyindi göñli: *İçi yanmak || Acı çekmek.*

Leyli çün gördi ki bilmedi anı
Top **köyindi göñli** vü yandı canı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 78*). [*köyindi göñli,]*

köyindürdi canum: *Can yakmak, üzme, acı çektirmek.*

Birisi eydür ki bir şahid benüm
Göñlüm aldı vü **köyindürdi canum**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 2*). [*köyindürdi canum,]*

köylü: *Köyde yaşayan veya köyde doğmuş olan, köylü kimse.*

Şâr yolını **köylüden** şorar-ıdı
Tañlaçak andan şara irer-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 23*). [*köylüden, -den*]

köyn-: *Yanmak.*

Bir qanadıyla bir ayağı tamām
Qapqara **köynidi** anuñ ve's-selām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 44*). [*köynidi, -i, -di*]

(*Mes. 105: m. 13; Mes. 91: m. 8; Mes. 91: m. 256 Mes. 105: m. 11*)

köynük: *Yanık, yanmış.*

Köynük ayağ-ıla köynük qanadı
Gösterüben uş nişānları didi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 59*). [*köynük,]*

(*Mes. 105: m. 59*)

köyün: *Yakmak.*

Şeyh eydür düzağı söyündürem
Yidisın bir āh-ıla **köyündürem**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 16*). [*köyündürem, -dür, -em*]

(*Mes. 15: m. 104; Mes. 22: m. 165; Mes. 98: m. 5; Mes. 27: m. 70*)

kuç: *Kucaklamak.*

İrte olsun kim göresin iy h̄voca
Kim qarañuda kimi **kuçduñ** gice
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 160*). [*kuçduñ, -du, -ñ*]

(*Mes. 105: m. 47; Mes. 12: m. 119*)

kuddüs: *Kusur ve noksanlıklardan müberrâ olan, en mukaddes. Hiç eksiği olmayan, pâk, temiz. Cenab-ı Hakk'ın sıfatlarından.*

Ol Kerim ü Ferd ü **Quddüs** ü Qadim
Ol Hâkim ü Hayy u Qayyüm u 'Alim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra 4*). [*quddüs,]*

kudret: *Güç, kuvvet.*

Adı sîmurğ u cemâli bî-kerān
Qudreti peydā vü zātı bî-nişān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 28*). [*qudreti, -i*]

(Mes. 85: m. 60)

kudret: İktidar, güç. (Allah'ın sonsuz ve sınırsız gücü.)

Ta'ñrı'nun **ķudretlerindendür** meger
Girü baña yavrılar vire haber
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra
61). [ķudretlerindendür, -ler, -in, -
den, -dür]

(Mes. 16: m. 127; Mes. 1: m. 6; Mes.
94: m. 50)

kuds: Kudüs şehri.

Vardı **ķuds'e** vü Halil'e şevķ-ıla
ķıldı tã'at degme yirde zevķ-ıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
89). [ķuds'e, -'e]

kuds ilinde: İlahi âlemde.

ķuds ilinde çok taşarruflar kıla
Fıkr-ile vü key ta'arrufler kıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
11). [ķuds ilinde,]

kudürî: Kudürî Tercümesi diye anılan
Gülşehri'nin bir eseri.

Degme 'ilme 'aql yitüren bizüz
Kim **ķudürî** nazma getüren bizüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra
46). [ķudürî,]

küh-ı kãf: Kaf Dağı: Dünyanın etrafını
çevrelediğine, aşılmasının imkansızlığına
inanılan ve Anka kuşunun yaşadığı yer olarak
kabul edilen efsanevi bir dağdır.

Şanma kim batmana kimse ğarradur
ķüh-ı Kãf anuñ katında zerredür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra
100). [ķüh-ı kãf,]

(Mes. 106: m. 20; Mes. 4: m. 26; Mes.
24: m. 23; Mes. 92: m. 24; Mes. 107:
m. 93; Mes. 107: m. 148; Mes. 1: m.
31; Mes. 17: m. 43; Mes. 29: m. 41;
Mes. 30: m. 307; Mes. 35: m. 18; Mes.
29: m.17)

kul: Abd, kul, yaratılan.

Kim kıla anuñ gibi şultãn ola
ķul niçün işbunça sergerdãn ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra
34). [ķul,]

(Mes. 6: m. 37; Mes. 6: m. 33; Mes.
72: m. 269; Mes. 107: m. 134; Mes.
101: m. 41; Mes. 72: m. 358; Mes. 72:
m. 357; Mes. 78: m. 95; Mes. 78: m.
20; Mes. 78: m. 77; Mes. 105: m. 111;
Mes. 105: m. 112)

kul: Kul, köle.

Ayruğuñ kayğusına şãd olmağıl
ķul-ısañ şultãn-ı bî-dãd olmağıl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra
24). [ķul-ısañ, --ısañ]

(Mes. 32: m. 25; Mes. 32: m. 67; Mes.
39: m. 5; Mes. 53: m. 136; Mes. 69:
m. 177; Mes. 84: m. 134; Mes. 91: m.
48; Mes. 91: m. 177; Mes. 93: m. 57;
Mes. 111: m. 74)

kul: Bir padişahın ya da güçlü bir kimsenin
emri altında olan kişi/kişiler; hizmetkar.

ķul kaçan sultãn-ıla birlik kıla
ķulı köydür kim kamu sultãn kıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra
105). [ķul,]

(Mes. 105: m. 106)

ķulağ: Kulak.

Biz şehüñ **ķulağına** dirüz sözi
Sen sarãy-ıla ne aldarsın bizi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
25). [ķulağına, -ın, -a]

ķulağını buruñ: Kulağını çekmek, azarlamak,
ceza vermek.

Ğaybet idenüñ **ķulağını buruñ**
Kim yalan söyler-ise boynın uruñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra
17). [ķulağını buruñ, -uñ]

ķul eylerem: Kendine bağlamak, hükmü altına
almak.

Eydür eyle hulk-ıla hōş söylerem
Luṭf-ıla kim kâmusın **kul eylerem**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
150). [*kul eylerem, -r, -em*]

kul gibi: Köle gibi.

Ḳamu şehri yigitleri yüz gül gibi
Terbiyesi oldılar bir **kul gibi**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
486). [*kul gibi,]*

(*Mes. 5: m. 262*)

kul gibi ola: Köle gibi olmak.

Niçe begler anda **kul gibi ola**
Niçe kullar anda şulṭānlık bula
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
135). [*kul gibi ola, -a*]

kulhuva'llāh: De ki O Allah (İhlas suresi).

Çün yazarlar iy Muḥammed ümmeti
Ḳulhuva'llāh'dan yoḡaru Tebbet'i
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra*
14). [*kulhuva'llāh'dan, -'dan*]

(*Mes. 71: m. 64*)

kulillāh sümme zerhüm: "Allah" de sonra
onları bırak. (*En'âm/91*).

Cân gıdâsın hergiz ol er yimeye
Kim **kulillāh sümme zerhüm**
dimeye (*Mantiku't-Tayr, Mesnevi*
108, *Mısra 44*). [*kulillāh sümme*
zerhüm,]

kullar: Köle, esir; hükümdârın saraya baḡlı
hizmetkârları.

Pâdişâhlık bende çün bî-bāk ola
Ḳullarum Cemşîd ile Daḡḡāk ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
200). [*kullarum, -um*]

kullıḡ: Kulluk.

Her ki şulṭānlığı itdi ihtiyâr
Ḳullıḡ-ıla ne geçürsün rüziḡâr
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra*
28). [*kullıḡ-ıla, --ıla*]

(*Mes. 24: m. 14*)

kullık ide: Kulluk etmek.

Taḡrı'dan artuḡ ne kim var dünyede
Ḳamu gerek kim baña **ḡullık ide**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
66). [*ḡullık ide, -e*]

kul olur: Kul köle olmak.

Kimi bir beg ü kimi bir **kul olur**
Kimi 'âmil kimisi ma'zül olur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
63). [*kul olur, -ur*]

kultu lek: Senin için söyledim.

Bir yüce eyvân ki bu doḡkuz felek
İşigidür ḡapısınıñ **ḡultu lek**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
106). [*ḡultu lek,]*

kumâş: Kumaş.

Her kumâşı bizden iltürler beleş
Kim bahâ virüp alur bizden **ḡumâş**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra*
70). [*ḡumâş,]*

(*Mes. 75: m. 69*)

ḡumrı: Güvercinler takımından, güvercinden
küçük, boz, gri renkli bir kuş, kumru.

Bülbül ü **ḡumrı** aña hōş sâz-ıla
Muḡrı oldılar u ḡüb âvâz-ıla
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
99). [*ḡumrı,]*

(*Mes. 91: m. 15*)

ḡumrı vü bülbül gibi: Kumru ve bülbül gibi.

Cilve kıldum ben daḡı bir gül gibi
Söze girdüm **ḡumrı vü bülbül gibi**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
176). [*ḡumrı vü bülbül gibi,]*

ḡul ola: Hükümüne girmek, baḡlanmak || Kulluk
yapmak, hizmette bulunmak.

İy niçe begler ki baña **kul ola**
Niçe şulñanlar ki tapuma gele
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
63). [kul ola, -a]

(Mes. 24: m. 6; Mes. 31: m. 26; Mes.
23: m. 25; Mes. 24: m. 4; Mes. 84: m.
94)

kur: *Kul köle olmak.*

Güneşe irişene **kul ola** ay
Şāhı bulana tufeyl ola sarāy
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra
5). [kul ola, -a]

kunduz: *Kunduz hayvanı(ndan) || Elbise,
kumaş, kürk bağlamında kullanılmış.*

Çıkdı bir 'avrat yüzini büriyü
Yirde atlas **kunduzını** süriyü
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
384). [kunduzını, -in, -i]

kur: *Kör, amā.*

Güneşe hergiz nite bir **kür** ire
Yā Süleymān'a kaçan bir mür ire
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 38, Mısra
7). [kür,]

kur: *Tertip etmek, hazırlamak, tasarlamak.*

Kurup yüz tašnif ü dñde yazdıdı
Şeyh Kur'an'da key üstād-ıdı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
97). [kurup, -up]

kur: *İnşa etmek, kurmak.*

Ben ki Mısr'uñ kāravnın urmuşam
Dünyāda şekker dükānın **kurmuşam**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra
34). [kurmuşam, -muş, -am]

kur: *Açmak, kurmak, hazır hale gelmek
(yelken bağlamında).*

Bir gice kim bādbān **kurmuş-ıdı**
Naḥvınuñ katında oturmuş-ıdı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra
7). [kurmuş-ıdı, -muş, --ı, -dı]

kur: *Hazırlamak, açmak (dükkan
bağlamında).*

Tañla dükkançuğımı **kurar-ıdı**
İşler-ıdı vü işi sürer-ıdı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
31). [kurar-ıdı, -ar, --ı, -dı]

kur: *Kurmak, hazırlamak, tesis etmek.*

Kimse bunuñ gibi dükkan **kurmadı**
Zāvıyede hergiz terāzū görmedi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra
25). [kurmadı, -ma, -dı]

kür eyler-ıseñ: *Kör etmek, görmez hāle
getirmek.*

Mü' minīne niçe zür eyler-ıseñ
Zür-ıla nefsuñı **kür eyler-ıseñ**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
66). [kür eyler-ıseñ, -r, --ıseñ]

kür ola: *Kör olmak.*

Çok Süleymān şanduguñ bir mür ola
Bilmedüğüne irādet **kür ola**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra
60). [kür ola, -a]

kur'a: *Kime veya neye isabet edeceği önceden
belli olmayan bir çekimle sonucu belirleme, ad
çekme.*

İlla hem bir kur'a daḥı uralum
Kime düşer **kur'amuz** bir görelüm
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
54). [kur'amuz, -muz]

(Mes. 39: m. 55; Mes. 39: m. 56; Mes.
91: m. 139; Mes. 91: m. 141)

kur'a birağurlar-ıdı: *Kura çekmek. Kime
veya neye isabet edeceği önceden belli
olmayan bir çekimle sonucu belirlemek, ad
çekmek.*

Her biri bulutlayın gürler-ıdı
Günde bir **kur'a birağurlar-ıdı**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
138). [kur'a birağurlar-ıdı, -ur, -lar,
--ı, -dı]

kur'a uralum: Kura çekmek; ad çekmek.

İlla hem bir **kur'a** dağı **uralum**
Kime düşer kur'amuz bir görelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
53). [*kur'a uralum, -alum*]

kur'an: Kur'an-ı Kerim.

Çurup yüz taşnîf ü dînde yazdıdı
Şeyh **Kur'an'da** key üstâd-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
98). [*kur'an'da, -'da*]

(*Mes. 12: m. 73; Mes. 15: m. 73; Mes.*
25: m. 121)

kur: Yakınlık.

Pâdişâh katında kadri arta mı
Kurbi mîzânında nağdin darta mı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra*
26). [*kurbi, -ı*]

kurban kıla: Bir uğurda feda etmek.

Er ola kim çün seni mihmân kıla
İleyüñde kendüzin **kurban kıla**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra*
12). [*kurban kıla, -a*]

kurd: Kurt.

Zulm-ıla 'ādillıgum çün ayrışa
Kurd-ıla mülkümde koyun barışa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra*
6). [*kurd-ıla, --ıla*]

(*Mes. 57: m. 4; Mes. 58: m. 21; Mes.*
59: m. 2; Mes. 59: m. 8; Mes. 59: m.
11; Mes. 59: m. 1; Mes. 59: m. 14;
Mes. 90: m. 49; Mes. 107: m. 45)

kurd: Kurt (zulüm bağlamında).

Çurda beñzer zulm **kurdi** besleme
Emrini dutma vü hükmin esleme
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra*
21). [*kurdi, -ı*]

kurd olma: Kurt olmak.

'Aklıña uy kim gidesin göklere
Kurd olma kim iresin üklere
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra*
26). [*kurd olma, -ma*]

(*Mes. 80: m. 26*)

kurd u kuzgun: Kurt ve kuzgun.

Kurd u kuzgun buğzı-y-ıla dolmağıl
Âdemî şerrinden imin olmağıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra*
21). [*kurd u kuzgun,]*

kurd-ıla koyun: Kurt ve koyun.

Kim benüm emrüne çün irişeler
Kurd-ıla koyun bile barışalar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
140). [*kurd-ıla koyun,]*

kuru hurmanuñ: Kuru hurma.

Kuru hurmanuñ nifâkı var-ıdı
Arada incîr sâdıq yâr-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
41). [*kuru hurmanuñ, -nuñ*]

kurşağına düşdi: Midesine inmek.

Şimdi şu anuñ başından aşdı dîn
Ejdehâlar **kurşağına düşdi** dîn
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra*
30). [*kurşağına düşdi, -di*]

kurtar: Sıyrılmak, uzaklaşmak.

Büt çün oddan kendüzin **kurtarmadı**
Tokuyanlaruñ cezâsın virmedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
185). [*kurtarmadı, -ma, -dı*]

kurtar: Kurtulmasını sağlamak, tehlikeli veya zor durumdan uzaklaştırmak.

Çünkü benüm boynumu ol şâh ura
Kim-durur kim beni andan **kurtara**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
58). [*kurtara, -a*]

(Mes. 25: m. 90; Mes. 5: m. 187; Mes. 74: m. 12; Mes. 91: m. 144; Mes. 91: m. 290; Mes. 91: m. 276)

kurtar cānunu: *Canını kurtarmak, ölmeden tehlikeli bir durumdan sağ kurtulabilmek.*

Eydür iy dilkü gel ol fermānuñı
Göster itlere vü **kurtar cānunu**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 76*). [*kurtar cānunu,]*

kurtarivire: *Çabucak kurtarmak.*

Yüz göge dutdum ki haşmuñdan
benüm
kurtarivire meger kim Haq cānum
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 60*). [*kurtarivire,]*

kurtıl: *Kurtulmak || Azat olmak.*

Dimek olur sen dahı böylelegil
kurtılasın kendüzüñ şöylelegil
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 152*). [*kurtılasın, -asın]*

(Mes. 56: m. 44; Mes. 66: m. 56 Mes. 5: m. 89)

kurtıl: *Bağını koparmak, sıyrılmak.*

Naḥv-ıla Gülşehri i' rābı bilür
Maḥv olıcaq kâmusından **kurtılur**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 58*). [*kurtılur, -ur]*

kurtıl: *Tehlikeli veya kötü bir durumu atlatmak; kurtulmak.*

Degme su üstinde bir köpri olur
Kim su almaqdan biregü **kurtılur**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 106*). [*kurtılur, -ur]*

(Mes. 66: m. 64; Mes. 107: m. 88 Mes. 56: m. 37 Mes. 85: m. 62)

kuru: *Beyhude, boş.*

Biz seni da'vet kıılırız ter söze
kuru zühdi ne satarsın sen bize
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 22*). [*kuru,]*

(Mes. 37: m. 7)

kuru: *Kara, zemin.*

kuruda tavuk gibi hōd gezerem
İlla deñize düşiçek yüzerem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra 29*). [*kuruda, -da]*

(Mes. 32: m. 92)

kuru eve: *Boş ev.*

Bize ev issini göster görelüm
Yoḥsa **kuru eve** neye girelüm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 28*). [*kuru eve, -e]*

kus: *Kös, büyük davul.*

Kerrenāy u **küs** çün kıla giriv
Māt ola Güderz ü mecrūḥ ola Giv
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 205*). [*küs,]*

kus: *Midesinde bulunanları ağızdan dışarıya atmak, kusmak.*

Ol yemişler ben kaçan yiye-y-idüm
Kim yiyüp girü **kusam** diye-y-idüm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 90*). [*kusam, -am]*

(Mes. 66: m. 66)

kuşduğı içinde: *Kusmukta.*

kuşduğı içinde görür bir ilan
Ayağına düşer atlunuñ revān
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 67*). [*kuşduğı içinde,]*

kus: *Kuşlar, tas: müritler.*

kuşlar ol esrāri çün işitdiler
Cānların sīmurğa iṣār itdiler

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 43). [kuşlar, -lar]

(Mes. 1: m. 32)

kuş: Kanatlı uçucu hayvan; kuş.

Eyle kim ben yügürigirdüm yola
Hâşa kim **kuş** benden ilerü gele
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 48). [kuş,]

(Mes. 93: m. 19; Mes. 93: m. 25; Mes. 93: m. 37; Mes. 94: m. 3; Mes. 1: m. 24; Mes. 1: m. 29; Mes. 1: m. 26; Mes. 1: m. 28; Mes. 2: m. 31; Mes. 2: m. 31; Mes. 3: m. 1; Mes. 3: m. 5; Mes. 4: m. 13; Mes. 11: m. 77; Mes. 23: m. 2; Mes. 25: m. 26; Mes. 27: m. 20; Mes. 29: m. 35; Mes. 29: m. 21; Mes. 29: m. 15; Mes. 32: m. 67; Mes. 32: m. 125; Mes. 33: m. 27; Mes. 39: m. 66; Mes. 39: m. 71; Mes. 39: m. 35; Mes. 72: m. 260; Mes. 94: m. 47; Mes. 94: m. 13; Mes. 94: m. 34; Mes. 94: m. 40; Mes. 107: m. 28; Mes. 107: m. 29; Mes. 107: m. 147; Mes. 107: m. 1; Mes. 107: m. 23; Mes. 111: m. 51; Mes. 4: m. 30; Mes. 6: m. 25; Mes. 6: m. 10; Mes. 6: m. 1; Mes. 26: m. 9; Mes. 37: m. 1; Mes. 39: m. 58; Mes. 39: m. 60)

kuş: Kuş (Simurg kastedilmiş).

Mü'min ol **kuş** birliğine inanur
Kâfir ol kuşu kanat nakşın şanur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 23). [kuş,]

(Mes. 2: m. 25; Mes. 2: m. 28; Mes. 2: m. 8; Mes. 2: m. 17; Mes. 2: m. 22; Mes. 2: m. 24; Mes. 2: m. 42; Mes. 2: m. 19; Mes. 29: m. 17)

kuş: Kuş (Papağan kastedilmiş).

Hvöca eydür âhir ol **kuşdan** alu
Olmayam âhir bu yolda ben delü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 167). [kuşdan, -dan]

kuş dilinde: Kuş dili. || Tasavvufi hakikatlerin dile getirilişi. [tas.] Vahdet sırrının anlatıldığı mânâ dili.

kuş dilinde öyle burar kılıcı
Kim Süleymân aňlaymaz dilini
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 115). [kuş dilinde, -nde]

kuş dili: Kuş dili || Mantıku't-tayr bağlamında tasavvuf kelamıyla konuşma.

kuş diline çün Süleymânlık kıla
Derdüñe Gülşehri dermânlık kıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 75). [kuş diline, -ne]

(Mes. 111: m. 53; Mes. 111: m. 53)

kuş dilini: Kuş dili. || Mantıku't-tayr.

Mantıku't-tayr'ı ki 'Attâr eyledi
Pârisiçe **kuş dilini** söyledi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 28). [kuş dilini,]

kuş gibi uçar: Kuş gibi uçmak. Çok kısa sürede geçmek.

Çün taleb vâdisin er ilkin geçer
'İşk vâdisinde **kuş gibi uçar**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 8). [kuş gibi uçar, -ar]

kuş kanadı: Kuşun kanadı.

kuş kanadı çün kafasda sağ ola
Ârzüsü büsitân u bâğ ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 17). [kuş kanadı,]

(Mes. 84: m. 118)

kuş misâli: Kuş örneği.

kuş misâli bunda 'Attâr'uñ-durur
Kalanını eyleyen yâruñ-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 69). [kuş misâli,]

kuş u odun: Kuş ve odun.

Parlayup odun yanar u kuş bile
kuş u odun od olurlar hōş bile

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 48*). [*kuş u odun,]*

kuşag: *Kuşak, kemer.*

Zârı-y-ıla çağırıp çok ağladı
kuşagını koltuğına bağladı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 350*). [*kuşagını, -ı, -n, -ı]*

kuşlar dilin: *Kuş dili. || Mantıku't-tayr bağlamında tasavvuf kelimeleriyle konuşma.*

Burar-ısa berbatuñ biraz kılm
Hüdhüd andan ögrene **kuşlar dilin**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 74*). [*kuşlar dilin,]*

(*Mes. 69: m. 243; Mes. 111: m. 68*)

kuşluk oldı: *Kuşluk vakti olmak. Kuşluk: Günün sabahla öğle arasındaki saatleri.*

Kuşluk oldı karnum aç oturmışam
Ayağum üstüne yüz kez durmuşam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 153*). [*kuşluk oldı, -dı]*

kuşür: *Köşkler, saraylar.*

Aşluña kavışur-ısañ iresin
Hulde vü hür u **kuşürü** göresin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 2*). [*kuşürü, -ı]*

kutlu: *Mübarek, aziz.*

Senüñ ol **kutlu** yüzüñi göreyim
Bir su'älüm vardır anı sorayım
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 145*). [*kutlu,]*

(*Mes. 72: m. 521*)

kutlu olsun: *Uğurlu, hayırlı olmak; mübarek olmak.*

İlla hem bir tapuçı gerek saña
Kutlu olsun ol tapuçılık baña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 144*). [*kutlu olsun, -sun]*

(*Mes. 36: m. 32*)

kutlula: *Kutlamak, tebrik etmek.*

Gülgüla düşdi şâra kim duruñuz
Pâdişâha **kutlulayu** varuñuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 174*). [*kutlulayu, -yu]*

kutsuzluk: *Talihsizlik.*

Başuma **kutsuzluk** od saçmış-durur
'Ömrüm oğurlıg-ıla geçmiş-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 19*). [*kutsuzluk,]*

kuvvatlu: *Etkili.*

Anuñ esrârî şekerden datlurak
Söyledi Gülşehri hem **kuvvatlurak**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 90*). [*kuvvatlurak, -rak]*

kuvvet: *Güç, kudret.*

İlla seni almağa **kuvvet** kanı
'Ömr sürmege bile müddet kanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 71*). [*kuvvet,]*

(*Mes. 10: m. 23; Mes. 16: m. 77; Mes. 30: m. 247; Mes. 30: m. 245; Mes. 30: m. 284; Mes. 43: m. 4*)

kuvvet duta: *Güçlenmek.*

Hırşı yavlağ 'ilm-ile **kuvvet duta**
'Älemi bir söz-ile 'älüm uta
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 25*). [*kuvvet duta,]*

(*Mes. 5: m. 275*)

kuvvet idüp: *Güç kazanmak.*

Çigni-y-ile **kuvvet idüp** key katı
Atdı kal'adan aşğa bir atı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 81*). [*kuvvet idüp, -üp]*

kuvvetlü: *Zorlu, şiddetli.*

Kim bu yol heybetlü görünür bize
Korkusu **kuvvetlü** görünür bize
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
84). [kuvvetlü,]

kuvvetüm yok: Gücüm yok.

Bilmedüm geldüm seni şayd itmege
Şayduñ oldum **kuvvetüm yoğ**
gitmege (Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5,
Mısra 270). [kuvvetüm yoğ,]

kuyu: Kuyu.

Küp **kuyu** ağzı olur şuya düşer
Düşdüğinden ol şu başından aşar
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
339). [kuyu,]

(Mes. 89: m. 29; Mes. 91: m. 226;
Mes. 91: m. 242; Mes. 91: m. 252;
Mes. 91: m. 205; Mes. 91: m. 235;
Mes. 91: m. 225; Mes. 91: m. 241;
Mes. 91: m. 204; Mes. 91: m. 248;
Mes. 91: m. 249; Mes. 91: m. 296)

kuyu içinde: Kuyuda, kuyu içerisinde.

Şorma kim kuyu kazan kendü ola
Girü hem bir **kuyu içinde** öle
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
120). [kuyu içinde,]

(Mes. 91: m. 232)

kuyu kaza kuyuya kendü düşe: Kazdığı
kuyuya kendisi düşmek deyimi: Başkası için
hazırladığı tuzağa kendisi düşerek zarara
uğramak.

Her kim ol **kuyu kaza** bir kardaşa
'Âkıbet ol **kuyuya kendü düşe**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
118). [kuyu kaza kuyuya kendü düşe,
]

kuyu kazan: Birinin kötü duruma düşmesi,
felâkete uğraması, zarar görmesini sağlamak
için zemin hazırlamak, tuzak kurmak.

Şorma kim **kuyu kazan** kendü ola
Girü hem bir kuyu içinde öle

(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
119). [kuyu kazan, -an]

kuyu olur: Kuyu olmak.

Komayı görürem ol şuya düşer
Küp **kuyu olur** şu başından aşar
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
420). [kuyu olur, -ur]

kuyunun ağzı: Kuyunun ağzı.

Yemlihâ'yı gördi ol küpde ölü
Küp derin **kuyunun ağzı** şu tolu
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
348). [kuyunun ağzı,]

kuzla: Doğurmak || Uydurmak.

Kendüzinden çok yalan söz **kuzlamış**
Bir deriñ şu kuyusını gözlemiş
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
223). [kuzlamış, -miş]

küdüret: Üzüntü, kaygı, keder.

Şimdi şeyhün derdine irdi devā
Ol **küdüret** gitdi vü geldi şafā
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra
40). [küdüret,]

(Mes. 15: m. 34; Mes. 15: m. 35; Mes.
46: m. 2)

küdüretlü oluram: Kederli, üzüntülü olmak.

Geh vefādār oluram geh bî-vefā
Geh **küdüretlü oluram** geh şafā
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra
8). [küdüretlü oluram, -ur, -am]

küfr: Küfür; siyahlık.

Bir büt imānını yağmā eyledi
Şacı **küfri** anı Tersā eyledi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra
36). [küfri, -i]

(Mes. 14: m. 16)

küfr: Dinsizlik, küfür.

Mihr mihre ire kîn kîne gele
Küfr küfre vara dîn dîne gele
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 296*). [*küfr,]*

(*Mes. 5: m. 296; Mes. 10: m. 83; Mes. 10: m. 106; Mes. 10: m. 172; Mes. 10: m. 87; Mes. 10: m. 96; Mes. 12: m. 141; Mes. 12: m. 115; Mes. 12: m. 134; Mes. 12: m. 166; Mes. 12: m. 144; Mes. 12: m. 15; Mes. 15: m. 94; Mes. 15: m. 79; Mes. 16: m. 46; Mes. 16: m. 64; Mes. 47: m. 6; Mes. 49: m. 23; Mes. 51: m. 6; Mes. 59: m. 15; Mes. 90: m. 48; Mes. 95: m. 23; Mes. 96: m. 44; Mes. 45: m. 7*)

küfr mihın: *Küfür çivisi.*

Küfr mihın dîn başına dokıma
Ejdehâları evüñe okıma
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra 9*). [*küfr mihın, -ın]*

küfr ü imân: *Küfür ve iman.*

Kız-ıla esrük oğlan pîr olur
Hamr içene **küfr ü imân** bir olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 150*). [*küfr ü imân,]*

(*Mes. 49: m. 3; Mes. 49: m. 22*)

küfr ü 'isyân: *Küfür ve isyan.*

Şimdi ay indi vü çıkdı âfitâb
Küfr ü 'isyân gitdi vü geldi savâb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 44*). [*küfr ü 'isyân,]*

kühli: *Sürme gibi siyah olan.*

Gice kara şa'r geydi şâhvâr
Gökde **kühli** parçın urdı zer-nigâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 128*). [*kühli,]*

kükre: *Kükremek.*

Çakıyıcak bardağı küpe urur
Söge oturduçça **kükreyü** durur

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra 6*). [*kükreyü, -yü]*

(*Mes. 91: m. 241*)

kül: *Yanan şeylerden artakalan toz hâlindeki madde.*

Bir yıl üstine geçicek bir dağı
Çıkar ol **külden** anuñ yavrıçağı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 52*). [*külden, -den]*

kül olur: *Yanmak, kül olmak.*

Çaknüs ol oduñ içinde **kül olur**
Gör ki Tañrı kudreti neler kılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 49*). [*kül olur, -ur]*

külef: *Maruf gül çiçeği.*

Bir zamânda kim **külef** bitmiş-idi
Bülbül anuñ vaşfın iştmiş-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 1*). [*külef,]*

(*Mes. 66: m. 5; Mes. 91: m. 12*)

külhân: *Hamam ocağı.*

Cânda ne gülşenlerüñ rengi kıla
Ne dağı **külhânlaruñ** tengi kıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 106*). [*külhânlaruñ, -lar, -uñ]*

küllü: *Bütünüyle, tamamen.*

Halk çün kim ol kanadı gördiler
Dinlerinüñ **küllü** terkîn urdılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 6*). [*küllü,]*

(*Mes. 7: m. 23; Mes. 25: m. 44; Mes. 39: m. 42; Mes. 5: m. 244; Mes. 6: m. 26; Mes. 12: m. 100; Mes. 25: m. 51; Mes. 69: m. 38; Mes. 72: m. 440; Mes. 104: m. 12; Mes. 105: m. 104; Mes. 105: m. 117*)

küllü 'ayşın nahnu fihi nestehî bel sebilin fi-

na'îmin teştehi: "Hayatta her türlü nimetin sonuna varırsın; ama cennetle arzuladığın her şey için bir yol vardır" (Yavuz, 2007: 447).

Külli 'ayşin nahnu fihi nestehî
Bel sebîlin fi-na'îmin teştehi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 574). [külli 'ayşin nahnu fihi nestehî bel sebîlin fi-na'îmin teştehi,]

külli şey'in hâlik illâ vechehu: "O'nun zâtından başka her şey fânidir, yok olacaktır." (Kasas/88).

Anuñ-ıla bâki olgıl iy delü
Külli şey'in hâlik illâ vechehu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 32). [külli şey'in hâlik illâ vechehu,]

künbed-i a'zam-durur: Büyük kubbe.

Dokkuzıncı **künbed-i a'zam-durur**
Cehl zaḥm u 'ilm aña merhem-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 225). [künbed-i a'zam-durur, --dur, -ur]

künce: Kenar, köşe.

Bes bize bir **künce** oturmak gerek
Bu dükanı daḥı götürmek gerek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 161). [künce, -e]

küngüre: Kubbenin en yüksek yeri, tepesi.

Mîḥları biribirinden yoḡaru
Çün geçürdi **küngüreye** irürü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 56). [küngüreye, -ye]

(Mes. 32: m. 144; Mes. 32: m. 140;
Mes. 32: m. 139)

künyet: Soy sop ile ilgili kimlik bilgileri; künye; lakap.

Adını añlamadum kim ögevem
Künyetini bilmezem kim sögevem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 252). [künyetini, -in, -i]

(Mes. 30: m. 257)

künyet: Künye; ad, unvan.

Bunça dürlü ḥâşiyet kim şadladuḡ
Degmesin bir **künyet-ile** adladuḡ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 120). [künyet-ile, --ile]

künyet urdılar: Ad takmak.

Birine ḡavvâs **künyet urdılar**
Zîra dür çıkarduḡını gördiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 15). [künyet urdılar, -dı, -lar]

küp: İçi boş olan ve içine bir şey alan cisim, testi.

Nâgehân bir sebzegâha irdiler
Sebze ortasında bir **küp** gördiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 306). [küp,]

(Mes. 72: m. 307; Mes. 72: m. 308;
Mes. 72: m. 311; Mes. 72: m. 316;
Mes. 72: m. 320; Mes. 72: m. 327;
Mes. 72: m. 329; Mes. 72: m. 339;
Mes. 72: m. 348; Mes. 72: m. 354;
Mes. 72: m. 358; Mes. 72: m. 420;
Mes. 72: m. 347; Mes. 72: m. 422;
Mes. 72: m. 345; Mes. 72: m. 351;
Mes. 72: m. 326; Mes. 72: m. 336;
Mes. 72: m. 415; Mes. 72: m. 416;
Mes. 72: m. 317; Mes. 82: m. 5; Mes. 89: m. 36)

küp içinde: Küpün içinde.

Sen bu fende nite fikret kılmaduñ
Bir **küp içinde** ölesüñ bilmedüñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 356). [küp içinde,]

külden çıka: Küpten çıkmak.

Büşr baḡar kim girü **külden çıka**
Şaḡalımı darayu şaçın şıḡa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 343). [külden çıka, -a]

küpünden süzeler: Küpünden süzmek || Temizlemek, uzaklaştırmak.

Şāfuñi derdüñ **küpinden süzeler**
Yıyesüñi geyesüñi düzeler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 15*). [*küpinden süzeler,]*

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 39*). [*lāf ura, -a]*

-L-

lābüd: *Elbette, mutlaka, şüphesiz.*

Değme şer'üñ şāri' i **lābüd** olur
Kim yolın Tañrı'dan öğrenüp bilür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 19*). [*lābüd,]*

lā-cerem: *Kuşkusuz, hiç şüphesiz.*

Bulhakem göñlinde çün yokdur şafā
Lā-cerem görünmez aña Muştafā
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 288*). [*lā-cerem,]*

(*Mes. 5: m. 286; Mes. 9: m. 34; Mes. 36: m. 24; Mes. 36: m. 26; Mes. 83: m. 32; Mes. 83: m. 34; Mes. 85: m. 64; Mes. 2: m. 34; Mes. 102: m. 4; Mes. 107: m. 130*)

lāf: *Söz.*

Gevher ögmekde geçe key **lāfumuz**
Çünkü Gülşehrī ola şarrāfumuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 29*). [*lāfumuz, -umuz]*

lāf ura: *Laf atmak, atıp tutmak.*

Ol ki şeytāñi-durur halkı göre
Yoğ-ısa dañı gün uzun **lāf ura**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 52*). [*lāf ura, -a]*

(*Mes. 102: m. 116*)

lāf ura: *Böbürlenmek, yüksekte atmak, övünmek.*

Kaz delīm **lāf ura** kim benem arı
İlla Gülşehrī alurdu gevheri

lafz: *Söz.*

Bir kişi bu dāsītāñi eylemiş
İlla **lafzın** key çöpürdek söylemiş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 116*). [*lafzın, -ın]*

(*Mes. 18: m. 8; Mes. 54: m. 45; Mes. 54: m. 46; Mes. 56: m. 10*)

lafz: *Söz || şiir.*

Vezn-içün **lafzuñ** gidermiş ħarfini
Artuğ eksük söylemiş söz şarfını
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 119*). [*lafzuñ, -uñ]*

lakab urmağıl: *Ad vermek, anmak.*

Şehvetüñe sen **lakab** 'ışk urmağıl
Sevdüğüñi ol göz-ile görmegil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 157*). [*lakab urmağıl, -ma, -ğıl]*

la'l: *Yakut gibi kırmızı renkli.*

Rengi **la'l** ü dişleri lü'lü gibi
Ĥālī Türkistāñ'da bir hindü gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 91*). [*la'l,]*

la'l: *Yakut gibi kırmızı renkli bir tür kıymetli taş.*

La'l gülnār oldu vü yāķüt gül
Tāze yavlaķ bülbül ü fertüt gül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 37*). [*la'l,]*

la'l: *Lal taşı || Kırmızı. (Beyitte lal taşı kırmızı renkli meyvelere benzetilmiş).*

Ol zamāñ bu büsītānda nevbahār
Şāñı dür berg eyledi vü **la'li** bār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 2*). [*la'li, -i]*

lāle: *Lale çiçeği.*

Bir zamānda kim bahār irmiş-idi
Lāle avcına güli dirmiş-idi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 20*). [*lāle,]*

(*Mes. 75: m. 73; Mes. 91: m. 8*)

lālezār: *Lale bahçesi.*

Er evi Şaṭṭ'dan bu yaña zer-nigār
Şaḥnı bāğ u saḳfı daḥı **lālezār**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 6*). [*lālezār,]*

(*Mes. 111: m. 7*)

lā-mekān: *Belli bir yeri olmayan, mekânsız. Zuhurdan önceki, zaman ve mekânın bulunmadığı âlem.*

Lā-mekānda fikr-ile cevlān kıılır
Dükeli düşvārını āsān kıılır
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 5*). [*lā-mekānda, -da]*

(*Mes. 1: m. 13; Mes. 85: m. 36; Mes. 110: m. 9*)

lā-mekān: *Mekansızlık alemi. || Allah'ın huzuru.*

Hāḳ ta'ālānuñ mekānı yoḳ-durur
Lā-mekānda kapusı açuḳ durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 12*). [*lā-mekānda, -da]*

(*Mes. 1: m. 12*)

lā-mekān şehrine: *Mekansızlık, sonsuzluk şehri.*

‘Ākıbet her yirde ḥar-geh kıırmaduḳ
Lā-mekān şehrine degin durmaduḳ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 42*). [*lā-mekān şehrine, -ne]*

la'net: *Allah'ın rahmetinden, af ve merhametinden mahrum olma.*

Sen kim evvel **la'net** İblīs'e didüñ
Tañrı yime didügin niçün yidüñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 37*). [*la'net,]*

(*Mes. 85: m. 64*)

la'net ider: *Lanetlemek, beddua etmek.*

Ol ki her yola senüñ-ile gider
Saña **la'net** evvel ol kişi **ider**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 158*). [*la'net ider, -er]*

lā-sey: *Çok önemsiz, çok basit ve değersiz.*

Bilüp işlemedüğüñ **lā-sey-durur**
Bildüğüñi işler-iseñ key-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 23*). [*lā-sey-durur, --dur, -ur]*

lāt: *İslamdan önce Arapların Kabe'de bulunan putlarından biri.*

Ne Hübel kırtılır andan ne Menāt
Kim azarlamaz ne 'Uzzā vü ne **Lāt**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 90*). [*lāt,]*

lā-taḳnetü mi'r-rahmete: *Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin (Zümer Suresi 39/53).*

Hiç dest-āvizümüz ḥalvetine
Yoḳ be-cüz **lā-taḳnetü mi'r-rahmete**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra 22*). [*lā-taḳnetü mi'r-rahmete,]*

lā-taḳrebâ yı: *"Yaklaşmayın" (Bakara/35).*

Sen daḥı **lā-taḳrebâ yı** dutmaduñ
Tañrı'nuñ emrine i'zāz itmedüñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 89*). [*lā-taḳrebâ yı, - yı]*

latif: *Hoş, güzel.*

Yüzüne karşı içem hamrı **latif**
İlla ol üçüyle olmayam ḥarif
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 77*). [*latif,]*

(Mes. 69: m. 170; Mes. 73: m. 24;
Mes. 94: m. 8; Mes. 94: m. 32; Mes.
107: m. 55; Mes. 111: m. 33)

lā-yesūd: Faydasız olmak, iflah olmamak.

Kim senün hālîne olmaya hasūd
Kim hasūd iy h̄vōca hergiz **lā-yesūd**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
82). [lā-yesūd,]

lāyık: Layık, yaraşır, münasip.

Rüstem eydür kaçaru iy nāmdār
'Azmüne **lāyık** bulunur mı şikār
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
14). [lāyık,]

(Mes. 40: m. 20; Mes. 66: m. 80; Mes.
69: m. 70; Mes. 72: m. 135; Mes. 76:
m. 3; Mes. 84: m. 86; Mes. 89: m. 42;
Mes. 91: m. 188; Mes. 98: m. 64; Mes.
81: m. 114)

lāyık degül: Layık değil, yaraşır değil.

Şürete kalan kişi 'āşık degül
'Işk anuñ gibi ere **lāyık degül**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
144). [lāyık degül,]

(Mes. 30: m. 253; Mes. 30: m. 254;
Mes. 39: m. 6)

lāyık görüñ: Uygun bulmak, münasip görmek,
yaraştırmak.

Kim-durur rāhbārliğa **lāyık görüñ**
Leşker içinde kığırdup bir şoruñ
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra
21). [lāyık görüñ, -üñ]

lāyık ola: Layık olmak, yaraşmak.

Kimde kim bu altı hāşiyet ola
Yavlağ ol er **lāyık ola** bu yola
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra
18). [lāyık ola, -a]

(Mes. 78: m. 70)

lāzım: Lazım, gerekli.

'İlmi çün iledürem ma'lūmına
Lāzımı irürürem melzūmına
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
18). [lāzımı, -ı]

lāzım olmaya: Gerekmek, gerekli olmak,
ihtiyaç duyulmak.

Eke vü biçe vü mersūmın vire
Lāzım olmaya ki sultānı göre
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra
12). [lāzım olmaya, -ma, -ya]

lāzım u melzūm-ıdı: Gerekli ve mevcut bir
şeyle beraber bulunması lüzumlu kılınmış olan
|| Birbirine bağı olan iki şey.

Birisi kim nüktesi ma'lūm-ıdı
Söyledüğü **lāzım u melzūm-ıdı**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
30). [lāzım u melzūm-ıdı, --ı, -dı]

lefgeri: Değerli.

Şimdi Gülşehrī geyürdi bu aya
Lefgeri tonlar ki beñzetdi baya
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
122). [lefgeri,]

lehçe: Konuşma tarzı. || Ötüşü.

Fi'li zişt ü yavlağ āvāzı yavuz
Lehçesi bī-lezzet ü sāzı yavuz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra
32). [lehçesi, -si]

le'im: Alçak, aşağılık, cimri [kimse].

Bir nefes bir zāhid oluram kerīm
Bir zamān bir fāsık oluram **le'im**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra
30). [le'im,]

leşker: Asker.

Başumuzu kılıça yastayalum
Leşkere bir pādişāh isteyelüm
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra
12). [leşkere, -e]

(Mes. 40: m. 7)

leşker: Asker || Ordu.

Kim-durur rāhbārlığa lāyık görüñ
leşker içinde kığırdup bir soruñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra*
22). [*leşker,]*

(*Mes. 5: m. 132; Mes. 40: m. 41; Mes.*
100: m. 56)

levlā: Leylā || Sevgili.

Dīn erine az kadar dünyā gerek
Mecnun'a elbetde bir **Leylā** gerek
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
88). [*levlā,]*

levlā: Mecnun'un sevdiği kız.

Göñli ilkin **Leyla'ya** virmişvenin
İlla sonra Mevla'ya irmişvenin
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
139). [*levla'ya, -'ya]*

levlā'suz ola: Leylā'sız olmak || Sevgilisiz
olmak.

Dīn anuñ vardur ki dünyāsuz ola
Mecnun ol degül ki **Leylā'suz ola**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
86). [*levlā'suz ola, -a]*

levli: “Leylā ile Mecnun” hikāyesinin kadın
kahrmanı.

Vardı **Leyli** Mecnun'ı görmeklige
İşk elinden hālını şormaklığa
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
35). [*levli,]*

(*Mes. 47: m. 51; Mes. 47: m. 79; Mes.*
47: m. 50)

levli: Leyla; Mecnun'un sevdiği kız.

Çün benem **Leyli** vü beni bilmedüñ
Sen bu fenni hiç hāşıl kılmaduñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
89). [*levli,]*

(*Mes. 47: m. 100; Mes. 47: m. 101;*
Mes. 47: m. 102; Mes. 47: m. 147;

Mes. 47: m. 149; Mes. 47: m. 152;
Mes. 47: m. 156)

levli: Mecnun'un sevdiği kız, Leyla || Sevgili.

Leyli naqşın göñline yazmış tamām
Şüretinden gāfil olmuş ve's-selām
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
41). [*levli,]*

(*Mes. 47: m. 77; Mes. 47: m. 81; Mes.*
47: m. 82; *Mes. 47: m. 127; Mes. 47:*
m. 153; Mes. 47: m. 152)

levli levli: Leyla Leyla (Mecnun'un Leyla'yı
sürekli anması bağlamında).

Leyli Leyli diyü kamu dünyadan
Kendüzümü kesdüm uş gör kim
neden (*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47,*
Mısra 125). [*levli levli,]*

levli vü levli diyü: Leyla ve Leyla diyerek.
(Sürekli Leyla'yı zikretmesi bağlamında).

Gitdi **Leyli** Mecnün'ı anda koyu
Kaldı Mecnün **Leyli vü Leyli diyü**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
150). [*levli vü levli diyü,]*

levli vü mecnün: Leylā ve Mecnün.

Leyli vü Mecnün tolu-durur cihān
Leylisüz Mecnün olmasun hemān
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
95). [*levli vü mecnün,]*

levli vü mecnün olur: Leyla ve Mecnun
olmak.

Biri Mūsā vü biri Kārūn olur
Biri **Leyli vü biri Mecnün olur**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
82). [*levli vü mecnün olur, -ur]*

levli vü mecnün sözi oldı: Leyla ve Mecnun
hikayesi olmak.

Bu hikāyet böyle şīrīn böyle ter
Leyli vü Mecnün sözi oldı meger
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra*
28). [*levli vü mecnün sözi oldı,]*

leyli' nūñ zikrin: *Leyla'nın ismini.*

Toprağa urmuş yüzün şūr eylenür
Leyli' nūñ zikrin dilinde söylenür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 40*). [*leyli' nūñ zikrin, -'nūñ*]

lezzet: *Tat.*

Ter söz oldurur ki reng-āmiz ola
Lezzeti şirîn ü şūr-engiz ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 56*). [*lezzeti, -i*]

lezzet: *Tat, zevk.*

Ɔoyunuñ başın ayağın alalar
Zīra yiyüp **lezzetini** bulalar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 50*). [*lezzetini, -i, -n, -i*]

(*Mes. 108: m. 29*)

lezzet sür: *Safa sürmek; zevk almak. || Hoşlanmak, haz almak.*

Ben aña gel bunça **lezzet sür** direm
İşret eyle yimek içmek gör direm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 67*). [*lezzet sür,]*

lezzet vire: *Tat vermek, hoşnutluk katmak.*

Rüstem eydür kaşydın düşdüm yire
Kim bu oyunumuz saña **lezzet vire**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 138*). [*lezzet vire, -e*]

lezzetin duya-y-ıduñ: *Lezzet duymak.*

Ten misin tenlülere uya-y-ıduñ
Ez-kader ten **lezzetin duya-y-ıduñ**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 28*). [*lezzetin duya-y-ıduñ,]*

lā-nüsellim: *Selam vermeme.*

Degme sözde baħş çün oldı tamām
Lā-nüsellim gitdi vü geldi selām

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 38*). [*lā nüsellim,]*

li-ma'allāhi şenün ve istirāh: (*Onun da*),
Allah'la birlikte özel bir durumu ve huzur duyulacak bir anı vardır (*Yavuz, 2007: 581*).

Kime münis rüh ola vü kime rāh
Li-ma'allāhi şenün ve istirāh
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 26*). [*li-ma'allāhi şenün ve istirāh,]*

lipāçe geymiş: *Giysi giymek. Lipaçe: önü açık elbise, hırka.*

Bir **lipāçe geymiş** azrak don gibi
Altuna banılmış ol ay gün gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 89*). [*lipāçe geymiş, -miş*]

loğma: *Bir defada ağza götürülen yiyecek parçası, bir seferde yutulacak miktardaki yiyecek, lokma.*

Size eyvān u bize şultān gerek
A'mā **loğma** 'ārifē Loğmān gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra 22*). [*loğma,]*

(*Mes. 71: m. 35; Mes. 91: m. 79*)

loğma: *Ağza bir defada alınıp götürülen yiyecek parçası, sokum || Ekmek, yemek.*

Loğma yimez ādemī kanda ola
Şaħhat aña kim yiyüp şükriñ kıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 87, Mısra 13*). [*loğma,]*

(*Mes. 87: m. 11*)

loğmān: *Hikmetli sözleri ve hikayeleri ile efsaneleşip her derdin devasını bildiği rivayet edilen hekim. || Doktor, hekim.*

Size eyvān u bize şultān gerek
A'mā loğma 'ārifē **Loğmān** gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra 22*). [*loğmān,]*

loğması degül: *Hiç yeri yokken, lüzumsuz yere* (*Yavuz, 2007: 435*).

Loğması degül gıdāyı yir iken
Ne ola ben bilmedüğüm dir iken
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
411). [loğması degül,]

luğat: Kelime, söz; her milletin dili.

Kim kıılır-ısa **luğat** ta'rifini
Benden öğrenmek gerek taşrifini
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
7). [luğat,]

lutf: Yardım, inayet, ihsan.

Eydür iy sen baña Hızr-ı rüzigār
Kahr içinde **lufti** eylemiş nişār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
70). [lufti, -ı]

(Mes. 98: m. 33)

lutf: Allah (c.c.)'ın kullarını güzellik ve hoşluk
ile muradına muvaffak eylemesi.

Var şifāti **luft-ıla** Hakkūñ 'azīm
Var şifāti kahr-ıla dahı delīm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra
21). [luft-ıla, --ıla]

lutf: Zerafet, incelik.

Eydür eyle hulk-ıla hōş söylem
Luft-ıla kim kamasın kul eylerem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra
150). [luft-ıla, -ıla]

lutf: Cömertlik, bağış, ihsan.

Cān kim ol **lufti** şifātından gelür
'İzzet ü iqbāl ü bahşāyiş bulur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra
23). [lufti, -ı]

(Mes. 77: m. 25)

lutf eylegil: İyilik ve ihsanda bulunmak.

Menber ur bir va'z id **luft eylegil**
Tañrı vü Peygāberinden söylegil
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
91). [lutf eylegil,]

lutf ilinden: Güzellik diyarı.

Luft ilinden Muştafā cānı gelür
Peyrevi Gülşehri'nün cānı olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra
79). [lutf ilinden, -den]

lutf işle-: İyilikte bulunmak, yardım etmek,
bağışlamak.

Rahmetün çok yine bir **luft işlegil**
Yazuğın Gülşehri'nün bağışlağıl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
99). [lutf işlegil, -gil]

(Mes. 75: m. 93; Mes. 78: m. 37)

lutf kıl: İhsan etmek, iyilikte bulunmak.

Tur işüñe git ko bizi iy refik
Luft kıl ayruksı istegil tarik
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
52). [lutf kıl,]

(Mes. 5: m. 246)

lutf irürmege: İyilik ve ihsanda bulunmak,
lutf nail olmak.

Hızr-ı 'ālem olmuş u İlyās-ı dehr
Lufta irürmege kılmış baña kahr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
74). [lufta irürmege, -ür, -me, -ge]

lufti işledi: İyilikte bulunmak, yardım etmek,
bağışlamak.

Kim size bu menzilet bağışladı
Hak te'ālā vü bu **lufti işledi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
102). [lufti işledi, -di]

lücce: Engin deniz; umman.

Rahmeti bir pür güher deryā-durur
Lüccesi pür lü'lü'-yi lālā-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra
30). [lüccesi, -si]

lü'lü': İnci.

Kim diler-ise kim inçüler dire
Yā güher bula vü **lü'lü'ler** dire

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 62). [lü'lü'ler, -ler]

(Mes. 10: m. 91)

lü'lü gibi: İnci gibi.

Qara üzüm qapuda Hindü gibi
Aq üzümüñ dānesi **lü'lü gibi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 40). [lü'lü gibi,]

lü'lü'-yi lālā-durur: Parlak inci.

Raḥmeti bir pür güher deryā-durur
Lüccesi pür **lü'lü'-yi lālā-durur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra 30). [lü'lü'-yi lālā-durur, --dur, -ur]

-M-

ma'ādin: Madenler.

Çün **ma'ādinden** nebāta iriše
Kim biraz berg ü şebāta iriše
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 47). [ma'ādinden, -den]

ma'āf eylediler: Seçmek.

Seyr kıлмаğı **ma'āf eylediler**
Rüm ilini hōş tavāf eylediler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 59). [ma'āf eylediler, -di, -ler]

ma'ānī: Manalar; öz, hakikat.

Eydür iy kendülerini terk iden
Şüreti koyup **ma'ānīye** giden
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 156). [ma'ānīye, -ye]

ma'būd: Ar. 1. İbādete lāyık ve müstahak olan, Cenabıhak. 2. Ezmine-i kadīmede müşrikînin taptıkları sanem, put.

Biri puta tapdı **ma'būdum** didi
Biri hāça halk-ı ma'şūdum didi

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 13). [ma'būdum, -um]

ma'būd: Kendisine ibadet olunan, tapınılan; Allah.

Sen müfevviz kıl işi **ma'būduña**
Ol irüre hem seni ma'şūduña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 577). [ma'būduña, -uñ, -a]

ma'būda irer: Allah'a ulaşmak.

Ābid olan kişi **ma'būda irer**
Qāşid olan şahş ma'şūda irer
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 3). [ma'būda irer,]

ma'den: Maden, kaynak.

Bunça altun **ma'deni** bulunmadı
Bu demür kāmı yavuqılınmadı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 277). [ma'deni, -i]

mağara: Mağara.

Toprağa göz yaşlarını qardılar
Bir **mağarada** çile çıkardılar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 16). [mağarada, -da]

mağbūn: Aldanmış.

Bāzaruñ qādıları bunlar-durur
Bilmeyen bunları **mağbūnlar-durur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 12). [mağbūnlar-durur, -lar, --dur, -ur]

mağbūn ide: Aldatmak, kandırmak.

Er gerek kim toprağı altun ide
Er midür ol kim eri **mağbūn ide**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 8). [mağbūn ide, -e]

(Mes. 85: m. 8)

mağbūn ola: Aldanmak, zarar ve ziyana uğramak.

‘İlm-ile çün kim ‘amel maqrün ola
Senden ol ‘ālim niçün **mağbün ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
58). [*mağbün ola, -a*]

mağbün ola: *Zarar ve ziyana uğramak. (Beyit bağlamında altının değerinden bir şey kaybetmesi anlamıyla kullanılmıştır).*

Altun altunlıkda **mağbün ola** mı
Kaynamağ-ıla mis altun ola mı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
113). [*mağbün ola, -a*]

mağfiret: *Allah'ın, kullarının günahlarını bağışlaması, yarlıgaması.*

Raħmuñı ança kılam halka ‘ayān
Mağfiretden eyle eyleyem beyān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra*
40). [*mağfiret*den, -den]

māh: *Ay, kamer.*

Gösterüñ bir gög kīm ol **māhsuz-**
durur
Bizüm ilümüz niçün şāhsuz-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra*
9). [*māhsuz-durur, -suz, --dur, -ur*]

(*Mes. 88: m. 56*)

māh: *Ay gibi güzel.*

Māhiyi elden kıoya **māh** isteyen
Şāhidini terk ide şāh isteyen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra*
19). [*māh,*]

māh olur: *Ay olmak.*

Ay güneşe iriçegin **māh olur**
Kendüzini kul kıoyıcağ şāh olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
133). [*māh olur, -ur*]

mahall: *Durum, mekan, yer.*

Büşr bir ‘ālemde kim bir hāl-ıla
Bunça zevk eyler **maħall** u māl-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
498). [*maħall,*]

maħallā: *Mahalleler; "mahalle"nin cem'idir.*

Kaldı çöplikler arasında ħaķır
Her **maħallāda** vü bendiyle eśır
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra*
32). [*maħallāda, -da*]

(*Mes. 93: m. 33*)

maħalle: *Mahalle, yer.*

Ne yirüñdür bu **maħalle** durmağa
Ne maķāmuñdur bu yir oturmağa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
7). [*maħalle,*]

(*Mes. 12: m. 37; Mes. 72: m. 499*)

maħalle erisin: *Mahalle hocası.*

İlla sen çün bir **maħalle erisin**
Hem maħalle şeyhlerinüñ yārisin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra*
59). [*maħalle erisin, -sin*]

maħalle itleriyle: *(Sevgilinin) mahallesinin itleri.*

Şubħa degin ol gice bīdār olur
Ol **maħalle itleriyle** yār olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
134). [*maħalle itleriyle, -yle*]

(*Mes. 11: m. 84*)

maħalle şeyhini: *Mahalle şeyhi.*

‘Ālemüñ şeyhini sen görme alu
Her **maħalle şeyhini** şanma ulu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra*
58). [*maħalle şeyhini, -ni*]

maħalle şeyhlerinüñ: *Mahalle şeyhleri.*

İlla sen çün bir maħalle erisin
Hem **maħalle şeyhlerinüñ** yārisin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra*
60). [*maħalle şeyhlerinüñ, -nüñ*]

maħdüm-i sultān: *Padişahın efendisi.*

Uluları **maḥdüm-ı şulṭān** sana
Naḳş-ı dīvāra meger tıfl aldana
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra*
11). [*maḥdüm-ı şulṭān,]*

maḥfil: *Toplanıp görüşülecek yer.*

Ḳamu kuşlar geldiler bir **maḥfile**
Ḳamusınuñ dükeli naḳdı bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra*
5). [*maḥfile, -e]*

maḥfil: *Toplanma yeri, meclis.*

Oğrılaruñ mecma'ında rehberem
Şūfıleruñ **maḥfilinde** serverem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra*
24). [*maḥfilinde, -in, -de]*

(*Mes. 105: m. 10*)

maḥfil içinde: *Toplantı yeri, meclis içinde.*

Maḥfil içinde becid çok söyleme
Ḳadrüñi bil kendüñi medḥ eyleme
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra*
7). [*maḥfel içinde,]*

(*Mes. 25: m. 31*)

māhi: *Balık || İnsan, beşeri varlık bağlamında.*

Māhiyi elden ḳoya māh isteyen
Şāhidini terk ide şāh isteyen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra*
19). [*māhiyi, -yi]*

māhir: *Hünerli, becerikli.*

Ben ki İklīdis'de yavlaḳ **māhirem**
Kim tabī'ıyle o tıbda ḳādirem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
23). [*māhirem, -em]*

mahlas: *1) Takma ad 2) Sığınak.*

Çün görür Rıdvān ki bunlar ḥās-ıñıñ
Dünyada **maḥlaşları** ihlāş-ıñıñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
152). [*maḥlaşları, -lar, -ı]*

maḥmūd: *Gazneli Mahmud.*

Añlayup her bir yoluñ şaḡın şolın
İrişür **Maḥmūd** Ayas'a ol yolın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra*
66). [*maḥmūd,]*

maḥrem: *Yakın.*

Her kim anuñ şer'ine **maḥrem** degül
Dīv ad ur aña kim ol ādem degül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
171). [*maḥrem,]*

maḥrem olasıñ: *İçli dışlı olmak, sırdaş olmak.*

Müdde'ı-y-iseñ ne **maḥrem olasıñ**
Uyma iblīse kim ādem olasıñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
163). [*maḥrem olasıñ, -asıñ]*

maḥrem ü yārum: *Sırdaş ve dost.*

İy dirīgā **maḥrem ü yārum** ḳanı
Mūnis ü dem-sāz u dildārum ḳanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
117). [*maḥrem ü yārum, -um]*

maḥrem-i ol şāh u ol dergāh ola: *(O) padişahın ve eşiğinin sırdaşı olmak.*

Her kim ol benüm-ile hem-rāh ola
Maḥrem-i ol şāh u ol dergāh ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra*
38). [*maḥrem-i ol şāh u ol dergāh*
ola, -a]

maḥremi olsa-y-ıduñ: *Dost olmak, yakın olmak.*

Ölümüñden ilerü ölse-y-ıduñ
Pādişāhuñ **maḥremi olsa-y-ıduñ**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra*
42). [*maḥremi olsa-y-ıduñ, -sa, --y, --*
ıduñ]

maḥremi vü mūnisi: *Eşi ve dostu.*

Var-ıdı bir ḥvācenüñ bir tütisi
Bir ḳafasda **maḥremi vü mūnisi**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 10). [maḥremi vü münisi, -i]

māh-rūy: Ay yüzlü güzel.

Birisi bir **māh-rūy**ı gözledi
Yolını ḳodı vü anı izledi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 43). [māh-rūy, -i]

maḥşer: Kıyamet.

Bunlar eydür **maḥşeri** biz bilmezüz
Bunda şūr ünin işidüp gelmezüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 65). [maḥşeri, -i]

(Mes. 98: m. 49)

maḥşer günini: Kıyamet günü.

Eydür aḥir daşra **maḥşer günini**
Görübün işitdünüz şūr ünini
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 63). [maḥşer günini, -ni]

maḥşūs: Algılanan, hissedilen.

Hüdhüd eydür 'arîf oldur iy 'azîz
Kim ḳılır ma'ḳülî **maḥşūs**ı temîz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 2). [maḥşūsı, -ı]

maḥşüş olduñ: Ait olmak.

Çünkü sen ḳābil degülsin rahmete
Lācerem **maḥşüş olduñ** la'nete
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 64). [maḥşüş olduñ, -duñ]

maḥşüş u ma'ḳül-ıdı: Hissî ve aklî.

Biri sözi 'illet ü ma'lül-ıdı
Kim ne **maḥşüş u** ne **ma'ḳül-ıdı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 20). [maḥşüş u ma'ḳül-ıdı, --ı, -dı]

mahv: Yok etmek || Üstesinden gelme, savaşmak, yenmek (Deniz bağlamında yüzmek).

Maḥv işe gelür deñizde iy refîḳ
Naḥv-ıla kesmege yaramaz tarîḳ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 39). [maḥv,]

(Mes. 56: m. 37; Mes. 56: m. 48)

mahv: Yüzücü.

Naḥvı bunda maḥviler hîçe şaya
Maḥv-ısañ ḳayırmadın düşgil şuya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 42). [maḥv-ısañ, --ısañ]

mahv ider-ıdı: Yok etmek.

Ḳarğa üni tütünüñ āvāzını
Maḥv ider-ıdı vü ḳamu sāzını
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 26). [maḥv ider-ıdı, -er, --ı, -dı]

mahv ola: Yok olmak.

Bir avuç sirkeyi yüz yük şekkere
Şaç ki sirke **maḥv ola** şekker tura
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 108). [maḥv ola, -a]

(Mes. 105: m. 109; Mes. 15: m. 98;
Mes. 56: m. 52; Mes. 105: m. 111;
Mes. 56: m. 58)

mahv olmak: Yok olmak (varlığından vazgeçmek bağlamında).

Maḥv olmak dürrinüñ ḳadri olur
Kemlik incüsü eyü ḳıymet bulur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 42, Mısra 7). [maḥv olmak, -maḳ]

mahv olur: Perişan olmak, harap olmak.

Çünkü ḥamr içer dükeli **maḥv olur**
Küllî yādından gider cāhil ḳalır
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 99). [maḥv olur, -ur]

mahvi: Yüzücü.

Naḥvı bunda **maḥviler** hîçe şaya
Maḥv-ısañ ḳayırmadın düşgil şuya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 41). [maḥviler, -ler]

mahzen: *Hazine.*

Pādişāhuñ **maḥzeninde** yoğ-ıdı
Bir iki cevher ki bunda çoğ-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 61*). [*maḥzeninde, -in, -de*]

mahzenü'l-esrār: *Mahzenü'l Esrar*
(*Nizāmî'nin Hamsesindeki ilk mesnevidir.*)

Birisi eydür Nizāmî'dür adum
Maḥzenü'l-esrār-ıla girmiş dadum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 166*). [*maḥzenü'l-esrār-ıla, --ıla*]

(*Mes. 69: m. 64*)

makālāt: *Sözler.*

Her **maḳālātı** beyān eylemege
Degme bir sırrı 'ayān eylemege
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 173*). [*maḳālātı, -ı*]

makām: *Durulacak yer, durak, mesken.*

Ne yirüñdür bu maḥalle durmağa
Ne **maḳāmuñdur** bu yir oturmağa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 8*). [*maḳāmuñdur, -uñ, -dur*]

makām: *Makam, rütbe, mevki.*

Zīra kim 'ālemde yoğ-durur **maḳām**
Ol ḳapudan artuğ iy 'ālī imām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 137*). [*maḳām,]*

makām: *Mekan, yer.*

Cān maḥalli gökte 'illiyyīn-durur
Ten **maḳāmi** dünyada siccīn-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra 24*). [*maḳāmi, -i*]

(*Mes. 84: m. 153; Mes. 32: m. 142*)

makāmāt: *Makamlar, mevkiler.*

Keşfi bī-hadd u kerāmātı delīm
Zühdi çok u hem **maḳāmātı** 'azīm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 20*). [*maḳāmātı, -ı*]

makāmāt eyledi: *Makamlar yapmak.*

'Ārife çün ol **maḳāmāt eyledi**
Anda bu sözi bu ilde söyledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 127*). [*maḳāmāt eyledi, -di*]

maḳbül: *Beğenilen, kabul gören, hoş giden, hoş.*

Şer'e ḳābil ola kim **maḳbül-ısa**
Mübtedi'ere uya kim gül-ısa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 73*). [*maḳbül-ısa, --ısa*]

maḳbül: *Kabul olunmuş, alınmış.*

Eytdüm aña biz şehinşeh ḳulıvuz
Şanma kim ayruğ kişi **maḳbülıvuz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 178*). [*maḳbülıvuz, -ıvuz*]

maḳbül ola: *Kabul edilmek, beğenilmek.*

Bu ḳabūla her kim ol **maḳbül ola**
Ol şafāya bir zamān meşğül ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 45*). [*maḳbül ola, -a*]

maḳrūn ola: *Yakın olmak, yaklaşmak.*

'İlm-ile çün kim 'amel **maḳrūn ola**
Senden ol 'ālim niçün maḳbūn ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 57*). [*maḳrūn ola, -a*]

maḳşūd: *Maksat, amaç.*

Çün bizüm **maḳşūdumuz** şultān-
durur
Cennet ansuz bize bir zindān-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 147*). [*maḳşūdumuz, -umuz*]

(*Mes. 102: m. 124*)

maḫṣūda ir: *Amacına ulaşmak.*

Kibr ü ‘ucbu terk idüp **maḫṣūda ir**
Bāyezīd'e Ḥaḫ ta‘ālā gör ne dir
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra*
45). [*maḫṣūda ir,]*

(*Mes. 39: m. 4*)

maḫṣūdın bula: *Maksat edinmek,
amaçlamak, niyet etmek.*

Ḥalvet ü hengāme aña bir ola
Deyr içinde Ka‘be **maḫṣūdın bula**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
72). [*maḫṣūdın bula, -a]*

maḫṣūdına iriṣe: *Amacına ulaşmak.*

Tizirek **maḫṣūdına hūb iriṣe**
Andan ilerü kim aşup iriṣe
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra*
3). [*maḫṣūdına iriṣe, -e]*

maḫṣūm ola: *Bölinmiş, ayrılmış olmak.*

Her ne kısmet kim saña **maḫṣūm ola**
‘Āḫıbet bir gün saña ma‘lūm ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
567). [*maḫṣūm ola, -a]*

ma‘kūl: *Akla uygun olan, akli.*

Hüdhüd eydür ‘ārif oldur iy ‘aziz
Kim kılar **ma‘kūl** maḫṣūṣı temiz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
2). [*ma‘kūl, -i]*

māl: *Bir kimsenin sâhip olduğu her şey, mal
mülk, servet.*

Kimsenün **mālına** kaṣd eylemedük
‘Ömrümüzde bir yalan söylemedük
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
133). [*mālına, -in, -a]*

(*Mes. 30: m. 263; Mes. 34: m. 25;*
Mes. 36: m. 13; Mes. 36: m. 24; Mes.
36: m. 34; Mes. 36: m. 10; Mes. 36:
m. 23; Mes. 36: m. 7; Mes. 36: m. 9;
Mes. 36: m. 16; Mes. 36: m. 17; Mes.
36: m. 15; Mes. 51: m. 27; Mes. 63:
m. 14; Mes. 65: m. 86; Mes. 65: m. 85;

Mes. 72: m. 498; Mes. 72: m. 476;
Mes. 90: m. 31; Mes. 90: m. 33; Mes.
100: m. 8; Mes. 102: m. 9)

māl ola: *Servet olmak.*

Mālı yidürmek gerek kim hāl ola
Yoḫsa yinmeyen saña ne **māl ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra*
18). [*māl ola, -a]*

māl u hān-u-mānumuzdan: *Mal, mülk; ev,
bark.*

Seni görmek cānumuzdan yig bize
Māl u hān-u-mānumuzdan yig bize
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
280). [*māl u hān-u-mānumuzdan, -*
umuz, -dan]

māl u milketine: *Mal, mülk, varlık.*

Biri **māl u milketine** inanur
Milket ü māl-ıla ḫurtılam şanur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
87). [*māl u milketine, -in, -e]*

māl u mülküñ: *Mal ve mülk.*

Māl ü mülküñ ḡuşṣası beni alur
Kim gidiçek ḫamu yirinde ḫalur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 92, Mısra*
11). [*māl ü mülküñ, -üñ]*

(*Mes. 12: m. 180*)

māl viren: *Mal veren (kimse).*

Çün ḫaḫıkatda yok ola mā-u-men
Māl viren ol yolda ola rāh-zen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra*
68). [*māl viren, -en]*

mālenā min vechi işlāhi'l-fesād fi-umuri'l-
fāsıdāti ve i‘timād: *Bozuk işlerde, fitenin ve
fesadın islahi için elimizde ne bir imkân, ne bir
çare, ne de bir dayanak var (Yavuz, 2007: 463).*

Mālenā min vechi işlāhi'l-fesād
Fi-umuri'l-fāsıdāti ve i‘timād
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra*

24). [mālenā min vechi işlāhi'l-fesād
fi-umuri'l-fāsīdāti ve i'timād,]

mālī mülki: Varlığı, serveti.

Mālī mülki ğarrā eylemiş añı
Büleheb eydür 'abā-durur tonı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
113). [mālī mülki,]

mālī olmaya: Serveti, varlığı olmak.

Er ki māl isteye hāli olmaya
Hāl eri ol yig ki **mālī olmaya**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra
14). [mālī olmaya, -ya]

mālīk: Mülkün sahibi, her şeye sahip olan.
Allah.

Zīra çün kim mülki görem ser-be-ser
Mālīkenden ilerü bilem haber
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
132). [mālīkenden, -in, -den]

mālīkī mülkenden: Maliki mezhebine özgü.

Müstedillem çün ki isti māl idem
Mālīkī mülkenden istidlāl idem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
30). [mālīkī mülkenden, -in, -den]

ma'lūl: İletli, hastalıklı.

'İletüñ añladuram **ma'lūlını**
Fā'ilüñ gösterürem mef'ulını
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
19). [ma'lūlını, -in, -i]

ma'lūm: Bilinmiş, belli.

Birisi kim nüketesi **ma'lūm-ıdı**
Söyledüğü lāzım u melzūm-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
29). [ma'lūm-ıdı, --ı, -dı]

(Mes. 63: m. 29)

ma'lūm eyledi: Belirmesini, görülmesini
sağlamak. (Muma çevirmek bağlamında
kullanılmış)

Kendüyi çün mūma **ma'lūm eyledi**
Kelebeklik şüretin mum eyledi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra
85). [ma'lūm eyledi, -di]

ma'lūm ola: Belirmek, görülmek; meydana
çıkmaq.

Her ne kısmet kim saña maḫsūm ola
'Aḫıbet bir gün saña **ma'lūm ola**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
568). [ma'lūm ola, -a]

(Mes. 78: m. 36)

ma'lūm ola: Bilinmek, anlaşılmak;
öğrenilmek.

Kūh-ı Kāf'a gitmeye 'ākil kişi
Hüdhüde **ma'lūm ola** şahbāz işi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra
42). [ma'lūm ola, -a]

ma'lūm ola: Bilinmek.

Kūh-ı Kāf'a gitmeye 'ākil kişi
Hüdhüde **ma'lūm ola** şahbāz işi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
308). [ma'lūm ola,]

ma'mūr: Gelişmiş, donatılmış.

Hem uşūl-i dīn-ile **ma'mūr-ıdum**
Hem uşūl-i fikh-ıla meşhūr-ıdum
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
33). [ma'mūr-ıdum, --ı, -du, -m]

ma'na: Anlam || Hakikat.

Hüdhüd eydür sürete kapılan er
Ma'naya kanda ire iy bī-başar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra
2). [ma'naya, -y, -a]

maña: Bana, benim için.

Eydür-iseñ sen ki ol Leylī göre
Gönlüm içre ikki oldı yār **maña**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
94). [maña,]

ma'nevî: Görülmeyen, duyularla sezilebilen, soyut, ruhani, tinsel.

Eydür altı hac piyâde eyledüm
Ma'rifetler **ma'nevî** çok söyledüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 112*). [*ma'nevî,]*

ma'nî: Mana, anlam.

Tütünün hõd dâsitânı çok-durur
İlla hiç lafzında **ma'nî** yok-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 8*). [*ma'nî,]*

(*Mes. 27: m. 95; Mes. 27: m. 99; Mes. 47: m. 45; Mes. 111: m. 84*)

ma'nî: İç yüz, hakikat, öz.

Şüreti eylemegil **ma'nîye** büt
Gül bugün toğdı vü yarın öldi dut
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 23*). [*ma'nîye, -y, -e]*

(*Mes. 22: m. 2; Mes. 46: m. 9; Mes. 46: m. 8; Mes. 47: m. 131; Mes. 109: m. 27; Mes. 47: m. 83*)

ma'nî: Mana, hakikat, öz. || İlim.

Gelünüz bu şehri biz terk idelüm
Ma'nî-y-ile degme şâra gidelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 144*). [*ma'nî-y-ile, --y, --ile]*

(*Mes. 84: m. 28*)

ma'ni okın atmağa: Mana okunu atmak.

Bir yay alam ma **ma'ni okın atmağa**
Bir dükân kıram cevâhir şatmağa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 15*). [*ma'ni okın atmağa, -mağ, -a]*

māni' olmadı: Engel olmak.

Yolda kimse **māni' olmadı** aña
Geldi girü kendi şehriden yaña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 93*). [*māni' olmadı, -ma, -dı]*

māni' olmaya: Engel olmak, önlemek.

Çün ki **māni' olmaya** kim hey deye
Ehremenler âdemîleri yeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 49*). [*māni' olmaya, -ma, -ya]*

ma'nîde: Özünde, gerçekte.

Niçe şüret âhîr iy şüret-perest
Şüreti n'idet olan **ma'nîde** mest
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 14*). [*ma'nîde,]*

(*Mes. 109: m. 29*)

mansıb: Yüksek mevki, makam.

Mansıb içinde dağı sultân benem
Şâh-ı dehr ü şöhre-i devrân benem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 92, Mısra 21*). [*mansıb,]*

mansıb: Makam, mevki, rütbe.

Sen birez yoğaru oturmağ-ıla
Yâ bir ulu **mansıba** irmeg-ile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 16*). [*mansıba, -a]*

(*Mes. 47: m. 171; Mes. 66: m. 151*)

mansıb u cāhi: Makam ve mevki.

Kendüzün görme ki bu sırrı duyan
Olmaz illâ **mansıb u cāhi** koyan
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 18*). [*mansıb u cāhi, -ı]*

mantık: Doğru muhakeme ve doğru düşünceyi öğreten ilim. Akıl kaidesi.

Çünkü **mantıkdan** mecestîye düşem
Bü Alî Sînâ 'ulûmından hoşam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 123*). [*mantıkdan, -dan]*

mantık: Mantık; söz, kelam.

Hikmeti vü hey'eti vü **mantıki**
Añladum yavlağ u bildüm tañkiki

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 11*). [mantıki, -i]

mantıkî: Mantıklı, doğru düşünme ve söylemeye uygun (kimseler).

İlla çün bürhân-ıla añlayasın
Mantıķınıñ hüccetin tañlayasın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 18*). [mantıķınıñ, -nuñ]

mantıku't-tayr: Sözü edilen eserin adı; "Kuş dili".

Degme dürr-içün güherden eyleyem
Mantıku't-tayr'ı şekerden eyleyem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 42*). [mantıku't-tayr'ı, -'i]

(*Mes. 111: m. 62; Mes. 52: m. 58; Mes. 90: m. 43; Mes. 111: m. 34; Mes. 1: m. 35; Mes. 111: m. 27; Mes. 111: m. 80*)

mantıku't-tayr: Feridüddin Attar'ın ünlü mesnevisi.

Böyle şerh ü baş kılmaķ her feni
Mantıku't-tayr'ında 'Attār'uñ kanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 82*). [mantıku't-tayr'ında, -'in, -da]

mantıku't-tayr: Feridüddin-i Attar'ın meşhur mesnevisi | Kuş dili.

Çün Muşibet-nāme 'Attār irüre
Mantıku't-tayr'ı aña yār irüre
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 66*). [mantıku't-tayr'ı, -'i]

(*Mes. 69: m. 168*)

manzar: Yer.

Höş temāşā kıldı şehr-i Kayser'i
Yörür-iken gördiler bir **manzarı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 64*). [manzarı, -ı]

(*Mes. 10: m. 120*)

manzara: Seyir yeri, bakılıp seyredilen yer.

Yol yörimekte becid dürişdiler
'Aķıbet bir **manzara** irişdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 62*). [manzara,]

mār: Yılan.

Kim nihādın görür-ise üstüvār
Niçe hūķ anda bula vü niçe **mār**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 214*). [mār,]

(*Mes. 30: m. 216; Mes. 36: m. 16; Mes. 104: m. 22*)

mār olur: Yılan haline gelmek.

Zāhid olur-ısa bir 'ayyār olur
Mür bundan yig dir-iken **mār olur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 36*). [mār olur, -ur]

ma'rifet: Marifet, hüner.

Küfr içinde eyle revhānī-şıfat
Kim diye Rūhullah'a yüz **ma'rifet**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 84*). [ma'rifet,]

(*Mes. 72: m. 292; Mes. 72: m. 278; Mes. 81: m. 112; Mes. 108: m. 40*)

ma'rifet: Bilgi, ilim. Varlıkların hakikatini ve ilāhî sırları tefekkür, keşif ve ilham yoluyla kavrama, gerçeği bilme, irfan.

Cān ğudāsı **ma'rifetdür** iy 'aziz
Ma'rifetden mekri eylegil temiz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 39*). [ma'rifetdür, -dür]

ma'rifet vādisine: Marifet vadisi (Sözü edilen yedi vadiden üçüncüsü).

Ma'rifet vādisine andan irer
Pes varur tevhiid vādisin sürer
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 9*). [ma'rifet vādisine,]

mār-ıla māhî: Yılan ve balık.

Mār-ıla mähī deñizde yüzeler
İlla her biri bir işde gezeler
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 147*). [*mār-ıla mähī,]*

māsivallāh: *Allah'tan başka her şey.*

Nisbetüñ yok **māsivallāha** senüñ
Nisbetüñ çok vardur Allāh'a senüñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 17*). [*māsivallāha, -a]*

(*Mes. 110: m. 18*)

maşlahat: *İş || Maksat.*

Sözümüzüñ gavırına çün irdi şeyḥ
Maşlahat gitmegümüzi gördi şeyḥ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 52*). [*maşlahat,]*

(*Mes. 65: m. 138*)

maşlahat: *İyi olan ve iyiliğe yol açan, hayır getiren, fayda sağlayan şey. || Kurtuluş yolu; maksat.*

Degme kişi bir yola der-mānedür
Kim bilür kim **maşlahatlar** kandaşur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 112*). [*maşlahatlar, -lar]*

maşlahat: *İyi olan ve iyiliğe yol açan, hayır getiren, fayda sağlayan şey.*

Maşlahat degül şara varmak gerek
Şārda bir ılı şuya girmek gerek
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 331*). [*maşlahat,]*

(*Mes. 72: m. 445*)

maşnū: *Allah'ın sanatının tezahürü olan tüm varlıklar, mevcûdât.*

Eydesin **maşnū** 'a bir şāni' gerek
Zīra her mecmū 'a bir cāmi' gerek
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 19*). [*maşnū 'a, -a]*

(*Mes. 52: m. 21*)

ma'şūk: *Aşkla sevilen, âşık olunan kimse; sevgili.*

Nevbahār oldu ki bülbül söyleye
'İşkını **ma'şūkına** şerḥ eyleye
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra 22*). [*ma'şūkına, -in, -a]*

(*Mes. 11: m. 88; Mes. 12: m. 91; Mes. 12: m. 107; Mes. 16: m. 32; Mes. 16: m. 16; Mes. 21: m. 9; Mes. 39: m. 7; Mes. 47: m. 34; Mes. 88: m. 70*)

ma'şūk: *Aşkla sevilen, âşık olunan. || Allah.*

'Âşıkuñ **ma'şūk-ıla** birlik-durur
İkilik bu yolda kâfirlik-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 109*). [*ma'şūk-ıla, --ıla]*

ma'şūk u yār: *Sevgili ve dost.*

Kim benüm göñlüm içinde şimdi var
Bir daḥı Leylī baña **ma'şūk u yār**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 100*). [*ma'şūk u yār,]*

māt ola: *Yenilmek.*

Kerrenāy u kūs çün kıla girīv
Māt ola Güderz ü mecrūḥ ola Gīv
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 206*). [*māt ola, -a]*

māt olur: *Yenilmek || Şaşırmak, hayrette kalmak.*

Ötiçek kim **māt olur** yüz erğanün
Degme delükden çıkar yüz dürlü ün
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 9*). [*māt olur, -ur]*

mātem: *Keder, üzüntü; yas.*

Şimdiden girü saña gam hōş degül
Bu 'arūsilerde **mātem** hōş degül
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 92*). [*mātem,]*

mātem dutar: *Yas tutmak.*

Şādılığın menziline ğam dutar
Hayfa geçmiş 'ömr-içün **mâtem**
dutar (Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15,
Mısra 82). [mâtem dutar,]

mâ-u-men: Biz ve benlik.

Çün hakikatda yok ola **mâ-u-men**
Mâl viren ol yolda ola râh-zen
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
67). [mâ-u-men,]

mâye: Maya, öz, asıl, cevher.

Ol ne 'âşıkdur ki cândan kayıra
Mâye vü sūd u ziyândan kayıra
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
10). [mâye,]

(Mes. 81: m. 192)

mâye: Sermaye, para, servet.

Hîç ola her **mâye** kim hîçe gide
Hîç ola ol nesne kim hîçe gide
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra
27). [mâye,]

(Mes. 75: m. 36)

mâyide: Sofra.

Ol deñizde ğarķ olanda fâyide
Degmeye kimseye dine **mâyide**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
80). [mâyide,]

mâyil degül: Meyleden deĝil.

Şehvete **mâyil degül** hayvân şıfat
'Aķla uyar kim ola Sübhân şıfat
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
3). [mâyil degül,]

mâyil kalur: Meyletmek, eğilim göstermek.

Kâdılıkda gönli çün **mâyil kalur**
Rişvet-ile hakları bâtıl kılar
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra
33). [mâyil kalur,]

mazleme: Zulüm ve adaletsizlik.

Ķamu aşşidan kim eyledüñ ziyân
Mazleme boynuñda kalmışdur
hemân (Mantiku't-Tayr, Mesnevi 90,
Mısra 36). [mazleme,]

mazlüm: Zulüm görmüş, zulme uğramış.

Hüdhüd eydür kendüzüñi görmegil
Zulm-ıla **mazlüm** boynın urmaĝıl
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra
2). [mazlüm,]

ma'zul: Mahrum bırakma, uzaklaştırma.

Ķanda kim bir 'örfe ben meşĝül-ıraq
'Ārif anda 'âmiden **ma'zul-ıraq**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
58). [ma'zul-ıraq, --ıraq]

ma'zül olur: Azledilmek, işinden çıkarılmak.

Kimi bir beg ü kimi bir kıl olur
Kimi 'âmil kimisi **ma'zül olur**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
64). [ma'zül olur, -ur]

mecâz: Gerçek olmayan, hakikat dışı.

Ol hakîm eydür hakikatdan **mecâz**
Çok ıraq düşmüş-durur iy ser-firâz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
105). [mecâz,]

(Mes. 54: m. 63)

mecestî: Batlamyus'un astronomi kitabı olup
Batıda "Almagest" olarak anılır.
(<http://www.gelisenbeyin.net/batlamyus.html>).

Ben **Mecestî** 'ilmini çün söyleyem
Hendese 'ilminde eşķal eyleyem
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
13). [mecestî,]

(Mes. 72: m. 123)

meclis: Toplantı.

Meclisinde hüdhüdün ol gün ki ‘aql
Eyledi her nükteyi iş böyle naql
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 87*). [*meclisinde, -in, -de*]

meclis: *Meclis, toplantı, zevk ve safa yeri.*

Şeyh gördi **meclisi** kim tazedür
Mizbānuñ hüsni bī-endāzedür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 93*). [*meclisi, -i*]

(*Mes. 105: m. 27*)

meclis: *Toplantı yeri.*

Altun ağaç yimişi gevher bigi
Maḥfilün şāhı vü **meclisler** begi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 10*). [*meclisler, -ler*]

meclis: *Toplantı, meclis; ortam.*

Bir iki gözün yaşını şıkaşın
Çünkü vā‘iz **meclisinden** çıkasın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 14*). [*meclisinden, -in, -den*]

meclis eylerem: *Toplanmak.*

Niçe kim mescidde **meclis eylerem**
Tañrı vü peygamberinden söylerem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 47*). [*meclis eylerem, -r, -em*]

mecma: *Toplantı yeri.*

Oğrılarıñ **mecma** ‘ında rehberem
Şüfilerün maḥfilinde serverem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 23*). [*mecma ‘ında, -‘in, -da*]

mecmū ‘a: *Düzenli bir şekilde toplanıp biriktirilmiş, bir araya getirilmiş şeylerin tamamı.*

Eydesin maşnū ‘a bir şāni ‘ gerek
Zıra her **mecmū ‘a** bir cāmi ‘ gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 20*). [*mecmū ‘a,]*

mecnün': *Leylâ ile Mecnun hikayesinin erkek kahramanı olan Kays.*

Gitdi Leyli **Mecnün'**ı anda koyu
Kaldı Mecnün Leyli vü Leyli diyü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 149*). [*mecnün'ı, -ı*]

mecnün: *Delirmiş, çıldırmış, aşk yüzünden akli başından gitmiş kimse.*

Din erine az kadar dünyâ gerek
Mecnun'a elbetde bir Leylâ gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 88*). [*mecnun'a, -'a*]

mecnün: *Mecnün, 'aşk yüzünden deli-divâne olmuş, akli başından gitmiş kimse, Leylâ ile Mecnun hikâyelerinin erkek kahramanı, Kays. || Âşık.*

Delülik öğredevüz biz **Mecnün'a**
Hikmeti söyleyevüz Eflātün'a
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 187*). [*mecnün'a, -'a*]

(*Mes. 47: m. 59; Mes. 47: m. 86; Mes. 47: m. 96; Mes. 47: m. 97; Mes. 47: m. 104; Mes. 47: m. 105; Mes. 47: m. 147; Mes. 47: m. 150; Mes. 47: m. 155; Mes. 47: m. 35; Mes. 47: m. 37*)

mecnün eyledi-y-ise: *Deli-divane eylemek, delirtmek.*

Leyli **mecnün eyledi-y-ise** seni
Leyli benem nite bilmezsin beni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 81*). [*mecnün eyledi-y-ise, -di, --y, --ise*]

mecrüh ola: *Yaralanmak, incinmek.*

Kerrenây u kūs çün kıla giriv
Mât ola Güderz ü **mecrüh ola** Giv
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 206*). [*mecrüh ola,]*

meczüb oldı: *Kendinden geçmek.*

Çünkü **meczüb oldı** vü buldı fenâ
Kalmadı sençileyin cān u tene

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 39). [meczûb oldı, -dı]

meded bulmayısar: Yardım, inayet istemek.

Bildi kim bizden **meded bulmayısar**
Hâli anuñ hâşıla gelmeyiser
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 55). [meded bulmayısar, -y, -ısar]

meded kılmaz-ıdı: Yardım etmek, iyilik, ihsanda bulunmak.

Şöhrete adum **meded kılmaz-ıdı**
Bir yire üşen beni bilmez-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 11). [meded kılmaz-ıdı, -maz, --ı, -dı]

medh eyleme: Övmek.

Maḥfel içinde becid çok söyleme
Kadrüni bil kendüni **medh eyleme**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra 8). [medh eyleme, -me]

medh itmeye: Övmek, methetmek.

Virdügün-içün seni **medh itmeye**
Virmeyinçek hem girü kadh itmeye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 57). [medh itmeye, -me, -ye]

medhüs: Dehşete uğramış, korkmuş.

Geldi bülbül ortaya ḥayrân u mest
Vâlih ü **medhüs** u sergerdân u mest
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra 2). [medhüs,]

medrese: Talebe ve müderrislerin ders okudukları ve ikamet eyledikleri bina.

Medresede bunça taḥşil eyledüm
İllete yüz dürlü ta'lil eyledüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 31). [medresede, -de]

mefṭün ola: Tutkun olmak.

Hırsa her kim 'ilm-ile **mefṭün ola**
Şem' -ile gice oğurlığa gele

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 39). [mefṭün ola, -a]

mef'ül: Mef'ül vezni.

'İlletün añladuram ma'lülını
Fâ'ilün gösterürem **mef'ülını**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 20). [mef'ülını, -ın, -ı]

meger: Meğer, aslında.

Bu meşel böyle şeker-efşân u ter
Dâsitân-ı Şeyh-i San'an'dur **meger**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 60). [meger,]

(Mes. 1: m. 28; Mes. 10: m. 138; Mes. 15: m. 33; Mes. 16: m. 130; Mes. 25: m. 7; Mes. 27: m. 55; Mes. 27: m. 61; Mes. 27: m. 81; Mes. 30: m. 2; Mes. 30: m. 104; Mes. 32: m. 87; Mes. 32: m. 124; Mes. 33: m. 13; Mes. 35: m. 6; Mes. 39: m. 95; Mes. 46: m. 26; Mes. 46: m. 28; Mes. 2: m. 1; Mes. 105: m. 49; Mes. 60: m. 11; Mes. 56: m. 52; Mes. 72: m. 195; Mes. 75: m. 195; Mes. 75: m. 1; Mes. 75: m. 83; Mes. 79: m. 23; Mes. 111: m. 80; Mes. 85: m. 18)

meger: Bir tek, yalnızca.

Rehber olmağa **meger** hüdhüd gele
Kim yolu Gülşehrî'den yigrek bile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra 23). [meger,]

(Mes. 10: m. 158)

meger: Herhâlde.

Gemiye oturdu bir naḥvî **meger**
Şandı kim deñizde yok ḥavf u ḥatar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 1). [meger,]

meger: Meğer, oysa, oysaki.

Meger ol manzar Rüm şultânınuñ
Ki kıızı anda olur-ıdı anuñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 65). [meger,]

(Mes. 17: m. 38; Mes. 53: m. 21)

meger: *Meğer, ancak.*

Düşücek Rûm iline şeyhe sefer
Ol mürîd anda degül-idi **meger**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 6*). [*meger,]*

(Mes. 21: m. 12; Mes. 28: m. 34; Mes. 35: m. 10)

meger: *Doğrusu.*

Andan artuk kim bıçağ-ıla **meger**
Yırta-y-ıdum karnımı ben bî-haber
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 85*). [*meger,]*

(Mes. 75: m. 93; Mes. 105: m. 123)

meger: *Sanki; aslında.*

Öğüne düşdi **meger** ol dil-sitân
Pîle yâd oldı girü Hindüsitân
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 41*). [*meger,]*

(Mes. 40: m. 38; Mes. 75: m. 76)

meger: *Olsa olsa, ancak.*

Ben yiyecek kaz yüreginden ciger
Karga ilte sizi sîmurğa **meger**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 20*). [*meger,]*

meger: *Bilinmeyen, farkında olunmayan bir durum için kullanılan bir söz, sanki.*

Tütü'yü çıkardı dizinde kodi
Kim **meger** sâkin ola bir dem odı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 138*). [*meger,]*

meger: *Anlaşılan.*

Sen seni işbu teni şanduñ **meger**
Kim yidürürsin tene şehd ü şeker
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 31*). [*meger,]*

meger: *Yoksa.*

Degme erde kaçan ola bu hüner
Hızır peygâmbir saña dirler **meger**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 100*). [*meger,]*

meger: *Ancak, bir tek.*

Dartar-isam ben anı iy nâm-ver
Yir ü göği batman eyleyem **meger**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 144*). [*meger,]*

(Mes. 109: m. 51)

meger: *Herhalde, demek ki.*

Cānuñ olmadı **meger** ma' nide mest
Kim seni nefsuñ kılur şüret-perest
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra 9*). [*meger,]*

meger: *Ancak, sadece.*

Halkı sağ u kavımı bî-kaygu-durur
Nergisüñ gözi **meger** şayru-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 14*). [*meger,]*

meger: *Meğer, meğerse.*

Bir gün işi 'azmini kılur-idi
Yolda bir 'avrat **meger** gelür-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 36*). [*meger,]*

meger: *Anlaşıldı ki.*

Yimiş üküş ben yidüm hem ol kadar
Kim baña yiter sen öl dirsın **meger**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 50*). [*meger,]*

(Mes. 72: m. 371; Mes. 105: m. 101)

meger: *Eğer, şayet.*

Kim **meger** ersüz-ise anı ala
Yemlihā'nuñ hātunun dağı bile

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 501). [meger,]

meger: Herhâlde, galiba.

Eydür iy miskîn delü olduñ **meger**
Hiçe niçe satalar hergiz güher
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 23). [meger,]

meger: Aslında, meğerse.

Şaydgâhıydı bir aslanuñ **meger**
Ol şaha kul tağda her bir cânavar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 47). [meger,]

meger kim: Herhalde, galiba.

Kimse benden gelmedi hōd ilerü
Sen **meger kim** uçuban geldüñ berü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 50). [meger kim,]

meger kim: Gerçek o ki.

Ten degül cân kim şeker dadın bile
Cân **meger kim** şekkerüñ adın bile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 34). [meger kim,]

meger kim: Belki de.

Kibr-ile irdüñ **meger kim** sen aña
Kim nişanı degmedi bellü saña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 71). [meger kim,]

meger kim: Belki de, bir ihtimal.

Kendüzin yalınına urdı revân
Kim **meger kim** ala andan bir nişân
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 42). [meger kim,]

meger kim: ...diğim gibi.

Hacca şıdk-ıla **meger kim** gitmedüm
Kim harâbâtı dağı terk itmedüm

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 27). [meger kim,]

meger kim: Gerçek o ki.

Sen **meger kim** üstine çün gelesin
Beni kendü koltuğuña alasin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 233). [meger kim,]

meger kim: Meğer ki.

Gerek uçmağdan çıkan key durişe
Tâ **meger kim** girü andan irişe
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 20, Mısra 10). [meger kim,]

meger kim: Meğer, aslında; gerçek o ki.

Yüz göge dutdum ki haşmuñdan
benüm
Kurtarıvire **meger kim** Hağ cânüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 60). [meger kim,]

meger kim: Meğer ki, oysa ki.

İhtiyâr-ıla **meger kim** gelmedi
Rüstem'ün-idügin ili bilmedi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 221). [meger kim,]

(Mes. 16: m. 79)

mekân: Mekân, yer.

Zıra kim Allâh **mekândandur** berî
Sen dağı hem bî-mekânsın iy perî
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 37). [mekândandur, -dan, -dur]

(Mes. 1: m. 13; Mes. 108: m. 11; Mes. 110: m. 10)

mekânsuz: Mekânsız.

'Aql u cân dağı **mekânsuzdur**, duruñ
Bunları Tañrı sarâyına sürüñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 13). [mekânsuzdur,, -dur]

mekkâr: Hilekar, düzenbaz.

Âdemî **mekkâr** iblîsi şanur
Şimdi iblîs âdemîden eyemenür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 165*). [mekkâr,]

mekke: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in doğduğu ve içinde Kâbe'nin bulunduğu Müslümanların kutsal şehri.

Mekke kavmı kâmusı dirildiler
Bir yire ol beg katına geldiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 83*). [mekke,]

(*Mes. 5: m. 134; Mes. 5: m. 87; Mes. 5: m. 133; Mes. 5: m. 41*)

mekke kavmı: Mekke halkı.

Mekke kavmı girdiler hurrem yola
Leşkeriyle beg dağı gelür bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 131*). [mekke kavmı, -ı]

(*Mes. 5: m. 251*)

mekke kavmindan: Mekke halkından.

Mekke kavmindan sorar kim ol kişi
Kim siz eydürsüz ki fâsiddür işi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 139*). [mekke kavmindan, -ın, -dan]

mekr: Hile, düzen.

Dilemez-ise ki **mekrüm** yol ura
Kendü mülkünden beni daşra süre
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 139*). [mekrüm, -üm]

(*Mes. 89: m. 24; Mes. 108: m. 40; Mes. 75: m. 1; Mes. 55: m. 43; Mes. 85: m. 115*)

mekr ide: Hile yapmak.

Eydür er kim nefis odından geçmeye
Mekr ide kim İblîs anı itmeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 36*). [mekr ide, -e]

mekr odıyla: Hile ateşi.

Mekr odıyla yüregini yakduğın
İltüben bir kuyuya bırakduğın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 295*). [mekr odıyla, -yla]

mekr ü fenüñ: Hile ve oyun.

Enbiyâya zehrüñ olmaya senüñ
Kim diñesin yâ geçe **mekr ü fenüñ**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 48*). [mekr ü fenüñ, -üñ]

mekr ü hiyel: Hile ve sahtekârlık.

Cānuñı çün ilte gevdeñden ecel
Şıgmaya ol ortada **mekr ü hiyel**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 4*). [mekr ü hiyel,]

mekr ü hiyel kıla-y-ıduñ: Hile ve sahtekârlık yapmak.

Şārda bir **mekr ü hiyel kıla-y-ıduñ**
Hān-u-mānın kişinüñ ala-y-ıduñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 551*). [mekr ü hiyel kıla-y-ıduñ, -a, --y, --ı, -duñ]

mekr ü sihr-ile: Hile ve sihir.

İledem destān u **mekr ü sihr-ile**
Bir yalınçağ tenden on gönlek bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 9*). [mekr ü sihr-ile, --ile]

mekr ü telbîs irürem: Hile ve oyun yapmak, hile yaparak aldatmak.

Çanda kim bir **mekr ü telbîs irürem**
Bir ferîşteye yüz iblîs irürem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 49*). [mekr ü telbîs irürem, -ür, -em]

melâl: Usanma, bıkmama, usanç.

Sen meger kim dutmaduñ benden
melâl
Âhîrette olasın baña helâl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 79*). [melâl,]

melâl irişe: Sıkıntı, dert gelmek.

Ol cemāle kim zevāl irişe tîz
‘Āŝıka andan **melāl irişe** tîz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra
6). [melāl irişe, -iş, -e]

melāmet eyledüm: Ayıplamak, kınamak,
yermek.

Kendüzümi çok **melāmet eyledüm**
Kim niçün bî-hüde sözler söyledüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
127). [melāmet eyledüm, -dü, -m]

melāmet kılmasun: Ayıplamak.

Kimse bunların günāhın bilmesün
Bunları yavlağ **melāmet kılmasun**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
10). [melāmet kılmasun, -ma, -sun]

melek: Gözle görülp elle tutulmayan, yiyip
içmeyen, cinsiyet farkı bulunmayan, sadece
Allah'a itaat etmek ve daima hayra vasıta
olmak üzere yaratılmış olan sayısız nurani
varlıklardan her biri.

Çün **melekden** dahı geçe bî-riyā
Āhı tapusından ire Tañrı'ya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra
53). [melekden, -den]

(Mes. 96: m. 3; Mes. 110: m. 50)

meliklig: Padişahlık.

Çün **melikligi** takāzā kıllalar
İki ŝāh bir ilde ğavġā kıllalar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
189). [melikligi, -i]

melül: Boynu bükük, üzgün, mahzun.

Neye senüñ tevbeñi kıldı kabül
Böyle benden münkir oldı vü **melül**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
92). [melül,]

melzüm: Lüzumlu kılınmış, lüzumlu olmuş
olan.

‘İlmi çün iledürem ma‘lümına
Lāzımı irürürem **melzümına**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
18). [melzümına, -ın, -a]

memleket: Memleket, ülke.

Zirā çün kim mülk bî-ŝultān ola
Az zamānda **memleket** vîrān ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra
14). [memleket,]

(Mes. 34: m. 27; Mes. 57: m. 2)

memleket bāğında: Dünya bahçesi.

Eydür iy sultāna bir ŝāyeste kul
Memleket bāğında yavlağ tāze gül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
18). [memleket bāğında, -n, -da]

me`mür ola: Yükümlü, görevli olmak.

Pādiŝāh katında yüz **me`mür ola**
Biri cellād u biri düstür ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra
39). [me`mür ola,]

men: Ben.

Bu hüner her ta`nadan hālî gibi
Tā **men** ol dāra birün eli gibi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
20). [men,]

men: 3-6 kilogramlık ağırlık birimi.

Eydür aña yitürimezem semen
Bir semen hergiz ola mı yüzce **men**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra
152). [men,]

men`iden: Engelleyen, önüne geçen (kimse).

Biri eydür ben idüm hōd **men`iden**
Sizi koyup kendü işüme giden
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
193). [men`iden,]

menā: Benlik. || Benlik iddiası.

Bir menîyi kodılar şâhib-fenâ
Yüz men arturdu dağı ol bir menâ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra
50). [menâ,]

menât: İslamdan önce Arapların Kabe'de bulunan putlarından biri.

Ne Hübel kırtılır andan ne Menât
Kim azarlamaz ne 'Uzzâ vü ne Lât
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
89). [menât,]

menber ur: Minbere çıkmak. (Minber: Camilerde hatibin çıkıp hutbe okuduğu merdivenli, yüksekçe yer).

Menber ur bir va'z id lutf eylegil
Tañrı vü Peygâamberinden söylegil
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
91). [menber ur,]

menî: Ben || Benlik sahibi.

Bir menîyi kodılar şâhib-fenâ
Yüz men arturdu dağı ol bir menâ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra
49). [menîyi, -yi]

meniyyet: Yasak olan, men edilmiş.

Sen getürmegil meniyyet kim bu hâl
Aña düşdi vü saña ola muhâl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
211). [meniyyet,]

men-mâte fât: Ölen yitti, kaybetti. (Çakın, 2014: 410).

Ölümüñden soñra kıl hâsıl hayât
Ol ölenden olma kim men-mâte fât
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra
84). [men-mâte fât,]

menzil: Varılacak yer, mesafe.

Yol 'azîm irâğ u menzil bî-nişân
Key deriñ deryâ vü sâhil bî-nişân
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
73). [menzil,]

(Mes. 104: m. 6)

menzil: Varılacak en son nokta, yer.

Çün kırañın görimezüz bu gölüñ
Menzili ola mı pâyânsuz yoluñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 103, Mısra
10). [menzili, -i]

menzil: Varılacak yer, mesafe || makam.

Ne bu yola varmağı terk idelüm
Ne bu menzile yaluñuz gidelüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra
34). [menzile, -e]

menzil: Yurt, mesken.

Şādılığı menzilini ğam dutar
Hayfa geçmiş 'ömr-içün mâtem dutar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra
81). [menzilini, -in, -i]

menzil: Yer, mekan.

Gice oldı irdiler bir menzile
Höş ay aydın u oturdılar bile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
189). [menzile, -e]

menzil: Varılacak yer, mesafe. Beyitte kelimeyle "ahiret, öteki dünya" kastedilmiştir.

Sen bize rehber yitersin dünyada
Kim bizi menzilümüze ilede
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra
26). [menzilümüze, -ümüz, -e]

menzil: Varılacak yer, hedef.

Kim yol ehli menzilinden kalmaya
Şora hem anı ki kendü bilmeye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra
91). [menzilinden, -in, -den]

(Mes. 104: m. 6; Mes. 102: m. 4; Mes.
103: m. 8; Mes. 104: m. 47; Mes. 107:
m. 12)

menzil: Durak, varılacak yer.

Bir deñiz kim sâhili peydâ degül
Turfâ yol kim **menzili** peydâ degül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra*
34). [menzili, -i]

(*Mes. 107: m. 32; Mes. 107: m. 27;*
Mes. 43: m. 22; Mes. 32: m. 153;
Mes. 39: m. 41)

menzil kıldılar: *Yurt edinmek, konaklamak.*

Enbiyâ altınçı gökde buldılar
Cenneti vü anda **menzil kıldılar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra*
8). [menzil kıldılar, -dı, -lar]

(*Mes. 39: m. 80)*

menzile irmiş: *Gidilmek istenen yere ulaşmak*
|| *Amacına ulaşmak.*

Yüz revende bu yola girmiş ola
Kim birisi **menzile irmiş** ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra*
28). [menzile irmiş, -miş]

(*Mes. 4: m. 13; Mes. 99: m. 4; Mes.*
43: m. 10)

menzilet: *Derece, rütbe.*

Kim size bu **menzilet** bağısladı
Hâk te'âlâ vü bu luftı işledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
101). [menzilet,]

menzilet: *Mertebe, paye.*

Niçe şeyh ol arada yoldan kıala
Menzilet anda mürîdinüñ ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
152). [menzilet,]

(*Mes. 65: m. 116)*

menziline iresin: *Gidilmek istenen yere*
ulaşmak.

Sen ne kişisin ki yola giresin
Yâ yoluñ bir **menziline iresin**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra*
4). [menziline iresin, -esin]

merâyâ 'ilmîni: *Optik ilmi.*

Çün **merâyâ 'ilmîni** şerh iderem
Cüst ilâhîden hîlâfa giderem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
15). [merâyâ 'ilmîni,]

merd ola: *Yiğit olmak.*

Toğru sözlü kişi anda **merd ola**
Egri sözlü âdemî nâ-merd ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra*
7). [merd ola, -a]

merdâne: *Erkeğe yaraşır biçimde, erkekçe.*

Er-iseñ meydâna gir **merdâne** vār
'Avrat-isañ çıkma evden zînhār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
13). [merdâne,]

merd-i kâr: *İş bilen yiğit.*

Kalması bir **merd-i kâr** u ehl-i dîd
'Ömrümün pâyânına hergiz bedîd
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra*
35). [merd-i kâr,]

merdüm: *İnsan, adam.*

Her kim ol dîv olmadın **merdüm-**
durur
Dirlik adsuz kişiye ölüm-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra*
23). [merdüm-durur, --durur]

merdüm-âzâr olmaya: *İnsanları incitmek,*
onlara eziyet etmek.

Bî-vefâ vü **merdüm-âzâr olmaya**
Hâdî' u nemmâm u ğaddâr olmaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
91). [merdüm-âzâr olmaya, -ma, -ya]

merhem: *Merhem, ilaç; çare.*

İrdi bir hâle ki hem-dem bulması
Yidi bir zaħmı ki **merhem** bulması
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
6). [merhem,]

(Mes. 53: m. 129; Mes. 55: m. 47;
Mes. 66: m. 92; Mes. 72: m. 226; Mes.
81: m. 182; Mes. 96: m. 12)

merhem ur-: *Merhem sürmek.*

Dâğ urasıñ zaḥma merhem urmağıl
Merhem urasuña hem dâğ urmağıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
112). [*merhem urasuña, -a, -suñ, -a*]

(*Mes. 66: m. 111*)

merhem viresin: *İlaç vermek.*

Zaḥm ola kim aña **merhem viresin**
Zaḥm ola kim üstine dâğ urasın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
109). [*merhem viresin, -esin*]

merrih: *Merih, Mars gezegeni.*

Çünkü şenbe dünini **Merrih** ala
Girüki dünin 'Utarid ḥod bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
199). [*merrih,]*

(*Mes. 72: m. 279; Mes. 72: m. 238*)

mersūmın vire: *Vergi vermek.*

Eke vü biçe vü **mersūmın vire**
Lāzım olmaya ki sultānı göre
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra*
11). [*mersūmın vire, -e*]

meryem gibi: *Hz. Meryem gibi.*

Sen daḥı böyle baña 'āk olmağıl
Çüftüm ol **Meryem gibi** tāk olmağıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
190). [*meryem gibi,]*

meşāyih: *Şeyh kelimesinin çoğulu. Tasavvuf büyükleri.*

Yā bināyı sözde ḥikmetde kıya
Yā **meşāyihdan** işitdügin diye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra*
88). [*meşāyihdan, -dan*]

mescid: *Mescid, namaz kılınan yer.*

Niçe kim **mescidde** meclis eylerem
Tañrı vü peygāberinden söylerem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
47). [*mescidde, -de*]

mescid: *Mescit || İslam dininde ibadet edilen mekan, cami.*

Mü'min-iseñ küfri koğıl iy 'azīz
Mescidi kılğıl kilisādan temiz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra*
24). [*mescidi, -i*]

mesel: *Benzer, örnek.*

Şekkeri güllere katup yiyelüm
Bu **meselde** bir hikāyet diyelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
10). [*meselde, -de*]

(*Mes. 72: m. 21*)

mesel: *Hikaye, söylence.*

Bu **mesel** kīm 'ālemūñ bōstānidur
Muştafā oğlanlığı destānidur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra*
45). [*mesel,]*

(*Mes. 109: m. 45*)

mesel: *Örnek, konu || Hikaye.*

Bu **mesel** kim 'ālemūñ bōstānidur
Bir er ü bir 'avratuñ destānidur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra*
25). [*mesel,]*

(*Mes. 59: m. 18; Mes. 93: m. 59*)

mesel oldı: *Örnek olmak.*

Ad-ıla da'vī kılanlarda **mesel**
Oldı bu destān u buldı bu maḥal
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
234). [*mesel oldı,]*

meşgül ola: *Uğraşmak, meşgul olmak.*

Bu kabûla her kim ol maqbûl ola
Ol şafâya bir zamân **meşgûl ola**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra
46). [meşgûl ola, -a]

(Mes. 63: m. 142)

meşgûl-ıraq: Meşgul olmak, uğraşmak,
ilgilenmek.

Ƙanda kim bir 'örfe ben **meşgûl-ıraq**
'Ârif anda 'âmiden ma'zul-ıraq
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
57). [meşgûl-ıraq,]

meşhûr: Herkesçe bilinen, adı sanı her tarafa
yayılmış, ünlü, şöhretli.

Hem uşûl-i dîn-ile ma'mûr-ıdum
Hem uşûl-i fikh-ıla **meşhûr-ıdum**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
34). [meşhûr-ıdum, --ı, -du, -m]

meşhûr oldı: Meşhur olmak, herkesçe
bilinmek.

Şeyh çün zünnârı bağladı bile
Küfri **meşhûr oldı** şehre vü ile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
144). [meşhûr oldı,]

meskenet: Allah karşısında aczini, yokluğunu
bilme, gerçek zengininin Allah olduğunun ve
kulun O'na karşı mutlak bir ihtiyaç içinde
bulduğunun şuûrunda olma;
alçakgönüllülük.

Kibr her bir düm bir dehrî kılar
Meskenet 'âlemde Gülşehrî kılar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra
36). [meskenet,]

meskenet yolu: Miskinlik yolu.

Meskenet yolu 'azîm ulu-durur
Saña miskîn ad koyan delü-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
105). [meskenet yolu,]

meskenlü: Belli bir yere bağlı bulunanlar.

Ten degülsin kim senüñ tenlülere
Nisbetüñ ola vü **meskenlülere**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra
20). [meskenlülere, -ler, -e]

mesned: Taht.

Ellerin ol beg eline urunur
Mesned üstinden at üstine binür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
124). [mesned,]

mesnevî: Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin altı
ciltlik Farsça eseri.

Biri Mevlânâ benem dir iy 'azîz
Meşnevî benüm kitâbumdur temîz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
164). [meşnevî,]

(Mes. 69: m. 62)

mesnevî: Sultan Veled'in ilk mesnevisi
konumundaki Veled-name eseridir. İbtida-
name adıyla da bilinmektedir.

Birisi eydür Veled dirler baña
Mesnevî'm irmiş ola âhîr saña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
172). [mesnevî'm, -'m]

mesnevî eyledi: Mesnevi meydana getirmek.

Hem Veled bir **mesnevî** hûb eyledi
Degme sözüñ sırrın anda söyledi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
67). [mesnevî eyledi, -di]

mest: Sarhoş, kendinden geçmiş.

Na'ra urdı **mest** düşdi ortaya
Şürîşiyle dökdi tağı dereye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra
69). [mest,]

(Mes. 47: m. 21; Mes. 12: m. 125)

mest: Kendinden geçmiş.

Geldi bülbül ortaya hayrân u **mest**
Vâlih ü medhüş u sergerdân u **mest**

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra*
2). [*mest,]*

mest: *Allah aşkından dolayı mest olmuş, kendinden geçmiş, akli başında olmama durumu.*

Altı er ol çeşme yöresinde **mest**
Otururlar nîst eyvânında hest
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
25). [*mest,]*

(*Mes. 79: m. 14*)

mest kılmış: *Sarhoş etmek, kendinden geçmek.*

Ma'nisinden eyle **mest kılmış** canı
Kim dimez kim şüreti nakşî kanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
45). [*mest kılmış, -miş]*

mest ol-: *Sarhoş olmak, kendinden geçmek.*

Hamrı içdüm büt-perest oldı adum
Bağladum zünnâr u **mest oldı** adum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
158). [*mest oldı, -dı]*

(*Mes. 12: m. 130; Mes. 107: m. 52*)

mest ü rüsvâ olalum: *Rezil olmak.*

Halk içinde **mest ü rüsvâ olalum**
Sençileyin kamu Tersâ olalum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra*
45). [*mest ü rüsvâ olalum,]*

metâ: *Mal, eşya.*

Her oқи bir yaydan atanlar bizüz
Her **metâ'ı** hıçe şatanlar bizüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra*
66). [*metâ 'ı, -'ı]*

(*Mes. 75: m. 78; Mes. 75: m. 33; Mes.*
81: m. 115; Mes. 41: m. 5; Mes. 42:
m. 3)

mevc: *Dalga.*

Ol deñiz kim **mevc** çok olur-ıdı
Buñlaruñ sînesine gelür-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
37). [*mevc, -i]*

mevc ü deryâda: *Dalga ve deniz.*

Senüñ-ile bāğ u şahrâda hōşuz
Anuñ-ıla **mevc ü deryâda** hōşuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
94). [*mevc ü deryâda, -da]*

mevlâ: *Allah.*

Leyli'den dağı kesicegin tamām
Mevla kıla iy birâder ve's-selām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
128). [*mevla,]*

mevlânâ: *1207-1273 yılları arasında yaşayan büyük mutasavvıf Mevlana Celaleddin Rûmî.*

Biri **Mevlânâ** benem dir iy 'azîz
Meşnevî benüm kitâbumdur temîz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
163). [*mevlânâ,]*

(*Mes. 69: m. 62; Mes. 69: m. 55*)

mevlânâ celâlüddîn: *1207-1273 yılları arasında yaşayan büyük mutasavvıf Mevlana Celaleddin Rûmî.*

Da'vi **Mevlânâ Celâlüddîn** kıla
Kim anı dükelçügi 'âlim bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra*
31). [*mevlânâ celâlüddîn,]*

(*Mes. 68: m. 41*)

mevla'ya irmişvenin: *Mevla'ya ermek; Allah'a ulaşmak.*

Göñli ilkin Leyla'ya virmişvenin
İlla soñra **Mevla'ya irmişvenin**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
140). [*mevla'ya irmişvenin, -miş, -*
ven, -in]

mevlâ-y-ıçun: *Allah için.*

‘Uğbayı dünyā-y-ıçun terk itmeye
İkisin **Mevlā-y-ıçun** yoğa şaya
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
90). [*mevlā-y-ıçun,]*

mevli: *Mevla, Allah.*

Mecnun'ıñ istedügi **Mevlī-y-idi**
Dek arada vāsıta Leylī-y-idi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
155). [*mevlī-y-idi, --y, --i, -di]*

mevt: *Ölüm, ecel.*

Aldı **mevt** anuñ hayātını dağı
Yazdı çarlı anuñ berātını dağı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
103). [*mevt,]*

mevzi: *Yer, mahal.*

Eytdüm āhır ne kişilersiz ‘aceb
İşbu **mevzi** ‘de ne eylersiz taleb
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
160). [*mevzi ‘de, -de]*

(*Mes. 94: m. 4; Mes. 96: m. 8*)

mey: *İçki, şarap.*

Çün **mey-ile** yār şeyhi toyladı
‘İşkinuñ ol mey birin biñ eyledi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
101). [*mey-ile, --ile]*

(*Mes. 91: m. 299*)

mey dürdi: *Şarap tortusu.*

Neden olmışdur ‘aceb bu ihtilāf
Cānda bu **mey dürdi** vü ol bāde şāf
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra*
26). [*mey dürdi,]*

mey içen: *Şarap içen, içki içen kimse.*

Ger **mey içen** şarda ser-mest olsa yig
Servi āzād u tehī-dest olsa yig
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra*
21). [*mey içen, -en]*

mevdān olur: *Ortaya çıkmak.*

Çanda bir toğru söze **mevdān olur**
Ben gün aydın dir-isem yalan olur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra*
25). [*mevdān olur, -ur]*

mevdāna gele: *Orta yere gelmek, meydana çıkmak, ortaya çıkmak.*

Kim benüm āvāzımı penhān kıla
Yā benüm ile bu **mevdāna gele**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
286). [*mevdāna gele,]*

mevdāna gir: *Ortaya çıkmak, ortada kendini göstermek.*

Er-iseñ **mevdāna gir** merdāne vār
‘Avrat-isañ çıkma evden zīnhār
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
13). [*mevdāna gir,]*

mevdāna ire: *Meydana ulaşmak, ortaya çıkmak.*

Anda kim Rüstem Nerīmān’a ire
Her sipāhī çanda **mevdāna ire**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
20). [*mevdāna ire,]*

mevhāne: *Meyhane, içki içilen yer.*

Muhtesib **mevhānede** rindi bilür
Şüfiyi bilmez ki şahid-bāz olur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
7). [*mevhānede, -de]*

mevl: *Meyil, yönelme.*

Çün sizüñ dīdāra **mevlüñüz-durur**
Cennet ü hūrī tufeylüñüz-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
157). [*mevlüñüz-durur, -üñüz, --dur, -ur]*

mevl eyle-: *Meyl etmek, ilgi göstermek.*

Hıvōca ol tūfılere **mevl eyledi**
Kendü tūfisi didügin söyledi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
61). [*mevl eyledi, -di]*

(Mes. 72: m. 539)

meyl itmedi: Bir yere doğru yönelmek.

Çün mum oldı bunlara **meyl itmedi**
Şu'lesinden ol mumuñ hiç gitmedi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra
93). [meyl itmedi, -me, -di]

meylüm olmadı: Meyletmek, yönelmek,
teşebbüs etmek.

Varmağa çün **meylüm olmadı** saña
Tañrı verdi 'ākibet seni baña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
533). [meylüm olmadı, -ma, -dı]

mezhebin dut: Mezhebine bağlanmak;
inancına sarılmak.

Mezhebin dut dīnine inan anuñ
Kim ola rüşen kamu cānuñ tenüñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra
113). [mezhebin dut,]

mezīd: Ziyadeleşmiş, artmış.

Ka'be'de var-ıdı şeyhüñ bir mürīd
Kamudan 'ālī vü şıdķı key **mezīd**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra
2). [mezīd,]

mısr: Mısır ülkesi.

Ben şeker karşıdurur-ısam güle
Mısr'a degin Rūm ili şekker tola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra
36). [mısr'a, -'a]

(Mes. 17: m. 33)

mi: Vurgu amacıyla kullanılan sözde soru eki.

İ'tikād aşşı kıla **mi** kişiye
Kim anuñ ılduzı anda ışıya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra
35). [mi,]

mi: Cümleye soru anlamı veren ek.

Billah ol giden cihāndan er **midı**
Kim ben anı bilmedüm kim var mıdı

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
299). [midi, -di]

(Mes. 30: m. 300; Mes. 38: m. 9; Mes.
54: m. 86; Mes. 54: m. 85; Mes. 56:
m. 25; Mes. 54: m. 26; Mes. 57: m. 33;
Mes. 57: m. 34; Mes. 63: m. 123; Mes.
63: m. 124; Mes. 63: m. 191; Mes. 63:
m. 40; Mes. 63: m. 41; Mes. 63: m. 42;
Mes. 63: m. 44; Mes. 64: m. 3; Mes.
64: m. 12; Mes. 64: m. 6; Mes. 64: m.
8; Mes. 64: m. 9; Mes. 64: m. 11; Mes.
64: m. 12; Mes. 64: m. 7; Mes. 64: m.
9; Mes. 64: m. 10; Mes. 67: m. 4; Mes.
67: m. 9; Mes. 67: m. 7; Mes. 67: m.
8; Mes. 69: m. 139; Mes. 69: m. 190;
Mes. 69: m. 199; Mes. 70: m. 10; Mes.
70: m. 8; Mes. 72: m. 136; Mes. 72:
m. 229; Mes. 72: m. 230; Mes. 72: m.
267; Mes. 73: m. 4; Mes. 75: m. 14;
Mes. 76: m. 4; Mes. 85: m. 113; Mes.
85: m. 114; Mes. 85: m. 25; Mes. 85:
m. 26; Mes. 90: m. 8; Mes. 91: m. 156;
Mes. 91: m. 158; Mes. 93: m. 4; Mes.
93: m. 51; Mes. 93: m. 3; Mes. 95: m.
11; Mes. 95: m. 12; Mes. 95: m. 16;
Mes. 95: m. 13; Mes. 95: m. 14; Mes.
95: m. 15; Mes. 95: m. 8; Mes. 95: m.
9; Mes. 95: m. 28; Mes. 95: m. 2; Mes.
99: m. 9; Mes. 99: m. 12; Mes. 99: m.
13; Mes. 99: m. 14; Mes. 101: m. 35;
Mes. 101: m. 36; Mes. 101: m. 68;
Mes. 103: m. 6; Mes. 103: m. 5; Mes.
105: m. 63; Mes. 105: m. 64; Mes.
105: m. 66; Mes. 105: m. 65; Mes.
108: m. 27)

mi ola: Olur mu? Mümkün mü?

Çün ne darb anda görürem ne uşıl
Bu'l-fezāyil **mi ola** ol bir fodül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra
66). [mi ola,]

mi ya mı: ..mı ya...midir.

Toz açılson kim göre yolu bilen
Kim eşklü **mi ya** atlu **mi** gelen
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
162). [mi ya mı,]

midür: Midir, soru edatı.

Hırka geyen kişi **midür** şeyh olan
Yā semā' uran midür yolu bilen

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 67, Mısra 5*). [*midür,]*

(*Mes. 67: m. 6*)

miftāh: *Anahtar.*

Genciñe **miftāh** çü Bismillāh ola
Genci açan ādemj āgāh ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra 2*). [*miftāh,]*

mih: *Çivi.*

Rüstem eydür **mih** taşa kaçan geçe
İşün işbu-y-ısa pes çıkduk hiçe
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 35*). [*mih,]*

(*Mes. 30: m. 40; Mes. 30: m. 41; Mes. 30: m. 39; Mes. 30: m. 42; Mes. 30: m. 52; Mes. 30: m. 5; Mes. 30: m. 30; Mes. 30: m. 23; Mes. 30: m. 29; Mes. 30: m. 34; Mes. 30: m. 55*)

mihek: *Mehek/ Mihenk/Mehenk: Bir kimse veya nesnenin değerini ölçmeye, anlamaya yarayan şey, ölçü, miyar, mizan. (Kubbealtı Lügatı, 2. cilt, say. 2095).*

Çün **mihek** yokdur elünde bilmege
Kalbı şāfiden taşarruf kılmaga
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 97*). [*mihek,]*

(*Mes. 102: m. 103; Mes. 102: m. 102*)

mihek: *Ölçü(t), değer.*

İşde Peygāmer **mihekler** eyledi
Kalb-ıla şāfī şifātın söyledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 99*). [*mihekler, -ler]*

mihmān kıla: *Misafir etmek.*

Er ola kim çün seni **mihmān kıla**
İleyünde kendüzin kurbān kıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra 11*). [*mihmān kıla, -a]*

mihnet: *Sıkıntı, dert, keder.*

Bir benek konak gözinde 'avratuñ
Er düşer ortasına yüz **mihnetüñ**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 18*). [*mihnetüñ, -üñ]*

(*Mes. 48: m. 12; Mes. 60: m. 54; Mes. 84: m. 21; Mes. 91: m. 122; Mes. 93: m. 41; Mes. 97: m. 32*)

mihnet: *Istrap, azap, zulüm.*

Var yoluña varduğuñ işi bitür
Mihnetüñ miskīnler üstinden götür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 54*). [*mihnetüñ, -üñ]*

mihnet evlevem: *Sıkıntı, eziyet etmek.*

Bunça **mihnet eyleyem** cânlarına
Şoñucu kaşd idem imānlarına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 99*). [*mihnet eyleyem, -y, -em]*

mih: *Dostluk, sevgi.*

Mihr mihre ire kīn kīne gele
Küfr küfre vara dīn dīne gele
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 295*). [*mih,]*

(*Mes. 5: m. 295; Mes. 110: m. 25*)

mih: *Aşk, sevgi.*

Çün seni sīmurğ kılmaya kabül
Kaçan ire göñlüñe **mihri** nüzül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 18*). [*mihri, -i]*

(*Mes. 39: m. 61; Mes. 63: m. 237*)

mih: *Müslüman bir erkeğin nikāh esnasında eşine vermeyi kabullendiği mal veya para.*

Ben bu toğrulıq ki sende görürem
Küllü anuñ **mihri** terkīn ururam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 440*). [*mihri, -i]*

mih: *Sevgi, bağlılık (dünyevi).*

Hân-u-mân u mülk ü māl anda düze
Arķun arķun **mihrini** bundan üze
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 10*). [*mihrini, -in, -i*]

mihr evinden: *Sevgi evi.*

Mihr evinden kîn şarına gitmezem
Kişinüñ tuz etmegin unutmazam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra 3*). [*mihr evinden,]*

mihr ü vefâ: *Sevgi ve dostluk.*

Yâr-ıla bāzārumuz **mihr ü vefâ**
Dünyada peygamberümüz Muştafâ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 105*). [*mihr ü vefâ,]*

mihrâb: *Cami ve mescitlerin kible tarafındaki duvarına açılan oyuk, imamın durduğu yer || sevgilinin kaşları.*

Şeyh eydür yüzünüñ **mihrâbını**
'Arza eyle baña her bir bābını
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 25*). [*mihrâbını, -in, -i*]

milket: *Mülk, varlık; sahip olunan şeyler.*

Haķķ'a yalvardı ki bu az **milketi**
Kimseye virme vü üküş zaħmeti
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 23*). [*milketi, -i*]

milket: *Bir hükümdar veya devletin hüküm ve idaresi altında bulunan toprakların tamamı; memleket, ülke.*

Zulm-ıla **milket** kamu vîrân ola
'Adl-ıla vîrânlar âbādân ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra 17*). [*milket,]*

(*Mes. 25: m. 126; Mes. 58: m. 7; Mes. 91: m. 200; Mes. 60: m. 4*)

milket ü māl-ıla: *Mal ve mülk; varlık.*

Biri māl u milketine inanur
Milket ü māl-ıla kırtılmal şanur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 88*). [*milket ü māl-ıla, --ıla*]

millet: *Millet, bir dine, bir kavmiyete mensup topluluk.*

Her ne **millet** var-ısa yalan-durur
Dîn benüm-durur ki cāvidân-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 13*). [*millet,]*

(*Mes. 5: m. 79; Mes. 5: m. 106; Mes. 5: m. 81; Mes. 5: m. 76; Mes. 5: m. 212; Mes. 5: m. 236; Mes. 5: m. 94*)

millet: *Millet, ulus. || İnsanlar.*

Yavlaķ aña i'tikādum var dürüst
Olmadum müşrik gibi **milletde** süst
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 86*). [*milletde, -de*]

mînâ: *Gökyüzü, asuman.*

Gice çün dür dökdi dîbâ üstine
Çarh inçü şaçdı **mînâ** üstine
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 126*). [*mînâ,]*

(*Mes. 60: m. 58*)

mînâ: *Hac ibâdeti esnâsında kurban kesmek ve seytan taşlamak için gidilen yer.*

Şıdķ-ıla on altı kez hâcc itmîşem
Ka'be şehrinden **Mînâ'ya** gitmişem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 26*). [*minâ'ya, -'ya*]

min-allâhi ila'llâh: *Allah'tan yine Allah'a, Allah'tan Allah'a.*

Kime kimi şorduk aña didiler
Yol **min-allâhi ila'llâh** didiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 30*). [*min-allâhi ila'llâh,]*

minber: *Camilerde hatibin çıkıp hutbe okuduğu merdivenli kürsü.*

Çıkdı hüdhüd **minberüñ** üstine şād
Kim vire bî-dādlara va'zıyla dād
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 97*). [*minberüñ, -üñ*]

mine'l- 'ilmi ile'l- 'ayn: İlme'l-yakînden ayne'l-yakîne; bilgiden göz ile görür derecede görerek müşahede ederek bilmeye.

Biz yola bî-şübhet ü şeyn irmişüz
Kim **mine'l- 'ilmi ile'l- 'ayn** irmişüz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 32). [mine'l- 'ilmi ile'l- 'ayn,]

minkâr: Kuş gagası.

Ağzı tolu şekker ü tonı yeşil
Şaru ayağı vü **minkârı** kızıl
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 4). [minkârı, -ı]

min-rabbi'l- 'ibād: Kullarımı terbiye eden Allah'tan...

Hem gerek tevfiğ **min-rabbi'l- 'ibād**
Yaluñuz cehd ile olmaz bu cihād
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 565). [min-rabbi'l- 'ibād,]

mîr: Emir, komutan.

Bir şaruñ kavmında bir **mîr** olduğın
İşid erenler cihān-gîr olduğın
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 3). [mîr,]

mîrğanlık dutan: Başkomutanlık yapan (kimse).

Benvenin şimdi ki **mîrğanlık dutan**
Benden artuğ kimse yok cevher şatan
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 25). [mîrğanlık dutan,]

mis: Bakır.

Güneşüñ yüzi bulaşmaya ise
Altun altuna karşışa **mis** mise
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 302). [mis,]

(Mes. 5: m. 302; Mes. 52: m. 49; Mes. 56: m. 56; Mes. 68: m. 25; Mes. 77: m. 17; Mes. 85: m. 110; Mes. 85: m. 112; Mes. 85: m. 114; Mes. 85: m. 111)

mişâl: Gibi, benzer.

Hüdhüd ü kuşlar u şimurg **mişâl**
'Aql u hulğ u Tañrı'ya kıldı meşel
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra 32). [mişâl,]

mişâl: Örnek; hikâye.

Bir meşel eydem eger añlar-ısañ
Ol **mişâli** işidüp tañlar-ısañ
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 12). [mişâli, -i]

mişâl eylevelüm: Misal; örnek vermek.

Remz-ile bir dāsitan söyleyelüm
Mübtedilere **mişâl eylevelüm**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 18). [mişâl eylevelüm, -y, -elüm]

misin: İkinci tekil şahıs soru eki.

Rüstem eydür hây delü **misin** nite
Kimse kal 'adan tez aya at duta
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 69). [misin,]

(Mes. 30: m. 101; Mes. 30: m. 102; Mes. 30: m. 106; Mes. 30: m. 105; Mes. 56: m. 10; Mes. 56: m. 35; Mes. 56: m. 36; Mes. 91: m. 275; Mes. 91: m. 276)

miskîn: Zavallı, aciz, hiçbir şeye sahip olmayan.

Sağ kişi kanda diler-ise varur
Şayru **miskîn** kendü cānın kayırur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 43, Mısra 14). [miskîn,]

(Mes. 66: m. 54; Mes. 75: m. 44; Mes. 91: m. 71; Mes. 72: m. 104; Mes. 72: m. 106; Mes. 72: m. 108; Mes. 72: m. 110; Mes. 72: m. 111; Mes. 72: m. 107)

miskînlük: Acizlik, muhtaçlık.

Anda **miskînlük** metâ'ı yok-durur
Bundan ilet kim bu ilde çok-durur

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 42, Mısra 3). [miskānlik,]

mişli yok: Eşi benzeri yok.

Bir-durur Şāni' kim anuñ **mişli yok**
Ol yaratduğı cihānda şun'ı çok
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 27). [mişli yok,]

miss: Bakır.

Ādemīye iriçegin bir haţar
Altunına **miss** karışur ez-ķader
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 108). [miss,]

(Mes. 96: m. 56)

miyüz: Soru eki.

Kim 'acab sīmurğı biz göre **miyüz**
Yā anuñ tapusına ire **miyüz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 38, Mısra 5). [miyüz,]

(Mes. 38: m. 6)

mizāc: Beden, vücut.

Çok yimekten çok ola fāsīd **mizāc**
Ne devā anı düze vü ne 'ilāc
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 85). [mizāc,]

mizān: Terazi.

Ol kişi eydür bu dükkānda bir art
İşbu cism ü cānumı **mizānda** dart
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 36). [mizānda, -da]

(Mes. 81: m. 185; Mes. 81: m. 32;
Mes. 86: m. 26; Mes. 17: m. 33; Mes.
81: m. 14; Mes. 81: m. 141)

mizbān: Ev sahibi.

Şeyh gördi meclisi kim tazedür
Mizbānuñ hüsni bī-endāzedür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 94). [mizbānuñ, -uñ]

mu'ayyen: Meşhur, bilinen.

Ķamu ķavm içinde 'ārif var mıdır
Yoħsa bir bellü **mu'ayyen** er midür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 64, Mısra 6). [mu'ayyen,]

(Mes. 69: m. 60)

mubaşşır: Gözetcilik yapan (kimse),
bekleyici. (bir üst mısraya istinaden, insanı
anlama hususunda).

Çok muħaķķık yoħ ki şahşı añlaya
Yā **mubaşşır** kim bu işi tañlaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 234). [mubaşşır,]

mubaşşır: Gözetici.

Rüm ilinde bir **mubaşşır** isterem
Kim aña Çın bütlerini gösterem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 21). [mubaşşır,]

mu'cib: Şaşkınlık veren, şaşırtan, hayrete
düşüren.

Mu'cib ü bed-şiret ü hōd-bīn-durur
Anuñ-ıçun yidüğü sergīn-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 47). [mu'cib,]

mu'cizāt: Mucizeler.

Bu ki bizden ķamu oynı utısar
Mu'cizāt-ıla cihānı dutısar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 184). [mu'cizāt-ıla, --ıla]

(Mes. 100: m. 30)

mu'cizāt ehli: Mucizeler yaratanlar.

Cāzulıķ kılan kişi kezzāb ola
Mu'cizāt ehli ulü'l-elbāb ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 24). [mu'cizāt ehli,]

mu'cize: Hārikulāde hal ve davranış.

Hâlık aña **mu'cize** teslim ider
İlmini Rûhu'l-Kudüs ta'lim ider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 21*). [*mu'cize,]*

(*Mes. 100: m. 28*)

muğ: *Mecusî, ateşperest.*

Şeyhi çün andan aluban gıtdiler
Muğlaruñ deyri dapa iletdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 90*). [*muğlaruñ, -lar, -uñ]*

muhabbet: *Sevgi, aşk.*

Cānumuz çün cānına hemrāh-ıdı
Ol **muhabbetden** gönül āgāh-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 88*). [*muhabbetden, -den]*

muhakik: *Mârifet ve keşif yoluyla varlıkların, meselelerin hakikatini bilme seviyesine erişen kimse.*

Çok **muhakik** yok ki şahşı añlaya
Yā mubaşşır kim bu işi tañlaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 233*). [*muhakik,]*

muhakik ol: *Gerçeği araştıran (kimse) olmak.*

Sen **muhakik ol** ki rengüñ şolmaya
Kim muqallidler Müsülmān olmaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 45*). [*muhakik ol,]*

muhāl: *Gerçekleşmesi mümkün olmayan, imkansız.*

Düşdüm ol kayda ki çıkmağı **muhāl**
Yapdum ol seddi ki yıkmağı **muhāl**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 165*). [*muhāl,]*

(*Mes. 10: m. 166; Mes. 13: m. 40*)

muhammed: *İslam Peygamberi, Hz. Muhammed (sav).*

Bu **Muhammed** beni hergiz görmedi
Yañluban baña rişvet virmedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 233*). [*muhammed,]*

(*Mes. 5: m. 310; Mes. 22: m. 161; Mes. 77: m. 32; Mes. 78: m. 94; Mes. 85: m. 170; Mes. 96: m. 59; Mes. 97: m. 1; Mes. 100: m. 53; Mes. 100: m. 41*)

muhammed milletidir: *Hz. Muhammet kavmi.*

Çün **Muhammed milletidir**
kışümüz
Āyet ü aḥbār-ıladur işümüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 189*). [*muhammed milletidir, -i, -dür]*

muhammed ümmeti: *Hz. Muhammed'in ümmeti, müslümanlar.*

Anda kim yalan kılurlar hıdmeti
Biz daḥı gerçek **Muhammed ümmeti**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 108*). [*muhammed ümmeti,]*

(*Mes. 19: m. 31*)

muhammed yolın: *Hz. Muhammed yolu; İslamiyet.*

Hızr-ısañ sen dünyada iy nāmdār
Ben **Muhammed yolın** itdüm ihtiyār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra 30*). [*muhammed yolın,]*

(*Mes. 102: m. 83; Mes. 102: m. 3*)

muhanne: *Karı meşrepli, karılık istidadında olan, namert, kaypak.*

İkilig-ile ne birlik idesin
Çün **muhanneşsin** ne erlik idesin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 14*). [*muhanneşsin, -sin]*

muhanne güherem: *Namert, kalles, kaypak yaradılışlı.*

Birsi eydür key **muhanneş güherem**
Tañrı yolında ne 'avrat ne erem

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 1). [muħanneş güherem, -em]

muhib: Seven, sevgi besleyen, dost.

Gāh münkir geh **muhibdür** ādemī
Yok-durur bir dürlü hergiz bir demi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 223). [muhibdür, -dür]

(Mes. 69: m. 18)

muhibbi: Seven, sevgi besleyen, dost.

Çok mürīdi vü **muhibbi** var-ıdı
Kim dükeli key riyāzet-dār-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 11). [muhibbi,]

muhibbī oldılar: Sevgi beslemek, yakınlık duymak, yakınlaşmak, dost olmak.

Çün eyü dirildüğünü bildiler
Şehr uluları **muhibbī oldılar**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 484). [muhibbī oldılar, -dı, -lar]

muhkem: Sağlam; güvenilir (söz).

Ol şanem gördi ki şeyh erdür dürüst
Kavli **muhkemdür** degül 'ahdinde
süst (Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 198). [muhkemdür, -dür]

muhkem: Sağlam, dayamlı.

Her kim ol şu üstine bünyād ura
Gör kim ol bünyādı ne **muhkem** dura
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 38). [muhkem,]

muhtāc ider: Muhtaç etmek.

Ol boğuz kim loğmayı tārāc ider
Tab'ını dārūlara **muhtāc ider**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 80). [muhtāc ider, -er]

muhtāc ola: Muhtaç olmak, gereksinim duymak.

Ol ki bir öyn etmege **muhtāc ola**
Nite şāhib-taht u mālīk-tāc ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 49). [muhtāc ola,]

muhtaşar gördi: Küçük, değersiz görmek.

Āhīret katında ol genci 'azīm
Muhtaşar gördi vü rencini delīm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 20). [muhtaşar gördi, -di]

muhtesib: İslām hukūkunda bir kasaba veya şehir halkının şer'î emir ve yasaklara uymasını sağlamakla görevli olarak çarşı ve pazarı kontrol eden, ticārî dāvālara ve bâzı amme dāvālarına bakan belediye zâbıta memuru.

Muhtesib meyhānede rindi bilür
Şüfiyi bilmez ki şāhid-bāz olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 7). [muhtesib,]

(Mes. 63: m. 113; Mes. 63: m. 119;
Mes. 66: m. 119)

mu'īd olan: Yardım eden (kimse).

Ol müderris kim **mu'īd olan** benem
Müstefidine müfīd olan benem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 35). [mu'īd olan,]

mukallid: Taklit eden, taklitçi. || Özü kavrayamamış kimse.

Sen muħaḳḳıḳ ol ki rengüñ solmaya
Kim **mukallidler** Müsülmān olmaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 46). [mukallidler, -ler]

(Mes. 52: m. 16; Mes. 72: m. 249)

mukayyed: Bağlı, kayıtlı.

Bu **mukayyed** zātuñı terk idegör
Daḫı muḳlaḳ zāt-ıla var hōş otur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 29). [mukayyed,]

(Mes. 107: m. 141)

mukayyed varlığı terk itdünüz: *Dünyevî işlere bağlayan maddi varlıklardan vazgeçmek.*

Çün **mukayyed varlığı terk itdünüz**
Lâcerem muḥlak vücûda gitdünüz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 129*). [*mukayyed varlığı terk itdünüz, -dünüz*]

mukbil: *Bahtı açık ve tâlihli, yüce mevki ve makamlara erişmiş olan.*

Devleti yok kişilerden kaçagör
Mukbil er pîrâmeninden geçegör
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 87, Mısra 18*). [*mukbil,*]

mukbil: *Kutsal, mübarek.*

Ṭoklığında **mukbil** işüm var diye
Ḳarnı açukduḳda dahı issin yiye
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra 23*). [*mukbil,*]

mukîm: *Oturan, duran.*

Kendüzi seccâde üstinde **mukîm**
Şâd oturmış zâvyesinde mustakîm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 15*). [*mukîm,*]

mukri: *Kur'an-ı Kerim'i kurallarına uygun okuyan || Müezzin.*

Mukriler tekbîr ü tehlîlât-ıla
Tâc ileyinde gelürler at-ıla
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 109*). [*mukriler, -ler*]

(*Mes. 107: m. 74*)

mukri: *Kur'an-ı Kerim'i kurallarına uygun okuyan || Müezzin. (Konuşmacı bağlamında).*

Mukri çün dikdi durugeldi beri
Bir su'âli şordı vâ' izden arı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 107*). [*mukri,*]

mukri oldılar: *Kur'an-ı Kerim'i kurallarına*

uygun okuyan olmak || Müezzin olmak. (Kuşların ötüşü bağlamında).

Bülbül ü kumrı aña hōş sâz-ıla
Mukri oldılar u hūb âvâz-ıla
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 100*). [*mukri oldılar, -dı, -lar*]

muktedâ: *Fikir ve davranışları ölçü olarak benimsenen, örnek alınan (kimse), önder.*

Muktedâhıkda cihân halkına hem
Olmış-iken kamu 'âlemde 'alem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 21*). [*muktedâhıkda, -lık, -da*]

mum: *Mum.*

Gözsüzi karañu ive givirtür
Bir **mum** ileyinde hōş yanadurur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 64*). [*mum,*]

(*Mes. 105: m. 98; Mes. 105: m. 85; Mes. 105: m. 5; Mes. 105: m. 92; Mes. 105: m. 97; Mes. 105: m. 98; Mes. 105: m. 99; Mes. 105: m. 83; Mes. 105: m. 94*)

müm: *Mum || Sevgili.*

Ol kelebek vardı **mümü** görmege
Girü gelüben nişânın virmege
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 39*). [*mümü, -i*]

mum eyledi: *Muma çevirmek.*

Kendüyi çün mūma ma'lüm eyledi
Kelebeklik şüretin **müm eyledi**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 86*). [*mum eyledi, -di*]

müm gibi: *Mum gibi.*

İşbu od kim göñlüme düşdi benüm
Müm gibi yandı kamu cânüm tenüm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 144*). [*mum gibi,*]

(*Mes. 16: m. 3; Mes. 12: m. 28*)

müm gibi erimezem: Mum gibi erimek; yana yana eriyip bitmek.

Degme odda **müm gibi erimezem**
Bağladuğum 'ahdi ayruğ şımazam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra 11*). [*mum gibi erimezem, -mez, -em*]

mum oldu: Mum olmak. || Erimek.

Çün **mum oldu** nite bunlara vara
Girü kendüden haber kendü vire
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 89*). [*mum oldu, -dı*]

(*Mes. 105: m. 93*)

müm ol-: Mum olmak.

Ol kelekenden ki **müm oldu** meger
Girü bir ayruğ kişi vire haber
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 101*). [*müm oldu, -dı*]

(*Mes. 105: m. 100*)

müm olup: Mum olmak. || Erimek.

Müm olup çün kendü dağı kalmadı
Kelebekler kaygusunda olmadı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 87*). [*mum olup, -up*]

münis: Cana yakın, dost.

Ol kamu kibr ü delāl u ğunc u nāz
Gitdi vü ğaldı kıza **münis** niyāz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 20*). [*münis,]*

(*Mes. 32: m. 118; Mes. 32: m. 129; Mes. 47: m. 146; Mes. 97: m. 25*)

münis eyleyeyim: Dost, sırdaş edinmek.

Münisüm öldi kime söyleyeyim
Dağı bir **münis** kimi eyleyeyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 130*). [*münis eyleyeyim, -y, -eyim*]

münis ü ğam-hvör-durur: Can yoldaşı ve dert ortağı.

Kim benüm bir tutuçuğum var-durur
Kim baña key **münis ü ğam-hvör-durur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 64*). [*münis ü ğam-hvör-durur, --dur, -ur*]

münis ü mahrem: Gönülden dost ve sırdaş.

Kim bu yārüm **münis ü mahrem** degül
Benüm-ile hem-dil ü hem-dem degül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 55*). [*münis*]

muntazır olğıl: Beklemek, gözlemek.

Sen olırsın ğazā sāzın düze
Var ilüñde **muntazır olğıl** bize
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 280*). [*muntazır olğıl, -ğıl*]

mür: Karınca.

Çün görür Safvān ki bunlar kör-imiş
Bu Süleymān'dur bular bir **mür-imiş**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 150*). [*mür-imiş, --i, -miş*]

(*Mes. 38: m. 8; Mes. 110: m. 36*)

mür eyledi: Karınca olmak.

'İşk geldi 'aqlımı zūr eyledi
Şir-iken nāğāh bir **mür eyledi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 26*). [*mür eyledi,]*

mür eyleye: Karıncaya çevirmek.

Zāl'ı bu zilzāl bī-zūr eyleye
Rüstem'i bu māra bir **mür eyleye**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 22*). [*mür eyleye,]*

mür ol-: Karınca olmak.

Çok Süleymān şanduguñ bir **mür ola**
Bilmedüğüne irādet kūr ola

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 59). [mür ola, -a]

(Mes. 30: m. 216)

murād: Maksat, meram, niyet.

Bu tekellüf saña bir sevdâ-durur
Beni şormağdan **murāduñ** ne-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 66). [murāduñ, -uñ]

murassa': Süslü, güzel, kıymetli.

Bu **muraşsa'** sözleri aňlamadı
Şan'atına bakuban taňlamadı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 11). [muraşsa',]

(Mes. 111: m. 43)

murassa': Değerli taşlarla süslenmiş; güzel, kıymetli.

Bir **muraşsa'** tacı aldı koynına
Kim muvâfiğ düşdi ol şaz oynına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 57). [muraşsa',]

murassa' kılmişuz: Değerli taşlarla bezemek; süslemek.

Bu meşelde bir hikâyet bulmişuz
Dürr-ile nazmın **muraşsa' kılmişuz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 22). [muraşsa' kılmişuz, -miş, -uz]

murassa' oldı: Kıymetli taşlarla bezemek || Değer kazanmak.

Gör ne dürlü dökdi sözler kendüzi
Kim **muraşsa' oldı** Gülşehrî sözi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 322). [muraşsa' oldı, -dı]

murdâr: Pis, kirli, temiz olmayan.

Böyle **murdâr** anuñ-uçundur tenüñ
Kim üküş kıymatlı olmışdur cânüñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 59). [murdâr,]

murdâr olur: Kirilenmek, pislenmek.

Her şeker kim tütüya idrâr olur
Dükeli sergîn ile **murdâr olur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 10). [murdâr olur, -ur]

murdarırağ ola: Daha pis, daha kirli olmak.

İt derisin biñ deñizde yuyıçağ
Dağı **murdarırağ ola** koyıçağ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 102). [murdarırağ ola, -a]

murğ: Kuş.

Tenlü cânlu biñ kanat bir **murğ** olur
Bir kanat nağşı nite sîmurğ olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 29). [murğ,]

(Mes. 1: m. 24; Mes. 2: m. 43; Mes. 2: m. 44; Mes. 32: m. 123; Mes. 39: m. 28; Mes. 68: m. 61; Mes. 68: m. 61; Mes. 68: m. 66; Mes. 68: m. 68; Mes. 68: m. 61; Mes. 68: m. 65)

murğ: Kuş. (Doğan kuşu).

Anda kim şâhbâz adı bir **murğ** ola
Kamu şultân-ı şehi sîmurğ ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 37). [murğ,]

murğ: Kuş || Mürşit.

Ol ki yolda degme bir **murğa** ire
Küh-ı Kaf içinde sîmurğa ire
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 106, Mısra 19). [murğa, -a]

murğ olur: Kuş olmak.

'Älemüñ erenleri sîmurğ olur
Yuvasında her bir er bir **murğ olur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 64). [murğ olur, -ur]

murğzâr: Çayrılık; kuş yatağı, kuşu bol olan yer.

Tañla bir yazıda hep dirildiler
Dükeli bir **murğzāra** geldiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 60*). [*murğzāra, -a*]

(*Mes. 107: m. 47*)

murğzār: Çimenlik, çayırılık.

Hürrem ü handān u hōş girür yola
Murğzār içinde oynayu güle
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 254*). [*murğzār,]*

mūsā: İsrailoğullarına elçi olarak gönderilen peygamber; Hz. Musa.

Biri **Mūsā** vü biri Kārūn olur
Biri Leylī vü biri Mecnūn olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 81*). [*mūsā,]*

muşāfā girmişam: Birbirinin boynuna sarılmak; güreş tutmak.

Çün **muşāfā girmişam** Şurhāb-ıla
Çok neberd eylemişem Sührāb-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 197*). [*muşāfā girmişam,]*

muşhaf: Kuran.

Esriyüp dīn şem 'ini söyündürem
Muşhaf'ı dağı oda köyündürem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 132*). [*muşhaf'ı, -'i*]

(*Mes. 12: m. 146*)

mūsī': Hz. Musa.

Anda kim Tañrı her işi bitürür
Cāzular **Mūsī'ya** imān getirür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 22*). [*mūsī'ya, -ya*]

muşibet-nāme: Feridüddin Attar'ın mesnevi türündeki eseri. Musibetname, Tarikatname ismiyle Türkçeye tercüme edilmiştir.

Çün **Muşibet-nāme** 'Attār irüre
Mantıku't-tayr'ı aña yār irüre
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 65*). [*muşibet-nāme,]*

mūsikī: Müzik.

Mūsikī taşnif iden āvāzını
Andan öğrenür her bir sāzını
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 11*). [*mūsikī,]*

muşt: Avuç; yumruk.

Ol Nerimān'ı bir oğlançuk şıya
Sām anuñ bir **muştına** katlanmaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 150*). [*muştına, -ın, -a*]

muştafā': Hz. Muhammed (sav).

Tañrı'nuñ kudretlerin yād eyledi
Muştafā'nuñ cānını şād eyledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 128*). [*muştafā'nuñ, -nuñ*]

(*Mes. 62: m. 20; Mes. 111: m. 83; Mes. 5: m. 250; Mes. 5: m. 273; Mes. 5: m. 288; Mes. 5: m. 306; Mes. 5: m. 307; Mes. 15: m. 31; Mes. 15: m. 23; Mes. 27: m. 86; Mes. 27: m. 134; Mes. 30: m. 306; Mes. 63: m. 242; Mes. 66: m. 115; Mes. 72: m. 4; Mes. 78: m. 1; Mes. 81: m. 196; Mes. 90: m. 46; Mes. 78: m. 1; Mes. 81: m. 196; Mes. 90: m. 46; Mes. 96: m. 79; Mes. 100: m. 51; Mes. 100: m. 108; Mes. 101: m. 76; Mes. 110: m. 53; Mes. 1: m. 11*)

muştafā: Seçilmiş, güzide II Hz. Muhammed (s.a.v.).

Bu meşel kīm 'ālemūñ bōstānidur
Muştafā oğlanlığı destānidur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 46*). [*muştafā,]*

(*Mes. 5: m. 2; Mes. 5: m. 135; Mes. 22: m. 106*)

muştafā dīnin: Hz. Muhammed'in dini. İslamiyet.

Çün görür Safvān ki hergiz Büleheb
Kılmayısar **Muştafā dīnin** taleb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 164*). [*muştafā dīnin, -in*]

muştafâ yolını: Hz. Muhammed'in yolu.

Dîv esâsın dünyada dehrî dutar
Muştafâ yolını Gülşehrî dutar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 56*). [*muştafâ yolını,]*

muştafâ'nuñ kavline: Hz. Muhammed'in ümmeti. || Müslümanlar.

Her yalanı nite gerçek sanavuz
Muştafâ'nuñ kavline inanavuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 314*). [*muştafâ'nuñ kavline, -in, -e]*

muştafâ-yı mü'temen: Güvenilen, itimat edilen Hz Muhammed peygamber.

Ol ilan nefsün uyur gâfletde sen
Ol süvârî **Muştafâ-yı mü'temen**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 114*). [*muştafâ-yı mü'temen,]*

mustakîm: Doğru, düzgün, dürüst.

Kendüzi seccâde üstinde muķîm
Şâd oturmuş zâvyesinde **mustakîm**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 16*). [*mustakîm,]*

muştıla: Müjdelemek.

Kaçan irem dir-idi yârânlara
Kim bu hâli **muştılayam** anlara
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 258*). [*muştılayam, -y, -am]*

mu'teber: İtibarlı, sayılır, hatırlı.

1. Şeyh ile Tañrı arasında meger
Bir küdüret var-ıdı key **mu'teber**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 34*). [*mu'teber,]*

(*Mes. 105: m. 32*)

mu'teber: İnanılır, güvenilir.

1. Kelebekler bir gice mumdan haber
İşidürler bir kişiden **mu'teber**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 6*). [*mu'teber,]*

mu'teber dutan: İtibar etmek.

1. Dağı andan soñra 'âbid cânını
Mu'teber dutan bilür bürhânını
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 72*). [*mu'teber dutan, -an]*

mu'tekid: Bir şeye inanan, bağlanan, inançlı kimse.

1. **Mu'tekid** bir uluyı arturmağa
Yalan ura mı aña qâdr urmağa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 43*). [*mu'tekid,]*

mu'tekid ol-: İnançlı kimse olmak.

1. Nakle 'aklı eylegil her sözde yâr
Mu'tekid bürhân-ıla **ol** zînhâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 44*). [*mu'tekid ol,]*

(*Mes. 52: m. 5*)

mu'tekif: Bir ibadethaneye çekilip namaz, niyaz ve ibadetle meşgul olan; devamlı olan.

1. Kaçusunda ol kızuñ bir ay tamâm
Mu'tekif oturdu ol şeyh-i imâm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 86*). [*mu'tekif,]*

(*Mes. 14: m. 65; Mes. 15: m. 63*)

mu'tî olur: Uymak, boyun eğmek, itaat etmek.

1. Kamu halk' aña **mu'tî olur** kim ol
Gösterür ol halka dâyim toğru yol
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 23*). [*mu'tî olur, -ur]*

mutlak: Sadece, salt.

1. Çün muqayyed var ola maḥv aradan
Kala **mutlak** var kim oldur yaradan
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 142*). [*mutlak,]*

mutlak vücûda: Varlığı mecburi, kesin olan. || Mutlak varlık.

1. Çün muqayyed varlığı terk itdüñüz
Lâcerem **mutlak vücûda** gitdüñüz

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 130). [mutlak vücûda, -a]

mutlak zât-ıla: Şüphesiz olan Allah.

1. Bu mu'kayyed zâtuñı terk idegör
Dağı **mutlak zât-ıla** var hõş otur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 30). [mutlak zât-ıla, --ıla]

mutrib: Çalgıcı, çalgı çalan.

1. Gülsitânların nişâmı gül-durur
Büsitanuñ **mutribi** bülbül-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 68). [mutribi, -i]

muttali' kılma: Muttali olmak; bir durumdan haberi olmak, bir durum üzerine bilgi edinmek.

1. Kimse bilmesün bular n'itdügini
Muttali' kılma aña, illâ beni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 8). [muttali' kılma, -ma]

muvâfik: Münasip, uygun.

1. Şanmañuz kim yâr **muvâfiklig-ıdı**
Kim bu iş 'ayn-ı münâfiklig-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 41). [muvâfiklig-ıdı, -lıg, --ıdı]

(Mes. 49: m. 12; Mes. 87: m. 10;
Mes. 87: m. 21; Mes. 102: m. 109)

muvâfik düşdi: Uygun düşmek.

1. Bir muraşsa' tâcı aldı koynına
Kim **muvâfik düşdi** ol şâz oynına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 58). [muvâfik düşdi, -di]

muvâfik mı: Uygun mu?

1. Kim **muvâfik mı** benüm endişeme
Yonılır mı bu girihler pîşeme
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 53). [muvâfik mı,]

muvaşsal ol: Yetişmek, olgunlaşmak (ağaç bağlamında).

Sen bir ağaçsın **muvaşsal olmaduk**
Tağda bitmiş büsitâna gelmedük
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 106, Mısra 1). [olmaduk, -ma, -duk]

muhtar eyleye: Çaresiz kalmak, yapmak zorunda bulunmak.

Çün zarûret anı **muhtar eyleye**
Günde ya biş söz ya on söz söyleye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 27). [muhtar eyleye, -ye]

mübeddel kılma: Değiştirmek.

Vakt bunları **mübeddel kılma**
Sırların hiç âferide bilmedi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 111). [mübeddel kılma, -ma, -dı]

mübâh: İşlenmesinde sevab ve günah olmayan şey.

Vâcib ü farz u **mübâh** ü müsteħab
Her biri benden kılur hükmin taleb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 61). [mübâh,]

(Mes. 63: m. 21; Mes. 100: m. 3)

mübtedi': Bidat ehli, batıl yola saplanmış kişi.

Şer'e kâbil ola kim maqbül-ısa
Mübtedi'lere uya kim gül-ısa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 74). [mübtedi'lere, -ler, -e]

(Mes. 101: m. 75)

mübtedi: Müptedi: Bir işe, bir okula yeni başlayan kimse.

Bâri sen Gülşehri zikrinden işit
Mübtediden kaç kim andan yigdür it
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 236). [mübtediden, -den]

(Mes. 66: m. 18; Mes. 99: m. 17)

mücāvīr oldılar: *Komşu olmak.*

Girü kamu Rüm iline geldiler
Hağ kapusunda **mücāvīr oldılar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
8). [*mücāvīr oldılar, -dı, -lar*]

mücerred: *Yalnız, tek, tek başına.*

Bir **mücerred** yigid-idi pāk-bāz
Gün uzun oruç dün dölpi namāz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
29). [*mücerred,]*

müdüām: *Sürekli, daima.*

Kendüzüni ço kim iresin aña
Kim **müdüām** ansuz bekā yoğdur saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra*
86). [*müdüām,]*

müdbir: *Talihsiz, bedbaht.*

Zīhi **müdbir** ādemī vü nābekār
Kim oğurlıktan getüre iftiḥār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra*
15). [*müdbir,]*

müdbir er ola: *Talihsiz, bedbaht kişi olmak.*

Halk etin **müdbir er ola** kim yeye
Gün uzun 'avrat gibi gaybet diye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra*
11). [*müdbir er ola, -a*]

müdde'ī: *İddia edici, iddia eden.*

Bir vilāyet dünyada dutamadı
Müdde'iden bir oyun utamadı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
244). [*müdde'iden, -den*]

(*Mes. 30: m. 284; Mes. 36: m. 34;*
Mes. 49: m. 17; Mes. 85: m. 163; Mes.
30: m. 288; Mes. 30: m. 290)

müdde'ī: *İddia edici, iddia eden (Putatapanlar kastediliyor).*

Müdde'iler mülkine aqın salısaruz
Kanda kim büthāne var yıkısaruz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
17). [*müdde'iler, -ler*]

müdde'ī: *İddia eden, haksız yere bir şeyi ortaya koyan; iftiracı.*

Boğazından **müdde'ileri** aşuñ
Gaybet iden kişünün dilin kesuñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra*
13). [*müdde'ileri, -ler, -i*]

müdde'ī: *İddia edici, iddia eden, Hak olduğunu veya herhangi hakkın zayı olduğunu iddia eden kimseler. || Münkir bağlamında.*

Tañrı peygāmbere didüğün öğrenüñ
Müdde'iler sözlerinden yigrenüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
8). [*müdde'iler, -ler*]

müdde'ī: *İddia edici, iddia eden, Hak olduğunu veya herhangi hakkın zayı olduğunu iddia eden kimseler.*

Biribirin çün ahılar öğeler
Müdde'ilerün depesin dögeler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra*
68). [*müdde'ilerün, -ler, -ün*]

müdde'ī oldı: *İddiacı olmak || Rakip olmak.*

Qamudan kesüp irişeli saña
Hep yarānlar **müdde'ī oldı** baña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
192). [*müdde'ī oldı, -dı*]

müddet: *Zaman, müddet.*

İlla seni almağa kuvvet qanı
'Ömr sürmege bile **müddet** qanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
72). [*müddet,]*

müderri: *Medrese ve büyük camilerde yüksek seviyede ders okutan âlim, medrese hocası.*

Ol **müderri** kim mu'īd olan benem
Müstefidüne müfīd olan benem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
35). [*müderri,]*

müfevvi:z kıl: *Bir işi en uygun görülene bırakmak. || İşini Allah'a bırakmak.*

Sen **müfevviż kıı** işi ma‘būduña
Ol irüre hem seni maqşūduña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 577*). [*müfevviż kıı,]*

müfid olan: *Fayda veren (kimse).*

Ol müderris kim mu‘īd olan benem
Müstefīdine **müfid olan** benem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 36*). [*müfid olan,]*

müflis: *İflas etmiş, parası pulu olmayan, muhtaç.*

Kimse bizüm gibi **müflis** görmedi
Kim elümüz hiçe dağı ırmadı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 87*). [*müflis,]*

müfsid: *Fesatlık edenler, fitneciler.*

Ança **müfsidler** yol üstine üşer
Kim ahī halkuñ derisine düşer
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 41*). [*müfsidler, -ler]*

mühlet: *Bir işin yapılması için verilen belirli süre, vâde.*

Ol vezīr eydür bugün **mühlet** baña
İRte gösterem yalanları saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 51*). [*mühlet,]*

mühür: *Mühür, damga.*

Her biri elinde bir **mühür** dutar
‘Āleme dolar Gülşehrî satar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 325*). [*mühür,]*

mülevves kılduğuñ: *Kirletmek.*

Büşr eydür küp şuyına talduğuñ
Arı şuyı sen **mülevves kılduğuñ**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 330*). [*mülevves kılduğuñ, -duğ, -uñ]*

mülhid: *Dinsiz, Allah'ı tanımaz.*

Zālim işledüğü gücü ne bilür
Karnı aç **mülhid** orucı ne bilür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 102*). [*mülhid,]*

mülk: *Mülk, yer.*

Bilmezem ol kanı vü ben kıdayam
Kanda-y-ısam **mülkinüñ** içindeyem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 144*). [*mülkinüñ, -in, -üñ]*

mülk: *Memleket, ilke.*

Zīrā çün kim **mülk** bī-şultān ola
Az zamānda memleket vīrān ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra 13*). [*mülk,]*

(*Mes. 3: m. 2; Mes. 5: m. 17; Mes. 25: m. 125; Mes. 30: m. 201; Mes. 30: m. 272; Mes. 57: m. 27; Mes. 57: m. 6; Mes. 57: m. 6; Mes. 57: m. 6; Mes. 58: m. 3; Mes. 58: m. 4; Mes. 85: m. 131*)

mülk: *Memleket, ilke || Dünya.*

Kuşlar anuñ sāyesidür kıamusı
Mülkinüñ pīrāyesidür kıamusı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 32*). [*mülkinüñ, -i, -nüñ]*

mülk: *Varlık, mal, mülk.*

Bir taş-ı mış didi **mülküm** kıymeti
Ne taşı begendi vü ne mülketi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 15*). [*mülküm, -üm]*

(*Mes. 87: m. 19; Mes. 91: m. 176*)

mülk: *Diyar, yer.*

Dilemez-ise ki mekrüm yol ura
Kendü **mülkünden** beni daşra süre
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 140*). [*mülkünden, -in, -den]*

mülk: *Sahip olunan yer.*

Sen kim eyledüñ girü **mülkin** durak
Çapusundasın velî andan irak
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 139*). [*mülkin, -in*]

mülk: *Mülk, saltanat.*

Hâricîler ili dutmuş şâh kanı
Mülk-i 'inne'd-dîne 'inda'llâh kanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 12*). [*mülk-i, --i*]

mülk ü esbâbı: *Mülk ve eşyalar.*

Dünya mihriñi gönülden sökdiler
Mülk ü esbâbı dükelin dökdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 62*). [*mülk ü esbâbı, -ı*]

mülk ü mâhdur: *Malı ve mülkü.*

Bu meşel kim 'ışk **mülk ü mâhdur**
Hızır-ıla ol bir velî aḥvâlıdur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 33*). [*mülk ü mâhdur, -ı, -dur*]

mülk ü mâln: *Mal ve mülk. || Dünya'ya ait her şey.*

Mülk ü mâln arturan bir taş-ıdı
Ol taşı şorar-ısañ bir kaç-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 11*). [*mülk ü mâln, -ın*]

(*Mes. 53: m. 46*)

mülket: *Mal, varlık, zenginlik || Saltanat.*

Bir taş-ıdı didi mülküm kıymeti
Ne taşı begendi vü ne **mülketi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 16*). [*mülketi, -i*]

mülket: *Mal, varlık, zenginlik.*

Raḥmeti bî-ḥadd u iḥsâni delim
Mülketi cavid ü fermâni kadim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 248*). [*mülketi, -i*]

mülki içinden: *Diyar, yer | Varlık, servet.*

Çanda var **mülki içinden** taşra yir
Kim sürükmişlere ol yir anda yir
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 141*). [*mülki içinden,]*

mülk-i lâhütî ola: *İlâhi âlem olmak.*

Niçeme kim cânı nâsütî ola
Fikri yiri **mülk-i lâhütî ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 14*). [*mülk-i lâhütî ola, -a*]

mü'min: *İnanan, inançlı, imanlı; Müslüman || Doğru, haktan ayrılmaz kimse.*

Mü'mini imânda yâr idiserüz
Ka'be'yi bütlerden arıdısaruz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 23*). [*mü'mini, -i*]

mü'min: *Allah'ın varlığına ve birliğine iman eden, inanan, kalp ile tasdik, dil ile ikrar eden kimse.*

Mü'min ol kuş birliğine inanur
Kâfir ol kuşu kanat naḫşın şanur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 23*). [*mü'min,]*

(*Mes. 5: m. 276; Mes. 10: m. 85; Mes. 10: m. 88; Mes. 10: m. 88; Mes. 12: m. 114; Mes. 27: m. 119; Mes. 27: m. 121; Mes. 27: m. 125; Mes. 27: m. 124; Mes. 49: m. 23; Mes. 85: m. 69; Mes. 85: m. 127; Mes. 85: m. 121; Mes. 95: m. 2; Mes. 61: m. 3; Mes. 95: m. 23; Mes. 96: m. 73; Mes. 100: m. 106*)

mü'min degül: *Mümin değil (bkz. mümin).*

Kimse zulmuñdan senüñ imin degül
Halk azarlayan kişi **mü'min degül**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 30*). [*mü'min degül,]*

mü'min kılan: *Müslüman yapmak.*

Kâfiri **mü'min kılan** anlar-durur
Mü'mini 'ârif kılan bunlar-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 105*). [*mü'min kılan, -an*]

mü'min ol: İman eden, mümin kişi olmak.

Birisi eydür ki bir dem sākin ol
'Arza kıl imānı girü **mü'min ol**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
64). [*mü'min ol,]*

mü'min olan: İman eden, inanan, kalp ile tasdik, dil ile ikrar eden.

Hüdhüd eydür kamu cānlar bir degül
Mü'min olan ādemī kāfir degül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra*
2). [*mü'min olan,]*

mü'min ü kāfir olan: (Hem) mümin (hem) kāfir olan (kişi).

'Āk ola kamular-ıla bir olan
Kāfir ola **mü'min ü kāfir olan**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra*
8). [*mü'min ü kāfir olan,]*

mü'minîn: İman etmiş, İslam dinine inanmış olanlar, İslamlar, Müslümanlar.

Mü'minîne niçe zür eyler-iseñ
Zür-ıla nefsüñi kūr eyler-iseñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
65). [*mü'minîne, -e]*

mü'minün: Mümin olanlar, Allah'a iman edenler.

Mü'minün evvel gök ola cenneti
Kim hākīm uş böyle söyler hikmeti
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra*
17). [*mü'minün,]*

mümkîn: Sonradan var olan, var olması için başka bir varlığa muhtaç olan.

Döriden vācib-durur zātı-y-ıla
Döriyen **mümkîndür** ālātı-y-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra*
34). [*mümkîndür, -dür]*

mümkîn: Olması, gerçekleşmesi imkân dâhilinde olan, olabilir, kabil, muhtemel.

Mümkîn ol kim gāh ola gāh olmaya
Gāh qala 'ālemdə vü gāh qalmaya

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra*
37). [*mümkîn,]*

(*Mes. 63: m. 25; Mes. 75: m. 91*)

mümkîn degüldür: Mümkünü yok, imkansız.

Bençe ol **mümkîn degüldür** kim öte
Aña şol kim benden örgendi yite
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
81). [*mümkîn degüldür, -dür]*

mümkîn olmaya: Mümkün olmak.

Eyle kim ben irdüm ol sîmîn-tene
Mümkîn olmaya kim ire kimsene
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra*
56). [*mümkîn olmaya, -ma, -ya]*

mümkînât: Yaratılan tüm varlıklar.

Mümkînât ahvâlini key tañlaram
Mümteni'den vācibi hōd añlaram
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
27). [*mümkînât,]*

mümteni': İmkansız, mümkün olmayan.

Mümkînât ahvâlini key tañlaram
Mümteni'den vācibi hōd añlaram
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
28). [*mümteni'den, -den]*

münâcât: Yakarma, Allah'a yalvarma.

Zühd-ile biri **münâcâta** gider
Fısq-ıla biri hārâbâta gider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
83). [*münâcâta, -a]*

(*Mes. 110: m. 5*)

münâcât eyledi: Yalvarmak, yakarmak.

Muştafa bir gün **münâcât eyledi**
Sırrını Hāk hazretinde söyledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra*
1). [*münâcât eyledi, -di]*

münâcâtı ola: Allah'a yalvarmak, yakarmak.

Çok kişi yiri **münâcâtı ola**
‘İşk anı rindî harâbâtî kıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
11). [münâcâtı ola, -a]

münâfık: İçi başka, dışı başka olan, özü
sözüne uymayan, iki yüzlü, ara bozucu.

Sevinü ili dapa Safvân gider
Görgil imdi ol **münâfıklar** n'ider
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
282). [münâfıklar, -lar]

(Mes. 87: m. 20; Mes. 87: m. 8; Mes. 87:
m. 22)

münâfık: İnançsız olduğu halde kendini
inançlı gibi gösteren; kafir.

Çün işitdiler **münâfıklar** añı
Her birinüñ gevdeden gitdi cânı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
73). [münâfıklar, -lar]

münâfık olmağıl: Dinî kurallara inanmadığı
hâlde inanmış gibi görünmek, dinden dönmek.

Gâh zâhid gâh fâsık olmağıl
Çün muvâfıksan **münâfık olmağıl**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra
12). [münâfık olmağıl, -ma, -ğıl]

münâsib: Uygun.

Yiyelüm, cām içelüm cân kıoyalum
Bir meşel buña **münâsib** diyelüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 59, Mısra
18). [münâsib,]

mün'im: Yedirip içirmeyi, ikram etmeyi seven,
iyilik sâhibi (kimse), cömert.

Degme mün'imde bulunmaya temiz
Mün'im imân mün'imidür iy'aziz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra
30). [mün'im,]

(Mes. 36: m. 29; Mes. 36: m. 30)

mürâyî olmaya: İkiyüzlü olmak.

Zühd ü taqvası riyâyî olmaya
Halk arasında **mürâyî olmaya**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
70). [mürâyî olmaya, -ma, -ya]

mürebî olmaya: Eğitici, öğretici olmak.

Yoḥsa çün nām u nişānı olmaya
Kadr u cāh-içün **mürebî olmaya**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra
6). [mürebî olmaya, -ma, -ya-maya
]

mürekkeb: ...den oluşan; ...den meydana
gelen.

Dünyada sen bir müzebzebsin henüz
Küfr ü imândan **mürekkebsin** henüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra
22). [mürekkebsin, -sin]

mürîd: Tarikatte bir şeyh ve mürşide
bağlanarak kendisinden usul ve tasavvuf
yolunu öğrenen kimse.

Çok **mürîdi** vü muḥibbi var-ıdı
Kim dükeli key riyâzet-dâr-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
11). [mürîdi, -i]

(Mes. 10: m. 13; Mes. 14: m. 1; Mes.
14: m. 23; Mes. 14: m. 73; Mes. 68:
m. 17; Mes. 69: m. 18; Mes. 53: m.
152; Mes. 67: m. 7; Mes. 67: m. 8;
Mes. 68: m. 7; Mes. 69: m. 82; Mes.
69: m. 39; Mes. 69: m. 110; Mes. 100:
m. 99)

mürîdi olalar: Talebesi, talibi olmak.

Kimisi bir şeyh olur kim geleler
Halk u ol şeyhüñ **mürîdi olalar**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
66). [mürîdi olalar, -alar]

mürüvvet: İnsaniyet, mertlik, yiğitlik.

Çün arıtmaduñ **mürüvvet** gölini
Sen ne bilesin fütüvvet yolını
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
545). [mürüvvet,]

müsâfir: *Misafir, konuk.*

Her **müsâfir** kim gelür eyvânuma
Hâkim olur kamu hân-u-mânuma
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra 21*). [*müsâfir,]*

müsellim: *(Kibir, nefis, benlik) Teslim olmuş.*

Ma' nide baña **müsellim** diyeler
Da' vide bārī saña kim diyeler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 29*). [*müsellim,]*

müselmân: *İslam dininden olan kimse, müslüman.*

Kim **Müselmân-ısa** ol kuşu sora
Kâfir anuñ kanadı naqşın göre
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 17*). [*müselmân-ısa, --ı, -sa]*

müstecâb olur du'âsı: *Duası kabul olmak, isteği geri çevrilmemek.*

Derdinüñ irer devâsı 'âkıbet
Müstecâb olur du'âsı 'âkıbet
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 22*). [*müstecâb olur du'âsı,]*

müstedill: *Delil ve hüccet gösterilerek ispat edilen.*

Müstedillem çün ki isti' māl idem
Mālîkî mülkinden istidlâl idem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 29*). [*müstedillem, -em]*

müstefidîn: *Yararlanan, faydalanan, istifâde eden (kimseler).*

Ol müderris kim mu'îd olan benem
Müstefidîne müfid olan benem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 36*). [*müstefidîne, -e]*

müsteḥab: *Hakkında kesin bir emir bulunmadığı halde dînin temel prensiplerine uygun olduğu için beğenilen, tavsiye edilen, sevap kazandıran, dince makbul (iş ve davranış), mendup.*

Vâcib ü farz u mubâḥ ü **müsteḥab**
Her biri benden kıılır hükmin taleb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 61*). [*müsteḥab,]*

müsterâḥ: *Lavabo.*

Çün işinde yoḡ-durur hergiz şalâḥ
Lâ-cerem yir yir tolıcaḡ **müsterâḥ**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra 26*). [*müsterâḥ,]*

(*Mes. 36: m. 28*)

müslümân: *Müslüman, iman eden.*

Deyr içinde şeyḫi vaftız itdiler
Bir **Müslümânı** bir iblîs itdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 140*). [*müslümânı, -ı]*

(*Mes. 12: m. 16; Mes. 12: m. 82; Mes. 48: m. 3; Mes. 53: m. 149; Mes. 58: m. 6; Mes. 59: m. 16; Mes. 66: m. 47; Mes. 101: m. 60*)

müslümân ol-: *Müslüman olmak, iman etmek.*

Ne **Müslümân ola** ol ne ten-dürüst
Dîni eksük ola vü endâmı süst
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 5*). [*müslümân ola, -a]*

(*Mes. 16: m. 108; Mes. 5: m. 277; Mes. 12: m. 14; Mes. 79: m. 4; Mes. 52: m. 146; Mes. 11: m. 46*)

müslümânlık: *Müslümanlık, İslamlık.*

Ol biri eydür **Müslümânlık** kanı
İşbu işlere peşimânlık kanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 43*). [*müslümânlık,]*

müslümânlık gibi: *Müslümanlık gibi.*

Çamusından yig şerî' at soñ gele
Kim **Müslümânlık gibi** key ön gele
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 40*). [*müslümânlık gibi,]*

(Mes. 47: m. 98; Mes. 58: m. 4)

müslmānlık yolu: Müslümanlık uğruna || İslām Dini yolunda.

Çün **Müslmānlık yolu** kuvvet duta
Bu oyunda kâfiri mü'min uta
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
275). [müslmānlık yolu, -ı]

müslmānlık yolu: Müslümanlık yolu.

Kim **Müslmānlık yolu** bî-gerd-iken
Dīn içinde cümle şāhib-derd-iken
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
3). [müslmānlık yolu, -ı]

müşk ü 'anber kokusun: Misk ve amber kokusu.

Dürr ü gevher kıymetin bilimedi
Müşk ü 'anber kokusun almadı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
8). [müşk ü 'anber kokusun,]

müşkil: Zor, güç.

Mālumuñ virdüm zekātın ehline
Müşkil işlerüñ yapışdum sehline
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra
28). [müşkil,]

(Mes. 55: m. 4; Mes. 56: m. 15; Mes.
72: m. 204)

müşkil: Halledilmesi, çözüme kavuşturulması
güç iş veya mesele, zorluk, güçlük.

Ben anuñ yüzine karşı söyleyem
Müşkilümi kâmusın hāl eylerem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra
10). [müşkilümi, -üm, -i]

(Mes. 10: m. 50; Mes. 13: m. 21; Mes.
13: m. 23; Mes. 22: m. 86; Mes. 25:
m. 75; Mes. 25: m. 2; Mes. 54: m. 22;
Mes. 60: m. 2; Mes. 84: m. 53; Mes.
107: m. 6; Mes. 56: m. 48)

müşkil ol-: Zor, çetin olmak.

Cān-ıla ten düzmeği **müşkil ola**
Cān kaçan hem-reng-i āb u gil ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra
101). [müşkil ola, -a]

müşkīn: Misk gibi güzel kokulu; hoş kokulu.

Ḳaddi serv ü 'ārızı sīmīn-durur
Yüzi ḥurşīd ü ḥaṭı **müşkīn-durur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra
6). [müşkīn-durur, --dur, -ur]

(Mes. 60: m. 39)

müşrik: Allah'a ortak kabul eden, şirik işleyen.

Yavlaḳ aña i' tīkādum var dürüst
Olmadum **müşrik** gibi milletde süst
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra
86). [müşrik,]

müstahakk: Hak eden, hak kazanmış || Haklı.

Ḳanda kim bir **müstahakk**қа irevem
Cānumı ger diler-ise virevem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra
19). [müstahakk, -a]

müştāk geçer: Can atmak; büyük bir şevkle istemek.

Gör niçe kim ḥōş yir ü ḥōş içer
İlla yavlaḳ sizlere **müştāk geçer**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
70). [müştāk geçer,]

müste'an: Kendisinden yardım istenen,
yardımı dilenen (Allah).

Bu cihānı bize viren rāyigān
Ol cihānı hem vire ol **Müste'an**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra
68). [müste'an,]

müşterī: Jüpiter gezegeni (Güneş sisteminin
en büyük ve en etkili gezegenidir, gücü temsil
eder).

Müşterī iner-ise gökden henüz
Aña añlanmaya yirde bu rumüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra
11). [müşterī,]

(Mes. 72: m. 227; Mes. 72: m. 235;
Mes. 72: m. 273; Mes. 72: m. 201;
Mes. 88: m. 56)

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra
21). [müzebzebsin, -sin]

müşteri: Müşteri, alıcı.

Bu güher issi kim ister **müşteri**
Hiçe virür mi 'aceb ol gevheri
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra
13). [müşteri,]

(Mes. 75: m. 82; Mes. 75: m. 7)

müzeyyen eylemesem: Zinetlendirmek,
süslemek.

Ben **müzeyyen eylemesem** 'âlemi
Hüb ola mıydı cihân bî-âdemî
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
43). [müzeyyen eylemesem, -me, -se,
-m]

müzd: Karşılık.

Ben bu zühd ü arılığ-ıla kaçan
Olmayam **müzdi** yazuğından seçen
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra
20). [müzdi, -i]

(Mes. 97: m. 16; Mes. 98: m. 61; Mes.
98: m. 54; Mes. 66: m. 47)

müzd: Gereksinimi karşılamak için, sevap
maksadıyla.

Büşr eydür **müzd-içün** gömlü ola
Kim geçen şuyın içüp hazzın bula
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
313). [müzd-içün, --içün]

(Mes. 72: m. 316)

-N-

nâbekâr: İşe yaramaz, aylak (kul).

Eydür iy sultân-ı 'âlem zînhâr
Yolda hiç eğlenmedüm ben **nâbekâr**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra
42). [nâbekâr,]

nâbekâr: İşe yaramaz, faydasız, aylak.

Zîhi müdbir âdemî vü **nâbekâr**
Kim oğurlıktan getüre iftihâr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra
15). [nâbekâr,]

müzd: Mükafat, ödül.

Azı kaçan begeneler çoklular
Müzde kanda ireler yazuqlular
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 76, Mısra
10). [müzde, -e]

müzdi vire mi: Karşılık, mükafat verir mi?

Yazuğ işleyen sevâba ire mi
Yâ günâha Tañrı **müzdi vire mi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 76, Mısra
18). [müzdi vire mi,]

müzebzeb: Karmaşık, karışık || Belirsiz.

Dünyada sen bir **müzebzebsin** henüz
Küfr ü imândan mürekkebsin henüz

nâçâr: Çaresiz.

Dirile seni kafasda dutalar
Öliçek **nâçâr** taşra atalar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
158). [nâçâr,]

nâçâr: Mecburen, isteği dışında, çaresiz.

Aña gelen baña hem bir gün gele
Her ki toğdı 'âkıbet **nâçâr** öle
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
370). [nâçâr,]

nādān: Câhil, bilmez, bilgisiz (kimse).

Hayf ola benüm gibi dānā kişi
Kem ola anuñ gibi **nādān** işi

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 52). [nādān,]

(Mes. 72: m. 217; Mes. 111: m. 61)

nādān olandan: Cahil, bilgisiz kişi.

Ādemī hayvān olandan yig-durur
Dīv olan **nādān olandan** yig-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 8). [nādān olandan, -dan]

nādān sözüñ: Cahil sözü.

Ne bile **nādān sözüñ** hikmetlerin
Hikmetüñ dānā bile kıymetlerin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 171). [nādān sözüñ, -üñ]

nādire: Eşsiz, benzersiz.

Nādire bir nağme āgāz idicek
Perdelerde sūz-ile sāz idicek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 19). [nādire,]

(Mes. 69: m. 242; Mes. 111: m. 58)

nā-ehl: Bir işin ehli olmayan, o işten anlamayan.

Baña her **nā-ehl** her bir hīç-kes
Hayf ola kim eyleye demür kafas
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 19). [nā-ehl,]

nā-ehl ola: Ehil olmamak, acemi olmak.

Şeyhī koyup gitdügüñüz sehl ola
Hak kapusından giden **nā-ehl ola**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 72). [nā-ehl ola, -a]

nāgāh: Ansızın, birdenbire.

'Işk geldi 'aqlımı zūr eyledi
Şīr-iken **nāgāh** bir mūr eyledi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 26). [nāgāh,]

(Mes. 30: m. 113; Mes. 40: m. 11;
Mes. 60: m. 67; Mes. 63: m. 149)

nāgeh: Ansızın, birdenbire.

Nāgeh ırakdan añı ol beg görür
Āh ider atıñ başın çeker durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 137). [nāgeh,]

(Mes. 5: m. 155; Mes. 10: m. 103;
Mes. 20: m. 7; Mes. 27: m. 109; Mes.
66: m. 65; Mes. 72: m. 38; Mes. 72:
m. 93; Mes. 84: m. 16; Mes. 93: m. 36)

nāgehān: Ansızın, birdenbire.

Bir gece Çīn şehri üstinden meger
Nāgehān sīmurğ geçdi cilveger
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 2). [nāgehān,]

(Mes. 9: m. 16; Mes. 10: m. 68; Mes.
16: m. 16; Mes. 16: m. 110; Mes. 22:
m. 91; Mes. 30: m. 98; Mes. 32: m. 59;
Mes. 39: m. 65; Mes. 47: m. 49; Mes.
56: m. 23; Mes. 69: m. 21; Mes. 72:
m. 163; Mes. 72: m. 305; Mes. 75: m.
43; Mes. 94: m. 41; Mes. 107: m. 121)

nağma: Nağme; ezgi.

Sözi hūb u **nağmaları** sāz-ıla
Perdelerde ol latīf āvāz-ıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 7). [nağmaları, -lar, -ı]

nağme: Nağme, ezgi.

İñranımağ **nağmelerümi** benüm
Yavlağ andan tenge gelmişdür canum
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 63). [nağmelerümi, -ler, -üm, -i]

(Mes. 94: m. 18)

nā-güzir: Zorunlu, lāzım; ister istemez.

Pādişaha ol vezīr olmuş-durur
Husrev andan **nā-güzir** olmuş-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 24). [nā-güzir,]

nahıy: Dil bilgisi.

Hîç **nahiv** okıduğūñ var mı senūñ
Kim hüner hâşıl kıla cān u tenūñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 11*). [*nahiv,]*

nahnü kasemnā: "Biz kısımlara ayırdık"
(*Zuhruf suresi 43/32. ayet*).

Her ki bildi kısmetinūñ gāyetin
Okıdı **nahnü kasemnā** āyetin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 96*). [*nahnü kasemnā,]*

nahnu min-huldin ve min nārin berī: *Biz ebedilikten (cennetten) de ateşten de uzak ve beriyiz. (Çakın, 2014: 411) Biz ise cennet ehlerinden ve cehennemden uzağız (Yavuz, 2007: 581).*

Kime hür eyler refîk u kim perī
Nahnu min-huldin ve min nārin berī
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 24*). [*nahnu min-huldin ve min nārin berī,]*

nā-hōş: *Hoş olmayan, çirkin.*

Şāhidūñ ra' nā degül **nā-hōş-durur**
Şehvet anı saña zībā gösterür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra 13*). [*nā-hōş-durur, --dur, -ur]*

nahs: *Uğursuz.*

Şekli **nahs** u şüreti Hindū gibi
Çirkin āvāzı dahı kendü gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 33*). [*nahs,]*

nahy: *Söz dizimi, cümle bilgisi, sentaks.*

Nahv-ıla i' rābı yavlağ kıluram
Ref' ü naşb u cerr ü cezmi bilürem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 9*). [*nahv-ıla, --ıla]*

(*Mes. 55: m. 51; Mes. 56: m. 38; Mes. 56: m. 40; Mes. 56: m. 47; Mes. 56: m. 49; Mes. 56: m. 57; Mes. 56: m. 61; Mes. 56: m. 10; Mes. 56: m. 17; Mes. 56: m. 41*)

nahy: *Kelimelerin birbirine rabt, izafet ve amel*

eylemeleriyle ilgili olan kaideleri içine alan ilim. Nahiv ilmi ile Arapça kelimelerin yeri ve usulü bilinir, yani cümle tahlili yapılır.

Nahv içinde kimse bençe olmaya
Şarfi dahı bençileyin bilmeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 125*). [*nahv,]*

nahvī: *Dil bilgini.*

Eydür armadum ben ol müşkilde rāy
Nahvī eydür yarı 'ömrüñ yoğa say
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 16*). [*nahvī,]*

(*Mes. 56: m. 35; Mes. 56: m. 51; Mes. 56: m. 1; Mes. 56: m. 9; Mes. 56: m. 8; Mes. 56: m. 31; Mes. 56: m. 24*)

nahvi gibi olmağıl: *Dil bilgini gibi olma!.*

Deñiz olduñ-ısa gavgā kılmağıl
Gemide ol **nahvi gibi olmağıl**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 50*). [*nahvi gibi olmağıl, -ğıl]*

nākara: *Davul.*

Nākaralar çalınur kavvāl-ıla
Deff ü nāy u berbağ u şeştā bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 107*). [*nākaralar, -lar]*

nakb urmuşam: *Delmek, delik açmak.*

Ança evlere ki ben **nakb urmuşam**
Ança gencüñ kim içine girmişem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 25*). [*nakb urmuşam, -miş, -am]*

nakd: *Nakit, sermaye.*

Çamu kuşlar geldiler bir mağfile
Çamusınuñ dükeli **nakdı** bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra 6*). [*nakdı, -ı]*

(*Mes. 75: m. 18; Mes. 75: m. 20; Mes. 75: m. 22; Mes. 81: m. 75*)

nakd: *Dünyada kazanılıp ahirette geçerli olan sevap, iyilik sermayesi.*

Pâdişâh katında kadri arta mı
Kurbı mîzânında **nağdin** darta mı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra*
26). [*nağdin, -in*]

nakd: Varlık, servet.

Key terâzû râst Gülşehrî kıla
Kim kamu **nağduñ** bahâsını bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
190). [*nağduñ, -uñ*]

nakd: Para, akçe.

Aşmış-ıdı bilmege her **nağdi** cüst
İki mîzân iki yanında düüst
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
13). [*nağdi, -i*]

nakd: Kıymet, değer.

Âhiretde çün terâzû aşıla
Degmesi bir dürlü **nağd-ıla** gele
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
168). [*nağd-ıla, --ıla*]

nâ-kes: Alçak.

Bilmezem sen **nâ-kese** ne diyeyim
Şimdi mi geldüñ ki seni yiyeyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
155). [*nâ-kese, -e*]

nâkes: Alçak, soysuz, zelil.

Añı sevmeyen kişi **nâkes-durur**
Serv anuñ katında hâr-u-ğas-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra*
15). [*nâkes-durur, --dur, -ur*]

nağkâs: Nakşeden, süsleyen; süsleme ustası ||
Allah.

Muhtesib ol tâcı almış başına
Cümle tağsîn eyleyü **nağkâşına**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
114). [*nağkâşına, -in, -a*]

(*Mes. 107: m. 139*)

nağl: Başkasına âit bir sözü veya bir fikri, bir
olayı bir yerde anlatma, söyleme, nakletme.

Nağle ‘aklı eylegil her sözde yâr
Mu‘tekid bürhân-ıla ol zînhâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra*
43). [*nağle, -e*]

nağs: Eksiklik, noksanlık.

‘Acz u ‘aybum var mıdur kim
çağasın
Halka vü bir **nağş** baña dağasın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra*
28). [*nağş,]*

nağs: Güzellik || *nağış.*

Ol kanat **nağşıña** çün inandılar
Ol kuşu ol bir kanadı şandılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
7). [*nağşıña, -iñ, -a*]

(*Mes. 2: m. 4; Mes. 2: m. 20*)

nağş: *Nakiş, süs.*

Bir kanatdan olmağıl biñ **nağşa** yâr
Kim anuñ yüz biñ kanadı dağı var
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
39). [*nağşa, -a*]

(*Mes. 2: m. 10*)

nağs: *Süs || Resim.*

Tenlü cânlu biñ kanat bir murğ olur
Bir kanat **nağşı** nite sîmurğ olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
30). [*nağşı, -i*]

(*Mes. 2: m. 24*)

nağs: *Resim, tasvir. Mec. Görünüş, sûret.*

Nağşa bakma gör kanat nenüñ-durur
Ol kuşa ir kim kanat anuñ-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
37). [*nağşa, -a*]

nağs: *Güzellik, nakiş; görüntü, resim.*

Yazmaya Şu üstine **naķŐı** kişi
Şuya tekiye uranuñ yildür işi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra*
17). [*naķŐı, -ı*]

(*Mes. 5: m. 38; Mes. 2: m. 27*)

naķŐ: *Görüntü, suret. || Güzellik.*

‘Älemi başdan başa gezdüm kamu
Ĥâturuma **naķŐıñı** yazdum kamu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra*
6). [*naķŐıñı, -ıñ, -ı*]

(*Mes. 47: m. 44; Mes. 47: m. 46 Mes.*
47: m. 41 Mes. 47: m. 120)

naķŐ: *Görünüş, suret, Şekil. || Aldatıcı Şeyler.*

Saña ‘aşık nefis için olmadığuz
Anuñ-içun **naķŐuña** kanmadığuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
138). [*naķŐuña, -uñ, -a*]

naķŐ: *İŞleme, nakış, süs.*

Evlerüñ yidinçisi taşra olur
Ayduñ u kızıl yeşil **naķŐı** tolur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
60). [*naķŐı, -ı*]

(*Mes. 53: m. 61*)

naķŐ: *Görüntü, akis.*

Hâdisâtuñ **naķŐımı** düzdı felek
Defterinden eyledi bir kezde çāk
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra*
21). [*naķŐımı, -ım, -ı*]

naķŐ: *Nakış, süs, resim. || Hakk'ın tecellileri*
(Şekli, yansıması).

NaķŐı-y-ıla bildürür naķķāsumuz
İlla görmez güneşi ĥuffāsumuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
139). [*naķŐı-y-ıla, -ı, --y, --ıla*]

naķŐ u nigār: *Süs ve güzellik.*

Eydür iy üstād bu **naķŐ u nigār**
Ne-durur bu evde yazlu Őāhvār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
73). [*naķŐ u nigār,]*

naķŐ-ı dıvāra: *Duvardaki resim.*

Çün ev issin ev içinde ŐanmadıĖ
NaķŐ-ı dıvāra daĥı aldanmadığ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
32). [*naķŐ-ı dıvāra, -a*]

(*Mes. 21: m. 12*)

nākūs: *Çan, kilise çanı.*

Gözlerinden kan aķıtımıŐ yaş-ıla
Hem ŐımıŐ **nākūsını** bir taŐ-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
60). [*nākūsını, -ın, -ı*]

nāle: *İnleme, feryat.*

Nāle vü zārı vü Őūra düŐdiler
Cümle ĥüdhüd yöresine üşdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra*
31). [*nāle,]*

(*Mes. 16: m. 52*)

nāle vü feryād u zārı kıldılar: *AĞlayıp*
inleyip feryat etmek.

Kendü dınlerine yārı kıldılar
Nāle vü feryād u zārı kıldılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
86). [*nāle vü feryād u zārı kıldılar, -*
dı, -lar]

nāle vü zārı kılam: *AĞlayıp inlemek.*

Ün kanı kim **nāle vü zārı kılam**
Kendüzüme dōst ol yārı kıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
159). [*nāle vü zārı kılam, -am*]

nāliŐler kılar: *Feryat etmek, ağlamak.*

‘Avratum bir yaña **nāliŐler kılar**
OĞlanum ŐımurĖı ĥōd kanda bilür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 92, Mısra*
5). [*nāliŐler kılar, -ur*]

nām: İsim; şan, şöhret.

Anda kim bir dāne şeker **nām-ıdı**
Yöresinde şad hezārān dām-ıdı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
47). [nām-ıdı, --ıdı]

(Mes. 47: m. 25; Mes. 69: m. 69; Mes.
97: m. 29; Mes. 103: m. 3)

nām: Şöhret (sahibi).

Gāh bir 'āmī oluram cām-ıla
Gāh bir 'arīf oluram **nām-ıla**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra
32). [nām-ıla, --ıla]

nām: İsim, ad || Varlık.

Cism **nāmından** geçüp hayvān ola
Çünkü hayvāndan geçe insān ola
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra
49). [nāmından, -ın, -dan]

nām u neng: Şan ve şöhret.

Şeyh eydür bunda **nām u neng** yok
İy 'azīz ü fahr u āz u 'ār çok
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra
53). [nām u neng,]

(Mes. 14: m. 32; Mes. 34: m. 1)

nām u nişānı olmaya: Şöhret olmak, adı sanı
bilinmek.

Yohsa çün **nām u nişānı olmaya**
Kadr u cāh-ıçun mürebbī olmaya
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra
5). [nām u nişānı olmaya, -ma, -ya]

nām u nişānuñ: Ün, şan, şöhret.

Yavu var bir haftada kim dünyada
Kalmasun **nām u nişānuñ** iy gedā
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
98). [nām u nişānuñ, -uñ]

(Mes. 69: m. 109)

nā-mahrem: Yabancı.

Yöreden **nā-mahremi** koruyalum
Biribirümüz-ile yoriyalum
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra
11). [nā-mahremi, -i]

(Mes. 63: m. 231)

namaz: İslām dīnince belli kurallara göre
günde beş vakit yapılması müslümanlar
üzerine farz kılınmış olan ve İslām'ın beş
şartından birini teşkil eden ibâdet.

Namaz evvel ol kılandan yigrenür
Andan ol namaz kılıcı osanur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
289). [namaz,]

(Mes. 47: m. 108; Mes. 72: m. 30;
Mes. 81: m. 102; Mes. 88: m. 109)

namāz kıla: Namaz kılmak.

Ne oruç duta kişi vü ne **namāz**
Kıla şahş u ne ola hacc u hicāz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra
20). [namāz kıla, -a]

namaz kılıcı: Namaz kılıcı: Namaz kılmadan
önce seccade önüne konulan kılıç (kılıç zoruyla
ibadet edenler bağlamında).

Namaz evvel ol kılandan yigrenür
Andan ol **namaz kılıcı** osanur
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
290). [namaz kılıcı, -ı]

namāzın kıldılar: Namaz kılmak. (Cenaze
namazı bağlamında).

Dükeli bile **namāzın kıldılar**
Bī-vefālīğın cihānuñ bildiler
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
99). [namāzın kıldılar, -dı, -lar]

nām-dār: Namlı, şöhretli, meşhur.

Kim meger bir anadan bir **nām-dār**
İki gözsüz doğmuş-ıdı dil-figār
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
21). [nām-dār,]

(Mes. 30: m. 98; Mes. 30: m. 195;
Mes. 68: m. 9; Mes. 69: m. 219; Mes.
109: m. 44)

nāme: *Mektup.*

Bunlar eydür nāmeyi biz n'iderüz
Nāmeler yazan katına giderüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 84*). [*nāmeler, -ler*]

(*Mes. 22: m. 83*)

nāme: *Mektup || Bir kimsenin geçmişi.*

Eydür āhir işünüz çün şağ-ıdı
Nāmeñüz şağ elünüzde ağıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 82*). [*nāmeñüz, -ñüz*]

nāme: *Berāt, ferman.*

Degme şār çün bizden iltür **nāmesin**
Bu şarı sen aç yağı dut kāmusun
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 145*). [*nāmesin, -sin*]

nāme: *Mektup || Kitap.*

Derdümüz dermāna irdi 'ākıbet
Nāmeler 'unvāna irdi 'ākıbet
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 86*). [*nāmeler, -ler*]

nā-merd ola: *Sözünün eri olmamak.*

Ṭoğru sözlü kişi anda merd ola
Egri sözlü ādemī **nā-merd ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra 8*). [*nā-merd ola, -a*]

nā-murād olmağı: *Arzusuna, isteğine kavuşamamak.*

Hāk ta'ālā dükeli düşvār işi
Nā-murād olmağı vü her hōr işi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 106*). [*nā-murād olmağı, -mağ, -ı*]

nāmūs: *Utanma duygusu, edep.*

İlla **nāmūsı** komadı her birin
Kim bir ayruğ kişi añlaya sırım
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 15*). [*nāmūsı, -ı*]

nāmūs u 'ār: *İffet ve namus.*

Şeyh eydür tevbe kim **nāmūs u 'ār**
Yöremüzde kılmaya hergiz karar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 21*). [*nāmūs u 'ār,]*

nān: *Ekmek.*

Dimezüz kim **nān** bağışlaya-y-ıduğ
Nān diyene cān bağışlaya-y-ıduğ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra 7*). [*nān,]*

(*Mes. 73: m. 8; Mes. 74: m. 25*)

nār: *Maruf meyve, nar.*

Ayvalar almalara söyler-idi
Nār nārence 'itāb eyler-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 30*). [*nār,]*

nār ağacı: *Nar ağacı.*

Gevdesi gümüşt-durur köyner ucu
Bezm bostānında bir **nār ağacı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 12*). [*nār ağacı,]*

na'ra ur-: *Haykırmak, bağırarak; nara atmak.*

Na'ra urayın ilerü geleyin
Bir bu benden niçe korğar bileyin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 161*). [*na'ra urayın, -ayın*]

(*Mes. 15: m. 69; Mes. 72: m. 515; Mes. 30: m. 179*)

nārence: *Turunç, turunçgiller.*

Ayvalar almalara söyler-idi
Nār **nārence** 'itāb eyler-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 30*). [*nārence, -e*]

nārencāt: *Tılsımlar, büyüler.*

Yohsa **nārencāt-ıla** çün tañlaram
Sımiyā vü kīmiyāyı añlaram

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 67*). [*nārencāt-ıla, --ıla*]

nārunūr: *Tapınılan bir varlık. Narunur putu.*

Putlarımızı yüregın tağladı
Nārunūr anuñ elinden ađladı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 92*). [*nārunūr,]*

nās: *İnsanlar, halk.*

Çün felek **nāsa** çala nāy-ı nefir
Ebşirü yā kavm kaç cā'el-beşir
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 167*). [*nāsa, -a*]

nā-sāz ola: *Uyumsuz, uygunsuz olmak.*

Gönlün āvāzı saña **nā-sāz ola**
Seni sīmurğ avlar-ısa 'az ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 45*). [*nā-sāz ola, -a*]

naşb: *Üstün işareti.*

Naḥv-ıla i' rābı yavlağ kıluram
Ref' ü **naşb** u cerr ü cezmi bilürem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 10*). [*naşb,]*

(*Mes. 56: m. 13; Mes. 63: m. 33*)

naşib: *Pay, nasip, kısmet.*

Çün **naşibümüz** sitemdür n'idelüm
Ḥaşm çün girü ḥakemdür n'idelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 71*). [*naşibümüz, -ümüz*]

(*Mes. 105: m. 14*)

naşihat virdiler: *Nasihat, öğüt vermek.*

Çok **naşihat virdiler** kār kılmadı
Şeyḥe vü ussı başına gelmedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 113*). [*naşihat virdiler, -di, -ler*]

nāsūtī ola: *İnsanlıđa ait olmak.*

Niçeme kim cānı **nāsūtī ola**
Fikri yiri mülk-i lāhūtī ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 13*). [*nāsūtī ola, -a*]

nā-tamām: *Tamamlanmamış, eksik.*

Ol kıız eydür şeyḥe kim iy **nā-tamām**
Puḥteler içinde kalmış şöyle ḥām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 111*). [*nā-tamām,]*

na'tını kılduñ: *Selām ve sālavat vermek (Hz. Muhammed'e).*

Taḥrır adın çün kim añduñ iy 'aziz
Hem Nebī'nün **na'tını kılduñ** temiz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 2*). [*na'tını kılduñ, -du, -ñ*]

nā-tüvān: *Zayıf, güçsüz, çaresiz.*

Nā-tüvānam nite gideyim yola
Kuvvetüm yoğ niçe varayım bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 43, Mısra 3*). [*nā-tüvānam, -am*]

nāz: *Naz, işve, cilve.*

Ol kamu kibr ü delāl u ğunc u **nāz**
Gitdi vü kaldı kıza münis niyāz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 19*). [*nāz,]*

(*Mes. 22: m. 34; Mes. 93: m. 19; Mes. 111: m. 51*)

nāz eyler-idi: *Naz etmek, nazlanmak.*

Nesteren ḥatmīya **nāz eyler-idi**
Yāsemem nesrīn-ile söyler-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 23*). [*nāz eyler-idi, -r, --i, -di*]

nāz ide: *Nazlanmak.*

Degmesi bir kuru özri sāz ide
Söylediler hüdhüde yüz **nāz ide**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 37, Mısra 8*). [*nāz ide,]*

nāz idelüm: *Naz, cilve yapmak || Rengini belli etmek, kendini göstermek.*

Bir hikāyet andan āgāz idelüm
Dünyāda anuñ-ıla **nāz idelüm**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 6*). [*nāz idelüm, -elüm*]

nāz u kibri: *Kibirli ve nazlı.*

İlla birez **nāz u kibri** var-ımuş
Kendüzin yavlağ ögüçi er imiş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 405*). [*nāz u kibri, -i*]

nāz u niyāzi: *Nazlanma ve niyazda bulunma.*

Çün haqıkatdan mecāzı añladum
Bu kamu **nāz u niyāzi** tññladum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 64*). [*nāz u niyāzi, -ı*]

nāz u tekebbür eyleme: *Naz edip kibirlenmek.*

Baña çok **nāz u tekebbür eyleme**
Datlu dilden acı sözler söyleme
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 23*). [*nāz u tekebbür eyleme, -me*]

nazar: *Bakış, göz.*

Şeyh istedi **nazar** gözlemege
Ol dem ü kendü izin izlemege
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 101*). [*nazar,]*

nazar: *Bakış.*

Bir nazar hem ol baña kılmış-durur
Ol **nazardan** bu 'ağ gelmiş-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 46*). [*nazardan, -dan*]

nazar: *Hak nuru ile bakış.*

Zāvyesinde bir şıh oturmuş-ıdı
Ol **nazardan** kim Haq'ı görmüş-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 12*). [*nazardan, -dan*]

nazar kılmaz: *Bakmak.*

Eyle müstağrak hayāline anuñ
Kim **nazar kılmaz** cemāline anuñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 48*). [*nazar kılmaz, -maz*]

nāzbāz: *Nazlı, naz yapan.*

'Ahdi bekleye vü kavlım şımaya
Nāzbāz u kibr-ile yörimeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 98*). [*nāzbāz,]*

nāz-ıla: *Naz ile, nazlanarak.*

Çok kişi baş qor baña i'zāz-ıla
Çoklar elümi öperler **nāz-ıla**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 46*). [*nāz-ıla,]*

(*Mes. 72: m. 96; Mes. 75: m. 3*)

nazm: *Şiir, nazım.*

Bu meşelde bir hikāyet bulmuşuz
Dür-ile **nazmın** muraşsa' kılmışuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 22*). [*nazmın, -ın*]

nazma getüren: *Vezinli, düzenli hale getirmek. Şiir şekline getirmek.*

Degme 'ilme 'aql yitüren bizüz
Kim Kudürī **nazma getüren** bizüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 46*). [*nazma getüren, -en*]

nazma irür: *Şiir veya söz hāline gelmek.*

Çün Resül'e biz viribirüz selām
Nazma irür yüz kelām u biñ nizām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 4*). [*nazma irür, -ür*]

nāzük endāmı: *Zarif beden; ince boylu.*

'İşkı yilinden çırağı söyünür
Nāzük endāmı güneşden köyünür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 22*). [*nāzük endāmı, -ı*]

ne: Öyle bir.

Çün sözüñ bî-tu'm reng ü bü-durur
Ne şeker kim yir-iseñ ağu-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra
12). [ne,]

(Mes. 39: m. 9; Mes. 46: m. 6)

ne: Niye.

Ka'be'den yaña gönildiler girü
Kim göreler kim ne gelür ilerü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra
50). [ne,]

(Mes. 13: m. 53)

ne: Hangi.

Ne yola vara 'aceb 'âkil kişi
Kim Muhammed'den yig ola yoldaşı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
309). [ne,]

(Mes. 72: m. 229; Mes. 72: m. 270;
Mes. 72: m. 537; Mes. 75: m. 63; Mes.
96: m. 27)

ne: "Nasıl?" anlamında soru sıfatı.

Çün ulular biribirin şıyalar
Kiçileri ne yola okıyalar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra
70). [ne,]

(Mes. 72: m. 44; Mes. 85: m. 163;
Mes. 90: m. 37; Mes. 93: m. 55)

ne: "Nedir?" anlamında soru zamiri.

Bunlar eydür biz ölüm ne görmedük
Ölüben sinüñ içine girmedük
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
57). [ne,]

(Mes. 22: m. 88; Mes. 47: m. 66; Mes.
53: m. 74; Mes. 53: m. 110; Mes. 56:
m. 13; Mes. 61: m. 10; Mes. 63: m. 82;
Mes. 64: m. 4; Mes. 69: m. 140; Mes.
70: m. 1; Mes. 72: m. 99; Mes. 72: m.
116; Mes. 81: m. 72; Mes. 102: m. 91;
Mes. 104: m. 26)

ne: Ne, her ne.

Eydür âhîr ne 'amel işler-idüñ
Dünyâda vü ne söze başlar-ıduñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
99). [ne,]

(Mes. 71: m. 33; Mes. 71: m. 39; Mes.
72: m. 323; Mes. 14: m. 58; Mes. 49:
m. 28; Mes. 61: m. 18; Mes. 72: m.
261; Mes. 72: m. 281; Mes. 81: m. 75;
Mes. 81: m. 172; Mes. 86: m. 16; Mes.
89: m. 39; Mes. 91: m. 102; Mes. 91:
m. 106; Mes. 91: m. 94; Mes. 5: m. 36)

ne: Niçin.

Mâli yidürmek gerek kim hâl ola
Yoğsa yinmeyen saña ne mâl ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra
18). [ne,]

(Mes. 69: m. 146; Mes. 72: m. 111;
Mes. 81: m. 20; Mes. 84: m. 83)

ne: Nasıl, öyle bir.

Ol ne kuvvettür kim iller yıkmaya
Şimdiye degin hiç adı çıkmaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
245). [ne,]

ne: Nasıldır.

Nakşa bakma gör kanat **nenüñ-**
durur
Ol kuşa ir kîm kanat anuñ-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra
37). [nenüñ-durur, -nüñ, --dur, -ur]

ne: Değil.

Eydür iy ebleh ne vaktidür anuñ
Kim sen eydürsin ki göster fermanuñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra
83). [ne,]

(Mes. 68: m. 26)

ne: "Neden, ne diye" anlamında soru zarfı.

Gaybet-ile ne etini yiyeyim
Bilmedüğüm kişiye ne diyeyim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra
121). [ne,]

ne: Neler?

Yüz çekiç her bir başına yidi
Birisı dögen kişiye **ne** didi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 190*). [ne,]

(*Mes. 30: m. 100; Mes. 72: m. 86; Mes. 97: m. 46; Mes. 98: m. 22; Mes. 99: m. 18*)

ne: Ne, neyi soru zamiri ?

Eyle dut gözsüz çerāğın yandura
Işığında bakuban **neyi** göre
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 242*). [neyi, -y, -i]

ne: Ne, nasıl?

‘Āşık öğüt virmegi **ne** biliser
‘Āşıka öğüt **ne** assı kılsar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 115*). [ne,]

(*Mes. 10: m. 116; Mes. 16: m. 74; Mes. 24: m. 12; Mes. 25: m. 113; Mes. 28: m. 38; Mes. 30: m. 181; Mes. 30: m. 146; Mes. 32: m. 182; Mes. 44: m. 12; Mes. 49: m. 13; Mes. 49: m. 14; Mes. 52: m. 40*)

ne: Ne, nasıl bir?

Gice her bir hāl-ıla hōd geçiser
Bilmezem kim irte **ne** od saçısar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 162*). [ne,]

(*Mes. 11: m. 42; Mes. 12: m. 29; Mes. 14: m. 9; Mes. 41: m. 5; Mes. 41: m. 6; Mes. 69: m. 126; Mes. 81: m. 19; Mes. 98: m. 13; Mes. 107: m. 113*)

ne: Öyle bir, çok.

Kimse benden şorar-ısa iy refik
Kim **ne** oda yandı ol pīr-i tarik
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 28*). [ne,]

ne: Ne?

Kim kazā **ne** od bırağdı cānına
Yā kader **ne** eyledi imānına

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 10*). [ne,]

(*Mes. 105: m. 100*)

ne: Nerede?

Bunlar eydür biz kapu **ne** görmedük
Kapı yolından behište girmedük
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 45*). [ne,]

ne: Hangi?.

Eydür āhir **ne** ‘amel işler-idün
Dünyāda vü **ne** söze başlar-ıduñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 100*). [ne,]

ne: Neden, niçin?.

Her ki şultānlığı itdi ihtiyār
Kullıg-ıla **ne** geçürsin rüziğār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra 28*). [ne,]

(*Mes. 25: m. 32; Mes. 30: m. 256; Mes. 30: m. 268; Mes. 72: m. 117; Mes. 30: m. 21; Mes. 30: m. 123; Mes. 30: m. 291; Mes. 30: m. 292; Mes. 7: m. 17; Mes. 101: m. 70; Mes. 101: m. 69*)

ne: Şaşma, şaşkınlık bildiren söz.

Anamuz yavrısını **ne** ustaya
Viridi kim yüzmege öğrenüñ diye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 75*). [ne,]

ne: Ne kadar, çok.

Ger baña çün pādişāh hem-dem-durur
Şeh huzūrında baña **ne** kem-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 24*). [ne,]

(*Mes. 30: m. 219*)

ne: Hangi şey?

Tūtiye eydür senüñ armağanuñ
Ne ola vü yā **neyi** sever cānuñ

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 28). [neyi, -yi]

(Mes. 63: m. 188; Mes. 5: m. 65; Mes. 9: m. 52; Mes. 5: m. 65)

ne: Hiç (olumsuzluk ifade etmektedir).

Kimseye ol memleket **ne** aş ola
Kim anı hâşıl kılan bir taş ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 27). [ne,]

(Mes. 72: m. 135; Mes. 47: m. 112)

ne: Ne, kim?

Ben **neyem** kim adımı eydem size
Sizüñ aduñuz nedür eydüñ bize
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 115). [neyem, -y, -em]

ne: Her ne kadar.

Ol baña şoran ki bir mest er idi
Ne hüner dir-iseñ anda var-idi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 48). [ne,]

ne: Ne, soru zamiri.

Biz seni da'vet kıluruz ter söze
Kuru zühdi **ne** satarsın sen bize
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 22). [ne,]

(Mes. 30: m. 110; Mes. 46: m. 12;
Mes. 72: m. 311; Mes. 75: m. 64)

ne: Her neye.

Taıırı'çun başla **neye** başlar-ısañ
Bî-garaş işle neyi işler-iseñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 27). [neye, -y, -e]

ne: Nasıl; öyle bir.

Çün kişi kendüzinüñ terk eyleye
Ayruğuñ kendüye **ne** berk eyleye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra 6). [ne,]

(Mes. 83: m. 24)

ne: Ne, ne olduğunu.

Çün yoluñı bilmedüñ kim **ne-y-imiş**
Eylük it kim kamu yolda key-imiş
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 115). [ne-y-imiş, --y, --i, -miş]

ne: Nasıl bir şey anlamında.

Eytdüm āhir **ne** kişilersiz 'aceb
İşbu mevzi 'de **ne** eylersiz taleb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 160). [ne,]

ne: Hangi şey(ler)in, ne(lerin).

Biri sözi 'illet ü ma'lül-ıdı
Kim **ne** maşşüş u **ne** ma'kül-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 20). [ne,]

(Mes. 63: m. 20)

ne: Falan || Asla, hiç.

Biri eydür dimedüm mi ben size
Kim ferişte **ne** görünmedi bize
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 192). [ne,]

ne: Ne, hangi şey, neyi.

Yoħsa yolda yüz kişi bile gider
Bellüdür kim her birisi **ne** gider
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 140). [ne,]

ne: Hangi, ne.

Büşr eydür Taıırı bile bu düni
Kim **nenüñdür** yoħsa kim bile anı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 194). [nenüñdür, -nüñ, -dür]

ne: Nasıl, ne diye?.

Her savaş içinde ser-gavga-durur
Ne yılan dersin kim ejderhā-durur

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra 14). [ne,]

(Mes. 85: m. 26)

ne: Herhangi bir.

Kendü cinsinden **ne** göre sende hiç
Kim kıla senden yaña imān besic
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 123). [ne,]

ne 'amel kırup: Neler yaptın?

Ne 'amel kırup bu kadra irdüñüz
Kankı şafdan işbu şadra irdüñüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 123). [ne 'amel kırup, -up]

ne assı olısar: Ne faydası olacak || Hiçbir faydası olmayacak.

Yir-isem saña **ne assı olısar**
Yimez-isem ne ziyānuñ olısar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 45). [ne assı olısar, -ısar]

ne beñzer: Benzer mi? || Benzemez!.

Şeyh eydür cānuñ eyüligine
Ne gümān yāhūd **ne beñzer** cān tene
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 74). [ne beñzer,]

ne bile: Ne bilsin.

Ne bile nādān sözüñ hikmetlerin
Hikmetüñ dānā bile kıymetlerin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 171). [ne bile,]

ne bile kim: Nerden bilsin ki.

Ne bile kim yazla şarda kışladı
Dükelin ümmü'l-ḥabāyis işledi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 151). [ne bile kim,]

ne bil-: Nereden bilsin?.

Çün arıtmaduñ mürüvvet gölini
Sen **ne bilesin** fütüvvet yolını

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 546). [ne bilesin, -sin]

(Mes. 72: m. 215; Mes. 40: m. 32;
Mes. 59: m. 12; Mes. 60: m. 101; Mes. 60: m. 102)

ne cefā kim kıldı: Ne eziyetler etti ki.

Ne cefā kim şeyhe ol kıldı girü
Birisine biñ cezā buldı girü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 11). [ne cefā kim kıldı, -dı]

ne dadı var ne duzı: Tadı tuzu olmamak.

Cāhilüñ kim kendüzindendür sözi
Kendü gibi **ne dadı var ne duzı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 90). [ne dadı var ne duzı,]

ne dadı vardur ne duzı ola: Tadı tuzu olmamak.

Ne-durur cāhil ki sözi ne ola
Ne dadı vardur ki ne duzı ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 92). [ne dadı vardur ne duzı ola,]

ne didiler: Ne söyledi?.

Ṭūṭılar **ne didiler** anda baña
Kim kafasda ol delil oldu saña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 147). [ne didiler, -ler]

ne dir: Ne söyler, ne der?.

Görgil anlaruñ cevābını saña
Ne dir anı armağan getir baña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 54). [ne dir,]

ne direm: Ne söylüyorum?.

Bu'l-ḥakem Safvān'a eydür iy ulu
Bir söz işit gör **ne direm** ben delü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 202). [ne direm, -r, -em]

ne dir-ise: Ne söylerse, ne derse?.

Ꞑamu anı kendülerden sanalar
Ne dir-ise Ꞑamusı inanalar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 42*). [*ne dir-ise,]*

(*Mes. 12: m. 103*)

ne dise: *Ne dese, ne söylese.*

Ne dise eydür ölümünden dut anı
Kim ola şayruluğa rāzı teni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 95*). [*ne dise,]*

ne diye: *Ne, nasıl söylemek?*

Yemlihā eydür ‘aceb bu cāhile
Ne diye kimse kim ol anı bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 272*). [*ne diye,]*

ne diye: *Ne diye, nasıl?*

‘Ālemīler işidüben **ne diye**
Yā bizi kim ādemīlerden saya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 255*). [*ne diye,]*

ne diyeler: *Ne diyebilirler || Bir şey diyemezler.*

Dime kim fermānuma **ne diyeler**
Seni fermān-ıla bile yiyeler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 97*). [*ne diyeler,]*

ne diyeyim: *Ne diyeyim?*

Ġaybet-ile ne etini yiyeyim
Bilmedüğüm kişiye **ne diyeyim**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 122*). [*ne diyeyim, -ye, -yim]*

(*Mes. 72: m. 182; Mes. 91: m. 155*)

ne dürlü: *Ne türlü, nasıl.*

Gör **ne dürlü** dökdi sözler kendüzi
Kim muraşsa‘ oldı Gülşehrī sözi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 321*). [*ne dürlü,]*

ne durur: *Nedir?.*

Büşr'e eydür şimdi fikret kılasın
Ne durur Ꞑavs-i Ꞑazah key bilesin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 176*). [*ne durur,]*

ne gümān: *Şüphesiz, şüphe mi var?.*

Şeyḫ eydür cānuñ eyüligine
Ne gümān yāḫūd ne beñzer cān tene
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 74*). [*ne gümān,]*

ne günāh itdüm: *Ne günah işledim || Ne yaptım?.*

Ne günāh itdüm senüñ ḫaꞑkuñda
ben
Ādemī bunça yavuz ola ki sen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 57*). [*ne günāh itdüm, -dü, -m]*

ne ḫāl oldı: *Ne hâlde olmak, ne duruma düşmek || Perişan bir durumda olmak.*

Bir velī bir yolda şataşdı baña
Şordı kim āḫir **ne ḫāl oldı** saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 136*). [*ne ḫāl oldı, -dı]*

ne ‘ilm ola kim: *Hangi ilim varsa?.*

Dünyāda **ne ‘ilm ola kim** ben anı
Bilmedüm illā bunuñ ‘ilmi Ꞑanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 167*). [*ne ‘ilm ola kim,]*

ne iş: *Nasıl (bir) iş.*

Kimse-y-ile yokdur anuñ ḫiç işi
Zira **ne iş** başara ölmüş kişi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 34*). [*ne iş,]*

ne işe: *(Her) ne iş?.*

Şeyḫ eydür ne dir-iseñ işleyem
Ne işe buyurur-ısañ başlayam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 204*). [*ne işe, -e]*

ne işe gele: *Ne kıymeti var? || Kıymeti yoktur.*

Şeyh oldur kim cihānda şeyh ola
Yoħsa bir şār şeyhi **ne işe gele**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra*
32). [*ne işe gele,]*

ne işüm: *Nasıl (bir) iş.*

Rüstem eydür **ne işüm** var irmedin
Eydür imdi tizirek eş durmadın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
175). [*ne işüm, -üm]*

ne işüñ var: *Ne işin var? || İşin olmaz.*

Daħı senüñ anuñ-ıla **ne işüñ**
Var dur iy hızlān yoluñ hırmān işüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
56). [*ne işüñ var,]*

ne kadar: *Her ne kadar.*

Ādemiden **ne kadar** tā' at gele
Kim benüm dergāhuma lāyık ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra*
69). [*ne kadar,]*

(*Mes. 50: m. 85*)

ne kadar: *Ne kadar (çok).*

Seni benden **ne kadar** yig gördiler
Kim beni ħapularından sürdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra*
65). [*ne kadar,]*

ne kadar kim: *Ne kadar ki.*

Ne kadar kim sen seversin anları
Yüz biñ ança severem ben bunları
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra*
45). [*ne kadar kim,]*

ne kadri ola: *Değeri olmaz.*

Yoħsa biz ħul kim şāhından ayrıla
Ayrıħ anuñ ilde **ne kadri ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra*
38). [*ne kadri ola, -a]*

ne kalısar: *Ne kalacak? (Bir şey kalmayacak).*

Söz-durur cānuñ çırağın ışıdan
Sözden artuħ **ne kalısar** kişiden
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
4). [*ne kalısar, -ısar]*

ne ki: *Nedendir ki, hangi sebeptendir ki?*

Mušťafā öğüdine girür-iseñ
Ne ki göstermiş-durur görür-iseñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
116). [*ne ki,]*

ne ki: *Her ne.*

Ne ki baña Tañrı'dan söylediler
Yā Resül'ından beyān eylediler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra*
3). [*ne ki,]*

(*Mes. 53: m. 128; Mes. 53: m. 129;*
Mes. 53: m. 130; Mes. 65: m. 20; Mes.
72: m. 570; Mes. 72: m. 131; Mes. 87:
m. 5; Mes. 72: m. 303; Mes. 10: m. 98;
Mes. 12: m. 156)

ne ki: *Her ne kadar, her ne.*

Ne ki yārānları var-ısa anuñ
Yasını dutmuşlar-ıdı tavşanuñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
261). [*ne ki,]*

ne ki: *Ne var ki.*

Ne ki ol şaħsuñ baħıl urdı adın
Anuñ-ıçun zekātuñ bilmez dadın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
291). [*ne ki,]*

(*Mes. 15: m. 45*)

ne kıl-: *Ne yapar?.*

Biri şorar kim kişi kim şeyh ola
Niçe verziş eyleye vü **ne kıla**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 67, Mısra*
2). [*ne kıla, -a]*

(Mes. 68: m. 16; Mes. 70: m. 3; Mes. 72: m. 98; Mes. 91: m. 222; Mes. 31: m. 21; Mes. 94: m. 26)

ne kıla: Ne eyleye.

Çok günâh-ıla geçürdüm rüzigâr
Ne kıla tâ hõd baña perverdigâr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 76, Mısra 14). [ne kıla,]

ne kılayım: Ne yapacağım.

N'ideyim ne kılayım n'itsem olur
Bilmezem hîç kaçanru gitsem olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 133). [ne kılayım, -ayım]

ne kılduğın: Ne yapacağımı, nasıl davranacağımı.

Ben haber kıldum şahâ ne olduğın
Şâh bilür anuñ-ıla ne kılduğın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 208). [ne kılduğın,]

ne kılsar: Ne yapacak, ne edecek?.

Şimdiden girü dağı ne kılsar
Yâ anı hõd dünyada kim biliser
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 241). [ne kılsar, -ısar]

ne kim: Her ne.

Ne kim ilerü gelür-ise yiye
Yiyecek elhamdulillâhi diye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 45). [ne kim,]

(Mes. 32: m. 30; Mes. 53: m. 78)

ne kim: Nitekim.

Gözlü ne kim gice yavıkuılsar
Girü irtel olıcağaz bulısar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 221). [ne kim,]

ne kişilersiz: "Kimsin" sorusunu karşılayacak şekilde kullanılmıştır.

Eytdüm âhir ne kişilersiz 'aceb
İşbu mevzi 'de ne eylersiz taleb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 159). [ne kişilersiz, -ler, -siz]

ne kişisin: "Kimsin" sorusunu karşılayacak şekilde kullanılmıştır.

Mecnun eydür 'ışka terk itdüm canı
Sen ne kişisin ki şorarsın beni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 60). [ne kişisin,]

(Mes. 69: m. 36; Mes. 72: m. 557)

ne kişisin ki: Kimsin ki?.

Sen ne kişisin ki yola giresin
Yâ yoluñ bir menziline iresin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 3). [ne kişisin ki,]

(Mes. 109: m. 48)

ne mikdâr: Ne kadar.

Defterinde eyleyiçeğin temîz
Kalanına hõd ne mikdâr iy 'azîz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 76). [ne mikdâr,]

ne ne: Ne..... ne..... bağlacı.

Birsi eydür key muhannes güherem
Tañrı yolında ne 'avrat ne erem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 2). [ne ne,]

(Mes. 48: m. 11; Mes. 49: m. 5; Mes. 50: m. 137; Mes. 50: m. 65; Mes. 65: m. 19; Mes. 69: m. 130; Mes. 81: m. 21; Mes. 91: m. 181; Mes. 98: m. 44; Mes. 98: m. 51; Mes. 107: m. 143; Mes. 88: m. 63; Mes. 91: m. 86; Mes. 100: m. 71; Mes. 100: m. 72; Mes. 104: m. 16; Mes. 107: m. 27; Mes. 69: m. 13; Mes. 75: m. 36; Mes. 75: m. 38; Mes. 4: m. 34; Mes. 5: m. 89; Mes. 5: m. 90; Mes. 5: m. 99; Mes. 5: m. 300; Mes. 8: m. 11; Mes. 12: m. 8; Mes. 14: m. 76; Mes. 22: m. 80; Mes. 22: m. 149; Mes. 27: m. 104; Mes. 27: m. 106; Mes. 32: m. 121; Mes. 34: m. 16)

ne ne ne: Ne...ne...ne de...

Ne oruç duta kişi vü **ne** namāz
Kıla şaşş u **ne** ola hacc u hicāz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra*
20). [*ne ne ne,]*

ne ola: *Ne olacak?*

Bir nefes 'ilmümde gāfil olmayam
Ne ola 'ālemde kim ben bilmeyem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
134). [*ne ola,]*

ne ola: *Olsa ne olur, ne çıkar?*

Loğması degül gıdāyı yir iken
Ne ola ben bilmedüğüm dir iken
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
412). [*ne ola,]*

ne ola: *Ne olabilir?*

Biz neyüz kim tã'atumuz **ne ola**
Yā saña lāyık 'amel bizden gele
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra*
63). [*ne ola,]*

(*Mes. 101: m. 18; Mes. 102: m. 91*)

ne ola: *Ne olsun?*

Tütiye eydür senüñ armağanuñ
Ne ola vü yā neyi sever cānuñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
28). [*ne ola,]*

ne ola: *Ne olacak, ne hāle gelecek?*

Çün biledük şekkere dişümüzi
Tañrı bile **ne ola** işümüzi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
50). [*ne ola,]*

ne olası: *Ne olacağı.*

Reml-ile dünyada **ne olası**
Bilürem benden şoran kişi qanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
129). [*ne olası,]*

ne olduğın: *Ne(ler) olduğı hakkında.*

Ben haber kıldum řahā **ne olduğın**
Şāh bilür anuñ-ıla ne kılduğın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
207). [*ne olduğın,]*

ne olısar: *Ne olacak?*

Benüm işüm anda nite olısar
Yā cezā anda baña **ne olısar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra*
30). [*ne olısar, -ısar]*

ne olur: *Ne(ler) olur?*

Kılıç altında ten ü cān **ne olur**
İtler arasında fermān **ne olur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
107). [*ne olur,]*

(*Mes. 60: m. 108*)

ne olur ne olmaz: *Ne var ne yok || Olup biten her şey.*

Halk-ıla hergiz kelecı kılmaya
Şārda **ne olur ne olmaz** bilmeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
26). [*ne olur ne olmaz,]*

ne söyler: *Ne söyler, ne der?*

Çün üzilmedi qopuzdan kılumuz
İşid imdi kim **ne söyler** dilümüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
8). [*ne söyler, -r]*

ne vakıtdur: *Hangi vakitte!.*

Aslan eydür añrayubanım aña
Kim **ne vakıtdur** ki gelürsin baña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
152). [*ne vakıtdur, -dur]*

ne var: *Ne olmuş?*

Senüñ iřüñ aldamağ-ısa **ne var**
Aldayanlar aldanur anda i yār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
45). [*ne var,]*

ne var: *Ne var?*

Degme dīkūñ ileyine bir çanak
Koma görgil kim **ne var** içinde bak
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 48*). [*ne var,]*

ne var: *Ne var (ne yok)?*

Hüdhüd eydür kimse bu yolda girü
Gelmedi kim eyde **ne var** ilerü
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 2*). [*ne var,]*

ne var: *Ne var (ki) (küçümseme bildirir).*

Ben anuñ yüzinde nite görmedüm
Ne var anuñ milletine girmedüm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 212*). [*ne var,]*

ne var: *Ne var? (Hiçbir şey yoktur).*

Şeyh eydür ol kıza kim iy nigār
Ne ki didüñ işledüm daħı **ne var**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 156*). [*ne var,]*

ne var: *Ne olmuş?*

Eydür anı görmedüm-ise **ne var**
Kendü adından āhir bellüdü er
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 107*). [*ne var,]*

ne varını: *Her ne varsa, bütün her şey.*

Kimsenem yok **ne varını** saña yazam
'Avrat alam saña hān-u-mān düzem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 473*). [*ne varını,]*

ne varını: *Her ne varsa, bütün her şey.*

'Avrat eydür geçünüz oturuñuz
Ne varını ortaya getirünüz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 396*). [*ne varını, -nı]*

ne vire: *Ne verecek?.*

Ne vire bir pādīshāh iy pārisā
Kim ola bir günki 'ömrine bahā
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 55*). [*ne vire,]*

ne viresin: *Ne verecek?.*

Şayru olduħda ki cāndan ırasın
Sağlıġuñ şükranesi **ne viresin**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 60*). [*ne viresin, -esin]*

ne zībā: *Ne kadar güzel, hoş.*

Yavrıların ileyinçe oynayı
Gör **ne zībā** yavrılarım var diyü
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 30*). [*ne zībā,]*

ne ziyānuñ olısar: *Ne zararı olacak || Hiçbir zararı olmayacak.*

Yir-isem saña ne assı olısar
Yimez-isem **ne ziyānuñ olısar**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 46*). [*ne ziyānuñ olısar,]*

nebāt: *Bitki.*

Çün ma'ādinden **nebāta** irişe
Kim biraz berg ü şebāta irişe
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 47*). [*nebāta, -a]*

nebbāş: *Mezar açıcı, kefen soyucu.*

Kise-bürliġiyle ƣallāşam 'azīm
Hem kefen şoymaħda **nebbāşam**
'azīm (*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 14*). [*nebbāşam, -am]*

neberd eylemişem: *Savaşmak, mücadele etmek.*

Çün muşāfā girmişem Şurhāb-ıla
Çok **neberd eylemişem** Sührāb-ıla
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 198*). [*neberd eylemişem, -miş, -em]*

nebī: *Peygamber.*

‘Ālim olan Tañrı sözün söyleye
Yâ **nebî** aḥbârını şerḥ eyleye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra*
86). [*nebî,]*

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
98). [*nedür,]*

(*Mes. 13: m. 4; Mes. 72: m. 100*)

nebî: *Tanrı buyruğunu kullara bildiren kimse, peygamber. || Hz. Muhammed (s.a.v.).*

nedür: *Nedir, nasıldır, nasıl bir şeydir?*

Tañrı adın çün kim aḥduñ iy ‘azîz
Hem **Nebî'nüñ** na‘tını kılduñ temîz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
2). [*nebî'nüñ, -'nüñ]*

Enbiyānuñ evliyānuñ serveri
İşid imdi kim **nedür** Peygāmberi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
6). [*nedür,]*

(*Mes. 13: m. 3*)

(*Mes. 72: m. 107*)

necât: *Kurtuluş, selâmet.*

nedür: *Nedir, ne demektir; nasıldır, nasıl olur? || Nedendir?*

Hem bu yola kıldılar ḥâşıl **necât**
Kānitātün tā'ibātın ‘ābidāt
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
317). [*necât,]*

Yemlihā eydür bilür-iseñ eyit
Kim **nedür** yağmur u yâ **nedür** bulut
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
152). [*nedür,]*

(*Mes. 72: m. 152*)

neçe: *Ne kadar.*

Cānumı dart iy ulu bir göreyim
Kıymeti ne vü **neçeye** vireyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
72). [*neçeye, -ye]*

nedür kim: *Nedir ki? (Hiçbir şey değil ya da çok basit bir şeydir anlamında soru zamiri).*

Büt **nedür kim** kimse Tañrı'yı kıoya
Vara bir cānsuz büte niçe uya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
181). [*nedür kim,]*

necîs otlamağa: *Pislik yemek için.*

Ben şeker yimege o kıram anı
Ol **necîs otlamağa** iltür beni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
36). [*necîs otlamağa,]*

nefrîn kıılır: *Lanet etmek.*

Kendü sözi kendüzine ḥōş gelür
Yoḥsa işiden kamu **nefrîn kıılır**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
58). [*nefrîn kıılır, -ur]*

neden: *Neden, hangi sebepten, niçin?.*

Kendüzin bilmeze urur ol nigār
Şeyḥe eydür **neden** olduñ bî-ḳarār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
6). [*neden,]*

nefs: *Bir kimsenin kendi öz varlığı, öz benliği, kişiliği.*

(*Mes. 39: m. 113; Mes. 39: m. 114;*
Mes. 47: m. 126; Mes. 72: m. 246;
Mes. 72: m. 164; Mes. 95: m. 25)

Şeyḥ ayakla ḥōd delü olmuş-ıdı
‘Aklı **nefsinden** alü olmuş-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
122). [*nefsinden, -in, -den]*

(*Mes. 34: m. 32; Mes. 72: m. 496;*
Mes. 24: m. 28)

nedür: *Nedir?*

Cāzulıg-ıla elinde söyledür
Bilmezüz kim def i çāresi **nedür**

nefs: *Kulun kötü, beğenilmeyen, bayağı ve*

hayvânî arzuları, huy ve fiilleri, kibir gazap,
kin, haset, hırs, tahammülsüzlük, hasislik,
dedikodu, şehvet, ihtiras, hevâ vü heves gibi
zaaflarının merkezi.

Bu oyunda **nefsümi** ben utayım
‘İşkümü gönülüm içinde dutayım
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
83*). [*nefsümi, -üm, -i*]

(*Mes. 79: m. 3; Mes. 79: m. 10; Mes.
79: m. 8; Mes. 79: m. 1; Mes. 79: m.
5; Mes. 80: m. 3; Mes. 80: m. 27; Mes.
80: m. 1; Mes. 85: m. 66; Mes. 11: m.
14; Mes. 31: m. 19; Mes. 80: m. 20;
Mes. 46: m. 10; Mes. 66: m. 113; Mes.
80: m. 6; Mes. 11: m. 35*)

nefs: *Nefis; ruh, can.*

Âdemînüñ ‘ilm-ile işi biter
Yoksa bu it **nefse** bir süñük yiter
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra
24*). [*nefse, -e*]

(*Mes. 34: m. 7*)

nefs bendine esîrem: *Nefis bağına tutulmuş.*

Nefs bendine esîrem n'ideyim
Bend ile sîmurğa nite gideyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra
21*). [*nefs bendine esîrem, -ne*]

nefs dîvin: *Nefis devi, şeytanı || Dev gibi olan
benlik.*

‘Aklı kanı kim ögümi dirşürem
Nefs dîvin gönülüm içinden sürem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
146*). [*nefs dîvin,]*

nefs için: *Nefis için, nefsanî duygulardan
dolayı.*

Saňa ‘aşık **nefs için** olmaduğuz
Anuñ-ıçun naqşuña kanmaduğuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
137*). [*nefs için,]*

nefs ü issini: *Nefis ve sahibi.*

Nefs ü issini kılan kişi taleb
Ejdehâya şâhid urmuşdur laqab
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra
17*). [*nefs ü issini, -ni*]

nefsine uyan kişi: *Nefsin isteklerine uyan
kimse.*

Nefsine uyan kişi âdem degül
‘İlm ü ‘aql u cân-ıla hem-dem degül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra
11*). [*nefsine uyan kişi,]*

nefsine uymadı: *Nefsin isteklerine uymak.*

Nefsine uymadı Gülşehrî meger
Kim gülistân üstine dökdi şeker
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra
23*). [*nefsine uymadı, -ma, -dı*]

nefsün ağacın: *Nefsinin ağacı.*

Kim senün **nefsün ağacın** aşlaya
Datlu yimişler saňa bağışlaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 106, Mısra
7*). [*nefsün ağacın,]*

neheng: *Timsah.*

Ol deñizde yutdı şeyhi çün **neheng**
Çorçudan sizi kaçurdu nâm u neng
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra
31*). [*neheng,]*

(*Mes. 28: m. 10*)

nehy-i münkeri: *Aslı nehy-i ani'l-münker olup
"kötülükten menetmek" manasına gelen
İslam'ın temel kurallarından biri. || Dinen
yasaklanan şeyler.*

Emr-i ma‘rûfi vü **nehy-i münkeri**
Bekledüm şöyle ki bir kân gevheri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra
9*). [*nehy-i münkeri, -i*]

nekîr: *İslam Dininde kabirde insanı ilk
sorguya çekeceğine inanılan iki melekten biri.
(Diğeri Münkir'dir).*

Bunlar eydür biz **Nekîr'e** irmedük
Münkir'ün dağı yüzini görmedük

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 61). [nekîr'e, -'e]

(Mes. 22: m. 60)

neler: Neler neler, çok şeyler.

Hîç bilür misin ki n'itdün sen baña
Göresin kim ben **neler** idem saña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 62). [neler,]

(Mes. 84: m. 72)

neler kıl-: Ne yapmak.

Çün ögine dirdi bir bir bildüğün
Söyledi aslana **neler kılduğın**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 294). [neler kılduğın, -duğ, -ın]

(Mes. 94: m. 50)

nem varın: Neyim varsa.

Kim bu gönülümdekiyi göre-y-idüm
Nem varın kamu saña vire-y-idüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 42). [nem varın, -ın]

nemmâm: Ara bozucu, fitne çıkarıcı, dedikoducu.

Bî-vefâ vü merdüm-âzâr olmaya
Hâdi' u **nemmâm** u gaddâr olmaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 92). [nemmâm,]

neng: Utanma, ayıp.

Gitdi 'aqlum gitdi şabrum gitdi yâr
Kaldı 'ışk u kaldı **neng** ü kaldı 'âr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 170). [neng,]

neng ol-: Ayıp ve utanç verici olmak.

Dimek işlemek katında **neng ola**
Bundan aña elli biñ ferseng ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 31). [neng ola, -a]

(Mes. 103: m. 3; Mes. 47: m. 25)

nere: Hangi yer, hangi taraf?.

Zulmete düşdün **nere** kim geçesin
Âb-ı hayvân çeşmesinden içesin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra 15). [nere,]

nergis ü reyhân: Nergis ve reyhan.

Nergis ü reyhân direr-idüm delîm
Bülbül-ile bahş ider-idüm 'azîm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 13). [nergis ü reyhân,]

nergisün gözi: Nergis çiçeğinin gözü
(mahmur bakışı bağlamında).

Halkı sağ u kavımı bî-kaygu-durur
Nergisün gözi meger şayru-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 14). [nergisün gözi,]

nerimân: Şehnâme'de adı geçen tarihi-
efsanevi kahramanlardan olup Sâm'un babası,
Zâl'in dedesidir. Klasik şiirde yiğitlik ve
kahramanlık simgesi olarak anılır.

Çün **Nerimân** bu ile gelimedi
Sâm bu ili gelüben alımadı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 217). [nerimân,]

(Mes. 30: m. 149; Mes. 39: m. 19;
Mes. 104: m. 20)

nerkis gözi: Nergis çiçeğinin gözü.

Kamu güller guşşadan ayru-y-ıdı
Arada **nerkis gözi** şayru-y-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 28). [nerkis gözi,]

nerkisün gözi: Nergis çiçeğinin gözü.

Nerkisün gözi beğâyet pür humâr
Kavun altun kim zümürüddür hıyâr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 43). [nerkisün gözi,]

nesi var: Neyi var?.

Dām içinde zevki yokdur dānenüñ
Yavırdan artuğ **nesi var** annenüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 14*). [*nesi var,]*

nesi varı: Her neyi varsa; her şeyini.

Hakk'a kodum anı **nesi varı** uş
Algıl anuñ cānına harc eyle hoş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 423*). [*nesi varı,]*

nesl ü kavmünden: Soy sop, sülâle.

Almaz-ısam ben bu kīni vü güci
Nesl ü kavmünden çıkaram şoñuci
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 68*). [*nesl ü kavmünden, -üñ, -den]*

nesne: Herhangi bir şey, varlık.

Nesne baña dünyada kem olmadı
İlla bu it nefsum ādem olmadı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra 7*). [*nesne,]*

nesne: Ganimet.

‘Ālim olınçağ ki halk aña uyar
Nesne cerr itmek tarıķın çün duyar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 44*). [*nesne,]*

nesne: Varlık, nesne.

Nesne kendü şāni 'i nite ola
Yā bu söz 'akla kaçan toğru gele
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 23*). [*nesne,]*

(*Mes. 52: m. 25; Mes. 52: m. 39*)

nesne: Bir şey.

Yohsa ayruğ kimse **nesne** dimedi
Şehdi koyup zehr-i kâtil yimedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 209*). [*nesne,]*

(*Mes. 65: m. 10; Mes. 65: m. 78; Mes. 72: m. 8; Mes. 107: m. 143*)

nesne: Nesne, herhangi bir şey.

Ben ki cüz bir gün cihāna gelmedüm
Addan artuğ anda **nesne** bulmadum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 296*). [*nesne,]*

(*Mes. 50: m. 43; Mes. 50: m. 105; Mes. 65: m. 21; Mes. 75: m. 37; Mes. 75: m. 19; Mes. 91: m. 210; Mes. 105: m. 25*)

nesne: Şey, eşya.

Hıç ola her māye kim hıçe gide
Hıç ola ol **nesne** kim hıçe gide
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 28*). [*nesne,]*

(*Mes. 71: m. 21*)

nesne: Eşya, mal, varlık.

Kimsenüñ **nesnesine** ilinmeye
Atasın öldürür-iseñ dınmaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 79*). [*nesnesine, -sin, -e]*

nesne: Şey, unsur.

Anda üç **nesne** gerek açuğ ola
Üç daħı bağlu gerekdür bu yola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 3*). [*nesne,]*

nesne: Hiçbir şey.

Kimsene durmaz cihānda pāyidār
Sözden artuğ **nesne** qalmaz yādigār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 60*). [*nesne,]*

nesne bilmez: Herhangi bir şey bilme(mek).

Herze söylemekden uşanmaz daħı
Nesne bilmez benden öğrenmez daħı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 72*). [*nesne bilmez, -mez]*

nesrîn: Hoş kokulu, yaban gülü olarak da bilinen bir cins gül.

Nesteren ḥatmīya nāz eyler-idi
Yāsemen **nesrīn-ile** söyler-idi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
24). [*nesrīn-ile, --ile*]

(*Mes. 111: m. 11*)

nesteren: *Yaban gülü.*

Nesteren ḥatmīya nāz eyler-idi
Yāsemen nesrīn-ile söyler-idi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
23). [*nesteren,*]

nev': *Çeşit, cins.*

Ḳamu **nev' üñ** bildi cins ü faşlını
İlla daḥı añlamadı aşlını
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra*
59). [*nev' üñ, -üñ*]

(*Mes. 50: m. 105; Mes. 63: m. 239;*
Mes. 110: m. 23)

nevbahār: *İlkbahar.*

Şubḥ-dem bir yazuda kim **nevbahār**
Dökmiş-idi yire dürr-i şāhvār
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra*
3). [*nevbahār,*]

(*Mes. 7: m. 4; Mes. 17: m. 31; Mes.*
111: m. 1)

nevbahār oldı: *İlkbaharın gelmesi.*

Nevbahār oldı ki bülbül söyleye
'İşkıını ma'şūkına şerḥ eyleye
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra*
21). [*nevbahār oldı, -dı*]

nevḥa: *Yüksek sesle ağlama, matemle feryat*
etme.

Ol ḳadar zārī ḳılır kim taḡ u taş
Nevḥalarından olurlar baḡrı baş
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra*
38). [*nevḥalarından, -lar, -ın, -dan*]

nevḥā vü zārī ḳıl-: *Yas tutmak ve feryat*
etmek.

Girdi yola **nevḥā vü zārī ḳılu**
Kim diri yoldaş nite oldı ölü
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
363). [*nevḥā vü zārī ḳılu, -u*]

(*Mes. 91: m. 150*)

nev'-i cins ü faşl: *(Kelimelerin) türü ve*
baḡlamış çeşidi.

Biri eydür **nev'-i cins ü faşl** uş
Biri eydür māl u 'ilm ü faşl uş
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
23). [*nev'-i cins ü faşl,*]

nevrüz: *Baharın ilk günü, ilkbahar.*

Kim meger **nevrüz** faşlında ki bāḡ
Her yaña yandurur-ıdı yüz çerāḡ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
5). [*nevrüz,*]

nevrüz: *Türk müziği makamlarından biri.*

Çünkü Zirefgend ü **Nevrüz** u 'Irāk
Vaşla yitdiler ki uş erdi firāk
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
103). [*nevrüz,*]

(*Mes. 94: m. 16*)

nevrüz u hicāz: *Nevruz ve Hicaz makamı.*

Çünkü **Nevrüz u Hicāz** āḡāz ide
Rāst şavtın Büselikte sāz ide
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
15). [*nevrüz u hicāz,*]

neye: *Ne diye, niçin?*

Kim 'aceb şeyḥe ne geldi ilerü
Anda vü bunlar **neye** geldi girü
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra*
54). [*neye,*]

(*Mes. 15: m. 102; Mes. 16: m. 40;*
Mes. 17: m. 23; Mes. 25: m. 43; Mes.
30: m. 22; Mes. 34: m. 4; Mes. 38: m.
18; Mes. 47: m. 68; Mes. 60: m. 77;
Mes. 84: m. 91; Mes. 85: m. 28; Mes.
91: m. 230; Mes. 102: m. 33)

neye: *Neye.*

Od gibi her gün düşerem ben şuya
Şimdi girme didüğün ahir **neye**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra*
26). [*neye,]*

neye: Nereye.

Elli yıllık tâ'atım vardı yile
'İşk u küfrüm **neye** ire kim bile
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
160). [*neye,]*

ne-y-idügin: Ne olduğunu.

Büşr eydür Tañrı hükminden ola
Yohsa ayruğ **ne-y-idügin** kim bile
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
154). [*ne-y-idügin,]*

n'eyleve: Ne eylemek, ne yapmak.

Ne kıla kim er fütüvvet-dâr ola
N'eyleve ol yolda berhürdâr ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 70, Mısra*
4). [*n'eyleve,]*

nevüz kim: Neyiz, kimiz ki?.

Biz **nevüz kim** tâ'atumuz ne ola
Yâ saña lâyıq 'amel bizden gele
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra*
63). [*nevüz kim,]*

nice: Çok, hayli.

Sen ki 'ömrün yüz yıla irmez 'aceb
Nice her gün 'işret eylesin taleb
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra*
58). [*nice,]*

nice: "Nasıl?" anlamında "imkansızlığı" ifade eden soru zarfı.

Eydür iy miskîn delü olduñ meger
Hiçe **nice** satarlar hergiz güher
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra*
24). [*nice,]*

(*Mes. 76: m. 16*)

nice: Nasıl?

Nice bu Gülşehrî her murğı bula
Murğı terk itsün ki sîmurğı bula
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
43). [*nice,]*

(*Mes. 14: m. 40; Mes. 14: m. 11; Mes.*
18: m. 17; Mes. 25: m. 26; Mes. 30:
m. 162; Mes. 43: m. 4; Mes. 43: m. 6;
Mes. 52: m. 64; Mes. 61: m. 3; Mes.
63: m. 225; Mes. 67: m. 2; Mes. 71:
m. 35; Mes. 71: m. 26; Mes. 71: m. 37;
Mes. 71: m. 38; Mes. 72: m. 100; Mes.
72: m. 220; Mes. 72: m. 535; Mes. 84:
m. 44; Mes. 90: m. 52; Mes. 92: m. 20;
Mes. 102: m. 54; Mes. 105: m. 70

nice: Nice, ne kadar çok zamandır.

Nice dartavuz senün cevruñ **nice**
Ol günü añğıl ki bu devlet geçe
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
67). [*nice,]*

nice: Neden, niçin?.

Büt nedür kim kimse Tañrı'yı kıoya
Vara bir cânsuz büte **nice** uya
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
182). [*nice,]*

(*Mes. 5: m. 187; Mes. 91: m. 67; Mes.*
91: m. 71; Mes. 102: m. 123; Mes.
108: m. 5)

nice: Öyle bir, çok.

Göreyin bu pehlevânı kim n'ider
Nice durur yâ nite kıoyup gider
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
166). [*nice,]*

nice: Çok, pek çok.

Bir kıanada **nice** kıayrân kıalasıñ
Kıuşı iste kim kıanat çok bulasıñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
41). [*nice,]*

(*Mes. 53: m. 151; Mes. 94: m. 60;*
Mes. 8: m. 13; Mes. 5: m. 62; Mes. 5:
m. 62; Mes. 5: m. 63; Mes. 5: m. 64;
Mes. 5: m. 145; Mes. 12: m. 214; Mes.
14: m. 44; Mes. 30: m. 188; Mes. 31:
m. 9; Mes. 39: m. 88; Mes. 44: m. 14;
Mes. 46: m. 1; Mes. 53: m. 135; Mes.

53: m. 136; Mes. 53: m. 137; Mes. 53: m. 138; Mes. 63: m. 91; Mes. 69: m. 83; Mes. 72: m. 5; Mes. 75: m. 79; Mes. 78: m. 51)

niçe: *Nasıl, hiç mümkün mü?*

Çün ben aña gösterimezem beni
Niçe aña göstereyüm fermanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 88*). [*niçe,]*

niçe: *Ne zamandır.*

Niçeme kim severem bir 'avratı
'Aşıkam anuñ cemāline katı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 447*). [*niçeme, -me]*

(*Mes. 91: m. 65*)

niçe: *Nasıl, ne şekilde?*

Aldı gördi kim **niçedür** tonını
Ton içinde gördi şarlu altını
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 427*). [*niçedür, -dür]*

niçe: *Her ne, ne kadar.*

Vaqtı bunlar hāl-ıla dönderdiler
Niçe dilerler-ise gönderdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 114*). [*niçe,]*

(*Mes. 85: m. 65*)

niçe: *Pek çoğu (insan anlamında).*

Niçe tā'at kıla tapu sanası
Kim ola cān u tenüñ şükrānesi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 71*). [*niçe,]*

niçe bir: *Daha ne kadar, ne vakte kadar.*

Kim bu yola anuñ-ıla gidevüz
Pādişāhsuz **niçe bir** şabr idevüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra 20*). [*niçe bir,]*

niçe ferseng ola: *Kaç fersahtır?*

Olmaya kim nām içinde neng ola
Kim bu yolumuz **niçe ferseng ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 103, Mısra 4*). [*niçe ferseng ola, -a]*

niçe ki: *Nasıl.*

Yoḥsa ben **niçe ki** diri yöriyem
Şanma kim cānuñı tenden qorıyam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 131*). [*niçe ki,]*

(*Mes. 30: m. 185*)

niçe ki: *Ne kadar || Pek çok kez.*

Dünyada **niçe ki** fikret kılıram
Şāh u şultān kendüzümi bilürem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra 29*). [*niçe ki,]*

niçe kim: *Ne zaman ki.*

Niçe kim tūḫī şeker ḥvōnın açar
Qarğa şekker üstine sergīn şaçar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 7*). [*niçe kim,]*

(*Mes. 50: m. 11; Mes. 57: m. 15; Mes. 68: m. 23; Mes. 102: m. 19*)

niçe kim: *Nasıl ki.*

Niçe kim beñzedürem qalup taña
Hiç bu göñlümdeki beñzemez saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 129*). [*niçe kim,]*

(*Mes. 63: m. 127*)

niçe kim: *Ne kadar.*

Kimsenüñ hergiz selāmın almaya
Niçe kim eylük kılasın bilmeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 46*). [*niçe kim,]*

(*Mes. 78: m. 33; Mes. 81: m. 47*)

niçe kim: *Ne zaman ki, şu vakte kadar.*

Niçe kim anda anuñ yili ese
Nesne getürdüklerin senden kese
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 209*). [*niçe kim,]*

niçe kim: *Pek çok.*

Niçe kim mescidde meclis eylerem
Tañrı vü peygâberinden söylerem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 47*). [*niçe kim,]*

niçe kim: *Ne kadar, ne kadar çok.*

Niçe kim beñzedürem kılıp kabül
Gördüğüm gönülümdeki gibi degül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 103*). [*niçe kim,]*

niçe kim: *Öyle ki.*

Niçe kim bāzārumuz ayrılmadı
Bir içim şuya bahā virilmedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 61*). [*niçe kim,]*

niçe kim: *O kadar çok || Pek çok.*

Niçe kim gül vaşfını söyleyesin
Şolduğundan soñra terk eyleyesin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 19*). [*niçe kim,]*

(*Mes. 8: m. 21; Mes. 25: m. 25; Mes. 72: m. 503; Mes. 78: m. 39; Mes. 50: m. 131; Mes. 45: m. 25; Mes. 53: m. 9; Mes. 50: m. 89*)

niçe kim: *Nasıl.*

Gör **niçe kim** hōş yir ü hōş içer
İlla yavlağ sizlere müştāk geçer
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 69*). [*niçe kim,]*

niçe kim: *Ne kadar, nasıl.*

Niçe kim diri-y-idüm hōd bir nefes
Olmadı benden tehī hergiz kafās
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 161*). [*niçe kim,]*

niçe kişi: *Birçok kişi.*

Niçe kişi ben Müsülmānam diye
Anı Hāk anda gavurlardan saya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 149*). [*niçe kişi,]*

niçe ola: *Nasıl olur?.*

Çün şuya girür ki ğusl eyleye hoş
Hāli **niçe ola** añladayım uş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 338*). [*niçe ola,]*

niçe virür: *Kaçı vermek, ne kadara satmak?.*

Sorma kim altun pula **niçe virür**
Şad hezārān gevheri hīçe virür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 47*). [*niçe virür, -ür]*

niçelig: *Nasıl olduğu.*

Ömrümün **niçeligin** çün bilesin
Sen katumda dünki bir tıfl olasin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 29*). [*niçeligin, -in]*

niçeme: *Her ne kadar.*

Niçeme kim gül ola şāhib-cemāl
Hüsüne bir haftada irer zevāl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 3*). [*niçeme,]*

(*Mes. 12: m. 120; Mes. 15: m. 79; Mes. 90: m. 1*)

niçeme kim: *Her ne kadar ki.*

Niçeme kim cānı nāsūtī ola
Fikri yiri mülk-i lāhūtī ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 13*). [*niçeme kim,]*

(*Mes. 85: m. 127; Mes. 85: m. 149; Mes. 96: m. 47; Mes. 39: m. 39; Mes. 35: m. 23; Mes. 46: m. 3*)

niçeme kim: *Her ne kadar.*

Niçeme kim sende yazuk çok-durur
Tevbe kapusu dağı açuk-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra 3*). [*niçeme kim,]*

(*Mes. 77: m. 15; Mes. 77: m. 19; Mes. 88: m. 98; Mes. 91: m. 61; Mes. 39: m. 51; Mes. 43: m. 21*)

niçeme kim: ...dığı gibi.

Niçeme kim sürdi beni kapudan
Girü kapusunda olduğ tapudan
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 135*). [*niçeme kim,]*

niçün: Neden, niçin, hangi sebeple.

Gösterün bir gög kım ol mâhsuz-durur
Bizüm ilümüz **niçün** şâhsuz-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra 10*). [*niçün,]*

(*Mes. 6: m. 34; Mes. 11: m. 46; Mes. 14: m. 38; Mes. 14: m. 39; Mes. 19: m. 24; Mes. 66: m. 77; Mes. 69: m. 128; Mes. 84: m. 38; Mes. 85: m. 58; Mes. 91: m. 33; Mes. 102: m. 36*)

n'id: Ne yapmak.

Gün doğıcağ gice aradan gider
Varuñ eydüñ göreyim baña **n'ider**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 72*). [*n'ider, -er]*

(*Mes. 92: m. 3; Mes. 94: m. 59*)

n'id: Ne yapsın, ne etsin?.

Geh gemide olur-ıdı gâh şuda
Gemiçinüñ işi oldur pes **n'ide**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 6*). [*n'ide, -e]*

(*Mes. 69: m. 102; Mes. 81: m. 54; Mes. 81: m. 64; Mes. 81: m. 68; Mes. 102: m. 119; Mes. 109: m. 25; Mes. 1: m. 13; Mes. 30: m. 240; Mes. 17: m. 9; Mes. 28: m. 11; Mes. 69: m. 235; Mes. 8: m. 14*)

n'id-: Ne edeyim, ne yapayım?.

Çünkü öldüm uş ilüme giderem
Şekkeri ben bu kafasda **n'iderem**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 164*). [*n'iderem, -er, -em]*

(*Mes. 47: m. 136; Mes. 75: m. 21; Mes. 98: m. 61; Mes. 72: m. 82; Mes. 4: m. 15; Mes. 35: m. 8; Mes. 50: m. 59; Mes. 50: m. 60; Mes. 69: m. 130; Mes. 72: m. 451; Mes. 79: m. 21; Mes. 92: m. 9; Mes. 92: m. 19; Mes. 27: m. 26; Mes. 25: m. 63; Mes. 30: m. 248; Mes. 10: m. 135; Mes. 30: m. 249; Mes. 32: m. 133; Mes. 12: m. 193*)

n'id: Ne edeceksin, ne yapacaksın?.

Sayruyu çün sağdan eylersin temiz
Ölür-iseñ **n'idisersin** iy 'aziz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra 40*). [*n'idisersin, -iser, -sin]*

(*Mes. 21: m. 42; Mes. 109: m. 18*)

n'id: Ne edecek, ne yapacak?.

Er gerek kim kendü yolına gide
Yohsa yolsuz sağ ya sayru **n'ide**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra 36*). [*n'ide, -e]*

(*Mes. 60: m. 32; Mes. 44: m. 24*)

n'idelüm: Ne yapalım? || Elinden bir şey gelmemek, başa gelen durumu kabullenmek anlamında bir söz.

Büşre eydür ol çün öldi **n'idelüm**
Ölenüñ ardınca nite gidelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 429*). [*n'idelüm,]*

(*Mes. 30: m. 92; Mes. 25: m. 71; Mes. 25: m. 72; Mes. 39: m. 88; Mes. 55: m. 41; Mes. 55: m. 42*)

n'ider: Ne yapar?.

Geldügi yola girür dağı gider
Gör kim ol aşhâbı herbiri **n'ider**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 36*). [*n'ider,]*

(Mes. 47: m. 62; Mes. 29: m. 36; Mes. 22: m. 83; Mes. 34: m. 34; Mes. 22: m. 145; Mes. 5: m. 282; Mes. 14: m. 19; Mes. 30: m. 165; Mes. 32: m. 126; Mes. 91: m. 197)

n'iderem: *Ne edeyim, ne yapayım? || Gerekmez, istemem anlamında.*

N'iderem ol Leyli'yi kim ölişer
Baña bir Leylî gerek kim alısar
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 123). [n'iderem,]

n'idisersin kim: *Ne yaparsın ki?*

Eyle dut kim bilesin avölümi
N'idisersin kim şorarsın hălümi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 64). [n'idisersin kim, -iser, -sin]

nifāk: *Arabozuculuk, fitnelik.*

Bir nifākı yok ere iremedük
Bir muvāfık ādemî göremedük
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 87, Mısra 9). [nifākı, -ı]

(Mes. 91: m. 41)

nġg baht: *İyi talihli, güzel bahtlı.*

Her kim ol bedbaht ola bġ-cān u raht
Kimseneyi dilemeye nġg baht
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 78). [nġg baht,]

nigār: *Güzel yüzölü sevgili.*

Yoħsa el virmez-ise hġc ol nigār
Benüm-ile hġş geçürüñ rüzigār
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 455). [nigār,]

(Mes. 105: m. 46)

nihād: *Huy, yaradılış.*

Kim nihādın görür-ise üstüvār
Niçe hġk anda bula vü niçe mār

(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 213). [nihādın, -ın]

nihān u āşikār: *Gizli ve açık.*

Ol apuda kim nihān u āşikār
Nūr u zulmetden hezārān perde var
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 17). [nihān u āşikār,]

nikāb: *Örtü, perde. || Yüz örtüsü.*

Ol benem kim kendüzini añlayan
Kim niābından yüzünü añlayan
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 18). [niābından, -ın, -dan]

nikāh: *Kanuni evlenme töreni.*

Biri eydür sünnet ü farz u mübāh
Böyle vü i 'tāk u ta 'lġk u nikāh
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 22). [nikāh,]

ni' me ecrü'l- 'āmilġn: *(Böyle) amel edenlerin mükāfatları ne güzel! (Ali İmran/136).*

Birisi tefsġr ü ur'ān-ı mübġn
Dir-idi kim ni' me ecrü'l- 'āmilġn
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 18). [ni' me ecrü'l- 'āmilġn,]

ni' met: *Allāh'ın kuluna bahşettiği rızık.*

Her kim ol cem' eyledi bir ni' meti
Ölicecek göñlünde çala haşreti
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra 11). [ni' meti, -i]

(Mes. 22: m. 44; Mes. 72: m. 393)

ni' met: *Yiyecek, yemek.*

Kim bu Gülşehrġ kerġm erenlerüñ
Ni' metini çok yidi yārenlerüñ
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra 26). [ni' metini, -in, -i]

ni' met: *Rızık, nimet || Servet, mal, mülk.*

Eytdiler vardur anuñ bir 'avratı
Key setġre 'avrat u çok ni' meti

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 378*). [ni'meti, -i]

(*Mes. 105: m. 96; Mes. 105: m. 52; Mes. 105: m. 40*)

nişan: *Hedef.*

Ol mürîdüñ kim fiğānı irişür
Bir oqı bir gün **nişāna** irişür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 20*). [nişāna, -a]

nişanın vir-: *İşaret etmek.*

Yoḥsa her kim kendünüñ terkîn ura
Eyle kim gerek **nişanın** ol **vire**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 76*). [nişanın vire, -e]

(*Mes. 21: m. 16*)

nişan: *İşaret, iz.*

Aḥmed-ile revnaқа geldi cihān
Ayruğından bir kelīsā var **nişān**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra 42*). [nişān,]

(*Mes. 32: m. 26; Mes. 72: m. 177; Mes. 105: m. 120; Mes. 105: m. 61; Mes. 105: m. 72; Mes. 105: m. 62; Mes. 105: m. 37; Mes. 105: m. 118; Mes. 105: m. 68; Mes. 105: m. 60; Mes. 105: m. 27*)

nişanum göreler: *İz, alamet bulmak.*

Pādişāhlarda **nişanum göreler**
Sāyemi Selçukîler'den soralar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra 9*). [nişanum göreler,]

nişan almadı: *Haber almak.*

Bes birez iren **nişan almadı**
Küllü iren ḥōd girü gelimedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 103*). [nişan almadı,]

nisbet: *Bağlılık, münasebet.*

Ben henüz añı irākdan görürem
Nisbetin bunça gönülden ururam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 178*). [nisbetin, -in]

(*Mes. 20: m. 18; Mes. 38: m. 19; Mes. 38: m. 20; Mes. 38: m. 18; Mes. 38: m. 21; Mes. 39: m. 7; Mes. 108: m. 8; Mes. 108: m. 17; Mes. 108: m. 18*)

nişan vir: *İşaret, iz vermek.*

Bir **nişan vir** kim anı tañlayavuz
Nürü tütünden niçe añlayavuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 69*). [nişan vir,]

nisbet: *(Buna) oranla.*

Başumuzu taşlara yastayalum
Nisbet-ile şahumuz isteyelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 38, Mısra 14*). [nisbet-ile, --ile]

nişanın getüre: *Haber getirmek.*

Kimse ayruğıñ **nişanın getüre**
Kendü ol olsa nişanın kim vire
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 95*). [nişanın getüre,]

nisbet: *Bağ, ilgi.*

Nisbetümüz ara yirde var-ısa
Anuñ-ıla vü bize ol yār-ısa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 38, Mısra 11*). [nisbetümüz, -ümüz]

(*Mes. 38: m. 15; Mes. 39: m. 34; Mes. 39: m. 33; Mes. 39: m. 38*)

nişanın vir-: *Haber vermek.*

Girü yārānlar katına geldi uş
Ol niğāruñ bir **nişanın virdi** hoş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 46*). [nişanın virdi, -di]

nisbet: *Benzerlik.*

Degme murğıñ **nisbeti** sīmurğa yok
Yoksa her bir yuvada bir murğ çok

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 65). [nisbeti, -i]

nisbet: Bağlılık.

Dimeyem kim cism-ile bir çāha git
Nisbetüñ Allāh'adur Allāh'a git
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 36). [nisbetüñ, -üñ]

nisbet ider-idi: Yakınlık kurmak, ilgilenmek.

Var-ıdı bir beg beriyyede kim ol
Milletine **nisbet ider-idi** bol
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 76). [nisbet ider-idi, -er, --i, -di]

nisbetüñ ola: İlgin olmak.

Ten degülsin kim senüñ tenlülere
Nisbetüñ ola vü meskenlülere
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 20). [nisbetüñ ola, -a]

nîst evvānında: Yokluk sarayı.

Altı er ol çeşme yöresinde mest
Otururlar **nîst evvānında** hest
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 26). [nîst evvānında,]

n'it-: Ne etmek, ne yapmak.

Halk çün hizmet kıluban gitdiler
Gör vezîr-ile hālîfe **n'itdiler**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 154). [n'itdiler, -di, -ler]

(Mes. 78: m. 7; Mes. 84: m. 61; Mes. 102: m. 120; Mes. 32: m. 133)

n'itdü: Ne yaptın, ne ettin.

Eydesin 'ahd ü vefāyı **n'itdüñüz**
Kim bu zindānda bizi unıtduñuz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 35). [n'itdüñüz, -ñüz]

nite: Nitekim, ne var ki.

Tenlü cānlu biñ kanat bir murğ olur
Bir kanat naqşı **nite** sîmurğ olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 30). [nite,]

(Mes. 5: m. 40; Mes. 5: m. 211)

nite: Nitekim.

Eyle san kim Mekke'yi kayd idesin
'Ālemüñ halkın **nite** şayd idesin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 42). [nite,]

(Mes. 12: m. 118)

nite: Nasıl, niçin?

Pādişāhı añlamışam n'ideyim
Yaluñuz bu yola **nite** gideyim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 16). [nite,]

(Mes. 5: m. 48; Mes. 5: m. 122; Mes. 5: m. 313; Mes. 47: m. 56; Mes. 47: m. 82; Mes. 47: m. 84; Mes. 51: m. 15; Mes. 84: m. 39; Mes. 92: m. 23)

nite: Hakikaten, gerçekten.

Eytdiler oldur **nite** bildüñ anı
Kim şorarsın dōsta beñzer düşmeni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 143). [nite,]

(Mes. 25: m. 94; Mes. 25: m. 98; Mes. 30: m. 69; Mes. 85: m. 30)

nite: Niçin, neden?.

Elli yıldur kim taparsın sen büte
Şimdi bütleri begenmezsin **nite**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 208). [nite,]

(Mes. 9: m. 41; Mes. 30: m. 135; Mes. 63: m. 49; Mes. 66: m. 76; Mes. 72: m. 355; Mes. 47: m. 151)

nite: Ne şekilde, nasıl?.

Eydür uslu putlara kanda söge
Ol hümā yā kendüzin **nite** öge

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 112). [nite,]

(Mes. 70: m. 2)

(Mes. 6: m. 19; Mes. 14: m. 24; Mes. 22: m. 87; Mes. 30: m. 166; Mes. 38: m. 7; Mes. 39: m. 16; Mes. 47: m. 20; Mes. 47: m. 58; Mes. 63: m. 95; Mes. 63: m. 206; Mes. 66: m. 93; Mes. 66: m. 142; Mes. 72: m. 216; Mes. 91: m. 198; Mes. 91: m. 272; Mes. 92: m. 15)

nite: Nasıl (olduğunu)?

Az kadar renc-ile üküş rāhata
İresin şöyle ki işitdün **nite**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 118). [nite,]

nite: Nitekim || Hakikaten, gerçekten.

Ol ki bir öyn etmege muhtāc ola
Nite şāhib-taht u mālīk-tāc ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 50). [nite,]

nite ki: Nasıl ki.

Her tağūñ **nite ki** bir arslanı var
Cānavarlarıñ dağı bir cānı var
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 73). [nite ki,]

(Mes. 12: m. 114)

nite ola: Nasıl olur, ne şekilde olur? Hiç mümkün olur mu?

nite: Nasıl?

Buñı ırakdan **nite** bildūñ ‘aceb
Kim kılırsın böyle ta ‘rifin taleb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 147). [nite,]

Nite ola kim kıla ehl-i niyāz
İki kıble dapa hergiz bir namāz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 107). [nite ola,]

Mes. 52: m. 23; Mes. 61: m. 2)

(Mes. 5: m. 203; Mes. 20: m. 15; Mes. 30: m. 26; Mes. 30: m. 49; Mes. 30: m. 234; Mes. 43: m. 3; Mes. 43: m. 18; Mes. 47: m. 104; Mes. 63: m. 165; Mes. 64: m. 4; Mes. 66: m. 148; Mes. 72: m. 358; Mes. 72: m. 364; Mes. 72: m. 430; Mes. 85: m. 17; Mes. 92: m. 4; Mes. 99: m. 18; Mes. 102: m. 41; Mes. 102: m. 42; Mes. 102: m. 53; Mes. 102: m. 60; Mes. 102: m. 64; Mes. 105: m. 89)

nite ola: Ne olacak?

Kim yalan söyler-ise anuñ işi
Nite ola anda iy ulu kişi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 8). [nite ola,]

(Mes. 102: m. 41)

nite: Nasıl, ne surette, hangi mantıkla.

Nefs bendine esīrem n'ideyim
Bend ile sīmurğa **nite** gideyim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra 22). [nite,]

nite olısar: Ne olacak?

Benüm işüm anda **nite olısar**
Yā cezā anda baña ne olısar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 29). [nite olısar, -ısar]

(Mes. 88: m. 55; Mes. 95: m. 20; Mes. 63: m. 198)

(Mes. 89: m. 43)

nite: Ne, nasıl?.

Ṭoğru sözüñ kıymatı **nite-durur**
Egri işlerüñ bahāsı ne-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 9). [nite-durur, --dur, -ur]

nitekim: Nasıl ki.

Nitekim sen şayruya dermān gerek
Āhir ol oğlana dağı cān gerek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 87). [nitekim,]

(Mes. 69: m. 8)

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 571). [niyyeti, -i]

nitelig: Vasıf, özellik, vaziyet.

(Mes. 72: m. 572)

Biz dağı iş **niteligin** bilelüm
İlla bunlaruñ-ıla bir olalum
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 159). [niteligin, -in]

nizām: Düzen, tertip; kural.

Çün Resül'e biz viribirüz selām
Nazma irür yüz kelām u biñ **nizām**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 4). [nizām,]

nitelig: Vaziyet, durum.

Eytgil āhir sen bize gelmeyeli
Hālümüz **niteligin** bilmeyeli
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 12). [niteligin, -in]

nizāmī: Nizamī-i Gencevī: Selçuklular
devrinde İran'ın en büyük şairi sayılır.
Azerbaycan'ın Gence şehrinde doğdu.

n'itse ider: Ne yapsa yapar.

Kimi oğrı vü kimi hūnī olur
N'itse ider kendü yolından kalur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 54). [n'itse ider,]

Çün **Nizāmī** her sözi hōş söyledi
Mahzenü'l-Esrār'ı zībā söyledi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 63). [nizāmī,]

(Mes. 69: m. 56; Mes. 69: m. 165)

niyāz: Bir dileğın yerine getirilmesi için
yalvarma, yakarma, rica, dua.

Ol biri eydür ki iy dānā-yı rāz
Dur namāza başla ki irişe **niyāz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 24). [niyāz,]

n'ol-: Ne olacak?

Diler-isem dünyada da'vī kılam
Kim dağı biñ yılda **n'olsın** bilem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 300). [n'olsın, -sın]

niyāz: Sevgi, saygı; hürmet, istirham.

Ol kamu kibr ü delāl u gunc u nāz
Gıtdı vü qaldı kıza mūnis **niyāz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 20). [niyāz,]

n'ol-: Ne oldu.

N'oldı bir atı tez aya dutmağa
Şol kadar 'ālemde erlik itmege
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 67). [n'oldı,]

niye: Niçin, neden?.

Kendüziñi çün kişi kımağ gerek
Halk etin bunça **niye** yimek gerek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 48). [niye,]

n'olur ki: Ne olur ki.

Eydür at **n'olur ki** biñ batman dağı
Atar-isañ dutmağa vardur kişi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 77). [n'olur ki,]

niyyet: Bir şeyi yapmayı önceden kurma,
zihinde tasarlama, yapmayı aklına koyma,
yapmaya karar verme, amaç, maksat.

Niyyeti hūb eyle bī- 'ıyş u menī
Kim irüre niyyetüñe Hāk seni

nūr: Işık || Allah'ın bütün varlıklara tecellisi ile
aktarılmış olan nūr, nūr-ı İlahi.

Qudretinden çün düzetdi 'ālemi
Kendü **nūrından** yaratdı Ādem'i
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra 7).
[nūrından, -in, -dan]

nūr: Işık; ateş.

Nūr gönlümün çirâğın yandırur
Beni anuñ yolu dapa döndürür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 157*). [nūrı, -ı]

(*Mes. 105: m. 47*)

nūr: Işık, nur, aydınlık.

Gider-iken ol tuman bu **nūr-ıla**
Çıkdı bir ulu bulut yağmur-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 149*). [nūr-ıla, --ıla]

(*Mes. 72: m. 257; Mes. 91: m. 17; Mes. 105: m. 28; Mes. 107: m. 102*)

nūr: Işık || Güzellik.

Degme yarı çün görür bu **nūr**ı çok
Kendüzini çün görür kim **nūr**ı yok
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 77*). [nūrı, -ı]

(*Mes. 15: m. 78*)

nūr alur: Aydınlık ve ışık almak.

Çün güneşden **nūr alur** ay iy hakīm
Güneş ayuñ nūrın eyler müstakīm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 253*). [nūr alur, -ur]

nūr indi: Gökten Tanrısal olduğu düşünülen bir ışık inmek.

Gürinuñ üstine **nūr indi** 'azīm
Kim bu kıza rahmet eyledi Kerīm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 111*). [nūr indi,]

nūr u zulmetden: Aydınlık ve karanlık.

Ol çapuda kim nihān u āşikār
Nūr u zulmetden hezārān perde var
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 18*). [nūr u zulmetden, -den]

nüş ide: Çekmek, yutmak.

Nefs düzağdur kaçan kim cüş ide
Deñizi bir cür'a gibi **nüş ide**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra 4*). [nüş ide, -e]

nüş idüp: İçmek, yudumlamak.

Çok deñizler cüş idüp geçmek gerek
Çok ağular **nüş idüp** içmek gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 43, Mısra 16*). [nüş idüp, -üp]

nüş olur: İçilmek (zehir).

Gayb rızkı dil-firīb ü hōş olur
Zehri virürler-ise kim **nüş olur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 10*). [nüş olur, -ur]

nüşirevān: İran'da 531 ile 579 yılları arasında hükümdarlık etmiş, adaletiyle ün salmış Sasani şahı.

Hüsrev ü Fağfūr u Hākān'ı dutam
Kayser ü **Nüşirivān'dan** oyn utam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 212*). [nüşirivān'dan, -'dan]

nüşirvān: İran'ın Sasani sülâlesinden, adaletiyle ün salmış bir hükümdar. Adalet timsali olarak kullanılmıştır.

Zālim olma degme bir şultān gibi
'Ādil ol Dārā vü **Nüşirvān** gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 118*). [nüşirvān,]

(*Mes. 23: m. 16*)

nücüm: Yıldızlar.

Gökleruñ pergālını cedvel kılam
Kim **nücümüñ** müşkilini hāl kılam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 22*). [nücümüñ, -uñ]

(*Mes. 63: m. 28*)

nücüm: Astronomi, gök bilimi.

Çün tabi'iden riyāziye gelem
Hikmet ü tıbb u **nücümü** key bilem

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 122). [nücümü, -ı]

nükte: Herkesin anlayamayacağı gizli mana.

Birisi kim **nüktesi** ma'lûm-ıdı
Söyledüğü lâzım u melzûm-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 29). [nüktesi, -si]

nükte: İnce manalı güzel söz.

Bir iki hoş **nükte** söyleyiserüz
Bu beyānuñ şerhin eyleyiserüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 3). [nükte,]

(Mes. 101: m. 88; Mes. 109: m. 47)

-O-

o: "O" işaret sıfatı.

Ben ki İklîdis'de yavlağ māhirem
Kim tabî'iyile **o** tıbdā kādirem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 24). [o,]

od: Ateş, yanmak.

Büt çün **oddan** kendüzin kırtarmadı
Tokuyanlaruñ cezāsın virmedi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 185). [oddan, -dan]

(Mes. 5: m. 187)

od: Ateş. || İç yangını.

İşbu **od** kim gönlüme düşdi benüm
Mum gibi yandı kamu cānum tenüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 143). [od,]

od: Ateş.

Hür-ısañ hür ola uçmakda işüñ
Dīv-ısañ dīv ola **odda** yoldaşuñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 298). [odda, -da]

(Mes. 5: m. 93; Mes. 11: m. 40; Mes. 11: m. 35; Mes. 12: m. 132; Mes. 12: m. 146; Mes. 12: m. 141; Mes. 27: m. 70; Mes. 32: m. 138; Mes. 43: m. 6; Mes. 57: m. 10; Mes. 63: m. 41; Mes. 75: m. 30; Mes. 83: m. 33; Mes. 86: m. 11; Mes. 89: m. 19; Mes. 91: m. 8; Mes. 93: m. 22; Mes. 98: m. 5; Mes. 105: m. 84; Mes. 111: m. 26)

od: Safra kesesi, öd.

Virdiler oğlanı cellād eline
Kim iki böle vü **ödi** bulına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 40). [ödi, -i]

od: Ateş. || Aşığı yakıp kül eden aşk ateşi.

Ben anı koyup yola gidemezem
Oduñ ortasında şabr idemezem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 40). [oduñ, -uñ]

(Mes. 47: m. 79)

od: Cehennem ateşi.

Āhîretde yüzi kara kıpırsar
Ağzınuñ dudağını **od** öpiser
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra 4). [od,]

od: Ateş || Öfke, sinir.

İşüm almakdan çün oturdu **odi**
İşümi aldı beni andan kıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 201). [odi, -ı]

od bıraktı: Gönlüne ateş düşürmek.

Kim kazā ne **od bıraktı** cānına
Yā kader ne eyledi imānına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 9). [od bıraktı, -dı]

od gibi: Ateş gibi.

Yel gibi yügürügedüm kapuya
Od gibi içerü girdüm tapuya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 44*). [od gibi,]

(Mes. 9: m. 25)

od içinde: Ateş içinde.

Od içinde göñli mum gibi yanar
Gözlerinden yaş yirine kan iner
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 3*). [od içinde,]

od içinde yanısar: Ateşler içinde yanmak.

Kim şifâ bulmak-ıçun birez tenüñ
Od içinde yanısar yıllar cânüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 82*). [od içinde yanısar, -ısar]

od olurlar: Ateş olmak.

Parlayup odun yanar u kuş bile
Kuş u odun od olurlar hōş bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 48*). [od olurlar, -ur, -lar]

od saçar: Ateş püskürtmek.

Kim bir oğlan Mekke'de ağzın açar
Söz yirine üstümüze **od saçar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 88*). [od saçar, -ar]

(Mes. 11: m. 76; Mes. 10: m. 162)

od tağlarını: Ateş dağları.

Bunça biñ **od tağlarını** geçdiler
Ağu gibi bunça şular içdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 95*). [od tağlarını, -larını]

od u yıl ü şu vü toprakdur: Ateş, hava, su ve toprak.

Ol ki dūzahdur gök altında 'ayān
Od u yıl ü şu vü toprakdur hemān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 28*). [od u yıl ü şu vü toprakdur, -dur]

od urıcağ: Ateş yakmak.

Bir ilan kim **od urıcağ** yakmağa
Kimse korğar şüretine bakmağa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra 11*). [od urıcağ, -ıcağ]

oda girüben reyhān direr: Ateşe girip güller toplamak (Hz İbrahim'in mucizesi bağlamında).

Biri ayı barmağı-y-ıla yarar
Biri **oda girüben reyhān direr**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 34*). [oda girüben reyhān direr, -er]

oda urursa: Ateşe vermek, yakmak.

Ol beni **oda urursa** yakmağa
Ben utanam kölgesine bakmağa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra 7*). [oda urursa, -ur, -sa]

oda yak-: Ateşe vermek, ateşte yakmak.

Kendüzünü şimdi bir ine bırak
Dağı ol fermānuñı var **oda yak**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 96*). [oda yak,]

(Mes. 72: m. 166; Mes. 12: m. 80;
Mes. 80: m. 14; Mes. 98: m. 66; Mes.
110: m. 31; Mes. 78: m. 55; Mes. 15:
m. 57; Mes. 45: m. 13)

oda yan-: Tutuşmak, ateşler içinde yanmak.

Bunçalar kendüzün uçmaçlık sana
Anda tamuda teni **oda yana**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 144*). [oda yana, -a]

(Mes. 10: m. 135; Mes. 10: m. 94;
Mes. 5: m. 156; Mes. 106: m. 16)

oda yandı: Ateşe yanmak. || Aşka düşmek.

Kimse benden şorar-ısa iy refik
Kim ne **oda yandı** ol pîr-i tarîk
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra*
28). [*oda yandı, -dı*]

oddan oldı: *Ateşten yaratılmak.*

Od ki baş çekdi vü kibr itdi 'azîm
Oddan oldı lâcerem dîv-i racîm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra*
34). [*oddan oldı, -dı*]

oddan tolu: *Ateşle dolmuş.*

Geçdi andan gönli yavlağ kaygılı
Cânî hayf u hasret ü **oddan tolu**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
90). [*oddan tolu,]*

odın: *Odun.*

Bir yalıñ burnı delüğinden çıkar
Düşer **odına** vü odını yaqar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra*
46). [*odına, -a*]

odumuñ üstine şu saçsa-y-ıduñ: *Ateşe su*
dökmek || Sıkıntıyı sona erdirmek.

Gözsüz eydür gözümü açsa-y-ıduñ
Odumuñ üstine şu saçsa-y-ıduñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
40). [*odumuñ üstine şu saçsa-y-ıduñ,*
-sa, --y, --ı, -du, -ñ]

odun: *Odun.*

Dilemez-iseñ ki dola ev düttün
Oduñ üstine dağı urma **odun**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra*
14). [*odun,]*

(*Mes. 94: m. 47; Mes. 94: m. 49; Mes.*
94: m. 29; Mes. 94: m. 30; Mes. 94:
m. 27)

odun gibi: *Odun (parçası) gibi.*

Cân metâ'ı şatıla altun gibi
Ten kumaşı köyine **odun gibi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
174). [*odun gibi,]*

oduñ üstine: *Ateşin üzerine.*

Dilemez-iseñ ki dola ev düttün
Oduñ üstine dağı urma odun
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra*
14). [*oduñ üstine,]*

oduñ üstine şovuk şu saçayım: *Ateşe soğuk su*
dökmek || Büyük bir sıkıntıyı sona erdirmek.

Eydür iy gözsüz gözün gel açayım
Oduñ üstine şovuk şu saçayım
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
36). [*oduñ üstine şovuk şu saçayım, -*
ayım]

oğ(u): *Evlat, oğul.*

Oğlum eydür baba yola gitmegil
Böyle bir kezden bizi terk itmegil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 92, Mısra*
7). [*oğlum, -um*]

(*Mes. 25: m. 50*)

oğlaçuğ: *Küçük çocuk.*

Bu meşel ol şâh 'adlin söyledi
Kim ol **oğlaçuğ-ılan** 'adl eyledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra*
30). [*oğlaçuğ-ılan, --ılan*]

oğlan: *Erkek.*

Kız-ıla esrük **oğlan** pîr olur
Hamr içene küfr ü imân bir olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
149). [*oğlan,]*

oğlan: *Delikanlı, erkek çocuk.*

Kimi eydür **oğlan** ussuñ yoğ midur
Yoğsa diri yörüdügün çok midur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
31). [*oğlan,]*

(*Mes. 5: m. 7*)

oğlan: *Delikanlı, genç kimse.*

Kim bir **oğlan** Mekke'de ağzın ağar
Söz yirine üstümüze od saçar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
87). [*oğlan,]*

(*Mes. 5: m. 109; Mes. 79: m. 18*)

oğlan: Çocuğu, oğlu.

Çün et etmek hıřınıñ **oğlanısın**
Bir süñüğe it gibi uzanasın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra*
9). [*oğlanısın, -ısın]*

oğlan: Erkek çocuk.

İttifāk eyler dükelçügi aña
Kim bir **oğlan** zehresi gerek saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
14). [*oğlan,]*

(*Mes. 25: m. 15; Mes. 25: m. 25; Mes.*
25: m. 41; Mes. 25: m. 49; Mes. 25:
m. 88; Mes. 25: m. 22; Mes. 25: m. 24;
Mes. 25: m. 34; Mes. 25: m. 39; Mes.
25: m. 84; Mes. 25: m. 106; Mes. 25:
m. 79; Mes. 25: m. 103; Mes. 92: m.
6; Mes. 93: m. 39)

oğlan: Küçük çocuk.

Her kim ol bir **oğlana** egri bağa
Cismi anuñ cānını oda yağa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra*
13). [*oğlana, -a]*

oğlan öldürdüği işi: (*Hz. Hızır'ın*) bir çocuğu
öldürme vakası (*el-Kehf 18/74*).

Hızır keşti şıduğın şanma yavuz
Oğlan öldürdüği işi görgil uz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
142). [*oğlan öldürdüği işi,]*

oğlançuğ: Küçük çocuk.

Ata ol oğlançuğın döğer-idi
Ana ol **oğlançuğa** söğer-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
28). [*oğlançuğa, -a]*

(*Mes. 25: m. 27*)

oğlançuk: Küçük çocuk.

Ol Nerimān'ı bir **oğlançuk** şıya
Sām anuñ bir muştına katlanmaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
149). [*oğlançuk,]*

oğlan-ıla 'avrat-durur: Oğlan ve avrat.

Şol develtā kim ere mihnet-durur
Kışşada **oğlan-ıla 'avrat-durur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra*
42). [*oğlan-ıla 'avrat-durur, --dur, -*
ur]

oğlanlar: Çocuklar (*soy sop bağlamında*).

Kim koyam **ođlanlaruñı** uçmağa
Girmege veyā şıratı geçmege
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra*
81). [*ođlanlaruñı, -uñ, -ı]*

(*Mes. 84: m. 84*)

oğlanlığ: Delikanlılık || Sözüñün eri.

Bu meşel kīm 'ālemūñ bōstānidur
Muřtafā **oğlanlığı** destānidur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra*
46). [*oğlanlığı, -ı]*

oğlın: Erkek çocuk.

Bu şıfatlı isteyü çün geldiler
Şarda bir eskiçi **oğlın** buldılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
18). [*oğlın,]*

oğlum: Benim (*erkek*) evladım.

Kim sen **oğlumsın** senüñ atañ benim
Eyle san kim sen ben ü yā ben şenem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
471). [*oğlumsın, -sın]*

oğra: Uğramak, rast gelmek, karşılaşmak.

Yolda nāgeh **oğradı** bir kırğıla
Tahta remliyle kitābı çok bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
93). [*oğradı, -dı]*

oğrı: *Hırsız.*

Ođrılaruñ mecma´ında rehberem
Şüfılerüñ maħfilinde serverem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 23*). [*ođrılaruñ, -lar, -uñ*]

(*Mes. 55: m. 41; Mes. 90: m. 10; Mes. 107: m. 53*)

oğrına: *Uğrına.*

Yüzemez-iken şuyı diler-idi
Yāri **oğrına** dışın biler-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 12*). [*oğrına,]*

oğur-: *Çalmak (hırsızlık yapmak).*

Nesnesin **oğurlar-ısañ** dınmaya
Halk arasında becid öginmeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 21*). [*oğurlar-ısañ, -la, -r, --ısa, -ñ*]

(*Mes. 89: m. 6; Mes. 89: m. 22*)

oğurlığ: *Hırsızlık.*

Hırsa her kim ´ilm-ile meftün ola
Şem´-ile gice **oğurlığa** gele
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 40*). [*oğurlığa, -a*]

(*Mes. 89: m. 20; Mes. 89: m. 11*)

oğurlık: *Hırsızlık.*

Zıhi müdbir ādemı vü nābekār
Kim **oğurlığdan** getüre iftiħār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 16*). [*oğurlığdan, -dan*]

oħsa: *Sevgi, şefkat belirtisi olarak elini bir şeyin üzerinde yavaş yavaş gezdirmek, okşamak.*

Kendüzine hāsekı kıldı anı
Ata gibi **oħsadı** ol oğlanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 106*). [*oħsadı, -dı*]

ok: *Silah, savaş aleti.*

Benem ol Rüstem cihānda nāmdār
Kim bir **okumdan** öle İsfendiyār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 196*). [*okumdan, -um, -dan*]

(*Mes. 5: m. 169*)

ok: *Ok. || Sevgilinin kirpikleri.*

Burķa´ altından oturmuş ay gibi
Kirpügi **oklar** u kaşı yay gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 514*). [*oklar, -lar*]

ok: *Ok.*

Oķ-ıla ol avı ururlar bular
Her ki cāhil ķaldı şaķalın yolar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 321*). [*oķ-ıla, --ıla*]

(*Mes. 75: m. 65; Mes. 102: m. 104*)

ok: *Ok, silah. (Yaralayıcı şeyler bağlamında).*

Ok gelür-ise yüzüñ döndürmegil
Yārüñ etegine toz ķondurmađıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 159*). [*ok,]*

ok atar: *Ok atmak.*

Bir kıız üstinde oturur ay gibi
İki kaşı **ok atar** bir yay gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 70*). [*ok atar, -ar*]

(*Mes. 45: m. 16*)

okı: *Okumak; çağırarak, davet etmek.*

Şeh çün andan buldı şıħhat dānesin
Oķıdı atası-y-ıla anasın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 20*). [*oķıdı, -dı*]

(*Mes. 50: m. 35; Mes. 71: m. 70; Mes. 83: m. 10; Mes. 84: m. 147; Mes. 88: m. 8*)

okı: Anmak, yad etmek.

Baykuşu çün key haķır **okıyalar**
Genci üstinde faķır **okıyalar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra 21*). [*okıyalar, -ya, -lar*]

(*Mes. 35: m. 22*)

okı: Okumak, bildirmek.

Her kimüñ itden gilesi var gelüñ
Dilkü fermān **okıyısardur** bilüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 64*). [*okıyısardur, -y, -ısar, -dur*]

okı: Okumak.

Hıç nahıv **okıduĝuñ** var mı senüñ
Kim hüner hāsil kıla cān u tenüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 11*). [*okıduĝuñ, -duĝ, -uñ*]

(*Mes. 56: m. 17; Mes. 60: m. 66; Mes. 71: m. 64; Mes. 91: m. 96; Mes. 60: m. 113; Mes. 63: m. 111; Mes. 90: m. 42*)

okı: Demek, çağırmaq.

Anda kim herkes kıla bir yol taleb
Saña āhı **okımaq** yavlaķ ʿaceb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 554*). [*okımaq, -maq*]

okı: Okumak, öğrenmek.

Bir kaç āyet sāz-ıla **okıdılar**
Zühre çengin başına doķıdılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 105*). [*okıdılar, -dı, -lar*]

(*Mes. 71: m. 78; Mes. 72: m. 560*)

okı efsünlaruñı: Sihir, büyü yapmak, üflemek.

Şeyh eydür çün beni gördüñ zebün
Okı efsünlaruñı beni kosun
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 18*). [*okı efsünlaruñı, -lar, -uñ, -ı*]

okını atup: Okunu fırlatmak.

ʿĀlemi başdan başa kamu dutup
Rabbi heblı mülken **okını atup**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 22*). [*okını atup, -up*]

okırlar dāsītān: Hikaye veyahut şiir nakletmek.

Bir ağaç üstinde gördi nāgehān
Bir bölük tūñ **okırlar dāsītān**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 60*). [*okırlar dāsītān,]*

okıyan: Okuyan, okuyan kimse.

Anda kim bir çöpe şaymazlar canı
Kim-durur varup **okıyan** fermanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 86*). [*okıyan,]*

(*Mes. 60: m. 90*)

okıyan kişinüñ: Okuyan, okuyan kimse.

Eyle ter söyleyelüm bu sünbüli
Kim **okıyan kişinüñ** bitsün dili
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 20*). [*okıyan kişinüñ, -nüñ*]

ol-: Olmak eylemi, şeklini almak, haline gelmek.

Hür-ısañ cennetde ĝilmān bulasın
Dīv-iseñ düzaħda ifrıt **olasın**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 180*). [*olasın, -a, -sın*]

ol-: Olmamak, bulunmamak.

Turş u telh u şür u şırın dimeye
Bir ĝidā **olmaya** kim ol yimeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 48*). [*olmaya, -ma, -y, -a*]

(*Mes. 68: m. 3*)

ol-: Olmak.

Ol eve kim benüm endişem ola
Bacadan inmek benüm pışem **ola**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 16). [ola, -a]

(Mes. 100: m. 44; Mes. 25: m. 32 Mes. 94: m. 25)

ol-: *Bulunmak, mevcut olmak, var olmak.*

Yohsa degme şârda bunça şeyh **ola**
Kañkısı defterde sağışa gele
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 45). [ola, -a]

(Mes. 69: m. 62; Mes. 71: m. 39; Mes. 85: m. 145)

ol: *O, Allâh.*

Zâti-y-ıla vâcib **oldur** iy 'azîz
Kim virür her türlü halka bir temîz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 29). [oldur, -dur]

(Mes. 1: m. 4)

ol: *O, işaret zamiri.*

Bir kanaduñ nağsına aldanmağıl
Ol kuşu **ol** bir kanadı şanmağıl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 28). [ol,]

(Mes. 4: m. 37; Mes. 5: m. 165; Mes. 5: m. 173; Mes. 5: m. 246; Mes. 5: m. 266; Mes. 5: m. 289; Mes. 5: m. 290; Mes. 6: m. 4; Mes. 7: m. 26; Mes. 9: m. 47; Mes. 10: m. 7; Mes. 11: m. 57; Mes. 12: m. 78; Mes. 12: m. 82; Mes. 12: m. 87; Mes. 12: m. 110; Mes. 15: m. 115; Mes. 16: m. 11; Mes. 16: m. 19; Mes. 16: m. 32; Mes. 16: m. 53; Mes. 18: m. 34; Mes. 26: m. 26; Mes. 30: m. 115; Mes. 30: m. 123; Mes. 30: m. 225; Mes. 30: m. 245; Mes. 30: m. 271; Mes. 32: m. 123; Mes. 32: m. 169; Mes. 32: m. 183; Mes. 33: m. 17; Mes. 34: m. 13; Mes. 35: m. 14; Mes. 36: m. 14; Mes. 40: m. 17; Mes. 40: m. 45; Mes. 40: m. 54; Mes. 44: m. 7; Mes. 44: m. 13; Mes. 44: m. 16; Mes. 46: m. 6; Mes. 47: m. 15; Mes. 47: m. 123; Mes. 50: m. 91; Mes. 63: m. 130; Mes. 65: m. 15; Mes. 65: m. 35; Mes. 65: m. 48; Mes. 65: m. 127; Mes. 65: m. 135; Mes. 66: m. 35; Mes. 66: m.

62; Mes. 68: m. 11; Mes. 68: m. 1; Mes. 69: m. 47; Mes. 69: m. 217; Mes. 69: m. 220; Mes. 71: m. 23; Mes. 71: m. 65; Mes. 72: m. 96; Mes. 72: m. 272; Mes. 72: m. 341; Mes. 72: m. 409; Mes. 72: m. 449; Mes. 72: m. 490; Mes. 72: m. 491; Mes. 81: m. 124; Mes. 81: m. 128; Mes. 83: m. 21; Mes. 95: m. 4; Mes. 95: m. 26; Mes. 96: m. 38; Mes. 98: m. 53; Mes. 102: m. 56; Mes. 105: m. 91; Mes. 105: m. 124; Mes. 90: m. 6)

ol: *Bulunmak.*

Degme erde kaçan **ola** bu hüner
Hızr peygâmbere saña dirler meger
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 99). [ola, -a]

(Mes. 66: m. 105; Mes. 75: m. 82; Mes. 93: m. 18; Mes. 96: m. 47; Mes. 102: m. 81; Mes. 109: m. 19; Mes. 40: m. 43; Mes. 55: m. 34; Mes. 56: m. 5; Mes. 66: m. 107; Mes. 87: m. 13; Mes. 105: m. 80; Mes. 106: m. 6)

ol: *... hale gelmek.*

Kamu şehri yigitleri yüz gül gibi
Terbiyesi **oldılar** bir kul gibi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 486). [oldılar, -dı, -lar]

(Mes. 107: m. 132; Mes. 88: m. 13)

ol: *(Süre bakımından) geçmek.*

Yidi yüz on yidi yıl **olmuş-ıdı**
Hicrete kim bu gül açılmış-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 17). [olmuş-ıdı, -mış, --ı, -dı]

ol: *Mevcut olmak, var olmak.*

Eydür-iseñ sen ki ol Leyli göre
Gönlüm içre ikki **oldı** yâr maña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 94). [oldı, -dı]

(Mes. 50: m. 119; Mes. 52: m. 21; Mes. 66: m. 119; Mes. 84: m. 4; Mes. 100: m. 45)

ol: *Kavuşmak, erişmek.*

Vecd-ile çün Tanrı'ya **olur** velî
Olur işlerde eli Tañrı eli
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 133*). [*olur, -ur*]

(*Mes. 101: m. 81*)

ol: *Vuku bulmak, meydana gelmek.*

Tenlü cânlu biñ kanat bir murğ **olur**
Bir kanat naqşı nite sîmurğ **olur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 29*). [*olur, -ur*]

(*Mes. 72: m. 131; Mes. 72: m. 178; Mes. 88: m. 113*)

ol: *Yapmak.*

Şirket ü bey' ü mübâh u zer' **olur**
Bunlaruñ hükmin düzeden şer' **olur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 4*). [*olur, -ur*]

ol: *Bulunmak, var olmak.*

Degme şer'üñ şâri'î lâbüd **olur**
Kim yolın Tañrı'dan öğrenüp bilür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 19*). [*olur, -ur*]

ol: *Mümkün olmak.*

Bir yavuz iş işler-ise ol kişi
Maşlahatdan taşra **olmaya** işi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 138*). [*olmaya, -ma, -ya*]

(*Mes. 72: m. 166; Mes. 75: m. 72*)

ol: *O, işaret sıfatı.*

Halk çün kim **ol** kanadı gördiler
Dinlerinüñ külli terkîn urdılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 5*). [*ol,]*

(*Mes. 1: m. 17; Mes. 1: m. 20; Mes. 1: m. 21; Mes. 1: m. 29; Mes. 2: m. 7; Mes. 2: m. 8; Mes. 2: m. 9; Mes. 2: m. 17; Mes. 2: m. 19; Mes. 2: m. 22; Mes. 2: m. 23; Mes. 2: m. 24; Mes. 2: m.*

25; Mes. 2: m. 28; Mes. 2: m. 34; Mes. 2: m. 38; Mes. 2: m. 46; Mes. 2: m. 50; Mes. 4: m. 11; Mes. 4: m. 20; Mes. 4: m. 26; Mes. 4: m. 40; Mes. 4: m. 44; Mes. 5: m. 3; Mes. 5: m. 7; Mes. 5: m. 8; Mes. 5: m. 46; Mes. 5: m. 84; Mes. 5: m. 107; Mes. 5: m. 109; Mes. 5: m. 112; Mes. 5: m. 123; Mes. 5: m. 137; Mes. 5: m. 139; Mes. 5: m. 173; Mes. 5: m. 237; Mes. 5: m. 282; Mes. 5: m. 291; Mes. 5: m. 293; Mes. 6: m. 15; Mes. 6: m. 17; Mes. 8: m. 5; Mes. 9: m. 1; Mes. 9: m. 9; Mes. 9: m. 15; Mes. 10: m. 9; Mes. 10: m. 25; Mes. 10: m. 43; Mes. 10: m. 45; Mes. 10: m. 72; Mes. 10: m. 90; Mes. 10: m. 123; Mes. 10: m. 124; Mes. 10: m. 134; Mes. 10: m. 165; Mes. 10: m. 166; Mes. 11: m. 7; Mes. 11: m. 31; Mes. 11: m. 62; Mes. 11: m. 73; Mes. 11: m. 75; Mes. 11: m. 79; Mes. 11: m. 84; Mes. 11: m. 86; Mes. 12: m. 82; Mes. 12: m. 91; Mes. 12: m. 119; Mes. 12: m. 218; Mes. 13: m. 28; Mes. 13: m. 32; Mes. 15: m. 14; Mes. 15: m. 35; Mes. 15: m. 40; Mes. 15: m. 42; Mes. 15: m. 111; Mes. 15: m. 120; Mes. 16: m. 2; Mes. 16: m. 36; Mes. 16: m. 41; Mes. 16: m. 62; Mes. 16: m. 66; Mes. 16: m. 97; Mes. 16: m. 98; Mes. 16: m. 113; Mes. 18: m. 23; Mes. 22: m. 5; Mes. 22: m. 154; Mes. 23: m. 26; Mes. 24: m. 30; Mes. 25: m. 15; Mes. 25: m. 22; Mes. 25: m. 27; Mes. 25: m. 28; Mes. 25: m. 31; Mes. 25: m. 57; Mes. 25: m. 79; Mes. 25: m. 88; Mes. 25: m. 103; Mes. 25: m. 106; Mes. 25: m. 110; Mes. 25: m. 112; Mes. 25: m. 113; Mes. 25: m. 114; Mes. 27: m. 34; Mes. 27: m. 37; Mes. 27: m. 83; Mes. 27: m. 85; Mes. 27: m. 98; Mes. 27: m. 101; Mes. 27: m. 112; Mes. 27: m. 117; Mes. 27: m. 119; Mes. 27: m. 120; Mes. 27: m. 121; Mes. 27: m. 123; Mes. 27: m. 124; Mes. 28: m. 37; Mes. 28: m. 38; Mes. 29: m. 34; Mes. 29: m. 44; Mes. 30: m. 6; Mes. 30: m. 29; Mes. 30: m. 59; Mes. 30: m. 63; Mes. 30: m. 80; Mes. 30: m. 84; Mes. 30: m. 98; Mes. 30: m. 117; Mes. 30: m. 149; Mes. 30: m. 156; Mes. 30: m. 170; Mes. 30: m. 195; Mes. 30: m. 259; Mes. 30: m. 273; Mes. 32: m. 5; Mes. 32: m. 15; Mes. 32: m. 29; Mes. 32: m. 31; Mes. 32: m. 44; Mes. 32: m. 55; Mes. 32: m. 61; Mes. 32: m. 67; Mes. 32: m. 77; Mes. 32: m. 82; Mes. 32: m. 104; Mes. 32: m. 110; Mes. 32: m. 112; Mes. 32: m. 128; Mes. 32: m. 136; Mes. 32: m. 144; Mes. 32: m.

145; Mes. 32: m. 148; Mes. 32: m. 167; Mes. 32: m. 178; Mes. 34: m. 12; Mes. 34: m. 19; Mes. 34: m. 27; Mes. 36: m. 5; Mes. 36: m. 7; Mes. 36: m. 8; Mes. 36: m. 10; Mes. 36: m. 11; Mes. 36: m. 15; Mes. 36: m. 23; Mes. 36: m. 24; Mes. 38: m. 4; Mes. 38: m. 12; Mes. 39: m. 5; Mes. 39: m. 9; Mes. 39: m. 24; Mes. 39: m. 32; Mes. 39: m. 34; Mes. 39: m. 35; Mes. 39: m. 36; Mes. 39: m. 37; Mes. 39: m. 43; Mes. 39: m. 58; Mes. 39: m. 69; Mes. 39: m. 71; Mes. 39: m. 76; Mes. 40: m. 13; Mes. 40: m. 30; Mes. 40: m. 46; Mes. 40: m. 60; Mes. 41: m. 1; Mes. 41: m. 2; Mes. 41: m. 4; Mes. 44: m. 13; Mes. 44: m. 23; Mes. 47: m. 93; Mes. 47: m. 119; Mes. 47: m. 121; Mes. 47: m. 158; Mes. 49: m. 9; Mes. 50: m. 13; Mes. 50: m. 27; Mes. 50: m. 60; Mes. 50: m. 66; Mes. 50: m. 69; Mes. 50: m. 89; Mes. 52: m. 63; Mes. 53: m. 20; Mes. 53: m. 55; Mes. 53: m. 62; Mes. 53: m. 66; Mes. 53: m. 69; Mes. 53: m. 71; Mes. 53: m. 75; Mes. 53: m. 97; Mes. 53: m. 98; Mes. 53: m. 102; Mes. 53: m. 105; Mes. 53: m. 117; Mes. 53: m. 118; Mes. 53: m. 119; Mes. 53: m. 120; Mes. 53: m. 123; Mes. 53: m. 125; Mes. 53: m. 156; Mes. 54: m. 35; Mes. 54: m. 75; Mes. 55: m. 22; Mes. 55: m. 50; Mes. 56: m. 15; Mes. 56: m. 27; Mes. 56: m. 30; Mes. 57: m. 33; Mes. 60: m. 61; Mes. 60: m. 66; Mes. 60: m. 73; Mes. 60: m. 75; Mes. 60: m. 96; Mes. 62: m. 22; Mes. 63: m. 25; Mes. 63: m. 26; Mes. 63: m. 27; Mes. 63: m. 28; Mes. 63: m. 45; Mes. 63: m. 47; Mes. 63: m. 51; Mes. 63: m. 53; Mes. 63: m. 58; Mes. 63: m. 63; Mes. 63: m. 66; Mes. 63: m. 75; Mes. 63: m. 87; Mes. 63: m. 90; Mes. 63: m. 94; Mes. 63: m. 113; Mes. 63: m. 124; Mes. 63: m. 150; Mes. 63: m. 171; Mes. 63: m. 185; Mes. 63: m. 186; Mes. 63: m. 189; Mes. 65: m. 74; Mes. 65: m. 121; Mes. 65: m. 123; Mes. 65: m. 140; Mes. 66: m. 75; Mes. 66: m. 77; Mes. 66: m. 87; Mes. 66: m. 89; Mes. 66: m. 113; Mes. 66: m. 114; Mes. 68: m. 21; Mes. 68: m. 26; Mes. 68: m. 36; Mes. 68: m. 40; Mes. 68: m. 44; Mes. 68: m. 76; Mes. 69: m. 6; Mes. 69: m. 18; Mes. 69: m. 22; Mes. 69: m. 25; Mes. 69: m. 31; Mes. 69: m. 35; Mes. 69: m. 38; Mes. 69: m. 39; Mes. 69: m. 50; Mes. 69: m. 84; Mes. 69: m. 120; Mes. 69: m. 142; Mes. 69: m. 149; Mes. 69: m. 158; Mes. 69: m. 186; Mes. 69: m. 202; Mes. 69: m.

209; Mes. 69: m. 213; Mes. 69: m. 230; Mes. 70: m. 4; Mes. 71: m. 16; Mes. 71: m. 18; Mes. 71: m. 45; Mes. 71: m. 46; Mes. 71: m. 52; Mes. 72: m. 53; Mes. 72: m. 79; Mes. 72: m. 144; Mes. 72: m. 149; Mes. 72: m. 262; Mes. 72: m. 297; Mes. 72: m. 308; Mes. 72: m. 321; Mes. 72: m. 340; Mes. 72: m. 347; Mes. 72: m. 379; Mes. 72: m. 386; Mes. 72: m. 416; Mes. 72: m. 436; Mes. 72: m. 468; Mes. 72: m. 511; Mes. 72: m. 518; Mes. 75: m. 5; Mes. 75: m. 14; Mes. 75: m. 28; Mes. 75: m. 30; Mes. 75: m. 44; Mes. 75: m. 45; Mes. 75: m. 73; Mes. 75: m. 81; Mes. 78: m. 36; Mes. 78: m. 59; Mes. 78: m. 63; Mes. 79: m. 19; Mes. 80: m. 32; Mes. 81: m. 12; Mes. 81: m. 63; Mes. 81: m. 105; Mes. 81: m. 115; Mes. 81: m. 133; Mes. 81: m. 134; Mes. 81: m. 142; Mes. 84: m. 19; Mes. 84: m. 22; Mes. 85: m. 20; Mes. 85: m. 58; Mes. 85: m. 69; Mes. 85: m. 91; Mes. 85: m. 93; Mes. 85: m. 96; Mes. 85: m. 117; Mes. 85: m. 118; Mes. 85: m. 159; Mes. 87: m. 3; Mes. 88: m. 4; Mes. 88: m. 23; Mes. 88: m. 33; Mes. 88: m. 61; Mes. 88: m. 63; Mes. 88: m. 64; Mes. 88: m. 66; Mes. 88: m. 67; Mes. 88: m. 68; Mes. 88: m. 71; Mes. 88: m. 72; Mes. 88: m. 88; Mes. 88: m. 97; Mes. 88: m. 101; Mes. 88: m. 106; Mes. 88: m. 107; Mes. 88: m. 115; Mes. 88: m. 116; Mes. 89: m. 15; Mes. 90: m. 18; Mes. 91: m. 19; Mes. 91: m. 48; Mes. 91: m. 79; Mes. 91: m. 88; Mes. 91: m. 163; Mes. 91: m. 181; Mes. 91: m. 183; Mes. 91: m. 194; Mes. 91: m. 203; Mes. 91: m. 222; Mes. 91: m. 237; Mes. 91: m. 240; Mes. 91: m. 243; Mes. 91: m. 251; Mes. 91: m. 252; Mes. 93: m. 25; Mes. 93: m. 26; Mes. 93: m. 30; Mes. 93: m. 33; Mes. 94: m. 8; Mes. 94: m. 30; Mes. 94: m. 49; Mes. 94: m. 52; Mes. 95: m. 2; Mes. 96: m. 23; Mes. 96: m. 25; Mes. 96: m. 48; Mes. 96: m. 57; Mes. 99: m. 5; Mes. 99: m. 7; Mes. 99: m. 8; Mes. 100: m. 24; Mes. 100: m. 64; Mes. 100: m. 65; Mes. 100: m. 68; Mes. 100: m. 79; Mes. 100: m. 107; Mes. 101: m. 6; Mes. 101: m. 23; Mes. 101: m. 68; Mes. 102: m. 12; Mes. 102: m. 17; Mes. 102: m. 26; Mes. 102: m. 29; Mes. 102: m. 56; Mes. 102: m. 103; Mes. 105: m. 27; Mes. 105: m. 31; Mes. 105: m. 38; Mes. 105: m. 39; Mes. 105: m. 46; Mes. 105: m. 55; Mes.

105: m. 94; Mes. 105: m. 101; Mes.
105: m. 116; Mes. 106: m. 9; Mes.
107: m. 8; Mes. 107: m. 9; Mes. 107:
m. 66; Mes. 107: m. 93; Mes. 107: m.
108; Mes. 107: m. 117; Mes. 107: m.
122; Mes. 107: m. 138; Mes. 108: m.
43; Mes. 109: m. 17; Mes. 109: m. 22;
Mes. 110: m. 52; Mes. 111: m. 40)

ol: İşaret zamiri, o (Gök yerine).

Gösterüñ bir gög kım **ol** mâhsuz-
durur
Bizüm ilümüz niçün şâhsuz-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra*
9). [ol,]

ol: O, işaret zamiri. (Simurg kastedilmiştir).

Ol kılur tedbiri kamu işlere
Pâdişâh oldur dükeli kuşlara
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra*
29). [ol,]

ol: O, işaret zamiri. (Bir üst beyitteki
padişah/simurg işaret edilmiş).

Ol bize yavlağ yakın u fazlı bol
Biz ırağ andan hezârân sâle yol
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra*
31). [ol,]

ol: O, işaret zamiri (bey, efendi).

Var-ıdı bir beg beriyede kim **ol**
Milletine nisbet ider-idi bol
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
75). [ol,]

ol: Üçüncü teklik şahıs işaret zamiri, o. (bey).

Çor-isañ kim **ol** bu sözleri diye
Az zamânda kamu halk aña uya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
101). [ol,]

ol: Odur.

Eytdiler **oldur** nite bildüñ anı
Kim şorarsın dōsta beñzer düşmeni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
143). [oldur, -dur]

ol: Bulunmak, ortaya çıkmak.

Çün kim İmân nürü Safvân'da **olur**
Lâ-cerem Bulkâsım'ı görüp yanur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
285). [olur, -ur]

ol: Olmak, ... hale gelmek.

Şeyh eydür çün behiştî yüzlü yâr
Bizüm **oldı** cennet **oldı** rüzigâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
12). [oldı, -dı]

ol: O (Şeyh).

Şimdi sorma şeyhi kim anda n'ider
Rûm ilinde şimdi **ol** toñuz güder
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra*
20). [ol,]

ol: Meydana gelmek, ortaya çıkmak, belirlemek.

Büşr eydür Tañrı hükminden **ola**
Yohsa ayrığ ne-y-idügin kim bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
153). [ola, -a]

ol: Olmak, haline gelmek.

Böyle rengin böyle datlu böyle ter
Hüsrev ü Şirîn sözi **oldı** meger
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
130). [oldı, -dı]

(Mes. 105: m. 117; Mes. 105: m. 84;
Mes. 105: m. 96)

ol: Mümkün olmak.

Aşlumuzdan olmasaydı bu güher
Bizde kaçan **ola-y-ıdı** bu hüner
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
72). [ola-y-ıdı, -a, --y, --ıdı]

ol: O (Papağan).

Hıvōcadan **ol** bir dem ayrılmaz-ıdı
Hıvōca ansuz bir nefes olmaz-ıdı

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 21). [ol,]

ol: Ayrı kalmak.

Ḥvōcadan ol bir dem ayrılmaz-ıdı
Ḥvōca ansuz bir nefes **olmaz-ıdı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 22). [olmaz-ıdı, -maz, --ıdı]

ol: Olmak, ibaret olmak.

Kimseye ol memleket ne aş **ola**
Kim anı ḥāşıl kılan bir taş **ola**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 28). [ola, -a]

ol: O, (Allah).

Niçeme kim geh güneş ü geh ayuz
Ol Ğanī katında bir yoksul bayuz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra 24). [ol,]

(Mes. 85: m. 152; Mes. 52: m. 12;
Mes. 52: m. 28; Mes. 52: m. 31; Mes.
52: m. 39; Mes. 52: m. 42; Mes. 72:
m. 578; Mes. 73: m. 3; Mes. 77: m. 9;
Mes. 81: m. 87; Mes. 84: m. 143; Mes.
85: m. 84; Mes. 85: m. 155; Mes. 105:
m. 114; Mes. 107: m. 142; Mes. 72: m.
147; Mes. 75: m. 94; Mes. 90: m. 47;
Mes. 98: m. 68; Mes. 100: m. 110;
Mes. 91: m. 92)

ol: Var olmak.

‘Āşıkuñ ma‘şūkına var nisbeti
İre aña **olur-ısa** himmeti
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 8). [olur-ısa, -ur, --ısa]

(Mes. 47: m. 105)

ol: Olmak, yardımcı fil.

‘Avrat **olsa** yigdür er bir fark-ıla
Yoldan iltinçe bir eri zerç-ıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 81). [olsa, -sa]

ol: "O" üçüncü teklik şahıs zamiri.

(Mes. 25: m. 94; Mes. 25: m. 121;
Mes. 25: m. 126; Mes. 28: m. 25; Mes.
28: m. 27; Mes. 30: m. 249; Mes. 30:
m. 253; Mes. 30: m. 299; Mes. 49: m.
5; Mes. 25: m. 36; Mes. 72: m. 455;
Mes. 100: m. 23; Mes. 100: m. 38;
Mes. 50: m. 93; Mes. 50: m. 133; Mes.
53: m. 93; Mes. 69: m. 118; Mes. 72:
m. 453; Mes. 72: m. 543; Mes. 74: m.
29; Mes. 74: m. 30; Mes. 78: m. 60;
Mes. 78: m. 67; Mes. 80: m. 13; Mes.
85: m. 24; Mes. 85: m. 77; Mes. 85:
m. 172; Mes. 86: m. 7; Mes. 88: m. 21;
Mes. 88: m. 83; Mes. 91: m. 197; Mes.
91: m. 199; Mes. 91: m. 206; Mes. 91:
m. 214; Mes. 100: m. 56; Mes. 101: m.
29; Mes. 101: m. 41; Mes. 109: m. 49;
Mes. 109: m. 51; Mes. 109: m. 51;
Mes. 111: m. 74)

ol: İsimlerden sonra gelen yardımcı fil.

Ol hevā çün hemdemi **olur-ıdı**
Yazlu şüret âdemī **olur-ıdı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 20). [olur-ıdı, -ur, --ı, -dı]

ol: O, işaret zamiri. (sevgili yerine).

Yohşa her kim kendünñ terkīn ura
Eyle kim gerek nişānñ **ol** vire
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 76). [ol,]

ol: .... gibi olmak, bir şeye benzemek.

Az yiyenñ Cebra'ıl **olur** canı
Çok yiyenñ zinde pıl **olur** teni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 83). [olur, -ur]

(Mes. 91: m. 84)

ol: Olmak, bir durumu bir vasfı kazanmak.

Görmedün zāğı ki bir keklik **ola**
Ķan-ıla ete ne gökçeklik **ola**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra 12). [ola, -a]

ol: "O" teklik üçüncü şahıs zamiri. || Mecnun.

Dîn anuñ vardur ki dünyäsüz ola
Mecnun **ol** degül ki Leylâ'suz ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
86). [ol,]

ol: Olmak.

Tenlü cânlu biñ kanat bir murğ **olur**
Bir kanat naqşı nite sîmurğ **olur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
30). [olur, -ur]

(*Mes. 11: m. 12; Mes. 12: m. 220;*
Mes. 17: m. 38; Mes. 22: m. 40; Mes.
22: m. 78; Mes. 24: m. 17; Mes. 24:
m. 21; Mes. 25: m. 15; Mes. 25: m. 16;
Mes. 27: m. 55; Mes. 27: m. 37; Mes.
30: m. 185; Mes. 30: m. 186; Mes. 30:
m. 200; Mes. 30: m. 276; Mes. 30: m.
73; Mes. 32: m. 51; Mes. 33: m. 10;
Mes. 34: m. 3; Mes. 36: m. 13; Mes.
38: m. 20; Mes. 39: m. 18; Mes. 39:
m. 39; Mes. 44: m. 17; Mes. 44: m. 2;
Mes. 44: m. 15; Mes. 46: m. 11; Mes.
47: m. 104; Mes. 69: m. 112; Mes. 69:
m. 118; Mes. 72: m. 125; Mes. 72: m.
339; Mes. 83: m. 31; Mes. 88: m. 27;
Mes. 101: m. 24)

ol: O || Karga.

Niçe kim bu şekkerüñ toħmın eker
Şekkerüñ **ol** üstine sergîn döker
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
12). [ol,]

(*Mes. 50: m. 81*)

ol: O, işaret zamiri (karganın yerine).

Ben şeker yimege oķıram anı
Ol necîs otlamağa iltür beni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
36). [ol,]

ol: Olmak (Sebeup olmak bağlamında).

Tire gözsüzlükden **oldı** baña ħâl
Göz gerek baña gerekmez mülk ü
mâl (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53,*
Mısra 45). [oldı, -dı]

ol: Olmak (inşa).

Evlerüñ yidinçisi taşra **olur**
Ayduñ u kızıl yeşil naqşı tołur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
59). [olur, -ur]

ol: Mevcut olmak, bulunmak.

Çün benüm içümde bir Leylî **ola**
Taşrağı Leylî ne işüme gele
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
111). [ola, -a]

(*Mes. 53: m. 62; Mes. 54: m. 2; Mes.*
63: m. 91; Mes. 85: m. 51; Mes. 101:
m. 17; Mes. 102: m. 81)

ol: Meydana gelmek, ortaya çıkmak.

Benden **oldı** ister-iseñ ħöd 'ayân
Dünyada 'ilm-i ma'ânî vü beyân
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
69). [oldı, -dı]

ol: O, o kişi.

Her kim **ol** on iki 'ilmi ħâl kıla
İştılâhumdan beni ħöd **ol** bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
76). [ol,]

(*Mes. 94: m. 76; Mes. 107: m. 151;*
Mes. 110: m. 50; Mes. 110: m. 53)

ol: "O" teklik üçüncü şahıs zamiri. (Âlim yerine).

'Âlim **ol** yig kim girü 'âmil ola
Dîn anuñ yigrek ki şahib-dil ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra*
19). [ol,]

ol: Mümkün olmak.

Naħv-ıla tenhâ bulunmaz bu 'ilel
'İlm-ile yaluñuz **olmaz** bu 'amel
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra*
50). [olmaz, -maz]

ol: Olmak, gerçekleşmek.

'Âkıbet ben didüğüm **oldı** girü
Kim yalan söz nite vara ilerü

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 205). [oldı, -dı]

(Mes. 75: m. 41; Mes. 88: m. 114; Mes. 69: m. 231)

ol: Olmaz.

Qılıçıyla hamle ider urmağa
Ol kaçan zîrâ kim **olmaz** durmağa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 62). [olmaz, -maz]

ol: ... vasfını taşımak.

Şehvete mâyil degül hayvân şıfat
‘Aqla uyar kim **ola** Sübhân şıfat
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 4). [ola, -a]

(Mes. 71: m. 17; Mes. 72: m. 558)

ol: O, ârif.

Fikreti ‘ulvî yolında yörüye
Dünyada **ol** bu iş için dörüye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 30). [ol,]

(Mes. 65: m. 1)

ol: Bulunmak, var olmak || Etkisini, gücünü göstermek.

Vecd-ile çün Tanrı'ya olur velî
Olur işlerde eli Tañrı eli
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 134). [olur, -ur]

ol: "O" İşaret zamiri (Şeytan).

Bir gün **ol** fitne birağan ‘âleme
Şataşur bir yolda nâgeh Âdem'e
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 15). [ol,]

ol: Hale gelmek, bürünmek.

Degme kişi şârda bir mansıbdâ uz
İlla Gülşehrî biz **olduğ** yaluñuz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 152). [olduğ, -du, -k]

ol: Olmak; bir san, bir unvan sahibi olmak. (Şeyh).

Bir şaruñ yâ bir köyüñ şeyhi **ola**
Bellüdü kim ilde şârda ne kıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 15). [ola, -a]

ol: Olan || Var olan.

Bir şar ulularına bunlar güler
‘Âlemüñ uluları **olur** bular
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 76). [olur, -ur]

ol: Olmak (ev sahipliği bağlamında).

Cedy ü Delvi evler eylendi Zuhal
Burc **ola** Merrîhe ‘Akreb hem Hamel
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 238). [ola, -a]

ol: Bir görevi üstlenmek, yapmak.

Bu sözi ben **olur-ısam** şerh iden
Hayf eger sen olur-ısañ işiden
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 243). [olur-ısam, -ur, --ısa, -m]

ol: "O" 3. teklik şahıs zamiri || Hz. Muhammed.

Ol-durur bu dâsitânda kıl-u-kâl
Kim Muḥammed Ḥaḳ'dan eyledi
su'âl (Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra 31). [ol-durur, --dur, -ur]

(Mes. 81: m. 3; Mes. 102: m. 83; Mes. 100: m. 41)

ol: Ait olmak, dahil olmak.

Çün se şenbih günü Merrîḥ'üñ **ola**
Hem ‘Utârid günü çârşenbih ala
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 279). [ola, -a]

(Mes. 72: m. 275; Mes. 72: m. 276; Mes. 97: m. 13)

ol: "O" 3. teklik şahıs zamiri || Yemliha.

Çomayı görürem **ol** şuya düşer
Küp kuyu olur şu başından aşar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 419*). [ol,]

(*Mes. 72: m. 421; Mes. 72: m. 422;
Mes. 72: m. 429; Mes. 72: m. 433;
Mes. 72: m. 437*)

ol: *Yapmak || Sürmek, devam etmek (düğün bağlamında).*

Kişiler viribiyüp aldı anı
Yidi gün **oldı** dün ü gün düğünü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 508*). [oldı, -dı]

ol: *Karşılığı, bedeli olmak.*

Niçe tã 'at kıla tapu sanası
Kim **ola** cãn u tenüñ şükrãnesi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 72*). [ola, -a]

ol: *Etkilemek, tesir etmek.*

Enbiyãya zehrüñ **olmaya** senüñ
Kim diñesin yã geçe mekr ü fenüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 47*). [olmaya, -ma, -ya]

ol: *O (aşk yolu).*

'Işk yolu çamudan ayru-durur
Görmege ma 'şüki **ol** toğru varur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 70*). [ol,]

ol: *O || Av hayvanı.*

Çur 'a kime düşse **ol** varur-ıdı
Aslan anı yiyüp oturur-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 139*). [ol,]

ol: *"O" teklık üçüncü şahıs zamiri. (Aslan).*

Çün görür kim düşmeni düşmiş şuya
Tavşanı koyup kalur **ol** kuyuya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 248*). [ol,]

(*Mes. 91: m. 273*)

ol: *Ait olmak.*

Yiri kaçan bãğ u bostãnlar **ola**
Çanda kim bağılu-y-ısa anda çala
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 27*). [ola, -a]

(*Mes. 97: m. 17*)

ol: *Meydana gelmek.*

Neden **olmuşdur** 'aceb bu ihtilãf
Çanda bu mey dürdi vü ol bãde şãf
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra 25*). [olmuşdur, -miş, -dur]

ol: *(Lâyık) olmak.*

Kim birinüñ yiri 'illiyiñ **ola**
Birisinüñ mevzi 'i siccãn **ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 7*). [ola, -a]

(*Mes. 96: m. 8; Mes. 98: m. 73*)

ol: *O, o can.*

Ay u günden rüşenıraç cãn ola
Kim dükeli derde **ol** dermãn ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 14*). [ol,]

ol: *... haline gelmek; erişmek.*

Doğuzınçı gök Muhammed cenneti
Oldı kim Rıdvãn ola hem-şoğbeti
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 2*). [oldı, -dı]

(*Mes. 97: m. 4*)

ol: *Olmak, bulunmak.*

Kim, i vallah anda kim siz **olasız**
Hem bunuñ gibi kerãmet bulasız
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 147*). [olasız, -asız]

(Mes. 72: m. 80; Mes. 87: m. 25;
Mes. 97: m. 25)

ol: Hâlinde bulunmak.

Şirket ü bey' ü mübâh u zer' **olur**
Bunların hükmin düzeden şer' **olur**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
3). [olur, -ur]

ol: Dahil olmak, bulunmak.

Degme bir işde ki ahvâli **ola**
Anuñ eli pâdişâh eli **ola**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra
25). [ola, -a]

ol: O, o kişi. (Ölmüş kimse).

Ölümünden sonra kıl hâşıl hayât
Ol öleden olma kim men-mâte fât
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra
84). [ol,]

ol: Onun.

Her kim altunam dir-ise kınañuz
Ol miheklerde 'ayârın şınañuz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra
102). [ol,]

ol: İçine düşmek, bulunmak.

Olmaya kim nâm içinde neng ola
Kim bu yolumuz niçe ferseng ola
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 103, Mısra
3). [olmaya, -ma, -ya]

ol: Olmak, (...durumunda) bulunmak.

Mum olup çün kendü dağı kalmadı
Kelebekler kaygusunda **olmadı**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra
88). [olmadı, -ma, -dı]

ol: O işaret zamiri (mum yerine).

Kimse ayruğun nişânın getüre
Kendü **ol** olsa nişânın kim vire
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra
96). [ol,]

(Mes. 105: m. 117)

ol: Olgunlaşmak, yetişmek (ağaç
bağlamında).

Aşlamak gerek ki olasın eyü
Olmaz-ısan dağı baña ne kayu
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 106, Mısra
12). [olmaz-ısan, -maz, --ısan]

ol: Geçirmek, geçmek (vakit).

Zâr-ıla bir rüzigârın **olmadı**
Bir dem ârâm u qarârın **olmadı**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra
11). [olmadı, -ma, -dı]

ol: O (bülbul).

Ol çün üstâdı beni şanur-ıdı
Kuş dilini benden öğrenür-ıdı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra
15). [ol,]

ol: Meydana gelmek, ortaya çıkmak.

Çün Süleymân gördi kim ol 'izz ü
câh
Oldı bir taşdan u 'âlî pâygâh
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra
14). [oldı, -dı]

ol arada: Orada.

Ol arada kim virile söz dadı
Nâdire ad oldı Gülşehrî adı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
241). [ol arada,]

ol arada: Orada (ahirette).

Niçe şeyh **ol arada** yoldan kıla
Menzilet anda mürîdinüñ ola
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
151). [ol arada,]

ol aradan: Oradan.

Kim kıllalar bunları bî-ihtiyâr
Ol aradan degme yaña tărümâr

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 70). [ol aradan,]

(Mes. 63: m. 72; Mes. 15: m. 106)

ol 'aziz: Saygın, değerli, itibarlı olmak.

Birisi eydür kim iy ehl-i temiz
Tevbe kıl bu halk içinde **ol 'aziz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 18). [ol 'aziz,]

ol beg: O bey || O kişi.

Evvel **ol beg** kim Müsülmân olısar
Din içinde ehl-i imân olısar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 277). [ol beg,]

ol biri: Onlardan biri.

Ol biri eydür ki tesbihün kanı
Âdemî tesbih-ile olur ganî
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 5). [ol biri,]

ol biri: Onlardan biri.

Ol biri eydür ki iy dānā-yı rāz
Dur namāza başla ki irişe niyāz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 23). [ol biri,]

(Mes. 11: m. 33; Mes. 11: m. 37; Mes. 11: m. 43; Mes. 11: m. 47; Mes. 11: m. 51; Mes. 11: m. 59; Mes. 22: m. 19; Mes. 22: m. 27; Mes. 22: m. 28; Mes. 11: m. 13; Mes. 22: m. 25)

ol cihāni: O dünya. || Ahiret.

Bizde oldı bu cihān fahrı tamām
Ol cihāni Tañrı bile ve's-selām
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 240). [ol cihāni, -ı]

(Mes. 98: m. 68)

ol dahı: O da.

Atlu ardına düşer anı kovar
Ol dahı kırtılmağa yavlağ iver

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 64). [ol dahı,]

(Mes. 73: m. 27; Mes. 105: m. 78)

ol dahı: O da.

Ol kişi kim Rüstem andan eymenür
Rüstem'i **ol dahı** bir herif şanur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 54). [ol dahı,]

ol degüldür: O değil.

Ol degüldür şeyh kim ulu ola
Top-ıla vü yaluñuz alu ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 29). [ol degüldür, -dür]

ol dem: O vakit, o an.

Tavşan **ol dem** kim berü gelmiş-idi
Cānavārlar yazıda qalmış-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 259). [ol dem,]

(Mes. 56: m. 20; Mes. 72: m. 258; Mes. 65: m. 102; Mes. 91: m. 159; Mes. 10: m. 102; Mes. 25: m. 41; Mes. 65: m. 104)

ol deñizde: O deniz.

Ol deñizde yutdı şeyhi çün neheng
Qorqudan sizi kaçurdı nām u neng
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 31). [ol deñizde, -de]

ol derde: O sıkıntı, keder.

Añsuzın bir derde oğradı 'aceb
Eyledi **ol derde** dermānın taleb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 14). [ol derde, -e]

ol divüñ: O şeytan.

Eydür **ol divüñ** girişdüm gözine
Kim Süleymān 'āşık ola sözine
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 49). [ol divüñ, -üñ]

ol er: O kişi.

Hızır bir yolda şataşdı bir ere
Kim gider bir yolda **ol er** bir şara
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra*
2). [*ol er,]*

(*Mes. 19: m. 3; Mes. 19: m. 13; Mes.*
19: m. 8; Mes. 65: m. 33)

ol ere: O kişiye. (Hikayede adı verilmeyen erkek).

Ol ere çün olmadı bu sır 'ayān
Şatt' a düşdi vü boğıldı bī-gümān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra*
43). [*ol ere, -e]*

ol gice: O gece.

Ol vezir **ol gice** geydi bir keçe
Börk urındı kim çıka şekli heçe
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
53). [*ol gice,]*

(*Mes. 72: m. 469; Mes. 10: m. 133;*
Mes. 10: m. 173; Mes. 15: m. 109)

ol gün: O gün.

Ol gün irişe cezā'ü'l-muhsinîn
Kim düşe od fı-kulūbi'l-mücrimîn
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra*
77). [*ol gün,]*

(*Mes. 101: m. 87; Mes. 102: m. 17;*
Mes. 104: m. 42; Mes. 6: m. 39; Mes.
10: m. 119; Mes. 10: m. 124)

ol günü: O gün. (İhtişamın geçeceği zaman).

Niçe dartavuz senüñ cevruñ niçe
Ol günü añgıl ki bu devlet geçe
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
68). [*ol günü, -i]*

ol guşşadan: O sıkıntı, keder.

'Ākıbet **ol guşşadan** oldı za'ıf
Kim aña ma'sūkı olmadı harıf

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
87). [*ol guşşadan, -dan]*

ol hāleti: O durum.

Çün bular **ol hāleti** işitdiler
Dükeli şeyh-ile bile gittiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
49). [*ol hāleti, -i]*

ol ikidür: O ikisi (şehvet ve hırs).

Şanmayasın dōst her bir düşmeni
Kim bu yoluñ **ol ikidür** rehzeni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra*
36). [*ol ikidür, -dür]*

ol iş: O iş, o durum.

Er tarıkat yolına bī-şer' hiç
Gire mi kim olmaya **ol işde** pīç
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 99, Mısra*
12). [*ol işde, -de]*

(*Mes. 10: m. 111; Mes. 10: m. 112;*
Mes. 10: m. 175; Mes. 22: m. 121)

ol kadar: O kadar, o ölçüde.

Şofra bağı dağı hem açuk gerek
Ol kadar kim var degül hem çok
gerek (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71,*
*Mısra 8). [*ol kadar,]**

(*Mes. 94: m. 33; Mes. 94: m. 37; Mes.*
22: m. 113)

ol kadar: O kadar, o denli.

Ol kadar gavgâ figān ider-idi
Çağıruban herzeler söyler-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
21). [*ol kadar,]*

(*Mes. 10: m. 71)*

ol kadar: O kadar; çok.

Yimiş üküş ben yidüm hem **ol kadar**
Kim baña yiter sen öl dirsın meger

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 49). [ol kadar,]

ol kadar: O kadar, o kadar çok.

Ança lutfuñı kılam halka 'ayān
Ol kadar faẓluñdan eyleyem beyān
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 34). [ol kadar,]

ol kapuda: O eşikte.

Şeyh kaldı **ol kapuda** hōr u zār
'Āşık u pīr ü ğarīb ü dil-figār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 129). [ol kapuda, -da]

ol kapuda: O eşikte (sevgilisinin makamında).

Çün bir ay **ol kapuda** hayrān alur
Şeyh anı sevdüğünü ol kız bilür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 1). [ol kapuda, -da]

ol kapu: O kapı (Allah'ın makamı).

Zīra kim 'ālemdede yok-durur maām
Ol kapudan artu iy 'ālī imām
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 138). [ol kapudan, -dan]

(Mes. 84: m. 148; Mes. 84: m. 154)

ol ki: O ki.

Ol ki Şimdi aŐd kıldı cānuña
anda baısar senüñ fermānuña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 91). [ol ki,]

(Mes. 85: m. 157; Mes. 94: m. 55;
Mes. 96: m. 49; Mes. 96: m. 51; Mes.
97: m. 27; Mes. 102: m. 115; Mes.
104: m. 47; Mes. 106: m. 19)

ol ki: O kimse ki.

Ol ki yüz oru-y-ıla yazu ılır
Kendüzin bir 'āciz ü 'āsī bilür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 61). [ol ki,]

(Mes. 80: m. 20; Mes. 102: m. 113;
Mes. 98: m. 61; Mes. 16: m. 23; Mes.
12: m. 49)

ol ki: O kişi.

Ol ki ben yüz cehd iderem diyiser
ısmeti ne-y-ise anı yiyiser
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 93). [ol ki,]

ol ki: O ki (hadis).

Çün ehādisüñ beyānın ıluram
Ol ki Rabbānī-durur hem bilürem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 58). [ol ki,]

ol ki: O Allah(c.e).

Ol ki 'al u cān u ten resmin urur
Her birinüñ ısmetin ol hōd virür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 91). [ol ki,]

ol ki: O kişi.

Ol ki Deyyān sırrına dānā-y-ıdı
Çehresinde gün gibi peydā-y-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra 5). [ol ki,]

ol kim: O ki.

Ol beŐini ev yigitlik yolıdur
Ol kim altınçı ocalı hālidür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 124). [ol kim,]

ol kim: O ki; o kişi ki.

Mümkün **ol kim** gāh ola gāh olmaya
Gāh ala 'ālemdede vü gāh almaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 37). [ol kim,]

(Mes. 74: m. 7; Mes. 90: m. 8)

ol kim: O ki.

Hürrem **ol kim**, düni günden bilmeye
Yolda ola vü yolundan kalmaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 39*). [*ol kim,]*

(*Mes. 72: m. 7; Mes. 102: m. 118; Mes. 12: m. 69; Mes. 17: m. 30; Mes. 40: m. 27*)

ol kim: *O ki; o kişi ki.*

Ol kim erlikde yiñer-idi beni
Gör kim adum nite kaçurdı anı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 233*). [*ol kim,]*

ol kişi: *O kişi.*

Yir mi içer mi uyur mı **ol kişi**
Pışesi nite veyâ nedür işi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 64, Mısra 3*). [*ol kişi,]*

(*Mes. 65: m. 137; Mes. 81: m. 35; Mes. 81: m. 69; Mes. 85: m. 158; Mes. 85: m. 177; Mes. 88: m. 75; Mes. 23: m. 7; Mes. 30: m. 29; Mes. 30: m. 53; Mes. 30: m. 65; Mes. 30: m. 83; Mes. 30: m. 95; Mes. 85: m. 137; Mes. 78: m. 63; Mes. 101: m. 55*)

ol kişi kim: *O kişi ki (iyi nam kazanan).*

Ol kişi kim etmeginden yig ola
İşi ara yirde dād u yig ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra 21*). [*ol kişi kim,]*

ol kişiye: *O kişi. (Gülşehrî'ye Fatıha okuyan kimseye).*

Tañrı rahmet eylesün **ol kişiye**
Fātiha ihsān ide kātibine
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 89*). [*ol kişiye, -ye]*

ol kız: *O kız.*

Çün bir ay ol kapuda hayrān kalur
Şeyh anı sevdüğünü **ol kız** bilür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 2*). [*ol kız,]*

(*Mes. 12: m. 43; Mes. 12: m. 79; Mes. 12: m. 85; Mes. 12: m. 111; Mes. 16:*

m. 51; Mes. 16: m. 81; Mes. 12: m. 155; Mes. 16: m. 28; Mes. 11: m. 85)

ol manzar: *O yer.*

Meger **ol manzar** Rüm şulţānınuñ
Ki kıızı anda olur-ıdı anuñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 65*). [*ol manzar,]*

(*Mes. 10: m. 68*)

ol mey: *O şarap.*

Çün mey-ile yār şeyhi toyladı
'İşkınuñ **ol mey** birin biñ eyledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 102*). [*ol mey,]*

ol mürid: *O mürit.*

Düşicek Rüm iline şeyhe sefer
Ol mürid anda degül-idi meger
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 6*). [*ol mürid,]*

(*Mes. 14: m. 59; Mes. 15: m. 27; Mes. 15: m. 48; Mes. 15: m. 19*)

ol nazardan: *O görüş, o bakış açısı.*

Ben kim elli yılda bir gün iy 'aziz
Ol nazardan kim baña oldı temiz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 50*). [*ol nazardan, -dan]*

ol nigār: *O resim gibi güzel sevgili.*

Kendüzin bilmeze urur **ol nigār**
Şeyhe eydür neden olduñ bî-çarār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 5*). [*ol nigār,]*

(*Mes. 12: m. 175*)

ol ortada: *Orada.*

Çün yavu vardum ben **ol ortada** çüst
Tapuña geldüm kim ol da 'vā dürüst
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 89*). [*ol ortada,]*

(Mes. 90: m. 4; Mes. 13: m. 1; Mes. 31: m. 4)

ol perî: *O periye benzer sevgili.*

Urdu oda şeyhi nāgeh **ol perî**
Şöyle kim çıkdı göge hākisteri
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 103*). [*ol perî,]*

ol sâ'at ki: *O vakit ki.*

‘Avrat eydür ben dahı yavlağ seni
Sevdüm **ol sâ'at ki** sen sevdüñ beni
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 530*). [*ol sâ'at ki,]*

ol şāh: *O padişah.*

Pes bilüñüz iy cihānuñ kuşları
Kim girü **ol şāh** düzer bu işleri
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 2*). [*ol şāh,]*

(Mes. 24: m. 29)

ol şahs: *O kişi.*

Oruc ol şahşı degüldür görücü
Anuñ-ıçun dutmaz **ol şahs** orıcı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 294*). [*ol şahs,]*

(Mes. 27: m. 111)

ol şanem: *O put kadar güzel sevgili.*

Ol şanem gördi ki şeyh erdür dürüst
Kavli muhkemdür degül ‘ahdinde
süst (*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 197*). [*ol şanem,]*

ol sebebden: *O yüzden.*

Eydür aña ben bahā bulmazam
Ol sebebden dartıban almazam
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 148*). [*ol sebebden,]*

(Mes. 47: m. 154)

ol servi: *O servi boylu || Sevgili.*

Pādişāh **ol servi** görmege iver
Hıvoca Gülşehrî dahı anı sever
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 31*). [*ol servi,]*

ol şeyh: *O şeyh.*

‘Ākıbet **ol şeyh** çün Tersā olur
Halkuñ arasında söz gavgā olur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 223*). [*ol şeyh,]*

(Mes. 16: m. 34)

ol sūda: *O tarafta.*

Ol sūda kim Rüstem ata atlana
Bellüdür kim gürzine kim katlana
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 111*). [*ol sūda, -da]*

ol süvārî: *O atlı.*

Ol süvārî kıla bu sırrı beyān
Kim çıkardı kişi karnından ilan
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 143*). [*ol süvārî,]*

(Mes. 66: m. 37)

ol üç: *O üç (şey).*

Kapu dahı açuğ olıcağ tamām
Olur **ol üç** açuğ anda ve's-selām
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 10*). [*ol üç,]*

ol ulu: *O yüce (aslan).*

Kim aruğ tavşan yiyince **ol ulu**
Bir semiz yağluyı eylensün ülü
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 165*). [*ol ulu,]*

ol ulu: *O yüce (kişi).*

Olmuş-iken gönli ‘ilm-ile tolu
Bir gice düşinde görür **ol ulu**

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 28*). [ol ulu,]

ol ulu: *O yüce (kişi).*

Döndi yārānlara eydür **ol ulu**
Kimi i 'avratdan bu yolda siz alū
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 25*). [ol ulu,]

ol yaña: *O taraf.*

Sen biraz **ol yaña** var ben durayım
Kendüzümi bu küpe taldurayım
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 325*). [ol yaña,]

(*Mes. 72: m. 334; Mes. 5: m. 218; Mes. 9: m. 10; Mes. 9: m. 3; Mes. 85: m. 39*)

ol yāri: *O sevgili.*

Ün kanı kim nāle vü zārī kılam
Kendüzüme dōst **ol yāri** kıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 160*). [ol yāri, -i]

ol yidinçileri: *Yedinci kişi olmak.*

Bir Felek-nāme daḥı eyle kitāb
Var sen **ol yidinçileri** bī-ḥicāb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 152*). [ol yidinçileri,]

ol yir: *O yer.*

Ḳanda var mülki içinden taşra yir
Kim sürükmişlere **ol yir** anda yir
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 142*). [ol yir,]

(*Mes. 84: m. 69*)

ol yirde: *Orada.*

Yoḳ-durur yirūñ kim anda yatasın
Kendüzüñ **ol yirde** bir dem dutasın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 8*). [ol yirde, -de]

ol yire irdi kim: *O raddeye vardı ki. || Çok ileri gitmek.*

Pādişāh eydür vezīre kim yalan
Ol yire irdi kim oldı bī-gümān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 156*). [ol yire irdi kim,]

ol yol: *O yol.*

Ol yolın varubanın girü gelür
Ol yol anuñ gibi kişi bilür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 112*). [ol yol, -ı]

(*Mes. 88: m. 111; Mes. 88: m. 108*)

ol yola: *O yola || O amaca.*

Benüm-ile **ol yola** varan kişi
Pādişāhuñ yüzini gören kişi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 13*). [ol yola,]

ol yolda: *O yolda, o uğurda.*

Ne edeb kim var **ol yolda** ola
Dükelin astānede ḥāşıl kıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 39*). [ol yolda,]

ol yolda: *O yolda.*

Bu dükeli va 'zı çün hüdhüd didi
Ol gün **ol yolda** vü bu resmi ḳodi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 42*). [ol yolda,]

ol yolda: *O yolda, güzergahta.*

Ejdehālar vardur **ol yolda** 'azīm
Beryeler çoḳ u beyābānlar delīm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 21*). [ol yolda, -da]

ol yolda: *O yola || O amaca.*

Bir gün **ol yolda** ki isteyen bulur
'Āşıkuñ ḥālini ma 'şūḳı bilür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 33*). [ol yolda, -da]

ol yüzden: *Onun için, o sebeple.*

Ayrıuk **ol yüzden** kim ol şayru ola
‘Aşkından bir nefes ayru ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 21*). [*ol yüzden,]*

ol zamān: *O zaman.*

Ol zamān bu būsītānda nevbahār
Şāhı dür berg eyledi vü la‘li bār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 1*). [*ol zamān,]*

(*Mes. 12: m. 187*)

ol zamān: *O zaman(larda).*

Ol zamān kim bu kamu ğavġā henüz
Olmadıġ-ıdı cihānda bir rumūz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 3*). [*ol zamān,]*

(*Mes. 29: m. 29; Mes. 32: m. 5*)

ola: *Olsun.*

Her birisi çün bir iklīmi ala
Gülşarı'nuñ issi Gülşehrī **ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 124*). [*ola,]*

(*Mes. 1: m. 2; Mes. 1: m. 24; Mes. 1: m. 25*)

ola: *... hale gelmek.*

Niçe şeyh ol arada yoldan ħala
Menzilet anda mürīdinüñ **ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 152*). [*ola,]*

(*Mes. 71: m. 43*)

ola: *Olmak.*

Ķanġı yoldan bunlar irmiş **olalar**
İy ‘aceb bunda vü girmiş **olalar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 39*). [*olalar, -lar]*

ola: *Var olmak, yaşamak.*

Bulsa-y-ıdum işbu dem öle-y-idüm
Andan ayru ben niçün **ola-y-ıdum**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra 24*). [*ola-y-ıdum, --y, --ı, -dum]*

ola: *Olur, olabilir?.*

Ben var-iken kim **ola** ayrıuk kişi
Kim başarmaġa yaraya bu işi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra 17*). [*ola,]*

(*Mes. 52: m. 37; Mes. 104: m. 28*)

ola: *Olmalı.*

Ol bize bu sāzı öğretmiş **ola**
Yavrı ana pīşesin dutmış **ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 83*). [*ola,]*

(*Mes. 27: m. 84*)

ola: *Mevcut, var olmak, bulunmak.*

Anda kim şāhbāz adı bir murġ **ola**
Ķamu şultān-ı şehi sīmurġ **ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 37*). [*ola,]*

(*Mes. 31: m. 38*)

ola: *Olur (mu), mümkün mü?.*

Şāni ‘ olmaz-ısa bu maşnū ‘a pes
Kendüye şāni ‘ **ola** iy hīç kes
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 22*). [*ola,]*

ola: *Ola ki, var ki.*

Cān **ola** yüz biñ melekden ulurak
Cān **ola** bir dīv devden alurak
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 3*). [*ola,]*

(*Mes. 96: m. 4; Mes. 96: m. 5; Mes. 96: m. 6; Mes. 96: m. 9; Mes. 96: m. 11; Mes. 96: m. 13; Mes. 96: m. 15*)

ola: *Olmak, bulunmak.*

Anda kim Bülkâsım u Qur'ân **ola**
Hızır u Mûşâ vâlih ü hayrân **ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra*
39). [*ola,]*

ola acı: *Acı olmak. (meyvenin tadı bağlamında).*

Çün senüñ yimişlerüñ **ola acı**
Oda yandırmağ gerek sen ağacı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 106, Mısra*
15). [*ola acı,]*

ola altun: *Altın olmak.*

Diler-iseñ kim **ola altun** misüñ
Tevbe-y-ile boynın urğil iblisüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra*
17). [*ola altun,]*

ola 'ayân: *Ortaya çıkmak, görünmek.*

Nesnede sūd u ziyân **ola 'ayân**
Hiç-ile ne sūd ola vü ne ziyân
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra*
37). [*ola 'ayân,]*

ola bahâ: *Kıymetli olmak.*

Çün bağışlar pâdişâh aylak 'atâ
Hiçe virmek hōd **ola 'alî bahâ**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra*
52). [*ola bahâ,]*

ola bahâ: *Değer biçmek.*

Ne vire bir pâdişâh iy pârisâ
Kim **ola** bir günki 'ömrine **bahâ**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra*
56). [*ola bahâ,]*

ola bî-cân u raht: *Cansız, ruhsuz ve durumu kötü olmak.*

Her kim ol bedbaht **ola bî-cân u raht**
Kimseneyi dilemeye nîg baht
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
77). [*ola bî-cân u raht,]*

ola dadum: *Tadı, lezzeti olmak.*

Ne kitâbum var-ıdı vü ne adum
Kim **ola** şehd ü şeker gibi **dadum**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
14). [*ola dadum,]*

ola devân: *Koşmak, süratle gitmek. (Söz bağlamında).*

Çün cihânda sözlerüm **ola devân**
Dünyada adum kıla mı cāvidân
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
191). [*ola devân,]*

ola eyü: *İyi olmak.*

'Aqla uymaz kim işi **ola eyü**
Cism lezzetlerin eyler arzū
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra*
11). [*ola eyü,]*

(*Mes. 28: m. 3*)

ola fāsîd: *Bozulmak.*

Çok yimekten çok **ola fāsîd** mizâc
Ne devâ anı düze vü ne 'ilâc
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
85). [*ola fāsîd,]*

ola güc: *Zor olmak.*

Çün buña şultândan **ola güc** 'acab
Kim ola def'ine 'âlemde sebeb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
91). [*ola güc,]*

ola hacc u hicâz: *Hac farzını icra etmek.*

Ne oruç duta kişi vü ne namâz
Kıla şahş u ne **ola hacc u hicâz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra*
20). [*ola hacc u hicâz,]*

ola hâleti: *...durumu, ...hâli gibi olmak.*

Ola bu 'ilmüñ bu fende âleti
Ol terâzû-dâr şeyhüñ **hâleti**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra*
32). [*ola hâleti,]*

ola hām: *Faydasız, boş olmak.*

Leyli benem didüğüñ söz **ola hām**
Bize bizüm Leyli'müz ola tamām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 115*). [*ola hām,]*

ola harāb: *Yıklmak, yok olmak.*

Şu yüzine yazar-ısañ yüz hısāb
Bir sâ'atda kâmusı **ola harāb**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 8*). [*ola harāb,]*

ola hās: *Güzel, iyi olmak.*

Hüküm çün en-nefse bi'n-nefsi **ola hās**
Kimi öldürdüm ki eylersin kışās
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 65*). [*ola hās,]*

ola helāl: *Helâl olmak; uygun, lâyük olmak.*

Baňa çünkim olmadı senden vişāl
Hāşa kim ayruğ kişi **ola helāl**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 86*). [*ola helāl,]*

ola hem-şoḥbeti: *Sohbet arkadaşı olmak. || Konuşmak.*

Doğuzınçı gök Muḥammed cenneti
Oldı kim Rıdvān **ola hem-şoḥbeti**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 2*). [*ola hem-şoḥbeti,]*

ola kim: *Ola ki.*

‘İlm oldur kim Hāk’a rehber ola
Cehl **ola kim** ilede ayruğ yola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 54*). [*ola kim,]*

ola kim: *Olmak, ola ki.*

‘Avrat **ola kim** düze gözin kaçın
Dutmaya er delletü'l-muḥtāl için
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 29*). [*ola kim,]*

ola kim: *Ola ki, olur da, belki.*

Kim nişānına göre dürişevüz
Ola kim ol şāhide irişevüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 38*). [*ola kim,]*

ola mahv: *Yok olmak.*

Çün muḳayyed var **ola mahv** aradan
Kala muṭlaḳ var kim oldur yaradan
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 141*). [*ola mahv,]*

ola mı: *Olur mu?*

Eydür aña yitürimezem semen
Bir semen hergiz **ola mı** yüzce men
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 152*). [*ola mı,]*

(*Mes. 95: m. 17; Mes. 99: m. 7 Mes. 99: m. 16 Mes. 103: m. 10*)

ola mı: *Var mıdır?*

Biribirinsüz ol üç yol **ola mı**
Yā ol üçden taşra hiç yol **ola mı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 99, Mısra 8*). [*ola mı,]*

ola mı: *Olmaz mı?*

Anda iḥsānuñ seḥānuñ kıymatı
Ola mı yavlaḳ laṭif ü key çatı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra 24*). [*ola mı,]*

ola muḥāl: *İmkansız olmak.*

Bildüğini işlemek bağlar ḥayāl
Bilmedüğin işlemek **ola muḥāl**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 10*). [*ola muḥāl,]*

(*Mes. 12: m. 212*)

ola müsülmān: *Müslüman olmak, iman etmek.*

Bir Müsülmân kâfir oldu bir zamân
Kim **ola** bir kız **Müsülmân** nâgehân
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 110*). [*ola müsülmân,]*

Niçeme kim gül **ola şâhib-cemâl**
Hüsnine bir haftada irer zevâl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 3*). [*ola şâhib-cemâl,]*

ola naķş u zevâl: *Yokluk ve fenalık içinde olmak.*

ola şarrâfumuz: *Bir şeyden iyi anlamak, o şeyin ehli olmak, değer bilmek.*

Ölüm içinde **ola naķş u zevâl**
Dirliğ-ile âdemî bula kemâl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 25*). [*ola naķş u zevâl,]*

Gevher ögmekde geçe key lâfumuz
Çünkü Gülşehrî **ola şarrâfumuz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 30*). [*ola şarrâfumuz, -umuz]*

ola namâz: *Namaz kılmak olur.*

ola sebeb: *Neden olmak, yol açmak.*

Kim **ola** her gün benüm işüm **namâz**
Bî-niyâza karşı eyleyem niyâz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 27*). [*ola namâz,]*

Çün buña şultândan ola güç 'acab
Kim **ola** def'ine 'âlemde **sebeb**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 92*). [*ola sebeb,]*

ola râh-zen: *Yol kesen olmak.*

ola tamâm: *Eksiksiz, tam olmak.*

Çün hakîkatda yok ola mâ-u-men
Mâl viren ol yolda **ola râh-zen**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 68*). [*ola râh-zen,]*

Leyli benem didüğüñ söz ola hâm
Bize bizüm Leyli'müz **ola tamâm**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 116*). [*ola tamâm,]*

ola râzi: *Rıza göstermek, kabullenmek.*

ola uz: *Doğru, uygun olmak.*

Ne dise eydür ölümde dut anı
Kim **ola** şayrılığa **râzi** teni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 96*). [*ola râzi,]*

Halka mâl üleşdüren kişi henüz
Korkudadır kim kaçan iş **ola uz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 32*). [*ola uz,]*

ola re'sen-be-re's: *Kendinde kalmak (Yavuz, 2007: 455).*

ola uz: *Mahir, usta olmak.*

Hîç-ile sermâye çün dura esâs
Assı dağı hîç **ola re'sen-be-re's**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 40*). [*ola re'sen-be-re's,]*

Çün **ola** girmekde vü çıkmakda **uz**
Geh şaha püşt eyleye vü geh yavuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 27*). [*ola uz,]*

ola rüşen: *Parlak olmak, aydınlık olmak.*

ola yig: *Daha iyi, daha üstün olmak.*

Mezhebin dut dînine inan anuñ
Kim **ola rüşen** kamu cânuñ tenüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 114*). [*ola rüşen,]*

Kim **ola** Gülşehrî'den **yig** kim ola
Nâmdâr erenlerüñ hatmı ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 43*). [*ola yig,]*

ola şâhib-cemâl: *Güzel yüzlü olmak.*

ola zâr: *Ağlamak, inlemek.*

Ol baḥlūñ kim **ola** mālina **zār**
Kendüsi kejdüm ola vü mālī mār
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra*
15). [*ola zār,]*

olalar me' mür-ı şāh: *Padişahların emrinde olmak.*

Niçeme kim **olalar me' mür-ı şāh**
Hiç cellād ola mı destūr-ı şāh
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
149). [*olalar me' mür-ı şāh,]*

olalar refik: *Nasip olmak.*

Bī-tarīkat şer'e **olalar refik**
İlla bī-şer' olmaya hergiz tarīk
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra*
15). [*olalar refik,]*

olam: *Olmak.*

Kānum altun kānı-y-ısa bir görüñ
Kim **olam** 'ālemde bir adum şoruñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
282). [*olam,]*

olam: *Olayım.*

Ḳamu kuşlaruñ güzini ben **olam**
Pādişāhlar hem-nişini ben **olam**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra*
15). [*olam,]*

(*Mes. 29: m. 16*)

olan: *Mevcut olan, var olan (kimse).*

Nesneyi ol dāyim **olan** yarada
Gāh **olan** gāh olmayan ne dörیده
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra*
40). [*olan,]*

(*Mes. 52: m. 41*)

olan mest: *Kendinden geçen kimse.*

Niçe şüret āḥir iy şüret-perest
Şüreti n'ider **olan** ma'nide **mest**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra*
14). [*olan mest,]*

olanlara mest: *Sarhoş olan (kimseler).*

Ārzusı cāmından **olanlara mest**
Görmedüm bunuñ gibi şehvet-perest
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra*
15). [*olanlara mest,]*

olar: *Çokluk üçüncü şahıs zamiri, onlar.*

Yā senüñ 'āşıkıların-ıdı **olar**
Yā yakın ḥıslımların-ıdı bular
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
105). [*olar,]*

olasın beyān: *Açıklanmak, ifade edilmek.*

Çün heyūla yok-durur sende 'ayān
Şüret-ile kaçan **olasın beyān**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra*
24). [*olasın beyān,]*

olasın evü: *İyi, güzel olmak.*

Aşlamak gerek ki **olasın evü**
Olmaz-ısan daḥı baña ne kayu
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 106, Mısra*
11). [*olasın evü,]*

olasın fenā: *Yok olmak.*

Senüñ-ile derdüñe yokdur devā
Ol ḳala çün kim sen **olasın fenā**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra*
114). [*olasın fenā,]*

olasın helāl: *Yapılmasında veya kullanılmasında dinen sakınca bulunmamak uygun ve yerinde olmak || Lâyık olmak.*

Sen meger kim dutmaduñ benden
melāl
Āḥirette **olasın** baña **helāl**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
80). [*olasın helāl,]*

olasın imām: *İmam olmak. || Öncü, önder olmak.*

Gemide iseñ şer' atda tamām
Olmaḡuñ gerek ki **olasın imām**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 66). [olasın imām,]

olasın reng: Renkli, boyalı olmak.

Hüdhüd eydür bunça nām u bunça neng
Kim güher bigi **olasın** cümle **reng**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 2). [olasın reng,]

olavuz mahv: Yok olmak.

Çün haķikatda belüre pāygāh
Biz **olavuz mahv** u kıala pādişāh
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 60). [olavuz mahv,]

ola-y-ıdı harām: Haram olmak.

Pes baña ol 'ışķ **ola-y-ıdı harām**
Kıala-y-ıdum puhteler içinde hām
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 101). [ola-y-ıdı harām,]

oldı 'adem: Yok olmak.

Vaşluña irmek dilerem iy şanem
Tap vücüdüm **oldı** hicründe 'adem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 174). [oldı 'adem,]

oldı 'adū: Düşman olmak || Karşı olmak.

Her yola bir yol daħı **oldı 'adū**
Kıamu yolda eylük olmışdur eyü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 113). [oldı 'adū,]

oldı 'ayān: Görünmeye başlamak, ortaya çıkmak.

Çünkü gice zengisi oldı nihān
Girü gündüz rümisi **oldı 'ayān**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 264). [oldı 'ayān,]

oldı bī-gümān: Şüpheli götürmez, gerçek olmak.

Pādişāh eydür vezire kim yalan
Ol yire irdi kim **oldı bī-gümān**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 156). [oldı bī-gümān,]

oldı dil-pezir: Gönlin beğendiği, makbul olmak.

Kemter iş-ile kim işledi vezir
Yalan iş gerçekden **oldı dil-pezir**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 182). [oldı dil-pezir,]

oldı eyü: İyi olmak.

Anda mı **oldı** yavuz kişi **eyü**
Yā aña bunda mı irdi bu kıayu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra 13). [oldı eyü,]

oldı fānī: Yok olmak.

Gemiçi nahvıya eydür pes kıamu
'Ömrün **oldı** şimdi **fānī** iy 'amū
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 32). [oldı fānī,]

oldı hamüş: Susmak, sessiz kalmak.

Birisi bir çeşmesār üstine hōş
İndi vü oturdı vü **oldı hamüş**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 42). [oldı hamüş,]

oldı harām: Bir şeyden gereği gibi yararlanamamak || Zehir olmak, çekilmez olmak.

Ol çün öldi dirliğin buldı tamām
Baña ansuz dirliğüm **oldı harām**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 170). [oldı harām,]

oldı harif: Arkadaş olmak.

Kimisi bir 'işreti gördi laţif
İndi vü ser-dihine **oldı harif**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 56). [oldı harif,]

oldı kadid: Bir deri bir kemik olmak || İskelete dönmek.

Öldi yüz biñ şeyh **oldı** bir **kadid**
Hiç cihāndan gitmedi ol Bayezīd
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 35). [oldı kadid,]

oldı melül: Üzüntü duymak, kederlenmek.

Söyledüğinden 'azīm **oldı melül**
Ol selāmı göñli kılmadı kabül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 81). [oldı melül,]

oldı ölü: Ölmek, yok olmak.

Girdi yola nevhā vü zārī kılı
Kim diri yoldaş nite **oldı ölü**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 364). [oldı ölü,]

oldı perde-dār: Kapıcı, koruyucu olmak.

Aña karşı söyledi hōş sūsmār
'Ankebūt **oldı** evinde **perde-dār**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 104). [oldı perde-dār,]

oldı peyrevi: Birinin ardı sıra gitmek, takip etmek.

İşde şehriñ ol ucındadır evi
Gösterenüñ Büşr **oldı peyrevi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 380). [oldı peyrevi,]

oldı reh-nümün: Yol göstermek, rehber olmak.

Baňa girü tevbe **oldı reh-nümün**
İlla sen çalduñ günāhuñla zebün
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 89). [oldı reh-nümün,]

oldı şad hezār: Yüz bin ol- (Sayıca oldukça fazla olmak bağlamında).

Çamudan sīmurğa dutdılar karar
Her birinüñ 'ışkı **oldı şad hezār**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 46). [oldı şad hezār,]

oldı şafā: Mutlu ve huzurlu olmak.

Hāk dağı bir haftadan soñra devā
Virdi ol rence ki **oldı** key **şafā**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 112). [oldı şafā,]

oldı tamām: Bitmek, tamamlanmak.

Degme sözde baħs çün **oldı tamām**
Lā nüsellim gitdi vü geldi selām
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 37). [oldı tamām,]

(Mes. 69: m. 239; Mes. 111: m. 88)

oldı tamām: Eksiksiz, tam olmak, tamamlanmak.

Çün kitāb-ıla adum **oldı tamām**
Vardum ol altı ere virdüm selām
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 157). [oldı tamām,]

oldı temiz: Üstün olmak.

Ben kim elli yılda bir gün iy 'aziz
Ol nazardan kim baňa **oldı temiz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 50). [oldı temiz,]

oldı yoldaşı: Yoldaş olmak.

Yemlihā eydür zihī nādān kişi
Oldı benüm gibi dānā **yoldaşı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 218). [oldı yoldaşı,]

oldı za'if: Zayıflamak, güçsüz düşmek.

'Aķıbet ol guşşadan **oldı za'if**
Kim aña ma'şuķı olmadı harif
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 87). [oldı za'if,]

oldılar 'adem: Yok olmak.

Ḳamular fānī vü **oldılar** ‘adem
Ol Senā’ī bākī vü ‘Atṭār hem
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra
39). [oldılar ‘adem,]

olduğu: Olduğu, olduğu zaman.

Mecnun eger yüz olur-ısa revā
Leyli iki **olduğu** yavlaḳ ḫatā
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
106). [olduğu,]

olduğın: Olduğunu.

Çün mürīd işitdi şeyḫüñ ḫālını
Bildi nite **olduğın** aḫvālını
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra
24). [olduğın,]

(Mes. 69: m. 3; Mes. 69: m. 4)

olduğu-y-ıçun: Olduğu için, (ahi) görüldüğü için.

Degme kişi **olduğu-y-ıçun** ahī
Oynayacak oldu aḫlīḳ daḫı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra
73). [olduğu-y-ıçun,]

olduk: Mahrum kalmak, elinden kaçırmak, yitirmek, ...den olmak.

Niçeme kim sürdi beni ḳapudan
Girü ḳapusında **olduk** tapudan
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
136). [olduk,]

oldum bay: Zengin olmak.

Çünkü ben **oldum** demür kânında **bay**
Gizlü altun kânlarını yoğa şay
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
279). [oldum bay,]

oldum bile: Birlikte olmak.

Pādişāḫ-ıla delīm **oldum bile**
Şimdi tācirliğe geldüm bu ile
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra
57). [oldum bile,]

oldum düşmeni: Düşman olmak.

Ben ki boynuma urıcaḳ kibr ü menī
Oldum evvel Ḥaḳ ta‘ālā **düşmeni**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
74). [oldum düşmeni, -i]

oldum hacil: Utanmak, çekinmek.

Eydür iy şeyḫ-i cihān u ehl-i dil
Senden el-ḫaḳ yavlaḳ **oldum** ben
hacil (Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16,
Mısra 56). [oldum hacil,]

oldum mest: Kendinden geçmek, sarhoş olmak. (Bir güzellik karşısında aşk sarhoşu olma bağlamında).

Eyle **oldum** şüretine karşı **mest**
Kim beni gören şanur şüret-perest
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra
41). [oldum mest,]

oldum müşteri: Alıcı olmak.

Viresiye almazam ben gevheri
Naḳda hīçe **oldum** aña **müşteri**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra
18). [oldum müşteri,]

oldum ta‘am: Yem olmak.

Ḳur‘a bir gün taḫşana düşdi tamām
Taḫşan eydür aslana **oldum ta‘am**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
142). [oldum ta‘am,]

oldum tebāh: Mahvolmak, yıkılmak.

Ben senüñ anduñ-ıla **oldum tebāh**
Sen senüñ re‘yüñ ile ḳılduñ günāḫ
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
87). [oldum tebāh,]

olduñ bī-ḳarār: Nerede duracağını bilmemek; bir yerde sabit kalamamak.

Kendüzün bilmeze urur ol nigār
Şeyḫe eydür neden **olduñ bī-ḳarār**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
6). [olduñ bī-ḳarār,]

olduñ delü: Delirmek, deli olmak.

Eydür āhir Leyli odıdır tolu
Yüregüñ içinde kim **olduñ delü**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
80). [*olduñ delü,]*

olduñ-ısa merdikâr: Cesur, yiğit olmak.

Pes kız eydür **olduñ-ısa merdikâr**
Dörd işi kılmak gereksin ihtiyâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
71). [*olduñ-ısa merdikâr,]*

oldur: Odur.

Ol kılur tebdîri kamu işlere
Pâdişâh **oldur** dükeli kuşlara
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra*
30). [*oldur,]*

(*Mes. 56: m. 6; Mes. 65: m. 99; Mes.*
100: m. 26)

oldur: Olur hâle getirmek.

Ne azaçuk nesne var bunda ne bol
Varı dağı **oldurursın** fâriğ ol
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
144). [*oldurursın, -ur, -sın]*

oldur: Meydana getirmek, yaratmak. (şairin yeni sözcükler oluşturması bağlamında).

Ter söz **oldurur** ki reng-âmîz ola
Lezzeti şîrîn ü şür-engîz ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra*
55). [*oldurur, -ur]*

oldur ki: Odur ki.

Degme şârda yüz kiçikçük yol ola
Ulu yol **oldur ki** her kişi bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra*
66). [*oldur ki,]*

(*Mes. 93: m. 56; Mes. 31: m. 7; Mes.*
68: m. 31; Mes. 93: m. 5; Mes. 100:
m. 1; Mes. 102: m. 117)

oldur kim: Odur ki || Allah.

Vâcib **oldur kim** hemîşe olısar
Dâyimâ var-ıdı vü hem kalısar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra*
35). [*oldur kim,]*

oldur kim: Odur ki || İlim.

‘İlm **oldur kim** Hâk’a rehber ola
Cehl ola kim ilede ayruğ yola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra*
53). [*oldur kim,]*

ol-durur: Odur.

Yolda yüz biñ dürlü rence irişem
Râhat **ol-durur** ki gence irişem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra*
16). [*ol-durur,]*

(*Mes. 44: m. 25; Mes. 88: m. 78)*

ol-durur ki: Odur ki.

Zâhid **ol-durur ki** tapu üstine
Döşeye seccâdesin şu üstine
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra*
21). [*ol-durur ki,]*

(*Mes. 101: m. 31; Mes. 28: m. 29)*

ol-durur ki: Odur ki (âşık).

‘Âşık **ol-durur ki** yolda cân vire
Kâfir ol dirler ise imân vire
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
11). [*ol-durur ki,]*

(*Mes. 9: m. 53; Mes. 47: m. 13)*

ol-durur ki: Odur ki (sevgili).

Taşrağı yârüm vefâ kaçan kıla
Yârüm **ol-durur ki** içümde ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
134). [*ol-durur ki,]*

ol-durur kim: Odur ki (ulu kişi).

Bundağı ulu riyādan ʔoludur
Ulu **ol-durur kim** anda uludur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 140*). [*ol-durur kim, -ur , -kim*]

ol-durur kim: *Odur ki (şeyh).*

Hüdhüd eydür şeyh **ol-durur kim** ol
Halkı terk ide vü ilte Hakk'a yol
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 1*). [*ol-durur kim,]*

olğul melül: *Mahzun etmek, hüznlendirmek.*

Şeyh eydür gerek-ise kıl kabül
Beni vü gerek-ise **olğul melül**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 64*). [*olğul melül,]*

olhbilem mi: *Olabilir miyim?.*

Bu iki ad-ıla bir 'ālem eri
Olhbilem mi diye bir dem arı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 194*). [*olhbilem mi,]*

(*Mes. 69: m. 188*)

olhbiliçek: *Olabilen (kişi).*

Ol kim ister kim sekizinçi ola
Olhbiliçek hōd ortaya gele
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 218*). [*olhbiliçek,]*

olıcağın ğubār: *Toz toprak olmak; ölmek.*

Taşrağı Leyli **olıcağın ğubār**
İçerügi Leyli ƙala pāyidār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 113*). [*olıcağın ğubār,]*

olıcak: *Olduğu zaman, olunca.*

Dileyene **olıcak** zer virürüz
Olmayıçak sāyile ser virürüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra 15*). [*olıcak,]*

olımaya hem-demi: *Arkadaş olmak.*

Var Muḥammed ümmetinde ādemi
Kim anuñ Hızr **olımaya hem-demi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra 32*). [*olımaya hem-demi, -i*]

olınçak: *Olunca, olduğu zaman.*

Kim **olınçak** üç yüz altmış gün yıla
İkimüz 'ömri geçürevüz bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 201*). [*olınçak,]*

olısar: *Olacak.*

Dünyāda dīnün kemālün **olısar**
Āhıretde ol helālün **olısar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 119*). [*olısar,]*

(*Mes. 15: m. 120*)

olısar 'adem: *Yok olmak.*

Pādışāh eydür neye güldün bu dem
Kim vücuduñ **olısar** küllü 'adem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 44*). [*olısar 'adem,]*

olısar revān: *Akıp gitmek || Yok olmak.*

Ağlamağ gerek ki bu hāletde cān
Olısar endāmuñ içinden **revān**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 46*). [*olısar revān,]*

olısar rüzı: *Nasip olmak.*

Çün ƙadem sen küfre urmaduñ henüz
Ƙaçan **olısar** saña **rüzı** bu rüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 116*). [*olısar rüzı,]*

olısarsın ğazā: *Din uğruna savaşmak.*

Sen **olısarsın ğazā** sāzın düze
Var ilüñde muntazır olğil bize
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 279*). [*olısarsın ğazā,]*

olma: *Olmamak.*

Şād-ısañ **olmayasın** kayğu-y-ıla
Arısuz-ısañ yunasın şu-y-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra*
5). [*olmayasın, -y, -asın*]

olma: *Olmak.*

Ol biri eydür ki İblîsi yiñen
Olmaya illâ bu telbîsi yiñen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
34). [*olmaya, -ya*]

(*Mes. 24: m. 17; Mes. 24: m. 21*)

olma: *Olma!*

Ölümüñden soñra kıl hâşıl hayât
Ol ölenden **olma** kim men-mâte fât
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra*
84). [*olma,]*

olma bî-niyâz: *Duasız, ihtiyaçsız olmak.*

Ol senüñ dînüñe girdi bî-mecâz
Sen hâkîkat dînden **olma bî-niyâz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
116). [*olma bî-niyâz,]*

olma teng-dil: *Sıkıntılı olmak, kederli olmak.*

Şeyh eydür iy nigâr-ı seng-dil
Şād ol imdi ayruğ **olma teng-dil**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
128). [*olma teng-dil,]*

olmadı: *Olmamak (ahın olmaması bağlamında).*

Olmadı hîç anuñ-ıçun âhumuz
Kim yog-ıdı halk içinde kâhumuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
117). [*olmadı,]*

olmadı 'ayân: *Belli, açık, âşikar olmak.*

Ol ere çün **olmadı** bu sır 'ayân
Şatt'a düşdi vü boğıldı bî-gümân
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra*
43). [*olmadı 'ayân,]*

olmadı harif: *Eş; dost, arkadaş olmak.*

'Âkıbet ol guşşadan oldı za'if
Kim aña ma'sûkı **olmadı harif**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
88). [*olmadı harif,]*

olmadı mest: *Kendinden geçmek, sarhoş olmak.*

Cānuñ **olmadı** meger ma'nide **mest**
Kim seni nefsün kıtur şüret-perest
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra*
9). [*olmadı mest,]*

olmadı rehberi: *Kılavuz, yol gösterici olmak.*

Her kim ol bu yola girdi serseri
Olmadı Gülşehri anuñ **rehberi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
152). [*olmadı rehberi,]*

olmadı tehî: *Uzak olmak, beri olmak.*

Niçe kim diri-y-idüm hōd bir nefes
Olmadı benden **tehî** hergiz kafas
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
162). [*olmadı tehî,]*

olmadı temîz: *Temiz olmamak.*

Yoħsa ba'zı fîre midî iy 'azîz
Kim teninde **olmadı** hergiz **temîz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra*
10). [*olmadı temîz,]*

olmadı vişâl: *Sevgiliye kavuşmak, ulaşmak.*

Baňa çünkim **olmadı** senden **vişâl**
Hâşa kim ayruğ kişi ola helâl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
85). [*olmadı vişâl,]*

olmadı yâr: *Yardımcı olmak.*

Her kimi kim kıldı sîmurğ ihtiyâr
Olmadı anuñ-ıla cüz baht **yâr**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra*
12). [*olmadı yâr,]*

olmadın: *Olmadan.*

Her kim ol dīv **olmadın** merdüm-
durur
Dirlik adsuz kişiye ölüm-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra*
23). [*olmadın,]*

olmadum belā: (*Başına*) *bela olmak.*

Dek saña yaluñuz **olmadum belā**
Ādem oğlanlarına kamu bile
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra*
59). [*olmadum belā,]*

olmadum süst: *Gevşek, zayıf olmak. (İnanç*
bağlamında).

Yavlağ aña i'tikādum var dürüst
Olmadum müşrik gibi millette **süst**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
86). [*olmadum süst,]*

olmağ: *Olmak için.*

Ol er eydür sen hezārān cehd ide
Dirliğüñ çok **olmağ-ıçun** dünyede
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra*
14). [*olmağ-ıçun, --ıçun]*

olmağa 'aşıq: *Āşık olmak.*

Bir sevāb işlemedüm lāyık aña
Olmağa yaraya mı 'aşıq aña
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 76, Mısra*
4). [*olmağa 'aşıq,]*

olmağa lāyık: *Lāyık olmak, uygun olmak.*

Her biri bir ādemī kim yüz perī
Olmağa lāyık bularuñ çākeri
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
18). [*olmağa lāyık,]*

olmağıl melül: *Üzölmek, mahzun olmak.*

Ay dü şenbih günini kıldı kabül
Olmağıl bu ma'rifetden sen **melül**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
278). [*olmağıl melül,]*

olmağıl pür: *Dolu olmak.*

Ol biri eydür ki düzağ yoldadır
Olmağıl düzağ gibi nefis-ile **pür**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
14). [*olmağıl pür,]*

olmağıl yār: *Yar olmak.*

Bir kanatdan **olmağıl** biñ naqşa **yār**
Kim anuñ yüz biñ kanadı dağı var
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
39). [*olmağıl yār,]*

olmağın ahī: *Ahi olmak.*

Degme kişi **olmağın** şārda **ahī**
Oynıcağ oldu bu āhīlik dağı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
563). [*olmağın ahī,]*

olmağ: *Olmak; var olmak bağlamında.*

Dünya dirligi gerek-ise saña
Ansuz **olmağ** yig dirilmekdin baña
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra*
34). [*olmağ,]*

olmağlık muķīm: *Oturmak, daimi olarak*
kalmak.

Bize hōd bir yirde **olmağlık muķīm**
Olmaya 'ālemdē bī-ümmīd ü bīm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
33). [*olmağlık muķīm,]*

olmasa: *Olmamak.*

Aşlumuzdan **olmasaydı** bu güher
Bizde kaçan ola-y-ıdı bu hüner
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
71). [*olmasaydı, -y, -dı]*

olmasun: *Bulunmak, olmak.*

Leyli vü Mecnün tolu-durur cihān
Leylisüz Mecnün **olmasun** hemān
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
96). [*olmasun,]*

olmaya: *Olmak.*

Eydür imdi geçmegil tüz gel girü
Olmaya kim Rüstem ola ilerü
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 172*). [*olmaya,]*

olmaya: *Olmasın.*

Biri eydür degme zişti isteyen
Olmaya hergiz behiştı isteyen
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 10*). [*olmaya,]*

(*Mes. 30: m. 98*)

olmaya: *Olamaz.*

Mümkün ol kim gāh ola gāh **olmaya**
Gāh qala 'ālemde vü gāh qalmaya
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 37*). [*olmaya,]*

olmaya 'ayān: *Görünmek, ortaya çıkmak.*

Çün qala ol 'aḳbe bunda cāvidān
Cüz 'uḳūbet **olmaya** yolda 'ayān
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 46*). [*olmaya 'ayān,]*

olmaya bahā: *Kıymetli olmak.*

Biñ kızıl bu şatuda iy pārisā
Olmaya bir günki 'ömrüñe **bahā**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 68*). [*olmaya bahā,]*

olmaya bahā: *Karşılık gelmek || Değer biçilmek.*

Elli yıllık tã'atuñ iy pārisā
Olmaya bir günki ömrüñe **bahā**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 42*). [*olmaya bahā,]*

olmaya bile: *Birlikte olmak.*

'İlm-ile çün **olmaya bile** 'amel
Ol ḥamāla ta'nalar ura cemel

(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 21*). [*olmaya bile,]*

olmaya bī-ümmīd ü bīm: *Ümitsiz olmamak ve korku duymamak.*

Bize ḥōd bir yirde olmaklık muḳīm
Olmaya 'ālemde **bī-ümmīd ü bīm**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 34*). [*olmaya bī-ümmīd ü bīm,]*

olmaya cevher-şinās: *Cevherden anlayan kişi olmak.*

Dükeli 'ālemde bir şāhib-kıyās
Olmaya benüm gibi **cevher-şinās**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 6*). [*olmaya cevher-şinās,]*

olmaya dadı: *Tadı olmak.*

'Ām adınıñ **olmaya** hergiz **dadı**
Ḥāş ad ister-ise Gülşehrī adı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 227*). [*olmaya dadı,]*

olmaya güher: *İnci olmak.*

Çün teninde **olmaya** şahşuñ **güher**
Tağdağı gevher gelüp aña n'ider
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 33*). [*olmaya güher,]*

olmaya ḥasūd: *Hasetçi olmak, kıskanç olmak.*

Kimsenüñ ḥāline **olmaya ḥasūd**
Kim ḥasūd iy ḥvōca hergiz lā-yesūd
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 81*). [*olmaya ḥasūd,]*

olmaya mağremi: *Sırdaş olmak.*

Kendüziñi ḳomayınca ādemī
Olmaya ol pādīşāhuñ **mağremi**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 46*). [*olmaya mağremi,]*

olmaya makhbūl: *Beğenilmek, kabul edilmek.*

Hüdhüd eydür anda iki yolluluk
Olmaya maqbül yüz biñ dillülük
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra*
2). [*olmaya maqbül,]*

olmaya piç: *Karmakarışık olmak.*

Er tarikat yolına bî-şer' hîç
Gire mi kim **olmaya** ol işde **piç**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 99, Mısra*
12). [*olmaya piç,]*

olmaya tañlayan: *Şaşmak, hayrete düşmek.*

Yüz biñ arasında biri añlayan
Olmaya illâ bu sözi **tañlayan**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra*
56). [*olmaya tañlayan,]*

olmaya tarik: *Tarikat yoluna girmek.*

Bî-tarikat şer' e olalar refik
İlla bî-şer' **olmaya** hergiz **tarik**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra*
16). [*olmaya tarik,]*

olmaya temiz: *Ayirt etmek, seçmek. (İyi-kötüyü).*

Eydür az 'ilmüm dahı var iy 'aziz
Eydür ansuz **olmaya** anda **temiz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
118). [*olmaya temiz,]*

olmaya tercümân: *Tercüman olmak: Bir şeyi birine anlatmaya vâsita olmak, birinin duygu ve düşüncelerini dile getirmek.*

Çün göresin şâhı peydâ vü nihân
Olmaya Gülşehri'den yig **tercümân**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
176). [*olmaya tercümân,]*

olmaya uz: *İyi, güzel, muvafık olmak.*

Yoħsa siz varur-isañuz yaluñuz
Bensüz anda işüñüz **olmaya uz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra*
10). [*olmaya uz,]*

olmaya yakın: *Yakın olmak, yaklaşmak.*

Girü kendü kendüye eydür şaķın
Olmaya kim ölümün geldi **yakın**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
56). [*olmaya yakın,]*

olmayalar nâ-ümîd: *Ümitsiz olmamak.*

Kim dükeli cennete duta ümîd
Olmayalar rahmetünden **nâ-ümîd**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra*
42). [*olmayalar nâ-ümîd,]*

olmayalar uz: *Usta, mahir olmamak.*

Bunçalar kim eydeler biz 'aķıluz
Olmayalar anda 'aķl içinde **uz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
142). [*olmayalar uz,]*

olmayam: *Olmak filinin olumsuzluk eki almış şekli.*

Ben bu zühd ü arılığ-ıla kaçan
Olmayam müzdi yazuğundan seçen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra*
20). [*olmayam,]*

olmayam delü: *Delirmek, deli olmak.*

Hvöca eydür âhîr ol kuşdan alu
Olmayam âhîr bu yolda ben **delü**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
168). [*olmayam delü,]*

olmayam harif: *Dost olmak.*

Yüzüne karşı içem hamrı lafif
İlla ol üçüyle **olmayam harif**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
78). [*olmayam harif,]*

olmayan: *Mevcut olmayan, var olmayan (kimse).*

Nesneyi ol dâyim olan yarada
Gâh olan gâh **olmayan** ne dörîde
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra*
40). [*olmayan,]*

(*Mes. 52: m. 41*)

olmayınca: Olmayınca, olmadığı zaman.

Dileyene olıcağ zer virürüz
Olmayıncağ sâyile ser virürüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra 16*). [*olmayıncağ,]*

olmayıncağ mukîm: Yerleşmek, ikamet etmek.

Olmayıncağ Hâk civârında mukîm
Yîg ola tamu bil uçmağdan delîm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra 13*). [*olmayıncağ mukîm,]*

olmayıncağ: Olmayınca.

Olmayıncağ Leyli içümde benim
Her dem anı kanda bulam iy canum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 117*). [*olmayıncağ,]*

olmaz: Olmaz, bulunmaz.

Kendüzün görme ki bu sırrı duyan
Olmaz illâ manşib u cāhı koyan
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 18*). [*olmaz,]*

olmaz: Değil.

Şârlunuñ çün guşşasında **olmazuz**
Şârda kimse var mı yok mı bilmezüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 123*). [*olmazuz, -uz]*

(*Mes. 50: m. 126*)

olmuş: Olmak.

Ol birisinin harîfi anda hür
Bu birisine şarâb **olmuş** tahûr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 26*). [*olmuş,]*

olmuş süst: Güçsüz, zayıf olmak.

Sen şınıksın **olmuş** a'zân cümle **süst**
Kimseyi istemeyesin ten-dürüst
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 75*). [*olmuş süst,]*

olmuşdur eyü: Beğenilecek, makbûle geçecek nitelikleri olmak.

Her yola bir yol dahı oldı 'adü
Kamu yolda eylük **olmuşdur eyü**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 114*). [*olmuşdur eyü,]*

olmuşdur melûl: Mahzun olmak, kederlenmek; bezmek, usanmak.

Cân ten ahvâlınden **olmuşdur melûl**
Ten dahı cân 'âlemin kılmaz kabûl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 99*). [*olmuşdur melûl,]*

olmuş-iken 'alem: Önder olmak, herhangi bir konuda temsilci olmak.

Muhtedâlıkda cihân halkına hem
Olmuş-iken kamu 'âlemde 'alem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 22*). [*olmuş-iken 'alem,]*

olmuş-iken şehriyâr: Hükümdar, padişah olmak.

Olmuş-iken şunça ulu **şehriyâr**
Zenbîl örmegini kıldı ihtiyâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 17*). [*olmuş-iken şehriyâr,]*

olmuş-iken tolu: Dolu olmak, dolmak.

Olmuş-iken göñli 'ilm-ile **tolu**
Bir gice düşinde görür ol ulu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 27*). [*olmuş-iken tolu,]*

olmuşsın 'ayn-ı günâh: Günahın ta kendisi olmak.

Gide mi senden 'aceb şeyn-i günâh
Kim sen **olmuşsın** kamu 'ayn-ı **günâh**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 98*). [*olmuşsın 'ayn-ı günâh,]*

olmuşsın benüm: Benim olmak, benle olmak, birlikte olmak.

Altı aydur kim sen **olmuşsın benüm**
Şârda isterem seni ben iy cānum

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 525). [olmuşsin benim,]

olsun nāme-dār: Şöhret sahibi olmak.

Dek biregü bellü gelsün nāmdār
Yoḥsa ol **olsun** yidinçi **nāme-dār**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 220). [olsun nāme-dār,]

olur açuk: Açık bir şekilde olmak, açıkça bulunmak.

Ķapu daḥı **açuk** olıçak tamām
Olur ol üç açuk anda ve's-selām
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 10). [olur açuk,]

olur eyü: İyiler bulunmak.

Hem **olur** ' avratda daḥı çok **eyü**
Yoḥ ḥalālını alanlara kayu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 77). [olur eyü,]

olur ğanī: Zengin olmak.

Ol biri eydür ki tesbīḥüñ ḳanı
Ādemī tesbīḥ-ile **olur ğanī**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 6). [olur ğanī,]

olur girān: Değerli olmak.

Çok cevāhir var bu ilde rāyegān
Kim bahāsı **olur** ol ilde **girān**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 60). [olur girān,]

olur ḥall: Çözümlemek, çözüme kavuşmak.

Çārşenbih gicesin aldı Zuḥal
Müşkil uş böyle **olur** uşbunda **ḥall**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 204). [olur ḥall,]

olur kabül: Tanrı'nın yapılan bir ibadeti onaylaması, razı olması.

'İlm bismillāh-ıla bulur uşül
Tevbe istiğfār-ıla **olur kabül**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 2). [olur kabül,]

olur kul gibi: Kul köle olmak.

Eydür iy şeyḥ ança zühdüm var
benüm
Kim **olur kul gibi** cānuma tenüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 146). [olur kul gibi,]

olur semā': Sema yapmak (dönmek).

Eyle ulu kişiyem ben bī-şudā'
Kim evümde her ğice **olur semā'**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 42). [olur semā',]

olur-ıdı melül: Üzölmek, mahzun olmak.

Kim bu tūḫi çün **olur-ıdı melül**
Ögine düşmez-idi çarb-ı uşül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 23). [olur-ıdı melül,]

olur-ısa daḥı: Olsa bile.

Ḥalk içinde ol becid fāş olmaya
Olur-ısa daḥı evbāş olmaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 16). [olur-ısa daḥı,]

olur-ısa kāfir: Küfre düşmek, dinden çıkmak.

Yār eger **olur-ısa kāfir** daḥı
Yār olğil yāra vü yalvar daḥı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 35). [olur-ısa kāfir,]

olur-ısañ işiden: İşiten kişi olmak.

Bu sözi ben olur-ısam şerḥ iden
Ḥayf eger sen **olur-ısañ işiden**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 244). [olur-ısañ işiden,]

olurlar bağrı baş: Yüreği yaralanmak.

Ol kadar zārī kıılır kim tağ u taş
Nevhalarından **olurlar bağıri baş**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra*
38). [*olurlar bağıri baş, -urlar, -*]

on: *Dokuzdan sonra gelen sayı; on.*

Büşr'e bir āstāne açdı şāhvār
Aşdı **on** kändil içinde zer-nigār
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
478). [*on,]*

(*Mes. 89: m. 10; Mes. 101: m. 13*)

on: *On sayısı.*

On yayan hāccı virem bir etmege
Bir uyuz itçügeze hayr itmege
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra*
5). [*on,]*

(*Mes. 22: m. 114*)

on akça: *On akçe.*

Şer' içinde gösterür senüñ yoluñ
Degme bir **on akçaya** bir kez aluñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra*
12). [*on akçaya, -ya]*

(*Mes. 90: m. 14*)

on altı kez: *On altı (16) defa.*

Şıdık-ıla **on altı kez** hācc itmişem
Ka'be şehrinde Minā'ya gitmişem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra*
25). [*on altı kez,]*

on iki 'ilmi: (*Bahsedilen*) *on iki ilim.*

Her kim ol **on iki 'ilmi** hāl kııla
İştılāhumdan beni hōd ol bile
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
75). [*on iki 'ilmi, -i]*

(*Mes. 85: m. 178 Mes. 111: m. 72*)

on yıl oldı: *On sene geçmek.*

'Avrat eydür kim bu kōnak iy canum
On yıl oldı kim gözümdedür benüm

(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra*
28). [*on yıl oldı, -dı]*

on yıldur: *On sene.*

Eydür **on yıldur** ki Şaṭṭ'ı geçerem
Dicle'yi bir cür'a gibi içerem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra*
23). [*on yıldur, -dur]*

oña: *Ona.*

Kimseneyi şımadan kavımı **oña**
Āhlığı yirden irürdi göge
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
479). [*oña,]*

oñar: *İşini rast getirmek, günahını*
bağışlamak.

Tā'at-ıla uçmağa girmez kişi
Tañrı'nuñ fazlı **oñarur** bu işi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra*
40). [*oñarur, -ur]*

orta: *Meydan, ara.*

Geldi kaz **ortalarına** key arı
Kim hemişe şu içindedür yiri
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra*
1). [*ortalarına, -lar, -in, -a]*

ortada: *Meydanda, görünür halde (olan).*

Yüz daşı bircük bizüz şārda 'ayān
Kalanı hālündür **ortada** hemān
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
136). [*ortada,]*

ortalık: *Etraf, ortalık.*

Kuş kafasda yaraşur yā yazıda
Ortalıkda kendüzin tiz azıda
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra*
38). [*ortalıkda, -da]*

ortasına degin: *Ortasına kadar.*

Küp gömülmiş yire vü ağzı ulu
Ortasına degin ol küp şu dolu

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 308). [ortasına degin,]

ortasında: Arasında, içinde.

Muştafâ eydür aña kim iy pāk-bāz
Cümle aşhāb **ortasında** ser-firāz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 32). [ortasında,]

(Mes. 40: m. 5; Mes. 45: m. 40; Mes. 91: m. 13)

ortasında: Ortasında, orta yerinde.

Bāguñ **ortasında** bir çeşme revān
Kim şuyın içen diriler cāvidān
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 23). [ortasında,]

ortaya geldi: Meydana gelmek, ortaya çıkmak.

Diler-ise vü dilemez-ise zār
Her biri **ortaya geldi** bī-ķarār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 20). [ortaya geldi, -di]

ortaya gele: Meydana gelmek, ortaya çıkmak.

Ol kim ister kim sekizinçi ola
Olıbiñçek hōd **ortaya gele**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 218). [ortaya gele, -e]

ortaya getirüñüz: Ortaya koymak.

‘Avrat eydür geçüñüz oturuñuz
Ne varını **ortaya getirüñüz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 396). [ortaya getirüñüz, -üñüz]

oruc: İslamın beş şartlarından biri, oruç.

Oruc ol şahşı degüldür görıcı
Anuñ-ıçun dutmaz ol şahş orıcı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 293). [oruc,]

(Mes. 60: m. 102; Mes. 72: m. 30)

oruç duta: Oruç tutmak.

Ne **oruç duta** kişi vü ne namāz
Kıla şahş u ne ola hacc u hicāz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 19). [oruç duta, -a]

oruç ol: Oruç tutmak.

Büşr eydür kıl hemīn **oruç ola**
Gün ne ılduzuñ-durur Tañrı bile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 269). [oruç ola, -a]

(Mes. 72: m. 267)

orucın duta: Oruç tutmak.

Ṭā'atın kıla vü **orucın duta**
Yiye vü içe vü ala vü şata
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 9). [orucın duta, -a]

osan: Bıkmak, usanmak.

Namaz evvel ol kılandan yigrenür
Andan ol namaz kılıcı **osanur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 290). [osanur, -ur]

(Mes. 72: m. 74; Mes. 87: m. 23)

ot: İlaç.

Erdi bir kehhāl-ı hāzıķ **oti** çok
Gördi gözsüzi kim iki gözi yoķ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 33). [oti, -ı]

ot: Ot, toprak üstündeki bölümleri odunlaşmayıp yumuşak kalan ilkbaharda bitip bir iki mevsim sonra kuruyan küçük bitkilere verilen ortak ad.

Eydür iy ķardaş sen işbu atları
Süredur yidürüp işbu **otları**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 168). [otları, -lar, -ı]

ot: Ot, bitki.

Yeşil **ot** şaru kızıl gül 'aksi hōş
Çün urur buluda uş böyle kim uş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
183). [ot,]

(*Mes. 91: m. 11*)

ot: Ateş, od; üzüntü.

Katı **ot** gerek ki düşe cūşa dik
Yüz hümā sīmurğa kıl olsa yik
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra*
3). [ot,]

ot kökini: Ot sapı.

Dükelinden biz alüyuz dir-idük
Dünyada vü **ot kökini** yir-idük
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
142). [ot kökini, -ni]

ot saçmağa: İlaç vermek için.

Vardı ol göz açıcı göz açmağa
Yidi ev yaptı göze **ot saçmağa**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
56). [ot saçmağa,]

otın saçar: İlaç vermek.

Degme evde yidi gün **otın saçar**
Andan ol taşra yidinçiyeye gider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
67). [otın saçar, -ar]

otın viresin: İlaç vermek; deva olmak.

İlla sen her derdüñ **otın viresin**
Degme zaḥmuñ merhemini urasin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
91). [otın viresin, -esin]

otur-: Oturmak, kurulmak.

Altı er ol çeşme yöresinde mest
Otururlar nīst eyvānında hest
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
26). [otururlar, -(u)r, -lar]

(*Mes. 72: m. 397; Mes. 81: m. 16;*
Mes. 88: m. 38)

otur: Oturmak, kurulmak.

Bir kız üstinde **oturur** ay gibi
İki kaşı oğ atar bir yay gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
69). [oturur, -ur]

otur: Durmak, beklemek.

İstemekden **oturup** armayalum
Pişvāsuz hem yola varmayalum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra*
15). [oturup, -up]

(*Mes. 11: m. 86*)

otur: Oturmak, bulunmak.

Bir gün ol 'avrāt katında **oturur**
Nāgehān bakar yüzine vü görür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra*
15). [oturur, -ur]

(*Mes. 87: m. 16; Mes. 13: m. 11*)

otur: Hüküm sürmek, ikamet etmek.

Muştafā eydür var ilüñde **otur**
Göñlüñ içinde baña imān getür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
273). [otur,]

otur: Oturmak.

Ol gice aşhābı kamu cem'-ile
Göñlin isteyü **oturdılar** bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
174). [oturdılar, -dı, -lar]

(*Mes. 14: m. 65; Mes. 18: m. 30; Mes.*
31: m. 11; Mes. 32: m. 39; Mes. 47:
m. 52; Mes. 50: m. 40; Mes. 52: m. 51;
Mes. 56: m. 8; Mes. 63: m. 11; Mes.
63: m. 175; Mes. 66: m. 133; Mes. 68:
m. 19; Mes. 69: m. 148; Mes. 71: m.
36; Mes. 72: m. 334; Mes. 72: m. 190;
Mes. 72: m. 513; Mes. 72: m. 395;
Mes. 72: m. 309; Mes. 72: m. 466;
Mes. 81: m. 11; Mes. 88: m. 56; Mes.
88: m. 46; Mes. 88: m. 39; Mes. 91:
m. 193; Mes. 91: m. 97; Mes. 91: m.
263; Mes. 91: m. 153; Mes. 91: m.
140; Mes. 107: m. 42; Mes. 107: m.
69)

otur: *Bir yerde sürekli olarak kalmak || Konaklamak.*

Ne yirüñdür bu maħalle durmağa
Ne maķāmuñdur bu yir **oturmağa**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 8*). [*oturmağa, -ma, -ğa*]

otur: *Oturmak, beklemek.*

Qırık gün anda dün ü gün **oturdılar**
Ellerini Ĥazrete götürdiler
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 11*). [*oturdılar, -dı, -lar*]

(*Mes. 32: m. 144; Mes. 72: m. 460; Mes. 91: m. 111; Mes. 72: m. 532*)

otur: *Binmek, oturmak.*

Sen benüm oynum nite götürmedün
Aķtarıldıñ atda berk **oturmaduñ**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 136*). [*oturmaduñ, -ma, -duñ*]

(*Mes. 56: m. 1*)

otur: *Bir işi yapmaya başlamak, o işe girişmek.*

Qakıyıcak bardaħı küpe urur
Söge **oturduķça** kükreyü durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra 6*). [*oturduķça, -duķ, -ça*]

otur: *Durmak, sükunet bulmak, sakinleşmek.*

İşüm almaķdan çün **oturdı** odı
İşümi aldı beni andan ķodı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 201*). [*oturdı,]*

otur: *Oturmak; bir arada bulunmak.*

Qardaşuñdan mihrüñi götürmegil
Ādemī-zād-ıla hīç **oturmağıl**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 238*). [*oturmağıl, -ma, -ğıl*]

otur: *Oturmak, durmak, beklemek.*

Bes bize bir künce **oturmaķ** gerek
Bu düķanı daħı götürmek gerek
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 161*). [*oturmaķ, -maķ*]

oturmağ: *Oturmak.*

Sen birez yoķaru **oturmağ-ıla**
Yā bir ulu mañşıba irmeg-ile
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 15*). [*oturmağ-ıla, --ıla*]

oturmağa: *Oturmak için.*

Pādişāhi istegil sen görmege
Yoħsa ev çok bulasın **oturmağa**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra 4*). [*oturmağa,]*

oturmak: *Oturmak.*

Yoħsa yoķaru **oturmaķ** ne kıla
Şaħşa çün bir ġāfil ü nādān ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 21*). [*oturmaķ,]*

oturmayan: *Oturmayan, bir arada bulunmayan (kimse).*

Yoħsa evden çıķmayan vāķıf midur
Ĥalk-ıla **oturmayan** ‘ārif midür
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 64, Mısra 8*). [*oturmayan,]*

otuz biñ: *Otuz bin || Çok fazla.*

Kimseden bir loķma etmek yimedüm
Kim **otuz biñ** yirde şükürin dimedüm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra 10*). [*otuz biñ,]*

otuz kuş: *Otuz kuş.*

Kimisi şayru olur kimi ölür
Anda varınça bir **otuz kuş** қalur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 92*). [*otuz kuş,]*

(*Mes. 107: m. 93; Mes. 107: m. 117; Mes. 107: m. 148*)

oym: *Hile, oyun; yapılan iş.*

ĶahĶaha-y-ıla güler kim sen beni
Ķ kez urduñ ben götürdüm **oynı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
134). [*oynı, -ı*]

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
29). [*oynayı, -yu*]

(*Mes. 91: m. 7; Mes. 91: m. 255; Mes.*
91: m. 265)

oyn ut-: *Oyunu kazanmak, yenmek, mağlıp*
etmek.

Bir vilāyet dünyada dutamadı
Müdde'iden bir **oyn utamadı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
244). [*oyn utamadı, -ama, -dı*]

(*Mes. 69: m. 54*)

oyna-: *Eğlenmek, oyalanmak maksadıyla bir*
şeyle meşgul olmak.

İşi yokdur şimdi Ķāl u Ķāl-ıla
'İşķı **oynar** şimdi zülf ü Ķāl-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra*
18). [*oynar, -r*]

(*Mes. 30: m. 123*)

oyn: *Oyun. || Yapılacak iş, uğraş.*

DzmeyinĶe kendü dnin **oynuma**
Nite kimse el bırağa boynuma
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
117). [*oynuma, -um, -a*]

(*Mes. 63: m. 58*)

oynayacak oldu: *Oyuncak olmak.*

Degme kişi olduğı-y-ıĶun ahı
Oynayacak oldu āhılık dağı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra*
74). [*oynayacak oldu,]*

oyn: *Oyun. || İş; fikir, düşünce.*

'Ādilñ şāzı yaraşur **oynuma**
Zālimi ldr yazuğı boynuma
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra*
11). [*oynuma, -um, -a*]

oynayı güle: *Glp oynamak.*

Ķrem  Ķandān u Ķş girür yola
Murğzār iĶinde **oynayı güle**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
254). [*oynayı güle, -e*]

oyn ide: *Kurnazlıkla birini aldatmak; oyun*
oynamak.

Oyn ide el ard-ıla bir kez ĶaĶar
Rüstem'i atdan yir üstine yıĶar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
131). [*oyn ide, -e*]

oynı: *Oyalanma, meşgul olma.*

Gider iken bir dağı urur girü
Eydür **oynı** Ķo sr atı ilerü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
126). [*oynı,]*

(*Mes. 30: m. 127*)

oyn utam: *Oyun kazanmak, yenmek. (hile*
bağlamında).

Ķsrev  Fağfr u ĶāĶān'ı dutam
Ķaysar  Nüşirivān'dan **oyn utam**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
212). [*oyn utam, -am*]

oynı ut-: *Oyunu kazanmak.*

İster-iseñ kim cihāni dutasın
Şehr ulularından **oynı utasın**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
90). [*oynı utasın, -asın*]

(*Mes. 5: m. 183*)

oyna: *Oynamak.*

Yavrıların ileyinĶe **oynayı**
Gör ne zıbā yavrıların var diyü

oynıcak oldu: *nem verilecek değerde*
olmayan, kolay iş olmak.

Degme kişi olmağın şārda ahı
Oynıcak oldu bu āhılık dağı

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 564). [oyıncağ oldu, -dı]

oynu: Hile, oyun; yapılan iş.

Sen benim **oynum** nite götürmedün
Ağtarıldıñ atda berk oturmaduñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 135). [oynum, -m]

(Mes. 30: m. 138)

-Ö-

öde-: Ödemek.

Niçe gerek-ise kılsunlar günāh
Dükelinüñ ücretin **öder** bir āh
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 52). [öder, -r]

ödi şıdmağa varur: Ödü patlamak.

Anañuz deñizi ırakdan görür
Korkusından **ödi şıdmağa varur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 58). [ödi şıdmağa varur, -ur]

ödüm şıda-y-ıdı: Ödü patlamak, çok korkmak.

Yā **ödüm şıda-y-ıdı** ol korkuda
Kim yılan karnuma girdi uykuada
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 87). [ödüm şıda-y-ıdı, --y, --ı, -dı]

ög-: Övmek, yüceltmek.

Kim beni kâfirler arasında **ög**
Milletüñ terk eyle vü bütlere söğ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 235). [ög,]

(Mes. 22: m. 109; Mes. 24: m. 15;
Mes. 30: m. 255; Mes. 30: m. 251;
Mes. 48: m. 19; Mes. 49: m. 25; Mes.
58: m. 14; Mes. 60: m. 35; Mes. 69:
m. 174; Mes. 71: m. 67; Mes. 78: m.

60; Mes. 5: m. 112; Mes. 5: m. 196;
Mes. 30: m. 289; Mes. 30: m. 291;
Mes. 65: m. 17; Mes. 30: m. 253; Mes.
33: m. 29)

ög: Akıl.

Eyle zārī kıldılar kim yir ü göğ
Ol figāndan ağladı vü **çodı ög**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 14). [ög,]

(Mes. 53: m. 31; Mes. 53: m. 37; Mes.
72: m. 211)

ögin: Övünmek.

Degmesi kendü yolında **öginür**
Her birisi kendüzini begenür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 95). [öginür, -ür]

(Mes. 65: m. 22; Mes. 85: m. 138)

öginde: 1) Akıl, us. 2) Ön.

Çün bunuñ korkusı **öginde** biter
Atları yirinde qor yirler yiter
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 229). [öginde,]

öginde dirdi: Aklına getirmek.

Çün **öginde dirdi** bir bir bildügin
Söyledi aslana neler kılduğın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 293). [öginde dirdi, -dı]

öginde düşmez-idi: Aklına düşmek, düşüncesinde yer almak; hatırlamak.

Kim bu tütü çün olur-ıdı melül
Öginde düşmez-idi darb-ı uşül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 24). [öginde düşmez-idi, -mez, --ı, -dı]

öğred: Öğretmek.

Delülik **öğredvüz** biz Mecnün'a
Hikmeti söyleyevüz Eflātün'a

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 187). [ögredevüz, -evüz]

(Mes. 102: m. 1)

öğren: Öğrenmek, kavramak.

‘Ākıbet çün ölmege inanasın
Dirliği Gülşehri'den **öğrenesin**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 28). [öğrenesin, -esin]

(Mes. 68: m. 74)

öğren: Öğrenmek, bilgi edinmek, yetenek ve beceri kazanmak.

Kim i yavrılar bu yüzmeğe sâzını
Kimden **öğrendüñüz** eydüñ râzını
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 46). [öğrendüñüz, -düñ, -üz]

(Mes. 27: m. 64; Mes. 27: m. 76; Mes. 56: m. 25; Mes. 56: m. 27; Mes. 44: m. 46; Mes. 50: m. 72; Mes. 63: m. 7; Mes. 74: m. 17; Mes. 83: m. 15; Mes. 83: m. 16; Mes. 87: m. 24; Mes. 94: m. 12; Mes. 100: m. 20; Mes. 101: m. 68; Mes. 102: m. 2; Mes. 111: m. 68; Mes. 111: m. 16; Mes. 27: m. 73; Mes. 54: m. 8)

öğrenügidem: Öğrenip gitmek.

Ne ki sen söyler-iseñ ben işidem
Höş tapuñdan ‘ilmi **öğrenügidem**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 304). [öğrenügidem,]

öğret: Öğretmek.

Ol bize bu sâzı **öğretmiş** ola
Yavri ana pîşesin dutmuş ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 83). [öğretmiş, -miş]

öğüci: Övücü, öven (kişi).

İlla birez nâz u kibri var-ımuş
Kendüzin yavlağ **öğüci** er imiş
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 406). [öğüci,]

öğüd: Öğüt, nasihat.

Ol **öğüdün** dahı terkîn urdılar
Hîre vü hür u hacîl dek durdılar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 73). [öğüdün, -ün]

(Mes. 50: m. 59; Mes. 53: m. 8; Mes. 53: m. 17; Mes. 53: m. 5; Mes. 66: m. 130; Mes. 72: m. 436; Mes. 72: m. 435)

öğüdüne girür-iseñ: Sözüñü dinlemek, nasihatına uymak.

Muştafa **öğüdüne girür-iseñ**
Ne ki göstermiş-durur görür-iseñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 115). [öğüdüne girür-iseñ, -ür-iseñ-ür, --ise, -ñ]

öğüdüm dut: Verilen bir öğüdüñ gereğini yerine getirmek.

Öğüdüm dut kimseneye buşmağıl
Bir gül için biñ dikene düşmegil
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 7). [öğüdüm dut,]

öğümde dutar-idum: Akılda tutmak.

Gözsüz eydür benüm ağum kızılıum
Kim **öğümde dutar-idum** iy ulum
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 82). [öğümde dutar-idum, -ar, --ı, -du, -m]

öğüme düşdi: Akıluna düşmek: Hatırlamak, anımsamak.

Öğüme düşdi girü bir dâsitân
Pür şakâyık bağ u pür gül bûsitân
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 1). [öğüme düşdi, -di]

öğümi dirşürem: Aklı toplamak. (Akılını başına toplamak bağlamında).

‘Aql kanı kim **öğümi dirşürem**
Nefs dîvin göñlüm içinden sürem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 145). [öğümi dirşürem, -em]

ögün: Kendini övmek, övünmek.

Hüdhüd eydür zühd-ile **ögünmegil**
Hırş atına bunça üküş binmegil
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra
1). [ögünmegil, -me, -gil]

ögüne düşdi: Aklına düşmek; hatırına gelmek.

Ögüne düşdi meger ol dil-sitān
Pīle yād oldı girü Hindūsitān
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
41). [ögüne düşdi, -di]

ögüt: Öğüt, nasihat.

‘Āşık **ögüt** virmegi ne biliser
‘Āşıka **ögüt** ne assı kılsar
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
116). [ögüt,]

ögüt vir-: Öğüt, nasihat vermek.

Eyü diyen kişiler **ögüt vire**
Eyü devletlüler ögüde gire
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
7). [ögüt vire, -e]

(Mes. 10: m. 115)

öl-: Ölmek, can vermek.

Yā zamān-ıla visālūni bulam
Yā firākuñdan bu çapuda **ölem**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
68). [ölem, -em]

(Mes. 19: m. 27; Mes. 25: m. 98; Mes.
25: m. 98; Mes. 25: m. 37; Mes. 25:
m. 36; Mes. 72: m. 429; Mes. 91: m.
284; Mes. 92: m. 17; Mes. 32: m. 163;
Mes. 19: m. 18)

öl: Islak, yaş, nem.

Geçerem yüz biñ deñiz gibi göli
Kim etegüme anuñ degmez **öli**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra
14). [öli, -i]

öl-: Ölmek, yok olmak.

Tañrılık eyledügin hōd **ölmeye**
Halkı yaradan olur-ısa revā
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
197). [ölmeye, -me, -ye]

(Mes. 16: m. 87; Mes. 16: m. 89; Mes.
68: m. 43; Mes. 94: m. 71; Mes. 27:
m. 99; Mes. 32: m. 129; Mes. 32: m.
169; Mes. 32: m. 78; Mes. 32: m. 102;
Mes. 32: m. 183; Mes. 32: m. 171;
Mes. 32: m. 174; Mes. 32: m. 184;
Mes. 44: m. 38; Mes. 44: m. 40; Mes.
66: m. 50; Mes. 72: m. 425; Mes. 72:
m. 341; Mes. 91: m. 251; Mes. 91: m.
78; Mes. 94: m. 56; Mes. 101: m. 32;
Mes. 105: m. 16; Mes. 107: m. 91;
Mes. 5: m. 80; Mes. 8: m. 24; Mes. 17:
m. 23; Mes. 17: m. 21; Mes. 17: m. 30;
Mes. 19: m. 36; Mes. 25: m. 78; Mes.
25: m. 64; Mes. 44: m. 6; Mes. 44: m.
34; Mes. 47: m. 123; Mes. 47: m. 161;
Mes. 56: m. 43; Mes. 68: m. 35; Mes.
69: m. 96; Mes. 72: m. 358; Mes. 72:
m. 370; Mes. 72: m. 356; Mes. 72: m.
422; Mes. 85: m. 120; Mes. 92: m. 3;
Mes. 93: m. 4; Mes. 93: m. 58; Mes.
94: m. 65; Mes. 94: m. 70; Mes. 94:
m. 76; Mes. 96: m. 36; Mes. 45: m. 4;
Mes. 8: m. 16; Mes. 12: m. 168; Mes.
19: m. 23; Mes. 44: m. 45; Mes. 16:
m. 91; Mes. 25: m. 114; Mes. 30: m.
196; Mes. 18: m. 27; Mes. 19: m. 25;
Mes. 25: m. 94)

öldür: Öldürmek || Savaşmak.

Āğudan acı sular içmek gerek
Çok ilānlar **öldürüp** geçmek gerek
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra
24). [öldürüp, -üp]

öldür-: Öldürmek, yaşamına son vermek.

Kendüzini ben aña key bildürem
Sizi daħı anı daħı **öldürem**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
70). [öldürem, -em]

(Mes. 30: m. 192; Mes. 30: m. 50;
Mes. 30: m. 154; Mes. 30: m. 156;
Mes. 30: m. 121; Mes. 30: m. 130;
Mes. 30: m. 131; Mes. 50: m. 98; Mes.
58: m. 12; Mes. 65: m. 80; Mes. 66:
m. 55; Mes. 66: m. 126; Mes. 66: m.
39; Mes. 91: m. 300; Mes. 91: m. 286;

Mes. 100: m. 48; Mes. 100: m. 73;
Mes. 101: m. 72; Mes. 110: m. 32;
Mes. 91: m. 288; Mes. 25: m. 66; Mes.
25: m. 34; Mes. 30: m. 224; Mes. 58:
m. 16; Mes. 88: m. 29; Mes. 25: m. 64;
Mes. 25: m. 69; Mes. 25: m. 84; Mes.
58: m. 10; Mes. 25: m. 102; Mes. 91:
m. 285; Mes. 72: m. 51; Mes. 25: m.
77; Mes. 17: m. 32)

ölçüsüz: Ölçüsüz, tart(ıl)madan.

Bī-mihekk zinhār altun almağıl
Ölçüsüz buğday veyā un almağıl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
10). [ölçüsüz,]

öldüğün: Öldüğün zaman, öldükten sonra.

Şimdi uyırsın kaçan uyanasın
Öldüğünden uykudan uyanasın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
158). [öldüğünden, -den]

öldükleri: Öldüklerini.

Tütü eydür anlaruñ **öldükleri**
Cânların baña fedâ kıldukları
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
149). [öldükleri,]

öldüklerin: Öldüklerini.

Hvöca gördi tütular **öldüklerin**
Cânların aña fidî kıldukların
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
79). [öldüklerin,]

öldüren ü öleni: Öldüren ve ölen.

Çün hâkîkat anı hâkim kılmadı
Öldüren ü öleni hōd bilmedi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
76). [öldüren ü öleni, -i]

öldürmeg: Öldürmek için.

Ata ana çün kim altun gördiler
Oğlamı **öldürmeg-içün** virdiler

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
24). [öldürmeg-içün, --içün]

(Mes. 5: m. 243; Mes. 12: m. 44; Mes.
25: m. 22; Mes. 30: m. 48; Mes. 66:
m. 71)

ölen: Ölen kişi.

Kendü geñiyle **ölen** dirlik bula
Geñsüz ölenler kaçan diri ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
179). [ölen,]

(Mes. 32: m. 180; Mes. 72: m. 354;
Mes. 72: m. 430; Mes. 94: m. 62; Mes.
101: m. 36; Mes. 101: m. 84; Mes. 17:
m. 28)

ölesi degül: Ölmemiş. || Sağ, canlı.

Ölüden yir kırmı dolası degül
Ad-ıla Gülşehri **ölesi degül**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra
74). [ölesi degül,]

ölesini şanmaz mısın: Öleceğini düşünmek.

Ol biri eydür ki utanmaz mısın
Hak'dan u **ölesini şanmaz mısın**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra
38). [ölesini şanmaz mısın, - mısın]

ölicek: Ölünce, öldüğü zaman.

Dirile seni kıfasda dutalar
Ölicek nâçâr taşra atalar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
158). [ölicek,]

(Mes. 32: m. 176; Mes. 32: m. 182;
Mes. 36: m. 12)

öliser: Ölecek.

Her ki toğdı iy birâder **öliser**
Dünyada Gülşehrî adı kıalışar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
191). [öliser,]

ölmedin: Ölmeden, ölmeden önce.

Ölmedin ura ta'alluk terkini
Dirile eyleye ölmek berkini
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 7*). [*ölmedin,]*

ölmek: Ölüm hâli.

Ölmedin ura ta'alluk terkini
Dirile eyleye **ölmek** berkini
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 8*). [*ölmek,]*

ölmek: Ölmek, ölüm.

Gitmegün vaktında **ölmek** bend-ile
Key degül bir çün veyā bir çend-ile
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 49*). [*ölmek,]*

ölmeyince: Ölmeyinşe = ölmeyince.

Zulm yolından birez ayrılmaduñ
Yüz kuş **ölmeyince** sen dirilmedüñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 36*). [*ölmeyinçe,]*

ölmüş kişi: Ölen kimse.

Kimse-y-ile yokdur anuñ hîç işi
Zıra ne iş başara **ölmüş kişi**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 34*). [*ölmüş kişi,]*

ölse: Ölmek; ölürsa.

Ölse yigdür renc-ile yüz pâdişāh
Öldürinçe bir za'îfi bî-günāh
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 101*). [*ölse,]*

ölü: Hayâtı sona ermiş bulunan, artık yaşamayan.

Kendü nefsenden kişi **ölü** gerek
Hikmet-ile sinesi tolu gerek
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 19*). [*ölü,]*

(*Mes. 94: m. 73; Mes. 101: m. 70*)

ölü: Ölü, ölmüş (bir şekilde).

Keşke ger öldürel-idi beni
Kim **ölü** görmeye-y-idüm ben seni
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 132*). [*ölü,]*

(*Mes. 56: m. 45; Mes. 66: m. 34; Mes. 72: m. 347; Mes. 105: m. 19*)

ölü dirildi: Ölmüşlerin tekrardan hayat bulması.

Bunça sıhhatdan niçün sen ayursın
Kim **ölü dirildi** vü sen şayrusın
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 34*). [*ölü dirildi,]*

ölü gibi dura: Ölü gibi durmak; kımıldamamak.

Pâdişāhuñ heybetini çün göre
Tapusunda bir **ölü gibi dura**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 46*). [*ölü gibi dura, -a]*

ölü misin: Ölü müsün?

Eydür iy āzāde-dil delü misin
Böyle cānsuz dünyada **ölü misin**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 52*). [*ölü misin,]*

ölü yatur: Ölmüş bir şekilde yatmak.

Hıvoca gördi tütüsü **ölü yatur**
Tütüsünden ol kafas tolu yatur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 111*). [*ölü yatur, -ur]*

ölüben: Ölüp.

Eydür āhir dünyādan çün gitdüñüz
Gür içinde **ölüben** çok yatduñuz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 56*). [*ölüben,]*

(*Mes. 22: m. 58*)

ölüm: Ölüm; yaşamın son bulması.

Bu ne sözdür kim didüñ iy nâ-bekâr
Dirliği ço **ölümü** añ zînhâr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
48). [ölümü, -i]

(Mes. 12: m. 46; Mes. 19: m. 20; Mes.
22: m. 57; Mes. 32: m. 172; Mes. 44:
m. 26; Mes. 44: m. 8; Mes. 53: m. 18;
Mes. 72: m. 56; Mes. 85: m. 54; Mes.
92: m. 1; Mes. 93: m. 60)

ölüm: Ölüm (gibi).

Her kim ol dîv olmadın merdüm-
durur
Dirlik adsuz kişiye **ölüm-durur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra
24). [ölüm-durur, --durur]

ölüm: Ölüm, ölüm anı.

Ne dise eydür **ölüm**den dut anı
Kim ola şayrılığa rāzı teni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
95). [ölümünden, -den]

(Mes. 94: m. 59; Mes. 94: m. 61; Mes.
105: m. 22)

ölüm içinde: Ölüm anında.

Ölüm içinde ola naqş u zevâl
Dirliğ-ile âdemî bula kemâl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra
25). [ölüm içinde,]

ölümünden ilerü ölmedi: "Ölümden evvel
ölmek" (Tas: "Ölmeden önce ölüünüz"
ibaresi bağlamında. Dünya ve nimetlerine
aldanmayarak, esas hayata meyledip varlık ve
benlik iddiasına terkin vurmak).

Her kim **ölümünden ilerü ölmedi**
Ölüp ayrık dirligini bulmadı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
173). [ölümünden ilerü ölmedi, -di]

ölümünden soñra: Ölümden sonraki (yaşam).

Ol yidinci ev **ölümünden soñra** hōş
Âhiretdür kim ileyüñdedür uş
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
125). [ölümünden soñra,]

(Mes. 96: m. 31)

ölümünden ilerü ölse-y-idiñ: "Ölümden
evvel ölmek" (Tas: "Ölmeden önce ölüünüz"
ibaresi bağlamında. Dünya ve nimetlerine
aldanmayarak, esas hayata meyledip varlık ve
benlik iddiasına terkin vurmak).

Ölümünden ilerü ölse-y-idiñ
Pādişāhuñ mahremi olsa-y-ıduñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra
41). [ölümünden ilerü ölse-y-idiñ, -
se, --y, --idiñ]

ölümünden soñra hayāt: Ölümden sonraki
hayat; ahiret.

Ölümünden soñra kıl hāşıl hayāt
Ol ölenden olma kim men-māte fāt
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra
83). [ölümünden soñra hayāt,]

ölür: Ölmek.

Ölür-istem dahı şuçum kalmadı
Çün kılıç dutmağa gücüm kalmadı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
247). [ölür-istem, --ise, -m]

ölür: İyi olur.

N'ideyim ne kılayım n'itsem **olur**
Bilmezem hiç kaçaru gitsem **olur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
133). [olur,]

(Mes. 32: m. 134)

ömür: Ömür, hayat.

Ne kışın u ne yazın görmek gerek
Güllerüñ 'ömri azın şormağ gerek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra
12). [ömri, -i]

(Mes. 10: m. 151; Mes. 12: m. 53;
Mes. 15: m. 82; Mes. 16: m. 76; Mes.
32: m. 68; Mes. 50: m. 80; Mes. 56:
m. 34; Mes. 56: m. 16; Mes. 56: m. 18;
Mes. 56: m. 32; Mes. 69: m. 100; Mes.
75: m. 56; Mes. 75: m. 57; Mes. 75:
m. 68; Mes. 84: m. 31; Mes. 84: m. 29;
Mes. 84: m. 36; Mes. 89: m. 20; Mes.

94: m. 56; Mes. 94: m. 57; Mes. 111:
m. 88)

‘ömr: Yaşamı boyunca.

Kimsenüñ mālına kaşd eylemedük
‘**Ömrümüzde** bir yalan söylemedük
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
134). [‘ömrümüzde, -ümüz, -de]

ömr: Ömür, hayat.

Elli yıllık tã‘atuñ iy pārisā
Olmaya bir günki **ömrüñe** bahā
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra
42). [ömrüñe, -üñ, -e]

(Mes. 94: m. 25; Mes. 94: m. 26)

‘ömr boynın urmağıl: Yaşam süresine boyun
vurmak || Ömrünü kısaltmak bağlamında.

‘Avrat eydür Şaṭṭ’a ayruq girmegil
Geçmege vü ‘**ömr boynın urmağıl**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra
22). [‘ömr boynın urmağıl, -ma, -ğıl]

‘ömr bünyādın: Ömür binası; ömür.

Dünyaya hıç istemez kim baķam
‘**Ömr bünyādın** dilerem kim yıķam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra
22). [‘ömr bünyādın, -ın]

‘ömr sürmege: Yaşam sürmek; yaşamak için.

İlla seni almağa kuvvet ķanı
‘**Ömr sürmege** bile müddet ķanı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
72). [‘ömr sürmege, -ge]

‘ömrü geçürevüz: Yaşamak.

Kim olınçaķ üç yüz altmış gün yıla
İkimüz ‘**ömrü geçürevüz** bile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
202). [‘ömrü geçürevüz, -evüz]

‘ömrü süre: İyi ve rahat yaşamak, ömür
sürmek.

Ben gidem hōd dünyadan ‘**ömrü süre**
İlla gelen adum işidüp tura
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
301). [‘ömrü süre, -e]

öñ gele: Önce gelmek.

Ķamusından yig şerī‘at soñ gele
Kim Müsülmānlıķ gibi key **öñ gele**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
40). [öñ gele, -e]

öp: Sevgi, saygı, bağlılık belirtmek amacıya
dudaklarını değdirmek, öpmek.

Biz degülüz yaluñuz putlar tapan
Ķamu ‘ālemdür putuñ naķşın **öpen**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
38). [öpen, -en]

(Mes. 25: m. 103)

öp: Öpmek || Değmek, yalamak.

Āhıretde yüzi ķara ķopısar
Ađzınuñ dudadıñı od **öpiser**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra
4). [öpiser, -iser]

ör: Örmek; yapmak, inşa etmek.

‘Anber-ile şaķın **ördi** sünbülün
Göñlegin aṭlasdan eyledi gülün
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
123). [ördi, -di]

(Mes. 34: m. 26; Mes. 34: m. 18)

‘örf: Yasalarla belirlenmediği halde halkın
kendiliğinden uyduğu ādet, gelenek.

Ķanda kim bir ‘**örfe** ben meşğül-ıraq
‘Ārif anda ‘āmiden ma‘zul-ıraq
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
57). [‘örfe, -e]

örgen: Öğrenmek.

Bençe ol mümkin degüldür kim öte
Aña şol kim benden **örgendi** yite

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 82). [örgendi, -di]

(Mes. 71: m. 29; Mes. 71: m. 60; Mes. 111: m. 52)

örtün: Örtünmek.

Çün gice müşkin çār **örtüdü** başa
Gıtdi gündüz şahidi yüzün yaşa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 39). [örtüdü, -di]

öt: Ötmek.

Bunça kân üstinde kim keklik **öter**
Bir güher bulur-ısa aña yeter
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 15). [öter, -er]

(Mes. 39: m. 102; Mes. 50: m. 81;
Mes. 94: m. 44; Mes. 94: m. 9; Mes.
72: m. 291)

öt: Geçmek, aşmak.

Kāfile Bağdād şehrinde **öte**
Seni bir zembil eksildi duta
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra 29). [öte, -e]

ötmek: Ötmek, avaz avaz bağırarak (Ağıt yakmak bağlamında).

Bir iki gün saña az **ötmek** gerek
Bunlaruñ ta'ziyyesin dutmak gerek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 107). [ötmek,]

öyle: Öyle.

Uykudan şeyh **öyle** bî-höd uyanur
Kim gören ol şeyhi bir şeydā sanur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 33). [öyle,]

öyle: O denli, o kadar.

Kuş dilinde **öyle** burar kılını
Kim Süleymān aňlaymaz dilini

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 115). [öyle,]

öyün: Kez, defa || öğün(lük).

Bir tonuñ yok dünyāda kim geyesin
Etmegüñ yok bir **öyün** kim yiyesin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 44). [öyün,]

(Mes. 5: m. 118)

öyün: Oyun || Yapılan iş.

Çün Müsülmānlık yolu kuvvet duta
Bu **oyunda** kâfiri mü'min uta
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 276). [oyunda, -da]

(Mes. 27: m. 69)

öyün: Oyun || Hile.

Bu **oyunda** nefsümi ben utayım
'İşkümü gönlüm içinde dutayım
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 83). [oyunda, -da]

özi köyinür: İçi yanmak; çok üzölmek.

Eyle oldum kim çerāğum söyinür
Beni gören baña **özi köyinür**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 14). [özi köyinür, -ür]

'**özü:** Yapılan bir kabahat ve kusur üzerine affını dilemek üzere gösterilen bahane veya sebep, mazeret.

Dilümüzi '**özü** ile bileyevüz
Şeyhümüzi Tañrı'dan dileyevüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 13). [özü,]

(Mes. 14: m. 67; Mes. 15: m. 5; Mes.
20: m. 3; Mes. 37: m. 5; Mes. 37: m.
7)

'**özü evleve:** Özü dilemek.

Her biri kim ara yirde söyleye
Kendüzine anı bir 'özü eyleye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 37, Mısra
4). ['özü eyleye, -ye]

özü dille: Özü dilemek.

Birisi eydür ki dilüni bile
Secde eyle Haqq'a vü 'özü dille
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra
30). ['özü dille,]

-P-

pā-best olur: Ayağı bağı kalmak. ||
Yürüyememek.

Kimisi bir hırmene pā-best olur
Kimisi şehvet meyinden mest olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
51). [pā-best olur, -ur]

pādişāh: Allah.

Pādişāhuñ hāsekisi ol olur
Haq'dan anuñ göñline yüz yol olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
135). [pādişāhuñ, -uñ]

(Mes. 66: m. 125)

pādişāh: Hükümdar (Simurg kastedilmiş).

Kendüziñi komayınca ādemī
Olmaya ol pādişāhuñ mağremi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra
46). [pādişāhuñ, -uñ]

pādişāh: Hükümdar, sultan.

Başumuzu kılıça yastayalum
Leşkere bir pādişāh isteyelüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra
12). [pādişāh,]

(Mes. 1: m. 25; Mes. 3: m. 18; Mes. 3:
m. 20; Mes. 4: m. 30; Mes. 4: m. 20;
Mes. 4: m. 15; Mes. 5: m. 49; Mes. 5:

m. 52; Mes. 5: m. 60; Mes. 5: m. 40;
Mes. 5: m. 62; Mes. 6: m. 27; Mes. 6:
m. 36; Mes. 23: m. 20; Mes. 23: m. 9;
Mes. 23: m. 2; Mes. 25: m. 7; Mes. 25:
m. 37; Mes. 25: m. 43; Mes. 25: m. 69;
Mes. 25: m. 78; Mes. 25: m. 101; Mes.
25: m. 109; Mes. 25: m. 34; Mes. 29:
m. 23; Mes. 29: m. 16; Mes. 30: m.
185; Mes. 31: m. 7; Mes. 31: m. 27;
Mes. 39: m. 23; Mes. 39: m. 6; Mes.
40: m. 57; Mes. 40: m. 7; Mes. 40: m.
13; Mes. 40: m. 40; Mes. 40: m. 61;
Mes. 41: m. 5; Mes. 44: m. 42; Mes.
45: m. 31; Mes. 54: m. 34; Mes. 60:
m. 21; Mes. 60: m. 3; Mes. 60: m. 8;
Mes. 60: m. 24; Mes. 63: m. 155; Mes.
63: m. 174; Mes. 75: m. 51; Mes. 85:
m. 30; Mes. 88: m. 5; Mes. 91: m. 75;
Mes. 93: m. 56; Mes. 101: m. 23; Mes.
101: m. 45)

pādişāh: Hükümdar; simurg || Allah.

Benüm-ile ol yola varan kişi
Pādişāhuñ yüzini gören kişi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra
14). [pādişāhuñ, -uñ]

(Mes. 104: m. 50)

pādişāh: Sultan, padişah || Allah.

Eyle dut kim dünyāya hōd gelmedüñ
Pādişāhuñdan henüz ayrılmaduñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra
16). [pādişāhuñdan, -uñ, -dan]

(Mes. 1: m. 27; Mes. 21: m. 3; Mes.
85: m. 84; Mes. 91: m. 168; Mes. 91:
m. 157; Mes. 91: m. 121; Mes. 91: m.
128; Mes. 100: m. 60)

pādişāh: Sultan, hükümdar (Gazneli
Mahmut).

Görür Ayas'uñ katında pādişāh
Hōş oturmuş şanasın hōrşid ü māh
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra
37). [pādişāh,]

(Mes. 88: m. 55; Mes. 88: m. 59)

pādişāh eli ola: Padişahın eli olmak.

Degme bir işde ki ahvâli ola
Anuñ eli **pâdişâh eli ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra*
26). [*pâdişâh eli ola, -a*]

pâdişâh katında: *Allah'ın huzurunda, yanında.*

Pâdişâh katında kadri arta mı
Kırbı mizânında nakdın darta mı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra*
25). [*pâdişâh katında,]*

pâdişâh katında: *Hükümdarın huzurunda, padişahın makamında.*

Pâdişâh katında yüz me'mür ola
Biri cellâd u biri düstür ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra*
39). [*pâdişâh katında,]*

pâdişâh mahmūd: *Sultan Mahmut. (Gazneli Mahmut: 971- 1030).*

Pâdişâh Mahmūd olıçağ dünyada
Hâş Ayaz aña vefâ yavlağ ide
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 87, Mısra*
25). [*pâdişâh mahmūd,]*

pâdişâh olınçağ: *Padişah olunca.*

Pâdişâh olınçağ ança el dutar
Kim dükeli halk ayakda yiter
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra*
29). [*pâdişâh olınçağ,]*

pâdişâh olur-ısa: *Hükümdar, padişah olmak.*

Pâdişâh olur-ısa 'âdil ola
Yoşsul olur-ısa şahib-dil ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
59). [*pâdişâh olur-ısa, -ur, --ısa*]

pâdişâh-ı nâmdâr: *Ünlü meşhur, hükümdar.*

Kim bize bir **pâdişâh-ı nâmdâr**
Gerek-idi vü bir ulu şehriyâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra*
7). [*pâdişâh-ı nâmdâr,]*

pâdişâhlıg: *Padişahlık.*

Pâdişahlığı nite terk ideyim
Rûm ilinden küh-ı Kaf'a gideyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 92, Mısra*
23). [*pâdişahlığı, -ı*]

pâdişahlık: *Hükümdarlık.*

Ben virem şultânlığı Keyhusrev'e
Benden ire **pâdişahlık** Hüsrev'e
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra*
14). [*pâdişahlık,]*

(*Mes. 24: m. 11; Mes. 30: m. 199;*
Mes. 31: m. 5; Mes. 91: m. 191)

pâk ola: *Temiz olmak.*

Kim durıdan âsümâni bî-sütün
Pâk ola 'ammâ yekûlu'z-zâlimün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
198). [*pâk ola, -a*]

(*Mes. 28: m. 13*)

pâk-bâz: *Vefalı, aziz, temiz.*

Bir mücerred yigid-idi **pâk-bâz**
Gün uzun oruç dün dölpi namâz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
29). [*pâk-bâz,]*

pâlû: *İnsan vücudunda ortaya çıkan siğil adı verilen hastalık.*

Qalanınıñ cânları alüdadur
Zira cismiyle bile **pâlüdadur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra*
78). [*pâlüdadur, -da, -dur*]

pâmâl ola: *Ayaklar altında kalmak.*

Bunda bir Rüstem gerek ki Zâl ola
Bir Nerimân kim yüzi **pâmâl ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra*
20). [*pâmâl ola, -a*]

parçın urdı: *Barçın: İpekli kumaş takınmak, giyinmek.*

Gice kara şa'r geydi şâhvâr
Gökde kühlî **parçın urdı** zer-nigâr

(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 128*). [*parçın urdı, -dı*]

pāre pāre eylemiş: *Parça parça etmek.*

Oda yakmış kâfir olmak tonını
Pāre pāre eylemiş pīlūnını
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 58*). [*pāre pāre eylemiş, -miş*]

pārisā: *Sofu, dinine bağlı kimse.*

Vālih ü hayrān u mest olup gide
Pārisā bir büt-perest olup gide
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 24*). [*pārisā,*]

pārisīçe: *Farsça.*

Çün Felek-nāme düzetdik şāhvār
Pārisīçe taht u tāc u zer-nigār
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 32*). [*pārisīçe,*]

(*Mes. 111: m. 36*)

parla: *Parlamak, ışıldamak.*

Parlayup odun yanar u kuş bile
Kuş u odun od olurlar hōş bile
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 47*). [*parlayup, -yup*]

pāsbān: *Bekçi.*

Eyle dut kim 'ākil eve aldana
Pāsbānı nite pādīşah sana
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 30*). [*pāsbānı, -ı*]

pāsbān-ı bārgāh-ı emr-i kul: *Dergahın emrinde bekleyen kul.*

Hāk ta 'ālā eydür iy Şāh-ı rūsül
Pāsbān-ı bārgāh-ı emr-i kul
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 14*). [*pāsbān-ı bārgāh-ı emr-i kul,*]

pāsvān: *Pasban; gece bekçisi, nöbetçi.*

Çıkdı kal'a üstine şūltān gibi
Yörüdi içinde bir **pāsvān** gibi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 58*). [*pāsvān,*]

pāsvān olur: *Pasban olmak. Gece bekçisi, nöbetçi olmak.*

Kim benüm katumda şūltān kim olur
Pādīşāh katında **pāsvān** kim olur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 60*). [*pāsvān olur, -ur*]

pāvān: *Son, nihayet.*

Çalmadı bir merd-i kār u ehl-i dīd
'Ömrümün **pāyānına** hergiz bedīd
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 36*). [*pāyānına, -ın, -a*]

pāvān ir-: *Nihayete ermek, sonuna ulaşmak.*

Kim meger bu derde dermān iriše
Yā yola āgāz **pāyān iriše**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 96*). [*pāyān iriše, -e*]

(*Mes. 107: m. 115*)

pāyānı ola: *Sonu olmak.*

Hīç **pāyānı ola** mı bu yoluñ
Yā kenārı görine mi bu gölüñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 103, Mısra 5*). [*pāyānı ola, -a*]

pāyānsuz yoluñ: *Sonsuz, uçsuz bucaksız yol.*

Çün kırañın görimezüz bu gölüñ
Menzili ola mı **pāyānsuz yoluñ**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 103, Mısra 10*). [*pāyānsuz yoluñ, -uñ*]

pāygāh: *Derece, rütbe, mertebe.*

Çün Süleymān gördi kim ol 'izz ü cāh
Oldı bir taşdan u 'ālī **pāygāh**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 14*). [*pāygāh,*]

(*Mes. 100: m. 59*)

paygamber: Hz Muhammed (sav).

Tańrı'nuń farzın getürdüm yirine
Sünnetin **Paygamberüñ** kıldum yine
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra
24). [paygamberüñ, -üñ]

pāvidār: Sonsuza dek.

Cānumuz cevher-durur 'ālī 'ayār
Kim 'arazlarda beķā yok **pāvidār**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra
30). [pāvidār,]

(Mes. 111: m. 59)

pāyimāl-i şehvet ü mest u ğurūr: Kibrin,
sarhoşluğun ve şehvetin ayaklar altında
çiğnenmiş!

Üstad-ı dīv ü şākird-i sütür
Pāyimāl-i şehvet ü mest u ğurūr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
6). [pāyimāl-i şehvet ü mest u ğurūr,
]

pehlevān: Pehlivan, güreşçi, yiğit.

Ol zamān kim şāh Keykāvūs-ıdı
Pehlevān Gurgīn u Kiyū vü Tūs-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra
30). [pehlevān,]

(Mes. 29: m. 44; Mes. 29: m. 37; Mes.
30: m. 165)

pehlevān olmaduñuz: Pehlivan olmak;
güreşçi olmak.

Siz bu adlu **pehlevān olmaduñuz**
Anuñ-ıçun şağışa gelmedüñüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
21). [pehlevān olmaduñuz, -ma, -du,
-ñuz]

pehlevān-ı cümle-i 'ālem-durur: Bütüñ
herkesin yiğidi.

Añlamadıkdur ki bu Rüstem-durur
Pehlevān-ı cümle-i 'ālem-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
20). [pehlevān-ı cümle-i 'ālem-durur,
--durur]

pehlü: Omuz. Bedenin iki yanından her biri,
yan.

Bendüñi şeşmez-iseñ çün çekeler
Bend-ile **pehlüñi** bile sökeler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra
54). [pehlüñi, -ñi]

pejmürde kılmadı: Darmadağın yapmak,
perişan etmek.

Bir bahār-ı tāze görmedi rezān
Kim anı **pejmürde kılmadı** ħazān
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra
10). [pejmürde kılmadı, -ma, -dı]

pençe: Pençe.

Başın anuñ gevedesinden üzeyim
Pençem-ile derisini yüzeyim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
218). [pençem-ile, -m, --ile]

(Mes. 91: m. 185)

pençsenbih günü: Perşembe günü.

Müşteri'nüñdür bu **pençsenbih günü**
Zühre'nüñ ādine gündür iy deni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
273). [pençsenbih günü,]

pend: Nasihat, öğüt.

Çünkü va'iz **pendini** diñleyesin
Yazuğum çokdur diyüp iñleyesin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
11). [pendini, -in, -i]

pendin dutmaduñ: Öğüdüne kulak vermek,
dinlemek.

Anuñ-ıçun kimse **pendin dutmaduñ**
Kim sözi Gülşehri'den işitmedüñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
575). [pendin dutmaduñ, -ma, -du, -ñ
]

perde: Musiki makamları.

Ben şeker yirem kim uçam sâz-ıla
Perdelerde söyleyem âvâz-ıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra
12). [perdelerde, -ler, -de]

(Mes. 50: m. 27; Mes. 50: m. 20; Mes.
94: m. 8; Mes. 94: m. 17; Mes. 94: m.
19; Mes. 94: m. 22; Mes. 94: m. 20;
Mes. 94: m. 24)

perde: Perde; görüşü, ışığı engellemek, bir
şeyi gizlemek için pencereye veya bir açıklığın
önüne gerilen örtü.

Perdeler târîk ü rüşen şad hezâr
Ol sarâyüñ ileyinde zer-nigâr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
107). [perdeler, -ler]

perde: Örtü || Engel.

Ol kapuda kim nihân u âşikâr
Nür u zulmetden hezârân **perde** var
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra
18). [perde,]

perde: Örtü.

Görmedük kişi anuñ dîdârını
Ne biliser **perdeden** ruhsârını
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra
32). [perdeden, -den]

(Mes. 40: m. 24)

perde: Yüze örtülen örtü, peçe || Yeşil
yapraklar.

Servi ağacı budağında oturuñ
Perde her bir gül yüzünden götürüñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
40). [perde,]

perde: Musikide sesin tizlik ve peslik derecesi
|| Ölçü, seviye.

Perde bilmez anuñ âvâzı-durur
Enkerü'l-aşvât anuñ sâzı-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra
61). [perde,]

perdesin yırtan: Bilinmemesi gereken şeyleri

yeri değilken açığa vurmak, hayasızlık, arsızlık
yapan (kimse).

Biribiri **perdesin yırtan** 'aceb
Kıla mı hergiz ahîlîği taleb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 70, Mısra
9). [perdesin yırtan,]

perestâr: Tapınurcasına bağlı kul, köle.

Biz **perestâruz** Ganî perverdigâr
Biz günehkâruz Ğafûr âmürz-gâr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
245). [perestâruz, -uz]

pergâl: Pergel. Yay veya çember çizmekte ve
ölçmekte kullanılan araç. (pergelin dönmesi
bağlamında).

Göklerüñ **pergâlımı** cedvel kılam
Kim nücümuñ müşkilini hâl kılam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
21). [pergâlımı, -ın, -ı]

perhîz: Vücuda tıbben yasaklı ya da zararlı
olan şeylerden sakınmak, kendini çekmek ||
Manen yasaklanan şeylerden uzak durmak.

Niçe kim perhîz ider şıhhat bulur
Çünkü **perhîzin** kodı şayru olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra
24). [perhîzin, -in]

perhîz ider: Kendisine yasaklanan şeyleri
yapmamak, uzak durmak.

Niçe kim **perhîz ider** şıhhat bulur
Çünkü perhîzin kodı şayru olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra
23). [perhîz ider, -er]

perhîz itmeve: Yeme, içmeyi kesmek,
azaltmak.

Yimemekden tab'ını tîz itmeve
Çünkü şıhhat buldı **perhîz itmeve**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
50). [perhîz itmeve, -me, -ye]

perhîz ola: Perhiz etmek.

Bunça dārū var ki şūr-engīz ola
Kamu dermānlar başı **perhīz ola**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
82). [*perhīz ola, -a*]

perī: *Güzel.*

Her biri bir ādemī kim yüz **perī**
Olmağa lāyık bularuñ çākeri
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
17). [*perī,]*

perī: *Tabiat üstü bir güce sahip bulunduğuna inanılan cin taifesinin çok alımlı ve çok güzel olanlarına verilen isim.*

Kime hūr eyler refīk u kim **perī**
Nahnu min-ḥuldin ve min nārin berī
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra*
23). [*perī,]*

perīşān oldılar: *Darmadağınık olmak.*

Çün becid dutdı **perīşān oldılar**
Kamu şār ḥalkı katına geldiler
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
29). [*perīşān oldılar, -dı, -lar*]

perīşān olıcağ: *Dağılmak, perişan olmak.*

Bunlar itlerden **perīşān olıcağ**
Her biri kaçmağ yarağın kılıcağ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
71). [*perīşān olıcağ, -ıcağ*]

perīşān olmışam: *Dağılmak, altüst olmak.*

Ben bu iki hāle hayrān kalmışam
Kendü yolumda **perīşān olmışam**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra*
10). [*perīşān olmışam, -mış, -am*]

perīşān-hāl: *Perişan halli, acınacak durumda buhman, gamlı, kederli.*

Biz **perīşān-hāl** ü sen perverdigār
Biz günehlüler ü sen āmurz-gār
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra*
101). [*perīşān-hāl,]*

perīşānlık kılur: *Perişan etmek, mahvetmek.*

Şādılığda çok **perīşānlık kılur**
Bir perīdür kim Süleymānlık kılur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra*
33). [*perīşānlık kılur, -ur*]

pertev: *Işık, parıltı.*

Sāye anuñ **pertevidür** iy ‘azīz
Sāyeden sen zātı eylegil temīz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
35). [*pertevidür, -i, -dür*]

(*Mes. 10: m. 73; Mes. 22: m. 15*)

pervāz: *Uçma, uçuş.*

Çün kafas sına kuş uça nāz-ıla
Gülsitānlara vara **pervāz-ıla**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra*
20). [*pervāz-ıla, --ıla*]

pervāz eyledi: *Uçmak.*

Çünkü tūfī bu kamu sāz eyledi
Ḥōş ilinden yaña **pervāz eyledi**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
166). [*pervāz eyledi, -dı*]

perverdigār: *Bütün yaratıkları besleyen ve yetiştiren, Allah.*

Biz perestāruz Ğanī **perverdigār**
Biz günehkāruz Ğafūr āmürz-gār
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
245). [*perverdigār,]*

(*Mes. 76: m. 14; Mes. 78: m. 101*)

pes: *Bundan böyle, artık.*

Pes bilünüz iy cihānuñ kuşları
Kim girü ol şāh düzer bu işleri
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra*
1). [*pes,]*

(*Mes. 30: m. 92*)

pes: *Öyleyse, o halde.*

Pes kız eydür olduñ-ısa merdikār
Dörd işi kılmak gereksin ihtiyār

(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 71). [pes,]

(Mes. 25: m. 98; Mes. 30: m. 36; Mes. 39: m. 113; Mes. 52: m. 21; Mes. 53: m. 98)

pes: Hasılı, velhasıl.

Pes bu ümmet hükmine birikmedün
Sen Muḥammed hem araya sığmaduñ
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 93). [pes,]

pes: Akabinde, sonra.

Pes ḥalife bunlara ikrām ider
Ḥōş dutar yavlaḳ çok in 'ām ider
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 145). [pes,]

(Mes. 104: m. 10)

pes: Öyle olunca.

Geh gemide olur-ıdı gāh şuda
Gemiçinüñ işi oldur **pes** n'ide
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 6). [pes,]

pes: İşte.

Gemiçi naḥvıya eydür **pes** kamu
'Ömrüñ oldı şimdi fānī iy 'amū
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 31). [pes,]

(Mes. 88: m. 101; Mes. 91: m. 45)

peşenbe gicesi: Perşembe gicesi.

Güneşüñdür bu **peşenbe gicesi**
Eydür ādīne düninüñ ḥvōcası
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 197). [peşenbe gicesi,]

peşenbih gün: Perşembe günü.

Kim **peşenbih gün** oruç olur mısın
Kaḅkı ılduz güñdür bilür misin

(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 267). [peşenbih gün,]

peşimān kıldılar: Pişman olmak.

Çün selāmuña fidī cān kıldılar
Beni ol sözden **peşimān kıldılar**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 104). [peşimān kıldılar, -dı, -lar]

peşimān ol-: Pişman olmak. Yaptığı bir işin yanlış ya da uygunsuz sonuç verdiğini anlamak.

Çün **peşimān oldı** vü geldi yola
Şimdi anı istemeñ vācib ola
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 29). [peşimān oldı, -dı]

(Mes. 11: m. 45)

peşimānlık: Pişman olma durumu, pişmanlık.

Ol biri eydür Müstilmānlık ḅanı
İşbu işlere **peşimānlık** ḅanı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 44). [peşimānlık,]

peydā: Aşikar, ortada.

Adı sīmurḅ u cemāli bī-kerān
Kudreti **peydā** vü zātu bī-nişān
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 28). [peydā,]

(Mes. 26: m. 3; Mes. 33: m. 23)

peydā degül: Belli değil.

Bir deñiz kim sāḅili **peydā degül**
Ṭurfa yol kim menzili **peydā degül**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 33). [peydā degül,]

(Mes. 104: m. 34)

peydā degül: Mevcut değil.

Bir kişi **peydā degül** ol ilde ḅıç
Cānludan kimse görünmez yolda ḅıç

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 69). [peydā degül,]

peydā eylevem: Ortaya çıkarmak, aşikar etmek.

Çün saçum küfrini **peydā eyleyem**
Çok Müsülmānları Tersā eyleyem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 15). [peydā eyleyem, -y, -em]

peydā kıla: Ortaya çıkarmak, göstermek.

Küfrini bir zerre çün **peydā kıla**
Şad hezārān mü'mini tersā kıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 87). [peydā kıla,]

peydā kılam: Göstermek.

Rüm ili bütlerini **peydā kılam**
Dağı Çin bütlerini yağma kılam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 23). [peydā kılam, -am]

peydā vü nihān: Açık ve gizli; bilinen ve bilinmeyen.

Çün göresin şāhı **peydā vü nihān**
Olmaya Gülşehri'den yig tercümān
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 175). [peydā vü nihān,]

peygāamber: Peygamber, Allah tarafından insanları doğruya yöneltmek için gönderilen elçi || Hz. Muhammed.

Vardı **peygāamber** katına ditreyü
Yā Resūlallāh haṭā kıldum diyü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 267). [peygāamber,]

(Mes. 5: m. 6; Mes. 5: m. 174; Mes. 39: m. 92; Mes. 53: m. 4; Mes. 63: m. 7; Mes. 102: m. 99)

peygāamber: Peygamber, Allah tarafından insanları doğruya yöneltmek için gönderilen elçi.

Yār-ıla bāzārumuz mihr ü vefā
Dünyada **peygāamberümüz** Muştafā

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 106). [peygāamberümüz, -ümüz]

(Mes. 22: m. 103; Mes. 102: m. 68)

peygül: Köşe, bucak; kuytu yer.

Şir bu **peygülda** bī-zür ola
Mār bunda gelür-ise mür ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 215). [peygülda, -da]

peyinçe: Ardi sıra, arkasından, ardından.

Şimdi bir 'avrat **peyinçe** varduğün
Yolda yād 'avrat yüzini gördüğün
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 59). [peyinçe,]

(Mes. 102: m. 94)

pey-rev: Başkasının izinden giden, takipçi, izleyen.

Uçmak ehli bunlaruñ **pey-revleri**
Tūba ağacı dibinde evleri
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 31). [pey-revleri, -ler, -i]

peyrevi olur: Arkasından, izinden gitmek.

Luṭf ilinden Muştafā cānı gelür
Peyrevi Gülşehri'nüñ cānı olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 80). [peyrevi olur, -ur]

peyvend eyleñüz: Buluşmak, münasebet kurmak.

Höşliğ-ıla ağıuyı kand eyleñüz
Size uran-ıla **peyvend eyleñüz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra 20). [peyvend eyleñüz, -ñüz]

peyveste: Bitişik.

Bu bulutlar kim behem **peyvestedür**
Her birisi bir buḥāra bestedür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 159). [peyvestedür, -dür]

pīc: *Dolaşık, düğüm.*

Tā metā'ı dolaya **pīçe** kişi
Çün şatun ala anı hīçe kişi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 33*). [*pīçe, -e*]

pīc ide: *Karmaşık, dolaşık etmek.*

Kim diler-ise kim 'aqlın hīç ide
Cānı anuñ cism-iledür **pīç ide**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra 22*). [*pīç ide, -e*]

pīç ü pīç: *Karmakarışık, eğri büğrü.*

Girmeye bir er bu yola **pīç ü pīç**
Kim yolında düşmeye bu 'akbe hīç
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 41*). [*pīç ü pīç,]*

pīl: *Fil.*

Yoħsa kişi olur-ısa kim ata
Kişi var kim **pīli** tez aya duta
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 74*). [*pīli, -i*]

(*Mes. 91: m. 84*)

pīle: *İpek, ipek kozası.*

Öğüñe düşdi meger ol dil-sitān
Pīle yād oldı girü Hindüsitān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 42*). [*pīle,]*

pīlün: *Bir çeşit kıyafet. || Üstbaş, kalık kıyafet.*

Oda yakmış kâfir olmak tonını
Pāre pāre eylemiş **pīlünını**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 58*). [*pīlünını, -in, -i*]

pīlün eylemiş: *Bir çeşit kıyafet dikmek.*

Eski bizden hūriye ton eylemiş
Bir keçeden aya **pīlün eylemiş**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 118*). [*pīlün eylemiş, -miş*]

pinhān: *Gizli.*

Bellü midür ilde yā **pinhān** midür
Yā bir ulu şeyh ü danışman midür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 64, Mısra 9*). [*pinhān,]*

pinhān duta: *Gizli tutmak, gizlemek.*

Cāhil oldur kim kerāmātın şata
'Ālim ol kim sırrını **pinhān duta**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 118*). [*pinhān duta, -a*]

pinhān kıla: *Gizlemek, saklamak.*

Kim benüm āvāzumu **pinhān kıla**
Yā benüm ile bu meydāna gele
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 285*). [*pinhān kıla,]*

pinhān ola: *Gizli, saklı olmak.*

Tağda kim peydā vü yā **pinhān ola**
Degme taş dibinde yüz biñ kān ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 23*). [*pinhān ola,]*

pinhān olmaduk: *Gözden kaybolmak.*

İşbu biz altı ki **pinhān olmaduk**
Dünyada yidincümüzi bulmaduk
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 115*). [*pinhān olmaduk, -ma, -du, -k*]

pinhān u fās: *Gizli (kapalı) ve aşikâr (açık).*

Niçe kim baqđum göge **pinhān u fās**
Görmedüm anuñ gibi ay u güneş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 25*). [*pinhān u fās,]*

pīr: *Şeyh.*

Şeyh kaldı ol kapuda hōr u zār
'Aşık u **pīr** ü garīb ü dil-figār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 130*). [*pīr,]*

(*Mes. 11: m. 52*)

pīr olmuş: Yaşlı olmak.

Ğamda anı ğarğa eylemiş Çalāb
Pīr olmuş illa pīr-i āsiyāb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 10*). [pīr olmuş, -muş]

pīr olur: Yaşlanmak, ihtiyarlamak.

Ƙız-ıla esrük oğlan **pīr olur**
Ħamr içene küfr ü ĩmān bir olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 149*). [pīr olur, -ur]

pīrāmen: Çevre, etraf.

Devleti yok kişilerden kaçagör
Muğbil er **pīrāmeninden** geçegör
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 87, Mısra 18*). [pīrāmeninden, -in, -den]

pīrāye: Süs, zinet.

Ƙuşlar anuñ sāyesidür kamusu
Mülkinüñ **pīrāyesidür** kamusu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 32*). [pīrāyesidür, -si, -dür]

(*Mes. 15: m. 25*)

pīr-i āsiyāb: Değirmenin yaşlısı.

Ğamda anı ğarğa eylemiş Çalāb
Pīr olmuş illa **pīr-i āsiyāb**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 10*). [pīr-i āsiyāb,]

pīr-i ğarīb: Zavallı Şeyh.

Ol umıda kim şora anı ğabīb
Ƙaldı ol gün anda ol **pīr-i ğarīb**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 124*). [pīr-i ğarīb,]

pīr-i haref: Sonbahar piri (Ölümü yaklaşmış bağlamında).

Eydür iy **pīr-i haref** utanmadın
Ƙocalup kendü ölümüñ şanmadın

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 45*). [pīr-i haref,]

pīr-i ka'be: Kabe'nin piri.

Pīr-i Ka'be Şeyh-i şadr-ı rüzigār
Bir yıl eyler ğūkbānlık ihtiyār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 207*). [pīr-i ka'be,]

pīr-i tarīk: Yolun üstadı.

Kimse benden şorar-ısa iy refīk
Kim ne oda yandı ol **pīr-i tarīk**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 28*). [pīr-i tarīk,]

pīşe: Sanat, meslek.

Ol eve kim benüm endişem ola
Bacadan inmek benüm **pīšem** ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 16*). [pīšem, -m]

(*Mes. 30: m. 97; Mes. 90: m. 39*)

pīşe: Huy, tabiat; sanat, meslek.

Ol bize bu sāzı öğretmiş ola
Yavrı ana **pīşesin** dutmuş ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 84*). [pīşesin, -sin]

pīşe: İş, amel.

Kim muvāfīk mı benüm endişeme
Yonılır mı bu ğirihler **pīşeme**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 54*). [pīşeme, -m, -e]

pīşe: Sanat, meslek, iş; huy.

Yir mi içer mi uyur mı ol kişi
Pīşesi nite veyā nedür işi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 64, Mısra 4*). [pīşesi, -si]

pīşvā: Önder, başkan

Sen ki şimdi **pīšvāsın** bizlere
Gir hōş ögüde vü zībā sözlere
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 89*). [*pīšvāsın, -sın*]

(*Mes. 66: m. 108; Mes. 3: m. 16; Mes. 60: m. 28*)

pīšvālīg: Başkanlık, önderlik.

Pīšvālīguñı işbāt eylegil
Bize bir Gülşehri gibi söylegil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 115*). [*pīšvālīguñı, -uñ, -ı*]

pīšvālīk idem: Başkanlık yapmak, önder olmak.

Her kime kim **pīšvālīk** ben idem
Anı ol şāh hāzretiñe iledem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 39*). [*pīšvālīk idem, -em*]

piyāde eyledüm: Yaya yürümek.

Eydür altı hac **piyāde eyledüm**
Ma 'rifetler ma 'nevī çok söyledüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 111*). [*piyāde eyledüm, -dü, -m*]

puhte: Pişmiş.

Pes baña ol 'ışk ola-y-ıdı hārām
Kala-y-ıdum **puhteler** içinde hām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 102*). [*puhteler, -ler*]

puhte: Pişmiş, kıvama gelmiş.

Şeyh elinden komadı cāmı girü
Zira **puhte** yise yig hāmı girü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 104*). [*puhte,]*

puhte: Kıvama gelmiş; olgun.

Şeyh mest ü yār hāzır elde cām
Puhte şabr eylemeye illā ki hām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 126*). [*puhte,]*

(*Mes. 12: m. 112*)

puhte: Pişmiş; (kişi olarak) olgun, kâmil kimse(ler).

Puhteler dirlig-ile devlet bulur
Hām olur ol kim yigitlikde ölür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 29*). [*puhteler, -ler*]

puhte olmaduñ: Pişmek. Olgunlaşmak.

Çok köyindüñ illa **puhte olmaduñ**
Bildüñ illā bildüğüñi kılmaduñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 35*). [*puhte olmaduñ, -ma, -du, -ñ*]

pul: Pul, akçe || Para.

İki **pulı** yok cihānda sayası
Bir soqum etmegi yoqdur yiyesi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 115*). [*pulı, -ı*]

pul: Pul, akçe.

Ne pulı hergiz gümişe katar
Ne gümişi **pul** diyüben satar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 300*). [*pul,]*

(*Mes. 5: m. 299; Mes. 30: m. 238; Mes. 75: m. 47*)

put: Put, heykel.

Biz degülüz yaluñuz putlar tapan
Kamu 'ālemdür **putuñ** naqşın öpen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 38*). [*putuñ, -uñ*]

puta tap-: İslam dini dışında kalan ve Allah'a inananların bir kısmı tarafından resim, heykel gibi şeylere tapınmak.

Biri **puta tapdı** ma 'būdum didi
Biri hāça halk-ı maqsūdum didi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 13*). [*puta tapdı, -dı*]

(*Mes. 5: m. 206*)

putlar: *Tapılan, inanılan varlık, cisim.*

Eydür uslu **putlara** kanda söge
Ol hümā yā kendüzin nite öge
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 111*). [*putlara, -a*]

(*Mes. 5: m. 91*)

putlar tapan: *Putlara tapan kişiler.*

Biz degülüz yaluñuz **putlar tapan**
Kamu amu 'ālemdür putuñ naqşın
öpen (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 37*). [*putlar tapan,]*

pür: *Çok, dolu, pek çok.*

Raḥmeti bir **pür** güher deryā-durur
Lüccesi **pür** lü'lü'-yi lālā-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra 30*). [*pür,]*

(*Mes. 88: m. 2*)

pür: *Dolu, dolmuş.*

Gökyüzi **pür** şu'le vü **pür** nür-ıdı
Bāğ içi **pür** hulle vü **pür** hür-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 17*). [*pür,]*

(*Mes. 91: m. 17; Mes. 91: m. 18; Mes. 91: m. 43; Mes. 111: m. 8*)

pür güher: *İncilerle dolu.*

Hükmümüz **pür güher** ü deryā-durur
Her birinüñ kısmeti dāne-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 91*). [*pür güher,]*

pür māyesin: *Pek yüce; çok soylu.*

Eydür ey dellāl kim **pür māyesin**
Bu dükānda şāhib-i sermāyesin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 11*). [*pür māyesin, -sin*]

pür mekr ü pür telbīs ola: *Hile ve kötülük dolu olmak.*

Qalanı **pür mekr ü pür telbīs ola**
Ādemī şeklinde bir iblīs ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 27*). [*pür mekr ü pür telbīs ola,]*

pür nür eyledi: *Aydınlatmak.*

'Ālemi 'ilmiyle **pür nür eyledi**
Hōn-ı 'ışkıyla cihānı toyladı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 33*). [*pür nür eyledi, -di*]

pür nür-ıdı: *Pek nurlu, aydınlık.*

Yüzi hūb u tal'atı **pür nür-ıdı**
Ādemī dime aña kim hūr-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 41*). [*pür nür-ıdı, --ı, -dı*]

püst: *Yardımcı.*

İşlerin çün ol bitüre sultānuñ
Püştü daḥı kaması yüzdür anuñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 30*). [*püştü, -i*]

püst: *Arka, sırt || Dayanak, yardımcı.*

Hüdhüd eydür 'adl ser-leşker-durur
Dīne **püşt** ü devlete yāver-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra 2*). [*püşt,]*

püşt eyleye: *Yardımcı olmak.*

Çün ola girmekde vü çıkmakda uz
Geh şaha **püşt eyleye** vü geh yavuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 28*). [*püşt eyleye, -ye*]

-R-

rabbānī: *Tanrısal, İlahi.*

Çün ehādisüñ beyānın kılarım
Ol ki **Rabbānī-durur** hem bilürem

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 58). [rabbānī-durur, --dur, -ur]

rabbi heblī mülken: "Ey Rabbim! Beni bağışla. Bana, benden sonra kimseye layık olmayacak bir mülk (hükümranlık) bahşet! Şüphesiz sen çok bahşedicisin!" (Sad/35).

‘Ālemi başdan başa kamu dutup
Rabbi heblī mülken okını atup
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 22). [rabbi heblī mülken,]

ra'd olur: Gök gürllemek.

Çün bulıtlar birbirine sürtişür
Ra'd olur sen bu sebağları bişür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 170). [ra'd olur, -ur]

rağbet it: Rağbet etmek, ilgi göstermek.

Söyler aña ol güneş kim **rağbet it**
Şeyh gitti sen daħı ardınca git
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 111). [rağbet it,]

rāh: Şarap, içki.

Kime münis rüh ola vü kime **rāh**
Li-ma'allāhi şenün ve istirāh
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 25). [rāh,]

rāhat: İstirapsız, kedersiz olma.

Dünyada sen renci kılğıl ihtiyār
Rāhatı ayruklara eyle nişār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 116). [rāhatı, -ı]

rāhat: Huzur, mutluluk.

Kim meger bir pādīşāh şayru idi
Rāhatından renc-ile ayru idi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 8). [rāhatından, -ın, -dan]

(Mes. 35: m. 16)

rāhat: İç huzuru, gönül ferahlığı.

Biri daħı sordı kim ben şayruyam
Rencüm-ile **rāhatumdan** ayruyam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 43, Mısra 2). [rāhatumdan, -um, -dan]

rāhat: Üzüntüsüz, tasasız, kedersiz bir halde bulunma.

Çün kişi **rāhatda** hem-dem yār ola
Renc vaktında niçün ağıyār ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 37). [rāhatda, -da]

rāhat isterem: Huzur istemek.

Rāhat isterem dir-iken bir cāna
Girdüm uşbu söz-ile bunça kana
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 85). [rāhat isterem, -r, -em]

rāhata iresin: Rahata ulaşmak, huzura kavuşmak.

Az kadar renc-ile üküş **rāhata**
İresin şöyle ki işitdün nite
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 118). [rāhata iresin, -e, -sin]

rāhbār: Kılavuz, yol gösterici.

Kim-durur **rāhbārlığa** lāyık görüñ
Leşker içinde kığırdup bir şoruñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra 21). [rāhbārlığa, -lığ, -a]

rahīm: Āhirette mümin kullarına acıyan, merhamet eden anlamında, Allah'ın isimlerindedir.

Sen Kerīm'üñ ança birin söyleyem
Sen **Rahīm** in 'āmını zıkr eyleyem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 36). [rahīm,]

rahm: Acıma, esirgeme, merhamet etme.

Rahmuñı ança kılam halka 'ayān
Mağfiretten eyle eyleyem beyān

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 39). [rahmuñi, -uñ, -ı]

rahm ide: Merhamet etmek, acımak.

Gönlümi alduñ gönül virgil baña
Raħm kıl kim Tañrı **rahm ide** saña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 20). [rahm ide, -e]

rahm kıl: Merhamet etmek, acımak.

Gönlümi alduñ gönül virgil baña
Raħm kıl kim Tañrı rahm ide saña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 20). [rahm kıl,]

rahmāni: Allah'a mensup.

Ol ki **rahmāni-durur** hōd kimseye
Var-ısa daħı anı göstermeye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 49). [rahmāni-durur, --dur, -ur]

(Mes. 102: m. 105; Mes. 102: m. 113)

rahmet: Allah'ın yarattıklarına karşı olan acıma, bağıslama, lütuf ve merhameti.

Raħmeti bī-hadd u ihsānı delīm
Mülketi cāvid ü fermānı kağım
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 247). [rahmeti, -i]

(Mes. 78: m. 58; Mes. 75: m. 93; Mes. 77: m. 29; Mes. 77: m. 16; Mes. 78: m. 99; Mes. 85: m. 61; Mes. 85: m. 63; Mes. 98: m. 59; Mes. 98: m. 42; Mes. 98: m. 6; Mes. 98: m. 37)

rahmet eyledi: Merhamet etmek.

Gürinuñ üstine nūr indi 'azīm
Kim bu kıza **rahmet eyledi** Kerīm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 112). [rahmet eyledi, -di]

rahmet iriše: Esirgenmek, merhamet edilmek.

Çok tazarru' kıldılar feryād-ıla
Kim kaçan **rahmet iriše** dād-ıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 10). [rahmet iriše,]

rahmet kıl-: Esirgemek, kollamak, merhamet etmek.

Ança rahmet ol hazāyinde ola
Kim bize vü kamuya **rahmet kıla**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 114). [rahmet kıla,]

(Mes. 78: m. 83; Mes. 78: m. 20)

rahmet ola: Merhamet etmek.

Ança **rahmet** ol hazāyinde **ola**
Kim bize vü kamuya rahmet kıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 113). [rahmet ola, -a]

rahmet ü bahşāyışuñi: Merhamet ve bağıslama.

'Afvuñi 'āsilere şerh eyleyem
Raħmet ü bahşāyışuñi söyleyem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 32). [rahmet ü bahşāyışuñi, -uñ, -ı]

rahmet-i haķ: Allah'ın (cc.) rahmeti.

Āferin bir Tañrı'nuñ ihsānına
Raħmet-i Haķ Muştafa'nuñ cānına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 306). [rahmet-i haķ,]

rahş: Gösterişli, güzel at.

Çün selāminuñ 'aleykini alur
Ĥink-i Rüstem **rahşına** yakın gelür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 12). [rahşına, -in, -a]

raht: Mal varlığı, servet.

Kamu **rahtın** 'ışk yağmā eyledi
Şaçı küfri anı Tersā eyledi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 15). [rahtın, -in]

(Mes. 15: m. 104; Mes. 39: m. 60;
Mes. 72: m. 342; Mes. 72: m. 359)

raht: Mal mülk; eşya.

‘Avrat eydür ev sizüñdür girüñüz
Siz dağı **rahtı** bize degürüñüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
392). [rahtı, -ı]

(Mes. 72: m. 390)

raht: At takımı, eyer takımı.

‘Akl **rahtın** hışm odı köyindürür
Hışm odın hilmüñ şuyı söyindürür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra
11). [rahtın, -ın]

raht u bahtı: Mal ve mülk || Eşyalar.

Büşr yire bakup eydür ez-ıader
Yemlihā'nuñ bende **raht u bahtı** var
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
388). [raht u bahtı, -ı]

ra'ıyyet: İnsanlar, halk.

Virdügi yā onda vü yā beşdedür
Kim **ra'ıyyet** kamusı bu işdedür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra
14). [ra'ıyyet,]

ra'nā: Güzel, hoş.

Şāhidüñ **ra'nā** degül nā-hōş-durur
Şehvet anı saña zibā gösterür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra
13). [ra'nā,]

raşad: Yıldızları gözetleme; gözlem.

Gökleri çün baḡş idem aşḡāb-ıla
Yüz **raşad** baḡlayam uşurlāb-ıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
42). [raşad,]

rāst: Mūsikimizde rast beşlisi ve rast
dörtlüsünün birleşmesinden meydana gelen,

rast (sol) perdesinde karar kılan en eski ve
basit makamlardan biri.

Çünkü Nevrüz u Hicāz āḡāz ide
Rāst şavtın Büselikte sāz ide
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra
16). [rāst,]

(Mes. 94: m. 23; Mes. 94: m. 24)

rāst: Doğru, gerçek.

Key terāzū **rāst** Gülşehrī kıla
Kim kamu naḡduñ bahāsını bile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra
189). [rāst,]

rāst: Doğru, doğrudan, doğru bir şekilde.

Bu her altı ḡāşiyet bī-kām u kāst
Āhı Büşr'üñ var-ıdı nefsinde **rāst**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
496). [rāst,]

rāy: Fikir, düşünce.

Eydür armadum ben ol müşkilde **rāy**
Naḡvı eydür yarı 'ömrüñ yoḡa say
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra
15). [rāy,]

rāvegān: Karşılıksız, bedelsiz, bedava.

Yoḡsa biz ḡōd **rāvegān** baḡışlaruz
Her metā'ı vü tafadḡul işlerüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra
77). [rāvegān,]

(Mes. 75: m. 80)

rāvegān: Pek çok, bol.

Çok cevāhir var bu ilde **rāvegān**
Kim bahāsı olur ol ilde girān
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra
59). [rāvegān,]

rāvegān itdük: Karşılıksız ve bedelsiz
vermek.

Ol çemende kim bitürdük lāleyi
Rāvegān itdük dükeli kāleyi

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 74). [rāyegān itdük, -dük]

rāz: Sır.

Kim i yavrılar bu yüzme sâzını
Kimden öğrendüñüz eydün **rāzını**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 46). [rāzını, -ın, -ı]

rāzı: Hoşnut, rıza gösteren, razı.

Da' viyi kâdî keser kâdî dağı
Fitvi virdi kanuma **rāzı** dağı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 54). [rāzı,]

rāzı degül: Razı olmama, kabul etmeme.

Rence çün sentün tenün **rāzı degül**
Pes nite eydür aña kim gel sen öl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 97). [rāzı degül,]

rāzı vü rızkumı: Kısmet ve rızık.

Ben sekizinçilige dağı olam
Rāzı vü rızkumı 'ālemde bulam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 222). [rāzı vü rızkumı, -um, -ı]

recā: Umma, ümit etme.

Ḥavf evinden çün **recāya** gideler
Dükeli, ṭā' atların terk ideler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 45). [recāya, -ya]

redd: Reddetmek.

Ḥātırında **redd** ü gönlünde kabül
İkisi bir ola bu fazl ol fodül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 73). [redd,]

redd ü kabülü: Ret ve kabul.

Bundağı **redd ü kabülü** n'idelüm
Fažluñı isteyü anda gidelüm

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 69). [redd ü kabülü, -ı]

ref: Kaldırma || Ötre işareti.

Naḥv-ıla i' rābı yavlağ kıluram
Ref ü naşv u cerr ü cezmi bilürem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 10). [ref,]

(Mes. 56: m. 13; Mes. 63: m. 33)

refik: Arkadaş, yoldaş.

Kim Resül eydür ki her yola **refik**
Buluñuz kim sehl ola size ṭarık
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 21). [refik,]

(Mes. 80: m. 5)

rehāvī: Türk musikisinde bir makam.

Çün **Rehāvī'den** 'Irak'a yüz dutam
Zühre'nün çengini avc-ıla utam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 15). [rehāvī'den, -'den]

(Mes. 39: m. 102; Mes. 50: m. 18;
Mes. 94: m. 19)

rehber: Kılavuz, yol gösterici.

Kim ṭarıkāt ilife server benem
Hem ḥakīkat yolına **rehber** benem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 4). [rehber,]

(Mes. 22: m. 104; Mes. 39: m. 49;
Mes. 48: m. 23; Mes. 60: m. 25)

reh-ber: Kılavuz, yol gösterici.

Ol yola bir reh-rev ü **reh-ber** gerek
Başını oynamağa key er gerek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 9). [reh-ber,]

rehber eyle: Yol gösterici, kılavuz etmek.

Nefs kavlin dutma her dehrī gibi
'Aklı **rehber eyle** Gülşehrī gibi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra*
28). [*rehber eyle,]*

rehber kıl-: *Yol gösterici olmak, kılavuz etmek.*

Ol erenler kim bu sırrı bildiler
Yollarında beni **rehber kıldılar**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra*
12). [*rehber kıldılar,]*

(*Mes. 3: m. 18*)

rehber ol-: *Rehberlik etmek, yol göstermek.*

Pādişāha 'adl çün **rehber ola**
Milletiniñ toprağı gevhər ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
3). [*rehber ola, -a]*

(*Mes. 99: m. 13; Mes. 56: m. 53; Mes.*
104: m. 37; Mes. 1: m. 28; Mes. 6: m.
6; Mes. 39: m. 114; Mes. 3: m. 23;
Mes. 39: m. 52)

rehber olan: *Rehberlik eden, yol gösteren (Hüdhüd).*

Kim bize iy arada server olan
Yolda her birümze **rehber olan**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
110). [*rehber olan,]*

rehberlig: *Kılavuzluk, yol göstericilik.*

Çün belürdi hüdhüdün serverligi
Ol yola vü kuşlara **rehberligi**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
58). [*rehberligi, -i]*

rehberüm oldı: *Yol göstermek, kılavuzluk etmek.*

Rehberüm oldı benüm bu menzile
Benden artuğ bu rumüzı kim bile
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
153). [*rehberüm oldı,]*

rehnümā: *Yol gösteren, rehber, kılavuz.*

Çok ta 'alluğdan kişi āzād ola
Yolu dīn ü **rehnümāsı** dād ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra*
44). [*rehnümāsı, -sı]*

rehnümün ola: *Yol göstermek.*

Şer' i koyan hiç rehber ola mı
İktidāya **rehnümün er ola** mı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 99, Mısra*
14). [*rehnümün ola, -a]*

reh-rev: *Yolcu.*

Ol yola bir **reh-rev** ü reh-ber gerek
Başını oynamağa key er gerek
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
9). [*reh-rev,]*

rehrev ola: *Yolcu olmak.*

Her ki **rehrev ola** yā rehber ola
Yolda olsa yig ki yolından kıala
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra*
37). [*rehrev ola, -a]*

rehzen: *Yol kesenler, eşkıyalar.*

Şanmayasın dōst her bir düşmeni
Kim bu yoluñ ol ikidür **rehzeni**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra*
36). [*rehzeni, -i]*

remād u rīg ol-: *Kül ve kum olmak*

Cān ola kim yüz güherden yig ola
Cān ola kim bir **remād u rīg ola**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra*
6). [*remād,]*

reml: *Kum falı.*

Reml-ile dünyada ne olası
Bilürem benden şoran kişi kıanı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
129). [*reml-ile, --ile]*

remz: *Sembol.*

Remz-ile bir dāsītān söyleyelüm
Mübtedīlere mişāl eyleyelüm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 17*). [*remz-ile, --ile*]

remz: Gizli bir mânâyı ince bir işaretle gösterme. || Sır, verilmek istenen mesaj.

İşbu bir hōş dāsītāmı añañuz
Remzini çün kim bilesiz tañañuz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 10*). [*remzini, -in, -i*]

renc: Zahmet, eziyet, ıstırap, dert.

Kim meger bir pādīşāh şayru idi
Rāhatından **renc-ile** ayru idi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 8*). [*renc-ile, --ile*]

(*Mes. 25: m. 97; Mes. 25: m. 9; Mes. 25: m. 115; Mes. 34: m. 20; Mes. 35: m. 9; Mes. 35: m. 13; Mes. 35: m. 15; Mes. 35: m. 11; Mes. 43: m. 2; Mes. 44: m. 38; Mes. 57: m. 23; Mes. 66: m. 117; Mes. 71: m. 20; Mes. 81: m. 177; Mes. 88: m. 23*)

renc: Dert, eziyet, hasta.

Renc-ile kalan kişi kuvvetde süst
Olur-ıdı bir deminden ten-dürüst
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 23*). [*renc-ile, --ile*]

(*Mes. 25: m. 112; Mes. 25: m. 101*)

renc ü şayru kıldı: Dertli ve hasta olmak.

Nāgehān her birümüz añañı
Renc ü şayru kıldı vü şoldı teni
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 92*). [*renc ü şayru kıldı, -dı*]

renc vaktında: Dertli, sıkıntılı, kederli zaman.

Çün kişi rāhatda hem-dem yār ola
Renc vaktında niçün ağıyār ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 38*). [*renc vaktında, -in, -da*]

reng: Renk; güzellik.

Cānda ne gülşenlerüñ **rengi** kıla
Ne dañı külhānlaruñ teni kıla
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 105*). [*rengi, -i*]

reng: Renk.

Rengi la' l ü dişleri lü' lü gibi
Hāli Türkistān'da bir hindü gibi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 91*). [*rengi, -i*]

(*Mes. 53: m. 62; Mes. 53: m. 32; Mes. 53: m. 89; Mes. 53: m. 100; Mes. 53: m. 23; Mes. 53: m. 26; Mes. 53: m. 47; Mes. 53: m. 49; Mes. 53: m. 51; Mes. 53: m. 99*)

reng: Renk || Güzellik, çekicilik.

Gökçeğün niçeme kim rengin ola
Rengi gidiçek girü çirkın ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra 4*). [*rengi, -i*]

reng ü bü-durur: Renk ve koku || Süs, bezek.

Çün sözüñ bī-tu' m **reng ü bü-durur**
Ne şeker kim yir-iseñ ağı-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 11*). [*reng ü bü-durur, --durur*]

reng-āmiz ola: Rengarenk, renkli renkli olmak.

Ter söz oldurur ki **reng-āmiz ola**
Lezzeti şirīn ü şür-engiz ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 55*). [*reng-āmiz ola, -a*]

rengi şoldı: Rengi solmak || Tazeliliğini, diriliğini, parlaklığını yitirmek.

Yārınuñ çün **rengi şoldı** 'ākıbet
'Āşıkı andan kesildi 'ākıbet
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 49*). [*rengi şoldı, -dı*]

rengin: Renkli, hoş.

Böyle **rengin** böyle datlu böyle ter
Husrev ü Şirîn sözi oldı meger
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
129). [*rengin,]*

rengin ola: *Renkli olmak; canlı, ilgi çekici, nitelikleri olmak.*

Gökçeğün niçeme kim **rengin ola**
Rengi gidiçek girü çirkın ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra*
3). [*rengin ola, -a]*

rengün şolmaya: *Rengi solmak || Tazeliğini, diriliğini yitirmek.*

Sen muhakkık ol ki **rengün şolmaya**
Kim muqallidler Müsülmân olmaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra*
45). [*rengün şolmaya,]*

reşk: *Kıskançlık, haset.*

Reşkümüz yok bülbül ü destānlara
Çün ırakdan bakaruz bōstānlara
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra*
23). [*reşkümüz, -ümüz]*

resm: *Usul, adet.*

Eytdiler şeyhe ki iy dīn ulusı
Resm üstādı āyīn ulusı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
90). [*resm,]*

(*Mes. 104: m. 42*)

resm ü āyinüñ: *Usul ve erkan.*

Atluya eydür senün dīnün xanı
Dīn içinde **resm ü āyinüñ** xanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
44). [*resm ü āyinüñ, -üñ]*

resm ura: *Ādet getirmek.*

Diri ğarx oldur ki bid'at artura
Dīn esāsınun hilāfın **resm ura**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra*
58). [*resm ura, -a]*

resmin urur: *Şeklini yapmak || Yaratmak.*

Ol ki 'aql u cān u ten **resmin urur**
Her birinün kısmetin ol hōd virür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
91). [*resmin urur, -ur]*

resül: *Hz. Muhammed.*

Kim **Resül** eydür ki her yola refik
Buluñuz kim sehl ola size tarık
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra*
21). [*resül,]*

(*Mes. 5: m. 7; Mes. 15: m. 95; Mes.*
22: m. 3)

resül: *Peygamber, nebi, Hz. Muhammed.*

Çün **Resül** işitdi bunlarun sözün
Cilve-y-ile 'arza kıldı kendüzün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
57). [*resül,]*

(*Mes. 51: m. 4; Mes. 81: m. 83; Mes.*
91: m. 115)

resül olan: *Elçi olan kimse.*

Kim Süleymān'a **resül olan** kişi
Başara kuşlar-ıçun her bir işi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra*
9). [*resül olan, -an]*

revā: *Layık, uygun, yaraşır.*

Bu ki bir iklīm isi-durur devā
Bulmağ-ıçun ol ölüir-ise **revā**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
36). [*revā,]*

(*Mes. 47: m. 105; Mes. 50: m. 133;*
Mes. 68: m. 33; Mes. 69: m. 118; Mes.
5: m. 198)

revā: *Uygun, yerinde.*

İşbu biz altıya bī-hırş u hevā
Sen yidinçi olur-ısañ key **revā**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
208). [*revā,]*

(Mes. 102: m. 37; Mes. 105: m. 97)

revā ola: Revā mı? – Revā-yı hak mı? Yerinde olmayan, uygun görülmeyen şeyler karşısında, “Lâyük mi, bu da olur mu?” anlamında kullanılır.

Erlık içinde **revā** kaçan **ola**
‘Avrata ‘avratdan alular kıla
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
61). [revā ola, -a]

(Mes. 72: m. 63)

revān: Hemen, o anda.

Kur‘ayı çün kim bırağdılar **revān**
Kur‘aları hüdhüde düşdi hemān
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
55). [revān,]

(Mes. 53: m. 30; Mes. 60: m. 66; Mes.
66: m. 28; Mes. 66: m. 68; Mes. 105:
m. 41)

revān: Yürüyen, giden.

Bir cemā‘at uçmak içinde **revān**
Gezer-iken degme bir yaña devān
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
11). [revān,]

revān: Ruh, can.

Ermedin ‘ādil **revānı** berzağa
Zālīmūñ cānı karışdı düzağa
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra
5). [revānı, -ı]

revān: Süratle, çabuk.

Beni öldürmege iletmiş devān
Āb-ı hayvān içine atmış **revān**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
72). [revān,]

revān: Akmak, akıp gitmek.

Bāguñ ortasında bir çeşme **revān**
Kim suyun içen diriler cāvidān

(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
23). [revān,]

revān oldı: Kaplamak, hakim olmak.

Çün benüm hükümüm **revān oldı** saña
Ma‘ni-y-ile secde kılduñ sen baña
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
27). [revān oldı, -dı]

revānın şād idem: Ruhun huzur bulmak.

Çün Ferīdün gibi ‘adl ü dād idem
Ĥātīm ü Kisrī **revānın şād idem**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra
32). [revānın şād idem, -em]

revānın şād idem: Ölmüş bir kimseyi anarak
onun ruhunu memnun etmek.

Ben ki bir ihsān u hayr u dād idem
Ĥātem-i Täyyī **revānın şād idem**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra
18). [revānın şād idem, -em]

revān-ter: Hemen, derhal; hızlı hızlı.

Yavlağ ol hādīm iver ol kapudan
Kim **revān-ter** yöriye yolda şudan
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra
34). [revān-ter,]

revende: Gidici, giden (kimse); yolcu.

Yüz **revende** bu yola girmiş ola
Kim birisi menzile irmiş ola
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra
27). [revende,]

revnaka geldi: Parlaklık, güzellik ve tazelik
kazanmak. || Aydınlanmak.

Ahmed-ile **revnaka geldi** cihān
Ayrığundan bir kelīsā var nişān
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra
41). [revnaka geldi,]

re’y: Fikir, düşünce.

Dilkü eydür **re’yüñüz** yavlağ eyü
Yok-durur bu danışıkda hiç kayu

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 29). [re'yüñüz, -üñüz]

revāhīn: Fesleğenler.

Bāğ uçmağdan sebağ iltür-idi
Serv tūbī vü **reyāhīn** hūr-idi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 4). [reyāhīn,]

rezān: Ciddi, ağırbaşlı.

Bir bahār-ı tāze görmedi **rezān**
Kim anı pejmürde kılmadı **hazān**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 9). [rezān,]

rezzāk: Çok rızık veren, bütün mahlukların rızıkını veren (Allah).

Halk-ıçun unutmağıl Hallāk' uñı
Rızkuñı yi añadur **Rezzāk' uñı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 20). [rezzāk' uñı, -'uñı, -ı]

rıdvān: Cennetin kapıcısı olan büyük melek.

Gördi **Rıdvān** bunları kim her biri
Ādemidür taşradan gelmiş çeri
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 13). [rıdvān,]

(Mes. 22: m. 33; Mes. 22: m. 47; Mes. 22: m. 50; Mes. 22: m. 85; Mes. 22: m. 151)

rıdvān: Cennet kapılarında bekçilik yapan, cenete girecek müminleri selamla karşılayan ve cennette müminlere hizmet eden meleklerin başkanının adı.

Doğuzıncı gök Muḥammed cenneti
Oldı kim **Rıdvān** ola hem-şoḥbeti
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 2). [rıdvān,]

rindī: Görünüşe ve dünya işlerine kıymet vermeyen, kurallardan değerlendiren, gönül gözüyle gören, hoş görülü, kalender, içkiye düşkün ve derbeder görünüşünün aksine ârif, hakîm, gönül ehli kimse.

Çok kişi yiri münâcâtı ola
'İşk anı **rindī** ḥarābātī kıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 12). [rindī,]

(Mes. 47: m. 7)

risāle: Kitap.

Degme bir 'ilmi ki ta' rîf eyledüm
Bir **risāle** anda taşnîf eyledüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 38). [risāle,]

risāle eyledük: Küçük kitap, kitapçıklar hâline getirmek.

Degme 'ilmüñ sırrını çün söyledük
Degmesinden bir **risāle eyledük**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 48). [risāle eyledük, -dük]

rişvet: Rüşvet.

Kādılığda gönli çün māyil kalur
Rişvet-ile ḥaḳları bātıl kıalur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 34). [rişvet-ile, --ile]

rişvet okın ata: Rüşvet okunu atmak.

Kimse aña **rişvet okın** çün ata
Elli biñ kez bir pula dīnin şata
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 45). [rişvet okın ata,]

rişvet virmedi: Rüşvet vermek.

Bu Muḥammed beni hergiz görmedi
Yañluban baña **rişvet virmedi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 234). [rişvet virmedi, -me, -di]

rîv: Hile, düzen.

Çok kerāmetler cihānda **rîv-idi**
Ança Aşaf adlu kim bir dîv-idi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 61). [rîv-idi, --i, -di]

(Mes. 84: m. 69)

riyā: İki yüzlülük, gösteriş yapma.

Bundağı ulu **riyādan** toldur
Ulu ol-durur kim anda uludur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 139*). [*riyādan, -dan*]

(*Mes. 85: m. 51; Mes. 97: m. 33*)

riyā: Yalan, ikiyüzlülük.

Biri eydür şükr ü minnet Tañrı`ya
Kim kimesne bulmadı bende **riyā**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 196*). [*riyā,]*

riyā vü zerk ider: Hile yapmak ve ikiyüzlü olmak.

Şeyh olınçak kim **riyā vü zerk ider**
Halkı bid`at deñizinde ğarķ ider
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 37*). [*riyā vü zerk ider, -er*]

riyāyī: Bir ibadet veya iyiliği Allah rızası için değıl gösteriş için yapan.

Bunça āhīlar **riyāyī** bulna
Terbiye anda ħudāyī bulna
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 153*). [*riyāyī,]*

riyāyī olmaya: Bir ibadet veya iyiliği Allah rızası için değıl gösteriş için yapmak.

Zühd ü taķvāsı **riyāyī olmaya**
Halk arasında mürāyī olmaya
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 69*). [*riyāyī olmaya, -ma, -ya*]

riyāzet: Dünya nimetlerinden elini eteğini çekerek ölmeyecek kadar yiyip içme.

Çok **riyāzetde** geçürdüm giceler
Görmedi bu gice gibi ķocalar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 141*). [*riyāzetde, -de*]

riyāzet-dār: Az yemek, az içmek, az uyumak ve daima ibādet edip nefsi terbiye etme.

Çok mürīdi vü muħibbi var-ıdı
Kim dükeli key **riyāzet-dār-ıdı**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 12*). [*riyāzet-dār-ıdı, --ı, -dı*]

riyāziye: Matematik.

Çün tabī`iden **riyāziye** gelem
Ĥikmet ü tıbb u nücümü key bilem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 121*). [*riyāziye,]*

riżk: Allah'ın, mahlukatına hayatını devam ettirebilmesi için tayin ettiğı yiyecek ve içecek, rızık.

Rıżķuñ ol vire ki Kur'an'da yaķın
Didi kim vallāhu ħayru'r-rāziķin
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 121*). [*rıżķuñ, -uñ*]

(*Mes. 30: m. 235; Mes. 72: m. 570; Mes. 91: m. 88; Mes. 91: m. 90; Mes. 110: m. 20; Mes. 69: m. 17; Mes. 91: m. 99*)

rūh: Ruh, can.

Kime mūnis **rūh** ola vü kime rāħ
Li-ma`allāhi ŧenün ve istirāħ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 25*). [*rūh,]*

ruhbān ol-: Rahip olmak.

Beni seven şeyh **ruhbān olısar**
Sevmeyendür kim Müsülmān olısar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 13*). [*ruhbān olısar, -ısar*]

(*Mes. 48: m. 25*)

ruhsār: Yüz, çehre.

Eyle dut kim göstere **ruhsārını**
Perdesinden kim bile dīdarını
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 23*). [*ruhsārını, -ın, -ı*]

(*Mes. 40: m. 32*)

rūhu'l-kudūs: Kutsal ruh, Cebrail.

Hālîk aña mu'cize teslîm ider
İlmîni **Rūhu'l-Kudūs** ta'lîm ider
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
22). [rūhu'l-kudūs,]

rūhullāh: Hz. İsa.

Yüzi türk ü kendüzi kâfir kıızı
Söyledügi kamu **Rūhullāh** sözi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
82). [rūhullāh,]

(Mes. 10: m. 84)

rukūm: Rakamlar.

Ben **rukūmı** yazar-ısam deftere
Dercini kıla 'Utārid yüz pare
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
39). [rukūmı, -ı]

rūm: Rum diyarı || Anadolu.

Baňa bir iş düşdi gelüñ gidelüm
Rūm'a vü bu müşkili ĥall idelüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
50). [rūm'a, -'a]

(Mes. 15: m. 2; Mes. 17: m. 17; Mes.
17: m. 39)

rūm ili: Rum diyarı || Anadolu.

Ben şeker qarışdurur-ısam güle
Mısr'a değin **Rūm ili** şekker tola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra
36). [rūm ili,]

(Mes. 89: m. 35; Mes. 111: m. 21;
Mes. 14: m. 20; Mes. 15: m. 99; Mes.
92: m. 24; Mes. 10: m. 51; Mes. 10:
m. 54; Mes. 10: m. 55; Mes. 14: m. 5;
Mes. 14: m. 11; Mes. 15: m. 7; Mes.
10: m. 56; Mes. 10: m. 60)

rūm ili bütlerini: Rumeli'nin güzelleri.

Rūm ili bütlerini peydā kılam
Daĥı Çın bütlerini yağma kılam

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra
23). [rūm ili bütlerini,]

rūm milkine: Rum ülkesi || Anadolu.

Kim Harem'den **Rūm milkine** gelür
İleyinde bir bütüñ secde kıılır
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
29). [rūm milkine, -in, -e]

rūm şulţānınuñ: Anadolu sultanı.

Meger ol manzar **Rūm şulţānınuñ**
Ki kıızı anda olur-ıdı anuñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
65). [rūm şulţānınuñ, -nuñ]

rumüz: İşaret; sır.

Rehberüm oldı benüm bu menzile
Benden artuĥ bu **rumüzı** kim bile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
154). [rumüzı, -ı]

rumüz: İşaretler, remizler, ince nükteler,
manası gizli olan işaretler.

Müşterî iner-ise gökden henüz
Aña añlanmaya yırde bu **rumüz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra
12). [rumüz,]

(Mes. 84: m. 4; Mes. 110: m. 17)

rumüz: İşaret, sembol.

Yüz biñ er bu yolda cān virdi henüz
Bilmedi biri ki nedür bu **rumüz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra
26). [rumüz,]

rüşen: Aşık, meydanda.

Ben ki saña söyledüm Sa'di benem
Kim Gülistān-nāme'de key **rüşenem**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
72). [rüşenem, -em]

(Mes. 69: m. 162)

rüşen: *Aydın, aydınlık.*

Cānumuz kim cinsi fazlından gelür
Rüşen ü tārık aşlından gelür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 18*). [*rüşen,]*

(*Mes. 105: m. 18; Mes. 105: m. 62; Mes. 63: m. 126*)

rüşen: *Açık, anlaşılır bir şekilde.*

Yohsa çün ben nükteyi **rüşen** diyem
Sen ne kişisin ki saña sen diyem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 47*). [*rüşen,]*

(*Mes. 37: m. 10*)

rüşen midi: *Aydınlık mı?*

Anda cānlar kamosı **rüşen midi**
Her biri bir bağ u bir gülşen midi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra 7*). [*rüşen midi, -di]*

rüşen olabilür-ise: *Parlak olmak, aydınlık olmak.*

Bunda ol 'ağbe gider olur-ısa
Yol aña **rüşen olabilür-ise**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 44*). [*rüşen olabilür-ise, -abil, -ür, --ise]*

rüşen oldı: *Aşık olmak, açığa çıkmak.*

Çün er adı vü kitābınuñ adı
Rüşen oldı geldi duzınuñ dadı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 78*). [*rüşen oldı, -dı]*

rüşen olmaz: *Aydınlanmak.*

Her birinüñ var yakınında gümān
Anuñ-ıçun **rüşen olmaz** bu nişān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 120*). [*rüşen olmaz, -maz]*

rüşenırak: *Daha parlak, daha aydınlık.*

Ay u günden **rüşenırak** cān ola
Kim dükeli derde ol dermān ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 13*). [*rüşenırak,]*

rüy-ı zemīn: *Yeryüzü.*

Biri eydür iy emīrū'l-mü'minīn
Rüşen inşāfuñ-ıla **rüy-ı zemīn**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 126*). [*rüy-ı zemīn,]*

rüz: *Gün.*

Her birinüñ kısmeti **rüzındadur**
Gevheri Gülşehri'nüñ sözindedür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 35*). [*rüzındadur, -m, -da, -dur]*

rüz-ı kıyāmetdür: *Kıyamet günü.*

Böyle giç irmeye aḥşāma seher
Bu gice **rüz-ı kıyāmetdür** meger
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 138*). [*rüz-ı kıyāmetdür, -dür]*

rüzigār: *Rüzgar, yel.*

Niçe kim ḥükmümde ola **rüzigār**
Gülleri eylemeye āzürde ḥār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 15*). [*rüzigār,]*

rüzigār: *Zaman; devir.*

Şeyḥ eydür çün behiştī yüzüzlü yār
Bizüm oldı cennet oldı **rüzigār**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 12*). [*rüzigār,]*

(*Mes. 11: m. 81; Mes. 12: m. 42; Mes. 12: m. 41; Mes. 23: m. 28; Mes. 110: m. 11*)

rüzigār: *Zaman, vakit || Hayat, ömür.*

Çok günāh-ıla geçürdüm **rüzigār**
Ne kıla tā ḥöd baña perverdigār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 76, Mısra 13*). [*rüzigār,]*

(Mes. 72: m. 456)

rüstem: Şehname'de adı geçen İran'ın ünlü pehlivan ve savaşçısı. Neriman'ın torunu Zal'ın oğludur. Klasik edebiyatta kahramanlık ve yiğitlik sembolü olarak sıkça kullanılmaktadır.

Çuşlar'ın ben Rüstem'iyem dünyada
Rüstem avın avlamadan bes n'ide
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 36). [rüstem,]

(Mes. 29: m. 38; Mes. 29: m. 44; Mes. 29: m. 35; Mes. 30: m. 9; Mes. 30: m. 10; Mes. 30: m. 13; Mes. 30: m. 21; Mes. 30: m. 25; Mes. 30: m. 35; Mes. 30: m. 43; Mes. 30: m. 53; Mes. 30: m. 63; Mes. 30: m. 69; Mes. 30: m. 75; Mes. 30: m. 79; Mes. 30: m. 93; Mes. 30: m. 101; Mes. 30: m. 111; Mes. 30: m. 137; Mes. 30: m. 140; Mes. 30: m. 141; Mes. 30: m. 142; Mes. 30: m. 143; Mes. 30: m. 175; Mes. 30: m. 177; Mes. 30: m. 183; Mes. 30: m. 195; Mes. 30: m. 208; Mes. 30: m. 231; Mes. 30: m. 271; Mes. 30: m. 62; Mes. 30: m. 33; Mes. 30: m. 91; Mes. 30: m. 151; Mes. 30: m. 163; Mes. 30: m. 54; Mes. 30: m. 226; Mes. 30: m. 102; Mes. 30: m. 222; Mes. 30: m. 97; Mes. 30: m. 183; Mes. 30: m. 19; Mes. 30: m. 223; Mes. 30: m. 66; Mes. 30: m. 132; Mes. 39: m. 19; Mes. 104: m. 19; Mes. 104: m. 22)

rüstem ola: Rüstem olmak (bkz. Rüstem).

Eydür imdi geçmegil tiz gel girü
Olmaya kim **Rüstem ola** ilerü
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 172). [rüstem ola, -a]

rüstem-i dāstān: "Dastān oğlu Rüstem, Rüstem, Firdevsî'nin Şehnamesi'nde destanlaştırılan efsanevi İran tarihinin en ünlü kahramanı, pehlivanıdır. Babasının ismi Zal'dır. Bu sebeple kendisine Rüstem-i Zal veya Zaloğlu Rüstem denilir. Pûr-ı Zal, Rüstem-i Destan gibi lakaplarla da anılır. Rüstem, dünyaya geldikten sonra hızla büyüyüp gelişerek kısa sürede yiğitlere yaraşır bir vücut yapısına ve güce kavuşmuştur. 700 batman ağırlığındaki gürzü, güçlü kemendi, kaplan postundan yapılmış elbisesi ve yıldırım hızındaki atı Raş ile İran krallarının sıkıntıya düştükleri anda yardımlarına koşmuş, onları ve İran halkını büyük tehlikelerden kurtarmıştır.

Rüstem'in en büyük ve zorlu rakibi Turan (Türk) hükümdarı Efrasiyab olmuştur. Efrasiyab'ın Dîvânü Lügâti't-Türk'te geçen Alp Er Tunga olduğu bilinmektedir. Fakat İran efsanesinde İran milliyetçiliğinin tesiriyle Efrasiyab kötülenmektedir. Rüstem, İran ve Eski Türk edebiyatında kahramanlık ve yiğitlik sembolüdür" (<https://terakki.wordpress.com/2015/09/26/kullerinden-yeniden-dogan-simurg-ve-rustemin-hikayesi/>)

Bir gice kim çarh seyr ider-idi
Rüstem-i dāstān meger gezer idi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 2). [rüstem-i dāstān,]

(Mes. 30: m. 119; Mes. 30: m. 129; Mes. 30: m. 109; Mes. 30: m. 275; Mes. 30: m. 124)

rüsül: Peygamberler, resüller. Bir kitapla gelen nebiler.

Dağı andan aşağıyağdur **rüsül**
Cânları vü hâkezâ isma' ve kul
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 63). [rüsül,]

(Mes. 97: m. 5)

rüsvâ kıлмаğıl: Rezil etmek.

Kendüzünü girü tersâ kıлмаğıl
Halk içinde bizi **rüsvâ kıлмаğıl**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 44). [rüsvâ kıлмаğıl, -ma, -ğıl]

rüsvâ ol-: Rezil olmak.

Eydür-iseñ kamu tersâ olalum
Sençileyin halka **rüsvâ olalum**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 6). [rüsvâ olalum, -alum]

(Mes. 12: m. 123; Mes. 16: m. 9)

rüsvâlığ: Rezillik, kepezelik.

Dinini virmiş-durur Tersâlığa
"Akli deşürmiş-durur **rüsvâlığa**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 34). [rüsvâlığa, -a]

(Mes. 15: m. 64)

-S-

sā'at: Saat, vakit, zaman.

Dilemez-ise kâmunuñ tã'atın
Hiçe şaya vü dükeli **sā'atın**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra 14*). [*sā'atın, -in*]

sa'b: Çetin, güç, zor.

Eyle renci **şa'b-ıdı** derdi 'azîm
Kim 'ilâcın añlamaz-ıdı hakîm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 9*). [*şa'b-ıdı, --ıdı*]

şabâ: Gün doğusundan esen hafif ve latif rüzgar.

Eyle gider kim **şabâ** yitmez aña
Gürlemeginden felek kalmış taña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 7*). [*şabâ,*]

şa'bin u sehlin: Zorluk ve kolaylık.

Çün kim ol üç yoluñ ehlin bilevüz
Hem yoluñ **şa'bin u sehlin** bilevüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 99, Mısra 6*). [*şa'bin u sehlin, -in*]

sâbit durasın: Sabır göstermek, sebat etmek.

Kim ziyâde çünki **sâbit durasın**
Hem bir ihlâşa anı irüresin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 165*). [*sâbit durasın, -a-a, -sın*]

sâbitât: Seyyar (gezegen) olmayan, yerinde durur gibi görünen yıldızlar.

Kalanına **sâbitât** ad urdılar
Sekkizinçi gökde bunlar durdılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 223*). [*sâbitât,*]

sabr: Sabır, dayanma, katlanma.

Şabri yavlağ az u 'ışkı çok olur
Ne ki yâdında var-ısa yok olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 97*). [*şabri, -i*]

sabr eyle-: Sabretmek, dayanmak, katlanmak.

Şeyh mest ü yâr hâzır elde cām
Puhte **şabr eylemeye** illâ ki hām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 126*). [*şabr eylemeye, -me, -ye*]

(*Mes. 72: m. 532; Mes. 72: m. 92*)

sabr id-: Tahammül etmek, dayanmak.

Döndi kim Beytül'l-mağdis şehrine
Vara vü **şabr ide** 'ışkuñ kahrına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 88*). [*şabr ide, -e*]

(*Mes. 25: m. 94; Mes. 10: m. 153; Mes. 45: m. 40; Mes. 26: m. 7; Mes. 3: m. 20*)

sabr itmege kalmadı: Sabrı kalmamak, dayanmamak.

Bir gün ayruğdan gıdâ bulımadı
Kurd aç, **şabr itmege kalmadı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 59, Mısra 8*). [*şabr itmege kalmadı, -me, -ge*]

sabrı dutğül: Sabretmek, tahammül etmek, dayanmak.

Ben saña azuk virem dur git girü
'İşkî koğıl **şabrı dutğül** ilerü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 182*). [*şabrı dutğül,*]

sabrı gitdi: Sabrı kalmamak.

Şabrı gitdi vü karârı kalmadı
Hiç işinde ihtiyârı kalmadı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 7*). [*şabrı gitdi, -di*]

sabruñ olmaya: Sabırlı olmak.

Sen bularuñ yazuğını bilmege
Şabruñ olmaya taħammül kılmğa

(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 32). [şabruñ olmaya, -ma, -ya]

(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 18). [şaça şu yüzine,]

sac: Saçmak, serpmek.

Ol biri kevşer şuyın buña **şaçar**
Bu varur teşnīm havzından içer
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 19). [şaçar, -ar]

Ben bu nesrīnūñ **şaçm örer-idüm**
Ergüvānuñ ağızını şorar-ıdum
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 11). [şaçm örer-idüm,]

sac: Saçı (güzelin).

Bir büt imānını yağmā eyledi
Şaçı küfri anı Tersā eyledi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 36). [şaçı, -ı]

şaçm şıka: Saçını sıkmak.

Büşr bakar kim girü küpden çıka
Şakalını darayu **şaçm şıka**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 344). [şaçm şıka, -a]

sac: Saç, zülüf.

Çün **şaçum** küfrini peydā eyleyem
Çok Müsülmānları Tersā eyleyem
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 15). [şaçum, -um]

şaçmı yoldı: Saçını yolmak || "Saçını başını yolmak" deyiminin karşılığı olarak "üzüntüden dövünmek".

Şaçmı yoldı çıkardı şakalın
Yüzün urdı çiyneki kendü elin
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 113). [şaçmı yoldı, -dı]

(Mes. 14: m. 16; Mes. 16: m. 24; Mes. 16: m. 123; Mes. 91: m. 7)

sac: Dağıtmak, saçmak.

Geldi tūfī ortaya şekker **şaça**
Sözlerinden dürler ü gevher **şaça**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 1). [şaça, -a]

şaçuñ kılına: (Sevgilinin) Saçının teli.

'İşk odından cānumı çün tağladuñ
Göñlümi **şaçuñ kılına** bağladuñ
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 32). [şaçuñ kılına, -na]

(Mes. 17: m. 2; Mes. 32: m. 12; Mes. 50: m. 8; Mes. 72: m. 402)

sac: Saçmak.

Çün güneş āb üstine āzer **şaça**
Çıkdı mīnā gülşene gevher **şaça**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 57). [şaça, -a]

sad hezār: Yüz binlerce.

Perdeler tārīk ü rüşen **şad hezār**
Ol sarāyuñ ileyinde zer-nigār
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 107). [şad hezār,]

(Mes. 84: m. 77; Mes. 89: m. 19; Mes. 105: m. 108)

saça su yüzine: Yüzüne su saçmak.

Gel bize sultāndan alğıl bir mişāl
Kim **şaça şu yüzine** āb-ı zülāl

sad hezār: Yüz bin, pek çok.

Sen kadem bu yola ur iy nām-dār
Kim göresin Ka'be vü büt **şad hezār**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 222). [şad hezār,]

sad hezārān: Yüz binlerce, pek çok.

Şorma kim altun pula niçe virür
Şad hezārān gevheri hıçe virür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 48*). [*şad hezārān,]*

(*Mes. 102: m. 59; Mes. 2: m. 4; Mes. 10: m. 88; Mes. 32: m. 48*)

sādık: *Sadık, içten bağlı.*

Çün bizüm dīnümüze **şādık-durur**
Şimdi sen ma'şük ol 'āşık-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 31*). [*şādık-durur, --dur, -ur]*

sādık: *Gerçek, hakiki, samimi.*

Kurı hurmanuñ nifākı var-ıdı
Arada incir **sādık** yār-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 42*). [*şādık,]*

sādık: *Doğru, hakikatli, sadakatli, dürüst.*

Hüdhüd eydür kim fütüvvet var-ısa
Yā tapu kılmakda **şādık** er-ise
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 2*). [*şādık,]*

sādık oluñ: *Doğru olmak.*

Şādık oluñ yoluñuzdan dönmeñüz
Degme şāha karğa gibi konmañuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 35*). [*şādık oluñ, -uñ]*

sādık olur: *Sadık, içten bağlı olmak.*

Şeyh dīnine 'aceb **şādık olur**
Nāgehān ma'şük-iken 'āşık olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 15*). [*şādık olur, -ur]*

sa'di: *Şeyh Sa'di-i Şirazi: Lakabı Muslihü'ddīn'dir. İran edebiyatının Firdevsî ve Hâfizla birlikte üç büyük isminden biri olarak bilinir. Hayatını bilim öğrenmek ve ibadetle geçirmiştir. Eserleri eğitici ve öğretici niteliktedir. Gülistan ve Bostan en çok tanınan ve okunan eseridir.*

Ben ki saña söyledüm **Sa'di** benem
Kim Gülistān-nāme'de key rüşenem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 71*). [*sa'di,]*

(*Mes. 69: m. 169*)

sadla: *Araştırmak, tevil etmek. (TS, 176).*

Şadlayınça bunça 'ilmi iy 'aziz
Bulsa yig bir 'ilm-ile birez temiz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 29*). [*şadlayınça, -yınça]*

(*Mes. 65: m. 119*)

sadr: *En baş, ön; makam.*

Ne 'amel kılup bu kadra irdüñüz
Kañkı şafdan işbu **şadra** irdüñüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 124*). [*şadra, -a]*

saf: *Sıra, dizi.*

Şafuñi derdüñ küpinden süzeler
Yiyesüñi geyesüñi düzeler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 15*). [*şafuñi, -uñ, -ı]*

saf: *Saf, sıra; yer, mevkî.*

Ne 'amel kılup bu kadra irdüñüz
Kañkı **şafdan** işbu şadra irdüñüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 124*). [*şafdan, -dan]*

saf: *Halis, temiz.*

Neden olmışdur 'aceb bu ihtilāf
Cānda bu mey dürdü vü ol bāde **şāf**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra 26*). [*şāf,]*

safā: *Gönül şenliği, rahat, huzur, kedersizlik.*

Bulhakem gönlinde çün yokdur **şafā**
Lā-cerem görünmez aña Muştāfā
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 287*). [*şafā,]*

(Mes. 48: m. 8; Mes. 71: m. 44; Mes.
71: m. 34; Mes. 71: m. 46)

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
490). [şağı, -i]

şafâ: Safluk, berraklık; güzellik.

sağ: Sağ, hayatta.

Âyinâyı jengi yimeden düriş
Şaykal-ıla bir şafâsına iriş
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra
8). [şafâsına, -sin, -a]

Çün kuyuya düşdi şuda boğılır
Şağ esen tavşan kırañında kalur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
250). [şağ,]

şafâlık: Huzur, rahatlık.

sağ: Sağ, sağlam. || Doğru.

Halk-ıla ben cüz şafâlık kılmazam
Kimse-y-ile bî-vefâlık kılmazam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra
21). [şafâlık,]

Halkı şağ u kavımı bî-kaygu-durur
Nergisüñ gözi meger şayru-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra
13). [şağ,]

şâfi: Saf, halis || Gerçek.

(Mes. 1: m. 9; Mes. 72: m. 68)

İşde Peygâmbere mihekler eyledi
Kalb-ıla şâfi şifâtin söyledi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra
100). [şâfi,]

sağ: Sağlam, esen; doğru.

(Mes. 102: m. 98)

Eydür âhir işüñüz çün şağ-ıdı
Nâmeñüz şağ elüñüzde ağıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
81). [şağ-ıdı, --ı, -dı]

şâfi ola: Saf ve temiz olmak.

sağ: Sağ, sağlam.

Anda kim şâfi ola şuyu gölüñ
Zevkı olmaya harâmîlü yoluñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
153). [şâfi ola, -a]

Şağmısam bir dürlü cehd ide-y-idüm
Sizüñ ile bu yola gide-y-idüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 43, Mısra
11). [şağmısam, -mı, -sam]

şafvân: Safvan adında bir sahabe. (Özel
isim).

sağ: Sağlıklı, sağlam.

Adı Safvân milletin bekleyiçi
Tâzi biniçi vü atlas geyiçi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
81). [safvân,]

Er gerek kim kendü yolına gide
Yohsa yolsuz şağ ya şayru n'ide
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra
36). [şağ,]

(Mes. 5: m. 149; Mes. 5: m. 159; Mes.
5: m. 163; Mes. 5: m. 199; Mes. 5: m.
213; Mes. 5: m. 249; Mes. 5: m. 281;
Mes. 5: m. 201; Mes. 5: m. 285; Mes.
5: m. 252)

(Mes. 44: m. 39)

sağ: Doğru.

sağ: Sağmak.

Çapısı vü alnı vü sofrâ bağı
Ol üç açukdur budur sözüñ şağı

Câzülük tahtına çün kim ağaram
Ayı gökden indürüben şağaram
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra
34). [şağaram, -ar, -am]

sağ ayasına: Sağ el.

Tācı **şağ ayasına** dutmuş-ıdı
Biri eydür k̄anadı yetmiş-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 67*). [*şağ ayasına, -sın, -a*]

şağ elüñüzde: *Sağ el.*

Eydür āhır işüñüz çün şağ-ıdı
Nāmeñüz **şağ elüñüzde** ağıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 82*). [*şağ elüñüzde, -üñüz, -de*]

şağ gibi: *Sağlıklı (insan) gibi.*

Ejdehālar var bu yolda tağ gibi
Nite geçsün şayru andan **şağ gibi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 43, Mısra 18*). [*şağ gibi,]*

şağ işüñi yiñdi şoluñ: *Sağ ile yapılan işlerin sol tarafından mağlup edilmesi (Sağ el sol el kavramı, sevap ve günah bağlamında).*

Ol biri eydür ki dīv urdı yoluñ
Kim kamu **şağ işüñi yiñdi şoluñ**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 48*). [*şağ işüñi yiñdi şoluñ,]*

şağ kişi: *Sağlıklı insan.*

Sağ kişi kanda diler-ise varur
Şayru miskīn kendü cānın kayırur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 43, Mısra 13*). [*şağ kişi,]*

(*Mes. 44: m. 34*)

şağ ola: *Canlı olmak.*

Kuş k̄anadı çün k̄afasda **şağ ola**
Ārzüsü būsitān u bāğ ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 17*). [*şağ ola, -a*]

şağ ola: *Sağ, salim, doğru olmak.*

Zeyrekūñ biñde birisi **şağ ola**
Bön kişilerūñ yiri uçmağ ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 19*). [*şağ ola, -a*]

şağ olğıl: *Sağlıklı olmak.*

Gel bize vü uşşumuzu başa dir
Sen **şağ olğıl** şayrulığı bize vir
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 20*). [*şağ olğıl, -ğıl*]

şağ olsun: *Sağlıklı olmak, hayatta kalmak.*

Suçsuz öldürmekde yoğ-ısa günāh
Ben öleyim dek **şağ olsun** pādīşāh
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 78*). [*şağ olsun, -sun*]

şağal: *Hastalıktan kurtulmak, iyileşmek, şifa bulmak.*

Dün ü gün yalvarmak aña kim hākīm
Hāzretinde **şağala-y-ıdı** sakīm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 62*). [*şağala-y-ıdı, -a, --y, --ıdı*]

(*Mes. 44: m. 33*)

şağar: *Kadeh.*

Eyle aldı yār elinden **şağarı**
İçdi kim yir-ıdı şehd ü şekkeri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 95*). [*şağarı, -ı*]

şağın şolın: *Sağını solunu; sağ ve sol (taraf).*

Añlayup her bir yoluñ **şağın şolın**
İrişür Maħmūd Ayas'a ol yolın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 65*). [*şağın şolın,]*

şağıs: *Hesap, sayı.*

Şağıs ehli ilde bir ğavvās ola
Kim deñiz dibine dürr-içün t̄ala
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra 21*). [*şağıs,]*

şağısa gel-: *Sayıya, hesaba gelmek; kâle alınmak.*

Yoħsa degme şārda bunça şeyh ola
K̄anķısı defterde **şağısa gele**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 46). [sağışa gele, -e]

(Mes. 44: m. 18; Mes. 39: m. 22)

sağlıg: Sağlık, sıhhat.

Şayru olduğda ki cāndan ırasın
Şağlıguñ şükranesi ne viresin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 60). [şağlıguñ, -uñ]

sāhat: Meydanlar, alanlar.

Şatt' dan ol yaña-y-ıdı ' avrāt evi
Sāhatı ser-sebz ü bünyādı kavī
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 4). [sāhatı, -ı]

sahhat: Sıhhat, sağlık.

Loğma yimez ādemī kanda ola
Şahhat aña kim yiyüp şükürin kıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 87, Mısra 14). [şahhat,]

sāhib: Bir şeyin mülkiyetini ve o şeyi istediği gibi kullanabilme hakkını elinde bulunduran kimse, mâlik.

Ulularuñ **şāhibi** şultān ola
Tıfl elinde gül ile reyhān ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 159). [şāhibi, -i]

(Mes. 21: m. 20)

sāhib: (Din) sahibi.

Çünkü sultān-ıla **sāhib** sır-durur
Deñiz-ile gemi aña bir-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 19). [sāhib,]

sāhib-cemāl: Güzel yüzlü.

Hüsni içinde ol kadar **şāhib-cemāl**
Kim cemāle virür-idi ol kemāl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 71). [şāhib-cemāl,]

sāhib-derd: Dert sahibi, dertli olmak.

Kim Müsülmānlık yolu bī-gerd-iken
Din içinde cümle **şāhib-derd-iken**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 4). [şāhib-derd-iken, --iken]

sāhib-dil ola: Gönül sahibi olmak.

' Ālim ol yig kim girü ' āmil ola
Din anuñ yigrek ki **şāhib-dil ola**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 20). [şāhib-dil ola, -a]

(Mes. 65: m. 60)

sāhib-fenā: Yokluk sahibi.

Bir menīyi kodılar **şāhib-fenā**
Yüz men arturdı dağı ol bir menā
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 49). [şāhib-fenā,]

sāhib-i esrār-ıdı: Sırların sahipleri, sırları bilenler.

Hem şalāt u şavmı bī-had var-ıdı
' İlmi çok u **şāhib-i esrār-ıdı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 18). [şāhib-i esrār-ıdı, --ı, -dı]

sāhib-i sermāyesin: Servet sahibi.

Eydür ey dellāl kim pür māyesin
Bu dükānda **şāhib-i sermāyesin**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 12). [şāhib-i sermāyesin, -sin]

sāhib-kıyās: Kıyas sahibi (Kıyaslanabilecek nitelikte bir kişi).

Dükeli ' ālemde bir **şāhib-kıyās**
Olmaya benüm gibi cevher-şinās
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 5). [şāhib-kıyās,]

sāhib-nazar: Nazar sahibi, tecrübesi, görüşü, düşüncesi kuvvetli olan (kimse).

Yıllar ağı içdi bir **şāhib-nazar**
Kim biz uş şimdi yirüz şehd ü şeker
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
103). [*şāhib-nazar,]*

şāhib-sır: *Sırrın sahibi.*

Her ne hāle dir-iseñ hāzır benem
Kim Süleymān-ıla **şāhib-sır** benem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra*
10). [*şāhib-sır,]*

şāhib-taht u mālīk-tāc ola: *Taht ve tac sahibi*
olmak || Padişah olmak.

Ol ki bir öyn etmege muhtāc ola
Nite **şāhib-taht u mālīk-tāc ola**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
50). [*şāhib-taht u mālīk-tāc ola, -a]*

şāhib-zamān: *Zamanın sahibi. Zamanında*
ind-i İlähide en makbul insan.

Dek Harem içinde ol **şāhib-zamān**
Elli yıl şeyh olmuş-ıdı bī-gümān
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
9). [*şāhib-zamān,]*

saḥīh: *Sihhatli, sağlıklı.*

Yā **saḥīh** eylemek-içün bir teni
Öldürürsin bī-günāh bir oğlamı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
83). [*saḥīh,]*

saḥīh olur: *Sihhatli, sağlıklı olmak.*

Geh baḥīl ü geh kerīm olur canum
Geh saḳīm ü geh **saḥīh olur** tenüm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra*
6). [*saḥīh olur, -ur]*

sāhil: *Kenar, kıyı.*

Bir deñiz kim **sāhili** peydā degül
Turfa yol kim menzili peydā degül
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra*
33). [*sāhili, -i]*

sāhil: *Kenar, kıyı (denizin).*

Yol 'azīm irag u menzil bī-nişān
Key deriñ deryā vü **sāhil** bī-nişān
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
74). [*sāhil,]*

sāhir: *Büyü yapan, efsun ve sihirle uğraşan*
kimse, büyücü, sihirbaz.

Biz kerāmet ehline inanuruz
Sāhiri kezzāb u kāfir şanuruz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra*
26). [*sāhiri, -i]*

sahn: *Avlu, orta, merkez.*

Er evi Şaḥḥ'dan bu yaña zer-nigār
Şaḥm bāğ u saḳfı daḥı lālezār
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra*
6). [*şaḥmı, -i]*

sahrā: *Çöl, kır, ova.*

Ot yirine za'ferān bitmiş-idi
Kamu **şaḥrāy** külef dutmuş-ıdı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
12). [*şaḥrāyı, -yı]*

(*Mes. 111: m. 7*)

sahrā: *Ova; geniş, düzlük yer.*

Pes bu **şaḥrā** kim saña şerḥ eyledüm
Vaşfını bunça kaḥuñda söyledüm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
45). [*şaḥrā,]*

sa'īd: *Kutlu, uğurlu.*

Kim sa'īd-ise ezeldendür **sa'īd**
Kim degül-ise ezeldendür ba'īd
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra*
19). [*sa'īd,]*

(*Mes. 96: m. 19*)

sakal: *Sakal.*

Cehl-ile şeyh olmağa yaraya mı
Yā demür darak **şaḳal** daraya mı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 67, Mısra*
4). [*şaḳal,]*

sakalın yolar: Sakal yolmak; çok üzölmek, üzüntüsünden dövünmek.

Oğ-ıla ol avı ururlar bular
Her ki cāhil kaldı **şakalın yolar**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
322). [şakalın yolar, -ar]

sakalını darayü: Sakalını sıvazlamak, sakalını taramak.

Büşr baçar kim girü küpden çıka
Şakalını darayü saçın şıka
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
344). [şakalını darayü, -yu]

sakf: Dam, çatı.

Er evi Şaṭṭ'dan bu yaña zer-nigār
Şahını bāğ u **sakfı** dağı lālezār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra
6). [sakfı, -ı]

sākī: Kadeh sunan; sevgili, dost.

Şimdi ol altı ere **sākī** benem
Kim ad-ıla dünyada bākī benem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
213). [sākī,]

sākī ol: Keyiflendirmek, neşe saçmak || Usta bir şair olarak bilgisinden yararlanılmak.

İşbu yoldan gel bize sen **sākī ol**
Dünyada bu adlar-ıla bākī ol
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
203). [sākī ol,]

sākī ol: Şarap sunmak. || Mürşitlik yapmak.

Dā'imā bize bu meyden **sākī ol**
Anı öldürdüñ-ise sen bākī ol
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
299). [sākī ol,]

sakim: Sağlığı yerinde olmayan, hasta, hastalıklı.

Dün ü gün yalvarmak aña kim ḥakīm
Ḥazretinde sağala-y-ıdı **sakim**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra
62). [sakim,]

(Mes. 48: m. 6; Mes. 11: m. 56; Mes.
15: m. 42)

sakin: Çekinmek, kendini gözetmek, korumak.

Bildüğümü **şakinam** her dehriden
Bilmedüğümü şoram Gülşehri'den
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
79). [şakinam, -a, -m]

(Mes. 60: m. 105)

sakin: "Korkulacak bir durum olmasın" anlamında kullanılan bir söz.

Girü kendü kendüye eydür **şakin**
Olmaya kim ölümüñ geldi yakın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
55). [şakin,]

sakin: Hareketsiz, durgun. (Yıldız bağlamında).

Birisi bu vācib ol mümkin didi
Biri bu seyyāre ol **sakin** didi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
26). [sakin,]

sakin ol: Yatışmak, durulmak.

Birisi eydür ki bir dem **sakin ol**
'Arza kıl imānı girü mü' min ol
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra
63). [sakin ol,]

sakin ola: Sönmek, yatışmak.

Tütü'yı çıkardı dizinde kodı
Kim meger **sakin ola** bir dem odı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
138). [sakin ola, -a]

sakin olmağıl: İkamet etmek, oturmak.

Sen dağı her yirde **sakin olmağıl**
Baña bağ u bir dem imān olmağıl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
125). [sakin olmağıl, -ma, -ğıl]

(Mes. 13: m. 41)

saksı: Topraktan yapılmış kap kacak, çanak.

Mâli çün harc itmeyesin hâl-ıla
Saksılar yiksân ola ol mâl-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra 10*). [*saksılar, -lar*]

salâh: Düzelme, iyileşme, iyilik.

Çün işinde yok-durur hergiz **şalâh**
Lâ-cerem yir yir tolıcağ müsterâh
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra 25*). [*şalâh,]*

salât u şavmı: Namaz ve orucu.

Hem **şalât u şavmı** bî-ħad var-ıdı
‘İlmi çok u şâhib-i esrâr-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 17*). [*şalât u şavmı, -ı*]

sâle: Sene, yıl.

Ol bize yavlağ yakın u fażlı bol
Biz ırağ andan hezârân **sâle** yol
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 32*). [*sâle,]*

sâlim: Sağlam, bozulmamış, etkilenmemiş.

Biri şorar kim bu ‘ârif kim-durur
Kim dükeli fitnedden **sâlim-durur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 64, Mısra 2*). [*sâlim-durur, --dur, -ur*]

salıvir: Serbest bırakmak.

Hem başından yire bürgüsün kômış
Hem toñuzları **salıvirdüm** dimiş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 56*). [*salıvirdüm, -düm*]

sâm: Şehname'de adı anılan tarihî-efsanevî Fars kahramanlarından biri. Neriman'ın oğlu, Zâl'in babası ve Rüstem'in dedesidir. Yiğitliği ve adaleti ile anılır (Zavotçu 2013: 632).

Ol Nerimân'ı bir oğlançuk şıya
Sâm anuñ bir muştına katlanmaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 150*). [*sâm,]*

(*Mes. 30: m. 218; Mes. 39: m. 18; Mes. 104: m. 24*)

sāmān: Servet, zenginlik; rahat, huzur.

Evliyâdan soñra ‘ârif cānınuñ
İ‘tibārı ola vü **sāmānınuñ**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 68*). [*sāmānınuñ, -ı, -nuñ*]

san: Sanmak, düşünmek, zannetmek.

Ol kanat nağşıña çün inandılar
Ol kuşu ol bir kanadı **şandılar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 8*). [*şandılar, -dı, -lar*]

(*Mes. 2: m. 24; Mes. 5: m. 313; Mes. 5: m. 210; Mes. 5: m. 229; Mes. 5: m. 193; Mes. 10: m. 32; Mes. 11: m. 41; Mes. 12: m. 46; Mes. 12: m. 217; Mes. 16: m. 34; Mes. 22: m. 132; Mes. 27: m. 10; Mes. 27: m. 87; Mes. 27: m. 15; Mes. 27: m. 78; Mes. 30: m. 54; Mes. 40: m. 33; Mes. 40: m. 13; Mes. 45: m. 42; Mes. 46: m. 7; Mes. 47: m. 170; Mes. 47: m. 43; Mes. 51: m. 14; Mes. 51: m. 19; Mes. 52: m. 12; Mes. 52: m. 59; Mes. 52: m. 49; Mes. 52: m. 50; Mes. 52: m. 54; Mes. 52: m. 10; Mes. 53: m. 143; Mes. 53: m. 94; Mes. 53: m. 85; Mes. 53: m. 87; Mes. 56: m. 2; Mes. 56: m. 26; Mes. 56: m. 28; Mes. 59: m. 15; Mes. 59: m. 16; Mes. 63: m. 227; Mes. 63: m. 186; Mes. 65: m. 141; Mes. 66: m. 95; Mes. 68: m. 58; Mes. 75: m. 53; Mes. 78: m. 71; Mes. 78: m. 33; Mes. 81: m. 132; Mes. 84: m. 80; Mes. 85: m. 30; Mes. 85: m. 31; Mes. 85: m. 165; Mes. 87: m. 19; Mes. 88: m. 74; Mes. 90: m. 18; Mes. 90: m. 26; Mes. 91: m. 178; Mes. 102: m. 70; Mes. 107: m. 88; Mes. 108: m. 31; Mes. 109: m. 13; Mes. 111: m. 15; Mes. 53: m. 133; Mes. 53: m. 129; Mes. 63: m. 203; Mes. 66: m. 32; Mes. 84: m. 40; Mes. 85: m. 104; Mes. 88: m. 16*)

san-: Sanki.

Görür Ayas'ıñ katında pâdişâh
Höş oturmuş **şanasın** ħorşid ü mâh
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 38*). [*şanasın, --asın*]

san-: Zannetmek.

Yüz tağı bir günde ol yolda geçe
Yüz deñizi cür'a **sanıban** içe
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra
16). [sanıban, -an]

(Mes. 13: m. 40; Mes. 2: m. 28; Mes.
28: m. 35; Mes. 36: m. 2; Mes. 51: m.
6; Mes. 63: m. 4; Mes. 80: m. 2; Mes.
14: m. 41)

san kim: Sanki. Farz edelim ki.

Kim sen oğlumsın senün atañ benem
Eyle **san kim** sen ben ü yā ben şenem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
472). [san kim,]

(Mes. 5: m. 41; Mes. 5: m. 156)

saña: Sen, ikinci teklik şahıs zamirinin yönelme
hali ekini almış hali.

Eyle kim senden ziyāna vardı iş
Saña giley itmesevüz yig-imiş
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
258). [saña,]

(Mes. 5: m. 36; Mes. 8: m. 22; Mes. 9:
m. 58; Mes. 12: m. 20; Mes. 12: m. 29;
Mes. 12: m. 56; Mes. 12: m. 84; Mes.
12: m. 113; Mes. 12: m. 116; Mes. 12:
m. 181; Mes. 12: m. 187; Mes. 12: m.
188; Mes. 12: m. 191; Mes. 12: m.
212; Mes. 14: m. 44; Mes. 15: m. 91;
Mes. 16: m. 57; Mes. 16: m. 61; Mes.
18: m. 2; Mes. 19: m. 33; Mes. 20: m.
14; Mes. 21: m. 11; Mes. 24: m. 2;
Mes. 24: m. 18; Mes. 24: m. 22; Mes.
25: m. 14; Mes. 25: m. 76; Mes. 27:
m. 126; Mes. 30: m. 104; Mes. 30: m.
138; Mes. 30: m. 173; Mes. 31: m. 28;
Mes. 31: m. 45; Mes. 32: m. 29; Mes.
32: m. 53; Mes. 32: m. 107; Mes. 32:
m. 141; Mes. 32: m. 148; Mes. 36: m.
2; Mes. 36: m. 18; Mes. 44: m. 4; Mes.
44: m. 10; Mes. 46: m. 14; Mes. 47:
m. 65; Mes. 47: m. 130; Mes. 47: m.
137; Mes. 53: m. 42; Mes. 63: m. 52;
Mes. 65: m. 18; Mes. 84: m. 22; Mes.
84: m. 23; Mes. 84: m. 27; Mes. 84:
m. 59; Mes. 84: m. 72; Mes. 98: m. 18;
Mes. 98: m. 64; Mes. 105: m. 72; Mes.
111: m. 71)

saña: İkinci teklik şahıs zamirinin yönelme hali
ekini almış hali, sen (Ebu Cehl'in yerine).

Çün güneş toğdı görindi dür baña
Sen ki gözsüzsin görünmedi **saña**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
220). [saña,]

saña: Sen, ikinci tekil şahıs zamirinin yönelme
durumu eki almış biçimi (Hz. Muhammed'in
yerine).

Başını ayağı altında kodi
Saña vü dīnūñe inandum didi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
272). [saña,]

saña: Sana, senin için.

Oğlan eydür evvel ata anadur
Kendü oğlına kim eylük **sanadur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
50). [sanadur, -dur]

(Mes. 109: m. 28)

saña dahı: Sana da.

Ben görüben birin oda yakmazam
Ümmetüñi **saña dahı** çaçmazam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
56). [saña dahı,]

saña dağı: Sana da.

Şeyh falān dirler-idi baña dağı
Nitekim şeyh dirler uş **saña dağı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
8). [saña dağı,]

saña ne: Seni ilgilendirmez, alakadar etmez
anlamında bir söz.

Ben saña hergiz Müstülmān dimeyem
Saña ne kim ben yiyem yā yimeyem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
48). [saña ne,]

san'an: Yemenin merkezi olan şehir.

Var-ıdı **San'an** şarında bir ulu
Göñli deryā vü içi dürler tolu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
5). [san'an,]

şanan kişi: Zanneden kimse.

Halk çokdur ol yalunuz bir-durur
Biri çok **şanan kişi** kâfir-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 32*). [*şanan kişi,]*

şanasın kim: Sanırsın ki.

Bâğ arasındaki böstândur yüzi
Şanasın kim bir gülistândur yüzi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 12*). [*şanasın kim,]*

şan'at: İş, meslek; ustalık, hüner.

Bu muraşsa' sözleri aňlamadı
Şan'atına bakuban taňlamadı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 12*). [*şan'atına, -ın, -a]*

şan'at: Bir duygunun, tasarının veya güzelliğın anlatımında kullanılan yöntemlerin tamamı veya bu anlatım sonucunda ortaya çıkan üstün yaratıcılık. || Söz sanatı.

Vezn-ile çün ş'ri taqî' eyleyem
Şan'atın tecnîs ü tarşî' eyleyem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 52*). [*şan'atın, -ın]*

şan'at: İş, meslek.

Şanma kim bāzārumuz hıçe gider
Şan'atumuz şamusı hıçe gider
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 54*). [*şan'atumuz, -umuz]*

şāni': Yaratıcı, Allah.

Hüccetiyle dehri seni aldaya
Şāni' ol sen şandugūñ degül diye
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 12*). [*şāni',]*

(*Mes. 52: m. 27; Mes. 52: m. 10*)

şāni': Sanatkarca yapan, yaratan, san'at eseri olarak meydana getiren || Allah.

Eydesin maşnū'a bir **şāni'** gerek
Zira her mecmū'a bir cāmi' gerek
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 19*). [*şāni',]*

(*Mes. 52: m. 21*)

şāni': Yapan, yaratan.

Şāni' olmaz-ısa bu maşnū'a pes
Kendüye **şāni'** ola iy hıç kes
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 22*). [*şāni',]*

(*Mes. 52: m. 55; Mes. 52: m. 23*)

şāni' ü maşnū': Yaratan ve yaratılan.

Şāni' ü maşnū' bir nesne kaçan
Ola iy 'aklı hevāsından seçen
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 25*). [*şāni' ü maşnū',]*

şanma: İstemek, dilemek; düşünmek.

Kendüzüñe **şanmadugūñ** zīnhār
Şanma ayruğa dağı iy nāmdār
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 99*). [*şanmadugūñ, -dugūñ]*

şanma: Düşünme; isteme, dileme!.

Kendüzüñe şanmadugūñ zīnhār
Şanma ayruğa dağı iy nāmdār
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 100*). [*şanma,]*

şanma kim: Zannetme ki.

Şanma kim şārda kişiler çok-durur
Bizden artuğ şārda kimse yok-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 139*). [*şanma kim,]*

(*Mes. 69: m. 111; Mes. 81: m. 99; Mes. 84: m. 71; Mes. 84: m. 132; Mes. 85: m. 129; Mes. 88: m. 18; Mes. 88: m. 17; Mes. 12: m. 39*)

sarāy: Padişah sarayı.

Güneşe irişene kul ola ay
Şāhı bulana tufeyl ola **sarāy**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra 6). [sarây,]

(Mes. 53: m. 27; Mes. 53: m. 75; Mes. 53: m. 80; Mes. 72: m. 183)

sarây: Saray, köşk.

saru: Sarı; soluk (yüz bağlamında).

Biz şehûn kulağına dirüz sözi
Sen **sarây-ıla** ne aldarsın bizi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 26). [sarây-ıla, --ıla]

Kim kızıl yüz kayğudan ayru-durur
Saru yüzlü âdemî şayru-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 32). [saru,]

(Mes. 107: m. 108)

sat: Bir malı veya mülkü para karşılığı elden çıkarmak || Satıp kurtulmak.

sarây issi: Saray, köşk sahip(ler)i.

Çok **sarây issi** bir eve hışt olur
Ol ne zibâdur ki soñra zışt olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra 5). [sarây issi,]

Bu kamu bütleri uşatmak gerek
İltüben demürçiye **satmak** gerek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 16). [satmak, -mak]

sat: Bir malı veya mülkü para karşılığı elden çıkarmak, satmak.

sarây-ı zer-nigâr: Altın işlemeli saray.

Biri gördi bir **sarây-ı zer-nigâr**
Uçar-iken anda indî şâhvâr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 39). [sarây-ı zer-nigâr,]

Gevheri şarrâf erenler **şatsa** yig
'Âlemi Gülşehri adı dutsa yig
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 303). [şatsa, -sa]

(Mes. 21: m. 7)

(Mes. 33: m. 12; Mes. 40: m. 63; Mes. 65: m. 85; Mes. 72: m. 16; Mes. 72: m. 467; Mes. 75: m. 46; Mes. 75: m. 3; Mes. 75: m. 81; Mes. 75: m. 16; Mes. 81: m. 44; Mes. 81: m. 51; Mes. 81: m. 21; Mes. 81: m. 47; Mes. 81: m. 51; Mes. 81: m. 42; Mes. 86: m. 16; Mes. 100: m. 87; Mes. 100: m. 93; Mes. 100: m. 7; Mes. 102: m. 117; Mes. 102: m. 120; Mes. 107: m. 58; Mes. 5: m. 300; Mes. 75: m. 24)

sarf: Arapça'da kelime türetme ilmi.

Fıkh fıkhâ nahva nahvı şarfa **şarf**
Aşla kavuşmağdur iy yâr-ı şigerf
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 61). [şarf,]

(Mes. 56: m. 61; Mes. 72: m. 126)

satân: Satan (kişi).

şarrâf: Bir şeyden iyi anlayan, o şeyin ehli olan kimse.

Gevheri **şarrâf** erenler şatsa yig
'Âlemi Gülşehri adı dutsa yig
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 303). [şarrâf,]

Benvenin şimdi ki mîrğanlık dutan
Benden artuğ kimse yok cevher
şatan (Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 26). [şatan,]

saru: Sarı.

satâr: Söylemek, sunmak.

Ağzı tolu şekker ü tonı yeşil
Şaru ayağı vü minkāri kızıl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 4). [şaru,]

Biz seni da'vet kıluruz ter söze
Kuru zühdi ne **satarsın** sen bize
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 22). [satarsın, -sın]

satâr: Söylemek, nakletmek.

Her biri elinde bir mühür dutar
‘Aleme dolar Gülşehrî **satar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
326). [*satar,]*

sataş: *Rastlamak, karşılaşmak.*

Niçe kişiye **sataşduñ** şormaduñ
Gördüğüñ şahşî muhâla urmaduñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
145). [*sataşduñ, -duñ]*

(*Mes. 19: m. 1; Mes. 30: m. 3; Mes.*
65: m. 76; Mes. 69: m. 135; Mes. 84:
m. 16; Mes. 102: m. 8)

sataş: *Bir kimseyi rahatsız edecek davranışta bulunmak || Rastlamak karşılaşmak.*

Bindi Rüstem hōş giderler söyleyü
Dek bize **sataşmaya** Rüstem diyü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
142). [*sataşmaya, -ma, -ya]*

sataş: *Musallat olmak || Karşılaşmak.*

Göge varan cān kavuşdı cennete
Yirde kalan cān **sataşdı** miñnete
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra*
32). [*sataşdı, -dı]*

satıl: *Satılmak.*

Şevk-ıla eydür ki hiçe alınan
Girü hiçe **satılur-ımiş** hemān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra*
32). [*satılur-ımiş, -ur, --ımiş]*

(*Mes. 81: m. 173)*

satın al-: *Satın almak.*

Yok-durur Gülşehrî'nüñ hiçi meger
Kim hiçe dahı **satın almaz** güher
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra*
84). [*satın almaz, -maz]*

(*Mes. 72: m. 467)*

satmak: *Satmak || Büyüklük taslamak.*

Serçe gibi başladuñ ötmeklige
Tütülara ma'rifet **satmaqlığa**

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
292). [*satmaqlığa, -lıg, -a]*

satı: *Alışveriş.*

Şükr kim bu **şatuda** sermāyemüz
Ne ziyān kıldı ne assı māyemüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra*
35). [*şatuda, -da]*

(*Mes. 75: m. 41; Mes. 75: m. 67)*

satun ala: *Satın almak.*

Tā metā'ı dolaya pīçe kişi
Çün **şatun ala** anı hiçe kişi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra*
34). [*şatun ala, -a]*

satun ala: *Satın almak.*

Degme kez 'Attâr kim Rüm'a gele
Bir dükāndan şekkeri **şatun ala**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra*
18). [*şatun ala,]*

satun al-: *Satın almak.*

Eydür aña kanda bulalar bahā
Kim **şatun alalar** anı bī-bahā
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
104). [*şatun alalar, -alar]*

(*Mes. 40: m. 63; Mes. 75: m. 63; Mes.*
100: m. 7; Mes. 10: m. 96)

savāb: *Doğruluk, dürüstlük.*

Şimdi ay indi vü çıkdı āfitāb
Küfr ü 'isyān gitdi vü geldi **savāb**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
44). [*savāb,]*

(*Mes. 69: m. 30)*

savāb: *Doğru.*

Hüdhüd eyle virdi bunlara cevāb
Kim haţādan rüşen aılandı **savāb**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 37, Mısra*
10). [*savāb,]*

(Mes. 56: m. 21)

savāb: Dosdoğru, doğruca.

Bir gün anda kim **hiṭāb** olur **savāb**
Bāyezī'de Tañrı eyledi **hiṭāb**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra*
1). [*savāb,]*

savaş: Harp, mücadele, uğraşma, kavga.

Her **savaş** içinde ser-ğavğa-durur
Ne yılan dersin kim ejderhā-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra*
13). [*savaş,]*

savıl: Savmak, defetmek, uzaklaştırmak.

Rüstem altından ol atun **savılır**
At doqınur yire hırd u hām olur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
63). [*savılır, -ur]*

savm u şalāt erkānını: Oruç ve namaz ādābı.

Terbiye **savm u şalāt erkānını**
Vācibīnūñ farz u istihsānını
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra*
27). [*savm u şalāt erkānını, -nı]*

savmı dutaram: Oruç tutmak.

Eydür eylerem zekātumı edā
Savmı dañı **dutaram** iy muḳtedā
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
108). [*savmı dutaram, -ar, -am]*

şavt: Ses, seda.

Çünkü Nevrüz u Hicāz āğāz ide
Rāst **şavtın** Būselikde sāz ide
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
16). [*şavtın, -i, -n]*

şavt u sāza: Ses ve seda.

Çün Sipāhān'dan Hicāz'a irişem
Bunça dürlü **şavt u sāza** irişem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra*
14). [*şavt u sāza, -a]*

şavurduḳ yile: Yele vermek, heba etmek.

Nisbetümüz var-ısa girdük yola
Yoğ-ısa toprağı **şavurduḳ yile**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 38, Mısra*
22). [*şavurduḳ yile,]*

sa'y: Çaba, gayret.

Her ne **sa'y-ıla** kim anda itdiler
Ol aradan şeyhi alup gitdiler
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
105). [*sa'y-ıla, --ıla]*

say: Kabul etmek, addetmek.

'Ālemiler işidüben ne diye
Yā bizi kim ādemilerden **saya**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
256). [*saya, -a]*

(Mes. 53: m. 150; Mes. 53: m. 146)

say: Sayacak.

İki pulı yok cihānda **sayası**
Bir soqum etmegi yoḳdur yiyesi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
115). [*sayası, -ası]*

say: Kabul etmek, öyle görmek.

Bellülerün azlarını çoğa **şay**
Bilmedüğüñ kişileri yoğa **şay**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
293). [*şay,]*

(Mes. 30: m. 294)

say: Saymak.

Şol toḳuz ḳavmuñ ki **şaydum**
cānların
Ḳıldılar pāk ü dürist imānların
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra*
75). [*şaydum, -du, -m]*

say: Saymak, yerine koymak.

Anda kim bir çöpe **şaymazlar** canı
Kim-durur varup oḳıyan fermamı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
85). [*şaymazlar, -maz, -lar]*

(Mes. 96: m. 12)

şayd eyledi: *Avlamak. Beyitte "kendine bağlamak" anlamındadır.*

Halkı eyle hulk-ıla **şayd eyledi**
Kim kamu halk eylügini söyledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 481*). [*şayd eyledi, -di*]

şayd idesin: *Avlamak; gönlünü kazanmak.*

Eyle san kim Mekke'yi şayd idesin
'Alemlün halkın nite **şayd idesin**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 42*). [*şayd idesin, -esin*]

şayd itmege: *Avlamak; ele geçirmek.*

Bilmedüm geldüm seni **şayd itmege**
Şayduñ oldum kuvvetüm yok
gitmege (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 269*). [*şayd itmege, -me, -ge*]

şayd oldı: *Av olmak || Esir düşmek, eline düşmek.*

Büleheb çün gördi kim Safvân aña
Şayd oldı vü becid kaldı taña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 160*). [*şayd oldı, -dı*]

şaydgâh: *Avlak, av yeri.*

Şaydgâhıydı bir aslanuñ meger
Ol şaha kıl tağda her bir cânavar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 47*). [*şaydgâhıydı, -ı, -y, -dı*]

şayduñ oldum: *Av olmak.*

Bilmedüm geldüm seni şayd itmege
Şayduñ oldum kuvvetüm yok
gitmege (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 270*). [*şayduñ oldum, -du, -m*]

sāye: *Gölge.*

Kim benüm **sāyemde** er şultān olur
İrmeyen sāyeme sergerdān olur

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra 3*). [*sāyemde, -m, -de*]

(*Mes. 23: m. 10; Mes. 39: m. 34; Mes. 39: m. 33*)

sāye: *Gölge. || Yansıma.*

Kuşlar anuñ **sāyesidür** kamusu
Mülkinuñ pīrāyesidür kamusu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 31*). [*sāyesidür, -si, -dür*]

(*Mes. 23: m. 4; Mes. 39: m. 35; Mes. 2: m. 33; Mes. 2: m. 36*)

sāye: *Gölge || Himaye, gözetme.*

Düşdi şimurğuñ cihāna sāyesi
'Alemlün ol **sāyedür** sermāyesi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 32*). [*sāyedür, -dür*]

(*Mes. 2: m. 35; Mes. 15: m. 28*)

sāyigüne'r-rāki'üne's-sācidün: *Oruç tutanlar, rükū edenler, secde edenler. (Tevbe/112).*

Bu esāsı eylediler reh-nümün
Sāyigüne'r-rāki'üne's-sācidün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 316*). [*sāyigüne'r-rāki'üne's-sācidün,*
]

sāyil: *Dilenci.*

Şorar ol **sāyil** ki bu cevherleri
'Arza kıl sen bize ol gevherleri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 41, Mısra 1*). [*sāyil,*]

(*Mes. 73: m. 16*)

sāyısuz: *Sayısız, hesabı olmayan (dünyevi bağlilik bağlamında).*

Yön belürür çün ki **sāyısuz** kulum
Ad-ıla Gülşehri'ye yokdur ölüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 57*). [*sāyısuz,*]

saykal: *Cila, parlaklık.*

Äyinâyı jengi yimeden düriş
Şaykal-ıla bir şafâsına iriş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra*
8). [*şaykal-ıla, --ıla*]

şaykal bula: *Cilalı olmak, parlaklık kazanmak.*

Ähı katında bir äyîne ola
Şeyhi katında hemân **şaykal bula**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra*
32). [*şaykal bula, -a-la*]

şayru: *Sayrı, hasta.*

Kim meger bir pâdişâh **şayru** idi
Râhatından renc-ile ayrı idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
7). [*şayru,]*

(*Mes. 25: m. 87; Mes. 43: m. 14; Mes.*
43: m. 18; Mes. 43: m. 1; Mes. 44: m.
36; Mes. 44: m. 33; Mes. 44: m. 28;
Mes. 44: m. 39; Mes. 57: m. 14; Mes.
88: m. 18; Mes. 88: m. 93; Mes. 88:
m. 18; Mes. 88: m. 16; Mes. 88: m. 18;
Mes. 91: m. 32; Mes. 91: m. 28; Mes.
91: m. 34)

şayru ol-: *Hasta olmak.*

Ayrıık ol yüzden kim ol **şayru ola**
'Äřkından bir nefes ayrı ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra*
21). [*şayru ola, -a*]

(*Mes. 91: m. 77; Mes. 88: m. 3; Mes.*
107: m. 49; Mes. 11: m. 56; Mes. 75:
m. 59; Mes. 1: m. 9; Mes. 88: m. 10;
Mes. 68: m. 24; Mes. 107: m. 91)

şayrulıĝ: *Hastalık.*

Ne dise eydür ölümünden dut anı
Kim ola **şayrulıĝa** râzi teni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
96). [*şayrulıĝa, -a*]

şayrulık: *Hastalık.*

Sen dilersin kim bu **şayrulık** gide
Ähir ol ölmeĝe nite şabr ide
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
93). [*şayrulık,]*

(*Mes. 88: m. 20*)

şâz: *Sazdan yani kamuştan yapılan ney gibi*
çalĝı aletlerine verilen ad; eĝlence, musiki.

Ben şeker yirem kim uçam **şâz-ıla**
Perdelerde söyleyem ävâz-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra*
11). [*sâz-ıla, --ıla*]

şâz: *Her çeşit müsikî âletine verilen isim, çalĝı;*
eĝlence.

Çün girür Rıdvân ki yüz biñ **şâz-ıla**
Bunlar uçmaĝda yörürler nâz-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
33). [*sâz-ıla, --ıla*]

şâz: *Eĝlence, terennüm, naĝme.*

Bülbül ü kumrı aña hōř **şâz-ıla**
Muĝrı oldılar u hûb ävâz-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
99). [*sâz-ıla, --ıla*]

(*Mes. 50: m. 13*)

şâz: *Terennüm, musiki.*

Bir kaç äyet **şâz-ıla** okıdılar
Zühre çengin başına doĝıdılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
105). [*sâz-ıla, --ıla*]

(*Mes. 94: m. 7; Mes. 94: m. 31; Mes.*
94: m. 16)

şâz: *Musiki || Çalıp söyleme.*

Ķarĝa üni tütinüñ ävâzını
Maĝv ider-idi vü kamu **şâzını**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
26). [*sâzını, -in, -i*]

(*Mes. 94: m. 12*)

şâz: *Çalıp söyleme || Seda, ses.*

Fi'li zişt ü yavlaĝ ävâzı yavuz
Leĝcesi bî-lezzet ü **şâzi** yavuz

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 32). [sāzı, -ı]

(Mes. 50: m. 62)

sāz: Uğraş, iş, gayret.

Bir muraşşa ' tacı aldı koynına
Kim muvâfiğ düşdi ol **şāz** oynına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 58). [şāz,]

(Mes. 75: m. 4; Mes. 96: m. 53; Mes. 102: m. 121; Mes. 105: m. 19; Mes. 27: m. 83; Mes. 58: m. 11)

sāz: Makam. (musiki bağlamında).

Yañıla kuşlar dilin yüz nāz-ıla
Bundan örgene vü yüz biñ **sāz-ıla**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 52). [sāz-ıla, --ıla]

(Mes. 94: m. 23)

sāz eyle-: Çalgı çalmak, musiki icra etmek.

Girü Gülşehrî sözi **sāz eyledi**
Mantıku't-tayr'ı hōş āğāz eyledi

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra 34). [sāz eyledi, -di]

(Mes. 94: m. 17)

sāz eyledi: Hazırlık yapmak.

Çünkü tūṭī bu kamu **sāz eyledi**
Hōş ilinden yaña pervāz eyledi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 165). [sāz eyledi, -di]

sāz ide: İcra etmek (şarkı söylemek bağlamında).

Çünkü Nevrüz u Hicāz āğāz ide
Rāst şavtın Büselikde **sāz ide**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 16). [sāz ide, -e]

(Mes. 94: m. 20)

sāz id-: İcra etmek; söylemek, anlatmak.

Değmesi bir kuru özri **sāz ide**
Söylediler hüdhüde yüz nāz ide
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 37, Mısra 7). [sāz ide,]

(Mes. 105: m. 2)

sāz iden: Yapan, icra eden (Gülşehrî).

Şād ol iy her dāsitanı **sāz iden**
Dükedüben bir daḥı āğāz iden
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 169). [sāz iden,]

sāz u söz-ile: Saz (çalgi, müzik) ve söz.

Kendüzinüñ yasını dutar-iken
Degme **sāz u söz-ile** öter-iken
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 44). [sāz u söz-ile, --ile]

sāzın düze: İşi düzenlemek.

Sen olıarsın ğazā **sāzın düze**
Var ilüñde muntazır olğil bize
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 279). [sāzın düze,]

sebak: Ders, talim.

Çün bulıtlar birbirine sürtişür
Ra'd olur sen bu **sebakları** bişür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 170). [sebakları, -lar, -ı]

sebak iltür-idi: Ders vermek.

Bāğ uçmaḳdan **sebak iltür-idi**
Serv tūbī vü reyāhīn hūr-idi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 3). [sebak iltür-idi,]

sebāt: Kararlılık, kalıcılık.

Çün ma'ādinden nebāta irişe
Kim biraz berg ü **sebāta** irişe
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 48). [sebāta, -a]

sebeb: Neden, gerekçe.

Eydür āhir işüñüz nite-y-idi
Bunda gelmekden **sebeb** bes ne-y-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 88*). [*sebeb,]*

(*Mes. 69: m. 140*)

sebeb: *Neden, sebep, vesile.*

Ƙamunuñ yolsuzlığına ben **sebeb**
Beni yoldan çıkararı kimdür 'aceb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 119*). [*sebeb,]*

sebze: *Çimen, yeşillik.*

Sebze ortasında aƘan şu-y-ıdı
Çeşmelerüñ kayırı inçü-y-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 13*). [*sebze,]*

sebze ortasında: *Yeşillik arasında.*

Nāgehān bir sebzegāha irdiler
Sebze ortasında bir küp gördiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 306*). [*sebze ortasında,]*

sebzegāh: *Yeşillik, çimenlik || Bahçe.*

Nāgehān bir **sebzegāha** irdiler
Sebze ortasında bir küp gördiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 305*). [*sebzegāha, -a]*

sebz-püş: *Yeşil elbiseli; yeşil örtülü.*

Dir benem kim söylerem şeker gibi
Sebz-püşam Hızır peygamber gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 6*). [*sebz-püşam, -am]*

seç: *Seçmek, tercih etmek.*

Toprağı başuma saçmaƘdan kaçam
Yoħsa bārī bir ulu yirden **seçem**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 78*). [*seçem, -em]*

seccāde: *Yere serilip üzerinde namaz kılmaya yarayan eşya.*

Zāhid ol durur ki tapu üstine
Bırağa **seccādesin** şu üstine
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 28*). [*seccādesin, -sin]*

(*Mes. 81: m. 15*)

secde eyle hakk'a: *Allah'a secde etmek.*

Birisi eydür ki dilüñi bile
Secde eyle **Hakk'a** vü 'özrüñ dile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 30*). [*secde eyle hakk'a,]*

secde eyler tañrı'ya: *Allah'a secde etmek; O'na inanmak.*

Tañrı Tersā kızına imān virür
Secde eyler **Tañrı'ya** vü cān virür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 96*). [*secde eyler tañrı'ya,]*

secde eylevem: *Secde etmek, yere kapanmak.*

Şeyh eydür ol bütün yüzün baña
Gösterüñ kim **secde eylevem** aña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 32*). [*secde eylevem, -y, -em]*

secde kıl-: *Secde etmek.*

Secde **kıl** bütlere vü Ƙur'an'ı yak
Ĥamr iç imānuñı gözden bırak
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 73*). [*secde kıl,]*

(*Mes. 84: m. 26 Mes. 84: m. 28 Mes. 84: m. 23 Mes. 84: m. 32 Mes. 10: m. 30*)

secde kılmadum: *Secde etmek || Şeytanın, Hz. Adem'e secde etmeyip, onu kabul etmemesi olayı.*

Ben Ĥitāb-ı üscüdü yı bilmedüm
Secde senüñ ileyüñde **kılmadum**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 88*). [*secde kılmadum, -ma, -dum]*

seçen: *Tercih eden kişi.*

Ben bu zühd ü arılığ-ıla kaçan
Olmayam müzdi yazuğundan **seçen**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra*
20). [*seçen,]*

seçen: *Seçip ayıran (kişi).*

Şāni ' ü maşnū ' bir nesne kaçan
Ola iy 'aklı hevāsından **seçen**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra*
26). [*seçen,]*

sedd: *Set. || Engel.*

Düşdüm ol kayda ki çıkmağı muhāl
Yapdum ol **seddi** ki yıkmāğı muhāl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
166). [*seddi, -i]*

sefer kıl-: *Sefere çıkmak, yolculuğa çıkmak.*

Ne **sefer** kim şimdiden girü **kılam**
Bir benüm gibi baña yoldaş bulam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
323). [*sefer kılam, -am]*

(*Mes. 32: m. 56*)

segri: *(doğru söze) başlamak, yönelmek.*

Anda kim er toğru sözi **segridür**
Ben, benem daħı dir-isem egridür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra*
27). [*segridür, -dür]*

sehā: *Cömertlik, el açıklığı.*

Anda ihsānuñ **sehānuñ** kıymatı
Ola mı yavlağ laṭif ü key qatı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra*
23). [*sehānuñ, -ñuñ]*

sehāvet: *Cömertlik.*

Biri eydür kim **sehāvet** bende çok
Dāru isterler-ise bir buhl yok
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra*
1). [*sehāvet,]*

sehāvet itmegi: *Cömertlik yapmak.*

Gündüzin sevdük **sehāvet itmegi**
Gice konuksuz yimedük itmegi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra*
13). [*sehāvet itmegi, -meg, -i]*

seher: *Sabah vakti.*

Böyle giç irmeye aḥşāma **seher**
Bu gice rüz-ı kıyāmetdür meger
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
137). [*seher,]*

sehl: *Kolay.*

Mālumuñ virdüm zekātın ehline
Müşkil işlerüñ yapışdum **sehline**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra*
28). [*sehline, -in, -e]*

sehl ol-: *Kolay olmak, kolaylaşmak.*

Kim Resül eydür ki her yola refiğ
Buluñuz kim **sehl ola** size tarığ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra*
22). [*sehl ola, -a]*

(*Mes. 14: m. 71*)

sehm: *Hisse, pay.*

Çün ferāyız 'ilmini kıldum ḥisāb
Bildüm uḥt u ibn **sehmin** bī-ḥicāb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
72). [*sehmin, -in]*

sehmü'l-ğayb: *Gayb oku, gizli ok.*

Bunça **sehmü'l-ğayb** rahmānī-durur
Bunça **sehmü'l-ğayb** şeytānī-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra*
105). [*sehmü'l-ğayb,]*

(*Mes. 102: m. 106*)

sehmü'l-ğayb-ı rahmānī: *Tanrı'nın gizli oku.*

Anı kim şer 'a muvāfiğdur soruñ
Anı **sehmü'l-ğayb-ı rahmānī** görüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra*
110). [*sehmü'l-ğayb-ı rahmānī,]*

sehmü'l-ğayb-ı şeytānī: *Şeytanın gizli oku.*

Şer‘-ile degül-ise terkîn kılıñ
Anı **sehmü’l-ğayb-ı şeytānī** bilüñ
(*Mantıku’t-Tayr, Mesnevi 102, Mısra*
112). [*sehmü’l-ğayb-ı şeytānī,]*

sekbān: Köpek bakıcısı.

Tagda **sekbān** anları nāgāh görür
Yügrük itleri bulara kişkürür
(*Mantıku’t-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
67). [*sekbān,]*

(*Mes. 60: m. 36*)

sekizinci gök: Sekizinci gök. (Cennetin katmanları bağlamında).

Sekizinci gök ulü’l-‘azme behişt
Oldı yavlaq hūb u key ‘ālī sirişt
(*Mantıku’t-Tayr, Mesnevi 97, Mısra*
3). [*sekizinci gök,]*

sekizinci ola: Sekizinci (kişi) olmak.

Ol kim ister kim **sekizinci ola**
Olıbiliçek hūd ortaya gele
(*Mantıku’t-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
217). [*sekizinci ola, -a]*

sekizinci olam: Sekizinci (kişi) olmak.

Ben **sekizinci olam** dañı **olam**
Rāzı vü rızkumı ‘ālemde bulam
(*Mantıku’t-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
221). [*sekizinci olam, -am]*

sekkizinci gökde: Sekizinci gök.

Qalanına şābitāt ad urdılar
Sekkizinci gökde bunlar durdılar
(*Mantıku’t-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
224). [*sekkizinci gökde, -de]*

sekri: Seğirtmek, koşmak.

Tavşan oynayı çıkageldi girü
Degme yaña **sekriyüben** çarh uru
(*Mantıku’t-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
266). [*sekriyüben, -y, -üben]*

(*Mes. 91: m. 255*)

selām: Esenlik dileme sözü, selam.

Çün **selāmınuñ** ‘aleykini alur
Hınk-i Rüstem rahşına yakın gelür
(*Mantıku’t-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
11). [*selāmınuñ, -ı, -nuñ]*

(*Mes. 32: m. 82; Mes. 32: m. 72; Mes.*
32: m. 34; Mes. 32: m. 98; Mes. 32:
m. 99; Mes. 32: m. 103; Mes. 32: m.
76; Mes. 63: m. 38; Mes. 69: m. 33;
Mes. 71: m. 37; Mes. 81: m. 3)

selām alur: Selām veren birine selāmla karşılık vermek.

Çün baqar Leylī selām aña virür
Çün **selām alur** katında oturur
(*Mantıku’t-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
52). [*selām alur, -ur]*

selām eyleyesin: Selam etmek, esenlik dilemek.

Kim Süleymān’a **selām eyleyesin**
Mantıku’t-tayr’ı tamām eyleyesin
(*Mantıku’t-Tayr, Mesnevi 52, Mısra*
57). [*selām eyleyesin, -y, -esin]*

selām olsun: "Saygım, esenlik dileklerim ona ulaşsın" anlamında bir iyi dilek sözü.

Eydür iy hūvōca **selām olsun** saña
Giderem kendü maqāmumdan yaña
(*Mantıku’t-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
141). [*selām olsun, -sun]*

selām vir-: Selam vermek, selamlamak.

Çün **selām virdi** vü kıldı ihtirām
Hızr eydür ol ere kim iy imām
(*Mantıku’t-Tayr, Mesnevi 19, Mısra*
7). [*selām virdi, -di]*

(*Mes. 69: m. 29; Mes. 69: m. 31; Mes.*
47: m. 51)

selāmathğa irdi: Huzura ermek, esenliğe kavuşmak.

Biz şefā‘at eyledük Tañrı kerīm
Kim **selāmathğa irdi** ol sakīm

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 42). [selâmatlığa irdi,]

selâmi aldılar: Birinin esenlemesine karşılık vermek.

Ol **selâmi** tütüler çün **aldılar**
Cümlesi yire düşüben öldiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 77). [selâmi aldılar, -dı, -lar]

selâmi virmesem: Selamlamak.

Eydür âhîr bu **selâmi virmesem**
Yığreg-idi kanlarına girmesem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 83). [selâmi virmesem, -me, -se, -m]

selâmın al-: Selâm veren birine selâmla karşılık vermek.

Açdı kapu Büşr aña virdi selâm
Çün **selâmın aldı** ol 'avrat tamâm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 386). [selâmın aldı, -dı]

(Mes. 72: m. 96; Mes. 50: m. 45)

selâmuñ aldılar: Selâm veren birine selâmla karşılık vermek.

Tütular çünkim **selâmuñ aldılar**
Hasretünden cümle düşüp öldiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 101). [selâmuñ aldılar, -dı, -lar]

selçukî: Selçuklu.

Pâdişâhlarda nişânım göreler
Sâyemi **Selçukîler'den** soralar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra 10). [selçukîler'den, -ler, -'den]

selîm: Tertemiz, arınmış; sağlam, doğru.

Birisi eydür vefâdâram 'azîm
Hâtırım bî-kîne vü kalbüm **selîm**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra 2). [selîm,]

selsebilüñ çeşmesi: Selsebil çeşmesi; (Cennette bir çeşme; içimi boğaza dokunmayacak surette tatlı su.).

Biri şu ırmağına girür yüzer
Selsebilüñ çeşmesi havzın düzer
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 24). [selsebilüñ çeşmesi,]

semâ' uran: Sema: Mevlevilerin zikir esnasındaki dönüşleri. Sema eylemek.

Hırka geyen kişi midür şeyh olan
Yâ **semâ' uran** midür yolu bilen
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 67, Mısra 6). [semâ' uran, -an]

semen: Baha, kıymet, değer, tutar.

Eydür aña yitürimezem **semen**
Bir **semen** hergiz ola mı yüzce men
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 151). [semen,]

(Mes. 81: m. 152)

semender: Ateşte yaşadığına inanılan ve ateşten etkilenmeyen efsanevî bir hayvan.

Aşlumuz çekdi bizi bu oyuna
Kim **semender** odda kaçan köyüne
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 70). [semender,]

semî': "Her sözü duyan, her sesi işiten" anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah'ın en güzel isimlerinden)dır.

Ben degül miyem **semî'** ü yâ basîr
Yâ hâkîm ü yâ 'âlim ü yâ habîr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 23). [semî',]

semiz: Semiz, şişman.

Eydür iy şeh tañlaşak girdüm yola
Benüm ile bir **semiz** tavşan bile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 162). [semiz,]

(Mes. 91: m. 166; Mes. 91: m. 163)

semm içe: Zehir içmek.

Tūs bu tağlar yolın kaçan geçē
Sām bu bezmūñ içinde **semm içe**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra
24). [semm içe, -e]

sen: İkinci tekil şahıs zamiri (Allah Teala yerine).

Biz perişān-hāl ü **sen** perverdigār
Biz günehlülür ü **sen** āmurz-gār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
101). [sen,]

(Mes. 78: m. 102; Mes. 98: m. 35;
Mes. 98: m. 36; Mes. 98: m. 53; Mes.
98: m. 55; Mes. 98: m. 56; Mes. 98:
m. 58; Mes. 98: m. 29)

sen: İkinci tekil şahıs zamiri (Şeytan yerine).

Çünkü **sen** kābil degülsin rahmete
Lācerem maḥşūş olduñ la'nete
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
63). [sen,]

(Mes. 85: m. 90)

sen: İkinci tekil şahıs zamiri (Hz. Muhammed bağlamında).

Sen bularuñ yazuğın bilür-iseñ
Şuçlarınuñ fikrini kıtur-ısañ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
23). [sen,]

sen: İkinci tekil şahıs zamiri, sen. || Leyla, sevgili.

Senden ol günden ki ben azmışvanın
Hāturuma naqşuñı yazmışvanın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
119). [senden, -den]

sen: "Sen" ikinci tekil şahıs zamiri.

Ol kuşa tap **sen** ki yüz biñ kanadı
Var-durur her yirde biñ bir adı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra
25). [sen,]

(Mes. 2: m. 36; Mes. 5: m. 47; Mes. 5:
m. 121; Mes. 5: m. 207; Mes. 5: m.
209; Mes. 5: m. 279; Mes. 5: m. 257;
Mes. 9: m. 29; Mes. 12: m. 55; Mes.
12: m. 59; Mes. 12: m. 115; Mes. 12:
m. 120; Mes. 12: m. 176; Mes. 12: m.
189; Mes. 12: m. 193; Mes. 12: m.
211; Mes. 12: m. 217; Mes. 12: m.
211; Mes. 12: m. 66; Mes. 13: m. 8;
Mes. 13: m. 40; Mes. 13: m. 42; Mes.
13: m. 7; Mes. 13: m. 9; Mes. 14: m.
48; Mes. 15: m. 97; Mes. 15: m. 116;
Mes. 15: m. 96; Mes. 15: m. 28; Mes.
15: m. 115; Mes. 16: m. 32; Mes. 16:
m. 60; Mes. 16: m. 62; Mes. 16: m. 74;
Mes. 16: m. 79; Mes. 16: m. 81; Mes.
16: m. 60; Mes. 16: m. 85; Mes. 16:
m. 67; Mes. 16: m. 71; Mes. 16: m. 88;
Mes. 16: m. 45; Mes. 17: m. 32; Mes.
19: m. 13; Mes. 19: m. 28; Mes. 19:
m. 29; Mes. 21: m. 3; Mes. 24: m. 17;
Mes. 25: m. 47; Mes. 25: m. 87; Mes.
25: m. 93; Mes. 25: m. 98; Mes. 25:
m. 115; Mes. 25: m. 126; Mes. 25: m.
97; Mes. 27: m. 79; Mes. 27: m. 91;
Mes. 27: m. 128; Mes. 27: m. 81; Mes.
27: m. 129; Mes. 27: m. 87; Mes. 27:
m. 93; Mes. 28: m. 4; Mes. 28: m. 9;
Mes. 28: m. 22; Mes. 28: m. 31; Mes.
28: m. 10; Mes. 28: m. 21; Mes. 30:
m. 76; Mes. 30: m. 103; Mes. 30: m.
106; Mes. 30: m. 133; Mes. 30: m.
135; Mes. 30: m. 167; Mes. 30: m.
269; Mes. 30: m. 267; Mes. 31: m. 15;
Mes. 31: m. 36; Mes. 31: m. 41; Mes.
31: m. 46; Mes. 31: m. 29; Mes. 32:
m. 151; Mes. 32: m. 132; Mes. 32: m.
157; Mes. 32: m. 177; Mes. 32: m. 27;
Mes. 32: m. 105; Mes. 32: m. 145;
Mes. 32: m. 177; Mes. 34: m. 7; Mes.
36: m. 1; Mes. 36: m. 5; Mes. 39: m.
15; Mes. 39: m. 113; Mes. 41: m. 2;
Mes. 41: m. 3; Mes. 44: m. 15; Mes.
44: m. 27; Mes. 44: m. 31; Mes. 44:
m. 3; Mes. 44: m. 12; Mes. 44: m. 30;
Mes. 44: m. 9; Mes. 46: m. 1; Mes. 46:
m. 2; Mes. 46: m. 10; Mes. 47: m. 60;
Mes. 47: m. 90; Mes. 47: m. 103; Mes.
47: m. 157; Mes. 47: m. 97; Mes. 47:
m. 102; Mes. 47: m. 56; Mes. 47: m.
67; Mes. 47: m. 81; Mes. 47: m. 53;
Mes. 47: m. 55; Mes. 49: m. 21; Mes.
49: m. 29; Mes. 49: m. 35; Mes. 49:
m. 36; Mes. 50: m. 127; Mes. 50: m.
137; Mes. 52: m. 10; Mes. 52: m. 12;
Mes. 52: m. 13; Mes. 52: m. 45; Mes.
52: m. 8; Mes. 52: m. 11; Mes. 53: m.
95; Mes. 53: m. 19; Mes. 56: m. 11;
Mes. 59: m. 15; Mes. 60: m. 25; Mes.
60: m. 84; Mes. 60: m. 98; Mes. 60:

m. 92; Mes. 63: m. 75; Mes. 63: m. 163; Mes. 63: m. 235; Mes. 65: m. 57; Mes. 66: m. 45; Mes. 66: m. 47; Mes. 66: m. 96; Mes. 66: m. 100; Mes. 66: m. 50; Mes. 66: m. 58; Mes. 66: m. 69; Mes. 66: m. 81; Mes. 66: m. 91; Mes. 66: m. 113; Mes. 66: m. 125; Mes. 66: m. 146; Mes. 66: m. 52; Mes. 66: m. 98; Mes. 66: m. 33; Mes. 66: m. 34; Mes. 66: m. 39; Mes. 66: m. 95; Mes. 66: m. 121; Mes. 66: m. 43; Mes. 66: m. 57; Mes. 66: m. 83; Mes. 68: m. 57; Mes. 68: m. 59; Mes. 69: m. 36; Mes. 69: m. 71; Mes. 69: m. 91; Mes. 69: m. 136; Mes. 69: m. 138; Mes. 69: m. 172; Mes. 69: m. 198; Mes. 69: m. 81; Mes. 69: m. 93; Mes. 69: m. 111; Mes. 69: m. 145; Mes. 69: m. 152; Mes. 69: m. 203; Mes. 69: m. 208; Mes. 69: m. 137; Mes. 69: m. 84; Mes. 69: m. 109; Mes. 71: m. 65; Mes. 72: m. 106; Mes. 72: m. 108; Mes. 72: m. 117; Mes. 72: m. 138; Mes. 72: m. 143; Mes. 72: m. 182; Mes. 72: m. 281; Mes. 72: m. 301; Mes. 72: m. 473; Mes. 72: m. 474; Mes. 72: m. 527; Mes. 72: m. 533; Mes. 72: m. 542; Mes. 72: m. 548; Mes. 72: m. 554; Mes. 72: m. 556; Mes. 72: m. 567; Mes. 72: m. 568; Mes. 72: m. 135; Mes. 72: m. 161; Mes. 72: m. 170; Mes. 72: m. 180; Mes. 72: m. 195; Mes. 72: m. 206; Mes. 72: m. 244; Mes. 72: m. 278; Mes. 72: m. 303; Mes. 72: m. 325; Mes. 72: m. 330; Mes. 72: m. 355; Mes. 72: m. 458; Mes. 72: m. 471; Mes. 72: m. 472; Mes. 72: m. 475; Mes. 72: m. 525; Mes. 72: m. 530; Mes. 72: m. 546; Mes. 72: m. 557; Mes. 72: m. 559; Mes. 72: m. 577; Mes. 72: m. 439; Mes. 72: m. 523; Mes. 72: m. 472; Mes. 72: m. 146; Mes. 72: m. 441; Mes. 72: m. 446; Mes. 72: m. 452; Mes. 72: m. 458; Mes. 72: m. 524; Mes. 72: m. 526; Mes. 72: m. 528; Mes. 72: m. 529; Mes. 72: m. 572; Mes. 72: m. 578; Mes. 72: m. 437; Mes. 72: m. 471; Mes. 72: m. 521; Mes. 72: m. 544; Mes. 72: m. 142; Mes. 73: m. 11; Mes. 74: m. 15; Mes. 74: m. 16; Mes. 74: m. 12; Mes. 75: m. 64; Mes. 75: m. 15; Mes. 75: m. 49; Mes. 77: m. 3; Mes. 78: m. 12; Mes. 78: m. 15; Mes. 78: m. 31; Mes. 78: m. 45; Mes. 78: m. 53; Mes. 78: m. 94; Mes. 81: m. 22; Mes. 81: m. 191; Mes. 84: m. 62; Mes. 84: m. 86; Mes. 84: m. 24; Mes. 84: m. 28; Mes. 84: m. 30; Mes. 84: m. 37; Mes. 84: m. 43; Mes. 84: m. 61; Mes.

84: m. 86; Mes. 84: m. 147; Mes. 84: m. 149; Mes. 84: m. 19; Mes. 84: m. 44; Mes. 84: m. 65; Mes. 84: m. 83; Mes. 84: m. 91; Mes. 85: m. 50; Mes. 85: m. 158; Mes. 85: m. 12; Mes. 85: m. 17; Mes. 85: m. 26; Mes. 85: m. 61; Mes. 85: m. 75; Mes. 85: m. 86; Mes. 85: m. 88; Mes. 85: m. 98; Mes. 85: m. 105; Mes. 85: m. 111; Mes. 85: m. 125; Mes. 85: m. 129; Mes. 85: m. 135; Mes. 85: m. 143; Mes. 85: m. 156; Mes. 85: m. 93; Mes. 85: m. 123; Mes. 85: m. 167; Mes. 85: m. 58; Mes. 85: m. 97; Mes. 85: m. 96; Mes. 85: m. 47; Mes. 85: m. 52; Mes. 85: m. 55; Mes. 85: m. 85; Mes. 85: m. 87; Mes. 85: m. 136; Mes. 85: m. 168; Mes. 87: m. 2; Mes. 88: m. 64; Mes. 88: m. 11; Mes. 88: m. 18; Mes. 88: m. 20; Mes. 88: m. 50; Mes. 88: m. 52; Mes. 88: m. 97; Mes. 88: m. 100; Mes. 88: m. 103; Mes. 88: m. 115; Mes. 88: m. 15; Mes. 88: m. 54; Mes. 88: m. 29; Mes. 89: m. 39; Mes. 90: m. 6; Mes. 90: m. 41; Mes. 90: m. 38; Mes. 91: m. 45; Mes. 91: m. 235; Mes. 91: m. 236; Mes. 91: m. 273; Mes. 91: m. 298; Mes. 91: m. 33; Mes. 91: m. 34; Mes. 91: m. 65; Mes. 91: m. 70; Mes. 91: m. 233; Mes. 91: m. 273; Mes. 91: m. 275; Mes. 91: m. 300; Mes. 91: m. 210; Mes. 91: m. 156; Mes. 91: m. 181; Mes. 91: m. 278; Mes. 91: m. 279; Mes. 91: m. 67; Mes. 93: m. 52; Mes. 94: m. 68; Mes. 94: m. 61; Mes. 94: m. 66; Mes. 94: m. 71; Mes. 94: m. 72; Mes. 97: m. 43; Mes. 98: m. 12; Mes. 98: m. 13; Mes. 98: m. 15; Mes. 98: m. 57; Mes. 98: m. 7; Mes. 98: m. 5; Mes. 98: m. 8; Mes. 98: m. 10; Mes. 98: m. 11; Mes. 98: m. 16; Mes. 98: m. 3; Mes. 100: m. 57; Mes. 100: m. 58; Mes. 100: m. 61; Mes. 101: m. 22; Mes. 101: m. 86; Mes. 101: m. 56; Mes. 102: m. 83; Mes. 102: m. 96; Mes. 103: m. 2; Mes. 105: m. 71; Mes. 105: m. 114; Mes. 105: m. 126; Mes. 105: m. 35; Mes. 105: m. 121; Mes. 106: m. 5; Mes. 106: m. 8; Mes. 106: m. 1; Mes. 106: m. 10; Mes. 106: m. 16; Mes. 106: m. 7; Mes. 106: m. 15; Mes. 108: m. 31; Mes. 108: m. 23; Mes. 108: m. 17; Mes. 108: m. 18; Mes. 108: m. 19; Mes. 108: m. 21; Mes. 108: m. 29; Mes. 109: m. 30; Mes. 109: m. 46; Mes. 109: m. 48; Mes. 109: m. 1; Mes. 109: m. 48; Mes. 109: m. 1; Mes. 109: m. 3; Mes. 109: m. 5; Mes. 109: m. 11; Mes. 109: m. 19; Mes. 109: m. 35; Mes. 109: m. 36;

Mes. 109: m. 46; Mes. 109: m. 48;
Mes. 109: m. 49; Mes. 109: m. 13;
Mes. 109: m. 20; Mes. 109: m. 37;
Mes. 109: m. 41; Mes. 109: m. 46;
Mes. 109: m. 25; Mes. 110: m. 14;
Mes. 16: m. 56; Mes. 8: m. 17; Mes.
12: m. 195; Mes. 85: m. 69; Mes. 85:
m. 157; Mes. 105: m. 113)

sen: İkinci tekil şahıs zamiri (halife yerine).

Muhtesib baş yire kodı kim **senüñ**
Bâki olsun cavidân cân u tenüñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
119). [senüñ, -üñ]

sen: Sen (Tavşan).

Bilmezem **sen** nâ-kese ne diyeyim
Şimdi mi geldüñ ki seni yiyeyim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
155). [sen,]

sen dahu: Sen dahi, sen bile.

Ben dilerem kim bularuñ yazuğın
Sen dahu bilmeyesin hiç iy Emîn
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
18). [sen dahu,]

sen dahu: Sen de.

Sen dahu kendüzüñe beni kabûl
Eylegil kim darb-ıla hõşdur uşûl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
443). [sen dahu,]

(Mes. 84: m. 89; Mes. 84: m. 125;
Mes. 103: m. 8; Mes. 108: m. 38; Mes.
15: m. 112; Mes. 39: m. 111)

sen ki: Sen ki.

Sen ki bizden hiçe dilersin güher
Çok bahâsın virmiş olasın meger
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra
75). [sen ki,]

(Mes. 88: m. 17; Mes. 90: m. 51; Mes.
94: m. 57; Mes. 47: m. 93; Mes. 5: m.
220)

sen ki: Sen ki. (Hüdhüd).

Sen ki şimdi pîşvâsın bizlere
Gir hõş ögüde vü zibâ sözlere
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
89). [sen ki,]

sen kim: Sen ki.

Sen kim eyledüñ girü mülkin durak
Kapusındasın velî andan ırak
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
139). [sen kim,]

sen olam: Sen olmak, kendi dışında başkası
olmak.

Sen şerî'atda sen ü ben ben olam
Sen tarîkatda ben ü ben **sen olam**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
58). [sen olam, -am]

senâyi: Meşhûr velîlerden. İsmi Mecdûd bin
Âdem, künyesi Ebü'l-Mecd Hakîm Senâî'dir.
1071 (H.464) senesi Gazne'de doğmuştur.
Başka târihlerde doğduğunu söyleyenler de
vardır. 1140 (H.535) senesi Gazne'de vefât
etmiştir.

Şol **Senâyi** işbu Mevlânâ-durur
Şol Nizâmî'dür ki key dâna-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
55). [senâyi,]

(Mes. 68: m. 40; Mes. 69: m. 161;
Mes. 69: m. 61)

sençileyin: Senin gibi.

Eydür-iseñ kamu tersâ olalum
Sençileyin halka rüsvâ olalum
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra
6). [sençileyin,]

(Mes. 14: m. 46; Mes. 41: m. 8; Mes.
85: m. 83; Mes. 101: m. 40)

sende: İkinci tekil şahıs zamiri (gemici
yerine).

Kamu dürlü 'ilm ü hikmet bende var
İlla bir yüzme kim ol fen **sende** var
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra
30). [sende,]

senden: *Senden yana.*

Saňa bir dīvān gerek iy nāmdār
Kim ƙala **senden** cihānda yādigār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 92*). [*senden,]*

senden artuƙ: *Senden başka.*

Şanma kim yārānlarum çoƙdur
benüm
Senden artuƙ kimsenem yoƙdur
benüm (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 40*). [*senden artuƙ,]*

(*Mes. 16: m. 90*)

senden ayru: *Senden uzakta, senden ayrı.*

Kim cihānda ayruƙı çün almayam
Āhıretde **senden ayru** ƙalmayam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 84*). [*senden ayru,]*

senden ötri: *Senden dolayı; senin yüzünden.*

Ƙılmadım bir zerre eksük tapudan
Senden ötri sürdi beni ƙapudan
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 64*). [*senden ötri,]*

senden seni alımadı: *Seni senden almak. Kişinin bir eylem karşısında hayrete düşmesi ve kendi öz varlığına fayda sağlayacak bir durumla karşılaşması. || Benliğinden vazgeçmek.*

‘İlm çün **senden seni alımadı**
Mıslertüni kīmiyā ƙılmadı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 55*). [*senden seni alımadı, -ıma, -dı]*

senden yaňa: *Senden tarafa, sana doğru.*

Kendü cinsinden ne göre sende hıç
Kim ƙıla **senden yaňa** İmān besic
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 124*). [*senden yaňa,]*

seni: *Kendini.*

Sen **seni** işbu teni şanduñ meger
Kim yidürürsin tene şehd ü şeker
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 31*). [*seni,]*

seni: *İkinci tekil şahıs zamiri (Hz. Muhammed'in yerine).*

Bilmedüm geldüm **seni** şayd itmege
Şayduñ oldum ƙuvvetüm yoƙ
gitmege (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 269*). [*seni,]*

seni daħı: *Seni de.*

Seni daħı ol şehinşāhı daƙı
İki yırtam diş-ile Tañrı ĥaƙı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 183*). [*seni daħı,]*

seni gör: *Kendini gör, kendine bak!.*

Sen **seni gör** yoħsa çün rahmet gele
Her biri bir ĥaşlet-ile ƙurtıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 61*). [*seni gör,]*

sensüz: *Sen olmadan (sevgili bağlamında).*

Senüñ-ile düzaħa kim ireler
Yig ola kim **sensüz** uçmaƙ vireler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 196*). [*sensüz,]*

sensüz olam: *Sensiz olmak, senden ayrı olmak.*

Şārda daħı ben ƙaçan **sensüz olam**
Yā seni yavu ƙılup kimi bulam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 145*). [*sensüz olam, -am]*

senüñ bigi: *Senin gibi.*

Kim **senüñ bigi** ulu beg turıcak
Bir gedānuñ tapusına varıcak
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 253*). [*senüñ bigi,]*

senüñ da'vīni: *Senin davanı.*

Çün senüñ kimse aduñ bilmez n'ide
Yâ **senüñ da'vîñi** kanda işide
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 26*). [*senüñ da'vîñi,]*

senüñ gibi: *Senin gibi.*

Zîra bu ilde kim aslanlar azar
Degme köyde yüz **senüñ gibi** gezer
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 136*). [*senüñ gibi,]*

(*Mes. 66: m. 97; Mes. 72: m. 233; Mes. 72: m. 259; Mes. 30: m. 71; Mes. 44: m. 14; Mes. 44: m. 17; Mes. 44: m. 19; Mes. 44: m. 32; Mes. 5: m. 162*)

senüñ ileyüñde: *Senin önünde, huzurunda.*

Ben hitâb-ı üscüdü yı bilmedüm
Secde **senüñ ileyüñde** kılmadum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 88*). [*senüñ ileyüñde, -de]*

senüñ işkuñ: *Senin aşkın.*

Bir iki gün kim **senüñ işkuñ** kova
Şoñra oşana vü ayruğı seve
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 73*). [*senüñ işkuñ,]*

(*Mes. 9: m. 33*)

senüñ işüñ: *Senin işin.*

Senüñ işüñ aldamağ-ısa ne var
Aldayanlar aldanur anda i yâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 45*). [*senüñ işüñ,]*

senüñ kavlüñ-ile: *Senin sözün.*

Bunda **senüñ kavlüñ-ile** gelmedüm
Zîra hağdan daşra hiç iş kılmadum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 15*). [*senüñ kavlüñ-ile, --ile]*

senüñ re'yüñ ile: *Kendi iraden.*

Ben senüñ anduñ-ıla oldum tebâh
Sen **senüñ re'yüñ ile** kılduñ günâh

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 88*). [*senüñ re'yüñ ile, - ile]*

senüñ yoluñ: *Senin yolun, işin.*

Şer' içinde gösterür **senüñ yoluñ**
Degme bir on aççaya bir kez aluñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 11*). [*senüñ yoluñ,]*

senüñ-içün: *Senin için.*

Her ne kim **senüñ-içün** işlemişem
Dükelin vaşluñ-içün eylemişem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 171*). [*senüñ-içün,]*

(*Mes. 14: m. 49; Mes. 91: m. 206*)

senüñ-ile: *Seninle.*

Benüm işüm kim bu derde dârudur
Senüñ-ile dahı key ilerüdüür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 46*). [*senüñ-ile,]*

ser ü selbet: *Başı çekme, önder olma.*

İlla erde ad-ıla devlet gerek
Şöfiye hem bir **ser ü selbet** gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 262*). [*şöfiye, -ye]*

ser vir-: *Baş vermek; can feda etmek.*

Açça virmeyen kişiye zer virüñ
Ayağußuzı kesene **ser virüñ**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra 18*). [*ser virüñ, -üñ]*

(*Mes. 73: m. 16*)

ser-be-ser: *Baştan başa, tamamen.*

Hikmet ü Kur'an tefsir ü haber
Gitmiş-idi hâtırından **ser-be-ser**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 74*). [*ser-be-ser,]*

(*Mes. 32: m. 3; Mes. 34: m. 8; Mes. 72: m. 132; Mes. 85: m. 131*)

serçe gibi: Serçe kuşu gibi.

Serçe gibi başladuñ ötmeklige
Tūtılara ma'rifet satmaqlığa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
291). [serçe gibi,]

serd: Sert, acımasız; soğuk (sözler
bağlamında).

'Ömr çün geçdi vü 'aqluñ yok-durur
Serd demsin sözlerüñ sovuğ-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
54). [serd,]

ser-dih: İçki, şarap verenlerin başı.

Kimisi bir 'işreti gördi laṭif
İndi vü **ser-dihine** oldı ḥarīf
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
56). [ser-dihine, -i, -ne]

ser-efrāza uram: Yüceltmek, benzerlerinden
üstün hale getirmek.

Kendüzümi her **ser-efrāza uram**
Gül şarından odı Şīrāz'a uram
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra
25). [ser-efrāza uram, -a-am]

ser-firāz: Benzerlerinden üstün olan.

Muṣṭafā eydür aña kim iy pāk-bāz
Cümle aşḥāb ortasında **ser-firāz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra
32). [ser-firāz,]

ser-ğavğa: Baş kavgacı; kavgacı başı.

Her savaş içinde **ser-ğavğa-durur**
Ne yılan dersin kim ejderhā-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra
13). [ser-ğavğa-durur, --dur, -ur]

ser-gerdān: Baş dönmiş.

Yir gözi gök yüzine ḥayrān-ıdı
Gök daḥı seyrinde **ser-gerdān-ıdı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
6). [ser-gerdān-ıdı, --ı, -dı]

ser-gerdān: Şaşkın, perişan.

Geldi bülbül ortaya ḥayrān u mest
Vālih ü medhūş u **ser-gerdān** u mest
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra
2). [sergerdān,]

(Mes. 12: m. 38)

ser-gerdān: Şaşkın, perişan || aşık.

'Aşık u āşüfte vü ḥayrān-durur
Bī-dil ü mecrūḥ **ser-gerdān-durur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra
72). [sergerdān-durur, --dur, -ur]

ser-gerdān kalurlar: Şaşırarak, hayran
kalmak.

Ḳamu **sergerdān ḳalurlar** ol işe
Vālih ü ḥayrān ḳalurlar ol işe
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
111). [sergerdān ḳalurlar, -ur, -lar]

ser-gerdān ol-: Şaşırarak; hayran olmak.

Kim ḳula anuñ gibi şulṭān ola
Ḳul niçün işbunça **ser-gerdān ola**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra
34). [sergerdān ola,]

(Mes. 45: m. 28)

ser-gerdān ola: Şaşkın ve serssem olmak.

Gör kim ol şarda ki ol eyvān ola
Niçe senüñ gibi **ser-gerdān ola**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra
14). [sergerdān ola,]

sergerdān olur: Perişan ve şaşkın olmak.

Kim benüm sāyemde er şulṭān olur
İrmeyen sāyeme **sergerdān olur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra
4). [sergerdān olur,]

sergeste vü şürīde-dil: Baş dönmiş, serssem
ve gönüli perişan olmuş || Aşık.

Geldi bir **sergeşte vü şürîde-dil**
Yalın ayak baş açuk bergeşte-dil
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra*
9). [*sergeşte vü şürîde-dil,]*

(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra*
21). [*ser-mest olsa, -sa]*

sergîn: Gübre.

Biribiri hâletinden bî-haber
Kargâ **sergîn** yir-idi tûti şeker
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
6). [*sergîn,]*

(*Mes. 50: m. 8; Mes. 50: m. 10; Mes.*
50: m. 12; Mes. 50: m. 48)

serkes: İnatçı, dik başlı.

Kibr ider-idi dükeli kuşlara
Sîne gösterür-idi **serkeşlere**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra*
22). [*serkeşlere, -ler, -e]*

ser-leşker: Başkomutan.

Hüdhüd eydür 'adl **ser-leşker-durur**
Dîne püşt ü devlete yâver-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra*
1). [*ser-leşker-durur, --dur, -ur]*

sermâye: Sermaye. (*Can sermayesi*
bağlamında).

Kamu kuşlar şüreti ol sâyeden
Hâşıl oldı vü hem ol **sermâyeden**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
36). [*sermâyeden, -den]*

sermâye: Servet, varlık.

Emr ü nehyi 'âlemün pîrâyesi
Kavl ü fi 'lün âdemün **sermâyesi**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
26). [*sermâyesi, -si]*

(*Mes. 27: m. 79; Mes. 39: m. 32;*
Mes. 75: m. 42; Mes. 75: m. 35)

ser-mest olsa: Sarhoş olmak.

Ger mey içen şarda **ser-mest olsa** yig
Servi âzâd u tehî-dest olsa yig

ser-sebz: Yemyeşil.

Şatt'dan ol yaña-y-ıdı 'avrât evi
Sâhatı **ser-sebz** ü bünyâdı kavî
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra*
4). [*ser-sebz,]*

(*Mes. 111: m. 8)*

serserî: Beyhude söz || Başiboş.

Çün benüm 'işķum degüldür **serserî**
Yâ başum kes yâ elüm dut iy perî
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
21). [*serserî,]*

serserî: Serseri, başiboş.

Eytdiler hele bize bir rehberi
Buluñuz kim gitmeyevüz **serseri**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
50). [*serseri,]*

(*Mes. 107: m. 151)*

serv: Selvi ağacı, uzun boylu ve koyu yeşil
yapraklı ağaç.

Añı sevmeyen kişi nâkes-durur
Serv anuñ katında hâr-u-ħas-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra*
16). [*serv,]*

(*Mes. 7: m. 14; Mes. 24: m. 21; Mes.*
111: m. 4)

serv: Selvi ağacı; uzun boy bağlamında.

Kaddi **serv** ü 'ârızı sîmîn-durur
Yüzi ħurşîd ü ħatı müşķîn-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra*
5). [*serv,]*

server: Önder, başkan.

Kim tarîķat ilîne **server** benem
Hem ħaķîkat yolına rehber benem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra*
3). [*server,]*

(Mes. 48: m. 24; Mes. 50: m. 127;
Mes. 69: m. 73)

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra
22). [servi,]

server: Baş, ulu, önder, ileri gelen kimse || Hz.
Muhammed.

Enbiyānuñ evliyānuñ **serveri**
İşid imdi kim nedür Peygāmberi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
5). [serveri, -i]

Servi ağacı budağında oturuñ
Perde her bir gül yüzünden götürüñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
39). [servi ağacı,]

server kılıñ: Başkan, öncü olmak.

Birümüzi aradan **server kılıñ**
Pādişāh istemege rehber kılıñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra
17). [server kılıñ,]

serzeniş eyler-ise: Sitem ve şikayet etmek.

Kimse bize **serzeniş eyler-ise**
Hakkumuzda bîş ü kem söyler-ise
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra
37). [serzeniş eyler-ise, -r, --ise]

server olan: Başkan, öncü olan (Hüdhüd).

Kim bize iy arada **server olan**
Yolda her birümüze rehber olan
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
109). [server olan,]

seşenbih düninüñ: Salı gecesi.

Müşteri'ye vir düşenbe dünini
Zühre **seşenbih düninüñ** hatunı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
202). [seşenbih düninüñ, -nüñ]

server olduğıñ: Başkan, öncü olmak.

Pes bize sen **server olduğıñ** neden
Yolda bize rehber olduğıñ neden
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
113). [server olduğıñ, -duğıñ]

seşenbih günü: Haftanın üçüncü günü, salı
günü.

Çün **se şenbih günü** Merrîh'üñ ola
Hem 'Utārid günü çārşenbih ala
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
279). [seşenbih günü,]

serverlig: Önderlik, liderlik.

Çün belürdi hüdhüdün **serverligi**
Ol yola vü kuşlara rehberligi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
57). [serverligi, -i]

setire: Örtülmüş, kapalı, mestur.

Eytdiler vardur anuñ bir 'avratı
Key **setire** 'avrat u çok ni'meti
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
378). [setire,]

servi: Servi ağacı.

Ergāvān dil-şād u süsen şādkām
Servi āzād u güle bülbül gulām
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
22). [servi,]

sev-: (Bir şey veya kimseye) Sevgi duymak,
gönlünde (ona karşı) bir muhabbet beslemek.

Anı **sevmegil** ki soñra öliser
Aña bağlanğıl ki bākī kalısar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
161). [sevmegil, -me, -gil]

servi: Uzun boylu, koyu yeşil yapraklı bir ağaç
|| Uzun boylu ve endamlı kişi.

(Mes. 87: m. 1; Mes. 7: m. 26)

Ger mey içen şarda ser-mest olsa yig
Servi āzād u tehī-dest olsa yig

sev-: Aşık olmak, gönül vermek, sevmek.

‘Avrat eydür ben dahı yavlağ seni
Sevdüm ol sâ‘at ki sen sevdün beni
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 530*). [*sevdüm, -dii, -m*]

(*Mes. 72: m. 530; Mes. 72: m. 447; Mes. 78: m. 46; Mes. 78: m. 50; Mes. 92: m. 19; Mes. 110: m. 26; Mes. 5: m. 232; Mes. 7: m. 18; Mes. 60: m. 1; Mes. 73: m. 13; Mes. 78: m. 45; Mes. 88: m. 6; Mes. 9: m. 47; Mes. 28: m. 26; Mes. 44: m. 25; Mes. 44: m. 23; Mes. 45: m. 32; Mes. 47: m. 153; Mes. 72: m. 69; Mes. 72: m. 511; Mes. 100: m. 109; Mes. 100: m. 110; Mes. 107: m. 75; Mes. 107: m. 89; Mes. 107: m. 90; Mes. 7: m. 74; Mes. 9: m. 1; Mes. 25: m. 1*)

sev: Beğenmek, hoşuna gitmek.

Tütiye eydür senün armağanun
Ne ola vü yâ neyi **sever** cânun
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 28*). [*sever, -er*]

sevâb: Sevap, fayda, kazanç, hayır işleme.

Anda kim her bir **sevâbı** göreler
‘Adli ilkin pâdişâhdan şoralalar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 7*). [*sevâbı, -ı*]

(*Mes. 76: m. 17; Mes. 77: m. 19*)

sevâb işlemedüm: Sevap işlemek, hayırlı işler yapmak.

Bir **sevâb işlemedüm** lâyıq aña
Olmağa yaraya mı ‘âşik aña
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 76, Mısra 3*). [*sevâb işlemedüm, -me, -dii, -m*]

sevdâ: Aşırı tutku, aşk.

Bu tekellüf saña bir **sevdâ-durur**
Beni şormağdan murâduñ ne-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 65*). [*sevdâ-durur, --dur, -ur*]

(*Mes. 50: m. 3*)

sevdâ: Heves, arzu.

Ġarğ-isañ bes bu kamu ğavğâ nedür
Ölüde bu dükelü **sevdâ** nedür
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 70*). [*sevdâ,]*

sevdügi: Sevdigi kişi, maşuk.

‘İşk evine ‘aql-ıla girmez kişi
Sevdüginün ‘aybını görmez kişi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 46*). [*sevdüginün, -nün*]

(*Mes. 72: m. 505; Mes. 72: m. 500; Mes. 72: m. 504; Mes. 12: m. 2; Mes. 47: m. 14*)

sevdügüm: Sevdigim, sevgilim.

Ben sizün-ile bile gelimezem
Sevdüğümden bir dem ayrılmazam
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 36*). [*sevdüğüm*den, -den]

sevdüğümüz: Sevdüğümüz (şey) manasında.

Her gün işümüz bizüm ğulğul-durur
Sevdüğümüz dünyada bir gül-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra 12*). [*sevdüğümüz,]*

sevdüğüñ: Sevgili, sevilen kişi.

Şehvetüne sen lağab ‘işğ urmağıl
Sevdüğüñi ol göz-ile görmegil
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 158*). [*sevdüğüñi, -i*]

sevdük: Sevgi duyulan, muhabbet beslenen kişi.

Kim benüm Yemlihâ yoldaşum-ıdı
Sevdük üstadum eyü işüm-idi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 404*). [*sevdük,]*

seven: Seven kişi.

Beni **seven** şeyh ruhban olısar
Sevmeyendür kim Müsülmân olısar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 13*). [*seven,]*

sevin-: *Sevinmek, mutlu olmak.*

Sevinü ili dapa Safvân gider
Görgil imdi ol münâfıklar n'ider
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 281*). [*sevinü, -ü*]

(*Mes. 27: m. 9; Mes. 60: m. 51; Mes. 18: m. 4*)

sevmeyen: *Sevmeyen kişi.*

Beni seven şeyh ruhbân olısar
Sevmeyendür kim Müsülmân olısar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 14*). [*sevmeyendür, -dür*]

sevmeyen kişi: *Sevmeyen insan.*

Añı **sevmeyen kişi** nâkes-durur
Serv anuñ katında hâr-u-ħas-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra 15*). [*sevmeyen kişi,]*

şevr ü mizân: *Boğa ve Terazi (burcu).*

Şevr ü Mizân Zühre'ye evler ola
Hem 'Utârid Hüşe vü Cevzâ ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 239*). [*şevr ü mizân,]*

sevl: *Sel.*

Düşmeninden şakınan gâfil degül
Seyle karşı yöriyen 'âkil degül
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 106*). [*seyle, -e*]

sevl gibi: *Sel gibi.*

Yügürü var yügürü gel yel gibi
Yoħsa kanuñ aqıduram **sevl gibi**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 32*). [*sevl gibi,]*

sevr: *Gezinti, gezme.*

Yir gözi gök yüzine ħayrân-ıdı
Gök daħı **sevrinde** ser-gerdân-ıdı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 6*). [*sevrinde, -in, -de*]

sevr: *Gezip dolaşma, dönme.*

'Âkıbet devrânı **sevr-ile** felek
Eyleye ol âdemîyi bir melek
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 51*). [*sevr-ile, --ile*]

sevr ider: *Dolaşmak, gezinmek; hareket halinde olmak (gezegen bağlamında).*

Gök tokuzdur yidisinde **sevr ider**
Yidi seyyâre de burcına gider
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 221*). [*sevr ider, -er*]

sevr ider-idi: *Gezmek, dolaşmak; dönmek (felek bağlamında).*

Bir gice kim çarħ **sevr ider-idi**
Rüstem-i dâstân meger gezer idi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 1*). [*sevr ider-idi, -er, --i, -di*]

sevr kılmağı: *Gezmek, dolaşmak.*

Sevr kılmağı ma'âf eylediler
Rüm ilini ħoş tavâf eylediler
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 59*). [*sevr kılmağı, -ğı*]

sevrân: *Gezme, gezinti.*

'Âşıkı ma'şük-ıla **sevrânda** bil
Kanda kim yâr-ısa bizi anda bil
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra 9*). [*sevrânda, -da*]

sevvâre: *Yürüyen, sabit olmayan yıldız.*

Birisi bu vâcib ol mümkin didi
Biri bu **sevvâre** ol sâkin didi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 26*). [*sevvâre,]*

sezâ: *Yaraşır, uygun, layık.*

Tâ'at-ıla virür-isem ben 'atâ
Bes bular yüz biñ 'azâbadur **sezâ**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 80*). [*sezâ,]*

sı: Bozmak, sözünde durmamak.

Degme odda mum gibi erimezem
Bağladuğum 'ahdi ayrık **şımazam**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra*
12). [*şımazam, -maz, -am*]

sı: Yenmek, mağlup etmek.

Ol Nerimân'ı bir oğlançuk **şıya**
Sâm anuñ bir muştına katlanmaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
149). [*şıya, -ya*]

sı: Kırmak.

Gözlerinden kan akıtmış yaş-ıla
Hem **şımış** nâkûsını bir taş-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
60). [*şımış, -mış*]

(*Mes. 89: m. 28*)

sı: Aşağı görmek; bozmak; mağlup etmek.

Ne kadar kim tûti karğayı **şıdı**
Karğa tûti hicvin artuğ okıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
85). [*şıdı, -dı*]

sı: Kırmak (gönül bağlamında).

Çün ulular biribirin **şıyalar**
Kiçileri ne yola okıyalar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra*
69). [*şıyalar, -ya, -lar*]

sı: Kırmak || Bozmak.

Şer' hükminden birin **şıyan** kişi
Ola mı hergiz tarîk anuñ işi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 99, Mısra*
15). [*şıyan, -yan*]

sı: Kırmak || Yenmek.

Âdemüñ çün şehvetin 'aklı **şıya**
Ol melekden yigrek ola bî-riyâ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra*
49). [*şıya, -ya*]

sım: Kırılmak.

Bu kafas **şinsa-y-ıdı** uça-y-ıdum
Şoĥbetinden karĥanuñ kaçay-ıdum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
49). [*şinsa-y-ıdı, -sa, --y, --ı, -dı*]

(*Mes. 93: m. 19; Mes. 93: m. 25*)

sıdk: İçten bağlılık, doğruluk, sadakat.

Ka 'be' de var-ıdı şeyhüñ bir mürîd
Kamudan 'âlî vü **şıdķı** key mezîd
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra*
2). [*şıdķı, -ı*]

Mes. 63: m. 228; Mes. 81: m. 121;
Mes. 90: m. 49; Mes. 91: m. 304; Mes.
102: m. 124; Mes. 27: m. 133; Mes.
48: m. 27; Mes. 51: m. 25)

sıdk u ihlâş u kerem: Doğruluk, samimiyet ve cömertlik.

Şehvet ü buĥl u ĥased ten yâridür
Şıdķ u ihlâş u kerem cân yâridür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
176). [*şıdķ u ihlâş u kerem,]*

sıfât: Sıfatlar, Allah'ın sıfatları: Allah'ın insanlarca tanınabilmesi için zatına nispet edilen mana ve mefhumlar.

Var **şıfâtı** luĥ-ıla Ĥakķuñ 'azîm
Var **şıfâtı** kaĥr-ıla daĥı delîm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra*
21). [*şıfâtı, -ı*]

(*Mes. 96: m. 22; Mes. 96: m. 28; Mes.*
96: m. 23; Mes. 96: m. 25)

sıfât: Vasıf, özellik.

İşde Peyĥamber mihekler eyledi
Kâlb-ıla şâfi **şıfâtın** söyledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra*
100). [*şıfâtın, -ın*]

sıfâtlu: Sıfatlı; niteliĥe, özelliĥe sahip.

Bu **şıfâtlu** isteyü çün geldiler
Şârda bir eskiçi oĥlın buldılar

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 17). [şifâtlı,]

sığ: Sığmak.

Eydür ol kaᅅı terâzûya **şığa**
Yâ ol ağırığa batman kim yığa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 133). [şığa, -a]

sığ: Sığmak; mevcut olmak, bulunmak.

Pes bu ümmet hükmine birikmedün
Sen Muᅅammed hem araya
sığmaduñ (Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 94). [sığmaduñ, -ma, -duñ]

(Mes. 100: m. 71)

sığ: Sığmak, gir(ebil)mek.

Ne baş ol yoldan **şığar** u ne ayak
Bize yakın ol yol u saña irak
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 63). [şığar, -ar]

sığ: Yer tutmak, yer almak; sığmak.

Cānuñı çün ilte gevdeñden ecel
Şıgmaya ol ortada mekr ü ᅅiyel
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 4). [şıgmaya, -ma, -ya]

sığın: Sığınmak, dayanmak.

Kim kuyuda anı saña gösterem
Saña **sığınmak** anuñçun isterem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 236). [sığınmak, -mak]

sığır eti: Sığır eti.

Şığır eti işe gelür dünyada
Âdem etin kimsene alup n'ide
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 53). [şığır eti,]

sıhhat: Sağlık, afiyet.

Şeh çün andan buldı **şıhhat** dānesin
Okıdı atası-y-ıla anasın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 19). [şıhhat,]

(Mes. 91: m. 33)

sıhhat bul-: Sağlıklı olmak.

Yimemekden ᅅab'ını tiz itmeye
Çünkü **şıhhat buldı** perhiz itmeye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 50). [şıhhat buldı, -dı]

(Mes. 68: m. 23)

sık: Sıklamak.

'Avrat işitdi kim ölmüş Yemliᅅā
Ağladı çok gözinuñ yaşın **şıka**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 426). [şıka, -a]

sık: Sıklamak || Dökmek (gözyaşı bağlamında).

Bir iki gözüñ yaşını **şıkasın**
Çünkü vā'iz meclisinden çıkasın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 13). [şıkasın, -asın]

sıma: Kıрма!.

Kimseneyi **şımadan** kavımı oña
Âhlığı yirden irürdi göge
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 479). [şımadan, -dan]

sıma-: Tecrübe etmek, imtihan etmek, denemek.

Bir yalanı **şınayuban** sürdiler
ᅅalk anı ᅅöd girçege irürdiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 183). [şınayuban, -y, -uban]

(Mes. 102: m. 102; Mes. 30: m. 105)

sınuk: Kırılmış; incinmiş.

Sen **şınuksın** olmuş a'zāñ cümle süst
Kimseyi istemeyesin ten-dürüst

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 75). [şınıksın, -sın]

sır: Gizli, gizli olan şey, sır.

Zühre işidiçekin âhengini
Sır-ıdı anuñ üninden çengini
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 20). [sır-ıdı, --ıdı]

(Mes. 26: m. 15; Mes. 101: m. 19;
Mes. 107: m. 16)

sır: Kırmak, reddetmek || Vazgeçmek (söz bağlamında).

Günde yüz kez 'ahd bağlayup **şıram**
Çamu dürlü kişiler-ile birem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 21). [şıram, -am]

sır: Aklın erişemediği, açıklanamayan veya çözülemeyen şey, giz, gizem.

Vaqt bunları mübeddel kılmadı
Sırların hiç âferîde bilmedi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 112). [sırların, -lar, -ın]

sır: İlâhi sır (Allah'ın birliği bağlamında).

Eydür aňladum ki Tañrı bir-durur
Bu benüm gönlümde bir key **sır-**
durur (Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81,
Mısra 78). [sır-durur, --dur, -ur]

sırât: Sırat köprüsü, cehennem üzerine kurulmuş ve bütün insanların geçmek zorunda oldukları köprü.

Çün aña irdük ne cennet ne **şırât**
Deve kaçan geçe fi-semmi'l-hiyât
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 149). [şırât,]

(Mes. 22: m. 69; Mes. 81: m. 132;
Mes. 98: m. 51)

sırâtı geç-: Sırat Köprüsünü geçmek. Cehennem üzerine kurulmuş ve bütün insanların geçmek zorunda oldukları köprü.

Eydür âhîr çün **şırâtı geçdüñüz**
Tamuyı görüp behişte kaçduñuz

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 67). [şırâtı geçdüñüz, -düñ, -üz]

(Mes. 84: m. 82)

sır: Bilinmesi, duyulması, açığa vurulması istenmeyen, gizli tutulan şey.

Sırlarımı Tañrı'ya söyler-idüm
Oturup 'ışkuña şabr eyler-idüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 531). [sırlarımı, -um, -ı]

(Mes. 4: m. 11; Mes. 22: m. 153; Mes. 31: m. 17; Mes. 60: m. 34; Mes. 78: m. 2; Mes. 85: m. 174; Mes. 102: m. 118; Mes. 111: m. 47)

sıyam: Oruç ibadeti.

Çün Ferîdün mülkin almağa kıyam
Gürz-ile Güstâşb kalkanın **şıyam**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 202). [şıyam,]

si murğ: Otuz kuş.

Gayra hergiz bakmaya sîmurğ hiç
İrmeye sîmurğa cüz **si murğ** hiç
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 126). [si murğ,]

(Mes. 107: m. 138; Mes. 107: m. 117;
Mes. 107: m. 137; Mes. 107: m. 114)

siccîn: Zindan. Rivayete göre yerin yedi kat altında şeytanın ülkesi olarak adlandırılan ve kötü ruhların götürüldüğü yer olarak bilinir. Bir diğer rivayete göre şeytanların isimlerinin yazıldığı siyah bir ağaç olarak tasvir edilir. (FMS :621)

Cân maħalli gökte 'illiyîn-durur
Ten maħâmı dünyada **siccîn-durur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra 24). [siccîn-durur, --dur, -ur]

(Mes. 96: m. 8; Mes. 110: m. 4)

sihr odına: Sihir ateşi.

Rûm ilinde **sihr odına** çün girem
Küpe binüben Hırasan'a varam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 35). [sihr odına, -na]

sihr ü nārencāt: *Büyü ve tılsım.*

Her fenüñ okı benüm kışüm-durur
Sihr ü nārencāt hōd işüm-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 170*). [*sihr ü nārencāt,]*

(*Mes. 89: m. 38*)

sihrin ide: *Sihir yapmak, büyülemek.*

Eydür iy Safvān çün **sihrin ide**
Çok senüñ gibi yoldan ilede
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 161*). [*sihrin ide,]*

silāh: *Silah (araç gereç eşya bağlamında kullanılmış).*

Şordı Yemlihā evin kim kandanur
Kim anuñ birkaç **silāhı** bendedür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 376*). [*silāhı, -ı]*

sīmīn: *Gümüüş renginde (beyaz).*

Ḳaddi serv ü 'ārızı **sīmīn-durur**
Yüzi hūrşid ü haṭı müşkīn-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 5*). [*sīmīn-durur, --dur, -ur]*

sīmīn-ten: *Teni gümüüş gibi beyaz olan.*

Eyle kim ben irdüm ol **sīmīn-tene**
Mümkin olmaya kim ire kimsene
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 55*). [*sīmīn-tene, -e]*

sīmīyā: *Elementleri altına çevirme ilmi.*

Yoḥsa nārencāt-ıla çün tañlaram
Sīmīyā vü kīmiyāyı añlaram
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 68*). [*sīmīyā,]*

sīmurğ: *Kaf dağında yaşadığına inanılan efsanevi kuş. || Tas: Allah.*

Tenlü cānlu biñ kanat bir murğ olur
Bir kanat naḳşı nite **sīmurğ** olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 30*). [*sīmurğ,]*

(*Mes. 1: m. 25; Mes. 1: m. 32; Mes. 1: m. 30; Mes. 2: m. 44; Mes. 4: m. 14; Mes. 6: m. 11; Mes. 8: m. 17; Mes. 20: m. 18; Mes. 20: m. 15; Mes. 23: m. 25; Mes. 24: m. 4; Mes. 50: m. 134; Mes. 76: m. 16; Mes. 106: m. 20*)

sīmurğ: *Kaf dağında yaşadığına inanılan efsanevi kuş.*

Bir gice Çin şehri üstinden meger
Nāgehān **sīmurğ** geçdi cilveger
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 2*). [*sīmurğ,]*

(*Mes. 107: m. 112; Mes. 4: m. 27; Mes. 7: m. 25; Mes. 17: m. 43; Mes. 24: m. 5; Mes. 24: m. 15; Mes. 26: m. 25; Mes. 29: m. 20; Mes. 31: m. 38; Mes. 31: m. 46; Mes. 31: m. 6; Mes. 31: m. 25; Mes. 31: m. 33; Mes. 32: m. 124; Mes. 33: m. 13; Mes. 33: m. 18; Mes. 35: m. 13; Mes. 36: m. 31; Mes. 38: m. 5; Mes. 39: m. 29; Mes. 39: m. 28; Mes. 39: m. 44; Mes. 39: m. 45; Mes. 39: m. 31; Mes. 68: m. 62; Mes. 68: m. 67; Mes. 68: m. 65; Mes. 76: m. 2; Mes. 79: m. 22; Mes. 92: m. 6; Mes. 107: m. 113*)

sīmurğ: *Kaf dağında yaşadığına inanılan efsanevi kuş. || Hükümdar, padişah || Tas: Allah.*

Baṅa bunuñ gibi ḥāl-ıla 'aceb
Ḳılmağa yarar mı **sīmurğı** taleb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 36*). [*sīmurğı, -ı]*

(*Mes. 107: m. 125; Mes. 107: m. 118; Mes. 107: m. 138; Mes. 107: m. 126*)

sīmurğ olur: *Simurg olmak.*

'Ālemüñ erenleri **sīmurğ olur**
Yuvasında her bir er bir murğ olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 63*). [*sīmurğ olur, -ur]*

sin: *Mezarlık, kabir.*

Şol degül-ise 'acebdür kim gezer
Üşde **sinlerde** vü aḥvālin düzer
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 142*). [*sinlerde, -ler, -de]*

(Mes. 5: m. 136; Mes. 5: m. 135; Mes. 22: m. 58)

sin: Gizlenmek.

Şıdık-ıla kurdun ileyinde **siñer**
Hile-y-ile tavşan aslamı yiñer
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 49). [siñer, -er]

sine: Göğüs, bağır.

Ol deñiz kim mevci çok olur-ıdı
Buñlaruñ **sinesine** gelür-ıdı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 38). [sinesine, -sin, -e]

sine: Derun, kalp, gönül.

Kendü nefsenden kişi ölü gerek
Hikmet-ile **sinesi** tolu gerek
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 20). [sinesi, -si]

sine gösterür-ıdı: Göğüs göstermek; (karşı durmak bağlamında). Göğsünü germek.

Kibr ider-ıdı dükeli kuşlara
Sine gösterür-ıdı serkeşlere
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 22). [sine gösterür-ıdı, -ür, --i, -di]

sine ur-: Bağırını vurmak.

Mü'min ol deñize kim **sine ura**
Zehre yok kim İblis ol bahra gire
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 119). [sine ura,]

(Mes. 27: m. 50)

sini: Seni.

Anuñ-ıçun **sini** da'vet kılmazuz
Kim ne kişisin seni hüd bilmezüz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra 11). [sini,]

sipah: Asker, ordu.

Bir yetime bunça yüz biñ padişah
Kaçan uya vü hezârân biñ **sipah**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 50). [sipah,]

(Mes. 40: m. 39)

sipahan: İsfahan; Klasik Türk müziğinde düğâh perdesindeki makamlardan biri.

Çün **Sipahan'dan** Hicaz'a irişem
Bunça dürlü şavt u sāza irişem
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 13). [sipahan'dan, -dan]

(Mes. 39: m. 101; Mes. 50: m. 17; Mes. 94: m. 15)

sipahi: Asker.

Anda kim Rüstem Neriman'a ire
Her **sipahi** kanda meydāna ire
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 20). [sipahi,]

siret: Bir kimsenin ahlakı, karakteri, kişiliği, davranışı.

Zira kim siz bilmedüksiz **siretin**
Göricek hem bilmeyesiz şüretin
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 15). [siretin, -in]

sirke: Sirke.

Bir avuç sirkeyi yüz yük şekkere
Şaç ki **sirke** maḥv ola şekker tura
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 108). [sirke,]

(Mes. 105: m. 109; Mes. 105: m. 110)

sirke yüzünden akar: Yüzünden sirke akması, kişinin suratından hoşnut olmadığı anlaşılacak, asık yüzlü olmak.

Her kimün kim şekker ağzına dıkar
Karşusına **sirke yüzünden akar**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra 18). [sirke yüzünden akar,]

sitem: Zulüm, eziyet.

Çün naşibümüz **sitemdür** n'idelüm
Haşm çün girü hakemdür n'idelüm
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 71). [sitemdür, -dür]

siyāset sürmege: Devlet idaresini sürmek, siyaset yapmak.

Ben **siyāset** diler-isem **sürmege**
Korqa toğan keklige zaḥm urmağa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra
7). [siyāset sürmege, -me, -ge]

siyāvıuş: Şehnâme'de kahramanlığı ile adı geçen İran padişahı.

Ben **Siyāvıuş'dan** ili aldum direm
Bījen ü Berzīn'i öldürdüm direm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
191). [siyāvıuş'dan, -'dan]

siz: İkinci çoğul şahıs zamiri (bey yerine).

Ne begi koyam ne sizi dir bize
İy beg uş biz 'arza eyledük **siz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
100). [size, -e]

siz: İkinci çoğul şahıs zamiri (Mekke halkı).

Mekke kavmindan sorar kim ol kişi
Kim **siz** eydürsiz ki fāsiddür işi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
140). [siz,]

siz: İkinci çoğul şahıs zamiri (kuşlar yerine).

Hüdhüdi **siz** hVör u kiçi görmeñüz
Rehber olduğın bu yola yirmeñüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra
5). [siz,]

(Mes. 4: m. 22; Mes. 40: m. 13)

siz: "Siz" ikinci çoğul şahıs zamiri.

Yüz günehden tevbe kıldı bir ḥakīm
Siz yusırrüne 'ale'l-ḥınsı'l-'azīm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
312). [siz,]

(Mes. 5: m. 70; Mes. 5: m. 99; Mes.
10: m. 48; Mes. 11: m. 66; Mes. 13:
m. 17; Mes. 13: m. 21; Mes. 14: m. 26;
Mes. 14: m. 27; Mes. 14: m. 59; Mes.
14: m. 70; Mes. 14: m. 75; Mes. 14:
m. 32; Mes. 21: m. 21; Mes. 22: m.
161; Mes. 22: m. 48; Mes. 22: m. 98;

Mes. 22: m. 101; Mes. 22: m. 162;
Mes. 22: m. 47; Mes. 22: m. 157; Mes.
29: m. 10; Mes. 29: m. 20; Mes. 32:
m. 37; Mes. 32: m. 52; Mes. 32: m. 74;
Mes. 32: m. 75; Mes. 32: m. 73; Mes.
32: m. 70; Mes. 39: m. 21; Mes. 39:
m. 23; Mes. 40: m. 9; Mes. 40: m. 15;
Mes. 40: m. 25; Mes. 40: m. 5; Mes.
40: m. 8; Mes. 43: m. 5; Mes. 53: m.
2; Mes. 53: m. 4; Mes. 60: m. 22; Mes.
63: m. 147; Mes. 63: m. 197; Mes. 63:
m. 191; Mes. 63: m. 194; Mes. 66: m.
2; Mes. 66: m. 153; Mes. 69: m. 32;
Mes. 69: m. 181; Mes. 69: m. 87; Mes.
69: m. 184; Mes. 72: m. 392; Mes. 72:
m. 115; Mes. 72: m. 116; Mes. 72: m.
391; Mes. 83: m. 20; Mes. 91: m. 125;
Mes. 91: m. 133; Mes. 91: m. 281;
Mes. 91: m. 284; Mes. 102: m. 1; Mes.
105: m. 3; Mes. 105: m. 82; Mes. 105:
m. 7)

siz: "Siz" ikinci çoğul şahıs zamiri. || Otuz
kuş.

Şimdi kim **siz** biz, **siz** ü biz hem sizüz
Siz aradan gitdünüz kamu bizüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
135). [siz,]

(Mes. 107: m. 136; Mes. 107: m.
135)

siz daḥı: Siz de.

Siz daḥı çok gördüğünüz var anı
İlla tenden anlamaduñuz cānı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra
51). [siz daḥı,]

siz ü biz: Siz ve biz.

Şimdi kim siz biz, **siz ü biz** hem
sizüz
Siz aradan gitdünüz kamu bizüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
135). [siz ü biz,]

sizden: Sizden (hayvanlar).

Kısmetüm **sizden-durur** yiyiserem
Çün yeyem Ḥaḫ şükriini diyiserem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
109). [sizden-durur, --dur, -ur]

size çok yaş virsün: Allah uzun ömürler versin bağlamında dua cümlesi.

Ben ırak gitmiş oluram ol kalur
Size çok yaş virsün ol küpde ölür
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 422). [size çok yaş virsün,]

sizüñ ile bile: Sizinle birlikte.

Bu kamu bendi nite şeşebilem
Kim **sizüñ ile bile** eşebilem
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 92, Mısra 16). [sizüñ ile bile,]

sizüñ-ile: Sizinle.

Ben bu vādī içine girür-isem
Yā **sizüñ-ile** bile varur-ısam
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 43, Mısra 20). [sizüñ-ile,]

(Mes. 43: m. 12; Mes. 43: m. 35)

soffa: Evlerde oda kapılarının açıldığı ve eskiden ev halkının birlikte oturduğu, yemek yediği genişçe yer.

Büşr girdi gördi ev ni' met tolu
Tābh-ḥāne 'ālī vü **soffa** ulu
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 394). [soffa,]

sōfi: Sofu, ehl-i tasavvuf.

İlla erde ad-ıla devlet gerek
Şōfiye hem bir ser ü selbet gerek
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 262). [şōfiye, -ye]

(Mes. 66: m. 120)

sofra: Sofra.

Loğmasını **sofrada** niçe yiye
Niçe otura vü dura vü diye
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 35). [sofrada, -da]

sofra: Sofra (açma), sofras (kurma).

Şartı var mı **sofradan** artuğ dağı
Bize bir bātıldan aňlatgıl ḥaķı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 70, Mısra 5). [sofradan, -dan]

sofra bağı: Sofra düzeni.

Şofra bağı dağı hem açuğ gerek
Ol kadar kim var degül hem çok gerek
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 7). [şofra bağı,]

(Mes. 72: m. 489)

sohbet: Sohbet, konuşma.

Şohbetüñ ḥaķķımı terk itmeyelüm
Yaluñuz seni koyup gitmeyelüm
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 47). [şohbetüñ, -üñ]

(Mes. 50: m. 50; Mes. 96: m. 11)

sohbet: Söyleşi, hasbihal, muhabbet.

'Āmilerüñ **şohbeti** dilgür ola
Ehl-ile nā-ehl kaçan bir ola
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 15). [şohbeti, -i]

sohbet eylemeye: Sohbet etmek.

'İşkı olan kişi dürr-i ḥāş-ıla
Şohbet eylemeye cüz ğavvāş-ıla
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 82). [şohbet eylemeye, -me, -ye]

sohbet kılalum: Sohbet etmek.

Bir iki gün bile **şohbet kılalum**
Degme sözüñ ḥadd ü resmin bilelüm
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra 9). [şohbet kılalum, -alum]

sokşur: Sokuşturma.

Söze şöyle **sokşururam** yalanı
Kim kişi girçekden aňlamaz anı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 13). [sokşururam, -ur, -am]

sol: Solmak; tazeliğini, güzelliğini yitirmek.

Niçe kim gül vaşfını söyleyesin
Şolduğundan sonra terk eyleyesin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra
20). [şolduğundan, -duğ, -in, -dan]

(Mes. 12: m. 60)

sol: Solmak, sararmak.

Nāgehān her birümüz aındı anı
Renc ü şayru kıldı vü **şoldı** teni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
92). [şoldı, -dı]

sol: Sağ karşıtı. Beyitte kadının, erkeğin sol kaburga kemiğinden yaratıldığı inanişına atıfta bulunulmuştur. Rivayete göre Hz. Havva'nın, Hz. Adem'in en kısa olan sol kaburga kemiğinden yaratılmıştır.

Sol yañadın aldı 'avrat varlığı
Şolda kaçan bula kimse sağlığı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
67). [şol,]

sol: Sol, sol taraf.

Egrilik her pişenün **şolı-durur**
Toğrulık Gülşehri'nün yolu-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra
39). [şolı-durur, -ı, --dur, -ur]

(Mes. 72: m. 68)

soldur: Solmasına sebep olmak; tazeliğini yitirmek.

Cānı sev kim ben didüğün ol-durur
Qo teni kim ölüm anı **şoldurur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra
26). [şoldurur, -ur]

soñ: En son.

Çamusından yig şerī' at **soñ** gele
Kim Müsülmānlık gibi key oñ gele
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
39). [soñ,]

soñra: Sonra, daha ileri bir zamanda.

Niçe kim gül vaşfını söyleyesin
Şolduğundan **soñra** terk eyleyesin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra
20). [soñra,]

(Mes. 13: m. 8; Mes. 25: m. 111; Mes.
36: m. 27; Mes. 44: m. 23; Mes. 44:
m. 43; Mes. 46: m. 6; Mes. 47: m. 140;
Mes. 47: m. 161; Mes. 65: m. 36; Mes.
65: m. 32; Mes. 72: m. 74; Mes. 72:
m. 354; Mes. 85: m. 8; Mes. 85: m. 14;
Mes. 91: m. 288; Mes. 95: m. 19; Mes.
96: m. 67)

soñra: -nin ardından, arkasından.

Yidi günden **soñra** gerdege girür
'Avratuñ burka' yüzünden götürür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
509). [soñra,]

soñra: Sonra, sonunda.

Ol tanuqlar **soñra** çünkim bildiler
Kim yalan-ıdı vü 'aciz kaldılar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
189). [soñra,]

soñuc: Netice, son, akıbet.

Almaz-ısam ben bu kīni vü güci
Nesl ü kavmünden çıkaram **soñuci**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
68). [soñuci, -ı]

soñuci: Neticede, sonunda.

Dükeli ilerü ikrār itdiler
Sonuci çamusı inkār itdiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
222). [sonuci,]

(Mes. 84: m. 100)

sor: Soru yönelterek bilgi istemek, sual etmek.

Kim Müselmān-ısa ol kuşı **sora**
Kâfir anuñ çanadı naqşıñ göre
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra
17). [sora, -a]

(Mes. 12: m. 29; Mes. 14: m. 7; Mes.
32: m. 146; Mes. 41: m. 1; Mes. 43:
m. 1; Mes. 53: m. 107; Mes. 53: m.
131; Mes. 56: m. 35; Mes. 64: m. 1;

Mes. 67: m. 1; Mes. 70: m. 1; Mes. 71: m. 56; Mes. 72: m. 163; Mes. 72: m. 245; Mes. 72: m. 250; Mes. 72: m. 281; Mes. 74: m. 19; Mes. 75: m. 47; Mes. 81: m. 19; Mes. 85: m. 119; Mes. 88: m. 83; Mes. 102: m. 23; Mes. 102: m. 38; Mes. 102: m. 30; Mes. 102: m. 31; Mes. 102: m. 32; Mes. 102: m. 40; Mes. 102: m. 45; Mes. 102: m. 51; Mes. 102: m. 52; Mes. 102: m. 53; Mes. 102: m. 60; Mes. 102: m. 56; Mes. 102: m. 57; Mes. 102: m. 109; Mes. 102: m. 22; Mes. 102: m. 25; Mes. 104: m. 29; Mes. 69: m. 136; Mes. 91: m. 270; Mes. 91: m. 171; Mes. 95: m. 1; Mes. 101: m. 92; Mes. 14: m. 19)

sor: Sormak; öğrenmek, araştırmak.

‘Ālem anuñ bir kanadıdır görüñ
Kınadın görenden ol kuşu **şoruñ**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 22). [şoruñ, -uñ]

(Mes. 3: m. 22; Mes. 5: m. 145; Mes. 10: m. 123; Mes. 22: m. 121; Mes. 23: m. 10; Mes. 25: m. 12; Mes. 34: m. 12; Mes. 45: m. 29; Mes. 53: m. 51; Mes. 54: m. 80; Mes. 72: m. 54; Mes. 72: m. 500; Mes. 72: m. 366; Mes. 72: m. 375; Mes. 85: m. 170; Mes. 102: m. 20; Mes. 22: m. 97; Mes. 63: m. 82; Mes. 102: m. 55; Mes. 5: m. 144; Mes. 10: m. 176; Mes. 13: m. 27; Mes. 5: m. 139; Mes. 5: m. 105; Mes. 30: m. 282)

sor: (Bir şeyin hesabını bir kimseden) istemek, sorgulamak; aramak.

Anda kim her bir sevābı göreler
‘Adli ilkin pādīshāhdan **şoralar**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 8). [şoralar, -a, -lar]

sor: Sormak. || Halini hatrını sormak.

Ben neyem kim kimsene beni **şora**
Yā bu hāletde gelüp beni göre
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 73). [şora, -a]

(Mes. 47: m. 60; Mes. 47: m. 68; Mes. 47: m. 56)

sor: Sormak || Emmek.

Ben bu nesrīnūñ saçın örer-idüm
Ergüvānuñ ağzını **şorar-idum**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 12). [şorar-idum, -ar, --ı, -du, -m]

sor kim: Sor ki.

Gemiçiye şorma kim naḥvı mısın
Gemiye **şor kim** deñiz maḥvı mısın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 36). [şor kim,]

sormağa geldüm: Sormak için uğramak; sormaya gelmek.

Eydür iy Mecnūn senūñ aḥvālūñı
Bilmedüm **şormağa geldüm** hālūñı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 54). [şormağa geldüm, -dü, -m]

sormak: Sormak, öğrenmek.

Bize bir Rūm iline varmak gerek
Bu düşün ta ‘bīrini **sormak** gerek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 52). [sormak,]

sormak: Sormak. || Halini hatrını sormak.

Bu tekellūf saña bir sevda-durur
Beni **şormağdan** murāduñ ne-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 66). [şormağdan, -dan]

sormak gerek: Sormak gerekir.

Ne kışın u ne yazın görmek gerek
Güllerūñ ‘ömri azın **şormağ gerek**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 12). [şormağ gerek,]

sovuk: Soğuk. (Söz).

‘Ömr çün geçdi vü ‘akluñ yok-durur
Serd demsin sözlerūñ **sovuk-durur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 54). [sovuk-durur, --dur, -ur]

soy: Soymak, çalmak, gasp etmek.

Kāise-bürligiyle kallāşam ‘azīm
Hem kefen **soymakda** nebbāşam
‘azīm (Mantiku't-Tayr, Mesnevi 89,
Mısra 14). [soymakda, -mak, -da]

sög: Sövmek, kötü söz söylemek.

Kim beni kāfirler arasında ög
Milletüñ terk eyle vü bütlere **sög**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
236). [sög,]

(Mes. 5: m. 111; Mes. 5: m. 195; Mes.
22: m. 110; Mes. 25: m. 28; Mes. 30:
m. 256; Mes. 30: m. 252; Mes. 30: m.
292; Mes. 48: m. 20; Mes. 49: m. 26;
Mes. 60: m. 36; Mes. 72: m. 409; Mes.
72: m. 417; Mes. 72: m. 434; Mes. 82:
m. 6; Mes. 30: m. 290; Mes. 65: m. 18;
Mes. 66: m. 59; Mes. 30: m. 254)

sök: Sökmek.

Dāneyi çün dām içine ben dökem
Kuş kanadın eyegüsinden **sökem**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
118). [sökem, -em]

(Mes. 93: m. 54)

söyin: Sönmek.

‘Işkı yilinden çırağı **söyinür**
Nāzük endāmı güneşden köyinür
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
21). [söyinür, -ür]

(Mes. 47: m. 16)

söyün: Söndürmek.

‘Akl rahtın hışm odı köyindürür
Hışm odın hilmüñ şuyı **söyindürür**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra
12). [söyindürür, -dür, -ür]

(Mes. 78: m. 44)

söyle: Söylemek, terennüm etmek, şarkı söylemek.

Hak te‘ālāya tevekkül eylerüz
Muştafā’nuñ dāsitanın **söylerüz**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
2). [söylerüz, -r, -üz]

(Mes. 17: m. 12; Mes. 7: m. 21)

söyle: O kadar.

Ol kız eydür şeyhe kim iy nā-tamām
Puhteler içinde kalmış **söyle** hām
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
112). [söyle,]

söyle: Anlatmak, yazmak.

Mantiku't-tayr'ı ki ‘Attār eyledi
Pārisiçe kuş dilini **söyledi**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra
28). [söyledi, -di]

söyle: Şöyle.

İşidicek **söyle** kimse sözünü
Urur-ıdı kılıca kendüzünü
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
77). [şöyle,]

söyle: Bahsetmek, bildirmek.

İlla bu ol Tañrı'dan **söyler** kim ol
Gösterür peygamberine togru yol
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
173). [söyler, -r]

söyle: Söylemek, bahsetmek.

Kamu sözi külli terk eyleyelüm
Bülbüle gül sözünü **söyleyelüm**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra
24). [söyleyelüm, -y, -elüm]

(Mes. 39: m. 92; Mes. 60: m. 34)

söyle: İfade etmek, söylemek || Tekrar etmek.

Niçe kim gül vaşfını **söyleyesin**
Solduğundan sonra terk eylesin
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra
19). [söyleyesin, -y, -esin]

söyle: *Dile getirmek, söylemek.*

Aña karşı **söyledi** hoş süsmār
‘Ankebüt oldı evinde perde-dār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 103*). [*söyledi, -di*]

(*Mes. 7: m. 9; Mes. 10: m. 167; Mes. 14: m. 73; Mes. 15: m. 111; Mes. 16: m. 48; Mes. 16: m. 66; Mes. 16: m. 58; Mes. 16: m. 120; Mes. 24: m. 29; Mes. 24: m. 7; Mes. 27: m. 16; Mes. 30: m. 141; Mes. 32: m. 1; Mes. 32: m. 62; Mes. 32: m. 115; Mes. 32: m. 120; Mes. 37: m. 8; Mes. 37: m. 3; Mes. 38: m. 23; Mes. 39: m. 116; Mes. 49: m. 20; Mes. 50: m. 22; Mes. 50: m. 37; Mes. 51: m. 3; Mes. 55: m. 28; Mes. 60: m. 38; Mes. 61: m. 17; Mes. 63: m. 137; Mes. 63: m. 92; Mes. 63: m. 188; Mes. 63: m. 49; Mes. 63: m. 157; Mes. 65: m. 128; Mes. 65: m. 116; Mes. 66: m. 3; Mes. 69: m. 63; Mes. 69: m. 128; Mes. 69: m. 71; Mes. 72: m. 482; Mes. 72: m. 294; Mes. 72: m. 156; Mes. 72: m. 408; Mes. 72: m. 531; Mes. 72: m. 181; Mes. 72: m. 303; Mes. 72: m. 11; Mes. 72: m. 19; Mes. 81: m. 164; Mes. 81: m. 112; Mes. 81: m. 149; Mes. 84: m. 7; Mes. 90: m. 44; Mes. 91: m. 4; Mes. 91: m. 46; Mes. 94: m. 1; Mes. 98: m. 32; Mes. 98: m. 35; Mes. 101: m. 90; Mes. 101: m. 4; Mes. 102: m. 85; Mes. 107: m. 5; Mes. 111: m. 81; Mes. 111: m. 30; Mes. 111: m. 47; Mes. 111: m. 58; Mes. 111: m. 76; Mes. 111: m. 53*

söyle: *Şu tarzda, şu şekilde yapmak.*

Dimek olur sen dağı böyleylegil
Kurtılasın kendüzün **söyleylegil**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 152*). [*söyleylegil, -yle, -gil*]

söyle: *Söylemek || açıklamak.*

Delülük öğredevüz biz Mecnün'a
Hikmeti **söyleyevüz** Eflātün'a
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 188*). [*söyleyevüz, -y, -evüz*]

söyle: *Şöyle, şu şekilde.*

Tarı birdür döst birdür **şöyle** bil
İki diyenler-durur hür u hacil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 141*). [*şöyle,]*

(*Mes. 100: m. 64*)

söyle: *Söylemek, anlatmak.*

Münisüm öldi kime **söyleyeyim**
Dağı bir münis kimi eyleyeyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 129*). [*söyleyeyim, -y, -eyim*]

(*Mes. 39: m. 86; Mes. 47: m. 29; Mes. 54: m. 13; Mes. 54: m. 48; Mes. 57: m. 36; Mes. 66: m. 17; Mes. 91: m. 294; Mes. 102: m. 100*)

söyle: *Şöyle, öyle bir.*

Söze **şöyle** şokşururam yalanı
Kim kişi girçekden anlamaz anı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 13*). [*şöyle,]*

söyle: *Söylemek, bahsetmek.*

Biri ref ü naş u cerden **söyledi**
Biri anuñ şerh ü başın eyledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 33*). [*söyledi, -di*]

söyle: *Söylemek, duyurmak.*

Seni kendüme halāl eylenürem
Erligüñi kavmuma **söylenürem**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 442*). [*söylenürem, -n, -ür, -em*]

söyle: *Sohbet edip söyleşmek, hoşça vakit geçirmek.*

Nesteren hatmīya nāz eyler-idi
Yäsemem nesrīn-ile **söyler-idi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 24*). [*söyler-idi, -r, --i, -di*]

(*Mes. 91: m. 29*)

söyle: *Söylemek, konuşmak.*

Kimsene söylemediğin **söyleme**
Kendü kendü cānuña kıasd eyleme
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
53). [söyleme, -me]

(Mes. 13: m. 38; Mes. 50: m. 42; Mes.
55: m. 4; Mes. 61: m. 1; Mes. 69: m.
243; Mes. 72: m. 309; Mes. 101: m.
47; Mes. 101: m. 36)

söyle-: Anlatmak, yazmak.

Mü' minüñ evvel gök ola cenneti
Kim hākīm uş böyle **söyler** hikmeti
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra
18). [söyler, -r]

söyle-: (Anlatmak istediği şeyi) Sözle
bildirmek.

Eytdüm altı er kitāb eylediler
Dil-firīb ol ad-ıla **söylediler**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
142). [söylediler, -di, -ler]

(Mes. 78: m. 2)

söyle-: Anlatmak, ifade etmek.

Çün Nizāmī her sözi hōş **söyledi**
Mahzenü'l-Esrār'ı zībā **söyledi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
64). [söyledi, -di]

(Mes. 69: m. 68)

söyle-: Söylemek, konuşmak.

Herze **söylemekden** uşanmaz daħı
Nesne bilmez benden öğrenmez daħı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra
71). [söylemekden, -mek, -den]

(Mes. 53: m. 166; Mes. 72: m. 289;
Mes. 111: m. 37)

söyledü: Söylediği, konuştuğu.

Şu gerek olsa cülāb içer-idi
Söyledüğinden şeker şaçar-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
12). [söyledüğinden, -in, -den]

(Mes. 10: m. 82; Mes. 63: m. 30; Mes.
32: m. 81)

söyleme: Dile getirmediği, söylemediği
(şeyler).

Kimsene **söylemediğin** söyleme
Kendü kendü cānuña kıasd eyleme
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
53). [söylemediğin, -düg, -in]

söyleme: Söyleme, dile getirme!.

Baña çok nāz u tekebbür eyleme
Datlu dilden acı sözler **söyleme**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
24). [söyleme,]

(Mes. 27: m. 1)

söylemek: Söylemek, konuşmak.

Ādemiler derisin yırtar dişüñ
Herze **söylemek-durur** her gün işüñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra
32). [söylemek-durur, --dur, -ur]

söylemezsin yalan: Yalan söylemek.

Ƙoca yalan kaçan olur iy fulān
İlla sen kim **söylemezsin** cüz **yalan**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
12). [söylemezsin yalan,]

söylen: Söylemek.

Çün muraşşa' **söylene** te' lîfümüz
Kimseden utanmaya taşnîfümüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra
43). [söylene, -e]

söyler: Söylemek, anlatmak.

Dir benem kim **söylerem** şeker gibi
Sebz-püşam Hızır peygamber gibi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra
5). [söylerem, -em]

söyler: İfade etmek, dile getirmek.

Degme bir hōş dāsītān kim eylerüz
Sözi Gülşehrī diliyle **söylerüz**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra
132). [söylerüz, -üz]

(Mes. 39: m. 90; Mes. 62: m. 19; Mes.
63: m. 203; Mes. 65: m. 67)

söz: Söz, kelam; (verilen karar).

söyler aña hōş dil-ile süsmār: Kertenkelenin
Hz. Muhammed ile hoşça konuşması.
(Kertenkelenin Hz. Muhammed'in
peygamberliğini ikrar etmesi ve inananları
inandırması bağlamında).

Begünüz benüm **sözüm** dutmaz-ısa
Ben buyurduğum işi itmez-ise
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
67). [sözüm, -üm]

‘Ankebüt oldı evinde perdedār
Söyler aña hōş dil-ile süsmār
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
36). [söyler aña hōş dil-ile süsmār,]

söz: Söz || Nasihat.

İşidicek şöyle kimse **sözini**
Urur-ıdı kılıca kendüzini
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
77). [sözini, -in, -i]

söyleve: Söylemek, bahsetmek.

Dünyayı ol yig ki terk eyleyevüz
Aḥiret bāzārını **söyleyevüz**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
6). [söyleyevüz, -vüz]

söz: Söz(ler).

Hışm-ıla anuñ **sözinden** tolayım
Kılıç-ıla aña iki böleyim
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
127). [sözinden, -in, -den]

söyün: Söndürmek.

Şem ‘i gözleri görenler yandurur
Yoḥsa gözsüz yanarı **söyündürür**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
240). [söyündürür, -dür, -ür]

söz: Konuşma, söz; sohbet.

Bir iki gün bile şöḥbet kılalum
Degme **sözün** ḥadd ü resmin bilelüm
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra
10). [sözün, -ün]

(Mes. 10: m. 132; Mes. 11: m. 15;
Mes. 12: m. 131; Mes. 12: m. 103;
Mes. 15: m. 103; Mes. 98: m. 6)

(Mes. 17: m. 2)

söz: Söz, söylem || Şiir.

Yiñi başlamış-ıdı daḥı **söze**
Düşmedüg-idi henüz key ağıza
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
25). [söze, -e]

söz: Söz, kelam; söylem.

Gör ne dürlü dökdi sözler kendüzi
Kim muraşsa ‘ oldı Gülşehrī **sözi**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
322). [sözi, -i]

(Mes. 1: m. 34; Mes. 5: m. 323; Mes.
17: m. 38; Mes. 22: m. 100; Mes. 22:
m. 7; Mes. 72: m. 167)

(Mes. 10: m. 82; Mes. 25: m. 104;
Mes. 27: m. 132; Mes. 27: m. 2; Mes.
32: m. 18; Mes. 65: m. 54; Mes. 66:
m. 11; Mes. 68: m. 38; Mes. 72: m. 7;
Mes. 81: m. 192; Mes. 84: m. 8; Mes.
85: m. 1; Mes. 91: m. 135; Mes. 96:
m. 54; Mes. 102: m. 87; Mes. 102: m.
93; Mes. 102: m. 122)

söz: Söz, konuşma.

Her kim evvel söyledi Allāh dedi
Sözünüñ ilkinde Bismillāh dedi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
2). [sözünüñ, -i, -nüñ]

söz: Söz, laf.

Birisi güneşe tapdı vü **sözi**
Aya ḥatm itdi vü biri ılduzı

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 11). [sözi, -i]

(Mes. 5: m. 88; Mes. 5: m. 57; Mes. 5: m. 55; Mes. 7: m. 23; Mes. 7: m. 24; Mes. 11: m. 69; Mes. 12: m. 224; Mes. 12: m. 54; Mes. 14: m. 51; Mes. 16: m. 125; Mes. 16: m. 130; Mes. 18: m. 11; Mes. 18: m. 4; Mes. 22: m. 112; Mes. 22: m. 1; Mes. 27: m. 3; Mes. 28: m. 21; Mes. 32: m. 86; Mes. 32: m. 104; Mes. 32: m. 3; Mes. 32: m. 65; Mes. 38: m. 24; Mes. 39: m. 93; Mes. 40: m. 56; Mes. 50: m. 60; Mes. 52: m. 24; Mes. 53: m. 19; Mes. 61: m. 11; Mes. 61: m. 19; Mes. 61: m. 13; Mes. 63: m. 39; Mes. 63: m. 179; Mes. 63: m. 3; Mes. 63: m. 187; Mes. 63: m. 83; Mes. 63: m. 46; Mes. 65: m. 77; Mes. 66: m. 13; Mes. 69: m. 241; Mes. 69: m. 101; Mes. 69: m. 191; Mes. 69: m. 130; Mes. 69: m. 150; Mes. 71: m. 12; Mes. 72: m. 220; Mes. 72: m. 162; Mes. 72: m. 219; Mes. 72: m. 402; Mes. 72: m. 576; Mes. 72: m. 180; Mes. 72: m. 208; Mes. 72: m. 168; Mes. 72: m. 490; Mes. 72: m. 103; Mes. 81: m. 1; Mes. 85: m. 25; Mes. 85: m. 159; Mes. 88: m. 119; Mes. 90: m. 44; Mes. 91: m. 117; Mes. 91: m. 196; Mes. 102: m. 89; Mes. 102: m. 91; Mes. 105: m. 1; Mes. 109: m. 45; Mes. 109: m. 24; Mes. 111: m. 60; Mes. 111: m. 61; Mes. 111: m. 73; Mes. 111: m. 74; Mes. 111: m. 81; Mes. 5: m. 101; Mes. 5: m. 107; Mes. 18: m. 9; Mes. 68: m. 14; Mes. 72: m. 156; Mes. 81: m. 164; Mes. 11: m. 50; Mes. 63: m. 19)

söz: Söz; şiir || Nasihat.

Her birinün kısmeti rüzındadır
Gevheri Gülşehri'nün **sözindedür**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 36). [sözindedür, -in, -de, -dür]

söz: Söz. || Boş söz, laf, lakırdı.

Leyli benem didüğün **söz** ola hām
Bize bizüm Leyli'müz ola tamām
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 115). [söz,]

söz: Söz, söylenen kelām || Hikaye.

‘Işk-ıla her kim aña Tañrı adın
Ter **sözümüzün** bile datlu dadın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 2). [sözümüzün, -ümüz, -ün]

(Mes. 62: m. 22)

söz: Söz, söylem || Dedikodu, iftira, yalan ve uydurma.

Tañrı peygāmbere didüğün öğrenün
Müdde‘iler **sözlerinden** yigrenün
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 8). [sözlerinden, -ler, -in, -den]

söz: Söz || Ses.

Sözi hūb u nağmaları sâz-ıla
Perdelerde ol laţif āvâz-ıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 7). [sözi, -i]

söz diler-iseñ: Söz söylemek.

Söz diler-iseñ kim eş ola saña
On iki ‘ilmi hevîc eyle aña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 71). [söz diler-iseñ,]

söz diyen: Söz söyleyen (kişi).

Bir kızıl addur cihānda gül gibi
Söz diyen ol ad-ıla bülbül gibi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 186). [söz diyen,]

söz eydürsin: Söz söylemek.

Eydür āhîr sen **söz eydürsin** eyü
Neye sözsüzler gibi yirsin kayu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 145). [söz eydürsin, -ür, -sin]

söz şarfını: Söz yapısı.

Vezn-içün lafzuñ gidermiş harfını
Artuk eksük söylemiş **söz şarfını**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 120). [söz şarfını, -nı]

söz söze olmadı: Sözün söze uygun düşmemesi.

Çün görür kim **söz söze** hiç **olmadı**
Ol bu ta'rif-ile beni bilmedi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
49). [söz söze olmadı, -ma, -dı]

sözde getürem: İfade edecek, söze getirecek
(ad, şöhret bağlamında).

Eytdüm adum yok ki **sözde getürem**
Nite adlular gibi şād oturam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
147). [sözde getürem, -em]

sözden: Söz, laf; sözden, laftan.

Söz-durur cânuñ çırağın ışıdan
Sözden artuğ ne kalısar kişiden
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra
4). [sözden,]

söze girdüm: Söze başlamak.

Cilve kıldum ben dağı bir gül gibi
Söze girdüm kumrı vü bülbül gibi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
176). [söze girdüm, -dü, -m]

söze komadılar: Söz söylemesine izin
vermemek.

Bu şar ehli nite gördiler anı
Kim **söze komadılar** ayruğ beni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
96). [söze komadılar, -dı, -lar]

sözi tımarladı: Sözü işitmek.

Çünkü tūfī bu **sözi tımarladı**
Ol kafasda düşdi cân ışmarladı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
109). [sözi tımarladı,]

sözi vü fikrini: Lafı ve fikri.

Şimdiye degin nite bilmez-idüñ
Bu **sözi vü fikrini** kılmaz-ıduñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
204). [sözi vü fikrini, -in, -i]

sözün: Söz(lerini), konuşma.

Hüdhüdün kuşlar **sözün** çok gördiler
Cânlarınıñ külli terkîn urdılar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra
25). [sözün,]

sözün eslemeye: Sözü dinlemek.

Âdemî dīvün **sözün eslemeye**
Kendü koynında yılan bislemeye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra
5). [sözün eslemeye, -me, -ye]

sözün işitmegil: Sözü işitmek.

Mübtedi'lerün **sözün işitmegil**
Muştafa cem'iyetinden gitmegil
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra
75). [sözün işitmegil, -me, -gil]

sözünü geçürürler-idi: Söz geçirmek, birisine
istediğini yaptırmak.

Halk anı delüye ururlar-ıdı
Sözünü gülüp **geçürürler-idi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
28). [sözünü geçürürler-idi, -ür, -ler, -
-i, -di]

sözlerini güş eyledi: Konuşmaları işitmek.

Şeyh çün **sözlerini güş eyledi**
Düşde gördüğün bulara söyledi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
47). [sözlerini güş eyledi, -di]

sözlü: Söyleyecek sözü olan.

Eydür-isem her birinün 'özrini
Uzaya çok **sözlü** diyesin beni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 37, Mısra
6). [sözlü,]

sözsüz: Konuşmayan, söz söylemeyen kimse.

Eydür āhir sen söz eydürsin eyü
Neye **sözsüzler** gibi yırsın kayu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
146). [sözsüzler, -ler]

sözsüz adsuz: Adı duyulmayan, şöhretsiz.

Âb-ı hayvân adı sözdür dünyada
Sözsüz adsuz bellüdür kim er n'ide
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
102). [sözsüz adsuz,]

(Mes. 69: m. 108)

sözün sırrın: Sözün sırrı.

Hem Veled bir mesnevî hüb eyledi
Degme sözün sırrın anda söyledi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
68). [sözün sırrın,]

sözün yüzi: Sözün manası, sözün iç yüzü.

Çün ben işitdüm bulardan bu sözi
Hem gördü baña ol sözün yüzi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
120). [sözün yüzi,]

su: Su, deniz.

Ol şuya kim bu yüziçilik kıılır
Giriçek İblis anda boğılır
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra
117). [şuya, -ya]

(Mes. 56: m. 5; Mes. 56: m. 33; Mes.
56: m. 26; Mes. 56: m. 42; Mes. 56:
m. 43)

su: Yaşam kaynağı olan sıvı madde, su.

Şimdi şü anuñ başından aşdı dîn
Ejdehâlar kuruşına düşdi dîn
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra
29). [şu,]

(Mes. 26: m. 24; Mes. 27: m. 48; Mes.
28: m. 3; Mes. 28: m. 4; Mes. 28: m.
7; Mes. 28: m. 6; Mes. 28: m. 18; Mes.
32: m. 11; Mes. 56: m. 45; Mes. 57:
m. 10; Mes. 72: m. 308; Mes. 72: m.
340; Mes. 72: m. 348; Mes. 72: m.
416; Mes. 72: m. 420; Mes. 72: m.
330; Mes. 72: m. 329; Mes. 72: m.
354; Mes. 72: m. 358; Mes. 72: m.
320; Mes. 72: m. 327; Mes. 88: m. 34;
Mes. 91: m. 54; Mes. 91: m. 242; Mes.
91: m. 12; Mes. 91: m. 13; Mes. 91:
m. 243; Mes. 102: m. 81; Mes. 11: m.

76; Mes. 26: m. 24; Mes. 26: m. 28;
Mes. 26: m. 10)

su: Su, akarsu.

Yüzemez-iken şuyı diler-idi
Yâri oğrına dışın biler-idi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra
11). [şuyı, -y, -ı]

su: Suyun içinde.

Zâd u rüzumuz bizüm şuda-durur
Kim deniz göğsümüze degin gelür
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra
5). [şuda-durur, -da, --durur]

(Mes. 27: m. 77; Mes. 72: m. 341;
Mes. 91: m. 245; Mes. 91: m. 249)

su: Dere, akarsu.

Degme su üstinde bir köpri olur
Kim su almakdan biregü kırtılır
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
105). [su,]

su: Şu, işaret zamiri.

Şoldur aķ şoldur kızıl şoldur yeşil
Şunı gök añla ve şunı şaru bil
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
80). [şunı, -(n)ı]

(Mes. 53: m. 80)

su almakdan: Suyu, akıntıya kapılmak.

Degme su üstinde bir köpri olur
Kim su almakdan biregü kırtılır
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
106). [su almakdan,]

su ırmağına: Su ırmağı. (Cennette var olduğu
söylenen dört ırmaktan biri. Su ırmağı, süt
ırmağı, şarap ırmağı, bal ırmağı.)

Biri şu ırmağına girür yüzer
Selsebilün çeşmesi havzın düzer
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
23). [şu ırmağına, -na]

su içinde: *Su içinde.*

Ana çün korçar şuya girmekliğe
Şu içinde bir nefes durmaqlığa
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 52*). [*şu içinde,]*

(*Mes. 26: m. 2*)

su saçar: *Su saçmak, su serpmek, dökmek.*

Şu saçar ussı girü başa gelür
'Avratı ol hâle çün hayrân kalur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 517*). [*şu saçar, -ar]*

su üstine: *Suyun üzerine.*

Yazmaya **şu üstine** nakşı kişi
Şuya tekye uranuñ yildür işi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 17*). [*şu üstine,]*

(*Mes. 28: m. 28; Mes. 28: m. 37*)

su virmege: *Su uzatmak.*

Kimse bardağdan bize **su virmege**
Yigrenürdi yüzümüzi görmege
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 115*). [*su virmege, -me, -ge]*

su yolını: *Dere, nehir gibi suların geçtiği yer; su yolu.*

Şu yolını açmayınca akmaya
Tañrı âhîr bacadan bırakmaya
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 103*). [*şu yolını, -nı]*

su'âl: *Soru.*

Bunlar eydür kimsene bizden hisâb
Şormadı vü ne **su'âl** u ne cevâb
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 80*). [*su'âl,]*

(*Mes. 32: m. 146; Mes. 56: m. 22*)

su'âl eylediler: *Soru sormak.*

Çamu kuşlar çün **su'âl eylediler**
Hâli kâl u kâhî hâl eylediler
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 1*). [*su'âl eylediler, -di, -ler]*

su'âl kıldılar: *Sual etmek, soru sormak.*

Çamusı bir kezde hüdhüdden **su'âl Kıldılar** kim hâll ola ol turfa hâl
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 38, Mısra 4*). [*su'âl kıldılar,]*

su'âli it-: *Soru sormak.*

Değmesi çün bir **su'âli itdiler**
Girü andan key cevâb işitdiler
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 67*). [*su'âli itdiler, -di, -ler]*

(*Mes. 38: m. 1*)

su'âli şordı: *Soru sormak.*

Muğri çün dikdi durugeldi beri
Bir **su'âli şordı** vâ' izden arı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 108*). [*su'âli şordı, -dı]*

su'bân: *Büyük yılan, ejderha.*

Hub̄s anda mı yapışur cânlara
Yâ irer mi bunda cân **su'bânlara**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra 16*). [*su'bânlara, -lar, -a]*

subha degin: *Sabaha kadar.*

Şubha degin ol gice bîdâr olur
Ol maħalle itleriyle yâr olur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 133*). [*şubha degin,]*

subh-dem: *Sabah vakti, sabahleyin.*

Şubh-dem bir yazuda kim nevbahâr
Dökmüş-idi yire dürr-i şâhvâr
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra 3*). [*şubh-dem,]*

(*Mes. 84: m. 124*)

suç: Kabahat, hata.

(Mes. 39: m. 10)

Ölür-istem dahı **suçum** kalmadı
Çün kılıç dutmağa gücüm kalmadı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
247). [suçum, -um]

(Mes. 15: m. 54; Mes. 72: m. 302;
Mes. 78: m. 27)

suç: Suç; günah.

(Mes. 28: m. 12)

Sen bularuñ yazuğın bilür-iseñ
Şuçlarınuñ fikrini kılur-isañ
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
24). [suçlarınuñ, -lar, -ın, -uñ]

suçını bağışladı: Hatasını affetmek.

Himmetüñ kendü işini işledi
Tañrı şeyhe **suçını bağışladı**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra
38). [suçını bağışladı, -dı]

suçsuz: Suçu olmayan, suç işlememiş olan,
masum.

Şuçsuz öldürmekde yoğ-ısa günâh
Ben öleyim dek sağ olsun pâdişâh
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
77). [suçsuz,]

(Mes. 72: m. 434)

suçuñ bağışlayam: Suçunu affetmek.

Şeyh eydür hõd **suçuñ bağışlayam**
Degme cevruñe yüz ayluk işleyem
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
69). [suçuñ bağışlayam, -y, -am]

süd ola vü ziyân: Kâr ve zarar etmek.

Nesnede süd u ziyân ola 'ayân
Hiç-ile ne **süd ola vü ne ziyân**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra
38). [süd ola vü ziyân,]

süd u ziyân: Fayda ve zarar.

Nesnede **süd u ziyân** ola 'ayân
Hiç-ile ne süd ola vü ne ziyân
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra
37). [süd u ziyân,]

suda: Suyun içinde.

Hırşuñ ardinça yüzersin sen **şuda**
Kim nehengi seni bilmeyüp yuda
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra
9). [şuda,]

suda yüzebile: Suda yüzmek.

Çaz kaçan sîmurğ-ıla dözebile
Çaza ol yig kim **şuda yüzebile**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra
26). [şuda yüzebile, -ebile]

süfi: Tasavvuf ehli, eren, ermiş, gönlü saf kişi.

Oğrılaruñ mecma'ında rehberem
Şüfilerüñ mahfilinde serverem
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra
24). [şüfilerüñ, -ler, -üñ]

(Mes. 65: m. 99; Mes. 65: m. 101)

süfi: Dinin emir ve yasaklarına sıkı sıkıya bağlı
olan. / Kaba sofu (çok dindar olup irfanı
olmayan kimse).

Bâde çün kim zühd bünyâdın yıkar
Hânekâhdan **şüfîler** esrük çıkar
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
10). [şüfîler, -ler]

(Mes. 47: m. 8)

suhf: Sayfalar || Kitap.

Çün İlâh-nâme Senâyi'den gele
Meşnevî Mevlânâ'nun **şuhfi** ola
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
62). [şuhfi, -ı]

sular içdiler: Sular içmek.

Bunça biñ od tağlarını geçdiler
Ağu gibi bunça **şular içdiler**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
96). [şular içdiler, -diler]

(Mes. 29: m. 1; Mes. 30: m. 57)

sulb: Bel, döl.

Ol qarañu ev 'ademdür bî-gümân
Ol ikinci ev ata **şulbı** hemân
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
120). [şulbı, -ı]

sultân: Padişah, hükümdar || Allah.

Niçe bu dünyâda bākî qalasın
Kendü **şultānuñdan** ayru olasın
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra
18). [şultānuñdan, -uñ, -dan]

(Mes. 21: m. 2; Mes. 22: m. 147; Mes.
90: m. 47)

sultân: Hükümdar, sultan, padişah.

Qamu kuşlar bir yire dirildiler
Mülki **şultānsuz-ıduğıñ** bildiler
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra
2). [şultānsuz-ıduğıñ, -suz, -ı, -duğ, -
ıñ]

(Mes. 5: m. 4; Mes. 5: m. 64; Mes. 21:
m. 20; Mes. 21: m. 21; Mes. 23: m. 6;
Mes. 24: m. 24; Mes. 24: m. 6; Mes.
24: m. 15; Mes. 25: m. 38; Mes. 25:
m. 55; Mes. 25: m. 89; Mes. 25: m. 91;
Mes. 29: m. 3; Mes. 29: m. 11; Mes.
31: m. 7; Mes. 31: m. 26; Mes. 39: m.
5; Mes. 40: m. 5; Mes. 57: m. 33; Mes.
60: m. 15; Mes. 60: m. 17; Mes. 60:
m. 51; Mes. 75: m. 45; Mes. 88: m. 39;
Mes. 89: m. 27; Mes. 92: m. 21; Mes.
93: m. 55; Mes. 96: m. 60; Mes. 101:
m. 19; Mes. 101: m. 12; Mes. 101: m.
29; Mes. 105: m. 106; Mes. 105: m.
105; Mes. 107: m. 59)

sultân: Hükümdar, padişah || Şairlik yeteneği
yüce olan, büyük şair.

Altı **sultān** 'ālemüñ serverleri
Dünya deñizlerinüñ geñerleri
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
73). [sultān,]

sultān gibi: Padişah gibi.

Zālim olma degme bir **şultān gibi**
'Adil ol Dārā vü Nüşirvān gibi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
117). [şultān gibi,]

sultān kıla: Sultan etmek, hakimiyet sahibi
yapmak.

Ol kişi kim ayruğı **şultān kıla**
Hem deger aña ki şultānlık bula
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra
7). [şultān kıla,]

sultān ol-: Padişah olmak.

Hüdhüd eydür 'ilm eri **şultān ola**
'Ālim ü cāhil kaçan yeksān ola
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra
1). [şultān ola, -a]

(Mes. 6: m. 33; Mes. 22: m. 159; Mes.
5: m. 59; Mes. 23: m. 3)

sultān-ı bî-dād olmağıl: Adaletsiz, zalim
padişah olmamak.

Ayruğıñ kayğusına şād olmağıl
Kul-ısañ **şultān-ı bî-dād olmağıl**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra
24). [şultān-ı bî-dād olmağıl, -ğıl]

sultān-ı şehi: Şehinşeh; sultanlar sultanı.

Anda kim şāhbāz adı bir murğ ola
Kamu **şultān-ı şehi** sîmurğ ola
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra
38). [şultān-ı şehi, -i]

sultānlıg: Sultanlık, hükümdarlık.

Ben virem **şultānlıgı** Keyhüsrev'e
Benden ire padişāhlık Hüsrev'e
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra
13). [şultānlıgı, -ı]

(Mes. 23: m. 15; Mes. 23: m. 27; Mes.
24: m. 20; Mes. 91: m. 188)

sultānlık: Sultanlık, hükümdarlık.

Anda kul olunca sîmurğa Hümā
Bunda ol yigrek ki **şultānlık** uma
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra
26). [şultānlık,]

(Mes. 24: m. 16)

sultānlık bula: Padişahlık, hükümdarlık görevinde olmak.

Niçe begler anda kıl gibi ola
Niçe kullar anda **şultānlık bula**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 136). [şultānlık bula, -a]

(Mes. 23: m. 8)

sultānlık ide: Padişahlık yapmak.

Et yiyenden pādīşāhlık çün gide
Bir süñük yiyen ne **şultānlık ide**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra 12). [şultānlık ide,]

sultānlık kıla: Padişahlık etmek.

Anda kim sīmurğ **şultānlık kıla**
Kamu şultānlar gerek kim kıl ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra 5). [şultānlık kıla,]

(Mes. 24: m. 27)

sun: Vermek, uzatmak, takdim etmek.

Degmesi ol çeşmeden çün kındılar
Bir kadeh geç geldi baña **şundılar**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 210). [şundılar, -di, -lar]

sun': Allah'ın yarattığı.

Bir-durur Şāni' kim anuñ mişli yok
Ol yaratduğı cihānda **şun'ı** çok
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 28). [şun'ı, -ı]

sun': Yarattılış, yapılış, meydana getirilen.

Şun'a şāni' dimegil dehrī gibi
Hālīk'uñı aña Gülşehrī gibi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 55). [şun'a, -a]

şundi sāğarı: Kadeh sunmak.

Aldı ol ma'şuk bir cāmı ele
Şundi şeyhe **sāğarı** dir iç hele
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 92). [şundi sāğarı,]

şür ünin işidüp: Sur sesini işitmek; Sur: Kıyamette, Hz. İsrâfil'in üfleyeceği boru.

Bunlar eydür maşşeri biz bilmezüz
Bunda **şür ünin işidüp** gelmezüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 66). [şür ünin işidüp, -üp]

süret: Gözün ilk bakışta gördüğü şey, dış görünüş, şekil, biçim.

Hüdhüd eydür niçe **şüretler** seni
Aldaya vü bu küdüretler seni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra 1). [şüretler, -ler]

(Mes. 8: m. 13; Mes. 8: m. 14; Mes. 8: m. 23; Mes. 22: m. 156; Mes. 46: m. 8; Mes. 50: m. 33; Mes. 53: m. 27; Mes. 108: m. 25; Mes. 47: m. 132; Mes. 108: m. 24; Mes. 47: m. 143; Mes. 88: m. 118; Mes. 111: m. 29)

süret: Şekil, biçim.

Kamu rengün **şüretin** gördüm 'ayān
Gönlüm içinde benüm rengüm hemān
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 99). [şüretin, -in]

süret: Yüz, çehre.

Bir ilan kim od ırıcak yakmağa
Kimse korçar **şüretine** bakmağa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra 12). [şüretine, -in, -e]

(Mes. 47: m. 84)

süret: Şekil, resim || Görünüş.

Hüdhüd eydür **sürete** kapılan er
Ma'naya kanda ire iy bī-başar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 1). [sürete, -e]

(Mes. 23: m. 15)

süret: Görünüş, görüntü.

Zîra kim siz bilmedüksiz sîretin
Görecek hem bilmeyesiz **şüretin**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra*
16). [*şüretin, -in*]

(*Mes. 53: m. 26; Mes. 53: m. 29; Mes.*
53: m. 49)

süret: Yüz, çehre. || *Güzellik.*

Kimse baña iltifât itmese yig
Dek gözümnden **şüreti** gitmese yig
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra*
38). [*şüreti, -i*]

(*Mes. 47: m. 46; Mes. 47: m. 121;*
Mes. 39: m. 35)

süret: Yüz, çevre || *Sevgilinin yüzü.*

Eyle oldum **şüretine** karşı mest
Kim beni gören şanur şüret-perest
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra*
41). [*şüretine, -in, -e*]

süret: Yüz; (*Leyla'nın yüzü*).

Leyli nakşın göñline yazmış tamâm
Şüretinden gâfil olmuş ve's-selâm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
42). [*şüretinden, -in, -den*]

şüretin bozdu: Görüntüsünü bozmak,
değiştirmek.

Şüretin bozdu vü şeklin gizledi
Bulıd içinde güneşi gizledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
55). [*şüretin bozdu, -dı*]

şüretinüñ fikrini: *Şeklinin düşüncesi.*

Hîç rengüñ şüretin çün görmedüm
Şüretinüñ fikrini terk urmadüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
50). [*şüretinüñ fikrini, -in, -i*]

süret-perest: *Dış görünüşe değer verip*
görüntünün ardındaki hakikate eremeyen
kimse, madde düşküni.

Niçe şüret âhîr iy **şüret-perest**
Şüreti n'ider olan ma'nîde mest
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra*
13). [*şüret-perest,]*

(*Mes. 45: m. 42*)

surhâb: *Özel ad.*

Çün muşâfâ girmişem **Şurhâb-ıla**
Çok neberd eylemişem Sührâb-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
197). [*şurhâb-ıla, --ıla*]

susa: *Susamak.*

Şusayalar geleler geçmeklige
Küp şuyından egilüp içmeklige
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
319). [*şusayalar, -ya, -lar*]

(*Mes. 102: m. 79*)

süsen: *Susen çiçeği, susam.*

Ergavân dil-şâd u **süsen** şâdkâm
Servi âzâd u güle bülbül gulâm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
21). [*süsen,]*

süsen: *Susen çiçeği, susam || Sevgili.*

Ben evümde bulıçak **süsenleri**
N'iderem yâbandağı gülşenleri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
135). [*süsenleri, -ler, -i*]

süsmâr *Far. Keler, kertenkele.*

Aña karşı söyledi hûş **süsmâr**
'Ankebüt oldı evinde perde-dâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
103). [*süsmâr,]*

susuz: *Susuz, sudan yoksun.*

Biz **şusuz** bir lahza şabr idemezüz
Anuñ-ıçun bir yaña gidemezüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra*
7). [*şusuz,]*

(*Mes. 26: m. 23*)

susuz kalmaya: *Susuz kalmak.*

Ṭağda su yā ola yāhūd olmaya
İlla hergiz Dicle **şusuz kalmaya**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra*
82). [*şusuz kalmaya, -ma, -ya*]

suva düşer: *Suya düşmek.*

Küp kıyu ağız olur **şuya düşer**
Düşdüğünden ol şu başından aşar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
339). [*şuya düşer, -er*]

(*Mes. 72: m. 419*)

suva gir-: *Suyun içine girmek.*

Ana çün korkar **şuya girmeklige**
Şu içinde bir nefes durmaqlığa
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
51). [*şuya girmeklige, -lig, -e*]

(*Mes. 72: m. 337*)

suva taldurasın: *Suya dalmak.*

Diri gark-ısañ **suva taldurasın**
Katuña geleni vü öldüresin
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra*
71). [*suva taldurasın, -dur, -a, -sın*]

su-y-ıla od: *Su ve ateş.*

‘Işk-ıla şehvet kaçan barışısar
Yā **şu-y-ıla od** nite karışısar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
20). [*şu-y-ıla od,]*

su-y-ıla toprak: *Su ve toprak.*

Yüzemez-iseñ gemiden çıkmagıl
Şu-y-ıla toprak evini yıkmagıl
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra*
2). [*şu-y-ıla toprak,]*

suyın iç-: *Suyu içmek.*

Bāguñ ortasında bir çeşme revān
Kim **şuyın içen** diriler cāvidān

(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
24). [*şuyın içen, -en*]

(*Mes. 72: m. 314*)

suyu gölüñ: *Gölün suyu.*

Anda kim şāfī ola **şuyu gölüñ**
Zevkı olmaya harāmīlü yoluñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
153). [*şuyu gölüñ,]*

süz: *Ateş, yanma.*

Bu güneş kim bu gögüñ ılduzıdur
Kelebekler-ile şem‘üñ **süzıdur**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra*
54). [*süzıdur, -ı, -dur*]

süz-ile sâz idicek: *Yanık yanık söylemek.*

Nādire bir nağme āgâz idicek
Perdelerde **süz-ile sâz idicek**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
20). [*süz-ile sâz idicek, -icek*]

sühbân şıfat: *Her türlü kusurdan, noksandan, beşerî nitelik ve zaafılardan uzak olan Allah'ın sıfatları.*

Şehvete māyil degül hayvān şıfat
‘Akla uyar kim ola **Sühbân şıfat**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
4). [*sühbân şıfat,]*

süd ırmağını: *Süt ırmağı. (Cennette var olduğu söylenen dört ırmaktan biri. Su ırmağı, süt ırmağı, şarap ırmağı, bal ırmağı.)*

Birisi hāmı ırmağı cāmın dutar
Biri **süd ırmağını** bala kıtar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
22). [*süd ırmağını, -nı*]

sührâb: *Şehnâme kahramanı, Rüstem'in kendi oğlu olduğunu bilmeden öldürdüğü yiğit bir karakter.*

Çün muşāfā girmişem Şurhâb-ıla
Çok neberd eylemişem **Sührâb-ıla**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
198). [*sührâb-ıla, --ıla*]

süknâ: Mesken.

‘Ucb **süknâsında** sâkin olmağıl
Beni gör sen dahı imin olmağıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 41*). [*süknâsında, -sın, -da*]

süksün: Ense.

Bir tapança urur-ısa ol bize
Boynumuzu **süksünümüzden** üze
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 116*). [*süksünümüzden, -ümüz, -den*]

süleymân: Hükümdar.

Eydür ol dîvün girişdüm gözine
Kim **Süleymân** ‘âşık ola sözine
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 50*). [*süleymân,]*

süleymân: Hz. Süleyman (as) peygamber (bağlama göre).

Çok **Süleymân-ıla** eyledüm sefer
Yok-durur ben görmedüğüm baħr u
ber (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 7*). [*süleymân-ıla, --ıla*]

(*Mes. 4: m. 10; Mes. 5: m. 150; Mes. 6: m. 9; Mes. 29: m. 27; Mes. 32: m. 127; Mes. 32: m. 125; Mes. 34: m. 13; Mes. 34: m. 9; Mes. 38: m. 8; Mes. 40: m. 43; Mes. 52: m. 54; Mes. 52: m. 59; Mes. 52: m. 57; Mes. 60: m. 116; Mes. 111: m. 49; Mes. 111: m. 62; Mes. 111: m. 54*)

süleymân: Hz. Süleyman (Kalp gözünün açık olduğunu kastetmek için kullanılmıştır).

Aç **Süleymân** gözünü kim göresin
Şâhidüñ bir dîv ü terkîn urasın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra 15*). [*süleymân,]*

süleymânlık kıla: Hz. Süleyman gibi olmak.

Kuş diline çün **Süleymânlık kıla**
Derdüñe Gülşehri dermânlık kıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 75*). [*süleymânlık kıla, -a*]

süleymânlık kılar: Hz. Süleyman gibi hükümdarlık yapmak.

Şādılıkda çok perîşānlık kılar
Bir perîdür kim **Süleymânlık kılar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 34*). [*süleymânlık kılar, -ur*]

sünbül: Sümbül çiçeği.

Hāşa şimdi tāze Gülşehrî güli
Kim getüre göze servi **sünbülü**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra 14*). [*sünbülü, -i*]

(*Mes. 16: m. 123; Mes. 66: m. 9; Mes. 72: m. 19*)

sünnet: Hz. Muhammed'in Müslümanlarca uyulması gerekli sayılan davranışları ve herhangi bir konuda söylemiş olduğu söz.

Biri eydür **sünnet** ü farz u mübāħ
Böyle vü i‘tāk u ta‘lîk u nikāħ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 21*). [*sünnet,]*

sünnet-ile farzı: Sünnet ve farz.

Hāk yolında elli hāc kılmış-ıdı
Sünnet-ile farzı key bilmiş-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 16*). [*sünnet-ile farzı, -ı*]

sünnetin kıldum: Sünnet ibadetini yerine getirmek.

Taħrı’nuñ farzın getürdüm yirine
Sünnetin Payğāberüñ **kıldum** yine
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 24*). [*sünnetin kıldum, -du, -m*]

sünüg: Kemik.

Çün et etmek hısmınuñ oğlanısın
Bir **sünüğe** it gibi uzanasın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra 10*). [*sünüğe, -e*]

sünük: Kemik.

Et yimeyüp kâni‘ olayım direm
Anuñ uçun günde bir **süñük** yirem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra 22*). [*süñük,]*

(*Mes. 23: m. 24; Mes. 45: m. 30*)

süñük yiyen: *Kemik yiyen (kişi).*

Et yiyenden pädişāhlık çün gide
Bir **süñük yiyen** ne şultānlık ide
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra 12*). [*süñük yiyen,]*

sür: *Sürmek, kovmak, uzaklaştırmak.*

‘Aql kâni kim ögümi dirşürem
Nefs dīvin gön̄lüm içinden **sürem**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 146*). [*sürem, -em]*

(*Mes. 20: m. 8; Mes. 78: m. 42; Mes. 79: m. 17; Mes. 84: m. 83; Mes. 98: m. 10; Mes. 84: m. 145; Mes. 84: m. 140; Mes. 100: m. 92*)

sür: *Ortaya koymak, ileri atılmak; canını ortaya koymak, feda etmek.*

Er adıyla dünyada diri yörür
Yoħsa ayruħ er hemān cānın **sürür**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 32*). [*sürür, -ür]*

sür: *Sürmek (at bağlamında).*

Sür yöriyelüm ki nāgāh irmeye
Dest ü bāzūsın bize göstermeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 113*). [*sür,]*

(*Mes. 30: m. 126; Mes. 30: m. 128; Mes. 30: m. 168; Mes. 30: m. 181; Mes. 30: m. 271; Mes. 30: m. 117*)

sür: *Söylemek || Bir sözü ileri sürmek, ortaya atmak.*

Bir yalanı şınayuban **sürdiler**
Halk anı hōd girçege irürdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 183*). [*sürdiler, -di, -ler]*

sür: *Sürdürmek, devam ettirmek.*

Tañla dükkānçuğımı kurar-ıdı
İşler-idi vü işi **sürer-idi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 32*). [*sürer-idi, -er, --i, -di]*

sür: *Uzatmak.*

Aslan eydür kabul eyledüm varuñ
Ayağūñuzı geñūñuzce **sürüñ**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 132*). [*sürüñ, -üñ]*

sür: *Devam etmek, yönelmek.*

Ma‘ rifet vādisine andan irer
Pes varur tevħid vādisin **sürer**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 10*). [*sürer, -er]*

sür: *Götürmek.*

‘Aql u cān daħı mekānsuzdur, duruñ
Bunları Tañrı sarāyına **sürüñ**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 14*). [*sürüñ, -üñ]*

sür: *Sürmek || Yaşamak.*

Bunça lezzet kim **süre** cismüñ senüñ
Yoħdur anda zerrece ħazzı canuñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 29*). [*süre, -e]*

sürç: *Yürürken sendeleyerek dengesini yitirmek.*

Kaçar-iken nāgeh etegin başar
Sürçer añsuzda vü yidügin kuşar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 66*). [*sürçer, -er]*

sür: *Sürümek, sürüklemek.*

Çıkdı bir ‘avrat yüzini büriyü
Yirde atlas kunduzını **sürüyü**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 384*). [*sürüyü, -y, -ü]*

sürlüm: *Sür(e)lüm: sürmek; önüne katıp götürmek.*

Ol kişi eydür gel imdi gidelüm
Kimini **sürlüm** kimini yidelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 96*). [*sürlüm,]*

sürme: *Göze sürülen siyah madde.*

Kişiye çün kim bu fende gürleyem
Gözlerinden **sürmesin** oğurlayam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 6*). [*sürmesin, -sin]*

sürme uram: *Sürme çekmek.*

Yöresinde yatur-iken ben yine
Sürme uram kekligün gözlerine
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 8*). [*sürme uram, -am]*

sürt: *Sürtünmek.*

Çün bulıtlar birbirine **sürtişür**
Ra'd olur sen bu sebakları bişür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 169*). [*sürtişür, -iş, -ür]*

sürük: *Sürülmüş, kovulmuş.*

Çanda var mülki içinden taşra yir
Kim **sürükmişlere** ol yir anda yir
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 142*). [*sürükmişlere, -miş, -ler, -e]*

süst: *Gevşek, zayıf, güçsüz.*

Var-ıdı ol ortada bir yār-i çüst
Geldi şeyhe eydür iy 'ahdinde **süst**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 2*). [*süst,]*

(*Mes. 22: m. 138; Mes. 49: m. 6; Mes. 51: m. 2*)

süst er ola: *Güçsüz kişi olmak.*

Taş ola kim gevhere kaçd eyleye
Süst er ola kim ere kaçd eyleye

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra 16*). [*süst er ola, -a]*

süst eylemişem: *Güçsüz olmak, gevşek durmak.*

İ'tikādımı dürüst eylemişem
Hakka vü nā-hakka **süst eylemişem**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 22*). [*süst eylemişem, -miş, -em]*

süst olur-ıdı: *Güçsüz, zayıf olmak.*

Renc-ile kalan kişi kuvvetde **süst Olur-ıdı** bir deminden ten-dürüst
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 24*). [*süst olur-ıdı,]*

süvārī: *Süvari, atlı asker.*

Ol ilan nefsün uyur ğafletde sen
Ol **süvārī** Muştafa-yı mü'temen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 114*). [*süvārī,]*

sürdi kapudan: *Kapudan kovmak.*

Kılmadın bir zerre eksük tapudan
Senden ötri **sürdi** beni **kapudan**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 64*). [*sürdi kapudan,]*

(*Mes. 84: m. 135*)

süre yol: *Yol almak. || Gitmek.*

Yaluñuz bir şārda şeyh olmaya ol
Yidi 'iklīmün erine **süre yol**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 12*). [*süre yol,]*

süz: *Süzülmek || Arınmak (günah bağlamında).*

'Ābide ikinci gökde düzile
Cennet ü müzdi yazuğdan **süzile**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 16*). [*süzile, -il, -e]*

şa' bān ayı: *Ay takvimine göre yılın sekizinci, kutsal ayların ikinci ayı.*

Çünkü **Şa' bān ayı** eyledi hürüc
Kamu endāmum-ıla dutdum oruç
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 29*). [*şa' bān ayı,]*

şād: *Mutlu, mesut.*

Şād-isañ olmayasın kayğu-y-ıla
Arısuz-isañ yunasın şu-y-ıla
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 5*). [*şād-isañ, --ı, -sañ]*

(*Mes. 39: m. 97; Mes. 65: m. 103; Mes. 69: m. 148; Mes. 81: m. 9; Mes. 81: m. 16*)

şād eyledi: *Mutlu etmek.*

Pādişah çün amı āzād eyledi
Gönlini ol guşşadan **şād eyledi**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 110*). [*şād eyledi, -di]*

şād ol-: *Şad olmak; sevinmek, memnun ve mutlu olmak.*

Şād ol iy her dāsītāni sāz iden
Dükedüben bir dağı āgāz iden
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 169*). [*şād ol,]*

(*Mes. 12: m. 128; Mes. 72: m. 368; Mes. 63: m. 225; Mes. 47: m. 23; Mes. 65: m. 109; Mes. 97: m. 21; Mes. 94: m. 71; Mes. 31: m. 23; Mes. 65: m. 62; Mes. 63: m. 97; Mes. 94: m. 70*)

şādılığ: *Neşelenme, sevinç.*

Şādılığ menzilini ğam dutar
Hayfa geçmiş 'ömr-içün mātem dutar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 81*). [*şādılığ, -ı]*

şādılık: *Sevinç, mutluluk.*

Şādılığda çok perişānlık kıılır
Bir peridür kim Süleymānlık kıılır
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 33*). [*şādılığda, -da]*

(*Mes. 65: m. 103; Mes. 65: m. 110; Mes. 91: m. 25*)

şādī: *Saadet, huzur.*

Dehr **şādīsi** dükeli ğam-durur
Dünya şāhi bir gedāydan kem-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 3*). [*şādīsi, -si]*

şādī vü ğam: *Mutlu ve kederli.*

Çün görürler şeyhi zār u dil-figār
Şādī vü ğam arasında bī-ķarār
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 84*). [*şādī vü ğam,]*

şādkām: *Çok sevinçli, arzusuna kavuşmuş.*

Ergāvān dil-şād u süsen **şādkām**
Servi āzād u güle bülbül ğulām
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 21*). [*şādkām,]*

şādmān oldı: *Mesut, bahtiyar olmak.*

'Adlüm-ile **şādmān oldı** cihān
Bir benefşe kaygulu ķaldı hemān
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 17*). [*şādmān oldı, -dı]*

şādumān: *Sevinçli, bahtiyar.*

Kim seni bir kaygusuz göremezem
Saña bir gün **şādumān** iremezem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 138*). [*şādumān,]*

(*Mes. 96: m. 70*)

şāh: *Dal, budak.*

Şādık oluñ yoluñuzdan dönmeñüz
Degme **şāha** ķarġa gibi ķonmañuz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 36*). [*şāha, -a]*

(Mes. 111: m. 2)

şāh: *Hükümdar, padişah, sultan.*

Gösterün bir gög kīm ol māhsuz-
durur
Bizüm ilümüz niçün **şāhsuz-durur**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra*
10). [*şāhsuz-durur, -suz, --dur, -ur*]

(*Mes. 4: m. 40; Mes. 4: m. 25; Mes. 5:*
m. 11; Mes. 6: m. 37; Mes. 25: m. 11;
Mes. 25: m. 57; Mes. 25: m. 79; Mes.
25: m. 73; Mes. 29: m. 6; Mes. 29: m.
29; Mes. 31: m. 4; Mes. 38: m. 14;
Mes. 40: m. 63; Mes. 40: m. 50; Mes.
60: m. 34; Mes. 60: m. 54; Mes. 91:
m. 61; Mes. 91: m. 208; Mes. 91: m.
194; Mes. 101: m. 43; Mes. 101: m.
28; Mes. 105: m. 10; Mes. 107: m. 99)

şāh: *Sultan, padişah || Allah.*

‘Āşık oldılar anuñ dergāhına
Her kıl istedi kim ire **şāhına**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra*
30). [*şāhına, -in, -a*]

(*Mes. 21: m. 6; Mes. 46: m. 20; Mes.*
66: m. 123; Mes. 85: m. 175; Mes.
100: m. 110)

şāh: *Benzerlerine oranla en üstün, güzel.*

Anda kim her **şāha** şultān diyeler
Yüz kişi ben avladuğum yiyeler
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra*
11). [*şāha, -a*]

şāh: *Şah || Aslan.*

Şaydgāhıydı bir aslanuñ meger
Ol **şaha** kıl tağda her bir cānavar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
48). [*şaha, -a*]

şāh ol-: *Padişah olmak.*

Bundağı şultān ne ehl-i cāh ola
Pādişāh oldur ki anda **şāh ola**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra*
56). [*şāh ola, -a*]

(*Mes. 100: m. 43; Mes. 24: m. 13;*
Mes. 107: m. 134)

şāh u sultān: *Padişah ve sultan.*

Kim hālīfe bir gün oturmuş-ıdı
Şāh u sultān ayağın durmuş-ıdı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
12). [*şāh u sultān,]*

(*Mes. 23: m. 30)*

şāhā: *Ey padişah.*

Ben haber kıldum **şāhā** ne olduğın
Şāh bilür anuñ-ıla ne kılduğın
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
207). [*şāhā,]*

şāhāne: *Harika, çok güzel.*

Dem bu demdür vaqtümi hōş
görürem
Mülküm içinde **şāhāne** yörürem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
176). [*şāhāne,]*

şāhbāz: *İri ve beyaz bir doğan cinsi, doğan.*

Geldi **şāhbāz** ortaya şultān gibi
Dökdi yüz biñ gevheri bir kân gibi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra*
1). [*şāhbāz,]*

(*Mes. 29: m. 42; Mes. 30: m. 308;*
Mes. 31: m. 37)

şāh-ı cihān: *Cihan şahı.*

Ayru düşdi pādişāhdan bir zamān
Çün sever-ıdı anı **şāh-ı cihān**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra*
6). [*şāh-ı cihān,]*

şāh-ı dehr ü şöhre-i devrān: *Dünyanın
padişahı ve devrin ünüsü.*

Mansıb içinde dağı şultān benem
Şāh-ı dehr ü şöhre-i devrān benem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 92, Mısra*
22). [*şāh-ı dehr ü şöhre-i devrān,]*

şāh-ı pāvır: *Küçük dal yükü. (Yavuz, 2007:
221).*

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 144). [şāhinşeh,]

Şāh-ı pāyir sonra bī-bār olıcağ
Müsterāhuñ gendi artar dolıcağ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra 27). [şāh-ı pāyir,]

(Mes. 91: m. 179; Mes. 91: m. 181)

şāhlıg: Sultanlık, padişahlık.

şāhid: Güzel.

Nefs ü issini kılan kişi taleb
Ejdehāya **şāhid** urmuşdur lağab
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra 18). [şāhid,]

Sen deñiz olmaduñ-ısa bir göl ol
Şāhlıgı saña kodağ dek bir kul ol
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra 18). [şāhlıgı, -ı]

(Mes. 24: m. 22; Mes. 40: m. 14)

şāhid: Güzel || Sevgili.

Māhiyi elden kıya māh isteyen
Şāhidini terk ide şāh isteyen
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra 20). [şāhidini, -in, -i]

(Mes. 46: m. 13; Mes. 46: m. 16)

şahne oldu: Zabıta memuru olmak.

Kimisi bir **şahne oldu** bir şara
Kimi bir kādī ki şarı başara
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 61). [şahne oldu, -dı]

şahna vü kādī: Zabıta memuru ve hakim.

şāhid: Güzel, dilber, sevgili.

Birisi eydür ki bir **şāhid** benüm
Gönlüm aldı vü köyindürdi canum
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 1). [şāhid,]

(Mes. 79: m. 13; Mes. 105: m. 38;
Mes. 105: m. 31; Mes. 105: m. 7)

Şahna vü kādī gelirler ilerü
Şārlu dağı kamu gelirler girü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 115). [şahna vü kādī,]

şahş: İnsan, kimse.

Niçe kişiye sataşduñ şormaduñ
Gördüğüñ **şahşı** muhāla urmaduñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 146). [şahşı, -ı]

(Mes. 63: m. 233)

şāhid-bāz olur: Güzelle oynayan, kulampara olmak || Çapkın olmak.

Muhtesib meyhānede rindi bilür
Şūfiyi bilmez ki **şāhid-bāz olur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 8). [şāhid-bāz olur, -ur]

şahş: Kişi, şahıs.

Oruc ol **şahşı** degüldür görici
Anuñ-ıçun dutmaz ol şahş orıcı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 293). [şahşı, -ı]

(Mes. 5: m. 291; Mes. 12: m. 162;
Mes. 27: m. 108; Mes. 27: m. 107;
Mes. 31: m. 22; Mes. 34: m. 33; Mes.
63: m. 40; Mes. 65: m. 94; Mes. 85:
m. 115; Mes. 98: m. 20; Mes. 100: m.
73; Mes. 102: m. 71)

şāhin: Maruf avcı kuş. Şahin.

Anda ki her ada taḥsîn diyeler
Baña ol defterde **şāhin** diyeler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 34). [şāhin,]

şāhinşeh: Sultanlar sultanı.

Bir ḫalife şimdi 'ālemde kanı
Kim aña tāc-ıla **şāhinşeh** anı

şāhvār: Şaha, sultana layık.

Gice kara şa‘r geydi **şāhvār**
Gökde kühlī parçın urdı zer-nigār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 127*). [*şāhvār,]*

(*Mes. 53: m. 74; Mes. 69: m. 70; Mes. 72: m. 477; Mes. 107: m. 40; Mes. 111: m. 31*)

şakāyık: *Gelincik çiçeği.*

Ögüme düşdi girü bir dāsītān
Pür **şakāyık** bāğ u pür gül būsītān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 2*). [*şakāyık,]*

şākird: *Talebe, öğrenci.*

Biri **şākird** ü biri üstād olur
Biri Şīrīn ü biri Ferhād olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 77*). [*şākird,]*

şākird-i sūtūr: *Sahtekārların müridi.*

Üstad-ı dīv ü **şākird-i sūtūr**
Pāyimāl-i şehvet ü mest u gurūr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 5*). [*şākird-i sūtūr,]*

şapla: *Tokat, sille, şamar.*

Kendüzini kimse nite bildüre
Buña kim bir **şapla-y-ıla** öldüre
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 50*). [*şapla-y-ıla, --y, --ıla]*

şar: *Şehir, kent.*

Gezdiler her bāğ içinde gül gibi
Degme **şardan** geçdiler bülbül gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 58*). [*şardan, -dan]*

(*Mes. 10: m. 5; Mes. 12: m. 151; Mes. 19: m. 2; Mes. 25: m. 18; Mes. 32: m. 91; Mes. 32: m. 58; Mes. 36: m. 21; Mes. 44: m. 13; Mes. 44: m. 19; Mes. 47: m. 171; Mes. 50: m. 128; Mes. 50: m. 129; Mes. 50: m. 130; Mes. 50: m. 124; Mes. 50: m. 132; Mes. 53: m. 10; Mes. 63: m. 185; Mes. 63: m. 173; Mes. 63: m. 218; Mes. 65: m. 26; Mes.*

66: m. 138; Mes. 66: m. 145; Mes. 66: m. 148; Mes. 66: m. 144; Mes. 66: m. 127; Mes. 66: m. 132; Mes. 66: m. 135; Mes. 66: m. 139; Mes. 66: m. 140; Mes. 66: m. 151; Mes. 66: m. 146; Mes. 68: m. 32; Mes. 68: m. 11; Mes. 68: m. 16; Mes. 68: m. 45; Mes. 68: m. 56; Mes. 68: m. 15; Mes. 69: m. 75; Mes. 69: m. 87; Mes. 69: m. 20; Mes. 69: m. 85; Mes. 69: m. 95; Mes. 69: m. 122; Mes. 69: m. 3; Mes. 72: m. 331; Mes. 72: m. 145; Mes. 72: m. 332; Mes. 72: m. 460; Mes. 72: m. 526; Mes. 72: m. 551; Mes. 72: m. 563; Mes. 78: m. 57; Mes. 89: m. 30; Mes. 98: m. 10; Mes. 100: m. 107; Mes. 102: m. 19; Mes. 102: m. 65; Mes. 102: m. 13; Mes. 102: m. 28; Mes. 102: m. 34; Mes. 107: m. 61; Mes. 107: m. 62)

şār defteri: *Şehir defteri.*

Birisi köy defteri **şār defteri**
Kim bilürüz şārda vü köyde eri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 49*). [*şār defteri,]*

şar ehli: *Şehrin insanları.*

Bu **şar ehli** nite gördiler anı
Kim söze kıomadılar ayruık beni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 95*). [*şar ehli,]*

şār halkı: *Şehir insanları.*

Bu yañadan kamu **şār halkı** üşüp
Tācuñ üstine vü da‘vīye düşüp
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 103*). [*şār halkı,]*

(*Mes. 63: m. 122; Mes. 63: m. 180; Mes. 5: m. 30*)

şār issi: *Şehrin maliki, kentin sahibi.*

Çanda kim otura bir ehl-i temīz
Bize **şār issi** diyeler iy ‘azīz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 134*). [*şār issi,]*

şār u köy şeyhin: *Şehir ve köy şeyhi.*

Dâyire şeyhi güneş gibi olur
Şâr u köy şeyhin soran yüz biñ bulur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 28*). [*şâr u köy şeyhin,]*

şâr uluların: Şehrın ileri gelenleri.

Yüzümüz biz dahı döndürmeyelüm
Şâr uluların utandurmamalum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 170*). [*şâr uluların, -n]*

şâr yolu: Şehir yolu.

Şâr yolın dahı biregü kim bile
Şehre köyden yol şorup niçün gele
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 35*). [*şâr yolın,]*

(*Mes. 102: m. 39; Mes. 102: m. 20;*
Mes. 102: m. 31; Mes. 102: m. 52;
Mes. 102: m. 23)

şara gel-: Şehre gelmek.

Elli yıl köyden **şara geldi** girü
Gıtdi şardan köy dapa düşe duru
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 27*). [*şara geldi, -di]*

(*Mes. 102: m. 63; Mes. 102: m. 20*)

şara irer-idi: Şehre gitmek.

Şâr yolını köylüden şorar-ıdı
Tañlaçak andan **şara irer-idi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 24*). [*şara irer-idi, -er, --i, -di]*

şarâb: Şarap, içki.

Ol birisinün harîfi anda hür
Bu birisine **şarâb** olmuş tahûr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 26*). [*şarâb,]*

(*Mes. 79: m. 13*)

şarâb-ı ergüvâni: Kırmızı şarap.

Çün **şarâb-ı ergüvâni** içdi şeyh
Esriyüben dükeliinden geçdi şeyh
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 105*). [*şarâb-ı ergüvâni, -ı]*

şârda vü köyde: Şehirde ve köyde.

Birisi köy defteri şâr defteri
Kim bilürüz **şârda vü köyde** eri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 50*). [*şârda vü köyde,]*

şâri': Şeriatı ortaya koyan.

Degme şer'ün **şâri'**i lâbüd olur
Kim yolın Tañrı'dan öğrenüp bilür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 19*). [*şâri' i, -i]*

şârlu: Şehirli.

Biz cihânda bilineni bilürüz
Anuñ-ıçun **şârlu** terkin kıluruz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 126*). [*şârlu,]*

(*Mes. 50: m. 123; Mes. 63: m. 116;*
Mes. 66: m. 141; Mes. 69: m. 86; Mes.
102: m. 25)

şârlu: Sarlu/sarılı, sarılmış.

Aldı gördi kim niçedür tonını
Ton içinde gördi **şarlu** altını
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 428*). [*şarlu,]*

sart: Koşul.

Şartı var mı sofradan artuğ dağı
Bize bir bātıldan añlatğıl hağı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 70, Mısra 5*). [*şartı, -ı]*

sart-ı tarîk: (Sufilik) yolunun şartı.

Şüfi ibnü'l-vaqt oldur iy refik
İrte didügi degül **sart-ı tarîk**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 100*). [*sart-ı tarîk,]*

şası gibi: Şaşı (göz) gibi.

Dünyaya bir qadr u kıymet urmaya
Şası gibi biri iki görmeye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
8). [şası gibi,]

satt: Şattularab adı verilen Dicle ve Fırat'ın
birleştiği büyük nehir || Irmak.

Ol hevāya gönlü çün uçar-ıdı
Şatt'a düşüp ol yaña geçer-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra
10). [şatt'a, -'a]

(Mes. 9: m. 14; Mes. 9: m. 21; Mes. 9:
m. 21; Mes. 9: m. 35; Mes. 9: m. 37;
Mes. 9: m. 39; Mes. 9: m. 42; Mes. 9:
m. 44; Mes. 9: m. 3; Mes. 9: m. 5;
Mes. 9: m. 8; Mes. 9: m. 23; Mes. 9:
m. 31)

sāyeste: Layık, yaraşır, uygun.

Var-ıdı Bağdād şehrinde meger
Bir ulu dellāl key **sāyeste** er
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra
2). [sāyeste,]

seb-çırāğ ola: Gece ışığı olmak; geceyi
aydınlatmak.

'Arza eylenür-ise cevherlerüm
Seb-çırāğ ola kamu gevherlerüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra
22). [seb-çırāğ ola, -a]

seb-külāh: Gece külāhı; geceleyn bilhassa
yatarken giyilen dövme yünden yapılma,
yekpare, bir karış uzunluğunda, yahut biraz
daha kısa, tek katlı, başı üşütmeyen, teri emen
bir tür başlık.

Gök dapa bulut gibi çün gürleyem
Seb-külāhın 'İsī'nüñ oğurlayam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra
22). [seb-külāhın, -ın]

şefā'at: Peygamberlerin ve Allah'ın izin
vereceği kimselerin, kulların suçlarının
bağışlanması için Cenâbıhak katında aracılık
etmeleri.

Ümmetüñden eyle münkir olasın
Kim **şefā'atdan** teberrā kılasın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
30). [şefā'atdan, -dan]

şefā'at eyle-: Birinin suçunun bağışlanması
veya dileğinin yerine getirilmesi için o kimseyle
Tanrı arasında peygamberin yaptığı aracılık.

Çün **şefā'at eyledi** Hak'dan Resül
Kim girü imān seni kıldı kabül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra
95). [şefā'at eyledi,]

(Mes. 15: m. 41)

şefā'at kılayım: Peygamberlerin ve Allah'ın
izin vereceği kimselerin, kulların suçlarının
bağışlanması için Cenâbıhak katında aracılık
etmeleri.

Yaluñuz yazuqların ben bileyim
Andan anlara **şefā'at kılayım**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
6). [şefā'at kılayım, -ayım]

şefkatlu ola: Şefkatli, merhametli olmak.

Hulqı zībā vü sözi tatlu ola
Bilişe vü yāda **şefkatlu ola**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
68). [şefkatlu ola, -a]

şeh: Padişah, hükümdar, şah.

Şeh çün andan buldı şıhhat dānesin
Okıdı atası-y-ıla anasın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
19). [şeh,]

(Mes. 29: m. 13; Mes. 29: m. 24; Mes.
31: m. 10; Mes. 39: m. 24; Mes. 85:
m. 25; Mes. 88: m. 4; Mes. 107: m.
100)

şeh katında: Sultanın huzuru, makamı.

Şeh katında kimseye söylemeye
Bī-edeblik tapuda eylemeye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra
47). [şeh katında,]

(Mes. 31: m. 41)

seh kılam: Padişah yapmak.

(Mes. 69: m. 14)

Bir gedâyı **seh kılam** çün bakavam
Bağmaduğum pādişāhı yıķavam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra
19). [şeh kılam, -am]

şehadet: Şahitlik, Kelime-yi şehadet getirerek
Allah'ın varlığına, birliğine iman etme.

Eydür irişdüm hāķīkat ğavrına
Dolayup göñli **şehadet** tavırına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra
96). [şehadet,]

şehadet getirür: İslam'ın şartlarından
“Tanrı'dan başka tapacak yoktur ve Hz.
Muhammed onun kulu ve peygamberidir”
anlamına gelen kelime-i şehadet adını taşıyan
Arapça sözü söylemek.

Şeyh ileyinde **şehadet getirür**
Şeyh anı bir dem dizinde yaturur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
93). [şehadet getirür, -ür]

seh: Bal.

Ƙo bu **şehdi** bir nefes şekker yigil
Benüm-ile bir olur mısın digil
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
169). [şehdi, -i]

(Mes. 26: m. 23; Mes. 63: m. 210)

seh ü şeker: Bal ve şeker.

Yıllar ağı içdi bir şāhib-nazar
Kim biz uş şimdi yirüz **seh ü şeker**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
104). [şeh ü şeker,]

(Mes. 108: m. 32; Mes. 32: m. 66;
Mes. 9: m. 21; Mes. 12: m. 96)

seh ü şeker gibi: Bal ve şeker gibi.

Şeyh ˆ Attār u Şenā'ye digil
Sözlerin **seh ü şeker gibi** yigil
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra
38). [şeh ü şeker gibi,]

seh ü şeker hVônını: Bal ve şeker sofrası.

Şeh ü şeker hVônını key dökmişüz
Dür ü gevher tohmını çok ekmişüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra
41). [şeh ü şeker hVônını,]

seh ü şeker: Bal ve şeker.

Tūti gibi **seh ü şeker** yiyelüm
‘İşk içinden bir hikāyet diyelüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
31). [şeh ü şeker,]

sehınşāh: Padişahların padişahı.

Seni dahı ol **sehınşāhı** daķı
İki yırtam diş-ile Tañrı hāķı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
183). [sehınşāhı, -ı]

sehınşeh: Şahlar şahı, padişahlar padişahı,
yüce hükümdar.

Eytdüm aña biz **sehınşeh** kılıvuz
Şanma kim ayruk kişi maķbūlıvuz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
177). [sehınşeh,]

sehr: Şehir, kent.

Yolda kimse māniˆ olmadı aña
Geldi girü kendi **sehrinden** yaña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
94). [sehrinden, -in, -den]

(Mes. 63: m. 213; Mes. 63: m. 172;
Mes. 66: m. 143; Mes. 69: m. 38; Mes.
69: m. 85; Mes. 69: m. 9; Mes. 69: m.
114; Mes. 72: m. 485; Mes. 72: m. 87;
Mes. 72: m. 91; Mes. 72: m. 379; Mes.
88: m. 30; Mes. 88: m. 110; Mes. 91:
m. 25; Mes. 102: m. 44; Mes. 102: m.
16; Mes. 102: m. 36; Mes. 109: m. 40)

sehr eri: Şehrin yiğidi.

Biz cihān erenlerindenüz bize
Bilmeyen bir **sehr eri** adın yaza

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 150). [şehr eri,]

sehr içinde: Şehrin içinde.

Biri eydür her kime irdüm-ise
Şehr içinde vü kimi gördüm-ise
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 202). [şehr içinde,]

(Mes. 66: m. 137)

sehr içine gireyim: Şehre gitmek.

Eydür imdi **sehr içine gireyim**
Yemlihā'nuñ evi kanda sorayım
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 365). [şehr içine gireyim, -eyim]

sehr şeyhi: Şehir şeyhi.

Şehr şeyhi dūn u yā dehrī-durur
Şimdi 'ālem şeyhi Gülşehrī-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 69). [şehr şeyhi,]

sehr uluları: Şehrin büyükleri.

Çün eyü dirildüğünü bildiler
Şehr uluları muhibbī oldılar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 484). [şehr uluları,]

(Mes. 69: m. 90)

sehre düşüp: Şehre düşmek.

Senden alup gideli bu altını
Şehre düşüp isterem her gün seni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 524). [şehre düşüp, -üp]

sehre vara: Şehre varmak.

Ulu yoldan kaması **sehre vara**
Kiçi yoldan biñde birisi ire
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 73). [şehre vara, -a]

sehre vü ile: Şehir ve memleket.

Şeyh çün zünnarı bağladı bile
Küfri meşhür oldı **şehre vü ile**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 144). [şehre vü ile, -e]

sehr-i kayser'i: Kayser'in diyarı. (Kayser: Eski Rum hükümdarlarının unvanı).

Höş temāşā kıldı **sehr-i Kayser'i**
Yörür-iken gördiler bir manzarı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 63). [şehr-i kayser'i, -'i]

sehvete: Arzu, gelip geçici (maddi) istek(ler).

Şāhidūñ ra'nā degül nā-höş-durur
Şehvet anı saña zībā gösterür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra 14). [şehvete,]

(Mes. 16: m. 78; Mes. 46: m. 7; Mes. 47: m. 19; Mes. 47: m. 16; Mes. 47: m. 157; Mes. 47: m. 17; Mes. 74: m. 11; Mes. 81: m. 62)

sehvete: Bir şeyi çok sevip arzulama, ölçüyü aşan aşırı istek.

Şehvete māyil degül hayvān şıfat
'Aqla uyar kim ola Sübhān şıfat
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 3). [şehvete, -e]

(Mes. 72: m. 539; Mes. 80: m. 8; Mes. 110: m. 51; Mes. 110: m. 49)

sehvete mevinden: Düşkünlük, istek şarabı.

Kimisi bir hürmene pā-best olur
Kimisi **sehvete mevinden** mest olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 52). [şehvete mevinden,]

sehvete odına: Şehvete ateşi.

Şimdiye degin harāma bakmaduñ
Göñlüni **sehvete odına** yakmaduñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 58). [şehvete odına, -na]

sehvete ü buhl u hased: Şehvete, cimrilik ve kıskançlık.

Şehvet ü buhl u hased ten yâridür
Şıdk u ihlâş u kerem cân yâridür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 175*). [*şehvet ü buhl u hased,]*

şehvet ü hırsı: *Aşırı istek ve tutku.*

Diler-iseñ kim bu yola gidesin
Şehvet ü hırsı meger terk idesin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 34*). [*şehvet ü hırsı, -ı]*

şehvet-perest: *Şehvete, nefesine çok düşkün, kendini nefsinin arzularına kaptırmış (kimse).*

Ka'be içine gire mi hîç mest
'İşka kaçan yâr ola **şehvet-perest**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 22*). [*şehvet-perest,]*

(*Mes. 79: m. 16*)

şek: *Şüphe.*

Bu yakîne katmaz-ısañ sen **şeki**
Nite Mecnün bir ola Leyli iki
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 103*). [*şeki, -i]*

şeker: *Şeker. || Tatlı, tatlı sözlü manası kastedilmiştir.*

Böyle ter dîbâce vü datlu **şeker**
Husrev ü Şîrîn sözi ola meger
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 37*). [*şeker,]*

(*Mes. 17: m. 42; Mes. 18: m. 12; Mes. 32: m. 12; Mes. 79: m. 24*)

şeker: *Şeker, tatlı.*

Ben **şeker** yirem kim uçam sâz-ıla
Perdelerde söyleyem âvâz-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 11*). [*şeker,]*

(*Mes. 17: m. 35; Mes. 25: m. 5; Mes. 32: m. 46; Mes. 32: m. 16; Mes. 32: m. 45; Mes. 32: m. 120; Mes. 50: m. 6; Mes. 50: m. 7; Mes. 50: m. 9; Mes. 69: m. 178; Mes. 101: m. 89*)

şeker dadın: *Şeker tadı.*

Ten degül cân kim **şeker dadın** bile
Cân meger kim şekkerüñ adın bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 33*). [*şeker dadın,]*

şeker gibi: *Şeker gibi; tatlı.*

Hem Felek-nâme kitâbum adıdır
Kim **şeker gibi** tuzunuñ dadıdır
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 180*). [*şeker gibi,]*

(*Mes. 12: m. 69*)

şeker sözler: *Tatlı sözler, hoş laflar.*

Zehr içe er kim **şeker sözler** diye
Tıfl ola kim dem-be-dem şekker yiye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 5*). [*şeker sözler, -ler]*

şeker yimege: *Şeker yemek için.*

Ben **şeker yimege** okıram anı
Ol necîs otlamağa iltür beni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 35*). [*şeker yimege,]*

şeker-efşân: *Şeker saçan || Tatlı tatlı konuşan.*

Bu meşel böyle **şeker-efşân** u ter
Dâsitân-ı Şeyh-i San'an'dur meger
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 59*). [*şeker-efşân,]*

şekker: *Şeker, tatlı.*

Kimse **şekker** şanup ağu yimeye
Yâ güneş aydın degüldür dimeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 229*). [*şekker,]*

(*Mes. 12: m. 169; Mes. 18: m. 6; Mes. 32: m. 15; Mes. 32: m. 47; Mes. 50: m. 112; Mes. 82: m. 17; Mes. 105: m. 108*)

şekker: *Şeker, tatlı; hoş.*

Dir benem kim söylerem **şekker** gibi
Sebz-püşam Hızır peygamber gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 5*). [*şekker,]*

şekker: Şeker; söz bağlamında tatlılık, latiflik, güzellik.

Geldi tūī ortaya **şekker** şaça
Sözlerinden dürler ü gevher şaça
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 1*). [*şekker,]*

(*Mes. 17: m. 3; Mes. 17: m. 34; Mes. 17: m. 36; Mes. 17: m. 18; Mes. 17: m. 40; Mes. 22: m. 8; Mes. 32: m. 49; Mes. 32: m. 164; Mes. 50: m. 8; Mes. 50: m. 11; Mes. 50: m. 12; Mes. 60: m. 9; Mes. 72: m. 188*)

şekker gibi: Şeker gibi, tatlı.

Andan açar ağzını **şekker gibi**
Şaçar ağzından sözi gevher gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 401*). [*şekker gibi,]*

şekker ola: Şeker olmak, tatlanmak.

Ağu yir-ise aña **şekker ola**
Taşa el şunar-ısa gevher ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 51*). [*şekker ola, -a]*

şekker-ile baluñ: Şeker ve bal.

Şekker-ile baluñ añladuñ adın
İlla hergiz bilmeduñ yiyüp dadın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 37*). [*şekker-ile baluñ, -uñ]*

şekkerüñ adın: Şekerin adı.

Ten degül cān kim şeker dadın bile
Cān meger kim **şekkerüñ adın** bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 34*). [*şekkerüñ adın,]*

şekl: Biçim, kalık, hâl.

Şüretin bozdı vü **şeklin** gizledi
Bulud içinde güneşi gizledi

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 55*). [*şeklin, -in]*

şekl: Şekil, biçim, görünüş.

Ma'ni **şekli** artuğ eksük olmaya
Şüret-ile kim görürsin kalmaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 131*). [*şekli, -i]*

(*Mes. 50: m. 33; Mes. 53: m. 91; Mes. 53: m. 23; Mes. 63: m. 54; Mes. 72: m. 127*)

şekl ü fikrini: Biçim ve düşünce.

Degme rengüñ çok işitdüm zıkrını
Eyledüm gönlümde **şekl ü fikrini**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 48*). [*şekl ü fikrini, -in, -i]*

şekl ü şüret: Şekil, biçim, görünüş.

Şekl ü şüret kim 'arazdur kalmaya
Cāvidān bākī vü cüz cān ölmeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 35*). [*şekl ü şüret,]*

şem': Mum.

İstedügi şāhid ü **şem'** ü şarāb
Kim geze āşüfte vü mest ü harāb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra 13*). [*şem',]*

(*Mes. 105: m. 121; Mes. 12: m. 131; Mes. 55: m. 40*)

şem'i yandurur: Çerağı yakmak, mumu yandırmak.

Şem'i gözleri görenler **yandurur**
Yoḥsa gözsüz yanarı söyündürür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 239*). [*şem'i yandurur, -dur, -ur]*

şemme: Tütü, koku || Pek cüz'i miktar, pek az şey.

İlla biz bir **şemmesin** söyleyelüm
'Aşık u ma'sūkı şerḥ eyleyelüm

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 29). [şemmesin, -sin]

şenbe: Cumartesi günü.

Oldı **şenbe** hüdā-vendi Zuhal
Güneşüñ yekşenbe oldı bî-halel
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 275). [şenbe,]

şenbe dünini: Cumartesi gecesi.

Çünkü **şenbe dünini** Merrih ala
Girüki dünin 'Utarid hüd bile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 199). [şenbe dünini, -ni]

şer: Kötülük, fenalık.

Biri birin dilememek var midür
Yā ahîlik ceng ü şür u **şer** midür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 70, Mısra 8). [şer,]

(Mes. 104: m. 16)

şer': Şer'i hükümler, Allah'ın emir ve yasakları.

Anı kim **şer'a** muvāfiğdur soruñ
Anı sehmü'l-ğayb-ı rahmānî görüñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 109). [şer'a, -a]

şer': Allah'ın emri doğrultusunda dini inançlara göre belirlenmiş kurallar, şeriat.

'Adl-ıladur **şer'** bünyādı kavî
'Adl-ıçun öger kişi Keyhusrev'i
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra 13). [şer',]

(Mes. 90: m. 11; Mes. 99: m. 1; Mes. 99: m. 13; Mes. 100: m. 1; Mes. 100: m. 4; Mes. 100: m. 6; Mes. 100: m. 37; Mes. 100: m. 45; Mes. 100: m. 69; Mes. 100: m. 73; Mes. 100: m. 78; Mes. 100: m. 15; Mes. 100: m. 19; Mes. 101: m. 93; Mes. 101: m. 5; Mes. 101: m. 73; Mes. 102: m. 111; Mes. 102: m. 68; Mes. 85: m. 171)

şer' ehli: Şeriat ehli.

Şer' ehli hüd gemiden çıkmaya
Deñize düşüp tılısımın yıkmaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 83). [şer' ehli,]

şer' hükmi: İslamiyet'in hükmü || Dini emir.

Şer' hükmi görüle mi kişiden
Eyle di kim añlaya hüb işiden
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 99, Mısra 9). [şer' hükmi,]

(Mes. 51: m. 11; Mes. 99: m. 15)

şer' mi'yārı-y-ıla: Şeriatın ölçüsü.

Gitdi İblis-i la'in zārı-y-ıla
Kaldı Ādem **şer' mi'yārı-y-ıla**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 162). [şer' mi'yārı-y-ıla, --y, --ıla]

şer' şehrinde: Şeriat şehri.

Şer' şehrinde dükānlar kurdılar
Ev başanları cihāndan sürdiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 91). [şer' şehrinde, -de]

şerbet: Su ve şekerle yapılan tatlı içecek.

Aña kim virdi baña bir **şerbet** āb
Bulur-ısam içerem yüz kez cülāb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra 13). [şerbet,]

şerh eyle-: Açıklamak, etraflıca anlatmak.

Birisi eydür ki şer' ahvālını
Şerh eyle vü tarikat hālını
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 99, Mısra 2). [şerh eyle,]

(Mes. 99: m. 2; Mes. 57: m. 35; Mes. 16: m. 65; Mes. 65: m. 115; Mes. 91: m. 45; Mes. 72: m. 290; Mes. 102: m. 86; Mes. 7: m. 22; Mes. 47: m. 30; Mes. 72: m. 12; Mes. 98: m. 31)

şerh id-: Açıklamak, izah etmek.

Çün merāyā 'ilmini **şerh iderem**
Cüst ilāhiden hilāfa giderem

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 15). [şerh iderem, -er, -em]

(Mes. 104: m. 3; Mes. 69: m. 173; Mes. 97: m. 20)

şerh iden: Açıklayan, anlatan (kimse).

Bu sözi ben olur-ısam **şerh iden**
Hayf eger sen olur-ısañ işiden
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 243). [şerh iden,]

şerh ü bast kılmak: Açıklamak ve yaymak.

Böyle **şerh ü bast kılmak** her feni
Mantıku't-tayr'ında 'Attâr'unı kıanı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 81). [şerh ü bast kılmak,]

şerh ü bastın eyledi: Açıklamak ve izah etmek, etraflandırmak.

Biri ref ü naşb u cerden söyledi
Biri anuñ **şerh ü bastın eyledi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 34). [şerh ü bastın eyledi, -di]

şerh ü bastın eylegil: Açıklamak ve izah etmek.

Bir bize Gülşehri gibi söylegil
Degme sözüñ **şerh ü bastın eylegil**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 38, Mısra 24). [şerh ü bastın eylegil, -gil]

şerhe düşdiler: Açıklamak, dile gelmek.

Müşteriler yöresine üşdiler
Her biri bir dürlü **şerhe düşdiler**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 8). [şerhe düşdiler, -di, -ler]

şerhin eyle-: Şerh etmek; bir şeyin içeriğini anlatmak, izah etmek.

Biri eydür ben işitdüm söyledi
Tacı getürdügi **şerhin eyledi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 138). [şerhin eyledi, -di]

(Mes. 81: m. 163; Mes. 66: m. 4)

şerhini kıtur-ısañ: Açıklamak, izah etmek.

Sen Fütüvvet-nâme'yi bilür-ıseñ
Okıyuban **şerhini kıtur-ısañ**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 560). [şerhini kıtur-ısañ, -ur, --ısa, -ñ]

seri' at: Doğru yol. Hak din yolu.

Çamusından yig **seri' at** soñ gele
Kim Müsülmânlık gibi key öñ gele
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 39). [seri' at,]

seri' at: Peygamberler aracılığıyla Allah tarafından konulan kanunlar.

Dükelin gerek ahîdan örgene
Kim **seri' atsuz** 'amelden yigrene
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 30). [seri' atsuz, -suz]

(Mes. 100: m. 57; Mes. 100: m. 61; Mes. 101: m. 65)

seri' at yolını: Hak yolu, din yolu.

Eydür añladum **seri' at yolını**
Hem arıtdum key tarîkat gölünü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 91). [seri' at yolını, -nı]

sermsâr oldu: Utanmak, hicap etmek.

Haçlet-ile **sermsâr oldu** 'azîm
Hasret-ile cenneti kıldı cahîm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 67). [sermsâr oldu,]

serr: Kötülük, fenalık.

Kim senüñ **serrüñden** işledüm anı
Kim sen anduña inandurduñ beni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 85). [serrüñden, -üñ, -den]

(Mes. 110: m. 22)

ses: Çözmek.

Ol kişi ol mihlari **şesdi** kamu
Mihlar ileylerine düşdi kamu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
29). [şesdi, -di]

(Mes. 92: m. 15; Mes. 93: m. 6; Mes.
93: m. 52; Mes. 93: m. 13; Mes. 93:
m. 53)

sevki: Coşku, heyecan, şiddetli arzu, sevinç.

Eydür inandum hezārān **şevk-ıla**
Haşr günine vü yüz biñ zevk-ıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra
129). [şevk-ıla, --ıla]

(Mes. 72: m. 89; Mes. 75: m. 31)

sevki odından: Aşk ateşi.

Şevk odından yüklerin tağladılar
Uçmağa kanatların bağladılar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
21). [şevk odından,]

sevda: Divane, müptela, çılgın.

Uykudan şeyh öyle bî-höd uyanur
Kim gören ol şeyhi bir **şeydā** sanur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
34). [şeydā,]

sevda olur: Çılgına dönmek.

Bî-dil ü aşüfte vü rüsvā olur
Âşık-ı şüride vü **şeydā olur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
10). [şeydā olur,]

sevhi: Bir tekke veya zaviyede reislik eden ve
müritleri bulunan kimse.

Şeyh ü yārānlar dükeli cem'-ile
Geldiler Rüm iline kamu bile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
53). [şeyh,]

(Mes. 10: m. 67; Mes. 10: m. 93; Mes.
10: m. 95; Mes. 10: m. 101; Mes. 10:
m. 105; Mes. 10: m. 107; Mes. 10: m.
117; Mes. 10: m. 121; Mes. 10: m.
129; Mes. 10: m. 132; Mes. 10: m.
176; Mes. 10: m. 99; Mes. 10: m. 114;

Mes. 10: m. 94; Mes. 10: m. 103; Mes.
11: m. 3; Mes. 11: m. 11; Mes. 11: m.
15; Mes. 11: m. 21; Mes. 11: m. 25;
Mes. 11: m. 31; Mes. 11: m. 39; Mes.
11: m. 45; Mes. 11: m. 53; Mes. 11:
m. 57; Mes. 11: m. 61; Mes. 11: m. 65;
Mes. 11: m. 80; Mes. 12: m. 93; Mes.
12: m. 98; Mes. 12: m. 103; Mes. 12:
m. 105; Mes. 12: m. 106; Mes. 12: m.
107; Mes. 12: m. 121; Mes. 12: m.
125; Mes. 12: m. 127; Mes. 12: m.
137; Mes. 12: m. 143; Mes. 12: m.
155; Mes. 12: m. 183; Mes. 12: m.
197; Mes. 12: m. 203; Mes. 12: m. 3;
205; Mes. 12: m. 2; Mes. 12: m. 3;
Mes. 12: m. 11; Mes. 12: m. 13; Mes.
12: m. 17; Mes. 12: m. 63; Mes. 12:
m. 75; Mes. 12: m. 83; Mes. 12: m.
111; Mes. 12: m. 218; Mes. 12: m. 6;
Mes. 12: m. 92; Mes. 12: m. 101; Mes.
12: m. 139; Mes. 12: m. 44; Mes. 12:
m. 89; Mes. 13: m. 15; Mes. 13: m. 2;
Mes. 13: m. 32; Mes. 13: m. 53; Mes.
13: m. 14; Mes. 14: m. 27; Mes. 14:
m. 29; Mes. 14: m. 51; Mes. 14: m. 52;
Mes. 14: m. 40; Mes. 14: m. 5; Mes.
14: m. 19; Mes. 14: m. 31; Mes. 14:
m. 71; Mes. 14: m. 21; Mes. 14: m. 1;
Mes. 14: m. 8; Mes. 14: m. 23; Mes.
14: m. 68; Mes. 14: m. 70; Mes. 15:
m. 33; Mes. 15: m. 62; Mes. 15: m.
101; Mes. 15: m. 112; Mes. 15: m. 38;
Mes. 15: m. 89; Mes. 15: m. 52; Mes.
15: m. 83; Mes. 15: m. 106; Mes. 15:
m. 107; Mes. 15: m. 29; Mes. 15: m.
6; Mes. 15: m. 39; Mes. 15: m. 75;
Mes. 16: m. 15; Mes. 16: m. 33; Mes.
16: m. 47; Mes. 16: m. 69; Mes. 16:
m. 91; Mes. 16: m. 93; Mes. 16: m. 94;
Mes. 16: m. 97; Mes. 16: m. 50; Mes.
16: m. 11; Mes. 16: m. 27; Mes. 16:
m. 39; Mes. 16: m. 65; Mes. 16: m. 67;
Mes. 16: m. 18; Mes. 16: m. 37; Mes.
16: m. 54; Mes. 48: m. 25; Mes. 53:
m. 151; Mes. 68: m. 1; Mes. 68: m. 29;
Mes. 68: m. 31; Mes. 68: m. 33; Mes.
68: m. 35; Mes. 68: m. 45; Mes. 68:
m. 15; Mes. 68: m. 32; Mes. 68: m. 34;
Mes. 69: m. 8; Mes. 71: m. 32; Mes.
71: m. 34; Mes. 71: m. 42; Mes. 81:
m. 27; Mes. 81: m. 37; Mes. 81: m. 45;
Mes. 81: m. 73; Mes. 81: m. 79; Mes.
81: m. 17; Mes. 107: m. 66; Mes. 69:
m. 85; Mes. 12: m. 228)

sevhi: Şeyh. (Şeyh Abdürrezzak).

Şeyh eydür 'akıbet yārānlara
Kim fedā olsun tenüm siz cānlara

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 47). [şeyh,]

sev̄h: Şeyh, önder, hoca.

Şeyh 'Attār u Senār'ye digil
Sözlerin şehd ü şeker gibi yigil
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 37). [şeyh,]

(Mes. 68: m. 41; Mes. 101: m. 94;
Mes. 102: m. 43)

sev̄h gibi: Şeyh gibi.

Zār u hayrān gün uzun gezer-idüm
Şeyh gibi bir zāviye düzer-idüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 16). [şeyh gibi,]

sev̄h ola: Şeyh olmak.

Biri şorar kim kişi kim **şeyh ola**
Niçe verziş eyleye vü ne kıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 67, Mısra 1). [şeyh ola, -a]

(Mes. 68: m. 31; Mes. 110: m. 37;
Mes. 67: m. 3; Mes. 69: m. 3; Mes. 68:
m. 11; Mes. 68: m. 72; Mes. 69: m. 37;
Mes. 10: m. 10; Mes. 107: m. 65)

sev̄hçuğaz ol: Şeyh olmak.

Yoḥsa var bir şarda bir **şeyhçuğaz ol**
Bir iki yıl diril andan soñra öl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 95). [şeyhçuğaz ol,]

(Mes. 69: m. 114)

sev̄h olan: Şeyh olan (kişi).

Hırka geyen kişi midür **şeyh olan**
Yā semā' uran midür yolu bilen
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 67, Mısra 5). [şeyh olan,]

sev̄h-i 'azīz: Muhterem şeyh (Şeyh Abdürrezzak).

Şol kerāmāt-ıla ol **şeyh-i 'azīz**
Kılmış-iken küfri imāndan temīz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 25). [şeyh-i 'azīz,]

sev̄h-i imām: İmam Şeyh.

Çapusunda ol kızuñ bir ay tamām
Mu'tekif oturdu ol **şeyh-i imām**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 86). [şeyh-i imām,]

sev̄h-i şadr-ı rüzigār: Devrin yüce şeyhi.

Pīr-i Ka'be **Şeyh-i şadr-ı rüzigār**
Bir yıl eyler hūkbānlık ihtiyār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 207). [şeyh-i şadr-ı rüzigār,]

sev̄hlik: Bir tekke veya zaviyede reislik edip, dervişlere yol gösterme işi.

Çok müridüm vardur ol ilde benüm
Şeyhlik-ıla hōş geçer cānum tenüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 40). [şeyhlik-ıla, --ıla]

sev̄hlik: Bir tekke veya zaviyede reislik edip, dervişlere yol gösterme işi.

Niçe **şeyhlik** guşşasın yiye canuñ
Başuña yıkılsun ol zavyeñ senüñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 83). [şeyhlik,]

sev̄hlik it: Şeyhlik yapmak.

Şārda şeyh-iseñ yine dur şehre git
Var girü şārlularuña **şeyhlik it**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 86). [şeyhlik it,]

sev̄n-i günāh: Günah lekesi.

Gide mi senden 'aceb **şeyn-i günāh**
Kim sen olmışsın kamu 'ayn-ı günāh
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 97). [şeyn-i günāh,]

sev̄tān: Şeytan.

Ne ki **şeytān** dünyāda vīrān kıılır
Tevbe bir sâ'atda ābādan kıılır
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 45*). [*şeytān,]*

(*Mes. 15: m. 66; Mes. 27: m. 114; Mes. 27: m. 116; Mes. 27: m. 122*)

seytānça: *Kurnazca, şeytani, kurnazlıkla.*

Tā'at-ıla kimse anı bulmaya
Kimsene **şeytānça** tā'at kıılmaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 48*). [*şeytānça,]*

seytānī: *Şeytana âit özellikler taşıyan, şeytana yaraşır.*

Ol ki **şeytānī-durur** halkı göre
Yoğ-ısa daħı gün uzun lāf ura
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 51*). [*şeytānī-durur, --dur, -ur]*

(*Mes. 102: m. 106; Mes. 102: m. 115*)

şih: *Şeyh.*

Zāvyesinde bir **şih** oturmuş-ıdı
Ol nazardan kim Hāk'ı görmüş-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 11*). [*şih,]*

şifā bulmak-ıçun: *Şifa, derman bulmak.*

Kim **şifā bulmak-ıçun** birez tenüñ
Od içinde yanısar yıllar cānuñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 81*). [*şifā bulmak-ıçun, --ıçun]*

şikār: *Av, avlama.*

Rüstem eydür kaçaru iy nāmdār
'Azmüñe lāyık bulunur mı **şikār**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 14*). [*şikār,]*

(*Mes. 91: m. 173*)

şikār eyler-ıdı: *Avlamak.*

Her gün aslan çün **şikār eyler-ıdı**
Kamusını tārūmār eyler-ıdı

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 49*). [*şikār eyler-ıdı, -r, --ı, -dı]*

şimdi: *Şimdi, artık.*

Elli yıldur kim taparsın sen büte
Şimdi bütleri begenmezsin nite
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 208*). [*şimdi,]*

(*Mes. 12: m. 133; Mes. 12: m. 136; Mes. 13: m. 19; Mes. 14: m. 17; Mes. 14: m. 18; Mes. 14: m. 19; Mes. 15: m. 43; Mes. 16: m. 30; Mes. 16: m. 32; Mes. 16: m. 121; Mes. 39: m. 89; Mes. 102: m. 95*)

şimdi: *İçinde bulunulan zaman dilimi, şu an.*

Şimdi kim gördüm yüzini dek benüm
Luţf kılsuñ ol bağışlasun canum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 245*). [*şimdi,]*

(*Mes. 7: m. 13; Mes. 9: m. 26; Mes. 11: m. 62; Mes. 13: m. 29; Mes. 14: m. 20; Mes. 14: m. 21; Mes. 15: m. 39; Mes. 30: m. 129; Mes. 33: m. 25; Mes. 39: m. 111; Mes. 39: m. 112; Mes. 40: m. 21; Mes. 40: m. 58; Mes. 47: m. 99; Mes. 53: m. 157; Mes. 56: m. 32; Mes. 60: m. 91; Mes. 60: m. 93; Mes. 60: m. 95; Mes. 63: m. 143; Mes. 65: m. 118; Mes. 66: m. 104; Mes. 68: m. 70; Mes. 69: m. 212; Mes. 69: m. 213; Mes. 72: m. 59; Mes. 72: m. 102; Mes. 72: m. 175; Mes. 72: m. 206; Mes. 85: m. 166; Mes. 91: m. 156; Mes. 103: m. 7*)

şimdi: *Artık, bundan böyle.*

Çün daħı **şimdi** giriserüz yola
Sen daħı **şimdi** varursın menzile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 103, Mısra 8*). [*şimdi,]*

(*Mes. 107: m. 135*)

şimdi kim: *İşte şimdi, artık.*

Şimdi kim her 'ilmi añladum tamām
Kalmadı bilmedüğüm fen ve's-selām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 53*). [*şimdi kim,]*

şimdiden girü: Bundan sonra, bundan böyle, artık.

Ne sefer kim **şimdiden girü** kılam
Bir benüm gibi baña yoldaş bulam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 323). [şimdiden girü,]

(Mes. 15: m. 91; Mes. 30: m. 241)

şimdiye degin: Bu zamana kadar.

Şimdiye degin harāma bakmaduñ
Gönlüni şehvet odına yakmaduñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 57). [şimdiye degin,]

(Mes. 5: m. 203; Mes. 30: m. 246;
Mes. 30: m. 239)

şir: Şiir, edebi değeri olan vezinli ve kafiyeli söz.

Vezn-ile çün **şir** taqtı eyleyem
Şan'atın tecnis ü tarşir eyleyem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 51).

şir: Aslan.

'Işk geldi 'aqlumı zür eyledi
Şir-iken nāgāh bir mūr eyledi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 26). [şir-iken, --iken]

(Mes. 30: m. 215)

şirā: Alışveriş, satış.

Kim **şirāda** ten bahā getürmeye
Cān bahāsın kimse hōd yitürmeye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 187). [şirāda, -da]

şirāz: "Şiraz şehri, İranlılar'ın anavatanı olan Fars bölgesinin -ki İran halkı ve dili de adını buradan alır- merkezinde bulunması, eski eserleri ve bozulmamış kent dokusuyla ayrıca çevresindeki bağlarıyla ve ünlü şaraplarıyla İran'ın en güzel ve en çok turist çeken şehirlerinden birisidir. Yüzyıllar boyunca bir kültür ve sanat şehri olarak bilinen Şiraz, 'İran'ın kültür başkenti' 'şairler şehri' ve 'güller şehri' gibi unvanlara sahiptir <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/isfahan-tebriz-ve-siraz-hangi-ulkede-ver-alan-sehirlerdir-41041160>

Kendüzümü her ser-efrāza uram
Gül şarından odı **Şirāz'a** uram
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 26). [şirāz'a, -a]

şirīn: Ferhad ile Şirin hikāyesinin kadın kahramanı.

Biri şākird ü biri üstād olur
Biri **Şirīn** ü biri Ferhād olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 78). [şirīn,]

şirīn: Tatlı, güzel bir biçimde.

Andan işbu dāsitanı eyledi
Virdi söze reng ü **şirīn** söyledi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 4). [şirīn,]

şirīn: Tatlı, hoş, güzel.

Datlurakdur bal-ıla yağdan delīm
Göksi çerb ü ağzı **şirīndür** 'azīm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 20). [şirīndür, -dür]

(Mes. 46: m. 25; Mes. 46: m. 27; Mes. 71: m. 12; Mes. 96: m. 58; Mes. 111: m. 56)

şirīn: Güzel(ce), hoş(ça).

Hāk bilür çün bu güli kim eyledük
Nādire **şirīn** ü key ter söyledük
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 58). [şirīn,]

şirīn ü rengīn: Taze, tatlı ve renkli.

Mantıku't-tayr'ı dañı hall eylegil
Sözünü **şirīn ü rengīn** söylegil
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 44). [şirīn ü rengīn,]

şirket: Ortaklık.

Şirket ü bey' ü mübāh u zer' olur
Bunlaruñ hükmin düzeden şer' olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 3). [şirket,]

sol: Şu, bu, o (işaret sıfatı).

Şol degül-ise ‘acebdür kim gezer
Üşde sinlerde vü ahvâlin düzer
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 141*). [*şol,]*

(*Mes. 10: m. 25; Mes. 11: m. 52; Mes. 34: m. 9; Mes. 63: m. 207; Mes. 69: m. 55; Mes. 69: m. 56; Mes. 69: m. 57; Mes. 93: m. 41; Mes. 96: m. 75; Mes. 101: m. 41; Mes. 105: m. 111; Mes. 111: m. 67*)

şol: Şu, işaret zamiri.

Soldur ak şoldur kızıl şoldur yeşil
Şunı gök aña ve şunı şaru bil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 79*). [*şoldur, -dur]*

(*Mes. 53: m. 79*)

şol kadar: Şu kadar; o denli, öyle.

N’oldı bir atı tez aya dutmağa
Şol kadar ‘âlemde erlik itmege
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 68*). [*şol kadar,]*

(*Mes. 15: m. 35*)

şol ki: Şu ki, şöyle ki.

Şol ki yüz biñ dürlü genci cem ‘ ider
Genci kor yirinde vü kendü gider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra 3*). [*şol ki,]*

(*Mes. 66: m. 138; Mes. 50: m. 82*)

şöhret: Her yerde herkesçe tanınma, meşhurluk, ün, san, nam.

Şöhrete adum meded kılmaz-ıdı
Bir yire üşen beni bilmez-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 11*). [*şöhrete, -e]*

(*Mes. 69: m. 110; Mes. 79: m. 9*)

şöhret bulmadı: Tanınmak, meşhur olmak, nam salmak.

Er kim âsarı cihânda kalmadı
Yâ kitâbı birle **şöhret bulmadı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 124*). [*şöhret bulmadı, -ma, -dı]*

şöyle ki: Şöyle ki.

İşbu tâcı bir ferişte getürür
Kor yire **şöyle ki** şâr halkı görür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 122*). [*şöyle ki,]*

şöyle ki: Şöyle ki, şuna benzer.

Emr-i ma ‘rûfı vü nehy-i münkeri
Bekledüm **şöyle ki** bir kân gevheri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 10*). [*şöyle ki,]*

şöyle ki: Şunun gibi, şuna benzer, şu şekilde.

Az kadar renc-ile üküş rāhata
İresin **şöyle ki** iştidün nite
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 118*). [*şöyle ki,]*

şöyle ki: De ki.

Ma ‘nide **şöyle ki** irerüz aña
Yoḥsa da ‘vî dünyada degmez saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 27*). [*şöyle ki,]*

şöyle kim: Öyle ki.

Urdı oda şeyḫi nāgeh ol perī
Şöyle kim çıkdı göge hākisteri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 104*). [*şöyle kim,]*

(*Mes. 29: m. 8*)

şu ‘le: Alev, ateş.

‘İşk odından her kim ol köyinmedi
Şehvetinüñ **şu ‘lesi** söyünmedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 16*). [*şu ‘lesi, -si]*

şu ‘le: Işık, parıltı.

Gökyüzi pür **şu'le** vü pür nür-ıdı
Bâğ içi pür hülle vü pür hür-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 17*). [*şu'le,]*

şu'le: *Işık.*

Çün mum oldı bunlara meyl itmedi
Şu'lesinden ol mumuñ hiç gitmedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 94*). [*şu'lesinden, -sin, -den]*

şunça: *Böyle.*

Şeyh eydür çok peşimân olmışam
Kim niçün **şunça** Müsülmân
olmışam (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 46*). [*şunça,]*

(*Mes. 34: m. 17*)

şunça: *Şu kadar, şu denli.*

Tañrı kavlı **şunça** gücün var senün
Ne kaçarsın bir gör âhir düşmenün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 267*). [*şunça,]*

şunça: *Şu denli, şu kadar çok.*

Şunça kuşdan kim bu yola girdiler
Bir otuz kuş küh-ı Kâf'a irdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 147*). [*şunça,]*

şür: *Kargaşalık, karışıklık.*

Biri birin dilememek var mıdur
Yâ ahîlik ceng ü **şür** u şer midür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 70, Mısra 8*). [*şür,]*

şür eylenür: *Coşkun bir hâlde olmak.*

Toprağa urmuş yüzün **şür eylenür**
Leyli'nün zikrin dilinde söylenür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 39*). [*şür eylenür, -ür]*

şūra düş-: *Kargaşaya kapılmak.*

Kelebekler cümle **şūra düşdiler**
Dükeli bir va' degâha üşdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 29*). [*şūra düşdiler, -di, -ler]*

(*Mes. 6: m. 31*)

şür-engiz ola: *Gürültü koparmak.*

Bunça dârü var ki **şür-engiz ola**
Kamu dermânlar başı perhiz ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 81*). [*şür-engiz ola, -a]*

(*Mes. 111: m. 56*)

şürîde: *Zavallı, perişan (âşık).*

Beñzer ol **şürîdenün** ahvâlına
Bu hadîş ü ol güher dellâlına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra 29*). [*şürîdenün, -nün]*

şürîde-dil: *Perişan gönüllü, gönlü perişan olmuş || Âşık.*

Şeyh eydür iy şeh-i serv-i revân
Karşuña **şürîde-dil** âşüfte-cân
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 184*). [*şürîde-dil,]*

şürîş: *Kargaşalık, karışıklık.*

Na'ra urdı mest düşdi ortaya
Şürîş ile dökdi tağı dereye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 70*). [*şürîş* ile, -iy, -le]

şükr: *Şükür, minnet duyma, teşekkür etme.*

Bu aña etleri yidürür-idi
Kendünün **şükrini** didürür-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 59, Mısra 6*). [*şükrini, -in, -i]*

(*Mes. 75: m. 35; Mes. 87: m. 12*)

şükr idüp: *Şükretmek.*

Korkudan ol almadan birez yidi
Şükr idüp elhamdülillâh diridi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 36*). [*şükr idüp, -üp]*

şükr ol: "Allah'a şükürler olsun".

Şükr ol bir Tanrı'ya kim bu kelâm
Ömrümüzden ilerü oldı tamâm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 87*). [*şükr ol,]*

şükr ü minnet: Şükür ve minnet.

Şükr ü minnet ol İläh-ı ekbere
Kim beni irürdi bir ulu ere
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 147*). [*şükr ü minnet,]*

şükr ü minnet tañrı'ya: Dua ve şükür
Allah'adır.

Biri eydür **şükr ü minnet Tañrı'ya**
Kim kimesne bulmadı bende riyâ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 195*). [*şükr ü minnet tañrı'ya,]*

şükrâne: Gönül borcu, minnetarlık; teşekkür.

Cem' -ile inşâfa durdılar kamu
Cânların **şükrâne** virdiler kamu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 88*). [*şükrâne,]*

(*Mes. 75: m. 60; Mes. 75: m. 72; Mes. 78: m. 72; Mes. 100: m. 65*)

şükrin dimedüm: Şükretmek; minnet etmek.

Kimseden bir loğma etmek yimedüm
Kim otuz biñ yirde **şükrin dimedüm**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra 10*). [*şükrin dimedüm, -me, -dü, -m]*

şükrin kıla-: Şükretmek.

Az getürür-iseñ aña hōş gele
Çok virür-iseñ hemân **şükrin kıla**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 56*). [*şükrin kıla, -a]*

(*Mes. 87: m. 14; Mes. 87: m. 4*)

-T-

tā: Ta ki.

Gerek uçmağdan çıkan key dürişe
Tā meger kim girü andan irişe
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 20, Mısra 10*). [*tā,]*

tā: ....dığı zaman.

Tā metā' ı dolaya pîçe kişi
Çün şatun ala anı hîçe kişi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 33*). [*tā,]*

tā: Bu şekilde, böylece.

Tā hod anlar niçe taqrîr eyledi
Böyle ter Gülşehri tefsîr eyledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 535*). [*tā,]*

tā: -dığında, -dığında.

Bu hüner her ta' nadan hālî gibi
Tā men ol dâra birün eli gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 20*). [*tā,]*

ta' accüb: Şaşma, şaşma kalma.

Pâdişah beni günehsiz öldürür
Bu **ta' accüb** ben ğarîbi güldürür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 70*). [*ta' accüb,]*

ta' alallah: Yüce Allah.

Tañrı adın añısaruz biz yene
Kim **ta' alallah** diyesiz siz yene
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 2*). [*ta' alallah,]*

ta' alallah: Allah yüceltsin.

Çün biz añavuz ulu Tañrı adın
Siz **ta' alallah** diñüz key ulu adın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 2*). [*ta' alallah,]*

ta'alluk: (Dünyevi) bağlılık.

Birisi eydür ölümden korqaram
Kim cihānda çok **ta'alluklu** erem
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 92, Mısra
2). [ta'alluklu, -lu]

(Mes. 93: m. 7; Mes. 93: m. 43)

ta'arrüfler kıla: Bilgi sahibi olmak, bilmek,
tanımak.

Kuds ilinde çok taşarruflar kıla
Fikr-ile vü key **ta'arrüfler kıla**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
12). [ta'arrüfler kıla, -a-ler]

ta'aşşub kılar-ıdı: Taraftar olmak. Sıkı sıkıya
bağlı olmak.

Bir **ta'aşşub** millete **kılar-ıdı**
Kim eger öl dir-iseñ ölü-idi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
79). [ta'aşşub kılar-ıdı,]

tā'at: Allah'ın emirlerine uyma, emredilene
yapma; ibadet.

Elli yıllık **tā'atım** vardı yile
'İşk u küfrüm neye ire kim bile
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
159). [tā'atım, -um]

(Mes. 40: m. 47; Mes. 45: m. 17; Mes.
52: m. 4; Mes. 55: m. 18; Mes. 65: m.
31; Mes. 76: m. 5; Mes. 76: m. 11;
Mes. 77: m. 13; Mes. 78: m. 69; Mes.
78: m. 79; Mes. 78: m. 66; Mes. 78:
m. 68; Mes. 78: m. 76; Mes. 97: m. 39;
Mes. 97: m. 43; Mes. 97: m. 38; Mes.
97: m. 36; Mes. 97: m. 41; Mes. 97:
m. 34; Mes. 98: m. 55; Mes. 98: m. 46;
Mes. 98: m. 63; Mes. 98: m. 65)

tā'at kıla: Allah'ın emirlerine uymak,
emredilene yapmak, ibadet yapmak.

Anda kim her bir kişi **tā'at kıla**
Kendüzin bir zāhid ü 'ābid bile
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra
71). [tā'at kıla, -a]

(Mes. 78: m. 64; Mes. 78: m. 71; Mes.
40: m. 48; Mes. 101: m. 9)

tā'atlar evin: İbadetler evi.

'Ucb **tā'atlar evin** yavlaq yıkar
Kim kamu tā'atları hiçe çıkar
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra
37). [tā'atlar evin,]

tā'atuñ şem'ini: İbadetin mumu.

Seni fi'l-hāl odca köyündürel
Tā'atuñ şem'ini söyündürel
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra
6). [tā'atuñ şem'ini, -ni]

ta'ayyün kıldılar: Aşıkâr olmak.

Bes bu mizānda **ta'ayyün kıldılar**
Cān-ıla ten kıymetin key bildiler
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra
185). [ta'ayyün kıldılar, -dı, -lar]

tab': Mizaç, karakter, yaratılış.

Yimemekden **tab'ımı** tiz itmeye
Çünkü şihhat buldı perhiz itmeye
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
49). [tab'ımı, -im, -ı]

tab': Huy, yaratılış. || Kendi.

Ol boğuz kim loqmayı tārāc ider
Tab'ımı dārūlara muhtāc ider
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
80). [tab'ımı, -im, -ı]

tābh-hāne: Mutfak.

Büşr girdi gördi ev ni' met tolu
Tābh-hāne 'ālī vü şoffa ulu
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
394). [tābh-hāne,]

tab'i: Tabii ilimler; doğa bilimleri.

Ben ki İklidis'de yavlaq māhirem
Kim **tab'iyle** o tıbda kādirem

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 24). [tabī'iyle, -yle]

(Mes. 72: m. 121)

ta'bir: Yorum, mana, izah.

Bize bir Rüm iline varmak gerek
Bu düşün ta'birini sormak gerek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 52). [ta'birini, -in, -i]

tāc: Taç, hükümdarların başlarına giydikleri mücevherli ve kıymetli taşlarla süslü başlık.

Geldi hüdhüd ara yire bī-lecāc
Hüllesi egninde vü başında tāc
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 2). [tāc,]

(Mes. 5: m. 61; Mes. 30: m. 184; Mes. 63: m. 110; Mes. 63: m. 198; Mes. 63: m. 144; Mes. 63: m. 57; Mes. 63: m. 61; Mes. 63: m. 62; Mes. 63: m. 64; Mes. 63: m. 67; Mes. 63: m. 75; Mes. 63: m. 83; Mes. 63: m. 93; Mes. 63: m. 100; Mes. 63: m. 113; Mes. 63: m. 121; Mes. 63: m. 138; Mes. 63: m. 139; Mes. 63: m. 151; Mes. 63: m. 176; Mes. 63: m. 178; Mes. 63: m. 163; Mes. 63: m. 166; Mes. 63: m. 104; Mes. 63: m. 111; Mes. 111: m. 32)

tāci uruldu: Taç takmak.

İştifā donı geyildi daşına
İctibā tāci uruldu başına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 14). [tāci uruldu, -ul, -dı]

tācirliḡ: Tüccarlık.

Pādişāh-ıla delīm oldum bile
Şimdi tācirliḡe geldüm bu ile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 58). [tācirliḡe, -e]

tācir ol-: Tüccar olmak.

Bize daḡı eydüñ anı alalum
Sençileyin kamu tācir olalum
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 41, Mısra 8). [tācir olalum, -alum]

(Mes. 107: m. 58)

tafadḡul işlerüz: Faziletlilik iddiasında bulunmak; yüce bir iş yaptığını düşünmek.

Yoḡsa biz ḡöd rāyegān baḡışlaruz
Her metā'ı vü tafadḡul işlerüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 78). [tafadḡul işlerüz, -r, -üz]

tafsil: Ayrıntılı ve geniş açıklama.

Sen bu tafşili kaçan añlayasın
Yā bu sözi işidüp tañlayasın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 161). [tafsili, -i]

taḡ: Daḡ.

Kim bizüm bir şāhumuz var bī-hilāf
Ol taḡ ardında ki dirler Kūh-ı Kāf
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 26). [taḡ,]

(Mes. 5: m. 172; Mes. 12: m. 215; Mes. 15: m. 70; Mes. 30: m. 143; Mes. 30: m. 145; Mes. 30: m. 178; Mes. 30: m. 148; Mes. 32: m. 57; Mes. 33: m. 23; Mes. 33: m. 2; Mes. 34: m. 34; Mes. 43: m. 6; Mes. 60: m. 13; Mes. 60: m. 67; Mes. 69: m. 22; Mes. 81: m. 136; Mes. 91: m. 48; Mes. 91: m. 62; Mes. 91: m. 73; Mes. 102: m. 80; Mes. 102: m. 81; Mes. 104: m. 23; Mes. 106: m. 2; Mes. 13: m. 46)

taḡ armud: Daḡ armudu; ahlāt.

Anuñ-ıçun yimişüñ acı-durur
Kim daluñ taḡ armud ağacı-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 106, Mısra 4). [taḡ armud,]

taḡ başına irdi: Daḡ başına ermek; (sona yaklaşmak bağlamında).

Çün günüm taḡ başına irdi benüm
Sen hilāl-ıla ne bedr ola cānum
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 73). [taḡ başına irdi, -di]

taḡ başında: Daḡ başında.

Birini bir **tağ başında** kurd yidi
Birisı ben girü dönerem didi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 45*). [*tağ başında,]*

tağ gibi: *Dağ gibi. (Büyüklük bağlamında).*

Ejdehâlar var bu yolda **tağ gibi**
Nite geçsün şayru andan sağ gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 43, Mısra 17*). [*tağ gibi,]*

tağ u taş: *Dağ ve taş.*

Ol kadar zârî kıılır kim **tağ u taş**
Nevhâlarından olurlar bağı baş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 37*). [*tağ u taş,]*

tağça: *Dağ kadar || Çok fazla.*

Zerrece tâ'at ki dirler bende yok
Tağça yazuk ister-iseñ bende çok
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 76, Mısra 12*). [*tağça,]*

tağda taşda: *Dağ, taş; her yerde.*

Yolu bilmez vâlih ü hayrân gezer
Tağda taşda zâr u sergerdân gezer
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 26*). [*tağda taşda,]*

tağul-: *Düzensizliği, intizamı bozulmak, toplu ve düzenli durumdan çıkmak, karışık bir hal almak.*

Cümle ol hengâma **tağuldi** girü
Tâcı görüp geldiler çüst ilerü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 63*). [*tağuldi, -di]*

tağla: *Yaralamak, yakmak.*

Şeyh eydür kim beni Hâk **tağladı**
Bu od-ıla vü bu bende bağladı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 39*). [*tağladı, -di]*

(*Mes. 12: m. 141; Mes. 12: m. 31; Mes. 15: m. 72; Mes. 72: m. 505; Mes. 93: m. 22; Mes. 107: m. 21*)

tağlan: *Dağlanmak, yakmak.*

Kimsenün odsuz teni **tağlana** mı
Yâ kişiye bir yalan bağlana mı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 41*). [*tağlana, -a]*

tağlar arasına: *Dağların arası.*

Ulu yol şahşu ulu şehre yider
Kiçi yol **tağlar arasına** gider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 72*). [*tağlar arasına,]*

tahammül kılmağa: *Dayanmak, katlanmak.*

Sen bularuñ yazuğını bilmege
Şabruñ olmaya **tahammül kılmağa**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 32*). [*tahammül kılmağa, -mağ, -a]*

tahiyyât: *"Selamlar, hayır dualar".*

Biz dürüd eyleyicek her bir ere
Siz **tahiyyât** irürüñ Peyğamber'e
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 4*). [*tahiyyât,]*

tahkik: *Bir şeyin ne olduğunu, doğru olup olmadığını anlamak için yapılan araştırma; bir şeyin doğru olduğunu ortaya çıkarma.*

Hikmeti vü hey'eti vü mantığı
Añladum yavlağ u bildüm **tahkiki**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 12*). [*tahkiki, -i]*

tahkik ola: *Bir şeyin doğru olduğunu ortaya çıkarma, hakikatini anlayıp bilmek.*

Kamu sözi ser-be-ser **tahkik ola**
Her taşavvur kim kıla taşdığ ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 3*). [*tahkik ola,]*

tahşil eyledüm: *Öğrenim görmek, bir konu hakkında bilgi sahibi olmak.*

Medresede bunça **tahşil eyledüm**
'İllete yüz dürlü ta'îl eyledüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 31*). [*tahşil eyledüm, -dü, -m]*

tahsîn: Güzel, övülmüş.

Anda ki her ada **tahsîn** diyeler
Baña ol defterde şâhin diyeler
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 33*). [*tahsîn,]*

tahsîn eylevü: *Güzelliğini övmek, takdir etmek.*

Muhtesib ol tâcı almış başına
Cümle **tahsîn eylevü** naqqâşına
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 114*). [*tahsîn eylevü, -yü]*

taht: *Hükümdarların üzerine oturdukları koltuk. Hükümdarlık makamı, hükümdarlık.*

Rüstem'üñdür bu il ü Rüstem benem
Tâc u **taht** u Yezdecerd ü Cem
benem (*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 184*). [*taht,]*

(*Mes. 111: m. 32*)

tahta binüp: *Tahta geçmek.*

Kim aña çün **tahta binüp** oturur
Tañrı'dan tâcı ferîşte getürür
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 175*). [*tahta binüp, -üp]*

tahta remliyle: *Tahta remli. Remil: Bir çeşit kum falı. Daha sonraları kum yerine kâğıt veya tahta kullanılmıştır (TDV).*

Tahta remliyle cihâni bî-hicâb
Arpa arpa eyledüm yüz kez hisâb
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 25*). [*tahta remliyle, -yle]*

(*Mes. 72: m. 94*)

tahtdan yıka: *Tahttan düşürmek, devirmek.*

Çün benüm tâcumuñ âvâzı çıka
Niçe pâdişâhları **tahtdan yıka**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 62*). [*tahtdan yıka, -a]*

tahûr: *Çok temiz.*

Ol birisinüñ harîfi anda hür
Bu birisine şarâb olmuş **tahûr**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 26*). [*tahûr,]*

tâ hüd: *Öyleyse, o halde.*

Çok günâh-ıla geçürdüm rüzigâr
Ne kıla **tâ hüd** baña perverdigâr
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 76, Mısra 14*). [*tâ hüd,]*

(*Mes. 104: m. 46*)

tâ ki: *Öyle ki, böylece.*

Dek durayım bâri beni bilmesün
Tâ ki öldürmege kaçdum kılmason
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 48*). [*tâ ki,]*

tâk olmağıl: *Tek; yalnız olmak.*

Sen dañı böyle baña 'âk olmağıl
Çüftüm ol Meryem gibi **tâk olmağıl**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 190*). [*tâk olmağıl, -ğıl]*

tâkatı tâk olmağa: *Takati kesilmek, dayanacak gücü kalmamak.*

Çamusuñ **tâkatı tâk olmağa**
Vardı, vü yollarına 'âk olmağa
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 37*). [*tâkatı tâk olmağa, -ma, -ğa- mağa]*

takâzâ: *(Borcunu) ödemek veya ödetmek için birini sıkıştırma; serzeniş, sitem.*

Ben girü bir bâziyâne kılayım
Ol **takâzâdan** ferâgât bulayım
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 170*). [*takâzâdan, -dan]*

takâzâ kıllalar: *Zorlayarak istemek, başa kakmak.*

Çün melikligi **takâzâ kıllalar**
İki şâh bir ilde gavgâ kıllalar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 189*). [*takâzâ kıllalar, -a, -lar]*

takdîr: Kader, yazgı.

İrdi **takdîr** âfeti tedbîrine
Düşdi bir tersâ-beçe zincîrine
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 13*). [*takdîr,]*

taklîd: Dinî bir görüşü kanıtsız olarak benimseme ve uygulama; hakîkî olmayan, samimiyetsiz duruş.

Yohsa **taklîd-ile** inanur-ısan
Şâni' i sen bildüğün şanur-ısañ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 9*). [*taklîd-ile, --ile]*

takrîr: Anlatım, anlatış.

Benden işit her sözüñ **takrîrini**
Kim kılam her âyetüñ tefsîrini
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 55*). [*takrîrini, -in, -i]*

takrîr eyledi: Anlatmak.

Tâ hüd anlar niçe **takrîr eyledi**
Böyle ter Gülşehri tefsîr eyledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 535*). [*takrîr eyledi, -di]*

takrîrini eyle: Anlatmak, ifade etmek.

Dükeli sözüñ bize **takrîrini**
Eyle vü her âyetüñ tefsîrini
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 94*). [*takrîrini eyle,]*

takfî' eyleyem: Manzumeyi vezin parçalarına göre ayırıp aralıklı olarak okumak.

Vezn-ile çün şî'ri **takfî' eyleyem**
Şan'atın tecnîs ü tarşî' eyleyem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 51*). [*takfî' eyleyem, -y, -em]*

takfî'-i her vezn-i gâzel eyler-idi: Her gazelin veznini durak durak ayırmak.

Birisi **takfî'-i her vezn-i gâzel**
Eyler-idi 'ilm-ile anda 'amel
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*

36). [*takfî'-i her vezn-i gâzel eyler-idi, -r, --i, -di]*

tal: Dalmak.

Cân çün ol deñize kaz gibi **çala**
Ten şavuk gibi kırañında çala
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 101*). [*çala, -a]*

(*Mes. 44: m. 22*)

tal: Dalmak, ... içine girmek.

Büşr eydür küp şuyına **şalduğün**
Arı şuyı sen mülevveş kılduğün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 329*). [*şalduğün, -duğ, -uñ]*

(*Mes. 72: m. 326*)

talak: Boşamak, boşanmak.

Hem kışaş u hadd u ta'lık u **řalāk**
Şer' bildürdi vü imān u i'tāk
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 5*). [*řalāk,]*

tal'at: Yüz, çehre; yanak || Sevgilinin yüzünün parlaklığı, güzelliği.

Yüzi hüb u **çal'atı** pür nür-ıdı
Ādemî dime aña kim hür-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 41*). [*çal'atı, -ı]*

taleb: Talep, istek.

Buñı irākdan nite bildüñ 'aceb
Kim kılursın böyle ta'rifin **şaleb**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 148*). [*şaleb,]*

(*Mes. 102: m. 37*)

taleb vādisin: Talep (istek) vadisi. (Sözü edilen yedi vadiden birincisi).

Çün **şaleb vādisin** er ilkin geçer
'Iřķ vādisinde kuş gibi uçar

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 7). [taleb vādisin,]

tālib idi: Arzulamak, istemek, talep etmek.

İlla çün 'ışkuñ senüñ gālib idi
Beni görmege becid **tālib idi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 30). [tālib idi,]

ta'lik: Bir işi diğer bir işin gerçekleşmesine bağlama.

Biri eydür sünnet ü farz u mübāh
Böyle vü i'tāk u **ta'lik** u nikāh
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 22). [ta'lik,]

(Mes. 100: m. 5)

ta'lil eyledüm: Sebep göstermek.

Medresede bunça taḥṣil eyledüm
'İllete yüz dürlü **ta'lil eyledüm**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 32). [ta'lil eyledüm, -dü, -m]

ta'līm ider: Öğretmek.

Hālik aña mu'cize teslīm ider
'İlmini Rūḥu'l-Ḳudūs **ta'līm ider**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 22). [ta'līm ider, -er]

tamām: Tam olarak, noksansız olarak.

Eydür imdi ḳalunuma iy imām
Ḳük-bānlık ḳıl baña bir yıl **tamām**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 200). [tamām,]

(Mes. 25: m. 3; Mes. 30: m. 10; Mes. 30: m. 180; Mes. 81: m. 4; Mes. 54: m. 53; Mes. 72: m. 386)

tamām: Tamamen, bütünüyle.

Çün dürüst oldı ḥisābuñuz **tamām**
Andan oldı yirüñüz dārü's-selām
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 77). [tamām,]

(Mes. 32: m. 169; Mes. 47: m. 41; Mes. 47: m. 127; Mes. 57: m. 19; Mes. 71: m. 9; Mes. 91: m. 141; Mes. 93:

m. 45; Mes. 93: m. 46; Mes. 105: m. 43; Mes. 107: m. 111)

tamām eyle-Tamamlamak, bitirmek.

Ol gün ol işi **tamām eyler-idi**
Gice girü köy dapa gider-idi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 17). [tamām eyler-idi, -r, --i, -di]

(Mes. 94: m. 2; Mes. 52: m. 58)

tamām ol-: Bitmek, tamamlanmak.

Dökdi Gülşehrî girü dürr ü güher
Mantıku't-tayr'ı **tamām oldı** meger
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 80). [tamām oldı, -dı]

(Mes. 15: m. 17; Mes. 101: m. 66; Mes. 71: m. 43)

tamāmet: Tamamen, bütünüyle.

Hendese şeklin **tamāmet** bilürem
İklidîs 'ilminde da'vî ḳıluram
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 127). [tamāmet,]

tamu: Cehennem.

Olmayıcaḳ Ḳāḳ civārında mukīm
Yiḡ ola **tamu** bil uçmaḳdan delīm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra 14). [tamu,]

(Mes. 22: m. 70; Mes. 22: m. 68; Mes. 53: m. 144; Mes. 78: m. 43; Mes. 81: m. 131; Mes. 84: m. 115)

tamu odından: Cehennem ateşi.

Bize uçmaḳ viriser Tañrı diyü
Yimeyeler **tamu odından** ḳayu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 48). [tamu odından, -dan]

tamu yolında: Cehennem yolu.

Ḳamusını **tamu yolında** düzem
Bunlaruñ ümüdün uçmaḳdan üzem

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 111). [tamu yolunda,]

(Mes. 84: m. 107)

tamulıg: Cehennemlik.

Bunçalar ben **tamulıg**am diyeler
Anda anı uçmağ ehli sayalar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 145). [tamulıg, -am]

tañ: Tan, gün doğumu vakti.

Tañla bir yazıda hep dirildiler
Dükeli bir murğzāra geldiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 59). [tañla, -la]

(Mes. 63: m. 59; Mes. 102: m. 15;
Mes. 72: m. 31)

tañ: Ayıplamak, kötölemek.

Kim bu cādüyü göricek añladuñ
Kişinüñ put tapduğın **tañladuñ**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 206). [tañladuñ, -la, -du, -ñ]

tañ: Hayret etmek, şaşırarak.

Çok muhakkık yok ki şahşı añlaya
Yā mubaşşır kim bu işi **tañlaya**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 234). [tañlaya, -la, -ya]

ta'na: Kınama, ayıplama, yerme.

Bu hüner her **ta'ndan** hālī gibi
Tā men ol dāra birün eli gibi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 19). [ta'nadan, -dan]

ta'na urmaya: Ayıplamak, kınamak.

Gözi hem bağılu gerek kim görmeye
Kimsenüñ 'aybına **ta'na urmaya**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 14). [ta'na urmaya, -ma, -ya]

ta'nalar ura: Ayıplamak, kınamak.

'İlm-ile çün olmaya bile 'amel
Ol hamāla **ta'nalar ura** cemel
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 22). [ta'nalar ura, -a-a, -lar]

tañla: Seçmek, tercih etmek.

Tañrı adı sözüümüzi añladur
Halka vü ma'nilerini **tañladur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 2). [tañladur, -dur]

tañla: Tanımak, fikir eylemek, bilmek, anlamak.

Bu ne yılduzdur anı **tañlar** mısın
Yā evi kağı-durur añlar mısın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 229). [tañlar, -r]

(Mes. 94: m. 62; Mes. 105: m. 69)

tañla: Şaşırarak, şaşkın olmak.

Dünya varlığı göz-ile añlanur
Gözsüz işi yidilüben **tañlanur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 44). [tañlanur, -n, -ur]

(Mes. 54: m. 67; Mes. 96: m. 53; Mes. 102: m. 121; Mes. 54: m. 64; Mes. 54: m. 3; Mes. 54: m. 78; Mes. 65: m. 129; Mes. 66: m. 12; Mes. 52: m. 18; Mes. 72: m. 181)

tañla: Bilmek, anlamak.

Mümkināt aḥvālını key **tañlaram**
Mümteni'den vācibi ḥöd añlaram
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 27). [tañlaram, -r, -am]

(Mes. 72: m. 316; Mes. 72: m. 162;
Mes. 102: m. 12)

tañla: Sabahtan, sabahleyin.

Tañlacak Bezzāz ḥānına gelür
Bir ulu ḥvōca katında oturur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 465). [tañlacak, -cak]

(Mes. 91: m. 133; Mes. 91: m. 161;
Mes. 102: m. 24)

tañla: Şaşırmaq || Bilmek, anlamak (verilmek istenen mesaj bağlamında).

İşbu bir hōş dāsītānı añlañuz
Remzini çün kim bilesiz **tañlañuz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
10). [tañlañuz, -ñuz]

tañla: Hayret etmek, şaşırmaq.

Cāhilūñ sözi kişiyi **tañlada**
Cāhile kişi niçe söz añlada
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
219). [tañlada, -da]

(Mes. 111: m. 73)

tañla: Bilmek, anlamak; hayrete düşmek.

Bir kişi görüp bizi anlamadı
Ögüdümüz işidüp **tañlamadı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
130). [tañlamadı, -ma, -dı]

(Mes. 66: m. 131)

tañrı: Tanrı, İlāh, Allah.

Biz demürçi dokıduğın şanuruz
Tañrı diyü yalana inanuruz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
194). [tañrı,]

(Mes. 5: m. 173; Mes. 5: m. 181; Mes.
5: m. 45; Mes. 5: m. 119; Mes. 10: m.
32; Mes. 12: m. 20; Mes. 10: m. 32;
Mes. 12: m. 124; Mes. 13: m. 14; Mes.
14: m. 68; Mes. 15: m. 33; Mes. 15:
m. 38; Mes. 15: m. 41; Mes. 15: m. 6;
Mes. 16: m. 95; Mes. 20: m. 4; Mes.
22: m. 1; Mes. 25: m. 1; Mes. 25: m.
3; Mes. 26: m. 27; Mes. 27: m. 61;
Mes. 30: m. 267; Mes. 30: m. 305;
Mes. 32: m. 50; Mes. 39: m. 92; Mes.
47: m. 141; Mes. 51: m. 16; Mes. 51:
m. 3; Mes. 51: m. 23; Mes. 60: m. 1;
Mes. 63: m. 7; Mes. 63: m. 151; Mes.
63: m. 166; Mes. 63: m. 178; Mes. 63:
m. 198; Mes. 63: m. 230; Mes. 63: m.
176; Mes. 65: m. 31; Mes. 65: m. 133;
Mes. 65: m. 88; Mes. 69: m. 240; Mes.
72: m. 193; Mes. 72: m. 213; Mes. 72:
m. 232; Mes. 72: m. 270; Mes. 72: m.
534; Mes. 72: m. 531; Mes. 76: m. 18;

Mes. 79: m. 20; Mes. 84: m. 38; Mes.
84: m. 39; Mes. 84: m. 39; Mes. 89:
m. 42; Mes. 90: m. 21; Mes. 91: m.
104; Mes. 91: m. 2; Mes. 94: m. 50;
Mes. 98: m. 2; Mes. 98: m. 21; Mes.
98: m. 47; Mes. 100: m. 20; Mes. 111:
m. 87; Mes. 5: m. 46; Mes. 5: m. 120;
Mes. 16: m. 127; Mes. 4: m. 43; Mes.
22: m. 139; Mes. 65: m. 20; Mes. 97:
m. 40; Mes. 100: m. 27; Mes. 100: m.
74)

tañrı: Allah. (Bir üst mısradaki geçen Simurg'a istinaden benzetilmiştir.)

Hüdhüd ü kuşlar u şimürg mişāl
‘Aql u hulq u **Tañrı**'ya kıldı meşel
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra
33). [tañrı'ya, -ya]

tañrı adın: Allah'ın ismi.

Çün biz añavuz ulu **Tañrı adın**
Siz ta‘ālallah diñüz key ulu adın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
1). [tañrı adın,]

(Mes. 63: m. 1; Mes. 69: m. 1; Mes.
94: m. 1; Mes. 10: m. 1; Mes. 27: m.
1; Mes. 47: m. 1)

tañrı adın añ-: Allah'ın ismini zikretmek.

Tañrı adın añsaruz biz yine
Kim ta‘ālallāh diyersiz siz yine
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
1). [tañrı adın añsaruz, -isar, -uz]

(Mes. 81: m. 2)

tañrı bir-durur: Allah birdir, tektir.

Eydür añladım ki **Tañrı bir-durur**
Bu benüm gönlümde bir key sır-
durur (Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81,
Mısra 77). [tañrı bir-durur, --dur, -ur
]

tañrı birligin bilür: Allah'ın birligini bilmek.

Bu cihān yaradana da‘vet kıılır
Halk zīrā **Tañrı birligin bilür**

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 192*). [*tañrı birligin bilür, -ür*]

tañrı didârin göre: *Allah'ın cemâlini görmek.*

Kendüzin qor ise Gülşehrî ire
Cennete vü **Tañrı didârin göre**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 164*). [*tañrı didârin göre, -e*]

tañrı eli: *Allah'ın yardımı, eli.*

Vecd-ile çün Tanrı'ya olur velî
Olur işlerde eli **Tañrı eli**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 134*). [*tañrı eli,]*

tañrı emrin: *Allah'ın buyrukları.*

Tañrı emrin yirine getürürem
Emr-ile her bir işi bitürürem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 7*). [*tañrı emrin,]*

(*Mes. 72: m. 284; Mes. 72: m. 282*)

tañrı haki: *Allah hakkı, Allah için.*

Kim bizi dutmayalar itler dağı
Yoğsa zevkumuz gider **Tañrı haki**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 20*). [*tañrı haki,]*

(*Mes. 72: m. 298; Mes. 72: m. 109;*
Mes. 75: m. 85; Mes. 84: m. 146; Mes.
111: m. 30; Mes. 91: m. 184)

tañrı hakkıyçun: *Tanrı hakkı için.*

Tañrı hakkıyçun ki seni öldürem
Kanuñ-ıla işbu şehri talduram
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 29*). [*tañrı hakkıyçun,]*

tañrı hükmi: *Allah'ın emri.*

Gör ki **Tañrı hükmi** çün kula gele
Kul nite küp şuyına düşe öle
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 357*). [*tañrı hükmi,]*

(*Mes. 72: m. 371; Mes. 72: m. 153;*
Mes. 72: m. 165)

tañrı kahrı: *Allah'ın kahrı.*

Büşr eydür **Tañrı kahrı** çün gelür
Gice gibi ay yüzi kara olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 247*). [*tañrı kahrı,]*

tañrı rahmet eylesün: *"Allah bağışlasın."*
anlamında bir dilek, temenni ibaresi.

Tañrı rahmet eylesün ol kişiye
Fātiha ihşân ide kâtibine
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 89*). [*tañrı rahmet eylesün,]*

tañrı rahmet kılsun: *Allah rahmet eylesin.*

Çün kavuşdı âhîret böstânına
Tañrı rahmet kılsun anuñ cânına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 432*). [*tañrı rahmet kılsun,]*

tañrı resûlna: *Allah'ın peygamberi || (Hz. Muhammed).*

Andan ol **Tañrı resûlna** selâm
Viribiyelüm dürüd-ıla tamâm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 3*). [*tañrı resûlna, -ın, -a*]

tañrı sarâyına: *Tanrı sarayı.*

'Aql u cân dağı mekânsuzdur, duruñ
Bunları **Tañrı sarâyına** sürüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 14*). [*tañrı sarâyına,]*

tañrı sözün: *Allah'ın sözü; O'nun emri.*

'Âlim olan **Tañrı sözün** söyleye
Yâ nebî aħbârını şerh eyleye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 85*). [*tañrı sözün,]*

tañrı vü peygâmbere: *Allah ve peygamber.*

Her biri birkaç mürîdi dirdiler
Tañrı vü peygâmbere irürdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 100*). [*tañrı vü peygâmbere, -e*]

tañrı vü peygâmblerinden: Allah ve peygamber (Hz. Muhammed).

Niçe kim mescidde meclis eylerem
Tañrı vü peygâmblerinden söylerem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 48). [tañrı vü peygâmblerinden, -nden]

tañrı yaş virsün: Allah uzun ömürler versin bağlamında temenni cümlesi.

Devletümüz girü yüz dutdı bize
Aslan öldi **Tañrı yaş virsün** size
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 284). [tañrı yaş virsün,]

tañrı yolın: Allah yolu.

Tañrı yolın nite bilmiş olasın
Yā nite 'azmini kılmış olasın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 41). [tañrı yolın,]

tañrı yolında: Hak yolu || Allah için.

Birsi eydür key muhannes güherem
Tañrı yolında ne 'avrat ne erem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 2). [tañrı yolında,]

tañrı zikrin: Allah'ın adı.

Tañrı zikrin şıdķ-ıla yād iderüz
Muşafa'nuñ cānını şād iderüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 133). [tañrı zikrin,]

tañrı'çun: Allah için.

Tañrı'çun başla neye başlar-ısañ
Bī-ğaraž işle neyi işler-ıseñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 27). [tañrı'çun,]

tañrı'dan artuğa: Allah'tan başka.

Bī-mekānsın bilür-ıseñ kıymetüñ
Tañrı'dan artuğa yoķdur nisbetüñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 8). [tañrı'dan artuğa,]

tañrı'dan artuk: Allah'tan başka, O'nun dışında.

Tañrı'dan artuk ne kim var dünyede
Kamu gerek kim baña kullıķ ide
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 65). [tañrı'dan artuk,]

tañrı'dan geleler: Allah'tan gelmek.

Kim kazālar **Tañrı'dan çün geleler**
Kamu zeyrekler görüñ kör olalar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 287). [tañrı'dan geleler, -eler]

tañrı'dan ümmidümüzi üzmedük: Allah'tan ümidi kesmemek.

Niçeme kim bir sevābı düzmedük
Tañrı'dan ümmidümüzi üzmedük
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra 20). [tañrı'dan ümmidümüzi üzmedük, -dük]

tañrılığa da'vı kıılır: Tanrılık iddiasında bulunmak.

Ādemī **tañrılığa da'vı kıılır**
İlla key da'vı-yi bī-ma'nī kıılır
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 95). [tañrılığa da'vı kıılır, -ur]

tañrılık eyledügin: Tanrılık tasladığın; İlahlık makamına icra ettiğin (şey).

Tañrılık eyledügin hōd ölmeye
Halkı yaradan olur-ısa revā
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 197). [tañrılık eyledügin, -düg, -in]

tañrı'ña bak: 1) Allah aşkına, bak! 2) Allah'ına yönel.

Var işüñe vü ko beni vaktuma
Tañrı'ña bak gelme ayruķ katuma
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 70). [tañrı'ña bak, -'ña]

tañrı'nuñ emrine: Allah'ın buyruğu.

Sen dahı lā-takrebâ yı dutmaduñ
Tañrı'nuñ emrine i'zâz itmedüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra*
90). [*tañrı'nuñ emrine, -ne*]

tañrı'nuñ hükminden: *Allah'ın emri.*

Büşr eydür gök yüzinde bu nişân
Tañrı'nuñ hükminden olur her
zamân (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72,*
Mısra 178). [*tañrı'nuñ hükminden, -*
nden]

tañrı'nuñ hükmi-y-ile: *Allah'ın emri.*

Büşr eydür kibr ile barışmağıl
Tañrı'nuñ hükmi-y-ile urışmağıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
286). [*tañrı'nuñ hükmi-y-ile, --y, --ile*
]

tañrı'nuñ işine hüküm eyler-idi: *Allah'ın işine*
karışmak.

Tañrı'nuñ işine hüküm eyler-idi
Bilmedügi sözleri söyler-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
407). [*tañrı'nuñ işine hüküm eyler-idi,*
-r, --i, -di]

tañrı'nuñ lutfı: *Allah'ın inayeti.*

Ne du'â-y-ıla ki dili bilürüz
Tañrı'nuñ lutfı şifâtın dilerüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra*
28). [*tañrı'nuñ lutfı,]*

tañrı'yçun: *Allah için.*

Yoğsa **Tañrı'yçun** seni öldürürem
Kanuñ-ıla bîşeyi taldururam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
39). [*tañrı'yçun,]*

tanuk: *Tanık, şahit.*

Bu yañadan ol **tanuklar** girdiler
Şehre vü dürlü haberler virdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
171). [*tanuklar, -lar*]

(*Mes. 63: m. 189*)

tanuklık virdügi: *Şahitlik etmek.*

Yalan olınçak gören bulunmadı
Kim **tanuklık virdügi** bilinmedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
220). [*tanuklık virdügi, -dügi, -i*]

tap: *Büsbütün, tamamen.*

Vaşluña irmek dilerem iy şanem
Tap vücüdüm oldu hicründe 'adem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
174). [*tap,]*

(*Mes. 72: m. 289*)

tap: *Kulluk etmek, tapmak.*

Ol kuşa **tap** sen ki yüz biñ kanadı
Var-durur her yirde biñ bir adı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
25). [*tap,]*

(*Mes. 2: m. 11; Mes. 2: m. 15; Mes.*
10: m. 32; Mes. 34: m. 6; Mes. 98: m.
55; Mes. 108: m. 25)

tap: *Tanrı olarak tanımak, kulluk etmek,*
tapmak.

Çünkü baş kor yire vü eller öper
Buzağuyı Tañrı diyüben **tapar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
230). [*tapar, -ar*]

tap: *Kulluk etmek, tapmak || Aşırı bağlanmak.*

Cānuñı besle ki bākī kalısar
Kālība **tapma** ki fānī olısar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
184). [*tapma, -ma*]

tap-: *Aşırı bağlanmak.*

Ol heveslerden kim içinde kopar
Tañrı yirine hevāsına **tapar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra*
20). [*tapar, -ar*]

tapan: *Kulluk eden, tapan.*

Ol kuşuñ yüz biñ kanadı var-durur
Bir kanat naķşın **tapan** kâfir-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 20*). [*tapan,]*

tapança: *Hafif, cepte veya belde taşınan ateşli silah.*

Dizi üstinden elini kaldura
Bir **tapança-y-ıla** beni öldüre
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 154*). [*tapança-y-ıla, --y, --ıla]*

tapança urur-ısa: *Tabanca vurmak.*

Bir **tapança urur-ısa** ol bize
Boynumuzu süksünümüzden üze
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 115*). [*tapança urur-ısa, -ur, --ısa]*

taparsın büte: *Putu tapmak.*

Elli yıldur kim **taparsın** sen **büte**
Şimdi bütleri begenmezsin nite
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 207*). [*taparsın büte, -e]*

tapu: *Huzur || Kapı, eşik.*

Ṭā'at anuñ **tapusı** gelür baña
Ka'be anuñ kapusı gelür baña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 17*). [*tapusı, -sı]*

tapu: *Kapı, eşik.*

Kim senüñ bigi ulu beg turıcaķ
Bir gedānuñ **tapusına** varıcaķ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 254*). [*tapusına, -sın, -a]*

(*Mes. 5: m. 262; Mes. 15: m. 50; Mes. 26: m. 21; Mes. 28: m. 27; Mes. 30: m. 102; Mes. 32: m. 72; Mes. 38: m. 6; Mes. 40: m. 2; Mes. 63: m. 73; Mes. 63: m. 118; Mes. 63: m. 13; Mes. 71: m. 54; Mes. 72: m. 304; Mes. 72: m. 390; Mes. 72: m. 294; Mes. 78: m. 71; Mes. 84: m. 151; Mes. 88: m. 44; Mes. 91: m. 134; Mes. 91: m. 164; Mes. 91: m. 167; Mes. 91: m. 219; Mes. 91: m. 119; Mes. 101: m. 42; Mes. 101: m. 48; Mes. 101: m. 46; Mes. 105: m. 80; Mes. 106: m. 6*)

tapu: *Allah'ın huzuru, makamı, katı.*

Kılmadın bir zerre eksük **tapudan**
Senden ötri sürdi beni kapudan
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 63*). [*tapudan, -dan]*

tapu: *İş, hizmet, vazife.*

Niçeme kim sürdi beni kapudan
Girü kapusunda olduķ **tapudan**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 136*). [*tapudan, -dan]*

(*Mes. 84: m. 148; Mes. 89: m. 27*)

tapu kılmakda: *Hizmet etmek.*

Hüdhüd eydür kim fütüvvet var-ısa
Yā **tapu kılmakda** şādık er-ise
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 2*). [*tapu kılmakda, -mak, -da]*

tapucu: *Hizmetçi.*

İlla hem bir **tapuçı** gerek saña
Kutlu olsun ol tapuçılık baña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 143*). [*tapuçı,]*

(*Mes. 20: m. 6*)

tapuçılık: *Hizmetçilik.*

İlla hem bir tapuçı gerek saña
Kutlu olsun ol **tapuçılık** baña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 144*). [*tapuçılık,]*

tapuma gele: *Huzura gelmek, makamına uğramak.*

İy niçe begler ki baña kul ola
Niçe sultānlar ki **tapuma gele**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 64*). [*tapuma gele,]*

tapuña geldüm: *Huzura gelmek.*

Çün yavu vardum ben ol ortada çüst
Tapuña geldüm kim ol da'vā dürüst

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 90). [tapuña geldüm, -dü, -m]

tarab: Şenlik, sevinçlilik, ferah.

Çün çemende bülbül ün darter-ıdı
Gül **tarabdan** gönlegin yırtar-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 10). [tarabdan, -dan]

tārāc ider: Talan etmek, yağmalamak.

Ol boğuz kim loğmayı **tārāc ider**
Tab'ını dārūlara muhtāc ider
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 79). [tārāc ider, -er]

tārāc itdiler: Yağmalamak.

Hühüdün başına bir tārāc urdılar
Kuşlarıñ rahtını **tārāc itdiler**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 60). [tārāc itdiler, -di, -ler]

tarh ideyim: Bırakmak, uzaklaşmak.

İlla ben bildüğümü şerh ideyim
Bilmedüğüm aradan **tarh ideyim**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 4). [tarh ideyim, -eyim]

ta'rif: Tarif, açıklama, tanımlama.

Çün görür kim söz söze hiç olmadı
Ol bu **ta'rif-ile** beni bilmedi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 50). [ta'rif-ile, --ile]

ta'rif eyle-: Ayrıntılı olarak açıklamak.

İlmi **ta'rif eyle** te'lifün-ile
Diri qal 'ālemde taşnifün-ile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 103). [ta'rif eyle,]

(Mes. 54: m. 37)

tarik: Karanlık.

Cānumuz kim cinsi fazlından gelür
Rüşen ü **tarik** aşlından gelür

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 18). [tarik,]

tarik: Tutulan yol || amaç.

Kim Resül eydür ki her yola refik
Buluñuz kim sehl ola size **tarik**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 22). [tarik,]

tarik: Yol.

Tur işüne git ko bizi iy refik
Luft kıl ayruksı istegil **tarik**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 52). [tarik,]

(Mes. 56: m. 40; Mes. 88: m. 72)

tarik: Yol || Tarikat.

Şer' hükminden birin şıyan kişi
Ola mı hergiz **tarik** anuñ işi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 99, Mısra 16). [tarik,]

tarik: Yol, yöntem.

'Alim olınçaq ki halk aña uyar
Nesne cerr itmek **tarikin** çün duyar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 44). [tarikin, -in]

tārīk ü rüşen: Karanlık ve aydınlık.

Perdeler **tārīk ü rüşen** şad hezār
Ol sarāyuñ ileyinde zer-nigār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 107). [tārīk ü rüşen,]

tarikat: Hak ve hakikat erleri tarafından tutulan ve gösterilen meslek, yol.

Kim **tarikat** iline server benem
Hem haqikat yolına rehber benem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 3). [tarikat,]

tarikat: (Ar.) Allah'a ulaşmak amacıyla tutulan yol, İlahî yol.

Birisi eydür ki şer‘ aḥvālını
Şerḥ eyle vü **ṭarīkat** ḥālını
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 99, Mısra*
2). [*ṭarīkat,]*

ṭarīkat: *Tarikat (yolu).*

Bes ḥaḳīkat bir deñizdür bī-kerān
Şer‘ keşti vü **ṭarīkat** bādbān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra*
78). [*ṭarīkat,]*

(*Mes. 100: m. 58; Mes. 100: m. 63;*
Mes. 100: m. 70; Mes. 100: m. 74)

ṭarīkat gölini: *Tarikat gölü.*

Eydür añladum şer‘ at yolını
Hem arıtdum key **ṭarīkat gölini**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
92). [*ṭarīkat gölini, -ni]*

ṭarīkat yolına gire: *Tarikat yoluna girmek.*

Er **ṭarīkat yolına** bī-şer‘ hīç
Gire mi kim olmaya ol işde pīç
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 99, Mısra*
12). [*ṭarīkat yolına gire, -e]*

tārīkter ola: *Daha karanlık olmak.*

Cān ola kim kīr u ḳatrandan ‘azīm
Tire vü **tārīkter ola** delīm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra*
16). [*tārīkter ola, -a]*

tarla: *Tarıma elverişli olan "sürülen, ekilen"
belirli toprak parçası.*

Yirde dihkān ez-ḳader renc iledür
Tarladan anbārına genc iledür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra*
24). [*tarladan, -dan]*

tarrār: *Yankesici, dolandırıcı.*

Birisi eydür ki ‘ayyāram ‘azīm
Cāzulıg-ıla vü **tarrāram** ‘azīm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra*
2). [*tarrāram, -am]*

(*Mes. 90: m. 2)*

tarrār ola: *Yankesici olmak.*

Āḥiretde her ki bī-miḳdār ola
Dünyada ‘ayyār u yā **tarrār ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra*
28). [*tarrār ola, -a]*

tarşī‘ eyleyem: *Beytin her iki mısraındaki
sözcükleri harf sayısı, vezin ve kafiye
bakımından birbirine denk getirmek.*

Vezn-ile çün şī‘ ri taḳṭī‘ eyleyem
Şan‘atın tecnīs ü **tarşī‘ eyleyem**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
52). [*tarşī‘ eyleyem, -y, -em]*

tartıl: *Tartılıp, tartılarak.*

Eydür āḥir **tartiluban** geldüñüz
Hem terāzūda vü cennet bulduñuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
71). [*tartiluban, -uban]*

tārumār eyler-idi: *Darmadağın, perişan
etmek.*

Her gün aslan çün şikār eyler-idi
Ḳamusını **tārumār eyler-idi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
50). [*tārumār eyler-idi, -r, --i, -di]*

taşarruf ḳılmağa: *Bir şeye sahip olmak ve
sahip olduğu şeyi istediği gibi kullanmak.*

Çün mihek yoḳdur elünde bilmege
Ḳalbı şāfiden **taşarruf ḳılmağa**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra*
98). [*taşarruf ḳılmağa, -mağ, -a]*

taşarruflar ḳıla: *Faaliyette bulunmak.*

Ḳuds ilinde çok **taşarruflar ḳıla**
Fıkr-ile vü key ta‘arrüfler ḳıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
11). [*taşarruflar ḳıla, -a]*

taşavvur: *Göz önüne getirme, hayal etme,
zihinde canlandırma.*

Ḳamu sözi ser-be-ser taḥḳīḳ ola
Her **taşavvur** kim ḳıla taşdıḳ ola

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 4). [taşavvur,]

(Mes. 54: m. 6)

taşdık: Doğrulama, onaylama.

Her fenüñ irişmişem tahkıkına
Kim taşavvurdan gidem **taşdıkına**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 6). [taşdıkına, -ın, -a]

taşdık ola: Teyit edilmek, onaylanmak, kabul görmek.

Kamu sözi ser-be-ser tahkık ola
Her taşavvur kim kıla **taşdık ola**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 4). [taşdık ola,]

taşnif: Kitap haline getirme.

'İlmi ta'rif eyle te'rifüñ-ile
Diri kal 'âlemde **taşnifüñ-ile**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 104). [taşnifüñ-ile, -iñ, --ile]

taşnif: Sınıflandırmak || Kitap haline getirme.

Çurup yüz **taşnif** ü dінде yazdıdı
Şeyh Çur'an'da key üstäd-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 97). [taşnif,]

taşnif: Sınıflama.

İrmedüğüm eri ben hüd dañladum
İlla **taşnifinden** anı añladum
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 298). [taşnifinden, -in, -den]

taşnif: Kitap haline getirme. || Eser.

Çün muraşsa' söylene te'rifümüz
Kimseden utanmaya **taşnifümüz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 44). [taşnifümüz, -ümüz]

taşnif eyledüm: Tasnif etmek, sınıflandırmak.

Degme bir 'ilmi ki ta'rif eyledüm
Bir risâle anda **taşnif eyledüm**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 38). [taşnif eyledüm, -dü, -m]

taşnif it-: Eser haline getirmek, kitap yazmak.

'Âlim-ise dahı **taşnif itmeye**
Kimse anuñ sözlerin işitmeye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 13). [taşnif itmeye, -me, -ye]

(Mes. 94: m. 11)

taşrif: Bir kelimenin veya fiilin çeşitli zamanlara göre sıra ile söylenişi; çekimi.

Kim kıdur-ısa luğat ta'rifini
Benden öğrenmek gerek **taşrifini**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 8). [taşrifini, -in, -i]

taş: Dış.

Aslan avı dilküler işi degül
Her felek burcuñ yüzi **taş** degül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 128). [taş, -ı]

taş: Taş, taştan.

Kimseye ol memleket ne aş ola
Kim anı hâşıl kılan bir **taş** ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 28). [taş,]

taş: Taş (parçası).

Gevher âhir boyalı bir **taş** olur
Bir **taş** için neye bağıruñ baş olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 4). [taş,]

(Mes. 34: m. 15; Mes. 34: m. 6; Mes. 34: m. 8; Mes. 52: m. 50; Mes. 100: m. 88)

taş: Taş.

Eyle cādū kim ayı iki yarar
Avçıña **taş** avuçuklarıñ durer
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 96). [taş,]

(Mes. 30: m. 35; Mes. 30: m. 39; Mes. 30: m. 52; Mes. 30: m. 34; Mes. 33:

m. 24; Mes. 34: m. 3; Mes. 34: m. 5;
Mes. 34: m. 1; Mes. 34: m. 12; Mes.
100: m. 28)

taş: Taş (Yüzük bağlamında).

Bir taş-ımış didi mülküm kıymeti
Ne **taş**ı begendi vü ne mülketi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra
16). [taş, -ı]

taş: Taş, kaya.

Başumuzu **taşlara** yastayalım
Nisbet-ile şahumuz isteyelim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 38, Mısra
13). [taşlara, -lar, -a]

(Mes. 65: m. 52; Mes. 81: m. 160;
Mes. 81: m. 106)

taş ola: Taş olmak, taşlaşmak.

Taş ola kim gevhere kaşd eyleye
Süst er ola kim ere kaşd eyleye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra
15). [taş ola, -a]

taş parasını deve eyler: Taş parçasından deve
çıkarmak (Salih peygamberin mucizesi).

Kim 'aşâyı ejdehâ eyler biri
Taş parasını deve eyler biri
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
32). [taş parasını deve eyler, -r]

taş üstine: Taş üzerine.

Çıkdı dilkü bir **taş üstine** devân
Kim hoş ol fermânı okıya revân
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra
65). [taş üstine,]

taşdan: Taştan yapılmış (bir şey).

Çün Süleymân gördi kim ol 'izz ü
câh
Oldı bir **taşdan** u 'ālī pāygāh
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra
14). [taşdan,]

taşdur iki yüzünün yüzi göni: İkiyüzlü
kişinin yüzünün derisi taş(tan)dır.

Biz ne ilüni bilürüz ne seni
Taşdur iki yüzünün yüzi göni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra
138). [taşdur iki yüzünün yüzi göni,
]

taşla: İğneleyici söz söylemek, eleştirmek.

Bir işi işle dir-iseñ **taşlaya**
İşleme didüğün işi işleye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
71). [taşlaya, -y, -a]

taşra: Dışarı, taşra.

Gördi Rıdvân bunları kim her biri
Âdemîdür **taşradan** gelmiş çeri
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
14). [taşradan, -dan]

(Mes. 53: m. 59; Mes. 53: m. 68)

taşra: Dışında, haricinde; başka.

Ol kim andan yig kişi söz diledi
Kısmetinden **taşra** nesne yimedi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
8). [taşra,]

(Mes. 65: m. 138; Mes. 84: m. 141;
Mes. 99: m. 8; Mes. 102: m. 70; Mes.
107: m. 116)

taşra at-: Dışarı atmak.

Gemide dükkân kıra vü dür şata
Din yolundan taşları **taşra ata**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
88). [taşra ata, -a]

(Mes. 32: m. 158)

taşra düşükde: Dışarı çıkmak.

Çün kafasda kendüzünden geçesin
Taşra düşükde geñünçe uçasın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
160). [taşra düşükde, -dükde]

taşra kalur: Dışarda kalmak.

Yüziçilik bilmez ol şuda ölür
Rahtı-y-ıla tonları **taşra kalur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 342*). [*taşra kalur, -ur*]

taşrağı: Dışardaki, suretteki, görünüşteki.

Çün benüm içümde bir Leylî ola
Taşrağı Leylî ne işüme gele
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 112*). [*taşrağı,]*

(*Mes. 47: m. 113; Mes. 47: m. 133*)

taşrağı: Dışarıdaki.

Kim öğünde bigi kılasın taleb
Kim bu **taşrağıya** beñzer mi 'aceb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 38*). [*taşrağıya, -ya*]

tatlu: Tatlı, lezzetli.

Ol ağacuñ kim yemişi **tatludur**
Sen ağacuñ kim yemişi yatlıdur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 106, Mısra 9*). [*tatludur, -dur*]

tatlu ola: Tatlı olmak.

Hulķı zıbā vü sözi **tatlu ola**
Bilişe vü yāda şefkatlı ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 67*). [*tatlu ola, -a*]

tatlu söz: Tatlı söz: Güzel, hoş giden söz; gönül alıcı söz.

Kimse böyle **tatlu söz** söylemedi
Kimse bundan yig kitāb eylemedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 37*). [*tatlu söz,]*

tatluluk gibi: Tatluluk gibi.

Tatluluk gibi cihānda dad mı var
Dünyada Gülşehri gibi ad mı var

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 199*). [*tatluluk gibi,]*

tav' u tapudan: İtaat ve hizmet.

Dimeyesin sen ki **tav' u tapudan**
Bu kapuya geldüm ayruk kapudan
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 149*). [*tav' u tapudan, -dan*]

tavāf eylediler: Etrafında dönmek, dolaşmak.

Seyr kıлмаğı ma'āf eylediler
Rūm ilini hōş **tavāf eylediler**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 60*). [*tavāf eylediler, -di, -ler*]

tavar: Davar. || Mal, mülk.

Kimisi bir haşmet ü manşib dutar
Kimisi təcir olur **tavar** şatar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 58*). [*tavar,]*

tavr: Vaziyet, hâl; aşama, rütbe.

Eydür irişdüm haķıķat ğavrına
Dolayup göñli şehādet **tavrına**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 96*). [*tavrına, -ın, -a*]

tavşan: Tavşan.

Dilkü ol fermān elinde yügürür
Añsuzın dilküyi bir **tavşan** görür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 74*). [*tavşan,]*

(*Mes. 60: m. 13; Mes. 60: m. 47; Mes. 60: m. 28; Mes. 90: m. 50; Mes. 90: m. 52; Mes. 91: m. 142; Mes. 91: m. 145; Mes. 91: m. 149; Mes. 91: m. 159; Mes. 91: m. 162; Mes. 91: m. 165; Mes. 91: m. 219; Mes. 91: m. 221; Mes. 91: m. 222; Mes. 91: m. 227; Mes. 91: m. 231; Mes. 91: m. 238; Mes. 91: m. 239; Mes. 91: m. 250; Mes. 91: m. 251; Mes. 91: m. 259; Mes. 91: m. 265; Mes. 91: m. 281; Mes. 91: m. 141; Mes. 91: m. 240; Mes. 91: m. 244; Mes. 91: m. 248; Mes. 91: m. 306; Mes. 91: m. 262; Mes. 91: m. 270*)

tavşan gibi: *Tavşan gibi.*

‘Aksini gördi şuda aslan gibi
Koltuğında tuttuğı **tavşan gibi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
246). [*tavşan gibi,*]

tavuğ: *Maruf hayvan, tavuk.*

Bir kişi kodi biş altı hürdasın
Tavuğ altına vü kâz yumurdasın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
8). [*tavuğ,*]

tavuk: *Maruf hayvan, tavuk.*

Yavrılar çıktuğda **tavuk** sevinür
Yavrıları kendü yavrisın şanur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
9). [*tavuk,*]

(*Mes. 27: m. 28; Mes. 27: m. 32; Mes.*
27: m. 43)

tavuk gibi: *Tavuk gibi.*

Kuruda **tavuk gibi** hōd gezerem
İlla deñize düşicek yüzerem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra*
29). [*tavuk gibi,*]

(*Mes. 27: m. 97; Mes. 27: m. 102;*
Mes. 27: m. 123)

tavuk u kaz: *Tavuk ve kaz.*

Bu çemen Gülşehri'nün bōstānidur
Tavuk u kaz yavrusı destānidur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra*
32). [*tavuk u kaz,*]

tāvus: *Tavus kuşu.*

Geldi **tāvus** ortaya yüz nāz-ıla
Girdi söze ‘izzet ü i‘zāz-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 20, Mısra*
1). [*tāvus,*]

(*Mes. 20: m. 15; Mes. 20: m. 16; Mes.*
20: m. 18)

tayy-ı mekân: *Yerin ayak altında dūrülüüp*

bükülmesi suretiyle uzak bir yere bir anda
gidivermek, mesafeyi aşma şeklindeki mucize
ve keramet.

Ol erenler kim bu hāle irdiler
Ol yola **tayy-ı mekân** ad urdılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra*
108). [*tayy-ı mekân,*]

(*Mes. 88: m. 113)*

tāzalığ: *Tazelik, canlılık.*

Sen kocalduñ ‘ışk işün degül senün
Tāzalığñ gıtdi vü şoldı tenün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
60). [*tāzalığ*ñ, -uñ]

tažarru‘ kıldılar: *Yalvarmak, dua etmek.*

Çok **tažarru‘ kıldılar** feryād-ıla
Kim kaçan rahmet irişe dād-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
9). [*tažarru‘ kıldılar,* -di, -lar]

tāze: *Yeni, körpe.*

Hāşa şimdi **tāze** Gülşehrī güli
Kim getüre göze servi sünbülü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra*
13). [*tāze,*]

(*Mes. 84: m. 18)*

tāze: *Taze, canlı.*

Şeyh gördi meclisi kim **tāzedür**
Mīzbānuñ hüsni bī-endāzedür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
93). [*tāzedür,* -dür]

tāze: *Genç.*

La‘l gülnār oldı vü yāķüt gül
Tāze yavlaķ bülbül ü fertüt gül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
38). [*tāze,*]

tāze olsun: *Tazelenmek.*

Eydelüm bir dāsītān kim cānumuz
Tāze olsun dünyada imānumuz

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 146). [tāze olsun, -sun]

tāzi: Arapça.

Türk dilinçe dağı **Tāziden** latif
Mantıku't-tayr'ı eyledük aña harif
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 33). [tāziden, -den]

tāzi: Arap atı.

Adı Safvān milletin bekleyiçi
Tāzi biniçi vü atlas geyiçi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 82). [tāzi,]

(Mes. 40: m. 12)

ta'ziyye: Ölen kimsenin yakınlarına baş sağlığı dileme, taziyet.

Bir iki gün saña az ötmek gerek
Bunlaruñ **ta'ziyyesin** dutmak gerek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 108). [ta'ziyyesin, -sin]

tebbet: Tebbet suresi. "Tebbet yedâ ebî lehebin ve tebb; "Ebû Leheb'in elleri kurusun; kurudu da!
<https://mealler.org/SureveAyetler.aspx?sureid=111&ayet=001>"

Çün yazarlar iy Muḥammed ümmeti
Kulhuva'llāh'dan yoḡaru **Tebbet'i**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 14). [tebbet'i, -i]

teberrā kıl-: Uzak durmak.

Ol kerem kim sende var çün bileler
Müzdî yazuḡdan **teberrā kılalar**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 54). [teberrā kılalar, -alar]

(Mes. 78: m. 30)

tecnīs: İki şeyi birbirine müşâkil kılmak, cinas yapmak.

Vezn-ile çün şî'ri taḡtî' eyleyem
Şan'atın **tecnīs** ü tarşî' eyleyem

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 52). [tecnīs,]

tedbîr: Önlem, hazırlık.

Giceye degin qarâr eylediler
Bunça **tedbîri** bile söylediler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 38). [tedbîri, -i]

(Mes. 14: m. 13; Mes. 45: m. 9)

tefâhür: Övünme.

Bu **tefâhür** dünyada bulur ḡabûl
Yoḡsa ol 'âlemde bu ḡamu degül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 229). [tefâhür,]

teferrüc itdiler: Gezmek, dolaşmak.

Ka'beden Rüm iline çün gıtdiler
Rüm ilini ḡoş **teferrüc itdiler**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 56). [teferrüc itdiler,]

teferrüc kıluram: Ferahla(t)mak.

Eydür ol cāzû degül ben bilirem
Hâlini yavlaḡ **teferrüc kıluram**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 166). [teferrüc kıluram, -ur, -am]

tefsîr: Kur'ân'ı Kerîm'in mana bakımından izahı.

Hikmet ü Kur'ân **tefsîr** ü ḡaber
Gitmiş-idi ḡatırından ser-be-ser
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 73). [tefsîr,]

(Mes. 72: m. 120)

tefsîr: Yorum, açıklama.

Dükeli sözüñ bize taḡrîrini
Eyle vü her âyetüñ **tefsîrini**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 94). [tefsîrini, -in, -i]

tefsir eyledi: *Tefsir etmek, açıklamak, yorumlamak.*

Tā ḥod anlar niçe takrîr eyledi
Böyle ter Gülşehri **tefsir eyledi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 536*). [*tefsir eyledi, -di*]

tefsir ü kur'an-ı mübîn: *İyi, kötüyü, hayrı, şerri bildiren Kur'an-ı Kerim'den bahsetmek ve Kur'ânı yorumlamak.*

Birisi **tefsir ü Kur'an-ı mübîn**
Dir-idi kim ni' me ecrü'l-'âmilîn
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 17*). [*tefsir ü kur'an-ı mübîn,]*

tehlîlât: *"Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur" mânâsındaki "lâ ilâhe illallah" sözünü söylemek. Cem'i: tehlîlât.*

Mukriler tekbîr ü **tehlîlât-ıla**
Tâc ileyinde gelürler at-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 109*). [*tehlîlât-ıla, --ıla*]

tekbîr: *Ar. Allahuekber demek. Cem'i: tekbîrât.*

Mukriler **tekbîr** ü tehlîlât-ıla
Tâc ileyinde gelürler at-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 109*). [*tekbîr,]*

tekebbür: *Kibirleşmek, büyüklenmek, nefisini büyük görmek.*

Kim **tekebbür** çün 'amel kaşrın yıka
Dükeli tâ'atlarıñ hiçe çıka
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 35*). [*tekebbür,]*

tekellüf: *Sıkıntı, zorluk, külfetli iş.*

Bu **tekellüf** saña bir sevdâ-durur
Beni şormağdan murâduñ ne-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 65*). [*tekellüf,]*

tekne: *Çoğunlukla hamur yoğurmakta ve mayalamakta kullanılan ağaçtan oyma büyük ve derin gereç; uzun ve geniş kap.*

İt başını **tekneye** yastamağıl
Yoğsa ayruğ etmegin istemegil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 99*). [*tekneye, -ye*]

tekrâr eylerem: *Tekrar etmek.*

Her güli kim kendüme yâr eylerem
Her gice vaşfını **tekrâr eylerem**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra 6*). [*tekrâr eylerem, -r, -em*]

tekye ur-: *Dayanmak, yaslanmak.*

Yazmaya şu üstüne nağşı kişi
Şuya **tekye uranuñ** yildür işi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 18*). [*tekye uranuñ, -a, -nuñ*]

(*Mes. 60: m. 61*)

telbîs: *Hile, oyun || Güvenilmez, hileci.*

Ol biri eydür ki İblîsi yiñen
Olmaya illâ bu **telbîsi** yiñen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 34*). [*telbîsi, -i*]

telbîs: *Hile, oyun.*

Cism dîv ü 'işve **telbîsi-durur**
Cândur âdem kim ten iblîsi-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 103*). [*telbîsi-durur, -i, --dur, -ur*]

telbîs olan: *Hile yapmak, oyun oynamak.*

Çün benüm kamusına **telbîs olan**
İy 'aceb kimdür baña iblîs olan
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 121*). [*telbîs olan, -an*]

te'lif: *Kitap, eser yazma.*

'İlmi ta'rîf eyle **te'lifüñ-ile**
Diri kâl 'âlemde taşnîfüñ-ile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 103*). [*te'lifüñ-ile, -üñ, --ile*]

(*Mes. 111: m. 43*)

temāşā eyle-: Seyre çıkmak, gezmek.

Sen yigil içgil **temāşā eylegil**
Halkı benüm mālüm-ıla toylağıl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
475). [temāşā eylegil, -gil]

(Mes. 32: m. 57)

temāşā idesin: Seyretmek.

Ten tağından çün **temāşā idesin**
Çok toñuzlar yazularda güdesin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
215). [temāşā idesin, -esin]

temiz: Arılık, saflık, kirli olmama durumu.

Ez-kader vardur tenünde hōd **temiz**
İlla hırsuñ bī-nihāyet iy 'aziz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra
19). [temiz,]

(Mes. 36: m. 29)

temiz: Özenle yapılmış, güzel (nitelik, vasıf bağlamında).

Zāti-y-ıla vācib oldur iy 'aziz
Kim virür her türlü halka bir **temiz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra
30). [temiz,]

temiz: Temiz, hālis; güzel, iyi.

Şadlayınça bunça 'ilmi iy 'aziz
Bulsa yig bir 'ilm-ile birez **temiz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra
30). [temiz,]

(Mes. 96: m. 74)

temiz: Özenle yapılmış, güzel (nitelik, vasıf bağlamında akıl kastedilmiş).

Biri eydür yok midur sizde **temiz**
Tañrı nite viribir tēc iy 'aziz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
197). [temiz,]

temiz: Temiz bir şekilde, güzel(ce), iyi(ce).

Tañrı adın çün kim añduñ iy 'aziz
Hem Nebi'nün na'tını kıldıñ **temiz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
2). [temiz,]

temiz: Özenle yapılmış, güzel (nitelikli vasıflı eser bağlamında).

Biri Mevlānā benem dir iy 'aziz
Meşnevī benüm kitābumdur **temiz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
164). [temiz,]

temiz itmedi: Ayırt etmek, seçmek.

Bir nazarda eyle oldı 'aşıkı
Kim **temiz itmedi** bātıldan haqı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
48). [temiz itmedi, -me, -di]

ten: Beden || Can, ruh.

Yüregüm yandı vü köyindi canum
Mum gibi uş eriyügördi **tenüm**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
28). [tenüm, -üm]

(Mes. 69: m. 32; Mes. 69: m. 40)

ten: Ten; cilt || Beden, vücut.

Sen kocalduñ 'ışk işüñ degül senüñ
Tāzalıguñ gıtdı vü şoldı **tenüñ**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
60). [tenüñ, -üñ]

ten: Ten, beden, vücut.

Tenlü cānlu biñ kanat bir murğ olur
Bir kanat naqşı nite sımurğ olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra
29). [tenlü, -lü]

(Mes. 22: m. 92; Mes. 25: m. 83; Mes.
25: m. 96; Mes. 25: m. 97; Mes. 27:
m. 102; Mes. 34: m. 33; Mes. 53: m.
144; Mes. 75: m. 64; Mes. 81: m. 57;
Mes. 81: m. 59; Mes. 81: m. 69; Mes.
88: m. 89; Mes. 96: m. 33; Mes. 12:
m. 215; Mes. 10: m. 48; Mes. 10: m.
144; Mes. 15: m. 114; Mes. 25: m. 81;
Mes. 27: m. 97; Mes. 28: m. 19; Mes.
31: m. 8; Mes. 48: m. 6; Mes. 50: m.
99; Mes. 60: m. 77; Mes. 63: m. 41;
Mes. 69: m. 134; Mes. 76: m. 6; Mes.

80: m. 5; Mes. 80: m. 24; Mes. 81: m. 175; Mes. 81: m. 67; Mes. 81: m. 29; Mes. 81: m. 41; Mes. 81: m. 43; Mes. 81: m. 146; Mes. 89: m. 10; Mes. 91: m. 84; Mes. 95: m. 11; Mes. 95: m. 3; Mes. 95: m. 10; Mes. 105: m. 48; Mes. 108: m. 19; Mes. 108: m. 33; Mes. 108: m. 31)

ten: *Beden, vücut || Maddi varlık.*

N'ideyim aklı **tene** güldürmedüm
Kim ölürem kimseyi öldürmedüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 63*). [*tene, -e*]

(*Mes. 32: m. 178; Mes. 40: m. 52; Mes. 40: m. 53; Mes. 44: m. 26; Mes. 47: m. 163; Mes. 50: m. 100; Mes. 50: m. 104; Mes. 55: m. 34; Mes. 69: m. 202; Mes. 81: m. 187; Mes. 81: m. 74; Mes. 84: m. 130; Mes. 84: m. 132; Mes. 108: m. 27; Mes. 108: m. 28; Mes. 108: m. 32; Mes. 109: m. 6; Mes. 109: m. 1*)

ten bahâsı: *Bedenimin değeri.*

Bu dükânda degül-isem ben delü
Ten bahâsı bu kadardur iy ulu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 66*). [*ten bahâsı,]*

ten gıdâsı: *Tenin gıdası.*

Ten gıdâsı hoş gelür her dehriye
Cân gıdâsı virme cüz Gülşehri'ye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 41*). [*ten gıdâsı,]*

ten kumaşı: *Ten kumaşı.*

Ten kumaşı çün hisâba gelmedi
Bunda hem bir kâdr u kıymet
bulmadı (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 157*). [*ten kumaşı,]*

(*Mes. 81: m. 174; Mes. 80: m. 29; Mes. 81: m. 170*)

ten metâ'ı: *Vücut mâlî.*

Ten metâ'ı yimeg-ile uyğudur
Dağı şehvet kim dükeli kayğudur

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 61*). [*ten metâ'ı,]*

(*Mes. 81: m. 30*)

ten ü cān: *Can ve beden.*

Çılıç altında **ten ü cān** ne olur
İtler arasında fermān ne olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 107*). [*ten ü cān,]*

ten-dürüst: *Sağlam, güçlü, dayanıklı.*

Renc-ile kalan kişi kuvvetde süst
Olur-ıdı bir deminden **ten-dürüst**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 24*). [*ten-dürüst,]*

(*Mes. 49: m. 5; Mes. 85: m. 76*)

teng: *Dar || Sıkıntı.*

Cānda ne gülşenlerüñ rengi kıala
Ne dağı külhānlaruñ **tengi** kıala
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 106*). [*tengi, -i*]

tenge gelmişdür: *Dara gelmek, daralmak; sıkıntıya uğramak.*

İñranıamaz nağmelerümi benüm
Yavlağ andan **tenge gelmişdür**
canum (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 64*). [*tenge gelmişdür, -miş, -dür*]

tenhā: *Yalnız, tek.*

Nağv-ıla **tenhā** bulunmaz bu 'ilel
'İlm-ile yalūñuz olmaz bu 'amel
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 49*). [*tenhā,]*

tenlü: *Vücut, cisim.*

Ten degülsin kim senüñ **tenlülere**
Nisbetüñ ola vü meskenlülere
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 19*). [*tenlülere, -ler, -e*]

(Mes. 108: m. 27)

ten-perest olunca: Ten zevkine düşkün olmak.

Ten-perest olunca böyle bî-temîz
Büt-perest olsañ delim yig iy ‘azîz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra
9). [ten-perest olunca, -ınca]

ter: Hoş, nazik.

Bu meşel böyle şeker-efşân u ter
Dâsitân-ı Şeyh-i San ‘an’dur meger
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra
59). [ter,]

ter: Taze, hoş.

Böyle rengin böyle datlu böyle ter
Husrev ü Şîrin sözi oldı meger
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
129). [ter,]

ter: Yeni; hoş.

Böyle ter dîbâce vü datlu şeker
Husrev ü Şîrin sözi ola meger
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra
37). [ter,]

(Mes. 47: m. 2)

ter: Yeni, taze; hoş, güzel.

Bu hikâyet böyle şîrin böyle ter
Husrev ü Şîrin sözi ola meger
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra
25). [ter,]

(Mes. 46: m. 27; Mes. 72: m. 19; Mes.
81: m. 164; Mes. 28: m. 21)

ter: Güzel, hoş; yeni.

Tâ hod anlar niçe takrîr eyledi
Böyle ter Gülşehri tefsîr eyledi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
536). [ter,]

ter dâmen-durur: Eteği yaş, günahkar.

Ten refiki yolda **ter dâmen-durur**
‘Aql döstü nefisine düşmen-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra
5). [ter dâmen-durur, --dur, -ur]

ter söz: Yeni yazılmış (orijinal) söz.

Ter söz oldurur ki reng-âmîz ola
Lezzeti şîrin ü şür-engîz ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra
55). [ter söz,]

terâzû: Terazi; tartı.

Bunlar eydür biz **terâzû** görmedük
Dartılup uçmağ içine girmedük
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
73). [terâzû,]

(Mes. 22: m. 72; Mes. 81: m. 18; Mes.
81: m. 22; Mes. 81: m. 24; Mes. 81:
m. 26; Mes. 81: m. 31; Mes. 81: m. 57;
Mes. 81: m. 155; Mes. 81: m. 167;
Mes. 81: m. 189; Mes. 81: m. 194;
Mes. 81: m. 105; Mes. 81: m. 20; Mes.
81: m. 33; Mes. 81: m. 133; Mes. 90:
m. 13)

terâzû: Terazi, tartı || Hesap.

Ne **terâzû** korkıda vü ne şîrât
Deve geçdi diye fi-semm'il-hiyât
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra
51). [terâzû,]

terâzû-dâr şeyhüñ: Terazi tutan şeyh.

Ola bu ‘ilmüñ bu fende âleti
Ol **terâzû-dâr şeyhüñ** hâleti
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra
32). [terâzû-dâr şeyhüñ, -üñ]

terbiye: Terbiye; eğitim.

Bunça âhîlar riyyâyî bulına
Terbiye anda hudâyî bulına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
154). [terbiye,]

(Mes. 71: m. 26; Mes. 71: m. 57; Mes.
71: m. 60; Mes. 71: m. 62; Mes. 72:
m. 486; Mes. 107: m. 68)

terbiye: Etki, tesir.

Biñ ahî terk itdi başın bu yola
Gelmedi bir **terbiye** hōd hāşıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra*
72). [*terbiye,]*

terbiyet kılma: *Terbiye etmek.*

Dünyā ehli dīnine düşmen-durur
Terbiyet kılma ki ter-dāmen-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra*
8). [*terbiyet kılma, -ma]*

ter-dāmen: *Eteği yaş, günahkar.*

Dünyā ehli dīnine düşmen-durur
Terbiyet kılma ki **ter-dāmen-durur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra*
8). [*ter-dāmen-durur, --dur, -ur]*

tere: *Sebze, sebzevat.*

Pādişāh bōstān u siz bir **teresiz**
Güneşinden ol şehūñ bir zerresiz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
23). [*teresiz, -siz]*

tereye degmez: *Tereye değmez; önemi olmamak.*

Çün degül bī-çāralıqda sā'atı
Tereye degmez katumda tā'atı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra*
66). [*tereye degmez, -mez]*

tereye dutmaz-ıdı: *Tereyle bile bir tutmamak. (Değersizlik bağlamında).*

Ol buña hīç iltifāt itmez-ıdı
Bu anı bir **tereye dutmaz-ıdı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
94). [*tereye dutmaz-ıdı, -maz, --ı, -dı]*

terk eyle-: *Terk etmek, bırakmak.*

Kim beni kāfirler arasında ög
Milletūñ **terk eyle** vü bütlere sög
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
236). [*terk eyle,]*

(*Mes. 73: m. 27; Mes. 74: m. 5*)

terk eyle-: *Bırakmak, vazgeçmek.*

Çamu sözi külli **terk eyleyelüm**
Bülbüle gül sözini söyleyelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra*
23). [*terk eyleyelüm, -y, -elüm]*

(*Mes. 8: m. 20; Mes. 22: m. 5; Mes.*
28: m. 26; Mes. 4: m. 33)

terk id-: *Bırakmak, vazgeçmek.*

Sen günāhuñ zātısın kaçan gide
Kişinūñ zātı vü anı **terk ide**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
106). [*terk ide, -e]*

(*Mes. 9: m. 56; Mes. 18: m. 29; Mes.*
98: m. 46; Mes. 12: m. 228; Mes. 28:
m. 34; Mes. 72: m. 452; Mes. 36: m.
20; Mes. 97: m. 45)

terk id-: *Terk etmek, uzaklaşmak, ayrılmak.*

Hüdhüd eydür şeyh ol-durur kim ol
Halkı **terk ide** vü ilte Haqq'a yol
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra*
2). [*terk ide, -e]*

(*Mes. 46: m. 20; Mes. 109: m. 17*)

terk idelüm: *Terk etmek, bırakıp gitmek.*

Gelūñüz bu şehri biz **terk idelüm**
Ma'ni-y-ile degme şāra gidelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
143). [*terk idelüm, -elüm]*

terk idem: *Vazgeçmek.*

Başumı yavrılar için **terk idem**
Kimse dutaram dir-ise ben n'idem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
25). [*terk idem, -em]*

terk iden: *Vazgeçen, bırakan, terk eden kişiler.*

Eydür iy kendülerini **terk iden**
Şūreti koyup ma'āniye giden
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
155). [*terk iden,]*

terk id-: *Terk etmek, bırakmak.*

Sen tenüñ üstine ditrersin henüz
Cānı kaçan **terk idesin** böyle uz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra*
2). [*terk idesin, -esin*]

(*Mes. 78: m. 54; Mes. 92: m. 23; Mes.*
10: m. 122)

terk it: *Bırakmak, vazgeçmek.*

Terk it ol mâlı ki fānī olısar
Bağla ol hāle ki bākī kalısar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra*
7). [*terk it,*]

terk itdi başın: *Başı terk etmek: Can feda etmek; kendinden vazgeçmek.*

Biñ ahī **terk itdi başın** bu yola
Gelmedi bir terbiye hōd hāşıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra*
71). [*terk itdi başın,*]

terk itdüm canı: *Canı terk etmek || Her şeyden vazgeçmek.*

Mecnun eydür 'ışka **terk itdüm canı**
Sen ne kişisin ki şorarsın beni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
59). [*terk itdüm canı,*]

terk it- *Terk etmek, bırakmak.*

Yaluñuz kōmayalum bunda seni
Soñra sen **terk itdüñüz** dime beni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra*
8). [*terk itdüñüz, -düñ, -üz*]

(*Mes. 51: m. 12; Mes. 48: m. 28; Mes.*
14: m. 47)

terk it-: *Terk etmek, vazgeçmek, bırakmak.*

'Uğbayı dünyā-y-ıçun **terk itmeye**
İkisin Mevlā-y-ıçun yoğa şaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
89). [*terk itmeye, -me, -ye*]

(*Mes. 35: m. 17; Mes. 2: m. 44*)

terk itmegil: *Bırakıp gitmek, terk etmek.*

Oğlum eydür baba yola gitmegil
Böyle bir kezden bizi **terk itmegil**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 92, Mısra*
8). [*terk itmegil, -me, -gil*]

terk olmaya: *Bırakılmak, terk edilmek.*

İkisi şükrāne kim ol baş içün
Bu güne kıala vü **terk olmaya** dün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra*
66). [*terk olmaya, -ma, -ya*]

terkîn ur-: *Terk etmek.*

Ol ögüdün dağı **terkîn urdılar**
Hıre vü hōr u hacıl dek durdılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
73). [*terkîn urdılar,*]

(*Mes. 78: m. 41*)

terk ur-: *Vazgeçmek, terk etmek.*

Hıç rengün şüretin çün görmedüm
Şüretinün fikrini **terk urmadum**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
50). [*terk urmadum, -ma, -du, -m*]

(*Mes. 107: m. 70*)

terkîn kılam: *Terk etmek, bırakmak, vazgeçmek.*

Eydür ol tesbîh **terkîn çün kılam**
Bilüme zünnārı bağlayubilem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
7). [*terkîn kılam, -am*]

terkîn kıluñ: *Terk etmek; uzaklaşmak.*

Şer '-ile degül-ise **terkîn kıluñ**
Anı sehmü'l-ğayb-ı şeytānī bilüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra*
111). [*terkîn kıluñ, -uñ*]

terkîn kıluruz: *Terk etmek, bırakmak.*

Biz cihānda bilineni bilürüz
Anuñ-ıçun şārlu **terkîn kıluruz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
126). [*terkîn kıluruz, -ur, -uz*]

terkîn ur-: *Terk etmek, bir yana bırakmak.*

Ben bu toğruluk ki sende görürem
Küllü anuñ mihri **terkîn ururam**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
440). [*terkîn ururam, -ur, -am*]

(*Mes. 12: m. 108*)

terkîn urasın: *Terk etmek, vazgeçmek.*

Aç Süleymân gözüni kim göresin
Şahidün bir dîv ü **terkîn urasın**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra*
16). [*terkîn urasın, -asın*]

terkîn urdılar: *Bırakmak, vazgeçmek.*

Halk çün kim ol kanadı gördiler
Dinlerinüñ külli **terkîn urdılar**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
6). [*terkîn urdılar,]*

terkini kıla: *Bir yana bırakmak; vazgeçmek.*

Zâhid ol-durur ki dünyâ **terkini**
kıla vü cennâta ura berkini
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra*
30). [*terkini kıla,]*

terkini kılmayasın: *Bir yana bırakmak;
vazgeçmek.*

Dünya görmek **terkini kılmayasın**
Haşr günine degin ölmeyesin
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra*
17). [*terkini kılmayasın, -y, -asın*]

terkini urmuş-idi: *Bir yana bırakmak, terk
etmek, vazgeçmek.*

Dünyadan gönlini götürmüş-idi
Dünyeligün **terkini urmuş-idi**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
28). [*terkini urmuş-idi, -miş, --i, -di*]

terkini urmuş-idum: *Bir yana bırakmak.*

Ben bir inçü gice düşürmüş-idüm
Karañuda **terkini urmuş-idum**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*

226). [*terkini urmuş-idum, -miş, --i, -
du, -m*]

terkü: *Eyerin aka kısmı.*

Mihlar eylenmiş demürden key ulu
Bağlamış at **terküsine** ol delü
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
6). [*terküsine, -sin, -e*]

terküüm urdılar: *Terk etmek, vazgeçmek.*

Ata ana külli **terküüm urdılar**
Altını benden delim yig gördiler
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
51). [*terküüm urdılar, -dı, -lar*]

tersâ: *Hristiyan.*

Şeyh tersâ olduğun çün bildiler
Kamu **tersâlar** dağı dirildiler
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
138). [*tersâlar, -lar*]

(*Mes. 14: m. 22*)

tersâ eyle-: *Hristiyanlaştırmak.*

Bir büt imânını yağmâ eyledi
Şaçı küfri anı **Tersâ eyledi**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra*
36). [*tersâ eyledi, -di*]

(*Mes. 14: m. 16; Mes. 12: m. 16*)

tersâ kıl-: *Hristiyan olmasına neden olmak,
Hristiyan yapmak.*

Küfrini bir zerre çün peydâ kıla
Şad hezârân mü' mini **tersâ kıla**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
88). [*tersâ kıla,]*

tersâ kılmağıl: *Hristiyanlaştırmak.*

Kendüzünü girü **tersâ kılmağıl**
Halk içinde bizi rüsvâ kılmağıl
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
43). [*tersâ kılmağıl, -ma, -ğıl*]

tersā kıızı: *Hristiyan kıızı.*

Ol gice **tersā kıızı** düşde görür
Bir güneşi kim kenārına girür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 109*). [*tersā kıızı,]*

(*Mes. 16: m. 95*)

tersā ol-: *Hristiyan olmak.*

Eydür-iseñ kamu **tersā olalum**
Sençileyin halka rüsvā olalum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 5*). [*tersā olalum, -alum]*

(*Mes. 14: m. 46; Mes. 12: m. 137; Mes. 14: m. 39; Mes. 10: m. 122; Mes. 12: m. 124; Mes. 12: m. 223*)

tersā-beççe: *Hristiyan çocuğu.*

Şimdi kamu dünyādan iy nām-dār
Deyr baña yir ü **tersā-beççe** yār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 20*). [*tersā-beççe,]*

tersā-beçe: *Hristiyan güzeli.*

İrdi taqdīr āfeti tedbirine
Düşdi bir **tersā-beçe** zincīrine
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 14*). [*tersā-beçe,]*

tersālīg: *Hristiyanlık.*

Dīnini virmiş-durur **Tersālīga**
'Aklı değşürmiş-durur rüsvālīga
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 33*). [*tersālīga, -a]*

(*Mes. 15: m. 63*)

tersi kılmaz: *Korkmamak.*

'İşk-ıla çün esriyüp rüsvā olur
Tersi kılmaz Tañrı'dan Tersā olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 124*). [*tersi kılmaz,]*

tertib itdiler: *Düzenlemek, hazırlamak.*

Ƙamu hālın çünki **tertib itdiler**
Gūra Ƙodılar anı vü gitdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 101*). [*tertib itdiler, -di, -ler]*

tesbih: *Allah'ı zikir ve tenzih ederken sayının anlaşılması için kullanılan, ibrişim veya ipliğe dizilmiş, çeşitli ağaç veya taşlardan yapılmış, genellikle 33 veya 99 tãneden meydana gelen dizi.*

Ol biri eydür ki **tesbihüñ** Ƙanı
Ādemī tesbih-ile olur ğanī
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 5*). [*tesbihüñ, -üñ]*

tesbih: *Tesbih || Zikir.*

Eydür ol **tesbih** terkin çün kılam
Bilüme zünnārı bağlayubilem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 7*). [*tesbih,]*

(*Mes. 11: m. 6*)

teslim ider: *Vermek.*

HālīƘ aña mu 'cize **teslim ider**
'İlmini Rūhu'l-Ƙudüs ta 'līm ider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 21*). [*teslim ider, -er]*

tesnim havzından: *Tesnim havuzu. (Cennet ırmaklarından biri. Cennette, Allah'a yakın kulların kendisinden içeceği pınara verilen ad.).*

Ol biri kevşer şuyın buña şaçar
Bu varur **tesnim havzından** içer
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 20*). [*tesnim havzından, -dan]*

teşne: *Hançer, kılıç (Steingass 1998: 303).*

Haşm-ıla çün kim Ƙılıcını biler
Teşne-y-ile kendüzin urmaƘ diler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra 10*). [*teşne-y-ile, --y, --ile]*

teşvīs: *Endişe, kaygı.*

Kiçi kişi olur-ısañ iş-ile
Cānuñ eriyē vü yüz **teşvîş-ile**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra
10). [teşvîş-ile, --ile]

tevbe: Tövbe; günah ve kabahatten Cenab-ı
Hakk'a sığınma.

Ne ki şeytān dünyāda vîrān kılar
Tevbe bir sâ'atda ābādan kılar
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra
46). [tevbe,]

(Mes. 77: m. 18; Mes. 84: m. 91; Mes.
84: m. 11; Mes. 85: m. 68; Mes. 85:
m. 92)

tevbe: İşlediği bir günah veya suçtan pişman
olarak bir daha yapmamaya karar verme; bu
kararı ifade eden söz.

Şeyh eydür **tevbe** kim nāmūs u 'ār
Yöremüzde kılmaya hergiz karar
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra
21). [tevbe,]

(Mes. 27: m. 130; Mes. 84: m. 2; Mes.
85: m. 89)

tevbe kapısı açık-durur: Af dileme kapısının
açık olması.

Niçeme kim sende yazuk çok-durur
Tevbe kapısı dağı **açuk-durur**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra
4). [tevbe kapısı açuk-durur, --dur, -
ur]

tevbe kıl-: Tövbe etmek.

Yavuz işden **tevbe kıl** iy nāmdār
Muştafā yolını eyle ihtiyār
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra
45). [tevbe kıl,]

(Mes. 11: m. 18; Mes. 11: m. 20; Mes.
90: m. 41; Mes. 5: m. 311)

tevbe odı ile: Tövbe ateşiyle.

Tevbe odı ile gönlini yaka
Kim aña şeytān key ırakdan bağa
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra
113). [tevbe odı ile,]

tevbe şuyı: Tövbe suyu.

Tevbe şuyı hışm odın söyündürür
Rahtını yazuklarıñ köyündürür
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra
103). [tevbe şuyı,]

tevbeler şıyam: Tövbe bozmak.

Halka çün ben eyle kim gerek koyam
Bir nefesde bunça **tevbeler şıyam**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
102). [tevbeler şıyam, -y, -am]

tevbeye gele: Tövbe etmek.

Åh ide ol şahş **tevbeye gele**
Kim yüz İblīs ol 'ūda hayrān kıla
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra
111). [tevbeye gele, -e]

tevekkeltü 'alellāh: İşimi Allah'a bıraktım
(Devellioğlu 2010: 1282).

Çün **tevekkeltü 'alellāh** diyessin
İşlemedin kendü rızkuñ yiyessin
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
89). [tevekkeltü 'alellāh,]

tevekkül eylerüz: İşlerini Allah'a bırakma,
Allah'a güvenme.

Hak te 'ālāya **tevekkül eylerüz**
Muştafā'nuñ dāsitanın söylerüz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
1). [tevekkül eylerüz, -r, -üz]

tevekkül kıl deve dizin bağlamağı bil:
"Tevekkül et (ancak) devenin dizinini
bağlamayı bil".

Kim Resül eydür **tevekkül kıl** dağı
Deve dizin bağlamağı bil dağı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
116). [tevekkül kıl deve dizin
bağlamağı bil,]

tevekkül tañrı'ya kıl: Allah'a tevekkül etmek,
O'na güvenmek.

Var **tevekkül Tañrı'ya kıl** bir zamān
Ol kapudan rızkuñ istegil hemān

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 87). [tevekkül tañrı 'ya kııl,]

tevfik: Allah'ın yardımı.

Tañrı 'ādıldür sever 'ādilleri
Hāl kıılur **tevfik-ıla** müşkilleri
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 2). [tevfik-ıla, --ıla]

(Mes. 60: m. 2; Mes. 72: m. 565)

tevhid vādīsın: Tevhit vadisi. (Sözü edilen yedi vadiden dördüncüsü).

Ma'rifet vādīsine andan irer
Pes varur **tevhid vādīsın** sürer
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 10). [tevhid vādīsın,]

tevsen: Azgın, huysuz at.

Ol kişi bir top gibi dutdı anı
Kodı arkuncak yire ol **tevseni**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 84). [tevseni, -i]

tez: Çabuk.

N'oldı bir atı **tez** aya dutmağa
Şol kadar 'ālemdə erlik itmege
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 67). [tez,]

(Mes. 30: m. 70; Mes. 30: m. 74; Mes. 30: m. 76)

tıb: Hekimlik ilmi, tababet.

Ben ki İklīdis'de yavlaq māhirem
Kim tabī'ıyle o **tıbda** kādirem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 24). [tıbda, -da]

tıbb: Hastalıkları iyileştirme, sebep ve sonuçlarını araştırma ilmi, bu husustaki teknik ve ilmî çalışmalar, hekimlik, tabiplik ilmi.

Çün tabī'iden riyāzīye gelem
Hikmet ü **tıbb** u nücümü key bilem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 122). [tıbb,]

tıfl: Çocuk.

Uluları maḥdüm-ı şultān sana
Naş-ı dīvāra meger **tıfl** aldana
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra 12). [tıfl,]

(Mes. 2: m. 44; Mes. 84: m. 32)

tıfl: Küçük çocuk; güzel.

Ulularuñ şahibi şultān ola
Tıfl elinde gül ile reyḥān ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 160). [tıfl,]

tıfl hālını: Çocukluk vakti.

Ana karnını üçinçi ev kııl
Tıfl hālını daḥı dördinçi bil
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 122). [tıfl hālını, -in, -i]

tıfl ola: Çocuk olmak.

Zehr iče er kim şeker sözler diye
Tıfl ola kim dem-be-dem şeker yiye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 6). [tıfl ola,]

tılsım: Büyü, sihir.

Gördi yārānlarını kim çıkdılar
Din-ile şeytān **tılsımın** yaqdılar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 66). [tılsımın, -in]

tılsım: Tılsım, gizli şey.

Şer' ehli ḥöd gemiden çıkmaya
Deñize düşüp **tılsımın** yıkmaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 84). [tılsımın, -in]

tımār ider: Tedavi etmek.

Gözin açar yidi gün **tımār ider**
Andan ol evden ikinçiye gider
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 65). [tımār ider, -er]

tīmārla: *Tedavi etmek, iyileştirmek.*

Niçeme kim yükümi **tīmārlayam**
Evvelin menzilde cān işmarlayam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 43, Mısra 21*). [*tīmārlayam, -yam*]

tīre: *Karalık.*

Tīre gözsüzlükden oldı baña hāl
Göz gerek baña gerekmez mülk ü
māl (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 45*). [*tīre,]*

tīre: *Karanlık, kara.*

Cān ola kim kīr u katrandan ‘azīm
Tīre vü tārīkter ola delīm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 16*). [*tīre,]*

(*Mes. 105: m. 62*)

tīre: *Bulanık, karanlık.*

Yoḥsa ba‘zı **tīre** midı iy ‘azīz
Kim teninde olmadı hergiz temīz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra 9*). [*tīre,]*

tīz: *Tez, çabuk, hemen.*

Ol cemāle kim zevāl iriše **tīz**
‘Aşıka andan melāl iriše **tīz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 5*). [*tīz,]*

(*Mes. 8: m. 6; Mes. 8: m. 16; Mes. 17: m. 21; Mes. 17: m. 23; Mes. 17: m. 28; Mes. 30: m. 139; Mes. 66: m. 29; Mes. 66: m. 37; Mes. 88: m. 25; Mes. 93: m. 38*)

tīz gel: *Hemen gel!.*

Eydür imdi geçmegil **tīz gel** girü
Olmaya kim Rüstem ola ilerü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 171*). [*tīz gel,]*

tīz itmeye: *Keskinleştirmek (Huy bağlamında kızmak, sinirlenmek).*

Yimemekden taḅ‘ını **tīz itmeye**
Çünkü şıḥḥat buldı perhīz itmeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 49*). [*tīz itmeye, -me, -ye*]

tīzirek: *Çabucak.*

Rüstem eydür ne işüm var irmedin
Eydür imdi **tīzirek** eş durmadın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 176*). [*tīzirek,]*

(*Mes. 60: m. 110; Mes. 74: m. 3; Mes. 87: m. 23; Mes. 88: m. 99*)

toğ: *Ortaya çıkmak, açılmak (çiçeğin).*

Süreti eylemegil ma‘nīye büt
Gül bugün **toğdı** vü yarın öldi dut
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra 24*). [*toğdı, -dı*]

toğ: *Doğmak; dünyaya gelmek.*

Her ki **toğdı** iy birāder öliser
Dünyada Gülşehrī adı qalısar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 191*). [*toğdı, -dı*]

(*Mes. 72: m. 370*)

toğan: *Şahin, doğan kuşu.*

Anda kim sīmurğuñ işi dād ola
Toğan ol ortada bir cellād ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 34*). [*toğan,]*

(*Mes. 57: m. 8*)

toğrı: *Doğru (söz).*

Ola kim ‘ālemde yalanlar niçe
Söylene kim **toğrıdan** yavlağ geçe
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 92*). [*toğrıdan, -dan*]

toğrılığ: *Doğruluk, dürüstlük.*

Kim ne 'ilmi kim dilersin cümle bil
İlla **toğrulığı** elden komağıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 538*). [*toğrulığı, -ı*]

toğru: Doğru bir şekilde, doğru-dürüst.

Toğru ala toğru şata mālını
Māl-içün virmeye elden hālını
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 85*). [*toğru,]*

(*Mes. 65: m. 85*)

toğru: Doğru. || Gerçek.

Toğru 'aşık istemez hergiz vişāl
Münisi hicrān u yāridur hayāl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 145*). [*toğru,]*

(*Mes. 63: m. 102*)

toğru: Doğru, asil.

İşbu sözi **toğru** şanmañ dir-idüm
İşbu yalana inanmañ dir-idüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 203*). [*toğru,]*

(*Mes. 66: m. 15*)

toğru: Doğru, düzgün.

Egriler **toğru** işi nite yıkar
Tācumı Tañrı viribimiş çıkar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 165*). [*toğru,]*

(*Mes. 66: m. 13; Mes. 90: m. 37*)

toğru: Dosdoğru, istikāmeti şaşmadan.

'İşk yolu kāmudan ayru-durur
Görmege ma'sūkı ol **toğru** varur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 70*). [*toğru,]*

toğru gele: Doğru, düzgün, münasip, mantıklı gelmek (*Söz bağlamında*).

Nesne kendü şāni' i nite ola
Yā bu söz 'aqla kaçan **toğru gele**

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 24*). [*toğru gele,]*

toğru idi: Doğru, gerçek.

İlla yavlaq hūlkumuz eyü idi
Hāq yolında kavlumuz **toğru idi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 128*). [*toğru idi,]*

toğru kişi: Doğru, dürüst insan.

Toğru kişi hergiz egri şatmaya
'Ahdini böyle başa iletmeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 185*). [*toğru kişi,]*

toğru söz: Doğru söz.

Anda kim er **toğru sözi** segridür
Ben, benem dañı dir-isem egridür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 27*). [*toğru sözi, -i*]

(*Mes. 61: m. 25; Mes. 62: m. 9; Mes. 61: m. 9; Mes. 72: m. 555*)

toğru sözlü kişi: Doğru söz söyleyen kimse.

Toğru sözlü kişi anda merd ola
Egri sözlü ādemī nā-merd ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra 7*). [*toğru sözlü kişi,]*

toğru yol: Doğru yol; Hak yolu.

Toğru yol İslām u imāna gider
Egri yol gül-ı beyābāna gider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 77*). [*toğru yol,]*

(*Mes. 102: m. 84; Mes. 102: m. 9; Mes. 102: m. 7*)

toğrulıq: Doğruluk, dürüstlük.

Toğrulıq-ıla geliçek ilerü
Ol yazuq didükleri sensin girü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 95*). [*toğrulıq-ıla, --ıla*]

(Mes. 12: m. 219)

toğruluk: Doğruluk.

Ben bu **toğruluk** ki sende görürem
Küllü anuñ mihri terkîn ururam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
439). [toğruluk,]

(Mes. 90: m. 40)

tohmın eker: Bir işin gerçekleşmesi için
gerekli şartları sağlamak, zemin hazırlamak,
ortaya çıkarmak.

Niçe kim bu şekkerüñ **tohmın eker**
Şekkerüñ ol üstine sergîn döker
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra
11). [tohmın eker, -er]

tohumsuz: Tohumsuz, çekirdeksiz.

‘Adl-ıla da‘vî kılam u güç yete
Kim **tohumsuz** daħl yerlerde bite
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra
26). [tohumsuz,]

tok iken: Tok olduğu zaman.

Ʀok iken yimege kaşd itmez-idi
İssini vü diş-ile dutmaz-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 59, Mısra
3). [tok iken,]

toklğ: Aç olmama durumu, tokluk.

Ʀoklğında muķbil işüm var diye
Karnı açuķduķda daħı issin yiye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra
23). [toklğında, -ın, -da]

tokuyan: Tokumak, vurmak.

Büt çün oddan kendüzin kırtarmadı
Tokuyanlaruñ cezāsın virmedi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
186). [tokuyanlaruñ, -lar, -uñ]

tokuz: Dokuz.

Gök **tokuzdur** yidisinde seyr ider
Yidi seyyāre de burcına gider

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
221). [tokuzdur, -dur]

tokuz kavmuñ: Dokuz cemaat. (Bölümde
bahsi geçen cânı değerli olan kimseler
topluluğu.).

Şol **tokuz kavmuñ** ki şaydum
cānların
Kıldılar pāk ü dürüst imānların
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra
75). [tokuz kavmuñ, -uñ]

tol: Dolu; dolup taşmak.

Kendüzümden ol beni almış-durur
‘İşkı odı cânuma **tolmış-durur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
450). [tolmış-durur, -mış, --dur, -ur]

(Mes. 94: m. 63)

tol: Dolmak.

Çün görür tavşan ol aslan öldüğün
Ol kıyu ol aslan-ıla **tolduğın**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
252). [tolduğın, -duğ, -ın]

tol: Dolmak, kaplamak.

Çün işinde yok-durur hergiz şalāh
Lā-cerem yir yir **tolcaķ** müsterāh
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra
26). [tolcaķ, -ıcaķ]

(Mes. 53: m. 60; Mes. 60: m. 44)

tol: Dolmak, dolup taşmak.

Hışm-ıla anuñ sözinden **tolayım**
Kılıç-ıla añı iki böleyim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
127). [tolayım, -ayım]

(Mes. 47: m. 76; Mes. 65: m. 110;
Mes. 88: m. 85; Mes. 17: m. 36)

tol: Dolmak, yakalanmak (hastalık, sıkıntı, dert
bağlamında).

Ādemī her renc-ile **tolmaya** mı
Bunda kalıcaķ daħı ölmeye mi

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 3). [tölmaya, -ma, -ya]

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 112). [tölu,]

toldur: Doldurmak.

‘Älemi zölmüyle zälim **toldura**
Yigregi halkuñ alusın öldüre
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 47). [toldura, -a]

tolu: Bir şey ile dolu olan, dolmuş. (Aşk bağlamında).

Eydür āhır Leyli odıdur **tölu**
Yüregüñ içinde kim olduñ delü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 79). [tölu,]

toldur: Doldurmak, kaplamak; donatmak.

Degme kani bir kuşa çün bildürem
‘Älemi gevherler-ile **tolduram**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 28). [tolduram, -am]

tolu: Dolmuş, kaplanmış.

Gitdüm anlaruñ katından ağlayu
Cānum içi ğayret odından **tölu**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 132). [tölu,]

toldur: Doldurmak, kaplamak.

Yoħsa Tañrı`yçun seni öldürürem
Kānuñ-ıla bīşeyi **toldururam**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 40). [toldururam, -ur, -am]

ton: Donmak, kaskatı kesilmek.

Hüdhüd eydür **toñma** bunça buz gibi
Gice kaçan olısar gündüz gibi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra 1). [toñma, -ma]

(Mes. 88: m. 30)

ton: Renk.

tolun: Batmak, kaybolmak.

Güneş anuñ pertevinden **tolına**
Ay hōd anuñ gibi kanda bulına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 73). [tolına, -a]

Ağzı tölu şekker ü **tonı** yeşil
Şaru ayağı vü minkārı kızıl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 3). [tonı, -ı]

ton: Elbise, giysi.

tolu: Dolu, dolmuş.

Bir kanadı düşdi Çın'e key ulu
Şad hezārān dürlü naqş anda **tölu**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 4). [tölu,]

Mālī mülki ğarrā eylemiş añı
Büleheb eydür ‘abā-durur **tonı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 114). [tonı, -ı]

(Mes. 5: m. 216; Mes. 10: m. 6; Mes. 17: m. 3; Mes. 31: m. 20; Mes. 47: m. 95; Mes. 50: m. 130; Mes. 53: m. 72; Mes. 53: m. 139; Mes. 72: m. 348; Mes. 53: m. 139; Mes. 72: m. 348; Mes. 72: m. 393; Mes. 72: m. 416; Mes. 91: m. 242)

(Mes. 5: m. 117; Mes. 5: m. 43; Mes. 15: m. 57; Mes. 16: m. 122; Mes. 22: m. 113; Mes. 72: m. 367; Mes. 72: m. 43; Mes. 72: m. 361; Mes. 72: m. 427; Mes. 72: m. 342; Mes. 72: m. 359; Mes. 77: m. 6; Mes. 81: m. 43; Mes. 90: m. 6)

tolu: Bir yerde sayıca çok, bir sürü.

Hvōca gördi tütüsü ölü yatur
Tütüsünden ol kafas **tölu** yatur

ton eylemiş: Elbise yapmak.

Eski bizden hūriye **ton eylemiş**
Bir keçeden aya pölün eylemiş
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 117). [ton eylemiş, -miş]

ton içinde: *Giysin içinde.*

Aldı gördi kim niçedür tonını
Ton içinde gördi şarlu altını
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 428*). [*ton içinde,]*

toñuz: *Domuz.*

Ten tağından çün temâşâ idesin
Çok **toñuzlar** yazularda güdesin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 216*). [*toñuzlar, -lar]*

(*Mes. 13: m. 44; Mes. 13: m. 46; Mes. 14: m. 20; Mes. 15: m. 52; Mes. 15: m. 56*)

toñuz güder: *Domuz otlatmak.*

'İşk anı çün bir deve gibi yider
Yazılarda yâr-ıçun **toñuz güder**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 210*). [*toñuz güder, -er]*

top: *Top, meşin yuvarlak.*

Aldı bir **top** gibi bir atı ele
Atdı Rüstem'den yaña kim dut hele
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 61*). [*top,]*

(*Mes. 30: m. 83*)

top: *Tamamen, bütünüyle.*

Top senüñ hâlün delü kıldı beni
'İşk elinden nite sorayım seni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 55*). [*top,]*

(*Mes. 77: m. 2; Mes. 47: m. 78*)

top: *Kalabalık, topluluk.*

Ol degüldür şeyh kim ulu ola
Top-ıla vü yaluñuz alu ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 30*). [*top-ıla, --ıla]*

toprağ: *Toprak.*

Toprağa göz yaşlarını kırdılar
Bir mağarada çile çıkardılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 15*). [*toprağa, -a]*

(*Mes. 84: m. 77*)

toprağ: *Toz, toprak.*

Nisbetümüz var-ısa girdük yola
Yoğ-ısa **toprağı** şavurduk yile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 38, Mısra 22*). [*toprağı, -ı]*

(*Mes. 60: m. 49*)

toprağa göme: *Toprağa gömmek.*

Çekdi küpden daşra çıkardı anı
Toprağa göme kodı cânsuz teni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 352*). [*toprağa göme, -e]*

toprağa urmuş yüzün: *Toprağa yüzünü sürmek, secdeye kapanmak.*

Toprağa urmuş yüzün şür eylenür
Leyli'nün zikrin dilinde söylenür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 39*). [*toprağa urmuş yüzün,]*

toprağı altun ide: *Toprağı altın etmek, altına dönüştürmek.*

Er gerek kim **toprağı altun ide**
Er midür ol kim eri mağbün ide
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 7*). [*toprağı altun ide, -e]*

toprağı başa saçam: *(Sevgilinin bastığı) toprağı başına savurmak.*

El kanı kim **toprağı başa saçam**
Yâ ayak kanı ki bu yoldan geçem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 149*). [*toprağı başa saçam, -am]*

toprağ-ıla odı: *Toprak ve ateş.*

Toprağ-ıla odı çün yarattı Hâk
İkisini dünyâda durıtdı Hâk
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra 29*). [*toprağ-ıla odı,]*

toprak: Toprak.

Çünkü kemlik oldu **toprak** mahremi
Lâcerem topraktan oldu âdemi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra
31). [toprak,]

toprakdan oldu: Topraktan yaratılmak.

Çünkü kemlik oldu toprak mahremi
Lâcerem **toprakdan oldu** âdemi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra
32). [toprakdan oldu, -dı]

toy: Doymak.

Kendüzini besleyeni hoş yidi
Fâriğ oldu vü zihî **toydu** didi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 59, Mısra
10). [toydu, -du, -m]

(Mes. 59: m. 11)

toyla: Ağırlamak, ziyafet vermek.

Ol gün anda hüdhüdi **toyladılar**
Yollarınıñ yarağın eylediler
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra
39). [toyladılar, -dı, -lar]

(Mes. 72: m. 476; Mes. 100: m. 96)

toyla: Ağırlamak || Şaraba doyurmak.

Çün mey-ile yâr şeyhi **toyladı**
'İşkınıñ ol mey birin biñ eyledi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
101). [toyladı, -dı]

toyla: Ağırlamak.

Âhîretde kamudan yig eyledi
Hâk bizi vü cennetinde **toyladı**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
144). [toyladı, -dı]

toyla: Ziyafet vermek, şenlendirmek.

'Âlemi 'ilmiyle pür nür eyledi
Hön-ı 'ışkıyla cihâni **toyladı**

(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra
34). [toyladı, -dı]

toz: Çok hafif ve küçük parçalara bölünmüş çok ince toprak, toz.

Ger begümüz işidürse sözüñi
Doprağundan çıkarısar **tozuñi**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
56). [tozuñi, -uñ, -ı]

(Mes. 53: m. 161; Mes. 16: m. 24)

toz kondurmağıl: Toz kondurmak, kirletmek.

Ok gelür-ise yüzün döndürmegil
Yârün etegine **toz kondurmağıl**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
160). [toz kondurmağıl, -ma, -ğıl]

töne git: Dönüp gitmek, vazgeçmek.

Gelür-iseñ bu yola var yarağ it
Yoğsa gelme bizüm-ile **töne git**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra
26). [töne git,]

tüba ağacı: Tuba ağacı. (Bütün cennete gölge saldığına inanılan, kökü yukarıda dalları aşağıda bulunan ağaç.)

Uçmağ ehli bunların pey-revleri
Tüba ağacı dibinde evleri
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
32). [tüba ağacı,]

tübî: Tuba ağacı; Sidre'de bulunan bir ağaç olup kökü yukarıda ve yaprakları aşağıdadır. Dallarının bütün cenneti gölgelediğine ve değişik meyveler verdiğine inanılır.

Bâğ uçmağdan sebağ iltür-idi
Serv **tübî** vü reyâhîn hür-idi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra
4). [tübî,]

tufeyl: Küçük çocuk.

Çün sizün dîdâra meylünüz-durur
Cennet ü hürî **tufeylünüz-durur**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra

158). [tufeylüñüz-durur, -üñüz, --dur, -ur]

tufeyl ola: *Tâbî, bağı olmak.*

Hırkasına vü mürîdine **tufeyl**
Ola vü bir ululığa kıla meyl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra*
18). [tufeyl ola, -a]

tufeyl ola: *Dalkavukluk yapmak, sığıntısı (asalağı) olmak.*

Güneşe irişene kul ola ay
Şâhı bulana **tufeyl ola** sarây
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra*
6). [tufeyl ola, -a]

tuman: *Duman.*

Gider-iken ol **tuman** bu nür-ıla
Çıkdı bir ulu bulut yağmur-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
149). [tuman,]

tur: *Durmak, ayağa kalkmak.*

Rüstem eydür **turayım** bir varayım
Nite çıkar kal'aya bir göreyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
25). [turayım, -ayım]

tur: *Durmak, kalmak.*

Bir avuç sirkeyi yüz yük şekkere
Şaç ki sirke mahv ola şekker **tura**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra*
108). [tura, -a]

tur: *Durmak.*

Ben gidem hüd dünyadan 'ömri süre
İlla gelen adum işidüp **tura**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
302). [tura, -a]

tur: *Durmak, beklemek.*

Kim senün bigi ulu beg **turıcağ**
Bir gedānuñ tapusına varıcağ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
253). [turıcağ, -ıcağ]

(*Mes. 47: m. 76; Mes. 66: m. 101*)

tur: *Bulunmak, beklemek.*

İrerüz biz bir küpe gömlü-durur
Şu tolu bu **turur** ol küpe girür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
416). [turur, -ur]

tur: *Durmak, bulunmak.*

Kim anuñ yöresine varur-ısa
Yâ katında bir nefes **turur-ısa**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra*
52). [turur-ısa, -ur, --ısa]

tur işüñe git: *Kalk işine bak; git işine.*

Tur işüñe git ço bizi iy refik
Luţf kıl ayrıksı istegil tarik
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
51). [tur işüñe git,]

turak: *Konut, mesken (edilmiş).*

Ev birbirinün içinde **durağ**
Altısından evvel ev karañırak
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
57). [durağ,]

turfa: *Garip, tuhaf.*

Çamusı bir kezde hüd hüdden su'âl
Kıldılar kim hāl ola ol **turfa** hāl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 38, Mısra*
4). [turfa,]

turfa yol: *Garip, tuhaf yol.*

Bir deñiz kim sâhili peydâ degül
Turfa yol kim menzili peydâ degül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra*
34). [turfa yol,]

turş u telh u şür u şîrîn: *Ekşi, acı, tuzlu ve tatlı.*

Turş u telh u şür u şîrîn dimeye
Bir ğidā olmaya kim ol yimeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 47*). [*turş u telh u şür u şîrîn,]*

tūs: *İranlı kahramanlardan Nevzer'in iki oğlundan biridir (diğeri Gostehem).*

Tūs-ısa boynın dibinden üzeyim
Key-ıse başı derisin yüzeyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 189*). [*tūs-ısa, --ısa]*

(*Mes. 39: m. 17; Mes. 104: m. 23*)

tut-: *Tutmak.*

'Aksini gördi şuda aslan gibi
Koltuğında **tutduğı** tavşan gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 246*). [*tutduğı, -dug, -ı]*

tūti-y-ıla kargā: *Papağan ve karga.*

Eylük idene yavuzluk kılmagıl
Tūti-y-ıla kargā gibi olmagıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 38*). [*tūti-y-ıla kargā,]*

tūti: *Papağan.*

Tūti eydür ol ile varur-ısañ
Tūtilar benüm gibi görür-ıseñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 31*). [*tūti,]*

(*Mes. 32: m. 139; Mes. 32: m. 149; Mes. 32: m. 137; Mes. 32: m. 32; Mes. 32: m. 79; Mes. 32: m. 101; Mes. 32: m. 147; Mes. 32: m. 111; Mes. 32: m. 112; Mes. 50: m. 13; Mes. 50: m. 87; Mes. 50: m. 9; Mes. 50: m. 88; Mes. 50: m. 4; Mes. 72: m. 292; Mes. 91: m. 16; Mes. 17: m. 1; Mes. 17: m. 44; Mes. 25: m. 5; Mes. 32: m. 33; Mes. 32: m. 60; Mes. 32: m. 96; Mes. 32: m. 109; Mes. 32: m. 165; Mes. 32: m. 177; Mes. 32: m. 77; Mes. 32: m. 61; Mes. 32: m. 9; Mes. 32: m. 62; Mes. 32: m. 27; Mes. 50: m. 6; Mes. 50: m. 7; Mes. 50: m. 23; Mes. 50: m. 27;*

Mes. 50: m. 85; Mes. 50: m. 86; Mes. 50: m. 25; Mes. 72: m. 14)

tūti gibi: *Papağan gibi.*

Tūti gibi şehd ü şekker yiyelüm
'İşk içinden bir hikāyet diyelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 31*). [*tūti gibi,]*

tūti-y-içün: *Papağan için.*

Tūti-y-içün kargā dahı dem-be-dem
Eydür-idi kanda olsa bîş-ü-kem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 53*). [*tūti-y-içün,]*

tutu: *Tuti; papağan.*

Kim benüm bir **tutuçuğum** var-durur
Kim baña key münis ü ğam-hvör-
durur (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 63*) [*tutuçuğum, -çuğ, -um]*

(*Mes. 32: m. 124; Mes. 32: m. 128*)

tuy: *Duymak, haber almak.*

Çün halife tapusına çüst irer
Çün halife andan ahvālî **tuyar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 74*). [*tuyar, -ar]*

tuz: *Tuz; (acı söz bağlamında).*

Eydelüm āzād erenler sözini
Şekkere karışduruban **tuzını**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 8*). [*tuzını, -in, -ı]*

tuz etmegi: *Tuz, ekmek; lokma. || Yapılan iyilikler bağlamında.*

Her kim ol **tuz etmegi** bilmez ise
Hayr u ihsān şükrini kılmaz-ısa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 87, Mısra 3*). [*tuz etmegi, -i]*

(*Mes. 86: m. 4*)

tuzı gele: *Tadı, lezzeti olmak.*

Yohsa çün er dünyada adsuz ola
Ṭuzı kaçan gele çün datsuz ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 80*). [ṭuzı gele, -e]

tuzınuñ dadıdur: *Tuz (gibi) lezzetli.*

Hem Felek-nāme kitābum adıdur
Kim şeker gibi **ṭuzınuñ dadıdur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 180*). [ṭuzınuñ dadıdur, -dur]

tuzum etmegüm haķı: "Tuz ekmek haķı"
deyimi bağlamında. "Birinin ekmek yedirip
iyilik ettiği kimse üzerindeki haķı".

Ḥvōca eydür **tuzum etmegüm haķı**
Otur ol küngürede bir dem daķı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 143*). [tuzum etmegüm haķı,]

tükür-: *Tükürüğü ağız içinden dışarıya
atmak, tükürmek.*

Çün budadıñ aşağa getüreler
Yemiřüñ yiyüp girü **tüküreler**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 106, Mısra 14*). [tüküreler, -eler]

tüni: *Gece. || Siyahlık, karanlık (bilgisiz,
cahilin sıfatı bağlamında).*

Yemlihā eydür senüñ gibi **tüni**
Gırçek eydürsin kaçan bile anı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 233*). [tüni,]

türk dilinçe: *Türk dili, Türkçe.*

Türk dilinçe dağı Tāziden laṭif
Mantıku't-tayr'ı eyledük aña ḥarīf
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 33*). [türk dilinçe,]

türki: *Türkçe.*

Anı **Türki** şüretinde biz daķı
Söyledük bülbül gibi Taḫrı haķı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 29*). [türki,]

(*Mes. 111: m. 35*)

türkistān: *Türkistan memleketi.*

Rengi la'ı ü dişleri lü'lü gibi
Ḥāli **Türkistān'da** bir hindü gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 92*). [türkistān'da, -da]

tütün: *Duman.*

Bir niřān vir kim anı tañlayavuz
Nürü **tütünden** niçe añlayavuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 70*). [tütünden, -den]

tütün: *Tütün, kıvılcımlı duman.*

Tütüninden yüregini tağlayu
Ol kaşas ağzını açdı ağlayu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 135*). [tütüninden, -in, -den]

türk: *Türk.*

Yüzi **türk** ü kendüzi kāfir kıızı
Söyledüđi kamu Rūhullāh sözi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 81*). [türk,]

-U-

u u: *Ve bağlacı.*

Ḥātırında kimseden kīn olmaya
'Aķ **u** bī-sāmān **u** ḥöd-bīn olmaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 96*). [u u,]

(*Mes. 72: m. 122; Mes. 70: m. 8; Mes. 79: m. 13; Mes. 50: m. 30; Mes. 50: m. 47; Mes. 54: m. 50; Mes. 56: m. 13; Mes. 63: m. 22; Mes. 63: m. 31; Mes. 63: m. 33; Mes. 65: m. 92; Mes. 63: m. 21; Mes. 63: m. 24; Mes. 78: m. 97; Mes. 78: m. 98; Mes. 12: m. 38; Mes. 22: m. 95; Mes. 30: m. 211; Mes. 32: m. 14; Mes. 32: m. 90; Mes. 32: m. 118; Mes. 39: m. 103*)

u vü: *Ve bağlacı.*

Bī-su'āl u bī-cevāb u bī-hisāb
Bī-ķitāb u bī-'anā vü bī-it'āb
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 96*). [*u vü,]*

u yā: *Veya, ve yahut.*

Her kime kim yār u yā kardaş direm
Kamudan anuñ etin yavlaķ yirem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 13*). [*u yā,]*

(*Mes. 72: m. 100; Mes. 98: m. 23; Mes. 63: m. 200; Mes. 68: m. 69; Mes. 72: m. 152; Mes. 72: m. 472; Mes. 90: m. 28; Mes. 6: m. 4; Mes. 21: m. 19*)

uc: *Uç, uç tarafı.*

Gevdesi gümüş-durur köyner uci
Bezm bostānında bir nār ağacı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 11*). [*uci, -ı]*

uc: *Sınır, uç. (Hayatın sonu bağlamında).*

Koca hergiz inana mı güçine
Çünkü 'ömri irmiş ola ucına
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 76*). [*uçına, -ın, -a]*

uc: *Uçmak, havalanmak.*

Ben şeker yirem kim uçam sāz-ıla
Perdelerde söyleyem āvāz-ıla
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 11*). [*uçam, -am]*

(*Mes. 39: m. 29; Mes. 17: m. 43; Mes. 32: m. 160; Mes. 32: m. 139; Mes. 32: m. 38; Mes. 39: m. 71; Mes. 43: m. 5; Mes. 57: m. 30; Mes. 68: m. 61; Mes. 68: m. 62; Mes. 84: m. 114; Mes. 93: m. 19; Mes. 93: m. 26; Mes. 107: m. 40; Mes. 107: m. 30; Mes. 107: m. 31; Mes. 107: m. 35; Mes. 107: m. 33; Mes. 107: m. 29; Mes. 107: m. 23; Mes. 50: m. 77*)

uc: *Uçmak || Kaçmak.*

Bu k̄afas şinsa-y-ıdı uça-y-ıdum
Sohbetinden k̄arġanuñ kaça-y-ıdum
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 49*). [*uçay-ıdum, -a, --y, --ı, -du, -m]*

uc: *Uç, sınır.*

İşde şehriñ ol ucıdadur evi
Göstereniñ Büşr oldı peyrevi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 379*). [*ucıdadur, -ın, -da, -dur]*

(*Mes. 15: m. 18*)

uc: *Uçmak; çok hızlı gitmek.*

Kimse benden gelmedi hōd ilerü
Sen meger kim uçuban geldüñ bertü
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 50*). [*uçuban, -uban]*

uca uca: *Uça uça; uçarak.*

Uça uca vālih ü zār oldılar
Güçleri gitdi vü hayrān kaldılar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 25*). [*uçay uça,]*

uçagelmış olasin: *Uçarak gelmiş olmak.*

Çün benüm yügürdüġümü bilesin
Sen bu eve uçagelmış olasin
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 52*). [*uçagelmış olasin, -asin]*

uçar: *Kanatlanmak, havalanmak (aşka).*

Ol hevāya gönli çün uçar-ıdı
Şaṭṭ'a düşüp ol yaña geçer-ıdı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 9*). [*uçar-ıdı, --ı, -dı]*

uçar: *Uçmak, dolaşmak; (hayatta kalmak, yaşamak bağlamında).*

Dünyāda yüz yıl eger uçar-iseñ
Āb-ı hayvān şuyını içir-isen
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 25*). [*uçar-iseñ, --iseñ]*

'**ucb:** *Kendini beġenmişlik, kibir.*

‘**Ucb** süknāsında sākin olmağıl
Beni gör sen daħı imin olmağıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra*
41). [*‘ucb,]*

(*Mes. 97: m. 37*)

ucı: *Uç, sınır.*

Vādinūñ **ucı** görindi nāgehān
Çıkdı her kuş yüreginden yüz fiğān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
65). [*ucı,]*

uçmağ: *Cennet.*

Her işe kim ulular başladılar
Dükelin **uçmağ-ıçun** işlediler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 20, Mısra*
12). [*uçmağ-ıçun, --ıçun]*

(*Mes. 20: m. 19; Mes. 20: m. 13; Mes.*
20: m. 16; Mes. 20: m. 20; Mes. 20:
m. 22; Mes. 20: m. 6; Mes. 22: m. 36;
Mes. 22: m. 44; Mes. 22: m. 76)

uçmağ ola: *Cennet olmak.*

Zeyrekūñ biñde birisi şağ ola
Bön kişilerūñ yiri **uçmağ ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra*
20). [*uçmağ ola, -a]*

uçmağa: *Uçmak için.*

Şevk odından yüklerin tağladılar
Uçmağa kanatların bağladılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
22). [*uçmağa,]*

uçmağa gir-: *Cennete girmek.*

Cehd idem kim kamu tamuya vara
Kımayam kim biri **uçmağa gire**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra*
116). [*uçmağa gire, -e]*

(*Mes. 96: m. 10; Mes. 84: m. 82; Mes.*
97: m. 39)

uçmak: *Cennet.*

Hür-ısañ hür ola **uçmağda** işūñ
Dīv-ıseñ dīv ola odda yoldaşūñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
297). [*uçmağda, -da]*

(*Mes. 12: m. 196; Mes. 20: m. 7; Mes.*
20: m. 9; Mes. 21: m. 14; Mes. 22: m.
11; Mes. 22: m. 31; Mes. 22: m. 74;
Mes. 22: m. 34; Mes. 22: m. 41; Mes.
22: m. 94; Mes. 81: m. 131; Mes. 84:
m. 9; Mes. 84: m. 44; Mes. 84: m. 83;
Mes. 84: m. 112; Mes. 98: m. 47; Mes.
105: m. 27; Mes. 111: m. 3; Mes. 84:
m. 20)

uçmak: *Uçmak || Cennet.*

Çünkü Hızır oldum baña **uçmağ** gerek
Varuban Āb-ı hayāt içmek gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra*
7). [*uçmağ,]*

uçmak ehli: *Cennetlik kimse(ler).*

Bunçalar ben tamulıgam diyeler
Anda anı **uçmağ ehli** sayalar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
146). [*uçmağ ehli,]*

uçmak kapuçısı-y-ıdum: *Cennet kapıcısı.*

Bir zamān **uçmağ kapuçısı-y-ıdum**
Uçmağūñ bir key tapuçısı-y-ıdum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 20, Mısra*
5). [*uçmağ kapuçısı-y-ıdum, --y, --ı, -*
dum]

uçmak yolında: *Cennet yolu.*

Tamu yolından dükelin yoyısar
Kamusın **uçmağ yolında** koyısar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra*
108). [*uçmağ yolında, -nda]*

uçmaklık: *Cennetlik.*

Bunçalar kendüzin **uçmaklık** sana
Anda tamuda teni oda yana
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
143). [*uçmaklık,]*

ūd: *Utanc, utanma.*

Åh ide ol Şaşı tevbeğe gele
Kim yüz İblīs ol ‘**ūda** ĥayrān ħala
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
112). [*‘ūda, -a*]

‘ūdi: *Sarı renk.*

Ezrakı ayruŐısrak Şanur-ıdum
‘**Ūdiya** ayruŐısrak inanur-ıdum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
88). [*‘ūdiya, -y, -a*]

udından: *Utanma, utanç.*

Ĥalk **udından** izlerin azıtdılar
Degmesi bir köşede yir dutdılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra*
51). [*udından,]*

ufuk: *Gök kenarı, gök ile yerin birleŐımiŐı gibi görüldüğü yer.*

MüŐterī ħıŐdı **ufukdan** zer-feŐān
Büşr'e eydür Yemlihā kim iy fülān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
227). [*ufukdan, -dan*]

ufül: *Kaybolmak. (Ekseriya kevākib hakkında kullanılır); yıldızın batması.*

Biri eydür bu **ufül** u ol ĥurūc
Biri eydür bu nücūm u ol bürūc
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
27). [*ufül,]*

uht u ibn: *Kız ve oğul.*

Ĥün ferāyız ‘ilmini ħıldum ĥisāb
Bildüm **uht u ibn** sehmin bī-ħicāb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
72). [*uht u ibn,]*

‘ukbā: *Ahiret.*

‘**Uĥbayı** dūnyā-y-ıĥun terk itmeye
İkisın Mevlā-y-ıĥun yoğa Şaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
89). [*‘uĥbayı, -y, -ı*]

‘ukūbet: *Eziyet, iŐkence.*

Ĥün ħala ol ‘aĥbe bunda cāvidān
Cüz ‘**ukūbet** olmaya yolda ‘ayān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
46). [*‘ukūbet,]*

ulu: *Büyük, yüce ħiŐi.*

‘Abdu'r-rezzāĥ idi ol **ulu** adı
Kim bilişdürür-idi Ĥaĥĥ’a yadı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
7). [*ulu,]*

(*Mes. 15: m. 90; Mes. 22: m. 159;*
Mes. 53: m. 139; Mes. 53: m. 140;
Mes. 63: m. 43; Mes. 66: m. 101; Mes.
68: m. 21; Mes. 69: m. 87; Mes. 69:
m. 75)

ulu: *Büyük, yüce.*

Bir ħanadı dūŐdı Ĥin'e key **ulu**
Şad hezārān dürlü naŐŐ anda ũolu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
3). [*ulu,]*

(*Mes. 30: m. 5; Mes. 31: m. 19; Mes.*
34: m. 17; Mes. 53: m. 1; Mes. 53: m.
2; Mes. 67: m. 7; Mes. 69: m. 22; Mes.
72: m. 150; Mes. 72: m. 307; Mes. 72:
m. 394; Mes. 72: m. 466; Mes. 72: m.
105; Mes. 91: m. 169; Mes. 53: m.
131; Mes. 68: m. 58)

ulu: *Büyük Őeyhler, büyük veliler.*

Bir Şar ulularına bunlar güler
‘Ālemūñ **uluları** olur bular
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
76). [*uluları, -lar, -ı*]

ulu: *YaŐça büyük veya sosyal statüsü yüksek ħiŐi.*

Ululara iĥtirām eylemeye
Kimse ĥaĥĥında eyü Őöylemeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
41). [*ululara, -lar, -a*]

ulu beg: *Yüce ħiŐi.*

Kim senūñ bigi **ulu beg** turıcaĥ
Bir gedānuñ tapusına varıcaĥ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
253). [*ulu beg,]*

ulu eyleye: *Ululamak, büyük kılmak.*

Nite kimse kimse-y-içün söyleye
Kiçileri **ulu** yalan **eyleye**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 50*). [*ulu eyleye, -ye*]

ulu kiçi: *Büyük, küçük.*

Ulu kiçi kim yola irişdiler
Her biri bir genc-ile dürişdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra 19*). [*ulu kiçi,]*

ulu kişi: *Büyük, yüce kişi.*

Halk seni **ulu kişi** şanalar
Zerkuña bir niçesi inanalar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 13*). [*ulu kişi,]*

(*Mes. 39: m. 51; Mes. 69: m. 41*)

ulu kişi olğıl: *Yüce kişi olmak.*

Ulu kişi olğıl işlerden ırak
Yeyesi vü geyesün halka bırak
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 7*). [*ulu kişi olğıl,]*

ulu ola: *Ulu, büyük olmak.*

Köşede oturiçak **ulu ola**
Köşesinden çıkıçak alu ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 19*). [*ulu ola, -a*]

(*Mes. 68: m. 29*)

ulu şaha: *Yüce şah.*

Bir **ulu şaha** ire mi bir gedây
Hergiz ola mı berâyine bir ay
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 38, Mısra 9*). [*ulu şaha, -a*]

ulu şehre: *Ulu şehir, yüce şehir.*

Ulu yol şahşı **ulu şehre** yider
Kiçi yol tağlar arasına gider

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 71*). [*ulu şehre, -e*]

ulu şehriyâr: *Yüce padişah.*

Kim bize bir pâdişâh-ı nâmdâr
Gerek-idi vü bir **ulu şehriyâr**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra 8*). [*ulu şehriyâr,]*

ulu yol: *Büyük yol.*

Degme şârda yüz kiçiçük yol ola
Ulu yol oldur ki her kişi bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 66*). [*ulu yol,]*

(*Mes. 102: m. 68; Mes. 102: m. 71; Mes. 102: m. 64; Mes. 102: m. 62; Mes. 102: m. 70; Mes. 102: m. 73; Mes. 102: m. 67*)

ulular: *Yüce kimseler, büyükler.*

Her işe kim **ulular** başladılar
Dükelin uçmağ-ıçun işlediler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 20, Mısra 11*). [*ulular,]*

(*Mes. 21: m. 11; Mes. 71: m. 69; Mes. 72: m. 113*)

ülü'l-'azm: *Azim sâhipleri, karşılaştıkları büyük zorluklara rağmen peygamberlik görevlerini üstün bir azim ve kararlılıkla eksiksiz olarak yapmış bulunan peygamberler. (Kubbealtı Lügatı).*

Andan az aşağıarak i'zâz-ıla
Cân **ülü'l-'azmüñ-durur** yüz nâz-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 62*). [*ülü'l-'azmüñ-durur, -üñ, --dur, -ur*]

(*Mes. 97: m. 3*)

ülü'l-elbâb ola: *Akıllı sahiplerinden olmak.*

Câzulik kılan kişi kezzâb ola
Mu'cizât ehli **ülü'l-elbâb ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 24*). [*ülü'l-elbâb ola, -a*]

(Mes. 23: m. 2; Mes. 23: m. 26)

ululğ: *Büyüklik.*

Bunçaları bunda kiçi şanasın
Anda **ululğına** inanasın
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 134*). [*ululğına, -ın, -a*]

ululğ: *Büyüklik, yücelik gösterme.*

Hırkasına vü mürîdine tufeyl
Ola vü bir **ululğa** kıla meyl
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 18*). [*ululğa, -a*]

ulum: *Büyükler, yüce kimseler.*

Dünyayı terk eyleyen **ulum-durur**
Dünya işin dutan er kulum-durur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 133*). [*ulum-durur, --dur, -ur*]

ulüm: *İlimler.*

Çünkü mantıktan mecestiye düşem
Bü Alî Sînâ **ulümından** hoşam
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 124*). [*ulümından, -ın, -dan*]

ulurak: *Daha yüce.*

Kim zinâdan gaybet eylemek dağı
Ulurakdur erde bir Tañrı hağı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 22*). [*ulurakdur, -dur*]

(Mes. 96: m. 3)

ulvî yolında: *Yüce yerlerde.*

Fikreti **ulvî yolında** yöriye
Dünyada ol bu iş için döriye
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 29*). [*ulvî yolında, -ın, -da*]

um-: *Ümit etmek, beklemek.*

Gözünü aç kirpügünü yummağıl
Zâlim olan kişiden **adl ummağıl**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 112*). [*ummağıl, -ma, -ğıl*]

umıd: *Beklenti, umut.*

Ol **umıda** kim şora anı habîb
Kaldı ol gün anda ol pîr-i garîb
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 123*). [*umıda, -a*]

ummân: *Büyük, engin deniz, okyanus.*

Ol kişi kim dürri **ummândan** bula
On iki 'ilmi bu dîvândan bula
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 177*). [*ummândan, -dan*]

unit: *Unutmak, aklından çıkarmak.*

Eydesin 'ahd ü vefâyı n'itdühüz
Kim bu zindânda bizi **unitduñuz**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 36*). [*unitduñuz, -du, -ñuz*]

(Mes. 1: m. 15; Mes. 32: m. 73)

unşur: *Madde.*

Hark-ı 'âdet anuñ elinden çıkar
Unşur aslın mu'cizâtiyla yıkar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 30*). [*unşur,]*

unut: *Unutmak, aklından çıkarmak.*

Lâ-mekânlusın **unutduñ** ilüñi
Kim mekânda azdurursın yoluñı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra 9*). [*unutduñ, -du, -ñ*]

(Mes. 110: m. 19; Mes. 86: m. 4)

unvâna irdi: *Şöhret bulmak.*

Derdümüz dermâna irdi 'âkıbet
Nâmeler **unvâna irdi** 'âkıbet
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 86*). [*unvâna irdi, -di*]

ur: *Tartmak.*

Bunça tonlar-ıla bezedüm teni
Vahtıdur kim şatam **urğıl** batmanı

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 44). [urğıl, -ğıl]

ur: Saplamak, vurmak. (Çivi bağlamında).

Viridi birsin Rüstem'e kim burca **ur**
İşbu mihlari vü taşlara geçür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 33). [ur,]

(Mes. 30: m. 41)

ur: Vurmak.

Kanad-ıla yüzere anı **uram**
Kaynağum-ıla gözini çıkaram
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 17). [uram, -am]

(Mes. 30: m. 120; Mes. 30: m. 134;
Mes. 30: m. 125; Mes. 30: m. 127;
Mes. 56: m. 45; Mes. 66: m. 33; Mes.
66: m. 61; Mes. 66: m. 30; Mes. 72:
m. 321; Mes. 82: m. 10; Mes. 83: m.
20; Mes. 102: m. 104; Mes. 111: m.
26; Mes. 30: m. 43)

ur: Vurmak, çırpmak; kullanmak.

Yüziçi şuda el ayak **urisar**
Yüzmeyen 'ömri fenāya varisar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 33). [urisar, -isar]

ur: Merhem bağlamında sürmek.

İlla sen her derdüñ otın viresin
Degme zağmuñ merhemini **urasın**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 92). [urasın, -asın]

ur: Söylemek, ifade etmek.

Çün yazuğdur neye miskîn **urayım**
Kendü adum u yazuğa gireyim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 111). [urayım, -ayım]

ur: Vurmak, değmek.

Yeşil ot şaru kızıl gül 'aksi hōş
Çün **urur** buluda uş böyle kim uş

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 184). [urur, -ur]

ur: Koymak, yerleştirmek.

Çamusını tonına dürdi girü
Eşeginüñ üstine **urdi** girü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 362). [urdi, -dı]

(Mes. 94: m. 28)

ur: Atmak.

Dilemez-iseñ ki dola ev düttün
Oduñ üstine dağı **urma** odun
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra 14). [urma, -ma]

ur: Vurmak, çarpmak.

Çakıyıcak bardağı küpe **urur**
Söge oturduçça kükreyü durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra 5). [urur, -ur]

ur: Pervanenin kendini ateşe atması.

Kendüzin yalıñına **urdi** revān
Kim meger kim ala andan bir nişān
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 41). [urdi, -dı]

ura: Sürmek. (atı üzerine sürmek bağlamında).

Üstümüzi **ura** atları ala
Bize dağı ne diler-ise kıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 99). [ura,]

ura berkini: Sağlam, kuvvetli vurmak. (Sağlamlaştırmak bağlamında).

Zāhid ol-durur ki dünyā terkini
Kıla vü cennāta **ura berkini**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 30). [ura berkini, -ni]

ura kadem: Ayak basmak.

Bir kişi bu menzile **ura kadem**
Kim vücüdını kıla küllü 'adem

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 41*). [*ura kadem,]*

ura terkini: *Terk etmek, bırakmak.*

Ölmedin **ura** ta'alluk **terkini**
Dirile eyleye ölmek berkini
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 7*). [*ura terkini,]*

urdu başını vire: *Başını yere koymak.*

Tavşan **urdu başını** ol dem **yire**
Ağzın açdı kim cevabını vire
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 159*). [*urdu başını vire,]*

urdu oda: *Ateşe vermek, yakmak.*

Urdu oda şeyhi nāgeh ol perī
Şöyle kim çıkdı göge hākisteri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 103*). [*urdu oda,]*

urdu yoluñ: *Yol kesmek.*

Ol biri eydür ki dīv **urdu yoluñ**
Kim kamu sağ işüni yiñdi soluñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 47*). [*urdu yoluñ, -uñ]*

urımaduñ lāf: *Laf atmak, atıp tutmak.*

Çün **urımaduñ** cihān içinde **lāf**
Çaldırağıl bāri şehriñde güzāf
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 39*). [*urımaduñ lāf,]*

urış: *Vuruşmak, mücadele etmek; karşı gelmek.*

Büşr eydür kibr ile barışmağıl
Tañrı'nuñ hükmi-y-ile **urışmağıl**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 286*). [*urışmağıl, -ma, -ğıl]*

(*Mes. 83: m. 3*)

urmadılar kadem: *Ayak basmak.*

Kaşer ü Fağfūr u Keykāvüs ü Cem
Urmadılar dünyāda bensüz **kadem**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra 12*). [*urmadılar kadem,]*

urmuş: *Sürmek.*

Ben ki Mışr'uñ kārvanın **urmuşam**
Dünyāda şekker dükānın çurmuşam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 33*). [*urmuşam, -am]*

urmuşdur lakab: *Ad vermek.*

Nefs ü issini kılan kişi taleb
Ejdehāya şāhid **urmuşdur lakab**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra 18*). [*urmuşdur lakab,]*

uru uru: *Vura vura || Öldürerek.*

Getürevüz haqqını yoħsa girü
Ala bizden haqqını **uru uru**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 130*). [*uru uru,]*

urur-ıdı kılıca: *Kılıca vurmak.*

İşidicek şöyle kimse sözünü
Urur-ıdı kılıca kendüzünü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 78*). [*urur-ıdı kılıca, -a]*

us: *Akıl.*

Kimi eydür oğlan **ussuñ** yoħ midur
Yoħsa diri yöridüğüñ çok midur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 31*). [*ussuñ, -suñ]*

(*Mes. 91: m. 237; Mes. 91: m. 238*)

usan: *Bıkmak, usanmak.*

Herze söylemekden **uşanmaz** daħı
Nesne bilmez benden öğrenmez daħı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 71*). [*uşanmaz, -maz]*

(*Mes. 50: m. 89*)

uslu: *Akallı.*

Eydür **uslu** putlara kanda söge
Ol hü mā yā kendüzin nite öge
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 111*). [*uslu,]*

(*Mes. 5: m. 110; Mes. 12: m. 56*)

ussı başa gelür: *Aklı başa gelmek, şuurun geri gelmesi.*

Şu şaşar **ussı** girü **başa gelür**
'Avratı ol hāle çün hayrān kalur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 517*). [*ussı başa gelür, -ür]*

ussı başına gelmedi: *Aklı başına gelmek, aklını başına toplamak.*

Çok naşīhat virdiler kār kılmadı
Şeyhe vü **ussı başına gelmedi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 114*). [*ussı başına gelmedi, -me, -di]*

ussı gider: *Aklı gitmek, kendisinden geçmek, şaşkınlık içinde kalmak.*

Na'ra urur **ussı gider** bir zamān
'Avrat üstine gelür kıılır fiğān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 515*). [*ussı gider, -er]*

ussı yok-durur: *Aklı yok || Deli.*

Kıymeti yüz biñ kızıl artuğ-durur
Hiçe dileyenüñ **ussı yok-durur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 26*). [*ussı yok-durur, --dur, -ur]*

ussına gelmez: *Aklına gelmek.*

Yolda bir aslan çıkageldi ulu
Ussına gelmez bir ağır key delü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 170*). [*ussına gelmez, -mez]*

ussu: *Akl.*

Çün bu düşü gördi bīdār-ı cihān
Eydür iyvāh **ussuma** irdi ziyān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 34*). [*ussuma, -ma]*

uşşumuzı başa dir: *Aklını başına toplamak deyimi bağlamında || Kendimize gelmek.*

Gel bize vü **uşşumuzı başa dir**
Sen sağ olğıl şayruhlığı bize vir
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 19*). [*uşşumuzı başa dir,]*

ussuñ başuñdan ilede: *Aklını başından almak; çok şaşkırtmak.*

Şuçları **ussuñ başuñdan ilede**
Ümmetüm var dimeyesin dünyede
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 27*). [*ussuñ başuñdan ilede,]*

ussuñı başuña dirşür: *"Aklını başına toplama" anlamına gelen bir deyim.*

Ussuñı başuña dirşür iy yetim
Kātı sözler çıkar ağzuñdan 'azīm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 33*). [*ussuñı başuña dirşür,]*

usta: *Üstad, hoca.*

Anamuz yavrısı ne **ustaya**
Virdi kim yüzmege öğrenüñ diye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 75*). [*ustaya, -ya]*

usturlāb: *Yıldızların uzaklıklarını ölçmeye yarayan ālet.*

Gökleri çün baḥş idem aşhāb-ıla
Yüz raşad bağlayam **usturlāb-ıla**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 42*). [*usturlāb-ıla, --ıla]*

uşül: *Mûsikîmizde belli düzümlerden yapılarak kalıp hâlinde tespit edilmiş ölçülere verilen isim || Tempo.*

Çün ne darb anda görürem ne **uşül**
Bu'l-fezāyil mi ola ol bir fodül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 65*). [*uşül,]*

uşül: *Takip edilmesi gereken ve alışılmış olan davranış tarzı, âdet, kaide.*

Sen dahı kendüzüne beni kabül
Eylegil kim darb-ıla hoşdur **uşül**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
444). [*uşül,]*

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
61). [*uş,]*

uşül-i dîn-ile: *Dinin temel inançları.*

Hem **uşül-i dîn-ile** ma' mür-ıdum
Hem uşül-i fikh-ıla meşhür-ıdum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
33). [*uşül-i dîn-ile, --ile]*

Çün şuya girür ki gısl eyleye hoş
Hâli niçe ola añladayım **uş**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
338). [*uş,]*

(*Mes. 72: m. 423*)

uşül-i fikh-ıla: *Fıkıh konuları, dini meseleler.*

Hem uşül-i dîn-ile ma' mür-ıdum
Hem **uşül-i fikh-ıla** meşhür-ıdum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
34). [*uşül-i fikh-ıla, --ıla]*

Leyli Leyli diyü kamu dünyadan
Kendüzümü kesdüm **uş** gör kim
neden (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47,*
Mısra 126). [*uş,]*

(*Mes. 53: m. 126; Mes. 63: m. 23;*
Mes. 63: m. 24; Mes. 72: m. 184; Mes.
81: m. 57; Mes. 105: m. 60)

uş: *İşte.*

Şeyh eydür yüregüm kanından **uş**
Eylemişem bu gice yüz gıslı hoş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
3). [*uş,]*

(*Mes. 66: m. 30; Mes. 60: m. 51; Mes.*
66: m. 104; Mes. 69: m. 167; Mes. 72:
m. 184; Mes. 72: m. 204; Mes. 81: m.
32; Mes. 105: m. 45)

uş böyle: *İşte böyle, bu şekilde.*

Mü' minün evvel gök ola cenneti
Kim hakim **uş böyle** söyler hikmeti
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra*
18). [*uş böyle,]*

uş: *Şimdi.*

Yüregüm yandı vü köyindi canum
Mum gibi **uş** eriyüğürdi tenüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
28). [*uş,]*

(*Mes. 32: m. 163; Mes. 39: m. 104;*
Mes. 40: m. 63; Mes. 47: m. 101; Mes.
69: m. 8)

uşad: *Parçalamak, kırmak; koparmak (baş bağlamında).*

Bilümüze yarlığı kuşadalum
Dutmayanun başını **uşadalum**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
80). [*uşadalum, -alum]*

uş: *Ancak.*

Ne begi koyam ne sizi dir bize
İy beg **uş** biz 'arza eyledük size
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
100). [*uş,]*

uşatmak: *Ufaltmak, parçalamak.*

Bu kamu bütleri **uşatmak** gerek
İltüben demürçiye satmak gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
15). [*uşatmak,]*

uş: *Uçmak.*

Şeyh eydür Ka'be'yi ko deyr **uş**
Ol büt-ile şimdi bize deyr hoş

uşbu: *Bu, işte bu.*

Ağlamak vaktında güldüğüm hemân
Uşbu-y-ıdı iy Hudâvend-i cihân
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
62). [*uşbu-y-ıdı, --y, --ıdı]*

(*Mes. 32: m. 86; Mes. 72: m. 204*)

uşbu dem: *Bu zaman.*

Eydür **uşbu dem** катуña geeler
Eydeler anı ki toğru bileler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 101*). [*uşbu dem,]*

ut: *Ütmek / utmak || Oyunda kazanmak.*

Çün Müsülmānlık yolu kuvvet duta
Bu oyunda kāfiri mü'min **uta**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 276*). [*uta, -a]*

ut: *Yenmek, ele geçirmek.*

Anda kim Güştāsb u Gurgīn'i dutam
Keykubād-ıla Keyūmers'i **utam**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 214*). [*utam, -am]*

ut: *Ele geçirmek.*

Ol güciyle 'ālemi **uta-y-ıdı**
Yidi iklīmi kamu duta-y-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 259*). [*uta-y-ıdı, -a, --y, --ıdı]*

(*Mes. 17: m. 16*)

ut: *Ütmek / utmak || Oyunda kazanmak, yenmek (nefsi yenme bağlamında kullanılmış).*

Bu oyunda nefsumi ben **utayım**
'İşqumı göñlüm içinde dutayım
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 83*). [*utayım, -ayım]*

utan: *Çekinmek, utanmak.*

Çün her işi Hāḫ ḳazāsından şanam
Ne günāhum var benüm kim **utanam**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 42*). [*utanam, -am]*

(*Mes. 12: m. 45; Mes. 15: m. 85; Mes. 78: m. 34; Mes. 86: m. 8; Mes. 90: m. 47; Mes. 111: m. 44; Mes. 11: m. 37*)

utandır: *Utanmasına yol açmak, utanacak bir duruma düşürmek, mahcup etmek.*

Yüzümüz biz dahı döndürmeyelüm
Şār uluların **utandurmayaalum**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 170*). [*utandurmayaalum, -ma, -y, -alum]*

(*Mes. 65: m. 94*)

utanmadın: *Utanmadan, çekinmeden.*

Bizi gönderdi ki yaluñuz ḳala
Ne diler-ise **utanmadın** ḳala
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 58*). [*utanmadın,]*

'utārid: *Merkür gezegeni, feleğin katibi olarak anılır, katip ve yazarların piri sayılır.*

Ben ruḳümü yazar-ısam deftere
Dercini ḳala **'Utārid** yüz pare
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 40*). [*'utārid,]*

'utārid: *Utarit, Merkür gezegeni.*

Çünkü şenbe dünini Merriḫ ala
Girüki dünin **'Utārid** ḥod bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 200*). [*'utārid,]*

(*Mes. 72: m. 240; Mes. 72: m. 280*)

uy: *Davranışlarını, hareket, fikir vb.ni karşısında mevcut kimse veya şeye göre ayarlamak, ona tâbi olmak, ittibâ etmek, ayak uydurmak.*

Uymadum bāḫın-ıla her dehriye
İ'tikādı bağladum Gülşehrī'ye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 33*). [*uymadum, -ma, -du, -m]*

(*Mes. 5: m. 21; Mes. 5: m. 188; Mes. 79: m. 1; Mes. 83: m. 1; Mes. 91: m. 203; Mes. 95: m. 23; Mes. 101: m. 74; Mes. 110: m. 43; Mes. 110: m. 54; Mes. 27: m. 125*)

uy: *Uymak, aynı şekilde hareket etmek.*

‘Aklıña **uy** kim gidesin göklere
Kurd olma kim iresin üklere
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 80, Mısra*
25). [*uy,]*

(*Mes. 85: m. 50*)

uy: *Birine veya bir şeye tabi olmak, bağlanmak, uymak.*

Bu görünür tañrıları kim kıya
Vara vü ol gizlü Tañrı'ya **uya**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
46). [*uya, -a]*

(*Mes. 5: m. 102; Mes. 108: m. 27;*
Mes. 5: m. 50; Mes. 5: m. 120; Mes.
5: m. 182)

uyan: *Uyanmak.*

Şimdi uyırsın kaçan **uyanasın**
Öldüğünden uykudan **uyanasın**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
157). [*uyanasın, -asın]*

uyan: *Uymak, bağlı olmak, riayet etmek.*

Kendü bütlerüme feryâd ireyim
Aña **uyanları** kamu kırayım
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
130). [*uyanları, -lar, -ı]*

uyanur uykudan: *Uykudan uyanmak.*

Çün **uyanur uykudan** kız hûb u hûş
Gönlü içinden virür nûr ol güneş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
1). [*uyanur uykudan,]*

uyar: *Uyarmak, ikaz etmek.*

Sen eger bu hikmeti kıosa-y-ıduñ
Beni **uyarup** baña dise-y-idüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
82). [*uyarup, -up]*

uyar: *Uykudan uyandırmak.*

Atlu anı uykudan tiz **uyarur**
Bir çomağ-ıla anı birkaç urur

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
29). [*uyarur, -ur]*

uyhu: *Uyku.*

‘Ālimüñ **uyhısı** bî-‘illet-durur
Cāhilüñ zühdi kamu zillet-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra*
23). [*uyhısı, -sı]*

uyı: *Uyumak, uyku durumunda olmak.*

Şimdi **uyırsın** kaçan uyanasın
Öldüğünden uykudan uyanasın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
157). [*uyırsın, -r, -sın]*

uyku: *Uyku.*

‘Ālimüñ **uykusı** bî-‘illet-durur
Bilmeyenüñ tã‘atı zillet-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra*
17). [*uykusı, -sı]*

(*Mes. 60: m. 43; Mes. 66: m. 88; Mes.*
66: m. 29; Mes. 57: m. 19)

uykudan uyan-: *Uykudan uyanmak.*

Şimdi uyırsın kaçan uyanasın
Öldüğünden **uykudan uyanasın**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra*
158). [*uykudan uyanasın, -asın]*

(*Mes. 15: m. 47; Mes. 16: m. 33*)

uyma iblîse: *Şeytana uymak: Doğru yoldan ayrılarak hoş olmayan, kötü bir iş yapmak.*

Müdde‘î-y-iseñ ne mahrem olasın
Uyma iblîse kim âdem olasın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
164). [*uyma iblîse,]*

uyı: *Uyumak.*

Yir mi içer mi **uyur** mı ol kişi
Pişesi nite veyâ nedür işi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 64, Mısra*
3). [*uyur, -r]*

(*Mes. 66: m. 26*)

uyuz: Uyumak, gaflet içinde olmak, bilmemek.

Ol ilan nefsün **uyuz** gafletde sen
Ol süvārī Muştāfā-yı mü'temen
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 113*). [uyuz, -r]

uvuz itçügeze: Uyuz köpek.

On yayan hāccı virem bir etmege
Bir **uvuz itçügeze** hayr itmege
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra 6*). [uyuz itçügeze, -çüg, -e, -ze]

uz: Münasip, uygun.

Kaç mürīdi var-ıdı dirisem **uz**
Var ola-y-ıdı iki kez iki yüz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 13*). [uz,]

uz: Usta, mahir.

Görmege didārını key **uz** gerek
İlla hem didāra lāyık göz gerek
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 19*). [uz,]

(*Mes. 66: m. 151; Mes. 94: m. 66*)

uz: İyi, doğru, düzgün.

İ'tikāduñ döne vü kılmaya **uz**
Zīra imānda muqallidsin henüz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 15*). [uz,]

(*Mes. 72: m. 250; Mes. 95: m. 12*)

uz: İyi, doğru, düzgün. (insan bağlamında).

Yoḥsa tenden ilerü eyü yavuz
Bellü miydi anda bu egri ol **uz**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra 4*). [uz,]

uza: Bir şeyi büyütme, uzatmak.

Eydür-isem her birinün 'özrini
Uzaya çok sözlü diyessin beni

(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 37, Mısra 6*). [uzaya, -ya]

uzad: Çekmek, uzatmak.

Gemiçi gemiyi düzedür-idi
Bādbān ağacın **uzadur-ıdı**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 4*). [uzadur-ıdı, -ur, --ı, -dı]

uzan: Meyl etmek, teşebbüs etmek.

Çün et etmek hışmınuñ oğlanısın
Bir sūñüğe it gibi **uzanasın**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra 10*). [uzanasın, -asın]

uzun: Uzun, başlangıcı ile bitişi arasında fazla zaman bulunan, çok süren, çok zaman alan.

Bu gicenün yok mıdur yā Rab günü
Böyle **uzun** görmedüm hergiz düni
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 140*). [uzun,]

(*Mes. 32: m. 37; Mes. 33: m. 7; Mes. 34: m. 25; Mes. 45: m. 14; Mes. 65: m. 12*)

uzun: Uzun süre, uzunca.

Herze sözler-ile dilini biler
Ādemileri gün **uzun** yüpiler
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 10*). [uzun,]

(*Mes. 61: m. 6; Mes. 69: m. 15; Mes. 72: m. 30; Mes. 72: m. 499*)

uzzā: Uzun. (Boyca).

Burnı **uzun** u delükleri üküş
Burnı üstindedür üni ança ḥōş
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 5*). [uzun,]

'**uzzā:** Cahiliyye devri müşrik Arapların ilah saydıkları putlardan biri.

Ne Hübel kırtılır andan ne Menāt
Kim azarlamaz ne '**Uzzā** vü ne Lāt
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 90*). [‘uzzā,]

-Ü-

ü/u: "Ve" bağlacı.

Şaṭṭ' dan ol yaña-y-ıdı 'avrāt evi
Sāḥatı ser-sebz ü bünyādı ḳavī
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra
4). [ü,]

(Mes. 1: m. 32; Mes. 1: m. 33; Mes. 1: m. 4; Mes. 1: m. 5; Mes. 4: m. 27; Mes. 4: m. 31; Mes. 5: m. 8; Mes. 6: m. 22; Mes. 7: m. 2; Mes. 7: m. 4; Mes. 9: m. 6; Mes. 9: m. 59; Mes. 10: m. 18; Mes. 10: m. 19; Mes. 10: m. 20; Mes. 10: m. 53; Mes. 10: m. 67; Mes. 10: m. 81; Mes. 10: m. 91; Mes. 10: m. 97; Mes. 10: m. 102; Mes. 10: m. 130; Mes. 10: m. 170; Mes. 11: m. 38; Mes. 11: m. 54; Mes. 11: m. 56; Mes. 11: m. 71; Mes. 11: m. 74; Mes. 12: m. 97; Mes. 12: m. 125; Mes. 12: m. 158; Mes. 12: m. 180; Mes. 12: m. 194; Mes. 13: m. 20; Mes. 13: m. 43; Mes. 13: m. 46; Mes. 14: m. 60; Mes. 14: m. 76; Mes. 15: m. 51; Mes. 15: m. 73; Mes. 15: m. 101; Mes. 16: m. 9; Mes. 16: m. 52; Mes. 16: m. 55; Mes. 16: m. 97; Mes. 17: m. 3; Mes. 21: m. 16; Mes. 21: m. 21; Mes. 22: m. 4; Mes. 22: m. 80; Mes. 22: m. 153; Mes. 26: m. 19; Mes. 29: m. 44; Mes. 30: m. 144; Mes. 30: m. 183; Mes. 30: m. 192; Mes. 30: m. 204; Mes. 30: m. 205; Mes. 30: m. 206; Mes. 30: m. 212; Mes. 30: m. 213; Mes. 31: m. 40; Mes. 32: m. 69; Mes. 32: m. 190; Mes. 34: m. 14; Mes. 39: m. 18; Mes. 39: m. 23; Mes. 39: m. 73; Mes. 39: m. 88; Mes. 39: m. 99; Mes. 39: m. 100; Mes. 40: m. 27; Mes. 44: m. 7; Mes. 45: m. 5; Mes. 45: m. 6; Mes. 45: m. 20; Mes. 46: m. 16; Mes. 47: m. 146; Mes. 48: m. 4; Mes. 48: m. 5; Mes. 48: m. 6; Mes. 50: m. 32; Mes. 50: m. 33; Mes. 50: m. 103; Mes. 52: m. 4; Mes. 53: m. 60; Mes. 53: m. 75; Mes. 54: m. 12; Mes. 54: m. 52; Mes. 57: m. 13; Mes. 57: m. 25; Mes. 58: m. 2; Mes. 60: m. 52; Mes. 63: m. 27; Mes. 63: m. 28; Mes. 63: m. 109; Mes. 64: m. 10; Mes. 65: m. 73; Mes. 65: m. 98; Mes. 65: m. 103; Mes. 66: m. 24; Mes. 68: m. 61; Mes. 69: m. 18; Mes. 69: m. 70; Mes. 69: m. 110; Mes. 69: m. 117;

Mes. 69: m. 225; Mes. 69: m. 234; Mes. 69: m. 247; Mes. 69: m. 248; Mes. 71: m. 12; Mes. 71: m. 28; Mes. 71: m. 48; Mes. 72: m. 26; Mes. 72: m. 41; Mes. 72: m. 43; Mes. 72: m. 112; Mes. 72: m. 190; Mes. 72: m. 226; Mes. 72: m. 262; Mes. 72: m. 378; Mes. 72: m. 498; Mes. 72: m. 514; Mes. 72: m. 539; Mes. 73: m. 24; Mes. 74: m. 30; Mes. 75: m. 50; Mes. 77: m. 2; Mes. 77: m. 25; Mes. 78: m. 62; Mes. 78: m. 81; Mes. 78: m. 82; Mes. 78: m. 91; Mes. 78: m. 101; Mes. 78: m. 102; Mes. 81: m. 38; Mes. 81: m. 40; Mes. 81: m. 106; Mes. 81: m. 181; Mes. 81: m. 182; Mes. 81: m. 192; Mes. 82: m. 2; Mes. 84: m. 35; Mes. 84: m. 126; Mes. 85: m. 5; Mes. 85: m. 103; Mes. 85: m. 134; Mes. 88: m. 2; Mes. 88: m. 63; Mes. 88: m. 64; Mes. 88: m. 100; Mes. 89: m. 9; Mes. 91: m. 4; Mes. 91: m. 21; Mes. 91: m. 22; Mes. 91: m. 38; Mes. 93: m. 44; Mes. 94: m. 5; Mes. 94: m. 7; Mes. 94: m. 14; Mes. 94: m. 21; Mes. 94: m. 47; Mes. 95: m. 8; Mes. 96: m. 6; Mes. 96: m. 18; Mes. 96: m. 70; Mes. 97: m. 4; Mes. 97: m. 16; Mes. 97: m. 23; Mes. 97: m. 29; Mes. 98: m. 8; Mes. 98: m. 20; Mes. 98: m. 30; Mes. 98: m. 72; Mes. 100: m. 3; Mes. 100: m. 5; Mes. 100: m. 6; Mes. 100: m. 38; Mes. 100: m. 42; Mes. 100: m. 57; Mes. 100: m. 58; Mes. 100: m. 60; Mes. 102: m. 14; Mes. 104: m. 6; Mes. 107: m. 2; Mes. 107: m. 9; Mes. 107: m. 30; Mes. 107: m. 66; Mes. 107: m. 73; Mes. 108: m. 2; Mes. 110: m. 2; Mes. 111: m. 7; Mes. 111: m. 8; Mes. 111: m. 32; Mes. 111: m. 56; Mes. 111: m. 58)

ü hem: Ve hem de.

Dartar-ısam kıymeti artuḳ gele
Dükeli 'ālemden ü hem yig gele
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra
82). [ü hem,]

ü ü u: Ve bağlacı.

Vācib ü farz u mubāḥ ü müsteḥab
Her biri benden kıılır ḥükmin taleb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra
61). [ü u ü,]

(Mes. 54: m. 10; Mes. 12: m. 108;
Mes. 16: m. 19; Mes. 23: m. 11; Mes.
30: m. 184; Mes. 39: m. 17)

üç: Sayı sıfatı, üç.

Anda **üç** nesne gerek açık ola
Üç **dağı** bağlı gerekdür bu yola
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra
3). [üç,]

üç: Üç sayısı.

Şeyh eydür hamrı kıldum ihtiyār
İlla **üç**i baña degül sāzkār
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
76). [üç, -i]

(Mes. 12: m. 78; Mes. 72: m. 488)

üç: Üç (şey).

Anda üç nesne gerek açık ola
Üç **dağı** bağlı gerekdür bu yola
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra
4). [üç,]

(Mes. 72: m. 490; Mes. 72: m. 491;
Mes. 88: m. 82)

üç günde bir çörek: Üç günde bir çörek.

Pādişāhuñ himmeti 'ālī gerek
Kāni'a **üç günde** yiter **bir çörek**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
76). [üç günde bir çörek,]

üç kez: Üç defa.

Ḳahḳaha-y-ıla güler kim sen beni
Üç **kez** urduñ ben götürdüm oyını
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
134). [üç kez,]

üç nesne: Üç şey.

Zāt içinde isterise er hemān ān
Bī-mekān **üç nesne** bula cāvidān
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra
10). [üç nesne,]

üç yol: Üç yol (şeriat, tarikat, hakikat).

Biribirinsüz ol **üç yol** ola mı
Yā ol **üçden** taşra hiç yol ola mı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 99, Mısra
7). [üç yol,]

(Mes. 99: m. 5)

üç yüz altmış gün: Üç yüz altmış (360) gün.

Kim olınçak **üç yüz altmış gün** yıla
İkimüz 'ömri geçürevüz bile
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
201). [üç yüz altmış gün,]

üçden: Üç yoldan. (şeriat, tarikat, hakikat).

Biribirinsüz ol üç yol ola mı
Yā ol **üçden** taşra hiç yol ola mı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 99, Mısra
8). [üçden,]

üçüncü: Üçüncü.

Ana ḳarnını **üçüncü** ev kııl
Tıfl hālını dağı dördinçi bil
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
121). [üçüncü,]

üçüncü gökde: Üçüncü gök. (Cennetin
katmanları bağlamında).

Zāhidüñ **üçüncü gökde** olısar
Cenneti vü kılduğımı bulısar
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra
13). [üçüncü gökde, -de]

ücret: Karşılık, bedel.

Niçe gerek-ise kılsunlar günāh
Dükelinüñ **ücretin** öder bir āh
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
52). [ücretin, -in]

üküş: Çok.

Hüdhüd eydür zühd-ile ögünmegil
Hırş atına bunça **üküş** binmegil
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra
2). [üküş,]

(Mes. 34: m. 24; Mes. 47: m. 6; Mes. 66: m. 23; Mes. 66: m. 49; Mes. 66: m. 117; Mes. 81: m. 60; Mes. 94: m. 5)

üleş: Paylaşmak, bölüşmek.

Şatın alup şatmağa çün bulaşur
Assısın ol hōca-y-ıla **üleşür**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 468). [üleşür, -ür]

üleşdür: Paylaştırmak.

Halka māl **üleşdüren** kişi henüz
Korkudadur kim kaçan iş ola uz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 31). [üleşdüren, -en]

ümīdi götürmiş-idi: Ümidi kesmek.

Her birisi yasda oturmuş-ıdı
Kendüden **ümīdi götürmiş-idi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 264). [ümīdi götürmiş-idi, -miş, --i, -di]

ümīdin kesdi: Olmasını ummaktan vazgeçmek, artık olmayacağını kabul etmek, ümidini kesmek.

Çün **ümīdin kesdi** ata anadan
Kim yadırağ buldı yüz bīgāneden
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 29). [ümīdin kesdi,]

ümīdin üzem: Olmasını ummaktan vazgeçmek, artık olmayacağını kabul etmek, ümidini kesmek.

Çamusını tamu yolında düzem
Bunlaruñ **ümīdin** uçmağdan **üzem**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 112). [ümīdin üzem, -em]

ümīdüñ kesmegil: Umudunu, ümidini kesme.

Hüdhüd eydür hīç **ümīdüñ kesmegil**
Andan u top haqqı yire başmağıl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra 1). [ümīdüñ kesmegil, -me, -gil]

ümīdvār: Umumlu olma, ümitli.

Çarrasın sen tã' ata iy nāmdār
Bir Kerīm'üñ fazlına **ümīdvār**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 44). [ümīdvār,]

ümmet: Hz. Muhammed'e inanan topluluk.

Pes bu **ümmet** hükmine birikmedüñ
Sen Muhammed hem araya sığmaduñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 93). [ümmet,]

(Mes. 78: m. 54; Mes. 78: m. 11; Mes. 78: m. 28; Mes. 78: m. 16; Mes. 78: m. 21; Mes. 78: m. 25; Mes. 78: m. 29; Mes. 78: m. 56)

ümmet olan: Ümmet olan (kimse).

Kim baña **ümmet olan** yazuğını
Kimseye bildürmegil hīç iy Ğanī
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 3). [ümmet olan,]

ümmü'l-habāyis: Kötülüklerin anası.

Ne bile kim yazla şarda kışladı
Dükelin **ümmü'l-habāyis** işledi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 152). [ümmü'l-habāyis,]

ün: Ün, ses, avaz.

Ün kanı kim nāle vü zārī kılam
Kendüzüme dōst ol yāri kıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 159). [ün,]

(Mes. 32: m. 20; Mes. 39: m. 102; Mes. 50: m. 25; Mes. 72: m. 6; Mes. 72: m. 410; Mes. 75: m. 44; Mes. 94: m. 10; Mes. 94: m. 6; Mes. 94: m. 14; Mes. 107: m. 122)

ün darter-ıdı: Ses çıkarmak, bağırarak.

Çün çemende bülbül **ün darter-ıdı**
Gül tarabdan gönleğin yırtar-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 9). [ün darter-ıdı, -ar-ıdı]

ün virdi: *Ses vermek, seslenmek.*

Nāgehān bir hātif **ün virdi** aña
Kim ol ünden kaldı ol miskīn taña
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 43*). [*ün virdi, -di*]

Kim benüm Yemlihā yoldaşum-ıdı
Sevdük **üstādum** eyü işüm-idi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 404*). [*üstādum, -um*]

(*Mes. 109: m. 50; Mes. 111: m. 15*)

ürküdü: *Korkutmak.*

Kim ne kişidür bu atları süren
İli beyle **ürküdüp** yolın uran
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 182*). [*ürküdüp, -üp*]

üstād: *Üstat, usta, mahir.*

Qurup yüz taşnīf ü dīnde yazdıdı
Şeyh Qur'an'da key **üstād-ıdı**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 98*). [*üstād-ıdı, --ı, -dı*]

üşde: *İşte bu.*

Şol degül-ise 'acebdür kim gezer
Üşde sinlerde vü ahvālin düzer
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 142*). [*üşde,]*

üstād: *Öğretici, usta.*

Eytdiler şeyhe ki iy dīn ulusu
Resm **üstādi** āyīn ulusu
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 90*). [*üstādı, -ı*]

üst: *Üstünde, üzerinde.*

Degme su **üstinde** bir köpri olur
Kim su almakdan biregü kırtılır
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 105*). [*üstinde, -i, -n, -de*]

üstād olur: *Üstad olmak, hoca olmak.*

Biri şäkird ü biri **üstād olur**
Biri Şīrīn ü biri Ferhād olur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 77*). [*üstād olur, -ur*]

(*Mes. 84: m. 21; Mes. 2: m. 1; Mes. 28: m. 14; Mes. 28: m. 16; Mes. 33: m. 7; Mes. 33: m. 15; Mes. 35: m. 22; Mes. 44: m. 20; Mes. 72: m. 397; Mes. 94: m. 6; Mes. 10: m. 69; Mes. 81: m. 15; Mes. 32: m. 59*)

üstād-ı dīv: *Şeytanların ustası.*

Üstad-ı dīv ü şäkird-i sütür
Pāyimāl-i şehvet ü mest u ğurūr
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 5*). [*üstād-ı dīv,]*

üst: *Üst, üzeri.*

Biz kılavuz pādīşāhuñ hīdmetin
Dek götürsün **üstümüzden** miñnetin
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 122*). [*üstümüzden, -ümüz, -den*]

(*Mes. 10: m. 22*)

üstinden: *Üzerinden.*

Rüstem andan yüz belā-y-ıla iner
Kal'a **üstinden** yir üstine konar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 94*). [*üstinden,]*

(*Mes. 5: m. 124; Mes. 66: m. 54; Mes. 11: m. 78*)

üst: *Vücut, gövde, beden.*

Sen meger kim **üstine** çün gelesin
Beni kendü koltuğña alasin
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 233*). [*üstine, -in, -e*]

üstine: *Üzerine, üstüne.*

Gice çün dür dökdi dībā **üstine**
Çarh inçü şaçdı mīnā **üstine**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 125*). [*üstine,]*

üstād: *Üstat, usta, hoca.*

(Mes. 10: m. 126; Mes. 16: m. 111; Mes. 26: m. 21; Mes. 28: m. 27; Mes. 30: m. 57; Mes. 30: m. 94; Mes. 30: m. 226; Mes. 39: m. 97; Mes. 47: m. 50; Mes. 50: m. 8; Mes. 50: m. 12; Mes. 60: m. 57; Mes. 63: m. 104; Mes. 66: m. 110; Mes. 72: m. 362; Mes. 79: m. 24; Mes. 84: m. 70; Mes. 89: m. 23; Mes. 94: m. 28; Mes. 94: m. 34; Mes. 107: m. 41)

üstine çıkar: Üzerine çıkmak.

Üstine çıkar dağı yüz sâz-ıla
Zârlar kılur latîf âvâz-ıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 31). [üstine çıkar, -ar]

üstine ditrersin: Üzerine titremek. Bir şeye veya kimseye sevgi, özen göstermek.

Sen tenün üstine ditrersin henüz
Cânı kaçan terk idesin böyle uz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 1). [üstine ditrersin,]

üstine geçicek: Üzerinden geçmek (zaman bağlamında).

Bir yıl üstine geçicek bir dağı
Çıkar ol külden anuñ yavrıçağı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra 51). [üstine geçicek, -içek]

üstine geldi: (Kuyunun) üstüne gelmek.

Bağdı delim çıkmadı küpden işi
Korkuban üstine geldi yoldaşı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 346). [üstine geldi, -di]

(Mes. 91: m. 241)

üstine gelür: Üzerine gelmek.

Na'ra urur ussi gider bir zamân
'Avrat üstine gelür kılur fiğân
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 516). [üstine gelür, -ür]

üstine üşer: Üzerinde toplanmak || Kendine dönmek. (kötülük bağlamında).

Mekri bir gün şahşuñ üstine üşer
Ayuğa kıyu kazan kendü düşer
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 115). [üstine üşer, -er]

üstine üşer: Üstüne üşüşmek, üstüne toplanmak.

Mekke kavmı cânına çün od düşer
Kamusu Safvân'ın üstine üşer
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 252). [üstine üşer, -er]

üstümüz: Üzerimize.

Kim bir oğlan Mekke'de ağzın açar
Söz yirine üstümüze od saçar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 88). [üstümüze, -e]

(Mes. 30: m. 99)

üstümüz: Bir kimse veya şeye hakim olma, koruma, gözetme.

Üstümüzde Haqq'ı hazır görelüm
Muştafa cem'iyetine irelüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 3). [üstümüzde, -de]

üstüvâr: Sağlam, dayanıklı.

Kim nihâdın görür-ise üstüvâr
Niçe hük anda bula vü niçe mâr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 213). [üstüvâr,]

(Mes. 81: m. 17)

üçü: Üçü, üç kişi.

Bu sözidi ben didüğüm kim tacı
Bir ferişte kodı kim iltem üçü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 84). [üçü,]

ümid: Umut, ümit.

Çün halâyıkdan götürdüm rencümü
Hem ümüdüm var ki görem gencüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra 12). [ümüdüm, -üm]

(Mes. 12: m. 109)

üs: Üşüşmek, toplanmak.

Fitneler haylî yöreme **üşiser**
Yoluma düşvâr 'aķabe düşiser
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
35). [üşiser, -iser]

(Mes. 63: m. 79; Mes. 63: m. 71; Mes.
63: m. 103; Mes. 84: m. 69; Mes. 84:
m. 70; Mes. 94: m. 34; Mes. 105: m.
30; Mes. 110: m. 41)

üz: Kırmak; koparmak.

Çok kişi **üzdi** kópuzınıñ kılın
Söylemedi kimse Gülşehrî dilin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
165). [üzdi, -di]

(Mes. 69: m. 244)

üz: Keskem, koparmak (bağı).

Hân-u-mân u mülk ü mâl anda düze
Arķun arķun mihrini bundan **üze**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra
10). [üze, -e]

üz-: Koparmak, ayırmak.

Tūs-ısa boynın dibinden **üzeyim**
Key-ise başı derisin yüzeyim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
189). [üzeyim, -yim]

(Mes. 30: m. 116; Mes. 91: m. 217)

üzil: Kopmak, kırılmak.

Çün **üzilmedi** kópuzdan kılumuz
İşid imdi kim ne söyler dilümüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra
7). [üzilmedi, -me, -di]

üzül: Kopmak.

Bendi çün çekilmege düzüliser
Bend-ile boynıñ bile **üzüliser**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra
16). [üzüliser, -iser]

-V-

vācib: Varlığı mutlak olan, yokluğu mümkün olmayan; Allah.

Vācib oldur kim hemīşe olısar
Dāyimā var-ıdı vü hem kalısar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra
35). [vācib,]

vācib: İslām dinine göre yapılması gerekli olan.

Çün Muħammed'den açarsız siz kapu
Bize **vācibdür** size kılmak tapu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra
162). [vācibdür, -dür]

(Mes. 54: m. 61; Mes. 63: m. 25; Mes.
54: m. 28)

vācib: Varlığı zaruri olup, olmaması imkânsız bulunan.

Zātı-y-ıla **vācib** oldur iy 'azīz
Kim virür her türlü halka bir temīz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra
29). [vācib,]

(Mes. 52: m. 33)

vācib ola: Gerekli olmak.

Çün peşimān oldı vü geldi yola
Şimdi anı istemeñ **vācib ola**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
30). [vācib ola, -a]

vācibi: İslām dinine göre yapılması gerekli olan.

Terbiye şavm u şalāt erkānını
Vācibinüñ farz u istihsānını
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra
28). [vācibinüñ, -nüñ]

vācibün bi'l-ğayr-ıdı: (Varlığın) başkasıyla zorunlu olan.

Vācibūn bi'l-ğayr-ıdı istediñüz
Vācibūn bi'z-zāt oldı aduñuz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
131). [vācibūn bi'l-ğayr-ıdı, --ı, -dı--
ıdı]

vācibūn bi'z-zāt: (Varlığı) zorunlu ve
kendinden olan.

Vācibūn bi'l-ğayr-ıdı istediñüz
Vācibūn bi'z-zāt oldı aduñuz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
132). [vācibūn bi'z-zāt,]

va' degāh: Konuşma yeri, söz ortamı.

Kelebekler cümle şūra düşdiler
Dükeli bir **va' degāha** üşdiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra
30). [va' degāha, -a]

vādi: İki dağ arası; vadi.

Bir kuş ol **vādi** içinde uçmaduk
Biregü anuñ yolından geçmedük
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
71). [vādi,]

(Mes. 39: m. 65; Mes. 39: m. 80; Mes.
43: m. 19)

vaftiz itdiler: Vaftiz etmek. Hristiyanlıkta yeni
doğan çocuğun ilk günahını silmek ve onu
Hristiyanlaştırmak amacıyla yapılan kutsal
işlem.

Deyr içinde şeyhi **vaftiz itdiler**
Bir Müsülmānı bir iblīs itdiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
139). [vaftiz itdiler, -di, -ler]

vā' iz: Vaaz eden, dini öğütlerde bulunan kişi.

Mukri çün dikdi durugeldi beri
Bir su' āli şordı **vā' izden** arı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
108). [vā' izden, -den]

(Mes. 53: m. 11; Mes. 53: m. 14; Mes.
53: m. 17; Mes. 54: m. 45)

vā' iz: Öğüt şeklinde yapılan konuşma, öğüt
olarak.

Kimse yok kim vā' iz öğüdün dutar
Yoħsa konşı ölümi **vā' iz** yiter
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
18). [vā' iz,]

va'ızlık iden: Vaazlık eden (kişi).

Niçe kim az olısar va' z işiden
Çok olısar şarda **va'ızlık iden**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
10). [va'ızlık iden, -lık]

vākıf: (Köşesine çekilip) duran kimse.

Yoħsa evden çıkmayan **vākıf** midur
Halk-ıla oturmayan 'ārif midür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 64, Mısra
7). [vākıf,]

vākıf: Bilen, anlayan, haberdar olan.

Kimde kim var-ısa ol 'ārif-durur
Kamu dürlü hālete **vākıf-durur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
122). [vākıf-durur, --dur, -ur]

vākıf degül: İdrak etmemek, kavramamak.

Kimde kim yoğ-ısa ol 'ārif degül
Ay u günden zerrece **vākıf degül**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
124). [vākıf degül,]

vakt: Çağ, zaman, devir.

Vakt bunları mübeddel kılmadı
Sırların hiç āferide bilmedi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
111). [vakt,]

vakt: Vakit, zaman.

Ağlamak **vaktında** güldüğüm hemān
Uşbu-y-ıdı iy Hūdāvend-i cihān
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
61). [vaktında, -in, -da]

(Mes. 56: m. 22; Mes. 65: m. 102;
Mes. 65: m. 105; Mes. 65: m. 113;
Mes. 91: m. 175; Mes. 93: m. 49)

vakt: *Vakit, zaman. || Hâl, durum.*

Var işüne vü қо beni **vaqtuma**
Tañrı'ña baқ gelme ayruқ қatuma
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
69). [*vaqtuma, -um, -a*]

vaktı: *Zamanı, sırası.*

Eydür iy ebleh ne **vaqtıdur** anuñ
Kim sen eydürsin ki göster fermanuñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
83). [*vaqtıdur, -dur*]

(Mes. 81: m. 44)

vaktı oldı: *(Bir şeyin) zamanı gelmek.*

Niçe sen bize cefâ eyleyesin
Vaktı oldı kim vefâ eyleyesin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
66). [*vaktı oldı, -dı*]

vâlih: *Şaşkın.*

Geldi bülbül ortaya hayrân u mest
Vâlih ü medhüş u sergerdân u mest
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra*
2). [*vâlih,]*

vâlih: *Hayran olma.*

Hüriler hayrân bularuñ yüzine
Çarh **vâlih** bunlaruñ ilduzına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
30). [*vâlih,]*

vâlih ü hayrân: *Aklı başından gitmiş ve*
şaşkın.

Yolu bilmez **vâlih ü hayrân** gezer
Tağda taşda zâr u sergerdân gezer
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
25). [*vâlih ü hayrân,]*

vâlih ü hayrân kal-: *Aklı gidip hayran olmak,*
kendinden geçmek.

Şeyh çün gönlin virür dildârına
Vâlih ü hayrân қalur dîdârına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
118). [*vâlih ü hayrân қalur, -ur*]

(Mes. 10: m. 112)

vâlih ü hayrân ol-: *Şaşırmaq ve kendinden*
geçmek.

Anda kim Bülkâsım u Qur'ân ola
Hızr u Mûşâ **vâlih ü hayrân ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra*
40). [*vâlih ü hayrân ola, -a*]

(Mes. 10: m. 107)

vâlih ü hayrân u mest olup: *Kendinden*
geçmek, hayran olmak.

Vâlih ü hayrân u mest olup gide
Pârisâ bir büt-perest olup gide
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra*
23). [*vâlih ü hayrân u mest olup, -up*
]

vâlih ü zâr oldılar: *Şaşakalmak ve inlemek.*

Uça uça **vâlih ü zâr oldılar**
Güçleri gitdi vü hayrân қaldılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
25). [*vâlih ü zâr oldılar, -dı, -ar*]

vallah: *Allah'a yemin olsun ki anlamlarında*
yemin sözü.

Rüstem-idügüm aña çün bildürem
Vallah atam Zâl-ısa kim öldürem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
224). [*vallah,]*

vallahu a'lem bi's-savâb: *Doğruyu, en iyi*
bilen Allah'tır.

Vallahu a'lem bi's-savâb
Ve ileyhi yerci ü'l-me'âb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra*
91). [*vallahu a'lem bi's-savâb,]*

(Mes. 107: m. 4)

vallāhu hayru'r-rāzīkīn: "Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır" (Cum'a Suresi. 62/11).

Rızkuñ ol vire ki Kur'ân'da yakīn
Didi kim **vallāhu hayru'r-rāzīkīn**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
122). [vallāhu hayru'r-rāzīkīn,]

var-: Ulaşmak, yetişmek.

Yoħsa yolda eglenür olur-isañ
Yā biraz geç **varuban** gelür-iseñ
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra
28). [varuban, -uban]

(Mes. 5: m. 182; Mes. 5: m. 179)

var: Var git.

Birisi eydür ki iy şeyh-i kibār
Vesveseñ gitmege bir ğusl eyle **var**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra
2). [var,]

(Mes. 18: m. 30; Mes. 21: m. 18; Mes.
24: m. 25; Mes. 60: m. 96)

var: Gibi, benzer.

Er-iseñ meydāna gir merdāne **vār**
'Avrat-isañ çıkma evden zīnhār
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
13). [vār,]

var: ...e varıncaya kadar.

Girüdurur boğazına bir yılan
Bu **varınça** karnına iner revān
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
28). [varınça, -inca]

var: Haydi durma! Var git!.

Şārda şeyh-iseñ yine dur şehre git
Var girü şārlularuña şeyhlik it
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
86). [var,]

(Mes. 91: m. 195; Mes. 91: m. 131;
Mes. 105: m. 35)

var: Varlık.

Çün muqayyed **var** ola mahv aradan
Kala muṭlak **var** kim oldur yarıdan
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
142). [var,]

var: Ulaşan.

Göge **varan** cān kavuşdı cennete
Yirde kalan cān şataşdı miħnete
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra
31). [varan, -an]

var: Gitmek, ulaşmak || Başlamak.

İstemekden oturup armayalum
Pişvāsuz hem yola **varmayalum**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra
16). [varmayalum, -ma, -y, -alum]

var: Gitmek, ulaşmak.

Varayın Beytü'l-makdis'den yaña
Göreym ne ilerü gelür baña
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
85). [varayın, -ayın]

(Mes. 72: m. 373; Mes. 72: m. 335;
Mes. 60: m. 78; Mes. 1: m. 31; Mes.
5: m. 218; Mes. 5: m. 261; Mes. 5: m.
308; Mes. 13: m. 11; Mes. 30: m. 17;
Mes. 38: m. 19; Mes. 39: m. 27; Mes.
43: m. 4; Mes. 43: m. 13; Mes. 43: m.
20; Mes. 44: m. 15; Mes. 53: m. 127;
Mes. 72: m. 88; Mes. 84: m. 115; Mes.
88: m. 70; Mes. 93: m. 20; Mes. 101:
m. 51; Mes. 104: m. 51; Mes. 105: m.
89; Mes. 105: m. 83; Mes. 105: m. 47;
Mes. 105: m. 51; Mes. 107: m. 92)

var: Varlık, var oluşu.

Pādişāh **var-ıduğın** çün bildiler
Kamusı hayrān u vālih kaldılar
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra
27). [var-ıduğın, --ı, --ıduğ, -m]

var: Var, mevcut.

Bir k̄anattan olmağıl biñ naqşa yār
Kim anuñ yüz biñ k̄anadı dağı **var**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
40). [*var,]*

(*Mes. 5: m. 65; Mes. 5: m. 273; Mes. 5: m. 280; Mes. 5: m. 217; Mes. 6: m. 18; Mes. 10: m. 5; Mes. 10: m. 11; Mes. 10: m. 13; Mes. 10: m. 17; Mes. 10: m. 98; Mes. 11: m. 42; Mes. 12: m. 56; Mes. 14: m. 76; Mes. 19: m. 31; Mes. 19: m. 37; Mes. 19: m. 42; Mes. 22: m. 138; Mes. 27: m. 22; Mes. 27: m. 30; Mes. 27: m. 47; Mes. 27: m. 67; Mes. 27: m. 81; Mes. 28: m. 19; Mes. 30: m. 16; Mes. 30: m. 74; Mes. 30: m. 175; Mes. 30: m. 267; Mes. 30: m. 300; Mes. 30: m. 78; Mes. 32: m. 9; Mes. 32: m. 97; Mes. 32: m. 98; Mes. 32: m. 30; Mes. 32: m. 146; Mes. 32: m. 126; Mes. 34: m. 6; Mes. 38: m. 11; Mes. 38: m. 21; Mes. 39: m. 7; Mes. 39: m. 33; Mes. 40: m. 51; Mes. 47: m. 85; Mes. 50: m. 111; Mes. 50: m. 118; Mes. 51: m. 1; Mes. 52: m. 53; Mes. 52: m. 36; Mes. 58: m. 23; Mes. 60: m. 31; Mes. 63: m. 241; Mes. 65: m. 10; Mes. 71: m. 1; Mes. 78: m. 47; Mes. 91: m. 74; Mes. 91: m. 81; Mes. 91: m. 261; Mes. 96: m. 50; Mes. 102: m. 5; Mes. 102: m. 13; Mes. 105: m. 119; Mes. 105: m. 7; Mes. 107: m. 141; Mes. 109: m. 6; Mes. 2: m. 19; Mes. 2: m. 26; Mes. 4: m. 25; Mes. 5: m. 18; Mes. 5: m. 13; Mes. 6: m. 21; Mes. 12: m. 109; Mes. 13: m. 1; Mes. 14: m. 1; Mes. 15: m. 34; Mes. 30: m. 264; Mes. 30: m. 45; Mes. 32: m. 63; Mes. 40: m. 59; Mes. 43: m. 17; Mes. 47: m. 99; Mes. 55: m. 13; Mes. 56: m. 29; Mes. 56: m. 30; Mes. 63: m. 239; Mes. 69: m. 69; Mes. 69: m. 130; Mes. 69: m. 199; Mes. 69: m. 201; Mes. 69: m. 202; Mes. 69: m. 215; Mes. 69: m. 225; Mes. 69: m. 13; Mes. 69: m. 39; Mes. 71: m. 39; Mes. 71: m. 33; Mes. 72: m. 100; Mes. 72: m. 388; Mes. 72: m. 487; Mes. 72: m. 25; Mes. 72: m. 496; Mes. 72: m. 405; Mes. 72: m. 389; Mes. 72: m. 496; Mes. 72: m. 405; Mes. 72: m. 389; Mes. 75: m. 1; Mes. 81: m. 32; Mes. 81: m. 85; Mes. 81: m. 117; Mes. 81: m. 123; Mes. 81: m. 145; Mes. 81: m. 153; Mes. 82: m. 2; Mes. 84: m. 141; Mes. 85: m. 60; Mes. 86: m. 23; Mes. 88: m. 57; Mes. 88: m. 60; Mes. 88: m. 95; Mes. 90: m. 38; Mes. 91: m. 73; Mes. 91: m. 187; Mes. 91: m. 41; Mes. 94: m. 4; Mes. 96: m. 22; Mes. 98: m.*

53; *Mes. 98: m. 44; Mes. 102: m. 70; Mes. 104: m. 5; Mes. 107: m. 143; Mes. 108: m. 18; Mes. 110: m. 23; Mes. 5: m. 75; Mes. 69: m. 48*)

var: *Haydi, durma (TS, 227).*

Bir Felek-nāme dağı eyle kitāb
Var sen ol yidinçileri bī-hicāb
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
152). [*var,]*

var: *Mevcut, var (Hayatta iken).*

Ben **var-iken** kim ola ayruk kişi
Kim başarmağa yaraya bu işi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra*
17). [*var-iken, --iken]*

(*Mes. 91: m. 199*)

var: *Varmak, ulaşmak.*

Eyle kim senden ziyāna **vardı** iş
Saña giley itmesevüz yig-imiş
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
257). [*vardı, -dı]*

(*Mes. 13: m. 46; Mes. 14: m. 63; Mes. 14: m. 11; Mes. 27: m. 108; Mes. 30: m. 25; Mes. 30: m. 22; Mes. 32: m. 91; Mes. 34: m. 29; Mes. 69: m. 158; Mes. 72: m. 89; Mes. 88: m. 111; Mes. 89: m. 36; Mes. 103: m. 8; Mes. 104: m. 17; Mes. 104: m. 10; Mes. 107: m. 38; Mes. 5: m. 46; Mes. 5: m. 120; Mes. 5: m. 296; Mes. 5: m. 196; Mes. 5: m. 250*)

var: *Varmak, gitmek.*

Ne yola **vara** ‘aceb ‘ākil kişi
Kim Muḥammed'den yig ola yoldaşı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
309). [*vara, -a]*

(*Mes. 5: m. 308; Mes. 5: m. 254; Mes. 5: m. 305; Mes. 30: m. 59; Mes. 32: m. 31; Mes. 40: m. 9; Mes. 47: m. 35; Mes. 53: m. 55; Mes. 63: m. 174; Mes. 72: m. 325; Mes. 72: m. 460; Mes. 72: m. 53; Mes. 72: m. 59; Mes. 72: m. 49; Mes. 85: m. 122; Mes. 88: m. 31; Mes. 89: m. 11; Mes. 91: m. 193; Mes. 91: m. 219; Mes. 91: m. 139; Mes. 91: m. 172; Mes. 101: m. 55; Mes. 102: m.*

53; Mes. 105: m. 81; Mes. 105: m. 39;
Mes. 22: m. 20; Mes. 1: m. 21; Mes.
10: m. 51; Mes. 20: m. 19; Mes. 72:
m. 331; Mes. 72: m. 91; Mes. 91: m.
289; Mes. 91: m. 231)

var: Mevcut olanlar, var olanlar.

Ne azacığ nesne var bunda ne bol
Varı dağı oldurursın fāriğ ol
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
144). [varı, -ı]

var: Var(dır).

Ƙamu halka **var** bizüm ikrārumuz
Kimsenüñ hāline yoğ inkārumuz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra
17). [var,]

var: Bulunmak, sahip olmak.

Her birinüñ bir kitābı nāmu var
Var u aña lāyık adı şāhvār
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
70). [var,]

(Mes. 71: m. 8; Mes. 78: m. 28; Mes.
66: m. 83)

var: Var ise.

Her kimüñ itden gilesi **var** gelün
Dilkü fermān okıysardur bilün
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra
63). [var,]

var: Bulunmak, mevcut olmak.

Bī-hevīc ü bī-metā' iy nāmdār
Kim terāzū zavvede aşduğı **var**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra
24). [var,]

(Mes. 81: m. 31; Mes. 96: m. 21)

var: "Git, çekil, uzaklaş" anlamında ünlem.

Yoğsa **var** bir şarda bir şeyğuçgaz ol
Bir iki yıl diril andan soñra öl
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
95). [var,]

(Mes. 69: m. 114)

var: Varlık, mevcudiyet.

Kendüzinden çün degüldür ay nuru
Aydıñı kamu güneşdendür **varı**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
252). [varı, -ı]

var: Haydi, durma.

Ol velī eydür ki Gülşehrī adın
Var getir sözde vü vir sözün dadın
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
150). [var,]

var: Git!.

Sen bu işden tevbe kaçan kılasın
Var Feleknāme okı kim bilesin
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra
42). [var,]

(Mes. 91: m. 87)

var degül: Yok, bulunmamak.

Erlık içinde ki bühtān **var degül**
Yoldan ileden eri hōd er degül
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
73). [var degül,]

var işüñe: Git işine!.

Var işüñe vü Ƙo beni vağtuma
Tañrı'ña bağ gelme ayrığ Ƙatuma
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
69). [var işüñe,]

var ki: Var ki.

Çün halāyığdan götürdüm rencümü
Hem ümüdüm **var ki** görem gencümü
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra
12). [var ki,]

var mı: Var mı (yok)?

Ben degül miyem cihānı yaradan
Benden artuğ kimse **var mı** döriden
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra
26). [var mı,]

var mı: *Var mıdır?*

Şartı **var mı** şofradan artuğ dağı
Bize bir bâtıldan aňlatgıl hağı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 70, Mısra 5*). [*var mı,]*

(*Mes. 50: m. 124; Mes. 22: m. 70;*
Mes. 70: m. 7; Mes. 91: m. 213; Mes.
64: m. 5)

var mı: *Oldu mu?*

Hîç nahıv okıduğıñ **var mı** senüñ
Kim hüner hâşıl kıla cān u tenüñ
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 11*). [*var mı,]*

var mıdır: *Mevcut mu?*

Cān ezelde **var mıdır** yā yoğ mıdır
Kamu cānlar bir mıdır yā çoğ mıdır
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra 5*). [*var mıdır, -dı]*

var mıdır: *Var mı (yok)?*

‘Acz u ‘aybum **var mıdır** kim
çağasın
Halka vü bir nağş baña dağasın
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 27*). [*var mıdır, -dur]*

var ola-y-ıdır: *Var olmak, bulunmak.*

Kaç mürıdı var-ıdı dirisem uz
Var ola-y-ıdı iki kez iki yüz
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 14*). [*var ola-y-ıdı, --y, --ı, -dı]*

var yoluña: *Git yoluna!*

Var yoluña varduğıñ işi bitür
Miñnetüñ miskınler üstinden götür
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 53*). [*var yoluña,]*

vara ilerü: *İleriye gitmek || Kalıcı, daimi olmak.*

‘Ākıbet ben didüğüñ oldı girü
Kim yalan söz nite **vara ilerü**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 206*). [*vara ilerü,]*

vara mı: *Ulaşır mı, varır mı?*

Kıldığıñ-ıçun sen imānı taleb
Vara mı kâfir dapa imān ‘aceb
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 126*). [*vara mı,]*

varam: *Huzuruna gitmek.*

Uş şatun aldum **varam** şāha şatam
Aña dağı bunça cevherler şatam
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 63*). [*varam,]*

varan: *Giren; ulaşan.*

Bu yola **varan** kişiler tız ölür
Āb-ı hayvānı içen bākī kalur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 21*). [*varan,]*

varan kişi: *Ulaşan kişi.*

Benüm-ile ol yola **varan kişi**
Pādişāhuñ yüzini gören kişi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 13*). [*varan kişi,]*

varasın: *Ulaşmak, gitmek.*

Kūh-ı Kāf eyvānına çün **varasın**
Anda şultān kim idügin göresin
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra 23*). [*varasın,]*

vardı katına: *Huzuruna varmak.*

Vardı peygamber **katına** ditreyü
Yā Resülallāh hağa kıldum diyü
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 267*). [*vardı katına, -ın, -a]*

vardı vile: *Yel gibi gitmek || Yok olmak.*

Elli yıllık tã‘atum **vardı vile**
‘İşk u küfrüm neye ire kim bile

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 159). [vardı yile,]

varduğuñ: Gittiğin (yerdeki).

Var yoluña **varduğuñ** işi bitür
Miñnetüñ miskînler üstinden götür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 53). [varduğuñ,]

vardur: Vardır.

Eytdiler **vardur** anuñ bir 'avratı
Key setire 'avrat u çok ni 'meti
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 377). [vardur,]

varı: Varlık, servet.

Varını yāranlara kılduğ nişār
Yoğına and içmedük iy nāmdār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra 9). [varını, -nı]

varı: Tamamı, bütünü, hepsi.

Küp şuyından gısl ideyim key arı
Kim gide arkaındağı kirler **varı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 328). [varı,]

varıcak: Varınca, ulaşınca.

'Ārifüñ dördinçi gökde cenneti
Varıcağ anda bulalar rahmeti
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 12). [varıcağ,]

varımadı ilerü: İleriye varmak.

Kimi şayru oldı vü kaldı girü
Kimisi **varımadı** key ilerü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 50). [varımadı ilerü,]

var-ısa: Varsa, var ise.

Kimde kim **var-ısa** ol 'ārif-durur
Kamu dürlü hālete vākıf-durur

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 121). [var-ısa,]

(Mes. 102: m. 114)

varlıg: Varlık, mal, mülk.

Bağum-ıla **varlıgımı** n'ideyim
Hān-u-mānı kime koyup gideyim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 92, Mısra 9). [varlıgımı, -um, -ı]

varlıg: Var olan her şey.

Dünya **varlıgı** göz-ile añlanur
Gözsüz işi yidilüben tañlanur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 43). [varlıgı, -ı]

varlıg: Var olma durumu, mevcudiyet.

Şol yañadıñ aldı 'avrat **varlıgı**
Şolda kaçan bula kimse sağlığı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 67). [varlıgı, -ı]

varlıgıyla yoklıgı yeksān-durur: Varlıgı ile yokluğ bir.

Varlıgıyla yoklıgı yeksān-durur
Çün bilinmedi ki ne hayvān-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 125). [varlıgıyla yoklıgı yeksān-durur, --dur, -ur]

varmağ: Varmak, erişmek.

Ne bu yola **varmağ**ı terk idelüm
Ne bu menzile yaluñuz gidelüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 33). [varmağ, -ı]

varmağa: Ulaşmak için, gelmek için.

Varmağa çün meylüm olmadı saña
Tañrı verdi 'ākibet seni baña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 533). [varmağa,]

varmağa: Gitmek için.

Bir ere yolda şataşdı kim gelür
Varmağa bir kal' anuñ 'azmin kılur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
4). [*varmağa,]*

(*Mes. 76: m. 2*)

varmış: *Varmak, ulaşmak.*

Muştafâ bir sinleye **varmış-ıdı**
İbretine sinlerüñ durmuş-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
135). [*varmış-ıdı, --ı, -dı]*

varuban: *Varıp, vararak, ulaşmak.*

Çünkü Hızır oldum baña uçmak gerek
Varuban Āb-ı hayât içmek gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra*
8). [*varuban,]*

varuñ: *Gidin; ulaşın!*

Gün doğıcak gice aradan gider
Varuñ eydüñ göreyim baña n'ider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
72). [*varuñ,]*

varup: *Gidip.*

Anda kim bir çöpe şaymazlar canı
Kim-durur **varup** okıyan fermanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
86). [*varup,]*

(*Mes. 91: m. 97; Mes. 91: m. 111*)

varur gözleri: *Gözleri hücum eder.*

Çün kim ol kız işidür bu sözleri
Şeyhi öldürmege **varur gözleri**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
44). [*varur gözleri,]*

varur mıyam: *Ulaşır mı?.*

Geñüm-ile ben **varur mıyam** aña
Ol iledür beni kendüden yaña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
265). [*varur mıyam, -y, -am]*

varursın yola: *Yola koyulmak.*

Sen dañı çün şimdi **varursın yola**
Biz dañı şimdi varuruz menzile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
111). [*varursın yola,]*

varuruz menzile: *Gidilmek istenen yere ulaşmak.*

Sen dañı çün şimdi varursın yola
Biz dañı şimdi **varuruz menzile**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
112). [*varuruz menzile,]*

vasf: *Nitelik, özellik.*

Her güli kim kendüme yâr eylerem
Her gice **vaşfını** tekrâr eylerem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra*
6). [*vaşfını, -ın, -ı]*

(*Mes. 50: m. 2; Mes. 63: m. 94; Mes.*
63: m. 124; Mes. 63: m. 216; Mes. 63:
m. 214; Mes. 81: m. 164; Mes. 91: m.
46)

vasf: *Özellik, betimleme || Övgü.*

Niçe kim gül **vaşfını** söyleyesin
Solduğundan soñra terk eylesin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra*
19). [*vaşfını, -ın, -ı]*

vasf ider-idi: *Nitelemek, anlatmak, övmek.*

Vaşf ider-idi Süleymân'ı 'azım
Yig-idi Āşaf'dan ol tütüm delim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
127). [*vasf ider-idi, -er, --ıdı]*

vaşfın virür: *Özelliklerini söylemek*
(*Meleğın*).

Bâtlı her biri hağdan yig görür
Hiç ferişte görmedin **vaşfın virür**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
168). [*vaşfın virür, -ür]*

vāsıta: *Vesile, araç.*

Mecnun'luñ istediği Mevlî-y-idi
Dek arada **vâsıta** Leylî-y-idi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 156*). [*vâsıta,]*

vasl: *Kavuşma.*

Çünkü Zirefgend ü Nevrüz u 'Irāk
Vaşla yitdiler ki uş erdi firāk
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 104*). [*vaşla, -a]*

vasl: *Sevdiğine kavuşma, vuslat, birleşme.*

Vaşl geldi gitdi hicrân yirine
Küfr gitdi geldi imân yirine
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 93*). [*vaşl,]*

vasl olur-ısa: *Kavuşmak.*

Rüzigârımı geçürdi intizâr
Vaşl olur-ısa hōş ola rüzigâr
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 42*). [*vaşl olur-ısa, -ur, --ısa]*

vaşluña irmek: *Kavuşmak, birleşmek, bir araya gelmek.*

Vaşluña irmek dilerem iy şanem
Tap vücüdüm oldı hicründe 'adem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 173*). [*vaşluña irmek,]*

vaşluñ-ıçun: *Kavuşmak için.*

Her ne kim senüñ-ıçün işlemişem
Dükelin **vaşluñ-ıçun** eylemişem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 172*). [*vaşluñ-ıçun,]*

vāye vü vāyistilā: *Nasıpten (geriye) kalanlar.*

Kalanı bir **vāye vü vāyistilā**
Kaldılar yolda vü dervāyistilā
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 149*). [*vāye vü vāyistilā,]*

va'z: *Bir kimseye, kalbini yumuşatacak, kendisini iyiliğe sevk edecek surette söz söyleme; dini öğüt.*

Niçe kim az olısar **va'z** işiden
Çok olısar şarda va'ızlık iden
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 9*). [*va'z,]*

(*Mes. 104: m. 41*)

vaz': *Tavır, hareket || durum.*

Ƙamu 'ālem yöresine üşdiler
Her biri bir dürlü **vaz'a** düşdiler
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 80*). [*vaz'a, -a]*

va'z id: *Vaaz vermek.*

Menber ur bir **va'z id** luş eylegil
Tañrı vü Peyğamberinden söylegil
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 91*). [*va'z id,]*

va'zı: *Öğüt.*

Çıkdı hüdhüd minberüñ üstine şād
Kim vire bî-dādlara **va'zıyla** dād
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 98*). [*va'zıyla, -yla]*

ve: *Ve bağlacı.*

Şoldur aƘ şoldur kızıl şoldur yeşil
Şunu gök añla **ve** şunu şaru bil
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 80*). [*ve,]*

ve ileyhi yerci ü'l-me'āb: *Ve böylece ona dönerler.*

Vallāhu a'lem bi's-şavāb
Ve ileyhi yerci ü'l-me'āb
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 92*). [*ve ileyhi yerci ü'l-me'āb,]*

vecd: *İlahi aşkla kendinden geçme.*

Vecd-ile çün Tanrı'ya olur velî
Olur işlerde eli Tañrı eli
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 133*). [*vecd-ile, --ile]*

vefâ: *Dostluk ve muhabbette sebat etme, sevgide süreklilik, bağlılık ve sadakat.*

Bî-vefâ erden **vefâ** istemegil
Fâni 'âlemden beka istemegil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 19*). [vefâ,]

(*Mes. 49: m. 35; Mes. 86: m. 23; Mes. 87: m. 24*)

vefâ bulımadum: *Vefa görmek.*

Ata anadan **vefâ bulımadum**
Kâdıdan inşâfımı alımadum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 67*). [vefâ bulımadum, -ıma, -dum]

vefâ eyle-: *Sevgi ve dostluk göstermek.*

İt **vefâ eyler** kişiye iy yigit
Yigrek ola yüz münâfıkdan bir it
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 87, Mısra 7*). [vefâ eyler, -r]

(*Mes. 49: m. 35; Mes. 91: m. 66*)

vefâ ide: *Sözünde durma, sözü yerine getirme, dostlukta sebat gösterme.*

Pâdişâh Maḥmūd olıcaḳ dünyada
Ḥâş Ayaz aña **vefâ** yavlaḳ **ide**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 87, Mısra 26*). [vefâ ide, -e]

vefâ kıla: *Sevgi ve ilgi göstermek; sadakat göstermek.*

Ṭaşraḡı yârum **vefâ** kaçan **kıla**
Yârum ol-durur ki içümde ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 133*). [vefâ kıla, -a]

vefâdâr: *Sözünde durma, sadakatli olma, bağlı olma.*

Her kimüñ anda vefâsı var-ısa
Yâ cihânda bir **vefâdâr** er-ise
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra 24*). [vefâdâr,]

(*Mes. 86: m. 1; Mes. 87: m. 15*)

vefâdâr oluram: *Vefalı, sadık olmak.*

Geh **vefâdâr oluram** geh bî-vefâ
Geh küdüretlü oluram geh şafâ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 7*). [vefâdâr oluram, -ur, -am]

vehüm yestebsîrûn: *Ve onlar birbirlerini müjdelerler (Tevbe/124).*

Olur-ısañ kim **vehüm yestebsîrûn**
Bilesin eflem tekünü ta'kilün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 81*). [vehüm yestebsîrûn,]

veled: *Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin oğlu Sultan Veled (ö. 1312).*

Şol-durur 'Atṭâr işbudur **Veled**
Kim didiler dâsitânlar bî-'aded
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 57*). [veled,]

(*Mes. 69: m. 67; Mes. 69: m. 171*)

veli: *Veli, ermiş kişi.*

Geh **veli** gibi havâda uçaram
Geh deñizleri gemisüz geçerem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra 17*). [veli,]

(*Mes. 27: m. 216; Mes. 27: m. 109; Mes. 69: m. 149; Mes. 91: m. 273*)

veli: *Cenâb-ı Hakk'a yakınlık mertebesini kazanmış olan seçkin kul, Allah'ın dostu ve sevgili kulu.*

Ḥalk elin öpen kişi midür **veli**
Bu ḥâfî ḥâli bize eyle celî
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 67, Mısra 9*). [veli,]

(*Mes. 65: m. 133*)

veli: *Ancak, fakat.*

Sen kim eyledüñ girü mülkin duraç
Ḳapusındasın **veli** andan ıraç

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 140). [velī,]

velī: Seçkin kul, aziz kimse.

Ol buçuk ferseng yolda ol **velī**
Şormadın bir gün yorımadı yolu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 29). [velī,]

vellezīne cāhedū finā: "Bizim uğrumuzda cihad edenler" (Ankebūt Suresi 29/69. ayet.).

Vellezīne cāhedū finā didi
Ne kazandıysa kişi anı yidi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 101). [vellezīne cāhedū finā,]

ver: Vermek.

Cānavārlar çün sözin işitdiler
Günde bir av **vermegine** gitdiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 136). [vermegine, -meg, -in, -e]

verdi seni baña: Seni bana bağışladı.

Varmağa çün meylüm olmadı saña
Tañrı **verdi** 'ākıbet **seni baña**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 534). [verdi seni baña,]

veril: Verilmek. (Halifelik).

Ādem uçmağdan çıkıcak 'āleme
Kim halıfalık **verildi** Ādem'e
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 10). [verildi, -di]

vermedi cevāb: Yanıt vermek, karşılık vermek.

Gemiçiyi hasta kıldı bu hıñāb
İlla ol dem **vermedi** aña **cevāb**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 20). [vermedi cevāb,]

verziş eyleye: Çalışmak, gayret etmek.

Biri sorar kim kişi kim şeyh ola
Niçe **verziş eyleye** vü ne kıla

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 67, Mısra 2). [verziş eyleye, -ye]

ve's-selām: "İşte o kadar, son söz bu" anlamında sözü kısa kesmek için kullanılır.

Leyli'den dañı kesicegin tamām
Mevla kıla iy birāder **ve's-selām**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 128). [ve's-selām,]

(Mes. 65: m. 76; Mes. 69: m. 240; Mes. 71: m. 10; Mes. 71: m. 38; Mes. 105: m. 44; Mes. 107: m. 112; Mes. 47: m. 42; Mes. 54: m. 54)

vesvese: Şüphe, kuruntu.

Birisi eydür ki iy şeyh-i kibār
Vesveseñ gitmege bir ğusl eyle var
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 2). [vesveseñ, -ñ]

veyā: Veya, ya da.

Yir mi içer mi uyur mı ol kişi
Pişesi nite **veyā** nedür işi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 64, Mısra 4). [veyā,]

(Mes. 84: m. 82; Mes. 95: m. 28)

vezir: Vezir.

Ol **vezir** eydür çoğı yalan-durur
Sözlerüñ azı vü ābādan-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 45). [vezir,]

(Mes. 63: m. 51; Mes. 63: m. 53; Mes. 63: m. 72; Mes. 63: m. 181; Mes. 63: m. 155; Mes. 63: m. 47)

vezir olmuş-durur: Vezir olmak.

Pādişaha ol **vezir olmuş-durur**
Ĥusrev andan nā-güzir olmuş-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 23). [vezir olmuş-durur, -miş, --dur, -ur]

vezir-i kārđān: İş bilen mahir vezir.

Tapusunda bir **vezîr-i kârdân**
Âşaf-ı vaqt u Süleymân-ı zamân
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
13). [*vezîr-i kârdân,]*

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra*
47). [*viriser, -iser]*

vezîri olavuz: *Vezir olmak.*

Biz dilerüz kim **vezîri olavuz**
‘Adl-ıla bir câh u manşib bulavuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra*
43). [*vezîri olavuz, -avuz]*

Ol velî eydür ki Gülşehrî adın
Var getür sözde vü **vir** sözüñ dadın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
150). [*vir,]*

vir: *Vermek.*

vezîr-ile halife: *Vezir ve halife.*

Bu hikâyet kim bu dilüñ tuzıdur
Ol **vezîr-ile halife** sözüdür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra*
22). [*vezîr-ile halife,]*

Virdi birsin Rüstem'e kim burca ur
İşbu mihları vü taşlara geçür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
33). [*virdi, -di]*

(*Mes. 63: m. 154*)

(*Mes. 72: m. 201; Mes. 72: m. 367;*
Mes. 75: m. 50; Mes. 83: m. 17; Mes.
88: m. 20; Mes. 101: m. 13)

vir: *Bahşetmek, vermek.*

vezn: *Vezin, ölçü.*

Vezn-içün lafzuñ gidermiş harfını
Artuğ eksük söylemiş söz şarfını
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
119). [*vezn-içün, --içün]*

Eydür imdi ditremegüm giderüñ
Kaça kim gerek-ise aluñ **virüñ**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
260). [*virüñ, -üñ]*

(*Mes. 54: m. 51*)

vir: *Vermek, kazandırmak, ihsan etmek.*

vilâyet: *İl, diyar, ülke, memleket.*

Bir **vilâyet** dünyada dutamadı
Müdde‘iden bir oyun utamadı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
243). [*vilâyet,]*

Hüsn içinde ol kadar şahib-cemâl
Kim cemâle **virür-idi** ol kemâl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
72). [*virür-idi, -ür, --idi]*

vir: *Vermek || Değişmek.*

vildân: *Allah'ın cennettekilerle hizmet için*
nurdan yarattığı güler yüzlü ve tatlı dilli
hizmetçiler.

Ol biri güreş dutar gilmân-ıla
Ol biri işret ider **vildân-ıla**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
28). [*vildân-ıla, --ıla]*

Dinini **virmiş-durur** Tersâlîğa
‘Aklı deşürmiş-durur rüsvâlîğa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra*
33). [*virmiş-durur, -miş, --dur, -ur]*

vir: *Hibe etmek, bağışlamak.*

vir: *Ver-, verecek.*

Bize uçmak **viriser** Tañrı diyü
Yimeyeler tamu odından kayu

Cem‘-ile inşâfa durdılar kamu
Cânların şükranê **virdiler** kamu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
88). [*virdiler, -di, -ler]*

vir: *Teslim etmek, bırakmak.*

Virdiler oğlanı cellâd eline
Kim iki böle vü ödi bulına

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 39). [virdiler, -di, -ler]

vir: Vermek, göndermek.

Anamuz yavrısını ne ustaya
Virdi kim yüzmeğe öğrenüñ diye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 76). [virdi, -di]

vir: Satmak.

Nesneyi yüz biñ kızıla n'idelüm
Hiçe naqda **vir** alalum gidelüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 22). [vir,]

(Mes. 63: m. 216; Mes. 81: m. 72)

vir: Vermek || Değişmek.

Kime olur-ısa kemzenlik kıılır
Yıglığı **virür** aluluğı alır
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 74). [virür, -ür]

vir: Bağışlamak, ihsan etmek.

'Ömr kıanı kim bu işi başaram
Kıanı kıalın kim kıız almağa **virem**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 152). [virem, -em]

(Mes. 101: m. 21; Mes. 74: m. 25;
Mes. 25: m. 121; Mes. 34: m. 24; Mes.
52: m. 30; Mes. 53: m. 42; Mes. 73:
m. 15; Mes. 78: m. 79; Mes. 78: m. 77;
Mes. 91: m. 92; Mes. 12: m. 196)

vir: (Karşıdakine iletmek istenen fikir, haber, emir, öğüt vb. bir şeyi) Bildirmek.

Eytdüm er-iseñ otur kim ben varam
Ol şaha işbu habarları **virem**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 194). [virem, -em]

vir: Söylemek, bahsetmek (özellikler bağlamında).

Eydür āhır hıç kimesne gördi mi
Ol ferişteyi vü vaşfin **virdi** mi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 124). [virdi, -di]

(Mes. 63: m. 94)

vir: Sunmak, söylemek (nitelik bağlamında).

Çün yalan oldı dükeli görmedük
Çıkdılar anı vü vaşfin **virmedük**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 216). [virmedük, -me, -dük]

(Mes. 63: m. 214)

vir: Vermek, dağıtmak.

Yarısın kazandığınunñ yir-idi
Yarısın yoşsula **virem** dir-idi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 34). [virem, -em]

(Mes. 100: m. 63)

vir: Bir araya getirmek, birleştirmek. || Eş yapmak.

Çün harām olmadı āhengüm saña
Hıq halālılığı seni **virdi** baña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 528). [virdi, -di]

vir: Vermek || Değişmek, tercih etmek.

On yayan hāccı **virem** bir etmeğe
Bir uyuz itçüğeze hayr itmeğe
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra 5). [virem, -em]

vir: (Karşılığında) vermek, sunmak, bağışlamak.

Ne bahā-y-ıla şatun alduñ canı
Yā ne **virdüñ** kim saña virdi teni
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 64). [virdüñ, -düñ]

vir: Vermek (bir şey karşılığında).

Eyle dut kim hiçe gevher bulavuz
Kıanı bizüm hıçümüz kim **virevüz**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 90). [virevüz, -evüz]

vir: Vermek, satmak.

Bunça besledüm teni bir göreyim
Kadrini vü şatmağa bir **vireyim**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 42). [vireyim, -eyim]

vir: (yanına) vermek.

Ol semizi ben aruğa **vir**diler
Tapuña getürmege gönderdiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 163). [vir diler, -di, -ler]

vir: Bağışlamak, sunmak, vermek.

Bu cihāni bize viren rāyigān
Ol cihāni hem **vire** ol Müste'ān
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 68). [vire, -e]

(Mes. 101: m. 38)

vir: Feda etmek.

Bir kanad-ıla bir ayak **vir**mişem
Andan anuñ hāzretine irmişem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 53). [virmişem, -miş, -em]

vir habar: Bilgi vermek.

Nāgehān gök gürlledi Büşr'e sorar
Kim bu gürllemek nedendür **vir**
habar (Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 164). [vir habar,]

vīrān: Yıkılmış, harap olmuş.

Zulm-ıla milket kamu vīrān ola
'Adl-ıla **vīrānlar** ābādān ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra 18). [vīrānlar, -lar]

vīrān kıl-: Harap etmek, yıkmak.

Zulm bunça milketi **vīrān kıla**
Kim girü 'adl anı ābādān kıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra 7). [vīrān kıla, -a]

(Mes. 85: m. 67; Mes. 15: m. 45; Mes. 61: m. 16)

vīrān ol-: Yıkılmak, harap olmak.

Zulm-ıla milket kamu **vīrān ola**
'Adl-ıla vīrānlar ābādān ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra 17). [vīrān ola, -a]

(Mes. 100: m. 46; Mes. 3: m. 14)

vīrāne: Yıkılmış, harap olmuş yer.

'Akl kanda bulına divānede
Genc olmaya meger **vīrānede**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra 6). [vīrānede, -de]

(Mes. 35: m. 8; Mes. 35: m. 1; Mes. 35: m. 3; Mes. 35: m. 17; Mes. 36: m. 32)

vir di cānını hāk'a: Allah'a canını teslim etmek; ölmek.

Ṭavşan eydür size çok olsun beķā
Vir di aslan **cānını** anda **Hāk'a**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 282). [vir di cānını hāk'a,]

vir di cevāb: Yanıtlamak, karşılık vermek.

Hüdhüd eyle **vir di** bunlara **cevāb**
Kim haṭādan rüşen añlandı şavāb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 37, Mısra 9). [vir di cevāb,]

vir di selām: Selam vermek, selamlamak.

Açdı kapu Büşr aña **vir di selām**
Çün selāmın aldı ol 'avrat tamām
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 385). [vir di selām,]

(Mes. 72: m. 95; Mes. 30: m. 9)

virdi söze reng: *Söze renk katmak.*

Andan işbu dāsītāmı eyledi
Virdi söze reng ü şīrīn söyledi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 4*). [*virdi söze reng,*]

virdüginüñ birine on bulsar: *Bir verdiğine on misli bulmak.*

Yidüginı kişi yavukulısar
Virdüginüñ birine on bulsar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra 14*). [*virdüginüñ birine on bulsar, -isar*]

virdügün: *Verdiğin, bağışladığın (şeyler).*

Yidügün gevdeñde şehvet artura
Virdügün seni kazādan kırtara
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra 12*). [*virdügün,*]

(*Mes. 74: m. 16*)

virdügün-içün: *Verdiğin için.*

Virdügün-içün seni medh itmeye
Virmeyinçek hem girü qadh itmeye
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 57*). [*virdügün-içün,*]

virdüm selām: *Merhaba demek, selam vermek.*

‘İzzet-ile anlara **virdüm selām**
Eylediler kāmusu baña kıyām
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 27*). [*virdüm selām,*]

(*Mes. 69: m. 158*)

virdüm zekātın: *Zekat ibadetini yerine getirmek. Müslümanlıkta, sahip olunan mal ve paranın kırkta birlik payını sadaka olarak dağıtmak.*

Mālumuñ **virdüm zekātın** ehline
Müşkil işlerüñ yapışdum sehline
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 27*). [*virdüm zekātın,*]

vire ala: *Almak, vermek, davranmak (İnsanlarla iletişim halinde bulunma bağlamında).*

Niçe yöriye vü baqa vü selām
Niçe **vire ala** halka ve's-selām
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 38*). [*vire ala,*]

vire cevāb: *Yanıt vermek.*

Kim haṭādan her kim añladı şavāb
Her su'āle **vire** vaḳtında **cevāb**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 22*). [*vire cevāb,*]

vire dād: *Tat vermek.*

Çıkdı hüdhüd minberüñ üstine şād
Kim **vire** bī-dādla va'zıyla **dād**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 98*). [*vire dād,*]

vire haber: *Haber vermek.*

Ol kelebekden ki mūm oldı meger
Girü bir ayruḳ kişi **vire haber**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 102*). [*vire haber,*]

(*Mes. 27: m. 62*)

viren rāyigān: *Bedava, karşılıksız veren || Çokça veren.*

Bu cihānı bize **viren rāyigān**
Ol cihānı hem vire ol Müste‘ān
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 67*). [*viren rāyigān,*]

viresiye almazam: *Veresiye almak: Malı parasını daha sonra vermek şartıyla almak.*

Viresiye almazam ben gevheri
Naḳda hiçe oldum aña müşteri
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 17*). [*viresiye almazam, -maz, -am*]

virib: *Göndermek.*

Bir kelebek aradan eydür beni
Viribiñ aña ki bilürem anı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 34*). [*viribiñ, -iñ*]

(*Mes. 63: m. 141; Mes. 63: m. 151; Mes. 63: m. 166; Mes. 72: m. 507; Mes. 81: m. 4; Mes. 63: m. 178; Mes. 63: m. 198*)

viribir: *Vermek.*

Çün bağışlar husrev anuñ cänını
Viribir Haq derdinüñ dermānını
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 108*). [*viribir,]*

viribirüz selām: *Selam vermek, selamlamak.*

Çün Resül'e biz **viribirüz selām**
Nazma irür yüz kelām u biñ nizām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 3*). [*viribirüz selām,]*

viril: *Bağışlanmak, ihsan edilmek.*

Ol arada kim **virile** söz dadı
Nādire ad oldı Gülşehrī adı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 241*). [*virile, -e*]

virimeye nişān: *Haber vermek.*

Aña az iren **virimeye nişān**
Eyle kim añlana ol cān u cihān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 115*). [*virimeye nişān,]*

virirmek: *Vermek, takdim etmek.*

Her biri bir yimişi dirmek gerek
Gülleri Gülşehrī'ye **virirmek** gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra 22*). [*virirmek,]*

virmeñ elden: *Elden bırakmak.*

Virmeñ elden halk-ıçun dīnūñüzi
Düzüñ İslām-ıla āyinūñüzi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 5*). [*virmeñ elden,]*

virmeye elden: *Elden bırakmak, vazgeçmek.*

Toğru ala toğru şata mālını
Māl-ıçun **virmeye elden** hālını
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 86*). [*virmeye elden,]*

virmeye haber: *Haberdar etmek.*

Gark çün **virmeye** kendüden **haber**
Ayuğa kaçan vire dürr ü güher
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 37*). [*virmeye haber,]*

virmeye nişān: *Haber vermek, işaret göstermek.*

Kim yakīn ola size kim bī-gümān
Bī-nişāndan kimse **virmeye nişān**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 4*). [*virmeye nişān,]*

virmeye rızā: *Razı olmak.*

Hic kāfir **virmeye** hergiz **rızā**
Anı kim ol şeyhe eyledi kazā
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 31*). [*virmeye rızā,]*

virmeye selām: *Selam vermek.*

Virmeye andan ilerürek **selām**
Aña bir yolda şataşan ve's-selām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 75*). [*virmeye selām,]*

virmevinçek: *Vermeyince.*

Virdügün-ıçun seni medh itmeye
Virmevinçek hem girü qadh itmeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 58*). [*virmevinçek,]*

virmez olur: *Vermemek, yansıtmamak.*

Ay dutılır nūrını **virmez olur**
Zira ol dem güneşi görmez olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 257*). [*virmez olur, -ur*]

virüben: *Vererek.*

Ḳāşki ben hergiz selāmuñ bunlara
Virüben girmeye-y-idüm kanlara
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 100*). [*virüben,]*

virür nür: *Nur vermek, aydınlatmak.*

Çün uyanur uyğudan kız hûb u hõş
Göñli içinden **virür nür** ol güneş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 2*). [*virür nür,]*

virür-ise selām: *Selamlamak, selam vermek.*

Kim baña **virür-ise** bir hõş selām
Yüz biñ ança ala benden hõş peyām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra 17*). [*virür-ise selām,]*

vişāl: *Sevgiliye kavuşma.*

Ṭoğru 'āşık istemez hergiz **vişāl**
Münisi hicrān u yāridur hayāl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 145*). [*vişāl,]*

vişāl eylemişüz: *Kavuşmak, birleşmek.*

Kim seni şeyhe helāl eylemişüz
İkiñüz hicrin **vişāl eylemişüz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 68*). [*vişāl eylemişüz, -miş, -üz]*

visālūñi bulam: *Buluşmak, yâre kavuşmak, vuslatı görmek.*

Yā zamān-ıla **visālūñi bulam**
Yā firāquñdan bu çapuda ölem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 67*). [*visālūñi bulam,]*

vü: *"Ve" bağlacı.*

Birisi güneşe tapdı **vü** sözi
Aya hatm itdi **vü** biri ilduzı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 11*). [*vü,]*

(*Mes. 1: m. 31; Mes. 2: m. 12; Mes. 3: m. 8; Mes. 4: m. 2; Mes. 4: m. 28;*

Mes. 5: m. 3; Mes. 5: m. 4; Mes. 5: m. 46; Mes. 5: m. 50; Mes. 5: m. 82; Mes. 5: m. 90; Mes. 5: m. 142; Mes. 5: m. 160; Mes. 5: m. 236; Mes. 5: m. 272; Mes. 6: m. 31; Mes. 7: m. 20; Mes. 8: m. 24; Mes. 9: m. 16; Mes. 9: m. 22; Mes. 9: m. 42; Mes. 9: m. 44; Mes. 9: m. 54; Mes. 9: m. 56; Mes. 10: m. 6; Mes. 10: m. 11; Mes. 10: m. 50; Mes. 10: m. 114; Mes. 10: m. 122; Mes. 11: m. 30; Mes. 11: m. 40; Mes. 11: m. 71; Mes. 11: m. 74; Mes. 12: m. 27; Mes. 12: m. 53; Mes. 12: m. 60; Mes. 12: m. 64; Mes. 12: m. 70; Mes. 12: m. 73; Mes. 12: m. 145; Mes. 12: m. 161; Mes. 12: m. 165; Mes. 12: m. 212; Mes. 12: m. 214; Mes. 12: m. 222; Mes. 13: m. 45; Mes. 13: m. 54; Mes. 14: m. 2; Mes. 14: m. 36; Mes. 14: m. 40; Mes. 15: m. 14; Mes. 15: m. 36; Mes. 15: m. 40; Mes. 15: m. 43; Mes. 15: m. 44; Mes. 15: m. 47; Mes. 15: m. 49; Mes. 16: m. 102; Mes. 16: m. 106; Mes. 16: m. 114; Mes. 16: m. 126; Mes. 16: m. 7; Mes. 16: m. 9; Mes. 16: m. 10; Mes. 16: m. 20; Mes. 16: m. 29; Mes. 16: m. 52; Mes. 16: m. 96; Mes. 17: m. 4; Mes. 17: m. 37; Mes. 19: m. 7; Mes. 22: m. 2; Mes. 22: m. 40; Mes. 22: m. 44; Mes. 22: m. 48; Mes. 22: m. 54; Mes. 22: m. 72; Mes. 22: m. 80; Mes. 22: m. 92; Mes. 22: m. 100; Mes. 22: m. 102; Mes. 22: m. 138; Mes. 22: m. 142; Mes. 22: m. 144; Mes. 22: m. 164; Mes. 25: m. 40; Mes. 25: m. 42; Mes. 25: m. 118; Mes. 27: m. 8; Mes. 27: m. 99; Mes. 28: m. 30; Mes. 28: m. 32; Mes. 30: m. 34; Mes. 30: m. 130; Mes. 30: m. 194; Mes. 31: m. 8; Mes. 32: m. 92; Mes. 32: m. 121; Mes. 33: m. 14; Mes. 34: m. 20; Mes. 34: m. 24; Mes. 34: m. 16; Mes. 35: m. 25; Mes. 36: m. 4; Mes. 36: m. 16; Mes. 37: m. 2; Mes. 38: m. 12; Mes. 38: m. 16; Mes. 39: m. 10; Mes. 39: m. 28; Mes. 39: m. 36; Mes. 39: m. 58; Mes. 39: m. 74; Mes. 39: m. 90; Mes. 39: m. 92; Mes. 39: m. 94; Mes. 40: m. 12; Mes. 40: m. 50; Mes. 45: m. 2; Mes. 46: m. 2; Mes. 47: m. 69; Mes. 47: m. 78; Mes. 47: m. 89; Mes. 47: m. 148; Mes. 48: m. 17; Mes. 49: m. 6; Mes. 50: m. 26; Mes. 51: m. 9; Mes. 52: m. 2; Mes. 52: m. 15; Mes. 52: m. 36; Mes. 52: m. 38; Mes. 53: m. 28; Mes. 54: m. 11; Mes. 54: m. 68; Mes. 58: m. 6; Mes. 58: m. 22; Mes. 59: m. 4; Mes. 59: m. 10; Mes. 60: m. 76; Mes. 61: m. 2; Mes. 63: m. 22; Mes. 63: m. 38; Mes. 63: m. 46; Mes.

63: m. 55; Mes. 63: m. 61; Mes. 63: m. 78; Mes. 63: m. 81; Mes. 63: m. 94; Mes. 63: m. 104; Mes. 63: m. 124; Mes. 63: m. 172; Mes. 63: m. 190; Mes. 63: m. 202; Mes. 63: m. 208; Mes. 63: m. 214; Mes. 63: m. 216; Mes. 63: m. 218; Mes. 63: m. 229; Mes. 65: m. 12; Mes. 65: m. 67; Mes. 65: m. 68; Mes. 65: m. 91; Mes. 65: m. 94; Mes. 65: m. 97; Mes. 66: m. 66; Mes. 67: m. 2; Mes. 68: m. 2; Mes. 68: m. 17; Mes. 68: m. 18; Mes. 68: m. 22; Mes. 68: m. 30; Mes. 68: m. 39; Mes. 68: m. 40; Mes. 69: m. 13; Mes. 69: m. 77; Mes. 69: m. 144; Mes. 69: m. 150; Mes. 69: m. 154; Mes. 71: m. 34; Mes. 71: m. 36; Mes. 71: m. 37; Mes. 71: m. 59; Mes. 72: m. 32; Mes. 72: m. 74; Mes. 72: m. 75; Mes. 72: m. 88; Mes. 72: m. 89; Mes. 72: m. 156; Mes. 72: m. 307; Mes. 72: m. 394; Mes. 72: m. 438; Mes. 72: m. 489; Mes. 75: m. 29; Mes. 75: m. 78; Mes. 77: m. 14; Mes. 79: m. 4; Mes. 80: m. 19; Mes. 81: m. 42; Mes. 81: m. 70; Mes. 81: m. 72; Mes. 81: m. 80; Mes. 81: m. 84; Mes. 81: m. 130; Mes. 81: m. 131; Mes. 81: m. 132; Mes. 81: m. 192; Mes. 83: m. 33; Mes. 84: m. 12; Mes. 84: m. 67; Mes. 84: m. 92; Mes. 84: m. 106; Mes. 84: m. 143; Mes. 84: m. 147; Mes. 85: m. 2; Mes. 85: m. 106; Mes. 85: m. 135; Mes. 85: m. 136; Mes. 86: m. 2; Mes. 86: m. 5; Mes. 86: m. 16; Mes. 87: m. 2; Mes. 87: m. 5; Mes. 88: m. 19; Mes. 88: m. 83; Mes. 88: m. 96; Mes. 89: m. 2; Mes. 90: m. 5; Mes. 90: m. 15; Mes. 91: m. 17; Mes. 91: m. 18; Mes. 91: m. 34; Mes. 91: m. 37; Mes. 91: m. 86; Mes. 91: m. 150; Mes. 91: m. 174; Mes. 91: m. 204; Mes. 93: m. 2; Mes. 93: m. 29; Mes. 93: m. 32; Mes. 93: m. 29; Mes. 93: m. 32; Mes. 93: m. 34; Mes. 93: m. 35; Mes. 94: m. 46; Mes. 94: m. 56; Mes. 94: m. 65; Mes. 94: m. 72; Mes. 95: m. 26; Mes. 96: m. 16; Mes. 96: m. 34; Mes. 96: m. 36; Mes. 96: m. 46; Mes. 96: m. 68; Mes. 97: m. 6; Mes. 97: m. 8; Mes. 97: m. 10; Mes. 97: m. 14; Mes. 97: m. 19; Mes. 97: m. 25; Mes. 97: m. 29; Mes. 98: m. 19; Mes. 98: m. 28; Mes. 98: m. 51; Mes. 98: m. 73; Mes. 99: m. 2; Mes. 100: m. 6; Mes. 100: m. 66; Mes. 100: m. 72; Mes. 100: m. 74; Mes. 100: m. 78; Mes. 100: m. 86; Mes. 100: m. 87; Mes. 101: m. 9; Mes. 101: m. 10; Mes. 101: m. 11; Mes. 101: m. 22; Mes. 101: m. 28; Mes. 101: m. 39; Mes.

101: m. 42; Mes. 101: m. 62; Mes. 101: m. 72; Mes. 102: m. 16; Mes. 104: m. 40; Mes. 104: m. 42; Mes. 105: m. 10; Mes. 105: m. 52; Mes. 105: m. 84; Mes. 107: m. 19; Mes. 107: m. 26; Mes. 107: m. 38; Mes. 107: m. 42; Mes. 107: m. 44; Mes. 107: m. 49; Mes. 107: m. 56; Mes. 107: m. 74; Mes. 107: m. 150; Mes. 108: m. 2; Mes. 108: m. 20; Mes. 109: m. 10; Mes. 109: m. 38; Mes. 109: m. 46; Mes. 109: m. 50; Mes. 110: m. 53; Mes. 110: m. 54; Mes. 111: m. 2; Mes. 111: m. 4; Mes. 111: m. 20; Mes. 111: m. 52)

vü ü: *Ve bağlacı.*

İstedügi şâhid ü şem' ü şarâb
Kim geze âşüfte **vü** mest ü **harâb**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra 14*). [vü ü,]

vü yâ: *Veya, veyahut.*

Mübtedî kimdür bize bildürivir
Kim nite işi **vü yâ** dili ne dir
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 99, Mısra 18*). [vü yâ,]

(*Mes. 32: m. 28; Mes. 33: m. 23*)

vücüd: *Beden, vücüt || Varoluş.*

Vaşluña irmek dilerem iy şanem
Tap **vücüdum** oldı hicründe 'adem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 174*). [vücüdum, -um]

vücüd: *Beden, cisim; varlık.*

Pâdişâh eydür neye güldüñ bu dem
Kim **vücüduñ** olısar küllî 'adem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 44*). [vücüduñ, -uñ]

(*Mes. 30: m. 122; Mes. 39: m. 42*)

vücüd: *Varlık.*

Çün **vücüduñ** bilem istihsânını
Her delilüñ getürem bürhânını
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 43*). [vücüduñ, -uñ]

vüyā: *Veya, veyahut.*

‘İlm gerek tende **vüyā** ‘aql u rāy
Yoḥsa n’ide cism ü ser yā dest ü pāy
(*Mantiku’t-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
67). [*vüyā,*]

(*Mes. 81: m. 110*)

-Y-

yā: *Duygu ve düşüncüyü güçlendirme veya seslenme amacıyla cümlelerin başında kullanılan ünlem.*

Yā seni çün böyle biz görmeyevüz
Gidevüz kim bunda biz durmayavuz
(*Mantiku’t-Tayr, Mesnevi 13, Mısra*
9). [*yā,*]

yā: *"de / da" anlamını katan bağlaç.*

Hiç deñizde yüzmek öğrendüñ midü
Yā suya düşesüñi şanduñ midü
(*Mantiku’t-Tayr, Mesnevi 56, Mısra*
26). [*yā,*]

(*Mes. 66: m. 55*)

yā: *Peki ya?*

Eydür uslu putlara kanda söge
Ol hümā **yā** kendüzin nite öge
(*Mantiku’t-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
112). [*yā,*]

(*Mes. 5: m. 188; Mes. 5: m. 256*)

yā: *Yay. (Sevgilinin kaşı bağlamında).*

Bize yāri gösterüñ kim görelüm
Çehresin ü **yā** nişānın virelüm
(*Mantiku’t-Tayr, Mesnevi 21, Mısra*
16). [*yā,*]

yā: *Hayıflanma belirten bir ünlem.*

Yā şahīḥ eylemek-içün bir teni
Öldürürsin bī-günāḥ bir oğlanı
(*Mantiku’t-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
83). [*yā,*]

yā: *O halde, öyle ise.*

Cehl-ile şeyḫ olmağa yaraya mı
Yā demür daraḫ şaḳal daraya mı
(*Mantiku’t-Tayr, Mesnevi 67, Mısra*
4). [*yā,*]

(*Mes. 68: m. 72; Mes. 85: m. 48*)

yā: *Veya, ya da.*

Bellü midür ilde **yā** pinhān midür
Yā bir ulu şeyḫ ü danışman midür
(*Mantiku’t-Tayr, Mesnevi 64, Mısra*
9). [*yā,*]

(*Mes. 70: m. 8; Mes. 86: m. 24*)

yā: *Veya, veyahut.*

Hāşa li’llāḥ kim dahı Safvān büte
Dapa **yā** büt hükmini hergiz duta
(*Mantiku’t-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
200). [*yā,*]

(*Mes. 5: m. 230; Mes. 10: m. 148;*
Mes. 10: m. 150; Mes. 14: m. 10; Mes.
14: m. 76; Mes. 21: m. 19; Mes. 27:
m. 16; Mes. 27: m. 48; Mes. 27: m.
110; Mes. 30: m. 166; Mes. 30: m.
242; Mes. 30: m. 258; Mes. 30: m.
286; Mes. 31: m. 16; Mes. 34: m. 30;
Mes. 38: m. 6; Mes. 38: m. 8; Mes. 41:
m. 6; Mes. 43: m. 20; Mes. 44: m. 4;
Mes. 44: m. 36; Mes. 45: m. 22; Mes.
47: m. 20; Mes. 47: m. 74; Mes. 51:
m. 4; Mes. 52: m. 24; Mes. 53: m. 107;
Mes. 59: m. 12; Mes. 60: m. 90; Mes.
61: m. 30; Mes. 63: m. 42; Mes. 63:
m. 234; Mes. 64: m. 10; Mes. 64: m.
12; Mes. 66: m. 87; Mes. 67: m. 6;
Mes. 67: m. 7; Mes. 68: m. 15; Mes.
69: m. 201; Mes. 71: m. 2; Mes. 71:
m. 58; Mes. 72: m. 162; Mes. 72: m.
216; Mes. 72: m. 230; Mes. 74: m. 2;
Mes. 75: m. 64; Mes. 76: m. 18; Mes.
81: m. 68; Mes. 81: m. 94; Mes. 81:
m. 116; Mes. 81: m. 134; Mes. 88: m.
28; Mes. 88: m. 46; Mes. 91: m. 100;
Mes. 93: m. 37; Mes. 95: m. 5; Mes.
95: m. 6; Mes. 95: m. 12; Mes. 95: m.

14; Mes. 95: m. 16; Mes. 98: m. 64;
Mes. 99: m. 8; Mes. 100: m. 14; Mes.
101: m. 36; Mes. 101: m. 52; Mes.
101: m. 62; Mes. 101: m. 68; Mes.
102: m. 42; Mes. 102: m. 54; Mes.
102: m. 86; Mes. 102: m. 87; Mes.
102: m. 88; Mes. 103: m. 6; Mes. 104:
m. 37; Mes. 105: m. 64; Mes. 109: m.
4; Mes. 109: m. 26)

yā: Hiç, soru cümlelerinde verilen hükmün kesinlikle söz konusu olamayacağını anlatır.

Sen ne kişinin kim āhı olasın
Yā ahılar kulı dağı olasın
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
558). [yā,]

yā: İşte.

Er kim āşarı cihānda kalmadı
Yā kitābı birle şöhret bulmadı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
124). [yā,]

(Mes. 101: m. 18)

yā: "Ey" anlamlarında bir seslenme sözü.

Şārda dağı ben kaçan sensüz olam
Yā seni yavu kılup kimi bulam
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
146). [yā,]

(Mes. 69: m. 140)

yā: Artık, bundan böyle.

Kim meger bu derde dermān irişe
Yā yola āğāz pāyān irişe
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
96). [yā,]

yā rab: Ya Rabbi, Ey Allah'ım!

Bu gicenün yok mıdır **yā Rab** günü
Böyle uzun görmedüm hergiz dünü
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
139). [yā rab,]

yā resūlallāh: Ey Allah'ın Resulü!

Vardı peygamber katına ditreyü
Yā Resūlallāh haṭā kıldum diyü
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
268). [yā resūlallāh,]

yā ü yā: Ya...veya...

Biri sözi fi' l ü harf u ism idi
Birinün **yā** cevher **ü yā** cism idi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
32). [yā ü yā,]

yā ü yā ü yā: Veya, veyahut.

Ben degül miyem semī' ü yā basır
Yā hākīm **ü yā** 'ālīm **ü yā** hābīr
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra
24). [yā ü yā ü yā,]

yā vü yā: Ya...ya da bağlacı.

Virdügi **yā** onda **vü yā** beşdedür
Kim ra' iyyet kāmūsı bu işdedür
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra
13). [yā vü yā,]

yā yā: Cümlede eş görevli öğeler arasında kullanılır, ya... ya da bağlacı.

Yā hākīmün kavlın öğren zīnhār
Yā kerīmün fi' lin eyle ihtiyār
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra
18). [yā yā,]

(Mes. 93: m. 34; Mes. 65: m. 28;
Mes. 12: m. 22; Mes. 12: m. 68; Mes.
32: m. 106)

yā yāhūd: İki kelimeyi, iki kelime öbeğini veya iki cümleyi birbirine bağlar. Ya...yahut.

Ṭağda su **yā** ola **yāhūd** olmaya
İlla hergiz Dicle şusuz kalmaya
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra
81). [yā yāhūd,]

yaban: Kır, taşra. || Uzak.

Hem çelipāsın bırakmış **yabana**
Kesedurur şeyh zūnnārın yana
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra
61). [yabana, -a]

yaban: Kır, taşra.

Geldi keklik kim **yabandan** gelürem
Tağlar astındağı kandan gelürem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 1*). [*yabandan, -dan*]

yabana at-: Önem vermemek, önemsiz görmek.

Âdemüñ baş ayağın şatar-ısañ
Almayalar **yabana atar-ısañ**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 52*). [*yabana atar-ısañ, -ar, --ısañ*]

(*Mes. 100: m. 8*)

yābandağı: Kır, çöl, sahra.

Ben evümde bulıçağ süsenleri
N'iderem **yābandağı** gülşenleri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 136*). [*yābandağı,]*

yad: Yabancı, hasım kimse.

Biliş-ısañ añlamazam ben seni
Yād-ısañ hōd neye şorarsın beni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 68*). [*yād-ısañ, --ısañ*]

(*Mes. 65: m. 68; Mes. 72: m. 60; Mes. 72: m. 205*)

yad: Yabancı(lar).

‘Abdu'r-rezzāk idi ol ulu adı
Kim bilişdürür-idi Hakk’a **yadı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 8*). [*yadı, -ı*]

(*Mes. 59: m. 12; Mes. 101: m. 50*)

yad: Hatıra || Akıl.

Şabrı yavlağ az u ‘ışkı çok olur
Ne ki **yādında** var-ısa yok olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 98*). [*yādında, -ın, -da*]

yad: Hatır, dil. || Gönül.

Çünkü hamr içer dükeli mağv olur
Küllü **yādından** gider cāhil kalur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 100*). [*yādından, -ın, -dan*]

yad: Yabancı, garip.

Biliş adsuz çün ki sizden **yād-durur**
Hem bu iki ad dağı hūb ad-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 181*). [*yād-durur, --dur, -ur*]

yād eyle-: Hatırlamak, anmak.

Tañrı’nuñ kudretlerin **yād eyledi**
Muştafā’nuñ cānını şād eyledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 127*). [*yād eyledi, -di*]

(*Mes. 12: m. 148*)

yād idem: Söz etmek, anmak.

Rahmetüñi eyle halka **yād idem**
Kim kāmusun kayğudan āzād idem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 37*). [*yād idem, -em*]

yād iderüz: Hatırlamak, anmak.

Tañrı zikrin şıdğ-ıla **yād iderüz**
Muştafā’nuñ cānını şād iderüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 133*). [*yād iderüz, -er, -üz*]

yād mısın: Yabancı mısın?

Yād mısın biliş misin bilimezem
Anuñ-ıçun hıdmetüñi kılmazam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 71*). [*yād mısın,]*

yād oldı: Hatırlamak, anmak.

Öğüñe düşdi meger ol dil-sitān
Pile **yād oldı** girü Hindüsitān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 42*). [*yād oldı, -dı*]

yadırak: *Daha yabancı.*

Çün ümîdin kesdi ata anadan
Kim **yadırak** buldı yüz bîgânenen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 30*). [*yadırak,]*

yağ: *Üst üste ve çok gelmek.*

Aldı mîhî eyle geçürdi taşa
Kim **yağa** mîh eyle batmaya hâşâ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 40*). [*yağa, -a]*

yağ: *Yağ.*

Datlurağdur bal-ıla **yağdan** delim
Göksî çerb ü ağzı şîrîndür 'azîm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 19*). [*yağdan, -dan]*

yağı: *Düşman.*

Degme şâr çün bizden iltür nâmesin
Bu şârî sen aç **yağı** dut kamusun
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 146*). [*yağı,]*

yağlu: *Yağı çok olan.*

Kim aruk tavşan yiyince ol ulu
Bir semiz **yağluyı** eylesün ülü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 166*). [*yağluyı, -yı]*

yağlu: *Yağlı || Bol, cömert.*

Dili gaybetden anuñ bağılu gerek
Sözi şîrîn ü aşî **yağlu** gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 12*). [*yağlu,]*

yağmā eyle-: *Yağmalamak, talan etmek.*

Bir büt imānını **yağmā eyledi**
Şacı küfri anı Tersā eyledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 35*). [*yağmā eyledi, -di]*

(*Mes. 14: m. 15*)

yağma kılam: *Yağmalamak.*

Rûm ili bütlerini peydā kılam
Dağı Çîn bütlerini **yağma kılam**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 24*). [*yağma kılam, -am]*

yağmur: *Yağmur.*

Yemlihā eydür bilür-iseñ eyit
Kim nedür **yağmur** u yā nedür bulut
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 152*). [*yağmur,]*

(*Mes. 72: m. 150*)

yağmur olur: *Yağmur olmak.*

Bu buhār u toz u dütün kim ağar
Yokaru **yağmur olur** yire yağar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 158*). [*yağmur olur, -ur]*

yāhūd: *Veya.*

Şeyh eydür cānuñ eyüligine
Ne gümān **yāhūd** ne beñzer cān tene
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 74*). [*yāhūd,]*

(*Mes. 81: m. 142*)

yāhūt: *Ya da, veya.*

Döndi kim ol 'avrat ardınça vara
Kendü kim **yāhūt** evi kanda şora
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 54*). [*yāhūt,]*

yak: *Ateşe vermek; yok etmek.*

Eyle dut kim bizüm ili **yaqasın**
Pādişāhlar-ıla nite çıkasın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 39*). [*yaqasın, -asın]*

yak: *Yakmak, ateşe vermek.*

Secde kıll bütlere vü Kur'an'ı **yaq**
Hāmır iç imānuñı gözden braq

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 73). [yak,]

(Mes. 15: m. 66; Mes. 72: m. 58; Mes. 105: m. 48; Mes. 94: m. 46)

yakdı cānumı: Eziyet etmek; üzmek, acı çektirmek, can yakmak.

Dīnüm iletdi vü **yaqdı cānumı**
Küfre irgürdi kamu imānumı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 165). [yaqdı cānumı,]

yakın: Yakın.

Ol bize yavlaq **yaqın** u fazlı bol
Biz ırağ andan hezārān sāle yol
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 31). [yaqın,]

(Mes. 32: m. 106; Mes. 105: m. 119)

yakın: Yakın tarafına, yakınına.

Mekke'nüñ çün **yaqınına** geldiler
Mekke yaqın-ıduğını bildiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 133). [yaqınına, -in, -a]

(Mes. 5: m. 179; Mes. 91: m. 225)

yakın: Yak(in)laştığını.

Mekke'nüñ çün yaqınına geldiler
Mekke **yaqın-ıduğını** bildiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 134). [yaqın-ıduğını, --ı, -duğ, -in, -ı]

(Mes. 91: m. 226)

yakın: Yakın, arada az mesafe bulunan.

Ne baş ol yoldan şıgar u ne ayak
Bize **yaqın** ol yol u saña ırağ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 64). [yaqın,]

(Mes. 88: m. 67; Mes. 105: m. 50)

yakın gel-: Yaklaşmak.

Her biri bir hisset-ile şāhına
Çün **yaqın geldi** şehüñ dergāhına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 100). [yaqın geldi, -di]

(Mes. 32: m. 58; Mes. 30: m. 12)

yakınırak: Daha yakın.

Kimse benden **yaqınırak** varmadı
Aña vü bunça nişānın virmedi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 51). [yaqınırak,]

yakın: Doğru, sahih, gerçek. || Şüphesiz götürmez gerçek.

Bu **yaqıne** katmaz-ısañ sen şeki
Nite Mecnün bir ola Leyli iki
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 103). [yaqıne, -e]

yakın: Şüphesiz, mutlaka.

Rızkuñ ol vire ki Kur'an'da **yaqın**
Didi kim vallāhu hayru'r-rāzıqın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 121). [yaqın,]

yakın ola: Şüphesiz olmak.

Kim **yaqın ola** size kim bī-gümān
Bī-nişāndan kimse virmeye nişān
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 3). [yaqın ola, -a]

yakmağa: Yakmak için.

Bir ilan kim od uricağ **yakmağa**
Kimse korğar şüretine bakmağa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra 11). [yakmağa,]

(Mes. 86: m. 7)

yakşı: Güzel.

Yazlu dīvārında naqşı **yakşı** çok
Olmaya bir reng kim ol evde yok

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 61). [yakşı,]

yākūt: Kırmızı renkli değerli taş.

La'1 gülnār oldu vü **yākūt** gül
Tāze yavlağ bülbül ü fertüt gül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 37). [yākūt,]

yalan: Doğru olmayan, gerçeğe uymayan söz, yalan.

Her ne millet var-ısa **yalan-durur**
Dīn benüm-durur ki cāvidān-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 13). [yalan-durur, --dur, -ur]

(Mes. 5: m. 194; Mes. 5: m. 313; Mes. 61: m. 17; Mes. 61: m. 13; Mes. 62: m. 19; Mes. 63: m. 3; Mes. 63: m. 42; Mes. 63: m. 48; Mes. 63: m. 50; Mes. 63: m. 155; Mes. 63: m. 45; Mes. 63: m. 188; Mes. 63: m. 190; Mes. 63: m. 204; Mes. 63: m. 212; Mes. 63: m. 183; Mes. 63: m. 186; Mes. 63: m. 241; Mes. 63: m. 91; Mes. 63: m. 52; Mes. 72: m. 70; Mes. 72: m. 555; Mes. 85: m. 4; Mes. 90: m. 51)

yalan eylevelüm: Yalan eylemek, yalanlamak.

Gerçekin āhır kime söyleyelüm
Kağı birini **yalan eylevelüm**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 158). [yalan eylevelüm, -y, -elüm]

yalan iş: Doğru olmayan, gerçeğe uymayan söz eylemi.

Kemter iş-ile kim işledi vezīr
Yalan iş gerçekden oldu dil-pezīr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 182). [yalan iş,]

(Mes. 63: m. 40)

yalan kılurlar: Yalanlamak.

Anda kim **yalan kılurlar** hıdmeti
Biz dahı gerçek Muḥammed ümmeti
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 107). [yalan kılurlar, -ur, -lar]

yalan ol-: Asılsız olmak.

Bunça kişi da'vi 'āşıklık kıla
Anda kamu da'vası **yalan ola**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 148). [yalan ola, -a]

(Mes. 63: m. 215; Mes. 63: m. 219; Mes. 61: m. 26; Mes. 85: m. 11)

yalan söyle-: Gerçeğe uymayan şeyler söylemek; aldatmak maksadıyla bilerek söylenen gerçeğe aykırı, asılsız söz söylemek.

'Avrata toğru sözi devlet-durur
Er ki **yalan söyledi** 'avrat-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra 10). [yalan söyledi, -di]

(Mes. 22: m. 134; Mes. 51: m. 32; Mes. 65: m. 87; Mes. 61: m. 11; Mes. 62: m. 1; Mes. 62: m. 18; Mes. 61: m. 7; Mes. 84: m. 40)

yalan söz: Doğru olmayan, gerçeğe uymayan konuşma.

'Ākıbet ben didüğüm oldu girü
Kim **yalan söz** nite vara ilerü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 206). [yalan söz,]

(Mes. 91: m. 223)

yalan ura: Yalan söylemek.

Mu'tekid bir uluyı arturmağa
Yalan ura mı aña qadr urmağa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 44). [yalan ura, -a]

yalançılığ: Yalan söz söyleme, yalancı olma.

Her kimün **yalançılığ-ısa** işi
Girçekine dahı inanmaz kişi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra 15). [yalançılığ-ısa, --ısa]

yaln: Alev.

Yüzi cennet **yalıñı** düzağ gibi
Gözlerinden yaş akar ırmağ gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 23*). [*yalıñı, -ı*]

(*Mes. 94: m. 45; Mes. 105: m. 41; Mes. 103: m. 83*)

yalın ayak: *Yalın ayak; çıplak ayak.*

Yalın ayak baş açuğ girür yola
Kim 'aceb şeyhi girü kanda bula
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 17*). [*yalın ayak,]*

yalın ayak baş açuğ: *Yalın ayak, başı açık; çok perişan kılıkta.*

Geldi bir sergeşte vü şürîde-dil
Yalın ayak baş açuğ bergeşte-dil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 10*). [*yalın ayak baş açuğ,]*

yalıñ olur: *Soyunmuş olmak.*

Büşr varur bir irak yirde durur
Yemlihâ **yalıñ olur** küpe girür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 336*). [*yalıñ olur, -ur*]

yalıncağ: *Çıplak.*

İledem destân u mekr ü sihr-ile
Bir **yalıncağ** tenden on gönlek bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 10*). [*yalıncağ,]*

yaluñ: *Sadece.*

Sen **yaluñuz** kamu 'âlem dînini
Nite bātıl kılasıñ 'aqluñ kanı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 121*). [*yaluñuz, -uz*]

yaluñuz: *Yalnız, sadece.*

Biz degülüz **yaluñuz** putlar tapan
Kamu 'âlemdür putuñ naşın öpen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 37*). [*yaluñuz,]*

(*Mes. 14: m. 48; Mes. 52: m. 31; Mes. 56: m. 50; Mes. 66: m. 152; Mes. 68: m. 11; Mes. 71: m. 44; Mes. 72: m. 566; Mes. 78: m. 5; Mes. 78: m. 19; Mes. 84: m. 59; Mes. 91: m. 290*)

yaluñuz: *Yalnız, tek başına.*

Pādişāhı añlamışam n'ideyim
Yaluñuz bu yola nite gideyim
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 16*). [*yaluñuz,]*

(*Mes. 4: m. 34; Mes. 4: m. 36; Mes. 5: m. 47; Mes. 6: m. 19; Mes. 13: m. 7; Mes. 14: m. 57; Mes. 40: m. 9; Mes. 68: m. 30; Mes. 68: m. 22; Mes. 94: m. 13; Mes. 100: m. 2; Mes. 109: m. 19; Mes. 109: m. 21*)

yaluñuz kalıp: *Yalnız başına kalmak.*

Çıkıcağ güymeyiserem ben saña
Yaluñuz kalıp kaçımağıl baña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 174*). [*yaluñuz kalıp, -ıp*]

yalvar: *Birinden ısrarlı bir biçimde, kendine acındıracak sözlerle, saygılı bir biçimde bir şey istemek, yalvarmak.*

Kimseye **yalvarmaz** altun kim beni
Sevüñüz illâ gören sever anı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 231*). [*yalvarmaz, -maz*]

(*Mes. 14: m. 36; Mes. 14: m. 64; Mes. 14: m. 61; Mes. 16: m. 54*)

yan: *Yanmak.*

Gözsüzi karañu ive givirtür
Bir mum ileyinde hoş **yanadurur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 64*). [*yanadurur, -a, -dur, -ur*]

(*Mes. 94: m. 47*)

yan: *Yan, çevre, yakın.*

Ne şatasın ne alasin kimseden
Kim terāzū aşasın **yanuñda** sen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 22*). [*yanuñda, -uñ, -da*]

yan: Tutuşmak, yanmak (iman nuru bağlamında).

Çün kim imān nūri Safvān'da olur
Lā-cerem Bulkāsım'ı görüp **yanur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 286*). [yanur, -ur]

yan: Yanmak, tutuşmak.

İşbu od kim gönlüme düşdi benüm
Mum gibi **yandı** kamu cānum tenüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 144*). [yandı, -dı]

(Mes. 8: m. 125)

yan: Taraf, cihet, yön.

Varayın Beytü'l-makdis'den **yaña**
Göreyim ne ilerü gelür baña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 85*). [yaña, -a]

(Mes. 91: m. 145; Mes. 88: m. 105;
Mes. 1: m. 21; Mes. 5: m. 266; Mes.
13: m. 49; Mes. 30: m. 62; Mes. 30:
m. 250; Mes. 32: m. 94; Mes. 32: m.
142; Mes. 32: m. 166; Mes. 72: m. 67;
Mes. 78: m. 96)

yaña: Yine, tekrar.

Hem çelipāsın bırakmış yabana
Kesedurur şeyh zünnārın **yana**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 62*). [yana,]

yañadan: Taraftan.

Bu **yañadan** ol tanuqlar girdiler
Şehre vü dürlü haberler virdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 171*). [yañadan,]

yanan: Yanan ateşi.

Şem'î gözleri görenler yandurur
Yoħsa gözsüz **yananı** söyündürür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 240*). [yananı, -ı]

yanar: Yanmak, tutuşmak.

Od içinde gönlü mum gibi **yanar**
Gözlerinden yaş yirine kan iner
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 3*). [yanar,]

yandı canı: Üzölmek, canı yanmak.

Leyli çün gördi ki bilmedi anı
Top köyindi gönlü vü **yandı canı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 78*). [yandı canı,]

yandur: Yakmak, tutuşturmak.

Her çırāğı kim gice gök **yandurur**
Şeyh anı bir āh-ıla söyündürür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 131*). [yandurur, -ur]

(Mes. 12: m. 145; Mes. 91: m. 6)

ya'ni: Kısacası, sözün kısası.

Var mıdur dir **ya'ni** 'ālemde kişi
Kim benüm-ile kıla ol bu işi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 213*). [ya'ni,]

yañıl: Yanılmak, hataya düşmek.

Bu Muhammed beni hergiz görmedi
Yañıluban baña rişvet virmedi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 234*). [yañıluban, -ub, -an]

yañıl: Şaşırarak, yanılmak.

Yañıla kuşlar dilin yüz nāz-ıla
Bundan örgene vü yüz biñ sāz-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 51*). [yañıla, -a]

yanında: Yanında.

Yirsüzi yirsüz katına iledüñ
Yirlüyi yirlü **yanında** bile'düñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 16*). [yanında,]

yanında: Yan, taraf.

Degme bir **yanında** şeyhün üstüvâr
Bir terâzû aşılı bir bakḳâl-vâr
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 17*). [*yanında,]*

yap: Bina etme.

Kim ilan gibi ininden çün çıkar
Balḩa-y-ıla **yapduḡı** burcı yıkar
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 82, Mısra 4*). [*yapduḡı, -duḡ, -ı]*

yap: Yapmak (iş ve hareket bağlamında).

Nesne **yapmaya** ki girü yıkmaya
Bir gün ağzından eyü söz çıkmaya
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 43*). [*yapmaya, -ma, -ya]*

yap: Yapmak, inşa etmek.

Düşdüm ol kayda ki çıkaḡı muḫâl
Yapdum ol seddi ki yıkaḡı muḫâl
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 166*). [*yapdum, -dum]*

(*Mes. 53: m. 56*)

yap: Yapmak, işlemek (günah bağlamında).

Her ne kim senden yıkılmaḳlık ḳopar
Tevbe bir demde anı girü **yapar**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 130*). [*yapar, -ar]*

yapış: Yapışmak, tutmak.

Kendüzün andan ḳaçan fark eyleye
Yapışup anı daḫı ḡarḳ eyleye
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 54*). [*yapışup, -up]*

yapış: Yapışmak; bağlanmak, tutmak.

Niçe kim oḡlan ataya anaya
Ḳuş niçe **yapışur-ısa** dāneye
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 26*). [*yapışur-ısa, -ur, --ısa]*

yapış: (İş bağlamında) girişmek, ele almak.

Mālumuñ virdüm zekātın ehline
Müşkil işlerüñ **yapışdum** sehline
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra 28*). [*yapışdum, -du, -m]*

yapış: Yapışmak || Yalvarmak.

Ḳomaz-ısam girmege baña söger
Yapışur-ısam durur beni döger
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 418*). [*yapışur-ısam, -ur, --ısa, -m]*

yapış: Yapışmak, sürülmek.

Hubs anda mı **yapışur** cānlara
Yā irer mi bunda cān su 'bānlara
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 95, Mısra 15*). [*yapışur, -ur]*

yār: Dost, arkadaş.

Söyler-idi kendüzi **yāri-y-ıla**
Çaḡırup eydür-idi zārı-y-ıla
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 115*). [*yāri-y-ıla, -ı, --y, --ıla]*

(*Mes. 50: m. 55; Mes. 53: m. 163; Mes. 55: m. 14; Mes. 68: m. 60; Mes. 81: m. 175; Mes. 81: m. 176; Mes. 85: m. 79*)

yār: Sevgili, dost.

Yār eger olur-ısa kâfir daḫı
Yār olḡıl yāra vü yalvar daḫı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 35*). [*yār,]*

(*Mes. 14: m. 36; Mes. 22: m. 105; Mes. 29: m. 13; Mes. 38: m. 12; Mes. 48: m. 13; Mes. 86: m. 19; Mes. 86: m. 96; Mes. 88: m. 96; Mes. 88: m. 100; Mes. 97: m. 21; Mes. 91: m. 42*)

yār: Yar, sevgili.

Yār-ıla yüz dürlü 'ayş ider-idi
Girü Şaṭṭ'a düşüben gider-idi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 13*). [*yār-ıla, --ıla]*

(Mes. 9: m. 12; Mes. 9: m. 54; Mes. 9: m. 56; Mes. 9: m. 47; Mes. 9: m. 49; Mes. 10: m. 155; Mes. 10: m. 169; Mes. 12: m. 95; Mes. 12: m. 101; Mes. 12: m. 125; Mes. 12: m. 205; Mes. 12: m. 206; Mes. 12: m. 133; Mes. 14: m. 41; Mes. 21: m. 10; Mes. 21: m. 15; Mes. 44: m. 23; Mes. 47: m. 94; Mes. 47: m. 146; Mes. 47: m. 133; Mes. 47: m. 134; Mes. 47: m. 160; Mes. 88: m. 117; Mes. 88: m. 119)

yār: Sevgili || Dost.

Şimdi kamu dünyadan iy nām-dār
Deyr baña yir ü tersā-beççe **yār**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 20). [yār,]

(Mes. 15: m. 77)

yār: Sevgili || Allah.

Hūr-ıla aldamaya kimse bizi
Yārumuzuñ uçmağa beñzer yüzi
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 20, Mısra 22). [yārumuzuñ, -umuz, -uñ]

yār: Tanıdık, aşına; dost.

Aşlumuzda yüziçi kim var-ıdı
Yā şu-y-ıla kañkı biri **yār-ıdı**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 48). [yār-ıdı, --ı, -dı]

yār: Eş (olan).

Çün Muşibet-nāme 'Attār irüre
Mantıku't-tayr'ı aña **yār** irüre
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 66). [yār,]

yār: Sevgili || Gülşehrî.

Kaş mişāli bunda 'Attār'uñ-durur
Kalanını eyleyen **yāruñ-durur**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 70). [yāruñ-durur, -uñ, --dur, -ur]

yār eylerem: Dost, sevgili edinmek.

Her güli kim kendüme **yār eylerem**
Her gice vaşfını tekrār eylerem
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra 5). [yār eylerem, -r, -em]

yār idiserüz: Dost edinmek.

Mü'mini imānda **yār idiserüz**
Ka'be'yi bütlerden arıdıraruz
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 23). [yār idiserüz, -iser, -üz]

yār ol-: Sevgili, dost olmak.

Şeyh eydür ol bize çün **yār ola**
Kamu yārānlarımız ağıyār ola
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 57). [yār ola,]

(Mes. 11: m. 84; Mes. 14: m. 36)

yār ola: Yakın olmak.

Eyle dut kim 'ışk saña **yār ola**
Kāfir-ile nite mü'min yār ola
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 113). [yār ola, -a]

yār ola: Dost, yakın olmak.

Eyle dut kim 'ışk saña yār ola
Kāfir-ile nite mü'min **yār ola**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 114). [yār ola,]

yār ol-: Dost, arkadaş olmak.

Şanma kim sen bunlara **yār olasın**
Dur git olmaya kim ağıyār olasın
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 111). [yār olasın, -asın]

(Mes. 12: m. 228; Mes. 14: m. 27;
Mes. 10: m. 134; Mes. 10: m. 148;
Mes. 47: m. 22)

yāra: Uygun olmak, layık olmak.

Ben var-iken kim ola ayruk kişi
Kim başarmağa **yāraya** bu işi

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra 18). [yaraya, -ya]

(Mes. 76: m. 4)

yara-: Yarar sağlamak, faydalı olmak.

Maḥv işe gelür deñizde iy refik
Naḥv-ıla kesmege **yaramaz** tarik
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 40). [yaramaz, -maz]

yāra ire: Yāra, sevgiliye ulaşmak.

Ḳamu 'ālemden kesüp **yāra ire**
Terk ide yāri vü Cebbār'a ire
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 55). [yāra ire,]

yarad: Yaratmak.

Pādişāh oldur ki şultān **yarada**
Ten dörde ḥalka vü cān **yarada**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 7). [yarada, -a]

(Mes. 31: m. 8)

yarad-: Yoktan var etmek, ortaya çıkarmak.

Nesneyi ol dāyim olan **yarada**
Gāh olan gāh olmayan ne dörde
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 39). [yarada, -a]

yaradan: Yaratan, yaratıcı; Allah.

Bu cihān **yaradana** da'vet kıılır
Ḥalk zirā Tañrı birliğin bilür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 191). [yaradana, -a]

(Mes. 25: m. 74; Mes. 47: m. 164;
Mes. 52: m. 42; Mes. 63: m. 139; Mes.
98: m. 25; Mes. 107: m. 142)

yaradan olur-isa: Yaratan olmak, yaratıcı konumunda bulunmak.

Tañrılık eyledüğin hōd ölmeye
Ḥalkı **yaradan olur-isa** revā
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 198). [yaradan olur-isa, -ur, --isa]

yaradıl: Yaratılmış, canlı varlıklar.

Anda kim her derde dermān kııldılar
Her **yaradılmışa** bir cān virdiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 86). [yaradılmışa, -mış, -a]

yarag: Teçhizat, araç gereç || Hazırlık.

İşidūñ iy ḳavm bī-noḳşān bilūñ
Ḥāzır olup yol **yaragını** kıluñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 24). [yaragını, -ın, -ı]

yaragın eylediler: Hazırlık yapmak.

Ol gün anda hüdhüdi toyladılar
Yollarınıñ **yaragın eylediler**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 40). [yaragın eylediler,]

yaragın kılıçak: Hazırlık yapmak.

Bunlar itlerden perişān olıçak
Her biri kaçmak **yaragın kılıçak**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 72). [yaragın kılıçak, -ıçak]

yarak it: Hazırlık yapmak.

Gelür-iseñ bu yola var **yarak it**
Yoḥsa gelme bizüm-ile töne git
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra 25). [yarak it,]

yaramaz: Faydasız, boş; zararlı, kötü.

Bunlar eydür dünyāda yörür-iken
Yaramazı yöreden ḳorur iken
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 90). [yaramazı, -ı]

yaramaz: Faydasız, boş, gereksiz.

Ḥaḳ ḥarāmı hiç aña yidürmeye
Bir **yaramaz** söz aña didürmeye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 54). [yaramaz,]

yārān: Arkadaşlar, dostlar.

Şeyh ü yārānlar çün anda geldiler
Nāgehān ol manzārı hōş gördiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
67). [yārānlar, -lar]

(Mes. 10: m. 47; Mes. 10: m. 168;
Mes. 12: m. 192; Mes. 13: m. 16; Mes.
14: m. 25; Mes. 14: m. 7; Mes. 15: m.
50; Mes. 15: m. 86; Mes. 15: m. 65;
Mes. 16: m. 92; Mes. 16: m. 97; Mes.
73: m. 9; Mes. 91: m. 257; Mes. 91:
m. 261; Mes. 105: m. 45)

yārān: Dostlar, sevgililer.

Şeyh ü yārānlar dükeli cem‘-ile
Geldiler Rüm iline kamu bile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
53). [yārānlar, -lar]

(Mes. 11: m. 55; Mes. 11: m. 59; Mes.
11: m. 58; Mes. 12: m. 39)

yarar mı: Yaraşır mı, uygun düşer mi?

Baňa bunuñ gibi hāl-ıla ‘aceb
Kılmağa yarar mı sımurğı taleb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra
36). [yarar mı,]

yaraş: Yakışmak, uygun düşmek, layık ve
münasip olmak.

‘Ādilüñ şāzı yaraşur oynuma
Zālimi öldür yazuğı boynuma
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra
11). [yaraşur, -ur]

yaraş: Yaraşmak, yakışmak.

Pādişāhlık iy birāder cāvidān
Dünyada sımurğa yaraşur hemān
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra
6). [yaraşur, -ur]

(Mes. 93: m. 37)

yarasa gibi: Yarasa gibi.

Gündüzin yarasa gibi gizlenür
Gice güneş gibi rüşen görünür

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra
17). [yarasa gibi,]

yaraşur: Yaraşır, yakışır, lâyıktır.

Ben anı kıldum ki benden yaraşur
Sen anı kılğıl ki senden yaraşur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
59). [yaraşur,]

(Mes. 16: m. 160)

yarat: Meydana getirmek, yaratmak.

Biz yaratduğ biz bilevüz kılları
Kim girü bizden yañadur yolları
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra
95). [yaratduğ, -duğ]

(Mes. 1: m. 7; Mes. 83: m. 29; Mes.
52: m. 28)

yaraya mı: (İşe) yarar mı?

Cehl-ile şeyh olmağa yaraya mı
Yā demür darağ şakal daraya mı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 67, Mısra
3). [yaraya mı,]

yāren: Dost, arkadaş.

Kim bu Gülşehrī kerīm erenlerüñ
Ni‘metini çok yidi yārenlerüñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra
26). [yārenlerüñ, -ler, -üñ]

yarı: Yarısı.

Eydür armadum ben ol müşkilde rāy
Naħvı eydür yarı ‘ömrüñ yoğa say
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra
16). [yarı,]

(Mes. 56: m. 18)

yarı bula: Sevgiliyi bulmak.

Kim kıla ihlāş-ıla yarı bula
Anı kim ben kıldum esbi dīv ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
209). [yarı bula, -a]

yār-i çüst: Çevik, muntazam güzel.

Var-ıdı ol ortada bir **yār-i çüst**
Geldi şeyhe eydür iy 'ahdinde süst
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra*
1). [*yār-i çüst,]*

yāri göresin: Sevgiliyi görmek. || Allah'ı görmek.

Şehvetüni ko ki 'ışka iresin
Kendüzüñ terk it ki **yāri göresin**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
18). [*yāri göresin, -e, -sin]*

yāri kıldılar: Sevgiliyi edinmek. (*Resul-i Ekrem Hz. Peygamberimizi seçmek bağlamında*).

Kendü dīnlerine **yāri kıldılar**
Nāle vü feryād u zārī kıldılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
85). [*yāri kıldılar, -dı, -lar]*

yār-ıçun: Sevgili için.

'İşk anı çün bir deve gibi yider
Yazılarda **yār-ıçun** toñuz güder
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
210). [*yār-ıçun,]*

yarın: Ertesi gün, yarın.

Şüreti eylemegil ma 'nīye büt
Gül bugün toğdı vü **yarın** öldi dut
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra*
24). [*yarın,]*

yarın olmadı: Yarın olmak.

İkiñüz dañı şikārumsız bugün
Kim **yarın olmadı** vü hōş geçdi dün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
174). [*yarın olmadı, -ma, -dı]*

yarısın: (Kalan) yarısı.

Yarısın kazandığınıñ yir-idi
Yarısın yoñsula virem dir-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
34). [*yarısın,]*

yarısın kazandığınıñ: Kazancının, gelirinin yarısı.

Yarısın kazandığınıñ yir-idi
Yarısın yoñsula virem dir-idi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
33). [*yarısın kazandığınıñ,]*

yarlıg: Emir, ferman.

Bilümüze **yarlıgı** kuşadalum
Dutmayanun başını uşadalum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
79). [*yarlıgı, -ı]*

yarısı gicenün: Gecenin yarısı.

Yarısı geçdi **gicenün** uyku-y-ıla
Toğdı gök bahrı girü incü-y-ile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
43). [*yarısı gicenün,]*

yaş: Acı neticesinde ortaya çıkan üzüntü hali, matem.

Her birisi **yaşda** oturmuş-ıdı
Kendüden ümüdi götürmüş-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
263). [*yaşda, -da]*

(*Mes. 94: m. 68*)

yaş eyleyem: Yasa çevirme; üzüntü, keder ve mateme boğmak.

Diler-isem 'āsīyi hāş eyleyem
Dilemezsem düğünü **yaş eyleyem**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra*
88). [*yaş eyleyem, -y, -em]*

yāsemen: Yasemin çiçeği.

Nesteren hātmiya nāz eyler-ıdı
Yāsemen nesrīn-ile söyler-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
24). [*yāsemen,]*

yasını dut-: Kötü bir olay sonunda acı ve üzüntü duymak; yas tutmak.

Ne ki yārānları var-ısa anuñ
Yasını dutmuşlar-ıdı tavşanuñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 262*). [*yasını dutmuşlar-ıdı, -miş, -lar, --ı, -dı*]

(*Mes. 94: m. 43*)

yaşlu gözin: Gözü yaşlı; gözyaşı içinde olma durumu.

Ol yazuklu kim dutar **yaşlu gözin**
Yıgdür ol erden kim öger kendüzin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 59*). [*yaşlu gözin,]*

yasta: Yaslanmak.

Niçe cāh-ı menzilet isteyessin
Başuñı şeh çıgnine **yastayasın**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra 10*). [*yastayasın, -ya, -sın*]

yasta: Yaslamak, dayamak.

Başumuzu kılıça **yastayalum**
Leşkere bir pādīşāh isteyelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra 11*). [*yastayalum, -y, -alum*]

(*Mes. 38: m. 13; Mes. 60: m. 99*)

yas: Gözyaşı.

Gözlerinden kan akıtmış **yaş-ıla**
Hem şımış nākūsını bir taş-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 59*). [*yaş-ıla, --ıla*]

yas: Su; deniz.

Vardı şarda işlerin gördi girü
Geçdi çok **yaşı** vü geçdi çok kuru
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 92*). [*yaşı, -ı*]

yas: Yayın kirişini gevşetmek; düz hâle getirmek || Kırmak.

Müdde'inüñ yayını **ysamak** gerek
İki dillünün dilin kesmek gerek

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 17*). [*yasmak, -mak*]

yas: Gizlenmek, saklanmak.

Çün gice müşkin cār örtüñdi başa
Gitdi gündüz şāhidi yüzün **yaşa**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 40*). [*yaşa, -a*]

yat: Yatmak, uyumak.

Çün beyān oldı ne kim baḡ itdiler
Geçdiler ol sözden ü hōş **yatdılar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 262*). [*yatdılar, -dı, -lar*]

yat: Hüner, usul, üslup.

Degme ağız bilmeye sözüñ **yatın**
Cevheriler bile gevher kıymatın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 323*). [*yatın, -ın*]

yat: Yatmak, bulunmak.

Eydür āḡir dünyādan çün gitdüñüz
Gür içinde ölügen çok **yatduñuz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 56*). [*yatduñuz, -du, -ñuz*]

(*Mes. 89: m. 7*)

yat: Bir yere veya bir şeyin üzerine boylu boyunca uzanmak; yatmak.

Ḥvōca gördi tūtısı ölü **yatur**
Tūtısından ol kafas tolu **yatur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 112*). [*yatur, -ur*]

(*Mes. 110: m. 7; Mes. 66: m. 26*)

yat: (Yılanın) halka durumunda kıvrılıp toplanmak, çöreklenmek.

Ol qarında kim ilan **yatdı** niçün
Deşni-y-ile deşmedüñ anı bugün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 77*). [*yatdı, -dı*]

yat: Yol; hizmet, iş.

Ben ki yolu düzdüm anuñ **yatına**
Kapusından irdüm anuñ **katına**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
141). [*yatına, -ın, -a*]

yat: Vaziyet, durum.

Varma zinhār ol kişinüñ **katına**
Kim düziser seni kendü **yatına**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra*
56). [*yatına, -ın, -a*]

yatlu: Kötü, fena || Acı.

Ol ağacunu kim yemişi **atlıdur**
Sen ağacunu kim yemişi **yatlıdur**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 106, Mısra*
10). [*yatlıdur, -dur*]

yatmak: Yaşamak, bulunmak.

Gül diken içinde **yatmak** hayf ola
Aşlını kişi unıtmak hayf ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 1, Mısra*
14). [*yatmak,]*

yāver: Yardımcı.

Hüdhüd eydür 'adlı ser-leşker-durur
Dīne pūşt ü devlete **yāver-durur**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra*
2). [*yāver-durur, --dur, -ur*]

yavlak: Pek, çok.

Ol bize **yavlak** yakın u fażlı bol
Biz ırağ andan hezārān sāle yol
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra*
31). [*yavlak,]*

(*Mes. 22: m. 127; Mes. 5: m. 166;*
Mes. 10: m. 2; Mes. 14: m. 3; Mes. 14:
m. 43; Mes. 16: m. 56; Mes. 25: m. 80;
Mes. 27: m. 39; Mes. 32: m. 70; Mes.
32: m. 89; Mes. 36: m. 23; Mes. 48:
m. 14; Mes. 50: m. 28; Mes. 50: m. 64;
Mes. 53: m. 71; Mes. 53: m. 93; Mes.
53: m. 102; Mes. 54: m. 9; Mes. 55:
m. 25; Mes. 65: m. 66; Mes. 66: m. 64;
Mes. 68: m. 75; Mes. 71: m. 18; Mes.

72: m. 406; Mes. 72: m. 438; Mes. 72:
m. 529; Mes. 72: m. 554; Mes. 73: m.
24; Mes. 78: m. 10; Mes. 81: m. 85;
Mes. 82: m. 2; Mes. 84: m. 18; Mes.
85: m. 79; Mes. 87: m. 26; Mes. 88:
m. 33; Mes. 91: m. 38; Mes. 91: m.
242; Mes. 94: m. 14; Mes. 94: m. 66;
Mes. 88: m. 33; Mes. 91: m. 38; Mes.
91: m. 242; Mes. 94: m. 14; Mes. 94:
m. 66; Mes. 102: m. 38)

yavlak: Kötü, fena.

İlla **yavlak** hālete düşmiş 'azīm
Kamu şuçını bağışlamış Kerīm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
53). [*yavlak,]*

(*Mes. 63: m. 92; Mes. 81: m. 70; Mes.*
91: m. 148; Mes. 97: m. 37)

yavlak: Büyük, fena, kötü (hata bağlamında).

Mecnun eger yüz olur-ısa revā
Leyli iki olduğu **yavlak** hātā
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
106). [*yavlak,]*

yavlak: Pek, çok; çok iyi.

Hikmeti vü hey'eti vü mantığı
Añladum **yavlak** u bildüm taḥkīki
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
12). [*yavlak,]*

(*Mes. 54: m. 23; Mes. 55: m. 51; Mes.*
57: m. 36; Mes. 63: m. 146; Mes. 65:
m. 130; Mes. 66: m. 13; Mes. 72: m.
120)

yavlak: Fena, kötü (beddua bağlamında).

Eytdiler iy cānavarlaruñ şahı
Begleri **yavlak** dutar yoḥsul ahı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
58). [*yavlak,]*

yavlak az: Çok az.

Şabrı **yavlak az** u 'ışkı çok olur
Ne ki yādında var-ısa yoḥ olur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
97). [*yavlak az,]*

yavlak çok: Pek çok.

Bîşede yemiş ağaçları üküş
Alma **yavlak çok** u dadı ança hōş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra*
24). [*yavlak çok,]*

yavlak eyü: Çok iyi, gayet güzel.

Dilkü eydür re'yüñüz **yavlak eyü**
Yoğ-durur bu danışıkda hîç çayu
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
29). [*yavlak eyü,]*

yavlak hüb: Çok iyi.

Sekizinçi gök ulü'l-'azme behişt
Oldı **yavlak hüb** u key 'ālî sirişt
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra*
4). [*yavlak hüb,]*

yavru: Yeni doğmuş hayvan, yavru (Evlat,
çocuk anlamında).

Ol bize bu sāzı öğretmiş ola
Yavru ana pîşesin dutmuş ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
84). [*yavru,]*

(*Mes. 27: m. 34; Mes. 27: m. 41; Mes.*
94: m. 52; Mes. 27: m. 9; Mes. 27: m.
39; Mes. 27: m. 56; Mes. 27: m. 14;
Mes. 27: m. 21; Mes. 27: m. 25; Mes.
27: m. 45; Mes. 27: m. 53; Mes. 27:
m. 62; Mes. 27: m. 63; Mes. 27: m. 32;
Mes. 27: m. 44; Mes. 27: m. 28; Mes.
27: m. 19; Mes. 27: m. 30; Mes. 27:
m. 49; Mes. 27: m. 11; Mes. 27: m. 29;
Mes. 27: m. 15; Mes. 27: m. 59; Mes.
27: m. 10; Mes. 27: m. 75; Mes. 27:
m. 24; Mes. 27: m. 10)

yavru: Yeni doğmuş hayvan, yavru.

Bu çemen Gülşehri'nüñ bōstānidur
Ṭavuğ u kaz **yavrusı** destānidur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra*
32). [*yavrusı, -sı]*

yavu kıl-: Kaybetmek, yitirmek.

Şārda daḥı ben kaçan sensüz olam
Yā seni **yavu kılup** kimi bulam

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
146). [*yavu kılup, -up]*

(*Mes. 69: m. 224*)

yavu kılunmadı: Yitmek, yitip gitmek,
kaybolmak.

Bunçalar dirile hōd bilinmedi
Ol ölüp daḥı **yavu kılunmadı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 94, Mısra*
76). [*yavu kılunmadı, -ma, -dı-un, -*
ma, -dı]

yavu var-: Kaybolmak, zayi olmak;
unutulmak.

Yavu var bir haftada kim dünyada
Kalmasun nām u nişānuñ iy gedā
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
97). [*yavu var,]*

(*Mes. 69: m. 139; Mes. 63: m. 89;*
Mes. 63: m. 72)

yavuk: Yakın olmak, yaklaşmak.

Gözlü ne kim gice **yavıkuhsar**
Girü ırte olıcağaz bulısar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
221). [*yavıkuhsar, -ul, -ısar]*

yavukıl: Yakın olmak.

Bunça altun ma'deni bulunmadı
Bu demür kânı **yavukılınmadı**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
278). [*yavukılınmadı, -ın, -ma, -dı]*

yavukul: Kaybetmek.

Yidüginı kişi **yavukulsar**
Virdüginüñ birine on bulısar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra*
13). [*yavukulsar, -ısar]*

yavuz: Kötü, fena.

Yavrıma her kim **yavuz** şanur-ısa
Yā bulara söyleyüp dinür-ıse
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
15). [*yavuz,]*

(Mes. 50: m. 31; Mes. 50: m. 32; Mes. 65: m. 64; Mes. 65: m. 141; Mes. 66: m. 52; Mes. 71: m. 65; Mes. 85: m. 72; Mes. 95: m. 3; Mes. 95: m. 12; Mes. 95: m. 13; Mes. 95: m. 18; Mes. 101: m. 28; Mes. 101: m. 7)

yavuz işden: *Kötü iş.*

Yavuz işden tevbe kıl iy nâmdâr
Muştafâ yolını eyle ihtiyâr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 45). [yavuz işden, -den]

yavuz ol-: *Fena, kötü olmak.*

Ne günâh itdüm senüñ haqqıñda ben
Âdemî bunça **yavuz ola** ki sen
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 58). [yavuz ola, -a]

(Mes. 105: m. 50; Mes. 51: m. 20)

yavuzıraq: *Daha kötü.*

Degme nev'ün dünyada var bir işi
Âdemîden **yavuzıraq** yok kişi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 240). [yavuzıraq,]

yavuzlık: *Kötülük, fenalık.*

Hâri kesün bâğbâna dınmañuz
Güllere zînhâr **yavuzlık** şanmañuz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 170). [yavuzlık,]

(Mes. 95: m. 3; Mes. 53: m. 6; Mes. 65: m. 140; Mes. 85: m. 72; Mes. 95: m. 17)

yavuzlık kılmağıl: *Kötülük yapmak.*

Eylük idene **yavuzlık kılmağıl**
Tütü-y-ıla karğa gibi olmağıl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 37). [yavuzlık kılmağıl, -ma, -ğıl]

yav: *İki ucu arasında bir kiriş gerili olan, eğri ve esnek ok atma aleti; yay.*

Müdde'inün **yayını** yasmağ gerek
İki dillünün dilin kesmek gerek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 17). [yayını, -in, -i]

(Mes. 95: m. 3; Mes. 45: m. 15; Mes. 72: m. 15; Mes. 75: m. 65; Mes. 107: m. 8)

yay gibi: *Yay gibi, yaya benzer (sevgilinin kaşları).*

Burka' altından oturmuş ay gibi
Kırpügi oğlar u kaşı **yay gibi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 514). [yay gibi,]

yay gibi: *Yay gibi, yaya benzer.*

Bir kız üstinde oturur ay gibi
İki kaşı oğ atar bir **yay gibi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 70). [yay gibi,]

yayan: *Yayan, yürüyen.*

Geldiler hurrem halife katına
Kimi **yayan** kimi binmiş atına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 106). [yayan,]

(Mes. 73: m. 5)

yaz: *İşlemek, kazımak.*

'Âlemi başdan başa gezdüm kamu
Hâturuma nakşını **yazdum** kamu
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 4, Mısra 6). [yazdum, -du, -m]

yaz: *Yaz mevsimi.*

Yaz anuñ yüzi katında güz gibi
Zülfi gice 'arızı gündüz gibi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 77). [yaz,]

yaz: *Yazmak, işlemek. (Bir konuyu ele almak bağlamında).*

Kurup yüz taşnîf ü dînde **yazdı**
Şeyh Kur'ân'da key üstâd-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
97). [*yazdıdı, -dı, -dı*]

Bunlar eydür nâmeyi biz n'iderüz
Nâmeler **yazan** katına giderüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
84). [*yazan,]*

yaz: Yazmak, çizmek.

Şu yüzine **yazar-ısañ** yüz hisâb
Bir sâ'atda kâmusı ola hârâb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra*
7). [*yazar-ısañ, -ar, --ı, -sañ*]

yazar-ısam deftere: Deftere yazmak, kayıt altına almak.

Ben ruķımı **yazar-ısam deftere**
Dercini kıla 'Utârid yüz pare
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra*
39). [*yazar-ısam deftere, -ar, -ısa, -m*
]

yaz: Kaleme almak, yazmak.

Gülşarı'n Gülşehrî çün mülki **yazar**
Sen gid ol hōd kendü milkinde gezer
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
125). [*yazar, -ar*]

yazdı berâtını: Ferman yazmak; emir vermek.
(*kader bağlamında*).

Aldı mevt anuñ hayâtını dañı
Yazdı çarh anuñ **berâtını** dañı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
104). [*yazdı berâtını, -nı*]

(*Mes. 60: m. 52; Mes. 31: m. 13*)

yaz: Yazmak; kazımak.

Senden ol günden ki ben azmışvanın
Hâturuma naķşuñı **yazmışvanın**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
120). [*yazmışvanın, -mış, -van, -ın*]

yazı: Kır, ova.

Kim meger bir **yazıda** bāğ ergavân
Bitmiş-idi yöresinde za'ferân
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
11). [*yazıda, -da*]

yaz: Yazmak, işlemek.

Degme kişi adını bu deftere
Yazamaz kim beñzeze degme ere
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra*
54). [*yazamaz, -amaz*]

(*Mes. 60: m. 59; Mes. 91: m. 260;*
Mes. 93: m. 37; Mes. 13: m. 44; Mes.
26: m. 16; Mes. 32: m. 41; Mes. 47:
m. 38; Mes. 47: m. 37; Mes. 50: m. 77;
Mes. 60: m. 16; Mes. 12: m. 210)

yazı: Kır, ova || Yer.

yaz: Yazmak, söylemek.

Kimsenem yok ne varın saña **yazam**
'Avrat alam saña hân-u-mân düzem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
473). [*yazam, -am*]

Geze gümrâhlığ-ıla her **yazıda**
Kim Müsülmânları yoldan azıda
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra*
59). [*yazıda, -da*]

yaz: İlkbahar || Huzurlu, mutlu zamanlar.

Nite olısar benüm anda işüm
Yaza kanda irişe anda kışum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra*
44). [*yaza, -a*]

yazla: Yazın göçülen ya da gezmeye gidilen
yüksek, serin yer, yayla.

Ne bile kim **yazla** şarda kışladı
Dükelin ümmü'l-ḥabâyiş işledi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
151). [*yazla,]*

yazan: Yazan kişi.

yazlu: Yazılı, çizili.

Yazlu divārında naqşı yaqşı çok
Olmaya bir reng kim ol evde yok
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 61*). [yazlu,]

(*Mes. 53: m. 74; Mes. 53: m. 77*)

Zerq-ıla niçe **yazuğa girelüm**
Şıdık-ıla maqşüdumuza irelüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 123*). [yazuğa girelüm, -elüm]

(*Mes. 72: m. 112; Mes. 66: m. 14*)

yazlu şüret: Görünüşte.

Ol hevā çün hemdemi olur-ıdı
Yazlu şüret ādemī olur-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 20*). [yazlu şüret,]

yazuğı boynuma: Günahı benim boynuma.

‘Ādilūñ şāzı yaraşur oynuma
Zālimi öldür **yazuğı boynuma**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra 12*). [yazuğı boynuma,]

yazma: Yazmak, çizmek.

Yazmaya şu üstine naqşı kişi
Şuya tekye uranuñ yildür işi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 17*). [yazmaya, -ya]

yazuk: Yazık; günah.

Tevbe şuyı hışm odın söyündürür
Rahtını **yazuqlaruñ** köyündürür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 104*). [yazuqlaruñ, -lar, -uñ]

yazu: Kır, ova, düzlük.

Şubh-dem bir **yazuda** kim nevbahār
Dökmiş-idi yire dürr-i şāhvār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra 3*). [yazuda, -da]

(*Mes. 72: m. 111; Mes. 76: m. 7; Mes. 76: m. 12; Mes. 76: m. 8; Mes. 76: m. 15; Mes. 77: m. 3; Mes. 77: m. 10; Mes. 78: m. 36; Mes. 78: m. 5; Mes. 78: m. 34; Mes. 78: m. 38; Mes. 78: m. 53; Mes. 78: m. 16; Mes. 78: m. 26; Mes. 78: m. 19; Mes. 85: m. 96; Mes. 97: m. 16; Mes. 98: m. 54*)

yazuğ: Günah.

Ben bu zühd ü arılığ-ıla kaçan
Olmayam müzdi **yazuğundan** seçen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra 20*). [yazuğundan, -ın, -dan]

yazuk işle-: Günah işlemek.

Bir **yazuk** ben **işledüm** dir hōr bana
Bir güneh sen eyledüñ lāyık saña
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 85*). [yazuk işledüm, -dü, -m]

(*Mes. 60: m. 16; Mes. 53: m. 12; Mes. 55: m. 48; Mes. 77: m. 12; Mes. 77: m. 15; Mes. 77: m. 17; Mes. 78: m. 23; Mes. 78: m. 100; Mes. 78: m. 3; Mes. 78: m. 11; Mes. 78: m. 21; Mes. 78: m. 31; Mes. 85: m. 94; Mes. 98: m. 59*)

(*Mes. 98: m. 62; Mes. 53: m. 16; Mes. 94: m. 66*)

yazuğ işleyen: Günah işleyen (kimse).

Yazuğ işleyen sevāba ire mi
Yā günāha Tañrı müzdi vire mi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 76, Mısra 17*). [yazuğ işleyen,]

yazuk kılar: Günah işlemek.

Bunça yıldur kim bular **yazuk kılar**
Hāzretüme ol yazuk ma'lüm olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 35*). [yazuk kılar, -ur]

(*Mes. 78: m. 61; Mes. 78: m. 39*)

yazuğa gir-: Günaha girmek.

yazuklu: Günahkâr.

Azı kaçan begeneler çoqlular
Müzde kanda ireler **yazuklular**

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 76, Mısra 10*). [yazuklular, -lar]

(*Mes. 78: m. 59; Mes. 78: m. 58*)

yazular: *Kır, ova.*

Ten tağından çün temâsâ idesin
Çok toñuzlar **yazularda** güdesin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 216*). [yazularda, -da]

ye: *Yemek.*

İşlerümi ben bitürsem yig-durur
İşlemedin ne **yer-isem** yig-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 106*). [yer-isem, -r, --ise, -m]

(*Mes. 91: m. 110*)

ye: *Yemek, yutmak.*

Çün ki mâni‘ olmaya kim hey deye
Ehremenler âdemîleri **ye**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 50*). [ye, -ye]

veg: *Daha iyi, daha üstün.*

Eydür az mikdâr var bende kerem
Eydür ol **veg** kamudan iy muhteşem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 124*). [veg,]

(*Mes. 81: m. 128; Mes. 83: m. 16*)

yeksân ola: *Bir, eşit, aynı seviyede olmak.*

Hüdhüd eydür ‘ilm eri sultân ola
‘Âlim ü câhil kaçan **yeksân ola**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 55, Mısra 2*). [yeksân ola, -a]

(*Mes. 44: m. 8*)

yekşenbe: *Birinci gün, pazar günü.*

Oldı şenbe hüdâ-vendi Zuhal
Güneşüñ **yekşenbe** oldı bî-ħalel

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 276*). [yekşenbe,]

yel gibi: *Rüzgâr gibi.*

Yügürü var yügürü gel **yel gibi**
Yohsa kanuñ akıduram seyl gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 31*). [yel gibi,]

(*Mes. 88: m. 43*)

yem: *Yem, yiyecek.*

İlla **yem** gerek olıcağ etüme
Kim getüre kısmetümi katuma
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 113*). [yem,]

yemiş: *Meyve.*

Ol **yemişler** ben kaçan yiye-y-idüm
Kim yiyüp girü kûsam diye-y-idüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 89*). [yemişler, -ler]

(*Mes. 106: m. 9; Mes. 106: m. 10; Mes. 106: m. 14*)

yemlihâ: *Yemliha (özel isim).*

Yemlihâ eydür bilür-iseñ eyit
Kim nedür yağmur u yâ nedür bulut
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 151*). [yemlihâ,]

(*Mes. 72: m. 155; Mes. 72: m. 167; Mes. 72: m. 179; Mes. 72: m. 191; Mes. 72: m. 195; Mes. 72: m. 217; Mes. 72: m. 288; Mes. 72: m. 233; Mes. 72: m. 245; Mes. 72: m. 249; Mes. 72: m. 265; Mes. 72: m. 266; Mes. 72: m. 271; Mes. 72: m. 289; Mes. 72: m. 310; Mes. 72: m. 315; Mes. 72: m. 333; Mes. 72: m. 336; Mes. 72: m. 375; Mes. 72: m. 403; Mes. 72: m. 425; Mes. 72: m. 174; Mes. 72: m. 366; Mes. 72: m. 388; Mes. 72: m. 347*)

yemlihâ halkına: *Yemliha'nın eşine. (halk kelimesi eş, hanım anlamında kullanılmıştır).*

Sevdüğü hicri çün anı tağladı
Yemlihâ halkına gönlin bağladı

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 506). [yemlihā halkına,]

yemlihā'nuñ hātunun: Yemliha'nın eşi.

Kim meger ersüz-ise anı ala
Yemlihā'nuñ hātunun daħı bile
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 502). [yemlihā'nuñ hātunun,]

yene: Yine, tekrar.

Dİne deġşürmiş **yene** tersālġı
İzze irürmiş girü rüsvālġı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 63). [yene,]

(Mes. 15: m. 118; Mes. 60: m. 41;
Mes. 60: m. 42; Mes. 66: m. 1; Mes.
66: m. 2; Mes. 69: m. 85; Mes. 89: m.
7)

yer: Yer, toprak.

'Adl-ıla da'vī kılam u güç **yete**
Kim toħumsuz daħl **yerlerde** bite
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 26). [yerlerde, -ler, -de]

yer öper: Yer öpmek: Bir büyüġün önünde eğilmek.

Giceye deġin bir ırġat bil deper
Gice bir aqça alup yüz **yer öper**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 74). [yer öper, -er]

yer yüzinden: Yeryüzü.

Bir zamāndan gördiler yılduzları
Yer yüzinden göġe çıkdı sözleri
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 208). [yer yüzinden, -n, -den]

yeşil: Yeşil renk.

Aġzı tolu şekker ü tonı **yeşil**
Şaru ayaġı vü minķarı kıızıl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 3). [yeşil,]

(Mes. 40: m. 34; Mes. 53: m. 28; Mes.
53: m. 60; Mes. 53: m. 75; Mes. 53:
m. 79; Mes. 53: m. 75; Mes. 53: m. 79;
Mes. 53: m. 98; Mes. 53: m. 75; Mes.
53: m. 84; Mes. 63: m. 131; Mes. 72:
m. 183)

yet: El vermek, kâfi gelmek.

'Adl-ıla da'vī kılam u güç **yete**
Kim toħumsuz daħl yerlerde bite
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 25). [yete, -e]

yet: Yetişmek, ulaşmak.

Gel kaçalum kim bize **yetmeyeler**
Tizirek kim irüben dutmayalar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 109). [yetmeyeler, -me, -ye, -ler]

yeter: Yeter! Kâfi! || Başka bir şey istemez.

Bunça kân üstinde kim keklik öter
Bir güher bulur-ısa aña **yeter**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 16). [yeter,]

yetim: Zavallı, muhtaç, kimsesiz.

Ussuñı başuña dirşür iy **yetim**
Ķatı sözler çıkar aġzuñdan 'azim
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 33). [yetim,]

(Mes. 5: m. 49)

yetmiş: Yetmiş sayısı.

Tācı şaġ ayasına dutmuş-ıdı
Biri eydür kanadı **yetmiş-idi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 68). [yetmiş-idi, --i, -di]

yeyesi: Yiyecek, yemek.

Ĥalı üstinde geçer Büş oturur
'Avrat ilerü **yeyesi** getürür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 398). [yeyesi,]

veyesi vü gevesüñ: Yiyecek ve giyecek.

Ulu kişi olgıl işlerden irak
Yeyesi vü gevesüñ halka bırak
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 8*). [*yeyesi vü gevesüñ,]*

vezdecerd: Yezdird diye de anılır. Sasani hükümdarı Behram-ı Gür'un babasıdır.

Rüstem'üñdür bu il ü Rüstem benem
Tâc u taht u **Yezdecerd** ü Cem
benem (*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 184*). [*yezdecerd,]*

yığ: Tepeleme bir yığın hâline gelecek şekilde üst üste koymak.

Anda kim ben cem ' idem cevherleri
Deñize beñzer **yığam** gevherleri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 20*). [*yığam, -am]*

(*Mes. 94: m. 30*)

yığ: Toplamak, yığmak. (ölçmek, ölçüyü kaldırmak bağlamında kullanılmıştır).

Eydür ol kañğı terazüya şığa
Yâ ol ağırlığa batman kim **yığa**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 134*). [*yığa, -a]*

yık: Bozmak, tahrip etmek, devirmek.

Müdde 'iler mülkine akın salısaruz
Kanda kim büthâne var **yıkısaruz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 18*). [*yıkısaruz, -ısar, -uz]*

yık: Yıkma, ortadan kaldırmak, yok etmek.

Dünyaya hiç istemez kim baķam
'Ömr bünyâdın dilerem kim **yıkam**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra 22*). [*yıkam, -am]*

(*Mes. 23: m. 20; Mes. 30: m. 245; Mes. 39: m. 16; Mes. 63: m. 165; Mes. 82: m. 4; Mes. 97: m. 35; Mes. 97: m. 37; Mes. 100: m. 30; Mes. 10: m. 166; Mes. 16: m. 78*)

yık: Yıkma; devirmek.

Ol el ardıyla beni bir kez kaçan
Rüstem'i atdan yir üstine **yıkın**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 226*). [*yıkın, -an]*

(*Mes. 30: m. 132; Mes. 30: m. 158*)

yık: Yıkma, bozma.

Nesne yapmaya ki girü **yıkmaya**
Bir gün ağzından eyü söz çıkmaya
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 43*). [*yıkmaya, -ma, -ya]*

(*Mes. 100: m. 84*)

yık: Yıkma.

Ança kal 'a üstine çıkmışvanın
Ança burcu mekr-ile **yıkılmışvanın**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 24*). [*yıkılmışvanın, -mış, -van, -ın]*

(*Mes. 101: m. 2*)

yıkıl: Uzaklaşma, yok olma.

Her ne kim senden **yıkılmaķlık**
ķopar
Tevbe bir demde anı girü yapar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 129*). [*yıkılmaķlık, -maķ, -lık]*

yıl: Sene, yıl.

Kim olınçaķ üç yüz altmış gün **yıla**
İkimüz 'ömri geçürevüz bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 201*). [*yıla, -a]*

yılan: Sürüngenlerden, ayaksız, ince ve uzun olanların genel adı, yerdegezen, uzun hayvan, yılan.

Kim **yılan** var ķarnuñ içinde senüñ
Çâresin bilmeye-y-idüm hiç anuñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 83*). [*yılan,]*

(*Mes. 66: m. 88; Mes. 82: m. 14; Mes. 82: m. 15*)

yılduz: Yıldız.

Bu ne **yılduzdur** anı tañlar mısın
Yâ evi kañğı-durur añlar mısın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 229*). [*yılduzdur, -dur*]

(*Mes. 72: m. 207*)

yıllar: *Yıllarca, senelerdir.*

Kim şifâ bulmak-ıçun birez tenüñ
Od içinde yanısar **yıllar** cânüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 82*). [*yıllar,]*

(*Mes. 40: m. 44; Mes. 66: m. 103; Mes. 105: m. 79*)

yırt: *Yırtmak, parçalamak.*

Âdemîler derisin **yırtar** dişüñ
Herze söylemek-durur her gün işüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 31*). [*yırtar, -ar*]

(*Mes. 66: m. 86; Mes. 91: m. 184*)

yi-: *Yemek.*

Kim bu Gülşehrî kerîm erenlerüñ
Ni' metini çok **yidi** yârenlerüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 73, Mısra 26*). [*yidi, -di*]

(*Mes. 87: m. 5; Mes. 91: m. 102; Mes. 107: m. 45; Mes. 66: m. 90; Mes. 12: m. 169; Mes. 12: m. 104; Mes. 18: m. 6; Mes. 22: m. 142; Mes. 23: m. 22; Mes. 25: m. 5; Mes. 29: m. 14; Mes. 29: m. 10; Mes. 29: m. 19; Mes. 30: m. 235; Mes. 31: m. 27; Mes. 32: m. 69; Mes. 32: m. 15; Mes. 32: m. 112; Mes. 50: m. 6; Mes. 55: m. 38; Mes. 58: m. 24; Mes. 59: m. 3; Mes. 59: m. 17; Mes. 60: m. 98; Mes. 60: m. 9; Mes. 61: m. 5; Mes. 63: m. 210; Mes. 63: m. 211; Mes. 64: m. 3; Mes. 65: m. 48; Mes. 65: m. 51; Mes. 65: m. 45; Mes. 65: m. 46; Mes. 66: m. 32; Mes. 66: m. 35; Mes. 66: m. 41; Mes. 66: m. 49; Mes. 66: m. 37; Mes. 66: m. 46; Mes. 66: m. 45; Mes. 66: m. 89; Mes. 71: m. 35; Mes. 72: m. 547; Mes. 73: m. 14; Mes. 74: m. 9; Mes. 81: m. 50; Mes. 84: m. 38; Mes. 86: m. 9; Mes. 87: m. 11; Mes. 87: m. 13; Mes. 87: m. 12; Mes. 87: m. 5; Mes. 87: m. 14; Mes. 91: m. 156; Mes. 91: m. 165; Mes. 91: m. 94; Mes. 91: m. 109; Mes.*

91: m. 205; Mes. 91: m. 140; Mes. 93: m. 33; Mes. 93: m. 34; Mes. 105: m. 16; Mes. 105: m. 15; Mes. 106: m. 14; Mes. 108: m. 43; Mes. 110: m. 20; Mes. 5: m. 44; Mes. 91: m. 90; Mes. 68: m. 38)

yi: *Yiyecek.*

İki pulı yok cihânda sayası
Bir soğum etmegi yokdur **yiyesi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 116*). [*yiyesi, -y, -esi*]

(*Mes. 5: m. 118*)

yi: *Yemek (kafasına tokmak yemek bağlamında).*

Yüz çekiç her bir başına **yidi**
Birisi dögen kişiye ne didi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 189*). [*yidi, -di*]

yi: *Yemek || Maruz kalmak (aşk acısı bağlamında).*

İrdi bir hâle ki hem-dem bulmadı
Yidi bir zahmı ki merhem bulmadı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 6*). [*yidi, -di*]

yi: *Yemek, yutmak.*

‘İşk odın ol kim şeker gibi **yidi**
Çi yigit ‘ışka vü çi köca didi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 69*). [*yidi, -di*]

(*Mes. 17: m. 11; Mes. 47: m. 31; Mes. 59: m. 9*)

yi: *Yemek || Faydalanmak.*

Yıllar ağı içdi bir şâhib-nazar
Kim biz uş şimdi **yirüz** şehd ü şeker
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 104*). [*yirüz, -r, -üz*]

yi: *Yemek || Elde etmek.*

Bu dükânda kendü rızkum **yir-iken**
Bu mürîd ü ol muhibdür dir-iken

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 17). [yir-iken, -r, --iken]

(Mes. 72: m. 8)

yi: Yemek; geçimini sağlamak, harcamak.

Yarısın kazandığınıñ **yir-idi**
Yarısın yoğsula virem dir-idi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 33). [yir-idi, -r, --i, -di]

yi: Kaplamak, bürünmek. (Pas, kir bağlamında).

Āyināyı jengi **yimeden** düriş
Şaykal-ıla bir şafāsına iriş
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra 7). [yimeden, -me, -den]

yi: Yemek || Hayatını tüketmek.

Ne ilikdürdüm-ise saña didüm
Kamusın fişk u fücür-ıla **yidüm**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 40). [yidüm, -dü, -m]

vid: Çekerek peşinden götürmek, beraberinde götürmek.

Devemüzi her birümüz **yidelüm**
Gelüñüz kim yine Rüm'a gidelüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 1). [yidelüm, -elüm]

(Mes. 30: m. 96)

vid: Götürmek, çekmek.

Ulu yol şahşı ulu şehre **yider**
Kiçi yol tağlar arasına gider
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 71). [yider, -er]

(Mes. 79: m. 10; Mes. 12: m. 209)

yidi: Yedi sayısı. (Cehennem yedi tabakasına istinaden).

Şeyh eydür düzağı söyündürem
Yidisın bir āh-ıla köyündürem

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 16). [yidisın, -sın]

yidi: Yedi (sayı).

Vardı ol göz açıcı göz açmağa
Yidi ev yaptı göze ot saçmağa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 56). [yidi,]

(Mes. 72: m. 221; Mes. 97: m. 30; Mes. 100: m. 63)

yidi biñ yıl: Yedi bin yıl.

Yidi biñ yıl uçdılar bülbül gibi
Bir nefeslik gitmediler gül gibi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 35). [yidi biñ yıl,]

yidi gün: Yedi gün, yedi günlük zaman dilimi.

Gözin açar **yidi gün** tımār ider
Andan ol evden ikinçiye gider
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 65). [yidi gün,]

(Mes. 53: m. 67; Mes. 72: m. 508)

yidi günden: Yedi gün, yedi günlük zaman dilimi.

Yidi günden şoñra gerdege girür
'Avratuñ burka' yüzünden götürür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 509). [yidi günden, -den]

yidi iklîmi: Yedi ülke || Bütün dünya.

Adumuz çün **yidi iklîmi** dutar
Bir şar-ıla işümüz nite biter
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 147). [yidi iklîmi, -i]

(Mes. 30: m. 260; Mes. 68: m. 12)

yidi kez: Yedi kez.

Eydür anı bu terāzū dartamaz
Yiri batman eyler-isem **yidi kez**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 156). [yidi kez,]

yidi seyyāre: *Yedi gezegen.*

Gök tokuzdur yidisinde seyr ider
Yidi seyyāre de burcına gider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 222*). [*yidi seyyāre,]*

yidi tamu: *Cehennemın yedi tabakası.*

Hem cemād u nāmı vü hayvān-durur
Yidi tamu bu yidi erkān-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 30*). [*yidi tamu,]*

yidi vādī: *Yedi vadi (talep, aşk, marifet, tevhid, bî-hôd, hayret, fenâ).*

Yidi vādī var bu yolda bî-kerān
Menzili ırak u yolu bî-nişān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 5*). [*yidi vādī,]*

yidi yüz on yidi yıl: *Yedi yüz on yedi (717) sene.*

Yidi yüz on yidi yıl olmuş-ıdı
Hicrete kim bu gül açılmış-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 17*). [*yidi yüz on yidi yıl,]*

yidil: *Yol gösterilerek bir yöne doğru sevk edilmek, birinin kılavuzluğunda gitmek.*

Dünya varlığı göz-ile añlanur
Gözsüz işi **yidilüben** tañlanur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 44*). [*yidilüben, -üben]*

yidinçi: *Yedi sayısının sıra sıfatı, altıncıdan sonra gelen.*

Gözsüz ol **yidinçi** evde çün durur
Gözi açılmış olur baqar görür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 69*). [*yidinçi,]*

(*Mes. 53: m. 125; Mes. 53: m. 59; Mes. 53: m. 68*)

yidinçi: *Yedinci (kişi).*

Dek biregü bellü gelsün nāmdār
Yoḥsa ol olsun **yidinçi** nāme-dār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 220*). [*yidinçi,]*

(*Mes. 69: m. 212; Mes. 69: m. 118; Mes. 69: m. 116; Mes. 69: m. 188*)

yidinçi: *Yedinci kitap (Gülşehrî'nin Feleknâme'si).*

Bunlaruñ altı kitābı var 'ayān
Bu Felek-nāme **yidinçidür** hemān
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 216*). [*yidinçidür, -dür]*

yidinçi gökde: *Yedinci gök. (Cennetin katmanları bağlamında).*

Hem **yidinçi gökde** buldılar rüsül
Cenneti vü çaldılar anda dühül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 97, Mısra 5*). [*yidinçi gökde, -de]*

yidinçi olur-ısañ: *Yedinci kişi olmak.*

İşbu biz altıya bî-hırş u hevā
Sen **yidinçi olur-ısañ** key revā
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 208*). [*yidinçi olur-ısañ, -ur, --ısañ]*

yidügi: *Yediği (şey).*

Ādemīler sözleridür didügi
Dāyimā şehd ü şekerdür **yidügi**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 66*). [*yidügi,]*

(*Mes. 50: m. 48*)

yidügin: *Yediğini.*

Çaçar-iken nāgeh etegin başar
Sürçer añsuzda vü **yidügin** kuşar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 66*). [*yidügin,]*

(*Mes. 74: m. 13*)

yidügün: *Yediğın (şey).*

Yidüğüñ gevdeñde şehvet artura
Virdüğüñ seni kazādan kırtara
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra*
11). [*yidüğüñ,]*

(*Mes. 74: m. 15*)

vidür: *Yedirmek, yemesini sağlamak.*

Eydür iy kıardaş sen işbu atları
Süredür **vidürüp** işbu otları
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
168). [*yidürüp, -üp]*

(*Mes. 59: m. 13; Mes. 59: m. 5; Mes.*
65: m. 53; Mes. 108: m. 32; Mes. 110:
m. 39)

vidürmek: *Yedirmek; öldürmek.*

Mālī **vidürmek** gerek kim hāl ola
Yoħsa yinmeyen saña ne māl ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra*
17). [*yidürmek,]*

yig: *Bir başkasından daha çok beğenilip tercih edilen, üstün görülen.*

Ol cihānuñ fahrı vü halkuñ **yigi**
Āhıret şultānı vü dünyā begi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
3). [*yigi, -i]*

yig: *Daha iyi.*

Eyle kim senden ziyāna vardı iş
Saña giley itmesevüz **yig-imiş**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
258). [*yig-imiş, --i, -miş]*

(*Mes. 7: m. 26; Mes. 12: m. 104; Mes.*
17: m. 43; Mes. 17: m. 44; Mes. 19:
m. 34; Mes. 19: m. 26; Mes. 25: m. 38;
Mes. 25: m. 101; Mes. 26: m. 26; Mes.
25: m. 101; Mes. 26: m. 26; Mes. 30:
m. 46; Mes. 30: m. 303; Mes. 30: m.
304; Mes. 30: m. 236; Mes. 32: m.
120; Mes. 32: m. 128; Mes. 32: m.
128; Mes. 33: m. 17; Mes. 35: m. 14;
Mes. 35: m. 26; Mes. 36: m. 14; Mes.
36: m. 21; Mes. 36: m. 22; Mes. 45:
m. 37; Mes. 45: m. 38; Mes. 63: m.
128; Mes. 71: m. 16; Mes. 72: m. 187;
Mes. 85: m. 176; Mes. 87: m. 5; Mes.
91: m. 105; Mes. 91: m. 106; Mes.

110: m. 36; Mes. 111: m. 38; Mes.
111: m. 50)

yig: *Çiğ, pişmemiş; olgunlaşmamış.*

Dünyayı ol **yig** ki terk eyleyevüz
Āhıret bāzārını söyleyevüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
5). [*yig,]*

yig: *Daha iyi, daha üstün.*

Yig-ise senden koyuban kaçasın
Alu olur-ısa kanın içesin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
269). [*yig-ise, --ise]*

(*Mes. 50: m. 40; Mes. 50: m. 74; Mes.*
53: m. 164; Mes. 55: m. 19; Mes. 55:
m. 30; Mes. 55: m. 7; Mes. 55: m. 8;
Mes. 63: m. 236; Mes. 78: m. 63; Mes.
78: m. 63; Mes. 78: m. 60; Mes. 80:
m. 10; Mes. 81: m. 122; Mes. 85: m.
81; Mes. 87: m. 6; Mes. 91: m. 279;
Mes. 91: m. 280; Mes. 96: m. 59; Mes.
100: m. 39; Mes. 100: m. 108; Mes.
100: m. 53; Mes. 104: m. 38)

yig eyledi: *Üstün kılmak.*

Āhıretde kāmudan **yig eyledi**
Hak bizi vü cennetinde toyladı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
143). [*yig eyledi, -di]*

yig gele: *Üstün gelmek.*

Dartar-ısam kıymeti artuğ gele
Dükeli 'ālemden ü hem **yig gele**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
82). [*yig gele, -e]*

yig gör-: *Üstün görmek.*

Seni benden ne kadar **yig gördiler**
Kim beni kıpularından sürdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra*
65). [*yig gördiler, -di, -ler]*

(*Mes. 25: m. 52; Mes. 63: m. 167*)

yig ol-: Daha iyi, daha üstün olmak.

Kāfir ü ‘ādil delīm **yig** ehl-i dād
Kim Müsülmān **ola** vü zālīm-nihād
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra
6). [yig ola, -a]

(Mes. 91: m. 279; Mes. 96: m. 5; Mes.
74: m. 21; Mes. 91: m. 192; Mes. 5:
m. 305; Mes. 12: m. 196; Mes. 21: m.
14; Mes. 35: m. 28; Mes. 5: m. 310;
Mes. 104: m. 48; Mes. 106: m. 18)

yig olan: Daha iyi, daha üstün olan.

Ḳavl ü fi ‘li **yig olan** yigrek ola
Kim dükeli leşkere ol beg ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
55). [yig olan, -an]

yigid: Genç.

Yigid er kocalıcaḳ ḳarı olur
Arısuz ton yuyıcaḳ arı olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra
5). [yigid,]

yigid: Yiğit, yürekli.

Bir mücerred **yigid-idi** pāk-bāz
Gün uzun oruç dün dölpi namāz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
29). [yigid-idi, --i, -di]

yigid: Genç, yiğit.

Kimi ben bir ḳocayam dir oturur
Kimi ben bir **yigidem** dir terk urur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
70). [yigidem, -em]

yigil içgil: Ye iç; eğlen.

Sen **yigil içgil** temāşā eylegil
Ḥalkı benüm mālüm-ıla toylağıl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
475). [yigil içgil, -gil]

yigirek: Daha iyi.

Aluraḳ dīni götüre aradan
Yigirek dīni oldur durıdan

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
26). [yigirek,]

yigit: Genç.

‘Işk odın ol kim şeker gibi yidi
Çi **yigit** ‘ıška vü çi ḳoca didi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
70). [yigit,]

(Mes. 12: m. 120; Mes. 44: m. 38;
Mes. 80: m. 19)

yigit: Delikanlı, genç insan, yürekli kimse.

Ḳamu şehir **yigitleri** yüz gül gibi
Terbiyesi oldılar bir ḳul gibi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
485). [yigitleri, -ler, -i]

yigitlik: Gençlik, delikanlılık çağı.

Puhteler dirlig-ile devlet bulur
Ḥām olur ol kim **yigitlikde** ölür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra
30). [yigitlikde, -de]

yigitlik itmek: Genç olmak; genç olmasını
beklemek.

Ḳocadan **yigitlik itmek** ḥōş degül
Aslan-ıla itlik itmek ḥōş degül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
57). [yigitlik itmek, -mek]

yigitlik yoldur: Gençlik zamanı.

Ol beşinçi ev **yigitlik yoldur**
Ol kim altınçı ḳocalık ḥālidür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
123). [yigitlik yoldur, -dur]

yigreg: Daha iyi, üstün.

Eydür āḥir bu selāmı virmesem
Yigreg-idi ḳanlarına girmesem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
84). [yigreg-idi, --idi]

(Mes. 83: m. 15; Mes. 100: m. 48)

vigreg: *En üstün.*

Enbiyānuñ **vigregidür** Muştafā
Hüccet ü bürhān buña eyler vefā
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra 51*). [*yigregidür, -i, -dür*]

vigrek: *Nitelikçe daha üstün olan, daha iyi.*

Rehber olmağa meger hüdhüd gele
Kim yolu Gülşehrī'den **vigrek** bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra 24*). [*yigrek,]*

(*Mes. 71: m. 26; Mes. 100: m. 41*)

vigrek: *Daha iyi, hayırlı.*

‘İşk-ıla kâfir yola **vigrek** gele
Ol Müsülmān’dan kim ol bī-‘ışk ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 81*). [*yigrek,]*

vigrek: *Daha iyi.*

Anda kıl olınca sîmurğa Hümā
Bunda ol **vigrek** ki şulţānlık uma
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra 26*). [*yigrek,]*

(*Mes. 55: m. 20*)

vigrek ola: *Nitelikçe daha üstün, daha iyi olmak.*

İt vefā eyler kişiyeye iy yigit
Yigrek ola yüz münāfıkdan bir it
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 87, Mısra 8*). [*yigrek ola, -a*]

(*Mes. 100: m. 55; Mes. 110: m. 50*)

vigren: *İğrenmek.*

Namaz evvel ol kılandan **vigrenür**
Andan ol namaz kılıcı osanur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 289*). [*yigrenür, -ür*]

(*Mes. 22: m. 116; Mes. 63: m. 8; Mes. 71: m. 30; Mes. 81: m. 56; Mes. 81: m. 48*)

yik: *Yiğ, yeğ; iyi.*

Kaṭı ot gerek ki düşe cūşa dīk
Yüz hümā sîmurğa kıl olsa **yik**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 24, Mısra 4*). [*yik,]*

yiksān: *Eşit, aynı, farksız.*

Gözsüzüñ kim derdi bī-dermān-durur
İrtesiyle gicesi **yiksān-durur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 224*). [*yiksān-durur, --dur, -ur*]

yiksān ola: *Bir, eşit, aynı seviyede olmak.*

Mālī çün harc itmeyesin hāl-ıla
Saksılar **yiksān ola** ol māl-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra 10*). [*yiksān ola,]*

yil: *Yel, rüzgar.*

‘İşkī **yilinden** çırāğı söyünür
Nāzūk endāmi güneşden köyünür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 21*). [*yilinden, -in, -den*]

(*Mes. 39: m. 68; Mes. 72: m. 37; Mes. 72: m. 520; Mes. 87: m. 2; Mes. 91: m. 7; Mes. 111: m. 5*)

yil: *Yel, esinti (gelip geçici, boş bağlamında).*

Yazmaya şu üstine naṣṣı kişī
Şuya tekye uranuñ **yildür** işi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 18*). [*yildür, -dür*]

yil kova: *Boş gezen, gereksiz işler peşinde dolaşan (TS: 245).*

Bāyezīd'e şeyḫ dir-iseñ revā
Yoḥsa ayruḫ şeyḫi ko kim **yil kova**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 34*). [*yil kova,]*

yile gide: *Heder olmak, boşa gitmek.*

Kimde kim yokdur bu altı hāşiyet
Renci kamu **yile gide** ‘ākıbet

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 20). [yile gide, -e]

yili ese: Hükmü sürmek.

Niçe kim anda anuñ **yili ese**
Nesne getürdüklerin senden kese
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 209). [yili ese, -e]

yime: Yemek yeme işi, yemek.

Et **yimeyüp** kâni' olayım direm
Anuñ uçun günde bir süñük yirem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra 21). [yimeyüp, -yüp]

yime: Yemesin!.

Kimse şekker şanup ağu **yimeye**
Yâ güneş aydın degüldür dimeye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 229). [yimeye, -y, -e]

yime: Yeme!

Sen kim evvel la'net İblis'e didüñ
Tañrı **yime** didügin niçün yidüñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 38). [yime,]

yimeg-ile uykuður: Yemek ve uyku.

Ten metā'ı **yimeg-ile uykuður**
Dağı şehvet kim dükeli kayğudur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 61). [yimeg-ile uykuður, -dur]

yimek: Yemek.

Az yiyen kişi kaçan şayru ola
Çok **yimekden** günde yüz kişi öle
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 78). [yimekden, -den]

(Mes. 91: m. 85; Mes. 109: m. 18)

yimek içmek: Yeme içme.

Ben aña gel bunça lezzet sür direm
'İşret eyle **yimek içmek** gör direm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 68). [yimek içmek,]

yimek içmekleri vü lezzetleri: Yeme içme ve tüm lezzetler.

Ben dağı yüz zevkı yüz 'işretleri
Yimek içmekleri vü lezzetleri
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 110). [yimek içmekleri vü lezzetleri,]

yimemek: Yememe durumu.

Yimemekden tab'ını tiz itmeye
Çünkü şihhat buldı perhiz itmeye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 49). [yimemekden, -den]

yimeyeler kavu: Sıkıntı çekmek.

Bize uçmak viriser Tañrı diyü
Yimeyeler tamu odından **kavı**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra 48). [yimeyeler kavı,]

yimez: Yememek.

Kimsenüñ avladuğın hōd **yimezem**
Siz getürüñ ben yiyeyim dimezem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 9). [yimezem, -em]

yimezsin harām: Haram yemek, hakkı olmayan bir şey yapmak.

Er halāla eylese biñ iştirām
Sen **yimezsin** gün uzun illā **harām**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 70). [yimezsin harām,]

yimiş: Yemiş, meyve.

Her biri bir **yimişi** dirmek gerek
Gülleri Gülşehrī'ye virmek gerek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra 21). [yimişi, -i]

(Mes. 66: m. 49; Mes. 82: m. 20; Mes. 96: m. 48; Mes. 96: m. 57; Mes. 105: m. 9; Mes. 106: m. 8; Mes. 106: m. 15; Mes. 106: m. 3)

yimış ağaçları: Meyve ağaçları.

Bîşede **yimış ağaçları** üküş
Alma yavlağ çok u dadı ança hoş
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
23). [yimış ağaçları,]

vin: Yenmek, mağlup etmek.

'Işk **yindi** 'aqlum-ıla cānumı
Küfre degşürdi kamu imānumı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra
171). [yindi, -di]

(Mes. 30: m. 233; Mes. 90: m. 50;
Mes. 110: m. 51)

vin: Yemeğe elverişli olmak, yenmek.

Qoyunuñ qarın bağursağı **yine**
Ādemüñ kimse göricek yigrene
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra
55). [yine, -e]

yine: Yeniden, tekrar.

Devemüzi her birümüz yidelüm
Gelüñüz kim **yine** Rüm'a gidelüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra
2). [yine,]

(Mes. 78: m. 99; Mes. 84: m. 98; Mes.
85: m. 109; Mes. 11: m. 77)

yine: Bununla birlikte, ayrıca.

Tañrı'nuñ farzın getürdüm yirine
Sünnetin Paygāamberüñ kıldum **yine**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 51, Mısra
24). [yine,]

(Mes. 85: m. 49)

yine: Aynı zamanda.

Bunça kez dünyāyı deryā görmişem
Yine deşt ü küh u şahrā görmişem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
34). [yine,]

yine: Buna rağmen, yine de.

Niçeme kim bāğ u gülzārı ola
Yine ol acı yimış bārı ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra
48). [yine,]

yine kim: Yine de, sonunda.

Yine kim her bir tapu anuñ-durur
Dünyada kamu kapu anuñ-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
151). [yine kim,]

yiñen: Yeneni, mağlup eden kişi.

Ol biri eydür ki İblisi **yiñen**
Olmaya illā bu telbisi **yiñen**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra
33). [yiñen,]

(Mes. 11: m. 34)

yiñi: Yeni, şimdi.

Yiñi başlamış-ıdı dañı söze
Düşmedüg-ıdı henüz key ağıza
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
25). [yiñi,]

yinmeyen: Yen(il)meyen, harcanmayan
(varlık, mal bağlamında).

Mālı yidürmek gerek kim hāl ola
Yoħsa **yinmeyen** saña ne māl ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra
18). [yinmeyen,]

yir: Yer, mekan.

Geldi gül vaqtı girü kim bülbülün
Bağ ola **yiri** vü böstānlar gülün
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra
20). [yiri, -i]

(Mes. 1: m. 20; Mes. 1: m. 17; Mes.
35: m. 3; Mes. 55: m. 5; Mes. 93: m.
27; Mes. 108: m. 22; Mes. 72: m. 384;
Mes. 84: m. 142; Mes. 55: m. 6; Mes.
60: m. 50; Mes. 65: m. 14; Mes. 84:
m. 141; Mes. 90: m. 20; Mes. 110: m.
7)

yir: Toprak, yer. || Dünya, yeryüzü.

Yirde dihkān ez-ķader renc iledür
Tarladan anbārına genc iledür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 23*). [yirde, -de]

(Mes. 1: m. 18)

yir: Yer, mekan || Yurt, diyar.

Ne **yirüñdür** bu maħalle durmağa
Ne maķāmuñdur bu yir oturmağa
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 7*). [yirüñdür, -üñ, -dür]

(Mes. 13: m. 20)

yir: Yemek.

Eyle aldı yār elinden sāğarı
İçdi kim **yir-idi** şehd ü şekkeri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 96*). [yir-idi, --i, -di]

(Mes. 18: m. 12)

yir: Makam, mevki.

Çün dürüst oldı hisābuñuz tamām
Andan oldı **yirüñüz** dārü's-selām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 78*). [yirüñüz, -üñüz]

(Mes. 86: m. 10)

yir: Bulunulan, yaşanılan bölge, mekan.

Geldi ķaz ortalarına key arı
Kim hemişe şu içindedür **yiri**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra 2*). [yiri, -i]

yir: Yer, mekan; durum, konum.

Kim benüm şulţān bilegidür **yirüm**
Her ne kim göñlüm dilegidür **yirüm**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 3*). [yirüm, -üm]

(Mes. 29: m. 4)

yir: Yer, arz, zemin; toprak.

Ķorķudan ol atları sürer-iken
Ayağ altından **yiri** dürer-iken
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 118*). [yiri, -i]

(Mes. 94: m. 73; Mes. 30: m. 94; Mes. 30: m. 226; Mes. 72: m. 307)

yir: Yer, zemin, yeryüzü.

Çün bunuñ korķusı öginde biter
Atları yirinde kor **yirler** yiter
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 230*). [yirler, -ler]

(Mes. 63: m. 136; Mes. 63: m. 140; Mes. 72: m. 255; Mes. 81: m. 90; Mes. 81: m. 156; Mes. 97: m. 32; Mes. 55: m. 12; Mes. 55: m. 13; Mes. 63: m. 200; Mes. 91: m. 36; Mes. 1: m. 19; Mes. 3: m. 4; Mes. 15: m. 55; Mes. 3: m. 4; Mes. 30: m. 64; Mes. 30: m. 84; Mes. 30: m. 88)

yir: Yer, mekan. || İbadethane.

Çok kişi **yiri** münācātı ola
‘İşk anı rindī ħarābātī kıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 11*). [yiri, -i]

yir: Bulunduğu yer.

Bunlar anuñ geldügin çün gördiler
Ķamu bī-ħöd **yirlerinden** durdılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 268*). [yirlerinden, -ler, -in, -den]

yir: Yer, mekan; makam.

Kim birinüñ **yiri** ‘illiyyīn ola
Birisinüñ mevzi ‘i siccīn ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra 7*). [yiri, -i]

yir dıtdılar: Yer tutmak, yer edinmek.

Ķalk udından izlerin azıtdılar
Degmesi bir köşede **yir dıtdılar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 52*). [yir dıtdılar,]

yir gitdiler: Yol almak, yer katetmek.

Yola kâmusı bile 'azm itdiler
Çün birez **yir** hüdhüd ile **gıtdiler**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 64*). [*yir gıtdiler, -di, -ler*]

yir gözi: *Yeryüzü.*

Yir gözi gök yüzine hayrân-ıdı
Gök dahı seyrinde ser-gerdân-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 5*). [*yir gözi,]*

yir öper: *Huzuruna çıkılan kişiye duyulan saygıyı ve minneti ifade için secde konumunda yere kapanıp yeri öpme.*

Eyle düşde büt katında **yir öper**
Kim şanasın Tañrı diyüben tapar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 31*). [*yir öper, -er*]

yir ü gög: *Yer ve gök.*

Eyle zârî kıldılar kim **yir ü gög**
Ol fiğândan ağladı vü qodı ög
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 13*). [*yir ü gög,]*

(*Mes. 81: m. 144*)

yir üstine: *Zemin üzerine.*

Oyn ide el ard-ıla bir kez kaçar
Rüstem'i atdan **yir üstine** yıkar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 132*). [*yir üstine,]*

yir yir: *Yer yer.*

Çün işinde yok-durur hergiz şalâh
Lâ-cerem **yir yir** tolıcaq müsterâh
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra 26*). [*yir yir,]*

yir yüzün dutdı: *Dünyayı tutmak.*

Ol meger Gülşehri adıdur kim ol
Yir yüzün dutdı kim ilte göge yol
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 52*). [*yir yüzün dutdı, -dı*]

yirden göge: *Yerden göge (kadar); her taraf|| Taraflica.*

Kimseneyi şımadan kavmı oña
Âhlığı **yirden** irürdi **göge**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 480*). [*yirden göge,]*

yirden ü gökden: *Yer(yüzü) ve gök(yüzü).*

Hâk katında dartılıcaq iy hâkîm
Artuq ola **yirden ü gökden** delîm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 166*). [*yirden ü gökden,]*

yire bakup: *Yere bakmak.*

Büşr **yire bakup** eydür ez-kader
Yemlihâ'nuñ bende raht u bahtı var
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 387*). [*yire bakup, -up*]

yire başmağıl: *Yere atmak.*

Hüdhüd eydür hiç ümîdüñ kesmegil
Andan u top haqqı **yire başmağıl**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra 2*). [*yire başmağıl, -ma, -ğıl*]

yire basmak: *Yere geçirmek, yerle bir etmek || Alt etmek.*

Fitne yüzini **yire basmaq** gerek
'Aqba düşdi yoluma kesmek gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 39*). [*yire basmaq,]*

yire düşüben: *Yere düşüp.*

Ol selâmi tütîler çün aldılar
Cümlesi **yire düşüben** öldiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 78*). [*yire düşüben,]*

yire gömekoğıl: *Yere gömmek; öldürmek.*

Beni **yire gömekoğıl** iy 'azîz
Andan eyle cânunuñ tenden temîz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 129*). [*yire gömekoğıl, -e, -ko, -ıl-ko, -ğıl*]

yire irmedin: *Yere inmek.*

Ol ferîşte daħı **yire irmedin**
Bunlar anı gördiler hîç durmadın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 87*). [*yire irmedin, -me, -din*]

yire sundı: *Yere koydu; ortaya bıraktı.*

Taňla bāzār yirine irdi dürüst
Halkuñ enbühında **yire sundı** çüst
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 60*). [*yire sundı, -dı*]

yire yağar: *Yeryüzüne yağmak.*

Bu buhār u toz u dütüñ kim aġar
Yoġaru yağmur olur **yire yağar**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 158*). [*yire yağar, -ar*]

yiri gögi: *Yeri (ve) göğü.*

Arpa arpa **yiri gögi** bî-hicāb
Eyler-iken gice vü gündüz hisāb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 413*). [*yiri gögi,]*

yiri olur: *Mekani, yeri olmak.*

Çün deñiz yavrıların **yiri olur**
Ana deñizüñ kırañında ħalur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 41*). [*yiri olur, -ur*]

yirinde: *Olduġu yerde, yerinde.*

Çün bunuñ ħorkusı öġinde biter
Atrarı **yirinde** ħor yirler yiter
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 230*). [*yirinde,]*

(*Mes. 36: m. 4*)

yirinde kalur: *Yerinde (olduġu gibi) kalmak.*

Māl ü mülküñ ġuşşası beni alur
Kim ġidiçek ħamu **yirinde kalur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 92, Mısra 12*). [*yirinde kalur, -ur*]

yirine: *(sözün) Yerine.*

Kim bir oġlan Mekke'de aġzın açar
Söz **yirine** üstümüze od saçar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 88*). [*yirine,]*

yirine: *(Suyun) yerine.*

Ol ħarañu gice ħaylî çün geçer
Girü güneş şu **yirine** od saçar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 76*). [*yirine,]*

(*Mes. 91: m. 54*)

yirine: *(Ayrılık) yerine.*

Vaşl geldi gitdi hicrān **yirine**
Küfr gitdi geldi imān **yirine**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 93*). [*yirine,]*

yirine: *(İman) yerine.*

Vaşl geldi gitdi hicrān **yirine**
Küfr gitdi geldi imān **yirine**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 94*). [*yirine,]*

yirine: *(Allah) yerine.*

Ol heveslerden kim içinde ħopar
Tañrı **yirine** hevāsına tapar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra 20*). [*yirine,]*

yirine: *(Otun) yerine.*

Ot **yirine** za'ferān bitmiş-idi
Ķamu şahrāyı külef dutmuş-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 11*). [*yirine,]*

yirine getir-: *Yerine getirmek, istenileni, gerekeni yapmak.*

Ķaġı bir ihsānumuñ yitüreler
Tā'atını **yirine getüreler**

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 76). [yirine getireler, -eler]

(Mes. 91: m. 54; Mes. 91: m. 126; Mes. 51: m. 7)

yirlü: Mekanlı olan.

Yirsüzi yirsüz katına iledün
Yirlüyi **yirlü** yanında bile'dün
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 16). [yirlü,]

(Mes. 108: m. 16)

yirme: Övmek karşıtı, yermek, beğenmemek.

Hüdhüdi siz hvör u kiçi görmeñüz
Rehber olduğın bu yola **yirmeñüz**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 6). [yirmeñüz, -ñüz]

yirsın kayu: Kaygılanmak, endişe duymak.

Eydür aħir sen söz eydürsin eyü
Neye sözsüzler gibi **yirsın kayu**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 146). [yirsın kayu,]

yirsüz: Mekansız.

Yirsüzi **yirsüz** katına iledün
Yirlüyi yirlü yanında bile'dün
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 108, Mısra 15). [yirsüz,]

(Mes. 108: m. 15)

yirümüz: Yer, mekan.

Çün bizüm **yirümüz** oldı bu kafas
Siz çemenden ħālī olmañ bir nefes
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 51). [yirümüz,]

yiryüzi: Yeryüzü.

Dāniş ehli bahşe girmişler-idi
Yiryüzinden göge irmişler-idi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 16). [yiryüzinden, -n, -den]

yit-: Yeter, kafi.

Gürz-ile kılıç gerek cevşenlere
Pıřvā dilkü **yiter** tavşanlara
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 28). [yiter, -er]

yit-: Yetmek, kafi gelmek.

Değme kişi şarda bir manşib dutar
Bize Gülşehrī didükleri **yiter**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 172). [yiter, -er]

(Mes. 53: m. 18; Mes. 66: m. 50; Mes. 66: m. 154; Mes. 91: m. 76; Mes. 91: m. 278; Mes. 30: m. 284; Mes. 81: m. 90; Mes. 47: m. 122; Mes. 60: m. 25; Mes. 91: m. 124; Mes. 23: m. 24)

yit: Yetişmek, erişmek, ulaşmak.

Kūh-ı Kāfuñ kuşına kanda **yitem**
Beni koñ kim dağda keklikler dutam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 17). [yitem, -em]

(Mes. 30: m. 7; Mes. 30: m. 88; Mes. 39: m. 104; Mes. 74: m. 24)

yit: Yok olmak, kaybolmak.

Dilüni dut başcuğazuñ **yitmesün**
Ağzuñ açma pādişāh işitmesün
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 51). [yitmesün, -me, -sün]

(Mes. 30: m. 230; Mes. 47: m. 121; Mes. 50: m. 82; Mes. 68: m. 43; Mes. 110: m. 30)

yiter: Yeterli, kâfi.

Ṭāvus ağı nite sīmurğı dutar
Ṭāvusa uçmağa irdüğü **yiter**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 20, Mısra 16). [yiter,]

yitmiş: Yetmiş.

Çün bu sırrı aşl kavmi bildiler
Yitmiş ev kamu Müsülmân oldılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 108*). [yitmiş,]

yitmiş iki millet-ile: *Yetmiş iki millet: Dünya üzerindeki farklı halkları ifade etmek için kullanılan bir tabir. || Herkes.*

Yitmiş iki millet-ile dizile
Kamu dürlü kavm yolını bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 39*). [yitmiş iki millet-ile, --ile]

yitür: *Yetiştirmek, ulaştırmak, götürmek.*

Eydür aña **yitürimezem** semen
Bir semen hergiz ola mı yüzce men
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 151*). [yitürimezem, -imez, -em]

yitür: *Bedelini, karşılığını ödemek.*

Kağrı bir ihsānumuñ **yitüreler**
Tā' atını yerine getüreler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 78, Mısra 75*). [yitüreler, -eler]

(*Mes. 81: m. 94; Mes. 81: m. 188*)

yitür-: *Ulaştırmak, eriştirmek.*

Eydür az hilm ilerü hem getürem
Eydür aña kanda batman **yitürem**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 120*). [yitürem, -em]

yive: *Yemek.*

Anda kim her şāha şultān diyeler
Yüz kişi ben avladuğum **iyeler**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 12*). [iyeler, -ler]

yive vü içe: *Yemek ve içmek.*

Tā' atın kıla vü orucın duta
Yive vü içe vü ala vü şata
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 10*). [yive vü içe,]

yivem vā yimeyem: *Yediğim veya yemediğim (şey).*

Ben saña hergiz Müsülmân dimeyem
Saña ne kim ben **yivem vā yimeyem**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 48*). [yivem vā yimeyem,]

yiven: *Yiyen (kimseler).*

Yalanı halvā gibi vardur **yiyen**
Muştafā'dur dünyada gerçek diyen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 241*). [yiyen,]

yivesinden kesilüp: *Yemeden (içmeden) kesilmek bağlamında bir deyim.*

Yivesinden kesilüp yürür-iken
Guşşadan cānum tenüm erir-iken
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 133*). [yivesinden kesilüp, -üp]

yivesüni geyesüni: *Yiyeceğini (ve) giyeceğini.*

Sāfuñı derdüñ küpinden süzeler
Yivesüni geyesüni düzeler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra 16*). [yivesüni geyesüni,]

yoğ: *Yoksa.*

Nisbetümüz var-ısa girdük yola
Yoğ-ısa toprağı şavurduğ yile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 38, Mısra 22*). [yoğ-ısa, --ısa]

(*Mes. 67: m. 8; Mes. 96: m. 52; Mes. 102: m. 116; Mes. 65: m. 123*)

yoğ: *Mevcut olmayan, yok.*

'Avrata eydür 'acab gördüm bugün
Bir konak gözünde kim **yoğ-ıdı** dün
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 20*). [yoğ-ıdı, --ı, -dı]

(*Mes. 25: m. 77; Mes. 38: m. 15; Mes. 40: m. 61; Mes. 63: m. 217; Mes. 12: m. 179; Mes. 22: m. 118; Mes. 65: m. 117; Mes. 85: m. 104; Mes. 91: m. 237; Mes. 38: m. 18; Mes. 73: m. 10; Mes. 22: m. 140*)

yoğ: Yok, yokluk.

Mālî **yoğa** dimezem kim er degül
Adı yoğ kişi cihānda var degül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 263*). [*yoğa, -a*]

(*Mes. 30: m. 294*)

yoğ: Yoktur.

Cān metā'ı çün bahāsi çoğ-ımuş
Ağırınça dartası taş **yoğ-ımuş**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 160*). [*yoğ-ımuş, --ımuş*]

yoğa say: Yok saymak.

Eydür armadum ben ol müşkilde rāy
Naḥvı eydür yarı 'ömrüñ **yoğa say**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 16*). [*yoğa say,]*

(*Mes. 30: m. 280*)

yoğa şaya: Hiçe saymak, yok saymak; değer vermemek.

'Uğbayı dünyā-y-ıçun terk itmeye
İkisin Mevlā-y-ıçun **yoğa şaya**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 90*). [*yoğa şaya, -a*]

yoğ-ıdı kim: Yoktu ki?.

Bunlar eydür bizde belli bir 'amel
Yoğ-ıdı kim bulayduğ bir maḥal
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 126*). [*yoğ-ıdı kim,]*

yoğ-ıdı şek: Şüphe yok.

Yoğ-ıdı şek hergiz öginde bile
Kim kızıl ak rengi ayruksı ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 31*). [*yoğ-ıdı şek,]*

yoh midur: Yok mudur? (*Vardır elbet!*).

Kimi eydür oğlan ussuñ **yoh midur**
Yoḥsa diri yöridüğüñ çok midur

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 31*). [*yoh midur, -dur*]

yohsa: Yoksa, aksi hâlde.

Eydür-idi dīn baña ḥāşıl-durur
Yoḥsa ayruğı kamu bāṭıl-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 10*). [*yohsa,]*

(*Mes. 5: m. 22; Mes. 5: m. 36; Mes. 5: m. 240; Mes. 5: m. 261; Mes. 6: m. 37; Mes. 21: m. 4; Mes. 24: m. 26; Mes. 29: m. 32; Mes. 30: m. 46; Mes. 30: m. 73; Mes. 30: m. 106; Mes. 30: m. 129; Mes. 30: m. 148; Mes. 31: m. 21; Mes. 33: m. 18; Mes. 35: m. 8; Mes. 36: m. 18; Mes. 38: m. 15; Mes. 40: m. 9; Mes. 40: m. 27; Mes. 40: m. 33; Mes. 42: m. 6; Mes. 44: m. 32; Mes. 44: m. 36; Mes. 50: m. 58; Mes. 50: m. 128; Mes. 50: m. 134; Mes. 52: m. 9; Mes. 53: m. 18; Mes. 54: m. 67; Mes. 54: m. 78; Mes. 56: m. 38; Mes. 59: m. 12; Mes. 60: m. 20; Mes. 60: m. 82; Mes. 60: m. 94; Mes. 60: m. 100; Mes. 63: m. 93; Mes. 63: m. 163; Mes. 63: m. 209; Mes. 64: m. 7; Mes. 66: m. 33; Mes. 66: m. 39; Mes. 66: m. 122; Mes. 66: m. 124; Mes. 66: m. 126; Mes. 68: m. 5; Mes. 68: m. 32; Mes. 68: m. 34; Mes. 68: m. 45; Mes. 68: m. 56; Mes. 69: m. 79; Mes. 69: m. 95; Mes. 69: m. 122; Mes. 69: m. 220; Mes. 69: m. 230; Mes. 72: m. 139; Mes. 72: m. 154; Mes. 72: m. 194; Mes. 72: m. 215; Mes. 72: m. 295; Mes. 72: m. 455; Mes. 75: m. 50; Mes. 75: m. 77; Mes. 81: m. 68; Mes. 84: m. 78; Mes. 84: m. 131; Mes. 85: m. 28; Mes. 85: m. 61; Mes. 85: m. 80; Mes. 88: m. 27; Mes. 88: m. 32; Mes. 91: m. 129; Mes. 93: m. 12; Mes. 95: m. 3; Mes. 95: m. 9; Mes. 105: m. 50; Mes. 105: m. 75; Mes. 109: m. 17; Mes. 109: m. 28; Mes. 109: m. 35; Mes. 109: m. 37; Mes. 109: m. 47)*

yohsa: Yoksa, ya da.

Kimi eydür oğlan ussuñ yoh midur
Yoḥsa diri yöridüğüñ çok midur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 32*). [*yohsa,]*

(*Mes. 64: m. 6*)

yohsa: Merak, tereddüt, ümit vb. duyguları ve düşünülen ihtimallerin dışındaki başka bir ihtimâli belirtmek için kullanılır; acaba.

Sen kerâmât-ıla yol varmış mısın
Yohsa bizi dağı kurtarmış mısın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 276). [yohsa,]

yohsa: Ya da bağlacı.

Yohsa hâle iren er adı n'ider
Adı ço kendüzün aradan gider
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 235). [yohsa,]

yohsa: Çünkü, zira.

Doğru işden ne haber virür canun
Yohsa egri çok işün vardur senün
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra 38). [yohsa,]

yohsul: Yoksul, fakir.

Yohsul-ısañ altun akçan yoğ-ısa
Mâl u mülkün az u fakruñ çoğ-ısa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 179). [yohsul-ısañ, --ısañ]

(Mes. 72: m. 34; Mes. 91: m. 58;
Mes. 93: m. 46; Mes. 107: m. 71)

yohsul olur-ısa: Fakir olmak.

Pâdişâh olur-ısa 'ādil ola
Yohsul olur-ısa şâhib-dil ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 60). [yohsul olur-ısa, -ur, --ısa]

yohsul-ıla bayuñ: Fakir ile zengin.

Kim bu yol **yohsul-ıla bayuñ** degül
Cüz bu ehl-i fiñnat u râyüñ degül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 7). [yohsul-ıla bayuñ,]

yok: Yok; yokluk.

Ad-ıla bitürür imiş er işi
Yok hisâbına-y-ımiş adsuz kişi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 266). [yok,]

yok: Bulunmayan, mevcut olmayan, yok.

İki pulı **yok** cihânda sayası
Bir soğum etmegi yoğdur yiyesi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 115). [yok,]

(Mes. 5: m. 44; Mes. 5: m. 43; Mes. 1: m. 10; Mes. 5: m. 117; Mes. 5: m. 118; Mes. 5: m. 263; Mes. 5: m. 116; Mes. 6: m. 3; Mes. 11: m. 20; Mes. 12: m. 40; Mes. 14: m. 17; Mes. 16: m. 77; Mes. 20: m. 18; Mes. 27: m. 120; Mes. 30: m. 264; Mes. 30: m. 276; Mes. 30: m. 147; Mes. 33: m. 26; Mes. 34: m. 7; Mes. 36: m. 25; Mes. 42: m. 2; Mes. 42: m. 3; Mes. 43: m. 4; Mes. 44: m. 9; Mes. 50: m. 108; Mes. 52: m. 3; Mes. 53: m. 90; Mes. 54: m. 2; Mes. 56: m. 2; Mes. 60: m. 30; Mes. 63: m. 240; Mes. 63: m. 224; Mes. 66: m. 140; Mes. 69: m. 109; Mes. 71: m. 19; Mes. 73: m. 2; Mes. 75: m. 83; Mes. 81: m. 88; Mes. 81: m. 114; Mes. 84: m. 7; Mes. 84: m. 137; Mes. 85: m. 111; Mes. 85: m. 112; Mes. 87: m. 9; Mes. 87: m. 17; Mes. 93: m. 58; Mes. 94: m. 13; Mes. 101: m. 33; Mes. 101: m. 86; Mes. 102: m. 120; Mes. 102: m. 9; Mes. 102: m. 97; Mes. 108: m. 11; Mes. 108: m. 23; Mes. 108: m. 8; Mes. 108: m. 30; Mes. 110: m. 7; Mes. 12: m. 53)

yok: Yok, yoktur.

Reşkümüz **yok** bülbül ü destânlar
Çün irakdan bakaruz böstânlar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra 23). [yok,]

(Mes. 47: m. 5; Mes. 47: m. 6; Mes. 51: m. 18; Mes. 53: m. 62; Mes. 68: m. 65; Mes. 72: m. 78; Mes. 75: m. 86; Mes. 75: m. 92; Mes. 76: m. 11; Mes. 77: m. 22; Mes. 96: m. 30; Mes. 108: m. 17; Mes. 108: m. 25; Mes. 108: m. 21; Mes. 11: m. 53; Mes. 15: m. 78; Mes. 5: m. 287; Mes. 12: m. 65; Mes. 4: m. 8; Mes. 18: m. 8; Mes. 50: m. 75; Mes. 69: m. 198; Mes. 85: m. 35; Mes. 85: m. 60)

yok: (kimse) yok.

Kimsenem **yok** ne varın saña yazam
‘Avrat alam saña hân-u-mân düzem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
473). [yok,]

yok ki: Yok(tur) ki!.

Çok muhakkık **yok ki** şahşı añlaya
Yâ mubaşşır kim bu işi tañlaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
233). [yok ki,]

(Mes. 69: m. 147)

yok mi: Yok mu?.

Şârlunuñ çün guşşasında olmazuz
Şârda kimse var mı **yok mı** bilmezüz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra
124). [yok mi,]

(Mes. 22: m. 70; Mes. 95: m. 5; Mes.
63: m. 197; Mes. 10: m. 139)

yok ol-: Yok olmak.

Çün haqîkatda **yok ola** mâ-u-men
Mâl viren ol yolda ola râh-zen
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
67). [yok ola, -a]

(Mes. 10: m. 98)

yokaru: Üst, yukarı.

Mihları birbirinden **yokaru**
Çün geçürdi küngüreye irürü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
55). [yokaru,]

(Mes. 31: m. 14; Mes. 31: m. 21; Mes.
50: m. 40)

yokaru: Yukarı.

Yokaru aşığa oturdum dime
Bize bir hörgüçi götürdüm dime
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra
11). [yokaru,]

(Mes. 31: m. 15; Mes. 72: m. 158)

yokaru oturana: Yukarda oturan kimseler.
(üst rütbe bağlamında).

Yokaru oturana hürmet kıla
Aşığa oturana hîdmet kıla
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
43). [yokaru oturana, -a]

yokluk: Fena; kişinin kendi iradesinden
koparak benliğini Tanrı'da yok etmesi,
fenafillah.

Hüdhüd eydür anda **yokluk** gevheri
Yok-durur bundan ilet iy cevheri
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 42, Mısra
1). [yokluk,]

yoksa: Aksi takdirde.

Âdemînüñ ‘ilm-ile işi biter
Yoksa bu it nefse bir süñük yiter
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 23, Mısra
24). [yoksa,]

(Mes. 68: m. 26; Mes. 68: m. 66)

yoksul: Maddî imkânı çok az olan, geçinmekte
güçlük çeken (kimse), fakir.

Niçeme kim geh güneş ü geh ayuz
Ol Ğanî katında bir **yoksul** bayuz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 35, Mısra
24). [yoksul,]

vol: Yol, usul.

Çamu halka dörd esâs eylediler
Dördinüñ dahı **yolın** söylediler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra
4). [yolın, -in]

(Mes. 104: m. 44; Mes. 15: m. 117)

vol: Mesafe.

Var-ıdı şârdan buçuğ ferseng **yol**
Bir köy ü bir şeyh anda ‘ilmi bol
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra
13). [vol,]

(Mes. 102: m. 29; Mes. 4: m. 32; Mes.
88: m. 64; Mes. 43: m. 8; Mes. 107:
m. 32)

vol: *Güzergah, yer || Sistem, usul.*

Rehber olmağa meger hüdhüd gele
Kim **yolı** Gülşehri'den yigrek bile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra*
24). [yolı, -ı]

vol: *Gidilen yol, güzergah || Amaç.*

İstemekden oturup armayalum
Pīşvāsuz hem **yola** varmayalum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra*
16). [yola, -a]

(*Mes. 1: m. 9; Mes. 1: m. 29; Mes. 4:*
m. 16; Mes. 4: m. 18; Mes. 4: m. 33;
Mes. 4: m. 4; Mes. 4: m. 12; Mes. 5:
m. 309; Mes. 10: m. 42; Mes. 12: m.
81; Mes. 16: m. 40; Mes. 20: m. 17;
Mes. 27: m. 128; Mes. 32: m. 168;
Mes. 39: m. 52; Mes. 53: m. 114; Mes.
56: m. 54; Mes. 69: m. 203; Mes. 70:
m. 4; Mes. 80: m. 5; Mes. 85: m. 69;
Mes. 80: m. 5; Mes. 85: m. 69; Mes.
85: m. 135; Mes. 91: m. 191; Mes. 91:
m. 191; Mes. 93: m. 47; Mes. 93: m.
44; Mes. 100: m. 68; Mes. 104: m. 31;
Mes. 107: m. 9; Mes. 71: m. 70)

vol: *Yolda.*

Hızır bir **yolda** şataşdı bir ere
Kim gider bir **yolda** ol er bir şara
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra*
1). [yolda, -da]

(*Mes. 19: m. 2; Mes. 72: m. 36; Mes.*
72: m. 60; Mes. 72: m. 93; Mes. 72:
m. 139; Mes. 72: m. 142; Mes. 88: m.
34; Mes. 88: m. 35; Mes. 88: m. 42;
Mes. 92: m. 3)

vol: *Gidilen yol, güzergah, yer.*

Sāyeden her kim **yol** ilte zātına
Lācerem ol yoldan ire қatına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
33). [yol,]

(*Mes. 2: m. 34; Mes. 4: m. 24; Mes. 4:*
m. 21; Mes. 4: m. 36; Mes. 5: m. 158;
Mes. 6: m. 15; Mes. 10: m. 44; Mes.
10: m. 61; Mes. 10: m. 46; Mes. 10:
m. 150; Mes. 10: m. 36; Mes. 10: m.
40; Mes. 22: m. 39; Mes. 22: m. 46;

Mes. 30: m. 3; Mes. 30: m. 128; Mes.
32: m. 93; Mes. 34: m. 29; Mes. 35:
m. 19; Mes. 35: m. 15; Mes. 38: m. 16;
Mes. 39: m. 39; Mes. 39: m. 73; Mes.
39: m. 83; Mes. 39: m. 58; Mes. 39:
m. 76; Mes. 39: m. 96; Mes. 39: m. 11;
Mes. 39: m. 37; Mes. 39: m. 70; Mes.
39: m. 110; Mes. 39: m. 114; Mes. 39:
m. 67; Mes. 39: m. 75; Mes. 39: m. 40;
Mes. 39: m. 72; Mes. 39: m. 79; Mes.
39: m. 81; Mes. 43: m. 3; Mes. 43: m.
17; Mes. 44: m. 35; Mes. 53: m. 113;
Mes. 53: m. 116; Mes. 53: m. 161;
Mes. 63: m. 208; Mes. 65: m. 40; Mes.
69: m. 113; Mes. 78: m. 96; Mes. 84:
m. 114; Mes. 85: m. 130; Mes. 85: m.
135; Mes. 85: m. 156; Mes. 88: m. 47;
Mes. 88: m. 67; Mes. 88: m. 68; Mes.
88: m. 97; Mes. 88: m. 58; Mes. 88:
m. 61; Mes. 88: m. 63; Mes. 88: m. 67;
Mes. 88: m. 71; Mes. 88: m. 106; Mes.
88: m. 66; Mes. 91: m. 147; Mes. 91:
m. 150; Mes. 91: m. 171; Mes. 93: m.
5; Mes. 102: m. 57; Mes. 102: m. 70;
Mes. 102: m. 76; Mes. 102: m. 45;
Mes. 102: m. 5; Mes. 102: m. 55; Mes.
102: m. 30; Mes. 102: m. 37; Mes.
103: m. 4; Mes. 104: m. 30; Mes. 104:
m. 6; Mes. 104: m. 23; Mes. 106: m.
19; Mes. 107: m. 27; Mes. 107: m. 34;
Mes. 107: m. 7; Mes. 107: m. 44; Mes.
107: m. 38; Mes. 109: m. 52; Mes.
109: m. 4)

vol: *Yol || Uğur.*

Şağmısam bir dürlü cehd ide-y-idüm
Sizüñ ile bu **yola** gide-y-idüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 43, Mısra*
12). [yola, -a]

vol: *(Aşk ve sevgili için) Takip edilen seyir,
uğur, amaç.*

‘Āşıkuñ ma‘şūk-ıla birlik-durur
İkilik bu **yolda** kāfirlik-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra*
110). [yolda, -da]

vol: *Doğru, yol (Hak yolu bağlamında).*

Eydür añladum dañı ben kim Resül
Hak-durur **yolında** vü kıldum қаbul
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
84). [yolında, -ın, -da]

yol: Yol, sokak; bir yer.

Yolhsa **yolda** eglenür olur-ısañ
Yā biraz geç varuban gelür-iseñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra
27). [yolda, -da]

yol: Yol, davranış, tutum, ilke.

Yavuz işden tevbe kıl iy nāmdār
Muştafā **yolını** eyle ihtiyār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra
46). [yolını, -in, -ı]

yol: Uyulan ilke, sistem, usul.

Anda kim herkes kıla bir **yol** taleb
Saña āhı okımağ yavlağ 'aceb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
553). [yol,]

(Mes. 90: m. 40; Mes. 99: m. 6)

yol: Bir amaca ulaşmak için takip edilen
seyir; yol.

Biribirinsüz ol üç **yol** ola mı
Yā ol üçden taşra hiç **yol** ola mı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 99, Mısra
8). [yol,]

yol: Şeriat yolu.

Degme şer'ūñ şāri'i lābūd olur
Kim **yolın** Tañrı'dan öğrenüp bilür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra
20). [yolın, -in]

yol 'azmin kıl-: Yola çıkmak, yönelmek.

Elli yılda şār yolın çün bilmedūñ
Şormadın köyi, **yol 'azmin**
kılmaduñ (Mantıku't-Tayr, Mesnevi
102, Mısra 40). [yol 'azmin
kılmaduñ, -ma, -du, -ñ]

(Mes. 39: m. 48; Mes. 15: m. 108)

yol bulmağa: Girecek, dahil olacak bir yol
bulmak.

Var kişi bu dünyada **yol bulmağa**
Kim begenmez Hızır'ı yoldaş olmağa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra
37). [yol bulmağa, -ğa]

yol bulur: Ulaşmak, erişmek.

Degme 'ārif zāhid ü 'ābid olur
Şoñra 'irfān 'ālemine **yol bulur**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra
132). [yol bulur, -ur]

(Mes. 65: m. 132)

yol ehli: Tarikat ehli; derviş.

Kim **yol ehli** menzilinden çalmaya
Şora hem anı ki kendü bilmeye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra
91). [yol ehli,]

yol ehli olduğunda: Yol, tarikat ehli olmak.

Sen **yol ehli olduđunda** bir garaž
Var-durur kim cevheredür ten 'araz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra
5). [yol ehli olduğunda,]

yol eri: Sālik, tarik ehli, yolcu.

Niçeme kim yol belāsuz olmaya
Yol eri hergiz yolından çalmaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra
40). [yol eri,]

yol erin: Yolcu, yolculuk yapan kişiler.

Gördi Mecnūn'ı yatur bir yazıda
Bir yazı kim biñ **yol erin** azıda
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
38). [yol erin,]

yol havfı vü hevlerinden: Yol korkusundan.

İlla **yol havfı vü hevlerinden** girü
Her biri getürdi bir 'özü ilerü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra
41). [yol havfı vü hevlerinden, -in, -
den-i]

vol ol-: *Yol olmak.*

Degme yaña şad hezārān **vol ola**
Şormadın nite gireyim ben yola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra*
59). [*yol ola, -a*]

(*Mes. 102: m. 65; Mes. 102: m. 56;*
Mes. 102: m. 58)

vol şorıcı: *Yol sorucu, yol soran.*

Bu çemen kim şer' bostānı-durur
Yol şorıcı şeyh destānı-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra*
94). [*yol şorıcı,]*

vol sorup: *Yolu öğrenmek için yol sormak.*

Eytdiler çün yolu bilürsin neye
'Azm idersin **vol sorup** şārdan köye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra*
34). [*yol sorup, -up*]

(*Mes. 102: m. 36*)

vol ur-: *Yol kesmek.*

Dilemez-ise ki mekrüm **vol ura**
Kendü mülkünden beni daşra süre
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra*
139). [*yol ura, -a*]

(*Mes. 66: m. 125*)

vol üstine: *Yol üzerinde.*

Ança müfsidler **vol üstine** üşer
Kim ahī halkuñ derisine düşer
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra*
41). [*yol üstine,]*

vol varmış: *Buraya kadar gelmek, ulaşmak.*

Sen kerāmāt-ıla **vol varmış** mısın
Yoḥsa bizi daḥı kırtarmış mısın
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
275). [*yol varmış, -mış*]

vol vir-: *Yol vermek, izin vermek, müsaade etmek.*

Eydür āḥir қаpuçı Rıdvān sizi
Gördi vü **vol virdi** size kendüzi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
48). [*yol virdi, -di*]

(*Mes. 22: m. 38*)

vol yürümiş olmayam: *Yol yürümiş olmak.*

İlla yola şormadın çün gelmeyem
Kendüzümden **vol yürümiş olmayam**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra*
46). [*yol yürümiş olmayam, -may, -am*
]

yola 'azm itdiler: *Yola koyulmak, yola niyetlenmek.*

Yola kaması bile 'azm itdiler
Çün birez yir hüdhüd ile gıtdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
63). [*yola 'azm itdiler, -di, -ler*]

yola gel-: *Yola gelmek; ıslah olmak, düzelmek.*

Yoldan eyletdün gir anuñ yolına
Yoldaş ol çünkim **yola geldi** yine
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
118). [*yola geldi, -di*]

(*Mes. 15: m. 107*)

yola gelmişmisseñüz: *Yola çıkmak.*

Şeyh ile siz yār olmışmıssañuz
Erlig-ile **yola gelmişmisseñüz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra*
28). [*yola gelmişmisseñüz, -mis, -se, -*
ñüz]

yola gid-: *Yola çıkmak; yol almak.*

Ben anı kıoyup **yola gidemezem**
Oduñ ortasında şabr idemezem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra*
39). [*yola gidemezem, -emez, -em*]

(Mes. 3: m. 19)

yola gir-: Yola çıkmak, yollara düşmek.

Her kim ol bu **yola girdi** serseri
Olmadı Gülşehri anuñ rehberi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
151). [yola girdi, -di]

(Mes. 107: m. 147; Mes. 109: m. 3;
Mes. 28: m. 32)

yola giremeye: Yola çıkmak, yolculuğa başlangıç yapmak.

Degme kişi bu **yola giremeye**
Menziline degme er iremeye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
11). [yola giremeye,]

yola girür: Yola girmek.

Geldüğü **yola girür** dağı gider
Gör kim ol aşhâbı herbiri n'ider
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
35). [yola girür, -ür]

yola gitmegil: Güzergaha varmak için yola çıkmak/yol gitmek.

Oğlum eydür baba **yola gitmegil**
Böyle bir kezden bizi terk itmegil
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 92, Mısra
7). [yola gitmegil, -me, -gil]

yola itmek: Yol almak, yola düşmek.

‘Ākıbet çün kim yola gitmek gerek
‘Azmi elbetde **yola itmek** gerek
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra
48). [yola itmek,]

yola süren: Yola sürmek (At bağlamında).

Bu ne cânsuz kişidür ile gelen
İl içinde atları **yola süren**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
220). [yola süren, -en]

yola varmağa: Yola koyulmak.

Yola varmağa ne bunça ivelüm
Bize bir gül gösterüñ kim sevelüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra
17). [yola varmağa, -ma, -ğa]

yolda: Yolda, yakında.

Ol biri eydür ki düzağ **yoldadur**
Olmağıl düzağ gibi nefsi-ile pür
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra
13). [yoldadur, -dur]

yolda: Yolda, yol üstünde.

Yolda bir aslan çıkageldi ulu
Ussına gelmez bir ağır key delü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra
169). [yolda,]

yolda dur-: Yolda durmak, yol üstünde beklemek.

Ulular **yolda** anuñ-içün **dura**
Kim kişilere yolını göstere
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
113). [yolda dura, -a]

(Mes. 107: m. 98)

yolda kalmaya: Yolda kalmak.

Ol ki **yolda** menziline **kılmaya**
Yoldaşı Gülşehri'den yig olmaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra
47). [yolda kılmaya, -maya, -]

yolda ol-: Yolda olmak.

Ĥurrem ol kim, düni günden bilmeye
Yolda ola vü yolından kılmaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra
40). [yolda ola, -a]

(Mes. 104: m. 38)

yoldan azıda: Yoldan çıkarmak, yolunu şaşırtmak.

Geze gümrâhlığ-ıla her yazıda
Kim Müsülmânları **yoldan azıda**

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 60*). [*yoldan azıda, -a*]

yoldan çıkarar: Yanlış yönlendiren, şaşırtan, doğru yoldan saptıran kişi.

Ƙamunuñ yolsuzluğına ben sebeb
Beni **yoldan çıkarar** kimdür 'aceb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 120*). [*yoldan çıkarar,*]

yoldan eyletdüñ: Yolundan çevirmek, Allah yolundan ayırmak, yoldan çıkarmak.

Yoldan eyletdüñ gir anuñ yolına
Yoldaş ol çünkim yola geldi yine
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 117*). [*yoldan eyletdüñ, -t, -dü, -ñ*]

yoldan gidem: Yoldan gitmek.

Yoħsa ben bu sözi kaçan işidem
Kim kaçādan ƘorƘuban **yoldan gidem**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 296*). [*yoldan gidem, -em*]

yoldan ilede-: Yoldan çıkarmak.

Eydür iy Safvān çün sihrin ide
ÇoƘ senüñ gibi **yoldan ilede**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 162*). [*yoldan ilede, -de*]

(*Mes. 85: m. 74; Mes. 84: m. 25*)

yoldan iltinçe: Yoldan çıkarmak.

'Avrat olsa yigdür er bir fark-ıla
Yoldan iltinçe bir eri zerƘ-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 82*). [*yoldan iltinçe, -inçe*]

yoldan kaçalar: Yoldan ayrılmak, sapmak.

Dükeli düşvār **yoldan kaçalar**
Bu geñez yollar içinde uçalar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 113*). [*yoldan kaçalar, -alar*]

yoldan kala: Gidilecek yoldan geri kalmak.

Niçe şeyħ ol arada **yoldan kala**
Menzilet anda müridinüñ ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 151*). [*yoldan kala,*]

yoldaş: Yol arkadaşı, dost.

Ne yola vara 'aceb 'āƘil kişi
Kim Muħammed'den yig ola **yoldaş**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 310*). [*yoldaş, -i*]

(*Mes. 5: m. 298; Mes. 72: m. 364; Mes. 72: m. 210; Mes. 72: m. 346; Mes. 72: m. 135; Mes. 72: m. 403; Mes. 104: m. 48*)

yoldaş bulam: Yol arkadaşı bulmak.

Ne sefer kim şimdiden girü kılam
Bir benüm gibi baña **yoldaş bulam**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 324*). [*yoldaş bulam, -am*]

yoldaş ol-: Yoldaş olmak, arkadaş olmak.

Yoldan eyletdüñ gir anuñ yolına
Yoldaş ol çünkim yola geldi yine
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra 118*). [*yoldaş ol,*]

(*Mes. 82: m. 16; Mes. 19: m. 38; Mes. 4: m. 35; Mes. 72: m. 97*)

yolu: (Ahilik) yolu.

Ol kim üç bağlı-durur evvel dili
Gözi bağlı dağı arturur **yolu**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 492*). [*yolu,*]

yolu bilen: Yol, yordam bilen (kişi).

ƘırƘa geyen kişi midür şeyħ olan
Yā semā' uran midür **yolu bilen**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 67, Mısra 6*). [*yolu bilen,*]

yolu bil-: Yol yordam bilmemek.

Yolu bilmez vālih ü ģayrān gezer
Tağda taşda zār u sergerdān gezer

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 25). [yolu bilmez,]

(Mes. 102: m. 38; Mes. 102: m. 44; Mes. 102: m. 33)

yolu düzdüm: (Bir amaç için) yolu hazırlamak.

Ben ki **yolu düzdüm** anuñ yatına
Kapusından irdüm anuñ katına
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 141). [yolu düzdüm, -dü, -m]

yolu soran: Yolu soran (kimse).

Yolu soran âdemî âgeh-durur
Kendüzinden yöriyen gümreh-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 47). [yolu soran,]

yolu sürer: Yolu takip etmek.

Yolda hiç eğlenmedi **yolu sürer**
Çüst Ayas'ın katına deyin irer
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra 35). [yolu sürer, -er]

yolun uran: Yol kesmek.

Kim ne kişidür bu atları süren
İli beyle ürküdüp **yolun uran**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 182). [yolun uran, -an]

yolunda: Yolunda, uğrunda.

Şeyh eyle vâlih ü hayrân olur
Kim **yolunda** zâr u sergerdân olur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 108). [yolunda,]

yolundan kal-: Yolundan olmak, yoldan ayrı düşmek.

Her ki rehrev ola yâ rehber ola
Yolda olsa yig ki **yolundan kala**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 38). [yolundan kala,]

(Mes. 104: m. 40)

yolunu göstere: Kılavuzluk etmek, yönlendirmek.

Degme ulu bir yol üstinde tura
Kim bir azmışa **yolunu göstere**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 102). [yolunu göstere,]

(Mes. 72: m. 114)

yollar: Güzergah, yer, gidilen yol.

Ol gün anda hüdhüdi toyladılar
Yollarınıñ yarağın eylediler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 40). [yollarınıñ, -ı, -nuñ]

yolluluk: Tavır, vaziyet, hâl.

Hüdhüd eydür anda iki **yolluluk**
Olmaya maqbül yüz biñ dillülük
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 1). [yolluluk,]

yolsuz: Yolu olmayan.

Er gerek kim kendü yolına gide
Yoğsa **yolsuz** sağ ya şayru n'ide
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 44, Mısra 36). [yolsuz,]

yolsuzlğ: Yoldan çıkma, yolsuzluk.

Çamunuñ **yolsuzlğına** ben sebeb
Beni yoldan çıkarın kimdür 'aceb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 119). [yolsuzlğına, -ın, -a]

yoluñ işüñ: Yol yordam; iş, güç.

Dağı senüñ anuñ-ıla ne işüñ
Var dur iy hızlân **yoluñ hırmân işüñ**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 56). [yoluñ işüñ,]

yoluñ yarsında: Yolun ortası.

Çün **yoluñ yarsında** aınsuzın ölem
Çavmumu kaçan gelüp girü bulam

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 92, Mısra 17). [yoluñ yarsında, -da]

voluñı bilmedüñ: Gideceği yolu ve yeri bilmemek.

Çün **voluñı bilmedüñ** kim ne-y-imiş
Eylük it kim kamu yolda key-imiş
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 115). [yoluñı bilmedüñ, -me, -dü, -ñ]

voluñuzdan dönmeñüz: Yoldan dönmek || Amaçtan vazgeçmek.

Şâdıķ oluñ **voluñuzdan dönmeñüz**
Degme şâha karga gibi konmañuz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 35). [yoluñuzdan dönmeñüz,]

yom: Yum/yom: Uğur. (TS:252).

Yemlihâ eydür eyü-durur **yoma**
Sen bu dānālar sözin elden koma
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 179). [yoma, -a]

yön: Yön, cihet.

Vardı Hemyān şehrine **yöni** girü
Hücre sine varmağında ilerü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 373). [yöni, -i]

(Mes. 72: m. 80; Mes. 72: m. 102;
Mes. 88: m. 105; Mes. 92: m. 4; Mes.
92: m. 13)

yön: Yön, taraf.

Yön belürür çün ki sayısız kulum
Ad-ıla Gülşehri'ye yoķdur ölüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 93, Mısra 57). [yön,]

yonlur mı: Yontulur mu?.

Kim muvāfık mı benüm endişeme
Yonlur mı bu girihler pişeme
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 54). [yonlur mı, -ur]

yorar: Yorumlamak.

Her birisi ol işi **yorar-ıdı**
Şeyh gönlin degmesi şorar-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 175). [yorar-ıdı, --ıdı]

yori: Yürümeκ.

Yöreden nā-maħremi koruyalum
Biribirümüz-ile **yoriyalum**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra 12). [yoriyalum, -ya, -lum]

(Mes. 1: m. 29)

voy: Yok etmek, ortadan kaldırmak.

Tamu yolından dükelin **yoyısar**
Kamusın uçmaķ yolında koyısar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 107). [yoyısar, -ısar]

yöre: Semt, mahalle; çevre.

Fitneler haylî **yöreme** üşiser
Yoluma düşvār 'akabe düşiser
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 35). [yöreme, -m, -e]

(Mes. 19: m. 11; Mes. 22: m. 90; Mes.
32: m. 48; Mes. 27: m. 123)

yöre: Etraf, çevre, civar.

Degmesi eydür benem hōd arada
Benden artuķ kimse yoķdur **yörede**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 108). [yörede, -de]

(Mes. 60: m. 12; Mes. 63: m. 71; Mes.
63: m. 79; Mes. 69: m. 25; Mes. 81:
m. 48; Mes. 89: m. 7; Mes. 101: m. 21;
Mes. 104: m. 11)

yöre: Yan, yakın, semt.

Kim anuñ **yöresine** varur-ısa
Yā katında bir nefes turur-ısa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 101, Mısra 51). [yöresine, -sin, -e]

yöremüz: *Semt, yakın çevre.*

Şeyh eydür tevbe kim nāmūs u ‘ār
Yöremüzde kılmaya hergiz karar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra*
22). [*yöremüzde, -de*]

yöresine üs-: *Çevresine toplanmak.*

Müşteriler **yöresine üşdiler**
Her biri bir dürlü şerhe düşdiler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra*
7). [*yöresine üşdiler, -di, -ler*]

(*Mes. 63: m. 71; Mes. 6: m. 32; Mes.*
39: m. 82; Mes. 16: m. 38)

yöri: *Yürüme.*

Kimi eydür oğlan ussuñ yoñ mıdur
Yoñsa diri **yöridüğüñ** çok mıdur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
32). [*yöridüğüñ, -düg, -üñ*]

(*Mes. 29: m. 25; Mes. 30: m. 113;*
Mes. 65: m. 29; Mes. 71: m. 37; Mes.
84: m. 131; Mes. 88: m. 34; Mes. 10:
m. 61)

yöri: *Yürüme, gitme.*

Ol buña eydür ne oynarsın **yöri**
Rüstem-i destāndan atları koru
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra*
123). [*yöri,]*

(*Mes. 30: m. 139; Mes. 39: m. 88;*
Mes. 88: m. 68; Mes. 91: m. 229; Mes.
102: m. 30; Mes. 102: m. 48)

yöri: *Yürüme, karşı koymak.*

Düşmeninden şakınan gāfil degül
Seyle karşı **yöriyen** ‘ākil degül
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
106). [*yöriyen, -y, -en*]

yöri: *Yürüme, hareket etme.*

Diri olduğumça ben inanmağil
Benden imin **yöriyeven** şanmağil
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra*
80). [*yöriyeven, -ye, -ven*]

yörü: *Yürüme.*

Çün girür Rıdvān ki yüz biñ sāz-ıla
Bunlar uçmağda **yörürler** nāz-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
34). [*yörürler, -rl, -er*]

(*Mes. 30: m. 58*)

yörü: *Yürüme || Yaşamak.*

Bunlar eydür dünyāda **yörür-iken**
Yaramazı yöreden korur iken
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
89). [*yörür-iken, -r, --iken*]

(*Mes. 29: m. 31; Mes. 91: m. 176*)

yörür: *Yürüme.*

Hōş temāşā kıldı şehr-i Kayser’i
Yörür-iken gördiler bir manzarı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
64). [*yörür-iken, --iken*]

(*Mes. 69: m. 133*)

yörür: *Yürüme || Yaşamak.*

Köy çemenlerinde **yörürler-ıdı**
Yavrılarıyçun tavuğ ırlar-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
27). [*yörürler-ıdı, -lar, --ı, -dı*]

yörür-iseñ: *Yürüme || Hareket etme.*

Sen yaluñuz **yörür-iseñ** iy ‘aziz
Kılmayalar seni ayruğdan temiz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 109, Mısra*
19). [*yörür-iseñ, -r, --ise, -ñ*]

yu: *Temizleme, yıkama.*

Yigid er kocalıcağ karı olur
Arısuz ton **yuyıcağ** arı olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 77, Mısra*
6). [*yuyıcağ, -y, -ıcağ*]

(*Mes. 85: m. 100; Mes. 85: m. 101*)

yumdı gözün: *Gözünü kapamak; ebediyen
uykuya dalmak; ölmek.*

Döşegi içinde çün **yumdı gözin**
Açıcağ uçmağda buldı kendüzin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 93*). [*yumdı gözin,]*

yun: *Yıkanmak.*

Şād-isañ olmayasın kayğ-u-y-ıla
Arısuz-isañ **yunasın** şu-y-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 6*). [*yunasın, -asın]*

(*Mes. 28: m. 4; Mes. 28: m. 3*)

yunan ilidür: *Anadolu memleketi.*

İştılâhumuz Aristo dilidür
Biz hâkîmlerüz bu **Yunan ilidür**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 186*). [*yunan ilidür,]*

yurd: *Yer, mekan; vatan.*

Tañrı bizi **yurdumuzdan** ırmasun
Bir nefes şudan bizi ayırmasun
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra 27*). [*yurdumuzdan, -umuz, -dan]*

yurt: *Yurt, vatan; memleket.*

Bilse-y-ıduñ **yurtı** kim şora-y-ıduñ
Yüz kişinüñ boynını ura-y-ıduñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 549*). [*yurtı, -ı]*

yusirrüne ‘ale'l-hınsi'l-‘azîm: *Büyük günahlar işlemekte ısrar ediyorlardı. (Vâkı'a/46).*

Yüz günehden tevbe kıldı bir hâkîm
Siz **yusirrüne** ‘ale'l-hınsi'l-‘azîm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 312*). [*yusirrüne ‘ale'l-hınsi'l-‘azîm,]*

yut: *Yemek, yutmak, kapmak.*

Ol deñizde **yutdı** şeyhi çün neheng
Korkudan sizi kaçurdı nâm u neng
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 31*). [*yutdı, -dı]*

yuva: *Yuva, kuş yuvası.*

Degme murğun nisbeti sîmurğa yok
Yoksa her bir **yuva**da bir murğ çok
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 68, Mısra 66*). [*yuva*da, -da]

(*Mes. 68: m. 68; Mes. 68: m. 64*)

yuvadan uçdı: *Yuvadan uçmak.*

Dün gurâbı kanadın açdı yine
Gün hümâsı **yuvadan uçdı** yine
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 42*). [*yuvadan uçdı, -dı]*

yuy: *Yok etmek, silmek, ortadan kaldırmak; uzak tutmak.*

Biri eydür nefsüme çok uyaram
‘Aql nağşın dîn yüzünden **yuyaram**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra 2*). [*yuyaram, -ar, -am]*

yüce: *Ulu, büyük.*

Bir **yüce** eyvân ki bu dokkuz felek
İşigidür çapısınıñ kultu lek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 105*). [*yüce,]*

yuda: *Yutmak, yemek.*

Hırşun ardınça yüzersin sen şuda
Kim nehengi seni bilmeyüp **yuda**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 10*). [*yuda,]*

yügrük itleri: *Hızlı koşan, güçlü köpekler.*

Tağda sekbân anları nâgâh görür
Yügrük itleri bulara kişkürür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 68*). [*yügrük itleri, -i]*

yügür: *Koşmak.*

Dilkü ol fermân elinde **yügürür**
Añsuzın dilküyi bir tavşan görür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 73*). [*yügürür, -ür]*

(*Mes. 88: m. 104*)

yüür: Koşmak, hızlı gitmek.

Çün benüm **yüürdügümü** bilesin
Sen bu eve uçagelmiş olasın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra
51). [yüürdügümü, -dü, -üm, -i]

(Mes. 88: m.98)

yüür: Koşmak || Kaçmak.

Bize fermân şimdi **yüürmek-durur**
Yoħsa anlar ağzına girmek-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra
93). [yüürmek-durur, -mek, --dur, -
ur]

yüürigir: Koşarak geçmek.

Eyle kim ben **yüürigirdüm** yola
Hâşa kim kuş benden ilerü gele
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra
47). [yüürigirdüm, -dü, -m]

yüürü: Koşarak; çabucak.

Yüürü var yüürü gel yel gibi
Yoħsa kanuñ akıduram seyl gibi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra
31). [yüürü,]

(Mes. 88: m. 31)

yüürügel: Koşarak, çabucak gelmek.

Yel gibi **yüürügeldüm** kapuya
Od gibi içerü girdüm tapuya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra
43). [yüürügeldüm, -dü, -m]

(Mes. 88: m. 53)

yük: Ağırılık, sıkıntı.

Niçeme kim **yükümü** tımārlayam
Evvelin menzilde cān ısmarlayam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 43, Mısra
21). [yükümü, -üm, -i]

(Mes. 107: m. 21)

yükled: Yükletmek.

Yükledüp üstüne yüz biñ miñneti
Düzaħ eyleyen saña ol cenneti
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra
21). [yükledüp, -üp]

yükseklig: Tabandan tepeye olan uzaklık,
yükseklik.

İkkisi burcuñ dibine irdiler
Kal'anuñ **yüksekligini** gördiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
28). [yüksekligini, -in, -i]

yüpile: Tekrarlamak, taklit etmek.

Herze sözler-ile dilini biler
Ādemileri gün uzun **yüpiler**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra
10). [yüpiler, -r]

yüreg: Yürek, bağır; ciğer.

Şeyh eydür **yüregüm** kanından uş
Eylemişem bu gice yüz ğuslı hōş
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra
3). [yüregüm, -üm]

(Mes. 29: m. 19; Mes. 39: m. 66; Mes.
107: m. 28)

yüregi kan tola: Üzücü bir durum nedeniyle
çok acı çekmek, yüreği kanla dolmak.

Bu ile gelür-ise Afrāsiyāb
Yüregi kan tola vü bağırı kebāb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
194). [yüregi kan tola, -a]

yüregin tağla-: Acıyla ve özlemle içi yanmak,
acıyla kıvrınmak.

Putlarımızuñ **yüregin tağladı**
Nārunür anuñ elinden ağladı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
91). [yüregin tağladı, -dı]

(Mes. 30: m. 187; Mes. 10: m. 85;
Mes. 8: m. 15; Mes. 32: m. 135; Mes.
91: m. 295)

yüregüm yandı: *Yüreği yanmak || Çok acı çekmek.*

Yüregüm yandı vü köyindi canum
Mum gibi uş eriyügördi tenüm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 27*). [*yüregüm yandı,]*

yüregün içinde: *Kalbinde, gönlünde.*

Eydür āhîr Leyli odıdur tolu
Yüregün içinde kim olduñ delü
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 80*). [*yüregün içinde,]*

yürek: *Gönül, kalp.*

Hem ilerstüki daħı bağlu gerek
Kim ħarām odında yanmaya **yürek**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 494*). [*yürek,]*

yüz: *Yüz, yanak.*

Bāđ arasındaki böstāndur **yüzi**
Şanasın kim bir gülistāndur **yüzi**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 12*). [*yüzi, -i]*

yüz: *Yüz, suret, çehre.*

Sen anuñ **yüzinde** gördüñ-ise nür
Fitnesini sanduñ-isa bî-fütür
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 209*). [*yüzinde, -in, -de]*

(*Mes. 5: m. 211; Mes. 5: m. 245; Mes. 6: m. 14; Mes. 10: m. 81; Mes. 10: m. 39; Mes. 10: m. 79; Mes. 11: m. 25; Mes. 20: m. 22; Mes. 22: m. 29; Mes. 22: m. 62; Mes. 22: m. 15; Mes. 22: m. 42; Mes. 27: m. 17; Mes. 28: m. 3; Mes. 28: m. 4; Mes. 32: m. 145; Mes. 40: m. 33; Mes. 40: m. 22; Mes. 40: m. 18; Mes. 40: m. 26; Mes. 40: m. 30; Mes. 40: m. 42; Mes. 45: m. 6; Mes. 45: m. 11; Mes. 45: m. 27; Mes. 45: m. 3; Mes. 45: m. 21; Mes. 60: m. 40; Mes. 60: m. 45; Mes. 66: m. 135; Mes. 72: m. 41; Mes. 72: m. 510; Mes. 72: m. 40; Mes. 72: m. 520; Mes. 72: m. 521; Mes. 88: m. 120; Mes. 88: m. 117; Mes. 88: m. 100; Mes. 91: m. 31; Mes. 91: m. 147; Mes. 104: m. 20;*

Mes. 105: m. 23; Mes. 107: m. 124; Mes. 15: m. 24)

yüz: *Yüzey, satıh.*

Güneşüñ **yüzi** bulaşmaya ise
Altun altuna ħarışa mis mise
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 301*). [*yüzi, -i]*

(*Mes. 25: m. 128*)

yüz: *Yüzmek.*

Yüzemez-iken şuyı diler-idi
Yāri oğrına dişin biler-idi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 11*). [*yüzemez-iken, -emez, --i, -ken]*

(*Mes. 22: m. 23; Mes. 26: m. 30; Mes. 27: m. 54; Mes. 27: m. 98; Mes. 27: m. 115; Mes. 27: m. 121; Mes. 27: m. 90; Mes. 28: m. 9; Mes. 44: m. 20; Mes. 56: m. 43; Mes. 85: m. 147; Mes. 101: m. 1; Mes. 107: m. 97; Mes. 94: m. 9*)

yüz: *Üzerine.*

Su **yüzine** yazar-ısañ yüz ħisāb
Bir sâ' atda ħamusı ola ħarāb
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 7*). [*yüzine, -in, -e]*

yüz: *Yüz, sayı sıfatı.*

Kurup **yüz** taşnîf ü dînde yazdıdı
Şeyħ Ķur'an' da key üstād-ıdı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 97*). [*yüz,]*

(*Mes. 1: m. 24; Mes. 22: m. 17; Mes. 24: m. 4; Mes. 27: m. 112; Mes. 30: m. 15; Mes. 32: m. 46; Mes. 33: m. 9*)

yüz: *Yüz (sayı).*

Yüz ħazîne gevherüm artuĶ ola
Yüz direm ben illa daħı çoĶ ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 33, Mısra 10*). [*yüz,]*

yüz: Yüz sayısı || Yüzlerce, pek çok.

Bir benek konağ gözinde 'avratuñ
Er düşer ortasına **yüz** miñnetüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 18*). [yüz,]

(*Mes. 54: m. 42; Mes. 84: m. 70; Mes. 87: m. 22; Mes. 91: m. 93; Mes. 96: m. 5; Mes. 104: m. 27; Mes. 10: m. 84; Mes. 11: m. 4; Mes. 15: m. 97; Mes. 22: m. 119; Mes. 25: m. 30; Mes. 25: m. 74; Mes. 25: m. 101; Mes. 29: m. 12; Mes. 31: m. 39; Mes. 35: m. 27; Mes. 37: m. 8; Mes. 39: m. 66; Mes. 44: m. 19; Mes. 45: m. 9; Mes. 47: m. 105; Mes. 50: m. 136; Mes. 55: m. 47; Mes. 57: m. 3; Mes. 72: m. 231; Mes. 72: m. 485; Mes. 75: m. 4; Mes. 78: m. 61; Mes. 78: m. 74; Mes. 82: m. 21; Mes. 84: m. 109; Mes. 87: m. 8; Mes. 89: m. 38; Mes. 91: m. 6; Mes. 91: m. 60; Mes. 91: m. 286; Mes. 92: m. 13; Mes. 91: m. 60; Mes. 91: m. 286; Mes. 92: m. 13; Mes. 93: m. 22; Mes. 94: m. 31; Mes. 101: m. 30; Mes. 102: m. 5; Mes. 102: m. 65; Mes. 102: m. 79; Mes. 107: m. 28; Mes. 109: m. 10; Mes. 111: m. 51; Mes. 111: m. 84*)

yüz: Yüz.

Kim karañu dünde çün destân idem
Hâlini zengi **yüzinden** iledem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra 4*). [yüzinden, -in, -den]

yüz: Yüz || Anlam.

Yemlihâ eydür ço bunlar sözünü
Kim göresin sözlerümüñ **yüzünü**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 168*). [yüzünü, -in, -i]

yüz: Yön, taraf.

Biri eydür nefsume çok uyaram
'Akl naqşın dñm **yüzinden** uyuyaram
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra 2*). [yüzinden, -in, -den]

yüz: Yüz, çehre || Kişinin kendi şahsı, zati.

Evvel anı **yüzüme** güldürmişem
İlla soñra 'ilm-ile öldürmişem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 287*). [yüzüme, -üm, -e]

yüz ança: Yüzlerce, çok fazla.

Niçe kim ol bundan uşanur-ıdı
Bu **yüz ança** andan igrenür-ıdı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 90*). [yüz ança,]

yüz belā-y-ıla: Yüzlerce bela || Güç bela; zorlukla.

Rüstem andan **yüz belā-y-ıla** iner
Kāl'a üstünden yir üstüne konar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 93*). [yüz belā-y-ıla, --y, --ıla]

yüz biñ: Yüz bin sayısı, çokluğu ifade etmek için kullanılmıştır.

Büşr aña virdi selām i'zāz-ıla
Ol selāmın aldı **yüz biñ** nāz-ıla
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 96*). [yüz biñ,]

yüz biñ: Yüz bin, pek çok.

Ol kuşa tap sen ki **yüz biñ** kanadı
Var-durur her yirde biñ bir adı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 25*). [yüz biñ,]

(*Mes. 49: m. 2; Mes. 66: m. 126; Mes. 68: m. 28; Mes. 68: m. 35; Mes. 78: m. 46; Mes. 78: m. 77; Mes. 78: m. 80; Mes. 81: m. 130; Mes. 84: m. 21; Mes. 86: m. 18; Mes. 86: m. 20; Mes. 96: m. 3; Mes. 110: m. 13; Mes. 110: m. 32; Mes. 111: m. 52; Mes. 48: m. 15; Mes. 48: m. 16; Mes. 2: m. 19; Mes. 2: m. 40; Mes. 5: m. 49; Mes. 12: m. 62; Mes. 12: m. 86; Mes. 12: m. 220; Mes. 20: m. 8; Mes. 22: m. 33; Mes. 26: m. 11; Mes. 26: m. 13; Mes. 29: m. 2; Mes. 33: m. 24; Mes. 35: m. 15; Mes. 40: m. 55; Mes. 43: m. 9; Mes. 44: m. 17*)

yüz biñ: Yüz bin sayısı. (Bir üst mısra ile ilişkili olarak).

Günde yüz biñ ğuşlı artuğ eylerem
Yüz biñ azdur ben dağı çok iderem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra 12*). [yüz biñ,]

yüz biñ dürlü: *Yüz bin türlü; pek çok çeşit.*

Şol ki **yüz biñ dürlü** genci cem' ider
Genci qor yirinde vü kendü gider
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra 3*). [yüz biñ dürlü,]

yüz biñ er: *Yüz bin kişi.*

Yüz biñ er bu yolda cān virdi henüz
Bilmedi biri ki nedür bu rumüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra 25*). [yüz biñ er,]

yüz bin kez: *Yüz bin defa (Çokluk bildirmek için kullanılmıştır).*

Eydür işbu yavrılarına benüm
Günde **yüz bin kez** fedā olsun cānum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 12*). [yüz bin kez,]

yüz biñ kızıl: *Yüz bin altın.*

Qıymeti **yüz biñ kızıl** artuğ-durur
Hiçe dileyenüñ ussı yok-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 25*). [yüz biñ kızıl,]

(*Mes. 75: m. 6; Mes. 75: m. 21*)

yüz biñde birin: *Yüz binde biri || Çok azı.*

Terbiye hōd bunı qanda biliser
Yā bunuñ **yüz biñde birin** kılsar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra 58*). [yüz biñde birin,]

yüz burtarmadum: *Yüzünü buruşturmamak, memnuniyetsiz olmak.*

Ben bu varmağdan ki **yüz burtarmadum**
Kendüzümü yaluñuz kırtarmadum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 289*). [yüz burtarmadum, -ar, -ma, -du, -m-ma, -du, -m]

yüz çekic: *Yüz çekiç || Pek çok tokmak.*

Yüz çekic her bir başına yidi
Birisi dögen kişiye ne didi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 189*). [yüz çekic,]

yüz deñizi: *Yüzlerce denizi.*

Yüz tağı bir günde ol yolda geçe
Yüz deñizi cür'a sanban içe
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra 16*). [yüz deñizi, -i]

yüz dil-ile: *Yüz(lerce) dil. || Farklı farklı konuşma bağlamında.*

İki yüzlü degül-iseñ gül gibi
Yüz dil-ile söyleme bülbül gibi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 20*). [yüz dil-ile, --ile]

yüz döndürür: *Yüz çevirmek; uzaklaşmak.*

Bunı dir ü **yüz** bulardan **döndürür**
Toñuzımı yazı dapa göndürür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 13, Mısra 43*). [yüz döndürür, -ür]

yüz dürlü: *Yüzlerce, pek çok.*

Medresede bunça taşşıl eyledüm
'İllete **yüz dürlü** ta'lil eyledüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 54, Mısra 32*). [yüz dürlü,]

(*Mes. 1: m. 26; Mes. 66: m. 51; Mes. 94: m. 10; Mes. 9: m. 13; Mes. 30: m. 18*)

yüz dürlü: *Yüz türlü, pek çok, çeşit çeşit.*

Her biri dilküyi **yüz dürlü** öge
İtlere kaçıyu sekbāna söge
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 35*). [yüz dürlü,]

yüz dutam: *Yönelmek.*

Çün Rehāvī'den 'İraq'a **yüz dutam**
Zühre'nüñ çengini avc-ıla utam

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 15). [yüz dutam, -am]

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 311). [yüz günehden, -den]

yüz er: Yüz yiğit.

Beni ko kim kuş dilini söyleyem
Kim Süleymān'a **yüz er** ad eyleyem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 54). [yüz er,]

yüz hisāb: Yüz(lerce) hesap.

Şu yüzine yazar-ısañ **yüz hisāb**
Bir sâ'atda kâmusı ola hārāb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 7). [yüz hisāb,]

yüz evi: Yüz(lerce) hane.

Halka çün bir dürlü bühtān kıluram
Yüz evi bir demde vīrān kıluram
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 61, Mısra 16). [yüz evi,]

yüz iblīs: Yüzlerce şeytan.

Kaḅda kim bir mekr ü telbīs irürem
Bir ferīşteye **yüz iblīs** irürem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 50). [yüz iblīs,]

yüz evlük: Pek çok iyilik.

Kim çün anuñ bilmeginde olalar
Ol yavuzlıkda **yüz evlük** bulalar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 140). [yüz evlük,]

yüz 'illet ile: Yüzlerce hastahkla.

Ölmek ansuz diri olmaḅdan delīm
Yig-durur **yüz 'illet ile** iy hākīm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra 26). [yüz 'illet ile,]

yüz evlük işlevem: Pek çok iyilik yapmak.

Şeyh eydür hōd şuçuñ bağışlayam
Degme cevruñe **yüz evlük işlevem**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 70). [yüz evlük işlevem, -y, -em]

yüz kelām: Yüzlerce söz.

Çün Resül'e biz viribirüz selām
Nazma irür **yüz kelām** u biñ nizām
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 4). [yüz kelām,]

yüz göge dutdum: Yüzünü göge çevirmek.

Yüz göge dutdum ki haşmuñdan
benüm
Kırtarıvere meger kim Hāk cānum
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 59). [yüz göge dutdum, -e]

yüz kez: Yüz kere, birçok defa.

Günde **yüz kez** 'ahd bağlayup sıram
Kamu dürlü kişiler-ile birem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 21). [yüz kez,]

yüz göstermez-idi: Yüz göstermek || Ortaya çıkmak, kendini göstermek.

Ol ki **yüz göstermez-idi** gözlere
'Anberīn saçı bulaşur tozlara
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra 23). [yüz göstermez-idi, -mez, --i, -di]

(Mes. 72: m. 433; Mes. 91: m. 154;
Mes. 54: m. 26; Mes. 86: m. 14; Mes. 86: m. 19)

yüz kişi: Yüz kişi (sayıca çok).

Yoḅsa yolda **yüz kişi** bile gider
Bellüdü kim her birisi ne güder
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 139). [yüz kişi,]

yüz günehden: Bir sürü günah.

Yüz günehden tevbe kıldı bir hākīm
Siz yusirrüne 'ale'l-hıñşī'l-'azīm

(Mes. 91: m. 78; Mes. 104: m. 17;
Mes. 72: m. 550)

(Mes. 18: m. 25; Mes. 94: m. 57)

yüz kuş: *Yüz(lerce) kuş.*

Zulm yolından birez ayrılmaduñ
Yüz kuş ölmeyince sen dirilmeduñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra*
36). [*yüz kuş,]*

yüz men: *Yüzlerce meni, pek çok (bir üst mısraya istinaden kullanılmıştır).*

Bir menîyi kodılar şāhib-fenā
Yüz men arturdı dağı ol bir menā
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra*
50). [*yüz men,]*

yüz nāz-ıla: *Yüz(lerce) naz.*

Andan az aşağıarak i' zāz-ıla
Cān ulü'l- 'azmüñ-durur **yüz nāz-ıla**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 96, Mısra*
62). [*yüz nāz-ıla, --ıla]*

(Mes. 20: m. 1)

yüz sözi: *Yüz sözü.*

Bir sözi yüz eyleyüp kılama 'itāb
Yüz sözi bir hoş söz eyler bu kitāb
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 83, Mısra*
28). [*yüz sözi,]*

yüz tağı: *Yüzlerce dağ.*

Yüz tağı bir günde ol yolda geçe
Yüz deñizi cür'a sanıban içe
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 6, Mısra*
15). [*yüz tağı, -i]*

yüz urdılar yire: *Yere kapanmak.*

Karşu vardılar **yüz urdılar yire**
Tavşanuñ aḥvālini bir bir şora
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
269). [*yüz urdılar yire,]*

yüz yıl: *Yüz yıl.*

Dünyada **yüz yıl** eger dürişesin
Ne ki rızkuñdur aña irişesin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
569). [*yüz yıl,]*

yüz yıldan ilerü: *Yüz yıldan sonra.*

Ne ki **yüz yıldan ilerü** olısar
Kamusı baña 'ayāndur ser-be-ser
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
131). [*yüz yıldan ilerü,]*

yüz yılğı: *Yüz yıllık.*

Şimdi gören şeyhümüzi iy 'aziz
Kılmaya **yüz yılğı** Tersādan temiz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra*
22). [*yüz yılğı,]*

yüz yol olur: *Yüz(lerce) yol olmak.*

Pādişāhuñ ḥāşekisi ol olur
Ḥak'dan anuñ gönline **yüz yol olur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
136). [*yüz yol olur, -ur]*

yüz yük şekerde: *Yüz yük şeker.*

Sirke çün **yüz yük şekerde** maḥv ola
Kimse ayruk sirkeyi kanda bula
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra*
109). [*yüz yük şekerde,]*

(Mes. 105: m. 107)

yüzce: *Yüz kadar, yüz tane.*

Eydür aña yitürimezem semen
Bir semen hergiz ola mı **yüzce** men
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
152). [*yüzce,]*

yüzebilmeyen kişi: *Yüzmeyi bilmeyen kişi.*

Yüzebilmeyen kişi nite gire
Şaṭṭ'a vü kendüzinüñ boynın ura
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra*
41). [*yüzebilmeyen kişi,]*

yüzemeyen: *Yüzme bilmeyen kişi(ye).*

'Işk çün gitdi Şaṭṭ'a düşmek 'azim
Yüzemeyene ḥatardur iy ḥakim

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 36). [yüzemeyene, -e]

(Mes. 27: m. 50; Mes. 28: m. 15; Mes. 56: m. 33; Mes. 100: m. 85; Mes. 100: m. 89; Mes. 101: m. 67)

yüzen: *Yüzen (şey veya kişi).*

Deñizüñ dibinde gevher pāk ola
Deñiz üstinde **yüzen** hāşāk ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra 14). [yüzen,]

(Mes. 28: m. 16)

yüzerler idi: *Yüzmek.*

Yüzmegün sâzını düzerler idi
Deñizüñ içinde **yüzerler idi**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 36). [yüzerler idi,]

yüzi: *Yüz, çehre.*

Yaz anuñ **yüzi** katında güz gibi
Zülfı gıce 'arızı gündüz gibi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 77). [yüzi,]

yüzi kara: *Yüzü kara; utanacak bir durumu olan (kimse).*

Âhıretde **yüzi kara** kópısar
Ağzınıñ dudasını od öpıser
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 62, Mısra 3). [yüzi kara,]

yüzi nürü olmaya: *Yüzün nurlu olması.*

Câzu **yüzi** böyle **nürü olmaya**
Câzular bu bildüğını bilmeye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 175). [yüzi nürü olmaya, -ma, -y, -a]

yüziçi: *Yüzmeyi bilen, yüziçü.*

Aşlumuzda **yüziçi** kim var-ıdı
Yâ şu-y-ıla kankı biri yâr-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 47). [yüziçi,]

yüziçilik bilmez: *Yüzme bilmek.*

Yüziçilik bilmez ol şuda ölür
Rahtı-y-ıla tonları taşra kalur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 341). [yüziçilik bilmez, -mez]

yüziçilik kılur: *Yüzücülük yapmak.*

Ol şuya kim bu **yüziçilik kılur**
Giriçek İblis anda boğılur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 117). [yüziçilik kılur, -ur]

yüzün: *Yüz, çehre.*

Şeyh eydür ol bütün **yüzün** baña
Gösterün kim secde eyleyem aña
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 31). [yüzün,]

yüzün döndürmeye: *Yüz çevirmek.*

Kimseden hergiz **yüzün döndürmeye**
Baş vire vü şahşı utandırmaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 93). [yüzün döndürmeye, -me, -ye]

yüzün gör: *Yüzünü görmek.*

Qıldıñ-ısa hıldı hızlıandan temiz
Var anuñ gökçek **yüzün gör** iy 'aziz
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 21, Mısra 18). [yüzün gör, -dan]

yüzün görmek diler: *Yüzünü görmek istemek.*

Her gün evden 'avratın sürmek diler
Gökçek oğlanlar **yüzün görmek diler**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 79, Mısra 18). [yüzün görmek diler, -r]

yüzün urdu: *Yüzün vurmak, çarpmak.*

Şaçını yoldı çıkardı şaşalın
Yüzün urdu çiynedi kendü elin

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra 114). [yüzün urdı, -dı]

yüzinde: Üzerinde, üstünde.

Kimse inçü diyü kayır dire mi
Yâ kesek **yüzinde** gevher göre mi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 105, Mısra 64). [yüzinde,]

yüzinden: -den ötürü, -den dolayı.

Gözümü dikedüm ki gönlüm yağmaya
Şâh **yüzinden** artuğına bakmaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 29, Mısra 6). [yüzinden,]

(Mes. 72: m. 37)

yüzinden: Yüz, suret || Üzerinden.

Muştafa'nun himmetinde bu kitâb
Açdı her ma'nî **yüzinden** yüz hicâb
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 111, Mısra 84). [yüzinden,]

yüzine bakşam: Yüzüne bakmak.

İşi gücü kamu oda yakşam direm
Gün uzun hâ **yüzine bakşam** direm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 14). [yüzine bakşam, -sa, -m]

yüzine karşı: Yüzüne karşı.

Ben anuñ **yüzine karşı** söylerem
Müşkilümü kamusun hall eylerem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 7, Mısra 9). [yüzine karşı,]

yüzine urılısar: Yüzüne vurmak, işlediği bir suçtu ya da kabahati birinin açıkça yüzüne söyleyip onun utanmasına yol açmak.

Bunça işi Hakk-ıçun işler kişi
Kim **yüzine urılısar** ol işi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra 156). [yüzine urılısar, -isar]

yüzini büriyü: Yüzünü örtmek.

Çıkdı bir 'avrat **yüzini büriyü**
Yirde atlas kunduzını süriyü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 383). [yüzini büriyü, -yü]

yüzini gördüğüñ: Yüzünü gördüğüñ (kimse).

Şimdi bir 'avrat peyinçe varduğıñ
Yolda yâd 'avrat **yüzini gördüğüñ**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 60). [yüzini gördüğüñ,]

yüzini görmege: Yüzünü görmek için.

Çün dilediler içeri girmege
İstedükleri **yüzini görmege**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra 110). [yüzini görmege,]

yüzlerini yire sürdiler: Yere yüz sürmek, ayağına kapanmak, hürmetinden ayağına eğilip yüzünü sürmek.

Cānavārlar bu sözi çün gördiler
Yüzlerini kamu yire sürdiler
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 118). [yüzlerini yire sürdiler, -di, -ler]

yüzlü: Görünümlü; yüz, surat, çehre.

Kim kızıl yüz kayğudan ayru-durur
Saru **yüzlü** âdemî şayru-durur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 32). [yüzlü,]

yüzme: Yüzme işi.

Anamuz yavrısını ne ustaya
Virdi kim **yüzmege** öğrenüñ diye
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 76). [yüzmege, -ge]

yüzmeğün sâzını: Yüzme işi.

Yüzmeğün sâzını düzerler idi
Deñizün içinde yüzerler idi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 35). [yüzmeğün sâzını,]

yüzmek: Yüzme işi.

Yüzmek öğrenmek bu iş katı-durur
İlla bizde bu hüner zātî-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 73*). [yüzmek,]

(*Mes. 56: m. 25; Mes. 56: m. 30*)

yüzmek sâzını: *Yüzme işi.*

Kim i yavrılar bu **yüzmek sâzını**
Kimden öğrendüñüz eydüh râzını
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 45*). [yüzmek sâzını,]

yüzmeyen: *Yüzemeyen (kişi).*

Yüziçi şuda el ayak urısar
Yüzmeyen 'ömri fenâya varısar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 56, Mısra 34*). [yüzmeyen,]

yüzsüz: *Yüzsüz, arsız, utanmaz.*

Bî-başar olan kişi gözsüz-durur
İki yüzlü âdemî **yüzsüz-durur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 16*). [yüzsüz-durur, --dur, -ur]

yüzük kaşından: *Yüzük taşının içine oturtulduğu kenarları tırnaklı yuvaya verilen isimdir.*

Şol Süleymân'a dükeli kâr-u-bâr
Bir **yüzük kaşından** idi pâydar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra 10*). [yüzük kaşından, -ndan]

yüzüm yok-durur: *Bir şey istemeye veya yapmaya cesareti olmamak, utanmak.*

Birisi eydür günâhum çok-durur
Varmağa sîmurğa **yüzüm yok-durur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 76, Mısra 2*). [yüzüm yok-durur, --dur, -ur]

yüzümü burtarayım: *Yüz bükmek; surat asmak.*

Aña karşı **yüzümü burtarayım**
Bu belâdan kendüzüm kırtarayım
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*

143). [yüzümü burtarayım, -aray, -ım]

yüzümüz döndürmeyelüm: *Yüz çevirmek.*

Yüzümüz biz dağı **döndürmeyelüm**
Şâr uluların utandurmayaalum
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra 169*). [yüzümüz döndürmeyelüm, -me, -y, -elüm]

yüzümüzi görmege: *Suratımıza bakmak, yüzümüzü görmek.*

Kimse bardağdan bize su virmege
Yigrenürdi **yüzümüzi görmege**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra 116*). [yüzümüzi görmege, -ge]

yüzün döndürmegil: *Yüz çevirmek || Gösterilen ilgiyi kesmek.*

Ok gelür-ise **yüzün döndürmegil**
Yârüh etegine toz kondurmağıl
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 159*). [yüzün döndürmegil, -me, -gil]

yüzüne karşı: *Yüzüne karşı.*

Yüzüne karşı içem hamrı laţif
İlla ol üçüyle olmayam harîf
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 77*). [yüzüne karşı,]

-Z-

zâd olur: *Azık, yem olmak.*

Kiçi yoldan âdemî âzâd olur
Ulu yoldan âdemî er **zâd olur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 102, Mısra 62*). [zâd olur, -ur]

zâd u rûzumuz: *Yiyecek ve azık.*

Zâd u rûzumuz bizüm şuda-durur
Kim deñiz gögsümüze degin gelür

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra 5). [zād u rüzumuz, -umuz]

za'ferân: Güzel kokulu, sarı renkli meşhur bir çiçek, safran.

Kim meger bir yazıda bāğ erğavān
Bitmiş-idi yöresinde **za'ferān**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 12). [za'ferān,]

(Mes. 91: m. 11)

zāğ: Karga.

Görmedüñ **zāğ**ı ki bir keklük ola
Çan-ıla ete ne gökçeklik ola
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra 11). [zāğı, -ı]

zāhid: Kaba sofu (çok dindar olup irfanı olmayan kimse).

Zāhid anuñ yüzini görür-ise
Yā katında bir nefes durur-ısa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra 21). [zāhid,]

zāhid: Aşırı, kaba sofu.

Zāhid ol-durur ki tapu üstine
Döşeye seccâdesin şu üstine
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 26, Mısra 21). [zāhid,]

(Mes. 26: m. 9; Mes. 26: m. 10; Mes. 28: m. 25; Mes. 28: m. 27; Mes. 28: m. 29)

zāhid: Dünyayı terk edip dinin emirlerine çok titizlikle riayet eden, züht ve takva sahibi, dindar, müttakî (kimse).

Gāh **zāhid** gāh fāsık olmağıl
Çün muvāfiqsan münāfiğ olmağıl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 49, Mısra 11). [zāhid,]

(Mes. 74: m. 24; Mes. 78: m. 90; Mes. 78: m. 89; Mes. 98: m. 72; Mes. 85: m. 51; Mes. 95: m. 22; Mes. 96: m. 70; Mes. 97: m. 13)

zāhid ol-: Züht ve takvâ sahibi, dindar olmak.

Bir nefes bir **zāhid oluram** kerīm
Bir zamān bir fāsık oluram le'īm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 48, Mısra 29). [zāhid oluram, -ur, -am]

(Mes. 110: m. 35)

zāhid ü 'ābid olur: Takva sahibi olmak ve ibadet etmek.

Degme 'ārif **zāhid ü 'ābid olur**
Soñra 'irfān 'ālemine yol bulur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 131). [zāhid ü 'ābid olur, -ur]

zāhid ü perhīzkār: Zahit ve sofu.

'Ayb ola kim **zāhid ü perhīzkār**
Eyleye kâfir çapusunda çarār
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 9). [zāhid ü perhīzkār,]

zahm: Yara.

Kim sen andan bunça kılursın hāzer
Zahmı doқınmış-durur saña meger
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra 104). [zahmı, -ı]

(Mes. 30: m. 144; Mes. 55: m. 47; Mes. 66: m. 111; Mes. 66: m. 92; Mes. 72: m. 226; Mes. 81: m. 182; Mes. 96: m. 12)

zahm ola: Yara olmak.

Zahm ola kim aña merhem viresin
Zahm ola kim üstine dāğ urasın
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra 109). [zahm ola, -a]

(Mes. 66: m. 110)

zahm ur-: Yaralamak.

Ben siyāset diler-isem sürmege
Çorça çoğan keklige **zahm urmağa**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra 8). [zahm urmağa, -ma, -ğa]

(Mes. 83: m. 2)

zahmet: Sıkıntı, eziyet, güçlük, zorluk.

Haqq'a yalvardı ki bu az milketi
Kimseye virme vü üküş **zahmeti**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra
24). [zahmeti, -i]

(Mes. 77: m. 9)

zahmet eyledi: Sıkıntı ve eziyet etmek.

Gelmedi bir tã'at elümden benüm
Cânuma çok **zahmet eyledi** tenüm
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 76, Mısra
6). [zahmet eyledi, -di]

zahmet gördüğü: Sıkıntı yaşamak, zahmet çekmek.

Bir kişi pâdişâh için öldüğü
Yig ki şultân bunça **zahmet gördüğü**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
38). [zahmet gördüğü, -düğü]

zahmetlü: Zahmetli, ıstıraplı.

Kaçan ayrıklar bu yolu varalar
Yâ bu **zahmetlü** işi başaralar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra
30). [zahmetlü,]

zahmı: Yara || Aşk yarası.

İrdi bir hâle ki hem-dem bulmadı
Yidi bir **zahmı** ki merhem bulmadı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra
6). [zahmı,]

za'ifi: Güçsüz, kuvvetsiz.

Ölse yigdür renc-ile yüz pâdişâh
Öldürinçe bir **za'ifi** bî-günâh
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
102). [za'ifi,]

zâl: Şeh-name'de adı geçen İranlı tarihi-
efsanevi Fars kahramanlarından. Rüstem'in
babası, Sam'ın oğlu ve Neriman'ın torunudur.

Rüstem-idüğüm aña çün bildürem
Vallah atam **Zâl-ısa** kim öldürem
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 30, Mısra
224). [zâl-ısa, --ısa]

(Mes. 104: m. 19; Mes. 104: m. 21)

zâlim: Acımasız ve haksız davranan,
zulmeden.

Adl-ıla her resm ü haddi bildürün
Zâlimi bulur-ısañuz öldürün
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra
16). [zâlimi, -i]

(Mes. 58: m. 19; Mes. 58: m. 12; Mes.
58: m. 25; Mes. 59: m. 16; Mes. 59:
m. 19; Mes. 60: m. 101; Mes. 60: m.
6; Mes. 81: m. 177; Mes. 100: m. 47)

zâlim olan kişiden: Zulmeden, acımasız ve
haksız davranan kimse.

Gözüñi aç kirpügüñi yummağıl
Zâlim olan kişiden 'adl ummağıl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra
112). [zâlim olan kişiden, -den]

zâlim olma: Zulmeden kişi olmak.

Zâlim olma degme bir şultân gibi
'Âdil ol Dârâ vü Nüşirvân gibi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra
117). [zâlim olma, -ma]

zâlim-i bî-dâd-ısañ: Adaleti olmayan bir
zalim.

Şeh katında sen eger cellâd-ısañ
Dünyada bir **zâlim-i bî-dâd-ısañ**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra
42). [zâlim-i bî-dâd-ısañ, --ısañ]

zâlim-nihâd: Zalim tabiatlı (merhametsiz).

Kâfir ü 'âdil delim yig ehl-i dâd
Kim Müsülmân ola vü **zâlim-nihâd**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 58, Mısra
6). [zâlim-nihâd,]

zamân: Vakit || Dönem.

Yārā çün kim mülk bî-şultān ola
Az **zamānda** memleket vīrān ola
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 3, Mısra*
14). [*zamānda, -da*]

zamān: Devir, zaman, vakit.

Ol **zamānda** kim Resül oğlan-ıdı
Kamu 'ālem kālīb u ol cān-ıdı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
7). [*zamānda, -da*]

zamān: Zaman, zaman geçtikçe.

Yā **zamān-ıla** visālūñi bulam
Yā firākuñdan bu kıpuda ölem
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
67). [*zamān-ıla, --ıla*]

zamīr: Gönül, kalp.

Gāh gönülñ bir münācāta gider
Geh **zamīrūñ** bir hārābāta gider
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra*
6). [*zamīrūñ, -üñ*]

zār: Zayıf, dermansız.

Bir mahallede ġarīb ü dil-figār
Kalmışam hayrān u sergerdān u **zār**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
38). [*zār,]*

zār: Ağlama, sızlanma.

Mu 'tekif bir köşede oturıcak
Zārı-y-ıla el aña götüricak
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra*
66). [*zārı-y-ıla, -ı, --y, --ıla*]

(*Mes. 14: m. 69; Mes. 15: m. 71; Mes.*
32: m. 116; Mes. 72: m. 349; Mes.
110: m. 11)

zār: Ağlayarak, inleyerek.

Diler-ise vü dilemez-ise **zār**
Her biri ortaya geldi bî-ķarār
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra*
19). [*zār,]*

zār ağladı: Ağlayıp, inlemek.

Eyle zārılığ-ıla **zār ağladı**
Kim felekler hātırını tağladı
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
71). [*zār ağladı, -dı*]

zār olmasun: Ağlamak, inlemek.

Kimsene bençileyin **zār olmasun**
Kimse bu derde giriftār olmasun
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
163). [*zār olmasun, -sun*]

zār u dil-figār: Perişan ve gönlü yaralı.

Çün görürler şeyhi **zār u dil-figār**
Şādi vü ġam arasında bî-ķarār
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
83). [*zār u dil-figār,]*

zār u hayrān: Zayıf, dermansız ve şaşkın bir şekilde.

Zār u hayrān gün uzun gezer-idüm
Şeyh gibi bir zāviye düzer-idüm
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
15). [*zār u hayrān,]*

zār u sergerdān: Avare ve perişan.

Yolı bilmez vālih ü hayrān gezer
Tağda taşda **zār u sergerdān** gezer
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 16, Mısra*
26). [*zār u sergerdān,]*

zār u sergerdān olur: Avare ve perişan olmak.

Şeyh eyle vālih ü hayrān olur
Kim yolında **zār u sergerdān olur**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
108). [*zār u sergerdān olur, -ur*]

zārī: Ağlama, inleme.

Görüçek hādīm ki sultān oturur
Korkusından **zārīye** el götürür
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 88, Mısra*
40). [*zārīye, -ye*]

(*Mes. 6: m. 31; Mes. 85: m. 161)*

zārī kıla- Ağlayıp inlemek.

Gideyim kim kendü kadrini bile
Benden ayrıldığına **zārī kıla**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 84*). [*zārī kıla, -a*]

(*Mes. 15: m. 13; Mes. 94: m. 41; Mes. 94: m. 37; Mes. 94: m. 55; Mes. 10: m. 120; Mes. 94: m. 32; Mes. 16: m. 52*)

zarüret: Mecbûriyet, zorunluluk.

Kim ol oğlan işbu şüretlü ola
Bu 'ilâca key **zarüretlü** ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra 16*). [*zarüretlü, -lü*]

zarüret: Çaresizlik, mecburiyet.

Çün **zarüret** anı muztar eyleye
Günde ya biş söz ya on söz söyleye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 27*). [*zarüret,]*

zât: Kendi, öz || Allah'ın varlığı.

Zâti-y-ıla vâcib oldur iy 'azîz
Kim virür her türlü halka bir temîz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra 29*). [*zâti-y-ıla, --y, --ıla*]

zât: Varlık, öz.

Sāye anuñ pertevdür iy 'azîz
Sāyeden sen **zâtı** eylegil temîz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 36*). [*zâti, -ı*]

(*Mes. 4: m. 28; Mes. 39: m. 33; Mes. 85: m. 106; Mes. 108: m. 9*)

zât: Kişilik, varlık; nefis.

Bu mukayyed **zātuñı** terk idegör
Dağı muṭlaḳ zât-ıla var hōş otur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra 29*). [*zātuñı, -uñ, -ı*]

zât: Kendi. Öz, asıl.

Sāyeden her kim yol ilte **zātına**
Lācerem ol yoldan ire katına
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 2, Mısra 33*). [*zātına, -in, -a*]

(*Mes. 52: m. 33; Mes. 85: m. 105*)

zātı: Kendine özgü, kişiye ilişkin.

Yüzmek öğrenmek bu iş katı-durur
İlla bizde bu hüner **zātı-durur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra 74*). [*zātı-durur, --dur, -ur*]

(*Mes. 85: m. 93*)

zātı ola: Bizzat kendinden olmak, bizatihi olmak.

Anda Tañrı tā'atı **zātı ola**
Āferiñiş anuñ ālāti ola
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 31*). [*zātı ola, -a*]

zāviye: İnsanların ibadet etmek amacıyla çekildikleri küçük tekke.

Zār u hayrān gün uzun gezer-idüm
Şeyh gibi bir **zāviye** düzer-idüm
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 16*). [*zāviye,]*

zaviye: Zaviye, tekke.

Niçe şeyhlik guşşasın yiye canuñ
Başuña yıkılusun ol **zavyeñ** senüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra 84*). [*zavyeñ, -ñ*]

(*Mes. 81: m. 24; Mes. 81: m. 26; Mes. 81: m. 11; Mes. 81: m. 16*)

zebün: Zayıf, güçsüz, aciz.

Baña girü tevbe oldı reh-nümün
İlla sen kalduñ günāhuñla **zebün**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 90*). [*zebün,]*

zehr: Zehir || Kötülük.

Enbiyāya **zehrūn** olmaya senūn
Kim diñesin yā geçe mekr ü fenūn
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
47). [*zehrūn, -iñ*]

zehr içe: *Zehir içmek.*

Zehr içe er kim şeker sözler diye
Tıfl ola kim dem-be-dem şeker yiye
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 18, Mısra*
5). [*zehr içe, -e*]

zehre: *Öd, safra.*

İttifāk eyler dükelçügi aña
Kim bir oğlan **zehresi** gerek saña
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
14). [*zehresi, -si*]

zehre: *Cesaret, yiğitlik.*

Mü'min ol deñize kim sîne ura
Zehre yok kim İblis ol bahra gire
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
120). [*zehre,]*

zehr-i kâtil: *Öldürücü zehir.*

Yoħsa ayruķ kimse nesne dimedi
Şehdi koyup **zehr-i kâtil** yimedi
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
210). [*zehr-i kâtil,]*

(*Mes. 72: m. 187*)

zehr-i virürler-ise: *Zehir vermek.*

Ėayb rızķı dil-firib ü hōş olur
Zehr-i virürler-ise kim nūş olur
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
10). [*zehr-i virürler-ise, -ür, -ler, --ise*
]

zekāt: *Müslümanlıkta, sahip olunan mal ve paranın kırkta birinin, her yıl sadaka olarak dağıtılmasını öngören İslâmın beş şartından biri.*

Ne ki ol şahşuñ bahil urdı adın
Anuñ-ıçun **zekātuñ** bilmez dadın
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
292). [*zekātuñ, -uñ*]

(*Mes. 81: m. 107*)

zekāt viresin: *Zekat vermek.*

Sen şeri' atda iki yüzden zekāt
Viresin biş aķça bulmağa necāt
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra*
62). [*zekāt viresin, -esin*]

zellet: *Günah, yanlışlık, kabahat, suç.*

Zühdüni 'âlemde **zellet** göreler
Dirilüben seni şardan süreler
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra*
9). [*zellet,]*

zellet: *Günahkâr, suçlu.*

Ben bu elden seni halka çakıçak
Halk saña **zellet** göziyle bakıçak
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra*
12). [*zellet,]*

zemîn: *Yeryüzü.*

İl içinde eyledür hükmüm revân
Kim kıla emrüm **zemîni** âsumân
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra*
12). [*zemîni, -i*]

zenbîl: *Hasırdan veya hurma liflerinden örölmüş kulplu torba.*

Olmış-iken şunça ulu şehriyâr
Zenbîl örmegini kıldı ihtiyâr
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 34, Mısra*
18). [*zenbîl,]*

(*Mes. 34: m. 26; Mes. 44: m. 30*)

zencîr: *Zincir, pranga. (Sevgilinin saç bağlamında).*

Bir kılından beni yüz tebdîr-ile
Bağlamışdur elli biñ **zencîr-ile**
(*Mantiku't-Tayr, Mesnevi 45, Mısra*
10). [*zencîr-ile, --ile*]

zendavestâ: *Zerdüşterin kutsal kitapları.*

Zendavestâ'yı köyündürdi odı
Milletüñüz kamu bâtıldur didi
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
93). [*zendavestâ'yı, -'yı*]

zengi: Zenci.

Kim karañu dün de çün destân idem
Hâlini **zengi** yüzünden ile dem
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 89, Mısra*
4). [*zengi,*]

zenlik kumaşı: Kadınlık kumaşı.

Anda kim **zenlik kumaşı** key geçe
Yoħsa hōdbīnligi almazlar hīçe
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 42, Mısra*
5). [*zenlik kumaşı, -i*]

zer': Ekin, ekip biçmek.

Şirket ü bey' ü mübâh u **zer'** olur
Bunlaruñ hükmin düzeden şer' olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 100, Mısra*
3). [*zer',*]

zer: Altın.

Seni dīnden çıkararı ol **zer-durur**
Kim zeri büt eyleyen Āzer-durur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 36, Mısra*
5). [*zer-durur, --dur, -ur*]

(*Mes. 36: m. 6; Mes. 65: m. 9; Mes.*
73: m. 15; Mes. 83: m. 17)

zer-endüd: Altınla kaplanmış.

Degme **zer-endüda** zerdür dimeye
Hâk'dan artuħ nesne vardır dimeye
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra*
9). [*zer-endüda, -a*]

zer-feşân: Altın saçan.

Müşterî çıkdı ufukdan **zer-feşân**
Büşr'e eydür Yemlihâ kim iy fülân
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
227). [*zer-feşân,*]

zerk: Riya, ikiyüzlülük, hile.

'Avrat olsa yigdür er bir fark-ıla
Yoldan iltinçe bir eri **zerk-ıla**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
82). [*zerk-ıla, --ıla*]

(*Mes. 102: m. 123; Mes. 109: m. 14*)

zerk ü rivâ: Hile ve ikiyüzlülük.

Kim ahılıkdan ol irdi Tañrı'ya
Senüñ işüñ kaması **zerk ü rivâ**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
544). [*zerk ü rivâ,*]

zer-nigâr: Altın işlemeli.

Er evi Şatt'dan bu yaña **zer-nigâr**
Şahıñ bāğ u saħfı daħı lālezâr
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra*
5). [*zer-nigâr,*]

(*Mes. 10: m. 128; Mes. 72: m. 478;*
Mes. 107: m. 108; Mes. 111: m. 32)

zerrâk: İkiyüzlü, riyakar.

Hâk senden cümle münkir olalar
Seni bir **zerrâk** u 'āsī bileler
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 98, Mısra*
8). [*zerrâk,*]

zerre: Zerre, çok küçük şey.

Şanma kim batmana kimse ğarradur
Küh-ı Kâf anuñ katında **zerredür**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra*
100). [*zerredür, -dür*]

zerre: Zerre, çok küçük, güneş ışığında
görünen ufacak madde. || Āciz (kimse).

Pâdişâh bōstân u siz bir teresiz
Güneşinden ol şehüñ bir **zerresiz**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
24). [*zerresiz, -siz*]

zerre: Zerre, çok küçük; güneş ışığında
görünen ufacak maddeler.

Kim güneşi ister-ise bulısar
Zerrelerüñ adını kim biliser
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra*
26). [*zerrelerüñ, -ler, -üñ*]

(*Mes. 68: m. 68*)

zerre gibi: Güneşin ışınlarının yansıdığı
yerlerde görülen küçük maddeler gibi.

Zıra dünyada bilinmez kişiler
Zerre gibi dek güneşde ışılar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
116). [*zerre gibi,]*

zerrece: Zerre kadar, çok az.

Başı gözi yok-durur hiç işinüñ
Zerreçe kadrini bilmez kişinüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra*
76). [*zerreçe,]*

(*Mes. 65: m. 63; Mes. 65: m. 124;*
Mes. 76: m. 11; Mes. 108: m. 30)

zevâl irişe: Zeval bulmak, yok olmak.

Ol cemâle kim **zevâl irişe** tîz
'Âşıkâ andan melâl irişe tîz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 8, Mısra*
5). [*zevâl irişe, -iş, -e*]

zevk: Keyif, neşe.

Kim bizi dutmayalar itler daķı
Yoħsa **zevkumuz** gider Tañrı haķı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra*
20). [*zevkumuz, -umuz*]

(*Mes. 72: m. 90; Mes. 81: m. 130*)

zevk: Tat, lezzet; keyif, eğlence.

Ben daħı yüz **zevkı** yüz 'işretleri
Yimek içmekleri vü lezzetleri
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra*
109). [*zevkı, -ı*]

zevk eyler: Zevk, safâ etmek, eğlenmek.

Büşr bir 'âlemde kim bir hâl-ıla
Bunça **zevk eyler** maħall u mâl-ıla

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
498). [*zevk eyler, -r*]

zevka düşer: Zevk ve hoşnutluk içinde
bulunmak.

Bu hikâyetden hâlîfe şâd olur
Zevka düşer guşşadan âzâd olur
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra*
98). [*zevka düşer, -er*]

zevkı olmaya: Tadı, tuzu, zevki olmak.

Anda kim şâfî ola şuyu gölüñ
Zevkı olmaya harâmîlü yoluñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra*
154). [*zevkı olmaya, -ma, -ya*]

zevkı vokdur: Lezzetin, tadın olmaması.

Dâm içinde **zevkı yokdur** dânenüñ
Yavırdan artuķ nesi var annenüñ
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 27, Mısra*
13). [*zevkı yokdur, -dur*]

zeyd: Arapça'da bir konuda insan ismi
kullanılması gerektiğinde kullanılan isim
çiftinden biri. Bizdeki Ali ile Veli gibi.

Zeyd ü Bekr ü 'Amr çok var dünyada
Bellü ad-ıla gerek er dünyada
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra*
225). [*zeyd,]*

zeyrek: Aklı başında, zeki (kimse).

Kim kazâlar Tañrı'dan çün geleler
Kamu **zeyrekler** görüñ kör olalar
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra*
288). [*zeyrekler, -ler*]

zeyrek: Akıllı, uyanık kimseler.

Bön kişi zeyreklerle çok aldana
Zeyrek ol aldamağı key iş şana
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 90, Mısra*
18). [*zeyrek,]*

(*Mes. 90: m. 17; Mes. 90: m. 19*)

zibâ: Güzel, hoş, süslü.

Şahidüñ ra' nâ degül nâ-höş-durur
Şehvet anı saña **zibâ** gösterür
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra
14). [zibâ,]

(Mes. 39: m. 90; Mes. 63: m. 69; Mes.
65: m. 67; Mes. 69: m. 64; Mes. 46:
m. 6)

zibâ söyledüm: Güzel(ce) söylemek.

Hem Felek-nâme dağı hüb eyledüm
Bu iki ad-ıla **zibâ söyledüm**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 69, Mısra
156). [zibâ söyledüm, -dü, -m]

zihî: Ne güzel, ne hoş, ne iyi.

Bunça yıldan sonra bir fâzil imâm
Büt-perest oldı **zihî** bîgâne dâm
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
154). [zihî,]

(Mes. 81: m. 16; Mes. 63: m. 69; Mes.
30: m. 43; Mes. 59: m. 10)

zihî: "Ne acayip, ne kadar garip" manasında
şaşkınlık bildirir.

Yemlihâ eydür **zihî** nādān kişi
Oldı benüm gibi dānā yoldaşı
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
217). [zihî,]

(Mes. 90: m. 15)

zihî: Güzel, iyi, aferin.

Yemlihâ eydür **zihî** kim añladuñ
Kim bu küp müzd-ıduğunu tañladuñ
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
315). [zihî,]

zıkr: Sözüni etme, ismini söyleme, anma.

Değme rengüñ çok işitdüm **zıkrini**
Eyledüm gönlümde şekl ü fikrini
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 53, Mısra
47). [zıkrini, -in, -i]

(Mes. 63: m. 235; Mes. 88: m. 119)

zıkr eylenüdüdüñ: Zikretmek; Allah'ı
hatırlamak, adını anmak.

Tañrı adın dilde söylenüdüdüñ
Ğāfil olmañ **zıkr eylenüdüdüñ**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 63, Mısra
2). [zıkr eylenüdüdüñ, -ü, -dur, -uñ]

zıkr eyle-: Anmak, sözüni etmek, bahsetmek.

Nāgehān **zıkr eylenürken** dōstına
Leylinüñ kölgesi düşer üstine
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra
49). [zıkr eylenürken, -n, -ür, -ken]

(Mes. 98: m. 36)

zıkr ü hayrın: İbadet ve iyilik.

Çün ahî olur ki etmek yidüre
Halka kendü **zıkr ü hayrın** didüre
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra
40). [zıkr ü hayrın, -in]

zıkr-i hayrın: Güzel şekilde, hayırla anma.

Çün kişinüñ etmegini yimedüñ
Hergiz anuñ **zıkr-i hayrın** dimedüñ
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 74, Mısra
10). [zıkr-i hayrın, -n]

zillet: Sefillik, alçaklık.

‘Ālimüñ uyhuñsı bî-‘illet-durur
Cāhilüñ zühdi kamu **zillet-durur**
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 28, Mısra
24). [zillet-durur, --dur, -ur]

(Mes. 55: m. 18)

zilzāl: Depremler, zelzele; sarsıntı.

Zāl'ı bu **zilzāl** bî-zür eyleye
Rüstem'i bu māra bir mūr eyleye
(Mantiku't-Tayr, Mesnevi 104, Mısra
21). [zilzāl,]

zinā: Evlilik bağı ile bağı olmayan kadınla
erkek arasındaki cinsel ilişki, nikâhsız
birleşme.

Kim **zinādan** gaybet eylemek dağı
Ulurağdur erde bir Tañrı hağı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 71, Mısra*
21). [*zinādan, -dan*]

(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra*
44). [*zīnhār,]*

(*Mes. 74: m. 17*)

zincir: *Zincir.*

Yönümi yüz 'işve vü tedbîr-ile
Bağlamışdur elli biñ **zincir-ile**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 92, Mısra*
14). [*zincir-ile, --ile*]

Ayruğı yidürmağ-ıçun **zīnhār**
Kendüzüne kurdı hiç eyleme yār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 59, Mısra*
13). [*zīnhār,]*

(*Mes. 101: m. 55*)

zindān: *Zindan, hapishāne.*

Çün bizüm maqşūdumuz şultān-durur
Cennet ansuz bize bir **zindān-durur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 22, Mısra*
148). [*zindān-durur, --dur, -ur*]

(*Mes. 89: m. 28*)

zīnhār: *Elbette.*

Bu ne sözdür kim didüñ iy nā-bekār
Dirligi ço ölümi añ **zīnhār**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
48). [*zīnhār,]*

zindān: *Zindan, hapishane || Kafes.*

Eydesin 'ahd ü vefāyı n'itdünüz
Kim bu **zindānda** bizi unıtdunuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra*
36). [*zindānda, -da*]

zīrā: *-den dolayı, -diğinden, sebebiyle.*

Şeyh elinden komadı cāmı girü
Zīra puhte yise yig hāmı girü
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
104). [*zīra,]*

(*Mes. 63: m. 130*)

zinde: *Canlı, diri.*

Az yiyenün Cebre'ıl olur canı
Çok yiyenün **zinde** pıl olur teni
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra*
84). [*zinde,]*

zīrā: *Çünkü, onun için ki.*

Eydesin maşnū 'a bir şāni' gerek
Zīra her mecmū 'a bir cāmı' gerek
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 52, Mısra*
20). [*zīra,]*

zīnhār: *Sakın, asla.*

Kendüzüne şanmaduğın **zīnhār**
Şanma ayruğa dağı iy nāmdār
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 25, Mısra*
99). [*zīnhār,]*

(*Mes. 30: m. 38; Mes. 30: m. 97; Mes.*
39: m. 14; Mes. 47: m. 170; Mes. 59:
m. 19; Mes. 83: m. 1; Mes. 100: m. 9;
Mes. 87: m. 16; Mes. 88: m. 41)

zīrā: *Çünkü, şundan dolayı. Sebep bildirir.*

Bu cihān yaradana da 'vet kılur
Halk **zīrā** Tañrı birliğin bilür
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra*
192). [*zīrā,]*

(*Mes. 30: m. 72; Mes. 50: m. 115;*
Mes. 52: m. 14; Mes. 52: m. 16; Mes.
63: m. 232; Mes. 65: m. 108; Mes. 68:
m. 21; Mes. 72: m. 258; Mes. 81: m.
50; Mes. 85: m. 16; Mes. 96: m. 32;
Mes. 96: m. 78; Mes. 100: m. 53; Mes.
100: m. 16; Mes. 101: m. 34; Mes.
111: m. 64)

zīnhār: *Aman!, ne olur!*

Nağle 'aklı eylegil her sözde yār
Mu' tekid bürhān-ıla ol **zīnhār**

zīrā çün kim: Çünkü, nedeniyle.

Zīrā çün kim mülki görem ser-be-ser
Mālikinden ilerü bilem haber
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra 131*). [*zīrā çün kim,]*

(*Mes. 3: m. 13*)

zīrā ki: Çünkü, onun için ki.

Begler ortasında size şulţanı
Gösterem **zīrā ki** bilürem anı
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 40, Mısra 6*). [*zīrā ki,]*

zīra kim: Çünkü.

Zīra kim 'ālemde yok-durur maķām
Ol ıapudan artuķ iy 'ālī imām
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 137*). [*zīra kim,]*

(*Mes. 108: m. 37; Mes. 40: m. 11; Mes. 40: m. 15*)

zīra kim: Şundan dolayı ki; onun için ki.

Zīra kim ermişdür iy şāhib-naţar
Şāha bizüm mihnetümüzden haber
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 60, Mısra 53*). [*zīra kim,]*

(*Mes. 50: m. 135; Mes. 66: m. 62*)

zīr-desti: Tabi olmak.

Her kimüñ kim hayrı vü **zīr-destiyem**
Düşmenüm-ise dağı kim dostiyam
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 86, Mısra 5*). [*zīr-destiyem, -y, -em]*

zīrefgend: Türk müziği makamlarından biri.

Çünkü **Zīrefgend** ü Nevrüz u 'Irāk
Vaşla yitdiler ki uş erdi firāk
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 39, Mısra 103*). [*zīrefgend,]*

(*Mes. 94: m. 23*)

zişt: Çirkin.

Biri eydür degme **zişt**i isteyen
Olmaya hergiz behişt'i isteyen
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 11, Mısra 9*). [*zişt, -i]*

zişt olur: Çirkin olmak.

Çok sarāy issi bir eve ıışt olur
Ol ne zībādur ki soñra **zişt olur**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 46, Mısra 6*). [*zişt olur, -ur]*

zişt ü yavlaķ: Çirkin ve kötü.

Fi 'li **zişt ü yavlaķ** āvāzı yavuz
Leħçesi bī-lezzet ü sāzı yavuz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 50, Mısra 31*). [*zişt ü yavlaķ,]*

ziyāde: Çok, fazla.

Kim **ziyāde** çünkü şābit durasın
Hem bir ihlāşa anı irüresin
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 165*). [*ziyāde,]*

ziyān: Zarar, ziyan.

Eyle kim senden **ziyāna** vardı iş
Saña giley itmesevüz yig-imiş
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra 257*). [*ziyāna, -a]*

(*Mes. 14: m. 76; Mes. 85: m. 7*)

ziyān eylemegil: Zarar, ziyan etmek.

Bī-terāzū sen dükān eylemegil
Māye vü söz ü **ziyān eylemegil**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 81, Mısra 192*). [*ziyān eylemegil, -me, -gil]*

ziyān kıl-: Zarar etmek.

Şükr kim bu şatuda sermāyemüz
Ne **ziyān kıldı** ne assı māyemüz
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 75, Mısra 36*). [*ziyān kıldı, -dı]*

(Mes. 75: m. 42)

zuhal: Satürn gezegeni.

Çārşenbih gicesin aldı **Zuhal**
Müşkil uş böyle olur uşbunda hall
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra
203). [zuhal,]

(Mes. 72: m. 237; Mes. 72: m. 275)

zulm: Zulüm, eziyet, haksızlık.

Hüdhüd eydür kendüzünü görmegil
Zulm-ıla mazlüm boynın urmağıl
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra
2). [zulm-ıla, --ıla]

(Mes. 31: m. 29; Mes. 57: m. 5; Mes.
58: m. 4; Mes. 58: m. 10; Mes. 58: m.
17; Mes. 81: m. 177; Mes. 58: m. 7;
Mes. 58: m. 21; Mes. 58: m. 26; Mes.
100: m. 47; Mes. 110: m. 32)

zulm yolından: Eziyet yolu.

Zulm yolından birez ayrılmaduñ
Yüz kuş ölmeyinçe sen dirilmedüñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 31, Mısra
35). [zulm yolundan, -n, -dan]

zulm zikrin: Haksızlık, kötülük ve cefanın
sözü.

‘Adlı Gülşehrî bize şerh eyledi
Zulm zikrin dahı yavlağ söyledi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 57, Mısra
36). [zulm zikrin,]

zulmet: Karanlık.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilât
Cehl **zulmetdür** ‘ilim âb-ı hayât
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 66, Mısra
156). [zulmetdür, -dür]

zulmet: Karanlık; sıkıntı, dert.

Çodılar yüz yire **zulmetden** girü
Geçdiler nür-ıla biñ güç ilerü
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 107, Mısra
101). [zulmetden, -den]

zulmet: Karanlık || Gaflet.

Fa‘ilâtün fa‘ilâtün fa‘ilât
Cehl **zulmetdür** ‘ilim âb-ı hayât
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 32, Mısra
194). [zulmetdür, -dür]

zulmet oldı: Karanlık olmak.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilât
Zulmet oldı cehl ‘ilm âb-ı hayât
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 5, Mısra
328). [zulmet oldı,]

zulmete düşdüñ: Karanlık içinde kalakalmak.

Zulmete düşdüñ nere kim geçesin
Âb-ı hayvân çeşmesinden içesin
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 19, Mısra
15). [zulmete düşdüñ, -düñ]

zulüm: Eziyet, kötü muamele.

Hak ta‘âlâ dimedi dîve fuzül
Âdemîye dir **zulümüyla** cühül
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 110, Mısra
48). [zulümüyla, -i, -yla]

zür: Sıkıntı, güçlük, zorluk.

Mü‘minîne niçe **zür eyler-iseñ**
Zür-ıla nefsüñi kür eyler-iseñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
66). [zür-ıla, --ıla]

zür eyledi: Zorlamak. (Aklı).

‘Işk geldi ‘aqlumı **zür eyledi**
Şîr-iken nâgâh bir mür eyledi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra
25). [zür eyledi, -di]

zür eyler-iseñ: Zulmetmek, eziyet etmek.

Mü‘minîne niçe **zür eyler-iseñ**
Zür-ıla nefsüñi kür eyler-iseñ
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 85, Mısra
65). [zür eyler-iseñ, -r, --iseñ]

zühhd: Dünyaya rağbet etmeyip kendini ibadete verme, nefsinin her türlü zevkten alıkoyup ibadet yolunu seçme, takvâ.

Eyleyem bir fişk-ıla iy nâmdâr
Elli yıllık **zühhd** esâsın târ-mâr
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 84, Mısra 104). [zühhd,]

(Mes. 95: m. 21; Mes. 10: m. 20; Mes. 81: m. 145; Mes. 98: m. 9; Mes. 107: m. 83)

zühhd: Kaba sofuluk.

Şeyh çün ma 'şükını esrük görür
Zühhd ü dîn ü baş u cân terkîn urur
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra 108). [zühhd,]

(Mes. 26: m. 19; Mes. 28: m. 1; Mes. 28: m. 22; Mes. 28: m. 24)

zühhd bünyâdın yıkar: İbadet temelini yıkmak.

Bâde çün kim **zühhd bünyâdın yıkar**
Hânekâhdan şüfiler esrük çıkar
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 47, Mısra 9). [zühhd bünyâdın yıkar, -ar]

zühhd ü takvâsı: İbadet ve günahlardan çekinme.

Zühhd ü takvâsı riyâyî olmaya
Halk arasında mürâyî olmaya
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 65, Mısra 69). [zühhd ü takvâsı, -sı]

zühre: Çoban yıldızı, Venüs, Zühre (çalgıcı özelliği ile).

Çün Rehâvî'den 'Irak'a yüz dutam
Zühre'nün çengini avc-ıla utam
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 17, Mısra 16). [zühre'nün, '-nün]

(Mes. 32: m. 19; Mes. 39: m. 106)

zühre: Çoban yıldızı, Venüs gezegeni.

Müşterî'ye vir düşenbe dünini
Zühre seşenbih düninün hatunı

(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 72, Mısra 202). [zühre,]

(Mes. 72: m. 239; Mes. 72: m. 274)

zülâl: Safi, hafif, soğuk, güzel su.

Bir çemende kim **zülâl** açar-ıdı
Bülbülün gözi güle bakar-ıdı
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 9). [zülâl,]

zülfi: Yüzün iki cihetinden sarkan saç, saç bükümü.

Yaz anuñ yüzi katında güz gibi
Zülfi gice 'arızı gündüz gibi
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra 78). [zülfi, -i]

(Mes. 10: m. 86)

zülfi: Yüzün iki yanından sarkan saç lülesi || Sevgilinin saçı.

'Aşık ol-durur ki 'âlemden kese
Gönlünü vü yâri **zülfinde** aşa
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 9, Mısra 54). [zülfinde, -in, -de]

(Mes. 12: m. 11; Mes. 12: m. 12)

zülfi ü hâl-ıla: Saç ve ben.

İşi yokdur şimdi kâl u hâl-ıla
'İşkî oynar şimdi **zülfi ü hâl-ıla**
(Mantıku't-Tayr, Mesnevi 14, Mısra 18). [zülfi ü hâl-ıla, --ıla]

zümürred: Parlak ve yeşil renkli bir süs taşı; yeşil renkte olan değerli bir taş.

Nerkisün gözi begâyet pür humâr
Çavun altun kim **zümürredür**
hıyâr (Mantıku't-Tayr, Mesnevi 91, Mısra 44). [zümürredür, -dür]

zünâr: Papazların kuşandıkları ip, kuşak.

Hem çelîpâsın bırakmış yabana
Kesedurur şeyh **zünnârın** yana
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 15, Mısra*
62). [*zünnârın, -ın*]

zünnâr eyleye: *Papazların bellerine*
bağladıkları kuşak eylemek.

Şeyh eger bu zülfe ikrâr eyleye
Hırkasın bu zülfe **zünnâr eyleye**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
12). [*zünnâr eyleye, -ye*]

zünnârı bağladı bile: *Beline zünnâr*
(papazların bellerine bağladıkları kuşak)
kuşağını bağlamak.

Şeyh çün **zünnârı bağladı bile**
Küfri meşhûr oldu şehre vü ile
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 12, Mısra*
143). [*zünnârı bağladı bile,]*

zünnârın biline bağlaya: *Beline zünnâr*
(papazların bellerine bağladıkları kuşak)
kuşağını bağlamak.

Mü'min ister kim yüregün tığlaya
Zülfî **zünnârın biline bağlaya**
(*Mantıku't-Tayr, Mesnevi 10, Mısra*
86). [*zünnârın biline bağlaya, -ya*]

